MICHAELIS ETTMULLERI, ... OPERA MEDICA THEORETICO-PRACTICA, ...

Michael Ernst Ettmüller, Timbro non identificato

NAZIONALE
12
31 S
13

NAZIONALE
55
10 H
6
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
ROMA

MICHAELIS ETTMULLERI,

PHILOS. ET MED. D.

OPERUM

TOMI II. PARS I.

I. N. J.

MICHAELIS ETTMÜLLERI, PHILOSOPHIÆ ET MEDICINÆ DOCTORIS, HUJUSQUE IN ILLUSTRI ACADEMIA LIPSIENSI PROFESSORIS PUBLICI ET PRACTICI, OLIM PER OMNEM EUROPAM CELEBERRIMI,

COLLEGIUM PRACTICUM DOCTRINALE.

PROLOGUS GENERALIS.

Raxis dividitur vel in vulgarem seu ordinariam, vel extraordinariam: vulgaris seu ordinaria, adhuc est m anca, & in quamplurimis mutila, idque duabus ex causis:

I. Est defectus sufficientium experimentorum in macro- & micro-cosmo, super quæ solida theoria, hoc est, aliorum, minus sensibus obviorum phænomenon, ex illis sensibus nobilioribus observatis, eorumque fiendi modis applicatio & fiendi ratio fundari possit. Ob id tam studiose hodie excolitur chymia & anatomia.

II. Est defectus genuinorum & generosorum remediorum in praxi tam universalium, quam genuinorum specificorum, quæ nempe in se efficacia sint, &, sine stomachi labore pharmaceutico, sponte sua vim medicamentosam exserant. Unde qui supra vulgatam & ordinariam praxin in medicina excelluerunt practici, hoc vel ope solidioris theoriæ, vel ratione generosorum remediorum, præstiterunt. In quibus ultimis sublimiores chymiatri, ac horum antesignani Basilius Valentinus, Paracelsus, Helmontius, Poterius, &c. excelluerunt.

Hinc in praxi vulgari ratione prioris, theoriæ nempe, defectus vix circa radicem morbosam, sed potiùs circa ejus producta, versari datur: ratione posterioris interdum anus aut empiricus meliùs, maximè industrio & erudito Medico, curare observatur, & tam sæpè affectus in se curabiles incurabilium inscribuntur catalogo.

Dixi: praxin vulgarem vix circa radicem morbosam, ut plurimum minus cognitam, vel à priori hactenus imperscrutabilem, occupari, sed vel circa causam occasionalem, vel circa productum morbosum tantùm, hoc vel corrigendo vel tollendo; unde sæpiùs à posteriori, rariùs à priori, curare solemus. Rem exemplo declarabo: Spina digito infixa externè, vel internè vitiosum fermentum, spi-

næ instar lædens, producit, ut ibi externè tumor, inflammatio, abscessus, in chirurgia; hìc verò internè, modò affectus chronici frequentiùs ex digestione partis cujusdam, vel publica vel privata, læsa; modò acuti ex fermento peregrino, aut sanguinem aut spiritum inquinante, proficiscuntur. Hinc si spina maturè removeatur, omnia evanescunt symptomata; qui verò vel anodynis, vel discutientibus, vel maturantibus, negotium tractant, naturæ quidem motum imitantur, & eam adjuvant; sed à posteriori saltim, quàm à priori, spinæ nempe evulsione commodiùs levare potuisses. Sic in maligna febre contagium insensibile est, quod morbum infert; hôc vel sublatô, vel appropriatô remediô destructô, cessat febris: contagium est leve, quod in lue Venerea peccat, & fermenta digestiva hebetat; hôc sublatô, facile omnia curantur, quæ difficillimè & tædiosissimè per sudores aut salivationes aliàs mitigantur: Sic fermentum aut spina est exile, quod circa unum ac tantillum effluvium, acriùs nares insigniter vellicans, impetuosum sternutationis spasmum facit; his sublatis, vel per appropriata correctis, cessat effectus; qui per opium à posteriori saltem palliatur. Sanè frequentissimè in praxi occurrit, ut non nisi à posteriori productis morbosis ac symptomatis occurratur, à priori verò causa seu spina intacta relinquatur; idque vel ob causæ genuinæ ignorantiam, vel appropriati remedii defectum, Medicis ignorantibus optimè se agere opinantibus, scientibus verò tacitè ingemiscentibus, & suos defectus adhuc deplorantibus.

Per extraordinariam praxin intelligo eam, quæ raro instituitur & observatur, eaque differt à vulgari seu ordinaria duobus modis:

I. Ratione remediorum.

II. Ratione modi.

Illô, dum administrantur remedia, generosa, legitimâ tamen methodô; hôc, dum praxis per curas magneticas, transplantatorias & amuleta, instituitur. Hinc in talibus medicandi rationibus nec venæ sectionibus, nec fonticulis & vesicatoriis, nec purgantibus, tantoperè opus habemus, quia sola data vomitoria, & diuretica ac sudorifera, applicata cum appropriatis, utramque faciunt paginam.

Ut ergò reformetur praxis ordinaria, & theoria magis perficiatur per repetita experimenta & observationes anatomicas & chymicas, & hinc remediis vel appropriatis particularibus, vel generosis universalibus, adeoque plurimis scopis satisfacientibus, sedulò opera danda erit. De utraque Praxi hic agemus, extraordinariam tamen, tanquam sublimiorem, ad finem reservabimus.

Ad ordinariam pergo, in qua non levis varietas est, tàm ratione methodi, quàm ratione remediorum; hanc igitur, quantum possibile, correctam jam dabo: in qua circa quemvis affectum p. n. ordine pertractandum, quinque capita observanda veniunt, quibus consideratis, totus morbus innotescit.

I. Caput historia morbi est, ubi enarratur invasio & modus, affectusque accidentia, ubi sic omnis diagnosis ejusdem & omnia signa dignoscantur & eruantur.

II. Subjectum seu pars affecta: ubi distinguendum est inter subjectum inhæsionis & radicationis.

III. Caput erit cognitio & evolutio causarum.

IV. Prognosis.

V. Est methodus medendi seu curatio affectus.

Theoria autem & praxis medica in antecessum præsupponenda: ubique observandum est, ut super fundamenta chymica & mechanica, adeoque experimenta, theoria & praxis medica fulciatur, ac res difficilis & obscura in tyronum gratiam dilucidetur, ita ut in functionibus primatum obtineant experimenta chymica, in animalibus verò mechanica aut mechanico-mathematica. Nam corpus nostrum est machina hydraulico-pnevmatica cujus movens liquor spirituosus per chymiam explicandus: siquidem natura semper & ubique geometrizat. Jam verò, si ritè & cum laude praxin aggredi, inque ea feliciter progredi quis velit, ante omnia quatuor necessariò præcognita habere debet:

I. Ut exactè cognitam ac perspectam habeat naturam subjecti medicinæ naturaliter constituti, quomodo fiant naturales corporis humani operationes & functiones, uti & p. n. statum.

II. Ut exactè sit versatus in materia medica secundùm omnia tria regna.

III. Tertium est, ut cognita sit pharmacia, i. e. præparationes medicamentorum, & artificiosæ compositiones.

IV. Nec sine commodo præsupponitur cognitio methodi generalis, cui specialis eo melius superstruetur.

CAPUT I.

De Facultatibus Medicamentorum.

CUm totius corporis œconomia, tàm naturalis quam præternaturalis morbosa, à modernis per principia mechanica, secundùm particularum minutissimarum, ex quibus omnes ejus partes, tam continentes, quàm contentæ, constant, figuram, magnitudinem, situm,

situm, & inde natam texturam eorumque motum & quietem explicantur, hæcque hypothesis per experimenta chymica optimè illustretur, ob id etiam medicamentorum facultates, secundùm quas certam vim habent alterandi corpus, & inde natos eorundem effectus, optimè ex iisdem principiis materialibus deducuntur.

Adeoque simplicium quorumcunque in tribus regnis vices & proprietates non ex suppositis elementorum manifestis quatuor qualitatibus primis, multò minus ex ignoratis hactenus occultis proprietatibus determinandæ sunt, sed ex specifica earum virtute, ex singulari nempe particularum materialium textura in unoquoque subjecto definiendæ erunt, quæ ipsa ex semine primam suam nanciscuntur originem, adeoque texturæ talis materialis intimus quasi nucleus medicamentosus crasis seminalis ob id vocari solet.

Textura talis minutissimarum particularum in concretis, earumque seminalis crasis, cum certò à priori definiri adhuc nequeat, ob id secundum particularum quarundam in concreto magis prædominantium, in specie per particularum salinarum, acidi nempe & alcali seu urinosi, proprietates circumscribi solet; quia

I. Dictæ ⊖inæ particulæ pro materialium textura primatum obtinent inter alias, nempe pingues seu sulphureas, aqueas, terreas particulas, utut hæ ipsæ omnes probabilissimè ex aqua sola primam habeant originem.

II. Quia ex iis effectus quam plures materiales deduci possunt.

III. Quia aliàs in omnibus tam naturæ quàm artis operibus mirabiles planè ac simul potentes se exhibent; &

IV. Ipsa simplicia & particularia remedia saporum variorum sensu, proximè ex salinis principiis derivandorum, ceu tot differentiis medicamentorum craseos indicibus se nobis subinde exhibeant.

Cæterùm sub generali isto acidi & alcali conceptu specialis horum in unaquaque specie, &, ut dixi, seminalis differentia attendenda est, secundùm quam specificas & sibi proprias qualitates seu dotes obtinent: hinc v.g. sal alcali in armoracia specificum est antihypochondriacum: Sal volatile oleosum in chelidonio majori specificum anti-ictericum: acidum spiritus salis est speciale diureticum: acidum spiritus nitri est specificum carminativum, &c.

Quoad speciales ac simplicium & inde paratorum remediorum vires, eaque calida dicuntur, ut piper, sinapi, aliaque: operantur, vel quatenus immediatè sensus afficiunt, nempe linguam, & ita eam partium quarundam acrimoniâ feriunt, quæ dilutæ fibras & nervulos ita subeunt, ac si essent ignis corpuscula, uti hoc per spiritum nitri illustrari potest: vel quatenus mediatè tales particulæ massam sanguineam dissolvere, fermentationem ejus ratione salis volatilis oleosi intendere, & ita ejusdem incalescentiam, & consequenter caloris in partibus sensum augere valent; qualia sunt salia volatilia oleosa, imprimis olea destillata, aut spiritus inflammabiles.

Frigida è contrà sunt, quæ vel nullam talem impressionem motivam in partes sensiles faciunt, vel eam ab aliis particulis commotis exaltatam sistunt, quâ ratione saturnus frigidus, & inflammationes arcere dicitur: vel quatenus massam sanguineam plus minus inspissando, aut fermentationem ejus intensiorem coërcendo, conceptum ejus calorem ita infringunt, uti interno usu sunt acida, & imprimis nitrata.

Sicca sunt ea, quæ substantiam humidam corporis, vel roridam nutritivam, vel serosam distributivam velut imbibunt: ut calcinata omnia, v.g. cornu cervi ustum; aut eandem dispergunt, & resolvunt, ut evacuantia omnia, imprimis sudorifera.

Humida ècontrà erunt, quæ vel substantiam talem suggerunt, ut probè nutrientia temperata, passulæ, amygdalæ dulces: item potulenta, cerevisia, &c. vel illorum absumptionem sistunt, ut blanda anodyna, & quæcunque evacuationes inhibentia.

Invaluit hactenus falsa persuasio, quod quam plurima simplicia ceu aperitiva ad viscerum, hepatis, lienis, mesenterii, &c. obstructiones, utut ferè semper imaginaria, commendentur: cum tamen talia prosint, saltim, quatenus vitiosos & præternaturales in corpore succos acres, salsos, in specie acidos, & inde vitiatam sanguinis crasin, indeque derivata præternaturalia vitia bilis, lymphæ, succi pancreatici, digestionum errore subnata corrigunt, emendant, & in statum naturalem reducunt, siquidem ab horum succorum ametria, indeque natis vitiosis effervescentiis in primis viis, & inde læsa sanguinis fermentatione naturali, non autem à fictis obstructionibus, morbi in specie chronici oriuntur; unde talia aperientia putata propriè alterantia appellanda erunt.

Alterantia autem ista in genere bino modo prodesse observantur:

I. Quatenus acidum vitiosum in corpore, in specie circa primas vias, destruunt; illud vel absorbendo, ut martialia terrea, calcinata; vel istud sui miscelâ in salsum tertium transmutando, ut alcalia, tàm fixa quàm volatilia, illud temperando, ut oleosa seu pinguia, tàm volatilia quàm fixa: quæ inter primi generis etiam invertentia, & respectu effervescentiæ ab acido inductæ præcipitantia appellari solent.

II. Quatenus alcali vitiosum in corpore, imprimis bilem & massam sanguineam corrigunt & emendant; istud vel acuendo simili alcali; vel temperando acidis, item oleosis seu pinguibus: nam & hæc duo, acidum & alcali, ex quorum conjunctione compositum tertium emergit, ut in macrocosmo, ita & in microcosmo, primariam meretur considerationem.

Præter alterantia hæc generalia quæ, universaliter vel acida vel amara, &c. corrigunt, ad alterantia specialia, quæ specialem causæ morbosæ peccantis nocendi rationem alterant, specifica seu appropriata dicta, respiciendum; scilicet absinthium febribus tertianis in specie, china chinæ quartanis, myrrha mensium defectibus, &c. medentur, utut sub generali amarore generaliter sale volatili oleoso, acidi peccantis destructivo, pollere dicantur.

Præter duo hæc acria, acidum & urinosum corrigentia, medicamenta sunt nulla salium facultate excedentia, indeque sapore dulci aut planè nullo, aut blandâ oleositate vel mucilaginositate se exhibentia, &c. Hæc ipsa interne acre quodcunque, in specie salsa dum obtundunt, dicuntur temperantia: dum quasi inviscant, dicuntur incrassantia: dum fauces leniunt, & recrementis tussi ejiciendis quasi vias lubricant, dicuntur expectorantia: dum extrà imposita acre dolorosum mitigant, & ita fibrarum ex dolore spasmum seu crispaturam remitti faciunt, anodyna: dum eodem modo moderatè ab acido coagulatos succos blandè fundunt, emollientia: dum acrimoniam temperant, & temperando utrumque acre, horum amicam unionem in salsum tertium, adeoque pus promovent, maturantia seu suppurantia dicuntur.

Emollientibus contrariari videntur adstringentia dicta, quæ ratione texturæ stypticæ quodammodo austeræ, in specie ex terreo cum acido plus minus compositæ, operantur, & vel fluida quodammodo incrassando aut coagulando sistunt, vel fibras partium sui additione stringunt, & ita angustant, ut alumen, terræ metallicæ cum acidis, animalium partes calcinatæ, plantago, gallæ, acacia nostras, &c.

Ad ista alterantia pertinent etiam febrifuga dicta, quæ febribus intermittentibus in specie medentur; & operari videntur, quatenus fermentum acidum febrile obtundunt, figunt, alterant, & destruunt: quinimò pertinent etiam ad ista ea, quæ menses pellere dicuntur; vel acidum simpliciter absorbendo, ut martialia; vel substantiâ suâ volatili sanguini certam fermentativam turgescentiam conciliando, ut volatilia, operationes suas exercent.

Ad alterantia ista etiam vulneraria pertinent, quæ acidum præternaturale & vitiosum, mitius quidem in vulneribus, acrius in ulceribus, blando suo & temperato alcali delent, & ita consolidationem, remoto acido corruptivo fermento promovent; sive externè applicentur locis affectis, sive internè propinentur.

Caterùm, dum aperientia dicta ex vulgato sensu rejecerim, non removenda erunt incidentia seu attenuantia, & externo usu resolventia dicta, quæ acrimoniâ suâ salinâ, nunc salsâ temperatâ, nunc acidâ, nunc alcalinâ, viscida incidunt, aculeis suis penetrant, & ita coagulata plus minus, aut indurata, mollia & fluxilia faciunt, quæ inter externo & interno usu gummata imprimis eminent.

Experientiâ etiam compertum est, præter specificam vim & crasin, quâ mediante certis humorum & causarum morbosarum vitiis medentur remedia alterantia, eorundem quædam certis quibusdam visceribus aut partibus magis amica aut inimica existere: qua ratione aromatica omnia cerebro & nervis, amara hepati, acida stomacho, terebinthinata renibus, &c. amica: econtrà cantharides vesicæ, cepacea oculis, vitriolacea pulmonibus, mercurialia nervis inimicissima esse solent: non quod talia proprio impetu eò ferantur, sed quod per corpus communi circulo cum sanguine aut sero & lympha circumreptant, vel certis in partibus & locis ratione determinatæ figurationis minimorum promptiùs se insinuant, & ita certas alterationes alibi insensiles dictis in locis inducant, vel certas morbosas causas, quibusdam partibus in specie hostiles, singulariter corrigunt, qua ratione cinnabaris antimonii specificum cephalicum, item antiepilepticum fœniculum appropriatum ophthalmicum dicitur.

Porrò ad alterantia modò dicta vel maximè etiam pertinent aromatica, quæ odore plus minus forti, aut penetrante, & sapore acri plus minus amaricante, crasin suam in sale volatili oleoso constitutam habent, quod in eorum oleo destillato, totius crasin integram possidente, patet, ratione cujus cum activæ sint, penetrantes, adeoque sanguinis fermentativum motum stimulent, sal volatile oleosum sanguinis, & consequenter bilis augent, calida vulgo & sicca constituuntur, ratione hujus salis volatilis oleosi temperant omnem acrimoniam, cruditates viscidas resolvunt, adeoque cruditati acidæ, & inde congestis sordibus in intestinis & stomacho, indeque enatis flatibus, optimè conducunt: ob id etiam aromatica omnia stomachica; item carminantia seu flatuum discussiva esse solent.

Nervis porrò & cerebro, & inde compositis membranosis partibus, quibus acidum quodcunque inimicissimum esse solet, optimè prosunt, quas fovent & recreant, adeoque earum affectibus specificè succurrunt: ob id nervina, ac cephalica, ac uterina esse solent

lent aromatica, mensibusque simul movendis dicata.

Quin & cum ipsum sal volatile oleosum aptissimum sit, quod volatilisando & fermentando abeat in spiritus volatiles, eodem modo analogos spiritibus nostris vitalibus & animalibus, exinde vis eorum confortativa, ac ut vulgo vocant, cordialis, proximè emanat, hinc spiritus & aquæ confortantes, aquæ vitæ, aquæ apoplecticæ, &c. ex talibus ordinariò componuntur.

Porrò ultra alterantia sunt & generalia remedia evacuantia, quæ inter, præter purgantia, sunt diuretica, & sudorifera: Diuretica sunt varia ac multiplicia, quæ nunc ad renes delata eos abstergunt, & impedimenta urinæ excretionis removent, ut salia volatilia quæcunque; nunc urinarium serum acuunt, ut raphanacea, & ex insectis petita remedia, ut cantharides; nunc fermentum renum specificâ alcalinâ virtute acuunt, ut nitrosa volatilia; quæ inter primariò modò dicta insecta etiam eminent.

Sudorifera verò sunt, quæ acida absorbendo sanguini fluorem, & majorem dissolutionem conciliant, ac ita seri uberiorem & faciliorem secretionem, & cum eo sordium imbibitarum excretionem promovent, adeoque alcalinæ plus minus sunt naturæ, tàm volatilia, quam fixa.

Aut, quæ suo modo huc pertinent, Alexipharmaca, utut hæc sint duplicia: partim sudorifera, & ita contagia maligna ejicientia; partim alterantia, & venena in sua crasi invertentia & corrigentia.

Atque hæc ferè sunt generaliora remediorum particularium in praxi vulgari capita. Quibus meritò præferenda erunt universaliora, & quæ pluribus indicationibus simul satisfaciunt, adeoque pluribus in casibus applicari possunt, remedia; qualia non esse impossibilia, præter experientiam Paracelsi, Helmontii, Butleri, de quibus scripta Helmontii, item Frondek, *Tract. Elixyr arboris vitæ*, aliorumque, vel opium suo modo probabile reddit, quibusvis ferè in morbis legitimo usu salutare, & quod quæcunque ferè urgentia symptomata mitigat: utut palliativè potiùs spiritum & humorum effrænos motus sopiendo, quàm eradicativè affectus tollat.

Talia universalia, aut ad talium naturam proximè accedentia, sunt ex regno vegetabili & animali, præter opium ritè paratum, in specie salia volatilia oleosa, quodcunque acre causæ peccantis in morbis mitigantia, & ita noxas inde inductas corrigentia; obid à Sylvio adeò decantata: hinc sulphura mineralium & metallicorum fixata, simili ratione universaliter acidum & urinosum peccans temperantia, & vi singulari anodynâ quæcunque in morbis urgentia tollentia, quæ inter speciatim recensetur sulphur vitrioli fixum seu oleum ignis veneris Helmontii, & cum eo paratus mercurius diaphoreticus seu aurum horizontale, ℞æ solares legitimæ, item sulphura antimonialia tàm sicca, quàm ex his paratæ ℞æ antimonii Valentini, & similia alia plus minus universalia.

CAPUT II.

concernens

Practica Generalia

circa

Facultatem Vitalem.

IN legitima methodo instituendi praxin, ante omnia in corpore humano pro fundamento observanda imprimis differentia fundamentalis duarum facultatum, totum corpus gubernantium & conservantium, nempe vitalis seu naturalis, & animalis, harumque fundamenta. Genitalis autem ad animalem refertur: vitalis in sanguine & spiritu vitali, & inde derivatis reliquis succis, & visceribus sanguinis alterationi dicatis, consistit. In his fundata est facultas vitalis, quæ conservat corpus in esse vitali: hæc verò animalis in spiritu animali, cerebro ac cerebello, & inde nato systemate nervoso & partibus nerveis, radicata est. Ratione prioris ad duo instrumenta naturæ mechanica, acidum & urinosum, tàm in sanguine quàm chylo, ac inde derivatis succis, bile, succo pancreatico, lympha, &c. respiciendum, ut horum dyscrasia, anomaliæ, varii motus, &c. ritè cognoscantur, & maturè emendentur: ratione posterioris ad multiplices nervorum distributiones & varias partium cum his connexiones, indeque natos consensus varios, probè attendendum, & hinc natis malis dolorosis ac convulsivis maturè occurrendum.

Ut res pateat clarius, in sanguine & inde derivatis succis, &c. duplex considerandus motus; nempe vel integræ massæ sanguineæ circulatorius, vel particularum ejus minutissimarum intestinus seu fermentativus. Ab his duobus dependet proximè vita hominis, ita ut uno intercepto pereat alter.

ARTICULUS I.

De

Motu Sanguinis Circulatorio.

QUod attinet motum sanguinis circulatorium seu localem: attendendum omninò practico medico est, ut conservetur in æquali tenore, præcaveaturque omnis ejus stagnatio, vel quod impedimentum huic sanguinis circulo

culo affert. Præstamus id mediante pharmacia & chirurgia: mediante pharmacia per sudorifera sanguinem colliquefacientia, quasi attenuantia, & ita velociorem quidem, æqualem tamen motum per vasa conciliantia. Chirurgia sanguinis emissiones suadet, quibus imminuimus quantum, & facimus, ut in vasis nimis repletis liberior sanguinis fluxus fiat. Id autem quàm optimè fit per sectiones tam arteriarum quàm venarum, tàm vasorum majorum quàm minorum, per scarificationes & cucurbitularum impositiones, ac per hirudines. Effectus sanguinis evacuationis primarius est imminuere sanguinis quantum, & ita indicatur imprimis à plethora tam vera quàm apparente, quæ sui imminutionem postulat: Secundarius sanguinis missionis effectus est sanguinis liberiorem circulum promovere, quod veteribus ventilatio dicitur, sive sanguis stagnet in toto, sive in parte, inflammationem parit, ac in toto corpore stagnans, affectum suffocatorium infert.

Huc etiam revulsio, aversio, derivatio, &c. pertinent, quæ non videntur legibus circulationis obstare, utut plures putent: modo rectè explicentur. Imminuto enim sanguine movetur reliquus omnis faciliùs, largiùs & promptiùs, quoniam majus occupat spatium in depletis nonnihil vasis: unde & ille, qui stagnans subsistit in vasis, sublata plethorâ non adeo vehementer ampliùs sistitur, quin potiùs ad motum imminutum redintegrandum nonnihil disponitur.

Nihilominus tamen quæritur: an delectus venarum in sectione sit habendus? Resp. quod respectu unius membri nullus respectus habendus; si enim vena secanda in brachio, perinde est, sive basilica sive mediana secetur, quia omnes oriuntur ex uno trunco: respectu autem diversorum membrorum maximè selectus habendus; statuitur enim in œconomia microcosmi duplex regio, inferior & superior, respectu cordis tanquam centri; si ergò malum quoddam est in regione superiori, & venæ sectio instituenda, ego seco venam in inferiore regione, v. g. pede, tunc dicitur certo sensu revulsio universalis. Nam exinde hoc habemus commodi, quod dum in regione inferiori evacuamus sanguinem, hic ipse propter minus obstaculum promptiùs movebitur inferiora versus, quàm superiora, dum scilicet ex corde erumpit in arteriam magnam: dum enim factâ inflammatione in parte superiore rami arteriæ magnæ adscendentis sunt infarcti, tunc in ramo arteriæ descendentis ob amplius spatium sanguis è corde erumpens potiùs inferiora quàm superiora versus propellitur, & ita revellitur, seu ad inferiora retrahitur.

Porrò: quando sanguis in quadam regione stagnando dat inflammationem, si secatur vena in regione eadem, in loco vicino, ubi pars affecta seu morbosa est, dicitur aversio seu revulsio particularis; sicut si sanguis evacuetur in contrario, dicitur aversio universalis: sic v.g. in ophthalmia si sanguis evacuatur in pede, est universalis; dum evacuatur in brachio, est particulis revulsio seu aversio: dum nempe sanguis superiora versus facto foramine in loco vicino inferiore evacuatur, estque nihil aliud, quam sanguinis stagnantis per locum proximum evacuatio. Et hæc aversio seu revulsio particularis non habet locum, nisi jam prægressa fuerit revulsio universalis.

Tertium denique, quando secatur vena loco affecto proxima, dicitur derivatio, in qua derivatione debent incidi eæ venæ, per quas aliàs sanguis stagnans naturaliter solebat fluere: v. g. pono anginam: in ea si vena non in collo, ubi sanguis stagnat, sed in pede secatur, dicitur revulsio universalis; in brachio quocunque, tanquam in loco ejusdem regionis, si instituitur, revulsio particularis seu aversio audit; si sub lingua raninæ, tanquam loco affecto proximæ, dicitur derivatio; quoniam per has sanguis in faucibus stagnans naturaliter debet refluere, & hæc est derivatio.

ARTICULUS II.

De

Motu sanguinis intestino, & inde orta cacochymia.

PRout variat crasis seminalis, sic variat motus fermentativus, qui in jugi tenore per legitimum usum sex rerum non naturalium conservatur, per illegitimum læditur, & consequenter vitiantur salia, indeque oriuntur cacochymiæ, i. e. particularum dictarum salinarum ametriæ seu degenerationes à crasi naturali, anomaliæ & variæ inde natæ effervescentiæ, ita ut in genere cacochymia sit vel acida, in qua acidum vitiosum est; vel alcalina, in qua sal urinosum vitiosum: vel pituita & serosa, quando salia peccantia nunc in pituitoso, nunc in seroso subjecto radicantur.

MEMBRUM I.

De

Cacochymia acida alteranda.

QUoad generalia verò, quæ acidum corrigunt, contraria alcalia nunc volatilia sunt, nunc fixa, tàm in quanto quàm in quali, sive reverà talia, quæ acidum destruunt, sive terrea, acidum absorbentia: v.g. ex regno vegetabili omnia salia urinosa vel cineritia, absinthii, tartari, cardui benedicti, centaurii minoris, &c. destruunt acidum, & coëundo in salsum mutant; item omnia aromata & aromatica, qualia absinthium, mentha, fœnicu-

fœniculum, &c. oleosa & pinguia, quæ obtundunt, & quasi hebetant aculeos acidi, sive sint expressa, sive, quod melius, destillata, ut omnes spiritus inflammabiles, spiritus vini, nasturtii, cochleariæ, &c. olea destillata, caryophyllorum, macis, &c. quo & camphorata pertinent. Ex regno animali acidum destruentia sunt: Spiritus & omnia volatilia, quæ abundantissimè ex animalium partibus eliciuntur, ut cornu cervi, cranii humani, viperarum, urinæ, salis ammoniaci, sanguinis humani, item partes animalium quævis duræ, ut: cornua, ossa, ungulæ, lapilli cancrorum, maxilla lucii piscis, dens apri, ebur, os sepiæ, unicornu, cornu cervi ustum & sine igne, testæ cochlearum, reliquaque conchylia & producta marina, quæ potenter corrigunt acidum, ita ut eorum attactu planè mutentur, & ex iis emergat sapor urinosus. Ex regno minerali destruunt acidum sulphura mineralium fixa, ut antimonium diaphoreticum, quæcunque terrea fixa & lapides, ut creta, terra sigillata, corallia, hæmatites, osteocolla, silex calcinatus, & concreta metallica, istud absorbendo & edulcorando: Mars primariò, & omnia Martialia promptissime id absorbent & dulcificant: post Martem eminet Saturnus, saccharum Saturni, & omnia Saturnina, quæ attactu acidi saporem dulcem saccharinum acquirunt: Aurum & solaria remedia habent potentissimam vim, contumacissima absorbendi acida, præsertim acidum vinosum, quale est acidum podagricorum, & ita podagram compescunt; specialiter quoque absorbent acida tartarea in corpore. Augent verò hæc acida, quæcunque assumpta talia, vel læsa digestio prima, in specie panis, vinum, &c. quæ habent acidum gratissimum nobis, maximè stomacho, unde acidum nativum per panem ritè paratum sustentatur, & per vinum in recta dosi conservatur; sin excedatur, acidum p.n. fit, & sic concurrit vitium digestionis primæ: acidum item augent positivè dulcia, v. g. saccharata, mellita, &c. quæ omnia, utut primâ fronte dulcia, & acidis quasi contraria videantur, in recessu tamen habent acidum egregium, spiritum nempe insigniter acidum & corrosivum, qui per destillationem ex retorta, vel per fermentationem facilè excitatur. Excipiuntur tamen ab his passulata.

Pro corrigendo autem acido in genere, sufficiunt sequentes formulæ:

℞. *lapill.* 69. *præp.*
Corall. r. præp.
C.C. usti præp. à ℈j.
⊖ ♀.
absinth. l. *card. bened.* à gr. xv. l. xvj.
🜔 ☽at. *cumini.*
caryophyll. à gutt. xij.
laud. opiat. ferm. gr. v. l. vj. ad viij.

M. f. *pulvis* pro 4. l. 6. dosibus. S.

Dämpffend Pulver auff etliche mahl.

℞. *Lapill.* 69. *præp.* ʒiß.
unicorn. fossil.
corall. r. præp.
C.C. usti præp. ā ʒß.
⊖*is absinth.* ʒj.
nuc. moschat. ℈ij.
M. f. *pulv.* S. *ut anteà.*

℞. *lapill.* 69. *præp.* ʒj.
oss. sepiæ ʒß.
corall. r. præp.
cretæ præp. à ℈j.
⊖*is absinth.* ℈ij.
nuc. moschat. ʒß.
M. f. *pulv.* S.

Dämpffend Pulver.

℞. *C.C. usti præp.* ʒß.
corall. r. præp.
cryst all. præpar.
🜨*æ sigillat.* l. ⊖*is absinth.* ā ℈ß.
M. S.

Dämpffend Pulver.

Usurpetur ante evacuationem, ubi peccat materia acida.

℞ ⊖*is absinth.*
lapill. 69. *præp.* ā ʒß.
M. f. *pulv.* pro duabus dosibus.

Potio destruens acidum:

℞ ▽ *card. bened.*
fœnicul. ā ℥iß.
⊶⊖✳*ci* ʒiß.
lapill. 69. *præpar.*
corall. r. præp. ā gr. xv.
⊖*is fumar.* gr. xij.
🜔 *destillat. caryophyll.* gutt. vj.
Syr. menthæ ℥j.
M. S.

Dämpffend Träncklein wohl umzurütteln.

Hæc sunt ingredientia talia, quæ in genere acidum corrigunt. Præ cæteris tamen omnibus Mars in corrigendo acido, in primis viis peccante, primatum obtinet.

Ex volatilibus pro corrigendo & destruendo acido austero hypochondriaco & hysterico talis sit formula:

℞. ▽ *majoran.*
menthæ l. *rorismar.* ā ℥iß. ad ℥ij.
vitæ Matth. ʒiij. l. ʒvj. ad ℥ij.
Ess. castor. ʒiß.
⊶⊖✳*ci* l. hujus loco *liq. C. C. succin.* ʒß. ad ʒj.
Syr. fumar. ℥ß. l. ʒvj.
M. f. *Potio.*

De qua capiatur sæpe *cochlear.* j.

Nonnunquam adduntur *corall. r. præpar.* & *lapill.* 69. *præp.* ā gr. xv. ad xxiv. l. ʒß; item 🜔 *destill. caryophyll.* gutt. iij. l. vj.

MEM-

MEMBRUM II.
De
Cacochymia Alcalina Alteranda.

Quod attinet cacochymiam alcalinam, contra hanc, si alcali acrius fuerit, quæcunque acida, alcali destruentia, & in tertium salsum coëuntia, tàm vegetabilium, ut acetum, succus citri, berberum, cydoniorum, &c. quàm mineralium, spiritus eorum acidi, simplices & compositi, spiritus vitrioli, salis; nitrosa imprimis, ut nitrum probè depuratum, nitrum vitriolatum seu arcanum duplicatum Mynsichthii, tartarus vitriolatus, hepaticum rubrum; item spiritus nitri cum spiritu vini dulcificatus, qui mirè convenit in cacochymia biliosa, duplici ex causa, partim quod destruat acrimoniam salinam, partim quod figat ejus mobilitatem volatilem, quo minus in effervescentias p.n. erumpere possit; item sulphurea mineralia & metallica cum nitro fixata, ut sunt: Sulphur commune, omnia antimonialia cum nitro aut spiritu nitri fixata, antimonium diaphoreticum, bezoardicum minerale, &c. valde sunt decantata; quòd optimè acrimoniam & oleositatem volatilem temperant, indeque inflammabilitatem facilem figunt quasi & corrigunt, simulque anodyna sunt, & mediante sudore hæc fixata & correcta per poros evacuant. Nitrata quidem ratione vero amaroris destruunt sal alcali volatile, ratione sulphuris copiosi adjuncti in omnibus nitratis corrigitur oleositas, & nimia figitur, ne eveniat effervescentia. Opiata quoque non sunt negligenda, quæ obortas hinc nimias effervescentias, palliativè quidem, potenter tamen, domant & refrænant, simulque conjunctos sæpiùs feroces spiritus compescunt; vel si cacochymia urinosa oleosa, corrigitur per spiritum & salia volatilia, ut salis ammoniaci, cornu cervi, &c.

Sal volatile oleosum, & inde natam bilem, augmentabunt in corpore quæcunque salia volatilia, tàm acria quàm oleosa, & hinc omnia aromatica & spirituosa, ut aqua cinnamomi, spiritus cochleariæ, spiritus cornu cervi, &c. item remedia amara, v.g. ex absinthio, centaurio minori, chelidonio majori, mentha, olea destillata aromatum &c.

In specie pro corrigendo sale volatili acri seu bilioso, indéque nata phlogosi, alvi fluore bilioso, siti, &c. v.g. in febribus ardentibus,

℞. ⊕i ♁iati ʒj.
arcan. dupl. ʒß. l. ℈ij.
Bezoard. miner. ℈j.
M. f. *pulvis.*
div. in 3. part. æqu. S.
Kühl-Pulver auff dreymahl.

℞. ⊕i ♁iat. l. *arcan. dupl.* ʒß.
Bezoard. miner. ℈j.
M. pro duabus dosibus.

℞. ⊕i ♁iat. ʒß.
arcan. dupl. gr. xv. l. ℈j.
M. f. *pulvis.*
Item:

℞. *Ebor. f.* △e
pulv. hepat. rub. à ʒß.
M. f. *pulvis*,
div. in 2. part. æqual.

℞. *pulvis hepat. rub.* ℈ij.
lapill. 69. præp. ℈j.
M. div. in 2. l. 3. part. S.
Digestiv-**Pulver / eines früh / das ander Abends.**

Usurpetur ante evacuationem, ubi peccat sal volatile oleosum.

Item pro eodem scopo:

℞. ▽ *acetos.*
rubi idæi ā ℥iß.
succ. citri rec. l. *cydon. rec.* ℥j.
♁ii *diaph.* ℈j. l. ℈ij. ad ʒj.
Bezoard. miner. ℈ß. ad ℈j.
Syr. rubi Idæi l. *acetos. citri* ʒvj. ad ℥j.
🜍 ⊕i *dulc.* q. f. ad gratiam.
M. f. *Potio*, D. S.
Kühl- und Alterativ-**Tranck auff etliche mahl.**

Usurpetur pro aliquot dosibus, pro dosi cochl. ij.

℞. ▽ *rubi idæi* ℥iij.
succ. ejusd. ʒiij.
♁ii *diaph.* ʒj.
Syr. rubi id. ℥ß.
🜍 ⊕i *dulc.* q. f. pro grato sapore.
M. D. S.
Kühl-Träncklein auff etliche mahl.

Utraque verò, acida nempe & alcalina vitiata, temperant, & quasi obtundendo corrigunt remedia sulphurea, pinguia & oleosa, ex omnibus tribus regnis, quæ quasi catholica celebrantur, tàm volatilia quàm fixa. In regno vegetabili temperata sunt imprimis emulsiones ex seminibus oleosis, v.g. amygdalis dulcibus, pineis, pistaciis, seminibus quatuor frigidis majoribus & minoribus, papaveris albi, &c. Hæc siquidem oleositate suâ temperant omne acre, acidum & urinosum, in corpore: quod etiam faciunt olea destillata vegetabilium, sed cautiùs usurpentur ob oleositatem, qua valde inviscant: mucilagines & gummi Arabicum, tragacantha, saccharum, glycyrrhiza, althea, malva, & omnia ejusmodi emollientia, olera esculenta, rapæ, item opiata; sed palliando. Ex minerali regno lac, serum lactis, item gelatinæ animalium, &c. Præ cæteris sulphura mineralium, & hinc metallica fixa, sunt adeò nobilia, cùm non solùm temperent omne acidum acre in corpore, & hinc cacochymiam, sed etiam simul vi anodynâ prædita sint, adeòque hæc sulphura fixa in tanto pretio apud practi-

practicos habeantur, quatenus ad universalium remediorum classem propiùs accedunt: id quod sulphura antimonialia, exque his paratæ Ræ, item Ræ solis, &c. sufficienter confirmant. Pertinet huc quoque aqua calcis vivæ.

MEMBRUM III.

De Cacochymia Pituitosa & Serosa.

TErtiò quoque radicantur salia peccantia in subjecto, nunc viscido nunc seroso; unde cacochymia pituitosa & serosa. Facilè ex cacochymia serosa oritur viscida, & nonnunquam in certis solum partibus, ubi frigus accedit, vel aliæ causæ, v. g. in arthritide vaga supervenit sæpè fixior morbus: v. g. ischias, podagra, chiragra, nephritis, &c. sine dubio ex pituitosa cacochymia.

Cacochymia serosa evacuationibus, & serum seu lympham alterantibus, saltem tollitur: si verò hæc salia hærent in subjecto viscido, & cacochymiam pituitosam constituunt, corrigitur per alterantia, incidentia, attenuantia & resolventia, imprimis per salia alcalia fixa, volatilia & salsa, quæ aculeis suis penetrant, & ita coagulata plus minus indurata, mollia & fluxilia faciunt: quo pertinent omnia salia digestiva dicta, imprimis tartarus, ut cremor tartari, seu crystalli tartari, R. tartari, spiritus tartari, salis ammoniaci, sal volatile tartari, spiritus carminativus, terra foliata tartari ejusque liquor, tartarus vitriolatus, item arcanum duplicatum Mynsichthii, sal ammoniacum, sal digestivum hypochondriacum, &c. quibus subinde aut lapilli cancrorum, aut corallia præparata, aut simile quid, ad infringendum magis acidum admiscenda: imprimis gummata, sagapenum, mastix, myrrha, in specie ammoniacum & galbanum, spiritus æris viridis, gummi ammoniacicum ærugine, acetum destillatum, spiritus salis dulcis, oxymel, &c. nec non vegetabilia aromatica acriora seu salina volatilia oleosa, vulgò aperientia, & febrifuga dicta, ut absinthium, carduus benedictus, centaurium minus, taraxacon, mentha, armoracia, rosmarinus, fœniculum, angelica, galanga, & omnia intensè amara; sicut de colocynthide notum est, quod itidem in muco viscido probè conducat.

Sit ergo digestivum, præmittendum purgationi pro incidenda materia viscida pituitosa, ut subsequatur evacuatio minus dolorosa & torminosa:

℞. ♀i ⊖lat.
⊖is hypochondr. à gr. xv.
absinth.
card. bened. ā ℈ß.
M. f. *pulvis.*
div. in 2. part. æqual. S.
Digestiv-Pulver auff zweymahl.

℞. ♀i ⊖lat. ʒj.
⊖is *card. bened.* ʒß.
flor. ⊖*ci *vol.* gr. xv.
M. f. *pulvis.*
div. in 3. partes.

℞. ♀i ⊖*lat.* ʒß.
lapill. 69. *præp.* ℈j.
⊖♀ ℈ß.
M. f. *pulvis.*
div. in 2. part. æqu. S.
Digestiv-Pulver auff zweymahl.

℞. ♀i ⊖*lat.* ʒß.
⊖is *absinth.*
lapill. 69. *præp.* ā gr. xiv.
M. f. *pulvis.*
div. in duas vel tres partes æqu. S.
Digestiv-Pulver auff etliche mahl.

℞. *crem.* ♀i ʒj.
♀i ⊖*lat.* ʒß.
⊖is *absinth.*
cichor. ā ℈ß.
M. f. *pulvis.*
div. in tres partes æquales.

Capiantur una vel altera die ante evacuationem.

℞. ⊖*ci *depur.* ʒiß.
Mastich. ʒß.
cinnam. ℈j.
⊖is *absinth.* gr. vj.
D. S.
Magen-Pulver auff viermahl zu gebrauchen.

Usurpetur bis in die, mane ante prandium, & à meridie aliquot horis ante cœnam.

In forma liquida.

℞. ▽ *Menthæ* ℥j.
arcan. dupl. ℈j.
lapill. 69. *præp.* ℈ß.
⊖♀ gr. v.
Syr. de Hyssop. ℥ß.
M. S.
Digestiv-Tranck auff zweymahl.

℞. *liqu.* ⩧*æ fol.* ♀i ℥ß.
D. S.
Digestiv-Essenz.

de quo capiantur mane & à meridie 30. vel 40. gutt.

℞. ▽ *menth.* ℥ij.
cinnam ʒ. vj.
g. *ci ✝ *sol.* ʒj.
♀i ⊖*lat.* ℈j.
Syr. rosar. ℥j.
Misc. pro duabus vel tribus dosibus.

Assumpto digestivo, propinetur purgans sequenti die, & sic feliciùs operabitur, & sine molestia.

MEMBRUM IV.

De Succorum Cacochymicorum Evacuantibus Universalibus.

EA, quæ cacochymiæ vitiatos succos evacuant, sunt varia, vel universalia vel particularia: universalia, si non totum evacuant corpus, operatio tamen ejus ad totam corporis machinam se extendit: hæc in quintuplici sunt differentia: vel enim sunt emetica seu vomitoria; vel catarctica seu purgantia in specie sic dicta, per inferiora; vel diuretica seu urinam cientia; vel diaphoretica seu sudorifera; vel salivantia seu quæ ptyalismum concitant, horum verò particularia sunt apophlegmatismi, errhina, sternutatoria, item quæ interdum ex utero, ano, & vesicâ excernuntur.

TITULUS I.

De Vomitoriis.

NUnc igitur agam de evacuantibus universalibus, & primo quidem de vomitoriis, quorum sanè ingens est copia. Si tamen selectus vomitoriorum est instituendus ex regno animali, nullum, quod sciam, prostat vomitorium, exceptâ rasurâ unguium humanorum. Hæc enim per noctem vino generoso infusa, maneque filtrata ac hausta, egregium est vomitorium; quod etiam nobilissimi Cnöffelii, Medici Regis Poloniæ, euporiston castrense fuit. Ex regno vegetabili asarum, nicotiana, helleborus albus, oleum olivarum, succus raphani rusticani, juli sambuci & ebuli cum aceto, & oleo olivarum præparati, oleum ex arillis baccarum sambuci, & succus vermicularis.

Inter hæc excellit asarum, quod veteribus jam dudum innotuit: ejus folia & radix saporem habent insigniter acrem ac mordicantem, qui in sua differentia exactissimè æmulatur saporem zingiberis vel zedoariæ. Ab hoc sale essentiali acri dependet primò vis vomitoria; cùm enim particulæ hæ acres, membranas ac fibras ventriculi, imprimis copiosiores circa pylorum, vellicant, fibræ istæ constringuntur, sicque vomitus excitatur. Modus igitur curandi ac utendi asaro est triplex:

1. In forma Pulveris.
2. In forma Infusi.
3. In forma Decocti.

I. Quoad pulverem, observandum: quo exactius asarum in alcohol redigitur, seu minutius pulverisatur, eo melius vomitum, urinam & sudores ciet; particulæ enim ejus eò meliùs se insinuare possunt ventriculi plicis: è contra grosso modo pulverisatum non tam benè operatur, sed alvum magis laxat. Datur adulto à ʒß. ad ʒj; rustico verò robusto ad ℥ß. propinatur in vino calido generoso in febribus, & quidem haustu paulò largiori.

℞. *rad. asari* ℈ij *ad* ʒj.
piper. long. ℈ß.
M. in febre quartana.

II. Quoad infusa:
℞. *fol. asari* No. IX.
quæ scindantur in segmenta minuta, infundanturque per noctem in
▽ *card. bened.* ℥jv.
Hydromel. simpl ℥ß.
Manè colatura detur, quæ mitiùs purgat.

Pro infuso fortiori:
℞. *folia asari virid.* etiam No. IX.
Teruntur in mortario marmoreo, addendo hydromel simplex tamdiu, donec folia in succum redigantur: hoc deinde diluitur cum ▽ *card. bened.* ℥ij.

III. Quoad decoctum, si decoquatur radix asari in aqua, amittit vim vomitoriam, & tantùm fit diureticum: si autem in vino decoquatur, manet vis emetica, fitque vinum emeticum. Primus observavit hoc Helmontius; confirmavit verò Zwelfferus & Boyle *in principiis suis philosophicis.* Ratio in suspenso est; dicam quod sentiam: Superius dixi, vim asari alterativam in sale essentiali fixo non adeò volatili consistere. Dum igitur in aqua decoquitur, partes salinæ volatiles avolant, decoctum amaricat, & fit tantùm diureticum; si autem in vino decoquatur, penetrat vinum texturam concreti, antequam scilicet particulæ avolent salinæ. Decoquitur etiam radix asari cum hydromelite, quod tamen non est emeticum, sed egregium potiùs pectorale, mucum pectoris optimè incidens.

Igitur solum tantùm inter vomitoria vegetabilia excellit asarum, reliqua sunt vitanda; nam subinde excruciant ægros miserè.

Hinc rejicio in specie tabacum, potentissimum vomitorium, & quidem ob summam, quam habet, violentiam. Sanè olei tabaci guttula una vel altera summè est venenosa; videmus enim, quantas in corpore nostro excitet turbas, unde metuendum, ne gravissima ac periculosissima exinde oriantur symptomata. Usurpatur autem nicotiana pro vomitorio triplici potissimùm modo:

1. In fumo; si enim parum fumi deglutiatur, mox fit vomitus, in non assuetis scilicet.
2. In infuso, si infundatur vino, ac filtratum mane bibatur; Vel
℞. *Tabaci opt. Virgin.* qu. pl.
Infundatur c. 🜍. q. s. per noctem:
Mane propinetur de colatura cochlear unum, & sanè mirè præstat vomitum.
3. In masticatione: si scilicet pisi magnitudine tabacum masticatum cum saliva in ventriculum descenderit, subitò excitatur vomitus.

Potest autem corrigi ejus venenum, per uni-

universalem vegetabilium venenorum correctionem, nimirum per salem tartari, & per nitrum fixatum; hoc enim additum exhibet essentiam parum vel nihil emeticam, sed è contra quibusdam laudatur in empyemate, asthmate humido, in specie verò syrupus nicotianæ.

Rejicio helleborum album; utut enim apud veteres fuerit usitatissimus helleborismus, tamen quoad helleborum album in desuetudinem abiit. Dici nequit, quam stupenda symptomata inferat idem.

Veteres longè robustioris constitutionis fuerunt, vel isti in Græcia helleboro albo gavisi fuerunt mitiori, & climatis ratione minus truculento: Accedit, quod ipsi non absque vino generoso dulci helleborum album adhibuerint, hinc nullum dubium, quin dulcedo vini temperare acrimoniam hellebori, potuerit. In mania tamen in usum venit, dum

℞. *Rad. helleb. albi* ℨj.

Infund. vino, coquatur, aut maceretur per noctem in loco calido: vinum hoc prius coctum abjiciatur; est enim nimis acre, radici residuæ aliud vinum Rhenanum superfundatur, & hoc cum radicibus tantùm in infusione stet per noctem: mane colatura detur à ℨjß. ad summum ad ℨij.

Porro rejicio triviale illud vomitorium, scilicet oleum olivarum, cujus ℥v. cum aqua tepida miscent: sed nocivum est, mirè enim inde laxatur tonus fibrarum & membranarum ventriculi, unde pòst propter atoniam debilis redditur idem.

Rejicio etiam vomitorium Plateri ex succo raphani rusticani, ab ℥ij ad ℥iij cum hydromelite propinatum. Est vomitorium subinde potens, sed in ventriculo robustiori sæpè paulò diutiùs hic succus moratur, agitque in mucum ventriculi, ac eundem resolvit, unde gravis inflatio oritur.

Inter vomitoria vegetabilia etiam numeravi julos sambuci & ebuli: hi cum aceto & oleo olivarum in forma acetarii parantur, de quibus aliquot buccellæ sumptæ strenuè operantur; dosis tamen est incerta; nunc plus, nunc minus sumitur, hinc etiam incerto modo operantur, ac denique conqueruntur ægri de debilitate ventriculi; atoniam enim ventriculi relinquunt. Equidem oleum ex arillis baccarum sambuci expressum, paucarum guttarum dosi exhibitum, potens est vomitorium, unde & à Blochvvitio contra icterum laudatur: sed cùm asarum nostrum præstet, hoc sufficere potest.

Denique sedum minus seu vermicularis succum præbet, qui cum vino expressus potenter vomitum ciet. Novi quod in febribus tertianis certum hujus habent effectum, si scilicet hujus recentis cum vino tritæ ac subactæ vermicularis succus expressus ante paroxysmum hauriatur. Quidam etiam decem septimanis febre tertiana conflictatus, succo hoc liberatus fuit.

Pergo ad regnum minerale, quod suggerit vomitoria antimonialia & vitriolata: omnium optima, potentissima & tutissima sunt antimonialia; vitriolata & mercurialia vomitoria stomacho membranoso maximè sunt hostilia, summèque prosternunt ejus robur, in specie sal vitrioli vomitivum, quia ventriculo valdè adhæret, quicquid de hoc Angelus Sala dicat; adeòque pauca antimonialia ritè usurpata sunt instar omnium. Et quidem pro aliquot vomitoriis millenariis sufficit unicum vitrum antimonii, tàm in forma liquida quàm sicca; & in casu rigorosiori ad turbith minerale Crollii vel Mynsichtii confugiendum. Jam de vitro antimonii dicendum, & quare illud elegerim, tradendum.

Notum est, sulphur externum non purgare, sed tantùm regulum ♁: igitur in particulis fixioribus antimonii vis emetica consistit. In quibusvis enim antimonialibus purgantibꝰ ex acido sulphuris, cum substantia Saturnina coalescente, fit concretum vitriolicum, à quo oritur molestia ventriculi, & consequenter vomitus, dabo exemplum: gustetur parum Mercurii vitæ, & sapor vitriolicus nauseabundus se exseret; in hoc enim vis emetica Mercurii vitæ consistit, pari modo in vitro antimonii est textura vitriolica: hæ particulæ quasi vitriolicæ ventriculum vellicant, ut exinde vomitus sequatur: usurpatur tantùm in infuso cum vino Rhenano, & syrupo; nunquam verò quoquo modo etiam correctum, in substantia; cruda enim ♁alia assumpta loco infusorum, sæpe nociva sunt, aut ad minimum fallacia. Recipiuntur in specie vitri hujus antimonii, vel croci metallorum, vel Mercurii vitæ, qui genuina est antimonii proles, gr. V. aut plura, infunduntur in vinum Rhenanum, filtratum bibitur, ut sequatur vomitus; quia vinum Rhenanum est acidulum, & optimè imprægnatur antimonialibus particulis: & tum determinetur quantitas vini hauriendi, non vitri; quia liquor recipit, quantum recipere valet. Optimè præparare docet Kerkringius *in Comment. super currum triumphal. antimonii Basilii Valentini pag.* 144. & 169.

Præscribatur igitur ex tempore:

℞. *vitri* ♁ii vel *croc. metall. simplic.* aut *absinthiac.* l. ☿ii *vitæ* gr. jv. v. vj. aut viij.

Infundantur in

Vini Rhenan. generosiss. l. *absinth.* q. s. stent in loco tepido per noctem: manè filtretur exactè per chartam emporeticam: filtraturæ ℞ ℨj. l. ℨiß. ad summum D. S.

Brechwein.

Hauriatur, & sic tutò ac jucundè operabitur: addi etiam possunt aquæ cinnamomi ℨij.

Non ineptum est, etiam quorundam inventum, quando ex vitro antimonii parvos calices vomitorios fundunt: his vini ℥j. infundunt, relinquunt in satis tepido loco per noctem, manè filtratum hauriatur, & sic egregium habebitur vomitorium. Talis calix ad plures sanè annos servari potest, nec quicquam ipsi sensibiliter decedit.

Pertinet huc etiam Martini Rulandi calix ex ligno ordinario tornatus, quem internè pice obduxit, huicque adhuc liquidæ frustula vitri antimonii grosso modo contusi inspersit, & eodem modo operatus est.

Secundus modus est, ut loco horum vinorum usurpetur in consistentia syruporum. Syrupum seu oxysaccharum emeticum optimum parare docet Ludovici in sua Pharmacia *pag.* 212. nempe

℞. *Croci metallor.* ʒij. ℈ij.
Infundatur per triduum in loco calido in
♁i *Vini* ℥x.
sæpiùs agita liquorem, dehinc filtra, & adde
sacchari albi ℥x.
vitro clauso in aqua calida detinendo, spontè saccharum solvitur, &, si lubet, tingitur cum
Essent. flor. papav. errat. ʒj.

Hic modus est certus & tutissimus. Dosis ℥ß. ad ʒvj.

Ad hujus ferè, aut oxysacchari emetici Angeli Salæ imitationem:

℞. *Vitri* ♁*ii* ʒiij. l. v.
Infund. aceto vini puro, stentque per aliquot dies in digestione, subinde agitando acetum: post filtretur, ipsique ana sacchari albissimi addatur, sicque habetur syrupus elegans à ʒiij. ad ℥ß; in robustioribus ad ʒvj. propinandus.

Vel potest etiam fieri syrupus emeticus citratus hoc modo:

℞. *Vitri* ♁*ii pulver.* q. s. v. g. ℥ß. l. ℥j.
infundatur in
Succ. citri rec. per aliqualem resident. dep.
℔ß. ad ℔j.
Stent in digestione blandi caloris subinde agitando: filtrato liquori addatur
Sacchari ana;
vel c. s. q. *sacchari*, coquatur ad syrupi consistentiam.
Habebitur sic syrupus elegans, cujus dosis ℥ß. esto.

Præscribitur sequenti modo:

℞. ▽ *menth.* ʒvj. l. ℥j.
cinnam. c. V. ʒij.
syr. emet. ℥ß. (ubi varietur dosis pro varietate præparationis.)
Syr. Nicotianæ ʒij.
M. S.
Brech-Mixtur auff einmahl.

Alium syrupum vomitorium habet Lotichius *in Consil. pag.* 52.

Tertius modus in infuso fit sapa vomitoria, quâ olim Sylvius frequenter in Belgio usus fuit, utut tamen ejus descriptio prostet in Appendice Tilemanni *de materia Med.* quæ ita fit: ℞. *Vitri* ♁*ii pulverif.* ℥j.
Infundatur in *musti rec.* vel *succi cydon. rec.*
℔j. plus minus:
stent in digestione loco calido per aliquot dies & noctes, hinc filtretur exactè, vel per linteum, vel per filtrum chartaceum: liquor filtratus leni igne evaporetur ad consistentiam mellis seu rob liquidioris vel spissioris, ita tamen, ut rob liquefactum ad gutt. v. l. vj. seu, ubi spissius est, ad pisi unius vel duorum dari possit dosin, in quocunque vehiculo. Sufficientes movet vomitus, & est remedium euporiston.

Ad hujus imitationem prostat hîc Lipsiæ in officina Linckiana syrupus rubi idæi emeticus, qui sine saccharo paratus à ℈j. ℈ij. ad ʒj. leniter vomitus ciet.

Vomitoria hæc tutissima ac perpetui sunt usus. Post hæc in forma sicca eminet tartarus emeticus Mynsichtii, qui tutissimum est vomitorium antimoniale: vid. Mynsicht. *in Armament. Medic. Chymico pag.* 13. correctus à Ludovici *in Pharmacia*.

Dixi suprà: vitrum antimonii non in forma sicca debere adhiberi, quia constet, vim hujus emetico-catharticam, quam in minutissimis suis moleculis diffundit in liquorem infusum, esse inexhaustam. Metuendum igitur, ne, si aliquid de vitro antimonii in substantia recipiatur, hoc in rugis ac plicis ventriculi hærendo, ita hypercatharsin continuam, & choleræ periculum, excitet.

Dicis: cur igitur tartaro emetico, qui est pulvis antimonialis, utimur? Resp. Tartarus emeticus est infusum antimoniale in forma sicca. Hoc quidem videtur paradoxon, sed tamen verum. Tartarus est filius seu privignus quasi vini: scilicet est acidum vini cum alcali terreo saturatum: sive ergo per infusionem, sive solutionem, idem acidum vini in forma sicca imprægnetur, quod post filtrationem coagulando ac crystallisando de substantia crassa antimoniali nil retinet: ergo idem est, ac si acidum vini infundendo in forma fluida rodat vitrum antimonii, quàm si solutio tartari in forma sicca: optimus igitur tartarus emeticus ex vitro antimonii fit, si

℞. *Vitri* ♁*ii* ℥ij.
Teratur cum ana cremoris tartari, ebulliant cum effusione aquæ communis q. s. dum fervent omnia, tepidè filtrentur, & in frigido crystallisentur, & ita in forma sicca, humida & media, habemus tartarum emeticum. Dosis sunt gr. ij. l. iij. in robustioribus gr. iv. Præscribitur cum tantillo sacchari, ut sine nausea assumatur, ita:

℞ ♀i *emet.* gr. iii.
sacch. albiss. gr. vj. l. ℈ß.
M. f.

M. f. *pulvis*. S.
Brech-Pulver.

Addi possunt olei destillati menthæ gutt. ij. Item: quando per inferiora volumus simul stimulare, additur scammonium sulphuratum: ad gr. ij.

Assumatur in cochleari uno vel altero jusculi gallinacei, vel carnis.

In forma Boli:

℞. *Rob junip.* ℥ß.
♀i emet. gr. ij.
scamm. *♃at.* gr. j.
C. syr. cort. aur. f. *Bolus.*

Sic sulphur antimonii rite paratum præscribitur sequenti modo:

℞ *Crem.* ♀i ℈ß.
♃is ♁ii aurati gr. vj.
scamm. præp. gr. ij.
M. f. *pulvis*, D. S.
Brech-Pulver auff einmahl.

Dixi quidem, hæc sufficere remedia: attamen si duro nodo applicandus sit durus cuneus, ad Mercurium accedendum est. Ex hoc sufficit turbith minerale, vel Crollii vel Mynsichtii. Illius modum præparandi vid. *in Basilica Chym. pag.* 122. 123. 124. Hujus verò in *Armamentario Medico-Chym. pag.* 18.

Usus Turbith mineralis Crollii est ad gr. jv. vel v. pro scopo vomitorio. Non datur autem in forma pulveris, ne attactu suo gingivas rodat, faucesque lædat, sed potiùs in forma boli vel pilularum: v. g.

℞. *Turbith miner. Croll.* gr. v.
Theriac. opt. q. s.

Aut etiam turbith hoc minerale redigatur cum succo liquiritiæ Hispan. in formam pilularum. Quod turbith minerale Mynsichtii attinet, hujus dosis est à gr. v. ad vj, ac eodem modo ac præcedens propinatur.

Usus hujus turbith est, ut morbos fixos, & ab aliis remediis planè inalterabiles, quantum possibile, tollat ac corrigat, partim viscidum, fomitem morbosum, potentissimè incidendo, partim acidum quodvis vitiosum fixissimum absorbendo, partim ex vitriolica sua textura ventriculum ad purgationes stimulando: Lues Venerea, gonorrhæa maligna inveterata, item scabies ferina, lepra, gutta rosacea, quæ ab acido oriuntur specifico, sine hoc turpetho minerali vix corrigi possunt: hinc inveteratas quartanas subinde turpethi usus ante paroxysmos eradicat, hinc, modò constent vires ægri, tutò hoc turbith adhiberi potest: sic usum cosmeticum obtinet; nam acida ista, quæ vel Saturnus, vel oleum tartari corrigere nequeunt, hoc turbith optimè corrigit.

Operatur ratione suæ substantiæ, qua absorbet quodvis acidum; ratione sulphuris externi operatur colliquescendo humores viscidos; ratione sulphuris & vitriolicæ suæ texturæ nauseam, sicque vomitum efficit.

Rejicio ⊖ vitrioli vomitorium; nam si quis unquam illud gustarit, nauseosissimum est remedium, quod tantos horrores excitat in ventriculo, ut non tantùm ad nauseam & vomitus stimuletur, sed & per aliquot dies languores nauseosos patiatur ventriculus: imò sub operatione hujus salis vitrioli tantoperè tonus ventriculi laxatur, ut vix dici queat. Vis ejus vomitoria non est à spiritu sulphuris, nec à minera Martis; nil enim in his emetici est, & utimur quotidiè iisdem absque vomitu; sed est potiùs à Venere, cujus tantillum vel mirum quantum integram massam sanguineam afficere potest. Nam si in ℔ j. salis vitriolici saltem ℈ß sit mineræ corrosæ Veneris, erit mirè vomitorium; mirè enim dilatativa est vis Venerea, ventriculoque inimicissima.

Nocent autem Vomitoria:

1. Herniosis,
2. gibbosis,
3. pulmonum ulceribus laborantibus,
4. hæmoptoicis,
5. ophthalmicis,
6. gravidis, &
7. mulieribus, quæ patiuntur prolapsum sinus pudoris & procidentiam uteri.

Vid. Mynsicht. *in Armament. Chymico p.* 15. ubi *de Tartaro emetico.*

Si vomitus difficilis, sumitur haustus cerevisiæ calidæ, vel jusculum pingue; sic is promptius succedit: si vomitus sequatur nimius, sumitur haustus vini Rhenani tepidi; sic omnis vomitus statim sistitur, & in præcordiis cruciatus facile evanescunt, licet à fortioribus antimonialibus stomachus irritatus fuisset: & licet vice prima rejiciatur, reiteratum tamen cum buccella panis, vomitus certè sistit; item opiata aromaticis sociata, hinc theriaca in vino assumpta, aut etiam cum spiritu vini crocato ventriculo calidè applicata.

TITULUS II.
De
Purgantibus per Alvum.

SEquuntur nunc purgantia: si enim per artem varia recrementosa per alvum rejiciuntur, vocatur in specie purgatio.

Locus purgationis sunt intestina, in quibus cùm non præexistant ea, quæ ejiciuntur, ventilanda erit, antequam ulteriùs progrediar, quæstio: *Per quænam loca in purgatione artificiali transferantur excrementa in intestina?* Resp. Loca ista, per quæ feruntur eò ex massa san-

sanguinea, esse tantùm duos ductus istos, cholodochum & pancreaticum, quibus natura tunc temporis quasi abutitur; unde & quæ excernuntur, frequentissimè flavodine tincta conspiciuntur: hi enim ductus sunt naturaliter distincti, ut quicquid ex M. S. in iis fuit separatum, ad intestina amandent; quia nulli alii apparent ductus: simul tamen probabilis admodum Pechlini videtur sententia, *tractatu eleganti de purgant. cap.* 36. simul etiam per glandulas post intimam intestinorum membranam sitas mediantibus tubulis & parvis ductibus, ex dictis glandulis in intestina hiantibus, simul recrementa varia ex sanguine secreta in intestina deponi. Jam verò licet multi cum Plempio & aliis Autoribus statuant, quod per vasa etiam mesaraica in purgatione artificiali separentur excrementa; respondeo tamen, quod sit contra legem naturæ universalem, quæ talis est, & per experientiam confirmatur, quod nempe nunquam fiat secretio cujusdam materiæ secernendæ ex massa sanguinea sine certo ac determinato cribro, per quod tanquam per filtrum separetur excernendum ab utili massa sanguinea: sin verò immediatè, & contra tale instrumentum separativum, ut sic dicam, aliquid separetur è massa sanguinea, tunc hoc fit promiscuè nunc cum ipso sanguine, uti hoc patet in fluxu hæmorrhoidali, & in hæmorrhagiis quibuscunque criticis, nec non in vomitu sanguineo spleneticorum; interdum periodico & salutari &c.

Equidem optandum esset, darentur vera purgantia, hoc est, quæ sordes saltem excrementitias ex corpore eliminarent, citra utilium nutritivorumque succorum depravationem simultaneam: Verùm vulgò dicta purgantia non sunt talia, sed sub blandiente nomine virulentiam nocivam gerunt absconditam, hinc sanos & ægros æqualiter vexant, & tot sordes evacuant, quas impossibile esset citra vitæ periculum in corpore existere. Hinc etiam tam insignis oritur virium debilitatio post purgantium usum, morbis sub antiqua contumacia persistentibus, dum interim varia & gravia inferunt symptomata, in specie convulsiones, proptereà etiam tàm studiosè corrigi jubentur.

Operantur purgantia duplici ratione: vel irritando, & acrimoniâ suâ amarissimâ pertinaciter vellicando intestina; unde non tantùm horum spasmi & violentæ contracturæ intestinorum, indeque propulsiones excrementorum sequuntur, sed simul etiam hiantia in ea orificia vasorum, cholodochi & pancreatici, item glandularum, simul irritata & vellicata eructant uberiùs sua contenta. Vel operantur, sanguinem & inde natos succos fundendo quodammodo, & simul colliquefactione in corruptelam resolvendo, unde sordes tam variæ ante remedium non præexistentes post purgans assumptum in corpore generantur. Sub hoc tamen motu, quicquid heterogeneum est in sanguine, & à vitalitate proscriptum, faciliùs alteratur, & consequenter ejicitur, quàm quod magis vitale ac utile erit.

Omnia scilicet purgantia habent acrimoniam volatilem insignem, utut non semper æquè faucibus perceptibilem, quæ in vegetabilibus fundata est in sale volatili oleoso acri, ratione adjuncti olei insigniter amaricante, indeque viscidi tatem insignem adjunctam habent: in mineralibus verò vis laxativa in textura sulphurea vitriolica, aut sulphure volatili acri quasi arsenicali, radicata est. Hinc etiam omnia acida destruunt purgantia vegetabilia varia, quatenus destruunt eorum sal volatile acre; item salia fixa, v. g. sal tartari corrigit purgantia, quatenus corrigit eorum oleum, & inde natam visciditatem, colliquefaciendo texturam resinosam purgantis, tollit; sicuti etiam fermentatio purgantium eadem mitigat,férociamque non nihil domat: In mineralibus verò ea, quæ figunt sulphur volatile; quæ inter eminet nitrum, tollit eorum, v. g. antimonii, malignitatem purgantem, eamque saluberrimè diaphoreticam reddit.

Promiscuè ergò agunt purgantia in succos corporis nostri, tàm nutritivos quàm excrementitios; unde sponte sua ruit divisio purgantium in cholagoga, phlegmagoga, hydragoga & melanagoga; quin unum alterumvè purgans loco omnium sufficiat: utut pro circumstantiarum ratione nunc debilius nunc fortius eligendum sit. Nihilominus tamen pro morborum varietate solet interdum aliqualis selectus horum purgantium institui, quatenus sub generali virulentia laxativa in quibusdam vis specifica causæ morbosæ alterativa est recondita hujus vel illius morbi, qua ratione helleborus niger præter virulentiam laxativam etiam specialem habet vim contra affectus melancholicos; rhabarbarum ad affectus renales: ubi per alvum evacuandæ sordes tenaciores, in specie acidæ, præ reliquis confert colocynthis ritè præparata; in specie tamen Mercurius dulcis, si aliis permiscetur, uti evacuat, ita specialiter corrigit.

Laboramus abundantia purgantium, ex regno autem animali nil suppetit, cum in hoc nullum detur. Ex vegetabilibus ergò ex omni purgantium caterva 4 vel 5 mitiora & tutiora pro scopo medico sufficiunt, v. g. jalappa, senna, helleborus niger, aloë, rhabarbarum, &c. quibus, pro stimulis nunc de scammonio, nunc, ubi fortiùs agendum, de extracto trochiscorum alhandal. addi potest. Ex mineralibus sufficit Mercurius dulcis: omnibus præ-

præfertur antimonium per inferiora saltem purgans ritè paratum.

Modus usurpandi est varius, prout unum vel alterum remedium huic vel illi formæ aptum est; usitatissimè præscribuntur purgantia in forma pilularum, inter quas ex extracto catholico, variis additis, in specie Mercurio dulci, ubi mitius laxandum, MP. de ammoniaco debito stimulo, sufficiunt. Verùm in compositionibus veterum officinalibus, qualis de hiera, &c. purgantia sunt crudâ in substantia addita minus correcta, ideò illa hodiè non frequenter præscribuntur. Moderni sumunt Extracta purgantium horum, sive sint simplicia, sive composita, quæ optimè fiunt per spiritum vini tartarisatum, vel beneficio Ræ tartari vulgaris, ut ratione salis tartari corrigatur aliquo modo vis laxativa excedens venenosa. Pro pilulis usualibus aloeticæ ad imitationem Ludovici concinnatæ, vel Tilemanni, præstant. Inter pulveres pulvis jalappæ compositus sufficit. Infusa inter sennatum cum rhabarbaro aut helleboro est optimum. In forma electuarii purgantia in parva dosi commodissimè usurpantur, si per fermentationem parantur: sic paratur colocynthis in minuta frustula concisa, elaterium, scammonium, in specie esula, tithymallus, & tractatur sic, ut aliàs opium.

Quod attinet Jalappam: hujus vis solutiva, juxta Helmontium ex Hyppocrate, deprædatur aliquid de vita & facultatibus nostris. Hoc autem de aloë & rhabarbaro vix dici potest.

Usus radicis jalappæ medicus est vel generalis, vel specialis:

1. Generalis est, quod ab ejus radicis assumptione alvus soleat provocari, & excrementa serosa plus minus flava egredi, citra tamen ventriculi subversionem & intestinorum intorsionem.
2. Usum specialem quod concernit: humidioribus subjectis tantùm convenit; hinc etiam ad cachexiam pituitosam, hydropem, fluorem album, affectus catarrhales, &c. laudatur: in specie hydropicis, imprimis à Borello *Hist. & Obs. Medico-Phys. Cent.* 2. *Obs.* 23. *pag.* 128. tanquam appropriatum remedium commendatum. Vis operandi consistit in ejus particulis resinosis, id est, oleosis, ab acido fortiter concentratis, adeoque in particulis acido-salsis oleosis.

Malè igitur facit Medicorum vulgus, qui in nodulis infundit radicem jalappæ vino, cerevisiæ, aut aquæ communi: si enim hanc 100 amphoris aquæ infunderent, nihil tamen resinosæ substantiæ, sed tantùm mucilaginem quandam extraherent.

Modus operandi est duplex:

1. Particulis suis viscidis ventriculo & intestinis adhærendo provocat eorum spasmos, & sic contentorum excretionem.
2. Operatur etiam, quatenus subacta in primis viis, humores attenuat, dissolvit, acrimoniâ suâ liquefacit, sicque in serosum liquamen vertit.

Utendi modus est duplex: usurpatur enim vel in forma solida, vel fluida. In forma solida, si recipiatur pulveris ℈j. operabitur quinquies, sexies: Vel, ut meliùs operetur, jungitur cum tartaro, vel tartaro vitriolato; quoniam detergendo viscidum loco stimuli additur: v. g.

℞. *pulv. jalapp.* ℈ß. gr. xv. l. xvj.
crem. 🜿*i* l. 🜿*i vitriol.* l. *arcan. duplic.* gr. xij. ad xv.
scammon. præp. gr. j. l. ij.
🝆*i* ⸗*at. anisi* l. *macis*, l. *cinnam.* gutt. ij.
M. D. S. Purgier-Pulver.

Vocatur vegetabile purgans polychrestum, ad plures usus sufficiens.

Vel alia ratione ita præscribitur:

℞. *pulv. jalapp.* ℈ß. ad gr. xv.
⊕*i puriss.* ℈ß. (l. ⊕*i* gr. jv. ad vj. & ⊖🜿 gr. jv.)
scamm. præp. gr. j. l. ij.
🝆 ⸗*at. anisi* l. *macis* gutt. j. l. ij.
M. f. *pulvis.*
Laxier-Pulver auff einmahl.

Sine torminibus purgat. Vel

℞. *crem.* 🜿*i* ℈j.
resin. jalapp. ℈ß.
⊖🜿 gr. vij.
🝆 ⸗*at. anisi* gutt. ij.
M. f. *pulvis.*

In forma *Boli:*

℞. *cons. flor. tun.* ʒß.
crem. 🜿*i* gr. xv.
pulv. jalapp. ℈ß.
🝆 ⸗*at. macis* gutt. ij.
C. syr. rос. sol. f. *Bolus* S.
Purgier-Zucker.

℞. *pulp. passul.* ʒij.
pulv. jalapp. ℈j.
scamm. ⸗*at.* gr. j.
syr. fumar. f. *Electuar.* S.
Purgier-Lattwerge.

In *pilulis:*

℞. *Extr. cathol.* gr. xij.
mag. jalapp. gr. jv.
Extr. troch. alhand. gr. ij.
M. f. *pilulæ.* S.
Purgier-Pillen.

Quoad formam fluidam: usurpatur in essentia, qualis fit, si ℞. *spiritus vini*, aut *alius appropriatus*, & affundatur *radici jalappæ* cùm *cortice citri*; Vid. Bartholinus *in Epist.* e. g.

℞. 🜄

℞. ▽ l. *alius* ~ *rectif.* ℔. j.
rad. jalapp. ℥jv.
cort. citri ʒvj.
croci (qui coloris gratia additur) gr. v.

Stent hæc in infusione in loco tepido, filtretur liquor, ac usui asservetur, diciturque *Essentia citrata*, cujus dosis ab ℥ß ad ʒvj.

In forma *Misturæ:*

℞. ▽ *hyssopi* ℥j.
cinnam. ʒiij.
pulv. rad. jalapp. gr. xv.
Extr. troch. alhand. gr. ij.
syr. cichor. cum Rhab. ℥ß.
M. f. Potio: S.

Purgier-Tränckleín.

Item, si ipsa resina in forma syrupi desideretur: v. g.

℞. *res. jalapp.* ℈ß. ad gr. xij.
⊖♀ gr. vj. ad vij.
c. f. q. *syr. ros. simpl.* l. *resolutiv.* aut *similis suavioris*, fiat *syrupus gratus*.

In forma emulsionis si desideretur:

℞. *sem. melon. exc.* ʒß.
resin. jalapp. gr. jx. ad xjv.
subigatur: deinde affundatur
▽ *tepidæ rosar.* l. *menthæ*, l. *alius appropr.* ℥j.
& redigatur in liquorem lacteum; add.
▽ *cinnamom.* ʒij.
& edulcoretur cum syrupo rosato solutivo, aut alio quodam grato, aut rotul. manus Christi, M. D. S.

Laxier-Milch auf einmahl.

Addi etiam possunt scammonii ♃ati gr. ij. aut extr. troch. alhand. gr. j. cum gr. viij. ⊖♀. Denique D. Hartvvigius cum vitello ovi seq. modo propinavit:

Resinæ jalapp. sumit. gr. vij. viij. l. ℈ß in robustioribus gr. xij. & xv. subigit cum vitelli ovi dimidia parte, vel cum integro vitello: hinc affundit ▽ fœnicul. vel menthæ ℥ß, ut fiat emulsiformis potio: addit deinde ▽ cinnam. j3. l. 3ij. & sacchari aut syr. cinnam. parum pro edulcoratione; D. S.

Purgier-Milch.

Suaviter & copiosè operatur.

Post jalappam pergo ad sennam, quæ unum ex optimis & mitissimis est purgantibus. Hæc primatibus medicinæ, veteribus Græcis, fuit incognita, nihilque de hac apud Hippocratem. Cum verò ars medica à Græcis ad Arabes, Saracenos & Mauros fuerit devoluta, Arabes in locupletanda ea fuerunt occupati, nobisque fruticem hanc notificarunt. Dicitur autem frutex Alexandrina, quod prope Alexandriam in Ægypto optimæ notæ inveniatur.

Hujus sennæ Alexandrinæ tantùm in usu sunt folia, & quidem ordinariò sine stipitibus; hi enim sunt fibræ corticis, hinc longè fortiores quam ipsa folia, torminaque excitant, quare etiam rejiciuntur. Sunt qui putant, ideo non recipi stipites, quod adstringant, quod tamen est falsum; nam ideo potiùs rejiciuntur, ne nimis torminosum sint remedium.

Horum autem foliorum sennæ exsiccatorum usus est vel generalis, vel specialis; generalis est, dum ab eorum usu alvus aliquoties laxatur, plerumque tamen cum torminibus circa umbilicum. Quæ rejiciuntur, sub habitu seroso, viscoso, flavedine tincto, conspiciuntur: Interim tamen unum ex mitioribus est purgantibus. Specialis est, dum pro purgatione per ἐπίκρασιν in usu est, ideòque potiùs in morbis chronicis, quam acutis usurpatur.

In morbis igitur chronicis usurpatur, imprimis, dum producta morbosa eliminat, & viscosa evacuat: hinc v. g. in quartanis, febribus aliis chronicis, affectibus hypochondriacis, hystericis, in scorbuto, ictero nigro, & in specie melancholia hypochondriaca senna est inter usitatissima laxativa; unde à veteribus relata inter melanagoga, quæ succum melancholicum, i. e. acidum vitiosum, per ἐπίκρασιν purgant, non est adeò acris seu caustica, quàm alia purgantia, unde siccioribus tantum ac calidioribus conducit.

Vis ejus operandi residet in substantia mucilaginosa, unde tantùm per menstrua aquosa extrahitur cum vel sine ebullitione mucilago, cujus nucleus est quasi resina subtilis ac acris, hæc autem mucilago est nunc volatilior, nunc spissior ac tenacior: Volatilior blandè operatur, sine insigni alteratione: Posterior autem crudelia tormina excitare solet. Cavendum igitur, ne sub infusione in loco calido mucilago ista spissior unà extrahatur, sicque ægrum maximis torminibus vexet; hinc ordinariè, ut eò meliùs operetur, corrigentia vel stimulantia, nimirum tartarus & zinziber, addi etiam solent. Zingiber additur; quoniam ejus acrimoniâ corrigitur vis stimulatrix laxativa sennæ; tartarus verò vel cremor, vel sal tartari additur, ut horum medio mucilago ejus eò meliùs detergatur & attenuetur, ne tanta tormina excitet: nunquam igitur senna absque tartaro vel zingibere præscribenda.

Modus utendi duplex est: vel in substantia seu forma pulveris, vel in infuso adhibetur. In forma pulveris datur ordinariè à ʒß. ad ʒj: in infuso dantur ordinariè ʒij ad ℥ß. Quoad pulverem: prostat in officinis pulvis sennæ Montagnanæ compositus ex tartaro & senna; qui feliciter usurpatur, quoniam autem est nauseosus, rarò hodiè adhibetur. Qui ergò in forma pulveris sennam præscribere volunt, ita ut per ἐπίκρασιν tantùm operetur, v. g. in morbis chronicis, ubi alvus siccior & phlogosis adest, item in scorbuticis, hypochondriacis, &c. sequentem in modum præscribat:

℞. Crem.

℞. *Crem.* ♀i.
fol. senn. s. st. à ʒii.
Zingib.
semen anisi.
Cinnam.
Galang. ā ℈ß.
M. f. *pulvis.*

De hoc pulvere capiat æger pro liberanda alvo, vel in prandio cochleari uno jusculi, vel quantum cultelli cuspis capere potest, & suaviter laxabit.

Quoad infusum: malè infunditur senna à ʒii. ad ℥ß: senna certè multum largitur, & requiritur plus menstrui. Jam ergò senna cum tartaro aut infunditur, aut simpliciter ipsi coquitur: Quæ infunditur simpliciter, ipsi pro solutione additur ⊖♀; si verò coquitur, additur cremor tartari; folia enim sennæ non nisi ebulliendo solvuntur cum cremore tartari. Interim rarior sit sennæ usus in forma decocti cum tartaro, quo mucilaginosa substantia tenerior evaporat, & spissior tantùm remanet; sed potiùs in infuso utimur. Rarò tamen infunditur sola absque helleboro nigro, qui plerumque additur, & blandè operatur: v. g. pro dosi una præscribatur talis potio laxativa:

℞. *fol. sen. s. st.*
rad. polypod. à ʒiij.
crem. ♀i ʒj.
Coqu. in s. q. ▽ *simpl.* vase clauso:
℞. *Colatur.* ℥iij.
adde
▽ *cinnam.* ʒiij.
syr. borrag. ʒß.
M. S.

Larier-Tranck auff einmahl.

Per solam verò infusionem cum sale tartari:

℞. *fol. senn. s. st.* ʒij. iij. l. ℥ß.
Zingib. l. *sem. anisi* ℈j.
⊖♀ gr. xv. ad ℈j.

Infundantur in s. q. ▽ *simpl.* l. *fumar.* l. *cichor.* stent in loco tepido per noctem: manè colaturæ recipiatur qu. pl. Si mitiùs operari debet, recipiantur infusi senn. ℥ij: si vehementius, recipiantur ℥jv.

Colaturæ addantur
▽æ *cinnam.* ʒij. l. ʒiij. ad ℥ß.
syr. de succo cherm. l. *rosat. solut.* ʒij. l. ℥ß.
M. D. S.

Purgier-Träncklein auff einmahl.

Sunt potiones gratæ palato, & elegantissimæ: leviter operantur, non hypercatharsin inferunt. Color ruber est à sale tartari.

Vel, quod melius est, cum helleboro nigro aut rhabarbaro sequenti modo:

℞. *fol. senn. s. st.* ʒiß. l. ʒij.
rad. helleb. nigr. ʒß. ad ʒj. (vel *Rhabarb.* ʒj. ad ʒij.)
sem. anisi ℈j. ad ʒj. l. *Zingib.* ℈j. ad ʒß.
⊖♀ gr. xv. ℈j ad ʒß.

Infund. in s. q. ▽ *simpl.* l. *beton.* l. *fumar.* l. *hyssop.* l. *cichor.* stent in loco tepido per noctem:
Colaturæ ℞. ℥ij. iij. l. jv. adde
▽ *cinnam.* ʒiij. l. ℥ß.
syr. de pom. l. *rosat. solut.* ℥ß.
M. D. S.

Larier-Träncklein.

Possunt etiam de colatura recipi ℥vj. pro duabus dosibus.

Quod si pro pluribus dosibus infundatur v. g. in melancholia hypochondriaca;

℞. *passul. min.* ʒiß.
contus. in mortar. marmor. affundendo.
▽ fervidæ ℔jß.
vel ebulliant passulæ conquassatæ in ▽ communi:
℞. *Decocti* hujus *fervidi* ℔iß.
infunde
fol. senn. s. st. ʒiij.
crem. ♀ ʒj.
flor. violar. p. iij.

Stent in loco tepido vitro bene clauso, donec frigescant, frigefactus liquor detur pro lubitu ad ℥iij. vel ℥jv.

Quod si in morbis chronicis, febribus v. g. in quartana ad hecticas declinante, & febribus intermittentibus chronicis confirmatis, in quibus evacuatio ante paroxysmum fieri debet, infusum sennæ expetatur, sequens esto:

℞. *fol. senn. s. st.* ʒiij.
rad. helleb. nigri ʒiß.
Zingib. ʒß.
⊖♃ ℈ij.

Potest etiam addi radix acori.

Incisa ac contusa includantur nodulo, Infundanturque *aqua*, vel *cerevisia fervida* ℔iß.

Et in loco tepido successivè frigescant.

De hoc infuso æger quartanarius hecticus recipiat duab. vel quatuor horis ante paroxysmum ʒij. l. iij. & exinde blande evacuabitur.

Ubi infantes immorigeri purgandi sunt:

℞. *fol. senn. s. st.* ʒj ad ij.

Hæc sola includantur nodulo, injiciunturque cerevisiæ, quam potant, sic sufficienter evacuabuntur, præsertim si parum salis tartari addatur.

Pergo ad helleborum nigrum, ita dictum à suis radiculis nigris; flore enim est candidissimo, aut interdum etiam roseo.

Usus ejus vel generalis, vel specialis. In genere hellebori internum usum sequitur perturbatio ventris ac tormina, hinc secessus serosi, aquosi & mucilaginosi, &c. A veteribus inter melanagoga refertur. In specie Paracelsus maximi fecit hanc plantam, quam ubique in scriptis suis laudat, eamque mutato nomine Dauram vocavit, dicitque: helleborum quatuor morbos cardinales curare, nimirum apoplexiam, epilepsiam, arthritidem, & nephritidem. Certum equidem est, quod in morbis chronicis, præsertim qui nervo-

vosum genus afficiunt, epilepsia, item in mania, elleborsus niger singulare quid obtineat.

Quoad operandi modum, duæ facultates in eo distinguendæ: Facultas laxativa, & alterativa. Illa consistit in mucilagine acriore, quæ primis viis adhærens easdem stimulat: hæc consistit in particulis volatilibus & facilè evaporabilibus quasi scorbuticis, hinc vim corrigendi habet specificum istud acidum, quod melancholicos, scabiosos, quartanarios, &c. vexat. Certè sunt, qui ex radice hac parant essentiam, quæ non laxat, sed alterat. Vis igitur alterativa præprimis usus ejus primarius est. Vix ejus consistit tam in mucilagine quàm in resina; unde tàm per menstrua aquea, quàm oleosa, v. g. per spiritum vini, quo resina acris elicitur, extrahi potest. Ista autem præcipitatio magis placet, quando per menstrua aquosa extrahitur. Imò frequentissimum est, ut uterque modus conjungatur pro essentia tam laxativa, quam alterativa obtinenda.

℞. *Rad. rec.* minutim incis. qu. pl.

Infund. in s. q. aquæ communis: ebulliat leniter vase clauso, stent in digestione, quousque tingatur, omnia hæc mixta evaporent ad consistentiam rob. Capiti mortuo affundatur spiritus vini, sic elicitur essentia resinosa; post abstrahitur spiritus vini, & utraque extracta, tam extractum mucilaginosum, quàm & aliud resinosum scilicèt, misceantur, cui, si aliquid sal tartari pro correctione aliquali adderetur, vix erit improbandum.

In substantia raro aut nunquam adhibetur; nimis enim acrimoniâ suâ volatili turbat corpus, adeò, ut referat & Angelus Sala, quod radiculæ hellebori fonticulis impositæ mirè corpus turbarint. Recipiatur ergò potius in infuso, aut extracto. De cætero in usu etiam est radix ellebori non præparata. In officinis quidem usitatum est, ut radix aceto infundatur: verum sic mirè castratur. Infunditur autem elleborus raro solus sed ferè cum senna, ita ut modò senna, modò ellebor9 in dosi prædominetur; semper tamen & sal tartari pro correctore resinositatis additur, ut sic suaviùs operetur. Seligatur aqua in infuso pro illis, qui medio modo se habent; serum lactis autem in scorbuticis sicciotibus, in hypochondriacis, & qui καύματα viscerum habent: porrò in scabiosis & sanguine scorbutico imbutis. Eligitur autem vinum pro utcunque sanis. Sit igitur v. g. in scorbuto sequens formula:

℞. *rad. Elleb. nigri* ʒij.
fol. senn. s. st. ʒj.

Infund. in s. q. seri lactis depurati per noctem: mane

℞. Colat. ℥iij. adde
🜍 *cochlear.* ʒj.
▽ *cinnam.* ʒij.
M. f. *Haustus purgans* pro una dosi.

De cætero in nodulis frequentissimus est ellebori usus; hic enim modus optimè convenit pro pluribus dosibus.

Quoad extractum: vel recipi potest extractum compositum superiùs dictum, vel quod alii compendiosiùs faciunt:

℞. Radiculas hellebori nigri incisas, infunduntvino rhenano, digerunt tamdiu, donec vinum sapore & colore ellebori imprægnetur, pôst inspissant ad consistentiam rob.

Qui melius habere cupiunt, addunt sub infusione sal tartari, sicque habent extractum ellebori nigri correctissimum.

Quodvis igitur horum extractorum habueris, solum illud, quod cum spiritu vini extrahitur, est suspectum, facitque tormina. Præterea optimè & in forma pilularum extractum ellebori adhibetur, v. g. in epilepsia habituali omnium optimè sumitur cum Mercurio dulci:

℞. *Extr. helleb. nigri ritè par.* ℈ß. ad gr. xv.
☿*ii dulc.* ℈ß. l. gr. xv. ad ℈j.
Extr. troch. alhand. gr. j. ad iij.
(vel) *scamm.* [illegible] gr. j. l. ij, & *extract. troch. alhand.* gr. j. l. j. l. ij.
c. s. q. *ess. menthæ*, l. *salviæ* l. *ligni sassafr.* aut *sancti* f. *pilulæ*.
D. S.

Blut-reinigende Pillen.

Vel pro purgando scorbutico aut cachectico etiam peculiari:

℞. *MP.* ♀*ear. Querc.*
Extr. helleb. nigr. ā gr. xij. ad gr. xv.
scamm. præp. gr. j. ad iij.
c. s. q. *solut.* ♂ *c. s. p. f. pil.* pro una dosi.

Cröffelius in usu habuit pilulas balsamicas dictas, tantùm non polychrestas, quarum basis est elleborus niger, suntque egregiæ in morbis chronicis pro scopo blandè evacuandi. Pilulæ ipsæ sunt seqq.

℞. *MP. de tribus Ruffi.*
Extr. helleb. nigr. ā ℈ß.
M. f. *pilula.*

Jussit capere ante cœnam. Conferatur etiam de his M. A. N. C. *German. in Append.* si voluit formulam habere magis compositam, addidit & miscuit

♀*i* 🜔*at.* gr. v.
resin. jalapp. gr. j.

Hæc compositio revera est tutissima, quâ etiam feliciter semper usus fuit in morbis chronicis; blandè enim operantur.

Aloë autem, pilulas de tribus Ruffi ingrediens, ita præparata sit, ut pars ejus gummosa magis quasi extravertatur, resinosa verò infringatur vel separetur. Ad imitationem harum pilularum seqq. præscribere soleo:

℞. *MP. de tribus Ruffi.*
Extr. helleb. nigr. ā ℈ß.
🜔*li* ♂*tis ad albed. calc.* gr. v.
scamm. præpar. gr. j.

c. s. q.

c. s. q. *ess. g. ✳ci* f. *pilulæ:*
quales hypochondriacis nostratibus proficuæ existunt.

Sunt qui destillando etiam liquorem ex helleboro nigro elicere satagunt; sed effectus nondum voto respondit.

Ipsa folia ellebori in formam essentiæ redacta, citra vim solutivam tantùm sunt alterativa, & in specie in melancholia hypochondriaca proficua.

Post elleborum nigrum sequitur aloe, quæ tanquam succus expressus est concretum non simplex, sed ex parte ex substantia gummosa, ex parte ex resinosa constat. Hæ binæ substantiæ (resinosa & gummosa) binis quoque facultatibus præditæ sunt: substantia mucilaginosa seu gummosa laxat, inspissata nimirum & more usitato ante prandium vel mane adhibita: contrà resinosa adstringit, detergit viscidum, amaritie suâ balsamicâ quasvis humorum alterationes corrigit, bilem acuit, in specie in atonia ventriculi colluvieque ejus serosa egregium est remedium. Præterea in specie adhærendo hæmorrhoidibus, easdem ad sui fluxum provocat. Pro scopo evacuandi minus convenit aloe, sive integra sumatur, sive substantia ejus gummosa tantùm ad ʒj. propinetur. Potissimùm ergo usus ejus est in pilulis. In morbis chronicis successivè ægris pilulæ hæ convenient, et quidem sumitur integra, scilicèt in substantia in subjectis humidioribus; pars ejus gummosa in subjectis calidioribus aut aridioribus: v. g. si cuidam hypochondriaco succulento aut lautè viventi pilulæ aloeticæ, quovis mense aut singulis 14 diebus usurpandæ, essent præscribendæ,

℞. *Aloes lucid.* ʒij.
g. ✳ci in + liquef. ʒj.
☿i ⊖lat. ʒß.
c. s. q. *ess. g. ✳ci* f. pilulæ minores.

De quibus capiat æger vesperi duas horas ante cœnam, numero impares, v. g. 10. 15. &c. quæ altero mane blandè evacuabunt.

Si verò hæ pilulæ usuales præscribendæ ad icterum prono, loco aloës lucidæ recipio aloen liquidam, cum aqua communi, aut aqua cichorii, aut succo hujus extractam: Sicut & loco Glassianarum aut Francofortensium pilularum sequentes pilulæ usuales parari possunt:

℞. *Aloen lucidam* cum *aqua cichorii* l. *fœniculi* in leni digestione *extractam.*
Alii
℞. *succum cichorii, rosarum, violarum,* &c. cujus ope elicitur mucilago, quæ filtrata ac inspissata in Extractum nigrum abit.

Ex hoc solo fiant pilulæ parvæ ex uno grano ij. l. iij. Conf. Ludovici *Pharmac. pag.* 134. Hic est optimus & simplicissimus aloës usus. Quod si quis usuales, magis compositas, desideret, is modò dicto extracto gummoso aloës addat extractum gummi ammoniaci: v. g.

℞. *Extr. gummi aloes* ʒß.
✳ci ʒij.
⊖li ♂. ad albed. calc. ℈j.
troch. alhand. gr. xij.
c. s. q. *Ess. ♂.* f. *pilulæ.*
Dosis harum sint xv. l. xx.

Hæ pilulæ erunt egregium præservativum, in morbis chronicis sub decremento lunæ ante novilunium assumendæ.

Post aloën, quæ cum rhabarbaro sola habetur innoxia, ad rhabarbarum pergo, plantam polychrestam & ægris egregiè proficuam. Constat duplici substantia.

1. Volatili acriuscula, quæ in subjecto aquoso mucilaginoso fundata est, quæque levissimo igne avolat, ut nihil de ea remaneat; in qua tamen vis laxativa residet.
2. Fixiori adstringente amaricante absorbente, anodyna.

Hæ sunt potiores posterioris substantiæ fixioris facultates: hinc uti ratione prioris substantiæ blandè laxat, ita posterioris respectu adstringit, & ad omnes fluxus, omnesque laxos & dissolutos morbos, confert; hepati adeo consecrata à veteribus, ut anima hepatis fuerit dicta: hinc ictero, hydropi, &c. conducit. Paracelsus multùm ei in nephritide tribuit, quod verum etiam est: nam præterquam, quod urinam suo colore tingat, observatum quoque fuit, rhabarbari usum conducere, quatenus renum spiritum insitum confortando, vel fermentum vitiosum corrigendo juvat.

Utendi modum quod attinet, veteres dosi ʒj. in substantia exhibuerunt, quæ dosis nimis magna est; in infuso potiùs cum aliis, aut in pulvere, adhibetur. Quoad infusum, in usu est v. g. in febribus tertianis sequens:

℞. *summ. cent. min.* M. j.
Rhabarb. el. ʒij. l. ʒiij.
fol. senn. s. st. ʒj.
⊖ ♃ ℈ß.

Infund. in s. q. *Vini absinth.* per noctem: mane colaturæ ℞. ℥iij.

D. S.

Purgierender Wermuth-Wein.

Præterea etiam usurpatur in infuso pro pluribus dosibus, nimirum cum passulis pro scopo temperandi & dyscrasia sanguinis, in ictero, cachexia &c. corrigenda, v. g.

℞. *passul. min. conquass.* ℥j. ad ℥ß.
Rhabarb. el. ʒß. ad ʒvj.
Cinnam. ʒij.
Infundantur in
Aqua comm. ℔. iß.

Stent vase clauso per 24 horas in balneo Mariæ; mane colentur.

Est potio grata, ægrisque admodum proficua. Rarum est, quod præcisè pro scopo purgandi assumatur, sed potius pro atonia viscerum corrigenda adhibetur. In hunc finem in hæmorrhagiis nimiis, pro scopo præservativo & correctivo in fluxibus alvi & in iis, qui ad hydropem inclinant, adhibetur: v. g. in dysenteria, ejusque principio, sæpiùs similis pulvis mihi fuit in usu:

℞. *Rhabarb. electi.*
C. C. usti à ʒß.
Extr. theriacal. gr. jv. (aut hujus loco *laud. opiati* gr. jß.
🝆 ℨ*at. cinnam.* gutt. j. l. ij.
M. f. *pulvis.*

Communiter rhabarbarum tostum recipitur: sed nil valet; sic in fluxu hæmorrhoidum sequens præscripsi remedium:

℞. *Rhabarb. elect.* gr. xv.
hæmatit. præp. ℈ß.
Corall. r. præpar. gr. v.
M. f. *pulvis.*

Laxat alvum, & simul hæmorrhoides sistit. Sic in electuariis etiam contra hæmorrhagias nimias narium, uteri, &c. semper addendum est rhabarbarum: in specie pro cachecticis & hypochondriis sunt, qui parant electuarium alterans, bilem inertem acuens, tonum hepatis restituens, simpliciter ex passulis & rhabarbaro: sed in specie in ictero flavo expertum est sequens remedium:

℞. *passul. min. conquass.* ʒjv.
Rhabar. el. exactè pulveris. ℥ß.
c. s. q. *syrupi rosar. solut.* M. pro electuario.

De quo capiat æger manè quantitatem nucis moschatæ. Isti etiam, qui reconvalescunt à morbis acutis, recipiant hoc electuarium, & ingens solamen percipient.

Sunt etiam, qui electuarium ex extracto rhabarbari parant cum spiritu vini; sed hoc nihil valet: alii cum aqua parare solent, rectiùs & prudentiùs quidem, quamvis & hoc limam mereatur. In officinis prostat syrupus de cichorio cum rhabarbaro, qui infantibus statim post partum propinatur, ut meconium, & varias istas sordes, quas in utero contraxerunt, evacuet: acui hic syrupus potest cum ℈j. l. ʒß. syrupi emet. Angeli Salæ. Alii habent elix. proprietatis cum rhabarbaro, quod laudo.

Restant scammonium & colocynthis; quæ duo rarò simpliciter pro purgatione adhibentur propter vehementiam & violentiam: sed ferè semper loco stimuli aliis purgantibus adduntur, nimirum, quando non sumitur integra alicujus purgantis dosis, sed abbreviatur, tunc additur de his aliquid pro stimulo, v. g.

℞. *MP. de hier. c. agar.*
amm. Querc. à ℈ß.
scamm. præpar. gr. ij.
trochisc. alhand. gr. j.
c. 🝆 ℨ*at. macis* f. *pilulæ.*

℞. *MP. de hier. c. agar.* gr. xij. xv. ad ℈j.
g. ✱ci c. +o solut. ℈ß.
scamm. 🜍*at.* gr. ij.
Extr. troch. alhand. gr. j.
c. s. q. *Essent. absinth.* l. *lignor.* l. *ligni sassafr.* f. pilulæ.

Sunt polychrestæ. Addi etiam *extract. absinth.* ℈ß. potest.

℞. *Extr. Cathol. Andern.*
panchym. Cr. à ℈ß.
g. ✱ci c. +o liquef. gr. xij.
scam. 🜍*ati,*
Extr. troch. alhand. à gr. j.
c. R☿*i* f. *pilulæ.*

℞. *Extr. panchym. Croll.* gr. xv.
g. ✱ci c. +o sol. ℈ß.
scamm. 🜍*at.*
Extr. troch. alhand. à gr. j. l. ij.
c. *Elix. propr.* l. R. ☿*i* f. *pilulæ.*

℞. *Extr. panchym. Croll.* gr. xv. ad ℈j.
absinth. gr. vj.
scamm. 🜍*at.*
Extr. troch. alhand. à gr. j. l. ij.
c. R ☿*i.* l. *Elix. propr.* f. *pilulæ.*

Item in pulveribus:

℞. ☿*i* ⊕*lat.* gr. xij. ad xv.
scamm. 🜍*at.* gr. ij. l. iij.
troch. alhand. l. *Extr. hor.* gr. j. l. ij.
M. f. *pulvis* pro dosi:
cui etiam addi potest
🝆 ℨ*at. anisi* gutt. ij

Hic pulvis 5. 6. vel 7. purgat, uti aliàs bona purgatio comparata esse debet; pulvis hic non sit molestus, mihi valdè familiaris. Purgantia enim non nimis violenta sint, nec in magna dosi præscribantur; sed lenia, & quæ vel sexies vel septies tantùm ad excretionem stimulant.

In bolis:

℞. *Pulv. hypochondr. laxat.* ʒj.
scamm. præp. gr. j. ad ij.
c. *conf. rosar. laxat.* f. *Bolus.*
D. S.
Purgier-Zucker.

Itaque scammonium est succus compositus, pro more vegetabilium ex gummosa & resinosa substantia. Resinosa autem est duplex: vel acrior, vel magis iners, insipida, ac picea. Prior cum spiritu vini, posterior mediante aqua elicitur. Posterioris modus est v. g. si scammonium teratur cum aqua simplici, fit mistura quasi lactea: gummosa substantia, aut cum contenta resina picea decantatur cum aqua; spissa verò materia remanens nullius est pretii, nisi quod tormina excitet. Modus hic est Brendelii, describiturque in Chymia sua in artis formam redacta, quam quibusvis aliis præfero.

Præparatur tamen etiam seorsim resina cum

cum spiritu vini; laxat hæc, moderate tamen, præsertim cum aliis mixta. Prostat in officinis pulvis Cornachini Comitis de Warvvick, de quo Autor peculiarem librum conscripsit, qui conducit ad quosvis morbos acutos. Basin ejus constituit resina scamonii, v.g.

℞. *resin. scammon:* ℈ß.
☿*ii perfectè cum* ⊕*o alcalis.* gr. viij.
crem. ♀*i* gr. iij.
M. f. *pulvis.*

Hic pulvis diversimodè operatur; modò enim laxat, modò vomitum excitat. Ad hujus pulveris imitationem aliquoties felici cum successu in tertianis præscripsi sequens:

℞. *resin. scamm.* gr. xii.
☿*ii diaph.* gr. ix.
crem. ♀*i* gr. v.
M. f. *pulvis.*

Prodest imprimis in sanguineis, pituitosis, &c. In subjectis macris, biliosis, melancholicis, &c. non æquè succedit. Resina scammonii autem in hoc pulvere non tam pro scopo laxandi, quam alterandi, recipitur.

Usus scammonii in genere est, ut sit stimulus in purgantibus. In specie sub usu ejus excrementa excerni solent tenuia, fluida, paulò acria; unde veteribus inter cholagoga relatum. Operandi modus est duplex: nimirum substantiâ suâ resinosâ adhærendo & vellicando; substantiâ verò suâ gummosâ colliquefaciendo humores, & in serosum liquamen permutando, operatur: Imo etiam infantibus scammonium propinari potest, & si pulveribus salinis addatur, satis operatur: e.gr.

℞. *Crem.* ♀*i* gr. xv.
♀*i* ⊖*-lat.* ℈ß.
scamm. præpar. gr. ij.
troch. alhand. gr. i.
M. f. *pulvis.*

Hic pulvis 16. vicibus, blandè tamen, operatus fuit. Vel:

℞. *pulp. passul.* ʒiß.
♀*i* ⊖*-lat.* l. ⊖*is digest. hyp.* l. ⊖✱*ci* gr. xii.
resin. jalapp. gr. vj.
scamm. ♁*at.* gr. ij.
c. *syr. ros. sol.* f. *Bolus*, S.

Purgier-Lattwerge auff einmahl.

Si in substantia in usum venire debet, potio sequens in forma emulsionis grata præscribi potest:

℞. *Resin. scamm.* ℈ß. gr. xii. ad gr. xv.
Teratur cum
sacchari ʒij. l. ʒiij.
affundendo sensim
succi citri l. *cydonior.* ℥ß. l. ʒvi. ad ℥j.
Misc. exactè, fiat *Potio lactea.*

Vel

℞. *Scammon. crud.* l. *præp.* ℈ß. ad gr. xv.
Teratur c. f. q. ▽ *rosar. cum pauco oleo tartari p. d. acuata*, in mortario lapideo, ut fiat *emulsio*: quæ decantetur à fecibus, & addito pauco *aqua cinnamoni* edulcoretur cum *sacchari* l. *syrupo quodam*, & erit *potio grata.*

Tandem sese offert colocynthis, cujus etiam unicus est usus pro stimulo.

Usus ejus est vel generalis vel specialis: generalis est, quod inter vehementissima vegetabilium emineat purgantia; nam cum gravissimis torminibus purgat. Quoad usum specialem, proverbium est practicum: quæ alia non attingunt, ea attingit colocynthis, adeòque ad pituitas, vitreas veteribus dictas, seu mucilaginosissimos humores, prodest; hinc inter phlegmagoga primatum ducit, ac in lue Venerea præ aliis laudatur.

Colocynthis hæc

1. Saporis est amarissimi,
2. Simul adhæsivi; &
3. Sub minimo multum diffusibilis.

Ab his particulis est, quod usum colocynthidis sequitur æstus insignis, sitis clamosa, inflammatio ventriculi, tormina ventris, hypercatharsis, imò periculum convulsionis: modò igitur ejus nimia acrimonia temperetur.

Ceteroquin sanè latet in ea vis resolutiva & laxativa humorum tartareorum, hinc in colocynthide est vis menses stimulandi, juxta Helmontium, hinc fœtum & secundinas pellit. In specie cachecticis conducit, unde & quibusvis elixyriis anticachecticis addi solet. In correctione colocynthidis commendo, ut extrahatur cum menstruo aqueo potiùs, quàm spirituoso; aqua enim temperat resinam colocynthidis. Veteres per gummi tragacanthæ, ☊ commune, &c. correxerunt, in trochiscos subegerunt, & vocarunt trochiscos alhandal: alii cum urina humana correxerunt. Optima tamen correctio est, quæ fit cum sale tartari essentiali, & si diutiùs digeratur cum sale tartari, acrimonia ejus perit, remanetque tantùm sapor amarus.

Utendi modum quod attinet, nunquam per se exhibetur colocynthis, nisi in fortiori clysmate. Recentiores colocynthidem petiæ includunt, uti hoc imprimis urget Lobelius, cùm tamen petia vix correxerit virulentiam ejus: igitur potiùs in infuso, vel in forma trochiscorum, vel extracti adhibeatur. In infuso nodulis laxativis additur dosi ʒß. ad ʒj. in subjecto robusto. Optimus modus est in forma trochiscorum ad gr. j. l. ij. pro stimulo; extractum nunquam, quia minus tutum, usurpare licet: nam propter resinositatem insignia tormina excitat. Sunt qui dicunt: si poma colocynthidea recipiantur, ac incisa destillentur per alembicum, sic ascendere oleum, quod satis purgat. Sed sit fides penes experientiam.

Restat Mercurius dulcis, qui extractis purgantibus commodè additur, ut fiant pilulæ polychrestæ in morbis chronicis, quales lues Venerea, scabies ferina, epilepsia inveterata, & alii contumaciores affectus: v. g.

℞. *Extr. panchym. Cr.* l. *ellebor. nigr.* gr. xv.
☿*ii dulc.* ℈ß. ad gr. xv.
scamm. ⚶*at.* gr. j. l. ij.
Extr. troch. alhand. gr. j. l. jß.
C. ess. menthæ l. *ligni sassafr.* f. *pilulæ* S.
Blut-reinigende Pillen.
Vel

℞. *Conf. fumar.* ʒj.
☿*ii dulc.* gr. xv. ad ℈j.
scamm. præp. gr. v.
C. syr. rubi idæi f. *Bolus.*

TITULUS III.
De *Diureticis.*

INter evacuantia generalia, convenientia sunt diuretica, per urinæ copiosum fluxum sortes recrementosas evacuantia, suntque ea vel volatilia vel fixa: e. g. illa quod spectat:

℞. ▽ *petrosel.* ℥ij. l. iij.
ononid. l. *alkekeng.* ℥j.
Malvat. juniperin. ʒvj. *ad* ℥j. l. ℥iß.
∽ *lumbr. per putref.* ʒiij.
♀*i vol.* l. *carmin.* ʒß. ad ʒvj.
syr. hed. terr. l. *fœnic.* ʒiij. ad ʒvj.
M. f. *Potio*, cochleatim sumenda.

℞. ▽ *heder. terr.*
ononid.
petrosel. ā ℥j.
Malv. juniperin. ℥iß.
∽ *lumbr. terrestr. per putref. rect.* ʒiij.
⊖✳*ci* ʒiß.
♁ ∽*t. terebinth. vel junip.* gutt. vj.
syr. hed. terr. ℥j.
Dosis 2. 3. l. 4. cochlearia.
M. f. *Potio.*

℞. ▽ *fragor.* ℥ij.
℞ ♀*i* ʒij.
syr. hed. terr. ℥ß.
M. f. *Potio.*

℞. ▽ *fragor.* ℥iij.
⊖ *essent.* ♀*i* ʒiij.
Clyss. ⊡*osi* ʒj.
syr. hed. terr. ℥ß.
M. f. *Potio.*

℞. ▽ *fragor.* ℥iij.
lapill. 69. *præp.*
∽⊖*is dulc.* ā ʒj.
syr. hed. terr. ℥ß.
Misc. pro Potione.

Pertinent huc tartarea volatilia, spiritus tartari volatilis probè rectificatus, ℞ nephritica Ammelungi quæ est multi usus, non saltem pro diuresi, sed & sudore, in affectibus maximè scorbuticis non contemnenda.

Non cedit huic spiritus carminativus polychrestus de tribus Doct. Michaelis; est spiritus tartari volatilis egregiè diureticus, & ob vim discutiendi flatus dictus carminativus, usus egregii in morbis multis.

℞. ∽ *lumbr. terrestr.*
⊖✳*ci.* ā ʒij.
M. S.
Harn-treibender Spiritus 40. **biß** 50. **Tropffen.**

Bis in die assumatur in haustu vini, aliàs fit sudoriferum; in vino verò ratione alcali mutatur in salsum:

℞. ℞ ♀*i* ♀*isat.* ʒß.
Dos. 50. gutt.

℞. ℞ ♀*i* ʒij.
Clyss. ⊡*os.* ʒj.
M. D. S.
Harn-treibende Tinctur.
Dos. 40. gutt. Vel

℞. ∽ *Carmin. de tribus* ʒiiß.
lumbr. terr. ʒiß.
M. S.
Harn-treibender Spiritus.
Dosis 40. gutt.

℞. *liqu. terræ fol.* ♀*i* ʒiij.
∽⊖✳*ci* ʒiß. M. S.
Harn-treibende Mixtur.
Dosis 40. gutt.

Pertinent huc succinum, & sal volatile succini, diureticorum apex, oleum destillatum succini, petroleum, omnia raphanacea, aromatica, alliata, cepæ, &c. quibus præ aliis adnumero persicariam acrem, quæ mirabile est diureticum, & simul præservativum nephriticum, alkekengi, terebinthina, oleum destillatum terebinthinæ, juniperus, oleum destillatum, & spiritus bacc. juniperi; in specie malvaticum juniperinum, quod fit ex spiritu baccarum juniperi, rob juniperi affuso & digesto; camphora, urina humana, & inde natum sal ammoniacum, eiusque spiritus, lumbrici & eorum spiritus per putrefactionem paratus, & sal volatile; spiritus & sal volatile bufonum propter vim alimenti bufonum, quia vescuntur muscis de cantharidum genere, scarabæi majales dictis, & ubi fortiter agendum, infusum asellorum, & cantharidum ritè paratum:

Omnibus præfertur succus betulæ, de quo vid. Helmontius *de Lithiasi.* Fermentat instar vini, degenerat tandem in acetum acre; & in nephritide planè est singulare remedium. Vel fiat decoctum diureticum:

℞. *HB. fragar.*
parietar. ā M. iß.
rad. 5. *aperient.* ʒx.
bacc. alkekeng.
juniper. ā ʒvi.
sem. fraxini.
cicer. rubr. ā ʒiii.
crem. ♀*i* ʒii.

Coqu. in ▽ *petrosel.* & *Alkekengi*: In colat. ℔iß. dissolve
Rob juniper. ℥ii.
syr. alth. Fern. ℥i.

∽⊖*is*

~⊖*is cum spiritu frag. dulc.* q. s. pro grato sapore.

Vel:

℞. *ras. ligni juniperini* ℥iij.

Coqu. in s. q. ▽*æ simplici.*

Colatur. ℔ iß. ferventi infund.

bacc. juniper. rec. ℥iij.

rad. fœnic. ℥j.

▽*æ fol.* ♀*i* ʒiij.

stent in infuso per noctem: colatura edulcoretur cum syrupo de 5. radicibus.

Diuretica fixa in specie sunt omnia salia artificialia salsa composita, qualia tartarus vitriolatus, nitrum, sal digestivum hypochondriacum, item salia vegetabilium ritè calcinando parata, uti sunt sal stipitum fabarum, sal genistæ, & suo modo sal fimi columbini, &c. sunt salia salsa, & calcinatione diuturnâ fiunt alcalisata: item mediæ & quasi temperatæ naturæ sunt rob juniperi, semen violarum, milii solis, & ex his paratæ emulsiones concinnæ pro urina pellenda, extr. alkekengi: item vinum, in quo silices candefacti aliquoties extincti fuerunt v. g.

℞. ♀*i* ⊖*lat.* gr. xv.

⊖*is genist.* ℈ß.

M. D. S.

Harn-treibendes Saltz.

R. ♀*i* ⊖*lat.* ʒjß.

⊖*is stip. fabar.*

genist.

fimi columbini ā ʒß.

M. f. *pulvis,* pro aliquot dosibus.

Sumatur in vino: vid. Hoffmannus in Meth. medendi.

Addi pro lubitu etiam possunt olei destillati terebinth. l. baccar. juniperi, gutt. jv. v. l. vj.

℞. ♀*i puri,* l. *crem.* ♀*i,* l. ⊕*i puri,* l. ⊕*i* ♁*iat.* ℈ij.

⊖♀*i* ℈j.

°° *∴at. terebinth.* l. *juniper.* gut. iij.

M. pro duabus part.

℞. ⊖*is genist.*

stip. fabar.

lapill. 69. *præp.* ā ℈ß.

⊖*is vol. succin.* gr. iij.

M. f. *pulvis.*

℞. *Crem.* ♀*i* ℈ij.

lapill. 69. *præp.* ℈j.

M. pro duabus dosibus, in vehiculo fervido assumendis.

℞. ▽*æ fol.* ♀*i* ʒjß.

lapill. 69 *præp.* ʒß.

Misc. pro tribus dosibus.

℞. *Crem.* ♀*i* ℈ij.

⊕*li* ♂*is ritè par.* ℈j.

M. pro duabus dosibus.

℞. ⊖*is essent.* ♀*i* ʒj.

⊕*li* ♂*is* ʒß.

M. in mortario lapideo, hinc exsicca, pro quatuor dosibus.

Diureticæ etiam sunt acidulæ naturales, & huc spectat spiritus salis & nitri dulcis.

In forma *Boli:*

℞. *Rob. juniper.* ʒj.

lapill. 69. *præp.* gr. xv.

♀*i* ⊕*lat.* ℈ß.

Misc. pro *Bolo.*

Pro electuario diuretico:

℞. *Conf. violar.* ℥j.

rob. juniper. ʒß.

lapill. 69. *præp.* ʒij.

arcan. dupl. ʒj.

c. s. q. *syr. hed. terr.* fiat *electuarium,* aspergendum cum ~*salis parum.*

TITULUS IV.

De Sudoriferis.

SEquitur tandem Evacuatio per sudorem, ob id diaphoresis dicta. Fit sudor, quando sanguis quacunque causa resolutus, & quasi liquefactus, crebriori circulo per universum corpus rapitur, sub quo motu simul attenuatur latex ejus aquosus, quo copiosiùs dissolvit & imbibit salia heterogenea, aliasque particulas recrementosas, per sanguinis fermentativum motum separatas, simulque, dum per partes solidas circulatur, salsa ista acquisita lixiviali virtute mundificat eas, sordesque sub nutritione relictas abstergit. Quicquid intereà sub circulari hujus sanguinis, ejusque serosi laticis motu, defertur in vasa capillaria peripheriæ corporis, penetrat in glandulas miliares intercutaneas, per quas tunc guttularum minutissimarum formâ tandem extra corpus ejicitur. De glandulis miliaribus Steno & Malpighius videatur.

Quoad sudorifera remedia: sumimus nunc volatilia, nunc fixa: priora sunt omnia salia volatilia, & eorum spiritus tàm ex regno animali, quàm vegetabili. Ex animali eliciuntur per simplicem destillationem, ut sal volatile, & spiritus cornu cervi, urinæ humanæ, salis ammoniaci, qui soboles est urinæ, & polychrestus; ~ cranii & sanguinis humani, viperarum; hæcque sunt tàm macria, quàm pinguia; illa, ubi sine caloris intensione artificiali provocare volumus sudorem; hæc ubi simul calorem intensiorem reddere animus est. Ex regno autem vegetabili sunt omnia salia volatilia, quæ beneficio putrefactionis fiunt, & subsequente destillatione. Pertinent huc etiam theriaca & Mithridatium, electuarium diascordii Fracastorii, & compositiones theriacales cum aceto imprimis vel vino assumendæ,

quæ

quæ copiosè sudorem eliciunt; spiritus volatiles oleosi, v.g. spiritus theriacalis camphoratus, florum sambuci, roris marini, &c. Pertinet huc ℞. bezoardica camphorata, mixtura simplex, nec non olea 🜍ata, ut oleum succini, caryophyllorum, camphoræ; item olea destillata empyrevmatica ex ossibus animalium aliisque, quæ priùs aliquoties à capite mortuo rectificentur; sic enim deponunt fœtorem, & ad aliquot guttas assumpta, copiosissimos & fœtidos sudores eliciunt, ut oleum destillatum tartari, ligni Guajaci, buxi, &c. quæ cùm nihil aliud sint, quàm resinæ vi ignis colliquatæ, patet: quod hac ratione etiam ipsa resinosa concreta vim sudoriferam exinde obtinebunt, ut angelica, ess. lignorum, theriacales ex aromatibus resinosis; item vegetabilia intensè amara; & quasi incidentia, qualia sunt: absinthium, carduus benedictus, radix vincetoxici, flores, baccæ, & succus sambuci, radix chinæ, cortex chinæ-chinæ, ligna exotica quæcunque, sassafras, &c. domestica, ut lignum quercinum, &c. Formulæ sudoriferorum volatilium:

℞. ⊖✱ci *vol.* gr. xv.
Camph. gr. ij.
M. S.

Schweiß-Saltz auff einmahl.

℞. ▽ *fumar.* ℥j.
🜚 *C.C.c.* ⊖*e vol.* ʒj.
syr. card. bened. ʒj.
M. pro potione S.

Schweißträncklein auff einmahl.

℞. ▽ *fl. samb.* ℥j.
🜚 *bacc. samb.* ʒj.
⊖✱*ci* ʒß. ad ʒj.
Camph. gr. ij.
Syr. card. ben. ℥ß.
M. f. *Potio.*

℞. ▽ *card. bened.* ℥iß.
🜚⊖✱*ci* ʒj. vel ⊖*vol.* ⊖✱*ci* ℈j.
🝆 🜍*at. caryophyll.* gutt. j. l. ij.
syr. fœnic. l. *cort. aurant.* ℥ß.

℞. ▽ *scorzon.* ℥j.
cinnam. ℥ß.
🜚 *theriac. camph.* ʒß.
⊖*is vol. C.C.* gr. xij.
succini gr. vj.
syr. scord. ℥ß.
M. f. *Potio.*

Quoad sudorifera fixa: sunt omnia salia lixivialia fixa, ritè alcalisata; nam si remaneant salsa, diuretica potiùs proveniunt: item sulphurea metallica, & mineralia fixa; unde omnia antimonialia per nitrum fixata, ut antimonium diaphoreticum, bezoardicum minerale, simplicia & composita, aurum diaphoreticum, cinnabaris antimonii, &c. pertinent & huc suo modo animalium cornua & partes osseæ cum & sine igne præparatæ, mineralia, terra sigillata, unicornu fossile, &c. Præ cæteris fixum polychreston est antimonium diaphoreticum martiale, in morbis chronicis, ut ictero, febribus, scorbuto, &c. Lapis bezoar nil valet, quia inter 1000. vix unus est genuinus, sed adulterinus, huic præfertur calculus humanus, qui optimum sudoriferum est, in morbis pestilentialibus insigniter proficuum.

Formulæ sudoriferorum fixorum:

℞. ♁ii *diaph.*
C.C. s. △*e*
⊖*is card. bened.* ā. gr. xij.

M. pro pulvere, hauriendo jejuno stomacho in vehiculo calido.

Vel

℞. ♁ii *diaph. simpl.* s. ♂*ial.* ℈j.
⊖*is card. bened.* ℈ß.
laud. opiat. gr. j. l. ij.
🝆 🜍*at. caryophyll.* gutt. ij.
M. f. *pulvis*, pro una dosi. S.

Schweiß-Pulver auff einmahl.

℞. *C.C. s.* △*e* gr. xv.
Cinn. ♁*ii* ℈ß.
Bezoard. ☉*ar.* gr. jv.
M. f. *pulvis.*

℞. *C.C. s.* △*e*
⊕*i* ♁*iati* ā gr. xv.
M. f. *pulvis.*

℞. *Rob samb.* aut *juniper.* ʒj. ad ʒij.
C.C. s. △*e* ℈j. ad ʒß.
♁*ii diaphor.* ℈ß.
C. syr. rubi idæi f. *Bolus*, S.

Schweißtreibender Bolus oder Lattwerg. auff einmahl.

℞. *Rob. samb.* ʒj.
♁*ii diaph.* ℈j.
Extr. card. ben. gr. vj.
syr. fumar. f. *Bolus.*

℞. *Extr. card. ben.* ℈ß.
laud. op. gr. j. l. ij.
c. 🝆 🜍*at. anis.* l. *tartari rectif.* f. *pilula.*
D. S.

Schweiß- und Ruhe-Pillen.

℞. *Extr. card. bened.* ℈ß. ad ℈j.
theriacal. gr. v.
c. 🝆 *succini* f. *pilulæ* s. ut ante.

℞. *Extr. lignorum* gr. xv.
croci gr. iij.
c. 🝆 ♀*i fœt. rect.* f. *pilula.*

Sudorifera mista *ex fixis & volatilibus.*

℞. ♁*ii diaph.* ♂*ial.* ℈j.
⊖ *vol. viper.* gr. v.
& quando æger est inquietus,
laud. opiat. gr. j. l. ij.
M. f. *pulvis.*

℞. ▽ *scabios.*
flor. sambuc.
ulmar. ā ℥j.
cord. Herc. Sax. frig. ʒvj.
🜚 *theriac. camph.* ʒiij.
♁*ii diaphor.* ʒiß.

C.C.f. △*e* ℈j.
⊖ *vol.C.C.* ℈ß.
Camph. gr. iij.
syr.scord. ℥j. vel ℥jß.
M. S.
Schweiß-Tranck/wohl umbzurütteln/auf viermahl.
℞. ▽*fl. sambuc.* ℥j.
C.C.f. △*e* ℨß.
⊖ *vol.C.C.* gr. v.
syr.fl. tunic. ℨij.
M.f. *Potio.*
℞. ▽ *flor.samb.* ℥j.
Theriac. Androm. l. *Elect. diascord. Frac.* ℨj.
⊖*is vol. viper.* gr. vj.
Camph. gr. j.
syr.rubi idæi ℥ß.
M. D. S.
Schweiß-Träncklein auff einmahl.
℞. ▽. *Card. bened.* ℥ij
Clyss. ⊡*os.* ℨij.
el. diascord. Frac. ℨj.
syr.card.ben. ℥ß.
M.f. Potio.
℞. ℞ *bezoard.* ℨj.
D. S.
Schweiß-Tinctur **auf zweymahl.**

In robusto vero corpore & casu periculoso pro una dosi ℨj. sufficit.

Hæc sufficiant, quoad modum sanguinis fermentativum restituendum, & quoad alterationem ejus succorum.

CAPUT III.
De Facultate Animali.

ABsolutâ ita consideratione facultatis vitalis generali Practica, pergimus ad facultatem animalem, tanquam alteram principissam vitæ, in spiritibus animalibus & systemate nervoso fundatam. Quoad spiritus animales: attendenda est eorum substantia, hinc torpor & volatilitas: sed de his commodiùs infrà de somno & vigiliis agam. Quoad systema nervosum: in hoc attendendum primò ad nutrimentum, quod est chylus, qui immediate eas partes nerveas nutrit, ob id etiam labes suas, in specie suum acorem, facile illis affricat, nervosis partibus per se inimicissimum. Secundò attendendum ad eorum structuram, quæ quanta est, tota constat ex subtilissimis & delicatissimis fibrillis, nunc coacervatis in nervos, nunc hinc inde separatis & distributis. Nam & ipsum cerebrum, tanquam basis systematis hujus, fibrarum talium delicatissimarũ tegmine glanduloso inclusarum, est systema; unde consequenter ex hac textura, omne reliquum systema musculorum, membranarum, nervorum, tendinum, oritur: de quo vid. Malpighius *Tract. Scrutinium viscerum* item Willisius *in Anat. cerebri & nervorum.*;

In hoc systemate nervoso maximè considerandus est debitus fibrillarum tonus, seu legitima eorum tensio, quæ dependet partim à propria textura, qua instar chordarum sunt tensæ, partim ab influxu & radio spirituum animalium hæ fibrillæ nerveæ, in debito tono constitutæ, organon sunt motus & sensus. Ratione motus tam animalis quàm naturalis, obnoxiæ sunt hæ ipsæ fibræ vel defectibus paralyticis, vel etiam motibus convulsivis & spasmodicis, qui, spasmodici scilicet, insequuntur proxime præcedentem irritationis sensum, indeque natum rapidiorem spirituum motum. Irritatio hæc in specie est vel à frigore externo, vel si à causa interna, ordinariò oritur à vitioso acido: utraque nervis sunt inimicissima, hinc acidum destruentia, penetrantia, simul tamen temperata volatilia oleosa, adeòque aromatica nervis sunt amicissima: item sulphura metallica, quæ omnium acidum peccans corrigunt & destruunt, nervina & cephalica dicuntur, v.g. rosmarinus, mentha, salvia, majorana, lavendula, spica, stæchas Arabica, melissa, flores liliorum convallium, castoreum, omnia etiam proprie sic dicta aromata, ut: cardamomum, macis, cubebæ, galanga, &c. & omnia ex his parata, spiritus & olea destillata, cumque his parata salia volatilia oleosa: acidum etiam temperat succinum & succinata, rectè ab Helmontio nervorum solamina dicta, sal volatile succini, ejusque oleum destillatum, quod præcellens est; spiritus ⊖lis ammoniaci anisatus, aliaque innumerabilia: in specie ad paralyticos aurum diaphoreticum Poterii, ad convulsivos cinnabaris antimonii, & alia sulphurata similia, vi singulari anodynâ prædita, item ex sanguine & cranio humano parata; imprimis si salia horum volatilia cum oleosis aromaticis fuerint reddita oleosa, item sal volatile oleosum Sylvii; quod eleganter procedit cum succino sequenti modo:

℞. ♆*a.*
⊖✻*ci* ā part. æqual.
Hisque addatur tertia pars succini.

Mistura irroretur modicè cum spiritu vini tartarisato, destilletur per retortam vitream in arena, & prodit spiritus salis ammoniaci succinatus, separandus ab oleo, & iterata rectificatione egregius fit in affectibus nerveis.

Similiter cum aliis oleis destillatis possunt fieri salia volatilia: elegans est hoc:

℞. *Cinnamomum* vel *caryophyllos:*
affunde
Spiritum vini probè tartarisatum.

Stent in digestione aliquandiu: spiritus vini tinctus affundatur mixturæ ex salis ammoniaci

niaci & calcis vivæ ana: destillentur per retortam more consueto forti igne; sic prodit spiritus urinosus, sapore & odore aromatico insigniter præditus, colore aureo vel sanguineo.

Pertinent & huc pro cura systematis nervosi alia salia volatilia composita, in specie liquor cornu cervi succinatus, nobilissimum remedium in motibus convulsivis partium internarum. Ex parte anatica salis volatilis cornu cervi probè depurati, & salis volatilis succini, crebrioribus cum spiritus vini extractionibus seu cum aqua simplici solutionibus depurati: hæc duo salia miscentur cum spiritu cornu cervi rectificato, & ad perfectam unionem aliquoties cohobentur.

Si ex tempore præscribenda sit mistura ad nervorum atoniam, & affectus à nimia sensilitate nervorum convulsivos polychresta, sit v.g. sequens formula:

℞. ▽ *Menth.*
fœnic.
Meliss. ā ℥j.
Ess. castor. ʒiij.
liqu. C.C. succin. ʒij.
∾ ⊖*ci simpl.* l. *dicto modo* ℘*os.* ʒj.
laud. opiat. gr. ij. l. iij.
syr. cort. aurant. l. *de canella* ʒvj.
M. f. *Potio.*

Capiat æger cochlear j.

Fibræ legitimæ tensæ sunt pariter instrumentum sensus: sensus autem, ut notum est, sunt vel externi vel interni: ratione illorum externorum in specie considerandum est:

1. Systema nervosum, hujusque major vel minor sensilitas.
2. Ratione sensus naturalis partium mutuus consensus.

Sensus consistit in motione fibrillarum nervosarum, facta ab objecto externo. Variat autem systematis nervosi sensilitas, prout fibrillæ nerveæ magis vel minus sensiles ac teneræ, adeòque ab objecto externo nunc faciliùs, nunc difficiliùs mobiles, ideòque magis vel minus sensiles sunt. Tales sensiles à levioribus remediis magnam patiuntur alterationem; alii è contrà à fortioribus non alterantur. Mulieres egregiè nos vexant in praxi ob mollem structuram: si molliusculæ & succulentæ, habent genus nervosum subtilissimum, & sensiliores sunt præ aliis, inde levi morbo facilè alterantur, & proinde cogunt Medicos, ut in iis acriora & volatilia cum circumspectione usurpent, quæ aliàs in viris sine delectu adhibentur.

Consensus partium deducendus quoque ex harum fibrillarum nervosarum ramificatione varia. Cum enim iste supponat sensum, & fiat, quando una parte laborante altera pars simul afficitur, necesse est, ut fundamentum omnis consensus & morborum per consensum in structura & textura nervorum, in specie nervosarum membranarum, quæratur; ratione quarum cum aliis connexæ consentiunt, non connexæ non consentiunt. Consistit ergò consensus partium in connexione unius cum altera, qui triplici imprimis solet fieri ratione, ita quidem, ut omnis propriè dictus consensus fiat ratione saltem nervorum: consentiunt nempe partes nerveæ triplici modo:

1. Quatenus fibræ nerveæ sunt continuæ: qua ratione imminente vomitu tremit labium inferius; Vel
2. Quatenus sunt contiguæ: quarum ratione calculus vesicæ subinde stimulum infert alvi, & tenesmum excitat.
3. Consensus partiũ fit ratione connexionis mediantibus funiculis nerveis: qua ratione consentiunt renes, ureteres & intestina, stomachus & caput, &c.

Nimiam sensilitatem nervosi systematis, tunc spirituum impetuosiorem motum, & inde nata symptomata spasmodica, quin etiam faciles nimis partium consensus, optimè sistunt opiata, & omnia similia narcotica ritè parata: item antimonialia sulphura metallica fixa, cum tamen opiata propter narcoticam virulentiam sint suspecta, non nisi probè correcta; vel per fermentationem, quæ correctiones omnes superat; vel per digestionem cum salibus aut alcalib9 fixis, in specie cum sale tartari, adhibenda sunt. Suspecta autem sunt omnia virulenta narcotica, ut hyoscyamus, nicotiana, & reliqua narcotica.

Imminutam sensilitatem verò & motus defectum, plus minus paralyticum, adeòque spirituum animalium torporem, corrigunt optimè omnia acria aromatica, ut castoreum, & supra dicta salia volatilia oleosa, succinata, vegetabilia aromatica, aquæ vitæ, cordiales, apoplecticæ, &c.

CAPUT IV.

De Autoribus Practicis.

QUoad methodum practicam: respectu horum fundamentorum præ cæteris teram vestigia Sylvii, prout conscripsit ideam praxeos, & vestigia Willisii secundùm principia in Pathologia cerebri & motibus convulsivis. Ratio, quod jungam hos duos, est hæc, quod neuter solus sufficiat, juncti meliùs: Ille in sua praxi quam optimè principiorum salinorum, acidi & alcali, effectus, varias inde natas effervescentias, correctiones, adeòque humorum dyscrasias, explicuit, & mederi iisdem docuit; de motibus verò convulsivis tacet: Willisius verò citato loco, qui primus in hoc puncto oculos aperuit (utut ante eum Höchstederus in observationibus, ut & Piso de colluvie serosa,) quoad motus convulsivos antea occultatos, multa prodidit. Quod attinet Praxin Sylvii: in duobus locis cautè legendus, & quodammodò corrigendus:

1. Quod

1. Quod nimis multa effervescentiæ isti bilis & succi pancreatici tribuat, & ubi prior subinde causa sufficeret, eam in adjumentum vocet, ut nihil dicam de effervescentia in dextro cordis ventriculo ex bile adscendente, & lympha descendente, nec demonstrabili.
2. Quod multa nimis tribuat vaporibus, fumis & halitibus, ex effervescentibus succis in primis viis exhalantibus, &c. qui utplur. tamen nihil habent in recessu, eosque jam tum excussit Helmontius. Inde quoque in affectibus per consensum nervorum Sylvius etiam hos fumos accusat: Ubi enim hi ipsi ab eo adducuntur, subsunt ut plurimum motus spasmodici & convulsivi nervorum, ex irritatione partium sensilium abdominis, quibus inseruntur, in spasmos contractorum; unde & aliæ partes, cum quibus connexi surculi conjunguntur, continuato tali spasmo per consensum simul affici solent.

Willisium verò quod attinet: hujus copula elastica intereà in medio est relinquenda, donec certior ejus ratio constet: quin in affectibus spasmodicis acidum, aliudve dolorosum, irritans, & mutuus nervosarum partium consensus intereà sufficiant. Ejus pharmacia rationalis meretur etiam, quæ legatur.

Hi ex modernis imprimis Tyroni sufficiunt. Veteres quod attinet scriptores: horum omnium loco sit Sennertus, cujus libri practici nobis instar locorum communium sint; maximè enim dictus hic vir in eo sedulus fuit, ut omnes affectus ordine declaret; nam ex omnibus Scriptoribus collegit flosculos: vel loco hujus sit Forestus, ejusdem nempe observationum libri, in cujus scholiis tota ferè praxis secundùm veterum sententiam conscripta apparebit, per curationes plus minus illustrata. Helmontius sedulò omnibus legendus est; cum accuratiorem post Paracelsum non habeamus. Judiciosè autem legatur, ne decipiamini; quia ejus theoria interdum nimis est subtilis, ac subinde vix intelligibilis; lectori saltem veternum excutit, & nolentem volentem ad ulteriorem indaginem excitat: imitatio practica est impossibilis, quamdiu ejusdem scilicet generosioribus destituimur remediis, sine quibus eum imitari non possumus. Imo ipse in pluribus locis habet figmenta, e.g. sit ejus *Actio ignota regiminis*, ubi multa habet, quæ optimè ad *systema nervosum VVillisianum* possunt applicari. Interim quantum possibile, eum imitari conemur; optimam enim suggerit methodum à priori curandi: experimenta ejusdem, tam chymica quàm medica, optima sunt, & quantum hactenus constat, certissima.

Qui ergò utiliter Helmontium legere cupit, observet:

1. Ne totum mox perlegere tentet, ob prolixitatis & confusionis metum.
2. Ut anatomicis & chymicis fundamentis probè instructus sit; &
3. Ut, quæ legit, tanquam paradoxa existimet, ulteriori meditatione digna, & ratione & experientiâ aut confirmanda, aut rejicienda.

Adeòque legantur in principio sequentes tractatus:

Promissa Autoris,
Venatio scientiarum.
Causæ & initia naturalium.
Archeus faber.
Physica Aristotelis & Galeni ignara.
Elementa.
Terra.
Aqua.
Aer.
Progymnasma meteori.
Complexionum ac mistionum elementalium figmentum.
Imago fermenti impragnat massam semine.
Formarum ortus.
Natura contrariorum nescia.
Spiritus vitæ.
Calor efficienter non digerit, sed tantùm excitativè.
Triplex Scholarum digestio.
Sextuplex digestio alimenti humani.
Pylorus rector.
Tartari historia.
Inventio tartari in morbis temeraria.
Alimenta tartari insontia.
Tartarus non in potu.
Custos errans.
Demens idea.
Scabies & ulcera scholarum.
Asthma & tussis.
Latex humorum neglectus.
Cauterium.
Tria prima Chymicorum principia, neque eorum essentias de morborum exercitu esse.
De flatibus.
Victus ratio.
Pharmacopolium & dispensatorium modernorum.
Potestas medicamentorum.
In verbis, herbis & lapidibus magna est virtus.
Butler.
De fontibus Spadanis paradoxa.
Humidum radicale.
Lunare tributum.
Magnetica vulnerum curatio.

Infantis nutritio ad vitam longam.
Arcana Paracelsi.
Arbor vitæ.

Quoad observationum scriptores practicos, quales Borellus, Salmuth, Tulpius, Rhodius, Bartholinus, &c. legendi sunt cum judicio exacto, attendendo in his ad duo:

1. Raritatem & varietatem casuum.
2. Effectum remediorum subinde consignatum.

Quoad prius: ad initium & finem morbi attendatur, ponderentur omnes circumstantiæ climatis, ægri, vitæ generis, &c. si allegantur, ut sic ad evolutionem causæ possimus pervenire. Eligantur etiam Autores, qui non de fide sunt suspecti. Si circumstantiæ non sint notatæ, modò huc modò illuc cogitatio dirigenda ad conceptûs varios, ut ita versatile ingenium acquiramus, & inquiramus, quid sit magis vel minus probabile, ut in casu simili de causa & origine ejus eò melius possimus judicare. Ubi explicatio circumstantiarum & theoria simul notata est, consideranda eadem, ex quibus principiis procedat? an ex Galenicis? an Paracelsicis? an sit purus Helmontianus? an verò hodiernus? & si possibile, cum probabilioribus concilietur. Instar omnium sit Burnett *in Thes. Practico.*

Quoad posterius: effectus probè considerandus est, tàm remedium ipsum, & hujus efficacia per se, quàm, quâ ratione, quô tempore, & quibus circumstantiis adhibitum fuerit? æstimando: Conferantur similia exempla ejusdem Autoris, & ad juvantia & lædentia intendatur animus; iterata enim exempla constituunt experientiam, quæ unà in causarum indagationem nos deducit. Hinc circumstantiæ probè pensitandæ, quatenus vel promovere, vel impedire, vel immutare, talem remedii effectum potuerint; quid aliud, vel melius, vel succedaneum, adhiberi potuisset; hoc enim modo praxis habitualis facilè acquiritur: è contrà, nisi dicta probè considerentur, decipimur, quæ causa est, quod euporista & specifica sæpiùs non succedant, quia non sunt eædem circumstantiæ.

PRAXEOS SPECIALIS
LIBER I.

Optima methodus est, & facilè applicabilis ad praxin, & intelligibilis, quam primò instituit Poterius, & dein Sylvius, procedentes secundùm ordinem functionum in corpore, sic sine confusione tractantur. In corpore autem nostro functiones eæ sunt primariæ, quæ nutritionem spectant, quia corpus nostrum conservatur per nutrimentum: tamdiu quippe vivimus quamdiu nutrimur. Nutrimenti ergo assumptio & distributio est prima è functionibus primariis totius corporis. Assumimus autem alimenta, stimulati per appetitum, qui, quando fertur in sicca, vocatur fames; in liquida verò, vocatur sitis; ordinem ergò in morbis humani corporis observo, quem natura in nutriendo corpore; & incipio de appetitu animali seu fame & siti.

SECTIO I.
DE APPETITU ANIMALI, & FAME LÆSA.

Fames animalis tribus læditur modis:

1. Quando imminuitur, aut interdum penitus cessat, ut in anorexia.
2. Quando depravatur omnino, & fertur in vitiosa objecta, ut in pica vel malacia.
3. Quando augetur & excedit, ut in appetentia canina, & bulimo.

CAPUT I.
De *Anorexia.*

Quod attinet inappetentiam seu anorexiam: illa est, si ægri destituuntur desiderio ad alimenta, quod naturaliter habere debebant; & quidem nunc simpliciter, ita ut nullum planè stimulum habeant, nunc secundùm quid, si in accessione ad mensam nullum habent appetitum; dum autem edere incipiunt, eundem renovant. Si cum hoc prostrato adest simul horror ab alimentis, vocatur fastidium.

SUBJECTUM.

Subjectum hujus affectus est orificium stomachi sinistrum, in quo uti est sedes naturalis famis, ita etiam in p. n. fame affectum est.

CAUSÆ.

Quod causas: nota est rejecta veterum hypothesis de suctione vasorum ventriculi in assignanda causa appetitus, & rectiùs introducta fermentatorum doctrina: unde alimentorum digestionem & famem oriri dicimus à succo stomachi fermentativo, vellicante orificium ventriculi sinistrum; famem verò diminutam à defectu vellicationis istius Igitur fames imminuitur, & per consequens aboletur vitio orificii stomachi, quando hujus nervi sunt affecti, ita ut non sentiant stimulum; aut vitio fermenti digestivi.

Jam quoad orificium sensile: deficit sensus

ſus vellicationis in ſtomacho ob nervos ejus, vel propter ſpiritus animales affectos, ſic ut non ſentiatur ſtimulus in orificio ſtomachi. Hi nervis ſive per eſſentiam, ſive per conſenſum ſint affecti, anorexiam inferunt: ſic nephritis, propter convulſionem per conſenſum afficiens plexum orificii ſiniſtri nerveum, ut non percipiat ſenſum à fermento moleſtum, appetitum dejicit. Ratio eſt, quoniam renibus affectis & dolentibus, etiam reliqui nervi ex plexu Fallopiano ſeu meſenterii, levi ſpaſmo & convulſione ſimul afficiuntur. Unde non tantùm dolorem ſtomachi & vomitus excitant, ſed præterea ſunt cauſa, quò minus percipi poſſit vellicatio in ſtomacho à fermento facta, & ſic appetentiam dejiciunt, quod etiam uſu venit in colica & affectibus omnibus inteſtinorum, hernia itidem &c. in quibus ratione continuitatis ſtomachus ſimul plus minus afficitur. Hinc affectus omnis, afficiens ſtomachum, ſolet inferre proſtratum appetitum, quo etiam pertinent tumores, vulnera & ulcera: de quibus vid. Schenkius *Obſ. pag.* 335. *&* 346.

Quoad ſpiritus animales: hi inappetentiæ cauſa ſunt, quando narcoticis ſtupidiores redduntur, indeque nervi minus ſenſiles: vel quando motus eorum à fortiori objecto, ut amore, curis, meditationibus ita immutatur, ut vel non ferantur ſufficienter ad ſtomachum, vel facta ibidem impreſſio non ſufficiat determinando ſpirituum motui à fortiori objecto perturbato: ſic notum eſt, laudanum opiatum & quæcunque opiata aliave narcotica immodicè ingeſta appetitum proſternere: vid. Willifius *de Anat. Brutor. P.* 2. *cap.* 3. & *in Pharm. rational. P.* 1. *Sect.* 7. *Cap.* 2. Hinc notum eſt, quod nicotiana ejuſque fumus notoriè inhibere ſoleat appetitum, propterea quia partim eſt narcotica, & nervoſo generi ſtuporem inducit, partim quia imprægnata eſt ſale volatili oleoſo admodum penetrante, quod obtundit & temperat ſalinam vim ſtomachici fermenti. Facit huc inventum Indorum, quod refert Sennertus *l.* 3. *Prax. P.* 1. *Sect.* 2. *cap.* 2. *pag.* 97. ex Monarde, dum ipſi ad fallendum appetitum utuntur medicamento, facto ex foliis tabaci & conchyliis fluviatilibus calcinatis, quæ duo in MP. cogunt & aſſumunt. Pertinet huc, quod deliria, triſtitia, terror, triſte ex inopinato allatum nuncium, &c. ſubitò appetitum dejiciant, non ſecus ac alia graviora animi pathemata quælibet, item magni dolores, quatenus hæc omnia conſpirant, ut ſpirituum animalium motum immutent. Sic parili ex cauſa ex ſubitanea pedis luxatione optimus etiam Helmontio proſtratus fuit appetitus.

Quoad digeſtivum fermentum: imminuitur & ceſſat fames, I. quando fermentum digeſtivum in ſtomacho eſt obrutum à copioſa materia viſcida aut pituitoſa, ita ut nequeat ſpicula ſua exerere in nervos. Spectat huc ſaliva itidem viſcida & glutinoſa, fermentum ſtomachale inquinans, ordinariò appetentiam dejectam ſolet inferre: frequens eſt hæc in febre lenta laborantibus, & hecticis, qui conqueruntur de ſaliva glutinoſa, & habent ſimul appetitum proſtratum, unà cum compreſſione ſtomachi: idem etiam accidit in Hypochondriacis quibuſdam, qui de imbecillitate corporis continua cum appetitu proſtrato & glutinoſa ſaliva conqueruntur; item inordinata aut nimis copioſa alimentorum, inprimis non facile digeſtibilium, una vice ingeſtio: cereviſia, ſeu potus non ritè defæcati, præſertim recentiores, tartarum & fæces in ſtomacho præcipitantes, appetitum ſtomachi proſternunt; ſic pinguia quæcunque copioſiùs aſſumpta, ſuperingeſto potu frigido, viſcidum & cruditatem nidoroſam in ſtomacho primiſque viis cumulant, & iners reddunt ventriculi fermentum: hinc Sennertus *Pr. l.* 3. *P.* 1. *S.* 1. *C.* 1. notabile habet exemplum ex Avicenna de quodam, cui per 10. dies appetitus penitus fuit dejectus ex aſſumta ℔j. olei violacei, in quo cera & adeps in emplaſtri conſiſtentiam diſſoluta fuère: item acida vel auſtera cuncta, quatenus nempe difficiles digeſtiones cum puncturis ſtomachi faciunt, & vomitus acidos cient, ſæpè quoque appetitum ſummè proſternunt. Item ſpiritus vini crebriùs & copioſiùs aſſumtus ex ſe & ordinariè proſternit appetitum, quoniam acrimoniam acido-ſalſam fermenti ſtomachi temperat, & coërcet: Nam ſpiritus vegetabilium virtutem habet temperandi & corrigendi acrimoniam humorum in corpore noſtro; item fit non rarò, ut aliquando bilis pinguior, & præternaturali motu ſuo ex inteſtinis in ſtomachum regurgitet: vid. Sylvius *Pr. l.* 1. *pag.* 15. unde & dejicitur appetitus. Denique excernenda varia ſubitò ſuppreſſa, alterantia, & inquinantia contenta corporis, etiam immutando plus minus ſuccum ſtomachi eſurinum, anorexiam inducunt; ut menſium ſuppreſſio, item intermiſſus coitus, &c. Sic Schenckius *in lib.* 3. *de inappetentia Obſ.* 1. *p.* 320. obſervat viduam ex deſuetudine Veneris ſubitanea, & ex mœrore contracto, in inſignem anorexiam prolapſam.

II. Secundum fermenti digeſtivi vitium in anorexia eſt, quando deficit in ſtomacho, id quod fit ob varias cauſas, in ſpecie, quando vel in toto corpore imminuitur vel ad ſtomachũ non defertur, partim propter conturbationem ſpirituum, partim omnium humorum in corpore: hinc enim quibusvis in febribus, primariò continentibus, ardentibus ſcilicèt ac malignis, ſecundariò intermittentibus, penitus ceſſare ſolet appetitus, defectu acidi vitalis in ſtomacho, labefactati ob humorũ, adeoq; lym-

phæ plus minus factam alterationem, & imminutionem in universo corpore, nec non pinguedinem sanguinis, aut abundantiam bilis & salis volatilis oleosi, destruentis acorem in nobis. Cæterùm præ aliis assumpta multùm hûc faciunt: sic potus nimius appetitum prosternit, diluendo nimis & abstergendo fermentum digestivum, item vinum, de quo Hippocrates *l.* 2. *Aph.* 21. e.g. potus recens, l. cerevisia, vel seri lactis usus nimius, de quo *Tim. in Cas. l.* 3. *Cas.* 2. *pag.* 111. Tandem calculi in stomacho geniti etiam appetitum prosternunt: de quo Höferus in *Herc. Med. pag.* 137. non secus ac alcalia assumpta, item acidum absorbentia, ut creta, bolus, cornu cervi ustum, terra sigillata & Martialia, appetitum enecare solent: Sic acidum etiam ab urina obtunditur, e.g. in febribus famelicis, ubi propter acidum nimis volatile multum edunt, & corpora tamen non augentur, hinc urina propria commendatur.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa: in diagnosticis non opus est prolixitate, quoniam ex se patent, & ab ægris molestia hæc indigitatur.

PROGNOSIS.

Nunquam bonum signum est appetitus prostratio, in specie, quæ citra causam manifestam aut citra stomachi oppressionem, ex defectu acidi naturalis in stomacho, vel eius omnimoda extinctione oritur, ut in principio malignorum affectuum evenire solet: in sanis morbum imminentem, in morbosis semper aliquid mali, denotat, sive morbus hic fuerit chronicus, vid. Hippocrates *sect.* 7. *aphor.* 6. sive acutus, vid. Galenus *in Hipp. Sect.* 2. *Aph.* 6.

Qui obnoxii sunt affectibus chronicis convulsivis, podagricis, colicis, nephriticis, &c. hisque subitò & sine causa appetitus deficit, est signum imminentis paroxysmi; nec hi ipsi sunt securi de cessatione morbi, nisi priùs redeat appetitus.

Speciatim post quaslibet febres, curatas, quamdiu appetitus non redit, aut denuò prosternitur, semper pertimescimus recidivas. Verissimum enim est, in qualicunque etiam statu versetur æger, istud Hippocratis: in omni morbo constare mente, & benè se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum: vid. *sect.* 2. *aphor.* 33.

Si ægri quidem appetunt, sed quæ offeruntur, fastidiunt, malum signum est; depravatum enim, etiam mox defecturum innuit appetitum.

Si in morbis, etiam apparenter levibus, appetitus mox prosternitur, raro bonum signum est, & unum ex primariis signis morborum malignorum. Deinde appetitûs in principio & statu morbi defectus non est adeò malum signum, modò in declinatione revertatur: sed si appetitus in fine aut declinatione morbi de novo prosternatur, vel recidivæ, vel alterius cujusdam novi morbi metum incutit. Si in principio morbi continuò duret, periculosum est signum, quia virtutis vitalis magnam dejectionem & graviorem morbum denotat; præcipuè in quartanariis: item si à tumoribus similibusve ventriculi incurabilibus morbis anorexia dependeat.

Si pueri anorexia corripiantur, periculum subest, utpote qui naturâ voraces sunt, & multo alimento opus habent.

Denique est fatale signum, quando ægri in acutis febribus vel summa virium debilitate & prostratione subitò alimenta vel potum, quæ antea fastidiverunt, avidè appetunt, & assumunt.

CURA.

Methodum medendi quod spectat: in anorexia curanda imprimis habenda ratio causarum, tàm proximæ quàm remotæ, ut maturè removeantur; his enim sublatis tollitur effectus. Hinc si e.g. à causa externa spiritus turbentur, si per consensum nervi afficiantur, &c. ad hæc ipsa scopus dirigendus venit.

In specie, quod hic agendum superest Medico, est

1. Ut expurgentur ea, quæ vitiosa hærent in stomacho; & hinc
2. Corrigatur aut restituatur fermentum stomachi digestivum.

Quæ ergò has causas removent, sunt stomachum evacuantia, & mucum copiosiorem atque pinguedinem, abducentia; unde ut plurimum vomitoria, aut per inferiora purgantia, præmittenda veniunt.

Vomitoria sunt optima: hæc enim sunt, quæ commodissimè & immediatè molestum stomacho humorem vel lentorem expurgant, vomitoria conveniunt antimoniata, quæ utut operentur per vim stomacho inimicam & malignam, non tamen prohibet, quo minus legitimè præparata & cautè exhibita, optatus sequatur effectus. Usurpatur vel in forma sicca vel liquida, in infusis nempe antimonialibus.

Quando ergò appetitus est prostratus propter præsentiam materiæ crassæ & viscidæ in stomacho, sequens paretur vomitorium:

℞. ▽*æ hyssop.* ℥j. l. ℥ij.
Cinnam. ʒij.
+ *squillit.*
syr. emet. ā ℥ß.
∾ ⊖*is compos.* s. *asthmat.* ℈ij. ad ʒj.
M. S.
Brech-Träncklein.

Iis

Iis verò, qui non apti ad vomendum, aut à vomitoriis abhorrent, præſcribantur purgantia per inferiora, qualia ex generalibus ſuprà dictis peti poſſunt. Interea ſpecialiter præpollent aloëtica omnia, quæ amica ſunt ſtomacho, ſordes mucilaginoſas detergunt, & eaſdem exhauriunt, licèt amara ſint: verùm enim eſt proverbium: **Bitter im Mund / dem Magen geſund.** v.g. pilulæ Francofurt. ſeu Angelicæ dictæ: vid. Hoffmannus *Clav. Schrœderian. pag.* 105. Pilulæ aloeticæ uſuales Ludovici, quas videb. *in ejus Pharm. pag.* 179. item pilulæ aloëphanginæ cum ſcammonio acuatæ. Hæc pro evacuatione leniori aſſumuntur manè cum cuſtodia; pro ſcopo verò ſtomachum ſaltem ſucceſſivè purificandi, capiantur veſpertino tempore unâ alterâve horâ ante cœnam: pro quo ſcopo hæc purgantia etiam cum aliis commutari poſſunt, v.g. cum decocto tamarindorum, ſi ſcilicet cruditas nidoroſa ſimul adſit: conf. Rondeletius *Pr. l.* 3. *c.* 13. item per decoctum paſſularum cum fol. ſennæ ad imitationem Timæi **von Gülden-Klee.** Ubi fortiùs agendum eſt, veterum compoſitio, nempe MP. de hiera cum agarico, meritò præfertur reliquis: in affectibusillioſis præſcribo ſæpiùs à gr. xv. ad ℈j. addendo ſimul gummi ammoniacum, extractum abſinthii, &c. cum forti & acuto ſtimulo. e.g.

℞. *MP. de hier. c. agar.* gr. xij. ad xv.
Extr. abſinth.
(vel loco hujus *g. ✻ci+o ſol.*) gr. viij.
ſcamm. 🜍*at.* gr. j.
Extr. troch. alband. gr. ß. l. gr. j.
c. *Elix. prop. Parac.* aut *Eſſ. abſinth.*
f. *pilulæ*, S.

Laxierende Magen-Pillen.

Ubi ſtomachus mucilaginoſa materia fuit infarctus, ſequens profuit:

℞. 🜄 *hyſſop.*
menthæ ā ℥ß.
🜿*i* 🜔*lati.*
Extr. agar. à gr. vj.
ſcamm. 🜍*at.* gr. ij.
M. f. *Potio*, S.

Laxier-Tränklein.

Poſtquam præmiſſa fuerint evacuantia, uſurpentur ea, quæ corrigunt ſtomachi appetentiam dejectam: qualia ſunt, quæ vi ſalinâ volatili, nunc acri, nunc oleoſa aromaticâ, pollent, & ſordes mucilaginoſas ſtomachi reſolvunt & abſtergunt: deinde conducunt acida blanda ſeu temperata, ſtomacho grata, quia præter vim ſtimulandi proſimili lentorem incidendi & attenuandi conveniunt uſu, ac prætereà blandâ ſuâ adſtrictione tonum ſtomachi plus minus reſolutum, firmant. Sed obſervandum: quod per acida provocare quidem ſeu irritare nonnihil poſſimus famem, ſed genuinam pro ſtimulo digeſtionis præparare, Medico impoſſibile ſit, adeoque optimum eſt, removere potiùs impedimenta: quo facto ipſa natura appetitu debito ſe refocillat. Parciores ergò & cauti magis in acidorum uſu eſſe debemus, cùm appetitus talis per acida quaſi arte factus ſubinde plus noceat quam proſit. Nam occaſione acidi ſtimuli plus ingerunt ægri, quàm naturali fermenti virtute digerere valent; unde cruditates acidæ ſic colliguntur, 1000 malorum matres. Sane vix, præterquam à cremore tartari, uſum proficuum in hoc caſu obſervavi ab acidis, præſertim mineralibus, niſi forſan ſpiritus ſalis, & vitrioli Philoſophicus, ab Hartmanno adeò commendati, præprimis dulcificati, in atonia ventriculi, aliquid opus contulerint, adeòque aromatica, præſertim acriora paulò, imprimis obſervavi proficua.

Qualia ſunt ſalina volatilia, tàm acria quàm oleoſa, item aromatica & nervina; hinc mentha, in ſpecie criſpa, abſinthium vulgare & Romanum, pulegium, ſalvia, roſmarinus, & in genere omnia nervina, ſapore ſubacri & odore aromatico prædita, item omnia aromata, præprimis cinnamomum, galanga, caryophylli, zinziber crudum & conditum; imprimis zedoaria ſatis eſt decantata, ubi flatus ſunt moleſti in ſtomacho; ſic grana piperis integra deglutita cruditates acidas egregiè deſtruunt, ſicut & de zingibere Platerus obſervavit; his confinia ſunt ſemina calida majora & minora, item radix helenii recens ſingulare ſtomachicum eſt; nec minoris virtutis eſt calamus aromaticus verus, cujus loco ſubſtituitur radix acori veri, quæ tam cruda quam condita, & mane comeſta, elegans eſt; item radix ari, ſive recens uſurpetur minutim inciſa cum cochleari ſpiritus baccarum juniperi, vel ſpiritus vini; vel eadem ſimpliciter in loco umbroſo exſiccata, & pulveriſata, convenit inſigniter in appetitu dejecto, & hinc dicitur vulgò **Zehr-Wurtzel/** quæ non ſolùm conſumendo & abſumendo materiam in ventriculo reſtitantem, & appetitum imminuentem, ſed etiam fodicando & irritando ventriculi parietes, & ſic ſpiritus animales eò concitatiùs commovendo, operatur. Hinc varia proſtant ex his compoſita officinalia, ut ſpecies diatrion pipereon, ſpecies aromaticæ, & ſimilia; ex ſimplicibus hiſce paratæ eſſentiæ & elixyria, elixyr menthæ cum ſpiritu proprio per infuſionem paratum, addito pauco ſaccharo; elixyr ſtomachale Quercetani, febrile Mynſichthi, eſſentia menthæ, zedoariæ, abſinthii ſimplex & compoſita, pulegii, calami aromatici, & ſimilia. Timæus **von Güldenklee** facit mentionem eſſentiæ panis cum vino Malvatico deſtillatæ, quæ omninò non erit rejicienda.

Ex

Ex hactenus dictis paratur vinum medicatum stomachale, imprimis in malo magis chronico:

℞. H. absinth.
menth. ā M. j.
rad. acori veri ℥ij.
gentian. ℥ß.
sem. 4. calid. maj. ā ʒij.
Incis. includ. Nodulo, S.

Püschel zum Magen-Wein.

De quo infuso in f. q. vini, capiat æger omni die bis haustum, addendo omni haustui gutt. 6. spiritus salis dulcis.

Vel:

℞. HB. menth. crisp. M. iij.
rad. acor. veri rec. ℥ij.
helen. l. armorac. rec. ℥j. ad ℥iß.
Zedoar. ʒvj.
Cinnam. ʒiij.

Misce pro nodulo vino infundendo: De quo æger manè & à meridie aliquot horis ante pastum, aut etiam in ipso pastu bonum haustum capiat, & egregiè appetitus allicitur.

Item:

℞. HB. Menthæ M. ij.
card. ben. M. j.
absinth.
summ. cent. min. ā M. ß.
rad. enul.
caryophyll. ā ℥ß.
sem. sinapi l. erucæ ℥j.
cinnam. ʒij.
caryophyll. ʒj.

Incis. & cont. includ. nodulo, qui infusus f. q. vini. Capiatur omni manè ad lubitum.

Quando simul laxandum, addi potest de rad. belleb. nig. crud. ℥ß. fol. senn. s. s. ℥j. ⊖♀. ʒiij.

Imo sola radix armoraciæ recens, cum ana rad. helenii rec. vino Rhenano vel absinthite, aut cerevisiæ infusa, omni mane hausta, egregium est remedium; quod insigniter commendat Gabelchoverus C. 1. Cur. 14. in appetitu prostrato ex nimia viscíditate & glutinositate salivæ cum nausea ac amarore in ore: idem præstat piperitis vino infusa & propinata; vel sufficiat haustus vini generosi: vel panis triticeus vino intinctus, sensim sensimque deglutitus.

Facit huc observatio Thoneri *l. 3 pag.* 141. qui fastidium ciborum ingens cum insigni virium prostratione & amarore oris curavit:

℞. Rad. cichor.
HB. absinth. Rom.
card bened. ā M. j.
cent. min. M. ß.

Decoqu. in vini & aquæ cichorei mens. ß. ad consumptionem tertiæ partis, de quo mane & vesperi capiatur ℔ß.

Similem videb. observationem in Foresto *lib.* 18 *Obs.* 8. Conf. etiam Riverius *in Obs.* 1. à Pachequo communicata, & *l.* 9. *Prax. p.* 547. qui habet exemplum appetitus dejecti, per agrimoniam, absinthium, & centaurium minus in forma decocti ad aliquot dies ita aucti, ut etiam canina appetentia ferè secuta sit.

Præterea conveniunt etiam acida volatilia, non nimia, sed potius temperata, quæ inter, præter tartarum primas vias simul blande abstergentem & relaxantem, excellunt cydonia, quocunque modo usurpata; in his enim absoluta quasi cura est appetitus prostrati, imprimis cum vomitu aut alvi fluxu plus minus conjuncti; hinc Zacutus Lusitanus non satis ea commendare potest cum medicamentis ex cinnamomo. Facit huc quoque pulpa cydoniorum plus minus aromatisata, & syrupus cydoniorum simplex & aromatisatus; unde misturis ad stomachum roborandum cydoniorum succus aut syrupus permiscetur: e. g.

℞. ▽ menthæ ℥ij.
cinnam. ʒij.
succ. cydonior. ℥j. ad ℥iß.
syrup. cydon. aromat. ℥ß.
M. f. Potio. S.

Magen-stärckend Träncklein.

Capiatur pro lubitu.

Item spiritus mastichis acidus & panis nobilis est in affectibus stomachi omnibus; sicut & corrigit omnia purgantia stomacho adversa; item spiritus minerales acidi, cum spiritu vini ritè dulcificati, v. g. spiritus salis, nitri, & vitrioli dulcis à gutt. x. xii. l. xv. ad xx. l. xxx. pro una dosi, semper bihorio ante pastum in vehiculo, præsertim calido usurpati. Excellunt hæc inter spiritus vitrioli volatilis: item sal volatile succini acidum, ab adjuncta pinguedine liberatum, ad gr. xii. l. xv. subinde ante pastum usurpatum. Item spiritus ⊕ volatilis ad gutt. xx. l. xxx. assumi potest. Optimum consilium est, ut maritentur hi spiritus cum vegetabilibus stomachicis vel aromaticis: hinc videmus Elixyr proprietatis habere adjunctum spiritum acidum sulphuris vel salis, ut ita eò melius operetur: cujus dosis est ad gutt. 30. l. 40. jejuno stomacho usurpatum. Vel

℞. Elyx. propr. ʒij.
Essent. absinth.
menth. l. cal. arom. ā ʒj.
M. S.

Magen-Elixier.

Vel:

℞. Conf. pulp. citri ℥iß.
menth. ⊖lat. ʒj.
pulv. hepat. r. ʒij.
⁓⊖is coagul. ℈ij.
c. s. q. syr. cydonior. aromat. f. Electuarium.
D. S.

Magen-Lattwerge.

Con-

Conveniunt etiam acetum pro condimentis in cibis, aut acetum volatilisatum & affusum zingiberi, semen erucæ l. sinapi, & zedoariæ, uti & acetum squilliticum. Huc quoque pertinet pulvis epaticus rubeus, das Sauff-Pulver Dresdensium. Nec negligenda sunt elixyria stomachalia, quorum non vilissimum est elixyr stomachale compositum D. Michaelis, in quo conjungit aromata salina & oleosa cum spiritu salis seu vitrioli philosophico.

Hoc elixyr stomachale in scorbuto & malo hypochondriaco conjungitur cum spiritu cochleariæ hoc modo:

℞. *Elix. stomach.* ʒiij.
cochlear. ʒiß.
M. S.

Magen-Elixier.

De hoc sumantur bis de die gutt. 30. ad 40. & insigniter appetitum renovat, & stomachum confortat: Vel

℞. *Elix. ⊖li Mynſ.* ʒß.
D. S.

Magen-stärckend Elixier.

Dosis 30. gutt. bis in die, manè in vehiculo calido, vesperi in frigido, semper bihorio ante pastum.

De cætero alcalia eâdem ratione ac aromatica operantur, v. g. sal cardui benedicti, item tinctura tartari acrior, i. e. sale alcali quasi caustico facta, ad 40. gutt. usurpata:

℞. R. ♀i *acerr.*
Elix. propr. sine acido ā ʒiij.
M. D. S.

Magen-Mixtur.

Item convenit essentia piperis cum spiritu vini tartarisato parata.

Pertinent huc etiam salsa, v. g. sal ammoniacum crudum, quod est egregium stomachicum, incidens. Idem sal ammoniacum convenientissimè cum aromatibus jungitur, & constituit pulverem stomachalem compositum: Sic pro stomacho detergendo & appetitu restaurando:

℞. *Flor.* ⊖✱*ci*, l. ⊖✱*ci depur.* ʒj.
spec. dia 3. piper. l. *cubeb.* l. *alius arom.* ℈j. l. ʒß.
M. pro tribus l. 4. dos. S.

Magen-Pulver.

Qui capiatur omni manè.

℞. *rad. ari crud.* ʒß.
piperis nigr. ʒjß.
Zingib. ʒß.
flor. ⊖✱*ci* ʒij.
Oo *sat. cal. arom.* ℈j.
M. f. *pulvis*, S.

Magen-Pulver auff etliche mal.

℞. *lapill. 69. præp.* ʒjß.
galang.
⊖✱*ci depur.* ā ʒj.
piperis.
Zingib. ā ʒß.
M. f. *pulvis.*

℞. *Conſ. summ. absinth.*
rad. enul. ā ʒiij.
Zingib. cond. ʒvj.
spec. dia 3. piper. ʒiij.
⊖✱*ci* ʒj.
c. *syr. cydon.* f. *Electuarium*, S.

Magen-Lattwerge.

Vel usurpetur vinum absinthit. cum sale ammoniaco: quo etiam faciunt tartarea remedia, ut cremor & crystalli tartari, tartarus vitriolatus, item Panacea Holsteinensium, sal tartari essentiale & similia; item liquor ♀ fol. ♀ ad 40. guttas.

Pertinent & huc pulveres stomachales salini, inter quos etiam est pulvis stomachalis D. Michaelis, item

℞. *Pulv. rad. ari* ʒj.
arcan. dupl. ℈ij.
Oo *sat. menth.* à gutt. vj.
M. f. *pulvis*, S.

Magen-Pulver.

Dosis eine Messerspitze voll.

Huc pertinet etiam pulvis stomachalis Birkmanni, qui in Zwelfferi *Animadverſ. in Pharmac. Auguſt. pag.* 163. describitur.

Si anorexia ex vitio spirituum animalium & nervorum, ambra ejusque essentia aliis stomachicis juncta singulariter convenit: item vinum, spirituosa & aromatica, potissimùm verò essentia melissæ & pulegii, præprimis si juxta Hartmannum cum olei destillati bacc. juniperi aliquot guttulis, aut calami aromatici acuentur: item balsamus Peruvianus, si vel aliquot guttæ in haustu vini, aut cum saccharo propinentur, vel cum vitello ovi sorbilis assumantur, quod Riverius *in Pr. l. 9. c. 1.* ceu expertum commendat; unde R seu essentia balsami Peruviani cum Ra è tartaro parata in hoc passu foret usurpanda. Egregium quoque est electuarium stomachale Paracelsi, cujus descriptio datur in *Tom. 5. Oper.*

Vel præscribantur condita sequentia polychresta, pro senibus:

℞. *Rad. cich. cond.*
Scorzon. cond. ā ℥j.
Conſ. menth. crispæ
absinth. Pont. ā ʒjß.
fl. cichor.
rosar. r.
anthos.
Pulv. zedoar. ā ℥j.
acori veri
Cinnam. acerr.
Zingib. ā ʒj.
Mithridat. l. *Theriac.* ʒij.
c. l. q. *syr. mentha crispa* f. *Electuarium.*
D. S.

Magen-Lattwerge.

Si expetantur morsuli stomachales,

℞. *Conf. fl. anthos* vel menthæ ℨß.
rad. ari cond. l. *zing. cond.*
spec. morf. Imperat. l. *pulv. stomach. Birkm.* ā ℈iij.
Extr. zedoar. ℈ß.
c. f. q. *sacch. in* ▽ *fœniculi* l. *menthæ sol.* ℥viij.
f. *Morselli*,
irrorandi cum *oleo destillato menthæ.*
D. S.

Magen-Morsellen.

His adjungi possunt rotulæ bibitoriæ Dodonæi.

Sin pinguia aut biliosa prosternant appetitum, commodè prædictum elixyr proprietatis, tàm solum, quàm cum amaris mixtum, & remedia ex absinthio usurpari possunt; quæ pinguedinem quamcunque potenter domant. In febribus, præsertim intermittentibus, ad revocandum appetitum amara talia, v. g. præter dicta, elixyr febrile Mynf. sunt optima, quod elixyr videbitis in ejus *Armament. Chym. pag.* 254.

Si à narcoticis prostratus sit appetitus, acida eum revocant.

Quod si verò, ut non rarò, v. g. in hypochondriacis, fieri solet, acidum p. n. ventriculi appetentiam turbet, absorbentia, v. g. lapilli cancrorum, creta, ebur &c. locum habebunt: item elixyr proprietatis sine acido; item cum spiritu salis ammoniaci paratum, essentia absinthii tartarisata, spiritus salis ammoniaci, simplex & aromatisatus.

Nec externa s. topica ad anorexiam negligenda, sed sub linimentorum, epithematum, emplastrorum, &c. formâ applicanda: inter quæ convenit crusta panis vino generoso, vel acidulo vel malvatico, aut aceto, probè ebria pulvere nucis moschatæ, macis, caryophyllorum, aliorumque aromatum aspersa, & ita instar scuti stomacho tepidè applicata; item elixyr menthæ calidè cum frustulo panis intincto ventriculo impositum, applicando desuper laterem calefactum, admodum convenit, præsertim in spirituum defectu. Balsamum Anglicum ventriculo illitum mirè etiam appetitum provocat. Convenit etiam oleum stomachale Cratonis, mastichis, nucis moschatæ, menthæ, absinthii, caryophyllorum, balsamum Peruvianum, tacamahaca, cerotum ex ladano, emplastrum stomachale Cratonis, Hartmanni. &c. e. g.

℞. *Ol. expr. nucist.* ℨjß.
dest. caryophyll. ℈j.
absinth.
menthæ.
juniperi ā ℈ß.
M. D. S.

Magen-stärckender Balsam.

℞. *empl stomach. Hartmanni*, vel *de tacamah.* q. s.
Malax. cum *Bals. Peruv.* & inducatur super *alut.* sub forma scuti stomachalis.
D. S.

Magen-Pflaster.

Pellis vulturis similiter in forma triangulari stomacho applicata, est expertum remedium: Vidi ego aliquot experientias felicissimas, ut ut videatur ridiculum. Egregia quoque est cera catholica Burrhi, cujus descriptionem communicavi in collegio Schrœdeтiano.

CAPUT II.
De
Appetitu depravato.

QUod attinet appetitum depravatum, est hic vel in appetendo, vel aversando. In appetendo est, si aliquid intensiùs, vel suetum vel insuetum, cum maximo desiderio appetunt, ut in pica & malacia: vid. Sylvius *Pr. l.* 1. *c.* 2. in aversando; si certum edulii genus aversatur, qui affectus speciali nomine caret. Vocatur aliàs certorum ciborum fastidium, quando scilicet determinatè fastidiuntur cibi, v. g. omnimodè aversantur caseum.

ARTICULUS I.
De
Fastidio seu aversatione determinata.

FAstidium hoc seu aversatio, est vel nativum vel adventitium: ita, ut nativum non tantùm per dispositionem hæreditariam à parentibus in prolem propagetur, sed frequentiùs à matris imaginatione dependeat, ob quamcunque causam gestationis tempore pro ingratis judicata, alimenta aversantis: Adventitium verò post nativitatem excitatur:

1. Vel à mero quodam præjudicio, hæc vel illa alimenta pro ingratis habente.
2. Vel ab alimentis ipsis, in nimia copia vel ad nauseam oblatis, vel iisdem non satis mundè paratis vel oblatis.
3. Aliquando verò ab humorum, e. g. vitiosorum ventriculi fermentum corrumpentium affluxu, ut in gravidis sæpe observatur, quorum indolem explicare difficile est, nisi ex aliis conjunctis symptomatibus eam forsan augurari liceat.

Cum autem rariùs occurrat in praxi, mittamus hanc aversationem.

ARTICULUS II.
De
Pica & Malacia.

PIca in genere est appetitus ita depravatus, quando quocunque tempore insitata penitus appetuntur; Malacia verò est appetitus quidem nimius, usualium tamen, ita ut usitata, sed cum nimis intenso appetitu seu desiderio

rio appetantur, unde & interdum plus, quàm conducit, comedunt. Sic v. g. pica est, quando gravida appetit crudas animalium carnes, condimenta & medicamenta in majori quantitate, e. g. zingiber & theriacam: vid. Platerus *Obs. pag.* 239. carbones, cespites, corium, atramentum, cretam, plumbum: vid. Tulpius *lib.* 4. *Obs.* 43. vel noxia, ut calx viva, &c. quod refert Fernelius. Malacia verò est, quando certum edulii genus, v.g. halecces: vid. Tulpius *lib.* 2. *Obs.* 24. & alios cibos & potus usitatos, sed utrumque appetitu nimio & inconveniente, appetunt: patiuntur sæpè anxietates præcordiorum, languorem universi corporis, & supervenit vomitus variorum humorum, nisi voti sui compotes fiant.

PARS AFFECTA.

Pars affecta primaria ordinariò statuitur stomachus, imprimis orificium sinistrum, ejusque fermentum: Ubi enim fundamentum est, & quasi residet appetitus naturalis, ibi quoque residebit p. n. & depravatus. Sed si ritè rem consideremus, manifestum evadit, distinctum in hoc morbo complicato esse subjectum patiens: appetitum nempe læsum & phantasiam depravatam, gustum, odoratum, auditum, seu horum sensuum organa depravata.

Phantasiam affici, ex eo certum est, quod homines, dum stomachus appetitu sensili, ut sic dicam, afficitur, seu à fermento digestivo vellicatur, ferantur singulari affectu in tam varia, ut sunt creta, corallia, murorum calces, carbones, atramentum, &c. Namque non stomachus seu fermentum præcisè, sed phantasia est, quæ determinat appetitum ad hoc vel istud, e. g. in pica. Ergò & utique phantasia vitium habet. Si inter fermentum stomachi, ejusque in nervos operationem, & inter appetitum hinc consequentem animalem, intercedit intermedium phantasiæ opus, necesse est, ut prius phantasia, quæ id, quod à reliquis sensibus externis & interno communi susceptum fuit, componendo & dividendo quasi actu perficit, pravè afficiatur, à quacunque causa occasionali fiat, quæ tamen frequentissimè in ventriculo fomitem seu nidum sibi eligit: Adeoque picæ & malaciæ sordes primaria in facultate animali, i. e. subjectum inhæsionis in spiritibus animalibus erit locandum.

Quod gustus afficiatur, certum est ex eo, quod aliæ quoque res fœtidæ & pessimi saporis, & à quibus in statu sano ægri maximè abhorrent, cum insigni voluptate deglutiantur: quin & interdum dicant, habere talia suavissimos sapores. Exemplum videbitis in Salmuth *C.* 2. *Obs.* 62. de virgine, quæ omnia candida, & inter alia etiam calces parietum abrasas, ac cerussam, singulari voluptate devoravit, & earum deprædicavit suavitatem ac dulcedinem. At Borellus *Cent.* 4. *Obs.* 2. habet exemplum de virgine picante, quæ stercora humana comedit, quæ non sunt adeò sapida, & tamen cum insigni gustu appetita deglutivit: unde certum est, affici gustum sine dubio à lympha salivali corrupta, & gustum depravante, quia alias talia ingerere non possent. Res illustrari potest ex eo, quod suppressio mensium in mulieribus creberrimè det picam, quando scilicet sanguis separatus, in vasis uteri, ab externa vel alia causa coagulatus, stagnans inquinatur, indeque ad corruptelam sui tendens, ob denegatam excretionem sensim sensimque regurgitat in totam massam sanguineam; unde consequenter & afficitur lympha, quæ, uti per internam tunicam stomachi glandulosam transsudando, ad supplementum fermenti digestivi concurrit, ita eadem spirituum vehiculum salivæque materia existit. Dum igitur saliva infecta est, non potest non lingua simul affici, & gustus depravari, unde saliva non minus, quam fermentum stomachi vitale, simul affectum est in pica. Fracastatus equidem *in Epist. de Lingua pag.* 255. gustandi hanc in pica depravatam voluptatem à papillis nerveis vitiatis in lingua deducere nititur: sed ego consultius puto, si fundamentum constituatur in saliva.

Afficitur etiam odoratus, quatenus res fœtidæ cum singulari jucunditate naribus admoventur. Exemplum affecti odoratus habet Salmuth *C.* 2. *Obs.* 63. de virgine picante, quæ insigniter delectabatur à fœtore veterum librorum, à tineis blattisque erosorum, situque prorsus corruptorum, ita ut nares per totos dies in tales libros immitteret, & odorem suavem, uti dicebat, hauriret. Item Borellus citato loco aliud exemplum habet de virgine picante, quæ intensissimè afficiebatur odore corii, tanquam balsamo, quare semper in ore detinuit & masticavit, ut perciperet odorem suavem, quæsivitque calceos vetustissimos, quorum odorem fœtidissimum moscho & ambræ comparavit.

Hæc probant, esse non simpliciter affectum stomachum, sed insimul phantasiam spiritusque animales, & hinc gustum & odorem, cæteraque sensoria. Id quod ulteriùs confirmatur ex eo, quod picantes non præcisè in alimenta ferantur, aut in talia, quæ alimentorum loco ab iis ingeri possunt; sed etiam in alia aliorum sensuum, non præcisè gustus aut tactus, in stomacho objecta: v. g. dum pica impellit mulierem ad exsuctionem venti ex follibus, vel dum alia per picam appetit fragorem carbonum fossilium pedibus contritorum: qualia exempla cùm præcisè ex stomacho, secundùm certam famis vel sitis modificationem affecto, non oriantur, potiùs phan-

phantasiæ suo modo aberranti rectius tribuuntur. Conf. *Acta Societ Reg. Volum.* 1. *pag.* 447. Distinguendum ergo videtur inter subjectum inhæsionis, quod reverà stomachus, & objectum Denominationis, quod est facultas animalis, ratione spirituum animalium in phantasia alteratorum.

CAUSÆ.

Quod attinet causam appetitus talis depravati, certum est, hærere in fermento digestivo stomachi. Nam sicut in genere appetitus oritur à fermento stomachi digestivo vitali naturaliter ritè constituto; ita in specie etiam ab eodem alterato appetitus vel auctus vel depravatus in pica & malacia originem ducit. Videmus enim quod omnia animalia habeant in suo genere determinatum stomachi fermentum digestivum, ratione cujus fermentum istud se habet, ceu appropriatum agens menstruum, hinc unaquæque species fertur in cibum certum: sic canis appetit ossa, scyurus fructuum nucleos, felis mures, ciconia ranas, anser avenam, bos gramen, carduelis carduum, homo panem, &c. Unde simili ratione pica & malacia oriri videtur, nimirum dum certa ratione alteratum & determinatum est fermentum stomachi, ut in insueta & singularia, nunc hoc, nunc istud, v. g. cretam, carbones, arenam, atramentum, &c. ardenter feratur. Sed in quo consistat ista specificatio fermenti, ut in singulis speciebus certo modo determinetur, & ita in unoquoque speciei individuo appetitus determinetur ad hoc vel istud? à priori adhuc est imperscrutabile. Ideæ certæ spiritibus impressæ, quas hîc accusare volunt nonnulli, & intellectu & explicatu sunt difficillimæ, utut nativa quorundam ciborum appetentia per certam spirituum in utero matris alterationem facilè & accuratè explicari queat.

Probabile interim videtur, fermentum ratione causæ occasionalis, utplurimum in ventriculo existentis, acquirere singularem acrimoniam, eamque acrem, salsam, plus minus corrosivam, cujus occasione tàm determinata & sensilis fit vellicatio, pro cujus varia impressione in orificium stomachi phantasia exinde decepta tàm varia edulia, aut quæ horum loco ingeruntur, imò & subinde ridicula, appetit. Depravationem istam fermenti, quoad occasionales causas, confirmant exempla eorum, qui ex scabie retropulsa picam cretæ inciderunt: vid. M. A. N. C. *Ann.* 1. *Obs.* 83. *pag.* 199. item Fehr tr. *de absynthio pag.* 98. Sic cum scorbuto interdum pica & malacia complicari solet, de quo vid. Horstius *Obs. l.* 7. *Obs.* 35. Illustrat etiam istud assertum Hildanus *Centuriâ* 1. *Observatione* 37. dum refert: Picam obortam ex ulcere faucium, in quo pus generatum; unde appetebantur haleces, pisces, & carnes salitæ & infumatæ, & similia salsa, quæ optimè deglutiebantur; res non appetitas verò, juscula, &c. fastidiebat, & nullo modo deglutire poterat, dum interim superiora, licet graviora & morbo nociva, sine ullo nocumento benè digerebat. Nempe ex ulcere faucium extillans pus in stomachum, alteravit ejus fermentum digestivum, istudque pro natura puris acrioris acido salsi singularem impressionem fecit in orificio stomachi, & ad comestionem halecum & similium salitorum quasi stimulavit.

In specie malum hoc frequentiùs observatur in mulieribus gravidis; Riverius tamen curiosum exemplum habet *C.* 4. *Obs.* 93. de fele aliquandiu picante, non quidem gravida, sed tamen sterili, quæ devoravit calcem, carbones, & similia; unde liquor genitalis, vel aliud simile excernendum corruptum & suppressum, occasionem malo suggessit: sic picæ simile exemplum de cane venatica gravida videb *in Actis Societ. Reg. Volum.* 1. *pag* 447. Non tamen gravidas solum eâ laborare, probare possunt similiter puellæ adhuc impuberes picantes, v. g pica in puella 8. annorum observata in M. A. N. C. *Ann.* 4. *Obs.* 143. *pag.* 150. Sic pueri, item infantes picantes subinde observantur, imprimis ex matre chlorosi laborante, quod testatur Riverius in Praxi, & Petrus Johannes Faber, qui in *Curat.* 62. habet exemplum de proprio filio 3. annorum pica laborante, qui arenam, cineres & terram efflagitare, & magno cum appetitu iis vesci solitus fuit, lac verò & alios cibos omninò respuit. Conf. etiam M. A. N C. *Ann.* 6. *Obs.* 139. *pag.* 202. Forestus *libro* 18. *Obs.* 7. & Fonseca *l.* 7. *Obs.* 91. *in Schol.* Nec mulieres tantùm, sed etiam viri non rarò pica & malacia laborare deprehenduntur: Exempla multa videbitis in Schenkii *Observat. l.* 3. *Obs.* 1. *pag.* 319. Ut nihil dicam de curiosa observatione, quam habet Bartholinus *Cent.* 5. *Hist. Anat. Hist.* 79. de marito picante, nauseante & vomente, cujus conjux gravida nausearet & vomeret: simile exemplum vid. in M. A. N. C. *Ann.* 2. *Obs.* 215. *pag.* 316. & Marcello Donato *in sua Hist. Med. l.* 5. *c.* 1. Quod si intentior sit picantis matris gravidæ appetitus, malum hoc non rarò est hæreditarium: quale exemplum habet Fonseca *l.* 2. *Consil.* 9. de puella 14. annorum, quæ à tenera ætate infantili calcem parietum, & laterum fragmenta sæpè appetiit, & deterreri nullo modo potuit: quia mater gravida quoque testas & calcem comedere solita fuit. Quo etiam facit historia, quam habet Tulpius *Lib.* 2. *Obs.* 24. Novi hic mulierem, quæ impensè delectata cuspidibus acutis cretæ, cujus mater gravida melancholiâ hypochondriacâ correpta, his delectabatur.

Rarò

Rarò talia appetita nocent; sic picans sæpè aliquot cochlearia theriacæ, aliaque mulier ℔j. zingiberis, devoravit sine ulla insequente alteratione & noxa; teste Platero *Obs. l.* 1. *pag.* 223. Quo facit observatio Tulpii *l.* 2. *cap.* 24. de gravida, quæ gestationis tempore 1400. haleces devoravit sine noxa: Item stupendum est exemplum, quod habet Platerus *l.* 4. *pag.* 240. de puella, quæ cepam sub cineribus coctam theriaca impletam (quæ anteà buboni pestilentiali fuit imposita) sine noxa devoravit. De la Forge, *in Comment. super Cartes. de Homine pag.* 285. & 286. refert exemplum de puella picante, quæ comedit lapides; qui tamen fuerunt gratiores, quando priùs ad tempus radiis lunæ expositi fuerunt.

Ex hactenus dictis definiri potest pica, quod sit appetitus variarum rerum absurdarum, ex phantasia corrupta, quâcunque occasione vitiata, originem ducens. Adeoque sub hac latitudine subjectum picæ erunt spiritus animales, vel vitiati, vel vitiatè moti, quatenus exinde opus phantasiæ depravatur, utut crebrior occasio sit ex ventriculo & hujus fermento alterato, ubi subjectum radicationis erit.

Causa proxima erit vitiatus spirituum motus, quatenus phantasiæ munia turbat.

Causa remota occasionalis est multiplex, mensium defectus, gravidatio, fermenti digestivi alienatio, & quæ sunt aliæ plures circumstantiæ, semper hîc probè observandæ.

Uno nomine: videtur pica & malacia reverà esse species melancholiæ hypochondriacæ, quia ejusmodi homines aliàs ut plurimum melancholiæ signa præ se ferunt, in qua ad certum quoddam phantasma, occasione fermenti stomachalis p. n. alterati, dirigitur imaginatio; unde & tam delirus appetitus, & desiderium ad certum quoddam edulium, vel hujus loco aliud quid insuetum assumendi, supervenit.

Nempe tali casu

(1.) Imprimis stomachus evacuandus.

(2.) Fermentum vitiatum acrius acidosalsum factum, saturandum, vel alterandum; et

(3.) Stomacho acidis moderatis & ipsi gratis succurrendum.

SIGNA.

Quod attinet signa: res est clara, quoad diagnostica.

Quoad prognosin: distinctè paululum & circumspectè pronunciandum: Nam citra noxam possunt comedi res appetitæ, sed sobriè: melius tamen est consueta, quàm planè inconsueta, imò noxia, appeti. Quamvis enim fœminas talia p. n. sæpiùs sine damno assumpsisse observatum fuerit, quatenus nempe ex *copioso* rerum absorptarum esu tractu temporis pravi tandem humores inde generantur, hincque fiunt corporis languor, cacochymia, hydrops, &c. potissimùm cum vix semper sine noxa talia assumant, sed ab iisdem vel ad vomitum urgeantur, vel alia mala patiantur: quale quid, præter Salmuth *C.* 1. *Obs.* 41. Brassavolus *in Comment. Sect.* 5. *Aph.* 24. de muliere testatur, quæ mota desiderio assumendi glaciem, gravia incidit symptomata.

In prægnantibus imprimis observandum: eas denegationem rei appetitæ non semper ferre posse, quia per hanc fœtus non saltem variâ ratione defœdantur, vid. Panarollus *Pentec.* 1. *Obs.* 12. sed interdum trucidentur: cum notum sit de muliere, quæ duabus vicibus dentes in pectus cujusdam viri immittere, atque sic binis morsibus petere gestiit, qui vir autem primum quidem morsum pertulit, alterum verò recusavit: unde factum, ut duos filios in lucem ediderit, unum viventem, alterum mortuum. Jucundius exemplum habet Salmuth *C.* 1. *Obs.* 41. de muliere gravida, quæ picâ laborans summam habuit libidinem vellicandi barbam lanionis, unde magnam partem illius evulsit; quod etiam alterâ vice fecit; tertiâ verò vice lanio denegavit: hinc peperit tres fœtus, unum mortuum, & duos vivos. Unde vel ipsis connivendum, vel, quantum possibile, persuasionibus ad saniorem mentem deducendæ. Interim rectè Panarollus *Pentec.* 2. *Observat.* 50. inquit: *Temperantia mulieribus picâ laborantibus optimum remedium.*

CURA.

Quoad curam: suprà jam formatæ fuerunt indicationes, & cum præsertim pica & malacia in stomacho fundata sit, remediis stomachicis curanda venit. Ante omnia evacuandus stomachus vomitorio. In gravidis tamen cautiùs vomitus provocetur: nempe iis saltem, quæ facilè vomunt, & adhuc in primis versantur gestationis mensibus: in ultimis, quarto, quinto & sequentibus mensibus non sine periculo propinantur. Faber pro vomitorio utitur sale vitrioli vomitivo, ut & infuso Mercurii vitæ: Mercurius vitæ per se est satis tutus: nec inepti sunt, qui cum desideratis vomitoria miscent, aut hæc illis superbibere jubent; sic enim præsentia rei exhibitæ ejus desiderium tollit, & humor pravus simul evacuatur: vid. Sennertus *Pr. l.* 3. *S.* 2. *C.* 5.

Sin vomitoria locum non inveniant, purgantia per inferiora administranda, & quidem mitiora ex pilulis, præprimis aloeticis: quibus admiscendum est aliquid Mercurii dulcis ritè parati; Agricola miscet cum extracto hellebori nigri purgando mulieres non gravidas, ex mensium suppressione pica laborantes, hoc modo:

℞. ▽ *dulc.*
Extract. helleb. nigr. à ℈ß.
Colocynth. gr. j.
c. *succo cydonior.* f *pilulæ*, S.

Laxier-Pillen.

Conveniens quoque est, ut purgantia propinentur simul cum re appetita, imprimis ut fallantur ægri.

Quod si verò totam humorum massam malè se habere innotescat, juxta Sylvii *Praxin l.1 c.2. §.51.* sudores quandoque blandos per antimonialia movere conveniet.

Præmissâ evacuatione opera danda, ut alteretur vitium in ventriculo, ac corrigatur labes fermento stomachi digestivo inducta, quod fieri nequit, nisi causa istius removeatur. Hinc si v. g. menses suppressi sint, revocentur: si aliquid affectionis hypochondriacæ subsit, hæc tollatur. Hinc dentur stomacho grata & appropriata acida blanda, spiritibus volatilibus nonnihil temperata; quæ inter in regno vegetabili excellunt succus & syrupus cydoniorum, limonum seu citri, aurantiorum, granatorum acidorum, &c. Specialiter etiam commendatur à quibusdam aqua pampinorum vitis, primo vere ex vitium surculis incisis exstillans, usurpando vel solam, vel etiam diluendo cum ▽ theriacali, succo citri vel aurantiorum in forma julebi. Forestus *l. 18. obs. 7.* puellam picantem curavit per syrupum de absynthio sæpius usurpatum, propinando postmodum purgans ex foliis sennæ. Commendantur etiam cappares cum aceto conditi, ceu experti, quibus nonnunquam etiam solent addi semina carminativa, anisi, fœniculi, carvi, &c. Essentiam corticum aurantiorum cum essentiæ croci pauxillo in pica à menstruorum suppressione adhibuit cum successu Quercetanum imitatus Fermisius: vid. Velschius *Mictomim. Cent. 3. Obs. 12.* radices petroselini cum decocto cicerum propter vim diureticam itidem conveniunt: haustus vini generosi itidem conducit, imprimis si sit infusum super folia menthæ vel portulacæ, & HB absynthii. Lindanus *in Coll. super Hartmannum* specificè commendat conservam rosarum cum spiritu vitrioli acidulatam; cui addit pulverem Zedoariæ in hac forma:

℞. *Conf. rosar.* ℥j.
pulv. Zedoar. ʒj.
~⊖*li* q. s. ad grat. aciditat.
M. f. *Electuarium*, S.

Magen-Lattwerge.

De hoc subinde aliquid assumitur ter de die, mane, meridie & vesperi:

Vel ℞. *Conf. menthæ crisp.* ⊖*lat.* ʒjv.
pulv. zedoar. ʒjß ad ʒij.
syr. cydon. aromatis. q. s.
F. Electuarium.

Item convenit aqua cinnamomi cydoniata, vel sola, vel cum Elixyr menthæ impregnata, & acidulata cum tantillo spiritus vitrioli Philosophici, v. g. præmissis præmittendis fiat mixtura stomachalis talis:

℞. ▽ *ment.*
meliss. cum vino à ℥jß.
succ. cydon. ℥j. l. *hujus & succi citri* à ℥ß.
Elix. menthæ ʒvj.
~⊖*is dulc.* ʒß.
syr. de succo cydon. pro lubitu.
M. f. *Potio.* S.

Magen-Mixtur.

Sylvius in praxi modernorum commendare solet salia volatilia, non communia, sed oleosa, seu oleis vegetabilium impraegnata: sed cautè adhibenda, quoniam sunt generosa nimis, & metus est, ne aliquando causent abortum.

Imò narcotica quoque, v. g. theriaca & Mithridatium magnarum observantur virium.

Interdum in graviori malo, imprimis gravidarum, saturandum & absorbendum est fermentum acre in stomacho; unde ad pulveres cachecticos & Martialia confugiendum est: vid. Brendelius *Consil.* 103. Ideo Riverius *Cent. 4. Obs. 93.* specificè commendat pulverem stomachalem Quercetani seu Birkmanni completum, qui vid. in Schrœd. *Pharmac. l. 2. pag. 266.* & Zvvelfferi *Animadv. in Pharmac. Augustanam*; nec non crocum martis aperitivum, & hunc expertum dicit in pica mulierum, ex quacunque causa orta. Dantur & alii pulveres cachectici, quorum basis est Mars, loco cujus etiam corallia, terræ, perlæ, mater perlarum, ebur, & similia absorbentia, fermentum saturantia, adhibentur: quibus præmissis purgatio per pilulas Mercuriales instituenda venit.

Quæstio est: an venæ sectio conveniat in picantibus gravidis? & quibus ob mensium suppressiones hic affectus venit, etiam conveniat? Equidem de iis, in quibus menses suppressi, dubium non est, quin saphænæ sectione, suo tempore institutâ, multùm adferatur auxilii. Interim non opus est, ut præcisè venæ sectio semper in tali affectu administretur, nec nisi plethora aliavé indicantia adsint, quæ venæ sectionem suadeant. Sic enim refert Rhodius *in Cent. 1. Obs. 57.* de quodam, qui scabie fœdatus, & malacia insigni laboravit, & curatus fuit solo hæmorrhoidum fluxu. Unde si tentandum esset aliquid in tali affectu, ad naturam melancholiæ hypochondriacæ accedente, hirudinum ad hæmorrhoides applicatio interdum utilis videtur.

Ulteriùs observetur in gravidis, ne inferatur noxa fœtui, eas non semper denegationem rei appetitæ ferre posse; si enim denegatur ipsis res appetita, læduntur infantes. Ex tali casu observavit Schottus *in Physic. curiosa* puerum

puerum à pane abhorrentem, ex vitio matris, cui picanti denegatus fuit panis. Aliud Marcus Marci refert de ideis: Gravidam scilicet cum appetitu summo usam fuisse carpionum capitibus, increpata ab hoc, aversata fuit, ediditque puerum, cujus dimidia pars capitis fuit instar capitis carpionis: Vid. porrò Salmuth, qui jucundum habet exemplum *C.* 1. *Hist.* 34. Si res appetita à muliere non planè contra naturam est, e.g. arsenicum, & haberi potest, concedatur; non verò in nimia dosi. Interim imitemur artificium Panarolli, ut nempe persuasionibus & fraude defraudentur, i. e. modò ægrorum desideriis adstipulando, modò vel directè vel indirectè eadem detestando. Erat autem tale: Habuit puellam 12. annorum, devorantem corium inauratum, persuasit ei, pessimum habere saporem, illinivit decocto colocynthidos cum particula asæ fœtidæ; percipiens saporem, spontè cessavit: vid. *Pentec.* 3. *Obs.* 38. & 50.

ARTICULUS III.

De

Fastidio alimentorum.

Vid. Sylvius *Prax. l.* 1. *c.* 3. *p.* 33. Contrarium vitium modò explicatis affectibus est Fastidium alimentorum, scilicet nausea & horroris seu aversationis species.

CAUSÆ.

Aversatur autem ventriculus, quæ ipsi sunt nociva, dum hujus fermentum pinguedine vitiatum est, sive sint assumpta pinguia, sive cruditas nidorosa, sive saliva biliosa, stomachum lædens: sicut etiam ingenitum, seu ex certa læsione superveniens fastidium, semper præsupponit præcedens nocumentum: v. g. fastidit & horret virgo cinnamomum, quia anteà cum hoc larvatus fuerit pulvis purgans violentus, à quo stomachus admodum fuerat læsus. Præ cæteris frequentiùs horrent ægri febricitantes carnem, quia læduntur ab ejus assumptione, quatenus non digeritur, sed in cruditatem nidorosam, & in liquamen amarulentum, degenerat, à quo offenditur ventriculus. Horrent ægri tales cerevisiam lupulatam, partim propter amarorem, cùm tales ægri subinde de molesto amarore in ore, aut de ructibus nidorulentis conquerantur; partim quod non digeratur, sed & ipsa facilè nidorem hostilem contrahat: Unde vel aquam vino temperatam, vel cerevisiam secundariam desiderant, cùm talia facilè transeant, & suavi subacido sapore amica sint stomacho. Observavi exinde, quibus ægris adhuc cerevisiam benè bibentibus, crebriùs propter urgentia symptomata, & repetitim, exhibitum fuit opium, quod exinde horrorem cerevisiæ contraxerint, propter nauseosum opii amarorem, ventriculum offendentem. Hinc quibus amara dantur purgantia, resinosa præsertim, ut siti subinde urgentur, ita cerevisiam ferè horrent, aquosa vel acidula ferè appetentes: Ob id julepi aciduli tam grati sunt talibus. Ob id, quamdiu cerevisia benè sapit quibusvis in morbis, præsertim acutis, bonum signum esse solet. Abstemiam à vino videb. in M. A. N. C. *Ann.* 4. *Obs.* 103. à pane *Ann.* 6. *Obs.* 158.

CURA.

Ad restaurandam autem suavitatem & facilem assumptionem cerevisiæ & carnis, nil meliùs observavi, quàm elixyr proprietatis Paracelsi ritè paratum & propinatum; Ab hoc enim adhibito appetitus talium redit, eôque curatur fastidium. Absinthium, uti etiam remedia ex mentha, imprimis elixyr menthæ, cum spiritu acido quodam acidulatum: hinc cydoniata, succus seu vinum, & syrupus cydoniorum, cydonia condita, & similia, optimè conferunt.

CAPUT III.

De

Appetitu nimio.

Appetitus nimius est, quando augetur, ita ut plus quàm naturæ legitimus cursus permittit, appetamus. Hic duplici vocatur nomine: uno appetentia canina; altero Bulimus.

ARTICULUS UNICUS.

De

Appetentia Canina & Bulimo.

Appetentia canina, vulgò Heißhunger/ dicitur à similitudine canum: quoniam taliter affecti alimenta non comminuunt, sed copiosè degluriunt, interdum etiam evomunt, instar canum. Bulimus verò, vulgò Wolffs-Magen / denotat ingentem famem. Dicitur βούλιμος ideo, quia Græci omnibus rebus insignioribus vocabulum βου præposuerunt: vid. Voigt *de albed. nivis p.* 100. Vulgò quidem appetentia canina & bulimus confunduntur, & pro eodem affectu habentur: sed malè. Hæc inter autem talis est differentia: appetentia canina est continua, inordinata, & ferè inexplebilis fames, quando ægri instar canum avidè ingerunt alimenta intensè appetita, quæ aut promptè digerunt, aut, quod frequentiùs contingit, denuo indigesta evomunt. Bulimus verò est tàm intensa fames, per intervalla saltem recurrens, ut ægri ob id etiam propter stomachi orificium superius molestiùs affectum, per ejusdem consensum animi deliquium patiantur: vid. Sennertus & Riverius. Non tamen semper cum canina appetentia conjunctus est vomitus, ut testatur

statur observatio Sennerti *l.3. Pr. P.1. Sect.2. c.4. p.*101. Bulimus verò cum lipothymia seu defectu animi conjungitur.

SUBJECTUM.

Subjectum morbi sine dubio est orificium stomachi sinistrum.

CAUSÆ.

Causa autem appetitus aucti, tàm in Bulimo, quàm appetentia canina, est vel in vel extra ventriculum. In ventriculo causa proxima est succus acidus vel nimis corrosivus in stomacho residens, isque volatilis vel penetranter activus, adeòque non à materia viscida irretitus seu fixus, sed subtilis & quasi spirituosus in stomacho, orificium sinistrum insigniter vellicans seu morsicans: Veteres, dum producunt succum melancholicum, hoc ipso succum acidum in stomacho confirmant: nam Hippocrates ordinariè melancholicum succum per acidum describit, dum subinde melancholiam comparat cum aceto acerrimo. Petræus, & antiqui Galenici, adducunt bilem porraceam & æruginosam, seu mixturam illam, primariò ex acido insigni stomachi & bile resultantem; unde etiam infantes, quibus frequens est rejectio talis bilis porraceæ & æruginosæ, tunc temporis patiuntur tormina ventris, & exulcerationes ani; propterea, quoniam acidum etiam has exulcerationes producit: Hinc idem est, ac si dicant, peccare acidum corrosivum in stomacho. Hermeticorum schola, uti microcosmi actiones & operationes per macrocosmum definit, confugit ad spiritum salinum esurinum & vitriolicum famelicum, qui spiritus salinus acidus & acris cùm sit acerrimus in stomacho, quicquid ingeritur, promptè celeriterque concoquit, & omnia assumpta, tanquam fortissimum menstruum dissolvit. Nec deest experientia: siquidem acida assumpta, imprimis verò ✢, succus citri, spiritus vitrioli & similia, uti naturaliter appetitum stimulant; ita & à similitudine effectuum poterit argumentari, quod talia intensiora in stomacho famem p. n. intendant, & quæ ejiciuntur in appetentia canina per vomitum, acida plus minus viscida esse solent: teste Fonseca *l.2. consult.* 86. & Horstio *l.4. obs.4.* Confirmant hoc etiam hypochondriaci & melancholici, qui ob acidum notorium laborant appetentia canina, & Blasius *Observ. Anat. p.*122. ventriculum inexplebili fame laborantis acidum spirasse nidorem testatur: Ob simile enim acidum excedens canes non tantùm ingerunt dura ossa, sed eadem etiam feliciter digerunt.

Præter acidum etiam acrimonia urinosa s. alcalica, maximè volatilis & activa, famem caninam causare probabile reddit, quod iis, quibus bilis per ductum peculiarem ad ventriculum defluit, & voraces quoque observentur: vid. Vesalius *de Hum. Corp. Fabr. l.5. c.8.* & Mœbius *Fund. Phys. c.10.* præprimis cum Poterius *C.3. Obs.96.* testetur, se acidis famem caninam curasse.

Huc etiam pertinet orificii & membranæ nerveæ ventriculi nimia sensilitas, quâ spiritus copiosiùs allecti continuam famem excitant. Atque hæ quidem ordinariæ sunt appetentiæ caninæ causæ.

Extraordinariè etiam evenit, ut appetentia canina interdum oriatur à vermibus latis, sive in ventriculo producantur, sive ex intestinis huc conscendant; alimenta & chylum absumendo, & ventriculum rodendo, exemplum vid. in Tralliano *l.7. c.14.* Zacuto Lusitano *Med. Princ. Hist. l.2. Hist.68.* & Schenkio *l.3. obs.2. p.*318. Vid. etiam Marcellus Donatus *Hist. Mirab. l.4. c.2.* Bonetti *Sepulchret. l.3. Sect.2. Obs.9.* Sic B. D. Michaelis aliquando retulit, curasse se fœminam scorbuticam similiter appetentiâ caninâ laborantem, quæ post usum succi nasturtii aquatici rejecit lumbricum latum insignis longitudinis, & exinde appetentia canina promptè cessavit.

Verùm, an vermes soli possint inducere caninum appetitum? meritò dubitatur, propterea, quoniam taliter appetentes, uti promptè appetunt, ita promptè digerunt, quod fieri nequit à vermibus. Putarim ergò, unà cum vermibus in intestinis simul adesse acidum succum esurinum nimium, à quo & appetentia oriatur, & etiam digestio succedat, quæ non solos præsupponit vermes.

Extra ventriculum ansam ex rebus non naturalibus præbet inedia, & longior alimentorum denegatio; ex præternaturalibus omnes evacuationes chyli & sanguinis immoderatæ.

Cæterùm, utut tales, caninâ appetentiâ laborantes, multa devorent, & citò digerant, rarò tamen solent pinguefieri; sed potiùs emaciantur. Ratio est; quoniam in talibus ob acidos succos, & acriores etiam in corpore luxuriantes, massa sanguinea redditur aspera & minus nutritiva. Videmus hoc in scorbuticis, qui laborant atrophia propter excessivum acidum rancidum, specifici tamen saporis, à quo massa sanguinea aspera reddita minus potest nutrire corpus. Unde rarum est exemplum, quod habet Amatus Lusitanus *C.7. Curat.* 37. de muliere melancholica, ingenti fame correpta, quæ ob id multa & copiosa devorabat, & cùm arida fuisset & emaciata, exinde tamen postmodum pinguis fuit reddita. Rarissimum est, quod Schenckius *l.3.* ubi *de fame canina, obs.6. pag.*319. famem caninam periodicam observarit, quotannis circa solstitium invadentem, & quidem tantummodò 20. dierum spatio persistentem, consequente ingenti ciborum fastidio; qui ipse itidem observationem habet famis caninæ epidemi-

demicæ grassantis, *c. l. obs.* 1. *p.* 318. Sicut etiam rarum est, quod observatus fuit appetitus caninus epidemicus, quo fuit quidam curatus beneficio boli Armenæ, cujus usu vermes copiosè ejecti sunt: vid. Forestus *l. 2. obs. 28. in Schol.*

Quod attinet bulimum cum animi deliquio: hic easdem habet causas, utut mitiores: attamen propter orificii stomachalis, & membranæ nerveæ nimiam sensilitatem cum aliquali spirituum animalium dispendio aut torpore, ad lipothymiam tandem disponit. Distinguendum autem hic est inter appetitum verum & falsum: Falsus enim est, qui etiam interdum ægris ferè in ultimo mortis agone evenit, & est quasi imaginarius, & venit ex aliquali impetu delirioso, & malum signum est, præprimis si per totum morbi cursum sine appetitu fuerint.

SIGNA.

Quod attinet signa: Diagnosis est facilis.

Quoad Prognosin: affectus hic utplurimum est citra periculum; facile enim restituuntur, nisi ob animi deliquium interdum immineat morbus, aut exinde deficiat æger, præprimis si ventriculo adhuc repleto illud contingat, aut magnas evacuationes & colliquationes corporis sequatur.

Post morbos, imprimis febres, in statu reconvalescentiæ sæpiùs solet invadere appetentia, caninæ similis; quæ tamen est sine periculo, signum potius est naturæ se recolligentis. Cæterùm nisi ægri sint moderati & temperati, aut si nimis comedant, solent pati recidivam: vid. Riverius *Prax. l. 9. c. 2.*

Quæ canina appetentia cum vomitu aut frequentioribus dejectionibus perseverat, periculosa est, quatenus in cachexiam, hydropem, tabem, &c. degenerare solet.

Bulimus superveniens morbis chronicis, quartanæ, hydropi, &c. rarò est citra suspicionem funesti eventus.

CURA.

Quod attinet curam: in hac duæ primariæ attendendæ sunt indicationes:

1. Est, ut temperetur acidum istud acre volatile.

2. Ut temperatum evacuetur.

Ea, quæ acre acidum istud temperant, ex superioribus sunt notissima, & in specie triplicia: (1.) Sunt salia alcalia dicta, tàm volatilia quàm fixa, præsertim posteriora. (2.) Sunt corpora terrea, & marina, absorbentia communiter dicta. (3.) Sunt pinguia aut mucilaginosa, hisque similia, quæ obtundunt, & hebetant acidum: vid. Barbette *Prax. p.* 120.

Ex dictis patet, quod ⊖ absinth. bolus Armena, ♁ sigillata & omnia ♂lia conveniant in appetentia canina corrigenda.

℞. *Limat. ♂ii minutiss. pulveris.*
corall. r. præpar. à ʒß.
lapill. cancrorum præp.
lapid. carpionum præp. à ℈j.
croci Orient. ℈ß.
M. f. *pulvis.* S.
Dämpffend Pulver.

Sufficit pro duabus vel tribus dosibus, prout magis vel minus appetit æger, & manifestè appetitum minuit, in jusculo pingui assumptus.

Si volumus remedium ex salibus, potest sufficere hæc formula;

℞. ♉ij *diaphor.* ʒß.
⊖*is absinth.*
cent. min. à ℈j.
vol. C.C. l. ⊡*a* aut *alius* ℈ß.
Eleosacch. anisi aut *alius* ℈ß. ad gr. xv.
M. f. *pulvis* pro dosib. duab. aut tribus, S.
Temperirend Pulver.

Item urinæ potus famem nimiam sedat.

Denique quod attinet oleosa: sunt quælibet olea expressa, & in specie olea destillata carvi, caryophyllorum &c. Pertinet huc etiam vitellum ovi ad duritiem cocti, quod, teste Hartmanno, valdè convenit in appetentia canina propter copiosum oleum, acidum excedens egregiè obtundens, Villanovanus refert: quendam sibi hunc affectum pane calente, & amurca olei imbuto, sustulisse: mulierem verò bovis liquatum adipem cum pari calentis olei quantitate duabus vicibus bibisse, sicque caninam appetentiam cum quinque dierum fastidio commutasse.

Observandum autem, ne pinguibus ejusmodi utamur, ubi vomitus simul urget, ac si melius se incipiat habere æger, ab ulteriore eorum usu abstineat.

Commendantur præter modo dicta etiam cochleæ, cancri fluviatiles, caro suilla; hæc enim sunt difficillimæ digestionis, unde enervat vim corrosivam acidi esurini. Commendantur in diæta cerebra animalium, imprimis butyro frixa; quæ in totum sunt oleosa & pinguia, item convenit amylum & oryza cum multo butyro & lacte cocta; hæc namque sunt oleosa. Similiter pertinent huc pineæ & pistaciæ, oleosæ non minus, quam amygdalæ dulces.

Ratione olei destillati conveniunt ∼ omnes vegetabilium inflammabiles: hi namque nihil aliud sunt, quam olea volatilisata per fermentationem, & constant ob id blando acido pingui, impregnato sale volatili plantæ. Unde spiritus vini, aut solum vinum dulce & generosum, appetentiam caninam sedat, ut Hippocrates *sect. 2. aphor. 21.* Galenus *in Comment. in hunc locum*, & Zacutus Lusitanus *l. 2. de Med. Princ. Hist.* 69. testantur. Item spiritus menthæ aut salviæ, aut vinum generosum, cui infusa salvia & absinthium, usurpari possunt; Faciunt huc quoque essen-

essentiæ absynthii, pulegii, melissæ, &c. quæ ab Hartmanno commendatur, imprimis si cum his maritentur olea destillata, v. g. carvi, & similium. Hincque à Sylvio commendatur potio sequens:

℞. ▽ *menth.* ℥ij.
cochlear.
R *cinnam. cum* ∾ *vin. par.* ā ℥ß.
syr. absinth. ℥j.
Miscuit pro potione.

℞. ⚭ *destillat. macis*
juniperi ā ℈j.
Misceantur.
Dentur 2. vel 3. guttæ pro dosi.

Denique hîc non ineptè vel sociantur, vel subjiciuntur opiata, adeòque sensum ventriculi stupefacientia, quo minùs orificium sinistrum percipiat vellicationem. Hæc ipsa tamen cautissimè sunt usurpanda, quoniam palliant tantùm affectum, non verò reverà curant. Huc pertinent laudanum opiatum, theriaca, uti etiam mithridatium; pariter solanum furiosum seu maniacum cum vino infusum, si hauriatur, quamcunque appetentiam dejicit, uti expertus est Gesnerus *in epistolis.*

Ubi ita temperatum fuerit acidum, expurgandum est: Nam hic succus facessit omninò in serum, ut possit evacuari citra noxam. Purgatio instituenda est vel per vomitum, vel per secessum. Quoad purgantia seu evacuantia: præter illa, quæ aliàs in malo hypochondriaco præscribuntur, convenit imprimis extractum panchymagogum Crollii, item extractum Pagarici, senna, & medicamenta ex aloë parata: e. g. juxta Poterium *C.* 3. *Obs.* 96. pilulæ de hiera simplici Galeni. Imitandus venit hac in parte Forestus *Libr.* 18. *Obs.* 5. *pag.* 138. qui habet exemplum appetentiæ caninæ in Monacha cum vomitu ciborum, simulque humorum acidorum, in fine vomitus sentiente aliquid amarulenti, quod fauces vellicavit, quæ sola fuit curata per has pilulas:

℞. *MP. hier. simpl. Zwelfferi* ℈j.
Rhabarb. opt. pulveris. ℈ß.
c. s. q. *syrupi rosar.*
f. l. a. *pilulæ.*

Quæ cùm aliquoties fuissent mane usurpatæ, vomitus morbusque cessavit, & hac ratione etiam alius juvenis fuit curatus.

Vel ℞. *Pulv. rad. jalapp.* ℈ß.
resin. scamm. gr. v.
⊖☿*il.* ☿*i*⊖*lat.* gr. v.
limat. ♂*is sine acido præp.* ℈ß.
M. S.
Laxier-Pulver.

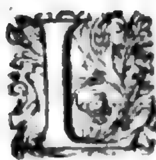
℞. *Extr. aloes c.* ▽☿*is. par.*
torall. r. præparat. aa. ℈ß.
g. ✱*ti c.* ✝*o sol.* ℈j.
extr. ♂*is* ℈ij.
trochisc. alband. ℈ß.
c. *ess. myrrh.* f. *pil.* n. 130. pro dosi 10 l. 15.

Quæ supra dixi de theriaca, etiam confirmantur à Fontano *in Curat. & Respons. pag.* 74. Boli Armeni usum confirmat Forestus *l.* 21. *obs.* 28. *Schol.* Non minùs notatu digna est observ. Mearæ, qui in *Hist. Med. pag.* 159. refert bulimum repentinum sponte natura, succedente gravi diarrhœa, curatum.

Bulimum ergò quod attinet: cum sit defectus virium propter nimiam famem, curatur optimè per vinum generosum; imprimis vinum Malvaticum vel Hispanicum, vel Frontiniacum, aut loco vini simplicis potest fieri vinum Hippocraticum, cui nux moschata & cinnamomum similiaque infusa fuerunt. Præterea mica panis vino intincta naribus applicata præ cæteris curat bulimum: item commendatur odor vini: item panis, ipsiusque odor speciatim commendatur ad bulimum à Langio *l.* 2. *epist.* 28. Vinum licèt aliàs naturaliter augeat famem, in bulimo tamen ratione animi deliquii remedium est: magis tamen convenit, si frustulum panis vino intinctum comedatur.

Tandem theriaca prodest: præcipuè haustus vini generosi, in quo theriacæ parum solutum.

SECTIO II.
DE
SITI LÆSA.

LÆditur sitis tribus modis, I. Quando augetur, II. Quando deficit, III. Quando depravatur.

CAPUT I.
De
Siti nimia.

QUod attinet sitim nimiam, ante omnia distinguendi sunt ejus gradus; Est enim vel moderata, vel intensa seu clamosa: Illa v. g. ab exercitio, loquela diuturna, cum ariditate faucium: Hæc in febribus, post assumpta purgantia, assumpta venena acria.

PARS AFFECTA.

Illius subjectum sunt saltem fauces, vel speciatim pharynx. Hujus subjectum est simul orificium ventriculi sinistrum, ceu radicalis sedes famis & sitis. Illa facilè & breviter, interdum

terdum uno haustu, vel repetitâ saltem calidâ faucium eluitione, est corrigibilis: hæc repetitis etiam pluribus haustibus vix est extinguibilis.

C A U S Æ.

Causa proxima est vellificatio quædam & molestia singularis, fauces affligens, unde prout causa talis vellicans in vehiculo plus minus glutinoso seu viscido hæret, indeque facilius seu difficilius eluitur, magis vel minus contumax esse solet.

Quoad causas remotas: Sunt hæ vel externæ vel internæ: Externæ varia assumpta acriora, v. g. aromata, ⊖ita, piperata, purgantia, ☍. Mercurius sublimatus: Internæ, quæ vellicant, sunt ferè triplices;

I. Est acrimonia alcalina plus minus oleosa, indeque plus minus amarulenta & glutinosa, aut bilis aut cujuscunque contenti fluidi, vel intra corpus geniti, vel ex assumptis in stomacho corrupti, & cruditate nidorosa salsa acri *infecti*. Hinc febribus continuis correpti in æstu cum effervescentia ⊖lis ☍si, de intensiore siti ut plurimum conqueri solent, eâque magis vel minus intensâ, prout in talibus orgasmus bilis ex intestinis in stomachum regurgitat, aut prout nidorulentum acrius magis vel minus infecerit stomachum, ac prout parcior salivæ tunc solet esse proventus.

II. Causa remota est acrimonia salsa, uti lymphæ in genere, ita lymphæ salivalis in specie, nempe in affectibus quibusdam catarrhalibus, cachecticis, hydropicis, &c. non secùs ac in quibusdam scorbuticis, in quibus lympha salivalis ⊖lior, ac simul plus minus glutinosa existens, fomes est contumacis hujusmodi sitis.

III. Causa est saliva pauca, non sufficiens abluendo os & fauces; hinc post purgantia sequitur sitis, quia exhausta est & subducta lympha. Hinc qui diutius loquuntur, percipiunt sitim, quia deficit saliva ordinaria: hinc in febribus, præter ⊖lia biliosa acria, nimis urgens est sitis propter defectum salivæ. Facit huc saliva viscida & glutinosa, & plus minus acris ⊖sa, ut in phthisicis, hecticis, tabidis; item febrientibus ac similibus, item ex morbis convalescentibus. In talibus enim saliva uti famem non leviter imminuit, ita contra sitim pertinacem ex faucium ariditate, linguæ glutinositate, &c. solet inducere.

Ad modo enarrata salivæ vitia multum tribuunt Spiritus influi, vel materialiter eam simul alterantes, vel ad secretionem ejus plus minus tribuentes. Hinc illorum defectus vel absolutus in imbecillioribus, defatigatis, &c. vel respectivus, dum inæqualis eorum in corpore fit motus, & ad quædam saltim loca specialius diriguntur, ut in magnis doloribus, iracundiis, paroxysmis febrilibus imminentibus, aut jam inchoantibus; Sitis ordinario ex saliva parciore, viscidiore & glutinosiore, indeque cum faucium ariditate seu siccitate, affligere solet.

Præter dicta probè etiam notandum: quod in siti simul sit habenda ratio pulmonum, qui in provocanda siti multum conferunt: quo magis æstus sanguinis in pulmonibus, eò magis æstuat pulmo; id quod ex vomica pulmonum, item ex empyemate, patet.

Verùm ad sitim vel augendam vel imminuendam multum facit consuetudo; Hi enim, qui adsueti sunt magnis potationibus, crebrius solent sitire: Exemplum huc faciens elegans habet Alexander Deodatus *in suo valetudinario pag.* 26. de puella septenni admodum siticulosa & bibacula, idque propter nutricem siticulosam.

In genere differentia sitis observetur: quod nempè quædam affligat cum ardore febrili; quædam sine eo: quod posterius in catarrhosis, scorbuticis, hydropicis, &c. obvenit.

S I G N A.

Signa diagnostica æger scit.

Quoad prognosin verò: nil per se sitis in recessu habet, sed per accidens saltem, prout est intensa vel non, ratione causæ morbosæ.

Sitis nimia & inordinata absque causa externa semper statum decidentiæ denotat, adeoque morbum imminere portendit.

Quæ à causis externis excitatur, potu assumpto facilè sedatur; quæ verò à causis internis procedit, pro illarum diversitate variat.

Si æger sitiens, hoc est, in quo omnes causæ, circumstantiæ & indicia sitis, in febribus ardentibus & malignis, non conqueratur de siti, malum signum est: quia aut innuit adesse delirium, aut deficientem sensum partium in lingua, & omnimodam omnium facultatum prostrationem, adeoque imminentem mortem. Vid. Hippocrates *Sect.* 4. *Aphor.* 48.

Sitis in febribus aliisque affectibus brevioribus cum horum solutione sponte evanescit: In hydrope verò aliisque chronicis vix sedatur.

Sitis in febribus ardentibus parca, est admodum suspecta.

Cum naturaliter cum fame nulla sit sitis, & contrà; adeòque, quamdiu acidum esurinum in stomacho dominatur, deficiat sitis; ob id in siti plus minus clamosa, illius nempe naturalis defectum semper concludamus; sicut etiam sitis talis defectu illius aliqualem adhuc præsentiam, & plus minus dominium colligamus.

Quando ægris, dum bibunt, potus deglutitus cum sonitu delabitur, wenn es klinget:

get: Gluck / Gluck / pessimum signum est; innuit enim stomachi tonum planè resolutum.

C U R A.

In cura ergò seu methodo medendi tres indicationes dominantur:

1. Tollatur causa fauces irritans.
2. Augeatur materia seri & lymphæ salivalis.
3. Fallatur sitis.

Quod attinet hos scopos, & quidem indicationem primam; hæc, pro varietate varia, varia largitur remedia. Ea, quæ causam irritantem tollunt, partim sunt acida & magis austera, partim temperata, quæ acrimoniam plus minus ⊖sam corrigunt. Acida nimirum sint ex vegetabilibus acetosa & similia, item pruna acida, fructus citri, aurantiorum, granatorum, acidorum, rubi idæi, berberes, ribes, cydonia, cerasa, & omnium horum succi; item primi omnium, tamarindi, qui in febribus præter hoc, quod sitim compescant, etiam æstum impediunt, & blandissimè alvum subducunt. Ex his succis parati syrupi eundem habent usum, utut non adeò potentem, propter admistum saccharum. Pertinent huc succi expressi ex sempervivo & portulaca; item acetum tàm simplex, quàm rosaceum, violaceum & rubi idæi: sic ▽æ destillatæ portulacæ, lactucæ, nymphææ, imprimis aqua fragorum. Ram rosarum & violarum prætereo; Imprimis convenit R florum bellidis. Pertinet huc epaticum rubeum, ex mineralibus phlegma vitrioli acidulum, item phlegma 🜍is, ∽ mineralium acidi, tàm simplices quàm compositi, clyssi dicti, in specie 🜍is, vitrioli, ⊖li philosophici, ∽ ⊖is, in febribus æstuosioribus spiritus ⊖li, cum julebis & potulentis assumpti, quorum guttulæ paucæ sitim melius compescunt, quàm alia potus genera, quæ destruunt acrimoniam. Clyssi tales commodè potui ordinario vel julebis possunt instillari vel guttulæ X. XX. ad XXX. dentur pro dosi.

Temperata sunt subdulcia aut subpinguia, lac & serum lactis, Molcken / sive solum propinetur, sive solvatur in sero lactis ⊕ ♁atum, sive ▽ destillata seri lactis; modus utendi est, ut accipiatur seri lactis mensura j. Huic indatur pomum citrium in taleolos incisum, sic enim acidum citri ex sero lactis præcipitat, quicquid caseosi aut butyrosi in eo continetur. Coletur ut fiat clarum; usurpetur pro potu. Sic emulsiones ex seminibus frigidis majoribus, aut etiam ex hordeo conveniunt, item passulæ, glycyrrhiza, imprimis cum radice Chinæ aut sassafras, decocta & propinata.

Ea quæ pro secundo scopo serum & lympham salivalem augent, sunt quæcunque potulenta ventriculo grata, majori dosi assumpta, quæ vino, vel cinnamomi alteriusvè aromatis gratioris tantillo, contemperata, ita ut julebi utrique scopo satisfaciant. Verum est, ▽m simplicem appetere naturam: sed in illa, præsertim frigida, aut nimis copiosa propinanda simus cauti; prostant enim exempla eorum non pauca, qui ex nimio aquæ frigidæ potu sunt demortui: Tria recenset Amatus Lusitanus *C. 2. Curat. 62.* item Schenkius *l. 3. obs.* Conf. Marcellus Donatus in *Histor. Med. memorabil. l. 4. c. 6.* Sin verò non immineat mors, metus est, ne periculosum asthma inducat, idque propter coagulationem sanguinis in præcordiis. Tale observavit Gabelchoverus in *C. 2. Cur. 17. & 18.* Rarissimum est quod habet Bartholinus *Cent. 3. Hist. 89.* de mulieribus Grönlandicis, per ▽m frigidam potam à variolis curatis: potiùs conveniunt appropriata, quæ ⊖ium acrimoniam blandâ aciditate temperant.

Tertio scopo ordinariè satisfaciunt gargarismata, elutiones faucium, mucilagines linguæ & faucibus illitæ.

Ex his variæ possunt fieri formulæ, imprimis ex acetosa vulgari: nam acetosæ radix, folia & semen, decocta, liquorem seu aquam tingunt colore rubeo instar vini, & recens expressus succus vinum rubellum colore & suavi acidulo sapore elegantissimè refert; unde ægri decipi possunt talibus: Hinc v. g.

℞. *Decoct. rad. & fol. acetos.* ℔j.
adde
Succ. acetos. rec. expr. ℥iij.
Syr. ribium
granator. aa ʒvj.
M. pro julebo.

Gratus est gustui, sitim, in specie febrilem, simul compescit, & alvum apertam servat.

Usitatum aliàs est decoctum hordei simplex, hoc enim subpingue est; unde egregiè temperat ⊖ia siticulosa, ut:

℞. *Decoct. hordei simpl.* ℔ j.
Succ. citri.
cydon aa. ℥j.
R. *flor. bellid.*
rosar. aa. ʒj.
Syr. acetos. citri vel *ribium* ℥iß.
∽ ⊖li aut ⊖is q. s. pro grato acore.
M. D. S.

Kühl-Julep gegen den Durst.

Interdum julebi instar Rarum per infusionem ex tempore parandi præscribuntur, qui sunt gratissimi. Modus est hic:

℞. *Flor. rosar. r. l. bellid.* ʒvj.
Irrorentur c.
∽u 🜍is q. s.
Infundantur in
Decoct. hord. ℔jß ad ℔ij.

Stent in loco calido, donec suaviter rubescat liquor: colaturæ, impr. si leniter abstergere animus est, adde

Syr.

Syr. jujubin.
acetos. citri
ribium a ℥j.
(vel horum loco *Syr. rubi idæi* ℥iij.)
M. pro Julebo grato.
Vel
℞. *Decoct. hord.* ℔. ij.
Flor. rosar. r. ℥ß.
Succi citri ℥ij.
Stent in calore moderato, per aliquot horas: post blandam ebullitionem colaturæ adde
Syr. ribium ℥ij.
M. f. Julebus.

Loco decocti hordei interdum non sine fructu præscribitur etiam decoctum tamarindorum, in specie, quando alvus nimis clausa, simul blandè laxanda est: cui accedit ℞ rosarum, violarum, & bellidis, parata cum phlegmate ⊖-li: Modus sit talis:
℞. *pulp. tamarind.* vel *tamar. contus.* ℥ij.
Coq. in s. q. ▽ *simpl.*
Colaturæ ℔j. adde
℞*a flor. bellid. cum phlegm.* ⊖-*li par.* ℥j. l. ℥ij.
Violar.
rosar. aa ℥j.
Syr. ribium
berber. aa. ℥j.
M. D. S.
Eröffnender Julep gegen den Durst.

Conveniens etiam est decoctum tamarindorum cum passulis, egregiè temperans ac simul alterans, præsertim istis in casibus, ubi aciditas tamarindorum nonnihil suspecta videtur.
℞. *Tamarind.* ℥ij.
passul. min. conquass. ℥jß.
Coqu. in s. q. ▽.
Colaturæ ferventi infund.
cort. citri rec. ℥j.
Colaturæ refrigeratæ adde
℞*a rosar.* ℥ß.
M. pro Julebo.

Sunt nonnunquam subjecta, quæ nequeunt perferre acida: in tali casu optimum est ⊖ simpliciter depuratum secundum methodum Tacchenii *Hipp. Chym. in fine*, ad aliquot drachmas usque ad ℥ß vel ℥j. mensuræ potionis ordinariæ, vel decocti hordei vel ▽æ appropriatæ additum: & ita assumptum egregiè confert ad effervescentiam massæ sanguinis & sitim febrientium temperandam: vel quod melius, ⊖ ♃atum, quod convenit etiam hydropicis, quoniam urinam movet, e. g.

Præscriptionis formula, quæ est grata, cùm aliàs ⊕ sit nauseabundum, est hæc:
℞. *Decoct. hordei* ℔iß.
▽ *Cinamom.* ℥j.
⊕ *i depurat.* vel ♃*iat* ℥j. ad ℥iß.
M. S.
Tranck gegen den Durst.

Vel
℞. ▽ *acetos.*
semperviv. aa. ℥ iij.
rosar.
Succ. semperviv. aa. ℥ij.
⊕ *i depur.* ℥iß.
Syr. Violar. ℥iß.
M. F. potio. S.
Kühlender Tranck gegen den Durst.

Quod si in scorbuticorum, hecticorum aut phthisicorum siti temperatis contra acrimoniam ⊖ sam utendum sit, præter serum lactis convenit decoctum radicis Chinæ cum radice liquiritiæ: de qua videb. Timæum **von Gülden-Klee**/ *l. 3. epist. 29. p.* 687. ad cujus imitationem præscribi potest ita:
℞. *rad. Chinæ in taleol. incis.* ℥iß.
Liquiritiæ.
rasur. ligni sassafr. ana ℥vj.
Sant. rubri ℥iij.
Incisa & contusa infund. in
▽ *comm.* ℔vj.
Stent in MB per noctem: manè adde
passul. min conquass. ℥iß, ad ℥iij.
Coqu. igne lento, vase benè cooperto ad ℔iv.
De quo æger quotidiè subindè pro lubitu capiat bonum haustum, manè calidè, & à meridie frigidè.
D. S.
Tranck gegen den Durst.

Quod si hîc quidam acidum aut citri aut acetosæ addere velit, per me erit concessum.

Mentio facta est radicis liquiritiæ: hæc cum semine fœniculi decocta temperat sitim, quando oritur præcisè ab acrimonia ⊖ sa, qualis affligit phthisicos, hecticos, empyematicos & catarrhosos: in quibus casibus non adeò conveniunt acida, aut hæc saltim parcissimè; sed potius propinanda sunt temperata talia ex glycyrrhiza, passulis, & similibus: præscribitur vel sola, vel cum hordeo, aut aliis. Exemplum sit tale:
℞. *Hord. crudi* M. j.
passul. min. contus. ℥j. l. ℥iß.
semen anisi,
fœniculi à ℥j. vel ℥iß.
rad. liquirit. ras. ℥ß.
Coqu. in Mens. iij. ▽*æ font.* ad consumptionem tertiæ vel quartæ partis: circa finem addendo
Cinnam. opt. ℥iß.
De colatura bibat æger, quantum lubet.

Sed de his aliisque salivæ vitiis corrigendis conf. Sylvius *l. 1. Prax. c. 51. & 52.* Ex omnibus, quæ salivam viscidam ac glutinosam attenuant & resolvunt, inprimis excellit ⊖✱, internè subindè usurpatum.

Denique in leviori malo pro fallenda siti conveniunt gargarismata quæcunque, quæ os abstergunt, & fauces eluunt, ac simili ratione, licèt

licèt non tollant, saltem magis torquere faciunt. Convenit itaque imprimis ▽ communis, in qua ⦶ depuratum vel antimoniatum dissolutum: item cerevisia secundaria calidè gargarisata, ac diversæ oris collutiones, quæ alias in febribus continuis præscribuntur; præsertim quando lingua est arida, scabra, plus minus nigricans. In talibus casibus succus sempervivi majoris; item mucilagines linguæ & faucibus illinendæ, ex semine psyllii, cydoniorum, malvæ cum aqua rosacea & sempervivi majoris, aut cum phlegmate ⊖li extractæ: & horum mucilaginum ℥j, solent convenienter addi ana vel dimidium succi sempervivi expressi, aut cydoniorum, & immisceri tantillum ⦶i depurati, vel salis ammoniaci: v. g.

℞. ▽ *sempervivi maj.* ℥iij.
succi ejusdem ℥ß.
Mucil. sem. cydon. c. ▽ *spermat. ranarum extr.* ℥j.
⊖✱*ci* ʒj.
M. S.

Kühlender Mundschleim gegen den Durst.

Liquor detineatur in ore aliquamdiu, hinc denuò exspuatur. Vel

℞. *Mucil. sem. cydon. cum* ▽ *sempervivi extr.* ℥ß
Succ. sempervivi rec. expr. ℥i.
⦶ ʒj.
M. S. ut anteà.

℞. *Mucil. sem. cydon. c. phlegm.* ⊖*li extr.* ℥iß.
Syr. rubi idæi vel *violar.* ʒvj.
M. S. ut suprà.

Citrus quoque in taleolas incisus, saccharo inspissatus, vel ribes conditi, aut etiam aliquid de syrupo rubi idæi, acidulato cum pauco ⤳⊖is dulcis, in ore contineri potest. Quo etiam rotulæ aut morsuli ex saccharo cum succo citri aut berberum parati spectant: item silices parvulæ, aut crystallus ore volutata: vid. Borellus *cent. 2. obs. 68.* quo spectat quoque mastix. Mindererus *in Medic. militari.* Siccum panis frustum aut globulum plumbeum hinc inde in ore volvi jubet.

Sunt etiam quidam, qui omni manè tantùm non continuâ siti torqueri solent, talem optimè sistit vinum absinthites jejuno stomacho haustum; temperat enim oleum vitiosum, massam sanguineam inquinans.

Denique observandum, quod æstuantes, aut intensius laborantes, aut nimis defatigati, siticulosi existant, in quibus optimum levamen est ⤳ vini cochlear j. qui parte suâ volatili ☍osa temperat & tollit acrimoniam ⊖ium, ex defectu spirituum in laboribus dispersorum ortam Conf. hic in specie *Act. Anglic. vol. 1. p. 405. & 578.* hujus loco & vinum vetus generosum non erit inconveniens.

CAPUT II.

De *Sitis defectu.*

Sitim imminutam aut deficientem quod spectat; affectus est rarus, imprimis in juvenibus: Nihilominus tamen prostant exempla, ubi non tam in morbo, quam citra illum, non raró ad longum tempus omnis potus fuit neglectus; quales historias videb. in Platero *obs. 237.* & Lotichio *lib. 4. obs. 1. & 2.* Borellus *cent. 2. obs. 68.* similem observationem habet de abstinentia à potu per sex annos; item per annum integrum, & simile ferè exemplum videre est in Rhodio *C. 2. obs. 56.* Borellus *l. 4.* habet observationem de medico, qui nunquam sputum rejecit, nec mucum, ut ut optimè sanus. Cœterum ista lympha, quæ per screatum excernitur, ipsi fuit conversa ad fauces, undè raram habebat sitim, & propter humectationem insufficientem difficulter loquebatur. Notum præterea est, ex Hippocrate, quod splenetici sint salivatores, hinc facilè fieri potest, ut tales splenetici satis diu à potu abstineant: Exemplum habet Panarollus in *Pentec. 2. obs. 19.* de splenetico quodam, per trimestre spatium nil omnino bibente.

PROGNOSIS.

Si ægri non conquerantur de siti, uti dictum, pessimum est signum.

CURA.

Sitis deficiens, si non in delirantibus observari contingat, aut ab humiditatis aqueæ minusque ⊖sæ in ventriculo & faucibus abundantia, aut à ventriculi stupore videatur dependere, adeòque illius imminutionem ventriculi per acriora stimulationem & excitationem postulat, quod præstant: ⊖ cardui benedicti, R ♀i probè acris & ♀ ⊖latus, arcanum duplicatum, arcanum ♀i, ⊖✱ cum aromatibus mistum, elixyr stomachale Michaëlis, proprietatis, cum & sine acido.

CAPUT III.

De *Siti depravata.*

Sitis depravatæ rarissima exempla sunt, quæque sine fame depravata raró existit, dum quædam subjecta aceto præ aliis delectari potibus interdum observamus, & ferè ad historias de pica vel malacia pertinent, cum quibus unam eandemque causam & curam exigit.

CURA.

In febribus ardentibus convenit imprimis vel aqua simplex, vel cerevisia secundaria, cui

cui addatur dimidium vini Rhenani, addendo pomum citri unum alterumve in taleolas incisum, quæ mista sufficiunt pro julebo; quibus in malignis optimo consilio addi potest gelatinæ C. C. rec. ℥j. in mensura istius misturæ.

Vel ℞. *Crem.* ♀i ʒß.
Sacchar. ℥ij.
▽ *font.* mens. j.

Coque paulisper ad dissolutionem ♀ri: remove ab △e, & injice
Cinnamomi frustulatim concisi ℥ij.
tegatur probè, & in loco frigido frigescat: adde, si placet, flores papaveris erratici.

Vini saporem refert, & potus est gratissimus, & verè universalis.

Cœtera ad fastidia cerevisiæ recensenda sunt: de quibus supra actum.

SECTIO III.
DE MASTICATIONE LÆSA.

Alimentorum assumptionem & masticationem læsam accuratè & succinctè complexus est Sylvius *l.* 1. *c.* 4. *Prax.* Primaria, quæ hic occurrunt, vitia sunt, quando aut imminuitur aut deficit plus minus; vel quando depravatur masticatio. In imminuta aut deficiente masticatione primaria vitia sunt, vel musculorum moventium (ad quos etiam musculosa congeries, linguam constituens, pertinet: de cujus tamen malis infra, ubi de gustus vitiis) unde spasmus cynicus & tortura oris: vel maxillarum, & cum his dentium molarium.

CAPUT I.
De *Musculorum masticationi inservientium vitiis, in specie. De spasmo cynico & tortura oris.*

Quoad musculos moventes, primariò musculi temporales, & hinc musculi genis & labiis communes, sui considerationem merentur, cum in finem à natura magistra fabricati, ut præter ornatum decentem, movendæ maxillæ inferiori, & ad superiorem convenienter, idque validè, adducendæ inserviant.

Vitiatur horum musculorum motus, quando vel spasmo laborant, adeòque convulsi, seu pertinaciter eorum fibræ contractæ & rigidæ persistunt, adeoque inferior maxilla superiori constanter adducta persistit: vel quandoquidem paralysi laborant, & fibræ eorum relaxatæ & flaccidæ inferiorem maxillam pondere proprio deorsum labi permittunt, absque reductione ad superiorem. Convulsio ac paralysis temporalis musculi rara est, quin cum convulsionibus universalibus epilepticis & resolutionibus universalibus apoplecticis concurrat, quibus curatis utiliter & particulariter horum affectus cessat, nisi interdum speciale musculi vulnerati, vel alio modo affecti, subsit vitium, particularibus remediis externis, pro casuum varietate, & cum aliis similium partium similibus affectibus, convenientia vel analogia, curandum.

Genis & labiis inservientium musculorum simultanea convulsio aut paralysis pariter non nisi aliis gravioribus hujus generis aliarum partium internarum affectibus superveniunt, & tunc speciatim utriusque faciei partis convulsio, & oris hinc facta utrinque diductio, quæ in ridentibus, vel potiùs canibus ringentibus, spasmus cynicus dicitur. Sin vero alterutra saltem faciei musculorum pars vel convellatur, vel paralysi afficiatur, & exindè recta oris figura in alteram partem distorqueatur, in convulsione quidem pars sana ad ægram convulsam, in paralysi pars ægra resoluta ad sanam, oris tortura speciatim dicitur: in qua modò dicta oris ad alterum latus distorsione oculus alter ritè claudi nequit, nec æger debite exsufflare, quando exspuere jussus, ex altero tamen oris latere id præstare potest. Quod si æger jubeatur ridere vel literam O pronunciare, facilè apparebit, alteram faciei partem liberè moveri non posse. Quod si pars faciei dura sit cum sensibili plus minus dolore, & hæc aliam rectè se habentem ad se trahat, à convulsione illius lateris malum esse, palam fit. Sin verò pars affecta mollis, laxa & minus sensilis, & ejus oculi inferior palpebra ferè decidit, & ad sanam partem trahatur, à paralysi malum esse ostenditur.

CAUSÆ.

Causæ equidem, tam externæ quàm internæ, hujusmodi convulsionum & paralysium suo tempore, ubi de his in genere tractabimus, evolventur. In specie nunc in radice ac principio nervorum, ad faciei alteram partem derivatorum, hæret malum; tumque dimidium faciei totius, quin etiam aliæ illius lateris partes, plures vel pauciores, simul afficientur. Sin verò specialiter vel in musculo uno alterove faciei, vel in nervi cujusdam surculo speciali,

ciali, ad hos derivato, malum hæreat, illa saltem faciei pars, quam iste musculus regit, occupata apparebit: sic v.g. Torturam oris à paralysi tali particulari putat Epiphanius Ferdinandus *in Hist. Med.* 12. natam, ex sæpius repetita applicatione aceti acerrimi, cui fuerat immaceratum lithargyrium, ad foveas in variolis delendas: non secus Henricus ab Heer *in Obs.* 17. notat, quendam ex ebrietate sopitum & tota nocte nive verberatum, tortura oris maxima exinde laborantem, dextra gena fenestræ viciniore omninò resoluta. Torturam verò oris ex spasmo natam observavit Platerus *l.* 1. *observ. p.* 137. & 139.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Tortura oris, si per se extiterit, malum est difficile, aut tardè curabile: si verò acutis morbis superveniat, eaque ex spasmo, periculosissima: quo etiam pertinet aphorismus Hippocratis 49. *Sect.* 4. in febre non intermittente, si labium aut supercilia, aut oculus, aut nasus pervertatur, imbecilli jam corpore, in propinquo jam mors est.

In specie superveniens spasmo vel paralysi reliqui corporis, apoplexiam vel epilepsiam universalem portendit: Conf. *l.* 2. *Prognost. t.* 8. & Fontanus *in Methodo dignoscendi morbos c.* 2. *p.* 8. & 10.

CURA.

Cura præmissis universalibus, i.e. primas vias laxantibus, aut ulteriori efficaciâ fortiùs purgantibus, & sudoriferis ex aromaticis & volatilibus, quin & interdum decocto sudorifero ex lignis, per aliquot dies continuato, siquidem ex paralysi fuerit malum, utpote frequentius, postea vesicatoria nuchæ vel ad aurem affectam applicentur; ubi etiam cucurbitæ scarificatæ admoveri possunt. Hinc castoreum, tam internè quàm externè usurpatum, est optimum; extractum ejus in ore detineatur; essentia castorei extrinsecus loco affecto crebrius illinatur, præsertim cum Ra benzoës commista, quam commendat Timæus à **Gülden-Klee** *in casibus p.* 73. Quin & essentia rorismarini, salviæ, &c. similiter admoveri possunt. Nucha item & vertebræ colli ▽ vitæ rectificata foveri, & illiniri oleo destillato chamomillæ, succini & terebinthino debent. In ore detineantur masticatoria; v.g. Rotulæ Plateri.

℞. *Nuc. Moschat.* ʒj
rad. pyrethri,
angel.
Semin. staphis agr. vel *sem. coriandri,*
sinapi aa. ʒj.
angel. (vel *cumini.*)
cubebar. aa. ʒß.
piper. ʒß.
mastich. ʒiß.
cera q. s.
M. F. *Rotula.*

Aut castoreum in ▽ dissolutum, aut fiat gargarisatio, vel diuturna in ore retentio decocti radicis pyrethri cum semine erucæ.

Ex spasmo si fuerit malum, universalia ista similiter locum habent, uti & sudorifera, & hinc quælibet ex & cum castoreo parata remedia, speciatim observanda & fructuosè imitanda? Videatur cura Plateri *l. c.* per narcotica aromatica, mediante sudore & somno hujusmodi affectum curantis, v.g. Mithridatium, syrupus papaveris, opiata & similiter. Evporiston optimum ex semine graminis, instar fotus usurpatum: Plura de hoc affectu videb. in Sennerto *l.* 2. *prax. part.* 1. *c.* 8. item in Timæo **von Gülden-Klee** / *in Cas. p.* 73. M.A.N.C. *Anno* 3. *Obs.* 332.

CAPUT II.
De
Maxillarum vitiis.

MAxillarum, & his mediantibus dentium molarium vitio læditur masticatio, quando maxillæ immobiles vel in tantum vel in totum fuerint: idque vel ob luxationem, in qua os nimis hiat, à quavis violentia externa factam, interdum ex oscitatione vehementiori, adeoque nimio oris hiatu inductam, facilè tunc per inflictam alapam, vel per percussionem sub mento, tunc curabilem: vel ob tumorem, aut faucium in tonsillis inflammatis, aliavè ratione nimis tumentibus, in quibus vix os aperire potest; aut parotidum, liberum in sua cavitate maxillæ processibus motum impedientium: vel quando nutritionis privatæ errore, aut universalis ex massa sanguinis quasi decubitus ratione, lentus tartareusve humor junctionem illam maxillæ cum ossibus temporum repleverit, adeòque motum liberum illius impediverit, ut in scorbuto interdum contingere affirmat Sennertus. Quæ tamen omnia mala facilè patent, eorumque ex aliorum similium graviorum curatione medicatio manifesta est. Conferatur quoad maxillarum hos & similes affectus, Sennertus *l.* 2. *c.* 17. His ferè modis imminuitur aut deficit maxillæ motus, ad assumptionem & masticationem requisitus.

ARTICULUS UNICUS.
De
Dentium stridore.

DEpravatur motus maxillarum, quando tremulè movetur maxilla, unde sonus ex dentium crebriore collisione natus supervenit in affectu, ob id stridor dentium dicto. Oritur propriè à spasmo reciproco musculorum in genis, abductioni & adductioni mutuâ operâ

râ inservientium, qui aliquali convulsivo motu affecti stridorem talem inferunt.

CAUSA.

Specialiores hujus causæ sunt vel frigus externum, vel vermes seu lumbrici intestinorum, ex qua causa stridor dentium nocturnus infantibus familiaris existit: Sicut & ex causis aliis, convulsionibus communibus, oriri potest. Speciatim etiam per consensum fieri solet, in febrium nempe rigoribus, in quibus non rarò est stridor dentium, ob consensum cum partibus circa præcordia membranosis.

PROGNOSIS.

Sine manifesta causa superveniens adulto dentium stridor, malum portendit aut apoplexiæ aut epilepsiæ imminentis.

In febribus dentibus stridere malum, præsertim si deliranti id accidat.

CURA.

In cura causis sublatis, & ipse affectus morbosus cessat; optimum tamen remedium est balsamus Peruvianus, extrinsecus usurpatus.

CAPUT III.

De *Dentium vitiis.*

DEntium vitio masticatio læditur, quando vel deficiunt, vel præsentes licet, vacillant, aut carie & stupore affecti, aut dolore afflicti fuerint.

ARTICULUS I.

De *Dentium defectu.*

CAUSÆ.

DEficiunt dentes vel proprio, vel alieno, gingivarum nempe vitio, infra, ubi de dentium vacillatione, prolixiùs explicando. Proprio vitio, dum evelluntur, aut excutiuntur, à quavis causa externa, vel ita alterantur, ut tanquam minus viventes non ampliùs cum gingiva viva cohærere queant, sed spontè suâ decidant. Uti enim mortificatum, v. g. cariosum os, cum vicinis partibus vitâ communi & propriâ pro ratione ~ influi & insiti gaudentibus, uniri nequit, sed necesse est, ut excidatur & separetur, quo cum vivo osse partes subjacentes molles, viventes, consolidatione debitâ, nutrimento mediante, uniri denuò queant; ita dens minus vitalis non jungitur amplius gingivæ, sed ab hac separatus excidit: Idque (1) si mortuus fuerit propriæ ætatis, adeòque senii sui ratione: de qua vid. Helmontius *Alimenta* ♀*i insontia* §.25. (2) si ab externis nimis lædatur & vitietur, ut sunt nimis frigida, aut copiosius assumpta, dentibus inimicissima, & quæ senium eorum accelerant: item nimis calida, dentes & gingivas quasi amburendo alterantia; item nimis acida vel crebriùs assumpta, vel dentibus admota, à quibus successivè ita penetrantur & arroduntur dentes, ut frustulatim tandem excidant. Quo facit perversa plurium consuetudo, dolores dentium vel aceto simplici, vel per coctionem medicatam curantium, à quibus stupescunt non solum omnino dentes, & insensibiles sic fiunt subtiliores illorum intimæ fibrillæ; Sed & ipsi dentes simul mortificantur & corroduntur. Par ratio est opiatorum sæpius usurpatorum. (3) Nimis viscida & glutinosa dentibus inimica sunt, ut sunt omnia dulcia, saccharum, ficus, & caseus: Hæc ipsa enim, promptè & tenaciter dentibus adhærendo, transpirationem eorundem propter necessariam nutritionem impediunt; Retenta quippe transpiratio turbat nutritionem privatam; unde illa in dentibus retenta acorem contrahunt, & alimentum proximum inficiunt, quod inde nutritioni ineptum nunc acrimoniâ sua nervulos in basi rodit, hinc dolor, nunc ipsum dentem ob vitiatam nutritionem flavum, hinc semimortuum reddit, qui exinde erosus plus minus decidit. In gingivis verò prætereà irritando dolorem, tumorem & inflammatoriam dispositionem excitat, unde nutrimentum proprium alteratur, acre fit, acescit, propriam substantiam depascitur, unde flacciditas, intumescentia, seri subcruenti transsudatio, exulceratio, fœtor, gangræna; hæcque v. g. ex caseo & lacte producuntur: multò magis ex sacchâro & melle, quod hæc fermentando prætereà acescant, & ita dentes ac gingivas eò magis lædant, ac vitalem eorum œconomiam turbent &c. (4) Carie denique plus minus excesi dentes à lapide dentali seu lithodonto obsessi, seu sordibus variis inquinati, nigrique ac fœtidi redditi, minus firmiter cohærent, sed successivè decidunt: Quæ posteriora vitia non nisi ex vitiata dentium nutritione privata, undecunque primitus orta, originem ducunt. In quem finem noto, nutriri dentem non solum per propria sua vascula, arteriolas & venulas, circa sui radicem implantatas, sed lateraliter etiam ex adhærentibus ipsis gingivis; undè & tam firmus eorum, quousque sani sunt, est nexus, ut dens seu osseum concretum, ex se indolens, quousque gingivis investitur, acutissimi sit tamen sensus, adeò mutuæ vitæ & nutritionis dentes sunt participes. Ac sanè particularis, ac præ aliis partibus propria dentibus est nutriendi & augmentandi ratio, adeò ut, cum continuâ attritione necessariò imminuantur, nisi novâ eaque continuâ augmentatione reparentur, brevi penitus absumerentur. Quod ulterius ex eo patet, quòd uno evulso vel elapso vicini utrinque se dilatare magis soleant, & ex opposito

posito ipsi respondens oblongari non nihil, & in prioris spatium aliquantulum subintrare observetur.

DIAGNOSIS.

Dentium defectus per se, partim αὐτοψίᾳ, partim ex relatione, patet.

Causarum verò diversitas dignoscitur vel ab antecedente violentia externa, vel diuturna ☿ii tractatione, vel ab hoc producta salivatione, vel à scorbuto, vel ab antecedente diæta: utpote quibus prægressis, vel præsentibus, de causis certi erimus.

PROGNOSIS.

Dentium defectus si fuerit à causa externa, de vicinis nihil metuendum, modò adhuc sint firmiores: Si verò oriatur à causa interna, v. g. scorbuto, &c. reliqui facilè sequuntur, & successivè elabuntur.

CURA.

Quoad curam: dentes excidentes aut deficientes reparare, solius naturæ est, quæ in junioribus per recentium dentium subnascentiam priores alveolis suis extrudit, & defectum ita restituit. Quamdiu itaque dentium novorum primordia & quasi semina intra gingivas restitant recondita, novi dentes post priorum defectum renasci facilè possunt: id quod non tantùm genuini seu sapientiæ dicti dentes comprobant, sed quod etiam interdum in senectute dentes renati observati fuerint. Arti quod relictum est, saltim defectus illos naturæ nonnihil supplere potest, artificiales dentes ex ebore, vel dente hippopotami fabricatos, in istorum locum substituendo, pro loquelæ saltem gratia, non autem pro melioris Masticationis beneficio. Vid. *Observationes Schenckii p.* 202. *ex* Paræo *l.* 1. *cap de dentibus*, item Riverius *in Obs. Communic. p.* 357. *vel* 685. & Borellus *l.* 1. *Observat.* 10. *pag.* 18.

Quod si dentes elabantur aut ab incauta ☿ii tractatione, aut salivatione, conveniunt medicamenta ☉aria, aut ipsa folia auri deglutita, &c. Ubi autem malum fuerit à scorbuto, acrimonia seri scorbutica temperanda, quod infra suo loco patebit.

ARTICULUS II.

De

Dentium carie, fœtore, & vermibus.

CAriem dentis quod attinet; est hæc arrosio dentis, nunc major nunc minor, quâ insensibiliter substantia ejus absumitur, & nunc successivè excavatur, nunc altero latere pedetentim consumitur, donec successivè magis corrosus frustulatim excidat. Inchoat malum ut plurimum in parvo puncto extrinsecus, quod nigrescit primitus, hinc foraminulum aperitur, sicque ad interiora ejus penetrat, quæ quo teneriora ac molliora, indeque facilius dissolubilia, eò promptiùs absumuntur, & dentem cavum reddunt. Conjungitur tunc ad interiora ubi penetraverit corrosio, dolor, nunc major nunc minor, prout radicem dentis nerveum diversimodè simul arroserit. Ex corroso ita dente nata sanies, ubi per dentis foraminulum relictum, ceu per fistulam, liberum spatium effluendi haud nacta fuerit, sed interiora magis ac radicem dentis unam alteramve, speciatim in maxillaribus, vitiaverit, acrimoniâ suâ nunc gingivam, nunc ipsam maxillam arrodit, & præsertim per illa hujus foramina, per quæ vasa in dentes subeunt, sensim extra effluit, & tubercula nunc in gingivis, nunc sub maxillis, excitat, quæ tamen exesa saniosum acre liquamen fundunt. Et licet curetur tale tuberculum & excitatum ulcusculum, subinde tamen quoties ex carioso dente sub nutritione vitiata nova sanies generatur, recidivat, & interdum in fistulam vel gingivæ seu maxillæ degenerat, adeò ut talia curari nequeant, nisi dens læsus evulsus fuerit.

Fœtorem etiam subinde dentes cariosi inferunt, halitum oris inficientem, præsertim si major fuerit eorum excavatio, ut alimenta carnosa retenta in eadem putredinem contrahere queant.

Imò ex nutrimenti dentis cariosi proprii corruptione, aut alimentorum masticatorum in iisdem retentorum putredine, vermes in eorum cavitatibus generantur, gravissimorum dolorum aliorumque malorum autores.

CAUSÆ.

Causa cariei est læsa dentis quâcunque occasione nutritio, sive gingivarum vitiatarum, & à contiguo dente abscedentium, indeque ejus lateralem nutritionem impedientium, (unde scorbutici gingivæ vitio omnium frequentissimi cariem patiuntur.) eveniat culpâ, sive ipse dens sub nutrimenti assimilatione, aut hujus successiva transpiratione frustratus, ex illius corruptela, & in acidum corrosivum degeneratione, cariem pedetentim contrahat. Acidum itaque ex nutrimento dentis degenerato dentem corrodens, cariem inducit.

Causæ remotæ rationem habent tàm omnia dentes alterantia suprà allegata, quàm infrà circa gingivas, quoad dentium vacillationem, alleganda.

PROGNOSIS.

Caries dentium maturè curanda, aliàs sæpiùs recurrentes odontalgias, tubercula & parvos abscessus gingivarum aut sub maxillis, interdum etiam fistulas circa dicta loca inferre potest.

CURA.

CURA.

Quoad curam cariosorum dentium, præsentissimum equidem remedium est dentis cariosi evulsio, interdum etiam necessarium, si longiùs processerit caries; cum facilè aliàs contiguus dens contagio carioso infici, & hinc idem malum contrahere possit: Ut taceam confirmatam cariem aliâ ratione, quàm evulsione, curari non posse. Quamdiu verò vel nondum eò usque processerit malum, vel propter pericula, sub dentium evulsione interdum observata, hæc nimis metuatur, remediis res tentanda est, cariei scilicet progressum ulteriorem inhibendo.

Evulsio appropriato peragitur instrumento, ac succedit eò meliùs, quo minùs firmiter dens hæserit, & quo magis idem vacillaverit. Quo autem disponatur ad facilem magis, & minùs dolentem evulsionem, remedia quædam à nonnullis adhiberi solent, v. g. tithymali succus denti inditus: Aut si ex eo & sale ammoniaco formentur globuli, aut cum farina triticea fiat pasta, & cavitati dentis indatur.

Præter tithymali lac alia ex simili lacteorum genere pari virtute pollent: ut lac ficulneum farinæ admixtum, vel ex lacte tithymali cum farina triticea subacta fiat pasta, quæ frixa in pinguedine ranæ facit dentes sine dolore cadere: vel farina siliginis misceatur cum lacte cataputiæ instar pultis, indatur denti cavo, sicque aliquandiu permittitur, brevi sic cadere affirmant. Succus pariter chelidonii majoris, cavis dentibus inditus, eos frangit & ejicit. Petrus Asselinæus certum prodidit, quod si cicada, æstate inter segetes cantando se oblectans, contusa imponatur denti corrupto, tunc integrum illum eximi posse: vid. Velschius *Mictomim. Cent.* 1. *obs.* 82. Pinguedo item ranarum viridium, dentibus affricata, aut iisdem indita, dentium casum promovet:

Vel ℞. *Gumm. ammoniac.*
Sem. hyoscyami
Succ. ejusd. aa. ℥jß.
Mixtis addatur
Pinguedo ranæ viridis, & ceræ parum, f. unguentum denti extrahendo applicandum vel indendum.

D. S.

Sonderlich Zahn-Sälblein.

De ⊡ & dente canino huic usui proficuis vid. Sennertus *l.* 2. *Prax.* §. 1. *c.* 10. *p.* 27.

Cariei verò ulterior progressus per artem & medicamenta inhibetur, efficacissimè imprimis per inustionem dentis in loco carioso cum cauterio actuali, sive ex ferro, sive ob subtilitatem commodiorem ex argento vel auro facto, tum auro foliato dens cavus repleatur; vel ex cera, cum myrrha probè subacta, vel potiùs cerâ viridi propter admistam æruginem impleatur dentis cariosi excavatio. Ipsa myrrha denti indita egregia est in hoc casu. Confer. hic Riverius *in Observat. Communicat. pag.* 283. & 663. ubi refertur, quod dentes terebinthina impleantur, & cauterio actuali dens inuratur in carie. Loco actualis cauterii, ubi necessum visum fuerit, potentiale adhibeatur: Sic 🜄 denti carioso admota, vel ⌒⊖ is gutt. j. vel ij. bombaci inditæ, ac denti adhibitæ, mirè corrosionem juvare & cariem præservare dicitur: item zingiber in oxymelite coctum & in cavernam dentis immissum, præservat corruptionem. Coralliorum pulvis denti cavo inditus, vel os sepiæ, item camphora cariei ulteriorem progressum inhibent: vel ex pulvere coralliorum alborum, cum melle rosato ad linimentum crassius redacto, caries inhibetur.

Vel ℞. *Corall. r.* pp.
ossis sep. pulv.
C. C. usti præp. aa. ℈ij.
myrrh. el. ʒß.
camph. gr. v. vel vj.
c. s. q. *Mucil. tragac.* f. pilulæ, dentibus cariosis excavatis indendæ. S.

Sonderliche Zahn-Pillen.

Fœtorem dentium ablata caries sponte curat: sin minus, gallia moschata cum cypro & mastichemista, denti cavo indatur. Tollitur & fœtor dentium, si abluuntur ▽, in qua ⊖✱ dissolutum, post prandium & cœnam.

Vermes ex dentibus elicere subinde necesse est. Præstat hoc optimè sabina in vino decocta, & in ore retenta. Mucum seu reliquias chyli interiori tunicæ ventriculi suilli seu pyloro adhærentes, calentes adhuc, denti dolenti impositas, vermes elicere, traditur in M. A. N. C. *Ann.* 9. *Obs.* 187. Fumus item seminis hyoscyami specificus est, per infundibulum, susceptus ore. Confer *Acta Medica Haffniens. Vol.* 1. *p.* 209. Suffitus item ex fructu halicacabi contuso, cum cera mixto, & facta exinde pasta, in laminam ferreã ignitam injecta, fumũ suggerit, quo, ore excepto, catervatim vermes cum sputo copioso rejecti, & crudelissimi dolores sopiti, observati fuerunt. Spiritus 🜍is quoque dentibus cum bombace inditus vermes optimè necat, & dolorem inde oriundum placat, vel ex pulvere gallarum, cum succo radicis pyrethri impragnato paratur remedium, quod denti inditum vermes expurgat. Sevum cervinum quantùm contra vermes dentium valeat, vid. Bartholinus *Centur.* 3. *Histor.* 96.

ARTICULUS III.
De
Lapide dentali seu lithodonto & dentium nigredine.

Quoad lapidem dentalem seu lithodonton (ut vulgò ex vana persuasione vocant

cant tartarum dentium) hujus ortum & genesin optimè delineavit Helmontius *Tract. alimenta tartari insontia* §.22.

CAUSÆ.

Nempe nutrimentum dentium laterale ex ginvivis depravatum, sub sui perfecta cum dente assimilatione frustratum & vitiatum, sicque in excrementitiam plus minus naturam degenerans, adhærescit saltem superficietenus denti, ibique, quia jam ad duritiem dentalem ex aliquali sui pro nutriendo dente alteratione determinatum fuit, ad indurescentiam quasi lapideam dentalem coagulatur saltem, & talem, plus minus tamen friabilem, duritiem acquirit, simulque, quicquid mucilaginis ciborum ac potuum imbiberit, simul sese fortiter indurat. Nunquam igitur sanæ gingivæ, & quæ cuspidali figurâ ad dentis medium assurgunt, hancque firmo amplexu retinent, dentalem hunc lapidem generare solent; benè autem laxæ, flaccidæ, cruentæ, minusque aptè dentibus adhærentes, adeoque externis injuriis ad sensilem dentis partem aditum permittentes, nec commodum nutrimentum suppeditantes, sed potius etiam laudabile pervertentes, hoc malum inducunt.

Par omninò est ratio sordidorum, nigrorum, aliove modo malè coloratorum dentium: Quicquid enim hîc subest vitii, non nisi productum morbosum, ex frustata & depravata privata dentium nutritione enatum, seu externa illa, suprà circa dentium casum commemorata, speciatim viscida & dulcia, primam occasionem suggesserint, seu gingivarum morbosus status, alterando nutrimentum dentium, & vitiando lateralem ejus nutritionem in causa fuerit. Sanè ut scorbuticis nil æquè familiare est, ac gingivarum pervarias subire passiones, speciatim cruentam flacciditatem, ita & in talibus dentium nigrities & sordities frequentissima est. Nigrities sanè dentibus adhærens, quid nisi extravenati ex gingivis plus minus corrupti, & acore infecti cruoris, dentibus adhærentis, vestigium est, à cujus hostili præsentia, ut irritantur gingivæ, & inviscantur dentis pori, ita ex facili hinc acescentia, erosio & cariei successivus progressus. Juxta læsionem gingivarum & dentium læsio, indeque sordium excrementitiarum pluralitas ac veritas æstimanda: Hinc & ab inunctione Mercuriali pro cura luis Venereæ, similive concitata salivatione, uti notabiliter vitiantur gingivæ, ita nigrescere subitò, & pluribus sordibus inquinari observantur dentes.

DIAGNOSIS.

Quoad diagnosin: Dentium ♀ & nigredo sponte nobis innotescunt: nec causarum signa distinctiva necessaria sunt, cùm inter internas unica tantùm adsit, ut ut externarum variæ dari possint, ut ex supra dictis patet.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Lithodonton & dentium nigredo gingivis, uti & dentibus ipsis, maximè nocent; quia ad totalem erosionem, crebriorem dolorem, aut præmaturum casum, facilè disponuntur.

CURA.

Tophi dentium eorumque sordities & nigrities curantur per ea, quæ sordes dictas abstergere, vitiosum earum acidum, gingivis & dentibus hostile, absorbere, & hinc blanda adstrictoriâ vi gingivarum tonum roborare valent. Quod si longiùs processerit malum, & tenacior mucus dentes vitiaverit, potenter incidentia & dissolventia, & quicquid heterogenei fuerit, absumentia, & quasi exedentia, adhibenda erunt, habendo semper respectum ad scorbutum plus minus præsentem. Convenient igitur in leviori modo os sepiæ, C.C. ustum, mandibulæ lucii piscis, testæ ovorum calcinatæ, cinis nicotianæ, rorismarini, urina calida, cum qua fricantur subindè dentes & gingivæ, tartarus calcinatus, aut parum salis tartari, aut aluminis usti, cineres vegetabilium, ut nicotianæ, &c.

Duriora subjecta lapidea ex silice, pumice, &c. vitanda sunt, quia crebriori usu gingivas atterere, & absumere valent, ut rectè monet Zwölferus in *Pharm. Reg. p.* 101. nisi ubi fortius agendum; exempli loco sit farina virginea Mynsichthii, egregiè dentes dealbans, & à tartaro corrosivo purgans.

Hisce modò dictis convenienter radix iridis Florentinæ additur, partim quia & ipsa convenit, partim propter odoris gratiam. Paratis dentifriciis, aliquot guttæ olei ℨiti caryophyllorum, aut ligni Rhodii, possunt addi: e.g.

℞. *C.C. usti* ʒiij.
Corall. ʒiß.
rad. ireos Flor. ℈ij.
alum. usti
⊖ ♀ri ℈j.
M.f. *pulvis:* qui irroretur cum
∽*u cochleariæ*,
addendo
°° ℨ*at. caryophyllor.* guttas aliquot.
D. S.
Zahn-Pulver.

Quod si dictis pulveribus color purpurascens conciliandus, coccionigliam in aqua aluminis solvamus, & cum hac adspergamus pulverem, qui exinde rubescit: sed leni admotus igni idem purpurascit,

Quod si pertinacius fuerit malum, optimum remedium est spiritus salis cum melle ad gratiam saporis, vel quantum placet, mistus,

&ita

& ita gingivis illitus. Spiritus vitrioli suspectus est, cujus loco oleum sulphuris in s. q. aquæ communis dilutum, vel cum melle rosato subactum, adhiberi potest. Pertinent huc opiata Borelli *c.2. obs.* 65. ad gravius malum præsertim conveniens. Non incommodum est, si recipiatur vinum, cui permisceatur spiritus sulphuris, ut acescat: huic immittatur radicula polypodii per viginti quatuor horas: quæ siccata, & loco dentifricii adhibita dentes firmat, mundat, & candorem iisdem inducit. Et ea, quæ de spiritu vitrioli refert Riverius *in l.6. Prax. c.2.* potius spiritui ⊖is, quàm spiritui vitrioli applicanda veniunt. Quo etiam facit ejusdem liquor ex alumine usto, hic egregiè conveniens.

Pulvis dentifricius Principissæ Altenburgensis.

℞. *oss. sepiæ,*
C. C. ust.
Pumic. præp. aa. ℥iij.
Moschi ℈j.
M. f. *pulvis:* cui adspergatur
⁓ *rosar.* ℥ß.
& siccetur: Interim
℞. *Gran. chermes,*
Santali rubri aa. ℥ß.
∇ q. s. pro extrahenda ℞, qua irrora aliquoties prædictum pulverem & sicca.
D. S.
Zahn-Pulver.

Non incommodum est, hujusmodi pulveribus dentifriciis ⊖ ✱ subindè addere, dentibus, gingivæ, ac omnibus oris partibus imprimis conveniens. Vel

℞. ∇ *plantag.*
Sedi min. a. ℥ij.
⊖✱ci,
⊖♀ia. ʒß. ad ʒj.
M. filtra. D. S.
Zahn-Wässerlein.

Quâ ipsâ dentes ab omni pastu abluantur, & gingivæ blandè fricentur.

Sanè ⊖ ✱ in ∇ solutum pro dentium ab omni pastu abluitione, fœtorem eorum imprimis tollit: Sicuti matutina mundificatio cum urina humana dentes & gingivas à quàm plurimis malis præservat.

ARTICULUS IV.
De
Dentium vacillatione.

Dentes sæpe etiam vacillant, seu minùs firmiter gingivis connectuntur.

CAUSÆ.

Quod attinet causas, dentes hoc vitium contrahunt vel propria, vel aliena, scilicet gingivarum, culpâ: Propria eadem est, sed in minori saltem gradu, quæ & dentes decidere penitus & cadere facit: Aliena gingivarum culpa consistit in eo, quod fibrosa illarum caro vel mollis, vel flaccida, vel simul tumida, vel etiam non nihil exulcerata, adeoque in omnibus his casibus plus minus cruenta, simul evadat. Rarum est, quod in Schenkii collectis *Observ. l.1. cap. de dentibus p.*200. refertur, ex defluxione in dentium alveolos, hos gypseâ pituitâ interdum impleri, ut dentes extrudantur: suspicor tamen, non tàm ex defluxione, quàm lapidis seu tophi dentalis uberiori incremento, potiùs vitium hoc ortum traxisse. Ista verò mala gingivarum oriuntur frequentissimè salivæ, vel in genere acrioris, vel in specie scorbutico sapore, seu vitioso acri ⊖e inquinatæ culpa, à qua tonus fibrarum gingivarum resolvi & emolliri, penetrari eadem, & plus minus successivè non rarò sensili admodum cum pruritu erodi assolent, vasculis sanguineis, una per diæresin vitiatis, sanguinem paulatim fundentibus.

Postea & Mercurii usus, tàm pro salivatione excitanda, & hinc acrioris & præternaturali cujusque copiosioris salivæ profluvio, quam faciei pro usu cosmetico applicatus, ordinariò gingivam valdopere laxare, & omnes dentes hinc mobiles quasi reddere solet. Huc pertinet etiam opiatorum usus in odontalgia.

DIAGNOSIS.

Dentium vacillatio ex relatione facilè innotescit.

Causarum verò signa distinctiva cognoscuntur vel ex antecedentibus, e. g. odontalgia prægressa, salivatione ☿iali, vel conjunctis, v. g. scorbuto, &c.

PROGNOSIS.

Dentium vacillatio, quæ ab odontalgia oritur, utplurimum spontè remittit.

Quæ à salivatione ☿iali, hâc cessante, pariter cessat, modò non adsit gingivarum nigredo.

Vacillatio dentium à causa interna sæpè est diuturna; qua dentes tandem facilè elabuntur. Quod si ulteriùs cedat negotium, vitiari magis gingivæ, exulcerari profundius, absumi eædem, vel corrumpi etiam, & ad gangrænam disponi assolent. Malum, quod in genere **die Mundfäule** appellatur.

Quod si firmior paululum gingivarum fuerit textura, relaxatâ eadem nihilominus sanguinem uberius in se recipit, & spuriâ intumescit & excrescit carne laxâ, flaccidâ & sordidâ, & facilè ad tactum cruorem stillante, in gingivarum hinc dicta excrescentia seu dentium superincarnatione.

CURA.

Ut igitur removeantur hæc mala, præmissâ debita radicis morbosæ internæ curatione, gingivæ flaccidæ, tumidæ, cruentæ & c. adstrin-

gendæ; exulceratæ absorbentibus & mundificantibus ac adstringentibus consolidandæ; corruptæ, & plus minus gangrænatæ, ab ulteriore mali progressu præservandæ. Conveniunt igitur flores rosarum rubrarum, aquilegiæ, & ex his paratum unguentum de aquilegia ad scorbutum oris præsertim proficuum. Descriptio prostat in Tilemanni *Mat. Med.* cornu cervi, & ebur ustum, lacca & myrrha, O, tàm crudum quàm ustum, lapilli cancrorum, folia quercus, ligustri, radix Ireos Florentinæ, bistortæ, tormentillæ, flores malviæ arborescentis, nasturtium aquaticum, ruta, salvia, rosmarinus. Ex his vel fiunt pulveres dentifricii, cujus exemplum vid. in Bartholino *Cent.* 6. *Hist.* 54. qui elegans est pro dentibus scorbuticis: imbuatur ulteriùs cum spiritu cochleariæ, ut ita melius approprietur. Item:

℞. *Flor. malvæ arbor. rubr.* ℥ß.
C. C. usti præp. ʒij.
alum. usti
nuc. mosch. à ʒj.
M. f. *pulvis subtilissimus.* S.
Zahn-Pulver.

Quo post oris collutionem, & dentium purificationem, benè fricentur gingivæ. Vel ex iisdem fiat decoctum, v. g. ruta in vino decoquatur: quo calidissimè os eluatur. Salvia, item rosmarinus, decocta in aqua cum pauco addito alumine, egregius est gargarismus ad dicta dentium vitia.

Vel ℞. HB. *salv. opt.* m. ijß.
Flor. malvæ hort. rubr. mj.
rad. polypod. ℥ß.
Fiat decoctio in ▽ *font.* ℔j.
Colat. adde
mell. rosat. ℥ ijß.
lap. prunell. ʒiij.
alum. usti
terr. sigill. à ʒj.
Misc. pro dentiluvio, S.
Zahn-Wasser.

℞. *Herb. salv.*
Cochlear. à M. iij.
Coque in s. q. *lactis.*
Colatur. ℞. ℔. j. adde
Succ. cochlear. rec. ℥ ij.
Syrup. aquileg. ℥iv.
M. pro gargarismate.
D. S. ut anteà.

Aliquandiu in ore teneatur.

Pertinet huc gargarismus de tormentilla Mynſ. p. 403. Decoctum ad gingivas roborandas Poterii *in Pharmac. p.* 12. Si quoque aliud quid, certè myrrha & lacca in istis gingivarum vitiis sunt præstantissima: Hinc tinctura laccæ Mynſ. est nobilissimum remedium in scorbuto & putredine gingivarum & oris, cui commodè myrrha associari solet. Nam sola myrrha crebriùs masticata præservat egregiè contra scorbutum oris. Tinctura laccæ prostat *p.* 46. *Armament.* Mynsichthii, & confer. M. A. N. C. *Ann.* 6. *App. Tit.* 10. *p.* 76. B. D. Michaelis ℞ *m laccæ* parabat ita:

℞. *Phlegm.* ⊖*li* qu. v.
in quo dissolv.
alum. usti, q. s.
Solutionem hanc digere cum
lacca pulverisata,
donec tingatur.

Non inconsultum foret, si addatur myrrha, vel promiscuè ejus tinctura.

Vel

℞. *Lap. medicament.* ℥j.
Solve in
▽ *Plantagin.* ℔j.
Colatur. D. S.
Zahn-Wasser.

Huic immissa spongiola applicetur loco affecto.

Vel

℞. ▽ *sedi min.*
prunell. à ℥j.
cochlear. ʒij.
mellis rosat. ʒvj.
⊖ *is* q. s. pro grato sapore.
M. S. ut anteà.

Humectetur linteum, & fricentur dentes & gingivæ, à scorbuto malè se habentes.

Porrò ulterius mel rosaceum, cum spiritu salis tantillo usque ad gratum acorem imprægnatum, omnia ulcera & putredinem partium in ore sanat, si præsertim ex scorbuto originem ducant, in specie, si simul cum decocto salviæ subinde abluantur gingivæ. Egregium quoque est linimentum Hartmanni ad hos gingivarum affectus, quod describit in *Praxi Chimiatr. p.* 123. sed cui non incommodè myrrha addenda venit, ad imitationem Sennerti *in Prax. l.* 3. *p.* 5. *sect.* 2. *c.* 7. *p.* 633. Cui simile est elegans linimentum contra oris & gingivarum scorbutum, quod habet Deckers *in Comm. in Prax. Barbette p.* 156. cujus loco possit etiam recipi:

℞. *alum. crudi* ʒiß.
flor. aquileg.
fol. salviæ à ʒij.
rad. Ireos flor. ʒiß.
myrrh. el. ℈ij.
c. s. q. *mellis rosati*, f. *Linimentum*,

egregium ad vacillationem dentium scorbuticam.

Vel

℞. *rad. bistort.* ʒiij.
flor. rosar. r. ʒiß.
balaust. ʒj.
alum. usti. ℈ij.

Irroretur aliquot guttis ⊗i *ti caryophyllorum*, & imprægnetur largiter *u cochleariæ*; qui ad oris scorbutum est egregius.

Quo etiam pertinet linimentum Schrœderi, *p.* 306. *l.* 2. *c.* 87.

Lini-

Linimenta hæcce, tàm pro gratia odoris quàm propter vim specificam, ☍ destillato caryophyllorum imprægnari possunt.

Præter hæc in excrescentia gingivarum scorbutica succus quoque cochleariæ, cum alumine usto mistus, perquàm egregius est. Sicuti ad hæc ipsa gingivarum vitia ex scorbuto nulli cedit vermicularis, cujus decoctum cum alumine & melle nobile experimentum est, gargarisando usurpatum: vid. M. A. N. C. *Ann. 6. obs. 22. p.* 50. in Digby *Medic. Experimental. P. 1. p.* 76. Itidem egregia est mixtura pro his gingivarum malis ex ▽ calcis vivæ cum alumine crudo & usto, ac radice Ireos Florentinæ: quod in mentem revocat aliam non inconvenientem misturam efficacissimam in scorbuto oris, nempe cremorem ▽æ calcis vivæ supernatantem ⊖ iformem.

℞. *hujus cremor.* ℥iij.
gummi laccæ ℥ij.
⊕*l. Cypr.* gr. vj.
▽ *rosarum.*
salv. ā ℥jß.

Solve calore leni, ut probè imprægnetur à lacca.

D. S.

Zahn-Wasser zur Mund-Fäule.

Mixturâ hâc laventur gingivæ, & egregii usus erit.

Ac meritò extollitur usus laccæ; nam B. D. Michaelis aliquando putredinem gingivarum scorbuticam tantam, ut gangrænam minaretur, & propter intensissimum fœtorem nemo juxta ægrum commorari posset, per solam tincturam laccæ, præmissis internis universalibus, feliciter restituit.

Juxta laccam hanc nobilissima est myrrha, v. g.

℞. *fol. salv.*
alum. ust.
maxill. lucii pisc. calc.
myrrha ā ℥jß.

Mellis q. s. pro linimento ad fricandos dentes.

D. S.

Mund-Sälblein.

Quod si efficacius postuletur, aliquot guttis spiritus salis imprægnetur.

In graviori morbo ulteriùs procedendum est, atque præter linimentum Hartmanni suprà laudatum, ad unguentum Ægyptiacum, cum melle rosato probè permixtum, deveniendum, pro graviore exulceratione; aut inde metuendis malis gingivarum curandis.

Vel

℞. *alum. usti.*
⊖✱*ci* ā ʒj.
mastich.
thuris ā ʒß.
M. f. *pulvis*, S.

Zahn-Pulver zur Mund-Fäule.

Affricentur gingivæ, posteaquàm ante & pòst decocto salviæ, tormentillæ ac rosarum rubrarum os elotum fuerit.

Imò interdum ▽ti gravior gingivarum luxuries sedanda. Conf. linimentum Sennerti *lib. 2. Prax. P. 1. c. 16. p.* 52. aut denique aquæ virides ex viridi æris, pauco auripigmento, alumine, & quibusdam vulnerariis, addito melle in ▽m infusis & decoctis, hîc commodè adhiberi possunt: quo affrictæ gingivæ à luxurie, flacciditate & putredine, defenduntur: e. g. sit vel decoctum ⊕ sin decocto quodam, vel aqua viridis Hartmanni *Pr. p.* 109. & 110. vel aqua viridis Plateri, cujus descriptio prostat in fine observationum ejus. Harum basis est ⊕ cum vino, aut melius ✝o: associantur quoque colcothar, cerussa, alumen, &c. vid. Schrœderi *Pharmacop.*

ARTICULUS V.
De
Dentium stupore.

Stupore tandem seu Hœmodia affici dicuntur dentes, sicque masticationem impedire, quando speciali doloris genere afficiuntur.

SUBJECTUM.

Pars affecta in dentium stupore est horum periostium tactu quasi semi-privatum.

CAUSÆ.

Causæ sunt vel internæ vel externæ. Interna causa est lymphæ salivalis aciditas: inter externas sunt acida, vel assumpta, vel vomitu rejecta.

DIAGNOSIS.

Diagnosis ex ægri relatione patet.

PROGNOSIS.

Dentium stupor à causa externa spontè remittit, nisi objectum fuerit majus contumax.

A causa interna dependens, utplurimum est diuturna, & sæpè redit.

CURA.

Curat stuporem dentium portulaca recens masticata; caseus tàm recens, quàm vetustus, adeoque alcali manifestiore dives, siliqua ceracea masticata; item calidum ovi vitellum ad duritiem coctum applicatum. Omnium optimum est calida ⊡ applicata.

ARTICULUS VI.
De
Dentium Algore.

Affine dentium stupori malum est algor dentium, dum frigoris attactu notabiliter alterantur: Nempe acidum & frigus inimicis-

miciſſima exiſtunt dentibus, undè illorum nimiâ impreſſione afficiuntur fibræ illorum interiores, & quaſi irritantur, ut à cujuſvis objecti actione ſpecialis quidam dolor in dentibus percipiatur, maſticationis negotium inſigniter impediens.

CURA.

Algorem hunc ſpiritus vini dentibus affrictus, vel panis calens maſticatus, vel vitellum ovi aſſatum, calidè maſticatum: item theriaca dentibus affricta, huic malo medetur.

SECTIO IV.
DE
DEGLUTITIONE LÆSA.

DEglutitio læditur, quando vel impeditur ſeu imminuitur, aut deficit, vel quando depravatur. Imminuitur

1. Oeſophagi ex parte,
2. Stomachi ſeu orificii ventriculi ſuperioris culpa.

Oeſophagi vitium eſt, (I.) quando tàm muſculorum ejus tria paria, fauces ſui ampliatione efformantium, unà cum ſphinctere, paralyſi reſolvuntur, quàm ipſa muſculoſa ejus tunica ſimili malo corripitur. De poſteriori vid. Williſius *Pharm. Rat. Vol.* 1. *p.* 11. de priori Tulpius *l.* 1. *Obſerv. c.* 42. (II.) propter ejuſdem contracturam & anguſtiam: Sive hoc fiat (1.) tumoribus, tam propriis quàm partium vicinarum: Illud, quando inflammatur Synanche, aut quando ſcirrhoſo tumore obſidetur, quando à caruncula excreſcente vitiatur: Exempla quorum vid. Rhodii *obſ.* 46. *&* 47. *C.* 2. Hoc, quando tonſillæ, aſpera arteria, aut uvula intumeſcunt, inflammantur; ſive hoc fiat (2.) ab arcta nimis clauſura & ſtrictura fibrarum ejus, idque nunc ex ſpaſmo ſeu convulſione; quo pertinent hypochondriaci ſubinde, non ſecus ac mulieres hyſtericæ, gulæ adſtrictionem & contracturam per nervorum ſpaſmos ob conſenſum patientes. Nempe pertinet huc gulæ ſtrictura ab utero, cujus mentionem facit Helmontius *Tract. Aſthma & Tuſſis* §. 31. Hinc etiam in epileptico paroxyſmo difficillima aut nulla ſolet eſſe deglutitio: Sicuti & ſtupenda convulſio & contractio faucium à vermibus videri poteſt in Thonero *l.* 2. *Obſerv. p.* 94. Hinc ex illarum nimia exſiccatione in febribus ardentibus continuis; quo ſuo modo etiam pertinet defectus ſalivæ, deglutitionem plus minus impediens, quia non ſatis madet gula; e. gr. poſt exercitium nimium: nunc ex illarum ab aſſumptis conſtrictione & conglutinatione, quo Hochſtedteri *facit Obſerv. Decad.* 3. *c.* 5. adſtrictio gulæ ex potu vini malvatici, in quo radix conſolidæ majoris infuſa fuit. Sive hoc fiat (3) ab obſtructione, propter deglutita varia, aut majora in faucium iſthmo hærentia, uti boli majores, nux Perſica, ovum gallinaceum, &c. aut acuta gulæ infixa, ibique tam ſui inſolitâ præſentiâ, quàm propter dolorem, & hujus occaſione inflammationem aut abſceſſum, deglutitionem impedientia, v. g. oſſicula, ſpinæ piſcium, aciculæ gulæ infixa.

Orificium ſuperius ventriculi ſeu ſtomachus in culpa eſt, quando ritè licet per œſophagi iter demiſſa nihilominus admittere debitè recuſat: id quod fit imprimis, quando quâcunque occaſione irritatus ſeu laceſſitus, contumaciùs ſe ſtringit & claudit, adeoque aſſumpta ulterius progredi impedit. Id quod fit, (1.) quando vel inflammatum vel excoriatum, aut plus minus exulceratum, vel tumore quocunque, à priori nullo modo cognoſcibili, obſeſſum fuerit: quo facit curioſa & notabilis obſervatio Williſii *Pharm. Ration. Vol.* 1. *p.* 45. (2.) quando copioſiores, plus minus acriores, flatus in ejuſdem anguſtiis incluſi fuerint, quorum inimicâ præſentiâ utrumque, ſpeciatim ſuperius, orificium ad pertinacem ſui ſtricturam irritatur. Undè aſſumpta non niſi difficulter admittit, aut admiſſa eadem copioſi flatus eructantes inſequuntur, eaque una rejiciuntur: quo facit non inelegans *Obſerv.* Riverii 11. *de morbis infrequentibus*, item Plateri *Obſerv. l.* 1. *p.* 223. (3.) Quando quâcunque de cauſa nauſeat, aut aſſumenda horret ventriculus; nam & ſic orificium claudit, non aſſumpturus ſibi hoſtilia. Hac ratione familiare eſt febricitantibus, quælibet liquida aut eſculenta fluida deglutire, ſed carnes, ova frixa vel ſimilia pertinaciter reſpuere, & oblata nullo modo, aut non niſi difficulter, admittere. Pertinet huc Amatus Luſitanus *Cent.* 6. *Curat.* 49. ubi poſt ſcreatum ſanguinis, & aſſumptorum corruptionem, deglutiendi omnimoda difficultas, etiam ▽æ, ſolâ vini aſſumptione ſalvâ. Conferatur Hildanus *Cent.* 1. *Obſ.* 37.

Tandem depravatur deglutitio, & imprimis triplici modo:

1. Fit ſæpius in morbis, ut liquida difficulter

ter possint deglutiri, non solida: vid. Platerus. Id quod fit ob vitium gulæ: in specie ob ejus angustiam vel tumorem.

2. Accidit nonnunquam, ut solida facilè deglutiri possint, non verò liquida; quæ hausta subitò cum suffocationis metu per os & nares redeunt: quale exemplum habet Sanchez.

Vitium hoc fit propter laryngem, ob epiglottidem non perfectè claudentem laryngis rimulam, quæ à solidis quidem deprimitur, liquida verò dum in laryngem apertam penetrare inchoant, ex suffocationis aut doloris sensu cum impetu regurgitant, & quâ datâ portâ per os & nares prodeunt. Quo pertinet durities ossea epiglottidis non ritè claudentis laryngem: de qua vid. Barbette in Anat. Practica.

3. Depravatur, quando in eodem assumptorum vel solidorum vel liquidorum genere quædam facilè, quædam difficulter, quædam omninò non deglutiri possunt: de cujus ratione infrà, speciatim ex nausea ventriculi, constabit.

PROGNOSIS.

Deglutitio quò magis vel minus tollitur, eò magis etiam vel minus periculum vitæ imminet.

A paralysi musculorum faucium nata difficilis deglutitio, periculosum & difficulter curabile malum est.

Quod si ob spirituum moventium defectum, & adeò insignem virium resolutionem, prout in acutis interdum accidit, malum evenit, pessimum signum, & mortis futuræ indicium est.

Si cum sonitu, quasi in langenam vacuam, decidat potus, malum. In vulneribus si accidat ex convulsione deglutitio læsa, periculosum: sicut aliàs convulsiones faucium in acutis periculosæ, in chronicis minus.

Si à tumoribus per se quidem, & ex interna causa naturali oritur malum, pro tumorum vel facilè, vel difficulter, vel omnino non curabilium natura, prognosis facilis est: sic v.g. ex ulcere œsophagi cancroso omnimoda, adeoque lethalis deglutiendi impotentia; sic ob œsophagum cartilaginosum factum deglutitio penitus abolita: vid. *ann.* 3. *M.A.N.C. obs.* 170. *p.* 326. adeoque lethalis.

Deglutitæ res alienæ in faucium isthmo vel hærent, vel extra hunc, vel ad ventriculum tandem descendunt. Dum in faucibus hærent, præter inimicam sui præsentiam interdum simul dolorem excitant, unde tumor, inflammatio, abscessus, iique vel lethales: de quo vid. Hildanus *cent.* 1. *obs.* 35. item *cent.* 5. *obs.* 35. ex ossiculo œsophago infixo tumor, dolor, febris, inflammatio, mors: vel hoc rupto abscessu rei peregrinæ cum pure excretionem aut descensum faciunt: Conferatur itidem Hildanus *cent.* 1. *obs.* 32. ubi mulier ossiculum devoratum, quo penè suffocabatur, septimo tandem die, excitatâ suppuratione, egessit: Vel per alia plus minus vicina loca exitum sibi quærunt: Quo facit exemplum notabile Paræi *l.* 24. *c.* 19. *chirurgiæ*, de graminis ramulo deglutito, qui postea integer per intercostale spatium erupit: idem Hildanus *cent.* 1. *obs.* 31. ubi spina piscis gutturi per biennium infixa, pòst excitato abscessu in extrema colli parte extracta: sicuti etiam ossicula, ex læsione claviculæ sinistri lateris secedentia, tussi post semestre spatium excreta, leguntur in *M.A.N.C. ann.* 4. *obs.* 175.

Dum verò ad ventriculum quocunque modo descendunt, vel inferius per anum successivè denuò excluduntur, dum v.g. miles metu, ne in itinere spoliaretur, sex ducatos deglutivit, eosque post aliquot ♂ clystere abstergente sine noxa rursus reddidit, teste Michaëlis: vel dum fistula deglutita tertia die sine noxa per alvum fuit reddita, autore Bartholino *c.* 1. *hist. anat.* 59. Vel in stomacho pertinacius hærentes varia mala inferunt, dum v.g. pylorum obstruunt, quæ obstructio, si contumacior fuerit, mortem comitem trahit, autore Kerckringio *in spicilegio obs.* 1. Conferatur etiam Hildanus *c.* 6. *obs.* 34.

Quo etiam pertinent aciculæ, quarum quædam sine periculo, quædam cum summo periculo deglutitæ observantur, conf. *M. A. N.C. ann.* 4. *p.* 77. Vitri frustula aut annulus, cujus asperitate excitatam dysenteriam notat Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Med. Princ. hist.* 84. Cæterorum huc facientium affectuum prognosis, ex dictis facilis est.

CURA.

Cura horum affectuum pro eorum varietate, & mali inde nati diversitate, etiam variat. Si paralysis, ex generali paralysium & convulsionum cura patebit: in specie tamen si vitium paralyticum circa fauces, & principium œsophagi in culpa sit, convenit decoctum salviæ & erucæ cum vino paratum, in ore aliquamdiu detentum: vid. Platerus *l.* 1. *p.* 209. *observ.* item decoctum erucæ & sinapi, pulegii, nasturtii: item nux moschata masticata & deglutita est egregia: item ▽ vitæ infusionis thymi, simili ratione in ore detenta, vel & infusionis florum lavendulæ cum aliquot granis castorei similiter applicata: item aqua apoplectica, epileptica, &c. in ore detenta: essentia castorei, ⁓ theriacalis cum essentia castorei junctus, cerasorum nigrorum, anisi, liliorum convallium, aqua Anhaltina, item succus salviæ mistus cum synapi: item cum nuce moscha-

moschata & castoreo, & instar linctus deglutitus: terebinthina cum aqua primulæ veris mediante vitello ovi mista, successivè deglutita valdè convenit; item 🜄 succini destillatum, aut anisi, salviæ, &c. guttatim inter fauces injecta, egregiè conducunt.

Externè collum regioque vicina inungenda oleo lumbricorum terrestrium, costino, ∾-u lumbricorum terrestrium cum oleo destillato succini, anisi, lavendulæ, caryophyllorum, & similium. Quod si tumores harum partium œsophagum angustent, pro generali tumorum curatione vel gargarismis discutientibus Sculteti & Riverii, vel suppurantibus, siquidem cogniti fuerint quales sint, removendi sunt.

Clausura faucium & œsophagi à spasmo, aromaticis & nervinis, blandis opiatis, additis tam internis quàm externis, curanda. Quando in febribus ardentibus aut malignis sine faucium tumore aut læsione sensibili, sed ex ariditate faucium & linguæ, & proprii œsophagi exsiccatione, deglutitio aboletur: malum levari potest nonnihil per gargarismum Cornari *obs.* 10. ex ▽ tepida cum pauco aceto vel etiam per mucilagines seminum cydoniorum cum aqua spermatis ranarum vel prunellæ paratas, faucibus crebrius illitas, & blandè deglutitas. Externè unguentum Zacuti Lusitani *Prax. admir.* ad hunc affectum, compositum ex unguento filii Zachariæ, unguento rosato, resumptivo, oleo amygd. dulcium, violarum, & mucilaginibus cum lacte muliebri.

Salivæ defectus potu præsertim vini vel cerevisiæ secundariæ resarcitur, item crystalli frustula in ore circumacta salivæ copiam nonnihil provocant.

Assumpta externa pro sui varietate oppositis curanda, ut in illo Hœchstedteri exemplo propinato acido strangulatio & faucium angustia sublata fuit.

Spasmus œsophagi hypochondriacorum & hystericarum ut curetur, vide infra. Res alienæ variæ subinde deglutiuntur, non levem molestiam inferentes: Inter quas sunt frusta vitri, pro quarum noxa avertenda, & ut sine damno per inferiora tandem excludantur, convenit in specie puls paulò spissior ex oriza vel milio, vel panico, debitâ copiâ assumpta, sine omni desuper ingesto potu: id quod etiam suo modo in aciculis à mulieribus deglutitis confert, item in spinis piscium aliisvè acutioribus ad stomachum delatis obtinet: Sic per hujusmodi spissiora involutæ res deglutitæ acutiores sensim ex ventriculo per intestina ulteriùs promoventur. Aciculæ deglutitæ subinde gravia inferunt symptomata: Interim tamen, si ventriculo sint infixæ, adhibet Hildanus *cent.* 6. *obs.* 36. 🜄 amygdalarum dulcium & saccharum, in forma electuarii mista, ante pastum, ut ita dolor per 🜄 leniri, per saccharum verò ulcus fortè præsens abstergi possit. Alias res deglutitæ in faucibus vel hærentes, vel etiam in asperam arteriam, aut ejusdem ramos, ex improviso dilapsæ, aut intra œsophagi superiorem tractum adhuc hærentes, ea iterum artificiosè eximenda veniunt, vel ulteriùs promoveantur, deorsum trudendo, vel tussi vel artificiali sternutatione, vel in specie excitatô vomitu per vomitorium liquidum infusum denuò foras ejiciuntur, propinando simul crebrius emollientia oleosa pro viis magis lubricis reddendis: Aut denique, si his modis non succedat negotium, instrumentis res tentanda, in quem finem vel forcipes rostris longis, vel instrumentum Willisii *Pharm. Rat. vol.* 1. *p.* 45. aut Hildani *cent.* 1. *obs.* 36. aut hujus succedanea *cent.* 6. *obs.* 34. vel candela cerea, vel spongiola cum filo, item pro aciculis hamulus Hildani *cent.* 6. *obs.* 34. adhibeatur, quo foras extrahantur; Denique observandum est, subinde res quasdam duriores in isthmo faucium diutius hærere cum tussi, & variis symptomatis quasi phthisicis, quæ omnia re extraneâ interdum spontè excretâ evanescunt: vid. Höchstedterus *Decad.* 6. *obs.* 10. Borellus *cent.* 4. *obs.* 63. Panarollus *Pentec. obs.* 7. In stomacho si fuerit vitium, priori ex causa, vel mala ejus methodicè curanda, vel instrumento Willisii *Pharmac. Ration. vol.* 1. *p.* 45. utendum. Si ex secunda causa: Carminativa externa & interna propinanda, infra de inflammatione stomachi dicenda. Quoad tertiam causam, stomacho gratis & acceptis insistendum.

Depravata deglutitio, cum quædam curabilis, quædam non curabilis, illa verò nervorum ex vitio speciatim oriatur, partim ex jamjam supra tractatis, partim suo loco dicendis, curatio manifesta erit.

SECTIO V.

DE CHYLIFICATIONE LÆSA.

Hylificatio & alimentorum fermentatio læditur duobus modis.

1. Quando plus minus imminuitur, & tandem planè aboletur.
2. Quando insigniter depravatur, unde innumeræ alimentorum emergunt corruptiones: ad quas refertur etiam suo modo, si sub digestione copiosi flatus nascantur.

CAPUT

CAPUT I.

De

Chylosi imminuta, abolita & depravata.

CHylosis imminuta & abolita aliàs dicitur coctio & chylosis læsa, ratione modi fermentativi dicitur pepsis læsa, apepsia, & dyspepsia; quæ ultima nil aliud est, quàm assumptorum in liquamen vitiosum conversio, ita ut è cibo potuque non chylus laudabilis, sed vel pituita, vel humor acris, alcalicus aut nidorosus, fiat. Hærent siquidem alimenta ultra ordinarium tempus in ventriculo, nullam planè vel exilem admodum mutationem in consistentia, colore & odore experiuntur, sed cruda aut semicocta, per quamcunque viam excernuntur; ita ut partes vel non, ut in apepsia, vel non sufficienter, nutriantur. Depravationes alimentorum alio nomine rectè cruditates dicuntur, quare licet sint innumeri modi, in specie tamen binæ istæ cruditates, acida & nidorosa, maximè peccant. Cruditas pituitosa, quam Sennertus & Riverius jungunt, ad chylificationem imminutam potiùs referenda erit.

Cruditas acida est, quando alimenta abeunt in liquamen acidum fixum, plus minus viscidum, nec sufficienter attenuatum & volatilisatum, fundamentum & origo tantum non omnium morborum chronicorum: Nidorosa cruditas est, quando eadem corrumpuntur ita, ut abeant in liquamen putrilaginosum horridi saporis & odoris, & omnino nutritioni ineptum, quod nidor vocatur: qualis percipi solet ex esu pinguium, aut ovorum cum butyro frixorum, nec adeò benè postmodum in stomacho digestorum; tunc enim exhalant ructus graveolentes, nidorosi.

CAUSÆ.

Chyloseos ergò læsæ causa proxima erit vel in fermenti stomachici seu subjecti vitio, vel erit in vitio assumptorum alimentorum, seu objecti haud ritè proportionati. In fermento quidem, quando hoc non sufficienter, nec legitimè digerit, sed depravatum alimenta potiùs corrumpit. Imprimis fermentum stomachi deficiens, spirituum animalium vel defectu, vel ad alias partes impetu, hinc parciori ad ventriculum affluxu, frustratur chylificationem, per causas de appetitu prostrato allegatas: hinc debilitati ut minus appetunt, ita minus etiam aut planè non digerunt; aut spirituum defectu aut in loco quodam dolentes, v. g. nephritici, aut gravioribus animi perturbationibus quasi præoccupati vel divertuntur, vel arcentur; aut quod conceptâ nauseâ sponte abhorreant digestionem assumptorum.

Deinde idem fermentum digestivum, vel non satis acre, vel non satis volatile non sufficienter digerere valet: contrà nimis acidum fixum, aut à vitioso & peregrino acore, vel salso vel alio vitioso sapore, vel facilè acescentibus, ut dulcibus, in stomacho corruptum, uti fit in hypochondriacis & scorbuticis, cachecticis & aliis morbis chronicis, dissolvit quidem promptè alimenta, sed eadem non ritè fermentando, debitè volatilisare nequit, nec in ⊖ sedinem debitam abit; quin potiùs nimio acore eadem in massam vitiosè acidam transmutat, ex quibus imprimis cruditas acida emergit. Quod si verò propter pinguia copiosius assumpta, aut ova, butyro nimis frixa & condita, hebetetur fermenti activitas, aut etiam ex perverso bilis motu per vascula fellea ex intestinis hæc ipsa in stomachum aliquantulum regurgitet, ab hujus ⊖e volatili oleoso debilitatur, alteratur etiam exinde fermenti activitas, adeò ut assumpta alimenta successivè putrescant & cruditatem nidorosam constituant.

Quod si eveniat, ut quâcunque occasione vitiosæ reliquiæ ex præviis digestionibus vel rugis stomachi firmius affixæ sint, vel intra ejus cavum etiam copiosiores aut parciores ut plurimùm pituitæ viscidæ aut acidæ sub forma hæreant, & harum præsentiâ impeditur fermenti nativitas, cessat appetitus, deficit digestio. Inertia talis fermenti digestivi sæpè etiam inducitur in perversa curatione morborum, si remedia sunt pulveres fixiores, quales ♁ fixum ac ⊖ia fixa, & copiosè, in specie in acutis, præscribuntur. Observandum quoque, quod in reconvalescentia febrium intermittentium adsit labes stomachalis, ob inertiam fermenti stomachalis, nimis hebetati, aut nimis fixati à copiosis talibus ingestis.

Equidem in unoquoque individuo, tàm brutorum, quàm in specie hominum, peculiaris & à priori non perscrutabilis fermenti est varietas, ratione diversi usus assumptorum: unde fit, ut non tantùm appetitus variet, sed etiam, ut ipsa variet alimentorum digestio, ita ut ea, quæ unus appetit avidè, ea facillimè digerat, alius econtra respuit, aut non sine molestia digerit. Appetitus sanè est index, qui loquitur & monstrat quasi, quæ sint assumenda: Nam quæ facilè assumuntur, facilè digeruntur; quia ea tantùm appetuntur, quæ appropriata sunt fermento stomachi, & quæ ipsi sunt amica, consequenter facilè dissolvit, & facilè fermentat. Hinc inculcat nobis Hippocrates *in aphorismis: Quod appetita faciliùs longè digerantur, quàm non appetita.* Hinc etiam ii, qui certa quædam nonnunquam abhorrent edulia, incipiendo à minima dosi, & successivè ascendendo, eadem sibi successivè familiarissima red-

reddunt, qua ratione & venenorum victui quidam assueti dicuntur, quatenus iisdem successivè fermentum stomachi alteratum & mutatum, talia olim hostilia, tanquàm amica, facilè arripit.

Quod attinet vitium chyloseos alterum: alimenta assumpta sunt causæ chyloseos læsæ, quando eadem certa ratione digestioni sunt inepta, quod fit imprimis vel propter earum quantitatem, dum sunt nimis copiosa, vel propter eorum qualitatem, dum sunt vitiosa, & digestioni alias inepta, aut ipsâ assumptionis ratione ventriculo molesta. Quando enim copiosè nimis ingeruntur, & varia nimis assumuntur, non possunt digeri, quoniam fermentum ventriculi digestivum se habet in solutionis actu instar menstrui, habet determinatam activitatem, ultra quam non pergere potest: sicut unumquodque menstruum fermentativum, quod solvit & fermentat, requirit proportionem objectis debitam, in quod agere debet.

Præter quantitatem in specie varietas nimia ciborum etiam turbat digestionem: utut enim magna, adeòque alcahestica ferè sit fermenti stomachalis potentia, unde & semel varios admodùm cibos potest dissolvere & fermentare; certum tamen est, quod non sit universalis, quin magis determinatur ad hunc vel illum cibum: Si ergo pinguia cum acribus, acida cum dulcibus, aromata cum vino aut V, fructus horæi cum aliis dyspeptis, lac cum fructibus horæis & acidis, & quasi quadrata cum rotundis, tam promiscuè ingeruntur, etiam certum est, quod fermentum, dum promptius agit in unum quàm alterum, & sic citiùs unum vel alterum fermentescit, necessariò exinde digestio non leviter vitietur, & pessimæ oriantur corruptiones & cruditates; quarum comes est mucus copiosus in ventriculo residuus: vid. Kergerus *de Ferm.* Nam id, quod non rectè digeritur, vix nec absque difficultate per pylorum transmittitur, undè vel copiosius mucus obruit stomachum, vel retenta diutius in stomacho, tepore loci in putredinem & omnimodam corruptionem abeunt, & ulterius vitiatur Chylosis.

Quoad alimentorum qualitatem, eam præscribit simpliciter appetitus, secundum quem delectus est habendus; nam verum proverbium est: *quod sapit, nutrit.*

Utut autem panis ex omnibus alimentis sit nobis familiarissimus, tamen uti omnis repletio mala, ita panis pessima; quia nimius exinde acor assumpta omnia impręgnat: & quia panis motus fermentativus est nimius, impeditur digestio, quatenus illius ratione non alteratur chylus in salsum: hujus verò ratione non subigitur debitè, & subjectum tale debitam vitalem crasin seu characterem à fermento digestivo recipere nequit, impeditur adeòque notabiliter digestio, cum pasta viscida & cruda relinquitur subinde in stomacho. Ex hoc etiam decidendum est; quare quidam vinum copiosius ferre queant, alii minus? nempe quorum volatilius ac subtilius, adeoque minus potens est fermentum digestivum, ut v. g. in pluribus literatis, hi utplurimum læduntur à vino, hujus acido prævalente acori fermentativo ∼uoso naturali, cum nec debitè subigi, nec corrigi, nec appropriari tali subjecto potest; unde in talibus æstus facilis ab acido, ebrietas à ♁c: hinc plures hypochondriaci, item cordis palpitationibus laborantes, tardiùs inebriari solent: vid. Langius *Misc. Cur. p.* 39.

Præter ciborum varietatem potus nimius, aut etiam nimis confertim ingestus, vel aquea quævis sunt, quæ insigniter turbant digestionem: ratio, quia

1. Potus nimius nimis diluit fermentum stomachi spirituosum digestivum.
2. Facit alimentorum in stomacho fluctuationem, quæ impedit nonnihil legitimam fermentationem.
3. Tonum stomachi lædit, eundem distendit, ejusque fibras laxat & flaccidas reddit, ut, digesta licèt, non adeò commodè per pylorum emitti possint.

Huc etiam referendæ feræ nimis potationes, quarum rationes Lovverus *de Corde p.* 140. reddit. Quo etiam spectant, quando absque ullo, vel non sufficiente potu, cibi solidiores assumuntur, cùm maceratione necessaria hac ratione defraudentur. Digestio alimentorum tandem læditur, quando alimenta non sufficienter masticantur, ita ut masticationem qui negligit, Arabibus animam suam odisse dicatur: vid. Helmontius *de Victus rat.* §. 21. Grembs *Arbor vitæ l.* 2. *c.* 1. *&* 3. & Mœbius *Fundam. Physiol. c.* 9.

Ex his facilè patet, quid habendum sit de veterum intemperie inæquali: nam eandem non habere fundamentum in re, patet ex eo: quod sanguis, qui calorem, & sic dictam temperiem vitiat, omnibus partibus distribuitur æqualiter, & proportionaliter movetur ad hepar & ventriculum: Quamdiu ergò sanguis debito calore non viget, & quamdiu æquali proportione circulatur, tàm ad epar quàm ad ventriculum, tamdiu sanè his ipsis etiam debitam conciliabit temperiem, & eodem modo debitè calebit epar, atque calet ventriculus. In ista ergò, quam dixi, veterum intemperie, experientia vos docebit, quod reverà semper subsit vitium fermenti stomachici, quod sit nimis & vitiosè acidum, nec satis volatilisatum, quin simul obrutum copioso muco crasso & viscido: Propterea instituitur in talibus cura, non cum iis, quæ calefaciunt stomachum & refrigerant hepar; sed quæ vim habent

habent attenuandi & dissolvendi, imò etiam volatilisandi & temperandi nimium fermenti acorem.

Præter has causas primarias chyloseos læsæ, secundariæ non nullæ adsunt, quæ, quatenus retentionem aut expulsionem turbant, etiam chylosin vitiant: quale exemplum non incognitum est. Procidentiam cartilaginis ensiformis, quàm sæpius causam fuisse chyloseos læsæ, & similium stomachi symptomatum, testis est expertus Zacutus Lusitanus *in l. Med. Print. Hist.* 56. *quæst.* 56. item verrucæ ventriculo adnatæ chylosin turbare valent: quale exemplum habet Forestus *in c.* 18. *obs.* 18. *&* 30.

Pretiiùs jam paulò & accuratiùs cruditas nidorosa & acida consideranda venit. Acida cruditas in acido plus minus viscido, digestionis defectu enato, consistit: Nidorosa verò cruditas nihil aliud est quàm putredinis inchoatæ species.

I. Cruditas acida oritur

1. Ob acidorum humorum in toto corpore abundantiam.
2. Ob acidorum frequentiorem usum, vel etiam eorum, quæ licèt non actu aciditatem manifestam præ se ferunt, reconditam tamen, & superveniente fermentatione se magis exserentem possident: qualia sunt saccharum & mel.
3. Ob usum aromatum acrium & magis ♉sorum, v. gr. piperis, caryophyllorum, zinziberis, &c. utpote quæ vel propter aciditatem reconditam, vel acidorum acrimoniam exaltandi energiam, sæpius sodam & cruditatem acidam producunt.

Cruditas nidorosa, ut pateat, observetur:

1. Eam contingere in febribus, præsertim acutis, in quibus fermentum digestivum, ejusque debitus acor deficit, unde appetitus cessat, & alimentorum nausea supervenit, & cerevisiæ consuetæ lupulatæ seu nimis amaricantis horror adest; acidis contrà delectantur.
2. Oriri eandem à bile similibusque humoribus alcalinis, ad ventriculum copiosius delatis.
3. Oriri frequentius ab assumptis, quæ aut ejusmodi nidorosam dispositionem in se habent, qualia sunt: pinguia, oleosa, frixa, fermentum digestivum & ejus acidum plus minus obtundentia: quod faciunt in specie ova, lac & lacticinia oleosa.
4. Quando assumpta quælibet in stomacho diutius morantur seu retinentur, rectè ob id monet Helmontius: *non putandum, quod chylus vitri instar in fornace subinde excellentius coquatur, quo diutius retineatur*; nam morâ nimiâ alienatur potius & corrumpitur.
5. Nidorosa cruditas emergit ex horæis fructibus, facilè putrescibilibus; unde postmodum Diarrhœæ, &c.
6. Dulcia, quæ sub diurno calore ad amaritiem prona sunt, v. g. passulæ, glycyrrhiza, &c. eadem in stomacho facilè cruditatem nidorosam contrahunt, sub qua amarescunt, seu, ut aliàs dici solet, bilescunt.
7. Cruditatis nidorosæ præsentis sunt signa ructus, de quibus suprà. Sic ægri: Sie haben einen wunderlichen Geschmack. Es steigt ihnen auff wie faul holtz oder faule fische. Es steigt ihnen auff gantz bitter und eckelich.

Ex his præsuppositis verè sequitur: fieri cruditatem nidorosam, quando fermentum stomachi vel deficit, vel assumptis plus minus ad hanc tendentibus ac dispositis infringitur. Unde debito modo nec fermentalem acorem contrahunt, nec digeruntur assumpta, sed morâ sui in loco calido humido ad corruptionem plus minus pro natura assumptorum scilicet, vel animalium, vel vegetabilium, ordinariò facilè putrescibilium, disponuntur. Unde pro putredinis natura alcali emergens, agens in pingue, saporem tetrum, vix explicabilem, subinde amaricantem, repræsentabit. Præ cæteris hoc illustrant ova, quibus vix citius quemcunque nidorem contrahere observatur; hinc etiam eadem ad duritiem cocta, brevi post tamen, nidorem eructant: Deinde facillimè ova cum butyro frixa nidorem concitant: alcali nempè ovorum copiosum agit non solùm in proprium ♉, sed simul in abundantius adjectum butyrum, unde & hujus additi ratione & acidum stomachi magis obtunditur, adeòque ejus activitas sic parili ex ratione & nidoris vis intenditur: Hinc tetri ructus erumpunt, qui indicant quidem inchoatam fermentationem, sed depravatam, & in ipsa actione ex inertia fermenti digestivi deficientem; unde ex putredine contentorum ructus tales tetri oriuntur. Accedit pylorus in furorem actus, qui portas transitus claudendo, irritato ab hostili contento, dicta digerendo retinendoque magis magisque eorum putredinali corruptioni occasionem præbet.

DIAGNOSIS.

Quoad signa diagnostica: ea sunt facilia; nam in chylosi plus minus imminuta, præter ea, quæ habet Sennertus *l.* 3. *Prax. p.* 128. conqueruntur ægri de dolore gravativo stomachi, duabus horis post pastum: item de ructibus, etiam quinque vel sex horas ab alimentorum assumptione molestis, iisque non acidis, sed nunc insipidis, nunc putridis, nunc

nunc 🜍eis, nunc genuinum assumptorum odorem & saporem adhuc repræsentantibus: percipiunt dolorem gravativum circa præcordia post pastum plus vel minus obtusum: item conqueruntur tales ægri de appetitu maximè & ferè semper dejecto, de inflatione stomachi à pastu: item adest sæpè tensio & distensio præcordiorum. Præterea in talib⁹ subjectis, imprimis hypochondriacis, mox post pastum adsunt phlogoses seu rubor faciei, quasi essent ebrii: item conqueruntur etiam ægri tales utplurimum de difficili respiratione, ita quidem, ut respirationis impedimentum percipiant in præcordiis, in specie dum dorso incumbunt, ob tensionem insigniorem hypochondriorum: item matutino tempore solent habere os pituitâ & mucô viscido plenum, qui reverà est ex stomacho, dum per recubationem nocturnam, quæ regurgitat & pedetentim ad œsophagum tendit, & ita matutino tempore excernitur; ▣æ à statu naturali recedunt, dum modò tenues & ▽osæ, modò crassæ & rubræ turbidæ apparent. Cæterùm quando depravata est digestio, illam testantur imprimis ructus. Subinde vertigine corripiuntur, imprimis jejuni, qualis vertigo imprimis in nondum senescentibus, semper radicem habet in stomacho. Hæc & similia signa ut plurimum etiam in malo hypochondriaco occurrunt, tàm in principio quàm incremento, cum hujus mali radix revera hæreat in stomacho.

Cruditas acida cognoscitur ex soda, ructibus acidis & copiosioribus; item in talibus ægris solent præ cæteris copiosiores esse flatus, & quæ rejiciunt, aut naturâ aut arte per vomitum sunt admodum crassa, viscida ac pituitosa; interdum serosa, plus minus acida: alvus subinde est contumax, ob feces, ab acido vitioso coagulatas & induratas: alvus plerumque est adstricta.

Cruditas nidorosa ructus habet fœtidos, aut saltem horridos, instar ovorum frixorum, aut piscium putridorum, atque hinc, præprimis matutino tempore, percipiunt saporem peregrinum & abominabilem quasi cinereum seu ligni putridi, quem sufficienter exprimere nequeunt: subinde amaror cum cardialgia & aliquali nausea percipitur ex ore & stomacho; quæ aut naturæ instinctu aut vomitu rejiciunt, sunt liquida, flava, & aut omninò insipida, aut quodammodo amaricantia, aut insipido-dulcia, aut ex amarore dulcescentia. Præterea habent alvum sæpius plus solito apertam.

PROGNOSIS.

Quod attinet signa prognostica: certum est, in chyloseos læsione & cruditatibus consistere fundamentum quamplurium morborum, in specie chronicorum, adeò ut ex cruditate acida & ejus variis differentiis omnes febres intermittentes, malum hypochondriacum, scorbutus, nisi hic oriatur per contagium massæ sanguineæ communicatum, cachexiæ, passiones colicæ, pathemata arthetica, calculi renum, affectus melancholici, in massa sanguinea deficiens hæmatosis, reverà originem ducant: item similis acor in stomacho, vitians alimenta, est origo morborum cutaneorum, scabiei, serpiginum, herpetum forsan & erysipelatum.

In genere omnium acidum seu acor vitiosus subinde in corpore oberrans, fundamentum habet in vitiosa digestione ex corruptione acidi. Arthritis ipsa, dum vinum acescit in ventriculo, aut potulenta, ex vitioso acore tincta, proruunt in corpus, suos debet natales ex stomachi vitio.

CURA.

Quoad curam: Impossibile est arte promovere vel instituere chylosin; est enim opus simpliciter naturæ, & dos vitalis fermentorum appropriata, juxta Helmontium, nullâ arte imitabilis. Ob id adjuvemus saltem naturæ opus, & corrigamus fermentum ventriculi, quantum fieri potest, & reducamus in naturalem statum,

1. Impedimenta quæcunque removendo.
2. Stomachum extergendo aromaticis volatilibus, ⊖e alcalino oleoso constantibus.
3. Stomacho sensibilem quasi stimulum addendo blandioribus acidis ipsi gratis.

Quoad primum scopum: Vomitoria primum obtinent locum, cruditates, omnesque sordes post digestionem relictas, veluti crudiores succos, removentia, inter quæ superius dictum infusa ȝalia esse præferenda; verivera bium enim est: quod hypochondriacis ebrietas usque ad vomitum salubris sit.

Post vomitoria purgantia impedimenta removent: inter quæ massa pilul. de hiera cum agarico in subjectis paulò robustioribus conducunt. Præter hanc pilulæ masstichinæ sunt elegantes, & stomacho appropriatæ; nam mastix est singulare stomachicum, ratione ∼ acidi volatilis. Inter leniora, alvum evacuantia, est aloë, maximè pilulæ aloëphanginæ ex aromatibus factæ, eæque ad imitationem Zwelfferi correctæ; *vid. ejus animadvers. in Pharmacop. Augustanam*; quæ si unô alterové grano scammonii acuantur, magis conveniunt ad detergendas sordes mucilaginosas, stomacho sæpè adhærentes, e.g.

℞. *MP. aloëphang. vel de ammon.* gr. xvj. ad ℈j.
♀i ⊖ *lat.* gr. vj.
Scammon. 🜍*at.* gr. ij.
extract. troch. alhand. gr. iß.
C. R♀i f. *pilula*, S.
Laxirende Magen-Pillen.

℞. *MP.*

℞. *MP. de hier. c. agar.* vel *familiar. Zvvelff.* vel *Extr. panchym. Crollii*, vel *Cathol.* gr. xv.
g. ✱ci in ✱o squill. sol. vel *Extr.* aut *succ. inspiss. absinth.* ℈ß. vel gr. xij.
extract. troch. alband. gr. j. vel ij.
Scammon. ♁*at.* gr. j.
c. Elix. propr. vel *Ess. menthæ*, l. ∽ *mastich. f. pilula.*
D. S. ut anteà.

℞. *MP. mastich.* ℈j.
extr. absinth. ℈ß.
troch. alband.
Scamm. ♁*at.* ā gr. ij.
c. ess. ligni sassaf. vel *arc.* ♀*i*, vel *Elix. propriet. f. Pilula,*
D. S.

Purgierende Magen-Pillen.

Pertinent huc pilulæ de ammoniaco Quercetani, familiares Zvvelfferi *Pharm. Reg. p. 66.* & *pilulæ* Tilemanni famigeratissimæ, item pilulæ Benedictæ Schrœderi. Alii non incommodè cremorem ♀i in hunc finem adhibent, à ʒß ad ʒj. in jusculo carnis vel pulli benè calido, horâ unâ alterâve ante prandium, quavis septimanâ semel usurpando.

Alterantia contra chylosin læsam sunt ea, quæ constant ⊖e volatili aromatico blando, quæ si maritentur cum subtilibus acidis, fiunt egregia remedia. Ex his imprimis commendantur semina, quæ vocantur minora calida, & post hæc galanga & zingiber. Conf. Platerus *in Observ. l. 2. p. 406.* Radix acori veri condita manè comesta quascunque cruditates & apepsias corrigit. Nux moschata quidem etiam est elegans, sed quia est nimis oleosa, & ob id obtundere solet fermentum stomachi, aliis subinde est temperanda, imprimis simplicibus stomachicis dictis, quæ sunt satis nota.

Præ cæteris palmam obtinebunt absinthium & mentha, hinc à quibusdam laudatur vinum absinthites, post absinthium myrrha, nec non zedoaria, item acorus, rosmarinus, & lignum sassafras, & quam plurima suprà in anorexia allegata insigniter conducunt. Item acida ∽uosa præ cæteris valent ut ∽ ⊖is dulcis, item ∽ ⏀i dulcis; ∽ mastichis benè rectificatus, mistus cum spiritu menthæ. Elixyr proprietatis Paracelsi, cum acido per se in cruditatibus nidorosis maximè conducit, mistum cum spiritu cochleariæ.

Convenit etiam egregiè elixyr vitrioli Mynf. ritè paratum à ℈ß. ad ʒß. & elixyr stomachale D. Michaelis, essentia melissæ, menthæ, pulegii, rorismarini, ligni sassafras, myrrhæ, cum spiritu vini ♀isato paratæ conveniunt, si acidulentur cum parva quantitate ∽ salis, vel spiritus vitrioli; Sic enim concipiunt subtilem volatilem acorem, e.g.

℞. *Ess. melissæ* ℥j.
∽ ⊕*li Philos.* ʒij.
M. S.

Magen-Essentz.

Dosis gutt. 40. l. 50.

℞. *Elix. menth.* ℥iij.
▼*cinnam.* ∽ *os.* ʒvj.

M. in fine pastus hauriatur cochl. j. vel ij. Cydonia, & omnia ex his parata, mirè conducunt ad juvandam digestionem. Interdum etiam fiunt vina medicata, ut vinum absinthites, vel fiat vinum tale medicamentosum juxta Sylvii *Praxin* ex absinthio, mentha, radice gentianæ, & acori veri, aliisque aromaticis, quibus de mace, vel zinziberis aliquid, potest addi: e.g.

℞. *Herb. menth. crisp.*
calam. montan.
absinth. ā M. j.
Rad. enul. camp.
acori veri rec. ā ℥j.
galangæ ʒiij.
Cinam. ac. ʒiij.
Macis ʒj.
Semin. anisi ʒiij. ad ʒvj.

Concis. & contus. includantur *Nodulo*, S.

Püschel zum Magen-Wein.

Nodulus hic infundatur in mens. j. vini Rhenani, stent per horas 12. in loco calido; de quo capiatur ante pastum bonus haustus, singulis haustibus addendo ∽ ⊖is dulcis gutt. xv. vel loco hujus elixyr proprietatis, imprimis cum spiritu cochleariæ factum & paratum. Vel

℞. *Herb. menth. crispæ.*
absinth. ā m. j.
rad. enul. ʒvj.
zingib. vel *zedoar.* ʒiij.
Cinnam. ac. ʒij.
Semin. anisi ʒß.

Incis. & contus. includ. nodulo, vino infundendo, ac in eodem ceu vehiculo ∽ ⊖is dulcis gutt. xv. ad xx. assumuntur.
D. S. ut anteà.

Electuarii loco sufficiat rob baccarum, juniperi, imprægnatum pulvere zinziberis aut macis, addito pauco saccharo ad imitationem Paracelsi.

Conveniunt ulteriùs egregiè ⊖ina, mucum incidentia & abstergentia, inter quæ ⊖✱, propinatum ad gr. xv. in vino absinthite seu infusionis ligni sassafras. Post hoc non minus etiam ⏀ vitriolatum seu arcanum duplicatum Mynf. egregium est aut ♀ ⊕latus ad imitationem Tachenii paratus, imprimis si cum aromaticis speciebus diatrion pipereon, aut cum speciebus diagalangæ, aut stomachicis Mynsichtii, cubebis, similibusque pulveribus stomachicis mistum, item terra foliata ♀i f. ⊖ ♀ essentiale, epaticum rubrum, aut cremor ♀i, vel solus vel cum ⊖ ♀, vel similibus pulveribus stomachicis mistus. Nec mixtura simplex est inelegans, cum ex acido volatili tempera-

to constet, item spiritus carminativus de tribus, egregiè convenit. Noti aliàs sunt pulveres stomachici Birckmanni & Quercetani, in quibus basis est radix ari ⊖e volatili acri & penetrante impraegnata: Praeterea pertinet huc pulvis stomachalis D. Michaelis. Vel

℞. *Rad. aron.* ʒj.
lapill. cancr. praep. ʒß.
⊖is absinth. ℈j.
☍ *ℨat. caryoph. macis* à gutt. iij.
M. f. *pulvis* pro tribus dosibus, S.

Magen-Pulver.

Vel ℞. *Pulv. rad. aron.* ʒiß.
Flor. ⊖ ✱ci ʒij.
piper. nigri ʒiß.
zingiber. ʒß.
☍ *destill. calam. arom.* ℈j.
M. f. *pulvis.*

Poterius in usu habuit specificum stomachicum, quo plura praestitit in suis aegris; descriptio nullibi prostat: Interim probabile est, quod fuerit remedium ♁iale ex regulo ♁ij ♂iali, paratum ad imitationem ferè ♁ij diaphoretici. Ad specifica stomachica pertinent etiam chocolata.

Hisce pro senibus annumeranda venit ambra grisea & medicamenta ambrata, vel in forma sicca cum saccharo; vel liquida usurpata, cum ∽u nempe menthae, vel melissae, vel salviae, in essentiam stomachicam redacta.

Non minoris pretii est herba thee, quae non tantùm stomachum roborat, sed & praeprimis liberat & praeservat à calculo & arthritide.

Conducit etiam essentia piperis cum spiritu vini & essentia composita ex salvia, zedoaria, & myrrha, cum ∽ ⊖ ✱ci vinoso parata, dosi 40. gutt. item ▽ae stomachicae mastichinae: e. g. ℞. *Mastich el.*
rad. acori vulg. ā ℥iij.
galang.
caryophyll. ā ℥j.
cinnam. ʒiß.
zingiber.
macis ā ʒß.

His solum affunditur vinum malvaticum: digeruntur in loco calido, hinc per MB destillantur. Dosis est cochl. j. vel alterum per intervalla ante prandium vel coenam per horam unam; item linteum multiplicatum eo madefactum commodè applicari potest regioni stomachi.

In specie quoad cruditatem nidorosam, ceu saepiùs incorrigibilem, id quod corruptum, evacuandum est. Convenit autem vomitus, aut evacuatio per rhabarbarum & tamarindum. Praetereà curatur per praecipitantia ♁ea, inter quae eminet crystallus praeparata. Post horum exhibitionem mirè conducunt julebi acidulati, & subacida volatilia, cydoniata, succus citri, succus & syrupus portulacae, item conserva rosarum aut menthae vitriolata, ∽⊖is dulcis, ⊕li dulcis, elixyr proprietatis, ∽ mastichis, ♃ hepaticus ruber cum ebore sine igne, cremor & crystalli ♀i cum coralliis rubris: e. g.

℞. *Crem. ♀i*, l. *pulv. epat. rub.* ʒj.
Corall. r. praep. ℈j. ad ℈ij.
M. f. *pulvis* pro 4. dosibus.
D. S.

Magen-Pulver.

℞. *Pulv. hepat. rub.*
ebor. s. △e ā ʒj.
☍ ℨ *macis* l. *nuc. mosch.* gutt. ij. l. iij.
M. f. *pulvis* pro aliquot dosibus.
D. S. ut anteà.

℞. *⊖is digest. hypochondr.* ʒß.
lapill. 69. praep. ℈j.
M. f. *pulvis* pro duab. dosibus.
D. S. ut suprà.

℞. *Arcan. dupl.* ℈ij.
oss. sep. praep. ℈j.
pulv. nuc. mosch. gr. vj.
M. pro duab. l. tribus dosibus. D. S. ut supra.

℞. *Arcan. dupl.* ℈ij.
Spec. diatrion piper. ℈j.
M. pro duab. dos.
D. S. ut suprà.

℞. *liqu. ♁ fol. ♀i* ʒiij.
D. S.

Magen-Essentz.

Dentur pro dosi 40. ad 50. guttulae.

℞. ∽ *⊖is dulc.* ℥ß.
D. S.

Magen-Spiritus.

Dosis sunt gutt. 30.

℞. ▽ *menthae* ℥iß.
cinnam. ʒij.
Succ. cydonior. ʒvj.
Syr. acetos. citri. ʒß.
M. f. *Potio.* S.

Magen-Tränckleín.

℞. ▽ *menthae* ℥ij.
cinnam. c. V. ʒß.
Syr. cydonior.
portul. ā ʒiij.
∽ *⊕i dulcis* parum.
M. pro *Potione* S.

Magen-stärckend Tränckleín.

Cruditas vero acida corrigitur per absorbentia & acidum destruentia, ac aromatica volatilia, ut cochleariam, centaurium minus, rhabarbarum in nodulis, absinthium, radicem helenii & armoraciae, acori veri, vinum & cerevisiam absinthitem, essentias, &c. item caryophyllos, nucem moschatam, zingiber, de quo refert Platerus, Pontificios post jejunii quadragesimalis tempus cruditates, ex piscium esu collectas, optimè pulveris zingiberis usu corrigere, & mala inde nata avertere: per essentiam & ∽ vegetabiles volatiles, menthae, salviae, cochleariae, item aquam vitae Matthioli, ∽ antiscorbuticum, nasturtii, piperitidis, essentiam ligni sassafras, & similia; cinnamomisata huc etiam conferunt, galanga, mentha, foeniculum, rosmarinus,

℞. ♀i

℞ ♀i acris, elixyr proprietatis sine acido & volatile, ⌒⊖✻ci volatilis, ♀i volatilis, C.C.& carminativus de tribus, & similia alcalia volatilia, imprimis cum spiritibus vegetabilibus commista, ut fiant ⊖ volatilia oleosa: quale est ⌒⊖✻ci anisatus, caryophyllatus; sin acidum nimium, conveniunt ⊖ia omnia fixa, ut ⊖ absinthii, cardui benedicti, ♀i, artemisiæ, item ⊖ digestivum hypochondriacum, arcanum duplicatum, ♃ stomachalis Quercetani & Michaelis, lapilli 69. creta, C.C. ustum, ebur, &c.

Destructô acidô, purgantia demum adhibenda: nisi enim hæc methodus observetur, nihil per purgantia evacuabitur; sed tormina & motus convulsivi excitantur. Usus cancrorum fluviatilium mirè proficuus est, præprimis si cum testis assumantur, cum egregiè acidum absorbeant, quod ne iterum augeatur, ab omnibus omninò acetariis, acidis aliis & acescentibus abstinendum est.

Externè ad Chylosin imminutam conferunt olea nonnulla ☉ata suaveolentia, plus minus aromatica, & itidem parata Balsama, hæc inter excellens est ☉☉ angelicæ ☉atum, menthæ, caryophyllorum, macis, baccarum juniperi, &c. ☉☉ stomachale compositum Cratonis itidem est egregium, speciatim ☉☉ destillatum mastichis flavum rectificatum extrinsecus illitum. Vel

℞. ☉☉ *Stomachal. Crat.* ℥ij.
destillat. menthæ ʒß.
caryophyllor.
zedoar. ana ℈ß.
M. S.

Aeusserlich Oehl / den Magen damit zu schmieren.

Illinatur stomachi regioni, applicando desuper laterem calefactum: Vel

℞. ☉☉ *Menth. per infus. & coct. par.* ℥ij.
expr. nuc. Mosch. ℥j.
☉☉ *destillat. menthæ* ʒß.
macis
caryophyll. ā ℈ß.
M S. ut *anteà.*

Pro balsamo sufficit ☉☉ nucis Moschatæ expressum cum oleo ☉ato corticum aurantiorum & macis mistum; vel balsamus stomachalis Timæi, item balsamus Peruvianus regioni præcordiorum illitus.

℞. ☉☉ *expr. nucist.* ℥iij.
destill. bacc. juniper. ℥j.
Calami arom. ʒß.
macis ℈ß.
M. pro *Balsamo* S.

Magen-Balsam.

Præterea tacamahaca, galbanum, mastix, &c. in forma emplastri seu scuti stomachalis regioni stomachi applicentur: e.g.

℞. *Tacamahac.* p. iij.
Bals. Peruvian. p. j.

c. s. q. *Theriac.* seu ☉☉ destillato quodam, *bacc. juniperi, &c.* fiat *Emplastrum*:
D. S.

Magen-Pflaster.

Item:

℞. *Tacamahac.* p. iij.
g. carannæ p. j.

Malax. c. *Bals. Peruv.* vel ☉☉ *destillat. menthæ*, postquam △e liquefacta fuerint:
D. S. ut *anteà.*
Vel

℞. *Emplastr. stomachal. Crat.*
Tacamah. à q. s.
liquefacta malax. cum *Balsamo Peruviano.*
D. S. ut *supra.*

Pertinet huc scutum stomachale de styrace Hartmanni *in Praxi Chymiatr. p.* 167. item *Empl. de Tacamahaca* Schrœderi *Pharm. l.* 2. *cap.* 53. *n.* 18. *pag.* 201. item *Emplastrum stomachale* Mynſ. *in armam. Chym. p.* 504. Tandem spongia vino generoso vel spiritu vini cui simplicia stomachica fuerunt infusa, imprægnata, stomachi regioni imposita, idque calidè, itidem in usu est: omnia denique externa in chylosi læsa conveniunt, quæ in anorexia dicta, & suo loco de vomitu & diarrhœa dicentur.

CAPUT II.

De *Flatibus in Stomacho & intestinis.*

QUando sub chylificatione vitiata simul generantur copiosi flatus, iique insigniter stomachum distendunt, dicitur inflatio stomachi: Quod si flatus cum sonitu non semper grato per os erumpant, dicitur eructatio: sin copiosi admodum suprà & infrà simul erumpant, ut in malo hypochondriaco, dicitur Cholera sicca; qui tres affectus parum inter se differunt, & uno modo curari possunt. Flatus hi si in stomacho retineantur, satis sunt molesti, imò interdum tàm atroces, ut pessima inducant symptomata: Sic Bartholinus exemplum habet *C.* 2. *Epist.* 81. *p.* 687. fœminæ, quæ ventriculum adeo habuit inflatum, ut gravida habita fuerit.

Flatus cùm neque ad vapores neque ad exhalationes referri possint (vid. Kergerus *Tr. de Ferm.* §. 3. *c.* 3. *p.* 223. & sequentibus) meritò ab Helmontio ad tertiam quandam classem hujusmodi entium, nempè ad gas seu spiritus incoercibiles referuntur, quod gas ipsi est substantia subtilis, at spirituosa, in corpus visibile incoërcibilis, nec immediatè reducibilis, genita ex mistis corporibus per motum fermentationis aut effervescentiæ.

Reperiuntur etiam flatus in aliis locis, si materia

teria & causa efficiens commoda adfuerit, non tantum in tumoribus flatulentis, sed & observandum est, quod in venæ sectione non levis flatus proruperit, quamvis à ventriculo & intestinis, aliisvè partibus, sæpè communicentur; ita ut qui nunc in stomacho exagitant, mox ad massam sanguineam delati flatus, præcordiorum anxietates, difficultates spirandi, &c. procreent, & sæpiùs ex vulneratis vasis sanguineis prorumpant.

Natura eorum obscurissima est, & ordinariò solent confundi cum exhalationibus & vaporibus, qui tamen toto cœlo differunt.

Quod attinet vapores: ii sunt effluvia humida, beneficio caloris resoluta, à frigore tenui in guttas condensabilia, unde halitus condensati flores, fuligo dicuntur, cum quibus nullum commercium habent flatus, siquidem vapores & halitus calore solvuntur, & frigore constringuntur; neutrum autem horum flatus patiuntur.

Ex his patet: flatus esse producta nova corporum cum aliis nullo modo conferenda; unde ab Helmontio tanquam nova entia, novo nomine appellantur gas; generatio ergò eorum est de novo, cum non præexistant formaliter in assumptis, sed materialiter fiant demum in stomacho, idque nec à calore, nec à frigore per se, sed tantum ab acido præternaturali per vitiosam fermentationem, ex & in materia crassa, viscida & pituitosa; hinc est, quod veteres dixere, oriri flatus à Melancholia; unde in mulieribus hystericis, hypochondriacis, scorbuticis, cachecticis, similibusque vitio fermenti ventriculi mucagine acida obruti, vel succi pancreatici nimis acidi, copiosissimi generantur flatus, propter acidum fermentans materiam pituitosam, & viscidam etiam quibuscunque ex cibis, ita ut causa efficiens non ructuum solum, sed & flatuum sit acidum: materia ex qua, seu subjectum, sit viscidum seu mucilaginosum pingue.

Flatus quod non insint assumptis, patet ex eo; quòd duo homines, alter sanus, alter æger, iisdem alimentis utentes, prior nullos generet flatus, posterior copiosissimos: ratio est diversitas fermentorum in stomacho, unde hypochondriaci & hystericæ ferè ex omnibus alimentis eliciunt flatus, quod alia non faciunt subjecta, quia in illis abundat acidum vitiosum. Certum interim est, alimenta quædam in quibusdam magis esse apta, ut exinde facillimè elaborentur flatus, quàm in aliis: e. g. raphanus, allium, cepæ; quoniam ⊖e volatili acri abundantia, incidunt & attenuant mucilaginem stomachi, & postmodum cum acido stomachi concurrendo generant flatus.

Nisi ergò occasione talium ingestorum nati sint flatus, de subjecto materiæ viscidæ seu pituitosis humoribus confirmatur suspicio: quod verò adsit in talibus talis mucilago acida viscida, experientia testatur; quia in vomitu eructant copiosa, crassa, viscida, tenacia plus minus acida: interim rarum est exemplum, quod habet Rhodius *Cent. 2. Observ.* 52. de subitanea ventriculi & abdominis inflatione ex esu pinguium post usum decocti Chinæ.

PARS AFFECTA.

Pars primariò affecta est stomachus, tam cavum ejus ratione flatuum, quam necessario orificium superius, cujus clausura connivet vel distendit, plus minus.

CAUSÆ.

Causa proxima distensionis stomachi & flatus consistit in acido fermentante in materia viscida. Quo etiam pertinet compressio: quemadmodū enim aër naturâ suâ vim quandam elasticam seu expansivam possidet, ratione cujus ille compressus instar plumæ seu lanæ cujusdam semper se iterum explicare conatur, hincque vapores vel alia corpora leviora sibi contigua propellit, & ventum excitat; ita venti in microcosmi cavitatibus undulantes, si harum coarctatione comprimantur, aut per naturam suam expansivam, aut à calore viscerum magis agitati, vel novorum accessu superati, angustius hoc spatium evitare conando, unusque eorum alterum agitando, ventum microcosmi seu flatum producunt: quod exindè evidens fit, quod circa coli illam flexuram arctissimam subsistant, flatuum copia & impetus major inde observatur, atmosphærâ scilicet illâ intestinorum compresâ.

Remota sunt materia, vel assumpta vel retenta: assumpta sunt omnia talia, quæ viscidiores generant succos, quæ ad flatus disponunt: quoad retenta; constat, quod cruditas acida inducat flatus, ut fit in hypochondriacis, scorbuticis, cachecticis.

Porro de flatu naturali & præternaturali, item de quadruplici ructuum differentia, dum alius est acidus, ut in hypochondriacis & jejuniis; alius nidorosus non nihil graveolens, ex cruditate nidorosa; alius specificus, seu is, qui simplicium assumptorum odorem & saporem simul refert, v. g. post esum cepacearum, armoraciæ, raphani, piscium, alius insipidus, quando adsunt flatus sine certo ac determinato sapore: Conf. Helmontius *Tr. de Flat.* Interdum, licet rarius, adest etiam ructus fœtidus, pessimæ notæ, & admodum horrendus.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica in inflatione stomachi, notandum: (1.) Quando erumpunt ructus, satis se prodit malum; quando verò hi ipsi, propter orificium stomachi sinistrum

ſtrum firmiùs clauſum coercentur in cavo ventriculi, adſunt præcordiorum anguſtiæ. (2.) Deinde eadem præcordia ſunt admodum diſtenta. (3.) Si eadem tangantur, reniſus quidam ibidem percipitur. (4.) Ægri conqueruntur de difficili reſpiratione, propter diſtentum ſtomachum, & hinc impeditum diaphragmatis motum, inprimis dum ſupini incumbunt; & dolor interdum tantus eſt, ut æger neſciat, quo ſe vertat; interdum ita, ut animi deliquia immineant, quod in hypochondriacis eſt frequens. (5.) Subinde quoq; percipiunt flatulentias quaſdam in ſtomacho, quando ſe jactitant ex uno latere in alterum, ut deſcribitur à Foreſto *l.* 18. *obſ.* 39. *in ſchol.*

Gravitas & diſtenſio talis quandoque non ſolum circa ventrem ipſum percipitur, ſed & totum pectus occupat; aliquando verò retrò & inter collum & dorſum, ac ipſas vetebras irruit: ſæpè utrumque latus ſubit; interdum verò tumorem circa os ventriculi efficit, & tunc ructus inanes fiunt, parum allevìantes; & flatuum, qui per alvum excerni conſueverunt, eruptio inhibetur: augetur malum, ſi ante perfectam reſtitutionem cibum largius accipiant; ſic enim magis membra inflantur, & cum dolore diſtenduntur.

In genere diſtenſio ſtomachi interdum uſq; adeò eſt moleſta ægro, ut neſciat, quorſum ſe convertere debeat? Interrogatus de paſſione, dicit: **Es ſey ihm alles zu enge ſorne.** Imò hæ anxietates interdum eo uſque procedunt, ut reſpirationes valdè difficiles reddantur: Si emittunt ructus, levantur; eructaturi, de inſigni anguſtia præcordiorum conqueruntur.

Inflatio ergò eſt Intumeſcentia, orta à flatibus, genitis ab acido per fermentationem in ſubjecto viſcido.

PROGNOSIS.

Quod attinet ſigna prognoſtica: nulli flatus ſunt boni, excipiantur jejuni, licet melius ſit, ſi ceſſant; innuunt enim ſtomachum ſub digeſtione plus minus defectuoſum; unde ordinaria ſunt hypochondriacorum ſymptomata.

Inflatio ventriculi, quæ in convaleſcentibus fit, recidivam morbi prioris ſignificat.

Ut ut autem per ſe parum in receſſu habeant inflatio ſtomachi & ructus, diutius tamen durantes, nec facilè corrigibiles, metum futuræ tympanitidis, ſeu hydropis ſicci injiciunt.

Ructus, qui ejiciuntur fœtidi, peſſimæ ſunt notæ, & à Gabelchovero *in Cent.* 2. *Cur.* 15. *in annotationibus* admodum funeſti declarantur: imo monet medicos, ut ſibi caveant à taliter eructantibus, ne fœtore contagium malignum in pulmones inſpirent.

Rarum eſt, quod Bartholinus *in actis Med. Hafnienſ. p.* 198. & Rhodius *C.* 2. *Obſ.* 52. obſervarunt externâ frictione corporis quocunque in loco ructus continuos.

CURA.

1. In cura attenuanda & expurganda materia viſcida, craſſa & pituitoſa in ſtomacho & primis viis hærens.
2. Per medicamenta aromatica ⊖ino-volatilia ☊ſa diſcutiendi flatus, ut facilius per guttur inferiùs erumpant, & ſimul acidum fermentativum temperandum vel corrigendum.
3. Flatuum impetus per ⦶ & ⦶ata, flatulentias figentia, & fermentationis motum ſiſtentia, penitus cöercendus & figendus.

Quoad I. conveniunt medicamenta vomitoria, citius & tutius evacuantia è ſtomacho fomitem morboſum, maximè ♉alia: imprimis à Rulando uſurpatur ▽ benedicta. Vomitoria ſi non comoda, aloëtica imprimis conveniunt, & pilulæ ex iis paratæ; hinc & pilulæ maſtichinæ, vel aloëphanginæ, quibus ſemper addatur gummi ammoniacum, galbanum, ſuccos viſcidos reſolventia & evacuantia: e. g. ad affectus ſtomachi chronicos & ſæpe recidivantes, ex materia viſcida acida oriundos, optimè conveniunt tales pilulæ uſuales.

℞. *g.* ✳*ci in* ✚*oſol.* ℥ß.
Maſtich. el. gr. xv.
aloës ſuccot. gr. jx.
extr. troch. alhand. gr. jv.
c. eſſent. menthæ f. *pilulæ* num. 60.

D. S.

Pillen auff etliche mahl.

Doſis 12. l. 15. &c.

Alia formula talium pilularum in affectibus hypochondriacis, hyſtericis, ſcorbuticis:

℞. *g.* ✳*ci* ✚ *ſolut.*
⦶*li* ♂*is Car.* ℥ ʒß.
aloes luc. gr. xv.
Maſtich.
Myrrh. aa. ʒß.
extr. troch. alhand. gr. viij.
c. ſ. q. *eſſent.* vel ☋ ♄*ati menthæ* f. *pilulæ* num. 105.

D. S. *ut antea.*

Pillen auff einmahl.

Quidam etiam commendat pulverem ſennæ laxativum, qui non eſt inelegans: Vel

℞. *pulv. jalapp.* gr. xij.
Scamm. ♃*at.* gr. iij.
⦶*i* gr. vj.
☋ ♄*at. carminat. cujuſd.* gutt. i. l. iij.
M. f. *pulvis*, S.

Purgier-Pulver auff einmahl.

Subtracto fomite, in ſpecie mirè conveniunt ſimplicia aromatica, carminativa dicta, i. e. ſalia volatilia oleoſa, acidum temperando & corrigendo, viſcidumque incidendo, qualia ſunt radices angelicæ, gentianæ, ariſtolochiæ rotundæ, acori veri, galangæ, cortices aurantiorum, nux moſchata, cardamomum, caryophylli, macis, zingiber, zedoaria, & cinnamomum,

momum, & ex his destillata ℴ℘a: è Θinis volatilibus oleosis simplicibus carminantibus paratæ misturæ, v.g.

℞. *Aqu. fœnicul.*
Menthæ aa. ℥iß.
carmin. c. V. ʒj.
∽ *anisi.*
essent. cortic. aur. ā ʒiij.
ℴ℘ *destillat. macis* gutt. v.
Syr. cort. aurant. ʒvj.
M. f. *Potio* cochleatim haurienda.
D. S.

Tränklein gegen die Blähung.

Chamomilla tam vulgaris quàm Romana, harumque ℴ℘ destillata sunt optima; conf. Forest. *l.* 18. *Obs.* 39.

Porrò semina quatuor calida majora, reverâ sunt solamen pauperum, uti Helmontius dicit; eorumque in vino paratum decoctum, optimè prodest. Item ℴ℘a eorum destillata, vel cum his & ∽u Θ*ci vinoso fiat Θ ℴ℘ sum, hinc ∽ anisi, Θ*ci anisatus, item seminis dauci, baccæ lauri, juniperi, exque his parata quæcunque.

Post convenit castoreum, quod est singulare remedium ad omnes affectus flatulentos, maximè muliebres & hypochondriacos, vel in substantia, vel ejus extractum & essentia, imprimis cum spiritu Θ*ci vinoso facta, aliaque ex eo parata remedia; item myrrha atque theracia. Cortices etiam aurantiorum sunt nobile aromaticum ad acidum stomachi corrigendum, & flatus discutiendos, item eorundem essentia, & oleum Ꝫatum, ∽Θ*ci cinnamomisatus, & in genere quæcunque aromatica Θe volatili oleoso largiter imprægnata. Ratione cinnamomi species omnes aromaticæ officinales hîc expetuntur: Vel

℞. *Semin. coriandr.* ℥ß.
anisi.
fœnicul. aa. ʒij.
zedoar.
zingiber.
galang.
Θ*ci aa. ʒj.
Specier. diatrion piper. ℥iß.
Elæosach. aromat. ʒij.
M. f. *Tragea grossa.* S.

Magen-Trisineth.

Ulterius ex compositis sunt aquæ stomachicæ, usitatæ tam simplices, quàm compositæ, fœniculi & menthæ, ▽ carminativa Dornerellii, ▽ cinnamomi cydoniata, syrupus corticum aurantiorum; item syrupus baccarum lauri vel juniperi: de quibus vid. Horstius *l.* 4. *obs.* 4. & *lib.* 5. *obs.* 2. quin etiam spiritus anisi, essentia chamomillæ Romanæ, olea Ꝫata seminum carvi, anisi, corticum aurantiorum, cinnamomi; item balsamus sulphuris terebinthinatus & anisatus in contumaciolibus ructibus est optimus; omnibus his meritò præfertur ∽ carminativus de tribus.

Ex his variæ concinnari possunt formulæ.

℞. *Aq. menthæ* ℥ij.
carm. Dorner. ℥j.
∽ *theriac. camphor.* ʒiij.
carminativ. de trib. ʒiß.
laud. opiati gr. iij.
Syr. cortic. aurantior. ʒvj.
M. f. *Potio.* S.

Magen-stärckende Mixtur.

Detur in paroxysmo, ubi nullus ardor aut æstus:

℞. *Aqu. chamomill.* ℥iij.
essent. Castor. ♀*is.* ʒiß.
∽Θ*ci *anis.* ʒj.
Syr. cort. aur. ʒiij.
M. S. ut suprà.
℞. *Elyx. propriet. sine acido* ʒiij.
essent. castorei ʒij.
opii ʒj.
M. D. S.

Magen-stärckend-Elixier.

Dosis 40. guttulæ.

Tandem etiam ∽ Φi nobilissimum est carminativum, imprimis dulcificatus. Hic enim, utut sit acidus, præfertur tamen reliquis, figendo potenter erumpentes ∽ flatuosos, & impediendo fermentationis & effervescentiæ motum, adeoque quascunque flatulentias cohibet: speciatim confert, si cum flatibus conjunctus sit ardor, seu æstus, aut etiam superveniant vagæ phlogoses, quæ nunc citò iterum evanescunt, nunc citò advolant, & solent oriri ex bile cum acido, in intestinis concurrente & vitiosè effervescente. Melioratur adhuc, si pro dulcificatione ejus loco V simplicis sumitur ∽ appropriatus, v.g. spiritus anisi, menthæ, baccarum juniperi, aut etiam spiritus vini aliquis aromaticus, seu spiritus vini carminativus ex vegetabilibus compositus, cujus exemplum exhibet Sylvius *l.* 1. *Prax. c.* 9. §. 18.

Convenit & ejus mixtura polychresta extemporanea contra flatus & ructus, & omnes morbos flatulentos.

Ad hujus imitationem præscribere soleo sequenti modo:

℞. ▽ *menth.* ℥ij.
carmin. ʒvj.
Elix. menth. ℥ß.
∽ Φ*i dulc.* gutt. xv.
M. S. ut anteà. Vel
℞. ▽ *menth.* ℥ij.
carmin. Dorner. ℥j.
∽Φ*i dulc.* ʒj. ad ʒiß.
♁ij *diaphor.* ʒj.
laud. opiati gr. iij.
Syr. cinnamom. ʒvj.
M. S.
Mixtur gegen die Blähung.

Item

Item ∽ ⌽i theriacalis ad 20. vel 30. gutt. convenit.

Porrò ambra in ructu contumaci ceu singulare specificum commendatur à Zacuto Lusitano *l.2. Prax. admir. Obs.7.* cum saccharo in forma pulveris usurpatum.

In ructibus fœtidis pilulæ mastichinæ conveniunt imprimis.

Item ad ructus acidos diuturnos præ cæteris conveniunt grana piperis, vel integra vel modicè confracta, no. v. vel vi. manè jejunè deglutita, vid. Riverius *Obs.* 37. *Morb. infrequent.* item armoracia; sicuti ad acidum destruendum in flatulentis affectibus alii laudare solent talos leporis pulverisatos, aut talos suillos, lapillos cancrorum, C.C. præparatum, imprimis ustum, ebur ustum, corallia rubra præparata, ♁diaphoreticum, &c. Unde ex his aromaticis & ▽eis possunt fieri pulveres egregii, e.g.

℞. *C.C. usti prap.* ʒiß.
cryst. prap.
ebor. usti prap. ā ʒß.
⊖*is absinth.*
Chamomill. ā ℈j.
M. f. *pulvis.* S.

Pulver auff etliche mahl.

Dosis ℈j. ad ʒß. Vel

℞. ▽ *Mentha* ℥iij.
cinnam. spirituos. ʒiij.
lapill. 69. *prap.* ʒj.
Syr. fœniculi ʒiij.
M. D. S.

Tränckelein auff etliche mahl.

Essentia absinthii omni pastu in cerevisia usurpetur, item succus expressus, vinum absinthites, ab omni pastu vespertino usurpetur pulvis ex coralliis, osteocolla, & osse sepiæ aa. pulverisatis in ♆ juniperino. Vel

℞. *Ebor. usti*
corall. r. prap. ā ʒß.
Spec. diatrion piper. ʒj.
Extract. zedoar.
cort. aur. ā ℈ß.
c. s. q. *sacchari, in* ▽ *fœniculi solut.* f. *Rotula,*
irrorandæ cum
♂ *destillat. macis* aut *fœnic.* gutt. iij.
M. D. S.

Magen-stärckende Küchlein gegen die Blähung.

Ubi nimia & contumacissima mucilago flatuum & ructuum causa, optimus est ∽ asthmaticus, vel solus, vel mistus cum duplo elixyr stomachalis Michaëlis, dosis gutt. xx. vel xxx.

Externè ♂a, tam destillata quàm decocta aut infusa, carminantia supra citata commodè possunt illiniri, fovendo desuper locum latere calefacto. Reliquis præfertur ♂ destillatum sapphirinum chamomillæ, seminum carminativorum: Vel

℞. ♂ *expr. nuc. Mosch.* ʒiß.
destillat. bacc. juniper. ʒj.
macis ℈ß.
M. S.

Magen-Balsam. Vel

℞. ♂ *Chamom.* ℥ß.
expr. nucist. ʒij.
destillat. cort. aur.
fœnic.
mentha.
zedoar. ā ℈ß. ad ℈j.
M. pro Linimento, S.

Magen-Sälblein.

Aut fotus humidus externè applicandus, e.g.

℞. ∽ *anisi* ℥ij.
vini camphor. crocat. ℥ß.
theriac. ʒiß.
M. S.

Umschlag wider die Blähung.

Applicetur cum panno coccineo, imponendo desuper laterem calefactum.

Item applicetur emplastrum de baccis lauri, malaxatum cum oleo chamomillæ, absinthii, menthæ vel juniperi. Vel

℞. *Tacamahac.* p. iij.
Balsam. Peruv. p. j.

Liquefacta misc. cum theriaca in emplastrum.

Item ♆ infus. aromaticorum, extrinsecè applicatus calidè convenit.

Clysmata carminantia etiam commodè simul injici possunt, qualia præscribi solent in cardialgia, colica flatulenta, &c. Clysmata etiam ex ⊡ humana imprimis pueri, vel sola, vel cum carminantibus cocta, e.g.

℞. *rad. angel.* ℥j.
sem. anisi.
fœnicul. ā ʒij.
ferm. pistor. ʒß.
Coque in ⊡ *pueri.*
℞. *Colatur.* ʒij.
adde
Mell. despum. ℥j.
♂ *destillat. carvi* ℈j.
Misc. pro Clystere in tympanitide.
Vel
℞. *spec. carmin.* M. j.
rad. levist. ʒvj.
sem. anisi ʒiij.
Coque in s. q. ⊡ *hum.*
℞. *Colatur.* ℥vj. ad ℥viij.
adde
Elect. de bacc. lauri ʒvj.
Mell. ♀ial. ʒj.
⊖ *ciner. clavell.* vel ⌽ *i ♀iat.* ʒß.
M. f. Enema.

SECTIO VI.
DE
ASSUMPTORUM IN STOMACHO RETENTIONIS LÆSIONE.

CAPUT I.
De
Vomitu & Nausea.

NOtum est, quod omnia alimenta, quæ per os ingeruntur, transmittantur ad stomachum; si autem fiat, ut hujusmodi ingesta rejiciantur denuò per os sursum ex stomacho, est motus præternaturalis: & dum varia humida, sanguis, pus, acida, biliosa, &c. subinde per superius ejus orificium & connexum œsophagum ejiciuntur, vocatur vomitus, quem ordinariò nausea præcedere solet. Jam quod attinet vomitum: vomitus revera nil aliud est, quam convulsio pylori, qui nervosus & fibrosus est, & hinc systole totius ventriculi per irritationem imprimis orificii superioris gravem & nimiam; dum enim, ut omnium optimè Helmontius expressit *Tract. Pyl. Rect.* §. 2. 6. 21. pylorus irritatus fortiter se contrahit, & constringit, fit, ut continuato fibrarum tractu, subitò sequatur motus totius ventriculi peristalticus inversus, qui à pyloro progreditur usque ad stomachum, & in orificio sinistro terminatur: idque propter fibras nerveas, tàm circulares quam transversas, stomachi tunicam mediam intertexentes, & in specie ab orificio sinistro ad dextrum protensas similiter constrictas; hanc pylori & totius stomachi convulsionem ad orificium sinistrum usque sequitur similis gulæ convulsio, indeque omnium contentorum ex stomacho in gulam, & sic per consequens ex gula in os profusio. Est enim pylorus, uti rectè inquit Helmontius, rector & præses retentionis & transmissionis alimentorum in stomacho, & omnium in stomacho reperibilium & excretorum. Vera esse ea, quæ modò dixi, confirmat ocularis experientia: conferatur, quoad vomendi modum Olaus Rudbeck, *in suis observationibus anatomicis, in Observ.* 20. *pag.* 309. Conf. simul Kerkringius *spicil. anatomico observ.* 1. ac Willis *in Pharmac. Rationali Part.* 1. *sect.* 2. *c.* 1. *pag.* 83. item quæ habet Helmontius *in tractatu Pylorus rector.* Si aperto pyloro vomitus contingeret, in duodenum maxima evomendorum pars decideret: unde hujus pylori primarium est peccatum in iis, qui lienteriâ corripiuntur.

Nausea præcedit vomitum; quæ vulgò dicitur laxatio nimia orificii superioris; quod tamen omninò falsum est: quin potius nihil aliud est, quam inane vomendi desiderium, & consistit in nimia orificii superioris vel sinistri ventriculi clausura, & firmiore constrictione, propter irritationem ejus loci à re molesta factam, quod innuere videtur Riverius, quando in *Praxi l.* 9. *c.* 7. orificii dicti robur accusat; sicut fortior constrictio pylori dat vomitum. Nam quod in nausea adsit talis constrictio & angustatio orificii stomachi superioris, patet ex eo: quod nausea reverâ sit species fastidii, quo aliquid abhorremus, & differt à vomitu secundum magis & minus: quando enim vel integer stomachus, vel speciatim orificium ejus superius à re molesta vellicatur, & hoc exinde nonnihil convellitur, fit nausea; unde in omni fastidio, & in specie in nausea, tam difficulter deglutimus, dum boli deglutiti in gula circa orificium superius ventriculi hærere videntur, & ulterius propter nauseam & ventriculi constrictionem inferiora versus descendere non possunt. Deinde, quando comedimus nauseantes aliquid, tunc sanè post deglutitionem rei molestæ sequitur ructus, non verò antè; quia scilicet anteà stomachus erat clausus, qui per intrusionem deglutiti aperitur, & sic sequitur ructus. Qui nauseant ex vino, post nauseam ructant cum molestia & difficultate: hinc est, quod, quando audimus res horridas, vel quando olfacimus res ingratas, hoc ipso nauseamus, dum totus stomachus ex contrarietate, & bina ejus orificia se quasi contrahunt. Claudit se orificium superius ex quodam horrore objecti molesti, quod fastidit; unde si nauseantibus res ingrata detrudatur, hoc ipsum sæpius, antequam stomachum intrat, per superiora rejicitur, ex pertinaci scilicet stomachi clausura, est igitur nausea stomachi quædam constrictio respuentis rem ingratam: sicut si continuetur irritatio à re molesta istius loci, ita ut fibræ exinde usque ad pylorum protensæ exindè convellantur, adeoque fortior pylori, & consequenter totius stomachi, superveniat strictura, & convul-

vulsivus spasmus, nauseam sequitur vomitus: vid. Helmontius *in Tr. Pylor. Rector.* Orificium enim inferius superiori magis est robustum, unde & fortius; superius verò magis sensibile, unde illud in vomitu necessariò vi convellitur, superius autem se aperire, & pressuræ pylori cedere debet.

Cùm ergò constet: vomitum esse constrictionem convulsivam, patet, illum referendum esse inter actus non voluntarios, adeò ut rarus sit vomitus voluntarius: quale exemplum Bartholinus *C.* 1. *Histor. anat.* 39. observavit. In his certè voluntariè vomentibus videtur adesse similis stomachi structura, atque est in hominibus ruminantibus, qualia exempla etiam videre potestis in Aquapendente, & in Horstii *Obs. l.* 4. *Observ.* 9. & citato Bartholino *C.* 5. *Histor.* 16. Nempe in his ruminantibus observatus fuit stomachus solito fibrosior & carnosior, quasi vestimento musculoso esset indutus, ratione cujus, tanquam per musculos, voluntariè movetur stomachus, & fit regurgitatio ciborum in os pro ruminatione; aut voluntariò rejiciuntur penitus per vomitum.

PARS AFFECTA.

Subjectum nauseæ & vomitus, seu pars affecta, est ventriculus, & quidem ratione orificii sinistri in nausea; ratione pylori autem in vomitu.

CAUSÆ.

Horum causa proxima est, quicquid vehementer irritare, h. e. difficili molestiæ sensu afficere potest orificium stomachi superius & inferius; hinc enim fit, ut, irritatis fibris nerveis, copiosius eò deriventur ~ animales, à quibus convulsivùs stomachi excitatur motus. Irritatio autem est præternaturalis molestia ac violenta sensatio: sensatio est violenta impressio, ab objecto facta in parte sensibili; quæ impressio in partibus externis vocatur dolor, in internis vocatur irritatio. Si ergò adest irritatio superioris orificii, fit nausea; sin inferioris, fit vomitus.

DIFFERENTIÆ.

Ratione hujus observandæ sunt differentiæ, quando vomitus est vel naturalis, vel artificialis. Artificialis elicitur arte, vel mechanica, dum intruditur digitus in os; vel pharmaceuticâ, scilicet per remedia vomitoria stomacho ingrata.

Vomitus naturalis est vel symptomaticus, qui occasione alterius morbi, certo modo per consensum stomachum afficientis, evenit, ut in paroxysmis febrium intermittentium; vel est criticus, qui evenit in statu morbi, beneficio naturæ solventis & emittentis materiam morbificam coctam, & se ipsam cum salute ægri exonerantis. Symptomaticus est vel per essentiam primariò affecto stomacho, vel per consensum secundario eodem laborante: si per essentiam causa irritans, i. e. humores seu excrementa acria vel in eo generantur, vel aliunde eò deferuntur; in specie vel ex copiosis arteriis stomachum ubique cingentibus; vel ex intestinis, in specie duodeno, per vitiosam regurgitationem succi biliosi & pancreatici in ventriculum. Vomitus per consensum fit, si ob connexionem nerveam cum alia parte affectâ sequitur vomitus: e.g. ex plaga capitis: vomitus ratione materiæ excretæ alius est alimentorum, alius medicamentorum, alius purulentus, alius sanguineus.

Per essentiam fit vomitus propter causam irritantem in stomacho existentem, quæ sunt vel contenta liquida, vel ipse ventriculus affectus: v. g. inflammatus, vulneratus, aut exulceratus, aut excoriatus, adeòque facilè irritabilis. Prior causa infert vomitus leviores facileque curabiles: posterior verò contumaciores, interdum lethales. Imprimis vomitus admodum diuturni & continui, aut qui nullis cedere volunt remediis, sæpius vitium vel pylori, vel partis solidæ adhærentis præsupponunt, ita ut hic sit vel omninò occlusus, vel scirrhosus, vel tremore alio affectus, cujus non pauca hinc indè prostant exempla: sic Salmuth *C.* 1. *Histor.* 20. dicit: quod scirrhus pylori interdum eveniat Hypochondriacis, qui vomitus continuos ciborum inducat: item Bartholinus *C.* 4. *Hist.* 47. ex pyloro, callo obducto, vomitus continuos observat: Rhodius *Cent.* 2. *Observatione* 63. habet vomitum perpetuum à steatomate, utrique scilicet orificio adnato. Vomitum ex ulcere vidit Hildanus *C.* 5. *Observ.* 36. ex fistula Schneiderus *de Catarrhis*, speciatim *pag.* 439. ex gangræna Ballonius *Lib.* 1. *Consil.* 43. & ex herpete Panarollus *Penth. Obs.* 43. Sicut in morbis malignis post vomitus continuos & contumaces, atque insequentem mortem, observatum fuit, quod eschara quasi & incipiens gangræna in eorum stomacho reperta fuerit. Pertinent huc vomitus scorbuticorum sæpius contumacissimi propter ⊖ acre scorbuticum vellicans.

Hæ & similes causæ imprimis inducunt vomitum per essentiam.

Quod attinet contenta liquida vomitus inferentia: sunt vel assumpta, vel retenta, vel transmutata, vel transmissa errore quodam ex intestinis. Ad transmissa pertinet vomitus, in principio paroxysmorum, febrium intermittentium, dum nempè succi ex pancreate & felle in intestinum duodenum effusi, violenter effervescendo pylorum irritant vicinum, aut etiam in ipsum stomachum regur-

gurgitant, & ita vomitum inferunt: item si bilis per insertionem ductus cholodochi vitiosam, item sanguis congrumatus, pus, huc deferantur: quo etiam feces alvi spectant, & clysteres & suppositoria vomitu rejecta. Mirabilia interdum excreta ex stomacho per vomitum sunt rejecta, inter quæ est rete illud artificio quasi humano contextum, de quo vid. Kerkringius *in spicil. anatom. Observ.* 6. observatus etiam fuit vomitus butyraceus, licèt æger butyrum non comederit; seraceus, cochlearum, bufonum, lacertarum, vid. Bartholinus *C.* 5. *Histor.* 54. & Schenkius *Observ.* & M. A. N. C. *ann.* 3. Notum est, quod assumpta, sive quantitate nimiâ ingesta, ut comessationibus & crapulis dediti experiuntur, sive qualitate quacunque vitiosa, acria & rancida, ventriculo aliàs inimica & molesta, & præprimis, quæ vel individuali fastidio abhorremus, vel ♉alia, ☿alia, aut similia acria, irritando stomachi tunicam nerveam, vel quæ in eodem facilè corrumpuntur, quod gulonibus, item infantibus lactantibus frequens malum, vomitum inferant: sicuti videmus tantillum odoris ♉alis, quod impraegnat vinum infusionis antimonii, citra corporalem ejus motum, stupendos non rarò inducere vomitus. Ita ab arsenico vomitum lethalem Salmuth *C.* 1. *Obs.* 10. ab helleboro albo Bonettus *Sepulchret. l.* 3. *Sect.* 8. *Observ.* 6. ab assumpta Gilla Theophrasti Henricus ab Heer *Obs. oppidò rar. Obs.* 26. ex abusu infusi agarici & foliorum sennæ Libavius *in Cista Med. Hornungii Epist.* 76. & à croco metallorum Hildanus *Cent.* 4. *Obs.* 51. *atque* 79. annotarunt. Faciunt huc etiam pinguia, aut crebrius aut etiam copiousis assumpta; idque duplici ex ratione; pinguia enim ceu difficillimè digestibilia, reluctando fermento acido-⊖ino, non leves inferunt molestias & gravant stomachum: præterea orificium superius laxant; unde, dum ex irritatione horum supervenit pylori constrictio, ex laxitate stomachi facilè supervenit vomitus. Huc pertinent decem uvæ ultra tres menses succi plenæ rejectæ, quarum mentionem facit Kerkringius *loco allegato*, item suo modo vomitus sebaceus in M. A. N. C. *ann.* 3. *Obs.* 253.

Retenta sunt v. g. recrementa post digestionem primam in stomacho: transmutata sunt cruditates variæ, nidorosæ, & acidæ: quo etiam pertinent vermes, nauseam & vomitum excitantes: de quibus Riverius *Cent.* 1. *Obs.* 28. & Bartholinus *Cent.* 1. *Histor.* 47. & *C.* 3. *Histor.* 14. M. A. N. C *ann.* 3. *Obs.* 258. & Mœbius *instit. Med. lib.* 2. *P.* 2. *c.* 5. *pag.* 183.

Vomitus per consensum est ferè frequentissimus, & fit, si causa conjuncta sit extra ventriculum, motusque hi ab extraneo quodam ipsi imprimantur. Partes ventriculum in consensum trahentes duplicis generis sunt: ita ut vel ratione continuitatis, quæ partibus cum ventriculo intercedit, œsophago scilicet, diaphragmati & intestinis, vel ratione istarum partium, cum quibus stomacho intervenientibus nervis est connexus; sic œsophagi pars superior, si digito tantùm vel quocunque modo irritetur, si non statim vomitum, vomendi tamen conatum, excitat: diaphragmatis concursum tussis, illiusque validior concussio, vomitum pedissequum habens, confirmat: licet communionem nervorum, quæ partes has duas intercedit, aliquid huc conferre, non adeò improbabile sit. Intestinorum tandem affectus eo modo accusandi sunt, quatenus iisdem illorum motus peristalticus vel in totum, vel ex parte invertitur, eoque ad ventriculum continuato, hic exagitatur, & concutitur: hinc notoriè sequitur vomitus in dysenteria, passione colica, iliaca, & vermibus, quæ per communes sibi nervos movent vomitus, sunt præsertim, caput, renes, epar, uterus atque lien: sic in nephritide, ordinariò supervenit vomitus, quia renes ex eodem plexu mesenterii hauriunt nervos, ex quibus nonnulli ad stomachum derivantur: pariter ac abdominis reliqua viscera vomitus sympathicos excitant, qui à solis illorum spasmis deduci debent, quoniam nervos à plexibus mesenterii comunes cum ventriculo possident: item in passionibus mulierum hystericis crebrius oriuntur vomitus, & quidem interdum salubres; nam in his partes membranosæ insigniter convelluntur: item in contusionibus cranii, aliisve similibus vulneribus capitis sæpissimè superveniunt biliosi vomitus, propter membranas cerebri, stomacho & reliquis partibus, præsertim internis, plus minus communes, aut genus nervosum ad inordinatum motum concitatum, quod colligitur à tremore, convulsionibus & deliriis, eundem vomitum concitantibus. In specie mulieres patiuntur vomitus insignes, non tantum propter suppressionem menstruorum, sed etiam quando virorum sunt cupidæ, ob ∾ animales affectos, & indè succum fermentativum stomachi alteratum: vid. Hildanus *C.* 4. *Obs.* 32. item Deodatus *in valetud. pag.* 172. & Hôferus *in Hercule Med. p.* 137. Quo etiam referendi vomitus spontanei salutares, qui periodicè infestant nonnullos, idque ferè ex viscerum abdominis, ventriculo plus minus vicinorum vel connexorum vitio: tale exemplum refert Schenckius *lib.* 3. *Obs.* 1. dum quidam singulis mensibus per biduum bilem utramque & cum pituita conjunctam vomere solitus, vitam ad multos annos produxit. Imprimis ii hoc malo vexantur, qui vitio nonnullo splenis sunt affecti, ut videre est apud Forestum in *lib.* 18. *Observat.* 17. de quodam, qui circa lienem subin-

subinde dolebat, idque per certa intervalla, unde certis ferè periodis humorem melancholicum, sæpè etiam omninò atrum, evomuit: sic Borellus *in C.* 3. *obs.* 93. *pag.* 270. *&* 279. insigniter commendat utilitatem vomitus menstrui: & apud Panarollum *in Pent.* 1. *obs.* 22. habetur vomitus matutinus ordinarius, multa symptomata præservans, item vomitus septennis salutaris in puella ob mensium suppressionem. Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Prax. admir. obs.* 13. de quodam, qui singulis mensibus duobus diebus quatuordecim vel 15. libras per vomitum excernebat humoris nigerrimi & pici liquidæ similis, qui exinde omnino salvus ad annum 80. produxit vitam; & *Obs. sequenti* refert, quendam tribus quibusvis mensibus atrabilario vomitu periodico laborantem usu chalybis curatum, apertis hæmorrhoidibus, per quas evacuabatur sanguis, & *lib.* 3. *Prax. admir. obs.* 115. recenset perniciosissimum vomitum menstruum materiæ globiformis concretæ. Facit huc vomitus studiò prolectus in hypochondriacis, si scilicet singulis mensibus, aut sex hebdomadibus, semel largius mero se ingurgitant, & hinc vomitum artificialem non citra sanitatis commodum instituunt. Elegans quoque & admodum ridiculum est exemplum Plateri *in observ. pag.* 655. de frequenti vomitu, post amputatum caput secuto: simile inter rara referendum est exemplum Bartholini *C.* 4. *Histor.* 44. de vomitu contagioso in familia quadam, qui malignitatis fuit suspectus, & similiter alios per contagium affecit. Pertinet huc vomitus continuus lethalis ex corruptione & sphacelo pancreatis, quod cum substratum sit ventriculo, sphacelosum factum illum facilè irritare potuit: vid. Barbette *in sua Prax. l* 4. *c.*2. item vomitus contumax lethalis ob pancreas lapidosum vel scirrhosum factum recensetur à Panarollo *Pentec.* 1. *obs.* 44. & depressio cartilaginis mucronatæ, quam Barbette *Anat. Practic. lib.*4. *c.*4 & Deckers *in Praxin ejus pag.* 156. annotarunt.

Inter ea, quæ vomuntur, etiam est pus, & sanguis purulentus & cruentus.

Spleneticis valdè familiares sunt vomitus quicunque continui, tam cruenti, quam non-cruenti. Vomitus splenetici non-cruenti subinde periodicè nonnullos affligunt, præcedente non rarò dolore tensivo circa regionem splenis, idque cum talium ægrorum euphoria: vid. Forestus *l.* 18. *observ.* 17. item Borellus *Cent.* 3. *observ.* 93. & in *Append. dicta Centur. pag.* 279.

Vomitus puris fit ex variis locis, pure vel in ipso ventriculo ex hujus abscessu, ratione ductus continui, v. g. œsophagi & intestinorum, vel ex aliis partibus per metastasin translato ad stomachum: quod testantur observationes, abscessus hepatis, pancreatis, lienis, mesenterii, &c. fuisse evacuatos per vomitum, sicut ab abscessu hepatis vomitu rejectum pus Bonetus *in sepulchr. l.* 2. *obs.* 40. testatur: de quibus infrà plura, ubi de inflammationibus.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica: de illis vix opus est, ut multa dicam, cum satis manifesta sint: imminente enim vomitu patiuntur ægri aliquam molestiam circa præcordia, & monstrant regionem cordis: huic supervenit vertigo, cum qua salivæ copiosus fluxus evenit, tremor labii inferioris, tandem violentus conatus stomachi, quo rejiciuntur omnia ex stomacho.

Causæ autem quia variant, determinantur hoc modo: differentia nempe vomitus per essentiam & per sensum probè attendenda est, quia in hac versatur cardo totius curæ, & artificiali conjecturâ hîc opus est.

Nempe vomitum esse per consensum hariolamur, si partes quædam suo modo consentiunt cum stomacho, vel ob vicinitatem texturæ cum nervis affectæ, ita ut vel doleat, vel passa læsionem plus minus sensilem, subitò superveniat vomitus, stomacho antea robusto.

Sæpè affectus hi per consensum ratione originis, sunt adeò occulti, ut non nisi artificiali signorum syndrome præcognoscantur, donec manifesti fiant: v. g. interdum calculus & colica faciunt vomitus, ubi calculus non statim sentitur.

Vomitus per essentiam cognoscitur, si post repetitos vomitus, & stomacho exinanito sæpè supersit inanis vomendi conatus, illius gravitas, tensio & inflatio, cibi fastidium, ructus acidi vel nidorosi, similiaque signa observentur: & quidem, si tumor vel ulcus subsit, nullis remediis mitigari potest excretio, imò pus in posteriore casu simul excernitur: sin verò vulnus, ex loco aliisque illius circumstantiis hoc concludere licet.

Utrum verò humor ad vomitum stimulans in cavitate ventriculi liberè fluctuet? vel rugis aut tunicis ipsius inhæreat? dignoscitur: quod ille levissimo conatu & sine alimento rejiciatur, contingat à pastu quædam ventriculi tensio & anxietas, aut si post pastum vomitus contingat, ut plurimum soli tamen humores vitiosi excernuntur: hic verò ab ingestis præprimis demum cibis contingit, citra verò illos nausea admodum molestat, & rejiciuntur alimenta sine humoribus aut cum illis maximo demum cum conatu viscidi & crassi valde.

PROGNOSIS.

In specie causæ remotæ ante omnia probè considerandæ sunt, cum ipsis vomendi conditionibus; hinc enim vomitus, qui est à causa externa, vel ex mensium suppressione, qualis in gravidis, vel vomitus in principio morborum spontaneus non nimius, vel in declinatione morborum criticus, potius salutares sunt, quam periculosi: sin verò nimius, à pharmaco præsertim aut veneno, vitæ periculum portendit.

Si à tumore similique conformationis ventriculi morbo contingit, pro hujus faciliori aut difficiliori cura de vomitu sedando modò major modò minor spes est.

Vomitus ab humore viscido difficillimè curatur, dum Hildanus *Cent.* 4. *Observ.* 32. de quadam Religiosa refert; eam per 31. annos singulis diebus pituitam viscidam, bile interdum intermixtam, evomuisse.

Vomitus chyli & alimentorum frequentior, malus est, potissimum si cum febre fiat: vid. Hippocrates *Lect.* 7. *aphor.* 37. semper enim ratione excretorum observandus est *Aphor.* 2. *Sect.* 1. in vomitionibus, quæ sponte fiunt, si qualia oportet, evacuentur.

Vomitus lividus, præsertim plus minus graveolens, aut vermium, superveniens in morbis, præsertim malignis: item vomitus humoris fusci & obscurè nigricantis sunt lethales.

In morbis malignis vomitus continuus & protractus pessimum signum est.

Ordinarium quidem est, ut in morbis malignis ex contagio haustis in principio morbi adsit nausea & vomendi conatus: sed si in progressu morbi superveniat vomitus, isque pertinaciter perduret, pessimum est signum, & plerumque mors sequitur. In benignis morbis optimum signum est vomitus, sive in principio sit, sive in statu, ut fit in febribus intermittentibus, ardentibus benignis, innuit enim vim naturæ adhuc laudabilem.

Vomitus, qui superveniunt casui ab alto, percussioni, & aliis læsionibus capitis, funestum sunt signum, innuunt enim gravem læsionem cerebri, cranii & meningum, & nisi tempestivè instituatur trepanatio, mors supervenit.

Vomitus hypochondriacorum & scorbuticorum, item spleneticorum, aut qui lienis & aliorum viscerum scirrho, aliisque chronicis laborant affectibus, periodicus, est saluberrimus, cui supervenientes hæmorrhoides levamen morbi certum tutumq; afferunt.

Vomitus porraceus, æruginosus, nigricans, item ex multis humoribus constans, ceu variegatus ac fœtidus, valdè periculosus est: vid. Hippocrates *Prognost. loco allegato* §. 11. 12. &c. & Riverius *l. a.* nisi tales à certorum ciborum cruditate aut corruptione proveniant: niger verò, qui affectibus melancholicis obnoxiis contingit, non semper est periculosus.

Vomitus ex pituita & bile permixtus, uti commodissimus est; ita sincerior, seu pituitosus aut biliosus tantùm, deterior observatur: vid. Hippocrates *Prognostic. Text.* 12. §. 9. *&* 10. & *l.* 1. *Prædict. Textu* 881. item Riverius *Prax. l.* 9. *c.* 7. *pag.* 413. *&* 414.

Pariter fecum alvi & ano injectorum vomitio semper lethalis existit: vermium verò aliorumque toto genere p.n. rejectio, utut ratione causæ mala quidem sit, bona tamen ratione effectus dicitur.

Denique vomitus criticus est laudabilis, symptomaticus verò, periculosus: vid. Deckers *in Praxi Barbett. pag.* 128.

Modò attendamus causas, faciles erimus in prognosi.

C U R A.

Quod attinet methodum medendi: in hac

1. Causarum remotarum irritantium habenda est ratio, eæque ante omnia removendæ.
2. Sensus ventriculi, speciatim pylori, acutus, & nimius spirituum impetus, ceu causa efficiens formalis, opiatis leniendus & sufflaminandus.
3. Medicamenta ventriculo grata aromatica volatilia suaveolentia, admistis blandè acidis adstringentibus pro fibrarum debito tono firmando, & labefactato restituendo, usurpanda.

Pro his scopis obtinendis observandum:

I. Non quemlibet vomitum esse sistendum: non spontaneum, aut motum instinctu naturæ, sed saltem eum, qui aut nimius aut symptomaticus, adeoque ex vi causæ morbosæ cum virium ægri dispendio accidit. Vomitus criticus sinendus est, nisi sit nimius: vomitus mulierum gravidarum non est supprimendus, nisi excedat, quia tunc evacuatur corpus primis mensibus, & puerperium inde ipsis salubre evenit; non tamen excedat modum. Pluribus evenit in principio morbi vomitus, qui non sistendus, sed si maturè vult supprimi, illum promoveamus.

II. In vomitu scorbutico non conveniunt calida aut acria aromatica, quæ malum magis exasperant, sed potiùs absorbentia seu acrimoniam ⊖is scorbutici mitigantia & temperantia, qualia sunt lapilli 69. ebur sine igne, corallia, ♁ diaphoreticum, item juxta Eugalenum lac, præprimis caprillum, cum succo nasturtii aut cochleariæ mistum; ut sic cessante acrimonia cesset vomitus: vid. Doringius *Cent.* 2. *Epistol.* 30.

III. Vomitum sanguinis citò compescere optimum est, aliàs ob copiosam profusionem sanguinis ac spirituum sequuntur lipothymiæ ac syncopes lethales.

IV. In vermibus semper procurandus, nec

nec alvus sit adstricta, sed alternis ad minimum diebus, vel arte, vel natura, alvi dejectio promovenda.

V. In omni vomitu unicè observetur, ne alvus sit adstricta, sed quantum possibile est, aperta teneatur, hinc lenes clysteres tantùm non in omni vomitu, imprimis contumaci, commendantur, ut, quod irritat ventriculum, derivetur ad intestina, & eliminetur. Iidem tamen in pauca quantitate injiciantur, ne ventriculi fundus colo incumbens exindè comprimatur & irritetur: conf. Gabelchoverus *Cent.* 2. *Cur.* 43. Purgans blandum interdum convenit, quod revellendo simul videtur operari, cui tamen tantillum opii addendum.

Excipitur tamen casus, morborum quorumvis, cum excretione cutanea, plus minus critica, conjunctorum, e.g. febres acutæ cum variolis, petechiis, purpura, scabies, aut pathemata corporis & artuum scorbutica per excretionem cutaneam, miliarem, &c. levatorum. In his enim, præsertim febribus acutis cum excretione cutanea conjunctis notandum, sicut ante excretionem istam ferè intensiùs urgent præcordiorum pathemata, anxietates, difficiles respirationes, vomitus, hypochondriorum tensiones, alvi fluxus; &c. quæ omnia præcedente ista excretione cutanea cum euphoria cessant; ita si impediatur ista excretio, mox vel redire hæc pathemata, & horum loco capitis & generis nervosi symptomata supervenire. Etsi ergò in tali casu pertinacior vomitus urgeat, profectò vel planè non, vel cautissimè conveniunt clysmata, ne motus iste ad extrà excretorius. invitando intestina, provocetur intro, ac diarrhoea symptomatica aut dysenteria excitetur. Potius appropriatis sudoriferis, opiatis, debitè mistis naturæ turbatus motus restituatur.

VI. Somnus: quantum fieri potest, conciliandus: Nam & hic motum humorum quemcunque, tam progressivum, quàm intestinum, sistit, irritationes lenit, & evacuationem quamcunque cohibet.

VII. Ab errore externo, imprimis à veneno ingesto, si sit vomitus, non est sistendus, sed tamdiu usus remediorum continuandus, quamdiu est suspicio veneni aliquid adhuc superesse, & medicamenta in ventriculo remaneant. Promoventur in tali casu vomitus, assumendo potulenta, in specie pinguia, acrimoniam excessivam venenorum corrigentia.

VIII. In nausea, inappetentia, & similibus stomachi humoralibus affectibus non diu cum vomitoriis, cunctandum, ne præternaturalibus humoribus aliorsum raptis, frustra instituatur vomitio & alii graviores superveniant affectus: Conf. M. A. N. C. *ann.* 8. *obs.* 42. *pag.* 71. Vomitiones verò inanes cum intumente abdomine, rhabarbaro optimè juvantur, ut notat Pharos Medicorum *p.* 399. §. 32.

Quod ergò attinet remedia ad vomitum directa, quæcunque causa sit irritans, removenda, unde si fuerit per essentiam vomitus, evacuanda est causa irritans. Causam autem, quæ removent, sunt varia, pro causarum varietate. Pro hoc scopo usurpatur vomitorium, & quidem mediocre, præprimis si assumpta copiosiora prava & quocunque modo stimulantia, item humores excrementitii in ventriculo tale quid præstent: vid. Vallesius *lib.* 2. *Epidem. Lect.* 5. Hoffmannus M.M. *lib.* 1. *c.* 9. & Riverius *l.a. p.* 414.

Aut etiam blandum purgans suprà jam commendatum. Utraque interdum ad modernorum imitationem cum parva opii dosi usurpanda: quod si verò per consensum vomitus fuerit, curato primario morbo, etiam curabitur vomitus.

Quæ irritationem stomachi sensibilem, & nimium spirituum impetum compescunt, sunt opiata, & alia anodyna, quatenus spirituum in fibris ventriculi impetum refrænant, sensum stomachi obtundunt, ejusque perceptionem hebetant. Omnes vomitus compescuntur laudano opiato, quod primarium vomitus sistens est, præprimis si à vomitorii nimio impetu tale quid fuerit: vid. Sylvius *Prax. lib.* 1. *cap.* 15. & Willisius *loco allegato.* Potest etiam usurpari essentia opii, theriaca, Mithridatium, philonium Romanū, electuarium de ovo, diascordii Fracastorii, essentia & extractum theriacale cum laudano opiato, syrupus papaveris, crocus, tam internè quam externè adhibitus: e.g. in vomitu simpliciter compescendo, demulcendo ventriculum nimis irritatum.

℞. *Aq. menth.* ℥ij.
Mastichin. ℥ß.
el. diascord. Frac. ʒij. vel ʒiij.
Succ. cydon. ʒvj.
M. f. *Potio*, S.
Stärck-Tränckleín.

Expertus etiam est sequens Bolus in vomitu, singultu & similibus.

℞. *Theriac.* ʒß.
laud. opiat. gr. j.
Ol. destill. macis gutt. ij.
c. *succ. cydon.* f. Bolus. D. S.
Lattwerge auff einmahl.

His pro tertio scopo adjungantur stomachica benè odorata & aromatica, ventriculo grata. Nam uti fœtida nauseam inferunt, sic aromatica suaveolentia solantur stomachum. Hæc inter primaria sunt cydonia, & quæcunque cydoniata, in specie vinum cydoniatum per fermentationem, mentha, absinthium, melissa, radix zedoariæ & cyperi, cortices citri & aurantiorum, mastix, caryophylli, nux moschata, macis, præ cæteris ciñamomū, & hinc Aq. ciñamomi simplex & cydoniata, syru-

syrupus de canella Mynſ. eſſentia cinnamomi & caſſiæ ligneæ Mynſ. elixyr menthæ, aqua maſtichina Mynſichthi, item decoctum Joëlis *pag.* 324. ad quemvis vomitum præſtantiſſimum ex caryophyllis & maſtiche: quod videb. apud Sennertum *l.* 2. *Prax. de Vomitu, p.* 155. Item eſſentia & ∽ maſtichis, menthæ, theriacalis camphoratus, elixyr proprietatis Paracelſi: de quo vid. Horſtius *l.* 4. *Obſ.* 15. Elixyr vitrioli Mynſichthi, balſami Peruviani aliquot guttulæ, & ejus ℞ ad imitationem Williſii parata; hinc ſimplicium iſtorum extracta, & ꝏ deſtillata. Camphora cum ſpeciebus dia-moſchi aſſumpta commendatur à Riverio. Quoad adſtringentia, excellunt cydonia, ſyrupus de roſis ſiccis, qui blandè adſtringit, ſyrupus coralliorum Quercetani, hinc ſuccus granatorum, ✛ vini, roſaceum, præprimis acetum zedoariæ per infuſionem; decoctum & extractum radicis tormentillæ, biſtortæ, quo vix præſtantius remedium hoc in caſu datur; extractum abſinthii, ligni aloes. In ſpecie confert ∽ ⊖li cum conſerva menthæ, abſinthii, roſarum, &c. præſertim ∽ ⊖li ♂is, qui primarium ſpecificum eſt ad ſiſtendum vomitum: nam præter acorem ſtomacho gratum habet ſimul ſaporem adſtringentem ob conſortium ſubſtantiæ metallicæ, quam cum vitriolo ſecum vehit; uti etiam ∽ ⊖li Philoſophicus, item cum ſpiritu ⊖li vel ſpiritu ⊕i ex ♁ ſigillata paratus liquor ſtypticus: vid. Prævotius *p.* 41. *in ſelectis.* Hinc dicitur à Prævotio & Bartholeto aurum potabile ex ♁ ſigillata; quia ♁ ſigillatæ ineſt aliquid de primo ente auri. ℞ ♂is adſtringens ſimiliter eſt conveniens, & omnes ex ♂e paratæ ℞æ; alumen miſturis additum pro hoc ſcopo, & abſorbentia ♁ea primaria ſunt, ut bolus Armena, ♁ ſigillata, corallia, & omnia ex iis parata medicamenta; Ex his omnibus præ cæteris palmam præripit ſuccus cydoniorum: hinc ſpiritus vitrioli prodeſt; Nam ſpiritus ſeu oleum vitrioli ad aliquot gutt. v. vel vj. in hauſtu vini Malvatici admodum commendatur à Rulando & Hartmanno in vomitu diuturno, doſi cochl. j. vel ij. donec ſiſtatur vomitus. Alii mixturam hanc præſcribunt ita:

℞. ▽ *Menthæ* ℥ij. vel iij.
cinnam. ʒvj.
Succi cydon. ℥j.
∽ ⊖*li rect.* gutt. v. vel vj.
ꝏ *deſtillat. cinnam.* gutt. iij.
M. S.

Anhaltendes Magen-Träncklein.

Capiatur cochleatim, v. g. cochl. j. per vices & feliciſſimè operabitur: cui interdum gr. j. vel ij. ad ſummum gr. iij. laudani opiati poſſunt addi, & ſic erit efficacior. Vel

℞. ▽ *cinnam. ſimpl.* vel *cydon.* ℥iij.
∽ ⊖*li* ℈ß.
ꝏ *deſtillat. cinnam.* gutt. iij. vel jv.
Syrup. Menthæ. ℥j.
M. f. *Potio*, S.

Anhaltende Magen-Mixtur.

In ſpecie convenit in vomitu nimio, qui in febribus accidit, cum animi deliquio, aut ubi extrema frigent, propter ambram, quæ ſtomacho pergrata.

Item ubi non ſufficit acor adſtrictorius, ad alumen confugiendum, quod in omnibus fluxibus ſanguinis & aliorum ſuccorum potentiſſimum eſt: & ſanè inſignis Practicus, ſequentem miſturam in ſecretis habet contra vomitum, lienteriam, alvi fluxum & ſimiles affectus, ubi moderatâ aut paulo fortiori opus eſt adſtrictione. Formula eſt hæc:

℞. *Aqu. Menthæ.*
cinnam. ā ℥iß.
(vel ▽ *Menth.* ℥ij.
cinnam. ſpirituoſ. ℥j.)
adde
∽ ⊖*li* ℈ß.
ꝏ *deſtillat. mac.* gutt. v. l. vj.
alum. gr. iv. vel v.

M. pro hauſtulo cochleatim capiendo in vomitu, tam ſanguineo quàm communi, lienteria, & aliis diarrhœis.

Theriacæ ʒj. cum aceto aſſumpta etiam confert. Vel paretur bolus ex theriaca, & ∽ ⊖*li* ad gutt. ij. l. iij. In vomitu febrium, præſertim malignarum, remedium elegans ⊖ abſinth. ℈j. cum cochleari ſucci limon. vel granatorum miſti. vid. Riverius *Cent.* 1. *Obſ.* 15. *& C.* 2. *Obſ.* 99. e. g.

℞. ▽ *Cinnam.* ℥iß.
Succi Citri ℥j.
⊖*is abſinth.* ʒj.
corall. r. præp. ℈ij.
Syr. de roſ. ſicc. ʒij. l. iij.
M. S. ut *ſuprà.*

Si pituita craſſa in cauſa ſit, pro hujus inciſione conveniunt aromatica & incidentia ⊖ina, ut ∽ ⊖is vel nitri theriacalis. Sin verò malum ab eroſione & inflammatione tunicarum ventriculi, conveniet linctus ex mucilagine ſeminis pſyllii, cydoniorum, cum Syrupo ſolutivo: vid. Barbette, *Prax. loco allegato p.* 134. *&* 136.

Inter externa ad vomitum compeſcendum, præter illa de anorexia relata, conveniunt cruſta panis ſeu panis toſtus aceto vini vel vino adſtringente, aut in quo cydonia ebullierint, vel vino malvatico ebrius, hinc pulveribus aromaticis, caryophyllis, cinnamomo, mace, &c. adſperſus, & ita externè ſtomacho calidè applicatus: item ∀ cam-

camphoratus, vel balsamum Anglicum calidè cum linteis multiplicatis sæpiùs admotum, item fotus humidus ex decocto absinthii, menthæ, melissæ, pulegii, & similibus aromaticis in vino vel aceto decoctis, cum linteis multiplicatis vel spongia calidè admotus, e.g.

℞. *Comar. absinth.*
herb. menth. à M. ij.
rad. acori veri.
levist. ā. ʒvj.
cyperi ⊙.
galang. aa. ʒij.
Mastich. ℥ß.
caryophyll.
macis aa. ʒij.

Concis. & contus. includ. sacculo interpassato, in forma oblonga vel triangulari, qui ita paratus & probè calefactus imponitur stomacho; vel calefactus irroretur c. vino, & calidè imponatur stomacho; vel coquatur in vino, V, +o, &c. & ita fervidus applicetur.

Item theriaca, vel sola vel cum Balsamo Peruviano probè mista, illinitur externè copiosè regioni stomachali, vel alutæ inducta emplastri formâ admovetur: vel ad imitationem Hœchstedteri irroretur theriaca cum aceto rubi idæi, & applicetur regioni stomachali: vid. *in decade 7. Cas.* 6. Item fiant linimenta suaveolentia ex theriaca, additis ℴis ᵹatis, vel fiat linimentum ex oleo nucis Moschatæ expresso, tanquam corpore, cum oleo destillato macis, carvi, menthæ, zedoariæ &c. & aliquot guttis olei destilati caryophyllor. acuatum externè inungitur: e.g.

℞. *ℴ expr. nuc. moschat.* l. ℴ *destill. bacc. juniperi* ʒj. ad ʒij.
destillat. mentha.
caryophyll.
macis aa. ℈ß.
cinnam. gutt. v.

M. D. S.

Magen-Balsam.

Item oleum mastichinum, absinthii cydoniorum, menthæ, ℴ stomachale Cratonis, emplastrum stomachale Cratonis, de Caranna, quod est singulare; compositio ejus secundum Barbette *in sua Praxi*, ubi *de vomitu pag.* 158. est hæc:

℞. *Spec. arom. ros.*
Mastichis el.
ℴ expr. nuc. mosch. aa. ʒj.
destillat. cort. citri
macis aa. ℈ß.
g. caranna q. s.

M. f. *Emplastrum.*

Inducatur super alutam, obducatur cum syndone rubro in forma scuti stomachalis, D. S.

Magen-Pflaster.

Vel

℞. *Empl. stomachal. Crat.*
tacamahac. aa. q. s.

Malax. c. s. q. *stomachal. Craton.* vel *Balsam. Peruviano*: induc super alutam, f. scutum stomachale absque syndone, irroretur cum oleo ᵹato menthæ.

D. S.

Magen-Pflaster.

Sacculus croci ventriculo admotus, egregiè vomitum sistit, etiam eum, qui navigantibus solet esse familiaris: de quo eleganter videbitis historiam in *Baconis, Verulamii Histor. vita & mortis pag.* 121. Egregia sunt cataplasmata, facta ex fermento, additis pulveribus aromaticis, quale est Mynsichthii ad singultum, vel quod addit Deckers *in Barbette Praxin, ex Colleg. Jonstoniano* D. Michaelis desumptum.

Ad imitationem horum in contumaciori vomitu aut morbo navigantium, tale stomacho applicandum venit.

℞. *ferment. acerr.* ℥iij. vel iv.
pulv. mentha ℥j.
zedoar. ʒvj.
nuc. moschat. no. iij.
macis.
Caryophyllor.
Cinnam. aa. ʒiß.
sem. anisi.
cumini.
fœnicul. aa. ʒiij.
+*rosar.* parum.

Misc. ad consistentiam cataplasmatis, applicandi ventriculo in vomitu nimio.

D. S.

Magen-Pflaster.

Loco nucis moschatæ & reliquorum aromatum cataplasma hoc guttis aliquot ℴi destillati macis & caryophyllorum irrorari potest.

In specie vomitus artificialis est sistendus: e.g. post assumptum vomitorium vehementius aut diutius ægrum vexans, & tùm convenit fotus externè calidè applicatus, ex absinthio, mentha & aromatibus sacculo inclusis, & in vino decoctis: item haustus vini generosi non nimis frigidi supervomitiones seu hypercatharses ab ᵹalib. sistit. Theriaca etiam, si vires ferant, aut pilula unica laudani opiati aut parum essentiæ opii, in elixyr menthæ propinatæ. Præsentaneum etiam remedium dicitur potus lactis cum pane cocti, aut panis vino generoso acido intinctus & comestus. Clyster itidem ex lacte, in quo theriaac dissoluta, injiciatur: item crustra panis tosta, vino generoso imbuta, cum pulveribus aromatum inspersa applicetur.

Sic lac quoque vomentibus interdum optato remedio est, vid. Helvvig de obitu Wrangelii, §. 102. idque præsertim, si ex a-

eriori aut venenoso medicamento fuerit concitatus. Conf. Forestus *lib.* 18. *obs.* 18. unde & scorbuticorum in vomitu proficuum foret. Item in excoriatione aut erosione ventriculi, lac cum saccharo conducit. Quomodo aliàs ardores, anxietates, vomitus, qui excoriationem ventriculi, præsertim circà antrum pylori insequuntur, sint tractandi, vid. Wepferus *de Cicuta aquat. pag.* 330.

Si nausea aut vomitus immineat ab assumpto medicamento, vel ingrato vel fœtido, convenit masticatio corticum citri recentium, cui subinde de pulpa aliquantulum adhæreat; vel panis tostus aceto intinctus, & pulvere caryophyllorum inspersus, ori ac naribus admoveatur.

Plura de vomitionibus nimiis per medicamenta factis, earumque medendi ratione, vid. Willisius *in Pharmac. Ration. pag.* 75.

CAPUT II.

De *Vomitu Cruento.*

CAUSÆ.

Vomitus sanguinis, seu vomitus cruentus, est, quando rejicitur sanguis per os: & fit vel ex aperta quacunque ratione arteriola aut venula stomachi, idque vel vitio suppressarum consuetarum sanguinis aliorumvè humorum evacuationum; vel vitio splenis, adeoque ex dehiscente vase brevi in stomachum; vel denique vitio pancreatis, in quo una alteravè vena à lympha ejus p.n. acidiore exesa, aut aperta, refundit sanguinem in duodenum, qui regurgitat in stomachum.

Quoad excretiones suppressas, post hæmorrhoidum & mensium suppressionem ex robore naturæ supervenit vomitus cruentus: idque tam in gravidis quàm non-gravidis. Exempla talia non sunt rara, & referuntur à Rulando *in Cur. Empiric. Cent.* 3. *Cur.* 4. Corthummio *de Morb. atton. c.* 70. *§.* 33. & Hœchstedtero *Decad.* 2. *Cas.* 6. item Schenckio *l.* 3. *Obs.* Quin & prægnantes ipsæ ex mensibus retentis interdum affliguntur vomitu tali sanguineo, idque ferè sine periculo; est enim motus naturæ, quos non facilè licet alterare: vid. M. A. N. C. *Ann.* 9 *&* 10. *observ.* 6. Salmuth *C.* 2 *Histor.* 54. & Schenck. *lib.* 4. *Observ.* Ad hanc consuetarum evacuationum suppressionem pertinet ulcus consolidatum antiquum tibiarum, vomitum cruentum inferens: vid. Rhodius *Cent.* 2. *Observat.* 65. In mutilatis vomitus cruentus non raró contingere solet, pede manuque ablatá, ubi natura sanguinem redundantem per vomitum rejicit. Vid. Corthummius *lib. de Morb. attonitis c.* 70. *§.* 35.

Spleneticis tandem valde familiares sunt vomitus cruenti. Quoad modum: certum est, quod per splenem nil immediatè veniat in stomachum, sed fiat beneficio vasorum brevium, arteriosi & venosi, quæ raró ferè & nunquam oriuntur ex splene, sed ex arteria cœliaca, splenica & vena splenica ante ingressionem horum vasorum: quando ergò splen scirrhosus, vel alio modo infarctus, non potest admittere sufficienter sanguinem per arteriam splenicam affluentem, qui tamen stagnando in dicta arteria, ob denegatum spatium non potest remeare convenienter ad splenicam venam, lege circulationis; impedito sanguinis motu in arteria & vena splenica, stagnat quodammodo in arteria splenica, in specie circa vas ejus breve, ante nempe ingressum arteriæ in lienem, quod vas breve ad ventriculi fundum subrepit. Sub tali occasione stagnatio sanguinis impediti facta, tandem per vas breve apertum sanguis arteriosus in stomachum evacuatur, hinc subindè ante vomitum sanguinis percipiuntur pulsationes circa dorsum in latere sinistro, Zacutus Lusitanus in *lib.* 2. *Med. Princ. Histor.* 10. aliquot recenset exempla spleneticorum & similium, quos sanguinis vomitus similiter sublevavit: qualia etiam habentur in Platero *lib.* 3. *observat.* & Schenckio *lib.* 3. *observat.*

Non tamen semper è splene sunt cruenti isti fluxus, uti hoc communiter existimant, quin & ex hepate, citra lienis noxam, vomitus sanguinis fieri potest: de quo conf. Hœchstedterus *Dec* 10. *Cas.* 9. *pag.* 440. Miræ sanè ut subindè sunt humorum metastases & translationes, ita & vasorum anastomoses & apertiones. Conf. de vomitu sanguineo, an ex splene an ex hepate? Schenckius *lib.* 3. *observ.* 1. Thonerus *in observat. p.* 140. Sennertus *Pr. lib.* 3. *P.* 5. *Sect.* 2. *cap.* 2. *pag.* 507. Bartholinus *Cent.* 3. *Hist.* 36. *C.* 4. *Hist.* 60. Horstius *lib.* 4. *observ.* 5. Observationem rariorem habet Riverius *Cent.* 4. *Observ.* 26. de rustico, qui cum aquam fluminis potasset, ac inscius hirudinem simul hausisset, hæc lateribus stomachi infixa, continuum sanguinis vomitum induxit.

Denique ex pancreate subinde fieri sanguinis vomitum, ex eo ferè patet, quod interdum tales sanguinem vomentes conquerantur de dolore profundo sub hypochondrio dextro; locũ scilicet monstrant inscii, ubi inseritur ductus pancreaticus in intestinũ duodenum, & prætereà talem vomitũ sanguinis sæpius sequi solet & puris vomitus, quod fit non, nisi ex pancreate exulcerato, vel per abscessum

ſum nonnihil vitiato. Et tales vomitus pancreatis præ cæteris ſolet præcedere dolor gravativus & obtuſus in ſuperiori lumborum regione, ubi ſitum eſt pancreas. Habeo hac in parte conſentientem Sylvium in *l.* 1. *Prax.cap.* 15.

DIAGNOSIS.

Quod attinet diagnoſin vomitus cruenti: non rarò decipiuntur medici, qui vomitum materiæ nigricantis habent pro cruento: vid. Hœchſtedterus *Dec.* 2. *Caſ.*4.*&*. 5.ſunt enim ſucci atrabilarii vulgò noti, nati partim vitio digeſtionis primæ, partim ob miſcelam variorum humorum in inteſtinis, ex qua miſcela oriuntur. Si ergò rejiciuntur fluida rubicunda, innuitur rejici ſanguinem arterioſum: *Si obſcura* fluida, grumoſæ inſtar ſubſtantiæ hepatis, eſt ſemper ſanguis venoſus: ſi verò non adeò obſcurus, ſed ſaltem nigricans cum ſenſu dolorifico morſicante, vel cum ſapore acerbo aut auſtero, rejicitur, talis non eſt ſanguis, vel ſaltem *non* ſolitarius, ſed ſimul acidi ſucci, qui ſui miſcelâ atramenti inſtar humorem nothum cruentum emergere faciunt. Novi medicum, deceptum ab alio, qui ſe ingurgitavit vino ceraſino, illud ſuprà iterum & *infrà* reddens; iſte Medicus putavit, eſſe ſanguinem nigrum.

PROGNOSIS.

Vomitus ſanguinis diuturnus malus eſt.

Vomitus ſpleneticorum cruentus, aut qui aliorum viſcerum chronicis affectibus laborant, periodicus, ſaluberrimus eſt.

In quocunque ſanguinis vomitu ſæpiùs recurrentes ſupervenientes hæmorrhoides ſalutem afferunt morbi certam.

Excretiones ſanguinis ſurſum aut deorſum in exanthematis, variollis, morbiis & ſimimilibus lethales ſunt: vid. Hœchſtedterus *Decæ.* 1. *Caſ.* 8.

Vomitus cruentus vitio evacuationis ſolennis ſuppreſſæ, v.g. obſtructionis menſium, &c. non adeò eſt nocivus, niſi excedat; quia obſervationes teſtantur, nonnullis ordinariò ferè menſes vomitu fuiſſe rejectos: vid. Panarollus *Pentec.* 1. *Obſervat.* 6. Bartholinus *Cent.* 5. *Hiſt.* 32. & Timæus à Güldenklee *l.* 4. *Caſu* 12.

Lindanus in vomitu ſanguinis hoc inſtituit Prognoſticon: ſanguinem ægri rejiciunt ex ventriculo duplici formâ; vel grumoſum ſeu craſſum & atrum; vel tenuem fluidum, & nigrum inſtar atramenti, & acrem. Neutrum autem eſt atra bilis, per vitioſum ſuccorum in inteſtino duodeno concurſum facta: quibus enim atra bilis exit, ii poſtridie moriuntur; nam atra bilis longè differt à ſanguine, quæ omnes partes exeundo quaſi cauterizat.

CURA.

Vomitus ſanguinis, ſi criticus, non ſopiendus: morbidus verò conſideratur vel abſolutè, prout eſt excretio ſanguinis ſimpliciter præternaturalis, vel reſpectivè, reſpectu cauſarum antecedentium, quæ ſanguinem vel coacervant, vel in ſpecie ad iſta loca diffundi faciunt. In vomitu igitur cruento curando poſterioris hujus ratione cauſæ antecedentes removendæ, idq; extra paroxyſmum, vel excretiones conſuetas revocando, vel viſcerum vitia corrigendo. Prioris ratione, idque in primo paroxyſmo, ſanguinis motus ne nimis in ventrem effundatur, corrigendus, vel revellendo vel avertendo, ſanguis verò jam effuſus, duplicia poſtulat remedia:

1. Vaſa aperta adſtringentibus ſunt coërcenda, ut ſanguis ſiſtatur.
2. Sanguis effuſus plus minus congrumatus relictus reſolvatur & rejiciatur.

Adeoque venæ ſectio vel in brachio, vel in pede, aut etiam per hirudines, hæmorrhoidum apertiones, in corpore vel ſimpliciter plethorico, vel in quo ſanguinis evacuatio ſuppreſſa eſt, ſubinde præmittendæ ſunt.

Fœminæ ſanguinem evomentes profluentibus menſtruis protinus liberantur, Authore Hippocrate: utriq; ſexui ſanguinem evomenti narium aut hæmorrhoidum profluvium ſalubriter ſupervenit: quod ubi parcius, phlebotomia prodeſt. Quodſi vero ſolennem quandam ſanguinis ſuppreſſionem superveniat vomitus cruentus, ex menſibus ſuppreſſis ſaphæna aperiatur; ſin ex vitio viſcerum abdominis v. g. lienis, hæmorrhoides, item vena brachii ſiniſtri aperienda: ſin hepatis, V.S. in brachio dextro; ſin ab hæmorrhoidibus ſuppreſſis, vena iſchiadica in parte ſiniſtri pedis minimo digito vicina: ſin ex hæmorrhagia narium conſueta ſuppreſſa, ex vena brachii, ejuſdem lateris cum nare, unde ſanguis fluere ſolebat. *Conf. Foreſtus lib.*18. *Obſ.*18. *&* 17.*ſchol.pag.* 159. *&* 160.

Remedia inter pro primo ſcopo, ſunt adſtringentia, quæ ex cydoniis, plantagine & portulaca parantur, imprimis ſuccus & ſyrupus: item abſinthium, & præ omnibus aliis ſuccus radicis urticæ majoris; quæ vel decocta tantùm vel infuſa eſt admodum experta. Præterea convenit ſyrupus de ſymphyto Fernelii, de quo vid. Bartholinus *Cent.* 3. *Obſ.*61. Item expertiſſimus in Anglia eſt ſyrupus ſequens, paratus ex ſuccis foliorum plantaginis & radicis ſymphyti majoris, quem non ſolum valdopere commendat Boyle in *Philoſoph. Experimental. Vol.* 1. *p.* 110. ſed deſcriptionem ejus videb. etiam in Digby *Recept Vol.* 1. *pag.* 50.

Catholicus eſt ferè in quacunque ſanguinis rejectione compeſcenda, aliàs ad ſupprimendum

mendum sanguinem ☍ seu ⌁⊖li eminet, qui simul stypticâ vi vasa firmat; hinc ▽ urticæ majoris & foliorum plantaginis, acidulata cum spiritu vitrioli, sumitur cochleatim, & pro hoc scopo ab Hartmanno & Rulando maximè commendatur in *Thesauro pag.* 184.

Porro semen hyoscyami Heurnio usitatum, crocus ♂is adstringens, imprimis iste qui ex ⊖lo♂is in aqua soluto injectione olei tartari per deliquium præcipitatus & edulcoratus. Ræ ♂is adstringentes, item terra sigillata, catechu aliæque aquæ medicatæ, lapis hæmatites, præsertim cum blandè acidis propinata. Item R ⊖*li* ♃*is* est egregia in quacunque hæmorrhagia.

Forestus *in l.* 18. *Obs.* 18. habet mixturam ex trochiscis de carabe & ⩧ sigillata cum aquis convenientibus dilutis, quæ præmissâ venæ sectione habet effectum singularem, in sanguine fluente sistendo, & concreto simul dissolvendo; quæ mixtura descripta est in Sennerto *l.* 3. *Prax. de Vomitu p.* 158.

Ad cujus imitationem:

℞. *Aq. burs. pastor.*
plantagin.
portul. aa. ℥j.
✛ *rosac.* ʒiij.
troch. de carab.
terr. sigillat. aa. ʒiß.
Syr. myrtin. ʒvj. ad ℥j.
M. D. S.

Anhaltender Tranck.

Sylvius habet misturam ad quamcunque sanguinis excretionem, & in specie ad vomitum sanguinis, polychrestam in Praxi, *l.* 1. *cap.* 9. §. 20. quæ prima fronte quidem inanis apparet, sed quod ipse testari possum, admodum est proficua.

Ad cujus imitationem sequenti modo potest præscribi:

℞. *Aq. plantag.* ℥iij.
cinnam. spirituos. ʒiij.
⁂ vel *rosac.* ℥ß.
corall. r. præp. ʒß.
terr. sigillat. gr. xv.
laud. opiat. gr. ij.
Syr. myrtin. ℥j.
M. D. S.

Blut-stillendes Tränckein.

Loco ✛i addi quoque possunt gutt. xij. ⌁⊖*li*.
Capiatur cochleatim.
Item.

℞. ▽ *plantag. c.* ⌁*u* ⊖*li* l. ⊕*i acidul.* q. v. cui addatur
⩧ *sigill.* pro lubitu e. g. ℈j. l. ʒß.
M. S. *ut antea.*

Detur subindè cochleatim.

Effervescit quidem, sed non diu durat, & acquirit saporem adstringentem aluminosum.

℞. *Aqu. hyperici.*
plantagin. aa. ℥ij.
succi plantagin. rec. expr. l. *cydon.* l. *granator.* ʒvj. vel ℥j.
hæmat. præp. ʒß.
boli armen. præp. ℈j.
laud. opiat. gr. iij.
syr. de symph. ʒvj.
M. D. S.

Blut-stillendes Tränckein.

Commodè & lapilli 69. possunt addi, quando nempe metus est coagulati sanguinis adhuc in stomacho hærentis; quod patet ex angustiis præcordiorum, imminente lipothymia, difficili respiratione, pulsu debili, ventriculi inflatione, facieque citrina ac pallida; quibus interdum superveniunt phlogoses. In his enim usurpentur sanguinem grumosum dissolventia, ut lapilli 69. cum ✛o soluti, vel corallia præparata in vino acido, ♁ diaphoreticum, succinum, trochisci de carabe, & de terra sigillata, camphora. In specie sperma ceti à ʒß. ad ʒj. in jusculo calido, vel haustu cerevisiæ dissolutum & assumptum mirabile est; ad dissolvendos sanguinis grumos relictos per rhabarbarum, simileve laxans educere; aut etiam vomitorio leniore evacuare conveniet. Conf. Bonetti *sepulchret. p.* 733. §. 9. & Riverius *Cent.* 4. *Obs.* 26.

In vomitu sanguinis vitio splenis, in quo copiosiore aut æger interdum deficit, aut viribus licèt resumptis, in incurabilem ascitem delabitur, noto: ad præservationem & fundamentum curationis, & inde metuenda plurima mala, nil melius convenire, quèm Martialia aperientia dicta, & hinc absinthium, omniaque ex eo parata. Conf. Dodonæus *in Hist. stirp. p.* 24. & *in Obs. p.* 47. Præmittenda tamen aut subinde socianda erunt Martialia pro cura magis tuta ac fida.

Externè ad vomitum cruentum scutum ex theriaca cum croco, aceto rubiæidæi irroratum, convenit ex Hœchstedtero *Dec.* 2. *Casu* 5. vel panis tostus, cui in vino malvatico vel aceto intincto sit adspersus caryophyllorum pulvis, autore Hartmanno *Prax. Chimiatr. p.* 177.

SECTIO VII.

SECTIO VII.
DE
DOLORIS SYMPTOMATIBUS STOMACHI.

NOtum est, & frequenter in Praxi experimur, quod ægri conquerantur de gravissima anxietate & angustia circa præcordia, & dolore cordis, & similibus, & simul nesciunt, quid conquerantur, de his & eorum symptomatibus, quibus tam multũ negotii nobis facessunt, nunc agemus.

CAPUT I.
De
Angustia & Anxietate Præcordiorum.

QUod attinet anxietatem & angustiam præcordiorum, notum est, cor ex se nullo sensu, nullaque molestiâ corpori esse molestum: cæterum sæpius evenit, ut in præcordiis, hoc est, ut explicat Fernelius *l.* 4. *de Febr. c.* 10. regione circa ventriculum, diaphragma, jecoris cavum, lienem, pancreas, in specie ventriculo, ejusque superiore orificio, adeoque in ea regione, quæ costis nothis, anteriora versus sternum se inflectentibus circumscribitur, non rarò sint anxietates & insignes molestiæ, item frequentes dolores ægris gravissimi. Sin dolor sit, qui in ea regione frequenter affligit, & quando ægri intento digito monstrant in fovea ista, quæ dicitur scrobiculus cordis, in specie vocatur dolor stomachi seu cardialgia; præprimis si unà cum dictis anxietatibus & angustiis præcordiorum jungatur insignis dolor compressivus & constrictivus, ut dicant: **Ich habe Angst / es will mir das Hertz abdrücken;** quod innuunt cum contorsionis sensu: quando verò cum his anxietatibus & angustiis *conjunctus* sit sensus morsicationis & rosionis, vocatur cardiognome, **Hertzens-Angst;** dicunt: **Es reist / es beist / es frist / es greifft wie mit Krallen an das Hertz.** Anxietates illas optimè illustrat vomitus imminens ab assumpto vomitorio, qui uti maximè anxios reddit ægros: **Es ist ihnen alles zu enge / es ist wie Himmel und Erden auff ihnen lege; es will ihnen das Hertz abdrücken / es sey eine rechte Todes-Angst:** Cardialgiam verò repræsentant dolores illi, qui post deglutitos grandiores bolos, aut duriora assumpta, nos sensibilissimè & interdum atrocissimè affligunt, quod vocant **das Magen-Drücken.**

PARS AFFECTA.

In utroque casu malum semper oritur ab affecto plus minus orificio ventriculi sinistro: præsupponenda nempè hîc sensibilitas hujus orificii, & inde nata proclivitas ad sui contracturam, variosque spasmos. Anxietates istas dico oriri omnes quibusvè in morbis simpliciter ab affectis præcordiis, seu speciatim ventriculo, uti non solum ostendunt angustiæ istæ, quæ vomitum ab assumpto medicamento immediatè præcedunt; sed & mulieres hystericæ subinde de gravissimis anxietatibus vagis, **von grosser Hertzens-Angst /** conqueruntur, in quibus simpliciter affectum esse orificium stomachi superius, testantur ructus subindè supervenientes, à quorum eruptione sensibile levamen percipiunt; item in febribus, v.g. intermittentibus, nunc præcedunt, nunc in ipso paroxysmo affligunt anxietates multiplices: quæ quod sint ex stomacho, confirmatur ex eo, quod à frigido potu affatim hausto ordinario insigniter exasperantur, & non nisi vomitu superveniente solvantur: In febribus, tam benignis quàm malignis, gravissimæ anxietates itidem simpliciter sunt ex molestato orificio sinistro stomachi, & partibus membranosis affectis, nullo verò modo ex corde affecto. Etsi enim sudor videatur levare in talibus malum, tamen revera in stomacho est, & cessante sudore redeunt: nempè suppresso sudore effluvia ista, quo insensibiliter aut sensibiliter aliàs difflantur retenta, affligunt præcordia & membranosas earum partes; unde anxietates; parili ferè ratione, atque in diarrhæis, quò copiosiori diaphoresi gaudet corpus, eò minor erit diarrhœa, sed quò minor est diaphoresis, eò copiosior alvi fluxus. Porrò esse anxietates ex præcordiis, ostendunt gravissimæ istæ præcordiorum angustiæ, & subindè lethales anxietates cum hypochondriorum extensione, præcurrentibus lipothymiis, sudore frigido, &c. quæ superveniunt interdum contorsioni vertebrarum: hinc est, quod ii, qui cœnâ largiore se replent, noctem insequentem inquietam patiuntur, dum hinc inde se jactigare ob anxietatem coguntur, saltem propter stomachum, ex nimia repletione malè affectum. Quotiescunque ergò ægri vel anxii sunt, vel de anxietatibus conqueruntur: **Es sey ihnen so angst und bange umbs Hertz;** certi esse possumus, semper vitium esse in stomacho speciatim circa sensibilissimum ejus sinistrum orificium.

CAUSÆ.

Causæ, quæ anxietates tales pariunt, sunt nunc manifesta acriora, vel stomacho hostilia

ſtilia aſſumpta, ut Mercurius ſublimatus, ☉-☉, lac coagulatum, fungi, &c. nunc alimenta ſub digeſtione corrupta, ut fructus horæi, vitiata nunc contenta peregrina, ut flatus & humores æruginoſi, nunc miaſmata & fermenta aliunde ſuſcepta, ut in peſte morbiſque contagioſis, nunc ipſi ventriculo impreſſum vitium, inflammatio, eſchara, &c. nunc nervorum vitia convulſiva, orificium ejus aut membraneas partes vicinas inficientia, ut in vertebrarum contorſione.

CURA.

Curantur anxietates hujusmodi per alcalia aromatica & °°ſa, ſeu carminativa & diſcutientia, & efferveſcentes ſuccos, in ſpecie acidum, corrigentia, uti ſunt ⊖lata & ⊕ata, in genere per ea, quæ ſuccos vitioſè efferveſcentes corrigunt, & halitus indè elatos reſolvunt & diſcutiunt. Semper ergò eſt habenda ratio morbi adjuncti humorum efferveſcentium & reliquarum cauſarum, pro quarum varietate etiam cura varianda.

CAPUT II.

De Cardialgia.

QUoad cardialgiam ſeu cardiogmum: Regio ſtomachi, præſertim in ſcrobiculo cordis, veteribus vocata fuit *καρδία*, quæ vox utut propriè ſignificet cor, nihilominus tamen, quoniam talis dolor ſtomachi ſeu orificii ſuperioris ſæpius in conſenſum trahit cor totumque corpus, ut exindè non rarò ſic dictæ lipothymiæ, ſyncopes, ſudores glutinoſi, frigidi, ut moribundorum circa caput, virium omnimodæ proſtrationes, & non rarò ſtupenda & horrenda ſymptomata oriantur; propterea vocarunt dolorem hunc cardialgiam, quaſi dicere voluerint dolorem cordis, cum tamen non laboret cor, ſed afficiatur orificium ventriculi ſiniſtrum. Et quidem iſte dolor orificii ſuperioris eſt admodum moleſtus & intenſiſſimus, ac ſubindè propter ſymptomatum frequentiam & vehementiam toti corpori periculoſus: propter quam cauſam etiam Helmontius ibidem ſtatuit ſedem animæ & duum-viratum, ſeu conſpirationem lienis cum ſtomacho, ceu ſede animæ, cujus duum-viratus jus ſe extendat in omnes operationes animales homini proprias.

Obſervanda hic imprimis eſt differentia hominum: quidam habent orificium ſtomachi ſenſilius, quidam minus: illi, uti ſæpius anxietate & cardialgiâ laborant, ita crebrius lipothymiam incurrunt, quæ tamen non terreat medicum. Contrarium eſt in reliquis.

PARS AFFECTA.

Nobilis pars eſt hic locus affectus: nam leve vulnus, ſi attigerit hoc orificium ſiniſtrum, ferè eſt lethale: imò Bartholinus *in C. 5. Hiſtor.* 34. ex pugno ſtomacho violentius applicato ſubortam eſſe mortem annotavit, non rarò epileptica ſuperveniunt pathemata ob dolorem ejus ventriculi, à bile praſſina evenientem: de quo vid. Amatus Luſitanus *C. 1. Cur.* 20. Nec mirum eſt; quia orificium ſtomachi, maximè nerveum & admodum ſenſibile, conſenſum facilè cum toto ſyſtemate nervoſo facit; unde iſtô affectô, totum nervoſum genus compatitur, & in ſpaſmum ac convulſionem pertrahitur.

Cardialgiæ autem hæ, interdum ſunt vagæ, interdum fixæ. Vagæ nunc ceſſant & iterum incipiunt; hærent unicè in ſtomacho & inteſtino duodeno; oriuntur ex efferveſcentia ſuccorum heterogeneorum, maximè bilis cum aliis ſuccis p. n. fermentantibus; undè ſimul percipiuntur phlogoſes. Cardialgiæ verò fixæ oriuntur ex ſimili cauſa, ſed continuò agente.

Obſervandum hic ſimul, quod cardialgia non ſemper præciſè affligat in parte abdominis anteriore epigaſtrica, quin potiùs ſæpè in dorſo ſentitur, non tantummodò in ſuprema lumborum regione, aut circa ultimas vertebras thoracis, ſed ſæpè dolor ſequitur ductum œſophagi, ita ut ſæpe intra ſcapulas ſurſum adſcendere videantur, & fit à ſpaſmodica contractione & motione œſophagi ſtomachi continuati.

CAUSÆ.

Cauſa proxima cardialgiæ eſt inſignis læſio & contractura convulſiva dicti orificii ventriculi, utpote partis ſenſibiliſſimæ, ex moleſta irritatione oriunda, quâ læſione, ratione nervorum plurium & majorum ac ſpirituum animalium inſigniter affectorum, poſtmodum facilè totius microcoſmi œconomia turbatur, & gravia ſymptomata oriuntur, vel potiùs totum nervoſum genus in conſenſum trahitur, & actionum animalium conſequenter inſignis læſio & proſtratio ſupervenit. Si cauſa irritans ſit acris & corroſiva, oritur ſenſus corroſionis inſignis ſeu morſicationis, cum anguſtiis junctæ.

Cauſa remota eſt omne id, quicquid lædere poteſt dictum orificium, & ad dolorificum ejuſmodi ſpaſmum concitare, ſive hoc fiat immediatè & per eſſentiam, ſive per conſenſum ſaltem.

Per conſenſum non adeò frequentes ſunt cardialgiæ, ut ut interdum in nephritide, in contorſione vertebrarum dorſi, **wenn man ſich weh gethan hat**/ gravis dolor obſervari ſoleat; levis quidem eſt hæc res, ſed neglecta, paucis hebdomadibus crudelia infert ſymptomata; item à depreſſione & induratione cartilaginis enſiformis: vid. Ballonius Epidem. *l.* 2. *p.* 242. & Sennertus *Prax. lib.* 2. *P.* 2. *c.* 26.

aliarum-

aliarumque partium vitiis, e.g. calculis in veſicula fellea contentis : vid. Kentmannus *de calculis*; à lapide in inteſtino jejuno: vid. Schneiderus *l.3. de Catarrh. c.7.* item à ſcirrho pancreatis, & meſenterii: vid. Riverius *Cent.1. Obſ.90.* Interdum hyſterica paſſio gravior cardialgiam per conſenſum infert.

Per eſſentiam verò vel ipſius ſtomachi aut partium vicinarum ſubeſt vitium, vel in ſtomacho contentorum, & horum vel intus genitorum, vel extrinſecus aſſumptorum. In ſpecie quoad contenta, ceu frequentiores cardialgiæ autores, ſunt flatus: imprimis in ſtomacho vacuo oberrantes, plus minus eum diſtendentes: hi namque ex potenti utriusq; orificii ſtrictura incluſi anguſtius, vago motu vagas & inſignes anxietates, ac ſubinde cardialgias inducunt, in ſpecie acriores, acidi ac roſivi, aut ſimili vitioſo acore inquinati; unde hypochondriacis & hyſtericis frequens eſt hoc malum : vid. Rhodius *Cent. 2. Obſervat. 70.*

Porrò ſunt excrementa quæcunque in ſtomacho ſtabulantia, quæ inter ferè primatum obtinet materia viſcida glutinoſa & acida, pituita vitrea dicta, orificio ſtomachi ſiniſtro impacta, quæ dicitur oriri à tartareis humoribus; hi enim acore vitioſo inquinati, rodunt & vellicant, & quaſi perterebrant ſtomachum, undè iſti dolores, qui poſt paſtum horam unam vel duas ægros vexant : item excrementa talia, quæ vulgò bilis porracea, & æruginoſa à colore viridiuſculo vocari ſolet, in quibus acidum peccat corroſivum, graviſſimas præcordiorum anguſtias & moleſtiſſimas cardialgias inferunt: vid. Platerus *l.2. Obſerv. p.436.* & 498. Amatus Luſitanus *l.1. Cur. 20.* Zacutus Luſitanus *Pr. adm. lib. 2. Obſ. 1.* & Panarollus *Pent.1. obſ.20.* Excrementa hæc oriuntur partim ex corruptione aſſumptorum ſub digeſtione prima, v.g. uvarum: vid. Rhodius *Cent. 2. obſ.53.* partim verò tranſmittuntur ex inteſtinis, in ſpecie ex duodeno in ſtomachum; quando enim bilis, vel naturaliter vel præternaturaliter conſtituta, occurrit acido paulò intenſiori, vel pancreatico, vel ſtomachico, tunc ex horum tam ſolitaria quàm ſimultanea cum chylo miſcela abeunt in varios & diſtinctos humores diverſarum proprietatum, nunc nigros, nunc virides, nunc feculentos, nunc alio colore vitioſo præditos. In ſpecie in bile porracea & æruginoſa peccat acidum pancreatis nimium, forſan ſimul vitioſè auſterum; unde talia evomentes ſæpius patiuntur ſtuporem dentium ex vitioſo acido, ex quo cum bile amara concreſcit liquor viridis acris & corroſivus deterrimi ſaporis, & qui in ſtomacho, ſi non vomitum aut choleram morbum, certè graviſſimas anguſtias & cardialgias inferre ſolet: vid. Bonettus *l.3. S.7. obſ.22.* Hollerius *obſ. propr.21.* & Borellus *C. 1. obſ.54.* Huc etiam pertinent lapides & calculi in cavitate ventriculi collecti aut tunicis adnati: vid. Hoeferus *Herc. Medic. l.3. c.1.* & Bonettus *l.3. S.7. obſ.31.* Præterea aſſumpta vitioſa & extraordinaria nimis acria ſimiliter inferre ſolent cardiacam paſſionem: ſic Valeriola *l.1. obſ.7.* & Salmuth *C.1. obſ.9.* intenſiſſimam cardiacam paſſionem referunt, ortam ex improviſo hauſtu Mercurii ſublimati loco emulſionis amygdalarum, ſed præterea quoque Platerus *in obſ.* cardialgiam lethalem ob ☉-☉ propinatum; Bonettus *Sepulchret. l.3. S.7. obſ.2. & 3.* Bartholinus *Cent.2. Hiſt.18.* à veneno; Petrus Johannes Faber *in Curat.* exemplum habet cardialgiæ intenſæ cum pravis ſymptomatibus, ex eſu nimio caſei recentis & mollis, cui ſimile fieri ſolet, ſi lac quodcunque intempeſtivè hauſtum, aut ſi acidum quodcunque, v.g. vinum (vid. Amatus Luſitanus *Cent.6. obſ.56.* item Foreſtus *l.18. obſ.13*) ſuperingeratur, indeque coaguletur & grumeſcat in ſtomacho; de cardialgia à potu frigidæ vid. Rhodius *Cent.2. obſ.71.* Balſami Sulphuris abuſu *Act. Haffn. Volum. 1. c.131.* Rhodius *C.2. obſ.72.* cardialgiam crudelem inducit ex hirudinibus productam, naribus, ut fieri ſolet in Gallia, pro hæmorrhagia artificiali excitanda applicatis, poſtmodum per nares in gulam, & orificium ſtomachi ſiniſtrum irrepentibus: cardialgiam quoque intulerunt lacertæ, ut habet Geſnerus *l.2. Hiſt. Animal. cap. de lacerta*; pediculi, vid. Heurnius *de morbis capitis c.7.* lumbrici, vid. Hercules Saxonia *Prælect. Pract. P.2. c.7. §.4.* Henricus ab Heer *obſer.16.* & Rhodius *l.4.* Elegans eſt, quod habet Platerus *in Obſ.* de cardialgia intenſiſſima & cruciatu maximo ob deglutitam anguillam vivam, quam poſtmodum mortuam, & veluti excoriatam, per alvum excrevit. Cardialgiam etiam Platerus habet ob deglutitum ſcarabæum : aliud exemplum habet intenſæ cardialgiæ, obortæ ob deglutitionem cochlearis, quod ipſum ſequenti die per anum reddidit. Pertinet huc vitrum deglutitum, & acicula deglutita per urethram iterum egreſſa, cardialgiam, anguſtias præcordiorum reſpirationem difficilem, & dolorem punctorium ventriculi, inferentes.

Quod ipſum attinet ventriculi aut partium vicinarum vitium, cardialgiam inferens, varium admodum eſſe poteſt: ſic Hildanus *C.3. obſerv.20.* obſervat dolorem ventriculi, primo levem, hinc graviſſimum cum dolore capitis, tandem vagè omnes corporis partes viciſſitudine mirâ affligentem, lethalem : in aperto cadavere ulcus cavum magnum & fœtidum circa orificium ventriculi ſiniſtrum fuit inventum : quale etiam obſervavit Dodoneus *Obſ. Med. c.25.* non ſecus ac Riverius *Cent. 1. obſ.90.* notat ventriculi dolorem diuturnum lethalem, ubi, aperto cadavere, inventus ſcir-

rhus, pancreas, mesenterium, jejunum & pylorum occupans: similes tumores, ventriculo dolorem inferentes, observavit Hippolytus Boleus *de Facultat. anal. lect.* 2. *pag.* 21. & Zachinus *P.* 2. *obs.* 11. Pertinet huc suo modo luctus, mœrores aut diuturnæ tristitiæ ad cardialgias pertinaces disponentes. *Conf. Platerus in Obs. p.* 15.

Hi ipsi dolores stomachi seu cardialgiæ, utut vagum sint symptoma, non rarò sunt periodici, statuto tempore ac periodo affligentes; hinc inde hujus rei prostant exempla, quale imprimis est singulare Bartholini *C.* 3. *Histor.* 50. ubi recenset tales ventriculi dolores periodicos alternis diebus statuto tempore affligentes: sic Guarinonius *in Cons.* 170. habet intensum ventriculi dolorem, menstruo tempore affligentem in muliere.

DIAGNOSIS.

Quoad signa diagnostica anxietatum & cardialgiæ: recensentur ab ægris, qui conqueruntur, se insignes molestias in præcordiis sentire, monstrantque regionem sterni inferiorem & scrobiculum cordis; quæsiti, non possunt verbis sufficienter exprimere molestiam: quibus sæpe accedunt inquietudines, vigiliæ, respirandi difficultas, item imminentia subindè animi deliquia; quæ ordinariò progreditur vertigo aut scotomia: anxietates has insequuntur faciei livor, extremorum refrigerationes, & subindè sudores frigidi: ægri interdum quasi exanimati jacent, interdum ex doloris acerbitate se mirè jectigant, nescii ferè quid agant.

Porrò observanda distinctio: ne forsan cardialgia paulò inferiùs protensa seu protracta habeatur pro dolore colico, & colicus dolor in ea parte coli, quæ immediatè substernitur stomacho, habeatur pro cardialgia: qualia exempla Schenckius *in Observ.* recenset *l.* 3. de quibusdam Medicis deceptis, curantibus quendam in anteriore stomachi regione dolorem sentientem, tanquam cardialgia laboraret; quem tamen errorem detexit unicus clyster injectus, dum nimirum hoc ipsô fuit sedatus dolor colicus, aliàs enim nihil præstitisset clyster. Id quod in specie dignoscitur, considerando circumstantias loci dolentis, & hinc antecedentia & consequentia: Nam ut plus magis sursum versus protenditur dolor in cardialgia, qui in colica vera, quasi deorsum versus umbilicum & lumbos vel renes descendit, & raró etiam sola affligit cardialgia, quin si paulò atrocior fuerit, horrenda infert symptomata. Causarum signa, an sint humores, an flatus, an per essentiam, an per consensum renum, an per consensum alius alterius partis? præter hoc, quod facilè patent, recensentur à Sennetto *in Praxi.*

PROGNOSIS.

In Prognosi: dolor ventriculi seu cardialgia, licèt adstantibus videatur terribilis, & ægris funesta, tamen ex se leve malum est, & nihil habet in recessu, modò mox curetur: si tamen sit acerbior, ut diutius protrahatur, propter syncopes metum, non contemnendum malum est, propter periculosiora, quàm aliàs superveniunt, symptomata, unde magis periclitantur in cardiaco hoc affectu, qui os ventriculi admodum sensile habent, aut obnoxii passionibus convulsivis; item qui raræ aut teneræ sunt texturæ; sic in febribus, cujus symptoma existit, præsertim continuis & acutis, tàm benignis quam præsertim malignis; dum ægri simul de æstu & ardore insigni circa ventriculum, vel quæ aliàs dicitur soda, aut etiam de vera cardialgia conqueruntur, res meritò suspecta aut admodum periculosa est: vid. Hippocrates *S.* 4. *aphor.* 65. signum siquidem est, partim magnam adesse humorum saburram, partim ingentem ventriculi inflammationem cum subsequente sphacelo, partim nervorum orificii ventriculi stricturam spasmodicam.

Ista, quæ oritur ex pituita viscida, plus minus acida, contumacior quidem cæteris, minus tamen molesta, ac minus gravibus symptomatibus stipata esse solet. Pessima est, quæ ex acri & mordicante humore oritur.

Cardialgia post alimenta vitiosa assumpta sæpè quidem est molestissima; rursus tamen remittit, modò non supervenerit febris.

Cardialgia in puerulis sæpè epilepsiam; in adultis verò morbos chronicos, eosque molestissimos, excitat.

Cardialgia deniquè à lumbricis & flatu ut plurimum minus periculosa; interdum tamen ex lumbricis ventriculum mordentibus gravissima symptomata oriuntur, ex quibus ægri repentè deficiunt; vid. Riverius *lib.* 9. *cap.* 10.

CURA.

Quod attinet curam: in hac

1. Maturè removenda imprimis causa stomachum irritans aut lædens qualiscunque, sive sit interna, sive sit externa, item sive per essentiam sive per consensum fuerit.

2. Placandus est stomachi dolor aut natæ inde angustiæ, tàm per generalia opiata intermista, quàm per specialia aroma-

aromatica appropriata; ita tamen, ut quamvis causæ sublatio ordinariè primum locum obtinere debeat, interdum tamen anodyna & narcotica, si dolor nimis urgeat, præmittenda veniant.

Primam quod attinet indicationem, quæ causam irritantem removet, in affectu per essentiam, nempe humoralium contentorum, sive assumptorum; sive intus genitorum vitiorum, per se planum est, quod excellant vomitoria, quæ Amatus Lusitanus, Faber, & omnes Autores, commendant. Si verò est per consensum, curetur morbus primarius: v.g. nephritis, in qua dentur anodyna. Hinc in principio febris intermittentis & ardentis, si æger patitur cardialgiam enormem, maturè propinetur vomitorium.

Post vomitoria, & quidem in malo minus acuto usurpanda sunt purgantia; sed quoniam hæc per se ventriculo sunt inimica & molesta, irritando ejus orificium sinistrum facilè possunt exasperare malum; propterea convenientissimum est, ut iisdem addantur opiata, de quo videre potestis Riverium *in sua Praxi*, ubi *de Vomitu*, *l.* 9. *c.* 7. *pag.* 415. item de cardialgia *c.* 10. *pag.* 433. ac Schultzium *in Consilio* 114. aliosque. Sic veteres præscribebant elect. diaphænic. ℥ß. & philon. Pers. ℈ij. pro electuario. Verùm quoniam talia Electuaria ferè sunt nauseosa, commodius à modernis præscribitur talis formula, quæ etiam in colica est proficua: v.g.

℞. ♀i ⊖*lat.* vel *arcan. duplic. Mynſ.* gr. xv.
ſcammon. ♃*at.* gr. ij. l. iij.
laud. opiat. gr. j. l. ij.
extr. troch. alband. gr. j.
🜄 *destill. carvi* vel *cham. Rom.* gutt. ij.
M. f. *Pulvis.* S.

Laxier- und Schmertz-stillend-Pulver.

Vel

℞. *MP. aloeph. cum ſcamm.* gr. xv. ad ℈j.
Extr. troch. alband. gr. j.
laud. opiat. gr. j. ad gr. iß.
🜄 *destillat. ſuccini* gutt. iij.
Cum *eſſent. abſinth.* f. *pilula.*

D. S.

Laxier- und schmertz-stillende Pillen.

Ubi tamen simul observandum, quod opium, quoniam omnes spirituum & humorum motus sistit, si addatur purgantibus, ejus respectu purgantium dosis plus minus augmentanda sit, ne supprimatur omninò minor purgantis dosis. Et conveniunt talia purgantia opiatis mista, in specie iis, qui obnoxii sunt hypercatharsi, aut facilè vexantur torminibus intestinorum; ut mulieribus, quæ ex levi purgatione suffocationem uterinam incurrunt. Item convenit talis mixtura iis, qui facillimæ sunt solutionis alvi, item convenit hæc mixtura iisdem, qui acidis aut corrosivis succis abundant, ac lympha acriori ⊖so-acida turgent, in specie scorbutico-hypochondriacis, quibus per purgantia commotis ob succos crudos & acidos gravissima superveniunt abdominis tormina: de hac mistura vid. Hœferus *in Herc. Med. p.* 124. item Sylvius. Poterius curavit aliquando cardialgiam aliis omnibus reluctantem in suis *Observ. Cent.* 1. *Cur.* 24. mediantibus laudatissimis suis pilulis catholicis; quorum compositio prostat in ejusdem pharmacia spagyrica, & præcipuum ingrediens est magnesia saturnina meteorisata, quæ videtur esse flores ♁ii correcti per inferiora saltem purgantes.

Quod si cardialgia oriatur à flatibus, aut exhalationibus ex effervescentia humorum in intestino duodeno, uti contingit interdum in febribus intermittentibus, item in paroxysmis hypochondriacis & hystericis, v. g. optima sunt clysmata carminantia.

℞. *HB. calaminth.*
origan.
rutæ ā M. j.
fol. lauri ā M. ß.
sem. anisi.
cumini.
dauci aa. ʒj.
⊖♀ ʒiß.
Coque in s. q. 🜄.
Colaturæ ℥ix. adde
Elect. lenit. ℥j.
🜄 *anethi.*
rutæ aa ℥ß.
M. f. *Enema.* S.

Clystier gegen die Blähung.

Sal tartari additur propter duplicem scopum: (1.) ut menstruum acuet; (2.) ut vi ⊖inâ incidat.

℞. *HB. menthæ.*
origan.
puleg. aa. M. j.
flor. Chamomill. M. ß.
rad. angel. ʒvj.
bacc. lauri ℥iij.
semin. anisi.
dauci.
fænicul. aa. ʒj.
Coque in s. q. 🜄 *simpl.* & ☐ *human.*
Colatur. ℥viij. l. ℥ix. adde
Elect. lenitiv.
de bacc. lauri aa. ℥ß.
🜄 *destillat. anisi*
fæniculi aa. ℈ß.
vitell. ovi no. j.
M. f. *Clyſma*, S.

Blähung-Clystier.

Injiciendum tepidè, vel unâ vice, vel, si flatuum obstiterit præsentia, duplici vice applicetur.

Riverius in tali casu habet Clysmata ex solo vino albo aut Hippocratico cum oleis destillatis carminativis parata, quæ non sunt inelegantia.

Quæstio est: an venæ sectio conveniat? quod negatur; per se enim in Cardialgia tollenda nil emolumenti habet, unde, quando prostant exempla cardialgiarum, per venæ sectionem curatarum, verè sunt casualia, nec ex lege artis exhibita. Exemplum tale habet Riverius *C.* 1. *Observ.* 44. de dolore vehemente, ventriculi & lienis regionem occupante, qui aliis omnibus irritis, venæ sectione tandem fuit curatus; vel cardialgia propter alium affectum ex sanguine nata fuit, & cum hoc suo modo conjuncta, ratione cujus venæ sectio indicata fuit, ut v. g. in mensibus suppressis, item si à sanguinis turgescentia nimia dependeat: pertinent huc etiam exempla Thoneri *in Observ. pag.* 135. de dolore ventriculi immani & ingenti in plethorico, venæ sectione curato; quia adfuit suspicio inflammationis stomachi.

Sensum doloris tollunt imprimis papaverina & opiata: vid. Wedelius *Opiol. pag.* 116. quæ inter veteribus in usu fuit philonium Romanum ad ʒj. item pilulæ de cynoglossa ad ℈ß. Modernis in usu est laudanum opiatum, cum decocto flor. chamomill. usurpatum, & laud. hystericum; item usurpetur sequens mistura specifica contra dolorem stomachi & præcordiorum, aut ad cardialgiæ omnes causas:

℞. *Aq. chamomill.* ℥iij.
Succ. cydon. ℥j.
Elix. menth. vel *citri* vel *aurant.* ℥ß.
🜔 *destillat. chamomill. vulg.* vel *Rom.* gutt. vj.
laud. opiati gr. iij.
Syrup. de hyssop. ʒiij.
M. D. S.

Schmertz-stillende Mixtur äusserlichemahl.

De qua capiantur pro dosi duo vel tria cochlearia, & in genere anxietates dispellit.

Mixtura hæc diversimodè specificari potest; hinc potest huic etiam addi 🜍 ⊖✱ci, aut sin ardoris sensus simul adsit, 🜍 ⊕i dulcis: e. g.

℞. *Aq. Chamomill.* ℥ij.
carminat. Dorner. ℥j.
elix. mentha ℥ß.
🜍 ⊕*i dulc.* ʒiß.
laud. opiat. gr. iij.
Syrup. cinnam.
menth. ā ℥ß.
M. S. *ut anteà.*

Vel etiam pro causarum varietate addi possunt pulveres quidam terrei fixi absorbentes.

℞. 🜍 ⊖✱*ci anisat.* ʒiß.
essent. opii ʒß.
M. pro tribus dos. S.

Schmertzen-stillende Essentz.

℞. 🜍 *carminativ. de trib.*
essent. castor. aa. ʒiß.
opii ʒß. ad ʒj.
M. S. *ut suprà.*

Convenit etiam ℞ ☿i acerrima ter in die à 40. ad 50. guttas.

Aliàs quæ in cardialgia in genere conveniunt pro causarum ratione: ut appropriata stomachico aromatica blanda, quando flatus aut similia adsunt; Aromatica talia ad cardialgiam usitata præ cæteris sunt radix angelicæ & enulæ campanæ, fœniculi, HB. & semen fœniculi, anisi, HB. rorismarini: specificum est chamomilla, tam vulgaris quàm præstantiori cum effectu Romana, sanè Riverius, & Amatus Lusitanus vix sufficienter possunt commendare 🜄m chamomillæ destillatam in cardialgia flatulenta, si ad ℥iij. propinetur; hinc decoctum chamomillæ ceu expertissimum mirificè à Foresto ad cardialgiam commendatur. Alii essentiam florum chamomillæ cum proprio spiritu paratam extollunt. D. Michaelis paravit essentiam hanc cum spiritu vegetabili carminativo, cujus ʒß. ad ʒj. propinata in affectibus stomachi & cardialgia erit convenientissima & elegantissima. Alii 🜔 destillatum sapphirinum chamomillæ vulgaris, & Romanæ meritò extollunt in haustulo vini assumptum, aut 🜔 nucis moschatæ mixtum & exterius illitum, vid. *Act. Med. Haffniens. Vol.* 1. *pag.* 213. & *Vol.* 2. *Observat.* 87. *pag.* 208. Pauli *Quadrip. Botan. pag.* 253. in specie Amatus Lusitanus *Cent.* 3. *Cur.* 30. Forestus *l.* 18. *Observat.* 20. Post chamomillam ulterius conveniunt decoctum ligni sassafras, hyssopus, summitates anethi, menthæ crispæ, item flores anthos & verbasci, qui sunt singulariter anodyni. In specie cortices citri & aurantiorum, & ex his parata elixyria, ℞ & 🜔 destillatum corticum aurantior. Ex dictis simplicibus destillatæ 🜄æ, chamomillæ, florum sambuci, hyssopi & cinnamomi conveniunt. Vinum absinthites similiter est utile, uti etiam ad dolorem acrem vinum decoctionis nucis moschatæ, qui laudatur insigniter à Stoeckero *in Praxi*; item 🜅 anisatus seu 🜍 & 🜔 destillatum anisi, 🜍 ⊖✱ci simplex & anisatus. In urgente casu potest propinari elixyr menthæ, item 🜔a destillata carminativa, e. g. oleum destillatum carvi experimentum est Thoneri *in Observat. pag.* 136. ad gutt. iv. vel v. usurpatum.

Quod si percipiatur, simul ardor in regione stomachali, tunc modò dictis aromaticis commodè adduntur blanda acida, quæ ardorem refrænant, v. g. succus & syrupus granatorum acidorum, rob & syrupus cydoniorum, succus citri, syrupus acetositatis citri; & speciatim 🜍 niri dulcis, imprimis ex spiritu

ritu nitri cum duplo ∽ anisi dulcificatus, & similia.

Si oriatur cardialgia & stomachi anxietas à succis acrioribus, acidis, ex bile porracea & æruginosa, prassina dicta, eadem propinantur acidum effervescens destruentia: v. g. testæ cochlearum marinarum, mater perlarum, ♃ Marchionis, C.C. ustum, ebur ustum, lapilli cancrorum, in specie Crystallus præparata: v. g.

℞. *Crystall. mont. præp.* ℨj.
Corall. r. præp.
C. C. usti præp. ana. ℨß.
Laud. opiat. gr. ij. l. iij.
M. pro tribus dosibus, S.

Schmertz-stillendes Pulver.

Nempe in tali bili æruginosa, teterrima symptomata ventriculo inferente, crystallus montana præparata specificum alexipharmacum bilis æruginosæ rectè dicitur Langio.

Si mucilago viscidior cardialgiam inferat, addenda erunt ♀ea & gummata, ut cremor ♀i, & gummi ammoniacum.

Pertinet huc cardialgia intensissima & periculosissima, nata ex hausto Mercurio sublimato, in quo convenit ℴ amygdalarum dulcium cum lacte mistum. Quidam solo lacte; quidam verò cum oleo tartari p. d. temperato, utuntur pro potione, cujus historiam & curam refert Valeriola *l.* 1. *Observat.* 7. Scultetus *in Armam. Chir. P.* 2 *Observat.* 59. terram sigillatam cum syrupo consolidæ majoris in erosione ventriculi dolorifica ut singulare remedium commendat.

Pertinet huc suo modo elegans casus, quem habet Thonerus *in Observat. pag.* 136. de dolore ventriculi punctorio, qui fuit curatus per ℥iiß. olei amygdalarum dulcium, in jure galli propinati; quô factô intra 3. horas acicula per vias ☐rias fuit excreta, & exinde dolor omnis subitò disparuit.

In cardialgia à vermibus:

℞. *Elyx. propriet. sine acido* ℨij.
∽ ⊖*ci ℨj.
M. S.

Magen-Elyxier.

℞. *Essent. absinth.* ♀*is.* ℨij.
∽ ⊖*ci ℨiß.
M. S.

Magen-Essentz.

In doloribus ventriculi senum gravioribus, aut etiam in aliis cardialgiis cum gravi virium dejectione & lipothymia junctis, elegantes sunt pilulæ Poterii, quas describit *C.* 3. *c.* 30. ita:

℞. *Ambræ gris.* gr. ij. l. iij.
Moschi
Croci Orient. aa. gr. j. l. ij.
opii Thebaic. gr. iv.
Misc. f. *pilula.*

Idem Poterius *citato loco c.* 31. habet exemplum diuturni doloris ventriculi, aliis omnibus irritis, tandem decocto ligni sassafras per 20. dies continuato curati.

Item absinthium ejusque essentia senibus vigilantibus prodest: Sic Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Med. Princ. Hist.* 58 *Observat.* 10. exemplum habet de importuno ventriculi dolore potu vini absinthitis curato. Wedelius essentiæ suæ carminativæ addit essentiam castorei & anodynam, cum oleo caryophyllorum gutt. j. vel altera: valet & in singultu & in inflammationibus ventriculi, dosi gutt. xxx. miscet cum elixyr proprietatis, quando cruditates ventriculi adsunt. Descriptionem essentiæ hujus carminativæ videb. in ejus *Opiol. pag.* 119.

Quod attinet externa: interdum hic maximè conveniunt linimenta suaveolentia ex oleis imprimis destillatis concinnata.

℞. ℴ *destillat. chamomill.* ℨj.
macis.
caryophyllor. aa. ℈ß. l. gutt. xv.
Balsam. Peruviani ℨß.
cum ℴ *expr. nuc. mosch.* q. s. f. *Balsamus.*
D. S.

Magen-Balsam äusserlich zu gebrauchen.

Post linimenta externa conveniunt ulteriùs emplastra, regioni stomachi applicanda: quæ inter elegans est emplastrum carminativum Mynsichthii; item, si suspicio sit flatuum, emplastrum de baccis lauris. Ex omnibus excellit tacamahaca, per experientiam Poterii singulariter commendata in *l.* 3. *c.* 32. *pag.* 240. quæ sola in forma emplastri regioni stomachi applicata, acerbissimos dolores curavit, & hactenus crebrâ experientiâ ejus usus fuit confirmatus; quod etiam fuit in frequenti usu D. Michaelis: loco ejus sumi potest gummi carannæ, non minoris efficaciæ. Scilicet tacamahaca misceatur cum p. j. Balsami Peruviani pro confortatione stomachi. Inducatur super alutam in forma scuti stomachalis, S.

Magen-Pflaster.

Applicetur ut adhæreat. Est nobile remedium in hujusmodi affectibus stomachi, in specie in cardialgiis, unde emplastrum stomachicum de tacamahaca Schrœderi commodissimè usurpati potest. Ipse Poterius circa finem Pharm. spagyricæ excellens habet emplastrum ex tacamahaca compositum pro affectibus stomachi.

Item convenit emplastrum ex ana tacamahacæ & ceroti stomachalis cratonis, quæ liquefacta in mortario calido malax. cum Balsamo Peruviano. D. S.

Magen-Pflaster.

Jam quoque omnia, quæ de tacamahaca dicuntur, intelligenda etiam sunt de gummi carannæ, nobilioris forsan usus: vel ex ana gum-

gummi carañæ & tacamahacæ, in mortario calido liquefactorum, & cum balsamo Peruviano malaxatorum, fit emplastrum.

Denique post hujusmodi emplastra usurpantur externè etiam fotus vel fomentationes ex aromaticis, regioni stomachi applicando: iique duplici sub forma, aut ut species coquantur in ▽ & aceto, aut in vino, & istud decoctum pannis linteis triplicatis aut quadruplicatis applicetur stomacho; vel ipsæ species insuuntur sacculo, coquuntur parumper ▽ vel vino, & ita sacculus applicatur regioni stomachi subindè renovandus. Fotus potest esse talis, quem commendat inter alia Forestus *in lib.* 18. *observ.* 22. ad cujus imitationem

℞. HB. *absinth. nostrat.*
Pont.
flor. chamomill.
melilot.
rosar. r.
HB. *menthæ* aa. Mj.
sem. anis.
carvi aa. ʒß.
Coque in f. q. ▽ *comm.*
Colatur. ℔j. adde:
Theriac. ʒß.
Aq. rosar. ℥ij.
+*i rosac.* ℥ß.
M. pro fotu ventriculi regioni applicando. S.
Eusserliche Bähung.

Sacculi fiunt meliores ita:

℞. *Com. absinth.*
HB. *majoran.*
flor. chamom. Rom. a M. j.
bacc. juniperi cont. ʒvj.
sem. anisi.
carvi.
cumini.
fænicul. aa. ʒiß.

Incisis & contusis impleatur sacculus oblongus interpassandus, qui ebulliat in vino aut aqua, & ita, quam calidè fieri potest, imponatur regioni stomachi, repetendo crebrius. D. S.
Säcklein ausserlich auffzulegen.

℞. HB. *origan.*
rorismar. aa. Mij.
rad. acor. veri.
galang. aa. ʒß.
caryophyll.
cynnam.
macis aa. ʒj.
bacc. lauri.
sem. anisi.
carvi.
fænicul. aa. ʒij.

Incisa & cont. includ. sacculo, qui vino generoso ebulliat, & applicetur. S.
Species zur Bähung.

Omnibus in casibus satisfaciet hyoscyamus, quem in Cardialgia scorbutica præprimis commendat Dravvizius unà cum aliis anodynis: e. g.

℞. *fol. hyosc. albi.*
malvæ sub prunis coctæ & debitè pistat. a ℥iij.
farin. hord.
lent. ana cum decocto lent. ad debitam consistentiam redact. ℥ij.
muc. tragac.
sem. psyll.
cydon. aa. ℥ij.
M. f. Cataplasma, S.
Schmertz-stillender Brey.

Quod si dolor stomachi & ventris sit occasione refrigerationis corporis externæ, & inde natorum flatuum, tunc conveniens est, simplex quidem, sed admodum bonus, sacculus Montagnanæ.

℞. *furfur.* M. iij.
milii tosti M. ij.
⊖*is comm. decrep.* M. j.
Misceantur.

Calefiant in sacculo, & applicentur.

In Colica, quoque est elegans.

Mulieres interdum vitio, ut putant, matricis, & ejus occasione impuritatibus congestis, contumaces dolores in orificio ventriculi superiori percipiunt, quos in casu tali tollit sequens:

℞. *Unguent. pomat.* ʒß.
sevi hircin. ʒj.
M. f. Linimentum, S.
Lindernde Salbe.

Quibus inungatur scrobiculus cordis manè, meridie & vesperi, aliquot diebus.

CAPUT III.
De
Ardore Ventriculi.

NOn rarò ebullit p. n. in stomacho materia excrementitia, undè insignis ardor & dolor stomachi percipitur, ut quasi copiosi fumi △ei per gulam ascenderent. Malum hoc à primaria passione vocatur ardor stomachi, iis verò, qui Germanos sectantur, Soda.

PARS AFFECTA.

Subjectum est stomachus ratione contentorum, & orificium sinistrum cum œsophago ratione æstus.

CAUSÆ.

Causa ejusmodi proxima est effervescentia nimia in stomacho, orta ab acido vitioso nimio, effervescente cum quodam alcalino pingui seu oleoso, & cruditate nidorosa.

Cau-

Causæ remotæ sunt variæ: quædam respiciunt nunc acidum, nunc alcali urinosum, undè alimenta vel nimis acida, v. g. vinum, ✢, &c. vel pinguia assumpta, cruditati nidorosæ ansam præbentia, ardorem ventriculi excitant. Hinc ii, qui sunt iracundi, aut quibus facilè acrior bilis ex duodeno in stomachum regurgitat, obnoxii semper huic affectui propter effervescentiam bilis cum acido stomachi, tunc temporis vitiosi, obortam: item hypochondriaci plures, in quibus similiter acidum in stomacho prædominatur, quando mellita, aut saccharata, & alia dulcia facilè acescentia assumunt, propter horum facilem effervescentiam cum acido facilè sodam incurrunt: imò etiam aromatica, aut acria, v. g. allium & cepæ, assumpta copiosius, effervescendo cum acido, non rarò sodam inducunt.

DIAGNOSIS.

Signa diagnostica ex ægrorum relatione patent; quando nempè circa præcordia conqueruntur de dolore gravativo, sub forma aquæ ebullientis sensim sensimq; adscendentis, & fauces inferiora versùs constringentis: quem dolorem etiam ructus nidorosi & amarescentes tandem comitantur.

PROGNOSIS.

Nihil habet in recessu, imprimis qui post alimenta assumpta observatur, cum facilè cesset: qui tamen sine causa manifesta affligat, morbum chronicum ut plurimum constituit.

CURA.

Occurrimus facilè sodæ, modò temperemus maturè acrimoniam humorum effervescentium, aut destruamus acidum vitiosum, subjungendo, si opus fuerit, vel vomitorium, ad quod tamen rarò recurrimus, vel laxativum.

Conveniunt igitur v. g. lapilli cancrorum, uti et ebur ustum, bolus Armena, corallia præparata, lapilli carpionum vel percarum, crystallus præparata, lac lunæ, unicornu fossile & similia. Præceteris creta, hinc species diacretæ, & morsuli de creta Mynsichti sunt expertissimi; vel horum loco

℞. *Cretæ præp.* ʒii.
nuc mosch.
ebor. usti præp. aa. ʒj.
unic. fossil.
corall. r. præp.
lapill. ♋. præp. aa. ℈ij.

Cum ℥iv. vel vj. *Sacch. in ▽ portul. solut. f. Morsuli.*

Quibusdam usitatum est etiam lateres combustos intensiùs rubescentes pulverisatos cum saccharo mistos, aut in morsulos redactos propinare; nam & hi, quoniam participant de terra ♂ali, potenter compescunt quamcunque effervescentiam: album Græcum seu stercus canis ossa vorantis à multis est probatū. Quibusdam etiam in usu est siliqua ceracea comesta. Conserva fructuum cynosbati ad ʒj. dosi avellanæ cujusdam magnitudinis insigniter convenit, sed hic observetur, quod fibrillæ istæ in interiore parte fructus, quibus adhærent semina, non sint separandæ. Syrupus & conserva ex summitatibus quercus commendatur ab Horstio *l. 4. Observat. pag.* 194. Portulaca, ejusque succus & syrupus, aut ipsa planta recens assumpta, sunt egregia; ut & succus semper vivi: nitrum etiam depuratum vel antimoniatum in ▽ florum sambuci solutum, item cremor ♀i ad ʒß. datus, vid. M. A. N. C. *Ann. 3. Obs.* 120. *p.* 386. vel specificum illud Kergeri *de Ferment. contra febres.* v. g.

℞. *crem.* ♀i ʒj.
corall. r. præp. ℈j. l. ʒß. ad ℈ij.
M. pro *dosibus duabus.* S.

Dämpffende Pulver.

His denique addatur nux moschata, quia oleo temperata est. Ex his variæ possunt fieri formulæ, e. g.

℞. *Cretæ præp.* ʒß.
C. C. usti præp. ℈j.
corall. r. præp. gr. xv.
M. pro *dosibus duabus*, S.

Dämpffend Pulver.

℞. *Cretæ præp.*
farin. later. aa. ℈ß.
nuc. mosch. gr. v.
M. f. *pulvis.* S.

Dämpffend Pulver.

℞. *arcan. dupl.* ℈ij.
oss. sep. pulv. ℈j.
nuc. mosch. gr. vj.
M. pro *dos. duab.* S.

Dämpffend Pulver.

℞. *Spec. diacretæ Myns.* ʒiß.
arcan. duplic.
nuc. moschat. aa. ʒß. *M.*

℞. *Cretæ albissim. præp.* ʒiij.
corall. r. præp.
ebor. usti præp.
crystall. præp. aa. ʒij.
nuc. mosch. ʒß.
M. f. *pulvis*
D. S. ut *anteà.*

Vel cum f. q. *Sach.* f. *Morsuli.*

℞. *Conf. summ. querc.* ℥j.
cretæ præp. ʒij.
nuc mosch. ʒj.
c. f. q. *syr. portul.* f. *Electuarium.*

Inter evacuantia, temperatis succis & sedato effervescentiæ motu, optimi sunt tamarindi in decocto aut infuso usurpati, laxant nempe & refrigerant egregiè, ac in biliosis hunc affectum sedare solent: vel usurpetur Rhabarbarum, aliavè similia: vel ubi purgatione validiore opus,

℞. *MP. de* ✱*co Querc.* gr. xij.
magister. jalap. gr. iij.
scamm. ♀*at.*
extr. troch. alband. à gr. ij.
c. *Elyx. propriet.* f. *pilula.*

SECTIO VIII. DE FECUM ALVINARUM A CHYLO SEPARATIONE ET SUCCORUM PANCREATICI ET FELLEI EFFERVESCENTIA VITIOSA.

EQuidem tractanda hic prius veniret tam chyli à fœcibus alvinis secretio læsa, quàm succorum pancreatici & fellei effervescentia vitiata, sed ne actum agam, videatur de his Sylvius in *lib. 1. Prax. p. 10. & 11.*

Sufficiat aonotasse quosvis morbos chronicos præter cruditatē acidam stomachi vel oriri vel saltem foveri à vitio horum duorum succorum, ac vitiata deinde chyli perfectione & separatione. Adeoque & isti morbi, qui obstructionibus hepatis aut lienis, mesenterii &c. ordinariò adscribuntur, revera ex vitio digestionis primæ, & hinc alterationis chyli in duodeno tribuendi erunt; non secus ac plura mulierum circa menses vitia radicem primam circa has partes figunt: Unde si quæ obstructiones, tumores, aut similia viscerum abdominis in chronicis morbis subinde observantur, producta potissimum morbosa asserenda sunt.

SECTIO IX. DE CONTENTORUM IN INTESTINIS EXPULSIONE LÆSA.

EXpulsio hæc contentorum in intestinis læditur tribus modis:

1. Quando diminuitur, ita ut aut rara sit, aut ad tempus omninò nulla: id quod fit in alvi retentione.
2. Quando augetur in alvi fluxibus variis, diarrhœa, cholera, lienteria, cæliaca.
3. Aut denique quando depravatur, ita ut cum dolore, cum torminibus, aliisvè similibus stipata contingit symptomatis: item quando retinenda excernuntur, dum loco fœcum rejicitur sanguis vel alia, ut pus, uti fit in dysenteriis, fluxibus hæmorrhoidalibus, &c.

CAPUT I. De *Expulsione Contentorum in intestinis diminuta.*

ARTICULUS I. De *Alvi Retentione.*

CAUSÆ.

ALvi retentio est, dum parum vel nihil excernitur, aut admodum tardè fit contentorum intestinalium excretio: cujus causa est vel in ipsis contentis expellendis, vel in intestinis expellentibus.

Quod attinet expellenda: hæc ipsa inferunt retentionem alvi, quando non perveniunt usque ad intestinum rectum propter deficientem motum peristalticum, ut istud excretione irritent; cessante enim stimulo, cessat alvi excretio. Fit autem hoc: (1) Propter eorum paucitatem ex alimentis paucis assumptis. (2) Propter eorum ad motum peristalticum ineptitudinem; quando enim ineptè sunt in motu, fit ut stagnent in intestinis, eorumque, imprimis coli, cellulis, ut non possint protrudi: vid. Kerkringius *in spicil. suo Anatom. obs. 39.*

Inepta sunt ad motum contenta, tribus ex occasionibus:

I. Propter eorundem exsiccationem & indurationem, v. g. ob paucitatem potus, in iis qui parcè vivunt, in febribus ardentibus post nimios sudores, post graviorem corporis motum, &c. Assumpta etiam quædam duriora & austera similiter fœces plus minus indurant, ut panis crustæ & spiræ, quæ ipsæ assumptæ nimiâ copiâ propter viscíditatem & tenuitatem suam non raro solent duriores dare fœces, indeque etiam alvi periculosissimam obstructionem: vid. Moebius *instit. pag. 453.* Sic res comperta est de mespilis, alvi adstrictionem causantibus, præprimis hoc faciunt eorum lapilli, die Kerne; hinc vulgò fructus hi dicuntur Arschklammern: item ova ad duritiē cocta similiter insigniter solent alvum adstringere: exemplū habet Cornarius *in suis Consil. Cons. 4.* de quodam item fructus nonnulli horæi cum pellicula tenaci obducti & deglutiti, quales sunt uvæ crispæ, die Stachelbeeren/ item uvæ vitis, si scilicet comedantur unà cum pelliculis: sic ab esu immoderato nucum castanearum constipationem alvi obstinatam in matre lactante & infantulo lactato observavit Timæus von Güldenklee/ *l. 5. Cas. 15. p. 215.* item cerasa, & imprimis eorum nuclei integri devorati: vid. Helmontius *Tr. sextupl. digestio.* Kerkingius *obs. 6.* Schenkius *obs. l. 3. sub Tit. de excrementis.* Quies & somnus nimius multa etiam possunt, de quibus vid. Hoechstedterus *Decad. 4. Cas. 1. p. m. 336.*

Facit

Facit huc etiam II. Fœcum alvinarum nimia viscìditas & glutinositas pertinaciùs parietibus intestinorum adhærens, ratione cujus subindè impedimento est, quo minus fœces possint excerni: unde ii, qui copiosè utuntur viscidis alimentis, sive qui eadem in pituitam excrementitiam, sive mucum viscosum, ex transmutata digestione transmutant, solent esse obnoxii alvi adstrictioni: aut qui muco viscido vel acido vel austero abūdant, in specie pituitâ, quā vocant, vitreâ, alvi solent esse obstructioris; idq; eo magis, quò parciùs bibunt, aut quò parciùs moventur; feces enim à muco & pituita simili involutæ & coagulatæ in intestinis hærent, ut hæc non sentiant stimulum fecum. Undè interdū hypochondriaci, obstructionem alvi incurrunt: In talibus enim deficiente motu, minus quasi concussis intestinis, feces retentæ pedetentim tenaciorem consistentiam acquirunt, indeque alvum clausam patiuntur.

Præterea III. fœces condensatæ & coagulatæ alvi obstructionem inducunt; idque ex vitio acidi, vel stomachici, vel pancreatici in intestinis prædominantis, imprimis si simul austerus plus minus fuerit iste acor. Notum enim est, quod bilis & succus pancreaticus, uti separant cremorem nutritium ab excrementis, ita simul excrementis certam consistentiam tribuunt, secundùm quam nunc magis nunc minus sunt fluxilia. Undè uti abundans alcali oleosum bilis diluit fœces & fluxiles facit, ita acidum vel stomachi vel pancreatis vitiosum, fœces istas nimis coagulat, hinc & indurat. Hinc plures hypochondriaci, & mulieres hystericæ, laborant ordinariò alvo obstructa, & alvi excreta sunt fermè nigricantia propter austeritatem nimiam succi pancreatici, hinc etiam in quadam icteri specie solent aut omnino, aut maxima ex parte, induratæ & condensatæ esse feces, hinc alvus segnis & tarda, propter bilis absentiam, & consequenter acidi in intestinis abundantiam.

Et hæ sunt causæ, propter quas alvus vitio fecum plus minus supprimitur: supersunt causæ, quando ulteriùs vitio ipsorum intestinorum non sufficienter propellentium supprimuntur feces.

Vitio autem horum plus minus tardior est alvus, & obstructa: (1) Quando eadem sunt angustata & inepta ad transmissionem, id quod fit, si ea obstructa, aut infarcta, v. g. in inflammatione eorum: unde indurescunt & quasi nimis coalescunt: ac ordinariò alvus supprimitur in tumoribus hærentibus intra vesicam etiam & intestinum rectum, vel inter vulvam & anum in mulieribus: Exemplum videb. apud Tulpium *l. 3. cap.* 10. Huc pertinet anus imperforatus: de quo vid. Fabricius Hildanus *P. 1. obs.* 3. Benivenius & Paræus & Job van Meekern *cap. 22. pag.* 160. Affectus autem hic parum attenditur; perforato enim ano cessat symptoma: item in gangræna, in qua pellis eorum corrugatur, unde malum est desperatum: Exemplum habet Bartholinus *Centur. 6. Histor.* 38. & Barbette *in sua Praxi l. 4. cap. 7. pag.* 198. item quando coalescunt post eorum exulcerationes, aut post dysenterias. Conf. Johannes Rhodius *cent. 2. obs.* 77. Marcellus Donatus *c.* 10. *l. 4. pag.* 361. & M. A. N. C. *Ann. 2. pag.* 140. ubi alvus suppressa lethalis fuit ex ulcere intestini recti. Pariter excrescentia carnea in intestino quodam enata alvi obstructiones infert: conf. M. A. N. C. *Ann. 6. pag.* 137. & Rhodius *Cent. 2. obs.* 82.

Præter hanc angustationem intestina (2) non promovent fœces, quando deficiunt in suo motu peristaltico, idque ob affectionem vel paralyticam, vel convulsivam: quoad priorem quidem, dum resolutæ fibræ motui peristaltico sunt ineptæ & intestina fiunt insensilia, etiam cessat intestinorum motus peristalticus, ut in stupore ani: hinc non raro frustra apoplecticis stimulatur alvus per clysmata, intestinis interdum paralysi affectis & insensibilibus redditis: quoad posteriorem, oritur intestinorum affectio convulsiva, quando ex irritatis intestinis sequitur pertinax fibrarum contractura, vel quando undecunque ipsæ fibræ intestinorum in uno alterove loco spasmo contractæ non promovent contenta, ob impeditum peristalticum eorum motum: id quod fit v. g. in omni colica convulsiva, in colica scorbutica, & similibus intestinorum doloribus, ubi fibris intestinorum ratione doloris irritatis, & speciatim plus minus contractis, in loco spasmo correpto, fœces hærent. Sic etiam in nephritide pariter obstinata est alvus ordinariò, propter consensum cum fibris intestinorū spasmo convulsis, unde & tormina tunc non rara sunt Frequens est gravidis, partui vicinis, alvi adstrictio ob uterum & grandiorem fœtum, qui intestinum rectum comprimit.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica, sunt hæc: si ægri raro & non quotidiè, sed interdum ad aliquot dies, interdum etiam septimanas, non ejiciunt fœces: vid. *observat.* Panarolli *Pent.* 1. *l.* 5. ubi observat aliquem, qui interdum in 15. diebus, interdum ad 20. interdum post 3. menses demum solitus est exonerare alvum, sed rarum & infrequens hoc est.

Symptomata autem hujus obstructionis sunt varia: dolores abdominis gravativi, compressivi, nunc vagi, lancinantes, supervenit nausea, vomitus interdum, capitis symptomata, inquietudo, jectigatio corporis, vigiliæ, vertigo & cephalalgia.

PROGNOSIS.

Alvi suppressio malum est frequens, & quidem pro circumstantiarum conditione nunc plus nunc minus periculosa. Pertinacior si fuerit, subinde est lethale malum, nunc immediatè & per se, nunc mediatè, insequente nempe ileo.

Deinde si non semper infert lethum, nihilominus per experientiam quorundam patet, quod alvus pertinacius clausa subindè gravia inferat symptomata, interdum animi deliquia: item quod nonnunquam in ipsa excretione alvi superveniant ex conatu naturæ hæmorrhagiæ narium: Exemplum tale habet Salmuth *c. 3. obs.* 26. Fœces in alvo nimis obstructa in intestino colo coacervatæ & coagulatæ interdum decipiunt medicos, ut tales ægros habeant pro spleneticis: Nam vulgaris est consuetudo, ut omnia symptomata in hypochondrio sinistro adscribantur falsò spleni; unde cum in latere sinistro colon sit angustius & pro-

propterea intorqueatur deorsum versus renem, hinc sæpiùs fit, ut ibidem locorum hærentia scybala talia inferant symptomata, quæ vulgò spleneticis attribuuntur, exemplũ talis pro splenetico habiti exhibet Salmuth *Cent.* 1. *obs.* 24. & *c.* 2. *obs.* 98. Conf. item Sylvius *l.* 1. *Prax. c.* 14. §. 57. *p.* 168. Panarollus *c.* 1. *obs.* 1. Nec est, quod decipiamur ex eo, quod malum non sit in colo, propter retentas varias sordes, quia purgantia suum faciunt officium; nam in talibus per purgantia evacuantur copiosè liquida & tenuiora, ipsis crassioribus & viscidioribus fœcibus ac muco adhuc remanentibus, uti jam olim hoc observavit Sennertus *Praxi l.* 3. *p.* 202. & 285.

Tandem omnis alvi obstructio semper solet augere stomachi & capitis pathemata, unde, omnibus præmonentibus practicis, in vulneribus capitis, cephalalgia, in melancholicis, & quibuscunque capitis affectibus, semper opera danda est, ut sit libera alvus & aperta, non quidem propter vapores ascendentes, sed propter consensum, quem mediantibus nervis copiosissimis omnia interna viscera, in specie intestina, habent cum suo principio, cerebro. Quælibet itidem mali hypochondriaci pathemata ab alvo obstructa exacerbantur.

Obstructio alvi contumacior in hominibus tenerioris ætatis sæpissimè producit epilepsiam, in specie autem eam, quæ dependet ex vitio excrementorum: per repletionem enim irritantur tandem intestina, & ob consensum totum systema nervosum convellitur.

Obstructio alvi cum passione colica morbum extremè exasperat.

Prægnantium obstructio contumacior reddit partum valdè difficilem.

Obstructio alvi ex paralysi intestinorum ut plurimum est lethalis.

CURA.

Quod attinet curam: in ea ante omnia consideranda est causa morbosa proxima, quæ removenda; sic enim symptoma immediatè solvitur; unde

1. Fecum contentarum ratione conveniunt ea, quæ emolliunt, earumque viscididitatem & austeritatem corrigunt, adeoque fluida & mobilia excernenda reddunt.
2. Conveniunt ratione intestinorum, quæ vel eorum angustiam tollunt, vel eadem plus minus sensilia vellicant, ac blandè stimulant: vel denique irritationem in iis, & inde natum eorum spasmum tollunt.

Ea, quæ emolliunt, & fluxilia faciunt, & vias lubricant, sunt aquosa, ℴℴsa, mucilaginosa, dulcia, & hinc gummata; quæ eadem stimulant & leniter irritant, sunt acria, tàm ⊖ina quàm specifica purgantia, & horū instar, intensè amara: fecibus enim fluxilibus & intestinis leviter irritatis, eorum motu peristaltico concitato, ejiciuntur contenta. Quæ irritationem vel spasmum intestinorum sistunt, sunt anodyna seu lenientia, mucilaginosa & temperata, ℴℴsa, hinc narcotica & opiata. Quæ intestinorum mala, vel curabilia, ut inflammationem, exulcerationem; vel incurabilia, ut coalitum &c. levant, ex affectus ratione patent. Quæ dictis indicationibus satisfacit materia medica, imprimis internè sunt ℴℴ amygdalarum dulcium, recens nempe expressum ad ℥ij. iij. l. jv. quod optimè & blandè alvum subducit, sive assumatur per se, sive in cerevisia calida; vel juscula pinguia. Vel

℞. ℴℴ *amygdal. dulc. rec. expr.* ℥jß.
syr. rosat. solut. ℥j.
M. pro Haustu.

Sic medicamenta ex jalappa, ex foliis sennæ, & ex scammonio prosunt: item aloëtica, de quibus notetur, non esse adhibenda in frequenti alvi obstructione, uti & Rhabarbarum; quia talia medicamenta præter virtutem laxativam in se continent subsequam aliquam adstrictoriam, nisi hæc corrigantur, per adjuncta antimonialia ritè parata, & in casu externo in clysteribus usurpanda. Sal sarmentorum vitis saturatum cum spiritu ⊖is blandè etiam alvum subducit irritando nervos. Item conveniunt insigniter ova sorbilia cum butyro assumpta, eaque, quò magis sorbilia, eò magis seu plus movent alvum, emolliendo æque ac austeritatem corrigendo: de quo *vid. obs.* in Hoeferi *Hercule medico, p.* 199. Bartholinus *C.* 6. *Histor.* 65. & Brassavola *de Purgantibus c.* 2. item copiosus potus promovendo contenta alvum fluidiorem reddit, vid. Bartholinus *Centur.* 5. *Histor.* 40. id quod in specie aut hypochondriacis aut laboriosis necessarium est, item mulieribus. Potus hic nunc est usitatus seu ordinarius alimentosus, nunc medicatus, quæ medicatio imprimis fit, quando potulenta alterantur resolventibus emollientibus & laxantibus, in specie cum passulis, quæ sunt egregium remedium ad blandè laxandum alvum, & nihil aliud, quam mustum concentratum, temperatæ in se, & quæ blandam irritandi vim obtinent; unde vel passulæ nudæ assumptæ conveniunt, imprimis hypochondriacis & scorbuticis, quibus alvum sustinent apertam; nam purgatio iis nocet: vel cum passulis, earumque pulpa, tantillum permiscetur cremoris ♀i aut arcani duplicati, e. g.

℞. *pulp. passul.*
tamarind. aa. ℥jß.
crystall. ♀i ʒiij.
pulv. rad. jalapp. ʒß.

scamm.

scamm. ♁*at.* ℈j.
ʒii per infer. purg. ʒß.
c. f. q. *fyr. rof. folut.* f. *Electuarium.* D. S.
Larierende Lattwerge/ des Morgends und Abends 2. gute Messerspitzen genommen.

Conveniunt ſpecificè paſſulæ laxativæ, quarum variæ ſunt deſcriptiones, uti videbitis in Diſpenſatoriis. Fiunt ex paſſulis cum cremore ♀i & Senna: præſcribo ʒß. pro doſi, e. g.
℞. *fol. Sennæ f. ſt.* ℥ij.
Crem. ♀i ʒij.
Decoq; in ▽ ℔j. ad conſumptionem tertiæ partis:
℞. *Decoctum expreſſum*, & infund.
paſſul. min. ℔ß.
Decoque ad mollitiem, & adde
Syr. roſar. ſolut. ʒvj.
M. D. S.
Larierende Rosinen/ 1. Löffel voll vor dem Abendessen. Vel
℞. *fol. ſenn. f. ſt.* ʒij.
Cinam.
Zingiber. aa. ℈ij.
▽ *endiv.*
Vini opt. generoſ. aa. ℥vj.
Infunde per ☍, manè bulliant ad conſumptionem tertiæ partis: colaturæ adde
prun. enucl. Ungar. N. xx.
Decoquantur cum
ſacchari ℥ij.
ad conſiſtentiam ſyrupi: adde
▽ *cinnam.* ʒß.
ſyr. roſar. ſol. ℥ijß. D. S.
Larierende Pflaumen.

De prunis his laxativis ante cœnam aſſumat patiens tres vel quatuor, juxta Thonerum *obſ.* 2. *l.* 2. vinum paſſulatum ſimiliter egregium eſt delicatulis, quod alvum adſtrictam blandè educit; item vinum paſſulatum laxativum Timæi in *Epiſtol. l.* 3. *Epiſt.* 26. *p.* 224. ad cujus imitationem Meibomius ſequenti modo præſcribit:
℞. *paſſul. min.* ℥ij.
fol. ſenn. f. ſt. ʒj.
cinam. ʒij.
Inciſis & contuſ. affundit ℔. iij. vini per horas 24. de colatura propinat ante cœnam bonum hauſtum.

Ipſe ſæpè ad hujus imitationem præſcribo decoctum paſſularum cum ſenna, vidi egregios effectus, e. g.
℞. *paſſ. min. contuſ.* ℥jß.
Conquaſſentur in mortario, ut fiat paſta, coque in *Aq. comm.* ℔. iij.
Colaturæ ferventi ℔. jß. ad ℔. ij. infunde
fol. ſennæ f. ſt. ʒiij.
flor. violar. p. iij. l. *ſem. aniſi.* ʒij.
Stent in loco calido per noctem: manè ℞. colatur. D. S.
Larier-Tranck.

De quo capiatur hauſtulus pro libitu manè, præprimis in hypochondriacis, hyſtericis, affectibus melancholicis, & blandè ſtimulat.

Facit huc ſerum lactis probè depuratum, quod in febribus, tam ardentibus & malignis, quàm hypochondriacis & ſcorbuticis, ſi alvum habent obſtructam, ac ſimul phlogoſi ac æſtuatione laborant, aliisque in caſibus ad alvum ſuaviter laxandam conducit. Ratione ⊕oſitatis ſuæ, in alcali volatili ☍ſo fundatæ, temperat egregiè ſucci pancreatici vitioſum acidum, plus minus auſterum, ac demulcet acrimoniam ⊖is ſcorbutici, ſimulque emollit fœces, ſive ſolitariè uſurpetur, ſive, ſi fuerit debilius, cum ſyrupo roſarum ſolutivo adhibeatur, ſive infuſione & ebullitione aliquali tamarindorum magis gratum & laxativum reddatur.

Nota aliàs quoque ſunt decocta vel juſcula pullorum, imprimis in quibus herbæ emollientes, v. g. folia malvæ, HB. parietariæ, violaria, Mercurialis & ſimilia ebullierint: qualia decocta ſucceſſivè uſurpata ſimiliter blandè alvum ſubducunt: vid. decoctum emolliens ex radice althææ Horſtii *obſ. p.* 273. *M.* 1. *N. C. Ann.* 3. *p.* 372. Barbette, & Hartmannus; loco quorum etiam recipi poteſt:
℞. *Rad. Althææ* ℥j.
Herb. malvæ M. j.
Paſſ. minor. ʒvj.
Coqu. in ſ. q. ▽æ:
Colaturæ ℔j. vel ℔jß. adde
fol. ſenn. f. ſt. ʒiij. l. ℥ß.
Cremor. ♀i ʒj.
Stent per noctem, blandè ebulliant ad diſſolut. ♀i; manè iterum coletur: collaturæ adde
Syrupi de ſpina cervin. ℥j. pro lubitu, q. ſ.
M. S.
Larierender Tranck.

Item decoctum de ficubus Maſſilienſibus ſeu quibuſcunque aliis ſimiliter alvum ſubducit, imprimis ſi decoquantur in potu ordinario ſeu decocto hordei ſimplici. Fiunt etiam conſervæ laxativæ violarum & roſarum elegantes, quando loco ſacchari his additur manna electa Calabrina, & flores recentes violarum & roſarum cum hac conjunguntur in conſervam, quæ miſta cum pulpa paſſularum & tantillo cremoris ♀i blandiſſimè & ſuaviter alvum ſubducunt. Quod ſi duriores fœces, aut copioſus mucus, aut viſcidus, aut pituita vitrea inteſtina incruſtarit, & alvi obſtructionis fuerit fomes, nil melius eſt gummate ammoniaco & galbano, in vehiculo appropriato diſſoluto, ſive ſolo, ſive ſtimulo laxativo acuato: v. g.
℞. *Aq. Menthæ* ℥j.
g. ✱i + ſol. ʒj.
ſyr. roſar. ſol. ℥ß.
M. pro *duab. doſibus*. S.
Larier-Tränckein auff 2. mahl.

Hæc potio in duas partes diviſa fit: mirabiliter diſſolvit mucum & evacuat; ſi vero contuma-

tumacior sit alvus, acuetur hæc potio stimulantibus. Ubi ergò mucus tenax, in iis præscribo talem formulam:

℞. *Aq. menth.* ℥j. l. ℥jß.
Cinnam. ʒß.
g. ✳ci ✝ *sol.* gr. xv. l. ℈j. usque ʒß.
♀i ⊖lati gr. vj. viij. ℈ß. ad gr. xv.
scamm. ♀at. gr. ij. l. iij.
vel *hujus & extr. troch. alhand.* ā. gr. j.
Syr. de pomis l. *rosat. solut.* ℥ß. l. ʒj.
M. S.

Larier = Träncklein.

Insigniter mucum viscidum educit: in mollioribus subjectis gummi ✳ sufficit.

Tandem ⊖ina & ♀ea remedia, ut crystalli & cremor ♀i, l. solum ad ʒj. in jusculo fervido, præsertim in quo HB. quædam emolliens prius decocta fuerit, propinatus; vel cum granis duobus scammonii ♀ati vel extracti trochiscorum alhandal acuatus: item horum loco etiam ipsum ⊖ essentiale tartari à ʒß. ad ʒj. usurpatum usque ad ʒij. in vehiculo calido, vel solum vel dicto modo acuatum, aut etiam ℞ ♀i legitime per spiritum vini parata pro senibus. Gravioribus & contumacioribus in malis ad Mercurium vivum potest fieri confugium ad ℥ij. l. iij. pro una vice, vel in jusculo carnis pinguiore, vel in oleo amygdalarum dulcium propinatum: vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 225. & 315. alii laudant vinum, in quo ☿ vivus per mensem in loco tepido fuerit infusus, intercedente crebrâ agitatione, aut aliquamdiu ebullierit; quod vinum, relicto Mercurio, non tantùm lumbricos enecat, sed insigniter alvum, etiam pertinacissimam, reserare dicitur, si ad cochleare unum vel alterum propinetur. In desperatissima alvi obstructione, irritis aliis, mirabile obtinet ⊙ fulminans à gr. vj. vij. l. viij. ad x. usque, cum extracto hellebori nigri in pilulas redacto: conf. Rolfinccius *in Chym. pag.* 339. Vel

℞. *Syr. rosat. solut.* ʒß.
⊙*ri fulmin.* gr. xij.
troch. alhand. gr. j.
M. S.

Eröffnender Safft auff einmahl.

Sanè in adulto quartanario à gr. v. auri fulminantis, c. nitro ♂ato ante paroxismum propinati, effectum suavis laxationis observavi: nitrum ♂atum torpida irritat intestina, ut facilior fiat excretio, & respectu talis nitri adjuncti ⊙ fulminans mira præstat in hoc affectu. Quoties itaque animus est, hoc aurum fulminans loco laxativi porrigere, non nimis edulcorandum, ut sapor ⊖inus aliquantisper remaneat. Deinde & hoc singulare est, quod in adultis fœces nigerrimo colore inficiat, tam ⊙ fulminans, quam ⊙ri cum spiritu ⊖is solutio. Fortiora enim purgantia minus conveniunt in pertinaciori alvi obstructione, ne irritando intestina, horum spasmos dolorosos & tormina excitando, malum exasperetur; undè cautissimè in talibus casibus tractentur purgantia, ne præpostero horum, præsertim acriorum, usu intestina magis contrahantur & excrementa indurentur, ac ex continuata irritatione dolorosa ægri in morbum iliacum moveantur.

Externè quæ applicantur, sunt primariò quidem, uti notum est, clysmata, eaque ex emollientibus & lubricitantibus parata, v. g.

℞. HB. *althææ,*
Chamomill.
Melil.
malvæ ā Mß. l. Mj.
rad. lil. albor. ℥jß.
⊖♀ ʒj. ad ʒij.
Coque in ▽ *simpl.* vel *seri lactis caprill.*
Colaturæ ℥ix. adde
⊖*is gemm.* ʒj.
♂ *lil. alb.*
Mell. rosat. aa. ℥j. l. ℥jß.
M. pro clysmate emolliente in induratis fœcibus tepidè injiciendo.
D. S.

Erweichend Clystier.

Injecto clysmate æger aliquamdiu lateri dextro incumbat, ut feratur usque ad intestina.

Virtutem irritandi intestina torpida obtinet quoque mel inter clysteres assumptum, sive simplex sive compositum: v. g. mel rutaceum, rosaceum, Mercuriale, & ad imitationem mellis etiam manna Calabrina.

℞. *spec. emoll.* M. iij.
flor. samb. M. j.
Coqu. in s. q. *lactis bubuli.*
Colatur. ℔j. adde
Mell. Mercurial. ℥iij.
vitell. ovor. num. iij.
Misc. pro *Enemate* pro *duabus vicibus.* S.

Erweichend Clystier.

Vel sola clysmata ex lacte bubulo cum melle & sacchare pro scopo laxativo injecta, sufficiunt.

Sunt etiam, qui decoquunt passulas in jure vituli, & colaturam decocti instar enematis injiciunt cum laudabili effectu. Item si ex nephritide vel simili affectu alvus obstructa sit, clysteres emollientes terebinthinati perquàm sunt proficui: item clysmata ex solo oleo expresso seminis lini, item ex oleo seminis rapi, sunt admodum experta: v. g.

℞. ♂ *express. sem. lini*
rap. aa. ℥jv. l. v.
dia-coloc. Quercetan. ʒvj. l. ℥j. ad ℥jß.
M. pro *clysmate.* S.

Erweichend Clystier.

Sanè Prævotius alvi segnitiem gravem solo oleo communi benè maturo, ad lib. j. per clysterem injecto, levavit: Sic Rulandus *in Thes. Pract.*

Pract. Cent. 4. *obs.* 99. *p.* 233. exemplum habet alvi per tres hebdomadas obstructæ, ita ut nullis neque clysmatibus neque suppositoriis moveri posset, tandem injectis singulis horis ℥jv. olei olivarum, alvus emollita, & multa scybala rejecta fuerunt: sic idem Rulandus *c.* 9. *curat.* 53. quendam rusticum, qui similiter ob scybala indurata alvum habuit obstructam, curavit per clysma ex oleo seminis lini ad ℥v. quod injectum nunc solum, nunc cum ʒß. trochiscorum alhandal, egregiè alvum obstructam curavit: e. g.

℞. *🜄 rapar.* in quo ʒj. *trochisc. alband.* ebull. ℥viij.
adde
vitell. ovi n. j.
mell. rosac. ℥j.
Misc. pro *Enemate*, S.

Erweichend Clystier.

Ubi autem emollientia hæc pro solvenda alvo non sufficerint, his præmissis, ad alia quædam paulo acriora accedendum erit, & quando jam metus est induratarum fœcum, egregium est ⊖ gemmæ, quod à ʒß. ad ʒj. usque ad ʒjß. vel ʒij. clysteribus additum, quascunque fœces induratas potentissimè resolvit & fluxiles facit; Forestus *l.* 21. *obs.* 5. hoc optimè in fœcibus induratis à ʒj. ad ʒij. cum decocto emolliente simplici usurpavit: sic Lindanus commendat in obstinatissima alvi obstructione enema solummodo ex jusculo carnis cum melle paratum, cui addatur 🜔æ à ʒß. usque ad ʒij.

℞. *HB. Chamom. c. flor.* M. iij.
flor. samb.
verbasc. aa. M. j.
Coqu. in s. q. *🜄æ simpl.*
Colatura ℥ix. adde
⊖ gemm. ʒj.
mell. ros. ℥j.
M. pro *Enemate*, S.

Erweichend Clystier.

Ubi flatus simul adsunt, clysteribus addi potest
🝆 destill. cumini.
carvi à ʒß.

Quod si sal gemmæ non sufficiat, commodissimè in clysteribus incoquitur, vel pulpa Colocynthid. in nodulo ligat. Vel etiam trochisci alhandal. v. g.

℞. *Spec. emoll.*
carmin. aa. M. j.
pulp. coloc. in pet. lig. ℈ij.
Coque in *🜄 simplic.*
Colaturæ ℥ix. adde
⊖is gemm. ʒj.
el. benedict. lax. ℥ß.
M. f. *Enema.*

℞. *HB. ☿ial.*
parietar. aa. M. j.
pulp. coloc. in pet. lig. ʒj.
Coque in s. q. 🜄.
Colaturæ ℥ix. adde
Mell. ☿ial. ℥j.
M. pro *Enemate.*

Sed observetur: quod in his, ubi acria stimulantia, ut sal gemmæ, colocynthis &c. ingrediuntur, oleosa & mucilaginosa omittenda sint: olea enim obtundunt ⊖inam acrimoniam, & sic non possunt incidere & stimulare; vel ubi colocynthis non est sufficiens, ad ♁alia est confugiendum, si scilicet loco colocynthidos ʒj. croci metallorum decocto superiùs dicto emollienti incoquatur: nam hoc extremum est remedium, cujus usum crebriorem factum videbitis *in obs.* Riverii; vel quod magis approbem, infusum fiat croci metallorum, cujus ℥iij. aut jv. decocto emollienti jam facto admiscentur, & sic conjunctim injiciuntur, additis simul reliquis convenientibus. Formula sit hæc:

℞. *Decoct. emoll. usit.* ℥v.
Infusi croc. metallor. ℥iij.
elect. benedict. laxat. ℥j. ad ℥jß.
M. f. l. a. *Clyster.* feliciter stimulans, S.

Abführend Clystier.

Loco infusi talis ex tempore potest syrupi emetici ℥j. ad ℥jß. addi; feliciter enim stimulat.

Vel: ℞. *Spec. emoll. usit.* M. ij.
croci metall. in pet. lig. ʒj. ad ʒjß.
Coque in s. q. 🜄æ ad ℥x.
Colaturæ adde
⊖is gemm. ʒj.
elect. benedict. lax. l. *lenitiv.* ℥j.
Misc. pro *Enemate.*

℞. *Decoct. scor. reg. ♁ii* ℥ix. ad ℔. j.
⊖lis sarment. vitis ʒj.
elect. benedict. lax. ℥j.
mell rutac. ℥ß.
Misc. pro *Enemate.*

Cæterum in clysmatum usu speciatim observandus est intestinorum status: ubi enim intestinorum motus deficit, & hæcce minus sensilia stimulum indigent, acria saltem stimulantia usurpanda sunt modò dicta: Ubi verò irritatis intestinis, indeque dolorosis eorum spasmis, aut ubi aliàs suspicio est, intestina quocunque loco affecta aut irritata ibidem contrahi arctiùs, & spasmo affici, ibi stimulantibus & acrioribus malum exasperatur: emollientibus & lenientibus saltem tunc insistatur, etiam eadem subinde per os propinando.

Applicatis clysmatis, si ulterior necessarius sit stimulus, imprimis applicentur suppositoria, eaq; multiplicia communiter parantur ex ⊖e & melle, & cum pulvere radicis hellebori nigri; Sylvius de *alvo obstructa, cap.* 11. §. 38. *seqq.* subministrat, & omnibus præfert suppositoria ex alumine, idque ad imitationem Angeli Salæ, *in Apendice pag.* 840. sive fiant ex aluminis rupei frustulo, in formam suppositorii conciso, & oleo amygdalarum dulcium, vel liliorum alborum illito; vel si alumen pulverisatum uniatur cum tragacantha in aqua liliorum alborum soluto. Lidanus ex cocto melle atque ⊖e marino gemmeove parata commendat, ita quidem, ut in talibus suppositoriis, pro adultis quidem, possit sumi ℈j. ad ʒj. unà cum granis tribus vel jv. trochisco-

chiscorum alhandal, & ita fieri suppositorium acre. In parvulis verò loco trochiscorum alhandal possunt sumi species hieræ picræ Galeni, eæque cum pauca quantitate salis gemmæ permisceri cum melle in suppositorium satis acre.

Vel

℞. *supposit. acut.* N. ij.
illinantur *oleo diacoloc.*

Stuel-Zäpfflein.

℞. *Pulv. jalapp.* ℈j.
⊖*is gemm.* ℈ß.
c. s. q. *Mellis* ad debitam consistentiam cocti f. *suppositorium.* S.

Stuel-Zäpfflein.

Cæterùm observetur, quòd, ut eò melius operentur suppositoria & clysmata, iis præmittenda sint medicamenta emollientia sive lubricitantia & incidentia per os, ne frustra iis irritetur alvus, & sequatur, quod sæpè fit, inflammatio intestini recti. Sub horum usu fit insessus seu Balneum ex emollientibus confectum; sub egressu verò è balneo usurpentur etiam Unguenta externè abdomini illinenda, vel sacculi simpliciter lenientes & emollientes, plus minus Anodyni in lacte cocti, ubi nempè spasmus &c. vel in fœcibus durioribus vel intestinorum spasmo; vid. Borellus *Q. 1. observat. 12. seq.*

Econtrà applicantur interdum unguenta acriora stimulantia ad concitandam vim intestinorum motricem labentem, sive promovendum intestinorum motum peristalticum, cum felle tauri, sale gemmæ &c. acuata. Commendatur zibethum umbilico inunctum (obiter moneo, in colica hoc inunctum esse secretum) præterea emplastrum ex felle tauri & colocynthide umbilico applicatum est egregium: exemplum habet Schenckius *l. 3. observationum de excrementis.* Item ꝏ colocynthidos per vesicam destillatum nobile & singulare quid est: maceratur prius in aqua communi, & destillatur; sic prodit ꝏ paucum, cujus una alterave gutta umbilico illita, alvum satis stimulat: quod etiam faciunt extracta purgantium non nimis inspissata. In officinis prostat Unguentum de Arthanita, quod malaxatum c. s. q. ꝏei dia-colocynthidos Quercetani, & abdomini toti illitum, alvum optimè reserat: D. Moebius ad hoc, tanquam ad sacram anchoram consuetam, confugit, applicando supra umbilicum, quod etiam commendat Claudinus *de ingressu ad infirmos, l. 10. c. 2.*

Vel: ℞. ꝏ *amygd. dulc. rec.*
pingv. anserin.
butyr. Majal.
Ungv. dialthææ aa. ℥ij.
Salis gemmæ ʒß.
spec. hieræ simpl. ʒß.
Colocynthid. ℈j.
diagryd. gr. v.
M. f. *unguentum.*

Illinatur abdomini ad movendum alvum. Solenander *Cons. 29. Sect. 3. p. m. 306.*

Vel

℞. *Unguent. de Arthanit.*
Martiat. aa. ℥jß.
pingv. anserin. ℥j.
♉a ʒß.
diagryd. ℈j. ad ʒß.
c. s. q. ꝏ *arillor. ebuli* f. *linimentum.*

Vel

℞. *Elater.* ʒiij.
scamm. ʒjß.
Extract. troch. alhand. ʒj.
c. s. q. ꝏ *diacolocynth.* redige in *Linimentum.*

Quâ ratione nonnulli etiam in alvi obstructione commendant, ut plantis pedum applicetur linimentum, factum ex oleo populeo, cum hiera picra. Sic

℞. *testam juglandis,* imple cum *pinguedine anserina,* applica umbilico, simulque abdomen illine eâ. Item.

℞. *Pomum assatum:* subige cum *pinguedine anserina,* & abdomini illine.

Item pulpa pomorum Borsdorfianorum cum pauco croco subacta & abdomini toti instrata convenit quoque. Sunt qui dicunt, quod in desperata alvi obstructione nil melius sit, quàm si digitus intinctus oleo seminis rapi vel lini immittatur ano; hinc enim potentissimè solvi asserunt.

Alii etiam sunt modi, quibus juvantur alvo adstricta laborantes, inter quos observatu dignum est exemplum, quod recenset Meibomius *Tract. de usu flagrorum in re Ven. p. 7.* de quodam Principe, qui non potuit alvum deponere, nisi prius à servo flagellatus. Præterea tussis & sternutatio similiter adjuvant nonnihil excretionem alvi: sic Platerus *in obs. p. 210.* habet exempla quorundam, qui ob duritiem excrementa ægrè potuerant per podicem excernere: his crebriorem tussim imperabat, ut beneficio istius tussis, diaphragmate moto, infra excrementa eliciantur. Fit nonnunquam, ut aut à podice nonnihil læso, aut excrementis crassioribus aut induratis, hæc hæreant, ut non nisi insigni dolore possint excerni, uti etiam fit in hæmorrhoidibus, ut animi sæpè deliquium patiantur ægri. In tali casu idem imitandus venit Platerus, qui fomentat cum oleo, & simul imperat sternutationem & tussim, & sic feliciter alvi suppressionem tollit, & feces retentas ejicit: Vid *l. c. p. 346.*

ARTICULUS II.

De Passione Iliaca.

Iliaca passio tanquam consequens contumacioris alvi, est motus peristalticus intestinorum inversus, ubi cum dolore circa umbilicum intensissimo excrementa alvina motu retrogrado per os ejiciuntur à contumaciori alvi obstructione.

Distinguitur ab excretione illa per alias vias de novo apertas facta, v. g.

1. Per umbilicum apud Schenckium *l. 3. obs. 4. & 5. sub titulo: stercora alieno loco excreta.*
2. Per fistulas ex intestinis perforatis *observ. 6. apud eundem;* & penem cum urina *obs. 7. citati autoris:* simul apud Borellum *c. 3. observ. 16.* & Hildanum *Cent. 1. obser. 74.*
3. Ulteriùs mulieribus quibusdam per naturalia, v. g. *obs. 8.* per ulcus vesicæ & intestini recti *obs. 10.* per partem pedis superiorem *observ. 11.* Schenckius *l. 3. p. 293.*

Vocatur etiam convolvulus & chordapson, quod tenue intestinum tactu deprehendatur convolutum instar chordæ, cujus causa rectè dicitur motus intestinorum peristalticus inversus

ſus, ita ut reverà id, quod eſt vomitus in ſtomacho, hoc ſit iliacus morbus in inteſtinis.

PARS AFFECTA.

Subjectum ſeu pars affecta ſunt inteſtina, nunc tenuia nunc craſſa, veteres quidem crediderunt tenuia hîc ſaltem affici: attamen contrarium teſtatur experientia, dum coli reliquorumque inteſtinorum diverſi loci paſſim inflammati in cadaverum ſectionibus obſervantur, licèt ſæpè ileon, & pòſt principium coli, ſit ſedes partis affectæ: primariò tamen eo in loco eſt pars affecta, ubi motus periſtaltici eſt inverſio; nam inteſtinum rectum fœtui in utero prorſus occluſum, & quidem intus, paſſionem hanc intuliſſe diebus plus minus 8. obſervavit Johannes Poſthius: vid. *Obſerv. Anatom. in anatomiam Realdi Columbi p.m.* 52. Facilè quoque fieri poteſt, ut per conſenſum afficiatur meſenterium & aliæ vicinæ partes.

CAUSÆ.

Cauſa motus talis periſtaltici inverſi eſt irritatio quæcunque inteſtinorum, incerto quodam eorum tractu, ita tamen, ut inteſtinum irritatum non poſſit benè deorſum verſus moveri.

Cauſa ergò proxima inteſtinorum affectorum formalis eſt ſpirituum animalium impetus, motum iſtum concitans: Materialis eſt contumax eorum obſtructio, quam inſequitur diſtenſio ab urgentibus & cumulatis fœcibus, quâ factâ ſpiritus animales concitantur, & fibroſæ inteſtinorum portiones irritantur ad motum inverſum.

In ſpecie cauſæ occaſionales irritantes, excrementorum tranſitum per inteſtina plus minus impedientes, ſunt variæ: Hildanus *Obſervat. cent.* 1. *obſerv.* 61. ex ſcirrho & ulcere cancroſo in cœco, quod ileum oppleverat, ut nil ad colon penetrare potuerit, hunc affectum obſervavit: Sic etiam Nicolaus Fontanus *in conſiliis & reſponſis p.* 84. poſt iliacam paſſionem lethalem obſervat materiam induratam & quaſi lapidoſam ſine ullo volvulo circa inteſtinum cœcum pertinaciter adhærentem, illudque ita extendentem, ut extrahi non potuerit; ſubſequitur iliaca paſſio etiam hernias tam inteſtinales quam umbilicales. Aſſumpta auſtera & ſimilia pertinaciter alvum occludentia etiam huc faciunt: hinc ileon ex uſu nimio meſpilorum aut aliorum duriorum & auſteriorum obſervatum fuit. Ileon pertinacem ex uſu malorum cydoniorum nimio obſervavit Zacutus Luſitanus *lib. ult. Prax. n.* 2. *obſ.* 2. curatum, aliis irritis, ſtercore vaccino recenti, toti abdomini ter illito: idem *l. c.* dolorem iliacum ex fœcibus induratis ob eſum copioſum avellanarum, per balneum oleagineum & omenti arietini liquefacti ℔j. curatum. Pariter *l.* 2. *Medic. Princ. hiſtor.* 97. *obſerv.* 16. ex pyrorum crudorum ingurgitatione nimia obſtructis inteſtinis volvulum obſervavit. Foreſtus *l.* 21. *obſ.* 23. deſcribit ileum ab arſenico ſumpto propter hujus corroſivam irritationem, per 🜍 amygdalarum dulcium, concitato vomitu, curatum. Obſervata quoque fuit inflammatio & ileos, ſi ægri poſt nimium motum, calorem & ſudorem, ingurgitarunt frigida, & eſt interdum lethalis. Ulcera pariter inteſtinorum corrodentia, impediendo motum periſtalticum, huc pertinent; hinc rectè Kerkringius *ſpicil. obſerv.* 42. iliacam paſſionem interdum ab ulceribus inteſtinorum gravioribus cum inflammatione potiùs, quàm eorum intorta convolutione, oriri aſſerit. Ulteriori itidem conſiderationi relinquo, quod Peyerus *de inteſtinorum gland. p.* 79. affirmat, interdum lympham in plexu quodam glandularum inteſtinalium auſteriorem & ſtypticam factam, pertinacem ſtricturam efficere poſſe. Panarollus *in Pentec.* 1. *obſerv.* 50. quatuor habet ſpecies ilei à diverſitate cauſarum differentes: primam cauſam dicit eſſe herniam: ſecundam convolutionem inteſtinorum: tertiam adſtrictionem ilei ad inſtar farciminis Lucanicæ, & quartam deſcenſum inteſtini unius in cavitatem alterius.

Examinemus has cauſas; vulgaris eſt perſuaſio, convolvi inteſtina; undè Riolanus dicit; Volvulum inſtar digiti complicari. Verùm iſta convolutio inteſtinorum eſt falſa; quamdiu enim ea meſenterio adhærent, impoſſibilis eſt talis convolutio, demonſtrante hoc ipſum Helmontio *in Tr. de flatibus*, ubi acutè Riolanum refutat; unde & nata hinc appellatio volvuli, quando ileos dicitur volvulus à volutatione, eſt abſurda. Nec quenquam offendat, quod hinc indè apud Autores, etiam Barbettum, fiat mentio inteſtinorum convolutorum, per anatomen in iliacis obſervatorum; nam arbitror, ſubeſſe tum ſemper gangrænam inteſtinorum, in quo corrugari invicem ac complicari ſolent, & ita apparenter convolvi videntur inteſtina; hinc Riverius *cent.* 3. *obſerv.* 26. notat paſſionem iliacam lethalem, in qua ileum tribus complicationibus convolutum & complicatum, & quaſi compactum in unam maſſam circa finem illius, & tota hæc portio gangræna affecta fuit: vid. egregius diſcurſus in Kerkringii *ſpicil. anat. obſerv.* 42. *p.* 95. & 96. ubi iliacam paſſionem ex ulceribus inteſtinorum & inflammatione refert.

Verum deſcenſus inteſtini unius in alterum, ſive ſuperioris in cavitatem inferioris, ſive ingreſſus inferioris in cavitatem ſuperioris, eſt ſatis frequens, & *in Praxi* à Sylvio aliquoties obſervatus: vid. *l.* 1. *Prax. c.* 15. §. 18. *& ſeqq.* Cauſa hujuſmodi ingreſſus ſunt ſubinde flatus, ſubinde ægri nimia ac inordinata commotio.

Et sanè ingressus hic mutuus intestinorum est frequentissima veri ilei causa, cujus fiendi modum oculariter observavit Peyerus *de gland. intestin. p.* 83. Præter exempla Sylvii etiam videbitis in Schenckio *l.* 3. *Observat.* item apud Realdum Columbum *l.* 15. *p.* 487. *de re anat.* Blasium & Plempium *in fund. medic. cap. de mesenterio*, Henricum ab Heer *observ.* 24. §.4. Denique inflammatio intestinorum, & hanc subsequens gangræna, quatenus corrugat intestina, subinde dant affectum huncce lethalem: conf. Kerkringius *in specil. anat. observat. p.* 42. item Bartholinus *in epist. c.* 4. *epist.* 92. *p.* 529. *& epist.* 93. *p.* 542. Helmontius *Tract. de flatibus* §.31. Inflammationem à fœcibus induratis dependere asserit: dubium tamen est, utrum fœces producant inflammationem? an inflammatio fœcum indurationem: nam vero non videtur simile, in ileo contentam materiam ita posse indurari, ut protrudi ab intestinis continuo motu peristaltico agitatis nequeat. Ansam autem inflammationi præbent succi intestinorum præternaturaliter acidi, qui fracedine suâ sanguinem, intestinorum substantiæ influentem, inquinant, inflammationesque causantur, quo pacto forsan etiam subortum est contagium, inferens ileum, teste Alexandro Benedicto *l.* 19. *c.* 8. *&* Olao Borrichio *in epistolis Bartholini citatis.*

Observavit etiam Caspar Bartholinus & Posthius, uti jam dictum, ileon ob intestinorum coalitum, quare & hic coalitus obstructionem & insequentem inflammationem producere valet: vid. *M. A N. C. ann.* 9. *observ.* 93. Curiosum est, quod Forestus *l.* 21. *obs.* 19. referat ileum periodicum, tertio quovis die recurrentem, idque ex Dodonæo, cujus *observ. vid.* in Schenkio. Alias in Jamaica insula ileum est malum endemium, in quibus intestina se mutuo intrant, authore Bartholino *C.* 4. *ep. p.* 529. Plures causas vid. in Bartholin. *C.* 4. *p.* 542.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica: eadem per se sunt clara, quando nempè nil aut parum descendit per inferiora, hinc successivè abdomen indurescit & intumescit, superveniunt murmura variique motus in abdomine, successivè ægri nauseant, sæpèque percipiunt vomendi conatum, supervenit vomitus, primò quidem omnium ingestorum, successivè recrementorum variorum flavescentium, & tandem per os contenta intestinorum excrementa, quæ aliàs per podicem essent excernenda, vomitu rejiciuntur; modò adest habitus fœtidus, interdum lipothymiæ; tormina itidem subinde crudelissima ægros vexant, & anxietates vix explicabiles eosdem fatigant: tandem sudor admodum frigidus syncopticus advenit: dolor abdominis interdum est intensus, ut etiam clysmata injecta interdum per os prodierint: adest interdum pulsatorius & ardens dolor in certo abdominis loco, si scil. adest inflammatio intestinorum, adestque simul ut plurimum febris lipyria, ubi nempè frigent extrema, interiora vero uruntur; ubi fœces vel prodeunt per os, vel imminent prodire: 🜄 supprimitur, quod vesica in consensum trahatur: vires omnes languescunt, singultus supervenit, qui prodromus convulsionum & epilepsiæ, quæ huic tragœdiæ tandem finem imponit.

Imprimis autem hîc notanda sunt, quæ ileum præsentem aut futurum esse, monstrant: Et quidem imminentem ileum produnt: (1) Alvus pertinaciter suppressa, ita ut podex interdum intro retractus appareat, ut neque specillum neque fistula clysmatica intrudi possit, (2) Intestinorum tenuium crudelia tormina. (3) Incipiens nausea & vomitus: Quod si (4) superveniunt singultus, ferè mors est in olla.

In fiente nonnunquam sequitur aliqualis dejectio excrementorum tenuium & fluidorum; in facto verò nulla: Imminet aut jam adest in facto ileo vomitus frequens succi biliosi cum excrementitiis humoribus, quando intestina crassa, primariò colon, affecta sunt, adest simul podex interiora versus restrictus, ita ut ne fovea appareat, & tanta sit angustia podicis, ut ne specillum quidem introire possit; si podex autem liber est, tunc intestina tenuia sunt affecta, magis tamen superiora, ut jejunum, quando magis nausea & vomitus urgeat: ubi majores dolores circa regionem epigastricam cruciant ægros, ileon est affectum, si jam adest sphacelus, cessat dolor, sæpiusque adest sudor frigidus, difficilis respiratio ob consensum nervorum, tandemque supervenit lipothymia, in nonnullis etiam epilepsia, equidem & in colica interdum analoga symptomata observantur; quanta tamen hæc inter sit differentia, videatur Sennertus *l.* 3. *Prax. p.* 247. ubi de ileo; item Riverius *in Prax. l.* 10. *c.* 2. Nam sæpiùs gravior colica pro iliaco morbo à timidis medicis habetur.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: raró evadunt iliaci; omnis enim ileus est periculosus & peracutus affectus, in quo plures intereunt, quàm convalescunt; unus tamen faciliùs curatur, quàm alter.

Qui tales sunt ex inflammatione intestinorum, utplurimum, si non semper, moriuntur; qui ex gangræna, semper est lethalis.

Ileos, ubi etiam stercoris vomitus supervenit, utplurimum est exitialis, & à quo pauci convalescunt. Si tamen ex hernia superveniat vomitus, non adeò desperatus est, quàm si ex aliis causis; vid. præter Sennertum *in*

Prax.

Pr. l. 3. ubi de ileo *pag.* 248. M A. N. C. *ann.* 2. *obs.* 25. *pag.* 370. *ann.* 6. *obs.* 44 *&* *ann.* 8. *obs.* 93. utut etiam ileos ex hernia non sine periculo sit.

Qui ex scybalis est induratis, vel ex mutuo intestinorum ingressu, curari potest.

Si ingressus fiat per adscensum, curari potest; sin verò per descensum, est incurabilis, teste Sylvio.

Si ex usu legitimo opiatorum succedat quies atque somnus & doloris remissio, salva res est; si verò non, desperata.

In ileo dolor iste acutissimus subitò sine causa manifesta deficiens, gangrænæ intestinorum signum est.

Facit huc Aphorismus 10. Hippocratis *sect.* 7. Ab Ileo vomitus, aut singultus, aut surditas, aut convulsio, aut desipientia, malum.

Si contingat cum stranguria, nisi febre superveniente copiosior ⊡ fluxerit, juxta Hippocratem *sect.* 6. *aphor.* 44. lethalis est; cum juxta allegatum Hippocratem *sect.* 7. §. 3. febris convulsionem solvat: item si febris acuta cum parotidibus adsit: item si alvus citra causam manifestam fiat aperta: vid. Tulpius *l.* 2. *obs.* 4. & Rhodius *c.* 2. *obs.* 79.

Arabes quinque gradus ilei constituerunt:

1. Periculosissimus is est, quando stercus vomunt.
2. Si sudor ex toto sit fœtidus.
3. Cum ∼, qui respiratione emittitur, est fœtidus.
4. Cum ructus est fœtidus.
5. Cum per alvum crepitus fœtidus exit.

Fit quandoque, uti observat Rhodius, *Cent. I. Obs.* 79. ut etiam in ileo lethali tandem ante mortem alvi excretio superveniat, quæ tamen malum potius est signum, nempe deficientis facultatis animalis, seu spirituum animalium, unde non ampliùs tam fortiter contrahuntur intestina, sed hæc flaccida facta, toties antea irritata facilè excernuntur, vel potius quasi prolabi sinunt excrementa.

CURA.

Quod attinet Curam, consistit hæc in eo:

1. Ut irritatio intestinorum sistatur.
2. Ut excretio contentorum naturalis quacunque ratione promoveatur.

Unde prout causa irritans varia, & prout multipliciter alvus sisti potest, varianda subinde specialis cura.

Ea, quæ usurpantur, sunt tam interna quàm externa. In genere, quoad multiplices istos scopos, adhuc observandum:

I. Ubi stercora dura adsunt, aut ubi saltem præsupponuntur talia, ibi nil agi potest, nisi hæc ipsa indurata clysteribus priùs emolliantur: nam si diu nimis exspectent ægri sine præsidio, & stercora postmodum per superiora ejiciantur, rarò, vel cum magna difficultate, evadunt. Testantur hoc non solum curæ Foresti *l.* 21. *obs.* 22. & seqq. sed etiam rustica, quæ cum per quinque aut plures dies noctesque ex ileo omnia per superiora rejiceret, nec quicquam retinere posset, clystere emolliente injecto servata est. Excretio igitur retentorum omni studio promovenda venit.

II. In ileo morbo quæcunque purgantia fortiora, aut etiam leviter stimulantia, per os exhibita non conveniunt, nisi jam sedata sit omnis intestinorum irritatio, & hinc ortus motus eorum inversus: nam subsistente irritatione, & durante aut imminente vomitu intestinali, purgantia quæcunque, tàm lenia quàm fortiora, semper evadunt vomitoria, & ita malum non leviter exasperant. Conf. Sydenham *Tr. de Meth. curandi Febr. p.* 67. *&* 68. Joel *Prax l.* 4. *Sect.* 3. *c.* 6. [illegible] vom Scharbock / so da Schmertzen machet / *c.* 8. *p.* 305. M. A. N. C. *Ann.* 2. *obs.* 238. Atque hæc imprimis de stimulantibus per os intelligenda sunt; quæ etiam clysmatum forma injiciuntur, tutiùs usurpantur. Potiùs ergò laxantia adhibenda.

III. Observandum: licèt periculum præsens vitatum sit, metuendum tamen, nisi sequatur multa excretio, & revocetur omninò motus humorum deorsum, qui sursum ferebatur, non extra periculum esse ægrum. Nam quia totus venter inferior commotus est, non priùs securitas credenda erit, quàm sequitur alvi profluvium, aut spontè, aut per artem provocatum. Unde mortui sunt nonnulli incuriâ istâ, de quibus Medicus jam securus erat, ut dicit Baillonius *l.* 2. *Cons.* 24. Semel ergò cessante morbo iliaco seu vomitu stercoreo, non mox à cura abstinendum: prospiciatur igitur ægro, ne in recidivam cadat, aliàs facilem.

IV. Etiam observetur, quod in hoc affectu ægri subinde summâ virium dejectione laborent, & non rarò animi deliquiis; propterea medicus semper ▽m aut spiritum theriacalem camphoratum, aut V cum ▽ cinnamomi, præsertim propter ventriculi labem, aut spiritum rosarum ambratum, confectionem alkermes, quo viribus consulatur, aut similia refectiva in promptu habere debet: animi deliquium oritur ex fœtore, quo tales sunt affecti: Jam omnia fœtida spiritibus nocentissima judicantur. De fœtore hoc consulatis Panarollum *Pent.* 4. *obs.* 16. de juvene quodam volvulo tandem mortuo, qui fœtidissimum odorem non tantùm in omni vomitu & ructu, sed etiam tandem ex toto corpore expiravit.

V. Opiata propter irritationem & præternaturalem motum & dolorem interdum usurpanda sunt, sed cautè: sistunt quidem irritationem & motum peristalticum inversum, sed simul impediunt alvi excretionem. Propterea considerandum est, quod magis urgeat? nempe

nempe si (1) magis affectum inducat irritatio, præmittenda sunt opiata, & hinc subjungantur, quæ alvum stimulant, & feces educunt: sin verò ex obstructione undecunque orta natum sit malum, hæcque adeò magis urgeat, danda sunt, sed non, nisi relaxatâ seu apertâ alvo, ad irritationis & motus peristaltici inversi memoriam quasi tollendam, aut recidivam præcavendam. (2) Quando aliis omnibus irritis, aut in specie propter continuum vomitum nihil intromitti potest, perpensis omnibus circumstantiis ad compescendum stomachi furorem propinentur. Non tamen expectetur, donec vires deficiant penitùs, sed his utcunque adhuc robustis opiata usurpanda, appropriatis tamen stomachicis juncta; e. g. cum aqua menthæ spirituosa, ▽ cinnamomi &c. ut aliquandiu sufflaminato motu peristaltico inverso, alia remedia meliùs operentur. Porrò (3) in spasmo intestinorum à ⊖e acri scorbutico, nervos meseraicos aut fibras afficiente, ut in colica scorbutica, ad remissionem illius usurpari possunt, ut remittente spasmô, alia abstergentia aut evacuantia eò meliùs operari possint. (4) In inflammatione intestinorum fugiantur, ne ad citam gangrænam hæc disponant, item si mors est in olla, ne prostituantur remedia aliàs salutaria: de quo opii usu in passione iliaca conf. Wedelius *in Opiol. p.* 120. item M.A.N.C. *ann.* 2. *obs.* 238. *p.* 340. & *ann.* 9. & 10. *obs.* 114 *p.* 279.

VI. In ipso morbo, à quacunque causa fuerit, ægri vitent frigida quævis, tàm alimenta quàm medicamenta; quin calida intus & extra usurpentur. Omnis potus frigidus fugiendus, sed calidis ventriculus demulcendus: jam convalescentes tanquàm puerperæ tractandæ, nec sese △i frigido exponant, nec in victu peccent; quin in & post affectum victus tenuis ordinetur, & non nisi cochlearia aliquot jusculi gallinacei sorbeantur, ova sorbilia &c. assumantur, quemadmodum & admotis externis studiosè se à frigore præservent ac defendant: hinc paradoxon satis videtur, quod Hippocrates *l.* 2. *Epidem. Sect.* 6. in volvulo tenui seu molli (id est flatuoso) frigidum vinum multum merum commendet: vid. Vallesius *Commentar. in hunc locum*, & Horstius *Centur. Problem. Dec.* 6. *Quæst.* 2.

Conveniunt ergò in hoc affectu quamplurima suprà ad alvum adstrictam laudata, uti sunt, ratione quidem alvi clausæ, clysmata abstergentia & emollientia & ex vino, ⊡ pueri & seminibus carminantibus parata, à Zacuto Lusitano *l.* 7. *Medic. Princ. Histor.* 97. *obs. sequ. commendata.* Simplicia emollientia, & ex his parata clysmata, item oleum lini, raparum, sesaminum, &c. clysmatis instar usurpanda, satis sunt cognita: quo etiam pertinet clysma emolliens Wedelii in M. A. N. C. *ann.* 2. *obs.* 238. Quod si hæc emollientia non satisfaciant, & opus sit stimulo, ipsis incoquitur colocynthis, item ꝏ˙a dicta applicantur, quibus incocti sunt trochisci alhandal, vel oleum diacolocynthidos mixtum: vid. Rulandus *in thes. Pract. p.* 232. ubi habet observationem de ileo periculoso, curato per clysterem ex olei seminis lini ℥vj. cum trochiscor. alhandal ʒjß. parum bullitis: hoc benè inunxit umbilicum, reliquum injecit: excretis copiosis, hoc solo curavit: Quo pertinet clyster Hartmanni ex jure pisorum, extracto esulæ, oleo lini, in quo trochisci alhandal ebullierint. Vel

℞. *HB. malvæ,*
parietar. aa. M. j.
flor. meliss.
sambuc. aa. M. ß.
Coque in s. q. ▽ *simpl.*
Colatur. ℥viij. adde
♉æ ʒj.
Syr. emet. Ang. Salæ ℥j.
M. f. Enema in fœcibus induratis viscidis.

Facit huc Poterius *Obs. & Curat. l.* 2. *c.* 83. de iliaca passione, per oleum supra & infra infusum curata. Riverius commendat pro clysmate decoctum intestinorum & omenti vervecis, in quo butyrum & parum ♉æ dissoluta sint; sed in induratis fæcibus: item Lindanus laudat clysma ex decocto hordei, vel alio, addito nitro ad ʒiij. idque in specie, si malum adsit, aut metuendum ex inflammatione intestinorum: vel ad imitationem Zacuti *l.* 2. *Med. Princ. Obs.* 97. ex Scribonio Largo fiat clysma ex oleo cum ruta & nitro decoctum, quo iliacum morbum cum vomitu stercorum curavit. Quod si verò vel motus peristalticus inverti incipiat in intestinis crassis, aut ab ipso podice, qui tunc est retractus, injecta talia stimulantia raro, imò nunquam, scopo satisfaciunt, sed potiùs irritant: valent tantùm in intestinis tenuibus, in crassis verò affectis per superiora curamus: vid. M. A. N. C. *ann.* 3. *obs.* 209. Propterea omnes benè observentur circumstantiæ, & usurpentur, quæ nullo modo stimulant, sed simpliciter emolliunt & relaxant. Emollientia & relaxantia sunt juscula, acrimoniam plus minus temperantia, & blandè abstergentia, ut juscula gallinacea, vel sola, vel cum chamomilla aut plantis emollientibus decocta: v. g.

℞. *HB. malvæ c. fl.*
flor. chamom. Rom. aa. M. j.
rad. alth.
liquirit. aa. ℥ß.
Coque in jusculo gallinaceo:
Colaturæ ℔j. l. ℔jß adde
liqu. ▽æ *fol.* ♀i ʒvj.
ꝏ *amygd. dulc.* ℥vj.
M. f. potio S.
Erweichender Tranck.

De qua

De qua in fecibus induratis ad ℥jv. pro dosi probè agitando haurienda.

Subindè etiam pinguia, intestina lubricantia, in usu sunt, qualia sunt 🜕 commune aut amygdalarum dulcium, sed recens, ad ℥iij. in jusculo calido assumendum; item vinum malvaticum oum ʒß. spermat. ceti. Vel

℞. 🜕 *amygdal. dulc.*
Vini malvat. aa. ℥iij.
Theriac. ʒj.
M. pro *Potione*, S.

Erweichender Tranck.

Vel ℞. *Decoct. pass. min. c. tamarind.* ℔ß.
🜕 *amygd. dulc.* ℥j. l. ij.
syr. de pom. ℥jß. M.

℞. *Crem.* ♃i ʒj.
scamm. præpar. Brendel. gr. jx.
extr. trochisc. alband. gr. iij.
🜕 *destill. anisi* gutt. vj.
M. f. *pulvis:*
Div. in 2. partes æquales, S.

Eröffnende Pulver.

Raparum decoctum, tam crudarum quàm prius assatarum, copiosiùs haustum est laudatum; vel decoctum florum chamomillæ adjecto butyro non ⊖ito tepidè haustum: nec minus succus pomorum Borsdorffensium putridorum mirabilis est in tali iliacorum casu: Conf. *M. A. N. C. ann.* 6. *observ.* 114. *p.* 153. Et sanè observavi in quodam iliaco, quod post injectum clysma ex 🜕 rapar. ℥jv. lini ℥iij. diacolocynthidos Quercetani ʒvj. invicem miscendo; idque sæpius repetitum, cùm simul bina poma Borsdorffiana rasa comedisset, copiosi secessus fœtidi cum flatibus indè fuerint subsecuti.

Quod si hæc, & quæ supra de alvo obstructa fuerunt commendata, non sufficiant, in pertinaci alvi clausura conveniunt bina remedia, quæ instar omnium sunt: nempè globuli plumbei sclopetorum & ☿ vivus. Conveniunt globuli, si fœcum induratarum retentio, sive conglutinatio intestinorum aliqualis adsit, sive ingressus intestini inferioris in superius ileum excitaverit; quo in casu inferius detruditur in suum locum; sed præmisso imprimis usu olei amygdalarum dulcium recens expressi, jusculi pinguioris, similisvé fluidi, ut horum medio quasi lubricentur viæ. Globulos hos primùm credo introduxisse Helmontium *Tr. de Flat.* §. 31. Ubi verò inflammatio, vel gangræna, vel hernia, vel ingressus intestini superioris in inferius, excitaverint affectum, nihil prosunt, quia potiùs exasperant malum; vid. Henricus ab Heer *observ.* 2. & *M. A. N. C. ann.* 3. *observ.* 96. *p.* 155. pluresque alii autores, *Velschius Hecatost.* 2. *p.* 19. *observ.* 33. cum saturno ☿ium in amalgama redigere, hincque globulos parare docet. Rarum est, quod ileus ex omphalocele per dictos globulos curatus fuerit, autore Velschio *l. c.* Sic Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Praxeos admirandæ observ.* 27. observat, quod pilæ plumbeæ primò 12. post 18. parvæ tamen, (Germanicè **Schrott**) curarint ileum desperatum ex nimia castanearum crudarum ingurgitatione ac fœcibus indè induratis natum; Verùm hi globuli non semper adeò sunt tuti, quia interdum diutiùs in corpore morantur: tale exemplum de tali globulo observatum, qui 11. die tandem redditus fuerit per alvum: taceo, quod non semper sufficiant: vid. Fontanus *in consil. p.* 85.

Globulis ergò plumbeis præferendus ☿ vivus: sed probè sit depuratus & copiosè ingestus, in dictis casibus, ubi utiles sunt globuli plumbei. Communiter ad ʒj. præcipitur, ut capiatur in oleo lini, vel 🜕 amygdalarum dulcium aut cum 🜕 communi & saccharo, movendo non nihil ægrum desuper; quod quidem non contemno, sed puto tamen, ☿ium ad aliquot uncias assumendum esse, ad minimum ℥iij. l. jv. interdum etiam à ℔ß. ad ℔j, ut eò meliu penetrare possit, applicando simul externè fomenta blandè emollientia, & postmodum simul ac per alvum ejectus est, (nam si minor est dosis, tardè & difficulter redditur) propinetur ægro 🜕i amygdalarum dulcium ʒß. cum olei destillati anisi ℈ß. ut lubricentur denuò & emundentur intestina: commodum etiam est, ut præmittatur aliquamdiu 🜕 amygdalarum dulcium recens ab ℥ß. ad ℥j. vel ℥ij. vel sperma ceti in vehiculo calido, ut eò meliùs lubricentur viæ. Aliquando Erbenius, Archiater Polonus, propinavit ad ℔. iij. Mercurii vivi præsente febri in pertinaci obstructione alvi, & variis anteà adhibitis catharticis & fortissimis enematis reserari non potuit: Ut ergò promptiùs operetur assumptus ☿, ægrum post deambulationes primùm, mox saltationes, currui demum impositum hinc inde cum violentia & impetu, **über Pflaster und gebauete Aecker** / trahi jussit, qui postmodum domum reversus in somnum incidit, manè verò reperit stercora cum Mercurio vivo in lecto, utut per 3. dies noctesque illum detinuerit. Vel immittatur æger in B. ▽æ tepidæ vel decocti emollientis tepidi, postquam Mercurium ita assumpsit, ut internus Mercurii usus promoveatur per externum istum fotum. Conf. Henricus ab Heer *observ.* 2. Zacutus Lusitanus *loco allegato observ.* 35. & Paræus *l.* 16. *c.* 58. Quia verò globuli & ☿ frigore suo aliquantum intestina lædunt, post horum usum Zacutus *loco allegato* clysterem ex vino generoso; Henricus ab Heer *l. a.* ex vino Cretico injicere jubet, quod aliis emollientibus & anodynis enematis præstare licebit; imò quia interdum Mercurius aliquoties & in majore quantitate exhibitus retinetur, hinc dolorem colli, & intumescentiam gingivarum movet, & exin salivatio imminet, his etiam partibus succurrendum per mel rosarum, syrupum

rupum violarum, &c. & ☿ii exitus per clysteres omni studio promovendus, & reliquiæ ipsius per interna ☉aria, v. g. bezoarticum ☉are, ♁ diaphoreticum, aliaque diaphoretica, consumantur, qui vult videre plura de Mercurio in iliaca passione, videat Riverii *Prax. p.*456. item Rhodium *in cent.* 2. *observ.* 80. *& in observat.* Henrici à Moinichen, *cultro anat. Lyseri annexis, p.*244.

Præter hæc dicta ratione irritationis plus minus intensæ, internè etiam præter anodyna & opiata suprà laudata juscula pinguia emollientia, quæ acrimoniam temperant, & indurata emolliunt, usurpari solent; quorum historiam videbitis in Riverio. Imprimis jusculum decoctionis malvæ, aut decoctum florum meliloti & chamomillæ, item júscula decoctionis raparum, quæ & leniunt, & simul blandè abstergunt; item decoctum hordei cum melle & ⊕o assumendum. Sydenham *c. l.* ubi de eorum symptomatis, in principio morbi pro sistenda irritatione & compescendo vomitu laudat ℈j. ⊖is absinthii cum succo limonum assumpti, superingestâ subinde ▽ menthæ; ac sanè remedium hoc non est contemnendum.

℞. *Aq. menthæ* ℥ij.
cinnam.
zedoar. c. v. aa. ℥ij.
⊖*is absinth.* ʒß.
laud. opiati gr. ij. l. iij.
syrupi de spina cervina ʒvj.
Misc. pro *Potione*, S.
Linderndt Magen-Träncklein.

℞. *Aq. fœniculi,*
menthæ aa. ℥j.
🜁 *theriacal. camphor.* ʒij.
Eleosacch. cinnam. gr. xij.
laud. opiat. ferm. gr. ij.
syr. fœnicul. ʒß. M.

Item 🜁 terebinthinæ à Petræo ceu egregius commendatur ad sistendam irritationem. Commendatur etiam theriaca in haustu vini calidi generosi ad ʒj. assumpta, quando scilicet malum non est ab inflammatione, multùm præstat; item syrupus papaveris & similia.

Vel. ℞. *succin. præpar.*
♁*ij diaphor.*
cinn. ♁*ij* aa. ℈ß.
laud. opiati gr. ij.
camphor. gr. j.
M. f. *pulvis*, S.
Linderndt Pulver.

Si ab inflammatione malum fuerit, post abstinentiam alimentorum à Riverio adeò commendatam, cæteris paribus venæ sectio proficua erit, tàm in brachio quàm crure, repetita, cum clysteribus emollientibus, anodynis ex lacte cum pauco saccharo, mucilagine seminis psyllii, & nitro.

Si ab hernia, tractetur saltem hernia, intestina reponendo, ut suo loco videbimus; imò in casibus desperatis cum sectione quoque, vid. Duretus *in Hollerii Prax. cap. de hernia.* Paræus *l.* 7. *c.* 15. & Barbette *Anat. Pract. l.* 4. *c.* 2. testaturque Riverius *in praxi*, quosdam pedibus suspensos liberatos fuisse. Aliàs clysteres acriores non negligendi sunt, dum Rolfinccius *l.* 7. *Consil.* 5. repetitis clysteribus antimoniatis fœminam iliacam ab hernia restitutam fuisse refert.

Sin ab ulcere, res desperata satis est, & solis emollientibus atque laxantibus operandum.

Si à gangræna, est incurabilis.

Hisce internis, ad ilei curam usitatis, etiam simul externa, partim alvi excretionem promoventia, partim emollientia & suaviter lenientia usurpantur.

Oleum igitur destillatum chamomillæ cæruleum cum pinguedine taxi, anseris, anatis, &c. permistum, universo abdomini crebriùs illinendum: vel Galbanetum Paracelsi, cum unguento de artanita & dialthææ mixtum, & oleum chamomillæ vulgaris, vel anethinum, & dia-colocynthidis Quercetani, crebriùs illinatur abdomini, lintea probè calefacta desuper applicando: e. g.

℞. *Ung. dialth.*
de artan. aa. ʒjß.
pingu. taxi,
🜖 *dia-colocynth.* aa. ℥j.
M. f. linimentum.

Item Zacutus Lusitanus *l. ult. praxeos n.* 2. *obs.* 2. curat ileon pertinacem ex esu malorum cotoneorum induratis fœcibus contractum, aliis omnibus irritis per stercus vaccinum recens crebriùs repetitum toti abdomini instratum.

Si dolor urgeat, quod est frequens symptoma, convenit omentum agni castrati recentissimè & calidè abdomini impositum; mirè enim solet lenire dolorem & mitigare symptomata. Quidam etiam sanguinem vespertilionis, tanquam specificum, hypochondriis illinunt, uti etiam, si exuviæ serpentum cum oleo rosaceo decoctæ ventri toti applicantur: vel fit etiam insessio in B. decoctionis plantarũ emollientium, ut beneficio insessionis in balneo relaxatio fiat, & compescatur dolor: e.g.

℞. *HB. chamomill. c. fl.* M. jv.
malvæ,
melilot. c. flor.
parietar. aa. M. iij.
bacc. juniperi ℔ß.
Incisa & conf. misceantur pro Balneo.

Applicantur etiam cataplasmata ex pomis Borsdorffianis putridis cum tantillo croci; vel ex stercore ovillo cum lacte cocto.

Veteres, & jam quoque moderni, in casu, quo intestina à copioso stercore fuerunt repleta, unà cum præsentia flatuum applicarunt

follem, & flatus copiosos in intestina injecerunt, eum in finem, ut flatus intestina nimis distendentes scybala iisdem impacta à parietibus abscedere facerent, & postmodum separata stercora faciliùs per clysmata, vel aliis modis, possint elici. Videre potestis hinc applicandi modum in Hippocrate l. 3. *de morb. Text.* 15. §. 24. Amato Lusitano *c*.1. *Curat*. 100. item in Riverii *Praxi p*. 456. uti etiam in Ephiphanio Ferdinando *Histor* 74 Zacuto Lusitano *in l*. 2. *Prax. admirandæ obs*. 28.

Denique, cùm omnia alia videntur frustranea, deliberandum est, an audiendum sit consilium Barbette, quod habet *in sua anatome ad Praxin applicata* 148. qui dicit: aliis nil juvantibus apertionem abdominis esse instituendam, & manuali operâ intestinorum situm corrigendum.

CAPUT II.
De *Expulsione contentorum auctâ.*

QUando nempe aut citiùs aut crebriùs, aut frequentiùs, aut copiosiùs, ejiciuntur copiosa excrementa & contenta. In genere vocatur alvi fluxus, qui pro excretorum varietate vario modo nocet, & varia sortitur nomina, dum distinguitur in diarrhœam, lienteriam, dysenteriam.

ARTICULUS I.
De *Diarrhœa.*

COmmunissimus alvi fluxus est, qui vocatur Diarrhœa, quæ est humorum variorum plus minus naturalium aut corruptorum diversimodè constitutorum per alvum copiosus effluxus, utplurimum ortum habens ex massa sanguinea, per fermentationem excrementa segregante, & in intestina amandante: hinc enim pro varietate excrementorum, quæ solent effluere, variant Diarrhœæ, quæ sunt nunc conjunctæ cum torminibus, nunc cum flatuum proventu, interdum sine iis, interdum in intestino recto pulsatione, nunc pituitosæ, nunc serosæ, nunc biliosæ, nunc viridescentes, nunc cruentæ, sine torminibus tamen, nunc purulentæ, quando nempe pus per inferiora rejicitur, & qui sunt alii modi. Observata quoque fuit Diarrhœa pinguis & oleosa instar butyri: vid. M.A.N.C. *ann*. 2. *obs*. 20 *p*. 35. Interdū Diarrhœa lapidosa, vel copiosi lapides per alvum excreti, ut refert Schenkius *in obs*. 1. Etiam observata fuit verminosa ex fructibus horæis corruptis: vid. Horstius *l*. 4. *obs*. 16. sed mittimus has diarrhœas mirandas. Purulenta diarrhœa speciatim oritur ex prægressa ruptura cujusdam aut abscessus aut ulceris mesenterii, pleuriticorum, &c. sic enim Paræus in suis operibus ex ulcere artuum pus per alvum rejectum refert: sic habentur exempla diarrhœæ saniosæ ex rupto jecoris abscessu, vid. Benedictus Sylvaticus *C*. 3. *Cons*. 15.

Præ cæteris observandæ sunt differentiæ Diarrhœarum ratione causarum fiendique modorum: dum nempè Diarrhœa est vel artificialis, qualis est purgatio seu catharsis, per medicamenta instituta ratione veneni alcalini; vel est naturalis citra artem medicam, sed ipso naturæ motu instituta: & hæc est vel spontanea, vel non-spontanea, quæ fit naturâ coactâ. Illa, quæ facilè in corpore cætera sano excitatur, & nullum morbum præcedaneum habet, quâ excernuntur ea, quæ debent, vel ob causam & errorem externum, ut v. g. fructibus horæis assumptis, esu cucumerum: talia enim inferunt Diarrhœam, quatenus in stomacho fermentantur, & sic successivè pessundant fermentum stomachi, & massam sanguineam fermentando, orgasmum bilis excitant. Huc etiam pertinet refrigeratio corporis nocturna. Vel ob internam materiæ morbificæ metastasin, quando propter aliquam evacuationem suppressam fit Diarrhœa, qualis v. g. pleuritidem in sene septuagenario solvit; de quo vid. Panarollus *Pentec*. 1. *observ*. 36. aut quando pleuritidi suppuratæ supervenit Diarrhœa purulenta; hæque diarrhœæ cum euphoria relinquantur, quia fiunt ad salutem ægri: faciunt huc diarrhœæ, quæ dicuntur oriri ab hepate, cerebro, liene, &c. v. g. Zacutus Lusitanus *l*. 2. *Praxeos admir. obs*. 22. refert fluxū diuturnum cerebralem, cauterio ad bregma indito curatum: Idem *l*. 2. *Med. Princ. Histor*. 76. refert alvi fluxum ex debilitate brachii unius subortum, eo corroborato sanatum: sic refert Rhodius *l*. 2. *obs*. 84. insignem Diarrhœam ex ⊡æ suppressione natam, dum fuit rejecta per pancreas ⊡, sic lochia suppressa interdum excitant diarrhœam, puerperis non insalubrem, ob materiæ metastasin: similis Diarrhœa videtur esse ista, quam refert Meara, contra Willisium *in Historiis Medicis varior. p*. 131. de diarrhœa serosa, ut ipse inquit, oriunda ex capite, quæ remotè ex massa sanguinea orta videtur, utpote quæ, quoties suppressa fuit, toties copiosi pediculi generati sunt, ipsâ verò fluente, ipsi pediculi evanescebant: Sic Schenkius *l*. 3 *obs*. diarrhœam ex disrupto lienis abscessu notat; & Sylvaticus *c*. 3. *Consil*. 18. refert diarrhœam saniosam cum febre & jecoris abscessu, ex bubone sub axilla.

Omnes hæ diarrhœæ saltem spontaneo naturæ motu, per metastasin nempe materiæ, & variam ex uno loco ad alterum translationem seu motum, originem duxerunt. Vel denique spontanea diarrhœa excitatur ob sponta-

neum

neum humorum motum, ubi ex quacunque causa vitium bilis, ejusque ⊖ volatile oleosum, ordinariò subetile aut simul jungi solet, quatenus regurgitat in stomachum, ejusque acidum destruit; unde anxietates, sitis, & tandem diarrhœa supervenit. Tales sunt diarrhœæ, quæ ex mutata diæta in peregrinationibus, item quæ tempore verno aut autumnali quibusdam suâ sponte superveniunt.

Non spontanea est vel morbus vel morbi. Diarrhœa quæ est morbus, est ista, quæ subindè ægros affligit, sive externæ sive internæ occasionis ratione, item quæ alterationi corporis post fructus horæos superveniunt. Hujusmodi diarrhœa interdum est vel epidemica, quæ utplurimum simul contagiosa; alia non-epidemica. Diarrhœa contagiosa per halitum contagiosum multiplicatur, & simul est maligna, quæ interdum in acutis anxietates, symptomata graviora, & sudores frigidos sæpè habet comites. Denique diarrhœa morbosa alia est accidentalis, alia est habitualis; Accidentalis in morbis externis ex improviso venit; Habitualis est, quando nempe quidam diu & subinde ad longum tempus habent alvum laxiorem, vel qui levi ex causa solutionem alvi crebram habent. Testantur observationes, talem alvum solutam quosdam ad annum unum, vel aliquot etiam, affligere. Diarrhœæ diuturnæ & quasi habituales, quasi catarrhales sunt, adeoque à cerebro veteribus oriri dicuntur, vid. *Pharos Medic. p.* 411. item Zacutus Lusitanus. Videntur hìc insinuari diarrhœæ serosæ, noctu magis affligentes, lymphæ præsertim pancreaticæ vitio enatæ: hinc & ex glandulis intestinorum; vid. & Deodatus *Valetud. p.* 50. semper tamen ad ventriculi digestionem læsam, ceu fundamentum mali & hic respiciendum.

Faciunt huc ex scorbuti vitio diarrhœæ singulares, quæ subinde oriuntur; vid. Sennertus *l.* 3. *Prax. p.* 592.

Diarrhœa morbi, seu quæ contingit in morbis, est nunc symptomatica, nunc critica. Criticæ diarrhœæ fiunt, quando in acutorum morborum statu & declinatione materia cocta, seu fœces massæ sanguineæ, fermentando separatæ & præcipitatæ, sero involutæ per convenientia loca filtratæ & cribratæ separantur, & ita confertim per intestina amandantur. Quò & pertinent Diarrhœæ sanguinis, utut raræ, & quidem per modum criseos affligentes: quales diarrhœas aliquot observavit Rhodius *in C.* 2. *observ.* 85. ubi habet de diarrhœis sanguinis criticis, in febribus ægros ad salutem vindicantibus: quale exemplum nullus unquam autorum annotavit.

Symptomatica Diarrhœa in morbis est, quæ in principio aut incremento morborum & febrium malignarum, ex turgescentia massæ sanguineæ fermentativa, simulque orgasmo, & speciatim ex fermento maligno eam colliquante, quæ periculosa, oritur; quæ si non semper, saltem utplurimùm est maligna. Symptomaticas istas intersunt primariæ colliquefactivæ dictæ, quando ægri cum paucis alimentis copiosissima varia excernunt. Oritur ex sale acerrimo volatili, unde morbus acutissimus oritur, talesque diarrhœæ præter ardentes & malignas febres, ut & pestilentiales, imprimis phthisicos & hecticos vexant: siquidem phthisicis ordinariò aliquandiu ante mortem superveniunt, hinc & phthisici quamplurimi ab injecto clysmate saltem usuali copiosas patiuntur dejectiones, & à levi etiam propinato medicamento insigniter evacuantur, sed simul admodum læduntur: Colliquativa dicitur, quia ros partium nutritivus, ac ipsa massa sanguinea, ex texturæ mutatione ita fatiscunt, ut instar liquaminis serosi copiosè per alvum evacuentur, cum juncta notabili corporis emaciatione, viriumque sensili prostratione. Sanè quibuslibet tabidis, undecunque id mali contraxerint, de facili talis imminet diarrhœa. Diarrhœæ etiam quædam observantur periodicæ per certum tempus affligentes & redeuntes, idque in habitu nonnihil cacochymico, & debiliore fermenti stomachi activitate. Exemplum habet Forestus *in l.* 27. *observ.* 2. de diarrhœa quadam spontanea, quâ serosi & alii humores excernebantur, singulis ferè tribus mensibus recurrente, præprimis si olusculis humidis, præsertim peponibus, vesceretur: Sic diarrhœam etiam menstruam refert Schenckius *l.* 3. *observat.* quæ diarrhœa declinante luna cum variis torminibus afflixit, ita, ut tandem ægrum etiam interfecerit.

PARS AFFECTA.

Pars affecta ut cognoscatur, duo suppono:

1. Quod excreta ista, quæ per diarrhœam rejiciuntur, non sint actu in intestinis: nam interdum in ægris excrementa ad 40. vices rejiciuntur. Certum ergo est, materiam hanc effluentem deferri ad intestina, partim ex ventriculo ratione assumptorum, partim ex massa sanguinea, per ductus tàm pancreaticos quam choledochos ac vasa excretoria glandularum intestinalium. Unde si ita dicta excrementa per vasa choledocha magis transcolentur, & à bile simul concitata magis tingantur, fit diarrhœa dicta biliosa; si verò per pancreatica vasa uberius materia effunditur in intestina, aut per glandulas miliares, dicitur serosa &c. sicut, si ipsa excreta paulò crassiora & viscidiora, ac minus tincta fuerint, & sic chylus nondum assimilatus sanguini esse videtur, dicitur diarrhœa pituitosa;

quæ

quæ tamen vel ex vitio chylificationis, vel ex vitio intestinorum, quibus incipiens imminet dysenteria, originem habet. Aliàs una est Diarrhœa in radice.

2. Recrementa ista, quæ excernuntur, antè non præextitisse in massa sanguinea talia: siquidem tanta saburra sanguini permista esse haud potuisset sine subitanea vitæ noxa, cùm aliàs sani fuerint; sed fieri materialiter ex sanguine corrupto per degenerationem.

Pars ergò affecta, seu subjectum radicationis est imprimis massa sanguinea, interdum turbata, & sub forma talium sordium corrupta. Subjectum denominationis sunt intestina, quatenus per ea talis fluxus fit; & stomachus, quatenus in hoc hæret causa occasionalis, sine qua fit nunquam diarrhœa; Et sic intestina instrumentaliter tantum & purè passivè se habent, massâ sanguineâ primariò affectâ existente.

CAUSÆ.

Quoad causas: scrutabimur imprimis eas, quæ diarrhœam morbosam inferunt, utpote cùm exinde cæteræ species facilè judicari aut earum fiendi ratio explicari possit. Cum ergò omnis diarrhœa, à quacunque causa dependeat, sit purgatio quædam naturalis, sive à causa externa sive interna oriatur, sive contagiosa sive maligna sit, sive non, eôdem planè modô se habebit, atque hypercatharsis à medicamento purganti oriunda. Jam verò inferunt purgantia hypercatharsin duobus modis:

1. Irritando tantùm simpliciter stomachum & intestina, unde uberior liquorum, qui in iis locis vel naturaliter transcolantur, vel transcolari apti nati sunt, fluxus: quod faciunt ♁alia, resinæ acriores purgantium vegetabilium; item ☿♎; arsenicum: vid. in Riverio *Observat. cent.* 1. *observ.* 28. Vel

2. Fermentando, & ratione ⊖is volatilis acris, destruentis acidum sanguinis nativum ac vitale, colliquefaciendo massam sanguineam, speciatim chylum quasi musteum, nec adeò perfectè sanguini assimilatum; unde partes colliquatæ, sic excrementosæ & putrefactæ redditæ, sero involutæ, per convenientes vias ad intestina amandantur: idque per ductum, partim pancreaticum, partim biliosum, in quibus transcolatorio modo ea à massa reliqua separatæ & ▽atæ, ejiciuntur & expelluntur; uti fit à laxantibus, venis infusis, aut quando odoribus purgantium, aliisvé similibus modis quidam purgantur, licèt non levis copia per glandulas miliares in intestina etiam transeat; vid. Pechlinus *de Purg.*

Ex utraque etiam causa diarrhœæ quoque, & excessivus earum gradus, cholera, oriri solent:

1. Ab irritatione: ut à Mercurio sublimato, aut ▽ forti, Poterius observavit.
2. A fermentatione: ut à fructibus horæis, à contagio fermentativo aliunde suscepto.

Ibi simplex acrimonia rerum irritando hoc malum infert: ob id affectus suâ naturâ levior est: Hîc simul fermentum præternaturale acre ⊖inum adest, plus minus malignum fermentando agitans, turbans & colliquefaciens humores & massam sanguineam, & in sordes mutans; estque naturæ nunc acidæ, nunc volatilis: quod fermentum acre similiter prosternit fermentum stomachi. Undè nunquam observatur diarrhœa, in qua non stomachus semper simul sit labefactatus.

Ex dictis manifestum evadit: causam diarrhœæ proximam seu occasionalem esse humorem acrem, seu potiùs minimum ejus fermentum, nempe acre, vel irritans intestina, vel inquinans ac plus minus colliquefaciens massam sanguineam. Fermentum istud acre volatile atque alcalinum, ac occultè acidum, specifici tamen saporis, esse videtur, quod cum bile, vel in intestinis vel in folliculo felleo, commistum talem texturam, saporem & naturam acquirit, quod purgantium naturam seu crasin imitatur, & ita similem cum iis effectum producit.

Fermentum hoc sæpiùs quoque acidum esse, usitatissima juvantia persuadent: qualia præter opiata sunt corallia, terra sigillata, C. C. ustum, hæmatites, & ♂alia, tormentilla, ejusque extractum acre, vinum absinthites, pastus orizæ, item puls amygdalarum dulcium cum lacte &c. talia nempe omnia temperando, ac in specie corrigendo acido inserviunt.

Juxta has causas proximas, causa interna remota seu occasio disponens corpus ad diarrhœam, nunc est fermentum stomachi digestivum, nunc est ipse internus naturæ per humores concitatæ motus: fermentum stomachi, quando non debito modo se habet, sed labefactatum, adeoque vel debile, vel vitiatum est, hincque quod cibos nec fermentet, nec bilem digerat, indè subitò hujus culpam alvus luit, ejusque fluxus excitatur. Unde quæcunque acidum spirituosum stomachale quocunque modo destruere, econtrà bilem augere, vel in orgasmum p. n. concitare valent, ad alvi fluxum disponunt: sicuti quorum potens est stomachi acidum esurinum, à propinatis purgantibus difficulter laxari solent, & rariùs habent diarrhœam; quia acidum stomachi

machi destruit fermentum acre alcalinum oleosum, quod agitando sanguinem, infert diarrhœam. Ab interno naturæ motu provenit diarrhœa, aut per motum criticum, aut symptomaticum: de quibus jam dictum. Accedit his simul habitus corporis, multùm ad diarrhœam promovendam faciens: nam iis, qui densæ sunt texturæ, & cutim habent spissam, adeoque parum transpirant, uti sæpiùs quotidie egerunt, quàm qui poros habent apertos, ita & illi diarrhœis magis obnoxii: uti rectè annotat Gabelchoverus *cent.3. cur. 73. in schol.* quia transpiratio insensibilis impeditur, & turgescentia sanguinis promovetur: proptereà id, quod retinetur, per alvum solet deponi. Rationem in glandulis intestinorum quærere nititur Peyerus *Tr. de glandulis intestinorum p.* 86 hinc in qualibet diarrhœa tam sedulò opera danda, ut vel copiosiori insensibili transpiratione, aut sensiliore sudatione, corpus perspirabile conservetur.

In specie ubique causæ antecedentes examinandæ, an ab errore externo? an verò ab interno fermento aut contagio? an ab humorum orgasmo oriatur malum? ex his etiam differentiarum diarrhœæ essentialium patet ratio: & speciatim epidemica plus minus maligna aut contagiosa, ex fermento alcalino ⊖ino acri maligno, vel ex inquinamentis aliis stomacho hostilibus, vel cum 🜁e inspirato, vel cum assumptis ingesto, vel excretis ægrorum suscepto, se confestim multiplicat, & primitùs oritur. Diarrhœæ habitualis fundamentum in vitio fermenti digestivi, ab assumptis alterati, & bilis à naturali crasi alteratæ, resident: Illud non ritè digerit & subigit, nec tali corpori appropriat assumpta: hæc, non ritè perficit & separat eadem ab excrementis, quin hæc potiùs mutuâ miscelâ saporem acrem intestina irritantem, & ad celeriorem expulsionem stimulantem, acquirunt: quibus occasionibus & ventriculus & intestina adeò irritabilia successivè evadunt, ut à levissimo objecto, v.g. ab ordinario potu, ad excretorium motum, seu sui contracturam irritentur. Viscera etiam, ut hepar, pancreas, &c. in tono soluta, humorum transcolationi occasionem suggerere possunt, unde talia effluunt, quæ aliàs retinere deberent. Diarrhœa colliquativa fundamentum habet in deficiente plus minus acido stomachali; & acriori econtrà redditâ bile, undè partim chylus acris ⊖sus evadit, intestina stimulans, partim ista acrimonia ⊖sa massam sanguineam resolvit, colliquefacit, ut in sua textura fatiscens in serosum ⊖sum liquamen abeat, quod per glandulas intestinales & pancreas secretum sub tali diarrhœæ specie excernatur. Diarrhœa omnis oleosa & pinguis, si non est ab assumptione nimia pinguium, oritur ex colliquefactione pinguedinis corporis, adeoque conjuncta est cum ejusmodi macie & tabe lethali.

Quoad causas remotas externas, diarrhœam excitantes, sunt partim frigidi potus, partim ipsa assumpta, facilè fermentabilia aut corruptibilia. Notum enim est, quod inter assumpta fructus horæi, item cucumeres, melones, pruna, uvæ, &c. utpote facilè fermentescibiles diarrhœam inferant.

DIAGNOSIS.

Signa diagnostica, quæ ex relatione ægri patent, antecedentia & consequentia optima dant signa: semper adest nausea insignis, & utplurimùm appetitus dejectus, sitis econtrà aucta, & dejectio virium; interdum aliqualia simul vexant tormina, aut murmura, vel borborygmi, immediatè scilicet excretionem antecedentia: Malo ingravescente tandem veniunt præcordiorum anxietates, lipothymiæ, & sudores frigidi, maximè circa frontem, tandem mors, nisi maturetur cura.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: in hac ante omnia exactè observandæ sunt differentiæ Diarrhœarum: nam ex harum consideratione, & cum viribus ac statu ægri collatione manifesta se exerit prognosis.

In specie omnis diarrhœa critica spontanea non nimia, si excernuntur ea, quæ debent, idque cum euphoria ægri, salutaris est; sin minus, contra: vid. Hippocratis *aphor. 2. l.* 1.

Nec rejicienda est ea, quæ ob materiæ metastasin, vel spontaneum humorum motum, accidit.

Symptomatica verò in principio morborum, aut morbis malignis cum excretione cutanea junctis, superveniens, si non semper, certè utplurimùm, est mala: Sic v. g. Diarrhœa superveniens peripneumoniæ, est pessima, & omnis talis alvi fluxus in principio morborum superveniens, utplurimùm malus est: quia (1) impedit coctionem materiæ morbificæ seu legitimam heterogenearum fœcum separationem per naturalem humorum fermentationem. (2) Quia vires prosternit. (3) Quia subsequens est febrilis colliquationis; id quod patet, quia rejecta tunc temporis utplurimùm sunt fœtida. Ergo talis diarrhœa symptomatica semper sistenda, aut saltem ita cohibenda, ne fiat nimia. Unde semper errant Medici, qui tunc purgantia indicari existimant, quando scilicet supervenit talis diarrhœa. Sed rectè dicit Lindanus; ipsos tunc nescire, quid sit superveniens morbo; nam cum talis diarrhœa superveniat tantummodo morbo propter summam materiæ cruditatem, eamque sæpiùs malignam, non debet sanè irritari aut exasperari purgantibus. Pertinet huc & *sect. 6. aphor.* 15. Hippocratis, & *l.* 5.

Epidem.

Epidem. Text. 4. & *l.* 1. *de morb. Text.* 6. longâ diarrhœâ laboranti superveniens vomitus, morbum solvit: Hinc ubi in diarrhœa habituali urgent stomachi symptomata, nausea, vertigo, anxietates præcordiorum, vomitus blandus instituatur; item *aphor.* 17. *sect* 6. ophthalmia laborantem alvi profluvio corripi, bonum est; nempè fit tunc diarrhœa ex metastasi; conf. Galenus *in lib. contra Julium c.* 1. item *aphor.* 29. *sect.* 7. si leucophegmatiâ detento diarrhœa supervenit, malum solvit; conf. M. A. N. C. *ann.* 3. *p.* 215.

In quacunque diarrhœa, quo magis valet stomachi appetitus, eò meliùs est; quo magis prostratus, eò pejus, & redeuntes ructus acidi vel rediens appetitus diarrhœam declinantem innuunt.

Omnis diarrhœa epidemica contagiosa, est maligna & periculosa.

Hippocrates *Aphor.* 34. *Sect.* 5. dicit: mulieri uterum gerenti, si alvus multum fluat, periculum est, ne abortiat; quia spiritus debilitantur, fœtus fit imbecillior, & instar ponderis jacet in utero, uterus in suo tono relaxatur, neque sufficiens est ad retinendum fœtum, unde irritatus convellitur, & dolorem exhibet, fœtumque excludit, unde abortus. Sed limitandus hic aphorismus est: siquidem rectè hic Schulzius *Conf.* 340. *Ubi*, inquit, *videris fluorem ad sistendum inobedientem*, (nempe in gravida.) *ne multum urgeas; ferunt enim nonnunquam prægnantes ejusmodi evacuationes usque ad partum citra noxam: uti contigit in uxore fratris mei, quæ prægnans per quatuor menses, sanguinolentas dejectiones etiam cum rasura intestinorum passa est, nec ullo medicamento sisti poterat, tandem excluso fœtu sano & incolumi sponte sua intermisit.* Vid. itidem Platerus, quoad hoc punctum, de gravida in *Observat. pag.* 802. item de simili alvi fluore & dysenteria, gravidarum Ballonius *l.* 2. *Consil.* 57. Ratione excretorum notetur; quò magis hæc à statu naturali recesserint, adeoque quò deterioris conditionis fuerint, eò cæteris paribus diarrhœa deterior habenda est: hinc si crassa admodum, aut alba, aut viridia, aut crocea, aut spumantia dejiciuntur, hæc omnia mala sunt; item mala est dejectio pauca, glutinosa, alba, subpallida, lubrica; exitiosa verò est nigra, utut non semper, æruginosa, pinguis, livida, fœtida, &c. innuunt enim hæc fermentum sanguinis colliquefactivum magnum putridum. Versicolor quidem diuturnior est, sed nihilominus exitialis.

Omnium periculosissima est diarrhœa colliquativa, & quidem semper in morbis acutis; & si talis tabidis aut hecticis superveniat, plerumque lethalis est: & quibus Phthisicis, vel confirmatis, vel quibus capilli defluunt, spontè superveniens diarrhœa, semper est colliquativa, & eosdem ad orcum deducit.

In diarrhœis sudor & ⊡ ordinariò suppressæ, si iterum copiosiùs profluant, de alvi fluxu cessaturo spes quædam illucescit.

CURA.

Ante omnia considerandum: an & quæ sit curanda? sinenda est diarrhœa spontanea, quæ vitio assumptorum, vel ratione metastaseos naturæ morbosæ evenit, cùm motus naturæ non corrigendus, nisi excedat, indeque vires dejiciat: Item critica diarrhœa etiam curanda non est, nec turbandus faustus conatus naturæ, sed prospiciendum saltem appropriatis stomacho, ut conservetur appetitus, ne superveniant ejus symptomata; observantur enim tales interdum spontè cessare: imo interdum promovendæ sunt hæ ipsæ.

Curanda verò est, (1) diarrhœa artificialis nimia sive hypercatharsis, si scilicet copiosa egeruntur, de quo videatur Willisius *in Pharmaceutic. rational. p.* 110.

(2) Diarrhœa spontanea, si excessiva & ex errore externo: In tali sæpè conjuncta sunt funesta stomachi symptomata, ut nausea, vomitus, quæ ne prosternat vires, aut superveniat cholera, maturè sistenda.

(3) Diarrhœa symptomatica omnis, & conjuncta cum prostratione virium, anxietatibus ægrorum, interdum cum syncope.

(4) Diarrhœa epidemica aut maligna contagiosa ob periculum prostrationis virium; cùm sæpè sint lethales.

(5) Habitualis diarrhœa, quæ ob inveteratum stomachi malum, aut hepatis tumorem; hæc enim ad tabem deducit ægrum.

Quoad ergò methodum medendi: observata causarum remotarum diversitate, diarrhœæ quàm maximè curari debent, ut symptomaticæ & epidemicæ his indicationibus levantur:

1. Fermentatio p. n. massæ sanguineæ compescenda, aliorumque contentorum colliquefactio fermentativa inhibenda, & fermentum ⊖inum acre destruendum, idque moderatè acidis incrassantibus & adstringentibus.
2. Blandis sudoriferis junctis massa sanguinea repurganda ac fermentativa substantia eliminanda; sic curatio erit magis fida seu tuta.
3. Acre irritans quodcunque temperandum absorbentibus, vulgò præcipitantibus dictis.
4. Irritationis sensus auctus opiatis theriacalibus vel similibus sopiendus, adeoque hinc natus spirituum impetus, & efferus humorum motus localis, iisdem sistendus.
5. Blandè evacuanda sunt excrementa, occasionem subministrantia, si quæ sunt.

6. Stomachus, quantum possibile, & appetitus læsus, ejusque tonus plus minus resolutus, apprimè restituendus.

Pro his scopis meliùs consequendis sequentia probè observanda sunt axiomata:

I. In quovis alvi fluxu, qualiscunque etiam sit, ventriculi semper summam habendam esse curam, cùm semper hic sit labefactatus: quo magis enim functio stomachi appetitiva læsa, eò periculosior est diarrhœa, & appropriatis maturè succurrendum stomacho: imò certum est, diarrhœam non posse curari, nisi stomacho appetitus redeat; hinc calidus potus & calidus fotus apprimè conveniunt: ipsi scilicet ægri observant, subitò atque potum saltem frigidiusculum ingerunt, quod mox alvi stimulum sentiant: item parcus potus in quavis diarrhœa convenit, cùm Foresto *annotante l. 22. obs.* 4. bibendi abstinentia omnem alvi fluxum maximè solvat: Pro resoluto autem ventriculi tono restituendo conveniunt vinum & vinosa, cydoniata, mastix, & ex hac parata medicamenta, vinum absinthites, menthæ, cinnamomum, &c. reliquis medicamentis admiscenda. Calidi fotus sunt varii, tam sacculi, quales supra circa vomitum ordinati, quàm emplastra, præsertim ex tacamahaca, cum balsamo Peruviano & aromaticis applicata.

II. In diarrhœa symptomatica aut maligna nullo modo purgandum. Pessimus mos est, quod in morbis acutis, aut aliis in principio supervenientib⁹, purgantibus velint succurrere.

III. In diarrhœa epidemica contagiosa maligna, & quidem in principio, ubi vires integræ, alexipharmaca, tàm acidum quàm alcalinum fermentum peccans destruentia, & per sudorem ejicientia, primatum obtinent: hinc theriacalia, item ♁ & essentia theriacalis, ℞ Bezoardica cum opio, ℥alia fixa, ♁æ sigillatæ primatum ducunt. Imprimis si à fermento p. n. humores ipsi ad colliquationem disponantur: nam si à simplici irritatione intestinorum est diarrhœa, non æquè necessaria sunt, unde in epidemica pariter atque contagiosa magis, quàm aliis speciebus, conveniunt: æger simul quietus, & in loco calido se contineat.

IV. In nulla diarrhœa in principio evacuatio per alvum, ut quibusdam mos est, instituatur, sed sufflaminato humorum impetu, ubi necesse fuerit, vel clysmatis blandis alvus eluenda, vel blando rhabarbarino aut tamarindis, intestina abstergenda, idque in casu, quando adhuc hærent reliquiæ recrementorum, quæ intestina irritant: conf. hic Septalius *in animad. & Caut. Med. l.* 7. §. 89. Potiùs ergò spectatores motus aliquandiu naturæ erimus, quamdiu non excedit, & morbificæ causæ potissimùm rationem habeamus. Rhabarbarum tamen in omni diarrhœa prodest, non præcisè scopo evacuandi (utut & hic subinde accidat, præsertim in dysenteriis) sed alterandi anodyno styptico. Hinc in dysenteria, nimia menstruatione, mictu cruento, hæmorrhoidibus, affectibus infantum ex cruditate acida & pituitosa adeo proficuum existit.

V. Utut vomitus in diarrhœis sit periculosus, tamen ubi ventriculus maximè laborat, cautè tamen, adeòque ubi in principio diarrhœæ, aut in statu, maximè urgent stomachi symptomata, nausea, vertigo, anxietates præcordiorum, & exinde diuturnior evadit affectus, vomitus est imperandus: idque ex Hippocrate *sect.* 4. *aphor.* 17. item *aphor.* 15. *sect.* 6. qui sunt aurei, & l. 2. *de rat. victus* §. 15. 16.

VI. Adstringentia, quà talia, non conveniunt in diarrhœis; quid enim juvat stringere & arctare partes alvum irritantes, & excernenda retinere, dum omnia adhuc sunt in motu? Omnium Practicorum testimonia perhibent, quod, si in principio maturiùs adhibeantur, aggravent morbum, dum sæpiùs metastaseos in aliam partē nobilem, aut supervenientium convulsionum, febrium, & gravissimorum symptomatum abdominis supervenit metus: sic enim ex diarrhœa, cydoniatis intempestivè suppressa, ileon lethale observavit Ballonius: vid. Bonettus *Pharos Medic. pag.* 413. nec stomachus aut intestina tali laborant laxitate nimiâ, vel resoluto tono, non magis scilicet, quàm in hypercatharsi. Non igitur, nisi in diarrhœa diuturna jam curata, pro primarum viarum tono redintegrando, propriè dicta adstringentia, cydoniata v. g. aut ex mespilis desumpta, conducunt. Cui autem lubet in principio hæc usurpare, adjungat semper sudorifera. Cætera, quæ sapore styptico plus minus imprægnata sunt, v. g. tormentilla, ♁ sigillata, C. C. ustum, saccharum ♄i, &c. non tàm adstringendo, quàm specifica sui texturâ saporem fermenti vel humoris peccantis corrigendo, absorbendo, prodesse potiùs videntur.

VII. Ridiculè nimis à quibusdam Medicis vinum prohibetur, quia peccet bilis vel adsit febris: sed falluntur. Vinum enim in diarrhœa est potus medicamentosus, quatenus ventriculo amicum, tàm simplex generosum, quàm medicatum, & viribus attritis tanquàm refocillativum ægris est propinandum; hypercatharsin enim sæpè haustus calidi vini curavit. Sic diarrhœam trimestrem desperatam vino rorismarini curatam refert Welschius *Hecatost.* 2. *p.* 29. sic in diarrhœa post purgantia, post fructuum horæorum abusum, vinum absinthites egregiè confert.

Inter remedia ex regno vegetabili primatum ducunt theriacalia, adeoque opium & omnia opiata: nam opium quoscunque motus & evacuationes corporis, compescit, hæmorrhagias sistit, paroxysmos febriles inhibet, vomi-

vomitus sedat, &c. in genere omnes humorum motus, sive sint effervescentiæ, sive alii, potenter compescit, unde semper cum absorbentibus & diaphoreticis miscetur opium correctum. Propter hoc opium theriaca in ♁ assumpta expectando sudorem est egregia, de qua, & speciatim de electuario diascordii, jam supra dixi, & considerationem meretur effatum Foresti *l. 22. obs.* 17. Tales jure meretur laudes, contra quoscunque alvi fluxus, imprimis cholericos, ita ut veteres non satis illam potuerint laudare, cùm maximè ab opio vim suam habeat sudoriferam, assumitur à ℈j. ad ʒij. & quidem, quò magis est recens, eò potentiùs operabitur: compescit mordacitatem humoris, & torporem inducit; quoniam minus infractæ sunt opii vires. Eadem theriaca commodè etiam regioni umbilicali & stomachi illinitur, sive sola, sive cum balsamo Peruviano mista, aut etiam aliquot guttis olei destillati macis impraegnata. Ovi vitella bina, cum albumine quoque ad duritiem cocta, cum aceto rosaceo irrorata, & quasi acidulata, experimentum sunt præstantissimum Helmontii *in Tr. Pylorus Rector. pag.* 184. §. 22. aliquoties à me expertum, etiam in diarrhœa, quæ jam per 4. dies pertinaciter theriacalibus restiterat: *conf.* M. A. N. C. *ann.* 8. *p.* 67. 68. Interdum addo pulverem nucis moschatæ vel macis. Sunt qui recipiunt boli Armenæ & nucis moschatæ ana, miscent cum uno altero-ve vitello ovi ad mollitiem cocti, & ita sine ⊖ assumunt contra diarrhœas, quod experimentum est Stoeckeri *in sua Praxi.* Malum cydonium cerâ impletum & assatum, comestumque egregiè convenit.

Quibusdam etiam, ceu probatissimum commendatur sevum hircinum, quod liquefactum cum tantillo farinæ triticeæ miscetur, ut fiat instar pulmenti. Tormentillæ radix, ejusdem decoctum, & in specie extractum ejus cum aqua quadam aut ▽ factum, præmissâ, si opus est, levi purgatione abstersoriâ, v. g. rhabarbaro, myrobalanis, unâ alterâve vice à ʒß. ad ʒj. usurpatum in convenienti vehiculo, ut jusculo calido, ▽ cinnamomi, cum vino cydoniatô, ▽ menthæ, &c. egregium est in omni diarrhœa & dysenteria, tàm benignis quàm malignis epidemicis, & omnibus aliis medicamentis præcellit: addi potest, si opus est, laudanum hystericum vel laudani opiati gr. j. ad ij. Faciunt etiam huc plantago, ejus radix & semen, item portulaca; folia myrthi, flores balaustiorum, Lysimachia flore luteo & purpureo. Diarrhœam in specie compescunt fructus austeri, quatenus pontici: quales sunt myrtillorum, cydonia, mespila condita, aut quod præstat, cruda; horum enim succus cum succo persicariæ maculatæ mixtus, & leni △e ad tertiam partem inspissatus, maximum est remedium. Forestus *l. 22. obs.* 1. aliquoties feliciter expertus est usum mespilorum in quibusdam, diarrhœâ continuâ laborantibus, qui aliis irritis fuerunt curati: item addi potest non ineleganter sorbus torminalis, quæ est egregium specificum in diarrhœis etiam epidemicis, item in diuturnis, quæ ab usu fructuum horæorum superveniunt: In ejus locum etiam rob sorbi aucupariæ potest substitui: sed hoc est inferioris conditionis, utut egregiè etiam conveniat stomacho. Spongia salicis exsiccata, & à ʒß. data, in quibusdam singulariter commendatur: sicuti etiam ʒj. seminis sophiæ Chirurgorum præstantius est, atque semen plantaginis supra laudatum. Residuum ab extracto rhabarbari, aut etiam rhabarbarum tostum, scopis multis satisfacit, adstringit, acrimoniam humorum temperat, & tùm temporis potenter sudorem movet. Nux moschata & macis communia sunt, & omnibus nota contra diarrhœam remedia, eorumque olea destillata internè & externè conveniunt. Gelatinæ C. C. ℥jß. in potu ordinario dissoluta est admodum specifica in diarrhœis, in specie epidemicè grassantibus.

Denique cinnamomum, ex quo ▽ & ∞ est decoctum, præstans est, item malum cydonium, ejusdem succus recens, item miva cydoniorum, aromatisata, unde miva cydoniorum aromatica cum theriaca mista, additis aliquot guttulis ∞i destillati cinnamomi, vel macis, experimentum est sæpiùs probatum Lotichii *in Observationibus*; quibus si addantur aliquot grana laudani opiati, erit bolus eò magis efficax.

Vel

℞. *Miv. cydon. aromatis.* ℥ij.
▽ *cinnam. spirituos.* ʒvj.
⩒ *sigill.* ʒß i. *Bezoard. mineral.* g. xv.
laud. opiati gr. ij.
∞ *destillati cinnam.* vel *macis* gutt. ij.
M. D. S.

Träncklein Löffelweise.

Itali lignum lentiscinum, seu lignum, ex quo transudat mastix, laudant, & ubi potest haberi minori pretio, est admodum elegans. In cujus locum decoctum mastichis, sive gummatis ex lentisco secreti, ceu stomachicum nobilissimum usurpari potest. Fuit secretum D. Osvvaldi contra diarrhœam in ▽ appropriata vel potu ordinario. Præscribi potest ita, ad imitationem nempe Tilemanni *in Materia Medica:*

℞. ▽ *plantagin.*
fol. querc.
tormentill.
rosar. aa. ℔ß.

Vel harum loco

℞. ▽ *simpl. l. pluvial.* ℔. ij.
mastich. el. ʒiij. ad ʒß.
macis ʒj.

 Coquan-

Coquantur: Colaturæ adde
▽ *cinnam.* ℥j.
Misc. pro *Potu ordinario*, S.

Tranck auff etlichemal.

Vel edulcoretur cum *rotul. manus Christi perlata* vel *syrupo mastichino* vel *cydoniorum pro julebo*. S.

Julep.

Qui crebrò tepidè hauriatur; à Stœkero enim & plurimis aliis egregiè in diarrhœa commendatur.

Poteſt etiam de ſucco cydoniorum 🜍ato addi parum.

Loco hujus decocti Stœkerus imprægnat ▽m fumo maſtichis: ſcilicet adjiciunt maſtichen ſupra prunas candentes, fumum excipiunt ollâ novâ vitreatâ, & mox ollam fumô bene repletam implent ▽ ſimplici vel appropriata, hoc ſubindè repetunt, donec ſubtilem maſtichis ſaporem acidulum ▽ contraxerit. Inter ▽s appropriatas ſunt imprimis ▽ tormentillæ, pimpinellæ, plantaginis & portulacæ: ex ſuccis ſunt ſuccus cydoniorum & granatorum, rob & muſcus prunorum ſylveſtrium, quod rob commodiſſimè loco ſucci hypociſtidis poteſt ſubſtitui. Alias ▽ chalybeata, item ſerum lactis chalybeatum, uti & ✝ chalybeatum, convenit. Decoctum granorum juniperi ſtomacho gratum & diureticum, laudatur à Riverio; ⊡m enim promovendo neceſſariò alvum exſiccat: item decoctum C. C. priapi cervi, ceti, &c. pro potu ordinariò aſſumptum, corrigendo & temperando egregiè convenit in quibuſdam diarrhœis, ſpeciatim epidemicè graſſantibus, aut aliàs contagioſis. Ellenbergius, quondam *Medicus Hallenſis Saxo*, pro potu ordinario menſ. j *cerevisiæ*, in qua decoxit *ſacchari albi* ℥ij. & *gummi Arabici* ℥ß. propinat. Porro terræ iſtæ minerales ſigillatæ, bolus Armena, 🜃 ☉aris in aurifodinis, quæ habet principium metallicum, 🜍eum acidum, ratione cujus convenit figendo fermentum alcalinum & promovendo ſudorem. Ut autem promoveatur, maritetur cum ſpiritu vitrioli Martis; ſic naturam acido-auſteram acquirit, uti eſt in liquore ſtyptico: qui præmiſſo blando diaphoretico aptus eſt ad gutt. xx. hinc Martialia, crocus martis & 🜃 vitrioli dulcis, quatenus temperant quodcunque acre, & in ſpecie acida abſorbent, ſimulque vi ſudoriferâ pollent, ſunt convenientiſſima in quacunque diarrhœa, in ſpecie, ſi cum vehiculis acidulis aſſumantur, aut cum ∽u ⊖li irrorentur.

Inter abſorbentia etiam ſunt coralliata, cornu cervi, cryſtallus, ſmaragdus; ſic nempe Zacutus Luſitanus *l.* 1. *Med. Princ. Hiſtor.* 22. *& obſerv. annexa* diarrhœam diuturnam & ingentem refert, ex veneno ab amaſia in cibo propinato, aliis irritis per ſmaragdum percuratam ad gr. xij. in conſ. cydoniorum: ſic in diarrhœis bilioſis, cryſtallum laudari ſolet, quam pro hoc ſcopo ſequenti modo præſcribere ſoleo:

℞. *Cryſtall. præp.* ℈ij.
Bezoard. ♂*ial.* ℈j.
laud. hyſter. gr. jx.
M. f. *pulvis* pro 2. doſibus, S.

Pulver auff zweymal.

Facit huc ſimiliter lapis hæmatites, tàm naturalis, quàm ex ſaccharo ſaturni & ⊖lo Martis præparatus artificialis, à ℈ß. vel gr. xj. ad gr. xv. & ℈j. in ▽ appropriata: de quo vid. *M. A. N. C. ann.* 2. *obſerv.* 43. *p.* 227. & Glauberus *p.* 6. qui miſcendus eſt cum croco ♂ adſtringente, non tam pro ſcopo, adſtringendi, quàm vitioſos ſapores abſorbendi: Conf. Poterius *cent.* 3. *c.* 77. *cent.* 2. *c.* 39. *&* 81. ubi gravia alvi profluvia croco ♂tis proſtant curata.

Ex hactenus dictis plures concinnari poſſunt formulæ: v. g.

℞. ▽ *tormentill.* ℥iij.
vel hujus loco *plantag. & portul.* ā ℥iß.
✝ *vini* l. *roſac.* ℥ß. l. ʒvj.
elect. diaſcord. Fracaſt. ʒij.
🜃 *ſigillat.* ℈ij.
♁*ii diaphor.* ℈j. ad ʒß.
ſyr. cydonior. l. *ſyr. de roſ. ſicc.* ʒvj.
M. D. S.

Anhaltender Schweißtranck.

Cochleatim capiat æger probè tectus in lecto, vel pro duabus aut tribus doſibus ſudorem expectando.

℞. *Aq. menth.* ℥ij.
cinnam. ʒvj.
Extr. tormentill. gr. viij.
croci ♂*is adſtring.*
laud. hyſter. aa. gr. vj.
ſyr. cydon. ℥ß.
M. pro *una doſi*, S.

Pro temperanda acrimonia humorum:

℞. *Amygdal. dulc.*
ſem. papav. alb. aa. ℥ß.
c. ſ. q. *decocti C. C.* f. *Emulſio* ad ℔ß.
adde
▽ *cinnam.* ʒvj.
🜃 *ſigill. alba*
corall. r. prap.
C. C. uſti prap. aa. ʒß.
Edulcoretur cum *julepo roſar.* S.

Temperirende Milch wol umzurütteln auff etliche mal.

Vel

℞. *Conſ. Roſar.* ⊖*lat.* ʒj.
🜃 *ſigillat.* ʒß.
♁o *deſtillat. mac.* gutt. j.
laud. opiat. gr. ij.
cum *ſyrupo myrtino* f. *bolus*, D. S.

Anhaltende Lattwerge auff einmal.

Vel

℞. *Conſ. roſar. r.* ʒj.

Bezoard.

Bezoard. miner. gr. xv.
laud. opiati gr. j℞.
🜖 *destill. cinnam.* gutt. ij.
cum *syrupo cydon.* f. *Bolus*, S.
Anhaltender Bolus.
Vel
℞. *Conf. menth.* 🜔*lat.* ℥j℞.
electuar. diascord. Fracast. ʒ℞.
🜃æ *sigill.* ℈ij. ad ʒj.
♁ii *diaphor.* ♂ial.
Extr. rad. tormentill. aa ʒ℞.
cum *syrupo imperator.* f. *Electuarium*, aliquoties de die sumendum dosi ʒij. S.
Anhaltende Lattwerge.

Tandem in diarrhœa epidemica maligna, cum modò dictis semper alexipharmaca sudorifera præprimis usurpanda erunt, quæ etiam conducunt in quacunque diarrhœa; nunquam enim diarrhœa sine sudore curatur. Sudorifera sunt ♁alia fixa, aliaque satis cognita; miscenda tamen semper appropriata, cum 🜍u theriacali conjungatur 🜍 mastichis, cum terra sigillata, 🜔 volatile viperarum & similia. Superiori anno, cùm grassaretur hic diarrhœa epidemica non absque applausu medentium aliquoties usum vidi egregium hujus pulveris, etiam ubi jam adesset delirium.

℞. 🜃æ *sigillat.*
♁ii *diaphor.* a gr. xv.
pulv. macis l. *nuc. mosch.* gr. jv.
🜔 *vol. viperar.* gr. vj.
M. f. *pulvis pro una dosi.* S.
Anhaltend Pulver.

Cui interdum *laudani opiati* gr. j. l. ij. addi possunt. Usurpatur in s. q. vini aciduli.

In eadem diarrhœa maligna gelatina C.C. soluta & potui addita, semper egregium habuit effectum.

In diarrhœa à veneno, per inscitiam poto, laudatur smaragdus ad gr. xij. in conf. cydoniorum assumpta. Ut verò stomacho simul succurramus, optimè ipsi conducent cydoniata, speciatim vinum cydoniatum pro lubitu subindè hauriendum. Vel fit mistura cydoniata, urgente siti subindè cochleatim loco julepi haurienda, intermedio reliquorum remediorum tempore.

℞. *Aq. rubi idæi* ℥ij.
cinnam. cydon. ℥j.
succi cydon. ʒj℞.
🜍 🜔*li* ♂*is* gutt. vj. l. 🜍 🜔*ii* dulc. gutt. xv.
syr. cydon. aromat. ʒvj.
M. D. S.
Stärck-Träncklein oder Magen-Mixtur.

Item pro scopo stomacho succurrendi conducit haustus vini generosi, item vitellum ovi cum aceto.

Externè contra diarrhœam prævalet theriaca, imprimis recens ventriculo vel umbilicali regioni imposita & illita, vel sola vel cum ana balsami Peruviani aut 🜖i destillati mastichis mista, quæ irroretur aliquot guttis olei cujusdam destillati, in specie macis: sicut & balsama stomachalia ordinariò conducunt. Item fomenta, parata ex aromaticis, absinthio, mentha, melissa, caryophyllis in vino decoctis, & ita regioni stomachali & umbilicali cum linteis applicatis; item olea destillata aromatica macis, menthæ, carvi, &c. extrinsecus illita, v.g.

℞. *Theriac. Andr. rec.* ʒij.
🜖 *destill. bacc. junip.* l. *menth.* ʒj.
caryophyllor.
macis, l. *nuc. moschat.* aa. ℈℞.
M. f. *Linimentum*, quod

Stomacho & umbilico illinatur, imponendo laterem calefactum: Convenit quoque crusta panis tosta cum vino austero l. 🜊o ebria & imprægnata, & pulvere nucis moschatæ, caryophyllor. aspersa, calidè admoveatur stomacho: Vel

℞. 🜖 *dest. macis*,
menth.
carvi ana ℈j.
nucist. expr. q. s. pro balsamo.
℞. *ferm. acerr.* ℥iij.
pulv. fol. menthæ ℥j.
zedoar. ʒ℞.
caryophyll.
galangæ.
zingiber. aa. ʒij.
🜊 *rosar.* q. s.
M. f. *Cataplasma*, illinendum linteo, S.
Sonderlich anhaltend Pflaster.

Item fotus spirituosi pro stomacho, e. g.

℞. 🜍 *menth.* ℥j.
theriac. ʒvj.
Essent. Croci ʒij.
M. applicentur cum linteis multiplicatis calidè; sæpius repetendo.

Quando opus est leni intestinorum abstersione, tunc imprimis usitatum est rhabarbarum, idque nunc in substantia ad ℈j. c. conserva rosarum usurpatum; vel rhabarbarum tostum ad ʒ℞. l. ℈ij. cum pulveris nuc. mosch. gr. vj. l. viij. usurpatum; vel in forma sicca, vel cum syrupo rosarum solutivo: vel syrupus rosarum solutivus propinatur in decocto hordei: cui additur ℈j 🜃æ sigillatæ: e. gr.

℞. *Rhabarb. el.* ℈j. l. ʒ℞.
nuc. moschat. gr. viij.
laud. hyster. gr. iij.
M. f. *Pulvis.* S.
Abspülend Pulver.
Vel
℞. *Rhabarb. tosti* ℈ij.
cortic. myrobal. citr. ʒ℞.
c. *conf. rosar.* fiat *Bolus*, S.
Abspülender Zucker.

Vel

Vel etiam detur blandum decoctum tamarindorum, quod suaviter alvum laxat, & stomacho amicum est. Sed non conveniunt talia, nisi in declinatione pro reliquis exterminandis, vel in principio, quando nempe excernenda varia, vel in primis viis congesta sunt, vel ad hæc loca aliunde moventur, vel quando ex fructibus horæis malum recens natum est.

Clysmata etiam anodyna ex lacte in tali intestinorum vellicatione, in specie, si in crassis fuerit malum, optimè conveniunt: quorum tunc habetur indicatio, quando crebriùs, & tamen parcius, dejiciunt ægri, peccante magis acrimoniâ quàm copiâ excernendorum.

℞. *lact. chalybeati* ℥viij.
vitelli ovi n. j.
℥ chamomill.
mellis rosac. aa. ℥j.
M. f. *Enema*. S.

Lindernd Clystier.

Si ab acrimonia oriatur dolor in ano, & excoriatio intestini recti & podicis, confert clysma ex lacte, vel simplici vel chalybeato: item fotus ex lacte calido, cum spongia applicato: vel lactis decoctio cum floribus verbasci, chamomillæ, foliis hyoscyami, &c.

In specie in Diarrhœa artificiali, si sit ex hypercatharsi, conveniunt (1.) narcotica, quæ sensum irritationis tollunt, & inde natos quoscunque humorum motus sistunt, ut opiata; hinc theriaca & electuarium diascordii cum aqua cinnamomi usurpatur: (2.) diaphoretica terrea, quæ humorum turgescentiam compescunt, & acrimoniam temperant: v. g. ♁ sigillata, antimonium diaphoreticum, cornu cervi sine △e, item hæmatites vulgaris, vel artificialis cum saccharo saturni & ⊕lo ♂is; hinc vinum Rhenanum generosum, speciatim vinum absinthites, item ∽ & essentia theriacalis, sive per se sive cum aliis, e. g. essentia anodyna mista.

Abdomini, imprimis regioni epigastricæ, emplastrum ex theriaca imponatur: vel fotus ex decocto absinthii, menthæ, cum aromatibus in vino decoctis.

Quod si tormina, aut alvum egerendi conatus adsint, clysma ex lacte tepido, in quo theriaca dissoluta sit, injiciatur, aut etiam clysma ex vulnerariis nonnihil adstringens & blandè abstergens. Confer. *M. A. N. C. ann.* 3. *observ.* 303. *p.* 525.

Diarrhœa nimia ob errorem externum, v. g. fructus horæos, &c. per absorbentia & figentia sistitur.

℞. *Corall. r. præp.*
C. C. usti aa. ℈j.
nuc. moschat. gr. xij.
essent. opii gutt. xv.
M. pro duabus dosibus, in haustu cerevisiæ calidæ, vel vini absinthitis calidi assumendis, S.

Anhaltende Pulver.

Si ex metastasi nimia futura sit Diarrhœa, radix mali est evellenda, & præsertim cum catarrhosi tali diarrhœæ sint obnoxii, præsertim nocturnæ, ut rectè insinuat Ballonius: vid. Bonetti *Pharos Medic. p.* 411. avertentibus, & aliorsum derivantibus, adeoque vesicatoriis aut fonticulis diarrhœa talis erit lenienda. Egregiam observationem talis diarrhœæ catarrhalis vocatæ, per vesicatoria curatæ, videbitis apud Zacutum Lusitanum.

Diarrhœa ex spontaneo humorum motu nimio, pariter ut ea, quæ ex errore externo oritur, tractanda, ventriculo imprimis succurrendo: ubi amara, ut absinthium & theriaca speciatim conducunt:

Vel

℞. *rad. ari* ʒij.
tormentill. ʒj.
piperis ʒß.
M. f. *pulvis.*

Dosis quantum capit cultelli cuspis, in vino.

In diarrhœis quasi habitualibus, ad aliquot annos durantibus, conveniunt internè imprimis Martialia quæcunque, & aromatica stomacho grata: imò thermæ. Sic Riverius *l.* 2. *observ.* 47. mentionem facit alvi fluxus per octennium durantis, thermis curati: quibus ipsis thermis etiam curatus fuit alius alvi fluxus diuturnus, cum ulceribus conjunctus: teste eodem *citato loco, observ.* 49.

Colliquativa diarrhœa vix, nisi curato primario morbo, auferri poterit: interim temperantibus ac blandè adstringentibus ulterior ejusdem progressus, quantum possibile, cohibendus.

ARTICULUS II.

De

Cholera.

SUmmus diarrhœæ gradus, & qui rarò absque malignitate existit, est cholera, ista nempe affectio, quando cum summo impetu ex singulari violentia variæ sordes recrementosæ, tàm sursum per os quàm deorsum per anum, expurgantur, concurrente simul ventris ac intestinorum dolore, plus minus vehemente, inflatione & distensione hypochondriorum, cardialgia, siti, pulsu celeri & frequenti, interdum parvo, insigni præcordiorum angustia, nec raris intervenientibus lipothymiis; supervenit inquietudo & jectigatio, partium extremarum frigus, sudor frigidus, imprimis circa frontem, & prostratio virium, tandem quoque adveniunt singultus & convulsiones, prodromi lethalitatis.

Omnia hæc symptomata sunt atrociora, prout causa efficiens occasionalis actior & maligni-

malignior extiterit; malum acutum hoc à diarrhœa differt secundùm magis & minus, nulloque sui præcedente præsagio suboritur, ultra 2. vel 3. dies non durat, rarò ad quartum, sæpè funestum existit, & dicitur cholera humida, in qua varii succi, nunc acres nunc insipidi, peccant. Nam præter hanc etiam cholera sicca datur, notha nempe, in qua saltem flatus copiosi suprà & infra, vel per utrumque guttur, eructantur, frequenter in lipothymiam cedens, ac in hypochondriacis subindè observabilis.

Acre hoc, sive irritans, sive colliquefaciens, sive (idque utplurimùm) utrumque fuerit, nunc humoris copiosi facie se exhibet, ex assumptis nempe vel in se vitiosis, vel saltem intus corruptis genitum; nunc verò, idque utplurimùm in vehementiori affectu, & qui spontè suâ ex interna oritur causa, sub mole minima existit, adeòque rectè fermentum malignum appellari potest.

PARS AFFECTA.

Subjectum seu pars affecta choleræ proximum est intestinum duodenum cum pyloro, & principium jejuni, ibidem scilicet, ubi inseruntur isti ductus, Pancreaticus, & Cholodochus: Hæ enim partes à succis acribus plus minus & contrariis eò effusis irritatæ ac vellicatæ, in convulsivum stimulantur motum, adeoque ex peristaltico motu sursum ac deorsum naturaliter simul succos hos acriores, aut insigniter corruptos emittunt.

CAUSÆ.

Causa proxima sunt vel fortis ac insignis irritatio ab acri, tàm assumpto venenoso, quàm in corpore præternaturaliter genito; vel colliquefactio & conturbatio massæ sanguineæ, indeque natorum succorum, à fermento peregrino acri maligno de natura alcalina, cum ipsis confuso, quod fermentum vitiosum massam sanguineam fermentando alterat, transmutat, & corrumpit ita, ut partes corruptæ ac vitiosæ sero involutæ, tandem per abusum ductus cholodochi & pancreatici ad intestina ablegantur, & ibi concurrendo & effervescendo hanc tragœdiam choleræ agunt; unde simillima infert symptomata, atque purgantia acria maligna assumpta. Prioris exemplum est cholera, quam observavit Poterius *cent.* 2. *c.* 59. à potu 🜄 nata: posterioris exemplum suggerunt v.g. purgantia maligniora inconsultò propinata. Nam quod tale vitiosum fermentum fit, quòd massam sanguineam inquinet, patet ex eo, quòd, utut non rarò ab alimentis corruptis occasionaliter inchoetur cholera, nihilominus tamen excrementorum quantitas est tanta, ut alimenta, aut quævis assumpta omnia, & quocunq; modo corrupta, longè superet: quæ excrementa non oriuntur, nisi ex massa sanguinea, quæ communis fiscus & promus condus est totius œconomiæ animalis. Hinc etiam est, quod purgantia, si sint nimia, non rarò choleras excitent, in istis scilicet, in quibus copiosa salia contraria, præsertim acida, per medicamentum purgans fermentante motu ad intestina detruduntur, & ibidem tàm effervescendo, quàm mutuâ sui miscelâ vitiosum saporem acquirendo, tàm violenter intestina stimulant, & choleram excitant: uti interdum in hystericis, scorbuticis & similibus, observari solet. Hinc etiam est, quod fructus horæi, aut ipsius aëris vitio in liquamen acre quasi vitriolatum corrupti, aut in stomacho imbecilliori sub digestione vitiati, in talem chylum vitiosum ac fermentativum abeant, ut & intestina irritando, & massæ sanguineæ crasin turbando & colliquefaciendo, choleram excitant. Undè etiam ex ista commotione p. n. massæ sanguineæ symptomata febrilia non rarò adsunt, tam ratione pulsus, quàm ratione caloris & cephalalgiæ. Imò facit huc imprimis historia Amati Lusitani *cent.* 3. *curat.* 88. de muliere cacochymica cholera correpta cum febre, supervenientibus tandem menstruis, in qua, quando effluebant menses, alvus erat adstricta, simul verò atque menses supprimerentur, cum febris insigni augmento redibat cholera, & sic vicissim. Sic adjunctus dolor ventris & intestinorum, inflatio eorum ac distensio, effectus genuini contentorum acrium effervescentium, dicta confirmant.

Dum ergò confluunt per ductum felleum & pancreaticum succi varii plus minus corrupti, ex eorum miscela, & concursu emergit humor tertius diversi coloris & proprietatum, adeoque nunc bilis æruginosa, nunc porracea, nunc alia similis, tam suprà quàm infrà rejici videtur, & in specie dum movetur, bilisque intensiùs imprimis à fermento maligno (quo nomine nihil aliud concipere possumus, quàm summam acrimoniam, etiam in minimo interdum efficacissimam, nervosis partibus sensilissimam, & summam p. n. impressionem, humoribus verò in singulari textura suâ mutationem inferentem) concitata, tàm graviora ac periculosa circa præcordia in regione stomachi, & præsertim in lumbari dextra, ubi intestini duodeni situs, symptomata excitare solet. Peracutum enim est malum cholera, quodque graves anxietates præcordiorum, extremorum refrigerationes, lipothymias, sitim, pulsus intermittentes, singultus, non rarò convulsiones cum pulsu parvo, celeri & frequenti, inducit: simili ratione atque eadem à maligniorbus purgantibus quotidie observamus. Hinc etiam est, quod theriacalia, sudorifera, & malignitati resistentia, primariò in hac cholera sunt attendenda: undè etiam Panarollus *Pentec.* 1. *observ.* 28. choleram

leram à veneno quasi putredinali asserit, & Johannes Colle *l.3. Med. Pract. ubi de morbis malignus*, inter affectus ventriculi malignos reponit. In genere quæcunque & qualiacunque symptomata fortem ac deleteriam antimonialem purgationem, aut helleborum album sequuntur, aliudvè violentius cathardicum, ea similiter obvia sunt in cholera. Jam verò notum est, quod dicta rectè inter venena corpori inimica reponantur.

Hæc in genere de causis & fiendi modo. Quoad remotas occasionales causas: quæ fermentum corruptivum & choleram producunt, sunt vel internæ vel externæ. Hæ in specie sunt assumpta varia plus minus præternaturalia: Illæ verò aut ex assumptis intus genitæ, aut spontanea contentorum corruptela natæ, ac putredine maligna inquinatæ: frequentiores tamen causæ sunt, vel assumpta fermentando facilè corruptibilia, & in nidorem biliosum transmutabilia, nisi debitè à fermento ventriculi subigantur; vel medicamenta assumpta acriora plus minus maligna; vel denique certa venena, aut acrimoniâ corrosivâ, aut propriâ suâ naturâ choleram inducentia.

Quoad assumpta: notum est, quod ex usu Persicorum aliorumque fructuum horæorum facilè effervescibilium, & postmodum putrescendo in nidorem biliosum alcalinum degenerantium, oriantur choleræ: vid. Timæus **von Gülden-Klee** / *l.3. casu 8.p.*119. Zacutus Lusitanus *l.2. Praxeos admir. observ.*15. Fontanus *in analect. c.*35. *exempl.*12. item ex esu melonum eandem choleram observavit Zacutus Lusitanus *l.1. Prax. admir. observ.*16. itidem ex esu fructuum præcocium cum ovis frixis, superbibitâ frigidâ, observavit choleram ingentem idem Zacutus Lusitanus *lib. ult. Praxeos admir. histor. c.1. n.7.* hinc etiam mustum, cerevisia novella, vinum non ritè defœcatum, facillimè choleram inducunt, si eorum fermentativa vis ad massam sanguineam forsan digestionis errore deferatur: Sic Schenkius observavit choleram ex musto, esu fungorum, potu frigidæ, vid. *l.3. observ.*3. ex vino acido in nimia quantitate ingurgitato Riedlinus *observ.*51. Phaseolis, cepis, fungis Brassavol. *l.9. in Hippoc. de victu acutorum l.4. text.*103. ex nimio raphani esu choleram itidem observavit Amatus Lusitanus *C.2. Curat.* 32. ex esu nimio lactis, uti subindè interdum est cholera, choleram observavit Henricus ab Heer *in Observat. oppido rara* 15. sic ex oriza cum lacte parata, seu frigidè assumpta, itidem choleram observavit Zacutus Lusitanus *loco citato observ.* 16. speciatim ova barbi & lucii piscium insigniter choleram inferunt: de quibus Schenckius *l.7. Observat.* it. Timæus *in Cas. l.1. c.7. p.*118. qui ipse per esum barbi contraxit choleram.

Post alimenta imprimis sunt medicamenta purgantia nimis generosa, aut fortiora, aut inconcinnâ dosi, vel subjecto, cujus contenta quælibet sunt acriora, propinata, quæ non rarò inducunt choleram: vid. Riverius *C. 2. observ.*19. item in Rhodio *Cent.2. observ* 69. Forestus *l.*18. *observ.*44. choleram periculosissimam observat ex taleolis radicis hellebori albi, vino infusis, concitatam, curatam per ℥ij. pulveris florum nymphææ albæ, ceu proprii ejus antidoti: Sic venena quædam acria, uti sunt 🜄, ♁lia, ☉☽alia, Mercurialia, in specie Mercurius sublimatus corrosivus, item præcipitatus, acrimoniâ suâ nunc pylorum, nunc duodenum, rodendo crebras inducunt choleras. Inter internas causas, febres malignæ in principio sui interdum adjunctas habent choleras, utplurimum lethales: sic & choleræ epidemicæ, plus minus malignæ, subinde observatæ fuerunt, qualem refert Sydenham *Tr. Observat. de morb. acutis S.4. c.2. p.*239. sic Willisius *in Pharm. ration. vol.1. S.3. c.3. p.* 119. choleram malignam refert etiam epidemicam, quam tamen sub nomine dysenteriæ non cruentæ describit. Sæpius satis pestilentiales observantur, seu pestem in sinu gerunt, v. g. illa, cujus Riverius *Observat. morb infrequentium* 26. meminit. Rarum etiam est, quod ab occlusa fontanella choleram à se observatam refert Johannes Michael Fehr *tr. de absinth. p.*106. Ut nihil dicam de singulari idiosyncrasia, cujus ratione ex auditu tonitru cholera subinde enata: vid. *Acta Societ. Reg. vol.1. p.*446. Ratio hujus est in Hannemanni *method. cognosc. simpl. veget.* §.35. *p.*71. Sicuti notatu dignum est, quod habet Fonseca *l.1. cons.*84. de cholera, in qua evacuabantur sursum & deorsum nigra, idque vitio lienis obstructi ob menses deficientes. Tandem Panarollus *Pentec.1. observ.*11. observavit in viro choleram sanguineam, cum maximis symptomatibus, occasione nimiæ Veneris contractam; per ℈jv. lapidis hæmatitis, in vino seu succo granatorum acidorum assumpti, curatam.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica: ex superiùs facta enarratione symptomatum clara sunt: ex quibus etiam est facilis.

PROGNOSIS.

Cholera, quæ sponte suâ sine causa manifesta externa corripit ægros, utplurimùm est funesta ac ferè lethalis.

Cholera periculosissimum & peracutum est malum, intra biduum vel triduum, imò 24. horas, ægrum jugulans: utut ex Rhodio *superiùs allegato* constet, in quodam ex ♁io minùs decenter præparato choleram ad biennium, per intervalla tamen, & quidem per periodos, afflixis-

afflixisse. Periodum ferè observat tertianariam, ita nempe, ut de tertio in tertium diem moveatur, seu plus minus exasperetur.

Cholera, quæ supervenit in principio febrium, imprimis malignarum, utplurimum est funesta, utut in declinatione quarundam febrium interdum possit esse salutaris, si nempe fiat per modum criseos, quod tamen rarissimum est.

Propter malignitatem cautissimè tractanda cholera; suspecta enim admodum est propter metum recidivæ; cùm sæpiùs ægri jam reconvalescentes ex superventu inopinatæ recidivæ obeant: vid. Horstius *l.4. observ.* 8. ubi notat, cholericam passionem ferè curatam ex potu vini non ritè defecati, lethaliter recidivantem.

Minus periculosa est cholera, ubi stomachus non affectus, ubi non lipothymiæ & anxietates præcordiorum sunt.

Quo perturbatio ventris major est, & quò magis patitur ventriculus, eò periculosior est cholera, & etiam periculosiora habet symptomata, eòque citiùs mortem infert.

Quo magis à statu naturali recedunt excrementa, speciatim si fuerint livida, aut si fuerint fœtida, aut si fuerint nimis corrosiva: qualia sunt ea, quæ dicuntur æruginosa, & porracea, item cùm loturæ carnis simile quid excernitur, eò periculosior est cholera: & longè adhuc majus malum, si nigra aut livida rejiciantur, ut ex Tulpii *Observat. l. 4.* innotescere potest.

Cholera *colliquefactiva*, mutans habitum corporis, *semper* ferè lethalis est.

C U R A.

In cura eadem medendi ratio est choleræ, quæ vomitus atque diarrhœæ, utut remedia magis efficacia, aut magis selecta subinde adhibenda sint. Maximè attendendæ sunt causæ: an oriatur ab assumptis? an à fermento maligno? propter quod summâ circumspe*ctione* opus est, quoniam cholera suspecta est propter metum recidivæ;

1. Temperandum est acre, quod choleram infert, & blandè in principio morbi per leniter sudorifera evacuetur.
2. Destruendum est fermentum malignum alcalinum.
3. Hinc utroque in casu opiatis humorum & partium motus sistendus; &
4. Appropriatis odoriferis stomachus roborandus.

Pro his scopis melius obtinendis, observetur:

I. Semper medicamentis anti-cholericis addenda esse alexipharmaca bezoardica, vel ipsa remedia propinata ex se vim habeant alexipharmacam; quia causæ ejus utplurimùm sunt *malignæ*, ut rectè monet Langius *Comment. in Fabrum*; unde non satis sumus tuti in cura.

II. In principio morbi benè considerandus naturæ motus, idque in specie, si ab externis assumptis facilè fermentescibilibus vel putrescibilibus oriatur malum; Si enim, monente Hippocrate, evomuntur ea, quæ debent, confert, & facilè ferunt: unde ex tali causa, v. g. ab alimentis corruptis & similibus, nata cholera non subitò nimis est supprimenda, & ab adstringentibus fortioribus in initio est abstinendum & cavendum, quia suppressa excrementa commota adhuc aut fermentativa, sive à fermento maligno per colliquationem transmutata fuerint, sive ex assumptis genita detineantur, sub cinere gliscunt & novum ac deterius incendium minantur: uti hoc rectè monet Forestus *l. 18. observ.* 45. item Amatus Lusitanus *cent.* 3. *cura* 88. Igitur cùm lenissimi cathartici operatio novos insuper excitet tumultus, spectatores potiùs naturæ agere debemus, aut saltem in principio juxta Riverium & Sydenham acre istud abstergendum blandè ac diluendum; hinc demùm opiatis morbi impetus frangendus.

III. Opiata nunquam satis laudanda sunt remedia in cholera & omni alvi fluxu, quæ sanè nunquam omittenda, & in majori quàm consueta dosi, e. g. ad gr. jv. præscribenda: sin tamen magna adsit virium dissolutio seu prostratio, magna laudani dosis juxta Riverium non est exhibenda, sed meliùs est, partitis vicibus propinare, adeoque in minori dosi, in grano uno vel duobus subsistendum, semper cum appropriatis analepticis miscenda, & etiam bis in die exhibenda: quinimò si tardiùs accesserit medicus, ita ut æger vomitu ac dejectionibus ad plures horas fuerit exhaustus, jamque graviora symptomata, v. g. extremarum frigus, immineat, in tali casu, omissis quibusvé aliis auxiliis, mox ad sacram laudani anchoram est accedendum.

IV. A nimio potu, in specie frigido, quantum possibile, abstinendum: haustus tamen vini moderatus optimè convenit, nisi pro scopo abstergendi & temperandi vel serum lactis, vel decoctum hordei cum syrupo rosarum, vel decoctum pulli aquosius, aut simile propinetur. Sed omnia, quantùm possibile, tepidè exhibenda.

V. In declinatione morbi, ubi cessat impetus, adstringentia & stomachum roborantia usurpentur, ubi conveniunt. Brevibus: Purgantibus igni oleum additur, & adstringentibus ac supprimentibus ignis intra viscera coërcetur, vid. Sydenham *Observat. p.*241. Ergo temperanda ante omnia humorum est acrimonia, hinc eorum & spirituum impetus coërcendus; tandem quantum possibile, blandissimè simul abstergendum & eluendum est. Scopo priori absorbentia fixa, secundo opiata,

ta, præsertim cum aliquali diaphoresi usurpata, & denique rhabarbarum in jusculo pulli, vel decoctum tamarindorum, vel serum lactis, vel decoctum hordei cum passulis usurpandum. Conf. *Septalius in animadv. p.* 201. ubi dulcia, ut mannam, saccharum, mel, meritò rejicit; & quidem dum naturam evacuantem adjuvamus, non dierum, sed horarum spatio motus naturæ est dimetiendus, quod idem rectè monet *p.*202. Adeoque præcipitantia sudorifera blandis opiatis mista optime convenient, expectato sudore. Cum vomitus urget, medicamenta brevibus intervallis & cochleatim assumantur: vel cum vix liquida possint propinari, ob id dentur boli opiatis imprægnati, qui sicci deglutiendi, abstinendo aliquandiu ab omni potu. Conf. Grim, *compend. med. chym. p.*78. *& sequ.*

Medicamenta igitur, quæ dictis conveniunt scopis, sunt mentha, & omnia ex mentha parata; cùm hæc, ceu singulare specificum, stomachum suo modo pacificans commendetur à Tralliano. Portulaca item & scordium ac plantago, sive in decocto cum syrupo cydoniorum & confectione alchermes, aut electuario diascordii, sive eorum succus cum mentha, propinentur: Pariter semina 4. frigida majora, amygdala dulcia, & similia, & ex his paratæ emulsiones, propter vim temperandi acrimoniam humorum effervescentium à quibusdam commendantur: quas tamen minus probo, quia laxant stomachum: aromata oleosa, nux moschata, caryophylli, & similia: Acida item, effervescentiam sanguinis nimiam compescentia, commendantur: ⊖ prunellæ à Riverio laudatur, ubi cum cholera conjunctus est ardor & sitis. Aliàs internè præterea conveniunt terra sigillata, & 🜃 ☉aris, & ♂is ☉aris; Similiterque hic commendatur crystallus præparata ad ʒß. & ceu singulare laudatur specificum, bilem æruginosam temperans. Juxta crystallum & smaragdus est, qui acerrimi istius succi corrosivi vim infringit, speciatim ubi jam convulsiones imminere videntur. Ulteriùs Martialia, imprimis ♁ diaphoreticum Martiale est egregium; hinc C.C. ustum, ebur sine igne, coralia rubra, &c.

Quoad differentias causarum; in cholera à causa nimis acri nata, adeoque à venenis corrosivis aut similibus excitata, conveniunt imprimis pinguia & oleosa, acre tale obtundentia: ut ☍ amygdalarum dulcium, aut butyrum non ⊖itum, quæ corrosivitatem demulcent: item lac, cui semper appropriata, ut 🜃 sigillata, admisceri possunt; Conveniunt intereà acre istud absorbentia, ut 🜃æ minerales sigillatæ, crystallus præparata; vid. Langius *in epistolis l.* 1. *c.* 4. *& l.* 3. *c.* 1. item Zacutus Lusitanus *in l.* 2. *Praxeos admir. observ.* 15. Videri etiam potest Henricus ab Heer *in Observ.* 1. ubi choleram, inepto usu fontium Spadanorum ortam, usu crystalli montanæ cum succo cydoniorum, vel limonum, & berberum, unoque alterové clystere curavit.

Si à perverso usu & effervescentia fructuum horæorum oriatur malum, præter blanda abstergentia, eorumque colluviem evacuantia, conducunt præcipitantia dicta, ⊖ia alcalia, terrea: ut ⊖ absinthii, ⊖ ♀, 🜃 sigillata, ac ebur ustum: quibus opiata semper addenda: ad imitationem nempe cerevisiæ vel musti effervescentium impetuosiùs, dictis mediis cohibitorum.

Vel

℞. *Aq. torment.* ℥j.
cinam.
menth. aa. ℥ß.
∽ ⊕*li* gutt. xv.
elect. diascord. Fracast. ʒjß.
🜃 *sigillat.* ʒj.
croci ♂ *is adstr.* ʒß.
syr. cydonior. ℥jß.

M.f. *Potio*, quæ etiam in diarrhœa convenit.

D. S.

Stärck-Tränckleín.

Si verò à fermento maligno per modum nimiæ purgationis excitata fuerit cholera, conveniunt blandè acida, istud destruentia ac præcipitantia, sudorifera blandis opiatis mista expectato sudore, v.g. succus & syrupus granatorum, ribium & berberum, syrupus coralliorum, portulacæ, ∽ vitrioli, imprimis Martis, & cum spiritu ⊕i aut vitrioli paratus liquor stypticus: item solutiones coralliorum cum succo citri aut limonum; tinctura item 🜍is vitrioli insigniter convenit; uti etiam in principio morbi ℞ bezoardica, mixtura simplex, quæ & effervescentiam massæ sanguineæ compescit ratione ∽ vitrioli blandè adstringendo, & sudorem movendo malignitati occurrit: 🜃æ minerales cum blandè acidis propinatæ, hinc 🜃 sigillata cum ∽ ⊕li est egregia, item ♁ diaphoreticum, simplex & Martiale, bezoardicum ☉are, ♃ale, & Martiale, ebur sine △e vi absorbendi & sudoriferâ, itidem conveniunt.

Præ cæteris laudatur opium, & omnia ex opio parata remedia, quæ inter præcellit ad choleram electuarium diascordii Fracastorii, cujus dosis ad summum convenit in cholera à ℈ij. ad ʒj. theriaca & Mithridatium, & ex his facta extracta theriacalia, ∽ & essentia theriacalis & menthæ: quibus in majori malignitate semper addenda est camphora.

Ex dictis facilè est, varias formulas concinnare: Sic Sylvius in quacunque humorum attemperatione, & hinc orta cholera curanda, hanc misturam commendat:

℞ *Aq.*

℞. *Aq. menthæ* ℥iij.
ebor. s. △e, ℈ij.
crystall. præp. ʒß.
🜃*æ sigillatæ* ℈j.
laud. opiati gr. iij. vel hujus loco
essent. opii ʒß.
syrupi portulac. ʒvj.
M. f. *Potio.* S.

Stärck-Tränklein.

℞. *Aq. portulac.* ℥iij.
cinam. ℥ß.
∽ *theriacal.*
el. diascord. Frac. aa. ʒij.
conf. alkerm. ʒj.
ebor. s. △e ʒß.
syr. corall. Quercetan. ʒvj.
M. f. *Potio.*

℞. *Theriac.* ʒj.
🜃*æ sigill.* ℈j.
crystall. præp. gr. xij.
cum *syr. menthæ* f. *Bolus*, S.

Anhaltende Stärck-Lattwerge auff einmal.

℞. *Conserv. menth.* ʒj.
🜃 *sigillat.*
corall. r. præp.
crystall. præp. aa. ℈ß.
laud. opiati gr. ij.
cum *syrupo corall. Quercet.* f. *Bolus.*

℞. *ebor. sine △e.*
crystall. præp. aa. ʒß.
laud. opiati gr. jv.
M. f. *pulvis.*
Divide in *duas part. æqual.*
D. S.

Anhaltendes Stärck-Pulver.

℞. 🜃 *sigillat.* l. ♁*ii diaphor.* ℈j.
Bezoard. ☉*ar.* l. ♃*ial.* ℈ß.
laud. opiat. gr. jß.
M. f. *pulvis.*
Dentur 2. *doses*, S.

Anhaltend Stärck-Pulver.

℞. *Aq. menthæ* ℥ij.
cinam.
✝*i bezoard.*
∽ *theriacal. camph.* aa. ℥ß.
syr. acetos. citri l. *cydon.* q. s.
M. pro *vehiculo istorum pulverum*, S.

Stärck-Tränklein zum Pulver.

℞. *Crystall. præp.*
Ebor. s. △e l. *Unic. veri præp.* à ʒj.
corall. rubr. ppt.
Boli Arm. ana ℈j. ad ʒß.
laud. opiati gr. vj.
M. f. *pulvis* pro *aliquot dosibus*, S.

Anhaltend Stärck-Pulver auff etlichmal.

℞. *Aq. menthæ* ℥jv.
cinam. ℥ß.
essent. theriacal. ʒij.
syr. corall. ʒvj. ad ℥j.
M. D. S.

Stärck-Tränklein zum Pulver.

Timæus von Gülden-Klee in cholera, & profluvio alvi vehementissimo, & similibus fluxibus, commendat suam opiatam bezoardicam; compositio extat *p.* 422.

Quod attinet externa in cholera; conveniunt quæ imprimis stomachum respiciunt, quæ inter eminet theriaca; 🜄, aut aromaticus aut camphoratus, seu largiter camphorâ imprægnatus, in specie à vegetabilibus cordialibus & aromaticis abstractus, qui cum linteo multiplicato ad ℥iij. præcordiis celeri manu applicetur. Hoc ipso æger, qui per quatuor noctes diesque pertinaci cholera suprà & infrà etiam generosissima remedia rejecit, curatus fuit. Conf. Henricus ab Heer *in observat.* Vel

℞. 🜄 *camphor.* ℥iij.
theriac. ʒjß. ad ʒiij.
M. pro *epithemate ventriculi*, S.

Aeusserliche Magen-Mixtur.

Proficuum etiam est panis tostus vino generoso intinctus, & pulveribus aromaticis adspersus.

Si ex corruptione alimentorum nata sit cholera, in tali casu Sylvius *Praxeos l.* 1. *c.* 15. § 29. partim pro excretione per superiora adjuvanda, partim inferiora versus promovenda, propinat vomitorium Sale, admisto laudano opiato; formula hæc est:

℞. *Oxysacch. vomitiv.* ʒij.
laud. opiat. gr. ß. l. gr j.
🜄 *menthæ* q. s.
M. f. *haustus.*

Quod equidem propter vomitorii vim haud facilè imitari jussetim, potiùs ut temperarem, simulque abstergerem, serum lactis solum, vel cum ℥j. alterave syrupi rosati aut violarum solutivi temperatum, vel blandum tamarindorum decoctum cum eo paratum, imprimis si adsit nimia sitis, cum temperet effervescentiam sanguinis, exhiberem, vel infusum blandum ex rhabarbaro, & bolum ex eodem cum conserva rosarum, exhibendo sudorem: item pulpa tamarindorum ad ℥j. in sero lactis dissoluta non est frustranea. Applicantur etiam clysmata lenientia, cum theriaca imprimis admista, addendo ʒij. vel iij. theriaces uni clysmati ad imitationem Riverii *l.* 3. *observ.* 78. Loco theriacæ interdum permiscetur electuarium diascordii.

Si cholera sit à remedio purgante, ut exinde oriatur hypercatharsis, tunc vel solum sufficit laudanum opiatum, si cum vino bibatur: aut

℞. *Essent. theriacal.* ʒij.
opii ʒß. ad ʒj.

Mista propinentur ad gutt. 40. bis vel ter in die. Uti etiam notum est, quod theriaca à

ʒj. ad ʒij. ac theriacalia ratione opii præ cæteris in quacunque hypercatharsi conveniant, in haustu vini generosi calidi, aut absinthitis assumpta: sicut Riverius *Cent.* 2. *Obs.* 19. habet observationem de cholera ex superpurgatione admodum periculosa, propinatis gr. vj. laudani opiati exoptatè curata. Similiter idem Riverius curavit senem 70. annorum, propinando interdum decoctum plantaginis & portulacæ, de quo superiùs, cum syrupo cydoniorum & electuario diascordii ac confectione alchermes, singulis noctibus exhibendo granum j. l. ij. laudani opiati. Facit quoque *c.* 3. *obs.* 78. mentionem choleræ cum tertiana febre malignæ curatæ præscripto clysmate ex jusculo cum confectione alchermes ad ʒiij. & theriacæ rec. ʒj. deinde ad præcautionem semper duabus horis ante paroxysmum gr. ij. laudani opiati propinavit, & sic præservavit & curavit. Simile exemplum habebitis in *Obs.* 4. *communicata* à Pachequo.

ARTICULUS III.
De
Lienteria.

AD alvi fluxus auctos pertinet etiam Lienteria, i. e. intestinorum levitas seu diarrhœa assumptorum, quæ est, quando assumpta omnia, prout fuêre ingesta, per alvum egeruntur: aut est talis alvi fluxus, in quo parum aut leviter aut omninò non immutata per alvum egeruntur assumpta, ita ut tunc referant exactè proprietates suas omnes.

PARS AFFECTA.

Pars affecta primaria est ipse stomachus, maximè pylorus. Si enim pylori orificium non ritè clauditur, dilabuntur alimenta ex stomacho, & tunc supervenit lienteria; quia non ad debitum tempus persistunt in stomacho. Cum verò in naturali statu ad legitimam digestionem requiratur, ut fermentum digestivum debitè dissolvat & alteret alimenta, ut stomachus convenienter eadem retineat, sanè ex contraria causa necessariò oritur lienteria.

CAUSÆ.

Causæ ergò lienteriæ sunt investigandæ vel in fermento stomachali non dirigente, vel in pyloro non retinente. Nempe

1. Succus stomachi fermentativus, aut omninò deficiens, aut iners, aut ex retentis variis impeditus, lienteriam efficit.
2. Quando pylori tanta est laxitas, & econtrà reliquarum stomachi partium tanta irritatio, ita ut non debitè retineat, quin potiùs assumpta per pylorum dilabantur, quàm revera excernantur, etiam lienteria oriri solet: idque, uti dixi, in specie, quando cum hac pylori laxitate vel levissima conjungatur stomachi irritatio aut molestia.

Prior lienteria vulgò dicitur oriri à facultate concoctrice læsa: Posterior verò à retentrice labefactata & expultrice irritata.

Ad has duas causas proximas collimant cæteræ remotæ, ventriculum & pylorum ad irritationem & laxationem disponentes. Illustrant hoc observationes Authorum: Sic Forestus *l.* 22. *obs.* 30. Lienteriam observat admodùm contumacem, ortam ex ulcere ventriculi. In hoc enim non tantùm fuit notabilis alteratio succi fermentativi stomachi, & ob id imminuta digestio, sed prætereà etiam stomachus ab ulcere doloroso continuò irritatus quælibet assumpta sui contractione mox deinde ejecit: curatum tamen fuit hoc ulcus & per consequens etiam lienteria, (1) abstergendo & mundificando per ▽m mulsam; item per decoctum hordei cum melle rosaceo: postmodum (2) consolidando cum decocto radicis symphyti majoris cum ▽ Lemnia vel alia sigillata propinata, vel cum lacte vaccino, item pulvere equiseti. Sic lienteriam ex irritatione stomachi, ab acriore humore in eodem retento ortam, Gabelchoverus *Cent.* 2. *Obs.* 47. observavit, dum refert exemplum cujusdam, qui borborygmis & debilitate stomachi non nihil affectus, omnia potulenta in ea forma, qua assumpsit, per alvum denuo egessit: curatus tamen fuit per abstergentia & temperantia, imprimis serum lactis.

Porro inter remotas causas crebrior & nimius potus etiam subinde ad lienteriam disponit, idque propter relaxationem nimiam stomachi, præsertim pylori, oriundam: Amatus Lusitanus *Cent.* 6. *Cur.* 7. lac, prout desumptum, ejectum observavit, quam lienteriam ex nimio muco in ventriculo putat, & per oxymel cum speciebus hieræ picræ & rhabarbaro curavit. Sic Deodatus *in Valetud. p.* 28. puellam nimis siticulosam & bibulam ex nutrice bibula lienteriâ affectam ex relaxato pyloro in hoc malum incidisse refert. Denique scorbutus non rarò secum conjunctam habet lienteriam, primùm observante Barbette *in Praxi*; cùm tamen continuò in praxi occurrat, ut excrementa à talibus assumpta, sicut fuerunt ingesta excernantur. Malum est difficile & admodum contumax in scorbuticis, & originem ducere videtur ex irritatione stomachi ex ⊖ e acri scorbutico; vid. Molinet. *Exercit. anatomico-pathol. l.* 2. *c.* 4. *p.* 281. Tandem ab errore externo, & assumptis fructibus horæis interdum periculosa evenit lienteria, in quo observatum est, quod potus parum immutatus redditus fuerit,

quæ

quæ sæpè est lethalis; innuit enim fermentum stomachi planè deletum ab ipsis assumptis, diarrhœam excitantibus.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica; res est aperta.

Ut autem causas distinguamus, notandum, quod in illa, quæ ex digestione stomachi debiliore oritur, semper sit halitus fœtidus & acidus, appetitus dejectus, flatus stomachi, murmura abdominis, & similia.

Quæ à laxitate pylori, ex causis antecedentibus, & proximarum reliquarum denegatione colligitur.

Quæ verò ab irritatione, ex mordicatione, rosione & ardore ventriculi, & acrium per superiora ac inferiora rejectione dijudicatur: quibus accedunt acrimoniæ scorbuticæ, similiavé in toto signa.

PROGNOSIS.

Prognosin quod concernit:

Lienteria scorbutica est malum periculosum, difficilis curationis, & facilè recidivans: imò si graviores morbos excipiat, utplurimùm lethalis evadit: vid. Barbette *Prax. l.4.c.3.§.6.*

Lienteria periculosa est in prægnantibus.

Lienteria diu durans, uti tandem atrophiam & tabem, ita summam virium prostrationem necessariò comitem habet; ut taceam, ad cachexiam quoque successivè eandem disponere.

Lienteria, quæ gravioribus supervenit morbis, sive acutis, in specie in febribus ardentibus, & malignis, sive chronicis est periculosa; & similiter lenta tabe ægrum interficit, quia difficulter curatur propter virium insignem dejectionem, quæ tamen deberent restaurari per assumpta.

CURA.

1. Stomachum esse roborandum, & tàm aromaticis quàm moderatè acidis blandè adstringendum, ut ita fermenti stomachalis vigor redire queat, & pylori fibrarum laxitas restituatur: adeoque pro hoc scopo conveniunt omnia illa, quæ tàm in anorexia quàm apepsia fuerunt insinuata.
2. Irritationem in stomacho maturè esse sistendam, tollendo acrimoniam humorum quorumcunq; in specie ⊖sorum, & sopiendo ventriculi sensum: adeoque pro hoc scopo, quæ in vomitu, cholera, aut diarrhœa fuerunt laudata, locum invenient.

Pro quibus scopis feliciùs obtinendis, notandum est:

I. Quod in præsentia excrementorum ventriculi pituitosorum vel similium conveniant quidem vomitoria, eadem tamen admodum lenia. Fortiora enim vel quantitate vel qualitate, in specie oleositate nimia infesta, quæ veteribus fuerunt in usu, tonum ventriculi facillimè destruunt, aut certè malum irritant: quod si minus purgatio per superiora locum habeat, fiat levis evacuatio per inferiora; blandior nempe, & quæ præter vim abstersivo-laxativam simul nonnihil adstringit, & stomachum roborat: uti sunt aloëtica, rhabarbarum, panacea stomachi, myrobalani &c.

II. Si metus vel suspició veneni adsit, ordinaria methodus relinquenda, & hoc per convenientem viam evacuandum, iisque per alexipharmaca, aut veneno per specifica resistendum. Quod pariter observandum, si lienteria ex fungis & aliis fructibus horæis copiosiùs assumptis, & facilè corruptibilibus, similibusque occasionibus externis contracta fuerit, ut appropriatis alexipharmacis obviam eatur.

III. Cavendum est juxta Forestum *l. 22. obs. 22.* in hoc fluxu à fortioribus purgantibus, uti etiam à magna eorum dosi, adeoque, quantum possibile, cum iis procedendum, quæ aliqualem adstrictionem alvi participant, utut in principio, præsentibus recrementis fortiùs irritantibus, non statim ad ea procedere debeamus, quæ fluxum adstringunt. Convenit ergò inter laxativa rhabarbarum cum vino: Sic Helidæus Paduanus *in obs. p. 126.* puerum trium annorum, gravi lienteriâ affectum curavit per ℈j. rhabarbari cum succo cydoniorum vel vino ante cœnam exhibit. Addunt etiam species hieræ picræ: pilulæ pariter mastichinæ conveniunt hoc in passu, quæ ex blandis purgantibus, stomachicis ac aromaticis sunt compositæ ad gr. xv. vel ℈j. tutò possunt ordinari; item pilulæ aloëticæ.

Medicamenta ergò, quæ ad lienteriam conveniunt, quod attinet, ferè sunt eadem, quæ suprà ad vomitum fuêre laudata, iisdem simul observatis cautelis, suntque omnia stomachica blandè acida, & aromatica: qualia sunt v.g. absinthium, mentha, salvia, cinamomum, in specie cydonia, & omnia cydoniata, mespila condita, nux moschata & macis, galanga, zingiber, item corallia, solutiones & syrupus coralliorum Quercetani: unde refert Faber *in Cur. 65.* de lienteria præmissâ purgatione, ▽ cinamomi & syrupo coralliorum. Hinc coralliata, & speciatim paulò elegantiores Ræ coralliorum, maximè sassafrata, in ▽ vel spiritu cinamomi propinatæ, conveniunt insigniter in lienteria, cum ratione participationis substantiæ coralliorum acre quodve temperent, & ra-

& ratione menstrui stomacho utplurimùm gratæ sint. Præterea convenit zingiber in India conditum, uti & nux moschata in India condita, item myrobalani conditæ; potenter enim adstringunt. Elyxir proprietatis, tam commune legitimè paratum, quàm sine acido, non est inelegans. O etiam legitimè applicatum aliis irritis valet in quacunque viscerum laxitate, & à Petræo *in diss. Harmonica* laudatur ceu singulare, & præsentissimum remedium in hoc affectu, pulvere tenus cum aliis in liquida aut sicca forma; mistura supra in vomitu commendata, & hic notanda. Optimum est O dulcificatum: Sic priapus cervi & tauri insigniter conveniunt, si pulverisatæ à ℨß. ad ℨj. in vino medicato propinentur. Vinum quoque absinthites chalybeatum convenit, aut vinum infusionis absinthii, melissæ, pulegii, menthæ, &c. legitimo usu erit proficuum. Forestus *l. 22. obs. 28.* refert lienteriam desperatam, ex qua orta macies, curatam aliis irritis hoc remedio: exhibuit nempè vitellum ovi pulvere nucis moschatæ unius insperso, super tegulam ignitam, seu calefactam assatum: unde loco hujus euporiston Helmontii ad diarrhœam ex vitello ovi unico vel duobus ad duritiem coctis, cum pulvere nucis moschatæ & aceto rosaceo etiam locum inveniet, cujus usum felicem & ego in diarrhœis observavi. Tandem succus citri, cydoniorum, &c. cum aqua cinnamomi, miva etiam cydoniorum aromatica cum pauca ▽ sigillata mista, & hinc leviter aliquot guttis spiritus vitrioli irrorata similiter laudatur; item conserva rosarum ⊖lata cum terra sigillata vel cum theriaca mixta, lienterias curat.

Quæ irritationis sensum tollunt, sunt theriaca & theriacalia, laudanum opiatum & omnia opiata, item electuarium diascordii Fracastorii. Ex his facile est plura componere. Facit huc inprimis Electuarium Sennerti *n. 1. in sua Praxi*, ubi de lienteria *p. 295.* quod est expertum: vel

℞. *Conserv. menth. vel rosar. probè* ⊖*lat* ℥iij.
Theriac. opt. l. loco hujus *diascord. Fracastor.* ℨij.
♂ *destill. menthæ* gutt. vj.
cinnam. gutt. iij. l. jv.
c. *Miva cydoniorum aromatisata*, aut *succo cydon.*
f. Electuarium.

Cui etiam addi potest ▽ sigillata, vel alia similis à ℈ij. ad ℨj. pro lubitu, S.

Magenstärckende Lattwerge.

De hoc detur crebrò portio nucis juglandis vel castaneæ ad instar, donec lienteria cesset: & simili forma, ex Amato Lusitano desumpta, Riverius feliciter est usus: vid. *Pr. Med. lib. 10. cap. 4.* Amatus Lusitanus *lib. 2. cap. 56.* hoc solo senem lientericum curavit. Panis biscoctus in V̄ maceratus, & hinc theriaca illitus & comestus etiam convenit in lienteria. Aliquando cuidam in lienteria scorbutica præscripsi sequens Electuarium:

℞. *Corall. r. præp.*
▽ *sigillat.*
lapill. ♋ *præp.* aa. ℈j.
⊖ ✱*ci* gr. xv.
Galang.
Zingiber.
Cubebar. aa. ℈ß.
Miva cydonior. aromatis.
succi cydon. ana q. s. f. Electuarium molle: D. S.

Magen-Lattwerge.

Vel ℞. *lapill.* ♋ *præp.* ℨij.
corall. r præp.
♄*ii diaphor.* aa. ℈ij.
⊖ *vol. C. C.* ℈j.
♂ *destill. macis.*
menthæ aa. gutt. vj.
M f. pulvis.
Dosis ℨj. manè & vesperi.

His etiam laudanum opiatum addi potest.

Denique ~ mastichis, decoctum mastichis cum aliis mixtum; ejus ~ acidulus, syrupus mastichinus Timæi von Güldenklee/ quem *in Epistol.* 456. describit, cum ♂ destillato menthæ & cinnamomi, & omnia similia in vomitu usitata, optimè hic conducunt. Præter communia adstringentia, ut sunt mastix, ▽ sigillata, tunica interna stomachi gallinacei, &c. commendatur præ cæteris coagulum leporis & hœdi siccatum, & ad ℨj. propinatum. De aliis adstringentibus, ~ salis, liquore styptico, ceu notis, non est ut multa dicam; observandum saltem: an magis tonus stomachi roborandus appropriatis adstringentibus? an magis acre vellicans abstergendum & temperandum?

Externè in laxitate stomachi, ut debitus ejus tonus restituatur, convenit sacculus sequens pro fotu:

℞. *Com. absinth.*
HB. menthæ aa. mj.
flor. chamomill.
rosar. r. a mß.
caryophyll.
nuc. moschat. aa. ℨj.
zedoar.
zingib. aa. ℨß.

Includantur sacculo interpassando, qui in vino coctus vel maceratus tepidè ventriculo admoveatur, & subinde repetatur.

℞. *Com. absinth.*
HB. major.
menthæ aa. m. j.
chamom. c. fl. m. jv.
mastich. ℨiij.
caryophyll.
nuc. moschat. aa. ℨjß.
zedoar.
zingib. aa. ℨj.

Saccu-

Sacculo interpassato inclusa S.
Magen-Säcklein.
Ebulliat in vino, & crebrò applicetur stomacho. Qui si non suffecerit, plura externa applicanda, suprà in appetitu prostrato, chylificatione læsa, & vomitu laudata. Cataplasma ex fermento & pulveribus aromaticis suprà in vomitu laudatum, hic & in quibuscunque affectibus stomachi maximè locum habet. Formulam quoque videre potestis in *Colleg. Jonstoniano* Michaelis: sicut & emplastrum stomachale de laudano Cratonis vel solum vel mistum unà cum tacamahaca & balsamo Peruviano, de quo superiùs egregium est contra lienteriam. Rulandus recipit solùm micam panis, eamque aceto impraegnatam regioni stomachi non absque successu applicat.

ARTICULUS IV.
De
Cœliaca.

Coeliaca affectio propriè insinuat vitium ventriculi, male chylificantis, & cruda nunc deorsum, nunc sursum, nunc per utramque viam dejicientis, adeoque lienteriam, subversionem ventriculi, choleram, sub se comprehendit; si secundum primam impositionem & genuinum usum applicare velimus rebus sua nomina. Vulgo vero audit cœliaca passio, quando nempe alimenta assumpta quidem digeruntur in stomacho, sed digesta sub forma chylosa cum excrementis unà per alvum excernuntur; quam tamen Riverius lienteriæ saltem gradum remissiorem credit.

Duplex hujus cœliacæ, annotante Sylvio *Pr. l.* 1. *c.* 13. §. 3. *&* 4. fiendi est modus.

1. Quando chylus non secernitur à fecibus alvinis in intestinis, sed simpliciter, prout ex stomacho solet dilabi, sine alteratione foras emittitur, cum debilitate ægri & insigni languore virium; unde excreta grisea, plus minùs albicantia chylosa invicem permista apparere solent.
2. Quando fit quidem secretio chyli ab excrementis, cœterùm propter defectum distributionis chyli hic quidem secretus, tandem cum excrementis confusus nihilominus excernitur.

Prio passionisr cœliacæ species fit vitio bilis, dum ad intestina non defertur, ut ibidem possit instituere secretionem istam, h. e. quando bilis in intestinis deficit, quod fit in icteri ista specie, in qua obstructus est porus choledochus; nam solus succus pancreaticus non potest perficere chylum, aut debitam secretionem instituere sine bile, aut deferatur licèt bilis ad intestina, si tamen hæc est iners, & in sua crasi vitiata, i. e. non sufficienter ⊖ina acris, sed potiùs tantummodò oleosa ac nimis pinguis, aut potiùs nimis serosa vel aquea, tunc similiter nulla excrementorum à chymo nutritivo potest fieri separatio, hujusvè debita perfectio; unde vel cœliaci fluxus species emergit.

Posterior cœliacæ species fit, quando nulla distributio fit, quia obstructa aut infracta sunt orificia vasorum lacteorum in intestina hiantium, & muco obsita. In perfecto tamen cœliacæ affectionis gradu dolores ventriculi, febris, jectigatio, anxietas, &c. à pastu brevi post urgere solent. conf. Fernelius *Pathol. p.* 305. & *Pharos Medicor. p.* 414.

CAUSÆ.

Causa proxima prioris est obstructio vel infarctus dictorum ductuum, sive à calculo sive à muco, sive ab alia re.

Causa proxima posterioris est obstructio vel infarctus vasorum in intestina tenuia hiantium.

In his autem cœliacis fluxibus ventriculus utplurimùm est salvus, quia chylus perfectus excernitur: uti hoc observant Frambesarius *in Consil.* 1. *l.* 5. Interdum enim fit legitimè digestio prima, licèt secunda vitietur: sicut taliter affecti non rarò insignem habent appetitum, quod observat Forestus *l.* 22. *obs.* 26. in muliere, in qua appetitus adhuc fuit salvus. Interim tamen hoc non universaliter adeò asserendum; quin nunc magis nunc minùs salvus videatur: id quod docet curiosa observatio 76. M. A. N. C. *ann.* 4. *&* 5. *p.* 63. ubi quidam post cujuslibet generis carnium esum fluxum chylosum patiebatur: In hac nempe carnes, quia non benè in chilum perfectum digerendo transmutabantur, sed probabiliter nidoroso sapore corrumpebantur, etiam inde factus chylus separationi ac perfectioni ulteriori in intestinis ineptus, fluxum chylosum concitabat. A piscibus nihilominùs etiam durioribus, tam recentioribus, quàm ⊖itis & fumo induratis, non idem patiebatur, quia sine dubio ventriculi fermento magis appropriati, & hinc meliùs digesti fuerunt. Vitium ergò totum fluxus cœliaci est vel in ipso chylo malè digesto, adeoque inepto subeundæ alterationi bilis, vel in ipsa bile non secernente, vel in poris intestinorum non admittentibus chylum.

Causa remota est omne id, quod folliculum felleum aut cholodochum obstructum, aut mucum copiosum in intestinis facit: sic orificia vasorum lacteorum aut à muco viscido obstruuntur, e. g. in infantibus aut senibus, quibus malum hoc satis frequens est; aut à coalitu & cicatrice intestinorum post diuturnos alvi fluxus, præsertim dysentericos, hinc membranæ intestinorum interioris erosionem consti-

constipantur; quale quid illi, qui per Indiam Orientalem iter faciunt, ob dysenterias locis illis familiares, sæpiùs experiuntur. Huc etiam pertinent glandularum mesenterii obstructiones ac dispositio scirrhosa, à quibus fluxum cœliacum ortum esse, diversæ autorum observationes testantur; v.g. Diemerbroccius *Anat. l.* 1. *c.* 8. M. A. N. C. *ann.* 2. *obs.* 152. & Riverius *l.* 10. *c.* 4.

DIAGNOSIS.

Signa distinctiva, seu quibus distinguere possumus, à qua causa oriatur fluxus cœliacus, sunt facillima. Nam ubi deficit bilis, ejusvé actio, excreta per alvum omninò sunt albicantia vel grisea, aut saltem pallida; item omnia invicem sunt permista, nec ullum cujusdam patet vestigium secretionis: ubi vero obstructa sunt orificia vasorum lacteorum, tunc excreta sunt tincta bile, flavescunt nonnihil, & sic porro; & prætereà chymus talis cum excrementis hinc inde confusus tantùm apparet, ita ut certa quædam differentia chymi nutritivi & recrementorum excretio conspicua sit.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: malum est satis grave, si diutiùs duret, quo æger vel maciem vel atrophiam incurrit, & tandem ad lethalem tabem perducitur; quamvis fluxus cœliaci alia species citiùs, alia tardiùs ac difficiliùs curetur: v. g. quæ ab humorum visciditate, difficiliùs sanatur, quàm quæ à bilis affluxu denegato, nisi forsan hujus causa fuerit malum difficulter mobile, v. g. calculus, meatum cholodochum obstruens.

Imò incurabilis est illa, quæ à cicatrice intestinorum, & coalitu osculorum vasorum lacteorum, glandulisvé mesenterii induratis oritur.

CURA.

In cura primæ speciei cœliaci fluxus folliculus felleus obstructus aut causa ista obstruens removeatur illis, de quibus infrà de ictero dicetur. Imprimis acuenda est bilis iis, quæ ⊖e volatili acri & ☍so constant, adeoque plus minus amara sunt, seligendo imprimis stomacho simul grata vel accepta: nam bilis debitâ ⊖sedine prædita non permittit obstrui suum ductum. Quando ergò obstruitur, est inertia bilis ejusque deficiens acrimonia ⊖ina: in secunda specie abstergendus est mucus adhærens parietibus intestinorum, aut removenda quæcunque impedimenta, chyli distributionem inhibentia.

Utrique scopo satisfaciunt simplicia vel aromatica, vel blandiora, vel acriora intensè amaricantia, bilem & ejusdem acrimoniam augmentantia, ductusque cholodochi & vasorum lacteorum obstructiones resolventia. Primarium est absinthium, mentha, agrimonia, capillus Veneris, carduus benedictus, radices quinque aperientes dictæ; radices cichorii, cujus amaror nitrosus egregiè in specie convenit, intestina abstergit; & in genere omnia amaricantia. Novi cœliacum tantùm cum solo vino absinthite fuisse curatum. Item convenit rhabarbarum, fœniculum, radix rubiæ tinctorum, semen anisi, fœniculi, imprimis ciceris rubri, quorum decoctum à quibusdam insigniter commendatur; gummata sæpiùs laudata mucum viscidum, vasa lactea obstruentem, resolventia, in specie gummi ammoniacum, & mixturæ ex his conflatæ, item pilulæ ex his gummatibus, conveniunt. Gummata hæc destillata suggerunt spiritum acidum volatilem, in hoc casu optimum, maximè si conjungatur cum ærugine, & destilletur ∽ ⦶ compositus, sive componatur ⦶ cum parte dimidia solius gummi ammoniaci, seu addatur unà 🜍: sic destillando per ☍m ex retort. prodit ∽ acidus volatilis, qui ad mucum dissolvendum est optimus: de quo postmodum, ubi de asthmate. Veteribus in usu fuit in tali casu, ubi resolvenda & abstergenda pituita, oxymel tàm simplex quàm scylliticum, cum aqua vitæ juniperina: loco horum utimur potiùs dicto ∽u ⊕is composito, dicto asthmatico.

Remoto muco, subministranda sunt ⊖ia alcalia mucum abstergentia, & orificia vasorum lacteorum infarcta optimè reserantia: ideò convenit R♀i, tàm vulgaris quàm R scoriarum reguli ♁ii ob alcali ♀i & ⦶i, quod imbibit V in tali R: item tinctura ♀i composita locum inveniet: hæ enim tincturæ, ⊖e alcali imprægnatæ, aperiunt, bilem acuunt, & pluribus intentionibus satisfaciunt. Convenit etiam R ♂is pomata, liquor 🜃æ foliatæ tartari, uti cum & ex eo parata R⊕li ♂is Zvvelfferi aliæque essentiæ ♂ales aperitivæ cum menstruis temperatis non nimis acidis paratæ. Quibus tandem ⊖ia volatilia omnia ad meliorem penetrationem commodè possunt administrari, ∽ ⊖✱ci, vel simplex vel oleosus factus additis aromaticis, vel per se vel cum spiritu cochleariæ mistus, ∽ ⊡æ, ∽ carminativus de tribus, cujus suprà feci mentionem, ex ♀o, ⦶o & V, ad gut. 20. vel 30. in aqua menthæ vel alia appropriata, aut haustu vini absinthitis usurpatur, ∽♀i volatilis per fermentationem, sive cohobationem à ⊖e fixo: de quo videatur Tacchenius; & similia volatilia aromatica, bilem actiorem reddentia, & visciditates intestinorum abstergentia, cum spiritu cochleariæ, nasturtii, &c. mista.

Quidam

Quidam commendant adstringentia, sed non conveniunt, potiùs malum exasperant. Frambesarius loco suprà cit. ceu specificum commendat priapum cervi.

Quod attinet externa in cæliaca: parum aut nihil operantur, nisi concurrat vitium ventriculi in chylificatione læsa, in quo casu applicari possunt, quæ suo loco dicta.

CAPUT III.

De

Expulsione contentorum alvi depravata.

ARTICULUS I.

De

Dysenteria.

NOn rarò depravatur alvi fluxus in excretionibus dolorosis, quando præter chylum aut similia ex alvo ejicitur sanguis, æquè ac pus seu sanies, cum ventris dolore ac torminibus, quas inter primatum ducit Diarrhœa cruenta, aut secundùm legitimum veterum usum dicta dysenteria.

In genere quicunque alvi cruentus fluxus secundum Veteres, Hippocratem, & coætaneos aut successores ejus, dysenteria appellari solet, solis hæmorrhoidibus exceptis, quibus adhuc stat sua authoritas, unde in hoc generali sensu apud Veteres tres sunt gradus sive potiùs differentiæ dysenteriarum.

I. Prima differentia est, quando sine intestinorum vitio, motu & impetu naturæ, ex quacunque causa sanguis bonus in toto corpore abundans ex venarum orificiis in intestinis apertis effunditur, & per alvum excernitur: differens saltem loco effluxus ab hæmorrhoidibus, in quibus saltem venæ ani aperiuntur: in hac verò dysenteria etiam reliquæ, ad superiora intestina secundùm totam eorum longitudinem, perque omnes eorum anfractus, distributæ. Talis dysenteria interdum evenire solet iis, quibus aut membrum aliquod amputatum fuit, e.g. pes, brachium, &c. tunc enim non potest non abundare sanguis in toto corpore: quale exemplum refert Hildanus *in Obs. Cent.* 2. aut in quibus solennes evacuationes sanguinis suppressæ, sanguis per alvum sibi viam quærit, v.g. mulieribus, quibus supprimuntur menses; non rarò talis diarrhœa cruenta supervenit hominibus splenecticis aut melancholicis; item quibus vomitus cruentus, etiam interdum talis diarrhœa cruenta familiaris est. Pertinent huc dysenteriæ notæ scorbuticorum, de quibus vide Horstius *in suis obs. l.* 7. *obs.* 35. *p.* 393. dum scorbutici sæpiùs sanguinem excreverunt, qui neque hæmorrhoidalis neque diarrhœa genuina fuit, sed diarrhœa nota ex anastomosi vasorum in intestinis orta. Sic pariter ex ulcere mesenterii interdum diarrhœa cruenta oriri solet: talis sanguinis excretio item est usitata iis, qui laborant, utut rarò, ulcere pancreatis, quale Sylvius in Pr. observavit, quod ulcus apertum interdum pus, interdum autem non parum sanguinis effudit. Pertinent huc etiam dysenteriæ criticæ singulares: de quibus vid. Rhodius *in suis Observationibus* quales nullus Autorum unquam observavit.

II. Secunda species dysenteriæ est iste fluxus, quo sanguis tenuis & aquosus, & loturæ carnium similis, uti appellant, sine dolore excernitur, quod propter hepatis imbecillitatem fieri dicitur, & aliàs fluxus hepaticus appellatur; quia falsò præsupponunt oriri vitio hepatis non ritè sanguificantis. Tacebo jam de hoc, est enim reverà nil aliud, quàm apertio vasorum internorum sive superiorum hæmorrhoidalium.

III. Tertia species dysenteriæ est, quando ob vitium intestinorum spasmodicum cum insignibus torminibus, & cum muco albescente, hinc cum purulenta materia, sanguis ejicitur, quæ tertia species κατ' ἐξοχὴν dysenteria dicitur, prout hodiè id nominis venit; estque nil aliud, quàm diarrhœa cruenta torminosa, sicuti reliquæ diarrhœæ cruentæ fere semper sunt absque torminibus.

PARS AFFECTA.

Pars affecta in dysenteria sunt intestina, nunc crassa; vid. Spigelius *anatom. p.* 179. Panarollus *Pentec.* 1. *obs.* 9. & Bartholinus *Cent.* 6. *Histor.* 2. nunc tenuia, quod præsertim sectiones cadaverum, quales Barbette *Pr. l.* 4. *c.* 5. & M. A. N. C. *ann.* 3. *obs.* 116. testantur, disparitas quædam signorum, de qua in diagnosi dicetur, credere jubet; nunc conjunctim, quod Horstius *l.* 4. *obs.* 20. docet; quatenus scilicet ab objecto vellicantur, irritantur, & ♒ insitus incandescit.

CAUSÆ.

Causa dysenteriæ est vel efficiens proxima formalis, l. materialis sive occasionalis; illa est ♒ influus, sed occasione dolorosâ ad p. n. impetum provocatus, & dolorum torminosorum & excrementorum, sanguinis ac muci profusionis primus artifex.

Sed misso hoc, ceu causa universali, causa imprimis particularis seu occasionalis irritationis talis consideranda venit. Hoc est acre quodcunque internum, pertinaciter intestinis adhærens, eaque in tantum continuò vellicans & stimulans, ut propter irritationem continuam tandem sanguis effluat, idque cum insigni dolore: ab acri objecto enim intestina membranosa vellicata & puncta se contrahunt, unde tormina, cum ad locum læsum fiat uberior sanguinis affluxus, & per læsionem vasa aperiantur, & sanguis profundatur:

datur: e. g. qui acrioribus sternutatoriis utuntur, post crebram sternutationem sanguinem emungunt. Optimè fiendi modum dysenteriæ ostendit hypercatharsis, quod purgantibus acribus, v.g. antimonio, propinatis violenta fiat vellicatio, quâ intestina spasmo afficiuntur, & sic hypercatharsis cruenta supervenit.

Acre autem hoc in specie est acidum membranis intestinorum nervisque inimicissimum: unde v. g. mulieres hystericæ, acrioribus, acidis & erodentibus succis turgidæ, & quæ aliàs vel systema nervorum sensibilius obtinent, aut affectibus intestinorum spasmodicis obnoxiæ sunt, mediocribus etiam purgantibus facilè graves dysenterias incurrunt, unde quodcunque acre fortiùs intestina vellicans, simulque plus minus sanguinem & reliquos inde derivatos succos exagitans, facilè dysenteriam excitare potest. Novi bina exempla in hystericis, quæ habuerunt systema nervosum intestinorum sensibile, quod gravem dysenteriam incurrerint.

Porrò, ratione hujus causæ materialis distinguenda est ante omnia dysenteria, dum alia est sporatica, alia communis, hæcque vel endemia, vel epidemica; alia est benigna, alia maligna, & omnis epidemica solet esse contagiosa & nunc cum, nunc absque febre affligere.

Dysenteria benigna oritur ex acri quocunque, frequentiùs tamen ex acido plus minus corrosivo, intestina potentiùs irritante, & plus minus excoriante, & ita tormina & sanguinis effluvium excitante; sive oriatur ex assumptis talibus, aut corruptis, aut in acorem peregrinum degenerantibus, sive ex succo pancreatico nimis corrosivo, vel per se tali, quando non temperatur sufficienter à bile, vel propter irritationem à purgantibus copiosiùs in intestina effuso. Nil enim magis est inimicum partibus nerveis & intestinis, quàm frigus & acidum, unde, si tale quocunque errore ad intestina pervenerit, membranas nervosas rodit, excoriat, & ad sanguinis profusionem disponit. Rara nempe est dysenteria benigna, quæ fit vitio sanguineæ massæ, sed ferè tantum ex contentorum in intestinis corruptione & depravatione. Hinc notum est, quod imprimis fructus horæi, qui facillimè corrumpuntur, & corrupti, vel in corpore alterati & non ritè digesti, intensum & fortem acorem contrahunt, dant dysenteriam: quos inter fructus pepones, melones imprimis & cucumeres eminent, uti etiam pruna cerea, die Spillinge / quæ ipsa non paucos dysentericos reddidisse refert Forestus *l. 2. observ. 23.* Sennertus *in Praxi*, & Mœbius *in institut.* Saccharum, item cibi dulces & melliti, in stomacho corrupti, imprimis in hypochondriacis aut hystericis, in quibus subjectis vitiosâ fermentatione vel nimis acescunt, vel sui miscela cum bile orgasmum excitant, & camarinam nimis movent, dysenteriam interdum inferunt: Esus item uvarum nimius, uti etiam musti, plus minus fermentando & acescendo facilè ad dysenteriam disponit; nam mustum corruptum similiter acescit: Purgantia etiam fortiora, uti ♁ aut colocynthis, aut similia, irritando acriùs & vellicando intestina, & ita acrium succorum ad ea derivationem promoventia, dysenteriam non rarò inferunt, ordinariò in subjectis systematis nervosi subtilioris: ☿ etiam vivus pro cura luis Venereæ extrà illitus dysenteriam interdum inferre observant Galli: sic ulcus pedum diuturnum curatum dysenteriam intulit lethalem: vid. *M.A.N.C. ann. 2. observ. 213. p. 314.* & vermibus quoque dysenteriam excitari, vid. Riverius *l. 3. observ. 3. &* Bartholinus *Act. Hafniens. t. 5. observ. 31.* sic & usu aceti in plumbeo vase asservati observata fuit dysenteria à Sennerto; vel etiam aquis in canalibus plumbeis diutiùs asservatis: Adamas devoratus nec minutissimè tritus dysenteriam infert, propter angulorum acutiem incidendo & perforando intestina; cùm notum sit, solum vitrum non ritè comminutum tale quid præstare: vid. Zacutus Lusitanus *in l. 1. Prax. admir. observ. 18.* item *l. 2. observ. 18.* de dysenteria, tabe & morte ex adamante impolito devorato. Sed dico: adamas non minutim tritus; aliàs enim minutissimè pulverisatus pro dysenteriæ cura adhibitus fuit, uti refert Wormius *in Mus. p. 103.* Idem ex asperitate annuli degluti observavit idem Zacutus Lusitanus dysenteriam, quali dysenteriæ plus crassa oriza mederi potest.

Hæ causæ, sive errore externo sive interno, inferunt dysenteriam benignam, in quibus peccat acidum acre intestina erodens. Sed hæc fuit dysenteria benigna, quæ non multùm facessat negotii.

Quoad endemiam dysenteriam, nullibi hujus mentionem factam observavi, præterquam in Sydenham *Observat. circa morbos acutos p. 247. §. 4. c. 3.* qui talis endemicæ Hybernorum dysenteriæ mentionem facit.

Epidemicam quod attinet: hæc omnium frequentissima est, & autumnali præsertim tempore, aut hujus confiniis, solet affligere. Oritur ab acerrimo, intestinis specifico suo sapore infensissimo, eoque sub mole minima efficacissimo, adeoque saltem fermento subtili tot mala inferente. Hoc nunc acrius est, salis aut helleborinæ vel colocynthideæ quasi prosapiæ, nunc mitius: unde nunc maligna, nunc benigna, utraque insigniter contagiosa.

Maligna plus habet in recessu, & imprimis observanda vis ejus contagiosa, quæ se per conta-

contagium malignum mirificè in corpore humano propagat: non enim solùm per sedes communes promptissimè inficit, sed etiam, quod observatu dignum est, per instrumenta clysterum potest alium inficere: teste Helidæo Paduano *Italo in Observat. p.* 104.

Exempla talium dysenteriarum epidemicarum plus minus malignarum sunt frequentissima, imprimis scripsit de hac la Moniere *de fluxu dysenterico epidemico*; it. Willisius *in Pharm. Rat. P.* 1. *p.* 119. *&* 125. it. Schenkius *in Observat. l.* 6. Bartholinus *cent.* 2. *histor. anat.* 65. non minus quàm Amatus Lusitanus *cent.* 3. *cur.* 90. & quidem talis dysenteria maligna non promiscuè quæcunque animalia affligit: nam dysenteria interdum in homines solùm, interdum in bruta tantùm grassatur, dum Salmuth *l.* 3. *observ.* 55. canes saltem & feles dysenteria contagiosa maligna laborantes observat, quod rarum est. Oriuntur hujusmodi epidemicæ dysenteriæ ex causa externa plures affligente, in quorum corporibus exaltatum contagium fermentativâ vi se multiplicat, imprimis præter 🜁em plus minus p. n. alteratum, & alimenta inquinantem, ex 🜄rum vitio, ac fructuum hortorum corruptela & inquinamento. Sic dysenteria lethalis ex esu brassicæ capitatæ, noxio rore infectæ, refertur in *M.A.N.C. ann.* 3. *observ.* 88. *p.* 143. item post diuturnam siccitatem & ætatem squalidam, ubi rubedo corripuit fructus, aut miasma malignum exit ex terra, foliis arefactis instar arsenici adhærens: quale fuit miasma anni hujus seculi 24. & 66. in quibus mirabiliter grassata fuit dysenteria, ubi post 🜁em squalidum fructus corrupti: Post 🜁em squalidum, & inde hinc ortam efflorescentiam candidam instar 🜔 is Saturni in canalibus plumbeis tectorum, superveniente pluviâ & flore isto ita abluto, ac 🜄s inquinante anno 1644. dysenteriam pertinacem in Belgio ortam observavit Lindanus *in coll. privat. ad Hartmannum.* In consideratione hujus dysenteriæ malignæ contagiosæ, cùm omnia contagia consistant in miasmate fermentativo, massam sanguineam inquinante, & consequenter succos alterante, rectè arbitror sensisse Willisium *de causa dysent. tr. de febribus c.* 10. *p.* 186. quod scilicet talis dysenteria non oriatur ab humore aliquo vitioso in internis visceribus producto, qui acrimoniâ suâ corrodat, sed causam ejus esse miasma quoddam sanguini impressum, adeoque intimè ipsi confusum, inde ad intestina latum, iis imprimis inimicum, acrimoniam hostilem afferens, intestina irritans, vasorum oscula reserans, & sanguinis excretionem faciens. Apud Practicos veteres, majorum vestigiis insistentes atque hypothesibus, observatur notata & alia dysenteriæ differentia, in intestinalem & hepaticam, vid. *Pharos medic. p.* 417. Hepatica illis videtur dici, cum vel spontaneo naturæ motu critico, vel coacto symptomatico, vel motu medio non naturali quasi ex venoso genere per modum despumationis, ut sic dicam, sordes recrementosæ per hepatis ductus cholodochos rejiciuntur, à quibus læsa & irritata intestina dysenteriam contrahunt. Dysenteriæ hepaticæ exemplum subministrare videtur Horstius *l.* 4. *observ.* 22. *p.* 181.

Quod attinet progressum in dysenteria, est talis: In principio, dum dolores & tormina intestinorum urgent, excernuntur liquida albicantia, plus minus mucilaginosa, seu mucus albicans, hinc sanies & pus cum sanguine. Unde prout nunc plurimum de sanguine, nunc plus de muco excernitur, dividunt vulgò dysenteriam in die rothe und weisse Ruhr: Sanguis, qui profunditur, non est præcisè ab excoriatione aut exulceratione intestinorum, ut vocant: nam utut hoc in benigna ab acrimonia succorum acido-corrosiva simpliciter oriunda locum habeat, in maligna tamen, & in qua tantillum saltem miasma acre, contagii medio propagatum, causæ proximæ vices obtinet, non opus est tali excoriatione. Sufficit ab istius contagii acerrima & intestinis inimicissima acrimonia continuò & tàm fortiter stimulari intestina, ut hac ex irritatione & crebriori contractione tandem proprium cruorem fundant & exprimant, simili modo atque à pulvere sternutatorio fortiùs vellicantur nares, ut mucum crebriorem, & tandem largam hæmorrhagiam fundant, ita ut cruoris profusio sit saltem consequens, & effectus alterationis in intestinis: nempe spina alicubi infixa ex doloris occasione affluxum sanguinis uberiorem, indeque, ubi denegatur hæc excretio, tumorem facit. Similis spina & tantillum acre alicubi rodens in benigna, vel miasma virulentum intestino hostile in epidemica & maligna; hinc vellicatis intestinis, & horum repetiti spasmi, & insignior sanguinis fluxus excitatur, unde tumentibus sanguine intestinis eadem rubent, & non raro inflammantur, & per aperta partim, partim erosa vasa, cruorem profundunt.

Nempe hoc est indignatio archei intestinalis, seu spiritus insiti, cruorem proprium furiosè profundentis, ex irritatione ab occasionali fermento, uti loquitur Helmontius, acri, intestinis insigniter hostili, unde & tormina, & sanguinis per anum profusio, aut muci extravasatio, copiosè superveniant: hinc etiam rectè dicit: quod dysenteria à pleuritide tantùm differat in radice seu loco affecto, cum quoad causam conveniant.

Mucus hic sub cursu morbi interdum est valdè copiosus. Multi admirantur, unde fit? non

non sanies est, aut pus; utut sint, qui dicunt: quod nihil aliud sit, quàm pituita, quæ naturaliter oblinit parietes intestinorum; quod tamen non potest esse propter nimiam & excessivam, qua subinde excernitur, ejus quantitatem, pro qua capienda intestina ipsa interdum non sufficerent. Probabilior videtur Helmontii sententia, qui dicit: destillare mucum talem ex intestinis læsis, & esse nihil aliud, quàm nutrimentum intestinorum irritatorum proximum, sed depravatum, aut frustrà intestinis infusum: simili modo enim pars exulcerata plorat liquorem, qui nihil aliud est, quàm nutrimentum istarum partium; ita nutrimentum hoc cum intestinis læsis, excoriatis & exulceratis assimilari nequit; ex parte læsa nunc sub forma muci, nunc saniei, nunc puris in cavum eorum destillat, prout diversi sunt gradus corruptelæ hujus alimenti proximi: jam sæpè sanguinem una effundunt loturæ carnium similem.

Tres autem gradus in hac dysenteria imprimis observandi sunt:

1. Quando tantùm adsunt atrocia tormina cum excretione mucosa & cruenta.
2. Quando cum torminibus copiosus mucus plus minus p. n. & cruentus excernitur, quemque vulgò dicunt esse abrasionem aut aliqualem excoriationem intestinorum.
3. Quando in tantum suscepit malum augmentum, ut jam in intestinis læsis sequatur perfecta exulceratio.

Quod in graviori dysenteria pus generetur in intestinis, patet ex anatome: non enim tantùm in intestinis, sed & in glandulis mesaraicis pus copiosum colligitur & abraditur. Ista autem abrasio iterum est triplex, secundùm ista nempe, quæ una cum muco interdum excerni observantur:

1. Quando saltem interiora velamenta bombycina, seu crusta ista, quæ intestinorum carni obducitur, abraduntur.
2. Quando jam aliquid de intestinorum tunica crassa abraditur. Hippocrates vocare solet ramenta intestinorum *in sect.* 7. *aphor.* 67.
3. Quando jam ipsorum intestinorum substantia crassiuscula sive caro quasi frustulatim eroditur, & tunc exeunt caruncula, ut dicit Hippocrates *sect.* 4. *aphor.* 26. & 31. qui tertius gradus est acerbissimus, & mortiferum signum.

Carunculæ tales, quarum passim apud autores fit mentio, quid sint? explicatu obscurum est. Sanè substantiæ intestinorum membranosæ non videntur esse, potiùs glandulæ intestinales tumefactæ, & morbi progressu à substantia intestinorum separatæ, & ita excreta carnium sive molecularum carnosarum speciem referentes.

Tandem: an sit exulceratio in intestinis dysenteriâ affectis? uti vulgò asseritur, meritò dubitatur; & rectè hoc negat Holderhoffius *tr. de err. medic. p.* 33. ex eo, quod aliàs dysenteriæ cura per specifica tàm citò fieri non posset: ut taceam, tantùm non impossibilem curatu videri talem exulcerationem, cùm aliarum partium membranosarum exulcerationes, ut laryngis, item fistulæ ani, sint utplurimum incurabiles. Ergò non, nisi in diuturniore dysenteria, eâque graviori, tandem excoriatio, & forsan aliqualis exulceratio, locum habebit, quæ in ordinaria non statim statuenda erit.

Dolor acerrimus, qui torquet dysentericos, non est promiscuè & simpliciter ex corrosione aut exulceratione intestinorum, utut hæc videatur totalis causa; sed ferè maxima ex parte est ex convulsione & corrugatione spasmodica intestinorum, quâ intestina irritata spasmo quodam correpta se convellunt & contrahunt, & motu quasi vermiculari se torquent. Tormina hæc ordinariò præcedunt excretionem, nisi intestina gangrænata sint, quando sub ista spasmodica contractione intestina simul propellunt, & ulteriùs cogunt contenta, & ita ad excretionem stimulant.

DIAGNOSIS.

Signa diagnostica ex dolore & excretione imprimis desumuntur.

Dysenteria nempe prehendit ægros cum insignissimis intestinorum doloribus & torminibus: subsequuntur dejectiones, & quoties dejicitur alvus, ingens cruciatus & intestinorum depressio cum dolore, & molestissimo viscerum omnium quasi descensu, adest: dejectiones non sunt stercorosæ, sed variarum rerum, nunc simpliciter mucosæ, nunc intermistæ sanguineæ, nunc simpliciter sanguineæ, quæ aggravescente morbo fiunt putrilaginosæ, & interdum membranarum speciem referunt.

Quando sanguis simul excernitur plus minus dysenteria cruenta, die rothe Ruhr appellatur: si verò mucosa superabundent, aut solitaria sint, in specie dysenteria alba, die weisse Ruhr / vocatur.

In maligna sæpiùs est conjuncta febris plus minus intensa, eaque interdum petechialis, lingua subalbida mucilagine densè obsita, & si vehementiùs æstuet corpus, nigra etiam & sicca observatur, una cum summa virium prostratione; ægri sunt anxii & inquieti, sitiunt insigniter, subindè procedente ulterius morbo sanguis sincerus copiosus confestim effluit: id quod corrosionis majorum aliquot vasorum in intestinis & mesenterio argumentum est. Nonnunquam intestina inflammantur, indeque gangræna incurabili afficiuntur, aphthæ interdum fauces obsident, imprimis, quando adstrin-

adstringentibus intempestivè adhibitis suppressa fuit dysenteria, afficitur successivè simul intestinum rectum, unde ordinario dolorosissimum tenesmum patiuntur ægri: supervenit non rarò ani procidentia, appetitus prostratus, interdum nausea & vomitus urgent ægros: non rarò succedit singultus tanquàm pessimum signum, & vigiliæ, ut etiam interdum deliria, & tandem quoque lethales convulsiones superveniunt. Grassatur communiter in incolas instar pestis, estque contagiosa, seque tunc temporis sub forma febris malignæ multiplicat.

Causarum signa partim ex excrementorum conditione, partim à signis humorum in corpore abundantium, partim à vitæ genere, v. g. militari, ac diæta, similibusque circumstantiis petuntur.

An maligna & pestilens sit? colligitur ex eo; si commune fuerit malum, pluresque cum symptomatis malignitati propriis, v. g. anxietate præcordiorum, petechiis, &c. moriantur.

Ante omnia autem pro meliori cura sciendum est: an tenuia an crassa intestina afficiantur? denunciant hoc locus & modus doloris, tempus exitus excrementorum, & horum varia mistio. (1) Locus doloris arguit tenuia intestina affecta, qui est circa & infra umbilicum, ubi situm ileon & jejunum: in crassis vero affectis est magis circa latera infra & juxta stomachum, secundùm nempe coli ductum. (2) Quoad modum doloris: hic longè vehementior est affectis intestinis tenuibus, ac si cultris hinc inde discinderentur, aut quasi aciculis pungerentur; qui econtrà dolor remissior & nonnihil obtusior est in crassis. (3) Celer excretio post dolorem crassa intestina affecta; tardior verò excretio tenuia intestina labefactata arguit, eò quod à loco affecto ad podicem longior via sit: (4) Si tenuia afficiantur, permista magis & confusa invicem sunt excrementa, stercus, sanguis, & mucus, propter longius iter, quod mutuò conficiunt: in crassis verò intestinis minus sunt confusa, sed potiùs adsunt aperta vestigia distinctionis à se invicem. (5) Tenuia affecta magis ad vomitum stimulant ægros, præsertim quo propiùs respectu ventriculi afficiantur: crassa minus, undè & anxiosi magis sunt, & pejus se habent ægri in tenuibus affectis, quàm in crassis. Consulatur quoad hoc punctum & prognosin in dysenteria Sennertus, qui satis est accuratus, & Riverius.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin:

Benigna minus est periculosa, maligna periculosa.

Quo magis tenuia afficiuntur intestina, eò periculosiùs laborat æger, & econtrà.

Considerandum etiam; an dysenteria habeat febrim? item an adsit vomitus? Sanè omnis dysenteria, præsertim epidemica, cum febre juncta periculosior esse solet, quàm quæ sine febre; & quo magis acuta & malignior hæc fuerit: siquidem & petechiæ in febribus talibus observatæ fuerunt.

In dysenteria quasi pestilentiali eò periculosiùs laborat æger.

Ista dysenteria, quæ cum vomitu affligit, & cui ferè se adjungere solet singultus, est deterrima; cùm periculum subsit, ne ipse stomachus plus minus affectus sit: Quo mag is enim affligitur stomachus cum cibi fastidio, eò periculosior est: si non adest vomitus, & ægri alimenta assumunt cum appetitu, talis non est lethalis, nisi culpâ medici fiat.

Dysenteriæ, in quibus excreta sunt viridia, nigra aut varia, aut admodum graveolentia, sunt pessima: item dysenteria, quæ ab atra & porraceâ bile, ut vocant, incipit, nulla præcedente febre, nec coctionis signis apparentibus, exitiosa est, teste Hippocrate *sect.* 4. *aphor.* 22. & 24. & Fontanô *in methodo generali p.* 62. & 77. propter corrosivum acidissimum succum, valdè erodentem intestina; item quæ à dejectione biliosa aut æruginosa, hinc magis erodente: vid. Hippocrates *sect.* 7. *aphor.* 23. Omnium tamen crudelissima videtur, quæ à pituita acida atque ⊖sa, utpote qui humor ratione tenacitatis difficilè abstergitur.

Si dysenteriæ ructus superveniat, vel crepitus ventris, bonum signum est, scilicet redeuntis suo modo fermenti digestivi.

Econtrà convulsiones ac deliria, dysenteriæ supervenientia, mortem utplurimùm significant.

Si à dysenteria laborantibus veluti carunculæ dejiciuntur, lethale est: teste Hippocrate *sect.* 4. *aphor.* 26. utplurimùm quæ profundius ulcus denotant: vid. Sennertus *Prax. l.* 3. *p.* 2. *sect.* 2. *c.* 7. *p.* 334. & 337.

Dysenteria indolens sæpè mali est ominis; νέκρωσιν enim seu gangrænam intestinorum, indeque inductam insensibilitatem ostendit. Conf. *de dysent. epidemica quorundam indolente M.A.N.C. ann.* 2. *observ.* 43. *p.* 82. item Bartholinus *Actis Med. Hafniens. vol.* 2. *p.* 138. Rhodius *cent.* 2. *observ.* 88.

Quando adest tenesmus in dysenteria cum hiatu ani, ita ut clysteres injecti statim elabantur, aut cum tanta podicis adstrictione, ut nihil possit intromitti; certum plerumque est mortis signum; vid. la Moniere *tr. supra cit. c.* 5. *p.* 164. & 191. Nempe hîc tumor, illic paralytica constitutio intestino recto inducta ex virtutis animalis prostratione adest.

Dysenteria, si est symptoma febris malignæ aut variolarum, periculosa est, & fere lethalis.

Dysen-

Dysenteriæ superveniens febris, aut quæ aderat, si intenditur, malum est; quoniam inflammationem aut insignem intestinorum corruptelam ostendit.

Lienteria superveniens dysenteriæ diuturnæ, est admodum mala.

Aphthæ dysenteriæ supervenientes, ut plurimum lethale sunt indicium.

Gravida cum dysenterico tenesmo correpta, frequentiùs abortum patitur; idque cum periculo, imprimis si grandior fuerit fœtus. Interdum tamen dysenteria gravidis ante partum salutaris observata fuit: teste Foresto *l. 22. observ. 34.* item Amato Lusitano *cent. 2. observ. 51.* quia post partum plerumque hac liberantur: testante Hippocrate *sect. 2. prædictor. text. 30.* & *l. 5. epidem. text. 33. l. 7. epidem. text. 49.* & Sennerto *Prax. l. 3. p. 243.* per bina exempla hoc comprobante. Sit autem benigna, non maligna, non nimis gravis & non longè ante partum; aliàs est periculosa, & mors in olla: epidemica tamen gravidis non lethalis observata fuit in *M. A N. C. ann. 3. observ. 17. p. 22.*

Dysenteria cum oris amarore vel vomitu biliosо in principio malitiosissima esse solet, in specie in principio: vid. Savona *in decis. med. 31. p. 80.* & *M. A. N. C. ann. 8. observ. 63. p. 106.*

Riverius *cent. 2. observ. 36.* ex maculis in facie erumpentibus in dysenteria; item ex singultu dysenteriæ in progressu morbi superveniente, signum prognosticum lethale ominatur; imminent enim convulsiones, in principio autem singultus non adeò funestus.

Si in dysenteria post aurem sinistram vel dextram nigræ maculæ vel tubercula appareant, æger citò moritur; in quo equidem incertus est Sennertus; signum tamen certum esse vult Hœferus *in Herc. med. p. 192.*

Ii, qui ex dysenteria intereunt, præcipuam mortis causam habent intestinorum gangrænam; vid. Riverius *l. 3. observ. 2.* Ac sanè quidam dysenterici ante mortem absque pulsu toti algidi, adhuc tamen de interiorum intensissimo æstu conqueruntur: conf. *M. A. N. C. ann. 8. observ. 63. p. 106.*

Dysenteria à causa externa, ut à fructibus horæis, non adeò periculosa est; quæ autem ab interna, sæpè periculosa: in qua, si sanguis sincerus excernatur, periculosior est, ob vasa majora erosa.

Quo magis vel minus intestina exulcerata sunt, eò gravior vel mitior dysenteria est.

Dysenteria, quâ intestina crassa affecta, utpote symptomata minus periculosa habens, ac à clysteribus multum levaminis admittens, non adeò periculosa est; ut & quæ à mania oritur: vid. Hippocrates *sect. 7. aphor. 5.* Conf. *M. A. N. C. ann. 3. observ. 116. p. 215.*

Spleneticis superveniens dysenteria, bonum signum est: vid. Hippocrates *sect. 6. aph. 48.* nisi hæc longior extiterit; tunc enim aut ex lienteria, aut hydrope pereunt, juxta *sect. 6. aphor. 43.* & *Coac. sect. 3. prænot. 295.* & *295.*

Pariter & podagricis salutaris observatur dysenteria, juxta *l. 2. prædict. text. 15.*

De cætero senes & pueri ex hoc morbo sæpiùs pereunt, quàm qui media ætate constituti sunt: vid. Hippocrates *sect. 2. text. 30.* & Sennertus *Prax. l. 3. p. 243.*

C U R A.

Quoad curam: in genere pro meliori medicationis ratione, atque scriptorum practicorum utiliori lectione, observandum ante omnia: an benigna, an verò maligna fuerit dysenteria? item an à causa interna vel externa? & hæc vel assumptis acribus, vel contagio nata fuerit? Nempe epidemicæ non sunt præcisè malignæ, id quod notatum in *M. A. N. C. ann. 8. observ. 163. p. 106.* Et ex his considerationibus variarum dysenteriarum, variat subindè apud practicos medendi ratio, uti patet legenti ex la Moniere, Willisio *Pharm. ration.* Sydenham *in Observat. de morb. acutis* &c.

Quoad methodum medendi: in hac sequentes indicationes observandæ:

1. Irritatio intestinorum sistenda, tàm acre vellicans corrigendo, quàm opiatis, aliisque anodynis & appropriatis sensum irritationis nonnihil sopiendo, indeque provocatum spirituum impetum compescendo.
2. Præcipitantibus sive absorbentibus & blandis sudoriferis, in specie in dysenteria maligna, massa sanguinea ventilanda, & miasma contagiosum eliminandum. Interdum in benigna blandè abstergentibus & laxantibus intestina eluenda.
3. Noxa intestinis illata debitis vulnerariis, item adstringentibus sive stypticis ac similibus restituenda.

Methodus hæc diversa est à methodo vulgari; quia vulgò respicitur saltem ad productum morbosum, nempe ad intestinorum exulcerationem; non verò respiciunt radicem morbi seu acre istud vellicans, unde tot mala oriuntur: Hinc jubent communiter (1) evacuare intestina purgando. (2) Clysteribus eadem abstergere. (3) Dolorem urgentem sedare; & (4) ulcera purificare & consolidare. Sed in hac methodo sæpè feliciter moriuntur ægri, & qui evadunt, naturæ, non artis beneficio id obtinent.

Pro his scopis autem meliùs obtinendis, observentur sequentes regulæ:

I. Quod anodyna & narcotica à multis quidem ceu necrotica in dysenteria proclamentur, quod exemplo illustrat *l. 3. obs. 10.* Thonerus

nerus & Zechius *Conf.*37. sed falsò; idque saltem vitiô præconceptæ hypotheseos: quin potiùs expertus ille practicus Lindanus in hac tota cura semper ab anodynis & narcoticis curam incipiendam suadet, in quo consentiunt ferè omnes moderni, vid. Barbette *in Pr. lib.* 4 *c.* 5. *p.*180. Horstius *lib.*10. *obs.* 3. Hœterus *in Herc. Med. p.*195. Deodatus *in valetudin. pag.* 340. Wedelius *in Opiol. pag.* 121. Undè etiam tot prostant exempla feliciter curatarum dysenteriarum per sola opiata: Sic Riverius *in lib.* 1. *observ.*64. refert dysenteriam in fluxum epaticum mutatam cum febre & summa virium prostratione, per laudanum opiatum curatam: vid. etiam *lib.* 2, *obs.* 37. 44. & 84. item *l.* 3. *observ.* 4. *l.* 4. *observat.* 87. in specie Willisius *in Pharm. Ration. Vol.* 1. *Sect.* 3. *cap.* 3. *pag.* 128. & *pag.* 300. nec non Ludovici *in* M.A.N.C. *Ann.* 4. *obs.* 207. Helmontius *Tr. Buttler.* & Marcus Marci *in* ⊖lo *narcoticum & anodynum* ♀ placans dolores, dicit esse: terra ⊖li dulcis pro hoc scopo ♎atur cum sale ammoniaco, & est arcanum Anglorum.

II. Sed non danda, ut dixi, opiata in principio sola, sed potiùs aliis, præsertim appropriatis, mista, idque in specie specificis & absorbentibus sudoriferis in dysenteria maligna, e. g. theriaca cum osse humano & hepate viperino: item si opus fuerit, blandè intestina abstergentibus, in specie rhabarbaro, in benigna jungi debent; sic melius & tutius operantur.

Ac sane crebrius licet repetitum opiatorum usum, adeoque quasi continuatum optime ferunt dysenterici, minus debilitantur exinde, quam ab asellationibus & tenesmo continuis. Nempe præmissô laxativo una vel altera vice mox ad laudanum opiatum accedendum, & in hujus usu perseverandum; nisi ubi urgeat malum, tum enim mitigatis utcunque opio symptomatibus blanda laxatio subjungenda, opio iterum hinc usurpato. Signum autem remittentis mali est, si ab opiatorum usu pededentim somno naturali corripiantur ægri, quamdiu verò ab illius usu nulla debita quies observetur, & agrypni maneant ægri, etiam citra manifestam causam, malum est indicium delitescentis adhuc mali, cohibiti, non curati, aut enervati. Irritari enim adhuc, insensibiliter licèt, naturam indicio est; & ferè malignitatis gravioris, ac spiritibus magis infensi, aut mali pertinacioris saltem, ac de facili recidivantis docet.

III. Laxativa in dysenteria maligna nihil valent, sed nocentissima sunt: potiùs irritatis intestinis crabrones excitamus & vires dejicimus: in benigna verò suam merentur laudem, in principio usurpata; sic enim eluunt alvum. Si autem in principio morbi laxativum propinatum fuerit, mox ab hujus facta operatione opiatum subiciendum. Nempe quoad abstergentia primas vias ac blandè laxantia, habenda simul ratio tàm subjecti patientis plus minus cacochymici, quàm causæ antecedentis, an sit ab assumptis? an sit à contagio? idque tam propter impetum dysenteriæ majorem vel minorem, quàm propter alia in subjecto cacochymico metuenda symptomata. Cacochymiam igitur in principio convenientibus laxare, non inconveniens est; uti &, si à fructibus horæis malum ortum fuerit, præmisso tamen quoque sedativo, v. g. vespera antecedente: imò laxanti quoque opiatum addere convenit. Quando itaque primæ viæ abstergendæ, ac alvus blandè laxanda est, fit in principio vel rhabarbaro vel sero lactis; de quibus infrà: in progressu morbi penitus abstineamus. Adhæc ii ipsi, qui in principio suadent purgationem, non sine cautela hoc faciunt: volunt nempè, si dysenteria oriatur ab humore atrabilario, acerrimo & maximè corrosivo, quod tunc ferociam illius potiùs temperando purgandum sit. De modo purgandi optimè scripsit Ludovicus Septalius *in animadv. & Caut. Medic. l.* 7. *pag.* 224.

IV. Vomitus in dysenteria planè sunt inane quid, in malignis planè nocivi, nisi dysenteria sit ab hypercatharsi, aut assumpto veneno aut ventriculi vitio.

Si conveniunt, magis in benigna, quàm maligna locum habere videntur, (la Montere tamen *Tract. de fluxu dysenterico maligno* observavit subindè in primo principio vomitoria fuisse proficua. Et arbitror hoc ita esse, in casu nempe, quo contagium malignum inspirando haustum ventriculum saltem adhuc obsident) idque si superiora intestina laborent, si cacochylia adsit, aut malum foveat, nec non humorum in primis viis, intestinis & ventriculo molesta saburra; si denique natura eò vergat, ægrique eidem faciliùs auscultent, viribusque adhuc constent, &c. Vomitu namque diuturnas dysenterias curatas vidit Mercatus.

V. Sudoris tàm per se, quàm diaphoreticis provocati, in specie habenda est ratio in dysenteria epidemica plus minus maligna. Sanè cùm hic ante aliquot annos in universa hac regione grassaretur dysenteria epidemica maligna, pastores pagani suos rusticos solis sudoriferis; præprimis tincturâ bezoardicâ, curarunt. Eodem tempore quidam rusticus, & ipse dysenteriâ malignâ correptus, sumpsit balsami ♀is gutt. xx. & ultra, cujus repetito usu per repetitos sudores ipse fuit curatus, adeoque tentandum, videtur, annon in dysenteriis malignis sulphurata, crocata, & camphorata præservativè pariter curativè futura sint optima? v.g. flores ♀, extractum ♀ bal-

🜂, balſ. 🜂 juniperin. ac ſuccinatum potius, elixyr peſtilentiale Crollii, 🜄 ſpiritus vini camphoratus, crocatus, theriacalis, &c. Undè dicit Petræus *in ſuis diſſertationibus*: quòd rectè faciant Hermetici, qui dyſenteriam non tam purgantibus, quàm diaphoreticis aggrediuntur, & ſtatim correcto 🜔 e baccis juniperinis, alternis diebus potionem Paracelſi peſtilentialem, aut aquam theriacalem, aut ſimile diaphoreticum alexipharmacum propinent: poſt expulſionem veneni poſtmodum curativo appropriato utantur. Hinc etiam ipſe la Moniere refert: quod ſudor primis morbi diebus vel ſponte prodiens, vel debito ſudoriferorũ uſu prolicitus, dyſenteriam frequenter ſupprimat, ſeroſis humoribus foràs propulſis. Quo magis ergò corpus tranſpirat, & magis ſudoribus afficiuntur, eò mitior eſt dyſenteria. Exinde apparet, eandem ferè, quæ in febribus continuis & malignis, methodum medendi obſervandum eſſe.

VI. Adſtringentia, ut talia, in principio & progreſſu morbi nil valent; potius graviter nocent. Siquidem non relaxata, ſed irritata ſunt inteſtina: imprimis nocentiſſima ſunt intempeſtivè, h.e. ante appropriata & alexipharmaca in maligna, & ante abſtergentia laxativa in benigna, exhibita: interdum ſaltem in declinatione morbi commodè uſurpari poſſunt. Nam validè adſtringentibus, maximè in principio, dyſenteria ſuppreſſa, ſubinde graves excitat affectus, nunc pareſin contumacem, nunc abſceſſus meſenterii: vid. la Moniere: ſic enim Martini *in Tr. de Morbis meſenter. pag.* 44. inflammationem & abſceſſum meſenterii periculoſum notat ob dyſenteriam ſiniſtrè adſtringentibus curatam & ſuppreſſam: ſic etiam pareſin ex dyſenteria intempeſtivè ſuppreſſa obſervavit Velſchius *de Ægagrop. Diſſ.* 2. *pag.* 16. Sic in quos morbos dyſenteriæ adſtringentibus ſuppreſſæ ſubinde deſierint, vid. Hildanus *l.* 3. *obſervat.* 42. & 46.

Quemadmodum igitur perquam nocivum eſt, mox aut ſaltem intempeſtivè adſtringentibus & ſtypticis ſufflaminare dyſenterias, ita ſimul probè attendendum, ut fermentum dyſentericum probe correctum totum ex corpore eliminetur, alias enim aut vitiando lympham, aut afficiendo genus nervoſum, cui in ſpecie inimicum exiſtit, (nam & inteſtina huc ſpectant,) varia excitare poteſt ſymptomata. vid. Horſt. *lib.* 4. *obſerv.* 21. & *lib.* 8. *obſerv.* 11. & 12. Velſchius *Ægagrop. diſſ.* 2. *Cur.* 4. *pag.* 60. Rhodius *Cent.* 11. *obſerv.* 87. Thonerus *Obſervat pag.* 195. & 246. Correctio hæc fit, ut dictum, per appropriata in maligna, per temperantia in benigna, in ſpecie per lacticinia: evacuatio partim per ſudorem in maligna, per alvum in benigna. Et quidem neglectus laxativorum ac ſudoriferorum, illorum præprimis in principio, horum in declinatione; perverſus econtra opiatorum uſus imprimis occaſionem pravis ſymptomatibus ſubminiſtrare videtur.

VII. Venæ ſectio fruſtranea eſt in quacunque dyſenteria; in maligna enim nociva, niſi forſan gravis evacuationis ſanguinis ſuppreſſio aliud ſuaſerit: in quo tamen caſu cautè fiat, adeoque nemini Autor ſum, ut imitetur Sydenham *in Obſervat. de Morb. acutis pag.* 251. *Sect.* 4. *c.* 3.

VIII. Clyſmata raro ſunt uſurpanda: Nam utut hæc vulgò ſint uſitatiſſima in dyſenteria, tamen ſæpius ſunt peſſima: ſcilicet nimio abuſu malum exaſperant potiùs, quàm leniunt. Locum non habent, niſi (1.) Ubi affecta ſunt inteſtina craſſa; ad tenuia enim eorum vis non pertingit. (2.) In benigna, ubi eluendæ ſordes quædam. (3.) Ubi acrimonia inſignior temperanda. (4.) Quando nimis affliguntur tenuia inteſtina ſuperiora & pylorus, ut quaſi per accidens revulſorio ſtimulo liberentur. (5.) Ubi conſolidatio neceſſaria: non tamen crebriùs aut copioſiùs injiciantur; quia (α) Omnes clyſteres, qualeſcunque fuerint, etiam ex lacte, inteſtina, tanquam aliud peregrinum, plus minus irritant & vellicant, & ita malum quodammodo exaſperant, & reverà motus ſpaſmodici fiunt: vid. Helmontius, qui accuratus eſt quoad uſum clyſmatum in dyſenteria. (β) Quia teneſmus ſæpè graviter per clyſmata exaſperatur; & (γ) Quia ipſa inteſtina irritata mox denuò clyſteres rejiciunt, & ita propter ſuas contracturas & ſpaſmos dolores exaſperant, parum juvare poſſunt; in declinatione ergò morbi uſurpanda.

IX. Stomachi in tota cura dyſenteriæ ſumma ſemper habenda eſt ratio, non ſecus ac in quibuſvis alvi fluxibus. Quò magis enim furit, eò pejor erit ſtatus morbi; & quò meliùs ſe habet, vel appetendo nonnihil, vel alimenta quædam perferendo, eò major ſpes ſalutis adeſt: econtrà appetitus penitus dejectus, aut vomitus ſuperveniens, aut etiam ſingultus, peſſima ſunt ſigna. Ob id ſemper ſimul appropriatis internè pariter & externè ſtomacho ſuccurrendum eſt, cujus ratione vinum, præſertim in adjuncto vomitu, non nocet abſolutè conſideratum; acoris verò ratione nonnihil ſuſpectum videtur: Modicè autem propinatum ſtomachum reſtaurat, & in dyſenteria epidemica ſalubre eſt. Ann. 1666. cum dyſenteria maligna epidemicè graſſaretur in Miſnia, præſertim ruri, obſervatum fuit, quod ægri, dum laborarunt vomitu in dyſenteria, cereviſiam, julepum & laxativa omnia evomuerunt, potum vini autem calidi conducibiliorem fuiſſe ægris potu cereviſiæ, cumque citiùs retentum, nec adeò

ſubi-

ſubitò per vomitum fuiſſe rejectum, ob id etiam [illegible]mum nunquam omittendum eſt in rem[illegible]is antidyſentericis.

X. Caveant ſedulo ægri, ne corpus refrigerent, ſed quantum poſſibile, calidum illud & blando madore irroratum conſervent, præſertim pedes: nam quò calidiora conſervantur extrema, eò meliùs habent ægri; ſi verò tantillum refrigerentur, præſertim pedes, acerbiores ſuperveniunt dolores. Eadem ex ratione à frigidæ potu, quantũ poſſibile, abſtineant; ſimul enim atque potus non calidus ingeritur, ſubitò tormina & alvi excretio crudeliter ſuperveniunt; hinc juſcula decoctionis gallinarum ſæpiùs ſorpta licet minùs grata, ſunt ſummè proficua.

XI. Denique quieti ſint ægri, &, quantum poſſibile, omnem corporis jectigationem remittant, nec ex lecto ſurgant, ſed ſaltem per patinas ſubſtratas colligant rejicienda. Sanè, referente la Moniere *cap. 6. pag.* 104. quies tantæ fuit utilitatis, ut, qui ſtatim à morbi principio decubuerunt, nec veriti ſunt in lecto, vel in pulvinari, vel ſuper lintea dejicere, morbi violentiam facilè ſuperarint: ſic quò magis quieſcunt, eo minùs fluxus exacerbatur.

Nec XII. negligenda ♀, cùm eam tanquàm ſalubrem commendet Riverius. Refert Amatus Luſitanus *in ſua C. 2. Curat.* 47. de quodam dyſenteria epidemica laborante, qui celebravit cum uxore coitum, & manè ſanus evaſit.

Plures cautiones, quæ ad Praxin faciunt, videbitis in Williſii *Pharmac. Rational. Vol.* 1. *pag.* 131. & 132. item Septalio *citato loco pag.* 220. item in Holderhoft *de erroribus Medicinæ, ubi de dyſenteria.*

Remedia alterantia in dyſenteria, acre vitioſum peccans temperantia, & irritans ſiſtentia, ſunt vel communia, vel ſpecifica; ita enim melioris cognitionis ergò diſtinguere lubet: communia ſunt & conveniunt, vel quatenus adſtringunt, ut ſtyptica, vel quatenus conſolidant, ut vulneraria, quæ blando ſuo alcali, demonſtrante Helmontio & Tachenio acidum in exulceratis inteſtinis temperant & abſorbent, vel quatenus in genere omne acre corroſivum deſtruunt, iſtud vel obtundendo, ut pinguia, oleoſa, lacticinia; vel ſuccos acidos & corroſivos imbibendo & abſorbendo, ut ▽æ medicatæ, oſſa animalium, corallia & reliqua alcalia: ſpecialia verò ſeu medicamenta ſpecifica ſunt iſta, quæ [illegible] acre dyſentericum, ut ſic, emendare, & conſequenter vim ac impetum [illegible] inſiti coërcere, & ſingulari proprietate dyſenteriam propriè curare valent, & quatum vim & energiam antidyſentericam longa experientia confirmavit.

Inter ſpecifica eminent priapi cervi, ceti, & tauri, cranium humanum cum uſnea, tragæa granorum actes, ſanguis leporis, hepar ſerpentum, ungula equina, ſtercus caninum; ſicut & generalia abſorbentia commodè cum ſpecificis miſceri poſſunt. Priapus ceti eſt omnium optimus, quem laudat D. Michaelis: poſt hunc eſt cervi priapus; viliſſimus eſt priapus tauri. Facit mentionem horum priaporum Helmontius *in Pleura Furente*, eoſque commendat non magis contra dyſenteriam, quàm in ſpecie contra pleuritidem, uſurpantur vel in forma ſicca vel in forma humida: In forma ſicca, quando nempe exſiccantur lentè in furno, hinc raduntur, & quantum fieri poteſt, comminuuntur, cujus raſura præſcribitur à ℈ß. ad ℨj. in juſculo calido, ſive in potu lactis, ſive in ▽ foliorum quercus, aut etiam in potu cereviſiæ calidæ; idque ſubindè repetatur, & unum eſt ex optimis contra hunc morbum remediis, vel ſolum, vel cum laudano opiato uſurpatum. Superiori anno pauper, deſperatâ dyſenteriâ correptus, remedium à me petebat, & præſcripſi ei ſequens:

℞. *raſur. priapi cervi* ℨij.
laud. hyſter. gr. ix.
M. f. pulvis pro duabus doſibus.

Vel

℞. *Conſerv. roſar. antiqu.* ℥ß.
raſur. priapi cervi ℨij.
laud. opiat. gr. iij.
c. ſ. q. *ſyr. cydon. arom.* f. *electuar. pro* 2. *doſibus.*

D. S.

Anhaltende Lattwerge auff zweymahl.

In forma liquida præſcribuntur in decocto, quod ad aliquot uncias crebriùs hauſtum ſimiliter eſt expertum, à quibuſdam in ſecretis habitum. Non tantùm per ſe potando, ſed etiam pro vehiculo aliis inſervit remediis, v.g. cum eodem emulſiones parando ex ſeminibus appropriatis, ſemine papaveris albi, pineis, amygdalis dulcibus, &c. e.g.

℞. *ſem. papav. albi*
4. *frig. maj.* aa. ℨiij.
amygd. dulc. ℨij.
c. ſ. q. *Decocti priapi cervi* vel *ceti* f.
Emulſio:
▽a ſigillat. albæ ℨj.
unic. foſſil.
corall. r. præp. aa. ℨß.
ſyr. papav. albi ℥ß.

D. S.

Anhaltende Stärck-Milch.

Sic fit Julepus in dyſenteria conveniens:

℞. *Decocti priap. ceti vel cervi* ℔iß.
▽ *cinam.* ℥j.
ſyr. corallor. Querc. ℥ij. vel iij.

M. pro *Julebo*: S.

Anhaltender Stärck-Julep.

Hauriatur crebrius, imprimis nocte, quo dysenteria invalescit: est grati saporis, & optimè convenit.

Superiori anno aliquoties præscripsi non sine effectu:

℞. *fol. hed. terrestr.*
plantag.
sanguis. aa. M. j.
flor. rosar. r. p. iij.
rad. tormentill. ℥iß.
ras. priapi ceti vel *cervi* ℥iij.
Incisa & contusa coquantur in s. q. ▽ simpl.
Colaturæ ℔ iij. adde
▽ *Cinam.* ℥j.
syr. Cydon. arom. ℥ij. l. iij.
M. D. S.

Anhaltender Stärck-Tranck.

Plura qui cupit videre de efficacia horum priaporum, adeat Dorncrellium *Tract. German. de Dys.* item Stöckerum *in sua Praxi pag.* 38. in quem commentatus est Tholdius.

His priapis multiplici experientia ferè apud omnes confirmatis, subindè alia permiscentur, & fiunt pulveres compositi antidysenterici, v. g. multi commendant hunc pulverem:

℞. *Priapi cervi* ℥ß.
rad. symph. major.
tragacanth.
nuc. mosch. aa. ʒiij.
🜃*æ sigillat.*
Bol. Arm. præpar.
C.C. usti præp. à ʒij.
zedoar. ʒiß.
M. f. *pulvis.*
D. S.

Anhaltend Pulver.

Hunc pulverem multùm commendat Euretus *Tr. de dysenteria pag.* 25.

Vel ℞. 🜃 *sigill.* ℥iß.
ras. priapi cervi ℥j.
C.C. usti sine △*e* ʒvj. ad ℥j.
corall. r. præp.
pulv. tormentill. aa. ʒiij.
M. f. *pulvis.* S.

Anhaltend Pulver.

Cujus dosis ʒj. bis vel ter in die in vehiculo quocunque calido.

Vel

℞. *ras. priapi cervi* ʒij.
C.C. sine △*e*
☿ii diaphor. aa. ʒj.
M. f. *pulvis.*
Divid. in tres partes æquales, S.

Anhaltende Pulver.

Addi his pulveribus possunt laudani opiati grana aliquot, & gutta 🝆i cinamomi.

Vehiculum pro dictis pulveribus esse potest:

℞. *Aqu. card. bened.*
menthæ aa. ℥iß.
cinam. ʒvj.
ess. opii ʒß.
syr. card. bened. ʒvj. M. D. S.

Stärck-Träncklein zum Pulver.

Juxta priapum cervi, C.C. est egregium remedium, quod multis scopis ad curam dysenteriæ satisfacit, sive ustum assumatur, sive sine igne præparatum propinetur, imprimis ejus & eboris gelatina: v. g. sit Julepus propinandus ad dysenteriam:

℞. *Decoct. Scorzon. c. C.C.* ℔iß. (loco hujus potest sumi decoctum priapi cervi pro lubitu)
Gelatin. C.C. ℥j.
▽ *Cinnamom.* ʒvj.
syr. de symph. Fern. ℥j.
M. f. *Julepus*: S.

Stärck-Julep.

Capiatur pro lubitu.

Vel etiam Gelatina C.C. & Gelatina priapor. dictor. maximè priapi cervi, dissolvuntur in potu ordinario hoc modo:

℞. *Gel. C.C.*
priapi cervi aa. ℥j. M. S.

Gallerde ins Trincken.

Hæc Gelatina super △e liquescit, cujus dosis cochl. ij. l. iij. in Mens. j. cerevisiæ vel potus ordinarii, & crebriùs usurpari potest. Non alterat saporem cerevisiæ, & tamen egregiè confert; sunt enim hi priapi concretum quasi medium inter cardilagines & ossa.

Quidam commendant pro potu decoctum C.C. cum radice pimpinellæ, uti est Riverius, utpote qui pimpinellam sanguisorbam scilicet ceu expertam in dysenteria commendat: vid. Riverius *Cent.* 3. *observ.* 84.

Juxta C.C. etiam aliorum animalium, imprimis violenter interemptorum, ossa & cornua in dysenteria sunt usitata & egregia, partim sine igne præparata, partim & usta. Usta quidem, qualiacunque sint, coincidunt vi absorptivâ, temperativâ & diaphoreticâ: sed & non usta conveniunt. De ossibus bovinis calcinatis, quæ multùm commendantur, item ossibus humanis, calcinatis aut sine igne præparatis, saltim moneo, quod rasura cranii humani, vel cranium humanum sine △e ad ʒj. vel sola vel cum opiatis, sunt egregium specificum in dysenteria, imprimis desumpta ex homine violenter interempto. Exempla prostant, quod dysenteria contumax beneficio rasuræ pulverisatæ cranii humani ad ʒj. propinatæ fuerit curata, quæ etiam experta est ab illustri Dno Boyle, Anglo, ut ipse mihi narravit: videatur etiam commendata hæc rasura apud Riverium in sua *Praxi l.* 10. *cap.* 6. hinc etiam usnea cranii humani, tàm suspensi quàm rota fracti, singulare specificum est in dys-

dysenteria à ℈ß. l. gr. xv. ad ℈j. sive solum sive cum aliis propinata. Porrò dens hippopotami, & hujus loco unicornu verum, est singulariter expertum, si præparatum à ℈j. ad ʒj. propinetur. De hoc dente vid. Wormius & Bartholinus. Confert imprimis hic dens hippopotami tunc temporis, ubi imminent convulsiones, certum est, quod obiter adjungo, experimentum contra hæmorrhoides nimium fluentes.

Uva quercina singulare dicitur specificum, in Sennerto *cap. de Dys. p.* 359. item Schenkio *l. 3. obs.* Verùm cum non semper reperiatur, non incomodè potest substitui viscum quercinum, aut etiam fungus quercinus, vel fungus sorbi aucupariorum.

Tragea granorum actes, seu panis insuccatus cum succo baccarum sambuci, est egregium specificum à plurimis expertum. Laudes videbitis in Hartmanni *Praxi chym. pag.* 19. item Borello *l. 2. obs.* 40. Sanguis leporis linteo mundo excipitur, quod siccatum haustui cerevisiæ vel potui ordinario per noctem infusum dysenteriam curat: aut ipse sanguis leporis legitime præparatus & pulverisatus à ʒß. vel ʒj. propinetur, nobile & expertum est remedium: vid. Helmontius *Tr. Potestas medicamin.* §. 28. Et usum hujus lintei expertus est desideratissimus noster Præceptor, D. Michaelis, felicissimo sæpiùs cum successu. Commendat & hunc sanguinem Schmuck *in Thesauriolo Secret.* 10. *Thes.* 2 Rhumelius *p.* 415. & Mindererus in der Kriegs-Artzney.

Juxta hunc sanguinem non minoris etiam est usus sanguis pavidi agni, qui etiam prius perterrefactus & in articulo mortis constitutus, juguletur, & sanguis colligatur, & usurpetur: sic enim pavor, ejusque idea sigillat sanguinem totum, ratione cujus remedium est ad dysenteriam. Usurpatur igitur ℥ talis sanguinis, à ʒß. ad ʒj. imprimis in succo vel syrupo cydoniorum: cui si addere velimus vel mumiam, vel aliquid simul de lapide hæmatite, perinde est. De sanguine agnino vid. etiam Rhumelius *in Iatro-Herm. p.* 415. item Mindererus in eleganti sua medicina militari. Porrò inter specifica dicta hepar serpentum & viperarum ritè exsiccatum & pulverisatum etiam nobile est specificum, & primum ferè locum meretur in omni dysenteria, seu communi seu benigna, seu epidemica maligna: vid. *M. A. N. C. Ann.* 2. *obs.* 127. *p.* 209. *dosis* à gr. xv. ad ℈j. vel solùm, vel cum crystallo mixtum, quæ bilis porraceæ & dysenteriæ Antidotus prædicatur à Langio *in Epistol.* 1. & experimento comprobatur ab Heer *in ejusmodi observatione de cholera.* D. Michaelis in frequentissimo simul ac expertissimo & felicissimo fuit usu, cui communicatum fuit à D. Ellenbergio, Medico Hallensi, qui satelliti Principis fluxu desperato laboranti in haustu vini rubri propinavit, tàm felici successu, ut intra horam fuerit suppressus fluxus: e. g.

℞. *Pulv. hepat. viper.* ʒß.
crystall. prap. l. corall. r. prap. ℈j.
laud. opiati ferm. gr. ij.
M. pro *duabus dosibus.* S.

Anhaltende Pulver.

Vel

℞. *Pulv. hepat. viper.* ℈ij.
extr. tormentill. ʒß.
laud. opiati gr. ij. l. *laud. hyster.* gr. jx.
♂ *destillat. mac.* gutt. ij.
M. pro *duabus dosibus.*

Præter hepata viperarum sunt, qui insigniter etiam commendant hepata ranarum viridum, qui ℥ simili usu dicitur fuisse secretum Paracelsi antidysentericum, de quo sit fides penes autorem.

Non ignotum est etiam, quod à multis commendetur pomum excavatum, cum cera & gummi Arabico repletum, assatum & comestum tanquam specificum antidysentericum. Laudatur admodum tale pomum ab Hartmanno *in Pr. Chymiatr. pag.* 191. uti etiam ab Horstio *l.* 4. *observ.* 20. item *in Problem. pag.* 70. *Dec.* 60. *Quæst.* 5. Sanè Amatus Lusitanus *in l.* 6. *Curat.* 14. multiplici ceræ usu curatam dysenteriam observat. Loco pomi communis melius est, si usurpetur pomum cotoneum maturum, utpote cùm hoc non sit inelegans contra dysenteriam remedium: Autor est Valeriola *l.* 3. *observat.* 4. præscripsi aliquando experimenti gratiâ:

℞. *Gum. Arab.* ʒj.
Mastich. ℈j.
pulverisatis adde
laud. opiati gr. ij.

Hic ℥ pomo excavato indebatur ac assabatur, & totus comedebatur; erat eius in sapore adstringentissimus: sed non vidi adeò magnum effectum, utut non sit contemnendum remedium.

Quo etiam pertinet ℥ dysentericus Cratonis ex gummi Arabico, coralliis & tragacantha.

Porro stercus canis seu album Græcum vulgò commendatur, & admodum expertum est remedium pro pauperculis, speciatim si canis per 6 ♂ ♀ probè ossibus fuerit nutritus: Dosis à ʒß. ad ʒj. addito pauco saccharo in vehiculo lactis caprilli, vel simplicis vel chalybeati: sanè Franciscus Joel *in sua Praxi de dysenteria*, & Forestus, uti etiam Mindererus *in Medic. militari*, idem multis nominibus commendant.

Ungula equina, seu istud cornu molliusculum, quod ex ungulis equinis exscinditur, quando ferramenta applicantur, exsiccata & pulverisata ad ʒj. frequenter propinata, optimum est remedium ab Eurero ad dysente-

riam commendatiſſimum; quam ungulam caballinam in butyro vel pinguedine toſtam, & quidem ex equa, itidem ſpecificè laudat Helmontius *Tract. Pylor. Rector.* §. 22. item *Tract. Ignota Actio Regim.* §. 41. Videri etiam poteſt Langius *Comment. in Fabrum*, qui & ipſe adſtipulatur Helmontio, ejusque aſſerta approbat.

Satyrioni multa attribuunt in hoc morbo, idque imprimis, qui Paracelſi terunt veſtigia, duæ vel tres radices potui infuſæ, & ita potatæ, ſingulariter commendantur contra dyſenteriam.

Aqua ſuberata, ſive aqua, in qua ſuber bullierit, pro potu ordinario, item pulvis ſuberis combuſti, arcanum dicitur contra dyſenteriam, expertum à Borello *Cent.* 1. *Obſerv.* 23. *&* 57. & à Riverio *in l.* 4. *obſervat.* 87. Quidam etiam commendant inſigniter julos juglandis, tempore vernali in Majo arboribus adnaſcentes, qui ſereno cœlo collecti, ſiccati & pulveriſati ad ʒj. in aquis appropriatis propinantur. Huc pertinet Tormentilla, ejusque pulvis & extractum, rob item ſorbi torminalis, & hujus defectu ſorbi aucupariæ, unicornu foſſile, terra vitrioli dulcis ex ⊕lo ♂ali ſaltem deſumpta, quibusvis ♂alibus longè præferenda: quæ ♂ialia juvant quidem, ubi ab acido ſpecialiter originem trahit dyſenteria, malumque eſt levius, quia acidum ſaturant; lignum fraxini juſto tempore collectum, ad ʒj. pulveretenus in vino calido adhibitum, ſingulare eſt ſpecificum.

Tandem alumen inter alia quàm plurima etiam laudatur ad dyſenteriam, & quidem tantummodò recipiunt tria aluminis fruſtula magnitudinis piſi, propinant in vino rubro calido, & pretioſum dicunt eſſe arcanum. Alii, quod magis approbo,

℞. *alum. crud.* ℥ß.
cinam. ʒiß.

Redigunt in formam pulveris, & ita in vino rubro doſi ℈j. propinant.

Sicut etiam aluminis aliquot grana aliis pulveribus miſta ſunt optima.

Hæc ferè ſunt ſpecifica.

Progredimur ad ea, quæ communiter & generaliter ad dyſenteriam uſurpari ſolent, & pleraque ſimplicia ſtyptica, adſtringentia, & acidum abſorbentia, & pinguia iſtud obtundentia, ac alias in diarrhœa, cholera & vomitu uſitata; item quælibet vulneraria magis uſitata ſunt, v. g. plantago, portulaca, tormentilla, pimpinella, ſanguiſorba, perfoliata, hedera terreſtris, centumnodiū, Lyſimachia, potentilla, folia quercus, millefolium, burſa paſtoris: radix tormentillæ, plantaginis, Nymphææ, filipendulæ, conſolidæ majoris, pæoniæ, biſtortæ, enulæ: flores roſarum rubrarum, balauſtiorum: juli corylini; flores papaveris rhæados, bellidis, hyperici, cimæ quercus: ſemina plantaginis, acetoſæ, portulacæ, naſturtii, aquilegiæ, perfoliatæ, papaveris albi, &c. Stockerus *in ſua Praxi* tanquàm expertum commendat ſemen papaveris contuſum, cum vitello ovi, & frixum in cineribus: mala cydonia, meſpila, ſorba, myrtilli, ſpongia cynosbati, nux moſchata, &c. hinc omnes dictorum ſimplicium ſucci, ſyrupi, extracta; ſuccus plantaginis & hederæ terreſtris ceu ſingulares laudantur. In fine dyſenteriæ valdè confert ſuccus abſinthii, & menthæ depuratus, ac ſaccharo in ſyrupum redactus; habet enim mentha cum abſinthio miſta miram vim corroborandi ventriculum: aquæ burſæ paſtoris, cinamomi, quercus, &c. commendantur ſpecificè ab Horſtio; ab aliis aqua tormentillæ, plantaginis, cinamomi cydoniata, ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, plantaginis, portulacæ, cydoniorum, coralliorum Quercetani, de ſymphyto Fernelii, papaveris: imò ſi dyſenteria à multo fructuum uſu contigerit, in ipſo principio valdè laudat hic ſyrupum de abſinthio cum ▽ cinamomi vel theriacali Riverius *in Praxi*, meliùs erit ejus decoctum.

Præ cæteris convenit lac crebrius uſurpatum, in principio ſeroſius, e. g. caprillum abſtergendi fine, in progreſſu lac bubulum conſolidandi & glutinandi fine: hinc & ex lacte parata remedia frequenter à quibuſdam in dyſenteria laudantur, quia temperant humores acres, irritationem inteſtinorum ſic ſiſtunt, & quibuſdam additis, ſimul adſtringunt, lac amygdalarum dulcium & ſeminum, ſive emulſio cum aqua chalybeata parata, ut oleoſitas omne obtundat acidum: item lac chalybeatum, tàm medicamenti quàm alimenti vices ſuſtinet. De jejuno ejus uſu vid. Holderhoff *loco citato pag.* 39. item, quomodo in metu coagulationis corrigendum, & ne vitiosè concreſcat, præcavendum? videatur *Pharos Medic.* Bonetti ex Ballonio *p.* 426.

Eò præſtantiùs evadit lac, ſi appropriata in ea decoquantur: nempe lac chalybeatum, in quo radix ſymphyti majoris decoquatur.

℞. *lact. rec.* in quo 5 l. 6. *deleatur* ♂ *ignitum* M. j.
Huic incoquantur
Rad. ſymph. major.
tormentill. aa ℥j.
ad tertiæ partis conſumptionem.
D. S.
Heilende Milch.

De colatura ter in die propinetur bonus hauſtus.

Vel

℞. *raſ. priapi cervi* ℥iß.
rad. tormentill. ℥j.
Coqu. in *lactis* ℔. ij.
Colatura miſc. cum pauco *Sacchari.*
D. S. Anhaltende Milch.

Sed NB. abſit febris.

Si

Si ipsum lac solitarium videatur incommodius, dimidio ▽æ, vel communis vel cujusdam appropriatæ, diluatur, invicem ebulliant, & ita crebriùs propinentur. Convenit itidem decoctum orizæ in lacte cum vitellis ovorum, & succo hederæ terrestris. Mirè prodest tale lac, in dysenteriis quibusvis, & eo efficacior erit hic potus, si singulis haustibus addatur ʒj. stercoris canini, & exprimatur.

Præterea essentia & syrupus symphyti majoris, essentiæ vulnerariæ compositæ, extractum theriacale, tormentillæ, &c. usurpantur, quæ extracta cum laudano opiato dant elegantes pilulas nocturnas: item ⌃ theriacalis camphoratus, ℞ corallorum sassafrata, ℞ ♀is ⊖li, liquor stypticus ex ⊽ sigillata cum ∽u ⊕i, à Bartholetto liquor aureus dictus, ℞ hæmatitis, & theriacalia quæcunque, item mixtura simplex in principio dysenteriæ malignæ.

Præter dicta etiam ⊽æ minerales conveniunt, ut ⊽ sigillata, ossa humana calcinata ⊽⊖li dulcis, ex cujus ʒß. ter propinata Faber *Cur.* 28. *pag.* 324. puerum curavit. Hinc Agricola hunc commendat bolum:

℞. ⊽æ ⊖li dulc. ⊖ß.
oss. microcosm. calc. gr. xii.
Theriac. ʒß.
M. pro *Bolo.*

Vel

℞. *Theriac.* ʒß. ad ʒj.
⊽ *sigillat.*
⊖*li dulc.* aa. gr. xv.
oss. microcosm. præp. gr. xij.
M. f. *Bolus*: S.

Anhaltende Lattwerge auff einmahl.

Vel

℞. *Theriac. Andr.* ʒj.
hæmatit. præp. ⊖j.
oss. microcosm. præp. gr. xv.
sacchar. Saturni gr. vj.
M. f. *Bolus.*

℞. *Conserv. ros.*
diascord. Fracast. a ʒiij.
ras. priap. cervi ʒiß.
troch. de carabe ʒj.
Corall. rubr. ppt.
⊽ *sigill. ana* ⊖j.
Extr. tormentill. ʒß.
c. s. q. *Syr. cydon.* F. electuarium, de quo capiatur pro lubitu, ut cardialgiam aliqualem inferat; simul pro potu nocturno:

℞. *Decoct. priap. cerv.* ℔j.
▽ *Cinam. spirituos.* ℥ß.
Succ. cydon. ℥j. M.

Item bolus Armena, ♁ diaphoreticum, mirrha, sulphur & flores sulphuris, succinum sunt egregia, imprimis lapilli cancrorum præparati, umbilicus marinus præparatus, trochisci de terra sigillata & de carabe ad ʒj. insigniter conferunt.

℞. *Aq. Plantag.* ℥ij.
Cinam. ʒß.
+ *rosacei* ʒiij.
el. diascord. Fracastor. ʒj.
Trochisc. de carabe et de ⊽ *sigill.* a. ʒß.
lapill. 69. *præp.* ⊖ij.
♁*ii diaphoret.* ⊖j.
Syrup. Myrtin. ʒvj.
M. f. *Potio*: S.

Anhaltende Stärck-Mixtur.

Sic etiam crocus Martis adstringens à ⊖ß. ad ⊖j. & hinc rubrica fabrilis, quæ multùm de ♂te participat, conveniunt: pulvis bezoardicus Sennerti cum aliis compositis in malignis: ♃ Saxonicus adstringens Bezoardicus, thus, myrrha, gummi Arabicum, putamina ovorum anserinorum, ossa bovina, ebur, maxilla lucii piscis, dens hippopotami, os sepiæ, talus porcinus calcinatus, qui commendatur à Bartholino *Cent.* 5. *Histor.* 97. & saccharum Saturni, à ⊖ß. ad gr. xv. cum aliis mineralibus usurpatum: unde etiam cum hoc saccharo Saturni præparatur ℞ antiphthisica, pertinet etiam huc Michaëlis liquor stypticus, & ℞ illa ♂tis adstringens ex ⊽ sic dicta Olari cum ∽u ⊖is paratus: conf. Hoffmanni *Clav. Schröd. p.* 133.

His & additur theriaca, Mithridatium, electuarium diascordii Fracastorii, laudanum opiatum, & similia nota. Qui præservationis gratia aliquid postulat,

℞. *Theriac. Andr.* ℥iij.
ras. priapi ceti ʒvj.
pulv. rad. tormentill. ℥ß.
Extr. ejusd.
unic. fossil. aa. ʒiij.
♁*ii diaphor.* ʒiß.
laud. opiati ferment. gr. xv.
c. s. q. *succi cydonior.* f. *Electuarium.*
D. S.

Præservirende Lattwerge.

Quod si vel in principio vel in declinatione dysenteriæ benignæ laxativa pro primis viis abstergendis usurpanda veniant, cautè hoc fiat, quandoquidem ii, qui in dysenteria statim eunt ad purgantia, non curant, sed omnia deteriora faciunt; qui verò priùs sistunt spirituosum impetum, ac tormina sufflaminant, optimè curant, dicit Lindanus. Inter purgantia sufficit aloë, vel usurpetur imprimis rhabarbarũ, quod tutum est, nunc crudum, nunc leviter tostum, ut partibus volatilibus exhalatis reliqua substantia interea styptica minus laxet; & hinc myrobalani: nam præter vim laxativam simul vim anodynam rhabarbaro tribuit Holderhoff *l. c. pag.* 39 nunc solum usurpatur, nunc cum laudano opiato; hinc v. g.

℞. *Cons.*

℞. *Conf. rosar. antiqu.* ʒj. ad ʒij.
pulv. rhabarb. ʒß. l. ℈ij. l. *tosti* ℈ij.
laudan. opiat. gr. j.
syr. de rosis q. s.
M. f. *Bolus:*

℞. *pulp. passul.* ʒij.
rhabarb. el ʒß. ad ʒj.
laudan. opiat. gr. j.
M. f. *Bolus:*

℞. *Aq. plantaginis* ℥j.
cinnam. ʒj.
rhabarb. el. ʒß.
laud. opiat. gr. j.
syr. myrobal. ℥ß. M. S.

Laxier-Träncklein auff einmahl wohl umzurütteln.

℞. *Rhabarb. el.* ʒij.
flor. rosar. r. Mj.
Infunde in s. q. *seri lactis:*
Colaturæ ℥ij. l. iij. adde
syr. de ros. sicc. ʒiij. ad ℥ß. M.

℞. ▽ *plantagin.* ℥j.
rhabarb. ʒj.
laud. opiat. gr. j.
c. *syr. myrobal.* l. *cydon.* q. s. M.

Laxantia talia commodiùs manè propinantur: somnifera verò seu opiata tutiùs & consultiùs sub noctem dantur, quia rarò de die agunt, noctu verò feliciùs ægri dormiunt, adhæc circa noctem ordinariò exasperatur dysenteria. Fit interdum, ut dysenteriâ correpti patiantur dolorem gravativum obtusum & compressivum sub umbilico, quasi materia ibidem incuneata hæreret, undè facilè oriri suspicio possit, quasi pathema hoc oriretur ex suppressis per opiata secessibus, qui tamen non est; quin potius ex continuato spasmo intestinorum, in quodam loco pertinaciùs vellicatorum, originem ducit: undè externè lenientia, item later calefactus abdomini applicatus molestissimum istum dolorem compressivum & gravativum in abdomine sistunt.

Si Dysenteria maligna, omittenda laxativa, & nunc in principio, nunc sub cursu morbi, sudorifera usurpanda veniunt, specificis juncta: e. g.

℞. *C. C. s.* △*e* ℈j.
♁*ii diaphor.* ℈ß.
⊖ *vol. viperar.* gr. v.
laudani opiat. gr. j.
M. f. *pulvis:* S.

Anhaltend Stärck-Pulver.

℞. *Aq. menthæ* ℥j.
theriac. campb. ʒj. ad ʒij.
♁*ii diaphor.* ℈j.
oss. hum. calc. ℈ß.
extr. theriacal. gr. v.
syr. card. bened. ℥ß.
M. f. *Potio* pro *una vice:* S.

Anhaltend Stärck-Träncklein.

Ubi nimia dissolutio sanguinis adest, liquor stypticus sive ☉ potabile Bartholetti ex sigillata & u ☉i convenit.

℞. *Q. E. Cinnam.* ʒj.
menthæ ʒß.
M. D. S.

Stärck R 20. biß 25. Tropffen.

Quibus & similibus, tàm generalibus, quàm specificè legitima methodo usurpatis, ubi mitigatum fuerit malum, pro restituenda intestinorum noxa ab ulceribus inducta, in tertia indicatione morbi conveniunt potiones vulnerariæ, quibus nempè abstergantur & consolidentur intestina, & purificetur sanguis. Conveniunt etiam tunc balsama ♀is tàm commune cum oleo terebinthinæ, aut oleo anisi, aut oleo baccarum juniperi, aut oleo succini præparatum; quàm balsamum sulphuris nobilius, quod nobis descripsit Polemannus *Tr. de* ♀*e Philosophorum*, qui videatur: fit ex ♀e ☉ato ♁ii. Potiones vulnerariæ possunt præscribi hoc modo ad imitationem Sylvii *l. 1. c. 13. §. 52.*

℞. *Heder. terrestr.* M. ij.
Alchymill. s. pyrol.
plantag. ā M. j.
summit. hyperic. florent. M. j.
rasur. C. C. ℥iß.
Coque in s. ▽ *simplic.*
Colaturæ ℥iix. ℥ix. l. x. adde
syrup. Corallor. Quercet.
de symph. Fernel. ā ℥j.
M. pro *Potu.*

De quo bis vel ter æger quotidie bonum haustum capiat, qualibet vice x. xii. ad xv. guttas balsami ♀is terebinthinati vel anisati simul assumendo.

Item balsamum Peruvianum præter hoc, quod vomitum in dysenteria molestum supprimat, etiam intestinis læsis ad ℈ß. mirè conducit. Propinatur in forma pulveris cum saccharo albo aut coralliis præparatis mistum; vel in vitello ovi assumptum & dissolutum egregium est; sicuti etiam clysteribus felici cum successu addi solet: conf. M. A. N. C. *Ann. 3. obs. 77. p. 127.* & *Ann. 8. obs. 63. p. 106.*

Item ℞. *HB. heder. terr.*
plantag.
tormentill. aa. Mj.
fl. balaust. p. iij.
ras. priapi ceti ℥iij.
Coque in ▽ *ferrarior.*
Colaturæ ℔ij. adde
Syr. corall. Querc.
de symph. Fern. aa. ℥iß. M. S.

Anhaltender Wund-Tranck auff etliche mahl.

Juxta hæc interna, non negligenda externa, quæ inter imprimis conveniunt interdum clysmata pro certis scopis injicienda: sed non adeò frequenter usurpentur, ne magis intestina

ſtina irritentur, ac crebriora ſuperveniant tormina.

Clyſmata autem iſta ſunt aut temperantia acrimoniam humorum, adeoque ſimul anodyna, aut ſunt conſolidantia exulcerationem, ſeu inteſtinorum læſionem. Imprimis quando urget teneſmus, vomitus, tormina craſſorum inteſtinorum, tunc conveniunt anodyna clyſmata, quæ & temperant, ſicuti in fine morbi vulneraria uſurpanda. Ea quæ temperant, & vi anodyna pollent, ſunt clyſmata ex lacte, vel ſolo, vel in quo ſaccharum injectum, injicienda tepidè: vel lac, cui interdum ratione doloris incoquuntur flores chamomillæ & aliquot capita papaveris, addito parum ſacchari: vel clyſmati ex lacte addantur theriacæ ℈ij. ſic interdum lac chalybeatum, in quo diſſoluta ℥ß. plus minus ſevi hircini, cum vitello ovi diluti, ne iterum concreſcat, eſt elegans: e.g.

℞. *lact. vaccin.* l. *ſimpl.* l. *chalyb.* ℔j.
ſevi hirc. ℨj.
Mixta injiciantur pro *Clyſtere*: S.

Lindernd Clyſtier.

℞. *flor. melilot.*
ſambuci.
verbaſc. aa. Mj.
Cap. papav. c. ſem. N. iij. ad v.
Coque in ſ. q. *lact. bubul. chalybeat.*
Colatura ℔j. adde
Theriac. ℨj.
ſevi cerv. l. *hirc.* ℥ß. ad ℨvj.
Vitell. ovi q. ſ. pro ſolvendo ſevo.
Miſc. pro *Enemate*: S.

Lindernd Clyſtier.

Loco capitum papaveris addi poteſt *Philonium Romanum* ad ℨij. omiſsâ theriacâ, vel *laudani opiati* gr. ij.

Quibuſdam expertum eſt clyſma, quod recipit lactis quantum ſufficit, in quo decocta ſunt radix ſymphyti majoris & ciceres rubri: cui additur

pingued. caprin. cum vitello ovi diſſol. ℥j.

Porrò etiam commendantur clyſmata vulneraria ſive conſolidantia, inter quæ imprimis commendo clyſmata terebinthinata, ad imitationem Sylvii *l. a.* §. 51. & Barbette præſcripta: v. g.

℞. *lact. rec. chalyb.* ℥jv. vj. ad iix.
Terebinth. in vitello ovi ſol. ℨij. l. ℨiij. ad ℥ß.
Mellis roſac. ℥ß. l. ℨvj. ad ℥j.
M. f. *Clyſter.* S.

Heilend Clyſtier.

Cui etiam *theriaca* ad ℨj. l. ℨij. addi poteſt. De hoc enemate dicit Sylvius: tali enemate, & quidem unico, circa initium, adeoque maturè injecto, curavi non ſemel dyſenteriam cum puris dejectione conjunctam.

℞. *HB. burſæ paſtor.*
plantagin. aa. M. j.
rad. ſymph. maj. ℥j.
Coque in ſ. q. ▽ *ſimpl.*
Colatura ℥iv. ad ℥vij. adde
Balſ. Per. in vitell. ovi diſſol. ℈j. l. q. ſ.
M. f. *Clyſma*: S.

Heilend Clyſtier.

Tepidè injiciatur.

Pertinent huc clyſmata ex cancris fluviatilibus, & eorum decoctis, quæ ſimiliter egregiè conveniunt. Modus præſcribendi eſt talis:

℞. *Juris ♋ fluviat. contuſ.* l. *coct.* ℥viij. l. ℥x. adde
ſevi hircini cum vitello ovi ſolut. ℥j.
M. l. a. pro *Clyſmate.*

Acre corroſivum abſorbet, & vulnerariâ vi prodeſt inſigniter in dyſenteria.

In dolore adhuc urgente addatur ſyrupus papaveris à ℨvj. ad ℥j. ita enim præſcribit Deodatus:

℞. *Juris ♋ fluv.* ℥iv. l. vj.
ſucci ♋ fluv. contuſ. expr. ℥iij.
Colaturæ calidæ adde
vitell. ovi. N. j.
Syr. de ſymph. Fern. ℥j.
papav. albi ℥ß.
M. pro *Clyſmate.*

Oleum lini in dyſenteria præſentaneam præſtat operam: vid. Rolfinccius *Chym. pag.* 222.

Inter externa ulteriùs commendantur; inunctiones, quò pertinet theriaca, abdomini largiter illita, item emplaſtra theriacalia Timæi *l.* 3. *Caſu* 18. & linimenta ex oleo maſtichis, cydoniorum, myrtino, hyperici, abſinthii, menthæ, nardino, hyoſcyami, nucis moſchatæ expreſſo, & ſimilibus, acuatis cum deſtillatis macis, menthæ, ceræ, chamomillæ, anethi, aniſi, fœniculi, ſimilibusque appropriatis, quæ calidè largiter tàm ventriculo quàm univerſo abdomini illinenda. Porrò regioni ſtomachali omentum vervecis recenter extractum, & ♁ hyperici irroratum imponendum, quod inſigniter commendatur. Addunt quidam theriacæ & his oleis etiam terram ſigillatam, corallia, crocum ♂tis adſtringentem: ſed eſt ridiculum; nihil enim hæc operantur, cum ulteriùs penetrare nequeant. Par ſit judicium de emplaſtris ex talibus & ſimilibus paratis, uti eſt emplaſtrum contra rupturas, & emplaſtrum ſtypticum Mynſichtii.

NB. Fomenta etiam in forma ſacculorum varia applicantur, qui interdum egregii ſunt ex foliis quercus in aceto coctis, abdomini & podici applicati, Rulando in ejuſdem Praxi uſitati.

℞. *Fol. querc.*
Furfur. tritic. aa. M. iij.
Fl. chamomill.
verbaſc. aa. M. ij.

Conciſa includantur ſacculis duobus, uno rotundo majore, altero oblongo minore: immergantur aceto calido, & major applicetur umbilico; minor verò podici urgente dolore

lore tenesmode, crebriùs repetantur, & egregiè conferunt.

D. S.

Lindernde Säcklein.

℞. *flor. chamomill.*
linar.
sambuci.
verbasc. aa. M. ij.
sem. fænugraci
lini aa. ℥ij.
bacc. junip.
lauri aa. ℥j.

Incisa concludantur sacculo interpassando, abdomini applicando.

℞. *HB. verbasci c. flor.* M. ij.
flor. chamomill.
sambuci aa. M. j.

Incisa & contus. includantur *sacculo.*

Wepferus admovet spongiam è decocto florum verbasci in lacte cum levamine.

℞. *Theriac.* ʒvj.
℈. destillat. mac. ʒj.
M. f. *Linimentum:* S.

Lindernd Sälblein.

℞. *Theriac. Androm.*
℈ expr. nuc. mosch. à ʒij.
destillat. macis ℈j. l. ʒß.
M. pro *Balsamo:* S.

Lindernder Balsam:

Inungatur regioni stomachali & umbilicali, imponendo desuper laterem calefactum.

Omnia aliàs conveniunt, quæ suprà de vomitu & diarrhœa dicta fuerunt. Item

℞. *℈. expr. nuc. moschat.* ʒß.
Balsam. ♎*is anis.* ʒij.
Peruvian. ʒj.
M. f. *Linimentum.*

Porrò notabile est, quod excretio fœcum sanguinolentarum super caput mortuum vitrioli vel vitriolum modicè calcinatum, vi quasi sympatheticâ singulariter conveniat in dysenteria, id quod Cnœffelii fuit secretum; aut pulvere sympathetico cruor ejus aspergi potest. Æger ergò semper fœces deponat super ♀ ⊖-li, vel excrementa prima vice excreta cum salis communis manipulo misceantur. Quo etiam facit persicaria cum vino decies chalybeato in mortario contusa, & ad cataplasmatis consistentiam cocta; applicatur lumbis & spinæ juxta renes, refrigeratum denuò applicetur; post aliquot horas in fimo equino sepelitur, sicque morbus curatur: vid. Agricola *Chirurg. parv. p.* 820. Tandem suffitus ex rasura C.C. podice exceptus, quando nempè rasura C. C. injicitur prunis candentibus, & fumus exhalatus per infundibulum excipitur: item suffitus aceti, super laminam ferream candefactam effusi, item suffitus ex zingibere ano excepti crebriùs, & quoties alvum dejiciunt ægri, sunt egregii & modernorum quorundam, in specie Anglorum, qui dysenteriam sic curarunt, experimenta elegantia, maximè in dysenteria cum tenesmo. Quæ plantis pedum applicantur, non magni facio, ideoque hoc etiam prætereo.

ARTICULUS II.

De

Tenesmo.

Tenesmus dysenteriæ cognatum, & utplurimum conjunctum malum est: nam ordinariò dysenteriæ etiam supervenit, adeò ut ferè id, quod in intestinis superioribus est dysenteria, hoc in intestino recto est tenesmus. Germanicè vocatur **der Stuhlzwang/** quibusdam **der Arschkitzel.** In genere nempe consideratus, est assidua cupiditas egerendi per alvum, in qua ipsa tamen parum, idque ferè saltem nonnihil mucosum, aut viscosum, aut cruentum, aut purulentum aut nihil omninò excernitur.

PARS AFFECTA.

Pars affecta est intestinum rectum, imprimis ubi anus cingitur sphinctere musculoso, ibi sensibile admodum est, & si leviter irritatur, Tenesmus adest.

CAUSÆ.

Causa tenesmi proxima efficiens formalis est spirituum eò provocatorum impetus: cujus causa occasionalis est irritatio continua intestini recti, quod quacunque occasione ita stimulatum & irritatum spirituum vi se contrahit, & ita egestionem urget.

Irritatur autem intestinum rectum & stimulatur vel per consensum ratione aliarum partium, vel per essentiam. Per consensum etiam observatur aliquid in nephritide seu dolore renum, quia tunc temporis sub motu calculi contingit tenesmus propter quosdam nervos ex plexibus mesentericis ad intestinum rectum derivatis, ex quibus etiam alii ad renes distribuuntur: Observavit id Timæus **von Güldenklee/** & ego etiam: item calculus vesicæ, ubi imminet urethræ, in viris frequenter tenesmum inducit, pondere suo & irritatione colli vesicæ similiter irritans intestinum rectum: confer. Horstius *in suis Problem. pag.* 70. *Dec.* 6. *Quæst.* 6. item Timæus **von Güldenklee** *in Epistol. p.* 242. Ad hæc mulieres propinquæ partui tenesmum interdum patiuntur, propter uterum incumbentem intestino recto.

Hi sunt Tenesmi per consensum.

Per essentiam freguenter oritur Tenesmus, si malum hæret in ipso intestino recto, primariò à muco tenaci acido seu pituita viscida acida, firmiter intestino recto agglutinata, & istud plus minus rodente, vellicante, hinc excoriante, & tandem planè exulcerante: quâ ratio-

ratione ordinariò dysenteriæ supervenire solet, propterea quod, quæ excernuntur, acida & acria corrosiva, & simul glutinosa, intestinis pertinaciter adhærent: item anus inflamatus similiter non rarò infert tenesmum, undè & hæmorrhoidibus cæcis, indeq; plus minus tumentibus aut dolentibus tenesmus, ceu frequens comes, se associat. Pertinent huc etiam ascarides intestinum rectum morsicantes & rodentes, qui ut plurimùm etiam, si non semper, tenesmum inferre solent: vid. Forestus *l. 21. observat. 29. in schol.* Tandem purgationibus violentioribus aut post aloën crudam sæpiùs usurpatam etiam supervenit tenesmus, partim propter excrementa acriora excreta, & intestino recto nonnihil adhærentia, & illud plus minus stimulantia, partim verò propter particulas purgantium resinosas, visciditate suâ dicto intestino pertinaciùs adhærentes & hoc continuò stimulantes. Faciunt etiam hîc omnes excoriationes, exulcerationes, aut fistulæ internæ intestini recti.

DIAGNOSIS.

Diagnosis est clara per se, imprimis ex relatione ægri.

PROGNOSIS.

Tenesmus ex se consideratus, leve est malum: si tamen habeatur causarum ratio, variat prognosis.

Nempe qui per consensum, est absque periculo; per essentiam vero subindè procidentiam ani infert.

Interim si processerit, & non ritè curetur, inducitur excoriatio intestino recto, & non raro in ulcus sordidum degenerat, quòd ulteriùs tandem facilè in fistulam ani abit, difficulter sanabilem, sed per sectionem curandam, quales fistulæ hic locorum sunt raræ; in Anglia verò frequentes.

In gravidis gravior tenesmus, si non semper, subinde tamen abortus est causa; vid. Prognosis in dysenteria, & Hippocrates *sect. 7. §. 27.* Id quod confirmat la Moniere *de Dysenteria, c. 5. pag. 169.* nempe prægnans dysenterica tenesmo correpta semper abortum passa est; & cum periculo, si grandior fuerit fœtus.

CURA.

Cura varianda est pro causarum ratione: ante omnia causa vellicans removeatur; unde &, si per consensum fuerit tenesmus, curato priori morbo & ipse evanescit. Intereà opiatis vellicatio intestini spasmodica maturè sistatur, si per essentiam fuerit, imprimis causa materialis, humor acris, acidus & viscidus, corrigatur & abstergatur; excoriatio verò indè nata aut exulceratio jamfacta mundificetur, & denique consolidetur. Conveniunt ergò clysmata mucum abstergentia, & vi anodynâ irritationem sistentia in pauca quantitate, nempe ad ℔ß. injecta, simul hæc vel ex simplici lacte, cum sevo hircino permisto. Nam & fotus lactis tepidi tenesmi molestiam lenit. Aliàs nudum decoctum cicerum rubrorum cum floribus verbasci instar clysmatis cum sevo hircino, vel cum melle rosaceo injectum, cui & ⊖♀ additum, satis est conveniens: e. g.

℞. *flor. verbasc.* Mij.
semin: cicer. rub. ℥ij.
⊖♀ ʒj.
Coque in s. q. ▽ *simpl.*
Colaturæ ℔j. adde
sevi hircini cum vitello ovi dilut. ℥jß.
Mell. rosati ℥j.
M. pro *Clysmate*, pro *duabus vicibus* applicando: S.

Lindernd Clystier auff zweymahl.

Formulam elegantem habebitis in Sennerti *Praxi, ubi de tenesmo*, quam etiam commendat D. Michaelis, in qua basis sunt lumbrici terrestres, ex quibus parata clysmata etiam in dysenteria sunt egregia:

℞. *flor. verbasc.* Mj.
rosar. r. Mß.
lumbric. concis. ℥j.
sem. fænugr.
psyllii aa. ʒij.
Coque in lacte recenti, ubi magis dolor leniendus: vel in sero lactis ubi materia peccans abstergenda:
Colaturæ ℔j. adde
Mell. rosac. ʒvj. ad ℥j. l. ℥jß.
M. f. *Clyster pro duabus* infundendus vicibus, S.

Lindernd Clystier auff 2. mahl.

Præ cæteris appropriatum remedium in tenesmo est verbascum, seu, ut aliis vocatur, tapsus barbatus, quocunque modo externè usurpatum, speciatim decoctum ejus aut florum in lacte, cum spongia vel linteis multiplicatis instar fomenti ano admotum: nam dolorem lenit, acrimoniam temperat, fluxionem repellit, ac speciatim tenesmum quemcunque, etiam dysentericum, curat. Facit huc suffimigium ex verbasco & terebinthina Mynsichtii, quod egregiè convenit: vel fiunt simul sacculi ex verbasco, foliis quercus & anserina, qui vel in lacte decocti, vel loco ejus in aceto fervido ebulliti, podici applicentur.

Vel

℞. *HB. linar.*
verbasci aa. Mj.
flor. chamom.
verbasc. aa. Mij.
Include sacculo, in lacte chalybeato coquendo.
D. S

Schmertz-stillendes Sä klein.

Æger in sella perforata decocto ferventi insideat,

sideat, & fumum exsurgentem excipiat; vel in lacte chalybeato cocta linteis multiplicatis calidè applicetur; vel includantur sacculo interpassato, & calidè parti dolenti admoveantur. Optimi clysteres fiunt ex jure capitis aut carnis vervecinæ cum aliquot guttis olei destillati Philosophorum vel ceræ; hoc enim ꝏ ceræ mirabile est in exulceratione intestini recti, potenter abstergit & consolidat. Loco olei ceræ aut similium etiam balsamum Peruvianum, simili ratione applicatum, est efficax. Præter dicta & suffitus Tenesmum sistunt, in specie suffitus ex latere candefacto vel limatura ♂is candente, aceto ferventi infuso, ano exceptus à quibusdam etiam multum est commendatus. Aliàs fiunt etiam suffitus ex thure, myrrha, galbano, nuce moschata, rosis & similibus: item fumus decoctionis sabinæ ex ▽ & aceto, laminæ ferreæ aut lateri calefactis infusæ, pro fotu exceptus, Stœckerus *in Praxi* mirabiliter juvare dicit suffumigium de thure & pice, super carbones vivos projectis. Quod si verò graviùs urgeat tenesmus, etiam possunt applicari glandes sive suppositoria, parata ex sevo hirci, vel melle inspissato, cui pilulæ de cynoglossa vel nonnihil de opio additum fuerit; conf. Amat. Lusit. *C.* 3. *Hist.* 97. sed vereor, ne sola applicatio suppositorii, irritando intestinum, malum exasperet.

Tandem, ubi nonnihil exulceratus fuerit anus, conveniunt injectiones ex vulnerariis paratæ, illinendo postmodum cum oleo rosarum & lumbricorum terrestrium, probè in mortario plumbeo agitatis; vel etiam cum solutione lithargyrii in aceto subactis & in linimenti consistentiam redactis; vel cum unguento populeo, de tutia, aut unguento diapompholygos, aut de cerussa camphorato, aut etiam dicta linimenta levi suppositorio ex sevo hircino cum pulvere thuris, tutia & similibus excepta ad mundificandum & consolidandũ ulcus ita applicentur; vel unguenti albi camphorati & diapompholygos ana, cum pauca ▽ ⊖-li dulci subacta, & in consistentiam unguenti redacta, quocunque modo, vel linteis vel aliis applicatur, vel ano intruditur.

Denique ad consolidandum & mundificandum ulcus in tenesmo enatum, ꝏ mastiches optimè convenit ad aliquot guttas in ▽ menthæ, plantaginis aut pulegii exhibitum, quod valdè laudatur, conferens etiam, si ex ipsa dysenteria fuerit malum. Hillerus *in C.* 1. *Curat.* 75. refert tenesmum chronicum & admodum contumacem, quem post multa alia frustranea curavit oleo ⊖-li rubello in jusculo carnis exhibito, à quo purulenta multa excreta fuerunt. Hæremus adhuc in fluxibus alvi, & quidem in iis, in quibus excernitur sanguis.

ARTICULUS III.
De
Fluxu Hepatico.

FLuxus hepaticus modernis rarissimè visus, adeò ut ob id non pauci omninò dubitent, dari reverà talem fluxum, utut hi, non quidem antiquissimi, sed majoris ævi, multa de eodem clamitent & scribillent, adeò ut etiam Varandæus conscripserit specialem *Tract. de Hepatide*, seu de hoc affectu, aut alvi fluxu vitio hepatis contingente.

Est veteribus hic fluxus epaticus, quando nempe sanguis aquosus & imperfectus, tenuis, atque, ut vocant, loturæ carnium similis, absque dolore aut gravioribus symptomatibus per alvum copiosè rejicitur.

Appellationis ratio desumpta fuit, prout à veteribus describitur, ex præconcepta hypothesi majorum, quod nempe hepar sanguificet; adeoque cùm hunc fluxum oriri voluerint ex deficiente sanguificatione in hepate, ob id eum fluxum epaticum vocarunt. Sed talis fluxus hepaticus veterum est reverà non-ens; si enim exactè consideremus exempla eorum, qui referuntur hoc fluxu laborasse, ea longè aliud quid persuadent, scil. nil aliud, quàm fluxum hæmorrhoidalem, ex hæmorrhoidibus superioribus oriundum. Unde nunquam hepatis vitiô hoc fieri dicendum est, cùm hepar de sanguificandi munere jam sit depositum.

Quod ergo attinet diarrhœam cruentam, dysenteriæ contra-distinctam, tres sunt tantùm casus, in quibus oriri solet: Nempe 1. quando uberiùs fluunt hæmorrhoides internæ & superiores, qualem sub nomine hepatici fluxus intelligit Barbette *in sua Praxi.*

2. Quando talis fluxus remanet post dysenteriam, jam curatam, in qua propter depauperatam massam sanguineam, & excoriatâ interiore intestinorum membranâ, vasa sanguifera excoriata nondum perfectè consolidata; sic enim etiam subindè aliquid de sanguine tenuiore transsudat, & sic indolens talis sanguinea diarrhœa, & ut Sydenham vocat, dysenteria habitualis, superesse solet.

3. Quando quacunque occasione vasa quædam sanguifera in intestinis, vel per anastomosin, vel per diæresin, aperiuntur, & ita hæmorrhagiam intestinalem excitant.

Eædem etiam causæ internæ, quæ v.g. hæmorrhagiam narium excitant, eæ etiam similem hæmorrhagiam intestinis inferre valent, in specie acrimonia sanguinis, perforans plus minus orificiola intestinalium vasorum, quæ causa

causa eò est promptior, quò serosus magis sanguis simul existere solet, qualis affectûs exemplum suggerit Deodatus, qui fluxum hepaticum ac diarrhœam cum fluore uterino & profluvio mensium immodico in una fœmina simul observavit *in Valetudin. pag.* 231. Conf. etiam Bontius *de Medicina Indorum pag.* 24. Quâ ratione etiam huc pertinet dysenteria notha scorbuticorum, cujus facta est mentio suprà, nisi & hæc forsan ad hæmorrhoides pertineat. Adhæc ex suppressione consuetæ cujusdam sanguinis evacuationis etiam fluxus cruentus talis oriri potest. Quo pertinet observatio Foresti *l.* 2. *Observ.* 20. de fluxu sanguinis puri ex vita otiosa, & sanguinis narium fluxu usitato suppresso, venæ sectione in brachio curata: sic Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Medic. Princip. Histor.* 84. observat sanguineum fluxum hepaticum in iis, in quibus artuum aliquis præcisus; item ab omissa exercitatione solita, & similibus causis: Exemplum tale proponit Deodatus *l.a.p.* 217. non minus quàm Borellus *C.* 1. *Observat.* 99. Tandem occasione insignioris cujusdam & confirmatæ obstructionis in quodam viscere abdominis, propter impedimentum circulationis sanguinis interdum arteriæ mesentericæ aperiuntur in intestina, & talem fluxum cruentum excitant. Quò pertinet Bartholinus *Histor.* 41. *Centur.* 6. ubi notat cruentas dejectiones, supervenientes mesenterii obstructionibus salutares: sic sanguinis miros fluxus in lienosis videbitis recensitos in Marcello Donato *l.* 4. *Histor. Med. Mirab. cap.* 9. Quò facit *obs.* 20. Foresti *l.* 22. *in schol.* excretionis sanguinis viri, in indurato splene factæ salutaris. Adeò ut de fluxu hepatico, & ipsi simili, meritò dubitent moderni, cùm rarissima, imò ferè nulla, prostent exempla. Ob id Barbette *l. a.* vult, quod talis fluxus, dictus hepaticus, sit tantummodò apertio superiorum venarum hæmorrhoidalium, per quas evacuetur sanguis, & subinde per anum defluit & effluit; quæ sententia etiam mihi videtur verissima.

Quibus tamen placet defendere talem fluxum, qui à veteribus vocatus fuit hepaticus, ipsi nullam aliam possunt assignare causam, quàm nimiam sanguinis aquositatem & tenuitatem, ob nimiam seri abundantiam, quod ipsum abundans serum in tantum tenuem & fluxilem reddat massam sanguineam, simulque vasa sanguifera, imprimis meseraica, copiosiora adeò laxet, ut exinde sanguis aquosus per vasa laxata facilè & copiosè transsudare possit.

Unde remota causa erit partim chylificatio læsa, partim seri excretio vitiata seu impedita: Chylificatio læsa, quando aut copiosis assumptis potulentis aut alia quacunque ex ratione chylus non lacteus & legitimæ consistentiæ, sed tantummodò tenuis, aquosus & admodum fluxilis generatur. Undè si postmodum vel vitio renum vel debitæ motionis corporis, vel alia quacunque ex causa supprimitur seri excretio, non potest non exindè subsequi sanguis aquosus & facilè transsudabilis.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica: per se patent eadem.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: eandem similiter statuunt, quæ solet statui in fluxu nimio hæmorrhoidum, aut aliis præternaturalibus, sanguinis excretionibus: scilicet excretio nimis copiosa & frequens sanguinis tandem corpus ad cachexiam, hinc hydropem, tabem & similia symptomata necessariò disponit, ut propterea fluxus hepaticus dictus, in juvenibus interdum difficulter, in senibus verò nunquam ferè aut raro curetur. Præsupponit semper scilicet in corpore vitium, à quo ipso fluxus dependet, & cujus respectu magis vel minus curabilis evadit.

CURA.

Quod attinet curam: pro causarum antecedentium seu remotarum varietate variat, aliàs eadem est, quæ reliquarum hæmorrhagiarum: conveniunt etiam eadem remedia styptica, quæ vel in diarrhœa usurpantur, vel quæ ad nimium hæmorrhoidum fluxum adhibentur, vel denique, quæ alias hæmorrhagias quascunque in genere supprimere solent: unde si sit hæmorrhoidum apertio, harum lege curetur, præsertim per ♂ialia, in specie per ℞ ♀is ⊖li. Si sequitur dysenteriam, eadem est cura, quæ dysenteriæ levioris.

In specie, quæ ad fluxum supprimendum commendantur, sunt imprimis ex tormentilla, plantagine, sanicula, coralliis, agrimonia, & ex urtica majore petita remedia, succus plantaginis, portulacæ, & succus urticæ majoris, uti quemcunque sanguinis fluxum sistunt, ita in specie ad fluxum hepaticum commendantur: quibus si misceatur succus saniculæ, eò est convenientior. Cum his succis misti syrupi coralliorum, item papaveris albi, eorum vires intendunt. Conveniunt etiam Martialia, quæ omnia per se semper adstringunt, tàm ⊽ Martialis in mineris ♂is frequens, quàm etiam crocus ♂is adstringens, & lapis hæmatites cum succo granatorum; aut ℞ ♀is ⊖li sive ℞. ♂is adstringens: de quibus alibi; quia præparationes eorum sunt variæ, adeoque habendus delectus. Agrimonia sive eupatorium specificum est Poterii, qui dicit: se decocto eupatorii desperatam hepatitidem curasse. Cum hoc decocto sive parata essentia ex succo eupatorii si misceatur ℞ sulphuris vitrioli, aut

aut legitima lapidis hæmatitis ℞ erit mistura maximè conveniens, v. g.

℞. *Essent. agrim.* ʒß.
℞æ ꝑis ⊕li ʒij.
Essent. anod. c. succ. cydon. l. quocunque modo parat. ʒj.

M. S.

Anhaltende Tinctur.

Dosis 30. guttulæ.

Non sine ratione addo essentiam opiatam, propterea quoniam practicorum observationibus constat, fluxum hepaticum post dysenteriam laudani opiati usu curatum. Id quod affirmat etiam Bontius *in medic. Indorum cap.* 4. qui dicit: optimum remedium ad fluxum hepaticum esse extractum opii vel croci.

Si acrimonia plus minus serosa dictum malum inducat, rhabarbarina, item vulneraria & adstringentia cum opiatis conducunt: hinc terræ, ut ⩪ sigillata, corallia, trochisci de carabe, unicornu fossile, &c. conveniunt. Item non inconsultum est ad sudores & sudorifera decurrere, ad imitationem *Varandæi*: *qui l. c. p.* 173. *dicit*: *Quidam putant in progressu morbi non inutile esse sudores decocto quodam, ut seminis milii, radicis chinæ vel sarsaparillæ provocare, quia sudores alvi fluxum imminuere solent, rapta aliorsum serosa materia, & hepar calefaciunt, quod experiri non erit inutile*: si enim æger sudet, & leviter id ferat, magna erit salutis spes. Pro hoc scopo lignum lentiscinum, item lignum cotoneum, decoctum instar aliorum lignorum, & propinatum singulariter commendatur in hoc morbo: Porrò gelatina C. C. parata vel insuccata cum ▽ cinamomi, à Lindano in tali casu tanquam experta commendatur.

Denique passulæ singulariter in hoc morbo conveniunt; hæ enim multum faciunt ad laudabilem sanguinis crasin, & æquabilem fermentationem conservandam. Facit huc *obs.* 20. *l.* 22. Foresti, ubi nil aliud ægrum vexavit, quàm talis diarrhœa cruenta, ex sanguine acriore nata.

Nec abludit cura Petri Johannis Fabri, qui notat fluxum hepaticum ex potu ▽æ frigidæ & usu lactucarum cum aceto multo curatum, præmissâ purgatione ex extracto rhabarbari, syrupo coralliorum cum ▽ cinnamomi sæpiùs sumpta.

Quod si suppressa quædam sanguinis excretio malum induxerit, hac in ordinem revocata, & intereà venæ sectione revulsoriâ institutâ, curetur malum.

Quod si tandem impedimentum sanguinis circulo ex infarctu aut tumore visceris injiciatur, hoc, quantum possibile, sublato, & venæ sectione revulsoriâ administratâ, fluxus cruentus sufflaminandus erit.

ARTICULUS IV.
De
Hæmorrhoidibus.

AD fluxus cruentos pertinent etiam affectus hæmorrhoidales. Hæmorrhoides, quoad vim etymi, nihil aliud notant, quam quemcunque sanguinis fluxum; propriè tamen usurpatur tantummodò de fluxu sanguinis ex externis venis intestini recti, vocatur **die güldene Ader**/ quia solùm ad usum ægrorum vasa hæc stillant sanguinem. Dantur quidem etiam hæmorrhoides muliebres, sive evacuatio sanguinis ex vasis externis vulvæ: de quibus tamen, cùm non sint hujus loci, inter morbos mulierum agendum.

Hæmorrhoidalia hæc vasa, ratione insertionis in intestinum rectum, sunt duplices: nempe hæmorrhoides superiores seu internæ, & inferiores seu externæ: externæ extrinsecè podicem lambunt: utræque constituunt arteriam cum ejus socia vena.

Quoad originem, arteria hæmorrhoidalis superior seu interna oritur ex arteria mesenterica inferiore; venæ v. ex ramo splenico venæ portæ: unde dixerunt veteres, sed falsò, per hunc ramum evacuari splenem per hæmorrhoides, cui tamen asserto repugnat lex inviolabilis sanguinis circulationis.

Quoad vasa hæmorrhoidalia externa sive inferiora, horum arteria quidem oritur ex trunco hypogastrico arteriæ iliacæ internæ, venæ verò ex vena cava, nempe ex ductu ejusdem hypogastrico, ex quo etiam vena pudendi, item vena, quæ ad musculum clunium, item vena, quæ ad intestinum rectum derivatur, & hæ sunt hæmorrhoides externæ. Jam verò cum ex hoc ramo hypogastrico, arterioso pariter ac venoso, deriventur etiam in mulieribus vasa ad collum uterinum, per quæ fit excretio menstrua, adeò ut ista vasa hæmorrhoidalia ad anum, & vasa menstrualia uteri oriantur ex uno trunco, exinde facilè patet, quî fiat nonnunquam, ut sæpiùs in mulieribus menstruationis defectus compensetur fluxu hæmorrhoidum. Exemplum vid. in Horstii *obs. lib.* 4. *obs.* 52. *p.* 196. *& Prob. Decad.* 6. *Qu.* 18. *pag.* 91. conf. Bartholinus *in Act. Med. Haffniens. Vol.* 1. *p.* 156 subinde etiam cum mensibus, sed rarò simul fluunt hæmorrhoides. Conf. M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 24. *pag.* 39.

Ante-

Antequam ulteriùs pergamus, melioris doctrinæ ergò ante omnia differentiæ hæmorrhoidum sunt attendendæ: nempe hæmorrhoides in genere sunt vel furentes, vel fluentes: illæ sunt dolentes, & alio nomine dicuntur cæcæ, ex eo, quoniam non sunt apertæ, sed osculis quasi clausis connivent; unde propter clausuram furibundè dolent & tument. Fluentes, sive apertæ dictæ, sunt, quæ apertè sanguinem fundunt, & nunc confertim rivuli instar, nunc successivè guttatim effundunt: Prius si fiat, signum est affectæ arteriæ: si guttatim & pedetentim effluat, venæ sunt affectæ, sicque fit excretio, màximè si feces alvi ejiciuntur, tunc enim ante excretionem conatus est pressorius. Hæmorrhoides hæ fluentes sunt vel spontaneæ, vel non spontaneæ: Spontaneæ sunt beneficium naturæ se ipsam exonerantis, in morbis chronicis oriuntur, & subinde in apparenter sanis cum euphoria solent emitti, hæmorrhoides non spontaneæ sunt vel criticæ vel morbidæ: criticæ sunt, quæ morbum acutum in declinatione solvunt, adeòque salubres sunt; morbidæ verò sunt, quæ propter quamcunque causam in perniciem ægri in morbi principio oriuntur, irritatâ naturâ ab impetu causæ morbificæ, adeòque sunt nocivæ & p.n. hæmorrhoidum fluxus subindè est frequens viris, rarò quidem nostris, magis autem Italis; in his enim hic fluxus hæmorrhoidalis quasi vicarius est menstruationis muliebris. Hinc enim prostant exempla virorum, per statas periodos hæmorrhoidum fluxum patientium, ita ut interdum singulis mensibus, interdum singulis septimanis, nonnullis in viris redeant: ob id etiam alio nomine hæmorrhoides fluentes dividuntur in erraticas, quæ insalubres, & periodicas. Erraticæ sunt, quæ nullum certum recursus tempus observant: Periodicæ, quando eædem, certâ & singulari periodo, recurrunt: qualis periodiationis hæmatodes exempla in viris videb. in M.A.N.C. *Ann.* 4. *Observat.* 44. & 69. item in Amato Lusitano *C.* 5. *Cur.* 3. imò, quod in quibusdam viris suppressus menstruus hæmorrhoidum fluxus periculosam hæmoptysin in iis induxerit. Mulieribus etiam interdum accidunt hæmorrhoides, sed tunc temporis ut plurimum ex conjunctæ sunt, cum vitio mensium, quod vel supprimantur, vel naturali regula emanserint: in his autem subjectis, nunc certus ordo observatur, nunc sunt sine ordine. Aliquot scio exempla, quòd in habitu corporis succulentiore & turgidiore partium post 49. annum, quando naturaliter fluere desinunt menses, superveniat fluxus hæmorrhoidum periodicus, ita ut, cùm in his certa periodo fiat evacuatio per uterum, nunc naturaliter cessantem insequatur hæmorrhoidum fluxus. Imò interdum à junioribus ex mensium obstructione præternaturali oriuntur hæmorrhoidales fluxus, fluentes periodicè, qualia exempla subministrat Horstius *l.* 5. *Observat.* 45. In gravidis pariter, quibus naturaliter connivent menses, interdum superveniunt hæmorrhoides fluentes: exemplum habet Schenckius *l.* 3. *Observ. de hæmorrhoidibus*. Observatur tamen etiam in pueris talis fluxus, vid. M.A.N.C. *Ann.* 4. *pag.* 299. Id quod fluit per apertas hæmorrhoides, ordinariò est sanguis, similis cætero in corpore sanguini, adeòque nunc floridus, nunc obscurus, nigricans: interdum tamen loco sanguinis etiam alii excrementitii succi, v.g. humor, vel albidus & aquosus, nonnihil viscidus, aut etiam aliæ variæ ▽ositates, sub hæmorrhoidum forma per has venas emulgi solet; quæ ipsæ mucositates hæmorrhoidales sunt similes fluori albo in mulieribus, qualis hæmorrhoidum fluxus nothi, ut sic dicam, exempla videb. in Sennerto, *ubi de hæmorrhoidibus p.* 427. item Schneidero 3. *l. de Catarrh. c.* 7. *p.* 270. *& seqq.* item M.A.N.C. *Ann.* 1. *Observ.* 75. *pag.* 180. Interdum etiam aqua citrina & loturæ carnium similis, aut similis aquositas, effluit in istis hæmorrhoidibus, quas vesicales appellant: vid. Forestus *l.* 23. *Obs.* 5. sic fluxum hæmorrhoidum ichorodes, ejusque curam, videbitis in Velschii *Hecatost.* 2. *p.* 62. Sic & seri acerrimi fluxus per hæmorrhoides in quodam arthritico observatus fuit.

Effluunt autem interdum hæmorrhoides spontè citra arbitrium aut intentionem ægri: observavit tamen contrarium Panarollus *Pentec. Observ.* 47. de quodam, qui, si voluit, ex intentione intensè potuerit promovere & sistere hunc fluxum hæmorrhoidalem.

Quod attinet hæmorrhoides furentes seu cæcas: hæ sunt nihil aliud, quàm incipiens inflammatio ani; ordinariò enim ferè insequuntur se mutuò, ex impedito sanguinis fluxu & refluxu per venas hæmorrhoidales: sanguis enim evacuandus, dum propter clausuram osculorum in istis vasis, & fibrarum vellicatarum stricturam, non potest excerni, nec remeari, necessariò stagnat, stagnatione partium porulos arctat, & in iis subsistit, atque sic tumorem ac inflammationem inducit; unde hæmorrhoides interdum suppurantur, & in abscessus ani periculosos degenerant, talis ergò cæcarum hæmorrhoidum status est admodum dolorosus, adeò ut in tali casu ægri dicant, eas esse ita dolentes, quasi perforetur podex ferro candente: & quando volunt excrementa alvi excernere, propter ingentem dolorem sæpiùs animi patiuntur deliquia: imò dum internæ ita affectæ sunt hæmorrhoides, ex præterlabente stercore interdum tales oriuntur dolores, ut etiam convulsiones superveniant: Scio ego exemplum mulie-

ris

ris hoc in loco, quæ, quando volebat excernere alvi excrementa, in animi deliquium cum faciei tumore, rubore & incalescentia incidebat ex iisdem hæmorrhoidibus cæcis: simul ac verò excreta fuerunt stercora, cessabant omnia talia symptomata: conf. Bartholinus *C.* 4. *Histor. Anat.* 40. *p.* 320. Externæ taliter affectæ præter dicta symptomata, tam sessionem quàm ambulationem admodum molestam reddunt.

Hæ venæ ergò hæmorrhoidales cæcæ ex sanguine stagnante, & in hoc loco coacervato, sæpè insignem contrahunt tumorem, imprimis in externis, qui tumor subindè ad insignem magnitudinem foràs prominet, adeò ut referat Lindanus in coll. manuscripto super Hartmannum, se observasse hæmorrhoides cæcas in tantum tumorem auctas, ut pugni instar extra anum foras prominerent. Sub isto tumore subindè variam magnitudinem atque figuram vasa hæmorrhoidalia repræsentant, undè à figuræ varietate etiam varia nomina sortiuntur, & prout vel verrucas vel uvarum baccas, mora, ficus, &c. repræsentant, etiam hæmorrhoides nunc verrucales, nunc uveæ, nunc ficales, aliàs mariscæ, appellari solent. Tumor ergò hic variformis cum sit, cauto opus Medico est, ne confundantur hæmorrhoides dolentes cum verrucis, cristis aut condylomatibus ani: de quibus vid. Riverius *in Praxi p.* 417. Tales hæmorrhoides cæcæ & tumentes nunc spontè disparent, nunc perseverant, nunc aperiuntur, nunc fluunt: Imo si sanguis stagnans non discutitur, aut dissolvitur, spontanea coagulatione indurantur & in perfectos scirrhos abeunt, qualia exempla non sunt pauca; vel suppuratæ degenerant in abscessus, ex quibus oriuntur ulcera mali moris, & non rarò fistulæ. Prostat exemplum intestini recti ex tumore hæmorrhoidum cæcarum scirrhosi, imprimis è Sanchez *in obs. pag.* 377. de muliere mortua ex hæmorrhoidibus cæcis diuturnis, quæ ipsa post mortem dissecta ostendit intestini recti terminum 6 digitorum longitudine ad anum usque scirrhosum & induratum; simile exemplum vid. in Riverio *l.* 3. *obs.* de dolore & inflammatione hæmorrhoidum, in tumorem durum degenerantium. Item hæ hæmorrhoides cæcæ ex sanguinis inclusi constitutione nunc mites sunt & benignæ, nunc malignæ, cancrosæ, gangrænosæ, &c. Effluunt autem hæmorrhoides imprimis citra voluntatem aut intentionem ægri, & sponte naturæ: nihilominus consuetudo, ceu altera natura, est adeo potens, ut etiam hæmorrhoides voluntariò fluentes reddere queat: Exemplum habet Panarollus *Pent.* 2. *Obs.* 47. de sene, qui cùm jam juvenis laborasset fluxu hæmorrhoidum salutari, in tantum sibi reddidit familiarem eundem, ut, cùm in senectute se aliquo modo malè haberet, pro voluntate intensè potuerit promovere & sistere hunc fluxum hæmorrhoidalem, prout ipsi libuerit. Sane crebrior recidiva hæmorrhoidum cæcarum, it. earum genesis in gravidis & difficulter parientibus se instar varicum habere videtur. vid Velthusius *de liene p.* 94.

PARS AFFECTA.

Subjectum est podex seu inferius orificium intestini recti ratione vasorum sanguifluorum.

CAUSÆ.

Causæ affectuum hactenus recensitorum hæmorrhoidalium, ut sanguis vel fluat vel stagnet, sunt vel internæ, ita ut quasi sua spontè superveniant, vel externæ, dum variè afficiuntur ista vasa ab externis occasionibus.

Quoad causas internas: quocunque modo accidunt hæmorrhoidalia pathemata, omnia sunt præter naturam, cùm hæmorrhoidales affectus naturaliter nemini contingant, adeòque semper eorum affectus præsupponat statum p. n. & morbidum. Hinc sicuti mulieribus vitio mensium supervenire solent, ita viris non nisi hypochondriacis, aut exinde scorbuticis vel spleneticis; uno nomine: melancholicis affectibus ab acido vitioso natis, accidunt. Hinc rectè notat Forestus *lib.* 23. *obs.* 5. *in schol.* quod iis, qui laborent hæmorrhoidibus, color faciei ad viridem nonnihil colorem declinet, teste Avicenna: id quod in multis aliquando advertentes, solo hoc signo inducti, eos hæmorrhoidibus laborare pronunciavimus. Nempe semper præsupponitur vasorum illorum stimulus vel irritatio, vel spina iisdem infixa, h. e. fermentum ⊖inum in sanguine ejusque sero præternaturale, quod quacunque occasione vel hæreditario ex vitio, vel ex præcedaneis causis morbosis contractum, nunc externæ occasionis, nunc solennis cujusdam sanguinis evacuationis suppressæ causa, ad ista loca delatum, vellicando loca ista sensilia, imò & fibrarum nervearum stricturâ, sanguinis stagnationem seu coacervationem, hinc tumorem plus minus inflammatorium, tandem dolorem intensissimum ac fluxum infert; uno nomine: quæ sunt causæ, quare subinde crebriores & chronicæ hæmorrhagiæ narium sive habituales aliæ sanguinis evacuationes quosdam affligunt, eæ etiam sunt causæ hæmorrhoidalium pathematum, cum non, nisi excretionis loco, differant. Conf. de tali fermento vitioso elegans consilium Cnöffelii in M. A. N. C. *Ann.* 5. & 6. *Append. pag.* 1.

Quoad causas externas: sunt eæ variæ, motus nempe aut agitatio sub equitatione vel vectio-

vectione paulò laboriosior, cursus diuturnus, saltatio, & similia. Fœminæ etiam in ultimis gravidationis mensibus, aut etiam, ubi difficili laborant partu, cæcas incurrunt hæmorrhoides; in utroque enim casu motus sanguinis circa uterum & anum nonnihil impeditur, partim vasa propter uterum angustata, in causa sunt, quòd tumeant vasa hæmorrhoidalia; cùm podex imprimis non parum patiatur, & ita occasio subministretur, ut stagnet in venis hæmorrhoidalibus, utut non observarim ex tali casu natas hæmorrhoides, nisi in istis, qui ad hypochondriaca seu melancholica pathemata sunt proclives. Ac sanè, quò crebriùs pariunt mulieres, eò magis hos affectus exasperant. Purgationes quoque vehementiores non rarò inducunt hæmorrhoidalia pathemata, partim ac præcipuè, quando particulæ medicamenti purgantis resinosæ acres intestino recto visciditate suâ pertinaciùs adhærent, illudque stimulant, partim quando purgatione acres & ⊖ini evacuati humores circa intestinum rectum non rarò dolores excitant. In specie hîc accusari solet aloë, quasi venarum ora aperiat, & hæmorrhoides cieat. Effatum hoc est Arabum, à Leonhardo tamen Fuchsio, & Johanne Jacobo Manardo, minus Arabibus faventibus, hoc rejicitur: sed revera commune hoc est quibusvis purgantibus magis resinosis, ut in dispositis hæmorrhoides concitent: Sic Manardus *in Epistol. Medicin. l.* 12. *Epistol.* 3. *pag.* 226. ex potu rhabarbari id observavit in viro; quod etiam de sennatis & scammoniatis à se observatum refert Scultetus *in Armam. Chirurg. Observ.* 76. Nimia etiam sanguinis intestina commotio, v. g. à nimia iracundia, uti quibusdam hæmorrhagias narium, ita prædispositis ex causa interna, vel ex vasorum & intestini recti relaxato tono hæmorrhoidales affectus infert.

DIAGNOSIS.

Quoad signa lumborum dolor sine manifesta causa ex febre, hæmorrhoidum instantium est signum: vid. Gabelchoverus *Cent.* 2. *Curat.* 65. *Annotat. pag.* 98. Distinguendus ante omnia fluxus hæmorrhoidalis verus à diarrhœa cruenta scorbuticorum, quæ aliàs vocatur dysenteria scorbutica mendosa: de quo videndus in specie Horstius *l.* 7. *observ.* 38. *pag.* 393. & 394. ubi fit mentio fallacis hæmorrhoidum fluxus, scorbuticis familiaris: qui ipse in hoc differt à vero fluxu hæmorrhoidum, quod hæmorrhoides veræ attritu excrementorum imprimis aperiantur, & etiam cum excrementis unà sanguis evacuetur: ob id etiam rarò solet excerni sanguis, antequàm excrementa prodant: sin verò fiat, ut promiscuè excernatur sanguis tàm ante quàm post excrementa; vel etiam longè post excretionem sine dolore, torminibus, &c. copiosus sanguis effundatur, tunc suspicionem potiùs esse, numne sit scorbutica evacuatio, quam fluxus hæmorrhoidalis? alias color faciei ad viriditatem inclinans pathognomonicum signum est hæmorrhoidibus laborantium, teste Foresto. Interdum instante hæmorrhoidum fluxu occiput & cervix valde dolent, dolorque per totum dorsum descendere videtur, qui hæmorrhoidibus fluentibus evanescunt.

Deinde signa hæmorrhoidum tumentium distinguenda à condylomatibus, cristis, verrucis, & aliis ani affectibus: vid. imprimis in Riverii *Pr. pag.* 417. *de hæmorrhoidibus cæcis l.* 10. *cap.* 11. Nempe à Rhagadibus distinguuntur, quod hæ sunt fissuræ ulcerosæ; à condylomatibus, quatenus hæc rugarum podicis intumescentiæ oblongæ ejusdem cum reliqua illius substantiæ sint, & extra venarum quoque loca compareant; cùm hæmorrhoidum eminentiæ magis rotundæ, nigræ, & in venarum tantùm extremitatibus existant; à thymis sive verrucis, quod hæ sint tubercula exilia & carnosa: qualia etiam in genitalibus utriusque sexus ab impuro coitu exoriri solent, flores thymi figurâ æmulantia, coloris candidi aut subrubri ac doloris expertia; à ficis, quatenus, quamvis hi tumores pariter lividi & dolorosi sint, carnosi tamen magis observantur, cùm hæmorrhoides nihil, nisi venæ sanguine turgidæ sint.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: certum est, hæmorrhoides tàm fluentes quàm furentes esse præternaturales.

Observanda autem distinctio hæmorrhoidum suprà allegata: nempe criticæ aut spontaneæ, non nimiæ, sed parcè, debitè & periodicè fluentes, sunt saluberrimæ: nam teste experientiâ & autoritate veterum præservant & curant morbos, vulgò melancholicos dictos, aliosque graviores chronicos: uti sunt affectus hypochondriacus, mania, melancholia hypochondriaca, scorbutus, scirrhi ac tumores viscerum, & similia mala, & quando fiunt loco menstruationis muliebris, sunt similiter salutares. Sic exempla virorum longævorum ex hæmorrhoidum periodico fluxu videb. in M. A. N. C. *Ann.* 2. *Observat.* 192. *pag.* 294. *Ann.* 4. & 5. *Observat.* 44. *pag.* 39. & *Observ.* 69. *pag.* 57.

E contrà clausæ vel intempestivè suppressæ dictos morbos exasperare solent; sicuti in scorbutico suppressæ hæmorrhoides mortis causa observatæ vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *Observat.* 331. *pag.* 543. Hippocrates *l.* 4. *epid.*

t. 31. *& l.* 6. *Aphor.* 12. Horstius *l.* 2. *Observat.* 26. & Highmorus *Anat. pag.* 256.

Hinc suppressæ hæmorrhoides, quæ semel ac iterum fluxerunt, nunc fovent, nunc exacerbant chronicos morbos, præsertim arthritidem, quæ ab iisdem fluentibus non parum levatur.

Verùm ubi fluxus hic fuerit nimius & copiosus admodum, eadem imminent pericula, quæ hæmorrhagiam nimiam quamvis solent insequi; nempe universum corpus debilitat, ad hydropem, tabem, similesque affectus disponit, in specie viros ad exercitium Venereum omninò impotentes reddit; conf. hîc Hippocrates *Sect.* 6. *Aphor.* 11. 12. *&* 21.

Imprimis notandum est, quod diuturnas curanti hæmorrhoides incumbat, ut una harum servetur aperta, quia aliàs varii morbi imminerent corpori: conf. Deodatus *in valetud. pag.* 93. item Horstius *in Probl. Decad.* 6. *Quæst.* 8. *pag.* 71. quod illustrat *Observat.* Amati Lusitani *Cent.* 5. *Curat.* 3. ubi ex menstruo hæmorrhoidum fluxu suppresso copiosus sanguis per os effusus fuit, & alius menstruum sanguinis sputum exindè contraxit. Atque hoc imprimis evenit, quando simpliciter stringuntur vasorum ora, sine fermenti interni, sanguinem agitantis & dicta pathemata inferentis, correctione.

Hæmorrhoides cæcæ malè curatæ, seu ubi jam adest inflammatio, non rarò dant ulcera, quæ facillimè degenerant in abscessus, ulcera, & interdum fistulas incurabiles, in Anglia malum molestissimum, interdum lethale.

CURA.

In cura primariò attendendus est naturæ motus, & constitutio subjecti plus minus vel sana vel morbida, hoc est, chronicis affectibus plus minus obnoxia: natura enim sola in quibusdam subjectis statuque minus naturali hunc motum & evacuationem in salutem horum instituit, ut nempe majora mala avertat. Hinc

1. Hæmorrhoides fluentes seu fluere consuetæ, ut suo tempore fluant, conservandæ; quia mitigant majores morbos chronicos.
2. Hæmorrhoides consueto fluore suppressæ, sive in cæcas degenerantes, aperiendæ.
3. Hæmorrhoides nimium fluentes moderatè sistendæ.
4. Nunquam fluere consuetæ, rarò; aut in chronicis saltem affectibus, in quibus apparet motus naturæ ad hæc vasa, & in subjectis tantùm tali evacuatione opus habentibus, aut eam facilè ferentibus, præsertim ubi suppressâ solenni sanguinis evacuatione natura quasi sponte eò inclinat, aperiendæ.
5. Hæmorrhoides cæcæ si non fluxerint, vel non ex usu sit, ut fluant, aut resolvendæ aut discutiendæ, aut si aliàs fluxerint, aperiendæ.

Semper verò earum dolor inflammatorius sistendus. Ergò tria saltem remediorum genera pro curandis hæmorrhoidalibus affectibus locum habent:

1. Quæ eas aperiunt.
2. Quæ eas claudunt.
3. Quæ appropriata & anodyna dolentes discutiunt.

Pro istis scopis ritè obtinendis notandum in genere, quod pro curandis hæmorrhoidibus nimis apertis omnia conveniant illa remedia, quæ in diarrhœis, dysenteriis, vel ipsa cholera, aut etiam aliis quibusvis hæmorrhagiis, specificâ conveniunt virtute. Cæcis verò omnia illa exactè conveniunt, quæ vulgò in morbis spleneticis, & referandis viscerum obstructionibus laudari solent.

Moneo autem, hæmorrhoidalia pathemata, sive fluant sive non fluant, existere non in exactè sanis, sed qui inclinant ad affectus hypochondriacos, ita ut hæmorrhoides sint consequens talium affectuum hypochondriacorum, hinc rectè dicunt Practici: *Hæmorrhoides in sua radice magnam habere cognationem cum affectu hypochondriaco:* Conf. *Miscellanea curiosa medica, anno* 3. *Observat.* 22. *pag.* 40. i. e. hæmorrhoides corpore sano constituto non apparentes, sunt signum deficientis plus minus sanitatis, & hypochondriacorum affectuum quasi consectarii: adeòque remediis huic appropriatis, in specie Martialibus, & hinc vegetabilibus amaricantibus aromaticis, eorum radicalis cura tractanda est, eô ferè modô, ac in genere morbi chronici & vulgò dicti splenetici tractari solent. Martialia enim fluentes sistunt, & cæcas vel faciunt, ut dispareant, vel aperiunt, quod observatum est in liquore ♂is ☉lari. Cum his usurpentur simul appropriata, ut scrophularia, millefolium flore albo, crassula, pilulæ de bdellio. Conf. Wedelius *Oper. pag.* 124. *&* M. A. N. C. *Ann.* 3. *Observ.* 22.

In genere Martialia & hinc appropriata in hæmorrhoidalium affectuum cura utramque absolvunt paginam. Martialia quidem una eademque citra adstringendi vel aperiendi respectum promiscuè in quibusvis hæmorrhoidum pathematis conveniunt: quatenus acidum specificè peccans in sui fonte corrigunt, & alterant, unde effectus ejus morbosi facilè cessant; hinc liquor Martis ☉laris vel

vel solutio Martis cum succo cydoniorum, item in gravioribus malis acidularum usus conducit. Externè verò imprimis conducunt Saturnina, in parte affecta acidum peccans absorbentia, & corrigentia: unde omnia linimenta & unguenta in mortario plumbeo bene subigi debent, & liquidis externis cerussa vel saccharum Saturni addatur.

Quoad media, cæcis aperiendis convenientia, consultum est, ut, antequam applicentur aperientia, præmittantur emollientia hæmorrhoides cæcas, balnea nempe aut semicupia emollientia, item fomenta, imprimis parata ex lacte tepido, vel solo, vel cum emollientibus bullito; observante id Zacuto Lusitano *in sua Praxi*, emollitæ verò aperiuntur vel applicando hirudines, vel fricando foliis ficus recentibus modicè tritis, quæ forti impressione lac acre ac ferè causticum plorant, vel si hoc non sufficiat, illinuntur commodè cum succo cyclaminis, eôque vel solo, vel cum succo betæ misto, imprimis ubi jam adsit inflammatio, vel dolor nimis urgeat. Vid. Henricus ab Heer *in Observ. oppidò rar.* 6. vel recipiantur alia acria, ut succus ceparum recens, vel solus, vel cum aloë sub forma linimenti mistus: item succus ari, bryoniæ, centaurii minoris, &c. externè illitus, easdem aperit, suppositoria etiam ex radice cyclaminis facta, hæmorrhoides insigniter stimulant, ut aperiantur, vel ex hiera picra cum pulvere colocynthidos & melle parata: ℥ colocynthidos, aut solus, aut etiam adjecto felle bubulo, aut felle porcino, cum melle l. ☿, amygdalarum amararum permistus in consistentia linimenti; cancri itidem fluviatiles in oleo cocti ad mellis consistentiam, & imprimis in metu inflammationum conveniunt.

Tandem linimentum ex medulla colocynthidis, cum oleo amygdalarum amararum probè mista, illitum etiam easdem reserat: item cataplasma factum ex stercore columbino, cum semine staphisagriæ & lupinorum, similiter applicari potest. Succus & pulpa galiopsidis furentes hæmorrhoides aperit. Valdè quoque commendatur ad obstructas hæmorrhoides, quod sequitur:

℞. ⊡*æ vetustæ & sanæ bonam partem:*

Quæ bulliat ad minimum per horam unam; despumetur & purificetur, addendo in fine

Urticas parvas s. galiopsides incisas:

Subigantur & firmiter exprimantur.

Quod si calor adsit hæmorrhoidum, simul addenda est ▽ *Rosarum*: sin verò adsit simul pruritus hæmorrhoidum, addendum nonnihil de succo limonum, vel aceto destillato, vel aceto rosaceo.

His ita permistis æger collocetur in sella, & foveatur linteo multiplici, fotu isto calidissimè imprægnato: quæ lintea tàm diu novo fotu calido imprægnata admoveantur subinde, donec hæmorrhoides aperiantur.

Denique inter aperientia hæmorrhoidum ora, & quæ fluxum earum promovent, nil melius est applicatione hirudinum venis ani. Modus applicationis est: Illinatur locus cum aqua dulci saccharata, vel lacte tepido, vel sanguine animalium recenti, ut faciliùs hirudines allectentur: si sufficienter suxerint, adspergantur ⊖e communi, cujus acrimoniam sentientes decidunt: vel illinatur locus ▽ absinthii: si interdum introrepant in anum, tunc ne internè suctu malum inferant, injiciatur clysma ex ▽ ⊖ita, tunc à tali clysmate hirudines decidunt, & unà cum clysmate ejiciuntur. Conf. Sennertus *l.* 3. *Prax. ubi de hæmorrhoidibus Quæst.* 3. Quod si verò profundiùs delitescant vasa hæmorrhoidalia, ac præsertim superiora, ita ut commoda hirudinum applicatio fieri nequeat, imitemur Zacutum Lusitanum *l.* 2. *Pr. Admir. Observat.* 83. qui docet: quomodo hæc per cucurbitulam applicatam commodè manifestandæ sint? quæ aliàs supra genua in parte externa applicatæ in hæmorrhoidibus suppressis conveniunt.

Quoad interna remedia, promovent hæmorrhoidum fluxum remedia aloëtica quæcunque; hinc pilulæ aloëphanginæ, & elixyr proprietatis, & similia, item mirrha, quoscunque sanguinis fluxus promovent; item quæcunque purgantia acriora & magis resinosa commodè usurpari assolent. Fluentes hæmorrhoides sive apertas quod attinet, si non ritè fluant, modò dicta easdem promovent; in specie fotus ex emollientibus: sin verò nimis fluant, in tali casu supprimantur. Supprimuntur tàm remediis internis quàm externis. In fluxu hæmorrhoidum nimio corpus exactè purgandum est, vid. *Pharos Medic. pag.* 429. idque speciatim, ubi vel seri copiosioris aut acrioris aut scorbuti tinctura imbuti occasione fluxus exacerbatur, & hoc rhabarbaro, vixque alio remedio, imo & in gravidis. Conf. *Act. Medic. Hafn. vol.* 5. *pag.* 157. Tamarindos commendat Riverius ad hæmorrhoides fluentes: item cimæ quercus, exque his parata conserva & syrupus: Decoctum ligni lentiscini præservat à nimio fluxu hæmorrhoidum: syrupus de rosis siccis, utut vulgaris, est tamen efficax; Borellus namque *lib.* 4. *Observat.* 58. refert, quod hæmorrhoidum fluxus nimius ad ℔ x fuerit sedatus per syrupum hunc aliquoties adhibitum: Syrupus & succus portulacæ, myrtinus & cydoniorum sunt convenientes: succus urticæ majoris ad ℥ij vel tres.

tres haustus, est experimentum Riverii *C.* 4. *Observ.* 81. item alius irritis succus stercoris asinini haustus, aut ex hoc paratus syrupus est optimum adstringens, decoctum sanguisorbæ in potu ordinario aliquamdiu continuatum experimentum est Bartholini *in Act. Medic. Haffniens. volum.* 1. *pag.* 165. Dens equi marini præparatus & assumptus fuit D. Michaëlis secretum; ex quo dente etiam curabat fieri annulos pollici pedum applicandos, quibus hæmorrhoides felici cum successu compescere solebat: ossa microcosmi præparata; item trochisci de carabe, quæ à ℈ß ad ʒj. usurpari possunt, conveniunt: item de 🜃 sigillata, & in genere omnia ea remedia, quæ infrà ad hæmorrhagias nimias laudantur itemq; suprà de vomitu sanguineo fuerunt comendata ac ferè vi acidi absorptivâ simul instructa sunt, hîc optimè conveniunt, speciatim Martialia omnia, quæ uti acidum hypochondriacum absorbent, ita hoc ipso in ⊖li quasi naturam degenerant, & alvum suaviter apertam servant, dum simul sanguinem coagulando, excretiones ejus quascunque, & speciatim per hæmorrhoidalia vasa, sistunt, ut Ræ Martiales, ℞ ♀is ⊖li, ℞ ⊖li ♂ Zwelfferi, ℞ antiphthisica, liquor ♂is ☉aris, crocus ♂is 🜃atus, lapis hæmatites & similia.

℞. ▽ *plantagin.*
portulac. aa ℥iß.
Ræ ♀is ⊖li ʒiß.
laud. opiati gr. iij. l. jv.
syr. corallior. ʒvj.
M. f. Potio: S.
Anhaltend Tränklein.

Speciatim etiam pilulæ de bdellio dosi ʒj. subinde usurpatæ, mirabiliter nimium hæmorrhoidum fluxum sistunt: id quod imprimis videri potest apud Solenandrum *in Praxi S.* 4. *Consil.* 20. item Forestus *lib.* 23. *observat.* 5. unde quidam non sine successu adhibent suffitum de bdellio.

De opiatis, quo pertinet theriaca, etiam internè contra hæmorrhoides fluentes usitatis, taceo, cùm per se nota sint.

Externè, quæ hæmorrhoidum nimium fluxum sistunt, sunt suffitus nidorosi & olidi, ut suffitus picis, carbonibus ardentibus injectus, exceptus in sella perforata; vel ex thure & mastiche ano exceptus: vid. Riverius: spongia ista terrestris, crepitus lupi dictus, meritò commendatur à Solenandro, qui siccatus & vasis hæmorrhoidalibus nimis apertis admotus non tantummodò sanguinem fluentem sistit; sed etiam partes jam exulceratas optimè sanat. Vid. Scholzius *Consil.* 202. Probati sunt sacculi Rulandi, qui ex glandibus contusis & foliis quercus, formentur interpassati, injiciantur in + fervidum, quorum unus post alterum calidè podici applicetur, continuato usu: item pulvis ex subere usto & mumia applicatus: pulvis bufonis combusti, vel pulvis ranæ terrestris applicatus hæmorrhoidibus, easdem stringit: item fuligo furni splendens, conquassata cum albumine ovi, ac postmodum cum telis aranearum in forma linimenti hæmorrhoidibus nimium fluentibus applicata, fluxum hunc similiter cohibet. Est experimentum Helidæi Paduani. De pulvere sympathetico res nota est. Polygonum sub axillis positum laudatur à Wedelio in M.A. N.C. *Ann.* 3. *observat.* 22. Sunt, qui recipiunt sanguinem recenter excretum, in lamina ferrea benè calefacta exsiccant & pulverisatum inspergunt hæmorrhoidibus fluentibus, & sic subitò sistunt, quod observavit Rhumelius. Pinguedo etiam anguillæ, quæ, dum assatur, exstillat, non saltem egregium est contra dolores hæmorrhoidum remedium, sed & nimium fluorem optimè sistit. Hartmannus commendat cingulum ex helleboro nigro. Verùm eò magis commendarem elleborum album, cujus folia sunt instar plantaginis nervea: ex his linteo insutis factum cingulum lumbis applicatum, est singulare experimentum Lindani contra fluxum hæmorrhoidum & mensium, cujus felicem successum aliquoties observatum in Collegio suo confirmat; imprimis si adhuc pulvis subtilissimus de corticibus quercus adspergatur, qui instar pollinis adhæret, & aliàs in dysenteria est magnum remedium. Tandem ⊽ ⊖li dulcis ritè edulcorata, vel sola cum bombace applicata, vel cum albumine ovi subacta, aut cum succo plantaginis in linimenti consistentiam redacta, & ita applicata, egregiè confert: item

℞. *Unguent. de liquirit.*
ℴℴ *hyperic.* q. s.
Misc. pro *Linimento*: S.
Linderend Sälblein.

Vel unguentum de lithargyrio vel tutia, cum cinere ostrearum subactum, compescit nimium hæmorrhoidum fluxum; item suffumigium rasuræ ungulæ equinæ.

Venæ sectio in brachio, quam quidam usurpant, non adeò necessaria videtur, nisi forsan occasione solennis suppressæ sanguinis evacuationis hæmorrhoidū nimius metuatur fluxus. Quando autem V. S. locum habet, tum in corpore pleno superiores potius venæ aperiantur, quàm inferiores, (v. g. in tumore

re nimio plus minus inflammatorio, aut dolore nimio, cujus occasione alia metuenda symptomata, aut nimio etiam fluxu: &c.) potissimum si hæmorrhoides non sint provocandæ; venis namque malleoli apertis, interdum sanguis magno cum impetu ad partem affectam ruit, unde exacerbatur malum, & inflammatio aut gangræna accedit. Alias corpore non æquè pleno, aut sanguine non adeo turgescente, revellendum ex salvatella, antequam hirudines applicentur. Vid. Rhodius *Analect. p.* 485. & 486. Quod si verò hæmorrhoides cæcæ non aperiendæ, nihilominus tamen admodum dolentes & tormentantes discutiendæ sint, pro sistendo dolore anodyna, ut lac, opiata, decoctum foliorum hyoscyami in lacte chalybeato, ac similia sub fotus forma, vel cum spongia, vel cum linteolis multiplicatis, calidè applicata egregiè conferunt. Imprimis tamen quædam specifica crebriori experientiâ hîc conveniunt: Probata hîc & momordica, cujus fructus sive poma spinosa & rubicunda in oleo communi, vel lini, vel quod meliùs est, in oleo amygdalarum dulcium infusa, dant nobile 🜖 in specie ad hæmorrhoides cæcas optimum: In muliere quadam, quæ ex mensibus imminutis dolore hæmorrhoidum afficiebatur, feliciter hujus tentavi experimentum. Post momordicâ eminet hic etiam præ cæteris verbascum & ex floribus ejus infusum paratum 🜖. Verbascum certè appropriatissima est planta ad cæcas & furentes hæmorrhoides compescendas. Applicatur variis modis, præprimis in lacte vel in 🜄 ferrariorum vel vino adstringente cocta folia vel flores verbasci instar suffitus, vel fomenti spirituosi in sella perforata. Experimentum hoc est Mynsichthii ad condylomata & hæmorrhoides cæcas; aut flores verbasci & sambuci simul sacculo inclusi pro fomento in 🜄 simplici vel lacte bulliant, & ita applicentur: aut in graviori dolore, ubi verbasci fotus solus non sufficit, imitemur Forestum *l.* 23. *obs.* 6. *in scholiis*, qui feliciter curavit fotu foliorum & florum verbasci sive thapsi barbati in 🜄 cum semine hyoscyami cocti, quo ipso omnis dolor evanuit. Quidam recipiunt lanam verbasci, hanc cum terebinthina miscent in formam pilularum, quibus pro suffitu utuntur ad hæmorrhoides compescendas, id quod experientiâ comprobavit. Quidam etiam pro eodem scopo faciunt cataplasmata ex foliis & floribus dictorum simplicium in lacte decoctis, & applicant cum fructu: Quod si inflammatio præsens, aut hæc multùm progressa sit, convenienter adduntur folia portulacæ.

Post verbascum & sambucum nota sunt folia mandragoræ, item folia solani furiosi, portulacæ, hyoscyami, flores chamomillæ & similia. Post verbascum eminet linaria, cujus 🜖 aut etiam ex linaria, vel sola vel cum floribus chamomillæ, parati fotus, in lacte cocti & applicati, item linimenta, unguenta, &c. cum sevo hircino sunt singularissima specifica Hartmanni *pag.* 198. §. 3. *in Pr. Chym.* Conf. Horstius *l.* 4. *obs.* 50. & Höferus *in Herc. Med. p.* 195.

℞. *HB. linar.* M. ij.
flor. verbasci M. j.
sambuci M. ß.
sem. fænugr.
lini aa. ℥j.
Incis. & contus.

D. S.

Species zur Bähung.

Linimentum in dolore & tumore venarum hæmorrhoidalium plerumque cæcarum inter topica varia palmam sibi præripit, quod paratur ex herbis & floribus linariæ coquendo cum adipe porcino: cui expresso parumper refrigerato vitellum ovi permiscetur, & cum lana aut gossipio parti dolenti applicatur. Hoc linimentum confestim ad miraculum sistit dolores, referente Johanne Wolffio Medico Hassiaco celeberrimo, qui hoc secretum Principi suo Hassiæ Landgravio revelare noluit, donec ipsi annuatim bovem benè saginatum promitteret: Vid. Schönfelders *Histor. p. m.* 50. Volterus in der Hebammen-Schul *p.* 132. laudat seqq.

℞. *HB. linar. cum flor. lut.* M. ij.
hyosc. M. ß.
🜖 *rosar.*
verbasc. aa. ℥iij.
butyr. rec. ℥v.
Coqu. & exprim. per pannum: fiat denuò adjiciendo
fol. linar. M. j.
Exprime & adde
vitell. ovor. no. ij.
Misc.

℞. *HB. linar.* M. ij.
flor. verbasci M. j.
samb. M. ß.
sem. fænugr.
lini à ℥j.
Incisa & contusa

D. S.

Species zur Bähung.

Coquantur in 🜄 vel lacte.

Decoctum fundatur super lateres calefactos, in sella perforata excipiatur suffitus; pòst huic decocto immittuntur linteamina, & sub forma fotus humidi applicantur.

℞. *Ungu. de linar.* ℥j.
℅ expreſſ. ſem. hyoſc. ʒij.
ſacchari Saturni. ʒß. ad ℈ij.
M. pro *linimento.*

Liquor quoque ſimpliciter ex floribus linariæ putrefactis egregiè anodynus in hoc caſu colligi poteſt, atque ex floribus ſambuci & verbaſci.

Quidam etiam commendant oleum, in quo baccæ HB. paridis cum modico vino coctæ ſunt, quod dat linimentum reverà elegans, uti in hæmorrhoidibus cæcis ac furentibus in puerpera obſervavit Geſnerus, ac commodè cancroſis hæmorrhoidibus quælibet ex baccis his remedia applicari poſſunt. Pertinet huc ℅ ſeptem florum Mynſichtii, item ℅ ſeminis papaveris & hyoſcyami, in ſpecie ℅ aſellorum, aut etiam ſcarabæorum ſtercorariorum, ex quibus, cum oleo carvi vel lini infuſis, pluribus permiſtis, fiunt olea expertiſſima. Oleum & cineres ſcarabæorum ſæpiùs expertus eſt in cæcis hæmorrhoidibus Bierlingius *in Adverſar. Curioſ. Centur.* 1. *pag.* 49. Urſulæ Carteſiæ, *Principiſſæ Italiæ Patavinæ.* in ſecretis fuit *oleum aſellorum:* Nempe *aſelli* contuſi coquuntur in *oleo violaceo*, aut *lini*, aut quod optimum, cum *oleo nucum expreſſo:* In tali quodam oleo etiam ſine coctione in cucurbita probè clauſa aliquamdiu digeruntur, hinc ℅ ex iis exprimitur: eodem modo cum ſcarabæis ſtercorariis ℅ & linimentum anodynum ad hæmorrhoides expertiſſimum parari poteſt, quod valdè commendat Solenander *S.* 4. *Conſ.* 20. Quidam parant unguentum ex modò dictis oleis, quod externis hæmorrhoidibus commodè poteſt illiniri; in hæmorrhoidibus verò intus latentibus ſub forma ſuppoſitoriorum immitti, ut pertingat ad partem affectam, hoc modo:

℞. *Aſell. contuſ.* ℥j.
℅ violac. ℥ij.
Coqu. & colentur, add.
Ceræ ℥ß. plus minus, prout magis vel minus deſideramus unguentum fluidum vel craſſum. M.

Conf. Fonſeca *l.* 1. *Conſ.* 27. & Borellus *C.* 1. *Obſerv.* 63. Oleum Buxi inſigne eſt anodynum, propter quam cauſam etiam applicatur hæmorrhoidibus dolentibus.

Tandem in uſu etiam ſint contra dolorem & tumorem hæmorrhoidum cæcarum mucilagines ſeminis pſyllii, lini, cydoniorum, nunc ſolæ, nunc cum ſaccharo Saturni & camphora pauca miſtæ: quibus etiam parum opii addi poteſt in graviori dolore, & ita applicari. Dictis mucilaginibus in ardore ac inflamatione commodè adduntur ſuccus portulacæ, ſuccus medii corticis ſambuci: Vel

℞. *Mucil. ſem. pſyll.*
cydonior.
Mucil lini aa. cum ▽ *roſar. par.* ℥ß.
butyri rec. non ⊖iti ℥j.
vitell. ovor. no. ij.
℅ roſac. complet. parum.

Agitentur in mortario plumbeo ad colorem lividum uſque, f. l. a. linimentum, S. Lindernd Sälblein.

Vel

℞. *Mucil. rad. alth.*
ſem. cydon.
lini ā *c.* ▽ *roſar. parat.* ʒiij.
℅ ovor. ʒij.
expreſſi ſem. hyoſc. ʒiß.
M. f. *linimentum in mortario plumbeo.*

Oleum enim ovorum in mortario plumbeo agitatum, dolorem maximè lenit.

℞. *Mucil. ſem. cydonior. c. ſperm. ran. extr.* ℥j.
V. camphorat. ʒij.
ſacch. Saturni ʒj. M.

Quo linteum humectatum applicetur crebriùs.

Balſamum ♁is ad extra, i. e. cum oleo hyperici, aut nucum, aut ſeminis papaveris expreſſo paratum, eſt nobile experimentum Rulandi contra hæmorrhoidalia pathemata: cui aſſentitur Fonſeca, interim tamen in hujus defectu & balſamum ♁is terebinthinatum non incongruum eſt. Poſterior hæc compoſitio paulò acrior eſt: addatur ergò saccharum ♄ni vel camphora. In hæmorrhoidibus cum inflammatione, gangræna incipiente, ac tumentibus pugni inſtar ſequenti linimento uxor Monſieur Navarret ſeptimanæ decurſu reſtituta eſt:

℞. *℅ ovor.* ℥j.
balſ. ♁is.
℅ Philoſ. aa. ℥ß.
Miſc. pro *Linimento.*

Videatur Blegny *Tom.* 1. *Obſervat. pag.* 26. Ubi deficit verum balſamum ♁is Rulandi, tunc

℞. *flor. ♁is,*

Miſceantur cum terebinthina, aut oleo terebinthinæ, & applicentur.

Vel ad imitationem hujus Rulandi *in Curat. Empir. Centur.* 1. *Curat.* 7. applicetur ſacculus ex foliis quercus & glandibus contuſis paratus, qui in aceto coctus & applicatus, ut ipſe loquitur, miraculi inſtar dolores ſiſtit hæmorrhoidales: Unde ad imitationem Rulandi hunc ſacculum in uſum quoque vocavit Lotichius *in Obſerv. pag.* 427. Loco horum fiunt etiam ſacculi ex furfuribus triticeis & floribus verbaſci, quæ invicem cocta applicantur.

Denique ſcrophularia ſummum eſt remedium, quod ſingulariter & ſuper alia convenit in quibuſcunque hæmorrhoidalibus affectibus, in quocunque ſtatu fuerint, multiplici adhi-

adhibetur usu, interno pariter ac externo: nunc enim hæc radix scrophulariæ autumno collecta, amuleti instar secum gestata, aut coxæ alligata in regione dorsi, ut fæmora attingat aut cutim, singulare experimentum est, fluentes nimirum sistendo, atque dolentes & cæcas dissolvendo: vid. Horstius & Scultetus *in Armam. Chirurg. Tab.* 42. *pag.* 174.

Internè usurpata radix scrophulariæ, vel etiam foliorum ℥ usurpatus, cum cibo vel potu capiendo, dolorem omnem statim sistere, sæpissimè expertum esse asserit Heinricus ab Heer *obs.* 20. sive ipsa substantia sicca, aut viridis, sive decoctum assumatur: Conf. etiam Schultzius *Consil. Med. p.* 207. Sicuti eadem radix in tessulas dissecta, filo annexa, & vino infusa, nimium fluxum hæmorrhoidalem compescere solet. Patiens nempe de hoc novem diebus in nimio fluxu bibat: pòst radices exprimantur, & siccentur, ac eo modo, quo siccantur radices, etiam hæmorrhoides imminui, & quasi siccari, ac nimium dolorem cessare, asserunt. Si verò rursus aperire velimus, vino vel aquæ simplici rursus imponendæ sunt, atque tunc iterum nonnihil hauriendum. Item sola recens hæc radix frixa cum butyro dat unguentum singulare ad hæmorrhoides dolentes, vel radix recens collecta autumno benè mundata & contusa in mortario lapideo cum butyro recenti fiat unguentum, quod in olla nova clausa per dies 15. in cella aut fimo equino aut alio loco humido reponitur: dein liquefacto sensim leni △ e butyro exprimatur, & cum pinguedine humana servetur pro linimento egregio & singulari contra hæmorrhoides dolentes. Solenander *S.* 4. *Consil.* 20. mentionem facit cujusdam chirurgi, qui omnes hæmorrhoidales affectus certò curavit, per herbas integras scrophulariæ & crassulæ majoris cum suis radicibus: macerat eas seu infundit in cerevisiam, & ita infusi hujus manè & vesperi bonum haustum offert: nam quantum sola hæc crassulæ majoris radix verno tempore, dum primò folia protrudit, & aliquot ejus nempe nodi, saltem externè suspensa, ut circa lumbos cutim attingant, conferat in hæmorrhoidum cæcarum doloribus, ex quacunque causa natis, videbitis in *Miscellaneis curiosis Med. anno* 2. *observat.* 195. *p.* 296. & Bartholini *Actis Haffniens. Vol.* 1. *c.* 51. Id quod probavi aliquando in Studioso, Hæmorrhoidibus cæcis admodum afflicto, qui hoc usus amuleto egregiè convaluit. Chelidonium minus, idque usu tàm interno quàm externo, fluentes sistet, dolentes verò aut tumentes perfectè sanat. Herba siccata infunditur cerevisiæ; herba verò recens contusa aut succus expressus, si extrinsecus admoveatur, certâ experientiâ idem præstat: Hoc modo empiricus quidam omne hæmorrhoidum vitium curabat. Aqua destillata adhibita eos curavit, qui ferè hydropici facti fuerunt nimio profluvio: planta contusa oleo incocta dat unguentum contra quæcunque hæmorrhoidum vitia, in specie contra hæmorrhoides dolentes & tumentes: flores etiam & folia manè comedeuntur: in specie si radix hæc appendatur, tanquam singulare secretum ad hæmorrhoides commendatur. Quidam

℞. *Pulv. rad. scrophular.*
Chelid. min. aa. ʒjß.
cum 🜖 *verbasci* f. *linimentum.*
D. S.

Lindernd Sälblein:

Vel

℞. *HB. Chelidon. min.*
linar.
flor. verbasci aa. M. j.
rad. hyosc.
scrophular. aa. ℥ß.

Ex incisis & contus. f. *sacculi*, lacti incoquendi. D. S.

Linderndes Säcklein.

Vapor decocti in sella perforata excipiatur ano, postmodum species decoctionis sacculo inclusæ applicentur calidè loco dolenti, vel ex sicca forma, vel immersi prius in lac decoctionis.

Decoctum millefolii internè crebriùs usurpatum ad sedandas hæmorrhoides furentes, & absumendas fluentes, est nobile: Vires hujus decocti vid. *in obs.* 5. Riveriana, communicata à Pachequo: pulvis item millefolii & tormentillæ. His addenda est theriaca recens, quæ linteo illita, hæmorrhoidibus recentibus cæcis imposita, brevi dolorem compescit.

Tandem sit hoc unguentum compositum:

℞. *Balsami* ♃*is, impr. c.* 🜖 *hyperici par.* ʒjß.
🜖 *momord.* ʒj.
sem. papav. expr. ʒß.
sacchar. Saturn. ℈j.
Camphor. gr. vij.
M. f. *Linimentum.*

Camphoram non immeritò addo: nam mirabile est remedium ad hæmorrhoides dolentes; si ejus ʒß. ad ʒj. subigatur in ▽æ malvæ vel rosar. ℥j. & ita applicetur cum linteis ad dolentes & ardentes hæmorrhoides: v. g.

℞. *Aq. fl. verbasci* l. *fœniculi* ℥jß.
camphoræ c. 🜖 *amygd. sol.* ʒj.
M. D. S.

Kühlende Mixtur.

Et cum linteis duplicatis applicetur rimæ ani.

Vel

℞. *Aq. rosar.*
flor. verbasc. aa. ʒvj.
🜄 *camphorat.* ʒiij.
sacchari Saturni ℈j. M.

In

In immenso ardore & dolore egregiè quoque convenit linimentum ex cerussæ *part.* ij. & *camphor. p.*j. cum pauco ▽ *camphor.* illinendum.

Quod si chronici facti sint, & quasi habituales, affectus dolorosi hæmorrhoidales, speciatim post mensium emansionem, convenit egregiè fonticulus in tibia: vid. Velschius *Hecatost.* 2. *pag.* 50. & Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Praxeos admiranda Observat.* 82.

Hæmorrhoidum excrescentium curationem facilem & tutam videb. apud Rhodium *Cent.* 2. *Observ.* 94.

Molestum symptoma est, quando puerperæ hæmorrhoidibus cæcis affliguntur; in tali casu prodest istud linimentum ex decocto baccarum paridis in oleo cum modico vini, quod anteà laudavi, cujus olei illinitio statim dolores cessare facit, uti expertus loquitur Gesnerus *in Epistol. l.* 1. *pag.* 21.

Item ℞. *Ciner. suberis*, Pantoffel-Holtz/ qu. v. & cum ana *vitelli ovi* & ♂o *rosar.* aut *ol. semlini* t. *Linimentum* nobile:

Quod frequentiùs feliciter usurpavit Forestus in dolore hæmorrhoidum cæcarum: vid. *lib.* 23. *Obs.* 25. Conf. Hartmannus *in Pr. Chymiatr. pag.* 160. Loco hujus infundi potest cotyledon adjectis aliquot guttis libanotidis coronariæ: vid. Velschius *Mictomim. Cent.* 1. *obs.* 38. annex. M.A.N.C. *anno* 4.

Loco hujus sunt, qui commendant insigniter per experientiam confirmati cinerem talpæ, eumque cum linteo ex indusio senis in ▽ appropr. madefacto cœcis & dolentibus applicant.

Si nimius adsit ardor sub dolore, commodè suber cum oleo rapistri, quod Lindanus loco olei myrtini sumit, aut in defectu hujus cum oleo lini probè misceatur in mortario plumbeo in unguentum, & aliquantum succi sempervivi seu sedi majoris addatur, cum tantillo cerussæ & ceræ; Potest etiam camphora addi. Aliàs in simili dolore applicatum saccharum Saturni cum aqua rosarum est elegans.

Denique non raró exulceratæ sunt extrinsecus hæmorrhoides dolentes, & in abscessus degenerant, ad quos experimentum est singulare Dn. Boyle *Phil. Experim. T.* 2. *Sect.* 1. *pag.* 213. factum ex oleo amygdalarum dulcium cum ⊙o fulminante, ulceribus & apostematibus applicandum. Facit etiam mentionem hujus Bartholinus *l.* 4. *Epistol. pag.* 523. Præ cæteris vid. Agricola *in Chir. Parva pag.* 594. conf. & Velschius *Hecatost.* 2. *pag.* 61.

ARTICULUS V.

De *Ani Pruritu.*

PRopter cognationem affectuum observo, subindè quosdam graviter affligi pruritu ani satis molesto, in quo aliis irritis, optima est ▽ plantaginis, in qua modicum aluminis coctum fuerit, qua ipsa abluatur & foveatur locus pruriginosus; sicuti ad similem ani affectum cum exulceratione junctum præstans est linimentum hocce:

℞. *Lithargyr.*
♀*is citr.*
tragac. aa ʒj.
cum +o, adjecto pauco *oleo rosaceo*, f. *Linimentum.*

D. S.

Sälblein.

Quo locus in podice inungendus.

In casu, quando oritur dolor ani, qui accidit ob chartam, vel vitriolo l. pipere l. simili inspersam; optimè convenit postmodum fotus ani cum lacte tepido, additâ paucâ ▽ rosacea, uti vult Borellus *Cent.* 4. *Observ.* 82. Plura, ubi de inflammatione ani.

SECT. X.

SECTIO X.
DE CONTENTIS INTESTINORUM PRÆTERNATURALIBUS; IN SPECIE, DE *VERMIBUS seu LUMBRICIS INTESTINORUM.*

VErmes intestinorum adultos pariter ac infantes crebrò vexant; & symptomata adeò plura cum aliis morbis communia inferunt, ut etiam doctos Medicos aliquando fallant, referente Foresto. Triplex horum differentia communiter statuitur: (1.) Teretium seu vermium longorum, lumbricorum in specie sic dictorum; (2.) latorum, qui vesicæ instar aut membranæ tenuis aliquot ulnarum longi subindè excernuntur; & (3.) ascarides seu parvi isti vermes, termitibus similes, qui intestinum rectum incolunt, inter quos lati rarissimi sunt. Præter hos tamen etiam aliæ vermium differentiæ subinde observabiles sunt, uti sunt, vermes cucurbitini dicti; item observati fuerunt vermes cornuti: vid. M.A.N.C. *ann.* 3. *Observ.* 63. *pag.* 109. item *bicipites l. c. Observ.* 84. *pag.* 141.

CAUSÆ.

Generantur lumbrici quivis ex proprio suo semine, utcunque nobis communicato, quod imprimis ex ascaridibus patet, qui licèt copiosissimè per medicamentum purgans rejecti, brevi post tamen repullulant, de novo ægros vexant, denuò ejiciendi. In specie lumbrici vivipari observati fuerunt, teste Panarollo *Pentec. Observ.* 15. Schenckio *l.* 3. *Observationum*, Foresto *l.* 21. *obs.* 26. &c. Borello *l.* 1. *observ.* 98. Cauti tamen hîc simus, ne intestinula lumbricorum cum eorum fœtura confundamus; de quo vid. Bartholini *Act. Medic. Hafniens. vol.* 4. *pag.* 157. In specie lumbrici palmaris longitudinis observari solent, utplurimùm convoluti invicem, pluresque innati: Ergò rarum est, quod lumbricus teres longitudinis trium ulnarum observatus fuerit in M.A.N.C. *Ann.* 3. *observ.* 254. *pag.* 457. Nam latus aliàs lumbricus ad plures ulnas excrescere solet, qualem 3. ulnarum, item 6. ulnarum longitudinis excretum vidit Joel *in Praxi*; 6. & 9. ulnarum in M.A.N.C. *Ann.* 6. *observ.* 104. sicut Amatus Lusitanus *Cent.* 6. *Curat.* 74. Vermem latum 4. cubitos longum per vomitum excretum observavit. Plures & notabiles de lumbricis observationes videb. in Binningero.

Causæ remotæ hujus mali sunt præprimis cruditates ventriculi ac intestinorum putrilaginosæ; unde in pueris adiphagiæ litantibus præsertim pullities ejusmodi verminosa observatur, non illis saltem, qui dentitionis ætatem superarunt, juxta Hippocratem *Sect.* 3. *Aphor.* 26. sed minoribus & lactantibus etiam adhuc: unde bilis minus amara, sed hebes & iners, generatur; hinc, ubi deficit bilis, lumbricorum patriam esse rectè Helmontius dicit.

DIAGNOSIS.

Dignoscitur lumbricorum præsentia utplurimum ex fœtore oris peculiari & ad acorem vergente, salivâ copiosiore ex ore profluente, imò fœtente & cum nausea rejecta; item stercoribus, bubulis similibus, corruptis & griseis, tunc sc. ubi oculi album flavedinem simul contrahit, seu icterus adjunctus est.

Accedunt his alia signa minùs frequentia, dolor sc. & morsus ventris, præprimis horis matutinis, ita, ut abdomen quoque interdum inflari videatur, pavores nocturni, dentium stridores, tremores atque convulsiones, febres modò erraticæ, modò continuæ, corporis contabescentia, item gingivarum erosio: Vid. Riverii *Praxis l.* 10. *c.* 9. facies modò rubra suffunditur, modo pallescit, appetitus ad voracitatem usque intenditur, nares frequentiùs scalpunt, ventriculo jejuno sitiunt, tussi siccâ laborant, ab alimentis tamen assumptis, imprimis dulcibus & lacte, potissima symptomata remittunt, ab acidis verò & amaris secus.

Qui lumbrico lato laborant, eos varia & multiplicia atque diuturna symptomata vexant; quæ inter etiam hoc peculiare observatur, quod cum excrementis alvi corpuscula cucurbitæ seminibus analoga prodeant: Vid. Bartholinus *Act. Med. Hafniens. vol.* 4. *p.* 150.

Quoad ascarides: notum est, quod hi ipsi phases lunæ observare soleant; vid. Bartholinus *l. a.* Unde etiam in specie noctu à nona vel decima hora nocturna usque ad auroram moveri & excitari solent, hoc est, fodicare & vexare ægros, cætero tempore, manè, totâ die & vesperi, utplurimùm quieti sunt.

Præter hanc molestiam & hoc mali junctum habent, quod invalescentes quibusdam anum & intestinum rectum, imò nates & femora erodere soleant, quin & ulcus ani & intestini recti in quibusdam excitent, quod refert Schenckius *lib.* 3. *Observ.*

PROGNOSIS.

Quò plura sibi habent combinata symptomata, & quò illorum plures atque majores existunt, eò pejores etiam observantur.

Sunt verò, si speciem consideremus, minus noxii ascarides, nisi majores existant: lati verò utut haud gravia excitent symptomata, difficilioris tamen curationis observantur.

In morbis aliis spontè prodeuntes vel per alvum, vel per os, & quidem in statu cruditatis & principio morbi, rarò sunt sine periculo: Nam vim mortis imminentem ac summam malignitatem denotant, unde fugâ se volunt redimere: sin verò excernantur in statu coctionis & declinatione, bonum est.

CURA.

Pro cura ergò vermium imprimis observandum, ut

1. Enecentur.
2. Per purgantia, imprimis jalappam & ☿ dulcem aliavè media, ejiciantur, ne putrescant in intestinis, & sic ex iisdem, novo suscitato seminio, novi lumbrici generentur: Vid. Riverius *C.* 1. *Observ.* 28. *C.* 2. *Observ.* 5. *Observ. Comm.* 7. *pag.* 280. 318. & 398.

Imprimis autem lunâ decrescente sub ultima ejus quadra quivis vermes aggrediendi, & qui vermibus obnoxii sunt, semel in mense decrescente lunâ debitis subsidiis sunt præservandi. In specie in morbis puerorum semper vermes debent esse suspecti, cùm præ cæteris istis soleant esse familiares, autore Salmuth *Cent.* 1. *Observat.* 264. quod pariter de adultis ait Borellus *C.* 1. *Observ.* 89.

Remedia ergò magis appropriata, vermes enecantia, sunt in specie raphanus rusticanus, ejusque succus, & ▽ destillata cum aliis mista, nasturtium, absinthium, carduus benedictus, centaurium minus, flores persic. tanacetum, flores hyperici, de quibus vid. Bartholinus *Act. Haffniens. vol.* 1. *Observ.* 40. herba sabinæ, scordii, corallina, radix dictamni albi, filicis, gentianæ, graminis, zedoariæ, uti & allium, cepæ, porrum, in lacte cocta, &c. semen cinæ, portulacæ &c. myrrha & aloë, quælibet remedia ex cornu cervi. ⁓ cornu cervi essentificatus, de quo vid. Hartmannus *pag.* 179. quælibet ☿ialia, unde bolus Hartmanni cum conserva rosarum & floribus benzoes; item infusum ac decoctum ☿rii cum ▽ graminis, ceparum aut allii paratum, item pulvis contra vermes officinarum ex ☿io cum saccharo subacto.

Pulvis Timæi von Güldenklee/ quem *l.* 5. *Cas.* 16. & arcanum ejusdem, quod *l.* 6. *Epist.* 2. describit, oleum lignorum, v. g. coryli, item juniperi, quæ Riverius *l.* 4. commendat, egregia sunt. Spectant huc etiam acida, v. g. succus citri, ⁓ ⊖li vel ♀is, sanè ▽ communis ⁓u ♀is acidulata subinde hausta mirabiliter vermes expellit: alii ⁓um ⊖li cum s. q. sacchari in pulveris formam redactum contrà vermes propinant. Sic Wedelius puerum verminosum ℞ violarum vitriolata curavit: Vid. *Tr. de Medic. Facultat. l.* 2. *Sect.* 2. *c.* 5. *pag.* 179. quod etiam præstat conserva rosarum vitriolata cum aliis mista.

Extra clysteres frequenter injecti, & primò quidem ex lacte, decocto ficuum, passularum, liquiritia, melle &c. pro alliciendis vermibus, ubi per os anthelmintica exhibita sunt, imprimis conveniunt. Quod si verò ad crassa intestina descendisse videantur lumbrici, ex enecantibus & specificis illa parari debent, v. g. ex radice graminis, gentianæ, absinthio, scordio, centaurio minori, portulaca, corallina, semine cinæ, &c. in lacte coquendis & cum melle applicandis.

Abdomini denique applicatur fel tauri cum pulvere colocynthidos subactum, quod umbilico impositum, fortiter eos pellit: Item cataplasma ex myrrha, aloë, aceto rosaceo, & felle tauri paratum; ℅ absinthii, amygdalarum amararum, hyperici, diacolocynthidos Quercetani, & quod Crato *l.* 3. *Consil.* 25. commendat, petroleum, item oleum destillatum ligni coryli, aut cataplasma ex farina lupinorum, myrrha, aloë, &c. quale Rulandus *Cent.* 2. *Observ.* 21. præscribit, item ex hiera picra cataplasma, ℅ contra vermes, cujus Bartholinus *Cent.* 2. *Hist.* 67. meminit, unguentum contra vermes Offic. item Timæi *l.* 5. *Casu* 16. aut ex unguento de artanita, & ☿ vivo, quod Riverius commendat: Vid. Platerus *Praxi Tom.* 3. *pag.* 881. & 882.

In specie ad latos vermes, qui scorbuticos imprimis affligunt, succus nasturtii recens expressus exhibitus est optimus: item pulvis jalappæ cum semine santonici à ℈j. ad ʒß. propinatus, est eorum purgans, teste Dravvizio vom Scharbock/ *pag.* 127. Item species diaturbith cum rhabarbaro, hinc ☿ialia.

Ascarides verò in specie curant suppositoria ex caseo Hollandico aut lardo, nunc simpliciter ita applicata, nunc melle illita; item enemata abstergentia cum colocynthide; item enemata vel balnea ex absinthio: Vid. Bartholinus *Act. Med. Haffniens. Vol.* 4. *p.* 150. hinc pulvis ex ♀o ⊖lato, C C. & extracto trochiscorum alhandal eos ejicit, uti & Mercurialia. Plura infra, ubi de morbis infantum.

SECTIO

SECTIO XI.
DE
VARIIS INTESTINORUM DOLORIBUS.

IN naturali quidem statu indolens planè & consequenter insensilis intestinorum est actio, & contentorum distributio, nisi quòd tantùm intestinum rectum sentiat stimulum, quando fæces sunt excernendæ. Deinde tantummodò interdum levia adsunt murmura & borborygmi, quando flatus naturalis intestinorum tenuium, speciatim ilei, peristaltico intestinorum motu hinc inde agitatus, ista murmura & borborygmos infert: nihilominus tamen præternaturali in statu subinde hæc ipsa variis & gravissimis cruciantur doloribus, tormina aliàs appellatis à torquendo, quod in his intestina quasi contorqueri aut convolvi, & omninò constringi videantur: ac reverà formaliter omnes ferè dolores intestinorum, paucissimis exceptis, à convulsivo spasmo intestinorum, in quem à spirituum impetu cientur, immediatè oriuntur, quô torqueri & convolvi videntur.

Utut autem causaliter sint varii, vix tamen quæcunque causæ dolores inferunt, nisi ad motus convulsivos per irritationem intestina disponantur. Causæ ergò, dolores intestinorum facientes, sunt irritatio intestinorum, quibus motus convulsivus inductus fuit, sub quo ægri affliguntur. Helmontius non solùm convulsiones spasmodicas illustrat eleganti exemplo *Tr. de Flatibus* §. 38. ubi refert in puero herniam umbilicalem à flatibus, ut intestina prolapsa potuerint per tunicam tenuem conspici, qui ingentes passus dolores, quotiescunque intestina lumbricali spasmo convelli conspecta sunt; sed & ordinariò ferè alvus suppressa esse solet sub talibus intestinorum doloribus, dum spasmis istis impeditur, ut nimis retardetur naturalis motus peristalticus, & hujus medio contentorum protrusio. In specie tamen, cùm in his multa lateant, observandum: nullum Autorum hanc materiam rectè pertractare, exceptis duobus, Willisio sc. & Sylvio, licèt variè: Sylvius sc. virtutes activas secundùm salia explicat, Willisius verò convulsiones, spasmos, horumque naturam rimatur. Horum vestigiis insistamus, & hos duos simul conjungamus pro meliore intellectu.

DIFFERENTIÆ.

In scrutinio autem causarum ante omnia observandæ sunt horum dolorum differentiæ, desumptæ vel à parte affecta, vel à causa efficiente. Ratione quidem partis affectæ distribuuntur intestinorum dolores vel ratione intestini dolentis, vel ratione situs partis dolentis. Intestina quæ afficiuntur, nunc sunt tenuia, nunc crassa. Tenuia si afficiantur, ut jejunum & ileon, vocari solet imprimis dolor iliacus, quando vero in intestino crasso, in specie in colo, & parte superiore intestini recti urget dolor, colicus dici solet, utut non rarò hi duo dolores confundantur à vulgo, adeòque in genere quæcunque intestinorum tormina generali colicæ nomine venire soleant; facilè tamen distingui possunt, observando saltem doloris atrocitatem, & intestinorum tenuium & crassiorum situm. Nam dolores intestinorum tenuium, imprimis iliaci, acerbissimi sunt & crudeliores colicis. Iliaci porro dolores regionem umbilicalem, & intra eam regionem hypogastricam occupant; Colici verò magis lateralia & superiora petunt. Nam colon intestinum à dextro inguine incipiens, supra & circa dextrum renem sursum assurgit versus hepar, & inde sub costis nothis transversim fertur ad hypochondrium sinistrum, cujus magnam quidem partem occupat; nihilominus tamen mox angustatum contorquetur ad renem sinistrùm in hypochondrio sinistro, indeq; porrò ad inguen sinistrum, ubi tandem ad os sacrum in intestinum rectum devolvitur. Hinc isti dolores, qui in abdominis ambitu modò descripto percipiuntur, omnes sunt colici, utut nonnulli eum tantùm hoc appellent nomine, quod partem abdominis superiorem & anteriorem instar cinguli ambiat; cùm tamen sæpe dolor usque ad umbilicum, imò interdum usque ad vesicam insigni ambitu devolvatur, qui reverà etiam sunt colici. Tenue verò intestinum, ubi emergit ab intestino duodeno, versus hypochondrium sinistrum torquetur, & hinc recedens meditullium ventris imprimis occupat; Unde in, & circa, & infra umbilicum percepti dolores sunt imprimis iliaci.

Ratione situs doloris hìc iterum est differentia: dum nempe quidam dolor dicitur hypochondriacus, alius lumbaris, & alius umbilicalis: Hypochondriacus dolor est iste, qui imprimis & frequentissimè percipitur in hypochondrio sinistro, interdum, sed rarius, in hypochondrio dextro, idque sub costis nothis, dolor acerbus est & admodum pertinax, qui communiter adscribitur lieni affectæ. Unde vulgò quicunque dolores in ista parte percepti mox habentur pro augurio affecti splenis; attamen, cùm iste dolor sit utplurimùm punctorius, rodens, & mordicans, lien verò ejusque parenchyma per se ferè insensile sit, adeoque vix, præterquam gravativum & obtusum dolorem, imprimis ex infarctu ejus nimio enatū, à vitiosis

succus seu sanguine productum, vel saltem dolorem obscurissimè tensivũ, seu quasi distendentem, ex detenta ejusdem substantia membraneâ, perpeti queat, facilè patet: quod dictus dolor punctorius & terebrans, saltim colo, sub hypochondrio sinistro non nihil angustato, & deorsum versus contorto, propriè conveniat: Unde etiam his doloribus hypochondriacis tumor nunc durus & tactui renitens in hypochondrio sinistro, nunc verò insignis istius hypochondrii intumescentia, tumor mollis & facilè cedens superveniat. Conferatur Sylvius *Prax. cap.* 14. §. 5. & 57. vid. & Salmuth *Cent.* 1. *Observ.* 24. item Hildanus *Cent.* 1. *Observ.* 58.

Post dolorem hypochondriacum est lumbaris dolor, etiam frequentissimus, siquidem pylorus dum in intestina se dimittit, intestinum duodenum reperitur circa dextram lumborum regionem; unde, si in intestino duodeno circa principium jejuni subinde oriuntur dolores, tum isti dolores percipiuntur circa dextram lumborum regionem, seu in dorso; **es reist mich im Rückgrad** / dicunt ægri.

Dolor hic lumbaris est multiplex: nunc nephriticus, nunc mesentericus, nunc pancreaticus, nunc intestinalis.

Nephriticus est, qui ex renibus, vel calculo, vel alio affectu laborantibus oritur, & utplurimùm obtusus, gravativus & contundens esse solet, & vitia in excretione urinæ varia adjuncta habet. Ægri dicunt: **es drückt mich / es ist kein Stechen**; est enim instar ponderis prementis & contundentis mallei in regione lumbari.

Mesentericus est, qui fit circa lumbos, propter mesenterium superioribus lumborum vertebris annexum, cujus nervi vellicati propter spasmos & convulsiones, quas subeunt in dicta regione, graves lancinantes dolores, & quasi divellentes lumbos à spina dorsi, excitant; unde dolores parturientium, hysterici, &c. subindè oriuntur. Frequens hic dolor est scorbuticis, & vulgò confunditur cum nephritico, licèt reverà non ita, & inchoando in dicta lumborum regione tandem universũ abdomen & intestina occupet.

Lumbaris pancreaticus fit ex pancreate, transversim lumbis incumbente, affecto, vel tumente, vel scirrhoso, vel exulcerato, vel simili morbo laborante, estque in superiori regione lumbari juxta costas nothas obscurior seu obtusus, & in profundo delitescens, quasi contundens, & leviter interdum pulsans, minusque molestus.

Lumbaris intestinalis dolor est, qui circa regionem lumbarem affligit, frequenter ad hypochondrium dextrum inclinat: fit ex dolente intestino duodeno cum principio jejuni, vel propter chylum vitiosum, vel propter confluentes ibidem binos succos, felleum & pancreaticum, ibidem acrimoniâ suâ & effervescentiâ præternaturali varios dolores lancinantes excitantes.

Dolor umbilicalis oritur à dolore iliaco.

Altera differentia doloris intestinorum fundatur in varietate causæ efficientis, & fiendi modo; indeque tormina abdominis sunt vel humorosa, vel convulsiva. Nam utut semper ferè tormina à spasmis intestinorum, vel in toto tractu, vel in quadam parte oriantur, ea tamen ratione causæ antecedentis ita dirimere lubet, quatenus tales dolores symptomatici, vel à contentis humorosis, in intestinis hærentibus, occasionaliter proritantur; vel quatenus sine his, ipsorum nervorum ad intestina distributorũ vitio & spasmo, excitantur: Ideò distinguimus, & per humorosam eam intelligimus, quæ fovetur à causa materiali in intestinis hærente: per convulsivam eam, quæ oritur ex vitio nervorũ, ad intestina ex plexibus mesenterii distributorum, ratione quorum intestinis insontibus oritur colica convulsiva, quæ doloribus variis, & pro causarum proximarum varietate afficiendi modo distinctis, affligit: hinc dolor in colica humorosa est nunc fixus seu perterebrans, nunc pungens, nunc distendens, nunc rodens, nunc contundens, nunc gravans, nunc pulsans: de quibus colicæ humorosæ differentiis & causis præ cæteris Sylvius *in cap.* 14.

Sic enim dolor perterebrans & fixus est, quando sc. intestina in uno eodemque loco perterebrari aut quasi perforari videntur: oritur hic ipse vel à scybalis induratis, in cellulis intestinorum firmiter impactis, & tunc est pertinax; vel à mucilagine viscida glutinosa & acida, in determinato loco quodam hærente, & pertinaciter agglutinata, in specie in angulis intestinorum sub hypochondrio sinistro, in quibus aptum invenit diversorium. Et hic est dolor iste, qui hypochondriacos non rarò vexat.

Dolor pungens in colica humorosa oritur ab acido acriori pertinacique intestina vellicante & pungente, quasi acu vellicentur.

Dolor distendens & quasi disrumpens est, quando intestina distendi & disrumpi videntur. Hic oritur frequentiùs à flatibus natis ex materia viscida per vitiosam fermentationem ab acido inductam: & hic dolor colicus à flatibus vitio assumptorum est frequens, semper tamen necesse est, concurrat intestinorum spasmus, nunc in uno quodam loco fixus, nunc hinc inde vagus, cujus occasione flatibus exitus intercipitur, qui aliàs de facili, quâ datâ portâ, exitum invenirent.

Dolor gravans oritur ex materia copiosa plùs minus viscida, absque acrimonia cuidam parti, maximè intestinis tenuibus, infixa; intestinis crassis talis dolor gravativus sæpè

pè cum sensu tumoris remittentis est. Interdum tumores & abscessus in mesenterio latentes talem dolorem gravativum in abdomine inferunt: Nè ergo confundantur.

Quod si parum acidum sit peccans hæc materia, sive ex vitio stomachi, sive succi pancreatici, præter gravativum, dolor quasi contundens oriri solet, qui etiam sensu molestus est, dicunt: **es sey unterköthig/ als wenn der Leib geprügelt wäre.**

Dolor rodens oritur ab acido acri non nihil salso, quasi muriatico, vellicante, arrodente, fodicante, & quasi excoriante intestina: ut plurimùm etiam in intestinis agnoscit vermes.

Denique dolor adest pulsans, qui ex arteriarum, in motu pleno impeditarum, est spasmo, & frequenter inflammationem intestinorum comitatur, vel quando hæc ad inflammationem disponuntur: ut patet ex inflammato digito propter infixam spinam, in quo mox pulsans arteriarum dolor percipitur. Præterea tamen & aliud quodvis inimicum objectum, graviùs intestinum quoddam in loco vellicans, facilè ex superveniente spasmo arteriolarum dolorem pulsantem inferre potest.

Tormina abdominis convulsiva sunt, quæ cum dolore contorquente, lacerante, lancinante, & abdomen subinde contrahente, nunc in duritiem tendente, nunc vago, nunc fixo, aut convulsionibus & contorsionibus intestinorum simpliciter oriuntur; omnisque originem habet ex spasmis & convulsivis contracturis intestinorum.

Colica hæc convulsiva sine causa materiali in intestinis hærente, iterum est vel accidentalis vel habitualis: accidentalis est ista, quæ à causa evidenti solitaria, nunc externa, nunc interna, sine præcedente certa in corpore prædispositione ad colicam, oritur, & iis, qui genus nervosum sensilius, adeòque faciliùs irritabile obtinent, imprimis molesta est, adeòque frequenter à causa externa vel à morbo quodam interno, in alia quâdam parte radicato, excitatur; & sic per consensum frequentiùs intestina affligit. Talis v. g. observatur in nephritide, in aut post partum, item in purgationibus.

Tormina abdominis habitualia sunt illa, quæ habitum quasi contrahunt, i. e. quæ certam in corpore & firmiter radicatam dispositionem ceu causam antecedentem & fomitem in corpore latentem agnoscunt, quo leviter causa procatharctica vel occasionali quacunque in corpore latente commoto atrocia, nunc levia, tormina abdomen occupant. Tormina hæc nũc successivè denuò remittunt, sed sæpiùs reverti solent, in quibus sæpè umbilicus introrsum retrahitur, interdum insigniter distenditur, & duritiem notabilem contrahit: subinde etiam in epilepticos motus, interdum in paralytica pathemata transeunt. Talis est v. g. dolor abdominis scorbuticus, item in suffocationibus hypochondriacis vel hystericis vulgò dictis, virorum & mulierum est obvius, estque nihil aliud, quàm convulsio mesenterii, & plexuum nervosorum & conjunctorum intestinorum, quarum partium vehementiorem contracturam ulterius insequitur faucium constrictio, & quasi suffocatio. In hac præter tormina abdominis adsunt difficiles respirationes; **es will mir das Hertz abdrücken/** inquiunt.

Pertinent huc etiam isti gravissimi abdominis dolores, qui non rarò morbis diuturnis, & in specie febribus intermittentibus malè curatis, in quibusdam superveniunt, quod cum tædio experimur, qui nullis cedunt remediis evacuantibus, quæ frustrà propinantur, & potius malum irritant. Originem videntur habere ex metastasi fermenti morbosi ad glandulas mesenterii, nervos imprimis circa plexos meseraicos vellicantis, unde postmodum spasmi dolorosi pertinacissimi partium abdominis membranosarum superveniunt; sicut etiam non rara sunt similia tormina in mesenterii abscessibus morbisque cognatis: vid. Bartholinus *Cent.* 1. *Epist. pag.* 253. Propter communicationem spasmodicam colica etiam periodica, certisque temporibus affligens, observata fuit.

Omnes hi dolores, tàm humorosi quàm convulsivi, hoc commune habent, ut ratione adjunctorum nunc cum ardore aut phlogosi plùs minus intensa, nunc verò cum algore seu frigoris aut rigoris sensu affligant, nunc vomitus adest, nunc abest, nunc, idque sæpiùs, contumax alvi obstructio, nunc alvus fluida, interdum nimis aperta; ardor & æstus nunc universum corpus occupat, atque plus minùs febrilis est, & verè ex impetu spirituum, & concitatiore sanguinis cæterorumque humorum motu, occasione dolorum concitatus, oritur: interdum saltèm in profundo sub hypochondrio dextro prope regionem lumbarem, ubi inferuntur ductus pancreaticus & choledochus in intestinum duodenum, percipitur. Hic autem ardor & phlogoses ibidem perceptibiles sunt ex effervescentia acidi cum bile acriore; exinde enim caloris ac ardoris sensus oritur. Algor vero, qualis e g. in febribus intermittentibus obvius est, oritur ex succo pancreatico nimis acido aut austero, qui occurrens bili paucæ vel minus oleosæ aut etiam obrutæ ex materia viscida effervescit quidem, dolorem tamen cum frigoris sensu junctum infert. Reverà autem vix videtur esse positivum frigus, quin potiùs oritur ab acido peccante, membranas meseraicas & vicinas vellicante, & in spasmos cogente, qui frigoris sensum solent repræsentare; pa-

rili fere ratione, atque rigor & frigus febrile non nisi à tali membranarum circa præcordia, & hinc panniculi carnosi, spasmo tremulo oriuntur. Vomitus interdum abdomine dolentes affligit, præsertim in colica convulsiva crebriores observantur, ut in nephritica, hysterica & scorbutica notum est: minùs in colica humorosa, nisi vel intestina superiora tenuia magis afflicta sint, vel occasione assumptorum, in ventriculo corruptorum, malum ortum fuerit; interdum tamen à colo malè affecto, quatenus ventriculo proximè substernitur, vomitus concitari solet. Alvus adstricta, utplurimùm oritur ex intestinorum convulsiva, eâque pertinaci in quodam loco contractura, unde in convulsiva frequens est, & hinc etiam in humorosa, magis tamen in illa, ac etiamsi aperiatur alvus in convulsiva, parum commodi exinde percipiunt ægri, secùs in humorosa; in hac enim, si evacurut, quod evacuari debet, meliùs ordinariò habere solent ægri.

PARS AFFECTA.

Pars affecta in talibus torminibus semper sunt intestina primariò, nempe à morbo, i. e. à dolore; pars vero affecta à causa in colica humorosa sunt eadem intestina, uti etiam in colica convulsiva, quando malum est per essentiam: sed in colica convulsiva per consensum, aut etiam in colica habituali, vitium est in nervis, & plexibus mesenterii nerveis, vel per consensum affectis, vel ab acido acri eò deposito & congesto irritatis.

CAUSÆ.

Ex his patet: quæ sint causæ omnium in intestinis dolorum? In genere sunt 2. causæ, quæ dolorem intestinis inferunt.

Prima causa sunt contenta in intestinis varia, plus minùs naturalia, quæ iisdem dolorem inferunt, & multiplex eorum nocendi artificium.

Secunda causa est spasmodica intestinorum convulsio, qua intestina in miras dolorificas crispationes & contorsiones coguntur.

Adeoque in omnibus intestinorum torminibus, tam humorosis quàm convulsivis habitualibus, quoad causam antecedentem, respiciendum est imprimis ad acre acidum plùs minùs austerum, plùs minùs viscidum; vel ex stomacho ad intestina delatum, adeoque ab assumptis vel vitiosis, vel vitiosè digestis, eò distributum; vel in plexibus nerveis mesenterii, vicinisque locis membranosis, pertinaciter hærens, & à quacunque causa externa excitatum.

Quoad intestinorum contenta, quæ colilicam humorosam constituunt, imprimis dixi esse attendendum ad acidum: vix enim datur colica vera, quæ non habeat ortum seu doloris sensum ex acore vitioso, & intestinis molesto; qui si adest, dat tormina, vel flatus, distendentes intestina; hinc colica flatulenta! hinc colica stercoraria à stercoribus induratis! hinc colica pituitosa à succis glutinosis, imprimis acidis, item ab assumptis, præsertim fructibus horæis, fermentescibilibus, item à crevisia novella, item à pinguibus cum superingesto potu frigido, vel acidulo crebriores oriuntur colicæ. Bilis enim per se inepta est ad inducendum dolorem colicum, cùm per se diluat potiùs contenta, & ita ratione salis volatilis oleosi, quod est saponariæ naturæ, intestina quasi abstergat, temperet acorem, & adhærentes sordes instar clysteris naturalis per abusum naturæ quasi abluat: aut si biliosa observetur colica, à bile porracea seu æruginosa originem eadem habebit: acor potiùs biliosus in subjecto plùs minus viscido hærens, indeque elevati flatus, humorosas colicas inferunt. In specie sub purgationibus generosioribus hypochondriaci & scorbutici sæpiùs tormina patiuntur, partim à stimulis remedii purgantis, partim ab acrioribus ad intestina commotis humoribus; item post esum alimentorum difficulter digestibilium, aut qui copiosam mucilaginem viscidam loco chyli subministrant, colicæ subindè oriuntur, præsertim si abdominis superveniat nimia refrigeratio. Sic post cibos acidos, fructus horæos, poma cruda immatura, pira, vinum, & mustum infeccatum, post potus non ritè defecatos (Reuterling) nec depuratos, item post abusum cerevisiæ albæ, Breyhan/ ex tritico facilè fermentescibilis, & similium potuum, unà cum melle aliisque dulcibus, præsertim in digestionis debilioris stomacho fermentando & acescendo subindè colicæ superveniunt: item ex ostrearum nimio usu frequenter oriuntur atrocissima tormina, quod aliquando observavit Forestus *l. 21. obs. 7.* præ cæteris flatus, hinc stercora diutiùs retenta, & tandem cruditates viscidæ acidæ in intestinis frequentissimè tormina abdominis inferunt; hinc hypochondriaci, in quibus notissimus est excessus acidi, & in quibus reperitur materia viscida in abdomine & intestinis, & copiosi flatus, admodum proclives sunt ad tormina colica; hinc rectè mulieres prohibent nutrices ab omni acido, exinde enim infantes in tormina ventris incidunt. Acidum enim, uti lac coagulat in stomacho, ita viscidam mucilaginem in intestinis exinde producet, unde exoriuntur exinde tormina infantum. Hac ratione intelligenda venit doctrina Paracelsistica, quæ pro causa colicæ adducit spiritus ⊖ium resolutos, aut etiam ♀um nimis resolutum, aut etiam coagulatum nimis, qui tartarùs stypticis luminosisque acutis spiritibus intestina & vicinas partes irritet & excruciet: nempe acidum peccans hoc ipso insinuatur. Stercora quod

Quod attinet nimis indurata, in intestinis tenuibus viscida & crassa, & ab acido plùs minùs austero coagulata, colicam stercorariam dictam, subinde perquàm contumacem, inferunt subsistentibus firmiùs in intestinorum cellulis dictis stercoribus, & ita ad dolorē eadem irritantibus; hinc in ictero interdum supervenit colica pertinacissima ex defectu bilis & abundantia succi pancreatici in intestinis, unde contenta ab acido coagulata & constipata intestina vellicant; hinc acida maximè nocent colica laborantibus.

Facit huc dolor colicus in lue Gallica interdum affligens, ex acido specifico natus viscido, qualem observavit Zacutus Lusitanus *l. 2. Praxeos Admir. obs. 22.* nullis, nisi Mercurialibus ungventis, succumbens.

Pertinent huc varia p. n. deglutita: uti, quando v. g. ex nummis aureis deglutitis, indeque eorum subsistentia, in cellulis coli stercori transitum impediendo, contumacissima colica oritur: vid. Bartholinus *C. 3. Epist. 69.* item Borellus *C. 4. obs. 25.* Item ex potu aquarum arsenico infectarum colica observata est. Colicam atrocissimam cum tussi, præcordiorum angustia & respirandi difficultate à vapore ♄ni hausto videb. in M. A. N. C. *Ann. 3. obs. 131.* Idem observatum est ab ▽is haustis ex vase plumbeo intùs incrustrato, ibidem.

Pertinent huc calculi, qui subinde à colicis fuerunt excreti cum levamine, ita, ut reverà detur colica calculosa à calculis in intestinis coagulatis: qualia exempla vid. *l. 4. obs. 44. & seqq.* Horstii, it. in Benevenio *cap. 9. p. 122.*

Ex vermibus quoque & lumbricis in intestinis stabulantibus gravissimus colicus dolor obortus est: vid. Amatus Lusitanus *Cent. 1. Cur. 5. & 33. p. 232. 236. & 237.* Conf. etiam Schenkius, & M. A. N. C. *Ann. 8. obs. 70.* Hildanus *Cent. 1. obs. 57.* Thonerus *l. 3. obs. 4.* Rhodius & Salmuth: dolorem à lacertis & bufonibus vid. Barthol. *Cent. 5. Histor. 94.* Tandem spectant huc ipsi intestinorū affectus p. n. multiplices dolores inferentes, ut nil dicam de inflammatione intestinorū, colicum dolorem lethalem ex intestinis à dysenteria conglutinatis, observat Rhodius *Cent. 2. obs. 77* sic pariter colicam lethalem notavit Scultetus *in Armam. Chirurg. obs. 61.* natam ob cancrum occultum, ex obstructione meatus choledochi.

Pertinet huc denique, quod observat Horstius *l. 4. obs. 47. p. 238.* tormina continua sub hypochondrio dextro à calculo, vesicam biliariam replente, & intestinū atterente. Pariter colicum dolorem à pituita, in externa intestinorū superficie hærente, notat Riverius *in obs. communicatis.*

Secundam causam colicæ dixi esse spasmodicam convulsionem & contorsionem, quæ constituit colicam convulsivam. In hac considerandum etiam venit acidum nervis eorumque fibris inimicissimum, in plexibus nerveis mesenterii vicinisque locis pertinaciùs hærens, à quacunque causa externa excitatum, idque vel cum nutrimento proprio ad dictas partes delatum, vel cum vehiculo lymphæ eò depositum: id quod in scorbuticis, hystericis, &c. post febres malè curatas certissimum est. Item tormina abdominis contumaciora, utut non semper æquè atrocia, sæpè ab abscessibus in glandulis mesenterii & pancreate fiunt, teste Bartholino *Cent. 1. Epist. p. 253.*

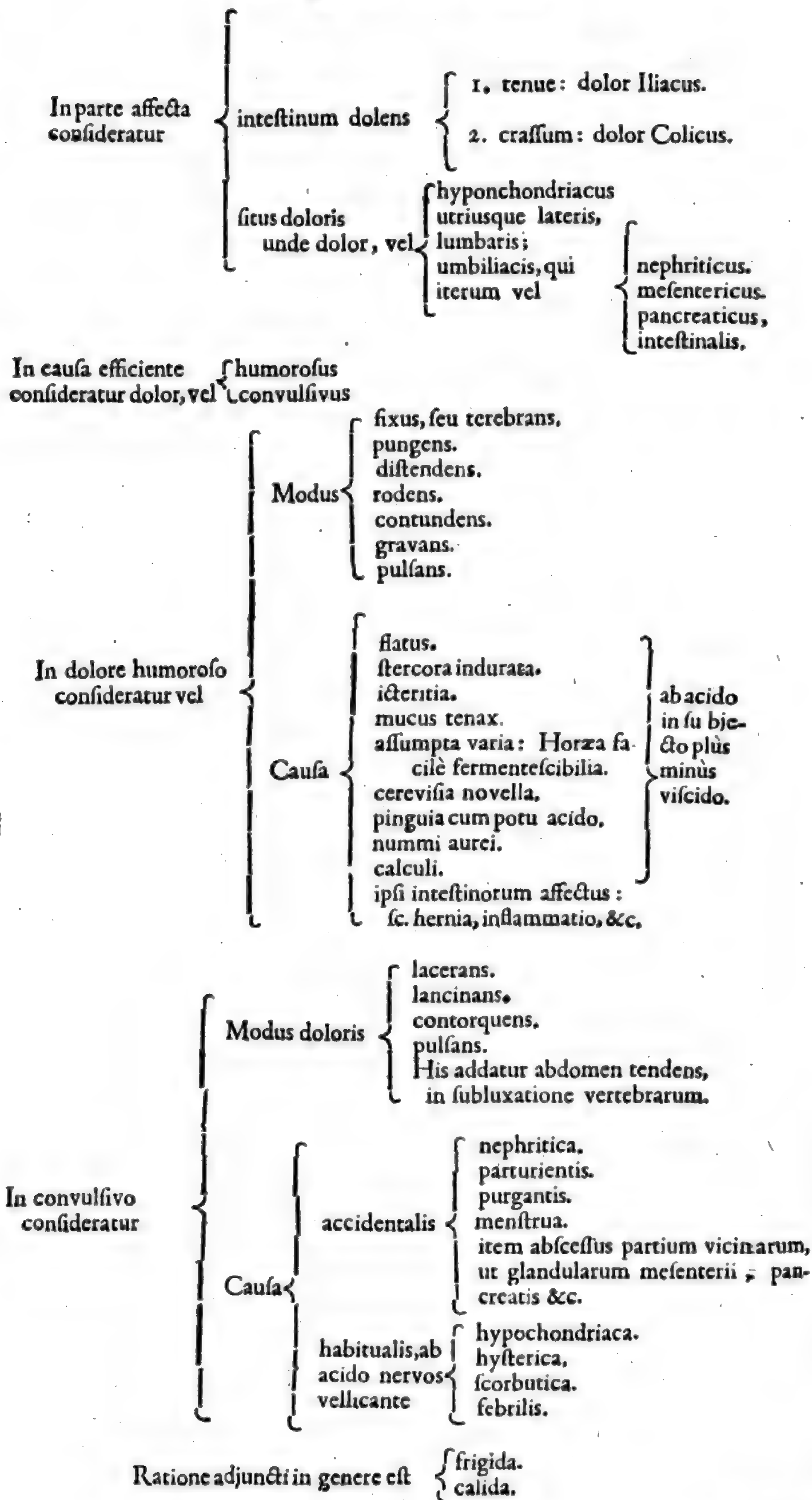
Sunt autem hæc tormina convulsiva vel hypochondriaca & hysterica, vel scorbutica, vel febrilia. Passionem hystericam quidem quod attinet: reverà hæc nihil est aliud, quam species colicæ convulsivæ, cujus fundamentum hæret in plexibus nerveis mesentericis irritatis, & in spasmodicas convulsiones concitatis, unde etiam partium superiorum superveniunt spasmi, indeque præcordiorum angustiæ, difficiles respirationes, &c. vid. Willisius *de Passione Hyster.* Scorbutici dolores omnium sunt vehementissimi, & miserè torquent, ut juxta illum cæteræ species sint saltem risus jocusque; quos ex convulsionibus intestinorum rectè, & omnium optimè demonstrat Johannes Drabitius im Unterricht von dem Schmertzmachenden Scharbock *S. 8.* qui eleganter hoc negotium declaravit per motus convulsivos & spasmos nervorum in & extra mesenterium ortorum, & ad intestina derivatorum.

Inchoat in specie ejusmodi dolor à dorso ac regione lumbari, hinc & pergit ad interiora, & intestina graviter affligit: inchoat sc., ubi annectitur mesenterium, & pertingit anteriora versus usque ad umbilicum; interdum est admodum vagus & oberrans, interdum fixus, & in quo umbilicus interiora versus retractus apparet; interdum in intestinis & abdomine convulsiones & contracturas infert dolorosas. Subinde hæc cessant, & superveniunt nunc convulsiones artuum, nunc verò pareses, quibus cessantibus, repetit abdominis dolor: interdum pertinaciter abdomen afficit. Quæ omnia certè non possunt concipi, nisi per talem convulsionem. Accedit quoque, quod in tali colica podex sæpè sit pertinacissimè clausus, & interiora versus contractus, quando nempe & ipse est convulsus, ita, ut nullum clysma poterit applicari propter spasmum, simul intestinum rectum occupantem. Fit non rarò, ut ipsum abdomen excavatum appareat, & umbilicus introrsum versus retractus videatur propter istas convulsiones, quibus umbilicus, & forsan etiam ipsum peritoneum, simul afficitur. Certum est, quod hi dolores abdominis convulsivi sint gravissimi & contumacissimi, & nisi rectè tractentur, facilè degenerant in pareses, uti in locis vinosis, Austria, Moravia, Franconia, &c. satis experiuntur incolæ, vel contracturas artuum. Subindè prostant vestigia talium dolorum convulsivorum apud Tulpium *l. 3. obs. 22.* & Thiermeyerum *Pr. T. 2. c. 4* aliosque scriptores practicos & theoreticos; sed quos hi ipsi saltem ex humoribus, speciatim ex bile derivare nituntur. Conf. Forestus *l. 25. obs. 3.* item Riolanus *in Encheires. Anat. de Peritoneo c. 3. pag. 96.* sed facilis esset dolorosorum horum symptomatū explicatio, modò superiùs dicta ponderentur.

Febrilia tormina sunt ea, quæ febribus intermittentibus diuturnis non adeò benè curatis supervenire solent, utut etiam critico modo superveniant: alvus pertinaciter est clausa, purgantibus etiam fortioribus si laxantur ægri, fit tamen ferè sine dolorum levamine. Videntur autem oriri ex metastasi materiæ morbosæ, delatæ ad glandulas mesenterii, vellicantis partes nerveas; unde etiam non rarò sunt similia tormina in mesenterii abscessibus.

Ut, quæ hactenus dixi, de differentia doloris colici, clarius percipiantur, inspiciatur sequens tabula.

In

- In parte affecta consideratur
  - intestinum dolens
    - 1. tenue: dolor Iliacus.
    - 2. crassum: dolor Colicus.
  - situs doloris unde dolor, vel
    - hyponchondriacus utriusque lateris,
    - lumbaris;
    - umbiliacis, qui iterum vel
      - nephriticus.
      - mesentericus.
      - pancreaticus,
      - intestinalis.
- In causa efficiente consideratur dolor, vel
  - humorosus
  - convulsivus
- In dolore humoroso consideratur vel
  - Modus
    - fixus, seu terebrans.
    - pungens.
    - distendens.
    - rodens.
    - contundens.
    - gravans.
    - pulsans.
  - Causa
    - flatus.
    - stercora indurata.
    - icteritia.
    - mucus tenax.
    - assumpta varia: Horæa facilè fermentescibilia.
    - cerevisia novella.
    - pinguia cum potu acido.
    - nummi aurei.
    - calculi.
    - (flatus … calculi:) ab acido in subjecto plùs minùs viscido.
    - ipsi intestinorum affectus: sc. hernia, inflammatio, &c.
- In convulsivo consideratur
  - Modus doloris
    - lacerans.
    - lancinans.
    - contorquens.
    - pulsans.
    - His addatur abdomen tendens, in subluxatione vertebrarum.
  - Causa
    - accidentalis
      - nephritica.
      - parturientis.
      - purgantis.
      - menstrua.
      - item abscessus partium vicinarum, ut glandularum mesenterii, pancreatis &c.
    - habitualis, ab acido nervos vellicante
      - hypochondriaca.
      - hysterica.
      - scorbutica.
      - febrilis.
- Ratione adjuncti in genere est
  - frigida.
  - calida.

Multa

Multa essent dicenda de colicis malignis: sed temporis angustia impedit hoc. Moneo saltem, quod vomitus & singultus talis colicæ ex vicinitate stomachi & diaphragmatis omnes fiant ex similibus spasmis ex mesenterio vibratis.

DIAGNOSIS.

Pergo ad signa diagnostica.

Diagnostica signa doloris hauriantur ab ægro & symptomatum syndrome.

Ut autem ritè cognoscantur hi dolores intestinales, & à se invicem discernantur, tria summa capita observanda sunt:

1. Antecedentia, ut constitutio ægri, victus ratio, morbi consueti, an scorbuticus, calculosus, &c.
2. Adjuncta seu essentialiter inhærentia: nempe ipse doloris modus, & adjuncta reliquarum partium symptomata.
3. Consequentia: mutationes nempe in urina, in alvi excrementis, juvantia & nocentia, si alvus non respondet, fæces induratæ, vel intestina contracta; si purgantia nil evacuant, vel parum sine levamine, est colica convulsiva.

Ex his invicem collatis, sed probè ponderatis, facilè est, dolores dictos à se invicem discernere, & fiendi eorum rationem cognoscere. *In specie attendendum*: an sit colica humorosa? an verò convulsiva? & si hæc; an sit accidentalis? an vero habitualis? & si habitualis; an sit scorbutica, hysterica, an alia?

Solitaria facilè distinguitur ab ea, quæ incipit in affectibus uteri: nam ubi cum convulsione intestinorum concurrit convulsio partium ad uterum pertinentium, percipitur dolor, qui à lumbis deorsum trahitur versus sinum pudoris: item si adest simul affectus uterinus, dolor iste etiam ad os femoris seu coxendicis pertingit: item, si adsit junctus dolor iste cum difficultate motus, percipitur gravamen in dorso & lumbis prope renes, & hinc sequitur postmodum dolor colicus.

Denique si acerbatur dolor colicus, ut fiat passio hysterica, tunc percipiunt simul angustiam in præcordiis, item impedimentum in respiratione, propter similem convulsionem diaphragmatis deorsum versus.

Ut à dolore nephritico distinguatur colica, observetur, quod in dolore colico post pastum sit remissio, imprimis post assumpta aromatica; dolor vero renalis post pastum fit acerbior. Deinde, si adest dolor renalis, mutatio semper est in ⊡, quod non est in colica: aut, quod obiter moneo, quod in dolore colico renali adsit stranguria insignis, & ⊡ coloris admodum fulgidi & ⊖ini excernitur, sed non semper. Tandem, ubi dolor est colicus, clysteres aut evacuationes alvi renalem aut parum, aut nihil solent levare. Denique in renali colica adest semper dolor plus minùs obtusus ac gravativus in dorso circa lumbos, qui non est in colica vera.

Plura de signis distinctivis colicæ veræ à nephritica, videb. in Sennerti *Praxi*.

In colica convulsiva est dolor lacerans, sed non ita gravativus & obtusus, ut in renibus: Urinæ excernuntur pallidæ & lacteæ, copioso sedimento imprægnatæ, quod non fit in reliquis speciebus colicæ.

PROGNOSIS.

Quod attinet signa prognostica: Colica ex se leve malum est, rarò periculosum; quæ tamen interdum ex adjunctorum aut supervenientium symptomatum, aut plurium circumstantiarum ratione, & ubi est nimis contumax, potest esse periculosa, imò lethalis.

Humorosa, & quæ fit à materia in intestinis contenta, mitior est, & faciliùs curatur convulsivâ.

Porrò omnis colica convulsiva, quò magis complicata habet symptomata ventriculi, eò est periculosior, & difficilior curatu.

In specie vomitus colicæ superveniens rarò bonum signum est.

Colica humorosa flatulenta gravia symptomata facit, & ad tympanitidem disponit.

Colica convulsiva habitualis omnis periculosa est; partim ob diuturnum paroxysmum; partim, quod sæpiùs recurrat, & sic periculosior fiat: firmiter radicata facit mala multa; nam huic non rarò superveniunt aut pareses, aut epilepsiæ: Sic Hœferus *in Hercule med. p.* 185. exemplum habet colicæ, quæ gravem cephalalgiam & maniam induxit, cum cœcitate & impedita deglutitione. Item Thonerus *in Observat. p.* 93. observat colicam in geminatam visionem & epilepsiam terminatam; nec rarum est, quod intulerit tetanum totius corporis & contracturas partium externarum.

In humorosa colica saltem attendendum est, ne sub ejus exacerbatione & alvi obstructione superveniat ileos morbus.

Evenit interdum, ut colica humorosa degeneret in abscessus, vid. Hildanus, *C.2. observ.* 74. Conf. etiam *C.1. observ.* 54. ubi prostant exempla doloris colici in abscessum intestinorum degenerati. Aliud videbitis exemplum in Panarollo *Pentec.4. observ.*50. qui habet dolorem colicum intra 10. horas lethalem, quæ tamen sunt rara.

Colica scorbutica convulsiva interdum est lethalis, ita, ut observata fuerit instar morbi peracuti intra ♎♂ 3. aut 4. jugulasse ægrum.

Raucedo in colica utplurimum lethale signum est. Denique in omni colica, quò magis aperta alvus, & stimulata respondet, bonum est; quò contumacior, imprimis si podex retractus, periculosum est, & metus passionis

ſionis iliacæ; vid. Riverius *in Praxi de dolore colico.*

Pergo ad

C U R A M.

Cura colicæ eſt duplex; nempe inſtituatur vel in paroxyſmo, vel extra paroxyſmum.

In paroxyſmo

1. Cauſa irritans inteſtina maturè ſopienda, & ipſe inteſtinorum ſenſus doloroſus, indeque natus motus convulſivus opiatis ſiſtendus.
2. Si eſt colica humoroſa, cauſa peccans materialis, ejuſdem nempe acrimonia acida, aut viſciditas, aut alius nocendi modus, corrigenda, & maturè per alvum educenda.
3. Si colica eſt convulſiva, appropriata nervina, in ſpecie ſalia volatilia oleoſa opiatis miſta, propinanda ſunt.

Extra paroxyſmum hôc ſedatô, morbus primarius, fomes morboſus, unde dolores pendent, iſque in ſpecie in colica convulſiva habituali, variis appropriatis eſt tollendus, & crebrior aut conſveta recidiva præcavenda.

Pro dictis tribus ſcopis in paroxyſmi cura obtinendis, imprimis in toto paroxyſmo, repetitus clyſterum legitimè applicatorum uſus ſeduló eſt obſervandus, ut his ipſis, pro varietate intentionum variis, continuò alvus, quantùm poſſibile, evacuetur & ſervetur aperta: magis autem conveniunt clyſmata talia, ſi in humoroſa malum hæret in inteſtinis craſſis; minus vero, quando in tenuibus, & quidem ubi non ſumus certi, in humoroſa materiam peccantem hærere præcisè in inteſtinis tenuibus, minus conveniunt purgantia clyſteribus admiſta, propter metum volvuli: Ubi verò certi ſumus, malum hærere in inteſtinis craſſis, imprimis colo, uti communiter fit in dolore hypochondriaco, tunc etiam fortiora purgantia ſeu ſtimulantia clyſmatis addi poſſunt.

Deinde conveniunt, ubi ventriculus graviùs ſimul affligitur, ut tanquam revulſorio ſtimulo tàm cauſa irritans, quàm motus ſpirituum, ad inteſtina derivetur: Item, quando poſt propinata purgantia non ſufficienter reſpondet alvus, optimum eſt in talibus caſibus clyſteribus acribus plùs minùs purgantibus naturæ motum promovere. Quando verò malum hæret in inteſtinis tenuibus, potiùs blandiſſima laxantia & abſtergentia per os conducunt: quod confirmat experientia D. Mœbii in infante colica laborante, cui medicus quidam aliquot clyſteres applicandos curavit, ſed ſine fructu: tandem Mœbius advocatus laxans blandiſſimum per os adhibuit, quod ex voto ceſſit, & infans brevi convaluit: Videatur *colleg.* Mœbii *in ſynopſi cap. de colica:* Quod ſi videmus, clyſteribus acrioribus alvum non reſpondere, & malum non mitigari, iis ulteriùs inſiſtendum non eſt, ſed præſumendum, vitium hærere vel in inteſtinis ſuperioribus, vel eſſe colicam ſimpliciter convulſivam. In convulſiva colica clyſteres anodyni & leniter demulcentes ſunt optimi: item accedendum eſt ad clyſmata terebinthinata, quæ in quavis convulſione ſunt optima. Si in colica imminet metus ilei, vel podex ſit pertinaciter retractus, non adeò copioſè injicienda ſunt, ne promoveamus iliacum morbum.

Clyſmata, quæ in omni colica conveniunt, ſunt in principio morbi vel mitiora emollientia, ſtercora in inteſtinis abſtergentia, aut carminantia: vel ſi non ſuffecerint, fortiora purgantia, aut acriùs ſtimulantia ex colocynthide, antimonio & ſimilibus, præſertim in humoroſa, quando alvus p. n. & pertinaciter obſtructa, clyſmata inſigniter emollientia proſunt, quæ fiunt ex lacte ſimpliciter, addito ſaccharo aut melle, oleo communi aut lini; vel quando coquuntur in lacte quædam emollientia, quæ blandè alvum lubricant, talia ſunt optima, imprimis in doloribus abdominis ſcorbuticis, item in hypochondriacis, in quibus cum melle mirè conveniunt. Vid. Horſt. *Obſervat. p.* 395.

Si magis anodyna deſiderentur:

℞. *Fol. hyoſcyam.* Mj.
Coqv. in ſ. q. *lactis:*
Colaturæ ℥ix. l. ℥x. adde
Mellis roſati ℥j.
M. pro *clyſmate anodyno*, S.
Linderndt Clyſtier.

In graviori colica, ubi materia hæret in craſſis inteſtinis, injici poſſunt ex oleo expreſſo ſem. lini, raparum, &c.

℞. 🜖 *expr. ſem. lini.*
rapar. ā ℥v.
M. pro *enemate.*
Vel addantur
🜖 i *diacolocynth.* ℥vj.
& miſc. pro *clyſmate*,

Vel ubi aut mucus viſcidior, aut ſtercora indurata, in inteſtinis hærent, omiſſo oleo, clyſteribus ſal gemmæ à ʒj. ad ʒij. addendum eſt: v. g. clyſteri, ſuprà dicto ex oleo ſeminis lini & raparum ʒj. ſalis gemmæ addi poteſt: Vel

℞. *HB. malvæ* Mij.
flor. ſambuc.
verbaſc. à Mß.
rad. lil. alb. ℥ß. ad ℥j.
Coqv. in ▽ *ſimpl.* q. ſ.
Colaturæ ℥viij. vel ℥ix. add e
lect. hieræ picræ ℥ß. l. ℥vj. ad ℥j.
(vel pro ſcopo emolliendi *El. lenit.* ℥iß.)
⊖ *gemm.* ℈ij. ad ʒj.
M. pro *clyſmate* unâ vice applicando.

Ubi verò ſunt flatus, convenit clyſma carminans & emolliens, imprimis cum ⊖ e gemmæ injectum e. g.

℞. *Spec.*

℞. *Spec. carm.* Mij.
rad. angel.
levist.
sem. carvi ā ℥ß.
bacc. junip. ℥j.
Coqv. in s. q. ▽.
Colatura ℥viij. adde
elect. de baccis lauri ʒvj.
Mell. rutac. ℥ß.
⊖is *gemmæ* vel ⊕i *depur.* ℈ij.
M. f. *enema*, S.

Blähungs-Clystier.

Loco salis gemmæ in colica flatulenta potiùs ⚯ destillata simul addenda, quæ potenter penetrant, & flatus discutiunt: e. g. sit clysma carminativum anodynum, quale etiam hypochondriacis, item hystericis commodè præscribi potest hoc modo:

℞. *Fol. lauri* p. iij. vel Mj.
flor. Chamom. Rom. aut *Vulgar.* Mjß.
rad. Angel. vel *levist.* ʒvj.
Sem. 4. calid. minor. ā ʒij.
Coqv. in ▽ *comm.* q. s.
Colatura ℥x. adde
Elect. de bacc. lauri ʒvj.
Syrup. papav. s. ℥ß. vel *Ther.* ʒj. ad ʒij.
⚯ *destillat. angel.*
carvi
cumin.
bacc. lauri ā gutt. iij. vel jv.
Vitell. ovi No. j.

M. pro clysmate pro 2. dosibus injiciendo, propter flatus, qui impediunt, quò minùs totum una vice possit injici.

Ulterius, ubi sunt nimii flatus in intestinis præ cæteris conveniunt clysmata ex ⊡ pueri.

℞. ⊡ *pueri impuberis*;
& ipsi addatur
fermenti parum;
ipsique postmodum incoquatur *semen anisi* & *anethi*, & *colaturæ* ℥viij. l. jx. addatur
mellis despum. ℥j.
sicque injiciantur; insigniter confert in affectibus flatulentis.

℞. *Decoct. carm.* ℥vj.
⊡ *human.* ℥jv.
fermenti ʒj.
⊖is *comm.* ℈j.
mell. rosat. ℥j.

M. pro clysmate ad imitationem Valeriolæ præscripto in gravioribus doloribus flatulentis.

℞. *Spec. carminat.* Mij.
Coqv. in s. q. ⊡æ *humanæ.*
Colatura ℥viij. adde
⚯ *destillat. terebinth.* ʒj.
M. f. *Enema.*

℞. ⊡æ *puericalef.* ℥ix.
sperm. ceti ʒiß.
vitell. ovi No. j.
syrup. papav. alb. ℥j.
M. f. *Enema.*

Confer. Deodatus *in Valetudinario p.* 197.

Faciunt huc etiam clysmata terebinthinata cum ⊡, quæ superiùs in dysenteria dedi, & imprimis in doloribus convulsivis, nephriticis, hystericis, scorbuticis, &c. sunt optima, & multùm commendantur à Deodato *in Valet. p.* 247.

℞. ⊡ *human.* aut *decoct. emoll.* ad imitat. *Willisii* ℔j.
terebinth. cum vitello ovi dissol. ʒij. vel ʒiij. ad ℥ß.
mell. colat. vel *Mercurial.* ʒvj. vel ℥j.
M. f. *Clysma.*

Conferatur hic Willisius *de anima brutorum p.* 394. P. 2. c. 15.

Sunt, qui ceu singulare clysma laudant decoctum veronicæ cum myrrha & vino, quibus B. D. Langius addit ⊖♀i ʒß ad ʒj. aut Rm ♀i. Senibus clysmata ex vino malvatico cum oleo chamomillæ, & quæ vim anodynam habent, facienda, hinc syrupus papaveris, sed cautè, addendus.

Fortiora clysmata, eaque in colica humorosa saltem conducentia, minùs in convulsiva, sunt ea, quæ ingreditur colocynthis in petia ligata, vel ▽ benedicta, aut infusum croci metallorum ab ℥iß. ad ℥ij. vel iij. de quibus vid. Riverius *C.* 1. *observ.* 57. *&* 67. item *C.* 2. *observ.* 12. *& C.* 3. *observ.* 22. *& supra de alvo obstructa*, v. g.

℞. *Juris pisorum* ℥vij. vel viij.
▽ *benedict.* ℥j. vel ij.
Elect. lenitiv. ʒvj. vel ⚯ *comm.* ℥j.
M. f. *Enema*, S.

Lindernd Clystier.

℞. *Decoct. pisor.* ℔ß.
scor. reg. ♂i ʒvj. ad ℥j.
mellis ☿*ial.* ℥j.
M. pro *Clysmate.*

Præter fortiores pertinent huc clysteres ex fumo tabaci, maximè proficui in colica humorosa, & in omnibus doloribus abdominis, vid. *histor. anatom.* 66. Bartholini *cent.* 6. *& c.* 4. *epist. p.* 253.

Instrumentum verò, quò commodè potest Anglorum more applicare sibi unusquisque tale clysma, & fumum tabaci sub hac forma intestinis immittere, habet Bartholinus *in cent. & hist. jam allegata*, & Simon Pauli *Quadripart. Botan. class.* 3. *p.* 462. *&* 463. non tantùm dolores sistunt, sed & alvum laxant.

II. Præter clysmata in omni colica, in specie humorosa, minus in convulsiva, attendendum est, an conveniat purgatio per alvum, an verò non? Nempe tutiùs possumus purgare remediis per os propinatis, ubi contenta in intestinis urgent, quàm ubi malum simpliciter à spasmis fuerit. Deinde, si intestina ex strictura convulsiva, propter contenta etiam irri-

irritantia, ſint nimis firmiter clauſa, cavendum à purgantibus, magis magiſque irritantibus; ſed potiùs leniſſima, emollientia, eluentia inteſtina, aut ſimpliciter lubricantia oleoſa & paſſulata conducunt. In ſpecie in principio colicæ, dum adhuc dolor urget, propriè dicta purgantia minus conveniunt, ſed omninò nocent; irritando enim inteſtina malum fortiùs exaſperant, & ex auctâ hac inteſtinorum contracturâ minùs laxant. Imò cùm in colica ſæpiùs adſit periculoſus vomitus, metus eſt, ne ita purgantibus irritentur crabrones: quò ſæpiùs iterantur, in deterius labitur æger, & magis diſponitur ad affectus paralyticos; ſin verò mox in principio uſurpari debent, ſint non nimis violenta, ſed lenia, & ſimul opiatis miſta, ut ſiſtant dolorem, & cauſam morboſam eliminent ex inteſtinis: ſemper nempe conſiderandum eſt, ne acriori laxativo irritatis inteſtinis omninò impediatur excretio fecum, & ad contumacem ileon diſponatur æger. Adhuc ſæpiùs evenit, ut purgantia, licet fortia, nihil operentur, ſed ſubſiſtant, unde ſubſequitur inde dolorum augmentum: Ergò purgantia talia vitanda. In progreſſu verò morbi, attenuatâ viſcidâ materiâ, & temperatâ ejuſdem acrimoniâ, blandè ſubducentia conveniunt. Deinde, ſi ex inflammatione eſt colica, medicus caveat, ne ullo, quantumvis leni medicamento ſubducente, utatur; ex irritatione enim inteſtinorum inflammatio augetur, & hinc volvuli ſeu ilei metus ſupervenit. In colica humoroſa, in ſpecie, ubi inteſtinorum peregrini ac vitioſi hoſpites ſunt exturbandi, purgantia locum habent, vario tamen, pro circumſtantiarum ratione, regimine, &c. Nempe, ſi dolor non adeò urget, & morbus ſit ex errore victus, aut ſimili cauſa externa; aut malum ſit à viſcida tenaci & acida pituita, cum dolore terebrante & gravativo, in principio purgari poteſt; ſecus differendum hoc ipſum, donec nonnihil miteſcat dolor. In pituita enim vitrea vel acida, ſi quis lenientibus ſolis contentus à purgantibus veris abſtineat, nil aget; potiùs, quamprimùm viſcida materia attenuanda, & per purgantia attenuantibus miſta, eadem evacuanda: conf. Septalius *in animadv. l.* 7. §. 72. Nempe invertenda interdum medendi methodus eſt, & urgente nimis dolore mox ad laudanum confugiendum, quod alias tutius fit, ubi præmiſſa fuerint alvum aperientia. Horſt. *l.* 4. *obſerv.* 7. Amatus Luſitanus *cent.* 4. *cur.* 95. & *cent.* 7. *cur.* 22. Purgantia autem in colica humoroſa conveniunt nunc fortiora, nunc mitiora, fortiora hæc & propriè dicta purgantia, in ſpecie, ubi ex ſpaſmo fortiùs contracta ſunt inteſtina, aut motus eorum periſtalticus minùs fieri ſolent, non conveniunt, quin leniſſima plura præſtent, quàm acriora & fortiſſima. Sic Henricus à Moinichen *obſerv.* 5. *ad Bartholinum miſſâ* dicit, quod Donadonus alvi ſtypticitatem ad 3. ſeptimanas durantem ſolo ſeri caprini copioſè ſumpti uſu curaverit: Sic, referente Sennerto, obſervatum eſt, cùm æger quidam 30. clyſteres ſine effectu accepiſſet, alium medicum mannam ab ℥j. ad ℥iß. cum ℥iß. olei amygdalarum dulcium propinaſſe in juſculo gallinæ pingui, & ægrum à dolore liberaſſe. Commendat hanc miſturam Riverius *Prax. l.* 10. *c.* 1. vel 🜕 amygdalarum dulcium loco butyri juſculis admiſceatur, quibus etiam ſpermatis ceti ʒß. commodè addi poteſt. Singulare experimentum Cratonis ad ſolvendam alvum, & ſedandos dolores colicos eſt oleum amygdalarum dulcium ℥ij. ad iij. cum vino malvat. & ſpermate ceti: vid. *diſſertat. med. de ſperm. ceti c.* 2. §. 4. *p.* 11. Imo propinata purgantia interdum egregiè operari obſervantur, in humoroſa, ſed ſine levamine; quia ſcilicet non purgant, quod purgandum erat; ex tenuium irritatione ſeroſa liquamina proritantur, dum vitrea in craſſis relinquitur pituita: vid. Sennert. *Prax. l.* 3. *p.* 201. & Salmuth *cent.* 1. *obſerv.* 78. *p.* 49. hinc partim aliquis ſelectus purgantium, partim appropriatorum, gummatum, ☿ dulcis additio obſervetur. Adeoque purgantia proprie dicta rariùs, laxantia, ſive abſtergendo, ſive emolliendo, ſive leniter fermentando operentur, frequentiſſimè conveniunt.

Inter emollientia & abſtergentia ſunt imprimis potio paſſulata, & hinc pulveres ſalini cum ſtimulo ſcammoneato. Inter lubricantia & pinguia convenit potio Plateri in principio doloris colici propinanda, quæ ex leniente & emolliente procedit.

℞. 🜕 *amygdal. dulc.* ℥iß.
vini malv.
ſyrup. papav. ā ʒß.
M. f. *Potio.*

Quæ detur pro hauſtu. Nam & oleum amygdalarum dulcium in juſculo calido propinatum, ſubitò ſedat tormina infantum. Loco ſyrupi papaveris etiam ſpermatis ceti ʒß addi, & ita alvus laxari poteſt; Vel ubi tutius uti licet purgantibus, cremor ♀i cum reſinis purgantium propinetur ad imitationem Williſii *c. l. p.* 396.

Vel infuſum ſennæ cum ⊖ e ♀i & zingibere paratum, vel infuſum rhabarbari cum ſenna, adhibeatur. Vel ubi viſcida ac tenax pituita primariò peccat, potiones cum gummate ammoniaco in colica humoroſa ſunt admodum convenientes: propterea ubi pertinax eſt colica ex pituita vitrea & acida:

℞. ▽ *mentha* ℥j. vel ℥jß.
cinam. ʒj. ʒij. vel ℥ß.
Gumm. amm. cum aceto ſoluti ℈ß.
l. ℈j. *ad* ʒß.
♀i ⊖ *lat.* ℈ß. ad gr. xv.

ſcamm.

scamm. ♁*at.*
trochisc. alb. à gr. j. vel ij.
syrup. rosar. solut. vel *de pom.* ℥ß.
M. *pro una vice*, S.

Purgier-Tränckllein auff einmal.

℞. *lapill.* ♋ *præpar.* gr. xij.
☿*i* ⊖ *lat.* ℈ß.
trochisc. alb. gr. ij.
M. F. Pulvis
D. S.

Erweichend Pulver.

In declinatione verò morbi, ubi viscida adhuc, vitrea & acida pituita in intestinis hæserit, commodè usurpentur eadem gummata cum ☿ dulci, qui eam potenter dissolvit & abstergit. Imitandus hac in parte Deodatus.

℞. *MP. de hier. cum agar.*
☿ *dulc.* à gr. xv.
troch. alb. gr. 1.
♁ *destillat. anisi* gut. ij.
Cum *essent. menthæ* f. pilulæ: S.

Purgier-Pillen.

℞. *MP. de* ✱*co Querc.* ℈j.
extract. absinth. ℈ß.
troch. alb. gr. ij.
cum ♁ *destillat. anisi.* F. Pilulæ.

Item ℞. ☿*i* ⊖ *lati* gr. xv. ad ℈j.
scamm. præpar. gr. iij.
troch. alb. gr. ij.
♁ *destillat. zedoar.* gut. j.
M. F. Pulvis: S.

Purgier-Pulver.

Quod si verò in colica humorosa mox in principio purgantia conveniant, commodè eadē cum opiatis misceantur, ut suprà de cardialgia dictum fuit, quò sine majore intestinorum irritatione sublato dolore alvus laxetur.

Pilulas cum laudano opiato permistas videbitis apud Poterium *Cent.* 3. *c.* 27. Pertinent huc Pilulæ Stœckeri, quibus, ut ipse scribit, cum summo suo honore Ducem Tartarorum curavit in colica;

℞. *Aloës succoter.* vel *pilul. aloëphang.* ℨj.
opii.
croci à gr. j. vel ij.
(pro croco potest sumi & castoreum.)
M. f. Pilulæ.

Quarum vel dimidia pars, vel omnes, exhibentur jejuno stomacho; dolorem enim post horam sedant, & postmodum solvunt.

Si volumus, ut in meliore dosi meliùs & potentiùs operentur, acuamus has ipsas cum gran. ij. vel iij. *scammonii* ♁*ati*, & ita commodè usurpari poterunt.

℞. *Aloës rosat.* ℈j.
extracti zedoar. gr. viij.
scamm. ♁*at.* gr. j.
laud. opiat. gr. j.
♁ *destillat. carv.* gutt. ij.
Cum *essent. zedoar.* f. Pilulæ.

Item ℞. *G.* ✱*ci cum aceto sol.* ℨj.
diagryd. gr. vj.
laud. opiat. gr. jv. vel v.
M. f. Pilulæ pro 4. dosibus.

Clysteribus quoque laudanum opiatum à quibusdam injici solet à gr. iij. ad ℈ß. nec dubium est, quin cessaturus sit dolor: sed cautè agendum est. Conf. Borellus *Cent.* 4. *obs.* 94. Loco hujus tutiùs theriaca ad ℨij. clysteribus additur.

Sedato autem paroxysmo in colica convulsiva, conveniunt appropriata purgantia commodè cum sudorifero usurpanda.

III. In usu vomitoriorum remediorum, quæ interdum necessaria sunt, cauti simus maximè: si enim ventriculus & supernæ partes intestinorum repletæ nimium fuerint, ex usu maximè erit, ut medicamentis ad dejiciendum ingestis locus detur pertranseundi. Quod si totus dolor, ejusque causa, infernas partes obsideat, non solùm frustrà tentatur vomitus, sed aliquando fit cum certa ægrorum pernicie, cum volvulosi facilè exinde fiant. Illustrat vomitoriorum usum observatio Plateri *l.* 2. *observationum p.* 451. *seqq.* Adolescens quidam nobilis ex inordinata victus ratione, & nimio potu vini muscati Narbonensis, cardialgiâ primùm, mox colico dolore laborans, postquàm semel curatus, maturiùs, quàm par erat, se aëri frigido concredidisset, & quadrigis celeriter per urbem veheretur, recidivam pass⁹ 7. septimanarum spatio, durante morbo, licèt sæpiùs clysteribus & narcoticis usus fuisset, non tamen integrè sanari potuit, donec vomitorio ♁iali usus fuerit, à cujus usu mox magnam copiam æruginosæ bilis aliquoties vomuit, uti & pituitæ, atque inde urinæ, quæ ex atro croceæ diu permanserunt, in naturalem colorem permutatæ, ipsæque sensim ad se redire cœpit.

IV. Opiata in dolore colico semper sunt optima, in principio & progressu morbi adhibita, primariò in colica convulsiva, hinc etiam in humorosa; Et quidem tutiùs est, ut alvi evacuatio præmissa fuerit; nisi summa doloris atrocitas nimis urgeat: frequentiùs tamen in usum duci possunt, ubi materia morbosa fuerit tenuior & acrior; minùs verò ubi eadem fuerit viscidior. His ipsis opiatis, semper appropriata & resolventia pro causæ morbosæ dispositione varia addenda erunt, ut eò meliùs succedat operatio. Præ cæteris opiatis laudanum hystericum est egregium remedium, tam in colica convulsiva, quàm etiam in reliquis. Denique, si quando opiatis utendum, non sunt differenda eò usque, donec vires vitales jam collabascant, ægerque non longè sit ab interitu; tali enim in casu non rarò solet vita dormiendo finiri: potiùs in principio aut incremento morbi viribus validis usurpantur. Adeoque in colica humorosa usurpantur opiata post purgantia, & hinc etiam purgantibus mista;

mista, & non, nisi in casu necessitatis, ante purgantia. Nempe, ubi tanta est, sive ventriculi debilitas, sive vomituritio, ut nec pilulæ possint detineri, ibi (1) remedium anodynum ordinetur, (2) paucis horis elapsis catharcticum, eò temporis spatio interjecto, ut narcoticum à cathartico tanto distet intervallo, ut ab eo non vincatur & pereat, eas tamen in ventriculo moras trahat, quæ ad virtutem purgativam communicandam eidem sufficiant, ut suam demùm exserat operationem, cessante altero; licèt catharcticum, modò id possit fieri, diu post anodynum rectissimè propinetur, cùm etiam ad horas 12. ab hoc assumpto alvus isti ægrius respondeat, atque non, nisi operosiùs, solvatur. Cum autem hîc, uti in aliis plerisque morbis, in quibus indicantur narcotica, catharcticum semper dolorem intendat (saltem finitâ jam operatione, quâ quidem vigente, mitiùs nonnunquam cum ægro agitur:) idcirco solenne est, anodynum ingerere, ubi primùm expiravit cathartici ἐνέργεια, ut rectè loquitur Sydenham *in observ. circa morb. acutos pag.* 294.

Ex his patet, opiata conducere magis (1) in convulsiva quàm humorali. (2) In accidentali quàm habituali. (3) Quæ à materia acri, tenui, seu ut vocant biliosa, quàm quæ à materia viscida. (4) In flatulenta, quàm humorali. (5) Præmissa alvi quacunque lenitione tutiora esse. (6) Appropriata causæ vel morbo socianda esse.

V. In omni colica fugiendum frigus, præsertim ventriculi & pedum; hinc calidus potus est optimus. Et observavi in colica convulsiva cum copioso vomitu conjuncta, & aliquot secessibus, ex abdominis ab aura frigida refrigeratione nata, optimum fuisse remedium bonum haustum ▽æ vitæ juniperinæ, unde omnia mala cessarunt. Hinc rara est & vix imitanda observatio, quam habet Amatus Lusitanus *Cent.* 1. *Curat.* 2. & *C.* 7. *Cur.* 21. Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Prax. Admir. obs.* 25. Forestus *l.* 21. *obs.* 12. Tulpius *l.* 2. *obs.* 37. & imprimis Septalius *loco suprà citat.* §. 82. colicæ desperatæ, copiosæ ▽æ multâ nive refrigeratæ potu curatæ. Sed arbitror, accidentarium fuisse affectum, quasi occasione refrigerationis intestinorum convulsorum spasmi relaxati fuerunt; unde mirabilis flavæ bilis copia evacuata fuit.

VI. In flatulenta colica, in qua flatus non causæ, sed semper producti morbosi rationem habent, utut per accidens affectum exasperent, in principio carminantia acria & aromatica valdè discutientia minus conveniunt, sed potiùs saltem in declinatione; illorum verò loco tunc ~ Ⓓ dulcis adhibeatur.

VII. Quod si alvus relaxata, & ista universalia plùs minùs præmissa fuerint, & nihilominùs tamen dolor persistat, aut si urgeat adhuc colica convulsiva, ad appropriata accedendum est, eaque in specie aromatica; nam hæc acidum temperant, flatus resolvunt, viscidum incidunt, simulque nervis amica sunt; eorumque spasmos sistunt, adeòque in genere in quibuscunque abdominis doloribus conducunt. Talia sunt HB. veronicæ, quæ ceu singulare specificum laudatur; cui tamen non cedit chamomilla, imprimis Romana, sclarea, cortex aurantiorum, zedoaria, gentiana, helenium, absinthium, semina 4 calida majora: ex quibus modò dictis destillata olea, decocta & alia multiplicia præparata valent, ut aqua florum chamomillæ, veronicæ, cinamomi, menthæ, aquæ spirituosæ compositæ, ~ & ▽ *carminativa Dorncrellii* & *anticolica.* v. g.

℞. *Flor. chamom. Rom.*
sambuci
fol. menth.
rutæ sicc. ā m. iij.
baccar. junip. rec. ℥ijß.
lauri excort. ʒvj.
semen cumin. ℥j.
anisi,
fœnic. ā ℥ß.
calam. arom. ℥jß.
flav. cort. aurant. ℥iij.
cinam. acuti ʒvj.
zedoar. ʒiij.

Pulverisentur omnia tenuissimè, & adspergantur cum ~ Ⓓ *i rectif.* ℥ß. ad ʒvj.

Infundantur c. s. q. ▽, non adeò exactè rectificato: stent per 12 horas in MB. digerantur lento igne, vase bene munito. Tandem destillentur per alembicum ex arena vel cineribus lentè, ut caveatur empyreuma.

Dosis est cochlear. j. vel ij.

Huc pertinet etiam essentia carminativa Wedelii *in Opiolog.* descripta, cum anodynis & castoreatis mista. Item syrupus corticum aurantiorum, de papavere, ubi dolor adest; syrupus de Althæa Fernelii, ubi emolliendum, & acrimonia temperanda; Castoreum, ♁, omnia ⊖ ia volatilia, adeòque liquor CC. ~ ⊖ is ammoniaci, ~ ♀i, ~ carminativus de tribus, stercus equinum, stercus lupinum, testes equini, &c. Promiscuè hæc in quibusque abdominis doloribus conveniunt, in specie tamen, ubi flatus urgent in hypochondriacis, spiritus carminativus de tribus, &c. est optimus. Ubi verò sunt tormina convulsiva hysterica, liquor cornu cervi succinatus, ⊖ ia volatilia oʃa, item camphora, & ▽ theriacalis camphorata, item stercus equinum, & similia conducunt: v. g. in genere contra dolores abdominis,

℞. ▽ *chamom.* ℥ij. vel iij.
~ *theriacal. simpl.* vel *campb.* ʒij.

Laud.

Laud. opiat. gr. ij. vel iij.
syrup. cortic. aurant. ℥ß.
M. F. Potio, cochleatim usurpanda: S.

Linderns Träncklein auff etliche mal.

In colica humorosa flatulenta:

℞. ▽ *menth.* ℥ij. l. iij.
(vel ▽ *menth.* & *chamom.* à ℥jß.)
elixir menthæ, (nisi urgeat æstus) ʒiij. ad ℥ß.
essent. carm. ʒj. vel ʒjß.
🜍 ⦶i *dulc.* vel *anti-colic.* ʒjß. vel ʒij.
(vel 🜍 ⦶i *rectif.* gutt. xv.)
M. F. potio.

Capiatur cochleatim, subinde, si possibile, aliqualem sudorem expectando. Et convenit etiam in specie talis mixtura cum 🜍 ⦶i in colica cum ardore corporis quasi febrili juncta, seu in colica putata biliosa.

℞. ▽ *sem. anisi.*
flor. cham. à ℥ij.
cinnam. ℥j.
🜍 *zedoar.* ʒß.
⦶*i dulc.* ʒij.
🜔 *destillat. anisi*, gut. vj.
laud. opiat. gr. ij.
syrup. rad. enul. ℥j.
M. F. *Potio*, haurienda cochleatim.

In colica convulsiva, qualis est scorbutica, hypochondriaca, hysterica, &c.

℞. ▽ *fl. chamom.*
menthæ
puleg. vel *veron.* à ℥j.
ess. castorei ʒij. vel iij.
liq. CC. succ. vel hujus loco 🜍 ⊖ ✱ci ʒj. vel ʒjß.
laud. opiat. gr. iij. (vel *ess. opii* ℈j. ad ʒß.)
syrup. artemis. vel *cort. aurant.* ʒvj. vel ℥j.
M. f. *Potio.*

Capiatur cochleatim pro 2, vel 3. dosibus, expectetur, si possibile, blandus sudor.

℞. ▽ *chamomill.*
fl. sambuc. à ℥iß.
ess. castor. ʒjß.
unic. veri præp. ℈j.
maxill. lucii piscis ℈ß.
⊖ *volat. C. C.* gr. vj.
syrupi artemis. ʒiij. M.

℞. *lapill.* ♋ *præp.* ʒß.
⊖ *volat. C. C.* gr. xij.
laud. hyster. gr. jx.
M. pro 2 dosibus: S.

Schmertz-stillende Pulver.

℞. *unicorn. veri præp.*
cinnab. ♁ii
fl. ♁*is* à gr. viij. ad ℈ß.
laud. opiati gr. ij.
M. F. *Pulvis.*

Contra colicas humorosas:

℞. 🜔 *destillat. carvi*,
cumini,
angelicæ l. *anisi*
aurant.
chamom. l. *fœnic.* à gutt. vj.
M. D. S.

Oel gegen das Reissen.

℞. 🜔a *jam præscripta*:
adde
sacchari albiss.
fl. ♁*is* à ʒij.
maxill. lucii pisc. ʒj.
laud. opiat. gr. vj. ad ℈ß.

Pulver gegen das Reissen auff etliche mal.

Quod si cum ardore, aut caloris vel æstuationis sensu, affligunt tormina, nil melius est, quàm nitrata, imprimis 🜍 ⦶i dulcificatus effervescentem bilem optimè compescens. Si verò cum rigore vel dolore affligant tormina, talia, quæ absorbere & corrigere valent acidum, ut sunt ⊖ia alcalica fixa, item animalium ossa & partes duræ, speciatim maxillæ lucii piscis, lapilli ♋, vel unicornu præparatum, vel tali leporis, aliaque similia acidum absorbentia, & hinc dolorem compescentia suprà dictis addi possunt.

Dolor lumbaris nephriticus optimè per therebinthinata, per pilulas ex terebinthina, &c. compescitur, quæ ipsa etiam in dolore lumbari mesenterico convenienter usurpantur.

Ut in specie considerentur remedia interna: chamomilla, tàm vulgaris quàm Romana, corrigendo acidum austerum ventriculi & intestinorum, egregia & instar omnium in torminibus alvi quibuscunque est, aliis irritis me nunquam deseruit, cujuscunque sint conditionis colicæ, ita, ut decoctum florum chamomillæ vulgaris in ▽ communi vel cerevisia paratum, calidè haustum, sæpiùs reiteratum, & quæcunque ex eadem parata, mirabile sint remedium; hinc & ▽ & decoctum ejus cum ▽ communi specificè commendatur à Gabelchovero *c.* 1. *Cur.* 10. sive solitariè sive additis corticibus citri & aurantiorum propinetur. In muliere, colicâ convulsivâ per ♄ ♀ pertinacissimè laborante, opiatis & appropriatis frustratis solo hujus in cerevisia decocti usu repetito eandem curatam observavi. In specie 🜔 ejus sapphyrinum ad aliquot guttas haustum, est præsentissimum carminativum & anodynum, unde fibrarum contracturis blando suo contactu medetur. Porrò horminum istud odoratum, quod vocatur sclarea, miraculosum quid facit in colica virorum, tam convulsiva,

siva, quàm humorosa & flatulenta, uti & in suffocatione mulierum hysterica, sive decoctum ejus, sive exinde parata essentia, aut ~ per fermentationem paratus & aliquoties abstractus, in conveniente vehiculo usurpatur. Radix allii jam à Galeni temporibus laudatur; notum enim est exemplum de rustico, esu allii se curante, quod ex Galeno habet Schenckius *in observ.* & Zacutus Lusitanus *de Med. Princ. Histor. l. 2. Histor.* 95. hinc ad hujus imitationem commendatur jusculum ex allio & oleo olivarum, quæ calidè hauriantur cum parte dimidia vini optimi: & hanc mixturam ceu sæpiùs expertam commendat Borellus *c. 4. obs.* 92. Post hæc eminent cortices aurantiorum, in quibus non est vis vulgaris anticolica, maximè in humorosa & flatulenta ex acido austero, & certè essentia seu tinctura corticum aurantiorum cum eorum spiritu, vel imprimis cum spiritu chamomillæ Romanæ parata, aut extractum, aut saltem eorum pulvis usurpatus, & imprimis ♁ destillatum, aut elæosaccharum ex hoc paratum, sunt egregia remedia in affectibus colicis: acidum enim quodcunque potenter corrigunt, flatulentias cohibent, nervisque ab acido vellicatis perquàm grati existunt. Pertinet huc pulvis Schalleri *ad Colicam*, quem quidam commendant. Compositio est hæc:

℞. *Cortic. aurant.* ℥jß.
maxill. lucii pisc. prapar.
infer. aurat.
lapill. cancr. prap.
tal. leporis.
succin. prapar.
zedoar. ā ʒij.
M. F. *Pulvis* pro *aliquot dosibus.*

Dosis à ʒß ad ℈ij. l. ʒj. si fieri potest, in vehiculo tepido.

Meliorari potest hic pulvis additione florum sulphuris, & irroratione cum oleis carminantibus, v. g. ♁ destillato corticum aurantiorum, item essentia opii.

Vel ℞. *Rasur. eboris* ℈ij.
corall. rubr. prap.
lapill. ♋. *prap.* ℈j. ā
♁ *sigill.* gr. xij.
♁ *destillat. cort. aur.* gut. j.
anisi,
carvi,
fœnicul.
zedoariæ à gut. j.
M. f. *Pulvis pro 2. dosibus:* S.

Schmertzstillend Pulver.

Helenium ejusque radix in vino decocta, item absinthium, radix Imperatoriæ, & similia acria aromatica, experta etiam sunt in colica, & postmodum absinthium convenit, imprimis iis, qui in peregrinationibus colica laborant, sive decoquatur, sive minutim dissectum cum saccharo misceatur & capiatur, & in colica è febrium reliquiis oborta nil melius esse usu absinthii, refert Fehr *de absinthio pag.* 173. ob id Mindererus *in medicina militari* contra colicam tanquam optimum euporiston commendat vinum decoctionis absinthii, vel radicis helenii cum corticibus aurantiorum calidissimè potum, addito theriacæ vel Mithridatii pauco; quæ duo ob opium dolorem sistunt: item theriaca cum C. C. assumpta, expectando sudorem: vel decoctum radicis enulæ cum essentia absinthii & spiritu theriacali egregium est experimentum, tollens intestinorum tormina ex vitio contentorum nata: quod etiam præstat extractum acori veri: semina 4. calida majora, aut elæosaccharum ex hoc paratum sunt egregia remedia in affectibus colicis in vino decocta, & rectè dicuntur ab Helmontio solamen pauperum appropriata intestinis, & affectibus flatulentis. Virtus & usus consistit in eo, quod nempe contractionem inhibendo, & aciditatem, nunc lymphaticam, nunc viscidam, intestinis hostilem corrigendo eorum spasmos, & inde ad tactum sensilem duritiem remitti faciunt, & sic quodvis acidum intestinorũ irritatorum temperant & corrigunt: Conf. Helmontius *in Tract. de Flatibus* §. 75. Semina hæc decocta in vino generoso & hausta à Stœkero commendantur, unde & eorum destillata olea, non secus ac oleum destillatum zedoariæ, corticum aurantiorum, vel angelicæ, vel menthæ, vel macis, ad aliquot guttas propinata, sunt laudata in flatibus, torminibus & doloribus intestinorum, spiritus salis ammoniaci anisatus, castoreum, & omnia medicamenta ex eo, egregiè conferunt; non tantùm in colica, ubi adsunt flatus, quos potenter discutit, aut ubi adest pituita viscida acida, quam temperat, sed etiam in colica convulsiva; non secus ac in suffocatione uterina, quæ reverâ est colica convulsiva, item in doloribus scorbuticis convulsivis, egregium quoque est castoreum; sive per se, sive mistum cum aliis: in specie in colica convulsiva cum salibus volatilibus propinatur, cum sale volatili succini, cui si addatur unum vel alterum granum opii, fit egregium medicamentum. Dabo exemplum in colica convulsiva:

℞. *Castor.* ℈ß.
⊖ *is volat. succin. ritè parati:* gr. v.
laud. opiat. gr. jß. vel ij.
M. F. *Pulvis:* S.

Schmertz-stillend Pulver auff einmal.

Veteres castorei ℈j. ad ℈ij. in haustu vini calidi propinarunt in pertinaciori colica, uti constat ex Joëlis *Praxi*, & Solenandri *Consiliis*, si colica sit orta, uti dicit Joël, à causa frigida; in aliis tamen etiam convenit: & Solenander commendat castoreum clysteribus additum: scilicet aliquot grana ejusdem in vino dissoluta, infunduntur cum clystere in coli-

colica: vid. *ejus sect.* 3. *Consil.* 28. Nos utimur *castoreo cum* R♀*i* acerrimè, vel etiam *cum* ~ ⊖*is amm. vinoso in essentiam extracto*, quæ sola ʒß. ad ʒj. dosi, vel cum essentia opii sociata, optimè conducunt. Vel

℞. R♀*i acerr.* ʒiij.
ess. castor. ʒij.
M. S.

Resolvirende Tinctur / 40. Tropffen.

Ipsa enim R♀i, ceu præsentissimum remedium mirè extollitur à b Hauptmanno & Langio. Vel

℞. *Elixir. propr. sine acido.*
R♀*i acerr.* ā ʒj.
M. S.

Resolvirend Elixier.

℞. R♀*i acerr.* ʒß.
ess. gumm. amm. ʒiij.
myrrh. ♀ *sat.* ʒiß.
M. D. S.

Resolvirende Essentz 50. Tropffen.

℞. ~ *carminat. de tribus* ʒiij.
ess. castor. ♀*is.* ʒjß.
opii ʒß. ad ʒj.
M. D. S.

Resolvirende Mixtur Tropffen-weise.
Dosis gutt. 50.

Pertinet huc decoctum B. D. D. Langii, & essentia anonyma ex castoreo & asa fœtida cum V tartarisato parata; quæ essentia anonyma & in colica & in passionibus hystericis, i. e. colicis convulsivis, & in præcavendis variolis & morbillis, est egregia; item extractum castorei, vel cum laudano opiato, vel cum extracto theriacali, quod habet vim opiatam, mixtum, & cum oleo quodam destillato in pilulas anticolicas redactum, dicta tormina sedat.

Ex his ferè paratur Extractum specificum anticolicū Mynsichthii, quod dosi ℈j. vel ʒß. ad ʒj. in omni vehiculo commodè usurpari potest. Elegans est compositio, utut quædam adsint ingredientia non multi pretii. Flores sulphuris à ʒß. ad ʒj. cum tantillo myrrhæ, præmissis præmittendis, in colica valdè prosunt, propinanda commodè in vino vel alio vehiculo calido, probè corpus contegendo, & sanè expertissimum sunt remedium. Vidi Romæ egregium effectum in Comite, colica pertinaci laborante, qui aliis irritis per ʒß. florum 🜍is fuit curatus. Vel permiscentur 🜍 & ejus flores convenienter cum elæosaccharis carminativis, factis ex oleo destillato corticum aurantiorum, anisi, zedoariæ & similibus, quibus imprægnatur saccharum: v. g.

℞. *Flor.* 🜍*is* ℈j. ad ʒß.
oo *destillat. anisi*
zedoar. ā gutt. ij.
laudan opiati gr. i.
sacch. q. s.
M. F. Pulvis. S.

Aromatum ⊖e volatili oleoso imprægnatorum vis anticolica per se nota est, v. g. zedoariæ, quæ est carminativum egregium, flatuum resolutivum, & quæ, præmissis præmittendis, tàm in substantia, quàm in R. & inde parato extracto, est nobilis; galangæ, quæ aliàs egregium est uterinum, cinamomi, gentianæ, caryophyllorum, nucis moschatæ, & hinc ex his paratæ species sic dictæ aromaticæ compositæ in dispensatoriis: nempe species diacumini, diacalaminthæ, dianisi, diagalangæ, diatrion pipereon, & tandem species diasulphuris Mynsichthii: item olea earum destillata ad aliquot guttas propinata, similiter egregiè commendantur, qualia sunt carvi, cumini, anisi, fœniculi, caryophyllorum, lauri, corticum aurantiorum, angelicæ, succini, macis, zedoariæ, menthæ; quod insigniter commendat Thonerus: cumque iis possunt fieri composita elæosacchara: Hinc Panarollus *Pentec.* 2. *obs.* 8. ceu sæpiùs expertum remedium ad colicam ex causa frigida commendat oleum baccarum lauri, aut oleum ex corticibus aurantiorum per expressionem paratum cum vino, quô bibitô ægri per breve tempus sedato dolore somnum capientes convaluerunt. Vino guajacino curatam colicam cum convulsionibus videbitis in Amato Lusitano *Cur.* 32. & M. A. N. C. *ann.* 3. *obs.* 274. Hisce non ultimo loco addendus ~ ⦶*i dulcis*, quibusdam κατ' ἐξοχὴν dictus anticolicus, est summum Hartmanni arcanum & ultimum refugium, quem ipse describit *in Praxi Chymiatrica*; imprimis si ~ ⦶i benè rectificatus cum duplo vel triplo V, à simplicibus aromatibus abstracti, seu cohobati misceatur. Hic spiritus anticolicus dosi ʒß. ad ʒj. in vehiculo appropriato calido propinatus nobilissimum est remedium in colica flatulenta biliosa, adeò ut etiam in tympanitide suum faciat egregiè officium, præsertim, ubi vagæ phlogoses aut æstuationes corpus affligunt, si expectetur blandus sudor; sic enim eò meliùs operatur. Vehiculum appropriatum est imprimis decoctum radicis helenii vel decoctum priapi tauri.

Modus præparandi est, si ~ dicti rectificati benè in quantitate pedetentim misceantur, misti in MB probè digerantur, digesti duabus vel 3. vicibus cohobentur, donec perfectissimè uniantur, & sic fit egregius ~ compositus ⦶i dulcis anticolicus, loco V vulgaris meliùs sumitur ~ appropriatus, v. g. ~ chamomillæ per fermentationem paratus, aut idem ~ infusus speciebus carminantibus digestus, & tandem in balneo aliquoties cohobatus; sic enim rapit secum particulas carminantium aromaticas, i. e. salinas volatiles oleosas per alembicum, & ita cum spiritu nitri junctus fit efficacior & melior.

Hisce annumeratur & ab Hartmanno com-

commendatur ⁀ terebinthinæ, & ♂ ejus, quod abstergit egregiè intestina, hinc cum eo paratus balsamus sulphuris terebinthinatus præprimis est egregius in colica contumaci, etiam convulsiva, unde quidam commendant sequens oleum compositum ad colicam:

℞. ♂ f. ⁀ *terebinth.*
bacc. junip. a part. æqual.

Infundantur flores hyperici: digerantur per ☍, exprimantur, & ita cum floribus novis pergatur, donec oleum rubicundissimum fiat.

Hujus dosis gutt. xij xv. ad ℈j. in brodio sumptum est in colica humorosa expertissimum.

Spiritus carminativus ex nitro, tartaro & ⁀ vini est nobilissimus planè in torminib⁹ abdominis. Datur probè rectificatus à ʒß. in quocunque vehiculo calido præstantissimo auxilio; in colica similiter commendantur.

Præterea testes equini exsiccati, pulverisati, & propinati ad ʒj. cum pulvere seminis anisi ʒß. laudatissimum est experimentum Fonsecæ anticolicum in *l.* 1. *Consil.* 57. qui pulvis testiculorum equinorum in ▽ liliorum convallium, addito parum croci, exhibitus excellens est experimentum contra colicam, polychrestum Zvvelfero.

Pudendum seu priapus tauri, sive ejus rasura, sive decoctum, experimento egregiè comprobatum est à Zacuto Lusitano *l.* 2. *Praxeos admirandæ obs.* 24. in colica convulsiva, quam, ut & dysenteriam, curat & præservat. Dosis ad ℈j. in vino Malvatico vel decocto helenii. Similiter commendat pudendum cervi Bartholinus *Cent.* 6. *Hist.* 50. Fuligo pulverisata & cum aceto destillato mista & bibita calidè, statim dolorem pellere dicitur. Similiter etiam ⁀ ☐osus fuliginis aliquando felici cum successu fuit propinatus; quæ remedia & in casu ab alto & passionibus hystericis & pleuritide &c. egregiè conveniunt, dum acidum in hisce malis potenter corrigunt. Saccharum Saturni in colica à nimio acido remedium est singulare, si ad gr. iij. vel iv. cum aliis propinetur; in saccharo enim Saturni magna vis medica latet.

Denique stercora animalium sunt remedia aliis omnibus, si non anteferenda, saltem tamen æquiparanda. Hisce præ cæteris parabilibus remedium, licet sordidum, addatur stercus equinum recens, ab equo avena pasto, cujus succus cum liquore quocunque appropriato, in specie cerevisia calida, expressus & imbibitus, imperando, quantùm possibile, quietem, & expectando sudorem, singulare & præsentaneum est experimentum contra colicas, imprimis convulsivam; vid. Riverius *l.* 10. habitâ tamen, si fieri potest, ratione sexus. Loco hujus stercus catti exsiccatum in aëre, in vino resolutum & edulcoratum, hinc percolatum, aliquando Magnatem aulicum restituit. Non cedit huic stercus lupinum, experientiâ confirmatum contra colicam ex quacunque causa natam, dosi ʒß. ad ʒj. Vid. Panarollus, *Pentec.* 3. *obs.* 36. Hartmannus *in Praxi Chym. pag.* 184. item Forestus *l.* 21. *obs.* 15. *in Scholio* Amatus Lusitanus, *Cent.* 3. *Curat.* 12. item Riverius *cent.* 1. *obs.* 59. & 86. & tantum non apud omnes Autores in magnis laudibus versatur stercus lupi, præmisso clystere: hinc etiam ▽ destillata ex stercore bovis junioris ad ℥j. propinata laudatur. Sic succum stercoris columbini cum lacte expressum laudatum videbitis in Velschio, *Hecatost.* 2. *p.* 32.

Sin metus sit, quod in paresin transeant tormina abdominis, clysmatis blandis alvus stimulanda est; internè verò ⊖ia volatilia, ut ⊖ volatile ☐æ, ⁀⊖is ammoniaci simplex & anisatus, liquor cornu cervi succinatus, in specie ex tartaro & spiritu tartari volatili propinata, expectato sudore sunt convenientissima, quia non tantùm acidum, nervos vellicans corrigunt, sed paresin præcavent & curant, expectetur post usum eorum sudor, quo apparente, paroxysmus, si non planè, sensibiliter tamē tollitur. Spiritus tartari volatilis legitime paratus, est excellens remedium pro curanda paresi per sudorem.

Vel

℞. ⁀⊖✱c. *anis.* ʒj.
ess. laudan. opiat. Lancelloti. ℈j. M. D S.
Schmertz-stillende Mixtur Tropffen-weise.
Pro dosi propinentur gutt. 24.

℞. ⁀⊖*is* ✱*ci anis.*
succinati a ʒij. M. D. S.
Schmertz-stillender Spiritus.

Si ab errore externo fortè dolor colicus ortus fuerit, possunt internè præscribi absorbentia, laxativis & opiatis mista: e. g. utilis erit sequens pulvis:

℞. *lap.* ♋ *præp.* ℈j.
scamm. ♃*at.* gr. iij.
laudan. hyster. gr. iv. (vel *laudani opiati* gr. j. vel ij.)
♂ *destillat. cortic. aurant.* gutt. ij.
M. f. *pulvis pro una vice.*
Dentur 3. doses.
Capiantur in vehiculo calido.

Grana integra piperis cum spiritu vini propinata in colica post crapulam, vel cerevisiæ vitio, præcedente frigore contractam, commendat Hoffmannus *de Medicamentis officinalibus*: cruditates enim acidas piper optimè destruit.

Dolorem lumbarem nephriticum optimè curat terebinthina, & omnia medicamenta ex ea parata, ut balsamus sulphuris terebinthinatus, quæ etiam sunt optima in dolore mesenterico.

Dolor,

Dolor, qui cum frigore affligit, optimè curatur additis appropriatis oleis destillatis aromatum, ut aurantiorum, &c. In æstu addantur nitrata, maximè ⌒Ⓘi dulcis anticolicus.

Inter externa, quæ applicantur abdomini, ad compescendos dolores colicos & iliacos, eorumque spasmos & convulsivos motus, eminent ex suprà laudatis simplicibus desumpta olea cocta & destillata, ut ℴℴ anethi, chamomillæ, rutæ, amygdalarum dulcium, laurinum, ℴℴ destillatum baccarum lauri, juniperi, corticum aurantiorum, macis; & omnia, quæ intùs sumuntur: e.g.

℞. ℴℴ *anethi per coct.*
chamom. à ℥ij.
destillat. chamom. ʒj.
anisi,
carvi,
cumini,
fœnic. vel *zedoar.* ā gutt. vj.
addatur
Corporis pro Balsamo q. s. pro lubitu
M. S.

Aeusserlicher Balsam.

℞. ℴℴ *anethi*
chamom. à ℥ij. l. iij.
destillat. cham. vel *menthæ* ʒß.
angel.
cumin.
rutæ à ℈ß.
M. S. **Zertheilendes Oel.**

Vel cum ℴℴ nucistæ expresso f. Balsamus; vel cum Tacamahaca emplastrum.

Item in colica convulsiva:

℞. ℴℴ *destillat. succini.* ʒij.
spicæ ʒß. vel à p. æqu.
M. S. **Aeusserlich Oel gegen das Reissen.**

Illinantur largiter regioni abdominis, in specie umbilicali, & fovendo desuper latere calefacto.

Oleum quoque corticum aurantiorum cum ℴℴ destillato angelicæ vel anisi sociatum, & umbilico illitum, in colica convenit:

Vel ℞. ℴℴ *laurini* ℥ß.
castor. pulverisat. vel *ejusd.* ℴℴ*ei* ʒj.
M. f. *Linimentum.*

quod umbilico inunctum non est inconveniens, imponendo laterem calefactum.

℞. ℴℴ *laurini.*
anethi.
chamom. ā ℥ß.
galbani Paracelsi. ʒj.
destillati succini. ʒß.
carvi,
cumini,
fœniculi, ā ℈ß.
M. f. *Linimentum.*

Paracelsus feliciter usus fuit zibetho; vel zibethum umbilico inunctum cum oleo nucis moschatæ, addendo parum olei destillati macis, egregiè convenit. Loco hujus Balsamus zibethi Mynsichthii *in Armament. p.* 79. egregiè commendatur; vel balsamum apoplecticum, quod zibethum ingreditur, umbilico illinatur, & desuper locus foveatur: pinguedo cati silvestris, uti in epilepsia interna est nobile, ita in doloribus convulsivis abdominis est egregium: sumitur asservata & depurata, & illinitur probè regioni umbilicali. Jubent quidam differentiam sexus observare, sed tamen non adeò necessarium est. Quibus placet zibethum addere, remedium magis efficax habent.

Horum loco excellit contra omnia tormina abdominis galbanum, in specie in convulsiva colica atrociore; umbilico applicatum, sive galbanum in forma emplastri sit malaxatum cum oleo succini vel spicæ, vel alio appropriato, vel balsamus Peruvianus externè abdomini instilletur, vel emplastrum matricale de galbano malaxatum cum ℴℴ destillato succini, quod optimum est ad spasmum convulsivum, regioni umbilicali applicetur:

Vel ℞. *Galb. in* 🜄 *non rectif. soluti* ʒij.
ℴℴ *chamom.*
rutacei ā ℥ß.
croci gr. vj.
M. f. *Linimentum*: S.

Sälblein gegen das Reissen.

Vel Galbanum simpliciter lento △e liquefactum, cum part. iij. ℴℴ succini, & part. j. olei spicæ malaxatum, inducatur alutæ, & applicetur; quod optimum est galbanetum Paracelsi, de quo vid. Schrœderus, *ubi de Galbano,* Sennertus *de Colica,* & Hartmannus *in Praxi Chymiatr.*

Interim hujus defectu & ℴℴ destillatum succini vel solitarium, vel partes iij. cum ℴℴei spicæ parte j. mistæ, commodè contrà dictos dolores umbilico illiniri possunt.

Horum loco ℴℴ saponis commodè adhiberi potest, quod egregium in his affectibus est ob penetrantiam alcalinam, quâ destruitur acidum: nempe destillatur sapo cum calce viva, vel cum cineribus ossium calcinatorum, ut destruatur ejus acidum, per ⌒am: cujus ℴℴei gutt. iij. vel jv. umbilico illinuntur, pro cura colicæ torminosæ. Vel dissolvatur sapo in 🜄 ad mellaginem: massa cum ā calcis vivæ destilletur, & cohobetur aliquoties. His addatur ℴℴ petræ album, quod multum in recessu habet; quod non tantùm abdomini illitum, sed & regioni lumbari, in specie in doloribus lumbaribus, nephriticis & mesentericis, est egregium sistens & compescens dolorem.

Emplastro denique ex gummate tacamahacæ, vel solo vel cum emplastro de meliloto mixto, & cum oleo chamomillæ vel aliis carminantibus malaxatum; vel Tacamahaca cum Balsamo Peruviano malaxata & imposita, est bona: Vel,

℞. *Galban.*
tacamah. aa. part. j ß.
Balſ. Peruv. part. j.
F. l. a Emplaſtrum. S.
Zertheilend Pflaster.

Aliàs uſitatum etiam eſt emplaſtrum ex baccis lauri, uti & emplaſtrum carminativum Sylvii cum emplaſtro nicotianæ mixtum. Stercus ſuillum cataplaſmatis inſtar calidè applicatum, laudatur à Rulando; cataplaſma verò ex ſtercore equino cum oleo rutaceo, experimentum eſt Joëlis & Amati Luſitani.

Tandem ſacculi & fomenta in ▽ & vino aut lacte cocta in dolore abdominis ſcorbutico, calidè applicata abdomini conveniunt, v. g.

℞. *ſumm. hyoſcyami*
flor. ſambuci aa mij.
chamom. mij. ad iv.
bacc. junip. rec. ℥j ß. ad ℥ij.

Includantur ſacculo, probè interpaſſato, qui vino calido, aut lacti vaccino vel caprillo immerſus aut ebullitus, cum linteis multiplicatis calidè abdomini applicatur, & ſæpiùs reiteratur; maximè enim egregium eſt in colica ſcorbutica.

℞. *fol. lauri*
rutæ aa mij.
ſummit. anethi
ſummit. cent. min.
flor. cham. Rom.
ſambuc. a mß.
rad. angel.
leviſtici a ℥ij.
bacc. lauri ℥j.
juniperi ℥ß.
ſem. 4. calid. maj. a ℥ij.
Conciſ. & contuſ. coq. in vino, in vaſe clauſo: D. S.
Aeusserliche Bähung.

Huc pertinet ſacculus avenaceus calidè applicatus:

℞. *Avenæ* part. ij.
bacc. junip.
ſem. coriandri. aa part. j.
Contuſa miſc. includantur ſacculo.

Item ſacculus ex milio calidè abdomini applicatus, egregiè conducit. Catellus Melitenſis colicâ afflictis appoſitus, anodynus eſt: Lapis nephriticus amuleti inſtar appenſus mirificè contra colicam laudatur.

Extra paroxyſmum Martialia proſunt: mane nempe datur ſolutio ♂is cum ſucco pomorum, vel in robuſtioribus liquor ♂is ☉aris, & veſperi ⚹⊖is ammoniaci aniſatus. Proſunt etiam diuretica cum carminativis mixta: vid. Williſius *de anima brut. p.* 397.

SECTIO XII.
DE SITU INTESTINORUM MUTATO.

Ut ritè fiat contentorum in inteſtinis diſtributio, & conveniens excrementorum egeſtio, neceſſe eſt, ut hæc debitum obſervent ſitum; qui eſt ut naturaliter interiùs colligantur à meſenterio, utpotè cui connexa ſunt, ſimulque vertebris lumborum, imprimis ſuperioribus, ſuſpendantur & annectantur; exteriùs verò eadem ritè à peritonæo, tanquam in burſa, contineantur. Quod ſi verò mutetur hic inteſtinorum ſitus ex loco tali naturali in alium, fieri nequit hoc ſine inſigni tumore, qui tumor ab inteſtinis, extra locum proprium prolapſis, communiter hernia dicitur.

CAPUT I.
De *Herniis.*

Hernia Germanis ein Bruch; Græcis κήλη, vocatur.

Fit hoc, quando burſa peritonæi in quodam loco aut rumpitur aut relaxatur, tunc per laxatum aut ruptum peritonæi locum inteſtina elabuntur, & ita herniam inferunt. Inteſtinis his, uti notum eſt, tanquam linteum vel induſium ſuperſtratum eſt omentum, ſimiliter ubi inteſtina à peritonæo collecta hoc ipſum ſimili ratione, aut cum inteſtinis, aut abſque iis rupto aut laxato peritonæo, decidere poteſt; unde vel ἐπιπλοκήλη, vel ἐπιπλο-ἐντεροκήλη oritur.

Definitur, quod ſit prolapſus aut inteſtinorum tenuium, aut omenti, ex limitibus peritonæi, dependens aut à vulnere, aut à laxatione.

PARS AFFECTA.

Pars affecta partim eſt peritonæum, quod variis in locis læditur, partim ſunt inteſtina & omentum, quando ſitum ſuum mutant; unde peritonæum aut plane rumpitur, aut dilatatur: Inteſtina ergò ſaltem tenuia, jejunum ileon, unà cum ſuprà inſtrato omento in hernia ita prolabi poſſunt; craſſa enim, quia nimis firmiter connectuntur, immobiles ſunt.

Loca, in quibus ordinariò laxatur: aut peritonæum rumpitur, ſunt varia: frequentiſſimè hoc fit in ejusdem proceſſibus circa inguina, per quos in ſcrotum deſcendunt vaſa ſpermatica, ibique convolvuntur in teſtes: & poſteà eſt umbilicus. Unde etiam ratione partis affectæ hæ duæ ſunt primariæ herniarum ſpecies: nempe enterocele ſeu hernia ſcrotalis aut inguinalis, dum omentum vel inteſtina per proceſſum peritonæi ad inguina & ſcrotum deſcendunt: & omphalocele ſeu hernia umbilicalis, quando inteſtina

stina vel omentum per partem peritonæi, cingentem vasa umbilicalia post partum præcisa, laxant & dilatant, ita, ut hæc peritonæi pars extendatur circa cicatricem dictam umbilicum, ad quem modum accidit hernia umbilicalis & omphalocele.

Hernia scrotalis est vel perfecta seu completa, vel imperfecta seu incompleta: Imperfecta est hernia inguinalis seu bubonocele, quando saltem in inguinibus seu regione bubonum est tantùm tumor ab intestinis prolapsis, & super osse pubis hærentibus: quæ si successivè ulteriùs descendant in scrotum, est hernia scrotalis perfecta. Istud verò, quod per peritonæum læsum prorumpit, est vel omentum, vel intestinum, vel intestina nunc conjunctim, nunc separatim. Quod si descendat solùm omentum in scrotum, est epiplocele: si verò tàm intestina sola, quod rarò fit, quàm omentum, per peritonæum ruptum, dicitur enterocele.

Hæc duo loca, umbilicus & processus peritonæi, sunt ferè, per quæ ordinariò & frequenter fiunt herniæ; non autem sunt sola: nam etiam in aliis locis abdominis peritonæum læsum ruptum aut laxatum dat hernias, observante hoc primùm Barbette *in sua chirurgia* P.1.c.71. quæ, quia rariores, ab imperitis chirurgis tanquam abscessus tractari solent, non citra periculum ægri. Refert etiam citato loco exemplum herniæ, ubi per processus peritonæi laxatos & ruptos facta sit hernia, ubi intestina non in scrotum delapsa, sed juxta scrotum parti musculosæ femoris insederint, & ita juxta scrotum ingentem tumorem ex laxata cute induxerint: Idem Barbette observat rupturam peritonæi juxta spinam dorsi, & ibidem ex intestinis prolapsis factam herniam: sic etiam Bartholinus *cent.2.hist.*95. observat talem herniam supra regionem umbilicalem, mox infrà cartilaginem ensiformem ex ruptura peritonæi, quæ est similiter singularis: Sic ex utero rupto intestina prolapsa observat Schenckius *l.*4. *Observat. p.*650. Simile exemplum Nanzelius *habet in anal. microcosmi & macrocosmi p.*705. de descensu intestinorum in capacitatem uteri, ex rupta uteri cervice, quæ etiam loco secundinæ ab imperito chirurgo fuerunt extracta. Observandum tamen hîc est, ne præternaturalis testiculi situs falsò habeatur pro hernia: Nam interdum testiculorum alter non semper in scroto hæret, sed ossi pubis incumbit; sicut interdum planè intra abdomen retrahitur, & tumorem infert. Non ergò iste tumor ex testiculo confundatur cum bubonocele vel abscessu istius loci, de quo Schenckius *in Observ. p.*541.

CAUSA.

Causa herniarum proxima latet in ruptura aut laxatione peritonæi; hinc omnia, quæ quocunque modo aut rumpere, aut successivè laxare aut dilatare possunt quodam in loco peritonæum, induunt naturam causarum remotarum. Ruptura in omphalocele aut aliis speciebus est frequentior, in scrotali verò est rarior, quoniam rupto processu peritonæi intrà musculorum confinia intestina subsistunt, & ita saltem inguinalem herniam faciunt, cùm eadem successivè per dilatatum peritonæum, tanquam per demonstrata vestigia facilè in scrotum descendant. Hinc tales causæ internæ sunt paucæ & raræ, interdum subest character hæreditarius, ita, ut herniosi parentes herniosos generent fœtus. Aliquot exempla videbitis in Hildano *cent.*6.*observ.*73. Fiunt etiam interdum herniæ intestinales ex nimia & violenta purgatione, teste Platero *in Observat.* Ætas quoque infantilis & puerilis ob peritonæi teneritudinem hîc confert aliquid: Herniam etiam à primo ortu refert Hildanus, & Scultetus *observ.*60. *P.*2. *armam. chirurg.* Congenitam umbilici herniam ex matris repentina imaginationis impressione meminit. Utplurimum causæ externæ hernias inferunt, ut sunt motus & saltus nimius; sic v.g. distensio quædam femoris causa fuit herniæ inguinalis, & consequenter scrotalis, apud Job von Meckern/*c.*66.*p.*297. Similiter idem observavit herniæ insigne augmentum ex vomitu *p.*282. Hernias etiam infert clamor nimius, unde ratione continui clamoris infantes facillimè fiunt herniosi; item fortior sternutatio, tussis nimia, &c. vid. Schenckius: item nimiùm ponderosa bajulatio, equitatio, saltatio, &c. Platerus refert ex impetu tauri cornubus factam herniam *l.*3 *p.*712. difficiles partus subinde hernias, imprimis omphalocelen, seu herniam umbilicalem, inducunt.

DIAGNOSIS.

Quoad signa diagnostica: In omni hernia adest tumor præternaturalis: interim tamen tumori soli non est fidendum. Itaque cauti simus in cognoscendis herniis, nè decipiamur, & tumorem ex præternaturali situ, similesque hernias putemus; si enim tumor præternaturalis adsit, & in scroto nullus testiculus, tumor non dependet ab hernia: Sic *observ.* 55. refert Marchette *p.*104. villicum quendam, bubonocele laborantem, accessisse barbitonsorem, qui bubonocelen ratus est bubonem Venereum: quapropter sectionem administravit, quâ factâ, stercus loco puris emanavit. Itaque præter tumorem notetur in diagnosi: tumorem herniosum nunc incrementum, nunc decrementum pati, nonnunquam etiam planè aboleri.

Alias hernia incipiens facilè cognosci potest: nempe tumor, ubicunque locorum sit, mollis, ferè indolens apparet: dum æger in dorso jacet, intestina & omentum prolapsa spontè in

in cavitatem abdominis recedunt, & tumor totus utplurimum disparet: Imò resupinato ægro, ac elevatis nonnihil cruribus & natibus, interdum cum murmure intra abdomen relabuntur; erecto verò ægro tumor talis redit, accrescit & protuberat, estque utplurimùm sine dolore, nisi aut intestina inflammata, aut flatibus aut stercore indurato repleta, aut in angustiore foramine inclusa, irritationis & doloris occasionem subministrent.

Jubendus etiam æger, ut tussiat; hoc etenim facto, quando aliquid in scrotum descendit, crepitum observamus.

Præterea omentum & intestina semper digitis possunt repelli, nisi aut flatus, aut excrementa indurata id impediant.

Hernia confirmata iisdem cognoscitur signis, in specie, si successivè magis magisque incrementum capiat: item, si causæ præcedentes potuerint eandem inferre. Vid. Sennertus.

Factam herniam quod attinet: est malum sine periculo, si reponitur; si verò non, sed in loco rupto vel laxato hærent intestina, tunc periculum est non leve.

PROGNOSIS.

In prognosi, quò diuturnior, & quò major vel minor, eò etiam periculosior aut levior est hernia. Mulieres equidem solent pejus longè & periculosiùs laborare ex herniis, licet parvis & exilibus, quàm mares, vid. *Pharos Med.p.*404.

Confirmata est curatu difficilis, præsertim in adultis, in quibus rarissimè absque chirurgica operatione curari possunt: in tenella infantum ætate faciliùs succedit negotium.

Si ex hernia superveniat vomitus, non adeò desperatus est, quàm si ex aliis causis: vid. *M.A. N.C. ann.*6 *&* 7. *observ.*44. Sennertus *in Praxi, ubi de oleo p.* 248. Bina sunt pericula, quæ ex herniis ingruunt: nempe colica & morbus iliacus, occasione intestinorum irritatorum in loco prolapsus; Sive irritentur à causa externa, frigore, contusione, &c. Sive à causa interna, retentis fecibus, flatibus, &c. Deinde fit interdum, ut intestina prolapsa inflammentur, & inflammata gangrænam concipiant, & sic æger moriatur: quale exemplum habet Hildanus ex epiplocele demortui, *observ.*72. *cent.*1. Si herniis subitò factis, & exaggeratis gravi dolore, singultus superveniat, aut ileos, paucissimi evadunt: Tulpius saltem *l.*3. *observ.* 13. contrarium habet exemplum de hernioso vomitu stercoreo seu ileo, qui evasit; Nam si intereunt ægri, aut ileo, aut intestinorum inflammatorum gangræna moriuntur.

Rarum est, quod intestina prolapsa & inflammata suppurentur, & suppurata extrorsum versus aperiantur, ita ut stercus, & interdum ipsa assumta alimenta per aperturam prodeant: de quo Hildanus *in Observat.* item Job van Meeckern.

CURA.

In cura omnis herniæ tres scopi sunt attendendi:

1. Ut reponantur intestina & omentum prolapsum in situm naturalem.
2. Ut reposita intestina in situ naturali firmentur, ne denuo excidant.
3. Ut peritonæum ruptum aut laxatum consolidetur, quod in senibus aut actuosis difficile, in junioribus & sedentariis facilè debitis subligaculis partem affectam comprimendo.

Pro scopis meliùs obtinendis observandum:

I. Clysterum usus non negligendus, quando flatus vel murmura intestina crassa occupant, vel alvus contumacior est, & symptomata gravia ægrum torquent: Conferatur Hildanus *cent.*6. *observ.*73. sic enim intestina crassa absterguntur & faciliùs ex intestinis tenuibus in eadem derivantur excrementa, & sic removentur impedimenta. Purgantia autem exulent.

II. In hernia intestinali cordatus Medicus semper flatuum rationem habeat, & proinde nobiliorum carminantium & præcipitantium usum quàm sedulò observet, cùm talium causa & inde producti flatus mirè exasperent hernias.

III. Herniæ à frigore, præsertim subitaneo, solent fieri lethales: irritata nempe intestina dolorem, hinc spasmum & duritiem concipiunt, quos insequitur ileos: vid. Velschius *in hecatost.*2.*p.*6. item *M.A.N.C. ann.* 8. *observ.*93.*p.*154. Ira quoque sedulò fugienda est: testatur D. Michaëlis, duas mulieres herniosas ex ira in iliacam passionem & mortem incidisse.

IV. Cautiones in repositione manuali observandæ sunt, quas imprimis suggerit Panarollus *in reposit. & cura herniarum Pentec.*5. *observ.*49. quæ omnes perquàm sunt laudabiles, exceptâ secundâ, ubi frigida intrâ & extrâ commendat, quin tepida, aut subcalida usurpanda sint.

Conf. quoad herniarum curas Hildan. *loco superiùs citato*, Scultet. *in arm. chirurg. tab.*39.

Ut I. reponantur intestina prolapsa, hæc ipsa conveniente corporis situ resupinato, quod primariò intelligendum est de hernia umbilicali & inguinali; secundariò etiam de reliquis, cruribus, & natibus nonnihil elevatis, ut intestina naturali quodam impetu per locum naturalem retrocedant, adjuvanda est; aut si spontè retrocedere nolunt intestina prolapsa, comprehendantur linteolo calido manu sinistrâ, dextrâ verò, & quidem digito indice & pollice inuncto oleo ♄is Rulandi, per rupturam intrudantur. Notetur

nit tamen, non proficuum esse, sæpiùs intestina prolapsa manibus palpitare; siquidem hoc modo & dolor & hernia augetur: simul autem impedimenta, flatus imprimis, stercora, & hinc intestinorum ad tactum induratio removenda. Induratio hæc intestinorum non præcisè est à fœcibus induratis, quales vix reperiuntur in intestinis tenuibus, quæ solummodò procidere solent, sed potiùs ex membranarum tensione & spasmodico intestinorum affectu. Ergo irritatio ista, duritiei occasio, blandis fomentis externis resolvenda, internis aromaticis carminantibus, intestinis amicis, & tensionem renisumque eorum & flatuum genesin impedientibus sistenda: de quibus *in Colica*.

Pro dictis igitur impedimentis removendis internè conveniunt 4. semina calida majora, quocunque modo sumpta, speciatim probè contusa in vino vase clauso ebullita, & calidè pota, addendo interdum parum lapillorum ♋ præpar. de quibus vid. Helmontius *tract. de flatibus*; externè verò fomenta, ungventa, cataplasmata anodyna, carminantia & blandè emollientia. Usurpanda sunt emollientia in induratis fæcibus & intestinis; discutientia in flatuum præsentia; anodyna in irritationis molestæ plus minus dolorosæ, & hinc duritiei urgentia. Ingredientia per se patent: Vegetabilia carminantia cum lacte coquuntur, & vel in forma cataplasmatis, vel lac decoctionis cum linteis multiplicatis tepidè hernioso loco imponendum:

℞. *Flor. chamom.*
meliss.
sambuc.
verbasc. aa M. ß.
Rad. Angel. ℥ß.
Sem. fœnugræc. ʒvj.
f. l. a. *Decoctum* c. s. q. *lactis.*
D. S.

Aeusserlich lindernder Umschlag.

Intestina si sint refrigerata, foveantur linteolis calidis. Riverius applicat ♉ instar fomenti calidè, & sic restituit herniosos: vid. *cent.* 3. *observ.* 82. Aliàs imponuntur intestina & omenta calida animalium, v. g. canis, vervecis, vituli; in specie omentum agni castrati tepidè admotum commendatur: Vel

℞. ♂ *insol. chamom.*
♃ *is Ruland.* aa ℥ß.
destill. anethi.
chamom. aa gutt. viij.
M. D. S.

Aeusserlich linderndes und zertheilendes Oel.

Item litus blandus cum oleo amygdalarum dulcium, hyperici, chamomillæ, liliorum alborum tepido: interdum fotus ex lixivio acri, semine cumini & pauco vino malvatico, filo crudo exceptis, admovetur. Solenander *S.* 4. *consil.* 13. ceu expertissimum commendat contra intestina prolapsa stercus ovillum dulci lacti bubulo vel caprillo incoctum: Colatura in forma fotus, remanentia verò blandi cataplasmatis scroto calidè & crebriùs post sufficientem fomentationem imponendum, donec intestina tractabilia fiant: Fidem facio, me aliquoties isto fotu, cùm res videretur in præcipiti esse, prolapsa intestina reposuisse, anteà frustra tentatis aliis, addendo semper ♉ aliquam portionem; partim enim emollit, partim dolorem sedat, partim discutit: conf. Hildanus *c.* 6. *observ.* 2. *&* 70. Simul clysmata emollientia & carminantia injiciantur, ut evacuatis intestinis crassis, recto & colo, faciliùs intestinorum tenuium, quippe quæ in herniis prolabuntur, contenta, vel flatulenta vel humorosa, eò pergere possint, insimulque intestina leviter irritentur, & liberent se à fæcibus: deinceps exinanito recto & colo, paratur quoque spatium vacuum intestinis reponendis.

Exemplum clysteris emollientis esto hoc:

℞. *Herb. atriplic.*
malvæ,
parietar.
flor. samb. aa. M. j.
rad. alth.
lil. alb. aa ʒvj.
sem. anisi,
lini aa ℥ß.
Coqu. in s. q. *Juris carnis vitul.*
Colaturæ ℥x. adde
Terebinth. c. vitell. ovi solut.
Mell. ☿ial. ℥jß.
M. f. *Clysma*, S.

Erweichend Clystier.

Si verò nimium diu prolapsa fuerint intestina, ita ut jamjam inflammationem susceperint, instituatur curatio modò præscripta in ileo.

Præter dicta quæ applicantur intestinis prolapsis, sive in scrotum, sive umbilicum, conveniens est, regioni lumbari, ubi nempe mediante mesenterio appenduntur intestina, quædam applicentur, quæ nervos ad mesenterium delatos firmant & restaurant, & sic mediantibus his intestina prolapsa quasi retrahantur; quæ inter eminet emplastrum, Hoffmanni *in M. M.* cujus descriptionem vobis communicabo:

℞. *Gum. ✶ci*
galban.
sagapen. aa ℥iij.
Terebinth.
Ceræ Virg. aa ʒvj.
Magnet. arsenical. ʒij. gr. xv.
Rad. ari ʒj.

Gummata solvantur in s. q. ⋇, & coqu. in formam emplastri, intermistis postea reliquis speciebus.

Extendatur emplastrum super alutam, quod dorso & lumbis applicatum, intestina valido tractu in locum naturalem redire facit.

Aliàs

Aliàs etiam hujus loco pinguedo ursina, quæ quibusdam tanquam secretum & lumbis illita ad retrahenda intestina, item, quæ adhuc mollior est, pinguedo erinacea commodè applicari potest: loco hujus pinguedo leporis dorso vel lumbis illita, & hinc exuviæ serpentum superimpositæ, admodum retrahunt, & intestina retenta firmant: Aut talia si non sufficiant, subinde ad chirurgiam accedendum est, & apertione loci herniosi intestina reponenda, ipseque locus consolidandus, qua facillimè interdum sine remediis curari possunt herniæ.

Ut verò reposita intestina in loco firmentur, idque per peritonæi, vel laxati vel rupti, quantum possibile, consolidationem, præter corporis quietem summè necessariam, internè conveniunt omnia remedia vulneraria, & ex his parati pulveres, potiones aut essentiæ travmaticæ eaque semper carminantibus temperata: sicuti senior quidam herniosus, qui etiam pedifragium passus, per aliquot septimanas quiete & vulnerariis usus, herniâ curatus fuit: vid. etiam Hildanus *cent.* 5. *observ.* 54. Similiter vulneraria inter eminet perfoliata; refert enim Solenander *loco supra citato* de quodam, perfoliatæ usu ab hernia curato. Deinde symphytum majus, & omnes reliquæ consolidarum species, herniaria, quæ est laudatissima Hollerii planta, ab eo quocunque modo ad herniarum curam commendatur, sive decoquatur, sive pulvis assumatur, aut quocunque modo usurpetur: sicut herniæ quamplurimæ curatę referuntur in Velschii *Mictom. cent.* 3. *observ.* 76. pulvere cochlearum, quarum loco cancrorum lapilli substitui possunt, & seminis perfoliatæ ℥j. rad. ireos ʒß. mistis cum trag. aromat. ℥iij. loco herniosi pinguedine anserina inuncto, & linteis, mastiche & thure suffitis, suppositis. De usu quoque perfoliatæ & consolidæ Saracenicæ cum axungia gallinæ, melle, & butyro majali egregio, vid. *in M.A.N.C. ann.* 3. *observ.* 306. 341.

℞. *Herb. herniar.*
perfoliat.
flor. hyperic. aa. M. j.
rad. symph. ℥ij.
Coqu. in s. q. ▽ *comm.*
Colaturæ ℥x. adde
Syrup. de symph. Fern. ℥iij.
M. D. S.

Heilender Tranck.

Vel ℞. *Herb. herniar.*
bistort.
perfoliat. aa M. ß.
rad. sigill. Salom.
symph. maj. aa. ʒß.
sem. nasturt.
hyperic. aa ʒij.
Incisis & contusis affunde
Vini rubri Mens. j.
Stent per noctem in loco temperato, ne vinum acescat.
Mane & vesperi deinceps hauriat æger ad ℥ij. cum una vel altera cusp. cultelli *lap.* ♋ *præparator.*

Vel coqu. species prædictæ in s. q. *cerevis. secundar.*

℞. *Herb. alchimill.*
herniar. aa M. j.
rad. consol. maj. ℥j.
sem. nasturt. ʒß.
Coqv. in s. q. *vini.*
Colaturæ ℥viij. d.

Deinde hic imprimis etiam vulnerariæ plantæ sunt in usu, quæ inter præstantissima sunt: millefolium, plantago, & geranium Rupertianum, bistorta, &c. sic semen nasturtii nulli cedit in hoc puncto, externè pariter & internè usurpatum: idque hoc ex fundamento, quod acrimonia sua caustica uberiorem alimentorum affluxum excitet, quo ipso peritonæum eò facilius consolidatur. Est adhuc Medicus Polonus, qui pueros herniosos quamplurimos restituit propinando internè semen nasturtii in vino, sive sub forma decocti vel potus, aut etiam cerevisiæ medicatæ; exteriùs verò applicando frustum pellis vel cutis anguillæ, oblitum cum albumine ovi: Idem sem. nasturtii commendat etiam insigniter Forestus *l.* 27. *observ.* 15. uti etiam Fonseca *l.* 1. *consf.* 36. qui tanquam expertam hanc describit herniarum curam hoc modo: scilicet *pulv. sem. nasturtii* subigit probè cum albumine ovi, extendit super alutam, & apponit ad herniam, neque removet, donec ex se decidat.

Vel ℞. *Herb. herniar.*
sem. anisi aa ʒij.
nasturt. ʒß.
M. f. *pulvis grossus*, irrorandus cum *balsamo* ♁ *ii.*

Pertinet etiam huc *Ceratum Sciopii* ad hernias intestinales expertum similiter ex semine nasturtii. Descriptio sequens est optima:

℞. *G. carann.* p. ij.
sem. nasturt. p. j.

Subigantur c. s. q. *terebinthinæ coctæ*, & f. l. a. *Ceratum*, quod impositum, & diutiùs continuatum herniam intestinalem brevi ferè sanat.

Sub usu tamen hujus emplastri alvus semper sit fluida, ne sub nimio conatu egerendi hernia aggravetur: maximè autem juvat, si sumatur singulis diebus manè & vesperi seminis nasturtii pulverisati cum vino rubro ʒj. per aliquot septimanas, & hanc curam tanquam expertam commendat Fonseca. Post semen nasturtii est & radix sigilli Salomonis, cujus decoctum in vino aliquandiu continuatum singulariter etiam à Foresto *l.* 27. *observ.* 15. ad herniarum curam commendatur. Paracelsus folia betonicæ & saniculæ albæ decoxit in vino,

no, & propinavit pro hernia curanda. Aquæ vulnerariæ dictæ, vina medicata vulneraria, item ex plantis dictis paratæ conservæ & essentiæ, imprimis essentia herniariæ, symphyti sive sanguis symphyti, flores hyperici, &c. crebriùs usurpatæ conducunt. Item pulvis lumbricorum terrestrium, & ex his parata essentia, similiter convenit in hernia.

Externa igitur sint adstringentia vulneraria, loco rupturæ aut laxationis imponenda, eaque pro intentionis varietate multiplicia: v. g.

℞. *Pell. anguill. ⊖it. vel serpent.* q. s.
lixiv. fortiss. q. s.

Coqu. ad consistentiam emplastri alutæ superinducendi. D. S.

Bruch-Pflaster.

Sic decoctum pellis arietinæ ob viscositatem & lentorem cum aliis resinosis redactum in emplastrum, multa præstat: etiam succus herniariæ cum farina fabarum rupturæ applicatur, & à Fabro præ cæteris commendatur: Item exuviæ serpentum contusæ, & ex his paratum emplastrum prodest: quidam suadent rupturæ applicandum, utut alii dicant, quod regioni dorsi admotum firmet intestina. Singulare quid obtinet & omnibus præfertur oleum lacertorum, cujus insignia encomia & usus videbitis in Fonseca *l. 2. Consil.* 36. & hinc Zvvelffero *in Pharmac. Reg. p.* 266.

De cætero subinde in usu sunt cerata multiplicia, composita ex pice navali; cui tanquam corpori & basi additur mastix, thus, *bdellium*, gummi ammoniacum, caranna, terebinthina & similia: quibus etiam addi solent sanguis draconis, bolus Armena, crocus Martis adstringens, hæmatites, viscus quercinum, terra sigillata, vitrioli dulc. &c. Magna quidem promissione, sed sæpiùs expectatione fallaci, prostant. Magnetem etiam quidam addunt: Si ergo magnes in similibus aliquid præstaret, hoc ratione particularum Martialium fieret. Emplastra talia videbis apud Hoffmannum *in Thes. Pharm. p.* 69. & apud Zvvelfferum.

Mulier quædam medicastra plures herniosas curavit emplastro facto ex resina, pice, & lateribus coctis pulverisatis. Hæc diu probè permista ac subacta crassè inducuntur super alutam, & ita applicantur. Illinatur quoque locus crebrò balsamo ♁ris Rulandi, aut bals. sulph. hyperici.

Pertinet huc & emplastrum diasulphuris Rulandi, vel

℞. *empl. contra ruptur. usit.*
dia-♁is Rul.
picis naval. liquef. à q. s.

Malax. c. s. q. oleo ovor. aut hyperici, aut bals. ♁is; inducatur super alutam, herniæ applicandam. S.

Bruch-Pflaster.

Applicetur, quàm calidissimè æger perferre potest, nec removeatur prius, quàm spontè decidat: ubi deciderit, balsamo ♁is, eodemque calido, pars probè inungatur, & iterum empl. recens imponatur, quandiu necessarium fuerit. Vel

℞. *empl. contra rupt.*
de tacamahac. a q. s.

Malax c. oleo destill. succini l. hyperici inducatur super alutam.

Non inconveniens videtur mucilago radicis symphyti majoris, quæ instar cataplasmatis imposita meritò à Zvvelffero extollitur; uti & ejus decoctum impositum henriis multùm in recessu habet: quo etiam facit cataplasma mucilaginosum in *Pharm. Reg. p.* 312.

Præterea oleum mastichinum, myrtinum, hyperici, terebinthinæ & spicæ conveniunt; imprimis oleum vitellorum ovorum à quibusdam singulariter commendatur. Sunt quibus suspecta sunt hujusmodi externa pinguia & oleosa, quia nimis laxent & ad majorem peritonæi dilatationem occasionem suggerant: hinc non adeò inepto consilio jubent recipere acetum destillatum acerrimum, in quo lythargyrium solutum, cui ipsa lintea intincta repositis intestinis superimponantur, ac probè firmentur usque ad consolidationem: uti etiam quidam insigniter commendant emplastrum, quod fit ex gummi cerasorum nigrorum in oleo hyperici dissoluto, adjecto pulvere thuris & mastichis, donec fiat emplastrum seu ceratum loco affecto calidè applicandum pro consolidatione. Balsamus salis gemmæ commendatus est insigniter ab Hartmanno *in Praxi Chymiat. c. de Hern. p.* 210. Ejus descriptio est manca; primaria & genuina est hæc:

Dum ☿ ita præparatum, & ad fluorem redactum est, prout vult Hartmannus, affundatur ipsi ∽ aut oleum terebinth. ad eminentiam trium digitorum: digerantur aliquandiu, hinc abstrahantur, cohobentur postmodum aliquoties, donec oleum terebinthinæ evadat rubicundissimum, quod oleum rubrum abstrahatur ad consistentiam aliqualem, donec scil. balsamus elegans in fundo remaneat.

Cæterùm cum his ipsis externis necesse est, ut simul usurpentur debita subligacula, **Bruchbänder**/ quibus subjici possunt emplastra.

Observetur hic sedulò: ut quotiescunque emplastra firmiter adhærere desinant, & novo opus sit, subligaculum non removeatur, nisi priùs corpore posito ad situm superiùs laudatum. Nam utut per bimestre spatium emplastro usus sit patiens, tamen de novo instituenda erit curatio, si semel prolabantur iterum stanti ægro intestina. Subligaculorum talium ideam & descriptionem apud Paræum *in Script. Chirurgicis*, in Hildani *observat.* & Job van Meeckern videbitis.

Curam herniæ magneticam videbitis in M. A. N. C *ann.* 4. & 5. *obs.* 102.

CAPUT II.
De *Ani Procidentia.*

ANi procidentia fit, quando sub fœcum excretione intestinum rectum ita prominet & protruditur, ut non possit rursum spontè retrahi intra corpus, aut licèt retrahatur, mox incipiat denuò prolabi. Fit autem hoc nunc cum, nunc sine dolore, vel cum vel sine inflammatione, nunc cum vel sine tumore, nunc cum nunc sine hæmorrhoidibus affectis.

PARS AFFECTA.

Jam autem naturale est, quod in omni alvi excretione intestinum rectum aliquantisper protrudatur, sed factâ excretione idem intestinum à musculis levatoribus denuò sursum retrahitur, ita, ut excretionis actus sit compositus, & ex podicis extrusione & podicis retractione constet. Quando itaque ista protrusio naturalis excedit, retractio verò naturalis deficit, tunc contingit necessariò affectus, quem vocant ani procidentiam.

CAUSÆ.

Duplex ergò hujus ani procidentiæ est causa:

1. Est nimia aut frequentissima aut violenta ani extrusio, & ita fibrarum musculorum levatorum aliqualis læsio & laceratio.

2. Est musculorum levatoriorum plus minus resolutorum deficiens retractio; quæ nunc seorsim, nunc junctim accidunt: v. g. à calculo vesicæ, & irritari continuò per consensum intestinum rectum, ac ad continuam protrusionem stimulari potest.

Nimirum & frequentiùs aut violentiùs extruditur anus propter quæcunque acria & morsicantia in intestino recto hærentia, quæ omnia istud intestinum continuò vellicant & stimulant, à quo stimulo intestinum se contrahit indesinenter, & foras protruditur; hinc imprimis tenesmus & dysenteria interdum ani procidentiam inferunt: item diarrhœæ, clysteres acriores, aut etiam suppositoria nimis stimulantia, inducunt non rarò hunc affectum, uti hæc refert Panarollus *Pent.* 1. *obs.* 23. Stercora dura aut excrementa viscida in intestino recto hærentia, ac difficulter excernibilia, ut sic dicam, continuò stimulô & continuâ protrusione etiã procidere faciunt anum; quod etiam facit subinde difficilis partus, dum parturientes omni conatu & retenta respiratione motum excretorium inferiora versus moliuntur, qua occasione cum fœtu per anteriora, simul anus per posteriora, non rarò egreditur: quale exemplum habet Amatus Lusitanus *c.* 1. *Curat.* 93. & Gabelchoverus *Cent.* 1. *Curat.* 71. Hæmorrhoides dolentes anum continuò stimulantes, item nimiùm fluentes, pariter ad hoc malum disponunt: Item calculus vesicæ virorum per consensum continuò irritans podicem, ita ut crebriori egerendi conatu anus subinde graviter procidat.

Quando ita protrusus est anus, secunda causa, nempe musculorum levatoriorum impedita retractio, accedit propter constitutionem eorum paralyticam; sive hoc fiat vitio ipsarum fibrarum in musculis motricium; sive vitio nervorum ad musculos dictos derivatorum. Facit huc suo modo percussio fortior seu casus ab alto super os sacrum aut vertebras lumborum, ubi nervuli derivantur, quæ paralysin horum musculorum inducit: item si nimio conatu anus semel protrusus diutiùs extra hæreat, ita ut fibræ musculorum levatoriorum retrahentes nimis laxentur, lacerentur aut flaccidæ fiant, similiter procidentiam ani subindè chronicam inferunt; fibræ enim in toto solutæ & quasi paralyticæ impediunt retractionem ani: sicuti intestina prolapsa, dum nimium refrigerantur ab ambiente Aëre, musculi fibrarum resolvuntur; quin etiam excrementa serosiora aut aquosiora copiosiùs vel crebriùs per anum excreta, intestinum rectum & musculorum fibras laxantia, ut nequeant intra corpus retrahere anum, etiam subinde hoc malum inferunt.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica: sunt facilia, & per sensum patent: causas ex antecedentibus facilè possumus hariolari.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: ani procidentia per se ordinariè non multùm habet in recessu, & pro causarum varietate vel faciliùs vel difficiliùs curam admittit: nunc etiam periculosior, nunc minùs periculosa esse solet; nisi enim subitò aut repentè curetur, interdum in periculosum ani tumorem terminatur.

In specie duplici in statu periculosa fit; vel cum inflammatione, vel paralysi musculorum: ani procidentiam cum inflammatione non rarò tandem gangræna subsequitur: si conjuncta cum hæmorrhagia vel tenesmo, sic difficulter curatur; chronica enim fit interdum: ani procidentia, quæ orta est à paralysi musculorum levatoriorum, difficulter curatur, quia reposito licèt semel ano, tamen quando denuò excernitur cum excrementis, malum facilè recidivat.

CURA.

Quoad Curam, duo sunt notanda:

1. Anus prolapsus est reponendus; &

2. Repo-

2. Repositus probè firmandus, ne tam facilè prolabatur. Repositio est facilis fitque imprimis manuum ope, quando indice digito blandè intruditur anus, vel quando linteum cum decocto adstringente vel vino calido, prout necessitas postulat, ebrium circumvolvitur indici digito, & hujus medio anus intruditur. Quando ita repositum est intestinum, patiens extendere debet coxas & crura, & ita extenso, quousque potest, corpore vel supra ventrem, vel etiam supra alterum latus, quamdiu potest, quietus jacere debet, ut ita repositus meliùs firmetur anus.

Ut verò repositio meliùs facilitetur, considerandum priùs: an quædam adsint impedimenta repositionem vel impedientia? uti sunt: stercora dura, aut sordes in ano, aut ani prolapsi inflammatio; vel recidivam minitantia? uti sunt: ani nimis diuturna refrigeratio, vel musculorum levatoriorum paralytica constitutio; quæ ipsa priùs ante repositionem removenda sunt, adeoque lac decoctionis herbæ meliloti vel florum verbasci, vel florum sambuci, in forma clysmatis applicetur & foveatur anus, ut emolliantur stercora indurata & removeantur. Si verò causæ sint sordes, aut mucus acrior intestinum stimulans, hoc priùs abluendum & eluendum est fomento abstergente & blandè adstringente: pro quo scopo conveniunt, quæ modò insinuata fuerunt; vel *horum loco* decoctum foliorum quercus, *florum verbasci*, cicerum rubrorum, parietariæ, &c. cum aqua ferrariorum paratum usurpetur. Si verò adsit inflammatio vel etiam tumor intestini prolapsi aut similium, inflammatio priùs arcenda applicatione fotus emollientis & discutientis: ad quos fotus usurpantur imprimis folia & flores verbasci, meliloti, chamomillæ, sambuci, malvæ, violariæ, &c. quæ coquuntur nunc in lacte, nunc in ▽ ferrariorum, nunc in vino rubro adstringente; v.g.

℞. *flor. sambuc.*
chamomill.
hyperic. ā m. ß.
rosar. rubr. p. ij. vel iij.
summit. absinth.
melilot. āā Mß.

Coquantur in lacte vel vino rubro:

In lacte, ubi dolor; in vino, ubi tumor durus & renitens; ubi verò tumor inflammatorius, in sero lactis: & hoc decocto anus tumefactus & inflamatus subinde fomentetur ac foveatur, donec ōnia ista pathemata cessaverint.

His omnibus remotis impedimentis, reponendus est anus, illinendo priùs cum oleo rosarum vel myrtillorum super asperso pulvere gallarum contusarum, C. C. usto & mastichis pulvere ana; sic enim adstringitur anus, meliùsque firmatur, quòminus recedere & excidere possit. Præterea ad firmandum anum prolapsum in suo loco, convenit etiam remotis impedimentis suffitus ex seminibus & floribus verbasci, floribus chamomillæ & resina abietis: vel quod adhuc melius est, instituatur suffitus Kesleri, quem describit in suis *Centuriis Processuum* c. 4. *n.* 15.

℞. *Asphalti,*
succini,
mastich.
thuris,
myrrhæ ā ʒj.
M. pro suffitu: S.

Sonderlich Räucherpulver.

Excipiatur ano in sella perforata: hoc facto foveatur aut illinatur vel cum pinguedine cervina liquefacta, vel cum oleo ovorum, & ita intrusô anô æger probè intensis pedibus lateri incumbat.

Ut verò firmetur meliùs anus plus minus repositus, faciliùsque etiam reponatur, multùm confert tale emplastrum calidissimè regioni ossis sacri superiori aut etiam lumbis applicatum, quod ita paratur:

℞. *gumm. opopanac.*
sagapen. aa q. s.

liquefacta calidè inducantur super alutam, f. emplastrum, & applicetur, quantùm fieri potest, calidè.

Aliàs contra ani procidentiam & firmandum intestinum rectum Hartmanni experimentum *in Prax. Chymiatr.* est asser quernus benè calefactus & mastiche illitus; cui, quàm calidè ferre possit æger, per horæ quadrantem insideat, quin etiā loco mastichis sola medulla cervina aut hircina liquefactâ, & ita intestino prolapso, unà hoc blandè reponendo, & hinc illita, simili ratione applicata confert.

Loco pinguedinum harum etiam frixentur flores verbasci in butyro non salito, frixa benè transcolentur, quo ipso simili modo anus inungatur. Ceu aliis præferendum remedium habetur cinis scarabæorum pilularium, qui intestino subinde prolabenti inspersus, & hinc istud intestinum denuò repositum mirè firmare dicitur.

Quod si fiat, ut hæmorrhoidibus juncta sit, vel etiam sequatur eas procidentia ani, optimū est oleum mastichis, in quo bullierint scarabæi: sicuti, si in eodē oleo mastiches bulliant flores verbasci, egregium est specificum ad procidentiam ani ex tenesmo. Irritis aliis, insigniter conveniunt sacculi sequentes:

℞. *furfur.* m. ij.
fol. millefol.
flor. verbasc. aa mj.

Insuantur sacculo interpassato, coqu. in aa vini & aceti, & applicentur tepidè podici, ut perfectè anus firmetur.

Conveniunt imprimis, si post partum difficilem malum natum fuerit: Vid. Gabelchoverus *Centur.* 1. *observ.* 71. Loco aceti vel vini, aut similis liquoris convenientis, etiam deco-

decoquantur in aqua ferrariorum, quæ potenter adstringit & anum firmat.

Repositis ita anus si non remaneat, præter convenientem corporis situm, ad corrigendam musculi levatoris resolutionem simul appropriata nonnulla aromata conveniunt: v.g.

℞. *Flor. chamom.*
balaustior.
anthos,
fol. salviæ,
lauri ā p. ij.
nuc. cupress.
gallar. contus. ā part. iv. l. vj.
cort. granator. ʒj.

Coquantur in ▽ vel vino chalybeato: applicentur & usurpentur pro fotu.

Quod si post repositionem firmatô etiam anô remaneat calor aut etiam rubedo in anô, ne ulteriùs superveniat inflammatio aut etiam aliud graviùs symptoma, recipiatur ▽ plantaginis, in qua solutum est saccharum Saturni, & ita anus hoc ipso blandè fovendus est; aut loco hujus suprà dictis fomentis adstringentibus utendum.

SECTIO XIII.

DE CHYLI AD RELIQUAS PARTES MOTU ET DISTRIBUTIONE LÆSA.

Separatus ita in duas partes chylus beneficio bilis & succi pancreatici, ejus subtilior & tenuior ac fluidior pars ulteriùs per crustam intestinorum bombycinam & porulos intestinorum ita configuratos, ut cremorem hunc lacteum saltem admittant, crassiores verò partes his poris non proportionatas, imò etiam flatus & △m excludant; de quo videatur Lovverus *Tract. de Corde p.* 212. in vasa lactea influit, & leniter ab iisdem absorbetur, restitante ejus parte viscida sub specie muci; pars verò crassa excrementitia sensim sensimque ad intestina crassa motu eorum peristaltico ablegatur, ubi sub forma stercorum excluduntur, dum in recto intestino constitutâ molestiâ & pondere idem ad sui excretionem stimulant; quæ tantò est major, quò feces sunt fluidiores; tantò minor, quò eædem crassiores.

Impeditur autem chyli distributio:

I. Quando nulla fit in intestinis transcolatio; idque duplici ex causa.

1. Quando obducta & oblinita sunt intestina à copioso muco crasso & viscido, simulque orificia vasorum lacteorum; quam obstructionem sequitur
2. Fluxus cœliaci species; sic enim excrementa chylosa excernuntur; de quo superiùs, ubi de cœliaca affectione.

II. Quando per diarrhœam aut dysenteriam abrasa intestinorum interna tunica, sequuntur hinc inde cicatriculæ, quibus simul occluduntur pori seu orificia vasorum lacteorum in intestina hiantia.

Denegatam hanc chyli transcolationem necessum est ut sequatur corporis atrophia ac tabes; quæ tamen minoris est momenti, quando ex prima causa oritur, sed posterior ex occlusione pororum seu orificiorum vasorum lacteorum, ac cicatricibus post dysenteriam vel diarrhœam è crassa tunica intestinorum, imprimis tenuium, relictis nullo modo est curabilis, sed tabidum ægrum interimit.

Quod si fiat, ut jam transcoletur chylus, & derivetur in vasa lactea, tamen si in ipsis vasis lacteis, circa glandulas mesenterii in specie, objiciatur impedimentum, ulteriorem chyli progressum impediens, etiam læditur & impeditur debita distributio.

Hæc obstructio fit imprimis à chylo ipso nonnihil viscido, aut, quod frequentius est, à pituita seu muco intestinali resoluto, in vasa lactea pulso, ac ibidem denuò coagulato: id quod fit v. g. post exercitium nimium, dum corpore bene calefacto subito ingurgitatur potus frigidus; à calore enim exercitii & motu primo liquefactus mucus ac attenuatus, in vasa lactea propulsus superventu haustus frigidi denuo congelascit & spissescit, & ita vasa lactea ac glandulas mesenterii infarcit.

Quando ergo chylus in venis lacteis tale invenit impedimentum, & nihilominus tamen novus continuò succedit, vasa lactea insigniter distenduntur, & cum instructa sint suis valvulis, fit, ut tunc in mesenterio copiosæ ubique appareant vesiculæ: qualia exempla non pauca observata sunt. Quod si vero venæ lacteæ rumpantur, quod facilè fieri potest; tunc chylus effunditur in cavum abdominis, unde oritur certa quædam ascitis particularis species; vid. Sylvius *Prax. l.* 1. *cap.* 16. & 17. ubi notabilia imprimis sunt ea, quæ de ascite scribit: ita, ut ascitis propriè dicti, seu particularis abdominis hydropis, & in quo pedes non simul intumescunt, adeoque confirmatæ universalis cachexiæ proles non est, speciatim quod subito interdum generatur ex causis occasionalibus, iis præsertim, quæ à Sylvio memorantur, frequentissimam occasionem existimem talem chyli per lacteas effusi stagnationem; sicut non negarim, & aliis ex causis in aliis abdominis visceribus vel locis, lymphaticis ruptis, & lymphæ extravasationem, & hinc asciticam intumescentiam super-

supervenire posse; simili ferè ratione curandam, atque de illa ex chylo effuso disserit Sylvius, de quo suo loco plura, ubi de lymphæ motu impedito.

Tandem si malum in ductu thoracico, vel ab obstructione vel laceratione, hæreat, fit cum morte animalis, licet lenta, & est ferè malum incurabile. Hoc saltem in loco occasione obstructionis vasorum lacteorum considerandæ sunt obstructiones viscerum abdominis, & in specie mesenterii, item hepatis, lienis, pancreatis, &c. nempe apud veteres practicos duo ferè sunt fontes morborum chronicorum, nempe antipraxia viscerum; & eorundem obstructiones.

Quod attinet antipraxiam viscerum: de hac superiùs dixi sub chylificatione læsa, eamque rejeci in institutionibus. Interim hæc antipraxia non confundenda cum robore inæquali partium, & deinde cum accidentario quodam visceris cujusdam fervore. Scilicet debilius subinde ratione balsami sui seu ∾ insiti observatur viscus præ altero; id quod & in partibus externis non rarum est, à quacunque occasione læsum, & hinc debilitatum fuerit viscus aut pars, v. g. brachium, in quo diu gestatus fuit fonticulus, aut quod aliquando graviùs sauciatum fuit, restitutum denuo, debilius ac minus robustum, flaccidius, frigidius, sub tempestatum mutationibus irritabilius, præ altero observatur; hoc verò robur inæquale nulla partis antipraxia est; Quoad accidentariam visceris incalescentiam; accidit interdum, ut viscus quoddam fervidius reddatur, quam naturaliter esse debet: sic v.g. renes interdum æstuare, aut hepar intensiùs fervere observatur: id quod fit propter p.n. quasi spinam acidam infixam, cujus hostili præsentiæ visceris incalescentia supervenit: hinc impedimentum actionis propriæ, non autem cum alia visceris antipraxia aut contrarietate, unde & non refrigerantibus, sed spinam infixam evellentibus, hoc est, acidum corrigentibus, curandum: de quo vid. Helmontius *tract. Retenta.*

Quoad alteram originem morborum chronicorum, obstructiones nempe vasorum mesaraicorum & viscerum in hypochondriis: nihil frequentius his ipsis in scholis Medicorum occurrere solet: Hinc nullus est rusticus, nec vetula, qui non sciant loqui **von der Verstopffung der Gekröß-Adern**/ unde ordinariò origo febrium intermittentium, continuarum, cachexiæ, mali hypochondriaci, scorbuti, icteri, pathematum abdominis, & similium affectuum chronicorum, tam in schola Galenicorum, quam Paracelsistarum, & aliquorum modernorum derivantur, à quibus passim etiam oppilationes & infarctus, à tartaro hinc inde coagulato factæ incusantur.

Cæterum sicuti qualitates occultæ Physicorum sunt asyla ignorantiæ eorum; ita simili ratione dicere audeo: quod etiam tales in abdomine viscerum obstructiones & antipraxia viscerum sæpiùs sint velamen, quo ignorantiam suam pallient Medici. Equidem duo imprimis sunt, quæ fulcire videntur hanc hypothesin: quorum alterum hanc opinionem reddit probabilem, alterum inculpabilem. Probabilem hanc de obstructionibus vasorum mesaraicorum hypothesin reddit, quod in dictis morbis chronicis quamplurima abdominis symptomata, tormina ventris, phlogoses, alvi fluxus, &c. in quibus videtur esse impeditus humorum motus, ægris molesta sint, præsertim cùm circa hypochondria affligant: etsi alia quædam pars sit affecta, semper tamen præcedant, conjungantur aut subsequantur abdominis passiones: quin etiam, quod subinde scirrhi & steatomata in mesenterii glandulis, item in aliis abdominis visceribus sint inventa: Alterum, quod inculpabilem reddit hanc hypothesin, est: quod fons per anatomen non adeò possit detegi: Cum enim præsupponant infarctum vasorum capillarium, quæ ordinariò post mortem collabascunt & reperiuntur clausa, hinc post mortem nulla satis accuratior inquisitio institui potest: sed potius hos, ut & alios medentium errores, tegit terra. Res ut pateat accuratiùs, tres imprimis consideremus canales & meatus, in quibus obstructio fieri supponitur:

I. Sunt vasa sanguifera, arteriæ & venæ, quæ invehunt & revehunt.

II. Vasa lymphatica & lactea, quæ ex uno loco invehunt in alterum.

III. Sunt pori & meatus partium continentium, eorumque particulares ductus, per quos nunc continua nunc interrupta est liquorum trajectio, primariò quidem viscerum, hepatis, lienis, pancreatis, pulmonum, renum, glandularum; & secundariò partium carnosarum.

Quod si in his locis debeat fieri obstructio, tunc sanè necesse est, ut humor in motu impeditus stagnet, hinc pars intumescat, & oriatur vel liquoris stagnantis coacervatio, aut ruptis vasis liquoris in motu impediti in vicina loca extravasatio. Et

I. Quidem in vasis sanguiferis, ubi est in aliquo vasculo obstructio, necessariò impeditur sanguinis motus. Unde sanguine hoc in ista parte impedito, primò fit ejus stagnatio, ex stagnatione tumor partis, hinc capillarium vasorum ruptio: his ruptis sanguinis vel extra corpus, vel in quadam corporis cavitate, extravasatio, & hinc necessariò inflammatio, stante continuò sanguinis circuitu; sive fit impeditus motus in arteriis, & tunc adest continua pulsatio; sive in venis, & tunc est renitentia & distensio.

II. Ubi in vasis lacteis aut lymphaticis fit obstructio, similiter fit lymphæ transituræ in

motu impeditio, ita ut per vasa lymphatica non aliorsum commoveatur, nec ab his resorbeatur lympha ex parte: unde hæc in parte coacervata dabit tumores serosos: sin verò jam absorpta sit, adeò & in motu per vasa ex horum obstructione impediatur, crescere solet lympha in his venis, à qua tumor seu obstructio: unde à lympha stagnante fit vasorum distensio, tandem ruptio, & ita lymphæ necessaria effusio: lympha ista effusa in peculiarem cavitatem, dat hydropem particularem, v. g. hydrocephalum, hydropem pectoris, palpitationem cordis ex aqua pericardii abundante, ascitem partium abdominis, & similes alias hydropes particulares, effusa vero lympha in poros partis solidæ partem istam instar spongiæ tumefaciet, adeoque tumores œdematosi & serosi exinde pro varietate lymphæ variam originem ducunt.

Obstructiones, quæ dicuntur fieri in ipsis visceribus aut partibus continentibus, etiam suos dant tumores, indeque vel inflammationes, vel abscessus, vel scirrhos, nec sine his contingere possunt. Cùm enim meatus & pori earum in hunc finem sint constructi, ut aliquid transeat, necessariò ex istis obstructis non potest non fieri interdum liquoris transeuntis stagnatio: unde pars necessariò intumescit, & tumefacta per suppurationem degenerat in abscessum, aut ubi materia stagnans inspissatur aut indurescit, fiunt tumores duri plus minus indolentes, & ad tactum renitentes; qui ex sanguine in partibus sanguineis dicuntur scirrhi; ex lympha verò in partibus glandulosis dicuntur strumæ seu scrophulæ. Talis coagulatio & induratio materiæ obstruentis ordinariò fieri solet ab acido, subsistente aut in sanguine plus minus vitioso, in specie crudiore atque crassiore, aut in lympha viscidiore, in quocunque loco obstructo, hinc sensim sensimque partes subtiles avolant & evanescunt, quæ ipsæ aliàs temperabant acidum: his discussis materia, sive sanguis sive lympha, sensim inspissatur, & à restitante acido ita firmiùs coagulatur & induratur. Quod autem adsit tale acidum in abscessibus, per se patet ex suppuratione: quod insit tale acidum in scirrhis & scrophulis, ex eo est manifestum, quod hi tumores, si inconvenienter tractentur, ita, ut acidum eorum vitiosam contrahat effervescentiam, facillimè in cancros exulceratos & depascentes tàm scirrhi quàm scrophulæ degenerent.

Patet ex dictis: quid habendum sit de obstructionibus? nempe nullo modo universaliter esse negandas obstructiones; hoc enim absurdum esset: abusus tantum tollendus, & imaginariis istis obstructionibus superstructis morbis aliud fundamentum quærendum: Nam & ductus cholodochus, non minus quàm ipse ductus pancreaticus in cœliaca passione oscula vasorum lacteorum, ubi hiant in intestina, tubuli renum, ureteres in nephritide, &c. subinde reperiuntur obstructi, subsequentibus exinde variis symptomatibus: mesenterii item obstructiones esse repertas, una cum glandulis ejus induratis cum subsequente corporis macie, similiter hinc inde prostant exempla, & plurima practicorum experimenta loquuntur; abscessus quoque omnes & scirrhi necessariò obstructiones præsupponunt: Verùm in febribus intermittentibus, etiam cachexiis, hypochondriacis, & similibus morbis chronicis, sæpius omninò nihil adest, quod obstructionis arguat; maximus enim est error in praxi, ut istud, quod est productum morbosum, habeatur pro causa morbi: Quod si verò in his morbis chronicis jam inveteratis tandem superveniant tumores viscerum scirrhosi aut inflammationes, v.g. quando quartanis inveteratis, malo hypochondriaco confirmato, &c. comitem se sistit scirrhus lienis, aut ictero scirrhus hepatis, hydropis prodromus, aut in cachexia confirmata deprehendantur glandulæ tumentes & scirrhi mesenterii; quæstio adhuc est de tali tumore & præsupposita vera obstructione: an sit causa & radix talis morbi? an verò potiùs sit productum morbosum? Et quidem scirrhos aut similes tumores quod attinet; in his integer quidam ramus aut huic annexæ visceris partes, omninò oppilantur, & in talem tophum coguntur: unde per eam cessat penitus contentorum trajectio, adeoque successivè vicini rami pedetentim dilatati ejusdem munere fungi videntur: Certi sitis, quod nullum reperietis morbum chronicum ex viscerum infarctu derivatum, in quo non primaria morbi radix & origo semper hæreat in stomacho & primis viis, atque vitiata digestione. Nempe digestio prima in ventriculo & ejus perfectio in intestinis plus minus læsa, sunt fons omnium morborum chronicorum. Læsiones hæ fiunt vel vitio objecti seu errore externo, vel vitio fermenti digestivi in stomacho, aut vitio succorum, biliosi aut pancreatici vitiatorum, quorum multiplex alteratio fœcunda mater morborum talium esse solet. Speciatim bilis vel parcior vel inertior fovere & contumaces quasi reddere solet hos ipsos affectus, unde ametria chyli, dyscrasiæ sanguinis, partium nervosarum multiplices dolorosi affectus, originaliter ex vitioso acido primarum viarum propullulare solent, dominante semper acido, seu vehiculo plus minus seroso aut viscido, eoque semper vario, ipso etiam magis vel minus volatili aut fixo; unde vitiosum imprimis acidum tantùm non in omnibus chronicis reperietis morbis. Unde etiam basis curandorum talium morborum consistit in vomitoriis, quibus & febres intermittentes, & malum hypochondriacum, & omnes affectus melancholici, cachexiæ itidem, necessariò

riò sunt primitus aggrediendæ. Conveniunt ergo remedia tam generalia alterantia, nempe acidum corrigentia & absorbentia, viscidum alterantia, eaque evacuantia, & hinc stomachum & bilem balsamicam aromaticâ vi restaurantia; quàm specifica, speciales sapores acidos enervantia, & specialia vitia humorum emendantia, quæ impragnata sunt ⊖e alcali, aut fixo, aut volatili acri, aut volatili oleoso: qualia sunt v.g. aromata antiscorbutica, aperientia dicta: hinc etiam est, quod v.g. Martialia & Saturnina in dictis morbis sint adeo usitata, ut tales ægros ad acidulas, ceu sacram anchoram, soleamus ablegare, quæ turgidæ sunt primo ente Martis. Jam vero ♂is concretum terreum, habens pro subjecto 🜃m quandam bolarem, quæ beneficio 🜍is acidi coagulatur in corpus Martiale, per se simpliciter adstringit, & omnia ex eo parata saporem habent adstringentem. Unde Mars, lac chalybeatum, potus chalybeati, & omnia Martialia, in dyarrhœa, dysenteria, & in alvi quibuscunque fluxibus, hæmorrhagiis, viscerum atoniis, &c. conveniunt, quæ ipsa tamen etiam in malo hypochondriaco propinantur. Dum ergo per se semper ♂ adstringit, quomodo in talibus malis ex obstructionibus suppositis conveniant, & quomodo aperire queant? dubium remansit. Primus nobis aperuit oculos Helmontius *in Parad. de fontibus Spadanis*, cujus vestigiis laudabiliter insistit Tacchenius *in Hipp. chym. c.* 28. ubi agunt de Marte: qui duo toti sunt in eo, ut ostendant Martem per se semper adstringere, per accidens verò in dictis morbis chronicis aperire: vid. Ludovici *in Pharm.* quatenus ratione suæ texturæ terrestris promptissimè absorbet in se sapores vitiosos acidos, austeros, ponticos, aluminosos, aliaque similia ⊖ia corrosiva, sive, uti vocat Helmontius, sylvestria, in stomacho & intestinis oberrantia, quibus absorptis, dum agunt in ♂is corpus fixum terrestre, omne suum vitiosum saporem & omnem excessivam qualitatem omninò exuunt & deponunt, & vitriolicam & abstersivam acquirit naturam: id quod fit propter mutationem texturæ particularum, indeque laxando alvum dictos sapores morborum vitiosos sub forma nigrarum fœcum ex corpore se evacuant.

Par fere ratio est cum Saturno, cujus saccharum & ex hoc parata cum V tinctura revera sunt egregia, in melancholiis hypochondriacis, affectibus scorbuticis aut similibus, quibusdam crystalli ex minera cum ⊕ parati loco sacchari in usu esse solent.

Quæ ex regno vegetabili hic usurpantur, vel acria volatilia, antiscorbutica dicta, vel aromata oleosa vel amaricantia, hepatica dicta, vulneraria blandè diuretica & similia, conveniunt. Conducunt autem talia in talibus morbis chronicis, non quatenus penetrent dictas obstructiones, sed quatenus partim amaritie sua, acrimonia volatili, &c. quæ in recessu habent ⊖ volatile plus minus acre vel oleosum, contraria sunt vitiosis ⊖ibus aut saporibus acidis, in stomacho & primis viis & ipsa M.S. hinc inde oberrantibus, quos dicta alterantia præcipitant aut eadem alterant, aut in ⊖sum transformant, & utplurimum per urinam evacuant; partim bilem inertem acuunt, & actiorem oleoso ⊖e volatili temperant. Talia vegetabilia, quæ obstructionem respiciunt, & stomachum restaurant, sunt v.g. radices quinque aperientes: item radix rubiæ tinctorum, eryngii, enulæ, cichorii, taraxacum, arum, chelidonium majus, levisticum, endivia, fumaria, radix graminis, filicis, polypodii, fragariæ, curcumæ, asari, pimpinellæ: asari radix in substantia assumta, aut in vino decocta, est egregium vomitorium; in ▽a verò bullita dat potum diureticum, & curativum febrium, & morborum chronicorum, teste Helmontio & Zwelffero. Præterea conveniunt marrubium, quod in scirrho hepatis & lienis commendatur, hyssopus, artemisia, absinthium, centaurium minus, cardobenedictus, agrimonia, chamædrys, scolopendria, &c. His jungitur etiam, quam vocant Itali Milzatellam, quæ est nihil aliud, quàm species galiopsidis minoris. De floribus genistæ res est nota. Cortices item fraxini, tamarisci, radicum capparis, & similes: semina calida minora, uti vocant, nigellæ, dauci, & similia: item cicuta. Nam radice cicutæ quidam curavit obstructionem epatis, pulvere ejus à ℥ß ad ℈ij propinato: decoquitur etiam, & decoctum adhibetur. Sabina non mulieribus solum est dicata, sed etiam infarctibus, quos vocant, viscerum. Inter aromatica oleosa, acidum temperantia, in usu sunt: galanga, rosmarinus, salvia, fœniculum, mentha, semina calida majora, levisticum, absinthium, & similia amara, plus minus odorifera.

Item tolluntur tales affectus per temperata, v.g. per usum lactis, per passulas & similia, quæ vitiatos sapores obtundunt, & ita morbos corrigunt.

Quoad acria, attenuantia viscidum, conveniunt hic omnia antiscorbutica & antihypochondriaca, qualia sunt imprimis nasturtium, & omnes nasturtiorum species, cochlearia, persicaria, piperitis &c. Operantur ratione salis volatilis oleosi, quod destruit acidum, eliminat sordes primarum viarum, & sal scorbuticum temperat & corrigit: Item semen sinapi egregium est in scirrhis, uti & erucæ. Jam hæc simplicia vegetabilia duplici modo usurpantur: vel cruda, vel præparata: Cruda sumuntur, nunc recentia, quorum vis consistit in sale volatili, sed facilè dissipabili,

ad

ad imitationem Horstii cum sero lactis probè depurato; nunc sicca, quæ sunt quasi oleosa, & quorum vis medicamentosa in concreto quasi concentrata est.

Quoad præparata: etiam succi, decocta, ♁ per fermentationem, essentiæ & extracta, parari solent; v. g. essentia fumariæ composita, essentia absinthii, essentia myrrhæ, cum spiritu vini tartarisato seu cum tinctura tartari, essentia absinthii scorbutica cum spiritu cochleariæ parata; it. noduli ex dictis simplicibus vino infusi.

Adduntur his gummata quæcunque, præsertim ammoniacum, sagapenum, mastix, & hinc galbanum & myrrha; quatenus hæc pituitam viscidam aut vitream seu mucaginem acidam, hinc inde intestinis & stomacho adnatam resolvunt & abstergunt; & certum est, quod gummi ammoniacum in scirrhis viscerum & similibus, ab infarctu verò ortis affectibus nullis aliis cedat remediis; potest sumi in forma pilularum, vel saltem potest purgantibus addi; vel ex viridi æris & gummi ammoniaco destilletur ♁ acidus volatilis & penetrantissimus; vel quidam recipiunt spiritum viridis æris, & in eodem dissolvunt vel extrahunt gummi ammoniacum, quæ est essentia egregia.

Ex dictis in specie in usu esse solent essentiæ & extracta, si nempe spiritus per fermentationem proprius affunditur ipsi vegetabili, aut ad imitationem Angeli Salæ ejus succo inspissato: sic enim fit v.g. essentia absinthii; ex succo menthæ inspissato cum spiritu menthæ per fermentationem facto: ex succo baccarum sambuci inspissato, affuso spiritu florum sambuci vel baccarum sambuci, fit egregia essentia contra erysipelata; ex succo fumariæ inspissato cum spiritu fumariæ paratur essentia antiscorbutica. Idem potest fieri ex antiscorbuticis, nasturtio, & cochlearia.

Præferuntur his quintæ essentiæ dictæ, paratæ ex eorum spiritu inflammabili per fermentationem parato, & spiritu eorum urinoso volatili per putrefactionem parato; qui duo junguntur in debita proportione cum oleo simplici destillato, & sic mediante digestione diuturna & repetita cohobatione coëunt invicem in quintas essentias dictas, ex ⊖e volatili, ☍eo & ♁u constantes; & crasin totius misti optimè referentes. Salia volatilia in forma camphoræ ascendunt cum sapore simplicium.

Præ cæteris inter salia eminet imprimis ♀, qui egregium est simplex & vegetabile concretum, ad quod Medici, tanquam ad sacram anchoram, confugiunt in morbis chronicis, imprimis ubi laborat stomachus, non ut aperiat obstructiones, sed ut sordes varias primarum viarum eliminet, & vitiosos sapores succi pancreatici & fermenti digestivi corrigat; unde usurpatur nunc cremor, ut & crystalli tartari, in vehiculo fervido. Quod verò hujus aciditas quibusdam sit suspecta, utut in se insignem vim habeat incidendi, attenuandi & resolvendi, prætereàque urinam ciendi, tunc conveniens est, ut cremori tartari addatur ⊖♀i, vel recipiatur cremor tartari, aut tartarus crudus, & pro suspecta ista aciditate temperanda misceatur cum dimidio salis tartari, dissolvatur blandè in aqua fervida, post fermentationem filtretur, & ita in loco calido evaporent: sic evadit sal tertium egregiè diureticum, & nobile digestivum salsum egregium; vel addi possunt lapilli cancrorum aut similia subjecta, quæ vim salinam acuunt, aciditatem verò nonnihil temperant.

Pertinet huc terra foliata tartari & liquor terræ foliatæ tartari: quo etiam facit tartarus ⊖latus Tachenii, egregium & universale digestivum: similis naturæ ferè est ♀⊖latus Bartholeti *in tr. de respiratione*, quem vocat expertum alexipyreton: item ⊖ digestivum hypochondriacum ex additione ⊖♀i, ad ⊖✱ in præparatione hujus spiritus. Non cedit his arcanum Mynsichti seu panacea Holsatica, fa[illegible] ex alcali ⊕i, saturato nonnihil à spiritu ⊖li in hypochondriacis, scorbuticis, febribus intermittentibus, remedium sanè singulare, blandum somnum concilians. Sed juxta hæc ex tartaro paulò fixiora, imprimis conveniunt volatilia ex tartaro, spiritus nempe ejus & sal volatile: non autem spiritus communis & phlegmaticus, sed per se crebriùs rectificatus, & à ⊙uo ritè volatilisatus: nobilissimus est in morbis chronicis quibuscunque & similibus affectibus, obstructionibus vulgò tributis, quatenus vitia digestionis primæ & secundæ propter vitiatos succos corrigit & eliminat; est enim de natura salium alcalium volatilium, saponariæ virtutis, & qui abstergit quascunque sordes in corpore vitiosè enatas. Præterea quodcunque acidum destruit, istudque per vias urinarias ablegat. Loco horum spiritus carminativus de tribus ex tartaro, nitro & vini spiritu per retortam tubulatam paratus, instar omnium & nobilissimus est: Est enim revera nihil aliud quam spiritus tartari volatilis. Tandem ipsum oleum tartari fœtidum destillatum, constans ex sale volatili, per acidum proprium concentrato, & in oleiforme corpus redacto, debitè cum alcali proprio commistum & digestum, imbibendo aciditatem nimiam destillando suggerit spiritum & sal volatile nobilissimum in chronicis affectibus. De sale tartari notum est, quod, si quid aliud, hoc sit egregium incisivum. Verùm cùm sit fixæ naturæ, & reluctetur stomachi digestioni, ob id melius est, si volatilisetur: In specie autem volatilia tartarea præ reliquis volatilibus præeminentiam habent in eo, quod acidum nostrum peccans frequentissimè ex potulentis,

lentis, imprimis vinosis, aut fermentando in vinosam acescentiam redactis oriatur, quibus volatilia ex tartaro, utpote ejusdem cum vino prosapiæ, optimè resistunt, ita destruunt, & cum urina evacuant atque evocant.

Ex regno animali pro usu Medico in morbis chronicis conveniunt partes animalium duræ, salibus volatilibus turgidæ, ossa & cornua præparata, lapilli ♋; marina, & in specie testæ cochlearum, quæ marina præ aliis singularem habent vim alcalinam, quâ omne acidum mutant in salsum: imprimis ⊖ia eorum volatilia aut spiritus urinosi. Omnes enim animalium partes suggerunt copiosum sal volatile urinosum, quod elegans est in morbis chronicis, sapores vitiosos destruendo: Talia *sunt* v. g. spiritus & sal volatile cornu cervi, sanguinis humani, viperarum, succini, urinæ humanæ. Nam urina humana ad chronicos hos affectus, utut sordida, est tamen expertissima: vid. Solenander *Consil.* 12. *sect.* 1. qui dicit: quod rusticis & agrestibus hominibus in obstructione epatis & lienis, harumque partium tumoribus, sæpè potandam dederit ⊡m propriam, idque magno ac felici cum successu. Meliùs autem est, si etiam præparetur ex urina immediatè spiritus, aut mediante ⊖✳co. Loco horum omnium in specie esse potest ⏜ ⊖✳ci adjectione cujusdam alcali fixi, sive sit ⊖♀i, sive cineres clavellati, sive calx viva, paratus: Spiritus ⊖✳ci cum sale *tartari* paratus, si ritè conjungatur cum oleis destillatis, hujus sal volatile arripit oleum, & destillando se coagulat in butyraceam massam, & exinde fiunt salia oleosa elegantissima.

Vulgò etiam splen bovis insigniter commendatur in affectibus hypochondriacis, splenecticis & hepaticis, & exinde paratum decoctum vel essentia splenis bovis: decoctum ad morbos chronicos habet Quercetanus *in Pharm.* essentiam Hartmannus & Zvvelfferus. Essentia hæc splenis bovis cum spiritu fumariæ, melissæ, aut spiritu cochleariæ parata, præter usum anticachecticum experta est in morbo virgineo ex obstructione mensium orto; est enim expertissima in provocandis mensibus: si conjungitur cum essentia Martis aperitiva legitimè parata, fit egregium remedium in affectibus chronicis & hypochondriacis: item ex suppressione mensium natis; non quidem ratione splenis bovis, sed ingredientium appropriatorum. Adduntur his lumbici terrestres, qui non cedunt aliis remediis in vi diuretica & aperitiva: Item formicæ, exque his per putrefactionem earum paratus spiritus volatilis urinosissimus, egregiè diureticus, & imprimis in affectibus scorbuticis optimus & polychrestus; qui mediante urinâ salia vitiosa acida imbibita & præcipitata foras educit, in specie ⏜ lumbricorum, præter quem vix habetur par remedium in arthritide vaga scorbutica. Rudi Minervâ lumbrici contusi infundantur vino cum radice armoraciæ, aut ipsi lumbrici decoquantur contusi; quod infusum aut decoctum bibitum similiter est egregium in his affectibus.

Legitima ergò utendi methodus his ipsis est, ut usurpentur

1. Digestiva; hinc

2. Vomitoria vel blanda laxantia pro removendis impedimentis.

3. Præparato sic corpore Martialia, ut promptiùs absorbere & imbibere queant vitiosa acida: Quibus

4. Interponantur, non purgantia propriè dicta, quæ insigniter tales ægros & tandem frustrà vexant, & subinde periculosa symptomata inferunt, ex acriorum & effervescentium succorum ad intestina provocato influxu; sed blanda potiùs & per epicrasin laxantia, & quæ leni stimulo intestina mediocriter proritant: Et

5. Subjungantur alterantia aromatica, in specie volatilia, plus minùs amaricantia.

Inter digestiva, reliquis ferè præmittenda, in specie laxativis, eminent imprimis ⊖ia salsa, aut nonnihil urinosa, succos acidos attenuantia, & acre omne blandè temperantia, qualia sunt: tartarus vitriolatus Tachenii, sal ammoniacum, ⊖ hypochondriacum, arcanum duplicatum, liquor terræ foliatæ tartari, ℞ tartari, ℞ scoriarum reguli antimonii, ℞ vitrioli Martis Zvvelfferi.

Quod II. attinet vomitoria: hæc sunt nota ex antimonio, quæ sunt optima: præstant autem liquida siccis; & si opus est, reiterentur.

3. Martialia ex suprà dictis sunt cognita; sive usurpantur artificialia, nempe Ræ, croci, infusa antimonialia; sive naturalia, ut sunt acidulæ. In horum tamen usu aliquandiu persistendum est, ut radicitus corrigatur causa morbifica, in specie liquor ♂is ⊙aris: continuetur ad 3. 4. usque ad 6. vel 7. septimanas, ascendendo à gutt. 10. 12. ad 20. vel 25. & descendendo, bis in die, manè in vehiculo calido, à meridie in frigido. Si non sufficiant, hauriantur acidulæ naturales in loco natali.

Hisce Martialibus interponantur subinde blanda laxantia, successivè &, ut vocant, per epicrasin evacuantia. Si alvus ordinariò fluit, bonum signum est; si verò interdum tantum fluat, interponantur dicta remedia per epicrasin purgantia: vid. Wedelius *de Med. Facult. pag.* 46.

Hæc inter eminet rhabarbarum, quod aliàs anima hepatis dicitur, blandum est laxativum, & amaritie suâ simul corrigit & acuit bilem, additis stimulis salinis, v. g.

℞. *Rhabarb. el.* ℈j.
arcan. dupl. ℈ß.
M. f. Pulvis S.

Laxirend Pulver auff einmal.

Vel fiat electuarium ex pulpa passularum cum rhabarbaro pulverisato, recipiendo ad quamvis unciam pulveris rhabarbari ʒj. & ita sub forma electuarii aliquandiu continuando.

Dosis nucum juglandium quotidie bis; est remedium ad cachexiam & quasvis icteri species commendatissimum: unde Helidæus Paduanus facit pilulas ex rhabarbaro pulverisato, & ex gummi ammoniaco, in aceto dissoluto; & hæ fuerunt ejusdem pilulæ, optimæ in morbis cachecticis.

IV. Si quid aliud ex purgantibus mediocribus convenit, imprimis sunt gummata, in specie gummi ammoniacum cum laxativis acuata: Talia sunt pilulæ de ammoniaco Quercetani: item Bontii, Riverii vel Hartmanni, quæ satis sunt commendatæ & utiles; item pilulæ aperientes Tilemanni:

℞. *Aloës succot.* ℥j.
gumm. ✱ci ✝o solut. ℨß. vel ℨj.
☿⊖lati. ʒiij.
cum R♂ f. pilulæ.

De quibus num. IX. X. l. XI. XV. ad XX. capiantur horâ unâ vel alterâ ante cœnam.

Nempe pertinent huc omnes pilulæ usuales seu domesticæ dictæ, quæ sub cursu curationis morborum chronicorum omni septimana simul capiantur, in specie sub usu Martialium, v. g.

℞. *G. ✱ci in ✝to solut.* ℈ij.
⊖i ♂ ritè parat. ℈j.
aloës luc. gr. XV.
mastich.
myrrhæ aa ℈ß.
Extract. troch. alband. gr. viij.
c. *essentia menth.* fiant *pilulæ*: S.

Erweichend- und eröffnende Pillen auff etliche mal.

℞. *Gummi ammon. in aceto solut.* ℈j.
scam. ♁rat. gr. IV.
extract. troch. alband. gr. j.
cum *ess. cathol. purg.* f. *pilula.*
D. S.

Magen-Pillen auff einmal.

Faciunt huc pilulæ ex gummatibus Sylvii ex *Praxi Med. l.* I. *c.* 2. §. 34. *c.* 7. §. 52. *&c.* 14. §. 50. *c.* 34. §. 110. *&c.* 35. §. 16. quæ multùm tribuunt ad evacuandum in his morbis. Dictarum pilularum aliquot capiat æger mane jejuno stomacho; item ☿ dulcis in his chronicis affectibus, in specie spleneticis, cum extracto hellebori nigri est egregius, qui cum sit tenuissimus, uno vel altero grano extracti troch. alhandal est acuendus, hac forma:

℞. *☿ii dulc.* gr. XII. vel XV.
extr. helleb. nigr. vel *MB de amm. Quercet.* gr. XV.
troch. alband. gr. j. vel ij.
cum *essent. absinth.* f. pilulæ.

quibus etiam gutta I. vel altera ℰ destillati cumini addi potest: S.

Zertheilende Magen-Pillen auff einmal.

Item pilulis convenienter permiscentur chalybeata, ⊖lum ♂is, ut ex pilulis Sylvianis patet, vel extractum ♂is sequenti forma:

℞. *extract. helleb. nigri,*
♂ is aa. gr. XV.
troch. alband. gr. ij.
scammon. ♁rat. vel *rosat.* gr. IV.
c. *ess.* sive R♂ *liquida* f. pilulæ S.

Purgierende Stahl-Pillen.

Sin in forma pulverum debent dari laxativa, dantur imprimis cum salibus digestivis, v. g.

℞. *♀ri ⊖lat.* ℈ß. vel gr. XV.
scamm. ♁rat. vel *rosat.* gr. IV.
troch. alband. gr. IV.
ℰ destillat. anisi. gutt. ij.
M. f. pulvis. D. S.

Laxier-Pulver.

Hic pulvis interdum septies, interdum duodecies laxat.

Faciunt huc etiam passulata, in specie eorundem decocta, imprimis cum Martialibus usurpanda, in subjectis paulò siccioris constitutionis. Convenienter etiam usurpantur infusa ex fol. sennæ cum sale tartari, quæ fiunt rubicunda, & omnis teter sapor est correctus, cum & sine rhabarbaro; vel mista cum gummi ammoniaco; & purgantia alia.

℞. *Fol. sennæ s. f.* ℨß.
sem. anis. ʒß. vel ʒj.
⊖☿i ℈j. ad ʒß.

Infund. in s. q. ▽ simpl. stent in loco tepido per noctem.

colat. ℥iij. vel IV. adde
▽ cinam. ʒiij. vel ℥ß.
syrup. de cichor. c. rhabarb. ℨß. l. q. v.
M. D. S.

Laxier-Tranck.

In genere tandem dictis aliquandiu continuatis fit accessus ad alterantia aromatica: eaque vel simpliciter talia, vel simul plus minus laxantia. Faciunt huc imprimis noduli vino infundendi, qui ipsi parantur ex simplicibus; nunc aridis, quæ sunt quasi oleosa, & quorum vis medicamentosa in concreto quasi concentrata est; nunc verò ex recentibus, in iis nempe, quorum vis in ⊖e volatiliori, sed facilè dissipabili consistit. Alterantibus his purgantia infusioni apta permiscentur: non enim omnia purgantia conveniunt, ut infundantur, qualia sunt, quorum vis purgans consistit in parte resinosa, quoniam resinam non attingit ▽: quorum verò vis purgans consistit in parte mucilaginosa, ea possunt infundi & subministrant suam vim liquori aquoso seu vino.

℞. *herb. absinth.*
menthæ,
rors mar. aa mj.

Rad.

Rad. fœnic.
levist. aa. ℥ß.
galang. ℥ß. vel ʒvj.
zedoar.
zingib. aa. ʒij. vel iij.
cort. aurant. ℥ß.
(vel *horum* & cort. *citri* à ʒij.)
cinamom. ʒij. vel iij.
M. pro *Nodulo vino* infundendo: S.

Püschel zum Magen-Wein.

quod vel simpliciter ita bibitur, capiendo quotidiè bis semper ante pastum una vel alterâ horâ bonum haustum.

℞. *Herb. rec. cochlear.* mij.
absinth.
chelid.
fumar.
nasturt. aa. mj.
fol. sennæ s. st. ad ℥j.
rad. rec. acori veri, vel *enulæ*,
armorac. aa. ℥ß. usque ad ℥j.
hellebor. nigri crud. ʒvj.
esul. præpar. ʒij. vel ʒiij.
zedoar.
zingib.
cinam. aa. ʒj.
sem. anisi,
fœnicul. aa. ʒij.
⊖♀ʒvj.
M. pro *Nodulo vino* infundendo:
D. S.

Laxier-Püschel.

⊖♀ri stimulans est, & menstruum reddit idoneum pro purgantibus extrahendis: posset loco ejus addi cremor tartari, sed sal ♀ri est melius.

Capiatur subinde unus alterve haustus, & laxabitur blandè corpus. Dabo aliud exemplum ex alterantibus siccis & laxantibus:

℞. *herb. absinth.*
rorismar.
menthæ aa mj.
fol. senn. s. s. ʒvj.
rad. enul.
fœnicul.
levist. aa ʒvj.
helleb. nigr. crud. ʒjß.
esulæ præpar.
galang.
zedoar.
zingib. aa. ʒij.
passul. min. ℥j.
⊖♀ri ʒij.
Includ. *Nodulo*. S.

Püschel in Wein.

Ad alterantia dicta aromata pertinent etiam Elixir proprietatis sine acido, R♀i composita, & Elixir anticachecticum alterativum.

℞. *aloës succot.* ℥j.
gumm. ammon. ʒvj.
myrrh. ℥ß.
croci ʒij.

Infundantur c. s. q. R♀ri acerrimæ, mediante digestione diuturna extrahatur essentia composita.

Dosis ad 30. vel 40. gutt. bis in die propinanda. Vel elixir anticachecticum laxativum:

℞. *aloës*,
myrrhæ,
gummi ammon. a ℥ß.
croci.
caryophyll. aa ʒiß.
rad. helleb. nigr. crud. ʒiij.
pulp. colocynth. num. 1.
pulverisatis gros. modo adde
⊖♀*ri* ℥iß. ad ℥ij.
Affunde vini spiritum non dephlegmat. q. s. digerantur per diem & ampliùs. Nunc
℞. ⊖✱*ci depur.* aa cum ⊖♀*ri.*
addatur istis & parum ∇ non dephlegmati, saltem q. s. ad solvenda salia, digerantur, filtrentur.

Dosis 40. **Tropffen.**

Quò etiam pertinet essentia myrrhæ, essentia absinthii, vincetoxici, præsertim ex succis spissatis cum spiritu cochlear. paratæ.

Quod si in hujusmodi chronicis affectibus subinde obstructiones reverа tales, tam mesenterii, quàm lienis ac hepatis, ac inde supervenientes tumores duri ac scirrhosi deprehendantur, nascuntur pariter hi ipsi ex acido viscido, cujus hostili præsentiâ stringuntur fibræ, clauduntur pori ac ordinarius fluidorum transitus plus minus impeditur, unde Hippocratis Magni lienes & tumores viscerum superveniunt. Reverâ ex talibus præsertim mesenterii obstructionibus ac tumoribus, subinde oriuntur aut saltim pertinaciter foventur chronici morbi, mirabilibus ac subinde difficulter explicabilibus symptomatibus, iisque quotidiè variantibus, stipati. Et quidem mesenterium, si quadam in parte affectum sit, difficulter cognosci potest, cùm in profundo ferè situm est, supervenire tamen solet aliqualis, mollis tamen, & sine fluidi contenti indiciis, abdominis tumor, excreta alvi liquida, subinde varia, dolor obscurus, interdum plus minus gravativus in profundo abdominis percipitur, & ægri successivè emaciari videntur, nec nisi, ubi longiùs processerit malum, tactu tumor renitens tandem cognoscitur, imò interdum vix ante cadaveris apertionem observabilis est.

Lienem verò aut hepar si affligant obstructiones & tumores, dolor gravativus, simulque obtusus plus minus tensivus, in eorum regione percipitur, interdum quoque, si majores sint, tactui patent dolores punctorii, item vagi, nunc distendentes nunc denuò evanescentes, nullo modo his visceribus conve-

niunt, ſed inteſtinorum ſequuntur affectiones. Ægrorum talium floridus faciei color perit, ac ſplenetici, obſcuri, lividi, & quaſi plumbei, apparent. Hepatici verò ad vitioſam flavedinem ferè declinant; urinæ crudæ ſubinde variantes excernuntur, eæque ferè pauciores; tandem tumor hydropicus ſæpiſſimè vitæ finem imponit. Deteriora hæc ſunt mala, ſi lien affectus hepar in ſui conſortium traxerit; cùm omnis ex ſplene refluxus ſanguinis immediatè petat hepar. Recentia hæc mala, ac inde ſucceſſivè ſuccurrentes chronici morbi, nunc hypochondriaci, nunc ſcorbutici affectus ſymptomata, imitantes, adhuc curabiles ſunt: magis verò confirmati, ac præſertim, ubi jam in ſcirrhum abierint tumores, incurabiles exiſtunt.

Curandi ratio ex ſuprà dictis ſponte patet; nempe per interna acidum corrigentia, humorem ſtagnantem plus minus viſcidum incidentia & reſolventia, & per epicraſin evacuantia, primatum ducunt: quibus & externa emollientia ac attenuantia ſocianda. Martialia ergo ante perfectum ſcirrhum ſunt optima; hinc enim aquæ Martiatæ tumentes lienes abſumere dicuntur: ſed ubi ad ſcirrhum degenerant, nocent plurimùm Martialia. Rationem eamque ſatis exactam ſuggerit Tachenius *in Hippocr. Chymico Clav. pag.* 181. *&* 188. hinc gummata, præſertim gummi ammoniacum & galbanum, & plura alia, ex his concinnata remedia ſunt optima: item tinctura tartari, ſpiritus tartari, ac alia quævis ſalia volatilia, ſed patienter & crebriùs uſurpata. Hinc quælibet vulgò aperientia dicta, v. g. cortices ligni fraxini, ſcolopendriæ, ceterach, filix, abſinthium, rhabarbarum, marrubium, quælibet antiſcorbutica & ſimilia, aliàs aperientia, item hepatica, vel ſplenetica dicta, locum inveniunt; cùm quoad rem facti ſeu experientiam omnes conveniamus, ſaltem quoad theoriam, ſeu experimentorum per cauſas ſcrutinium, differamus.

Externè conveniunt tales partium abdominis tumores, plus minùs ſcirrhum minitantes, emollientia gummata, in ſpecie ammoniacum, galbanum, ſagapenum, bdellium, & ſimilia. Jungantur his vegetabilia ad narcoticorum naturam propriùs accedentia, v. g. nicotiana, cicuta, hyoſcyamus &c. exque iis parata emplaſtra varia, ſplenetica dicta, quæ utplurimùm fiunt ex gummi ammonico, galbano, ſagapeno, &c. cum ſuccis plantarum appropriatarum, nempe cum ſuccis nicotianæ, mandragoræ, cicutæ, bryoniæ: radicis cucumeris agreſtis & ſimilibus. Imò ipſum opium pro talibus emolliendis tumoribus duris ſcirrhoſis partium abdominis, quibus & alia iſtis tumoribus appropriata ſocianda ſunt: videatur Dœring. *Tract. de Opio c* 5. Hinc emplaſtrum de nicotiana eſt egregium: e. g.

℞. *Extract. nicot. per decoct. par.* p. iij.
opii in extract. redact. p. j.
Cum *terebinthina, oleo nicot.* & pauca *cera.*
f. *Emplaſtrum.*

Zvvelfferus egregium cataplaſma ad ſcirrhos lienis ex nicotiana deſcribit in *Pharm. Reg. ult. editionis p.* 312. hinc etiam in officinis proſtant unguenta & emplaſtra ſplenetica. Convenienter etiam uſurpatur emplaſtrum ſpleneticum Aquapendentis ex part. ij. gummi ammoniaci in aceto ſoluti, parte j. ſucci nicotianæ, part. ß. reſinæ & terebinthinæ & ſucci ebuli, cum oleo capparum & ſufficiente quantitate ceræ miſtis, paratum: Item emplaſtrum de cicuta cum ana gummi ammoniaci in aceto deſtillato ſoluti miſtum, quod ſuper alutam inductum, & applicatum parti dolenti, non eſt inconveniens, malaxatum cum oleo ſuccini.

Proſunt prætereà emplaſtra alia de ammoniaco parata: item emplaſtrum Heurnii, ex cicuta & gummi ammoniaco, quod deſcribit Sennertus *in Praxi lib.* 3 *p.* 4. *c.* 6. *p* 492. malaxatum cum oleo Philoſophorum, ſuccini, &c. Pertinet huc emplaſtrum Sennerti de cicuta, quod in omnibus tumoribus abdominis eſt egregium.

Facit huc etiam emplaſtrum carminativum Sylvii *in Praxi lib.* 1. *c.* 14. §. 58. quod in ſe etiam egregium eſt in hujuſmodi affectibus, ubi externâ opus eſt applicatione.

Item emplaſtrum de ranis cum Mercurio Vigonis dictis in caſibus, irritis ſæpè aliis, eſt egregium, qualia etiam variis ſcirrhoſis hinc inde abdominis tumoribus commodè applicari valent: Vel ad liqueſcendam & emolliendam pituitam viſcidam:

℞. *Gumm. ammon. in* ✝*to ſquill. ſolut.* ℥j.
tacamahac.
emplaſt. de mucilagin. aa. ℥ß.
✱*ci* ʒiiß. vel ʒiij.
M. lento igne coque in conſiſtentiam emplaſtri: S.

Erweichend- und zertheilend Pflaſter.

℞. *Empl. de ran. c.* ☿*io* ℥j.
gumm. ammoniac. in ✝*o ſolut. & inſp.* ℥ß.
opii in aceto ſol. & inſpiſſ. ʒß.
M. f. Emplaſtrum.
Malaxetur cum ☍ *deſtillato juniperi* vel *Philoſ.*

℞. *Empl. de hyoſcyam.* ℥ß.
g. ammon. vel *galban.* ʒij.
M. f. Emplaſtrum.

Malaxari poſſunt talia emplaſtra uſus tempore cum ☍, deſtill. ſuccini, vel quod meliùs, utut ingrati fœtoris, ☍ deſtillato gummi ammoniaci, aut oleo ♃i. In tumoribus duris, & ad ſcirrhum inclinantibus etiam oleum Philoſophorum, ſaponis, vel ceræ poteſt recipi.

Ante

Ante vero horum applicationem non incommodum fuerit, præmittere inunctionem partis cum oleo laurino, nicotianæ, &c. cum oleo destillato philosophorum vel gummi ✱ci fœtido permistis: item unguentum Martiatum purgans commodè adhiberi poterit, dictis oleis dilutum.

Bartholetus *tr. de respiratione* commendat sinapismum humidum, qua utitur in lienis infarctu & ejusdem induratione: Fit nempe ex sinapi cum ⊡a contuso & applicato instar cataplasmatis: Non est inelegans; nam sal volatile urinæ potenter penetrat, unitum cum sale volatili sinapi seminis.

SECTIO XIV. *DE* RESPIRATIONIS VITIIS.

CAPUT I. De *Inspiratione læsa.*

AEris in pulmones dilatatos susceptio seu inspiratio læditur: quando omninò cessat & aboletur, seu plus minus deficit, seu suffocatur, uti fit in suffocatione dicta.

ARTICULUS. De *Suffocatione.*

ABolitæ respirationis seu suffocationis plus minus imminentis causæ sunt multiplices, ex triplici tamen hauriendæ fonte, quatenus respiratio seu aëris admissio & reciprocatio tollitur: vel

I. *Vitio viarum*, 🜁em non transmittentium, ut palati, gulæ, laryngis: vel

II. *Vitio pulmonum* vitiosè constitutorum, & 🜁em extrinsecus irrumpentem non admittentium: vel

III. *Vitio musculorum & nervorum* ad respirationis negotium requisitorum, thoracem & consequenter pulmones & alias partes non legitimè dilatantium ac moventium, & ita 🜁em non sufficienter impellentium.

MEMBRUM I. De *Suffocatione à viis interclusis*, in specie de *Strangulatis & submersis, & ineptè deglutitis.*

QUod attinet primam causam, nempe vias clausas, non admittunt hæ 🜁em, quando eas vel extrinsecus aliquid angustat, vel intrinsecus iisdem adhæret.

Extrinsecus sese offert in specie strangulatio, quâ à laqueo injecto angustantur fauces & bronchia, & constricta larynge intercluditur omninò 🜁i transitus; quod fit in suspensis: in quibus notandum, quod subitò si stringitur laqueus, & angustantur vasa sanguifera, in momento omnis sensus & motus pereat, in specie sensus.

Ratione causæ externæ fit etiam suffocatio sæpè ob submersionem in ▽m, præsertim quatenus aqua replet fauces & laryngem, partim quatenus impeditur 🜁is admissio: Nam ii, qui intereunt in aquis, partim intereunt propterea, quia non possunt attrahere 🜁em, partim quoniam ▽ frigida pulmones vel replens vel sanguinem præsentem coagulat, ut suffocati intereant.

Porrò ad angustationes viarum pertinent tumores in & circa collum, strumæ internæ, inflammationes internarum partium ad fauces pertinentium; sive sit inflammatio; sive tumor faucium, tonsillarum, &c. sive sit inflammatio ac tumor musculorum laryngis & gulæ in angina; sive sint alii abscessus & tumores, in vicinia laryngis geniti, qui omnes laryngis dilatationem impediunt, & angustationes desperatas atque suffocationem inferre possunt.

Pertinent huc varia & multa ingesta, quæ vel quâcunque ratione in faucibus, sive in capite œsophagi ratione nimiæ molis, sive in larynge, hærentia occasionem præbere possunt, quò minùs aperiri queat laryngis rimula, unde necessariò sequitur suffocatio. Tales sunt boli grandiores, qui uti implent fauces, & obstruunt bronchia, sic necessariò inferunt suffocationem, si non occurritur talibus: dum v. g. Bartholinus *cent. 1. hist. anat.* 11. ex subitò deglutitæ linguæ bubulæ frusto suffocationem subitam notavit: sic Forestus *l.* 15. *observ.* 28. refert non nulla talia exempla ex comestione bolorum majorum suffocatorum, ut quidam ex frusto carnis fumo induratæ in gula hærentis; quidam ex frustis pomorum non ritè masticatis, suffocatus ferè fuerit; alius ex frusto tabaci, &c. Pertinet huc inepta deglutitio rerum majuscularum, vel epiglottide nimis elevatâ in asperam arteriam irrumpentium: quale quid inter ridendum & loquendum deglutientibus interdum contingit, indeque unum vel alterum arteriæ asperæ ramum obstruentiū, & suffocationem inferentium: hinc

suffocatio à deglutito phaseolo in asperam arteriam illabente refertur in *M.A.N.C. ann.2. obs.153.p.240.* Sic Schenkius *l.2. Obs.* refert de matrona nobili, sumptura pilulas, quarum unam in asperam arteriam attraxit, & inde ferè suffocata fuit. Plura videb. *l.a.* & Marcelli Donati *histor. medic. mirabil.* In genere quicquid laryngis & epiglottidis motum debitum ac dilationem impedire potest, suffocationem minatur; unde etiam pili epiglottidi casu involuti strangulationem inferre possunt. Confer Forestus *l.15. observ.29.* vid. Bartholinus *Cistâ med. p.524.* sic ex uvæ acinis alii suffocati fuerunt: suffocationis ex pyro crudo improvidè deglutito mentionem facit Rhodius *Observat. p.92.* Sic ex musca in fauces involante Hadrianum Pontificem suffocatum historiæ tradunt. Facit huc etiam polypus narium, ubi caro fungosa nimis excrescens non tantùm nares obstruit, sed interdum quædam crura in fauces protendit; unde non leve suffocationis periculum imminet: Sic à struma, internè circa jugulum abscondita, suffocationem observat Platerus *l.1. observ.172.* Pertinet huc rarus casus, dum ex prolapsu palati repentinam & periculosam suffocationem imminere notat Tulpius *l.1. observ.38.*

DIAGNOSIS.

Quoad signa: suffocatio si oriatur à viis interclusis, res est facilis, & per se patet.

PROGNOSIS.

Prognosin sub aquis suffocatorum omnium optimè explicat Albinus *in tr. peculiari:* Nempe spes restitutionis deficit,

1. **So sie durch die Nase oder Mund bluten.** 2. **So sie den Mund / wie die Sterbenden / offen haben.**

CURA.

Quoad curam: variat hæc pro causarum antecedentium ratione.

Scilicet impedimentum ex viis est auferendum: sic v.g. suspensis laqueus solvendus, vena secanda, frictiones artuum instituendæ, ♁-osa liquida infundenda, in loco calido seponendi: Conf. methodus revivificandi ludricò vel seriò suspensos in Wepffero, *tr. observationum de loco affecto in apoplexia p.182.* ubi elegans refert exemplum de ancilla, quæ per unum diem suspensa fuit Oxoniæ: item Bartholinus *cent.2. epist.96. p.717.* Horstius *l.2. observ.9.*

Sub aquis suffocati, ut ex orci faucibus revocentur & restituantur, docet Helmontius *tr. demens idea* §.50. item Bartholinus *cent.6. histor.68.* Nempe elatis pedibus inclinato corpore concutiendi sunt, ut hausta ▽ effluat maturè; vel reponantur supini inclinato capite percutiendo pedes. Hisce encheiresibus addatur methodus Borelli, qui suffocatorum talium cordi panis assati micas 🜄 calidè imbutas admovet easque sæpiùs repetit; & hinc, ubi reviviscere, incipiunt ægri, pro alteratione corporis interna corrigenda, propinentur sudorifera spirituosa; vel imitemur Forestum *l.15. observ.26.* propinando calidè decoctum florum chamomillæ in cerevisia factum, evocando in lecto sudorem; qui ipse etiam *c. l.* puellam duorum annorum in ▽m saponariorum delapsam ferè morituram leni vomitu curavit. Plura de submersis conf. *M.A.N.C. ann.6. & 7. observ. 20. p. 30. observ. 75. p. 104. obs. 76. p. 108. observ. 89. p.129. observ. 125. p.162. & observ. 130. p.173.*

Quando in faucibus hærent boli, istorum descensus promovetur concussione in dorso, ubi est via œsophagi, ac propinentur lubricantia, ut 🝆 amygdalarum dulcium, in ▽ appropriata, & mucilago seminis cydoniorum. Forestus *loco suprà citato* frustum carnis fumo induratæ in gula hærens lenta deglutitione cassiæ, cujus beneficio lubricatum fuit œsophagi iter, ad ventrem promovit: sic suffocationem imminentem ex frustis pomorum non ritè comminuti per lam bitionem oxymellis squillitici, incisis sic frustulis, & spontè ad stomachum delabentibus.

Præ cæteris observatum est à Foresto, quod ex potu 🜄 fauces ferè occlusæ, exhibitâ mucilagine seminis cydoniorum lambendo deglutitâ, curatæ sint: Vel in graviori malo imitemur Platerum *Observat. p.386.* qui ex officulo gulæ infixo, unde dolor, & ardor, & per consensum laryngis spiritus angustia, per cataplasma maturans & suppurans applicatum, facta suppuratione & cum pure officuli excretionem procuravit. Si hoc non potest fieri, maturè res est extrahenda instrumento chirurgico, vel promovendus est vomitus artificialis successivè medicamentum lambendo, vel vomitus naturalis digitis provocetur. Si res deglutita hæreat in larynge, aut bronchiis asperæ arteriæ, maturè excitanda est tussis, vel promovenda violenta sternutatio, ut sic ista res ejiciatur ab irritatione, & provocetur vomitus, ut hujus conatu ejiciatur res per fauces.

MEMBRUM II.

De *Suffocatione ex gas variarum rerum.*

Secunda suffocationis plus minus imminentis causa est in pulmonibus infarctis, aut 🜁em irrumpentem sufficientem non admittentibus: quo pertinet non tantùm varius mucus viscidus pulmonum bronchia obsidens, ut in asthmate confirmato; item excrescentiæ in pulmonibus natæ 🜁is introitum impe-

impedientes. In specie tamen subitanea suffocatio interdum imminet vitio pulmonum, quando sanguis quacunque ex ratione vitiosè stagnat, & serum impeditur in pulmonibus, eosque nimis replet, & ita respirationis negotium insigniter impedit, ut angustiæ tales suffocantes consequantur: sic Panarollus *Pent. 1. observ.* 13. exemplum habet suffocationis ortæ ex nimia sanguinis abundantia, & ita nimia venarum turgescentia à sanguine copioso ac turgido, à quo sanguinis per pulmones motus fuit impeditus. Ad suffocationem propter pulmones evenientem etiam referri solent istæ frequentissimæ, quæ ex exhalationibus seu gas sylvestri, ut rectius vocat Helmontius *musti* ac cerevisiarum, aliorumque liquorum fermentantium & effervescentium, ac parietum recentium à ♆a recenter incrustatorum, animalibus imminent: Item quæ ex inspirato fumo carbonum accensorum, item ex gas metallicis in metalli fodinis originem ducunt: Item quæ ex puteis & cryptis sub terraneis, latrinis diutius occlusis, ex fornicibus lithanthracum diutiꝰ occlusis &c. subindè exhalant: quò etiam faciunt hausti odores, fumi minerales acidi volatiles, ut ♉ij, 🜍is incensi, ∽⊖i, 🜄, & similes fumi aut vapores, utpote quæ omnia subitaneam plus minus suffocationem, vel ejus saltem periculum inferunt. De gas ex effervescente musto & fermentante cerevisia suffocante res mira est; In cellis enim vinariis, quando fermentat cerevisia recens, & effervescit mustum, si quis ingrediatur cum facultis ardentissimis, ita illas extinguit, ut ne scintilla remaneat.

Quæstio jam est: Qua ratione talia gas vegetabilia vel mineralia, seu fumi exhalantes, tam subitò animalia quæcunque jugulent, ac ardentissimas faces extinguant? an sanguinem in præcordiis afficiendo, & ad sui coagulationem & consequenter stagnationem in pulmonibus disponendo, ita ut ægri catarrho suffocativô sanguineô intereant? an verò hi ipsi fumi & gas saltim ∽ vitales & animales afficiant? quos vel instar candelæ extinguendo, narcosi & stupore afficiendo, ad regimen corporis ineptos reddant, unde ægri quasi apoplectici intereant? Prius pro aris & focis prolixius defendit Schneiderus *l. 2. de catharrhis: c. 1. l. 2. S. 2.* ubi confirmat suam hypothesin, quod nos ipsi percipiamus, hauriendo tales fumos sylvestres, angustiam in thorace & præcordiis, & subitò difficultatem respirationis, quibus perceptis non turbetur statim caput, sed prius pectus: ubi nonnihil ad se redeunt, plerumque vomitu exercentur, & mucosa multa sponte vel arte ex naribus & ventriculo rejiciuntur, & in specie, quod ægros ita affectos post curationem nunc pleuritis, nunc peripnevmonia, nunc raucedines, nunc febres, nunc tabes, aliaque similia symptomata, utplurimum cum spuma circa os, & sanguinis & pulmonum noxa nata, insecuta sint, utut etiam simul lethargus vel apoplexia invadat, aut ad se redeuntes delirent interdum, non tamen esse signum prius affecti cerebri, quin potius spiritibus vitalibus, his fumis imprægnatis, ad cerebrum promotis supervenire tale symptoma, non verò proprium morbum constituere: cum quo conf. Schenkius *in Observat.* quas habet ex Paræo: posterius vero Helmontius aliique defendunt. Multi, quos inter & Marcellus Donatus, volunt imprimis affectum esse cerebrum. Fundamentum erroris est in eo, quod putarunt veteres, respiratione attrahi 🜁em in cerebrum per os cribriforme.

Reverà ex una parte suffocationis subitaneæ, ex impedito sanguinis tam fermentativo quàm circulatorio motu, videtur species; ex altera tamen parte affecti sunt ∽ animales, & consequenter systema nervosum. Et revera apoplexiam, & quidem positivam, prout Helmontius eam *in tr. de Lith.* distinguit, refert symptomatum concursus, cùm apoplecticorum instar & jaceant, atque in vitam revocandi sint ægri: Nempe, sicut gas tale in momento mirabiliter extinguit ignem quemcunque candelæ aut facis, ut ne scintilla supermaneat, destruendo activitatem ∽ seu salis nitro-🜁ei, à quo conservetur △ & flamma; ita simili ratione tale gas inhibet alterationem sanguinis ab 🜁e inspirato, beneficio illius ⊖is inducendam, unde subitaneo fermentationis sanguinis defectu universum spirituum, tàm vitalium quàm animalium, systema turbatur, & in fonte quasi eclipsin patitur; simul tamen certo stupore afficitur, & narcosi quasi papaverinâ inquinatur. Illustrant hæc ea, quæ in specie habet Mayow. *tr. de nitro & ∽ nitri 🜁eo c. 7. & 8.* & Boyle *in sua machina*; parilem nempe 🜁is ad △m & vitam animalium esse necessitatem: & uti 🜁is alteratio aut defectus subitò △em extinguit; ita etiam vitam tollit: quod cùm fiat ob 🜁is vitium, reverà ob respirationem plus minus vitiatam tales ægros simul lædi apparet. Percipiunt tales ægri angustiam præcordiorum quasi suffocatoriam mox in principio, non quasi 🜁 crassus pulmones nimis repleat, aut ex crassitie respirationi ineptus sit; sed mox videntur extingui ∽ animales, & suffocari taliter affecti; quoniam ex hostili præsentia 🜁is vitiati inspirati pulmones & thorax se stringunt, ac minus pro admittendo 🜁e se dilatare volunt; hinc mox sub primo talis 🜁is inspiratu pectoris angustia: vitiato postmodum sanguinis fermentativo motu, ac superveniente hinc spirituum vitalium subita eclypsi, adeòque syncope, etiam spirituum animalium deficientia in motu, indeque vertigo, sensus & motus abolitio oritur, propter interruptum summè necessarium

rium

rium radiosum spirituum nexum, pari ratione atque suspensis eo ipso, quo constringuntur carotides, mox eadem symptomata superveniunt propter interceptam spirituum continuitatem. Interim tamen adhuc dubium restat: quomodo hic gas inspiratus sanguinem in pulmonibus atque ☊ animales alteret? Sanè gas hunc motum fermentativum sanguinis, instar motus △ei, mox extinguere, ☊ animales figere, manifestum est: sed quâ vi hoc præstet? quæritur; nam sanguinis coagulatio, quam alii hîc incusant, minus satisfacit. Sanè gas ista omnia sunt naturæ volatilis 🜍eæ, unde obtundunt & hebetant vim ⊖is nitro-🜁ei, à quo ut conservantur flammæ, ita conservatur fermentatio & spirituascentia vitalis in præcordiis. Quod gas tale sit quodammodo de natura 🜍ea, patet ex carbonibus, quorum incensorum 🜍, minerali simillimum, beneficio lixivii & alcali fixi eliciendum, dissolutum exhalans gas hoc constituit. Ita gas metallicum aut minerale, fossores inquinans, præter odorem 🜍eum, quem spirat, ☿alis ab omnibus dicitur esse naturæ, quod ☿ crudum & volatile metallorum 🜍 est.

Quod denique gas ex cerevisia vel musto, aliisque liquoribus fermentantibus, exhalans etiam sit 🜍eæ volatilis naturæ, patet ex affectu inebriativo, soporoso & carotico, quem infert ægris, quasi spiritu vini uberius se ingurgitassent. Ab hoc sulphure volatili etiam vis narcotica gas horum inspiratorum deducenda videtur, siquidem & narcosis opii in ejusdem 🜍e volatili fundata est; sicuti tales per gas exhalans affecti; non secus ac affectus per opiata nimia inducti per castoreum curantur. Hæc demonstrant, quod ejusmodi gas polleat vi 🜍ea stupefactivâ, unde partim apoplectici, partim suffocati intereunt tales ægri, & magis sunt affecti ☊ animales.

CURA.

Contra hæc mala, vel imminentia, vel etiam jam affligentia, nempe contra gas aut tales fumos inspiratos, duo primatum obtinent: nempe acetum & castoreum.

Talibus ergo ægris, præmisso in specie vomitu, idque eò potentiori, quò magis caroticorum aut apoplecticorum instar jacent, infundatur ✝ & cum aceto quocunque parata remedia; idque cochleatim; vel etiam acetum castoreo mistum, vel ✝ infusionis castorei, dicto modo usurpatur. Non autem convenit in suffocatione à gas minerali, sed tantùm vegetabili: scilicet, ubi haustum gas sylvestre, & malum gravius, infunduntur vomitoria liquida commodè cum spirituosis, cum ☊u theriacali, simplici aut camphorato, aut aqua apoplectica, aut essentia castorei, aut similibus mista; ut simul extinguatur gas malignum & ejiciatur: nam mirum est, quantum excitentur ægri per vomitoria; simul etiam sternutatoria insufflanda sunt naribus. Item in 🜁em exportandi sunt ægri, os diducendum, continuò ventus faciendus, facies crebrò ▽ frigidâ adspergatur, hinc acida & castorina conducunt. Castoreum enim conveniens est in corrigenda cruditate & virulentia opii, in quo est tale 🜍 narcoticum, ut in 🜍e carbonum, & in effervescentium vegetabilium fumis & vaporibus: similiter incidit sanguinem congrumatum: copioso enim sale volatili est imprægnatum: v. g.

℞. ▽ *Hyssopi* ℥iij.
✝*i theriac.* ℥ß. vel ʒvj. ad ℥j.
castor. ʒß. ad ʒj.
M. D. S.

Haupt- und Lufft-Tränckkein.

Cochleatim assumatur, præmisso vel subsequente vomitu.

An larga V. S. conducat ad imitationem Panarolli? ferè dubito; nisi forsan in plethoricis aut obesioribus, in quibus naturâ tardior est sanguinis motus, pro quo meliùs promovendo locum invenit: Plura de his videb. in Sennerto *l.* 1. *Praxeos, ubi de caro p.* 656. item Schenkio *ex Paræo p.* 217. *l.* 2. *Observat.*

MEMBRUM III.
De
Suffocatione convulsiva.

Tertia denique causa suffocationis hæret in nervis & motu spirituum animalium, non moventibus musculos, thoracis aut laryngis motui dicatos: Hinc etiam forti apoplexiâ tacti non tantùm instar strangulatorum suffocati intereunt propter deficientem thoracis & pulmonum motum; sed præterea quoque in syncope & similibus pathematis, deficiente sanguinis & spirituum in pulmonibus motu. Tandem propter nervorum cessantem motum ex spirituum animalium defectu lethalis suffocatio supervenit, quando ex resolutione nervorum paralytica cessat partium respirationi inservientium motus; econtra suffocatio imminet ex spasmo aut convulsione musculorum & nervorum, respirationi inservientium: v. g. dum mulieres hystericæ, aut viri hypochondriaci interdum suffocari videntur, in quibus nervi paris vagi ac intercostales spasmo affecti; qui, uti omnia viscera interna abdominis, ita in specie musculos thoracis ac laryngis constringunt: percipiunt enim tales ægri angustias faucium, quasi laqueo strangularentur, idque ex convulsione seu spasmo musculorum laryngem imprimis, & hinc diaphragma moventium, quibus convulsis larynx stringitur, & epiglottis clauditur, unde tales ægri plus minus suffocantur; quæ strictura nihil aliud est, quàm convulsio musculorum & partium nervosarum.

Quod

Quod talis suffocatio imminens sit ex nervis, rectè Willisius *in Anat. Corpor. c.* 10. & *in Description. Nervor. c.* 26.

Nec solus Willisius statuit hanc convulsionem, sed reperitur etiam in Solenandro *Conf.* 24. de difficili & periculosissimo affectu in musculis laryngis & aspera arteria, ubi sæpiùs imminebat suffocatio, idque ex convulsione laryngis, uti similiter singularem laryngis convulsionem, & inde natam suffocationem, habet Bartholinus *Cent.* 4. *Epistol.* 77. *p.* 454. Pertinet huc, quando ex venenis nonnullis assumptis, in specie ex fungis, ob id dictis strangulatoriis, quemadmodum prostant exempla, subindè oritur suffocatio: Nam & hæc similiter ex affectis nervis, indeque laryngis & diaphragmatis convulsione oriri probabile est. Facit huc etiam singularis *Observatio* Plateri *in lib.* 1. *Obs. pag.* 171. de imminente suffocatione ex coitu, de rustico aliàs robusto & sano, qui, quoties cum muliere rem habuit, semper in suffocationem quasi lethalem incidit: imò ipse aliquando fuit in re hac domestica adeò sedulus, ut in ipso actu animam exspiraverit. Notum namque est, quod coitus rectè appelletur epilepsia parva, propter quasi convulsionem quandam in tali actu, quo afficiuntur nervi; unde ex simili convulsivo affectu nervorum, thoracem moventium, talem suffocationem in coitu natam fuisse, probabile est.

DIAGNOSIS.

Signa sunt petenda ex eo, quod simul alia coincidant symptomata, quæ mulierem vel hystericam vel marem hypochondriacum ostendunt: item, quod hujusmodi suffocationes paroxysmatim repetant, nec continuò affligant, ex levissima causa redeant, & sine materiæ cujusdam sensilis excretione denuò cessent.

CURA.

Pro cura talis suffocationis convulsivæ in paroxysmo eadem in genere conveniunt remedia, quæ in passionibus hystericis, aut affectibus epilepticis in usu sunt: quæ inter eminent, castorina & ⊖ia volatilia, in specie liquor C. C. succinatus, ∽ ⊖ is ammoniaci simplex & anisatus, ⊖ volatile succini, atq; etiam 🜕 destillatum succini, item ⊖ia volatilia cum camphora, & ipsis sociata opiata: uti videbitis in Willisio *de morbis convulsf. p.* 214.

℞. *Aq. Menth.* vel *pulegii* l. *alius appropr.* ℥iij.
ess. castor. ʒij.
opii ʒß.
∽ ⊖ ✶ *ci* ʒj.
M. D. S.

Lindernd Lufft-Tränckhlein.

℞. *Aq. Menth.* ℥iij.
∽ *Carmin. de trib.* ʒij.
lapill. ♋ *prap.* ʒß. vel ℈ij.
laudan. hyster. ℈ß.
syr. cort. aur. ʒvj. M.

Sin ex fungis sit malum, horum Alexipharmacum est oxymel squilliticum, vel solum vel cum theriaca propinandum, præmisso pro circumstantiarum ratione vomitorio. Conf. Timæus **von Güldenklee** *in Cas. pag.* 311. item Panarollus *Pentec.* 3. *Obs.* 45. aliique. Conveniunt etiam ∽ uola camphorata, ∽ theriacalis camphoratus, &c.

CAPUT II.

De *Respiratione Depravata.*

LÆditur respiratio, quando eadem depravatur, ita ut nimis crebra, difficilis, laboriosa, ac non raro cum insigni conatu & anxietate, ac in qua subinde imminere videtur suffocatio, perficitur, nempe in Dyspnœia, cujus primus gradus dicitur aliàs Anhelatio simpliciter, & fit, si ægri frequentiùs & crebriùs respirant, qualis respiratio eorum, qui diuturno cursu defatigati sunt. Secundus gradus dicitur Anhelitus asthmaticus, si frequenti ac summo cum labore respiratio ducitur, ut nisi fiat, suffocatio immineat: qui ubi adeò ingravescit, ut ægri non possint ampliùs supini jacere; sed coguntur ὀρθοὶ seu erecti respirare, sublatis alis & admodum expanso pectore, oritur tertius & deterrimus gradus, qui orthopnœia vocatur: de quorum orthopnœicorum erecta respiratione Helmontius *Tr. Tussis & Asthma*, item *Catarr. Deliram.* §. 45. Nam simul ac tales orthopnœici incumbunt in dorso, imminet suffocatio: simul ac verò erecti respirant, levamen percipiunt. Omnia autem hæc in genere asthmatis nomine vocabo.

ARTICULUS I.

De *Asthmate.*

HIstoria asthmatis hæc est: scilicet adest in omni asthmate respiratio frequens, eaq; laboriosa & difficilis, cum anxietate circa præcordia, ut anxiosi nesciant, ubi levamen possint percipere: adest sæpè tussis, interdum crebra & molesta, interdum non, interdum adest stertor, interdum sine omni stertore orthopnœiâ laborant.

PARS AFFECTA.

Subjectum & pars affecta sunt pulmones.

CAUSÆ.

Cum autem asthma sit multiplex, ideò causa proxima omnis dyspnœiæ & orthopnœiæ

pnœæ est deficiens admissio & reciprocatio 🜁is, propter expansionem & constrictionem vesicularum plus minus deficientem, quæ insigniter impedita respirationem tollit, & hinc anxietatem & angustias, ut & suffocationis periculum infert; sive pulmonum, sive thoracis, sive aliarum partium impedimento hoc ipsum eveniat.

Veteres, multique ex modernis, unam saltem asthmatis speciem sibi concipiunt, ab obstructione & compressione bronchiorum dependentem; & si sine manifesto pulmonum infarctu asthma contingat, vaporibus & flatibus, ab aliis visceribus adscendentibus, hoc tribuunt, sicut Silvium quoque egisse, ex scriptis ejus constat. Pro diversa tamen causæ morbosæ natura, ejusque diverso situ, Helmontius *Tr. Tussis & Asthma* §. 18. asthma dividit in humidum & siccum, Willisius *in Pathol. Cerebri* in pnevmonicum & convulsivum; imò ex his duobus mixtum addit: vid. *Pharm. Rat. P. 2. h. 1. c. 12.* Melioris ergo doctrinæ gratia in genere secundùm citatos hos autores, qui primi nobis in hoc puncto oculos aperierunt, dividam in humidum & siccum, seu, ut aliàs vocantur, in asthma manifestum & occultum: asthma humidum seu manifestum est istud, quod à materia quadam vitiosa fovetur, ut ab ejus præsentia, motu ac occasione oriatur, ab ejus verò excretione, aut vomitu, aut quocunq; modo facta remotione & promotione, idem cessat. Inde etiam tale asthma humidum frequentiùs conjunctã habet tussim, simul stertorem, expectorationem & screatum. Dantur tamen etiam asthmata humida, ubi nec tussis nec screatus adest, sed conqueruntur de difficili anhelitu interno, interdum certis quibusdam paroxysmis exasperatur. Asthma verò occultum seu siccum est, quod citra præsentiam talis materiæ, frequentissimè ex sola convulsione partium, thoracis & pulmonum motui inservientium, in specie diaphragmatis, oritur, unde & sine sensibilis materiæ excretione cessat.

Primum asthma, manifestum seu humidum ratione foci & loci morbosi, est duplex: nempe oritur interdum ex pulmonibus, hinc asthma pectorale; interdum, ex stomacho & primis viis, estque stomachale. Asthma humidum, quod fit ex vitio pulmonum, est multiplex: frequentior causa est mucus crassus viscidus, tenax & mucilaginosus, quem alii vocant pituitam viscidam, nunc 🜔sus, nunc acidus, nunc insipidus, ex deficiente naturali, & depravata præternaturali, pulmonum nutritione natus, qui ipse successivè in proprio pulmonum parenchymate, maximè in bronchiis eorum, coacervatus & hærens, non rarò impedit 🜁is ingressum & egressum, & ita vitia pulmonum dilatationem & constrictionem; vel pus in vomica, abscessibus pulmonum, empyemate, phthisi; vel serum copiosius inundans pulmones; vel sanguis in motu per pulmones plus minus impeditus, vel ob abundantiam, vel ab acido coagulationem, vel ob nimiam turgescentiam & quasi ebullitionem, vel ob vitium cachecticum. In stomacho & in primis viis est vitium, si muco crudo & inde natis flatibus obsideantur; item si ac hydrope abdomen nimis occupetur.

Siccum seu occultum asthma fit vel ratione conformationis in gibbosis; item ob cruda tubercula, grandines, calculos, &c. bronchia obsidentes; deglutita pulmones obstruentia; item propter deficientem pulmonũ nutritionem, indeque horum corrugationem & exsiccationem seu ratione convulsionis nervorum & musculorum respirationi inservientium, diaphragmatis, laryngis, aliorumque; vel denique ratione fibrarum propriarum pulmonum nimis strictarum ac contractarum, vesicularum dilatationem impedientium; idque coincidit cum caduco pulmonum Helmontii. Specialius paulò hæc explicanda veniunt: asthma, quod fit ex vitio pulmonum, & utplurimum intelligitur sub asthmatis mentione, est vel per epigenesin, vel per metastasin: per ἐπιγένεσιν vitio nutritionis propriæ depravatæ; per μετάστασιν vitio materiæ ex sanguine, vel immediatè, vel ex alio loco mediante sanguine aut lympha ad pulmones depositã.

Per ἐπιγένεσιν igitur fit asthma, quando vel vitio 🜁is, aut vitio aliorum inspiratorum, v. g. in metallifodinis fossoribus, vel alia quacunque ratione, irritatur larynx & aspera arteria, ita ut exinde harum partium lædatur digestio, & nutrimentum proximum degeneret in liquamen serosum mucosum, aliâque ratione corruptum. Præter inspirata etiam lympha consideranda est, quæ uti continuò humectat asperam arteriam, ita, si ab 🜁e inspirato aut quacunque ratione lædatur, excorietur, aut aliâ via vitietur, in specie, si acris, 🜔sa, aut plus minus acida reddatur, acrimoniâ suâ erodendo pulmonum teneram substantiam, nutrimenti ejus depravationem, & ita succorum crudorum ac mucilaginosorum coacervationem infert. Nempe hoc est, quod Petrus Johannes Faber *in Path.* tradit; scilicet excrementa in pulmone ab ejus alimentis sequestrata & abundantia, esse causam grandinis vel lapidis, 🜁ique coagulati, si indurescant. Quod si verò adhuc sint liquida, oriri asthmata, tusses & catarrhos suffocativos, si sc. liquidum hoc excrementum in lentam, gypseam & vitream mutetur visciditatem, verum produci asthma; hinc frequens imprimis hoc est iis, qui in mineris metallicis sunt occupati, aut qui mineralia, 🜄tes, ♁alia, & in specie ☿alia, tractant, & in laboribus Chymicis versantur;

tur; inspiratum enim tale gas seu fumus acrior & malignus cum 🜁 ita inquinant digestionem pulmonum, ut loco assimilationis alimenti proprii hoc ipsum degeneret in varii generis excrementa: uti de hoc eleganter disserit Helmontius *Tract. Tussis & asthma* §. 44. Pertinet huc etiam quæcunque materia in aut prope pulmones hærens, & liberum eorundem motum impediens, ut sunt imprimis abscessus & apostemata, vomicæ pulmonum, quæ ob pus genitum, vel pulmones corruptos, inferunt affectus asthmaticos. In omni pulmonum vomica difficilis est anhelitus: Vid. Poterius *l.* 3. *c.* 27. & Riverius *C.* 1. *Observ.* 82. sic Dodonæus, refert *in observat.* 19. exemplum asthmatici mortui, cujus in pulmonum inferiori sede & basi, qua septo transverso incumbit, reperti sunt abscessus duo insignes, in utraque parte unus, à quibus inundati pulmones materiâ purulentâ asthma lethale induxerunt: Vid. Hildanus *C.* 3. *Hist.* 39. Hinc etiam phthisici, item empyematici, utplurimum sunt asthmatici & frequenter orthopnœiâ intereunt propter pus, quod vel in empyemate in cavo thoracis fluctuat, vel, quod unum alterumvè latus pulmonum inundat.

Per *μετάστασιν* fiunt humida asthmata pnevmonica variis ex causis: v. g. dum febres continuæ interdum solvuntur per decubitum in pulmones materiæ in sanguine coctæ, cujus copiosâ rejectione, præsertim mediante tussi, omnia postmodum levantur mala. Quin & serum in corpore copiosiùs quacunque causâ occasionali retentum, ut fluxiliorem facit sanguinem, ita etiam asthmata talia inferre solet: unde hinc inde observationes prostant, ex solitis seri evacuationibus suppressis obortorum asthmatum: Vid. Rhodius *C.* 2. *Obs.* 27. de orthopnœia ingenti, oborta ex sero sanguinis, quo pulmones & ejus circumjacentia loca repleta fuerunt: id quod patuit per solutionem, quoniam intra 24. horas fuit levata per excretionem 36. librarum ⊡æ. Nec serum tantùm, sed etiam sanguis ipse, non saltem quacunque occasione in cavum pectoris effusus, sed quacunque ratione in suo motu impeditus, ac in vasis pulmonum stagnans, aut tardiùs per eos circulatus, aut etiam impensiùs subinde ebulliens aut turgescens, asthma ac orthopnœiam infert; sicut gravior talis affectus dat catarrhum suffocativum ex sanguine: Conf. Willisius Pharm. Rational. *P.* 2. *pag.* 239. Hinc est, quod post cursum seu motum vehementiorem simus quodammodo quasi naturaliter asthmatici, quoniam sanguis per motum rapidum ac velocem per vasa motus, vix tàm promptè circulari potest per pulmones ex dextro cordis ventriculo in sinistrum, quin nonnihil subsistat, ac in pulmonibus hæreat: Unde videmus etiam, quod mulieribus, quibus suppressi sunt menses; item viris, quibus suppressus hæmorrhoidum fluxus, asthmata supervenire soleant; quia in talibus sanguis copiosiùs retentus abundans hæret, & quodammodo circa pulmones stagnat, & non facilè potest circulari. Quod verò in sanguinis menstrui & hæmorrhoidalis suppressione sæpiùs sit impedita circulatio in pulmonibus patet, quod talibus tàm frequens symptoma est sputum cruentum seu sanguinis. Cachectici porrò ad unum omnes ex levissimo corporis motu sunt asthmatici plus minus, quatenus in his sanguis crudus, ex cruditate ventriculi acida, & quasi semichylosus ex defectu digestionis primæ, diutiùs hæret in pulmonibus, tardiusque in iisdem movetur, propter tardiorem ab 🜁 rarefactionem & alterationem propter glutinosiorem paulo consistentiam, ratione quorum non nisi lento motu per pulmones circulari potest. Unde celeriùs moto sanguine sub corporis motu, faciiius circa pulmones subsistit, ac asthma tale inducit.

Facit huc, quod ex terrore, in quo sanguis admodum ad similem sui in præcordiis stagnationem disponitur, orthopnœia lethalis oborta fuerit: teste Foresto *C.* 16. *Observat.* 10. In genere quicquid sanguinis circulum circa præcordia vel per pulmones quocunque modo sufflaminat, asthma infert; hinc quæcunque materia, aut in pulmonibus, aut in sinistra cordis auricula coagulata, stagnans, dyspnœiam lethalem infert: ita Riverius *Centur.* 1. *Observ.* 82. tale exemplum habet ex dyspnœia mortui, in quo post mortem reperta fuit materia viscida coagulata in sinistra cordis auricula, à qua impeditus sanguinis motus dedit dyspnœiam lethalem. Facit huc, quod potus subitanei frigidi post labores, aut corporis nimiam incalescentiam, aut etiam lotio corporis in ▽ frigida sub nimio æstu, asthmata inferant; quia in talibus post nimium æstum aut motum massa sanguinea insigniter attenuatur, dissolvitur, & fluxilis redditur: ex subito verò, rei imprimis frigidæ, vel potu, vel intempestiva applicatione, sanguis grumosior factus in pulmonibus stagnare, & ita necessariò asthma inferre solet: Rulandus in *Thes. pag.* 112. refert dyspnœiam jamjam suffocantem & ferè lethalem ex haustu copiosæ ▽æ frigidissimæ, ob ingentem sitim in intenso canicularium æstu excitatam; per vomitum ▽æ benedictæ subitò restitutam. Simile exemplum asthmatis, excitati ex potu frigidæ, & balneo frigido, habet etiam Gabelchoverus *C.* 2. *Cur.* 17 & 18.

Tandem & hydrops pectoris asthmata gravia inferre solet.

Ex modo dictis obiter duo observanda sunt:

I. Sanguinem, lympham, serum & materiam vitiosam quamvis in pulmoni-

bus, quæ asthma tale inferunt, non destillare ex capite, uti falsò putarunt majores nostri; sed omnem istam solummodò ex vasis, vel sanguifluis vel lymphaticis, eò inferri; sive fiat immediatè, sive mediatè, mediante nempe alimenti degeneratione, aut lymphæ alteratione.

II. Asthmata hæc humida eò esse vel graviora, vel pertinaciora, quò magis materia peccans acrimoniâ suâ, aliâve pulmonibus inimicâ impressione, hos aut asperæ arteriæ ramos irritaverit, ac ita eorum fibras ad pertinaciores sui constrictiones stimulaverit.

Asthma humidum vitio stomachi ac primarum viarum subinde reperitur in iis, quorum stomach⁹ est infarctus materiâ crassâ, plus minus viscida ac mucilaginosâ, &c. flatibus generandis apta: conf. Lindanus, & Gabelchoverus *l.* 4. *Observat.* 4. quæ ubi quacunque ratione fuerit agitata, turgescere & quasi inflari incipit, sicque gravia & periculosa admodum dat asthmata, per paroxysmos subinde affligẽtia; unde etiã in tali asthmate ægri conqueruntur de angustia præcordiorũ sub costis nothis; partim quia nimiâ distensione ventriculi, à talibus copiosis succis & flatibus onerati, impedit liberum diaphragmatis motum deorsum versus, quod tamen ad pulmonum dilatationem maximè est necessarium; unde etiam tales fiunt asthmatici, imprimis post pastum, dum etiam alimenta vitiosa fermentatione turgescendo distensionem istam præcordiorum, indeque diaphragmatis motum impediunt; partim verò, quia diaphragma ipsum quodammodo simul in consensum trahitur ex irritatione stomachi, ut ejus convulsio tandem, & hinc perversus sub respiratione motus sequatur: ita ut arbitrer, plura esse asthmata humida, quæ radicantur in stomacho, quàm in pulmonibus. Id quod apprimè confirmat Gabelchoverus *Cent.* 4. *Curat.* 20. *& annotatione*; quod scilicet ii, qui asthmati sint obnoxii, ferè habeant ventriculum frigidum, imbecillem & flatulentum; quoniam in talibus ex vitiata digestione coacervantur mucilagines, & cruditates acidæ. Hoc sanè verissimum est de omni asthmate humido pituitoso, tàm pulmonali quàm stomachali; in talibus asthmaticis ex vitio primarum viarum sæpiùs etiam adsunt flatus, qui insigniter dyspnœiam intendunt. Sic qui laborant cruditate acida stomachi, &, qui exinde originem ducunt, scorbutici & hypochondriaci, sæpiùs post pastum, præsertim vespertinum, difficillimam patiuntur respirationem, idque saltem vitio digestionis primæ cruditatis acidæ, indeque natorum copiosissimorum flatuum, & rejicere solent tales ægri multa viscida per os, quæ ipsa non tam ex pectore, quàm ex stomacho, oriri solent. Confirmat hoc, quod vomitu præsente ejusmodi asthmate laborantes levamen habeant. Refert Rulandus in *Thesaur. Pract. p.* 109. 112. & 120. se curasse asthma per vomitum, dum rejectæ pituitæ lentæ cum bile permistæ sint aliquot libræ: Item Sylvaticus *in Cent.* 2. *Consf.* 49. observat asthma singulis noctibus recurrens cum suffocationis periculo, à quo non priùs æger fuit immunis, quàm succederet sponte vomitus assumptorum & materiæ pituitosæ: sic Timæus *in Epistol. p.* 122. refert asthma contumacissimum, & nullis cedens remediis, vehementi tandem provocato vomitu curatum: imò, scio aliquot scorbuticos, qui, quando post pastum vel haustulum vini hauriunt, brevi fiunt asthmatici. Tale asthma ex flatibus & hypochondriacum dicitur à Riverio asthma nothum, estque mihi unum ex certissimis signis mali hypochondriaci, quando ægri à pastu, aut interdum manè, dum resupinati in lecto jacuerunt, conqueruntur de difficili respiratione propter impedimenta circa hypochondria. Hydropici denique confirmati tandem etiam fiunt asthmatici; partim propter liberum diaphragmatis motum impeditum; partim propter distentos musculos abdominis, thoracis dilatationem & sursum versus elevationem seu sublationem impedientes; partim propter copiosius retentum serum crasin sanguinis vitians, & acrimonia sua pulmones nonnihil vellicans, hinc enim & tussiculosi tandem redduntur hydropici.

Asthmatici interdum patiuntur stertorem in faucibus & tussim, & hujus medio materiæ viscidæ excretionem, qui stertor vulgò signum habetur infarctorum pulmonum: sed observavi, quod etiam in stomacho infarcto à tali muco talis stertor & tussis adfuerit. Distinctio autem facienda est stertoris: Quidam est ex pectore, si vitium hæret in bronchiis pulmonum, vel ramo asperæ arteriæ; tunc enim aër reciprocè materiam quatit & concutit, unde stertor ex profundo auditur, **sie röcheln**: quidam est ex faucibus, si scilicet circa membranam pituitariam posteriorem mucus copiosus est in confinitate laryngis & epiglottidis, & quasi oblinitur. Reverà ergo stertor iste omnis oritur ex lympha viscidiore, ex membrana pituitaria posteriore copiosius eructata, quæ in isthmo faucium hærens, seu reciproco △is motu circa caput laryngis agitata & commota, talem stertorem seu dyspnœiam superficialem infert, similem illi, qui in nocte à nobis dorso incumbentibus auditur.

Alterum asthma, siccum nempe, seu occultum ab Helmontio dictum, est istud, quando citra ullum fomitem materialem, vel materiæ sensibilis cujusdam accessione aut recessionem aut excretionem, paroxysmus

& subi-

& subitò incipit, & etiam subitò cessat, non verò successivè tale asthma mirabile, neque per expectorantia, neque per vomitoria, neque per purgantia, solet levari, sed licèt videatur corpus purificatum, pertinaciter tamen persistit. Invadit nunc periodicè, nunc vagè, vel propter motum animi, ut terrorem; vel propter motum corporis, ascendendo in altum: aliquandiu durat, & cessat sine manifesta causa, iterumque advenit levissima ex causa: ægri corripiuntur asthmate momentaneo, sunt aliàs sani, donec paroxysmus veniat. Varia hujus asthmatis exempla admodum curiosa vid. in Helmontio, *Tract. Asthma & Tussis* §.41.

Convulsiva asthmata fiunt (1) vitio conformationis partium ad respirationem pertinentium; hinc enim omnes gibbosi ferè evadunt tandem asthmatici; aut etiam, qui aliàs malè conformatam spinam dorsi, qua impedit respirationem pulmonum legitimam, obtinent: Quo etiam facit sterni ac costarum notharum vitiosa conformatio, orta ex sterni cum costis ad inferiora reflexione: quale exemplum refert Schenkius *in Obs.* item tubercula aut grandines similesq; variæ excrescentiæ in bronchiis pulmonum: Tumores scirrhosi in pulmonibus: calculi itidem; vel intra bronchia pulmonum successivè geniti hos ipsos obstruentes, & ita liberum △is commeatum impedientes: quale asthma rarioris observationis Helmontius *l. a.* §. 43. vocat, & inter humidum & siccum ambigens pronunciat; vel etiam extra bronchia incumbentes eadem angustantes: aut alia concreta præternaturalia, sive in parenchymate pulmonum, sive in bronchiis pulmonum hæreant; talia enim asthmata ferè continua & incurabilia inferre solent: vid. Forestus *lib.* 17. *obs.* 10. item Helmontius *Tract. suprà citato p.* 93. sic à scirrho pulmonum asthma in *M. A. N. C. ann.* 3. *obs.* 262. *p.* 474. Schulzius. à calculis asperam arteriam externè comprimentib⁹ asthma lethale notat Kerkringius *Spicileg. obs.* 72. Singulare est etiam exemplum Tulpi *l.* 2. *obs. c.* 7. de dyspnœia admodum diuturna cum tussi, orta ex putamine nucis avellanæ, capiti asperæ arteriæ inhærente. Asthmata talia vocat Helmontius sicca, & caducum pulmonum: Willisius *in Pathol. Cerebri de Morbis convulsi. c.* 12. item *Pharm. Rat. P.* 2. *p.* 240. vocat asthmata convulsiva; quia à convulsionibus partium respirationi inservientium, à quacunque causa contingentibus, oriuntur: Lindanus verò *in Coll. Manusc.* super Hartmannum asthma tale siccum omnium optimè appellat crampam seu convulsionem diaphragmatis. Nulli tamen horum latitudinem affectus debitè exhauriunt: in genere, antequam ad specialiora transeam, dico: talia asthmata esse asthmata convulsiva. At apud veteres altum est de his silentium quoad theoriam, utut, qui attentè Practicos legit, plurima hinc inde talium asthmatum, tam occultorum quàm manifestorum, reperiet exempla; ut in Pisone *de Morbis à colluvie serosa ortis p.* 192. *&* 222. ubi talium asthmatum originem ex hypothesi per serum, frustraneo tamen conatu, explicare nititur: item Platerus *in l.* 1. *obs. p.* 170. cùm videret, quod non possit conciliare tàm stupenda exempla cum infarctu pulmonum, dicit oriri ex catarrho, qui subitò ex capite in pulmones & thoracis musculos derivetur: item Johannes Colle, in *Tr. Cosmitor Medicaus p.* 159. Simillimum Helmontianis refert exemplum, in quo tandem nolens volens fateri cogitur, oriri tale asthma à pravo motu pulmonum & constrictione, seu à flatuum & fuliginum copia. Ipse Sylvius talia asthmata ex vaporibus & halitibus, ex intestinis oriundis & pulmones replentibus derivat. Multa exempla talia recenset Schenkius *p.* 234. *&* 237. *in obs.* Marcellus Donatus *in l.* 4. *Histor. Med. Mirab. l.* 3. *c.* 12. Riverius *Cent.* 3. *obs.* 85. Fonseca *l.* 1. *Cons.* 11. Benedictus Sylvaticus *Centur.* 2. *Consil.* 60. Hic Sylvaticus *c. l.* simile Helmontianis habet exemplum, ubi casus est syncope epileptica, cui conjunctum est asthma non sine suffocationis periculo, aucta imprimis, ubi supinus jacebat æger, affligens propter vaporem quendam, quem sentit ex ventre inferiore ad superiora dilatum, & ad fauces: vid. quoque *Cons.* 6. Sylvatici jam citati de palpitatione cordis cum syncope, simulque angustia & difficultate spirandi, ex vitio hypochondrii sinistri.

(2) Sunt asthmata convulsiva in specie sic dicta, quæ fiunt ratione nervorum, musculos respirationi inservientes ad spasmos & convulsiones adigentium. Facit huc difficilis respiratio in iis, qui patiuntur vertebrarum dorsi contorsionem, das Weheethun / & quasi cingulo circa costas nothas constricti, difficulter admodùm respirant, propter nervos ex vertebris subluxatis prodeuntes, nonnihil compressos, & hinc sensiliùs irritatos. Item pertinet huc asthma convulsivum & occultum muliebre seu hystericum, quod in viris vocatur asthma hypochondriacum: nam in hystericis paroxysmis præter varia symptomata alia, sæpiùs insignis est respirandi difficultas, ita ut ægræ omni momento suffocari videantur, quod tribuit Helmontius actioni regiminis uteri, in viris splenis vitiis; cùm tamen simpliciter oriantur à convulsionibus, vel diaphragmatis, vel musculorum thoracem moventium, vel musculorum laryngis ob consensum nervi eò tendentis. Partes hîc affectæ reverà sunt musculi respirationi, ac præsertim inspirationi, inservientes, sive sint diaphragma, sive thoracis musculi externi, aut

intercostales; sive musculi laryngis & faucium. Exemplum tale habet Horstius *l.5.obs.32.*

Facit huc rara & notatu digna Thoneri obs. *l.2.obs.1.p.94.* Orthopnœia cum suffocationis periculo ob fauces summè constrictas, unà cum aliarum partium vagis convulsionibus, excitatas ex vermibus intestinorum, quibus excretis Orthopnœia & partium convulsiones cessabant. Quando ergo jam inferunt hi convulsionem aliarum partium, certum est, quod convulsio thoracis similiter det asthma & orthopnœiam. Vitium hic quærendum est in nervis iisque imprimis paris vagi & intercostalis. Afficiuntur autem hi nervi, vel in exortu in cerebro & cerebello circa radicem; vel in progressu circa varios eorum plexus, nunc superiores circa pectus, nunc, idque frequentiùs, inferiores, nempe mesentericos; vel denique in ipsis musculis, quibus inseruntur: confer. Willisius *Pharm. Rational. P. 2. p.* 241. Illustre exemplum asthmatis talis convulsivi vitio nervorum circa suum exortum affectorũ, vid. in Hoboken *Anat. secund p.*214.

In specie cùm hujusmodi asthmata convulsiva, quæ maximè ex nervis & musculis affectis oriantur, incognita sint apud Practicos, notetur, quod multiplex admodùm varietas in his observabilis sit, idque tribus imprimis ex causis:

1. Propter texturam & tractum seu distributionem planè singularem nervi intercostalis & paris vagi, qui duo nervi, cum subministent suos nervulos in thoracem & abdomen, præsunt movendis membris, ac partibus etiam colli, thoracis & abdominis, & ultra mirabilem sui structuram & distributionem, & pluribus plexibus hinc inde diversimodè socientur, & hinc per consensum mutuum varios ac insignes spasmos ac motiones, etiam remotioribus in locis, excitare valent: vid. Willisius *in Anat. Cerebri:* qua ratione nephriticos quosdam difficiliore respiratione laborantes, hinc non rarò asthmata convulsiva incurrere, quorum fomes latet in abdomine, ibidem afficiens nervos, ex quorum consensu thoracis pathemata, ut in hypochondriacis notum est. Adeòque minùs rectè in quovis asthmate vulgò ad pulmonem saltem habetur respectus: sic enim ex rene putulento dyspnœam lethalem *Pharos Medic. p.* 359. *& p.* 468. orthopnœam insignem ex calculo renum, quo deturbato respiratio libera rediit.
2. Causa secunda est varietas musculorum duplici motui, dilatationis & constrictionis, tàm laryngis quàm thoracis inservientium, & tàm in anteriori quàm posteriori thoracis parte situatorum, unà cum diaphragmate; qui omnes cùm variam structuram & distinctum motum, & hunc vel dilatationi vel constrictioni thoracis inservientem obtineant, hinc suas peculiares habeant functiones, & suas miras alterationes, mirum non est, quin musculis affectis diversimodè, etiam functionum sequantur læsiones, & tàm insignis varietas circa asthmata convulsiva observetur.

Istud verò, quod in asthmate convulsivo afficit nervos, tam in eorum radice, quàm in eorum progressu, utplurimùm est acidum vitiosum plus vel minus austerum, nervis, uti notum est, inimicissimum: hinc scorbutici, hypochondriaci, mulieres hystericæ, &c. non rarò tali affliguntur asthmate: non secus acii, qui inunctionibus Mercurialibus pro cura luis ♀æ malè sunt tractati, aut sub ipsa cura 🜁i incautiùs se exposuerunt, his subinde nervorum impressionibus vitiosis asthmata convulsiva sunt familiaria.

Pertinent pariter huc arthritici confirmati: & in quibus vel rariùs vel difficiliùs paroxysmi podagrici superveniunt, in talibus hujusmodi asthmata solent supervenire.

Asthmata hæc convulsiva sæpiùs solent esse hæreditaria, non secùs ac convulsiones epilepticæ graviores etiam subinde sunt hæreditariæ, redeunt etiam quodammodo, sequuntur tempestatum mutationes, & ephemeridum loco ægris inserviunt, atque nunc vagos, nunc utplurimum periodicos inferunt paroxysmos, certum tempus recursus observantes: imprimis tempore vespertino infestant, ut intermedio tempore ægri sint maximè sani, & etiam cesset sine sensibili remotione materiæ. Ubi cessaverint aliquandiu, facilè per multiplices occasiones externas, v. g. per iracundiam, mutationes tempestatum, &c. recidivam incurrunt.

Tertio loco observandæ sunt pulmonum fibræ nerveæ, eæque propter obscurum pulmonum sensum non tam sensiles, quàm motrices, & speciatim constrictoriæ, propter quem finem & pulmo suis nervis instructus est. Fibræ dictæ prout stringuntur nimis, aut contrahuntur diversimodè, præsertim si irritatæ convellantur, vesiculas pulmonum membranaceas stringendo angustiores, & pro 🜁e suscipiendo ineptiores redduntur, adeoque sui strictura asthmaticum pathema inferunt.

Strictura ista pulmonum ferè est sensibilis, quãdo nempe quis odores acido 🜍eos, v.g. ∽ nitri aut 🜍 accensum, vel butyrum antimonii, 🜄 recentem, ∽m ⊖ ✶ci generosum ac similia odoretenus haurit; mox enim halitus suspenditur, fauces & thorax constringuntur, ac ∽ intercipitur, quo sensu ferè conciliari potest Helmontii strictura pororum membranæ pulmonis, aut saltem doctrina, quam huic superstruit

perstruit, hoc modo intelligibilius explicari potest.

Undecunque igitur irritentur, aut malè afficiantur dictæ fibræ pulmonum; sive sit acidum internum; sive externum, eas irritans, corrugans & constringens; sive sint ~ metallici; sive aër externus, inclementior aut impurior inspiratus, tale asthma exinde oriri potest.

Res ut pateat, consideremus tria, quæ ad legitimum pulmonum motum, & hinc △is reciprocationem faciunt:

1. Legitima partium mechanica conformatio.

2. Musculorum instrumentaliter moventium, & nervorum, musculorum motum mediante ~uum animalium influxu dirigentium constitutio.

3. Observandæ sunt fibræ ipsæ nerveæ pulmonum, tàm membranæ undique pulmones cingentes, quàm aliæ ad ipsas vesicas pulmonales, pro istis ritè colligendis, hinc inde dispersæ, quæ fibræ pro fibrarum natura motu saltem contractivo erunt instructæ, adeòque constringere saltem & coarctare vesiculas pulmones, sed nulla alia ratione movere poterunt. Nempe de his fibris in Epistol. ad Amicum refert Malpighius: in pulmonibus unum observari non indignum consideratione: In ranis enim & lacertis exteriùs reticularis adest plexus ex carneis fibris, ita ut sit mirus musculus, comprimens singulas cellulas pulmonis; & in testudine, præcipuè interiùs etiam hujusmodi reticularis musculus mirus observatur: Idem etiam plexus carneus circa pulmones in reliquis perfectis animalibus patet, si extremitates lobulorum turgidæ adhuc & molles perlustrentur; tunc enim caro aliquantulum rubet & turget. Conferatur etiam, quoad has fibras, Lamsvverde *Tr. de Respirationis Schvvammerdam. Exspirat. p.* 35. ac sanè ab his fibris caduceus iste pulmonum Helmontii, vel eorum spasmus rectiùs derivari videatur.

Asthmata hæc humida & sicca nunc sunt solitaria, nunc subinde conjuncta, ac sanè rarum est humidum asthma, cui non subinde & convulsivum supervenire solet. Huc videtur pertinere asthma non rarum, quod insequitur suppressam aut malè curatam scabiem: vid. Hildanus *Cent.* 3. *Histor.* 39. ubi observavit asthma lethale ex repulsa scabie, aut etiam, quando post ulcera intempestivè clausa sequitur asthma: siquidem ex scabie retropulsa ordinariò difficultas respirationis, interdum perfecta suffocatio supervenire solet; sic Lindanus *in Coll. super Hartm.* ex serpigine retropulsa asthma periculosum natum observavit; & ipse etiam asthma convulsivum ex podice scabioso vidi. Malum videtur tunc esse complicatum; natum partim à fermento scabiei acri, pulmonum fibras vellicante, & ita ad fortiores contracturas stimulante; partim ex sanguinis crasi hinc vitiata, in debito fermentationis motu ac textura depravata, ac quasi cachectica reddita: v. g. sanguine à serò nimis fuso & liquato à ☿ialibus, sive in unguento sive alio modo adhibitis, & tunc pulmones tum copiâ tum acrimoniâ gravante, unde & asthma pituitosum simul supervenire solet. Hinc observandum: materiam rejectam per os in asthmaticis interdum esse causam mali, nempe in asthmate humoroso; interdum verò effectum, nempe in asthmate sicco eorum, qui constitutionis sunt succulentioris & humidioris, & quorum sanguis & lympha, mollioris quasi ac minus firmæ texturæ, alterari faciliùs, & in variam formam mutari potest. In talibus enim ex crebriori pulmonum agitatione, & △is per asperam arteriam reciprocatione, subinde copiosior paulò lympha, per glandulas in asperam arteriam effusa, in mucum coit, in paroxysmi convulsivi declinatione ejiciendum. Hinc ulteriùs in omni asthmate, etiam humoroso, ad motum thoracis, plus minus liberum, vel impeditum, semper respiciendum: nam ratione spirituum ex irritationis cujusdam circa pulmones sensu utplurimùm in paroxysmo aliquid convulsivi concurrit, unde & pro hujus ratione plus minus malum intenditur, ac tali ex causa opiata interdum leniunt tales paroxysmos.

Notandum ulteriùs: quod difficilis ista respiratio, quæ tàm in tussi humida in statu, quàm etiam in tussis siccæ principio adest, non sit semper aut saltem non solùm à pulmonum infarctu aut catharro, aut simili quodam vitio, sed frequentissimè oriatur ex irritatione pulmonum, & hinc fibrarum earum contractura, indeque impedita plus minus earum expansione. Signum mihi erat, adesse talem irritationem, quoties æger vel loquens, vel validius inspirans, tussire cogebatur: nam in talibus casibus, propter crebriorem aëris reciprocationem, irritati magis pulmones tussim concitabant magis, unde difficultatem respirationis magis ex simplici pulmonum irritatione, quàm materiæ peccantis coacervatione, ortam judicavi: hinc tali in casu ex opiatis, v. g. ex ~u ⊖✱ci anisato cum essentia opii misto, semper levamen observavi; non saltem minorem tussis violentiam, sed etiam liberiorem mox respirationem, vellicationis nempe sufflamminato sensu. Hinc etiam sensus doloris compressivi, sive gravativi in pectore, sive profunde pulmonum, non semper à copia materiæ, sed sæpiùs à fibra-

fibrarum pulmonalium in particulari quodam loco irritatarum constrictione, quam compressivus ac gravativus talis dolor subinde insequi solet.

Observandum denique est hoc: quando jam tales convulsiones, vel musculorum vel fibrarum pulmonalium, dant asthmata, quòd tunc utplurimùm simul & tardior sanguinis circuitus per pulmones esse soleat, adeò ut ex impedito plus minus ejus motu non tantùm insignis in præcordiis anxietas, & majus imminentis suffocationis periculum adsit: ac præterea tali in casu rubor malarum ac faciei, vasorum in collo major intumescentia, aut sensilis etiam arteriarum pulsatio, adesse solet.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa: asthma ipsum se manifestat sponte. Necesse ergo est, ut attentus sit Medicus ad cognoscendas asthmatum siccorum & humidorum differentias, quas ex plurium circumstantiarum collectione saltem sumere potest. Et quidem asthma humidum esse vel vitio stomachi, vel vitio pulmonum, cognosci potest ex causis antecedentibus, ex hypochondriacis symptomatis, & pectoralibus magis urgentibus: item si paroxysmus adsit cum stertore, aut cum tussi, aut etiam cum copiosæ materiæ in aut post paroxysmum rejectione; ita quidem, ut hoc ipsum fiat cum levamine ægri.

In asthmate autem humido seu manifesto, si mucus continetur crassus in bronchiis pulmonum, respiratio est difficilis cum sonitu ex profundo, eoque stertente, & tussi, ac pituitæ plus minus copiosæ excretione, quæ quò magis excernitur, eò magis affectus imminuitur: si verò materia peccans sit in substantia pulmonum, vix talis adest sonitus, nec nisi successivè, idque non adeò copiosè, per tussim aliquid rejicitur. Sin tamen est vitium humorale in pulmonibus, aut in ventriculo, asthma solet esse continuum, quod semel etiam curatum, antequam denuò repetat, successivi incrementi signa prodit.

Utut autem sit continuum, subinde tamen exasperatur, idque præsertim vesperi ac nocte, quo tempore omnes ægri asthmate humoroso affecti pejus habere solent; quod tamen omni asthmati ferè commune est, ut vespertino ac nocturno tempore acerbiùs affligat; item quod motu corporis semper exasperetur, item quod pro △is mutationibus melius vel pejus habere soleant ægri, signa asthmatis manifesti quilibet potest facilè cognoscere.

Quoad asthmata verò sicca, convulsiva, & speciatim caducum pulmonis: ex eo ferè se produnt, quod non sint continua, sed interdum planè intermittant, paroxysmatim repetant, ita quidem, ut subitò inchoent, hinc etiam subitò cessent, sine ullo fomitis materialis, vel præsentis vel antecedentis, vestigio, aut manifesta rejectione: ex improviso enim irruit in ægros, aliàs optimè respirantes, atque evanescit citra sensile respirationis nocumentum, utut debiles admodum, plus minus tamen, ægri esse soleant: saltem difficile est hariolari, ubi lateat fomes & fermentum seu spina, nervos hostili suâ præsentiâ irritans, & ad spasmos provocans.

Porrò nullus humor, nullus stertor, aut nulla tussis, item nulla humoris excretio adest in talibus asthmaticis, utut subinde sonus coactus (es pfeifft) exaudiatur: quod si aliquid excernitur, aut screatu rejicitur, hoc fit in fine, & parum est; multùm utplurimùm inspirant, sed parùm exspirant, si sint convulsi musculi expirationi inservientes: contrarium fit in asthmate humido, in quo non sufficienter possunt respirare.

Quoad signa distinctiva: si malum originem à capite ducat, adest vel antecedit vertigo, dolor capitis, sensus fluctuationis in capite & similia capitis pathemata: si verò est in abdomine, adsunt rugitus, murmura, ubi ligatura circa costas prodest.

Quod si diaphragmatis musculi, aut loca vicina sint affecta primariò, semper accedit ingens dolor instar zonæ in ista regione, ubi annectitur diaphragma costis nothis: sin musculi thoracem moventes afficiantur, conqueruntur ægri in paroxysmo de sensu, quasi universus thorax firmiter constringeretur ac comprimeretur; als wenn die Brust zusammen geschnüret würde. Si laryngis & faucium musculi affecti sint, suffocationis, quasi laqueo injecto, sensum habent ægri. Si pulmo constrictus primariò sit, inexplicabile quoddam impedimentum respirationis experiuntur ægri.

Fomes asthmatis convulsivi, ubi præcisè hæreat, symptomata, vel antecedentia vel adjuncta aliarum partium, ferè commonstrant. Plura vid. in Sennerto & Riverio.

PROGNOSIS.

Quod attinet prognosin: asthma omne tam per se, quàm in progressu morbi superveniens, semper est periculosum & grave, maximè in morbis acutis, in specie in malignis, in quibus ex funestissimis signis est.

Periculosiora sunt tamen occulta quàm manifesta; item inveterata: sive sint humorosa; nam hæc ferè insignem pulmonum læsionem arguunt: sive convulsiva; nam talia epilepticum in quodam nervorum plexu radicatum fomitem præsupponunt.

Asthma inveteratum quodcunque raro perfectè curatur; quoniam vel levissimo diætæ errore, vel alio peccato, subinde recidivat. In

In Febre acuta superveniens asthma, sive in cursu, sive post morbum acutum sequatur, semper est valdè periculosum.

Asthmaticis omnibus aliquandiu jam tum hoc morbo laborantibus utplurimum cachexia, insignes tumores pedum œdematosi, & tandem inferioris corporis tumor quasi hydropicus supervenit, & sic moriuntur.

CURA.

Imprimis considerandum est: an asthma sit morbus primarius & solitarius, vel secundarius & complicatus? hoc est: an superveniat phthisicis, empyicis, hypochondriacis, hystericis, scorbuticis, aut similibus? Ille primariò in specie curandus venit: si verò sit affectus secundarius, præcisè non curatur, nisi in primario sublato morbo, adeoque tunc ad morbum primarium respiciendum est, nisi interdum paroxysmi graviùs urgeant; nam sanato vel sublato morbo primario, & hoc symptoma cessat.

Asthmata ergo, quæ primariò constituunt morbos, curanda sunt; & quidem in genere, quantum possibile, libera & sufficiens respiratio procuranda:

I. Impedimenta, 🜁i libero accessum & recessum per pulmones denegantia, removendo.

II. Respirationis organorum inordinatos motus plus minus convulsivos compescendo.

Ratione prioris 🜁is ambientis ventilatio, erecta sessio, alvi subductio, venæ sectio, potiones sanguinem attenuantes, ejus motum circularem promoventes, viscida, pulmones infarcientia incidentes, spirituosæ, blandè dulces, pulmones demulcentes, conveniunt: interdum etiam vomitoria utiliter administrantur: ratione posterioris antispasmodica, anodyna, volatilia, &c. sunt optima.

In specie asthma humidum, κατ' ἐξοχὴν sic dictum à viscido muco genitum, curatur:

I. Materiam peccantem viscidam attenuando & dissolvendo.

II. Præparatam per convenientes vias, vel screatu & tussi, vel vomitu, vel secessu ejiciendo: &

III. Id quod restat in specie extra paroxysmum, removendo, & novum proventum maturè impediendo: adeòque vel pulmonibus læsis & vulneratis appropriatis pectoralibus, si asthma humidum vitio pulmonum fuerit; vel stomachi digestio prima sedulò rectificanda, si hujus errore nata fuerit.

Asthma siccum similiter curatur in paroxysmo & extra paroxysmum.

In paroxysmo quidem (1.) Conformationis vitia difficillimè curantur; excrescentiæ tamen, tubercula aut grandinis beneficio 🜍 sulphuris per campanam successivè absumi posse, sunt qui asserunt.

(2.) Asthma convulsivum & nervorum & musculorum vitio curabitur, radicitus fomitem ejus corrigendo, respiciendo præsertim viscus, in quo lateat. In specie

I. Paroxysmus imminens suspendendus per opiata: vel

II. Idem præsens sistendus per volatilia & castoreata, item mineralia antepileptica & similia, acidum nervis inimicum corrigentia, nunc solitaria, nunc opiatis temperata.

III. Recursus paroxysmorum præcavendus vesicatoriis, vel brachiis, vel nuchæ, vel femoribus applicatis, pro nervorum vel nidi varietate: etiam fonticuli interdum inurendi.

Ex propria fibrarum pulmonalium strictura natum asthma curatur.

I. Causam irritationis, quantum possibile est, corrigendo & removendo.

II. Opiatis sensum vellicationis sistendo.

III. Appropriatis simul vulnerariis & balsamicis, pulmonibus succurrendo.

Extra paroxysmum verò curatur: primarium morbum curando, & paroxysmi recidivam prævertendo.

Pro his scopis ritè obtinendis, notandum:

I. In paraxysmo asthmatis cujuscunq; vomitoria omnium esse optima, ita ut hæc vel mox in principio, paroxysmo graviùs affligente, adhibenda sint, etiam quando maximè videtur urgere suffocationis metus, quem interdum mirè sedant; nihil enim æquè paroxysmos asthmaticos humidos curat, quàm vomitus: Hinc omnes cordati practici semper in asthmate vomitoria usurpant & subinde gravissimorum paroxysmorum, vomitoriorum propinatorum usu levatorum, observationes prostant: Nec est, quod exinde metuatur suffocatio: inanis hic est metus; nunquam tale quid observatum: In humido sanè æqualiter evacuat materiam vomitus, sive in pectore sive in stomacho hæreat. Unde pus phthisicorum, qui in pulmonibus fluctuat, sæpiùs optimè & feliciter per vomitoria evacuatur; & talia etiam id, quod bronchiis pulmonum fortiter impactum est, certò & feliciter deturbant: quin etiam expectorantibus remediis commodè remedia vomitoria, sed in imminuta dosi, possunt permisceri, ut saltem stimulent expectorationem, non autem vomitum inferant: vel præmissis resolventibus & attenuantibus sunt propinanda, & ita stomacho & primis viis occurrendum; id enim, quod in his hæret, vix meliùs ac per vomitoria evacuatur. Exempla per vomitoria, in paroxysmo propinata, feliciter curatorum prostant hinc inde in authoribus, imprimis Rulando *in Thes. Med. pag.* 103. 109. 112. 116. 118. 120. & sic porrò. Poterio *cent.*

Cent. II. Cur. 16 *&* 46. *& cent. III Cur.* 22. Timæo *in Epistol. p.* 122. Platero *lib. I. obs. p.* 165. Hoefero *in Herc. Med. pag.* 118. & Horstio *in Problem. Decad.* 4. *quæst.* 5. *pag.* 50. Hartmanno *Pr. Chimiatr. pag.* 134. Riverio *l.* 7. *Prax. c.* 1. *&* Petræo *Nosol. l.* 1. *Diss.* 18. Imò natura ipsa monstrat interdum proficuum usum vomitoriorum: sic Sylvaticus *C.* 3. *consil.* 49. refert asthma singulis noctibus recurrens cum suffocationis periculo, à quo non prius æger fuit immunis, nisi spontè succederet vomitus tàm assumptorum quàm materiæ pituitosæ. In asthmate sicco vomitus convenit extra paroxysmum & in paroxysmo, nisi forsan metuenda pathemata hysterica obstiterint; tutiùs tamen extra quàm in paroxysmo. Inter vomitoria ad hunc scopum usualia sunt partim ♁alia, partim quæ ex nicotiana parantur: aqua nicotianæ ad ℥j data, vel syrupus nicotianæ sumptus ad cochlearia duo egregiè promovet vomitum; imò solus fumus nicotianæ per tubulum attractus, & gutture haustus, potentem vomitum pro asthmate curando movet. Deinde succus expressus radicis ireos nostratis ad ℥ß vel ℥j ad ℥ij, prout est plus minus validus, in hydromelite vinoso propinatus, tàm ex ventriculo quàm pulmonibus ortam orthopnœiam desperatam curavit, teste Platero *Obs. l.* 1. *p.* 175. Facit huc vomitorium secretū Freitagii ad asthma & empyema, quod habet in *Aurora Medicorum c.* 20. descriptum: & est vinum emeticū Heurnii ex elleboro albo, quod prostat in Schroedero *l.* 4. *p.* 239.

Cujus si semi-cochlear cum aliis laxantibus exhibeatur, præclarè alvum sine vomitu educit: cochlearis vero unius mensura vomitum excitat. Misturis vel Linctibus aliquot guttæ hujus infusi additæ, empyematis expectorationem copiosè movet; hinc præstantissimum remedium ad asthma & empyema est hoc:

℞. *Passul. mundat.* ℥iv.
Rad. liquirit. ras. ℥j.
Mell. despumat. ℥iij.
Sacchari Candi ℥v.
Vini Hispan. ℥vj.

Bulliant, ut fiant instar conditi: cui tantum admisceatur spiritus 🜍is per campanam, ut gratum acquirat saporem, hinc aliquot guttæ vini illius helleborati instillentur, quoties eas in os recepturus es.

His tamen vel commodè præmittenda vel adjungenda sunt expectorantia remedia, quæ acidum corrigere & viscìditates istas attenuare & resolvere valent: qualia primaria sunt ea, quæ ex gummi ✱co præparantur, ut potiuncula Brunneri, item syrupus nicotianæ & similia: e. g. ℞. ⊖✱ri ʒj.
spec. diatr. piper. ʒß.
M. f. *pulvis:*
div. in 3. *partes æquales:* S.
Digestiv-**Pulver.**

Vel si materia sit nimis viscida:

℞. ▽ *pulmon vit. c. succo nicot.* ℥iß.
syrup. de jujub. ℥ß.
nicot. per iterat. infus. par. ʒiij.
∽🜍ü gutt. xv. M. S.

Kräfftiges Brust-Träncklein auf 2 mal.

Notandum II.

I. Pus, si asthmatis causa, evacuandum vel per expectorantia, vel per paracenthesin thoracis.

II. Abscessus vel ulcus consolidandum; de quo *infra, ubi de phthisi.*

Notand. III. In paroxysmo asthmatis cujuscunque, speciatim humidi, in quo sanguis in motu suo simul per pulmones vel præcordia plus minus sistitur,

I. Ad venæ sectionem properandum, ut sanguinis copia imminuatur, & ejus liberior motus nonnihil juvetur, adeoque sic in specie in asthmate, vitio sanguinis enato, locum obtinebit, minus in reliquis: Vel

II. Sanguis coagulatus dissolvendus, de quo, ubi de casu ab alto: Vel

III. Vitium cachecticum emendandum, de quo, ubi de cachexia: Vel

IV. Solitæ evacuationes revocandæ, v. g. menses proritandi, aut si fieri nequeat, fonticuli in regione loci, consuetæ excretioni vicini, inurendi.

V. Turgescentia quælibet, acidum effervescens absorbentibus, aut blandè diaphoreticis, aut copiam sanguinis imminuentibus, corrigenda.

Notandum IV. In nullo paroxysmo cujuscunque asthmatis purgantia conveniunt, imprimis propriè sic dicta seu fortiora, quia cum potiùs exasperant: quod observarunt unanimiter omnes practici, quia agitant corpus & succos contentos, & symptomata morbi pejora faciunt; nisi forsan ad imitationem Poterii purgantibus, opiata in paroxysmo addere velimus: de quo vid. *cent.* 3. *c.* 22. Nam opiata sedant paroxysmum & symptomata, quæ aliàs purgatione inducuntur, dum intereà pilulæ laudabiliter operantur. Facit huc monitum Scholzii *in consl.* 92. *In asthmaticis*, dicit, *diligenter cavendum, ne dentur fortiora evacuantia, à quibus commoveatur & agitetur materia, ipsaque fluxiones augeantur: videmus enim homines alioquin sanos post purgationem multum exspuere, & emungere nares sæpè ob motam materiam: quanto magis hoc illis accidere possit, quibus spontè, & quidem continuò, fluxiones ad pectus moventur.* Aliàs post sedatum paroxysmum ad præcavendam recidivam, & si quæ sunt reliquiæ morbosæ, ad eas exhauriendas conveniunt evacuantia quæcunque moderata, in specie pilulæ, quibus semper gummi ammoniacum addendum venit: v. g. PB de ammoniaco Quercetani: item PB de hiera cum agarico, mista cum gummi ammoniaco; e. g. Freitagius has habet pilulas: ℞. *Gal-*

℞. *Galban. c.* 🜔 *o sol.* ʒß.
extr. troch. alband. gr. ix.
diagryd. gr. iij.
c. 🜄 *destillato carvi* f. *pilula pro tribus dosibus.*
D. S.

Resolvirende Pillen auf 3. mal.

Ubi asthma ex vitio stomachi, conveniunt hæ pilulæ:

℞. MP. *de hier. c. agar.* ℈j.
G. ✱ *ci* 🜔 *o squillit. sol.* ℈ß.
extr. troch. alband. gr. ji.
cum ∽ *anisi* vel ▽ *asthmatic.* f. *pilula.*
D. S.

Purgier-Pillen auf einmal.

Pilulæ catholicæ Poterii similiter sunt expertæ contra asthma, nec negligendus est in tali casu ☿ dulcis, cum scammonio sulphurato acuatus, quem Riverius usurpat. Vid. *cent.* 3. *observat.* 28. & 31. Vel

℞. MP. *de amm. Quercetani* gr. xv.
☿*ii dulc.* ℈j.
extr. troch. alband. gr. ij.
🜄 *destillat. anisi* gutt. ij.
Cum s. q. ∽ *anisi f. pilula.*

Vel ℞ *Pass. min. purg.* ℥j.
♀*i* ⊖ *lat. Tacch.* ℥j.
M. S.

Laxier-Rosinen auf 2. mal.

Item prodest aliàs oxymel de nicotiana Quercetani purgans; vel possunt fieri vina medicata squillitica aromatica successivè evacuantia: e. g.

℞. *Herbar. Anthos,*
menthæ,
salviæ āā Mj.
fol. senn. s. st. ʒvj. vel ℥j.
rad. armorac. rec. ʒij
Ireos Flor. nostr. recent. ℥jß ad ℥ij.
Florent.
acori veri,
angelic. āā ℥j.
radic. zedoar. vel *galang.* ʒiij.
cinnam. ℥j.
passul. min. ʒvj. vel ℥j.
Infund. in vini Mens. ij.

Hauriatur cochleatim qu. v. semel & bis, ut laxet.

Not. V. Si asthmatis causa est serum, hoc evacuandum per urinam vel sudorem, vel vesicatorium confertim, vel per fonticulum pedetentim.

Not. VI. Sudorifera in asthmate convulsivo & sicco, tam in quàm etiam extra paroxysmum, non negligenda sunt: nam iis rectè adhibitis, interdum asthmata præcaventur, aut horum paroxysmi sæpè sedari possunt, maximè si ex volatilibus sint præparata. In asthmate humido etiam suum locum habent quodammodo; id quod confirmat Scholzius suprà citato loco inquiens: *Multum prodest sudor, qui & fuligines & aquositates collectas discutit* Provocari potest decocto guajaci calidè assumpto: facit quoque ad expectorationem & pituitæ in pectore incisionem. Scio quosdam decocto ligni sassafras usos pro potu quotidiano in vigore hujus morbi, & alios id saltem loco vini in principio pastus assumpsisse, & exinde eximiam opem sensisse.

Not. VII. Opiata multùm conferunt, præsertim respectu paroxysmi. Quando enim nimius spirituum impetus, & hinc inordinatæ pectoris motiones, item quorumcunque in corpore contentorum fluidorum nimius motus ad pectus urgent, optimè his omnibus opiata ritè administrata, præsertim appropriatis permista, multùm conferunt. In asthmate quidem humido, quatenus materiæ peccantis motum & excretionem sufflaminant, suspecta videntur, cùm magis incrassetur, & quasi inspissetur materia peccans: Ad nimiam verò paroxysmi ferociam mitigandam, qui à concitatiori spirituum impetu per accidens quasi exacerbatur, optima sunt. Tutiora autem sunt in asthmate sicco, tàm ante paroxysmum eundem præcavendo, quàm in paroxysmo eundem minuendo. Conferatur Willisius *in Pharm. Rational Part.* 1. *p.* 299. & *P.* 2. *pag.* 247. Talia sunt essentia opii, theriaca ac Mithridatium, syrupus diacodium Montani. Nempe in quovis paroxysmo asthmatis, tàm humidi quàm sicci, spirituum impetus, & hinc concitatior sanguinis ac lymphæ motus ad partem probè attendendus, & si nimius, opiatis nonnihil sufflaminandus. Docuit hoc veterum experientia practica: hinc Fonseca *lib.* 1. *conf.* 85. inquit: *Arcularius in paroxysmo asthmatico & difficultate respirandi suffocativa damnat communem curationem, quæ fit avertendo materiam, quæ fluit; quia hic modus curandi agitat magis illam: esse potius inhibendam fluxionem iis, quæ incrassant, præsertim si fuerit tenuis. Quare exhibet syrupum de papavere, dia codium, & devenit ad opiata: quale est philonium Romanum ad* ℈i, *quam etiam Galenus videtur laudare curationem catarrhi suffocantis: deinde adhibet cucurbitas ad vertebras dorsi & super scapulam: hac ratione omnes evaserunt. Illi verò in quibus processit evacuantib⁹ divertentibus, & materiam agitantibus perierunt, quæ certè verè proferuntur, ut mihi etiam experientia compertum est.* Quoad philonium majus seu Romanum vid. Zvvelfferus *Animad. in Pharm. Aug. pag.* 261.

Not. IIX. Asthmata si oriuntur ex scabie retropulsa, tunc omnis movendus est lapis, ut iterum appareat scabies in extima cute mediantibus sudoriferis, in specie volatilibus, & hinc appropriatis, nempe remediis ex helenio, ejus extracto & essentia fumaria, ejusque essentia simplici vel & composita, extracto theriacali, decocto helenii & fœniculi & similiter: item antimonio diaphoretico, cum ⊖ibus fixis & volatilibus misto, massam sanguineam purgando, scabiem denuò expellentibus; nisi enim fomes scabiei denuò sub cute defi-

defigatur, omnis cura erit frustranea; in quem finem etiam vesicatoria, femoribus & brachiis applicata, optima sunt. Quod si nullo modo possit reproduci scabies, in tali casu imitandum est Zacuti Lusitani egregium inventum, qui talem ægrum cum alio scabioso in eodem lecto collocat, ut ab hoc fermentum scabiei malignum & ulcerosum hauriat, & ita denuo scabies introducatur.

Not. IX. Si à fumis metallicis, in specie Mercurialibus, oriuntur asthmata, tunc nil in horum causa perficitur cum ordinariis ad hunc affectum remediis, nec expugnatur; sed potiùs appropriatis mineralibus & metallicis remediis sistenda: hinc ☿ dulcis, item Mercurialia fixa bezoardicum solare, turpethum minerale, item ♁ antimonii, ♁ diaphoreticum ac similia in usu sunt. Exempla talium asthmatum ex fumis metallicis, imprimis Mercurialibus, curatorum, videb. in Horstio *l. 7. Observat. 25.*

Not. X. Si dyspnœia oriatur à subito frigidæ potu vel frigore admisso, præsertim post æstum, imprimis conducunt, quæ sanguinem grumosum resolvere valent: in quo puncto succum bellidis in vino propinandum esse, vid. Mindererus **in der Kriegs-Artzney.** Acetaria ex bellide in æstate laudat Deodatus *in Panth. Hygiast. l. 3. cap. 22.*

Remedia ergo alia appropriata, quæ conveniunt in asthmate humido, sunt imprimis incidentia, attenuantia, expectorationem promoventia, &c. plus minus aromatica, stomacho & pulmonibus amica, v. g. helenium, marrubium album & nigrum, hyssopus & capilli ♀is, ros ☉is; tussilago, scabiosa, pulegium, calamintha, acorus verus, carduus benedictus, satureja, crocus imprimis, item folia & flores rorismarini, de quibus vid. experimentum Borelli *in C. 4. Obs. 46.* qui flores vel ejus folia coquere jubet cum vino optimo & melle ad dimidiæ partis comsumptionem, & capere ante somnum. Porrò veronica, radix raphani, ari, zingiberis, zedoariæ, bryoniæ, cujus succus artificiosè prolectus, præter vim laxativam, singulares hic habet vires contra asthmata: dissolvit enim, quicquid grumosum & coagulatum est in corpore, & pectus liberat, quem videb. præparatum in Hartmanni *Pr. Chimiatr. p. 95.* His addatur helenium optimum antiasthmaticum, quocunque modo usurpetur, imprimis pulverisatum, & cum melle in electuarii formam redactum, in asthmate stomachali radix ari acris, vel vino infusa & pota, vel lentè in umbra siccata, ut retineatur ⊖ acerrimum, & pulverisata, pro expectoratione etiam egregia est, cum vino assumpta. e. g.

℞. *Pulv. radic. ari* ℈jv.
Ireos Flor.
cinnab. ♁*ii* āā ℈ij.
flor. ♁*ii.*
Benz. pulverif. āā ℈j.
M. f. *pulvis.* S.

Brust- und Lufft-Pulver.

Dosis ʒß.

Ex his fiat *Vinum medicatum pectorale* tale:

℞. *HB hyssopi,*
rorismar.
flor. rapar. āā Mj.
rad. ireos flor. ℥jß.
aristol. ☉.
liquirit. āā. ℥j.
zedoar. ℥ß.
caricar. pingv. n. viij.
semin. urticæ ʒvj.
anisi,
fœnicul. āā ʒiij.

Ex incis. & contus. fiat *Nodulus pro Vini mens. ij.*

D. S.

Püschel zum Brust- und Lufft-Wein.

Vel ℞. HB. *Marrub.* M. ij.
com. absinth. vel *hyssopi,*
rorismar. vel *veron.* à M. j.
rad. enul. ℥ij.
Ireos flor. ℥j.
Imperator. ʒiij. vel ℥ß ad ʒvj.
zedoar. ʒiij. l. ℥ß.
passul. min. ℥j. l. ℥jß.
sem. anisi,
fœnicul. ℥ß. l. ʒvj.

Hæc ipsa incisa includantur nodulo, infundendo vino:

De quo æger bis vel ter quotidie hauriat bonum haustum.

Vel coquantur in ▽ addito melle, & ita fiat post colaturam hydromel pectorale;

Vel decoquantur in ▽ vel vino, & cum s. q. sacchari fiat syrupus pectoralis.

Vel cum aqua, aceto & melle pro oxymelite pectorali.

Aut addatur decoctioni oxymel. squillit. q. s. pro gratia saporis.

Vel ℞. HB. *hyssopi,*
marrub. āā M. ij.
rad. enul. ℥ij.
sem. fœnicul. ℥ß.
anis. ʒij.
▽*æ fol.* ♀*i* ʒiij.
▽ *simpl.* ℔ ij.
Mellis despum. ℔ß.

Coqu. in vase clauso: in fine despumetur, & addatur:

Cinnam. ʒiii.
Croci Orient. ℈j.

Coletur pro Hydromelite pectorali resolvente & incidente, D. S.

Aufflösender Brust-Tranck oder Meth.

Convenit imprimis senibus, asthmate humido laborantibus, addi potest pro lubitu syrupus nicotianæ. Junioribus propter metum febris, scorbuticis aut hypochondriacis propter fermentationem, cautè præscribatur.

Vel

Vel ℞. *HB.scabios.* M. ij.
heder. terrest. M. j.
rad. enul. ℥jß.
Ireos flor. ʒvj.
sem. anisi,
fœniculi aa. ʒiij.
Coqu. in f. q. ▽ *simplic.*
Colatura ℔jß adde
Oxymel. squillit. q. s. pro gratia saporis.
M. D. S.

Resolvirender Lufft- und Brust-Tranck.

Tabernæmontanus *in Herbar.* decoctum botryos commendat, quod cum oxymelite dari potest. Oleum seu liquor sacchari, tàm simplex quàm compositus, qualem habet Riverius *Prax. l.* 7. *c.* 1. similiter tanquam expertum commendatur in paroxysmo: vid. etiam Petræus *l.* 1. *Differt. Harmon.* 18. §. 44. sed in genere moneo: fugiendum esse abusum sacchari & saccharatorum mellitorumve in omnibus morbis, speciatim in affectibus pectoris: saccharum enim, propter facilem effervescentiam ac hinc flatulentiam, multos exasperat morbos, quorum radices in primis viis latent: imprimis febres, post hinc scorbutũ & malum hypochondriacum deteriùs reddit. Tandem utut phthisicis, tussiculosis & asthmaticis familiarissimè præscribantur saccharata, in nimia tamen copia malum potiùs aggravant, quàm leniunt, viscidiora reddendo excrementa, & putrilaginem & corruptelam pulmonum magis intendendo. Imprimis de nocumentis sacchari in affectibus pectoris vid. Garenzier *in Tr. de Tabe Anglica*, ubi dat exemplum tale: *Si quis frusta duo carnis recipiat, & unum ex his sacchàro adspergat, altero non consperso, & per noctem relinquat, manè invenit unum putredine correptum, altero nõ saccharato adhuc sine noxa existente.*

Porrò essentia croci in asthmate multum commendatur, item essentia helenii & ligni sassafras, essentia radicis Ireos Florentinæ cum spiritu anisi parata. Convenit etiam ▽ seu succus raphani recens expressus, qui cum saccharo est egregium incidens, resolvens & expectorans. Modus est, quando raphanus recens in taleolas incisus, & saccharo adspersus, inter duas patinas exprimitur, vel quando comminuitur raphanus, & cum saccharo mistus exprimitur. In omni tussi & asthmate, respirationem lædentibus, hic succus potentissimum est expectorans, omnem mucum ubique resolvens, tàm in pulmonibus quàm in stomacho. Convenit itidem ✛ & oxymel, nunc simplex, nunc compositum & squilliticum, quod Veteres in frequenti usu habuerunt: imprimis ▽ cinnamomi cum oxymelle scyllitico mista est egregia in senibus; & hanc ipsam in paroxysmo commendat Riverius *Centur.* 3. *obs.* 8. & *obs.* 21. ut & *Prax. Med. l.* 7. *c.* 1.

℞. ▽ *Cinnam.* ℥ij.
oxymel squillit. ℥j.
M. D. S.

Lufft-Träncklein.

Propinetur cochleatim, præsertim in senibus: ac sanè oxymella talia præstant ferè syrupis, &c. D. Schœnfelder *Hist. & Cur.* 44. *p.* 174. inquit: *Vidi, & præsens fui non infimæ notæ mulieri, paroxysmo asthmatico conflictatæ, de repentè suasi, ut sumeret aceti rutæ, quod statim supra januam cubiculi in promptu erat, cochl.* ij. *& ita quasi miraculo quodam paroxysmus sedatus est.* Notæ sunt aliàs aquæ pectorales & asthmaticæ spirituosæ, quas inter frequentior est aqua asthmatica Imperatoris Rudolphi, quæ est ∇ aromaticus; syrupus de marrubio, de absinthio Mynsichtii: & speciatim ▽ rectè destillata & syrupus nicotianæ ex multiplici infusione paratus, atque sic magis à vi vomitoria liberatus, est perquam utilis: imprimis Epiphanius Ferdinandus *in Histor. Med. Mirab. Histor.* 48. & 32. hunc syrupum ceu divinum commendat remedium, ad mucum in asthmate, & pus in Empyemate evacuandum: sed necesse est, ut vis ejus emetica mediante diuturna digestione infringatur.

Et quidem ratione ⊖lis volatilis acerrimi oleum ejus est vomitorium, sed ejus ⊖ volatile est egregium in affectu pectoris. Utraque ratione convenit nicotiana; nam dum adhuc instructa est virtute vomitoriâ, convenit in paroxysmo pro vomitorio; postmodum ubi hæc est infracta, ejus ⊖ volatile acre insigniter expectorat: unde Petrus Johannes Faber commendat ▽m nicotianæ ad asthma præmisso purgante ad ℥iv. cum ▽ cinnamomi & gutt. iv. vel vj. aut x. ⌒ ⦶i instillatis: sic essentia betæ cum ⌒u vini extracta, & melle excepta, egregium est expectorans.

Præ cæteris asthma humidum vix meliùs habet remedium tàm in quàm extra paroxysmum, quàm gummi ammoniacum in vino vel aceto vel alio liquore appropriato acidulo dissolutum; nil namque æque resolvit, & expectorat mucilagines viscosas ac tartarum, uti vocant, pulmonum atque stomachi & primarum viarum, quàm gummi ammoniacum, quod ipse felici usu præscribo. Datur à ℈j. ad ʒß. vel ʒj. in ✛o vel liquore appropriato acidulo dissolutum; hinc basis est commendatissimæ potiunculæ Brunneri ad asthma in ejus consiliis, Conf. 34. quam multi Autores commendant, quos inter est etiam Timæus *in Cas. p.* 97. Ingrata quidem est, sed admodum in paroxysmo asthmatis humidi convenit; addi potest oxymel squilliticum, e. g.

℞. ▽ *hyssopi* ℥iij.
G. ✱ *ci c.* ✛ *o sol.* ʒj.
⌒ *cochlear.* ʒß.
oxym. squillit. ʒvj.

syr. de erys. Lobel. ℥ ij. M.S.

Lufft-Tränklein.

Detur in asthmate scorbutico.

Hujus occasione paratur etiam ∼ asthmaticus B. D. Michaëlis in asthmate humido expertissimus: Vocatur etiam aliàs spiritus ⊕is compositus, vel spiritus gummi ammoniaci compositus, qui mirabilis est ad incidendam, attenuandam & dissolvendam quamcunque massam viscidam, in quocunque loco stabulantem, & tollendum asthma; sive per se in ▽ asthmatica Rudolphi, vel alio vehiculo ℴℴ so inflammabili conveniente; sive etiam additis aliis, e. g. elixyr proprietatis, &c. usurpetur. Dosis ∼ est à guttul. 30. ad 40. in vehiculo quodam vel ▽ destillata; aut diluatur cum spiritu hyssopi, essentia helenii, & fiat mixtura cochleatim usurpanda: e. g.

℞. *Aq. hyssopi.* ℥ ij.
menthæ. ℥ j.
asthmat. Rud. ʒ vj.
∼⊕ ʒ j. vel ʒ jß. ad ʒ ij.
syr. nicot. ʒ vj. vel *oxymel. squillit.* ℥ j.
M. S.

Lufft-Tränklein auff etl. mal.

Vel ℞. *aqu. flor. rapar.*
asthmat. Rud. āā ℥ iß.
∼ *g.* ∗ *ci c.* ⊕ *is* ʒ j.
oxymell. squillit. vel *syr. nicot.* ℥ j. M.
℞. *Elix. pectoral.* ʒ ij. vel iij.
∼ *asthmat.* ʒ j.
M. S.

Lufft- und Brust-Elixyr.

Alii solummodo spiritum gummi ammoniaci cum ærugine destillatum miscent cum spiritu anisi vel zedoariæ, & ita similiter egregium remedium habent contra asthma. Quidam loco ∼ asthmatici laudant etiam ∼ ⌽ i dulcem, e. g.

℞. ▽ *Asthmatic. Rud.* ℥ iij.
∼ ⌽ *i dulc.* ʒ iij. M. S.

Lufft-Wasser/Löffelweise.

Nonnulli recipiunt gummi ammoniacum, & miscent cum aliis, aut faciunt exinde loh vel electuarium, quale videb. in Riverio *Centur. 3. obs.* 21. e. g.

℞. *G.* ∗ *ci in vino sol.* ʒ j. l. ʒ iß.
oxymel. squillitici.
syr. rad. enulæ.
Marrub. āā ℥ j. M. S.

Lufft-Safft auff etliche mal.

Cui etiam pro lubitu addi potest ▽ hyssopi ad ℥ iij. vel iv. item spermatis ceti ʒ ß. vel ultra.

℞. ▽ *hyssopi.* ʒ ij.
veron. ℥ j.
∼ ⊖ ∗ *ci anis.* ʒ ij. l. ʒ j.
syr. de hyssopo ʒ iij.
M. D. S.

Lufft-Tränklein.

Huc spectat ∼ ⊖ ∗ anisatus, vel ∼ carminativus de tribus, de quo capiat æger 30. vel 40 guttas ter in die: manè in vehiculo calido; à meridie bihorio ante pastum in frigido, vesperi, post moderatam cœnam sub introitu lecti iterum.

Vel ℞. R ♀ *i* ʒ ß.
∼ ⊖ ∗ *ci* ʒ ij. M. D. S.

Resolvirende Tinctur.

Usurpetur eodem modo.

Elixyr proprietatis Paracelsi & ipsum insignis est efficaciæ in asthmate, pro varietate præparationis à guttis xv. xx. ad xxx. propinatum. De oleis seminum pectoralium, ut oleo destillato anisi, salviæ, rorismarini, in haustu vini propinandis, nihil dico, quoniam sunt aliàs satis nota. Facit huc suo modo decoctum ad asthma expertum & utilissimum Francisci Joëlis *l.* 3. *Prax. Sect. I. c.* 5. *p.* 15. cujus basis & radix zedoariæ. Nam sola radix zedoariæ mirè levat dyspnœiam, si comedatur, eodem docente Joële. Loco radicis zedoariæ alii laudant radicem zingiberis, si scilicet hujus ℥ j. in ℔ v. ▽ æ communis coquitur ad consumptionem ℔ j. & hinc aliquantulum sacchari ac mellis addatur pro potu ordinario. Ab ista potione Joëlis non abludit potio Brunneri, qui eam tanquam panaceam in paroxysmo commendat, ubi aliàs sedari nequeat.

Juxta dicta 🜍, & in specie ∼ 🜍 is acidus per campanam paratus, in ▽ appropriata ad gratam aciditatem propinatus, admodum commendatur à Practicis ad alleviandum paroxysmum asthmatis humidi: Miscetur cum aqua florum raparum, scabiosæ, hyssopi, syrupo helenii ad gratum saporem, & propinatur tam in- quàm extra paroxysmum: addatur, si placet, syrupus de nicotiana: Vid. de hoc Thonerus, Horatius Augenius, item Brunnerus *in Consʃ.* 34. Imò ab omnibus Authoribus commendatur tâm ad malum præcavendum, quàm paroxysmum imminuendum: sicut aliàs extra paroxysmum crebrior florum 🜍 is usus, uti & potus 🜍 atus, pulmonibus optimè confert. Variæ possunt fieri misturæ hujus olei 🜍 is, imprimis ad imitationem misturæ Brunneri:

℞. ▽ *Flor. rapar.* ℥ vj.
cinnam. c. v. ℥ ß.
syr. nicot. ℥ j.
∼ 🜍 *is* q. s. pro subtili acore. M.

Vel ℞. *aq. fœnicul.*
hyssop.
flor. rapar. aa. ℥ j.
∼ *zedoariæ* ʒ vj.
🜍 *is* q. s. M.

Commendo ▽ florum raparum: nam de hac Brunnerus *c. l.* dicit: quòd hæc aqua cum croco & pauco moscho mixta miraculosè asthmaticis restituat respirationem.

Facit etiam huc potus 🜍 atus Helmontii, 🜍 e accenso & suffitu probè imprægnatus, qui opti-

optimus est pro potu ordinario: vid. *Tumulus Pestis*, *& Tr. Tussis & asthma* in fine: & conf. Cnœffelii elegantissimus liber *de Cura febr. epidem. malign. p.* 96. qui cum spiritu 🜍is etiam gummi ✱ miscet, quod addi potest, nisi sapor molestus fuerit: e. g.

℞. ▽ *Flor. rapar.* ℥iß.
hyssop.
veron. aa. ʒvj. vel ℥j.
⁓ *zedoar.* ʒß. vel ʒvj.
g. ✱*ci c.* +*o sol.* ʒj.
⁓ 🜍is q. s. ad acorem gratum.
Misceantur.

Denique crocus, uti & sperma ceti in paroxysmo propter vim resolvendi egregiè conducit, imprimis in asthmate senum, & ceu mirabile laudatur à Timæo **von Gülden-Klee**/ ad levandum subitò paroxysmum asthmaticum, etiam atrocissimum, si scilicet à ʒß. ad ʒj. vel solitariè vel cum ana lapillorum cancrorum, in ▽ hyssopi cum ejusmodi syrupi parum, aut in haustu cerevisiæ calidæ propinetur; dissolvitur enim sic sperma ceti instar butyri, & facilè ac sine nausea assumitur: e. g.

℞. *Sperm. ceti* ℈ij.
Croc. or. ℈ij.
M. pro *duab. dos.* S.

Lufft-Pulver.

Aliàs etiam potest propinari in ▽ hyssopi, cui saporis gratia additur syrup. de nicotiana.

Vel ℞. ▽ *Cinnam.* ℥ij.
sperm. ceti ʒj.
oxymel. squillit. ℥j.
M. D. S.

Zertheilend Lufft-Tränckleín.

Singulare enim & expertum est remedium. Experimenta videb. in Timæi **von Gülden-Klee** *Cas. l.* 2. *Cons.* 10. *p.* 97.

Tandem terebinthina cruda per se à multis commendatum est remedium in asthmate. Usurpandi modus est varius: optimus est, si dissolvatur in vitello ovi, & assumatur; aut affusa ▽ appropriata fiat liquor lacteus seu emulsio, quæ in paroxysmo asthmatico, item in aliis pectoris affectibus, est egregia. Dosis est à ʒß. ad ʒj. quocunque modo usurpata. Balsamum etiam 🜍is quodcunque, etiam solum commune terebinthinatum, & in specie cum oleo anisi præparatum, quod magis appropriatum est, uti quibusvis ferè pectoris affectibus, ita in specie asthmati extra paroxysmum quocunque modo usurpatum, ad reliquias removendas, & imprimis pulmones restaurandos, egregiè confert, de quo gutt. 6. vel 8. ad gutt. 20. in vitello ovi vel haustu cerevisiæ calidæ, tanquam experimentum commendat Lindanus *in Colleg. super Hartmann.* Quod si nimius calor metuatur, ob id suadet Scholzius, ut ex Balsamo 🜍is cum gummi ammoniaco fiant pilulæ, quibus assumptis haustus appropriatus desuper ingurgitandus, ut eò promptiùs operetur: Flores etiam extra paroxysmum pro pulmonum conservatione atque, si læsi fuerint, restitutione usurpantur. Nempe

℞. *Flor.* 🜍*is*
sacchar. ana q. v.
M. pro *pulvere.* S.

Brust-Pulver.

Hisce addantur denique millepedes seu aselli. Hi ipsi namque à Veteribus Practicis mirabiliter laudantur in asthmate humido, quin tamen etiam juxta Willisium convenienter in asthmate sicco seu convulsivo adhiberi possint, nullum dubium est. Lindanus sanè in *Coll. super Hartmannum* in solis his animalculis perfectam asthmatis curam consistere asserit. Usurpantur vel in substantia ad ℈j. vel exsiccati aut præparati vel pulverisati miscentur cum melle addendo parum gummi ammoniaci, ex quibus cum syrupo nicotianæ fit linctus seu potius electuarium spissum, ita sæpiùs assumendum. Optimus præparandi modus videtur, ut hi ipsi aselli conquassati & panno lineo inclusi macerentur seu infundantur in vino aut decocto pectorali.

Vel ℞. *Vini infus. Millep.* ℥viij.
Extr. rad. helen. ʒij.
croci ʒß.
syrup. de hyssopo,
marrub. aa. ʒij.
M. D. S.

Lufft-Tränckleín auff etliche mal.

Conferatur Bartholinus *Actor. Haffniens. Volum.* I. *c.* 92. Alii in asthmate puerorum millepedes cum croco & cinamomo infundunt vino, quod expressum, & cum pauco sacchari, vel syrupo de hyssopo aut marrubii edulcoratum, propinant ægris, certissimo, ut dicunt, experimento: vid. Petræus, & Schenkius *in observat.*

Sin flatulentiæ stomachi malum exasperent, quod fit in hystericis & hypochondriacis, ⁓ carminativus est egregius. Tentandum etiam aliquando, quid salivatio Mercurialis in asthmate humido contumaciore præstitura sit? Occasionem suggerit Thiermayer *Cons.* 146. qui refert asthma per ptyalismum ex pilulis cum Mercurio dulci curatum: sicuti *idem c. l. l.* 2. *p.* 55. refert, quendam asthmaticum ex pediluvio cerevisiæ calidæ ilico factum arthriticum, & ab asthmate liberatum: quod ipsum confirmat pediluviorum usum in asthmate. Videatur Hœferus *Herc. Med. p* 119.

Denique quoad asthmata occulta, tàm ex convulsione musculorum & nervorum, quàm ex strictura ipsorum pulmonum, in his cura nonnihil est varianda, cujus medendi rationem jam supra habuimus.

Quoad materiam medicam: in his asthmatibus occultis & convulsivis instar cynosuræ

probè

probè obſervandum eſt effatum Helmontii: quod nempe id, quod epilepticum adultum ſanat, ſanet etiam talem aſthmaticum, unde remedia antiepileptica, item antihyſterica, tàm fixa, quàm in ſpecie volatilia ⊖ina ☍ſa, caſtorina, hîc ſunt convenientiſſima, ut rectè obſervavit Williſius *in Pharm. Ration. P. 2. p.* 246. obſervando ſimul, quod tales aſthmatici utplurimum ſint hypochondriaci, ubi dictis ſubinde etiam de laudano opiato aliquid addendum. Et quantum opiata proſint in aſthmate, videb. in Williſio *loco allegato p.* 299. obſervavi in aſthmate tali occulto, ex podagra retropulſa oriundo, omni veſpera repetente, quod theriaca imminente paroxyſmo aſſumpta eadem præcaverit, ita ut poſt ejus uſum iſta nocte non reverſus fuerit.

Conveniunt ergo ad paroxyſmum mitigandum aut præcavendum ⊖ia volatilia, in ſpecie ⊖ ſuccini, C. C. cranii & ſanguinis humani, ac horum & ♀i ∽, liquor C. C. ſuccinatus, ∽ carminativus, de tribus, R🜍is, eſſentia catarrhalis, caſtoreum, eſſentia ejus cum ∽ ⊖✱ci parata. Ex aſellis etiam & lumbricis, in quibus eſt ſal polychreſtum, parata medicamenta, ∽ lumbricorum per putrefactionem paratus, cinnabarina, & ſimilia 🜍a metallica meritò à Williſio in hoc caſu commendari videntur. Cum his uti dixi, miſcenda ſubinde opiata: hinc Dominus Boyle *in Utilitate Philoſophiæ Experimental. P. 2. p.* 92. *& p.* 121. item *pag.* 377. refert exemplum talis aſthmatis convulſivi, & orthopnœæ inveteratæ, & ferè deſperatæ, per uſum ſanguinis humani, cum laudano opiato Helmontii cum ſucco cydoniorum facto curatæ: item *p.* 270. aſthma convulſivum refert per ⊖lia volatilia curatum.

Ex dictis ſequentes concinnari poſſunt formulæ: e. g.

℞. *Pulv. epil. March.* ℈j. vel *♃ial.* gr. iij.
cinnab. ♁*ii* gr. ij.
⊖ *volat. ſuccin.* gr. iij.
laud. opiat. gr. j.
M. f. Pulvis. S.

Stillend Bruſt-Pulver.

Vel ℞. R♀*i compoſ.*
∽ *carmin.* aa. ʒiij.
eſſ. opii ʒj.
M. D. S.

Lufft-Mixtur/ 40. Tropffen.

Vel ℞. R*æ* 🜍*is* vel *eſſ. catarrhal.*
liq. C. C. ſuccin. vel ∽ ⊖ ✱*ci aniſ.* à ʒiij.
eſſ. opii ʒj. M.

Vel ℞. ▽ *Hyſſopi* vel *ſcabioſ.* ℥ij.
aſthmat. ℥ß. vel ʒj.
∽ ⊖ ✱*ci* ʒj.
ſyr. de hyſſopo ʒij. l. ʒiij. M.

Vel ℞. ☍ *amygd. dulc. rec. expr.* ℥ß. ad ʒvj.
ſpermat. ceti ʒß.
croci gr. vj. M.

His remediis utiliter interdum interponitur, interdum præmittitur vomitus, præſertim ubi fomes mali hæret in abdomine, niſi hyſterica pathemata obſtaculo ſint; vid. Dn. Boyle *l. a. p.* 270. Huc pertinent ☍ deſtillata pectoralia & nervina, ut ☍ deſtillata aniſi, ſalviæ, roriſmarini, ſuccini, terebinthinæ, &c.

Externè huc faciunt etiam linimenta externa anodyna & emollientia, pectoralia aliàs dicta, loco quorum ſufficit ſolum ☍ amygdalarum dulcium; vel ad imitationem Wedelii *de Med. Comp. p.* 180.

℞. *Ungu. potab. r.* ʒiij.
croci pulveriſ. ℈ß.
☍ *deſtillat. aniſ.*
fœnicul. aa. gutt. xv.
M. f. linimentum. S.

Lindernd Bruſt-Sälblein.

Veſicatoria quoque ſcapulis aut brachiis applicata ſubinde multum opis præſtant, tàm irritatione moleſta ſpirituum influentium morbum divertendo, quàm ſeri acrioris, præſertim ſcorbutici, fomitem derivando aut avertendo.

ARTICULUS II.
De
Singultu.

Singultus eſt inſpiratio violenta & interrupta cum impetu ac cum ſono ingrato, & dependet à ſubitanea ac vehementi diaphragmatis deorſum verſus contractione, & reverà convulſione. Percipimus enim omnes, quod ſingultiendo cum impetu inſpiremus, & quod tunc ſimul regio ventriculi antrorſum verſus moveatur, ſicuti hoc aliàs fieri ſolet in omni ordinaria inſpiratione. Dum ergo diaphragma violenter & cum impetu deorſum verſus contrahitur, ventriculus & abdomen neceſſariò antrorſum verſus propelluntur; & ita cum ſubitanea inſpiratione ſingultus efficitur. Veteribus aliàs ſingultus ſtatuitur affectus ſtomachi irritati; ſed parùm conſideratè: Nam & ipſe Hippocrates & Galenus *in Commentar. ſuper Aphoriſ.* 3. *ſect.* 7. apertè ſtatuit: talem ſtomacho eſſe ſingultum, qualem nervis convulſionem. Imò hinc inde Autores practici apertè comparant ſingultum convulſioni: ſed cujus partis? nempe iſtius partis, quæ inſpirationi primariò inſervit, & talis pars eſt imprimis diaphragma, quod ſcilicet convulſum violenter & cum impetu deorſum tractum, ſingultum infert; adeòque primus, qui hanc ſententiam, quod ſingultus ſit affectus diaphragmatis, defendit, eſt Platerus: à partibus etiam ſtat Sylvius: Conf. Mayovvius *de Reſpirat. p.* 292.

I. Quod confirmat, eſt quod nos omni tempore voluntariò poſſimus ſingultire. Hoc

apertè innuit, non stomachi esse actionem, in quo nullus est motus voluntarius; sed necessariò affici partem, quæ voluntatis nonnihil subjacet imperio. Jam nullus talis est musculus in toto respirationis negotio, quàm diaphragma, quod respirationi primariò inservit, & nervis ex cerebro & cerebello constat; pro hujus enim varia alteratione pro voluntatis imperio possumus etiam respirationem variis modis mutare.

II. In omni singultu percipitur motus vehemens abdominis circa regionem epigastricam extrorsum versus, quod non potest concipi alio modo fieri, nisi quod diaphragma ex convexitate nimia aliquantisper planiùs redditum omnia abdominis contenta deorsum aut extrorsum premat. Nam cum hoc fiat saltem inspirando, & in omni inspiratione diaphragma moveatur deorsum, patet, diaphragma saltem in singultu esse affectum.

III. Nullus potest singultus fieri, nisi inspirando, id est △em attrahendo, & ita diaphragma deorsum versus movendo.

IV. Sæpiùs curatur singultus solâ inspiratione continuata, & quàm longissimè inhibita expiratione. Jam ergo, si esset motus expulsorius stomachi in singultu, inspiratione potiùs aggravaretur malum, quam curaretur: Ratio, quia in inspirando diaphragma comprimit stomachum, unde potiùs irritaretur ad singultum, quàm quod exinde malum levaretur: imò ex constrictione fibrarum sequeretur vomitus.

V. Notum est, joco interdum, imò sæpissimè, curari singultum: Id quod innuit, non aliquid naturalis, sed potiùs voluntarii, & secundum rationis ductum alterabilis partis, primariò in singultu affectæ, quæ in inspiratione non est alia, quàm diaphragma.

VI. Ad hæc sternutatio superveniens singultui hunc solvit, teste Hippocrate *sect.* 6. *aphor.* 13. *Miscell. Acad. Nat. Curios. ann.* 3. *obs.* 138. *p.* 216. & Wedelio *de Medicamentorum facultatibus p.* 212. Ratio, quia forti sternutatione, adeòque sub forti ista expiratione, concussum diaphragma ex se dispellit, non minùs quàm ex stomachi orificio, quod istud anteà irritabat.

VII. Nimii animi motus, v. g. risus, terror, ira, & similia pathemata, curant singultum: idque ratione spirituum animalium, qui à fortiori objecto commoti & alterati minus vacant singultui. Exempla talium ab animi motibus, e.g. terrore felis, muris, &c. curatorum habet *Valeriola obs.* 4. *l.* 2. *p.* 162.

IIX. Ad hæc absque stomacho affecto hepatis inflammatio sæpè dat singultum exitiosum; quia hepar inflammatum parte suâ convexâ immediatè contingit diaphragma, parte verò concava stomachum. Unde tunc continuus hujus diaphragmatis motus molestiam creat, ratione cujus irritatur continuò ac stimulatur, ut convellendo singultiat.

IX. Observatur etiam non rarò singultus in morbis convulsivis, v. g. in passionibus hystericis.

Singultus ergo formale consistit in contractione violenta & convulsiva diaphragmatis inspiratoria.

CAUSÆ.

Causa hujus violentæ diaphragmatis convulsionis est omne id, quicquid ad violentam, non tamen durantem, sed interruptam subinde & reciprocam contractionem, diaphragma irritare & vellicando stimulare valet. Hoc ipsum sæpiùs hæret in stomacho, orificio nempe ejus superiore, quod diaphragma perforat, ipsique in transitu firmiter satis connectitur. Pertinent ergo huc imprimis alimenta, aut medicamenta nimis acria assumpta, vel alia quæcunque: sic quidam loco balsami △is assumens ☍ vitrioli, exinde in gravem & periculosum incidit singultum: Barbette *in sua Praxi l.* 4. *c.* 2. *p.* 136. Sic solus panis quantitate nimiâ comestus, & ilico devoratus, singultum concitare dicit Ferdinandus *in histor. Medic. Cons.* 43. item in febribus continuis ardentibus, post intemperatum & intempestivum juleporum acidorum & emulsionum refrigerantium usum, non rarò singultus sequitur, saltem vini potu curandus; Schenkius *l.* 3. *obs.* Alia itidem ventriculum intensius alterantia, in specie refrigerantia, singultum inferunt: sic enim Timæus **von Güldenklee** *in cas. l.* 3. *cas.* 5. *p.* 115. refert singultum gravem & contumacem ex potu copioso ▽æ frigidæ & ⊕i, sic singultum obstinatum per bimestre ex nimio ▽æ frigidæ haustu post æstum observavit Riverius *Morbor. infrequent. obs.* 1.

Sed præter occasiones tales externas & ex internis singultus supervenit stomacho affecto, sive per essentiam afficiatur, sive per consensum: Per consensum v.g. in vulneribus capitis, in nephritide, in imminente ileo, in hernia graviori. Per essentiam afficitur stomachus, dum ab acriori quodam plus minùs viscido succo, intra rugas prope orificium superius hærente, originem ducit, cujus expellendi nixum singultus insequitur.

Ratio, quod ex affecto orificio superiori superveniat singultus seu diaphragmatis convulsio, est consensus stomachi cum diaphragmate, quia stomachi os superiùs facilè transit non per circulum nerveum diaphragmatis, ut fert communis opinio, sed per hujus musculum posteriorem, ibique idem firmiter satis annectitur. Conferatur nova ac accurata diaphra-

diaphragmatis anatome Casparis Bartholini, cujus epitomen videb. in Bartholini *Act. Medic. Haffniens. Volum.* 4. *pag.* 14.

Præterea plures aliæ etiam causæ, quocunque modo diaphragma afficientes, sive in hoc ipso sive in pectore hæreant, ad singultum disponere possunt: ut v. g. hepatis inflammatio in parte gibbosa, ubi immediatè contingit diaphragma, singultum infert, uti jam superius dixi. Quò etiam pertinent conformationis vitia, luxatio nempe costarum inferior, dum costarum interiora ad ventriculum versus detorsio, ut iis adhæreat diaphragma, causa fuit singultus trimestris, quarum repositio ejusdem curatio existit, teste Schenkio *in lib.* 3. *Observationum*: item continuum singultum ex compressione undecimæ thoracis vertebræ observavit Rhodius *Cent.* 2. *Obs.* 61. Infantibus & junioribus magis voracibus frequentes singultus contumaces, idque imprimis ex pituita viscida acida, pertinaciùs stomachi orificium obsidente, unde etiam non rarò chronicus & admodum diuturnus talis esse solet singultus. Ex arthritide non ampliùs artus afficiente singultum desperatum observavit Velschius *Hecatost.* 2. *pag.* 30. Purgationes effrenes subinde singultus malo omine sequuntur, ut notat Hippocrates *S.* 7. *aphor.* 41. siquidem non rarum est, convulsiones acriores insequi Purgationes. Tandem febribus sæpè continuis, aut in statu periculoso, aut in quibus jam convulsiones imminent, supervenit; partim ex pessimè affecto stomacho; partim ex spasmis jam imminentibus ceu ultimo naturæ conatu: Denique ipsis morbis convulsivis, vel universalibus vel particularibus, per consensum diaphragmatis simul afficientibus subinde supervenit singultus: hinc etiam passionibus hystericis subinde singultum supervenire observavi.

Rara item singultûs qui vult exempla, adeat Marcellum Donatum *in libr.* 4. *Histor. Medic. mirabilis c.* 5. Schenkium *lib.* 3. *Obs. Bartholinum Cent.* 2. *Histor. Anatom.* 4. Item *Cent.* 3. *Epistol.* 61. de muliere adeo graviter singultiente, ut per biennium à dæmone obsessa crederetur: quibus addantur Bartholini *Acta Medica Haffniensia Vol.* 2. *Obs.* 28. *& Volum.* 1. *Obs.* 73.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica: singultus per se patet & cognitu facillimus est; vel infantibus quoque notus: saltem curiosus sit Medicus in perscrutandis causis remotis seu fomite morboso: an hæreat causa irritans in stomacho? an in alio quodam loco.

PROGNOSIS.

In Prognosi observandum; quod singultus ex causa externa, vel manifesta, vel vitio assumptorum, vel vitio excretorum, sit affectus levis, minus periculosus.

Singultus autem quicunque superveniens Vomitui, aut purgationi nimiæ, diarrhœæ aut dysenteriæ, sæpiùs & utplurimum periculosus est; quia imminentes convulsiones epilepticas, in talibus morbis utplurimum lethales, innuit.

Superveniens singultus inflammationi hepatis vel alius visceris malum pronunciat. Hippocrates *sect.* 5. *Aphorism.* 58. & *sect.* 7. *Aphorismo* 17. Exemplum hujus refert Amatus Lusitanus *Cent.* 5. *Cur.* 30.

Pertinaci alvi suppressioni morbo iliaco, repentinæ & contumaciori herniæ, aut etiam aliis intestinorum periculosioribus doloribus, superveniens singultus admodum periculosus esse solet; innuit enim imminentem vomitum stercoris lethalem.

Singultus in omni continua febre & morbo acuto periculosus est, nisi fiat instante crisi per vomitum: hinc Platerus *l.* 1. *Obs. pag.* 218. rectè asserit, singultum febribus ardentibus mox in principio aut circa statum supervenientem & perseverantem, plerumque esse mortis prænuntium; quod tamen non æquè universaliter verum est, contrario apparente in Horstio *l.* 1. *Observat.* 25.

Singultus sæpe diuturnum malum est, ægrotumque subinde per plures dies, menses, annos, &c. affligit, interdum penitus incurabilis observatur, in quo casu occultum quoddam conformationis vitium, os ventriculi, aut diaphragma, aut nervos afficiens, ferè subesse solet.

CURA.

Quoad curam: in hac duo sunt consideranda:

I. Causa proxima & occasionalis, quæ irritat diaphragma ad convulsionem, est removenda; &

II. Materiâ remotâ ipse irritationis sensus diaphragmaticus est tollendus, ut consequenter ejusmodi contractura convulsiva remittat.

Ea, quæ vulgaria anicularum sunt remedia, compressionem thoracis, respirationem omissam, &c. omitto. Dico potiùs: ad singultum compescendum ratione indicationis posterioris insigniter commendari opium, & quælibet opiata ac theriacalia: Sic Horstius *l.* 1. *Observat.* 25. singultum pertinacem admodum, febri continuæ circa finem supervenientem, curavit recipiendo *Conserva rosar.* ℥j.
Theriaca Androm. ʒß.
laud. opiati gr. ij. vel iij. M.

Hinc Galenus similiter comendat opiata: sed eadem miscere jubet cum appropriatis, nempe cum castoreo, galanga, zingibere, caryophyllis, mastiche & similibus; hinc etiam ad singultum, item vomitum & similia, talem ferè

ferè bolum expertum commendat Timæus von Güldenklee.

℞. *Theriac. Androm.* ℈ij.
ligni aloes ℈ß.
🜄 *destillat. mac.* gutt. ij.
laud. opiat. gr. j.
Misc.

Loco ligni aloës alia appropriata possunt addi, in specie castoreum, semen anisi, &c.

Joel in omni singultu ceu præsentissimum commendat C. C. usti ʒj. quocunque modo usurpati. Forestus habet Julepum, quo ipso aliquoties feliciter usus est contra singultum.

Ubi verò pertinaciùs fuerit malum in corpore robusto, ubi non sufficiunt, & conferunt opiata, ante omnia præmittatur vomitus ex ♁alibus, ut hujus medio eradicetur fomes morbosus ex ventriculo, præsertim quando talis contumacior singultus ex pituita, ut vocant, vitrea, superiori stomachi orificio firmiter impacta, oriatur: quibus verò infesta sunt vomitoria, danda sunt imprimis aloëtica, ut pilulæ ex aloë, successivè mucum tollentes, vel solæ, vel cum grano laudani opiati mistæ: aut si malum fortius hæret, purgantibus misceatur ☿ dulcis, idque ad imitationem Riverii *C. 3. Obs.* 42. sicut Rhodius *Cent.* 2. *Obs.* 60. singultum 7. dierum cum hiera, cum oxymelle data, excretis ℥xij pituitæ sanatum refert.

Peracta purgatione vel vomitu, dum languet stomachus, ad consvetudinem singultus penitus tollendam propinentur remedia ex zedoaria, corticibus aurantiorum, chamomilla Romana, &c. B. D. Langius curavit singultum decem dierum ex humoribus crassis, tunicis ventriculi impactis, beneficio ⊖is ⊕li ad ℈ii in Vino malvatico dati, quo maxima pituitæ vitreæ copia exclusa, singultu planè cessante. Pro corroboratione dedit bis:

℞. *Ebor. usti* ʒß vel ʒj. aut *ebor. s.* △*e* ʒß.
🜄 *destillati cinnam. mac.* vel *anisi* vel *caryoph.* gutt. v.
M. pro pulvere.

Propinetur in ▽ menthæ spirituosa.

Vel ad imitationem Sylvii danda est talis mistura:

℞ ▽ *menthæ* ℥iß.
vitæ Matthiol. ℥ß vel 🜋 *theriac. simpl.* aut *Camphorat.* ʒiij.
Conf. alkerm. ʒj.
laud. opiati gr. ij.
syr. menthæ ʒvj. vel ℥j.
M. D. S.

Stärck-Träncklein.

Pertinet huc etiam mistura sæpiùs ad singultum experta cydoniata cum extracto zedoariæ & laudano opiato in M. A. N. C. anno 6. *Obs.* 149. *p.* 210.

Quibus misturis, ubi semel flatus & eructationes stomachi adsunt, qui interdum in singultu reperiuntur, & stomachum insigniter distendunt, commodè 🜋 nitri, vel simplicis gutt. vj. vel viij. vel potiùs 🜋 ⊕i dulcis, aut 🜋 ⊕i theriacalis à ℈ß ad ʒj: aut si adjuncta sint pathemata hysterica, loco confectionis Alkermes extractum castorei admisceri potest.

Externè in quocunque singultu in specie expertum est cataplasma Mynsichthii ad singultum, compositum ex fermento acri, pulvere menthæ & aliis aromaticis, malaxatum cum oleo castorei, impositum regioni stomachali; vid. Mynsichthii *Armament. Sect.* 38. Simile est Cataplasma Schmuckii, quod tanquam certum & probatum ad singultum commendat: compositionem habet *in Thes. Med.* 2. *Secret.* 18. & est hæc:

℞. *Bacc. lauri,*
rosʃ. rubr. sylvestr.
menthæ aa Mj.

Pulverisata subige c. fermenti acerrimi quantitate ovi, impone patinæ, affunde ✝ fervens, & calidissimè cum linteo triangulari impone regioni stomachi & præcordiorum: si exsiccetur, denuò cum aceto irroretur & applicetur.

Deinde convenit etiam externè emplastrum de galbano crocatum Mynsichthii, cujus descriptionem videbitis *in armam. chim. sect.* 37. *p.* 511. item 🜄 destillat. anisi gutt. aliquot umbilico aut scrobiculo cordis illitæ, in usu esse solent. Panis etiam calidus linteo obvolutus, ventriculo applicatus, efficax est remedium, imprimis si vino Malvatico vel alio generoso irroratus fuerit, & ita applicetur regioni stomachali. Quidam cum spongia aut pane calido applicant ventriculo fotum humidum, factum ex aceto calido valdè acri, cocto cum castoreo, pipere & sinapi.

Pro varietate autem causarum ad singultum disponentium etiam modò dictis generalibus specialia quædam admiscenda sunt.

Singultus & irritatio si fiat ab humoribus acribus corrosivis ac æruginosis, plus minus effervescentibus, tunc suprà dictis appropriatis in specie addantur absorbentia: qualia crystallus præparata, ebur ustum, vel cornu cervi ustum: item lapilli cancrorum, quia absorbent omnes corrosivos humores: item 🜃⊙aris, sigillata, bolus Armena: item lapilli percarum & carpionum, ♃ absorbens Wedelii, cum opiatis mista. In specie pelliculæ internæ stomachi gallinacei exsiccatæ & pulverisatæ, & in ▽, succo & syrupo portulacæ usurpatæ. Singultum supra dictum ex assumpto acriori, e. g. ol. vitrioli hausto excitatum, Barbette curavit mixtura in praxi præscripta, ad cujus imitationem

℞. ▽ *endiv.*
plantag. aa ℥j.
succi semp. viv. maj. depur. ℥j.

C. C. usti prap. ℨj.
lapill. ♋ *praparat.* ℈j.
🜃 *sigill.* ℨß.
laud. opiat. gr. ij. vel iij.
syr. portulac. ℥j.
M. D. S.

Dämpffend Tränckllein.

Si suspicio adsit veneni assumpti, vel malignitatis in singultu: v. g. in febre maligna, modò dictis appropriatis & alexipharmacis ex 🜃 sigillata addatur 🜄 cordis cervi, cordialis Herculis Saxoniæ, aqua cinnamomi cum vino, & cydoniata, syrupus corticum citri, ℥ analepticus Mindereri, laudanum opiatum vel extractum theriacale, & similia malignitati appropriata; ad imitationem Riverii *Centur. 4. Observat.* 78. Sanè ⊕ ♉atum ad ℨj. est convenientissimum.

Ubi singultus est conjunctus morbis convulsivis aut hystericis, his ipsis per ⊖ia volatilia, castoreum, & opium curatis, simul singultus evanescere solet.

Si singultus est symptoma affectus cujusdam gravioris, ut inflammationis hepatis, febris acutæ, &c. sponte equidem, morbo primario curato, singultus cessat; quia tamen partim molestum, partim mali ominis est symptoma, propterea simul sudorifera, & blanda opiata cum affectui primario appropriatis, jungenda erunt.

Si singultus fit à nimia refrigeratione stomachi, in specie, post nimium æstum ex haustu copioso frigido, optimum consilium est, ut ad imitationem ejus instituatur B. aquæ dulcis, in quo plantæ nervinæ incoctæ sunt, cui insideat æger.

ARTICULUS III.

De
Incubo seu Ephialte.

INter affectus p. n. Inspirationem lædentes pertinet etiam incubus seu ephialtes, qui & ipse reverà est nihil aliud, quàm pectoris affectus, impedita nempe ac difficilis respiratio, in specie sufflaminata inspiratio, dormientibus imprimis ac dorso incumbentibus, cum insomnio quodam ponderis præcordia prementis ac suffocationis imminentis obveniens, cujus occasione vigiles, quia talia delirant somniantes, varia subinde sibi de persona aut re certa superincumbente narrare solent ephialte affecti.

Est nempe complicatus affectus abdominis Incubus, quem ipsi ægri ritè explicare nequeunt: propterea constituitur à quibusdam sedes in stomacho, ab aliis in pectore, ab aliis in capite: symptomata ferè tali ordine se mutuò insequuntur:

I. Læditur respiratio, maximè inspiratio: Hanc

II. Insequitur sensus, aut saltim metus imminentis strangulationis.

III. Est depravata loquela, dum loqui nesciunt incubo affecti, sed gementes, queruli &c. fiunt, aut sonum saltem inconditum, rectiùs boatum, aut saltem sonum gravem proferunt; unde & vocati parum aut nihil respondent, & ferè immobiles jacent.

IV. Adest insignis anxietas præcordiorum: &

V. Denique insomnium supervenit rei aut objecti alicujus, nunc certi nunc incerti, thoracem prementis, & quasi constringentis; Quibus

VI. Accedunt maculæ rubeæ, lividæ, cœrulescentes, artus imprimis pingentes, & manè postmodum apparentes.

VII. Expergefactis, dum omnia cætera evanescunt symptomata, corporis tremor, & non rarò diaphragmatis vibratio celerrima & violenta superest, unà cum totius corporis lassitudine.

CAUSÆ.

Quoad causam & fiendi modum incubi: quæ vulgò proferunt, omnibus nota sunt; scilicet inculant obstructionem meatuum cerebri ac principii spinalis medullæ, à vaporibus crassis ex abdomine eò exhalantibus; unde impedito ∽uum animalium influxu ista symptomata superveniant, obque hanc rationem incubus ad affectus capitis ordinariò refertur: vid. Sennertus *l. 1. Prax. P. 2. c. 29.* Hic tamen in *Paralipom. pag.* 113. hanc sententiam mutavit, & incubum esse affectum respirationis læsæ cum insomnio gravi asseruit; sicut jam suô tempore Fernelius & Platerus insulsissimam hanc veterum opinionem rejecerunt, dicendo: morbum hunc primario ad affectus thoracis & respirationis læsæ; secundariò ad affectus capitis, pertinere. Nempe hi ipsi causam proximam statuerunt humorem crassum melancholicum vel pituitosum circa præcordia hærentem, quo humore quacunque ex causa commota aut turgescente diaphragma & pulmones comprimantur; unde exhalantibus vaporibus vox opprimatur; & denique iisdem cerebrum petentibus ∽ animales conturbentur & misceantur, unde somnium tale sequatur: sed adscensus iste vaporum ex primis viis ad caput usque, & quicquid illis superstruitur, ruinoso utitur fundamento, & facilis est solutionis.

Audiantur modernorum quidam, in specie Schneiderus in libro specialissimo *de Catarrh. cap. de Catarrho nar. pag.* 246. item in Diss. de Epilepsia, & per consequens etiam de incubo, ubi rectè incubum ad convulsionis spe-

species refert, in specie talem, in quo thoracis musculi hominis, somnium capientis, ita afficiantur, ut respiret exinde laboriosus.

Res ut pateat paulò clariùs, ordine procedendum; scilicet causa incubi proxima est omne id, quod liberum thoracis, & in specie reciprocum diaphragmatis motum inferiora versus in somno impedire potest: hoc namque ita primariò quoad respirationis negotium impedito, secundariò etiam reliqui musculi inspirationi inservientes in motu impediuntur; Quicquid ergo primariò libero diaphragmatis motui, secundariò reliquorum musculorum, inferre potest impedimentum, est causa incubi.

Thoracis, ac speciatim reciprocus diaphragmatis motus impeditur, vel quatenus est causa externa & objectum quoddam, diaphragma opprimens, & ejusmodi motui deorsum versus reluctans, & oritur exinde incubus accidentalis & quasi levior; vel læditur diaphragmatis motus vitio nervorum ejusmodi, & musculorum thoracis motui inservientium; id quod fit in incubo habituali, utpote graviori, & qui firmiores egit radices, & ex quadam dispositione interna radicata plus minus, vel sæpiùs vel difficiliùs ægrum efficit.

Incubus accidentalis fit, quando liber diaphragmatis motus saltem impeditur, propter impedimenta in primis viis ac abdomine, motui ejus deorsum resistentia. Hæc inter imprimis est stomachus; qui vel copiosioribus alimentis infarctus; vel materiâ viscidâ aut mucilaginosâ inquinatus; aut flatuum copia, aut potu nimio & cruditatibus distentus. Propterea Hildesheim *in Spicil. de affect. capitis, spicileg.* 4. *p.* 434. inquit: Qui scire cupit, quid sit incubus? is ante somnium comedat castaneas, & superbibat vinum fæculentum. Hinc rarò incubo afficiuntur, qui laudabili utuntur diæta, aut qui sobriam amant cœnam: econtrà ob *ἀδδηφαγίαν* familiaris esse solet.

In habituali verò ac continuo incubo, quatenus habet causam quandam in corpore latentem, ad nervos imprimis respiciendum venit, eos nempe, qui respirationi inserviunt, & imprimis diaphragmatis motui, ob quorum vitium actus respiratorius prohibetur: adeòque ad nervos paris octavi, unde & intercostales progrediuntur, & qui ex cerebello primas radices habent, hîc imprimis respiciendum, ut rectè asserit Willisius *in Anat. Brutorum* P. 2. *cap.* 6. *p.* 246. & notabili observatione fundamentum habitualis incubi in parte capitis postica circa cerebellum confirmat Lovverus *Tract. de corde p.* 157. de quodam nobili: Adeò, ut respectu causæ revera nervorum affectus sit incubus habitualis, isque vel paralyticus, vel convulsivus, i.e. qui vel ex denegato plus minùs spirituum animalium influxu, propter impedimentum quasi obstructionis, & inde hinc musculorum resolutione, vel ex impetuoso nimis spirituum per dictos nervos propter irritationem quandam influxu, & hinc musculorum spasmo, oriatur. Prius Veteres, & adhuc suo modo Willisius loco allegato, ubi cerebellum affectum esse putat, ut Ephialtes quasi lethargus sit cerebelli: item Lovverus loco all. asserunt: Posteriùs verò affirmant moderni: vid. Schneiderus loco allegato: Et ob id à quibusdam, in specie Arabibus, incubus epilepsia nocturna: item epilepsia parva propter convulsiones musculorum thoracis, quæ similiter fiunt in omni insultu epileptico, vocari solet: unde in epilepticis respirationis est difficultas, & spuma apparet circa os; quo nomine vocatur à Roderico à Castro *Tr. de Epil. c. ult.* quia incubus confirmatus in epilepsiam degenerare tandem solet. Timæus **von Gülden-Klee** sanè in casibus *l.* 1. *cas.* 17. refert incubum, cujus historia ferè persuadet, ad mala quasi paralytica eundem esse referendum; nihilominus in epilepsiam tandem lethalem desiit: Econtrà Rhodius *c.* 1. *obs.* 54. refert exempla incubi vigilantibus obvenientis, qui in apoplexiam terminari observatus fuit. Forsan utrumque, utut in variis casibus, nempe tàm paralyticum, quàm convulsivum, in incubo locum habet: sicuti non rarum est, paralysin cum spasmis, & contrà, subinde permutari, ita quidem, ut causa incubi, acidum nempe peccans, lymphæ medio ad cerebellum delatum, nunc irritando nervos respirationi inservientes, ac cordis motui dicatos, affectus spasmodicos; nunc spirituum motum nonnihil sufflaminando leviores affectus paralyticos inducat: hinc etiam cura ejus specialis ferè remediis antiepilepticis perficitur. Revera ergo incubo infestante laborant nervi diaphragmatis, & hinc reliqui musculi thoracis motui inservientes, qui convulsi impediunt motum diaphragmatis dilatatorium, unde necessariò respirationis difficultas supervenit.

Verùm cum idem nervus ex intercostali profectus, musculos thoracis movens, etiam surculum pro motu laryngis subministret, hinc est, quod consequenter à nervi intercostalis irritatione simul etiam convellatur larynx, qui exinde sensum strangulationis, & post modum etiam loquelæ impedimentum, aut saltem sonum inconditum, qualem epileptici aliàs etiam edere solent, subinde gemebundû, efficit; & cùm etiam simul sub respirationis defectu imminuta plus minùs evadat sanguinis

circulatio, ob id ab eodem infarcti pulmones anxietatem insignem præcordiorum inducunt: sicut dum evigilant tales ægri, cor insigniter palpitat, quod testatur motum convulsivum: & cum hæc omnia fiant imprimis in somno, facilè ejus occasione anima rationalis, talium rerum nescia, concipit somnium quasi ponderis, nescio cujus, incumbentis. Notum enim est, quod iis, in quorum vesiculis seminalibus genitura turget, indeque genitalia nonnihil titillat & vellicat, ordinariò accidant somnia ♀ea, quasi rem habeant cum hac vel illa fœmina cum voluptuosa genituræ excretione. Uti ergo turgescentia & eruptio genituræ dat somnia ♀ea; simili ratione motus diaphragmatis & hinc thoracis impeditus dat somnia, & imaginationes compressionis & constrictionis thoracis à re superimposita. Somnium tale vagum applicatur interdum certo cuidam subjecto, unde tali affectu laborantes certum sibi objectum imaginantur: quando enim conqueruntur: **es ligt auff der Brust**; tunc est determinatum, & fit imprimis occasione sanguinis stagnantis in præcordiis: sic nimis premi imaginantur à vetula ingrata, quale exemplum habet Schenkius *p.* 129. *l.* 1. *observat.* de sacrifico, qui putavit, se comprimi à vetula, quam vidit & contrectavit. Hâc ratione Forestus incubo affectus putabat, pectus suum comprimi à cane nigro, unde respirare non potuit, utut fœmina videret esse somnium fallax; uti de se refert *l.* 10. *obs.* 51. Simile ferè exemplum habet Zacutus Lusitanus *l.* 1. *Prax. admir. pag.* 42. quod mediante ☿io per superiora & inferiora curatum fuit. Hinc rectè dicit Vincentius Alsarius à Cruce, idque ex authoritate Galeni, quod Ephialtes sit quædam quasi in somno epilepsia, cum eadem, utut leviora, perpetiantur in incubo dum quiescunt, quæ patiuntur comitiali morbo correpti, cum vigilant: utrobique scilicet ægrè respirant, & vox incondita profertur. Vitium imprimis est in nervis, in specie in nervo intercostali, sive in ejusdem radice aut exortu in cerebro & cerebello, sive in uno alterové ejus plexu, antequàm scilicet surculos thoracem moventes hinc inde distribuit, lacessito in specie à lympha plus minus acri, acida, subtili tamen, unde respirationis symptomata, hinc cætera consequentia. Exemplum incubi ex nervo in exortu affecto allegavi *suprà ex Lovvero de corde.*

Affligit incubus in specie dormientes: nihilominus non mirandum, si in ipsis etiam vigilantibus oriatur; nil enim impedit, quominus & in his diaphragma & reliqui musculi, etiam interdiu convellantur: refert enim Rhodius *l. c.* item Smetius *in Misc. Med. de Incubo p.* 547. observationes incuborum vigilantibus obvenientium. Adeòque formaliter ad affectus nervinos partium respirationi inservientium, nunc paralyticos, nunc convulsivos, referendus incubus; materialiter seu subjectivè magis subjectum constitutionis melancholicæ, ut vocant, affligere solet. Hypochondriacis & scorbuticis imprimis familiaris est incubus, & quidem speciatim inclinantibus ad melancholiam hypochondriacam, sicuti aliàs affectus varii convulsivi frequentes sunt hypochondriacis; unde etiam iisdem facilè talis pectoris potest obvenire convulsiva constrictio. Imò ex hypochondriacis talibus ad scorbutum declinantibus derivandæ videntur maculæ, quæ eorum cutim pingunt; hæ ipsæ enim ut scorbuticis familiares sunt, ita etiam exinde, dum declinante incubi paroxysmo aliquis mador interdum prorumpit, illæ maculæ, **das Alp-Kneipen** / originem habebunt.

Præterea vermes abdominis in pueris inferunt incubum, sicut hi ipsi hostes ad horrendas etiam epilepsias, aut convulsiones, eosdem admodum disponunt: vid. Sennertus *l.* 1. *Prax. P.* 2. *cap.* 29. *p.* 579. Rarum est, Romæ observatum fuisse incubum epidemicum, quod ex Cœlio Aureliano refert Sennertus *l. a.* sicuti mirabilis est affectus, quem recenset Forestus *l.* 10. *obs.* 52. medius inter incubum & epilepsiam, tertiò quoque die rediens, & ita periodum tertianam observans, nodulo ex semine nigro pœoniæ cerevisiæ immisso curatus.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica: patent ex relatione ægri. Possunt etiam hauriri ex concumbente cum ægro. Taliter enim affecti, imprimis noctu profundo somno oppressi, solent fieri anxii & queruli, gementes, raucum & inconditum sonum aut boatum proferentes, jacent immobiles, ita ut neque manum neque pedes moveant, parum aut nihil vocati respondent, & cum impetu, & expergefacti de nimia anxietate cordis & lassitudine conqueruntur, & varia de rebus præcordia prementibus referunt.

PROGNOSIS.

Quod attinet prognosin: Incubus accidentalis ex se & causa externa nil habet in recessu: Habitualis verò subinde prodromus est epilepsiæ, imprimis in junioribus; sicuti in senioribus minatur apoplexiam & melancholiam.

Quod si incubo nocturno jungatur subinde vertigo diurna, prognosis est eò certior, & malum periculosum.

Si incubus, dicit Sennertus, accidit partim dormienti, partim vigilanti, deterior est; quia epilepsiæ propinquior: & rursum deterior, si post excitationem sudor frigidus, tremor

tremor cordis, ſpaſmus, aut ſyncope ſequatur.

C U R A.

Quoad curam in ephialte: ſi eſt accidentalis,

I. Evacuandus eſt ſtomachus & primæ viæ.
II. Ordinetur benè diæta; & ſpeciatim lautior cœna, & ſubitaneus poſt paſtum decubitus vitetur.
III. Propinanda medicamenta volatilia 🜍ſa plus minus antiepileptica ſeu convulſionibus appropriata.

Habitualis ſeu confirmatus incubus ad modum mali hypochondriaci, melancholiæ hypochondriacæ, aliorumve morborum chronicorum, curari debet: nempe per digeſtiva, præſertim ♂alia, hinc per evacuantia, quibus ſubjungantur volatilia ac antiepileptica.

Inter evacuantia primatum obtinent vomitoria antimonialia. Modus adhibendi omnibus eſt notus. Si inferiùs laxare volumus, fiat hoc mediante extracto hellebori nigri, & Mercurio dulcificato in forma pilulari, quæ in epileptico inſultu ſunt expertæ. e. g.

℞. *Extr. helleb. nigri,*
☿ *dulc.* āā gr. xv.
ſcamm. ♀*ati* gr. ij vel iij.
extr. trochiſc. alhand. gr. j.
cum 🜍 *deſtillato ſuccini* f. pilulæ.
D. S.

Haupt- und Magen-Pillen.

Aliàs infuſa etiam ſennata ſunt in uſu; item MP. officinalium de lapide lazuli commendatur à quibusdam. Zacutus Luſitanus *l. 7. Med. Princ. Hiſtor. in Obſervat. cap. 8.* commendat aloën, ut optimum in ephialte confirmata remedium; quæ paſſulis majoribus, quibus exempti ſint acini, indatur ciceris parvi magnitudine: quarum paſſularum nonnullæ cum ℈j. dictæ aloës ſemper duabus horis ante paſtum aſſumptæ, certè dicuntur curare incubum ac vertiginem, modò aliquandiu continuetur, donec ephialtes planè eradicetur. Loco hujus remedii etiam pilulæ aloëphanginæ juxta Zacutum Luſitanum ſimili ratione ad 5. vel 6. uſurpari poſſunt: præſervant non tantùm ebrietatem; ſed etiam aſſumptæ ante cœnam digeſtionem juvant ſine metu inſignioris laxationis: Quod ſi fortiùs laxare debeant, grano uno alterové magiſterii ſcammonii acuari poſſunt. Loco harum pilularum ſubſtitui poſſunt pilulæ ſine cura Cyriaci Weberi, quarum deſcriptionem videbitis *in Pharmac. Auguſt. Claſſ. 6.*

Præmiſſa purgatione ſudorifera volatilia pro univerſo corpore abſtergendo & ſanguine ventilando ſunt maximè proficua. Inter appropriata hîc convenientia præ cæteris palmam refert Pæonia mas, cujus radix, folia, ſemen & flores ſunt frequenti in uſu; ſive radix debito tempore collecta infundatur potui; ſive ejus 🝆 ſive grana ſeminis num. 15. uſurpentur; ſive ex his paretur emulſio; ſive ex floribus fiat R, & aliquandiu continuentur. Huic adjunguntur nonnulla alia in epilepſia uſitata, ut flores ſtœchados, lavendulæ, anthos, &c. à quibusdam ſmaragdus præparata tanquam ſingulare ſpecificum contra ſomnia turbulenta, pavores nocturnos, & contra incubum & in infantibus & adultis inſigniter commendatur. Alii cubitum ituri præſervationis gratiâ ab incubo theriacam cum aqua Pæoniæ aſſumunt; vi enim opiatâ convulſivos ſpaſmos ſiſtit: loco cujus etiam elæoſaccharum roriſmarini, ſuccini, ſalviæ, lavendulæ, cinnamomi, aniſi & ſimilium ſub introitu lecti, præcedente cœnâ parcâ aſſumpta, commendari ſolent.

Aniſum enim appropriatum in incubo remedium eſt; ſemen ſcilicet ejus paulò largiùs ſub introitu lecti prægreſſâ parcâ cœnâ aſſumptum, cum etiam oleum ejus præſtet egregiè in curandis ſomniis truculentis & turbulentis, ſub introitu lecti ad aliquot guttas cum aliis permiſtum & aſſumptum, unde etiam inſomnia turbulenta & pavores nocturnos puerorum idem oleum potenter ſiſtere ſolet: item ∽ carminativus de tribus, vel ∽⊖✱ci aniſatus, à guttis 30. vel 40. veſperi poſt moderatam cœnam ſub introitu lecti: vel

℞. R♀*i* ʒß.
∽⊖✱*ci* ʒij.
M. S.

Reſolvirende Tinctur.

Quod ſi forſan in paroxyſmo Medicus vocaretur, ita ut medio noctis quaſi orthopnœicus ſpiraret æger, vomitorium præſcribatur. Sed ſi hoc jam aliquot dies noctesque ante præſcriptum ſit, aut ſuſpicio ſit magis flatulenta, quàm præcisè humoroſa peccare, præſcribatur clyſma, ſimulque mixtura volatilis aromatica: e. g.

℞. *HB. abſinth.*
hyſſopi āā M j.
fl. chamomill. M. ij.
bacc. laur. ʒj.
⊖♀ʒij.
Coqu. in ſ. q. ▽ *ſimpl.*
Colatura ℥ix. adde
Elect. de hiera c. agar. ℥j.
olei deſtillati terebinth. ʒj.
M. pro Clyſmate: S.

Abführend Clyſtier.

℞. ▽ *Hyſſopi* ℥ij.
menthæ ʒj.
cinnam. ʒß.
∽⊖✱*ci* ʒiß. vel ʒij.
ſyr. nicot. ʒj.
M. D. S.

Haupt- und Magen-Tränklein.

Capiatur cochleatim.

Vel ℞.

Vel ℞. ∇ *Hyssopi* ℥iij.
menth. ʒj.
cinnam. ʒvj.
∾ *asthmat.* ʒj.
oxymel. squillit. ʒß.
M. S.
Resolvirend-Haupt-und Brust-Trancklein.

Quomodo infantes tractandi, videb. in Willisio *de Anima Brutor. pag.* 248.

CAPUT III.

De *Vitiis exspirationis læsæ.*

VItia, quæ expirationem lædunt, sunt imprimis

I. Sternutatio, quando expiratio fit cum impetu & insigni labore.

II. Tussis, quando expiratio fit interruptim & cum sonitu.

Quo etiam faciunt

III. Vocis vitia, quando 🜁 erumpens non legitimam, sed vitiatam vocem profert.

ARTICULUS I.

De *Sternutatione.*

STernutatio est vitium singulare in 🜁is exspiratione contingens, & quidem nihil aliud, quàm motus convulsivus musculorum pectoris exspirationi inservientium, & ita reverà est affectus pectoris, in quo motu convulsivo, post aliquam inspirationis inchoatæ suspensionem, subitò & magnâ, sed mox iterum cessante vi per nares & os 🜁 unâ vice exploditur, unde sonus raucus excitatur. Omnium consensu duo conjuncta sunt in sternutatione, nempe sensus quidam certæ cujusdam molestiæ in naribus, conjunctus cum violenta thoracis compressione.

PARS AFFECTA.

Pars proximè affecta sunt musculi thoracis, ejus constrictioni & exspirationi dicati, speciatim musculi intercostales interni, & abdominis.

Forma sternutationis consistit in motu convulsivo musculorum expirationi dicatorum, & diaphragmatis: id quod patet in specie, dum voluntariò artificiosam ciemus sternutationem, quod necessum est fieri à musculis voluntatis imperio subjectis.

Scilicet percipimus semper simul in sternutatione non solùm cum impetu constringi thoracem; sed etiam diaphragma moveri sursum, simulque subitò abdomen comprimi ab ejus musculis, & hinc à contentorum sursum motu diaphragma intra thoracem cogi, indeque postmodum regionem illius instar cinguli, ubi connectitur costis nothis diaphragma, dolere. Unde & in partu difficili, aut secundinarum retentione, proficua est sternutatio, dum à musculorum abdominis subitanea constrictione exploduntur contenta; sicuti è contrario in herniis intestinalibus eadem nocet.

Causa occasionalis hujus convulsionis est in specie, quicquid valet irritare membranam narium internam superiorem: Nulla enim unquam fit sternutatio, in qua non membrana ista sensilis, nares internas succingens, vellicetur, & quasi in crispationes cieatur: quo facto demum pectus per consensum irritatur & ita convellitur.

Fundamentum hujus consensus est quædam per plexus connexio surculorum quorundam nervorum paris tertii & quarti ad nares productorum, cum pari nervorum vago & intercostali, thoracem moventium: nervulis ergo istis ad nares dimissis, occasione membranæ vellicatæ, spasmo fortiori, adeoque secundum eorum ductum irritatis, & ita spasmo correptis, simili spasmo convelluntur nervi thoracem moventes, & exinde diaphragma aliquandiu propter inspirationem protractiorem deprimitur, sed mox cum impetu & forti motu sursum propellitur: vid. Sylvius *in Anat. Cerebri:* sicuti & cæteri musculi inspirationi inservientes magis tenduntur, sed mox superveniente contrario spasmo nervorum & musculorum, expirationi inservientium, sternutatio supervenit, adeò ut rectè Bartholinus sternutationem levem epilepsiam, nuncupet in *Act. Med. Haffniens. vol.* 2. *p.* 49. Certè, quo sensibilior est ista narium membrana superior, eò propter faciliorem irritationem promptiùs sternutamus: hinc Itali ex crebriori pulveris sternutatorii abusu, & hinc membranæ crebriùs irritatæ, sed à copiosiori lympha affluente minùs sensilis factæ culpâ, minùs sternutare solent, cùm nos Germani ex tantillo eorum pulveris odore crebriùs sternutare soleamus. Interim ultra præviam talem irritationem interdum & convulsi quid esse, & etiam per consensum aliarum partium per consensum vellicando thoracem excitari posse sternutationem: vid. curiosa historia illustrata in *M.A.N.C. ann.* 3. *obs.* 138. *p.* 247. ubi referuntur in ancilla sternutationes 300. in uno paroxysmo, eoque singulis 24. horis periodicè repetente. In his, ubi sunt crebriores & vehementiores sternutationes invitæ, ad nervos convulsos respiciendum. Plura de sternutatione ejusque natura *conf.* Martinus Schockius: Schneiderus *Tr. de Osse cribriformi*, & in specie *de catarrhis* Willisius *in Pathol. Cerebri.*

Irritatio ista membranæ narium intimæ variis fit modis: internè & externè. Externè nunc sunt odores fortes: sic post odorem majo-

majoranæ, roſarum, Baſilici nonnulli ſternutant: acidum in fumo etiam ſternutationem excitat; nunc pulveres in 🜁e volitantes inſpirati; nunc medicamenta paulò acriora naribus inſufflata, ut naſturtium. Quò pertinent omnia ſternutatoria artificialia, à quibus, vellicatâ membranâ narium, ſternutatio promovetur: qualia ſunt, quæ fiunt ex majorana, liliis convallium, radice ellebori albi, euphorbio, foliis nicotianæ, caſtoreo, eſula præparata, & præ cæteris omnibus, quæ fiunt ex vitriolo ad albedinem calcinato. Internè lympha membranas narium aliàs naturaliter humectans, paulò acrior imprimis ſi fuerit, hinc coryzam frequentes ſternutationes præcedunt.

Patet ex his: in omni ſternuatione cerebrum eſſe inſons, non verò concuti, ut vulgò dicunt. Concutitur ſanè caput, ſed ſine cerebri concuſſione. Patet etiam, quod ea, quæ ſternutatione ejiciuntur foràs, primario ſint ex faucibus & naribus, ſecundariò ex pectore, aſpera arteria, & pulmonum bronchiis, ex naribus & faucibus quidem, quando membranæ pituitariæ à Schneidero de Catarrhis primitus deſcriptæ, continuò talem plorant lympham, quæ oritur ex glandulis poſt dictas membranas conſitis: Quæ lympha, ubi fuerit copioſior, aut etiam ſpiſſior, quod fit ab 🜁e inſpirato, cum impetu per laryngem erumpens obſtacula iſta moleſta & humores ibidem hærentes removet & ejicit. Quod ſi quid hæret in bronchiis aſperæ arteriæ, aut larynge, illud ſimul ſternutatione expellitur. Hinc in morbis pulmonum, pleuritide & peripnevmonia ſternutatio mala eſt, autore Hippocrate: ad pituitam verò in bronchiis pulmonum contentam, potenter expellendam, quæ tuſſi rejici non poterat, ſternutamentum conferre, docet Galenus: videatur Riverius, ubi de Sternutatione. Unde etiam ſternutatoria, quæ ex narium confiniis hos humores ſeroſos, plus minus viſcidos propriè emulgent, nihil ex capite emungunt, nec cerebrum purgant, ſed tantùm ex membranis narium, præſertim pituitaria ſuperiore, ſubſtratisque glandulis, hauriunt: ſimili ratione atque apophlegmatiſmi nihil omninò ex capite, ſed immediatè ex glandulis palatinis ſublingualib⁹ & maxillaribus; mediatè vero ex maſſa ſanguinea, emulgent & hauriunt. Interdum mucus firmiter impactus in ſtomacho, etiam ſternutationem excitavit.

Fit interdum, ut coitus etiam ſternutationem promoveat: vid. Bartholinus *Centuria* 5. *Hiſtoria* 99. Quò etiam pertinet Amatus Luſitanus, qui dicit: quod quidam, qui à Venere aliquamdiu abſtinuerit, adſpectâ pulchrâ muliere, *fortiter* ſternutarit; cujus ſternutationis optimum medicamentum ſit coitus: Vid. *Centur.* 4. *Obſ. Cur.* 3. *in Scholio*: item inſpectio ⊙is ſternutationem excitare, vid. Mayovv *Tr. de* ⊖*e*, *nitro*, &c.

Patet ex dictis etiam, ſternutationem eſſe motum quendam ſingultui contrarium: nam in ſingultu cum impetu inſpiramus, ſeu diaphragma convellitur deorſum; ſicut in ſternutatione cum impetu exſpiramus, & diaphragma convellitur ſurſum. Porrò in ſingultu fit ſonus clarus & ingratus propter apertum laryngem; in ſternutatione fit ſonus raucus & ſtridulus propter occluſum nonnihil laryngem, & propter impedimentum narium.

DIAGNOSIS.

Signa diagnoſtica per ſe patent.

PROGNOSIS.

Quod attinet ſigna prognoſtica: ſternutatio à cauſa externa, niſi crebrior ſit, non [illegible] eſt.

Copioſior, frequentior, violentior, ſine cauſa manifeſta crebro repetens, eſt mala, & interdum lethalis, utut leve videatur malum; graves enim nervoſi ſyſtematis affectus epilepticos, aut convulſivos, aut in ætate grandæva apoplecticos & paralyticos, portendit: conf. Horſtius *in Obſ. p.* 290. ubi habet ſternutationem admodum dubiam in puella, quod confirmat Hildanus *Cent.* 4. *Obſerv.* 12. de ſternutatione lethali in puerpera obſervata, quæ, cum aliquoties ſternutaſſet, exſpiravit.

Interdum ex ſuppreſſa ſternutatione per artem oborta eſt epilepſia.

Ulteriùs ſternutatio nociva eſt oculis: ſic enim ex ſternutatione nimia cœcitatem nonnunquam obortam refert Hildanus *Centuria* 1. *Obſerv.* 24. uti etiam Rolfinccius *in Diſſ. Anatom. pag.* 1254. Ob id cauti ſimus in oculorum affectibus cum ſternutatoriis, ne cœcos reddamus eos, quibus debemus viſum conſervare. Potius ergo errhina in oculorum affectibus & epilepſia conveniunt, in quibus etiam ſunt optima; minus ſternutatoria: Conf. Bartholini *Act. Med. Haffnienſ. Vol.* 2. *p.* 243. 248. 251. *&* 303.

Poſtmodum ſternutatio in mulieribus per accidens aliquid habet in receſſu: nempe promovet menſes, partum difficilem, molam, fortiter totum abdomen commovendo, & fortiter univerſum ferè nervorum ſyſtema concutiendo; quando enim ita concutitur abdomen, inſigniter ſanguis circa uterum ſtagnans promovetur & commovetur: Vel factâ tali concuſſione motus & vibratus uterus, ſponte ejaculat fœtum. De menſibus vid. Hildanus *Cent.* 3. *Obſ.* 51. De partu verò, uti etiam de ſtrangulatu uteri, audiendus eſt Hippocrates *Section.* 5. *Aphoriſm.* 35. Vid. *M. A. N. C. Ann.* 3. *Obſ.* 138.

In nimium autem fluentibus mensibus & in gravidis periculosa est fortis sternutatio.

Denique sternutatio post usurpata sternutatoria fortia non succedens, malum signum est, speciatim si hoc fiat in apoplexia aut epilepsia, & similibus affectibus; signum enim est, totam vim animalem esse prostratam.

CURA.

Quod attinet curam: hæc consistit in eo, ut narium vellicatio, & hinc ortus impetuosus spirituum motus, & sic nata thoracis convulsio, tollantur. Removenda ergo in Sternutatione est

I. Causa membranam narium vellicans;

II. Sensus irritationis obtundendus.

Unde odor opii aliorumque narcoticorum, vel laudanum opiatum ipsum assumptum, est optimum ad sternutationes nimias. Exemplum habet Zacutus Lusitanus, item 🜕 rosaceum opio impraegnatum interioribus naribus illinendum. Ocymum commendat Amatus Lusitanus, ut & ejus succum. Tandem semen fœniculi & anisi aceto infusa naribus pro odoratu admoveantur. Lac tepidum, vel cum ▽ suaveolente temperatum, etiam pro naribus eluendis injectum, est optimum; præsertim si stimulatio ab occasione externa, inspirato sc. acriori sternutatorio, fuerit excitata: vid. Horstius *l.* 5. *obs.* 51. item Forestus item Bartholini *Acta Med. Haffniens. vol.* 2. *p.* 166. loco lactis tepidi cremor lactis & mucilago seminis cydoniorum vel psyllii cum aqua nymphææ extracta, naribus injecta conducit.

Plura de Sternutatione nimia videb. in Amato Lusitano *cent.* 4. *cur.* 4. Horstius *in obs. loco citato*, & in specie *M. A. N. C.* supra allegata.

ARTICULUS II.

De *Vitiis Vocis.*

Ad exspirationis vitia & vocum præternaturalia pertinent errata, cùm vox propriè formetur sub 🜁e exspirato. Talia sunt, quando vel deficit vox in aphonia; vel vitiatur in specie in raucedine.

MEMBRUM I.

De *Aphonia.*

Deficit vox vel vitio thoracis, vel vitio laryngis: thoracis vitio deficit, quando 🜁 non convenienter exspiratur, uti fit in apoplexia graviore, aut tali thoracis convulsione, ubi inspiratio & exspiratio impeditur, ut subindè fit, e. g. in affectibus hystericis & aliis convulsionibus. Vitio laryngis, non modificantis 🜁em sub elisione, vel propter ejus rimulam, vel propter musculorum ac nervorum moventium causam. Rimulæ adest vitium, quando à tumoribus vicinis impeditur plus minus ejusdem apertio: item quando epiglottis facta est ossea, vel quando ab assumptis adstringentibus angustatur penitus & constringitur rimula laryngis, de quo vid. Barbette *Anatom. Pract. libr.* 1. *c.* 4. Vox deficiens musculorum & nervorum vitio in specie dicitur aphonia, quæ nil aliud est, quàm obmutescentia ex vitio laryngis: si enim vitio linguæ fiat, dicitur loquela amissa, & linguæ tunc motus deficit, aut alia ejus vitia suis signis se exhibent, quæ in aphonia secus se habent, in qua nullum linguæ vitium, præsertim quoad motum, observari solet. Aphonia dicitur aliàs anaphthia, quæ Hippocrati sunt distincta à modernis verò confunduntur: Aphoni enim Hippocrati idem ac apoplectici, cum aphonias nomine intelligat illos, qui ne motum quidem ullum proæreticum seu voluntarium retinent: Anaphthos verò eos, quibus vitio laryngis vox cessat aut deficit: Vid. Gorræus *in definition. Medic. p.* 27. *&* 51.

CAUSA.

Aphonia ista, prout communiter accipitur, fit ex vitio nervorum & musculorum, quando hi nunc paralysi seu resolutione, nunc spasmo laborant. Quoad vitium paralyticum: Aphonia fit frequentissimè à paralysi musculorum laryngis; ita ut totus larynx sit apertus, & ita deficiente 🜁is in larynge strictura, nullus possit formari sonus; sive larynx vitio proprio, sive vitio nervorum recurrentium ad eas distributorum accidat. Nam in canibus dissectis, vellicatis illis nervis, aphonia in promptu est: sic videmus non rarò aphonos fieri, qui magna raucedine laborant: Id quod fit probabiliter à nimia humiditate & consequenter resolutione musculorum laryngis. Manifestum hujus rei exemplum est, quod refert Tulpius *l.* 1. *obs. p.* 78. Hinc etiam tardior loquela ob abundans phlegma, qui anno 12. demum loqui cœpit, teste Amato Lusitano *centur.* 6. *curat.* 5. Pertinet huc etiam crapula, subinde aphoniam inferens paralyticam: Vid. Hœchstetterus *decad.* 3. *cas.* 9. Quo etiam facit aphonia ex casu ab alto, & inde contracto vitio nervorum paralytico: Poterius *c.* 2. *cap.* 11. & jam olim notata observatio Galeni, quæ vid. in Sennerto *libr.* 2. *praxi pag.* 254. sic ex terrore nervorum vitio facta aphona, per apoplectica restituta, vid. in Bartholini *Act. Med. Haffniens. vol.* 3. *obs.* 101. *p.* 193. Curiosa etiam est aphonia paralytica, ex globulo plumbeo per vomitum moto, indeque recurrentes nervos premente, de quo

de quo vid. Deodatus *in Valetudin. pag.* 97. Ut taceam nervos recurrentes quovis infortunio abscissos vel resectos: conferatur Sennertus *lib.* 2. *Prax. Part.* 3. *c.* 4. *p.* 355. Tempore hyemali observavi aliam aphoniam in virgine, quæ cubans noctu in hypocausto, ac suaviter dormiens, ob extinctam lampadem ex oleo non adeò puro constructam, & hujus fumo tetro successivè inspirato, altero mane surgens, cœtera sanissima, aphona erat. Videbatur subesse vitium quasi paralyticum laryngis ejusque musculorum, ex isto fumo inspirato læsorum, quo hiante, non potuit formare vocem. Curabatur per electuarium ex scordio pulverisato, cum melle excepto, crebriùs assumpto & deglutito. Atque hæ aphoniæ ad constitutionem nervorum & musculorum paralyticam pertinent, si in paroxysmo apoplectico accedant, & hoc cessante, etiam aliquandiu affligant, sive sine eo, aliis functionibus omnibus salvis, ægros subinde prehendant.

Quoad alterum aphoniæ fiendi modum: hunc ex contrario vitio, v. g. convulsione musculorum & nervorum laryngis, fieri insinuavi; tum enim constricta rimula similiter nullam potest edere vocem.

Observatur crebrò talis in graviori paroxysmo hysterico, in quo aphonæ jacent ægræ, pariter ac epileptici; convulsionibus enim sæpiùs aphoniæ superveniunt. Speciatim videatur hîc epileptica aphona per venæ sectionem curata, in Hoechstedtero *Decad.* 4. *Cas.* 1. & conf. casus parallelus, nempe *Cas.* 2. & 4. Item ex vermibus in ventriculo & intestinis subinde obmutescentia observatur, teste Foresto *l.* 21. *obs.* 28. *in scholio*, & *l.* 14. *obs.* 33. *in schol.* Noti nempe varii spasmodici affectus sunt, occasione vermium obvenientes. Pertinere etiam huc videtur curiosa observatio in Bartholini *actis med. Hafniens. volum.* 1. *obs.* 86. *pag.* 170. Nam ex constrictionis sensu in loco affecto spasmum nervi recurrentis adfuisse probabiliter concludi potest. Forsan & huc pertinet aphonia ista mirabilis *M. A. N. C. Ann.* 3. *obs.* 121. *pag.* 193. sponte sua ex improviso affligens, sponte suâ denuo cessans ac recidivans: nempe vix paralyticum, sed potiùs convulsivum quid subesse videtur. Forsan etiam huc pertinet aphonia, suborta ex retenta gonorrhœa virulenta, Fonticulis in inguine apertis curata, apud Zacutum Lusitanum *libr.* 1. *prax. admir. observ.* 97. nempe acre virus ☿eum facilè nervos recurrentes vel musculos laryngis irritando ex spasmo aphoniam inferre potuit. Res dubia quidem est: an aphonia in febribus interdum superveniens paralyticum potiùs an convulsivum vitium sit? Interim tamen, quantum colligere valeo, ad convulsiva vitia potiùs referrem: Nam & quæ in variolis non rarò observantur aphoniæ, (vid. Hildanus *centur.* 6. *observat.* 14.) ex convulsione potiùs esse videntur, cùm convulsiva pathemata non rarò in illis observentur; dum scilicet acre variolarum venenum nervos recurrentes irritando, ad spasmos illos cogit: sicut tussim, raucedinem, ac his affinia, asperæ arteriæ ac laryngis mala eadem inferunt. Sed præter paralysin ac convulsionem etiam subitanea spirituum perturbatio ad aphoniam disponere valet: sicuti videmus, quosdam nimio terrore perculsos planè quasi obmutescere. Pertinet huc mirabile exemplum ἀφωνίας ex visis cancris in *M. A. N. C. Ann.* 2. *observat.* 145. *p.* 229. & *anno* 3. *observat.* 187. *pag.* 348. Præ quo longè curiosior est subitanea ista aphonia cum perfecta in toto corpore ἀναισθησία, omnibus cœteris, tàm vitalibus quàm animalibus functionibus salvis in *M. A. N. C. anno* 3. *observat.* 251. *pag.* 454. quæ omnia tamen beneficio venarum raninarum sectionis breviter evanuerunt.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin apoplexiæ juncta aphonia, difficilius curatur, ac interdum diuturna esse solet.

Quæ cum singultu fiunt aphoniæ, pessimæ sunt, autore Hippocrate.

Balbi profluvio alvi maximè corripiuntur, teste Hippocrate *sect.* 6. *aph.* 32. & hoc ipso ferè sanantur.

Aphoniæ per se & solitariæ, modò ritè tractentur ægri, successivè curabiles sunt; quæ verò fiunt sub cursu febrium malignarum, pessimæ notæ signum solent esse.

CURA.

In cura ad primarium morbum, cujus symptoma est aphonia, aut saltem ad ejus causam antecedentem, respiciendum, ut his remotis facilior prædicti symptomatis fiat curatio. Pro quo curando ad laryngem & ejus musculos ac nervos recurrentes imprimis respiciendum, tàm eorundem paralysin undecunque natam, quàm spasmum ex nimia irritatione linguæ removendo: internè per volatilia aromatica & nervina, aliàs cephalica dicta, e. g. ∽ ⊖✱ci cum essentia castorei & ℴ̊eo succini mistum & destillatum, liquorem C. C. succinatum, &c. subindè sudorem simul provocando, & etiam ptyalismum masticatoriis promovendo. Imò in contumaciori malo, præsertim paralytico, diæta sudorifera ex lignorum decoctis instituenda venit. Hinc externè sacculi ex nervinis aromaticis, ∽u vini irroratis, exterius collo applicandi; vel ∽ apoplectici cum ∽u lumbricorum vel formicarum eodem in loco calidè cum linteis multiplicatis applicandi, aut olea destillata nervina succini, laven-

lavendulæ, rutæ, juniperi cum theriaca permista, aut cum balsamo Peruviano subacta, ibidem frequentiùs illinenda, aut etiam essentia castorei, vel solitaria, vel istis sociata, sedulò admovenda; oleum imprimis spicæ linguæ illitum in loquela amissa egregiè convenit; internè etiam cum ▽. Vel

℞. *HB.salv.*
anthos ãã Mj.
sem.erucæ
sinapi ãã ℥j.
Coq. in s. q. ▽ *simpl.* in vase clauso:
Colaturæ ℔j. adde
Cerasor. nigr. ℥vj.
⊖✱*ci* ʒj.
Mellis anthos. ʒj.

Misc. pro gargarismate in aphonia, laryngis affectu post paroxysmum apoplecticum. S.
Mund- und Gurgel-Wasser.
Internè ▽, cui flores lavendulæ infusi, cochleatim propinandus. Pro quorum omnium meliori successu, ubi circumstantiæ aliæ permiserint, & venæ sectio sub lingva interdum institui potest. Vid. M. A. N. C. *ann.* 3. *Obs.* 251. & Wedelius *disput. de vena sectione cap.* 1. *pag.* 7.

MEMBRUM II.

De

Raucedine.

EX minoribus causis fit vox nonnihil imminuta seu depravata, quando nempe diversimodè & non naturali modo sonat vox, quod fit variis modis. Præsuppono nempe hîc notitiam ac constitutionem fistulæ pnevmaticæ, ejusque capitis laryngis, ut & musculorum laryngis, ceu vocem formantis, h. e. Vocales, qui sunt sonus ex larynge simpliciter emissus, & oris certa amplitudine, majore vel minore, absque nova allisione variatus; sicut, dum partes oris, speciatim lingua, vocem variâ allisione & inflexione modificant, consonantes fiunt, & consequenter propriè sic dicta loquela seu vox articulata efformatur. Jam ergo uti notum est, quod per fistulam pnevmaticã in longitudine & latitudine, humiditate & siccitate, &c. aliis qualitatib⁹ & circumstantiis prout variat, varius formetur etiã sonus, nunc gravis, nunc suavis, nunc clarus, nunc stridulus, nunc raucus; ita simili ratione cum nostra fistula pnevmatica seu aspera arteria & larynge comparatum est, similibus ex causis vocem variante; dum nunc est ampla, nunc angusta, nunc est sicca, nunc humida, nunc alio modo vitiata, varios etiam ac varias voces per exspirationem profert: speciatim quando est sicca & arida, profert vocem claram, ac sonum, quem speciatim in febribus acutis ardentibus vocamus clangosum: Ubi verò larynx & aspera arteria est nimis humida, tunc fit vox rauca, fit eadem simul obscura & quasi interrupta, quando non tantùm humida, sed etiam mucilagine crassa inviscata est aspera arteria. Cum ergo aliæ vocis depravationes vix cadant sub Medici curam, imprimis agam de raucedine.

Redditur vox rauca, quando 🜁 exspiratur per asperã arteriam & laryngem, nimis humidas ac nimis madefactas, unde sæpè in diuturna loquela vox raucescit: quia quo plus loquimur, uti copiosior lympha emulgetur saliva in os; ita propter motum laryngis copiosior lympha emulgetur istâ occasione in laryngem, unde hæc uberior effusa tandem raucedinem infert.

PARS AFFECTA.

Pars affecta in Raucedine est aspera arteria, ejusque larynx; larynx enim primario format vocem.

CAUSÆ.

Causa raucedinis proxima interna est in specie nimia effusio lymphæ tenuis & moderatæ glutinosæ, quæ per asperam arteriam transsudat, eamque cum larynge aliàs naturaliter humectat & imbuit, ut partim ab 🜁e inspirato, vel inclementiore, vel variis effluviis permisto, defendat, partim ut, ubique eandem planam reddendo, voci formandæ aptiorem reddat, & oritur hæc ipsa ex glandulis juxta annulos laryngis sitis: de quibus præter Bartholinum in epistol. vid. Schraderus *in obs. pag.* 199. quibus addatur membrana glandulosa interiùs cingens asperam arteriam: de quo Willisius *in pharmac. rational. part.* 2. *p.* 11. Quod si lympha hæc majori copiâ eo suffundatur, & nimis humectet asperam arteriam & laryngem, hoc modo omnis raucedo oritur, ut in aliis instrumentis pnevmaticis fistulæ humectatæ dant raucum sonum.

Observanda est differentia raucedinis, vel recentis vel inveteratæ: Illa à lympha simpliciter tenui, nunc mitiori, nunc acriori, nimis saltem humectante: Hæc à crassiore, mucosa, tegmine aquoso obducente interiùs bronchum nascitur.

Causa remota excitans habet convenientiam cum tussi: nempe est irritatio laryngis, cujus occasione copiosior lymphæ contingit effusio, sive fiat irritatio à causa externa; sive interna.

Quoad externam: raucedo subinde solet oriri occasione 🜁is inclementioris inspirati, fumi 🜂is accensi & spirituum acidorum inspiratorum, aut effluviorum acrium 🜁i per-

permistorum; unde etiam subinde tussim nunc præcedere nunc comitari solet raucedo. His & suo modo diuturnior sermo aut loquela vel vociferatio intensior, aut cachinnus diuturnior & vehementior addi possunt: quia quo plus loquimur, eò copiosior emulgetur saliva per vasa salivalia & per glandulas, ratione motus linguæ: parili ratione per motum laryngis asperæ arteriæ copiosior lympha provocatur, quæ dat raucedinem: Item facit huc potus nimius maximè acidulatus; Potus vini raucos quosdam facit, quatenus successivè fauces irritat, etiam consequenter ad laryngem effunditur lympha, unde raucedo.

Internè ad raucedinem disponit seu irritat laryngem affectus catarrhalis, lympha acrior, salsior, aut acidior, quacunque occasione vel vitiata, vel ad asperam arteriam delata; quæ titillando & irritando uberiorem lymphæ effusionem, & ita raucedinem concitat. Talis autem raucedo vulgo catarrho tribuitur, & propriè bronchus dicitur, qui nullatenus à capite destillare putandus est, quoad vulgatam opinionem, sed ex propriis laryngis & asperæ arteriæ glandulis effunditur, & frequentissimè à causis externis provocatur. Interdum tamen etiam ex vitio interno oritur. Facit huc excoriatio partium asperæ arteriæ internarum ex lympha simili acri: id quod in lue Venerea obtinet, quæ sæpiùs gravem & diuturnam raucedinem infert. Multum confert constitutio narium & faucium ad raucedinem: coryzantes etiam emittunt vocem raucedine præditam nonnihil: sicuti scorbutici ob acrius serum facilè raucescunt. Tussis crebrior, præsertim in qua acrior plus minùs materia ejicitur, irritando laryngem, & hinc copiosioris lymphæ instillationem provocando, ad raucedinem disponit; hinc phthisici, item empyematici, non rarò raucescere solent. Omnes hæ causæ moderatæ aut quæ facilè corrigibiles sunt, levem inferunt raucedinem.

Quod si verò gravior & contumacior raucedo fuerit, ita, ut vel copiosior lympha continuo effusa tandem spissescat, uti fieri potest tempore hyberno, vel alio modo vitietur, & in mucum degeneret; vel occasione irritationis laryngis & uberioris lymphæ effusionis tandem successivè læsa aspera arteria & larynx simul suum nutrimentum proprium, sub assimilatione alienatum, profundant, istudque in cavam asperæ arteriæ deponant, malum gravius longè & periculosius redditur, & hinc subinde mucosa spissa oris expectoratione ægri reddere solent; hinc apud Practicos prior raucedo à sero tenui & acri, posterior verò à materia pituitosa, oriri dicitur. Unde & imprimis in inveterata tali raucedine, aut in diuturniori malo, ad pulmones vel maximè respiciendum erit, cùm talis occultam vomicam pulmonum insequitur, ut rectè observatum fuit in Bartholini *Act. Med. Haffniens. vol. 2. p.* 295.

Reliqua vocis vitia, ut sunt vox tremula, intercepta, &c. videantur in Sennerto *lib. 2. Prax. cap. de vitiis vocum.*

PROGNOSIS.

In prognosi: Raucedo à causis externis nihil mali innuit; inveterata verò, aut quæ à causis internis læsionem insignem asperæ arteriæ conjunctam habet, in specie in senioribus, aut quæ per annum & diutiùs continuatur, vix sanatur; recidivat enim levi, & tussim chronicam aut periculum phthiseos infert; sicut & bronchi & coryzæ in valdè senibus coctionem non admittunt; vid. Hippocrates *sect. 2. aph.* 40.

Phthisi autem raucedo conjuncta eandem exasperare solet; quæ enim ob suppurationem phthiseos & peripneumoniam fit, ferè sub mortem futuram fieri solet.

CURA.

In cura attendendum ante omnia, ut causa remota, irritans asperam arteriam & hinc propinqua, removeatur, sic spontè cessat; unde, quoad proximam, observandum imprimis: an raucedo ab externa vellicante fauces vel interna causa inducatur? deinde, an lympha humectans mitior; an verò acrior fuerit? id quod juncta tussis ostendit; Item an recens vel inveterata sit? hoc est, an simpliciter à lympha tenui acri & copiosiore nimis, humectante asperam arteriam; an verò simul à muco crassiore & viscidiore, ex degeneratione alimenti oriundo, & laryngem incrustante oriatur; id quod partim ex sensu majoris vel minoris titillationis, partim ex excretis per os, quæ screatu vel tussi rejiciuntur, manifestum est.

Recens igitur raucedo à causa externa enata, hâc remotâ per opiata, lenientia, temperantia, irritationem & hinc lymphæ effusionem sistendo; à causa verò interna, à lympha copiosa per sudorifera catarrhalia ex ⊖ e volatili succini, quælibet corporis contenta atque etiam lympham mundificantia & ordinarium motum ejus promoventia; & hinc per temperantia & opiata, acrimoniam lymphæ demulcentia tollitur, quæ maturè maritentur sudoriferis; sic enim magis tuta est; præmissis, si opus fuerit, purgantibus talibus, quæ sub seri forma evacuare solent, qualia in specie sunt gummi guttæ, radix jalappæ, cortex radicis esulæ, elaterium, ebulus & sambucus: de quibus infrà, ubi de vitiis glandularum. Inveterata verò raucedo per incidentia, & hinc expectorantia, opti-

optimè levatur. Raucedo si sit à lympha tenui & à causa externa, fauces vellicante, parum vel nihil per os excerpitur: si verò sit inveterata, ubi mucus copiosus incrustat laryngem materia crassa viscida plus minus copiosè per screatum & tussim expectoratur: pro quo scopo interdum vomitus etiam necessarius est. Quodsi altiores in corpore radices habeat malum, v.g. luem ♀ream, scorbutum, vomicam pulmonum, &c. ad hæc primaria cura dirigenda, simul tamen symptomati, scil. raucedini, succurrendum.

In raucedine ergo recenti à lympha nimis acri, tenui & copiosa, conveniunt temperantia, incrassantia aliàs dicta, quæ acrimoniam lymphæ leniunt, & fauces plus minus lubricant: item opiata & similia præsertim papaverina: unde syrupus de papavere, diacodium Montani cum baculo liquiritiæ usurpatus, essentia opii, theriaca, &c. conveniunt. Inter temperantia convenit admodum glycyrrhiza ejusque syrupus, & alia medicamenta ex ea, syrupus violarum, de jujubis, quem Rulandus & Dodonæus valdè commendant; oleum sacchari, tàm simplex quàm compositum; mucilago radicis altheæ cum saccharo, juscula avenacea cum passulis: sic diacodii Montani, item scabiosæ syrupus, vel misti, vel cum rob passularum subacti, cum baculo liquiritiæ assumpti, omnibus Loh incrassantibus & expectorantibus præstant: Vel

℞. *Syr. papav. alb.* ℥vj.
violar.
glycyrrhiz.
de jujub. aa. ℥ß.
rob. moror. ʒiij.
M. D. S.

Safft gegen die Heyserkeit.

Capiatur successivè lambendo cum glycyrrhiza.

Vel ℞. *Syr. diacod. Mont.* ʒvj.
mell. vel *rob. passul.* ʒij.
extr. liquirit. ʒj.
diluantur cum pauco ▽ *æ scabiosæ.*
M. D. S.

Safft zum Halse.

Balsamum sulphuris anisatum aut terebinthinatum, vel solum vel cum saccharo in formam pulveris subactum, est quoque expertum in lympha copiosiore, etiam viscidiore; cumque hoc raucedinem, quæ ad aliquot annos duraverat, curavit Riverius: item flores 🜍is in ovo sorbili assumpti, temperando lympham catarrhalem & præservando partes pneumonicas ab erosione vel excoratione. Borellus *Cent.* 4. *obs.* 47. conclamatum haustu fumi florum 🜍is, cum salviæ foliis per os excepti, restituit: parem experientiam sequenti *obs.* 29. habet. Si quid aliud, sperma ceti expertum est à ℈j. ad ʒß. vel ʒj. aliquot vicibus assumptum. Item rapæ earumque decocta cum saccharo simplici vel candisato meritò commendatur à Timæo *in Consil. l.* 2. *Cons.* 12. *p.* 100. perquam egregium est temperativum, ac quælibet ex rapis dulcibus, sive recentibus sive siccis parata remedia. Passulæ itidem elegantes sunt ad raucedinem, tàm majores quàm in specie minores; unde rob passularum est egregium: item decoctum passularum cum aniso non contemnendum est in raucedine incipiente remedium; quo etiam spectat decoctum Simonis Pauli *in Quadrip. Botan. p.* 44. Joël confirmat, myrrham in ore detentam raucedinem tollere; vel

℞. *succi liquirit.* ʒij.
myrrhæ ʒj.
tragac. ℈j.
sacch. penid. vel *Canar.* ℥ij.
cum ▽ *rosar.* f. *Morsuli* in ore tenendi, & successivè deglutiendi: S.

Mund- und Halß-Morsellen.

Vel ℞. *Spec. dia-ireos simpl.* ʒiß.
tragac. ʒj.
fl. 🜍*is* ℈ij.
extr. croci, gr. vj.
c. s. q. *sacch. in emuls. papav. sol.* F. *Rotulæ*, successivè deglutiendæ. S.

Halß- und Mund-Küchlein.

In raucedine verò inveterata, aut ubi jam mucus viscidus vel lympha crassa peccat, tunc incidentia, resolventia & expectorantia primatum obtinent. Præ cæteris convenit syrupus de erysimo Lobelii, aliàs κατ' ἐξοχὴν syrupus contra raucedinem appellatus, mediante quo raucedinem desperatam se curasse asserit Lindanus & Schulzius *in M. A. N. C. ann.* 3. *obs.* 153. *p.* 275. vid. in specie Sennertus *l.* 2. *Prax. P.* 3. *c.* 3. *p.* 360. Syrupi hujus loco conveniunt passulæ minores aut earundem pulpa, cum semine erysimi contuso probè subacta: Electuarium quoque ex melle, scordio & foliis salviæ; item radice helenii, pulverisatis & ad consistentiam electuarii spissioris subactis, itidem fit commendatum, quod sub dosi castaneæ magnitudinis aliquoties in die assumptum mucum dissolvit, & expectorationem promovet. Syrupus de prassio seu de marrubio, uti & oxymel squilliticum, etiam est egregium:

Vel ℞. ▽ *Hyssopi,*
scabios. ā ℥j.
asthmat. ʒvj.
oxym. squillit. ℥ß.
syr. de erys. Lobel. ℥j.
🜍 *destillat. anisi*, gut. vj.
M. f. Potio: S.

Zertheilender Safft zur Heiserkeit.

Egregium etiam est balsamum sulphuris, vel terebinthinatum, vel anisatum, vel juniperinum, ad aliquot guttas in vehiculo calido, vel suprà dicto modo usurpatus, nisi

rau-

Raucedo ad aliquot annos duraverit: curat simul excoriationem, aut incipientem plus minus exulcerationem partium pneumonicarum. Item radix ari acris imprimis commendatur ab Horstio, propinando nempe pulverem ejus cum ana sacchari simplicis vel candisati cum vitello ovi permistum; vel cum syrupo violarum aut papaverino aut alio in electuarium redactum; uti etiam pulvis pectoralis Ludovici, & ~⊖✱ci anisatus, &c. Brassica denique seu caulis (unde & loh de caulibus) & in specie ejus succus, vel solus succus nonnihil inspissatus, & cum melle mistus, admodum ad raucedinem extollitur: vid. in specie Codronchius *Tr. de Vitiis vocis & respirationis.* Riolanus commendat cubebas, quæ sensim sunt degluticndæ aut cum aqua vel decocto mellis propinandæ.

Contra raucedinem subitò ex fumo tabaci inspirato enatam præmisso nonnil violarum syrupo ipse ferè aphonus curatus fuit:

℞. ∇ *Scabiosæ* ℥iij.
asthmat. ℥vj.
~⊖✱*ci anis.* ʒjß.
syr. de hyssopo,
erys. Lobel. ā ℥vj.
M. f. Potio: S.
Tränckl ein gegen die Heiserkeit.

Capiebat cochleatim.

Præ cæteris Codronchius loco allegato duo habet remedia ipsi frequenti usu in raucedine experta, & quæ etiam D. Michaëlis tanquam probata sæpiùs commendavit: recensentur à Sennerto *l. 2. p.* 359. *&* 361. & Gabelchovero *C. 1. cur.* 74. qui videantur.

Vel ℞. ∇ *Hyssopi* ℥iß.
asthmat. Rud. ℥j.
syr. de Erys. Lob. ℥iij.
M. D. S.
Safft wider die Heiserkeit.

Venæ sectio vitanda: diuturnam enim & incurabilem ferè raucedinem reddit: vid. M. A. N. C. *ann. 9. obs.* 57.

ARTICULUS III.
De
Tussi.

JUxta raucedinem etiam sub expiratione contingit affectus frequens admodum & satis communis, qui vocatur tussis. Opus quidem naturæ, h. e. insolentia actionis, excitata propter materiam morbificam, i. e. actio extraordinaria, quæ non fit, nisi adsit materia naturam irritans, adeoque est bonum signum malæ causæ. Est autem tussis motus convulsivus expiratorius thoracis, in quo non unâ, sed pluribus simul ac interruptis vicibus, fit aëris interdum & contentorum in aspera arteria vicinisque locis per os expulsio, cum violenta admodum corporis concussione. Omnis nempe tussis fit, dum musculi thoracem stringentes & aërem sic expellentes non blando ac naturali modo subsidentes, sed potiùs violenter simul & confestim, utut interruptis vicibus, contrahuntur, & quodammodo convelluntur, ita ut rectè à quibusdam tussis referatur ad motus convulsivos exspiratorios thoracis, non autem ad veras convulsiones. Adest aliàs complicata actio in tussi ex strictura nempe aliquali laryngis ob irritationem, & ex forti & vehementi aëris ex thorace elisione propter vehementem hujus contractionem. Utrumque occurrit in tussi, exinde enim exsurgit ille sonitus, qui in tussi percipitur; si larynx non stringitur, utut thorax sit exhaustus & vehementer exspiremus, non tussimus; sed si stringitur, sonitus ac vera tussis adest. Notum est aliàs, quod tussis nunc sit voluntaria, nunc verò coacta. Cùm enim tussis fiat per musculos, imprimis diaphragma, qui musculi thoracis, certo modo obediunt voluntati, hinc fit ut pro voluntatis imperio variè exspirationem alterare, & sic etiam tussim provocare queamus, quatenus scilicet inspiratio & exspiratio est actio media seu mista, partim animalis, partim naturalis, & eatenus certo modo à nobis determinari solet. Non rarò tamen nobis nolentibus admodùm contumaces fiunt tusses, quæ sunt p. n. & considerationi Medicæ subsunt.

CAUSÆ.

Causa proxima est irritatio asperæ arteriæ, ejusque ramorum, sive fiat per essentiam sive per consensum, à spirituum impetu in motum convulsivum acti. Afficiuntur igitur hi à quavis irritatione, quæ liberam respirationem impediat, in quocunque etiam sit organo, in pulmonibus, faucibus, diaphragmate, ventriculo, epate inflammato, &c. frequentissimè tamen occasione irritationis asperæ arteriæ, vel sine tali occasione prævia ex solis spasmis & motibus convulsivis, tam ex primario affectu, quàm ex consensu cum aliis partibus nerveis, in tussi nempe convulsiva: sic enim quærunt Anatomici, unde fit, quod auriculæ membranâ interiore stylo vexata oriatur tussis inanis; ac rectè dicunt: fieri per consensum propter irritationem, & hinc aliqualem spasmum plexus nervi auditorii cum nervis intercostalibus, præsertim istis ad asperam arteriam derivatis, & sic fit tussis inanis, vellicatâ auriculâ internâ. Sic etiam observantur subinde tusses convulsivæ præternaturales, seu quæ interdum, sine vitio partium pneumonicarum post epilepsiam aliasque convulsiones, per simplicem nervorum & musculorum thora-

thoracem moventium & contrahentium spasmum, sunt observabiles. Exemplum talis tussis convulsivæ de virgine epilepsia afflicta, videbitis in Willisii *Patholog. Cerebri*, quamvis & hi spasmi modò ex partibus respirationi inservientibus primariò affectis, modò per consensum cum aliis partibus nerveis contingant, ratione cujus tales tusses convulsivæ cum aliarum partium convulsionibus conjunctæ, hypochondriacis & hystericis frequentes sunt, in genere iis, qui vitiis nervosi generis ex acido præternaturali, imprimis lympha acida, obnoxii sunt: potissimùm infantes nimis tussiendo interdum quoad partes respirationi inservientes ita convelluntur, ut respiratio quasi interrumpatur, suspendatur aut pervertatur, quod vulgo apud nos vocant: **Sie bleiben aussen**; vid. Willisius *Pharmac. Rational. P. 2. Sect. 1. cap. 6. p. 61.* sicut & Hildanus *c. 2. obs. 66.* mentionem facit tussis ægrum interficientis, quæ fortè fuit convulsio vehemens diaphragmatis. Tales tusses convulsivæ non secus atq; alii morbi convulsivi, epilepticis affines, non solùm sunt chronicæ, sed etiam periodicæ.

Sed missis his merè convulsivis, illam in specie consideremus tussim, quæ causam materialem, respirationis organa afficientem, agnoscit, præsertim eam, quæ ex prævia irritatione asperæ arteriæ originem ducit, adeoque tam laryngis, quàm bronchiorum cum appendicibus vesicalibus seu lobularibus, ut vocat Willisius locô allegato *p.* 8. affectionem sequitur, seu, ut Helmontius loquitur, tussis oritur ex sensu noxii, infestantis laryngem à sui principio usque ad pulmonum profunditatem, sive mediatè sive immediatè eadem afficiatur; ad quem posteriorem modum & ventriculus acri lympha vellicatus, & diaphragma, malè affectum, spectant vel concurrunt. Facit huc exemplum Bartholini *c. 6. Histor. Anat.* 97. de tussi per annum inveterata in vacca, in qua post mortem salvis pulmonibus inventum fuit jaculum diaphragmati infixum, à quo continuo irritatum diaphragma non potuit non talem tussim inveteratam & continuam inferre; sicut & hepar inflammatum siccam tussim comitem habet. Huc faciunt & tusses à vermibus in aspera arteria, quarum exempla habet Zacutus Lusitanus *l. 2. Prax. Admir. observat.* 36. & Benivenius *obs. cap.* 67. Infantes interdum gravi tussi laborant, ubi accusatur stomachus: sæpè tamen vermes stomachum vellicant, ut rectè dicit Sennertus *l. 2. Prax. cap. de Tussi*, & Forestus *l. 16. observat. 2. in Schol.* quô vellicatô sequitur talis tussis inanis cum motibus convulsivis & epilepsia, & sic potiùs videtur ex genere tussis, per consensum & motum convulsivum ex nervis excitatæ.

Pars verò affecta à causa occasionali materiali est:

I. Larynx & aspera arteria admodum sensibilis, vellicata & lacessita, in specie quoad tunicam internam, eandem investientem.

II. Oesophagus & stomachus: quorum ille, asperæ arteriæ; hic verò, diaphragmati est continuus & connexus.

III. Denique ipsi musculi moti, aut nervi eos moventes.

Causa remota irritans & tussim provocans est, quicquid musculos aut nervos irritare aut vellicare potest, sive hoc fiat mediatè sive immediatè: istâ enim vellicatione fibræ tam musculorum quàm nervorum crispatæ velocem ac rapidum spirituum motum ac influxum excitant, de quo plura, ubi de convulsionibus: undè necessariò contracti musculi thoracem contrahunt, & prout irritatio est interrupta, etiam interruptus seu subsultorius thoracis est motus.

Fit ista irritatio, uti dixi, nunc per essentiam, nunc per consensum: Per essentiam, quando vitium, quod tussim concitat, aut est in ipsis nervis, aut est in musculis: Per consensum verò, quando alia quædam pars, cui nervi intercostales, thoracem stringentes consentiunt, afficitur; & sic mediante altero vellicantur nervi, unde tussis: e. g. si scalpitur auris & tussis talis per consensum fit ratione nervorum, estque semper tussis sicca.

DIFFERENTIÆ.

Jam verò considerandæ imprimis differentiæ, dum tussis 1. ratione modi est vel sicca vel humida. Tussis humida est, quando concussionis istius ope, & aëris elisi violentia, humores, ut sanguis, pus, mucus seu pituita, lympha, & similes liquores per os excernuntur, ex quocunque loco proveniant talia: sicca verò tussis est, quoties magno ac diuturno conatu parum aut nihil excernitur, sed irritô tussiendi conatu corpus universum fatigatur, qua tussi inani seu sicca continuata non rarò graviores, tàm corporis, quàm speciatim hypochondriorum aliarumque partium dolores contundentes & plus minus lacerantes oriuntur. Imò hac ipsa tussi inani herniæ tàm intestinales, quàm etiam scroti seu testium tumores excitantur: sicut non rarò conatu isto aliquando urina, aut etiam alvi fæces, involuntariò protruduntur; qualem graviorem ac vehementiorem tussim ferinam secundum Hippocratem appellare solent.

II. Causæ irritantis ratione oritur tussis vel à causa externa vel à causa interna: Utraque tussim, tam siccam quàm humidam, & quidem pro foci materiæ occasionalis ratione

tione vel pectoralem vel stomachalem excitare possunt.

Causa externa sunt vel inspirata vel assumpta. Inspirata sunt 🜁 inclementior, præsertim hybernus, fumi minerales acriores, fumus v. g. nitri vel sulphuris incensi, & eorum effluvia.

Pertinet huc tussis metallifossorum, qui ex gas acido inspirato in tales tusses incidunt: tussis epidemica communiter grassans in plurimos, sive benigna fuerit, ut item tempore hyberno inclementiori, sive maligna, quæ nempe conjuncta est cum febre catarrhali maligna, **mit Fluß-Fiebern**/ ex singulari aëris inquinamento à pluribus contracta. Non desunt exempla, imprimis apud Solenandrum, ex quo etiam allegat Schenckius *l. 2. Observat.*

Assumta sunt quæcunque vel per errorem in asperam arteriam delata; hinc vel minutissima gutta potus vel mica panis, aut simile quid, ex irritatione concitat tussim pertinacem ex modò dicta ratione, vel mediante œsophago & stomachi orificio superiori asperam arteriam afficientia: sic e. g. quando insueti bibimus vini spiritum acriorem ac aliud spirituosum acrius, vel quando assumimus admodum acria, maximè acida, tunc eo tempore, quo transeunt hæc œsophagum, utut clausa sit larynx, nihilominus tamen vellicando asperam arteriam, œsophagi canali continuam, tussim, nunc leniorem nunc asperiorem, efficiunt.

Inspirata vel assumta hæc quatenus inferunt tussim, primò dant tussim siccam simpliciter ex irritatione laryngis enatam, in specie si hyeme aër inclementior, irritantur simul nares, sternutamus aliquandiu; Tussis verò hæc aliquandiu continuata consequenter ex læsione partis ita irritatæ tandem fit humida, ac materiæ primò serosæ, tandem mucosæ, expectoratio sequitur, quæ interdum est copiosa, ut tussis chronica oriatur. Communis hîc fert fabula, destillare talem materiam ex capite in laryngem, quod falsum est; non enim saltem in larynge & bronchiis pulmonum, sed in ipso etiam pulmone successivè colligitur, hinc evacuatur. Nempe primo uberior lympha ex irritatione transudat in dicta loca, quæ pedetentim condensatur in mucum plus minus crassum & viscidum: Quodsi gravior ex irritatione dictorum sit læsio, & phlegmonodes plus minus sit dispositio vel etiam aliqualis excoriatio, ipsum nutrimentum dictarum proximum, maximè asperæ arteriæ & partium circa fauces consitarum, in debita assimilatione impeditum unà transsudat, & successivè alteratum sub muci pituitosi forma evacuatur; quod in naribus dat coryzam, in faucibus tussim humidam. Hinc ordinariò duo tempora in tali tussi distingui solent: Quamdiu enim est sicca, tussim à catarrho tenui esse asserunt, materiam adhuc crudam evacuationi ineptam, hinc remedia concoquentia seu incrassantia dicta, reverâ anodyna & temperantia usurpant: Deinde dum est humida, & mucus excerni incipit, materiam coctam asserunt, adeòque incidentia pro facilitanda expectoratione usurpant, hinc semper tales tusses ab inspiratis superveniunt. Mucus ergo iste varius, nunc insipidus, nunc acris ⊖lus, nunc subacidus, non est causa morbifica, ut vulgò putatur, sed potiùs est productus effectus, qui oritur ex vitiosa assimilatione alimenti asperæ arteriæ, quâ ipsâ assimilatio nutrimenti vitiatur, quando aspera arteria à vitio externo plus minus læditur. Hoc nempe est, quod suis custodibus tribuit Helmontius *Tr. Custos errans*: qui dictis partibus præsides, eas ab externorum inspiratorum injuriis defendunt, quibus læsis & hinc errantibus, privata illorum locorum digestio vitiatur, & ros nutritivus in talem lympham seu liquamen ac mucum crassum & viscidum pervertitur, quod ipsum incrustans ac vellicans asperam arteriam tempore hyberno, dat istas contumaces tusses. Quæ omnia facilè ex dictis conciliari possunt, per custodem dictarum partium spiritum insitum & hinc influentem intelligendo. Ex tali causa externa genitæ tusses nunc sunt propriæ, nunc verò sparsæ seu epidemicæ, prout quodcunque grave 🜁is vitium inspiratione plures læserit.

Causæ internæ, quæ tussim inferunt, etiam nunc humidam nunc siccam excitant: & quidem tussim humidam quod attinet, illa dependet à materia nonnihil viscida, plus minus acri & salsa, quæ subsistit vel in aspera arteria & pectore, vel in œsophago & stomacho. Illam vocabimus tussim pectoralem; hanc stomachalem.

Humida tussis pectoralis oritur variis ex causis: quandoque peccat

Mucus viscidus ex degeneratione alimenti proximi vel pulmonum vel laryngis natus, sive lædatur alimenti harum partium assimilatio occasione causæ externæ, sive internæ, Quo pertinet abscessus & ulcera pulmonum, phthisis, vel quando à sanguine ejusque sero acriori eroso pulmonum parenchymate, aut quando à lympha acriori excitatur larynx aut aspera arteria, adeòque dictis in locis postmodum nutrimentum proximi assimilatio impeditur; quia nutrimentum tale pro læsionis varia ratione etiam in varium mucum, sordes, purulentias, &c. degenerat, & ita irritando pulmones & asperam arteriam tussim hu-

midam infert, in qua copiosè talia præternaturalia excrementa eliciuntur. Pertinet huc tussis humida, quæ morbos acutos & febres ardentes insequitur, quæ fit, quando nullibi apparente crisi, recrementa febrilia M. S. cocta in pulmonibus hinc inde defiguntur, &, sive in statu sive declinatione morbi, ex massa sanguinea depurata deponuntur, hæc etiam humidam tussim cum copiosæ materiæ rejectione constituunt, cui phthisis supervenit, nisi maturè curetur. Facit huc etiam sanguis in casu ab alto in pulmonibus collectus & alii affectus, qui pulmones inundando irritant asperam arteriam & tussim humidam à causa interna inferunt: item inflammatio pulmonum & pleuræ, in quorum principio tussis sicca, in incremento ex lympha & sanguine mistis, & mutuâ temperaturâ tertium mucosum constituentibus, etiam tussis humida observari solet; quin & in suppurata pleuritide & peripneumonia purulenta, non secùs ac in pulmonum exulceratione: item tussis in empyemate pulmonum observabilis, in qua copiosa purulentia has partes irritat, & tussi rejicitur. Hinc falsum est, mucum istum à materia, quæ subinde tussi humida rejicitur, destillare ex capite in pulmonum bronchia; cùm aliam longè, eamque variam, sortiatur originem.

Observandum etiam: falsam esse hypothesin vulgarem, quod ea, quæ in tussi humida tussiendo aut screando per os ejiciuntur, omnia sint ex pulmonibus. Omnia quæ screamus, sunt ex faucibus imis; quia ex membrana pituitaria posteriore frequenter mucosa rejiciuntur, quæ stabulantur in stomacho, successivè per orificium superius sudant in œsophagum, ubi sursum screantur, donec tussi per os ejiciantur. Multi sunt, qui manè evigilantes multa copiosa ejiciunt, nunc cum, nunc sine tussi: pectus est innocens; sed sunt ex stomacho reliquiæ ex alimentis non ritè coctis, & sub forma materiæ pituitosæ forti screatu ejiciunt, quod signum primarium est morbi hypochondriaci.

Præter talia mucosa, aut etiam aquosa, quæ sunt ordinaria rejecta, etiam varia extraordinaria nonnulla rejiciuntur: sic vermes cruciformes instar erucarum per tussim rejectos vidit Zacutus Lusitanus *lib. 2. Prax. Admirand. obs.* 36. item Benivenius *observat. c.* 77. Deinde lapides non rarò sunt observati tussiendo excreti, qualia exempla imprimis sunt in Borello *c. 1. obs.* 67. & Zacuto Lusitano *lib. 1. Prax. Admir. obs.* 95. & 96. de calculo magno tussi projecto. Imo in ulcere pulmonum ejusdem abscessus, in tabe pulmonum frustula, integri venarum rami ac surculi, frequenter observati fuerunt rejecti. Sic Tulpius *lib. 2. obs. cap.* 12. habet surculum venæ arteriosæ expectoratum; item *cap.* 3. observavit venam ex pulmonibus rejectam: Sic integros pulmonum lobos cum suffocationis metu tussi rejectos observat Tulpius *l. 1. c.* 14. uti etiam Benivenius *in obs. cap.* 88. Mirum est, quod interdum observatæ fuerint turundæ, in ulceribus & vulneribus thoracis usurpatæ, tussi tandē per os ejectæ; Unde moderni Chirurgi turundis alligant filum: Nam tales turundas tussi rejectas habet idem Tulpius *lib. 1. cap.* 15. item Hildanus *c. 1. obs.* 46. item *c. 6. obs.* 22.

Ex stomacho & œsophago affecto oritur tussis humida, dum copiosa mucosa lympha ex membrana pituitaria, quacunque occasione in stomachum successivè descendens, indeque œsophagum & orificium superius irritans, & hinc mediatè asperam arteriam afficiens, simulque in stomacho coacervata primam digestionem turbans, indeque cruditatibus acidis occasionem præbens, gravem tussim chronicam infert: quales tusses non tantummodò senibus sunt familiares, sed etiam junioribus. Sanè frequentissima est tussis ex stomacho irritato, utut parum attendatur à Practicis; nempe quando vitium hæret circa orificium superius, quod connectitur diaphragmati: nam sic sæpè tusses oriuntur adeò contumaces & pertinaces, ut dum semel ingruit, conatus tussiendo primò quidem inanis, tamen non remittat ante vomitum aut rejectionem mucilaginis viscidæ. Humidæ autem tusses ex stomacho oriuntur interdum, sed rariùs, ex prægresso errato diætæ, aut digestionis undecunque facto impedimento, & congesto hinc muco salso, orificium vellicante, & mediatè ac per consensum tussim provocante, cum materiæ viscidæ excretione ex profundo, & ipsis ægris hoc fatentibus, stomachi regione elevatâ. Sic Lotichius *obs.* 244. de periodicis annuis tussibus ex debilitate ventriculi refert. Plures sane in praxi tusses humidæ vitio stomachi enatæ observari solent, quàm vitio pectoris; & quidem dum orificium superius graviùs vellicatur, simul diaphragma exinde afficitur, & ad tussiendum stimulatur; vel dum simul œsophagus vellicatus contiguam sibi asperam arteriam per consensum afficit, ac in tussim proritat. Tussis talis humida stomachalis rarò est per protopathiam, sed ferè semper per deuteropathiam. Oritur nempe sæpissimè ex vitio vel læsione membranæ pituitariæ posterioris, sive ab aëre externo inspirato malè afficiatur, quâ occasione ferè cory-

zam

zam conjunctam sequi solet, sive interdum lymphæ acrioris per membranam hanc transcolatæ, eandem irritantis & plus minus excoriantis, vitio accidat: talibus enim occasionibus per hanc membranam copiosè lympha spissior, & junctim simul nutrimentum ejusdem proximum pedetentim per œsophagum in stomachum destillat, unde irritatur hujus orificium superius, indeque turbatur digestio prima, & hinc primitus tussis sicca, hinc gravior cum copiosæ materiæ viscidæ rejectione, imò non rarò superveniente vomitu, nunc pituitæ, nunc alimentorum ingestorum. Et quando in tussi tali, tàm incipiente quàm confirmata, ægri vellicationem quandam circa faucium loca superiora, ubi nempe est pituitaria membrana posterior, persentiunt, hinc materiam talem ex capite defluere existimant. Dicunt: Ich fühle es/ wenn es auff die Lungefä llt.

Probè autem distinguendum venit: an tussis humida sit ex pectore, an ex stomacho, an nervis? Distinctionis signa suppeditat:

1. Irritationis seu titillationis locus, ubi nempe ægri stimulum ad tussim cogentem primò percipiunt, an in larynge aut aspera arteria, vel pectore, vel inferiùs circa regionem scrobiculi cordis? Nam posterior locus tussim stomachalem, priores pectoralem innuunt. Jubeatur æger profundiùs respirare; *sic enim* mox tussire incipiet, si vitium est in pulmonibus; secus si in stomacho.

2. Respiratio læsa, quæ in tussi humida pulmonum vitiô est difficilis. Tussis autem omnis humida, si est sine respiratione læsa, non est ex pulmonibus, sed faucibus: interim tamen etiam in tussi stomachali solet esse laboriosa, sed ita, ut ægri tunc regionem stomachi monstrent.

3. Sonitus in tussiendo locum affectum monstrat: tot nempe sunt modi in sonitu tussis, quot sunt loca, in quibus materia latet; sicut etiam variat pro materiæ excernendæ natura, quod si sonitus non adeo superficialis, sed quasi ex loco profundo, & ex imo pectore: it. quando ægri percipiunt gravamen in præcordiis, tussis utplurimum est in stomacho, & tunc simul conqueruntur ægri de dolore antrorsum: imò percipiunt ante tussim ibidem vellicationem quandam, & ita tussis ex profundiori loco hausta etiam indicat affectum stomachum: ubi verò sonus est quasi superficialis, monstrat affectam asperam arteriam: item interdum quicunque ex cavo thoracis procedit, & quem brevi post sequitur excretio, tunc sæpiùs malum hæret in ipsis pulmonibus & bronchiis.

Sonus ex profundo quasi raucus, es röchelt/ pulmones affectos dicit, qualis in empyematicos cadit: est symptomatica, quatenus vel exsiccat pulmones, vel quatenus simul empyema in pulmonibus movet.

4. Tussis stomachalis pertinaciter affligit, ut subindè, præsertim in infantibus, vomitus, nunc materiæ pituitosæ, nunc alimentorum ingestorum superveniant, secus ac in tussi pectorali fieri solet.

5. Ostendunt hoc antecedentia; si nempe præcesserint causæ lædentes pulmones aut asperam arteriam; vel si præcesserint causæ, quæ stomachum lædere possunt, ex iisdem de loco affecto concludi potest.

6. Adjuncta quoq; symptomata consideranda sunt. Nam ubi adest apepsia, appetitus prostratus, sensus stomachi gravativus, intensior tussis, vitium est in stomacho: Ægri ipsi digito intento monstrant locum affectum sub scrobiculo cordis, in regione stomachi prope ejus orificium sinistrum, se sentire inquientes coacervatum & sensibiliter molestantem screatu rejectam materiam ex stomacho per gulam sensim sensimque attolli, non est improbabile, imprimis cum ex succo raphani hausto paulò post copiosissimè rejiciantur mucosa.

Ubi verò exacerbetur, utut continuò affligere soleat, noctu; aut ubi simul conjuncta est febricula quasi nocturna; aut alia pathemata catarrhalia, ratione lymphæ nimis asperæ per illam membranam pituitariam excretæ; aut ubi adjuncta signa phthisica, ostendunt tussim pectoralem.

Tussis pectoralis ex affecta aspera arteria & larynge non raro oritur, imprimis à vitio lymphæ, naturaliter oblinentis dicta loca: Hæc enim ex vitio catarrhali si fuerit, præternaturaliter acrior, ⊖so-acidior; sive præviâ externâ occasione, sive propriô naturæ motu lympha ita alterata, insignem tussim inferre solet.

Tussis talis, quæ in specie catarrhalis dicitur, potissimùm affligit tempore vespertino & nocturno, usque ad mediam noctem, i.e. solet vexare ægros tempore nocturno à 7. usque ad 12. horam, tempore diurno quasi silet: imò concurrit sæpe febricula quædam lenta plus minus intensa, in qua ægri interdiu satis commodè se habent; à meridie autem & apparente vesperâ vagis horripilationibus vexantur, quas ingruente nocte insequitur æstus totius corporis, non tamen adeo intensus, sed plus minus moderatus, præsertim capitis, & hinc reliqui corporis, donec revertente aurorâ febricula denuò cesset. Hinc etiam non rarò accidit, ut etiam sub æstu illo febrili artuum lancinationes & dolores vagi unà affligant, ex lymphæ acido sapore, partes nerveas vellicante, oriundi. Hisce indiciis præsentibus cer-

certum est, subesse vitium lymphæ, vel acidæ vel salsæ.

Tussis talis catarrhalis originem ducit ex lympha vel salsidiore, quæ uti in M.S. febrim talem plus minus lentam excitat, & sub cute pustulas; ita laryngem & asperam arteriam irritando, tussim siccam infert. Non rarum tamen est, tussim talem siccam nocturnam etiam sine febre affligere, pariter ex catarrhali vitio lymphæ oriundam. Itidem catarrhis depluentibus à capite tribuunt autores eam; sed post Helmontium *tract. catarrhor.* deliramenta, imprimis Schneiderus *de catarrhis* caliginem excussit: Hic enim in eo est totus, ut dicat: excrementa tussiendo rejecta in tussi tali catarrhis tributa tam sicca, quàm quæ successivè supervenit, humida, transudare ex sanguine per tunicas, quas vocat pituitarias. Verùm rectiùs Steno observavit, quod post has tunicas, communiter pituitarias Schneideri ac alias similes, per quas serosæ materiæ fit transcolatio, sitæ sint copiosæ glandulæ, quorum orificia hient in istas tunicas pituitarias, & ita lympham in istas cavitates effundant; adeòque, dum dicit Schneiderus, in coryza transudare mucum per tunicam seu membranam pituitariam superiorem, internè nares succingentem; in tussi verò transudare mucosa rejectanea per membranam seu tunicam, asperam arteriam investientem, &c. potiùs cum Stenone dicendum: sub his tunicis latitare glandulas, suam lympham per istas exonerantes.

Quando ergo ista lympha est p. n. acrior, salsior, acidior, aliove simili plus minus corrosivo sapore imprægnata, non potest non fieri tussis, quia vellicatur aspera arteria. Salsa fit lympha ex concursu acidi & urinosi, uti ex pathologicis patet.

Ad has tusses ex lymphæ vitio genitas pertinet etiam tussis, quæ præcedit variolas & morbillos, itidem sicca & admodum molesta; necnon ea, si variolæ pulmonem & asperam arteriam obsident; cujus exemplum habet Lotichius *in observat. pag.* 143. item quæ infantibus ex malè curata scabie, aut ex tinea capitis, aut achoribus quovis modo repulsis, nascitur. Hæ ritè tractatæ curari possunt, ut non fiant humidæ; sin minus, tussis etiam humida supervenit, ex supradictis rationibus, imò & phthisis variolis successivè secuta observata fuit.

Radix mali, unde talis lympha vitiosa generatur, tussim talem catarrhalem, præsertim nocturnam inferens, est in ventriculo; errata nempè digestionis ejus, & hinc deficiens in intestinis ejusdem perfectio; quibus in locis chylus vitiosus salsus aut acido-salsus genitus sui tabem mediante lympha variis partibus, ac speciatim, quavis occasione eò derivetur, pulmonibus affricat. Ratio, quare tusses tales vespertino ac nocturno tempore magis exasperentur, adhuc intricata est. Universale aliàs est, quod morbi à seri ac lymphæ vitiis oriundi his temporibus magis exacerbari soleant, ad quod ipsum non parum videtur conferre prohibita pl⁹ minùs transpiratio insensibilis, vesperi ex remittente tepore diurno m n⁹ copiosè procedens. Observata etiam fuit tussis sicca vitio pulmonum, quando nunc calculi, nunc excrescentiæ aliaque in bronchiis pulmonum tussim inferunt. Refert Schenkius *in l. 2. observat.* tussim siccam admodum diuturnam ex irritatione continua capitis laryngis, propter calculos in tonsillis genitos, qui irritando dederunt tussim.

Quodsi verò causæ stomachi & œsophagi internæ inferant tussim siccam, vocari utplurimum solet tussis ferina, in qua gravissime, etiam continuò & interruptis vicibus, tussiant: si incipiunt tussire, vix remittere sciunt. Oritur ex materia salsa acri, præsertim tenui & subtili, raro crassa, pertinaciùs stomachi orificium superiùs vellicante istudque rodente, nihil hic excernitur: interdum etiam tantoperè urget, ut pertinaci tussi & concussione stomachi vomitus sequatur, & facilè partem affectam præter dicta sonus profundus, locum irritationis in tussi & suprà allegata declarant. In specie infantum tussis quæcunque, si non à causa externa, semper fundamentum in stomacho habet, sive humida sive sicca; post vomitum cessat, respiratio est libera, nihil ejicitur materiæ: ergo est causa in stomacho: Accedit & hoc, quod sentiant circa præcordia & circa stomachum gravativum quid, & sic tussis non potest esse in pulmonibus. Quò etiam pertinet in Schenkii *observat. pag.* 237. Tussis nova infantum Lutetiis grassans, quinta dicta, in qua etiam ventriculus affectus fuit.

Pertinent huc istæ tusses, quæ non rarò in principio paroxysmorum febrium intermittentium unâ alterave hora paroxysmum antecedunt, & fiunt simpliciter ex irritatione orificii stomachi superioris, nata ex motu inchoato fermenti febrilis & motu humorum succi pancreatici & biliosi, circa intestinum duodenum à dicto fermento febrili agitatorum, unde tussis per ventriculi consensum cum diaphragmate circa paroxysmorum principium contingere solet, & quidem tales ordinariò ferè sunt hypochondriaci, seu in quibus abundat acidum in stomacho. Tales enim tusses sunt, quas quidam contrahunt, dum in lectis

lectis aëri liberiori se exponunt circa regionem stomachalem, exinde facile fit, ut pertinax tussis stomachalis superveniat.

Senes sæpiùs quoque tussi laborant, eâque pectorali, si vitium est ex aëre externo inspissato; si verò citra talem externam læsionem senes tussiendo excernant copiosa viscida, & simul conquerantur de dolore plus minus compressivo in scrobiculo cordis, ordinariò vitium stomachi subesse solet, natum ac sustentatum ex defectu digestionis primæ in senibus.

De arthriticorum tussi res etiam intricata videtur: observavi aliquoties arthritidi obnoxios, si hæc aliquandiu inducias dederit, quod tales facilè occasione tussim, eamque humidam, incurrant cum sensu molesto circa scrobiculum cordis, ac difficili plus minus inspiratione, quæ symptomata superveniente podagra leviter & quasi sponte evanescunt. Revera stomachalis videtur tussis, cùm faber podagræ reverà in stomacho cudatur.

Interdum variæ tussium differentiæ subinde complicantur, ita, ut in dispositis tussi humidæ facilè superveniat tussis convulsiva. Sic pariter tussis humida, tam stomachalis quàm pectoralis, ferè complicari ac simul affligere possunt.

PROGNOSIS.

Prognosis facilis est. Fundamentum ejus ex varietate causarum efficientium, subjectorum patientium, & utriusque adjunctarum circumstantiarum desumi solet.

Tussis frequens nimis & diuturna non rarò ad hæmoptysin disponit.

Tussis ferina, tàm in infantibus, quàm etiam adultis, maribus herniam, in prægnantibus abortum causat.

Tussis sicca nocturna in subjecto, quod debiles habet pulmones, minatur phthisin, quatenus ex continua pulmonum concussione, & lymphæ acrioris in eorum parenchyma translatione, tandem erosionem, & ita ulcus pulmonum, & hinc phthisin, quam ex catarrhis oriri putant, infert.

Capiti debilitato admodum nociva est tussis; uti etiam iis, quibus affecti sunt oculi.

Tusses senum diuturnæ non maturantur, dicit Hippocrates *sect.* 2. *aphor.* 40. adeòque difficillimè curantur.

Tussis hydropi superveniens, malum est: vid. Hippocrates *sect.* 6. *aphor.* 35.

Tussis à causa externa nihil habet in recessu, & sine periculo est; quæ verò à causa interna, sive sit pectoralis sive stomachalis, phthisin minatur, aut eandem incipientem ostendit.

Scorbuticis frequentiores tusses sunt suspectæ, ne ex partibus serosis phthisin contrahant.

Interdum febribus ardentibus, imprimis curatis & in declinatione non rite purgatis aut judicatis, supervenit tussis humida ex metastasi materiæ morbificæ concoctæ: in tali casu, quæ si rectè procedat expectoratio, bona est; sin minus, & non in tempore succurrimus ægro, periculum imminet phthiseos aut periculosi asthmatis.

Tussis omnis humida inferens læsionem pulmonum, periculosa est ob phthiseos metum.

Tussis graviter affligens phthisicos, ubi subitò cessat, signum periculosum est.

Tussis stomachalis humida cruditates, atrophiam, tabem, &c. minatur ex vitio chyli, corrumpentis plus minus lympham; tandem etiam pectoralem infert: quod etiam suo modo de tussi sicca stomachali verum deprehenditur.

CURA.

In cura attendendum ante omnia: an tussis morbus sit primarius, an verò secundarius? qualis v.g. phthisicorum, pleuriticorum, &c. Nam hæc primariò morbô sublatô vel sponte cessat aut sedatur. Interim attendatur naturæ motus in tali casu, ut promoveatur, si sit parcus, in phthisicis v. g. & purulentis; vel inhibeatur, si sint nimii, ut in tussi ferina crebriùs inani, & ita saltem temperetur.

In hac vero cura tussis cujuscunque

1. Ante omnia removenda est causa irritans seu ad tussim stimulans; &
2. Sistenda est vellicatio aut irritatio.

Qui duo scopi utut pro varietate causarum varient, utplurimum tamen ad removendam causam melius remedium non est, quàm vomitus, qui in quavis tussi est proficuus, in contumaciore verò, præsertim stomachali, est necessarius, sine quo tussis chronica tutò non potest curari; qui uti convenit in tussi recenti, ita sine eo tussim inveteratam curare admodum difficile est. Quæ verò pro secundo scopo vellicationem sistunt, sunt imprimis, uti notum est, opiata, in specie appropriatis mista.

Aliàs materia Medica in tussi tribus ferè generalibus capitibus absolvitur: nempe incrassantibus, incidentibus, & balsamico-vulnerariis.

Incrassantia sunt opiata ac temperata dulcia, quæ tussim à materia tenui & serosa, & inde ortum irritationis sensum, sistunt, acre vellicans mitigant, & ita materiam vellicantem ad consistentiam moderatam pro meliore expectoratione disponunt; unde ab effectu incrassantia dicuntur.

Incidentia sunt, quæ in tussi humida mucũ glutinosum pro meliori expectoratione disponunt & attenuant, ac mobiliorem reddunt.

Balsamico-vulneraria, quæ noxiam excoriationem bronchiorum aut pulmonum

aut stomachi emendant, ut ulteriores progressus maturè inhibeantur.

His itaque præmissis, tussis pectoralis sicca à causa externa inducta, qualis tussis tempore hyberno ex aëre inclementiore, vel sub laboribus chymicis accedit, optimè tollitur per opiata maturè adhibita, sive sit laudanum opiatum, sive theriaca, sive syrupus papaveris: e. g.

℞. *Conf. tussilag.* ʒß.
laud. opiati gr. ij.
M. pro Bolo: S.
Abend-Zucker auff einmal.
Capiatur bihorio ante cœnam.

Imprimis si quis læsus à frigore hyberno, ut immineat coryza, maturè curari potest sic:

℞. *Theriac.* ʒj.
& destillat. anis.
succin. à gut. ij.
M. D. S.
Fluß-Theriac auff einmal.
Capiatur sub forma boli cum sudore.

Conveniunt etiam pilulæ de styrace Sylvii. Item in tussi orta à vitio aëris externi hyberni usurpetur decoctum radicis zedoariæ in vino, vel decoctum radicis helenii cum passulis in vino Malvatico calidè haustum, & sudor expectetur. Alii non ineptè faciunt, dum juniperi baccarum M. iij. coquunt in cerevisia ad consumptionem tertiæ partis, & decoctum calidè hauriunt, expectato sudore; vid. Riverius *in Praxi:* item R baccarum juniperi Mynsichthi, in *Armament. Chym. sect.* 2. descripta convenit. Præsertim autem optimè semovent vim causæ externæ, balsama odorifera ex ♁is destillatis, v. g. apoplectica, vel anisatum vel succinatum, largiter naribus illita: item ♁ea destillata anisi, macis, suffitus succini, gummi animæ, &c. Nam talis larga illitio alterat aërem introëuntem, ut non fauces vel asperam arteriam lædat. Ubi metuenda coryza, imitemur Helmontium *Tr. de asthmate & tussi*, paremus sternutatorium ex saccharo & pulvere hellebori nigri ana, addendo aliquot guttas ♁ei destillati caryophyllorum. Talis loco sternutatorii tempore vespertino suffletur in nares; sic tollitur omnis noxa. Jujubas in vini spiritu maceratas commendat Hartmannus ad præservandam tussim in *Praxi Chymiatr.*

Quodsi à mineralibus eorumque fumis sub laboribus chymicis inspiratis oriatur noxa tussim inferens, optimus est panis largiter butyro illitus, ante laborem assumptus; sic acrimonia inspirata obtunditur, & tussis ac similia præcaventur; sicuti etiam post alterationem jam nonnihil inductam theriaca, & ejus medio provocatus sudor, promptè eam tollunt: sin inducta læsio ab his, non curatur meliùs, quàm per vulneraria, & quidem pectoralia, si decoquantur in cerevisia.

Quodsi eadem tussis à causa externa nata, dum jam fuerit inveterata, ut jam ejiciantur copiosa mucosa, adeòque reddita humida, curatur ut reliquæ tusses humidæ, præmisso nempe laxativo, in specie vomitorio, conveniunt opiata eam sistentia; hinc subjungenda, si sit tussis pectoralis, vulneraria & appropriata pectoralia, noxam inductam demum corrigentia, & inde nutrimenti aut sanguinis in ea factam degenerationem sistentia. Vel si tussis fuerit stomachalis, noxa curatur aromaticis stomachicis. Vesperi propinanda sunt opiata, ut caveatur generatio: si sistitur, tunc denuò læsio à tussi antecedente inducta appropriatis curanda. Si in pulmonibus pars est affecta, ad eluendam noxam, ne malum recidivet, vulneraria pectoralia sunt usurpanda, ubi excellit in specie hedera terrestris, cherefolium, veronica, scabiosa, helenium, ejusque radix, tussilago, lignum sassafras, & similia. Hæc decoquantur in aqua, vel cerevisia, & decoctum calidè bibatur bis vel ter quotidiè; sic læsio sistitur, consolidatur, & alia mala supervenientia præcaventur.

Tussis humida pectoralis, quatenùs constituit morbum, curatur materiæ crassæ vel causæ irritantis evacuatione, adeòque per incidentia, attenuantia, resolventia, atque expectorantia dicta, interpositis præsertim vomitorio, vel moderato purgante (nam rariùs prosunt hîc purgantia) & tandem per pectoralia & vulneraria, læsionem in bronchiis & pulmonibus obortam tollentia, & ulteriorem progressum aut recidivam faciliorem præcaventia.

Conducunt ergò hîc pro scopo incidendi & expectorandi succus raphani recens cum saccharo candi, arum ejusque radix: item spiritus asthmaticus, gummata, in specie ✱cum, & ex eo parata remedia liquida, & in genere omnia ea, quæ suprà in asthmate humido; item raucedine inveterata, fuerunt laudata: item marrubium album, ejusque decoctum, helenium, hedera terrestris in tussi à putrilagine pulmonum, hyssopus, zingiber, &c. Schrœderus laudat egregiè decoctum calami aromatici. Porro crocus, radix ireos Florentinæ, tussilaginis, zedoariæ, veronica, scabiosa, mentha, rosmarinus, & modò dictorum flores, nicotiana ejusque syrupus & oxymel nicotianæ in tussi ex lympha crassa; atq; ex melle, scordii & helenii pulvere paratū electuarium. It. acetum scylliticum, oxymel simplex, & oxymel squilliticum compositum, cui incoctum marrubium, botrys, ejusq; succus & syrupus, syrupus de erysimo Lobelii, elixyr pectorale Michaëlis vel Wedelii cum spiritu gummi

gummi ammoniaci, vel salis ammoniaci anisato. Conveniunt etiam vegetabilium dictorum conservæ, & sic porrò. Vulgò commendatur ▽ pulmonum vituli cum plantis pectoralibus destillata: sed quo jure? nescio.

Pro expectorando ergo muco, quocunque in loco ille hæreat.

℞. ▽ *fænic.*
hyssop. aa. ℥ij.
asthmat. ʒvj. vel ℥j.
oxymel. squill. ℥j.
syr. nicot. ʒvj. M.

Pro scopo vulnerario pectorali convenit ♀, ejusque flores: item balsama ♀is, quæ sunt nobilissima, sive sit terebinthinatum, sive quod melius, anisatum, aut juniperatum, aut succinatum. Talis aliquot guttæ vj. viij. x. ad xij. & xv. semel vel bis in die in vehiculo calido vel ovi vitello, optimè conveniunt ad eluendam noxam pulmonum: aut cum balsamo ♀ris fiat elæosaccharum: item benzoë antihecticum Poterii, antimonium diaphoreticum, & vulneraria pectoralia supra laudata. Prostant etiam hinc inde pulveres pectorales, & pulvis contra phthisin, qui conveniunt in tussi ex vitiis lymphæ:

℞. *Rad. Ireos Flor.*
flor. ♀ris aa. ʒj.
♁ii diaphor. ʒß.
laud. opiat. gr. jx.
☍ facchar. fænic. q. s.
M. pro pulvere: S.

Heilend Brust-Pulver.

Vel ℞. *Pulveris pectoral. Mich.* vel *Ludov.* ℈j.
antihect. Pot. vel *♁ii diaphor.* ℈ß.
laud. opiat. gran. j.
☍ facchar. anisat, q. s. M.

Vel ℞. *Lap. ♋ præpar.*
fl. ♀is aa. ℈j.
laud. opiati gr. j.
☍ destillat. anisi gut. j. M.

℞. *Ras. ligni sassafr.* ℥j.
Maceretur in
▽*a fontan.* Mens. ij.
adde
Herb. heder. terr. vel *Veron.*
pulmonar.
scabios. aa. Mij.
passul. min. conquass. ℥j.
sem. anisi
fænicul. aa. ℥ß.

Coqu. invicem ad tertias, in fine decocti addendo
rad. liquirit. ras. ʒiij.
Colatur. D. S.

Brust-Tranck.

Vel ℞. *herb. heder. terr.*
veron. aa. Mj.
hyssopi
marrub.
pulmonar.
tussilag. aa. Mß.
flor. enulæ,
scabios. aa. P. ij.
rad. enul.
Ireos flor.
sem. cartham. cont. aa. ʒvj.
rad. mechoacan. albiss.
passul. min. aa. ℥j.
Incis. & contus. D. S.

Brust-Species.

Ex his in aqua decoctis potest fieri decoctum pectorale. Vel possunt coqui cum hydromel, & per manicam Hippocratis aliquoties colari, & usurpari bis vel ter in die, pro urgentia affectus, mane haustus calidus, & à meridie bihorio ante cœnam, & sub introitu lecti:

℞. *Herb. rec. veron.*
heder. terr.
scabios. aa M. j.
cherefol. Mß.
ras. lign. sassafr. ℥j.

Coqu. in s. q. ▽ *simpl.* addendo in fine decoctionis
passul. min. conquass. ℥ij.
ras. rad. liquirit. ℥j.

Ebulliant iterum leniter, hinc dum fervent adhuc, suspende in nodulo *cinam. elect.* ʒiij.
Colatura ℔ jß. D. S.

Brust-Tranck.

Tussis humida stomachalis, ex humida viscida materia orta, curatur, præmisso attenuante & vomitorio, aromaticis nonnihil temperatis stomachalibus, reliquias materiæ peccantis incidentibus, attenuantibus & resolventibus, & stomachi tonum restaurantibus. Pro purgationis scopo vomitoria ♁alia equidem nota sunt, quæ nunc per se evacuationis scopo usurpantur, nunc supra dictis potionibus in minuta dosi adduntur, pro promovenda expectatione. Sanctè testor, quod ex usu vomitoriorum ne minimum noxæ observaverim. Pro scopo purgandi per inferiora convenit MP. de hiera cum agarico, vel extractum ejus, addito gummi ammoniaco in ✝to soluto, acuatum cum extracto trochiscorum alhandal. e. g.

℞. MP. *de hiera cum agar.* gr. xv.
G. ✶ci ✝o sol. ℈ß.
extr. troch. alhand. gr. j.
☍ destillat. anisi gutt. ij.
c. *Essent. g. ✶ci* f. pilulæ: S.

Purgirende Brust- und Magen-Pillen.

Similibus pilulis ferinam tussim à pinguibus vaporibus, in muliere aliquando curavi.

Vel ℞. MP *de ✶co Querc.* gr. xv.
hier. c. agar. gr. viij.
extr. agar. gr. v.
bals. ♀is anis. gut. ij.

c *Ess.*

C. *Eff. g.* ✱ *ci f. pilulæ*, usurpandæ imprimis in tussi ex materia crassa & viscida, post febres acutas non rarò obvenientes.

Quin etiam his ipsis ☿ dulcis commodè potest addi, quem usurpat Riverius cum diagrydio: vid. *cent.* 3. *obs.* 31.

Vulgò pro scopo purgationis usurpant agaricum in infuso ad ℥ß. cum oxymelite; sed ignavum est simplex. Potiùs extr. ejus cum aliis. Quidam semen carthami ab ℥ß. ad ʒvj. infundunt; utut etiam ex hoc semine à ʒiß. ad ʒij. elegans emulsio purgans fieri possit.

Opiata ac similia in tussi humida, ubi expectoratione opus, non conveniunt; excretionẽ enim impediunt, & hinc materiam evacuandam crassiorem ac viscidiorem reddunt. In fine tamen, ubi maximam partem evacuata est mucilago, & crebrior tussis inanis sæpiùs repetens, antequam aliquid ejiciatur, superest, in talibus ad vestigia læsionis irritandis delenda commodè cum aliis papaverina usurpari possunt, ut nempe his nimia irritatio ac crebrior frustranea tussis suspendatur, interea verò materia expectoranda præparetur, ut minori labore excernatur: v. g.

℞. ▽ *scabios.* ℥iij.
asthmat. ʒvj.
flor. ♀ *is* ℈j. ad ʒß.
syr. diacod. Mont. ℥j.
M. S.

Hust-Tränklein.

Pro incidenda materia viscida & crassa, præterea, quæ suprà de asthmate ex stomacho oriundo dicta sunt, imprimis conducit hæc potio admodùm experta:

℞. ▽ *Hyssop.*
tussilag. aa. ℥ij.
asthmat. ⁓ *os.* ℥ß.
oxymel. squillit. ℥j.
syrup. de hyss.
nicot. aa. ʒvj.
M. D. S.

Mixtur **gegen den Husten auff etliche mal.**

Addi etiam potest pro meliori incisione & faciliori rejectione ⁓ ⏀i dulc. aut ⊖is dulcis q. pl. pro grata aciditate. Hæc mixtura subinde cochleatim sumpta expectorat egregiè.

Elixyr pectorale D. Michaëlis cum spiritu asthmatico mixtum, uti in asthmate, ita in tussi à stomacho, notum est, quod sit egregium: e. g.

℞. *Elix. pector. Mich.* vel *Propr.* ℥ß.
⁓ *g.* ✱ *ci* ʒij.
M. S.

Hust- oder Brust-Elixir 40. Tropffen.

Item ℞. *Rad. ari acerr.* ʒij.
spec. dia-ireos. ʒj.
Extr. rad. helenii vel *zedoar.* ℈ß. ad ʒß.

Cum sacch. in ▽ fœnic. vel menth. vel scabios. sol. q. s. fiant Rotulæ, adspergendæ cum ⁓ destillat. fœnic. S.

Hust-Küchlein.

Vel ℞. *Rad. ari.* ʒiß.
g. ✱ *ci in* ✝ *sol.*
mastich. elect. aa. ℈j.
♀*i* ⊖ *lat.* ʒß.
c. s. q. *sacch. in* ▽ *menth. sol.* f. Rotulæ.

Adnumerandum hîc mulierum euporiston, quod est:

℞. *Succi raphan. express.* q. pl.
adde
sacchari candi. parum.

Mirabiliter resolvit in pectore & stomacho, atque expectorat.

Pro altero scopo, stomacho nempe appropriata sunt elixyr stomachale, elixyr proprietatis, quod cum & sine acido in vino enulato usurpatum, egregiè commendatur. Elixyr quidem cum acido in principio videtur exasperare tussim: verùm, modò continuetur ad tempus, neminem spe suâ frustrabit. Egregiè etiam à Stœckero commendatur decoctum zedoariæ cum vino paratum, elixyr menthæ acidulatum cum ⁓u ♀is, R ♀i acris, vel sola vel cum ⁓u ⊖ ✱ ci simplici aut anisato; malvat. juniperinum, essentia & extractum helenii, item essentia croci, & chocolata. Quo etiam pertinet balsamus Peruvianus, guttatim ad 6. vel 8. guttas usurpatus: quin etiam præmissis præmittendis in tali tussi aliquando liquorem ▽æ fol. ♀ri, item R ⊖ li ♂is Zvvelfferi pro debita rugarum ejus expansione proficua observavi. Convenit etiam tam in tussi pectorali quàm stomachali humida, uti etiam suo modo sicca, electuarium, quod fit ex

Herb. scord. M. ij.
salv. M. j.
flor. ♀ *ris* ʒiij.

Hæc omnia subtilissimè pulverisata, vel sola, vel addito laudano opiato, cum syrupo diacod. excepta, subinde deglutiuntur ad sistendas tales tusses.

D. S.

Brust- und Magen-Lattwerge.

Quod si sit tussis sicca nocturna pectoralis, adeòque catarrhalis, talis curatur & præservatur, nunc præmisso nunc omisso vomitorio, per volatilia sudorifera, opiatis mista, vesperi imprimis assumenda, interdum sudorem imperando, quæ lymphæ vitium catarrhale corrigunt, blandè discutiunt, & vellicantis irritationem sistunt: v. g. ⁓ ⊖ ✱ simplex vel anisatus, liquor C. C. succinatus, à gutt. 40. ad 50. & alia, quibus adjungenda essentia opii vel alia opiata & papaverina. Unde & Veteres Philoniis contra talem tussim, & syrupis diacodion, usi fuerunt. Nobis verò opiata imprimis sunt in usu, eaque permista imprimis talibus, quæ acrimoniam lym-

℞. ∽⊖✱ci anisat. ℥iß. ad ℥ij.
Essent. opii, ℨj.
M. S.

Brust-Spiritus/ 40. vel 50. Tropffen auff einmal.

Sumatur bihorio ante cœnam, & si opus, ante introitum lecti.

Vel istis præmissis appropriata pectoralia, imprimis balsamica oleosa sulphurea, lympham corrigentia & noxam partis eluentia, usurpentur, quæ etiam interdum sola sufficiunt, v. g. flores ♃is, qui jam à Celso contra tussim pectoralem à lympha acri sunt commendatum remedium, ut eorum ℈j. quovis mane in ovo sorbili accipiatur: conf. Thesaurus Rulandi *p.* 109. storax liquidus, benzoë, & flores benzoes in ovo sorbili, sperma ceti, 🜔 destillatum anisi, fœniculi cum saccharo, balsamum ♃is anisatum, R♃is, quam habet Willisius *in Pharm. Ration. P.* 2. *p.* 113. e. g.

℞. R*a* ♃*u* ℥ij.
Essent. opii ℨß.
M. D. S.

Brust-Essentz.

Dentur pro dosi 40. vel 50. guttæ, bihorio ante cœnam, & si opus, ante introitum lecti, usurpandæ.

℞. ∽⊖✱*succin.*
R*a* ♃*u* āā ℥j.
Ess. opii ℨß.
M. D. S.

Hust- und Brust-Essentz.

Dentur 30 vel 40 guttæ pro dosi.

℞. ▽ *Scabios.* ℥ij.
fl. papav. errat. ℥iß.
R*a* ♃*is Willis.* ℥iß.
syr. diacod. Mont. ℥iß.
M. D. S.

Hust-Safft.

Conveniunt item succinata omnia, myrrhata, & reliqua, quæ vulgò incrassantia seu propriè tenuem & acrem lympham temperantia appellantur, v. g. laci violæ, glyzyrrhiza, jujubæ, passulæ, radix ireos Florentinæ, helenii, horumque decoctum, herba veronicæ, scabiosæ; item vulneraria pectoralia, ut veronica, hedera terrestris, &c. syrupus de jujubis, rosarum, scabiosæ, loh passularum, decoctum raparum, & ex hoc decocto paratus syrupus. Hordeata etiam sunt in usu, ubi est lympha acida & ⊖sa, quam temperant: hinc Borellus *centur.* 4. *observat.* 89. refert de tussi, macie & agrypnia, hordeatorum usu curatis: item caricæ cum spiritu vini compastæ, species diaireos usitatæ, pulveres pectorales varii, semen papaveris, syrupus papaveris, amygdalæ dulces, & pilulæ de cynoglossa, loco quarum moderni usurpant laudanum opiatum, mixtum imprimis cum spermate ceti, item cum succino; vel, quæ meliores, pilulæ de styrace & ad tussim Schrœderi, quarum descriptiones videbitis in ejus *Pharm. l.* 2. *cap.* 73. *num.* 6. & 7. *p* 252. Admodum elegantes sunt pilulæ de storace Sylvii in tussi sicca nocturna citra febrim ad temperandam lympham ⊖sam & acidam optimè, quas rectè dicit posse substitui pilulis de cynoglossa.

Observetur hîc de succo glyzyrrhizæ, quod sæpiùs soleat adulterari, idque variis quisquiliis ac pulveribus pro ponderis augmento: unde dum propinandus succus glyzyrrhizæ pro temperanda lympha acida vel salsa, multùm aggravat malum: nam reperitur in ℥ß succi glyzyrrhizæ una alterave drachma quisquiliarum. Ubi ergo volumus esse cauti, præscribimus succum glyzyrrhizæ Hispanicæ, cujus defectu

℞. Succ. glyzyrrh. in ▽ hyssopi solutus, qui filtretur & inspissetur. Verùm in inspissatione exactus observetur ignis gradus; ubi enim vel leviter excedit, fit succus amaricans & empyrevma contrahit, quod etiam est nocivum.

Vel ℞ *Extr.* ♃*is pulveris.* gr. xij.
croci gr. ij.
myrrhæ elect. gr. jv.
laud. opiat. gr. j.
c *ess. succin.* f. *pilulæ:* S.

Abend-Pillen vor den Husten.

Vel ℞. *Succin. præpar.* ℈ß.
myrrh. el.
⊖ *vol. succin.* āā gr. v.
extr. croci gr. ij. vel jv.
laud. opiat. gr. j. vel ij.
🜔 *destillat. succin.* gutt. ij.
cum *ess. opii* vel *lign. sassafr.* vel *succin.* f.
Pilulæ, bihorio ante cœnam sumendæ.
D. S. ut suprà.

Quodsi pilulæ sint molestæ, loco earum habet rotulas has Sylvius loco citato; nam & ipsum saccharum in tali tussi convenit:

Vel ℞. *Spec. diair. simpl.*
Trag. fr. ℨj.
fl. ♃*is* ℈ij.
extract. croci gr. vj.
c. f. q. *Sacch. in Emuls. semin. papav. albi solut.* f. *Rotulæ*,
adspergendæ aliquot guttulis 🜔*i destillat. anisi.*
D. S.

Hust- und Brust-Küchlein.

℞. *Spec. diair. usit.* ℥iß.
fl. ♃*is* ℈ij.
laud. opiat. gr. jv. vel v.
c. *sacch. in* ▽ *scabios. solut.* F. *Rotulæ.*

℞. *Fl.* ♃*is* ℨj.
benzoës,
succin prap. aa ℨß.
thuris
g. Arab. aa ℈j.
extract. croci ℈ß.

laud. opiat. gr. iij.
c. *sacch. in* ▽ *fœnic. sol.* ℥iij. f. *Rotulæ*, adspergendæ cum 🜖 *destillat. anis.*

℞. *Conserv. flor. anthos*
beton.
calend. aa. ʒiij.
succini præpar. ʒij.
myrrh. elect. ℈ij.
benzoes,
thuris. aa. ℈j.
c. *sacch. in* ▽ *serpill. sol.* f. *morsuli*: irrorandi cum 🜖 *destillato succini.* S.

Brust-Morsellen.

Vel fiat pulvis temperans seu incrassans:

℞. *Rad. ireos Fl.* ʒij.
flor. 🜍 *is* ʒj.
🜖 *destillat. anis.* ℈j. ad ʒß.
fœnicul. gutt. xv.
sacch. opt. ʒiij.
M. F. S.

Brust-Pulver.

Dosis ʒj. detur bis in die, & convenit, si læsio est in pectore. Vel

℞. *Spec. diaireos usit.* ʒj.
flor. 🜍 *is* ʒß.
laud. opiat. gr. iij.
M. f. p. pro *tribus dosibus.*
D. S.

Brust-Pulver auff 3. mal.

Ad tussim difficilem noctu tantùm per 4. vel 5. horas affligentem, cum febre catarrhali & coryza, præmissis universalibus ad temperandum serum acre,

℞. *Sperm. ceti.* gr. xxiv. vel ʒß.
laud. opiat. gr. iij.
M. & divid. in 2. part. æqual.

Una pars hora pomeridiana 5. altera pars hora 10. vespertina sumebatur, & optimè profuit.

℞. *Sperm. cet.* ʒj.
succin. prap. ℈j. vel ʒß.
myrrh. elect. gr. viij. ad ℈ß.
laud. opiat. gr. iv.
M. f. pulvis.
Dividatur in 3. vel 4. part. æqual.
D. S.

Temperirende Fluß- und Brust-Pulver.

Capiantur manè & vesperi bihorio ante vel post cœnam.

℞. *Conserv. rosar.* ℥ij.
antihect. Pot. ʒiß.
flor. 🜍 *is*
spec. diaireos aa. ℈ij.
c. *syr. diacod.* f. *Electuarium.*
D. S.

Temperirende Fluß- und Brust-Latwerge.

Faciunt huc elæosacchara, maximè ex oleo succini, quæ in talibus sunt nobilissima. Syrupus diacodion Montani, & syrupus scabiosæ, vel misti, vel cum rob passulat. subacti, cum baculo liquiritiæ assumpti, & ita pedetentim deglutiti, etiam hîc egregium sunt remedium, omnibus loh incrassantibus & expectorantibus præferendi.

Alias ad temperandam lympham salsam & acidam præprimis opiata ac papaperina, & dicta ex spermate ceti & succino conveniunt, imprimis gummata mucilaginosa, qualia sunt tragacanthum, item gummi Arabicum: radices etiam subdulces, imprimis glyzyrrhizæ, altheæ, helenii, & similes: e. g.

℞. *Spec. diatrag.* ʒjß.
p. rad. alth.
liquirit. aa. ʒj.
laud. opiat. gr. vj.
M. f. pulvis. S.

Temperirend-Brust-Pulver.

Vel ℞. ▽ *Loh sani & expert.* ℥ij.
loh sani & experti ℥ß.
spec. diatr. simpl. ʒiß.
succin. præpar. ʒj.
syr. diacod. mont.
de jejub. aa. ℥j.
M. D. S.

Linderender Brust-Safft.

℞. ▽ *fœnic.* vel *scabios.* ℥iij.
asthmat. ʒvj.
syr. diacod. ℥ß.
M. D. S.

Lindernd Brust-Tränckklein.

℞. ▽ *flor. papav. err.* ℥j.
syr. papav simp.
de jujub. aa. ℥ß.
M. pro *duabus dosibus*: S.

Linderender Brust-Safft auff 2. mal.

Vesperi unam bihorio ante cœnam, & alteram sub introitum lecti sumendo.

In fine

℞. MP. *de succ. Crat.* gr. xvj.
extr. agar. gr. viij.
troch. alhand.
scamm. 🜍 *rat.* aa. gr. ij.
c. *essent. ligni sassafr.* f. *pilulæ.* D. S.

Fluß- und Brust-Pillen.

In tussi sicca chronica, affligente pectus, & à lymphæ vitio oriunda, adeoque phthisin plus minùs minitante, dicta sulphurea balsamica, noxam eluentia, non sufficiunt, & tussis fit continua, & posteà incipit ejici mucosa materia ex ulcere pulmonum. In tali casu pro lymphæ correctela optima sunt decocta lignorum sudorifera, matutino tempore usurpanda. Talia præservativa matutina sunt decoctum quajaci, imprimis ligni sassafras, vel decoctum hujus aut radicis chinæ cum passulis, mediantibus quibus & corrigitur lympha & per sudores evacuato latice morboso, eosq; subinde repetitos & aliquandiu continuatos, optimè curantur hæ ipsæ: vid. quæ *superiùs dixi de siti.* Hæc quantum valeăt, vid. Lotichius *obs. l. 3. c. 10. obs. 1. p. 233.* & Piso *de colluv. ser. p.*

ser. p. 184. Vesperi beneficio opiatorum sistatur violentia tussis.

Externè ℞. *Capit. allii* Num. 3.
c. s. q. pingued. porcin. contundantur in formam unguenti.

D. S.

Brust-Sälblein.

Hôc vesperi ante lecti ingressum prope ignem plantæ pedum illinantur, quod per tres dies continuandum.

Vel sumatur saltem pinguedo lucii piscis.

Si sit tussis sicca ferina stomachalis, eaque inveterata, curatur præmisso vomitorio, maturè tamen instituto, partim per opiata, partim per temperata, aërem, orificium ejus vellicantem corrigentia: qualia sunt flores ♀is, passulæ, & omnia ex passulis, decoctum raparum, liquiritiæ & ejus succus, decoctũ helenii unà cum passulis Corinthiacis cum vino Hispanico vel Malvatico paratum: & postmodum saccharum album addatur pro lubitu, & coquatur ad consistentiam aliqualem syrupi.

Pro dosi manè & vesperi detur cochl. j.

Hoc remedium adultorum tussim præmisso vomitorio mirè sedat: in infantibus absque vomitu à Lindano laudatur. Interdum etiam de syrupo diacodii vel pro ratione circumstantiarum essentia opii cuilibet dosi aliquantulum addi potest. Vel

℞. *R♀i compos.* ℥ij.
∿⊖✱ci anis. vel *alius vol.* ♉ *si aromat.* ʒj.
Ess. opii ʒß.

M. D. S.

Hust-und Brust-Elixyr.

Dosis 40 gutt. mane, à meridie, & sub introitum lecti, in quocunque vehiculo, expectando sudorem.

Addatur his decoctum raparum, quod certè est egregium remedium, sive rapum sit recens vel exsiccatum, & in tussi sicca omni, vel catarrhali vel pectorali vel stomachali nobile.

Pertinet huc euporiston: scil. passulæ aut ficus cum spiritu vini combusti vesperi in tussi ferina sicca, ex stomachi vitio cum tussi, supervenienteasperitate faucium, phlogosi, vel raucedine cum tussi catarrhali & chronica.

Porrò convenit glyzyrrhiza, ejusque succus, nec non electuarium helenii cum melle, ac cætera suprà in tussi sicca laudata. Sic facit huc evporiston Amati Lusitani *c.* 6. *curat.* 90.

Videatur etiam Rulandus loco citato, qui viro annorum 40. tussi vehementissima & asthmate afflicto pulverem hunc præscripsit. Benzoë sanè rectè vocatur balsamus pectoris, & in morbis aliis pectus affligentibus reverà est egregium remedium; unde essentia croci atque essentia succini mista, in tussi ex pectore affecto orta, erit egregia.

Vel ℞. *Pulpæ passul. min.* ℥iß.
flor. ♀*is* ʒß.
c. s. q *syr. papav. simpl.* F. *Electuarium.*

D. S.

Brust-Latwerge.

Capiatur pro lubitu.

Loco florum ♀is communium quidam commendant flores sulphuris saccharatos.

Quidam omnes tusses curavit per pomum excavatum melle rosaceo impletum, supra prunas positum, & ita sub noctem devoratum. Sed tussis hæc ferina, modò præmissus fuerit vomitus, utplurimum sponte evanescere solet, tantillis temperatis postea assumtis.

In genere tussis humida ferè ut asthma humidum curatur: Tussis autem sicca simili ferè ratione atque affectus catarrhales levatur.

Superest tussis nervorum seu convulsiva, quæ curatur ut aliæ convulsiones epilepticæ, & imprimis præmissis universalibus per ⊖ia volatilia & succinata, quæ inter liquor C. C. succinatus est egregius: unde etiam Dn. Boyle in Philos. experimentali in tussi quacunque, etiam inveterata, sola solet commendare ⊖lia volatilia, v. g. ∿um & ⊖ ⊡æ, item, ∿m C. C. aut ⊖ C. C. tanquam singularissima & expertissima.

Cum fauces sint subinde læsæ, & à lympha acriori plus minus excoriatæ, rubentes, & quodammodo inflammatæ, ob id acrimoniam blandè temperantia & incrassantia dicta, item dulcia plus minus fauces lubricantia & lenientia, conveniunt. Sunt autem talia passulata, succus glyzyrrhizæ, syrupus violarum, rosarum, de jujubis, tussilaginis, scabiosæ, liquiritiæ: item syr. diacodion Montani cum syrupo scabiosæ mistus, & cum baculo liquiritiæ gustatus, subinde lambendo deglutitus. Elæosacchari linctus, rotulæ supra dictæ & similia ex remediis supra recensitis parata:

℞. *Syr. diacod. Mont.* ℥vj.
mell. passul. ℥ij.
extract liquirit. ʒj.

diluantur cum pauca ▽ scabios. in consistentiam Loh.

D. S.

Hust-und Brust-Safft.

Vel interdum glyzyrrhiza recens continuò maceratur; sic enim oblinuntur fauces & lubricantur.

Pertinet huc liquor seu oleum sacchari ex saccharo & V, uti habet Hartmannus:

Convenit maximè, si tussis affligit ex squalore ⩠is sicci vel squalidi, & inde orta raucedine. Riverius facit oleum sacchari compositum, dum Vm impraegnat appropriatis pectoralibus. Loco hujus olei sacchari sunt qui recipiunt ovum ad duritiem coctum & exempto vitello albumen induratum saccharo replent, ita nonnihil perforant & in cellam suspendunt, & ita fit oleum sacchari, quod arbitror

bitror non esse inconveniens. Rhumelius *in Herm. p.* 137. saccharum Canarium laudat.

Potest etiam externè aliquid plantis pedum addi, scilicet ante lectum lucii piscis pinguedo, vini spiritus, spiritus menthæ & similes.

Fit interdum, ut cum tussi conjuncta sit hæmoptysis seu sputum sanguinis: in tali casu Forestus commendat syrupum myrtillorum *l.* 16. *obs.* 20. *in Scholio*, imprimis si cum decocto passularum, cum spica aromatisato, assumatur.

ARTICULUS IV.
De
Catarrho Suffocativo.

Affectus ex hactenus dictis, nempe ex asthmate, præsertim sicco, tussi, & raucedine complicatus, diversimodè tamen, ita ut nunc hoc, nunc illud symptoma observari videatur, isque vel subitò irruens, vel ex improviso exasperatus, nunc continuus, nunc remittens, & vel periodicè vel incertis intervallis repetens, & quidem suffocationis periculum plus minus inferens, cum stertore, materiæ vel paucæ vel nullius rejectione, catarrhus suffocativus ein Stöck-Fluß vulgò dicitur, adeò ut vulgus in genere quamcunque respirationem subitò difficiliorem redditam & suffocationem minitantem, in specie si cum tussi conjuncta fuerit, nomine catarrhi suffocativi appellare soleat. Hinc fit, ut asthmata occulta interdum recurrentia, item asthmata humorosa, imprimis vesperi graviter affligentia, sub hunc censum veniant & confundantur; item tusses ferinæ, in specie nocturnæ, graviùs affligentes, imprimis cum excretione copiosiore facta conjunctæ, huc à quibusdam trahantur. Catarrhus tunc dicitur à præconcepta opinione, quasi subitò, ex cerebro præsertim, fluat humor serosus plus minus pituitosus, qui bronchia & pulmones replens suffocationis periculum intendat. Sed paucis rem explicat Lindanus *in colleg. manuscr. super Hartmann. Prax. Chymiatr.* dicendo: *Maxima de nihilo nascitur historia, nil obscurius hâc de catarrho suffocativo doctrinâ: Nam ipsa anatome eam ostendit falsissimam, & quomodo materia vel pituitosa vel serosa, à capite potius in pulmonem, per rimam asperæ arteriæ, & epiglottidem obstantem, transibit, quàm per œsophagum, &c.* Alii igitur verè cautiores per venas à capite deferri tales humores, hinc deponi in pulmones, replere hos & asperam arteriam, & suffocationem ita inferre putant. Sed ridiculas has de catarrhis suffocativis hypotheses non solùm discutit & refutat Helmontius *Tract. Catarrhi Deliramenta*; sed & Vincentius Baronius *Tr. de Pleuropnevmonia*; & Schneiderus *de Catarrh. l.* 5. *cap.* 4. *p.* 276. & 296.

Ut suprà ergo monui, complicatus affectus est, qui vulgo suffocativi catarrhi nomine venit. Unde in vulgi judicio & præconceptis hypothesibus, per ignorantes Medicos confirmatis, hîc non inhærendum; propterea triplicem catarrhi suffocativi putatitii, asthmati convulsivo contradistincti, differentiam facio, prout in praxi observare eam mihi contigit.

I. Est catarrhus suffocativus ex pulmonibus affectis, ex hostili acido inspirato, vel intùs genito, illis profundiùs se insinuante, irritatis, hinc proprias fibras fortiùs se stringentibus; unde suffocationis imminet necessitas, non prius cessans, donec lymphæ uberioris irrigatione irritans illud præternaturale, & ex eorum mutuo coalitu concretum mucosum factum, ablutum & abstersum fuerit, cujus expectoratione morbus solvitur. Remanet tamen subinde vestigium in illis fibris, ita ut levi occasione renovatum spasmum & spirituum occlusionem minentur.

Pertinere huc videtur infantum quorundam plus minus robustorum catarrhus suffocativus cum epilepsiæ metu junctus, dum v.g. simpliciter creberrima thoracis systole & diastole cum levi vel nulla tussi continuo suffocari videntur; idque ipsum etiam evenit subinde ita, ut tali spasmodicâ affectione pulmones constringi & thorax coarctari ita videatur, ut & respiratio libera impediatur, & sanguinis per pulmones circulus impediatur: hinc facies eorum rubicunda esse, & præcedere talem affectum per aliquot dies vel raucedo levis vel tussicula solet. Conf. Hildanus *c.* 3. *observ.* 10. *& cent.* 2. *obs.* 66. item Schenkius *in obs. pag.* 149.

CURA.

Ut itaque talem affectum in adultis opiata & attemperantia, vulgò incrassantia dicta, optimè levant, etiam paroxysmos; ita & talibus infantibus thoracica, item sperma ceti, &c. in vehiculo calido propinata, observantur proficua: cùm econtrà asthmata humida, item tusses humorales, præsertim ex stomacho in infantibus non rari, imprimis per nicotianam, item per blanda emetica, curari debeant.

II. & III. Differentia catarrhi suffocativi revera est catarrhus laryngis,

Ad bronchum pertinens; quando subitò respiratio difficilis redditur cum adjuncta sensili laryngis irritatione, indeque superveniente tussi, eaque satis violenta, cum ex screatu in principio pauco, progressu & in fine copioso, semper tamen cum levamine. Quæ in prin-

principio paroxysmi ejiciuntur, ferè sunt tenuia, pauca & serosa, quæ in progressu fiunt crassa, viscida & copiosa, quæ dicuntur cocta: auditur interdum stertor & sonitus, interdum raucedo adest, aut præcedit, aut sequitur, vesperi & noctu plerumque affligit; dum enim dorso incumbunt patientes, exasperatur: præcedit interdum dolor capitis & partium colli vicinarum, &c.

Ex dictis elicitur: Catarrhum hunc suffocativum propriè loquendo esse affectionem laryngis, in quo hæc & caput asperæ arteriæ, in specie epiglottis, afficitur primariò; hujus enim & epiglottidis & laryngis irritatio, & hanc semper insequens pertinacior strictura ceu clausura, omne id præstat, quod aliàs Catarrhus suffocativus dicitur; ita, ut catarrhi suffocativi formale in arcta & stricta clausura laryngis, ob irritationem hujus, consistat. Jam vero, sive in ipsa larynge hæreat malum, & sic erit affectus simillimus broncho cum raucedine sive supra aut extra laryngem, saltim in ambitu aut superficie epiglottidi incumbat causa peccans, eritque tunc catarrhus suffocativus, qui pertinet ad catarrhum membranæ pituitariæ posterioris Schneideri. Nempe notum est, si tantùm aquæ aut cerevisiæ guttula aut mica saltim panis sub inspiratione laryngem ingreditur, quod hanc admodum sensilem irritando mox faciat ejus convulsionem seu pertinacem ab epiglottide occlusionem & suffocationem; nisi impetuosior tussis mox insequens illata denuò eliminet: & quò diutiùs fit ista irritatio, eò plus pituitæ postmodum excernitur. Unde ex quacunque causa interna, si similis fiat in faucibus irritatio, tunc similis subitò imminebit tussis, strictura vel suffocatio, & similia pathemata.

CAUSÆ.

Causa ergo irritans, quæ infert hujusmodi subitaneum pathema, est respectu laryngis vel interna vel externa. Interna utplurimùm est affectus seri vel lymphæ acrioris, nunc salsioris, nunc in specie acidioris ad bronchum delatæ, & tunc titillatio adest ob acrimoniam lymphæ acidioris ad laryngis interiora latæ, quæ defertur ob læsionem à causa externa, ab inclementia aëris introducta, tuncque pars læsa plorat copiosam lympham, nunc salsam, nunc acidam, estque sic catarrhus suffocativus nihil aliud, quam quasi raucedo subitanea, hinc irritatur larynx, stringitur epiglottis; unde metus suffocationis subitaneus. Periodicè hoc fit interdum, singulis noctibus repetens: quale exemplum appositè huc facit, quod habet Riverius *c.* 3. *observ.* 15. Hæc, nempe causa externa, talem catarrhum suffocativum inferens, est imprimis lympha viscidior, glutinosior & copiosior cujuscunque saporis, ex membrana pituitaria posteriore & inferiore ad fauces copiosiùs delata, & subitò inviscans quasi laryngem, & epiglottidis liberum motum impediens; unde mox suffocatio imminens, tussis, & copiosus materiæ viscidæ screatus cum sensu læsionis in faucibus: estque affectus reverà catarrhalis, nempe vitio membranæ pituitariæ posterioris, & ejusdem est naturæ cum asthmate humido, cum tussi chronica, imprimis stomachali. Exasperatur hic affectus subinde vesperi & noctu, & frequenter per se subitò ex prægressa causa externa, imprimis ab aëre inclementiore aut maligno, aut variis effluviis spirituum acidorum mineralium impraegnato, facta alteratione, vel ex tussi diuturna & chronica oritur, uti patet in exemplo Hildani *c.* 6 *obs.* 8. Subolevit hoc Platerus, unde catarrhum suffocativum angustiam intra fauces ait, & catarrhum non ad pulmones, sed ad fauces delabi animadvertit *l.* 1. *obs.* 185.

CURA.

Catarrhus suffocativus à causa externa curatur eodem modo ac raucedo recens seu tussis nocturna sicca, v. g. per vomitoria, & post per opiata ac similia alia temperata, incrassantia dicta, i. e. lympham acrem, in specie acidam, temperantia, vel si minus in principio conveniunt vomitoria, præmisso clysmate per sudorifera blanda lymphæ motum & materiam corrigentia, hinc per opiata irritationem faucium tollentia & sistentia.

℞. ▽ *Scabios.* ℥iij.
asthmat. ʒvj.
∽⊖✱*ci anisat.* ʒj.
syr. papav. alb. ℥j. vel hujus loco
diacod. Mont. ℥iß.
D. S.

Lufft-Träncklein.

℞. ▽ *Menth.*
scabios.
serpill. āā ℥j.
asthmat. ʒvj.
∽⊖✱*ci anis.* ʒij.
flor. ♁*is* ʒß.
syr. diacod. Mont. ℥j. M.

℞. *Essent. catarrhal.* ʒiij. vel ℥ij.
∽⊖✱*ci anis.* ʒj.
M. S.

Lufft-und Fluß-Essentz.

Si asperior fuerit mistura propter spiritum salis ammoniaci, omitti potest.

Si malum est à causa externa, curatur ut asthma humorosum, vel tussis chronica, imprimis stomachalis, nempe per vomitum, & deinde per attenuantia, & mucum visci-

certum est, subesse vitium lymphæ, vel acidæ vel salsæ.

Tussis talis catarrhalis originem ducit ex lympha vel salsidiore, quæ uti in M.S. febrim talem plus minus lentam excitat, & sub cute pustulas; ita laryngem & asperam arteriam irritando, tussim siccam infert. Non rarum tamen est, tussim talem siccam nocturnam etiam sine febre affligere, pariter ex catarrhali vitio lymphæ oriundam. Itidem catarrhis depluentibus à capite tribuunt autores eam; sed post Helmontium *tract. catarrhor.* deliramenta, imprimis Schneiderus *de catarrhis* caliginem excussit: Hic enim in eo est totus, ut dicat: excrementa tussiendo rejecta in tussi tali catarrhis tributa tam sicca, quàm quæ successivè supervenit, humida, transudare ex sanguine per tunicas, quas vocat pituitarias. Verùm rectiùs Steno observavit, quod post has tunicas, communiter pituitarias Schneideri ac alias similes, per quas serosæ materiæ fit transcolatio, sitæ sint copiosæ glandulæ, quorum orificia hient in istas tunicas pituitarias, & ita lympham in istas cavitates effundant; adeòque, dum dicit Schneiderus, in coryza transsudare mucum per tunicam seu membranam pituitariam superiorem, internè nares succingentem; in tussi verò transudare mucosa rejectanea per membranam seu tunicam, asperam arteriam investientem, &c. potiùs cum Stenone dicendum: sub his tunicis latitare glandulas, suam lympham per istas exonerantes.

Quando ergo ista lympha est p. n. acrior, salsior, acidior, aliove simili plus minus corrosivo sapore imprægnata, non potest non fieri tussis, quia vellicatur aspera arteria. Salsa fit lympha ex concursu acidi & urinosi, uti ex pathologicis patet.

Ad has tusses ex lymphæ vitio genitas pertinet etiam tussis, quæ præcedit variolas & morbillos, itidem sicca & admodum molesta; necnon ea, si variolæ pulmonem & asperam arteriam obsident; cujus exemplum habet Lotichius *in observat. pag.* 143. item quæ infantibus ex malè curata scabie, aut ex tinea capitis, aut achoribus quovis modo repulsis, nascitur. Hæ ritè tractatæ curari possunt, ut non fiant humidæ; sin minus, tussis etiam humida supervenit, ex supradictis rationibus, imò & phthisis variolis successivè secuta observata fuit.

Radix mali, unde talis lympha vitiosa generatur, tussim talem catarrhalem, præsertim nocturnam inferens, est in ventriculo; errata nempè digestionis ejus, & hinc deficiens in intestinis ejusdem perfectio; quibus in locis chylus vitiosus salsus aut acido-salsus genitus sui tabem mediante lympha variis partibus, ac speciatim, quavis occasione eò derivetur, pulmonibus affricat. Ratio, quare tusses tales vespertino ac nocturno tempore magis exasperentur, adhuc intricata est. Universale aliàs est, quod morbi à seri ac lymphæ vitiis oriundi his temporibus magis exacerbari soleant, ad quod ipsum non parum videtur conferre prohibita pl⁹ minùs transpiratio insensibilis, vesperi ex remittente tepore diurno min⁹ copiosè procedens. Observata etiam fuit tussis sicca vitio pulmonum, quando nunc calculi, nunc excrescentiæ aliaque in bronchiis pulmonum tussim inferunt. Refert Schenkius *in l. 2. observat.* tussim siccam admodum diuturnam ex irritatione continua capitis laryngis, propter calculos in tonsillis genitos, qui irritando dederunt tussim.

Quodsi verò causæ stomachi & œsophagi internæ inferant tussim siccam, vocari utplurimum solet tussis ferina, in qua gravissimè, etiam continuò & interruptis vicibus, tussiant: si incipiunt tussire, vix remittere sciunt. Oritur ex materia salsa acri, præsertim tenui & subtili, raro crassa, pertinaciùs stomachi orificium superiùs vellicante istudque rodente, nihil hic excernitur: interdum etiam tantoperè urget, ut pertinaci tussi & concussione stomachi vomitus sequatur, & facilè partem affectam præter dicta sonus profundus, locum irritationis in tussi & suprà allegata declarant. In specie infantum tussis quæcunque, si non à causa externa, semper fundamentum in stomacho habet, sive humida sive sicca; post vomitum cessat, respiratio est libera, nihil ejicitur materiæ: ergo est causa in stomacho: Accedit & hoc, quod sentiant circa præcordia & circa stomachum gravativum quid, & sic tussis non potest esse in pulmonibus. Quò etiam pertinet in Schenkii *observat. pag.* 237. Tussis nova infantum Lutetiis grassans, quinta dicta, in qua etiam ventriculus affectus fuit.

Pertinent huc istæ tusses, quæ non raro in principio paroxysmorum febrium intermittentium unâ alterave hora paroxysmum antecedunt, & fiunt simpliciter ex irritatione orificii stomachi superioris, nata ex motu inchoato fermenti febrilis & motu humorum succi pancreatici & biliosi, circa intestinum duodenum à dicto fermento febrili agitatorum, unde tussis per ventriculi consensum cum diaphragmate circa paroxysmorum principium contingere solet, & quidem tales ordinariò ferè sunt hypochondriaci, seu in quibus abundat acidum in stomacho. Tales enim tusses sunt, quas quidam contrahunt, dum in

lectis

lectis aëri liberiori se exponunt circa regionem stomachalem, exinde facile fit, ut pertinax tussis stomachalis superveniat.

Senes sæpiùs quoque tussi laborant, eàque pectorali, si vitium est ex aëre externo inspissato; si verò citra talem externam læsionem senes tussiendo excernant copiosa viscida, & simul conquerantur de dolore plus minus compressivo in scrobiculo cordis, ordinariò vitium stomachi subesse solet, natum ac sustentatum ex defectu digestionis primæ in senibus.

De arthriticorum tussi res etiam intricata videtur: observavi aliquoties arthritidi obnoxios, si hæc aliquandiu inducias dederit, quod tales facilè occasione tussim, eamque humidam, incurrant cum sensu molesto circa scrobiculum cordis, ac difficili plus minus inspiratione, quæ symptomata superveniente podagra leviter & quasi sponte evanescunt. Reverà stomachalis videtur tussis, cùm faber podagræ reverà in stomacho cudatur.

Interdum variæ tussium differentiæ subinde complicantur, ita, ut in dispositis tussi humidæ facilè superveniat tussis convulsiva. Sic pariter tussis humida, tam stomachalis quàm pectoralis, ferè complicari ac simul affligere possunt.

PROGNOSIS.

Prognosis facilis est. Fundamentum ejus ex varietate causarum efficientium, subjectorum patientium, & utriusque adjunctarum circumstantiarum desumi solet.

Tussis frequens nimis & diuturna non rarò ad hæmoptysin disponit.

Tussis ferina, tàm in infantibus, quàm etiam adultis, maribus herniam, in prægnantibus abortum causat.

Tussis sicca nocturna in subjecto, quod debiles habet pulmones, minatur phthisin, quatenus ex continua pulmonum concussione, & lymphæ acrioris in eorum parenchyma translatione, tandem erosionem, & ita ulcus pulmonum, & hinc phthisin, quam ex catarrhis oriri putant, infert.

Capiti debilitato admodum nociva est tussis; uti etiam iis, quibus affecti sunt oculi.

Tusses senum diuturnæ non maturantur, dicit Hippocrates *sect.* 2. *aphor.* 40. adeòque difficillimè curantur.

Tussis hydropi superveniens, malum est: vid. Hippocrates *sect.* 6. *aphor.* 35.

Tussis à causa externa nihil habet in recessu, & sine periculo est; quæ verò à causa interna, sive sit pectoralis sive stomachalis phthisin minatur, aut eandem incipientem ostendit.

Scorbuticis frequentiores tusses sunt suspectæ, ne ex partibus serosis phthisin contrahant.

Interdum febribus ardentibus, imprimis curatis & in declinatione non rite purgatis aut judicatis, supervenit tussis humida ex metastasi materiæ morbificæ concoctæ: in tali casu, quæ si rectè procedat expectoratio, bona est; sin minus, & non in tempore succurrimus ægro, periculum imminet phthiseos aut periculosi asthmatis.

Tussis omnis humida inferens læsionem pulmonum, periculosa est ob phthiseos metum.

Tussis graviter affligens phthisicos, ubi subitò cessat, signum periculosum est.

Tussis stomachalis humida cruditates, atrophiam, tabem, &c. minatur ex vitio chyli, corrumpentis plus minus lympham; tandem etiam pectoralem infert: quod etiam suo modo de tussi sicca stomachali verum deprehenditur.

CURA.

In cura attendendum ante omnia: an tussis morbus sit primarius, an verò secundarius? qualis v. g. phthisicorum, pleuriticorum, &c. Nam hæc primariò morbò sublatò vel sponte cessat aut sedatur. Interim attendatur naturæ motus in tali casu, ut promoveatur, si sit parcus, in phthisicis v. g. & purulentis; vel inhibeatur, si sint nimii, ut in tussi ferina crebriùs inani, & ita saltem temperetur.

In hac vero cura tussis cujuscunque

1. Ante omnia removenda est causa irritans seu ad tussim stimulans; &
2. Sistenda est vellicatio aut irritatio.

Qui duo scopi utut pro varietate causarum varient, utplurimum tamen ad removendam causam melius remedium non est, quàm vomitus, qui in quavis tussi est proficuus, in contumaciore verò, præsertim stomachali, est necessarius, sine quo tussis chronica tutò non potest curari; qui uti convenit in tussi recenti, ita sine eo tussim inveteratam curare admodum difficile est. Quæ verò pro secundo scopo vellicationem sistunt, sunt imprimis, uti notum est, opiata, in specie appropriatis mista.

Aliàs materia Medica in tussi tribus ferè generalibus capitibus absolvitur: nempe incrassantibus, incidentibus, & balsamico-vulnerariis.

Incrassantia sunt opiata ac temperata dulcia, quæ tussim à materia tenui & serosa, & inde ortum irritationis sensum, sistunt, acre vellicans mitigant, & ita materiam vellicantem ad consistentiam moderatam pro meliore expectoratione disponunt; unde ab effectu incrassantia dicuntur.

Incidentia sunt, quæ in tussi humida mucũ glutinosum pro meliori expectoratione disponunt & attenuant, ac mobiliorem reddunt.

Balsamico-vulneraria, quæ noxiam excoriationem bronchiorum aut pulmonum aut

aut stomachi emendant, ut ulteriores progressus maturè inhibeantur.

His itaque præmissis, tussis pectoralis sicca à causa externa inducta, qualis tussis tempore hyberno ex aëre inclementiore, vel sub laboribus chymicis accedit, optimè tollitur per opiata maturè adhibita, sive sit laudanum opiatum, sive theriaca, sive syrupus papaveris: e. g.

℞. *Conf. tussilag.* ʒß.
laud. opiati gr. ij.
M. pro Bolo: S.
Abend-Zucker auff einmal.
Capiatur bihorio ante cœnam.

Imprimis si quis læsus à frigore hyberno, ut immineat coryza, maturè curari potest sic:

℞. *Theriac.* ʒj.
🜄 *destillat. anis.*
succin. à gut. ij.
M. D. S.
Fluß-Theriac auff einmal.
Capiatur sub forma boli cum sudore.

Conveniunt etiam pilulæ de styrace Sylvii. Item in tussi orta à vitio aëris externi hyberni usurpetur decoctum radicis zedoariæ in vino, vel decoctum radicis helenii cum passulis in vino Malvatico calidè haustum, & sudor expectetur. Alii non ineptè faciunt, dum juniperi baccarum M. iij. coquunt in cerevisia ad consumptionem tertiæ partis, & decoctum calidè hauriunt, expectato sudore; vid. Riverius *in Praxi:* item R baccarum juniperi Mynsichthi, in *Armament. Chym. sect.* 2. descripta convenit. Præsertim autem optimè semovent vim causæ externæ, balsama odorifera ex 🜄is destillatis, v. g. apoplectica, vel anisatum vel succinatum, largiter naribus illita: item 🜄ea destillata anisi, macis, suffitus succini, gummi animæ, &c. Nam talis larga illitio alterat aërem introëuntem, ut non fauces vel asperam arteriam lædat. Ubi metuenda coryza, imitemur Helmontium *Tr. de asthmate & tussi*, paremus sternutatorium ex saccharo & pulvere hellebori nigri ana, addendo aliquot guttas 🜄ei destillati caryophyllorum. Talis loco sternutatorii tempore vespertino sufflетur in nares; sic tollitur omnis noxa. Jujubas in vini spiritu maceratas commendat Hartmannus ad præservandam tussim in *Praxi Chymiatr.*

Quodsi à mineralibus eorumque fumis sub laboribus chymicis inspiratis oriatur noxa tussim inferens, optimus est panis largiter butyro illitus, ante laborem assumptus; sic acrimonia inspirata obtunditur, & tussis ac similia præcaventur; sicuti etiam post alterationem jam nonnihil inductam theriaca, & ejus medio provocatus sudor, promptè eam tollunt: sin inducta læsio ab his, non curatur meliùs, quàm per vulneraria, & quidem pectoralia, si decoquantur in cerevisia.

Quodsi eadem tussis à causa externa nata, dum jam fuerit inveterata, ut jam ejiciantur copiosa mucosa, adeòque reddita humida, curatur ut reliquæ tusses humidæ, præmisso nempe laxativo, in specie vomitorio, conveniunt opiata eam sistentia; hinc subjungenda, si sit tussis pectoralis, vulneraria & appropriata pectoralia, noxam inductam demum corrigentia, & inde nutrimenti aut sanguinis in ea factam degenerationem sistentia. Vel si tussis fuerit stomachalis, noxa curatur aromaticis stomachicis. Vesperi propinanda sunt opiata, ut caveatur generatio: si sistitur, tunc denuò læsio à tussi antecedente inducta appropriatis curanda. Si in pulmonibus pars est affecta, ad eluendam noxam, ne malum recidivet, vulneraria pectoralia sunt usurpanda, ubi excellit in specie hedera terrestris, cherefolium, veronica, scabiosa, helenium, ejusque radix, tussilago, lignum sassafras, & similia. Hæc decoquantur in aqua, vel cerevisia, & decoctum calidè bibatur bis vel ter quotidiè; sic læsio sistitur, consolidatur, & alia mala supervenientia præcaventur.

Tussis humida pectoralis, quatenùs constituit morbum, curatur materiæ crassæ vel causæ irritantis evacuatione, adeòque per incidentia, attenuantia, resolventia, atque expectorantia dicta, interpositis præsertim vomitorio, vel moderato purgante (nam rariùs prosunt hîc purgantia) & tandem per pectoralia & vulneraria, læsionem in bronchiis & pulmonibus obortam tollentia, & ulteriorem progressum aut recidivam faciliorem præcaventia.

Conducunt ergò hîc pro scopo incidendi & expectorandi succus raphani recens cum saccharo candi, arum ejusque radix: item spiritus asthmaticus, gummata, in specie ✱cum, & ex eo parata remedia liquida, & in genere omnia ea, quæ suprà in asthmate humido; item raucedine inveterata, fuerunt laudata: item marrubium album, ejusque decoctum, helenium, hedera terrestris in tussi à putrilagine pulmonum, hyssopus, zingiber, &c. Schrœderus laudat egregiè decoctum calami aromatici. Porro crocus, radix ireos Florentinæ, tussilaginis, zedoariæ, veronica, scabiosa, mentha, rosmarinus, & modò dictorum flores, nicotiana ejusque syrupus & oxymel nicotianæ in tussi ex lympha crassa; atq; ex melle, scordii & helenii pulvere paratũ electuarium. It. acetum scylliticum, oxymel simplex, & oxymel squilliticum compositum, cui incoctum marrubium, botrys, ejusq; succus & syrupus, syrupus de erysimo Lobelii, elixyr pectorale Michaëlis vel Wedelii cum spiritu gummi

gummi ammoniaci, vel salis ammoniaci anisato. Conveniunt etiam vegetabilium dictorum conservæ, & sic porrò. Vulgò commendatur ▽ pulmonum vituli cum plantis pectoralibus destillata: sed quo jure? nescio.

Pro expectorando ergo muco, quocunque in loco ille hæreat.

℞. ▽ *fœnic.*
hyssop. aa. ℥ij.
asthmat. ʒvj. vel ℥j.
oxymel. squill. ℥j.
syr. nicot. ʒvj. M.

Pro scopo vulnerario pectorali convenit ♁, ejusque flores: item balsama ♁is, quæ sunt nobilissima, sive sit terebinthinatum; sive quod melius, anisatum, aut juniperatum, aut succinatum. Talis aliquot guttæ vj. viij. x. ad xij. & xv. semel vel bis in die in vehiculo calido vel ovi vitello, optimè conveniunt ad eluendam noxam pulmonum: aut cum balsamo ♁ris fiat elæosaccharum: item benzoë antihecticum Poterii, antimonium diaphoreticum, & vulneraria pectoralia supra laudata. Prostant etiam hinc inde pulveres pectorales, & pulvis contra phthisin, qui conveniunt in tussi ex vitiis lymphæ:

℞. *Rad. Ireos Flor.*
flor. ♁ris aa. ʒj.
♁ii diaphor. ʒß.
laud. opiat. gr. jx.
☍ sacchar. fœnic. q. s.
M. pro pulvere: S.

Heilend Brust-Pulver.

Vel ℞. *Pulveris pectoral. Mich.* vel *Ludov.* ℈j.
antihect. Pot. vel *♁ii diaphor.* ℈ß.
laud. opiat. gran. j.
☍ sacchar. anisat. q. s. M.

Vel ℞. *Lap. ♋ præpar.*
fl. ♁is aa. ℈j.
laud. opiati gr. j.
☍ destillat. anisi gut. j. M.

℞. *Ras. ligni sassafr.* ℥j.
Maceretur in
▽ *a fontan.* Mens. ij.
adde
Herb. heder. terr. vel *Veron.*
pulmonar.
scabios. aa. Mij.
passul. min. conquass. ℥j.
sem. anisi
fœnicul. aa. ℥ß.

Coqu. invicem ad tertias, in fine decocti addendo
rad. liquirit. ras. ʒiij.
Colatur. D. S.

Brust-Tranck.

Vel ℞. *herb. heder. terr.*
veron. aa. Mj.
hyssopi
marrub.
pulmonar.
tussilag. aa. Mß.
flor. enulæ,
scabios. aa. P. ij.
rad. enul.
Ireos flor.
sem. cartham. cont. aa. ʒvj.
rad. mechoacan. albiss.
passul. min. aa. ℥j.
Incis. & contus. D. S.

Brust-Species.

Ex his in aqua decoctis potest fieri decoctum pectorale. Vel possunt coqui cum hydromel, & per manicam Hippocratis aliquoties colari, & usurpari bis vel ter in die, pro urgentia affectus, mane haustus calidus, & à meridie bihorio ante cœnam, & sub introitu lecti:

℞. *Herb. rec. veron.*
heder. terr.
scabios. aa. M. j.
cherefol. Mß.
ras. lign. sassafr. ℥j.
Coqu. in s. q. ▽ *simpl.* addendo in fine decoctionis
passul. min. conquass. ℥ij.
ras. rad. liquirit. ℥j.
Ebulliant iterum lenter, hinc dum fervent adhuc, suspende in nodulo *cinam. elect.* ʒiij.
Colatura ℔ jß. D. S.

Brust-Tranck.

Tussis humida stomachalis, ex humida viscida materia orta, curatur, præmisso attenuante & vomitorio, aromaticis nonnihil temperatis stomachalibus, reliquias materiæ peccantis incidentibus, attenuantibus & resolventibus, & stomachi tonum restaurantibus. Pro purgationis scopo vomitoria ♁ialia equidem nota sunt, quæ nunc per se evacuationis scopo usurpantur, nunc supra dictis potionibus in minuta dosi adduntur, pro promovenda expectatione. Sanctè testor, quod ex usu vomitoriorum ne minimum noxæ observaverim. Pro scopo purgandi per inferiora convenit MP. de hiera cum agarico, vel extractum ejus, addito gummi ammoniaco in ✝to soluto, acuatum cum extracto trochiscorum alhandal. e. g.

℞. *MP. de hiera cum agar.* gr. xv.
G. ✱ci ✝o sol. ℈ß.
extr. troch. alhand. gr. j.
☍ destillat. anisi gutt. ij.
c. *Essent. g. ✱ci* f. pilulæ: S.

Purgirende Brust- und Magen-Pillen.

Similibus pilulis ferinam tussim à pinguibus vaporibus, in muliere aliquando curavi.

Vel ℞. *MP de ✱co Querc.* gr. xv.
hier. c. agar. gr. viij.
extr. agar. gr. v.
balf. ♁is anis. gut. ij.

C. *Ess. g.* ✳*ci f. pilulæ*, usurpandæ imprimis in tussi ex materia crassa & viscida, post febres acutas non rarò obvenientes.

Quin etiam his ipsis ☿ dulcis commodè potest addi, quem usurpat Riverius cum diagrydio: vid. *cent.* 3. *obs.* 31.

Vulgò pro scopo purgationis usurpant agaricum in infuso ad ℥ß. cum oxymelite; sed ignavum est simplex. Potiùs extr. ejus cum aliis. Quidam semen carthami ab ℥ß. ad ʒvj. infundunt; utut etiam ex hoc semine à ʒiß. ad ʒij. elegans emulsio purgans fieri possit.

Opiata ac similia in tussi humida, ubi expectoratione opus, non conveniunt; excretionē enim impediunt, & hinc materiam evacuandam crassiorem ac viscidiorem reddunt. In fine tamen, ubi maximam partem evacuata est mucilago, & crebrior tussis inanis sæpiùs repetens, antequam aliquid ejiciatur, superest, in talibus ad vestigia læsionis irritandis delenda commodè cum aliis papaverina usurpari possunt, ut nempe his nimia irritatio ac crebrior frustranea tussis suspendatur, interea verò materia expectoranda præparetur, ut minori labore excernatur: v. g.

℞. ▽ *scabios.* ℥iij.
asthmat. ʒvj.
flor. ♁*is* ℈j. ad ʒß.
syr. diacod. Mont. ℥j.
M. S.

Hust-Träncklein.

Pro incidenda materia viscida & crassa, præterea, quæ suprà de asthmate ex stomacho oriundo dicta sunt, imprimis conducit hæc potio admodùm experta:

℞. ▽ *Hyssop.*
tussilag. aa. ℥ij.
asthmat. ⌒ *os.* ℥ß.
oxymel. squillit. ℥j.
syrup. de hyss.
nicot. aa. ʒvj.
M. D. S.

Mixtur **gegen den Husten auff etliche mal.**

Addi etiam potest pro meliori incisione & faciliori rejectione ⌒ ⊕i dulc. aut ⊖is dulcis q. pl. pro grata aciditate. Hæc mixtura subinde cochleatim sumpta expectorat egregiè.

Elixyr pectorale D. Michaëlis cum spiritu asthmatico mixtum, uti in asthmate, ita in tussi à stomacho, notum est, quod sit egregium: e. g.

℞. *Elix. pector. Mich.* vel *Propr.* ℥ß.
⌒ *g.* ✳*ci* ʒij.
M. S.

Hust- oder Brust-Elixir 40. Tropffen.

Item ℞. *Rad. ari acerr.* ʒij.
spec. dia-ireos. ʒj.
Extr. rad. helenii vel *zedoar.* ℈ß. ad ʒß.

Cum sacch. in ▽ fœnic. vel menth. vel scabios. sol. q. s. fiant Rotulæ, adspergendæ cum ⊙ destillat. fœnic. S.

Hust-Küchlein.

Vel ℞. *Rad. ari.* ʒiß.
g. ✳*ci in* ✝ *sol.*
mastich. elect. ā ā. ℈j.
♀*i* ⊖*lat.* ʒß.
c. s. q. *sacch. in* ▽ *menth. sol.* f. Rotulæ.

Adnumerandum hîc mulierum euporiston, quod est:

℞. *Succi raphan. express.* q. pl.
adde
sacchari candi. parum.

Mirabiliter resolvit in pectore & stomacho, atque expectorat.

Pro altero scopo, stomacho nempe appropriata sunt elixyr stomachale, elixyr proprietatis, quod cum & sine acido in vino enulato usurpatum, egregiè commendatur. Elixyr quidem cum acido in principio videtur exasperare tussim: verùm, modò continuetur ad tempus, neminem spe suâ frustrabit. Egregiè etiam à Stœckero commendatur decoctum zedoariæ cum vino paratum, elixyr menthæ acidulatum cum ⌒u ♁is, R ♀i acris, vel sola vel cum ⌒u ⊖ ✳ci simplici aut anisato; malvat. juniperinum, essentia & extractum helenii, item essentia croci, & choccolata. Quo etiam pertinet balsamus Peruvianus, guttatim ad 6. vel 8. guttas usurpatus: quin etiam præmissis præmittendis in tali tussi aliquando liquorem ▽æ fol. ♀ri, item R⊖li ♂is Zwelfferi pro debita rugarum ejus expansione proficua observavi. Convenit etiam tam in tussi pectorali quàm stomachali humida, uti etiam suo modo sicca, electuarium, quod fit ex

Herb. scord. M. ij.
salv. M. j.
flor. ♁*ris* ʒiij.

Hæc omnia subtilissimè pulverisata, vel sola, vel addito laudano opiato, cum syrupo diacod. excepta, subinde degluti̅untur ad sistendas tales tusses.

D. S.

Brust- und Magen-Latwerge.

Quod si sit tussis sicca nocturna pectoralis, adeòque catarrhalis, talis curatur & præservatur, nunc præmisso nunc omisso vomitorio, per volatilia sudorifera, opiatis mista, vesperi imprimis assumenda, interdum sudorem imperando, quæ lymphæ vitium catarrhale corrigunt, blandè discutiunt, & vellicantis irritationem sistunt: v. g. ⌒ ⊖ ✳ simplex vel anisatus, liquor C. C. succinatus, à gutt. 40. ad 50. & alia, quibus adjungenda essentia opii vel alia opiata & papaverina. Unde & Veteres Philoniis contra talem tussim, & syrupis diacodion, usi fuerunt. Nobis verò opiata imprimis sunt in usu, eaque permista imprimis talibus, quæ acrimoniam lym-

℞. ♁ ⊖ ✱ci anisat. ʒiß. ad ʒij.
Essent. opii. ʒj.
M. S.

Brust-Spiritus/ 40. vel 50. Tropffen auff einmal.

Sumatur bihorio ante cœnam, & si opus, ante introitum lecti.

Vel istis præmissis appropriata pectoralia, imprimis balsamica oleosa sulphurea, lympham corrigentia & noxam partis eluentia, usurpentur, quæ etiam interdum sola sufficiunt, v. g. flores ♆is, qui jam à Celso contra tussim pectoralem à lympha acri sunt commendatum remedium, ut eorum ℈j. quovis mane in ovo sorbili accipiatur: conf. Thesaurus Rulandi *p.* 109. storax liquidus, benzoë, & flores benzoes in ovo sorbili, sperma ceti, ♂ destillatum anisi, fœniculi cum saccharo, balsamum ♆is anisatum, R♆is, quam habet Willisius *in Pharm. Ration. P.* 2. *p.* 113. e. g.

℞. R*æ* ♆*u* ʒij.
Essent. opii ʒß.
M. D. S.

Brust-Essentz.

Dentur pro dosi 40. vel 50. guttæ, bihorio ante cœnam, & si opus, ante introitum lecti, usurpandæ.

℞. ♁ ⊖ ✱ *succin.*
R*æ* ♆*u* āā ʒj.
Ess. opii ʒß.
M. D. S.

Hust- und Brust-Essentz.

Dentur 30 vel 40 guttæ pro dosi.

℞. ▽ *Scabios.* ℥ij.
fl. papav. errat. ℥iß.
R*æ* ♆*is Willis.* ʒiß.
syr. diacod. Mont. ℥iß.
M. D. S.

Hust-Safft.

Conveniunt item succinata omnia, myrrhata, & reliqua, quæ vulgò incrassantia seu propriè tenuem & acrem lympham temperantia appellantur, v. g. laci violæ, glyzyrrhiza, jujubæ, passulæ, radix ireos Florentinæ, helenii, horumque decoctum, herba veronicæ, scabiosæ; item vulneraria pectoralia, ut veronica, hedera terrestris, &c. syrupus de jujubis, rosarum, scabiosæ, loh passularum, decoctum raparum, & ex hoc decocto paratus syrupus. Hordeata etiam sunt in usu, ubi est lympha acida & ⊖sa, quam temperant: hinc Borellus *centur.* 4. *observat.* 89. refert de tussi, macie & agrypnia, hordeatorum usu curatis: item caricæ cum spiritu vini compastæ, species diaireos usitatæ, pulveres pectorales varii, semen papaveris, syrupus papaveris, amygdalæ dulces, & pilulæ de cynoglossa, loco quarum moderni usurpant laudanum opiatum, mixtum imprimis cum spermate ceti, item cum succino; vel, quæ meliores, pilulæ de styrace & ad tussim Schrœderi, quarum descriptiones videbitis in ejus *Pharm. l.* 2. *cap.* 73. *num.* 6. & 7. *p* 252. Admodum elegantes sunt pilulæ de storace Sylvii in tussi sicca nocturna citra febrim ad temperandam lympham ⊖sam & acidam optimè, quas rectè dicit posse substitui pilulis de cynoglossa.

Observetur hîc de succo glyzyrrhizæ, quod sæpiùs soleat adulterari, idque variis quisquiliis ac pulveribus pro ponderis augmento: unde dum propinandus succus glyzyrrhizæ pro temperanda lympha acida vel salsa, multùm aggravat malum: nam reperitur in ℥ß succi glyzyrrhizæ una alterave drachma quisquiliarum. Ubi ergo volumus esse cauti, præscribimus succum glyzyrrhizæ Hispanicæ, cujus defectu

℞. Succ. glyzyrrh. in ▽ hyssopi solutus, qui filtretur & inspissetur. Verùm in inspissatione exactus observetur ignis gradus; ubi enim vel leviter excedit, fit succus amaricans & empyreuma contrahit, quod etiam est nocivum.

Vel ℞ *Extr.* ♆*is pulveris.* gr. xij.
croci gr. ij.
myrrhæ elect. gr. jv.
laud. opiat. gr. j.
c *ess. succin.* f. *pilulæ:* S.

Abend-Pillen vor den Husten.

Vel ℞. *Succin. præpar.* ℈ß.
myrrh. el.
⊖ *vol. succin.* āā gr. v.
extr. croci gr. ij. vel jv.
laud. opiat. gr. j. vel ij.
♂ *destillat. succin.* gutt. ij.
cum *ess. opii* vel *lign. sassafr.* vel *succin.* f.
Pilulæ, bihorio ante cœnam sumendæ.
D. S. ut suprà.

Quodsi pilulæ sint molestæ, loco earum habet rotulas has Sylvius loco citato; nam & ipsum saccharum in tali tussi convenit:

Vel ℞. *Spec. diair. simpl.*
Trag. fr. ʒj.
fl. ♆*is* ℈ij.
extract. croci gr. vj.
c. s. q. *Sacch. in Emuls. semin. papav. albi solut.*
f. *Rotula*,
adspergendæ aliquot guttulis ♂*i destillat. anisi.*
D. S.

Hust- und Brust-Küchlein.

℞. *Spec. diair. usit.* ʒiij.
fl. ♆*is* ℈ij.
laud. opiat. gr. jv. vel v.
c. *sacch. in* ▽ *scabios. solut.* F. *Rotulæ.*

℞. *Fl.* ♆*is* ʒj.
benzoës,
succin prap. āā ʒß.
thuris
g. Arab. āā ℈j.
extract. croci ℈ß.

laud. opiat. gr. iij.
c. *facch. in* ▽ *fœnic. fol.* ℥iij. f. *Rotulæ*, adspergendæ cum ☉o *destillat. anis.*

℞. *Conserv. flor. anthos*
beton.
calend. aa. ʒiij.
succini præpar. ʒij.
myrrh. elect. ℈ij.
benzoes,
thuris. aa. ℈j.
c. *facch. in* ▽ *serpill. fol.* f. *morsuli*: irrorandi cum ☉ *destillato succini.* S.

Brust-Morsellen.

Vel fiat pulvis temperans seu incrassans:

℞. *Rad. ireos Fl.* ʒij.
flor. ♆*is* ʒj.
☉o *destillat. anis.* ℈j. ad ʒß.
fœnicul. gutt. xv.
facch. opt. ʒiij.
M. F. S.

Brust-Pulver.

Dosis ʒj. detur bis in die, & convenit, si læsio est in pectore. Vel

℞. *Spec. diaireos usit.* ʒj.
flor. ♆*is* ʒß.
laud. opiat. gr. iij.
M. f. p. pro *tribus dosibus.*
D. S.

Brust-Pulver auff 3. mal.

Ad tussim difficilem noctu tantùm per 4. vel 5. horas affligentem cum febre catarrhali & coryza, præmissis universalibus ad temperandum serum acre,

℞. *Sperm. ceti.* gr. xxiv. vel ʒß.
laud. opiat. gr. iij.
M. & divid. in 2. part. æqual.

Una pars hora pomeridiana 5. altera pars hora 10. vespertina sumebatur, & optimè profuit.

℞. *Sperm. cet.* ʒj.
succin. prap. ℈j. vel ʒß.
myrrh. elect. gr. viij. ad ℈ß.
laud. opiat. gr. iv.
M. f. pulvis.

Dividatur in 3. vel 4. part. æqual.
D. S.

Temperirende Fluß- und Brust-Pulver.

Capiantur manè & vesperi bihorio ante vel post cœnam.

℞. *Conserv. rosar.* ℥ij.
antihect. Pot. ʒiß.
flor. ♆*is*
spec. diaireos aa. ℈ij.
c. *syr. diacod.* f. *Electuarium.*
D. S.

Temperirende Fluß- und Brust-Latwerge.

Faciunt huc elæosacchara, maximè ex oleo succini, quæ in talibus sunt nobilissima. Syrupus diacodion Montani, & syrupus scabiosæ, vel misti, vel cum rob passular. subacti, cum baculo liquiritiæ assumpti, & ita pedetentim deglutiti, etiam hîc egregium sunt remedium, omnibus loh incrassantibus & expectorantibus præferendi.

Alias ad temperandam lympham salsam & acidam præprimis opiata ac papaperina, & dicta ex spermate ceti & succino conveniunt, imprimis gummata mucilaginosa, qualia sunt tragacanthum, item gummi Arabicum: radices etiam subdulces, imprimis glyzyrrhizæ, altheæ, helenii, & similes: e. g.

℞. *Spec. diatrag.* ʒiß.
p. rad. alth.
liquirit. aa. ʒj.
laud. opiat. gr. vj.
M. f. pulvis. S.

Temperirend-Brust-Pulver.

Vel ℞. ▽ *Loh sani & expert.* ℥ij.
loh sani & experti ℥iß.
spec. diatr. simpl. ʒiß.
succin. præpar. ʒj.
syr. diacod. mont.
de jejub. aa. ℥j.
M. D. S.

Linderunder Brust-Safft.

℞. ▽ *Fœnic.* vel *scabios.* ℥iij.
asthmat. ʒvj.
syr. diacod. ℥ß.
M. D. S.

Lindernd Brust-Träncklein.

℞. ▽ *flor. papav. err.* ℥j.
syr. papav. simp.
de jujub. aa. ℥ß.
M. pro *duabus dosibus.* S.

Linderunder Brust-Safft auff 2. mal.

Vesperi unam bihorio ante cœnam, & alteram sub introitum lecti sumendo.

In fine

℞. MP. *de succ. Crat.* gr. xvj.
extr. agar. gr. viij.
troch. alband.
scamm. ♆*rat.* aa. gr. ij.
c. *essent. ligni sassafr.* f. *pilulæ.* D. S.

Fluß- und Brust-Pillen.

In tussi sicca chronica, affligente pectus, & à lymphæ vitio oriunda, adeoque phthisin plus minùs minitante, dicta sulphurea balsamica, noxam eluentia, non sufficiunt, & tussis fit continua, & posteà incipit ejici mucosa materia ex ulcere pulmonum. In tali casu pro lymphæ correctela optima sunt decocta lignorum sudorifera, matutino tempore usurpanda. Talia præservativa matutina sunt decoctum quajaci, imprimis ligni sassafras, vel decoctum hujus aut radicis chinæ cum passulis, mediantibus quibus & corrigitur lympha & per sudores evacuato latice morboso, eosq; subinde repetitos & aliquandiu continuatos, optimè curantur hæ ipsæ: vid. quæ *superiùs dixi de siti.* Hæc quantum valeat, vid. Lotichius *obs. l. 3. c. 10. obs. 1. p. 233.* & Piso *de colluv. ser. p.*

ser. p. 184. Vesperi beneficio opiatorum sistatur violentia tussis.

Externè ℞. *Capit. allii* Num. 3.
c. s. q. pingued. porcin. contundantur in formam unguenti.

D. S.

Brust-Sälblein.

Hôc vesperi ante lecti ingressum prope ignem plantæ pedum illinantur, quod per tres dies continuandum.

Vel sumatur saltem pinguedo lucii piscis.

Si sit tussis sicca ferina stomachalis, eaque inveterata, curatur præmisso vomitorio, maturè tamen instituto, partim per opiata, partim per temperata, aërem, orificium ejus vellicantem corrigentia: qualia sunt flores ♃is, passulæ, & omnia ex passulis, decoctum raparum, liquiritiæ & ejus succus, decoctū helenii unà cum passulis Corinthiacis cum vino Hispanico vel Malvatico paratum: & postmodum saccharum album addatur pro lubitu, & coquatur ad consistentiam aliqualem syrupi.

Pro dosi manè & vesperi detur cochl. j.

Hoc remedium adultorum tussim præmisso vomitorio mirè sedat: in infantibus absque vomitu à Lindano laudatur. Interdum etiam de syrupo diacodii vel pro ratione circumstantiarum essentia opii cuilibet dosi aliquantulum addi potest. Vel

℞. R♀i *compos.* ℥ij.
⌒⊖ ✱ci *anis.* vel *alius vol.* ♁ *si aromat.* ℥j.
Ess. opii ʒß.

M. D. S.

Hust- und Brust-Elixyr.

Dosis 40 gutt. manè, à meridie, & sub introitum lecti, in quocunque vehiculo, expectando sudorem.

Addatur his decoctum raparum, quod certè est egregium remedium, sive rapum sit recens vel exsiccatum, & in tussi sicca omni, vel catarrhali vel pectorali vel stomachali nobile.

Pertinet huc euporiston: scil. passulæ aut ficus cum spiritu vini combusti vesperi in tussi ferina sicca, ex stomachi vitio cum tussi, supervenientea asperitate faucium, phlogosi, vel raucedine cum tussi catarrhali & chronica.

Porrò convenit glyzyrrhiza, ejusque succus, nec non electuarium helenii cum melle, ac cætera suprà in tussi sicca laudata. Sic facit huc evporiston Amati Lusitani *c.* 6. *curat.* 90.

Videatur etiam Rulandus loco citato, qui viro annorum 40. tussi vehementissima & asthmate afflicto pulverem hunc præscripsit. Benzoë sanè rectè vocatur balsamus pectoris, & in morbis aliis pectus affligentibus reverà est egregium remedium; unde essentia croci atque essentia succini mista, in tussi ex pectore affecto orta, erit egregia.

Vel ℞. *Pulpæ passul. min.* ℥iß.
flor. ♃*is* ʒß.
c. s. q. *syr. papav. simpl.* F. *Electuarium.*

D. S.

Brust-Latwerge.

Capiatur pro lubitu.

Loco florum ♃is communium quidam commendant flores sulphuris saccharatos.

Quidam omnes tusses curavit per pomum excavatum melle rosaceo impletum, supra prunas positum, & ita sub noctem devoratum. Sed tussis hæc ferina, modò præmissus fuerit vomitus, utplurimum sponte evanescere solet, tantillis temperatis postea assumtis.

In genere tussis humida ferè ut asthma humidum curatur: Tussis autem sicca simili ferè ratione atque affectus catarrhales levatur.

Superest tussis nervorum seu convulsiva, quæ curatur ut aliæ convulsiones epilepticæ, & imprimis præmissis universalibus per ⊖ia volatilia & succinata, quæ inter liquor C. C. succinatus est egregius: unde etiam Dn. Boyle in Philos. experimentali in tussi quacunque, etiam inveterata, sola solet commendare ⊖lia volatilia, v. g. ⌒um & ⊖ ⊡æ, item, ⌒m C. C. aut ⊖ C. C. tanquam singularissima & expertissima.

Cum fauces sint subinde læsæ, & à lympha acriori plus minus excoriatæ, rubentes, & quodammodo inflammatæ, ob id acrimoniam blandè temperantia & incrassantia dicta, item dulcia plus minus fauces lubricantia & lenientia, conveniunt. Sunt autem talia passulata, succus glyzyrrhizæ, syrupus violarum, rosarum, de jujubis, tussilaginis, scabiosæ, liquiritiæ: item syr. diacodion Montani cum syrupo scabiosæ mistus, & cum baculo liquiritiæ gustatus, subinde lambendo deglutitus. Elæosacchari linctus, rotulæ supra dictæ & similia ex remediis supra recensitis parata:

℞. *Syr. diacod. Mont.* ℥vj.
mell. passul. ℥ij.
extract liquirit. ℥j.
diluantur cum pauca ▽ scabios. in consistentiam Loh.

D. S.

Hust- und Brust-Safft.

Vel interdum glyzyrrhiza recens continuò maceratur; sic enim oblinuntur fauces & lubricantur.

Pertinet huc liquor seu oleum sacchari ex saccharo & ♈, uti habet Hartmannus:

Convenit maximè, si tussis affligit ex squalore △is sicci vel squalidi, & inde orta raucedine. Riverius facit oleum sacchari compositum, dum ♈m imprægnat appropriatis pectoralibus. Loco hujus olei sacchari sunt qui recipiunt ovum ad duritiem coctum & exempto vitello albumen induratum saccharo replent, ita nonnihil perforant & in cellam suspendunt, & ita fit oleum sacchari, quod arbitror

bitror non esse inconveniens. Rhumelius *in Herm. p.* 137. saccharum Canarium laudat.

Potest etiam externè aliquid plantis pedum addi, scilicet ante lectum lucii piscis pinguedo, vini spiritus, spiritus menthæ & similes.

Fit interdum, ut cum tussi conjuncta sit hæmoptysis seu sputum sanguinis: in tali casu Forestus commendat syrupum myrtillorum *l.* 16. *obs.* 20. *in Scholio*, imprimis si cum decocto passularum, cum spica aromatisato, assumatur.

ARTICULUS IV.

De *Catarrho Suffocativo.*

AFfectus ex hactenus dictis, nempe ex asthmate, præsertim sicco, tussi, & raucedine complicatus, diversimodè tamen, ita ut nunc hoc, nunc illud symptoma observari videatur, isque vel subitò irruens, vel ex improviso exasperatus, nunc continuus, nunc remittens, & vel periodicè vel incertis intervallis repetens, & quidem suffocationis periculum plus minus inferens, cum stertore, materiæ vel paucæ vel nullius rejectione, catarrhus suffocativus ein Stick-Fluß vulgò dicitur, adeò ut vulgus in genere quamcunque respirationem subitò difficiliorem redditam & suffocationem minitantem, in specie si cum tussi conjuncta fuerit, nomine catarrhi suffocativi appellare soleat. Hinc fit, ut asthmata occulta interdum recurrentia, item asthmata humorosa, imprimis vesperi graviter affligentia, sub hunc censum veniant & confundantur; item tusses ferinæ, in specie nocturnæ, graviùs affligentes, imprimis cum excretione copiosiore facta conjunctæ, huc à quibusdam trahantur. Catarrhus tunc dicitur à præconcepta opinione, quasi subitò, ex cerebro præsertim, fluat humor serosus plus minus pituitosus, qui bronchia & pulmones replens suffocationis periculum intendat. Sed paucis rem explicat Lindanus *in colleg. manuscr. super Hartmann. Prax. Chymiatr.* dicendo: *Maxima de nihilo nascitur historia, nil obscurius hâc de catarrho suffocativo doctrinâ: Nam ipsa anatome eam ostendit falsissimam, & quomodo materia vel pituitosa vel serosa, à capite potius in pulmonem, per rimam asperæ arteriæ, & epiglottidem obstantem, transibit, quàm per œsophagum, &c.* Alii igitur verè cautiores per venas à capite deferri tales humores, hinc deponi in pulmones, replere hos & asperam arteriam, & suffocationem ita inferre putant. Sed ridiculas has de catarrhis suffocativis hypotheses non solùm discutit & refutat Helmontius *Tract. Catarrhi Deliramenta*; sed & Vincentius Baronius *Tr. de Pleuropneumonia*; & Schneiderus *de Catarrh. l.* 5. *cap.* 4. *p.* 276. & 296.

Ut suprà ergo monui, complicatus affectus est, qui vulgo suffocativi catarrhi nomine venit. Unde in vulgi judicio & præconceptis hypothesibus, per ignorantes Medicos confirmatis, hîc non inhærendum; propterea triplicem catarrhi suffocativi putatitii, asthmati convulsivo contradistincti, differentiam facio, prout in praxi observare eam mihi contigit.

I. Est catarrhus suffocativus ex pulmonibus affectis, ex hostili acido inspirato, vel intùs genito, illis profundiùs se insinuante, irritatis, hinc proprias fibras fortiùs se stringentibus; unde suffocationis imminet necessitas, non prius cessans, donec lymphæ uberioris irrigatione irritans illud præternaturale, & ex eorum mutuo coalitu concretum mucosum factum, ablutum & abstersum fuerit, cujus expectoratione morbus solvitur. Remanet tamen subinde vestigium in illis fibris, ita ut levi occasione renovatum spasmum & spirituum occlusionem minentur.

Pertinere huc videtur infantum quorundam plus minus robustorum catarrhus suffocativus cum epilepsiæ metu junctus, dum v.g. simpliciter creberrima thoracis systole & diastole cum levi vel nulla tussi continuo suffocari videntur; idque ipsum etiam evenit subindeita, ut tali spasmodicâ affectione pulmones constringi & thorax coarctari ita videatur, ut & respiratio libera impediatur, & sanguinis per pulmones circulus impediatur: hinc facies eorum rubicunda esse, & præcedere talem affectum per aliquot dies vel raucedo levis vel tussicula solet. Conf. Hildanus *c.* 3. *observ.* 10. & *cent.* 2. *obs.* 66. item Schenkius *in obs. pag.* 149.

CURA.

Ut itaque talem affectum in adultis opiata & attemperantia, vulgò incrassantia dicta, optimè levant, etiam paroxysmos; ita & talibus infantibus thoracica, item sperma ceti, &c. in vehiculo calido propinata, observantur proficua: cùm econtrà asthmata humida, item tusses humorales, præsertim ex stomacho in infantibus non rari, imprimis per nicotianam, item per blanda emetica, curari debeant.

II. & III. Differentia catarrhi suffocativi revera est catarrhus laryngis,

Ad bronchum pertinens; quando subitò respiratio difficilis redditur cum adjuncta sensili laryngis irritatione, indeque superveniente tussi, eaque satis violenta, cum ex screatu in principio pauco, progressu & in fine copioso, semper tamen cum levamine. Quæ in prin-

principio paroxysmi ejiciuntur, ferè sunt tenuia, pauca & serosa, quæ in progressu fiunt crassa, viscida & copiosa, quæ dicuntur cocta: auditur interdum stertor & sonitus, interdum raucedo adest, aut præcedit, aut sequitur, vesperi & noctu plerumque affligit; dum enim dorso incumbunt patientes, exasperatur: præcedit interdum dolor capitis & partium colli vicinarum, &c.

Ex dictis elicitur: Catarrhum hunc suffocativum propriè loquendo esse affectionem laryngis, in quo hæc & caput asperæ arteriæ, in specie epiglottis, afficitur primariò; hujus enim & epiglottidis & laryngis irritatio, & hanc semper insequens pertinacior strictura ceu clausura, omne id præstat, quod aliàs Catarrhus suffocativus dicitur; ita, ut catarrhi suffocativi formale in arcta & stricta clausura laryngis, ob irritationem hujus, consistat. Jam vero, sive in ipsa larynge hæreat malum, & sic erit affectus simillimus broncho cum raucedine; sive supra aut extra laryngem, saltim in ambitu aut superficie epiglottidi incumbat causa peccans, eritque tunc catarrhus suffocativus, qui pertinet ad catarrhum membranæ pituitariæ posterioris Schneideri. Nempe notum est, si tantùm aquæ aut cerevisiæ guttula aut mica saltim panis sub inspiratione laryngem ingreditur, quod hanc admodum sensilem irritando mox faciat ejus convulsionem seu pertinacem ab epiglottide occlusionem & suffocationem; nisi impetuosior tussis mox insequens illata denuò eliminet: & quò diutiùs fit ista irritatio, eò plus pituitæ postmodum excernitur. Unde ex quacunque causa interna, si similis fiat in faucibus irritatio, tunc similis subitò imminebit tussis, strictura vel suffocatio, & similia pathemata.

CAUSÆ.

Causa ergo irritans, quæ infert hujusmodi subitaneum pathema, est respectu laryngis vel interna vel externa. Interna utplurimùm est affectus seri vel lymphæ acrioris, nunc salsioris, nunc in specie acidioris ad bronchum delatæ, & tunc titillatio adest ob acrimoniam lymphæ acidioris ad laryngis interiora latæ, quæ defertur ob læsionem à causa externa, ab inclementia aëris introducta, tuncque pars læsa plorat copiosam lympham, nunc salsam, nunc acidam, estque sic catarrhus suffocativus nihil aliud, quam quasi raucedo subitanea, hinc irritatur larynx, stringitur epiglottis; unde metus suffocationis subitaneus. Periodicè hoc fit interdum, singulis noctibus repetens: quale exemplum appositè huc facit, quod habet Riverius *c.* 3. *observ.* 15. Hæc, nempe causa externa, talem catarrhum suffocativum inferens, est imprimis lympha viscidior, glutinosior & copiosior cujuscunque saporis, ex membrana pituitaria posteriore & inferiore ad fauces copiosiùs delata, & subitò inviscans quasi laryngem, & epiglottidis liberum motum impediens; unde mox suffocatio imminens, tussis, & copiosus materiæ viscidæ screatus cum sensu læsionis in faucibus: estque affectus reverà catarrhalis, nempe vitio membranæ pituitariæ posterioris, & ejusdem est naturæ cum asthmate humido, cum tussi chronica, imprimis stomachali. Exasperatur hic affectus subinde vesperi & noctu, & frequenter per se subitò ex prægressa causa externa, imprimis ab aëre inclementiore aut maligno, aut variis effluviis spirituum acidorum mineralium impraegnato, facta alteratione, vel ex tussi diuturna & chronica oritur, uti patet in exemplo Hildani *c.* 6 *obs.* 8. Subolevit hoc Platerus, unde catarrhum suffocativum angustiam intra fauces ait, & catarrhum non ad pulmones, sed ad fauces delabi animadvertit *l.* 1. *obs.* 185.

CURA.

Catarrhus suffocativus à causa externa curatur eodem modo ac raucedo recens seu tussis nocturna sicca, v. g. per vomitoria, & post per opiata ac similia alia temperata, incrassantia dicta, i. e. lympham acrem, in specie acidam, temperantia, vel si minus in principio conveniunt vomitoria, præmisso clysmate per sudorifera blanda lymphæ motum & materiam corrigentia, hinc per opiata irritationem faucium tollentia & sistentia.

℞. ▽ *Scabios.* ℥iij.
asthmat. ʒvj.
∼⊖✱*ci anisat.* ʒj.
syr. papav. alb. ℥j vel hujus loco
diacod. Mont. ℥iß.
D. S.

Lufft-Träncklein.

℞. ▽ *Menth.*
scabios.
serpill. ana ℥j.
asthmat. ʒvj.
∼⊖✱*ci anis.* ʒij.
flor. 🜍*is* ʒß.
syr. diacod. Mont. ℥j. M.
℞. *Essent. catarrhal.* ʒiij. vel ℥ij.
∼⊖✱*ci anis.* ʒj.
M. S.

Lufft- und Fluß-Essentz.

Si asperior fuerit mistura propter spiritum salis ammoniaci, omitti potest.

Si malum est à causa externa, curatur ut asthma humorosum, vel tussis chronica, imprimis stomachalis, nempe per vomitum, & deinde per attenuantia, & mucum visci-

viscidum incidentia, & consequenter insignem screatum & rejectionem causantia, vulgò expectorantia dicta.

℞. ▽ *hyssop.*
mentha.
nicotian. aa. ℥j.
asthmat. ʒvj.
oxymel. squillit. ℥ß.
syr. nicotian. ʒvj. ad ℥j.
M. f. Potio: S.
Resolvirend Lufft-Träncklein.
Capiatur cochleatim.

Ex dictis patet: Opiata & his cognata anodyna, & hinc attemperantia, aliàs incrassantia, in paroxysmo & sistendo & præcavendo primatum obtinere, etiam ex vulgata aliqua hypothesi: cùm enim non, nisi ex humoribus, motu & hinc loco peccantibus, oriri soleant pathemata talia, humores verò locali motu nullo ferantur in corpore, nisi beneficio spirituum animalium, mediantibus fibris illos moventium; à spiritibus autem p. n. moveri non soleant, nisi hi promoveantur ab objecto molesto vel præternaturali, hoc est, nisi pars quædam sensilis irritetur; manifestum evadit, quod ea, quæ irritationis sensum tollunt, & spirituum impetum sopiunt, etiam præternaturales humorum motus refrænare, & partium inchoatos spasmos curare valeant: in quo puncto primatum ducunt anodyna, ut clarum est. Quid ergò clysteres prosunt, in talibus catarrhis suffocativis suppositiitiis usitatissimi, iique acriores? Res clara est, quod nil valeant, per accidens saltem, primas vias evacuando, & sanguinis & abdominis viscera in motum concitando, & utroque modo pectoris angustiam nonnihil sublevando, saltem ex indirecto prodesse. Quid V. S. ad quam, tanquam ad sacram anchoram, mox confugiunt? Per se nihil prodest, nisi in graviori paroxysmo, & ubi pulmonum reciproco motu plus minus impedito metus sit, ne gravior circa pulmones sanguinis stagnatio superveniat, pro liberiori sanguinis circulo conciliando hæc interdum instituenda veniat.

Ulteriùs capiti, nuchæ & vertici balsama, emplastra, cataplasmata, suspensoria dicta, ex mastiche, succino, tacamahaca, caranna, elemi & similibus aliis imponuntur: item ex fermento, ex ovis ad duritiem coctis ac similibus pro suspendendo catarrho defluente. Sed conatu sanè inani & ridiculo vexantur ægri sine fructu, cùm in capite non sit mali radix: item vesicatoria cervici, scapulæ & similibus locis pro scopo diversorio applicantur, malè itidem, nisi interdum per accidens, ubi asthmatis convulsivi quidpiam adest, in quo casu vesicatoria brachiis applicari possunt.

His IV. loco affectus peculiaris annumerandus venit, & qui modernis, antiquatam istam de seri catarrhalis ex capite defluxu sententiam recipientibus, catarrhi suffocativi nomine venit, estque ille catarrhus suffocativus vitio sanguinis, de quo eruditè tractat Vincentius Baronius *loco allegato*, & Schneiderus *l. 5. de catarrhis c. 4.* ubi de catarrho suffocativo, qui omnes, & cum iis Lindanus, rectè dicunt: catarrhum subitò suffocantem aut suffocationem minitantem nil aliud esse, quàm sanguinis quacunque ex ratione in pulmonibus stagnationem, seu quod oriatur ex impedito sanguinis in pulmonibus circulo; dum nempe sanguis copiosiùs ex dextro cordis ventriculo in pulmones effusus non promoveatur ulteriùs, sed in pulmonibus stagnet; quæ sanguinis stagnatio non tantùm est origo hujus affectus, sed peripneumoniæ pariter ac pleuritidis; unde etiam quidam sanguinis *στάσιν* appellant.

Sanguinis hæc *στάσις* accidit tàm in syncope cardiaca, Veteribus dicto affectu, quàm in syncope ordinaria graviori, in qua tamen deficit movens spiritus. Plerumque ergò, qui hanc syncopen cardiacam ignorant, ad catarrhum imaginarium suffocativum delabuntur. De hac syncope cardiaca, Veteribus sic dicta, optimè in lectione illorum versatus Casparus Hoffmannus nonnulla refert in *Institut. Med. l. 3. c. 50.* esse eam, cùm, cerebro nihil passo, sanguis ad cor tam vehementer adfluit, ut omnis spiritui via ad cerebrum intercludatur. Hinc, infert, non omnes, qui subitò moriuntur, apoplexia mori, & sæpiùs causam frustrà ab anatomicis quæri in capite, cum sit in thorace; ita, ut hic catarrhus suffocativus & syncope cardiaca sint unum idemque, oriantur ex sanguinis impedito motu circa cor in pulmones. Hinc ex his fundamentis Schneiderus *l. a. p. 297.* definit catarrhum suffocativum, quod sit ille catarrhus, in quo sanguis plerumque copiosus, tum de venæ cavæ trunco ascendente, tum maximè descendente in cor, & hinc in pulmones confertim & celeriter fluit, nec non & interdum in musculos thoracis. Quemadmodum enim in apoplexia imminente sanguis arteriarum, nempe carotidum, in cerebro; ita in imminente catarrho suffocativo sanguis venarum in pulmonibus, tàm supernè quàm infernè, cum impetu ac violentia movetur, ac ibidem subsistit. Conf. Wepferus *Tract. de loco affecto in Apoplexia p. 163. & 202.* item Schenckius *in obs. p. 278.* ubi prolixius differitur de syncope cardiarca, in qua concreto in venis sanguine ægri subitò moriuntur. Similes nempe, quoad externam faciem, affectus sunt apoplexia & catarrhus suffocativus, ita ut hi

affectus

affectus subitò confundantur, aut etiam simul in ægris adsint. Nam ut in catarrho suffocativo fit sanguinis stagnatio in pulmonibus; ita in iis similiter, qui apoplexia moriuntur, tandem similis sanguinis in pulmonibus supervenit stagnatio. Hinc in apoplexia mortuis vasa pulmonum distenta & rupta interdum, ex sanguinis impedito motu, in præcordiis reperiuntur, referente hoc non tantummodò Fracassato *in Epist. de cerebro ad Malpighium*, sed etiam Cornelius Consentinus *in Progymnasm.* inquit: quod ii, qui moriuntur apoplexiâ, eodem modo intereant atque strangulati, quod admodùm apposite dicitur. Nam in strangulatis laqueo injecto collo subitò perit sensus & motus, ex impedito sanguinis in carotides motu, & succedente respirationis abolitione.

Est itaque catarrhus talis affectus ad peripneumonias suo modo accedens. Hujus exemplum videtur repræsentare mulier illa catarrho suffocante interempta, quam refert Platerus *l.* 1. *p.* 187. Quin etiam illustrat id exemplum canis, cui olim per chirurgiam infusoriam ℥j. spiritus sulphuris per campanam in aqua diluti fuit in venam cruralem infusa, unde canis post hujus injectionem per semihorulam, & successivè admodùm anxiè respirabat, sensimque difficiliùs, ita, ut tali catarrho suffocativo tandem moreretur; antequam suffocaretur, & etiam post mortem copiosissima spuma ex ore & naribus effluxit; imò factâ apertione thoracis totum pulmonum parenchyma, omnia vasa asperæ arteriæ, totus ejus truncus, fauces, nares & guttur erant infarcta hac spuma quasi viscida: bullæ extractæ & asservatæ in tabula tandem abierunt in liquorem rubicundum, serosum, loturæ carnium similem. Factâ ulteriori inquisitione, pulmones erant repleti sanguine nigricante & crassiusculo, ita, ut hic canis exactissimè manifestarit tragœdiam catarrhi suffocativi: nam ab acido sulphuris coagulatus sanguis subsistit, unde ab aëre violentiùs inspirato crebriori sui respiratione & sanguinis hîc facta concussione, mutatus fuit in spumam, quæ replevit has partes:

Spuma ergo in iis, qui laborant catarrho suffocativo, & quæ tandem supervenit apoplexia graviore affectis, etiam ex pulmonibus esse videtur; Mucus verò & materia viscida non sub forma catarrhi à capite refluit, sed est ex larynge. Fit nempe spuma ex sanguine in pulmonum vasis stagnante ab aëre reciproco motu impetuosiùs hausto, crebriori respiratione nonnihil rarefacto & attenuato & ita in spumam resoluto; sicut cerevisia agitata in spumam abit, quâ ipsâ spumâ repletâ aspera arteria malum potiùs exasperat, quàm levat. Ubi tale signum apparet, rectè signum lethale censetur, & rarò, si spuma illa adsit in malis peracutis, evadunt; hinc rectè dicit Hippocrates *in Aphor. allegato:* Quibus strangulatis spuma circa os apparet, ii intereunt.

Quod attinet mucum, qui in tali casu ejicitur, illum dixi ex larynge, & reverà nil aliud est, quàm lympha paulò viscidior, ex larynge tunc uberiùs emulcta, & in tantis angustiis mediante crebriori respiratione cum aëre elevata.

Inter causas remotas, quæ tali stagnationi & coagulationi aut uberiori influxui in præcordiis seu pulmonibus, hinc catarrho suffocativo, occasionem suggerunt, à Schneidero *l. c.* allegantur variæ; præsertim aëris observandum vitium, ratione cujus & epidemicum ac malignum hunc catarrhum interdum esse, pluribus deducit: Nec ultima est, quod post nimium exercitium aut motum concalefacto insigniter corpore, adeòque sanguine attenuato, subitò ingurgitatur haustus aquæ frigidæ, à qua repentinam incurrunt suffocationem: propterea quoniam in exercitio & motu sanguis attenuatus & rarefactus rapidè ac celeriter circulatur & æstuat; à subitò verò aquæ frigidæ potu ingurgitato sanguis subitò ad sui coagulationem disponitur, hincque stagnando in pulmonibus & præcordiis facilè suffocationis periculum infert: Id quod patet, quia à tali causa non rarò fiunt pleuritides, unde suffocationis periculum. Exemplum tale curiosum habuit aliquando Dn. D. Michaëlis in coquo, qui cum diutiùs ac vehementiùs circa focum & ignem incaluisset coquendo, à foco abscedens subitò copiosam & frigidissimam cerevisiam hausit, unde in tantam spirituum angustiam, & præsentaneum suffocationis periculum incidit ex coagulo sanguinis: Curavit tamen hunc coquum beneficio succi florum bellidis rubræ recenter expressi.

Sed propinquiores causæ talis catarrhi suffocativi sunt quadruplices:

I. Sanguis nimis abundans & turgescens, qui propter rarefactionem & uberiorem in pulmonibus majus spatium occupat, adeòque tardiùs circulatur, tandem verè stagnat.

II. Est sanguis paulò viscidior seu pituitosus, hoc est, chylo crudiori impprægnatus, ad motum tardior, adeòque stagnationi aptior: quo pertinet observatio Riverii c. 1. *obs.* 82. de suffocatione ex materia viscida pituitosa, in dextra cordis auricula reper-

reperta. Conferatur observatio parallela in Mayowii *Tract. de Motu musculorum p.* 99.

III. Est sanguis ab acido vitioso aut aëre nimis frigido post æstum subitò inspirato, aut denique quacunque alia ratione coagulatus & inspissatus, qui uti peripneumoniam & pleuritidem, ita quoque talem suffocationem infert.

DIAGNOSIS.

Catarrhus hic suffocativus in specie cognoscitur ex dolore pectoris gravativo, difficultate respirationis, voce ferè intercepta, periculo suffocationis, anxietate ægri, interdum tusi, quando simul vasa laryngis lympham uberiùs effundunt, pulsu tardiore & rariore ex tarda circulatione sanguinis, & quodammodo formicante seu vermiculante. Nonnunquam membrana pituitaria Schneidero dicta, quæ obducit subjecta corpora glandulosa, plures humores rejicit, quos screatu & sternutatione rejicere solemus.

Coincidunt ferè hæc ipsa cum apoplexiæ signis, nisi quod in hac suffocatione ægri ægerrimè spirent; in apoplexia verò liberiori, abolitis tantùm actionibus animalibus cæteris; nihilominus plus minùs respirant, arteriæ pulsant, utut pulsus sit durus, nec ea spirandi difficultate vexantur: in apoplexia forti verò vix vitæ ullum manifestum adest judicium, neque deficientis aut exinde malè habentis respirationis adsunt signa: sicut & pulsus subinde frequens & vegetus percipi solet; in syncope verò communi pulsus est ferè nullus.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: res est clara, periculo esse plenissimum hunc affectum; strangulatio enim cum spuma maximè est infesta, uti dicit Hippocrates. In morbis autem acutis omninò jugulat: propterea maturanda est cura.

CURA.

Totus scopus in curando catarrho suffocativo seu syncope cardiaca est, ut promoveatur sanguis stagnans per pulmones: id quod fit vel imminuendo ejus quantitatem, vel resolvendo remediis internis ejusdem coagulationem, & denique blando sudore eundem attenuando, & fluidiorem perficiendo, sicque liberiorem ipsi motum promovendo. Adeòque ex remediis primò se offert V. S. in catarrho suffocativo utplurimùm necessaria, in brachio quantociùs instituta, & pro conditione subjecti satis larga: Nam occasio est præceps, & nil citiùs ac potentiùs sanguinis circularem motum immutare, eundemque accelerare, & stagnationem impedire potest, quàm hæc ipsa. Hinc etiam cucurbitulæ cum scarificatione hinc inde affigendæ. Obiter moneo hîc, quod vulgò clysteres infundi, sternutatoria & gargarismata, item bechica, linctus adhiberi; frictiones brachiorum & pedum, ligaturæ fortes, &c. institui, atque emplastra & cataplasmata capiti, quoniam à pituita ex capite descendente ortum duxisse credunt, applicari solent: sed hæc certè, ut rectè dicit Lindanus, sunt lusus sciolarum mulierum, anilia inventa ac inania omnia, à Medico rationali non imitanda; quia sæpè feliciter tunc moriuntur ægri; subinde tamen ante aut post V. S. clysma acrius pro eluenda alvo injectum, non est inconveniens. Vomitoria, quæ hîc à quibusdam insigniter laudantur, pariter sunt inepta, ipseque dubitans Riverius inquit: In vehementi catarrho vix confert vomitorium; & Freitagius in *Aurora Medicorum* dicit: In catarrho graviori esse periculosa vomitoria. Interna remedia sunt aquæ asthmaticæ ac pectorales dictæ spirituosæ, imprimis temperatis & anodynis mistæ mitioribus. Præ cæteris optimè hic convenit sperma ceti, dosi à ℈ß. ad ℨj. in ▽ hyssopi cum pauca ▽ asthmatica Rudolphi, vel cerevisia calida aut alio vehiculo calido propinatum, quod in deplorato catarrho suffocativo pro sanguine congrumato denuò resolvendo fluxilemque reddendo est nobile, & ab omnibus Medicis laudatum remedium, ad quod tanquam ad sacram anchoram confugiunt: vid. Schenkius, Ranchinus & Schmuck *Th. 2. Secret. Med.* 15. Mirabilia enim facit, cum probè tectus sit æger: Etiam in catharro suffocativo infantum exquisitissimum remedium D. Petri à Castro dicitur, ad pisi magnitudinem, vel anniculo ad ℈ß. in lacte materno dissolutum, propinatum; unde etiam est singulare vulnerarium, ubi est sanguis coagulatus.

℞. ▽ *Hyssop.* ℥j.
sperm. ceti ℈ij.
syr. de hyssop. ℨß. ad ℨvj.
M. D. S.

Zertheilend Lufft-Träncklein auff einmal.

Potio hæc propinetur pro una dosi, quæ admodùm dissolvit sanguinem congrumatum.

Probè etiam convenit mixtura ex lapillis cancrorum cum aceto destillato parata expectando sudorem, quæ promovet liberum sanguinis circulum: item ⊖ia volatilia sanguinem resolventia & per sudorem blandum ventilantia, v. g. ♉ diaphoreticum cum ⊖e volatili C. C. succini; vel ∽ C. C. essentisatus, item liquor C. C. succinatus à gutt. xx. ad xxx. Unde conducunt etiam remedia & misturæ à Sylvio præscriptæ *l. 1. Idea Prax, c. 20. §. 24. p. 280.*

p. 280. *seqq.* Quibus addantur cherefolium, scabiosa, bellis minor, veronica & similia. item omnia ferè vulneraria sunt egregia in hoc catarrho suffocativo, propterea, quoniam instar alcalicorum solent absorbere acidum coagulans sanguinem, ac omnia remedia, quæ aliàs in casu ab alto usurpari solent, promovendo simul, quantum possibile, sudorem; quin &, ubi mucilago viscida hæret in stomacho, aut tussis & materiæ per laryngem transsudantis superveniat rejectio declinante paroxysmo. Commodè etiam expectorantia usurpari possunt, inter quæ raphanus, & ex hoc expressus succus cum pauco saccharo, vel alia inde medicamenta parata egregiè conveniunt in hoc casu.

In Melichii *Dispensatorio p.* 168. laudatur semen nasturtii, radix ari, & succus ejus ⊖e volatili acri prægnans insigniter convenit: vel ✛, in quo macerata fuit eadem, commendat Helmontius contra casum ab alto in congrumato sanguine resolvendo. In vulgari usu sunt oxymel squilliticum: it. acetum squilliticum, quæ tamen minus sunt potentia; gummi ✱cum itidem valdè convenit, si dissolvatur in pauco ✛ti, & propinetur in ▽ hyssopi; unde spiritus gummi ✱ci cum ærugine paratus etiam cæteris paribus est egregius.

℞. ▽ *Hyssopi*
scabios. āā ℥j.
succi ari ℥ß. vel ✛ *infus. rad. ari.* ℥vj.
⁓ *gum.* ✱*ci c.* ⊕ ℈j.
syrup. nicot. ℥j.

M. f. potio, subinde cochleatim usurpanda.
D. S.
Resolvirend Träncklein.

Zechius etiam in suis *Consult.* & Mercurialis commendat in catarrho suffocativo gummi ✱cum, si propinetur cum oxymelle simplici, idque felici, uti dicunt, cum successu. Nota est etiam Potio Brunneri ex gummi ammon. ad ℈j. in ▽ hyssopi & vino Rhenano. His etiam aqua asthmatica Rudolphi, permisceri potest. His remediis commodè etiam adduntur ex croco parata medicamenta. Et certè, uti crocus est anima pulmonum, ita sanguinem fluxilem ac tenuem facit: ut taceam vires insigniter refectivas in croco, &c.

SECTIO XV.

DE
CHYLI IN SANGUINEM TRANSMUTATIONE, SANGUINISQUE FERMENTATIONE LÆSA.

SAnguificatio læditur partim vitio chyli, partim vitio sanguinis. Vitio chyli læditur:

1. Dum non sufficienter digeritur & attenuatur, nec debitè volatilisatur in stomacho.
2. Quando non ritè tingitur à bile, ejusque sulphure oleoso.
3. Quando non ritè secernitur à scoriis beneficio succorum, fellei & pancreatici.

Massæ sanguineæ vitio: quando ipsa massa sanguinea deficit à naturali ac debita crasi seminali, unicuique individuo propria ac peculiari. Nam certum est unumquemque hominem singularem ac sibi peculiarem obtinere massam sanguineam, quæ proprietas & singularis crasis ex particularum seu principiorum naturalium componentium varietate & crasi resultat: unde tam multæ syncrasiæ, idiosyncrasiæ & proprietates emanant. Dependet hæc crasis massæ sanguineæ formaliter à particularum seu principiorum naturalium massam sanguineam componentium ad se invicem habitudine; radicaliter verò & effectivè à parentibus, à quibus sub conceptione & prima corporis formatione, ratione spiritus genitalis, in fœtum transplantatur. Uti enim dispositio morbosa & crasis vitiosa communicatur à parentibus; ita simili ratione craseos naturalis fundamentum etiam ex semine ejusque spiritu vitali petendum.

Vitiatâ ergò sanguinis crasi, & salium debitâ alteratâ proportione, vitiatur etiam & depravatur naturalis ac vitalis sanguinis fermentatio, &c. vitiatur chyli assimilatio, ac denique vitiosi succi massam sanguineam inquinant. Fermentatio hæc læditur ac vitiatur multis modis, in genere nunc

1. Cum quodam excessu, vel periculosa quadam effervescentia: id quod deprehenditur in pulsu magno, celeri & frequente, cum insigni utplurimùm corporis incalescentia & ardore, ut imprimis in morbis acutis aut febribus ardentibus, pleuritide & similibus obvium est.
2. Cum quodam defectu, unde pulsus parvi, rari & tardi percipiuntur: Corpori debitus deficit calor, totum corpus est torpidum & segne, & insignis spiri-

spirituum percipitur defectus; id quod in chronicis morbis, cachexiis, & similibus apparet.

3. Variis modis depravatur, quare pulsus tantùm non in his mutatur, ut fit in scorbuto, malo hypochondriaco inveterato, paroxysmis febrium intermittentium, passionum hystericarum & similium; in quibus multiplices pulsuum inæqualitates percipiuntur.

Pro varietate ergò istarum in fermentatione massæ sanguineæ differentiarum quamplurimæ sensiles corporis mutationes oriri solent; unde corpus nunc calet, nunc friget, nunc pallet, nunc rubet; alvus nunc est clausa, nunc laxa; & similia symptomata, quæ hypochondriacos & scorbuticos in horas fatigant.

DIAGNOSIS.

Signa, quibus suô modô proximè cognoscitur fermentatio sanguinis læsa, sunt pulsus & urina: Ille statum sanguinis fermentantis, & exinde intra arterias ebullientis ostendit, de quo vid. Sylvius *l.* 1. *Praxeos c.* 26. Hæc verò statum sanguinis ex dicta fermentatione resultantis declarat. Fallit tamen utrumque interdum. Nam, ut taceam de febribus malignis, pulsus subinde mutatur ratione spirituum animalium cor moventium; hinc enim in animi affectibus insignis est pulsus mutatio, quatenùs immediatè hærent in spiritibus animalibus. Urina verò fallit, quia duplex est: nempe urina potus & sanguinis. Jam urina sanguinis licèt monstret signa clara sanguinis, tamen ob admistam urinam potus minùs alteratur; item propter admista, varia ex læsione partium urinalium enata.

CAUSA.

Causæ itaque, à quibus vitiatur hæc sanguinis fermentatio, sunt omnia ea, quæ efficiunt, ut salia ista, acidum & urinosum, debitam non observent harmoniam vel proportionem, nec cum reliquis particulis texturam. Quomodo verò, & quibus modis sal volatile urinosum seu biliosum, acidum seu melancholicum in corporis animalis succis, & hinc in sanguine alterentur & vitientur, suprà dictum est, ubi fundamenta generalia tradidi: item patent hinc inde in *libr.* 1. *Praxeos* Sylvii.

Inter causas verò, quæ salia afficiendo sanguinis crasin lædunt, eminent varia contagia, quæ ceu tot præternaturalia fermenta massam sanguineam inquinant, & imprimis omnia extrinsecùs hauriuntur, sivè immediatè cum aëre inspirentur, sive mediante certo fomite corpori admoveantur. Miasmata enim fermentando massam sanguineam turbant, in eaque hoc modo se multiplicant; unde postmodùm malorum contagia corpus affligunt, & se ulteriùs propagant. Quibus & viscerum, sanguinis depurationi aut perfectioni inservientium, labes ac neglecta officia accedunt. Ab omnibus his massæ sanguineæ textura ac crasis plus minùs præternaturalis redditur, quia atteruntur salia, quæ exinde novos quasi sapores adsciscunt, & ita fermentationem turbant.

Quoad causas remotas: Fermentatio sanguinis vitiatur, si præcesserint hæmorrhagiæ; unde non ritè peragi potest. Ex labefactis etiam visceribus potest vitiari sanguis, quando illa se legitimè non habent, obstructiones ibi & scyrrhi, aliaque mala adsunt.

Sanguine ergò his modis ita vitiato, aut vitiosis fermentis inquinato, adeòque salium debitâ proportione corruptâ, non tantùm chylus perversè assimilatur; sed præterea quoque totum corpus ac quælibet ejus partes exinde plus minùs inquinantur: qualis namque sanguis, talis etiam est totius corporis habitus vel status; qui sanguis tunc modò est calidior, modò frigidior. Exinde enim omnia ea fiunt, quæ de temperamento partium vitali eorumque intemperie vulgò dici solent, ut illorum ratione hic ad hunc vel istum morbum inclinet: v. g. dum quidam ratione temperamenti ad morbos melancholicos, chronicos; alius ad affectus acutos febriles dispositus dicitur. De his temperamentis, quæ originem ex elementis deducunt, nihil dico: Nam temperaturæ & intemperiei fundamenta sufficienter sunt destructa.

CURA.

Quoad curam, quâ massa sanguinea ejusque crasis læsa, & consequenter ejus fermentatio mutata, propter salia à naturali constitutione degenerantia, corrigatur aut emendetur, ea fit per remedia virtute salinâ operantia; in quo negotio imprimis observetur sapor specificus crasin sanguinis plus minus vitians, ut proximè per specificum remedium curari queat. His de remediis *suprà in generalibus* dictum est; & in specie conferri potest Sylvius *l.* 1. *Praxeos c.* 18. 19. 25. & 26.

CAPUT

CAPUT I.

De

Febribus in Genere.

AD vitia sanguificationis læsæ, ceu effectus ejusdem, pertinent suo modo febres quæcunque, quarum doctrina maximè necessaria, & tantum non fundamentalis; cùm nullus detur morbus ferè, qui non sit conjunctus cum febre, adeò, ut in proverbium abierit: Vis sine febre mori? Dicitur autem febris â februo quod â ferveo deducitur, vid. Sennertus *de febribus cap* 2. Germanicè dicitur das Fieber. Quo communior autem morbus, frequentiorque est febris, eò intricatiorem esse ejus theoriã, & consequenter empiricam in plurimis esse praxin, confirmat scriptorum medicorum dissensus; ita, ut ne binos quidem exactè sibi consentientes in hoc puncto inveniatis, ut propterea ab alio in iisdem erudiri potiùs, quàm sententiam meam proferre, aut alios informare vellem. In qua tamen doctrina pertractanda me ita geram, ut propter amplitudinem materiæ non teram tempus refutatione illorum, quæ autores hinc inde dicunt; sed eâ, quâ fieri poterit, brevitate, seposito omnium partium studio, quæ nostra sunt, h. e. practica, imprimis considerabimus, pro theoria hypothesin eligendo talem, quæ mihi videtur probabilis, & praxi faciliùs accommodari potest, adeoque præ cæteris Medico utilis existit.

Definitur autem febris, quod sit actio fermentationis massæ sanguineæ depravata, in qua totius massæ sanguineæ crasis depravatur; unde toti corpori multa eveniunt incommoda. Dependet autem â fermento quodam naturalibus planè incongruo: Vid. Kergerus *de Fermentatione S.* 3. *cap.* 3. *pag.* 332.

Loco generis posita est actio depravata fermentationis massæ sanguineæ, quo sensu febris non referenda inter symptomata: cui vero hoc genus displicuerit, ille definiat febrim per morbum intemperiei. Nam quatenùs fermenta â naturalibus aliena subintrant in sanguinem, necessum est, ut hæc ipsa massa sanguinea etiam degeneret in alienam â naturali temperiem. Hinc pro diversitate fermenti febrilis varia etiam est massæ sanguineæ dyscrasia.

Inter omnia febrim concomitantia symptomata immediatè nullũ magis universale existit, quàm pulsus notabilis mutatio; et speciatim febriũ præsentia ex nullo melius potest cognosci, quàm ex pulsu nimis frequenti præternaturali. Dico autem: pulsum debere esse p.n. frequentem, nunc magis, nunc minùs, magis scilicet in paroxysmis intermittentis: habemus siquidem & pulsum nonnunquam frequentem in junioribus, sicut & præter hunc nonnunquam frequentem post usum vini generosioris, itemque post motum corporis & nimia exercitia observamus. Ubi verò citra manifestam causam pulsus est nimis frequens, à causa interna præternaturali ortus, rectè signum febrium pathognomonicum quarumcunque statuitur; cui postmodum adjuncta symptomata varia certam febrium speciem determinant. Hæc est sententia Sylvii, quam, licèt frustrà, rejicere conatur Deusingius, in tract. *Disquisitio Anti-Sylviana de signo febrium pathognomonico.* Accedit utplurimum celeritas, unde celerem pulsum ceu inseparabile cujusvis febris signum & quod nunquam abesse potest, statuit Piens *de febribus p.* 1. *c.* 2. *pag.* 12. Magnitudinis & vehementiæ ratione variat, quò major, eò melius signum laudabilis & æquabilis sanguinis fermentativæ turgescentiæ ac spiritualescentiæ, vehemens pariter spirituum influentium vigorem insequens, nunquam rejici debet, adeo ut magnus & vehemens pulsus semper animosum reddat Medicum, in quocunque febricitans statu fuerit, sicut parvus & debilis non nisi vel periculosa ægri sub constitutione, vel maligna in febri adesse solet, & insignem virium labefactationem junctam habere assolet. Durus interdum observatur in febribus, sed nunquam fausto omine, quin semper tensionem spasmodicam membranarum, in quodam loco plus minus læsarum aut infestatarum, & hinc arteriarum in dilatatione renitentiam, à fibrarum aliquali spasmo sequitur: unde in febribus cum inflammatione partium membranosarum junctis, v.g. in pleuritide ordinario observatur, quin & in febribus quibusdam malignis, in quibus ~ animales & genus nervosum magis afficiuntur, in quibus etiam citra sensibilem, de qua conqueri possint ægri, molestiam, pulsus plus minus durus advertitur, pessimo utplurimum omine, cum deliria, convulsiones & mortem sæpius insequi observarim, semper bonus est pulsus mollis, generis nervosi minus mutatũ habitũ, ac spirituũ animalium debitum motum ostendens, & ferè cum madore aut levi sudore junctus esse solet: & tali ex pulsu sæpius fausta in febre sperari possunt: unde & pulsus undosus dictus ex magno, vehementi, & molli compositus, ordinarius imminentis sudoris prodromus esse solet in febribus; cùm in pulsu duro vel nullum, vel talem, qui absque euphoria quasi per vim naturæ prodit, sudorem observavi, scilicet & fibras cutaneas in tali casu tendi, poros-

porosque contractiores hinc esse arbitror; nisi pulsus talis insigniorem partis cujusdam inflammationem sequatur, tunc enim sudores proficuis & utplurimum pulsuum mutationes inferentes eliciuntur. Communiter statuunt Autores: calorem præternaturaliter auctum esse essentiam febrium, eorumque signum proprium, definientes eandem per calorem in corde accensum, & hinc in totum corpus per arterias diffusum. Verùm rectè hoc negat Sylvius, cum dicit: Calorem nimium nullo modo esse de formali ratione febris, quia nec soli, nec omni nec semper febri conveniat.

Æstus omnis occasionaliter fit ab acido, sanguinis crasin immutante & inde fermentativum ejus motum, hinc spirituum alterationem, & majorem incalescentiam & fervorem inducente; Cum ipsi spiritus, forsan certi volatilis ac subtilis acoris ratione, caloris sensum in animalibus undique diffundant, quod tamen ulteriori considerationi relinquo. Et quidem eæ febres, in quibus sanguis simul alteratur, & ad motum insigniorem fermentativum præternaturalem disponitur, intensiore æstu stipatæ esse solent.

Peccare autem in intensiore corporis æstu, adeòque in febribus, primariò acidum, probatur partim, partim illustratur sequentibus:

1. In vulneribus & ulceribus, & hinc dependentibus febribus symptomaticis, vinum & quælibet acida nocent; quia inflammationem in vulnere & æstum febrilem in corpore intendunt. Quæ omnia præservantur & curantur internè per lapillos cancrorum & similia, & per externa Saturnina, acidum imbibentia. Est enim Saturnus Chirurgorum Patronus, vulnerum & ulcerum pathemata ab acido enata curans; non secùs ac caput mortuum ⊖-li vulnerum corruptionem tollit, ut loquitur Helmontius, acidum imbibendo & corrigendo.

2. Pleuritides, anginæ, & quælibet inflammationes internæ, tàm in principio, quàm dum in progressu ad suppurationem tendunt, febrim continuam acutam junctam habent, h. e. æstum continuum intensum. Jam verò morbi hi extra controversiam ab acido originem ducunt, hinc per acidum absorbentia remedia promptissimè curantur, v. g. dentem apri, maxillam lucii piscis, salia volatilia quælibet, stercus equinum, &c.

3. Erysipelaceæ aliæque sponte suâ & à causa interna enatæ inflammationes cum æstu & ardoris manifesto sensu, & non rarò gravi juncta febre cum externo ardoris & ruboris perquàm sensili indicio, ab acido originè ducunt; hinc præter interna modò dicta simplicia externè conducunt acidum istud absorbentia, v. g. creta, cerussa, ♄, & epithemata Saturnina, lac virginis, &c. ablato per hæc in erysipelate acido, juncta febris pariter evanescit.

4. Intermittentes febres ex acida viscida stomachi cruditate originem obtinent, hinc alcalia etiam, tam fixa quàm volatilia, ut sal absinthii & spiritus salis ammoniaci; quàm testacea, ut ostracoderma, & specificum febrile Crollii & Strobelbergeri, quæ illas curant, & paroxysmi fermentum acidum tollunt: in quartanis speciatim Martialia & Saturnina, intensius acidum absorbendo, conveniunt.

5. Febres catarrhales dictæ à lymphæ acrimonia originem ducunt, quæ quò acidior fuerit, eò intensiorem cephalalgiam, ferinam magis tussim, lancinationes artuum graviores, & speciatim intensiores æstuationes vespertinas & nocturnas & febriles infert; Unde & volatilibus, spiritu salis ammoniaci, imprimis anisato, liquore cornu cervi succinato, optimè curantur, acidam lympham corrigendo, item opiatis vitiatum lymphæ motum suspendendo.

6. Variolæ, non secus ac morbilli, intensissimum æstum junctum habere solent, qui erumpentibus istis cessare consuevit. Acidum autem in variolis peccare, præter symptomata ab acidi acrimonia & erosione nata, v. g. suppuratio cutis, in foveas erosio, interdum ossium caries, pulmonum exulceratio; cura per absorbentia, per invertentia salia volatilia, Tincturam Mercurii, &c. abundè confirmat.

7. Arthritis quælibet, vaga, & hinc etiam fixa, nisi hæc nimis inveterata fuerit, cum febrilibus symptomatis plus minùs ingruit, & præter æstum, in vaga subinde, admodum intensum, pulsum celerem & frequentem excitat; scilicet acidum, uti in arthritide dolores excitat,

tat, ita & æstum & ardorem infert febrilem; unde & acido devicto, dolores evanescunt, & ardores extinguuntur. Confer. Tacchenius *Hippocrate Chym. pag.* 417.

8. Febres istæ, quæ ex retropulsa vel scabie adultorum, vel achoribus infantum oriuntur continuæ, & subinde admodum periculosæ sunt, in infantibus etiam utplurimum cum diarrhœa junctæ ab acido salso plùs minùs viscido originem habent, adeòque superiora confirmant.

9. Febris lenta quasi hectica, ex ulcere partis cujusdam internæ, speciatim pulmonis nata, & à sanie purulenta originem habens, id confirmat. In sanie autem purulenta acre imprimis considerandum, & hoc non urinosum, sed acido-salsum, hinc læsâ sanguinis crasi vitiatur ejus fermentatio & æstuatio.

10. Infantes ferè tormina patiuntur ex acido lactis vitiato, cujus testes sunt excreta viridia, item semigrumosa: hæc si diutius durent, sequitur æstus febrilis totius corporis; interdum satis contumaces quoque; itidem occasione acidi excitatæ superveniunt convulsiones: sed destructo acido in primis viis per absorbentia & volatilia, omnia ista cessant.

11. Urinæ videntur id illustrare. Hæ in febribus intensius tinctæ & perquàm rubræ observantur, & quò intensior vexat æstus ægros, eò magis flammeum & rutilantem contrahunt colorem, nisi turbentur. Declinante febre, ac defervescente æstu, naturali citrino colore denuò apparent. Intensiorem hunc colorem ab acido esse, mechanica chymica docet, cùm ab acidis instillatis, ~u ⊕li, ⦶i, 🜍is, ⊖is, etiam aceto, urinæ intensiùs rubescant, quæ ab alicali, ℴ⁰eo tartari per deliquium, lixivio cinerum clavellatorum, &c. aut nonnihil pallescunt, aut saltem nullam in colore mutationem patiuntur. Scorbuticorum urinæ subinde intensissimè tinctæ sunt absque febrili æstu, ab acido saltim luxuriante, urinam ita alterante.

12. Symptomata, quæ à vini abusu, v.g. Rhenani, accidunt, ex acido tartareo, volatili imprimis originem ducunt: v.g. orexis, æstus corporis, cephalalgia, pulsus febrilis, &c. similia ferè symptomata febrium: hinc spiritus ⊖is ammoniaci, vel pulveres præcipitantes, os sepiæ, vel lac ipsum ista compescit.

13. Æstuationes vagæ & phlogoses, quæ hypochondriacos sæpiùs affligunt, ex effervescentia in primis viis, ab acido primariò excitata, originem ducunt: Hinc præcipitantibus dictis, coralliis, ebore, alcalibus fixis, &c. ferè cicurantur, & correcto acido emendantur.

14. Similia observare possumus in soda seu ardore stomachi; æstus ille ardorque unde, nisi ab acido? hinc acido hoc præcipitantibus correcto, soda etiam evanescit.

15. Considerationem etiam meretur, quod Tacchenius *in Hippocrate Chym. cap.* 18. Remedia vegetabilia calida, acido prædominante; frigida verò alcali superante dotari asserit. Sanè calida omnia resinosam substantiam obtinent, eamque acrem, in qua vis calefactoria residet, adeòque oleosa substantia ab acido concentrato gaudet. Hinc resina vel liquefacta in oleo, vel destillatione resoluta in spiritum ardentem, intensè calefaciunt. Porrò oleum destillatum cornu cervi aut terebinthinæ in forma propria assumpta, calidissima sunt; per digestionem verò cum alcali fixo in sal volatile mutantur, quod macrũ (purum) nec oleosum, nulla caloris vestigia exhibet, calido i. e. pingui acido in sale fixo remanente. Sanè sæpiùs observavi in febribus intermittentibus æstum & ardorem ex usu ~ ⊖is ammoniaci simplicis, ante paroxysmum exhibiti multum remisisse.

16. Illustrat negotiũ nonnihil, quod ardoris iste sensus, qui post combustionem ab ignitis subjectis remanet, sit ab acidi spiculis, in parte læsa relictis. Unde per Saturnina, per alcali animalium, sperma ranarum, urinam humanam, spiritum salis ammoniaci, &c. promtum levamen & refrigerium istis accedit.

Videtur ergò æstꝰ oriri occasionaliter ex acido præternaturali, volatili tamen seu tali, quod sanguini commiscibile nonnihil naturalem ejus fermentationem turbare, & cum particulis alcalinis & oleosis præternaturalem quasi effervescentiã constituere possit. Sub qua & ipsi spiritꝰ geniti acriores quasi, hincq; calidiores & fervidiores existunt, à quibꝰ cũ sanguine per universũ corpꝰ ex præcordiis calor diffunditur.

Equidem plures ex bile ardoris rationẽ, tàm naturalis quàm præternaturalis febrilis, derivare

vare amant. Sed (1) an ex bile oriatur ardor iste? dubium est. (2) Posito, ex bile eum oriri; quæritur, quâ ratione fiat? an magis ab ejus oleo, in recessu acido, volatili impraegnatô, an verò ab alcali (siquid extra artis opem bilis formaliter possidet) ejus origo sit? Unde (3) in febribus intermittentibus, quæ quasi tot continuæ sunt, quot paroxysmos habent, amara, resinosa, bili magis analoga, & hinc alcalia volatilia, tàm proficua sunt.

Observetur autem hic caloris duplex in febribus differentia:

1. est vel humidus vel siccus.
2. est vel mitis vel acris.

Humidus seu vaporosus aliàs dictus semper melior est sicco. Oritur â juncta copiosa transpiratione, quæ ferè præsupponit cutem mollem, & cujus fibræ minus sunt tensæ, & ostendit talem febrilem in sanguine commotionem, quâ copiosè secedant, & mediante sero emittantur particulæ heterogeneæ separatæ seu coctæ.

Contrarium fit in sicco calore, quo cutis arida & quasi squalida deprehenditur, ac inordinatam particularum in sanguine fermentationem & insignem confusionem spirituum, præsertim animalium, præternaturali impetu, fibras plus minus stringente, innuit. Mitis calor, vel acris seu mordax, crasin sanguinis & spirituum sequitur, qui minus acrioribus particulis salinis, præsertim acidis effervescentibus turgidus, mitiorem; sin copiosioribus aut acrioribus iisdem sit impraegnatus, acrem, ad tactum mordacem, tanquam si igneæ particulæ tactui se insinuarent, calorem repræsentat.

Frigus, horror & rigor, non nisi gradualiter differunt. Frigus quod attinet: non rarum est, quod febricitantes conquerantur de frigore, & multò magis de horrore, utut ab alio calidi observentur; aut licet extremæ manus partes, pedes & nasus, frigus actuale contrahant, item pallescant, ac ungues livescant, corpus tamen ipsum calidum plus minus observetur: nempe membranosarum saltem partium pathemata hæc tria sunt, quæ ab acido febrili vellicata motus convulsivos patiuntur. Unde pro horum graduali differentia, si leviores sint, & vix tali appellatione dignæ, in quibus saltem fit cutis anserina, frigoris sensu interdum imponunt ægro; si graviores sint, ita, ut sensibili convulsione quatiantur membra, & per consensum simul nonnihil afficiantur musculi, rigor existit; medio modo si se habeat, horror dicitur. Sanè interdum tàm gravis est rigoris insultus, & tanta convulsiva membrorum extremorum & totius corporis conquassatio, ut epilepticis similes concutiantur.

Afficiuntur autem sub hoc rigore qualescunque sensiles membranæ, non panniculus saltem carnosus, quæ plurimorum est opinio, sed etiam aliæ quævis membranæ, tàm abdominis quàm viscerum interiorum, ventriculi nempe, intestinorum, mesenterii, &c. & aliæ quævis. Cùm enim sentiendi vi polleant exquisitâ, si ab acri, in specie ab acido, irritentur, rigores fiunt. Hinc in colicis doloribus rigores frequenter accidunt. Abscessus itidem quilibet interni, dum rumpuntur, & ita membranas, quæ eas ambiunt, perfodiunt, rigores superveniunt. De hoc vid. pluribus tractans Piens *tract. de febribus p. 1. cap. 7. p. 254. & sequ.* sanè rigores & horrores, qui intermittentium inchoant paroxysmos, non nisi ex præcordiis seu partibus membranosis in primis viis affectis excitantur, ut rectè docet Fernelius *pathol. lib. 4. cap. 10 pag. 248.* quod etiam de iis asserendum, qui in principio febrium continuarum contingunt. Illi verò, qui in continuarum febrium cursu, tàm benignarum, quam malignarum, accidunt, & præsertim circa statum morbi affligunt, ex irritatis & hinc quassatis partibus membraneis externis, interdum & subcutaneis, ferè contingunt, & in febribus benignis sudoris, præsertim critici, prænuncii sunt; in malignis verò excretionis intercutaneæ, purpuræ, pustularum & similium sunt indices.

Non ergò est de essentia febrium calor, sed tantummodò symptoma consequens ut plurimum febrium: sicuti rectè hoc urget Helmontius §. 4. *cap. 1. tract. de febribus.* Scilicet nec convenit soli febri calor, cùm aliàs etiam multis in affectibus intendatur calor, utut non semper adsit febris; nec omni convenit febri, quia dantur etiam febres planè frigidæ, quæ frigore & rigore plùs minus molestæ sunt absque æstuatione superveniente. Paradoxon hoc videbitur multis; exempla tamen aliquot videb. in Sylvii disquisit. *9. de febribus* §. 13. pag. 167. frustrà se opponente Deusingio *in disquisit. anti-Silvianis* §. 52. Conf. & de tali febre frigida Bartholinus *cent. 3. epist. 293. 296. 302.* Kergerus *de fermentatione sect. 3 pag. 229.* & Helmontius loco jam cit. Nec rarum est, febres intermittentes diuturnas solo frigore, & aliquali rigore statis temporibus invadere sine eo, ut ullum vel levissimũ vestigium æstus superveniat. Quinimò in lectione veterũ subinde etiam exempla prostant observatarum febriũ frigidarum, non tantum in Hippocrate, sed etiam Avicenna: *conf.* Rolfinccius *de methodo curandi & recognoscendi febres in genere c. 13. p. 636. 757.*

Et

Et ipse etiam Galenus jam suo tempore observavit horrores & rigores febriles absque ullo subsequente calore, uti videbitis allegatum in observationibus Schenckii *l.* 6. *observ. de febribus p.* 636. & 757.

Urinas quod attinet, tinctura harum intensior ab acido dominante, & hinc cæteras particulas magis concentrante originem ducere supra insinuatum fuit; & ab hoc acido plus minùs exaltato, aut enervato & saturato, etiam coitionis & cruditatis materiæ morbificæ in sanguine ratio, & in ☉ signa dependent. Nempe coitio in separatione & quasi præcipitatione heterogenei ex sanguine consistit, quod cum sero dilutum per renes transcolatur, & urinæ fundo subsidet; nil autem dum secernitur, & in sanguine intimè plus minùs commixta sunt omnia, nil separari potest, cruditas est, cujus signum ☉ clara absque sedimento excreta existit. Quodsi verò mediante fermentativo motu fiat, successivè extrusio & separatio istarum quasi fæculentiarum, ☉æ crassiores magis contentis saturatæ, & quæ sponte turbantur, prodeunt, adeòque inchoatam coctionem ostendunt, quodsi turbidæ maneant, adhuc ingentem motum & inordinatum fermentativum, & confusionem in M. S. innuunt; sin verò turbidæ, clarescere & ad fundum contenta dimittere incipiant, signum progressus ulteriori in coctione ostendunt. Rem exemplo, quasi simili, nonnihil illustrabo: In febre continua aut paroxysmo intermittentium massa sanguinea est similis vino, aut musto generoso fermentantibus; nam ut variis constent particulis, ex salibus tamen ejus acido & alcali fit fermentativus motus, quo mediante separantur & ad fundum successivè præcipitantur partes disproportionatæ, non benè miscibiles, sub fæcum nomine, quo facto ex recuperata debita particularum textura vinum quietum, laudabile ac perfectum existit. In turgescentia febrili simile quid occurrere videtur, nam & ibi particulæ heterogeneæ massæ sanguineæ mediante tali fermentatione separantur, & quædam earum præcipitantur, quarum quædā cum urinis sub forma sedimenti rejiciuntur, donec superveniente critico naturæ motu uno impetu vel ejiciantur, vel quendam in locum transponantur. Sed hæ ipsæ separatæ fæculentiæ non sunt solùm recrementa morbosa, sed etiam partes ipsius massæ sanguineæ, sub tumultu isto fermentationis febrilis alteratæ, mutatæ, & simul præcipitatæ, itá unà foras emittuntur: non secùs enim ac sudore artificiali per motum aut exercitia, non serum purum, aut recrementosis saltem particulis permistum est, quod emittitur, sed etiam ex ipsa massa sanguinea copiosæ particulæ utiles fermentationis acutæ motu attritæ, hinc in salsum mutatæ, & ita reliquis minùs sociabiles factæ unà excluduntur: ita etiam in sudore intermittentium massa sanguinea sub paroxysmo in totum seu plus minùs colliquata propriæ substantiæ unà jacturam facit. In intermittentibus quot sunt paroxysmi, tot sunt febres quasi particulares, in quibus post horrorem turgescentia fermentativa observatur, in qua materiæ coitio, hinc in fine quadam quasi crisi copiosus sudor. Quamdiu ergo sanguinis crasis unicuique homini propria ab acido & urinoso dependens fundamentaliter, naturaliter proportionata est, tamdiu debitè fermentatur & spiritualis sanguis; simul verò ac ista læditur, imprimis si se insinuent particulæ facilè fermentescibiles, & non ritè cum integra massa miscibiles ex primis viis, fiunt fomes pro febri. Ab isto negotio cruditatis & coctionis universa crisium dependet ratio, quæ in præcipitatarum fæcum subitanea ex massa sanguinea exclusione, & vel extra corpus excretione, vel in corporis quendam locum congestione in tumorem & abscessum consistit: ipsis separatis fæculentiis prius circa exclusionis locum, ex facta ibidem aut in vicinia irritatione varia symptomata occasionaliter concitantibus, dum v. g. sudores criticos rigores repetiti, hæmorrhagias criticas agrypniæ, deliria, narium pruritus, oculorum splendores, cephalalgiæ, obauditiones præcedere solent, nam secundum Hippocratem nox, quæ crisin antecedit, gravis. Hinc semper observavi, quamdiu in febribus, præsertim continuis urinæ sunt crudæ, tamdiu res ægri existit in ambiguo: quando verò adsunt signa coctionis, semper qualibet fausta possumus ominari, ita ut non meminerim, vel legisse me, vel observasse cum coctionis signis quendam interiisse: econtra quæ coctæ jam plus minùs apparebant urinæ, si recrudescant denuò, semper periculum portendunt, si nempe sedimentum, quod primis diebus subsiderat, deficiat, aut si urinæ crassæ intensiùs tinctæ pallescere aut tenuiores excerni incipiant, id quod nunc per causas externas, vini generosi potum, iracundiam, pastum paulò copiosiorem, præsertim carnosarum vel similium, nunc per causas internas ex deficiente naturæ motu, & dominio causæ morbificæ evenit. Curabam puerperam purpura affectam, præcedebant omnia mediocriter: die 9. urina crassa intensè tincta turbari & sedimentum deponere incipiebat, interea enim purpura utcunq; erumpebat, coctionis signa augmentabantur, ipsa ægra commodè se habente, sed die 13. cum nox progressa esset inquieta, manè ☉ excernebatur pallida, tenuis, vix citrina, ex improviso delirium, convulsiones; circa meridiem mors: quod hic subitò factum, hoc interdum successivè & per aliquot dies evenire solet. Propterea rectè Poterius *lib.* 1. *de febribus cap.* 42. *Coctionem*

nem veram continuam & universalem esse debere, asserit: Vera quidem, quia non rarò falluntur Medici, opinantes, veram esse coctionem in ☉s, ex crudo humore in fundo earum subsidente, quasi verum sit sedimentum. Continua etiam debet esse coctio, ut fida sit; fit enim aliquando, cum non ex toto urina à natura separatur, ut manè appareat cocta, vesperi verò delitescat coctio. Debet etiam esse universalis, & totius materiæ morbificæ; frustra namq; in parte quapiam coctio suscipitur, morbo in reliquo corpore crudo existente. Hæc Poterius Opus hoc coctionis solius est naturæ, & hanc insequens crisis, quam arte adjuvare non possumus: saltem impedimenta naturam gravantia removere valemus.

Motus hic naturæ circa coctionis negotium in eo consistit, ut acidum fermentativum morbosum, unde febris oritur, corrigatur & temperetur, adeòque in salsum aliarum particularum additione mutatum ex massa sanguinea extrudatur, idque fermentationis mediante motu accidit. Cruditas enim & arctior omnium particularum in sanguine unio, & hinc procedens acrior effervescentia febrilis ab acido dependet, quo dominante intensior fermentatio, nulla secretio fit, dum verò per mutuam collisionem, quasi acidum febrile fermentum successivè ab alcalibus arreptis saturari, in salsum mutari, & sic ex compedibus sanguinis solvi, i. e. liberari incipit, etiam aliæ particulæ heterogeneæ, nec sanguini debitè assimilabiles, ab acido tamen vitioso colligatæ & quasi concentratæ, simul ex sanguine extrudi, & hinc ex ejus liquore fermentationis medio (quâ partes unibiles ritè coëunt, non unibiles secernuntur) præcipitari solet, coctio & copiosorum cum urina contentorum excretio accidit. Conf. Sylv. *lib.* 1. *Prax. c.* 55. §. 14. & *seqq.* Hinc malignissimis in febribus etiam sub pessimo ægri statu urinæ sanorum simillimæ excernuntur, signo periculosissimo, ∿ influos imprimis esse affectos, & ipsam massam sanguineam à fermento maligno citra insigniorem fermentationis ejus turbationem corrumpi, & in textura sua vitiari, unde & cum minori ardore tales febres junctæ esse solent, summa potiùs virium prostratio, & nervosi generis symptomata magis urgent: sin tamen in his etiam malignioribus coctionis veræ signa se exhibere inchoent, benè sperare Medicum jubent, & si salubres sunt tales, in fine coctione morbificæ materiæ ejusque signis in ☉ terminari assolent.

Ex dictis hactenus patet, nec calorem, nec frigus esse de essentia febrium, aut rationem earum formalem constituere, sed esse saltem symptomata febribus supervenientia, non secùs ac sitis, aut cephalalgia easdem necessariò comitari solet. Idem autem est calor in statu sano temperatus, qui in febribus nimis corpus calefacit, idem efficiens, idem fiendi modus, idem subjectum recipiens, saltem in majori gradu omnia. Patet etiam, quid de putredine, adeò à Veteribus in febribus, hinc putridis dictis, decantanta habendum; nempe quamdiu viventis corporis sunt partes, putredo locum propriè dicta nullum habere potest, unde & Veterum ista putredo non potest concipi, nisi per fermentationem explicetur; hinc Sennertus, utut statuat & explicet adhuc febres putridas, sæpiùs tamen vocabulo ebullitionis, effervescentiæ &c. utitur, conf. etiam Piens *de febr. part.* 1. *p.* 236. Patet denique non cor, aliamve partem aliquam solidam esse subjectum febrium primarium, nec vasa aut majora aut minora, sed sanguinem & spiritus.

Oritur ergò, seu potiùs consistit febris formaliter in fermentatione sanguinis præternaturali, eaque insigniter depravata, seu ut alii loquuntur, disproportionata, subinde simul insigniter aucta, adeòque interdum ejus quasi effervescentia, cujus occasione & alterantur spiritus, & rarefacti magis impetuosiores & intensiùs incalescentes redduntur; inducta à fermento peregrino, nunc sanguinem, nunc spiritus, nunc utrumque immediatè afficiente, què depuretur massa sanguinea, aut separetur, quod ipsi hostile & præternaturale existit. Id quod confirmant omnia circa febres observabilia, in specie pulsus, æstus, diarrhœæ in iis frequentes, non nisi per auctum massæ sanguineæ motum explicabilia. Uti enim sanguis naturali fermentatione volatilisatur in spiritus, & restauratur assimilando chylum, & depuratur per fermentationem, scorias excrementitias per urinas ablegando; ita, ubi vitiosè fermentatur, ibi præter naturam ebullit ac effervescit, ut inde motus insignis arteriarum observetur, & crebro pulsu præsens est febris.

Quod autem febris essentia reverà consistat in tali præternaturali sanguinis fermentatione, multa confirmant quotidiè circa febres observabilia. Et quidem

1. Ex abusu fructuum recentium horæorum facilè oriuntur febres propter insignem horum fermentescibilitatem, & intermittentes simplices fiunt duplicatæ; hinc etiam nonnunquam diarrhœas & dysenterias inducunt: imò liberatus aliquis à febribus, si fructibus horæis, aut eorum embammatis ex eorum succis paratis, aut potulentis facilè fermentescibilibus, nimis delectetur, facilè pati solet recidivas; unde & scorbutici ex esu prunorum, vel succis crudis expressis simplicium antiscorbuticorum, nasturtii aut

aut cochleariæ utentes, propter horum fermentationem febres intermittentes incurrunt.

2. Hinc est, quod prohibita transpiratio introducat febres, quia poris clausis vitiosa salia coërcentur, ut nequeant exhalare. Nam id, quod aliàs transpirat, ubi supprimitur, necessario regurgitat in massam sanguineam, quæ exinde ad turgescentiam usque infarcta talem fermentationem & effervescentiam concipit, tandem in febrem ardentem erumpit.

3. Plures febres oriuntur ex contagiis extrinsecus inspiratis. Nemo verò naturam contagiorum meliùs poterit explicare, quàm is, qui naturam fermenti & fermentationis in contagiis concipit. Dum enim istæ febres, quæ fovent contagium multiplicativum, suam vim obtinent beneficio fermentationis, facilè apparet, quod febres productæ in simili fermentatione consistant.

4. Veterum putredo, quam tanquam causam febrilem in febribus hinc putridis dictis adducunt (vid. Sennertus *cap.* 2. *de febribus*) non potest concipi, nisi cum Willisio, Sylvio: cæterisque innumeris recentioribus per fermentationem massæ sanguineæ explicetur.

PARS AFFECTA.

Subjectum febris primarium, seu pars affecta omnis febris, non sunt vasa majora & minora, non cor, non aliud quoddam viscus, sed omnes febres sunt in massa sanguinea & spiritibus influis, qui vitiosâ massæ sanguineæ tàm fermentatione, & nunc majori vel minori ebullitione, quàm circulatione alterati, omnia illa pathemata inferunt, quibus febricitantes corripiuntur: vid. Helmontius §. 19. *cap.* 1. *de Febribus*, qui etiam §. 18. hoc illustrat exemplo suo, desumpto à spina querna digito infixa. Sanguinem affectum, præter alterationem pulsus suprà notatam, & sudor, sine quo nulla febris perfectè judicata seu curata dici potest, & coctio ac cruditas materiæ in sanguine contentæ, perque urinam manifestatæ, & icterus febribus facilè superveniens, & alteratio insignis sanguinis, quæ post absolutas febres observatur, eò major, quò diuturnior febris extiterit, dum indolem acidam exinde acquirere rectè dicitur à Majow *Tract. de corde pag.* 159. confirmat: unde etiam ex urina & pulsibus tàm elegantia in febribus benignis habemus signa, diagnostica & prognostica, quatenus scilicet hæc immediatè sanguinis fermentationem, & inde peculiarem ejus statum ostendunt, quod fieri non potest, nisi in febribus simul massa sanguinea affecta fuerit. Spiritus verò influos simul laborare, confirmat opii usus, qui spirituum sedando impetum, intermittentium paroxysmos nunc penitus sistit, nunc saltem postponere notabiliter, & minus hinc affligere facit. Tandem, quod pariter in continuis obtinet, quorum ferociam & mitigare, interdum penitus extinguere notatum: vid. Bartholinus *Centur.* 1. *Hist.* 84. Utut autem palliativum saltem sit remedium subinde; eò ipsô tamen, quô insigniter febres mitigari ac mutari ejusdem usu, spiritus saltem alterando & effervescendo, observatur, & spiritus simul affici in febribus manifestum evadit. Ad hæc, qui gravibus, etiam sanissimi, corripiuntur undecunque natis doloribus, aut diutius perseverantibus, febrilia exactè patiuntur symptomata, qualia in continuis mitioribus contingere solent doloris occasione, in motum nimium adactis, & inde alteratis in suis proprietatibus spiritibus influis, à quibus solis tunc febris dependet. Nec obstat: ephemeram aut synocham sine putredine vocari tales febres; eò ipso enim, quo ephemeras tales unius seu plurium dierum à spiritibus affectis, & undecunque alteratis, unicè dependere concedimus, spiritus in febribus aliis quoque multò magis affici, negari non potest. Id quod magis confirmant maligniores, spiritus magis quàm sanguinem alterantes, quæ tunc etiam, ubi urinæ sanorum similes existunt, nec adeò insignis, pro ratione scil. pessimè habentis ægri, à statu naturali in pulsu mutatio observatur, adeoque sanguis minus alteratus notatur, tamen ægros facillimè trucidare solent, spirituum magis affectorum causa. Imaginatio tandem, quantum in conciliandа febre valeat, cum meticulositate aut horrore ægri sanus sibi facilè similem febrem contrahit, aut dum ludicris & ridiculis amuletis intermittentes subinde fugantur, ex sola imaginatione spiritus saltem afficiente, per se notissimum est.

Non ego nego interim, dum massam sanguineam & spiritus pro subjecto habeo, quin alia quædam pars seu quoddam viscus possit esse focus febrilis, in quo hæreat ac latitet causa febrilis; sic enim certum est, focum febrium omnium intermittentium, imprimis quartanæ, ubi nascitur fermentum febrile, esse stomachum: sic viscera exulcerata fomitem continent febrium hecticarum; sic quoque in febribus symptomaticis ulcerum & vulnerum, utut immediatè afficiant sanguinem, focum tamen habent in parte ulcerata vel vulnerata.

Non confundatur tamẽ focus morbosꝰ cum receptaculo producti morbosi; sic enim chronicis febribus subinde superveniunt tumores, v.g. Quartanis diuturnis lienis tumor supervenire solet. Interim universalis est morbus fe-

bris, cum ſanguinis & ſpirituum ratione totum corpus affligat neceſſariò, adeoq; ratione partium ſolidarum ita denominatur, quas tamen nunc æqualiter nunc inæqualiter affligit. Hoc fit ratione circumſtantiarum accidentalium, prout fermentum febrile, aut corporis humores ſub febrili motu plus minus alterati, aut etiam producta humorum morboſa, &c. aptiora ſunt, ut unam vel alteram partem magis vel minus afficiant. Ipſæ etiam partes ſolidæ, vel connato vel acquiſito ex vitio, quò imprimis partium robur inæquale pertinet, magis vel minus diſpoſita ſunt ad ſuſcipiendam ex cauſis prædictis alterationem ſeu immutationem; pro talium enim circumſtantiarum ratione accidentales iſtæ febrium differentiæ, continuarum quidem in pemphigodem, eſſeroden, eloden; intermittentium verò in tuſſiculoſam, deliram, aſthmaticam, &c. oriuntur. Forſan etiam & huc referenda venit & febris illa continua, in qua lateris ſiniſtri totius æſtus, & dextri frigus: Vid. Bartholini *Act. Med. Haffnienſ. Volum.* 2. *pag.* 137. item febris iſta bracchii dextri particularis quotidiana in M.A.N.C. *ann.* 3. *Obſerv.* 205. *pag.* 381.

DIFFERENTIA.

Quoad differentias febrium reales, febris (1.) ratione conditionis cauſæ & inde acquiſiti moris eſt vel benigna vel maligna. (2.) ratione modi afflictionis eſt vel continua vel intermittens. (3.) Continua ratione generationis eſt vel primaria vel ſecundaria: hæc vel comitata vel ſymptomatica: Primaria verò eſt vel continua, ſynochus dicta, vel continua plus minus periodica, ſynecha appellata. Eadem continua ratione curſus, ſeu motus febrilis, & vel acuta vel lenta. Tanta tamen varietas in unaquaque febrium claſſe ſubinde obſervabilis eſt, ut certis cancellis eam includere impoſſibile ſit.

CAUSÆ.

Cum ergo febris conſiſtat in læſa ſanguinis fermentatione, & omnis fermentatio dependeat à motu ſpirituum ordinato, & duplici ſale, acido & urinoſo, facilè patet, quod cauſæ febrium in genere erunt omnia ea, quæ dictam ſalium harmoniam & proportionem lædere, craſin maſſæ ſanguineæ naturalem pervertere, & talem dyscraſiam ſeu talem heterogeneitatem & diſproportionatam texturam particularum componentium plurium aut pauciorum inducere poſſunt, ut exinde ⊖ium activitate vitiata fermentatio præternaturalis excitetur: Unde & mediante tali efferveſcentia maſſa ſanguinea coquitur, & particulæ ſalinæ vitioſæ tanquam feculentiæ excernuntur. Hæc ipſa in genere, qualiacunque fuerint, fermentum febrile, naturalibus planè incongruum, in definitione appellare placuit; cujus occaſione nempe ſanguis præternaturalem fermentationem concipit, & ſpiritus ſimul inſigniter alterantur. Immediatè tale fermentum ſanguinem, & hoc mediante ſpiritus afficit, ſeu econtra immediatè ſpiritus, & his mediantibus ſanguinem inquinat.

Tale fermentum eſt, v. g. quod ex inſenſili tranſpiratione prohibita & retenta febrim ſubinde accendit. Tale fermentum eſt, quod ex ulcere quodam interno, v. g. phthiſi pulmonum, febrim inducit: tale fermentum eſt, quod in eryſipelate aut pleuritide febrim acutam infert: tale fermentum eſt, quo ſcabies retropulſa febrim periculoſam ſubinde excitat: tale eſt lympha acidior, febrim catarrhalem inducens: tale fermentum eſt, quod ex fructuum horæorum abuſu ſubinde febre nos mulctat: tale fermentum eſt, quod contagii ſub tegmine nos inquinat: tale fermentum eſt, quod ex uſu rei horridæ ac facilè alterabilis in primis viis ſæpiùs febrem intermittentem excitat.

In ſpecie, quoad intus genitum fomitem febrilem ſpeciatim ad primas vias reſpectus habendus, quarum errata fermento quidem digeſtivo acido volatili ex ventriculo imprægnata, & interiùs ſanguini commiſcibilia, defectu tamen debitæ digeſtionis & perfectionis in primis viis, qua in ſalſum volatile abire debebant, non adeò homogeneè aſſimilabilia exiſtunt, quin inordinatam fermentationem citiùs vel tardiùs inducant.

Notum hoc imprimis eſt ex febribus intermittentibus tertianis, &c. fomitem ſimpliciter in primis viis habentibus; continuarum verò, præſertim benignarum plurium, par omnino eſt ratio, ſi erratum primarum viarum ſanguinem ſeu lympham inquinet, & eatenùs fermenti inſtar continuam fermentationem in ſanguine efficiat. Siquidem intermittentis febris paroxyſmus quilibet integram quandam benignam, per criſin ſudoris finientem, febrim continuam repræſentat. Unde non rarum eſt, ex intermittente tertiana continuam fieri; & contrà, ardentem continuam in intermittentem terminari, & complicari hæc duo denuò, ut in continuis periodicis obvium eſt. De humoribus certis in corpore extravaſatis, & hinc fermentantibus, res eſt comperta penes eum, cui perſpectum, febres traumaticas originem ſuam tanquam à fermento febrili nanciſci ex humoribus extravaſatis & putreſcentibus in ulceribus & vulneribus, & quocunque ſanguine extravaſato.

Fermentum hoc in benignis videtur eſſe acidæ plùs minus naturæ (ut ex iis, quæ ſuprà de æſtu corporis, rigore & urina, &c. dicta ſunt, probabiliter concludi poteſt) imò etiam in malignis, ſed in his acrius, volatilius & penetrabilius, ratione quarum proprietatum & ſpiritibus tàm promptè communicabile exiſtit, adeo-

adeòque ad veneni naturam, quæ in intemperatura insigni simpliciter consistere videtur propiùs accedit. Non autem semper humorum peccantium copia aut moles, seu, ut vocant, saburra hanc fermentationis læsionem inferunt, sed sufficiunt, interdum miasmata quædam fermentativa, vel inspirata, vel aliàs in corpore relicta, quæ quatenus sunt activa & undique per contenta corporis diffusiva, odorum adinstar, facilè admodùm totam massam sanguineam, motum salium æqualem pervertendo, in fermentationem præternaturalem excitare valent, vel spiritus influos, eorum texturam vitiando, inficere possunt; talia enim fermenta, v. g. contagia, sunt spirituosa in malignis, quæ vel spiritibus, vel sanguini, se insinuantia, nunc citiùs nunc tardiùs potentiam suam alterativam exercendo, febri occasionem suggerunt: Adeòque minimum subindè est, quod peccat in febribus ceu materialis causa, quod tamen fermentationis medio multiplicabile existit; unde intermittentium insignis diuturnitas, continuarum verò malignarum copia contagiorum spirituosorum. Causæ remotæ variæ & multiplices ex rerum n. n. vario usu & abusu sunt derivandæ; notabile tamen est, quod ii qui laborant in ☿ vivi fodinis rarò febribus affligantur, & quod ii, qui ☿ unguento peruncti fuerint, ad longissimum tempus vix febribus corripiantur, teste Poterio *l.* 1 *Febr. c.* 15. Nec obstat, quod Panarollus *Pentec.* 5. *Observ.* 39. referat febrim periculosissimam ob hydrargyri inunctionem ad pecten & axillas contra pediculos, nam forsan febris occasione inflamationis in dictis locis enatæ inducta fuit.

DIAGNOSIS.

Quoad signa in genere diagnostica: superiùs dixi, quod sit pulsus frequens; calor verò qui in febribus interdum adest, tantummodò symptoma superveniens, non verò necessariò ipsis semper conjunctus, utut utplurimùm non minus quàm sitis affligat ordinariò febricitantes: Adest cephalalgia; item interdum adest adjuncta syncope, & alia symptomata varia: appetitus nunquam est naturalis; aut enim est nimius, ut hoc sæpiùs observari licet in principio quartanarum; aut planè est depravatus, uti hoc experiri licet in mulieribus; aut etiam est planè prostratus, v. g. in ardentibus & malignis nonnullis.

PROGNOSIS.

Prognosis febrium in genere ex pulsu & urina desumitur, ille prout vehementior, major, & æqualior, hæc prout coctionis signa laudabiliora ostendit, eò meliora sunt indicia, & contra, si contra; atque ex his etiam principaliter tempus & modus eventus cognoscitur. De quibus supra fusius egimus.

CURA.

Cura febrium in genere consistit in eo, ut

1. Fermentum febrile acidum volatile, specifici tamen saporis, corrigatur, alteretur, & enervetur, seu quasi figatur, & hinc in saporem & texturam minùs activam mutetur.
2. Materia vitiosa peccans fermenti talis, vel vehiculum aut fomes (mediante quo v. g. ex primis viis, fluidis corporis contentis, speciatim sanguini permiscetur, ut in intermittentibus aut continuis benignis) vel productum ab isto fermento ex naturalibus corporis contentis fluidis per horum fermentativam alterationem genitum (v. g. copiosus ichor in variolis) ab iis, præsertim à sanguine, separetur.
3. Utrumque, quâ data porta, imprimis per peripheriam cutis, eliminetur.

Opus hoc est vel solius naturæ, vel solius artis, vel utriusque simul. Solius naturæ opus est hæc cura, dum coctione materiæ morbificæ, & hinc factâ crisi, expedit. Unde in veterum methodo medendi Medici agebant spectatores naturæ, observando coctionis signa & tempora, & hinc expectando crisin, quibus ritè sese habentibus, morbus judicabatur, & salvabatur æger. Solius artis opus est, quando remediis specificis antifebrilibus fermentum febrile enervatur & corrigitur, id, quod superest, sponte suâ & absque morboso conatu, curante naturâ. Talia sunt v. g. specifica febrilia intermittentium, ut febrifugum Riverii, aut specificum febrile Kergeri, in quartana specificum febrile seu China Chinæ (nempe recipiendo Chinæ Chinæ ℥ß. ⊖✱ci ℈j.) aut Helmontii ☿ diaphoreticus Paracelsi quarumvis febrium rhizotomos.

Artis & naturæ opera simul curantur in methodo hactenus communiter recepta, quâ naturæ, fermentationis sanguinis febrilis medio, laudabiliter agenti & coquenti, auxiliatrices opes ferimus, impedimenta illius, sordes & fomites primarum viarum removendo. Hinc aut temperantia, aut absorbentia, aut diaphoretica, vulgò præcipitantia dicta, aut appropriata alia, utramque faciunt paginam in febribus: sunt enim talia, quæ in genere fermentationes, aut vitiosè effervescentes humores sui miscelâ compescunt, mitigant, & plus minùs enervant, dyscrasiam sanguinis corrigunt; adeoque nunc acidum destruendo, nunc alcali corrigendo, motum omnem fermentativum supprimunt; sicque vitiosarum & heterogenearum partium exclusionem, & à reliquis separationem promovent, utcunque ejus effectus explicentur, & hinc nata gravia symptomata, motum & impetum naturæ plùs minùs frangentia mitigant. In quem finem in genere venæsectionis, pur-

purgantium, opiatorum & diætæ usus observandus venit. Præcipitationis vox ex chymicis est desumpta.

Auxiliatrices has opes ferimus naturæ rectè agenti, h. e. quæ fermentationis medio coctionem ritè molitur pro futura excretione. Sed quid agendum Medico, cum vitiosè agit natura? h. e. cùm crudâ adhuc materiâ excretiones symptomaticas in principio aut incremento instituit eadem irritata, sive turgeat plùs minùs materia peccans, ut aliàs dicitur, sive non? Coacta sanè agit natura, unde & subinde debilitant ægrum tales excretiones, & absque euphoria fiunt; quas tamen, ubi supprimerentur arte, periculum est, ne impetu contentorum intra corpus coërcito, fiat irruptio in partem aliquam nobilem, adeoq; exitialem vitæ calamitatem inferat: v. g. pono febrim continuam insignem, sed benigniorem (utut malignarum reverà eadem sit ratio, in quibus tamen magis ad malignitatem, præsertim, si spiritus potissimum occupet, respiciatur) cui, crudis adhuc existentibus urinis, die tertia, quarta & quinta supervenit diarrhœa, aut hæmorrhagia narium crebriùs repetens: Excretio hæc reverà est symptomatica, debilitatur æger, franguntur vires, periculum est, ægrum vix superaturum morbum, aut ad statum cum ista excretione perduraturum. Quod si supprimatur hæc ipsa, ex diarrhœa impedita febris intensior, sitis, cephalalgia, deliria &c. metuenda erunt: Si hæmorrhagia narium sistatur, eadem, ac præsertim deliria & convulsiones. Quid igitur agendum in talibus casibus? Variè decertant hîc Practici, an promovendus, an sistendus sit talis naturæ motus? omnium optimè mihi videtur negotium decidisse Stephanus Rodericus Castrensis, *Tr. Quæ ex quibus l. 2. c. 10. pag. 109.* Decisionis nucleum paucis comprehendam. Inquit: *Omnis evacuatio symptomatis ratione facta, in tempore peccat. Si enim debito fieret tempore, h. e. in die decretorio, non ampliùs symptomatica, sed critica diceretur. Nihilominus peccat vel in solo tempore, vel simul cum temporis vitio habet vitium qualitatis, aut quantitatis, aut utriusque. Si qualitate & quantitate simul sit vitiosa, omninò damnanda est. Si quantitate tantùm, quantitas vel excedit, & tunc est inhibenda, vel deficit, & tunc an supplenda? Certant artis proceres, & adhuc sub judice lis est. Si qualitate peccaverit decreto* Hippocratis *Sect. 1. Aphor. 2. damnabitur. Nam cum non purgantur talia, qualia purgari oportet (quod idem est, ac si diceret, quæ peccant in qualitate) nec conferre, nec leviter tolerari. Profectò si non conferunt, non sunt proficua; si non tolerantur, non fiunt cum virium tolerantia. Si tandem solius temporis peccatum sit, non autem omnino qualitatis, neque valdè magnum quantitatis, tunc posse aliquid judicare, tam certum est, quàm quod certissimum. De deficiente ergo ex quanto excretione, sub judice lis est,* Hippocratis *Consilio Sect. 2. Aphor. 29. cùm morbi incboant, si quid movendum videtur, move. Ubi* Galenus *esse melius ait, in principiis evacuare, quò minorem jam factam materiam facilius natura possit concoquere. Si igitur evacuatio confert in principio ad futuram coctionem, sanè isthac evacuatio ante coctionem fit. Si autem fieri potest cum utilitate ab arte, aut quò majorem agitationem patitur corpus, multò meliùs fiet à natura, à cujus operibus minor contingit agitatio.* Hactenus Castrensis.

Hinc & excretiones symptomaticas interdum morbum solvere, observatum refertur in Bartholini *Act. Med. Haffniens. Vol. 4. p. 104.* Intereà Medicus, sive sistendas sive promovendas observaverit hujusmodi evacuationes, semper acre peccans temperantibus & invertentibus enervare, sedulus insistat. Siquidem tàm materiæ morbificæ turgescentia, quàm excretiones symptomaticæ, semper sequuntur nimiam materiæ occasionalis seu fermenti ejusque vehiculi acrimoniam tam benignam, quàm malignam. Sive enim ex aucta effervescentia, sive ex irritatione partium sensilium, & hinc nato motu contentorum vitiato, sive ex utroque oriri dicamus turgescentiam aut excretionem, symptomaticam, sanè utique principale peccans erit acrimonia nimia.

Pertinet ad ejusmodi dubios naturæ motus icterus, de quo Hippocrates *Sect. 4. Aph. 62.* Quibus per febres morbus regius supervenerit ante diem septimum, malum. Minus universale hoc esse non solum Sennertus annotat, *in Instit. l. 3. part. 3. cap. 7. pag. 740.* sed etiam ex Horstio *l. 1. Observ. 33.* ubi icterus salutaris quarta die in continua obvenit, & Bartholinus *Cent. 3. Hist. 4.* icterum salutarem in quartana ante septimum supervenientem notat. Ergo præter signa coctionis plus minus jam progressa optimè negotium hoc decidit Castro *pag. 203.* Nempe etiam die quarta icteritiam cum rigore esse bonum signum, quia quasi criticans, item icteritiam sine rigore ante septimam accedentem, utut symptomaticam, si sequatur evacuatio aliqua v. g. per alvum aut urinam ægrum liberari.

In specie superiùs insinuata auxilia generalia quod attinet: ex fonte chirurgico imprimis se offert venæsectio, de cujus usu quæritur. Ex suprà jactis fundamentis per se patet, insignem circa venæsectionem intercedere abusum, cum per se ferè nil in febre curanda conferat venæsectio, utcunque ejus effectus explicentur. Convenit ergò per accidens saltem venæsectio interdum in febribus ardentibus continuis benignis, in subjecto juvenili,

venili, & qui laudabili chymo ac generoso victu, præsertim in potu, utuntur, aut subjecto aliàs vomitus abhorrente, aut in quo consuetæ quædam sanguinis evacuationes artificiales sunt suppressæ, tempore verno & æstivo, in subjecto plethorico, tam vero, quàm apparente, aut in quibus nimia effervescentia aut ebullitio sanguinis, indeque orta spirituum excandescentia intensiùs observatur, vel si fortè aliæ circumstantiæ eam suaserint, in primo tantùm, ut dixi, principio; magis tamen in benignis, minus in malignis, præsertim ubi jam aliquousque progressa sit febris, in quibus non nisi cautè & circumspectè eadem locum habet, & quo malignior fuerit febris, eò minus locum habet.

Ex fonte pharmaceutico in genere se offerunt evacuantia, sive sint vomitoria, sive purgantia in specie sic dicta, sive sudorifera, sive diuretica, & hinc symptomatum urgentium sedativa opiata. Equidem & horum omnium usus spontè patet.

Evacuantia quidem purgantia nulla sanè per se febribus conducunt, nisi in declinatione, adeoque correcto fermento febrili & cocta materia, ac sedata ebullitione. Frustra enim aliàs propinantur, turbabunt magis massam sanguineam, irritabunt partes solidas, & quicquid evacuabunt, absque euphoria erit, cùm non evacuetur tunc temporis, quod evacuandum esset, nulla facta inutilis ab utili segregatione. Confirmat hoc experientia, quæ ostendit, post repetitas etiam purgationes eodem tenore pergere, interdum graviùs affligere intermittentes. Continuæ verò magis exasperantur iisdem: id quod manifestò ostendit, non attingere purgantia radicem morbosam, sed Medicos & ægros deludere. Quod si aliquando à purgante remedio cesset febris, hoc uti rarum, ita summè accidentarium erit, sub liquaminibus istis, quæ conficiunt & evacuant purgantia, una forsan exhausto fermento febrili, aut ab acrioribus amaricantibus solutivis, v. g. scammonio aut colocynthide in alterante correcto eodem, vi solutiva propriè nil operæ conferente. Sanè in omni evacuatione in febribus instar cynosuræ aphorismus observandus Hippocratis: Cocta medicari oportet, non cruda. Hinc si in principio præscribenda propriè purgantia, vomitus saltem tunc convenit. Natura hoc monstrat, quæ nunquam, ubi sui juris est, instituit evacuationem, adeoque nec crisin, nisi cocta sit materia. Imitemur ergò naturam tanquam ministri, & nunquam evacuationem instituamus, antequam perfectè cocta sit materia morbifica. Interim blanda primas vias abstergentia, & hinc præsertim diaphoretica, quovis ferè febris statu & tempore, nisi forsan crisis quædam instans aliud moneat, optimè adhibentur.

Primas vias evacuantia, in quibus ferè stabulatur fomes morbosus, sunt vel vomitoria, vel per inferiora laxantia. Illa ex omnibus evacuandi generibus tantum non in omni febre locum inveniunt, imprimis in principio, sanè iisdem vomitoriis interdum etiam mox in principio radix morbosa quasi unâ falce demetitur: id quod restitat febrile, faciliùs dehinc curatur. Intermittentes febres sine eo difficulter curantur. In continuis acutis & lentis, ibi in principio, hîc etiam in progressu, sunt optima: imò non rarum est quod malignæ exinde, sed primo insultu adhibitis, multùm leventur: Vid. Sydenham *in Tract. de Febribus*. Ergo, qui apti sunt ad vomendum, nec in quibus aliquid obstat: item, quibus vel hypochondria suspensa, aut rugitus in iisdem est, aut nausea, vel ructibus tetris amaricantibus; item cephalalgiâ vel aliquali vertigine vexantur, in febrium principio optimè, imo sæpiùs necessariò, vomitu evacuantur.

Quæ verò per inferiora laxant alvum in febribus, sunt vel injecta clysmata, vel assumpta pharmaca. Clysmata familiarissima in febribus locum habent, & imprimis pro levando æstu, & aliarum, præsertim capitis, per consensum utplurimum partium symptomatis, & hinc abdominis pathematis propriis mitigandis conducunt. Binæ saltem conditiones observentur eorum usum prohibentes:

1. Quando natura aliorsùm vergere, & evacuationem, præsertim criticam, vel huic saltem analogam, per alias vias instituere tentat, unde v. g. in fine paroxysmorum in intermittentibus, naturâ criticum quasi sudorem tunc moliente, præposterè injiciuntur.
2. Quando excretio cutanea in febribus malignis vel expectanda est, vel imminet, vel jam adest, & facta fuit. Hinc in variolis, morbillis, purpura, petechiis, &c. minùs conducunt, nec, nisi summâ necessitate urgente ad eadem, eademque saltem lenissima, & tamen cautè, fiat accessus: potiùs, quantum possibile, dictis in affectibus vitentur.

Per os assumenda sunt blanda laxantia, præsertim salibus digestivis sociata & acuata, & ultra primas vias haud penetrantia, ex tamarindis, rhabarbaro, infuso sennato, &c. & hæc speciatim in principio locum inveniunt.

Sudoriferorum usum ipsa nobis natura monstrat. Cùm enim in febrium fine natura suâ sponte copiosos sudores movere soleat, ita, ut nulla febris perfectè citra recidivæ me-

metum curari, aut judicata dici possit, nisi sudor in declinatione provocatus fuerit: ob id, apparentibus coctionis signis, sudorifera sunt optima; sicut in toto earum decursu diaphoretica sunt utilissima, quæ cum liberam & copiosam transpirationem promoveat, æqualia non solùm effectu sunt sudoriferis, sed propter operandi modum illis etiam præferenda: dum sine insigni virium jactura successivè & citra vel contentorũ graviorem agitationem, vel continentium partium molestam irritationem operantur, ac heterogeneas fermentativas particulas in massa sanguinea hærentes discutiunt & excludunt. Nempe, ut suprà insinuatum, minùs periculosè illi decumbunt, quibus in febribus cutis humida aut madida percipitur, quàm quidem arida aut sicca est. Cœterùm in sudoriferis observetur, quod non semel, sed quoties opus est, propinentur: Nam prima sudatione tantummodò movetur massa sanguinea potiùs, quam ut integrè evacuetur. Certè vulgus indoctum non raró imminentes, aut jam increscentes febres, etiam continuas, repetitò sudoriferorum, eoque promiscuo usu non raró curat. Eligenda autem temperata, non acria, nec aromatica, aut resinosa, sed vel fixa absorbentia, communiter præcipitantia dicta, vel volatilia non oleosa, aut non calida. In malignis vero utramque faciunt paginam alexipharmaca & sudorifera, malignitati in specie resistentia, sequendo nempe naturæ ductum, quæ ferè quartâ quintavè die erumpere facit petechias seu pustulas, nunc bubones, nunc abscessus, &c. Hæc ipsa tamen, prout plus vel minus simul effervescentia febrilis urget, etiam absorbentibus appropriatis, in specie sulphuribus mineralium fixis, socianda sunt; in principio quidem temperatioribus, in incremento & statu fortioribus. Sed de hactenùs dictis remediis vid. Holterhoff *Tract. de Error. Medicor. cap.* 11.

Opiata per se non conveniunt, per accidens interdum ad mitiganda atrociora symptomata, imprimis subindè urgentia, usurpantur, aliàs naturæ motum impediendo febres quidem interdum sistunt, sed aut gravioris cum recidiva, aut chronici alicujus morbi supervenientis metu. Unde, quando adhibentur, saltim in incremento fiat, non in statu, ne motus critici plùs minùs impediantur; non in principio, ne naturæ conatus inchoatus sufflaminetur, & hoc in continuis. In intermittentibus verò præmissis præmittendis vel ante paroxysmum ad inhibendam febrim vel in paroxysmo ad sopienda graviora symptomata: utrinque non, nisi appropriatis vel absorbentibus, vel diaphoreticis permista.

Denique ex fonte diætetico petita præsidia quod attinet, dum sitis frequentius urget, potus tenuis, facilè transiens, ventriculo amicus, nec eum lædens, est optimus: aliàs aliquot guttæ ⏜ vel stagmatis △ acidi plus levat sitim, quam integra mensura cujusvis pontus.

Vinum vulgò pessimo consilio interdicitur febricitantibus, qui tamen optimus est: nam in intermittentibus haustus vini aciduli, speciatim Rhenani vel Necarini, non nocet; sive die intermissionis assumatur; sive etiam in rigore paroxysmi, dum vires nimis prostratæ apparent, propinetur; quia hoc reficitur æger: sicut & in febribus continuis malignis, & ipsa peste, vini haustus remedii locum obtinet, quippe quod malignitatem coërcet, stomachum languentem mirè recreat, & pro conservandis & restaurandis viribus summè labefactatis est egregium: id quod etiam suo modo in febribus continuis verum est, sed moderatè. Quoad febres verò continuas benigniores: in causo, tertiana continua, hæmitriteo, &c. vino abstinere tutius est, nisi adsit vomitus, summa virium prostratio, ut & syncope. Hippocrates in omni febre vinum porrigit: habito tamen delectu: conveniunt enim imprimis vina acidula, defecata tamen, alba, debilia & aquosa, ut loquitur Poterius *de Febribus P.* 2. *cap.* 26. non pro potu ordinario, sed pro appetitu ægri, & ratione virium. nempe vis fermentativa vini, ejusque acidum ardentibus in febribus nonnihil suspecta sunt, nisi in casu, quo medicamenti vires subit. Unicus vini debilis haustus plus sitim sistere solet, quàm dimidia cerevisiæ mensura. Sanè quibus nocet vinum in febribus, mox ab ejus usu nocumenta percipiunt; nempe mox phlogosim & æstuationis incrementum, non ob spiritum ejus inflammabilem; sed ob acidum. Talibus igitur interdicendum vinum, vel mox superingestis absorbentibus vis ejus refringenda.

Quoad potus alios: cerevisia aut potus aliàs consuetus alius, non rejiciendi sunt; nisi amaror sit molestus, aut æger eos horreat. Omnes utplurimum febricitantes, in specie in continuis, recusant cerevisiam; quia tunc deficit appetitus, & in stomacho digestio prima: ob id cerevisia talis assumpta in stomacho mox corrumpitur & cadaverisatur, ac nidorem stomacho molestum contrahit, indeque molestiam ipsi excitat, unde mox nausea ejus & abhorrentia sequitur: unde appetunt subinde febriculantes cerevisiam secundariam vel alios simplices aquosos potus, item Kåuterling/ qui ipsi non denegandi sunt; saltim, quoniam facilè flatus generant, & stomachi tonum lædunt, propterea, ut corrigantur nonnihil, & stomacho reddantur magis grata, blandè acida instillanda erunt; succus citri nempe, cydoniorum, aut alius similis: item tinctura florum bellidis, cyani, rosarum,

rosarum, violarum, cum acido phlegmate vitrioli paratæ; ∼ minerales, cùm simplices & dulcificati, tùm compositi, clyssi.

In intermittentibus potus tales aciduli non priùs quàm post frigus aut horrorem, affligente æstu; non tamen una vice, possunt admitti: potiùs tunc primum potum calidum plus minùs medicatum assumant, cætera moderatè frigidè largiùs superbibant, ut largior promoveatur sudor. In febribus continuis malignis optimè inservit pro potu ordinario mistura ex ▽æ fontanæ seu cerevisiæ secundariæ part. ij. vini part. j. vel saltem dimidia, quarta, quinta & sexta: quibus ad mens. iß. commistis addatur pomum citrium in taleolas dissectum, & est potus suavissimus & convenientissimus. Cui pro lubitu addatur Gelatinæ C. C. ℥j. ad ℥ij. sic appropriatus magis redditur. Aliàs quoque serum lactis benè depuratum & succo citri vel aceto nonnihil acidulatum, in febribus continuis benignis, item in intermittentibus scorbuticis & hypochondriacis, potus est optimus, nisi largior alvus inhibeat.

In specie ∼ ♁is cum s. q. aquæ communis propinetur, qui præter alia commodus, & copiosum sudorem movere solet: vid. Riverius *Cent.* 1. *obs.* 19. Piens *de Febribus Part.* 2. *pag.* 21.

Quoad victum: ordinariò parum in febribus continuis appetunt ægri, ob id nunquam ad alimenta nimis cogendi sunt, ac nil, quod ipsi nauseant, porrigendum, sed tenuis diæta est optima. Semper ruminandum illud Hippocratis: Corpora impura (qualia primariò sunt febricitantium) quò plus nutriveris, eò magis læseris: quia alimenta quæcunque in febribus, quæ citra appetitum & cum nausea assumuntur, non digeruntur; sed in stomacho calido & languido potiùs putrefiunt, & sordes febriles augent. Laudatissimus est Hippocratis *Aphorismus* 65. *Sect.* 7. Si quis cibum febricitanti dederit, ut sano robur, sic laboranti morbus fit: unde in febribus, præsertim continuis, tenuis victus est optimus; & quo magis acuta est febris, eò tenuior ac strictior convenit diæta. In specie carnium esus ut aversatur febricitantibus, ita nocet iis: item pisces viscidiores, imprimis in febribus intermittentibus, studiosè vitandi. Fructûs quoque horæi, exque iis parata fermentescibilia, nociva sunt: nam omnia, quæ augere aut inducere possunt fermentationem præternaturalem in febribus, nocent. Summatim: Diæta febricitantium sit tenuis, parca, neque plus ægris obtrudatur, quàm ipsi appetunt: frustulum panis vino intinctum, juscula, leves pulticulæ, & ad summum ova sorbilia in febre quacunque, abundè sufficiunt: Juscula inter avenacea, & pultes ex pane & cerevisia, magis conducunt.

Quies corporis, tàm externa in vigilantibus, quàm interna in dormientibus, est optima: sanè, quò quietiores sunt ægri (nisi hoc ex omnimoda virium prostratione fiat) & minus anxii, eò melius est signum, & eò mitior est febris, ac benignior ejus conditio: è contrà si anxii sint ægri, jactabundi, membra inordinatè agitantes, suspiriosi, &c. eò pejus.

Somnus semper bonum signum est, nempe naturalis; præternaturalis autem comatosus, qui malignis interdum supervenit, malus & curandus. Aliàs nunquam arcendus somnus ab ægris est; sibi enim in somno relicta natura, nec perturbati spiritus, optimè suo funguntur munere, & coctionem materiæ eò citiùs absolvunt; unde & arte in incremento morbi, moderatè tamen, provocari potest: ut taceam, uberiorem ferè esse insensibilem transpirationem, ac interdum sensibilem sudationem sub quiete somni.

CAPUT II.

De *Febribus Intermittentibus.*

INtermittens febris est, quæ per intervalla diversis redit paroxysmis tempore intercalari ab omni febre penitus vacuo. Hinc pro interstitio diverso febres diversa sortiuntur nomina, ut quotidiana, tertiana, quartana, &c. Nam, si quotidiè novus redit paroxysmus præcedenti in proportione respondens, dicitur quotidiana; si verò hoc contingat alternis diebus, & una dies sit vacua, dicitur tertiana: sin post duos demum intermissionis dies, revertantur paroxysmi, vocatur quartana &c. sicut præter quotidianas, tertianas & quartanas etiam dantur quintanæ, octanæ, nonanæ. Mihi sanè contigit videre febrem octanam singulis diebus Veneris circa vesperam redeuntem, quam, præmisso vomitorio, spiritu salis ammoniaci breviter profligavi. Exempla talium febrium quintanarum, octanarum & plurium aliarum, videb. in Schenckio *lib.* 6. *observat. de febribus:* Quinimo dantur etiam febres menstruæ singulis mensibus tantummodò redeuntes; quale exemplum in juvene observatum annotavit Schenckius *citato loco.* Idem exemplum observavit Lindanus in muliere, quæ toties, quoties menstruam patiebatur purgationem, ordinariò per triduum febricitabat: imò dantur etiam febres anniversariæ, seu singulis annis certo tempore redeuntes: Imò febris, quæ die natali quotannis affligebat, fuit observata. Vid. Schenckius *c. l.*

Febres hæ nunc sunt simplices, nunc ex pluri-

pluribus intermittentibus compositæ, quando nempe non uno & simplici paroxysmo, sed duplici aut triplici vice period9 febrilis absolvitur: tales sunt, v. g. quotidianæ duplices, triplices vè, quoties eodem die duo tresvè proportione variâ successivè sibi respôdentes producuntur paroxysmi: dantur tertianæ duplices, triplices; itē quadruplices ex tot tertianis compositæ; sive in tertiana duplici eodem die bini, sive alternis diebus singuli revertantur paroxysmi; sicut in tertiana triplici una die bini, alterâ unus tantùm observatur paroxysmus. Id quod etiam de quartanis similiter obtinet: contingit enim, ut æger uno die sit immunis à febre, & diebus sequentibus patiatur paroxysmos singulos, atque tunc est quartana duplex: quin & contingit, ut quotidiè novus recurrat paroxysmus, hoc tamen ordine, ut primus in proportione durationis, afflictionis, symptomatum, &c. respondeat quarto, quartus septimo, secundus quinto, quintus octavo, tertius sexto, sextus nono, & sic consequenter; & tales sunt quartanæ triplices. De his vid. Sylvius *l.* 1. *Prax. cap.* 27. §. 13. *& seqq.* & Sennertus *Paralipomen. pag.* 175.

Ex his omnibus de febribus quotidianis dubium est imprimis, an dentur? hoc est, an detur talis febris intermittens, quæ quotidiè simili typo recurrat; ita ut paroxysmus tertius secundo, quartus tertio, &c. exactè sint similes; sive in incremento accrescant; sive in statu similiter consistant; in declinatione similiter decrescant. Paroxysmi horum utplurimum sunt horarum octodecim, intermissio 6. imò sunt qui affirmant, subinde ad horas 24 extendi paroxysmum, ita ut continuæ similis appareat. Multi affirmant, multi negant; quod rarissimè observatæ sint tales febres: quare etiam à Barbette omnis quotidiana creditur tertiana duplicata. Sed verior est senetntia affirmativa, utut certum sit, rarò observari quotidianas intermittentes: vid. tamen Rhodius *Cent.* 1. *observat.* 1. *&* 5. Sic Gabelchoverus *Cent.* 6. *p. ag.* 137. Verùm decipiuntur interdum Medici, ut, quando febris quotidiè recurrit, putent esse quotidianam; quæ tamen sæpiùs est tertiana duplex, utut in principio singulis diebus eodem tempore & eadem proportione recurrant paroxysmi: Sed negotium totum pendet à controversia: unde ordinata ista febrium sit periodus; quæ quamdiu latet in obscuro, etiam præsens de quotidianis controversia ferè in suspenso manet.

Sed præter has febres certa periodo affligentes, observantur etiam febres intermittentes, quæ nullam periodum observant, sed planè incerto tempore redeunt & affligunt; quæ ob id inordinatæ vel vagæ; item erraticæ communiter, Hippocrati planetæ, dicuntur, & verè ex scorbuto originem ducunt.

Erraticæ sunt, quæ quidem aliquam periodum habent, sed ita, ut videantur non habere: sic v. g. hodie invadit hora duodecima, perendie sexta matutina, rursus perendiè vesperi octa a, rursus perendie hora decima, &c. Vagæ sunt, quæ planè nullam periodum observant, neque tempus accedendi vel recedendi habent, quin aliquando per noctes diesque aliquot in septimana remittit, & tunc redit, tum fit mox tertiana, mox quartana, &c. utut communiter hæ duæ promiscuè usurpentur.

In genere tamen triplici primario symptomate, eoque insigni, ordinariò præcedente, sc. frigore ac horrore vel rigore; unde Germani dicunt: das Kalte/ & subsequente calore plus minus intenso totius corporis, indeque emanante sudore largo, molestæ sunt hæ febres.

Hæc tria verè primaria constituunt symptomata paroxysmorum, quæ fere semper aut ut plurimum in intermittentium paroxysmo percipi solent, utut pro circumstantiarum varietate nunc unum, nunc alterum symptoma, vel abundare vel deficere soleat, & secundaria quasi symptomata superveniant. Percipiunt nempe ægri ante paroxysmos febrium intermittentium (ut totum earum describam periodum) oscitationem & pandiculationem, quin & lassitudo artuum universalis subinde est molesta; hinc non rarò insequi solet in lecto inquietudo corporis: His molestiis subvenit plerumque corporis quædam lenis refrigeratio; quæ sævior aut saltem perceptibilior est in regione lumbari, ita, ut in dorso sursum & deorsum repere videantur: unguesque fiunt lividi aut cœrulei: frigus in abdomine sentitur, hinc magis magisque totū corpus, & in specie extrema digitorum, manuum, nasus, mentum refrigerantur, conqueruntur ægri circa regionem lumbarem de sensu lacerationis: frigori junctus est nunc levis horror, nunc gravis rigor concutiens & quatiens membra, ut patientes epilepsia affligi videantur: durante frigore dolores subinde nunc rodentes, nunc lancinantes, nunc vagi artus affligunt, nunc alia tormina & murmura inflant abdomen, donec tandem remittant. Pulsus, uti est frequentior, ita fit insigniter minor, fit etiam debilior, interdum tàm debilis & exiguus propter fermentationem sanguinis imminutam, ut vix digitis percipi queat. In hoc frigore, aut remittente jam frigore, subinde anxietates circa præcordia solent affligere ægros, unde tunc sensim sensimque frigus mutatur in calorem, cum quo intenditur sitis, quæ rariùs aut saltem non adeò vehementer, urget in frigore.

Cum

Cum calore pulsus fit continuò frequentior, sensim fit major aut robustior. Calori aucto accedit linguæ ariditas, respiratio aucta, nonnunquam capitis dolor, ac æstus temporum & colli pulsatilis, vigiliæ, non rarò quoque in paroxysmo graviore delirium. Hinc remittente iterum nonnihil calore sudor emanare solet nunc copiosior, nunc parcior, cum quo paroxysmus evanescit, ita, ut hoc cessante nihil amplius morbosi in ægro restare videatur; aut saltem urinæ sequitur copiosa excretio, insequente tunc ferè somno vario, nunc magis, nunc minùs quieto, somniis variis molesto, ac turbato. Notandum tamen: in tertianis magis affligere æstum, in quartanis frigus & rigorem, in tertianis majorem sitim, in quartanis majorem artuum lassitudinem, quæ in & post paroxysmum solet affligere. Hic est quidem modus ordinarius, quo solet invadere febris: nihilominus tamen observatur subinde anomalia seu degeneratio in paroxysmis à consueto hoc ordine: sic enim ratione symptomatum dantur febres simpliciter algidæ vel frigidæ, seu tales, quæ affligunt cum frigore aut horrore, quem autem nullus aut omninò levis insequitur calor, uti in febribus frigidis κατ᾽ ἐξοχὴν apparere solet, è contra etiam dantur febres intermittentes simpliciter calentes seu ardentes; idque in specie tertianæ, vix quartanæ, quæ citra frigus aut horrorem ullum, mox à calore & ardore gravi inchoant, qui calor etiam interdum post paroxysmum subinde durat, aut saltem lentè admodum ac pedetentim remittit. Rarum interim est, inverti horum in paroxysmo ordinem, ita, ut calor præcedat, sequatur frigus, &c. vid. Primerosius *de Febribus l. 2. cap. 4. pag. 98.* Unde pro hujusmodi symptomatum variationis ratione in paroxysmo plures accidentales intermittentium differentiæ emergunt, dum dicuntur febres vomitoriæ, siticulosæ, famelicæ, cardiacæ, torminosæ, anxiosæ, tussiculosæ, deliræ &c. quibus addantur febres hystericæ, i. e. quæ in paroxysmo conjunctæ sunt cum pathematis hystericis, imprimis cum suffocatione hypochondriaca; quale exemplum videbitis in M. A. N. C. *Ann. 2. observat. 193. p. 295.* & tertiana soporosa in M. A. N. C. *Ann. 4. & 5. Append. pag. 45.* delira, in qua delirium melancholicum mox in principio paroxysmi adest, eodem verò remittente, & ipsum remittit; vid. Marcellus Donatus in *Hist. mir. lib. III. c. 14.*

Observandum hîc est: diversimodè febres degenerare, & in se invicem quasi transmutari v. g. frequenter observavi febres intermittentes ordinario modo affligentes, quæ post aliquot paroxysmos absque frigore & rigore prævio, solo calore ægris fuerunt molestæ: econtrà occurrerunt tertianæ intermittentes, quæ in principio fuerunt simpliciter ardentes seu calidæ, sed post aliquot paroxysmos revera in typum suum ordinarium frigoris & caloris transmutatæ sunt: sicut frequenter occurrit, ut intermittentes chronicæ mutent formam, & declinantes solo horrore aut rigore crucient ægros, absque æstuationis superventu.

Dubium quidem hic quibusdam occurrit: An dentur febres intermittentes malignæ? Siquidem has ipsas vix ac ne vix quidem natura sustinere posse videtur, quin turbas excitet continuas, vimque inferat corpori, non, nisi ægrè ferendam. Sanè, si grassantibus febribus, malignis etiam in intermittentibus omnia eadem symptomata observantur, quæ in aliis tunc temporis frequentioribus continuis & continentibus occurrunt, ac præterea in cujuscunque intermittentis paroxysmo increscente calore pulsus non est magnus, sed parvus & debilis, celer & frequens, signum ferè solet esse intermittentis malignæ, imprimis si reliquæ modò allegatæ una conspirent. Reverà non negandum videtur, cum observationes malignitatis in intermittentibus febribus indices non rarò in practicis occurrant, utut ab his mutato nomine perniciosæ vocentur: Conf. Julius Cæsar Claudinus *Resp. 2.* Sennertus *de Febribus l. 2. cap. 16. pag. 488.* Menotius *de Febribus mal. pag. 20.* Exempla talium tertianarum & aliarum intermittentium malignarum præter Galeni testimonium *Epist. 7. Tom. 81.* videbitis in Epiphanio Ferdinando *Hist. 85* de Febre tertiana primo miti, quæ postmodum omnino maligna & pestilentialis facta fuit: in Rhodio *Cent. 1. observ. 9. & 10.* in qua convalescenti maculæ lividæ proruperunt: sic maculas petechiales in febre tertiana observavit Marcellus Donatus *l. 3. Histor. Med. Mirab. cap. 14.* Quin & Tertianas duplices primò & contagiosas epidemicas, deinde etiam simplices, sudoriferis imprimis curatas, videbitis in Salmuth *Cent. 3. observ 51.* Item tertianam duplicatam malignam curatam, in Riverio *Cent. 3. observ. 78. Cent. 4. observ. 3. & 15.* Item aliam similem malignam Bezoardicis mineralibus curatam, idem habet Riverius *Cent. 4. observ. 36. & observ. à Pachequo comm. 4. pag. 260.* nec solùm tertianæ, sed & quartanæ malignæ observatæ fuerunt; vid. in Marcello Donato *cit. lib.* Item *l. 7. cap. 6.* item quartanam malignam habet Horstius *lib. 1. obs. 12. & 15.* Addatur his Fehrius *Tract. de Scorz. Cur. p. 72.* ubi intermittentem petechialem malignam recenset: imòde peste Londinensi testatur Hodges, ejus febrem nonnunquam per paroxysmos, quàvis ut plurimum vagos, affixisse

Denique interdum epidemiæ grassari solent febres, intermittentes, sive vitio aëris, sive alimentorum contrahantur; exempla vid. in Willis. *de Febr. it.* Bartholin. *C.* 2. *Hist.* 56.

CAUSÆ.

Hæ febres omnes intermittentes, cujuscunque sint typi, ejusdem tamen omnes sunt naturæ & essentiæ in radice; cognoscunt enim eandem omnino causam focum & fiendi modum, diversificantur saltem pro subjectorum, & hinc certarum quarundam circumstantiarum ratione, secundum rerum naturalium, non-naturalium, & præternaturalium varietatem, à quibus etiam causis postmodum tanta diversitas symptomatum in his emergit febribus: unde etiam earundem medendi ratio in omnibus est una, eademque, saltem accidentalis symptomatum differentia nonnihil observetur.

Patet hoc ex eo, quia sunt invicem permutabiles, qualis permutatio non deprehenditur, nisi inter habentia symbolum, seu quæ invicem symbolizantur, h. e. quæ essentia conveniunt: sic non rarum est, febrem primò simplicem fieri duplicem, febrem quotidianam fieri tertianam: quartanæ quoque in tertianam subita mutatio, & vicissim tertianæ in quartanam, iisdem utrobique permanentibus symptomatis urgere videtur, utramque ab eodem humore generari, ut loquitur Piens *P.* 2. *de Febribus pag.* 96. *&* 234. Nempe præsupposito spirituum motu & impetu, ceu universali efficiente motuum, tam animalium, quam præternaturalium morbosorum, adeoque febrium causa proxima materialis seu occasionalis investiganda, quæ ratione radicalis originis & foci ventriculum & primas vias, ratione verò alterationis primariæ & inhæsionis massam sanguineam speciatim afficit.

Arbitror ergo causam hanc proximam esse fermentum præternaturale in ventriculo genitum, quod subindè massam sanguineam alterando ratione motus fermentativi immutati, & partes nerveas primarum viarum vellicando, ratione acrimoniæ hostilis occasionem, & præternaturali spirituum motui, & hinc cæteris omnibus symptomatis, quorum complexus paroxysmum constituit, suggerit. Fermẽtum hoc, ceu admodum activum, salinæ erit prosapiæ, ejusque acidæ: conspirant enim in hoc & supervenientia symptomata, & una eademque intermittentium cura. Originem ejus, tanquam causam omnium febrium intermittentium remotam, fabricari puto in stomacho & primis viis, ex vitiata nempe ventriculi digestione immutata, vel depravata; sive in fermento digestivo, sive in alimento assumpto, hæreat vitium. Notum namque est, non-nullos anteà sanos ex usu rei aversatæ, vel ipsis aliàs horridæ, incidisse brevi post in febrem; sicuti è contra ex usu rei appetitæ intensiùs, ac summè, utut apparenter etiam noxiæ, diuturnis correpti febribus optimè nonnulli sanentur. Confirmat hoc, quod vel levis error in diæta & curatione commissus, aut febres recidivare faciat, aut eadem adhuc durante insigniter exacerbare aut etiam duplicare soleat. Nec rarum etiam est, quosdam se curare in his febribus sola pertinaci ac statuta inedia, è contra alii curantur excessivo potu, sive sequente vomitu, sive sequente largiore & profusiore sudore; exempla passim sunt obvia, quædam saltem enarrabo: novi hîc mulierem, quæ ultra tres menses conflictata fuerat cum tertiana, sub longo medicamentorum abusu: ipsa denique correpta appetitu halecis, illum, Medico licet non connivente, avidè devoravit, & exinde præter spem & opinionem febre, curata fuit: Novi hîc aliam mulierem, quæ naturaliter aversabatur caseum: huic cùm clam, & ipsi nescienti tantillum casei cum aliis cibis fuisset oblatum, ipsa brevi post nauseâ correpta, & vomitu mox subsequente, febre tertiana 17. hebdomades afflicta, à qua nec ipsa potuit curari, nisi quod aliquando intense similiter appeteret halecem, quô comestô ipsa similiter sana evasit: facit huc exemplum Wieri *in observat.* de quodam, qui, 21. halecibus semitostis esitatis, liberatus à quartana evasit: sic novi hic virum, qui esu anguillæ, quam naturaliter abhorret, & nonnihil invitus comederat, in febrem tertianam, ultra quadrantem anni durantem incidit.

Non ergò putandum est, ex distinctis visceribus affectis, ut falsò quidam dicunt, distinctas etiam exsurgere febres, dum tertianas ex vitio hepatis & bile, quartanas ex vitio lienis ac succo melancholico, quotidianas solum ex stomachi vitio oriri volunt. Nam in principio harum febrium hæc viscera utplurimùm sunt salva & sana, utut diuturnis redditis his febribus, aut pertinaciter resistentibus iisdem, subinde viscerum talium tumores aut scirrhi, præsertim in quartana, nempe per figentia nimis seu paroxysmum cohibentia, superveniant; adeoque non ex causa radicali, sed potiùs hos tumores & viscerum labefactationes sub diuturno febrium cursu, tanquam producta morbosa ex læsa massæ sanguineæ crasi supervenisse certum est. Interim concedo facilè: infarctus tales quorumcunque viscerum, item alia corporis vitia, v. g. suppressa menstrua, & aggravare aliunde natas febres, & obstinatiores reddere, aut crebriori ac faciliori recidivæ occasionem subministrare, propter cachexiam ferè habitualem & dyscrasiam in massa sanguinea regnantem, & etiam sanos ad easdem disponere posse: ita tamen, ut ipse fomes febrilis, & talium morborum autor, fabricetur in sto-

ſtomacho. Dum vero materia peccans ſeu fermentum febrile deliteſcens, ex errore primæ digeſtionis genitum, exſerere ſe incipit, plus minus vellicat partes nerveas & membranaceas ratione aciditatis hoſtilis, hinc eorum ſpaſmi, frigus, horror & rigor, modò major, modò minor, ſuccedunt: In rigore enim primario vellicatur panniculus carnoſus & ferè univerſum membranarum corporis, in ſpecie abdominis ſyſtema, unde & frigus intenſum, imprimis in abdomine & lumbis percipitur. Etiam ſtomachus & inteſtina, & his connexa vaſa cholodocha & pancreatica vellicantur, ut ob id contenta ſua quocunque modo conſtituta convulſivo motu copioſius egerant, ex quorum plus minus naturaliter conſtitutorum concurſu oriunda efferveſcentia non tantum varia abdominis ſymptomata contingunt, ſed hæc ipſa efferveſcendo & regurgitando in ſtomachum, eundem in principio & incremento ſtimulant ad crebras & violentas iſtas vomitiones.

Fermentum interim hoc febrile ſanguini permiſtum ſimul activitate ſua naturalem ejus motum fermentativum pervertere, hinc ſpirituum vitalium debitam emerſionem & volatiliſationem aliquantiſper ſufflaminare, nec non debitam incaleſcentiam ejuſdem primitus impedire poteſt. (inſtar vini denuò ebullitionem molientis, turbari tunc videtur maſſa ſanguinea; hinc enim in ſtatu pulſus parvi minutque vehementes eſſe ſolent) donec ipſo fermento cum ſale volatili oleoſo ſanguinis ad præternaturalem efferveſcentiam concitato oriatur per totum corpus incaleſcentia iſta inſignis, cum ſanguinis turgeſcentia, æſtu & ardore, pulſu magno, frequentiore, vehementiore & celeriore, donec materia fermentativa vitioſa omninò ſubacta, & inſtar fecum in vino præcipitata quaſi, & à reliquarum partium conſortio liberata, ſeroque copioſo per calorem attenuato imbibita, copioſo urinæ fluxu, aut, quod frequentiùs, effuſo ſudore quaſi critico excernatur. Hinc etiam in paroxyſmo collecta urina ſanorum eſt ſimilis, vigente adhuc fermentationis motu, quæ poſt paroxyſmum collecta craſſa, turbida, ac copioſo ſedimento onuſta, ſolet excerni.

Ex dictis noto: ex acido & ſale volatili urinoſo, in ſanguine quaſi efferveſcente, totam paroxyſmorum hiſtoriam eſſe explicandam; ita quidem, ut frigus, horror & rigor; ipſaque febris, primariò dependeat ab acido vellicante membraneas abdominis particulas, ſpeciatim ſtomachum & inteſtina tenuia, quæ convulſivo impetu quatiuntur, & in conſenſum rapiunt cæteras membraneas partes. Simile quid obſervamus in aſſumptione rerum ventriculo inimicarum, v. g. medicamentorum amaricantium, &c. quibus hauſtis afficiendo Archeum & hinc genus nervoſum, rigorem experimur ſimillimum horrori febrili, unde Germani, **Er erſchüttert ſich davor.** Acidum autem in intermittentibus vellicans teſtatur talium febrium cura (1) per alcalia vel abſorbentia, fixa aut volatilia, rigorem ſenſibiliter iminuentia: (2) Quod rigor & frigus potentiſſimè ſedetur per olea deſtillata, tàm intus aſſumpta, quàm extra præcordiis illita; penetrante enim ſuo ſale volatili oleoſo, deſtruunt acidum, vellicans partes membranoſas ventriculi & inteſtinorum, & mirabiliter rigores ſopiunt: (3) Opiata, ſenſilitatem partium, & inde dependentes convulſivos motus ſopientia, eoſdem rigores placant.

Calor paroxyſmorum verò eſt æſtus in febribus ordinariò ferè urgens, quod oriatur ab acido fermento in maſſa ſanguinea per vitioſam & inordinatam fermentationem cum ejus ſale volatili oleoſo, ita quidem, ut acidum minus prædominetur, teſtatur: quod acida, imprimis nitrata, ut ⊕ antimoniatum, ⊕ vitriolatum, i. e. arcanum duplicatum, ∽ nitri dulcis, &c. optimè æſtuationes compeſcant, figendo & coërcendo tàm acidum volatile, quàm ſal volatile oleoſum acre indeque natam efferveſcentiam intenſiorem, & ita nimios tumultus compeſcendo.

Certum interim eſt, à laticibus hepaticis & pancreaticis in principio paroxyſmi in inteſtina effuſis, atque vehementer invicem turgeſcentiam inducentibus, non tantummodò aggravari paroxyſmum, ſed multa etiam abdominis ſymptomata induci. Nempe ab utriſque acrioribus vomitus crebrius repetentes originem ducunt: à ſucco pancreatico acidiore, & bile minus oleoſa, intenditur frigus abdominis & circa lumbos in latere dextro, ubi inteſtini duodeni infiguntur ductus: ab utrorumque acriorum intenſiori efferveſcentia æſtus ac ardor in abdomine moleſtus naſcitur, ut ægri tales ſubindè dicant, & monſtrent locum ſub hypochondriaco dextro: **es brennt ſie im Leibe:** Ex iiſdem fontibus non rarò flatus hypochondriorum; item ex flatibus ſubſiſtentibus intumeſcentiæ, inquietudines, & præcordiorum anxietates, & imprimis, ſi ſimul afficiatur ſtomachus & infletur; diſtentis plus minus hypochondriis difficiles reſpirationes ac inſignes anguſtiæ; item dolores ſub coſtis nothis, &c. naſcuntur: quibus ſymptomatis medetur clyſma aut ante paroxyſmum, aut in principio paroxyſmi applicatum. Acidum in corpore abundans famelicas inducit febres. Cætera ſymptomata, ut cephalalgiæ, agrypnia, deliria, ſitis, &c. ex ſanguine æſtuante, ſpiritibusq; animalibus intenſius calefactis, indeq; fortius agitatis & perturbatis, originem ducunt; ariditas linguæ ob abſumptionem lymphæ ſalivalis linguam humectantis. Quod ſi adſit ſaliva, eaque ſimul ſalſa nimis inſignitet intenditur ſitis.

Observanda etiam hîc est differentia febrium intermittentium, v. g. Tertianarum in nothas & legitimas. Legitima seu exquisita ex pura & sincera bile fieri vulgò dicitur, in qua rigor est insignis, corpus veluti pungens, sitis & æstus magnus, vomitus biliosi, &c. accessio longissimè est 12. horarum, 7. circuitibus ad summum judicatur: primus est debilis, secundus fortior, &c. quartus fortissimus, posteà paulatim remittit. Tertiana verò notha dicitur, quæ ex bile cum pituita, seu, ut ego interpretor, ex materia acida viscida permista oritur, accessiones ad 16. vel 18. horas extenduntur, rarò 14. circuitibus solvitur, sæpiùs ad aliquot septimanas excurrit, calor in eâ minus pungens est: Vid. Poterius *de Febribus l. 1. cap. 27.* Uno nomine: tota ratio differentiæ consistit simpliciter partim in constitutione massæ sanguineæ, partim fermento febrili plus minùs libero aut impedito: liberum enim nec impeditum, adeòque acrius, potentiùs quidem agit, & graviora infert symptomata, sed citiùs saturatum & enervatum febri finem imponit: Impeditum verò vel propter fomitem, aut vehiculum, cui inhæret, viscidius atque tenacius, adeòque, ut vulgò vocant, pituitosum, vel in subjecto, cujus massa sanguinea aliique ejus humores temperatiores, chylosiores, adeòque viscidiores existunt, minùs se exerere potest, adeòque mitiora quidem symptomata, sed diuturniores paroxysmos, febresque etiam magis chronicas solet inducere.

Quicquid sit de differentia febrium in nothas & legitimas, saltem ex diversitate paroxysmorum modò enarrata colligere possumus, quod, quò acrius est, & volatilius, adeoque activius fermentum febrile, eò acutiorem, h. e. breviorem, sive gravioribus symptomatis stipatam, inducere febrem: contrà, quo inertius est & minus activum fermentum tale. Id quod in specie evenit, quando pro fomite, in quo nidulatur, habet humorem viscidum & glutinosum, eò minus acutam, sed diuturniorem, & mitioribus comitatum symptomatibus fore febrim: ex quo etiam quotidianarum præ tertianarum & quartanarum præsertim diuturnitas æstimanda; ita ut, quò diuturnior sit febris, eò viscosum magis ac glutinosum fomitem fermenti in primis viis existere, putandum est; indeque in acutioribus magis absorbentia, vulgò præcipitantia dicta; in diuturnis verò seu chronicis incidentia & abstergentia magis conveniunt.

Fermentum dum dixi, occasione febrium intermittentum innuo hoc ipso, non magnam materiæ molem, sed interdum minimum quoddam miasma, activum tamen & penetrans, indeque efficaciter alterans. Unde etiam Sennertus vult, quod quoddam miasma fermentativum hæreat in massa sanguinea, quod revocet paroxysmos febriles, & quod à Poterio dicitur seminarium febrile, utut genuinus focus non sit in sanguine. Hinc, præsertim in febribus diuturnis, non semper videtur adesse talis materiæ morbificæ moles, utut in principio interdum accidentariò simul adfuerit, uti jam etiam Celsus monuit, cui natura tunc ex consuetudine videtur febrim continuare: videturque hoc confirmari experientiâ ex eo, quod tales febres diuturnæ sint subindè levissimæ, imprimis quartanæ, ita, ut paroxysmus admodùm tolerabilis ultrà horam unam alteramvè non duret, ægro intereà optimè habente, cùm interim tales febres non ad annum, non ad biennium, sed ad quinqueñium & deceñium, imò ad 30. annos duraverint. Exemplum tertianæ per 30. annos durãtis recenset Spigelius *de Febre semitertiana l. 2. c. 13.* & Balduinus *Ronsseus Epist. 13. p. m. 50.* item Wierus *in suis obs.* aliquot exempla quartanarum ultra 30. annos durantium: similiter mentionem facit febris 3. mensium Riverius *Cent. 3. obs. 49.* & sic porrò. Quis ergò ex fomite adeò copioso tantã febrium diuturnitatẽ velit derivare? Unde etiã subinde tales febres citra notabilem materiæ peccantis excretionẽ, v. g. per terrorem, aut similem subitaneam alterationem, & motus corporis vel animi curari solent: sic ex terrore subitaneo quartana aliquot annorum & ferè incurabilis fuit curata, ut refert Boyle *in Philos. Exper. p. 219.* Vid. etiam Valeriola *l. 2. obs. pag. 123.* ubi refert: quartanam contumacissimam, multisque remediis etiam non curabilem, quæ subitâ irâ & excandescentia ægri fuit curata, item Schenkius *in observ.* de sene quartanâ afflicto, qui sub aqua demersus fuit curatus. Hinc est, quod opiata tales febres tutò & certò curant, cùm consuetudinem talem naturalem turbent: & quomodo quæsò subinde curarentur tales febres per amuleta ridicula, aut acria rubificantia, extrinsecùs admota? Sic refert Salmuth *Pent. 3. obs. 81. p. 364.* de tertianis diuturnis curatis per amuletum, factum ex charta linteo inclusa, cui fuit inscriptum:

Ein Fuchspeltz und ein Marder-Hut
Sind beyde vor das Kalte gut.

item Timæus von Güldenklee *in Cas. 20. l. 8.* de quartana cum schedula curata: Fett Fleisch giebt gute Suppen.

Imprimis tamen observetur in regione nostra, ut habeatur ratio semper mali hypochondriaci vel scorbuti, quippe his utplurimùm se jungunt febres: Et uti scorbutus est Protheus, ac omnibus ferè se associat morbis, ita etiam non rarò Febribus intermittentibus. Nam ubi adest febris erratica intermittens, ibi semper debet esse suspicio latentis scorbuti, adeò, ut dubitem, an febris sit erratica, quæ non sit à scorbuto, & fomitem habeat in stomacho. Scorbuti etiam præsentiam in febribus intermittentibus, ut & continuis, arguunt anxietates præcordiorum, dolores lancinantes artuum,

artuum, aut etiam dolores vagi abdominis aut convulsivi, ante aut in paroxysmo, aut in frigore aut in calore affligentes; quibus tamen utplurimùm in principio aut in incremento paroxysmi vomitus materiæ nunc flavæ, nunc viridis superveniunt; uti etiam maculæ quædam in paroxysmi statu & fine se exhibere solent; quæ quidem rarissimè petechiales sunt; frequenter tamen maculæ istæ, nunc lividæ, nunc rubidæ, nunc majores, nunc minores, nunc cum sudore efflorescentes, post sudorem verò denuo evanescentes. Arenulæ etiam quasi rubræ, facilè tamen friabiles, in fundo matulæ hærentes, & undique parietibus ejusdem se affligentes, infallibilè complicati scorbuti sunt signum: Nam sunt salia concreta vitiosa acido-salsa, crystallisata; sunt friabiles, non duræ, ut calculosorum.

Febres periodicæ nunc statâ redeunt horâ, interdum etiam nũc citiùs, nunc tardiùs redeunt, & dicũtur anticipare, ita ut, si hodie paroxysmus febrilis tertianæ intermittentis patiẽtem invadit horâ pomeridianâ tertiâ, tertiô die invadat circa meridiẽ horâ duodecimâ præter propter; quod autem utplurimùm accidit in principio febrium: vel dicuntur postponere, ita, ut hodiernus paroxysmus eveniens circa horam tertiam pomeridianam, redeat circa septimam pomeridianam diei tertii, idque utplurimùm in morbi declinatione.

Anticipatio talis vel postpositio 3. ferè habet causas:

1. Robur spirituum validius vel debilius.
2. fermentum febrile magis vel minus activum in volatilitate & acrimonia.
3. fomitem seu vehiculum materiale magis vel minus viscidum, magis vel minus copiosum, &c.

Ex his recursus varietas deducẽda, atq; pro causarum modò dictarum ratione etiã prognosis anticipationis aut postpositionis instituitur.

Præ cæteris typum mirabilem habet Marcellus Donatus *l.* 3. *Hist. Med. Mirab. cap.* 14. de quadam febre, quæ primâ vice diei hora 1. secundâ vice hora 2. tertia vice hora 3. & sic successivè usque ad primam horam noctis: deinde ordine retrogrado à prima hora noctis ad 24tam diei, hinc à 24. ad 23. 22dam & usque ad primam horam diei (nam fuit Italus, unde ad horologium Italorum hos paroxysmos observavit) usq; dũ penitus extincta fuit.

Quod autem attinet febriũ multiplicationẽ, quando simplex fit duplicata, triplicata, quadruplicata, &c. oriũtur hæ ipsæ ex duplici fõte:

1. Ex errore curæ,
2. ex errore diætæ,

I. Ex errore curæ:

1. Quando Medicus vel adstantes propinant intempestivè specifica febrifuga, imprimis figentia; intempestivè dico: h. e. non præmissis præmittendis, nec expectatis coctionis signis; adeo ut ante quartum paroxysmũ non videantur talia absorbentia vel figentia propinanda esse. Sic e. g. Becher ex usu pulveris ex ebore l. △ & ♁ diaphoretico in medio paroxysmo mox duplicatam incurrit; figitur ex parte, non ex toto fermentum febrile, unde quasi altera medietas motu inchoato pergit, dum altera sequente demum die volatilis quasi denuo facta naturam irritando paroxysmum stimulat. Nempe bene observandus est progressus fixitatis, ad statum volatilitatis fermenti febrilis in ordinario febrium motu per frigus, æstum & sudorem: quamdiu fixum est fermentum, frigus urget & contumax est febris: quamdiu resolutum & volatilisatum, æstus, donec saturatum mediante sudore dimittatur: hinc intermittentes ardentes omnium brevissimæ rectè tractatæ & quò majus frigus, eò diuturnior paroxysmus aut febris ipsa, ut in quartanis: hinc aromata in statu prosunt attenuando & resolvendo, &c.
2. Inconsideratus opiatorum usus ante paroxysmũ, non rarò etiã febres multiplicat.
3. Acriorum, præsertim aromaticorum resolventium, item purgantium acriorum ac vehementiorum, præsertim vegetabilium usus ante coctionis signa, quæ ipsa movent quidem causam materialem, sed non promovent, resolvendo exsuscitant, sed non enervant fermentum febrile, facillimè, præsertim in quartanis, multiplicant febres. Verissimum enim est; quartanam in principio blandè esse tractandam, ne simplex in duplicem, aut triplicem, aut etiam continuam lentam mutetur.

Ac tandem

4 Quando ægri volunt, ut subitò quacunque ratione abigantur febres, tunc loco simplicis sæpe duplex aut triplex emergit.

II. Errore diætæ exasperantur vel multiplicantur febres, quando ægri, v. g. imminente paroxysmo, non habent stomachum vacuum, vel ante absolutum perfectè paroxysmum præmaturè aut nimis avidè, imprimis carnes, comedunt; vel quando intermissionis die copiosiora alimenta assumunt, cùm per victus intemperantiã morbo semper nova materia suppeditetur, uti eruditissimè disserit Ronssetus *l. a.* vel sudorẽ fluentẽ supprimũt; vel fructus horæos, aut alia similia facilè fermentescibilia quocunq; morbi tempore assumunt.

Recidivæ crebriores febrium aut degenerationes in alios morbos plus minus chronicos, ut lentas, icterum, chlorosin &c. fere oriuntur (1.) ex perversa cura, quando fixis vel copiosius vel maturius usurpatis concentratum nimis fuit febrile fermentum. (2.) Quando ægri redeunte appetitu huic nimis indulgent, tam in quanto, quam quali pec-

cantes. (3.) Quando nimio potu frigido, præsertim ▽ cum vino aut juleporum sub cursu morbi vel paroxysmi tempore nimis refrigeratur ventriculus; tunc enim levi ex occasione ob cruditates morbus recidivat. Hinc Becherus quater ex hac causa recidivam patiens curabatur per pulverem ex ana lapidum cancrorum, piperis albi gr. xii. cepit in haustu vini Hispanici ante paroxysmum; (4.) Quando febres intempestive tolluntur, tum aliud quid agens quasi natura fermento febrili alios affectus, vel recidivam, si potest, excitat.

PROGNOSIS.

In Prognosi primariò attendenda est natura febris, secundariò ratio urinæ.

Quoad naturam febris: quæcunque intermittens maligna & pestilens est pessimæ notæ & periculosa; quamvis enim evidentes habeant intermissiones, ægrotantes tamen non rarò è medio tollunt, ut dicit Riverius *in Praxi de Febribus*.

Benignæ sunt absque periculo, minusque periculosæ quartanæ, quàm tertianæ, utut contumaciores & diuturniores existant; cùm è contra tertiana intermittens sit gravior & brevior: quæ, ut rectè dicit Hippocrates *sect. 4. aph. 59.* si legitima fuerit, septem ad summum circuitibus finitur; modò æger fuerit obsequens, nec hic, nec Medicus errorem committant.

Tertiana, quò magis est notha, quò magis mitis & lenta, eò est diuturnior, curatu difficilior ac periculosior. Legitima 7. circuitibus finitur. Nothæ verò ut sunt frequentiores, sic magis periculosiores, & curatu difficiliores, quæ subindè ultra 14. periodos extenduntur; quando verò nec illo tempore curantur, concludendum est: errorem vel ab ægro, vel à Medico commissum fuisse.

Utut autem benignæ periculosæ non sint, si tamen vel ab ægro vel à Medico error committatur, in lethales morbos degenerare possunt, ut rectè dicit Willisius *de Febr. c. 4. p.* 139 Facilè enim sunt curabiles, quæcunque eæ fuerint, etiam quartanæ, modò tempestivè cura adhibeatur, & viscera interan sint salva.

His præsuppositis: si febri in principio non occurratur, utplurimum evadit chronica: quò verò diuturnior est, eò magis ad cachexiam disponit.

Speciatim tamen tempus durationis ex urinis aliquo modo cognosci potest, in quibus cruditatis ac coctionis observatio, utut non adeò necessaria sit, ac in continuis acutis, tamen propter evacuationem, & hinc specificorum legitimũ usum imprimis observanda.

Omnis enim urina in principio solet esse tenuis: quo magis successivè crassescit, eò tutior aut etiam brevior innuitur morbus.

Imò dicunt: si in principio urina sit cruda, paulò verò post nubeculam albam habeat seu eneorema, bonum esse; quarto enim paroxysmo terminari febrim: sin vero urina sit pauca, rubicunda, sine nebula seu eneoremate, vel non perfectæ coctionis signa se offerant, quod tunc ad septimum usque paroxysmum extendatur febris, aut præter febris longitudinem invita solutio, cum metu nempe recidivæ, vel febris in alium morbum diuturnum generatio metuenda sit.

Observantur hæc in urinis aliquandiu post paroxysmos collectis: nam omnes, quæ in paroxysmo excernuntur, crudæ esse solent; in paroxysmo enim mediante fermentatione fit coctio, quæ eo finito ceu facta in urinis se exhibet.

Si in tertianæ secunda accessione omnia fuerint fortiora, in tertia verò remittant, quarta accessione febris penitùs cessabit; sin verò in quarto paroxysmo omnia sint graviora, adeoque morbus sit in statu, & in 5to symptomata remittant, septimo morbus finietur.

Febris tertiana, quamdiu anticipat, támdiu est in incremento; postquam verò postponit, adest ejus declinatio.

Quando copiosi sudores manant post paroxysmos, interdum in urina vix sedimentum apparet, & res est ubique sine suspicione: contrà, si contrà.

Convulsiones in paroxysmo febrili non sunt ita metuendæ, uti in continuis & malignis.

Febribus intermittentibus quibuscunq; supervenientes viscerum quorumvis scirrhi, vel tumores his cognati (quod fit in febribus diuturnis malè curatis) malum innuunt, & ferè hydropem, aut icterum lethalem tandem superventurum præsagiunt, aut chronico quasi cachectico vitio successivè enervantur ægri.

Intermittentes in genere, quo magis in typo sunt constantes, & minùs variant, eò diuturniores solent esse; contra, si variant & anticipant, celerioris existunt solutionis.

Vomitus in intermittentibus benignis, sive in principio sit, sive in statu, optimum signum est; innuit enim valorem naturæ.

Quoad quotidianas: cum longæ sint, & à fomite pertinaci foveantur, interdum non vacant periculo. Nam, cum ventriculus ferè insigniter afficiatur in hac febre, & ipse sanguis crudus, ac ferè aquosus constitutus sit, facilè, qui ea detinentur, in cachexiam, hydropem, ac alios periculosos affectus, item in carum ac lethargum, dilabuntur.

Quotidiana diurna nocturna est periculosior, cum tempus medium deficiat.

Diuturna est febris quotidiana, & durat dies noctesque 40. nonnunquam ad aliquot menses; quo citiùs tamen signa coctionis se exhibent, & paroxysmi breviores sunt, ac in principio eorum vomitus adsit, brevior ac salubris promittitur eventus.

Si vires & appetitus in quotidianis valdè dejiciuntur, accessiones sunt longæ cum nudo sudore, parva salutis spes superest.

Sol-

Solvuntur quotidianæ frequenter vomitibus & dejectionibus viscidis seu pituitosis, tum per dolores articulorum metastasi ad articulos factâ.

Si æger in quotidiana quotidiè somnolentior evadat, ac gravitatem quandam circa caput sentiat, carum seu lethargum affuturum notat: Vid. Forestus *l.* 3. *Observat.* 21.

Quartana quidem omnium est tutissima propter longa intervalla; ex accidente tamen, quando multiplicatur, vel quando ob errorem ægri aut irritationem medicamenti exasperatur, degenerando in alios morbos periculosa esse solet.

Quartana senibus plerumque est lethalis, iis præsertim, qui sexagesimum annum transgressi sunt.

Quartana longissima est omnium febrium, & sæpe ad aliquot annos extenditur. Massarias vidit Romæ matronam, quæ 22. annos eâ laboravit. Utplurimùm tamen ultra annum non exporrigitur.

Quartana si est constans in typo, vel ad interitum, vel ad graviora tendit symptomata; sin vero fuerit inconstans, ad salutem vergit, & subindè motu veluti critico evacuatur.

Quartanæ si fuerint inveteratæ, medicorum scandala fiunt, & rarò, nisi circa anni mutationes, nempe circa solstitia & æquinoctia, solvuntur; his enim anni temporibus subindè curantur, tam spontè quàm etiam arte. Primus terminus est proximum solstitium seu initium quarti mensis; quo si non solvatur, extenditur ad proximum æquinoctium seu septimum: mensem imprimis quartana autumnalis extendi solet usque ad æquinoctium vernum, quo præsente, utplurimum cessat spontè.

Quartanæ æstivæ sunt breviores autumnalibus; hæ vero sunt admodùm longæ, imprimis si ad hyemem vergant.

Mulieres etiam quartanâ diuturnâ correptæ, dum gravidæ fiunt, spontè ferè liberantur.

Diuturnior talis quartana, si ægri non exactum observent regimen, præsertim quoad potum, aut si conjunctus sit, aut superveniat pertinacior cujusdam visceris affectus, ægrotos in hydropem, aut contumacem scorbutum conjicit: sicca corpora ad hecticam & tabem deducit.

In omni intermittente, si intermissionis die constet appetitus, bonus est: si prostratus malum est signum, & rarò tales evadere asserit Hofferus *in Hercule Med. pag.* 293.

De urinis quartanariorum refert Joel, quod extra paroxysmum sint aqueæ, ac tenues & pallidæ: sed die paroxysmi magis ad obscuram flavedinem vergant, & ante solutionem febris, utplurimum turbidæ & nigræ excernantur.

Nigræ ergò urinæ in quartanis cum euphoria ægri salutare sunt signum, imprimis sub cursu morbi; innuunt enim coctionem vitiosorum humorum, utut in aliis morbis sit periculosum: sin vero huic adjuncta sit virium prostratio, lethale est; labascit enim jam natura.

Modus eventus intermittentium est, quod vel transmutentur in febrim continuam, vel malè curatæ abeant in febrim continuam acutam vel hecticam: interdum, sed rarius, ad mortem deducunt, vel perfectè successivè curantur; nunc per inediam, nunc per sudores, quæ solutio omnium tutissima; aut urinas copiosas: quò etiam suo modo pertinent pustulæ & ulcuscula, subinde in malignis in labiis & naribus, & alibi erumpentia, de quibus vid. Willisius: utut non solvant febrim, fausto tamen utplurimùm omine erumpunt; innuunt enim fermentum eliminari in paroxysmo febrili per recolligentem se naturam. Nam & Salmuth refert *l.* 2. *Observ.* 2. tertianas intermittentes per inflammationem labiorum criticam aliquoties finitas; seu artificialiter, dum legitimis evacuationibus, aut sudoris eductione curantur: sicut etiam icteri die critico, paroxysmo quarto vel septimo, & cum euphoria ægri supervenientes varii, vel nigri, vel flavi interdum tertianam & quartanam solvunt.

CURA.

In hac eò imprimis respiciendum est.

1. Ut fomes materiæ morbosæ in stomacho & primis viis resolvatur & removeatur incidentibus, abstergentibus, evacuantibus, &c.
2. Ut fermentum febrile, & inde nati paroxysmi febriles, debitis appropriatis, aliàs dictis specificis, enerventur & tollantur, fermentationem inordinatam febrilem corrigendo, & præcipitando, hinc per convenientes vias, quò ipsa vergit natura, in specie tamen per sudorem, evacuetur.
3. Ut symptomata varia, sæpè in cursu urgentia, maturè removeantur aut mitigentur, in specie rigor, calor & sitis. Et
4. Denique dyscrasia sanguinis reliquorumque corporis fluidorum, ac atoniæ viscerum sub cursu morbi supervenientes, alterantibus debitis corrigendæ & restituendæ.

Dictis scopis satisfaciendi conducunt optimè medicamenta salina; tàm artificialia lixivialia, nūc acria seu pura, nunc temperata seu composita salsa, ex acido & alcali constantia; quàm salia naturalia, in medicamentis febrifugis insigniter amaris ac acribus sale volatili nunc

nunc acriori, nunc oleoso turgentibus, latentia. Uno nomine: sufficiunt febribus intermittentibus curandis alcalia, & quæ ad horum naturam propiùs accedunt: talia nempe, quæ acidum destruere & viscidum incidere valent, sive volatilia, sive fixa. Nempe præmissis quibusdam digestivis salinis, v.g. tartaro vitriolato, aut sale hypochondriaco, instituatur ante paroxysmum vomitus, isque interdum repetendus, quippe sine quo quartanam curare impossibile est; aut si hoc minùs consultum fuerit, die paroxysmum insequentē proximè antecedente fiat purgatio. Præmissis talibus universalibus vel per superiora, vel, ubi opus fuerit, per inferiora purgantibus, usurpentur diaphoretica, tam vulgaria, quàm appropriata specifica febrilia, ante paroxysmum, diebus intermissionis eadem digestiva & primas vias abstergentia, & postmodùm appropriata alterantia aromatica, vulgò aperientia dicta, v.g. essentia absinthii, elixyr febrile, elixyr proprietatis, ∼ carminativus de tribus, &c.

Pro talibus ergò scopis legitimè obtinendis observentur quædam cautelæ, quæ instar cynosuræ sint: ante omnia I. observetur, ut maturetur cura. Intermittentes enim omnes incipientes facilè curantur, ut ultra 3. vel 4. paroxysmos non durent; si invalescunt, sunt contumaces. Quò autem diutiùs duraverint, eò contumaciores ordinariò fieri solent, & eò magis ægrum, ejusque humores ac viscera lædunt, & cachexiam aliaque mala post se relinquunt. Maturetur autem cura secundùm dictam methodum, motum naturæ promovendo, non autem eundem impediendo.

Observ. II. Venæ-sectio est inutilis apud nos ad curandas febres intermittentes: Nam febres tales ferè diuturnæ magis fiunt, ac certè paroxysmus venæsectionem insequens utplurimum gravior esse solet, & diuturnior reliquis antecedentibus: & cui usui instituetetur eadem? sanè quò plus urget æstus, eò celerior promovetur naturæ opus in sudore, remittit sic æstus, ægerque percipiet levamen. Interim prout casus variant, contingere potest, ut aliquando per accidens necessaria videatur venæsectio, siquidem Ballonius *l. 2. Epidem. & Ephemer. Constit. æstiv. anno* 1579. *pag.* 269. & ex illo Bonettus *in Pharo Medicorum pag.* 196. tertianam ob intermissam venæsectionem lethalem superveniente spontè nimia excretione observavit. Salvatellæ sectio à quibusdam ad quartanam commendatur, incerta tamen ex ratione: interim tamen Ballonius *c. l. pag.* 194. quartanas diuturnas per salvatellæ sectionem curatas observavit.

Observ. III. Vomitus ac vomitoria in omnibus febribus intermittentibus insigniter sunt proficua, speciatim in quartana, in qua præ cæteris auxiliantur; unde etiam in gravioribus repeti possunt. Certum namque est, quod radix curandarum intermittentium, imprimis quartanæ, consistat in vomitu, ut dicit Freitagius *in Aurora Medicor.* Propinanda sunt hæc ipsa, vel una alterave, aut tribus horis ante paroxysmum, ut cum natura oppugnent febrim, quo sic ante paroxysmum negotio suo fungantur. Quod si verò vires ægri, bino febris & vomitus labori non videantur sufficientes, die paroxysmum proximè antecedente propinentur. In primo febrium principio præprimis conveniunt, nec nocent interdum in progressu, vel ipsa etiam declinatione; sic enim chronicas ac contumaces febres repetita exhauriunt. Indicantur in specie, quando ægri conqueruntur de saporibus, aut amaris aut nauseabundis in ore, præsertim dùm manè evigilant: nam tales sapores oriuntur ex stomacho, & sæpe contumaces reddunt febres; aut quando inquiunt, se persentiscere quasdam angustias aut molestias in præcordiis, wann es ihnen so angst und bange ums Hertze ist / & monstrant regionem epigastricam, jectigationes, cardialgias, ructus, &c. aut quando nauseæ vel vertigines, tam in-quàm extra paroxysmum ægros vexant, &c. Interdum in principio paroxysmi moventur humores vitiosi in primis viis ad os ventriculi; & refert Primerosius *de Febribus l.* 3. *cap.* 2. *pag.* 195. *Vidimus convulsiones & cardialgias singulis paroxysmis enatas ex bile æruginosa, quæ ejusmodi bilis vomitu sedabantur.* In his & similibus causis vomitoria in specie sunt necessaria. Nec quenquam deterreat, quod ægri sponte sua in tertianis subinde vomant: nam talis vomitus subinde est symptomaticus, acrimoniam succorum in primis viis commotorum & effervescentium insequens, adeoque verè est symptomaticus, ac rarò sufficiens: in quo casu, si cætera respondeant, etiam vomitorio, sed blando, sufficiens vomitus promovendus. Imprimis utilis est vomitus in quotidiana, ita, ut vix sit febris, in qua sit utilior, & quidem si necessarium videatur, per intervalla instituendus. Cautione tamen opus est, ne ventriculus aliàs debilitatus adhuc plus debilitetur. Peractâ vomitione, confortante aliquo, vino generoso, aqua cinamomi cum vino aut cydoniata, aut simili extra vel intra usurpato, stomachus roborandus, aut tumultus ab emetico excitatus sedandus per opiata blanda, electuarium diascordii, theriacam: v.g.

℞. ▽ *rubi Idæi* ℥j.
cinam. ∼ *tuos.* ʒij.
conf. alcherm. ʒß.
Laud. opiat. gr. j.
Syrup. papav. simpl. ʒij. vel ʒiij.
M.D.S.

M. D. S.

Stärck-Träncklein.

Vomitoria desumuntur ex triplici regno: vegetabili, animali, & minerali.

Inter vomitoria vegetabilia primo excellit asarum, quod nulli cedit, & ceu singulare febrifugum antiquartium commendatur à Strobelbergero *Tract. de Febrium cura.* Usus ejus est, ut propinetur radix pulverisata mediocriter: (minutissimè enim sudorem tantùm movet) à ℈ß. ad ʒj. aut scrup. iv. præscribatur cum pauco pipere, aut granis 8. vel 10. salis ammoniaci, in haustu vini calidi, aut ▽ vel decocto centaurii min. aut cardui benedicti hora una aut altera ante paroxysmum: bene se tegat æger in lecto; sic enim & vomitus, & post hunc largus sudor simul sequitur.

Post asarum est aqua nicotianæ, quæ ab ℥ß. ad ℥j. propinata ciet vomitus, uti videri potest in Hartmanni *Praxi Chym. cap.* 238. *de febre tertiana.*

Denique radix vincetoxici & ipsa commendatur tanquam vomitorium in principio intermittentium.

Verùm omnibus quibuscunq; vomitoriis præferuntur meritò vomitoria antimonialia ritè parata: in infuso calix vomitorius Rulandi; vel infundatur crocus metallorum ad gr. viii. in vinum Rhenanum aut absinthides ab ℥ß. ad ℥j. vel ℥iß. prout tamen mitior vel etiam fortior est crocus metallorum plus minus, (nam variant præparationes) vinum probè filtratum potest sumi:

Vel ℞. *Mercurii vitæ* gr. v. ad vi.
Infund. in *vin. Rhenano* vel *absinthite* q. s.
Stent in loco tepido per ☽, mane.
℞. filtraturæ ʒj. ad ʒx. vel ℥iß. D. S.

Brech-Wein.

Item tartarus emeticus Mynsichti & Ludovici potest dari in substantia.

℞. *Tartari emet. Mynf.* gr. ij. vel iij.
⊖is amm. simpl. aut *depurati* gr. xii. ad xv.
vel *lapill. ♋ præp.* vel *sacchar.* gr. vi. ad ℈ß. M. S.

Brech-Pülverlein.

Detur in vehiculo calido.
Vel in forma pilularum.

℞. *MP. de tribus Ruffi* gr. xv.
Tartari emet. Mynf. gr. ij. vel iij.
scammon. ♀*at.* gr. j.
cum *ess. cent. min. f. pilula*: S.

Brech-Pillen auff einmahl.

Oxysaccharum vomitorium, seu syrupus vomitivus à ʒiij. ad ʒvj. potest propinari in ▽ appropriata, vel vehiculo appropriato ante paroxysmum. e. g.

℞. ▽ *card. ben. vel cent. min. vel menthæ vel fumar.* ʒij. vel ℥ß.
Syrup. emet. Angeli Salæ ʒiij. aut syr. rubi idæi emet. ʒiß.
Syr. emtt. Nicotianæ ʒj. ad ʒij.
M. D. S.

Brech-Safft.

Capiatur pro dosi.

Multi commendant sal vitrioli vomitivum à scrup. j. ad ʒß: sed ego horreo; quia remanet aliquid subindè, quod in totum destruit ventriculum.

Fortissima vomitoria sunt ramenta unguium humanorum, quæ infunduntur vino: Colatura sumitur, & violentissimos vomitus movet, adeò, ut non nisi militibus & rusticis propinari queat propter nimiam violentiam. Fuit secretum castrense Cnœffelii.

Observat. IV. Purgantia paulò fortiora, præsertim vegetabilia, in principio intermittentium febrium esse nociva: turbant enim massam sanguineam, & dum cruda adhuc est urina, nil noxii expurgant, sed vires debilitant, & febrim efferatiorem reddunt: in progressu quidem nonnihil eliciunt, sed simul colliquefaciunt corpus; ideò sunt nociva. Imo febris intermittens in continuam per ineptam purgationem degenerare potest: adeo in genere potenter purgantia, præsertim acriora vegetabilia, in febribus intermittentibus sunt vitanda: Confer. Septalius *in animadvers. l.* 5. *pag.* 104. Imò in statu etiam, ubi copiosa sedimenta onerant urinas, si violentior eadem fuerit instituta, insigniter debilitat ægros, & paroxysmos insequentes aut graviores, aut certè febres diuturniores reddit. Possunt hæ febres curari sine ulla purgatione per inferiora, dum fomitus in principio ex primis viis, aut sudor post paroxysmos, aut in declinatione universali erumpens sufficienter, quicquid heterogeneum est, ex sanguine expurgant. Quod si in principio aut in progressu morbi, ubi contumacior videtur febris, instituenda videtur purgatio, idque vel, si vomitoria locum non habeant, vel ob vomitionem impeditam, vel ob suspicionem excrementorum in stomacho aut intestinis stabulantium, sit ea lenis, ultra 3. vel 4. aut 6. sedes non proritans: id quod in omnibus, præsertim in quartanis, observandum est.

Genuina purgantia ex antimonialibus aut Mercurialibus desumenda sunt. Nam hæc dum evacuant, simul corrigunt fomitem & fermentum febrile, adeoque appropriatissima sunt, quorum defectu mitiora vegetabilia, in specie sennata & rhabarbarina substitui possunt. Imprimis ab initio leviter tractandæ sunt quartanæ, nullumque forte medicamentum in earum principio adhibendum; quia hæc ex simplici non rarò duplicem & triplicem faciunt quartanam. Imò observatæ fuerunt quartanæ, quæ ab adhibitis remediis diuturniores & contumaciores redditæ fuerunt, iis, qui absque medicamentis relicti fuerunt,

citius reconvalescentibus. Vid. Ballonius *in Pharo Med. Bonetti pag.* 198. qui optimè usum purgantium in quartanis determinat, nempe levioribus in initio utendum: Cocta quando est materia, ac jam aliqua ex parte mitificari cœpit, locus valentioribus esto; quoniam humores tenaces, crassi, viscosique leniorem vim effugiunt, &c. Propinantur convenientissimè tertio vel quarto paroxysmo absoluto, idque intermissionis die in tertianis, in quartanis verò die ante paroxysmum; vel etiam purgans propinetur ipso paroxysmi die, sed ita, ut effectum suum ante paroxysmi invasionem compleat: de quo vid. notabilis locus in Deckers *Comment. in Barbette Praxin, pag.* 106. Imò in contumaciore febre etiam appropriatis salinis incidentibus & abstergentibus remediis permista purgantia ante paroxysmum propinari possunt, in specie scammonium, quod tunc ferè alterantis simul vicem obtinet, speciatim in quartanis ante paroxysmum simul cum aliis propinanda purgantia: vid. Ballonius *cit. l. pag.* 195. Hœferus *in Herc. Med. pag.* 291. Sic etiam in recidivis appropriatis absorbentibus & abstergentibus scammonium additum felici cum successu usurpavi.

Sufficit vel solus tartarus vitriolatus, grano uno vel altero purgantis cujusdam acuatus.

℞. *Tartari* ⊖*lati* gr. xii. ad xv.
scammon. ♁*at.* gr. iij.
troch. alb. gr. ß.
destillati anisi gtt. ij. vel *caryoph.* gtt. ij.
M. f. *pulvis*, qui 5. vel 6. sedes blandè movet. S.

Purgier-Pulver auff einmahl.

Quoad infusa: ex omnibus optimum est blandum infusum sennæ cum sale tartari, acidum vitiosum corrigente, quod non tantùm Riverius *l.* 1. *observ.* 39. 40. *l.* 2. *observ.* 66. *l.* 3. *observ.* 32. & *Cent.* 4. *observ.* 84. sed & alii quamplurimi Autores, in specie in quartana, commendant; vel solitarium, vel cum helleboro nigro; aut ejusdem extracto in quartanis, aut cum rhabarb. in tertianis sociato; e.g.

℞. *fol. senn. s. st.* ʒiij. vel ℥ß.
sem. anis. contus. ʒj.
sal. tart. ℈j. ad ʒß.
Infund. in s. q. ▽ *card. bened.*
Stent in loco tepido per noctem: manè
℞. *Colat.* ℥iij. adde
▽ *cinnam.*
Syrup. de pom. Reg. Sab. ℥ß.
M. S.

Laxier-Tränckein.

Quæ potio 4. vel 5. vicibus purgat, est coloris elegantissimi, & saporis minimè nauseabundi.

In tertianis additur rhabarbarum ʒj. & imminuitur dosis sennæ.

Vel ℞. *fol. senn. s. st.* ʒj.
rad. helleb. nig. crud. ʒij.
polypod. ʒiij.
⊖ *tartari* ʒß.
Ebulliant leniter in sero lactis per subsident. depur.
colaturæ ℥iv. adde
Ræ tartari ℈j.
Syrup. fumar. compos. ℥ß. M.

De hoc semper duobus horis ante paroxysmum, nec non diebus intercalaribus, bonus haustus calidè assumatur, imprimis in quartana.

℞. *Com. absinth.* mß.
fl. cent. min. p. ij.
rhabarb. el. ʒij.
rad. elleb. nig. ʒj.
cinnamom.
sal tartari ā ℈j.
Infundantur in ▽ *fumariæ*:
Stent in loco calido per noctem:
manè ℞. *colatur.* ℥iij. adde
Syrup. rosar. solut. ʒiij.
M. pro *dosi*. S.

Purgier-Tränckein auff einmahl.

Vel extractum hellebori junctum cum extr. Martiali, in forma potionis præscribi potest.

℞. ▽ *card. bened.* ℥j. vel ℥ij.
Extract. helleb. nigr. ℈j.
Extr. ♂*is aperit.* ℈ß.
troch. alb. gr. ij. vel iij.
syrup. de pomis ʒvj. M.
℞. ▽ *card. bened.* vel *menth.* ʒvj. vel ℥j.
cinnam. ʒß.
Gumm. amm. cum acet. solut. gr. xvj. ad ℈j.
♀*i* ⊖*lat.* gr. vij. vel ℈ß.
scamm. ♁*at.* gr. iij.
extract. troch. alb. gr. ß. vel gr. j.
syrup. rosar. vel *de pom. solut.* ʒij. M.

Quod si pilulæ placeant, usurpetur extractum Catholicum Andernaci à gr. xv. ad ℈j. item in eadem dosi extractum panchymagogum Crollii; item extractum helleb. nigri, & acuatum cum aliquot granis scammonii ♁ati. Aliàs etiam pilulæ tartareæ Quercetani, item pilulæ de ammoniaco Quercetani, & similia alia nota convenirent, e. g.

℞. *MP. de Amm. Querc.* vel ♀*ear.*
Ejusd. gr. xv. ad ℈j.
extracti absinth. gr. vj.
scammon. ♁*at.* vel *extract. troch. alb.* gr. ij.
M. f. *pilulæ*.

Omnium optimum purgans, præsertim in febribus chronicis, est ☿ dulcis. e. g.

℞. *MP. de tribus Ruffi.*
Merc. dulc. à gr. xv.
scamm. ♁*at.* gr. iij.
extract. troch. alb. gr. j. M. f. *pilulæ*.

Vel in forma Boli:

℞. Con-

℞. *Conserv. rosar.* ℥ß.
Merc. dulc. ℈j.
scamm. ♁*at.* gr. v.
M. f. *Bolus.* S.

Purgier-Zucker.

Egregius hic est Mercurius dulcis, quia viscida, pituitosa, cruditates chylosas, & inde lymphæ vitia imprimis evacuat; scammonium v. acrioribus, & uti vocant, biliosis, expurgando in primis viis conducit. Pertinet huc, præsertim contra quartanas contumaces, Merc. dulcis cum Merc. vitæ mistus ad imitationem Hartmanni *Praxi Chym. l.* 1. *c.* 4. §. 1. Vid. Cardilucius *Officin. Sanit. pag.* 25. sicut & Butyrum Antimonii in substantia sumptum etiam est conveniens purgans in febribus (adest enim aliquid de Mercurio vitæ.) Nam quidam propinavit gutt. ij. butyri ♁ii in haustu vini, & quidem Quartanario, & citra ullum incommodum alvum solvit: rursus sumpsit gutt. v. in vino, & purgatus est, & sudavit, febrisque soluta fuit.

Pertinet huc specificum empiricum pro febribus intermittentibus, præsertim in tertianis, vel simplicibus vel compositis.

℞. *Mechoacann. alb.* ʒij.
grana piper. albi no. xxj.
lap. ♋ *præp.* ℈j.
M. f. *Pulvis.*
Div. in 3. *part. aqu.* D. S.

Eröffnende Fieber-Pulver.

Propinandus in haustu vini calidi, imminente paroxysmo, expectando semper sudorem largum; plures febres diuturnæ hoc ipso curatæ fuerunt.

Pertinet huc pulvis Comitis de Warvvick, præsertim additione ♂is correctus, ante paroxysmum usurpatus, optimè conferens: ad cujus imitationem

℞. *Crem. tartari* gr. xv. ad ℈j.
scamm. ♁*at.* gr. iij. ℈ß.
♁*ii diaph.* gr. vj.
M. f. *Pulvis.*

℞. *Corall. rubr. præp.* vel *lapill.* ♋ *præp.*
⊖*is absinth.* vel *Arcan. dupl. Mynf.* à scrup. ß. ad gr. xii.
scamm. ♁*at.* vel *præp. Brendel.* gr. ij. l. iij.
M. f. *Pulvis.*

℞. ⊖*is amm.* gr. xv. ad unc. j.
pulv. jalapp. scrup. ß. ad gr. xv. M.

℞. *Arcan. dupl.* scrup. ß.
♁*ii diaph.* gr. v.
corall. rub. præp. gr. iij.
pulv. jalapp. gr. vj.
scamm. ♁*at.* gr. ij. M.

Observ. V. Clysteres ad alleviandam paroxysmorum atrociam, ubi copiosi flatus aut borborygmi, aut ardores abdominis, aut dolores in centro mesenterii circa vertebras lumbares, aut angustiæ in præcordiis, quæ sudorem sæpe impediunt, sunt insigniter proficui; item in ventriculi symptomatibus ante vel in paroxysmo, v. g. vomitu nimio, anxietatibus, item gravib9 aliis symptomatibus, ex acrioribus & mordacibus æruginosis succis ad ventriculum delatis, difficulter vomentibus, id quod eò magis observetur, ubi alvus aliàs est obstructa, aut excreta indurata sunt, uti istud subinde evenit in hypochondriacis & similibus. Fiunt saltem ex leniter abstergentibus aut carminantibus cum sale tartari acuatis. In scorbuto vel febre scorbutica, ubi dolores abdominis convulsivi aut lumborum graviores adsunt: ex lacte iidem salubriter fiunt, vel solo, vel solvatur in eo saccharum aut mel, adjecto vitello ovi; sicuti & in hypochondriacis & hystericis, ubi urgent varia symptomata, clysmata talia ex & cum terebinthina maturè injecta multum conferunt.

℞. *spec. carmin.*
emollient. ā Mj.
⊖*is cin. clavellat.* ʒij. ad ʒiij.
scor. reg. ♁ii. ʒj.
Coqu. in l. q. ▽ *simpl.*
Colaturæ ℥viij. adde
Elect. bacc. laur. ℥j.
☍ destillat. tereb. ℈j.
M. pro *Clystere.*

Semper horâ unâ vel alterâ ante paroxysmum Clysteres injiciendi sunt, & sic operantur cum euphoria ægri.

Observ. VI. Rarissimè aut ferè nunquam, nisi interdum per accidens, febres intermittentes solis universalibus, ut purgantibus, vomitoriis, venæsectioni, aut similibus cedunt; quin his administratis, alia insuper alterantia appropriata seu specifica, aliàs febrifuga dicta, requirantur, quæ fermentum febrile corrigunt: malam crasin massæ sanguineæ emendant, & inquinamenta à paroxysmo relicta resolvunt, eaque per diaphoresin blandè excludunt, aliàs in pejus ruit malum. Experientia testatur, diaphoretica in intermittentibus plus præstare, quàm purgantia, vel quæcunque alia, monstrante hoc naturâ in fine paroxysmi beneficio sudoris finientis tragœdiam: eaque sunt partim communia præsertim salina, tàm fixa quàm volatilia, quàm appropriata, quorum vis in destructione fermenti febrilis acidi, ejusque per sudorem exclusione ferè consistit: uti est v. g. Chyna Chynæ contra tertianas; item Mistura Crollii contra tertianas, &c. quæ vulgò dicuntur præcipitare, figere, effervescentiam sistere, &c.

Eligenda autem sunt diaphoretica pro varietate symptomatum in paroxysmis distincta: in specie aromatica nimis acria, etiam theriacalia, vitanda sunt, ubi intensior æstus affligit ægros, utpote in quo casu fixa magis conducunt: vid. Beccherus *Phys. subterr. l.* 1. *pag.* 393.

Ac ſanè febris intermittens tutò curata poteſt dici nulla, niſi per ſudorem ſucceſſivè finierit.

Obſ. VII. Quicunque autem febres intermittentes rectè curare velit, eum cavere oportet, ne corpore non prius purgato, per quæcunq; loca id fiat, à diaphoreticis & ſpecificis initium faciat, maximè in principio; quin potius præmiſſis univerſalibus hæc exhibeantur; quia aliàs ſpecifica intempeſtivè adhibita, febres reddunt compoſitas. Vomitorio ſemel præmiſſo tutò poſſunt ea dein dari.

Obſ. VIII. In omnibus intermittentibus febribus, aliisque periodicis morbis, æger ante paroxyſmum, & in eo, neque cibum neque potum aſſumat; ſed neceſſe eſt, ut ſtomachus ſit vacuus. Quicquid enim paroxyſmus in ſtomacho invenit, hoc omne digeſtionis primæ in paroxyſmo penitus deficientis errato in ſcorias febriles, novo fomiti inſervientes, corrumpit. Alvus tamen utiliſſimè exoneratur ante paroxyſmum, vel per ſe, vel ſpeciatim injecto, ſi opus eſt, Enemate, uti ante monui.

Obſ. IX. Medicamenta febrifuga ſemper, non præſente, ſed inſtante febre & ita ante paroxyſmum exhibeantur, unâ vel duabus vel tribus horis ante eum; vel in vehiculo calido; vel, ſi non placet, in hauſtu vini abſinthitis, vel alio medicato, promovendus dein ſudor (ſi enim is non ſequitur in fine paroxyſmi, accedunt cephalalgiæ) idque repetatur ſæpiùs in duobus, tribus vel quatuor paroxyſmis, licet non ampliùs redierit paroxyſmus ſuo tempore, ut ſic junctis viribus cum natura operentur. Ingruente autem ſudore in fine paroxyſmi, non nimis ſtragulis contegatur æger, ne animi deliquia incurrat, aut vires nimium exhauriantur.

Obſ. X. in tertianis pernicioſis ſeu malignis miſceantur ſemper alexipharmaca: qualia ſunt antimonialia fixa, item Bezoardicum minerale, maximè Martiale & Joviale; quia magnum periculum ſubeſt. Interim tamen, cum febris maligna ſimulare poſſit tertianam, cautùs ſit Medicus, præſertim cum lingua ſit aſpera & nigra, omniumque virium nimia & ſubitanea proſtratio. Forſan huc reſpexit Johannes Toll *in Praxi Schenckiana à pag. 290.* dicens: *Cum paroxyſmus tertianæ eſt cum malis accidentibus & debilitate cordis, ita, ut putetur à materia venenata eſſe, dentur infirmo in paroxyſmo ſeminis citri aliquot grana, & videbitis effectum mirabilem* &c. Nempe emulſio ſeminis citri additis appropriatis alexipharmacis & abſorbentibus, non foret inutilis.

Obſerv. X. Spiritus ſalis ammoniaci volatilis univerſale eſt febrifugum, & repetito uſu præprimis raro fallit in quartanis, aliisque intermittentibus; ſi æſtus adſit: unde ♐ hic in genere ♐ antiquartius vocatur. Sane ♐ ⊖✱ ſimpl. uti die intermiſſionis aut ante paroxyſmum uſurpatus frigus intendit, aut ardentes in ordinarias mutat: ita in vigore paroxyſmi cum potu ordinario propinatus multum remittere facit æſtum; ſed vix ante ſtatum morbi ita uſurpandus eſt. Loco ejus enim ipſum ſal ammoniacum depuratum, ſeu ejus flores, vel loco ejus ⊖ catholicum, convenienter præmiſſis univerſalibus, ſeu uno alterovè paroxyſmo jam delapſo, ℈j. vel ʒß. ad ſummum propinantur. Verùm obiter noto: non facilè, niſi pro ſubitaneo uſu, eſſe præſcribendum ſal ammoniacum conjunctum cum ſalibus lixivialibus fixis: ratio, quia aliàs ex ⊖le ammoniaco avolat omne ſal volatile, relicto ſale fixo acido, quod ſe jungit cum lixiviali, & fit ſal tertium ſalſum. Ipſas febres ſcorbuticas etiam ♐⊖is ammoniaci mitigat, in quibus cum ana vel dimidio ♐ cochleariæ optimè permiſcetur. Uſurpari poteſt tam ante paroxyſmum, ſi ritè paratus fuerit à ʒß. ad ʒj. prout actior vel debilior fuerit, quàm etiam die intermiſſionis ad gtt. xx. xxx. vel xl. bis in die in ▽ quâdam appropriata. Loco hujus Galenici in ſimplici febre intermittente & ſcorbutica ſuccos aut decocta abſinthii, cardui bened. centaurii minoris, & ſimilium plantarum febrifugarum amaricantium, ⊖e volatili oleoſo acri præditarum, ad imitationem Rulandi uſurpari ſolent: loco quorum ♐ ⊖is ammoniaci longè melior eſt.

℞. ♐ *ſalis amm.* ʒj.
eſſ. opii gtt. xv.
M. pro *una doſi* ante paroxyſmum.
D. S.
Fieber-Eſſentz auff einmahl.

℞. *Aquæ card. bened.* vel *fumar* ℥j. ad ℥jß.
ſpir. ſalis amm. ʒß. *ad* ʒj.
laudani opiati gr. iß. vel ij. vel *eſſ opii* gtt. iix.
ſyrupi card. bened. ʒij. vel ʒß.
M. pro *doſi*.

℞. *Aqua card. bened.* vel *mentha* unc. j.
ſpir. ſalis amm. ʒß.
lapill. canc. præp. vel *corall. rubr. præp.* vel ♃ii *diaphor.* ſcrup. ß. *ad* ſcrup. j.
♂ *deſtillat. caryophyll.* vel *ſucc.* gtt. ii.
ſyrup. card. bened. l. *cortic. aurant.* ʒii.
M.

Addi etiam poteſt *laud. opiati* gr. j. ſi frigus urget.

℞. *Aquæ card. bened.* vel *cent. min.* vel *menth.* unc. j. vel unc. ij.
cinnam. drachm. ij.
ſpirit. ſalis amm. drachm. j.
♃ii *diaph.* gr. xvj.
ſyrup. card. bened. vel *de beton.* drachm. ij.
M. D. S.

℞. ▽ *antiſcorbut.*
cardui bened. â ℥jß.

ſpirit.

spirit. cochlear. sal amm. à ʒj.
lapill. 69. *prap.*
specif. febril. Strobelbergeri à scrup. j.
laud. opiati gr. ij.
syrupi scelotyrb. Foresti ℥j. M. S.

Mixtur auff etliche mahl in scorbutischen Fiebern.

℞. *salis amm.* gr. xv.
lapill. 69. *prap.* scrup. ß.
laud. opiati gr. j. M. S.

Fieber-Saltz.

Detur ante paroxysmum.

Vel præscribatur ⊖ ammoniacum cum ⊖ e absinthii vel aliis fixis, cum absorbentibus acidum.

Obs. XI. Præter ∽um ⊖is ammoniaci ⊖ia fixa seu cineritia vegetabilium, cardui bened., fumariæ, centaurii minoris, absinthii, artemisiæ, imperatoriæ, adeoque quælibet alcalia omnes febres intermittentes, imprimis quartanas & febres scorbuticas, tollunt vi sudorifera, si solitariè à ℈ß, ad ℈j. imò ad ʒß. ante paroxysmum dentur; imo horum ℈j. adjunctum ♂ diaphoreticum, antihecticum Poterii, flores ♂ii diaphoretici, aut flores ♀is, quos Hoffmannus pro tertiana perfectè curanda *in clave pag.* 370. commendat, bis vel ter ante paroxysmum in ▽ cent. min. vel vino cum sudoris eruptione propinando: item lapilli ♋. præparati, qui & ipsi turgent ⊖e volatili temperato, aut corallia, mater perlarum, aliaque concreta terrea, & quidem dimidiata ad illa dosi, pro circumstantiarum tamen varietate variandâ, rarò fallunt. Nempe fit interdum, ut nimis citò propinatus spir. ⊖is ammoniaci, aut ubi adhuc nimium adest frigus, minùs prosit, & tunc in subsidium vocanda salia fixa, & ante paroxysmum propinanda, continuato spiritu isto intermissionis tempore. Nam ubi magis urget frigus & rigor, quàm æstus, ⊖ia hæc fixa lixivialia sunt convenientiora, simulque fortiter sudores movent, nec facilè febrium duplicaturam admittunt; sed ubi excedit æstus, spir. salis amm. convenientior, quod per subitaneum sudorem æstum mitigat; item ♀ ⊖-latus, potio Crolliana, & similia. Hinc in febribus frigidis fixa utramque absolvunt paginam, & Barbette *in sua Praxi* salia fixa incinerata in cura tertianæ & aliarum febrium intermittentium longè præfert usui chinæ chinæ, tanquam tutiora & promptiora sine recidivæ metu: Item volatilia salia animalium, spir. urinæ, aut hujus loco spir. salis ✱ci, ⊖ volat. C. C. aut viperar., quæ in quartana à scrup. ß. ad gr. xij. propinari, vel commodè aliis permisceri possunt. Præscribendi modus est hic:

℞. *corall. rubr. prap.*
salis absinth. gr. xv.
laud. opiat. scrup. ß. ad gr. j.
℅ destillat. caryoph. vel *bacc. junip.* gtt. ij.
M. f. *Pulvis.*

Detur ante paroxysmum.

℞. *salis absinth.* vel *card. bened.* scrup. j.
corall. rubr. prap. vel *lap.* 69. *prap.* vel *♂ii diaph.* scrup. ß. l. gr. xij. ad gr. xv.
Laud. opiati gr. j. vel ij. M.

Hora una vel altera ante paroxysmum in vehiculo calido assumantur, expectando post paroxysmum sudorem.

Item contra quartanam:

℞. *salis absinthii* scrup. ij.
lapill. 69. *prap.* ʒß.
♂ii diaphor. scrup. ß.
M. pro 3. *dosibus.*

℞. *corall. rubr. prap.*
salis absinth. à gr. xv. ad scrup. j.
☉ *fulmin.* gr. vj.
M. f. *Pulvis.*

Detur ante paroxysmum.

De auro fulminante vid. Hœferus *in Herc. Med. pag.* 292.

Helmontius commendat ad vim febrilem salia ex plantis cephalicis: majoranæ, salviæ, rorismarini, &c. sed non fixa, verum volatilia, *in Tract. de Febrib.* §. 4.

In forma potionis,

℞. ▽ *card. bened.* ℥j.
salis absinth. scrup. j.
cent. min. scrup. ß.
julepi rosar. ʒiij.
M. pro *dosi.*

℞. ▽ *cent. min.* ʒj. vel ℥iß. ad ℥ij.
⊖ *absinth. ben.* vel *card.* gr. xv. l. scrup. j.
lapill. 69. *prap.* scrup. ß. vel gr. xv.
syrupi card. bened. ʒß.

M. f. *Potio* ante paroxysmum assumenda. Quod si urgeat rigor, guttæ ij. ℅ei destillati caryophyllorum vel baccarum juniperi addantur.

Observ. XII. Quod attinet salia salsa fixa ut ♀⊖-latus, arcanum duplicatum Mynsichthii, sal hypochondriacũ digestivum, ⊕⊖iatum, item tartarus nitr. Bartholetti, quem vocat suum alexipyreton universale, seu sal tartari imbibitum cum spiritu nitri: mirè in omnibus intermittentibus conveniunt, imprimis in principio morbi tanquam digestiva & absorbentia ante universalia valde utiliter usurpantur: Imò iis continuatis felicissimè sæpè febres profligantur. Diebus enim intermissionis pro abstergendis primis viis, & removendo paulatim, si quis sub sit, fomite febrili, multum valent bis quotidiè à gr. xv. ad scrup. j. & ʒß. in appropriato vehiculo usurpata; ideò die intermissionis ante vomitoria danda sunt, maximè sal hypochondriacum digestivum, quod digestivum quartanarium vocat Sylvius:

℞. *Salis hypochondr.* scrup. ß.
absinth. gr. v. M.
℞. *Salis ✱ci depur.* ʒj.
nitri ☿iati scrup. j.
M. div. in 2. *part. aqu.*

Mane vehiculo calido, & vesperi in frigido capiendo; uti ante paroxysmum commodè etiam propinari possunt:

℞. *arcan. dupl.* gr. xv.
lapill. 69. præp. gr. xii.
♂ destill. bacc. junip. gtt. ij. M.
℞. *arcan. dupl.* gr. xv.
⊖is absinth.
corall. rubr. præp. ā scrup. ß.
laud. opiat. gr. j. M.

Pertinet huc potio specifica febrifuga Crollii, cujus Riverius creberrimam fecit experientiam, ut videre est in *Obs. ejus C.* 1. *obs.* 20. & 26. item *Cent.* 4. *observ.* 2. 12. 15. 25. & *Praxi lib.* 17. *cap.* 3. Ludovici *in Pharmacia* mixturam hanc extemporaneam loco ⊕i ⊖lati commendat; & sanè non contemnenda est. Commodè etiam lapilli cancrorum, ☿ diaphoreticum & similia addi possunt.

Observ. XIII. Salia nitrosa, & cum ⊕o parata omnia medicamenta, optimè sistunt ardores nimios cum pauco vel nullo rigore in paroxysmo, aut etiam ante eum administrata; imò spirit. ⊕i dulcis in declinatione paroxysmi, aut finito jam paroxysmo, sensibiliter febres mitigat. Præter hunc ⊕ ☿iatum ⊕ ⊖latum, seu arcanum duplicatum, præ cæteris in scorbuto convenit, adeoque febres scorbuticas optimè tollit, hinc in febribus intermittentibus cum nimio æstu

℞. *Nitri ☿iati* scrup. j.
arcan. dupl. Mynf. scrup. ß. M.
℞. *Nitri ☿iati* scrup. ß.
arcan. dupl. scrup. j. vel drachm. ß.
antihect. Poterii gr. ix. vel xii.
M. pro 3. dosibus.

Propinetur duabus horis ante paroxysmum, aliquot diebus repetendus, præsertim, si urgent diebus intercalaribus phlogoses.

℞. *arcan. dupl.* scrup. j.
salis volat. succin. gr. iv. ad scr. ß. M.
℞. *Nitri ☿iati* drachm. ß.
☿ii diaphor. scrup. ß. M.

Observ. XIV. Acida, an qua talia febribus intermittentibus conveniant, dubito. Sanè ex iis commodum adeò singulare haurire vix potui, nec nisi interdum, dum nimis urget æstus, pro hoc nonnihil compescendo, mediante fixatione humorum effervescentium convenire solent: v. g. si in febre intermittente rigori intensior superveniat æstus, vel cum clamosa siti junctus, vel cum difficili sudoris eruptione, vel quando ipsa febris intermittens tota est ardens, vel quando febris intermittens plus minùs ardens, in continuas degenerare velit, optima sunt, declinante non nihil paroxysmo, aut saltem non ante ejus statum, tunc sub ardore paroxysmi, & indè nata gravi anxietate, sequens mistura confert:

℞. *Aqua rubi Idai* unc. iij.
succi rub. Idai ʒiij. ad ʒvj.
☿ii diaphor. ʒj.
syrupi rubi idai ℥ß.
∽⊕i dulc. q. s. pro grato sapore. M.

Hauriatur subinde cochleatim: mirabiliter ardorem compescit, sitim minuit, sudorem provocat.

Præter acida itidem conveniunt in paroxysmo misturæ ex lapillis cancrorum cum aceto; e. g.

℞. ▽ *card. bened.*
cichor. ā ℥iß.
aceti vini ʒvj.
∽ theriacal. simpl. ʒiij. ad jv.
lapill. ♋ pulveris. ʒß.
syrupi de 5. *radic.* ℥j. M.
℞. *Aqu. acetos.*
fumar.
menth. ā unc. j.
aceti rubi Idai vel *sambucin.* ʒvj.
∽ theriacal. simpl. ʒiß. ad ʒij.
lapill. ♋ præpar. ℈ij. ad ʒj.
syrup. cort. aurant. ʒiij.
M. f. *Potio* cochleatim usurpanda.

Est quoque proficua, quando angustiæ & anxietates præcordiorum, item flatulentiæ & hypochondriaca abdominis symptomata nimis urgent.

Observ. XV. Opium, & ex hoc legitima fermentatione paratum laudanum, atque omnia opiata, illegitimo usu omnes febres intermittentes pertinaces reddit, & è contra legitimo usu citò tollit, mitigatque continuas; sistit enim sensim vellicationes & motum tremulum. Sed in rigore necesse est, usurpetur præmissis universalibus, digestivis & evacuativis, idque imprimis duobus in casibus:

1. Quando paroxysmi ex consuetudine potiùs, quàm ex fomite morboso pertinaciùs redeunt.
2. Quando graviora quædam, aut etiam molestiora symptomata, durante paroxysmo affligunt ægros.

Nunquam autem opiata solùm, sed semper cum febrifugis usitatis quacunque forma admisceantur, aliàs metus est, ne citò nimis & solitariè usurpata simplices febres reddant duplicatas aut triplicatas, aut sopiendo febrim, graviorem recidivam postmodum inferant:

℞. *arcan. dupl. Mynsichti* ℈j.
⊖is absinthii ℈ß.
laud. opiat. gr. ij. M.

Detur ante paroxysmum in vino absinthite.

℞. *Ely-*

℞. *Elixyr febril.* ʒij.
ess. opii ʒß. M.

Observat. XVI. Cephalalgiæ rarò post paroxysmum aut intermissionis die sunt molestæ, nisi suppressus in paroxysmo sudor easdem inducat: fit tamen in febribus nonnullis, imprimis scorbuticis, ut in primis paroxysmis nullus omninò sudor promanet, sed declinante jam febre hic vel sponte postmodum erumpat; ita, ut nocte dieque tales ægri interdum cum salute sudoribus quasi diffluant. Ergò pro cephalalgia tali vel sudor patienter expectandus, vel blando epithemate camphorato calido dictus dolor mitigandus.

Observat. XVII. Vesicatoria vel nuchis, vel carpis manuum applicata, febres diuturnas optimè exhauriunt, speciatim rigor ex eorum usu cessare solet; interdum penitus cessat febris. Applicantur die intermissionis, ut ita eorum operatio præveniat paroxysmo: Nam & Strobelbergeri emplastrum febrifugum vim nonnihil causticam, certè intensè rubificantem, obtinet. Sic quoque Poterius *l.2. de Febribus c.23.pag.109.* refert, quod in quartana diuturna vesicatoria carpo admota interdum sint proficua. Quo etiam facit suo modo salivatio Mercurialis, quartanarios subinde radicitùs curans, utut hoc reverà videatur remedium ipso morbo gravius: Confer. Ballonius *Pharo Med. pag.* 626. & 653. item Piens *de Febribus Part. 2. pag.* 273. Notabile est aliàs eos, qui aliquandiu intermittentibus laborarunt, promptissimè salivare, etiam ex aliquot granis ☿ii dulcis propinatis. Hinc ad præcavendam talem salivationem purgatio promovenda, vel fortis sudor repetitus imperandus.

Observ. XVIII. Intermittentes diuturnæ, præsertim tertianæ duplicatæ, item continuæ paulò diuturniores, ita videntur alterare sanguinem & indè derivatam lympham, ut crassior, viscidior, & glutinosior eorum evadat textura; unde convalescentes tales adhuc febriculas lentas subindè experiuntur, aut saltem appetitus aliquandiu infausto omine non debitè redit. Febriculæ tali optimè (præmisso interdum vomitorio, mucum primarum viarum eliminante) per ⊖ *ammon.* occurrere possumus: e.g. ejusmodi pulverem ante paroxysmum in diurnis febribus, ubi metus adest hecticæ, summè proficuum inveni, & hecticam averti. Vel

℞. *arcan. dupl.* gr. xii. ad gr. xv.
ebor. s. △e scrup. ß.

Fieber-Pulver.

Detur duabus horis ante paroxysmum.

Anorexiæ verò per absinthii vel centaurii minoris continuatum qualemcunque aliquandiu usum tolluntur.

Observ. XIX. Diuturnæ febres, item quæ per copiosa absorbentia, aut calcinata terrea diutiùs usurpata, curatæ fuerunt, vix sine insigni viscerum labe, aut multiplicibus hinc restituantibus symptomatis, solent evanescere; unde & colicæ & hydropes, aut pedum saltem tumores, aut cachexiæ, subinde hos insequuntur. Talibus malis & præcavendis & curandis optimè inservit absinthium in decocto, essentia, succo, extracto, &c. frequentius usurpatum, aliaque congrua amara. Sanè crurum tumor œdematosus ordinariò chronicis intermittentibus supervenit, præsertim, si copiosiùs biberint ægri, & parum sudaverint, vel si copiosiùs post curam febris citò se ingurgitent: sed parum in recessu habet hic tumor; internè etiam multiplici absinthii usu, externè verò chelidonii majoris recentis plantis pedum admotione facilè abigitur.

Observ. XX. Dum jam febris remittit universaliter, aut etiam alio tempore intermissionis die, vel etiam post febres chronicas, maximè prosunt alterantia ex febrifugis vegetabilibus, ut præcaveatur vel curetur cachexia sub cursu morbi enata: ut essentia absinthii tartarisata, vel ex absinthio, centaurio minori, radice enulæ, aut cum 〜u tartarisato composita, cardui benedicti, centaurii minoris, liquor ⩦æ foliatæ tartari, ℞ tartari, ℞☿ii, 〜 cochleariæ, elixyr stomachale, elixyr febrile Mynsichthii, vel D. Michaelis, elixyr proprietatis cum & sine acido, item paratum cum 〜 salis amm. elixyr cachecticum, ℞ tartari composita, 〜 ⊖is amm. carminativus, similiaque alterantia, quæ acidum infringunt & bilem acuunt, massæ sanguineæ crasin emendant & stomachum corrigunt, propinentur: idque bis in die, manè jejuno stomacho, & vesperi ad 20. 30. vel 40. & 50. guttulas in liquore appropriato; v.g.

℞. *Elixyr. febrilis D. Mich.*
Propr. à ʒiß. M. S.

Fieber- und Magen-Mixtur 40. Tropffen.

℞. ℞*æ tartari acr.* ʒii. vel ʒiij.
Elixyr. propr. s. acido ʒij. M.

℞. ℞*æ tartari acerr.* ʒiij.
Q. E. absinth. ʒj. M.

℞. ℞*æ tartari acerr.* ʒiij.
〜 *carm.* ʒj. M.

Obs. XXI. Uti in intermittentibus febribus ante paroxysmum & in eo stomachus sit vacuus, ita tempore accessionis abstinendum est ab omni cibo & potu; si enim æger bibit potum frigidum, magis urgebit horror & rigor. In ipso tamen æstu calore urgente, aut paroxysmo jam nonnihil declinante & maximè, quando sudoris eruptio instat, potus paulò largior, non tamen nimis frigidus sed calidus, concedendus venit, isque quò calidior, eò liberalior; promovet enim sic egregiè sudorem, & promptius cedit febris.

Inte-

Interim pro potu singulariter convenit vinum & cerevisia absinthiaca in omni febre intermittente. Quod si metus scorbuti, vinum cochleariæ, vel etiam vinum quoddam ex alterantibus aromaticis medicatum cum essentia absinthii, ∽u cochleariæ & similibus die intermissionis, vel declinante paroxysmo usurpandum. In Quartanis tamen parcissimè bibendum est; nihil magis enim febres has contumaces reddit, quam nimius potus in paroxysmo, Crato planè in paroxysmo Quartanario potum interdixit, quod maximè curationi conferre asserit. Certè crebrior, præsertim cerevisiæ, potus diuturniores reddit has febres, mucum in primis viis, & hinc fermentum febrile in fomite augens.

Potus ordinarius sit vel aqua, vel cerevisia tenuis, vel secundaria cum vino absinthite medicata, aut saltem cum simplici vino ita correcta, vel, quod his præferendum, serum lactis probè depuratum, præsertim in scorbuticis, cui etiam commodè de succo citri aliquantulum instillari potest, aut loco horum decoctum tamarindorum cum passulis egregiè convenit. Julapia refrigerantia locum non habent, ubi calor proportionatus est constitutioni ægri, vel qualitati materiæ coquendæ, &c. multò minus, ubi minor est. In tali ergo casu satiùs est, si sitis adsit, concedere potum alias consuetum: sic qui vino adsuetus, nec in totum interdicendum, quia consuetudini aliquid dandum, & magnum peccatum foret, ab uno extremo ad aliud prolabi. Quod si sitis nimis urgeat, simulq; æstus gravior oriatur, commodè potui ⦶ vel simplex depuratum vel antimoniatum addi potest, supra quod nil melius desiderari potest, ita, ut aliquot drachmas quotidiè ebibere sit licitum. Si accidat, ut, dato ⦶o ⊡ cum tanto ardore non mittatur, vel æger liberaliùs mingat, bono sit animo. In intermittentibus purè ardentibus monendi sunt ægri, ne nimium potum ingurgitent, aut quoties lubet. Præstat quidem potum liberiorem concedere, modò dein expectent, usque dum sentiant, omnem ex ventriculo abiisse; si verò ægri sint inobedientes in hoc passu, optimum est, ut potum calidum bibant: si enim *calidum biberent cum nitro dissoluto, calor magis refrænatur & temperatur, à potu autem frigido magis incalescimus, quod videmus, cùm ex ambulatione æstuamus & frigidum bibimus*, verba sunt Lindani *super* Hartmannum: & imprimis convenit tunc potus imprægnatus cum spiritu ⦶i dulci, aut instar Julepii propinetur tunc infusum ex floribus cum ∽ ♀is acidulatum, e. g.

℞. *flor. papav. errat.*
rosar. ā mß.

Infund. in ℔iß ▽ *comm.* aut *flor. papav. errat.* aut *seri lactis depurati*: aciduletur leniter cum ∽u *Sulphuris per campanam*: stent in loco calido ad extract. ℞æ: Colar. adde:

syrup. *de jujub.* ℥ij.
violar. ℥j.
M pro *Julepo*: S.

℞. *Conserv. acetosell.*
flor. ros.
tunicæ ā ℥j.

Affund. s. q. *decoct. rad. scorzoner. cum C.C.* vel ▽ *appropr.* dissolv. in mortario cum pistillo, vel indantur cucurbitæ clausæ ad unam vel alteram ebullitionem: coletur vel filtretur tepidè.

℞. *Conserv. flor. rosar.*
tunicæ.
viol. ā ℥ß. ad ℥j.
succi ribium ʒvj. ad ℥j.

Affund. s. q. ▽ simpl. vel destillatæ cujusvis, dissolvantur in mortario lapideo cum pistillo clausoque vase leniter ebulliant. *Colatura* ℔iß. adde

℞æ *flor. bellid.* q. s. pro grato sapore.

Vel ad imitationem Hoffmanni *in Clave pag.* 400. ℞. *Radic. acetos.*
tamarind. ā ℥j.

Coqu. in s. q. *aquæ font.*
Colaturæ ℔iv. infundantur,
flor. ros. rubr. c. ∽u ⦶*i dulci* irrorat. miij.
stent in loco tepido: ℞æ *colatæ* add.
syrupi ribium
rubi idæi ā ℥iij. M.

℞. *Aqu. acetos.*
cichor.
endiv. ā ℔.ß.
succ. cydon. ℥iß. ad ℥iij.
℞æ *flor. bellid.* ʒiij.
syrup. violar. q. s. M.

℞. *Aquæ font.* ℔.j.
℞. *flor. bellid.* ʒij.
syrup. ribium.
rubi idæi ā ℥ij.
∽ ⊖*i* q. s. M.

Observ. XXI. In declinatione paroxysmorum, si spontè sudet æger, cooperiatur leniter: alioquin, nisi beneficio naturæ non erumpat sudor, ante paroxysmum quartum non provocetur, idque in tertianis: postmodum apparentibus coctionis signis in fine paroxysmi cieatur, & calidis linteis fricando abstergatur, ut eò meliùs fluat. In Quartanis ante coctionis signa nec profluunt; nec arte proliciendi sunt. Quod si ante talia signa sudent Quartanarii, equidem non supprimend9 est sudor, aliàs graves dolores ostocopos inferre solet; de quo vid. Ballonius *in Bonetti Pharo Medico pag.* 199. Et sanè quælibet specifica mediante sudore febrem profligare solent.

Observ. XXIII. Frigora febrium quæcunque, earumque rigores, horrores & tremo-

mores, omnium optimè compescunt aromatica præsertim sub olei vel extracti forma usurpata: v. g. mirabiliter frigus & rigorem curant ☍ destillatum caryophyllorum, cinnam. macis, baccar. juniperi, menthæ, &c. externè regioni præcordii vel stomachi applicata: Specialissimè autem oleum destillatum caryophyllorum & cinnamomi ad guttas v. vel vj. acutissimè penetrant, & sunt ferè nonnihil caustica; unde addita reliquis speciebus mira faciunt: imò intus assumpta cum appropriatis, quàm etiam externè ingruente paroxysmo regioni stomachali, spinæ dorsi, & plantis pedum probè inuncta, applicato præcordiis latere probè calefacto: vid. Sylvii *Praxis l.* 1. *c.* 30. §. 143. Oleum petræ quoque prodest contra rigorem febrilem, cujus guttæ aliquot ante paroxysmum propinandæ. Qui usum ejus internum nauseant, externè regioni stomachali illinant. Dicta olea sequenti modo præscribi possunt.

℞. *Balſ. Peruv.* vel *olei destillati bacc. junip.* ʒj.
Oleum destillat. caryoph.
macis.
succin. à scrup. ß.
M. D. S.

Erwärmender Magen-Balsam.

℞. *Olei express. nuc. mosch.* ʒj.
destillat. bacc. junip. scrup. j.
caryoph.
macis à scrup. ß.
M. pro balsamo.

℞. *Olei destillat. bacc. junip.*
ror. mar. à ℈j.
caryoph. ℈ß.
M. D. S.

Erwärmend Fieber-Oehl.

Inungatur dicto modo: qualis inunctio etiam interdum regioni lumborum, aut plantis pedum applicari potest: imò solus later calefactus plantis pedum applicatus rigores etiam solet imminuere.

Internè hæc ipsa symptomata optimè corrigunt salia fixa, extracta aromatica amara, extractum centaurii minoris, gentianæ cum aliquot guttis olei piperis, olea destillata acria, & quælibet opiata: hinc mixtura ex theriaca cum specifico Strobelbergeri egregia, præsertim in casibus, quando intermittentes omnem calorem deponunt, & solo frigore molestæ sunt, seu cum algore fiunt. Item

℞. *Salis absinthii* scrup. j.
matr. perlar. præp. vel *test. ostr.* gr. xv.
piperis albi pulveriſ. gr. vi. vel vij.
M. pro una *dosi* hora una aut duabus ante paroxysmum assumenda.
D. S.

Erwärmend Fieber-Pulver.

Sic etiam in febribus intermittentibus chronicis, in quibus ordinariò magis rigor urgere solet, vulgus granorum piperis iix. xii. xv. ad xx. in grossa frustula concisa in haustu cochlearis aquæ vitæ simplicis vel anisati assumit aliquot horis ante paroxysmum, fausto cum successu; imò continuato eorum usu, quartanam quoque curant; si autem tardiùs, aut paroxysmo jam instante assumantur, æstus gravissimè intenditur. Juvenem novi 17. annorum, qui 70. grana leviter contusa pro una dosi ante paroxysmum assumpsit, & febris emansit; utut post aliquot noctes diesque ex haustu cerevisiæ secundariæ frigidæ redierit, piperis tamen usu continuato se iterum curavit: e. g.

℞. ⊖*is absinth.* gr. xv.
lapill. ♋ *præp.* vel ♁*ii diaph.* scrup. ß.
laud. opiat. gr. j.
☍ *destillat. caryoph.* gtt. ij. M.

℞. ∇ *card. bened.* ℥j.
extract. gent. c. ∼ *u vini facti* ʒj.
salis absinth. ℈j. vel *spir. salis* ✱ *ci* ʒß.
M. f. potio. S.

Erwärmend Fieber-Tränckein auff einmahl.

℞. ∇ *card. bened.* ℥j. ad ℥iß.
cinnam. drachm. j. ad drachm. jß.
extract. gent. drach. ß. vel scrup. ij.
sal. vol. ✱ *ci* gr. xv. vel *spir. sal.* ✱ *ci* ʒß.
syrup. card. bened. drachm. jß. ad ʒiij.
M. f. *Potio.*

Propinentur bihorio ante paroxysmum, moderatè tegendo corpus:

℞. *Extract. absinth.* scrup. j.
salis absinth. scrup. ß.
c. ſ. q. ☍ *destillat. caryoph.*
f. *Pilula.* S.

Erwärmende Fieber-Pillen auff einmahl.

℞. *extract. absinth.*
card. bened.
Cent. min. ā gr. vj.
myrrh. elect. gr. ij.
laud. opiat. gr. j.
M. f. *Pilula.*

Commodè etiam hisce febrilibus extractis trochiscorum alhandal gr. ij. ad gr. iij. tàm pro alterandi quàm pro laxandi scopo addi possunt; utut sub debita diaphoresi levior laxatio accidere soleat.

Observ. XXIII. Ad febres intermittentes ardentes præmissis præmittendis nil meliùs est, quàm sal amm. vel solitarium dosi scrup. j. ad ʒß. ante paroxysmum usurpatum:

Vel ℞. *Salis amm.* scrup. j.
antihect. Poterii scrup. ß.
M. f. *Pulvis.* S.

Kühl-Pulver.

℞. *Salis* ✱ *ci* ℈j.
corall. r. præp.
antihect. Poterii ā gr. vij. M.

Aliàs aliquot febres ordinario modo affligentes profligavi:

℞. *Salis amm.* ℈j. ad ʒß.
corall. r. præp. vel *lap.* ♋ *pr.* unc. ß. ad
♁ *destill. bacc. junip.* (gr. xv.
mac. aa. gtt. j. M.

Observ. XXIV. Post rigorem subinde supervenienti jam æstu, ægri conqueruntur de insigni virium prostratione, cum respiratione anhela, celeri, frequenti & parva, & gravissimo æstu interno, utut quoad contactum externum minus æstuare soleant. Talibus in æstu paroxysmi vel ∽ salis amm. quocunq; modo propinatus, vel mistura cum aceto & lapillis cancrorum suprà insinuata bono cum successu propinatur.

Observ. XXV. In paroxysmis febrium intermittentium subinde graves cardialgiæ, stomachi rosiones, præcordiorum angustiæ, suffocatio imminens, fames nimia, similiaq; nimis molesta symptomata, inquietudinem, anxietatem, & insignem corporis jectigationem inferentia, adsunt; idque imprimis in hypochondriacis, hystericis & scorbuticis. Curantur beneficio ∽ salis amm. vel simplicis vel oleosi facti; vel externè per linimenta, vel emplastra ex tacamahaca, vel sola, vel cum ladano Cratonis mista, cum oleo quodam destillato subacta, nempe anisi, vel succini, vel menthæ, vel balsamo Peruviano; regioni stomachi applicata.

Observ. XXVI. Notatu dignus est Ballonii locus in *Bonetti Pharo Medicor. pag.* 213. puellæ febre tertiana jam mensem laboranti, ante paroxysmos dextri hypochondrii & cruris dolores, calore extenso quiescebant: quid hoc rei? nisi purgationibus antevertas, hoc minatur abscessum.

Observ. XXVII. In cura quartanarum, uti & quorumcunque morborum chronicorum, Medicus tangat hypochondria, an adsit tumor aut durities, scirrhus cujusdam abdominis visceris, hepatis, lienis, aut etiam mesenterii? in specie inveterata si fuerit. In tali casu ordinario scabies supervenit; quærat etiam, an adsit scorbutus? an multi adsint flatus? ut certus fiat de malo hypochondriaco, & intermissionis die his tumoribus maturè occurratur; nisi enim curantur, vix solent febres curari, vel recidivant: Item an viscera reliqua, imprimis pulmones, sint salva? facto hoc, tunc demum instituat prognosin & curam.

Observ. XXVIII. In quartana contumaci locum habent acidulæ, sed ventriculus & viscera sint robusta, seu in legitimo tono constituta; aliàs enim nimis debilitantur ægri, quod in omnibus acidulis observandum. Quod si nimis debiles sint patientes, conveniunt potiùs remedia Martialia, aut etiam acidulæ artificiales; de quibus videb. Gabelchoverum *Cent.* 6. *Cur.* 8. sicuti etiam in hypochondriacis, scorbuticis, spleneticis, hystericis, &c. febre intermittente laborantibus, Martialia ante paroxysmum sunt usitatissima; e. g.

℞. *essent. absinth.* ʒiß.
solut. ♂*is t. succ. pom.* ʒj.
M. S.
Eröffnende R 50. Tropffen.

Observ. XXIX. In febribus chronicis ac diuturnis intermittentibus, ac in specie in quartanis, discusso licet morbo, diu paroxysmi typum ægri probè observent, & præsertim ordinaria diæta & abstinentia recidivam declinent: vid. Bartholini *Acta Medic. Haffniens. Vol.* 1. *pag.* 191. Nam interdum etiam post aliquot septimanas recidivant, & quidem graviori paroxysmo. Non mox ergò desistamus à febrifugis, quæ optima sunt præmissis universalibus; ut spirit. salis ammoniaci, sal volat. C.C. sal volatile viperarum & succini.

Hæ & similes cautelæ, si bene observentur, nunquam errorem aliquem observabitis in cura, sed satis eam reddent facilem atque securam. Quod si verò illegitimè & vitiosè curantur atque paroxysmi impediuntur, seu febris supprimitur, id quod fit, quando fixis aut similibus obtunditur fermentum febrile, & in suo fomite quasi concentratur, sanguinis fermentatio febrilis impeditur, & debita ejusdem turgescentia sufflaminatur; unde quidem paroxysmi cessant, sed multa prava insequi solent symptomata. Sanè nil est, quod nocentius possit contingere ægro, quàm ista paroxysmorum inhibitio, quatenus materia ista vitiosa cum fermento concentrato mediante sanguine cumulata, circulata & in turgescentia fermentativa impedita, hinc inde tandem affixa hæret, & gravia infert symptomata, viscera reddit languida, imprimis infarcit lienem & hepar, colicas passiones infert atroces, tumores pedum œdematosos, asthmata & tusses, cachexiam, & subindè hydropem, lassitudines artuum, icteros difficulter curabiles, cephalalgias diuturnas, febres continuas lentas tanquam hecticas, & similia symptomata. Exempla nonnulla imprimis videb. in Gabelchovero *C.* 1. *Cur.* 43. item *Cent.* 6. *Cur.* 109. 110. 111. 112. & sequent. item M. A. N. C. *Ann.* 3. *Observ.* 89. *pag.* 149. ubi tertiana per amuletum curata in gravem passionem colicam, & hinc iliacam, degeneravit.

Facta est sæpiùs mentio febrium scorbuticarum intermittentium, quæ vix ullis cedunt remediis, & sunt contumacissimæ, nec aliquid in illis præstari potest, unde sæpiùs subindè recidivant febres. Retulit D. Michaelis, quendam quinquies recidivam passum fuisse ob scorbutum febri junctum, quô curato febris planè cessârit. Talibus in febribus necesse est, ut Medicus aliis cum remediis

diis febrilibus crebriùs ſpecifica antiſcorbutica propinet, tàm die intermiſſionis, quàm ante paroxyſmum permiſta cum ſpecificis; eminet in his caſibus imprimis ſpir. cochleariæ cum ſpiritu ⊖is amm. vel ſimilia. Inter hæc præſtantiſſimum remedium eſt arcanum duplicatum Mynſichtii ad ſcrup. j. vel ſolum, vel cum lapillis 69. ʒß. ante paroxyſmum: vel repetitum ſubinde die intermiſſionis, & ſimilia aliis ſociata.

℞. ▽ *antiſcorbut. Dornerellii* l. *Quercetani* ℥j.
ſpir. ſalis amm. ʒß.
cochleariæ ſcrup. j.
Laud. opiat. gr. j. l. ij.
ſyrup. ſcelotyrb. Foreſti ʒij. M.D.S.

Scorbutiſch Fieber-Träncklein auff 1. mahl

Præmiſſis univerſalibus ante paroxyſmum propinetur.

Vel cum ſpiritu ſalis amm. eleganter permiſcetur arcanum duplicatum Mynſichtii in forma liquida: v.g.

℞. ▽ *card. bened.*
flor. ſambuci ā ℥ij.
ſpirit. cochlear. ʒij.
ſalis amm. ʒj.
arcan. dupl. Mynſichti ℈j.
corall. r. præp. gr. xv.
ſyrup. ſcelotyrb. Foreſti ℥ß. M.

Item in febribus ſcorbuticis abſque frigore invadente, cum ſummo ardore, extremorum lancinatione cum anguſtiis præcordiorum & anxietatibus cum flatibus conjunctis, cum fructu præſcripſi hanc potiunculam ſubinde hauriendam, ubi ad omnia reſpicitur ſymptomata:

℞. ▽ *menthæ,*
fœniculi,
fumar.
carminat. ā ℥j.
cochlear.
theriac. ſ. ā ʒj.
⊕*i dulc.* gtt. xii.
lap. 69. præp. ʒß.
laud. opiat. gr. iß.
ſyrup. cortic. aurant. ʒvj. M.D.S.

Scorbutiſch Fieber-Tränckleín.

Detur cochleatim in ipſo paroxyſmo: valdè prodeſt.

Alias etiam antihecticum Poterii cum magiſterio coralliorum cum ſucco citri à ℈ß. & arcani dupl. Mynſichtii ſcrup. ß. ad ʒß. & pro una vel duabus doſibus ante paroxyſmum uſurpata, in febribus ſcorbuticis ſunt egregia: Vel

℞. *arcan. dupl.* ſcrup. j.
⊖*is abſinth.*
lapill. 69. r. præp. ā ℈ß.
M. f. pulvis. S.

Scorbutiſch Fieber-Pulver.

Propinatur in tertiana ſcorbutica, ubi æſtus intenſior: aliquoties repetatur, donec febris ceſſet.

℞. *arcan. dupl. Mynſichtii.*
mag. corall. c. ſ. c. à ſcrup. j.
⊖ *volat. C. C.* vel *viperar.* gr. vj.
M. f. *Pulvis.* D. S.

Scorbutiſch Fieber-Pulver.

Serum lactis, in ſpecie caprilli, eſt potus imprimis conveniens, dum talium febrium admodum urget æſtus & ſitis, vel ſolum, vel imprimis cum citro acidulatum; nam & hic in ſcorbuto eſt egregius: vel & affundatur herbæ cochleariæ & naſturtii cum pomo citrio in taleolas inciſo, & exprimatur pro potu in paroxyſmo. Vel:

℞. *Hb. fumar.* M. ij.
Macera per ♎ in *ſero lactis caprilli* q. ſ.
Colaturæ addatur
ſucc. pomor. Borsd. ℥iv.
ſacch. parum. M. S.

Alterativ-Tränckleín.

Hauriatur extra paroxyſmum.

Decoctum etiam tamarindorum ad dictas febres ſub forma julapii uſurpatum eſt egregium, ſimul alvum obſtructam, quæ ſæpiſſimè in ſcorbuto ſolet obſerari, blandè laxat, prætereaque craſin maſſæ ſanguineæ vitioſam temperat, v. g.

℞. *tamarind.* ℥iß.
Coqu. in ſ. q. *ſeri lactis* vel ▽ *hordei.*
Colaturæ adde
Ræ flor. bellid. ʒij.
ſyrupi roſati ſol. vel *violar.* q. ſ. pro gratia saporis.
M. D. pro *Julapio febrili* laxativo, durante æſtu. D. S.

Eröffnender Julep.

Vid. Morellus *de Mater. Med. pag.* 33.

℞. *Decocti paſſul. min. in ſero lact. depur.* ℔. iß. adde
ſucc. cochlear. per reſid. depur. ℥iij.
citr. rec. ℥j.
M. f. *Julepus.*

℞. *Seri lactis depurati* ℔. j.
Decocti tamarind. ℔. ß.
ſucc. citr. rec. ʒvj. l. ℥j. ad ℥iß.
ſyr. ex toto citri ℥iij. l. q. ſ. M.

℞. *Decoct. ſcordii c. C. C.* ℔. ß.
tamarind. ℥iij.
Ræ flor. bellid. ʒiij.
Vitrioli Philoſ. q. ſ. M.

NB. Potus lactis in febribus ſcorbuticis valdè convenit, ſi aliquantulum ſacchari vel ⊖is amm. addatur: quotidiè aſſumitur, manè dimidia menſura, **ein Nöſel**; v. g. ſi paroxyſmus eſt à meridie; ſi ceſſat ante cœnam, in cœna comedenda eſt **friſche Milch.**

Ægyptii referente Proſpero Alpino *lib.* 10. *de Medic. Ægypt. c.* 15. potum quendam ex fermento & aqu. roſarum parant, pro febrium, in ſpecie tertianæ, cura.

Alii, ut Sileſii, Poloni, & quidam populi vicini, ex Branca urſina & fermento potum conficiunt, & **Bartſch** appellant: quod ſanè potùs

potûs genus non incommodum in febribus ferventioribus videtur: decoctum faciunt ex herba Sina, ut decoctum colorem flavum retineat, non puniceum: decocto fermentum addunt, & in loco tepido aliquot dies fermentari permittunt: Vid. Kergerus *de Fermentatione Sect.* 3. *cap.* 1. *pag.* 182.

Ex suprà dictis patet: quod in cura febrium intermittentium, mox in principio, præmisso uno vel altero digestivo, vomitoria ante paroxysmum, aut die intermissionis blanda laxativa propinanda: posteà intermissionis diebus alterantia volatilia, vel Martialia, pro ratione urgentium symptomatum; paroxysmi v. tempore remedia fermentativi acidi destructiva &, uti vocant, præcipitantia, primatum obtineant. Unde remedia alcalinæ prosapiæ, tàm volatilia quàm fixa, & his cognata acida quocunque modo destruentia ex omnibus tribus regnis ad curam febrium intermittentium adhiberi possunt. Hinc ratione alcali volatilis plus minus, aut oleosi, conveniunt veterum simplicia febrifuga vegetabilia, v. g. quævis amaricantia, plus minus aromatica, qualia in specie sunt absinthium, carduus benedictus, centaurium minus, chamomilla, tertianaria, (hujus enim decocto tàm intermissionis die, quàm ante paroxysmum propinato, tertiana fuit curata: Vid. Tabernæmontanus) ulmaria, cujus decoctum, item Aqu. destill. insigniter commendatur in tertianis diuturnis; taraxacon, fumaria, nasturtium, cujus succus cum vini albi ℥iij. adhibitus quartanam certò curat, modò in lecto paroxysmum instantem expectet æger, sudorem moveat, & purgetur. Convenit etiam radix plantaginis, taraxaci, chelidonii majoris, gentianæ, zedoariæ.

Usus horum est nunc in substantia sub forma pulveris, nunc in decocto amarissimo, nunc in succo recens expresso, nunc in extracto, nunc, isque optimus, in ⊖e fixo. In substantia flores centaurii min. ad ʒj. pulverisati adhibiti insigniter commendantur ad curandas febres, quâ ratione Thonerus curavit tertianam duplicem admodum refractariam, pertinet huc & pulvis cardui bened. &c. Decoquendi modum dicta vegetabilia febrifuga ostendit imprimis Rulandus *Thesaur. Pract.*

℞. flor. cent. min. M. iß.
rad. asari M. j.
Coqu. in f. q. *Aqu. simpl.*

Hujus decocti calentis virgo quotidie in lecto benè tecta hausit ℔. ß. & diu multumque sudavit, quô ad certum tempus continuatô, à diuturnâ chronicâque febre curata fuit. Porro

℞. *HB. card. bened.* M. j. l. ij.
rad. asar. M. j. l. ʒj.

Infund. per ☍ in ℔. jv. aquæ: post decoqu. lento igne ad tertias.

Hujus decocti æger omni manè jejunus in lecto arctè coopertus bibat unc. iij. l. iv. calidè: accipiat semper 6. horis ante paroxysmum, & multùm sudet, donec febris repetito hujus usu omninò evanuerit.

Et certè hujusmodi decocta ex paucissimis ingredientibus præferenda longè decoctis magistralibus, quæ ex mille speciebus combinatis sunt composita: hinc vel sola herba centaurii min. optimum est ad intermittentes remedium, si ante paroxysmum adhibeatur. Helmontius tardarum febrium medicamentum optimum vocat asarum in aqu. decoctum: movet urinam.

Aliàs etiam Chamæmelon, ejus decoctum, item ▽ decocta ex ejusdem succo ad aliquot uncias adhibita, à multis insigniter commendatur antè paroxysmum.

In succo usurpantur, v. g.

℞. *succ. express. absinth. rec.* ℥j. ad ℥ij. vel ℥iij.

Accipitur in haustu vini absinthitis aliquot horis ante paroxysmum: fiat hoc aliquoties, & evanescet febris.

In extractis usurpantur dicta vegetabilia febrifuga sub forma pilularum; cùm enim sint insigniter amara, ut tollatur amarities, cum ♒u vini paratur extractum. Exinde fiunt pilulæ, quæ capiantur imminente paroxysmo unâ alterave horâ ante eundem. Usurpentur etiam hæc extracta in forma liquida: recipiendo nempe essentiam absinthii, centaurii minoris, cardui benedicti, myrrhæ, & similes, crebriùs, tàm die intermissionis, quàm ad ʒj. usque ad ʒij. ante paroxysmum in vehiculo appropriato. Ad istas essentias ex vegetabilium febrifugis paratas pertinet etiam elixyr febrile Dn. Doctoris Michaelis.

Loco talium vegetabilium longè utilior est ♒us ⊖is ammon. cui non cedunt ⊖ia fixa ex istis febrifugis parata. Pertinet etiam ad hæc vegetabilia China Chinæ seu cortex Peruvianus antiquartius, seu Jesuitarum: Est cortex aromaticus, saporis acerrimi ferè instar cinnamomi, & defertur ex provinciis Peruvianis: vocatur à quibusdam gentiana Indica. Genuinum usurpandi modum videb. in Bartholini *Cent. V. Hist. Anatom.* 50. item in Sydenham *de morbis acutis & Epidem. pag* 98. *Sect.* 1. *c.* 5. D. Mongino *Tr. de Cura febrium per Chinam China.* Daturâ ʒj. ad ʒij. probè pulverisata in haustu vini calidi, v. g.

℞. *Chin. Chinæ* ʒj. ʒij. ad ʒiij.
Pulverisetur minutissimè, infund. in
Vini Rhenan. vel *Hispan.* ℥ij. vel vj.

Stent in infusione per ☍; manè probè mista hauriantur ante paroxysmum. Curat frequenter quartanas, & hinc etiam tertianas chronicas, aut duplicatas etiam nothas. Vel

℞. *pulv. Chin. Chinæ* ʒvj. ad ℥j.
rad. gentian. ʒiij.
fl. Cent. min. pug. iv.
piper. long. ʒj.

⊖ ♀i

⊖ ♀i ℥ß.
Concis. & contus. dentur. S.
Species in Wein.
℞. *cort. chin. china* drachm. vj.
guajaci drach. ij. ad drachm. iij.
comar. cent. min. mj.
cinnam. drachm. ij.
caryoph.
lap. ♋ ā drachm. j.
sal. tartari drachm. iij.
M. f. pulv. includendus nodulo.

Püschel zum Fieber-Wein.

Infund. in vin. Rhenan. vel absinthite Mens. jß. Dosis bonus haustus una cum pulvere. Rarò fallunt, signa coctionis ubi præcesserunt. Vel:

℞. *Chin. China subtiliss.* drachm. vj.
rad. gentian.
limat. ♂*is puriss.* ā drachm. iij.
caryoph. drachm. jß.
M. f. *pulvis.* S.

Alteratív-Pulver in 1. Kanne Wein.

Bibatur post paroxysmum, & diebus intermittentibus bis, manè calidè, & à meridie frigidè.

Alii, imprimis Medici Angli, famosum suum febrifugum hoc modo componunt.

℞. *Vini rubr. opt.* ℔. ij.
chin. china in pollin. redact. ℥ij.
stent in loco tepido per 3. ☍, dein liquoris decantati dentur ℥iv. præter propter ante paroxysmum horis 4. vel in declinatione ejus. Hæc dosis continuatur per 4. 5. vel 6. ☍ quotidiè, usque dum febris remiserit.

Quo scopo obtento lenitivum exhibeatur.
Vel ℞. *pulv. chin. china subtiliss.* scrup. j.
lap. 69. *prap.* scrup. j.
cardam.
cubeb. ā gr. iij.
M. f. *Pulvis.* S.

Fieber-Pulver.

Infidum tamen est remedium, ut reliqua omnia sæpiùs esse solent; unde necesse est, ut ritè præmissa sint universalia, & aliquoties usurpandum veniat hoc remedium; itemq; fugata febre ejus usu, corpus adhuc semel vel bis leniter purgandum sit, aliàs post unam alteramve septimanam certè recidivant febres. Loco hujus, cum sit exoticum, arbitror, non ineptè substitui posse gentianam recentem amarissimam nostratem, & ejus succum condensatum, cum vino ad ʒj. hora j. ante paroxysmum assumptum febres intermittentes quascunque feliciter curare. Unde etiam ejus pulvis ad ʒij. vel tres eandem cum chin. chin. efficaciam habere arbitror; Vel

℞. *pulv. gentian. subtiliss.*
card. bened. à ʒj. M. S.

Fieber-Pulver.

Ad hæc vegetabilia febrifuga pertinet meritò etiam myrrha, quæ ipsa ante paroxysmum propinata, in specie in febre quartana, à multis solet insigniter commendari: & credo, quod etiam in febribus scorbuticis futurum sit non contemnendum simplex. Propinatur ante paroxysmum à scrup. j. ad ʒß. vel solum, vel etiam secundùm veterum methodum cum castoreo, idque non ineleganter. Utrumque, castoreum & myrrha, permiscetur ad scrup. j. & propinatur in haustu vini ante paroxysmum. Alii

℞. *myrrhæ.*
castor.
opoponac.
extract. gent.
absinth. ā scrup. j.

Cum Mithridat. & succo absinthii q. s. f. pilulæ no. xxviii. de quibus horis duabus ante paroxysmum æger 7. vel 10. deglutiat, & hinc sudorem expectet.

Aliàs etiam notum est, in quibuscunque febribus intermittentibus ante paroxysmum commodè posse propinari misturam simplicem vel Ram Bezoardicam ad gtt. 20. 40. l. 50. pro ratione circumstantiarum in ▽ carduibened. vel vino absinthite præmissis universalibus; curat enim istas per sudorem.

Pertinet huc ulteriùs ♉ diaphoreticum, in specie ♂iale; quæ etiam ante paroxysmum usurpata febres fugant. item Pulvis febrilis perlatus Timæi.

Item pertinent huc quoque nonnulla fixa terrea, & imprimis calcinata, vi præcipitativâ insigni prædita, febrifuga specifica κατ' ἐξοχὴν dicta, qualia sunt v. g. specificum febrile Crollii ex testis oblongis concharum calcinatis, quale etiam est specificum febrile Mynsichtii. Has testas præparandi modū habet Rolfinccius *in Chym.* item specificum febrile Strobelbergeri, paratum ex matre perlarum calcinata. Dosis harum est à ʒß. ad ʒj. vel scrup. iv. horâ unâ vel alterâ ante paroxysmum in haustu vini vel ▽ destill. bis ac ter reiteranda, donec cesset febris.

Loco talium etiam C.C. ustum & similia ≈ea ac alia marina calcinata commodè substitui possunt.

Spectat huc ∽ ⊖is coagulatus, ∽ ⊕li coagulatus, compositum etiam ⊖ antifebrile Mynsichtii, & alumen, à non paucis tanquam singulare febrifugum febrium intermittentium laudatum, in specie Magisterium aluminis Schrœderi *in Pharm. pag.* 324. de quo conf. etiam Hoffmannus *in Clave pag.* 349. Dosis ʒß. ad ʒj. bis vel ter ante paroxysmum propinatum eas profligat. Novi hoc remedio empirico diuturnas in Medici opprobrium febres fuisse curatas:

℞. *nuc. mosch.*
⊕*i depur.*
alum. à ʒj.
M. f. pulvis.
div. in 3. part. æqu.

 Tri-

Tribus successivè paroxysmis, dum ingruunt, assumatur, expectando sudorem & febris solvitur.

Sic tartarum aluminosum tinctum videbitis in Rolfinccii *Chymia.* Alii aluminis benè depurati, vel aluminis tincti Mynsichtii, quod videb. in Mynsichtii *Armam. pag.* 29. aliquot grana miscent cum aliis febrifugis, & ita propinant. Alii ad usum febrilem, alum. crudi ℔j. probè calcinant in vase, ut moris est: frustula calcinata & adhuc candentia immittunt in ✳, quod filtrant per chartam bibulam, & hinc humiditatem maxima ex parte, si non omnem, per alembicum abstrahunt: residuum in loco frigido in crystallos concrescit, quæ à scrup. j. ad scrup. ij. in ▽ cardui bened. horis 2. ante paroxysmum propinatæ, sunt satis proficuæ. Hæ ipsæ crystalli dum concrescunt, possunt tingi, si addatur succus baccarum sambuci.

Facit huc & ⊖ ♄ii & sacchari Saturni in tertianis & quartanis, non inelegans euporiston:

℞. *Corall. r. præp.* l. *lapill.* 69. *pr.* ʒß. ad scrup. ij.
facch. ♄i scrup. ß. gr. xii. ad xv.
laud. opiat. gr. j.
M. f. *Pulvis.*

Propinandus ante paroxysmum in quartana contumaci in decocto cardui bened. sicuti continuo pulveris lapillorum cancrorum usu, ad 14. dies in decocto cardui ben. propinatorum, contumax aliquot mensium quartana aliquando curata fuit. ⊖ ♄ii commendatur in antidoto antipyreto non solutivo à Poterio *in append. pag.* 596. quod ⊖ definit *l.* 2. *Pharm. spagyr. cap.* 12. *de* ♄*io*: abscondit inibi genuinum modum Autor, ego verò suspicor hunc:

℞. ♄*ii diaphor.* affund. ✳ cum ⌒u⦶i in tantum acuatum juxta mentem Zvvelferi *pag.* 380. *Mant. spagyr.* factâ diutinâ digestione in loco calido temperato ♄ diaphoreticum filtretur, filtratumque evaporet, quo facto reperies ⊖ aliquod, vel saccharum, vel ⊖.

Si lubet parare ⊖em subtiliorem & præstantiorem, solvatur saccharum illud in 🜄. iterumque fiat evaporatio.

Hoc ⊖ ♄ii, si cum flor. ♄ii diaph. conjungitur, nullum mihi est dubium, quin ex eo sit sperandum medicamentum insigne antipyreticum; siquidem constat ex alcali nitri, ♄ii floribus diaphoreticis, & alcali etiam salso ♄ii, qua de re etiam omninò laudandus est præfatus Antidotus Poterii. Simile quid sperandum etiam est de Auro fulminante, quippe quod in sese continet calcem solarem alcalinam & tartarum ⦶atum; nam utut reverâ oleum ♀i cum spir. ⦶i vel Aqu. regia concrescat in verum nitrum, attamen mihi videntur in hoc nitro salia contraria non ita penitùs concreta, quare talis tartarus ⦶atus adhuc pollet virtute aliqua acidum absorbendi.

Verùm observandum est, quod huiusmodi fixa optimè quidem curent, sed reverà supprimant febres intermittentes; adeòque periculosa sint, nisi cautè, præmissis universalibus ac primas vias probè abstergentibus, administrentur, unde rarissimè, & non nisi cautè, usurpanda sunt specifica febrilia: & si usurpanda sunt, pro dictis incommodis præcavendis propinentur non calcinata, sed saltem vel simplici tritura, vel præviâ cum aceto secundùm Mynsichtium *in Armam. pag.* 97. aut cum lixivio forti secundùm Rolfinccium *l. a.* extractione: nec sola, sed cum aliis sudoriferis, hoc modo:

℞. *Aqu. card. bened.* ℥iß.
specif. febril. Strobelbergeri scrup. j.
(vel *hujus*, & *lapill.* 69. *præp.* à gr. xv.)
⌒ *Salis* ✱*ci* ʒß.
essent. opii gtt. x.
syrup. card. bened. ʒij. M.

℞. *Specif. febril.* ʒß.
Salis absinth. scrup. j.
M. f. *pulvis* pro 1. dosi.

In tertiana hysterica præmissis præmittendis cum successu præscripsi:

℞. *C. C. usti præp.* ʒß.
Salis absinth. scrup. j.
corall. r. præp. gr. xii.
extract. castor. gr. v.
laud. opiat. gr. ij.
M. f. *Pulvis* pro 2. dosibus.

℞. *testar. conch. præp.* ʒß.
♄*ii diaph.*
salis absinth. à scrup. ß. vel gr. xv.
laud. opiat. gr. ij.
M. pro 2. dosibus.

Post febrim profligatam dandum est blandum laxans die illo, quò aliàs paroxysmus redire solet: v. g. ex MP. de ammoniaco, addito extracto absinthii cum debito stimulo: Nempe

℞. *MP. de Amm. Quercetani* gr. xii.
extract. absinth. gr. vj. l. xv.
troch. alb. gr. ij.
M. f. *Pilulæ.* S.

Potiùs ergo salia vegetabilium fixa calcinata, quæ sunt resolubilia, & ex ipsis præparata remedia, quæ etiam, uti anteà monui, à Barbette præferuntur ChinœChinæ, ceu tutiora loco horum aut calcinatorum commendo. Interim inter fixa calcinata ex marinis parata singularia sunt; sunt enim instar calcis vivæ: affusâ aquâ effervescunt, & sic consequenter alcali fixum occultum gerunt. Calcinatæ partes animaliũ terreæ, ut C. C. ustum, pulvis bufonum calcinatorum &c. omni sale sunt spoliatæ, unde præ his calcinata marina tutiora sunt. Deniq; ♀ minerale etiam inter febri-

febrifuga insigniter laudatur; dosi ʒß. ad ʒj. idque aliquoties ante paroxysmum reiteretur; hinc etiam pulvis pyrius febrifugum est militum, quo utuntur in castris ad fugandas febres intermittentes non inepto consilio à dosi ʒß. vel ʒj. ad ʒij. in aceto vel vino acidulo ante paroxysmum; ratione enim ♁is, nitri, & alcali carbonum, est egregius. Facit huc pulvis febrifugus egregius D. Salzmanni, descriptio est sequens:

℞. ⊕i *fixi* drachm. ß.
fl. ♁*is* drachm. iij.
Salis amm. drachm. j.
santali r. pulv. drachm. vj.
facch. albiss. drachm. ij.
M. f. *Pulvis.*

Propinetur ʒ ʒj. ad ʒiß. antè paroxysmum. Santalum & saccharum possunt sine noxa omitti, & tunc dosis diminuatur.

In peste & febribus intermittentibus vitriolum Cyprium à Roderico Fonseca *in Consult. Medicis Tom.* 1. commendatur, & Petrus Borellus *Cent.* 4. *Observ.* 77. in febribus vitrioli Cyprini frustum in ℔. iv. aquæ infundere docet per horæ quadrantem, & propinandas suadet hujus aquæ ℥vj. manè per 6. dies, duabus horis ante cibum.

Cum febres diuturnæ, imprimis Quartanæ, uti etiam febres aliæ intermittentes, rarò soleant esse tales, quin tandem accedat istis vel tumor, vel scirrhus viscerum, in specie scirrhus lienis, vel etiam mesenterii, tanquam productum morbosum, vel dispositio quasi mali hypochondriaci; ideò tunc in omnibus medicamentis simul ad splenem respiciendum erit, ut feliciùs eradicetur morbus. In tali casu non omittenda ♂ialia, vel etiam aliæ plantæ spleneticæ cum febrifugis mistæ, idque imprimis die intermissionis, aut ante paroxysmum. Conveniunt ergò extractum Martis cum succo pomorum, vel ex eo parata essentia Martis liquida, mista cum ∾u cochleariæ, item R⊕li ♂is Zuvelfferi, item ⊖ Martis compositum Conerdingii.

℞. ⊕li ♂is.
⩦ *fol.* ♀i ʒ part. æqu.

Sub mistura & tritura liquescit, exsiccetur blando igne.

Vel usurpatur ♂ ♀fatus, qui sic paratur:

℞. *Crem. tartari* part. ij.
limat. ♂*is* part. j.

Minutissimè tere in mortario marmoreo, hinc adde ▽m ferventem, blandè exsiccetur, ▽ fervidâ irrora tàm diu, donec fiat, Marte absumpto à cremore tartari, pulvis subtilissimus.

Item crocus Jovis aperitivus cum salibus, vel limatura Martis crudè præparata ante paroxysmum sumpta, ♉ diaphoreticum Martiale, & præsertim, ubi icterus supervenire velit. Nam quartanæ in specie vix sine Martis ope debellari possunt.

De opio suprà monitum fuit, quod etiam ad febrifuga remedia suo modo pertineat; unde & theriaca, maximas sanè virtutes continens ab opio, ad febrifuga referri solet. Facit huc antiquissima Galeni febres curandi methodus, qui suos quartanarios curavit, primùm propinando vomitorium, deinde die sequenti dedit succum absinthii bibendum, denique duabus horis ante paroxysmum dedit theriacam, & sic quartanarios omnes curavit. Plura de hac methodo vid. apud Zacutum Lusitanum *l.* 4. *Medic. Princ. Hist.* 33. Verùm cum cautela hac faciendum esse rectè monent Practici, ne intempestivè ante coctionem data febrim multiplicet. Conf. Ballonius *Pharo Medic. pag.* 200. Horstius *Probl. pag.* 15. *Decad.* 1. *Qu.* 9. Nam modò ritè procedatur, succus absinthii ad ℥ ß, cum theriacæ ʒj. in haustu vini tribus horis antè paroxysmum, certò liberat à quibusvis febribus intermittentibus. Theriaca à ʒj. ad ʒij. in febribus tertianis intermittentibus chronicis ante paroxysmum in haustu vini absinthitis expectando sudorem experta est: vid. Riverius *in Observ.* Ego subinde in febribus chronicis cum successu præscripsi cum febrifugo Strobelbergeri ita:

℞. *Theriac. Andromach.* ℈ii. ad ʒj.
Specif. Febrilis Strobelberg. ℈j. ad ʒß.
⊖*us card. bened.* ℈ß.
♂o *destill. caryoph.* gutt. ij. l. iij.
c. s. q. *sirupi scelotyrbici Foresti, de artemisia*, vel *de absinth.*
F. *Bolus.*

Propinabatur horâ unâ vel alterâ ante paroxysmum, præmissis præmittendis, & egregiè contulit.

Sic & theriacæ ʒj. ante paroxysmum hausta cum moderato haustu aceti multùm prodest, quando nimius æstus ejus usum videtur respuere, & mediante sudore febrem profligabit.

Dicenda hîc quædam sunt de febrifugis Catholicis, qualia reverà legitima sub medendi methodo plura dantur; adeò ut ⊖ia fixa & sal ammoniacum non immeritò huc revocari queant: sicuti sub perverso usu & inconcinna methodo etiam optima specifica fallunt. Kergerus *Tract. de Fermentat. Sect.* 3. *de febrib. pag.* 250. commendat suum febrifugum ▽ans, quo felicissimè utitur in quibusvis febribus intermittentibus: præparationem autem reticet. Relatum est ab amico, esse nihil aliud, quàm cremoris tartari partes jv. & coralliorum rubrorum præparatorum partes iij. quæ exactissimè miscentur, & pulvis dosi ʒß. usque ad ʒj. aut ℈iv. tam die intermissionis, quàm ante paroxysmum, usurpatur. Pertinet huc Mercurius fixus diapho-

reticus Helmontii, sed cujus præparationem in arcanis sibi reservavit: est autem reverà ☿ fixatus, tinctus cum sulphure Veneris fixo, parato beneficio liquoris alcahest, quod extrahit ♀ Veneris, ut Mercur. ejusdem decurrat: Vid. de hoc Starckey *in Microtechn. Anglica.* Item D. Mœbii *Sal Antifebrile* huc pertinet: Nempe

℞. ⦶i *el. part.* iij.
⊖li *el.* part. j.

Fundantur in crucibulo: fusum solvatur, filtretur, & iterum coaguletur.

Si autem vitrioli Hungarici recipiantur partes iij. & ⦶i pars j. expulso priùs per retortam Gas sylvestri nocivo, residuum solvatur, filtretur, iterum crystallisetur, evadet ⊖ ejus emetico-diaphoreticum: Vid. Hoffmanni *Clav. Pharm. Schrœderi pag.* 356.

Item pertinet huc antiquartium febrifugum Riverii, etiam quasvis alias febres curans, cujus plures hinc inde circumferuntur descriptiones. Plures parare istud volunt ex ⊖e, vitro ♁ii, & Mercurio vivo; quæ invicem viâ siccâ præcipitantur in aurum quoddam vitæ, seu ☿um præcipitatum ⊙rem: sed dubito ferè de hac descriptione; nam Mercuriale quidem, sed benignius, remedium esse existimo. Et si rectè operandi ratio in ejusdem operationibus observatur, facilè quis suspicari potest, ex basi Mercurii dulcis procedere, cui ♁ii & ⦶ fulminans, interdum de scamonio nonnihil, tanquam quartus athleta additur; hinc etiam vomitum simul, secessum etiam, atque sudorem movere solet. Sed ista supra dicta particularia etiam sufficiunt.

Hæc sunt interna, quæ subindè usurpantur in febribus intermittentibus.

Juxta hæc subindè etiam non incongruè quædam externa, tàm pro febribus curandis, quàm pro æstu nimio, aliisque symptomatis in paroxysmo mitigandis, adhibentur. Inter Medicamenta externa, quæ æstum nimium plantis pedum applicata compescunt excellit epithema ex aceto rosaceo, cum succo sedi majoris & nitro, ana q. s. mistis, & ita applicatis; & imprimis convenit, quando urgent pathemata capitis. Convenit etiam fermentum cum aceto & sale plantis pedum adhibitum. Item potentilla seu argentina, & flammula recenter contusa, carpis manuum & plantis pedum applicata, ad leniendum calorem & æstum febrium intermittentium laudatur. Epithema quoque fit ex aceto & succo sedi majoris, à q. s. addito nitri tantillo; quod plantis pedum applicatum admodum laudatur ad temperandum æstum. Illa autem, quæ febres curant, sunt varia: Emplastra, cataplasmata, unguenta, &c. Vel pulsui applicanda, vel amuletorum forma suspendenda. Priora vim habent causticam, rodentem, & cutim rub: facientem, atque pustulas excitantem, ut ibi beneficio irritationis & vesicularum fermentum febrile foràs eliminetur, ad imitationem naturæ per pustulas labiorum & alibi se levantis.

Aliàs ex allio, cepa, ruta, ranunculo ardente, plantagine vulgari & ▽tica, sabina, croco, mastiche, terebinthina, camphora, pulvere pyrio, araneis & earum telis, & oleo harum & scorpionum, & similibus formantur cataplasmata, carpis manuum pro febribus curandis applicata.

℞. *Allium contusum.*
Cepas contusas.
Croci parum.

Mixta cum aceto, & in formam cataplasmatis subacta instar magni thaleri ingruente paroxysmo carpis manuum applicentur, ubi vasa venosa & arteriosa magna; & ita per paroxysmum relinquatur, repetendo, donec febris cesset.

His alii etiam piper longum addunt, & non contemnendum remedium est.

Quidam recipiunt sonchum tritum, sambucum & plantaginem, hæcque cum aceto subacta carpis alligant. Iberis planta pedum plantis supposita febres tollit, juxta Borellum *Cent.* 1. *Observ.* 13. aliud febrifugum amuletum vid. ibid. *obs.* 32. Radix plantaginis appensa commendatur etiam contra febres; hinc Lotichius *in Observ.* hanc radicem commendat, ut applicetur à suis ægris: præ cæteris in fuligine furni non inelegans est remedium, si sc. hæc & salvia contusa recens ana misceantur invicem cum albumine ovi, & applicantur carpis manuum vel plantis pedum, & egregiè æstum compescunt. Alii fuliginem splendentem, Spiegel-Ruß/ ut Wilsius *de Febribus*, cum allio, cepis, & albumine ovi miscent, aceti nonnihil affundunt; & ita carpis manuum applicant; vel cum theriaca subigitur & terebinthina, & applicatur pulsibus.

Angli habent Cataplasma febrile ex sale, lupulo recenti, & passulis majoribus. Hoc carpis manuum applicatum in febribus intermittentibus insigniter prodest. Facit huc emplastrum ad tertianas imprimis usurpandum, quod fit ex

Mell. ℥ij.
Mastich.
Terebinth. ā. ℥ß.

Coquatur mel ad debitam consistentiam & cum reliquis f. l. a. emplastrum: extenditur super alutam, & adspergitur nonnihil furfurum, ne nimis adhærescat, & imponitur regioni ventriculi, quando febricitans iturus est cubitum, ac quamdiu placet, relinquitur.

Pertinet huc emplastrum febrile D. Michaelis externè applicandum, quod est egregium:

℞. fu-

℞. *fulig. furni splend.* ℥jß.
terebinth. ʒvj.
tel. aranear. ʒj. vel *bar. & aranear. maj.* à ℥ß.
camphor. scrup. ij.
olei aranear. vel *scorpion.* q. s.
M. f. *emplastrum.*

Carpis manuum utrinque magnitudine thaleri applicatur, gestaturque aliquandiu, donec febris evanescat: hoc ipso quendam senem ferè octogenarium quartana laborantem sine alio remedio curavit Author.

Rectè additur camphora: nam hæc ad ʒj. vel ʒij. sacculo lineo inclusa, & in scrobiculo cordis appensa, continuò gestata, donec exhalaverit tota, felicissimè febricitantes tertianarios restituit. D. Schrœckius frequenti in usu habuit in tertianis & quartanis.

Præ aliis usitatum est oleum aranearum, & omnia alia ex araneis parata; nam & vivæ araneæ majores cellulariæ instar amuletorum suspensæ commendantur: mirabile enim in se habent sal ⊖osum insigniter diureticum, quæ araneæ, & ex iis etiam paratum oleum, basis sunt decantati emplastri Strobelbergeri contra quartanas, quod describitur in Schrœderi *Pharm. l.2. cap.72.* Carpis istud applicatum nonnihil vesicat, quod est signum legitimæ operationis, utut successivè evanescant: loco hujus succedaneum non inconveniens est sequens, ad quartanas etiam malignas, expertum emplastrum:

℞. *Terebinth. Venetæ* ℥j.
cui liquefactæ in aheno cupreo injiciantur
Aranear. viv. magnar. N. xii. xx. l. xxx.

Agitentur probè cum spatula lignea, donec araneæ ferè non ampliùs appareant: add. postea:

pulv carn. bufon. exsicc.
rubetar. exsicc. à ℥ß. ad ℥iß.
Tartari crudi ℥j.
sabinæ ʒij. vel ʒvj.
oleum scorpion. vel *simpl.* vel *Matthioli* q. s. ad justam consistentiam emplastri.

Agitentur probè omnia cum spatula lignea, donec f. emplastrum. Vid. *Thesaur. Pharm.* Hoffmanni *pag.65. no.2.*

Prætereà in quartanis aliisque febribus diuturnis subindè consultum est, si suspicio sit de tumoribus viscerum aut splene affecto, emplastra quædam splenis regioni applicare. In talibus casibus convenit emplastrum de cicuta, mistum cum gummi ammoniaco, imprimis emplastrum ex nicotiana;

℞. *emplastri de nicot. usit.* part. ij.
gumm. ammoniaci in ♁*to sol.*
tacamah. ā part. j.

Mixta malaxentur cum s. q. olei Philosophorum: extendatur super alutam, & detur absque syndone.

Item emplastrum carminativum Sylvii hîc optimo cum successu applicatur, uti etiam emplastrum de ranis cum Mercurio, quod ibi egregium est. Helmontius mentionem facit emplastri, quo ad splenis regionem applicato, plurimos quartanarios se curasse asserit: compositio & præparatio non adeò constat: quidam volunt, hanc esse; ego verò non credo:

℞. *tabaci* q. v.
Minutissimè inciso affunde vini q. s.

Coqu. per mediam horam in vase clauso, postmodum coletur & fortiter exprimatur: colaturæ expressæ add.

succi inspiss. vel *extract. nicot.*
mell. commun. *ceræ,*
♁ *nicotian.* l. *olivar.* q. s. ad consistentiam emplastri.

Applicetur tepidè regioni lienis cum oleo capparum. Vid. Hoffmanni *Thesaur. Pharm. pag. 66. no. 12.*

Ubi simul adest dolor:

℞. *Extract. nicot. per decoct. par.* ℥iij.
Opii per dissolut. *cum vino in extracti consist. redacti* ℥j.
ceræ ℔ß.
c. *terebinthinæ* & ♁ *Nicotianæ* ā q. s.
f. *emplastrum.*

Facit huc etiam cataplasma Mynsichtii febrile non inelegans, quod vid. in *Armam. Chym. Sect. 38.*

CAPUT III.

De *Febribus Continuis & quidem* De *Febribus Ephemeris.*

Febres continuæ, sunt quæ à primo suo invasionis momento usque ad ultimum durationis finem continuo perdurant. Febris hujusmodi continua quoties blanda fuerit, & una die tantùm durat, secundum durationis suæ rationem dicitur ephemera, seu unius diei, naturalis febris, Latinis febris diaria: quemadmodũ si eadem per duas, tres, quatuor, quinque vel sex dies ita duraverit, & aliquo critico naturæ motu finitur, diaria seu ephemera plurium dierum: item usitato vocabulo synochus non putris, dici solet.

CAUSÆ.

Causa in genere harum febrium emphemerarum est perversus usus 6. rerum non-naturalium, quarum occasione excitatur sanguinis fermentatio naturalis intensius aucta, & plus minus turbata, adeoque non-naturalis, ut corpus eò usque incalescat. Unde præter

ter functiones leviter læsas pulsus frequentior solito ac major excitatur. Omnes ergo res nonnaturales, quæ sanguinis fermentationem augere, & effervescentiam excitare possunt, sunt febris diariæ causæ. Sponte tandem evanescit, & blando sudore ac madore prorumpente finiri solet: pro quo scopo etiam blandum sudoriferum propinatum, mixtura simplex, vel ℞ bezoardica, semel vel bis usurpata, interdum curationem absolvit. Interim est febris nullius momenti, & vel rarò aut nunquam sub praxin Medicam cadit; pro uberiore tamen ejus explicatione consulatur Sylvius *lib.* 1. *Praxeos c.* 28. propter res sex nonnaturales benè explicatas, Piens *de Febribus P.* 2. *c.* 2. *pag.* 15. Willisius *de Febribus.*

Facilè tamen in corpore impuro, sed cujus sanguis à debita crasi plus minus declinat, & heterogenearum particularum miscela ad fermentationem p. n. dispositus, in putridam vulgò sic dictam, seu fermentativam præternaturalem, degenerare possunt. In quo casu sequentia adhiberi possunt:

℞. *Decoct. C.C. cum rad. scorz.* ℔. j.
succ. citri,
cydon. ā ℥ß.
℞ *æ fl. aquileg.*
bellid. ā ʒiß.
syr. rubi Idæi ℥ij.
∾ ⊕*li* q. s. pro sapore.
M. D. S.

Alterirender Julep.

Vel

℞. *Decoct. C.C.* ℔j.
succ. citri rec. ℥iij.
cydon.
syrup. acetos. citri,
rubi Idæi ā ℥iß.
∾ ⊖*is dulc.* q. s. pro *Julepo.*

℞. *flor. bellid.*
papav. errat.
rosar. ā M. ß.
tamarind. rec. ℥iß.
Coqu. in ℔. iij. l. iv. ▽ *comm.* vel *seri lactis depur.*
cum ∾*u* ⊕*li acidulati.*
Decocto ferventi adde
Conserv. papav. errat.
rosar. r. rec.
violar. ā ʒvj. l. ℥j.
Stent in loco tepido per horas aliquot;
Colatur. D.

De quo bibat æger pro lubitu, vel quotidiè bis, manè, & bihorio ante cœnam. Item

℞. *rad. scorz.* ℥iß.
ras. C. C. ℥j.
ligni sassafr. ℥ß.
Coqu. in s. q. ▽*æ*, circa finem addendo
Cortic. aurant. ʒiß.
Colatura edulcoretur cum *sacchar.*
D. S.

Alterativ-Tranck.

In ardore corporis cum inflatione abdominis præscripsi cuidam:

℞. ▽ *fœniculi* ℥iß.
carminat. ʒvj.
∾ ⊕*i dulc.* ʒiij.
syrup. cort. aurant. ℥ß. M.

ARTICULUS II.
De
Febribus Acutis Primariis.

Quoad suprà factam divisionem, considerabo primò febres continuas acutas, postmodum lentas. Quod attinet febres continuas, quæ suum cursum cum impetu continuant à principio usque ad finem sunt vel primariæ, vel secundariæ seu symptomaticæ dictæ. Primariæ sunt, quæ per se morbum constituunt. Secundariæ superveniunt alii morbo, à quo complicantur, quales v. g. febres continuæ sunt in Pleuriticis, Peripneumonia, erysipelate, & similibus partium inflammationibus; item quales superveniunt vulneribus aut ulceribus gravissimis partium, imprimis internarum, qua ratione phthisis exulceratione cujusdam visceris nata ordinariò secum febrem comitem habere solet.

Febres acutæ primariæ sunt vel simplices, aliàs continentes seu continuæ κατ' ἐξοχὴν sic dictæ, utut hoc vocabulum Medicinæ parentibus, in specie Hippocrati, fuerit incognitum; vel compositæ, aliàs continuæ periodicæ seu synochæ. Illæ sunt, quæ eodem tenore, eodem impetu, sine variatione, sine ulla exacerbatione aut remissione à suo principio usque ad ultimam & integram sui cessationem perdurant. Continuæ verò periodicæ sunt, quæ continuò quidem in suo cursu ad finem usque perseverant, nihilominùs tamen certo tempore, nunc tertio die, nunc quod rariùs, quotidie, aut quarto die, subinde exacerbationes quasdam & paroxysmos exacerbatos patiuntur, post quas remissio quidem, non autem totalis intermissio febris observatur. Talis continua periodica est inter febres acutas continuas tertianas; inter lentas verò febris catarrhalis omni vespera ferè suas exacerbationes habens. Reverà hæ nihil aliud sunt, nisi febres compositæ, ex febre nempe intermittente suas periodos observante, & febre continente, æquali cursu continuò promota.

FEBRES ARDENTES.

Die hitzigen Fieber.

CAUSÆ.

Scilicet causa proxima febrium continuarum non periodicarum est nihil aliud, quam talis massæ sanguineæ dyscrasia, qua hæc sale

sale volatili acri, sæpiùs oleoso simul (eoque præternaturaliter vitiato seu corrupto, & consequenter sanguinis nativam crasin turbante,) quod ab aliis vocatur bilis præternaturalis, adeò est turgida, ut vel levi accedente occasione talem ebullitionem febrilem præternaturalem, instar vini generosi immanius ebullientis, tandem concipiat, dum sal volatile acrius aut oleosius uberiùs luxurians vitiosè cum acido concurrit, & plus minus intensè fermentat; unde insigniter incalescentes partes oleosæ tam efferatum ardorem & æstum in totum corpus distribuunt. Unde ex sale volatili abundante calor acris & insigniter auctus observatur, idque eò magis, quò magis oleosum fuerit sal volatile massæ sanguineæ. Pulsus est admodum celer, frequens, & quò magis oleosa, adeoque occultè acida est massa sanguinea, eò erit major, quatenus acrior, propterea excitatur effervescentia, urinæ simul sunt crassiusculæ & plus minùs turbidæ, prout longiùs vel propiùs absunt à statu tales febres: & quò magis oleosum fuerit sal peccans, eò simul magis tinctæ; quamdiu verò æqualiter effervescit acidum naturale cum sale volatili oleoso peccante, tamdiu urinæ crudæ seu tenues & intensè tinctæ existunt; quando verò successivè præcipitatur sal volatile oleosum peccans seu bilis ab acido, urinæ crassiores turbidæ, & quæ pedetentim sedimentum deponant, excerni solent, unde coctionis signa talia rectè dici solent.

Quando massa sanguinea à fermento planè dissolvitur, ita ut nulla coctionis appareant signa, mors præstò est. Kergerus urinas fermentatas rectè dicit turbidas febricitantium. Nam, quæ fermentescunt acriùs ex conturbatione & exagitatione, perspicuitatem amittunt: vid. Kergerus *pag.* 277. *de Fermentat.*

Causa remota crasin massæ sanguineæ ita alterans, ut occasione levi data hujus orgasmus febrilis, & spirituum influorum fervor & impetus oriatur, adeoque fermenti præternaturalis vices occupans, hæret imprimis secundùm fundamenta suprà in genere posita, & quantùm hactenus ex juvantibus & nocentibus judicare potui, in stomacho & primis viis, nempe est vitium chyli; vel sub digestione plus minus corrupti; vel in duodeno à bile effusa minus perfecti, sed vitiosè alterati, ut sub liquaminis fermentativi nidorosi plus minus amaricantis acris, & plus minus oleosi forma successivè massæ sanguineæ infundatur, easque vices fermentationis, & circulationis leges subit, donec ibidem uberiùs & copiosiùs congestum, vel quacunque occasione externa excitatum, tandem ordinariam sanguinis fermentationem & spirituascentiam naturalem turbat, indeque quasi congestum effervescentiæ febrili præternaturali occasio existat, mediante qua heterogenea ista materia sanguini suffusa, ipsique inimica secernatur, & hinc excernatur, ut in morbo nempe salubri; vel massa sanguinea ita corrupta & inquinata deficiat in effectu secretorio, ut tandem penitus immutata ejus textura & fermentatio vitalis & spiritualscentia, & ipsa vita, ceu illorum effectus, deficiat. Adeoque depuratur massa sanguinea in febre continente salubri, penitus pervertitur eadem in lethali, quemadmodum generosum mustum fermentando se depurat, & fecum secretione, tanquam quadam coctione, in vinum generosum abit: quod undecunque læsa fermentatione ista in vappam aut situm aut potum ingratum, aliisve modis vitiatum transit. Quod simile intelligibiliùs saltem reddendæ, non autem explicandæ harum febrium naturæ, inserviat: nempe hoc ipsum chyli vitium est quasi stercus liquidum seu scoria, ex tenuibus intestinis præternaturaliter transmissa in massam sanguineam, ibidem irritando archeum febrim inferens, uti vult Helmontius *Tract. de febribus cap.* II. Sed hoc stercus, licèt dicat Helmontius non esse naturale, sed præternaturale, ex chylo corrupto & nidoroso, à bile corrupta in intestinis vitiosè facto oritur. Confirmat hactenus dicta analogia ista, quæ inter febrem intermittentem & continuam talem intercedit, dum non saltem de facili complicantur, aut invicem permutantur, ut infrà patebit; sed quod unicus est in intermittente paroxysmus, hoc in continua est integri morbi cursus. Nempe acidum primarum viarum fermentativum, sed sub digestione aberrans, chyli, non ritè transmutati & consequenter nec debitè perfecti medio in massam sanguineam delatum, præternaturalis fermentationis est occasio; quod aliàs naturali modo chylum perficiens, hanc sanguini permiscibilem, & continuatæ fermentationis adjumento perfectè assimilabilem reddit: adeo nempe secundùm Verulamium *in Hist. vitæ & mortis p.* 136. stomachi robur fundamentum est ad reliquas coctiones, & omnes succorum in corpore fermentationes sunt saltem continuationes fermentationis in stomacho inchoatæ, ut loquitur Symson *in Zymologia pag.* 50. &c.

Ex dictis hactenus vis & operandi ratio causarum remotarum promptè elicitur, cùm tales febres continuæ ardentes imprimis soleant occupare corpora juvenilia, in quibus notum, quod bilis sit copiosa, seu massa sanguinea imprægnata copioso sale volatili oleoso, idque magis tempore vernali & æstivo, aëreque squalido, quod incalescens corpus agitat massam sanguineam, ejusque fermentationem intendit; item corpora eusarca & euchyma, & quorum massa sanguinea ob par-

particularum fermentescibilium copiam & volatilem acrimoniam intensiùs fermentari solet, eos itidem, qui utuntur victu lauto, & potu generoso, spiritu vini & vino generoso: item qui vitam agunt sedentariam aut otiosam, aut somno nimis sunt dediti, & similes: sæpe etenim multum huc facit corporis habitus plethoricus, sanguine existente plus minùs oleoso. Quibus subinde accedunt causæ externæ, quæ talem dispositionem movent, ut res procatarcticæ in actum secundum prorumpant: quas inter est primariò transpiratio corporis insensibilis prohibita; effluviis enim istis transpirabilibus suppressis massa sanguinea turgescit: iracundiæ fervor, acrium & volatilium abusus: hinc immersio subitanea in aquam frigidam post æstum corpora disposita in febres ardentes conjicit; quatenus sc. obstruuntur pori, quod observavit Hildanus *Cent.* 1. *Observat.* 95. (nisi synochus plurium dierum seu non putrida hinc oriatur) & Valeriola *l.* 2. *Observ.* 6. item ex nimio usu aquæ theriacalis in animi deliquiis infusæ febris ardens observata fuit à Salmuth *C.* 1. *observ.* 51. sicuti idem observat febrem ardentem ex theriacæ nimia quantitate exhibita, &c.

FEBRES CONTINUÆ COMPOSITÆ.

Rectè Sylvio dicuntur, compositæ ex continua acuta & intermittente periodica; ita quidem, ut sub febris continuæ cursu subinde affligens, & periodicè recurrens febris intermittens, exacerbationem periodicam plùs minùs intensam febris continuæ inferre soleat. Continuæ hæ periodicæ utplurimum sunt tertianæ, eæque frequentiores, in quibus nempè sine intermissione febris pergit, utut subinde exacerbetur, & ab ista exacerbatione denuò remittat. Continuæ verò quotidianæ rariùs sunt acutæ, quin ferè sub censum continuarum, sed reverà febrium lentarum aut lymphaticarum veniunt. Febri huic in exacerbatione nonnunquam animi deliquium vel syncope solet imminere, ob quam causam tales febres aliàs syncopales nuncupantur; omnium autèm rarissima est continua quartana, de qua, an observata fuerit, multi adhuc dubitant, sicut & Joel *in Praxi*, (cui veterano practico jam septuagenario, & tamen in Pomerania, ubi ex acido fixo viscido, seu veterum melancholia nati morbi, indeque hypochondriacum malum ac scorbutus frequentiores sunt, & ex quo humore quartanam derivant, viventi nunquam apparuit) eam aut nullam aut rarissimam esse judicet. Quin &, si aliquando occurrant, ad lentarum naturam eas proximè accedere, asserit Piens *de febribus P.* 2. *pag.* 98. aut cum continua lenta complicatæ erunt. Notabile talis complicationis exemplum suggerit Lindanus *super* Hartmannum, dum dicit: *Vidi ego in hac urbe* (nempe Amstelodami) 3. *Quartanas cum hectica ex animi mœrore contractas: Primus paroxysmus erat vehemens, secundus lenior, tertius lenissimus, quartus, qui respondebat primo, iterum vehemens, &c. His quartanis remittentibus remanebat febris continua seu hectica ex mœrore orta. Principio non putavi dari quartanam continuam, sed postmodum deprehendi; effeci, ut omnes quartanæ cessarent, sed remanebat hectica. Ego sanè continuas periodicas* (quotidianas & quartanas) *pauci æstimo, nisi tertianas, quæ sunt frequentiores.*

Continua in his febribus continuis periodicis est febrilis fermentatio, ejusque effectus pulsus mutatus, & caloris intensio, & certa sua periodo saltem exacerbationem, cujus indicium symptomata præbent, patitur; ita tamen, ut in his exacerbationibus ferè nunquam, aut rarissimè horroris sensus percipiatur ob intensiorem caloris sensum, & motum totum corpus occupantem, quin saltem ex caloris & ardoris augmento exacerbatio funesta solet observari. Confer. Sylvius *l.* 1. *cap.* 31. Ex intermittente igitur & continente componuntur continuæ periodicæ, speciatim tertianæ acutæ.

Causa complicationis hujus febrium intermittentium & continuarum est, quod in massa sanguinea ad febrem continentem disposita ex sale volatili oleoso copioso ob errorem diætæ & stomachi erratum ulterius vitiosi succi congeruntur, qui intermittentes periodicas inferunt; cùm & anteà, massa sanguinea ex sale volatili oleoso uberiùs effervescente, jam febrim continuam patiatur.

Huc pertinent febres scorbuticæ periodicæ vagæ, curæ difficilioris.

Complicantur autem tribus modis:

1. Dum febris intermittens in continuam ardentem degenerat, & ita postmodùm invicem perdurant, dum, præter fomitem febris intermittentis ejusque fermentum acidum, recrementa nidorosa massam sanguineam errore digestionis primæ inquinant.
2. Continens in intermittentem abit, correcta plus minùs massa sanguinea, & successivè succrescente fomite præternaturali intermittentis in primis viis, in specie si minùs diætæ sub cura febris continuæ operam dent ægri.
3. Dum simul tales binæ febres inchoant & pergunt, idque modo suprà dicto,

cto, sive simplices fuerint, sive compositæ seu multiplicatæ. Notabilis est complicatio, quam refert Panarollus *Pent.* 2. *observat.* 33. *pag.* 99. nempe tertianam continuam duplicem cum quartana lethalem.

Jam verò nobiliora quædam his acutis in febribus, tàm continentibus quàm continuis periodicis, occurrunt symptomata, pro quorum varietate subinde variant, unde varia sortiuntur nomina seu appellationes. Sic quædam harum febrium, ubi fuerit gravior καῦσος κατ' ἐξοχὴν seu

FEBRIS ARDENS

appellatur, cujus 2. sunt quasi pathognomonica symptomata. Æstus nempe & ardor intensus, & sitis ferè intolerabilis; hinc frequentissimè continua tertiana periodica causi nomen obtinere solet: vid. Sylvius *l.* 1. *Praxeos cap.* 29. §. 24. & *c.* 31. §. 5. quibus primariis symptomatis subinde accedit & linguæ ariditas, labiorum fissuræ, capitis dolores, delirium, & similia alia symptomata: Horstius verò *in Problem. Dec.* 1. *Quæst.* 4. *pag.* 5. Veterum causum hodiernam febrem Hungaricam esse asserit. Urina in talibus febribus est intensissimè tincta, rubicundissima, in incremento crassa, turbida, opaca, cum enæoremate, in statu copiosissima sedimenta sunt in fundo matulæ, quæ ardorem significant; si urina priùs densa, crassa, aut opaca, & subitò intensè tenuis, portendit deliria, jectigationes, anxietates, &c.

CAUSÆ.

Easdem penitus causas agnoscit causus, sed intensiores, & concitatiorem fermentationem excitantes, ac febres continuæ acutæ aliæ: unde ex volatili acriori acido, cum sale volatili oleoso intensiorem sanguinis effervescentiam excitante, intensissimus ille æstus oritur; cum notum sit, nil magis effervescendo & fermentando incalescere, quàm salia volatilia oleosa: Hinc, dum sub ista effervescentia insigniter turgescit, &, ut sic dicam, ebullit massa sanguinea, non potest non pulsus fieri maximus, & necessariò frequentior, & prout spiritus animales sunt constituti, imprimis in principio, simul robustus. Ardor talis, dum alcalisatur quasi causa febrilis, ut loquitur Helmontius *Tract. Pylorus Rector* §. 26. sitim adeo intensam & cruciantem excitat, h. e. depravatum in febre fermentum stomachale, dum non aptum est ad consuetam digestionem, in excrementum nidorosum facessere finit, quicquid in stomacho fuerit, quod à calore partis, & speciatim ab intenso æstu febrili magis alteratum, & quasi colliquatum in texturam alcalisatam oleosam, ut quasi empyreuma contrahat, tunicis ventriculi tenaciùs impactum, febrilem sitim infert, non solùm irritando & vellicando certo modo membranam stomachi & œsophagi, & per consensum ipsius quoque linguæ; sed prætereà massæ sanguineæ infusum simul alterat lympham salivalem, fauces humectantem, eamque subinde sale volatili oleoso imprægnat, ratione cujus taliter ægrotantibus subindè gustus amarus in lingua obvenire solet: qui amaricantibus, v. g. cerevisiâ lupulatâ, ex dictis causis intenditur, nec nisi acidis, præsertim mineralibus, corrigibilis est.

Alia differentia est in febre,

LIPYRIA

dicta, in qua interiora uruntur, exteriora verò frigent: de qua disceptantes admodum quoad ortum & fiendi modum Autorum sunt sententiæ. Quamplurimi ad secundarias, adeòque vel comitatas vel symptomaticas febres referunt. Instar omnium sit Lindanus, qui *super* Hartmannum *inquit*: *Febris lipyria est febris ardens, orta ex inflammatione visceris interioris valdè sensilis, de qua loquitur Aphor.* 46. *Sect.* 4. Hippocrates, *& Aphor.* 72. *Sect.* 7. *de quibus notandum*: (1.) *Febres has non esse intermittentes.* (2.) *In talibus algorem esse externorum, & ardorem internorum. Ubi per partes externas non vulgò dicta, manus, pedes, nasus, lobi aurium, &c. intelligendi sunt, sed universi corporis habitus. Algor autem non est tactu Medici aut adstantium judicandus, sed ægri judicio, qui se algere dicit, & tegi jubet. Tepent enim membra, nec est ea vis, qua in aliis febribus ardentibus adesse solet. Hæc febris brevi terminum absolvit, plerumque intra triduum, quatriduum, & vix unus evadit, nisi statim ab initio huic malo præveniamus: lien, hepar, viscera alia &c. si quæ accenduntur, non tantum periculi importat, quàm si partibus membranosis inflammationes accidunt, ut ventriculo, ileo, utero, vesica &c. Solent enim conqueri de summo æstu partis affectæ, lingua crusta nigra, magna corporis adest agitatio, sitis inextinguibilis, delirium, pervigilia, &c.*

Notanter dicit Lindanus, partis sensibilis inflamationem valdè sequi Lipyriam. Pars enim non valdè sensilis, v. g. mesenteriũ inflammatum, febrim quidem etiam continuam, sed lentã ferè plùs minùs inferre solet. Conf. Sen-

nertus *l. 2. de Febribus c.* 16. *pag.* 206. Sanè practicæ experientiæ comprimis consentiens est hæc sententia. Sunt & nonnulli, qui etiam primariam febrim subindè lipyriam esse contendunt, quos inter non tantùm est Sylvius *l.* 1. *Prax. cap.* 29. §. 31. & 32. & Primerosius *lib.* 3. *de febribus, cap.* 8. *pag.* 264. sed etiam ex nimis liberali usu fructuum faginorum (der Buchecker) eandem enatam, adeòque apparenter primariam observatam à Borrichio in Bartholini, *Act. Medic. Haffniens. Vol.* 2. *pag.* 160. Primaria talis, cùm rarissima sit, adeòque adhuc nonnihil dubia, & quoad fiendi rationem adhuc intricata, saltim frigoris ratione ad genus nervosum membranosum undecunque irritatum, æstuationis verò respectu ad sanguinem in præternaturalem fermentationem concitatum, hincque alteratos insigniter spiritus, idque ex suprà dictis probabilissimè à sui generis acido, respiciendum erit.

Porrò sunt

FEBRES CONTINUÆ cum *PRUNELLA,*

dum in febribus continuis, imprimis in causo, sitiunt ægri, sæpè lingua & fauces arescunt, earumque concurrit ardor ac rubor obscurus. Unde tunc temporis simul lingua quoque non tàm arida existit, sed prætereà crusta nunc albicante, nunc nigricante obducta, colore nigricante puniceo apparet tincta, Kirschbraun uti vocant, qui faucium ac linguæ affectus vulgò vocatur prunella, die Bräune / & omninò distinguenda ab angina, utut vulgo confundantur. Hæc febris cum prunella vocatur febris Hungarica, & non rarò solet esse epidemica: de quibus Sylvius *l.* 1. *Prax. cap.* 29. §. 26. & 33. Imò dubitant nonnulli: an detur causus, cui non utplurimùm conjuncta sit malignitas? ipsa saliva infecta causa maxima videtur febrium istarum, dum sc. ista alterata, & imprimis mox glutinosa reddita in febribus mucilaginis instar agglutinatur faucibus & linguæ, quæ mucilago pedetentim ab æstu febrili calcinata quasi aut exsiccata, indeque istis partibus teneris perquam molesta & hostilis, has irritat & arescere facit, ita ut mox phlogosin seu inflammatoriam quasi dispositionem acquirant, unde rubedo, ardor, dolor, muci plus minus spissi proventus, tandemque fissuræ faucium & linguæ.

FEBRES COLLIQUATIVÆ

dictæ etiam huc pertinent, dum scil. febribus his continuis accedit subinde colliquatio corporis, quæ nostris in provinciis sunt frequentissimæ, scil. tales, in quibus corpus brevi tempore insigniter consumitur & emaciatur, dum ros nutritivus chylosus, tàm in massa sanguinea quàm in solidis partibus, dissolvitur, & ipsa pinguedo quasi obtunditur & colliquescit. Accidit hoc, idque crebrius, per alvum, & tunc vocatur diarrhœa colliquefactiva, quam certo respectu possumus referre ad Sylvii *Febres Cacatorias*, in qua copiosa, utplurimum admodum fœtida, (qui fœtor oleosæ substantiæ, adeoque & pinguedinis pessimam colliquationem notat, cum nil æquè fœtere soleat, ac oleosa seu pinguia corrupta, & ad putredinem vergentia) excernuntur: sæpiùs per sudores, qui vocatur sudor colliquativus, qui copiosus, minùs calidus, interdum plus minus glutinosus excernitur: item per urinam in urinæ fluxu colliquativo, in quo urina copiosa cum supernatante propriè dicta pinguedine effunditur: nunc etiam sæpiùs in certas corporis cavitates humores colliquati effluunt, quo sensu semper oritur hydrops quidam, qui frequentissimus est in abdomine & pedibus, cum superiorum partium marasmo: nunc verò solo ardore febrili, sine ulla excretione se ostendere solet; idque tardius, dum nempe absumitur ros nutritivus, necessariò corpus emaciatur.

Febres hæ colliquativæ sunt omnium pessimæ & malignis proximæ, quibus tandem in periculoso statu convulsiones superveniunt vel deliria, & sic intereunt ægri.

Definiri autem potest hæc febris, quod sit symptoma fermentationis massæ sanguineæ auctæ, dependens à nimia acrimonia fermenti febrilis, unde oritur notabilis humorum laudabilium profluxus, omniumque partium pinguium resolutio.

PARS AFFECTA.

Pars affecta sunt partes totius corporis chylosæ ac pingues: nam reverà impossibile est, ut os, vel cartilago, vel membrana, vel fibræ in corpore corrumpantur, nisi hoc fiat per putrefactionem aliquam, v. g. in carie & pure; hinc etiam omnes fibras in singulis angulorũ seriebus reperire licet in cadavere ad extremũ maciato: imò, si fibræ quædam annihilarentur, quæro, quomodo possibile sit, ut patientes tales tabidi sceletoformes possint exercere omnes musculos? cum constet, punctâ vel compressâ unâ alterâve fibrâ musculi aliàs vegeti satis, aboleri totam actionem musculi. Interim tamen facilè largior, quatenus succi pingues aptas reddunt fibras quascunque motui expeditiori, eatenus destructô succô pingui percipere corpora varia incommoda.

CAUSÆ.

Causa colliquationis talis partim in subjecto patiente seu succo nutritio chyloso lorido, & inde nata pinguedine, partim in efficiente etiam, consistit: in patiente quidem, si

si succus iste texturæ rarioris, subtilioris, minusque ab acido concentratæ existit, hinc faciliùs resolubilis & attenuabilis denuò esse solet: v. g. carni aprugnæ sub assatione nil omninò ut planè minimum est, quod defluit; suis verò domesticæ carni plurimum, eò magis, quò plus adipe vel carne abundat, ut loquitur Gorræus *in definit. Medicina pagin.* 319.

Texturam autem istam plus minus resolubilem à certo contexente acido dependere, illustrat experimentum istud, quo olea per spiritum nitri acidum in pinguedinis consistentiam coagulare possumus, dum alcalia econtrà, & saccharum butyri coactionem debitam penitus inhibeant.

Causa efficiens attenuans, & menstrui instar dissolvens, & hinc seroso vehiculo unibile reddens, non est tantummodò caloris motus, utut hîc pro liquescenda denuò pinguedine multum valeat, sed acrimonia septica seu quasi caustica fermenti febrilis peccantis penetrans, dissolvens, & nutritivum succum ac pinguedinem partium solidarū, cujus coagulatio ab acido occulto fieri assolet, liquefaciens, simili ferè ratione atque acres quasi causticæ particulæ purgantium, aut sudoriferorum resinosorum acrium, &c. dissolvere & liquefacere assolent chylosas & roridas nutritivas particulas; quæ acrimonia, ad quam acrium classem, an acidorum volatilissimorum, an alcalium, an salsorum, referenda sit, in medio hoc loco relinquo.

Huc etiam facit nimia succi biliosi acrimonia, quæ longiore tramite in intestinorum cavitatem influens, chylum acrem reddit; quare in massam sanguineam translata, eandem cum nutritivo succo resolvit & colliquefacit, quæ nimium fermentando, & in sua textura fatiscendo, per glandulas intestinales, pancreas & vasa biliaria excernuntur, sicut & ipse bis in talibus cadaveribus fellis vesiculam planè exinanitam, & ad instar folii florum papaveris tenuem observavi.

Si verò nulla oritur humorum extravasatio, oritur demum sudor, qui tamen ut plurimum concomitatur & diarrhœam & hydropem; quapropter, ubi sudor diarrhœam & hydropem non levat, res est maximè desperata.

Causæ remotiores febris colliquativæ possunt esse variæ, imprimis autem ex rebus nonnaturalibus, multum hîc valet aëris constitutio epidemica. Quoad potum: largior & frequentior potus ♈, qui depravando fermentum ventriculi, adauget per oleositatem suam, ⊖e volatili copioso turgidam, ⊖ volatile oleosum bilis, eamque reddit acrem: quare ut plurimum ejus potatores strenui tandem mortem oppetunt ex febre colliquativa. Idem censendum est de fumo tabaci nimium frequenti & copioso: ex haustu nimio aquæ frigidæ, corpore priùs nimium commoto, febrim colliquativam sibi aliquando contraxit juvenis 18. annorum. Quoad alimenta: facilè possunt ad febrem colliquativam disponi nimium quantùm appetentes aromata.

Ex rebus præternaturalibus est scorbutus, qui raro patientem occidit absque colliquatione, imprimis si patiens erit ætate provectior. Febris aliquando colliquativa ex cancro mammarum cum diarrhœa observata est.

Colliquativa enim hæc febris, ubi cum sensibili excretione est conjuncta, facilè se manifestat, & suam causam prodit. Verùm, ubi sine tali sensibili excretione subitò corpus quasi fatiscit & colliquescit, signum est massæ sanguineæ admodùm acris, ineptæ ad nutriendum; unde pinguedo & ros nutritivus partium solidarum colliquefactus, nunc sensibiliter mediante sero, nunc insensibiliter halituum formâ foras successivè excernitur.

Distinguenda autem sunt hîc das gelinde Abnehmen in Fiebern/und das Verfallen oder Einfallen/in specie des Angesichts. Illud autem à colliquatione, & hinc subsequente emaciatione oritur: hoc verò à spirituum influorum defectu aut saltem deficiente vi elastica, fibras & stamina partium in debito tono, & hinc interstitia porosa in debita dilatatione, pro fluidorum quorumvis faciliore transmissione, detinente oritur. Hac igitur vi cessante, vel ob spirituum absolutam paucitatem, vel eorundem vitia, tam constitutionem vel denegatum plus minùs eorum influxum, partes molles, præsertim faciei, collabi, nasus acuminari, tempora excavari, oculorum orbitæ profundiores apparere incipiunt, ut in subitanea syncope correptis, aut facie Hippocratica deformibus, manifestum est.

Ut itaque colliquatio subitanea neque bonum signum esse solet, pessimum tamen semper indicium est ista subsidentia partium mollium subitanea, quæ nunc mox in principio morborum, nunc in eorum progressu, interdum horulæ spatio contingere observatur, spirituum influorum affectum gravem omninò innuens. Glutinosus sudor est pessimus, in specie in febribus malignis: ab acido enim fit assimilatio alimenti, hoc si destruatur ab acri volatili, veniunt inde

inde sudores colliquativi, quatenus non potest assimilari alimentum, hinc & in talibus febribus decidunt pili ob illorum denegatum nutrimentum; vid. Garmannus *de Miraculis Mortuorum.*

Porrò febribus continuis & continentibus hisce sæpiùs supervenit delirium: idque non leve, quale in intermittentibus scorbuticis interdum observabile est; sed grave, & ad furorem subinde ægros disponens: idque nunc citiùs, nunc tardiùs superveniens, & adstantes insigniter turbans. Hæ

FEBRES DELIRÆ.

Uti vocant, vulgo die Haupt-Kranckheit/ non raro sunt epidemicæ, antecedere solent vigiliæ pertinaces, subinde cephalalgiæ crudeles; sequuntur verò continuata hæc symptomata tandem convulsiones epilepticæ. Vid. Sylvius *l. c.* §. 20. & 37.

Fit hoc, quando ex fermento febrili, utplurimum tamen maligno, speciatim ipsis spiritibus animalibus, & hinc generi nervoso, circa interiores capitis partes inimico, istorum textura vitiatur, adeoque motus debitus pervertitur, & genus nervosum continuò vellicatur (unde intensior circa frontem, quàm alias corporis partes, æstus percipitur) partim ex calefacto, per sanguinem fortiter effervescentem, cerebro, spiritibusque animalibus fervidioribus redditis, hi ipsi in cerebro & cerebello inordinatè moventur & agitantur.

Apud veteres scriptores Practicos & horum interpretes plures adhuc febrium acutarum differentiæ annotantur, v. g.

FEBRIS PEMPHYGODES.

Latinè ampullosa dicta, in qua tàm facies & os, quàm caput & aliæ partes corporis, bullulis hinc indè protuberantibus interstincta observantur; cujus notabile exemplum videb. in M. A. N. C. *ann.* 8. *Observ.* 56. *p.* 93. & Zacuto Lusitano *Prax. Admir. Observ.* 15. Qualis tamen bullularum elevatio & intumescentia potiùs fermenti maligni cujusdam critico quasi naturæ motu, cum suo vehiculo ad instar variolarum exclusi, effectus esse videtur.

FEBRIS TYPHODES, item ELODES, item HYDRODES.

Latinis sudorifica dicta est, in quibus statim primo die ægri copiosè sudant, sudore ipso parùm aut nihil alleviante (quæ an eædem fuerint cum sudore Anglico, ut asserit Langius *Epist.* 19. *lib.* 1. dubitare licet) sive colliquativus, sive non fuerit talis sudor: illius nempe colliquativi theoria ex suprà dictis; hujus verò aliquô modô mutatis mutandis ex Sylvio *lib.* 1. *Praxeos c.* 30. §. 40. *&* 114. item *cap.* 58. intelligi potest.

FEBRIS ASSODES dicta, seu ANXIOSA.

Wann die Krancken Hertzens-Angst haben/ in qua ob anxietates ægri, decubitum eundem non ferentes, figuram jacendi sæpiùs variant, adeoque in lecto se jactitant.

CAUSA.

Inter omnes anxietatis causas frequentissima est oris ventriculi affectus, quando nempe vel ob malignum quoddam fermentum, vel à pravis, utut paucis, humoribus, ejus tunicis immersis, mordetur seu irritatur, vel iisdem in intestinis, in specie in tenuibus, stagnantibus, qui ad stomachum delati, sub nomine bilis porraceæ tetra symptomata faciunt: hinc vomitoria in principio harum febrium instituta sunt optima. Præter hanc tamen vel καῦμα intensius, vel orgasmus materiæ ejusdem, vel malignitas insignior, vel imbecillitas in causa esse solet: de quibus in specie vid. Stephanus Rodericus Castrensis *lib.* 1. *cap.* 21. *Tract. Quæ ex quibus.*

FEBRIS LYNGODES, seu SINGULTUOSA.

Talis est febris, in qua singultus cum febre permanet, vel cum febre per totum morbum simul exacerbatur; exemplum vid. in M. A. N. C. *ann.* 4. *Observat.* 48. *pag.* 43. Ut plurimùm est ex ventriculo, sive per essentiam, sive per consensum affecto.

Curatur carminativis, castorinis, cinnabarinis & opiatis. Sic Horstius *lib.* 1. *de febribus Observat.* 25. Laud. opiati gr. iij. cum pauxillo theriacæ & conservæ rosarum cum successu exhibuit: item applicavit cucurbitam scarificatam super os ventriculi.

FEBRIS PHRICODES seu HORRIFICA.

Cui in toto morbi cursu crebri horrores & rigores superveniunt, quales non solùm in suppurationibus partium internarum; sed etiam febribus compositis interdum supervenire solent: de quibus omnibus, ne actum agam, vid. Stephanus Rodericus à Castro *c. l. l.* 1. *c.* 18. 19. 20. &c. Conferatur etiam Zacutus Lusitanus, qui & earum historiam & observationes pertractat in Medicorum principum *Histor. & Praxi Admiranda.* Plura symptomata, eorumque diductionem, historiam etiam harum febrium exactiorem, videb. in Sylvio *l.* 1. *Prax. cap.* 29. item *cap.* 31. Inter febres compositas plus minus acutas primariam sui considerationem meretur.

FEBRIS SEMITERTIANA, seu HEMITRITÆUS.

De qua tamen variantes sunt Autorum sen-

ſententiæ, cujus diſcrepantiæ, præter generalem febrium theoriam admodum intricatam, hæc ferè eſt origo, vel nimia veterum veneratio, & in iiſdem defendendi ſtudium, vel non ritè obſervata multiplex tàm compoſitionis febrium mutuæ quam complicationis earum cum aliis affectibus varietas. Vulgatiſſima de ſemitertiana fert ſententia, eſſe eam compoſitam ex duabus febribus, tertiana & quotidiana, quarum una ſit continua periodica, altera verò intermittens, in qua ipſa, quoniam ſub quovis paroxyſmi inſultu horror plus minus perceptibilis ſit, ob id & horrificam ſeu phricodem hanc febrem vocaſſe veteres aſſerunt. Talis ſemitertianæ typum ex intermittente quotidiana cum tertiana exhibet Regius *in ſuis Diſſertationibus*. Vir quidam robuſtus incidit matutino tempore in horrorem totius corporis, quem inſecutus eſt calor multus, pulſus celer & creber perpetuò durans: ſub veſperam ipſum eadem die invaſit refrigeratio totius corporis, poſt quam ſequebatur pulſus juſto frequentior & celerior: ſequenti die calore illo perpetuo & pulſu celeri ac crebro durante, leve frigus ſenſit, calorque deinde increvit, & pulſus increbuit: tertio die rurſus manè exhorruit, & dein incaluit, & veſperi, remittente frigore, rurſus increvit calor: quarto vero die leviter ſub veſperam rurſus perpeſſo frigore incaluit, & pulſus increbuit.

Semitertiana verò compoſita ex tertiana intermittente & quotidiana continua, vid. in Timæo *l.* 8. *Caſ.* 21. *&* 22. *pag.* 367. *& ſequ.* Conferatur etiam Horſtius *lib.* 1. *Obſerv.* 14. item Riverius *de morbis infrequentibus Obſerv.* 23. Sic Hemitritæus ex continua quotidiana & quadruplici tertiana, vid. in Riverio *Cent.* 4. *Obſerv.* 23. Hemitritæum ex continua minùs acuta & duplici tertiana cum ſingultu vehementi & tumore in ſiniſtro hypochondrio, obſervavit Platerus *l.* 2. *Obſerv. p.* 312. Sennertus hiſce duobus modis & alium ſemitertianæ typum addit, nempe illam, quæ ex intermittente, præſertim tertiana, vel ſimplici vel multiplici, conjuncta cum febre ſymptomatica continua, inflammationem partis cujusdam internæ inſequente oritur, perſuaſus ad hoc ipſum, ſpeciatim per Obſervationes Spigelii *in Tract. de Semitertiana*: v. g. refert Spigelius ſe in juvene quodam Belga ex dyſenteria in febrim tertianam lapſo & mortuo, per anatomiam ejus inſpectione facta, inteſtina tenuia inflammata, ileum verò ſphacelo corruptum, ubi adhæret colo & cœco, inveniſſe. Confer. de hoc pluribus Sennertus *lib.* 2 *de febribus cap.* 21.

Obſervandum ulterius hic occurrit: non raro febrem malignam eſſe, quæ ſemitertianæ typum referat; vel quia intermittenti tertianæ quocunque modo complicatur; vel quia ipſa maligna vago nonnihil exacerbationis morſu ſemitertianæ talis typum repræſentat; ob id Foreſtus *lib.* 5. *Obſerv.* 14. *&* 16. Semitertianas has ſuboriri aſſerit, graſſantibus febribus malignis & peſtilentibus. Nec refragatur Spigelius *c. l.* qui tempore peſtis hanc febrim frequentiſſimam eſſe aſſerit; unde & Schenckius *l.* 5. *Obſervationum* hemitritæum peſtilentem pluribus deſcribit. Quo facit & hemitritæus malignus bezoardicis curatus: vid. Riverius *C.* 4. *Obſerv.* 56.

Piens *de febribus l.* 2. *pag.* 283. complicationem iſtam minus admittit, ſed ſemitertianam nil aliud eſſe aſſerit, quàm febrim continuam horrificam ſeu phricodem cum multis rigoribus ingruentem, vel plures intermittentes ſibi invicem ſuccedentes, & quaſi ſubintrantes: id quod ſubinde evenire omnino poſſe, probabiliter arbitror.

Obſervandum & hoc: uti malè curatæ quacunque ex cauſa febres intermittentes in continuas lentas facilè degenerant, ita & tali lentæ ipſa intermittens complicata hemitritæi faciem referre potuit: Sic enim tertianam intermittentem exquiſitam mutatam in ſemitertianam refert Foreſtus *l.* 5. *Obſerv.* 13. *&* 16. & febrem lentam tandem mutatam in hemitritæum, iterum Foreſtus *Obſervat.* 14. *l.* 5. refert.

Sanè omnes modò enumeratæ & obſervatæ complicationes & aliæ plures, ut facilè fieri poſſunt, ita & hemitritæi in genere ſic dictæ typum omninò plus minùs variare, neceſſe eſt. Nempe ſignum pathognomonicum hemitritæi ferè eſſe ſolet, quando febris continuo quidem affligit, ſed cum ſuccedentibus rigoribus crebrioribus aut horroribus; ubi rigores cum inſequente intenſiore æſtu tertianæ, horror verò, aut ſaltem perfrigeratio, cum mitiore incaleſcentia, quotidianæ febris intermittentis typum conſtituere dicitur. Jam ex ſuperioribus patet: fermentum acidum, aliudvè quodvis acre, membranoſum genus vellicans, horroris & rigoris, item maſſam ſanguineam inquinans, exæſtuationis occaſionem ſuggerere. Quibus perpenſis, de facili multiplicis typi, & complicationis lentarum acutarum intermittentium primariarum, ſecundariarum, malignarum, &c. in ſubjecto patiente ratione criſeos partium contentarum, & conſtitutionis partium ſolidarum plus minùs variantium, & modi, & hinc differentiæ patefcunt; adeò, ut uni cuidam certæ complicationis generi minùs nos præcisè applicare debeamus; v. g. ſemitertianam cum variolis obſervavit Spigelius *de ſemitert. l.* 2. *cap.* 16. Nullus dubito, recurrentes apparenter cum horroribus aut rigoribus paroxyſmos ab acri variolarū fermento, partes membraneas vellicante, & in ſanguine æſtuan-

æstuante, accidisse, & ita in subjecto patiente ratione specialis contentorum idiosyncrasiæ quasi typum quendam repræsentasse. Pariter Forestus *lib.5.Observat.22.* febris horridæ mentionem facit, cui accessit erysipelas. Horrores hi non à speciali febris typo, sed ab acido erysipelatis, vellicante subinde membranaceas partes, ortum habuerunt.

Pro meliore δοκιμασία compositionis talium febrium, imprimis notabilis est locus Sennerti *de febribus lib.2.c.21.pag.320.* dum dicit: *Imprimis compositas arguit reditus rigoris, horroris aut frigoris post ejus quietem. Quod si planè continuæ & simplices videantur febres, attendendum, an post rigorem sudor subsequatur? Nam si in febre, quæ continua videtur, rigor fiat, & sudor non subsequatur, aut fortè post plures rigores unus sudor, signum est febrem illam non esse simplicem, sed compositam: Nam in synocha rigor non apparet, nisi crisis tempore, quam sudor sequitur. Deinde etiam pulsus febris compositæ indicium exhibet: Nam, quamvis febres quædam continuæ videantur; si tamen sæpius fiat pulsus contractio, illa novi paroxysmi, motusque materiæ novi indicium est.*

DIAGNOSIS FEBRIUM ACUTARUM.

Signa febrium continuarum acutarum diagnostica sunt facilia: Nam in genere calor intensus admodùm, & sitis insigniter aucta seu ferè intolerabilis, sunt signum quasi pathognomonicum febris ardentis seu causi, sive sit febris ardens ex genere continentium, sive ex genere tertianarum continuarum periodicarum, perinde est. Inchoant hæ febres primitùs post præcedaneam aliquot dierum lassitudinem, & aliqualem capitis perturbationem, cum frigore & rigore plùs minùs intenso.

Pulsus præterea semper deprehenditur frequens, celer, & in benignis magnus; si verò malignitas subest, est celer & frequens, interdum inæqualis.

Calor est intensus admodum in his febribus, & ut vocatur, vaporosus, i. e. quando manu tangimus ægrum sub intenso æstu, quasi subtilis mador percipi videtur. Et quidem, ubi massa sanguinea videtur magis temperata, & minus acris salina, calor est blandior; ubi verò eadem est magis salina, solet percipi simul acrior nonnihil, & quodammodò simul mordicans. Urina in incremento febrium intensè est crassa, rubra, & successivè turbida, opaca cum eneoremate, in principio sine sedimento, cruda, aut saltem leviter cocta; in statu verò copiosa admodum, & varia sedimenta in fundum matulæ secedunt, quæ coctionis signa exhibent, & ardorem significant.

Observandum tamen, quod, quò magis sudant ægri, eò minor sedimenti copia exinde soleat in urina provenire; sicut etiam eorum urinæ, qui sunt constitutionis biliosioris, ut vocant, aut qui laborant scorbuto, aut qui inclinant ad phthisin, etiam levi febricula intensè rubescunt, ob acriora & acidiora plus minus salia massam sanguineam talium ingredientia: contrà verò, quorum massa sanguinea est magis temperata seu diluta, aut copiosa lymphâ, aut succo dulci nutritio chyloso, eorum urinæ minus intensè, cæteris paribus, tingi solent, & crassiores, illorum verò tenuiores, observantur, hinc & pariter in illis naturaliter celeriores & frequentiores, in his rariores & tardiores pulsus observari solent. Semper igitur idiosyncrasia subjecti simul consideranda.

Sitis affligit intensa, saliva pauca, eaque glutinosa observatur, tusses & insignes cephalalgiæ, quas comitantur agrypniæ, utplurimum juncta esse solent.

Si verò febris continua periodica fuerit, secundum typum exacerbationis eadem se ipsam prodit, an sit tertiana, quotidiana, an quartana? imò observatæ etiam fuerunt tertianæ continuæ duplicatæ: Vid. Poterius *C.1. Cur.43.* de duplici nempe tertiana, concitata à fulgure palatium incendente, &c. quin & Panarollus *l. a.* observat tertianam duplicatam continuam cum quintana lethali complicatam.

Pergit tali cursu hæc febris, donec solvatur: id quod fit vel subitaneâ crisi, vel successivâ λύσει. Illa non, nisi in his febribus, accidere solet, idque frequentiùs in calidioribus climatibus, & generosiore victu potuque utentibus, rariùs apud nos, in specie cum alterantibus, absorbentibus & diaphoreticis crisin subinde præveniamus: semper tamen & necessariò motus naturæ probè attendatur, ne eundem impediamus: λύσει verò pedetentim solvitur, dum cocta materia, v. g. per successivam urinæ excretionem, vel per sudores nocturnos crebriùs repetentes, successivè excluditur. Quò etiam facit, quod eædem, præsertim plus minùs acutæ, solvantur per copiosam expectorationem, excretionem & exscreationem cum mediocri tussi; sicut præsertim in petechialibus, copiosa ex faucibus excretio, & quasi ptyalismus morbum solvit; interdum successivè abscessus quodam in loco supervenit, &c. nempe & λύσις hæc his in febribus successivam coctionem materiæ morbificæ insequens, criseos cùm sit vicaria, tamen excretione vel translatione materiæ coctæ fiat, necesse est, nisi in lentam, aut hecticæ similem acuta hæc febris degeneret, aut ex materiæ coctæ, sed non debitè, h. e. non sufficienter in salsum mutatæ, nec fixatæ renovato fermentationis impetu recidiva sequatur.

In

In febre colliquativa totum corpus languet, notabiles adsunt evacuationes, sive per sudorem, sive per urinam, sive per alvum, sive in certa cavitate collectio.

Urina est ruffa & gravis; præcipitata verò monstrat copiosissimum sedimentum, in superficie autem utplurimùm pinguedinem aliquam habens.

PROGNOSIS.

Febris vel continens vel continua tertiana periodica, ceu acutæ, sunt ambigui exitus: per se quidem minus periculosæ sunt, sed potius salutares, de facili tamen periculum supervenit.

Eæ sunt periculosæ, quæ mox in principio, uti dicunt, extremos habent labores, hoc est, quæ nimis sunt acutæ, & ubi symptomata atrociora confertim, maximè circa regionem stomachi, ac mox in principio ingruunt, & ad finem pergunt.

Subita etiam alleviatio in morbis acutioribus est pessima ac lethalis: sic Medici non rarò decipiuntur, nescientes, quid sit extremus naturæ conatus? Vid. Langius *in M.C. pag.* 143.

Quo mitiora pathemata sunt circa primas vias & regionem stomachalem, eò mitior & salubrior est febris; ubi autem urget nausea, adest anxietas præcordiorum, cardialgia & diarrhœa, imprimis ubi adest colliquefactio corporis, affectum plùs minùs periculosum innuunt: nam illæ proximè accedunt ad febres malignas; Unde quævis malignæ acutæ periculosæ censendæ sunt.

Probè autem attendendum: an in principio talis febris adsit diarrhœa colliquativa? an verò symptomatica?

Deinde cum febribus continuis ardentibus quibuscunque sæpiùs complicatur malignitas, reddens tales febres admodum periculosas.

In febribus ardentibus benignis vomitus est optimum signum, sive in principio sit, sive in statu; innuit enim valorem naturæ.

Ulteriùs fluxus alvi in principio magnus, vires dissolvens, aut ex materia insigniter corrupta, indeque admodum fœtens, periculosus est, & interdum mortem minatur; est enim colliquativus & simpliciter symptomaticus: si verò sine insigni virium labe contingit, & æger aliquod levamen percipit, non adeò est periculosus.

Sudor autem colliquativus, ita ut in habitu corporis ægri post sudorem reperiatur sabulum, vel nonnunquam etiam in lecto sabulum ruffum, aliquoties observata est curatio talium febrium.

Urina, quò citiùs exhibet signa coctionis, tutus est affectus.

Urina alba, aut pallida, & admodum cruda, in omnibus febribus ardentibus admodùm periculosa est; & plerùmque mortem portendit.

Urina alba, tenuis & clara in febre continua ardente cum delirio, lethale est signum; propter imminentes convulsiones.

Quantò ▢ rubicundior est in initio, tantò citiùs terminatur, cum signis bonis ad bonum, cum malis ad malum.

Istæ febres continuæ ardentes, quæ nullius evidentis causæ vi, sed in corporis & animi quiete præter expectationem excitantur, graviores multò sunt & periculosiores, quàm quæ prægressam habent causam evidentem, v. g. motum corporis, æstum solis, &c.

Quæ lethales futuræ sunt, vires indies magis prosternunt citra ullam criticam evacuationem; aut si quidem excernitur die minimè decretorio, naturæ fatiscentis signum exhibet.

In omni febre ardente semper adspicienda est lingua, an sit humida? an vero aspera & arida, aut nigra, aut fissa, livida & mucosa; vel alio modo vitiosè constituta, adeoque Prunella immineat? quò magis enim lingua à statu naturali ad dictas qualitates præternaturales declinat, eò gravior æstus internus, eòque periculosior innuitur febris; quo autem humidior & rubicundior naturaliter est lingua, eò melior spes affulget in omni febre ardente.

Quoad tempus eventus: febris ardens acuta circa septimum interdum, interdum circa decimum quartum finitur apud nos, quin & ad 20. extendi solet: sæpè, ubi sunt magis acutæ, intra diem quartum solvitur, quæ in aliis regionibus ordinariò septimo terminantur, rariùs ad decimum quartum extenduntur. Unde in effatis Hippocratis & practicorum observatis, regionum ac aliarum circumstantiarum probè habenda est ratio. Quando urina in principio morbi rubicundior, crassior, & magis vel minus turbida se exhibet, tantò citiùs terminantur hæ febres: unde si quartâ die signa coctionis evidentia apparent, terminantur ferè die septimo; si verò conspiciant talia signa septimo die, terminantur undecimo vel decimo quarto: Nam in acutis imprimis observanda est crisis. Facies turgida & subtumida morbi longitudinem pronunciat.

Hæ febres acutæ continuæ vel à natura curantur, vel arte, & terminantur perfectè vel ad sanitatem, aut mortem, vel imperfectè. Prior curatio, & quidem perfecta fit, quando aut per crisin subitaneam, aut λύσιν successivam convalescunt ægri, de quo suprà: sin minus, invalescente quotidie febre, agrypniæ, deliria, convulsiones, &c. superveniunt, hinc mors ultimam ducit lineam. Fit autem

autem crisis, quando natura secernit ab utilibus inutilia, & præparat ad excretionem. Versatur enim crisis in terminis cruditatis & coctionis siquidem nulla crisis salutaris, nisi peractâ coctione, speranda est. Natura noxia illa inquinamenta, sive separata, sive separanda, fermenti rationem habentia per varia loca expellit: Hinc ulcusculis circa labia & nates erumpentibus febres desinunt; quia ad nasum plures venæ & arteriæ visum effugientes abeunt: & quia labia peculiari sui generis raro & spongioso parenchymate constant, & vel sola epidermide, vel haud densâ cute investita, per quæ fermentum febrile facile expelli potest. Conf. Kergerus *de Fermentatione pag.* 239. unde omnia remittunt accidentia, & nihil restat præter aliqualem virium debilitatem. Interdum per crisin fermentum febrile ad ambitum corporis protruditur, & febre desinente scabies excitatur, quæ propterea etiam, si ad interiora recurrat, recidivam parit.

Si verò imperfecta fuerit, observatum est, ut docet Fernelius *libro de febribus cap.* 10. tertianam diuturnam atque quartanam in atrocem cruciatum colico immaniorem desinere, qui nonnunquam & in articulorum dolores, & in paralysin facessat. Atque hic dolor tamen consueto accessionis tempore ferè exacuatur, pristinumque circuitum retinet.

Observavit & Bartholinus *Cent.* 3. *Histor. Anat.* 50. *pag.* 100. dolores ventriculi & nauseam post febrem per vices solitis paroxysmi diebus, solitaque febris horâ: multò ampliùs febrili calore infestare, quos abstergentibus Medicinis, jusculis citratis & acetosis præparavit. Fit hoc, quando abusu nimio præcipitantium seu absorbentium fixorum supprimitur impetus fermentativus humorum & spirituum febrilis, unde natura fermentum febrile non ex toto corpore evacuare valet, sed fixato in tantum acido morboso, imperfecta crisi ad intestina vel ventriculum transponit, & recidiva utplurimum periculosior denuò insurgit, & febris acuta in lentam, hecticæ similem mutatur.

Dum per crisin finitur, in nostro climate quidem rariùs, in locis autem calidioribus, Gallia & Italia, ordinariò per hæmorrhagiam narium criticam, rariùs per sanguinis evacuationem per alia loca, solvitur: interdum etiam sudore critico, interdum alvi fluxu critico, interdum urinæ excretione, terminari solent. Exemplum sudoris critici post febrem talem ardentem notatu dignum habet Hildanus *C.*6. *Observ.* 77. de quodam viro robusto cum ardentissima & continua febre conflictante, qui septimo die in sudorem adeò flavum incidit, ac si croco tinctus esset, & quidem copiosissimum, ut contorta subucula ▽ ubertim extillaret, & linteamina omnia croceo colore inficeret. Exemplum vero criseos per hæmorrhagiam singulare habet Zacutus Lusitanus *Lib.* 1. *Prax. Admir. Observat.* 86. de febre ardente ingenti per sanguinis copiosum fluxum ex venula gingivæ inferioris curatum, & criticè solutum, & *lib.* 3. *Prax. Admir. Observ.* 110. Observat hæmorrhagiam criticam per porum juxta radicem pollicis pedis dextri; in interna parte spontè apertum. Quin & idem crisin febris ardentis per sputum sanguinis observat *l.* 8. *Prax. Hist. cap.* 6. *Observ.* 4.

Curiosum est, quod refert Platerus *l.* 1. *pag.* 94. dum delirans in febre ardente uxorem per vim comprimit, moxque extinguitur; Uxor verò mox quoque eodem modo correpta à febre quidem sanata est, sed nunquam se bene habuit.

Aphorismus Hippocratis 62. *Sect.* 4. non semper est verus: Vid. Horstius *lib.* 1. *Observ.* 20. ubi icterus salutaris quartâ die in continua febre obvenit.

Hæmorrhagiam narium subindè præcedere solet tinnitus aurium: in sanguinis nempe turgescentia febrili ex motu vehementiore arteriolarum, & sanguine in locis vicinis stagnante, & aurem interiorem movente.

Signa locorum, per quæ contingit crisis, videbitis in Institutionibus: interim verum est effatum Helmontii *de tempor. no.* 53. *pag.* 509. Medicum debere negligere crisin, quia prævenire sc. meliùs fit. Verissimum hoc est, qui potest prævenire universalioribus & sublimioribus remediis, faciat, mox in principio vim causæ occasionalis seu fermenti morbosi evacuando; & naturæ turbatæ impetum sistendo. Verùm cùm hoc non in omnibus licitum sit, & generosum remedium negotium hoc præsupponat, potiùs Medicus sit naturæ minister, & expectet crisin, quàm ut naturam præposterè turbet, legitimis remediis illic succurrendo.

CURA.

In cura harum febrium acutarum & continuarum periodicarum, si unquam aliàs, Medicus sit naturæ minister: cùm enim depuretur massa sanguinea in iisdem, adeoque fiat sanguinis febrilis turgescentia, ob materiæ cujusdam heterogeneæ, ipsius que naturæ aversantis secretionem, ut ejus coctio & hinc crises testantur, manifestum evadit, indicationes genuinas & veras in eo versari, ut sanguinis præternaturalis fermentatio intra modum naturæ propositum conservetur, eâ nimirum ratione, ut nec hinc plùs æquo intendatur, unde periculosa symptomata insequi solent, nec illinc nimium torpeat seu deficiat, quâ ratione materiæ coctio & excretio impediretur, ac facilè lenta chronica febris dubii

dubii eventus superveniret, ut rectè loquitur Sydenham *Tract. Methodus curandi febres, Sect. 1. cap. 4. p. 18.*

Cura igitur febrium talium cùm à sola fiat natura, hoc saltem Medici est officium, ut illius conatum debitè moderetur & adjuvet. Ante omnia ergo

1. Maturè removendus fomes ex primis viis.
2. Corrigenda est dyscrasia massæ sanguineæ, unde oritur febrilis orgasmus.
3. Cicuratâ causâ peccante, hæc ipsa simul per convenientes vias, quo vergit natura, evacuanda, inter quas excellit blandus sudor.
4. Symptomata in cursu morbi magis magisque urgentia mitiganda.

Primum præstat venæsectio, & evacuatio; secundum vero nitrata: tertium Antimonialia fixa, animalium partes duræ, &c. Quartum in genere anodyna, in specie moderatè acida, aliavè appropriata: hic notetur probè Ludovici accuratissima methodus medendi, nempe in principio, præmisso vel omisso vomitu, mox volatile aliquod, v. g. tincturam Bezoardicam, mixturam simplicem, spiritum cornu cervi, &c. pro circumstantiarum ratione cum opiatis exhibendo: in statu fixiora terrea alcalina, in declinatione cancrina, corallina, &c. Hac nempe methodo nec crisin negligit Medicus, nec otiosè eam expectat: hanc verò otiosè expectant non solùm veteres, quod præmissa venæsectione aquæ frigidæ largiore haustu saltem curare solebant ægros, motum naturæ criticum observando; sed etiam moderni plures Itali, & Galli præsertim, qui post venæsectionem & clysmata solà tenuissimâ diætâ & largiore ptisanæ exhibitione sanare suos in acutis satagunt sub spe criseos: Vid. Langii *Miscell. Curios. p. 6.*

Pro his scopis ritè obtinendis observetur:

I. Cautissimum esse debere Medicum, ne pro causo, aut alia febre continua simplici, curet præsentem malignam. Fit enim, ut sæpiùs febris maligna in primis diebus formam causi tantùm præ se ferat, & suâ malignitate latitet. Præter vires autem prostratas pulsus debilis malignam indicat, & frequentissimè sunt complicatæ. Unde tutiùs est, adhibere mox in principio simul appropriata alexipharmaca malignitati resistentia. Nam dubitant nonnulli: an detur causus verus sine adjuncta malignitate? Si itaque certo constet, malignitatis metum adesse nullum, tunc denuò ad ordinariam ac consuetam methodum tutò accessus fieri potest. Quamdiu verò, levis licet, supersit malignitatis suspicio, Alexipharmacis aut Bezoardicis dictis simul insistendum erit, quæ uti sunt necessaria in omnibus febribus, ita in continuis laudanda.

II. Dum simul propinantur Alexipharmaca aut Bezoardica, sub horum usu minimè æger in principio ad sudorem cogendus erit, nisi facilè & quasi sponte sequatur. Addenda simul sunt præcipitantia, & discrasiam sanguinis pedetentim emendantia seu corrigentia, talia tamen, quæ corpus ad blandam diaphoresin successivè disponant, antequam perfectus & copiosus proliciatur sudor. Diaphoresis enim, ut in omni febre, ita in specie in continuis conservanda; sic enim calor & æstus mitior, & cephalalgiæ, vigiliæ, aliaque symptomata minus defatigare solent ægros; quia sudor tunc temporis sine successu est, & potiùs vires prosternuntur, dum nempe omnia adhuc sunt cruda, nec quicquam separatum, nisi manifesta adsint signa malignitatis aut contagii. Inutiliter ergo sudor elicitur. Ideòque potiùs ℞ bezoardica, aut mistura simplex seu specificum Paracelsi in peracutis harum febrium evporiston ordinarium est, quatenus disponit corpus ad aliqualem madorem. Compositum est ex sudoriferis blandis, simul præcipitantibus mistis.

Observ. III. In febribus ardentibus, seu continuis imprimis potus concedendus est liberalior, iimò, quò major est sitis, & intensior ardor, eò magis indulgendum genio; rectè enim culpant Panarollus, Lindanus & Langius *in Epistolis Medicis* eos, qui ægris febrientibus omni ferè potu interdicunt. Observetur hoc saltem, melius esse, ut frequentius & parcius bibant, quàm ut unâ vice multum ingurgitent. Priùs enim successivè alterat, simulque madorem continuum conservat: posterius verò tonum stomachi nimis labefactat. Prostant sanè exempla non pauca pulmonum & reliquorum viscerum omnino aridorum & exsuccorum ex ardore febris ardentis, ob denegatum potum: Vid. Panarollus *in Observat. Pentec. 4. Observat. 8.* Idem alio loco habet Observationem febre ardente mortui, in quo cor tanquam semitostum apparuit. Ergò si urget sitis, liberalior potus concedendus est ægris, talisque quem appetunt, & quidem simplex unusque, non modò hic, modò iste, modò non nimia quantitate, nec frigidus ob stomachum ingurgitetur, sed potiùs tepidus; frigida enim nimis nociva. Interdum enim post nimium potum tumor pedum supervenire solet.

In selectu potionis habenda est ratio effervescentiæ febrilis plus minus temperandæ & sedandæ, & hinc symptomatum, speciatim circa primas vias urgentium, præsertim alvi plùs minùs clausæ vel apertæ. Hinc serum lactis benè depuratū, & succo citri ad aliqualem gratiam acidulatum, potus reverà medica-

mentosus existit, modo diarrhœa absit, sed potiùs intensior sitis urgeat: Conferatur Piens *de febribus Part. 2. pag.* 166. item Septalius *in Animadvers.* §. 11. *pag.* 98. Tandem & consuetudinis ratio simul habenda est. Aliàs Aqua fontana vel cerevisia secundaria benè pura cum dimidia vini tenuioris, aut quinta vel sexta parte vini Rhenani mista, addendo mensuræ uni succi citri no. j. succi cydoniorum vel ribium q. s. ad gratiam saporis, & Galatinæ cornu cervi super igne dissol. ℥ij. & acutè febrientibus gratissimum potum suggerit. Acida enim, imprimis his in febribus, in potu conveniunt, tàm mineralia, in æstu nempe nimio, quàm vegetabilia, in æstu nempe moderatiori: Unde Riverius *C. Observat.* 19. *Aqua simpl.* ℔j. addit ♂ ♀*is* gtt. xx. pro potu ordinario. Decocto hordei sub nomine ptisanæ plures utuntur, quod minùs approbo; cùm cruditates stomachi flatulentas, ejusque atoniam inferat.

Observat. IV. In principio & cursu febrium ardentium, ubi alvus obstructa est, vel non satis libera, conveniunt imprimis clysmata, aut loco horum tamarindorum decocta aut infusa: verum illa saltim lenientia ac blanda, & quæ alvum tantum modò laxant, scorias recrementosas ex intestinis maturè eliminant, eamque continuò fluidam servant, idque præsertim duobus in casibus:

1. Si urgent symptomata præcordiorum & abdominis: item si orgasmus humorum ad caput ferri quodammodò videtur.
2. Si nimia æstuatio & ebullitio sit sanguinis, tunc commodissimè applicantur enemata. Confer. Sydenham *Sect.* 1. *cap.* 4. *pag.* 27. & 29. Quibus & addatur principium morbi præceps, in quo ante venæsectionem clysmate alvus eluenda venit: e. g.

℞. *flor. cham.* mij.
hb. card. bened.
violar. ā mj.
rad. gentian.
enulæ ā ʒvj.
Coqu. in s. q. ▽æ.
Colatur. ℥viij. adde
elect. lenitiv. ℥j.
⊕i ♀iati ʒj.
M. f. *Enema alterans & emollient.* D. S.
Eröffnend Clystier.

Alvus vero, ubi satisfecerit quotidie officio suo; nullo modo irritanda venit.

Observ. V. Vomitoria non adeò necessaria sunt, atque in febribus intermittentibus: nihilominus tamen, ubi in principio & in incremento morbi nausea urget, aut inanis vomendi conatus adest, saporvè amaricans aut similes ructus adsint, ut vel ex bilis regurgitatione in stomachum, aut recrementorum nidorosorum in eodem collectione, lipothymiæ aut cardialgiæ immineant, vel anxietates præcordiorum insignes exinde accedant, conveniens sanè est, vomitorio in principio aut incremento hæc impedimenta removere, nisi vel diarrhœam, vel gravissima symptomata in cursu morbi experiri velim9. Observavi ipse sæpiùs, quod ex usu vomitoriorum ægri non adeò gravibus symptomatibus conflictati fuerint. Quod si verò accersitus jam incrementum morbi adsit, nihilominus cætera ubi responderint, ac speciatim, si vires à morbo nondum attritæ fuerint, etiam in incremento vomitorium propinari potest: Confer. hic accuratus & elegans Sydenham *in Methodo curandi febres pag.* 3. & 23. *sequ.* idque eò magis, si certò constet, febrim esse vel benignam, vel eam esse malignam, sed ex contagio extrinsecus hausto stomachum infestante, non tumidus, nec timidus hic sit Medicus. Observandæ tamen sunt vires plùs minùs robustæ, item vomitoria non sint nimis valida, sed blandiora & in dosi minori, nè corpus nimium commoveamus; in talibus enim ægris facilè multum & vehementer solent evacuare, fluidioribus & mobilioribus corporis existentibus contentis. Observatum tamen etiam fuit, quod in ægris, quos aliàs vomitoria non moverunt, illi in febribus talibus impetuosissimè sunt purgati.

Observat. VI. Purgantia, quà talia, imprimis propriè dicta, seu quæ abusivè eradicativa vocant, utplurimum nociva sunt in febribus continuis ardentibus, nec nisi in declinatione morbi conveniunt, coctâ sc. priùs materiâ, & sedatâ maximâ ex parte ebullitione febrili.

Sed tunc ferè est superflua & inanis, cùm materia cocta per urinas & sudores eliminari soleat. Quod si non fiat, aliqualis & reperita blandior purgatio, & quæ stimulando saltem motum naturæ provocat, locum habet. In principio harum febrium est frustranea; movent quidem seu turbant nimiùm corporis contenta, sed non ritè promovent nociva, crudis adhuc omnibus existentibus, ac vires nimiùm prosternunt; In progressu verò morbi est ferè nociva, aut saltem inutilis dictis ex causis: siquid tamen movendum videatur, in principio secundùm Hippocratem movendum.

Observanda tamen hic est animadversio Septalii *l.* 5. §. 4. *pag.* 98. *uti in continua tertiana respectu sui, aut materiæ illam facientis, nunquam ab initio ante coctionem medicamento purgante evacuandum est; ita, cum quandoque bilis acris ad ventriculum transfundatur, & mordens, gravissima inferens pericula, & sæpè mortem; potissimùm, si æger ad vomendum naturâ ineptus fuerit: Illa ut praveniamus respectu sym-*

ſymptomatis cum ſyrupo roſato ſolutivo & ſero lactis, vel ſolo, vel cui tamarindi incocti, purgare licebit, &c. Ut enim in curſu morbi purgantia omnia ſunt omittenda, toto tamen morbi decurſu eò ſubinde ſimul reſpiciendum eſt, ut alvus blandè ſervetur aperta, & quidem imprimis, ubi æſtus & cephalalgiæ urgent, quæ ſub alvo clauſa magis intendi ſolent: idque eò tutius fieri poteſt, quando nulla adeſt ſuſpicio malignitatis. Intempeſtiva enim purgatio ante materiæ coctionem inſtituta magna incommoda vehit; vel enim finem ſuum non aſſequuntur purgantia, nihilque aut parum vitioſorum humorum educunt, atque ita ſaltem eos agitant, turbant, confundunt (revera fermentant) unde ex materia mota & non evacuata in primis viis hærente, tormina, animi deliquia, vertigines, & alia ſymptomata oriri ſolent; vel ſi medicamentum fortius fuerit, corpus liquefacit, vires debilitat, ut natura poſtea faciliùs ſuccumbat, & morbum vel planè non, vel non niſi longiore tempore vincat. Neque purgantia neque vomitoria febrilem fermentationem tollunt.

Pro ſcopo igitur alvum apertam ſervandi convenit imprimis ſerum lactis, aut ſimplex, aut cui juxta Septalium *l. 4.* Tamarindorum ℥j. vel ℥j ß. infuſa fuerit. Quod ſi verò in principio harum febrium blandè purgare aut primas vias abſtergere animus ſit, tunc vel ſolitariò, vel cum paſſulis, v. g.

℞. *crem.* ℥j.
pulv. rhabarb. ā ℈j.
ſcamm. præp. gr. j.
M. f. *Pulvis.* S.

Eröffnend Pulver.

℞. *pulp. tamarind.* ℥ij.
pulv. rhabarb. ℈j.
ſcamm. præp. gr. ij. vel iij.
M. f. *Bolus.* S.

Eröffnende Lattwerge auff einmahl.

Item infuſum blandum ex foliis ſennæ cum rhabarbaro in principio harum febrium, ubi non nimis celeriter moventur, tutò concedi poteſt, v. g.

℞. *rhabarb. opt.* ʒiß.
fol. ſenn. ſ. ß. ʒj.
Infund. in *ſero lactis* per [illegible]
[illegible] blandè ebulliat: Colaturæ adde
ſyrup. roſat. ſolut. ʒij.
M. D. S.

Laxier-Träncklein auff einmahl.

Observat. VII. Injecto vel omiſſo clyſtere convenit interdum in primo principio venæſectio, dico in principio, eoque primo, quando [illegible] necesſaria videtur, idque ſaltem, ubi [illegible] metuendus eſt æſtus in robuſtis, nimiaque turgeſcentia contentorum corporis, ut in corpore juvenili, plethoricis, generoſiori victu [illegible]tibus, aut in aſſuetis, aut quibus ſuppreſſa eſt ſolennis quædam evacuatio: in talibus commodè vena incidi poteſt. Conf. Sydenham *Sect.* 1. *cap.* 4. *pag.* 19. Nam ſi eſt febris, quæ venæſectionem poſtulat, ea ſanè eſt febris, acuta continua: propterea quando in his obſervatur pulſus major, aut potiùs maximus, unde periculum eſt, ne ex nimia ſanguinis rarefactione vaſa diſtenta ac repleta liberiorem ſanguinis impediant motum, venæſectio mox in principio primo inſtituenda erit, præmiſſo vel neglecto, uti dixi, clyſtere quocunque diei tempore. Nempe rectè hic loquitur Lindanus: *Venæſectio eam ob cauſam inſtituitur, ne calor immodicè exardeſcat. Ut igitur frænetur ille æſtus, & circuitus ſanguinis liberior fiat, opus eſt venæſectione, manè, ſive veſperi. Multis equidem religio eſt, alio tempore mittere ſanguinem, quàm matutino: Verum occaſio eſt præceps, & quandoque graviter peccant, qui hoc obſervant: accidit enim ſæpè, ut ſanguis mittatur, cùm in furore maximo eſt febris.* Nam ut rectè Celſus monet *lib. 2. cap. 10. In ipſo furore ſanguis non eſt mittendus, & qui hunc mittit, idem facit, ac ſi jugularet hominem. Qui itaque matutinum præciſè obſervant tempus, ſæpè in hunc errorem incidunt. Ergo dies non oportet numerare, ſed in principio primo aut tempore huic proximo, ſanguis mittendus, modò hoc obſervetur, ut in remiſſiore fiat febris tempore. Si verò jam tertia aut quarta dies fuerit, ex quo æger decubuit: aut ægrotaverit, periculoſum eſt, ſecare venam, idque eò magis, ſi ſuſpicio malignitatis ſubſit, utpote in quibus etiam in primo principio venæſectio adminiſtrari non poteſt, niſi ſummâ urgente neceſſitate.*

Quantitas ſanguinis mittendi ſecundùm conditionem ſubjecti ac impetum febris determinanda venit. Interdum in incremento, aut etiam in ſtatu febrium continuarum benignarum, urgente prunella & linguæ ac faucium affectibus ſubinde conſultum eſt, ut venæ raninæ ſub lingua ſecentur, quæ ſi largiter fluant, & ſanguis exſiliat quaſi, fauſtum ſolet eſſe ſignum; ſin verò ſaltim ſtillet, aut pedetentim effluat, ominoſum. Aliàs ubi hæ & ſuprà dictæ circumſtantiæ non adſunt, tutò intermitti poteſt, cum febres ardentes continuæ etiam ſine venæſectione optimè curari poſſint. Ipſe Galenus monet, *cavendum, ne dum febrem jugulare conamur, ægrum ſimul jugulemus, quod tribus Medicis eveniſſe* ſcribit *libro de curandi ratione per venæſectionem cap. 12. quibus non opinantibus, pro animi deliquio, mors obrepit.* Et cur laticem illum pretioſiſſimum ſtudiò exantlemus, qui à febre heu nimium! depaſcitur, ut planè per febrem abſumptum fuiſſe in venis per obſervationem conſtet: Refert Johannes Argenterius *in Galenum lib.* 1. *de febrib. ad Glaucom. cap.* 2. in cujuſdam febre extincti

extincti cadavere ne guttam quidem sanguinis in venis fuisse repertam: Andreas Spigelius *de Semitertiana lib.* 1. *cap.* 15. in quodam febre extincto venas majores circa hepar sanguine vacuas repertas fuisse; & *ibid. cap.* 16. venam cavam & arteriam magnam sic vacuam fuisse sanguine, ut non opus fuerit filo venam cavam & portæ truncum, dum exenteraretur, intercipere, præterea ex Observationibus constat, quod crebræ sanguinis missiones homines febribus aptiores reddant: Vid. Willisius *de febrib. cap.* 9. 175. item *cap.* 11. *pag.* 197. Id ipsum autem observare debuisset Willisius, ut ipse in febribus venæsectionem non adhibuisset. Testantur siquidem ipsius observationes & curationes febrium parùm congruè fermentationi superstructæ, post venæsectionem semper ægros deterius habuisse, etsi in initio aliquid contulisse videretur. Itaque ego cum ejusmodi lanionibus & sanguisugis non facio, qui vitæ thesaurum tàm inutiliter abliguriunt, cùm præsertim in his septentrionalibus oris homines tàm frequentem atque largam venæsectionem non ferant, & alia præsentiora, jucundiora atque tutiora remedia in promptu sint. In principio saltem vel venam secare, aut etiam laxativo primas vias stimulare, concessum esse dixi, minùs verò in progressu morbi; id quod erudito discursu pluribus deducit Ballonius *in Bonetti Phar. Medicorum pag.* 172.

Observ. IX. Diaphoresis uti in omni febre, ita in specie in continuis conservanda libera; sic enim calor & æstus mitior, cephalalgia aliaque symptomata minùs gravia esse solent. Minus tamen ad sudorem cogendi sunt ægri, præsertim in principio aut in incremento; quia tunc temporis, cùm adhuc omnia sunt cruda, sine successu & euphoria debilitantur. Conveniunt autem imprimis diaphoretica salina, ⊖ cardui benedicti, absinthii, &c. item terrea, terra sigillata, corallia præparata, antimonium diaphoreticum, bezoardicum minerale, cornu cervi sine igne, pulvis diaphoreticus Ludovici: sic Kergerus *de fermentatione Sect.* 3. *cap.* 3. *pag.* 351. semper diaphoreticis solet nectere præcipitantia, quæ fermentum febrile corrigunt. Minùs conveniunt volatilia subtilia sulphurea & aromatica vel resinosa, quia hæc καῦμα nimis incendere solent.

Observ. X. Victus in febribus ardentibus sit tenuis, interdum paucus aut nullus: & cum appetitus ferè semper sit prostratus, minùs ad victum cogendi sunt ægri, licet tribus vel 4. diebus nihil comederint. Inter alias rationes, ob quas febres continuæ fiunt chronicæ, vel ob quas hæ recidivant, aut quod curatæ tandem in intermittentes tertianas degenerant, est etiam hæc causa, quando ægri nimis cibantur, vel in cursu, vel in declinatione: nam alimenta assumpta defectu fermenti digestivi à calore febrili in stomacho putrescunt potiùs, nec debitè digeruntur, & ita malum exasperant: imprimis alimenta magis nutritiva aggravant, ac lædunt stomachum. Hinc etiam rectè notat Willisius *Tractatu de febribus*, quod sæpiùs ex liberiore victu in reconvalescentibus à talibus febribus recidiva inducatur, sc. ex carnium & alimentorum evchymorum uberiore ingestione ægri in febrem relabuntur. Optimus est ergo hac in parte Helmontius, qui *in Tractatu de Victus ratione* egregiè decidit hanc controversiam, & inquit: *Malo ægros meos sanos, quàm obesos reddere.*

Observ. XI. Opium, opiata & papaverina, uti polychresta in multis morbis sunt; ita in febribus ardentibus continuis sunt optima, & nunquam omittenda: sed urgentibus symptomatibus sedulo, & quidem cautè danda. Observetur tamen in eorum exhibitione tempus legitimum & usus legitimus: tempus est, ut propinentur opiata non in principio, multò minùs in statu, quando imminet quædam crisis aut morbi solutio; utrobique enim naturæ sic impediretur motus, sed propinentur opiata in incremento morbi; quia non tantummodo calor febrilis ipse insigniter demulcetur, quælibet symptomata redduntur mitiora, sed etiam calorem febrilem ipsum insigniter imminuunt somnum inducendo, deliria & convulsiones præcavent, & hinc diaphoresin promovendo optima sunt. Nam turgescentes humores placant & sopiunt, & hinc, ut coctio causæ morbosæ meliùs promoveatur, per accidens juvant, & spiritus blandè figendo absumptionem & dissipationem eorum nonnihil præcavent. Hinc rectè dicit Lindanus: *si orgasmus adsit humorum, ac humor peccans turgeat, seu immanius effervescat, tunc syrupus papaverinus optimè convenit ad* ℥j. *cum aliis exhibitus; nobilissimus enim & blandus est, convenitque in specie in febre, imprimis ardente, si cum tantillo nitri mistus fuerit. In febribus sanè ardentibus motus furibundus optimè sedatur laudano opiato cum tantillo nitri, sed non debemus eo abuti, sed recto tempore adhibere, nempe si spiritus animalis furibundus sit. Deinde in exhibendis opiatis non debemus expectare, donec spiritus planè absumpti sint, & vires consequenter nimis prostratæ; sed in tempore usurpanda, dum vires adhuc constant.* Conf. Willisius *de febribus cap.* 10. *pag.* 127. In rebus nempe desperatis ad opiata non est refugiendum, sed imitari possumus Poterium & Lindanum, qui aliquot causo laborantes cum dolore ventriculi curârunt hâc mixturâ:

℞. ▽ *acetos.* vel *scabiosæ* ℥vj.
succi limon. ℥ß.
spec. dia-marg. Fr. ʒj.
syrup. papav. nigr. ℥j.
M. f. *Potio*.

quæ ipsis elegantissimos præstitit effectus: Vid. Poterius *Cent.* 2. *cap.* 50.

Vel imitemur Sydenham, ad tumultum ab emetico concitatum sopiendum sub noctem vel horâ somni blandum anodynum propinantem: e. g.

℞. ▽ *papav. errat.* ℥ij.
mirab.
syrup. de mecon. ā ʒij.
papav. alb. ʒß.
M. f. *Haustus*:

ut habet *cit. loc. pag.* 25.

Propinanda autem semper opiata cum debitis appropriatis mista, tàm in benignis quàm malignis; aut appropriatis alterantibus, aut appropriatis alexipharmacis, prout necessitas requisiverit, sic feliciter operantur; nunquam vero solitaria.

Remedia ergo, quæ in his febribus continuis ardentibus conveniunt, præter vomitoria & laxativa jam dicta, primariò sunt alterantia, eaque vel ipsum affectum ejusque causam occasionalem materialem respiciunt, vel symptomata primaria. Illa sunt nitrum & quæcunque nitrata remedia, imprimis nitrum fixatum, & nitrum vitriolatum seu arcanum duplicatum Mynsichtii; item cum nitro fixata mineralium ♁a, in specie antimonialia, v. g. ♁ diaphoreticum, tàm simplex quàm compositum aut Martiale Ludovici, aut Joviale Poterii, seu hujus antihecticum, bezoardicum minerale simplex, hinc Joviale, Martiale, & cinnabaris antimonii. Sulphura mineralium per se sunt egregia in talibus febribus, multò magis metallica per nitrum fixata; nitrata enim, & cum eo parata remedia fixa, figunt sal istud volatile acre peccans, indeque natum orgasmum, & similiter temperant omnem acrimoniam lixivialem; & ubi sal hoc oleosius fuerit, oleositatem ejus coërcent, simulque blandè per urinam, & hinc per sudorem evacuant. Hinc absorbentia animalia, hisque cognata terrea, v. g. cornu cervi sine igne, hujusque gelatina cujusvis acris temperativa, ebur sine igne, maxilla lucii piscis, unicornu verum crudum & sine igne, lapilli cancrorum, corallia præparata, aut horum cum succo citri magisteria, unicornu fossile, terra sigillata, &c. Hæc semper cum diaphoreticis & alexipharmacis nectere suadet pro fermenti febrilis præcipitatione Kergerus *Tract. de fermentatione pag.* 251. *s.* 3. *c.* 3. Quin & talia volatilia animalium illis ipsis commisceri, & moderatâ dosi subinde addi possunt; hinc enim sal volatile cornu cervi, & liquor cornu cervi succinatus, subinde cum aliis fructuose usurpantur. Hisce ex vegetabilibus refrigerantia, & hepatica vulgo dicta itidem accensenda, v. g. cichorium, taraxacum, lactuca, & omnia intibacea, plantago, acetosa, acetosella, portulaca, fumaria, flores rosarum; acaciæ, borraginis, buglossæ, &c. Ex quibus & similibus parata decocta reperiuntur promiscuè in practicorum veterum & recentiorum scriptis, e. g. Platero, & Sylvii *Praxi l.* 1. *cap.* 29. item Piens *de febribus Part.* 2. *c.* 2. & 3. &c. Quo etiam pertinent remedia blandè pinguia, seu temperata oleosa vegetabilia, ut semina frigida majora dicta, exque his paratæ emulsiones, quæ oleosa suâ vi ⊖ istud nimis acre blandè temperant & corrigunt, adeòq; effervescentiam acriorem plus minùs sistunt.

Remedia, quæ symptomata magis respiciunt, sunt imprimis omnia blanda acida, æstum, sitim, oris squalorem, virium diminutionem &c. mitigantia. Talia vel ex vegetabili regno sumuntur adeòque mitiora; vel ex minerali, adeòque acriora existunt: Illa in æstu minùs urgente; hæc ubi intentior æstus, nec subjecto patientis aliisque circumstantiis proportionatus adest, magis locum habent. Illa enim faciliùs in salsum temperatum diureticum in nobis alterantur; hæc econtra fixioris naturæ, & quasi firmioris texturæ, minùs alterabilia sunt, quæ ceu acida potentiora bilem & ejus acidum volatile acre præcipitant & corrigunt, adeoque humores nimis effervescentes figunt, & inde natas æstuationes aliaque pathemata mitigant.

Inter acida mineralia præferuntur speciatim spiritus mineralium acidi, tàm simplices, primariò sulphuris, hinc vitrioli, salis, nitri. Præ cæteris & cum dictis spiritibus, aut spiritu vitrioli volatili parata mistura simplex seu tinctura bezoardica, quàm compositi, clyssi aliàs appellati; per retortam ex sulphure, nitro & antimonio & similibus parati; sic fiunt spiritus acidi volatiles admodum egregii, & tincturæ vegetabilium cum phlegmate vitrioli, spiritu proprio acidulato, tinctura bellidis, rosar. violar. cyani, aquilegiæ &c. Usurpentur talia acida mineralium in julepis, ut & misturis alterantibus. Tincturæ instillantur potui ordinario ad 50. vel 60. guttas pro dimidia mensura.

Cæterùm spiritibus istis acidis puris præferuntur meritò spiritus hi ipsi mediante 🜄 dulcificati, quia magis sunt temperati, & ita œconomiæ nostræ animali magis affines.

Ex omnibus illis spiritum sulphuris, hinc spiritum nitri dulcem, eligerem: spiritus vitrioli propter ramenta metallica non semper est tutus. Ex vegetabili regno conveniunt fructus, imprimis succulenti, sapore acido & austero se manifestantes, v. g. citrus, qui primatum

matum obtinet & malignitati resistit, ejusque succus expressus: item succus ribium, berberum & cydoniorum, imprimis in fluxibus alvi nimiis, rubi Idæi, granatorum & similes alii. Addatur etiam acetosa & acetosella, quarum succum expressum suavissimum præfero syrupis cum saccharo paratis, quia sunt fermentescibiles. Præ cæteris commendabiles sunt hi ipsi per spontaneam residentiam, post sulphurationem secundùm Helmontium depurati, & in loco frigido asservati. Tamarindi quoque hîc optimè conveniunt, quia sapore acidulo simul & alterant, æstum leniunt, quatenus sal volatile oleosum destruunt, & præterea alvum obstructam blandissimè laxant: hinc etiam Zacutus Lusitanus in febribus syncopalibus insigniter commendat tamarindos in ▽ simplici decoctos. Præter hæc etiam succus sempervivi majoris, item ex portulaca & plantagine parata remedia commendantur.

Ex his variæ fiunt formulæ; præter usum enim tincturæ bezoardicæ seu mixturæ simplicis in principio morbi, ubi subest metus malignitatis, à guttis 30. vel 40. vel etiam 50. ad ʒj. propinatæ pro constitutione ægri, ubi adhuc subest metus malignitatis, conveniunt Julepi aut misturæ acidulæ v. g.

℞. *Decocti corn. c. simpl.* vel *cum rad. scorz.* ℔. j.
succ. citri rec. unc. ij.
syrup. flor. nymph.
papav. alb. ā ʒvj.
spiritus ⊕*i dulcis* vel *spiritus* ⊖*is dulcis* q. s. pro grato sapore.
M. f. *Julepus.* D. S.

Kühl- und Alterativ-Julep.

Decoctum hordei alii præscribunt: sed minùs probo, quia est potus crudus, qui utplurimùm subinde excitat inflationes stomachi: ideò præfero huic vel aquam simplicem, vel decoctum radicis scorzoneræ;

℞. ▽*æ font.* q. pl.
Vini parum.
succi cydonior. q. s. pro grato acore.
M. D. S.

Stärck-Tranck.

℞. ▽ *font.* ℔. j.
syrup. papav. alb. ʒvj. ad ℥j.
rubi Idæi ℥iß.
∾ ⊕*i dulc.* vel R*æ violar.* ʒj. M.

℞. ▽ *font.* ℔. j.
succi cerasor. compos. Ludovici vel alius *succi appropr.* ℥iij. ad ℥iv.
syrupi rubi Idæi q. s. M.

℞. ▽ *borrag.*
bugloss.
rubi Idæi ā ℥j.
cinnam. ʒiij.
succi citri rec. ʒvj. *ad* ℥j.
confect. alcherm. ʒiß.
syrupi rub. Idæi. ℥ß. M.

℞. *Conf. acetosell.*
pulpæ citri ā ℥iß.
flor. tunic. ℥j.
rob. ribium ʒvj.
Conf. alchermes ʒij.
c. s. q. *syr. acetos. citri* l. *rubi idæi* f. *electuarium.*
D. S.

Stärck-Lattwerge.

Convenit etiam decoctum herbæ & radicis acetosæ elegantis coloris & saporis grati, cui additur vel succus acetosæ expressus & asservatus, vel succus ribium sulphuratus, & syrupus rubi idæi vel violar. q. s. pro gratia & sapore ægri.

Extemporaneæ etiam tincturæ fieri possunt instar juleporum. Saporis elegantissimi, qui egregiè prosunt, utplurimum sudore blando, sine molestia tamen, ægro convenientes.

℞. *flor. bellid.*
rosar.
tunic. ā m. ß.

Infund. in ▽ *commun. acidulata* ∾*u* ♀*is per camp.* stent in loco tepido ad extractionem R*æ:*

Colaturæ mens. iß. adde
Syrup. rosar. vel *rubi idæi*, vel *viol.* q. s.
M. pro *Julepo* S.

Kühlender Julep.

℞. *Flor. aquilegiæ*, vel *cyani*, vel *papav. errat.* vel *rosar.* vel *violar.* ℥ß.
∾♀*is per campan.* vel ⊕*li* q. s. pro grato acore.

Infund. in ℔. iß. ad ℔. ij. *decocti cornu cervi*, vel *radicis scorzoneræ*, vel *roris vitrioli* ♀*ei acidi* in vase vitreo benè clauso: stet ad aliquot horas, donec eliciatur R elegans, cui transcolatæ adde

▽*æ rosar.* ℥ij.
cinnam. ℥j.
syrup. rubi id. vel *violar.* vel *jujubin.* ℥ij. vel iij. M.

℞. *flor. bellid.*
papav. errat.
rosar. ā p. ij.

Irrorati c. s. q. ∾♀*is* vel ⊕*li* infund. in *decoct. cornu cervi*, vel loco hujus in ▽*flor. papav. errat. scabiosæ, taraxaci*, &c. ℔. iß.

Stent in loco calido, donec extracta R, cui filtratæ adde

Syrup. rubi Idæi.
de jujub. ā ℥iß. M. S.

Kühl-Julep.

℞. *flor. papav. errat.* mj.
violar. mß.

Irrorati c. s. q. ∾♀*is* vel ⊕*li*, infund. in ▽*æ flor. papav.* ℔. iß.
stent in loco calido per horas aliquot:
Colaturæ adde

syru-

syrupi flor. papav. errat.
rubi idæi ā ℥ij. M.
Loco 🜍 ♀is & ⊕li ſucci vegetabiles acidi aſſervari poſſunt.

℞. *pom. citri in taleol. inciſ.* no. ij. l. iij.
Macerentur in 🜄æ *fervidæ* ℔. iß.
adde
flor. papav. errat. mj.
ebulliant leniter: *Colat.* adde
elæoſacch. citri ʒj.
ſyrupi ex toto citro ℥j. ad ℥iß. M.
Vel etiam ipſæ tincturæ, v. g. flor. bellidis, roſar. papav. errat. aut etiam 🜍 acidi dulcificati, inſtillantur potui ordinario.

℞. ℞æ *flor. bellid.* ʒij.
aquileg.
violar. ā ʒj.
M. S.
Kühl-Tinctur 50. vel 60. Tropffen in ein Nösel Geträncke.

℞. 🜍 ⊖ *dulc.* ʒiß.
℞æ *flor. aquileg.*
bellid.
violar. ā ʒj.
M. D. S.
Kühl-Tinctur ins Trincken 60. bis 80. Tropffen in ein Nösel.

Interdum loco juleporum propinatur decoctum tamarindorum, vel ſolum in 🜄 communi, vel quod blandiùs abſtergit, in ſero lactis: v. g.
℞. *tamarind.* vel *pulpæ eorundem* ℥j. ij. ad iij.
Coqu. in ſ. q. 🜄æ *comm.* vel *ſeri lactis depur.*
Colaturæ ℔j. ad ℔. ij. adde
ſucc. citri ʒvj. vel ℥j.
℞æ *flor. bellid.* ʒij. vel ʒiij.
ſyrupi acetoſ. citri vel *rubi idæi* ℥iß M.
℞. *Decoct. tamarind. c. paſſ.* ℔. ß. vel ℔j.
ſyrupi acetoſ. citri vel *rubi idæi* ℥j.
🜍 ⦶*i dulc.* parum. M.
℞. *Decocti tamarindorum c. paſſ.* ℔. j.
ſyrupi granat. acid.
ribium ā ℥iß.
🜍 ⦶*i dulc.* q. ſ. M.
Facit huc elegans tinctura roſarum Zwelferi, quam parat cum ſero lactis acidulato cum pulpa tamarindorum, quæ blandè laxat; vel infuſum florum cum tamarindis ſuprà in febre ephemera præſcriptum.

Ipſum certè ſerum lactis eſt potus admodùm conveniens in febribus, imprimis, ſi melioris depurationis gratia aciduletur cum ſucco citri vel ℞ ſimiliter appropriata: inſigniter enim compeſcit æſtum, & alvum blandè ſervat apertam, ratione ſalis nitroſi volatilis, quod in ſe continet. Vel

℞. *ſeri lactis* ℔. ij.
ſucc. citri rec. ʒiij.
fl. bellid.
papav. errat. ā M. iß.
Ebulliant vaſe clauſo, donec ſerum lactis tingatur. Colaturæ adde
Sacchari parum, aut loco florum tingentium aliquot uncias ſyruporum, florum papaveris erratici & rubi idæi.

℞. *flor. papav. errat.*
roſar. ā M. ß.
Infund. in *ſeri lactis depur. cum* 🜍*u* ♀*is leniter acidul.* ℔. iß.
ſtent in loco calido ad ℞æ extractionem:
Colaturæ adde
ſyrupi de jujubis ℥ij.
violar. ℥j. M. pro julepo.

Juxta dicta in his febribus optimè conveniunt ulteriùs fixa nitrata, vel cum nitro fixata mineralia & metallica, effervescentiam maſſæ ſanguineæ optimè compeſcentia, & ⊖ volatile bilioſum peccans corrigentia & figentia, imperando plùs minùs ſudorem, prout minor vel major urget malignitas aut etiam prout intenſior vel remiſſior erit effervescentia febrilis. Uſitatiſſimum eſt v. g. nitrum præparatum, ſeu beneficiô lixivii acris depuratum, prodeſt ergò arcanum duplicatum Mynſichtii vel ⦶ vitriolatum & 🜍 ⦶i dulcis; nil magis æſtum febrilem compeſcere poteſt, quàm ⦶ ipſum ſolum depuratum: ſuperat hanc laudem, inquit Poterius, & nihil magis deſiderat. Sumitur in decocto ſcorzoneræ, & ita ſub forma potus ordinarii propinatur. Loco nitri depurati uſitatum aliàs eſt ſal prunellæ, quod nihil valet: optimum eſt antimoniatum. Nam in tali nitro præparato adeſt adhuc ſubtiliſſima pars ſulphuris antimonii, adeò ut ratione hujus ſimul corpus ad blandam diaphoreſin diſponat: & ſimul ſal corrigat vitioſum. Propinatur ad ʒj. in 🜄 quadam deſtillata, vel decocto quodam, vel potu ordinario, & aſſumitur ejus ℥ß. ſpatio 24. horarum. Verum ſub forma pulveris propinatur cum antihectico Poterii, & multi uſus eſt, cum quo ego aliquoties feliciſſimo cum ſucceſſu præſcripſi, modò abſit laxior alvi conſtitutio. Pertinet huc antimonium diaphoreticum, bezoardicum minerale, tàm ſimplicia quàm compoſita, cum nitro fixata, maximè antimonium diaphoreticum Martiale, antihecticum Poterii & bezoardicum Joviale, ſi per ſe deſtilletur cum Mercurio ſublimato, butyrum Joviale, quod figitur cum ſpiritu nitri (vid. Schrœderus & Zwelferus) eſt egregium, & loco antihectici poteſt ſubſtitui; bezoardicum Saturninum,

ninum, cornu cervi sine igne, & omnia suprà laudata absorbentia animalia terrea, quæ absorbendo nonnihil, & ad diaphoresin disponendo corpus, auctam effervescentiam corrigunt, e. g.

℞. ▽ *rubi Idæi* ℥ij.
rad. scorzon.
succ. cydon. rec. ā ℥j.
Bezoard. Jovial. ℈j.
syrupi papav. albi, vel *rubi Idæi* ℥j.
🜕 ⊕ *i dulc.* q. s.
M. D. S.

Alterirende Mixtur Löffelweise.

Vel ad imitationem Poterii *Cent. 2. cap. 49.*

℞. ▽ *acetos.* ℔. ß.
♁ *ii diaphor.* ʒß.
succi citri.
syrupi papav. nigri ā ℥j. M.

℞. ▽ *taraxaci* ℥iv.
Ræ flor. bellid. ʒiij.
cornu cervi s. △ e. ʒß.
antihect. Poterii ℈j.
syrupi flor. papav. errat. ℥j. M.

℞. ▽ *rubi Idæi* ℥ij.
🜕 *theriac. camphor.* ʒiij.
♁ *ii diaphor.* ʒß.
Bezoard. Jovial. ℈ß.
syrupi papav. simpl. vel *rubi Idæi* ℥j.
🜕 ⊕ *i dulc.* q. s. M.

℞. ▽ *flor. acac.*
sambuci,
taraxac. ā ℥j.
gelatinæ cornu cervi ℥j. ad ℥iß.
cornu cervi sine ign. scrup. j.
antihect. Poterii,
♁ *ii diaphoret.* ā gr. xii.
syrupi papav. simpl. ʒvj. M.

℞. ⊕ *i* ♁ *iati*, vel ⊕ *i depurat.* ℈j. ʒß. ad scrup. ij.
Antihect. Poterii, vel ♁ *ii diaph. simpl.* vel *♃ial.* scr. j. ad ʒß.
Laudani opiati gr. j. vel ij.
M. S.

Stärck- und Kühlend Abend-Pulver.

Detur pro 2. dosibus in vehiculo convenien-te, imprimis tempore vespertino.

℞. *nitri* ♁ *iati* scrup. j.
cornu cervi s. igne.
Antihect. Poterii vel ♁ *ii diaph.* ā scrup. ß.
M. f. *Pulvis.*

cui in suspicione malignitatis, aut imminente delirio *camphoræ* gr. ij. addi possunt.

℞. *Cornu cervi s. igne* ʒß.
nitri ♁ *iati* scrup. j.
♁ *ii diaphor.* scrup. ß. vel gr. xii.
camph. gr. ij. vel gr. iv. M. pro 2. dos.

Tempore vespertino loco camphoræ præscribo *Laudani opiati* gr. ij. vel iij. ad iv. Detur in vehiculo conveniente aut quocunque. Blandè movet sudorem, & egregiè compescit æstum.

Pertinet huc sudoriferum maximum Fabri, quod nobile est remedium, item Jupiter diaphoreticus Beguini, cinnabaris ♁ ii & dulcedo aluminis saccharata, uti habetur arcanum ad omnes febres, etiam hecticas, ita similiter egregium est figens in febribus continuis ardentibus: Vid. Poterius *in l. 2. Pharmacop. Spagyr. cap. 2.*

Juxta dicta, ubi ipsum sal biliosum peccaverit, simul nimiâ acrimoniâ, conveniunt subinde emulsiones, paratæ ex seminibus temperatis oleosis cum remediis fixis, quæ blandè temperant & obtundunt acrimoniam istius salis peccantis; fiunt ordinariò ex seminibus 4. frigidis, aut majoribus, aut minoribus; item ex hordeo ad crepaturam cocto, ex amygdalis dulcibus; v. g.

℞. *sem. 4. frigid. maj.* ʒvj.
papav. albi.
amygd. dulc. ā ʒij.
c. s. q. *Aquæ rosar.* f. *emulsio.*
cui adde
ess. opii. ʒß.
M. S.

Temperirende Milch.

℞. *sem. papav. alb.* ʒij.
4. frigid. maj. ā ʒj.
c. s. q. *Aqu. galeg.* vel *nymphææ*, vel *rubi Idæi* & *Aqu. sempervivi maj.* fiat *emulsio*: cui pro circumstantiarum ratione adde
⊕ *i* ♁ *iati* scrup. j. vel ʒß.
Antihect. Poterii vel ♁ *ii diaph.* vel *Bezoard. min.* ʒß. l. scrup. ij.
(vel ♁ *ii diaph.* & *Antih. Poterii.* ā gr. xv. ℈j. ad ʒß.)
edulcoretur parùm cum rotul. Manus Christi perl.

Non tamen crebriùs aut copiosiùs præscribantur hæ emulsiones, quia stomachum nonnihil pessundant, ejusdem tonum lædunt, appetitum destruunt, & ita crebriore usu nocivæ evadunt.

Externè pro symptomatum aliquali mitigatione, imprimis pro compescendo æstu febrili, & ad præcavenda deliria, ac vigilias, dolores, coma vigil, plantis pedum, & volis manuum applicandum est cataplasma ex fermento pistorio, cum aceto & sale impraegnato; vel cataplasma D. Michaelis.

Imò solæ radices raphani in taleolas incisæ stomacho pedibusq; sale & aceto probè priùs mundatis applicatæ, insigniter conveniunt: quidam etiam occipiti applicant: Raphanus enim irritando successivè quasi attrahendo derivare videtur. Pauperiores saltem recipiunt limum recentem: hunc aceto probè permistum nudis pedum plantis applicant. Succus cancrorum fluviatilium ex cancris vivis contusis recens fortiter expressus instar cataplasmatis plantis pedum, & volis manuum

manuum applicatur, subinde renovando, egregiè conducit ad temperandum æstum: imò instar epithematis fronti circumligatus egregiè convenit ad cephalalgiam tollendam, & inde imminentes vigilias contumaces, item ad præcavendum delirium.

Sæpiùs dictum fuit, quod etiam dentur febres deliræ, propter delirium præsens ita dictæ: in tali delirio, ut & agrypnia & cephalalgia, præter blanda anodyna aut opiata, cum aliis, appropriatis cautè & circumspectè usurpata, venarum raninarum apertio subinde proficua existit: ac sanè in morbo dicto Hungarico seu febre castrensi, earum sectio, & ratione junctæ prunellæ, & ratione capitis pathematum, summè proficua existit. Quarum loco & tali in symptomate imminente, aut graviùs urgente, cætera si respondeant, venæ frontis sectio à quibusdam institui solet. Forsan, ubi sub agrypniis aut cephalalgiis, item frontis æstuationibus, periculum delirii imminet, hirudinum pone aures applicatio non inutilis foret. Præter dicta istis in capitis pathematis epithemata non rarò fructuosè, sed calidè, aut saltem tepidè fronti applicantur. Observandum autem, quod ejusmodi epithemata tempora simul tegere debeant, ita ut ultra arterias ibidem pulsantes pergant, v. g.

℞. ▽ *anethi* l. *rosar.* l. *flor. sambuc.* l. *verben.* ℥ij.
apoplect. ℥ß.
Philonii Rom. l. *Requ. Nicolai* vel *theriac.* ʒj.
M. D. S.

Eusserlicher Umschlag.

℞. ▽ *flor. sambuci*
verbenæ ā ℥iß.
spir. theriacal. camphor. ʒiß.
Philon. Roman. ʒij. M.

℞. ▽ *chamom.*
flor. sambuci ā ℥j.
apoplect. vel *cephal. ad extrà* ʒiij. M.

Applicetur cum linteis multiplicibus tepidè fronti & temporibus.

Sed à nimio camphoræ usu in agrypnia abstinendum, quæ aliàs singulare est in deliriis. Vel hujus loco sequens emulsio, quam aliquoties felici cum successu præscripsi, applicari potest.

℞. *sem. papav. albi* ʒij. l. iij.
hyosc. ℈ß.
aqu. sperm. ranar. ℥iij.
sempervivi,
solani,
hypnoticæ usit. ā ℥j.
f. l. a. *Emulsio*;
M. D. S.

Eusserliche Milch ums Haupt.

℞. *nucl. persic.* ʒij. l. iij.
sem. papav. alb. ʒij.
aqu. sperm. ran. ℥iij.
Aqu. semperviv.
solani à ℥iß.
f. l. a. *Emulsio.*
adde
camphor. gr. vij. l. ℈ß.
M. pro *Epithemate.* S.

Umschlag ums Haupt.

Dictæ emulsiones aut misturæ solæ in forma epithematis applicantur fronti: vel miscentur his ipsis ana succi cancrorum fluviatilium recentis expressi, & ita subinde fronti applicentur, sæpeque renoventur, & egregiè delirium sistunt: e. g.

℞. *aqu. beton.*
fl. papav. errat.
sambuci à unc. j.
succi ♋ *fluviat. rec. expreß.* ℥iij.
V *camph.* ʒiij. M.

Vel solam etiam aquam rosarum tanquam eximiam commendat Piens, *Tract. de febrib.*

Item ℞. *Unguenti alabastr.* vel *popul. somnif. usitat.* ʒiß.
♂ *expreß. nuc. mosch.* ʒß.
camph. gr. vj.
M. D. S.

Ruhe-Sälblein.

℞. *Unguenti alabastr.* ʒiij.
♂ *expreß. nuc. mosch.* ʒj.
Philon. Romani vel *theriac.* ʒß. M.

Quin & si impetuosior raptus quasi ad caput metuatur, in specie ubi excretio quæcunque, imprimis cutanea, suppressa, dicta capitis symptomata inferunt, vesicatoria femoribus vel brachiis applicata, & enemata acriora, conducere arbitror.

PRUNELLÆ CURA.

Prunellam quod attinet, hanc optimè præcavet & mitigat mucilago seminis psyllii vel cydoniorum, cum aqua sempervivi majoris extracta, subinde linguæ applicata, aut in faucibus detenta: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 8. *Observat.* 76. *pag.* 123. Vel

℞. *sem. cydon.*
malvæ,
psyllii à ʒij.
c. s. q. *Aquæ sperm. ranar.* f. *Mucilago* ad ℔. ß. cui adde
⊖ *is* ✻ *ci* ʒj.
Aqu. semperviv. compos. ℥ij.
succi cancr. fluviat. unc. j.
M. D. S.

Kühlender Mund-Schleim.

℞. *Mucilag. sem. cydon. c. Aqua rubi idæi extr.* unc. jß.
syrupi portulac. ʒvj.
⏀ *i* parum. M.

℞. *Aqu. semperviv. maj.* unc. ij. vel unc. iij.
mucilag. sem. cydon. c. sperm. ran. extr. ℥j.
⏀ *i depur.* ʒj. M.

Convenit etiam ſpeciatim, niſi aliquid obſtet, matura venarum raninarum ſub lingua ſectio, idque tunc imprimis, quando tumores obſervantur, & metus eſt ſupervenientis & inſtantis anginæ; ſicuti etiam in nimia faucium inflamatione oris lotiones cum nitro, tàm cum quàm ſine gargariſatione, convenienter uſurpari poſſunt, factæ ex plantagine, lactuca, ſolano, liguſtro, portulaca, prunella & ſimilibus, additis poſt decoctionem ſuccis mororum, berberum, citri, &c. aut ſimilibus.

℞. *HB. prunell.*
ſalviæ
ſcabioſ. à mj.
flor. roſ. rubr. mß.
cort. nuc. jugland. ℥j.
Coqu. in ▽ *ſimpl.*
Colaturæ ℥viij. adde
ſucci ſempervivi maj. ℥ij.
rob. moror. ℥iß.

M. D. S.

Gurgel-Waſſer.

Item ſuccus cancrorum fluviatilium contuſorum expreſſus perquam egregius in hujusmodi faucium affectibus eſt, nempe:

℞. *cancr. fluv.* no. vj.
In mortario cum pauco aceto rubi idæi contuſi leniter exprimantur: adde
ſucci ſedi maj. unc. iij.
rob. nucum unc. j.
⊕*i* ♁*iati* ʒj. M.

℞. *aquæ ſemperv. maj.* ℔. iß.
ſucci ♋ *fluv. rec.* unc. iv.
⊖*is ammoniaci depur.* ʒiß. M.

Alioquin obſervavi in morbis malignis, dum fauces ſunt ſiccæ & aridæ, ſine cruſtæ pituitoſæ præſentia, optimum fuiſſe remedium ℔. iß. *aquæ communis*, *mell. comm. cochl.* j. l. ij. 🜄 Rhenani rectificati unc. j. l. unc. ß. Miſta uſurpentur pro oris collutione.

Si poſt tales oris collutiones in graviore malo mox lingua denuò areſcit, tùm nil melius eſt:

℞. Fruſtum lardi non ſaliti, vel ſi ſalitum fuerit, in ▽ ſpermatis ranarum macerati: hujus fruſtulum unum imponatur linguæ, & ita aliquandiu detineatur, emollitur exinde lingua, & interdum cruſta quaſi coriacea ſeparatur.

Loco fruſtuli lardi alia pinguia, v. g. butyrum non ſalitum, itidem commodè uſurpari poteſt. Vel:

℞. Rapas; conſcinde; inde vaſi ligneo impone grave pondus: liquorem expreſſum inſtar ſyrupi coque.

FEBRIUM CONTINUARUM PERIODICARUM CURA.

Hæc ipſa remedia & methodus promiſcuè tàm in febribus continentibus, quàm continuis periodicis, uſurpari poſſunt, niſi quod in his ad exacerbationum viciſſitudinem magis reſpiciendum ſit, adeoque tempore ingruentis paroxyſmi modò dictis, imprimis ♁ialibus fixis, ſimul ratione complicatæ febris intermittentis, præmiſſis præmittendis, ſubinde adjungenda ſunt abſorbentia illa & alterantia, ſupra laudata, in ſpecie Corallia, lapilli cancrorum, antihecticum Poterii, ⊖ cardui benedicti: item ⊕ vitriolatum Mynſichtii, quod ſolum ante paroxyſmum in periodicis eſt egregium. Imprimis conducunt miſturæ ex ſubcontrariis paratæ, i. e. ex acidis & terreis, conſervando corpus in diaphoreſi blanda, alvumque liberam retinendo, aliaque pro ſymptomatum varietate debitè præſtando.

SEMITERTIANARUM CURA.

Eadem ferè de ſemitertianis aliisque ſimilibus compoſitis & complicatis variè febribus dicenda veniunt, attendendo: an benigna magis, an maligna fuerit eadem? an ſimpliciter febris compoſita ſit? an verò cum inflammatione partis cujusdam vel nobilioris vel ignobilioris, ſenſilioris vel minùs ſenſilis juncta? Lenta itidem ſi intermittenti juncta fuerit, pro ratione originis lentæ cura non nihil modificanda; adeoque ea, quæ de febribus intermittentibus & continuis jam dicta, ea & ſemitertianis, prout ad unam vel alteram talium prius accedant, accommodanda erunt.

In genere rigorem & horrorem tollent abſorbentia, alcalia, &c. æſtum verò eadem diaphoreſi & alvi libertate juncta. Si ſtata periodo recurrant paroxyſmi, ante exacerbationem poſſunt remedia propinari.

Vomitoria in pleriſque ſunt optima; ſicut, ſi cum inflammatione juncta, diaphoretica & ſudorifera; cum lentis verò ⊖ia abſtergentia, & incidentia, ut ⊖ ammoniacum, arcanum duplicatum, &c.

CURA CAUSI

nil ſingulare requirit, ſaltem, quod nitrata tam ſitis quàm æſtûs ratione imprimis conveniant, ſi in forma ſicca in potu diſſoluta uſurpentur, ſive ſpiritus nitri ſimplex, aut potiùs dulcificatus ad guttas 50. in menſura ſemis potionis aſſumatur.

Quod ſi accidat, ut datô nitrô non cum tanto ardore mittatur urina, & liberaliùs accidat mejere, bonô animô eſto, dicit Lindanus.

danus. Spiritus nitri usurpatur in julepis, item in potionibus,

Vel præscribatur decoctum quoddam alterans:

℞. *rad. scorzoner.* ℥j.
liquir. ʒß.
fol. acetos. m.j.
flor. violar.
rosar. rubr.
borrag. ā p.ij.
Hordei m.j. l.ij.
ras. C C. ʒj. ad ʒiß.
passul. min. ℥j.
Coqu. in s. q. ▽*æ simpl.*
Colaturæ ℔iv. adde
🜍 ⊕i l. *vitrioli* q. s. ad
aliqualem saporis gratiam.

M. D. S.

Alterirender Kühl-Tranck.

In hoc passu bonum etiam est remedium laudanum opiatum, si tempestivè & prudenter exhibeatur, omnem caloris vim refrænabit.

CURA FEBRIS LIPYRIÆ

instituitur per diaphoretica, tàm absorbentia quàm volatilia alcalia penetrantia & discutientia; quam medendi rationem infrà, ubi de inflammationibus, in specie de pleuritide, habebimus. Quoad

CURAM FEBRIUM COLLIQUATIVARUM:

In his ad acre colliquefaciens imprimis respiciendum, ut hoc corrigatur: Si enim hoc neglecto excretiones saltem, quæ tantùm sunt producta morbosa, respicere, hasque supprimere velimus, retentis iisdem mille malis mulctabitur æger. Ad acre autem illud temperandum, vix aliquid convenientius esse videtur, quàm absorbentia, v.g. ♂ diaphoreticum Martiale, ⊽ sigillata, unicornu fossile, &c. Quæ eò videbuntur efficaciora, si sociatione blandorum acidorum, ut succi ribium, berberum, cerasorum, citri, cydoniorum, &c. aliqualem quasi austeritatem contraxerint: hinc enim Sylvius spiritum salis dulcem *c.29. §.92.* laudat. Unde & in excretione nimia adstringentia, v. g. tinctura hæmatitis, &c. manè & vesperi ad gutt. 16. vel liquor stypticus ad gtt. 20. adhiberi possunt. Forsan & camphora, quodvis acre temperans, hic locum habebit. Inter composita electuarium diascordii Fracastorii, juncto succo citri propinatum, præ aliis conducibile videtur.

CAPUT IV.

De *Febribus Acutis Symptomaticis.*

Febres secundariæ dicuntur aliàs etiam symptomaticæ, per quandam similitudinem; quia

1. Ut symptoma morbum sequitur; ita & febres tales alium morbum.
2. Sicut remoto morbo removetur symptoma, ita & hæc febris.

Sunt equidem, qui febres has in comitatas, & symptomaticas strictiùs dictas, dividunt, ut Sennertus *de febribus*, illo nomine eas indigitans, quæ inflammationibus partium junguntur; hoc cæteras.

Sed non opus est scrupulum in talibus facere. Sunt autem hæ ipsæ secundariæ nunc acutæ, idque crebrius, nunc lentæ, pro affectuum, quos sequuntur, & partium affectarum conditionibus: dum illi vel graviores vel leviores sunt; hæ verò, nempe partes affectæ, vel sensiliores vel minus sensiles; item vel nobiliores, seu quæ magis cum sanguine & spiritibus commercium habent; vel ignobiliores.

Has ergo inter symptomaticas se offerunt illæ, quæ vulnera quædam insigniora sequuntur, **die Wund-Fieber**/ ab acido in vulnere oborto, doloris, inflammationis, & hinc etiam febris autore.

Præterea, quæ extrinsecus vulneri conducibilia sunt, internè egregia mistura est in casibus Chirurgicis polychresta, v. g.

℞. ▽ *hyssopi* ʒij.
fænic. ʒj.
spirit. theriac. ʒiij.
+*ti vini* l. *simpl.* l. *destill.* ʒiij. ad ℥ß.
lap. ♋ *fluv.* ʒj.
syrup. card. bened. ʒiij.

M. D. S.

Zertheilend Wund-Träncklein.

Vel in forma sicca:

℞. *lap.* ♋ *præp.* ℈j.
extract. theriac. gr. ij.

M. D. S.

Zertheilend-Pulver.

Quibus etiam pro partium affectarum ratione, vel symptomatum variorum syndrome, simul alia appropriata addi possunt.

II. Febres, quæ adsunt inflammationibus gravioribus, occasione acidi vitiosi sanguinem coagulantis, & ad stagnationem, indeque ortam inflammationem disponentis, ex vitiosa cum sale volatili effervescentia in sanguine utplurimùm causantur. Febres hæ nunc sunt acutæ, v.g. in pleuritide, inflammatione epatis,

epatis, angina, erysipelate; nunc lentæ, ut in inflammatione prope fundum mesenterii &c. Curantur hæ febres simul & eadem ratione, quâ inflammationes ipsæ, per attenuantia, acidum absorbentia, volatilia, alcalia, diaphoretica &c. Hac ratione etiam lactuca, endivia, serum lactis, sempervivum, & alia refrigerantia dicta, alcali volatili blando constantia valent, quæ phlogoses & incalescentias, ab effervescentia acidi ortas, corrigunt, & ita per accidens refrigerant.

III. Quæ sanguinem intra corporis cavitates, aut in ipsis solidis partibus, effusum & coagulatum insequi solent, & ex acore, putredinalem corruptelam antecedente, oriuntur. Conducunt sanguinem congrumatum resolventia, & putredini resistentia, qualia præter misturam suprà laudatam sunt bellis minor, scabiosa, flores hyperici, chærefolium, papaver rhæas, ♁ diaphoreticum, non negligendo simul potiones vulnerarias.

IV. Pertinent huc febres istæ: quæ in principio paroxysmorum arthriticorum usque ad statum ferè observantur: de quibus vid. Sylvius *l.* 1. *Prax. cap.* 30. §. 36. 110. *&* 161.

Sed de febribus symptomaticis videbitis in specie pluribus agentem Sennertum *l.* 2. *de febribus cap.* 16. *pag.* 202. *seqq.*

CAPUT V.

De *Febribus Lentis.*

JUxta febres continuas acutas biliosas observantur etiam febres continuæ minus acutæ, plùs minùs lentæ, ita dictæ, quod continuò quidem affligant ægros, sed tardiore motu sua absolvant tempora, hinc magis diuturnæ, minusque urgentibus stipatæ sint symptomatis, nec ardore adeò intenso seu vehementi molestæ, plus tamen minùs acri mordaci: idque nunc magis, nunc minus tales, prout variat ægri constitutio. Illæ magis propriè ita dictæ, Germanis, **eine schmochende Hitze** / & à comite frequentiore, nempe contabescentia corporis, **ein schwindsüchtig Darr-Fieber** / vocantur; hæ verò minùs lentæ, & nonnihil ad acutarum naturam accedentes, graviora ferè symptomata juncta habent, adeòque brevius tempora sua, absque tamen critico motu, successivâ saltem solutione percurrunt, quales continuæ quotidianæ in specie dictæ. Sunt enim lentæ omnes benignæ; malignæ autem acutæ esse solent, utut petechiales præceteris lentæ esse videantur. De febribus his apud Practicos pauca prostant. Interim à lympha imprimis continuò sanguini infusa oriri cum Sylvio arbitror, quæ vitiata effervescentiam massæ sanguineæ præternaturalem infert; unde & à Sylvio *cap.* 29. lymphaticæ dicuntur: quas inter eminet imprimis hectica febris, ex multis causis producta.

ARTICULUS I.

De *Febribus Catarrhalibus.*

PRæ cæteris considerabiles sunt febres catarrhales, **die Fluß-Fieber** / quæ in principio & incremento catarrhorum, v.g. coryzæ, tussis, raucedinis, &c. subinde molestæ sunt, dum lympha glandularum primariò quidem conglomeratarum, secundariò etiam conglobatarum, circa caput & pectus consitarum, quacunque ex causa acrior & acidior ac salsior, ac quasi muriatica, aliòve modo vitiosa reddita, copiosiùs circa dicta loca effunditur, occasionem crebriùs suggerente ambientis aëris inclementia, aut alio objecto externo dictas partes irritante.

Talem catarrhalem lymphæ motum comitatur febris ex alteratione sanguinis à lympha & irritatione spirituum influorum, cum ardore, rodente magis quàm magno molesta, accedentibus simul hinc inde lassitudine, & lancinationibus corporis variis: lassitudo itidem contundens & plùs minùs lancinans ex lympha derivanda venit, cùm lancinationes hæ in artubus non raræ sint, & sequantur ferè semper lymphæ vitiatæ in artubus activitatem, & hinc inde stagnationem: ac sanè lymphæ constitutio ac motus plùs minùs naturalis, præsertim glandularum plus minus conglobatarum, probè observandus venit pluribus in febribus, tàm in intermittentibus, quàm in continuis.

Certum enim est, quod omnes febres catarrhales, tàm cum quàm sine coryza aut tussi, semper sint ex lympha nimis acida. Febres hæ catarrhales interdiu sunt mitissimæ, circa vesperam autem ordinariò exacerbari solent; unde etiam tales febres sunt febris continua periodica quotidiana veterum, quam ipsam etiam Fernelius jam suo tempore sub lentæ febris nomine descripsit.

In his febribus lymphaticis lentis ac catarrhalibus, cum capitis perturbatione & dolore gravativo seu gravedine, subinde levis horror & facilè transiens, sed crebriùs repetens, molestus est, **es ist / als wenn ihnen kaltes Wasser über den Leib gegossen wäre** / isque imprimis interdiu subinde repetit. Pulsus est continuò frequens & celer, vehementia & magnitudine moderatus, sub exacerbatione in dictis conditionibus acutus: urinæ excernuntur intensius tinctæ ac rubentes, sed quæ unô alteròve die elapso mox crassescunt, hinc conturbantur & flavescunt, viden-

denturque copiosum admodum deponere sedimentum: lassitudo gravis ac lancinans subinde occupat artus. His subinde conjunctus est calor, sive ardor rodens sive acris, circa vesperam ingravescens, ad mediam usque noctem ferè durans, interdum satis intensus, interdum paulò remissior: post mediam noctem autem successivè denuò remittit, manèque ægri sunt debiles; durat tamen continuò lentus, sed obscurus calor, qui omni vesperâ intendi, & insigniter subinde exacerbari solet. Lympha enim acidior vitiosè in massa sanguinea effervescit, unde caloris intensio, non tamen semper adeò insignis, & quidem circa vesperam, quoniam tunc conniventibus nonnihil poris corporis, uberior lymphæ laticisque serosi impeditur transpiratio, hâc nempe circa vesperam ex aëris ob solem occidentem alteratione inductâ & copia ejus & acrimonia augetur, aut textura seu constitutio ejus plùs minùs vitiatur, unde etiam febris tunc exacerbatio levis usque ad mediam noctem sentitur. Durant ista symptomata sub coryza & tussi gravioribus usque ad statum morbi, dum nempe lympha temperari & crassescere incipit, seu, ut vocant, materia catarrhalis cocta fieri, & spissior mucus emungi, & glutinosioris pituitæ expectoratio incipit, acrimonia enim lymphæ si correcta est, cessat etiam febris.

CAUSÆ.

Quoad causas remotas febrium lentarum, in specie catarrhalium: illæ sunt, quæ ad affectus catarrhales disponunt; interdum, sed rariùs, febres hæ catarrhales, ac ipsi catarrhi, sunt lentæ epidemicæ seu communes, & in vulgus grassantes, ab aëris communi impressione natæ, nunc, idque frequentiùs, benignæ, rariùs malignæ, & tunc subinde acutæ: quæ malignæ, uti per contagium suum lympham & corporis humores in specie afficiunt, ita hoc consequenter facilè ansam dat fermentationi sanguinis præternaturali, & sic se propagare, & insigniter exacerbari videntur, sc. pertinere huc videtur morbus ille epidemicus, cujus mentionem facit Riverius *de morbis infrequent. Observat.* 9.

DIAGNOSIS.

Diagnosis febrium dictarum ex hactenus dictis symptomatis patet: cum quibus conf. *Sylvius.*

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Febres hæ non multùm in recessu habent, uti febres continuæ acutæ seu biliosæ dictæ: facilè curantur aut evanescunt, utut insigniter molestæ, interdum & vehementes sint.

Febres tamen catarrhales epidemicæ, & in specie malignæ, subinde non sunt sine periculo. Equidem extenduntur nonnunquam ad 14. dies noctesque; rarò tamen salutariter, sed convulsionibus supervenientibus ægri moriuntur.

CURA.

Quod attinet methodum medendi: febres lentæ catarrhales, in multis cum cura catarrhorum vulgarium conveniunt. In specie eò dirigenda est cura, ut lymphæ corrigatur vitium, eaque per blandia sudorifera ac diaphoretica imminuatur: idque eo magis, si epidemicæ ac contagiosæ febres catarrhales non carent malignitate; uti ex debilitate virium, ex facili contagio, ex vigiliis, interdum levibus deliriis supervenientibus apparet. Ut ordine procedamus, curantur per ea, quæ

1. Irritationem partium solidarum affectarum, indeque natum spirituum impetum ac copiosiorem lymphæ effusionem sistunt.
2. Lymphæ præternaturalem acrimoniam temperant. Et
3. lympham temperatam per convenientes vias evacuant.

Pro priori scopo conveniunt imprimis opiata: pro secundo autem ⊖ia volatilia alcalia aut marina absorbentia & temperantia, & vulgò incrassantia dicta, ut etiam appropriata contra catarrhos remedia, v. g. lignum sassafras, ejus decoctum, & ex eodem parata remedia, essentia catarrhalis cum spiritu serpilli, succinum præparatum, ℴℴ destillatum & omnia succinata, flores ♁is, antihecticum Poterii, aliaque ♉ialia fixa. Myrrha similiter est elegans remedium, ejus enim aliquot grana sapore suo balsamico acorem lymphæ nimium temperant. Camphora quoque hîc imprimis est usitata, quæ & blanda diaphoresi vitia lymphæ imminuit; & similia. Præ cæteris tamen ⊖ volat. cornu cervi, succini, & ex his paratus liquor cornu cervi succinatus, item ∽ & ⊖ volat. sanguinis humani, ⊖is amm. anisatus, nisi æstus sit nimius, & similia opiatis mista: v. g.

℞. ▽ *salv.* vel *scabios.*
serpilli ā ℥i.
∽ *salis amm. anis.* l. *succin.* ʒj.
syrupi diacod. Montani l. *pap. albi* ℥j.
(vel loco hujus *laud. opiati* gr. ij.)
M. D. S.

Fluß-Tränckle in auff etliche mahl.

Capiatur ante exacerbationem vespertinam, & in hac ipsa, & excitetur blandus sudor.

℞. *liqu. C. C. succin.* l. ∽ ⊖*is amm. anis.* l. *ess. succin.* ʒij.
essent. opii ʒß. M. S.

Fluß-Essentz.

Dosis gutt. 30. 40. ad 50. aliquot horis ante exacerbationem, & iterum ingruente nocte.

℞. *theriac. Andromachi* ʒj.
sal. volat. C.C. gr. vj.
succin. gr. iij. l. jv.
M. f. *Bolus.* S.

Schweiß-Lattwerge auff einmahl.

℞. *succin. præp.* ℈ß.
myrrh. elect. gr. v.
sal. volat. succini gr. jv.
extracti croci gr. ij.
laud. opiati gr. j.
🜔 *destillati succini* gtt. j.
M. f. *Pulvis.* S.

Fluß-Pulver auff einmahl.

Si fuerit lympha nimis salsa, ea, quæ edulcorant, sunt usurpanda: v. g. ex glyzyrrhiza, ficubus, jujubis, hordeo, &c. item emulsiones papaverinæ, opiata, & cum opio paratæ pilulæ de styrace, aliaque, quæ in tussi catarrhali allegata sunt.

Si loquelæ difficultas & raucedo urgeat:

℞. *Aqu. menthæ* unc. ij.
cinnam. unc. ß.
∽⊖✱*ci anis.* ʒj.
laud. opiati gr. iij.
syrupi de passul. l. *de liquirit.* ʒvj.
M. D. S.

Lindernd Fluß-Tråncklein zum Halse.

Urgente tussi siccâ adhuc in principio, pro lymphæ acrimonia temperanda, faucium & asperæ arteriæ dolorosa irritatione sistenda, & materia incrassanda,

℞. *Aqu. scabios.* unc. ij.
asthmat. ʒvj.
syrup. diacod. l. *papav. alb.* ℥j.
M. D. S.

Hust-oder Fluß-Tråncklein.

Pro faucium, pharyngis & laryngis levi excoriatione conveniunt Loh passularum, syrupus diacodion Montani, violarum &c. cum baculo liquiritiæ.

Hæc cura cum decocto ligni sassafras tamdiu continuetur, donec perfectè sistatur febris.

Sufflaminata sic febre, & impetu spirituum ac lymphæ sedatô, si opus fuerit, blanda laxatio institui potest, v. g. ex MP. de ammon. Quercetani, aut MP. de succino Cratonis, acuatis cum ☿ dulci &c.

℞. *MP. de succin. Cratonis* ℈j.
sal volat. succini gr. vj.
res. jalapp. gr. iij.
extracti trochisc. alb. gr. j.
🜔 *destillati succini* gutt. ij.
c. essent. ligni sassafras f. *pilulæ.*
D. S.

Haupt-und Fluß-Pillen.

Quibus factis, reliquiæ jam incrassatæ expectorantibus, incidentibus ac similibus sunt evacuandæ: e. g.

℞. ▽ *hyssopi* ℥ij.
asthmat. ʒß.
∽⊖, l. *asthmat.* l. *Gummi* ✱*ci depur.* ʒij.
syrupi Nicot. ℥ß. l. ʒvj.
emet. Angeli Salæ ʒj.
M. D. S.

Resolvirend Fluß-und Brust-Tråncklein.

Locô hujus misturæ succus raphani expressus, cum pauco saccharo temperatus, egregiè incidit mucum.

Lympha correcta evacuatur, aut universaliter per diaphoretica & diuretica; aut particulariter per nares & os, atque hoc saltem in statu, cessante febre, & coctâ materiâ. Ubi ergo diuresis magis intenditur:

℞. *liqu.* 🜄 *fol.* ♀i ℥ß.
Dosis 40. l. 50. guttulæ bis in die.

ARTICULUS II.

De

Febribus Lymphaticis Glandularum conglomeratarum.

PRæter hactenus dictas observantur quoque febres lymphaticæ vitio lymphæ glandularum conglomeratarum, quæ in certam cavitatem suum effundunt succum: inter quas eminent parotides & pancreas, quæ similem ferè lympham in os & intestina, consequenter quoque in massam sanguineam evomunt. Peccat hæc ipsa lympha, imprimis quando est plus minus viscida, ac sæpius salsior & acrior, aliovè simili modo vitiata; tunc enim saliva viscida ac ⊖sior blandam quidem continuam febrim, lentam tamen, calore non ita forti molestam, infert.

Febres hæ lentæ nunc sunt primariæ, nunc secundariæ: Illæ, quæ per se incipiunt, & nullum alium morbum sequuntur: hæ verò, quæ ex alio fiunt morbo, sive ab alio, tanquam à sua causa, immediatè dependent, v. g. vulgò corruptionem partis cujusdam internæ sequantur; sive ab alio morbo malè tractato per illius degenerationem fiant: adeòque tunc tanquam primariæ per se subsistant: quales sunt, quæ continuas acutas, item intermittentes malè curatas sequuntur, suntque omnes febres lentæ ferè periodicæ, h. e. quæ suis plùs minùs periodis certis exacerbari solent: idque vel (frequentiùs quidem) vespertinô tempore, sicque quotidianæ typum repræsentant; vel ab omni pastu, nuncque ad hecticas febres revocantur. De his singulatim.

MEMBRUM I.

De

Febribus Lentis Primariis.

QUoad febres lentas primarias: horrore levi, sed diuturnô ferè, ægros apprehendunt,

dunt, insequente quidem calore continuo, sed non adeò intenso seu vehementi, prout in acutis; utut subinde in extremis mordaci plùs minùs acri, interdiu tolerabili seu mediocri, sed qui vesperi intenditur, & usque post medium noctis graviter urit, & absque sensibili quasi excretione solvitur: appetitus est prostratus, alimentorum assumptorum insequitur dolor gravativus stomachi, hujus & intestinorum inflatio ac distensio, adest simul interdum quidam torpor ac somnolentia. Febres hæ circa vesperam, interdum post cœnam demum, exasperantur cum pulsu frequentiore, non tamen adeò magno, propter lympham sanguinis fermentationem depravantem, per noctem ferè durant ad meridiem sequentis diei, & tunc solent cessare; interdiu tamen mitiùs affligunt. Salivæ huic hoc modo vitiatæ si junctus fuerit succus pancreaticus viscidus aut salsus, aut alio modo vitiosus factus, simul adesse solet anxietas circa præcordia, interdum tormina obscura, & lancinationes ventris. Pulsus est continuò celer, frequens, magnitudine & vehementia moderatus, ad parvitatem tamen & debilitatem declinans. Sitis in his febribus interdum satis urget, & in specie ubi saliva peccat, os est glutinosum: quia fauces & lingua lentâ materiâ subinde sunt obducta. Urinæ sunt crassæ, intensius tinctæ, quæ facile turbantur, & subinde multum crassamenti seponunt. Adest simul lassitudo totius quasi contundens, cum lancinationibus artuum subinde juncta; interdum etiam cephalalgia tensiva & gravativa molesta esse solet.

Pluribus ad acutarum naturam accedere hujusmodi febres lentas, non solùm ex hactenus facta relatione patet; sed in specie, quod acutæ continuæ, & etiam intermittentes, in lentas, tàm has quàm alias, facillimè degenerent; quin & in hecticas transeant. Nempe acutæ illæ ex concitatiore fermentationis febrilis impetu occasione acrioris & volatilioris acidi in sanguine acriore (cæteris hinc inde derivatis humoribus, & ipsis acrioribus existentibus) originem ducunt: lentæècontrà ex remissiore illo impetu ab acido minus acri, aut in subjecto seu vehiculo viscidiore ac glutinosiore hærente, ipsis corporis humoribus, cæteris temperatioribus plus minus ac glutinosioribus, vel naturaliter vel præternaturaliter, existentibus.

Observandum enim est probè axioma: chronicos contumaces, diuturnos ac lentos morbos ex viscida, glutinosa tenaci materia, vel tanquam proxima occasionali causâ, vel tanquam fomite dependere; acutos verò, & cum corporis perturbatione junctos, ab acriore causa occasionali materiali originem ducere.

CAUSÆ.

Origo ergo lentarum harum febrium primariarum est imprimis in stomacho, vel ex vitio & defectu digestionis primæ, dum ex hebetato aut alterato plùs minùs fermento stomachali (undecunque id vitii ortum fuerit) & bile quoque mitiori magisque acri chylus minùs volatilis, sed viscidus, vitioso tamen, aut acido aut salso acri sapore inquinatus, massæ sanguineæ instillatur: quo ipso successivè fomes febrilis talis congeritur, cujus occasione tandem fermentatio & commotio sanguinis febrilis supervenit (unde à sanguine pituitoso, seu à pituita acida, oriri continuas quotidianas asseruere veteres) salubriter cessans, dum illo fermentationis motu depurat se massa sanguinea, & quicquid heterogenei permistum fuerit, coxerit & præcipitaverit, ut cum urina vel successivis sudoribus eliminari queat. Cùm verò chylus talis juxta sanguinem etiam lympham totius corporis vitiare & insigniter alterare soleat, utpote in qua lymphâ naturaliter gelatina lactea seu chylosa deprehendi solet, &c. Sanè talis plùs minùs alteratio, ac debitis usibus exsequendis hinc necessaria ineptitudo lymphæ, fovere tales febres, & ita caloris nonnihil auctioris, pulsus ex irritatione cordis frequentioris, propter sanguinem verò pituitosum, hinc imminutam & depravatam ejus fermentationem parvi & debilis, ac reliquorum in eadem symptomatum originem esse, probabile admodum videtur, sive per se & primariò oriantur, sive alios demum affectus consequantur: adeòque revocanda huc veniunt ea, quæ de febribus lymphaticis disserit eruditè Sylvius *l.1.cap.29.* Sanè exacerbatio vespertina, & calor circa id tempus ibidem gravior, ex lymphæ alteratione illa primariò oriri videtur, cùm quilibet à lympha orti affectus circa vesperam & appetente nocte ferè magis intendi soleant, ut in febribus catarrhalibus, simpliciter ex lymphæ vitio natis, manifestum est, cujus exacerbationis ratio intricata huc revocanda, quam supra de febribus catarrhalibus dedi.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Febres hæ lymphaticæ seu febris continua quotidiana, quò magis vel minùs lentæ fuerint, eò diuturniores vel minùs diuturniores esse solent; difficiles tamen ferè curatu, nec semper omni periculo vacant.

Quò pejora etiam habent symptomata, eò periculosiores esse solent.

Paroxysmi vespertini si sint longi, cùm interdùm ad 16. horas extendantur, vires sint debiles & appetitus prostratus, ingens periculum subest.

Salubris hæc febris, nisi cautè & probè tractetur, nunc in cachexiam, si nempe acuta magis nonnihil fuerit; nunc in hecticam, cum qua

qua magnam affinitatem habet, si lenta magis exstiterit, terminari solet.

CURA.

In cura febrium lentarum

1. stomachus curandus ejusque digestio restituenda.
2. Viscidìtas, ac acrimonia salsa lymphæ corrigenda.
3. lympha correcta, ac cruditas pituitosa blandè evacuanda.
4. Symptomata mitiganda.

Pro his scopis consequendis.

I. tàm in principio quàm in incremento hujus febris mitius vomitorium optimè locum invenit, imprimis si anxietates præcordiorum adsint, & vires simul constent; aut evacuantia per alvum mitiora.

℞. *MP. de tribus Ruffi* gr. xv.
aur. fulm. gr. iij.
scammon. præp.
troch. alband. ā gr. j.
c. ℞ ♀*i compos.* f. *Pilulæ*. S.
Resolvirende Purgier-Pillen.

II. Diuretica, quia simul sunt alterantia, optimo cum successu applicari possunt. Nempe, ut loquuntur Practici, præmissis præmittendis, fundunt atque attenuant sanguinem, & ita restaurant plùs minùs naturalem ejus fermentationem; simulque crassa crudaque excrementa, si quæ circa primas vias aut aliis in locis restiterint, dissolvendo abstergunt, & remotioni aptiora reddunt.

Remedia itaque quæ corrigunt, resolvendo & attenuando viscida, & temperant salsa, sunt imprimis spir. salis dulcis, spir. ⊕i dulcis; item ⊖ amm., ⊕ ♂iatum, ⊖ ♀i essentiale, arcanum duplicatum Mynsichtii, tartarus vitriolatus Tachenii, ⊖ foliata tartari, ejusque liquor, ℞ tartari acerrima & composita, essentia myrrhæ tartarisata, spir. carminativus de tribus, & spirit. salis amm. anisatus; cum quibus antihecticum Poterii commodè misceri potest. Hinc præmisso vel blando vomitorio, vel laxativo,

℞. ⊖ *amm. puri* l. *depur.* scrup. j. ad ʒß.
Antihect. Poterii scrup. ß. l. gr. xv. aut xvj. ad ℈j.
M. f. *Pulvis pro una aut duplici dosi*. S.
Resolvirende Magen-Pulver.

quarum una mane, altera vesperi propinetur, præsertim ante exacerbationem.

℞. *Salis amm. depur.* scrup. j.
galang.
zingib. ā gr. viij.
M. f. *Pulvis*, pro 2. dosibus.

℞. *arcan. dupl.* ʒß. ad scrup. ij.
♂*ii diaph.* scrup. j.
M. f *pulvis*, pro 2. dosibus.

Una sumatur ante prandium, altera à meridie hora 4.

Sic quoque nitri antimoniati & salis amm. ana conducunt etiam insigniter.

Item hæc mixtura egregiè profuit:

℞. *Aq. menth.* l. *card. bened.*
fœnic. l. *hyssopi* ā ℥iß.
spirit. theriacal. simpl. vel compos. ʒiß. ad ʒiij.
⊖*is dulc.* scrup. j. ʒß. l. ʒj.
antihect. Poterii scrup. j.
syrupi de hyssopo ℥ß. ʒvj. ad ℥j.
M. pro 2. dosibus,

aut subinde cochleatim hauritur pro lubitu. S.
Resolvirend Fieber- und Magen-Tränckl.

Pro muco viscido, fauces & linguam incrustante, resolvendo & excernendo convenit cerevisia secundaria cum tantillo mellis rosati; vel aqua, acetum & nitrum depuratum; vel infusum florum malvæ arboreæ in aqua communi, acidulato cum pauco spir. ♀is vel salis, addito modico syrupi appropriati, &c.

MEMBRUM II.
De
Febre Epiala.

AD has lentas febres pertinet & ista, quam veteres Galeni sectatores epialam vocarunt, in qua ægri simul calent & frigent, vel, ut alii, in qua interiora algent, & exteriora frigent. Hanc cum quotidianis coincidere, & ex cruditate pituitosa primarum viarum oriri putat Ballonius *in Bonetti Pharm. Medic. pagin.* 203. Sed meritò fictitiam his modis definitam epialam Galenicorum asserit Lindanus, qui hoc nomine nihil aliud, quàm febrim mollem seu continuam, homotonon, cum calore leni humido ac molli, intelligit: Id quod & appellationis ratio insinuat, de quo vid. Piens *de febribus Part. 2. pag.* 91. Quod si unquam talis observetur febris, in qua calor & febris coincidant, placet præ aliis Plateri assertio: epialam non constituere febris peculiarem speciem, sed esse symptoma vel intermittentium copulatarum, cùm horror alterius febris supervenit calori alterius, antequam dissolvatur, quod per subintrantiam vocant; vel intermittentium cum continuis junctarum, cùm calori continuò misceatur horror intermittentium: vid. Piens *c. l.* Simile quid interdum apud puerperas, aliosvè ægros purpura affectos, videre est apud nos, in quibus ante purpuræ eruptionem urgente licet æstu, tamen si tantillam partem quandam extra lectum proferant, mox horroris sensum in corporis peripheria, interdum in ipsis quoque lecti integumentis percipiunt dum sc. acriores particulæ salinæ sub corporis communibus involucris delitescentes, & jamjam excernendæ, vellicatione sua talem horroris sensum circa panniculum carnosum inferunt.

PRO-

PROGNOSIS.

Epiala lenis est absque periculo, sed diuturna est periculosa: quia facile in hecticam transire potest.

CURA.

Epialæ specialis cura ex ejusdem origine aut generatione facilè haberi potest.

MEMBRUM III.

De

Febribus Syncopalibus.

AD febres lentas referuntur etiam à quibusdam febres syncopales, in quibus ægri animi deliquio frequenter corripiuntur. Symptoma tamen hoc non continuis plùs minùs lentis adeò proprium est, quin & malignis non rarò superveniat; imò in intermittentium paroxysmis subinde observetur; Unde etiam ad intermittentium differentiam hanc referre visum fuit Sylvio *l. 1. Prax. cap.* 30. §. 104. De cætero quibuscunque etiam febribus syncope, tales supervenientes videntur hæ esse stomachicæ, atque vel occasione muci vitiosi, superius ventriculi orificium obsidentis, & vitioso sapore illud crebriùs irritantis; vel ex aliquali humore plùs minùs æruginoso in ventriculo contento originem ducere: de quibus inferius plura, ubi de Lypothymiis.

PROGNOSIS.

Febris syncopalis, qua talis, non est absque periculo: considerandæ tamen & cæteræ circumstantiæ.

CURA.

In hac curanda adhibenda est ratio causæ: Hinc unicornu verum maximè Foresto *lib. 3. Observ. 19. Schol.* prodesse dicitur, cum vino in paroxysmi principio tempore syncopes propinatum: Nempe, ubi acres, aut æruginosi succi ventriculum lancinarint: Sic Zacutus Lusitanus *lib. 3. Praxeos Observ. 22.* febrem refert syncopalem minutam seu mollem, obstinatam, cùm nulla proficerent medicamenta, per aquam cum tamarindis decoctam, aliquandiu continuatam refert curatam; nempe, ubi nidorosi acres succi similiaque contenta in ventriculo hæserint. Aliàs nota sunt spirituosa volatilia, vel alcalia, vel sulphurea, seu inflammabilia ad syncopes curam, ubi nempe viscidum plus minus flatulentum in causa fuerit. Non inconcinnum tamen est hinc monitum Ballonii *in Phar. Medic. pag. 211. §. 85. lipothymia interdum præcedit febrim; Medici territi isto symptomate ad cardiaca properant, cùm potiùs ad purgans medicamentum statim sit deveniendum.*

MEMBRUM IV.

De

Febribus Lentis Secundariis & Symptomaticis.

NOn rarò tales in praxi occurrunt, & frequentiùs febres vel continuas acutas, vel intermittentes insequuntur, quando nempe præcipitantium, ut vocant, seu absorbentium abusu nimio (**oder wann sie bald vertrieben werden**) acidum morbosum fermentum præmaturè figitur, ac quasi retunditur, & hinc cessante sanguinis ebullitione febrili heterogeneæ copiosæ particulæ, aliàs præcipitandæ seu concoquendæ, retinentur in ejus massa: quibus ipsis & obtunduntur particulæ ejus salinæ activæ fermentativæ, & inertes quodammodo evadunt, & lympha simul, speciatim salivalium & pancreatis, vitiatur, & glutinosior subindeque falsior evadit. Quibus occasionibus febres continuæ lentæ oriuntur cum calore mediocri, ægro interdum vix adeò sensili, nisi, ubi suas exacerbationes habent; eæque ut plurimùm vespertinæ, in quibus subinde intensior & mordax satis percipitur: Pulsus est cont.nud celer, frequens, mollis, magnitudine ac vehementia moderatus, ad parvitatem declinans, vires prostratæ, appetitus nullus, os glutinosum, ex quo copiosa viscida subinde rejiciuntur, molestia præcordiorum gravativa, fluxus alvi subinde materiæ liquidæ, quasi pituitosæ, nunc cum nunc sine lancinationibus intestinorum molestus: Urinæ crassæ copiosum crassum albidum seponentes sedimentum, excernuntur, &c. & plura observantur symptomata, quæ eruditè Sylvius sub febre lymphatica salivali & prancreatica explicat *l. 1. Prax. cap. 29. §. 13. & 14.* Superveniunt quoque tales febres lentæ suprà dictis febribus, si post has curatas ægri avidiùs alimenta ingerant, quo medio ut non rarò recidivam sibi concilíant, ita, ubi depauperata magis fuerit massa sanguinea, ex copiosiore, & crudiore chylo non ritè assimilabili, lenta saltem febris gignitur. Nec solis febribus, sed etiam aliis affectibus, ex acido viscido plus minus natis, in quibus vel intempestivè movetur camarina, & hinc in massam sanguineam & lympham derivatur, vel non debitè evacuatur, de facili lentæ tales, quasi hecticæ plus minus superveniunt febres: pro quarum tamen omnium cura acido-salsi peccantis correctio temperando, viscidi attenuatio incidendo, & ejusdem excretio per vomitum, alvum, urinam, vel sudorem indicatur, prout hoc ipsum exemplis clariùs patebit.

Pertinet ad hujusmodi lentas etiam febris virginea, chlorosi seu cachexiæ virgineæ

juncta, hecticæ interdum quodammodo similis, ex cruditatibus utplurimum primarum viarum viscidis, hinc bilis inertia cum mensium suppressione enata.

Dum pus fit, major calor & dolor, quàm facto pure, adest, ut dicit Hippocrates: Adeoque in quovis apostemate dum suppuratur, febris lenta juncta esse solet; interdum etiam acuta: v.g. ex lacte coagulato, dum apostema fit; vel dum apostema fit in auribus &c. febris juncta esse solet, tamdiu durans, donec facta sit perfecta suppuratio. Unde hujus promovenda maturatio, & remediis sanguinem congrumatum resolventibus, acidum absorbentibus, & diaphoresi & diuresi sanguinem depurantibus, insistendum: v.g.

℞. ▽ *cherefol.*
scabios. ā ℥iß.
ess. myrrhæ ♀*is.* drachm. iij.
+*i vini* vel *simpl.* l. *destill.* ʒiij. l. ʒß.
lapill. ♋ *præp.* scrup. j.
flor. ♃*is* ʒß.
syr. scabios. drachm. iij.

M. D. S.

Maturirend Fieber-Tränklein Löffelweise.

Ulcera insigniora externarum, aut quælibet internarum partium insequi solent febres symptomaticæ lentæ, ferè hecticæ, adeoque diuturnæ, & ad tabem ac mortem tandem deducentes, à sanguinis infectione, à pure salso-acri viscido, ut notissimum est, in ulcere pulmonum phthisico. Nec curari hæ possunt, nisi removeatur partis corruptela, & mundificetur & consolidetur ulcus: id quod absorbentia suprà laudata, potiones vulnerariæ alcali divites, ex lapillis cancrorum, hedera terrestri, cherefolio, bujula, pulmonaria, veronica, scabiosa, ut & lignorum decocta, item sulphurea balsamica, flores ♃is, ♁ diaphoreticum, antihecticum Poterii, myrrha, balsamus ♃is, saccharum Saturni, ℞antiphthisica, balsamus Peruvianus, terebinthina, præstabunt: dequibus infrà, *ubi de Phthisi* Ac sanè quamplures lentæ, diuturnæ, ac tabificæ febres, ex occulta, nec à priori benè cognoscibili corruptione, aut putredine ac latente ulcere seu abscessu partis cujusdam internæ, mesenterii, pancreatis, renis, epatis, vesicæ, uteri, &c. originem habere solent, & difficilè curabiles, ac sæpiùs lethales ægris existunt: Vid. Schenckius *l.* 3. *Observ.* Bartholinus *C.* 2. *Histor.* 19. *& C.* 4. *Histor.* 18 Hinc in M.A.N.C. *Ann.* 4. *append. pag.* 50. febres lentæ perpetuæ abscessuum latentium comites esse dicuntur.

Pertinent & huc fistulæ diuturnæ, quæ etiam hecticæ similem febrim inducunt.

Quò etiam facit fœtus mortuus; aut secundina, vel integra, vel parte sui retenta, hinc putrescens, & in saniem plus minus purulentam abiens, tàm sanguinem inficiens, quàm per contactum simul uterum inquinans: haud curabiles sunt tales febres, nisi illis remotis, ac putredine, ne latius serpat, suprà dictis remediis maturè prohibitâ, ac parte læsâ consolidatâ.

Rari sunt insigniores aut diuturniores dolores quarumvis partium, quin febrem symptomaticam comitem tandem adsciscant, continuo pulsu, celeri, frequenti, in principio vehementi, in progressu debili ac parvo, interdum, dum membranosæ partes magis afficiuntur, duro, calore lento seu miti, non adeò magno; sive acidum vel acre dolorificum massam sanguineam simul alteret, & p.n. fermentativum motum inducat; sive simpliciter ex spirituum animalium concitatiore impetu, hinc vigiliis, inedia, &c. commoto sanguine intensiùs, febris quasi synocha simplex plurium dierum conciterur: sic v.g. colicas contumaciores, aurium dolorem, odontalgiam graviorem, &c. tandem febricula talis sequitur; quæ tamen consumpto saltem dolore etiam evanescit, & ferè blandâ sudatiuncula terminatur.

MEMBRUM V.
De *Febribus Hecticis.*

AD febres lentas etiam suo modo pertinet febris hectica, quæ cum iis magnam habet convenientiam, & frequentissimè esse solet symptomatica, aut saltem, aliarum febrium respectu, quæ in illam terminantur, secundaria: adeò ut negent quidam, dari hecticam primariam, ac per se incipientem. *Vid.* Piens *P.* 2. *de febribus p.* 49. Quod tamen ita universaliter vix concedendum videtur, quin & ex perverso usu rerum non-naturalium, v. g. tristitia aut mœrore diutius protractis, excernendis p.n. retentis, vitiosis assumptis, aut saltem malè digestis, hecticam oboriri posse, Practici observarunt.

Est aliàs hectica lenta admodum febris, & interdum ægro vix sensibilis: nam calor ejus est admodum lenis, & quasi occultus, qui etiam primo attactu vix est perceptibilis, unde etiam raro de calore conqueruntur ægri, utut, si diutius contineatur manus, calor mordicans & rodens se manifestet, post assumpta tamen alimenta duabus vel tribus demum horis se prodit calor, isque nonnihil acrior, & vehementior: deinde corpus successivè & insensibiliter emaciatur, & tunc, si ulteriùs progreditur, consumptio seu hectica marasmodes vocari solet, à Græco nomine ἕξις vel habitus; partim, quia veteres crediderunt, utut falsò, hanc febrim inhærere ipsi corporis habitui;

bitui; partim, quia hæ febres ad habitum, seu summum gradum pervenerunt, ut aut planè nunquam, aut rarissimè, curam Medici admittant. Denique pulsus equidem est vehementior solito, ac frequentior, parvus tamen & debilis, simul & celer, & inæqualis, cum successiva & clandestina virium prostratione. Et hæc sunt tria quasi signa pathognomonica, & primaria symptomata, quibus præsentibus hectica primaria conjicitur & ponitur: nempe

1. Calor ipsi ægro occultus, vix sensibilis, ab omni pastu post aliquot horas auctus;
2. absumptio & extenuatio corporis successiva seu marasmus; &
3. pulsus celer, parvus, frequens, debilis, & subinde durus.

De febre colliquativa supra dixi, quæ summus gradus est febris hecticæ.

Symptoma, quod maximè vexat ægros, præter virium debilitatem est marasmus seu consumptio, & marcor succi nutritii partium solidarum, cujus ratione hectica in tres gradus vulgò solet subdividi:

Primus hecticæ febris gradus est, dum ipsa saltem rorida, mucilaginosa & nutritiva partium substantia, quæ in nutrimentum partium proximum abire debet, successivè absumitur, & quasi dispergitur.

Secundus gradus est, quando hæc ipsa substantia rorida jam in pinguedinem, aut etiam in succum nutritivum partium solidarum mutata, & reliquis partibus nonnihil assimilata, pedetentim liquefacta quasi denuò consumitur.

Tertius gradus est, cùm absumptó omninò istó rore roscidó, ipsis nonnihil assimilató, ipsa stamina partium fibrosa seu ipsæ fibræ arescunt tandem & exsiccantur, & hinc siccitatem ac ariditatem sensibus manifestam contrahunt, ægrique tandem sceleta repræsentant pelle induta.

De his videantur Practici, in specie Sennertus & Riverius.

Modus generationis hujus febris est duplex: nunc enim est primaria, & per se incipit; nunc est secundaria, & instar symptomatis supervenientis alios morbos tandem insequitur, & ita hectica symptomatica seu complicata dicitur. Ista febris hectica, quæ per se incipit, est, quæ successivè oritur vitió rerum 6. nonnaturalium, ut dictum est; quæ verò aliis supervenit morbis instar symptomatis, ac cum iis complicatur, est, quando observatur supervenire febribus continuis, aut intermittentibus contumacioribus ac vehementioribus, in specie perversó modó curatis: Sic namque inter alia Horstius *l. 1. Observat.* 34. observat hecticam lethalem, obortam ex febre intermittente, per specifica ineptè & empiricè curata. Supervenit etiam hectica sæpissimè viscerum plerorumque, specialissimè pulmonum, inflammationi, uti his inflammationibus in abscessus & ulcera degenerantibus, cum quibus partium internarum ulceribus, sicuti interdum etiam cum partium externarum abscessibus gravioribus, ordinariò jungitur hectica; quâ ratione Phthisici semper sunt hectici: Sic Lindanus super Hartmannum observavit hecticam contumacissimam ex abscessu mesenterii prognatam; item ex utero, qui in carcinoma inciderat: item hecticam ex ulcere renum: item hecticam in fœmina, ortam ex multitudine fonticulorum corpori inustorum, qui omnem humiditatem ac rorem nutritium absumpserant, quæ tamen curata fuit clausis & sanatis istis fonticulis. Quin & lui venereæ subinde febris lenta, hecticæ plùs minùs similis, sociari solet, aut sub febre, quæ hecticam simulat, latet morbus Gallicus: Vid. Zacutus Lusitanus *lib. 2. Prax. admir. Observat.* 119. item Fonseca *lib. 1. Consult.* 40. *pag.* 264.

PARS AFFECTA.

Vulgò dicitur: hecticam in habitu corporis fundatam esse, & radicaliter consistere; unde definitur calor præternaturalis in partibus solidis ac continentibus incensus & residens, qui tamen non est: quin potiùs instar febrium aliarum radicatur in massa sanguinea ejusque fermentatione, unà cum lympha vitiatis. Prout enim se habent hi duo liquores, in specie sanguis, ita se habet universum corpus: unde etiam particularia ulcera insigniora tibiarum, renum &c. quatenùs inquinant massam sanguineam circa loca ulcerosa circulatam, inferunt hecticam: Vid. Piens *de febribus Part. 2. pag.* 46. & 51. Unde etiam calor hecticorum, lentus imprimis, circa loca arteriarum manifestior ac magis perceptibilis sentitur.

Has inter causas, quas modò numeravi, remotas ista hectica, quæ per se incipit, adeoque perversum usum rerum nonnaturalium sequitur, semper est proximè & originaliter ex vitio stomachi ac alimentorum, nempe quando stomachi fermentum locó nativi saporis acquirit saporem salsum acremvè, & ad digestionem plus minus ineptum; hinc enim itidem alimenta in succum viscidum, salsum acrem fatiscunt.

CAUSÆ.

Causa proxima hujus febris in massa sanguinea est dyscrasia sanguinis nimis acido-salsa & acris, cum nimia ejus viscositate seu glutinositate conjuncta; quatenus nempe in hoc lympha glandularum conglobatarum redditur acris & salsa: unde simul & lymphæ facilis

facilis viscositas & glutinositas, idque sensibiliter in glandulis conglomeratis, adesse solet. Hinc in hecticis omnibus saliva non tantùm pauca cum ariditate linguæ & faucium, sed & viscida nonnihil, simulque plùs minùs glutinosa percipitur, (qualis saliva, talis utplurimum est succus pancreaticus) simulque sentiunt stomachi pathemata propter lympham vitiosam deglutitam. Ab ista ergò acrimonia salina non blanda & æquabilis fit fermentatio sanguinis, sed potiùs depravata insigniter, simulque quodammodò imminuta, ac consequenter calor acris, lentus, ac quasi obscurus excitatur: Confer. Willisius *de febribus*. Unde & spirituum in corpore defectus, nec non languor totius corporis, & successiva virium debilitas superveniunt, cùm particulæ salinæ urinosæ & acidæ non debitè invicem intestino motu concurrant, sed potiùs paucæ & inertes factæ in tertium salsum coaluerint partim, partim adhuc liberæ ab ista salsedine impediantur, quo minùs debite fermentent, quin potiùs ex vitiosa fermentatione massæ sanguineæ calorem nonnihil auctum quidem, non tamen intensum adeò, sed tantum acrem & quasi asperum inducant. Hæc ipsa omnia augentur adhuc insigniter à viscidditate salsæ lymphæ, sæpiùs à nimia laticis aquosi absumptione orta undè magis vitiosa & plùs minùs oppressa sanguinis fermentatio pulsum parvum, celerem, frequentem, & ex virium defectu debilem efficit. Sanguis hinc ⊖sus simulque viscidus ineptus est, ut nutriat partes; quin potiùs asperitate suâ rorem nutritium vitiat, eumque acri ac lento calore successivè colliquat, inde corpus necessariò tandem absumitur.

Post pastum ergo dum novus chylus & fluidior, facileque digestibilis alimentorum pars per ordinarias vias sanguini infunditur, dilutus nonnihil sanguinis fluxus redditur, & ob resoluta magis salia etiam attenuata ipsius massæ, simulque alterata supplementa, fermentationem nonnihil acriorem inducit; unde aliquot horas post pastum calor auctus cum pulsu frequentiore, & nonnihil majore percipitur, efflorescente simul nonnunquam calore faciei plùs minùs rubicundo. At non diu durat, quin successivè iterum deficiat, & postea præternaturalis quidam supermanet. Sed cum hoc ipsum chylosum excrementitium supplementum minus commodè assimiletur sanguini, multò minus aptum est ut assimiletur partibus solidis; propterea subinde tempore nocturno sub specie sudoris copiosi denuò per poros cutis confertim emanat, unde sudores nocturni in hectica confirmata sunt satis frequentes. Propter istam verò lymphæ salivalis viscidditatem, simul imminuitur & omninò prosternitur appetitus, superveniente nonnunquam alimentorum istorum fastidio. In vitiis enim stomachi semper habenda est ratio salivæ, utpote quæ multùm valet: nam ex hujus ratione non raro impeditur & labefactatur plus minus assumptorum fermentatio, ac tandem ipsa sanguificatio, unde necessario massæ sanguineæ salia fermentativa magis magisque obtunduntur, ac fiunt interiora, ac hectica sic lentè ac successivè fit gravior, & tandem incurabilis: aut quando ex nimia acrimonia lymphæ & massæ sanguineæ idem chylus novus pervertitur, hinc non potest nutrire corpus, sed ineptus fit assimilationi, ut ita inde exarescant & marcescant partes corporeæ.

Hæc quæ dicta sunt de causa proxima, confirmantur per omnia ea, quæ tanquam causæ remotæ febrim hecticam inducunt: hæ enim omnes huc collimant, ut aut visciditatem sanguini & in specie lymphæ inducant, aut in sanguine & lympha acrimoniam acido-salsam generent. In specie, quando à nimio corporis motu ac defatigatione oritur hectica, tunc non tantummodò absumuntur spiritus animales, sed quoque pars sanguinis aquosa, vehiculum reliquarum partium, subinde dispergitur, ac ros nutritius simul attenuatus exhalat. Undè necessariò lympha & massa sanguinea viscidiores, & unitis salibus acriores seu salsiores fiunt. Quoties ira infert hecticam, toties sale volatili massæ sanguineæ oleoso seu bile, ut vocant, acrimoniam excedentem nacto, fortius afficit acidum, & uniendo cum eodem acrimoniam salinam insignem generat; quoties tristitia aut mœrores diuturni hecticam inferunt, toties acidum immoderatum cum urinoso conjunctum in salsum iners degenerat: quoties à vigiliis & curis protractis oritur, toties spiritibus animalibus insigniter absumptis, ac tenuibus massæ sanguineæ partibus exhaustis, reliqua massa spissior ac necessariò acrior evadit: denique inediam diuturniorem insequitur hectica; quoties defectu alimentorum temperatorum acidum & urinosum intimiore unione concurrendo tertium salsum acre generant: id quod fit eò magis, quoties alimenta pravi succi aut minus nutritiva hecticam inferunt; undè subinde fit, ut pica superveniat hectica vitio malæ diætæ: Conf. Sylvius *l. 1. Prax. c. 32. §. 8. sequ.* Certum interim est, quod asserit Lindanus *hecticam propriè sic dictam, & quæ non aliis supervenit morbis, utplurimùm vitio alimentorum, horumque in stomacho vitiatâ digestione oriri; asserit enim, se vidisse plures hecticos ex stomachi vitio, tum ex vitio aliarum partium; & omnes istas hecticas, quæ oriuntur cum dolore ventriculi, aut quibus talis dolor superveniat, oriri ex stomach: cruditate vitiosa, quæ sit talis, ut neq; sit acida neq; nidorosa, sed potiùs sit talis alimentorum corruptela,*

ptela, quâ alimenta in crassiorem chylum ac viscidiorem salsum acrem degenerant: Unde tales hectici conqueruntur subinde de sapore cinereo seu sapore singulari, & non inexplicabili in ore, imprimis tempore matutino. Unde utplurimùm in hectica sit respiciendum ad stomachum, quò corrigatur ejus cruditas: Imò reliqua etiam causæ nonnaturales vix sufficiunt inferre hecticam, nisi simul stomachus ita afficiatur, ut hujus vitio alimentorum deficiat digestio.

Porro continuis febribus superveniens hectica fit, quando per cursum morbi, aut copioso sudore exhaustus & omnis latex aquosus, & cum eo ros nutritivus partium: aut, quando in deflagratione, ut sic dicam, febrili massa sanguinea fuit perversa in dyscrasiam acrem nimisque salsam: quò etiam pertinet perversus curandi modus per medicamenta nimis acria. Id quod eò magis fit in febribus intermittentibus propter nimios sudores, qui ordinariò in fine paroxysmi sequuntur, si tales febres cum talibus sudoribus sint contumaciores ac chronici, & propinentur subinde ante paroxysmum medicamenta salina acriora fixa, aut terrea calcinata, tunc facilè fieri potest, ut tandem intermittentes degenerent in periculosas & difficiliores hecticas: hæc enim partim augendo massæ sanguineæ acrimoniam, & absumendo laticem aquosum eam diluentem, fit viscidior; partim destruendo fermentum stomachi, adeoque inhibendo omnem digestionem, ansam hecticæ dant. Ipse observavi febricitantes, si in cursu morbi crebrius usurparunt terrea, sæpiùs evasisse hecticos. Quoties denique viscerum primariorum, v. g. renum, imprimis pulmonum inflammationi, in apostema aut ulcus aut empyema degeneranti, supervenit hectica, tunc à pure lympham & massam sanguineam inficiente salso-acri (cùm omne pus sit salsum per effervescentiam ex acido & urinoso) & glutinoso massa sanguinea fit acrior, salsior & viscidior, unde consequenter fermentatio ejus naturalis impeditur: quæ vitia reliquis humoribus communicata hecticam magis confirmatam reddunt. Uno verbo: in quibusvis exulcerationibus internis & externis profundis, v. g. in cancro mammarum exulcerato, oriuntur tales febres.

DIAGNOSIS.

Quod ergò attinet signa diagnostica: tria pathognomonica signa fuerunt suprà enarrata, omni, soli & semper hecticæ convenientia: nempe calor lentus post pastum exacerbatus; pulsus frequentior, celerior, minor & debilior; ac denique consumptio corporis; cui tandem sudor nocturnus cum capillorum defluvio supervenit: quibus si accedant circumstantiæ præcedentes ad eam disponentes, e.g. ructus cinerosi, confirmatur eò magis conjectura artificialis Medici: in toto corpore adest lassitudo, frequens etiam lipothymia: patientes conqueruntur de æstu interno, sequitur atrophia, somnus horis matutinis est rarus.

Hectica incipiens difficillimè cognoscitur, facillimè curatur: confirmata autem facillimè cognoscitur, difficillimè curatur.

Urinæ hecticorum in principio sanorum sunt similes, quod etiam observatur in febribus lymphaticis, à saliva & succo pancreatico nimis viscidis, & hinc urinæ sanis simillimæ observantur. Sin verò, quod sæpiùs fit, insigne concurrat stomachi vitium, tunc urina alba, pallida, crassa & turbida subinde excernitur; cessante postmodum appetitu & deficiente digestione urinæ tenues, perspicuæ, intensè tinctæ, &c. excerni solent; hecticâ postmodum ad marasmum progrediente, urina progredi solet copiosa intensè tincta, sed in superficie crustâ quasi oleaginosa, id est, pinguedo aranearum telis similis, ipsi supernatat: qualis urinæ facies tamen etiam in duobus casibus observare licet, quam agyrtæ stolidi ac Pharmacopolæ inspicientes, arbitrantur pinguedinem internam resolutam. Crusta enim hæc non confundenda est cum urina oleaginosa, reverà tali, quæ in febribus acutis ardentibus, item in febribus intermittentibus, nimio calore conjunctis, interdum excernitur; quoniam liquefactâ corporis pinguedine parum ejus cum urina excernitur; unde tales ægri subitò emaciantur; neque cum urina oleaginosa apparenter tali, qualis in hypochondriacis & scorbuticis confirmatis subinde apparere solet, quæ tamen non pinguedo, sed potiùs salia vitiosè concreta sunt.

Ut distinguantur hæc, observetur: quod, ubi est vera pinguedo, quæ urinæ supernatat, semper fit uniformis, & ad latus aspecta nullum colorem, nullum splendorem, &c. acquirat: in scorbuticis verò, & hypochondriacis hujusmodi pinguedinis quasi crusta innatans, ad latus matulæ aspecta, varios colores, instar caudæ pavonis mentitur, vel instar viridis elegantissimè coloratæ apparet. Prius est vera pinguedo: posterius sunt salia vitiosè concreta. Non raro, imprimis autem, ubi in corpore internæ exulcerationes, urinæ est additum sabulum copiosissimum.

Excrementa alvi in hecticis sunt diversa: Fæces quandoque sunt duræ, imò sæpiùs in principio & incremento hecticæ interdum difficulter egeruntur; postmodùm verò fiunt admodum liquidæ, & redduntur copiosè, dum nempe stomachus omnino labefactatus nec ritè continet, nec debitè concoquit assumpta: In ultimo hecticæ gradu fluxus alvi ferè est

est continuus, quæ omnium pessima est, & sudores colliquativi singulis noctibus ubertim prorumpunt, capilli etiam pedetentim defluunt, unde magis magisque corpus emaciatur, ut isto alvi fluxu utplurimùm hectici intereant.

PROGNOSIS.

Quod attinet signa prognostica: in principio hectica facilè curatur; quæ verò magis est chronica, quò propiùs accedit tabi, eò difficiliùs curatur, i.e. quò propinquior est primo gradui, eò facilius: quò propinquior tertio, eò difficiliùs curatur: tertius gradus planè incurabilis est.

Deinde hectica per se morbum constituens, & ex perverso sex rerum nonnaturalium usu genita, faciliùs curatur, quàm quæ à labe visceris interni orta est; sin verò supervenerint exulcerationes internæ, periculo est plenissima.

Hectica febri putridæ, uti vocant seu intermittenti, aut continuæ, vel alii morbo chronico conjuncta, aut istas curatas immediatè insequens, curatu est difficillima, & plerumque lethalis, ægris contabescentibus.

Hectica in juniorum visceribus validis, cæteris paribus, faciliùs, in adultis tardiùs, & difficiliùs in senibus, quocunque se habeant modo, ferè nunquam curatur.

Si adsit facies Hippocratica, quam vocant, res ferè est desperata: Vid. Garmannus *de Miraculis mortuorum*, ut & *Disputatio* D. Langii *de facie Hippocratica:* Adhæc si accedat lienteria ac alvi fluxus, aut pili decidant, aut pedes inflentur, mors est præ foribus.

Quoad tempus eventus: notum est, quod morbus per se admodùm chronicus ac contumax sit hectica, tardus ac difficilis, lentus, & qui subindè diutiùs solet cruciare ægros, cujus longitudo ac difficultas ætate & corporis constitutione est metienda.

CURA.

In cura eò primùm respiciendum est: num hectica dependeat à partis alicujus morbo, adeoque sit symptomatica? tum enim cura ad istum morbum, à quo dependet, est dirigenda: deinde considerandum: an hectica sit simplex, an complicata cum quadam febre putrida? & in hoc casu tollenda priùs putrida, & hinc removenda hectica.

Sin in se sit morbus primarius, attendendum est, ut

1. Acrimonia sanguinis & lymphæ acidosalina temperetur ac corrigatur.
2. Ut humorum reliquorum, in specie lymphæ, aciditas & viscididitas emendetur.
3. Stomachi digestio restauretur.

Hæc ut commodiùs fiant,

Observ. I. In hectica simplici seu sine febri putrida, quam vocant, seu fermentativa, complicata, nec evacuationes, nec venæsectiones, nec purgationes sunt instituendæ; hæc enim semper vires debilitant, & nutrimentum corporis plùs minùs deprædantur. Sed potiùs mediis diæteticis ac pharmaceuticis corpus reficiendum.

Observ. II. Si tamen prima regio corporis, nempe stomachus & intestina, excrementis referta sit, propter cruditates à debili ventriculo productas, tutò purgatio una alteravè lenis abstersoria in principio institui potest. In hecticis copiosissimè purgantia evacuant, sed plerumque in perniciem ægrorum; deficit enim fermentum acidum stomachi.

Observ. III. Imò si vitio stomachi oritur hectica, convenit ante omnia vomitorium blandum instituere, si vires adhuc sunt validæ. Audiendum hìc est Lindani consilium, dum inquit: *In curatione hecticæ statim ad partis affectæ cognitionem incumbere oportet, quâ cognitâ, ego faciliùs hecticam quàm quartanam curabo; oriuntur enim plerumque ex vitio stomachi*: *Sic*, inquit, *curavi uno vomitorio, & hinc cum elixyr proprietatis hecticam intra 4. dies:* sicuti elixyr proprietatis in hectica ex stomacho singulariter commendat idem Lindanus.

Observ. IV. Inter symptomata, quæ huic superveniunt morbo, præcipuum est & quasi funestum alvi fluxus, ægros facilè ad interitum producens; colliquativus enim est. Refrænandus ergò erit, maturè & debitè remediis ex cydoniis, rosis rubris siccis, lacte chalybeato, unicornu fossili & similibus; uti etiam sudoris uberior effluxus optimè compescitur per opiata in parva & probè subducta dosi, vespertinò tempore usurpata.

Observ. V. Dulcia, uti saccharata, & maximè mellita; vitanda sunt: talia enim sunt viscida & glutinosa, obtundunt succos corporis, stomacho nocent, & istos viscidiores & glutinosiores, hinc inæqualem fermentationem, & ita hecticam deteriorem reddere solent.

Si ergò hectica fuerit symptomatica, ad primarium morbum respiciendum esse dixi, considerando ante omnia simul stomachum. Quod si superveniat febri intermittenti, vel continuæ acutæ, malè curatis, præmisso aut omisso vomitu blando utilissimum est sal ammoniacum cum antihectico Poterii mistum.

Sic abscessum, aut ulcus, aut simile vitium partium internarum insequitur hectica, isto rectè curato per vulneraria, sulphurea & antimonialia fixa; item per balsamum sulphuris & similia, facilè hectica curari potest, utpote spontè interdum evanescens.

Balsamus tamen sulphuris præparandus est non cum oleis destillatis, v.g. oleo terebinthinæ, baccarum juniperi, &c. hæc namque olea nimis sunt acria, & febrim adaugent, sed potiùs elaboratur cum oleis expressis, v.g. oleo amygdalarum dulcium recens expres-

expresso, pinearum, &c. quæ insigniter sunt nutritiva. Huic balsamo jungi poterunt aliquot partes oleorum destillatorum temperatorum, ex quibus laudo oleum destillatum anisi, & hoc modo forsan paratur etiam balsamus vitæ archiatri Hallensis Keilingii. Porrò conveniunt etiam pinguedines animalium, quo sensu axungia canina multùm præstat: cui tamen præferenda est humana; item butyrum majale, &c. Ex resinis multum hic præstat ipsa terebinthina, si solvatur in vitello ovi, uti & decocta plantarum temperatarum, quæ vulgò vocantur herbæ pulmonariæ, v.g. tussilago, plantago, pulmonaria, galiopsis, aliàs scrophularia, &c. vid. Schrœderus *Pharmac. Medico-Chym. lib.* 4. *pag.* 154.

Curato ergo primario morbo, unde hectica dependet, & rectificato stomacho ipsa hectica curanda venit. Id quod etiam tentandum est, si ipsa per se morbum constituerit, idque imprimis per remedia Pharmaceutica, & præcipuè diætetica. Fons chirurgicus nihil hic suggerit, nec venæsectio, neque fonticuli, neque scarificationes, nec aliud quid conducunt. Ex Pharmacia conveniunt temperata, quæ salsum temperant, viscidum attenuant, & blandè corporis partes solidas humectant. Hæc inter eminet ros majalis quocunque modo propinatus. Sunt qui ex eodem spiritum & sal essentiale parare volunt, idque in hectica valdè prodesse asserunt: commodè in spiritu roris majalis aut ipso rore infundi flores violarum, borraginis, buglossæ, & exinde parata tinctura sub forma juleporum largiter usurpari possunt. Hujus vicarius est ros vitrioli volatilis, istud nempe phlegma volatile roridum occultè ♀eum, quod in destillatione spiritus vitrioli priùs erumpit, uti & sine aciditate sensibili progreditur: hoc insipidum licèt ferè, sulphure tamen volatili vitrioli singularum virium est imprægnatum. Hoc subinde rectificatum, aliquoties à capite mortuo cohobatum, intercedentibus quibusdam digestionibus fit remedium ad hecticam egregium, in specie, si oriatur ab exulcerationibus partium internarum: Confer. Marcus Marci à Grœnland *in Philos. Veter. restituta Part.* 5. *sub Sect.* 9. Commendant alii & istam aquam, quæ rorellæ seu herbæ roris solis innatare solet, utpote quam quidam spiritum mundi concentratum appellant, & phthisicis commendant.

Vulgò commendatur aqua ex carne porcellorum, ostreis, cancris fluviatilibus, & similibus: laudet easdem qui vult, ego sanè minimi facio. Subinde conveniunt herbæ, quæ succo pingui sunt plenæ, v.g. althea, symphytum majus, plantago, cichorium, endivia, lactuca, portulaca, nymphæa, borrago & buglossa, radices altheæ, symphyti, cichorii, &c. exque his parata remedia, nuclei pinearum, pistaciæ, sebesten, amygdalæ dulces, semina pinguia, 4. frigida majora, semen papaveris albi & similia mucilaginosa & electuariorum forma, non tamen nimis copiosè usurpata: unde & cerevisiæ primario triticeæ, hinc & hordeaceæ, sunt nutritivæ: In specie passulæ Corinthiacæ sunt perquàm egregiæ: nempe, ut aliàs dicunt, non datur meliùs hepaticum ac meliùs nutriens, quàm rob seu pulpa passularum, blanda & perquam temperata, cujus respectu vulgò calidæ & humidæ dicuntur. Et putarem ego in his perfectam curam hecticæ consistere; singulariter enim nutriunt, & temperant omnia acria, maximè salsa: unde etiam à Riverio tàm *in Praxi*, quam *in Observ. Cent.* 4 *Observ.* 43. non secùs atque aliis autoribus multùm extolluntur ad curam phthiseos & hecticæ. Sic etiam Joel *in Praxi* mirè commendat passulas ad corpus pinguefaciendum & incrassandum; sicut etiam aliàs in dyscrasia sanguinis temperanda ac corrigenda, & sanguine quasi renovando, perquàm sunt egregiæ: hinc decoctum passularum cum ratura ligni sassafras, & radice chinæ, helenii, &c. hecticis perquam est proficuum. Fit etiam ex passulis vinum per fermentationem admodùm elegans, instar vini Malvatici seu Petri Simonis, addendo parum sacchari: quod si præparatum fuerit cum succo pomorum Borsdorffianorum, quod obiter moneo, in malo hypochondriaco est egregium, forsan etiam in hectica. De lapillis cancrorum, & de perlis res nota est, quod reverà in se contineant hecticorum solamina: sed observetur, hoc verum esse eo sensu, quo notanter dicit Helmontius, quod perlæ & lapilli cancrorum, si resolvantur in primum suum rorem lacteum, unde concreverunt, tunc sufficiant pro cura hecticæ & phthiseos absoluta. Alias mixturæ ex aceto destillato cum lapidibus cancrorum vel cum perlis utiles observantur in hecticis. Juxta hæc ♁ foliata ♃i, ejusque liquor ritè præparatus, nobilis est pro hecticis; item antihecticum Poterii, ita nominatū ab usu contra hecticam à ℈ß. ad ℈j. Item ♂ diaphoreticum rite fixatum, vel bezoardicum minerale, aliaque sulphura fixa; lapilli cancrorum, lapides percarum, ebur sine igne, corallia præparata, mater perlarum, similiaque acrimoniam temperantia cum appropriatis mista optimè conducunt, continuando usum in hecticis, imprimis quos æstus paulò intensior affligere solet: quibus subinde aut ⊖ ammoniacum depuratum, aut arcanum duplicatum, magisterium Saturni Mynsichtii, item species dia-Saturni Mynsichtii, commodè addi & unà distribui possunt. Post hæc etiam est saccharum Saturni, quod est egregium in hectica remedi-

medium, in specie si ex ulcere interno oriatur, vel per se, vel quando ex hoc cum vitriolo ♂is paratur ℞ antiphthisica. Dosis gutt. xx. xxv. ad xxx. De alumine & ejus dulcedine saccharata notum est, quod ab omnibus Practicis commendetur ad hecticam: Sunt qui 🜄 adjungunt ~m aluminis, unde fit ~Ois dulcis, quo ipso chymicus quidam in Polonia familiarissimè in hectica utebatur. Faber commendat arcanum sanguinis humani vel cervini ad ℈ß. Hoc revocat in mentem, quod habet Boyle *in Philos. experim. pag.* 331. qui ~um sanguinis humani (ex sale volatili dissoluto) & oleum sanguinis humani diversis in locis insigniter ad hecticam commendat. In hectica incipiente ex mœrore animi, & animi pathematis ℞ coralliorum cum ~u cordis cervi egregiè contulit, bis in die 30. ad 40. guttulas.

Formulæ sint tales:

℞. *Amygd. dulc.* vel *nucl. pinear. rec.* ℥ß.
sem. 4. frig. maj. ā ʒj.
c. s. q. 🜄 *borrag.* l. *nymph.* f. l. a. *Emulsio*: cui adde
lapill. ♋ *r. prap.* ʒß.
antihect. Poter.
magist. corall. c. succo citri ā ℈j.
Edulcoretur parùm cum *julepo rosar.* vel *manibus Christi perlatis.*
M. D. S.
Stärck-Milch öffters des Tags darvon zu trincken.

℞. *Cons. ros. rubr. antiqu.*
flor. borrag.
tunicæ ā ℥j.
rad. cichorii condita,
amygd. dulc. excortic. ā ℥ß.
nucleor. pinear.
cortic. citri condit. ā ʒij.
antihect. Poterii ʒj.
matr. perlar. præp.
corall. r. præp. ā ʒß.
c. s. q. *syr. flor. tunic. & rad. symph.* ana f. *Electuarium*: D. S.
Sonderliche Lattwerge wider das Abnehmen / des Tages 3. Messerspitzen groß zu gebrauchen.

℞. *Antihect. Poterii*
specif. cephal.
mag. corall. c. s. c. ā ℈ß.
sacch. ♄ni gr. vj.
M. f. *Pulvis*: pro 2. dosibus.
Prodest, ubi hectica imminet post febrem ardentem.

℞. *cancr. fluviat. viv.* no. jv.
🜄 *rosar.*
borrag.
flor. papav. err.
cinnam. borrag. ā ℥ij.
Contund. in mortario marmoreo, exprime, & adde
syrupi fl. pap. err.
tunicæ ā ʒvj.
M. S.
Sonderlicher nehrender Tranck / alle zwey Stund davon zu nehmen.

Externa:

℞. *Ungu. refrig. Gal.* ℥j.
axung. hum. ʒvj.
facch. ♄ni ℈j.
M. f. *Unguentum.* D. S.
Eusserliche Salbe zum Rückgrad.

℞. *Unguenti resumpt. usit.* ℥j.
carn. ♋ *fluv. viv. optimè contus.* ʒvj.
axung. human. ℥ß. M.

Sed ultra Pharmaciam maximam partem pro cura hecticæ constituit diæta, præmissis necessariò præmittendis, primas vias sc. abstergentibus & mundificantibus, alimenta succulenta & probè nutrientia subministrans, quæ inter excellunt lac & quævis lacticinia atque emulsiones. Convenientissimum est lac muliebre, imprimis si ex ipsis uberibus nutricis sanæ sugetur, ne ab aëre alteretur. Exemplum habet Forestus *l.* 5. *Observat.* 10. Aliàs lac asini præ ceteris in hecticæ cura salubre est, cùm sit ex animali longævo: in nostro climate lac bubulum ex bestia sana, & sanis pascuis gaudente, commodè hecticis ordinatur & præscribitur; sive ipsum lac usurpetur, quæ communis est sententia; sive in specie sumatur lac ebutyratum, à Piens *de febribus P.* 2. *pag.* 61. laudatum. Interdum etiam serum lactis substitui potest: vid. Barbatus *de sanguine & sero pag.* 110. Usurpetur autem maturè, nec nimis tardè, sed necesse est, vires adhuc nonnihil constent, & etiam stomachus adhuc digerendo nonnihil valeat; his enim deficientibus non multùm proderit. Lac caprillum etiam est egregium, quod à quibusdam non sine fructu usurpatur.

In usu verò lacticiniorum observetur:

1. Ne hecticæ adjuncta sit alia febris putrida dicta: item, nè adsit capitis dolor: item, ne ventriculus scateat excrementis & sordibus acribus, ex digestionis vitio natis: item absit hypochondriorum tensio.
2. Ut nihil ferè aut bibatur, aut comedatur aliud.
3. Ut pauco addito saccharo lactis coagulatio impediatur: ob id etiam sub usu lactis acida quævis fugienda sunt.
4. Ut assumatur lac jejunè & calidum, adeoque vel immediatè ex ipsis mammis sugatur, vel recentissimè mulctum adhuc calidum hauriatur, ne alteretur ab aëre lac; facillimæ enim est alterationis.

Primarium etiam lac alimentum sub tali lactea cura constituat, cæteris non, nisi levioribus & facilè digestibilibus, iisque paucis assumptis.

ſumptis. Ante omnia verò exploret Medicus, an æger lactis uſum ferre queat? medium docet Joel *in Praxi*, ubi *de hectica: nempe ventriculo priùs leni purgatione evacuato, exhibeantur ægro initiò* ℥iij, *vel* jv. *lactis, videlicet ſi probè concoquat, & nil moleſtiarum ex eo ſentiat, nec poſt aſſumptum lac gravitas in ventriculo ſentiatur, aut ſingultus excitetur, aut nauſea vomitusque ſequatur, nec calor in corpore, nec pulſus intendatur, tunc poteſt integra libra manè & veſperi propinari; poſt aſſumptum autem lac nec violentiùs ſe commovebit, nec dormiet æger.* Confer. Sennertus *de febribus N.*3.*C.*3. *pag.* 351. Joel *in Praxi Tom.* 5. *pag.* 37. & M. A. N. C. *Ann.* 1. *Obſervat.* 141. Alimenta reliqua ſint omnia temperata & boni ſucci, unde pultes, v. g. ex oryza, item juſcula avenacea temperata, & hordeacea in ſtatu hectico conducunt: de quibus Borellus *Cent.* 4. *Obſerv.* 89. qui multos hecticos tantum non deſperatos uſu hordeatorum frequenti reſtitutos eſſe affirmat: item choccolata, amygdalata, nuclei pinearum, piſtaciarum, ſemina 4. frigida majora, &c. carnes pullorum porcinorum, vitulorum juniorum, caponum, gallinarum & anatum, imprimis ranis & cochleis nutritorum: ſunt enim, qui inſigniter commendant ranas, earumque coxas, quæ frequentiùs eſitantur in Italia: etiam teſtudines laudantur ad curam hecticæ, imprimis quidem, quando priùs nutritæ fuerint ſaccharo & farina, & poſtmodùm coquantur in brodio gallinarum non admodùm ſalito: Confirmat hoc Amatus Luſitanus *Cent.* 2. *Curat.* 53. qui curavit quendam per pullorum gallinaceorum teſtudinibus nemoralibus ſaginatorum eſum, & potum lactis aſinini.

Cancri recentes fluviatiles ſolent eſſe admodum uſitati, imprimis eorum caro eſt inſignis: certè cancri fluviatiles, rore alcalino nutritivo turgidi, modò à ſtomacho digerantur, quocunque modo uſurpati, imprimis ſi ex contuſis ſuccus eliciatur, conveniunt: ſubactus cum decocto aut ſucco amygdalarum, nobile ſunt alimentum medicamentoſum: vel cancrorum ſuccus expreſſus cum butyro recenti majali non ſalito miſtus dat butyrum antihecticum, quod compoſitum matres familiâs vocant **die Krebs-Butter**/ egregium reſtaurativum conſumptorum: conf. Sachſius *in Gammarol.* Sunt, qui commendant etiam oſtreas in hectica, quæ ſimili ratione benè conducunt, ſi eas feret ſtomachus: ſic Lindanus *ſuper* Hartmannum notabile habet exemplum hecticæ, oſtrearum uſu curatæ: dicit namque fuiſſe Amſtelodami virginem 20. annorum, quæ ex ulcere pulmonum in hecticam inciderat & jam deſperatâ ſalute per aliquot annos decubuerat: huic *ægræ* obvenerat voluptas comedendi oſtreas, unde cùm ipſi gratificatum fuerit 12. præparatis oſtreis, his avidiùs conſumptis totidem iterum conceſſæ fuerint: poſtero die cùm ægra ſenſerit, quod ex harum uſu ſe habeat meliùs, plures fuerint oblatæ, & intra breve tempus magnam earum quantitatem comederit, ac ita brevi in totum ab hectica liberata fuerit, nupſerit, & 8. liberos pepererit. Nempe in talibus habeatur ratio ſtomachi, ejusque quoad appetitum dictamen, & quoad digeſtionem operatio.

Langius commendat anguillam, ut comedatur ab hecticis, nec hoc videtur abſonum: Vid. *ejus Miſcellan. pag.* 41.

Quod ſi fluxus alvi adſit, imprimis craſſa alimenta conducunt, ut de oriza, pultes farinacei, lac chalybeatum propinetur.

CAPUT VI.

De *Febribus Malignis.*

UTi alius affectus quivis, ita in ſpecie illa febris nomen malignæ acquirit, quoties ſubitò ac inexpectato vires ægri proſternuntur, aut ſymptomata occurrunt majora ſeu longè graviora ac inſolentiora, ac aliàs in affectu ſimili, aut ex cauſa ordinario modo conſtituta oriri poſſunt. Ex quibus ſequitur fundamentum diagnoſticon febrium malignarum, tales ſcilicet morbos maximè eſſe periculoſos, aut ſpeciatim febres acutas malignas, adeoque ſubinde brevi ad mortem terminari, vel repentina ſymptomatum truculentia, vel ſubitanea virium ſine cauſa manifeſta proſtratione, qua ratione idem ferè cum venenoſo erunt. Sic v. g. febris talis ex vitio digeſtionis primæ ſub nato fermento febrili eſt tertiana intermittens, ſi more aliàs ſolito omnia procedant, eſt benigna; ſi autem in hac tanquam in ardente ſubinde immineant vel crebra animi deliquia, convulſiones, deliria; vel ægros anxios admodùm cum pulſu parvo in vigore paroxyſmi exiſtere videmus, aliaque ſymptomata in tertianis gravius longè, quàm conditio morbi requirit, & planè inſolentia affligunt, tunc latet anguis in herba; ſignificat enim fermentum febrile ejusque fomitem depravatum & corruptum, ſubeſt malignitas, diciturque tertiana maligna: item in tertiana ardente, ſi nulla adſit ſitis, utut naturaliter eſſe debeat, ſuſpecta eſt res, & malignitas ſubeſſe dicitur: ſi in continuis adeſt ſitis clamoſa cum crudis fecibus, rubra & ſqualida lingua, præſumptio eſt febris malignæ: item ſi homo adhuc in neutralitatis ſtatu eſt conſtitutus, ſeu apparenter ſanus, aut quoque febre apparenter miti correptus, ſecundâ aut tertiâ die conqueritur de maxima & ſubitanea vi-

rium prostratione citra causam manifestam, hoc subinde solet innuere & prædicere morbum malignum.

Vires autem primariò prosterni solitæ sunt imprimis vitales, successivè etiam animales dictæ, utut pro affectuum varia ratione nunc hæ, nunc istæ magis, nunc utræque simul affligi soleant. Differentia tamen, ut in principio malignas cognoscamus, non adeò est cognita; latent subinde febres malignæ in principio, & levioris morbi speciem repræsentant, exercitatioresque interdum fallunt, unde etiam malignæ & mali moris dicuntur, nimis quantum tamen viribus & vitæ insidiantur: si enim tertiâ vel quartâ die se prodit malignitas, hoc nimiū fit tardè, & occasio medicinam parandi præterlapsa est. Unde simꝰ cauti in febre maligna maturè cognoscenda, ne in perniciem abeant symptomata, quæ affligunt.

Cognoscuntur imprimis ex pulsu, vel mox in principio nimis debili, vel subitò nimis debilitato & parvo, qui vires animales & vitales prostratas denotat: quando acidum est forte, pulsus magnus; quando verò acidum depressum est, & regnare incipit, fit pulsus parvus. Pulsus magnus fit à sanguine omnes arterias dilatante, & hoc est à nimia turgescentia & fermentatione, quæ fermentatio ex majori concursu salium est.

Symptomata illa, vel majora vel insolentiora, quæ ordinariò in malignis affligunt, sunt multiplicia, adeò, ut nullum ferè sit symptoma extraordinarium, quod non subinde in una alterave maligna febre observatum fuerit: v. g. hydrophobias in febribus malignis observavit Salmuth *Centur.* 2. *Histor.* 52. item Sanchez *in Observat. Medicis.* Interdum malignitas est tanta, ut partes nunc internas, nunc externas sphacelo ac gangrænâ correptas observare liceat: Conf. Hildanus *l.* 3. *Observ.* 93. & 95. item Salmuth *Cent.* 1. *Hist.* 7.

Sed quæ frequentiùs ac ordinariò magis in febribus malignis observavi symptomata, sunt: subitanea virium sine causa manifesta, eaque ferè omnimoda prostratio, quæ suspecta est Medico; & nunc in principio febris, nunc subinde tribus ac 4 diebus ante decubitum, ac imprimis in brachiis ac cruribus, percipitur talis virium successivè defectus: appetitus mox in totum prosternitur, cui interdum nausea & fastidium ciborum succedit, & quamdiu aliquid jusculi, vel tantillum alimenti sine nausea, aut insigni adstantium persuasione ægri assumunt, semper bonum est signum, imprimis, si adhuc saporem percipiunt genuinum, & non dicunt: **es schmeckt / wie faul Holtz**: quod etiam valet, si potum ordinarium, v. g. cerevisiam lupulatam ferre valeant, nec illam aversentur. Calor non eam habet acrimoniam, quam aliæ febres benignæ fermentativæ seu putridæ, si nempe ejusdem generis benignas & malignas conferamus. Symptomata tamen sunt graviora: rarò foris adeò intensus, atque in febribus continuis benignis, sentitur calor, potiùs interiora uruntur, exterioribus moderatè calidis: interdum ægri dicunt, **es brennet im Leibe /** & monstrant regionem stomachi seu præcordialem. Certè quando ægri conqueruntur de nimio calore interno, & tanto causo partium internarum, utut externè parum aut mediocriter saltem caleant, pravum malignitatis, & utplurimùm viscerum inflammatorum, tandemque sphacelatorum signum esse solet, ut è cadaverum sectionibus notum est. Unde facilè patet: quare febres malignæ sine exanthematibus nonnunquam pejores sint, ac eæ, in quibus talia copiosissimè erumpunt?

Sitis citra æstus rationem intensissima est, cum ardore faucium, lingua arida, scabra, &c. tantum nempe urget in febribus malignis sitis, ut communium febrium conditionem longè superet, & cùm æstus in malignis non soleat esse tantus, quantus in ardentibus, imò interdū adeò mitis, ut ægri de eo non conquerantur, nihilominus tamen gravissimè urgeat. Sitis cum viribus prostratis signum est, subesse malignitatem. Ægri qui insigniter calent, & tamen de nulla siti conqueruntur, similiter malignitatem adesse monstrant. Hoc an sit periculosum? vid. in Langii *Miscell. Cur. p.* 38. item in epistolis. Quod si potus restinguendæ sitis gratia porrectus non solùm nihil prosit, verùm etiam simul fluctuationem & anxietatem pariat, & lingua vix abluta scabra & arida denuò reddatur, suspiciendum est de latente malignitate.

Somnus brevi post deficit, & graves agrypniæ ægrum affligunt, eæque nunc sunt anxiosæ, nunc absque anxietate. Hæ ex affecto nervoso genere & spiritibus animalibus: *Illæ* ex stomacho & præcordiis malè habentibus originem ducunt: quibus deliria & convulsiones infallibiliter supervenire solent: interdum etiam citiùs, quàm febris fert conditio, deliria adesse solent, quæ semper innuunt malignitatem, & sic adrepit tandem mors. Rarum est, quod somnolenti observentur ægri: quod si corripiantur somnolentiâ, est coma vigil. Pulsus in talibus febribus, imprimis initio, sæpius naturali est simillimus, aut non multùm ab eo discrepare videtur: postmodùm tamen subitò debilitatur, fitque parvus, celer, debilis & frequens; subinde, imprimis in statu talium febrium, pulsus est inæqualis: interdum mox ab initio formicanti similis, i. e. minimus & frequentissimus: durus etiam subinde. In genere, uti in febribus continuis, quæ plùs minùs simulant ardentem benignam, pulsus est parvus, celer & debilis, certò colligendum est, malignitatem subesse, adeò ut, quamdiu nonnihil magnus existit, vel quantocyus ex parvo nonnihil major evadit, semper bonum esse soleat. Præterea

eà ægri ſunt inquieti ſine manifeſta cauſa & anxii, & interdum jectitatio inſignis & major longè, quàm ratio febris infert, adeſſe ſolet. Inquietudo illa anxioſa non ſemper toto fit corpore, ſed nunc brachium unum vel alterum movent, nunc pedem agitant, aut extra lectum exſerunt, nunc integumenta hinc inde trahunt, neſcii, quare hoc faciant. In febribus his frequentiſſimè etiam ſunt anxii & inquieti ægri, utplurimùm mox in principio morbi citra cauſam legitimam, frequentiùs in incremento & ſtatu: ſedem habent in ſtomacho, & ibidem angunt ægros, atque tunc conqueri ſolent: **ſie hätten ſolche Hertzens-Angſt**; interrogati: **wo denn ihnen ſo angſt ſey**? monſtrant ſcrobiculum cordis, reſpiratione liberâ tamen, & non impeditâ exiſtente: ſed tunc vitium hæret in recrementis variis, nunc pituitoſis, nunc, idque frequentiùs, nidoroſis aut bilioſis, ſtomachi orificium ſuperius afficientibus: & ſi ſimul à contagio fuit malum, nauſeant ægri, & ſæpiùs vomitum patiuntur.

Interdum quicquid medicamentorum porrectum fuerit, denuò evomunt, & cæteroquin contentorum nihil. Subindè conqueruntur in iſtis anxietatibus: **wenn ich mich nur übergeben könte**; hinc ſæpiùs obſervavi, quibuscunque vomitorium in primo malignarum inſultu dedi, hi omnes morbi curſum, ſive ſalutaris ſive lethalis fuerit, quieti & tranquilli, ſummâ etiam proſtratione virium exiſtente, tranſegerunt, in ſpecie ſi contagium hauſtum fuerit, adeò, ut hoc in caſu unum ex primariis videatur auxiliis vomitus maturè provocatus. Anxietates iſtæ, etſi per ſudores leventur, tamen ſudoribus ceſſantibus redeunt. Nempe hoc in caſu non ſemper copioſa materia peccans aut ſordium ſaburra adeſt, quæ ſtomachum afficiat; ſed effluvia illa fermenti febrilis maligna, quæ dum ſudoris medio diſſlantur, primæ viæ ac præcordia liberiora ſunt: ſed illo ſuppreſſo, eadem interiora verſus ruunt, & anxietates inferunt; non ſecus ſcil. ac diarrhœa ex ſuppreſſa diaphoreſi interdum oritur, & contrà hâc auctâ illa ceſſare ſolet. Alvus utplurimùm pertinaciter conſtipatur: id quod ferè melius eſt, præſertim quando excretio cutanea expectanda, quàm ſi frequentiùs ſit fluida, quod interdum fieri ſolet, & tunc excreta liquida inſtar fecum, ſunt conſpicua, ut plurimùm peſſimè olentia; eſtque uno nomine ſemper fluxus talis colliquativus. Urinæ utplurimùm ſanorum ſimillimæ, ita, ut hæc in febre maligna, quà tali, nullas patiatur alterationes, quin ægri interdum intereant cum urinis optimis; vid. Schenckius *l.2.Obſerv.p.*278. idque tùm *temporis* imprimis, quando, primaria febris *ardentis* concurrant ſymptomata. Unde tales *urinæ*, præſentibus aliis pravis ſignis, certum *malignitatis* indicium præbent. Quod ſi verò mutatæ appareant, id non tàm ratione febris ut malignæ, quàm ex medicamentis aut alimentis, aut ipſo ſtatu maſſæ ſanguineæ, ante morbũ id evenit. Interdũ urinæ in ſtatu turbidæ fiunt, ſed ſunt tenues &c. crudæ, indeq; vel pauco vel nullo ſedimento: ſimul etiã color talium dilutior eſt, qui tamen nil boni denotat. Unde malignis in febribꝰ coctionis & cruditatis ratio ex urinarum inſpectione non habetur tanta, quanta in benignis. Interim tamen, etiamſi peſſimè habuerint ægri, modò tamen in ſum̃a virium proſtratione urinæ excernantur craſſæ, ac fiant turbidæ, & ſedimentũ plus minus copioſum, vel candidum, vel lateritium ſimileve, ſed æquale, depoſuerint, tamen ſemper bonum ſignum eſt, & neminem cum tali urina intereuntem obſervavi: quin & ſudores antea impoſſibiles, aut ſimiles huic excretiones cutaneæ, ſpontè prodire ſolent. E contra in febre maligna, etiam melioribus ſignis præſentibus, urinâ tamen crudâ & perſpicuâ, licet craſsâ & intenſè tinctâ exiſtente, & ita perdurante, tamen nihilominus intereunt ægri, utut etiã in tali clara urina aliquid quaſi ſedimenti flaveſcentis ſeorſim natare videatur; hoc enim chyli portiuncula eſt, ex aſſumptis cum urina ſecreta. Excreta hæc veſicæ & alvi inſigniter fœtentia, aut gravi fœtore imprægnata, malignitatem peſtilentialem interdum denotant. Facies taliter ægrotantium ſolet interdum eſſe tetra, & à ſtatu naturali multùm mutata, livida interdum aut plumbea. Cerebri & partium nervoſarum morbidæ ſeu malæ affectiones ſubitò inductæ, neque legitimam inter ſe proportionem obtinentes, malignitatem denotant.

Capitis dolor intenſus, in ſpecie in capitis ſummitate, affligit. Dum ſudant ægri, ſudoris odor, imprimis in progreſſu, eſt quaſi dulcis, **es riecht recht ſüßlich und eckelich**/qualem odorem ſpirant cadavera vel carnes animaliũ, dum putreſcere incipiunt, uti frequenter animadverti. Ego obſervavi in muliere, tertianâ duplicatâ cũ arthritide vagâ laborante, quod acidiſſimum ſudorem ſudavit. Dubito autem, an unquam apud ægrum febre malignâ periculoſè correptum acidus ſudor obſervatus ſit? ulteriùs non rarò adeſt difficilis reſpiratio, idque ſpeciatim in iis malignis, in quibus excretio cutanea vel imminet, vel conjuncta eſt; hâc enim vel impeditâ, vel ſuppreſsâ, reſpirationis ſupervenit difficultas; **wenn ſie ſagen/es ſtecke ihnen in dem Halſe/es wolle ihnen nicht hinunter**/quæ ferè ad mortem appropinquantibus ſupervenire ſolent; unde ab adjunctis ſymptomatibus variis varias tunc ſortiuntur appellationes febres malignæ, ut nunc febres petechiales, nunc variolæ, nunc morbilli, nunc purpura rubra vel alba. Maculæ variæ ſuperficiales in toto corpore, ac præſertim in lumbis, dorſo ac pectore apparentes; vel etiam bubones aut tubercula, ſimul

mul ac carbunculi erumpentes, malignitatē maximè denotant, ad naturam febrium pestilentialium accedentem. Variant subinde hæc symptomata in febribus malignis, ut nunc plura, nunc pauciora adsint: sed sæpe latent tales febres, ut non, nisi tardè, Medicus eas valeat internoscere. Sed suspicio earum oritur, si in specie hæc septem adsint, nempe

1. Subitanea virium prostratio, citra manifestam causam.
2. Appetitus penitùs dejectus citra causam ordinariam & manifestam, licèt omnes functiones sint naturales.
3. Vigiliæ pertinaces mox à principio morbi, etiam citra quamcunque causam ægrum vexant.
4. Quod urinæ tales sanorum similes sint.
5. Pulsus plus minus debilis.
6. Wenn sie klagen / es stecke ihnen im Halse / es wolle nicht hinunter.
7. Quod citra calorem sitis admodum sit aut intensa, cum aridura linguæ & faucium, aut interdùm planè nulla.

Talia utplurimum febrem malignam gravem innuunt, idque eo magis, quò anxii magis & inquieti sine causa manifesta ægri extiterint.

Quia etiam critica symptomata nonnunquam malignitatis signa mentiuntur, eadem distinguere docet Poterius *l.* 1. *de febribus cap.* 18. nempe *omnia symptomata gravia, quæ apparent ante signa coctionis, morbi maligni ratione fiunt; quæ autem post coctionem, dependent à conflictu naturæ & morbi, nilque maligni habent, præter speciem & apparentiam.*

Quoad afficiendi modum: febres hæ malignæ nunc, utut rariùs, privatæ sunt, unum alterumvè hominem ob causam singularem internam saltem invadentes, nunc, idque crebriùs, epidemicè grassantur in plures, causamque communem habent aërem, vel alimenta vitiata.

Porrò febres malignæ sunt vel contagiosæ, quæ adstantibus aliis nullam noxam inferunt. Frequentissimè autem simul sunt contagiosæ, aliosque inquinare solent. Rarum est, febrim propriè dictam malignam, si gradus sit excellentior, non esse contagiosam. Hinc observanda venit febrium malignarum differentia, à Lindano superHartmannū insinuata.

1. Febris maligna simpliciter, v. g. quando καῦσος, aut tertiana continua, vel intermittens, suâ naturâ benigna, ex degeneratione causæ occasionalis seu fermenti febrilis, ex parte acrioris & subtilioris, pessima inferentis symptomata, facta est maligna.
2. Maligna contagiosa, v. g. petechialis, febris castrensis, vel morbus Hungaricus: quò utplurimùm etiam pertinent jam dictæ epidemicæ malignæ.
3. Febres pestilentes: quarum summus gradus est.
4. Pestis ipsa, Rex morborum.

Quoad malignas contagiosas: Fundamentum harum consistit in tali fermento maligno spirituoso (h. e. quod ob acrimoniam malignam summè activum, adeoque sui mediante intestino quasi fermentativo motu apta in materia, multiplicabile existit; ob volatilem verò & spirituosam naturam spiritibus nostris imprimis communicabile, & hinc absque activitatis impedimento in distans quoque diffusibile & summè penetrabile est) quod auræ seu odoris instar, adeoque in minima mole contentis nostris, præsertim spiritibus nostris, sociatum assimilationis modo se multiplicans, effluviorum spirituosorum medio disseminatum spiritibus sibi symbolizantibus se sociat, sicque etiam sanum inficit hujus massam sanguineam fermentando, aut potiùs ad putredinem disponendo. Ut enim tantillus fermenti odor sæpè integram cellam cerevisiæ & vini potest turbare; ita simili ratione vel tantillum contagiosi miasmatis fermentativâ potestate sæpiùs afficere potest multos homines. Nempe contagium hoc ex ægri corpore exspiratum non solitariè, sed cum substantia spiritus influi unà exhalantis sociatum, videtur se imprimis associare mumiæ nostræ spirituali vitali, unde hoc appropriatum est ad corpora humana, & hinc v. g. in peste humana saltim homines, non verò alia animalia, inficiuntur. Propter hanc mumiam contagiosam fit morbus contagiosus in consanguineos, quatenus inter eos est convenientia spiritus vitalis, ceu radicis mumialis, undè faciliùs ab ægris consanguinei, quàm alii homines, affici solent.

Contagium duplici modo afficit, nunc per contactum corporalem, nunc in distans: per contactum corporalem fit vel immediatè per ipsum contactum corporis sani vel ægri; vel mediatè, mediante certo fomite, v. g. mediantibus vestibus, alimentis & similibus: in distans seu virtualiter mediante aëre per inspirationem se multiplicare solet. Contagium hoc virtuale, quod cum aëre hauritur, & se nobis insinuat, sæpissimè febres malignas ac pestilentiales constituit, hoc, præter sanguinem aut ipsos spiritus per pulmones circulatos, in specie orificium stomachi superius graviùs affligere solet. Quod immediatè afficiatur stomachus, etiam patet ex eo, quod tales infecti, ubi aliàs nullam alterationem senserint, conquerantur tamen mox de quâdam molestia in orificio ventriculi superiore, quam molestiam sæpiùs sequitur nausea, quæ nausea si superveniat, bonum est signum; innuit enim stomachū insurgentem contra malignitatem, nec statim fuisse nimis alteratum: si modo massa sanguinea à nullo miasmate alterata sit; & rectè dicit Lindanus: in constitutione epidemica hoc observandum esse, neminem spontè & sine causa manifesta nauseare (nisi forsan hoc sit

ex

ex ingluvie) nisi qui miasma contagiosum susceperit, à quo ventriculus irritatus nauseet; unde etiam subitò præsente tali nauseâ provocandus est vomitus, ut succurratur naturæ nauseanti. Multi statuunt partem affectam in febribus malignis esse stomachum: quò facit Helmontius, qui dicit: febres malignas consistere in convexo stomacho; Modus, quô contagia stomachum afficiant, non adeò est clarus: Probabile est, afficere contagium stomachum, quatenùs aër haustus contagio plus minùs inquinatus, & imprægnatus salivam inquinat, quæ ita imprægnata subinde per gulam descendens stomachum afficit, & contagium ibi deponit; hinc optimum præservativum habetur salivæ exspuitio, quamdiu nobis cum personis infectis vel loco suspecto res est: vid. *M. A. N. C. ann.* 9. *obs.* 170. Non enim possum consentire Helmontio, qui dicit: cribrari aërem per pulmones, & ex iis transire per diaphragma, & hinc ad stomachi ambitum pertingere; sunt siquidem viæ nimis dubiæ, id quod videtur confirmari per opinionem Bartholini, qui asserit: quod in febribus malignis affectus locus primarius semper sit stomachus, ex eo, quod in quibusdam, febribus malignis ardentibus demortuis, in ventriculo vel inflammatio, vel eschara, vel sphacelus, vel similes affectus observati fuerint; utut præter ventriculum, intestina aliaque viscera interna reperiantur interdum similiter sphacelata, postquàm ægri in cursu morbi de nulla molestia conquesti fuerunt, quàm de causo interno: vid. Bartholinus *Cent.* 3. *Hist.* 68. & 80. *Cent.* 3. *Epist.* 42. item Helmontius *tumulo pestis p.* 843. & Panarollus *Pent.* 4. *obs.* 3. Sicut enim aliàs ventriculi orificium valdè sensile est, ita etiam à contagio, systema nervosum afficiente, illa ventriculi molestia oriri potest, quatenùs miasma malignum intra corpus inspiratum spiritus & systema nervosum semper aggreditur, adeoque nil obstabit, quin allegatæ ventriculi erosiones interdum etiam pro producto morboso habeantur, simili modo, ac carbunculi & bubones in partibus externis conspicui.

Quoad febres epidemicas, malignis privatis, & quæ ex particulari contentorum corporis, præsertim in primis viis, discrasia, & hinc maligna volatili acrimoniâ oriuntur, oppositas: hæ vel vitio atmosphæræ, vel vitio victus generari, & his mediantibus in plures grassari solent. Quod si contagii simul accedat violentia, eò latiùs diffundere se solent. Atmosphæram quidem multiplicia effluvia inquinant, vel ipsa nobis in se hostilia & maligna, vel mutuo halitu & associatione nobis contraria facta, vel (quo inclinat Hodges *Tract. de Peste Londinensi pag.* 39.) spiritus nitro aëreus alterativus, & quasi corruptivus, quominùs usui vitali nobis ampliùs inservire queat.

CAUSÆ.

De ratione formali venenositatis in specie 4. primariæ prostant opiniones:

I. Opinio docet: consistere malignitatem in febribus malignis in singulari quadam putredine ac corruptione humorum, quâ humores afficiantur, & ita totum corpus putridum quasi reddatur. Verùm eò ipso, dum non explicatur, in quo consistat talis putredo seu corruptio? aut quid per eandem intelligant? sententia hæc neminem sapientiorem reddit.

II. Opinio est Willisii *Tract. de Febr. c.* 12. & aliorum quorundam modernorum, qui volunt: in febribus malignis sanguinem disponi ad coagulationem præternaturalem, ita ut hinc inde semi grumosus hæreat, sicque circulum naturalem turbet; unde etiam tàm tetra superveniant symptomata: quam sententiam apprehendit D. Johannes Daniel Major *in Tr. de Chirurg. infusoria*, & huic chirurgiam suam infusoriam superstruit. Conf. etiam Riolanus *Encheir. Anat. l.* 2. *c.* 27. qui in febribus ardentibus malignis aliquoties vidit sanguinem concretum intra venas instar medullæ sambucinæ, quod etiam observatum à Fernelio *lib.* 6. *Physiol. cap.* 7. & Simon Pauli *in Parecbasi de febribus malignis* §. 8. Verùm quod raro aut non semper adsit talis sanguinis coagulatio, non solùm per experientiam refutari asserit Sylvius, qui se observasse affirmat, sanguinem venæsectione aut per nares evacuatum vix concrescere aut coagulari, quin potiùs nimis fluidum, liquidum ac tenuem apparere, à qua sanguinis fluiditate potiùs, quàm coagulatione, febres malignas deducendas esse putat, sed etiam non ineptè rejecit Carolus la Font. *Tr. de veneni pestilentialis natura & cura Diss.* 1. *c.* 15. qui potius venenum corrosivum de natura arsenici causam pestis, hinc &, mutatis mutandis, febrium malignarum statuit.

III. Propterea ipse Sylvius *in Praxi* malignitatis cujuscunque naturam & causam materialem in acrimonia nimia, nunc lixiva seu urinosa, nunc acida, consistere asserit: vid. *Tract. de Lue Venerea* §. 130. in specie autem in febribus malignis peccare acrimoniam salis volatilis alcalici nimis acris, acidum nostri corporis destruentis, atque sanguinem & lympham dissolventis, & nimis fluidum reddentis, atque ejus consistentiam naturalem destruentis; adeò ut ex deperdita consistentia, ejus turgescentia & rarefactio in corde impediatur, quin & spirituum animalium generatio imminuatur, unde stillicidia sanguinis, hæmorrhagias, esse signa sanguinis nimis fluidi à sale volatili acri dissolvente:

Confer. etiam Simon Pauli *l. a.* qui salacre in sanguine radicatum & fundatum statuit febrium malignarum proximam causam: Confirmant ex eo, quod acida curent & præservent à malignis, & quod sulphurea in febribus malignis prosint.

IV. Opinio est eorum modernorum, qui malignitatem febrium consistere volunt in verminatione, seu, uti vocant, putredine & corruptione animata, cujus sententiæ Patronus est imprimis Kircherus *Tract. scrutinium pestis.* Consentit eidem Langius *in Præfatione* hujus scripti, & *Dissertatione de Morbillis*, uti & Augustus Hauptmannus *Tract. de viva mortis imagine*, item in epistola de hac materia ad Petrum Johannem Fabrum scriptâ, & *Tract. de thermis Wolkensteinensibus.* Nec deest experientia: in variolis sanè minutissimos vermiculos refert Borellus in suis *observationibus per microscopium factis:* Sic Petrus à Castro in peste Neapolitana bubones vermiculis scatentes, & emplastra bubonibus applicata vermiculis innumerabilibus referta fuisse observavit. Sanè Kircherus non solùm in *Scrutin. pestis*, sed etiam in *Arte magna lucis & umbræ l. 110 part. 2. pragmat. 2.* innumeros vermiculos minutissimos in quavis febre putrescente, in plantis putridis, aceto, lacte, cadaveribus, lignis, fructibus, nec non in sanguine febrientium, in cerebro hominis, aliisque ejus partibus ex putredine ortos per microscopium observavit: vid. etiam *Mundus subterr.* Kircheri *lib. de veneno pag. 107.* Quin imò & Hauptmannus per microscopium in sphacelo ex lue Venerea oborto observavit quamplurimos vermes ad instar limacum, sed minutissimos, qui carnem, non secùs ac vermes caseum, morsicantes erosissent ac consumpsissent, & unicus ejusmodi vermiculus chartæ impositus brevi spatio 50. alios extra corpus rejecerit. In peste sævissima, quæ totam Lusitaniam depopulatam reddidit, principio morbi omnibus vermium nigrorum rotundorum copiam per nares manasse, observavit Zacutus Lusitanus *l. 4. Medic. Princ. Histor. 46. Quæst. 42.* Zapffius *in Dissertat. de morbo Hung.* inquit: *Ipse in nupera dysenteria laborantibus per microscopium aliquoties observavi innumeros vermiculos, albos & rubros, acaros magnitudine æquantes, cum rostulis hamatis.* Item, *in puerpera hujus loci sinistra mamma, quæ laborabat ulcere, multa remedia, sed incassum, fuerunt adhibita: tandem in suspicionem vermiculorum ex lacte putrescente incidit, cremorem crassiusculum effluentem per microscopium examinans, tunc aderant innumeri vermiculi minimi, quales in caseo apparent, posteà adhibito bufonum pulvere cum pauxillo oleo arsenici, vermiculis enecatis ulcus brevi fuit consolidatum:* Sic habitum corporis verminosum cum variolis & pustulis vidit Rhodius *centur. 3. observat. 64.* Conf. etiam *M. A. N. C. ann. 1. observ. 50. pag. 147.* & *append. ad hunc annum, ann. 2. annex. pag. 23. ann. 6. & 7. observat. 188. & ann. 9. & 10. observ. 130. pag. 305.* Sed hanc opinionem, & hinc malignitatem derivatam, optimè ventilat Marcus Marci *in Tract. Philosoph. veterum restit. Part. 4. Sect. 8.* dum dicit: *Autores oriri putant ex vermibus, cùm igitur corruptio non adsit, unde putredo & vermes? qui nonnisi putredine præcedente generari possunt?* Idem est, ac si dicat: vermes non nisi præcedente putredine seu corruptione sanguinis & humorum posse generari, adeòque potiùs effectus esse corruptionis malignæ, quàm ejusdem formalem rationem, ut reverà æger possit corripi febre maligna, & etiam mori, antequam tales superveniant.

Ex his hypothesibus certi quid determinare in tanta rerum obscuritate, difficile est. Ut tamen id, quod magis mihi probabile videtur, dicam, arbitror; febres malignas consistere in acrimonia intensissima & simul volatili; sive acerrimum fermentum & spirituosum, adeòque intimè penetrans, & tàm fluidorum corporis texturam insigniter immutans, quàm solidarum sensibilitatem singulariter irritans, esse causam formalem malignitatis; vel, ut Sydenham loquitur *observat. de morbis acutis sect. 5. cap. 5.* malignitatem in epidemicis morbis in particulis calidissimis & spirituosissimis consistere, ita ut malignitas ad venenorum naturam, quorum vis in acrimonia summa, sub minima mole insigniter activa, consistit, accedere videatur.

Sed cùm alcalia potiùs passivè sese habeant, quàm activè, & ubique acidorum ductum sequi soleant; nervosarum etiam partium symptomata, v. g. deliria, vigilia, &c. in plurimis perquàm frequentia, potius ab acido acri quàm urinoso videntur oriri, & constitutio partium vitalis quarumvis, tàm solidarum quàm fluidarum, seu veterum calidum nativum, quæ in malignis in specie oppugnantur in acido volatili, potissimum fundata sit, quæ non, nisi à symbolizante, sed vitioso, & illud quasi subjugante, vitiari potest acido; remedia quoque in febribus malignis, imò ipsa peste usitatiora, ut salia volatilia, camphora, summum alexipharmacum, myrrha, & alia resinosa, quatenus acidum acre pinguedine balsamicâ temperant & corrigunt; animalium partes duræ, ut cornu cervi, ebur, unicornu; item terræ medicatæ pingues, sulphure metallico plus minus imprægnatæ, hinc plus minus temperando absorbentes, ut terræ sigillatæ, bolus Armena, quæ habent sulphura metallica

tallica fixa, ut cinnabaris, ♂ diaphoreticum, Bezoardicum minerale, Joviale, & omnia Bezoardica, remedia solaria, diaphoretica, &c. quæ speciatim acidum volatile temperant & corrigunt, ac plus minùs figunt, destruunt & absorbent, istudque fixatum & quasi cicuratum mediante sudore, unà cum parte cruoris alterata, foras amandant, probabile reddunt, acidum acerrimum volatile seu spirituosum potiùs malignum istud in febribus constituere, quàm urinosum seu lixiviosum: Unde etiam causus, aliæque fixiores continuæ febres, tàm vicinæ sunt malignis, ut hæ subindè sub illarum regimine lateant, & illa quoque promptissimè in has degenerent, quaten⁹ facilè fermentũ febriũ harũ benignum, seu mitius, acrius & volatilius reddi, indeque malignitatem veram contrahere potest. Ut taceam variolas, pleuritides ac similes manifesto ex acido natas febres, sæpè malignas simul existere. Sed si ritè hæc consideremus, malignitas hactenùs explicata non nisi istas febres attingit, quæ ex contentis corporis humoribus, maligno tali fermento inquinatis, oriuntur, quæ mitiores saltem esse videntur, cùm graviores ex infectis, & maligno afflatu quasi vitiato spiritibus, primariò oriri videantur, qui infecti exinde notabiliter immutati, & plus minùs syderati, seu ex parte mortificati, contenta corporis, in specie sanguinem, pessimè vitiantes, malignarum febrium, & in specie pestilentialium, ipsiusque pestis, fundamentum existunt.

Nempe afficiuntur in febribus malignis primariò quidem spiritus & contenta corporis, utut secundariò etiam acres malignæ particulæ generis nervosi partes quasdam, v. g. ventriculum, plùs minùs affligere soleant.

Prout autem particularum fermentativarum non est differentia in proprietatibus & activitate, ita etiam malignitas quibusdam in febribus magis humores, præsertim sanguinem, inquinat, in aliis vero spiritibus maximè infesta est, quorum prævio inquinamento & massam sanguineam plus minùs afficit. Ut hoc pateat, observandum, quod symptomata illa inter graviora & insolentiora primatum ducat nimia & subitanea virium prostratio, tàm ex ægri narratione, quàm ex ægri pulsu cognoscenda. Cùm verò omnis vis corporis, viriumque robur in spiritibus situm sit, non poterit in malignioribus febribus tantus virium collapsus tàm repentinus esse, nisi malignitas seu venenum primò spiritus occupet, hosque immediatè destruat, & his mediantibus contenta cætera fluida, speciatim sanguinem inquinet, ejusque fermentationem, & spirituascentiam lædat: id quod ulteriùs cætera concurrentia symptomata febrium malignarum confirmant: Pulsus nempe frequens, celer, parvus, uti in febribus petechialibus observari solet corpore adhuc ad sudorem disposito, qui deficientem turgescentiam & fermentationem sanguinis defectu spirituum moventium, qui non sufficienter vibrantur in corde, & nimiam ejus confusionem, & in fermentatione inordinationem ostendit, unde potiùs per cor fluit, quàm ex eodem turgescendo ebullit: Urinæ in malignioribus, aut pessimo ægri statu naturalibus similes subinde; item agrypnia ac delirium, convulsiones cum omnimodo ferè sudoris defectu, in talibus febribus citò ac frequenter affligentia, contagium efficacissimè & latissimè in distans non rarò se diffundens, quod saltem subtilissimis ac spirituosis particulis competere potest, adesse testantur. Confer. hîc in specie Velthusius *de usu lienis p.* 134. *& sequ.* ac sanè plures contagiosiores, & speciatim pestilentes, ipsaque pestis in specie, spiritibus inimicæ sunt.

Sunt autem spiritus, virium fundamentum, duplices: vel vitales, vel animales; qui tamen mutuo nexu & functionum circulo mutuas opes sibi conferunt, & ad conservationem sui ac totius corporis intimè conspirant. Probè itaque attendendum: utrum in maligniore febri magis spiritus vitales cum massa sanguinea à malignitate inficiantur? an verò spiritus animales & genus nervosum magis afficiantur?

Spiritus vitales, & hinc massam sanguineam, primariò affectam esse, persuadent

1. Æstus intensus cum pulsu celeri, frequenti, & parvo.
2. Sitis clamosa, fauces aridæ, lingua scabra, nigra & fissa.
3. Calor moderatus cum pulsu celeri, frequenti, & inæquali, mox sub ingressu morbi apparentes.
4. Anxietates & inquietudines, propter bilem porraceam vel æruginosam, quæ in stomacho delitescens maximas molestias infert.
5. Colliquatio, speciatim fluxus alvi colliquativus, ad instar purgantium malignorum ex simili acido volatili acerrimo originem ducens. Hoc opprimit spiritus vitales, & cum bile commistum massam sanguineam attenuat, & plùs minùs colliquefacere solet.
6. Sudor subdulcis & nauseosi odoris, qui putredinis inchoatæ est comes, similis odori cadaverum ex inchoata sanguinis corruptione, ab acido volatili acri orta.

7. Sanguis nimis fluidus, tenuis & admodum dilutus; difficiliùs aut planè non congrumescens, qualē Sylvi⁹ observavit: sicuti & Simon Pauli, qui etiam ex acrimonia volatili derivat febres malignas, in *parcebasi de febribus malignis, libro elegantissimo, pag.* 14. & 21. sanguinem florentissimi coloris venâ sectâ emissum, pessimum morbi maligni signum asserit: Simile etiam fatetur Bruno *in Jessen. p.* 89. Veteres dixerunt: si sanguis venâ sectâ non concrescit, malū est; innuit enim defectum fibrarum ex putredine. Sufficit, veteres statuisse talem defectum esse signum inchoatæ putredinis in sanguine. Observatum sæpiùs fuit in febribus malignis, quod partes solidæ dispositæ fuerint ad putrefactionem, teste Hildano *c.* 3. *obs.* 93 & 95. Panarollus *pentec.* 8. *obs.* 48. Horstius *decur.* 5.

Huc etiam 8. pertinet stillicidiū sanguinis per nares, per uterum, &c. in febribus malignis interdum observatum, vid. Hœchstedterus *decad.* 1. *cas.* 3.

Spiritus verò animales ac genus nervosum primariò magis affectum ostendunt,

1. Ardor capitis circa frontem continuus, & longè intensior, quàm in reliquo corpore.
2. Pulsus durus citra partis cujusdam membranosæ in quadam corporis regione notabilem affectum, simul frequens, celer, &c. Tales pulsus cum duritie semper suspecti esse solent.
3. Si cum pulsu laudabili, h. e. magno, vehementi, æquali, frequenti, æstu plùs minùs intenso, tamen summa virium prostratio, aut stupor, aut facultatum animalium defectus se exerat.
4. Si urina parum à statu naturali recesserit, aut tenuior, quàm morbi ægrique conditio requirat, fuerit, adeoque pertinaciter cruda extiterit.
5. Agrypniæ pertinaces sine causa manifesta.
6. Appetitus prostratus, nausea & vomitus; hinc & ventriculus subindè escharâ, tanquam vesicatorio aut caustico, affectus deprehenditur, vid. Bartholinus *l.* 4.

Forsan & 7. huc pertinet, si arida, scabra, vel plùs minùs squalida cutis ægri fuerit absque vaporoso calore, vel blandi madoris vestigio.

Talium, adeoque malignarum febrium malignitatis, quâ spiritus afflando quasi adeo pessundant, ratio à priori hactenus imperscrutabilis extitit, ipsâ spirituum naturâ & existendi ratione nondum exactè exploratâ. Sanè contagia magis activa seu spirituosiora & potentiora in spiritus imprimis agere, præter modo dictas rationes persuadet imaginatio, quæ non, nisi spirituum ministerio peragitur, & tamen efficacissimè contagiorum receptionem promovet.

Ex hactenùs dictis lucem fœneramur: unde æstus & febrilis sanguinis ebullitio utplurimum remissior in febre maligna observari, & vix unquam ad gradum ardentium assurgere soleat, pessimo licet ægri statu: Unde notatu dignissimum est assertum Sydenhami *de Methodo Med. p.* 43. quamvis malignitatem, quæ sanguinem adoritur, sine insigniore febrili ebullitione periculosiorem longè esse: aut enim spirituum magis affectorum & quasi syderatorum, quàm turbatorum humorum, est indicium: aut saltem in humoribus, præsertim sanguine, à fermentativis malignis miasmatis confusionem, & in textura & motu intestino eorum inordinationem indicat, & ita incalescentia quidem, sed internè saltem gliscens, non verò ad exteriora pergens, accidit; unde natura quasi oppressa non potens est symptomata illa magis regularia exercere, quæ morbo competunt: Conf. etiam ejus *observ. de morbis acutis sect.* 5. *cap.* 5. *pag.* 362. Sanè in istis malignis, quæ cum excretione cutanea contingunt, v. g. petechialibus, variolis, purpura, &c. tantum abest, ut æstus & sanguinis ebullitio gravioris morbi sit indicium, ut potiùs, modo non nimius fuerit, promoveat insigniter & separationem & excretionem producti illius morbosi sub cute defixi; cùm hi è contra periculosiùs se habere soleant, in quibus deficit magis calor & æstuatio corporis febrilis; unde & parciùs & tardiùs excretio talis cutanea procedere solet. Equidem in malignis febribus, quæ ex interna contentorum degeneratione oriuntur; item in variolis, morbillis &c. massa sanguinea magis affici, & hinc etiā febrili acuta sanguinis effervescentia agitari solet: sed in acutiorib⁹ pestilentialibus, peste ipsa, spiritu influos imprimis affici & quasi mortificari, aut necrosi affici videntur.

Causa ergò proxima febrium malignarum videtur esse acidum volatile acre seu spirituosum aut malignum, spiritus corporis nostri vitales & animales enervans, & plùs minus destruens.

Causæ malignitatis remotæ, præter contagium corporale, sunt admodum variæ: nunc externæ, nunc internæ, prout nunc epidemicè, nunc non epidemicè grassantur. Externæ sunt, quæ forinsecus accedunt, vel inspirata, vel assumpta; Hæc sunt corrupta putrida inquinata, tàm vegetabilia, quàm animalia ægrotantia: illa sunt aër, isque vel contagio putrefactivo ab alio ægro inquinatus; vel effluviis aliis malignis undecunq; exhalantibus infectus, uti fit in constitutione epidemica plus minus

minus pestilentiali; vel aër ab anni diversa tempestate, imprimis austrina, i. e. calida & humida, ita alteratus, ut sale ejus universali balsamico omnium rerum conservativo plus minus hebetato aut enervato corpora nostra ita disponantur, ut facilè & quasi sponte in putredines inclinent, & tales semper sunt epidemicæ; vel denique aër nimis quietus, aut in loco minus apto conclusus, qui subindè insigne vitium contrahit, ut talem aërem inspirantes postmodum quasi veneno afflentur. Singulare exemplum aëris maligni habet Rulandus *tract. de febre Hungar. cap. 8. pag.* 231. de febre maligna ex attractione auræ, ex ventilatione frumenti per aliquot annos quieti, obortâ: Sic ex fœtore paludum & rerum injectarum putrescentium febrim malignam pestilentialem paucos ante annos Lugduni Batavorum notat Helvetius *in diribitorio p.* 65. Et sanè frequentissimam febrium pestilentialium originē rerū taliū corruptarū fracedines esse, jam diu observatum est: confer. du Hamel *de affection. corporum p.* 438. Unde & post magnas hominum strages, & corporum putrescentium aut minus debitè sepultorum putredinales exhalationes, & in diuturnis obsidionibus aut castris non mutatis, ex varia colluvie putrescente exhalantes fracidi odores, febres epidemicas malignas quasi pestilentiales suscitant febres. Ut nihil hîc dicam de antris subterraneis, anteà diu clausis, apertis, de terræ motibus, &c. crebrius febres malignas comites trahentibus. Quoad victus errata: nil notius est, quàm famem sequi pestem; item esus alimentorum nonnihil putridorum, præsertim carnium absque Θis condimento, subinde etiam solet esse causa, ut oriantur febres malignæ: Sic Borellus *cent. 2. observat.* 32 febrem malignam epidemicam ex esu carnium bestiarum ægrotantium obortam notat: Item potus aquarum putridarum, aut usus fructuum horæorum corruptorum, aut malignâ aurâ afflatorum, fœcundæ matres febrium malignarum epidemicarum esse solent: Sic Epiphanius Ferdinandus *hist. med.* 11 notat febrem malignam lethalem ex esu fungorum: vid. Schenkius *in obs.* Item petechialem ex esu cicutæ cum oleribus recentibus subortam notat Simon Pauli in *digressione de febribus malignis p.* 3. Et quæ sunt similes aliæ causæ remotæ, quæ malignæ censentur: de quibus vid. Kircherus *in Scrutinio Pestis.*

Interna causa remota multis videtur dubia, an & quomodo stante humanâ vitâ possit aliquid putridi & maligni & quasi veneni in corpore gigni? quod tamen non, nisi ex natura veneni non ritè intellecta originem duxit. Sed qui considerat varias & subindè inconceptibiles alterationes humorum in corpore nostro secundum res nonnaturales, præsertim varia assumpta; & præternaturales, in specie in primis viis, ubi naturaliter feces segregatæ putredinem, & inde certum fœtorem contrahunt, & multiplices miscelas, & per medicamenta quoque factas eorum mutationes, & exinde mirabiles textura,s ac hinc proprietates novas, ac planè singulares sapores ortos; itemque qui perpendit, quod in vivente corpore gangrænæ, sphacelique fiant, is non dubitabit etiam, quin tàm in sanguine, quàm in solidis partibus putredo, adeoque ut ardentes graviores, ita & malignæ mitiores, in corpore, in specie ex primis viis, suscitari possint: Nam & irati hominis morsus venenosus non absque ratione quibusdam putatur. Sic v. g. succus pancreaticus & felleus naturaliter constituti tertium temperatum succum constituunt, quorum alteratio, præsertim pancreatico acriore aut acidiore existente, bilis æruginosa dicta, plus minus hostilis, prout acrior seu mitior eadem fuerit, & ob pessima symptomata, quæ interdum inferre solet, plus minùs maligna oritur. Unde qui vitæ tenacioris, qui abundant acido, ut melancholici, scabiosi, &c. non adeò periculosè corripi solent malignis febribus, propter acidum potentius, acidum volatile acre figens. Sed tales saltem sunt privatæ. Nam quæ ab extra communicatur malignitas, aut à contagio, aut epidemica quadam aëris & alimentorum alteratione, nobis insinuatur, adeoque in plures simul & epidemicè observatur grassari, plus in recessu habere videtur.

Cavenda autem in genere sedulò contagii seu fermenti maligni, ceu causæ febris malignæ, confusio cum alterationibus sanguinis aliorumvè humorum notabilioribus, in malignis febribus obviis, ceu productis morbosis, utplurimùm spirituum influorum, præviâ alteratione & affectione à contagio seu fermento maligno inductis: hinc enim nec sanguinis coagulatio à Willisio asserta, nec ejusdem nimia dissolutio, quam Sylvius urget, ad rationem malignitatis formalem explicandam inserviunt; dum hæ alterationes producta morbosa mediata, non secùs ac bubones & carbunculi, putandæ sunt: v. g. in ægro variolis aut morbillis correpto, & per totum corpus iisdem incrustato, non putandum est, extitisse in corpore tales sordes, quæ febrim induxerint, & postmodùm sub cute depositæ variolarum pustulas & saniem constituant; siquidem sanissimus subinde ex improviso iisdem copiosissimis obducitur; sed à fermento seu miasmate maligno, interdum sub forma odoris contagiosi hausto, spiritus inquinante, & horum medio humores afficiente, generantur ista in corpore,

donec unà cum multiplicato fermento contagioso, sed istorum humorum, licèt alteratorum, medio temperato & correcto secernantur, & circa glandulas intercutaneas defigantur. Qui igitur novit leve fermentum moderare, subigere citò, & dum adhuc in herba delitescit; is etiam feliciter uberiorem exanthematum proventum potest præcavere. Par ratio petechiarum, purpuræ, bubonum & anthracum esse videtur: sunt horum colores rubri, lividi, nigri, non quidem à maligno fermento plus minùs caustico seu urinoso præcisè; sed à majore vel minore mortificatione & necrosi humorum vel partium solidarum, ob spirituum extinctionem, cujuscunque etiam naturæ miasma malignum fuerit.

DIAGNOSIS.

Quando aliquis incipit laborare febre malignâ, horror levis ac tardus præcedit, quem calor mox subsequitur, qui in maligna, quâ tali, sæpiùs est parvus vel nullus, adeò, ut de eo vix conqueri soleant ægri: subitò verò virium ingruit prostratio inopinata: interdum oriuntur deliria, jectigationes ac inquietudines corporis, maculæ subinde ac vesiculæ coloris & magnitudinis variæ in corpore efflorescunt: Imò nulla sunt symptomata febribus solennia, quæ non in hac vel in illa febre maligna observentur. Subinde malignitas est tanta, ut partes nunc internas nunc externas sphacelo ac gangrænâ correptas observare liceat: id quod interdum in variolis malignis contingere solet. Salmuth post variolas non rectè expulsas observavit gangrænam. *Pentec.* 1. *observ.* 70.

Non autem una eademque malignitatis in quibusvis morbis malignis vel venenosis est ratio ac conditio, tàm subjecti patientis, quàm symptomatum hinc enatorum varietate; sed specialis ratio in singulis morborum malignorum causis distincta est. Alia enim est dysenteriæ malignæ, alia febrium petechialium, alia febrium malignarum sine petechiis, alia morbillorum aut variolarum, alia pestis, alia purpuræ puerperarum, alia in catarrhis epidemicis, alia morsus canis rabidi, alia luis Venereæ, alia scabiei ferinæ, alia in scorbuto ad gradum malignitatis devecto; adeò, ut de τῷ maligno ferri vix possit judicium, quin singulare quid subesse videatur. Sanè etiam non levis inter ipsam malignitatem est differentia, dum febres malignæ quædam sunt acutiores, ob id pestilentiales dictæ, quartâ vel septimâ die ad summum interimentes; quædam contra minùs acutæ, ut quæ ad decimum quartum, interdum etiam vigesimum, extenduntur: cujus differentiæ ratio partim est in causæ agentis majore vel minore activitate, vel in subjecti patientis apta vel inepta susceptibilitate; prout enim utrumque magis vel minùs dispositum, eò acutior quoque & malignior existit febris. Hinc ob earum rationem fit, ut febres malignæ tales nunc mulieres, nunc viros, nunc pauperes, nunc divites, nunc juvenes, nunc adultos, nunc infantes, &c. solùm affligant.

Ratione symptomatum adjunctorum, in specie in excretis, magna est febrium malignarum varietas, dum quædam cum certis & insignibus cutis efflorescentiis, quædam sine iis, vel paucis admodùm, quædam aliis symptomatis stipata est.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: auditâ febre malignâ pavescit Medicus, contremiscunt ægri; siquidem omnes febres malignæ per se sunt molestæ, & sæpiùs pessimi ominis & periculosæ: & quò periculosiora cum virium imbecillitate concurrant symptomata, eò majus portendunt periculum. In genere tamen unanimis Practicorum est consensus, prognosin malignarum esse incertam, & cautum atque prudentem in prognosi requirere Medicum; cùm mox & inopinatò nunc ad vitam, nunc ad mortem terminentur: Nempè verissimum est, quod dicit Hippocrates: *In acutis sunt incertæ prædictiones vitæ & mortis:* unde & Galenus malignas febres statuta ad judicandum non habere tempora, asserit; plurimi enim subitò cum periculosissimis evadunt signis; alii subitò cum salutaribus è medio auferuntur.

Pulsus, quò magis magnus & æqualis est, & consuetum eundemque tenorem servat, eò est melior.

Inordinatus verò, inæqualis, debilis, seu quasi retractus periculosus est, in specie in principio morbi; quò major etiam est pulsus, eò meliùs; quò minor, eò deteriùs.

Si celer & parvus simul, aut formicans contigerit, admodùm pravum omen est, ex quo vix emergunt ægri. Nihilominùs tamen pulsus parvi non sunt tàm mali ominis in febribus malignis, quàm in benignis.

Sic etiam pulsus intermittens aut deficiens in febre ardente benigna ordinariò est periculosissimus: Interdum tamen in malignis cæteris paribus non adeò malum, sicut dicit Riverius, qui observavit in juvene pulsum intermittentem quidē per multos dies, morbo tamen tandē desinente. Nec pulsus parvus, rarus, ac debilis, sed etiam similis sano cum aliis pravis signis portendit malignum morbum.

Ulteriùs malignæ febres habent utplurimùm agrypnias & deliria comites.

Delirium si à somno, vel spontaneo, vel per medicamenta excitato, compescatur, non est metuendum, imprimis conjunctum simul cum copioso sudore: post somnum autē perseverans

verans delirium, admodùm periculosum est; innuit enim convulsiones, aut mortem ægri.

Varii colores ante oculos apparentes, ac objecta peregrino colore vestita, convulsiones, deliria, &c. innuunt. Visitavi ægrum malignâ febre correptum, licèt aliàs bene se haberet, dicebat: me indutum esse pallio & veste cœruleâ; imo omnis niger color cœruleus illi videbatur: Signum hoc aderat manè, à meridie subsequebantur delirium & convulsiones, & tandem interibat.

Surditas seu potiùs obauditio in morborum acutorum principio periculosissima; in statu autem apparens salutem portendit, præcipuè in malignis: & multos observavimus, dicit Riverius, quibus in his febribus in statu supervenit surditas, aliis licèt periculosis cum symptomatibus, omnes tamen evaserunt: Nam interdum delirium solvitur, interdum criseos per hæmorrhagiam narium futuræ est indicium. Quare autem surditas in statu salutaris sit? nondum determinatum est; forsan ad parotides glandulas decubitum quasi quendam criticum, & successivam hinc discussionem materiæ peccantis innuit: siquidem & parotidum tumores in febribus malignis & purpuratis lethales in augmento & statu morbi; si vero tantillum declinante morbo appareant, salutares.

Urinæ in febribus malignis sanorum sunt simillimæ, vel etiam perturbatæ & crassæ, tales permanentes malæ. Multi, coctionis signis in urina apparentibus, sed denuo recrudescentibus, sublati sunt è medio. Urina tamen cocta, laudabile habens enæorema, per aliquot dies continuans, & in sedimentum sensim abiens, salutem certam perpetuò pollicetur.

Rarum est, quod cruda urina metastasin materiæ peccantis seu producti morbosi in morbis malignis felici eventu insinuet: Vid. Bartholini *Acta Medica Haffniens. volum.* 4. *pag.* 156.

Quò magis à statu naturali declinat urina, in specie si fœtet, eò majus periculum subest: item urina pinguis & oleaginosa, nigra aut livescens, cum sedimento vel livescente vel nigro, nisi hoc sit ex medicamentorum usu, certum exitium portendit.

Narium stillicidium semper malum signum est, præsertim si cum agrypnia sine manifesta causa, ardore capitis, aut continuo magis aut intenso nimis sit conjuncta, præsertim si præ reliquis corporis partibus facies excessivo rubore tingatur, raro tales evadunt: nempe spina peculiaris (fermentum malignum) capiti quodam in loco aut ejus membranosis partibus infixa est, cujus occasione hæc symptomata excitantur. Hinc vesicatoria brachio aut cruribus admota, item raninarum sectio, aut hirudinum pone aures applicatio, subinde necessaria est.

Alvi fluxus quocunque tempore febribus malignis supervenientes pessimi sunt, & quo magis fœtent excrementa, & fluus sit colliquativus, eo major malignitas, & gravius periculum adest: in specie, si in febre maligna post excretionem cutaneam obveniat diarrhœa, summum periculum est, cùm retrocedat malignitas, & massæ sanguineæ fermentatio penitus conturbetur; hinc eadem semper ferè lethalis existit. Hinc quoque sanguinis dejectiones quæcunque in febribus malignis, sive ægri mingant sive dejiciant cruenta, semper sunt admodùm periculosæ; imo omnes lethales eas esse, pronunciat Hœchstedterus *Dec.* 1. *Cas.* 2.

Graveolentiam seri ac cruoris, licet raram, certam mortem denotare, observavit Schenckius *in observ. pag.* 418. ex Foresto; utut aliquomodo contrarium exemplum habeat Pauli *l. a. c.* 1. *p.* 13.

Si in vola manus ægri percipiunt tensiones, titillationes, & subsultus tendinum; item si circa carpum, dum pulsum tentat Medicus, tendines, etiam quietis digitis, moveri aut subsultare videntur, signum sunt, certo imminere convulsiones.

Muscarum venatio, aut floccorum collectio in malignis ferè semper lethalis. Rarissimè tales evadunt, quale exemplum vid. in *M. A. N. C. ann.* 3. *obs.* 269. *p.* 484.

Tempus eventus quod attinet: acuti sunt morbi febres malignæ, quæ tamen in nostro climate à septimo usque ad decimum quartum ferè suos terminos habent. Quoad modum eventus: ferè motu quasi critico judicantur, nempe per sudores: quò pertinent excretiones cutaneæ pustularum, petechialium, &c. nunc per metastasin producti, nempe morbosi, à fermento quidem maligno geniti, ipsum tamen fermentum cicuratum & correctum in se continentis, ad loca glandulosa transmissi, unde bubones, anthraces, &c. originem habent.

Interdum bubones circa genitalia apparent, quibus die undecimâ erumpentibus omnia symptomata levantur, & febris evanescit; fit enim hæc tumoris eruptio per metastasin seu translationem.

CURA

Est duplex: præservatoria & curatoria.

Præservationem in febribus malignis & epidemicis optimè præstant acida blanda, ut acetum, in specie acetum destillatum, bezoardica & alexipharmaca, infusione simplicium alexipharmacorum, radicis angelicæ, &c. parata; quibus si addatur camphora, meliùs succedit: item citrus ejusque succus; item haustus largior vini; de quibus quotidiè manè ante egressum è domo haustulus sumtus egregiè præservat, in specie si cum tantillo camphoræ fuerit

fuerit junctus: item essentia citri, zedoariæ, &c. hinc quando Medici ægros in febribus malignis visitant, in ore zedoariam gestent.

Præmisso ergò interdum vomitorio, detur ℞ bezoardica, & hinc:

℞. *conserv. pulpæ citri* ℥j.
elect. diascord. Fracast. ℥ß.
theriac. Androm. ʒij.
flor. ♃*is* ʒjß.
♁*ii diaphor.* ʒj.
costi Arab. veri ʒß.
∽ *rosar.* ʒj.
syrupi rubi idæi q. s.
M. f. Electuarium: S.
Præservirende Lattwerge.

℞. *Conser. flor. anthos,*
pulpæ citri
scordii ā ℥ij.
theriacæ ℥jß.
♁*ii diaphoret.* ʒiij.
▽ *sigillat.*
C. C. s. △*e* ā ʒij.
Bezoard. mineral. ʒjß.
camphor. ʒß.

c. s. q. *syrupi idæi* f. Electuarium, irrorandum cum oleo pestilentiali Henisii.

℞. ▽ *cardui bened.*
fl. sambuci ā ℥jß.
cinnam. ℥ß.
✝*ti vini* ʒvj.
elect. diascord. Fracast. vel *theriac. Androm.* ʒij.
♁*ii diaphor.* ℈j.
Bezoard. mineral. ℈ß.
syrupi card. bened.
rubi idæi ā ℥ß. M.

℞. *Conserv. pulp. citri* ℥j.
theriac. ʒiij.
▽ *sigillat.*
C. C. s. △*e*
♁*ii diaphor.* ā ʒij.

c. s. q. *sacchari in* ▽ *scordii solut.* f. morsuli, irrorandi tempore usus aliquot guttulis olei pestilentialis Heinisii.

In metu febris ardentis malignæ ex nimia ira, hinc forti motione & potu,

℞. *ebor. s.* △*e* gr. xv.
specif. cephal. ℈ß.
camph. gr. ij.
M. f. *pulvis.* S.
Præservirend Stärck-Pulver.

Vesperi sumatur.

Cura febrium continuarum malignarum, quà talis, per medicamenta est instituenda,

1. Quæ per convenientes vias, speciatim sudores, febris malignæ causam & fomitem morbi, maturè & quantocyùs expellant & corrigant, bezoardica aut alexipharmaca aliàs vocata.
2. Quæ spiritus & humores corroborant, ne tàm facilè à fermento maligno alterari, sed hoc potiùs subigere queant.
3. Quæ symptomata, tàm ratione violentiæ malignæ, quàm ratione febris continuæ plus minùs ardentis, urgentia mitigant.

Nam quoad primam indicationem: modò vel acre acidum volatile malignum in humoribus correctum, vel odor aut fracedo venenosa in spiritibus suscepta, alterata & extincta fuerit, quod superest, facilè ab hoste liberata natura supplet, dum spontaneo ductu in malignis per excretiones cutaneas, bubonum, anthracum, pustularum, macularum &c. venenum, correctum priùs, & vehiculo serosi humoris involutum, optimè excludit.

Quoad secundam indicationem: modò spiritus & humores in sua naturali crasi & constitutione conserventur, sivè prætereà per remedia ipsis sociabilia, fermento autem maligno hostilia, tanquam quodam balsamo condiantur, quo symbolizatio aut convenientia eorum cum aliorum hominum sanguine & spiritibus hoc modo plus minùs immutetur, & ita tàm facilis fermenti maligni, præsertim epidemici aut contagiosi, susceptio impediatur, aut suscepti licet, confermentatio cum iisdem, mutuaque earum alteratio ita præcaveatur: in quo optima consistit præservatio, quia potiùs ita dispositi spiritus & humores vincere illud queant, h. e. corrigere & temperare, & hinc excludere, in quo curationis versatur cardo, res omnis de facili impedietur. Nempe, ut rectè Paracelsus *Tom. 3. Operum fragmento de peste* hoc verum regimen præservativum asserit, die virtutem attractivam stillen / daß nichts ein lässt gehen / hoc est, ita alterare corpus ejusque contenta, ut inepta fiant ad veneni aut contagii susceptionem. Conferatur idem Paracelsus *de peste lib. 2. c. 3.*

Hisce modis nempe vel fermentum malignum corrigendo, vel balsamicâ vi mumiam nostram spiritualem condiendo operari videntur remedia alexipharmaca, eaque pro sui varietate nunc saltim alterutro, nunc simul utroque modo. Præ cæteris decantata sunt sulphurea, v. g. ex minerali regno sulphur commune, cujus usu Hippocrates ipse pestem istam famosam Græciæ abegit, & suffitus ejus pro aëris emendatione & pro potus medicatione perquàm laudatus existit, non secùs ac ejusdem in substantia usus. Sanè suffitus seu odor sulphuris uti quasvis corruptiones & alterationes, ipsamque, Helmontio teste, sanguinis putredinalem alterationem præcavet; ita simul odores & fracedines malignas, contagiosas, pestilentes, ignis instar tollit & extinguit.

Con-

Concreta antimonialia sulphurea, debito & appropriato venenoso halitu per ignis & nitri vim exhausta, in febribus malignis saturantur quasi denuò, dum absorbent similem malignum & venenosum halitum, febris malignæ authorem. Terræ pingues temperando & absorbendo fermentum malignum acre, & illud ita corrigendo se exserunt. Camphoræ penetrantissima substantia & odor efficacissimus, uti balsami instar condit corpus nostrum, etiam mortuum, & acre spirituosum quodvis temperat; ita simul odorem malignum & pestilentem sui miscelâ alterat & enervat. Aceta quælibet, aut horum loco succi vegetabilium acidi, præsertim citri; item clyssi minerales sulphurei, penetrando & permiscendo se undique, certo modo alterant contenta corporis, & firmiorem suo modo texturam iis conciliant, quo modo tàm præservationi inserviunt, idque eò magis, si alexipharmacis aromaticis infusis balsamicam vim majorem acquisiverint, quàm pro vehiculo plurium remediorum, præsertim aromaticorum calidorum optimè conducunt: quò etiam vina generosa acidula pertinent. Animalium partes duæ, absorbent non saltem acidum, partibus animalium hostile malignum & acre, sed simul & potissimùm ⊖ia eorundem volatilia & ∽ crasi sanguinis conservandæ, & per diaphoresin ac diuresin depurandæ, & ita suscepto maligno evacuando, simul conducunt; unde Kergerus *Tract. de Ferment. Sect.* 3. *c.* 3. *p.* 250. Præcipitantia alexipharmacis nectere consuevit. Alexipharmaca cætera aromatica, amaricantia, &c. exque his & similibus concinnatas compositiones theriacales, per opium imprimis animatas, quod attinet, præter usum sudoriferum modò laudatum, dum æstum corporis, mediante sui constitutione resinosa & oleosa intendunt, hoc ipso sanguinis balsamicam vim, & spirituum vigorem ac robur, conservare, impetum verò eorum undecunque intensiorem factum societate opii debitè refrænare, ac contra malignum virus ita defendere ostendunt, acido præsertim cum vehiculo usurpata.

Circa alexipharmaca hæc, ut suprà dictis indicationibus ritè applicentur, observentur sequentes cautelæ:

I. Vomitoria in primo principio febrium malignarum, idque eò magis, quo magis sunt malignæ, & quidem tunc temporis, quando à causa epidemica externa, adeoque à contagio extrinsecùs hausto, stomachum imprimis inquinante & inficiente, oriuntur, præ cæteris omnibus maximè conducunt, ut peccante saburrâ evacuatâ, & contagio sublato, stomachus non affligatur à morbo, & multa symptomata maturè præcaveantur; sicut eadem etiam in pestilentiali constitutione ordinari solent. Pariter conveniunt eadem vomitoria, si ex privato contentorum vitio febris maligna orta fuerit. Imprimis in febre maligna, de morbo Hungarico seu de morbo castrensi participante, in principio provocatus vomitus sæpissimè est salutaris: vid. Rulandus *Tract. de morbo Hungarico*. Sed observetur, ut maturè fiat, nempe in principio, antequam quamcunque excretionem aliam, imprimis per cutim, moliatur natura.

Ex vomitoriis præ reliquis præferuntur ♁ialia, in minori tamen dosi propinanda, ne corpus nimium moveamus.

II. Sudorifera primatum obtinent in cura malignarum, utpote quæ optimè malignitatem expellunt: interdum tamen & hic debitis determinantur regulis, ne quid nimis. Quò major est malignitas, eò frequentiùs & copiosiùs provocandus est sudor, adeò ut in febribus malignis pestilentialibus, i. e. in summo malignitatis gradu, aut etiam in aliis malignioribus, ad minimum ter in 24. horis sint propinanda medicamenta sudorifera alexipharmaca, teste experientiâ Practicorum; semper tamen habitô virium respectu, ne hæ ipsæ nimis exsolvantur: neque etiam linteis vel aliis superimpositis æger nimiùm est contegendus, quoniam experientia docuit ægros interdum nimio sudore expirasse; nimia enim & profusa sudoris effusio subinde minùs tuta, serum aquosum nimis exhauriendo sanguinem incrassat, & ejus motum debitum inhibet. Unde, ubi cum mitiore malignitate conjuncta est febris ardens, potentioribus sudoriferis locus non est, sed potiùs in principio absorbentibus ac mitioribus sudoriferis, in progressu fortioribus, insistendum. Considerandum autem simul in sudoriferorum usu: an corpus sit perspirabile? & an ad sudorem dispositum, an vero non? si illud, tutiùs & potentiora propinari possunt sudorifera; si hoc, cautiùs & mitiora, ne turbetur magis massa sanguinea, interpositis ubique blandis acidis.

Sed sudorifera inter non levis delectus est habendus. Tutissima omnium sunt salia volatilia, hinc volatilia aromatica. Sed hæc ipsa saltem in principio morbi & incremento conveniunt, in statu fixiora tutiùs usurpantur: id quod præsertim in volatilibus sulphureis ac remediis theriacalibus observandum, periculum aliàs est, ne in statu novas turbas, in massa sanguinea intensiorem æstum & ebullitionem, indeque varia capitis symptomata inferant. Videatur hic elegans locus Ludovici *in Pharmacia p.* 237. 243. 261. 280. 284. 328. &c. Nempe volatilia inter sudorifera, ubi febris paulò intensior fuerit, macra convenientiùs locum habent; ubi verò hæc febris remissior fuerit, oleosa seu aromatica adhiberi possunt. Et sicuti hæc aromatica propter æstuationes nimias & phlogoses circumspectè usurpanda; ita ⊖ia volatilia propter nimiam sanguinis

guinis fusionem, & nimiam facilè supervenientem hæmorrhagiam moderatè usurpanda: videantur Bartholini *Acta Med. Haffniens. vol.* 4. *p.* 166. Nocumentis omnibus medentur interposita subinde analeptica blandè acida, nempe ex succis vegetabilium, in specie citro ac cydoniis; item ex clyssis mineralibus sulphureis; aut denique mistura cum pauco ♁u nitri dulci, & in specie compositiones theriacales cum vehiculo acido propinatæ & meliùs ac tutiùs operantur. De theriaces genuino usu vid. Septalius *in animadvers. l.* 5. §. 53. *p.* 130. Post sudorifera talia volatilia in principio & augmento aliquoties repetita fixiora ex animalibus aut ♁ialia usurpanda & continuanda erunt.

III. Post omnem sudorem provocatum, ut & in ipso fluente jam sudore, ne ægri nimis debilitentur, blandis acidis viribus deperditis prospiciatur, cùm massa sanguinea nimis sic, uti & à miasmate maligno acri, dissolvatur, sub juleporum & misturarum moderatè acidularum, imprimis cum & ex citro aliisq; paratarum forma usurpatis, quæ malignitati resistũt, ac corpus blandè ad diaphoresin disponunt; qualia sunt succus citri, cydoniorum, acetum, ac ♁ ⊕i dulcis, qui reliquis acidis palmam aufert; quin & in ipsa sudoris tortura acida spirituosis mista naribus subinde applicanda, quæ ægros debiles nonnihil animant; sic vinum generosum, acetum theriacale cum ▽ carbunculi temperatum, ▽ apoplectica acida vel spirituosa, cum succo citri aut aceto diluta & similia naribus subinde ab adstantibus admovenda sunt, quæ etiam sub ipso sudore cochlearis dosi possunt propinari; hinc aceti theriacalis ac similis parum propinetur, unde & veteres acida, ceu putredini aut malignitati resistentia, frequenter his in febribus laudarunt, & ideò acetum & spiritum vitrioli allegant, utut spiritui huic meritò præferendus sit ♁ nitri dulcis; e. g.

℞. *Decoct. citri Mynsichtii* ℔j.
syrup. rubi idæi q. s. pro grato sapore.
♁ ⊕*i dulc. parum.* M. D. S.

Bezoardischer Stärck-Julep.

℞. *Decocti C. C. l. citri Myns.* ℔j.
succi citri, vel *ribium*
granator. acid. ā ℥j. ad ℥jß.
elect. diascord. Fracast. ʒij.
syrupi rubi idæi ℥j.
♁ ⊕*i dulc.* parum. M.

℞. ▽ *galeg.*
scorzoner.
cordial. Hercul. Saxon. ā ℥j.
succi citri,
cydonior. ā ʒvj.
♁ *theriacal. camph.* ʒiij.
R*æ flor. aquileg.*
pæon. ā ʒjß.
syrupi acetos. citri ℥ß.
♁ ⊕*i dulc.* q. s. M.

Et ejusmodi mistura acidulata cum electuario diascordii præsertim locum invenit, quando per ⊖ia volatilia paulò profusior sudor fuerit prolectus.

℞. ▽ *borrag.*
bugloss.
rub. idæi ā ℥j.
cinnam. ʒij.
succi citri ʒvj. ad ℥j.
confect. alcherm. ʒjß.
corall. r. præp.
lapill. ♋ *r. præp.* ā ʒß.
syrupi cinnam. vel *alius* ʒvj. M.

Item mixtura Sylvii *in Prax. l.* 1. *c.* 9. §. 20. *c.* 13. §. 53. & *c.* 17. §. 13. *c.* 30. §. 135.

Item ℞. *conserv. acetosell.* vel *rad. scorzon.*
pulpæ citri ā ℥j.
rob ribium ʒvj.
confect. alcherm. ʒjß.
c *syrup. acetos. citr.* l. *rubi idæi* q. s. f. *Electuarium.*

IV. De opio & opiatis expertum est Horstii judicium *in Judicio de chirurg. infusoria, p.* 83. Ea nempe, uti revera sunt remedia polychresta, ita etiam in malignis febribus quibuscunque utramque faciunt paginam, rectè siquidem administrata, & alexipharmacis mista, sudorem promovent, imprimis ubi propter nimiam inquietudinem aut anxietatem ægri prohibentur ab eodem. Ut ergò talia præcaveamus, exhibemus opiata cum sudoriferis, ut sic meliùs proliciatur sudor, & magis quieti reddantur ægris & quidem in incremento solùm, dum ad statum properant, non in statu ipso, vel ubi deficiunt vires, conveniunt; unde & opium tàm insigniter extollit, & quibusvis compositionibus alexipharmacis addendum suadet Ludovici *in Pharmac.* sua *modern. p.* 276. sicuti etiam Verulamius *in histor. vitæ & mortis p.* 96. §. 21. Opiatorum eximiũ usum in febribus malignis prædicat. Nempe excretionem egregiè promovet opium: spiritus quoque, ne tàm citò resolvantur, quasi coërcet; & graviora in malignis symptomata mitigat: vigilias ac deliria præcavet, ac impetuosos humorum interdum effervescentium motus impedit & compescit, in specie horrendum ac metuendum sæpiùs sanguinis per nares profluvium sistit. Præter alia exempla huc facientia videndus Timæus à **Güldenklee** *in Consil. l.* 8. *cas.* 25. *p.* 377. ubi maligna febris ardens cum sanguinis ex naribus profluvio tandem aliis irritis laudano opiato curata: Tale exemplum etiam habetur in Horstio *in obs.* 1. *p.* 18. de milite, febre ardente maligna & morbo Hungarico pertinaci afflicto, aliis irritis laudano opiato curato. Post sudores etiam cum julepis vel misturis opiata propinata conducunt, ut quasi roboretur magis & quietior fiat æger; & magnum

magnum est commodum, si inducatur somnus, hinc & theriaca, Mithridatium, &c, quod in febribus malignis his præfertur, electuarium diascordii Fracastorii, ab autoribus tàm veteribus quàm modernis, adhuc suam meretur laudem. Theriaca sola quidem absque acido adjuncto propinata in principio febrium malignarum, in specie cum fervore excessivo, seu effervescentia nimia junctarum, nonnihil est suspecta, quoniam theriaca per se sola nimiam sanguinis turgescentiam, & per consequens nimium æstum, excitare solet. Optimum ergò est, ut tales compositiones opiatæ & theriacales aromaticæ, e. g. theriaca, Mithridatium, &c. à ʒj. ad ʒij. propinentur cum vehiculo acido, v. g. cum aceto vini, vel cum aceti rutacei, vel cum aceti bezoardici aliusvè similis cochleari uno vel altero; sic enim longè meliùs ac potentiùs sudorem movebunt, & minùs debilitantur ægri: propter quam causam, nempe æstum, theriaces & Mithridatii loco elect. diascordii Fracastorii ceu temperatum magis adhibetur, in specie in alvi aliisque excretionibus præternaturalibus. Moderni vel laudanum opiatum, vel essentiam opii, aut hujus loco essentiam theriacalem usurpant. Observandum tamen, nè opiata adhibeantur tempore criseos; nã criticas motiones impediunt.

V. Camphorata sunt alexipharmaca & sudorifera optima, quæ præter vim veneni correctivam simul aliqualem vim spirituum fixativam obtinent; unde imprimis in inquietudinibus, vigiliis & metu delirii conveniunt. Sed cautè ob volatilitatem nimiam usurpentur, cum non omnia subjecta ejus usum ferre possint; præsertim quorum caput debile est.

VI. Observetur, quod febrium malignarum non semper nec in omnibus sit una eademque ratio, attendendum igitur semper ad appropriata malignæ febri specialia remedia: prout enim hæ diversis se produnt symptomatis, & nunc continuæ, nunc intermittentes videntur, atque peculiari malignitatis gradu differunt; ita etiam earum causas in ipsa radice nonnihil diversas esse probabile est: adeòque eadem curandi non planè eadem est methodus, sed pro varietate dictarum circumstantiarum subindè alexipharmaca varianda & specificanda sunt. Sic illa maligna febris, quæ à contagio oritur, magis requirit alexipharmaca & potentiora sudorifera; quæ verò à causa interna, magis temperantia, absorbendo alterantia, & successivâ diaphoresi resolventia: Sic attendendum quoque: an massa sanguinea, an verò spirituum animalium ac nervorum systema magis affligantur? posteriore enim in casu volatiliora, subtiliora ac penetrantiora opiatis mista magis conducunt; priori verò non, nisi volatiliora aut fixa, acidis blandis subinde temperata conducunt: item propter specialem febrium malignarum differentiam semper observandum, ut in specie huic malignitati simul appropriata per experientiam cognita opponantur remedia: v. g. in variolis, morbillis & purpura, myrrha aut castoreum; in petechiis semina expulsiva; in dysenteria epidemica hepata viperarum & similia.

VII. Observetur: nunc massam sanguineam, nunc spirituum animalium & nervorum systema magis affligi: ibi excretiones cutaneas ut plurimum, item per alia loca expulsiones, contingunt; hîc verò vigiliarum, deliriorum, convulsionum & similium symptomatum, cum pulsu utplurimùm apparenter bono, est impetus.

VIII. Observetur: ad illud præsertim quod magis urget, esse respiciendum. Nempe interdum febris est purè aut simpliciter maligna; interdum verò est complicata plùs minùs cum febre continua ardente: utut verum sit, raram esse febrim ardentem, cui non subsit modò major, modò minor malignitas. In tali ergo casu complicati quasi sunt morbi. Proptereà attendendum simul sedulò est ad sanguinis motum fermentativum, ejusque ebullitionem febrilem, & inde dependentem æstum, cephalalgiam pulsatoriam, ac alia symptomata febribus ardentibus communia, ut pro varietate circumstantiarum possimus variare medicamenta: Quò magis enim æstus urget, eò minus sudoriferis alexipharmacis volatilibus oleosis utendum est, ne deliria concitentur; quo minùs verò, eò tutius ista, præsertim in principio & augmento usurpanda, id est, ut vulgò practici dicunt: attendendum esse, an major putredo febrilis seu ebullitio in sanguine, an verò major malignitas urgeat?

In genere tamen semper, quantum fieri potest, utrique prospiciendum: Sanè semper in turgescentia febrili intensiore magis usurpantur absorbentia & ebullitionem corrigentia, aut salia volatilia alexipharmacis juncta, interponendo simul blanda acida; malignitati per generosiora remedia volatilia, & æstuationem corporis nonnihil intendentia theriacalia, & similia alexipharmaca; utrinque per moderata acida, aut sulphurea metallica fixa, v. g. antimonialia, est succurrendum.

IX. In cura febrium malignarum diligenter Medicus inspiciat oculos, linguam, & manus ægrorum: Oculos quidem, ut de futuro delirio & convulsionibus sequentibus possit judicare; quando enim oculi sunt fulgidi, rutilantes & quasi ignei, aut quando adspectus ægrorum est ferox, delirium plus minus furiosum certò imminet: linguam verò consideret ac fauces, ut internum ardorem in præcordiis, indeque ortam prunellam, vel lin-

linguæ & faucium excoriationem & exulcerationem, & alia similia symptomata in morbo Hungarico frequentia, cognoscat: Manus denique seu carpos consideret, an sint metuendæ convulsiones? ubi enim percipit Medicus, tangendo pulsum, quasi tractionem quandam, aut subsultationes tendinum in carpis, licet manus quieta sit, certus sit imminere convulsiones.

Observ. X. nihil esse exitialius, & hominem febre malignâ correptum, præsertim si intensior fuerit malignitas, certiùs ac citiùs ad interitum trahit, quam quæcunque, in specie ingens & superflua, purgatio per alvum. Uti enim non, nisi funesto omine, laxa in talibus observatur alvus, & diarrhœæ symptomaticæ aut colliquativæ pernitiosæ admodum sunt in febribus: ita quælibet etiam artificialiter instituta purgatio, idque in specie, ubi â contagio natum est malum; item, ubi suspicio est, cutaneam affuturam excretionem? item ubi minus urget effervescentia febrilis ac æstus, quàm malignitas.

Quodsi in primis viis obstructis aperiendis aliquid moliendum necessarium sit, blanda clysmata, eaque temperata, adhibentur. Et hæc ipsa etiam, ubi excretio cutanea se offert, non nisi cautissimè applicanda. Declinante autem morbo, aut devictâ pernicie, post 14. dies, &c. blanda laxantia non incommodè conveniunt. Siquidem externè, pro primis viis abstergendis, in febribus malignis necessarium videatur, hoc vel serum lactis, præsertim cum succo citri nonnihil acidulatum, vel decoctum tamarindorum julepis in debita quantitate additum, vel ⊕ ☿iatum in potu dissolutum optimè complebit: Rectè hic dicit Ballonius *Pharo Med. p.* 175. *In malignis potius alterandum per alexipharmaca, quàm per purgantia evacuandum.*

X. Venæsectio in febribus malignis, quâ talibus, nullum omninò locum invenit, adeò, ut quò magis febris sit maligna, eò magis noceat venæsectio, idque eò magis, quò tardiùs instituitur. Quid enim prodest, sanguinem & spiritum detrahendo fores apertiores maligno fermento pandere? Cùm enim in malignis natura sæpè per sudorem se soleat exonerare, certè venam secando impediemus hunc naturæ motum, & ad perniciem detrudemus ægros. In specie in febribus cum excretione cutanea conjunctis, venæsectio instituta lethalis, quia impedit motum naturæ quasi criticum per cutim factum, qui minimè turbandus est. Equidem practici vulgares aliud suadent: dico tamen eam in quacunque febre maligna administratam plus nocere quàm prodesse, præsertim nisi in primo morbi insultu instituatur; cùm ficta illa refrigeratio ex sanguinis detractione noceat: ècontra æstuatio talium ægrorum, modò non sit excessivè nimia, excretione tales promoveat. Cauti proinde hac in parte simus, & caveamus â missione sanguinis, præsertim si â contagio febris maligna fuerit nata, ubi pessima est; hac ratione enim porta contagio aperitur, ut integram massam sanguineam afficiat, & vires magis labefactet. Sanè multorum annorum practicus, B. D. Michaelis, nemini in febribus malignis venam secuit, plurimis funestorum experimentis cautior factus.

Sunt equidem, qui in plethoricis petechiarum, morbillorum & variolarum eruptionem venæsectione maturè promoveri asserunt: sed hoc non, nisi rarò evenit. Ubi tamen minor est malignitas, adjuncta verò febris ardens intensior in subjecto plethorico ac juvenili, & in primo ætatis flore constituto, vel aliàs sanguinis missioni adsueto, in talibus casibus interdum, sed mox â primo principio; vænesectio, cautè tamen & in parca quantitate, institui potest. Conferantur hic simul istæ circumstantiæ, quas insinuat Willisius *Pharm. Rat. p.* 389.

Objiciat quis: largas nonnunquam in principio petechiarum & variolarum malignarum accidere narium hæmorrhagias, quæ vel morbum postmodum leviorem reddunt, & impetum variolarum sistunt. Verum interdum est: consideretur tamen, an hæmorrhagia talis sit critica? an vero symptomatica? si hoc, quod testantur symptomata capitis concomitantia, & nullum levamen morbi percipiat æger, hac in parte naturam sequi non licet; sin verò critica fuerit, & cum euphoria ægri fiat, probabile quidem videtur, ut in sanguinis orgasmo imitemur naturam, & sic venæsectionem administrandam jubere possimus. Verùm nec dum hoc licet facere, cùm naturam non assequi possimus; ubi enim natura instituit hæmorrhagiam, ipsam levat; etsi adest stillicidium narium sanguinolentum in febribus malignis, pessimum habetur signum & funestissimum: unde neque tunc motum naturæ perversè agentis affectare conceditur. Ego nulli autor ero, ut venam secet: & quidem in specie contra venæsectionem & purgationem in febribus malignis acriter dimicantes videbitis Timæum von Güldenklee *in Resp.* 104. *&* *p.* 126. item Brunnerum *in Consiliis de febre Hungarica*, & Rulandum *de Morbo Hungarico seu castrensi.*

XII. Cantharidum & vesicantium usus in statu febrium malignarum est etiam usitatus & commendatus, carpis & femoribus applicata: vid. Hoeferus *in Herc. Med. p.* 282. qui horum utilitatem insigniter commendat, & imprimis in Italia & Gallia usurpantur. Usus verò legitimus & applicandi ratio consistit in eo, quod vesicatoria imprimis conveni-

veniant in incremento vel principio status, dum vel graviora, imprimis capitis & animalis facultatis, imminent aut urgent symptomata, quæ vel præcavent, vel certò levant; vel naturam aliquam excretionem moliri ex erumpentibus hinc inde, sed imperfectè, maculis, â doloris sensu in quadam parte suspicio erupturi abscessus est; vel quando facta jā excretio quacunque ex causa denuò retrocesserit, tum imitemur Italos, subitò vesicatoria applicantes, & ita opus naturæ promoventes. Locum etiam habent iis in febribus malignis tunc, quando extrema frigent, interiora verò uruntur: item quando veternus aut alii soporosi urgent affectus, adeoque, ubi suspicio est, ne vel fermentum malignum magis spiritus animales & genus nervosum afficiat, vel quacunque ex causa raptus sanguinis aliorumque contentorum ad caput fiat: vid. *M. A.N.C. Ann.* 2. *Obs.* 214. In talibus casibus optimè cruribus suprà vel infra genua, vel brachiis propè carpos, aut prope axillas, tandē etiam circa nuchā applicantur: sed hoc vix, nisi in affectibus soporosis, aut ubi jā aliis in partib⁹ applicata fuerint. Sanè talibus in casibus, tàm in benignis quàm in malignis febribus, conducunt, idque eò magis in his, quorum parcior sudor aut diaphoresis observatur. Arbitror, quod in miasmate maligno evocando, mediante spirituūm ad locum dolentem concitato impetu, singulare quid obtineant: sic enim & bubonibus aliisvè tumoribus, ut meliùs erumpant, optimo consilio applicantur.

Remedia inter vesicantia optima sunt, vel emplastrum vesicatorium in Pharm. Augustana, vel Emplastrum istud vesicatorium Schrœderi. Interim notetur, si per vesicatoria pustulæ excitari nequeant, desperatum malum esse. Cæterùm audiatur Stephani correctio, qui malè putat agere Medicos statim ad vesicatoria properantes, cùm ea tunc adhibenda demùm sint, quando quidem excretio sit critica, sed impedita, ita, ut his ipsis juvetur natura.

XIII. Quoad diætam in febribus malignis observandam: tenuis hæc sit necesse est; & cùm sæpiùs summè fastidiant alimentorum odorem, nullo modo ad eundem cogendi sunt, quin juscula aut similia abundè, licèt in parva quoque dosi, sufficiant. Potus sit vel cerevisia secundaria, vel etiam ▽ simpliciter, quæ leviter ebullierit, cum parte tertia vel dimidia vini temperata, & infuso pomo citri cum cortice, in taleolas inciso, vel succo citri expresso medicata, quin etiam gelatina C. C. recens parata, & super carbones liquefacta, largiter cum potu isto, aut cerevisiæ, aut alii ordinario, partim scopo analeptico, partim scopo alexipharmaco sudorifero, admisceri potest: e.g.

℞. ▽ *font.* ℔ jß. l. ℔ij.
vini Rhenan. ℥jx.
Mistis his addatur
pomum citrium nonnihil dissect. & express. N. j.
gelatin. C. C. super △ em dissol. ℥ij.
M. D. S.

Sonderlicher stärckender Citronen-Julep.

Hinc etiam decoctum citri Mynsichtii, additā ℥j. vel ℥ij gelatinæ C. C. ad ℔ j. convenientissimus in malignis est potus loco Julepi. Vinum generosum acidum non nocet in malignis, quin moderato usu remedii confortantis vices subeat: Conf. Riverii praxis, & Bartholinus *cent. 6. hist. 7.* Convenit etiam pro potu serum lactis acidulatum cum succo citri. Nec inconveniens est fumo sulphuris medicari potum quemvis ordinarium, cùm tale sulphuris gas ad extinguendam malignitatem, & condiendos balsamicâ vi humores, mirè conducat; cujus loco etiam clyssi ♁iales sulphurei, vel ⌒ ⊕i dulcis, vel roris mineralis 50. ad 60 guttas in mensura dimidia cerevisiæ, vel cujusvis ordinarii potus utilissimè instillari possunt: qualem potum sulphurandi, & clyssos hos proficuos præparandi modum, videbitis in Cnoeffelii M. M. *febres malignas epidemicas seu pestilentiales p.* 96. Aliàs & ⊕ ♁iatum à ʒj. ad ʒij. in mens. j. potus ordinarii dissolutum egregiè convenit, nisi vel alvi liberior fluxus, vel stomachi nauseabundi imbecillitas obstiterit.

In specie quod alexipharmaca & sudorifera attinet, sunt hæc vel volatilia vel fixa, volatilia inter alia sunt vel macra seu salina, ferè frigida, vel aromatica seu oleosa, ferè calida: Macra illa sunt ⌒ & ⊖ia volatilia urinosa ex animalibus desumpta, ⌒ ⊖is amm. ⌒ & ⊖ volatile C. C. viperarum, tartari, urinæ, liquor cornu cervi succinatus, ⌒ & ⊖ volatile succini, &c. item acetum, succus citri, clyssi sulphurei; qui tamen magis in potu usitati, &c. oleosa volatilia sunt camphora, quæ omnium optima, omnia aromatica sudorifera, ut zedoaria, centaurium minus, &c. rob. baccarum juniperi & sambuci: item olea destillata, ut succini, citri, camphoræ, exque his concinnatum oleum pestilentiale Heinisii, ℴℴ destillatum cornu cervi, ♀i, &c. essentiæ, infusa, & spiritus theriacales camphorati vel crocati: vid. Zwelferi *Mantissa Herm. p.* 430. essentia theriacalis anodyna, elixyr alliatum, pestilentiale Crollii, proprietatis, essentia zedoariæ, scordii, absinthii, cardui bened. croci, baccarum juniperi, cinnamomi, myrrhæ, succini, viperarum, castorei, tormentillæ, gentianæ, rutæ, vincetoxici, melissæ, &c. aceta bezoardica, ℞ bezoardica. Fixa sunt vel mineralia, vel animalia: Mineralia, ut sulphura metallica cum nitro fixata, in specie ♁ diaphoreticum, ☉ diaphoreticum, cinnabaris nativa, ☿ij, quæ nobilissima, & à Poterio sudori-

doriferi pestilentialis nomine venit; & bezoardica mineralia quælibet, tàm simplicia, quàm cum aliis composita, in specie Bezoardicum Joviale Riverius in febribus malignis commendat; & hinc bezoardicum solare: terræ minerales sigillatæ, unicornu fossile, terra solaris, corallia, flores sulphuris, item ♁ & ♁ata; animalia suggerunt partes duras osseas, tàm temperatas quàm ustas, ut C. C. vel ebur cum vel sine △e, cornu cervi solare, unicornu verum præparatum, lapides animalium bezoardici, pulveres viperini, & bezoardica animalia.

Temperata, & mediæ quasi naturæ, sunt gelatina cornu cervi, & semina ista expulsiva dicta, quæ in omni casu, speciatim in febribus malignis, in quibus natura expulsionem ad cutim moliri incipit, polychresta sunt in forma emulsionis; qualia sunt cardui benedicti, napi, aquilegiæ, nasturtii, citri &c. quibus addi potest myrrha.

Ex modò dictis sexcenta alia concinnantur composita: v. g. pulvis bezoardicus Sennerti vel D. Michaelis, rubeus Pannonicus, imprimis conveniens, ubi fluxus alvi simul adest; pulvis Saxonicus, species de hyacintho, &c. quorum largissimam segetem videbitis apud omnes scriptores. Pertinent huc compositiones theriacales aromaticæ, ut theriaca & Mithridatium, electuarium de ovo, orvietanum Kegleri camphoratum, confectio de hyacintho, &c. & præ his temperatum magis electuarium diascordii Fracastorii ad ʒj. vel ʒij. propinatum; &, quod magis laudandum, à Sylvio correctum: quæ ipsa propter æstuationis incrementum, quod inferunt, convenientissimè cum vehiculo acido, in specie aceto, vel simplici vel theriacali, aut succo citri misceantur & ita in ▽ scabiosæ, calendulæ, cardui benedicti, & similibus propinantur. Est enim theriaca mistura ⊖ina oleosa volatilis anodyna & sudorifera, quæ & spirituum influentium impetum sopit, & sudorem potenter movet. Jam verò, si loco theriacæ reciperetur ∽ C. C. essentificatus à ʒß. ad ℈ij l. ʒj. & imprægnaretur gr. j. vel altero laudani opiati, vel essentiæ opii guttis x. remedium habebitur ejusdem valoris, ac compositio illa theriacalis. Subinde consultum est, ut fixa volatilibus nonnihil acuantur ad promovendam sudoris excretionem.

Ex regno ergò vegetabili conveniunt radix galangæ, scorzoneræ, zedoariæ, gentianæ, allii, aristolochiæ rotundæ, angelicæ, succisæ, chelidonii majoris, Valerianæ, enulæ, vincetoxici, bistortæ, olsnitii, levistici, ulmariæ, petasitidis, pimpinellæ, pentaphylli, contrayervæ, anthoræ: folia diptamni Cretici, galegæ, cardui benedicti, acetosæ, scabiosæ, scordii nostratis & Cretici (quod ferè omnibus præfertur in curatione malignarum) uvæ inversæ, rutæ, galegæ, summitates absinthii, centaurii minoris, cardui benedicti, scabiosæ, acetosæ, & similia: flores quatuor cordiales, flos calendulæ, hyperici, salviæ, betonicæ, aquilegiæ, crocus, &c. semen acetosæ, cochleariæ, angelicæ, melissæ, aquilegiæ, napi, citri: cortices citri & aurantiorum; baccæ juniperi, uvæ inversæ, &c. Omnibus palmam præripit in regno vegetabili cāphora cautè usurpata, quæ & alcalicis subjectis & acidis se sociat; alexipharmacum omnibus superius, & verum balsamum, tàm in præservatione quàm curatione febrium malignarum. Propterea omnibus sudoriferis & alexipharmacis ad resistendum malignitati, quoties fieri potest, semper addenda, totam massam sanguineam suo balsamo tingit, potenter sudorem movet, ac vel in præcavendis vel mitigandis deliriis, agrypniis, & convulsionibus, somnoque introducendo, vix par habet remedium.

Ex his ergò varia fiunt remedia, præter aquas destillatas istorum simplicium, v. g. melissæ, &c. imprimis infusione horum simplicium aceta fiunt bezoardica: de quibus postmodum, ubi de peste. Exemplum aceti bezoardici sit Timæi **von Güldenklee** *in Consil. l. 8. casu ultimo.*

Citrus totus est alexipharmacus, unde cortices, succus, & ex eo parata remedia quæcunque, imò acidulæ ex citro paratæ, nunquam omittendæ. Pertinet huc syrupus acetositatis citri, item syrupus de citro compositus. Decoctum citri Mynsichtii, &c.

De sambuco res nota est, quod ejusdem flores, ∽ florum sambuci, item rob ex baccis & rob juniperinum, sint egregia sudorifera pro pauperibus, imprimis si cum C. C. sine igne propinentur; sic enim potenter sudores movent; lignum sassafras, decoctum ejus, ut & decoctum florum sambuci pro corpore julepόrum etiam egregii usus est in febribus malignis.

Ex regno animali offert se imprimis cervus, qui similiter totus est alexipharmacus & antipestiferus, imprimis cornu ejus, & ex hoc parata gelatina, hinc sanguis ac cor primatū obtinent, & ex his præparata in frequenti sunt usu; unde aut C. C. sine igne, aut quod meliùs est, ∽ C. C. ⊖ volatile, cornu cervi, ⊖ volatile & ∽ sanguinis atque cordis cervi, &c. præ cæteris sunt in usu: hinc etiam liquor cornu cervi succinatus potentissimum est alexipharmacum & sudoriferum in febribus malignis, speciatim ubi mox in principio aut incremento affectus nervini, convulsiones aut epilepsia imminent: Sal volatile cornu cervi rectè sublimatum à gr. v. ad xij. vel xv. usque ad ℈j. propinatur: ∽ cornu cervi à ʒß. ad ʒj. liquor cornu cervi succinatus ad gut. 20. l. 30. Post cervum est vipera, cujus sal volatile, item pulveres viperini ritè parati, sub nomine bezoardici animalis sunt optimi,

De

De lapide Bezoar ex damarum genere desumpto, tàm orientali quàm occidentali, res nota est, quàm decantatus sit in peste & febribus malignis ob insignem vim sudoriferam? de quo observetur, quod habet Zacutus Lusitanus & Hildanus, quod non adeò in parva dosi ad aliquot grana tantùm, sed ad minimum ad ℈j. vel ʒß. sit propinandus, utut in virtute alexipharmaca & sudorifera ipsi nihil cedat calculus humanus, bezoardicus & sudoriferus, qui eadem dosi exhibitus longè melior est.

Ex regno minerali in febribus malignis reliquis palmam præripiunt ♁ialia sulphurea, eaque reddita fixa; quoniam ♁ii sulphur, de natura solari nonnihil participans, malignitatem salis volatilis peccantis figit, & fixatam mediante sudore educit; hinc ♁ diaphoreticum, aliàs notum, est singulare & usitatum remedium, omnia quoque, quæ basin ♁ii agnoscunt. Unde etiam ♁io diaphoretico nobiliora bezoardica mineralia, tàm simplex à gr. vj. ad xij. quàm solare & lunare, aliaque composita, in eadem dosi sunt optima. Bezoardicum Joviale est usitatum Poterio cum camphora, si propinetur in ▽ appropriata. Sed nescio, annon hisce cum nitro fixatis præferendum sit potiùs 🜍♁ii fixum: hinc cinnabaris ♁ii, utut ea non planè fixa sit, tamen ob 🜍 suum, in specie ubi convulsivi impetus simul urgent vel imminent, à gr. vj. ad ℈ß. l. xv. vel aliud genuinum ♁ii 🜍, ritè cum ⊖e ammoniaco sublimando paratum, sub nomine Rx ♁ii siccæ, vel 🜍♁ii fixum ex scoriis reguli ♁ii occulto artificio præcipitatum, in sistenda malignitate & epilepsia utramque faciunt paginam; ac reliqua ♁ialia sulphura fixa, utpote ad panaceas maximè accedentia: vid. Basilius Valentinus *in curru triumph. antimonii.* Facit etiam huc sulphur commune seu minerale, quod pro pauperibus in locum ♁ialis sulphuris suo modo substitui potest, cùm magnam inter se habeant cognationem, idque vel crude, vel cum camphora assumptum: unde etiam conclavia ægrotantium sulfure ac pulvere pyrio suffumigenda sunt: indusium etiam & vestimenta in graviore malignitate hoc ipso fumo imprægnanda. Potum etiam sulphuratè jubet in cura febrium malignarum Cnœfelius *l. c.* Pertinent huc etiam terræ alexipharmacæ minerales, bolus Armena, terra sigillata & similia, quatenùs hæ ipsæ de sulphure minerali plùs minùs participant. Succinum & ejus sal volatile est singularissimum, ubi genus nervosum à malignitate simul est affectum: spiritus mineralium aciduli commodissimè propinantur cum julepis: eminet præ cæteris spiritus nitri, nunc solus, nunc, quod melius est, cum spiritu vini dulcificatus, & hinc ∽⊖is & ∽🜍is. De R bezoardica seu mistura simplici, cujus basin cum salso volatili constituit camphora, & de spiritu theriacali camphorato, res notà est, quod egregiè prosint, à ʒß. ad ʒj. propinata. Spiritus fuliginis urinosus à ʒß. ad ʒj. quibusdam in secreto habetur in morbis malignis.

Ex his variæ & mille formulæ præscribi possunt: v. g. in principio & incremento præmissis præmittendis.

℞. *mixt. simpl.* ʒj.
liqu. C. C. succin. ʒß.
M. pro 2. dosibus: S.

Bezoardische Mixtur auff 2. mal.

Item in forma potionis:

℞. ▽ *rutæ*
rad. scorzon. ā ℥j.
mixtur. simpl. ʒj.
∽ *fulig. rectif.* ʒß.
syrupi scordii ʒß.
M. pro 2. dosibus.

℞. ▽ *card. bened.*
scordii ā ℥j.
liqu. C. C. succin. ʒj.
pulv. diaphoret. Ludovici
♁ii diaph. ā ℈j.
syrupi scabios. ʒß. M.

℞. ▽ *rubi idæi*
scordii ā ℥jß.
♁ii diaph. ʒß.
cinnab. ♁*ii* gr. xv.
⊖ *volat. C. C.* gr. xij.
camph. gr. ij. l. iij. aut *laud. op.* gr. j. l. ij.
syrup. card. ben. ℥j.
M. pro 2. dosibus.

℞. ▽ *flor. sambuci* ℥ij. l. ℥iij.
C. C. s. Δe ʒß.
cinnab. ♁*ii* gr. xv.
⊖ *volat. C. C.* gr. jx. l. ℈ß.
syrupi fœnic. ʒiij.
M. pro 3. dosibus.

℞. ▽ *flor. sambuci*
scordii ā ℥jß.
C. C. s. Δe
♁ii diaphor. ā ℈j. ad ʒß.
⊖ *volat. C. C.* gr. xv.
succini gr. vj.
syrup card ben. ℥j. M.

Capiatur pro 3. dosibus, expectando sudorem: cui, ubi graviùs urgent symptomata, commodè laud. opiati gr. jß. vel essent. anodynæ ℈ß. potest addi.

Ubi delirium imminet:

℞. ▽ *cord. Herc. Sax.* ℥j.
cinnam. ʒß.
∽ *theriac. camphor.* ʒij.
C. C. essentif. vel loco hujus potiùs
⊖ *vol. C. C.* ℈j.
⊖ *volat. succini* ℈ß.
syr. fl. tunic. ʒß. M.

℞. ▽ *scord.*
rad. scorzon.
✝*ti vini* ā ℥j.

theriac.

theriac. Androm. ℈j. (ubi æstus urget; *el. diascord. Frac.*)
♁ii *diaphor.* ℈ij.
camphor. gr. vj.
syr. rubi idæi ℥j. M.

℞. ▽ *card. bened.*
scabios. ā ℥j. l. ℥jß.
cinnam. ʒvj.
⋇i *bezoard.* l. *rutac.* aut *sambuc.* l. *vini acerr.* ʒvj. ad ℥j.
theriac. Andr. ʒjß. ad ʒij.
♁ii *diaphor.* ʒß. ad ʒj. M.

Addi possunt etiam gr. iij. præter propter camphoræ: capiat æger hauriendo cochleatim subinde, ita, ut corpus in blando maneat madore; vel ubi major urget malignitas, capiatur pro tribus vicibus, expectando semper sudorem.

℞. *theriac. Androm.* ʒj.
♁ii *diaphor.* gr. xv.
⊖is *absinthii* ℈ß.
M. pro una vel duabus dosibus: D. S.

Bezoardische Schweiß-Latwerge.

Capiatur in duobus cochlearibus aceti vini.

Effervescit quidem, sed optimè sudorem promovet, maximè in principio febrium malignarum.

Vel, si theriaca minùs conveniat,

℞. *cons. ex toto citro.*
ros. r. vitriolat. ā ℥jß.
rob juniperi ℥ß.
elect. diascord. Frac. ʒij.
camph. ℈j.
c. s. q. *syr. ex toto citro* f. Electuarium.

℞. ▽ *rad. scorz.* ℥ij.
tenell. C. C. ℥j.
⋇i l. *simpl.* ʒvj.
succi citri rec. ʒjß.
el. diascord. Frac. ʒij.
syr. rubi idæi ℥j. M.

Commodè hujusmodi misturis etiam myrrha potest addi.

In statu cum delirio:

℞. ▽ *ulmar.*
cordial. Herc. Sax. frig.
carbunc. ā ℥j.
cinnam. ʒvj.
Bezoard. min.
cinnab. ♁ii ā gr. xv.
⊕i ♁iati ℈j.
camph. gr. iij. M.

℞. *C. C. s.* △e ʒß.
♁ii *diaphor.* ℈j.
cinnab. ♁ii. gr. xv.
Bezoard. ☉ar. ℈ß.
M. pro 2. dos.

Capiantur in sequenti vehiculo:

℞. ▽ *cord. Herc. Saxon. frig.* ℥jß.
⁓ *ther. camphor.* ʒiij.
syr. rubi idæi ʒvj. M.

℞. ♁ii *diaphor.* ℈j.
cinnab. ♁ii. ℈ß.
campb. gr. v.
M. f. pulvis in graviore malignitate.

℞. *pulv. diaphor. Ludov.* ℈j.
♁ii *diaph.* vel *bezoard. min.* vel *cinnab.* ♁ii. ℈ß. l. gr. xij.
laud. opiat. gr. j. vel *camph.* gr. ij. l. iij.
M. f. pulvis.

Quod si convulsiones imminere velint,

℞. *pulv. bez. Mich.* l. *epilept. diaph. Schrœd.* ℈j.
cinnab. ♁ii gr. xv.
⊖ *volat. C. C.* ℈ß.
M. pro 2. dosibus pro eliciendo sudore:
D. S. ut anteà.

Mihi in febribus malignis cum delirio aut imminentibus convulsionibus familiaris est sequens pulvis:

℞. ♁ii *diaphor.*
cinnab. ♁ii ā ℈ß.
⊖ *volat. C. C.* gr. iv. l. v.
succini gr. ij. ad iij.
camph. gr. ij. M.

Potentissimè sudorem movet, ac simul malignitati potenter resistit. Hauriatur in sequenti vehiculo:

℞. ▽ *flor. sambuci*
scabios. ā ℥j.
⁓ *theriac. camph.*
syr. card. bened.
fl. papav. errat. ā ℥ß. M.

Quando ægri sunt inquieti, & anxietates habent nimias, cuilibet dosi laudani opiati gr. j. l. ij. addi possunt, vitandum tamen tempore criseos.

Vel præscribatur pulvis ex tribus salibus Rosencreuzeri ex omnibus tribus regnis, quem commendat in sua astronomia:

℞. *Bezoard. mineral.* gr. vj.
⊖ *volat. C. C.* gr. iv.
card. bened. ℈ß. M.

℞. *C. C. sine* △e. l. *unicorn. v. præp.*
♁ii *diaph.*
cinnab. ♁ii ā gr. vj. l. viij.
myrrh. gr. iij.
⊖ *volat. C. C.* vel *viperar.* gr. viij. M.

℞. *ebor. s.* △e s. *pulv. diaph. Lud.* gr. xv.
♁ii *diaphor.* ℈ß.
⊖ *volat. C. C.* gr. v. M.

Capiatur in sequenti vehiculo:

℞. ▽ *fl. samb.*
scabios. ā ℥j.
syrupi papav. simpl. ʒvj.
card. bened. ʒiij. M.

Wenn es bey innerlicher Hitze dem Patienten hart im Kopff lieget / und er nicht wohl schlaffen kan:

℞. *ebor. s.* △e
cinnab. ♁ii ā ℈ß.
⊖ *volat. C. C.* gr. v.
camph. gr. j. M.

℞. C.C.

℞. *C.C.f.*△*e* ʒj.
Bezoard. min. ℈ij.
▽ *sigillat.*
unic. fossil. ā gr. xv.
laud. opiati ferm. gr. jv. M. pro 4 dos.
℞. *Conserv. pulv. citri* ʒjß.
elect. diascord. Fracast. ʒiij.
♁ *ii diaphor.* ʒj.
c. s. q. succi citri f. Electuarium.

Juxtà cum dictis remediis alexipharmacis propter sitim, etiam interdum propter æstum, item propter debilitatem ægrorum in & post sudorem, subinde scil. pro scopo alexipharmaco & alterativo, julepi blandè aciduli confortativi commodè propinantur, inter quæ eminet citrus, succus citri, & omnia cum citro parata, & ∽ nitri dulcis. Ordinetur ergo decoctum citri Mynsichtii suprà insinuatum pro julepo, aut julepus ex decocto citri cum radice scorzoneræ, quem habet Fehr *de scorzonera p.* 61.

℞. *Pom. citri rec.* N. ij.
Incide cum corticibus in taleolas tenues; adde
sacch. albiss. ℥iij.
rad. scorzon. ʒij. l. ʒiij.
▽ *font.* ℔vj.
Coqu. ad tertias, & colentur.

Vel julepus ex decocto citri, cum quo ℟ rosarum elicienda, ad imitationem Tilemanni *de Mat. Med. pag.* 9.

℞. *Pom. citria* N. ij.
In taleolas dissecta conspergantur cum *sacchara albo:*
Coqu. in s. q. ▽æ ad mens. ß.
Colatura frigida detur sola.

Vel etiam cum ea, & succo citri ℟ rosarum extrahatur, & cum syrupo de toto citro, omisso saccharo, edulcoretur.

℞. *Decoct. C.C.c. rad. scorz.* ℔j.
℟ *fl. aquileg.*
pæon. a ʒj.
syr. acetos. citri ℥jß.
rubi idæi ʒvj.
∽⊕*i* q. s. ad gratum saporem.
℞. *Rasur. ligni sassafr.* ʒß. ad ʒvj.
Coqu. in s. q. ▽ ℔jß.
adde
succi citri rec. ℥jß. ad ℥ij.
syr. ex toto citro ℥jß.
∽⊕*i dulc.* q. s. M.
℞. *Decoct. rad. scorz. c. C.C.* ℔j.
gelat. C.C. ℥j. ad ℥jß.
succi rubi idæi ℥ij.
citri ℥j.
syr. acetos. citri q. s. pro grato sapore. M.
℞. *Decoct. C.C.* ℔j.
succi granat. ℥j. l. ℥jß.
ribium ʒvj. l. ℥j.
elect. diascord. Frac. ʒjß. l. ʒij.

syr. rubi idæi ℥j. ad ℥ij.
∽⊕*i dulc.* parum. M.
℞. ▽ *fontan.* ℔j.
gelat. C.C. ℥jß. ad ℥ij.
syr. rubi idæi. ℥j. l. ℥ij.
pap. albi ℥j.
∽⊕*i dulc.* ʒj. M.

Egregiè etiam convenit infusum ex floribus cum ∽u ♁is sub forma julepi propinatum.

Quibus placet, etiam decoctum tamarindorum usurpare possunt, quando nempe alvus nonnihil liberanda venit, v. g.

℞. *Decoct. tamarind. c. passul.* ℔j.
syr. acetos. citri
rubi idæi ā ℥j.
∽⊕*i dulc.* parum. M.

Pro viribus refocillandis:

℞. ▽ *rubi idæi* ℥ij.
cordial. Herc. Sax. frigid. ℥j.
succi citri rec. ʒvj.
conf. alcherm. ℈j.
syrupi acetos. citri l. *rubi idæi* ℥j. M.

Inter externa ad promovendum sudorem non inconsultum est, ut eo tempore, quo in febribus malignis & pestilentialibus internè propinantur remedia sudorifera alexipharmaca, simul imponatur panis parvus recens, & calens ex furno extractus, qui ablatâ crustâ inferiore paululum excavetur, & in cavitatem theriaca imponatur, hinc vinum generosum infundatur, & ita calidè umbilico imponatur; fit enim exinde, ut pani, dum æger sudat, venenum malignum se insinuet: adeòque interdum ubi umbilico adhæserit, colore cæruleo imprægnatus repertus fuit, utpote quod dicunt certum malignitatis signum. Panis remotus sepeliendus, ne aliàs homini vel bruto nocere possit.

Quod si funestum illud symptoma, hæmorrhagia nempe narium, urgeat in febribus malignis, epithemata fronti applicata conveniunt. Sed inter alia remedia confert bufo exsiccatus in umbra, contusus, & sub axillis applicatus:

Diarrhœa si urgeat, pulvis Pannonicus ruber ā ℈j. ad ℈ij. item theriacalia & opiata cum sudoriferis fixioribus usurpata sunt convenientia.

℞. *C.C. usti præp.* ℈j.
boli Arm. l. *unic. foss.* ℈ß.
M. f. pulvis. S.

Anhaltend Stärck-Pulver.

℞. ▽ *sigillatæ*
C.C. sine △*e* ā gr. xij. ad xv.
⊖ *volat. C.C.* gr. vj. M.
℞. ▽ *fl. samb.* ℥iij.
∽ *theriac. simpl.* vel *camph.* ʒiij.
C.C. f.△*e* ℈j vel *usti præp.* ʒß.
▽ *sigillat.* l. *unic. fossil.* ℈j.
syr. acetos. citri ℥ß. M.

Quando stomachi symptomata, vomitus, cardialgia, &c. urgent:

℞. *tacamah.* p. iij.
balf. Peruv. part. j.

Blando △e liquefacta malax. c. s. q. theriacæ, extendantur super alutam in forma scuti stomachalis:

D. S.
Magen-Pflaster.

Ad præcavendas cephalalgias & deliria, epithemata capiti applicari possunt:

℞. ▽ *verben.* ℥iij.
V *camphor.* ℥j.
opii gr. v.
M. f. Epithema.
cum linteis multiplicatis tepidè applicetur.

Quando fauces sunt siccæ & aridæ, sine crustæ pituitosæ præsentia, optimum observavi remedium:

℞. ▽ *comm.* ℔jß.
V *rectif.* ℥j. vel ℥jß.
mell. cochl. j. l. ij.

Mista usurpentur pro oris collutione.

CAPUT VII.
De *Morbo Castrensi.*

UBi in febre maligna observatur intensissimus capitis dolor, unà cum affectibus ventriculi anxiosis, in specie cardialgia horrenda, vocatur morbus Hungaricus seu febris castrensis, cùm imprimis in castris inter milites ex squalore castrorum oriri soleat. Est maligna admodùm & contagiosa præ cæteris, trigâ symptomatum acerbiùs affligentium stipata; nempe

1. Gravi cardialgia & anxietate; hinc
2. Intolerabili cephalalgia, agrypnia, indeque gravissimis deliriis; ac denique
3. Graviore prunella.

Quibus & dolor s. lassitudo artuum & ostocopos, & subinde alvi fluor se solent sociare. Germanis die Haupt-Kranckheit / die Ungarische Kranckheit / die Hirntobende Sucht / appellari solet. De hoc morbo tractavit Martin. Rulandus, aliique plures.

CURA.

Præmisso vomitu suprà dictis remediis curari debet, sudorem subinde imperando. Hinc etiam venarum raninarum sectio, respectu nempe prunellæ; loco quarum venam frontis quidam secare amant, respectu habito ad cephalalgiam & deliria.

Remedia inter pro julepo commodè inservit decoctum C. C. cum succo citri; pro diaphoreticis ⟶ theriacalis camphoratus, liquor cornu cervi succinatus, electuarium diascordii Fracastorii, cinnabaris nativa & antimonii, pulvis Pannonicus rubeus à ℈ß. ad ℈ij. imprimis hic pulvis Wittichii laudari solet, sudorem fœtidum pellens:

℞. *fl.* ♃ *ü* ℈j.
succini albi
C. C. s. △ *eâ* ℈ß. ʒß.
▽ *asigill.* ʒß. l. ℈ij. M.

Propinetur cum ▽ card. bened. vel cum vino absinthite, præprimis, si cum rigore invaserit affectus.

Quibus & ⊕ antimoniatum, præsertim in potu, subinde addi potest.

Hungari sequenti utuntur Euporisto:

℞. Allii bulbum, quem V imbibunt & contundunt, & hac pulticulâ corpora ægrorum fortiter fricando inungunt, ac deinde linteaminibus benè cooperiendo ad sudorem componunt: quô peracto statim levamen acquirunt.

Contra prunellam, quæ imprimis urget morbo Hungarico affectos:

℞. *semperviv. maj.* qu. v.
Contund. ac pro singula ℔j. adde
⊖ *ü* ✱ *ci* ℥ß.

Reponantur loco humido subterraneo, donec ⊖ liquefactus sit, hinc liquor expressus & filtratus, vel idem priùs per alembicum destillatus pro eluendis faucibus & collo adhibeatur.

Vel ℞. *aqu. semperviv. maj.* ℔j.
succi ejusdem ℥ij.
⊖ *ü* ✱ *ci* ʒj. M. pro gargarismate.

CAPUT IIX.
De *Febribus Petechialibus.*

QUando in febre maligna hinc inde se manifestant maculæ corporis cutim tingentes, propriè petechiæ & febris petechialis dicta, Germanis das Fleckfieber / præ aliis frequens; aliàs etiam febris pulicaris, lenticularis, pedicularis, puncticularis vocatur.

Observetur tamen primariò, quod sæpiùs quidem in morbis malignis erumpant maculæ, quæ constituunt febrem petechialem, non tamen præcisè sunt signa pathognomonica febris malignæ; multi enim sunt morbi, in quibus apparent maculæ symptomaticæ, utut non præcisè sint morbi maligni. Sic interdum in febribus tertianis sub fine paroxysmorum subinde maculis coloratur corpus ante sudorem, quæ post sudorem evanescunt, utut non adsit febris maligna: ita etiam in scorbuto, leviore licèt, subindè rubicundis maculis tingitur cutis, utut ægri nihil de malignitate conquerantur. Habent hoc singulare imprimis febres scorbuticæ, ut macu-

maculæ pulicum morsibus similes, interdum etiam graviores, in partibus erumpant, absque tamen malignitatis nota: κατ' ἐξοχὴν tamen maculæ istæ maximè apparent in febribus malignis, petechialibus ideò dictis, quales interim febres cum maculis comitatæ copiosissimis, præ aliis malignis, cæteris paribus, magis videntur lentæ, minúsque acutæ, periculosæ tamen esse solent, ægrique ad tertiam usque crisin seu ad 20. diem jacent, & nesciunt, utrum convalescant, an verò pereant?

Symptomata harum febrium, præter reliqua cæteris malignis communia, sunt insignis lassitudo totius corporis, dolor ejus contundens & lancinans universalis. Vires simul mox insigniter prostratæ, febre nihilominùs miti adhuc existente: Nam calor non adeò vehemens est in toto corpore, minusque mordax, quàm in ardente etiam mitiore: ferè tamen vespertino tempore intendi observatur; imò interdum in principio tàm mitis est, ut æger vix se ægrotare sentiat. Hinc supervenit intensissimus & continuus dorsi ac capitis dolor gravativus, agrypniæ, anxietates, & jectigationes, in principio facilè, in progressu difficulter, in statu planè non sudant, vel spontè vel medicamentorum ope: interdiu interdum quietiores, noctu anxiosi magis redduntur, & graviùs affligi solent. Inde, præter ea, quæ suprà de causa febrium malignarum dixi, lympha simul ab acido volatili acri peccante insigniùs inquinari, colligo & existimo: hinc enim est exacerbatio vespertina & nocturna, sicut & difficultas sudoris inde derivanda venit. Subinde alvi fluxus variorum spumosorum, utpote fœtidissimorum, excretorum supervenit, quæ omnia & aliis malignis sunt communia: saltim quod maculæ rarò quarto, sæpius circa septimum, erumpere soleant, præsertim circa pectus & scapulas; hinc & abdomen, & crura: tandem etiam bracchia iisdem tinguntur; facies ordinariò libera esse solet. Maculæ hæ non solùm externas, sed etiam internas partes affligere solent, teste Castro *de Peste p* 76. Interdum non maculæ solum, sed etiam vibices in his febribus apparent: vid. Major *Dissert. de Chirurg. Infus. p.*260. Deliria quoque & convulsiones frequentissimè in statu superveniunt, quo tempore etiam in morbo salubri, & multo magis in declinatione, quasi ptyalismus quidam observatur. Continua ferè esse solet hæc febris; hinc rarum est, intermittentem eandem fuisse observatam à Fehr *de Scorzon. pag.* 72.

Confundi interdum solent pulicum morsus cum petechiis, sed notandum: quod pulicum morsus seu maculæ in centro suo habeant punctum ruberrimum, morsûs vestigium, quod deficit in petechiis: Præthereà pulicum morsus appositâ farinâ lupinorum, cum aceto aut oxymelite subactâ subitò evanescunt; maculis verò malignis seu petechiis applicata, nequaquam, autore Zacuto Lusitano *lib.* 3. *Prax. Admir. Obs.* 14. Maculæ hæ in morbo salubri intensè rubent instar pulicum morsuum, hinc pedetentim pallescunt, flavescunt, sicque evanescunt; & quò magis rubicundæ sunt, eò melioris sunt notæ; è contra, quæ ex rubore livescunt, seu, ut aliàs loquuntur, plumbei coloris sunt, vel quæ nigrescunt, â Belgis Peperkorns dictæ, hæ ipsæ omnium pessimæ sunt; & quo magis tales, eo deterioris sunt conditionis, quia hæ extinctionis seu destructionis spiritus insiti notitiam ingerunt: Nempe, sicut acida corrosiva partes mortificando, vegeto adhuc spiritu, colorem primo rubrum, hinc spiritu deficiente album efficiunt, penitus vero extincto spiritu & putrescente parte nigrum colorem inferunt; ita quò major est virulentia malignitatis, indeque superficiei cutis major vel minor mortificatio, eo etiam color magis vel minùs lividus aut nigricans esse solet. Unde & petechiæ veluti inustæ escharam simul inducentes observatæ fuerunt: vid. *M. A. N. C. Ann* 6. *Observ. III. pag.* 148.

CAUSÆ.

Petechiales hæ febres ferè primitùs ex corruptela interna contentorum oriuntur, adeoque tàm massam sanguineam aliosque humores, quàm spiritus, virulentiâ suâ afficiunt: sanguis nempe corruptus, & à fermento acido volatili acri putredine inquinatus, & ob id â reliquo sanguine separatus, seròq; imbibit⁹, huj⁹ vehiculo (dũ exspirationi omnimodè ineptus est) subcuticula circa glandulas miliares desigitur, & ibidem hærendo maculas infert; contagiosæ tamen admodùm sunt, ipso tamen contagio minus spirituoso, minùsque activo existente, ut latere aliquandiu queat, antequam se exserat. Interdum epidemicè grassari observantur: Vid. Fehr *l. a.*

PROGNOSIS.

Febris petechialis, quo magis blanditur, eo magis nocet: sæpè cum omnia pacata apparent, mors imminet; sæpè morti vicini præter expectationem evadunt. Aliàs periculosus valdè est morbus, quò plures moriuntur, quàm evadunt, annotante Horatio Augenio *T.* 1. *l.* 5. & Sennerto *de Febribus, pag.* 537.

Maculæ purpureæ quò plures, quò majores, & quò benigniores, item si criticè erumpant, naturæ victoriam præsagiunt; contrà verò, si contrariò se habent modò.

Quod si fiat, ut retrocedant, ingens periculum imminere solet.

Quò magis latæ, copiosæ, & benè coloratæ, nempe rubicundæ seu sanguineæ sunt maculæ, eò est meli⁹ signũ: virides enim & flavæ maculæ sunt deteriores; cœruleæ, lividæ & nigræ sunt omniũ pessimæ, cũ viriũ debilitate magnum periculum portendunt, malignitatis morti-

mortificantis indices; colore autem cicerum minus sunt periculosæ.

Maculæ paucæ, febre magis ingravescente, & urina cruda existente, ferè sunt lethales. Maculæ, quæ subito disparent, aut recurrunt, periculosissimæ.

Criticè dixi erumpere debere maculas & pustulas: Nam, quæ ante signa aliqualis coctionis erumpunt, aut quæ inordinatè paucæ, neque benè coloratæ prodeunt, eæ periculosæ sunt; motum enim naturæ coactum innuunt, sæpiùsque recurrunt. Quò magis cum macularum eruptione coctionis signa apparent, eò meliùs. Erumpere ergo debent copiosè & bene coloratæ, die 7. l. 10. 11. 12. &c. præcedentibus aliqualibus coctionis signis.

Hæmorrhagia parca suspecta: larga in incremento die critico, aut indicatorio, erumpens, bona; post maculas vero jam efflorescentes suspecta.

Excrementa alvi nigra & fœtida, sunt periculosa.

Quoad tempus eventus: minus quàm aliæ malignæ acutæ esse solent, sed lentè quasi sua tempora percurrunt, ita, ut *in statu* 6. 8. & plures dies eodem tenore persistant ægri, antequam vel in melius, vel in deterius fiat mutatio: Vid D. Burser, de febre petechiali.

Quoad modum eventus: Qui morbum non negligunt, & statim sub initium utuntur remediis commodis, facilè interdum liberantur, nonnunquam 11. 12. aut 14. die; qui vero curationem differunt, & aërem liberiorem non devitant, diutiùs decumbunt, sæpiùs succumbunt. Interim tamen, si omnia ritè procedant, nec vires adeo sint prostratæ, ferè intra 14. dies acutorum more cessant.

Solvitur equidem interdum per criticam hæmorrhagiam narium, vel sudationem, vel urinam, quod tamen raro apud nos contingit, quin successivè apud nos per diaphoresin auctam evanescere soleat. Interdum etiam metastasi producti morbosi seu materiæ coctæ in quendam locum finitur: sic per apostema in testibus febrem petechialem terminari aliquoties observavit Rolfinccius.

Recursus seu retrocessio macularum & pustularum fit ita: Miasma malignum volatile cursu morbi figitur & quasi præcipitatur, & intra cutim ac cuticulam deponitur: sed ex sanguinis effervescentia ferociore, dum nondum sit perfectè fixum, fit, ut retrocedat, & præsentaneam mortem interdum insinuat, ad quod multum simul contribuit ambientis aëris frigus.

C U R A.

Nihil singulare obtinet, sed eædem Indicationes atque suprà circa febres malignas in genere insinuatæ fuerunt, etiam hîc speciatim observari aut applicari debent vel possunt; Saltim observentur hæ cautelæ:

I. Vomitoria in petechialibus præ aliis malignis maximè proficua esse; cùm mox à priori principio graves anxietates soleant prehendere ægros, quas curare, earum incrementum præcavere, & ita longè quietiores reddere possumus ægros, propinato maturè vomitorio: purgatio, nisi in primo ferè principio, nocet, experientiâ teste, quòd aliàs ad diarrhœam de facili proclives sint petechiis laborantes, quæ maximè est lethalis: Quin & apparentibus jam petechiis, aut maculis, à quocunque stimulo abstinendum, & ne quidem ad clysmata aut suppositoria facilè est accedendum, ne impediatur naturæ motus.

II. Venæsectio nullius usus est, cum febris ipsa minoris sit conditionis, magisque urgeat malignitas, utut Menjotius *de febr. mal.* eam tanquam remedium, naturam oneris aliquâ parte levans, commendet; lethalem eam docet esse Forestus *in Schol. Observat.* 36. *l.* 6. Nocivam verò ostendunt Bartholini *Acta Med. Haffniens. Volum.* 2. *pag.* 290.

III. Sudorifera ergò primatum ducunt, speciatim in principio & incremento, dum adhuc sudare possunt ac solent ægri; unde sub isto tempore volatilia, in specie theriacalia, tutissimè adhibentur: in progressu verò morbi ac statu fixioribus saltem indulgendum, devictâ jam prioribus malignitatis atrociâ, jamque, quod reliquum est, naturâ operante. Quod si gravior sit malignitas, ad minimum ter in 24. horis porrigenda sunt remedia. Observanda tamen hîc cautela, quod pro varietate circumstantiarum possimus variare medicamenta, propinando nunc absorbentia, nunc sudorifera volatilia; nunc sola, nunc mista invicem cum acidis. Sudor autem non excitetur nimius, quin virium semper habeatur ratio, propter quem respectum nec linteis nimis vel stragulis opprimendus est æger, sed tolerabiliter saltem contegendus.

IV. Observandum: an petechiarum eruptio sit morbus? an productum morbosum? an excretio symptomatica, an verò critica? quod petechiis intèpestivè, h. e. symptomaticè potiùs quàm criticè erumpentib' non insistendum sit nimiopere sudoriferis, sed potiùs effervescentiam nimiam sistentibus, adjunctis simul alexipharmacis, utendum. Hinc enim rectè Johannes Stephani *in Operibus Medicis Decad.* 9. *Consf.* 6. inquit: ***Minus sunt tolerandi ii, qui quamcunque cutis efflorescentiam petechiarum nomine dignantur, etiamsi aut febris sit intermittens, aut in se mitissima.*** Petechiæ enim genuinæ sunt symptomata febris pestilentialis, conjun-

junctæ cum fervore sanguinis. Hæ ergò, dum criticæ sunt, id quod fit cum ægri aliquo levamine, promoveri debent blandis sudoriferis, quæ inter nihil melius est emulsione istâ ex seminibus suprà nominatis expellentibus propinata. Ubi verò petechiæ in principio vel in incremento quidem erumpunt, sed sparsim & spontè evanescunt, itemque debilitetur æger, tunc excretio erit symptomatica, ubi neglectis sudoriferis validis potiùs cùm temperatis acidis alexipharmacis fervor sanguinis refrænari debet, neque priùs excretionem promoveamus, nisi factâ sufficiente præcipitatione sanguinis, sudoriferis debitis earum proventus promovendus.

V. Apparentibus jam petechiis, abstinendum non solum est à fortiter laxantibus, sed etiam clysmata cautè, nec nisi blanda, atque non, nisi necessitate urgente injicienda. Maculis autem jam apparentibus superveniens forte alvi fluxus, hic cautè est tractandus, & non adeo subitò, nec simpliciter supprimendus, nisi aut copiâ excesserit, aut maculas retrocedere faciat, aut sensibiliter ægrum debilitet: Est enim interdum quodammodò naturæ motus evacuationem materiæ sensibilis molientis, & ob id non incautè supprimendus; idque præsertim, si affectus non tàm ex contagio, quàm interno spontaneo vitio contentorum ac corruptela originem duxerit, ita tamen regatur, ut macularum expulsio, quantum possibile, promoveatur, non verò ab isto alvi fluore cohibeatur. Verùm, licèt non sistatur talis alvus fluens, sedulò tamen insistendum & sudoriferis & alexipharmacis, quo ita magis derivemus naturæ motum ad exteriora, ac ita sponte cesset fluor iste. Contrà cùm tales alvi fluxus alio tempore venientes sint symptomatici, & subindè lethales, propterea cum alexipharmacis miscenda simul interdum adstringentia blanda, ut ita successivè fluor sufflaminetur, ac omne malum præcaveatur.

VI. Si ulla est febris, in qua vesicatoria conveniunt, est imprimis petechialis, speciatim quando retrocesserint maculæ: rarò enim aut nunquam denuò apparere solent, sed vel supervenientibus nervosi generis symptomatibus, nempe deliriis & convulsionibus, ægri intereunt, vel successivè per auctam diaphoresin saltem morbus solvitur. Ut ergò ancipiti tali in casu ægrum levemus; item si aliàs graviora nervosi generis symptomata immineant, ut ordinariò in statu harum febrium assolet fieri, consultissimum est, maturè applicare vesicatoria in pedibus ac brachiis, prout plùs minùs urgent symptomata: Vid. Sanctorius *in Meth. vitandorum errorum pag.* 841. M. A. N. C. *Ann.* 2. *Obs.* 214. *p.* 315.

VII. Quoad diætam: in æquali calore naturali conservandi sunt ægri, vinum imprimis moderato usu conducibile est. Sic enim Henricus ab Heer *Obs.* 5. refert, mulierem in febre petechiali pro desperata habitam, vini usu restituram. Confer. etiam Bartholinus *Centur.* 6. *Hist.* 7. Fehr *de scorzon. p.* 173. Potui ordinario instilletur ℞ florum aquilegiæ, quæ præ cæteris convenit ad expellendas petechias.

Quoad remedia ipsa: nil singulare, quod non suprà de febribus malignis in genere dictum fuerit, monendum occurrit. Saltem in principio magis sudoriferis, præsertim volatilibus, in statu verò fixioribus, blandè temperantibus & absorbentibus, magis utendum: ut C. C. ☉are, bezoardicum ♃iale, cinnab. ♁ii vel nativa, utendum. Hinc in principio;

℞. *C. C. s.* △*e*
♁ii diaph. à ℈j.
⊖ *volat. C. C.* gr. xij.
M. f. Pulvis pro 2. dosibus.

D. S.

Austreibend Schweiß-Pulver.

℞. *♁ij diaph.*
cinnab. *♁ij* ā ℈ß.
⊖*is vol. viper.*
C. C. à gr. jv.
camph. gr. iij. M.

℞. *pulv. diaphor. Ludov.* l. *C. C. s.* △*e*,
♁ij diaphor. l. *bezoard.* ☉*ar.* a ℈ß.
⊖ *volat. C. C.* gr. v. l. vj. M.

℞. ▽ *cord. Herc. Sax.* ℥j.
Mixt. simpl. ℈ij.
C. C. essent. ℈j.
syr. ex toto citro ʒij. M.

Item aliquoties in principio & incremento proficuam expertus sum hanc potionem:

℞. ▽ *fl. samb.* l. *menthæ.* ℥ij. l. iij.
✝i acerr. l. *simpl.* l. *destill.* aut *flor. samb.* ℥ß. l. ℥ j. ad ℥j.
Theriac. l. *Mithridat.* ʒi. l. ʒij. ad ʒiij.
♁ij diaphor. ʒß. l. ℈ j. ad ʒj.
myrrh. gr. vj.
syr. card. bened. l. *rubi Idæi* l. *acetos. citri* ʒij. ad ʒvj. l. ℥j. M.

℞. ▽ *fl. samb.*
ceras. nigr. ℥jß.
theriac. ʒj. ad ʒij.
C. C. s. △*e* ʒß.
specif. cephal.
♁ii diaphor. ā ℈j.
⊖ *volat. C. C.* gr. xij.
syr. ex toto citro ʒvj. M.

Postmodùm verò in & prope statum convenienter usurpari potest emulsio, supra de febribus malignis in genere ex seminibus expellentibus præscripta.

Item ℞. ▽ *fl. samb* ℥ij.
ceras. nigr. ℥j.
▽ *camphor.* ʒiij.
C. C. *s.* △ *e* ℈ij.
Bezoard. min. ℈j.
⊖ *volat. succini* gr. jx.
syr. fl. tunica ℥ß. ad ℥vj. M.

℞. ▽ *scabios.*
mentha. ā ℥jß.
gelat. C. C. *rec.* ℥j.
♁*ii diaphor.* gr. xv.
syr. card. bened. ℥ß. M.

℞. *Decocti rad. scorz. c.* C. C. ℔j.
succi citri rec. ℥j.
elect. diasc. Frac. ʒij.
♁*ii diaphor.* ʒj.
bezoard. min. ʒß.
syr. card bened ʒjß. M.

℞. *ras. ligni sassafr.* ʒjß.
rad. scorz. ʒvj.
Coqu. in s. q. ▽ *simpl.* vase clauso: Colat. ℔. jß. adde
Vini Rhenani ℥vj.
gelat. C. C. ℥ij.
syr. rubi idai ʒjß. M.

In statu, dum summa urget virium prostratio, usurpari possunt potiones analepticæ.

℞. ▽ *scabios.* ℥jß.
cord. Herc. Sax. ℥vj.
cinnam. ʒiij.
Conf. alcherm. ʒj.
Bezoard. [illegible]*ar.* ℈j.
syr. rubi idai ℥ß. M.

Ubi petechiæ cum hæmorrhagia, dysenteria, aut diarrhœa conjunctæ, D. Michaelis usus est solutione terræ solaris. Convenit quoque terra sigillata:

℞. ♁*ii diaphor.* ℈ij.
▽ *sigillat.* ℈j.
Extract. theriacal. ʒvj. M. pro 2. dos.

Capiantur cum vehiculo calido, expectando blandum sudorem:

℞. ▽ *menth.* ℥iij.
⋇ ʒj.
elect. diascord. Frac. ʒjß.
syr. cydon. ℥j.
∾ ⊕*i dulc.* gtt. xv.
Misc. pro Potione: S.

Anhaltende Schweiß- und Stärck-Mixtur/ Löffelweise.

Externè pro hæmorrhagia narium sistenda, optimè appenduntur, aut sub axillis alligantur bufones.

In adjuncta dysenteria, aut alia diarrhœa theriaca cum vino generoso fervidè stomacho & hypochondriis sæpiùs applicari potest.

Sæpè in febribus petechialibus stomachi urgent symptomata, ad quæ conveniens remedium est, laterem leviter coctum ignire, & aceto vini optimo ac ▽ menthæ eundem extinguere, & hinc linteo involutum ad dorsum, aut etiam è regione ventriculi applicare; sin exaruerint, secundâ vice ignitus, & solo aceto vini adspersus applicetur.

Commodè etiam scutum stomachale potest præscribi:

℞. *cerat. de lad. stomach.*
Theriac. Androm. q. s.
Malaxata inducantur super alutam.

℞. *tacamah.* part. ij.
cerati stomach. p. j.
Liquefacta subigantur largiter cum theriaca Andromachi q. s. & applicetur. D. S.

Magen-Pflaster.

Sunt, qui epithemata fronti, præcordiis, &c. applicare solent: sed malè. Quia enim de facili refrigerantur, clausuræ pororum occasionem suggerunt, & ita petechiarum eruptionem impediunt, aut eas faciliùs retrocedere faciunt. Tutiùs balsamo oleosa usurpantur, v. g. oleum aranearum compositum Mindereri, scorpionum, &c.

℞. 𝔒 *scorp. compos. Matth.* ʒj.
destillat. melissa,
ruta,
citri ā ℈ß.
M. pro linimento scrobiculo cordis & pulsui applicando.

Vel idem cum oleo nucis moschatæ expresso misc. in formam Balsami: S.

Eusserlicher Balsam.

Veteres in usu habuerunt litum externum, quando petechiales maculæ, aut similes excretiones cutaneæ, nolunt convenienter prodire: Instituerunt frictiones seu inunctionem externam cum nitro. Unguentum fit tale:

℞. 𝔒 *ei amygd. amar.* ℥ij.
Vini Rhenan. ℥vj.
▽ *cham.* ℥ß.
⊕*i* ʒij.
Bulliant ad consumptionem ▽æ, & colaturæ.

D. S.

Eusserlich Sälblein.

Linimentum hoc toti corpori affricetur, in specie dorso, ad evaporandam materiam malignam è corpore, in febribus malignis & petechialibus, præsertim, quando non benè procedere vult sudor: factâ enim corporis inunctione, & propinatis hinc sudoriferis, sufficienter admodùm sudorem promovere solent.

Paulò aliter præscribit hanc inunctionem Brunnerus *in Consil.* 42. sequenti modo:

℞. 𝔒*ei chamom.*
amygd. amar. ā ℥ß.

⊕*i*

Olei pulverif. ℥iij.
Aquæ chamom. ℥j.
M. & coquantur.

Cui substitui potest oleum scorpionum simplex; Vel

℞. *Ol. chamom.*
rutæ,
scorp. ā ℥ß.
Olei ℥ij.
Misc. f. Linimentum.

CAPUT IX.

De *Febre Purpurata.*

AD malignas hujusmodi febres pertinet etiam nostra febris purpurata, der Friesel dicta, qui aliàs morbus & febris miliaris dicitur in M. A. N. C. *ann.* 3. *obs.* 281. *p.* 397. à pustularum exilissimarum, milium magnitudine æquantium, efflorescentia; item morbilli ignei quibusdam vocatur: vid. M. A. N. C. *ann.* 6. *obs.* 42. quo loco etiam *obs.* 145. *p.* 205. Purpuræ epidemicæ malignæ infantum fit mentio.

Febris hæc est vel benigna, seu scorbutica, vel maligna, febri continuæ malignæ juncta: quosvis quidem adoritur, mares & fœminas, infantes & adultos, frequentiùs tamen apud nos puerperas, quibus & malignior magis & funestior in specie existit, forsan mensium retentorum occasione; & infantes recens natos. Estque vel rubra, quæ forsan illud morbi genus est, quod rubeolam, Rötheln/ dicunt; vel alba, instar hydatidum splendescentium: unde vocatur der rothe und weisse Friesel: Interdum etiam extra puerperium febris maligna purpurata accidit. Propter syptomatum vehementiam, morbi brevitatem & periculum, commodè inter febres acutas refertur; utut purpura rubra in plethoricis & scorbuticis, nec non aliis morbis cum multo sudore, & quovis alio tempore sine omni febre & symptomatis, excepto pruritu molesto, frequentiùs observetur.

Incipit autem febris hæc sub specie synochæ, utplurimùm cum rigore, quem mox insequitur incalescentia totius corporis, anxietas præcordiorum, inquietudo summa, oculorum rubor, interdum cum dolore capitis, semper cum agrypnia, & levissimo circa caput, pectus atque dorsum sudore. Urina utplurimùm in principio sanorum est similis, aut parum admodùm à statu naturali recedit: in puerperis verò lochia notabiliter satis imminuuntur, aut planè cessant. Temporis progressu & sub morbi incremento ad sextum usque diem ægri circa præcordia, scapulas, cervicem, denique totum corporis habitum, de ardore cum lancinationibus, acuum puncturis similibus, interdum pruriginosis, conqueri solent, cutisque simul asperior redditur cum aliquali rubore. In statu verò morbi omnia symptomata cum febre exacerbantur, urina est cruda, & quidem vel tincta & pellucida manet, vel cum sedimento multo turbatur, & asperitas illa in efflorescentias miliares attollitur, nunc copiosiores, nunc pauciores, quæ levi accedente aurâ, & levi denudatione in lecto evanescunt, cum anxietatibus, difficili respiratione, summa virium prostratione, frequentiùs cum delirio, convulsionibus epilepticis, & catarrho suffocativo. Solvitur tandem morbus hic rarò per diarrhœam, interdum insensibiliter ferè & per madorem, in puerperis sæpè per lochia, ubi exanthemata hæc sensim sensimque evanescunt, & cuticula cum pruritu quodam in squamas seu furfures abit.

CAUSÆ.

Originem debet hæc febris sali volatili acri, massam sanguineam turbanti: quod tamen subactum, & acido sui generis maligno saturatum, in forma salis tertii sero involuti infra cuticulam sub poris apponitur: hoc enim, ubi secretum & devictum fuerit, atque ad loca intercutanea propulsum, horum ardor, pruritus insignis, hinc cuticulæ excoriatio & desquamatio, &c. excitatur. Nasci videtur purpura simul ex radice scorbutica: nam scorbutus, uti talem affectum purpuræ benignum sine febre interdum infert, ita si tales plus minùs scorbutici malignâ corripiantur febre, tandem in purpuræ efflorescentiam abeunt.

PROGNOSIS.

Subinde acutus, non rarò præceps, est affectus, qui dum maximè videtur blandiri, etiam ex levissimo errore subitò jugulat: easdem enim cum febribus malignis circumstantias observat, ita tamen, ut excretio hæc cutanea non sit critica, sed symptomatica, & pro morbo seu febre solvenda sola vix sufficiat, dum nunc sub purpura copiosiore, nunc parciore, ægri intereunt. In specie periculosior est purpura alba, & quæ in puerperis cum lochiorum suppressione & diarrhœa symptomatica contingit.

CURA

In cura purpuræ ac febrium purpuratarum, præter generalia ista, quæ suprà de febribus malignis in genere dicta fuerunt, observandum in specie:

I. Quod, licèt alvus ad aliquot dies noctesque pertinaciter adstricta sit, non solùm fortiter laxantia, sed & clysmata lenissima sint periculosissima, nec nisi blanda, atque non, nisi necessitate urgente, injicienda.

Irri-

Irritatâ enim alvo transpiratio cessat, efflorescentiæ cutis evanescunt, & dein mors sequitur. Quod si alvi fluxus symptomaticus & subinde lethalis superveniat, cum alexipharmacis simul miscenda adstringentia blanda, ut ita successivè fluor in hoc casu periculosus sufflaminetur, & omninò malum præcaveatur.

II. Si purpura est alba, cautè est tractanda, neque extra lectum, dum sterni fortè debet, promovenda est ægra; si enim se extra lectum conferat, vel à levissima saltem aura frigida affletur, retrocedit purpura. Unde jubeo, ut ægræ continuò contectæ maneant, utut lectus intro 3. vel 4. dies noctesque sterni nequeat, cùm si retrocesserit purpura, utplurimùm moriantur: In purpura verò rubra, cùm ea sit mitior, magis possumus connivere.

In principio ergo morbi conveniunt absorbentia, seri ebullitionem compescentia, imprimis pulveres bezoardici; quibus myrrha cum aliis fixis antimonialibus addenda: in specie rob sambuci cum cornu cervi sine igne. In statu ergò, ubi jam apparere incipit purpura, emulsio seminum expulsivorum; item liquor cornu cervi succinatus, castoreata, R corallorum cum spiritu cordis cervi, & antiscorbutica, essentia myrrhæ, &c. v. g. in principio morbi,

℞. *C. C. s.* △*e*
♁ii diaphor. ā gr. xv.
⊖is card. bened. ℈ß.
myrrhæ gr. vj.
M. f. pulvis.
Div. in 2. part. æqu. S.
Austreibende Pulver.

℞. *Specif. cephal.* ℈ß.
bezoard. min. ℈j. M.

℞. ▽ *Galeg.*
fl. samb. ā ℥jß.
pulv diaph. Ludov. ℈ij
♁ii diaphor. s. antih. Poterii ʒß.
syr. card. bened. ℥ß. M.

Item quando diarrhœa conjuncta, addatur ▽ sigillata.

℞. ▽ *card. bened.*
fl. samb. ā ℥jß.
theriac. simpl. ʒiij.
C. C. usti prap.
♁ii diaphor. ā ℈j.
▽æ sigill. s. boli Arm. prap. gr. xj.
syr. flor. tunic. ʒiij. M.

Reflexio quoque sæpè ad scorbutum facienda est, unde in tali purpura sequentem misturam præscribo:

℞. ▽ *scabios.*
scordii ā ℥jß.
cochl. ʒj.
♁ii diaph.
Mag. corall. c. s. c. ā ʒß. ad ʒj.
syr. card. bened. ʒvj. M.

Tempore excretionis:

℞. *Mixt. simpl.* l. *Ræ bezoard. camphorat.* l.
essent. myrrhæ ☿*is.* ʒiij.
cochlear. ʒj. M.

℞. *liqu. C. C. succin.* ʒij.
cochlear. ℈ij. M.

CAPUT X.

De *Variolis & Morbillis.*

Variolæ & morbilli singulare quid obtinent præ febribus malignis: nam ex se sunt saltem symptomata febris continuæ, seu synochi sui generis, nunc benignæ, nunc, & quidem sæpiùs, malignæ. Observatæ sc. sunt absque ulla malignitate, aut etiam quæ adfuerunt sine insigni effervescentia febrili in infantibus; dum hi potissimas functiones ritè exercent, per domum ac plateas decurrunt, &c. qualia exempla observat Schenkius *l. 6. obs. de febribus malign. & de variolis.* Interdum quoque adeò mites sunt variolæ, ut licèt cum febre ardente junctæ fuerint, paucos tamen interficiant, ut potiùs quasi sponte convalescant. In hoc puncto Sydenham *de variolis benignis* est prolixus, ut ostendat, variolas & morbillos esse febres benignas. Opinio equidem vulgaris fert: omnes homines necessariò variolis corripi, sed ita, ut qui iisdem semel affectus fuerit, vix easdem denuò patiatur: ex qua præconcepta opinione hypothesis Arabum, in specie Avicennæ & Rhasis, nata est, sc. variolas nobis in utero materno ingenerari, ex relicto inquinamento sanguinis menstrui, à fœtu in utero attractis; quæ hypothesis multos hactenus habuit Patronos: sed antecedens est falsum, consequens irrationale. Nam quoad priùs: multi homines moriuntur, qui nunquam variolis & morbillis laborarunt; sicut è contra sunt exempla, qui sc. aliquoties iisdem afflicti fuerunt; vid. Borellus *cent. 3. obs. 10.* de muliere, quæ septies variolas passa fuit, & tandem anno suæ ætatis 118. his ipsis variolis tandem mortua fuit. Quod autem posteriùs sit contra rationem, patet ex eo, quod fœtus in utero non sanguine menstruo, sed potiùs nutrimento lacteo vel chyloso sustententur: deinde (2.) quod non omnes mulieres sint adeò morbosæ, ut necessariò exinde pro variolis fomitem contrahant infantes: (3) si sanguis maternus corruptus esset causa certa variolarum, fieret, quòd aut lochiis suppressis, aut etiam mensibus, & sic necessariò corruptis, semper generentur in puerperis variolæ. Labilis ergò est hæc opinio, utut non sit negandum, natos esse fœtus morbillis & variolis affectos in utero mater-

materno, qualia observat exempla Schenckius *l.* 6. *observ.* & Bartholinus *cent.* 2. *epist. pag.* 682. Hildanus *cent.* 4. *obs.* 55. 56. & Platerus *Pr. tom.* 3. *pag.* 250. Hoc tamen certum est, plurimos homines, in specie infantes, iis corripi. Sed radicem obtinent reverà in sanguine fundatam, suntque nihil aliud, quàm sanguinis depuratio & quasi despumatio, mediante fermentatione febrili, quâ sanguis se depurat à remanentiis lacteis matris aut nutricis vitiatis, & plus minùs ab acido coagulatis, sanguinem inquinantibus: Unde talia inquinamenta fermentando separata unà cum sanguine tunc simul infecto præcipitantur per fermentationis modum, & intra cutim & cuticulam cum sanguine hinc inde deposita, acrimoniâ suâ parvulas inflammationes inferunt, & tandem suppurantur.

Observandum autem, (1.) quod non differant variolæ & morbilli, quàm secundum magis & minùs: (2.) peccent imprimis particulæ fermentativæ, lactis acore corruptæ; à qua acrimonia acida (3.) dolores lancinantes dorsi, ubi nempe partes membranaceæ & nerveæ locum habent, quæ in principio vellicantur; convulsiones partium nervosarum, & paroxysmi epileptici, urinæ cruentæ ex erosione viscerum, aut etiam, quod sæpiùs contingit, ulcera, phthises seu exulceratio pulmonum, ossium caries & spina ventosa, notante id Hildano & aliis, de acido acri peccante, testantur: sicut hepar & alia viscera etiam interdum pustulis corripiuntur, etiam variolis, unde phthisis. Conf. Sylvius *de morb. infant. cap.* 9. (4.) Acidum istud ex lactis inquinamento ortum, uti effervescit imprimis cum sanguine, unde febris acuta continua ardenti similis oritur, donec præcipitetur, ut ambo abeant in salsum tertium; ita excitatam simul lympham inquinat singulariter, cujus ratione in principio variolarum utplurimùm tusses siccæ, unà cum faucium asperitate, & earum plùs minùs raucedine adsunt, & oculi lacrymantes, &c. vid. M. A. N. C. *ann.* 4. *pag.* 302. Acidum illud ita ex sanguine secretum ac in pustulas congestum intercutaneas, sanguinem in parvis, quas acrimoniâ suâ excitant, inflammatiunculis in pus acido-salsum mutat per præcipitationem sulphuris sanguinis ab acido. Idem illud acre excoriat cutim, pruritum infert, carnem exedit, & inde ex fibris ejus profundè erosis cicatriculas efficit, donec tandem cuticula erosa à dicta acrimonia squamarum formâ decidat. Confirmantur ex iis, quæ curant variolas, nempe castoreo, myrrha, asa fœtida, sale cornu cervi, &c. acidum enim hæc destruunt, & lac corruptum corrigunt. Hinc (5.) in variolis & morbillis, ut meliùs cursus & motus illarum observetur, observanda sunt duo tempora: nempe tempus ebullitionis seu effervescentiæ febrilis, aut massæ sanguineæ despumationis; & tempus depurationis seu expulsionis. Tempus ebullitionis febrilis est, dum febris urget, & hoc tempus absolvitur primo quaternario, i. e. primis quatuor diebus, quod raro extenditur ad septimum diem: depurationis verò, dum pustulæ erumpunt, & successivè ad maturitatem pergunt, absolvitur sequenti septenario, nempe à die tertio vel quarto ad undecimum, raro à septimo ad 14. diem terminatur, ita ut circa diem decimum tertium curatio absoluta sit. Utut suppuratio non fiat sine æstus recrudescentia nova, seu febre secundaria ac suppuratoria, cum dolore atque ardore per totum habitum molestissimo, symptomatisque aliis, pro diversitate partium, quas ulcuscula hæc plùs minùs obsident. Interim pro circumstantiarum varietate subinde variolæ non præcisè tertiâ aut quartâ die, sed etiam septima vel octava, vel etiam vigesima die erumpentes observatæ. Hinc variolæ etiam desperatæ post diem decimum septimum demùm suppuratæ notantur in M. A. N. C. *ann.* 3. *pag.* 380.

(6.) Acre illud acidum, nunc volatilius & acrius existens, malignitatem interdum adjunctam habet, ita, ut dum acre malignum massæ sanguineæ consistentiam destruit, & spiritus inquinat, tali occasione & fermentum lacteum latitans præternaturaliter simul excitetur, quod suo impetu fermentativo variolas infert, sed sæpiùs impeditur propter spiritus nimis inquinatos, ut heterogeneum à massa sanguinea turbata separari & erumpere nequeat subitò expulsum: Et sic conjunguntur febribus malignis variolæ, quæ sunt variolæ malignæ. Malignitas hæc patet ex eo, quod interdum sint admodùm lethales, & dum grassantur, communiter interimunt infantes; item, quod observatum fuit, sæpiùs pestem præcessisse variolas, aut variolas secutas pestem, quæ tunc temporis non fuerunt sine malignitate.

Cauti ergò simus in variolis dijudicandis, an benignæ, an malignæ sint? ne has invicem confundamus.

Multiplices autem solent esse variolæ & morbilli, prout videre est in Sennerto *de febribus, ubi de variolis*; hinc & Schenckius *lib.* 6. *observ.* præter variolas & morbillos tertium pustularum genus crystallinum refert. In pueris etiam observantur variolæ exiliores, seu tubercula parva, pellucida, plus minùs alba, variolis æmula, sparsim tamen, & ferè sine febre, aut tantùm cum ephemera erumpentia, quæ utplurimum sine multa sanie citissimè exsiccantur & sanantur: Germani vocant Spitzbocken/ Windbocken/ Schafsblattern/ und Steinbocken. Parum, nisi mol-

mole majore, à veris differunt, & intra triduum ad summum excitantur; utut earum unam vel alteram aliquando suppurare, cutim erodere, & cicatrices inducere, experientia testetur. Affligunt nunc solitariè, nunc sociatæ petechiis prodeunt, aut hæ post variolas sequuntur: vid. M. A. N. C. *ann.* 3. *obs.* 203. *pag.* 378.

Afficiuntur autem in variolis & morbillis non solùm partes externæ, sed & internis eædem copiosiùs insidere solent, vid Paræus *l. de variolis cap.* 2. item Schenckius aliique, ac in specie pulmonibus non leve periculum ab iis imminet, ut rectè observavit Bartholinus *cent.* 3. *epist.* 38. ac Kerkringius *Spicil. observat.* 62.

CAUSÆ.

Quoad causam occasionalem: probabilissimũ videtur, firmiùs & altiùs radicatum principium quærendum esse, præsertim cum non videatur eorum sententia probabilis, qui dicunt, quod oriantur ex repetito coitu post factam jam conceptionem, cùm post conceptionem uterus firmissimè claudatur, nec quicquàm ampliùs embryoni ab extra communicari queat. Ac proinde suspicor: fundamentum variolarum & morbillorum consistere in lacte, quod haurit fœtus nunc in utero, nunc extra uterum; ita, ut lactis vitiosi inquinati, aut vitiosè coagulati recrementa acido viscida sint quasi radix, ut per mutuam effervescentiam febrilem oriantur variolæ & morbilli. Occasionem in hanc descendendi sententiam dedit analogia achorum & favorum, des Ansprungs / & tineæ capitis, des außgeschlagenen Kopffs / & ipsarum ex lactis vitio fere nascentium, cum excretione cutanea variolarum: scilicet utraque notoriè primariò infantum faciem affligunt, deinde & caput & reliquum corpus, quando nempe iidem vitioso lacte nutriuntur, eòque vel in ipso infantis ventriculo inquinato, vel in nutricis corpore in acidum vitiosum transmutato; ex hoc enim postmodùm oriuntur achores, pustulæ sc. in facie, imò rubicundæ, cumque pruritu conjunctæ, quæ consequenter abeunt in desquammationem cutaneam, ac disparentes utplurimùm relinquunt tineas capitis & oculorum affectus. Ut proinde tàm achores seu favi, quàm tineæ ex acido lactis peccante originem ducant, ac ipsas quoque variolas & morbillos ab acido lactis, quod talem effervescentiam febrilem excitat, dependere testentur symptomata adjuncta. Propter hanc in sanguine fundatam originem consanguinei in specie mutuò afficiuntur, uti D. Doct. Michaëlis plura retulit exempla, quod fratres duo longè dissiti, quorum unus erat in Italia, alter in Germania, uno eodemque tempore variolis laborarint, quorum nemo alterius novit conditionem seu morbum, adeò, ut per longa etiam intervalla deprehendatur hæc inter consanguineos conspiratio: Sic scio exemplum hîc Lipsiæ gemellorum adultorum, fratris & sororis: frater cum degeret Wittebergæ studiorumgratiâ, soror autẽ gemella, cùm hîc ex improviso incurreret variolas, ecce! frater hujus germanus eodem tempore iisdem Wittebergæ, utut nemo ibidem locorum aliquid de morbillis sciverit, etiam corripiebatur: Similiter novi tres Nobiles, quorum duo adulti ante paucos annos Giessæ studiorum gratiâ morabantur, tertius cum sororculis domi degebat. Sed cum hic tertius cum sororculis hîc domi apud matrem laboraret variolis, isti duo Giessæ simul iisdem & quidem eodem tempore correpti moriebantur, utut tunc temporis nil aliàs ibidem de variolis innotuisset: imò gravida sana enititur puerum variolis correptum, cum anteà filio ex variolis ægrotanti sedulò assedisset, referente hoc Morisonio *de morbis mulierum pag.* 66.

Seminarium autem illud fermentativum in sanguine delitescens non, nisi accedente causa externa, speciatim certâ aëris alteratione, in actum ducitur, unde sæpè epidemicæ existunt. Ad causas externas spectat etiam terror ex conspectu ejusmodi morbidorum, & contagium, ita quidem, ut ne cadavera variolosorum ejusmodi effluviis activis destitui Panarollus *Pentec.* 1. *obs.* 18. perhibeat. Non tamen putandum, præextitisse in corpore sano tot & tantas sordes, quæ postmodum in ambitum corporis copiosissimè sæpè protruduntur, sed fermentum acidum, fermentando se multiplicans, ex naturalibus nutritivis corporis contentis eas generat: unde quò magis quis est cacochymicus, seu cujus sanguis alterabilis magis existit, eò copiosioribus iisdem afficitur: unde nec scabiosi ab iisdem sunt immunes, uti observavit Fehr *de Scorzonera p.* 78. item Henricus ab Heer *observat.* 6.

Inutiliter dubitatur: an veteribus Græcis eædem etiam fuerint cognitæ? Nam sunt, qui per Græcorum ecchymata variolas, per exanthemata morbillos intelligunt: vid. Paræus *de variolis cap.* 1. Sed res præcisè determinari nequit, cum ἐξανθήματα, & ἐκθύματα Græcis vox generalis & universalis sit, quamvis in cute efflorescentiam denotans: vid. Castro *Quæ ex quibus lib.* 3. *cap.* 14. 15. 16. *pag.* 187. 197. *&* 201. Sanè, utut essentiâ variolæ aut morbilli convenire videantur, differunt tamen hæ ipsæ pro ætatum, nationum, aliarumque rerum nonnaturalium varietate diversimodè: sic enim morbilli in Italia & Hispania periculosiores, quàm variolæ, quæ in Germania: vid. Thiermayer *Consil. l.* 1. *p.* 88. Sic morbillos in Gallia semper cum febre; variolas verò sine febre esse observatur: cum

è con-

è contrà in Germania semper febres acutas comitentur, eæque ferè graviores variolas: sic variolas in Indias primitus Hispanos intulisse refert Schoockius *de Ferm. p.* 468. *& seq.* item Riverii *Praxis*, ubi *de variolis*. In Islandia vigesimo quovis anno periodicæ observantur variolæ, teste Bartholino *cent.* 3. *epistolar. pag.* 390. Frequentes variolæ solent esse in Japonia: vid. *Acta Societatis Regiæ volum.* 1. *pag.* 825. Eædem variolæ in Æthiopibus distinctæ sunt à variolis Europæis; vid. Bartholini *Acta Med. Hafn. volum.* 2. *pag.* 235. Unde & mirabilis earum ab Æthiopibus cura vid. in M. A. N. C. *ann.* 8. *obs.* 68. *p.* 116. Sic morbilli Amboinenses planè peculiares observati à Saar **in denen Ost-Indianischen Kriegs-Diensten** *pag.* 30. Nec minus curiosum est, quod D. Michaëlis aliquando curavit mulierem in una corporis medietate variolis, in altera verò morbillis affectam, quam natura ita mirabiliter in 2. quasi partes diviserat; Cura tamen fuit eadem. Adultos gravius laborare, & difficilius ferre variolas ac morbillos quàm pueros, per experientiam innotuit. Densior nempe adultorum cutis, & firmior ejus textura, neque despumationi materiæ adeò apta est, & sub suppuratione sensibilius longè dolere solet. Maligniores etiam variolæ frequenter verminosæ observatæ fuerunt: conf. M. A. N. C. *ann.* 3. *obs.* 20. *p.* 44. ubi etiam vermiculi post variolas cum ⊡ rejecti allegantur; sicut & sudorem verminosum in variolis videbitis in M. A. N. C. *ann.* 6. *obs.* 3. *p.* 8. item vermes in variolis observarunt Rhodius *c.* 3. *obs.* 64. & Bartholinus *cent.* 5. *hist.* 20.

DIAGNOSIS.

Variolarum & morbillorum imminentium historia ita se habet; Prægresso horrore plus minus insensili insequitur æstus intensus, gravitas totius corporis, dorsi, præsertim lumborum dolor lancinans, & quasi pulsatio in spina cum qua subinde conjungitur insignis dolor capitis gravativus, oculi tumidi & subrubentes, dolor eorum tensivus, **es drücket sie in denen Augen**/ aut quasi involuntaria lachrymatio ex aciditate sc. lymphæ occulta, oculos vellicante; quod si adsit tussis sicca simul, seu potiùs nimius tussiendi conatus, cum pulsu celeri frequenti, vehementi, duro, plus minus magno vel parvo, prout mos febris est, atque reliquis signis, res eò magis confirmatur. Respiratio nonnihil impedita, aut plus minus læsa, cum voce interdum rauca, & faucium asperitate, similiter adesse solet. Urina sanorum non est dissimilis; natura nempe ad ambitum corporis serum imprimis propellente. Ubi ergò adsunt symptomata febris ardentis, cum urina parum aut nihil à statu naturali immutata, variolas portendunt, uti Horstius rectè observavit in *observ. pag.* 346. præprimis in juniori statu seu ætate. Interdum tamen turbida est, quod magnam contentorum ebullitionem & agitationem significat: interdum alba cum sedimento furfuraceo apparere solet. Ægri sunt inquieti & agrypni; terrores, insomnia prava, deliria, aut leviculi epileptici insultus antecedere solent eruptionem variolarum: interdum etiam in primo morbi insultu vomitus, nunc verò saltem inanis vomendi conatus, hæmorrhagia narium subinde admodùm copiosa, occasione nempe sanguinis nimium ebullientis & ferventis adesse solet, quæ in principio morbi levioris spem reddit, in statu verò morbum longiorem, vel funesti eventus innuit. Diarrhœa subinde ægros corripit; interdum diabete, & mictus cruentus ægros fatigat.

Hæc ipsa omnia eò magis confirmant, quando epidemicè grassantur variolæ, quod benè etiam debet observare Medicus. Præ cæteris tamen tria primaria signa variolarum sunt: dolor in dorso & lumbis, oculorum involuntaria illachrymatio, & dolor tensivus in oculis.

Hæc & similia symptomata ægros vexant plus minùs, donec tertiâ & quartâ die maculæ rubræ apparere incipiant: quibus ritè & copiosè prodeuntibus, ferè mitigari solent omnia prædicta symptomata. Ipsæ variolæ per se patent ex pustulis & maculis, nempe foràs prorumpentibus. Maculæ istæ nunc simpliciter tales sunt, ita manent, ac sensim post aliquot dies evanescunt, ac morbilli appellantur; nunc successivè in pustulas rubras elevantur, quæ albescunt pedetentim in centro, cum circulo ambiente purpureo, livido, &c. ibique in medio sui in pus abeunt, hinc in crustas & squamas, tandem decidunt, atque hæ variolæ dicuntur.

Maculæ tales potissimùm ac primitùs in facie ac manibus apparent, hinc & reliquis in partibus, quæ tumidæ omninò fiunt, ac quasi tumore inflammatorio & œdematoso misto affliguntur; præsertim caput, sub suppuratione ista dum occupant, non rarum est, quod ulcera gravia variis in locis relinquant, ipsaque omnia carie afficiantur: in specie malè aut non ritè expulsæ variolæ, indeque per metastasin ad internam quandam partem delatæ, successivè mille mala, pro partium affectarum varietate, inferunt; adeò, ut non arbitrer, reperiri morbum, qui tot mala post se queat trahere, atque variolæ & morbilli non benè judicati: quorum catalogum vid. in Fehr *de Scorzonera*, item Schenckio *in obs. l.* 6.

PROGNOSIS.

Signa variolarum & morbillorum prognostica quod attinet: si sint benignæ variolæ, nihil refert.

Melius est variolas & morbillos citò quàm tardè, confertim quàm successivè erumpere; materiæ enim obedientiam, & naturæ robur ostendit.

Post eruptas variolas & morbillos febres & symptomata remittere debent: sin minùs, res periculosa est; aut enim insufficientem expulsionem, aut defectum virium ostendit.

Porrò in variolis observatum est, quod ii, quorum parentes morbo Gallico laborarunt, antequam easdem genuerunt, variolis tandem correpti gravius fuerint afflicti, uti observat Horstius *in observ. pag.* 308.

Maculæ purpureæ, an in variolis mortis prænunciæ? vid. Sydenham *de morbis acutis pag* 180. & *de variol. confluent. pag.* 12. Lipsius *pag.* 9. Hœchstedterus *Dec.* 1. *cas.* 9. & Riverius *Prax. l.* 17. *sect.* 3. *c.* 2.

Stillicidium sanguinis ex naribus est ominosum, præsertim in principio: sed si in principio variolarum sanguis largiùs è naribus effluxerit, & spontè cessaverit, variolæ & morbilli pauciores erumpere solent, ægerque faciliùs liberatur; si non, pejus signum est. Novi exemplum familiæ cujusdam, cujus individua grassantibus variolis omnia patiebantur symptomata ebullitionis; superveniente verò hæmorrhagia ab eruptione omnibus temporibus posthàc liberabantur.

Variolæ meliores sunt rubræ, & citò albescentes cum circulo rubro, magnæ, plures, molles & eminentes, acuminatæ, rotundæ, disjunctæ, & sine continuitate propinquæ; quæque loca externa & ignobiliora occupant, facilè maturantur, & decidunt.

Porrò variolæ acuminatæ sunt salutares; duræ verò depressæ (utut in facie & in variolis confluentibus sine noxa contingat,) sunt lethales; & in specie foveam in medio monstrantes, wenn sie Grübgen bekommen/ & nonnihil sunt nigricantes: si rubræ, & tamen in medio habent foramina, pessimum est signum.

Variolæ vel ipsæ discolores, vel ad livorem declinantes, aut saltim quæ habent circulum lividum aut violaceum, aut nigricantem, & quæ sunt duræ, & verrucis similes, depressæ, &c. admodùm sunt periculosæ, præsertim si in earum medio maculæ nigrescentes appareant.

Si variolis maculæ petechiales inspergantur, admodùm periculosum est.

Variolæ cum petechiis nigris lethales: vid. M. A. N. C. *ann.* 6. *obs.* 53.

Lividæ, cæruleæ, & nigricantes maculæ post variolas periculosæ, imò ferè lethales sunt: vid. M. A. N. C. *ann.* 3. *obs.* 203.

Variolæ duplices, aut tardiùs erumpentes, & maturantes, admodùm periculosæ sunt.

Non terrere debet Medicum epilepticas adesse convulsiones ante horum exanthematum eruptionem; expulsis enim his pustulis subitò & spontè evanescunt, nec ampliùs redeunt: sed si continuent symptomata, in specie motus convulsivi post expulsionem, aut redeant, admodùm periculosum est, sæpiùs lethale; deficientem enim expulsionem hoc innuit.

Si ante eruptionem fuerit febris acuta, intensa, & variolæ erumpunt copiosiores, bonum; sin verò febris intensa, & tamen parcè erumpunt, pessimum est, quia viscera interna variolis inquinantur.

Post eruptionem jam factam alvi fluxus, aut hæmorrhagia superveniens, malum est indicium; aut enim retrocedere pustulas faciunt; aut inquinamenti humorum insignis ab istis pustulis inducti indicium sunt. Rarum igitur est, quod hanc cum ægroti levamine observavit Willis. *de febribus pag.* 261.

Hæmorrhagia ergo salutaris si debet esse, contingat

1. In principio aut incremento;
2. Sit sufficiens, aut moderatè copiosa;
3. Continua, unâ vel alterâ vice non interrupta; &
4. Per anastomosin fiat.

Urina sanguinea seu mictus cruentus in variolis & morbillis signum ferè est lethalissimum; uti etiam si sanguis purus & sincerus suprà & infrà excernatur, nunquam evadunt morti, notantibus Foresto *lib.* 6. *observ.* 45. Schenckio *lib.* 2. *observ. pag.* 761. Sydenham *de variol. confluent. pag.* 13. & *observationibus morb. acutorum pag.* 182. & 212. item Riverius *Prax. lib.* 17. *sect.* 3. *cap.* 2. & *Cent.* 1. *observat.* 71. Salmuth *c.* 2. *obs.* 70. M. A. N. C. *ann.* 3. *obs.* 76. unde etiam Hœchstedterus *Dec.* 1. *cas.* 7. 8. & 9. non tantùm urinas cruentas seu sanguinē per urinam, sed omnes omninò sanguinis tàm per superiora quā per inferiora dejectiones, lethales asserit. Frequētèr observavi, quod semper fuerit lethale signū. Rarum igitur est, mictionem cruentam salutarem in variolis observatam esse, cùm sanguinis per gingivas excretio suppressa esset: vid. Schenckius *l.* 6. *observationum.*

Interim hæmorrhagia ex naribus & gingivis simul lethalis vid. in Hildano *cent.* 6. *obs.* 77. sicuti etiam rarum est, quod variolæ cum dysenteria fuerint curatæ à Riverio *cent.* 1. *observat.* 71.

Res desperata, si manuum cutim assiduus mador, siccis tamen brachiis, occupet; nisi fortè tales madidas manus naturaliter soleat habere æger.

Sin in variolis & morbillis adest tensio & rugitus ventris, cum anxietate & agitatione ægrorum huc atque illuc, intra paucos dies obeunt, præsertim si adjunctus sit dolor, qui innuit inflammationem intestinorum: videatur Riverius *in observ. communicatis*, & Hœch-

Hœchstedterus *Observationum Anatomicarum paginâ* 22.

Si variolæ appareant, comitante solummodò levi febre, ex pulsu aut urina, aut etiam calore externo vix notabili, tùm vel materia expellenda pauca est, benigna, & natura robore pollet; vel suspecta res est, præsertim si magnus sit dorsi dolor, & insolita virium oppressio advertatur, latitante febre admodùm malignâ, & quarto subinde die lethali.

Quoad tempus eventus: pertinent hi morbi ad febres acutas; nam utplurimùm intra decimum quartum diem totus cursus absolvitur.

Qui ex variolis pereunt, vel ex angina moriuntur, vel suffocantur propter faucium vel pulmonum oppletionem, vel alvi profluvio, præsertim dysenteria, vel denique convulsionibus intereunt.

Maximè infestæ sunt oculis variolæ, in quibus lippitudinem, ophthalmiam, suffusionem subinde & cæcitatem inducunt.

Tandem hæ variolæ licèt non statim jugulent ægros, interdum tamen, quia vel malè curatæ, vel quia partem quandam nobiliorem graviùs læserint, diuturna & lethalia inducunt mala, in internis præsertim corporis partibus, maximè exulcerationes earum, speciatim pulmonum phthisin, interdum dysenteriam, mictum cruentum, item hydropem: vid. Lipsius *pag.* 11. & Fehr *de Scorzonera pag.* 83. Interdum ulcera mala partium externarum, caries ossis, paralyses, tremores, ac similes artuum imbecillitates, post variolas & morbillos non adeò infrequentes sunt: vid. Lipsius *l. a.* & Bartholini *Acta Med. Haffniens. volum.* 1. *obs.* 88.

CURA.

Quoad variolarum & morbillorum curationem:

1. Fermentum acreacidum temperandum.
2. Correctum per diaphoresin, naturâ monstrante viam, ejiciendum.
3. Symptomata urgentia mitiganda.

Pro his scopis ritè obtinendis observetur:

I. Tempus ebullitionis & tempus excretionis seu expulsionis probè discernendum esse; his enim temporibus ritè distinctis magna pars curæ innuitur. Nam nec ebullitio nimis evehenda, nec nimis supprimenda: Conferatur Sydenham *M. M. febres contin. pag.* 97. Nec expulsio variolarum & morbillorum nimis provocanda, teste eodem in *observ. de morbis acutis p.* 177. *&* 193. item *de variolis confluent. pag.* 24. 25. *&* 27. Sed in principio, ubi variolarum & morbillorum elementa, i. e. pustulæ & maculæ nondum apparent, haud protinus ad expellentia dilabendum, sed naturæ conatus ita expectandus. Quamdiu ergo effervescit massa sanguinea, & tempus ebullitionis adest, absorbentibus debitis & figentibus est insistendum, quæ non tantummodò primordia morbifici fermenti, indeque ortum nimium sanguinis orgasmum compescere ac mitigare, sed etiam, quæ corruptioni sanguinis, à malignis miasmatis perficiendæ, obstaculum ponere possunt. Quod si subjectum pituitosum, aut prægressâ quâdam evacuatione debilitatum fuerit, alexipharmacis generosioribus ebullitio despumatoria intendatur: vid. Sydenham *de febribus contin. p.* 104. Ubi verò jam erumpunt seu jam erumpere incipiunt, tunc Medicus convenientibus alexipharmacis & sudoriferis subinde repetitis, & in specie emulsione seminum earum proventus promoveatur, continuando eadem, donec bonâ fide exarescant & decidant; imprimis faucibus, oculis, & naribus prospiciendum, ne lædantur. Magnâ tamen hîc cautione opus est, ne, dum exiguis consulimus, magnum naturæ opus turbemus; Etenim toto hoc tempore una & continuata est crisis, quare nihil temerè tunc audendum erit.

II. Semper post sanatas variolas & morbillos corpus purgandum est, sanguisque purificandus (quod tutò etiam in ipso variolarum vigore fieri potest, cum sanguinem purificantia putredini resistant) ne eorum hinc inde hærentes reliquiæ acido-salsæ aut febres intermittentes, aut alia mala inferant. Pro minera ergò morbi mortificata, ne reviviscat, auferenda, post duas vel tres septimanas à curatione purgetur patiens sedulò: pro quo scopo Mercurius dulcis præ cæteris excellit. Sed an in principio purgandum? quæritur. Equidem variolis & morbillis, quà talibus, nihil conferunt purgationes; quaten⁹ tamen corpus cacochymicum est, & primæ viæ sordibus obsessæ, ne supervenientia exinde varia symptomata naturæ motum turbent, blandissimum primas vias abstergens, cautè tamen, & saltem in primo variolarum principio, propinetur, ne occasio detur periculo isti, quod ex alvi fluxu in variolis imminet; adeoque tamarindorum decoctum aut blandum laxans passulatum, subinde usurpandum ad imitationem Horstii *observat. anatom.* 27. vel Mercurius dulcis parca dosi propinetur, tanquam appropriatum contra variolas remedium, qui aut impedit omnimodam earum invasionem, aut facit ut facillimè & citò erumpant, parcissimeque proveniant: vid. hac de re M. A. N. C. *ann.* 3. *obs.* 9. *&* 56. *p.* 13. *&* 56. ac proinde vel ante vel post variolas purgandi sunt ægri cum Mercurio dulci cui pro stimulo addi potest gr j *scammonii* ♃*ati*: nunc in forma pulveris e cochleari ligneo, nunc c. conserva rosarum in forma boli, nunc in forma pilularum c. MP. de tribus.

Sed in progressu morbi, præprimis in variolis &

lis & morbillis malignis, item ubi pustulæ plùs minùs eruperint, licèt alvus ad *6.* vel 8. imò 10. vel 12. dies adstricta fuerit, à quolibet tantillum alvum stimulante, etiam levissimo clysmate aut suppositorio, studiosè abstinendum, nec, nisi summâ urgente necessitate, alterutrum eorum usurpandum: vid. Riverii *Praxis l.* 17. *pag.* 187. & *Miscell. Langii App. de Morbillis* §. 97. *& seqq. pag.* 139. Si irritatur alvus, fit cum periculo vitæ, licèt jam omnia fuerint in salvo; utpote, quod anteà erat expulsum, facilè retrocedit, ac consequenter anxietates lethales superveniunt. Nam subinde in variolis in apparente jam morbi declinatione supervenit alvi fluxus non absque periculo, quod etiam interdum dysenteriam infert.

III. Pustulis jam apparentibus superveniens fortè alvi fluxus hîc cautè tractandus, & non adeò subitò, nec simpliciter supprimendus est: idque præsertim, si affectus non tàm ex adjuncta febre maligna, quàm interno contentorum spontaneo vitio ac corruptela originem duxerit, ita tamen regatur, ut variolarum & morbillorum expulsio, quantum possibile, promoveatur, non verò ab isto alvi fluore cohibeatur. Verùm licèt non sistatur talis alvus fluens, sedulò tamen insistendum erit sudoriferis & alexipharmacis, quò ita derivemus magis naturæ motum ad exteriora, ac ita sponte cessèt fluor iste. Contrà verò, cùm tales alvi fluxus alio tempore venientes sint symptomatici, & subinde lethales, propterea cum alexipharmacis expellentibus miscenda simul interdum adstringentia blanda, ut ita successivè fluor in hoc casu periculosus sufflaminetur, & omne malum præcaveatur.

IV. In variolis & morbillis sanguis mittend⁹ haud venit in nostro climate, nil enim prodest, sed naturæ motum turbando multùm nocere valet. Interim tamen in principio in adultis plethoricis aut habitioribus, ac phrenitide superveniente, vena aperta haud adeò nocere solet, præsertim cum subinde instituenda veniat in casu, quô de variolis nondum est suspicio, sed in primo fiat principio. Dum enim jam apparere incipiunt pustulæ, periculosissimum, modò non lethale, existimo venam aperire; hinc vix imitandus Grassius *in* M. A N. C. *ann.* 3. *obs.* 55. qui sparsim jam tum erumpentibus variolis venæ sectionem cum levamine ægri administravit: vid. Riverii *Praxis l.* 17. *pag.* 696. & Sydenham *de febribus Sect.* 4. *pag.* 101. *de morbis acutis pag.* 187. 196. 199. *&* 207. Hoc tamen non obstat, quin in aliis regionibus, aliis in casibus, subinde ante aut etiam post pustularum eruptionem vena salubriter secta fuerit; exemplo tamen apud nos non imitando: videatur Ballonii *Pharos Medicorum p.* 179 *&* 185. Horstius *in operibus Medicis in observat. pag.* 39. *l.* 1. *observationum.* Item Filius Horstii *in observationibus Anatom. pag.* 23. *&* 24. & Septalius *in Animadvers. pag.* 111.

Opiata in variolis & morbillis perquàm proficua sunt, debitis cum cautelis adhibita, quæ vid. in M. A. N. C. *ann.* 8. *obs.* 68. *p.* 115. cùm pro mitigandis urgentioribus symptomatis, & promovenda excretione cutanea, pro sistendo alvi fluxu, & præcavendis nervosi generis symptomatis, multùm conferant, in specie vesperi exhibita. Adhæc ab earum usu in faciei & manuum intumescentia, quam insignem in hoc morbo natura habet, evacuatio rectiùs procedit, dictusque tumor eorum ope ad debitum naturæ terminum protrahitur, ut loquitur Sydenham *observ. pag.* 203. Hinc puer in variolis per 5. dies ex abusu syrupi papaveris innocuè dormit: vid. M. A. N. C. *l. c. p.* 114. unde infantibus granum j. vel alterû theriacæ, adultis laudani opiati concisam dosin, commodè propinare possumus.

VI. Sanati curâ peractâ interrogandi sunt, ægri postmodùm: an sint rauci, difficulter respirantes, aut ulcerosi? aut an in quibusdam partibus internis, vel certis locis, in pectore, aut abdomine, aut cavitatum harum visceribus, præsertim in pulmonibus, symptomata quædam sentiant adhuc? & tunc maturè dentur parti affectæ appropriata remedia, ne aeris fermentatione reliquiæ variolarum in uno aliove loco graves turbas excitent. Sæpiùs enim post variolas non sufficienter expulsas vel excretas facilè ægri in phthisin incidunt, aut pleuritidem, aut diuturnum periculosissimumque alvi fluxum.

VII. Externa in variolis ad tollendas maculas & delendas cicatrices sint nulla, aut cautissimè applicanda; ante maturationem enim nihil juvant, imò potiùs pessundant ægrum, & tetra interdum inferunt symptomata: vid. Forestus *lib. 6. observ.* 45. item Borellus *c.* 1. *obs.* 64. Beckerus *de Cultrivoro Prussiaco p.* 48. Cùm ante biennium variolæ hîc essent epidemiales, virgunculæ cuidam in principio morbi ante earundem eruptionem brachialia ex succino parata carpo imposita fuerunt; cúmque à sinistra manu deciderent sæpe, dextræ verò semper admota manerent, variolarum immensa copia ibidem loci prorupit, ita, ut non sine molestia ardorem illarum ferre coacta fuerit. Cum his conferantur ea, quæ quoad succinum habet Helmontius *in Tumulo pestis pag.* 881.

IIX. In variolis & morbillis aër studiosissimè cavendus, quin potiùs in loco tepido seu moderatè calido ægri asservandi, & debitis stragulis custodiendi sunt. Ne tamen quid nimis in hoc puncto! Passim in hoc erratur, dum ægri in locis nimis calidis custodiuntur, atque copio-

copiosis stragulis tantùm non suffocantur. Ut hoc regimen fiat ritè, tempore ebullitionis observetur æstus in ægro febrilis: qui si excedat, nullô modô per integumenta, aliisve modis est intendendus; è contra si est debilior, aut saltem videatur minor, quam qui sufficiat secernendæ & expellendæ materiæ variolarum & morbillorum, in mediocri calore sustentandi sunt ægri. Conf. Forestus *l.* 6. *obs.* 44. Johann. Daniel Horstius *observat. anatom.* 9. *pag.* 25. Sydenham passim in ejusdem *methodo curandi febres* itemque *in observat. circa morbos acutos, & de variolis confluent. pag.* 19. 20. &c.

IX. Diæta tenuis convenit imprimis his ægris, præsertim ebullitionis tempore, ne impediatur naturæ motus. Lentium decoctum earumque esus à Sennerto, Riverio, aliisque Practicis in his affectibus laudatur: sed sine fundamento, cum legumina ejusmodi flatulenta diætæ tenuiori variolarum non sint congrua; nec decoctum, alvum laxando secretionem turbans. Vinum nocet his ægris; ebullitionem enim intendit, cephalalgiam ac deliria excitat, hæmorrhagiasque periculosas movet: vid. Forestus *l.* 6. *obs.* 46. & Fehr *de Scorzonera pag.* 87. & Sydenham *l. a. pag.* 192. *&* 198. Gelatina cornu cervi dissolvatur in cerevisia tenui cum ℞ aquilegiæ, quæ præ cæteris convenit ad expellendas variolas; vel nodulus ex semine aquilegiæ & napi contuso infundatur cerevisiæ tenui, instilleturque desuper liquor coralliorum pro infantibus.

Quoad remedia duobus scopis prioribus satisfacientia eadem sunt vel generalia, absorbentia & volatilia: vel specifica magis variolis & morbillis imprimis convenientia. Absorbentia & volatilia simul & acre acidum temperant, & per diaphoresin auctam illud ejici faciunt. Sed illa fixiora magis temperant, volatilia magis sudorem & urinam movent. Illa potiùs conducunt, ubi circa primas vias urgent symptomata: Hæc, ubi acrius & volatilius peccaverit acidum, adeòque graviora præsertim nervosi generis symptomata inferat: Illa magis tempore ebullitionis; hæc excretionis conducunt, dum difficilem aut tardam eruptionem admodum promovent: Illa magis conveniunt, ubi primarum viarum urgent symptomata: hæc, ubi pectoris, aut pulmonum metuuntur â variolis mala. Remedia fixiora sunt unicornu fossile, antimonium diaphoreticum, cinnabaris antimonii & nativa, corallia: item cornu cervi cum & sine igne, unicornu verum, quod tempore ebullitionis in variolis ante eruptionem insignem efficaciam obtinet: item semina expulsiva ista, speciatim variolis & morbillis dicata: sic namque non tantummodò ex semine napi, carduibenedicti, nasturtii, & aquilegiæ fit emulsio egregia ad curandas variolas; sed etiam ipsa semina pulverisata sufficiunt. Pertinet huc pulvis contra variolas Timæi.

Volatilia autem sunt quælibet salia volatilia, speciatim: ♎ & ⊖ volatile C. C. viperarum, sanguinis humani, & in infantum variolis ob epilepsiam nunquam satis laudatus, liquor cornu cervi succinatus. His ipsis pro urgentium symptomatum ratione & opiata, ut suprà monitum, quolibet morbi tempore possunt sociari.

Semper autem ante variolarum eruptionem cæteris remediis nonnihil de cinnabari antimonii, vel simili antiepileptico addendum est, propter metum convulsionum aut epilepsiæ, quæ ante variolarum eruptionem subindè imminent; sicuti in pueris supervenientes convulsiones & epilepsias liquor cornu cervi succinatus optimè sistit, imprimis si jam jam prominere variolæ incipiant.

Præter suprà autem in febribus malignis laudata alexipharmaca observandum, ut in variolarum & morbillorum curatione acida cautè usurpentur; sicut è contrà specialia magis remedia sunt: myrrha, castoreum, tinctura tartari benè acris; item stercora animalium, crocus, milium & succinum. Myrrha in specie optimum est præservativum, & curativum variolarum, balsamicâ vi alterationem horum à fermento maligno inhibens, adeòque, nè copiosè nimis affligant, præservans; Unde ad præcautionem variolarum nonnullis optimo usu commendata est pulticula myrrhata: Vid. Velschii *Mictomim. cent.* 1. *no.* 29. *annexa ann.* 4. *M. A. N. C.* Sic quoque D. Langius habebat essentiam salutis ex myrrha cum ℞ tartari extractam, & essentiam anonymam ex castoreo & asa fœtida cum ℞ tartari seu spiritu vini tartarisato paratam, quæ in præservandis & curandis his affectibus, uti & passione hysterica & colica, plura præstitit; sicut & ipse essentiam hanc tàm præservare ab incursione variolarum, adeò ut nullatenùs iisdem corripiantur, quàm etiam correptos minùs graviter laborare, experientiâ probavi. Zwelferus etiam habet ex castoreo essentiam contra morbillos. De croco refert Lipsius *de variolis*, eum mirabilem esse in expulsione variolarum & morbillorum, dolorem sedando & venenositati resistendo. His accedunt antimonialia diaphoretica, itemque remedia ex cornu cervi parata, quæ tempore ebullitionis in variolis ante eruptionem insignem efficaciam obtinent: quibus pro adultis admisceantur cinnabarina antimonialia, ac pro infantibus liquor cornu cervi succinatus ob epilepsiam. Itaque ante eruptionem in principio variolarum tales formulæ præscribi possunt:

℞. Sil

℞. *☿ii diaphor.* ℈j.
myrrh. el. gr. v.
M. f. pulvis. S.
Blutreinigend Pulver.

℞. *Pulv. diaphor. Ludov.* ℈j.
laud. opiat. gr. j.
infanti
theriac. gr. ij. l. plura M.

℞. *C. C. f.* △*e.*
☿ii diaph. ā gr. xv.
myrrh. ℈ß. M. pro 2. dosibus.

Quando variolis mox erumpentibus ægri de horrore aut rigore conqueruntur, optimè conveniunt salia fixa.

℞. *C. C. f.* △*e* ℈ij.
unic. foss. ℈j.
⊖*is card. bened.* gr. xv.
myrrh. el. gr. xij.
M. f. pulvis pro 3. dosibus.

Porrò in progressu variolarum, & tempore excretionis, salia volatilia usurpari possunt;

℞. *Ebor. f.* △*e* ℈ß.
myrrh. el.
☿ii diaph. ā gr. vj.
⊖*is card. b.* gr. vij. M.

℞. *C. C. f.* △*e* ℈j.
(vel *hujus* & *cinnab.* ☿*ii* ā ℈ß.)
castor. gr. iij.
myrrh. gr. ij.
⊖ *volat. viper.* gr. jv. l. v. M.

Qui licèt linguam naresque offendat, tamen egregius est in difficili cura variolarum.

Item in majore malignitate cum fluxu alvi, vel ubi inquieti sunt ægri:

℞. *C. C. f.* △*e* ʒß.
Bezoard. min. ℈j.
camph. gr. ij. M. pro 2. dosibus.

℞. *C. C. f.* △*e* vel *pulv. diaph. Lud.* ʒß.
Bezoard. min.
specif. cephal. gr. xv. M. pro 3. dosibus.

℞. ▽ *scabios.* ℥jß.
essent. myrrh. ʒj.
C. C. f. △*e* ℈j.
Bezoard. min ℈ß.
laud. Ferm. gr. ß. vel gr. j.
syr. card. bened. ʒiij. M.

In specie emulsiones ex seminibus expulsivis confectæ, quas anteà commendavi, & quas Crato adeò laudat, proderunt. Cratonis emulsio ad petechiales febres, variolas & morbillos est hæc:

℞. *sem. card. bened.* ʒjß.
napi ʒj.
citri ʒß.
▽ *card. ben.* ℥iijß.
M. f. l. a. emulsio.
cui adde
syr. acetos. citri q. s.

℞. *sem. aquileg.* ℥ß.
nasturt. ʒij.
card. bened. ʒj.
Cum ▽ *quadam appropriata* f. emulsio.
D. S.
Austreibende Milch.

Vel secundùm methodum modernorum præscribitur hoc modo:

℞. *sem. aquileg.*
napi ā ℥ij.
▽ *ulmar.* ℥vj.
F. emulsio: adde
C. C. f. △*e*
☿ii diaph. ā ʒß.
Edulcoretur cum *rotul. manus Christi perlatis.* M.

His, quando ægri sunt inquieti, commodè semen papaveris albi cum essentia castorei addi potest; illud enim sudorem etiam simul prolicit, quem papaver non cohibet. In tali ergo casu:

℞. *sem. card. bened.* ʒij.
napi,
aquileg. ā ʒj.
papav. albi ʒij. l. ℥iij.
c. s. q. ▽ *card. bened.* f. emulsio:
cui adde
essent. castor. ʒj.
myrrh. ʒß.
☿ii diaphor. ℈j.
unic. foss. gr. xv.
Edulcoretur parum, f. emulsio sudorifera.

℞. *sem. napi,*
aquileg. ā ʒj.
papav. albi ʒß. l. ℈ij.
c. s. q. ▽ *fœnic.* & *scabios.* fiat emulsio:
adde
C. C. f. △*e*
ebor. f. △*e*
pulv Marchion. ā ℈ß. ad gr. xv.
Bez. min. gr. vj.
M. & edulcora cum *Rot. manus Christi perl.*

Circa statum & dum remittunt symptomata, & copiosæ jam pustulæ efflorescunt:

℞. Ræ *til* ♀*is.* vel ♀ *acerr.*
essent. myrrh. ā q. v. M.

Imprimis ad expellendas variolas nobile est stercus equinum in nodulo potui ordinario infusum, expressum, & ita propinatum; aut etiam in cerevisia calida succus expressus exhibitus scopis omnibus in cura variolarum & morbillorum satisfacit, & in specie ab angina ac pleuritide, ac cognatis in variolis periculosis malis præservat. Aliàs etiam ad variolas stercus ovillum, tanquàm infallibile Anglorum deprædicatur remedium, quod stercori equino quoad efficaciam non cedit: vid. Digby *Recept. p.* 1. *pag.* 69. sicut ad morbillos singulare experimentum est stercus caprinum, ita præparatum, aut in potu datum, mirabiliter simul expellit. Decoctum ficuum, milii, fœniculi & similia sunt admodùm appropriata in vario-

variolis, ubi jam incipiunt nonnihil erumpere, imprimis decoctum ficuum ad expellendas has pustulas multùm laudatur, & rectè quidem: ficus enim temperant quamcunque acrimoniam, de quibus notatu digna est observatio Foresti, qui *lib. 6.* refert, *quod in variolis & morbillis epidemicè grassantibus, ut vix puer aliquis in urbe ab illis immunis esset, omnes insigniter, qui decocto ficuum in cerevisia utebantur, facilè fuerint curati, quoniam facillimè prodierunt variolæ.* Hinc etiam decoctum ficuum Mynsichtii contra variolas in usu est, quod etiam laudat Michaelis *in Collegio Jonstoniano.* Videtur etiam faucibus & pulmonibus conducere, qui sæpiùs unà laborant. Verùm in hoc decocto observetur, ne nimis fiat dulce & crassum, quoniam ficus laxant alvum: Commodè ergò ficubus milium additur, ad imitationem Salæ *in append. mirotechn. pag.* 825. cùm decoctum milii per se vulgare quidem, sed admodùm egregium remedium sit in his affectibus, & aliquantisper alvum constipet.

Quod si ergò partim ebullitio sanguinis sedata, partim excretio procurata fuerit, optimum erit, ut suppuratio promoveatur, externè autem nihil adhibeatur, quicquid etiam aniculæ contrà suadeant. Pro suppuratione hac promovenda, ac ne lædantur præsertim partes internæ, optimè conveniunt lapilli cancrorum cum myrrha crebriùs usurpati, v. g.

℞. *Lapill. 69. præp.* ℥j.
myrrh. gr. xv.
M. f. Pulvis pro 3. dosibus.
D. S.
Temperirend Pulver.

℞. *lapill. 69. præp.* ʒß.
C. C. *sine igne* ℈j.
myrrh. gr. xv.
⊖ *is cardui b. ned.* gr. v.
M. pro tribus dosibus.

Sic egregiè suppuratio promovetur, sine insigni fovearum vestigio.

Jam ad sistenda symptomata, quæ affligunt vel ante eruptionem, vel post eruptionem. Ante eruptionem sunt:

I. Anxietates præcordiorum & jectigationes, ad quas, quando vel vomitus spontaneus præcessit, vel per medicamenta nauseosa provocatus fuit, omnium optimè confert liquor cornu cervi succinatus, infantibus præsertim singulariter conveniens; quin etiam extractum theriacale aut laudanum opiatum in parva dosi.

II. Vomitus in principio urgens non statim supprimendus: ast si nimius fuerit, theriaca, extractū theriacale, theriaca cœlestis, syrupˀ papaveris, gr. j. vel jß. laudani opiati, unà cū absorbentibus optimè curant. His non sufficientibus, accedendum ad liquorem C. C. succinatum, qui præsertim infantibus optimus est, & eosdem quietos reddit, in potu ordinario assumptus.

III. Diarrhœa in incremento & statu superveniens utplurimùm funesta est, nisi in infantibus succulentis, præsertim si in statu occasione vel potus nimii vel frigidiusculi oriatur, & imprimis, si murmurationes abdominis conjunctæ fuerint, & excrementa spumosa. Hæc diarrhœa aut alius alvi fluxus per terram sigillatam curatur, si nempe hujus pulvis largiter cerevisiæ injiciatur, & sub quolibet haustu probè invicem agitentur, & ita assumantur; sic brevi sedatur diarrhœa, & variolæ progerminant: item electuarium diascordii Fracastorii, cornu cervi ustum, unicornu fossile, theriacalia, &c. conveniunt. Vid. Sydenham *de morbis acutis pag.* 195. 203. & 205. nec non Bonettus *Mercur. Compital. pag.* 682. §. 69.

IV. Vigiliæ, deliria, imprimis convulsiones epilepticæ, quæ infantes mox primo in morbi principio aut incremento cum abdominis duritie affligunt; optimè curantur vel pulvere epileptico antimoniali, vel liquore cornu cervi succinato, cinnabari antimonii; & si necessarium videatur, in morbi principio clysmata levia injiciantur; simul externè, si dolor abdominis tensivus adfuerit, Linimentum ex olei destillati succini ℈j, spicæ gutt. v. excipiendum cum corpore pro balsamo, regioni umbilici & scrobiculo cordis inungatur, idque aliquoties; sic enim epilepsia evanescere solet.

V. Hæmorrhagia narium moderata aliquandiu sinenda: præstat ut plus fluat sanguis, quàm minùs. Videatur Horstius *Observ. Anatom. pag.* 95.

Quod si non sufficienter procedat, potiùs promovenda venit, vellicando nares; aut cum seta porcina; aut per radicem crocodili: vid. Lipsius *pag.* 41. aut crebriùs & fortiùs eosdem emungendo, aut aliis modis hæmorrhagiam narium provocando: quod cùm fecissem, sanguis benè fluxit, & febris desiit, & brevi sanata est, dicit Forestus *lib. 6. Observat.* 48. Quod si excesserit modum, optimè hæmorrhagiam narium curant bufones appensi, aut sub axillis alligati, vid. Willisius de febribus *pag.* 266. Id quod & in aliis malignis obtinet. Aliàs cùm in variolis nimiæ hæmorrhagiæ ex ebullitionis sanguinis nimio impetu oriantur, easdem etiam opiata cum absorbentibˀ seu præcipitantibˀ dictis compescunt: Conf. Willisius *Pharm. Rat. P. 2. Sect. 3. cap. 2. & 217.* vitando tunc volatilia.

VI. Tussis. Tussim siccam subinde molestam & pectoris affectus in principio optimè sistunt temperantia acrimoniam lymphæ, & leni-

lenientia, vulgo incrassantia; in statu vero incidentia & expectorantia. Ibi syrupus de jujubis, violarum, papaveris, diacodium Montani, pulpa passularum in ▽ scabiosæ, tussilaginis, &c. hîc verò syrupus Nicotianæ, de erysimo, cum ▽ menthæ, hyssopi, &c. In omni tempore remedia ex scabiosa præsertim, vel sola, vel cum ∾u ⊖ s ammoniaci anisato, mista, speciosè præservant & curant partes respirationi dicatas.

VII. Virium prostratio. Si in statu ob symptomatum syndromen vires fuerint prostratæ, optimè convenit ℞ coralliorum cum spiritu cordis cervi sæpius propinata; item vini Rhenani haustulus, vel panis similagineus, vino intinctus & ita propinatus, optimum est analepticum, speciatim, quando vires prosternuntur à nimio sudore, & ægri inde imbecilliores fiant.

IIX. Supervenit interdum aphonia, quæ duplex, vel non possunt formare sonum, quod fit vitio laryngis & nervorum ejusdem, vel licet edant sonum, tamen loquelam formare nequeunt, quod fit vitio linguæ & ejusdem nervorum. Primus casus reperitur in Hildano *cent.* 6. *observat* 14 sed est rarus. Secundus casus curatur per interna volatilia antiparalytica; imprimis essentia castorei linguæ in parte prima circa frœnum crebro affricetur, Vid. Horstius *observ. lib.* 1. *observ.* 29.

Post eruptionem symptomata sunt,

I. Retrocessus, quibus deliria ac convulsiones superveniunt, & vocatur communiter raptus materiæ excernendæ ad caput; rectiùs autem diceretur, raptus materiæ ad systema nervosum. In hoc casu nil melius est, quàm vesicatoria pedibus applicata, Vid. Bartholini *Acta Med. Haffniens. Vol.* 2. *pag.* 200. sicut aliàs, ubi in variolis graviora erumpunt symptomata, nec ritè eadem erumpunt, non absque fructu vesicatoria applicantur. Vid. Fehr *de Scorzonera pag.* 88. item Bartholinus *l. a. Vol.* 3. *pag.* 72. epilepsias & deliria ex earum retrogressione oriunda præcavent, interdum & curant. Internè optimè convenire dicitur, quando particula panni rubri Anglici, roth Scharlachtuch / in cinerem seu crassamentum nigrum comburitur, & aliquoties in vino propinatur. Aliquando cùm recessissent morbilli, & varia excitâssent symptomata:

℞. ♁ *ii diaphor.* ℈j.
cinnab. ♁ *ii* ℈ß.
⊖ *vol. C. C.* gr. xij.
camph. gr. ij.
M. f. Pulvis pro 2. dosibus: S.
Außtreibende Pulver.

II. Cicatrices & foveæ, quæ oriuntur ab erosione, ab acido acri salso. Unde conveniunt

1. Maturantia & temperantia.
2. Nævos & maculas tollentia.
3. Cicatrices & foveas implentia.

Pro primo scopo, ut temperetur & mitigetur pus, oleum amygdalarum dulcium, vel oleũ nucum recens & sine igne expressũ cum penna calidè illinatur, quando jam maturaverint, & in medio oculi quasi albicantes apparuerint, hoc sæpiusculè fiat in die; Vel: Wenn die Bocken anfangen sich zu erzeigen/ nimmt man Nierenfett von einem Schweine / schmeltzet es / und netzet Tüchlein damit / und bestreichet mit solchen das Angesicht 6. 7. oder 8. mahl des Tages / das thut man so lange / biß die Bocken oder Blattern außtrucknen / so wird kein Mahl bleiben. Frustulum item lardi impositum, ac sæpius renovatum, est egregium. Præstantior est pinguedo lardi incensi super flores lactis destillans: Vid. Cnœffelius *in* M. A. N. C. *Ann.* 6. *Append. pag.* 192. utut Sydenham *de morbis acutis pag.* 706. pinguia ideo rejiciat, quòd furfures cumulent, ac cicatrices potiùs urgeant. *Pulvis ad* variolas Mynsichtii vid. in *Armam. pag.* 134. Decoctum malvæ aut ficuum cum gossypio aut linteolo tepidè sæpiùs applicandum commendat Mercurialis *de morbis puerorum lib.* 1. *cap.* 3. Unum ex optimis est spiritus vini aromaticus cum salibus volatilibus leviter acuatus, & subindē calidè variolis applicatus: Vid. Sylvius *de morbis infantum cap.* 9. vel observetur elegans illa methodus *M. A. N. C. Ann.* 4. *pag.* 50. ut sub eruptione variolarum spiritus vini myrrhatus calidè per 2. dies repetitis vicibus illinatur. Hinc saccharum Saturni ▽ rosarum mixtum, calidè pennâ faciei applicetur: hujus loco etiam emplastrum de spermate ranarum cum saccharo Saturni imponi potest: Vid. Hoffmanni *Clavis pag.* 249. Sed cautè talia fiant, ne repulsioni variolarum superveniat mors, qualia exempla suprà ex Borello & Forestro allegavi. Sunt, qui acu aureâ vel argenteâ pustulas ad maturitatem perductas seu dealbatas perforant, nè materia purulenta cutim subjacentem erodat: sed super hoc legi meretur consilium Mercurialis *l. a.* qui molestam æquè ac supervacaneam hanc operationem credit.

Ne autem facies variolis obsideatur, Viennæ dorso seu scapulis imponunt vesicatoria: Vid. Thiermayerus *lib.* 1. *Consiliorum pag.* 106. Alii pro hoc vaporem ex decocto herbarum emollientium pedibus suscipiunt: vid. M. A. N. C. *Ann.* 6. *Obs.* 186. *pag.* 247. aut lacti calido pedes immergunt, variolas ad extremitates has derivando & revellendo, Autore *Sylvio loco suprà cit.* §. 76. Facit huc, quod refert Forestus *lib.* 6. *Observ.* 42. *In pruritu manuum & plantarum pedum, dum erumpunt pustulæ, ponan-*

ponantur dicta membra assiduè in aqua calida & multùm confert: pruritus & punctiones cessant, meliusque morbilli erumpunt. Quæ remedia quidem tuta satis videntur: sed habeatur tunc pedum ratio, ne à copia variolarum dolores diuturni aliave gravia mala iisdem concilientur. Conferatur Hildanus *Cent. 3. Observat. 99.*

Secundò nævos tollunt imprimis sperma ranarum, hinc △ florum fabarum cum pauco oleo tartari per deliquium temperata; item ▽ omnium florum, cui misceatur cosmeticum clavii cum pauca tutia, &c. Vel

℞. ▽ *calcis viv.* ℔ij.
pulv. ♎ *is citrini* ℥j.
Coqu. invicem: *Colaturæ* adde
▽ *rosar.* ℥j.
M. D. S.
Reinigend Wasser.

Facit huc etiam cataplasma sequens:

℞. *farin. fabar.*
lupinor. ā ℥ij.

M. cum ⊡ bovis ad consistentiam cataplasmatis, quo ipso vesperi tota inungatur facies.

Relinquatur ita per noctem, mane tunc cum ▽ florum fabarum abluatur.

Tertiò pro cicatricib' mediante nutritione debite implendis inservit axungia asciæ piscis cum oleo ligni Rhodii mixta & illita: Vid. Wedelius *de Medicam. Compos. pag.* 186. & pinguedo anguillæ, unguentum de cerussa camphoratum, oleum ovorum, &c. An verò cicatrices relictæ adeò facilè deleri possint, meritò dubitatur.

III. Ptyalismus, rarum equidem post variolas apud nos est symptoma; observatum tamen sæpiùs à Sydenham. Hic igitur variolis malè tractatis, interdum auspicatò superveniens, ut sit tractandus, videb. *in citato Autore de methodo medendi febres pag.* 108. *item in ejus Observat. pag.* 174. & 201. Cessans ptyalismus promovetur per cerevisiam tenuem, decoctum hordei, aut alium liquorem fermentescentem, nec ad sudorem cogentem. Ubi propter salivæ viscididatem suffocatio metuenda, conveniunt gargarismata ex cerevisia secundaria, aut decoctum hordei cum melle rosarum.

Quoad IV. indicationem: læsionis partium adhuc habenda est ratio, quas inter sæpiùs ac periculosiùs affligi solent imprimis oculi, & quidem duplici modo:

1. Quando variolæ oculi bulbum occupant, non tantùm cæcitas, sed & interdum albugo, ulcera oculorum, & pannus relinquitur.
2. Palpebras obsident, quibus suppurantibus oculus non possit aperiri.

Ad præservandos oculos in variolis commendatur Sapphirus & Smaragdus, ut & succinũ, si nimirũ circulus circa oculos ducatur. Optimum est collyrium ex infuso vitri antimonii in ▽ plantaginis, rosarum, cyani, & calcatrippæ; vel dictis aquis addatur parum tutiæ, & nonnihil sacchari Saturni: nam & si hæc instillantur oculis, præservantur à variolis.

Si jam incipiunt prominere vel in oculo, vel eos affligunt, quod ex rubore & pruritu patet, frustrum crudum carnis recentis, sive bovinæ sive vitulinæ, si magnitudine & crassitie thaleri tepidè applicetur, ut hoc ipsum salsam infestantem oculos humiditatem absorbeat; hinc, ubi ferè ad quadrantem horæ adhæserit, removeatur, novumque denuò applicetur.

Aut mulier quædam sana allium masticet, & halitum oris oculis inflet, manè jejuno stomacho crebriùs repetat; vel accipiatur crocus, infundatur ▽ æ fœniculi, & infusum hoc (non tamen sit acre) instilletur; Vel

℞. *HB. rutæ rec.*
ex qua contusa exprimatur succus: filtretur, & cum ▽ quadam ophthalmica mistus instilletur.

Succus cherefolii cum ▽ fœniculi instillatus variolas oculorum curat: Videatur Sylvius *l. 4. §.* 83.

℞. ▽ *plantag.*
solan.
rosar. ā ℥j.
In quibus ebulliant:
sem. sumach. ʒj.
plantag. ʒß.

Ex colatura fiat collyrium, sæpè oculis instillandum, idque in principio, ut defendantur oculi à pustulis, in quo oblinendo tale me nunquam fefellit, dicit Renealmus *in Observat.*

Aliquando cum jamjam humor ad partem appulerat, admiscui, detractis ▽ solani & semine sumach, mucilag. sem. altheæ in ▽ fœniculi extractæ ʒjß. Quibusdam minori in copia, pro ratione morbi: Confer. Horstius *lib. 6. Observat. Append. pag.* 301. loco seminis sumach malicorium recipi potest, v. g.

℞. *Cort. granat.* ʒiij.
Infund. in s. q. ▽ *rosar.* & *plantag.*
stent in infuso in loco calido, posteà filtretur,
& adde
Margarit. præp. gr. jx.
Croci Orient. gr. iij.
M. S.
Mixtur zun Augen.

℞. ⊕ *de Cypro:*
dissolve tantillum in
▽ *euphras.* q. s.
adde
Tutiæ quantum ferunt oculi sine dolore.
Instilletur guttatim oculis.

℞. ▽ *euphras.*
plantag. ā ℥j.
tutiæ præp. ℈ß.

camph. gr. v.
croci gr. ij.

Mista aut instillentur, aut applicentur oculo, ne variolæ possint oculo nocere.

Item

℞. ▽ *plantag.* ℥j.
euphras.
rosar. ā ℥ß.
smaragdi præp. gr. xij.
margar. præp. gr. vj.
camph. gr. iij.
Croci gr. jv.
M. D. S.

Eusserlich Augen-Wasser.

Vid. Timæus von Güldenklee *in Epist. pag.* 318. aut pro collyrio extemporaneo

℞. ▽ *plantag.*
sperm. ran. ā q. s.

In quibus parum sacchari Saturni misceatur, & ita oculis instilletur pro præservatione.

Loco hujus sacchari Saturni etiā tutia præparata cū pauco viriolo albo adhiberi potest.

Quod si nihilominùs palpebræ progressu morbi sint obsessæ & intumescant, ita, ut nequeant aperiri, vel etiam glutinosis sordibus inviscentur, blando decocto semen lini, fœnu græci, cydoniorum, malvæ; aut fotu, vel ex floribus meliloti, vel ex malva & semine cydoniorum in ▽ comm. decoctis, aperiantur, cum linteo calidè oculis applicando, idque tamdiu, donec inviscatio & tumor cessent. Malè à quibusdam usurpatur lac, utpote quod facilè acorem contrahit.

Nebulæ postmodùm in oculis apparentes pulvere sacchari candi in oculos inflato curantur: Hoc enim saccharum non solùm præservat oculos, sed & nebulas detergit, si cum ▽ rosacea adhibeatur. Sin his omnibus non obstantibus variolæ tamen oculos occuparint, ita ut istis curatis vel lippitudo, vel ophthalmia, vel nebulæ aut suffusiones, vel visus hebetudo, aut similes visus obscurationes, post variolas supersint, proficua est ▽ ophthalmica Rulandi, vel ▽ ophthalmica ex croco metallorum: sed simul nuchæ applicetur vesicatorium. His non sufficientibus, hoc clauso bina vesicatoria pone aures applicentur, quæ impedimenta removent, ut meliùs oculi curari possint per reliqua remedia.

Quò verò diutiùs servetur apertum:

℞. *Empl. de sperm. ranar.* part. v. l. vj.
Vesicator. part. j.
M. D. S.

Eröffnend Pflaster.

Pertinet huc, quod refert Lipsius de variolis: In einem alten Buch habe ich dieses Experiment gefunden: Ein Knäblein sahe nach denen Blattern ein gantzes Jahr nicht / waren zwar ihm die Augen noch gantz / aber mit Wusi überzogen. Endlich nahm einer Entian-Wurtzel / schnitzelte diese klein / sode es in halb Wein und halb Wasser / und sprützte ihm das Wasser drey oder vier Morgen in die Augen / das bisse wohl / doch genase ihm das Auge. It. das Oel von den Lebern der Aalraupen ein oder zwey Tropffen in die Augen gethan / biß die Felle weg / ist eine edele Artzney. Pinguedinis viperarum gutta una vel altera oculis instillata, vel si minùs recens aut mucida, palpebris saltem illita, oculorum vitia curat. Conferatur quoad pterygion post variolas curatas Forestus *lib. 6. observ* 55.

Nares defendendi sunt, ne intercipiatur respiratio, nec fiant ulcera & ozæna, quæ difficilis curationis. Optimū est odor aceti rosacei, vel solitarii, vel camphorâ imprægnati; Vel

℞. *flor. rosar. r.* p. iij.
camph. gr. viij.

F. Nodulus crebriùs naribus admovendus, vel solitariè vel aceto rosaceo intinctus.

Quod si in variolis crustæ subindè circa nares concrescant, ita ut per eas spiritus trahi nequeat, butyrum recens non salitum, vel cum ▽ rosarum sæpiùs lotum, blandè inungendum est, quousque crustæ decidant.

Aures. Ubi in variolis auditus læsus fuerit, imprimis vesicatoria pone aures applicanda; hinc essentia cardui benedicti, aut castorei, cum bombace crebriùs auri immittatur: Vel fiat suffitus ex castoreo, myrrha, colocynthide, semine fœniculi, & pauco croco in vino coctis, ac per tritorium auribus immittatur.

Funestæ imprimis sunt variolæ faucibus, in quibus suffocatoria pathemata, atque adeo agrypniam quasi inducunt. Ad præservandas hinc fauces ab angina, optimū est pro collutione oris & faucium stercus equinum, quod cerevisiæ secundariæ vel potui ordinario infunditur, & sæpius usurpatur; item gargarisma ex succo cancrorum fluviatilium, cum ▽ sempervivi majoris, omittendo vel addendo sal prunellæ; item gargarisma ex ▽is appropriatis cum rob nucum & nitro depurato vel ♄ato: e. g.

℞. ▽ *prunell.* ℥iij.
Rob diamor.
nuc. ā ʒij.
syrup. granat.
de succ. scabios. ā ℥ß.
M. S.

Safft zum Halse.

℞. ▽ *prunell.*
scabios. ā ℥ij.
mucilag. sem. cydon.
fænugr. ā ℥j.
M. S.

Gurgelwasser zum Halse.

Convenit quoque decoctum vel ℞ florum papaveris erratici cum succo cancrorum fluviat. Vid. Sachsii *Gammarol.*

Quod si nihilominus fauces & lingua obsideantur, idque cum magno dolore & calore, imitemur Forestum *lib. 7. observ.* 17. qui jubet,

bet, ut continuo cum lacte caprino, & ▽ plantaginis simul mistis, tepidè se gargarizent ægri; aut si gargarisatio molesta sit, saltim aliquandiu in ore detineantur, hinc exspuantur, quod miraculi instar prodesse ait. Item gargarisma ex decocto hordei, passulis minoribus, & similibus temperantibus adhibeatur, idque ad faciliorem maturationem: pustulis verò jam aperientibus, huic decocto mel rosaceum cum pauxillo aluminis admisceatur ad meliorem parificationem, ne ulceeura sordida remaneant. Quod si nihilominùs fauces & nares exulceratæ fuerint:

℞. *HB. veron.* l. *salv.*
hord. ā M ß l. Mj.
passul. min. M ß.
Coqu. in l. q. ▽ *æ plantag.* ad ℥viij. l. ℔j.
Colaturæ adde
Mell. rosac. ℥j. ad ℥j ß.
alum. ʒß ad ʒj.
M. S.

Gurgel-Wasser.

Quod si lingua exulcerata fuerit, siquidem hæc non rarò tota putrescit, eroditur, & exspuitur (vid. Schenkius *lib.* 1. *Observat.* Bartholinus *Cent.* 2. *Hist.* 22. M. A. N. C. *Ann.* 1. *Obs.* 35. *in schol. p.* 119. & Rolandus *aglossostomograph. annex. ann.* 3. M. A. N. C. *pag.* 448. Hæc est difficilis curatu. Contra talem tamen linguæ exulcerationem egregium est & expertum linimentum Horstii, quod habet *in Observat. suis lib.* 6. *Append. de Morbillis & Variol. pag.* 310. cujus descriptio est hæc:

℞. *fl. malv. arbor.* ʒß.
balaust. ʒj.
myrrh. el. ʒj.
alum. ʒß.

Excipiantur hæc omnia c. s. q. *mellis despum.* f. Electuarium molle.

Quô sæpiùs illinantur partes vel locus exulceratus. Si hoc non sufficit, accipe mel rosatum, tantillo ~u ⊖is acidulatum; sic sæpè eluantur ulcera oris, quæ egregiè mundificantur & consolidantur.

Quod si variolæ labia obducant, adeòque ingentem dolorem inducant, mucilagine seminis cydoniorum eadem inungantur & curentur.

Quod si dysenteria vel corripiat vel subsequatur variolas, internè electuarium diascordii Fracastorii, C. C. ustum, terra sigillata, tormentilla, &c. conveniunt. Externè, si ferat morbi conditio, clyster ex lacte cum radice symphyti usurpari potest. Adhiberi etiam possunt remedia Riveriana, quæ in *C.* 1. *Obs.* 71. & *Cent.* 2. *Obs.* 2. legi possunt.

In mictu cruento remedia ex plantagine sunt optima. Sanguinem post variolas per digitos pedum transsudasse, videbitis in M. A. N. C. *ann.* 3. *Observ.* 27. & vermiculos per ☐ nam excretos, *ibid. Observ.* 28. leni purgatione ablatos: Pollutionem nocturnam, *ann.* 9. *Obs.* 15.

Paralyses, nunc particulares, nunc universales, non rarò insequuntur variolas: Vid. Velschius *Mictomim. no.* 30. quam curandi rationem videbitis in *jam dicto anno Obs.* 9. *pag.* 13. Item quoad loquelam post variolas amissam, vid. Hildanus *C.* 6. *Obs.* 14. & M. A. N. C *ann.* 2. *Obs.* 201. Ulcera variolosarum partium subinde pessimi moris, adeò ut Salmuth *Cent.* 2. *Obs.* 50. ulcera mammarum maligna admodùm orta notet ex paucis latentibus variolis corruptis. Ulcera talia cautè, & non adeò vulgari modo tractanda sunt: Conf. Fehr *d Scorzonera pag.* 88. In gravioribus autem malis in subjecto robustiore, si alio modo curari nequeat, per salivationem curà erit optima, cùm non secùs atque in lue venerea in variolis pathemata partium nervosarum soleant esse communia, quibus Mercurius dulcis egregiè prodest.

Gangræna non rarò variolas uno alterove loco insequitur: quæ pars quomodo tractanda, & ægra à corpore separanda sit? exemplo gangrænæ genarum à variolis ortæ docetur in M. A N. C. *ann.* 4. & 5. *Obs.* 6?. *p.* 50. & *anno* 2. *obs.* 2. *pag.* 2. Facit huc curiosa observatio Thiermajeri *Consf.* 1. *pag.* 106. *scrotum* nempe in variolis sphacelatum per Mercurium præcipitatum rubrum, cum unguento rosato digestivo mixtum, separatum & resarcitum.

Denique articulorum tumores & ulcera post variolas ut curanda sint? videb. in M. A. N. C *ann.* 6. & 7. *obs.* 10?. *pag.* 139.

Variolæ nothæ curantur ut veræ, nisi quod blanda diaphoretica usurpentur; sicut & ægri post peractam sanationem blandis laxativis evacuandi sunt.

CAPUT XI.

De *Febre Scarlatina.*

FEbris hæc scarlatina à Sydenham *observ. de morbis acutis* §. 2. *cap.* 2. ita dicta, quam Ingrassias *de tumoribus* à Neapolitanis Rossaniam seu rossaliam vocat, ad morbillos vulgò refertur; sicut & cum variolis nothis hoc commune habet, quod ferè infantes tantùm invadat, & quidem cum febre plùs minùs acuta: post 2 vel 3 dies noctesque primo circa collum, scapulas, & pectus, hinc faciem atque totum corpus rubor quidam, cum aliquali, sed vix notabili, intumescentia, nunc sub macularum disper-

dispersarum, nunc expansi continui forma, erysipelati similis observatur, qui tumor post 2. vel 3. dies sensim subsidet, & in maculas saltem latiores abit, donec & hæ circa diem septimum planè evanescant, & cuticula in squamas secedat.

CAUSÆ.

Febris hæc juxta Sydenham non tantùm æstatis, sed & quovis alio tempore se exerit, cujus causa peculiaris lymphæ ebullitio videtur, unde cum symptomatis catarrhalibus, v.g. tussi, & aëris catarrhalis epidemica constitutione, frequentiùs oritur. Levem hanc Sydenham *l. c.* Sennertus verò gravem, & sæpiùs lethalem pronunciat; sicuti etiam experientia docet, eam gravibus utplurimum conjunctam esse symptomatis. Sub declinatione hoc singulare habet, quod facies & crura utplurimùm tumores œdematosos contrahant: imò crura simul obscurè satis rubescunt, qui tumor interdum ad octiduum, interdum diutiùs perseverat: interdum abdomen & hypochondria simili modo affliguntur, cum præcordiorum angustia, tussi & respiratione difficili, ægrique tandem, ut Sennertus annotavit, moriuntur.

CURA.

Quoad curam: febris hæc tractatur, ut febres purpuratæ, variolæ, & morbilli, blandis tamen diaphoreticis: in fine morbi lympha viscidior blandè evacuetur, & simul primis viis, & massæ sanguineæ dyscrasiæ occurramus per absinthiaca & antiscorbutica.

CAPUT XII.

De

Peste & Febribus Pestilentialibus.

SUperest adhuc summus febrium malignarum gradus, pestis & febres pestilentiales. Pestis consideratio & theologica & medica esse potest. Theologi eandem flagellum Dei dicunt: Medici ejus naturam, quantum possibile est, & indagant, & per medicamenta malignitati ejus succurrere satagunt. Est autem & vocatur pestis, quando in morbis suprema adest malignitas, quæ, quoniam quibuslibet ferè morbis conjungi, adeòque varia symptomata inferre potest, quibusdam non peculiarem morbum constituere, sed tantum conditionem morbi pessimam designare creditur. Unde pestilens febris dicitur maligna vehementior, proinde ac alii quoque morbi pestilentes vocantur, qui, præterquam quòd valdè acuti sint, malignitate etiam suâ adjunctâ terribiles sunt. Conjungitur enim pestis cum omnibus aliis morbis particularibus quidem, populariter tamen grassantibus, quibus multi interficiuntur; unde etiam diverso tempore diversæ pestes observatæ sunt. Sic enim ab Ægineta prodita est colica pestilens; Peripneumoniæ pestilentialis meminit Fracassatus; Pestis pleuritica est descripta à Johanne Wiero in observationibus; sic anginæ pestilentiales, phrenitides, dysenteriæ, hepatitides pestilentiales, &c. non sunt raræ; Mercurialis meminit cujusdam pestis, quæ pedes, tibias, & ossa ita infestabat, ut intra triduum peste correpti plerumque interirent; Georgio Agricolæ nota fuit pestis, quâ homines velut stupefacti ac siderati, omnibus membris tantum non mutilabantur: sic ab eodem observata alia, quæ totum ferè corpus in putredinem vermiculosam resolvebat: nec ignota fuit olim pestis illa superioris seculi, & quod excurrit, sudoris Anglici nomine appellata. Sed, utut febres pestilentiales variis se associare aliis affectibus possint, pestis tamen bubonaria propriè sic dicta peculiare morbi genus constituere videtur, h. e. ista, in quibus nunc bubones, nunc parotides, nunc carbunculi, subinde etiam petechiæ, erumpere solent. Omnes ergò hi affectus distincti, præter suam ordinariam, ut sic dicam, naturam seu constitutionem, summam habuerunt conjunctam malignitatem. Undè sive eos appellare velimus morbos cum malignitate summa conjunctos, sive dicere velimus eos esse pestes, tales morbos imitantes, perinde est: cùm in peste adsit causa, quæ tales morbos producere, & præterea singulari malignitate præsentaneum vitæ periculum inferre potest: In posteriori consistit pestilentialitas; unde morbus, cui hæc conjungitur, pestis postmodùm vocatur.

De peste verò multi scripserunt, præ cæteris tamen meretur legi quoad theoriam quidem Kircherus *de scrutinio pestis*, & Helmontius *in tumulo pestis*. Quoad praxin verò ordinariam feliciùs imitandam, arridet Barbette *de peste*; item Diemerbroecius *Tract. de peste*; quibus & societur Sylvius *de peste*: utpote qui præsentes pesti interfuerunt.

Pestis ergo nomine nihil aliud intelligitur, quàm morbus maximè contagiosus & epidemicus, qui ortum ducit ex miasmate venenato, ab aëre primùm suscepto, & ita per contagiû ulteriùs propagato, quod occultè & latenter homines plures aggressû, eos in sum-

summum vitæ periculum conjicit, & ferè bubones, carbunculos, nonnunquam & petechias, comites secum trahit.

Miasma istud contagiosum summè est subtile, admodùm activum, & quaqua versum virulentiam suam exserit, adeòque quasi multiplicabile est; unde ob summam sui subtilitatem à quibusdam dicitur spiritus pestilentialis, ab aliis aura venenata, Helmontio vocatur gas fracidum in aëre, quò innuit & ejus subtilitatem: Substantiam & naturam Gas vocans, innuit materiam subtilissimam, spiritum incoërcibilem, adeòque spiritui vitali facilè sociabilem: Fracidum vocans, originem designare vult, quod ex putrilagine, & odore spirituali fracido oriatur. Gas hoc tanquam spiritus subtilis, quasi incorporalis, adeòque, similis ferè est cœco isti odori, quo mediante canes heros suos agnoscunt. Illustrat verè hoc curiosum observatum Borelli *Cent.* 1. *Obs.* 74. de quodam eremita, qui miasma pestilentiale latitans solo odore, uti retulit, cognoscere potuit, percepit odorē fœtidū calceorū ustorum similem. Summè contagiosum est miasma, quod miris modis inficere ac se multiplicare potest, cùm non tantùm immediatum contactum corporalem, sed per intermedia quæcunque, per vestes, per nummos, per literas hinc inde transmissas, &c. propagatum, & in alias regiones translatum fuerit, adeòque juxta Diemerbroecium *l.* 1. *cap.* 7. *Annotat.* 1. & annotante Sennerto, pestis primò, & antequam epidemica evadit, adeò furtim & clandestinè irruit, ut sensu internosci nequeat.

CAUSÆ.

Natura hujus miasmatis pestilentialis contagiosi, cùm hactenus à nemine cognita, aut exactè & scientificè explicata sit, propterea etiam controversiam hanc in medio relinquo. Illustrarunt negotium hoc, qui naturæ arsenicalis esse asserunt, imprimis Kircherus *l.* 2. qui egregiè ventilat hanc controversiam, eam tamen suæ putredini animatæ applicat: Hinc imprimis legendus Helmontius, Sylvius, & Peuli *de febribus malignis*, qui præcipuè de peste statuunt, quod ex contagio salinæ volatilis substantiæ oriatur; undè cochlear j. aceti aliaque acida, quotidie manè porrecta in peste Lugdunensi mirè profuisse, Sylvius expertus testatur. Helmontius in eo præ cæteris est sollicitus: quomodo subinde animi affectus, imaginatio, terror ac pavor, ad pestis propagationem conferant, ut iidem afficiant corpora anteà sana? Nam inter causas, quæ corpus disponunt ad pestis fomitem promptiùs suscipiendum, vix una est potentior imaginatione, & hinc natis animi affectibus, terrore, metu, pavore, & similibus. Exempla miranda animi affectuum prostant hinc inde, in specie vid. Deusingius *Dissert. de peste*, item Galbelchoverus *Cent.* 5. *Observat.* 67. speciatim Hœchstedterus *Decad.* 7. *Cas.* 21.

Post istos tamen animi affectus imprimis etiam aër inquinatus multùm in propaganda populariter peste confert; ⊖ enim ejus vitale hebetatum aut inquinatum a veneno pestilentiali videtur, unde aëris medio venenum tale pestilens, quod ceu fumus instar gas exsuscitati ex fermentescibilibus subjectis, aut gas ex puteis profundis inspiratum mox partim spiritus vitales afficit, partim etiam cruorem plùs minùs inquinat; hinc illius ratione virium omnimoda prostratio & vitæ periculum; hujus verò bubones & carbunculi: unde spiritus animales & vitales ab animi pathematis, maximè à terrore vel metu ac pavore, percussi & plus minus suppressi, eò facilius contagium suscipiunt.

Causæ remotæ, seu quæ miasma istud venenosum possunt producere, sunt variæ ac distinctissimæ. Præ cæteris terræ motus considerandi sunt, utpote quos passim gravissimæ pestes insecutæ sunt; quorum causa non ineptè rejici videtur in effluvia mineralia arsenicalia, sulphurea cruda & immatura, & Mercurialia ex cryptis exhalantia, ac similia, den Schwaden / cujus halitu toties jugulantur metallifossores, quæ aërem inquinando promptissimè pestem induxerunt: item cadavera animalium sine sepultura jacentia, putrescendo miasmata maligna exspirantia, ad pestem disponunt. Pertinet huc fames, quam sæpius sequitur pestis, item hominum strages in bellis, quorum cadavera non sepulta, & putredine resoluta, aerem corrumpunt, & pestem inferunt. In specie mumialis conspiratio & confermentatio hic observanda est, ratione cujus inter consanguineos seu eos, qui habent symbolum seu convenientiam cæteris paribus faciliùs & potentiùs propagatur; unde sæpè integras familias devastat pestis, ut alios homines cum his frequenter conversantes non attingat; sicuti & quædam magis homines, quædam magis bruta afficit: Vid. Diemerbroecius *l.* 2. *Annotat.* 6. ubi annotavit filios in Hollandiæ civitatem, in qua tunc nulla pestis, transmissos, patre ac fratre pereuntibus, at matre lethaliter decumbente, quamvis eluctante, ibi pariter ex eodem morbo decubuisse.

Fundamentum consistere videtur in archeo seu spiritu vitali insito, cui cùm miasma pestilentiale inspiratum arctius se junxerit, eatenùs disseminatur & determinatur, ut facilè alium

alium huic symbolizantem, i. e. sibi similem archeum inficere & inquinare possit: Contingit enim, ut pestis saltem determinata affligat bruta, boves, &c. nã bruta diversa diversos habent spiritus. Rarissimum est, quod pestis humana bruta affligat, quod observandum sedulò; quia in hoc ratio præservationis consistit.

Plures aliæ aëris alterationes undecunque natæ ad pestes quoque plùs minùs disponunt: hinc enim morbi maligni populariter grassantes nunc acerbiùs affligunt, nunc denuò remittunt, pro aëris sc. alteratione varia: unde & tales morbi maligni graviùs grassantes, imprimis variolæ, febres petechiales, dysenteriæ epidemicæ, &c. interdum prodromi solent esse admodùm frequentes insecuturæ pestis. De veneficiis pestem inducentibus non opus est, ut multa dicam, cùm exempla passim prostent apud autores: Confer. Garmannus *de Mirac. Mortuor. pag.* 40. & Hercules Saxonia *Tract. de Plica Polon. cap.* 11.

Quoad affligendi modum: pestis, uti superiùs monui, est admodum varia; non semper enim una pestis, sed diversæ sunt: In genere nunc est cum febre complicata, nunc, utut rariùs, sine febre affligit. Sunt equidem multi, qui existimant, pestem non esse absque febre; verùm contrariatur experientia: Vid. Diemerbroecius *l.* 1. *cap.* 12. *Annotat.* 2. Hodges *de Peste Londin. pag.* 57. Sorbait *de Peste Viennensi Quæst.* 12. & imprimis Barbette *l. a.* qui, cum duabus pestibus interfuisset Amstelodami, refert: se multos observasse, quibus citra febrem sub axillis aut prope inguina bubones eruperint, quod satis testatur, illos peste correptos & affectos fuisse; quos ipsos etiam tumores absque febre in peste longè difficiliores esse curatu, quàm reliquos, observavit. Imò in genere pestis absque febre periculosior est istâ, quæ fit cũ febre; febris enim est motus naturæ irritatæ. Dum ergò mox prosternitur spirituum exercitus, ut siderati quasi intereant, & hinc primarium naturæ robur deficiat, absque febre, periculosissimè tamen decumbent ægri. Sæpè licèt adsit febris, tamen est lenta, utut de interno causo conquerantur.

Pro varietate ergò pestis etiam symptomata, quæ ægros affligunt, sunt varia, & in qualibet peste ferè variant. Frequentiùs levis horror corripit peste infectos; hunc insequitur æstus seu ardor intensus: Hic æstus interdum est admodùm insignis, cum siti tamen parva vel nulla conjunctus; è contrà sitis interdum est admodum ingens, &, uti vocant, clamosa, utut ardor quoad externa sit exilis: utplurimum, sive parvus sive magnus sit ardor corporis, lingua percipitur arida seu sicca, urinâ existente sanorum simillimâ: interdum inclinant ad somnum: sæpius tamen caput insigniter dolet, & tunc oculi insigniter rubent, fulgidi sunt & ignei, atque taliter ægri nullo modo somnum capere possunt: Adsunt interdum anxietates cordis, cum pulsu parvo ac debili, à primo attactu pulsus magnus apparet, nihilominus tamen, ubi vehementiùs paulo applicantur digiti, mox suam parvitatem prodit. Vires imprimis in principio subitò ex toto prosternuntur. Supervenit interdum alvi fluxus, qui nullo ferè remedio sisti potest; quidam sæpius vomunt, quidam vero tantummodo ad vomitum inclinant: Multi habent tumores prope axillas, prope aures, & prope inguina, aut in locis, ubi adsunt glandulæ, aut majores, aut frequentiores: quibusdam erumpunt pustulæ rubeæ seu albæ: quibusdam anthraces seu carbunculi, maximè in digitis, naribus, oculis, labiis: quibusdam petechiæ, eæque nigræ, quæ sunt omnium pessimæ, & frequentissimè necant. Plura videantur in Barbette, Sylvio, & Diemerbroecio.

DIAGNOSIS.

Signa, quæ futuram pestem innuunt, hæc inter vel maximè consideranda sunt insecta, ubi sc. varia ac multa insecta, aliàs insueta, aut admodum copiosa observamus in aëre. Nam ex his insectis aut portendi, aut etiam inferri pestem, multi existimant autores. Exempla sunt nota ex Kirchero præ cæteris, præter hunc ex Riveri *Observat.* 10 *morborũ infrequentium,* item Hildano *Cent.* 4. *Observ.* 23. Hæc & reliqua signa prognostica pestis imminentis à Kirchero *l. a.* assignata, e. g. quæ dicuntur de capra, de pane mundo, de ▽⊖li crustam contrahente, &c. Omnia sunt vana, & saltem simpliciter conjecturæ superficiales; propterea non amplius attingo.

Signa vero præsentis pestis etiam non æquè sunt facilia: Nam antequam pestis grassatur, vix ejus signum pathognomonicum haberi potest. Plerumque tamen in omnibus pestium generibus cum signis quibusdam febrium ardentium seu continuarum acutiorum ac periculosiorum concurrere solent bubones, carbunculi, & macularum varietates, uti etiam interdum ulcera maligna.

Quod si verò jam in loco quodam familiariter grassari incipiat pestis, non difficulter cognosci potest ex eo:

1. Quod multos invadat, ac plerosque subitò jugulet, in specie cum bubonibus & anthracibus. Vel
2. Quod virium subitanea adsit prostratio, & symptomata facultatis vitalis insigniter læsæ sine manifesta causa: Pulsus subinde in principio appareant magni ac celeres; sed mox sint parvi, languidi,

guidi, frequentes, intermittentes, inæquales, in progressu conjungatur febris, calor extrinsecus appareat moderatus, intùs verò sit insigniter ardens.

Ipsum ægrum peste correptum innuit nausea sine manifesta causa, id quod contagii suscepti indicium est: punctiones in locis bubonum, vel in fonticulis: item prægressus terror: item capitis dolor sine manifesta causa, vel similis corporis præternaturalis alteratio subitanea: ægri interdum halitum fœtidum exspirant, vel sudant, aut etiam totum corpus malè olet; vel etiam dicunt, in cibo & potu putridum esse odorem, quasi fracidum: ægris varii colores subinde ante oculos versari videntur, qui vel deliria, vel certè epilepsiam innuunt; tunica enim retina convellitur, qui spasmus mox continuatur ad reliquum systema. Ego observavi in aliis febribus malignis, si ægri non possunt discernere colores, imminere convulsiones. Observavi quendam febre malignâ petechiali laborantem, qui dicebat: me indutum esse cœruleâ veste; prædicebam de epilepsia lethali, quæ subsecuta est in meridie. Et denique si grassante peste æger sentiat in locis bubonum, v. g. sub axillis, circa parotides, aut circa inguina, puncticulam seu puncturam, plures vel pauciores, vel etiam unicam, instar aciculæ candentis, tunc solet esse infallibile pestis signum, tum temporis, ubi aliàs eadem grassatur: & Lindanus dicit: nunquam eum fefellisse, si nempe alia conspiraverint, qui tamen tribus pestibus interfuit. Quando igitur tale quid in bubonibus fit, statim oportet evocare, quia punctio illa est conatus naturæ, volentis huc deponere venenum. Quæ ipsa confirmantur ulteriùs, si præcesserit metus vel terror, & conjungatur capitis dolor insignior, vel similis præternaturalis subitanea corporis alteratio.

Chronologiam pestium insignium à diluvio ad nostra usque tempora videbitis in Piens *de febribus part. 2. pag.* 189.

PROGNOSIS.

Quoad signa prognostica: in prognosi cautus sit Medicus, utut minùs possit in peste errare, quàm in febribus malignis, ex eo, quoniam sæpissimè peste infecti moriuntur. Pestis enim omnis acutissima, & periculosissima est: interim sua est inter illas differentia. Quædam enim magis, quædam minùs acuta est: quædam pestis, intra 24. horas, quædam intra 2. vel 3. aut 7. dies noctesque jugulat: intra quartum summum est periculum.

Sanè si ullius morbi, certè pestis incerta est prognosis, ita, ut Johannes Morellus *de febr. pestil. cap.* 5. in hæc verba erumpat: *Fit, ut in peste nos fallat sensus, fallat ratio, fallant* Hippocratis *aphorismi; & ut ipse puto, in his falleretur* Hippocrates; *quatenus nec mutationes criticæ, diebus criticis incidentes, nec urina & pulsus laudabilis aliquid certi promittunt, sed potiùs fallaces sunt:* vid. Diemerbroccius *l. 4. cap.* 15. §. 1. & *annotat.* 1. Sennertus *de febribus pag.* 419. Hodges *de peste Londinensi pag.* 162. & Thomsonius *Experim. Admir. p.* 20. Saltim observandum, quod scabies tempore pestis sit salutaris; item lue Venereâ correpti, aut qui laborant affectibus melancholicis, minùs solent affligi, vel afflicti minùs solent periclitari, vel planè non peste affligi, uti rectè observat Forestus *lib. 6. obs.* 24. In talibus enim peccat acidum. Pestem tamen libenter sese lui Venereæ associare asserit Hodges *de Peste Londinensi.*

Porrò ii, qui ob pestis horrendum metum, vel post exercitationem nimis vehementem, peste corripiuntur, in vitæ periculum adducuntur, licet maximè sedulò curentur, uti observavit Gabelchoverus *Cent.* 5. *cur.* 71.

Tumores, bubones, & carbunculi, si citò & confertim erumpant cum symptomatum levamine, salutarem promittunt eventum.

Bubonaria pestis quocunque in loco erumpat, est omnium mitissima & securissima, & tutior istâ, quæ cum anthracibus conjuncta.

Pessimæ omnium ac lethales dicuntur pestes, quæ petechiis corpus inquinant, cujus maculæ in stigmata facilè abeunt, ac ferè semper symptomaticæ existunt: vid. Hodges *pag.* 143. Diemerbroccius *l. 1. c.* 15. *annot.* 33. & Thomsonius *Experim. admir. pag.* 21.

Pustulæ seu vesiculæ pestilentiales pisum majus, aut fabam minorem ad summum æquantes exsurgunt cum dolore lancinante & exquisito, humore intùs seroso, utplurimùm citrino, imò livido, & ad suppurationem inepto, modò plures, modò pauciores: aliàs prodeunt sine ullis fere symptomatis, aut certè levioribus, omniumque mitissimam fovent pestem, vel quæ venenum mox secedere patiatur, vel quæ crasin firmiorem offendat; quibus fœmellam, totam scatentem vidit Hodges *pag.* 120. quamvis idem *pag.* 121. & Barbette *pag.* 33. easdem aliquando in carbunculas degenerare annotaverit.

Stigmata, die Pfefferkörner / certissima mortis signa observantur, suntque nihil aliud, quàm minutissimæ ac discretæ siderationes, quarum radices intrinsecæ latiores quasi in pyramides assurgunt, & habitum mortificant: imò etsi non rarò sine ullis ac gravioribus symptomatis compareant, nihilominùs enecant, prout exempla ab Hodges *pag.* 144. & 145. allegata docent, nisi superficiaria admodùm, & quibus aliquid sensibilitatis remansit.

Vibices diversi coloris nunc solitarii apparent, nunc carbunculis adjuncti sunt; utrique tamen pessimi moris observantur, imprimis, si sine febris incremento albescant.

Carbunculi, quamvis indigitatis vibicibus minoris periculi sint, bubonibus tamen utplurimùm pejores observantur; quatenùs non tàm gangræna videatur in fieri, quàm in sphacelum degenerans.

Præterea sicut bubones plures & boni coloris paucioribus sunt magis salubriores; ita carbunculi, quò plures, eò res est periculosior.

Si per sudores largiores materia discutitur, bonum signum; si verò frigidus sit sudor, aut etiam extrema frigida, in specie nares, est malum.

Tumores delitescentes & imperfectè erumpentes, seu, uti vocantur, ad interiora recedentes, summum vitæ periculum portendunt.

Eminentibus bubonibus seu exanthematibus superveniens singultus, malum est periculosum.

Anthraces quæ erumpunt in digitis, utut videantur tutiores, propter nervos tamen ac multos concurrentes tendines periculosiores sunt, quàm in aliis partibus carnosis.

Si super bubonem erumpat anthrax seu carbunculus, lethale est signum, præsertim in locis tendinosis.

Si bubones & anthraces ante febrem erumpant, minus est periculum, quàm si post febrim denuò appareant.

Tumores aliquantisper inflammati, unà cum circulo rubicundo inflammatorio, cæteris paribus non sunt adeò insigniter periculosi; ubi verò eos circumdat circulus plumbeus seu lividus, gangræna pessima imminet, & sæpè ægri ante biduum intereunt.

Cantharides vel vesicatoria applicata super bubones, si excitant amplam vesicam bonum est; sin minus audacter pronunciandum: ægrum difficulter convaliturum. Infallibile hoc est in omnibus morbis.

Si post applicatum vesicatorium & apertum, vel etiam post cauterium actuale, intra 12. vel etiam ad summum 24. horas anthracis augmentum seu ejus progressus ad vicina non potest cohiberi, æger interit. Id quod etiam fit, quando post cauterium, sive potentiale sive actuale, applicatum locus aridus & siccus permanet; sicut in moribundis fontanellæ non effluunt.

Si eschara excitata sit candida, infallibile signum mortis est; sicut & quibus fontanellæ in prima morbi invasione exarescunt: vid. Diemerbroccius *l. a.* §. 27. & *l.* 4. *hist.* 51. sin verò applicato cauterio erumpant pustulæ vel vesiculæ, quò majores, eò meliùs; & si postmodùm conveniens & laudabilis materia in illis generatur, æger erit extra periculum.

Anthrax aut carbunculus cum vibice, communiter flavo vel rubeo, est admodùm periculosus: quod si verò vibex albescat, cœrulescat, aut livescat, citra febris decrementum, pauca spes salutis superest.

Si bubones in collo aut prope aures inducant dolores gutturis, & deglutitio citra insignem internam inflammationem impediatur, tunc patiens vix ultra 12. vel 15. horas supervivet.

Febris insignis citra anxietatem cordis minus periculosa est, quàm cordis anxietates citra insignem febrim.

Quò arida magis & sicca est lingua, eò magis imminet periculum: vid. Barbette *de peste pag.* 9.

Mox insignis in principio virium prostratio, crebra animi deliquia, cordis palpitationes, & præcordiorum anxietates compressivæ, lethalia utplurimùm sunt symptomata.

Delirium in peste cum oculis igneis & lingua arida, squalida, pravum est signum.

Pulsus in principio inæqualis valdè & intermittens, semper ferè lethalis est.

Sopores in principio ac statu semper lethales sunt: vid. Dodonæi *Prax. l.* 1. *c.* 18. Diemerbroccius *l. a. annotat.* 6. & Hodges *p.* 163. & rarissimum est, ut tunc cum surditate parotides salutares prodeant.

Singultus, utpote qui utplurimùm à carbunculo ventriculi ac diaphragmatis videtur ortus, lethalis: vid Diemerbroccius *cap.* 13. §. 5. *&* 6. *cap.* 15. *annotat.* 15.

Vomitus pertinax, seu qui per tempestivum & legitimum alexipharmacorum usum sedari non potest, utpote qui similiter carbunculum ventriculi pro causâ agnoscit, lethalis est.

Suppressio alvi rarò sine omni salutis spe solet esse; è contra diarrhœa, præprimis in principio, summum minatur periculum: vid. Diemerbroccius *lib.* 1. *cap.* 15. *annotat.* 16. *&* 17. & Hodges *pag.* 157. imprimis, si excrementa varia, nigra, viridia, & insigniter fœtida rejiciuntur.

Urina crassa, turbulenta, ac enormiter fœtida; item pinguis, nigricans, aut hypostasin lividam deponens, non sine periculo est: vid. Sennertus *pag.* 419. Diemerbroccius *l. a.* §. 21. *&* 23. ac Hodges *pag.* 162.

Sternutationes crebriores mortis sunt prodromi, secùs ac Riverius *de febribus pestilent.* asserit: vid. Diemerbroccius *l. a. annotat.* 7.

Motus artuum ac linguæ tremuli ac convulsivi, nec non vigiliæ; item raucedo & dolor gutturis sine tumore, aphthis, similivè causa evidente, certissimum mortis imminentis signum

signum observantur: Vid. Diemerbroeccius *l. a. Annotat.* 10. nec non anhelitus fœtor enormior: vid. *Fracastorius de morbu Contag. lib.* 2. & Diemerbroeccius *l. a. Annot.* 12. Similiter, si æger omnia sibi fœtere dixerit: vid. Sennertus *de Febribus pag.* 420.

Si propinatis sudoriferis ægri parùm vel nihil sudent; si sudores mox in principio morbi sine euphoria promanent; si justo fervidiores, aut frigidiores, aut fœtoris cadaverosi sint, facillimè interire possunt; utut sudores aliquantùm graveolentes, interdum salutares sint: Vid. Hodges *pag* 158.

Hæmorrhagiæ semper ab omnibus Medicis tempore pestis statuuntur periculosæ, imprimis per vesicam & sputum: Vid. Diemerbroeccius §. 24. *&* 25. & Barbette *l. a.* utut hic narium hæmorrhagiam ac mensium fluxum, utplurimum etiam mictum cruentum, salutares annotarit.

Gravidis, puerperis, vel abortientibus, si peste corripiantur, multum periculi imminet, & plerumque pereunt. Sed, qui per nares habent legitimam hæmorrhagiam, aut quibus supervenit mensium fluxus, subinde convalescunt; quibus verò supervenit mictus vel alvi fluxus cruentus, subitò intereunt.

Interdum fit, ut anthraces oriantur in oculis, in naribus, in stomacho & intestinis, idque citra spem vel minimæ convalescentiæ.

Anthraces etiam oriuntur in vesica urinaria, & tunc ægri cum summis torminibus intereunt.

Quidam tanquam certum hoc habent experimentum prognosticum in peste: sc. projiciunt lac mulieris, lactantis masculũ, in urinã peste infecti, unde, si cadat in fundũ, ante sextũ vel septimum diem ægros interire; si verò non cadit, dicunt, eundem supervivere. Sit fides penes experientiam.

CURA.

Quoad curam in peste, duo sunt observanda:

1. Ut præservetur corpus ab insultu.
2. Ut curetur jam peste infectus homo.

Præservativum propriè dictum & optimum est fuga, eaque cauta: Fuge citò, recede longè, tardè redi. Sed hæc præservatio non semper est licita, interdum contra conscientiam & rationem, & sic proditur propria inscitia. Unde inter Medicos & Politicos disputari solet: an domus infectæ occludendæ, ac homines infecti sequestrandi? multi negant ex sequentibus rationibus:

1. Quod ægri à societate liberiori præscripti maximè consternantur.
2. Sani cum infectis orci faucibus exponantur: Et
3. Quod vicini arceantur, à quibus tamen nihilominùs infecti consilium & solatium expectare possunt.

Verùm, sicut pars corrupta amputari solet ac debet, ne pars sincera trahatur; ita non melior est præservatio, quàm tempestiva sanorum ab infectis seclusio, cùm aliàs infectorũ malitia & fraudulentia vix coërceri possit.

Tempestivè ergo, & maximè principio, ædium infectarum separatio hæc & exclusio prudenti cum regimine instituenda erit, aliàs, si contagium hoc propter moras se jamdum latiùs explicuerit, occlusio hæc respectu tanti periculi impar esset remedium, nec ærarium publicum sufficeret, pro tanta segregatorum & occlusorum multitudine sustentanda. Simul tamen contagio infectis & inclusis de alimentis, medicamentis, aliisque necessariis prospiciendum est, ne fame potiùs quàm peste pereant: nec sani cum ægris secludendi, sed firmiores & sani extra urbem ædificio, ab omni contagio libero, ad certum tempus excipiantur, antequam ipsis in publicum prodire concedatur; semovendo interim pariter ilicò eos, qui contagio forsan afficiuntur.

Præterea cùm pestis afflictio in duobus consistat, nempe in causa agente, i. e. in malignitate ubique grassante, secundò in subjecto patiente seu corpore humano, malignitatis insultus sustinente: propterea genuina præservatio consistit in duobus:

1. In causæ malignæ averruncatione & vitatione.
2. In subjecti patientis ad resistendum malignitati roboratione, ne contagium malignum suscipiat, h. e. ut loquitur Helmontius *de Xenechtho*, h. e. amuleto; quod debet tollere appropriationem & adaptationem mumialem, extra quam nulla fit contagii susceptio; vel spiritum nostrum vitalem roborant, ne per metum aut terrorem afficiatur & in contagio mumialem dispositionem delent, hinc massam sanguineam alterant, & certo quasi balsamo condiunt, sic ymbolizatio mumialis hoc ipso imminuitur.

Scilicet non adeo promiscuè in quosvis grassatur pestis, quin certas familias, certum sexum, certam ætatem, certos homines, &c. saltim affligat graviùs: Conf. Boyle *suspic. de aeris qualitat. pag.* 33. item Velthusius *de Liene pag.* 171.

Pro quibus scopis notandum est: quòd jejuni faciliùs à peste, uti etiam à morbis malignis, afficiantur; quod etiam in metallifossoribus observatur; item qui in ☿io vel Mercurio occupati sunt. Ideoque jejuni non simus

mus, sed semper, antequam exeamus domo, sumamus aliquot buccellas panis cum butyro & ruta, & assumamus haustum vini absinthitis bonum vel alium medicatum, vel, quod meliùs est, præcipiunt quidam haustum vini Rhenani aut alius generosi camphorâ imprægnati, i. e. sumatur camphoræ quantitas pisi, eaque leviter accensa immittatur haustui vini, ut supernatando successivè comburatur; sin extinguatur, denuo accendatur, pergendo, donec tota consumpta sit; hoc enim modo vinum redditur camphoratum, quod, antequam exeamus, hauriamus. Est enim vinum veneno pestifero contrarium, adeoque singulare pestis præservativum, partim ratione acidi generosi, nostro corpori amicissimi, partim quod animosos & minùs pavidos & meticulosos reddat, adeoque graves animi affectus & curas ad pestem disponentes pellat, si nempe ingurgitetur ad aliquam mentis hilaritatem: Vid. Willisius *de Febribus, ubi de Peste.* Semper autem addatur camphora, quia hæc in peste est optima. Vinum Hispanicum magnis encomiis extollit Hodges *de Peste Londin. pag.* 228. 233. 243. & Diemerbroccius *l. 2. cap.* 6. *Annot* 14. Potest etiam fieri vinum medicatum infusione vegetabilium aromaticorum alexipharmacorum, nunquam omittendo myrrham & camphoram, & tale vinum medicatum hauritur singulis mane, antequam exeamus. Sic pestis & febrium malignarum præservativum optimum est salivæ exspuitio, quamdiu nimirum nobis in loco affecto, vel cum personis ac rebus aliis suspectis, res est: Vid. M. A. N. C. *Ann. 9. & 10. Obs.* 170.

Purgantia ad præservationem nil valent; sed si adhibenda, sint rara, parca & cauta, ne sæpiùs vires debilitentur, & massa sanguinea ab ipsis exinde vitietur. Ergo illa propriè sic dicta fugiamus, & mitissima demus. Ubi opus est laxatione, præscribendus est haustulus Barbette *Tract. de Peste pag.* 603.

Potus spirituosi simplices tales, Brandtwein/ ut & in specie ∇æ vitæ theriacales, ∇ theriacalis aromatica, ∇æ apoplecticæ, & ipsæ compositiones theriacales solæ, ut theriaca vel Mithridatium, non adeo sunt convenientes in pestis præservatione, quia ad phlogosin disponunt; Unde si talibus subjectis supervenerit pestis, ardentibus admodùm corripiuntur febribus, & in his pertinacia admodum inducunt deliria: Aut ergo parum sunt usurpanda talia, aut intermistis acidis temperanda, monente Sylvio.

Fonticuli corpori inusti sunt unum ex optimis præservativis, quos omnes autores, pariter & experientia, comprobant: Vid. præ cæteris Primerosius *lib. 4. de febribus c.* 10. Hildanus *Cent. 4. Observ.* 23. Riverius *in Observ. communicatis* Horstius *in Obs. pag.* 359. & 360. Bartholinus *in Actis Med. Haffniens. Volum.* 4. *pag.* 152. aliique. Confirmat hoc ipsum etiam Lindanus, qui optimo consilio dicit: *Nil meliùs esse ad præcavendam pestem, quàm fonticulos: Avunculus meus*, dicit, *vixit in Marocco Africæ, ubi suo tempore, spatio* 5. *septimanarum*, 85000. *hominum fuerunt à peste interempti: ipse se præservavit, & suasit Judæo Medico, ut inureret fonticulos, unde omnes ii, quibus excitati fuerunt fonticuli, manserunt liberi ac immunes. Ipse expertus sum*, pergit Lindanus, *fonticulorum insignem usum, & ii, qui inscii ad infectos, aut locum infectum accedunt, statim puncturas, & quasi morsicationes in fonticulis persentiunt, quò ipso percipiunt, locū esse peste affectum:* idque etiam confirmat Hodges *de Peste pag.* 241. Unde rarum est, quod interdum fallat, sicut contrarium habet Hœchstedterus *Dec. 7. Cas. 1. pag.* 2. & *Cas.* 31. qui observavit nonnullos, quibus fonticuli inusti, & tamen in peste demortui sunt: de quo vid. etiam Horatius Augenius *lib.* 3. *Præservat. pestilent. cap.* 35. Fridericus von der Mye *de Peste Bredana*, & Thomsonius *in Epilogismo.*

Præservatio ipsa in specie instituitur vel per medicationem aëris, vel per medicationem corporis. Aerē medicari solem' per suffitus, ut nempe fracedo ista aëris inquinata corrigatur & tollatur, ubi suaveolentia, ut moschus, zibethum, &c. minùs conveniunt: Vid. Diemerbroccius *lib. 2. cap. 2. Annotat.* 9. Quin potiùs sulphurea, nitrosa & omnia acida pro aere medicando sunt aptissima, quæ isti putredini resistunt; unde etiam talia miasmata exhalantia solent destruere. Sic sulphur accensum insigniter aërem corrigit; si adjungatur ⦶, est cò melius: hinc pulvis pyrius, qui constat ex nitro & sulphure, accensus est unum ex optimis remediis pro corrigendo aëre, in ædificium inflatus. Unde etiam optimo consilio commendantur crebriores tormentorum bellicorum, pulvere pyrio probè infarctorum, explosiones super civitates. His tamen, nempe sulphuri & nitro, & alia subjecta sulphurea addi possunt, succinum, benzoë, baccæ juniperi, thus, pix, myrrha, camphora, ac galbanum, similia sulphurea. Pix, ut notum est, fuit secretum Hippocratis pro aëre corrigendo: Confer. hîc Kircherus *in Scrutin. de Peste pag.* 362. & Helmontius *in Tumulo pestis*: e. g.

℞. ♁*ii pulveris.* ℔ij.
⦶*i* ℔j.
M. f. Pulvis grossus: S.

Räucher-Pulver die Häuser zu räuchern.

℞. C*i* ℥viij.
🜍*is* ℥ij.
myrrh.

succi-

succini ā ℥j.
M. f. Pulvis grossus:
D. S. ut anteà.

℞. ♃is ℔j.
olibani ℔ß.
myrrh. ℥ij.
M. f. Pulvis grossus:
Cujus ℞. p. j.
bacc. junip. part. ij.
succini part. ß.
M. D. S. ut suprà.

Prætereà etiam vitriolum, alumen, nitrum, sulphur, & in specie horum spiritus superfusi lateribus ignitis, insigniter aërem corrigunt: item acetum tam simplex, quàm rosaceum, & rutaceum, vel acetum vitriolaceum Angeli Salæ affundatur lateri ignito, ut fumus exinde exsurgens corrigat aërem, purificet vestimenta, & domus peste infectas: Vid. Vallesius *de Epid. c.* 19. vel aceto rutaceo addatur ⊕li q. s. & hoc ipso dicto modo suffitus instituatur: Vel viride æs maceratur in aceto, quò lateribus candefactis manè, meridiè & vesperi affuso, aër corrigatur: In quibus omnibus tamen camphora subinde addenda venit. Trochisci efficaces, sed paulò suaviores, pro fumo possunt parari ita:

℞. ⊕i ℔j.
♃is ℥iij.
benzoes
styracis simul liquati ā q. s.
Ut formentur trochisci sub usu carbonibus dentiaribus injiciendi: S.

Räucher-Küchlein.

Fœtores & odores graviores atque ingrati, nempe hircorum, quos Grulingius *de Peste p.* 24. comendat, cloacarum, stercorum jumentorum, & porcorum exhalationes seu fracedo à Cardilucio *de Peste pag.* 65. & *Append. cap.* 5. magni æstimatæ, cornu quoque, imprimis hircini & ungularum equinarum, suffitus, hincque suffimentum de cornu hircino Mynsichtii moderatè, & non nisi sub personarum selectu admittantur, cùm præter vim miasmata pestilentialia enervandi spiritus animales simul figunt & obfuscant: Vid. Diemerbroccius *de Peste l.* 2. *cap.* 5. Non inepti sunt, qui lac calefactum in conclavi suspecto reponi jubent; hinc enim fieri, ut infectio omnis lacti se insinuet, ita, ut crusta viridiuscula lacti supernatare appareat: Vid. Kircherus.

Medicatio corporis in præservando fit per remedia vel externa, vel interna. Interna sunt imprimis acida, & hinc sulphurea.

Acida volatilia ab omnibus autoribus commendantur in præservando corpore à peste: unde præter vinum acidum, commendantur inter fructus aciduli imprimis, citrus, berberes, ribes, & similes; item cydonia & aurantia, exque his parata. Reliquis verò præfertur acetum, in specie aceta theriacalia ex simplicibus alexipharmacis, præsertim diaphoreticis, e. g. zedoariâ, radice contrayervæ, cinnamomo, zingibere, radice petasitidis, scorzoneræ, serpentariæ, floribus calendulæ, rosarum, &c. infusa, quæ, sive cum sive sine theriaca parata fuerint, egregium sunt præservativum. De talibus manè cochlear unum vel alterum, jejuno stomacho vel post jusculum assumatur, præservationis gratia. Talia sunt: acetum bezoardicum Kircheri *de Peste pag.* 176. Timæi *in Cas.* 32. *l.* 8. *pag.* 393. & aqua prophylactica Belgarum, quam Sylvius & Barbette in peste Amstelodamensi felicissimè usurparunt.

Sanè acetum solum, in quo soluta camphora, vel rob juniperi, vel infusa myrrha, vel sola, vel baccis juniperi, myrrha, zedoaria, carduo benedicto, & paucis aliis selectis adhibitis, instar mille aliorum compositionum sufficiunt pro præservatione, quibus semper tempore usus s. q. camphoræ vel ∀ camphorati addenda est. Vel

℞. ✛ infus. Theriacæ: huicque post filtrationem addatur camphora.

Vel

℞. *baccar. juniperi*, l. *heder. arbor.* part. jv.
myrrh. part. j.
Infund. in aceto: hinc filtretur & imprægnetur cum camphora.

Hoc erit præservativum & alexipharmacum nobile, omnibus compositis theriacalibus præferendum.

Vel theriaca q. v. assumatur in vehiculo aceti, additâ myrrhâ & camphorâ, pro præservatione.

Et sanè compositiones theriacales nunquam usurpandæ sunt, nisi in vehiculo acido, aut aceto. De virtute aceti alexipharmaca & præservatoria, præter Sylvium *Tract. de Peste*, vid. Bartholinus *Cent.* 4. *Histor. Anat.* 13.

Post acida sunt sulphurea, tàm mineralia quàm vegetabilia, balsamicâ vi corpus defendentia. Hæc inter eminet sulphur commune, quod est τὸ θεῖον, quô curavit Hippocrates pestem: vid. Helmontius; sulphurisque flores legitimè sublimati. Cum pulvere sulphuris si miscere quis myrrham & camphoram velit, erit pulvis eò convenientior in peste: vid. in Kirchero sulphur bezoardicum egregium præscriptum; hinc sulphur, & omnia ex eo parata ab Hippocrate, Helmontio & aliis omnibus laudantur in præservatione. Quibus etiam annumerandum venit succinum pulverisatum, vel solum, vel cum aliis in vehiculo acido mistis & assumptum; singulare enim pestis est præservativum, interno & externo usu: nam quanta succini

septem planetarii pulsibus, nimirum utrisque temporibus, carpis, malleolis, & sinistræ mammæ affixi, & ejus olei sit vis amuletica contra pestem, docet Helmontius *in Tract. Magnetica Vulner. Curat.* §. 37. & *in Tumulo Pestis.* Certè sulphur, succinum, myrrha, & camphora reliquis ferè præcellunt: Conf. Sorbait *de Peste Quæst.* 24. nam camphora omnibus alexipharmacis in peste palmam præripit: de quo plura inferiùs, unde & Elixyr propr. cum ∽u ♀is plus solito acidulatum egregiè convenire solet; vel fiant composita præservativa:

℞. *fl.* ♀*is* ʒiij.
myrrh. el. ʒij.
aloës ʒj.
croci ʒß. l. ℈ij.
camph. ℈j. ad ʒß.
M. f. Pulvis. S.
Præservirend Pulver.

De quo omni mane assumatur ʒß in aceto simplici, vel rutaceo, pro præservatione.

Ex hoc varia fieri possunt remedia. Cum addito saccharo q. s. f. Bolus præservativus: Cum succo & conserva pulpæ citri largiter f. electuarium præservativum, cujus dosis ʒj: vel quantitas castaneæ: Cum addito aceto usus tempore semper agitando potest fieri acetum præservativum.

Tinctura bezoardica seu mistura simplex, ratione spiritus vitrioli in debita dosi assumpta, etiam præservationis loco usurpari potest. Hisce etiam opium addendum venit, quod spiritus figendo, & animi pathemata nonnihil coërcendo, inter præservantia non ultimum meretur locum; hinc & theriaca, Mithridatium, electuarium de ovo, vel, quod his præfertur in præservatione, electuarium diascordii Fracastorii, & similes opio divites compositiones in vehiculo acido, in specie, aceto medicato, vel aceto vini simplici assumantur.

Parantur quoque morsuli præservativi, e.g.

℞. *Conserv. pulpæ citri* ℥j. l. ℥jß.
theriac. Androm. ʒij. l. ʒiij.
⊖ *sigill.*
C. C. s. △*e*
♁*ii diaphor.* ā ʒij.

c. s. q. sacchari in ▽ scord. solut. f. Morsuli, irrorandi tempore usus cum aliquot guttis ♂ei pestilent. Heinisii:

D. S.
Præservativ Morsellen.

℞. *C. C. s* △*e.*
⊖ *sigill.* ā ʒjß.
Bezoard. anim. ʒj.
sacch. ♄*ni* ℈ij.
fl. ♀*is* ʒiij.
elect. diascord. Fracast. ℥vj.
camph. ʒß.

c. s. q. *sacchari in* ▽ *angel. sol.* f. Morsuli, irrorandi cum ♂ *eit. pestil. Heinisii.*
D. S. ut *anteà.*

Quò etiam pertinent electuaria & morsuli præservativi suprà, ubi de febribus malignis, præscripti.

Denique saccharum ♄ni à gr. jv, v. ad ℈ß etiam singulare à morbo Saturnino seu peste & febribus malignis habetur præservativum & curativum, crebrò usurpatum, quò aliquot mille personæ Augustæ Vindelicorum in peste præservatæ dicuntur. Si additur camphora, magis tutum erit. Cautè tamen usurpanda, ne nimio ejus usu propter volatilitatem malum acceleremus.

Pauca hæc sufficiant ad præservationem internè.

Quod attinet externam corporis medicationem: fit per linteum aut spongiam, aceto vel simplici, vel theriacali, aut ∀ camphorato impraegnatam, naribus subinde admovendam, omnibus pomambris, balsamis, oleis, linimentis reliquisque suaveolentibus præferendam; vel ad imitationem Zwelferi *Pharm. Reg. pag.* 137. fiat pyxis tornatilis perforata, cui indatur spongia, aceto bezoardico madida, & admoveatur naribus, quibus camphora & myrrha addi possunt pro lubitu. In ore masticetur radix zingiberis vel zedoariæ, quæ præfertur reliquis in præservatione à peste, aceto nonnihil impraegnata. Rulandus *Tr. de morbo Hungarico* experimentum fecit in febre hungarica præservanda. Quò facit, quod Schenckius *in Observ. l.* 6 *pag.* 793. ex Fallopio refert: nebulones, qui inservierunt peste correptis, non præservasse corpora sua, nisi zingiberis & zedoariæ esu, ea ore masticando: masticarunt mane zingiberem, posteà ebiberunt haustulum vini generosi, & totâ die zedoariam manducarunt. Commendantur præ cæteris etiam radices angelicæ, helenii, imperatoriæ, cortices citri in aceto macerati, cujus aut radicis alius maceratæ semper frustulum in ore detineatur, & subinde masticetur. Acetum camphoratum sæpè in ore detineatur, & subinde masticetur continuò myrrha & mastix; uti etiam trochisci sublinguales cum tragacantha in aceto soluta ex myrrha & camphora fieri possunt, qui in ore continuò volvantur; vel myrrha in aceto soluta incrustetur cum saccharo, & cum mucilagine tragacanthi fiant trochisci; vel saccharum teratur cum corticibus citri vel aurantiorum tenuissimè incisis, sic illud sub tritura imbibit oleum.

℞. hujus *sacch.* ℥j. ad ℥ij.
adde
myrrh. ʒj.
camph. ℈j.

c. *muci-*

℞. mucilag. tragac. f. pastilli:
irrorandi cum
♂ *destillat. succ.* gutt. x.
cort citri vij.
angel.
Zedoar. ā gutt. vj.
D. S.

Præservirende Küchlein.

Quod ipsum omnibus electuariis oleosis saccharatis præfero, radici zedoariæ, corticibus citri, ac quoque costo aromatico vero, licèt hæc aliàs insignem usum habeant, quod sc. masticata debeant præservare ab infectione.

Quod si quis prætereà tempora, carpos, & præcordia oleo aut balsamo illinire velit, is balsamum apoplecticum paulò copiosiùs cum camphora imprægnet; vel oleum destillatum baccarum juniperi societur probè cum camphora.

Vel ℞. ♂ Stati bacc. junip. ℥ij.
angel.
cort. citri.
rutæ.
succini ā ℥j.
camph. ℈j. ad gr. xxjv.
M. D. S.

Præservirender Pest-Balsam.

Sunt qui amuletis, quæ idiotismo Paracelsico xenechtha vocantur, multum tribuunt, imprimis globulis ex arsenico metallico cum albumine ovi & gummi tragacanthi confectis, & similibus. Sed cauti simus in his, ne periculosa adhibeantur; arsenicalia enim cruda non tantùm escharam in cute, sed & internè gravissima inducunt symptomata. Præ cæteris egregius est magnes arsenicalis Angeli Salæ.

Faciendum ergò tale amuletum:

℞. *Magnet. arsenic.* ℥j. l. ℥ij. ad ℥iij.
benz. c. ∀ *solut.* & ad debitam consist. evaporat. q. s.

F. Rotulæ majusculæ, quæ syndone rubro inclusæ circa regionem cordis appendantur.

Item Mercurius vivus probè depuratus, & cum fumo Saturni calcinat⁹, qui in placentulas seu trochiscos formatus ℥ij. pondere in sacculo amuleti instar appendatur: Confer. Hœferus *Herc. Med. pag* 104. Fumus Jovis hoc etiam præstat: vid. Poterius *in Pharmac.* Nota etiam est vis bufonum, & quantum hi valeant in curanda & præservanda peste; sive ad Helmontii methodum *de Tum. pest. pag.* 76. formentur trochisci ex ipsis bufonibus, pedibus posterioribus suspensis, eorumque vermiculis rejectis, cum cera & tragacantha, pro amuletis appendendi. Cum Helmontio conf. Zwelferus *in Pharmac. Regia.* Alii ex ossibus bufonum vel etiam bufonibus integris, ichthyocolla exceptis, ad collum gestandum amuletum parant, veneni attractivum & præservativum. Alii bufones integros contusos coquunt in aceto rosaceo & rutaceo, materiam cum mucilagine tragacanthi redigunt in trochiscos, qui collo appenduntur; vel ipsemet bufo simpliciter tempore Junii & Julii per caput transfossus vel suspensus, & ita arefactus, pro amuleto cordis regioni appendatur.

Verùm à quodam experto Medico mihi narratum fuit, quoad bufonum applicationem faciendam distinctionem pestis: si sit pestis, quæ oritur ex gas terrestri seu sylvestri, ex terræ mineris exhalantibus, in tali peste convenire amuleta ex bufonibus; quoniam bufo tanquam alimentum attrahat tale gas sylvestre: ubi verò sit pestis ex vitioso siderum influxu, aut ex perverso aëre citra gas sylvestre aut terrestre, optimum remedium esse in araneis, utpote quæ vitia aëris attrahāt.

Ipsius pestis curationis cardo in eo consistit, ut miasma venenosum ab extra in massam sanguineam & spirituum consortium receptum, potenti sudorifero foras excludatur. Methodum hanc medendi suggerit ipsa natura, quæ curatura pestem deponit venenum, & per hoc corruptam materiam in bubones & carbunculos, nec non maculas, idque quasi criticè, & ita pestem curat, quia venenum extra corpus eliminat. Adeoque si peste afflicti curandi, invocato Divino Numine, mox in principio ad sudorifera alexipharmaca est confugiendum, quibus ob summam penetrantiam semper & ubique addenda est camphora.

Cæterùm in omni cura pestis legitimè instituenda observentur cautelæ sequentes:

I. Alexipharmaca repetenda esse singulis 8. horis: Vid. Barbette *pag.* 18. Rolfinccius *Meth.* §. 485. & Sydenham *de morbis acutis pag.* 153. Neque enim putandum, quod ubi semel vel bis sudet æger, periculum jam sit evitatum; nam vel minima veneni particula instar fermenti mirandas & stupendas exserit vires. Totum ergo, quantum quantum est, eliminandum; nec metuenda nimia virium prostratio, cùm verè meliùs habeant, dum sudant ægri. Et quamvis bubo & anthrax egregiè eruperint cum ægri levamine, aut petechiæ copiosæ effloruerint, sudorifera tamen sedulò sunt continuanda, ut eò tutiùs malignitas profligatur, ne fiat recidiva. Cæterùm in sudore proliciendo texturæ ægri raræ vel densæ, virium infirmatum vel validatum, malignitatis vel majoris vel minoris, semper habenda est ratio, ne, dum venenum eliminatur, vires penitus dejiciantur; nec nimis contegatur æger, ne suffocetur: ad unam alteramvè horam sudor prolicitus sufficit, peracto sudore dentur analeptica cum acidis spirituosis mista, quæ & malignitati resistunt, & sanguini nimis diluto debitā consistentiam conciliant; Si bubo jam dum compareat, aut maturescat, non ad

adeò

adeò frequentes, nec adeò copiosos sudores æger urgeatur, ne materia maligna exterminata resorbeatur, viresque frustrà dissipentur; cùm illi, quibus bubones sine notabili symptomate prorumpant, sine ullo quoque non rarò Medici regimine reconvalescant. In carbunculis autem & reliquis metastasibus sudor potentiùs urgeatur, utpote in quibus secretio minùs perfecta videtur, hinc per sudorifera magis juvetur. Sudorifera tandem, si vomitu rejiciantur, toties eadem vel alia reassumantur, donec retineantur.

II. Observandum: æger sudans à somno debet arceri, quia somnus impedit convenientem veneni maligni per sudorem expulsionem. Quod si somno nimis infestetur æger, subinde spongiola vel linteum aceto vini, vel aceto rosaceo seu rutaceo imbutum naribus admovendum, aut acetum ejusmodi camphoratum, ut & castoreum cum aceto.

III. Dum sudat æger, sudor verò nolit sufficienter prodire, promovebitur hac encheiresi: ℞. Panis parvus è furno calens. Detrahatur huic crusta inferior, excavetur circa medietatem aliquantulum, cavitas theriacæ in ▽ camphorato dissolutæ ℨij. repleatur, ac ita panis fervidus stomacho vel umbilico imponatur.

Venenum enim à pane, ut vocant, attrahitur; quod alii faciunt, si æger peste correptus abhorreat à remediis: vid. Paschalius & Morellus. Vel ad imitationem Kegleri. ℞. Panis secalinus adhuc recens calidus, in crusta inferiori fiat foramen magnitudine Imperialis, infundatur ▽ camphoratus, & ita dictus panis imponatur abdomini, ut foramen respondeat umbilico. Sic æger incipiet intensè sudare, & per eum malignitatis extractio optimè procurabitur: venenum verò pani se insinuabit, qui propterea defodiendus est. Aliàs de pane calido, quod is ex aëre attrahat venenum, vid. Kircherus *Tr. de peste.*

IV. Quod si in peste adsit agrypnia, vel etiam delirium ex hac immineat, aut si adsit nimia inquietudo, & similia symptomata sudorem impedientia, in talibus casibus subinde necessarium videtur, ut sudoriferis de laudano opiato aliquid addatur, præsertim in principio, ut symptomata affligentia coërceantur, & simul post abstersum sudorem blandus ac requisitus somnus sequatur. Quando æger sufficienter sudaverit, abstergendus est linteis siccis benè mundatis & calefactis, quæ si priùs sint probè suffita cum pulvere pyrio, vel sulphure, succino, thure, & myrrha, eò magis proficua est abstersio, & convenientior. Absterso sudore mutanda etiam stragula, ne, dum sudore expulsa malignitas, denuò versus corpus properet. Diemerbroeckius quidem *Tract. de peste cap.* 4. §. 5. & 6. Barbette *pag.* 18. hoc prohibent, præcipuè indusiorum permutationem: Verùm per se non nocent, sed quatenùs frigida poros occludendo insensibilem transpirationem impediunt. Unde etiam Sydenham *pag.* 155. abstersionem dissuadet, & indusium spontè exsiccari permittere jubet, sine dubio, ut æger aërem frigidiorem, & miasmata pestifera exhalantia, evitet.

V. Pestis, ut & febres pestilentiales, subinde conjunctæ esse solent cum ardore intenso vel febre ardente. Hæc ergò si adsit, & insignis ebullitio totam massam sanguineam conturbet, in tali casu minùs commodè theriaca aut Mithridatium, & similia theriacalia, quæ & ipsa fermentare solent, concedi possunt, quæ nisi cum aceto vel acidis temperentur, acrimoniâ aromaticâ febrem intendunt: vid. Hildanus *cent.* 6. *obs.* 29. & Sydenham *de morbis acutis pag.* 132. Loco horum ergò potiùs fixa ♂ialia & ⊖ina lixivialia & similia usurpentur, sicut & electuarium diascordii Fracastorii tutiùs tunc usurpatur; aliàs enim periculum est, ne, dum veneno resistimus, febrim nimis intendamus, adeòque tandem ægrum interimamus. Sin verò cum peste vel febris mitior aut omnino nulla adsit, convenientius ista theriacalia aromatica denuò usurpari possunt, ut sopita quasi fermentatio denuò restauretur, & debita sanguini & corpori æstuatio restituatur, hujusque medio expulsio promoveatur.

VI. Acida in peste non secus ac in malignis nunquam omittenda, quin eadem temperata & sudoriferis addenda, & in sudoris declinatione & post sudorem tempore quietis propinanda, cum hæc ipsa ægrum post sudorem debilitatum reficiant, & prætereà, simul malignitati aliquo modo resistant. His ipsis tamen acidis, ad æstum compescendum propinatis, semper simul aliquid de sudoriferis permiscendum, ut corpus, si non in perpetuo sudore, saltem in perpetua blanda conservetur diaphoresi.

VII. Quibusdam in locis, ægris peste affectis, non secùs ac in febribus malignis, interdum fausto cum successu applicantur vesicatoria ex cantharidibus præparanda; quæ vesicæ tali casu ad evacuationem malignitatis præferuntur fonticulis, cùm hi potius in præservatione, ista etiam curativè magis conducant, & potentiùs eliciant ipsis fonticulis. Conveniunt etiam, ubi natura bubonem aut anthracem, imperfectè licèt, extrudere molitur, ad promovendum naturæ motum. Admoveri possunt partibus variis, vertebris colli, versus humerum & carpum, cruribus & suris internis; quin imò & bubonibus, subinde applicantur cum fructu. Talia enim vesicatoria, aut cujuscunque generis calefacientia, liquores reddunt magis fluxiles, naturæ segnitiem exstimulant, & unà cum serosa collu-

colluvie & noxiis humoribus, per ulcera miasmata pestilentialia educunt; ut à partibus nobilioribus revulsionem, & à vicinis derivationem taceam. Sed ut celeriter operentur, acerrima sint hæc ipsa. Sequens massa in ultima peste Londinensi fuit experta:

℞. *pic. naval.* ℥v.
galban. ℥j.
ceræ ℥jß.

Quibus simul liquatis, & ab igne semotis, adde

pulv. cantharid. præp. ℥j.
ferm. acerr.
sem. ammeos ā ℥iij.
euphorb.

c. ✠ti *scyllitici* q. s. incorporentur, assiduè agitando, quousque cogatur in emplastri massam.

Pars autem ad ruborem priùs fovenda, quò vis emplastri se potentiùs exserat. Excitata ulcera aperta diu relinquantur, emplastro de meliloto, pulvere cantharidum insperso, locum iterum atque iterum sauciando. Inflammationibus dolorificis opportunè succurrendum foliis brassicæ, ulceribus superimpositis. Existimo tamen in peste morbisque malignis hujusmodi epispasticis semper de magnete arsenicali aliquantulum addendum esse. Utut autem multùm prosint hæc ipsa, non tamen indiscriminatim omnibus admoveantur. Propterea, ubi in peste urget urinæ ardor ejusque incontinentia, sphincteris vesicæ inflammatio vel ulceratio, si mulier sit gravida, vel si instent menses, aut motus naturæ ad vias urinarias inclinet, aliàs in peste lethali minùs excitentur; nec applicanda in nimia virium prostratione.

IIX. Satiùs est in peste planè omittere venæ sectionem, quàm eâdem vires labefactare, quarum conservandarum maxima est necessitas: cujus exempla videbitis apud Verzascham *observat. Med.* 58. Præterea nullum indicans venæsectionis adest, è contra quò plus eruptionem impedit, eò plura incommoda venæsectionem sequuntur, quæ omnia prohibent, eamque interdicunt; idque eò magis, ubi pestis cum alvi fluore prorumpit, aut etiam, ubi bubones vel carbunculi, vel exanthemata petechialia se manifestent: vid. Hodges *de peste pag.* 157. *&* 168. Piens *de febribus pag.* 179. Unde cautè legendus, nec facilè apud nos imitandus Septalius *in Animadv. p.* 112. dum quibusdam casibus, apparentibus jam bubonibus & anthracibus, venæsectionem instituit: ut taceam, paradoxam videri venæsectionis necessitatem, quam in peste persuadere conatur Sydenham *obs. pag.* 39.

IX. Observandum: In principio morbi, ubi natura maligna seu miasma venenosum adhuc est in primis viis, vel sub primo pestis insultu, quæ noscuntur per nauseam, vomitum, vel conatum vomendi, tunc in principio primo commodissimè adhibentur vomitoria, appropriatis alexipharmacis simul mista. Certè purgatio nulli, vomitio pluribus salutaris, dicit Lindanus: & ubi jam mox in principio incipiunt apparere bubones vel anthraces, necessitas verò vomitorium suadeat, tunc, ne naturæ conatus per tales tumores expellentes venenum impediatur, & tamen utrique scopo satisfiat, consultiùs est buboni & anthraci maturativum, attractivum dictum, remedium applicare, dum propinatur vomitorium, ut horum medio venenum foràs derivetur, & vomitorium præstet suum officium. Aliàs enim, si imminuatur tumor, subinde scirrhi instar indurescit, ita ut ad aliquod tempus postmodùm durities ista remaneat. Vomitoria ergò in principio pestis conveniunt cum regimine. Purgatio verò nullo tempore salutaris est, sed semper nociva in peste, imo nec clysmata semper præscribi tutò poterunt.

X. Si vomitus adeo vexet ægros, ut remedia retineri nequeant, mox sub primo insultu imitandus venit Hodges *de peste pag.* 196. & Sydenham *observat. p.* 152. Nempe tunc solo tegumentorum pondere & custodia (nisi quod linteaminis pars subinde ad colligendos halitus vultui superinducatur) item applicato pane calefacto, aliisque similibus modis, sudor provocandus: *nam*, ut dicit Sydenham, *cùm materiæ morbificæ radii versus ambitum corporis se exporrigant, ilicò alvi profluvium & vomitiones ab iisdem introrsum reflexis, ac in ventriculum & intestina decumbentibus, provenientes ultrò sedantur, adeò, ut quantumcunque stomachi subversio præcesserit, assumpta deinceps medicamenta probè retineantur, ac ad sudores ex voto proliciendos conducant.*

Quoad remedia pro scopo sudorifero & alexipharmaco usurpanda: observandum est universale alexipharmacum pro quacunque peste vix dari, nisi quis camphoram & bufones hîc substituere velit, quæ tamen non videntur sufficere. Deprehensum etiam fuit diversis temporibus, pro diversitate nempe constitutionis pestilentialis, diversa etiam remedia peculiares obtinuisse vires. Quod si ergo specialia in peste tali ac appropriata remedia non sint inventa, generalibus istis in febribus malignis usitatis, & alio tempore probatis, utendum erit, quibus in symptomatum cura subindè symptomati appropriata sunt addenda, hoc saltim observando, quod illorum generosiora præprimis, eaque in majori dosi, propinari debeant.

Vehicula talium remediorum ut plurimùm sunt ▽æ destillatæ, aceto tàm simplici, quàm rubi idæi, sambucino, rutaceo, florum tunicæ, scordii, aut compositis theriacalibus impprægnatæ.

Præter ea ergò, quæ de febribus malignis recensentur; item quæ ad præservationem suprà laudabantur, ex regno vegetabili supereminet suprà laudata camphora, quæ & cum ea parata remedia, certè in peste curanda ab omnibus Practicis extolluntur, sive in substantia assumatur, sive in oleum redacta propinetur. Unde nobile & expertissimum est in peste oleum pestilentiale Heinisii, qui mira præstitit cum hoc in peste Veronensi, ut & ipsi post mortem Veronæ statua fuerit erecta. Compositum est ex ana olei destillati succini, olei corticum citri & olei camphoræ: quæ olea invicem benè juncta constituunt hoc mirabile remedium, idque pro præservatione à guttis 5. ad 6. pro curatione à guttis 6. 12. ad 15. pro circumstantiarum varietate, expectando desuper sudorem exhibeatur. Hinc Mindererus *de peste* inquit: *Meo judicio camphora plus virium in peste obtinet, quàm vel pretiosa qualibet medicamenta bezoardica:* vid. *Anatom. camphora* D. Mœbii *cap.* 13. *pag.* 50. Interim, ubi complicati sunt morbi maligni cum febre intentiore, aut symptomatis, deliriis, agrypniis, &c. oleosa ista minùs sunt tuta. Sunt, qui

℞. *camph.* ℥j.
album. ov. ℥vj.

Lento igne per retortam liquorem destillant in ♁, quod cum 🜄 aliquandiu circulant & cohobant pro alexipharmaco pestilentiali.

Imò vel solus 🜄 camphoratus; seu in quo soluta fuit camphora, aut ∽ theriacalis camphoratus, egregii sunt usus in curanda peste; hinc etiam mixtura simplex & R bezoardica ritè parata, propter additam camphoram in spiritu theriacali solutam non contemnenda venit. A nonnullis duo remedia, ab Unzero *de peste* descripta, insigniter extolluntur, quorum basis est camphora: unum est potio, alterum electuarium.

Facit huc elegans electuarium, quod ipsum B. D. Michaëlis tàm præservativè, quàm curativè, in febribus malignis & pestilentialibus cum successu frequenter usurpavit.

Deinde semen seu baccæ nigræ hederæ arboreæ, jam ab antiquissimis Autoribus commendatæ, ab Helmontio etiam & multis aliis tanquam proficuum in peste remedium expertæ sunt, ad ʒj. in 🜄 carduibenedicti l. vino, expectando sudorem, & repetendo easdem: vid. Kircherus *in Scrutinio pestis*, & Palmarius *in Tract. de morbis contagiosis pag.* 453. Imprimis in peste Hyberniæ Medicus quidam frequentissimo in usu habuit has baccas, quibus sæpiùs in die repetitis quamplurimos liberavit. Hodges cum aceti part. ij. & vini part. j. propinat. Baccæ juniperi etiam in peste sunt commendatissimæ, unde & earum rob seu succus inspissatus ab Italis, baccis his carentibus, theriaca Germanorum optimo jure vocari solet, quod, sicuti & ex sambucino elicitum rob, cum aceto assumptum est nobile; tàm in potionibus solet dissolvi, quàm etiam in forma electuarii propinari. Unde quidam commendant electuarium Rosencreuzeri *in Astrologia Inferiorum* ex hoc rob ceu basi paratum, tanquam in peste præservativum & curativum remedium.

Rob juniperi dicto vix cedit rob baccarum sambuci rectè paratum & usurpatum. Huc facit theriaca seu electuarium tàm curativum quàm præservativum Ludovici à ʒj. ad ij. propinandum, ut & electuarium camphoratum Kegleri. Allium similiter & suam meretur laudem, dum communiter theriaca rusticorum appellatur, cùm certum sit, contusa capita allii cum aceto vel vino assumpta sudorem potenter movere, & malignitatem per sudorem expellere.

Inter animalia imprimis eminet cervus & ciconia, utpote quæ tota sunt alexipharmaca. Unde antidotus Paracelsi ex anguibus, cujus basis est sanguis ciconiæ, adeò est commendata in peste, utpote quæ vescitur ranis & similibus animalibus, pesti curandæ dicatis. Non minùs ergò ciconia inter volatilia, quàm cervus inter quadrupedia, est alexipharmaca. Ex his parata omnia, in specie volatilia salia, pro scopo sudorifero sunt nobilissima. Spiritus C.C. ritè paratus, ac ⊖ e volatili proprio probè acuatus, ad ʒj. exhibitus egregius est in curanda peste. Crebrâ experientiâ in peste Londinensi confirmatus hoc deprædicat Hodges *de peste pag.* 184. Verùm omnibus præfertur vipera & remedia ex vipera, quæ inter eminet ⊖ e volatile à gr. xij. ad ℈j. spinæ viperinæ præparatæ exsiccatæ, oleo succini irroratæ, ac denique camphoræ q. s. permistæ, sunt egregiæ à ℈j. ad ℈ij. Hinc alexipharmacum Crollii ex anguibus paratum egregium est. Post viperas egregii sunt bufones, qui externè ceu Xenechthon appensi, à peste præservant. An verò pulverisati internè assumi queant? quæritur. Hoc quidem verum est, ⊖ eorum volatile & spiritum egregium esse remedium, insigne diaphoreticum, & probatissimum diureticum; quod etiam confirmat Petrus Joannes Faber. An verò ii specificam vim antipestilentialem habeant? dubito. Interim exemplis potest confirmari, multos eosdem internè sine periculo, exemptis intestinis, sumpsisse, aliosque sal volatile & spiritum usurpasse, ut adeò consulenda sit experientia. Alii recipiunt bufones vivos, quos in 🜄 submergunt, & ita suffocant, & tunc acquirunt 🜄 alexipharmacum: bufones ita maceratos per retortam destillant pro spiritu, sale volatili, & oleo, qui spiritus cum sale volatili rectificatus mirè laudatur ad pestem. Quibus tædiosi sunt hi labores, recipiunt bufones ab interio-

ribus

ribus purgatos, exsiccant eos, & hum hepate proprio similiter exsiccato mistos pulverisant, & ita à ℈ß. ad ℨj. propinant pro remedio antiloimico; qui pulvis in peste penultima Londinensi propinatus multùm profuisse refertur.

Huc facit quoque lapis microcosmicus, qui à ℈j. ad ℨj. in ▽ card. bened. in peste Londinensi, ubi uno die 10000. mortui sunt, expertus observatus fuit. Stercus humanum etiam est egregium alexipharmacum. Refert Poppius, & confirmatur à Langio *in comment.* manuscripto, quod stercus proprium cum urina propria dissolutum & haustum, per alvum, per vomitum, & sudorem pestem curet: de quo conf. etiam Riverius *in Observ.* 38. *communicat.* à Samuele Fomio. Et certum est, quod stercus humanum buboni pestilentiali applicatum omne venenum eliciat, idque potentiùs, quàm quodlibet cataplasma aut emplastrum à chirurgo applicatum. Non mirum ergò est, si & stercus humanum intrinsecùs assumptū sit adeò potens in curanda peste.

Ex regno denique minerali vix potentius remedium habetur sulphure, tàm minerali quàm, quod excellentius est, antimoniali, si nempe hoc sit legitimè fixatum; sive communi modo per nitrum figatur in antimonio diaphoretico, & omnibus bezoardicis mineralibus, tàm simplicibus, quàm cum Marte & Saturno compositis, seu quod melius est, ipsum 🜍 genuinum fixum sublimiori ratione ex antimonio eliciatur in cinnabari antimonii, aut in R antimonii sicca, beneficio salis ammoniaci elevanda; unde cinnabarim nativam Poterius specificum antipestilentiale vocat. Omnia hæc antimonialia & sulphura antimonii totam absolvunt paginam in cura pestis: & certè in sulphure perfecta cura pestis videtur latere. Sulphur nempe aut ejus flores à ℨß ad ℨj in vehiculo acido propinati sunt expertissimum in peste remedium, & ab accuratioribus autoribus, Hippocrate & Paracelso, extolluntur: Conferatur Kircherus & Helmontius. Ratione pinguedinis balsamicæ corrigit sal acre pestilentiale; ratione verò aciditatis massam sanguineam nimis dissolutam temperat, & quodammodò coagulat: ut taceam quæ habet Helmontius tract. de arbore vitæ circa finem. Hinc etiam vinum Hippocratis ad pestem curandam nihil aliud fuit, quàm vinum commune, mistum cum sulph. depurato & sale decrepitato, in vase pice obturato asservatum; unde etiam potus quicunque in peste sunt sulphurandi: vid. Polemannus, & Cnœfelius *de epidem. febribus*, ubi potum habet sulphure impraegnatum, quem in ultima peste Londinensi probatum repererunt. Modus hic est: Recipiebat fila sulphurea: hæc incendebat, fumum capiebat in lagenam, & huic infundebat potum, & agitando probè propinabat ægris.

Sulphuri quoque quodammodo cognatum succinum est, unde aut hoc aut præparatum, aut oleum, aut ⦶ aliis mistum, in peste sunt egregia remedia.

De theriacalibus compositionibus aliisque similibus pharmaceuticis nihil dico, quoniam hinc inde circa febres malignas fuerunt monita, & omnibus sunt nota. Præferendum tamen reliquis omnibus electuarium diascordii Fracastorii, vel correctum à Sylvio, propinatum à ℈j. ad ℨij. in ▽ appropriata, cum aceto bezoardico mista. Noti etiam sunt pulveres in officina prostantes bezoardici compositi: pulvis Saxonicus ad ℨß pulvis Pannonicus rubeus ad ℨj, imprimis ubi sunt alvi fluxus; constat enim ex adstringentibus: pulvis Cæsareus, & similiter alii.

Formulæ & compositiones ex his possunt fieri variæ: v. g.

℞. *Vnic. veri* vel ♁*ii diaphor.*
fl. 🜍*is* ā ℨß.
⊖*is volat. viperar.* ℈j.
camph. gr. viij.
M. f. Pulvis: pro 2. vel 3. dos.

℞. ▽ *card. bened.* ℥jß.
🜊*i vini acerr.* ℨvj.
elect. diascord. Frac. ℨjß.
camph. gr. vj.
syrup. acetos. citri ℨß. M. S.

Schweiß-Träncklein auff einmahl.

Pertinet huc potio Barbette *pag.* 23. quâ in peste sævissima Amstelodami sæpissimè usus fuit.

℞. ▽ *card. bened.* l. *rutæ, angel.* l. *enulæ*, vel *bacc. junip.* l. *fenell. C. C.* ℥j. ad ℥jß.
liqu. C. C. succin. ℨß. l. ℨj. ad ℨjß.
camph. gr. v.
syr. de scordio l. *rubo Idæo* ℨß. M.

℞. *Theriac. Androm.* ℨj.
⊖*is absinth.* ℨß.
M in Haustulo vini aciduli.

℞. *Elect. diascord. Frac.* ℨjß.
♁*ii diaph.* ℈j.
C. *sacchar.* f Bolus: D.

Conferatur Barbette *de Peste pag.* 16. Item Bolus alexitericus Willisii *in Pharm. pag.* 529.

Item ℞. *Theriac. Androm.* ℨj.
bezoard. min. ℨß.
camph. gr. vj.
🜊*i bezoard.* q. s.
M. f. Bolus pro una vice, expectando sudorem.

℞. R *bezoard.* l. *mixt simpl.* ℨj.
🜋 *C. C.* ℈j.
M pro una dosi.

Loco Ræ bezoardicæ quibusdam secretus habetur 🜋 pestilentialis seu antiloimicus:

℞. ⊕ *bene calefacti* ℔j.
irrora cum
🜊*i* ℥iij.

cta per retortam in arena igne intensiore: Jam

℞. ♁ ♀i rectif. part. iij.
⊕is modo prap. part. j℔.

Mistis his adde singulis unciis camphoræ ʒß, ponantur vitro benè obturato in digestionem, donec camphora uniatur liquori.

Si cum aliqua particula opii digeratur, & filtretur, dat elixyr antiloimicum egregium.

Pertinet huc etiam elixyr pestilentiale Crollii.

SYMPTOMATA.

cæterùm frequentissima pestis sunt:

I. BUBO.

In bubone curando tria præ cæteris attendenda sunt sedulò; nempe externè sunt applicanda:

1. Attractiva.
2. Maturativa.
3. Mundificativa & consolidativa.

Utut enim sunt, qui discussioni bubonum operam dare volunt, minùs tamen consultum hoc arbitror, nisi simul copiosus sudor provocetur: siquidem & bubones sponte recurrentes, vesicatoriis extrinsecùs admotis, sudoriferis verò internè propinatis, denuò proliciendi erunt. Equidem sunt, qui suadent etiam bubones crudos mox scalpello esse incidendos & aperiendos, quod tamen minùs commodum videtur; quin potiùs aliqualis saltim materiæ coctio & maturatio expectanda plùs minùs perfecta, pro circumstantiarum ratione: quamdiu sc. apparent rubicundi, non aperiendi: quod si verò bubo sit vel lividus, vel niger, ita ut gangrænam minetur, tunc nullâ expectatâ maturatione protinùs etiam crudus scalpello est aperiendus.

Ea vero, quæ applicantur pro attrahendo veneno, & maturando simul plùs minus tumore, sunt varia. Quidam recipiunt cepas sub cineribus coctas, easque contusas & cum sinapi albo pulverisato mistas, applicant bubonibus. Loco sinapi etiam, ubi præsertim dolor intensiùs urget, theriaca & fuligo furni dicto modo cum cepis per aliquot dies applicetur bubonibus. Forestus *lib. 6. Observat.* 19. refert, fuisse experimentũ cujusdam chirurgi: ℞. *cepam cavam*, immitte *Theriacam*, & applica. Bufones certo tempore capti & exsiccati, in vino aut aqua tepida macerati, usque dum probè mollescant, buboni calidè impositi dolorem sistunt, & ardori resistunt, & potenter malignitatem temperant; vel pulvis bufonum cum emplastro permisceatur, & ita applicetur buboni pestilentiali. Faciunt huc omnia emplastra cum & ex bufone parata, quæ in principio, cum bubo apparere incipit, optimè conducunt. Tale emplastrum expertum vid. in Hildani *Cent. 6. Observ.* 30. vel solus pulvis bufonis exsiccati cum ▽ scorzoneræ, ac ▽ rutæ caprariæ in forma cataplasmatis imponitur, & insigniter conducit. Egregium remedium est stercus proprium adhibitum. Pertinet huc emplastrum attractivum magneticum Cnœfelii.

Quod vid. in *Methodo medendi febres epidemicas malign. pag.* 60. 61. &c. item *pag.* 104. Cæterum reliquis emplastris magneticum arsenicale A. Salæ præfertur.

Loco hujus emplastri D. Michaelis noster in peste pro curandis bubonibus & carbunculis pestilentialibus ante annos 50. sequens emplastrum magneticum usurpavit. Nempe

℞. *Empl. diachyl. c. gumm.* ℥iv.
pulv. fol. uvæ invers. seu *Parid.* ℥j.
Magnet. arsenic. ʒß.

c. ♁ scorpionum & aran. Mindereri f. emplastrum.

Hæc ipsa emplastra magnetica, bubonibus admota in pueris, item in cute tenuiore & textura rariore, optimè sufficiunt, & malignitatem extrahunt, ut eadem sub forma crustæ & escharæ, super bubonem hæreat: hac apparente, auferatur vel sponte, vel blando emolliente, ac si subsederit, maturativis ac consolidantibus ei succurratur: si non, de novo adaptetur. De emplastro magnetico Angeli Salæ refert Barbette, quod, si applicetur cuti duriori ac spissæ, aut buboni duriori, & profundiùs latenti, aut non satis prominenti, adeòque difficulter tractabili, nullam faciat crustam, & nihilominùs tamen malignitatem potenter extrahat; ita ut intra 4. vel quinque dies tumor dispareat. Sed quoniam hoc non semper fit adeò citò, propterea tutiùs illi agunt, qui suasu Hodges & Diemerbroccii priùs vesicatorium parti bubonis inferiori, vel ipsi buboni juxta Keglerum & Barbette applicant, quòd promoveat & aditum faciat, ita, ut factâ escharâ & scissâ, postmodùm emplastrum magneticum eò meliùs queat operari: qualia vesicatoria pro bubonibus aperiendis videb. in *Append. pag.* 32. & Horstii *Observationibus pag.* 356. Convenit quoque sequens:

℞. *ferm. acer.* ℥ß.
cantharid. ʒjß.
sem. sinapi
staphisagr.
rad. pyrethri.
euphorb. ā ʒß.
+i vini fortiss. q. s.
M. f. Pasta vesicatoria: S.

Blasenziehend Pflaster.

Vesica post 7. 8. vel 10. horas facta aperienda, eisque vel primis horis folium brassicæ rubræ aut betæ, butyro veteri aut oleo raparum inunctum, postmodùm emplastrum & cataplasma attrahens atque emolliens applicandum: e. g.

℞. *Empl. diachyl. c. g.*
compos. ā ℔ß.
unguenti basil. ℥iv.
sem. sinap. cond. ℥iij.

Mista

Mista sub forma emplastri imponantur vesicæ apertæ; hoc enim maturat promptè, & suppurat tumorem.

Longè autem melius est dictum emplastrũ magneticum, super quod cataplasma emolliens applicandum, donec malignitas sufficienter extracta, & crusta remota fuerit.

In hac crusta, quam emplastrum excitat, hæret imprimis venenum, & obid insigniter densa ac spissa est; unde etiam longè faciliùs removetur sine prægressâ necessariâ scarificatione. Ungitur locus ungento basiliconis cum theriaca misto, quod super crustam admovetur: nam hoc eam decidere facit. Quod si crustâ primâ factâ tumor non sufficienter imminutus appareat, denuò est applicandum emplastrum magneticum, & nova crusta est elicienda, donec sufficienter disparuerit bubo. Quod si fiat, ut bubo aut nimis altè promineat, aut rectè super tendine consistat, tunc vesicatorium est nimis debile; cauterium verò actuale est periculosum propter tendinem. In tali casu admovendum est ruptorium seu cauterium potentiale, quod fit ex calcis vivæ ʒj. & saponis Hispanici q. s. quæ mista dant emplastrum, quod applicatum, foraminulum exedit.

Alii præmisso vel omisso vesicatorio:

℞. *HB. Parid.* Mij. l. iij.
rad. lil. alb.
alth. ā ℥ij.
ficuum pingu. no. ij. l. iij.

Coqu. c. s. q. ▽*a* & ℰ *lil. alb.* ad consistent. cataplasmatis: Pulpæ trajectæ adde

Theriac. Androm. ℥ij.
bufon. pulveris. ℥jß.
fulig. splendent. ℥j.
sapon. Venet. ʒvj.
ℰ *ranar.* ʒij.
M. f. Cataplasma.
D. S.

Außziehender Brey.

Herbæ Paridis folia vel sola, vel cum fuligine in formam cataplasmatis impastata, suppurare & maturare bubones dicuntur: vid. Schrœderus *lib.* 4. *pag.* 119. item decoctum herbæ Paridis. Alii fermentum recipiunt, ex quo cum scrophularia, additis baccis herbæ Paridis, cataplasma faciunt, & ita imponunt ad maturandos bubones & extrahendum venenum: item radix symphyti majoris sub prunis cocta, & cum Mithridatio ac butyro in modum cataplasmatis imposita, bubonem coquit, maturat & aperit. Aliàs etiam cataplasma ex scabiosa contusa cum fermento acri & sapone Veneto applicatum, tumorem maturat; Vel fiat emplastrum, seu cataplasma ex foliis sambuci contusis, cum pulvere sinapi contuso subactis, quod applicatum maturat & promptè rumpit abscessum seu bubonem.

Emplastrum diachylon cum gummis, cum æquali parte theriacæ Venetæ videb. in Horstio *pag.* 354. *Observ.* 356. Emplastrum de bufonibus Hildani, quod *Diemerbroeckius lib.* 3. *cap.* 12. §. 17. describit. Quibus, si dolor valdè urgeat, cataplasma, quale Barbette *pag* 32. describit, substitui potest.

Hisce remediis nonnihil mitigatus bubo aperiendus venit; quia periculum est, si perfecta suppuratio expectetur, & spontè tumor rumpat, ne propter dolorem ac ardorẽ, subinde atroces, spiritus dissipentur, vires prosternantur, ac sanies pestilens retrorsum regurgitet; unde vel scalpello aperiendus est, vel cauterio potentiali applicato exitus materiæ patefaciendus. Vitanda autem sunt vesicatoria, quando bubones ad suppurationem vergunt, & talium loco sequens emplastrum ab Hodges expertum applicari potest:

℞. *Empl. oxycroc.* ℥iij.
galbani colat.
g. carann ā ℥j.
picis naval. ℥ij.

Liquatis simul cum ℰ *chamom.* l. *lil alb.* f. massa pro emplastro, quod plus millies chirurgicæ manus vicem supplevit.

Apertio tamen bubonum artificialis auspicatior ipsi habetur. Aperto bubone, vel sponte vel scalpello usurpentur mundificantia, & hinc consolidantia. In mundificatione maximè eminet infusum ex radice aristolochiæ rotundæ, scordio, myrrha, aloë & croco, cum V tartarisato factũ; vel balsamus Peruvianus, Balsam⁹ sulphuris anisat⁹ vel terebinthinat⁹ mist⁹ cum unguento basilico & theriaca, & cum lana carpta immittantur in ulcus apertum, imponendo desuper emplastrum de minio, emplastrum album coctum, emplastrum diapompholygos cum ℰco Nicotianæ, donec ita mundificetur, & successivè consolidetur ulcus, observando, ne consolidatio adeò citò promoveatur. Sed ulcus, quamdiu possibile, apertum servetur, ut ita omnis fomes & gas pestiferum commodè eliciatur, ac removeatur: postmodùm cum emplastro diasulphuris Rulandi consolidetur.

De cætero probè attendendum, ne acetum buboni applicetur, teste Hildano *in suis Observat.* Sic pariter nec opiata propter dolorem, nec Saturnina propter ardorem, applicanda veniunt, ne venenum pestilentiale interiora repetere cogatur, vel talium abusu sphacelus parti introducatur. Quod si bubones œdematosi aut rebelles fuerint, quomodo tractari debeant, vid. in Horstio *Observat. pag.* 350. & 351. Nec Mercurius unguentis aut emplastris contra bubones addendus est, ut rectè monet Barbette. Exinde enim mortem observavit Schenckius in suis *Observat.*

Quoad curationem bubonum: imitari licet Barbette; caveamus nobis saltem, ne mox, uti ipse, ad vesicatoria properemus, cùm hæc non adhibenda sint, nisi bubo vel fuerit profundus, vel cutis dura, vel tumor durus. Interim post vesicatoria theriacalia in usum vocanda jubet Helmontius.

Internè danda sunt diaphoretica, imprimis sulphura antimonialia, ut in cura pestis generali jam monui. Post sudorem julepi moderatè aciduli propinandi eum in finem, ut malignum fermentum acre his ipsis corrigatur, & emendetur, simul tamen corpus, quantum fieri potest, in diaphoresi blanda conservetur & retineatur.

II. PAROTIDES.

Parotides eodem modo tractandæ sunt ac bubones.

III. CARBUNCULI,

Die hitzigen Blattern und Geschwäre.

Quoad carbunculos & anthraces: cognoscuntur facilè, si cum colore purpureo & puniceo emergant, & circumcirca circulus rubicundus, quasi inflammationis, qui melior; aut lividus & ater, qui deterior, se repræsentat. Carbunculus talis facilè serpit, & gangrænæ instar vicinas partes inficit, donec tandem pars mortificata excidat. Interdum saltem pustula quædam plùs minùs alba apparet, materiam quasi coctam continens, quæ aperta aut compressa nan tantummodò, sed etiam dura & sicca, ac profunda in partibus subcutaneis carnosis radiata apparet. Interdum pustulæ plures quasi hydatides emergunt, sub quibus durities inflammatoria apparet. Bubonis & carbunculi seu anthracis differentia vid. in Sennerto *de Peste*.

Carbunculus talis quicunque nihil aliud est, quàm incipiens partis mortificatio. Unde in cura

1. Mortificationis vicinas partes inficientis progressus inhibendus.
2. Substantia mortificata separanda.
3. Ulcus relictum mundificandum & consolidandum.

Notandum autem in genere: quod, dum in carbunculo ardor summus est, abstinendum sit in topicis ab oleis & pinguibus, quia quandoque sphacelismi periculum inducunt, ac proinde anthracibus non secus ac bubonibus applicandus est bufo exsiccatus, aut in vino maceratus. Quidam expiscaturi, utrum lethalis vel curabilis sit carbunculus? emplastrum ex molli galbano imponunt: Quod si tenacissimè anthraci adhæreat, ita, ut non, nisi cum crusta avelli queat, salutis spem esse asserunt; sin verò non adhæreat, incurabilem plerumque atque lethalem esse. Item emplastrum ex theriaca Andromachi imponi suadent carbunculis: Quod si theriaca citò arescat & aduratur, ipsa verò carbunculi constitutio nihil immutetur à theriaca, lethale esse signum portendunt. Verùm hoc in posteriori simus cauti, quoniam observatum fuit in peste Mantuana, quæ anno 1529. superiori seculo grassata fuit, quod theriaca carbunculo imposita attulerit mortem; salutem verò, ubi bubonibus fuit applicata: uti refert Rhodius *in Analectis pag.* 129.

Pro primo igitur scopo sapphirô in cute ducatur tamdiu circulus circa carbunculum, donec locus fiat lividus. Præcavet enim non tantummodò, ut ulteriùs non serpat carbunculus, sed paulò post aperitur & excidit, & prætereà etiam vis veneni tota extinguitur: uti hoc non tantùm affirmat Hartmannus *in Praxi Chimiatr.* & Helmontius *Tractatu de Magnet. Vulnerum Curatione*; sed etiam Marcus Marci *in Philos. Veter. restituta Sect.* 5. *cap. de Magnetismo Sapphiri.* Hinc apex carbunculi illinatur seu tangatur *butyro* ♁ *ii* quantitate nummi: tunc, ubi eschara apparuerit, applicetur ruptorium ex oleo lini & chamomillæ cum croco Hartmanni, *ubi de Peste* §. 15. vel loco talium *butyro* ♁ *ii* extremitates anthracum attingantur, sive circumducatur circulus: hoc enim ob acidum concentratum non solùm progressum ulterioris mortificationis inhibet, & in gangræna partem mortuam à viva secernit; sed etiam totum carbunculum excidere facit. Talibus factis, vel mitiori in malo sine his, applicandum est emplastrum magneticum arsenicale Angeli Salæ, vel ad suppurandum & aperiendum carbunculum emplastrum de fuligine, cujus descriptionem videb. in Horstio *Observ. pag.* 349. & 356. Alii non ineptè mox applicant cauterium actuale, utpote in parte plùs minùs mortificata minùs dolorosum, quod tanquam omnium efficacissimum à Barbette & Hodges prædicatur, ubi simul applicandi rationem *posterior pag.* 215. tradidit: hoc facto, escharam ruptorio, vel in corpore tenello, solo emplastro magnetico arsenicali, successivè separant. Pinguia & oleosa, antequam escharæ secretionem moliatur natura, maximè vitanda. His factis, ubi promptè exciderit carbunculus, & factum sit foramen, pergatur cum emplastro magnetico arsenicali.

Ut suppuretur eò meliùs crusta, Sennertus, Diemerbroccius, Barbette & Hodges cataplasmata attrahentia atque emollientia describunt ex allio, scordio, uva inversa, althæa, farina lentium, fimo columbino, sapone nigro, melle, &c. Si dolor valdè urgeat, emplastrum de cynoglossa, aut de pomis granatorum laudatur. Postmodum eti-

etiam herbæ Paridis baccæ vel uvæ ad maturandum carbunculum, & ad mitigandum dolorem laudantur. Sunt, qui insigniter commendant cataplasma Barbette suprà descriptum. Ubi substantia suppurata probè educta fuerit, unguentum basilicum cum emplastro tetrapharmaco & theriaca usurpandum, balsamo vero sulphuris terebinthinato aut anisato, item oleo ♀i fœtido, ulcus probè est mundificandum & abstergendum, atque conveniente emplastro consolidandum. Ad absolvendam consolidationem, ne remaneat ulcus sordidum, insigniter laudatur cataplasma ex radice symphyti majoris, contusa intra 2. lapides & repetitim applicetur; hoc enim intra paucos dies carbunculum consolidare & curare perhibent.

IV. ÆSTUS.

Ea, quæ æstum in genere mitigant, sunt in specie nitrata, v.g. pro usu interno ⦶ ♁iatum in potu ordinario dissolutum, ℈j. ad mens. ß. aut etiam

℞. *⦶i ♁iati* ℈ij.
♁ii diaph. ℈j.
M. pro 2. dosibus.
D. S.

Kühlende Stärck-Pulver.

Item arcanum duplicatum, ⦶i *dulcis*, &c. conveniunt.

Externè dissolvatur ⦶ in succo sempervivi major. & aceto rosaceo, quibus intingantur lintea, & applicentur pulsibus, item fronti & temporibus. Sed observandum: non semper opus esse refrænare calorem, nisi ubi modum nimis excesserit: Deinde in febribus cum excretione cutanea conjunctis calor haud facilè sufflaminandus venit, ne motus excretorius impediatur.

V. CEPHALALGIÆ, VIGILIÆ ET DELIRIA.

In cephalalgia notandum: sæpiùs dolorem capitis febrium continuarum, imprimis benignarum, esse saltim per consensum stomachi, vel primarum viarum saltem in principio. Cujus ratio exinde desumitur, quod vomitorio in principio morbi dato, ut præcaventur omnia ferè præcordiorum symptomata, ita speciatim cephalalgia, quàm intensa etiam anteà fuerit, remittat. Quin & quod clysmata injecta in febrium cephalalgiis subinde eandem notabiliter levent. Sunt tamen & febres, præsertim malignæ, quæ genus nervosum, adeòque & caput, primariò affligunt: hinc æstu corporis utcunque moderatò caput, præsertim circa frontem, intensè ardet, agrypniæ adsunt plus minus, interdum planè non dolet. Febres hæ sunt pessimæ notæ, quibus correpti rarò evadunt. Quoad vigilias: hæ pertinaces in febribus, vel hypochondria ac præcordia malè affecta sequuntur; & tunc inquieti & plus minùs jactabundi solent esse ægri, vel capitis seu cerebri malè habentis sunt pedissequæ, & tunc intensior incalescentia circa frontem, oculi fulgidi, capitis plus minùs perturbatio; item subinde dolor per essentiam adesse solet, ægri minus quieti sunt. Hæc ipsa symptomata diutiùs si durent, & graviùs affligant, delirium post se trahunt, cujus comes sunt convulsiones.

Dolor igitur capitis si in principio est, adeoque non portendit judicationem vel crisin, curandus venit. Sin verò febris sit admodùm intensa, adsuntque salutis signa, supervenerit verò capitis dolor, cum ipsa prope judicationem venerit, nil oportet tentare, quia interdum talis cephalalgia solet esse signum decretorium, vomitum vel hæmorrhagiam præsagiens. Par ratio est quoad vigilias, in quibus criseos tẽpore, vel præsentis vel instantis, anodyna aut pl⁹ minùs somnifera min⁹ tutò applicari possunt. Internè verò mala hæc in genere curat papaver, & quælibet ex eo parata opiata. Externè verò in febribus in usu est unguentum alabastrinum, cum oleo papaveris expresso, temporibus subinde illitum; item emulsio ex nucleis persicorum, v.g. ℥iij. & sem. papav. albi ℥j. c. ▽ florum sambuci aut verbenæ aut solani parata, ac fronti tepidè applicata; nunc cum, nunc sine camphora: camphorata enim semper non conveniunt.

Pariter & cataplasmata ex foliis rutæ, radice raphani & ⊖e communi, cum fermento susceptis, & plantis pedum applicata. Denique ⦶ in ▽ appropriata quâvis dissolutum, cum linteis multiplicatis fronti ac temporibus applicatum convenit. Observandum tamen hîc: dolorem in parte capitis anteriore à febre oriri; in parte verò posteriori à proprio capitis affectu: conf. Primerosius *de febribus pag.* 321. Deinde quoad epithemata humida: hæc minùs conveniunt, quando nempe corpus est in continuo madore. Talia enim dum frigida applicantur, stricturam pororum capitis, adeòque & per consensum universæ cutis diaphoreseos impedimentum, inferunt.

Hæc ipsa verò & vigiliis medentur. Præterea tamen & medulla crurum vituli recens, temporibus crebriùs illita, vespertino tempore, somni beneficium adfert. Emulsiones ex seminibus 4. frigidis majoribus, papav. errat. &c. ut interno usu, temperando sanguinis æstum, & acrimoniam fermenti febrilis, vigilia subinde compescunt; ita & externè epithematis formâ applicata non inutiles sunt. Internè

℞. *Essent. castor.* ℥ij.
opii ℥ß.
M. S.

Ruhe bringende Essentz.

℞. ▽ *fl. papav. errat.* ℥ij.
C.C.f. △*e*

♁ii diaph.

℥ii diaph. ā ℈j.
laud. op. gr. j. l. ij. l. *ess. opii* gutt. xij. ad xv.
syr. corall. ʒvj.
M. pro 1. vel 2. dosibus.
D. S.
Ruhe-Tränckleín.

Barbette *de peste* scribit: opio, licèt sudoriferum sit, isto pestis tempore se valdè parum fuisse usum, quod somnus primis duabus vel tribus diebus non adeò conferat. Quando verò patientes 6. vel 7. diebus continuò insequentibus nullum somnum capere possunt, & virium defectus inde sequitur, hac ratione, quod sequitur, præscriptum & assumptum egregiè contulit:

℞. *▽ prophylact. Barb.* ℥jß.
borrag. ℥j.
cinnam. ʒiij.
Conf. de hyacintho ʒj.
sacch. perlat. ʒiij.
laud. op. gr. iij.
Misc.

Exhibuit cochleatim singulo horæ quadrante, donec somnus redeat, hinc æger somnum benè naturalem cepit. Idem tamen Autor temerarium opii usum dissuadet, nec impuro ventriculo ægrisque nimis debilibus dandum esse monet; quod plus nocumenti quàm emolumenti in his ab eo sit expectandum. Econtrà neminem meticulosum nimis esse jubet, ne ejus usum se ignorare prodeat. Priùs verò quàm ad laudanum opiatum deveniat, capitis dolorem sequenti more sedare studet Barbette: Hederam terrestrem contusam capiti, plantis pedum, ut & volis manuum hoc vel simile admovere jubet,

℞. *fol. rutæ* M. jß.
fermenti aëris ℥ij.
fimi columb. ℥j.
⊖is comm. ℥ß.
✝ sambuc. q. s.

M. f. cataplasma, plantis pedum & volis manuum applicandum.

℞. *Boli Arm.*
♁ sigill.
cretæ albæ ā ℥ß.
✝ calendul. q. s.
Misc.

Usurpavit eod. modo.

VI. SOMNUS NIMIUS.

Interdum profundior somnus ægros febricitantes quasi stupidos reddit, quo in casu vitanda theriaca, Mithridatium, & electuarium diascordii, ac similia, cum hæc ipsa opium contineant; potiùs somno nimio resistunt acetum rutaceum, sambucinum, &c. mixtura simplex, castoreum & castoreata: e. g.

℞. *Essent. card. bened.*
castor. ā ʒjß.
M. S.
Schweiß-Essentz in 40. à 50. gutt. in ✝ o rutaceo.

℞. *liqu. C. C. succin.* ʒjß.
essent. card. bened.
castor. ā ʒj.
M. S.
Schweiß-Mixtur 50. Tropffen in vino Rhenano des Tages dreymal.

℞. *Decoct. C. C. cum rad. scorz.* ℔ß.
▽ prophylact. Sylv. ʒx.
mixt. simpl. ʒiij.
essent. castor. ʒij.
C. C. s. △e, ʒjß.
♁ii diaphor.
flor. ♁is ā ʒß.
bezoard. ♃ial. ℈j. M.

Externè vesicatoria cervici, item carpis aut malleolis applicata, sunt optima: conf. Horstius *in observat. pag.* 483. *in Probl. p.* 26. Naribus applicetur ✝ rutaceum, sambucinum, vel etiam succus rutæ aceto mistus; item castoreum aceto intinctum, &c.

Vel ℞. *thuris*
bacc. lauri
piper. nigr. ā ℥ß.

Subigantur probè c. albumine ovor. imponatur fronti q. s. & somnolentiam arcebit.

VII. NARIUM HÆMORRHAGIA.

Hæmorrhagia narium varia est, pro varietate febrium. Circa hanc notandum est: an hæmorrhagia sit critica? an verò symptomatica? Critica intempestivè suppressa quæ mala intulerit? & quomodo ipsa correcta sit? videb. apud Heinricum ab Heer *in observ. p.* 70. Hæmorrhagia talis febrium sistitur, vel sanguinis fluxum prohibendo, vel locum apertum occludendo; illud prius, hoc posterius; illud imprimis vellicantia aut derivantia, aut internè refrigerantia præstant. Quod si sedata fuerit hæmorrhagia, placet consilium Sydenhami *in methodo medendi febres pag.* 61. Laxationem alvi esse instituendam, si nempe alia non impediant. Inter interna excellit laudanum opiat. & omnia papaverina etiam & præsertim in malignis, præmissis præmittendis, vid. Timæus *in cas. pag.* 378. Horstius *observ. l.* 1. *observ.* 27. hinc & ▽ papaveris erratici cum syrupo de portulaca & papavere; hinc & succi aciduli, cydoniorum, ribium, syrupus portulacæ, aut plantag. ac denique ♁æ sigillatæ, lapis hæmatites, corallia, bezoardicum Martiale, aut ♁ diaphoreticum ♂iale, &c. Inter externa autem imprimis confert, si hoc ipso abluantur manus ac pedes; vel epithemata ex aceto collo applicentur; vel creta cum aceto in forma cataplasmatis temporibus ac fronti; aut ex argilla & bolo com-

communi cum aceto subactis, in forma cataplasmatis fronti ac nuchæ applicentur. Bufo vel vivus sub alis applicatus, vel exsiccatus simili ratione sub axillis detentus, vel pugno compressus, ut probè incalescat, potenter hæmorrhagias sistit. Denique ⊕ ad ℈ß. in in ▽ frigida dissolutum ac propinatum hæmorrhagias sistit: Confer. Riverius *cent.* 1. *obs.* 48. Quò facit Julepus Primerosii, quò sæpè usus fuit ad compescendam hæmorrhagiam, aliis irritis.

℞. ▽ *symphyt.*
plantag. ℥jv.
syr. de ros. sicc.
plantag.
cydon. ā ℥jß.
+*i vini albi* ʒiij.
⊕*i* ♄*iati* aut *depurati ant.* ʒj.
⊕*li* gutt. x.
Misc.

IIX. SITIS.

Sitis, molestum perquam symptoma, sedatur convenientissimè per ⊕ata, & per acidulas. Nitrata inter excellit ⊕♄iatum in quovis potu dissolutum: quò etiam facit serum lactis depuratum, imprimis succo citri acidulatũ. Acidula inter, tàm vegetabilia quàm mineralia, excellit julepus ex ▽ communi, acidulatus cum ⊖u ⊖is & syrupo citri, additur gelatina C. C. sudorem simul movens: vid. Riverius *cent.* 1. *obs.* 19. *cent.* 4. *obs.* 83. Piens *de febribus part.* 2. *cap.* 29. Ex vegetabilibus acidis vulgò notis, tamarindorum pulpa aut decoctum conveniens est. Ubi alvus simul aperienda venit; item Julepi citrati blandè acidi.

IX. CARDIALGIA ET VOMITUS.

Sal absinthii valdè prodest in vomitu & nausea febrium: confer. Riverius *cent.* 1. *obs.* 47. item conserva menthæ, extractum tormentillæ, &c. sunt egregium.

Vel ℞. *Conf. menth.* ⊖*lat.*
pulp. citri ā ℥jß.
condit. cort. citri
elect. diascord. Frac. ā ʒvj.
conf. alcherm. ʒij.
⊖*is absinth.* ʒj.
c. *succo cydon.* l. *citri* f. Electuarium.

Præscribi potest in nausea, fastidio cibi, & singultu. Item

℞. *Mixt. simpl.* ʒij.
⊕*i dulc. camph.* ℈ij.
M. S.
Magen-Spiritus.

De quo sæpiùs guttæ 20. 30. ad 40. in vino sunt exhibendæ.

Conferantur etiam remedia Barbette usitata in vomitu febrium pestilentialium.

Intereà parcus potus conceditur; sedato verò vomitu mox sudoriferum exhibeatur. Egregium quoque est emplastrum de caranna, aut quod Barbette *in Prax. lib.* 4. *c.* 2. commendat; item ex tacamahaca & balsamo Peruviano cum theriaca malaxata; vel sacculus stomachalis interpassatus ex mentha crispa, absinthio, rore marino & rosis rubris; vel ex fermento cum baccis juniperi, caryophyllis, nuce moschata, mace & aceto rosaceo cataplasma paratum calidè applicandum.

Præsentanei ferè effectûs est epithema illud ex ▽ rectificato, ▽ apoplectica, theriaca & camphora.

DIARRHOEA ET TORMINA ABDOMINIS.

Alvi fluxus, uti & tormina abdominis, curat in specie electuarium diascordii Fracastorii à ʒj. ad ʒij. propinatum, v. gr.

℞. ▽ *plantag.* ℥j.
+ *sambuc.* ʒij.
elect. diascord. Frac. ʒj.
extr. torment. gr. xij.
syr. plantag. ʒij.
M. pro 1. dosi.

℞. ▽ *plantag.* ℥j. l. iij.
cinnam. ʒij.
elect. diasc. Frac. ʒij.
C. C. s. △*e* ℈j.
♁*ii diaphor.* gr. xv.
syr. portulac. ʒiij.
⊖*is dulc.* ʒj. M.

℞. *Essent. menth.* ʒij.
Q. E. cinn. ʒj.
essent. opii ʒß. M. 50. gutt. pro dos.

℞. *C. C. usti præp.*
extr. tormentill. ā ℈j.
♁*ii diaph.* gr. xv.
camph. gr. vj. M. pro 2. dos.

Item essentia theriacalis ad gutt. xxx. vel xl. item extractum theriacale ad gr. iij. vel jv. aliaque similia: anodyna autem & opiata sunt optima, quibus adduntur & absorbentia, nempe C C. ustum, bolus Armena, terra sigillata, crystallus præparata, cum conserva rosarum antiqua propinata. Cydoniata denique quælibet sunt usitatissima.

XI. SUDORES NIMII.

Rariùs equidem sudores nimis vexant sub febrium motu, quia moderati sunt exoptati: interdum tamen post febres continuas, aut graviores, aut paulò diuturniores, crebri sudores nocturni ægros vexare solent, atrophiam minantes, ex deficiente nutrimenti chylosi assimilatione, ob sanguinem depauperatum nati. Hos ipsos & emulsiones temperantes, vel absorbentia coralliata, interdum Martialia, cum aromaticis subjunctis amaris, v. g. absinthio, curant: Confer. etiam Syden-

Sydenham *in observ. pag.* 335. De cætero corpore adhuc pleno in febribus non eliciendi vi, quia facilè translatio fieri potest ad caput, ut rectè monet Ballonius *Phar. Med. pag.* 215.

XII. URINÆ SUPPRESSIO.

Quoad urinarios affectus: suppressio hujus interdum supervenit, quæ interdum criseos per sudores imminentis indicium est, præsertim si prægresso sudore superveniat. Conferatur Heinricus ab Heer *observat. p.* 62. Interdum in statu sine criseos indiciis supprimitur, vel in delirantibus, vel alio modo affectis. In talibus regio pubis illinenda venit sequenti linimento:

℞. *ungu. de alth.* ℥ß.
℥ scorpion. simpl. ʒj.
M. D. S.

Eröffnend Sälblein.

Applicetur crebriùs. Vesicatoria vitentur.

XIII. SYNCOPE, CORDIS PALPITATIO ET ANXIETATES.

Ad syncopen, palpitationem cordis, & anxietatem à sanguinis nimia ebullitione, aut symptomatis spasmodicis, aut etiam sanguine coagulato oriundam, præter externa, spiritus animales torpidos excitantia, convenit aliquid confectionis alchermes, castoreum & castoreata, ∽ carminativus de tribus, liquor C.C. succinatus, ∽ ⊖is ✱ci succinatus: &c. Quando verò ex ventriculi cruditatibus originem trahunt, ante omnia conveniunt absorbentia, vel sola, vel cum volatilibus sociata, e. g.

℞. ▽ *theriac.* ℥ij.
R *bezoard.* ʒß.
∽ ⊖*is* ✱*ci theriac.* ℈j.
pulv. viperin. s. *bezoard. anim.* ʒj.
syr. cort. citri. ʒij. M.

℞. *Corall. r. præp.* l. *ebor.* s. △e ʒj.
cinnab. ♁ii ʒß.
⊖ *volat. C.C.* gr. xvj.
succin. gr. viij.
camph. gr. jx. M. pro 3. dos.

Inter externa pro temporibus & facie irrorandis:

℞. ▽ *hyrund. c. castor.* ℥j.
carbunc.
∽ *meliss.* l. *citri* l. *rosar.*
⊕ a ʒij. M.

℞. *HB. serpill.*
major.
fl. lavend.
castor. ʒj.

F. Nodulus vel sacculi pro pulsibus, ✚ o rosaceo vel ▽ hyrund. c. castoreo, vel mixturâ præscriptâ irrorandi.

XIV. PRUNELLA.

Ad prunellam seu anginam, & incipientem oris nigredinem gargarismus ex prunella, salvia, scordio, cum rosis rubris mistis, &c. ▽ hordei decoctis paratus, addito ⏀, ⊖ ✱co, unà cum syrupo papaveris rhœados, & diamorum confert: e. g.

℞. *HB. scord.*
prunell. ā Mj.
veron.
fl. scabios.
malvæ arbor.
rosar. ā Mß.

Incis. dentur ad chartam. S.

Vermischte Species **zum Gurgel-Wasser.**

Simul quoque externè collo sacculus integro croco, floribus sambuci, & ∽ u ⊖ is ✱ci irroratus, & interpassatus, ita siccus calidè applicetur.

XV. TREMOR MEMBRORUM ET TENSIONES.

Ad tremorem & membrorum tensionem vesicatoria suprà allegata pulsibus manuum & supra genua in parte interiore, imò contra nimias anxietates præcordiorum, etiam sub axillis, & supra umbilicum cautè applicari, vesicæ inde ortæ maturè aperiri queunt.

XVI. MACULÆ.

Ad maculas non rarò diebus criticis, quarto, septimo vel nono, in corpore hinc inde, præsertim dorso, brachiis & cruribus ceu morsus pulicum, quandoque ut vibices longiores provenientes, sudorifera suprà nominata continuentur: inter quæ myrrhata & castoreata excellunt cum salibus volatilibus; hinc electuarium sequens:

℞. *Elect. diascord. Frac.* ℥ß.
C.C. s. △e
⊖*is card. bened.* ā ʒj.
myrrh. elect. ʒß.

c. s. q. *syr. rubi idæi* f. Electuarium.

Item pulvis sequens:

℞. *C. C. s.* △e ʒij.
♁*ii diaphor.*
⊖*is card. bened.* ā ʒß. M. pro 6. dos.

℞. *Pulv. diaph. Ludov.* ʒjß.
♁*ii diaph.* ʒj.
camph. ʒß. M. pro 6. dos.

℞. *C.C. s.* △e ʒjß.
⊖*is card. bened.* ʒß.
camph. gr. xv. pro 4. dos.
M. f. pulvis. S.

Austreibend Pulver.

Caveatur sedulò frigus, & fricetur quotidie corpus sacculo, ⊖e calido vel ⊖e petræ repleto, & præterea de decocto sequenti sæpè bibendum detur.

℞. *ras.*

℞. *ras. C. C.*
rad. scorz. ā ℥jß.
flaved. cort. citri. ℥iij.
sem. acetos.
anisi ā ʒj.
Misc. & contus. coqu. in s. q. ▽æ:
Colatura edulcoretur instar julepi.

Vel mediante hac f. emulsio ex seminibus expellentibus c. myrrha ad imitationem Zwelferi *in Pharm. Reg. pag.* 209.

Vel ℞. *flav. cort. citri* ʒij.
sem. galeg. rec.
aquileg.
card. bened. ā ʒjß.
myrrh. el. ʒß.
C. decocto jam præscripto f. Emulsio: adde
C. C. s. △*e* ℈ij.
☿*ii diaph.* ℈j.
Edulcoretur parum.

Sed etiam cucurbitæ siccæ passim in dorso, brachiis & cruribus calidè affigendæ, & sæpiùs detrahendæ, vel dictis sacculis, ⊖ e vel nitro refertis, & lixivio calido humectatis, corpus calidè benè fricandum, ut eò meliùs cutis aperiatur, & maculæ excernantur, nec retrocedant.

SECTIO XVI.

DE SANGUINIS EX CORDE IN PARTES MOTU, ADEOQUE CORDIS, HINC ET ARTERIARUM, PULSU LÆSO.

Ut pateat connexio cum prioribus, superiùs habuimus in genere de sanguificatione læsa, & inde natis febribus, & fit, quando sanguis non rectè fermentatur, & in præcordiis ab aëre inspirato non rectè resolvitur, unde tunc simul fit vitiosa chyli assimilatio: Quæ vitia sanguificationis ex læsa particularum, massam ejus componentium, crasi oriri diximus; sive hæc crasis vitietur vitio chyli, sive vitio massæ sanguineæ, aut hæreditario aut adscititio. Verùm inter utrosque intercedit alteratio ab aëre inspirato & expirato: hujus ergo vitia inserenda fuere.

Vitiatur cordis motus seu pulsus, & hinc consequenter sanguinis distributio, variis modis:

1. Quando eadem augetur, simulque depravatur in palpitatione & tremore cordis.
2. Quando eadem plus minùs imminuitur aut deficit ferè in syncope, & virium prostratione.
3. Quando eadem est nimis frequens & celer, nempe in febribus, de quibus egimus.

CAPUT I.

De *Cordis Palpitatione, & Tremore.*

PAlpitatio cordis est, quando cor impetuosè admodùm & vehementer subsultat & pulsat. Est enim reverà cordis palpitatio motus ejusdem nimis inordinatus & convulsivus, coactus & vehemens, quò forti systole se contrahit, utut nunc vehementior, nunc mitior, nunc major, nunc minor, nunc verò mediocris. Palpitatio hæc cordis vix sufficienter ex arteriarum pulsu cognosci potest: sæpiùs enim necesse est, regioni sterni circa latus sinistrum admovere manum. Non verò opus est semper, cùm interdum sit adeò vehemens, ut solô auditu possit percipi, vel visu cognosci, adeò ut prostent exempla cordis palpitationum, in quibus sonitus ad distantiam percipi potuerit, qualia videbitis exempla in Tulpio, qui convulsivam cordis palpitationem in platea dissita audivit; & Bartholino *hist. anatom.* 18. *cent.* 1. sicut Epiphanius Ferdinandus *hist.* 79. culcitras superstratas amovisse observavit, vel etiam costæ distractæ, & ferè diffractæ fuerunt: vid. Schenckius *l.* 2. *observ.* Horstius *lib.* 3. *obs.* 17. Hœchstedterus *Decad.* 9. *p.* 361. Mayow *de motu musculorum pag.* 96. Et Piso *de colluvie serosa pag.* 166. notat palpitationem cordis, in qua indumenta quasi flabello mota inæqualem cordis motum æmulabantur, & thorax & sternum ab illo motu à sede naturali dejecta mediocriter extuberabant.

Contrarium quodammodò cordis palpitationi est vitium

TREMOR CORDIS.

Motus scil. ejus quodammodò deficiens, vibrans & tremulus, imminutam ac vitiosam cordis constrictionem insequens, in qua fibræ musculorum cordis celerrimè & quasi semicontractè systoles & diastoles vices obeunt. Confunduntur communiter hîc cordis tremor & palpitatio, & vix reperietis quendam

Practicum, qui hæc non confusè tractet, cùm tamen toto cœlo differant: palpitatio enim est immoderata & vehemens cordis concussio, impetuosissima systole ac diastole molesta, in qua cor violenter concutitur & quatitur, & dicitur hic motus rectè ab Hippocrate, cordis convulsio: id quod uberiùs confirmat Lowerus *Tract. de corde pag.* 132. sicut modum, quo fit cordis palpitatio, optimè descripsit Mayovv *de motu musculorum pag.* 95. Tremor cordis verò dicitur, cùm minores sunt pulsus & crebriores, & quasi tremuli, pulsui languido & crebro similes. Oritur equidem à musculi cordis irritatione. Verùm in hoc est differentia, quod cor agitatum palpitet, quando vires adhuc sunt robustæ & constantes; dum verò sunt imbecilles ac prostratæ, cor irritatum tremulo motu vibratur, adeò ut tremor cordis pertineat suo modo ad symptomata virium imbecillium, & etiam quodammodò ad lipothymias. In palpitatione cordis fibrarum vehementia; in tremore verò crebritas earum imprimis observatur, ut rectissimè hæc distinguit Willisius *Pharm. Ration. p.* 1. *pag.* 260.

Illustrari potest per experimentum anatomicum, si nempe ex cane vivo cor extrahatur, quod aciculâ punctum convellatur aliquoties; si verò ejus pulsus penitùs languescat, tunc si denuò attingatur, tremorem exhibebit, & motum vibratorium. Quidni ergò palpitatio & tremor similis in corpore vegeto adhuc excitari poterit?

PARS AFFECTA.

Pars affecta in palpitatione & tremore primariò est cor, quippe cujus substantia musculosa præternaturali motu in convulsionibus & motibus convulsivis movetur. Jam verò, cùm omnis motus convulsivus in machina corporis nostri præsupponat sensationem nimiam, cujus occasione sequatur spirituum influentium impetus, proindè facilè patet: proximam causam palpitationis consistere in tali sensatione molesta aucta; uno nomine: in irritatione. Sicut verò sensationem nimiam limitat vis cordis movens in spiritibus consistens: ita si cordis vis motiva sit nimis valida, oritur ejus palpitatio; si debilior, fit tremor, aut cordis motus vibratorius, inæqualis & varius.

CAUSÆ.

Causa convulsionis cordis in ejus palpitatione, & motus ejus convulsivi tremuli in ejus tremore, est omne id, quod quacunque ratione aut musculos cordis, aut nervos ad cor derivatos, irritare & vellicare, adeòque ex impetu spirituum ad convulsionem stimulare potest.

Causæ tales irritantes investigandæ sunt vel in ipso organo moto, nempe in corde ipso, vel in motus medio, i. e. in nervis. Ratione cordis causa irritans est respectu ejus parenchymatis, vel extra cor in ejus ambitu, eaq; frequentior, vel intra cor & ventriculos ejus.

Inter causas extra cor subindè observata fuit ▽ pericardii nimis abundans, unde fit hydrops pericardii, cujus occasione pericardium distenditur, cor irritatur; & palpitatio molesta ac diuturna cordis oritur: vid. Amatus Lusitanus *cent.* 3. *cur.* 43. item Piso *Tr. citato pag.* 186. quod Galenus jam observavit *lib.* 5. *de locis affectis.* Sed dubium videtur quoad hanc causam, annon acrior lympha potiùs impediat motum cordis? imò lymphæ hujus copia non tàm causa, quàm affectus palpitationem cordis insequens, seu productum morbosum sit? vid. Lovverus *tract. de corde pag.* 104. ubi à glandulis basi cordis adnatis eam derivat; siquidem in homine vivente paucior, quàm in mortuo, hujus reperiatur quantitas, de quo vid. Schneiderus *l.* 2. *de catarrhis p.* 93. sicut in iis, qui morte violenta, & imprimis cum sanguinis profusione perierunt, vix guttula ejus; è contra in hecticis & phthisicis, nec non suffocatis, major ejus quantitas reperiatur.

Tubercula itidem & excrescentiæ verrucales, cordi vel pericardio adnatæ, etiam sunt causa palpitationis cordis admodùm vehementis. Exempla horum post mortem in dissectis repertorum, videbitis in Schenckio *l.* 2. *obs.* item Bonetto *sepulchret. p.* 651. Zacuto Lusitano *lib.* 8. *Medic. Princip. hist. cap.* 8. *obs.* 3. Sic ex trunco arteriæ magnæ prope cor osseo palpitationem cordis gravem observavit Willisius *in Pharm. Rat. pag.* 264. Ob venæ pulmonalis cartilaginem adnatam palpitationem cordis notat Mayovv *de musculorum motu pag.* 97.

Præter tubercula vermes etiam, der Hertzwurm / tàm in corde ipso, quàm in pericardio contenti, aut eidem adhærentes inter alia symptomata periculosas subinde dant palpitationes. Affectus rarus habetur vermis pericardii, & paucis, & ferè nulli cognitus. Ego tamen puto, quod non sit rarus talis vermis, sed admodùm frequens. Symptomata taliter ægrotantium, & Medicamenta contra eum videbitis in Gabelchovero *cent.* 3. *curat.* 1. & in Hartman. *Prax. Chym. pag.* 3. Præ cæteris ægri patiuntur palpitationem cordis subindè recurrentem sine manifesta causa, insignes rosiones & vellicationes, puncturas & dolores, præsertim in interiore pectoris loco, ex improviso interdum lipothymiæ imminent, interdum etiam epilepticæ convulsiones supervenire observantur, facies pallet, ægri inquieti sunt, pulsus intermittens & inter-

intercurrens est, & similia adsunt symptomata: vid. Forestu lib. 21. obs. 26. in Schol. Paræus lib. 1. cent. 3. Schenckius l. 2. obs. 194. Curiosa est historia, quam habet Petrus à Castro, Medicus Veronensis, in suis *Manuscriptis practicis*: *Mihi*, inquit, *contigit, dirum morbi genus in Cantabria observasse, sub epidemica constitutione, in qua post ingentem ægrotantium stragem, qui omnes convulsi cum frequentissima & ferè continua cordis palpitatione moriebantur. Dissectis quibusdam cadaveribus invenimus in singulis vermem, magnitudine ferè minimum digitum æquantem, capsula cordis affixum. Non valuerunt præstantissima alexipharmaca vermem occidere, non Bezoar Orientalis, nec theriaca, nec confectio alchermes, nec scorzonera aut alia, itemque nec allium, à quo tamen magis, quàm ab aliis omnibus angebatur, & lædi videbatur. Solus succus scabiosæ mox vermē occidit, unde hâc experientiâ observatâ scabiosâ imposterū uti jussimus languentes, tàm in jusculis excoctâ, quàm in decoctis & syrupis & ex ea fabricatis. Tandem nulla auxilia ægrotantibus apponebantur absque hoc specifico alexipharmaco, & certè mirum fuit, ab eo tempore nec ullum ægrotantium perisse. Itaque non cordialibus hic affectus curari potuit, sed succo allii, scabiosæ, & ▽ scabiosæ, in qua agitatus fuit per aliquot horas Mercurius crudus: item ☿ dulcis ad gr. ix. exhibitus cum bolo ex conserva florum scabiosæ magnopere profuit.*

Vid. etiam hujus Petri à Castro *Tract. de peste Neapolit. Rom. pag.* 137. & 138. ubi etiam vermis ejusdem mentionem facit.

Cataplasma externum contra vermem pericardii expertum vid. in Lowero, *Tr. de corde pag.* 107. ex foliis cinaræ, tanaceti, & absinthii vulgaris, aceto vini incoctis, & cum pauco Mithridatio mixtis, regioni cordis admotum.

Causæ internæ respectu cordis sunt variæ: Rariores sunt ipsi affectus cordis, ut abscessus in corde, aut simile quid; sed potiùs omnia ea, quæ sanguinis localem motum quacunque ratione per cor impedire valent: unde circa radices vasorum & cordis basin aggestus, crebriores & validiores contractiones, adeòque palpitationem concitat, cujus sanguinis in circulo suo plùs minùs impediti non leve argumentum est, quod pulsus in carpo minùs cordis motui respondeat, sed languidus & diminutus subindè percipiatur, quasi sanguine non sufficienter distendente arterias. Has inter causas sunt tàm ipse sanguis non ritè se habens, quàm etiam alia sanguinis rectè constituti motum impedientia. Sanguinem quod attinet: ipse vitiosus minùs turgescibilis & fermentescibilis, indeque ad stagnationem pronus, ad palpitationem disponit. Uti enim à sanguine rarescente naturaliter expansum cor irritatur ad sui constrictionem, ita ubi præternaturalis est fermentatio, etiam per consequens præternaturalis irritatio, ibi etiam præternaturalis & violenta erit contractio. Hinc in iis, qui sanguinis menstrui patiuntur suppressionem, frequentes sunt palpitationes cordis, quas ex levi motu tunc contrahunt; non secùs. c cachecticis confirmatis, ictericis, spleneticis confirmatis, aliisque affectibus chronicis non raræ sunt: quod ex Glyssonio *Tractatu de cordis palpitatione*, & Foresto *l.* 17. *obs.* 1. est notum. Præ cæteris tamen hypochondriacis, hystericis, & scorbuticis familiare est malum hoc, ita ut in palpitatione cordis semper suspicio sit de affectu scorbutico: idque duplici modo; vel ob sanguinis intrinsecam constitutionem; vel propter nervos cor moventes convulsos. Ratione sanguinis frequens est palpitatio cordis, triplici ex causa: vel ob anomalam sanguinis in præcordiis turgescentiam; vel ob acidum vitiosum tunc in sanguine peccans & cor vellicans, vel ob grumulos sanguinis ex acido condensatos in corde relictos, qui inter cordis valvulas hærentes illic denique impacti palpitationem inferunt non rarò. Dico tamen grumulos: si enim majores grumi & polyposæ concrescentiæ adessent, syncopes ac suffocationis metus instaret, cujus rei examen observatum est in M. A. N. C. *ann.* 2. *obs.* 197. *p.* 298. Nec mirum est, quod tales grumuli in hypochondriacis palpitationem cordis inferant, cùm & calculosæ concretiones in corde existentes, item polypi cordis, idem subinde inferant malum: de quib. vid. Horstius *in obs.* & Hœferus *in Herc. Med. pag.* 89. Grembs *Arbor. l.* 2. *c.* 1. §. 8. quò etiam bilis illa retorrida in tophi nigri speciem redacta facit, cujus Fernelius *Pathol. l.* 5. *obs.* 17. meminit. In scorbuticis autem communiter gravissima cordis palpitatione afflictis hoc mirabile est, quod si ipsi quieti in lecto jaceant, nihil mali sentiant; contrà verò ex levissimo motu gravissimas incurrunt palpitationes cordis, lipothymiis sæpè supervenientibus. Imò, quando hypochondriaci & scorbutici obnoxii sunt spasmis nervorum, imprimis rami intercostalis & paris vagi, fit exinde, ut in talibus confirmatis, quando v. g. lieni incumbunt, subinde contingat cordis palpitatio, propter ramum splenicum nerveum satis insignem tunc spasmo correptum, qui spasmus plexui mesenterico nervorum communicatus, nervum paris vagi afficit: quod uti ad quæcunque viscera interna, ita & copiosè ad splenem derivatur, à cujus surculis movetur cor, & ita affecto hoc nervo cor palpitat. Patet hoc ferè ex eo, quod in talibus hypochondriacis & spleneticis ingruente cordis palpitatione percipiātur mur-

murmura & rugitus in abdomine, & spasmo mesenterii, & intestinorum inordinata contractione & agitatione.

Quid de flatibus? Communiter quidem putant: flatus aut exhalationes ex liene ad cor ascendentes, aut metastasin materiæ in tali casu subesse, à quibus cordis palpitatio excitetur; quod tamen minùs verisimile, aut rarissimum videtur: & posito, quod sint, vix tamen continuam cordis palpitationem inferre possunt. Dubitant equidem nonnulli: an dentur flatus in vasis majoribus sanguifluis, & per consequens arteriis? Verùm vix possunt negari in vasis flatus sub certis casibus: prostant namque exempla horum: sic Sylvius in Belgio in quodam cadavere in Nosocomio reperit flatus, vix divisâ summâ abdominis cute erumpentes: quin & arteriam aortam, præcipuè verò sinistrum cordis ventriculum ita distendentes, ut sinister ventriculus dextro longè capacior apparuerit. An autem hi flatus semper aut utplurimùm sint causa palpitationis cordis? vix credo: sed semper dubito, cùm stante eorum forma nativâ cum impetu ad cor deferri non possint.

Si sanguis in suo motu locali nonnihil impeditur, adeòque minùs commodè per cordis ventriculos circulatur, etiam cordis palpitationem dare potest. Hanc frequentissimam causam asserit Willisius *in Pharm. Rat. P.* 1. *pag.* 263. sanguinis nempe in cordis basi remoram & aggestionem. Conf. M. A. N. C. *ann.* 2. *observat.* 197. *p.* 299. id quod confirmat etiam Forestus *l.* 17. *obs.* 1. ubi palpitatio cordis observata in quodam, qui somnum meridianum capiendo tibias habebat nimis constrictas; laxatis verò tibiis sine ulla palpitatione propter debitum sanguinis motum dormiebat. Schulzius *in Conf.* 103. & 104. de iisdem tibiis constrictis simile quid refert: Quo etiam excrescentia carnea in cordis basi ℥vj. pendens, & alterum corculum repræsentans, pertinet: vid. Schenkius *l.* 2. *observat. pag.* 214. item polypi graviores in corde, tubercula in cordis ventriculis: vid. Bonetti *Sepulchretum pag.* 639. & 640. Sic Schulzius *in Consil.* 103. refert inventum lapillum quendam nigricantem in eo, qui tali morbo sæpiùs fuit correptus; sic Horstius habet exempla calculorum in corde repertorum, ex quibus vehemens ac diuturna oborta fuit palpitatio: & ex Horstio Hœferus *Herc. Med. pag.* 89. refert palpitationem cordis lethalem, ex tribus lapillis in corde repertis.

Quoad nervos affectos: si isti, qui ad cor derivantur, ejusque aut viscerum vicinorum motui inserviunt, irritentur, similem cordis convulsivum motum inferunt, ubicunque etiam causa occasionalis latuerit. Unde præter ea, quæ suprà de hypochondriaco splenetico dixi, contingit, quod animi pathemata, præsertim ira & terror, odores fortes in non assuetis, & similia, quæ spiritus animales in motus perturbatos & irregulares ciere, ac nervos irritare atque concitare possunt, cordis palpitationem inferunt: imprimis mulieres hystericæ, ubi cessante paroxysmo odore tantùm quodam ex improviso afficiantur, mox in palpitationem exinde incidunt, ex solo odore. Item spiritus animales in motus inordinatos & convulsivos redacti palpitationem cordis excitant, dum palpitatio alios affectus spasmodicos sæpiùs comitari solet: e. g. in subjecto illo simul epileptico, quod Platerus *obs.* 226. adducit, & à Venere juxta eundem Platerum *Pr. T.* 1. *p.* 486.

Tremoris cordis causa, vel in musculo cordis vel in nervis investiganda, cùm pariter convulsivi quid sapiat. Quod ipsos cordis musculos attinet: equidem in his aliquid vitiosum seu præternaturale contineri videtur, quod fibras motrices parenchymatis eorum continuò vellicare, & hinc ad contracturas irritare valet. Cùm verò necessariò diastole cordis à sanguine influente superveniat, hæc vix sufficiens conceditur, quin ex dicta causa subitò contractio repetita superveniat, & ita continuus, sed interruptus, adeoque tremulus, sic fiet motus. Quoad nervos; Scorbutici etiam ac hypochondriaci, ex his ipsis affectis, & ab aliorum viscerum nervis, per consensum in spasmos coactis, leviores licèt, tremores in corde pati observantur. Pauca aliàs de hoc cordis tremore prostant apud Authores & Scriptores Medicos, cùm ordinariò cum palpitatione ejus confundatur, aut circa pulsuum vitia, vel lipothymias, subinde tremoribus supervenientes, tractari soleat, &c.

DIAGNOSIS.

Signa diagnostica ex observatione differentiarum & aliorum symptomatum syndrome seu contingentia ferè colligenda sunt; non ex pulsu in carpis manuum, vel aliis locis, ex quo parum certi, imprimis quoad causarum differentiam, imò planè nihil, cognosci potest; quin potiùs requiritur imprimis applicatio manus ad ipsum cor. Facit huc Timæus *in suis Epistolis Epist.* 23. *pag.* 140. ubi observat palpitationem cordis mirabilem, insignem & validam, in qua nullus in carpis pulsus observari potuit.

Quod attinet signa causarum; in his totius rei cardo vertitur pro meliori praxi.

Signa aquæ pericardii abundantis, calculorum, polypi, vasorum pulmonarium obstructionis &c. sunt pauca & admodùm fallacia, interdum ferè nulla. Pulsus non est adeò magnus, nec adeò vehemens aut concitatus, cùm cor in impedita capsula liberè moveri nequeat, affectus est contumax & pertinax; conjuncta simul est febricula, referens hecticæ speciem,

speciem, accedit & tabes corporis, & tandem quoque spirandi difficultas. Signa vermium in pericardio habuimus. Si verò malum, quod frequentissimè fit, oriatur ex affectione hypochondriaca, tunc non solet esse continuum: ante paroxysmos verò vel cum iis percipiuntur murmura subinde & rugitus abdominis, in specie juxta regionem sinistri hypochondrii. Præterea, cùm tales paroxysmo afficiuntur, cor quasi constringi, & cum ambabus manibus comprimi videtur: concurrunt simul, & quidem nonnunquam, vertigines aliaq; abdominis capitisque mala, ex anomalo motu spirituum animalium dependentia. Scorbuticis etiam malum hoc est admodum familiare, & ferè hoc habet peculiare, quod sæpè ad levissimum corporis motum, si vel brachium vel manus tantummodo moveatur, paroxysmus palpitationis invadat, & subindè pravas lipothymias conjunctas habeat. Exemplum palpitationis cordis talis scorbuticæ mirandum vid. in Horstii *observat. l.* 17. *obs.* 35. *p.* 380 *&* 383.

Tremor cordis verò cognoscitur ex pulsu *inæquali*, debili ac languido: subinde etiam virium ingens prostratio & imbecillitas juncta esse solet.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: palpitatio cordis per se non est malum contemnendum; utplurimùm enim difficulter curatur.

Si palpitationi cordis superveniat pulsus sensim remittens, aut etiam nonnunquam intermittens, cauti sint adstantes; imminet enim syncope.

Ulteriùs qui in juvenili aut declinante ætate sani, sine ulla manifesta causa corripiuntur gravi cordis palpitatione, rarò ad senectutem perveniunt, sed citiùs moriuntur. Aphorismus est Galeni, & per experientiam Practicorum comprobatus.

Palpitatio cordis ex malo hypochondriaco frequentior quidem est, ac sæpiùs recidivans, levior autem & curatu est facilior reliquis speciebus, præsertim per *ἰδιοπάθειαν* cordis aut partium vicinarum accidentalibus. Ea verò, quæ ex scorbuto, ferè gravior, & propter lipothymias junctas periculosior, nec curatur, nisi affectu ipso sublato.

Sin palpitatio cordis continua vitio pericardii, aut vermium, aut arteriarum cordis ossearum, aut polypi ejus, aut calculorum aut aliarum causarum non cognitarum contingat, incurabilis est, atque instar Hecticorum lentè ac successivè ad mortem deducit homines.

Si tandem malignitatis & veneni suspicio adest in palpitatione cordis, res est periculo plenissima, & rariùs ægri evadunt.

CURA.

Quod ergò attinet curam: in genere ea ante omnia eò dirigenda, ut saltem causa peccans, seu id, quod musculum irritat, aut ejus nervum moventem vellicat, maturè removeatur, quo ipso spontè cessabit dicta convulsio. Nam irritationem ipsam sistere opiatis non æquè nec semper tutum est; si enim sistitur sensus irritationis, periculum est, ne totaliter cesset cordis motus ac pulsus: itemque cùm palpitatione cordis laborantes soleant insignem virium imbecillitatem comitem habere, caveamus nobis ab opio, ne sc. hujus usu eas penitùs prosternamus, utut interdum, ubi gravior affligit paroxysmus ejus in hypochondriacis & scorbuticis, opium appropriatis additum ad coërcendum impetum non sit inconveniens. Aspicienda ergò hîc est origo mali, & ubi est à scorbuto, vel cachexia, vel malo hypochondriaco, vel affectu splenetico, aut hysterico, vel venenis, verme pericardii, &c. semper appropriatis his ipsis varianda est cura. Unde mox patet, ut suprà dixi, palpitationem cordis ex ▽ pericardii, excrescentiis, & conformatione læsa esse incurabilem, & solam eam, quæ à cachexia, scorbuto, & malo hypochondriaco, similibusque affectibus provenit, venire sub praxin medicam.

Quoad punctum venæsectionis in palpitatione cordis, res est dubia: Nam expertissimi Practici eam cum cautela administrandam monent, ne vires prosternamus, & ni adsit summa plethora, planè omittendam; Habeatur tamen ratio causarum antecedentium cum usu venæsectionis. In graviore enim cordis palpitatione à subitaneo & nimio terrore aut timore, aut suspicione grumorum sanguinis, aut à suppressione sanguinis aliàs solenniter fluentis, contracta, aut si ex prægressa insigniore corporis commotione supervenerit, aut in junioribus sanguine fervido præditis eveniat palpitatio, aut aliæ circumstantiæ occurrant, in quibus suspicio adest sanguinis circa cor aggesti, vel impetuosiùs circa vasa moti, tunc subinde necessitate coactus Medicus venam aperire necesse habet, ut sanguinis stagnationi ejusque impedito motui, aut præsenti aut imminenti, afferatur aliqualis medela, ut depleto sanguinis quanto facilior ejus circulus fiat, nec tàm insigniter aut copiosè, item in uno loco subsistere queat. Eò magis hæc convenit, sive subjectum sit plethoricum, sive reverà tale sit apparens; aliàs minùs tutam eam existimo. Prostant etiam exempla practica quædam palpitationis cordis per venæsectionem in paroxysmo levatæ in Horstii *l.* 3. *obs.* 16. item in Fontani *Consil. & Responsis p* 66. Ad miraculum eam cessasse observavit Hœchstedterus *in observat.* Quin & hirudines applicatæ posterioribus ani venis, vel etiam applicatæ supra cor, interdum sedarunt paroxysmum

xyſmum palpitationis cordis. Exemplum habet Zacutus Luſitanus *lib. 2. Medic. Princip. hiſt. 39. obſ. 2.* de palpitatione cordis per hirudines ſupra cor admotas curatâ. Imò, quod mihi magis adhuc videtur paradoxon, Zacutus Luſitanus obſervat palpitationem cordis validam, curatam perſcarificatam cucurbitulam ſupra cor admotam, *lib. 4. Prax. Admir. pag.* 136. Proinde in puncto venæſectionis experientia, & hinc circumſtantiarum varietas ubique probè attendenda.

Cùm verò inter palpitationes cordis curabiles frequentiſſima ſit iſta, quæ ex affectibus hypochondriacis, ſcorbuticis, & hinc oriundis pathematis convulſivis oritur, propterea ſemper in palpitatione cordis hîc reflexus eſt faciendus: & ratione peccantis acidi, tàm in primis viis quàm in maſſa ſanguinea fermentationem turbantis, in paroxyſmo trium remediorum genera, Martialia, hinc terrea, quò in ſpecie pertinent margaritæ, corallia præparata, magiſterium coralliorum cum ſucco citri paratum; item Ræ eorum & omnia coralliata, cinnabarina, ac tandem ſalia volatilia, utramque faciunt paginam. His ſimul analeptica, & virium ac ſpirituum refocillativa jungenda ſunt, de quibus vid. Williſius *in Pharm. rationali*, quæ inter tamen analeptica & ſpirituum confortativa, quæ ſemper ſunt volatilia & penetrantia, obſervandum eſt, ſalia volatilia ſulphurea ſeu fortiter olentia non æquè omnibus ſubjectis talia convenire, ſed interdum, uti in mulieribus hyſtericis, ita in quibuſdam hypochondriacis & doctioribus viris, qui ordinariò ſyſtema nervoſum delicatum & ſenſile obtinent, hoc fortiùs afficiendo paroxyſmum exaſperare; quod pariter in aliis affectibus convulſivis attendendum eſt. Talibus ergò potiùs ſalia volatilia macra, ut ∽⊖is ammoniaci, & ſimpliciter penetrantia, ſine eo, ut fortiter nares afficiant, conducunt, v. g. eſſentia ambræ egregria eſt in lypothymiis & cordis palpitationibus, quæ tamen mulieri affectum hyſtericum exaſperabit; loco cujus ſimplex quoddam ſal volatile potiùs adhibendum erit: cinnamomum & omnia ex eo parata egregia ſunt, non ſecùs ac in lypothymiis; ſicut & ∞ cinnamomi ♎atum omnibus præferendum monet, & mirè laudat Lindanus. Nihilominùs tamen ab ejus uſu in quodam viro palpitationem cordis excitatam fuiſſe refertur in M.A.N.C. *ann.* 3. *obſ.* 134. *p.* 244. quod dudum etiam notarat Mœbius *in Inſtitut.* Quod ſi verò à volatilium ſulphureorum & fortiter oleoſorum ac odoriferorum, aut à Martialium uſu ex improviſo inductus & exaſperatus jam fuerit paroxyſmus, acidula penetrantiora, ac ſpeciatim ∽ nitri dulcis, figendo & ſiſtendo humores commotos optimè eum compeſcit. Cùm ergò cordis palpitatio ſit ſaltem ſymptoma aliis ſuperveniens affectibus, pro horum varia differentia etiam hujus ſymptomatis nonnihil varianda cura; quod autem in ſpecie attinet analeptica in palpitatione cordis, ſemper reliquis remediis addenda ſunt meliſſa, ejuſque eſſentia & ſpiritus per fermentationem paratus, quæ inſigniter reficit: idque imprimis, ſi hoc ſpiritu paretur eſſentia ambræ, de qua poſtmodùm plura. Item hæc ipſa meliſſa etiam vino irrorata, & externè regioni cordis vel ſola, vel cum foliis borraginis in ſacculo calido applicata, admodùm conducere ſolet. Experimentum hoc primus fecit Helidæus Paduanus felici ſucceſſu: conf. Foreſtus *lib.* 17. *obſ.* 1. qui Lælium à Fonte *in Conſ.* 47. *l.* 2. imitatus eſt, & in thoracis vulneribus ex ſanguine concreto excitatas palpitationes cordis ingentes hoc modo curavit. Poſt meliſſam ſunt caryophylli & citrus, item roſmarinus. Imò ferè omnia aromatica & nervina conveniunt, quæ inter eſt etiam radix zedoariæ: item radix enulæ campanæ, uti & ſemen anethi atque dauci. Crocus etiam & ejus eſſentia, tàm externè quã internè comendari ſolet. Internè ejus eſſentia ſeu ℞; externè, ſi ſiat nodulus ex croco & camphora, & in regione ſcrobiculi cordis ſuſpendatur; De ambra & moſcho res nota eſt, quod inſigniter reficiant cor, uti dicunt, id eſt, quod ſpiritus vitales & animales roborent: de qua tamen ambra notandum eſt, quod habeat vim inebriativam inſtar V, adeòq; tandem nonnihil ſtupefactivam: hinc nimio ejus uſu pro juvanda memoria quidam, imprimis ſenes, redditi ſunt inſipidi. In hac tamen cordis palpitatione vis hæc ambræ inebriativa minimè metuenda; nam, qui palpitatione cordis laborant difficillimè inebriantur. Facit ergò huc eſſentia ambræ & croci cum ſpiritu roſarum vel meliſſæ parata, ∽ roſarum ambratus. De cinnamomo, ejuſdemq; oleo, vid. Zwelferus, & Lindanus. De tinctur. ſolis cum oleo cinnamomi Mynſichthii, vel alia res nota eſt. Quæ vulgò communiter de R ☉ati, item hujus exſtinctione in ▽ roſarum Burrhus *de oculis* ad Bartholinum refert, menſtruo potiùs quàm auro in acceptis referenda erunt. Conducunt etiam cortices aurantiorum, item citri. Notum eſt, quod multi inſigniter commendent aquas deſtillatas & alia medicamenta ex corde, pulmonibus, epate, & aliis animalium partibus; quæ tamen, meo quidem judicio, ſunt nullius pretii. Aqua verò compoſita ritè deſtillata, ſpiritus etiam & ſal volatile cordis cervi, & imprimis R coralliorum cum ſpiritu cordis cervi parata, egregia eſt, in ſpecie in palpitatione cordis hypochondriaca,

driaca, & senili. Præterea spiritus & salia volatilia ex animalium partibus parata magni æstimantur, non quod hæc singulare quid obtineant præ spiritu & sale volatili sanguinis, sed quòd à Practicis soleat observari prærogativa, hinc ∼ & ⊖ volatile C.C in specie, item sal volatile viperinum, erunt egregia. Ex baccis juniperi parata R seu essentia cum spiritu proprio, vel Malvaticum juniperinum Rolfinccii *in sua Chymia*, & similia ex baccis juniperi parata, multùm laudantur à Fonseca *l.* 1. *Cons.* 11. Quinta essentia seu elixyr vitæ Matthioli notum est, imprimis sale volatili viperarum acuatum: Camphora etiam non solùm internè ad aliquot grana remediis appropriatis permista, sed etiam externè, nunc cum nunc sine croco, in sacculo appensa; hinc spiritus theriacalis camphoratus, non minùs quàm castoreum, à Ferdinando *Hist.* 79. aliisque quam plurimis in palpitatione cordis commendatur. Unde essentia castorei cum camphora ad palpitationem cordis insigniter, uti & essentia castorei cum essentia croci & ambræ mista, in paulò largiori dosi usurpata conferunt: undè castoreum, uti & camphora & crocus cum ∼ ⊖is ammoniaci vinoso vel cum spiritu carminativo soluta, & in essentiæ formam redacta, per consensum hypochondriorum palpitantibus conveniunt, in quibus corallia, salia volatilia, & Martialia ritè præparata, in paroxysmo sunt optima. Insigniter etiam in palpitatione cordis hypochondriaca commendatur syrupus de limatura chalybis Mercati, cujus descriptionem vid. in Horstio *l.* 3. *Observ.* 6. Aliàs serum lactis in palpitatione cordis melancholica commendatur à Rhodio *l.* 2. *Observ.* 40. Succinum etiam huc facit, imprimis sal ejus volatile, & cum hoc paratus ∼ C.C. succinatus nobilissimus: imò oleum destillatum succini ad gutt. iij. jv. l. v. in ▽ florum nympheæ seu florum aurantiorum, vel alia ▽ appropriatâ expertum fuit remedium Fonsecæ *Cons.* 24. Huc etiam oleum pestilentiale Henisii pertinet ex oleo succini, citri, & camphora.

Ex hisce formulæ fiunt variæ in palpitat. cordis:

℞. ▽ *meliss. c. vino.*
fœnicul. ā ℥ij.
∼ *theriac. campb.* ʒß.
corall. r. præp. ʒj.
syr. flor. tunic. ℥vj. M.

℞. ▽ *cinnamom. cydon.*
cordial. H. S. ā ℥j.
fl. samb. ℥ij.
∼ *C. C. c.* ⊖*e volat. acuat.* vel *carminat. de tribus* ʒj. ad ʒij.
syr. fœnic. ℥ß. M.

℞. ▽ *cinnam. cydoniat.* ℥j.
cordial. H. S. ℥ß. l. ℥j.
essent. bacc. junip. ʒiß. l. ʒij.
croci ʒj.
∼ *theriacal. camph.* ʒj.
° *destillat. cinnam.* l. *succini* pro mulieribus gutt. jv. M.

℞. R *corall. c.* ∼ *Cord. Cerv.* ʒij.
essent. ambr. c. ∼ *u meliss.* aut *rosf.* l. ∼ *rosar. ambrat.* ʒj.
M. S.

Hertzstärckende Essentz.

Dentur pro dosi gutt. XXX. ad XL. in haustulo vini. ▽æ cinnam. temperatæ, vel simili haustu appropriato.

℞. *testar. conchar. præp.* l. *corall. r. præp.*
cinnab. nat.
♁*ii diaphoret.* f. l. ♂*ial.* ā gr. viij. ad ℈ß.
& *destillat. caryoph.* gutt. j.
M. f. *Pulvis*:

cui etiam ⊖*is volat. C. C.* gr. iij. pro lubitu addi possunt.

A conformatione læsa si sit vitium, ferè incurabile malum erit, ac saltim per exactam diætam, & minimum animi & corporis motum, quantum possibile, sustentandi tales ægri.

Quod attinet externa, aquam carbunculi, ∼, balsama & olea regioni cordis illinenda: interdum aliquid præstant, sed parum; saltem ∼ reficiendo graviora symptomata inhibent; unde quilibet potest abundare suo sensu; sin tamen vitium sit ex hypochondriis cum rugitibus & borborygmis intestinorum, speciatim ex affecto splene, aut ex passione hysterica natum, tunc in his casibus ad spasmos coërcendos ea remedia quæ aliàs in hysterica passione, ex asa fætida v. g. & ex galbano usitata sunt, nempe emplastrum matricale de galbano cum oleo succini vel oleo spicæ malaxatum, vel abdomini, vel splenis regioni, & in specie huic emplastrum de Nicotiana, pro varietate symptomatum commodè applicari possunt.

CAPUT II.
De *Palpitatione Arteriarum Particulari.*

PRæter cordis palpitationem subinde etiam particulares arteriarũ palpitationes molestæ sunt ægris, ita ut modò in hac, modò in illa parte cum impetuosa vehementia arteriæ pulsent. Splenica interdum, interdũ temporum arteria pulsat: quò facit exemplum Bartholini *Cent.* 1. *Histor.* 18. de Pulsu arteriarum carotidum, ut etiam strepitus & sonitus exinde possit audiri.

CAUSÆ.

Tres imprimis causæ sunt particularis talis pulsationis seu palpitationis sensus:

1. Inflammatio ejusdem loci; exinde enim arteriæ tenduntur, & ex fibrarum aliquali contractura, dilatationi renituntur, unde semper dolor pulsatorius supervenit.
2. Est impedimentum quoddam in sanguinis circulo; hujus enim nonnihil in quadam parte sufflaminato transitu, distentâ nimis arteriâ, manifestum pulsationis sensum exhibent.
3. In specie hypochondriaci ex dicta causa pulsationem arteriarum percipiunt, nunc in toto corpore, nunc & in regione hypochondriorum aut lumborum infra costas nothas proximè, ubi nempe arteria cœliaca, & in specie insignior ejus ramus splenicus situs est. In his arteriæ tunica per consensum splenis aut partium vicinarum ad spasmum seu convulsivũ motum disponitur, unde rigidiores propter fibras sensibiliter pulsant, cujus occasione sanguinis motus in particulari quadam arteria impeditur, utut non penitùs tollatur; hinc enim est, quod paroxysmum eundem hypochondriacum, aut melancholicum, aut vomitum cruentum spleneticorum subinde palpitationes tales in istis locis præcedere soleant. Præter hæc etiam taliter affecti sanguinem spissum ac crassum, & ob id difficulter mobilem habere solent: unde & varices in venis talium ægrorum observavit Bartholinus *Cent.* 6. *Observ.* 24. de pulsatione per universum corpus cum varicibus copiosis.

CURA.

Verùm taliter affecti optimè per Martialia curantur, cùm utplurimùm ad malum hypochondriacum inclinare soleant, sicut priores duo modi imprimis per sudorifera.

CAPUT III.

De *Lipothymia, Syncope & Virium Prostratione.*

PUlsui cordis & hinc arteriarum nimio aucto oppositum est vitium pulsus parvus, rarus, debilis, myurus vel vermiculans, idque frequenter in imbecillitate ac languore virium plus minus intenso, hinc animi deliquiis: de quibus optimè tractat Sylvius *l.* 1. *Prax. c.* 34. Languor hic aut imbecillitas partium, functionum & virium non solum à nativitate quibusdam contingit, sed etiam variis ex causis supervenit: atque est vel successivus, qui vel ipsis morbis supervenit, vel eas antecedit, vel etiam post eos curatos subinde superest; non raræ enim sunt virium imbecillitates, quæ post morbos diuturnos observantur accedere: vel languor virium hic est subitaneus, cùm ex improviso penitùs prostratis viribus lipothymia seu lipopsychia, syncope aut asphyxia, ægrum corripiunt. Cum hac virium imbecillitate semper conjunctus est pulsus tardus & minor: item pulsus debilis ac justo languidior, tunc præterea plerumque rarior quandoque, imò sæpiùs per intervalla certa aut incerta intermittens, interdum secundùm arteriæ ductum magis magisq; deficiens, qui tunc vocatur pulsus myurus; qui ubi fit minor, dicitur pulsus formicans seu vermicularis. Concurrit simul sensuum tam in-quàm externorum torpor, & deficiens plus minus corporis motus observari solet, quod in languore successivo saltem lassitudinis spontaneæ nomine, Germanis die Mattigkeit/ appellari solet: in qua ægri conqueruntur de vigore corporis debito deficiente, sunt tardi admodùm, membra ponderosiora videntur, & ad quaslibet actiones torpent.

Differunt saltem gradualiter, non essentialiter, lipothymia, syncope & asphyxia. In omni animi deliquio seu lipothymia, præter pulsum minorem & debiliorem plùs minùs, prout lipothymia est magis minusve periculosa seu gravis, simul sensus in- & externi omninò obfuscantur, & motus animalis, tam voluntarius quàm etiam quodammodò naturalis, nonnihil deficit, adeò ut respiratio etiam aut nonnihil obscura aut ferè nulla reddatur; quæ symptomata tamen omnia denuo evanescunt, & æger in antiquum statum restituitur, nempe sanum. Quoad Syncopen: ita vocatur à συγκόπτω, concido, quod ægri concidant; est gravior ac singularis animi deliquii species, & ab apoplexia parum differt. In hac enim atrociora hæc adsunt symptomata: subitò ac inopinatò ferè concidunt ægri, pulsus vix vel nullus observatur, sensus externi & interni abolentur, motus corporis est nullus, uti etiam nulla ferè respiratio: interim adsunt anxietates præcordiorum, sudor frigidus & glutinosus per poros erumpit, partesque corporis omnes frigent ac pallent: & in hoc differt syncope à lipothymia, in qua nequidem corporis universi frigus semper observatur, quamvis perpetuus sit syncopi: vid. Sylvius *l.* 1. *Prax. c.* 34. §. 65. Imò urinæ & alvi excrementa interdum spontè effluunt, ita ut mortuis tales syncopizantes, quàm vivis existant similiores.

Syncopizantes vitam agunt mediam resurgentem, non descendentem. Ejusmodi vitam mediam resurgentem vivunt etiam insecta omnia per hyemem abscondita, cochleæ, ranæ, hirundines forsan & leucomoriæ populi

puli, de quibus Liber Baro de Herberstein, *Rerum Moscovv. Comm. p.* 82. quod sint homines syncope detenti, & quasi mortui: vid. Kergerus *de Ferm. Sect.* 1. *c.* 6. *pag.* 59. Quomodo verò insecta ad vitam iterum perveniant? vid. *pag.* 56. *l. a.*

Observatæ etiam interdum fuerunt syncopæ in morbis malignis, quæ sine anxietate fuerunt, quando neglexerunt vomitoria, imprimis qui iis obnoxii fuerunt.

Omnia hæc sunt adhuc graviora in asphyxia, ita ut cum pulsu planè abolito & aliquandiu ad sensum cessante, ægri tales instar mortuorum jaceant.

In omnibus his affectibus, tam imbecillitate virium quàm etiam lipothymiæ speciebus, observetur, mutationem insignem, tam imminentem quàm præsentem, cognosci ex pulsu & respiratione, ita ut pulsus plùs minùs deficiat in robore & magnitudine, nunc sit parvus, debilis, nunc magnus, interdumq; planè nullus; quo cessante, cessant motus thoracis & respiratio. Cæterùm sudor frigidus & glutinosus, in omnibus lipothymiæ speciebus plùs minùs observabilis, non est ordinarius & serosus sudor ex sanguine per poros cutis evaporans, sed est nihil aliud, quàm ipsum nutrimentum partis roridum, & spermaticum, quod sub syncope resolutum ac dissolutum ex partibus subcutaneis sub forma glutinosi ac frigidi sudoris erumpere & effluere solet. Unde & hic sudor singulares habet vires delendi verrucas excrescentiasque, item inflammationes hæmorrhoidum: de quibus vid. Helmontius.

CAUSÆ.

In sanguine remotè, & fundamentaliter, in spiritibus proximè, & quasi formaliter & effectivè, debilitas virium, tàm successiva quàm repentina, investiganda erit. In sanguine quidem, quatenus hic minùs aptus est, ut debitâ fermentatione volatilisari, ac in debitos spiritus exaltari possit: id quod fit, vel quatenus sanguis assumptus vel exhaustus est, vel quatenus idem deficit in sua acrimonia salina fermentativa, i. e. dum in sanguine deficit acrimonia salium, in specie inertia salis volatilis urinosi & oleosi seu bilis, disponit sanguinem, quò minùs aptus sit ad spiritualescentiam suscipiendam; è contrà non rarò vitiosè peccat acidum, idque in subjecto subinde plùs minùs viscido radicatum, quorum causæ antecedentes ex primis viis à chylosi vitiata, & ejus perfectione in duodeno, à debili fermento bilis, unde cacochylia & cacochymia investigandæ erunt.

Spiritus verò repentinam inferunt virium prostrationem vel lipothymiam, quatenus vel deficiunt in cordis motione vel constrictione, & regendæ corporis machinæ non sufficiunt, vel quatenùs sunt minùs mobiles, volatiles ac activi, sicque quasi obruti & compressi, vel quatenùs sunt nimis mobiles, adeoque facilè dissipabiles, ita ut texturâ eorum luminosâ interruptâ intereant operationes vitales, adeoque ut omnis repentinæ virium debilitatis causa vel vitio spirituum vitalium in sanguine, vel vitio spirituum animalium in systemate nervoso contingat: Unde in omni virium imbecillitate pulsus notabiliter alteratus, in magnitudine quidem & parvitate vitium sanguinis & spiritus vitalis innuit, alteratus verò in robore majore vel minore, vitium spirituum animalium ostendit.

Successivus ergò virium languor ex sanguinis deficiente in præcordiis turgescentia oritur, unde etiam hujus respectu pulsus minores, rariores, & tardiores; sicut hinc dependentes spirituum animalium defectus, debiliores existunt: idque frequentissimè ex præternaturali sanguinis glutinositate aut viscididitate, unde partes ejusdem salinæ activæ obrutæ minùs concurrere inter se ac fermentare possunt; vid. Sylvius *c. l.* Quod si in hac sanguinis glutinositate, uti non rarò fit, peccet simul p. n. acidum, tàm in sanguine quàm lympha, malum hoc evadit eo deterius, cùm sic magis magisque inspissetur, ac tantùm non coaguletur massa sanguinea, exindeque vitalis ejus fermentatio tantùm non omnino aboleatur: hinc est, quod post morbos acutos, curatos, si tantillum, in diæta peccarint ægri, speciatim in alimentorum assumptione excedant, languores adhuc superveniant: hinc post morbos chronicos non ritè curatos, in quibus spiritibus exhausta massa sanguinea spissior quasi ac crassa reddita fuit, virium languores sæpiùs sunt diuturni, quod nondum restitutus sit completè sanguinis motus vitalis; hinc & cachectici, hypochondriaci & scorbutici subinde sunt adeò imbecilles ex vitiata & anomala sanguinis fermentatione, propter vitiosum & rancidum acidum in massa sanguinea tunc abundans, & massam sanguineam inspissans. Unde, quando horum sanguis nimium spissescit, minùs expanduntur ventriculi cordis, pulsusque sic fiunt rariores, tardiores ac minores: quibus his positis necessariò etiam deficiunt spiritus vitales & animales, ex quorum defectu majore vel minore etiam reliquæ functiones plus minùs solent imminui. Quare in virium imbecillitate sensus sunt hebetes: imò vix sufficientes aut motui voluntario, vel motui naturali, speciatim legitimo cordis motui; unde pulsus est tenuis & simul tremulus ac languidus, aut ubi sufficiunt quodammodò spiritus movendo cordi, ubi tamen à gra-

gravioribus objectis in motu distrahuntur, vel perturbantur vel figuntur, uti fit ab opiatis & narcoticis, tunc necesse sequitur talis virium prostratio & languor.

Hæc de virium imbecillitate satis clara. Subitanei verò languores seu lipothymiæ, radicatæ sunt in spiritibus vitalibus aut animalibus, nunc conjunctim, nunc separatim, ita ut in suo circulo uno deficiente, alter labefactetur quoque. In vitalibus quidem, quando subitò deficiunt, ob cessantem in præcordiis quacunque de causa sanguinis fermentationem vitalem. Hinc enim evacuationes quævis nimiæ per quæcunque loca, v.g. sanguinis, item geniture, & similium humorum abundantes effusiones, cùm absumantur spiritus vitales, sequitur lipothymia & syncope; sive sanguis reddatur per nares, sive per uterum, sive hæmorrhoides, venæsectionem, aut alio modo: item nimia aquarum hydropicarum evacuatio, puris confertim facta ex thorace emissio, nimius sudor &c. syncopen inducunt: uti etiam crebriores purgationes, balnea nimia aut diuturnior in his mora, ob dissipationem spirituum animalium subinde syncopes inferunt: mutatio item subitanea ex aere fervido in nimis frigidum, aut etiam ingurgitatio potus intensè frigidi post insignem corporis incalescentiam, lipothymias inducunt: exempla habet Schenckius *lib.* 2. *Observat.* 219. ex Benivenio *cap.* 17.

De venenis res nota est, quod eadem, sive extrinsecùs applicata per morsum ac puncturam animalium venenatorum, sive intrinsecus assumpta quæcunque, graves ac periculosas dent lipothymias.

Pertinent huc vitia ipsius cordis, præsertim abscessus, & partium ei vicinarum, qui subitò rupti dant periculosas syncopes: sic præter Tulpium *lib.* 2. *Observat. cap.* 16. qui habet lipothymiam ex abscessu in sinistra cordis auricula Sangez *in Observ. pag.* 273. refert de Bibliopola longo tempore lipothymiâ sæpè correpto, quò mortuò, maximum in corde apostema, mediam ejus partem occupans, inventum fuit: *alius Venetus*, refert idem, *in suo corde apostema dimidii ovi magnitudinis habuit, unde & hic ipse quoque subinde syncope correptus fuit.* Sanguinis quoque habenda est ratio, qui aut nimis parcus post copiosas excretiones, aut purè vitiatus, aut subitò coagulatus, v. g. ex haustu frigidæ post æstum, aut alia quavis ratione inspissatus ac incrassatus, & ob id fermentationi ac spiritualescentiæ debitæ ineptus, aut in debito circulo impeditus v. g. in syncope cardiaca, funestam & periculosam lipothymiam & syncopen comitem ducit: Quod verò sanguine spississcente & coagulato in corde subitò totum corpus corruat, fit, quod non tàm sanguinis circulus necessarius sit ad sustinendum totum corpus, sed imprimis, quod requiratur continuus radius spiritus vitalis ex corde cum sanguine in totum corpus: hinc sanguine in syncope ita in corde stagnante & non fermentante, adeoque deficiente plùs minùs ejus motu, tam locali quàm intestino, intercipitur simul necessariò spirituum animalium & vitalium commercium, hinc necessariò omnes facultates, & ægri mortuorum instar corruunt. A vermibus syncopen notant Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Prax. Admir. Observat.* 40. Bonettus *l.* 1. *Medic. Septent. S.* 16. *cap.* 4. Schenckius *lib.* 3. *Observation.* 218. Panarollus *Pent.* 4. *Observat.* 29. Spiritus verò animales lipothymias inferunt, quando subitò deficiunt ex eorum ataxia & confusione, ab objectis externis inducta: unde omnes causæ remotæ ad syncopen disponunt, afficiendo vel spiritus vitales, vel fermentationem sanguinis impediendo, vel spiritus animales in ipsis sensoriis; ita quidem, ut in genere vel iidem oppressi & quasi concentrati in sua activitate impediantur, ceu fit in syncope ab externis orta, v. g. in subitaneo terrore, vel iidem dissipati & subitò resoluti evanescant quasi, ac ita in operando deficiant, v.g. in nimio gaudio. Pertinet ergò huc, quod ab odoribus fortibus, gravibus, ingratis & similibus, ægri in lipothymiam & syncopen incidunt: Sic refert Amatus Lusitanus *Cent.* 2. *Observat. Curat.* 36. de Monacho, qui ab odore, imò vel solo aspectu rosæ in gravem lipothymiam incidit: Funestius exemplum est, quod habet Hœferus *in Herc. Medic. pag.* 311. de puerpera, quæ noviter pepererat, & ex odore strophioli, in quo involutæ fuerunt rosæ, subitò lipothymia lethali fuit correpta. Hinc est, quod fœminæ hystericæ ex odore zibethi, moschi, cinnamomi, &c. cum passione hysterica seu hypochondriaca simul in syncopen corruant. Nec solus odor, sed sæpiùs etiam præsentia rei horridæ, infert lipothymiam ac syncopen.

Pertinet huc idiosyncrasia nativa, secundùm quam quidam certa animalia horrent, eorumque præsentiam ferre nequeunt, quin subito patiantur lipothymias.

De animi affectibus, vel fortioribus vel magis subitaneis, in terrore subitaneo & gravi tristitia, nuncio insperato, iracundia nimia, &c. res nota est, utpote quæ immediatè systema nervosum ac spiritus animales afficiendo, & insigniter perturbando, inferunt syncopes & lipothymias: Ita de gaudio subitaneo, quo evanuerunt quasi spiritus animales, syncopem lethalem obortam, præter Livium, Lotichius *in Observat. Medicis*, & Mar-

& Marcellus Donatus *in Histor. Mirab.* habent: ex timore obortam syncopen Fontanus *in Cons. & Resp. pag.* 63. Imò sola fortior ac intensior rei cujusdam horrendæ imaginatio & cogitatio quosdam syncopticos reddidit: exemplum habet Hildanus *Cent.* 1. *Epist.* 34. ubi refert de suo servo equo insidente, cui cùm narrasset calamitosas strages bellicas, ex sola narratione in syncopen incidisse. Nimiùs corporis motus, ac extrema defatigatio, similiter interdum in lipothymias inducit ægros; uti etiam graviores dolores, in iis præsertim, qui sunt rarioris texturæ: adeoque spiritus rariores & faciliùs dissipabiles habent.

Denique epilepticis paroxysmis subinde superveniens symptoma est syncope, uti etiam aliis affectibus convulsivis gravioribus: sive convellantur saltem partes internæ, quæ dicitur à mulierculis die schwehre Noth im Leibe; uti v. g. fit in passionibus hystericis, aut in doloribus nephriticis subinde gravioribus: sive simul etiam externæ partes afficiantur, quæ spirituum animalium perturbatissimum innuunt motum. Plura de causis proximis & remotis languoris virium & syncopes videb. in Sylvii *Praxi cap.* 34.

Imprimis sui considerationem meretur syncope stomachica, quæ ex causa interna oritur, & sponte quasi subinde ægros frequentissimè invadere videtur, de qua vid. Gorræus *in Defin. Medic. pag.* 157. Hæc ordinariò solet habere causam affectionem orificii ventriculi superioris, quo malè affecto, ab objecto ipsi inimico ex consensu ejus cum universo systemate nervoso syncopes supervenire solent. Manifestum hoc est non solùm in mulieribus hystericis, sed & in viris, qui aliquid hypochondriaci patiuntur; his enim levi occasione lipothymiæ superveniunt, sub quorum insultu ordinariò dicunt: Es kömmt allmählig ans Hertze / und wird weichlich vorne ums Hertze;

Ex lacte coagulato lipothymiam observavit Henricus ab Heer *Observat.* 15. Ex esu fungorum syncopen Zacutus Lusitanus *lib.* 5. *Med. Princ. Histor.* 23. Amatus Lusitanus *Cent.* 1. *Curat.* 39. Acres succi, præsertim æruginosi, orificium dictum graviùs infestantes, præter anxietates, crebras lipothymias, præsertim in subjectis tenerioris & rarioris texturæ, inferunt.

Uti frequens est hæc syncope stomachica, ita etiam nunc per essentiam ex contentis stomachi, nunc per consensum affectis partibus, aut nerveis abdominis, stomachum simul plùs minùs afficientibus, accidere solet. Imò vix lipothymia quenquam corripit, quin sub eadem imminente alterationem quandam notabilem, vix etiam explicabilem, circa stomachi regionem percipiat, in quo stomachus vel mucoso humore, vel aliis vitiosis succis, per pylorum ad orificium superius regurgitantibus, eidemque impactis laboret.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa syncopes & debilitatis virium: per se manifesta sunt satis. Causæ tantummodò probè distinguendæ. Meliùs autem has non potest quis percipere, nisi ex adstantium relatione & circumstantiis.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Distinctio facienda subitanei & successivi virium languoris, ac quidem in iis, qui sine causa manifesta sunt languidi, ac decrementum virium patiuntur, in morbos inclinant, in specie ad scorbutica mala.

Reconvalescentes, præsertim à morbis gravibus acutis, diu adhuc languidi, vel recidivam, vel cachexiam, & tandem hydropem vel febres intermittentes, in specie tertianam intermittentem incurrunt.

In morbi cujuscunque principio præter manifestas causas mox summa virium proveniens prostratio maligni morbi signum est, adeoque morbus talis febris maligna appellari solet.

Syncope & lipothymia quæcunque est periculosa, plus minus tamen, prout magis vel minùs aut est durabilis, aut deficit cordis motus: item prout causæ antecedentes graviores vel leviores fuerint. Unde quando syncopizantes post exhibitionem spirituosarum aut aliarum rerum volatilium; item post irrorationem faucium cum liquoribus spirituosis & fortiter odoratis & stimulantibus, aut faciei cum ▽ frigida, non resuscitantur, nec post ptarmica etiam ad se redeunt, in talibus signum est gravissimæ, & ob id periculosissimæ syncopes.

Syncope ex affecto stomachi orificio sinistro minùs funesta est.

Si adsunt anxietates præcordiorum & inquietudines, omnes sunt ex stomacho.

Syncope, quæ est ex effusione sanguinis, genituræ, aut aliorum humorum quorumcunque minùs periculosa est eâ, quæ oritur à causa interna, & non raro abdita.

Quò magis affligitur massa sanguinea, eò periculosior est syncope: hinc post purgationes, venæsectiones nimias, ut & hæmorrhoides, solet esse funesta.

Tandem sudor frigidus syncopizantibus superveniens, quò magis glutinosus & copiosior, eò gravior & periculosior syncope est.

CURA.

Quoad Curam: In languore virium successivo seu paulatino omnia ea conveniunt, quæ vitalem sanguinis fermentationem & spirituascentiam promovere, bilem plùs minùs peccantem acuere, & ita sanguinis glutinositatem attenuare, simulque vim stomachi digestivam suo modo restaurare valent: id quod uno nomine faciunt volatilia & aromatica, diutiùs continuanda. Aromatica enim sunt stomacho amica, acuunt bilem, & sanguinem ad volatilem naturam & spirituascentiam promovent. Pertinet ergò huc ∀ & vina generosa, imprimis clareta seu vina Hippocratica dicta, vel ex vegetabilibus aromatibus ordinentur talia vina medicamentosa, quæ subinde hausta vires ac sensus reparant, & similia alia analeptica recentia.

℞. *HB. rorismar.*
menth. crisp. ā M.j.
salviæ,
melissæ ā Mß.
rad. acori veri,
enulæ,
fœniculi ā ℥j.
sem. 4. calid. min. ā ʒj.
cinnam.
cubebar.
caryoph.
macis ā ʒij.

Incisa & contusa includantur sacculo.

D. S.

Püschel zum stärckenden Kräuter-Wein.

Affundatur vinum, de quo subinde hauriat æger jejunus, item omni pastu, poculum: Quoniam vinum imbibit successivè vires simplicium aromaticas, & vires ex morbo vel etiam senio prostratas restaurat: Vid. Sylvius *l. 1. Prax. cap. 34 pag. 613. & sequ.*

Quod si adsit malum scorbuticum vel hypochondriacum, volatilia acria, ut cochlearia, nasturtium, armoracia, piperitis, &c. commodè possunt addi; ac ut meliùs operentur, singulo haustui certa dosis ~ cujusdam volatilis, v.g. Spiritus ⊖ ✱ci anisati guttæ aliquot, instillari poterunt.

Item essentiæ & elixyria stomachica, aquæ vitæ, apoplecticæ, epilepticæ, &c. salia volatilia oleosa, elixyr proprietatis sine acido, & sexcenta talia, locum inveniunt, ter quotidie usurpando, manè, à meridie, & sub introitu lecti: quin imò non inconsultum videtur, etiam sub ipso pastu talibus uti.

Quod verò attinet syncopen & lipothymiam subitaneam: in hujus paroxysmo opera danda est, ut ægri quasi revocentur in vitam. Extra paroxysmum autem recidiva præcavenda.

In paroxysmo ad revocandum ægrum ordinariò generosiora paulò & spirituosiora remedia quò magis talia, eò meliora, quæ nempe penetrant, & volatili spirituositate spiritibus deficientibus facilè applicabilia sunt, simulque sensuum organa, fortiùs vellicando spiritus animales, aliqualiter resuscitant activosque reddunt, & eorum in motu ataxias restituunt. Et quidem penetrantia salina volatilia alcalina vel acida primatum obtinent, habitâ tamen semper ratione causarum præcedentium: Illa, ubi spiritus quasi obruti concentrantur, & à debitis expansionibus impediuntur, ut ~⊖is ✱ci, liquor C. C. succinatus, &c. Hæc, ubi iidem facilè dissipantur & exsolvuntur: hinc e.g. in lipothymia ex purgatione nimia, in syncope ex venæsectione, ex vomitu, balneo, æstu nimio, corporis motu, &c. contracta, haustus vini Rhenani, & acetum forte, liliorum convallium, calendulatum, &c. ori infusa, aut naribus admota, sunt admodum convenientia. Accedunt etiam his spirituosa volatilia oleosa, & salia volatilia oleosa: quæ tamen cautè usurpentur, quia non omnia subjecta promiscuè talia ferre possunt.

Remedia ergo ad 3. classes revocari possunt:

I. Spirituosa sulphurea seu oleosa, quò pertinent omnes spiritus inflammabiles aromatici per fermentationem parati, olea aromatica destillata, tàm simplicia, quàm aquæ apoplecticæ compositæ, plus minùs suaviter olentia. Quoad hoc punctum tamen cautè nonnihil usurpentur; cùm non solùm mulieres omnes talia spirituosa oleosa, fumosa ineptè vulgò dicta, quòd caput replere putentur, commodè perferre nequeant, sed etiam mares plures, præsertim literati, aut lucubrationibus dediti, propter rariorem ac subtiliorem spirituum texturam fortiùs odorifera, sive suaviter sive malè illa oleant, non commodè ferant; cùm talia nimis spiritus vel sanguinem afficiant, unde vel cephalalgiam vel capitis gravitatem quasi ebriosam inde contrahunt.

II. Spirituosa alcalina, spiritus volatiles acres urinosi, & omnia ⊖ia volatilia, eò præstantiora, quò magis oleosa priùs reddita fuerint.

III. Acida volatilia acria, in specie acetum, quæ partim sensuum organa potenter afficiunt, partim spiritus dissipabiles, ne nimis exsolvantur, præcavent.

In

In horum tamen omnium usu sedulò ratio causarum antecedentium habenda est: sic enim, ubi syncope erit, v. g. ex veneno, appropriata alexipharmaca addenda erunt, in quo casu itidem convenit vomitus, ubi venenū in primis viis adhuc latuerit. Ubi est ex passione hysterica aut uterina, appropriata hysterica, v. g. zedoaria, castoreata, omnia talia volatilia, spiritus cornu cervi succinatus, spiritus melissæ, carminativus de tribus, ⊖is ✱ci, Q.E. Matthioli, præsertim cum castorinis, si ferre queat æger, cum ▽ appropriata, e.g. artemisiæ propinentur; aut etiam opiatis additis malum præcaveatur: uti etiam tunc naribus admoventur appropriata; utplurimùm quidem naribus in syncope hysterica fœtida ex castoreo & asa fœtida, fumus sulphuris, pennarum accensarum, &c.

Imo in syncope vitio stomachi & orificii sinistri, aut etiam abdominis orta, vomitus interdum tutò potest provocari, si nempe adsint indicationes excrementorum evacuandorum; cùm & hunc motu spontaneo ortum conduxisse observaverim: sic Forestus *lib.* 17. *observ.* 7. refert syncopen ex utero ex defectu mensium, afflicto simul stomacho, per vomitum curatam: Faber *Curat.* 86. refert syncopen desperatam, per vomitum cum ▽ cinnamomi curatam, confert ergò vomitus maturè adhibitus in syncope stomachica, ac ubi fomes mali circa primas vias hæret, præsertim ubi nausea & similia symptomata urgent: in casu, quô non tàm resoluti quàm oppressi aut inordinatè agitati spiritus videntur, excitat quoque tales ægros vomendi conatus, ac quasi in vitam revocat: & licèt adstantibus terribilis videatur, Medicus tamen hoc in casu se nec timidum nec tumidum exhibeat: non illud, ne morâ inconsideratâ ægrum pessundet; non hoc, ne ægrum spiritus evomere cogat.

Hoc ipso vomitionis actu, ne animo delinquant, odores penetrantes, imprimis vini generosi, naribus admovendi. Quod si vomitus non æquè tutus videatur, clysma paulò acriùs injicere non vetabit; & propinentur præcipitantia ita dicta, quæ figendo effervescentiam humorum sistunt; quibus tamen adjungantur aromatica. Hinc corallia, magisterium coralliorum cum succo citri paratum, lapis bezoar, ebur præparatum cum vel sine △e, additis aliquot guttis olei cujusdam destillati, vel succini, vel anisi, vel cinnamomi. His enim syncope imminens præcavetur, donec opportunè saburra vitiosa ex primis viis exacuari possit.

IV. Adduntur his opiata mediocri dosi, in scopo nempe ultimo suprà memorato, spirituum nempe aut dissipabiliorum, aut in impetus convulsivos proniorum; subinde enim fit, ut ex irrequieto nimis spirituum animalium motu, indeque ortis deliriis, aut agrypniis, aut etiam motibus convulsivis, ingens virium immineat prostratio. In tali casu ex opio ritè parata remedia sunt divina auxilia, si appropriatis aliis remediis misceantur.

Quæ ergò conveniunt in syncope refectiva & analeptica dicta, præ cæteris sunt primariò vinum generosum, cinnamomum, ▽ & ∞ destillatum ejus, ac omnia ex eo parata, in specie ejus oleum: vid. Helmontius *de Potest. Medic.* aquæ spirituosæ, v. g. aquæ apoplecticæ quælibet, spiritus liliorum convallium per fermentationem paratus, ∽ theriacalis, tam simplex quàm compositus, ∞ destillatum caryophyllorum; item balsama apoplectica & cordialia; item salia volatilia quæcunque, ∽ cordis cervi, liquor cornu cervi succinatus; nam succinum, sal volatile & oleum destillatum succini, aliquot guttularum vel granorum pondere exhibitum, admodùm potenter roborat syncopticos, imprimis simul concurrentibus insultibus epilepticis, aut hystericis, spiritus rosarum per se est egregium refectivum item spiritus rosarum ambratus. Ambra enim, & omnia ex eadem parata remedia, summum sunt restaurativum spirituum animalium: unde non tantummodò usurpantes in Venerem armat, sed præterea quoque senibus decrepitis moderato usu mirè conducit: unde confectio alchermes, quàm ingreditur ambra, potenter reficit, imprimis si aliquot guttæ olei destillati cinnamomi addantur: item essentia ambræ cum ∽u rosarum, aut, quod meliùs, cum spiritu melissæ parata ad guttas viij. vel x. in ▽ melissæ exhibita; cui tamen prætero spiritum rosarum ambratum. Quod si his sal viperarum aut succini probè depuratum addatur, vix relinquet Medicum & ægrum. In specie Rudolphi II. Imperatoris constantissimum medicamentum cephalico-cordiacum ipsi ab Elisabetha, Angliæ Regina, communicatum fuit ex ambra, moscho & zibetho: affudit spiritum rosarum, vitrum sigillavit hermeticè, quod æstivo tempore in terra foditur.

Præterea quoque citrus, elixyr citri, vel ∽ citri acuatus ⊖e volatili C. C. in aqua appropriata exhibita similiter conveniunt: in specie Q. E. melissæ, angelicæ. Quibus notæ sunt encheireses chymicæ parandi ex vino oleum seu Q. E. vini, cujus minutissima gutta linguæ admota totum corpus quasi fulmine penetrat, & est sal volatile subtilissimum vini in oleiforme corpus concentratum, ii habebunt meliùs levamen in syncope. Essentia cordialis D. Michaelis ex vegetabilibus spiritualibus cum ∽ cordis cervi est egregia. Essentia croci, rectè Paracelso dicta summa

ma cordis lætitia, insigniter laudatur. Paratur hæc essentia croci per aquam vitis, mense Martio ex pampinis incisis destillantem, vel etiam cum spiritu appropriato melissæ, aut rosarum parata est efficacior: huic essentiæ, si gr. j. vel alterum salis volatilis addatur, fit medicina præstantissima. ℞ seu essentia castorei, speciatim in syncope hysterica & hypochondriaca, convenit. ℞ coralliorum cum ∿u cordis cervi parata est elegans, imprimis post sanguinis, aut alius utilis succi excretionem, unde etiam puerperis post partum exhibetur pro reparandis viribus. ℞æ etiam solares, e.g. ℞ ☉is cum oleo cinnamomi, tàm Mynsichthii *in Armamentario*, quàm etiam D. Ganzlandi, egregiæ sunt. Inter salia volatilia imprimis spiritus salis ammoniaci benè rectificatus, conjunctus cum 🜄 rectificatissimo aromatico, & sic oleosus factus, dat ⊖ volatile oleosum admodùm elegans in syncope, aut virium subita prostratione. Fuit Medicus, qui frigidos, & calore nativo jam quodammodò destitutos, haustulo elixyris vitæ Matthioli, in quo grana aliquot ⊖is volatilis viperarum dissoluta fuerit, se recreaturum confidat: vid. Sachsius *in Ampelographia pag.* 511.

In genere vehicula horum remediorum sunt aqua melissæ cum vino, aqua pulegii, cinnamomi, simplicis vel cydoniatæ, aqua vitæ sive Q.E. aut ut alii vocant, elixyr vitæ Matthioli, item ▽ cordialis *Herc. Saxon.* ▽ carbunculi, ▽ cordis cervi, ▽ vitæ alba Dresdensium, ▽ cordialis calida Mynsichtii, in mulieribus ▽ hyrundinum cum castoreo, &c. quibus etiam camphora, spiritus theriacalis camphoratus, & similia, pro meliori stimulo commodè addi possunt.

Quoad acida: spirituosum ac generosum vinum, succus citri, succus aut syrupus rubi idæi, conserva pulpæ citri cum electuario diascordii, acetum simplex vel acetum bezoardicum, florum calendulæ, liliorum convallium, florum tunicæ, sambuci, caryophyllatum, rutaceum, &c. in aceto infusum castoreum, &c. usurpari possunt. Hœferus externè commendat olfactum panis recentis, cujus odorem omnibus aquis perlatis longè præfert Beccherus. Regioni cordis admovet Hartmannus sacculos ex melissa, irroratos cum spiritu vini.

Quoad opiata denique: præter laudanum opiatum Helmontii, ex opio cum succo cydoniorum fermentando paratum, in parva dosi, theriaca, Mithridatium, extractum theriacale, aut his cognatæ compositiones, administrari possunt: v. g.

℞. ▽ *meliss. c. vin.* ℥iij.
Q. essent. Matthioli ʒiij.
confect. al-cherm. ʒj.
Syr. fl. tunicæ ʒvj. M.

℞. ▽ *cordial. H.S.*
cinnam. borrag.
meliss. c. vino ā ℥j.
∿ *theriac. simpl.* ʒß.
elixyr. l. succ. citri ʒvj.
essent. ambræ ℈j.
syr. de cort. citri ℥ß. M.

℞. ▽ *rubi idæi* ℥ij.
cordial. H.S. ℥j.
∿ *lil. convall.* ʒiij.
⊖ *u* ✱*ci* ʒj.
syr. borrag. ℥ß. M.

℞. ▽ *meliss.* vel *rosar.*
fœnic. ā ℥iß.
liqu. C.C. succin. ʒj. ad ʒiß.
syr. fœnic. ʒiij. M.

℞. ▽ *rubi idæi* ℥iij.
🜍*ti theriac.* ʒiij. ad ℥ß.
∿ *citri* ʒj.
syr. rubi idæi ℥ß. M.

℞. ▽ *fl. samb.*
borrag. ā ℥ij.
succ. citri rec. ℥j.
∿ *rosar.* ʒij.
syr. rubi idæi ℥ß. M.

Quoad externa, naribus, temporibus, pulsibus, labiis, & scrobiculo cordis affricanda: sunt ferè similia, spirituosa, ▽ carbunculi, liliorum convallium, balsamus apoplecticus, &c. 🝆 carbunculi, cinnamomi, citri, &c. Præ cæteris utile est 🝆 succini, caryophyllorum & similia. Item admoventur naribus ∿ ⊖is ✱ci, aut similis acrior, acetum vini, florum tunicæ, ac similia naribus adhibentur. Succinum solum sub forma suffitus, naribus excipiendi, adhibetur à Rulando.

In specie etiam syncope & lipothymia ex evacuationibus quibusvis, speciatim nimiis purgationibus, imprimis conveniunt acida quæcunq; in specie succus cydoniorum, theriaca in ▽ cinnamomi usurpata, item extractum theriacale in ▽ cinnamomi, & mixtura ex ▽ menthæ, ∿u theriacali simplici & camphorato, & confectione alchermes: aut ▽ cinnamomi, in qua theriaca & confectio al-chermes fuit soluta, conveniunt: Spiritus vini rectificatus cum ambra & moscho aromatisatus commendatur imprimis à Fabro *in Pathologia.*

In syncope ex nimio sudore, æstu, labore, exercitationibus, iracundia, gaudio nimio, aut odoribus ingratis, conducunt acida, acetum, succus citri, vinum, succi vegetabilium, aut julepi aciduli, elixyr citri acidulatum. Vel

℞. *Conf. acetosell.*
pulp. citri ā ℥j.
fl. tunicæ ℥ß.
rob. ribium ʒvj.
confect. al-cherm. ʒiß.

syr.

syr. acetos. citri, vel *rubi Idæi* q. s.
M. D. S.
Hertzstärckender Zucker.

Imprimis contra alterationem ab ira, præmisso, si opus sit, vomitorio, in specie sin post iracundiam alimentorum facta sit assumptio, convenit mixtura Sylvii *Prax. l.* 1. *c.* 28. §. 22. item in metu febris ardentis malignæ ex nimia ira, hinc forti motione, & potu, aliquando præscripsi:

℞. *ebor. s.* △*e* gr. xv.
specif. cephal. ℈ß.
camph. gr. ij.
M. D. S.
Hertz- und Haupt-stärckendes Pulver.

Vesperi accipiebatur.

In syncope febrium malignarum, ex irrequieto nimis spirituum animalium motu, indeque ortis deliriis, aut agrypniis, aut etiam motibus convulsivis, camphora in pauca quantitate cum laudano opiato conjuncta, & aliis appropriatis addita, spiritus animales nonnihil figit, & ad debitum motum redigit; quò pertinet & syncope ex fumo gas narcotico, e. g. opii, liquorum effervescentium, carbonum, &c. orta, quo casu acetum castoreo imprægnatum præprimis pollebit.

In syncope ex terrore, nimiis hæmorrhagiis, tristitia nimia, &c. cinnamomum, spirituosa oleosa, V, ▽ vitæ, aqua carbunculi cum salibus volatilibus, ut ⏜ C. C. &c. acuata, in specie salia volatilia oleosa, conducunt. Etiam graviore in syncope venam aperire, & aliquali sanguinis detractione liberum motum huic conciliare, non inconsultum est: Nam non semper syncopticis nocet sanguinis detractio: id quod confirmat Zacutus Lusitanus *l.* 1. *Prax. Admir. Observat.* 135. ex mensium nempe suppressione syncope gravis venæ saphenæ sectione curata: Conf. Sylvius *l.* 3. *Prax. cap.* 3. §. 288. & *cap.* 10. §. 69. Contra mœrorem, subitaneum terrorem, &c. confert mixtura Sylvii *Prax. l.* 1. *c.* 28. §. 24. item

℞. ▽ *fl. samb.*
ceras. nigr. à ℥iß.
lil. convall. c. vino ℥j.
ebor. s. △*e* ʒß.
⊖ *volat. C. C.* ℈ß.
syr. card. bened. ʒvj.
M. D. S.
Hertz-stärckendes Träanckl. auff etliche mal.

Quod si ex nimia sanguinis excretione, v. g. nimio mensium fluxu, syncope immineat, opiata v. g. acidis sociata sunt optima, additis coralliis præparatis.

In syncope cum epilepsia, passione hysterica, &c. juncta, conveniunt imprimis salia volatilia, uti jam dictum.

In syncope ab apoplexia prodest ⏜ cornu cervi.

Si syncope fit ex venæsectione, ut in hæmophobis, &c. acida proderunt; imponatur æger supinus pavimento, ac sale communi affricentur ejus labia & lingua; vel granula quædam ori imponantur; & pro præcavenda eadem ante venæsectionem capiatur ovum sorbile, vel haustus vini aromatici, vel jusculum, & hinc in dorso cubantibus vena aperiatur. Loco salis communis aut aliorum remediorum, suadente Hildano, urina humana vel bovina utiliter usurpatur; ita enim restitui hoc in passu ægros expertus fuit; vel acetum applicetur naribus, & affricetur linguæ.

Ista & similia, interna pariter & externa, usurpari possunt.

Ad syncopen senum, imprimis ad lipothymiam & virium imbecillitatem ex defectu spirituum sedibus obviam, Timæus habet egregiam misturam sub forma opiata:

Vel ℞. *ambræ gris.* l. *moschi* gr. vij. l. viij.
solve in
& ♃*at. cinnam.* gtt. xj.
cardam. gtt. viij. ix. ad ℈ß.
margar. præp. ℈ß.
facch. candi albiss. ʒj. ad ℥ij. M.
℞. *conserv. flor. anthos*,
tunicæ,
salviæ, ā ℥ß.
confect. al-cherm. ʒj.
ambr. grys. gr. v.
mosch. gr. iij.
laud. opiati gr. ij.
c. *syr. flor. tunicæ* f. Electuarium,
irroretur c. aliquot guttis ℴℴ ♃*ati cinnam.* M.

In lassitudine pedum, **wenn man müde ist.**

℞. *fol. vitis*,
salicis,
nymph. ā Mij.
cap. papav. c. sem. no. viij.
Incis. D. S.
Species **zum Fußbade.**
Decoqu. in ▽ simplici.

SECTIO XVII.
DE
NUTRITIONE LÆSA.

SAnguis ex sinistro cordis ventriculo distribuitur ad omnes partes, ut easdem nutriat. Hæc nutritio tribus læditur modis: (1.) Quando deficit, in atrophia, tabe, &c. (2.) Quando augetur, in corpulentia nimia. (3.) Quando depravatur, in cachexia, anasarca, ictero, &c.

CAPUT I.
De
Nutritione Partium Læsa.
TITULUS I.
De
Atrophia, Tabe, & Macie.

ATrophia, tabes & macies, sunt deficiens nutritio, non tantùm quando corpus non nutritur ampliùs, sed prætereà plus minùs hæc ipsa etiam deficit: & quidem imminuitur nutritio manifestè ratione carnis musculosæ, & ratione pinguedinis, non item ratione cartilaginum, ossium aut parenchymatum membranosarum ac fibrosarum partium. Hæc enim non absumuntur, utut subinde plus minùs exsiccentur & arescant; adeoque habitus carnosi & pinguedinis absumptio in genere atrophiam, das Abnehmen/ constituit. Et quidem pinguedo sola deficiens vocatur macies; quando verò caro simul, ipsæ nempe partes roridæ musculosæ absumuntur, nec restituuntur, tabes, die Schwindsucht/ appellari solet.

Atrophia ista in genere nunc est universalis, eaque frequentior, quando totum corpus non nutritur, sed successivè contabescit: nunc est particularis, eaque rarior, quæ unum alterumvè tantùm membrum ac viscus internum plus minus occupat: sic enim nunc pulmones flaccidi, nunc lien corrugatus & tabidus observatus est, pariter sicut nunc manus altera, nunc pes in atrophiam incidit; quod ipsum vitium in specie aridura, die Gliedschwindung/ dicitur.

CAUSÆ.

In genere causa atrophiæ universalis est in efficiente, vel in objecto: efficiens sunt spiritus animales influi, qui cum spiritu insito confermentati nutritionem efficiunt; undecunque verò deficientes atrophiam inferunt: Objectum, seu id, quod nutrit, sunt alimenta, quorum vel defectus in massa sanguinea, vel vitium, imprimis viscositas seu corruptio, nutritioni inepta, existit.

Quoad spirituum animalium defectum: sunt, quando vel non generantur in abundantia, vel geniti absumuntur in motionibus corporis aut animi. Non generantur, ex sanguinis variis vitiis, quæ ex vitiis cerebri aut in textura, seu, ut aliàs vocant, temperatura, aut conformatione læsa scaturiunt. Absumuntur in iis, qui fortiùs aut crebriùs laborant; hinc raro crassi aut obesi sunt rustici; item qui crebriùs Veneri indulgent, unde ex parte tabes dorsalis; item qui indulgent intensioribus meditationibus, hinc literati frequentiùs macilenti, non secus ac qui mœrore aut tristitiâ diuturnâ sunt affecti, ut quando virgo ob amasii discessum tabe perit, ex observ. Panarolli *Pent.* 5. *Observat.* 18.

Quoad nutrimenti vitium: deficit nutritio,

1. Quando non generatur alimentum in stomacho, v.g. in inedia, vel coacta vel voluntaria; aut etiam, quando alimenta parùm nutrientia aut vitiosa assumuntur, uti fit in picantibus, carbones, cretam, &c. comedentibus.

2. Quando chylus genitus quidem, non tamen distribuitur usque ad sanguinem; idque vel vitiò vasorum lacteorum in intestina hiantium obstructorum, v.g. in passione cæliaca, quam suprà habuimus; vel vitio pylori à tumore scirrhoso obstructi, ut annotarunt Salmuth. *Cent.* 1. *Observ.* 20. & Hœchstedterus *Dec.* 5. *Obs.* 3. 26. & 28. vel vitio glandularum mesenterii obstructarum, hinc insigniter tumefactarum, ac tandem scirrhosarum, & plùs minùs strumosarum chylo transitum non concedentium; unde necessariò corpus emaciatur. Exempla hujus non sunt pauca: Sic Hildanus *Cent.* 1. *Observ.* 7. curavit puellam tabescentem appetitu minimè privatam, idque ex mesenterii vitio, tumoribus scirrhosis & strumosis multùm referto: & Horstius *lib.* 2. *Observ.* 5. similiter exemplum habet atrophiæ ex obstructione glandularum mesenterii. Facit huc etiam, quod refert Bontius *de Medic. Indorum c.* 12. quod nempe atrophia seu extabescentia Indis regionibus quoque familiaris & epidemica sit quasi, idque ex vitio mesenterii, nempe ejus abscessibus cor-

corruptis: nec tabes adeò decantata in Anglia aliunde habet originem, quam ex mesenterii glandulis scirrhosis & strumosis: id quod anatome taliter affectorum confirmat, utut Garenzier *in Tractatu de Tabe Anglica* aliam suggerat originem. Infantulis imprimis & junioribus satis frequens est atrophia ex hac causa, nempe vitio mesenterii: vid. Sylvius *lib.* 1. *Prax. cap.* 14. §. 56. Horstius *lib.* 4. *observat.* 24. Hildanus *Cent.* 1. *observ.* 70. *& Cent.* 2. *observ.* 44. Sennertus *lib.* 3. *Prax. Part.* 5. *Sect.* 1. *cap.* 3. Panarollus *Pentec.* 5 *observ.* 19. & Barbette *in Prax. Part.* 3. *cap.* 2. *item in Anat. Pract. Part.* 1. *cap.* 14. *pag.* 87. Sicut etiam maciem à receptaculi lumbaris, & ductus thoracici angustia & compressione, testantur Fernelius *lib.* 5 *Pathol. cap.* 11. & Bartholinus *de Lacteis thorac. cap.* 14. Quò etiam pertinent lumbrici chylum in intestinis consumentes; item quando cum vel sine sanguine chylus extravasatur aut consumitur, uti v. g. in vulneribus ac ulceribus majoribus lactatione nimia & diuturna; nec non *de* mictione chylosa, qualem Dravvizius *Tract. scorbuto Sect.* 9. & Timæus von Güldenklee/ *lib.* 3. *Consil.* 43. annotarunt.

3. Deficit nutritio, quando chylus, licet sanguini permixtus, & plùs minùs assimilatus, nimis tamen eò evacuatur: quò pertinet nimia quæcunque sanguinis effusio, sive fiat per nares, sive fiat per uterum, sive, quod sæpiùs fit, per hæmorrhoides, sive per nimias venæsectiones: nam tales sanguinis evacuationes & excretiones multùm depauperant de rore nutritio, ut non possit non sequi atrophia. Nec excludenda sunt medicamenta purgantia & sudorifera fortiora, cùm massam sanguineam nimis solvant, evacuent, & sic corpus emacient. Facit huc motus corporis nimius, per glandulas cutaneas sub forma sudoris rorem nutritium etiam exhauriens; item ob eandem causam æstus nimius, qui liquefaciendo succum nutritium eundem successivè deprædatur: item fluxus alvi nimis copiosi huc pertinent, vid. Borellus *Cent.* 2. *observ.* 64. ubi refert de atrophia & macie post sumptum pharmacum, indeque ortâ hypercatharsi, abortu, &c. item fluxus febrium colliquativi; gonorrhœa virorum, tàm vera quàm notha; fluor uterinus albus mulierum, aut copiosior aut diuturnior, mulieres tandem ad atrophiam ac maciem disponit, uti exemplum habet Guarinus *Consil.* 105. Ulcera cariosa & fistulosa in artubus, v. g. in genu, atrophiam inferunt, abscissione partis curandam: Vid. Horstius *lib.* 9. *observ.* 20. nimia denique Venus tabidos reddit mares, quia cum spiritibus mediante genitura succum nutritium exhaurit: quale exemplum habet Zacutus Lusitanus *lib.* 3. *Prax. admir. observ.* 120. quò etiam pertinet affectus novorum maritorum, qui vocatur tabes dorsalis, vel alio modo hectica novorum maritorum, quando hi ipsi nempe ad rem Veneream nimis sunt intenti, tandem succum seu rorem nutritium nimis exhauriendo successivè ad talem dorsi atrophiam deducuntur. In tabe tali dorsali, quæ frequentiorem insequitur Venerem, successivè mariti dorso extenuantur, processus spinales prominent, & sensus vermiculationis cum aliquali titillatione subitò per dorsum medium decurrente percipitur. Exempla non sunt rara, videbitis apud Solenandrum *Consil.* 5. item, apud Tulpium *lib.* 3. *observ. cap.* 24. item, Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *Prax. admir. observ.* 122. Sed in specie de hac lumbagine & tabe dorsali, vid. Sennertus *lib.* 2. *Prax. Part.* 2. *cap.* 23. *& hinc* Willisius *Pharm. Rat. Part.* 2. *Sect.* 1. *cap.* 2. *pag.* 82. De hac tabe dorsali ex Veneris abusu orta singulare est, quod habet Lemnius *observ. pag.* 100. quod hæc licet semel curata, soleat tamen subinde per periodos septennorum recurrere, & maritos insigniter affligere.

Altera causa erat atrophia orta ex vitio nutrimenti. Vitium nutrimenti atrophiam inferens est, quando hoc vitiosum est, minus temperatum, sed nimis asperum, aut acre, aut salsum acidum & quasi muriaticum, aut alio vitio peregrino inquinatum, hinc ineptum est, ut nutriat corpus: Id quod fit dupliciter;

1. Propter vitiosam nutrimenti in stomacho & primis viis digestionem.
2. Propter vitiosam nutrimenti geniti, vel per se boni, in massa sanguinea tamen, antea plus minus vitiata, corruptionem.

Conspirant hæ duæ causæ non rarò, ita, ut in tabe confirmata per circulum quendam se mutuò intendant, & ita malum eò gravius reddant, v. g. animi affectus diuturni corpus similiter emaciantes, ut sunt: iracundia, terror, & in specie tristitia, potus frigidus post nimiam incalescentiam, esus post iram, &c. Nam hæc pathemata partim sanguinem turbant, partim ex improviso obvenientia & digestionem primam alterant & vitiant: Stomachum quod attinet: in hoc, uti fundamentum legitimæ digestionis, ita & sæpissimè causa tabis & atrophiæ hæret, quando scilicet alimenta sub digestione corrumpuntur, eaque non in chylum sub-dulcem nutritium, sed in vitiosè salsum acrem ac muriaticum, ac plùs minùs viscidum aut serosum immutantur: quod vitium sæpissimè aut ipsa vitiosa assumpta, v. g. in pica, insequitur, aut sæpissimè vitio lymphæ salivalis stomachi digestionem turbantis, & fermentum ejus vitiantis, oboritur tabes: aut denique accidit ex ipsius fermenti, vel etiam suc-

corum in primis viis labe successivè contractâ, & tandem vix ampliùs emendabili, quatenùs ea, quæ naturaliter fluida, istud constituere debent, imprimis spiritus, sanguis & lympha in crasi sua vitiata existunt. Quod frequentissimè fiat tabes, etiam phthisis, ex vitio stomachi malè digerentis, fidelissimè inculcat Lindanus *in Comment. ad Praxin Chymiatr. Hartmanni*, qui dicit: quod ista tabes, quæ vulgò à catarrho oriri dicitur, aut à destillationibus capitis produci, sit simpliciter ab acrimonia & viscidicate sanguinis & lymphæ nata, propter errata digestionis primæ in stomacho, vel etiam succorum in primis viis, quod vitium vocat cruditatem putridam, ad differentiam cruditatis acidæ & nidorosæ: vid. Barbette: quando nempe per hanc alimenta corrumpuntur, & in chylum acido-salsum seu muriaticum, simulque viscidiorem, degenerant. Nec desunt exempla alios apud Practicos talis ortæ tabis vel phthiseos ex vitio stomachi: vid. imprimis Solenander *Consf.* 8. *Sect.* 1. & *Consf.* 15. *Sect.* 2. Bartholinus *Cent.* 5. *Histor.* 38. item in Poterio non pauca exempla reperietis tabis & phthiseos ex affecto ventriculo subnatæ, *Cent.* 1. *cap.* 61. & 93. *Cent.* 2. *cap.* 3. 70. 71. & 78. *Cent.* 3. *cap.* 82. & Barbette *Prax. lib.* 3. *cap.* 2.

Vitio sanguinis, cujus occasione etiam necessariò vitiatur distributus chylus, aliàs laudabilis fit atrophia seu tabes, quando sanguis quocunque modo à debita crasi deficit, in specie salsus, aut acido-salsus acris, & plus minus muriaticus redditur, aut alio quocunque vitio inquinatur, adeoque ineptus est, ut nutriat: & hinc pòst febres, tam continuas ardentes, quàm intermittentes malè curatas, insequuntur lentæ & hecticæ, tabem inferentes, partim ex acrimonia acido-salsa, partim juncta viscidicate sanguinis & lymphæ. Hinc scorbutici sæpiùs laborant tabe & atrophia, ex acrimonia salis scorbutici, nutrimentum corporis inquinantis: id quod etiam in malo hypochondriaco confirmato familiare est, ut hi ipsi malo progrediente in atrophiam incidant, partim ob vitiosam digestionem primam, partim propter vitium ipsius sanguinis. Pariter & menses retenti, ut & lochia suppressa, vel hæmorrhoides retentæ, aut imprudenter sanatæ, atrophiam subinde inducunt: Confer. etiam Bartholinus *Cent.* 2. *Histor.* 35. & quæ sunt aliæ causæ plures, massam sanguineam diversimodè inquinantes, quæ nutritionem impedire valent.

Imprimis tabes oriri solet, quando massa sanguinea ad dyscrasiam degenerat, vitio partis cujusdam solidæ nobilioris, propter sui malam constitutionem in functione solita deficientis, aut etiam abscessu aut ulcere affectæ. Tali in casu non solum ipsum pus, sed & viscus ulceratum, non ampliùs sufficiens debitæ functioni circa conservationem, malum eò deterius reddit: quod etiam facit pus ex ulcere cujusdam partis genitum: & cum massa sanguinea permistum: quod ipsum sanguinem vitiat, putredine inficit, eumque salsum, acrem, & glutinosum reddit, unde talis ex visceris cujusdam vitio quovis insigniore, ac speciatim exulceratione, massaque sanguinea infecta, nata tabes in specie phthisis appellari solet.

ARTICULUS II.
De *Phthisi.*

PHthisis significat omnem corporis consumptionem, à quacunque causa, & in quacunque parte fiat, strictiùs tamen jam usitatè phthisis dicitur omnis ea contabescentia, quæ corruptelam, ac speciatim ulcerationem alicujus visceris nobilioris, sequitur. Ita si quis contabescat ob purulentum hepar, purulentos renes, corruptos pulmones, & similia viscera corrupta, tunc phthisi dicitur laborare: quæ dicitur à Græco φθύω seu φθίω, corrumpo, consumo, perdo, vel φθίνω corrumpo, quia sc. in phthisi totum corpus emaciatur. Hanc phthisin Paracelsus aliquando appellat ariduram, Germani vocant: die Lungen- oder Schwindsucht.

Interim licèt phthisis ex ulcere varia sit; quoniam verò pulmo præ reliquis omnibus partibus internis maximè expositus est injuriis aëris externi, à quibus insigniter lædi potest ac solet, ipse etiam talem sortitus est texturam, ut facillimè ex sanguine suscipere queat varia recrementa, à quibus facillimè alterabilis existit: hinc etiam ex omnibus partibus frequentissimè pulmo vitiatur & exulceratur, propterea κατ' ἐξοχὴν phthisici dicuntur ii, qui ulcere pulmonum laborant, sive ulcus, sive induratio, sive materia gypsea in hoc aut alio viscere collecta fuerit: Vid. Bartholinus *Epat. Exautor. S.* 6. *pag.* 666. Fernelius *lib.* 5. *Pathol. cap.* 11. Severinus *de Recond. Absc. Nat. S.* 2. *cap.* 36. Timæus à Gülden-Klee / *lib.* 6. *Epist.* 8. Whartonus *Adenogr. c.* 11. & Wepferus *de Apoplexia p.* 114. Cum phthisi hac semper simul conjungitur febris hectica, in quacunque parte sit ulcus; qualis hectica, & inde tabes, conjungitur etiam interdum ulceribus partium externarũ insignioribus. Si pulmo suppuratus est, sequitur sordidum ulcus, quod magis magisque inquinando sanguinem, tabem admodum exasperat: quæ etiam valent in phthisi renali, jecorali, &c. Cum enim per viscera continuò circuletur sanguis, hinc facilè is, labe quadam notatus, eandem visceribus in specie pulmonibus, affricare potest; sicut etiam ex suppurato mesenterio, vel abscessu mesenterii observata fuit phthisis ab Horstio *lib.* 2. *Observ.* 5.

Phthisis

Phthisis pulmonalis & vomica pulmonum, cum qua sæpiùs confunditur, in eo saltem differunt, quod vomica sit ulcus pulmonũ clausum seu abscessus; è contra phthisis pulmonũ est ulcus sordidum, ex abscessu jam aperto genitum. Nam in vomica pulmonum seu eorum abscessu est pus purum, album, crassum, laudabile, leve & æquale, quod ipsum interdum suis membranis inclusum citra excretionem in pulmonibus hæret. Verùm, ubi pus tale non expurgatur, degenerat variè à propria naturâ in varios sordes ac sanies acido-viscidas, & tunc supervenit ulcus sordidum, quod confirmatam dat phthisin.

Probè autem hic observandum: quod inter phthises, uti frequentior est pulmonalis, frequentior esse solet ejusdem exulceratio, ast præter hanc & aliæ causæ, viscus pulmonum vitiantes, phthisin inducere valent; adeoque non solum exulcerationem pulmonum, sed etiam quamvis eorum labem insigniorem, ob usum eorum ad sanguinis eucrasiam & constitutionem vitalem summè necessariam, ad phthisin disponere certum est. Ut adeò rectè phthisis pulmonalis definiatur in genere: Contabescentia, totius corporis & vitio pulmonum nata, sic & pulmonum corrugatio tabem potest inferre, non secus ac si aliquid peregrini, in asperam arteriam fuerit illapsum, & in bronchiis hæserit, tunc eadem irritando ad tussim continuam, successivè constitutionem, & hinc functionem pulmonum ita lædere potest, ut tabes demum cum febre lenta instar phthiseos superveniat, unde hæc phthisis notha appellatur, quod extra pulmones existat: sic ex nucleo avellanæ in pulmonem illapso tussim continuam cum emaciatione totius & imminente phthisi videb. apud Bartholinum *C.* 1. *Observ.* 11. *& Cent.* 2. *Obs.* 27. *pag.* 197. Pariter ex nucleo pomi in asperam arteriam illapso phthisin perfectam lethalem *videb. in* M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. *Observ.* 24. *pag.* 26. Plura exempla ad instituendas cautelas circa phthisin observanda *videb. in* M. A. N. C. *Ann.* 2. *Observat.* 31. *pag.* 58. & *Ann.* 3. *Observ.* 111. *pag.* 181. Sylvii *Pr. lib.* 1. *cap.* 24. & Hœchstedtero; *item* Marco Aurelio Severino *Tract. de Abscess. nothis pag.* 269. sicut è contra pulmones exulcerati sine phthisi observati fuerunt: *vid.* Kerkringius *in Spicileg. Anat. observat.* 72. item *Ann.* 1. *Observat.* 94. *pag.* 223. & Bartholinus *C.* 2. *Histor.* 14.

Pars ergò affecta sunt pulmones, sive cum sive sine ulcere.

Frequentiores autem causæ remotæ hujus ulceris phthisici, in specie phthiseos pulmonalis, sunt variæ: nempe vel internæ vel externæ. Ex internis sæpissimè est nimia sanguinis, & exinde nata lymphæ acrimonia ac salsedo muriatica; salsedo autem hæc sæpissimè in digestione ventriculi vitiata originem ponit.

Acrimonia hæc probatur per gustum: nam quotiescunque laboramus ulcere in ore, toties maturo ulcere disrupto, percipimus saporem æmulantem casei antiqui; & hæc ipsa materia purulenta demum producit symptomata recitata in definitione.

Inter causas verò externas remotas fortuita plura non rarò ulcerationem pulmonum, & hinc phthisin inducunt: v. g. vulnus thoracem & pulmones penetrans, hinc in ulcus degenerans, contusio seu casus ab alto, indeque sanguis in quodam thoracis loco grumosus, pulmones opplens, eosdemq; acrimoniâ suâ facilè erodens, ut fiant ulcerosi; luxationes vertebrarum, clamores fortiores, sanguinis sputum, & similes affectus, &c. sæpiùs ulcus pulmonum & phthisin pedissequam post se trahunt.

Ulterius phthisis pulmonalis aliis morbis non rarò supervenit; sicut id videmus post pleuritidem & peripneumoniam suppuratam seu malè curatam & hæmoptysin: variolæ etiam & morbilli non rarò phthisin in pulmonibus inferunt. Porro aër inclementior, vapores acidi & corrosivi mineralium, ▽tes, &c. hausti ab operatoribus chymicis vel metallicis, vapor calcis vivæ, &c. non raro ad tabem ac phthisin disponunt, unde & ▽ odor adeò virulentus ab Helmontio dicitur, ut sæpiùs inspiratus tabem & phthisin pulmonalem inferat: unde gypsum & calcem præparantes plerumque phthisici moriuntur, ut rectè observat Lusitanus *C.* 4. *Observ.* 41. Potus vini nimis acidi & tartarei crebrior ad phthisin disponit: hinc enim teste Hœfero *in Herc. Med. pag.* 112. in Moraviæ & Austriæ provinciis propter vina acido-tartarea crebrius hausta phthisis quodammodo endemica existit: item aceti nimius usus corrugationem pulmonum inducit, cum respiratione difficili & dolore punctorio circa asperam arteriam. Faciunt huc acidulæ & omnia vitriolata, quorũ frequentior usus eos, qui debiliorum sunt pulmonum, ad phthisin disponit. Fumus nicotianæ coprosius haustus, ad phthisin pulmonalem disponit: potus frigidus post incalescentiam corporis pariter eandem infert: vid. M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *Observat.* 210. *pag.* 309.

Denique hæreditarium malum est phthisis pulmonalis, quod à parentibus per traducem seminalem in fœtum transplantatur. Contagiosa quoq; admodum est exulceratio pulmonum phthisica confirmata, si sc. phthisicus

anhelat ſanum, dum fermentum ulceris corruptivum, aut per halitum quoque corporis ex præcordiis exſpiratum, aut per ſputum & ſaniem expectoratum ſe propagat, & pulmonem aliàs ſani ſimiliter inficit, & ad abſceſſum vel ulcus diſponit. Hinc liberi cum parentibus, conſortes & conjuges cohabitantes, ſibi invicem facilè hoc malum communicant, potiſſimùm ſi in his vel minima ad phthiſin diſpoſitio naturalis fuerit, aut diætæ erroribus vacent. Exempla contagii phthiſici videbitis in Riverii *Prax. l.* 17. *c.* 17. *C.* 1. *Obſerv.* 35. & 99. ſic etiam *C.* 4. *Obſerv.* 92. item Bartholinus *C.* 1. *Hiſt.* 46. item Sylvius de phthiſi §. 70. nec non Schenckius *in obſerv. p.* 256. ex Baptiſta Montano refert, adeò contagioſa eſſe phthiſicorum confirmatorum ſputa, ut Medicus ſubinde olfaciens eadem, prunis injecta, exinde factus ſit phthiſicus: idem ex Fracaſtorio *l.* 2. *de Morbis contag. c.* 9. refert phthiſicorum veſtes ab aliis geſtatas, poſt biennium etiam idem contagium propagaſſe in alios. Ac ſanè non mirabile hoc videri poteſt, ſi verum eſt quod refert Panarollus *Pentec.* 2. *Obſerv.* 49. expectoratum ſputum ex confirmato ulcere pulmonum excretum adeò virulentum & malignum eſſe, ut muſcas illud geſtantes inſtar arſenici interimat.

DIAGNOSIS.

Signa atrophiæ ſeu tabis jam factæ diagnoſtica ſunt facillima, & per ſe clara: incipientis verò difficulter cognoſcibilis. In tabe incipiente corpus ſenſim atque ſenſim emaciatur ac tabeſcit, hincque virium imbecillitas ſenſim ac ſenſim ſupervenit, donec in confirmata ſucceſſivè tabe, præter faciem dictam Hippocraticam, coſtæ in thorace protuberant: cartilago enſiformis incurvata apparet, ſcapulæ alarum ac claviculæ arcuum inſtar prominent, dorſi ſpina ſe exerit, venter collapſus conſtrictusque apparet; clunes pendulæ ſunt, vel omninò conſumptæ; crura, brachia, pedes, manusque cum digitis arida ſpectantur, & circa articulos protuberantiæ attolli videntur; ungues curvantur, pili excidunt, cutiſque flaccida & corrugata exiſtit; venæ interim prominent undique conſpicuæ & lividæ: corpuſque univerſum tantum non tranſparens & pellucidum in quibusdam obſervatur: uti hiſtoria hæc graphicè à Sylvio *l.* 1. *Prax. cap.* 37. *in ſpecie* 17. exhibetur.

Præ cæteris dignoſcendæ ſunt cauſæ phthiſeos ſeu tabis: & (1.) quidem ex ſpirituum animalium vitio & alimenti defectu tabem inferri per ſe facilè patet, imprimis ex examine cauſarum antecedentium, & adjunctorum ſymptomatum ſyndrome: e.g. ea tabes, quæ quodam glandularum meſenterii vitio, & conſequenter ex denegata chyli diſtributione accidit, abdomen inflatum ac tumidum cum dolore in ejus profundo obtuſo ac plus minus gravativo; itemque cum renitente hinc inde ſparſa duritie, circa umbilicum obſervabili, habere ſolet; Excreta liquida, aut chyloſa excernuntur, & ſenſim corpus emaciatur: quæ omnia innuunt, vitio chyli denegati oriri atrophiam. Sed (2.) longè magis negotium eſt cognoſcere labem ac ſubſequentem phthiſin, ex vitio interno, circa quam ad (3.) cauſarum fontes imprimis attendendum erit:

1. An tabes ſit ex vitio digeſtionis ſtomachi?
2. An ex vitio ſanguinis ad nutritionem inepti?
3. An ex corruptela ulceroſa cujuſdam partis internæ, in ſpecie pulmonum?

Equidem cauſæ externæ, vel affectus varii præcedentes, qui alterando ſanguinem, vel vitiando chylum, ad talem tabem diſponunt, ut & ſymptomata concomitantia & ſimilia, partim ab eorum ſignis ſpecialibus, partim ex ægri relatione, aut ex ejus vitæ genere patent.

Præ cæteris tamen inquirendum: an vitio ſtomachi oriatur tabes? nam utut hæ cauſæ ſubinde ſe inſequantur, ita ut vitium ſtomachi, ſanguinis & lymphæ ſequatur acrimonia, & hanc tandem pulmonum ulcus; interdum tamen etiam ſeparatim exiſtere obſervantur.

Ex ſtomacho eſſe & dependere tabem, innuit: ſi præceſſerunt cauſæ ex rebus non-naturalibus, quæ ad digeſtionis primæ labefactationem diſpoſitæ fuerunt, v. g. curæ nimiæ, iracundia nimia, &c. item ſi in principio inflationes ſtomachi, tumefactio abdominis, anguſtiæ præcordiorum, ructus cineroſi, quando ſc. ita depravatum eſt ventriculi fermentum, ut ejusmodi odorem ſpirantes ructus percipiantur, & alia ſymptomata ſtomachi quoad appetitum aut quoad digeſtionem præceſſerint.

Alia, quæ immediatè ſanguinem afficiunt, hujus læſionis conjecturam faciunt, v. g. quando ulcus in quodam loco ſanatum comitatur phthiſis pulmonalis: ſic ex ulcere pedis ſanato phthiſin lethalem obſervavit Thiermeyer *Conſil. lib.* 2. *pag.* 85. Nempe à fermento ulceris unà cum ſanie acri per iſtud evacuari ſolitâ retentis, cum ſanguine hinc inde circumraptis, & in pulmonem diſpoſitis, malum originem cepit.

Facit huc ipſe habitus ægrotorum plus minus ad phthiſin & atrophiam diſpoſitorum: nempe quotidianâ conſtat experientiâ, ſucculentos aut obeſos minus evadere phthiſicos, benè autem macilentos, à natura plus minus attenuatos. Horum nempe ſanguinis

nis minus temperatus, minus dulcis, & minus oleosus existit, adeoque minus nutrit; è contra acrior, asperior & salsior esse solet, facileque incalescens, unde tales minus benè nutriri observantur.

Phthisis, quæ à visceris interni exulceratione vel alio vitio dependet, faciliùs quam ejus causæ, cognosci potest, cum in horum vitiis nulla occurrant signa pathognomonica, aut plures plurium eorum anomaliæ concurrant; adeoque causa harum primaria & prima determinari non possit, imprimis si excreta affectum non manifestent: e. g. quando phthisicus conqueritur de dolore, tensione, aliisq; abdominis symptomatis, colligi quidem potest, quod aliquod abdominis viscus affectum sit; incertum tamen adhuc manet, an intestina, an mesenterium, an pancreas, &c. nec, licèt pars affecta dignoscatur, de morbi formalitate mox constat, an nempe scirrhus, vel hydrops; vel ulcus, &c. subsit? Nec excreta morbum ejusmodi occultum semper manifestant, dum e. g. pulmo, qui propter frequentiorem cruoris aut puris rejectionem suppuratus putabatur, integer; epar verò maximè consumptum deprehensum fuit: vid. Schneiderus *de Catarrhis lib.* 4 *cap.* 3. *pag.* 103. Interim tamen, ut probabilis conjectura de phthiseos hujus causa nobis constet, pars affecta colligatur ex symptomatum ipsi adjunctorum præsentia & loco affecto seu dolente, utut nec symptomata ejusmodi semper generis, quæ nos ad partis affectæ cognitionem ducant, imprimis cum de hujus & illius visceris usu primario nihil certi adhuc nobis constet, dentur? An verò hoc vel illud viscus exulceratum sit? concludere possumus ex puris rejectione, qualis, si non observetur, de scirrho vel alio simili vitio, e. g. hydrope, conjecturandum, utut nec omnium viscerum exulceratio, propter situm profundiorem & viarum excretoriarum defectum, puris rejectione se prodat. Frequentissima phthisis est pulmonalis, circa quam inquirendum: an à causa externa, v. g. inspiratis; an ab interna oriatur? & si ab hac, an affectus secundarius sit? i. e. an pleuritidem aut sputum sanguinis sequatur, affectus antecedentis ratio imprimis habenda est; si verò est affectus primarius, tunc ista est phthisis pulmonalis, quæ ab ulceratione ejus ex defluxu catarrhali, ut vocant, oritur. Hujus malè sic dictæ phthiseos catarrhalis radix seu ortus est in ventriculo malè digerente, progressus in sanguine aut lympha exinde acido-salsis factis in pulmonibus, unô alterôve ejus lobo, ejusque vesiculis & cellulis plus minus erosis. Unde in loco eroso ulcus supervenit seu suboritur, cujus fermentum nutrimenti proximi corruptivum existit, unde sordium, saniei & puris generatio, ac mediante tussi successiva excretio, donec vel ab istis sordibus suffocentur ægri, vel erosis & absumptis maximam partem pulmonibus sanguis debita in crasi deficiens nunc mediante diarrhœa colliquativâ, nunc mediantibus tumoribus pedum œdematosis mortem inferat.

Hinc, ut maturè præcognoscatur hujusmodi phthisis ex vitio stomachi oriunda, quippe quæ communissima est, & à veteribus catarrho à capite defluenti falsò adscribitur, ejusmodi historiam, ne fiat confusio in lectione practicorum, enarrare placet, & est talis: In tali tabe nempe ægri ordinariò, nunc cum præcedente errato aliquo in rebus non naturalibus vel cura nimia, vel iracundia, ab ingurgitatione potûs, aut simili, vel etiam absque tali manifesto errato, de virium labefactatione conqueri incipiunt, cum appetitu plùs minùs dejecto, aut saltem carnes abhorrente: hinc tempore matutino, dum ex lecto se levant de sapore in ore peregrino conqueruntur, qui tamen primò solet esse extraordinarius, nec adeo sensilis, postmodum verò saporem salsum in ore percipiunt, sub quo ipso magis magisque prosternitur appetitus, successivè titillationes fauces affligunt, quas subinde levis tussicula, sed arida & sicca, insequitur, ideoque negligitur, sentiuntque flaccescentiam substantiæ carnosæ in artubus: malo magis progresso conqueruntur de sapore putrido cinereo, es schmecke ihnen alles wie faul Holtz oder Asche/aut de sapore carnium & piscium putridorum, tussis sicca, sed in qua tenuia saltem aut aquosa rejiciuntur, successivè fit aspera, imprimis noctu, aut saltem post lecti introitum, quæ sanguinis & lymphæ inquinamentum ostendit; cui tussi siccæ difficilior plus minus respiratio supervenit, unà cum febricula lenta, ipsis ægris ferè insensili, saltem ab omni pastu, præter angustias & gravationis sensum circa præcordia, levem quendam calorem, specialiter in manibus, extraordinariò percipiunt. Interim tamen, quocunque tempore tenetur pulsus, semper celer, frequens, plus minus parvus, observari solet: incipiunt exspuere candida tenuia, quæ successivè diu in copia augentur. Procedente malo exasperatur hectica, dum non tantum calor post pastum augmentatur notabiliter, sed etiam sudores nocturni copiosi supervenire solent, tussis augetur in die, supervenit excretio copiosæ materiæ variæ, primitus viscidæ albidæ, hinc successivè viscidæ flavæ, interdum viridis, hinc materiæ lividæ, tetrum saporem exhibentis, tandem genuinum pus, nunc cum nunc sine vestigio sanguinis unà excreti: quo in casu jam exulceratio partis cujusdam, imprimis pulmonis, supervenit: quatit continuò pectus hæc tussis, præsertim vesperi & manè, vesperi minus, manè

nè plus materiæ corruptæ ejicitur; hinc hectica, difficilis respiratio, corporisque intabescentia magis magisque intenduntur, unà cum virium omnium successivâ labefactatione.

Observandum autem hîc ulterius: quòd tussis phthisicorum non statim sit pulmonalis, sed ferè in principio sit stomachalis, cui tandem acrioris lymphæ occasione per glandulas asperæ arteriæ aut pulmonum excretæ tussis pulmonalis supervenerit: deinde attendendum est, non in quavis phthisi aut exulceratione pulmonum tussim adesse, quin interdum citra insigniorem tussim insignis pulmonum erosio aut exulceratio observata fuit: vid. Kerkringius *in Spicileg. Observ.* 72. tunc tantùm est tussis, quando exulceratione pulmonum factâ à purulenta materia acri bronchia solent irritari, licèt vomica pulmonum sine tussi existere queat, sicut exemplis probat Schneiderus. Sic quoque rejectum pus frequentius quidem est ex pulmone, non tamen semper, etiam si cum tussi fiat; quin etiam pus in ulceribus aliarum partium, pulmonibus salvis & illæsis, per sputum expurgari potest. Exemplum aliquod habebitis in Schneidero *lib.* 4. *de Catarrhis*, *pag.* 103. de quodam pro phthisico habito, qui copiosum pus & sanguinem tussiendo rejecit: aperto corpore post mortem pulmo omninò sanus, hepar verò exulceratum & purulentum repertum fuit. Nec mirum hoc esse debet: uti enim pus ipsum, v. g. pleuriticorum suppuratorum, interdum per alvum, interdum per urinam rejicitur: & uti pus ex ulcere brachii per urinam excretum observavit Paræus; ita simili ratione hepatis, renum, & aliarum partium suppurationes etiam excrementa purulenta mediante sanguinis circulo in pulmonibus secernuntur, ut mediante sputo ac tussi ejici possint. Sic puris sputum menstruum sine phthisi videbitis in M. A. N. C. *Ann.* 1. *Observat.* 94. *pag.* 223. *item* Bartholinus *Cent.* 4. *Histor.* 17. Alias non mox præsente febre, difficili respiratione, rejectione materiæ copiosæ viscidæ &c. pronunciandum, ægrum esse phthisicum. Nam prædicta mala sæpius etiam in depravata chylosi, aliisque affectibus ventriculi, reperiuntur.

Si dubius sit Medicus, utrum materia viscida, an verò pus exspuatur? jubent patientem exspuere in aquam frigidam, quo facto, observant: an materia fundum petat? an verò aquæ innatet? Priùs si accidat, patiens exspuit pus: si posterius, solùm materiam viscidam rejicit; nam visciditati materiæ pituitosæ magna inest porositas, unde aër huic porositati irretitus in causa est, ne materia viscida fundum petat.

Porrò distinguenda est tussis in phthisi incipiente. Sonitus, locus doloris, rejecta, &c. facilè hæc discernere docent, ac tunc demum simus de labe pulmonum certi, quando toti pulmonum lobi consumpti, aut etiam eorum frustula successivè ejiciuntur; sicut interdum surculi venarum & arteriarum corrosi expectorari observantur. Sic namque surculum venæ arteriosæ expectoratum observavit Tulpius *lib.* 2. *cap.* 12. & pulmo integrè ferè per pus rejectus observatus fuit à Salmuth *C.* 1. *Observat.* 14. Omnibus his tabidis, & phthisicis commune est, ut copiosos sudores nocturnos patiantur, ita ut simul atque oculos claudant ægri, sudore diffluant; sicuti in malo confirmato defluvium capillorum supervenit: sed tunc viribus exhaustis cessante tussi, aut deficiente ejus expectoratione materiæ, ægri suffocantur, aut superveniente diarrhœá colliquativâ, ad quam maximè proni sunt phthisici, pedumvè tumore œdematoso ægri jugulantur. Quod si ex visceris cujusdam præcedente inflammatione vel abscessu, aut etiam pleuritidi suppuratæ, aut sputo sanguinis superveniat phthisis, in talibus minus stomachus est incusandus, qui tunc potius insons apparet, sed ad primarium morbum est respiciendum. Quæ pars pulmonum afficiatur, an dextra? an sinistra? præter sensum doloris nonnihil obscurum cognoscitur ex decubitu ægri: siquidem æger non potest decumbere in latere sano, sed in latere affecto, alias imminet suffocatio; cum contra si in latere ægro decumbat, talia ipsi non accidunt, uti rectè observat Salmuth *C.* 1. *observ.* 14. urina est flammea, & præcipitatur in sabulum rubicundum, & materiam pinguem urinæ innatantem.

Plura qui de tabis & phthiseos natura desiderat, adeat in specie Willisium *Pharm. Rat. Part.* 2 *Sect.* 1. *cap.* 5. *&* 6. *item* Sylvium *lib.* 4. *Prax. & Tract. de phthisi*: denique Benedictum *in Theatro tabidorum*.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: notum est, tabem omnem ac phthisin esse malum chronicum, & difficillimum curatu: imò confirmata, quia sine insigni viscerum & humorum dyscrasia, & læsione fieri nequit, sæpè nullius est curationis, nisi sublimiora negotia accedant.

Imprimis tres isti gradus phthiseos, nempe imminentis, incipientis & confirmatæ, quas Willisius *insinuat c. l. pag.* 106. probè observandi sunt.

Primus enim facilè; secundus difficilius; & tertius planè non curatur. Et quidem in gradu secundo vulnerariis & laudabili diæta uti interdum curari, ita ulterior progressus interdum per plures annos retardari potest. Sed necesse est, cautissimè & rigorosè ægri observent omnia, aliàs impossibile est, ipsis succurrere.

Quò

Quò melior & sanior est stomachi constitutio, eò uberior sanitatis spes superest: unde tabes incipiens à ventriculi dyspepsia, vermibus, &c. aliquid salutis promittit.

Tabes à cicatrice intestinali, scirrhis ac ulceribus viscerum, scorbuto, fluore albo, gonorrhœa, hydrope, & mensium suppressione, nisi removeantur, difficulter aut nunquam curantur: Conf. Hippocrates 2. *Prædict.* 13.

Qui ex pulmonũ ulcere vult evadere, eum 6. Hippocratis signa edere decet, quæ videb. in Sennerto *l.* 2. *Pr. c.* 2. *de Phthisi p.* 207. eaque prolixiùs explicat Sylvius, una cum aliis, *Tract. de Phthisi* §. 87. *& sequ.*

Diarrhœa sponte superveniens phthisi, aut tumor pedum œdematosus, aut denique deficiens tussis, mortem in propinquo denunciant. Tamdiu, inquit Galenus, Phthisici vivunt, quamdiu extussire, & sputa pulmonem expurgare possunt; ubi verò sputa intus manent, obstruuntur viæ & suffocantur.

Si sputum phthisicorum vel per se, vel carbonibus injectum graviter olet, & capilli defluunt, periculosum est signum.

Phthisis denique, quæ à tuberculis & indurata pulmonum compage, nunquam curatur.

C V R A.

Quod attinet curam atrophiæ, tabis & phthiseos: hæc consistit in eo, ut

1. Causa, quæ vel alimentum exhaurit, vel primarius morbus, qui massam sanguineam inficit, removeatur. Hæc causæ remotio variat equidem pro earum varietate suprà recensitâ. Sed in tabe, quæ frequentius curæ subjicitur, vel stomachus rectificandus, vel acrimonia ac lympha acido salsa temperanda, vel deniq; visceris læsio aut exulceratio plus minus perfecta, in specie, pulmonis, sananda, aliavè ejus corruptela corrigenda.
2. Symptomata graviora mitiganda, qualia sunt: tussis ferina, præsertim nocturna, exscreatio difficilis, inde respirationis difficultas; febris lenta, sudor nocturnus, vel diarrhœa.
3. Corpus nutriatur: id quod diæta laudabilis præstat, quam stomachus appetit & facilè digerit; in specie lactea, quæ & chylum subdulcem & subpinguem & probè divitem suggerit, simulque sanguinem temperatum & quasi chylosum reddit.

Pro cura hac ritè instituenda

Observ. I. Quod vomitoria in omni tabe ac atrophia, item in phthisi tam primariò incipiente, quam confirmata, idque secundariò, sint optima, in specie, ubi malum est ex vitio stomachi, & inde nata acrimonia massæ sanguineæ salso-muriatica: uti rectè hoc inculcat Lindanus, Hartmannus *in Prax. Chym. cap.* 99. Bartholet. *de diffic. respirat. &* Sylvius *in Praxi.* Interim in tali casu, ubi phthisis est confirmata, habeatur ratio sputi sanguinis imminentis, quo præsente cauti simus in vomitoriorum usu: contrà si non adsit, tutò illa propinemus, & certum est, quod vomitorium potenter ac copiosè evacuet fomites saniosos ex pulmonibus, propter quam causam in empyemate etiam commodè vomitoria usurpari possunt. Curavi aliquando ancillam desperatè phthisicam ex ulcere pulmonum, cui inter alia remedia duo valida præscripsi vomitoria; non tamen unâ vice: & vix credibile est, quàm variæ & copiosæ sordes cum præsentissimo levamine rejectæ fuerunt, quæ promptissimè facilitabant curam.

Observ. II. Post vomitoria, quantum possibile, cavendum est à purgantibus quibuscunque: nam etiam lene purgans phthisicos & tabidos maximè & copiosè evacuare solet cum insigni virium noxa, ut ipse observavi; ita ut quod aliàs in statu naturali nil effectus præstaret, in phthisicis cum summa noxa per totum morbi cursum inemendabili assumptum fuerit, & tales ægri post purgationem semper pejus habent, ac vesperi crebrius tussiunt. Penitus ergò non sunt purgandi, nec vena est aperienda, nisi quædam sanguinis evacuatio suppressa in causa sit, ubi venæsectio conceditur, sed post vomitum reliqua cura consistit in mitigatione acrimoniæ salinæ. Et quidem, quam noxia sit purgatio, uti & venæsectio in phthisi, videbitis apud Borellum *Cent.* 4. *Observ.* 15. & Prosperum Martianum *in Hipp. Sect.* 4. *Aph.* 8. Saltim ergò, si aliquid tentandum, primæ viæ, & quidem lenissimis purgantibus in principio abstergendæ sunt: vid. hac in parte Bartholinus *Cent.* 10. *Observ.* 15. Hippocrates *lib.* 2. *de Morbis Text.* 46. §. 27. *& Text.* 47. §. 13. cui scopo rhabarbarum optimè inservit. Vulgò etiam solent inurere fonticulos phthisicis, seducti à catarrho, quem ex capite in asperam arteriam depluere existimant: sed nil prosunt, modò non noceant.

Observ. III. Dulcia, saccharata, & mellita crebrius sub forma syruporum linctuumvè usurpata plus nocent tabidis ac phthisicis, quam prosunt; fermentativa enim sunt saccharata & putrefactiva, adeoque stomacho, ut & visceri cuidam eroso, speciatim pulmonibus insigniter sunt hostilia, digestionem primam turbant, ac imprimis quosvis corporis succos viscidiores, ac inertiores reddere solent: unde etiam syruporum aliorumque dulcium nonnisi moderatus usus in phthisicis & tabidis tolerandus, nisi in quantum ad lubricandas fauces interdum,

dum, sed cautè, pro scopo expectorationis usurpanda sunt. Quantum noceat mel & saccharum, vid. Garenzier *Tract. de Tabe Anglica*, & Helmontius *Tract. de Dispens. Modern.* §. 30. *pag.* 371.

Observ. IV. In phthisi scorbutica, si quacunque occasione ad tussim disponantur, & lymphâ scorbuticorum admodùm acri existente, præ cæteris optima erunt lacticinia, quibus spiritus cochleariæ, vel balsamus sulphuris anisatus, vel essentia vulneraria vel spiritus salis ammoniaci, & similia instillari possunt: imprimis lac caprinum herbis antiscorbuticis & vulnerariis prius nutrita capra præ cæteris ad talem phthisin scorbuticam confert; item potiones vulnerariæ, quibus spiritus cochleariæ permiscendus.

Quod attinet causarum remotionem, lactis usui præmittendam: convenit ratione stomachi imprimis vomitus. Hinc in tabe adhuc incipiente appropriata stomachica, imprimis blanda subacida, conducunt, quæ ceu experta commendat Barbette *in sua Praxi pag.* 107. quæ ipsa tamen sub moderata dosi blandiora etiam sub cursu morbi, ut ita stomacho prospiciamus, haud adeò inconcinna sunt. Talia blanda subacida sunt v. g. liquor terræ foliatæ tartari, tartarus tartarisatus, spiritus aperitivus Penotti, spiritus salis dulcis, ℞ vitrioli Martis Zvvelferi, ☽ ♉iatum, arcanum duplicatum, ⊖✱, tartarus vitriolatus Tacchenianus, elixyr proprietatis cum & sine acido, lapilli cancrorum cum aceto destillato juxta Barbette, & similia:

℞. ▽ *scabios.*
card. bened. ā ℥ij.
prophyl. ℥ß.
Laud. opiat. gr. j.
Syrup. papav. errat. q. s.
M. f. Mixtura cochleatim singulis horis capienda.
D. S.
Zertheilende Magen-Mixtur.

Quò etiam videtur facere pulvis Conerdingii ad phthisin singularis:

℞. *⊖is ✱ci puri*
☾i puri ā ℥ß.
rad. liquirit.
ireos Florent. ā ℥j.
M. f. *Pulvis.*

De quo omni mane & vesperi capiatur, quantum cuspis cultelli capit.

In tabe verò quacunque confirmata, in specie ea, quæ jam in ulcus pulmonum transiit, fugienda sunt acida, imprimis vitriolata, cùm hæc phthisicis sint ad modum inimica, quia aggrediuntur pulmones, quibus debilitatis phthisis confirmata redditur: Vid. Langius *Dissertat de Acidulis* §. 18. *Thes.* 10. *& sequ.* Et sanè ipse novi quosdam ad phthisin inclinantes, qui vel propter scorbutum, vel malum hypochondriacum, visitarunt acidulas, & in ipso earum potu, aut brevi pòst certè phthisin confirmatam vel hydropem contraxerunt.

Ratione sanguinis ac lymphæ, hujus acrimoniæ salsæ temperandæ præ cæteris conducunt remedia ex sulphure, succinum, myrrha, ♉ diaphoreticum, antihecticum Poterii papaverina & opiata: item tragacantha, amygdalæ, helenium, liquiritia, betonica, tussilago, passulæ, sperma ceti, & ex his & similibus parati compositi varii pulveres, pectorales dicti, etiam pulvis Haly contra phthisin, & species dia-ireos, dia-tragacanthi, conserva rosarum, & chocolata: quibus adjungantur decocta talia ex lignis, quæ aliàs in lue Venerea usurpantur, aut contra catarrhos laudantur, in specie ex ligno sassafras, ac radice chinæ, hinc ex ligno guajaci. Nam ex his lignis parata decocta resinosam sulphuream substantiam unà colliquatam obtinent, indeque temperant acre, resolvunt hinc inde hærentes sordes, imprimis in progressu phthiseos seu tabis, speciatim ubi jam dyscrasia sanguinis præcesserit longius, aut pulmones aliudvè viscus jam erosa, & exulcerata sint, conferunt: quibus optimè Helenium glyzyrrhiza, & omnia ex his parata socientur, & crebriùs, idque absque sudore, talia lignorum remedia usurpantur: quin & fumaria his ipsis mista & sæpius usitata dicitur conferre. Adeoque conveniunt hæc in phthisi, quæ vulgò à catarrho seu destillationibus originem ducere asseritur, & adhibentur commodissimè præmissô vomitu. Præscribendi modum & usum videb. in Lotichii *Observat. pag.* 23.

Ratione visceris læsi imprimis vulneraria simplicia, in specie veronica, scabiosa, hedera terrestris, cherefolium, &c. conferunt: item balsamica, sulphura quæcunque, in specie antimonialia, fermentum ulcerum corruptivum emendantia, substantiam puris ejusque proventum corrigentia, & ulcus consolidantia; item balsamus sulphuris, Peruvianus, terebinthina, &c.

In specie hæc ut illustrentur, pro tali scopo præmissis præmittendis universalibus, primas vias imprimis respicientibus, conveniunt, v. g. pulveres pectorales: e. g. pulvis pectoralis D. Michaëlis; qui manè, vesperi ante cœnam, & sub introitum in lectum, assumptus dosi ℈j. ʒß. ad ʒj. egregius est, acrimoniam sanguinis ac lymphæ temperat, & tussim nocturnam quodammodo cohibet: Vel loco hujus usurpetur pulvis Lindani ad phthisin seu atrophiam, seu acrimoniam sanguinis, admodùm commendatus: de quo sumatur ter in die ʒj. ad ʒij. cum decocto rad. chinæ, sed non debent alio potu, quàm hoc decocto, uti; nisi enim phthisici semetipsos arctè adstrin-

stringant diætæ, non curabuntur, etiamsi optimas habeant medicinas. Manè & vesperi simul instituantur suffitûs ex succino & thure naribus hauriendos. Item

℞. *nucl. pin.* ℥ß.
sem. papav. alb. ℨij.
c. s. q. ▽ *scabios.* & *tussilag.* f. Emulsio: adde
ebor. s. △e ℨß.
lapill. ♋ *prap.*
Matr. perlar. præp. ā ℈j.
Edulcor. c. *rotul. manus Christi perlat.*
D. S.

Temperirende Stärck-Milch/ des Tages über außzutrincken.

Præ cæteris se offerunt mineralia: quæ inter sulphur, tam commune, utpote quod aliàs balsamum est pulmonum, quàm sulphura antimonialia fixa, flores sulphuris & remedia ejusdem generis sulphurea, sunt optima in atrophia & tabe, ex acrimonia sanguinis enata, quam, uti etiam lympham, optimè temperat pinguedo illa mineralis sulphuris, unde R 🜍is, extractum sulphuris solidum, præprimis balsamum sulphuris crassum, quod habet Boyle *in Philos. Experiment. Part.* 2. *Sect.* 1. *pag.* 166. item quod *pag.* 386. describitur: item balsamus sulphuris vulgaris tam insignis est commendationis, tàm in phthisi pulmonali incipiente, quam in quacunque tabe alia, ex acrimonia imprimis sanguinis, & hinc corruptione & exulceratione visceris cujusdam interni, v. g. pulmonum aut aliarum quarumcunque partium. Præsertim putis acrimoniam non tantùm corrigit, sed & nimium ejus proventum optimè coërcet, detergit atque consolidat. Olea, cum quibus præparatur hoc balsamum sulphuris, ordinariè sunt ♂ ℞at. terebinthinæ balsamicum, ♂ anisi, aut ♂ juniperi renibus exulceratis appropriatum, aut ♃ succini. Usurpantur hæc balsama sulphuris à gtt. vj. viij. & x. ad xii. in liquore appropriato vel decocto chinæ aut sassafras, aut etiam in decocto quodam vulnerario vel lignorum, aut ex his misto decocto pectorali, ubi ex pulmonum labe in specie oritur atrophia. Misceri etiam possunt hæc balsama cum syrupo de liquiritia & similibus, quæ egregiè temperant nonnihil ejus acorem. Verùm cum ignea vis sit in hoc balsamo, ob id in iis, quibus manifestior & gravior est hectica & nimia sudatio, cautè aut planè non usurpandus; cum observatum fuerit, quosdam ex nimio balsami sulphuris usu hecticam lethalem contraxisse, quem in finem præparetur cum ♃ expresso quodam, & cum tantillo olei ℞ati anisi acuetur.

Etiam cum tali balsamo sulphuris optimo cum consilio jungantur Medicamenta Saturnina, quæ & ipsa effrænatum balsami sulphuris ardorem refrænant. Hinc vel saccharum Saturni, vel crystalli mineræ Saturni conjungantur cum balsamo sulphuris, & ita aptiùs ac convenientiùs usurpari possunt. In specie autem species dia-Saturni Mynsichtii à quamplurimis contra tabem singulariter laudari solent; hinc & R antiphthisica D. Michaëlis dicta hoc in passu usitata est, in specie ubi adest corruptio viscerum, ulcus pulmonum aut renum, aut similis cujusdam partis, sanè multæ est laudis & efficaciæ, dosi xx. gtt. manè & vesperi, virtuteque sua adstrictoriâ robur simul & firmitudinem pulmonibus conciliat. Post hanc R lapid. hæmatitis à 15. guttis & R 🜍is vitrioli à guttis xv. xx. xxv. ad xxx. subinde usurpetur, egregium erit remedium antiphthisicum. Denique phlegma ⊖li roridum, quod nihil participat de spiritu acido corrosivo, cohobatum & digestum cum proprio capite mortuo aliquoties, experimentum est singulare ad phthises & corruptiones viscerum internorum, uti hoc refert Marcus Marci *in Philos. Vet. Restit. pag.* 550. §. 1.

Cæterum locô sulphuris communis legitima remedia sulphurea antimonialia præferenda sunt; unde etiam ♁ diaphoreticum à quibusdam insigniter contra phthisin laudatur, imprimis si quotidiè cum conserva rosarum manè & vesperi usurpetur: Nam & hoc ipsum ad partium exulcerationes, item ad vomicas pulmonum, ad corrigendum & prohibendum pus, laudabiliter administrari solet. Quodsi ergò ♁ diaphoreticum solum est tàm egregium, multò magis conveniet, si combinetur cum 🜍e ♃is, in legitima præparatione antihectici Poterii, quod à gr. xii. ad ℈j. cum conserva rosarum usurpari potest, cujus continuato usu aliquot phthisicos & hecticos feliciter curavit Poterius, *Cent.* 3. *Curat.* 20. In specie Pulveres pectorales dicti, quorum basis utplurimum sunt flores sulphuris, ac pro communi sulphure etiam ejus balsamum, cum lap. cancrorum, ♁ diaphoretico, antihectico Poterii, & omnibus ex antimonio cum ♃e & ♂e fixato compositis, præsertim in phthisi confirmata, sunt egregii, v. g.

℞. *lap.* ♋ *præp.* ℨiß.
flor. 🜍is ℈ij.
♂ ℞*al. terebinth.* gtt. viij.
anisi gtt. iv.
sacchari ℨß. M. f. *Pulvis.*

Item sequens pulvis ad acrimoniam massæ sanguineæ temperandam, utut videatur simplex:

℞. *lapill.* ♋ *præpar.*
rad. ari cruda vel præp. ā ℨj.
ireos Flor.

sem. papav. albi ā ʒß.
Mastich. ℈ij. M. f. *Pulvis.*

Assumantur quotidie in decocto hederæ terrestris & cherefolii.

℞. *rad. ireos Florent.* ʒiß.
lap. ♋ *præp.* ʒj.
antih. Poterii ʒß.
croci ℈j.
M. f. *Pulvis* pro aliquot dosibus.
Vel c. facch. fiant Rotulæ: S.

Temperirende Brust-Küchlein.

℞. *Spec. dia ireos* ʒiij.
bol. Armen. ʒj.
succ. liquirit. Hisp. ʒß.
c. *facch.* ℥iij. l. iv. *in* ▽ *papav. errat.* solut. f. Rotulæ.
D. S.

Hust-Küchlein.

In phthisi contra tussim siccam nocturnam, faucium asperitatem, conceptam earum phlogosin, &c. conducunt.

Item pertinent huc suo modo Rotulæ Cnöffelii contra phthisin; item pulveres Cnöffelii ex sulphure & aliis parati: quorum usum videb. in M. A. N. C. *ann. 6. append. pag.* 81.

Vel ℞. *rad. liquirit.* ʒij.
ari ʒiß.
ireos Florent.
symph. maj. ā ʒj.
gumm. ✳*ci in* ✱*o sol.*
benz. ā ℈j.
c. f. q. in ▽ *scabios.* sol. f. Rotulæ.
D. S.

Temperirende Brust-Küchlein.

℞. *balf. sulph. anisat.*
terebinth. ā ʒj.
excipiantur c. f. q. *Conf. scabiosæ, & c. facch. in* ▽ *fæniculi sol. f.* Rotulæ. l. Morsuli:
D. S.

Brust-Küchlein.

Hisce sanguinis & lymphæ acrimoniam corrigentibus pro scopo temperandi tussim, præsertim diuturnam sistendi, & hinc copiosum nimis puris proventum coërcendi etiam papaverina & opiata fuerunt annumerata, quæ sunt optima ad temperandam acrimoniam salsam muriaticam. Hinc veteres pilulas de cynoglossa usurparunt, quæ tamen admodum sunt crudæ, & cum pilulis de styrace coincidunt: moderni verò pilulas de styrace adhibent, quas videb. in Schrœderi *Pharm. lib. 2. pag.* 252. *item* Sylvii pilulæ de styrace *in l.* 1. *Pr. cap.* 20. §. 36. qui ambram omittit; ubi etiam ex ejusmodi ingredientibus rotulas habet. Succinctæ sunt compositiones, & non contemnendæ in tussi nocturna sicca, & quando ex inclementiore aëre tempore hyberno tussis excitatur, tunc in principio affectus propinentur, & erunt elegantes. Propinantur etiam in sicca tussi gravidis; temperant enim lympham salsam: Conveniunt quoque opiata optimè in principio tabis & atrophiæ, ubi nempe præmissus fuerit vomitus, uti etiam in ejus progressu mirabiliter valent sedare tussim nocturnam, uti & sudores nocturnos colliquativos. Largas opii, legitimè per fermentationem parati, doses præ aliis ægris diu sine nocumentis ferre possunt phthisici: vid. M. A. N. C. *Ann. 4. & 5. Observat.* 207. *pag.* 291. ejusque usu imprimis diu conservari. Sic aliquando phthisico dedi sequentia:

℞. *Conserv. rosar.*
heder. terr. ā ℥j.
fl. ♃*is,*
antihect. Poterii,
lap. cancr. præp. ā ʒj.
balf. Peruv. ℈ij.
laud. opiat. gr. xvj.
c. f. q. *syr. diacod. Montani,* vel *syr. dia*♃*is VVillis.*
f. Electuarium.

De quo æger intra octiduum semper assumpsit, capiendo bihorium ante cœnam bonam dosin; cujus usu semper habent meliùs ægri, tussis remittit, melius dormiunt, manè faciliùs magisque cocta exspuunt. Sanè hæc opiata quotidiè, item essentia opii liquida, successivè ultra tres menses continuata, citra ullam sensilem noxam irritationis sensum sistendo, tussim, item humorum acrium in parte læsa decubitum, & hinc ulteriorem corruptelam & ulcerosum progressum inhibent.

Observandum tamen est, quod in statu, quando difficilior est anhelitus, aut etiam eo in casu, quô multa materia viscida expectoranda est, uti etiam, ubi purulentia rejicienda venit per os, cautius usurpentur opiata, aut penitus intermittantur, ne impediatur materiæ rejiciendæ motus, & ita difficilior respiratio, aut suffocationis inducatur metus.

Tandem ad hæc ipsa remedia alterantia, crasin sanguinis & lymphæ corrigentia, in incipiente præsertim phthisi pulmonali, pertinent etiam decocta lignorum, nempe radicis chinæ, ligni sassafras, &c. qualia aliàs in morbis chronicis lymphæ vitio, & inde natis malis seu affectibus catarrhalibus in usu sunt, quibus eò magis felici successu utimur, si morbo ulterius procedente, similia vegetabilia vulneraria, fermentum ulcerationis inchoatæ corrigentia, simul addantur.

Præ cæteris hic radix chinæ eminet. De horum decoctorum usu vid. Garanzier *Tract. de Tabe Anglica,* Alphonsus Ferreus *lib. 2. de Ligno Sancto,* qui etiam hujusmodi decoctis phthisicos tantum non desperatos denuò sanitati fuisse restitutos refert. Confer etiam Riverius *in Praxi l. 2. cap. 7. item Cent. 1. observ. 35. & 99. & observat. à Fomio Commun.* 27. item *Cent. 2. observ.* 61. & 78.

Modum propinandi hujusmodi lignorum deco-

decocta optimè docet Arceus *Tract. de Vuln. capitis & febribus*; ac Erastus *in Consil. Scholzii No.* 88.

Præ cæteris tamen, præter radicem chinæ, lignum sassafras eminet propter vim aromaticam, & quod in affectibus à lympha vitiosa ortis specialiter convenit. Sed si ritè sibi volunt consulere tales ægri phthisici, alio potu non debent uti, quàm ejusmodi decocto. Huc facit etiam decoctum elegans ex sassafras & vulnerariis Poterii *C.* 2. *Cur.* 99. Quibus tamen lignis usum santalorum, speciatim rubri & citrini, quidam substituunt: quorum decocta eodem modo atq; decocta Gvajaci parata, & removere pulmonum erosionem, & eandem factam tollere, asserit Fonseca *lib.* 1. *Consf.* 58. & conveniunt tàm in tabe ex acrimonia sanguinis & lymphæ simplici, quàm quæ jam cum ulcere pulmonum conjuncta est.

℞. *ras. ligni sassafr. benè odor.* ℥ij.
rad. chinæ in taleol. incis. ℥j.
Macera in s. q. ▽ in MB. per ♃ ♂, & ebulliant ad consumptionem tertiæ partis:
Colaturæ adhuc calenti infund.
passul. min. contus. ℥ij. l. iij.
adde
syr. fl. papav. errat. vel *papav. simpl.* l. *de jujub.* q. s. pro grato sapore.

D. S.

Tranck gegen die Schwindsucht.

De hoc calidè semper manè, à meridie & circa vesperam cubitum iturus capiat haustum. Optimum est in phthisi non admodum confirmata.

℞. *rad. chinæ in taleol. incis.* ℥ij.
fl. papav. errat.
beton.
scabios. ā Mß.
passul. maj. enucl.
min. ā ℥j.
c. s. q. ▽ *comm.* coqu. colatura edulcoretur, addendo
syr. papav. rhæad. parum.

D. S.

Brust-Tranck auff etliche mahl.

Aliquàndo in tussi pulmonali phthisin minitante cum successu præscripsi:

℞. *ligni sassafr.* ℥j.
Maceretur in
▽ *comm.* mens. ij. adde
HB. *hederæ* ▽*str.*
scabios.
pulmon. maculos. ā Mij.
sem. anisi.
fœniculi ā ℥ß.
rad. liquirit. ʒiij.
passul. min. conquassat. ℥j.
Coqu. ad tertias:
Colatur. D. S.

Hust- und Brust-Tranck auff etliche mahl.

Edulcorationis gratia sint syr. consolidæ maj. agrimoniæ, chærefolii, scordii, nicotianæ, liquiritiæ, enulæ &c.

Item cuidam perfectè phthisico præscripsi:

℞. *lign. guajac.* ℥iij.
cort. ejusd.
rad. chin. incis. ā ℥j.
rad. enul.
bardan. ā ℥ij.
bacc. junip. ʒiij.
HB. *veron.* Mij.
heder. ▽*str.* Mj.
Incisa macerentur in ℔. xij. ▽ *simpl.* per 24. horas: coqu. ad dimid. addendo in fine coctionis
sem. anis.
fænic. ā ℥ß.
rad. liquirit. ʒj.
Colatura detur.

Capiebat omni manè bonum haustum in lecto, expectando aliqualem sudorem, addendo simul gutt. xij. *bals.* ♀*is terebinth.* unicuique haustui: vespertinò verò tempore remedia cum opio usurpabantur, sed minus, cùm hecticâ æger affligebatur.

Melius fit, si cum ligno guajaco santalum decoquatur, vel etiam loco illius lignum sassafras sumatur; egregiè enim alterat lympham nimis acidam scorbuticam.

℞. *rasur. ligni juniper.* ℥iij.
sancti ʒiß.
Macer. per 24. horas in s. q. ▽æ; manè coqu. ad consumpt. medietatis, in fine addendo: *passul. min. conquassat.* ℥j.

De colatura clarificata ter in die bibatur bonus haustus absque sudore.

Parant quidam essentias pectorales ex his vegetabilibus, quò pertinet elixyr pectorale D. Michaelis, essentia helenii, quibus addenda essentia croci; sperma ceti à ℈ß. ad ʒß. in ovo sorbili, omni manè assumptum, admodum convenit in temperanda acrimonia massæ sanguineæ, & curanda phthisi.

Cætera huc facientia, nempe species diaireos, dia-tragacanthi, pulvis Haly contra phthisin, ceu ubivis nota, in medio relinquo. Pertinet huc electuarium illud expertum antiphthisicum, quod M. A. N. C. *Ann.* 6. *Observat.* 95. *pag.* 134. habent. Pertinet & huc denique conserva, seu ut alii vocant, saccharum rosatum inveteratum, **der Rosenzucker**/ à pluribus adeò decantatum: ac sanè alcali nonnihil stypticum in floribes rosarum rubrarum est egregium, pluribus scopis, ad acrimoniam præsertim succorum corrigendam, & viscerum tonum conservandum, inserviens. Præ cæteris convenit ea, quæ exstat in dispens.

Londinensi, & in tabe ac phthisi incipiente egregiè convenit. Sed saccharum junctum non æquè omnibus proficuum, & hujus ratione nociva quibusdam observata fuit conserva: vid. Sylvius ubi *de phthisi* §. 187. Aliàs à pluribus expertum est remedium, de cujus efficacia vid. Forestus *l.* 16. *Observ.* 58. Valeriola *l.* 5. *Observ.* 5. *&* Sylvaticus *Cent.* 2. *Cons.* 40. Usus est, ut conserva antiquissima vel crebriùs pro lubitu usurpetur, vel vespertino præsertim tempore ad ℥j. cum ʒß. ♁æ sigill. vel lap. hæmatit. hora j. ante cœnam usurpetur. Peculiare quid etiam in bolo Armena latet, unde nec inconvenienter permisceri potest cum floribus sulphuris, terra sigillata, ♂io diaphoretico, radice ireos Florent. aliisvè similibus pectoralibus, & cum conserva rosarum electuaria parari possunt. Nasturtium Indicum cum conserva rosar. assumptum admodùm commendatur, & dicitur fuisse remedium Doct. Mœbii Jenensis. In usu quoque sunt conserva vegetabilium vulnerariorum, v. g. hederæ terrestris, quæ potenter expectorat: item herbæ costæ. Decoctum pulegii à quibusdam tanquam expertum contra phthisin commendatur, cui additur simul succus hederæ terrestris, & infusum nasturtii Indici. In specie pulveris fungorum salicis in plenilunio mense Maji collectorum ʒß. cum hac conserva crebriùs usurpata, tanquam expertum arcanum à quibusdam singulariter laudatur. Nempe spongiæ istæ viridiusculæ in salice superiùs interdum adnascentes exsiccantur in sole, pulverisantur, & ita cum conserva majoranæ vel veronicæ sub forma electuarii contra phthisin usurpantur: Vid. Velschius *Mictomim. C.* 2. *Observat.* 60.

Quæ læsionem partis, præsertim ulceratæ, respiciunt, sunt ea, quæ fermentum acidum partis plus minus ulceratæ corruptivum corrigere; & ita puris ulteriorem proventum inhibere valent, adeoque detergentia & mundificantia appellantur. Hinc usurpentur ea, quæ naturæ opus in consolidando loco læso adjuvent, quantum possibile. Hæc inter excellunt vulneraria dicta, quorum alcali pluribus usibus in phthisi curanda inservit, si præmissis præmittendis usurpentur, in specie si ventriculi, ac primarum viarum & his in locis, principalioris assumptorum alterationis, habeatur ratio. Hinc decoctum bugulæ seu consolidæ mediæ admodum commendat Poterius *in Pharmacop. Spagyrica* ad ulcera pulmonum curanda. Decoctum verò symphyti & prunellæ cum china & Guajaco laudat Lindanus, assumendo in quolibet haustu dosin ☿ diaph. florum ♀is, antihectici Poterii, &c. De ulmariæ vi travmatica, ejusque ▽ ♌atæ in phthisi usu, vid. Velschius *Mictomim. C.* 1. *Observat.* 60. Rorem ☉is, ac ejus guttulas non pauci specificè commendant, cum hæc plantula rore limpidissimo referta sit, illius etiam sub ardentissimo solis ardore; unde etiam eam humectare & rorem nutritivum restituere putant. Hinc & scabiosa, hypericon, helenium, sanicula, consolida major & minor, prunella, veronica, hedera terrestris, pilosella, cherefolium, plantago, vinca pervincà, equisetum, flores rosarum, & similia, tam in decoctis, quàm inde paratis pulveribus, aut cum saccharo & melle electuariis, in usu sunt. In specie, ubi acrimonia pulmones erodere incipit, 4. hæc vulneraria, ut scabiosa, veronica, hedera terrestris, & cherefolium, vel solitariè, vel cum decoctis lignorum, usurpata & crebriùs hausta partim possunt diu conservare, partim & restituere phthisicos. Quibus in scorbuticis, apud nos familiaribus, sub finem decoctionis infundendæ sunt plantæ antiscorbuticæ, quæ sunt nasturtium, plantago aquatica, trifolium aquaticum, & similia. In specie si læsio pulmonum facta sit à causa externa, sola decocta vulneraria sufficient, si sc. omni haustui aliquid additur balsami sulphuris, vel spermatis ceti ʒß. Exempli gratiâ sequenti decocto Chirurgus quidam Stetinensis gravi phthisi laborans per multos annos se sustentavit:

℞. *HB. alchimill.*
pulmonar. macul.
sanic.
cent. min.
Veron.
auric. mur.
vinca pervinc.
flor. hepat. ā Mj.
Coqu. in *cerevisia benè defæcata.*

De colatura bibit manè jejunè, item ante prandium, & ante cœnam cubitum iturus.

Vel ℞. *HB. veron.*
alchimill.
heder. ♁*str.* ā Mj.
scabios.
cherefol. ā Miiß. l. Mij.
Coqu. in s. q. *cerevis. defecata.*
D. S.
Brust-Tranck.

De quo decocto æger omni manè bonum haustum capiat, cujus haustibus addatur semper vel elixyr proprietat. tam simplex, vel antiscorbut. gtt. 30. l. 40. vel gtt. viij. de balsamo sulphuris, vel sperm. ceti ℈j. ad ʒß.

Vel ℞. ess. g. ✱ci ʒiij.
R ♃is ʒj.
M. D. S.
Brust-Essenz.

Continuandæ sunt hæ doses aliquandiu, donec exactè immutetur dyscrasia lymphæ.

Vel in phthisi pulmonali nondum inveterata,

℞. *HB.*

℞. HB. *heder.* ♁*str.*
chærefol.
veron. ā Mj.
rad. enulæ ℥iß.
Ireos Florent. ℥j.
sem. anisi ʒiij.
fænic. ʒij.
ficuum no. iv.
passul. min. ℥iß.
rad. liquirit. ʒvj.
M. D. S.

Species zum Brust-Tranck.

Potest ex his fieri infusum, vel decoctum, ex decocto cum saccharo syrupus, aut cum melle hydromel pectorale, & similia alia.

Apud nos pluribus in frequenti usu est sequens farrago, quæ feliciter pluribus cessit, magis tamen ad phthisin pulmonalem inclinantibus, quàm perfectè phthisicis: siquidem ob alcali herbarum vulnerariarum aliorumque ingredientium vis alterativa in corrigendis corporis contentis & confirmandis visceribus non contemnendi usus est:

℞. HB. *pulmonar.*
veron.
fol. senn. sst. ā M. j.
HB. *salv. rec.*
hepat. nob.
hyssopi ā M. ß.
flor. hepat. nob.
rad. polypod.
torment.
liquirit. ā M. j.
sem. anisi
fænic. ā Mij.

Incis. & contus. coqu. in s. q. ▽ fontan. additis cochlearibus duobus mellis:

De colat. ℔vj. l. viij. mane & vesperi bonus haustus assumitur.

Faciunt huc pulveres antiphthisici, imprimis pulvis antiphthisicus D. Erbenii:

℞. *visc. pyror.*
salv. ā ℥j.
pulmon. maculos. l. *Consolidæ med.*
veron.
fl. tussilag. ā ℥ß.
rad. enulæ ʒij.
sacch. cand. allis. ℥ij.
M. f. *Pulvis.* Dosis ʒj.

Pertinent huc electuaria quorundam, imprimis tamen exscreationi inservientia, ex pulvere scordii, salviæ, rad. Helenii, &c. cum melle ad electuarii consistentiam redactis. Sed cum his vulnerariis modò recensitis in specie simul usurpanda sunt balsamica, quantum hectica plus minùs juncta eorum usum ferre potest, adeoque in præservatione phthiseos conducunt: qualia sunt aloë, myrrha, balsamus sulphuris terebinthinatus, & similia; item ♁ diaphoreticum, vel antihecticum Poterii, &c. e. g.

℞. HB. *salv.*
scordii ā Mj.
Pulverisatis adde
Myrrh.
♁*ii diaph.* ā ʒij.

c. s. q. mellis, vel pulp. passul. rec. f. Electuarium spissum, irrorandum cum balsamo 🜍*is* l. *terebinthinato*, vel *anisato.*

D. S.

Brust-Lattwerge.

Vel balsami Peruviani gutta j, aut plures cum saccharo aut floribus 🜍is in pilulas redactæ, aut etiam guttatim ad gtt. viij. l. x. manè in jusculo, vel vehiculo calido, aut vitello ovi sorbilis dissolutum balsamum, & quotidiè usurpatum, multùm laudatur in phthisi & tabe, & ad quasvis partium læsiones & exulcerationes: Vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *Obs.* 77. Huc pertinet balsamus Peruvianus Domini D. Dolæi *in Encyclopædia Medica de phthisi* descriptus; hinc & Riverius multùm commendat has pilulas contra phthisin cum balsamo Peruviano:

℞. *MP. Ruffi* ℥j.
♁*ii diaph.*
g. Guajaci ā ℥ß.
c. s. q. *Balsami Peruviani*, f. *Massa.*

Dosis ℈j. capiatur per mensem integrum.

De terebinthina res nota est, quantum vi balsamicâ in quibusvis partium internarum exulcerationibus valeat, quâ detergit & purificat; optimè datur in ovo sorbili jejuno stomacho, à ℥ß. ad summum ʒj. vel sola, vel addito modico florum sulphuris, ut sit convenientior in ulcere, continuando aliquandiu; item permisceri solet eadem cum melle violato, recipiendo

terebinth. ℥ß.
mell. violat. ʒij.
M. cum pauco vitello ovi.

de quo capiat æger omni mane quantitatem castaneæ in jusculo calido.

Alii terebinthinæ ℥ß. cum melle rosato & syrupo heder. ♁stris vel nicotianæ miscent, & in forma boli subinde assumendam suadent.

Sed nimis ingratus hic ejus est usus; omnium optimè in vitello ovi dissoluta capi potest: Vid. Velschius *Mictomim. l. a.*

His peractis demum ad lac accedendum, vid. Lotichii *Observ. pag.* 239. & 253. Rodericus à *Fonseca l. a.* & Marcellus Donatus *Histor. Med. Mirab. lib.* 3. *cap.* 10.

Quidam in phthisi salia volatilia commendant, in specie sal volatile & spiritum sanguinis humani rectificatum, quem in phthisi hæreditaria & desperata mira præstitisse Boyle testatur; sicut Mons. le Febure *in sua Chymia P.* 1. commendat sal volatile cornu cervi ejusque spiritum, supra balsamum sulphuris digesta & tincta. Alii spiritum formicarum, alii Mercurium microcosmicum,

uti

uti vocant, id est, spiritum & sal volatile urinæ, contra phthisin commendant: imprimis si moderatè acido in tertium ammoniacale mutetur, & ad guttas vj. vel viij. propinetur. Sed verum ut fatear, in tabe confirmata & exulceratis visceribus nullo modo convenit, nisi saltim in ea, quæ ex defectu distributionis chyli, ac post morbos chronicos; verùm in inveterata hæc non sufficiunt, nec tamen nobiliora prostant remedia.

Quoad symptomata, in phthisi mitiganda: Tussim quod attinet, præsertim ferinam, hanc mitigant optimè suprà laudata opiata, quæ ipsa etiam sudores nocturnos colliquativos satis molestos cohibere solent, absorbentibus appropriatis juncta: hinc aliquando phthisico perfecto seu confirmato præscripsi sequentes pilulas:

℞. *Antihect. Poterii* gr. xv. ad ℈j.
sacch. ♄ni ℈ß.
extract. croci gr. iv. v. l. vj.
laud. opiat. gr. ij. l. iv.
c. s. q. *Balsami Peruviani s. de Capaybe*, f. Pilulæ pro duabus: quarum una quæq; dosibus: vesperi duabus horis ante cœnam sumatur: sub usu earum æger semper hilarior reddebatur, sudore nocturno & tussi istâ nocte cessante:

℞. *arcan. dupl.* ℈ij.
lapill. 69. præp.
antihect. Poterii ā ʒß.
laud. opiat. gr. iv. l. v. M.
Div. in 4. partes, singulis diebus duabus horis ante cœnam capiendas.

Tussim catarrhalem siccam, & à tenuitate aut acrimonia humorum, in specie vespertinam aut nocturnam plus minus siccam, mitigant lenientia, aut si à materia tenaci & firmiùs impacta fuerit, expectorantia. Quibus & jungi possunt papaverina & opiata, v. g. pilulæ de styrace ac cynoglossa, utpote qualium usu sæpiùs satis diu conservari possunt phthisici, earumque etiam dosin satis largam sine damno ferunt: vid. M.A.N.C. *Ann.* 4. & 5. *Observ.* 207. ita tamen, ut cum expectorantibus alternent.

Vel pro usu vespertino:

℞. *succin. præp.* ℈ß.
Myrrh. elect.
⊖ *volat. succin.* ā gr. v.
laud. opiat. gr. j. l. ij.
c. *ess. myrrh.* l. ☌ *Ωat. succin.* f. *Pilulæ.* D. S.

Abend-Pillen zum Husten.

℞. *Extr.* ♀*is pulveris*. gr. xii.
myrrh. gr. v.
extracti croci gr. iij.
laud. opiati gr. j.
c. *essent. Myrrh.* f. Pilulæ vesperi capiendæ.

℞. ▽ *scabios.* ℥ij.
syrup. scabios. vel *veron.* l. *ros. sol.* ℥j.
diacod. Montani ℥iij. M.

℞. *rad. ireos Florent.*
fl. ♀*is* ā ʒj.
☿*ii diaphor.* ʒß.
laud. opiati gr. ix.
☌ *Ωat. fœnic.* gtt. xii.
M. f. Pulvis pro aliquot dosibus.

℞. *lapill. 69. præp.*
fl. ♀*is* ā ℈ß.
laud. opiati gr. ix.
☌ *destillat. fœnic.* gtt. j. M.

℞. *sperm. ceti* ʒj.
fl. benz. ℈ß.
☌ *destillat. succini* gtt. iij.
M. f. *Pulvis* pro 2. dosibus.

Theriacam autem fugiant patientes: nam utut opium in theriaca fermentetur, attamen, quia medicamenta acria copiosa ex seminibus & aromatibus habet admixta, excitat sas sudores nocturnos.

Quoad symptomata in screatu, equidem nicotiana, & quævis ex ea parata, sunt optima. Heurnius *in Praxi* solo syrupo ex succo ritè parato quosdam tabidos phthisicos restitutos fuisse memoriæ prodidit. Certè ad ulcus pulmonum abstergendum & sordes acres plus minus viscidas pectori inhærentes eliminandas, optima sunt ex tabaco remedia, quæ præter vim expectorandi vulnerariam quoque possident. Nam proxima via pulmonibus curandis est per asperam arteriam; hinc tot fermè prostant electuaria antiphthisica, quot ramuli arteriales & venales, qui tamen sunt innumeri. Formulæ fiant tales:

℞. *HB. botryos*
malvæ ā Mj.
rad. liquirit. ras. ℥j.
alth.
cichor. ā ℥ß.
Coq. in s. q. ▽ *Colat.* ℔iß. adde
Loh. de farfar.
syr. de Nicotian. ā ℥ij. l. iij.
M. S.

Lösender Brust-Tranck/Löffelweise.

℞. *Conserv. heder. terr.*
scabios. ā ℥iß.
rad. cichor. cond. ʒvj.
pinear. rec. ℥ß.
ebor. s. △*e* ʒj.
antihect. Poterii
fl. ♀*is* ā ʒß. l. ℈ij.
c. s. q. *syr. Nicot.* f. Electuarium:
D. S.

Lösende Brust-Lattwerge einer Castanien groß auff einmahl.

Pariter si sputum multum ac fœtidum fuerit, mel & myrrha screatum promoventibus semper addenda erunt.

Adjuncta febris, curatur per absorbentia, imprimis terrea: Sic ex mineralibus est antihecticum Poterii, ♁ diaphoreticum, crystallus præparata, & absorbentia nota: e. g.

℞. *rad.*

℞. *radic. althea*
cichor. ā ℥j.
flor. malv.
scabiof. ā M. j.
tamarind. ʒvj.
sebesten. No. viij.
Coqu. in f. q. ▽ *hord.*
Colaturæ adde
lapill. ♋. *præp.* ℥ß.
♁*ii diaphor.* ʒij.
syr. violar. solut.
flor. papav. errat. ā ℥iß.
M. D. S.

Kühlender Lungen-Tranck.

℞. *Lapill.* ♋. *præp.*
Antihect. Poterii ā ʒß.
M. f. *Pulvis.*
Div. in 3. part. æqu. S.

Kühlendes Pulver auff dreymahl.

Diarrhœa colliquativa, si quæ supervenerit, utut ferè mali sit ominis, absorbentibus, ⊖ sigillata, cornu cervi usto & similibus inhibetur, vitando tunc, quantum possibile est, mellita, facilè alias alvum moventia. De suffitibus, odoramentis & similibus nil attinet dicere. Conferatur suprà laudatus Bonettus.

Quoad diætam, ut ritè formetur, imprimis ventriculi, ejusque virtutis digestivæ & hinc dictaminis appetitus habenda est ratio. Hinc alimenta probè nutrientia, copiosum alcali, quodvis acre temperans, suggerentia, & quæ succum minus alterabilem, sed potius glutinosum, roridum, necfacilè exhalabilem suggerunt; hinc cancri, ostreæ, &c. subinde utiles phthisicis, observatæ fuerunt. Præ cæteris lac, & quælibet lacticinia, ubi cætera ritè præmissa fuerint, & dyscrasia contentorum maximam partem correcta, convenientissima sunt.

Prætereà ad diætam, passularum earumque rob crebrior usus, & ova sorbilia, sunt optima: à potu quoque copiosiore, quantum fieri potest, ægri abstineant, ne serum copiosius generetur: vid. Willisii *Pharm. Rad. Part.* 2. *Sect.* 1. *cap.* 6. *pag.* 105. Ex vinis verò dulciora seligant, v. g. Malvaticum & Alacanthinum: vid. Sylvius *de phthisi* §. 222. Ipse potus ordinarius phthisicorum hecticorum commodissimè conditus sit fumo ♀is, ad imitationem Helmontii; qui potus sulphurati ad curam phthiseos sunt singulares: Imò & fumus ♀is cum aliis per os attractus singulare est experimentum cujusdam Medici Hyberni, quô aliquot desperatos phthisicos curavit, uti refert Boyle *in Philos. Experiment. pag.* 277.

Ratione aëris saluberrimus videtur phthisicis siccus & serenus, nisi planè emaciati & exsiccati fuerint; vid. Sennerti *Praxis lib.* 2. *Part.* 2. *cap.* 12. *pag.* 215. & Mayerne *de Arthridite pag.* 24. aut si crassus, exhalationibus tamen sulphureis refertus fuerit; quamvis non omnibus æquè phthisicis idem aër proportionatus observetur: Vid. Willisius *l.* 4. *pag.* 85. 86. *&c.*

Sunt qui etiam transplantationis medio curare satagunt atrophias. Modus vid. in Hartmanni *Praxi Chymiatr.* ubi de atrophia. Nempe ovum in urina ægri coquitur, pôst nonnihil apertum in acervo formicarum sepelitur; sic atrophiâ laborantes curantur. Quod & non tantùm D. Michaelis aliquoties cum successu expertus fuit; sed prætereà quoque Medicus veteranus in Anglia atrophiâ correptus se ipsum curavit hôc modô; uti refert Boyle *in sua Philosoph. Experiment.* Item cum unguento armario, vid. Schmuckius *in Curat. Magnet. pag.* 59. *item* Paracelsus *de Rebus materialibus.* Plinius *l.* 8. *cap.* 32. dicit: si quis tussiculosus in parvæ ranæ, arbores scandentis, os exspuat, ipsamq; dimittat, à tussi liberatur. Simile est, quod de equi saliva Sextus Marcellus scribit: si equi salivam phthisici biberint, aut qui malè tussiunt, sani efficiuntur, equus autem moritur: Vid. Caspar à Reyes *in Campb. Elys. Quæst.* 53. *pag.* 666.

ARTICULUS III.
De
Aridura Partium.

ATrophia seu tabes particularis cujusdam partis seu membri determinati; quæ aliàs aridura partium, **das Glieder-schwinden**/ dicitur, ea est nunc internarum, nunc externarum. Internarum partium aridura, uti cognitu est impossibilis, ita sub curam nunquam cadit, nisi suspicio fortè sit pulmonum aridorum: de quibus Sylvius *in Praxi cap.* 20.

CAUSÆ.

Externarum verò partium aridura seu atrophia particularis externa duplicem causam agnoscit: nempe quod defectus sit sub nutritione; vel in ipso nutrimento, quod deficit in parte; vel in errore ipsius partis nutriendæ, quæ nec recipit, nec agglutinat nutrimentum. Rariùs observatur in quadam parte à causa interna, sed utplurimùm præcedentem quandam occasionem ea sequitur externam. Deficit nutrimentum, quando nempe tam sanguis propriè dictus, quàm chylus, non affluit in partem nutriendam determinatam, propter quoddam impedimentum, propter vasorum, arteriæ in specie ad eam tendentis læsionem & compressionem ex distensione, luxatione, fractura, tumore duro, vinculis & similibus impedimentis. Rarissimè tamen ex hoc principio oriuntur atrophiæ particulares, vel ariduræ: motus enim massæ sanguineæ per arterias est vehemens, ejusq; insignis per tenues porulos quosvis & angustias penetratio, ut in vasis capillarib. manifestũ est.

Potiùs ergò fit aridura vitio ipsius partis debilitatæ: nempe vitium subest vel partis non recipientis, vel non retinentis, vel non assimilantis, vel non agglutinantis nutrimentum: Id quod frequenter fit, si pori nimis angustantur, & fibræ exarescunt ita, ut pars fiat inepta, ut nequeat alimentum aut recipere, aut retinere, aut commodè agglutinare. Debilitas hæc dependet à spirituum vitio, animali nempe influo, & hinc insito, qui ceu agens se habet in nutritione, & alimenti appositione. Debilitatur autem spiritus insitus in manifesta partis & membri cum vulnere ac ulcere læsione, quando v. g. in vulneribus vasa ad ea tendentia rumpuntur, nutrimentum partis copiosiùs effluit, aut per ulcera id copiosè in pus mutatur, & ita cum succo nutritio influo simul spiritus influus absumitur, à quo spiritus insiti conservatio & vigor dependet, pars arescit, ac difficulter postmodum restitui potest. Usu hoc venit præsertim in articulorum profundis vulneribus, & hinc aliarum partium nervosarum similibus læsionibus, quibus copiosior sinoviæ fluxus sæpiùs supervenire solet, ita enim intercipitur nutrimentum, & sub forma puris vel sinoviæ excluditur. Nam sinovia nihil est aliud, quam liquor chylosus nutritius, in parte nutrienda occasione vulneris, plus minus ad ulcus tendentis, degenerans in liquorem saniosum & aquosum, sub qua degeneratione acorem occultum contrahit, ut exinde vulnera ista partium non solum insigniter contumacia, ac simul, periculosa fiant, sed simul partes istæ læsæ, dum destituuntur convenienti nutrimento, necessariò arescant. Unde fibræ exsiccatæ & contractæ poros partis angustant, eosque magis connivere ceu quasi subsidere faciunt; ipso verò spiritu insito plus minus labefactato, nutrimenti convenientis assimilationi impar redditur. Unde sanato licet vulnere seu ulcere, nihilominus tamen pars difficilè & tardissimè denuò nutriri potest, quin potiùs sæpius pertinax & contumax aridura sequitur. Quin &, cùm debilitata dicto modo pars minùs robusta sit, atque alia ipsi respondens, propterea faciliùs ac sensibilius ferè externorum objectorum impressiones recipit, unde tales ægri, restituti licèt, tamen quasvis aëris mutationes in loco antea læso mox persentiscunt. Dein alterum vitium latet in spiritu animali, qui per nervos ad partes distributus agentis vicem sustinet, ita, ut mediante hôc nutrimenti agglutinatio & assimilatio peragatur; si enim debilitantur in aliis partium nervosarum læsionibus, sine aperta licèt continui solutione, his tamen debitus motus spiritus influi plùs minùs inhiberi potest; hinc paralyses apoplexiam sequentes, convulsiones articulorum, & hinc compressiones & distorsiones nervorum ac tendinum, item horum ipsorum dislocationes, post luxationes & fracturas ossium, &c. Vid. Hildanus *Epist. 90. & Ichor. ac Melicer. c. 24.* à quibus ipsis, externis licet, & apparenter parvi momenti læsionibus, propter spiritus animalis influi impeditum plus minus radiosum influxum pars in motu successivè debilior, cum sensu quodam stuporis ac formicationis successivè flaccidior, & plus minus tabida quasi redditur, postmodumque atrophiâ particulari corripitur: uti & cicatrices in locis articulorum factæ ad eam disponunt, quatenus per has partes nervosæ & tendinosæ non rectè coëunt, adeoq; spiritus animalis intercipitur; unde à gangliis atrophiæ particulares observatæ fuerunt: vid. Plateri *Praxis Tom. 3. pag. 208. & 221.* Wurzii *Chirurgia Part. 2. Observ. 79.* Quò faciunt casus ab alto, contusionesque partium, imprimis circa articulos, & quæ sunt aliæ causæ successivè inferentes ariduram partium, pertinent huc denique defluxus catarrhalis, quando videlicet sine ulla causa manifesta, saltim ob lymphæ catarrhalis decubitum in quandam partem, ejusque articulationem, & inde fibrarum ac tendinum paralyticam plus minus resolutionem, cum sensu doloris obtuso, præsertim vespertino ac nocturno tempore ingravescente, pars successivè ad atrophiam particularem disponitur. Qua ratione non rarum est, in arthritide vaga scorbutica, aut etiam in aliis arthritidis speciebus, partem, quæ sæpius aut graviùs affligitur, debilitari successivè, flaccescere plus minus ac tabescere.

DIAGNOSIS.

Signa hujus ariduræ particularis per se patent: causæ, cum semper aut utplurimùm sint externæ, ex relatione ægri expiscandæ.

PROGNOSIS.

Omnes hæ ariduræ difficiles sunt curatu, idque eò magis, quò magis confirmatæ ac inveteratæ. Præ cæteris tamen optimè de hoc negotio scripsit Felix Wurzius in der Wund-Artzney/Tract. von den Zufällen der Wunden/*c. 19. & 23. p. 580.* Post hunc vid. Agricola *in Chirurgia parva pag. 315.*

CURA.

Quoad Curam: hæc eò sit directa, ut promoveat spirituum animalium, & hinc simul massæ sanguineæ ad partem læsam influxum, quò reparetur sufficiens nutritio, sanguinis quidem, & mediante eo nutrimentum advectum agglutinetur.

netur. In specie habenda est ratio causæ occasionalis, quæ introduxerat atrophiam: sc. attendendum est, an cum solutione continui, & effluxu spirituosi nutrimenti inducta fuerit aridura? an verò à sola læsione, sine continui solutione, sive hæc à vi externa, aut paralytica passione facta fuerit, sive ab interno lymphæ acidæ decubitu? nam si prius obtinet, si v. g. successivè ex vulnere subsecuta sit atrophia particularis, remedia magis temperata, pinguia, adeoque, uti vocant, moderatè calefacientia, sed probe humectantia, & humore roscido oleoso partem perfundentia, adhibenda hic sunt: sin posterius, acriora, & partem læsam irritantia, ut vocant communiter, calefacientia & facultatem attracticem stimulantia, hîc conducunt, ut ita sensibiliùs afficiendo sensum tactûs, spirituum uberior radius, humorumque copiosior affluxus, ita in parte conservetur, & inducta conniventia pororum cum blanda frictione restituatur; unde in atrophia post vulnerationes artuum membrum in sanguinem bovis modò mactati immittitur. Posterius verò si fuerit, si nempe sine vulnere contigerit, cum internis seu sudoriferis externa discutientia & resolventia conveniunt. Cæterùm catholicum ad quascunque particulares ariduras remedium arcanum aluminis, quod specialiter commendat Felix Wurz *in Chirurgia citato loco*, uti etiam Agricola. Wurzius describit hujus arcani præparationem clarè quidem, interim selectus in alumine habendus, quod non vulgare illud rupeum, sed plumeum sumendum. Aliàs vocatur Germanicè das Federweiß / uti vocat Wurzius aliquo in loco, quod ipsum amianthi species est. Hoc plumeum, minusque pungens accipiatur, juxta illius descriptionem, & cum ana salis fusi fundatur forti igne in crucibulo, ut refrigerata condensentur in lapidem, cui affundatur postmodum ▽ fontana, à qua resolvitur sal, alumen verò ad fundum subsistit. Hoc arcano feliciter omnes ariduræ possunt curari, si nempe illud debitâ dosi misceatur suo linimento, vel unguento, & cum pinguedine humana, aut aliis appropriatis, vel oleo laurino, vel spicæ subigatur in formam linimenti; vel destillatur oleum ex pinguedine humana vel ursina, quod fit, quando mista cum cineribus vitis destillatur. Addantur hujus ℥iv. Agricola docente, ℥iß olei Philosophorum, & misceantur hæc cum arcani istius aluminis ℥iij, illoque fricentur membra arescentia. In specie autem, si ab effluxu nutrimenti aut sinoviæ post vulnera insigniora sit aridura, conveniunt fotus partis cum decoctis emollientibus, malvæ, altheæ, seminis lini, capitis & pedum vervecis, aut ex animalium partibus, v. g. ex capite, pedibus, pulmone & hepate ovi & agni, &c. donec ab ossibus abscedant caro & omnia, quæ adhærent, quæ separata ulteriùs in ▽ ipsa coquantur, & cum hoc decocto membrum lavetur & foveatur. Postmodùm fiat litus ex pinguedine hominis, vulpis, castoris, equi, cati sylvestris, ursi, canis, lupi & taxi, &c. Vel in specie fiat unguentum ex

pingued. ardeæ.
ranar. ā ℥ij.
porcellor. ℥iij.

& facto litu calido applicetur emplastrum ex cera & pinguedine porcina: Conf. Felix Wurzius.

Item convenit succus lumbricorum cum oleo amygdalarum dulcium mistus, si membrum eodem fricetur. Quod si verò ex paralysi, contusione, &c. sequatur aridura, remedia externè irritantia & vellicantia convenient, quæ nempe partem læsam variè vellicando, spirituum sanguinisque & consequenter nutrimenti affluxum promoveant. Hinc ordinariò laudantur frictiones cum urticis recentibus, quod evporiston succedit, si nempe aridura est citra læsionem manifestam à vulnere factam, sed ex compressione saltem tendinum; sicut ipse exempla hac ratione curatorum pedum aridurâ laborantium novi. Post frictiones partium deorsum versus institutas, arcanum aluminis Wurzii cum linimentis & pinguedinibus appropriatis subactum usurpetur, ut jam dictum. Quod si verò deficiat arcanum hoc aluminis, linimentum ex alumine plumoso, pulvere sabinæ, oleo laurino, junipetino, & similibus dictis, prout à Wittigio sequenti modo describitur, usurpetur: e. g.

℞. *pingv. taxi*
🜖 laurin. ℥iv.
bacc. junip. ℥j.
spicæ ʒj.
pingued. porcin. ℥iv.

His omnibus ad ignem probè calefactis adde
sem. urt. ʒj.
pulv. sabin. ℥ij.
alum. plumos. ʒß. M.

Quibusdam tanquam secretum commendatur hæc ▽ cum vino destillata ex semine urticæ, radice armoraciæ, & similibus, prout describitur ab Agricola *l. c. item à* Schmuckio *Thesaur. Med. Secret.* 50.

Et hæc quidem conveniunt, si affluxus nutrimenti impeditur.

Præter quæ remedia, si non confirmata aridura, etiam sufficiunt pro fricatione medicamenta ordinaria, nempe ex lumbricis terrestribus paratus spiritus ac litus, aut succus eorum cum oleo amygdalarum dulcium subactus: Quæ ipsa etiam locum habent, si ex defluxu catarrhali doloroso aridura superveniat. In quo casu, præter sudores internis concitatos, optimi sunt spiritus formicarum & lumbricorum terrestrium cum pauco spiritu

ritu vini, addito alcali fixo per retortam destillati & rectificati; vel aquæ articulares cum pauco spiritu ⊖is ⁎ci cum calce viva, aut cum oleo saponis impregnata, ita applicentur imprimis liquor lumbricorum terrestrium p. d. in clibano paratus, prout describitur à Mœllen-Broccio *de Varis, pag.* 270. cum usu applicari potest. Item conveniunt oleum lumbricorum terrestrium, nardinum & costinum, & omnia olea nervina composita, cum oleis ♎atis juniperi, lauri, ceræ, saponis, unguentis nervinis, e. g. Agrippæ, nervino Augustanorum, &c. juncta. Linimentis verò his semper præmittantur balnea aut fomenta, donec membrum probè incaluerit, hinc idem ad incalescentiam novam deorsum versus fricetur, & emplastrum denique appropriatum, v. g. de galbano crocatum, oxycroceum, vel aliud nervinum quoddam, applicetur, quotidiè repetendo, donec æger in membro, vel ruborem vel formicationis sensum percipiat; posteà enim ad aquas vel spiritus articulares, similesque penetrantiores, accedendum. Pro scopo hoc conveniunt etiam frictiones cum pannis asperioribus, & cucurbitulæ vasis majoribus admovendæ, imprimis illæ suctoriæ, quales, post Hildanum *C.* 1. *Observat.* 80. Tulpius *lib.* 3. *Observat.* 49. commendat.

CAPUT II.

De

Nutritione Aucta.

QUod auctam attinet nutritionem: fit hæc vel universo in corpore secundùm carnem musculosam, & huic annexam pinguedinem, in corpulentia dicta nimia & obesitate; vel particulatim, secundum partium nonnullarum & viscerum parenchymata, qua ratione observatæ fuerunt nimiæ & stupendæ magnitudines hepatis, lienis, renum & similium partium: sicut de magis lienibus jam suo tempore locutus est Hippocrates. De hac particulari auctione quorundam viscerum sufficienter actum fuit *in Physiologicis*.

ARTICULUS UNICUS.

De

Corpulentia Nimia.

QUod attinet universi corporis augmentum in corpulentia nimia, ea est, quando habitus corporis musculosus insigniter augmentatur; sicuti quando pinguedo copiosè, & in specie partes subcutaneas, infarcit, & incrustat, dicitur obesitas nimia. Quò pertinet habitus corporis vocatus succi plenus, corpus quadratum, dum nempe omnes partes in omnes dimensiones ita abundanter nutriuntur, ut exindè conveniens robur atque firma consistentia corporis concilietur; item facit huc veterum habitus athleticus dictus, cujus apud veteres in specie Aphor. Hippocratis *Sect.* 1. subinde injicitur mentio, quando nempe carnes musculosæ nimis augentur, & ita postmodùm tale robur conciliatur iisdem, quale veteres athletæ habuerunt, qui invicem congredientes exercitia athletica suscipiebant. Hic habitus athleticus, & succi plenus sunt quasi affines corpulentiæ nimiæ, ut adeò corpulentia nimia sit, quando corporis totius, tàm ventris quam artuum, peripheria in tantum convenienti nutrimento est aucta, ut actiones, imprimis motus, isque vel thoracis respiratorius, unde corpulenti sunt anhelatores; vel & motus artuum apprehensivus, sive totius corporis progressivus, aut impediantur, aut insigniter vitientur. Cùm enim fiat motus per fibras musculorum; hæ autem, dum omnia intercepta musculorum spatiola succo nutritio in tantum sunt repleta & infarcta, ut nullo modo in se ipsum cedere possit musculus, hinc fibræ nimis distensæ, & per consequens membrum ipsis annexum, non possunt contrahi, aut abbreviari: Aliàs non rarò prostant exempla corpulentorum ac obesorum suffocatorum, de quibus vid. Schenckius *lib.* 2. *Observ.* speciatim Sennertus *Pr. l.* 5. *Part.* 1. *cap.* 4. *pag.* 21. mulierem refert 36. annos natam 450. ℔. item virum ℔ 600. pendentes; prætereà *pag.* 23. Nobilem post febrem malignam adeò obesum redditum, ut vix loco suo se movere potuerit: Sic etiam Timæus *in suis Casibus l.* 6. *Cas.* 1. 2. *&* 3. *pag.* 262. *sequ.* notat mortem repentinam ex pleniore corporis habitu. Stupenda supersunt obesitatis nimiæ exempla, cùm inter alia referat Panarollus *Pentec.* 4. *Observat.* 31. de muliere adeò obesa, ut pinguedo ad genua usque laberetur, 30. circiter & amplius librarum: Sic stupendum abundantis pinguedinis exemplum in abdomine puellæ recenset Bartholinus *Cent.* 2. *Epist.* 81. Plura qui cupit, videat Marcelli Donati Historiam *Med. lib.* 5. *cap.* 2. Platerum *lib.* 3. *Observ. pag.* 584. Tulpium *lib.* 3. *Observ. cap.* 55. uti etiam *Acerram Philolog. Cent.* 2. *Histor.* 92.

CAUSÆ.

Causa proxima corpulentiæ & obesitatis nimiæ in sanguine, eoque laudabili, copioso, pingui, temperato, & quod parcè admodùm absumitur, seu per habitum corporis non dispergitur, sed in partes distribuitur, ibique quodammodo affligitur, consistit.

sistit. Hinc enim est, quod omnia ea, quæ sanguinem temperant, pinguem ac minùs acrem reddunt, atque minùs absumunt, disponunt ad corpulentiam: ac sicut in sanguine temperato ac dulci, minusque salino, minùs aucta est fermentatio: ita fit, ut chylus non adeò subitò assimiletur, neque ex massa sanguinea multùm adeò dispergatur; quin potiùs sanguis emergat magis nutritivus, adeoque magis lacteus, aut copioso chylo turgidus copiosè nutriat partes.

Causæ corpulentiæ remotæ sunt variæ: nempe præter res nonnaturales, ut corporis motus deficiens, aut exercitiũ admodùm moderatum, vita curis vacua, somnus mediocris aut protractior, aliæ concurrunt materialiter, aliæ efficienter. Tanquam causas materiales se habent assumpta, quatenus ea sunt naturæ temperatæ, i. e. medii saporis inter acidum & urinosum; & suggerunt copiosum chylum pinguem, & planè nutritivum. Hinc passulæ, tàm majores quàm minores, dicuntur pinguefacere etiam tabidos, quod temperent quodcunque acre, de quibus vid. Riverius & Joel. Faciunt huc olea, lacticinia, & lacti similia temperata, qualia sunt: amygdalæ dulces, sem. 4. frigida majora & minora, pineæ, pistaciæ. Hæc enim blandâ sui oleositate uti temperant massam sanguineam, ita copiosum subministrant chylum, ratione cujus etiam Venerem stimulant, & sic postmodum nutrimentum copiosius & temperatius exhibent. Unde etiam cerevisiæ triticeæ uberius nutriunt, quàm cerevisiæ hordeatæ: illæ enim copiosum suggerunt chylum: hæ verò sunt abstersivæ, & prætereà lupulo diuretico conditæ; unde quatenus nonnihil urinam movent, corpus minùs nutriunt. Nam sanè in obesitate nimia, aut concilianda aut curanda, potus imprimis maxima habenda est ratio; potus enim est vehiculum nutrimenti, ut latice aquoso chylus dilutus transferatur ad partes eas, ut nutriat.

Unde etiam lactis usus impinguat, quoniam est temperatum, & in se ipso nutritivum. Panis etiam habenda est ratio, quatenus in eo, quoad digestionem primam, multùm residet; hic enim non tantum per se admodum nutrit, sed etiam in cremorem liquescens, propter acidum fermentativum in panificio susceptum, & beneficio salivæ in masticatione resuscitatum, instar fermenti appositi aliorum alimentorum digestionem, ut magis nutritiva evadant, insigniter facilitat; unde etiam panis rectè theriaca alimentorum audit: Vid. Helmontius *Tr. Victus Ratio.* Hinc est, quod refert Cattierus *in Observationibus*, *Borello annexis*, 12. *&* 13. ibi quidem quantum panis dosis aucta ad corporis habitum laudabiliorem disponat: hîc verò, quod quidam, diminuto panis anteà nimis copiosè assumpti usu, in loco ejus substitutâ tantummodò carne, insigniter tenuis redditus sit. Unde etiam genituræ excretio maciat homines, quatenùs subtrahitur succus chylosus nutritivus; è contrà castrati pinguescunt, quoniam materia seminalis blanda, dulcis & oleosa, retinetur in corpore, quæ & temperat massæ sanguineæ acrimoniam, & ita eandem disponit ad uberiorem nutritionem, ratione chyli assimilandi partibus.

Tanquam causæ efficientes ad corpulentiam nimiam se habent digestiones, quæ hic concurrunt; siquidem videmus alimenta non tàm constitutivè ad nutritionem facere, quàm chylificationem. Ergò non nutrimentum ut sic, valet nos nutrire, nisi accedat chylificatio in ventriculo, & separatio in duodeno. Ac proinde, sicut in digestione primum fundamentum sanitatis consistit, ita & nutritionis universalis corporis, adeòque alimenta vulgaria optimè nutriunt, modò fiat laudabilis chylosis. Ipsa verò chylosis fit à fermento ventriculi acido volatili, quo mediante alimenta liquescunt & disponuntur, ut facilè possint coagulari sub nutritione partium solidarum; sicut ii, qui habent fermentum stomachi acre, rarò solent pinguescere ob defectum acidi volatilis, partim in prima, partim in secunda digestione. Rectè igitur Helmontius exclamat: digestionem primam esse fundamentum omnium reliquarum digestionum. Hæc enim, prout diversimodè præparat chylum, etiam idem diversimodè disponitur pro nutritione corporis, aut uberiori, aut parciori. Unde est, quod in digestione prima & rudimenta obesitatis, & prima principia atrophiæ, consistant.

DIAGNOSIS.

Signis diagnosticis non est opus, quia per se patent.

PROGNOSIS.

Ratione Prognoseos observandus Hippocratis *Aphorism.* 44. *Sect.* 1. Corpulenti brevioris, macilenti longioris vitæ sunt: pinguedo enim extraordinaria junioribus subjectis non saltem periculosa existit, iisq; non rarò mortem conciliat: sive quatenus hac ratione sanguinis motus, in quo vita consistit, ob vasorum angustiam & compressionem impeditur, & simul spiritibꝰ materia detrahitur; sive quatenùs partes solidæ justo crassiores & pinguedine copiosiore infarctæ sensationes atque motus naturales minus commodè præstant, sed sterilitatem quoque inducit; sive materiam commodam genituræ detrahendo: vid. Hip-

Hippocrates *Aphor.* 46. *S.* 5. sive meatus spermaticos comprimendo, prout ex Timæo von Gülden-Klee / *l.* 6. *Cas.* 2. & Betto *de ortu & naturâ sangu. cap.* 2. *Sect.* 5. videre licet.

De cætero propter corpulentiam Medici auxilium raro imploratur; imò difficulter eadem sanatur.

C U R A.

Quoad curam corpulentiæ nimiæ seu obesitatis: nitamur

1. Ut impediatur copiosus alimenti laudabilis proventus, quod ipsum fieri potest per inediam & moderatam diætam.
2. Ut nutrimentum jam genitum ante sui assimilationem maturè removeatur, quod faciunt diuretica & sudorifera primariò, hinc purgantiæ & venæsectiones: quemadmodum Zacutus Lusitanus *l.* 3. *Prax. Admir. Obs.* 12. prodigiosam obesitatem scarificatione ac hirudinum suctu; ac Bartholinus *Act. Haffnien. Part.* 1. *Obs.* 74. per salivationem, curatam testatur. Unde rusticos ob continuos labores, adeoq; sudores raro pingues ac obesos videmus, sicuti qui ex vita sedentaria laboriosam subitò ineunt, successivè emaciantur.
3. Ut nutrimentum partis jam assimilatum plus minus resolvatur ac liquefiat, & ut resolutum, & sero alluente imbibitum, evacuetur; serum enim, uti primo est vehiculum alimentorum, ita postmodum vehiculum est excernendorum.

Quoad indicationem primam: corpulenti & obesi temperent sibi à cibis εὐχύμοις largiùs assumptis, & omnibus iis, quæ ad majorem corporis molem causam aliàs præbere possunt: Cœna sit parca ac somnus brevior. Econtrà prosunt cibi solidiores & pauciores, probè ⊖iti; nec non olera, ratione ⊖is nitrosi alvum & ⊡m moventia. Probè autem observandum, ne mox in principio, aut intempestivè nimis, corpori nimium, sed singulis saltem diebus aliquid, subtrahatur; cum vires aliàs debilitarentur.

Dubium equidem oriri potest: an nempe possibile sit, ut corpulentia jam factâ nutrimentum semel assimilatum denuo resolvatur, & foras eliminetur, adeoque augmentatio ita cesset? sed respondeo affirmando. Videmus enim, quod febrium ardor corpora anteà crassa & obesa soleat insigniter emaciare: item quod scorbutus confirmatus corpus succi plenum breviter reddat emaciatum, unde atrophia scorbutica. Ad hæc viscerum ulcera, dum hecticam inferunt, ita massam sanguineam inficiendo phthisicos & macros reddunt, uti idem fieri cernimus per diabetem & salivationem, itemque per nimias purgationes: ac in specie lymphæ copiosioris ac urinæ fluxus insignior emaciat, sicut hoc confirmat Helmontius *Tract. Jus Duum-Virat.* §. 59. *& Tract. Latex Humor. Negl.* §. 44. Schenckius *in lib.* 3. *Observ. pag.* 356. Nec minùs efficax est copiosa salivæ excretio: notum enim est, quod lue Venereâ laborantes, curati per inunctiones Mercuriales ubi continuam ac copiosam excernunt salivam, exinde admodum attenuentur: Conf. Borellus *C.* 2. *observ.* 11. ubi refert, quendam per crebriorem masticationem fol. nicotianæ extenuatum fuisse redditum: hæc enim cum sit forte masticatorium, & uberrimam proliciat salivam hinc gelatina nutritiva necessariò simul expellitur: Id quod etiam cum foliis lauri indicat Borellus, quod multas aquas educant; hæc & similia persuadent, quod corpora pinguefacta post resolutionem jam assimilati nutrimenti, à latice aquoso partes ambiente imbibiti, & sub forma urinæ aut salivæ copiosè & ubertim evacuati emacientur. Convenit ergò ☿ dulcis cum extracto catholico aut panchymagogo Crollii, pilulis aloëticis aut aliis lenioribus purgantibus commixtus, quotidiè præmissis præmittendis propinando, donec salivatio largior subsequatur: qualem methodum videbitis in Bartholini *Actis Haffniens. Tom.* 1. *Observat.* 74. Quo etiam pertinet nicotianæ fumus, mane ac vesperi haustus.

De cætero inter remedia emaciantia in specie eminet acetum, & omnia ex eo parata; imprimis acetum scylliticū allegatur à Cattiero, *l. a.* Id quod confirmat Stephanus *in Oper. Med. Tract. Cosmetice*; ad obesitatem tollendam nihil melius esse, quàm acetum scylliticum jejuno stomacho haustum, hinc acetum rutaceum, aut etiam potus ordinarius ex ▽ chalybeata aceto temperata, item acetum scylliticum, in quo absinthium est maceratum, & omnia acida sæpiùs usurpata, prosunt. Hæc enim faciunt, ut alimenta ingesta admodùm dissolvantur & liquescant in serosiorem & asperiorem minusque nutritivum chylum, qui porrò tàm sub digestione in stomacho, quàm extra eum in duodeno, attactu fellis, abit in sal tertium plus minus volatile acre, ac fit insigne abstersivum, tam sordium nocivarum quàm etiam nutrimenti laudabilioris, & diureticum: unde nutrimentum chylosum extenuatum & resolutum tunc sub urinæ forma solet emitti, adeoque habitus corpulentior successivè imminuitur. Sic quoque acetum supra nitrum ac sal aliquoties cohobatum, uti acrius & magis diureticum fit, ita corpus magis ad emaciationem disponit, si assumatur. Post acida huc etiam spectant purgantia; hæc enim semper aliquid de viribus deprædando

corpus

corpus macidum reddunt: Hinc etiam Celsus inquit: crebris purgationibus adsuescere, est corpus non nutrire. Nam purgantia etiam nutritium succum putrilagine afficiunt, & sub forma stercorum exhauriunt. Verùm cùm purgantia fortiora ceu venenata non semper tutò in usum vocari possint, propterea aloëtica abstergentia mixta conducunt imprimis. Hinc Fernelius *Conf.* 14. ad obesitatem exhibet pilulas ex rhabarbaro, aloë & agarico paratas, quibus aliquandiu continuatis corpulentia dempta est. Præ cæteris hoc in casu pollet aloë ob amarorem, & hinc ob vim acidum abstergendi; unde etiam Gruelingius pilulas aloëticas & Francofurtenses obesis commendavit. Elixyr proprietatis, uti etiam omnia amaricantia, myrrha v.g. pilulæ de tribus, MP. hieræ cum agarico, vel de aloë cum agarico, congrua sunt remedia: ac Practici communiter & rectè dicunt, elixyr proprietatis exsiccare corpus; quæ exsiccatio tamen consistit in colliquefactione succorum nutritivorum. Huc pertinent alia amaricantia, v.g. centaurium minus, nasturtium, mentha, absinthium, & ejus essentia, essentia myrrhæ, gentianæ, & similia: quæ omnia vulgò exsiccare dicuntur, cùm tamen reverà corporis nutrimentum attenuent & dissolvant, ac sero involvant, quod interdum excernitur sub forma urinæ, interdum sudoris. Ulterius diuretica quæcunque fortiora per copiosum urinæ fluxum solent extenuare, copiosius usurpata: quæ inter eminet radix asparagi, fœniculi, petroselini; item alliata ac cepacea omnia; syrupi dicti de duabus, item de 5. radicibus, decoctum cicerum rubrorum, item cappares, olivæ, amygdalæ amaræ, & similia condimenta diuretica. Ad hæc in specie pertinet tartarus, cujus volatilis aciditas potenter abstergit, ac vi attenuativâ, simul interdum blandè urinam movet; hinc enim Forestus *lib.* 31. *Observ.* 13. talem habet pulverem:

℞. ♀*i crudi* ℥j.
cinn. ʒiij.
zingib. ʒj.
sacch. ad pondus omnium.
M. f. *Pulvis.*

Conf. Epiphanius Ferdinandus *Consil.* 82. Alii commendant pulverem compositum ex ana tartari & cymarum seu julorum coryli, qui crebriùs ante pastum, & hinc sub introitu lecti assumatur, idque eò magis ℈j. vel ʒß. irroretur cum aceto ♀ato, idque continuò, donec corpus egregiè emacietur.

Quæ dico de tartaro simplici, etiam intelligenda de sale volatili, & nobilioribus præparatis, quod præsuppono.

Pertinet huc etiam tartarus vitriolatus, qui & ipse ad emaciandum aptus: sic quoque nitrum obesitatem impedire vi suâ diureticâ observatum fuit, ac in specie ⊖ crudum copiosiùs usurpatum & nitrum ⊖-latum. Imò per ▽s nitrum, alumen, & Martem continentes, pinguedinem nimiam in quodam solutam Timæus à Gülden-Klee / *lib.* 3. *Cas.* 3. testatur. D. Langius ceu singulare habuit arcanum species diaspoliticon Galeni ex nitro & cumino, pertinet huc tartarus vitriolatus Bartholetti ex ⊖♀i, & spiritu nitri invicem mistis paratus, item gummi juniperinum hinc etiam elegantes sunt pilulæ contra obesitatem nimiam Mynsichtii, quæ basin gummi dicti agnoscunt, & multùm valent: dosis ℈j. est, singulis mane jejuno stomacho. Vel

℞. *MP. de sandar.* ʒij.
⊖ *volat. viperar.* ℈j.
c. *elixyr. propr.* f. *Pilulæ* instar pisi min. D. S.

Zehrende Pillen. pro 4. dosibus.

℞. *sandarac.* ʒij.
Myrrh. elect.
res. lign. sancti
extract. absinth.
aloës ā ℈j.
♁ ⊖*li coag.* ʒß.
M. f. *Pilul.* pro 7. dos.

Semen fraxini ad ℥j. mane in haustu vini propinatum insigniter commendatur ad evacuandam urinam, ratione cujus & hydropicos curat, & emaciat crassos. Secretum D. Erbenii est semen esulæ pulverisatum, & omni mane, quantum cultelli cuspide capitur, usurpatum & continuatum; nec omittenda terebinthina ratione virtutis diureticæ: refert Forestus *c. l.* de viro valdè crasso, qui insigniter extenuatus per pilulas ex terebinthina cum saccharo paratas, assumendo earum majuscularum 5. & 7. per 2. horas ante prandium.

Denique per sudorem etiam corpus emaciatur, sive per interna elicietur, sive externè per exercitia. Atque hinc omnia decocta lignorum, in specie guajaci & ligni sancti, exsiccare dicuntur, quatenùs sudorem copiosiorem provocant. In specie autem sudorifera cum & ex salibus alcalibus parata, item salia theriacalia expectando sudorem egregia sunt. Aliis salia viperarum, item alia remedia viperina, sunt commendata, item salivatio Mercurialis mirabiliter corpus emaciat, ita ut illud sceleti formam repræsentet; Mercurius enim acrimoniâ suâ nutrimentum corporis dissolvit.

Tandem ex fonte Chirurgico huc spectant crebriores venæsectiones, & plures inusti fonticuli: venæsectio enim cum sanguine simul nutrimentum exhaurit; unde subtracto nutrimento emaciat: Ex fonticulis verò sub forma puris nutrimentum partium resolutum evacuatur, massa sanguinea depravatur, & ita necessariò emaciatur. Ex-

Externè à Mynsichtio commendatur decoctum nucum cupressi compositum, quod sine dubio ratione virtutis adstrictoriæ effluxum alimenti uberiorem reprimit.

De evacuationibus adhuc notetur: has in obesis parciores esse debere, quàm in carnosis seu musculosis, ne corpus jamdum torpidum magis enervetur.

Quidam febrem artificialem excitare jubent, de qua integrum tractatum Johann. Daniel Major conscripsit; sicut & hoc ipsa sæpe natura nobis monstrat.

CAPUT III.

De *Nutritione Depravata.*

ARTICULUS I.

De *Cachexia in Genere.*

QUalitate peccans corporis nutritio in genere vocari solet Cachexia. Hactenus equidem à pluribus descripta per tumidam totius corporis mollitiem, & via quasi ad hydropem credita fuit: ast generaliori conceptu opus est, cùm sine corporis intumescentia cachexia quoque contingere possit. Est affectus iste, in quo nativus & floridus cutis color, ac imprimis faciei nitor, perit, mutaturque in pallidum, lividum, luteum, virescentem, intensè rubicundum, &c. in diversis corporis partibus exanthemata & pustulæ emergunt, ac partium consistentia durior juxta ac asperior cum squamarum decidentia interdum in molliorem mutatur: nonnunquam sudor fœtidus exhalat, cutis unctuosa observatur cum pruritu notabili, pilorum contingunt defluvia, dolores diversi partes diversas infestant, ita tamen, ut corpus nonnunquam simul intumescat. Cachexia talis est reverà fructus cacochymiæ; hæc verò est pedissequa cacochyliæ. Nempe dependet omnis cachexia ab effusione vitiosi & depravati nutrimenti, i. e. humoris viscidi, loco nutrimenti hinc inde distributi in habitum corporis ac partes molles; unde dum nutrimentum non ritè assimilatur, ob debitas proprietates deficientes emergit cachexia, adeoque prout variant nutrimenti vitia, variat etiam cachexia. Hinc humor iste, qui ita habitui corporis affunditur, si est albus, dicitur cachexia in specie; si flavus, dicitur icterus; si viridiusculus seu luridus aut lividus, aut alio tetro colore tinctus, utplurimùm icterus niger audit.

Datur etiam cachexia scorbutica & cachexia hypochondriaca, item scabies, elephantiasis, &c. in mulieribus ex uteri vel mensium vitio febris alba. In specie tamen usus obtinuit, ut vitium istud tantùm cachexia appelletur, quando corpus à nativo colore in pallidum & lividum, plus minus viridem & habitum subtumidum & flaccidum degenerat & à sanguificationis defectu in specie dependet.

Ægri successivè pallescunt, ac colorem plus minus lividum contrahunt, postmodùm facies nonnihil intumescit, & tandem quoque habitus corporis; hinc dicunt: Er wird so fett/ es ist aber keine natürliche Fettigkeit. Præter cutis mutatum colorem juncta simul solet esse in plerisque dispnoea, quæ præsertim magis urgetur, quoties corpus, imprimis adscensu in altum, tantillum & leviter movetur, quæ ad motum corporis concitatiorem augetur, quin tunc sæpiùs cordis palpitatio, arteriarumque circa jugula temporaq; inconsueta pulsatio, observatur; accidit quoq; universi corporis, præ cæteris partibus crurum, lassitudo spontanea & tensio, animæ torpor: urget non raró compressivus & anxiosus præcordiorum dolor, qui post alimenta assumpta intendi solet: appetitus in principio constat, in progressu verò prosternitur, ac non raró tales ægri sitiunt: adest sæpe etiam febris lenta, ægro vix sensibilis, & quidem modò continua, modò intermittens, quotidiana ferè periodica, pulsus sunt inæquales, parvi, frequentes & debiles, urinæ sæpiùs etiam sunt crudæ, aqueæ seu pallidæ, tenues & saltem minus tinctæ, raró, nisi in progressu morbi, prodeunt crassæ & turbidæ cum copioso sedimento albo. Observata tamen fuit cachexia cum urinis lacteis, uti hoc habet Sylvaticus *C. 1. Cons. 29.* Tandem malo ulterius procedente corporis habitus fit turgidus, tumidus, crassus, & pallidus, foveamque post impressionem digiti ostendit, adeoque tunc vocatur Leucophlegmatia; si verò evadit turgidus cum quodam splendore & livore, quasi aquæ essent collectæ, vocatur anasarca, seu aqua intercus, tàm universalis, quàm subinde particularis crurum, & est hydropis species. Antequàm Leucophlegmatia vel anasarca erumpat, fit ut pedes saltem intumescant, ulteriusque, morbo incrementum capiente, & abdomen intumescit, & sic in perfectum asciten abdominis, seu hydropem in specie sic dictum, degenerat. Nullis ac nulli ætati parcit cachexia, licèt fœminas ob vitam sedentariam frequentiùs, & ob supervenientia menstruationis vitia contumaciùs ac pejùs afficiat: Quin & sæpiùs comitem habet affectum scor-

scorbuticum aut hypochondriacum. In principio morbi ciborum digestiones impediuntur, manente appetitu; tandem etiam anorexia accedit, corpusque summè imbecille redditur. Alvus sæpiùs est obstructa. Plura huc facientia *videb. in specie in* Sylvio *lib.* 4. *Prax. & Tract. de Cachexia.*

PARS AFFECTA.

Pars affecta seu subjectum inhæsionis est habitus corporis, seu partes ejus solidæ molliores, in specie carnosæ, in ejus ambitu extrinsecus sitæ, quæ primariò afficiuntur; Subjectum verò radicationis, seu pars affecta à causa, est massa sanguinea cacochymica facta.

CAUSÆ.

Causa proxima cachexiæ est nimia cacochymia vel cruditas massæ sanguineæ, indeque dependens deficiens ac imminuta ejus fermentatio, unde chylus & ipse plus minus vitiosus non ritè assimilatur, sed tota massa eodem crudo repleta, cruda & vitiosè fermentans manet, particulæ ejus salinæ obruuntur, morbus magis magisque confirmatur, unde tali crudo sanguine, vel, ut vocant, pituitoso per partes circulato, hæ chylo & sanguine non ritè alteratis nec volatilisatis infarciuntur potiùs, quàm debitâ appositione aut aliquâ assimilatione nutriuntur, ita ut rectè proin dicat Forestus: corpus ita inflatum non aliter se habere, ac pastam non ritè fermentatam, in qua digiti impressi vestigium hæreat.

Causa remota est multiplex. Observandum enim cachexiam nunc esse affectum primarium, & qui per se incipit; nunc secundarium, aliosque insequitur morbos, v. g. qui quasvis sanguinis nimias effusiones, aut ejusmodi consuetas suppressas insequitur, in specie mensium suppressio, uti & nimius eorum fluxus, cachecticas reddunt mulieres: sic gonorrhœas diuturnas, aut fluores albos, item febres chronicas ordinariò insequitur: Mola aut fœtus mortuus retentus etiam cachexiam inferunt: *Videatur* Forestus *lib* 19. *Observ.* 26. *in Schol.* Horstius *lib.* 5 *Observ.* 21. Urinæ suppressio hepatis ac lienis aliorumque viscerum vitia, uti sunt atoniæ, obstructiones & tumores facilè scirrhescentes, renum ulcera, &c. cachexias inferunt.

Causa remota cachexiæ primariæ est deficiens chylosis, dum nempe alimenta in stomacho nec ritè fermentando volatilisantur, nec in subdulcem aut salsum volatilem abeunt liquorem, sed in pituitam viscidam ac acidam degenerant, adeoque vitiosum in primis viis acidum quasi fixum, nec volatile, primum fundamentum cachexiæ ponit, quod fovet ulteriùs semper simul conjuncta bilis inertia, seu deficiens ejus acrimonia salina volatilis, quæ nec corrigit, nec perficit debitè chylum in duodeno, nec ritè feces separat. Ac in cachexia quidem semper peccat cruditas acida, quâ alimenta non transmutantur in chylum volatilem, sed viscidum: Unde ex vitio digestionis primæ orta cruditas acida ad massam sanguineam delata fermentationem ejus inhibet, hæmatosin turbat, & successivè cachexiam inducit. Massæ sanguineæ enim particulæ salinæ fermentativæ succo isto crudo atque incongruo obrutæ debitam chyli alterationem & sanguini assimilationem ritè perficere nequeunt; quin hic exinde crudus, plus minùs viscidus, & quasi occultè acidus remaneat, unde de facili stagnans sanguis in præcordiis, dum levi corporis motu celeriùs movetur ad pulmones & cor, dypsnoeam & anxietates infert; Quin & massæ sanguineæ debitâ fermentatione vitiatâ & imminutâ imminuitur quoque in fœminis menstrua sanguinis fermentatio. Unde cachexiæ incipienti, multò magis confirmatæ, supervenit etiam mensium suppressio, quæ ipsa malum postmodùm & gravius & contumacius reddit. Porro si sanguis crudo chylo inquinatus circulatur ad partes, tunc nutrimentum illud crudum appositum & congestum, necessariò leucophlegmatiam, summum cachexiæ gradū, post se relinquit, unde depravatur nutritio, adeoque habitus corporis tumidus insigniter inflatur, & exinde ob fibrarū musculosarū & nervosarum laxatum tonum flaccidus fit. Quod si ex retento qualicunque occasione sero aut lympha (cachectici enim non, aut difficillimè sudant, & parum quoque mingunt) serosior quoque simul fuerit sanguis, necessariò oritur vitium, quod dicitur anasarca, seu habitus corporis copiosâ aquâ suffusus; quæ eò erit major, si tali succo crudo aut obstruantur glandulæ partium musculosarum, aut etiam vasa lymphatica, ita ut lympha, aut saltim serositates, non ritè ex partibus per vasa lymphatica revehi queant, sed debitus earum motus inhibeatur; unde sub cute aquositates congestæ necessariò habitum tumidum inferunt, & vulgò pro tertia hydropis specie, nempe totius corporis hydrope, habetur. Hinc Borellus *Cent.* 3. *Observat.* 66. observat corpus cachecticum crystalli instar translucens. Sive ergò copiosum serum in massa sanguinea peccet, sive motus impeditus lymphæ in causa sit, utroque modo generari potest anasarca. Quod si humorum istorum serosorum plus minus chylosorum seu pituitosorum ex proprio impetu decubitus fiat magis ad inferiora, unde crura, scrotum, ac tandem abdomen intumescant, erit ordinarius sic dictus hydrops.

Confunduntur equidem subinde leucophlegmatia & anasarca, sed malè; Differunt enim variis modis, & non, nisi subjecto, nempe habitu corporis inter se conveniunt. Nam in

in leucophlegmatia est habitus corporis pituitosus (i. e. crudus chylosus;) anasarca verò est ab ichoroso & crudo sero, in habitum corporis deposito, concurrente forsan plus minus vasorum lymphaticorum ruptione: distinguere autem facile est leucophlegmatiam ab anasarca: in leucophlegmatia nempe minus est splendoris ac nitoris, quam est in anasarca, sed habitus corporis pallet; in hac verò corpus plus justo splendet ac nitet: Deinde vestigia foveæ digito impressæ in leucophlegmatia diu durant, tandem successivè pereunt, quæ in anasarca facilè & brevissimo tempore dispa-rent. Interim sæpiùs evenit, ut leucophlegmatiam sequatur anasarca, si nempe impediatur seri & lymphæ transcolatio.

Causæ remotissimæ seu occasionales seu procatarcticæ, ad cachexiam, leucophlegmatiam & anasarcam disponentes, sunt imprimis errata quædam in sex rebus non-naturalibus: quo pertinet vita desidiosa, & sine motu peracta; sicut contrà sub motu corporis homines malis hisce minimè soleant infestari, quin curari potiùs, notante Panarollo *Pent.* 1. *Observ.* 30. item ira, mœror, tristitia, & curæ protractæ, non raro inferunt cachexiam, quia non rectè volatilisatur sanguis, & intumescunt viscera. Huc pertinent errata in victu: sic enim intemperatè viventes subinde cachectici evadunt. Somnus nimius & labor deficiens promptè ad cachexiam disponit: & quæ sunt aliæ causæ externæ. Quò facit imprimis observatio Panarolli *c. l.* de muliere cachectica: multis obstructis parenchymatibus, magis exercitio quam alio quocunque remedio curata: Unde vi oppositorum exercitium & motus deficiens disponunt ad cachexiam.

Quoad cachexiam secundariam: nascitur hæc talibus occasionibus, quæ sanguinem immediatè afficere, vel, idque frequentiùs, mediante læsione digestionis primæ eundem alterare possunt. Sic ea, quæ spiritus nimis exhauriendo aut dissipando, & hinc fermentationem stomachi lædendo, ut hæmorrhagiæ nimiæ, gonorrhœæ, &c. vel fermentum digestivum alterando, ut menses suppressi, & febres chronicæ & malè curatæ, mediatè sanguinem alterant. In specie tamen post nimiam sanguinis effusionem progerminare solet cachexia, & hæc quidem frequentissima est causa, attestantibus omnibus autoribus, cachexiæ, & hydropis ascitis: vid. Forestus *lib.* 19. *Obs.* 25. Nam depauperatur massa sanguinea, & spoliatur principiis salinis, unde cruda manet, ut exinde minus fermentari, aut chylus assimilari possit. Immediatè afficit sanguinem lues Venerea, semper cachexiam comitem adsciscens, uti hoc refert Sennertus *lib.* 3. *Prax. pag.* 704. *cap. de Cachexia.* Urina suppressa, viscera, abdominis præsertim, affecta, sanguificationis aliàs perfectioni inservientia, fœtus mortuus diu in utero retentus, aut secundinæ retentæ, vel & mola diutiùs gestata, cachexiam non rarò inferre solent. Sic cachexiam post fœtum mortuum observat Horstius *Tom.* 2. *lib* 1. *observ.* 20. item ex mola Forestus *lib.* 19. *obs.* 26. Sanguinem enim inquinando debitam quoque ejus spiritualscentiam impediunt.

DIAGNOSIS.

Signa cachexiæ in specie sic dictæ ex suprà dictis facilè patent.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Cachexia, uti notum, ordinariò malum est admodum chronicum, & tardæ curationis: Imo, quo magis inveterata, & firmiùs radicata, eò difficilius curatu, & nisi ei maturè occurratur, sæpissimè in anasarcam, leucophlegmatiam, & hydropem asciten degenerat.

Sin occurrat scirrhus visceris cujusdam, hepatis aut lienis confirmatus, vix cachexia curabitur; sicut & illa, quæ sequitur morbum acutum & febrem ardentem, aut intermittentem chronicam, malè à Medico, vel crebriori potu ab ægro tractatam, difficilis est admodum, imo nullius curationis: Item si cachexia superveniat mulieribus, quibus jam ordine naturæ menses deficiunt, iis difficulter, aut admodum lentè curabitur, exque graviùs reliquis laborare solent.

CURA.

In cura cachexiæ eo attendatur:

1. Ut corrigatur stomachus, ac ejus digestio prima & cruditas acida emendetur: quod ipsum post vomitoria imprimis præstant Martialia.
2. Ut corrigatur cruditas, & inde certa dyscrasia massæ sanguineæ, unà cū inertia ac deficiente acrimonia bilis.

Unde in cachexia primaria

1. Acidum vitiosum primarum viarum removendum per absorbentia, in specie Martialia, partes animalium duras, terrea, alcalia, tum fixa tum volatilia.
2. Viscidum incidendum & attenuandum per gummata, salia tàm salsa, quàm alcalia, item per simplicia stomachica aromatica, ac salina volatilia.
3. Bilis inertia acuenda aromaticis seu resinosis volatilibus urinosis, præsertim amaris, quæ aliàs hepatica dicuntur.
4. Cruditates primarum viarum & sanguinis plus minus correctæ evacuandæ vomitu & secessu ex primis viis; ex massa sanguinea verò per sudorem & urinam.

In

In secundaria verò cachexia morbus primarius curandus, aut læsiones ab illo inductæ seu relictæ eliminandæ, semper digestionis primæ negotium, quantum possibile, observando. Hos scopos ut feliciùs obtineamus in cachexia curanda, rectè monet Lindanus, quod cachectici, quò leniùs tractentur, tantò citiùs curentur: hinc fortioribus purgantibus, ab initio statim adhibitis, nos nil efficere, nisi sint vomitoria; sed ut malum sensim crevit, ita successivè saltem digestiva, aliaqꝫ leniora remedia propinanda esse, quæ crassos & viscidos humores incidunt & attenuant, acorem vitiosum corrigunt ac temperant, atque ita successivè evacuationi aptiores reddunt. Unde imprimis in usu sunt noduli ex aperientibus, ut vocant, i. e. resolventibus & incidentibus, blandis purgantibus mistis, compositi: quibus subinde Martialia remedia sunt interponenda. Et cum cachexia sit initium hydropiseos, commodè methodus & medicamenta, quæ in principio hydropis conveniunt, etiam in cachexia adhiberi possunt, & contrà ea, quæ in cachexia usurpantur, validiora tamen & magis diuretica, in leucophlegmatia & anasarca quoque prosunt. Item illa medicamenta huc pertinent, quæ suprà *Sect.* 13. *in morborum chronicorum cura* recensita sunt, ac in sequ. *de Ictero, Scorbuto, Scabie, Lue Venerea, &c.* occurrent. Illud saltem adhuc observandum: ut in medicamentorum appropriatorum usu aliquandiu perseveremus, ubi præprimis radicatum magis malum est, i. e. tamdiu illis inhærendum, quamdiu ab ipso benè, aut ad minimum non pejus, se habeat æger, ac medicamentum absque nausea singulari hic admittat; quamprimùm verò hujus fastidium subrepat, aut prodesse desinat, gratum atque optimum licèt medicamentum, statim de alia illius formula Medico cogitandum, vid. Sylvius *Praxi App. tract.* 5. In specie tamen conveniens regimen diætæ secundum sex res non-naturales observandum, & præsertim motus suadendus: id quod confirmat Panarollus *supra c. l.* de muliere cachectica, exercitiô plùs quàm aliô auxiliô sanata.

Principium autem curæ à vomitu, interdum repetendo, faciendum est, & præter asarina propinata conserva gratiolæ ad ʒj. vel ʒij. egregiè vomitus movet, & specificè in anasarca commendatur; vel si coquatur in vino ad ʒij. gratiola, egregium etiam & blandum est vomitorium. Ante tamen vomitoria consultum erit, ut digestiva ⊖ina præmittantur, cruditates solventia, & ad motum disponentia; nunc cremor tartari, nunc liquor terræ foliatæ tartari: vid. Rolfinccius, Zwelferus, tinctura ♀i simplex, R ♀i ♁iata, arcanum duplicatum, ♀⊕latus, ⊖ centaurii minoris, absinthii, ⊖✻, ⊖ digestivum, hypochondriacum, dosi à ℈j. ad ʒß. bis in die, manè & meridiè aliquot diebus ante usum vomitorii assumantur: quibus pro acido absorbendo terrea adjungi, e. g. corallia, lapides ♋. mater perlarum, Martialia, bezoarticum Martiale, terra sigillata rubescens, ♁ diaphoreticum Martiale, antihect. Poterii ex part. iv. reguli ♁ii & part. V. Jovis, cum triplo ⦶i detonatis, bezoardicum Joviale, & similia fixa ♃ialia. Hinc

℞. *♀i ⊕lati Tacchen.* ℈ij.
⊖is absinth. ℈j.
M. div. in 2. part. æqu. S.
Digestiv-Pulver.

℞. *Lapill. ♋ præp.*
⊖is digest. hypoch. ā ʒß. M. pro 2. dos.

℞. *crem. ♀i* ʒj.
lapill. ♋ præpar. ℈j. M. pro 2. dos.

Duobus diebus manè in vehiculo calido assumendis.

℞. *matr. perlar. præp.* ʒj.
♀i ⊕lat.
⊖is ✻ci depur. ā ʒß. M.

Dosis quantum cultelli cuspide capi potest, vesperi usurpanda:

Mane verò

℞. *ℛ ♀i acris,* l. *ex ♀o & ⦶o calcinatis,* vel *ex scoriis reg. ♁ii* ʒiij.
∽ ⊖is ✻ci ʒj. ad ʒjß.
M. S.
Eröffnende ℛ.

Dosis 40. vel 50. gutt. bis l. ter in die in vehiculo calido.

Quibus præmissis unâ vel alterâ vice propinetur vomitorium. Aut si hoc minùs conveniat, instituatur purgatio per alvum, inter quæ est radix esulæ legitimè præparata, vel ejus extractum, quò sæpissimè & frequentissimè usus fuit Rulandus *in Curat.* Abstinendum tamen à fortioribus & frequentioribus, cùm magis noceant, quàm prosint: vid. Hoffmanni *M. M. l.* 1. *c.* 7. *& l.* 2. *cap.* 6. Pilulæ ex extractis panchymagogis cum Mercurio dulci sunt admodum utiles, v. g.

℞. *Extr. panchym. Croll.* gr. xij. ad xv.
☿ii dulc. ritè par. gr. xij. l. xv. ad ℈j.
extr. troch. alb. gr. j. l. jß. ad gr. ij. & iij.
c. *essent. absinth.* f. Pilulæ.

Aut etiam potio laxativa cum gummi ammon. usurpetur, aut infusum rhabarbari, Riverius in purganda anasarca utitur succo ireos recenti per residentiam depurato ad ℥iij. cum ℥iß. mannæ invicem permistis, ad serositates abundantes evacuandas.

His præmissis fit accessus ad Martialia: hinc tot pulveres & medicamenta anticachectica prostant, qui basin Martem agnoscunt. Martialia hæc diversimodè præparantur: interim, quò simplicior præparatio, eò melior, & quo minùs ab acidis saturatur

Mars, eò efficacior erit, unde pulvis cachecticus Quercetani nullius est pretii, quoniam illius primarium ingrediens est crocus Martis saccharinus; cujus tamen nullus est usus. In specie tamen Martialia, prout nunc acida magis nunc acria peccant, disponuntur: in subjectis enim non delicatis locum invenit sufficientem limatura Martis, minutissimè trita & pulverisata, præprimis ubi acidum fortius peccat. Parili ratione pulvis cachecticus Hartmanni usurpari potest, & in specie de pulveribus antecachecticis vid. Hartmannus *in Praxi Chym. p.* 204. *&* 206. e.g.

℞. *limat.* ♂*is part.* j.
cinnam. pulverif. part. ij.
facch. ad pondus omnium.
F. pulvis.

Qui dosi ʒj. frequenter usurpetur. Vel

℞. ♁*ii diaph.* ♂*ial.*
⊖*is absinth.* ā ℈ß.
🜄 *Rat. ligni sassafr.* gutt. j.
M. pro dosi. S.

Eröffnend Pulver.

Ubi verò acidum non adeò excessivum, ac stomachus sensibilis, in his casibus Martialia præparanda sunt, aut imprimis vina Martialia conveniunt.

℞. *limatur.* ♂*is* ℥iiiß.

Affundantur vini mensuræ tot, quot illius unciæ sunt, stent invicem per 40. dies noctesque, postmodùm de hoc uncias aliquot hauriat æger, cui si addantur aromata, majorem efficaciam acquiret.

Quò facit Claretum Martiale Mynsichtii, item vinum Malvaticum Martiale Hartmanni, quod habet in *Praxi Chimiatr. pag.* 204. *&* 206. Loco vini Malvatici commodius assumitur Rhenanum, quod est acrius, & potentius rodit Martem; nec non extractum ♂is cum succo pomorum Borsdorffianorum, vel musto vel decocto Tamarindor. paratum, uti etiam extractum ♂is Mynsichtii, deque tali extracto, quantum cuspis cultri capit, vel ad quantitatem castaneæ, in vino Martiali propinatur. Huc spectat R vitrioli ♂is Zwelfferi & Ludovici, ♁ diaphoreticum ♂iale: loco 🜄 communis sumitur ∽ baccarum juniperi, vel menthæ, cochleariæ, &c. Bezoardicum Martiale, quod etiam in anasarca, & incipiente hydrope est egregium. Pertinet huc etiam ♀♂ialis ex affusione solutionis ♀i super limaturam ♂is; sic enim fiunt crystalli ♀i ♂iales.

Vel in subjecto paulo robustioris stomachi usurpentur acidulæ naturales & artificiales: vid. Platerus *Observat. lib.* 3. *pag.* 608. *& Prax. T.* 3. *pag.* 114. Vel:

℞. *liqu.* ♂ *is* ⊙*ar.* ʒij. l. iij.
D. S.

Sauer-Brunnen-Essentz.

De quo primò die gutt. vj. capiantur, secundò viij. tertiò xij. ascendendo, ad 15. 20. vel 30. guttulas, ad modum acidularum in morbis chronicis:

℞. ▽ *fumar.*
genist. ā ℥iß.
Mag. l. *Extr.* ♂*is Mynf.* vel *c. succ. pom.* ʒiß. ad ʒij.
M. D. S.

Eröffnend Träncklein/Löffel-Weise.

Capiat quotidiè bis cochl. j. l. ij.

℞. *pulp. passul. per setac. traj.* ℥vj.
Extract. ♂ *c. f. p.* ʒvj.
rhab. el. ʒiij.
c. s. q. *syr. rosat. sol.* l. *pomor.* f. Electuarium.
D. S.

Eröffnende Lattwerge.

Capiatur quotidiè manè dosis magnitudine castaneæ. Et consultum est omni septimana, ad minimum semel, blanda laxativa interponere, ut ita, quod cicuratum est, ab illis evacuetur: e. g. vespertino tempore usurpentur pilulæ, ut dosis pilularum usualium, v. g. Glassianorum, aut F. F. de ✱co & ♀eæ Quercetani, aut quales describit Sylvius *in Prax. c* 7. §. 52. *p.* 69. &c. & ita interpolatis vicibus cum istis ♂ialibus adhibeantur.

Item ℞. *Galban. c.* ✝*o sol.* ʒß.
extract. troch. alband. gr. ix.
diagrid. gr. iij.
F. Pilulæ pro 3. dosibus.

Martialibus his ad aliquot septimanas continuatis, fiat progressus ad alterantia volatilia, plus minùs aromatica, quæ vulgò vocantur hepatica, i. e. quæ sunt saporis amaricantis & acris plus minùs, & omnia impregnata sunt sale volatili urinoso, nunc magis nunc minùs temperato, blandè laxantibus mista, ut ita acuetur bilis, alteretur sanguinis dyscrasia, resolvantur cruditates acidæ, & succi vitiosi sensim & per epicrasin simul evacuentur. Aromatica illa in genere sunt omnia simplicia amara & acria. Ut enim acida stomacho sunt amica: ita amara hepati grata, quatenùs incidunt, & bilem corrigunt. Inter acria illa, ⊖e volatili plus turgida, eminent cichorium, radix nempe ejus, radix ari, helenii, centaurium minus, carduus benedictus, & maximè absinthium & agrimonia, cujus decoctum insigniter laudat Poterius; rosmarinus, hyssopus, salvia, mentha, & similia; item omnia antiscorbutica, ut radix armoraciæ, nasturtium, cochlearia, &c. locum inveniunt in curanda cachexia & anasarca: quæ laudantur à Bacone de Verulamio *in hist. vitæ & mortis*; flores genistæ, bellidis, centaurii minoris, epaticæ nobilis: quibus porrò aromata omnia, quatenus sunt stomachica, & impregnata sale volatili oleoso, præ cæteris tamen cinnamomum, galan-

galanga, zedoaria, caryophylli, zingiber, &c. adduntur. Ex his confici possunt noduli vino infundendi, nunc solis, nunc cum laxantibus junctis, nunc antè, nunc post Martialia: v. g.

℞. *HB. absinth.*
menth. ā Mj.
rad. enul. ℥j.
gentian. ℥ß.
rhab. el. ℥vj.
fol. senn. s. st. ℥j.
rad. helleb. nigr. non prap. ʒvj.
cort. esul. prap. ʒiij.
⊖♀*i* ℥ß.

Includantur nodulo, qui indatur vini mensuris aliquot.

℞. *HB. rorismar.*
salviæ ā Mß.
absinth.
fl. centaur. min. ā M. j.
genistæ p. iij.
rhabarb. el. ʒiß.
cinnam.
galang.
zingib. ā ʒij.
limat. ♂is rec. ℥iß. M.

Nam rhabarbarum non tàm propter usum laxandi, quàm alterandi, acidum corrigendi, bilem in naturali statu conservandi, urinam movendi, & atoniam hepatis corrigendi, adhibetur. Sanè præmissis præmittendis in virginibus, in specie cachecticis, egregium usum observavi tàm rob juniperi solius, subinde usurpatum, quàm ex rob juniperi cum rhabarb. pulverisato facti electuarii.

℞. *rob. juniper.* ℥iij.
pulv. rhabarb. el. ʒiij.
cinnam. el. ʒj.
M. f. Electuarium: S.
Eröffnende Lattwerge.

De quo omni manè capiat bonam dosin.

Huc etiam pertinent cerevisiæ & vina anticachectica, quorum formulas videb. in Timæo **von Gülden-Klee** *in epist. p.* 428.

Pertinet huc elixyr anticachecticum D. Reinesii. Compositio est magistralis, quam nemo facilè imitabitur; nam tria ingredientia interdum plus præstant.

In officinis prostant species diacurcumæ, & dia-galangæ: hinc Rondeletius ceu expertissimum remedium in omni cachexia habet has pilulas:

℞. *spec. dia-curc.* ℈iv.
rhab. el. ʒj.
spec. dia-rhod. Abbat.
dia galang. ā ℈j.
c. s. q. *syr. de absinth.* f. l. a. pilulæ, ex ʒj. no. 30.
Dos. 20.

Tandem passulæ mirè conveniunt in cachexiis quibusvis, & loco rob juniperi usurpari possunt, quæ egregiè conveniunt in temperanda sanguinis discrasia, quia sanguinem laudabilem ac temperatum reddunt, bilem optimè in statu naturali conservant, & sanguinis motum fermentativum nonnihil restituunt. Sunt enim quasi mustum concentratum. Joël & Riverius pinguefaciendi vim eis adscribunt.

Præscribi etiam potest electuarium Augenii, aut electuarium ex passulis Horstii *in obs. pag.* 201. aut electuarium molle sequens:

℞. *pulp. passul. Corinth.* ℥vj.
Rha barb. el.
crem. ♀i ā ʒiij.
⊖♀*i* ʒß.
cinnam. acerr. ʒj.
c. s. q *syr. de pomis* f. Electuarium molle.

In fine adhibentur omnia salia volatilia, plus minùs oleosa, ~ urinosi volatiles, tàm simplices quàm compositi, ~♀i volatilis, carminativus, liquor C. C. succinatus, lumbricorum urinosus, urinæ, ⊖is ✶ci simpl. & oleosus, ℞ nephritica Ammelungii, &c. Quibus pro circumstantiarum ratione nunc febrifuga, nunc antiscorbutica, nunc emmenagoga, permiscenda, elixyr proprietatis sine acido, imprimis illud rubineum, quod paratur cum spiritu urinæ, vel ⊖is ✶ci, elixyr præcipitans, cachecticum polychrestum, vel solitarium, vel cum essentia absinthii, agrimoniæ, rorismarini, juniperi, ℞ tartari composita, &c. Donec ex asse reconvalescat æger: Hinc

℞. ℞ ♀*i compos.* aut *elixir. anticachect.* aut *elix. propr. s. acido* ʒj.
essent. absinth.
cent. min. ā ʒij.
M. D. S.
Eröffnende Essentz.

Dosis 40. l. 50. gutt. bis vel ter in die, manè in vehiculo calido, hora quinta promeridianâ, in cerevisia, & sub introitu lecti.

Vel ℞. talia matutino tempore, à meridie verò recipiatur ~⊖is ✶ci, vel hujus loco spiritus carminativus de tribus, vel ℞ nephritica, vel liquor C. C. succinatus:

℞. ~ *carminat. de tribus* ʒiij.
⊖*is* ✶*ci* ʒjß.
M. D. S.
Resolvirender Spiritus.
Dosis 50. gutt.

℞. ℞*æ nephrit.* ℥ß.
liqu. C. C. succin. ʒij. M.

Tandem balsamum sulphuris terebinthinatum vel juniperinum commodè aliquandiu continuandum venit. Item cum aromaticis istis interdiu usurpatis capiatur sub introitu lecti elixyr. menthæ, cochleariæ, &c. parva dosis, aut hujus loco ~ baccarum juniperi, menthæ, salviæ, &c.

I. Ex febribus intermittentibus chronicis, quibusvis malè tractatis, speciatim ex quartana diuturna: præsertim quando ægri in paroxysmo nimis bibunt, pro quo præservando diebus intermissionis amara ex vegetabilibus febrifugis, præsertim absinthio, sedulò usurpanda sunt, pro conservanda bilis & sanguinis crasi, debitoque viscerum tono: vid. M. A N.C. *Ann.* 3. *Obs.* 322.

II. Ex asthmate (præsertim orthopnœia) non solum humoroso, sed etiam convulsivo: item ex aliis pectoris pathematibus; siquidem aliquando empyema, phthisin & sanguinis sputum hydropem hunc insecutum observatum fuit.

III. Ex renum vitio vix credo: an possit ascites universalis supervenire sine renum præternaturalium defectu, præterea, quæ Helmontius *Tract. Ignotus Hydrops* §. 16. & 20. habet, Platerus confirmat in observationibus, ubi ex renibus exulceratis Hydropem ortum allegat. Hinc renum, ceu adæquatum artificem omnis hydropis, asserit Helmontius *l.a.* vel ex eo imprimis, quod totus hydrops per urinæ fluxum solvatur, *l.c.* §. 3. & 20. Totum enim fundamentum, propter quod supervenit cachexiæ hydrops, consistit partim in renibus, partim in defectu virium vitalium, humores non amplius regere valentium. Sanè ex renibus obstructis & debilitatis, aut ab iisdem ulceratis, crebrior hydrops observatus; sicut pariter nephritica pathemata, & renes exulcerati frequenter hunc affectum inferunt. Mictus quoque sanguinis diuturnus hydropem infert, teste Schenkio *in Observat.*

IV. Ex vitio visceris cujusdam nobilioris, aut usus necessarii in abdomine, hepate, liene, mesenterii glandulis affectis, utero, &c. Rondeletius *in Praxi l.* 3. *c.* 35. de scirrho hepatis inquit: se ex frequenti corporum dissectione observasse, omnes hydropicos vel scirrhos, vel glandulas mesenterii induratas, habere, aut pancreas similiter constitutum: Item ex ulcere mesenterii observatus fuit hydrops, quod confirmat Rondeletius *l. a. c.* 36. Tulpi⁹ *lib.* 2. *Obs.* 32. Hœchstedter⁹ *Dec.* 6. *Cons.* 6. & ex vulnere hepatis, sclopeto inflicto, suppurato hydropem natum, *videb. in* M. A. N. C. *Ann.* 6. & 7. *Obs.* 106. *p.* 145.

V. Ex ictero, & aliis quibusvis cachexiæ speciebus confirmatis: in specie scorbutum hydrops suigeneris insequi solet, de quo vid. optimè disserentem Eugalenum *Tr. de Scorbuto.*

VI. A sanguine, vel præter-naturaliter excreto vel retento. Sic suppressæ hæmorrhoides aquæ intercutis metum injiciunt: sic propter menstrua consueta suppressa hydrops non rarò supervenit; e.g. post quamvis hæmorrhagiam, aut nimiam, aut crebriùs repetentem, semper cachexiæ & hydropis metus imminet: sic post vomitum sanguinis post immodicum sanguinis sputum, hydropem insecutum, &c. observatum fuit: Vid. Riverius *in Observ. communicatis.*

VII. Imò ex aliis nimiis excretionibus, præsertim per alvum, tam artificialibus (sic enim leucophlegmatiam & ascitem à variis catharcticis malè adhibitis, crebrioribus aut fortioribus, notat Poterius *cent.* 2. *c.* 29.) & non-naturalibus, quam præternaturalibus: sic ex alvi profluvio diuturno observat Ferdinandus *Hydropem*, *Hist.* 98. item succedentem ptyalismo diuturno & pertinaci Thonerus *in Obs.* Idem de dysenteria, ac similibus excretionibus observatū, necnon de Veneris abusu.

VIII. C[illegible]riori & copiosiori aut intempestiva potûs, præsertim frigidi, post nimium æstum, aut corporis exercitium, aut æstum febrilem, ingurgitatione: qualium exemplum, præter Pisonem *Tract. de Colluvie serosa*, etiam refert Sennertus *l.* 3. *pag.* 711. Sic intemperantia ebriosa ad hydropem disponit: Ex haustu copioso frigidæ post nimium æstum hydrops post tertianam genitus in M.A.N.C. *Ann.* 6. *Obs.* 52. *p.* 85. Potus nocturnus in specie ad hydropem disponit. Vid. *Acta Med. Haffniensia Vol.* 2. *pag.* 260. & 262. In paroxysmo febrium, qui copiosius potant, præsertim frigida, facillimè hydropem incurrunt: item ex copioso frigidæ potu in æstate hepatis scirrhus & hydrops, vid. in Fonseca *lib.* 2. *Cons.* 39. item Riverio *Cent.* 2. *Obs.* 65. Alius frigidam quotidiè ante prandium bibens hydropicus factus, Autore Panarollo *Pent.* 3. *Observat.* 42. Idem confirmat Henricus ab Heer *Obs.* annotans quendam ex assidua ebriositate ictero & hydrope laborasse: acidulas indispositis hydropem accelerare posse, vid. in M. A. N.C *obs.* 180. *Ann.* 3. Quo facit V nimius abusus, & similium potuum aromaticorum aut generosiorum ingurgitatio nimia, colliquationem nimirum inducendo, & lymphæ acrimoniam augendo. Spectant huc esus fructuum pituitosorum nimii, v. g. lactucæ, endiviæ, &c.

Juxta has causas magis particulares observandum: sensibilis urinæ excretionis, & sensibilis transpirationis defectum, utplurimum, si non semper, adesse in hydropicis.

Urinam quod attinet: sanè hæc non uniusmodi excernitur in hydropicis, quando utplurimum crassa, intensè tincta, & perquàm lixivialis, pauca tamen, quæ in aliis econtrà pallida, tenuis, cruda & pauca, prodire solet. Sanè in omnibus parcior & longè minor copia, quàm assumptorum potulentorum fert ratio, excernitur, quæ in aliis econtrà, utut rarius. Et ferè primam occasionem suggerunt hydropi renes; imò frequenter ex solis renibus affectis, atque lotium non emittentibus hydrops supervenit. Hinc etiam est, quod optima & tutissima hydropiseos cura in uri-

urinæ provocatione consistat, quâ denuò copiosiùs fluente subitò evadunt. Hinc est, quod id serum, quod aliàs sub forma urinæ emittendum erat, in abdomine verò coacervatum exhaustum arte, nullas tamen proprietates urinæ, nec odore, nec sapore, nec colore exhibeat, cessante nempe renum functione. Schenckius in cive Altenburgensi decollato & publicè dissecto renalem adipem maxima ex parte aqueam, defluere vidit, indeque hydropis initia visceribus & testibus inducta observavit; & Bartholinus omentum in hydropicis computruisse vidit.

Quoad insensibilem transpirationem, hujus penuria colligitur ex eo, quod licet multum seri colligant hydropici, nihilominus tamen difficulter sudent: ideoque & citra madorem illorum corpus est, nec in balneis facilè sudore madescunt; Hinc si sudor hydropicis supervenerit, adeo, ut æger alleviari se senserit, bonum. Forsan observationem hîc meretur, quod Smetius *Miscellan. lib.* 8. asserit, illos præcipuè difficulter sudare, quibus jecur & lien ætate morbòve inaruerit, vel obstructione magna aut scirrho obduruerit.

Præmissis hisce, symptomata necesse erit considerare, quæ præsentiâ sui hydropem vel præsentem vel plus minus imminentem, designant. Incipiunt ferè pedes in inferioribus locis circa talos intumescere, tumore quidem œdematoso plùs minùs seroso, impressi digiti vestigia aliquandiu retinente, qui noctu quidem imminuitur, ita ut matutino tempore multò exilior videatur: Interdum augetur, adeoque vespertino tempore major longè apparet. Idem tumor paulatim ascendens transit ad ventrem, quem successivè occupat: utplurimum in scrotum sibi parat viam, & tunc simul quandoque intumescunt testes, præputium & colon, quandoque penitus occultatur, quandoque quadruplo major & translucidus fit. Dum æger de latere in latus convertitur, murmur & fluctuationem aquæ quasi sentit, quinimo moto corpore ▽ ita movetur, ut impetus ejus conspici possit, ut habet Celsus. Intumescit autem abdomen plerumque sensim & vix animadvertentibus ægris, & interdum quasi subitò & brevi temporis intervallo. Præterea nunc unum tantum latus tumor occupat, nunc utrumque, ita ut venter quandoque in duas partes divisus videatur, nunc verò aliqualiter distenditur venter ab hypochondriis ad pubem usque; erecto autem corpore sensus ponderis procumbentis in regione inguinum percipitur. Plerumque quidem venter etiam post mortem tumidus manet, rarò verò detumescit, quod tamen observavit Ballonius *l.* 2. *Epid. Eph. pag.* 270. Dum sic inferiores corporis partes accrescunt, superiores decrescunt & emaciantur, præcipuè jugulum, cervix & pectus, quibusdam tamen & facies, præsertim matutino tempore à somno, intumescit, interdum & ad extremum manus inflantur, colore in facie utplurimum subpallido plus minus ac livido. Multi pruritu admodum molesto vexantur; quidam enim scabie siccâ laborant. Abscessus quoque & maculæ in cruribus quibusdam erumpunt, sæpius tamen lethales. Plerumque febris comitari solet hydropicos, estque continua lenta, circa vesperam manifestior. Pulsus est parvus, crebrior, subdurus, cum quadam tensione. Sitis imprimis ægros miserè vexat, quæ indulgendo crescit, & quò plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ: simul etiam cibi fastidium adest insigne: quod si, quod rarissimum tamen est, sitiant parum, econtrà commodè plus minus appetant, melius omnino signum putandum est. Hinc magnam angustiam circa præcordia sentiunt & spirandi difficultatem, maximè cùm loca alta scandunt vel decumbunt, estque unum ex præcipuis, de quo conqueruntur ægri, quæ etiam nondum apparente tumore incipit, hydropemque præsagit, eoque emergente incrementum sumit, adeo, ut sæpius à media nocte orthopnœicorum more erecti spiritum ducere cogantur; Hinc dyspnœiam nocturnam prænunciam hydropis ascitis esse asserit Platerus *in Obs.* & tùm plerumque etiam tussis sicca, seu inanis ad tussiendum irritatio, eaque mali ominis, accedere solet. Conf. M. A. N. C. *Ann.* 8. *Obs.* 27. Alvus nunc clausa est, nunc quibusdam idque non absque εὐφορία, subitò liberior esse solet. Quandoque & epilepsia asciti supervenit, & grave periculum plerumque minatur: interdum eadem in apoplexiam lethalem convertitur. Refert enim Ballonius *lib.* 1. *Epid. Eph. pag.* 27. piscatorum quendam hydrope laborantem epilepticum factum, sæpiùs convulsum, abscessu circa testiculos & femora facto liberatum fuisse ab hydrope & epilepsia.

Observandum autem, ne obesi nimis habeantur interdum pro hydropicis, de quo vid. Hœchstedterus *Decad.* 10. *pag.* 418. Probè quoque observandum est, ne confundantur hydropicæ & gravidæ. Discernuntur autem invicem:

1. Ex colore faciei vivido, & bono habitu.
2. Ex tumoris specie. In gravidis tumor abdominis ad præcordia sursum vergit, estque inæqualis: In hydropicis autem inferior pars abdominis intumescit, mammæ detumescunt, & tumor undique est æqualis, & quasi œdematosus; ut nil dicam de motu fœtûs.
3. Certum signum est fluctuatio, nempe ad

Hippocrates *Aphor.* 46. *S.* 5. sive meatus spermaticos comprimendo, prout ex Timæo von Gülden-Klee / *l.* 6. *Cas.* 2. & Betto *de ortu & naturâ sangu. cap.* 2. *Sect.* 5. videre licet.

De cætero propter corpulentiam Medici auxilium raro imploratur; imò difficulter eadem sanatur.

CURA.

Quoad curam corpulentiæ nimiæ seu obesitatis: nitamur

1. Ut impediatur copiosus alimenti laudabilis proventus, quod ipsum fieri potest per inediam & moderatam diætam.
2. Ut nutrimentum jam genitum ante sui assimilationem maturè removeatur, quod faciunt diuretica & sudorifera primariò, hinc purgantiæ & venæsectiones: quemadmodum Zacutus Lusitanus *l.* 3. *Prax. Admir. Obs.* 12. prodigiosam obesitatem scarificatione ac hirudinum suctu; ac Bartholinus *Act. Haffnien. Part.* 1. *Obs.* 74. per salivationem, curatam testatur. Unde rusticos ob continuos labores, adeoq; sudores raro pingues ac obesos videmus, sicuti qui ex vita sedentaria laboriosam subitò ineunt, successivè emaciantur.
3. Ut nutrimentum partis jam assimilatum plus minus resolvatur ac liquefiat, & ut resolutum, & sero alluente imbibitum, evacuetur; serum enim, uti primo est vehiculum alimentorum, ita postmodum vehiculum est excernendorum.

Quoad indicationem primam: corpulenti & obesi temperent sibi à cibis εὐχύμοις largiùs assumptis, & omnibus iis, quæ ad majorem corporis molem causam aliàs præbere possunt: Cœna sit parca ac somnus brevior. Econtrà prosunt cibi solidiores & pauciores, probè ⊖iti; nec non olera, ratione ⊖is nitrosi alvum & ⊡m moventia. Probè autem observandum, ne mox in principio, aut intempestivè nimis, corpori nimium, sed singulis saltem diebus aliquid, subtrahatur; cum vires aliàs debilitarentur.

Dubium equidem oriri potest: an nempe possibile sit, ut corpulentia jam factâ nutrimentum semel assimilatum denuo resolvatur, & foras eliminetur, adeoque augmentatio ita cesset? sed respondeo affirmando. Videmus enim, quod febrium ardor corpora anteà crassa & obesa soleat insigniter emaciare: item quod scorbutus confirmatus corpus succi plenum breviter reddat emaciatum, unde atrophia scorbutica. Ad hæc viscerum ulcera, dum hecticam inferunt, ita massam sanguineam inficiendo phthisicos & macros reddunt, uti idem fieri cernimus per diabetem & salivationem, itemque per nimias purgationes: ac in specie lymphæ copiosioris ac urinæ fluxus insignior emaciat, sicut hoc confirmat Helmontius *Tract. Jus Duum-Virat.* §. 59. & *Tract. Latex Humor. Negl.* §. 44. Schenckius *in lib.* 3. *Observ. pag.* 356. Nec minùs efficax est copiosa salivæ excretio: notum enim est, quod lue Venereâ laborantes, curati per inunctiones Mercuriales ubi continuam ac copiosam excernunt salivam, exinde admodum attenuentur: Conf. Borellus *C.* 2. *observ.* 11. ubi refert, quendam per crebriorem masticationem fol. nicotianæ extenuatum fuisse redditum: hæc enim cum sit forte masticatorium, & uberrimam proliciat salivam hinc gelatina nutritiva necessariò simul expellitur: Id quod etiam cum foliis lauri indicat Borellus, quod multas aquas educant; hæc & similia persuadent, quod corpora pinguefacta post resolutionem jam assimilati nutrimenti, à latice aquoso partes ambiente imbibiti, & sub forma urinæ aut salivæ copiosè & ubertim evacuati emacientur. Convenit ergò ☿ dulcis cum extracto catholico aut panchymagogo Crollii, pilulis aloëticis aut aliis lenioribus purgantibus commixtus, quotidiè præmissis præmittendis propinando, donec salivatio largior subsequatur: qualem methodum videbitis in Bartholini *Actis Haffniens. Tom.* 1. *Observat.* 74. Quo etiam pertinet nicotianæ fumus, mane ac vesperi haustus.

De cætero inter remedia emaciantia in specie eminet acetum, & omnia ex eo parata; imprimis acetum scylliticũ allegatur à Cattiero, *l. a.* Id quod confirmat Stephanus *in Oper. Med. Tract. Cosmetice*; ad obesitatem tollendam nihil melius esse, quàm acetum scylliticum jejuno stomacho haustum, hinc acetum rutaceum, aut etiam potus ordinarius ex ▽ chalybeata aceto temperata, item acetum scylliticum, in quo absinthium est maceratum, & omnia acida sæpiùs usurpata, prosunt. Hæc enim faciunt, ut alimenta ingesta admodùm dissolvantur & liquescant in serosiorem & asperiorem minusque nutritivum chylum, qui porrò tàm sub digestione in stomacho, quàm extra eum in duodeno, attactu fellis, abit in sal tertium plus minus volatile acre, ac fit insigne abstersivum, tam sordium nocivarum quàm etiam nutrimenti laudabilioris, & diureticum: unde nutrimentum chylosum extenuatum & resolutum tunc sub urinæ forma solet emitti, adeoque habitus corpulentior successivè imminuitur. Sic quoque acetum supra nitrum ac sal aliquoties cohobatum, uti acrius & magis diureticum fit, ita corpus magis ad emaciationem disponit, si assumatur. Post acida huc etiam spectant purgantia; hæc enim semper aliquid de viribus deprædando corpus

corpus macidam reddunt: Hinc etiam Celsus inquit: crebris purgationibus adsuescere, est corpus non nutrire. Nam purgantia etiam nutritium succum putrilagine afficiunt, & sub forma stercorum exhauriunt. Verùm cùm purgantia fortiora ceu venenata non semper tutò in usum vocari possint, propterea aloëtica abstergentia mixta conducunt imprimis. Hinc Fernelius *Conf.* 14. ad obesitatem exhibet pilulas ex rhabarbaro, aloë & agarico paratas, quibus aliquandiu continuatis corpulentia dempta est. Præ cæteris hoc in casu pollet aloë ob amarorem, & hinc ob vim acidum abstergendi; unde etiam Gruelingius pilulas aloëticas & Francofurtenses obesis commendavit. Elixyr proprietatis, uti etiam omnia amaricantia, myrrha v. g. pilulæ de tribus, MP. hieræ cum agarico, vel de aloë cum agarico, congrua sunt remedia: ac Practici communiter & rectè dicunt, elixyr proprietatis exsiccare corpus; quæ exsiccatio tamen consistit in colliquefactione succorum nutritivorum. Huc pertinent alia amaricantia, v. g. centaurium minus, nasturtium, mentha, absinthium, & ejus essentia, essentia myrrhæ, gentianæ, & similia: quæ omnia vulgò exsiccare dicuntur, cùm tamen reverà corporis nutrimentum attenuent & dissolvant, ac sero involvant, quod interdum excernitur sub forma urinæ, interdum sudoris. Ulterius diuretica quæcunque fortiora per copiosum urinæ fluxum solent extenuare, copiosius usurpata: quæ inter eminet radix asparagi, fœniculi, petroselini; item alliata ac cepacea omnia; syrupi dicti de duabus, item de 5. radicibus, decoctum cicerum rubrorum, item cappares, olivæ, amygdalæ amaræ, & similia condimenta diuretica. Ad hæc in specie pertinet tartarus, cujus volatilis aciditas potenter abstergit, ac vi attenuativâ, simul interdum blandè urinam movet; hinc enim Forestus *lib.* 31. *Observ.* 13. talem habet pulverem:

℞. ♀*i crudi* ℥j.
cinn. ʒiij.
zingib. ʒj.
facch. ad pondus omnium.
M. f. *Pulvis.*

Conf. Epiphanius Ferdinandus *Consil.* 82. Alii commendant pulverem compositum ex ana tartari & cymarum seu julorum coryli, qui crebriùs ante pastum, & hinc sub introitu lecti assumatur, idque eò magis ℈j. vel ʒß. irroretur cum aceto ♌ato, idque continuò, donec corpus egregiè emacietur.

Quæ dico de tartaro simplici, etiam intelligenda de sale volatili, & nobilioribus præparatis, quod præsuppono.

Pertinet huc etiam tartarus vitriolatus, qui & ipse ad emaciandum aptus: sic quoque nitrum obesitatem impedire vi suâ diureticâ observatum fuit, ac in specie ⊖ crudum copiosiùs usurpatum & nitrum ⊖-latum. Imò per ▽s nitrum, alumen, & Martem continentes, pinguedinem nimiam in quodam solutam Timæus à Gülden-Klee / *lib.* 3. *Cas.* 3. testatur. D. Langius ceu singulare habuit arcanum species diaspoliticon Galeni ex nitro & cumino, pertinet huc tartarus vitriolatus Bartholetti ex ⊖♀i, & spiritu nitri invicem mistis paratus, item gummi juniperinum hinc etiam elegantes sunt pilulæ contra obesitatem nimiam Mynsichtii, quæ basin gummi dicti agnoscunt, & multùm valent: dosis ℈j. est, singulis mane jejuno stomacho. Vel

℞. *MP. de sandar.* ʒij.
⊖ *volat. viperar.* ℈j.
c. *elixyr. propr.* f. *Pilulæ* instar pisi min. D. S.

Zehrende Pillen. pro 4. dosibus.

℞. *sandarac.* ʒij.
Myrrh. elect.
res. lign. sancti
extract. absinth.
aloës ā ℈j.
∾ ⊖*li coag.* ʒß.
M. f. *Pilul.* pro 7. dos.

Semen fraxini ad ℥j. mane in haustu vini propinatum insigniter commendatur ad evacuandam urinam, ratione cujus & hydropicos curat, & emaciat crassos. Secretum D. Erbenii est semen esulæ pulverisatum, & omni mane, quantum cultelli cuspide capitur, usurpatum & continuatum; nec omittenda terebinthina ratione virtutis diureticæ: refert Forestus *c. l.* de viro valdè crasso, qui insigniter extenuatus per pilulas ex terebinthina cum saccharo paratas, assumendo earum majuscularum 5. & 7. per 2. horas ante prandium.

Denique per sudorem etiam corpus emaciatur, sive per interna elicietur, sive externè per exercitia. Atque hinc omnia decocta lignorum, in specie guaiaci & ligni sancti, exsiccare dicuntur, quatenùs sudorem copiosiorem provocant. In specie autem sudorifera cum & ex salibus alcalibus parata, item salia theriacalia expectando sudorem egregia sunt. Aliis salia viperarum, item alia remedia viperina, sunt commendata, item salivatio Mercurialis mirabiliter corpus emaciat, ita ut illud sceleti formam repræsentet; Mercurius enim acrimoniâ suâ nutrimentum corporis dissolvit.

Tandem ex fonte Chirurgico huc spectant crebriores venæsectiones, & plures inusti fonticuli: venæsectio enim cum sanguine simul nutrimentum exhaurit; unde subtracto nutrimento emaciat: Ex fonticulis verò sub forma puris nutrimentum partium resolutum evacuatur, massa sanguinea depravatur, & ita necessariò emaciatur. Ex-

Externè à Mynsichtio commendatur decoctum nucum cupressi compositum, quod sine dubio ratione virtutis adstrictoriæ effluxum alimenti uberiorem reprimit.

De evacuationibus adhuc notetur: has in obesis parciores esse debere, quàm in carnosis seu musculosis, ne corpus jamdum torpidum magis enervetur.

Quidam febrem artificialem excitare jubent, de qua integrum tractatum Johann. Daniel Major conscripsit; sicut & hoc ipsa sæpe natura nobis monstrat.

CAPUT III.

De *Nutritione Depravata.*

ARTICULUS I.

De *Cachexia in Genere.*

QUalitate peccans corporis nutritio in genere vocari solet Cachexia. Hactenus equidem à pluribus descripta per tumidam totius corporis mollitiem, & via quasi ad hydropem credita fuit: ast generaliori conceptu opus est, cùm sine corporis intumescentia cachexia quoque contingere possit. Est affectus iste, in quo nativus & floridus cutis color, ac imprimis faciei nitor, perit, mutaturque in pallidum, lividum, luteum, virescentem, intensè rubicundum, &c. in diversis corporis partibus exanthemata & pustulæ emergunt, ac partium consistentia durior juxta ac asperior cum squamarum decidentia interdum in molliorem mutatur: nonnunquam sudor fœtidus exhalat, cutis unctuosa observatur cum pruritu notabili, pilorum contingunt defluvia, dolores diversi partes diversas infestant, ita tamen, ut corpus nonnunquam simul intumescat. Cachexia talis est reverà fructus cacochymiæ; hæc verò est pedissequa cacochyliæ. Nempe dependet omnis cachexia ab effusione vitiosi & depravati nutrimenti, i. e. humoris viscidi, loco nutrimenti hinc inde distributi in habitum corporis ac partes molles; unde dum nutrimentum non ritè assimilatur, ob debitas proprietates deficientes emergit cachexia, adeoque prout variant nutrimenti vitia, variat etiam cachexia. Hinc humor iste, qui ita habitui corporis affunditur, si est albus, dicitur cachexia in specie; si flavus, dicitur icterus; si viridiusculus seu luridus aut lividus, aut alio tetro colore tinctus, utplurimùm icterus niger audit.

Datur etiam cachexia scorbutica & cachexia hypochondriaca, item scabies, elephantiasis, &c. in mulieribus ex uteri vel mensium vitio febris alba. In specie tamen usus obtinuit, ut vitium istud tantùm cachexia appelletur, quando corpus à nativo colore in pallidum & lividum, plus minus viridem & habitum subtumidum & flaccidum degenerat & à sanguificationis defectu in specie dependet.

Ægri successivè pallescunt, ac colorem plus minus lividum contrahunt, postmodùm facies nonnihil intumescit, & tandem quoque habitus corporis; hinc dicunt: **Er wird so fett/ es ist aber keine natürliche Fettigkeit.** Præter cutis mutatum colorem juncta simul solet esse in plerisque dispnoea, quæ præsertim magis urgetur, quoties corpus, imprimis adscensu in altum, tantillum & leviter movetur, quæ ad motum corporis concitatiorem augetur, quin tunc sæpiùs cordis palpitatio, arteriarumque circa jugula temporaq; inconsueta pulsatio, observatur: accidit quoq; universi corporis, præ cæteris partibus crurum, lassitudo spontanea & tensio, animæ torpor: urget non raro compressivus & anxiosus præcordiorum dolor, qui post alimenta assumpta intendi solet: appetitus in principio constat, in progressu verò prosternitur, ac non raro tales ægri sitiunt: adest sæpe etiam febris lenta, ægro vix sensibilis, & quidem modò continua, modò intermittens, quotidiana ferè periodica, pulsus sunt inæquales, parvi, frequentes & debiles, urinæ sæpiùs etiam sunt crudæ, aqueæ seu pallidæ, tenues & saltem minus tinctæ, raro, nisi in progressu morbi, prodeunt crassæ & turbidæ cum copioso sedimento albo. Observata tamen fuit cachexia cum urinis lacteis, uti hoc habet Sylvaticus *C.1. Consf.29.* Tandem malo ulterius procedente corporis habitus fit turgidus, tumidus, crassus, & pallidus, foveamque post impressionem digiti ostendit, adeoque tunc vocatur Leucophlegmatia; si verò evadit turgidus cum quodam splendore & livore, quasi aquæ essent collectæ, vocatur anasarca, seu aqua intercus, tàm universalis, quàm subinde particularis crurum, & est hydropis species. Antequàm Leucophlegmatia vel anasarca erumpat, fit ut pedes saltem intumescant, ulteriusque, morbo incrementum capiente, & abdomen intumescit, & sic in perfectum asciten abdominis, seu hydropem in specie sic dictum, degenerat. Nullis ac nulli ætati parcit cachexia, licèt fœminas ob vitam sedentariam frequentiùs, & ob supervenientia menstruationis vitia contumaciùs ac pejùs afficiat: Quin & sæpiùs comitem habet affectum scor-

scorbuticum aut hypochondriacum. In principio morbi ciborum digestiones impediuntur, manente appetitu; tandem etiam anorexia accedit, corpusque summè imbecille redditur. Alvus sæpiùs est obstructa. Plura huc facientia *videb. in specie in* Sylvio *lib.* 4. *Prax. & Tract. de Cachexia.*

PARS AFFECTA.

Pars affecta seu subjectum inhæsionis est habitus corporis, seu partes ejus solidæ molliores, in specie carnosæ, in ejus ambitu extrinsecus sitæ, quæ primariò afficiuntur; Subjectum verò radicationis, seu pars affecta à causa, est massa sanguinea cacochymica facta.

CAUSÆ.

Causa proxima cachexiæ est nimia cacochymia vel cruditas massæ sanguineæ, indeque dependens deficiens ac imminuta ejus fermentatio, unde chylus & ipse plus minus vitiosus non ritè assimilatur, sed tota massa eodem crudo repleta, cruda & vitiosè fermentans manet, particulæ ejus salinæ obruuntur, morbus magis magisque confirmatur, unde tali crudo sanguine, vel, ut vocant, pituitoso per partes circulato, hæ chylo & sanguine non ritè alteratis nec volatilisatis infarciuntur potiùs, quàm debitâ appositione aut aliquâ assimilatione nutriuntur, ita ut rectè proin dicat Forestus: corpus ita inflatum non aliter se habere, ac pastam non ritè fermentatam, in qua digiti impressi vestigium hæreat.

Causa remota est multiplex. Observandum enim cachexiam nunc esse affectum primarium, & qui per se incipit; nunc secundarium, aliosque insequitur morbos, v. g. qui quasvis sanguinis nimias effusiones, aut ejusmodi consuetas suppressas insequitur, in specie mensium suppressio, uti & nimius eorum fluxus, cachecticas reddunt mulieres: sic gonorrhœas diuturnas, aut fluores albos, item febres chronicas ordinariò insequitur: Mola aut fœtus mortuus retentus etiam cachexiam inferunt: *Videatur* Forestus *lib* 19. *Observ.* 26. *in Schol.* Horstius *lib.* 5 *Observ.* 21. Urinæ suppressio hepatis ac lienis aliorumque viscerum vitia, uti sunt atoniæ, obstructiones & tumores facilè scirrhescentes, renum ulcera, &c. cachexias inferunt.

Causa remota cachexiæ primariæ est deficiens chylosis, dum nempe alimenta in stomacho nec ritè fermentando volatilisantur, nec in subdulcem aut salsum volatilem abeunt liquorem, sed in pituitam viscidam ac acidam degenerant, adeoque vitiosum in primis viis acidum quasi fixum, nec volatile, primum fundamentum cachexiæ ponit, quod fovet ulteriùs semper simul conjuncta bilis inertia, seu deficiens ejus acrimonia salina volatilis, quæ nec corrigit, nec perficit debitè chylum in duodeno, nec ritè feces separat. Ac in cachexia quidem semper peccat cruditas acida, quâ alimenta non transmutantur in chylum volatilem, sed viscidum: Unde ex vitio digestionis primæ orta cruditas acida ad massam sanguineam delata fermentationem ejus inhibet, hæmatosin turbat, & successivè cachexiam inducit. Massæ sanguineæ enim particulæ salinæ fermentativæ succo isto crudo atque incongruo obrutæ debitam chyli alterationem & sanguini assimilationem ritè perficere nequeunt; quin hic exinde crudus, plus minùs viscidus, & quasi occultè acidus remaneat, unde de facili stagnans sanguis in præcordiis, dum levi corporis motu celeriùs movetur ad pulmones & cor, dypsnoeam & anxietates infert; Quin & massæ sanguineæ debitâ fermentatione vitiatâ & imminutâ imminuitur quoque in fœminis menstrua sanguinis fermentatio. Unde cachexiæ incipienti, multò magis confirmatæ, supervenit etiam mensium suppressio, quæ ipsa malum postmodùm & gravius & contumacius reddit. Porro si sanguis crudo chylo inquinatus circulatur ad partes, tunc nutrimentum illud crudum appositum & congestum, necessariò leucophlegmatiam, summum cachexiæ gradũ, post se relinquit, unde depravatur nutritio, adeoque habitus corporis tumidus insigniter inflatur, & exinde ob fibrarũ musculosarũ & nervosarum laxatum tonum flaccidus fit. Quod si ex retento qualicunque occasione sero aut lympha (cachectici enim non, aut difficillimè sudant, & parum quoque mingunt) serosior quoque simul fuerit sanguis, necessariò oritur vitium, quod dicitur anasarca, seu habitus corporis copiosâ aquâ suffusus; quæ eò erit major, si tali succo crudo aut obstruantur glandulæ partium musculosarum, aut etiam vasa lymphatica, ita ut lympha, aut saltim serositates, non ritè ex partibus per vasa lymphatica revehi queant, sed debitus earum motus inhibeatur; unde sub cute aquositates congestæ necessariò habitum tumidum inferunt, & vulgò pro tertia hydropis specie, nempe totius corporis hydrope, habetur. Hinc Borellus *Cent.* 3. *Observat.* 66. observat corpus cachecticum crystalli instar translucens. Sive ergò copiosum serum in massa sanguinea peccet, sive motus impeditus lymphæ in causa sit, utroque modo generari potest anasarca. Quod si humorum istorum serosorum plus minus chylosorum seu pituitosorum ex proprio impetu decubitus fiat magis ad inferiora, unde crura, scrotum, ac tandem abdomen intumescant, erit ordinarius sic dictus hydrops.

Confunduntur equidem subinde leucophlegmatia & anasarca, sed malè; Differunt enim variis modis, & non, nisi subjecto, nempe habitu corporis inter se conveniunt. Nam in

in leucophlegmatia est habitus corporis pituitosus (i. e. crudus chylosus;) anasarca verò est ab ichoroso & crudo sero, in habitum corporis deposito, concurrente forsan plus minus vasorum lymphaticorum ruptione: distinguere autem facile est leucophlegmatiam ab anasarca: in leucophlegmatia nempe minus est splendoris ac nitoris, quam est in anasarca, sed habitus corporis pallet; in hac verò corpus plus justo splendet ac nitet: Deinde vestigia foveæ digito impressæ in leucophlegmatia diu durant, tandem successivè pereunt, quæ in anasarca facilè & brevissimo tempore dispareant. Interim sæpiùs evenit, ut leucophlegmatiam sequatur anasarca, si nempe impediatur seri & lymphæ transcolatio.

Causæ remotissimæ seu occasionales seu procatarcticæ, ad cachexiam, leucophlegmatiam & anasarcam disponentes, sunt imprimis errata quædam in sex rebus non-naturalibus: quo pertinet vita desidiosa, & sine motu peracta; sicut contrà sub motu corporis homines malis hisce minimè soleant infestari, quin curari potiùs, notante Panarollo *Pent.* 1. *Observ.* 30. item ira, mœror, tristitia, & curæ protractæ, non raro inferunt cachexiam, quia non rectè volatilisatur sanguis, & intumescunt viscera. Huc pertinent errata in victu: sic enim intemperatè viventes subinde cachectici evadunt. Somnus nimius & labor deficiens promptè ad cachexiam disponit: & quæ sunt aliæ causæ externæ. Quò facit imprimis observatio Panarolli *c. l.* de muliere cachectica: multis obstructis parenchymatibus, magis exercitio quam alio quocunque remedio curata: Unde vi oppositorum exercitium & motus deficiens disponunt ad cachexiam.

Quoad cachexiam secundariam: nascitur hæc talibus occasionibus, quæ sanguinem immediatè afficere, vel, idque frequentiùs, mediante læsione digestionis primæ eundem alterare possunt. Sic ea, quæ spiritus nimis exhauriendo aut dissipando, & hinc fermentationem stomachi lædendo, ut hæmorrhagiæ nimiæ, gonorrhœæ, &c. vel fermentum digestivum alterando, ut menses suppressi, & febres chronicæ & malè curatæ, mediatè sanguinem alterant. In specie tamen post nimiam sanguinis effusionem progerminare solet cachexia, & hæc quidem frequentissima est causa, attestantibus omnibus autoribus, cachexiæ, & hydropis ascitis: vid. Forestus *lib.* 19. *Obs.* 25. Nam depauperatur massa sanguinea, & spoliatur principiis salinis, unde cruda manet, ut exinde minus fermentari, aut chylus assimilari possit. Immediatè afficit sanguinem lues Venerea, semper cachexiam comitem adsciscens, uti hoc refert Sennertus *lib.* 3. *Prax. pag.* 704. *cap. de Cachexia.* Urina suppressa, viscera, abdominis præsertim, affecta, sanguificationis aliàs perfectioni inservientia, fœtus mortuus diu in utero retentus, aut secundinæ retentæ, vel & mola diutiùs gestata, cachexiam non raro inferre solent. Sic cachexiam post fœtum mortuum observat Horstius *Tom.* 2. *lib* 1. *observ.* 20. item ex mola Forestus *lib.* 19. *obs.* 26. Sanguinem enim inquinando debitam quoque ejus spirituascentiam impediunt.

DIAGNOSIS.

Signa cachexiæ in specie sic dictæ ex suprà dictis facilè patent.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Cachexia, uti notum, ordinariò malum est admodum chronicum, & tardæ curationis: Imo, quo magis inveterata, & firmiùs radicata, eò difficilius curatu, & nisi ei maturè occurratur, sæpissimè in anasarcam, leucophlegmatiam, & hydropem asciten degenerat.

Sin occurrat scirrhus visceris cujusdam, hepatis aut lienis confirmatus, vix cachexia curabitur; sicut & illa, quæ sequitur morbum acutum & febrem ardentem, aut intermittentem chronicam, malè à Medico, vel crebriori potu ab ægro tractatam, difficilis est admodum, imo nullius curationis: Item si cachexia superveniat mulieribus, quibus jam ordine naturæ menses deficiunt, iis difficulter, aut admodum lentè curabitur, eæque graviùs reliquis laborare solent.

CURA.

In cura cachexiæ eo attendatur:

1. Ut corrigatur stomachus, ac ejus digestio prima & cruditas acida emendetur: quod ipsum post vomitoria imprimis præstant Martialia.
2. Ut corrigatur cruditas, & inde certa dyscrasia massæ sanguineæ, unà cũ inertia ac deficiente acrimonia bilis.

Unde in cachexia primaria

1. Acidum vitiosum primarum viarum removendum per absorbentia, in specie Martialia, partes animalium duras, terrea, alcalia, tum fixa tum volatilia.
2. Viscidum incidendum & attenuandum per gummata, salia tàm salsa, quàm alcalia, item per simplicia stomachica aromatica, ac salina volatilia.
3. Bilis inertia acuenda aromaticis seu resinosis volatilibus urinosis, præsertim amaris, quæ aliàs hepatica dicuntur.
4. Cruditates primarum viarum & sanguinis plus minus correctæ evacuandæ vomitu & secessu ex primis viis; ex massa sanguinea verò per sudorem & urinam.

In

In secundaria verò cachexia morbus primarius curandus, aut læsiones ab illo inductæ seu relictæ eliminandæ, semper digestionis primæ negotium, quantum possibile, observando. Hos scopos ut feliciùs obtineamus in cachexia curanda, rectè monet Lindanus, quod cachectici, quò leniùs tractentur, tantò citiùs curentur: hinc fortioribus purgantibus, ab initio statim adhibitis, nos nil efficere, nisi sint vomitoria; sed ut malum sensim crevit, ita successivè saltem digestiva, aliaqꝫ leniora remedia propinanda esse, quæ crassos & viscidos humores incidunt & attenuant, acorem vitiosum corrigunt ac temperant, atque ita successivè evacuationi aptiores reddunt. Unde imprimis in usu sunt noduli ex aperientibus, ut vocant, i. e. resolventibus & incidentibus, blandis purgantibus mistis, compositi: quibus subinde Martialia remedia sunt interponenda. Et cum cachexia sit initium hydropiseos, commodè methodus & medicamenta, quæ in principio hydropis conveniunt, etiam in cachexia adhiberi possunt, & contrà ea, quæ in cachexia usurpantur, validiora tamen & magis diuretica, in leucophlegmatia & anasarca quoque prosunt. Item illa medicamenta huc pertinent, quæ suprà *Sect. 13. in morborum chronicorum cura* recensita sunt, ac in sequ. *de Ictero, Scorbuto, Scabie, Lue Venerea, &c.* occurrent. Illud saltem adhuc observandum: ut in medicamentorum appropriatorum usu aliquandiu perseveremus, ubi præprimis radicatum magis malum est, i. e. tamdiu illis inhærendum, quamdiu ab ipso benè, aut ad minimum non pejus, se habeat æger, ac medicamentum absque nausea singulari hic admittat; quamprimùm verò hujus fastidium subrepat, aut prodesse desinat, gratum atque optimum licèt medicamentum, statim de alia illius formula Medico cogitandum, vid. Sylvius *Praxi App. tract.* 5. In specie tamen conveniens regimen diætæ secundum sex res non-naturales observandum, & præsertim motus suadendus: id quod confirmat Panarollus *supra c. l.* de muliere cachectica, exercitiô piùs quàm aliô auxiliô sanata.

Principium autem curæ à vomitu, interdum repetendo, faciendum est, & præter asarina propinata conserva gratiolæ ad ℨj. vel ℨij. egregiè vomitus movet, & specificè in anasarca commendatur; vel si coquatur in vino ad ℨij. gratiola, egregium etiam & blandum est vomitorium. Ante tamen vomitoria consultum erit, ut digestiva ⊖ina præmittantur, cruditates solventia, & ad motum disponentia; nunc cremor tartari, nunc liquor terræ foliatæ tartari: vid. Rolfinccius, Zwelferus, tinctura ♀i simplex, R ♀i ♂iata, arcanum duplicatum, ♀⊖latus, ⊖ centaurii minoris, absinthii, ⊖✱, ⊖ digestivum, hypochondriacum, dosi à ℈j. ad ℨß. bis in die, manè & meridiè aliquot diebus ante usum vomitorii assumantur: quibus pro acido absorbendo terrea adjungi, e. g. corallia, lapides 69. mater perlarum, Martialia, bezoarticum Martiale, terra sigillata rubescens, ♂ diaphoreticum Martiale, antihect. Poterii ex part. iv. reguli ♁ii & part. V. Jovis, cum triplo ⦶i detonatis, bezoardicum Joviale, & similia fixa ♃ialia. Hinc

℞. *♀i ⊖lati Tacchen.* ℈ij.
⊖ü absinth. ℈j.
M. div. in 2. part. æqu. S.
Digestiv-Pulver.

℞. *Lapill. ♋ præp.*
⊖ü digest. hypoch. ā ℨß. M. pro 2. dos.

℞. *crem. ♀i* ℨj.
lapill. ♋ præpar. ℈j. M. pro 2. dos.

Duobus diebus manè in vehiculo calido assumendis.

℞. *matr. perlar. præp.* ℨj.
♀i ⊖lat.
⊖is ✱ci depur. ā ℨß. M.

Dosis quantum cultelli cuspide capi potest, vesperi usurpanda:

Mane verò

℞. *R æ ♀i acris, l. ex ♀o & ⦶o calcinatis,* vel *ex scoriis reg. ♁ii* ℨiij.
∽ *⊖is ✱ci* ℨj. ad ℨjß.
M. S.
Eröffnende R.

Dosis 40. vel 50. gutt. bis l. ter in die in vehiculo calido.

Quibus præmissis unâ vel alterâ vice propinetur vomitorium. Aut si hoc minùs conveniat, instituatur purgatio per alvum, inter quæ est radix esulæ legitimè præparata, vel ejus extractum, quò sæpissimè & frequentissimè usus fuit Rulandus *in Curat.* Abstinendum tamen à fortioribus & frequentioribus, cùm magis noceant, quàm prosint: vid. Hoffmanni *M. M. l. 1. c. 7. & l. 2. cap. 6.* Pilulæ ex extractis panchymagogis cum Mercurio dulci sunt admodum utiles, v. g.

℞. *Extr. panchym. Croll.* gr. xij. ad xv.
♁ii dulc. ritè par. gr. xij. l. xv. ad ℈j.
extr. troch. alh. gr. j. l. jß. ad gr. ij. & iij.
c. *essent. absinth.* f. Pilulæ.

Aut etiam potio laxativa cum gummi ammon. usurpetur, aut infusum rhabarbari, Riverius in purganda anasarca utitur succo ireos recenti per residentiam depurato ad ℥iij. cum ℥iß. mannæ invicem permistis, ad serositates abundantes evacuandas.

His præmissis fit accessus ad Martialia: hinc tot pulveres & medicamenta anticachectica prostant, qui basin Martem agnoscunt. Martialia hæc diversimodè præparantur: interim, quò simplicior præparatio, eò melior, & quo minùs ab acidis saturatur Mars,

Mars, eò efficacior erit, unde pulvis cachecticus Quercetani nullius est pretii, quoniam illius primarium ingrediens est crocus Martis saccharinus; cujus tamen nullus est usus. In specie tamen Martialia, prout nunc acida magis nunc acria peccant, disponuntur: in subjectis enim non delicatis locum invenit sufficientem limatura Martis, minutissimè trita & pulverisata, præprimis ubi acidum fortius peccat. Parili ratione pulvis cachecticus Hartmanni usurpari potest, & in specie de pulveribus antecachecticis vid. Hartmannus *in Praxi Chym. p.* 204. *&* 206. e.g.

℞. *limat.* ♂ *is part.* j.
cinnam. pulveris. part. ij.
sacch. ad pondus omnium.
F. pulvis.

Qui dosi ℈j. frequenter usurpetur. Vel

℞. ☿ *ii diaph.* ♂ *ial.*
⊖ *is absinth.* ā ℈ß.
♁ *Sat. ligni sassafr.* gutt. j.
M. pro dosi. S.

Eröffnend Pulver.

Ubi verò acidum non adeò excessivum, ac stomachus sensibilis, in his casibus Martialia præparanda sunt, aut imprimis vina Martialia conveniunt.

℞. *limatur.* ♂ *is* ℥iiiß.

Affundantur vini mensuræ tot, quot illius unciæ sunt, stent invicem per 40. dies noctesque, postmodùm de hoc uncias aliquot hauriat æger, cui si addantur aromata, majorem efficaciam acquiret.

Quò facit Claretum Martiale Mynsichtii, item vinum Malvaticum Martiale Hartmanni, quod habet in *Praxi Chimiatr. pag.* 204. *&* 206. Loco vini Malvatici commodius assumitur Rhenanum, quod est acrius, & potentius rodit Martem; nec non extractum ♂ is cum succo pomorum Borsdorffianorum, vel musto vel decocto Tamarindor. paratum, uti etiam extractum ♂ is Mynsichtii, deque tali extracto, quantum cuspis cultri capit, vel ad quantitatem castaneæ, in vino Martiali propinatur. Huc spectat R vitrioli ♂ is Zwelfferi & Ludovici, ♂ diaphoreticum ♂ iale: loco ∇ communis sumitur ∼ baccarum juniperi, vel menthæ, cochleariæ, &c. Bezoardicum Martiale, quod etiam in anasarca, & incipiente hydrope est egregium. Pertinet huc etiam ♀ ♂ ialis ex affusione solutionis ♀ i super limaturam ♂ is; sic enim fiunt crystalli ♀ i ♂ iales.

Vel in subjecto paulo robustioris stomachi usurpentur acidulæ naturales & artificiales: vid. Platerus *Observat. lib.* 3. *pag.* 608. *& Prax. T.* 3. *pag.* 114. Vel:

℞. *liqu.* ♂ *is* ⊖ *ar.* ℨij. l. iij.
D. S.

Sauer-Brunnen-Essentz.

De quo primò die gutt. vj. capiantur, secundò viij. tertiò xij. ascendendo, ad 15. 20. vel 30. guttulas, ad modum acidularum in morbis chronicis:

℞. ∇ *fumar.*
genist. ā ℥iß.
Mag. 1. *Extr.* ♂ *is Myns.* vel *c. succ. pom.* ℥iß. ad ℥ij.
M. D. S.

Eröffnend Träncklein/Löffel-Weise.

Capiat quotidiè bis cochl. j. l. ij.

℞. *pulp. passul. per setac. traj.* ℥vj.
Extract. ♂ *c. s. p.* ℨvj.
rhab. el. ℨiij.
c. s. q. *syr. rosat. sol.* l. *pomor.* f. Electuarium.
D. S.

Eröffnende Lattwerge.

Capiatur quotidiè manè dosis magnitudine castaneæ. Et consultum est omni septimana, ad minimum semel, blanda laxativa interponere, ut ita, quod ciciuratum est, ab illis evacuetur: e. g. vespertino tempore usurpentur pilulæ, ut dosis pilularum usualium, v. g. Glassianorum, aut F. F. de ✱co & ♀ eæ Quercetani, aut quales describit Sylvius *in Prax. c* 7. §. 52. *p.* 69. &c. & ita interpolatis vicibus cum istis ♂ ialibus adhibeantur.

Item ℞. *Galban. c.* ✢ *o sol.* ℨß.
extract. troch. alband. gr. ix.
diagrid. gr. iij.
F. Pilulæ pro 3. dosibus.

Martialibus his ad aliquot septimanas continuatis, fiat progressus ad alterantia volatilia, plus minùs aromatica, quæ vulgò vocantur hepatica, i. e. quæ sunt saporis amaricantis & acris plus minùs, & omnia impregnata sunt sale volatili urinoso, nunc magis nunc minùs temperato, blandè laxantibus mista, ut ita acuetur bilis, alteretur sanguinis dyscrasia, resolvantur cruditates acidæ, & succi vitiosi sensim & per epicrasin simul evacuentur. Aromatica illa in genere sunt omnia simplicia amara & acria. Ut enim acida stomacho sunt amica: ita amara hepati grata, quatenùs incidunt, & bilem corrigunt. Inter acria illa, ⊖ e volatili plus turgida, eminent cichorium, radix nempe ejus, radix ari, helenii, centaurium minus, carduus benedictus, & maximè absinthium & agrimonia, cujus decoctum insigniter laudat Poterius; rosmarinus, hyssopus, salvia, mentha, & similia; item omnia antiscorbutica, ut radix armoraciæ, nasturtium, cochlearia, &c. locum inveniunt in curanda cachexia & anasarca: quæ laudantur à Bacone de Verulamio *in hist. vitæ & mortis*; flores genistæ, bellidis, centaurii minoris, epaticæ nobilis: quibus porrò aromata omnia, quatenus sunt stomachica, & impregnata sale volatili oleoso, præ cæteris tamen cinnamomum, galan-

galanga, zedoaria, caryophylli, zingiber, &c. adduntur. Ex his confici possunt noduli vino infundendi, nunc solis, nunc cum laxantibus junctis, nunc antè, nunc post Martialia: v. g.

℞. *HB. absinth.*
menth. ā Mj.
rad. enul. ℥j.
gentian. ℥ß.
rhab. el. ℥vj.
fol. senn. s. st. ℥j.
rad. helleb. nigr. non præp. ʒvj.
cort. esul. præp. ʒij.
⊖♀i ℥ß.

Includantur nodulo, qui indatur vini mensuris aliquot.

℞. *HB. rorismar.*
salviæ ā Mß.
absinth.
fl. centaur. min. ā M. j.
genistæ p. iij.
rhabarb. el. ℥iß.
cinnam.
galang.
zingib. ā ʒij.
limat. ♂is rec. ℥iß. M.

Nam rhabarbarum non tàm propter usum laxandi, quàm alterandi, acidum corrigendi, bilem in naturali statu conservandi, urinam movendi, & atoniam hepatis corrigendi, adhibetur. Sanè præmissis præmittendis in virginibus, in specie cachecticis, egregium usum observavi tàm rob juniperi solius, subinde usurpatum, quàm ex rob juniperi cum rhabarb. pulverisato facti electuarii.

℞. *rob. juniper.* ℥iij.
pulv. rhabarb. el. ʒiij.
cinnam. el. ʒj.
M. f. Electuarium: S.
Eröffnende Lattwerge.

De quo omni manè capiat bonam dosin.

Huc etiam pertinent cerevisiæ & vina anticachectica, quorum formulas videb. in Timæo **von Gülden-Klee** *in epist. p.* 428.

Pertinet huc elixyr anticachecticum D. Reinesii. Compositio est magistralis, quam nemo facilè imitabitur; nam tria ingredientia interdum plus præstant.

In officinis prostant species diacurcumæ, & dia-galangæ: hinc Rondeletius ceu expertissimum remedium in omni cachexia habet has pilulas:

℞. *spec. dia-curc.* ℈iv.
rhab. el. ʒij.
spec. dia-rhod. Abbat.
dia-galang. ā ℈j.
c. s. q. *syr. de absinth.* f. l. a. pilulæ, ex ʒj. no. 30.
Dos. 20.

Tandem passulæ mirè conveniunt in cachexiis quibusvis, & loco rob juniperi usurpari possunt, quæ egregiè conveniunt in temperanda sanguinis discrasia, quia sanguinem laudabilem ac temperatum reddunt, bilem optimè in statu naturali conservant, & sanguinis motum fermentativum nonnihil restituunt. Sunt enim quasi mustum concentratum. Joël & Riverius pinguefaciendi vim eis adscribunt.

Præscribi etiam potest electuarium Augenii, aut electuarium ex passulis Horstii *in obs. pag.* 201. aut electuarium molle sequens:

℞. *pulp. passul. Corinth.* ℥vj.
Rhabarb. el.
crem. ♀i ā ʒiij.
⊖♀i ʒ ß.
cinnam. acerr. ʒj.
c. s. q *syr. de pomis* f. Electuarium molle.

In fine adhibentur omnia talia volatilia, plus minùs oleosa, ∽ urinosi volatiles, tàm simplices quàm compositi, ∽♀i volatilis, carminativus, liquor C.C. succinatus, lumbricorum urinosus, urinæ, ⊖is ✱ci simpl. & oleosus, ℞ nephritica Ammelungii, &c. Quibus pro circumstantiarum ratione nunc febrifuga, nunc antiscorbutica, nunc emmenagoga, permiscenda, elixyr proprietatis sine acido, imprimis illud rubineum, quod paratur cum spiritu urinæ, vel ⊖is ✱ci, elixyr præcipitans, cachecticum polychrestum, vel solitarium, vel cum essentia absinthii, agrimoniæ, rorismarini, juniperi, ℞ tartari composita, &c. Donec ex asse reconvalescat æger: Hinc

℞. ℞ *♀i compos.* aut *elixir. anticachect.* aut *elix. propr. s. acido* ʒj.
essent. absinth.
cent. min. ā ʒij.
M. D. S.
Eröffnende Essentz.

Dosis 40. l. 50. gutt. bis vel ter in die, manè in vehiculo calido, hora quinta promeridianâ, in cerevisia, & sub introitu lecti.

Vel ℞. talia matutino tempore, à meridie verò recipiatur ∽⊖is ✱ci, vel hujus loco spiritus carminativus de tribus, vel ℞ nephritica, vel liquor C.C. succinatus:

℞. ∽ *carminat. de tribus* ʒiij.
⊖*is* ✱*ci* ʒiß.
M. D. S.
Resolvirender Spiritus.
Dosis 50. gutt.

℞. ℞*æ nephrit.* ℥ß.
liqu. C.C. succin. ʒij. M.

Tandem balsamum sulphuris terebinthinatum vel juniperinum commodè aliquandiu continuandum venit. Item cum aromaticis istis interdiu usurpatis capiatur sub introitu lecti elixyr. menthæ, cochleariæ, &c. parva dosis, aut hujus loco ∽ baccarum juniperi, menthæ, salviæ, &c.

ARTICULUS II.

De *Leucophlegmatia & Anasarca.*

HÆc ipsa similiter conveniunt in cura leucophlegmatiæ & anasarcæ, in quibus tamen subinde ad validiora, & in specie in purganda anasarca ad succum iridis nostratis accedendum est, itemque ad Mercurium dulcem, qui in his expurgandis est optimus, si sc. pilulæ de ammoniaco Quercetani, aut extracto catholico immiscentur.

Notatu digna est observatio Rhodii *cent.* 3. *obs.* 9. de fœmina leucophlegmatica ab inunctione ☿ii vivi reconvalescente.

DIAGNOSIS.

Anasarcæ signa specialiora quod concernit: in hoc totum corpus molem præternaturalem acquirit, maximè pedes, qui primò intumescere incipiunt; simul totius habitus color pallidus, carnes molles ac flaccidæ existunt, laborem minimum magna excipit lassitudo, pulsus est parvus, urinæ tenues & aquosæ utplurimùm, secùs ac in reliquis speciebus hydropis, quatenùs in hoc non tanta seri quantitas extravasatur, imò ad poros partium hoc depositum, aliquantum adhuc, utut tardiùs, circulatur.

PROGNOSIS.

Anasarca, si pectoris atque abdominis hydropi comparetur, minùs periculosa est; quia causa hujus continens à vasis sanguineis & lymphaticis commodiùs absorberi, ac à sanguine affluente faciliùs digeri ac dissolvi, vel etiam per excretoria eliminari potest, nisi phthisis aut tympanites superveniat. Imò multò tutior est particularis, & quæ crura tantùm occupat, modò ascites ipsi non combinetur, quàm universalis.

Aliàs verò plus spei est, si anasarca ascitem, quàm si ascites anasarcam, superinducat.

CURA.

Præter purgantia superiùs allegata sudorifera & diuretica specialiter laudantur pro habitu totius corporis promptè evacuando, & simul emendando. Sudorifera inter vulgaria eminet decoctum lignorum sudoriferum, radicis Chinæ, ligni sassafras & guajaci: de quo conf. Willisius *Pharm. Rat. part.* 2. *pag.* 366. & 375. Sic Lindanus refert: se curasse anasarcam in muliere decocto ligni Guajaci, unà cum interposito condito seu electuario stomachico, & fœcundam factam fuisse. Decoctum granorum juniperi vi diureticâ & diaphoreticâ est egregium: decoctum radicis vincetoxici in vino paratum singulare remedium diureticum simul & diaphoreticum mira præstare asserunt; non secùs ac decoctum Helenii. Novi exemplum insignis anasarcæ mediante decocto fructuum cynosbati cum arillis curatæ. Aliis in usu est, ut accipiant lignum sassaphras, cui addunt lignum juniperi, vel baccas ejus, ut ita fiat remedium & diureticum & sudoriferum: de quo vid. Riverius *c.* 4. *obs.* 82. *p.* 49. Sicut etiam spiritum baccarum juniperi admodum commendat Joël *in sua Praxi.*

Pro scopo diuretico lixivium ex cineribus absinthii & genistæ cum vino albo vel aqua appropriata paratum, est egregium: Nam certè vinum absinthites aut vinum enulatum, seu infusiones radicis helenii optimè conveniunt pro potu in cachexiis & anasarca. Adeò nempè amara post Martialia utramque in his affectibus faciunt paginam. Alia, ut essentia lignorum, ligni sassafras, sambuci, vel essentia rob sambuci, ℞ coralliorum sassafrata, Malvaticum juniperinum, elixyr febrile Mynsichthii, ∽ theriacalis camphoratus, ∽ ♀i volatilis, nota sunt. Semen hyperici ad ʒj. in vino haustum potens est diureticum. Species dia-curcumæ cum decocto cicerum rubrorum laudantur imprimis, ubi adsit simul vitium mensium suppressorum. Cæterùm hæc ipsa quoque conveniunt in cachexia virginum curanda, & in specie Martialia. Si verò cachexia fit ex defectu mensium, imitemur Forestum *lib.* 19. *obs.* 34. qui & anasarcam ab obstructione mensium præmissis universalibus per ea, quæ urinas ducunt, & simul menses cient, curavit, ut est asarum ejusque decoctum, quod mirè prodest, præsertim si cinnamomi aliquid adjungamus, fortiter coquamus, & unà herbam sabinæ, baccas juniperi, & radicem rubiæ tinctorum addamus. Præscriptio e. g. potest esse talis:

℞. *rad. asari* ℥iß.
rub. tinctor. ℥ß. ad ℥j.
HB. sabin. M. j.
bacc. junip. rec. ʒvj. ad ℥j.
Coqu. in s. ▽*a simpl.* sub finem addendo
cinnam. acut. ʒij.
cardam. ʒj.
Colatura edulcoretur pro lubitu.
D. S.
Eröffnender Tranck auff etliche mahl.

Pertinet huc pulvis Heinrici ab Heer expertus ad virginum pallidos calores, quem ceu millies expertum commendat in *observat. oppidò rar. obs.* 6.

Lumbricorum decoctum vel spiritus eorundem per fermentationem seu putrefactionem paratus est expertum diureticum in anasarca, imprimis si sit complicata cum scorbuto.

Externa, ut vesicatoria, escharotica, acuum punctu-

puncturas, &c. pro anasarcæ cura videb in Willisii *Pharm. Ration. Part. 2. pag. 369. sequ.* Præterea in anasarca conveniunt folia bardanæ viridia, si leviter contusa applicentur plantis pedum & juncturis: Nam mirum est, quantam fuliginem extrahant ex toto corpore, cum sensibili ægrorum levamine, oleum scorpionum inunctum per diuresin anasarcâ laborantem sanasse vid. Willisius *l. a. cap. 5.*

In principio ac declinatione balnea, tàm humida quàm vaporosa, conveniunt: Illius generis efficaciora sunt thermæ naturales ac artificiales, 🜍e ac ⊖e impregnatæ: Hujus verò vapor ▽æ mineralis, in ⊖em decoquendæ, prope furnos salariorum excipiendus. Spectant huc Laconica, vel sicca cum V accenso instituta, quæ non tantùm poros reserant, sed elasticitatem quoque humorum excitando visciditatem horum corrigunt, hinc duplici modo ad sudorem disponunt. Sed balnea hæc vix, nisi in principio ac declinatione locum habent, cùm in statu adhibita asthma, apoplexiam, &c. inducere possunt, quatenus corpore nimis calefacto serum ex habitu vasa, hincque ad præcordia & cerebrum, cogunt. Quidam corpus anasarcâ laborans immergendum suadent in ∴m calidam, ut eò promptiùs absumantur humiditates, quod etiam Ferdinandus *Hist.* 30 *p.* 94. tanquam suum experimentum refert.

ARTICULUS III.
De *Hydrope Universali.*

CAchexiam modò explicatam frequenter sequitur hydrops, non secus ac reliquas ejus species, ut cachexiam ictericam, hypochondriacam, scorbuticam, & febrilem tandem insequi solet. Hydropis nomine intelligitur aquarum seu humorum serosorum extravasatio atque p. n. collectio, quam necessariò tumor & distensio partis, cum ejus tamen mollitie, & non raro fluctuatione, comitantur. Hydropis vox convenienter Latinis aqua intercus redditur. Jam verò hydrops vel totum corpus tumefacit, & dat hydropem universalem; vel determinatam corporis partem, unde hydrops particularis: Ille est vel simpliciter talis, & dicitur anasarca, & leucophlegmatia; vel secundùm quid talis, & est illa ascitis species, quæ successivè post crura tumefacta totum abdomen & thoracem occupat: Hic pro partium varietate, quas affligit, varius est, unde specialia sortitur nomina: sic quando aqua colligitur in capite, dicitur hydrocephalus: quando in pectore, hydrops pectoralis: si in pericardio hydrops pericardii: si in solo abdomine, ascites; quia instar utris abdomen repletum & tumefactum est; in utero hydrops uteri: in testibus hydrocele: in partibus externis, uno alterove membro, tumores serosi aut aquosi generali nomine appellantur: Imò in omenti bursa copiosæ aquæ inclusæ in insignem tumorem abdomen attollunt, quale exemplum videb. in Horstii *Observ.* item in peritonæi duplicatura conclusæ aquæ hydropis abdominis speciem præbent, vid. Meekren *Observat. Chirurgicæ.*

Ex his patet: Hydropem non esse propriè alium morbum, quam ubi est aqua. Hinc tympanites impropriè est hydrops, cùm flatuum tantummodò, non verò aquarum, in abdomine collectio fit: Unde saltem propter similitudinem tumoris cum ascite ad hydropes refertur: Eodem modo curatur, ac de inflatione stomachi suprà dictum, in specie ∽u ⊕i dulci, & ∽ carminativo de tribus.

Hydrops universalis utplurimùm cachexiam confirmatam insequitur, ita tamen, ut nunc sit genuinus, ubi simpliciter serum peccat; nunc nothus, ubi simul cum sero materia plus minus viscida est, adeoque asciten cum anasarca instituit.

CAUSÆ.

Causa hydropis non est hepar frigidum ob hæmatoseos defectum, cùm à modernis hepar dejectum sit ab imperio sanguificationis, ipsiq; publicæ ductæ exequiæ. Deinde adversantur huic sententiæ omnes, qui per experiētiā anatomicam observarunt, sæpissimè hepar insons in hydropicis, in specie asciticis, fuisse repertū, de quo vid. præter Helmontium *Tract. Ignotus Hydrops* §. 10. Sennertus *lib. 3. Praxeos.* Unde in principio hujus seculi Sylvius Lanceanus, Medicus Romanus, peculiarem edidit libellum, cujus titulus: *Hydropem non semper à jecore fieri, excusum Romæ An.* 1603. licèt negari nequeat, bilis defectum simul concurrere. Non nego equidem, hepatis & lienis scirrhos fuisse subinde inventos in hydrope demortuis, sed hoc habent commune cum aliis visceribus. Viscerum enim quorumvis varia & multiplex observata in hydropicis constitutio præternaturalis, ita ut hactenus nil certi de parte solida, primariò in hydrope affecta, colligi queat. Imò fieri potest, ut sine vitio alicujus visceris hydrops nascatur, quando ab errore externo, aut potu frigido confertim ingesto, ▽ in abdomine colligitur.

Propiùs verò nunc ad causas accedamus: Est ergò hydrops, non secùs ac suprà memorata cachexia, nunc morbus primarius, qui per se ex vitio rerum naturalium aut non-naturalium successivè nascitur; nunc secundarius, qui ex vitio quodam morboso præternaturaliter præcedente originem ducit. Nempe oritur hydrops frequentissimè

I. Ex

I. Ex febribus intermittentibus chronicis, quibusvis malè tractatis, speciatim ex quartana diuturna: præsertim quando ægri in paroxysmo nimis bibunt, pro quo præservando diebus intermissionis amara ex vegetabilibus febrifugis, præsertim absinthio, sedulò usurpanda sunt, pro conservanda bilis & sanguinis crasi, debitoque viscerum tono: vid. M. A N.C. *Ann.* 3. *Obs.* 322.

II. Ex asthmate (præsertim orthopnœia) non solum humoroso, sed etiam convulsivo: item ex aliis pectoris pathematibus; siquidem aliquando empyema, phthisin & sanguinis sputum hydropem hunc insecutum observatum fuit.

III. Ex renum vitio vix credo: an possit ascites universalis supervenire sine renum præternaturalium defectu, præterea, quæ Helmontius *Tract. Ignotus Hydrops* §. 16. & 20. habet, Platerus confirmat in observationibus, ubi ex renibus exulceratis Hydropem ortum allegat. Hinc renum, ceu adæquatum artificem omnis hydropis, asserit Helmontius *l.a.* vel ex eo imprimis, quod totus hydrops per urinæ fluxum solvatur, *l.c.* §. 3. & 20. Totum enim fundamentum, propter quod supervenit cachexiæ hydrops, consistit partim in renibus, partim in defectu virium vitalium, humores non amplius regere valentium. Sanè ex renibus obstructis & debilitatis, aut ab iisdem ulceratis, crebrior hydrops observatus; sicut pariter nephritica pathemata, & renes exulcerati frequenter hunc affectum inferunt. Mictus quoque sanguinis diuturnus hydropem infert, teste Schenkio *in Observat.*

IV. Ex vitio visceris cujusdam nobilioris, aut usus necessarii in abdomine, hepate, liene, mesenterii glandulis affectis, utero, &c. Rondeletius *in Praxi l.* 3. *c.* 35. de scirrho hepatis inquit: se ex frequenti corporum dissectione observasse, omnes hydropicos vel scirrhos, vel glandulas mesenterii induratas, habere, aut pancreas similiter constitutum; Item ex ulcere mesenterii observatus fuit hydrops, quod confirmat Rondeletius *l. a. c.* 36. Tulpius *lib.* 2. *Obs.* 32. Hœchstedterus *Dec.* 6. *Cons.* 6. & ex vulnere hepatis, sclopeto inflicto, suppurato hydropem natum, *videb. in* M. A. N. C. *Ann.* 6. & 7. *Obs.* 106. *p.* 145.

V. Ex ictero, & aliis quibusvis cachexiæ speciebus confirmatis: in specie scorbutum hydrops sui generis insequi solet, de quo vid. optimè disserentem Eugalenum *Tr. de Scorbuto.*

VI. A sanguine, vel præter-naturaliter excreto vel retento. Sic suppressæ hæmorrhoides aquæ intercutis metum injiciunt: sic propter menstrua consueta suppressa hydrops non rarò supervenit; e.g. post quamvis hæmorrhagiam, aut nimiam, aut crebriùs repetentem, semper cachexiæ & hydropis metus imminet: sic post vomitum sanguinis post immodicum sanguinis sputum, hydropem insecutum, &c. observatum fuit: Vid. Riverius *in Observ. communicatis.*

VII. Imò ex aliis nimiis excretionibus, præsertim per alvum, tam artificialibus (sic enim leucophlegmatiam & ascitem à variis catharticis malè adhibitis, crebrioribus aut fortioribus, notat Poterius *cent.* 2. *c.* 29.) & nonnaturalibus, quam præternaturalibus: sic ex alvi profluvio diuturno observat Ferdinandus *Hydropem*, *Hist.* 98. item succedentem ptyalismo diuturno & pertinaci Thonerus *in Obs.* Idem de dysenteria, ac similibus excretionibus observatũ, necnon de Veneris abusu.

VIII. C[illegible]riori & copiosiori aut intempestiva potûs, præsertim frigidi, post nimium æstum, aut corporis exercitium, aut æstum febrilem, ingurgitatione: qualium exemplum, præter Pisonem *Tract. de Colluvie serosa*, etiam refert Sennertus *l.* 3. *pag.* 711. Sic intemperantia ebriosa ad hydropem disponit: Ex haustu copioso frigidæ post nimium æstum hydrops post tertianam genitus in M. A. N. C. *Ann.* 6. *Obs.* 52. *p.* 85. Potus nocturnus in specie ad hydropem disponit. Vid. *Acta Med. Haffniensia Vol.* 2. *pag.* 260. & 262. In paroxysmo febrium, qui copiosius potant, præsertim frigida, facillimè hydropem incurrunt: item ex copioso frigidæ potu in æstate hepatis scirrhus & hydrops, vid. in Fonseca *lib.* 2. *Cons.* 39 item Riverio *Cent.* 2. *Obs.* 65. Alius frigidam quotidiè ante prandium bibens hydropicus factus, Autore Panarollo *Pent.* 3. *Observat.* 42. Idem confirmat Henricus ab Heer *Obs.* annotans quendam ex assidua ebriositate ictero & hydrope laborasse: acidulas indispositis hydropem accelerare posse, vid. in M. A. N. C *obs.* 180. *Ann.* 3. Quo facit V nimius abusus, & similium potuum aromaticorum aut generosiorum ingurgitatio nimia, colliquationem nimirum inducendo, & lymphæ acrimoniam augendo. Spectant huc esus fructuum pituitosorum nimii, v. g. lactucæ, endiviæ, &c.

Juxta has causas magis particulares observandum: sensibilis urinæ excretionis, & sensibilis transpirationis defectum, utplurimum, si non semper, adesse in hydropicis.

Urinam quod attinet: sanè hæc non uniusmodi excernitur in hydropicis, quando utplurimum crassa, intensè tincta, & perquàm lixivialis, pauca tamen, quæ in aliis econtrà pallida, tenuis, cruda & pauca, prodire solet. Sanè in omnibus parcior & longè minor copia, quàm assumptorum potulentorum fert ratio, excernitur, quæ in aliis econtrà, utut rarius. Et ferè primam occasionem suggerunt hydropi renes; imò frequenter ex solis renibus affectis, atque lotium non emittentibus hydrops supervenit. Hinc etiam est, quod optima & tutissima hydropiseos cura in uri-

urinæ provocatione consistat, quâ denuò copiosiùs fluente subitò evadunt. Hinc est, quod id serum, quod aliàs sub forma urinæ emittendum erat, in abdomine verò coacervatum exhaustum arte, nullas tamen proprietates urinæ, nec odore, nec sapore, nec colore exhibeat, cessante nempe renum functione. Schenckius in cive Altenburgensi decollato & publicè dissecto renalem adipem maxima ex parte aqueam, defluere vidit, indeque hydropis initia visceribus & testibus inducta observavit; & Bartholinus omentum in hydropicis computruisse vidit.

Quoad insensibilem transpirationem, hujus penuria colligitur ex eo, quod licet multum seri colligant hydropici, nihilominus tamen difficulter sudent: ideoque & citra madorem illorum corpus est, nec in balneis facilè sudore madescunt; Hinc si sudor hydropicis supervenerit, adeo, ut æger alleviari se senserit, bonum. Forsan observationem hîc meretur, quod Smetius *Miscellan. lib.* 8. asserit, illos præcipuè difficulter sudare, quibus jecur & lien ætate morbòve inaruerit, vel obstructione magna aut scirrho obduruerit.

Præmissis hisce, symptomata necesse erit considerare, quæ præsentiâ sui hydropem vel præsentem vel plus minus imminentem, designant. Incipiunt ferè pedes in inferioribus locis circa talos intumescere, tumore quidem œdematoso plùs minùs seroso, impressi digiti vestigia aliquandiu retinente, qui noctu quidem imminuitur, ita ut matutino tempore multò exilior videatur: Interdum augetur, adeoque vespertino tempore major longè apparet. Idem tumor paulatim ascendens transit ad ventrem, quem successivè occupat: utplurimum in scrotum sibi parat viam, & tunc simul quandoque intumescunt testes, præputium & colon, quandoque penitus occultatur, quandoque quadruplo major & translucidus fit. Dum æger de latere in latus convertitur, murmur & fluctuationem aquæ quasi sentit, quinimo moto corpore ▽ ita movetur, ut impetus ejus conspici possit, ut habet Celsus. Intumescit autem abdomen plerumque sensim & vix animadvertentibus ægris, & interdum quasi subitò & brevi temporis intervallo. Prætereà nunc unum tantum latus tumor occupat, nunc utrumque, ita ut venter quandoque in duas partes divisus videatur, nunc verò aliqualiter distenditur venter ab hypochondriis ad pubem usque; erecto autem corpore sensus ponderis procumbentis in regione inguinum percipitur. Plerumque quidem venter etiam post mortem tumidus manet, rarò verò detumescit, quod tamen observavit Ballonius *l.* 2. *Epid. Eph. pag.* 270. Dum sic inferiores corporis partes accrescunt, superiores decrescunt & emaciantur, præcipuè jugulum, cervix & pectus, quibusdam tamen & facies, præsertim matutino tempore à somno, intumescit, interdum & ad extremum manus inflantur, colore in facie utplurimum subpallido plus minus ac livido. Multi pruritu admodum molesto vexantur; quidam enim scabie siccâ laborant. Abscessus quoque & maculæ in cruribus quibusdam erumpunt, sæpius tamen lethales. Plerumque febris comitari solet hydropicos, estque continua lenta, circa vesperam manifestior. Pulsus est parvus, crebrior, subdurus, cum quadam tensione. Sitis imprimis ægros miserè vexat, quæ indulgendo crescit, & quò plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ: simul etiam cibi fastidium adest insigne: quod si, quod rarissimum tamen est, sitiant parum, econtrà commodè plus minus appetant, melius omnino signum putandum est. Hinc magnam angustiam circa præcordia sentiunt & spirandi difficultatem, maximè cùm loca alta scandunt vel decumbunt, estque unum ex præcipuis, de quo conqueruntur ægri, quæ etiam nondum apparente tumore incipit, hydropemque præsagit, eoque emergente incrementum sumit, adeo, ut sæpius à media nocte orthopnœicorum more erecti spiritum ducere cogantur; Hinc dyspnœiam nocturnam prænunciam hydropis ascitis esse asserit Platerus *in Obs.* & tùm plerumque etiam tussis sicca, seu inanis ad tussiendum irritatio, eaque mali ominis, accedere solet. Conf. M. A. N. C. *Ann.* 8. *Obs.* 27. Alvus nunc clausa est, nunc quibusdam idque non absque εὐφορίᾳ, subitò liberior esse solet. Quandoque & epilepsia ascitisupervenit, & grave periculum plerumque minatur: interdum eadem in apoplexiam lethalem convertitur: Refert enim Ballonius *lib.* 1. *Epid. Eph. pag.* 27. piscatorum quendam hydrope laborantem epilepticum factum, sæpiùs convulsum, abscessu circa testiculos & femora facto liberatum fuisse ab hydrope & epilepsia.

Observandum autem, ne obesi nimis habeantur interdum pro hydropicis, de quo vid. Hœchstedterus *Decad.* 10. *pag.* 418. Probè quoque observandum est, ne confundantur hydropicæ & gravidæ. Discernuntur autem invicem:

1. Ex colore faciei vivido, & bono habitu.
2. Ex tumoris specie. In gravidis tumor abdominis ad præcordia sursum vergit, estque inæqualis: In hydropicis autem inferior pars abdominis intumescit, mammæ detumescunt, & tumor undique est æqualis, & quasi œdematosus; ut nil dicam de motu fœtûs.
3. Certum signum est fluctuatio, nempe ad

ad tactum sentiunt fluctuationem in hydrope.

4. Vivacitas & vigor oculorum significat gestationem: sed ubi hydrops est, perit oculorum nitor, fiunt lividi, &c.

5. Urinæ in gravidis non sunt ita constitutæ, ut suprà de hydrope dictum.

6. Hydrops valdè membrum gravat, in gestatione non item.

7. Quò se vertant hydropici, eò labitur ▽; id quod non fit in gestatione.

8. Sitis in hydrope juncta est: in gestatione non.

9. Denique sub hydrope menses sæpe fluunt, in gestatione non, &c.

Porro aquæ istæ serosæ non semper unius generis observantur: Plerumque aqua est pallida & citrina, & urinam ferè refert. Interdum lutea, interdū viridis, interdū flava in nigrum vergens, interdum loturæ carnium similis: Exempla allegata videb. in Sennerto *lib.* 3. *Prax. ubi de Ascite pag.* 717. Easdem exemptas, & leni igne tractatas, in gelatinam albam abire observavit Boyle *in Philos. Experim. p.* 83. ut & Willisius *Pharm. Rat. Part.* 2. *p.* 29. In gelatinam viridem abiisse observavit Simon *in Hydrol pag.* 370.

Acris quoque est humor ille salsus ferè, aut acido-salsus, qui alii aquæ permistus spumam instar saponis excitat. Ita refert Gabelchoverus civem quendam Augustanum hydropicum alterius consilio dolio (in einem Faß mit Wasser) insidentem, aquæ se immersisse quotidie, & post 15. lotionis diem ruptum esse umbilicum, & ▽m omnem, quæ in ventre continebatur, effusam in aquam balnei, hanc verò inde spumosam totam redditam fuisse, ut speciem aquæ multo sapone agitatæ referret. Unde etiam acrimoniæ illius ratione subinde interanea erodit & exulcerat. Sicuti & subinde ulcera in externis partibus, præsertim cruribus, excitat, difficulter curabilia; Unde & quod per alvum excernitur, non sine morsu intestinorum, præsertim recti, evenit. Speciatim acescentiæ cujusdam participem illam aquam esse collectam, non immeritò suspicatur Willisius *Pharm. Rational. Part.* 2. *p.* 364. Et confirmatur ulteriùs ex eo, quod sudor hydropici acidus lac coagulans observatus fuerit: Vid. *Acta Med. Haffniens. Volum.* 4. *p* 172. & quod internè pariter, quàm in specie externè discutiendo tumori dicata, ad alcalium naturam accedant, v. g. ▽ calcis vivæ, limaces ac cochleæ, lixivia stercorum animalium, &c.

Sanè ex acrimonia hac, præsertim occultè acida, duo explicanda veniunt phænomena ab autoribus minùs animadversa: I. Quod intumescentia illa crurum, scroti & abdominis, sit quidem à contento liquore, sed tamen fortis ista tensio & juncta quasi inflatio non ab eo, quà tali, simpliciter proficisci videatur, sed arbitror potiùs vim fermentativam habere hunc ipsum liquorem, sive ipse in se fermentet, sive cum contentis cæteris liquoris, speciatim nutritio succo ad partes istas distributo, motum turgescentiæ proximum fermentationi, concipiat.

II. Dum acre istud contentum acido-salsum undique à partibus membranosis, v. g. cute, peritoneo, &c. concluditur, vix fieri poterit, quin ab eodem vellicentur & irritentur plus minus fibræ illarum partium, qua occasione illæ tendi, & quasi spasmo affectæ obrigescere plus minus incipiunt, quo ipso occludi poros, & angustari quosvis cæteros meatus contingit, adeò, ut non tantùm insensibilis transpiratio, & sensibilis transsudatio eò magis impediatur, sed & tensis hoc modo fibris, & membranis renalibus, etiam uberior urinæ excretio eò magis sistatur. Ad spasmodicam hanc affectionem declarandam faciunt, quæ habet Helmontius *pag.* 411. 412. 413. Aliàs sanè non video, quare tàm parùm transpirent aut sudent hydropici, aut saltim guttarum formâ non copiosiùs aliquid transmittant per cutim, nisi hæc prius in pustulas erosa fuerit, aut alio modo fibris læsis transitus aquis pateat. Adhæc angustia ista præcordiorum in hydropicis, & impedimenta illa respiratoria, quæ non solùm circa pectus, sed ferè maximam partem circa hypochondria sentiunt, quasi cingulo ibidem constringerentur, non à sola videntur esse repletione abdominis, ex eo, quod gravidæ fœmellæ gestantes, utut ventre maximè tumido, de simili non conquerantur pathemate, quin mollia omnia & tactui cedentia in iisdem ibidem deprehenduntur, cùm hydropici tendi circa ista loca, & constringi ita soleant, ut ne digitus quidem infra costas nothas possit adigi.

His ita præmissis ad causam proximam, collectionis nempe & extravasationis illorum humorum, est dilabendum, in ascite nempe, quæ ad anasarcam proximè accedit, sive in anasarca sic dicta particulari Willisii, in qua pedes, scrotum & abdomen, ad pectus usque & diaphragma intumescunt, & ab ascite propriè sic dicto, seu particulari abdominis hydrope, multùm differt (quæ differentia in historiarum & observationum monumentis probè attendatur.) Præsuppono autem hic: humorem istum esse maximam partem serum; & quidem vel naturale tàm alimentitium quàm excrementitium; vel præternaturale. Naturale enim pro contentorum seu mistorum ratione nunc chylosum, nunc pituitosum, nunc cruentum, nunc alio modo affectum, v. g. in ictero & scorbuto, deprehenditur.

Serum laudabile omnium frequentissimè peccat, & post hoc præternaturale; quatenus utrum-

utrumque (in ascite particulari) vel per disrupta vasa lymphatica & lactea excernitur, vel sanguinis per venas ac seri per vasa lymphatica motu retrogrado impedito, per substantiam partium idem exsudat.

Vasorum lymphaticorum ac lacteorum ruptura præter læsiones externas dependet vel à lymphæ acrimonia erodente, aut crassitie distendente ac rumpente, vel ab illis, quæ vasis dictis circumstant aut adjacent, v. g. glandularum mesenterii intumescentia præter-naturali, atque harum ulceribus: vid. Tulpius *lib. 2. Obs.* 32. & in fœmina quadam ante triennium in femore per puncturam vulnerata suspicor, quæ consolidato ulcere, totius pedis tumorem œdematosum patiebatur, forsan à cicatrice, notabile aliquod vas lymphaticum ita comprimente, ut à stagnante lympha illud disruptum fuerit: quo etiam spectat casus in abdomen, aut ex motu corporis nimio ascites, qualis Platerus *Prax. Tom. 3. pag.* 242. & Bartholinus *C. 2. Obs.* 74. meminerunt.

Seri autem transcolationem per partium substantiam auctam facit

1. Ejus abundantia, hinc ex suppressa urina potu copiosiore hydropem fieri, & potus abstinentia sanari, testatur experientia.
2. Seri fluiditas & aquositas nimia, qualem Mercurii vivi inunctione produci posse Bonettus *Anat. Pract. lib. 3. S. 20. c.* 18. perhibet.
3. Ejus motus retrogradus impeditus: vid. Lovverus *de Cord. pag.* 118.

Huc spectat viscerum substantia lacerata & erosa.

Coacervatur hoc in corpore ad hydropem disposito ob deficientem insensibilem transpirationem, & imminutam urinæ excretionem. Generatur autem primitùs (adeoq; hujus hydropis causa proxima erit) ex insigni & notabili vitio in hæmatosi contingente, ac plus minus deficiente, ratione cujus assumpta in chylum mutata cum juncto vehiculo seroso assimilari debitè maximam partem nequeunt, quin hic ipse successivè in sanguine, continuato hujus circulo, alteratus, magis magisque attenuatus & resolutus, tandem certis in locis decumbit, & extra vasa cum vehiculo seroso subsistens tumorem talem infert: quod pluribus explicatum videb. in Willisii *Pharm. Rat. Part. 2. Sect. 2. cap. 3. p.* 298. *&* 348. Hinc hæmorrhagias nimias hydrops frequentiùs excipit. Errorem quoque externum, v. g. insuetum partium refrigerium, huic morbo occasionem præbere docet Schenckius *Obs. lib. 3. pag.* 434. Seri autem & sanguinis crasis vitiatur ab errore externo, primam digestionem lædente, quod docet, præter appetitus prostrationem præcedaneam, frigidæ potus immoderatus, præprimis autem ex febre exestuante corpore assumptus, item spiritus vini abusus, tonum ventriculi destruens. Unde remotæ causæ omnes erunt eædem, quæ cachexiæ, cùm, ut suprà monitum, hæc frequentissimè in universalem, nunc particularem cum ascite junctam degeneret: Unde dum per se incipit hic hydrops, ferè vitium læsæ in primis viis digestionis subesse solet. Dum autem alios morbos insequitur, pro horum læsione, corporis ejusque partium solidarum, & sanguinis alteratione multiplici etiam multipliciter ad hydropem disponent: de quibus remotioribus causis superiùs pluribus actum. Unde pro causarum harum remotarum diversitate subinde tanta diversitas humorum in toto corpore hydropicorum nata fuit. Extravasatur verò idem serum multiforme, non ex vitio vasorum lacteorũ & lymphaticorum, nisi saltem per accidens & secundariò; sed revera ex vasis arteriosis in hydrope universali oriri, omninò probabilissimum est. Nempe pro hujus notitia 3. hic supponenda erunt:

1. Sanguinis texturam & mixtionem in hydropicis ita esse alteratam, ut minùs exacte cum coacervata uberiùs colluvie serosa plus minus chylosa miscibilis sit, adeoque serositates istas faciliùs separari, & hinc indè extra se quasi diffluere permittere; cùm aliàs serum à sanguine faciliùs separabile existat, ut in sanguine venâ sectâ emisso manifestum evadit.
2. Contentos corporis humores, in specie sanguinem & serum, naturaliter non moveri proprio impetu, quia aliàs omnis motus fieret ad inferiora, nullus verò ad superiora; sed more mechanico à cordis impetu per vasa pelli, adeoque se purè passivè habere, ac superius & inferius nescire: simul verò ac vis ista vitalis seu animalis movens in corde plus minus debilitatur, proprio impetu gravitatis ac ponderis eosdem ferri, adeoque deorsum ruere.
3. Firmo stare talo experimenta ista Loveri *de corde cap. 2. pag.* 123. 124. 125. *seq.* quod ligatâ venæ cavæ propagine canis infra cor, brevi pòst tanquam ascite artificiali laboret ut animalis abdomen ▽ repleatur: & ligatis jugularibus tumor aquosus hydrocephali supervenit, utrumque saltem ex impedito sanguinis ex arteriis in venas circulo; sicut & eadem allegat Willisius *in Pharm. Rat. Volum. 2. pag.* 299.

Adeoque ex impedito plus minus sanguinis arteriosi in venas transitu separationem & extravasationem seri facillimè contingere.

Quâ ratione etiam videntur oriri hydropes subitanei à causa externa sine prægresso interno vitio, v.g. dum hydropem ascitem subitaneum ex gestatione oneris gravioris notat Bartholinus *Cent.* 2. *Hist.* 74. vel dum è compressione circa os stomachi hydropem notat Borellus *Cent.* 2. *obs.* 24. Quod si ergò contingat, ut successivè ex cachexia deficiant vires vitales motrices, fit ut cessantis impellentis regimine dicti succi proprio impetu moveantur, & agentis vicem sustineant. Hoc inculcat Helmontius *Tract de Terra*, licèt hujus sententiæ vestigia apparent in Sanctorii *Comment. ad Fen. Avicennæ.* Et certè, quandiu vires valent sanguinem movere & alios humores, neque leucophlegmatia, neque anasarca apparebit; quæ inflationes interdiu apparentes nocturno tempore iterum evanescent.

His ita præmissis, dicendum videtur: In iis ægris, quibus quocunque ex vitio hydrops supervenit, v.g. in cachecticis confirmatis, ex virium aliquali defectu, & massæ sanguineæ serosioris laboriosiori & difficiliori circulo, hanc ipsam proprio impetu ac mole magis deorsum ferri, ac hinc difficiliùs ascendere, indeque impulsum in arterias factum in venis haud leviter imminui, ut difficilior ex illis in has ob id pleniores respectivè fiat transitus, sub quo transitu juxta osculorum extremitates sanguis quidem ceu spissior, & qui impetum moventem a corde impressum & per arterias continuatum facilius, quam fluidius serum suscipit ac retinet, in venulas tandem ex arteriolis intruditur; ipsum verò fluidius serum, qua data porta, suopte impetu fertur, à sanguine secedit, & ad inferiora, præsertimque circa loca, ubi notabiliùs languescit à corde impressus impetus, congeritur, donec pedetentim magis magisque coacervatus superiora versus tandem vergat. Hinc enim magis vesperi quàm mane, magis stantibus aut sedentibus quàm jacentibus, tumor increscere solet: ad quod ipsum & suprà insinuata fibrarum strictura non parum facere poterit. Hinc ratio reddi potest, unde fiat, quod morbis chronicis ægri convalescentes tumores pedum patiantur, qui tamen iterum evanescunt? item, quare insueti stantes tumores pedum incurrant? item, qua ratione subinde post dyspnœiam & asthma superveniant tumores pedū œdematosi? qui hecticis & phthisicis infesti, eosdem ad mortem deducunt. Vivit hîc aurifaber, qui ex quartana contumaci per annum malè tractata anasarca partium inferiorum cum incipiente ascite laborat, ex qua ipsa suo quoque tempore morietur: Hic quoties quavis ex causa, in specie iracundia vel erysipelate, vel pleuritide notha, quod sæpius evenit, corripitur, (idque semper cum motu febrili, gravissimo rigore, intensissimo aliquot dierum æstu, & hinc sudore uberrimo superveniente accidit) toties mox primo hujus affectus die omnis tumor hydropicus evanescit, pedibus flaccidis & extenuatis apparentibus; dum verò febrilis impetus post aliquot dies remittit, pedetentim etiam decumbenti adhuc crurum & scroti tumor redit. Nempe febrili sub impetu cum alteratione sanguinis in specie rapidior ejus circulus & validior impulsus, quo retruduntur in vasa evacuatæ serositates, considerandus venit.

Idem extravasandi modus obtinet in anasarca universali, hac saltem cum differentia, quod in anasarca virium contenta corporis moventium robur adhuc validum sit, quod æqualiter sursum deorsum eadem qualitercunque constituta movet; quod in anasarca particulari partium inferiorum cum ascite complicata debilius, adeoque regendis iisdem corporis contentis minus sufficiens, hæc ex parte sui motu spontaneo ferri permittit, quæ ob id deorsum magis ruunt, cùm aliàs undique æqualiter distribuenda forent. Sed dum sub transvasatione ista ex capillaribus arteriolis in venosam ob pororum & meatuum angustiam, per quos trajectio fieri solet, difficilior suo modo, adeoque tardior fiat sanguinis motus, hinc serum facilè à reliqua sanguinis massa recedere, partium vicinarum poros subire, & ita undique plus minus stagnando, anasarcam universalem inferre potest. Forsan & chylo seu bituitoso isto seri contento quædam venulæ capillares, ut & vasa lymphatica obstrui aut angustari plus minus poterunt: qua occasione & difficilior sanguinis circulus, & facilior copiosiorque seri secessus fieri potest.

Summatim hydrops fit ex cacochymia, quando hæc ex defectu chyloseos, tamque vitio fermenti ventriculi, quàm perfectionis à bile fiendæ inducitur; unde ulterius morbo ingravescente vires deficiunt, quibus deficientibus non sunt pares regendis humoribus. Adeoque hi, quò remotior circulus à corde est, eò procliviores pondere suo inferiora petunt.

Atque hæc quoad theoriam hydropis ordinarii sufficiunt. Nam observatur quoque præterea hydrops magis extraordinarius, à colliquatione natus, dum non tam coacervari, quam ex contentis aliis humoribus per colliquefactionem generari serum hydropicum observatum. Docet experientia in febribus acutis & hecticis, ut aliàs excretiones colliquativæ sunt familiares, ita etiam his subitò aquâ abdomen intumescere, ita ut præter chylum & sanguinem ipsa etiam pinguedo colliquefacta in serum abire videatur, uti hoc ipsum in diabeticis quoque fieri solet. Hinc in hydropicis subinde observatur, aquam heri evacuatam arte per paracentesin hodie æqualiter

liter demum abdomen replevisse, de quo vid. Helmontius *Tract. Ignotus hydrops* §. 14. Sed in hoc hydrope colliquationis primaria ratio est habenda, utpote cujus affectus ceu productum saltem est ista hydropica intumescentia.

DIAGNOSIS.

Ratione diagnoseos in paucis saltem partibus hydrops adeò manifestus est, ut in tempore appareat: Describitur equidem vulgò hydrops per tumorem, sed ille

1. Interdum tales partes occupat, quæ non facilè distendi possunt, v. g. cranium, thoracem, & quæ, utut distendantur, tumorem tamen nobis palpare, aut oculis cernere non concedunt, v. g. pulmones, uterus, &c. Nec

2. Partes sensibus magis obvias & extensiles, abdomen v. g. hydrops non semper attollit, nisi ingravescente demum malo. Tumor quidem si adest cum aliis signis, præsentiam hydropis augurari suadet; absens verò non statim eam negat. Nihilominus hydrops in genere dignoscitur, si in subjectis in quibus nulla de renum aut vesicæ vitiis est suspicio, urina pauca admodum, i. e. potulentis assumtis non proportionata, simulque saturatius tincta reddatur, ideò quod parum admodum seri ad organa hæc ablegetur.

3. Si sanguinis excretiones naturales diutiùs supprimantur.

4. Si hæmorrhagiæ præternaturales moderatè contingant; Ac

5. Tumor alicujus visceris observetur: vid. Piso *de Morbis Serosis S. 4. cap. 3.*

Sed præsentem magis manifestant

1. Tumor pedum œdematosus, nisi morbus aut difficilior, aut diuturnior, vel error in diæta præcesserit, licèt noctu evanescat: cujus rationem vid. in Sylvio *Tract de Hydrope* §. 31.

2. Si color faciei hactenus vividus absque causa evidente in pallidum & luridum mutetur.

3. Si dyspnœa ægrum simul, aut sine aliorum morborum signis, utut sine tumore, adhuc angat: quæ omnia à lympha viscida, ejusque circulatione turbata oriuntur: &

4. Si sitis intensa superveniat, à seri extravasatione præternaturali ortum ducens.

PROGNOSIS.

Prognosin nostri hydropis egregiè tradit Hippocrates *lib. 2. Prædiction.* quem locum Celsus *lib. 2. cap. 8.* ita vertit: *Aqua inter cutem minimè terribilis est, quæ nullo antecedente morbo cæpit: dein quæ longo morbo supervenit. Utique si firma viscera sunt, si spiritus facilis, si null' dolor, si sine calore corp' est, æqualiterq; in extremis partib' macrum est, si venter mollis, si nulla tussis, nulla sitis, si lingua ne per somnũ quidem arescit, si cibi cupiditas est, si venter medicamentis movetur, si per se excernit mollia & figurata, si non extenuatur, si urina ex vini potatione, & non potus aliquibus medicamentis mutatur, corpus sine lassitudine est, & morbum facilè sustinet: siquidem in quo hæc omnia sunt, is ex toto tutus est: in quo plura ex his sunt, is in bona spe est.*

In specie tota prognoseos ratio consistit saltim in accurata consideratione causæ remotæ & constitutione viscerum abdominis, horumque collatione, imprimis renum.

Omnis hydrops periculosus satis est, ejus contumacia naturæ vires, omnemque artis industriam eludere videtur; quam tamen curationis difficultatem moderatur atque intendit,

1. Tempus durationis, quatenùs hoc longiùs non solùm causæ pertinaciam, viriumque defectum, sed viscerum quoque indurationes atque corruptelas, quarum causa non rarò hydrops existit, testatur; cùm minus inveteratus has conditiones probabiliter detrectet, adeoque plus spei concedat.

2. Causæ diversa vis, utpote quæ, quò magis mobilis atque sanabilis, eò plus sperare, quò potentior & firmior, desperare jubet. Hinc qui à solidarum partium conformatione læsa, v. g. obstructione, induratione seu scirrho visceris cujusdam insignioris, aut lienis, &c. difficulter admodum ac ferè nunquam curatur, aut curatus licet, facilè renascitur, qui recidivans ordinariò lethalis est; quod observetur in paracentesi judiciosè instituenda: econtra minùs periculosus est, qui à fluidorum tantum dispositione præternaturali, v. g. seri copia, aut crassitie dependet. Nihilominùs, qui à crasi sanguinis notabiliter depravatâ ac difficulter emendabili, v. g. scorbutica, dependet hydrops, pro periculoso maximè habendus est; qui à vasis lymphaticis majoribus aut pluribus ruptis evenit, difficilioris videtur curationis, cùm vasa hæc lacerata non adeò facilè coalescere queant.

Qui à transcolatione seu diapedesi aucta, modo hujus causa solubilis sit, v. g. ob menses suppressos, difficilè curatur.

Qui supervenit morbis chronicis & ætate gravescentibus, rariùs curatur: qui à junioribus, febribus acutis laborantibus, obvenit, non adeò est periculosus, nec curatu difficilis, sed præ reliquis faciliùs curari potest.

Aliàs ex febre, præprimis acuta, mali ominis est: vid. Hippocrates *Prognostic. Text.* 8. §. 1. quod vel singularem sanguinis dyscrasiam, vel viscerum labem, vel utrumque denotat. Quibus accedit, quod vires gravi ejusmodi morbo à priore fractæ impares sint, quarum intuitu quemlibet alium morbum

excipiens hydrops ut plurimùm lethalis est: vid. Hippocrates *lib. 4. de Morbis Text. 34. §. 7.* Quod si verò febris à potu frigido affatim hausto superveniat, interdum solvitur. Hydropem magis minusvè periculosum reddunt symptomata conjuncta supervenientia, horumque conditiones. Quippe Hippocrates *Sect. 6. Aphor. 14. de judicat. Text. 11. §. 20. & 25. Coacar. Praenot. Sect. 3. §. 285. 289. & 326.* hydropis equidem solutionem contingere ait, si ▽ ad ventrem confluxerit, seu per alvum evacuetur, in principio verò, citra cruditatem tamen, dum *Coacar. Praenot. 585.* allegata, hoc fieri debere asserit, fluxus alvi progressu morbis hydropicis contingentes maximè lethales observantur, ita quidem, ut juxta eundem Hippocratem *lib. 4. de Morb. Text. 34. §. 10.* sentientes & loquentes, illi moriantur.

Hydrops ex perverso purgantium abusu, admodum periculosus est.

Urina pauca, rubicunda & crassa, malum admodùm signum est: vid. Hippocrates *Coac. Sect. 3. §. 284.* & Willisius *Pharm. Ration. Sect. 2. cap. 3.* Urina enim, quo minus redditur, eò deterior est hydrops: ut proin rectè moneat Celsus, tunc affulgere spem ejus, quando plus per urinam excernitur, quam potu fuerit assumptum.

Hydropicis tussis vexans malum & desperatum signum est, juxta Hippocratem *Sect. 6. Aphor. 35. & Sect. 7. Aphor 47.* & M. A. N. C. *Ann 4. & 5. Obs. 148. pag. 168.* nisi scilicet haec à catarrho, sed ab acrimonia massae sanguineae, quam hanc ex defectu seri contrahere, superius dictum; aut à seri copia contingat.

Hydrops cum febre colliquativa, conjunctus cum copiosae materiae viscidae rejectione per asperam arteriam non semper habet comitem phthisin, uti & hoc aliquando observatum.

Abscessus ac ulcera non facilè in hydropicis sanantur, saepè propter supervenientem sphacelum lethalia evadunt, juxta Hippocratis *Sect 6. Aphor. 8. & l. 7. Epidem. Text. 13. §. 7. 8. &c.* item maculae rubrae ac lividae in cruribus erumpentes gangraenam minantur, mortemque prae foribus esse innuunt.

Ulteriùs, quando in hydrope, ex cachexia aliisque morbis diuturnis similibus orto, apparent dejectiones nigrae, quae non sunt à medicamentis Martialibus assumptis, lethale & desperatum malum est.

Hydropicis convulsiones periculosae sunt, annotante eodem Hippocrate *3. Coac. Praen. 287.*

Tandem recidiva hydropicis interdum lethalis ab Hippocrate *Sect. 3. Coac. Praenot. 288.* pronunciatur: vid. Schenkius *Obs. pag. 436.* & Sennertus *Pr. lib. 3. pag. 723.*

CURA HYDROPIS.

In hac

1. Humorum colluvies seu aqua, removenda.
2. Eorundem scaturigo sistenda.

Hoc principale, illud minùs principale. Quoniam verò collecta colluvies impedit potiorem intentionem, propterea quantum possibile & quàm citissimè removenda; metuendum enim, ne hujus retentione viscera erodantur, indurentur, aut quocunque modo laedantur, adeoque horum corruptiones hydropem non tam pariant, quam sequantur. Poterit hoc fieri duplici ratione, imò combinari utraque, scilicet tam per potus abstinentiam, quàm evacuantia.

Potus abstinentia, quantùm hydropem moderetur & curet, testatur Dodonaeus *Obs. pag. 116 117.* Panarollus *Pent. 4. Observ. 38.* Hildanus *Cent. 4. Observ. 41.* Hollerius *de morbis internis cap. 39.* Riverius *Prax. l. 11. cap. 6. ac Observ. commun. pag. 323. &* Willisius *Pharm. Rational. Part. 2. Sect. 2. cap. 5. pag. 297.* Quibus minimè refragatur, quod Schenckius *Observ. pag. 437.* Panarollus *Pent. 2. Observ. 24.* & Dodonaeus *l. a.* notarunt, quosdam nimio potu ab hydrope liberatos fuisse. Per accidens quidem & non sine suae vitae periculo hoc factum, quatenus per rupturam umbilici, diarrhoeam, & haemorrhoidum fluxum, ab uberiore aquae haustu excitatum praeter omnem expectationem, causa hydropis conjuncta eliminata fuit.

Sed manifestiùs hoc praestant evacuationes, sive pharmaciâ sive chirurgiâ adornandae. Prioris generis sunt evacuatio sensibilis per alvum, & hinc per urinam, vel quod rarius est, insensibiliter per sudorem. Sudor enim vix proficuus est, nisi in anasarca; in hydrope autem ascite plus nocet quàm prodest, quia sitim intendit, ac vires exhaurit.

Posterior indicatio obtinetur in genere, massae sanguineae crasin, & inde vitiatam haematosin emendando & restituendo, stomachum roborando, digestionem primam corrigendo & promovendo; aliàs enim radicitus curare hydropicum impossibile est. Imò quantum bilis correcta hoc in casu habeat in recessu, vel hoc solum testatur, quod solo absinthio hydrops quandoque fuerit curatus. In specie pro antecedentium causarum varietate, quam secutus est hydrops & relictae noxae aliqualis ratio & varietas subinde observanda, ut & his ipsis maturè occurratur; nisi enim fomes eliminetur, hydrops non poterit curari. In hoc proinde puncto consideretur: an hydrops icterum, an morbos chronicos secutus sit? Si hoc, aut ex abusu fortiorum medicamentorum purgantiũ obortus sit, ut & his ipsis maturè occurratur, optima erunt Martialia adhibita. Adeoque omnia ea, quae supra de cachexia monita fuerunt, hîc repetenda. Pro

Pro his scopis ritè obtinendis cautelæ sequentes in curando hydrope sunt observandæ:

I. Purgantia, quæ aquam evacuant, in hoc hydrope quidem benè conveniunt, cùm experientia constet, eadem copiosam aquam ex abdominis cavo eliminasse. Interim tamen notandum, quod uti purgatio crebra in omnibus morbis non est necessaria, ita & hic est admodum nociva, accuratioribus id testantib⁹ Practicis. Nã dũ purgantia evacuant serositates, simul utiles succos pl⁹ min⁹ colliquant, vires ac viscera debilitant, ac ita plus nocent quàm⁹ prosunt, quaten serũ sanguinis ut causa mali antecedens per illa exagitatum atque fusum in loca affecta, unde non facilè remeabile est, uberius adigitur, sicque causa continens evadit, hancque auget: vid. Sylvius *de hydr.* §. 154. Riverius *Pr. l. c.* 6. Poterius *Cent.* 3. *Observ.* 34. & Willisius *l. a. Sect.* 2. *cap.* 3 *&* 5. Confer. hic ea, quæ habet Bruno *in Notis ad Jessenii judicium de sanguine è vena secta emisso pag.* 147. qui Jessenius fuit Medicus Bremensis. Observandum etiam, ut purgans exhibitum operationem suam ritè assequatur: quod si fiat, bonum; sin minus, malum; cùm colliquando solùm contenta corporis, ast non evacuando, malum augeat. In principio tamen, & si nimis debilis sit æger, ideoque non par sit validiori purganti, lenia saltem primas vias abstergentia, & per epicrasin blandè evacuantia conveniunt, ut ita meliùs disponantur primæ viæ ad subsecuturas fortiores purgationes. Ulteriùs commodissimè instituuntur purgationes luna decrescente; crescente enim lunâ & ipsũ malũ accrescere, decrescente verò eâdem etiam malũ decrescere, experientia testatur. Verùm hæc purgatio tunc tantummodò convenit, quando in cavo abdominis fluctuat aqua; si enim hæc ipsa aut in omenti bursa conclusa, aut in peritonæi duplicatura, aut in vesiculis meseraicis inclusa fuerit, omnis omninò purgatio solet esse frustranea.

II. Vomitoria in hydrope rariùs in usum vocari debent, nisi fortè in principio, dum adest cachexia confirmata; in hydrope autem confirmato rariùs conducunt, licèt certum sit, quod interdum fructuosus observatus fuerit eorundem usus. Meminit enim Celsus, in suis scriptis Metrodori philosophi, qui fuit discipulus Epicuri, qui hydropicus cùm plurimum biberet, sed mox plus evomeret, successivè sic convaluit; cujus exemplo, inquit Celsus, Medici vomitum probant, & laudant in iis, qui facilè, & sine molestia vomunt. Facit huc, quod refert Forestus *Observ.* 32. *lib.* 19. *in Scholio*, ubi quidam hydropicus pro desperato habitus adscendit naviculam, & petiit mare, hinc provocato largo vomitu navigationibus primum consueto, & post vomitum exercitio creberrimo utens, sic fuit curatu. Interdum ergo, ubi adest vomendi inclinatio, aut etiam ubi gravior dyspnœia urget ægrum, commodè institui potest vomitus; sic enim subitò liberius respirare solent. Sed necesse est, ut larga dosi propinentur vomitoria, cùm in hydropicis, præsertim confirmatis, rariùs vomitum procreare soleant exhibita remedia. Sic enim Mercurii vitæ gr. ij. vel iij. quæ aliàs abundè sufficiunt pro vomitorio, hydropicum non movebunt, idque aut ob ventriculi atoniam, aut ob remediorum à contentis serositatibus acido-salsis alterationem, & quasi fixationem.

III. Diuretica in hydropis cura omnium sunt optima. Hæc nempe revera sunt hydragoga, cùm naturæ sit mos & consuetudo per vias urinarias superfluum serum naturaliter expurgare: unde præmissis necessariis universalibus his imprimis insistendum. Dico præmissis universalibus: Hoc enim omnes præcipiunt practici, ut diuretica non priùs exhibeantur, quàm universalia attenuantia, aperientia & laxantia fuerint præmissa, aliàs non tuto ad diuretica acceditur. Intempestivo enim eorundem abusu impeditur urinæ fluxus potiùs, quàm ut hic promoveatur & adjuvetur, quippe omnia specifica anti-hydropica vi diuretica insignia sunt. Aliàs multis satisfaciunt scopis, præsertim quæ sunt ex numero volatilium, v. g. quæ ex urina, lumbricis, bufonibus, &c. petuntur, quia salina virtute incidunt, penetrant, & vias abstergunt, viscera aperiunt, & scirrhos induratos resolvunt, &c.

IV. Observetur: Opiata ac similia narcotica, qua talia ac per se, hydropicis exhibita utplurimum esse necrotica & lethalia; uti eorum noxam per experientiã confirmat Moellenbroccius *de Arthritide vaga cap.* 14. *pag.* 254. *&* 255. Id quod verum arbitror, cùm opiata in morbis chronicis, ac propemodum ad extrema deductis, ut fit in hydrope, quando vigiliæ accedunt, minus prosint, quàm in acutis, quin vires ulterius dejiciant, & viscerum tonum ulterius labefactent, & laxent. Imò post chronicos aut acutos morbos, dum languent adhuc ægri, & quædam adhuc symptomata supersunt, si iisdem opio succurrere velimus, periculum est, ne hydropici exinde fiant, quod fieri observatum. Saltim per accidens vi suâ, ut vocant, anodynâ spirituum impetum non nihil refrænando, & fibrarum nervorumque renalium irritatorum spasmum demulcendo, sicque per meatus apertiores redditos sudorum & urinarum fluxum promovendo, prodesse observata fuerunt. Confer. Bartholinus *Cent.* 3. *Epist.* 46. *&* 49. *pag.* 192. *&* 201. Sed hæc exempla, uti

uti eadem admiratur Bartholinus scribens, & Langelottus respondens, ita ea minus audacter imitanda; quia sedulâ curâ & non, nisi summa circumspectione, administranda veniunt, cum affectus hic sit rarissimus & accidentarius: vid. Bierlingius *Cent.* I. *Adverf.* 5. *pag.* 16. Quò pertinet mirabilis observatio Willisii *Pharm. Ration. P.* 1. *pag.* 302.

Auxilia igitur, quæ priori scopo conveniunt, sunt evacuantia, tam interna quàm externa: Interna sunt purgantia, diuretica, & interdum quoque diaphoretica: Externa sunt paracentesis, vesicatoria, escharotica, &c.

Quoad purgantia: plura hic & varia passim in usu sunt. Inter multiplicia appropriata, selectiora saltem proponere est animus: quæ inter est primò gratiola, cujus infusum ad ℥iij. aut si ad ʒij. decoquatur, vel etiam conserva ad ʒij. usurpetur, eleganter solet evacuare aquas hydropicorum. Porrò sambucus, ejusque cognatus ebulus: & quidem in specie horum cortex medianus, ex quo expressus succus cum oxymelle squillitico propinatus insigniter aquas evacuare solet: sed ita, ut autore Foresto *lib.* 19. *obs.* 37. in scholiis cortex iste sursum à ligno abradatur, vomitus concitet; sin verò deorsum versus per inferiora abradatur, etiam per inferiora purget: de quo experientia consulenda. Aliàs folia sambuci decoctis addita, egregiè etiam solent aquas evacuare. Præ cæteris semper appropriatum & simul violentum purgans est radix ireos nostratis flore cœruleo. Purgat sanè validè: sed in sapore ejusdem acerrimo simul vim hydropicam alterativam specificam latere existimo. Usurpari potest vel radix recens in taleolas incisa, & ad ℥iij. infusa in vino vel sero lactis cum cinnamomo: vel ex radice rasa exprimatur succus, & per residentiam spontaneam sine calore depuretur, qui abjecto sedimento ab ℥ß. ad ℥j. propinetur. Ne verò acrimonia sua fauces lædat ac noceat, cum syrupi violarum ana mistus propinetur, ac ne ventriculum nimis labefactet, cum aqua cinnamomi parùm addita exhibeatur; vel radix recens incisa blandè ebulliat in jusculo carnis pulli vel gallinacei, de quo ægro, præsertim debiliori existenti, tantum propinetur successivè, donec sufficiens subsequatur evacuatio. Quidam propinant succi hujus ℥ß. cum ℈j. pulveris soldanellæ marinæ, nam & ipsa soldanella, est decantata ad hydropicos purgandos. Dosis pro decocto est à Mj. in substantia datur pulvis à ʒß. ad ʒj. ad summum ʒiß. admisto simul ℈j. pulveris rhabarbari, cum quo lubentissimè jungitur. Aliàs flores acaciæ, item flores persicorum ex benignioribus sunt purgantibus in hydrope usitatis: In specie flores acaciæ nostratis vino infusi, vel, quod melius, ad Mj. in sero lactis decocti, blandissimè & copiosè tamen aquas evacuant. Quidam parant syrupum florum acaciæ, qui tamen pro usu purgationis debent esse recentes, aliàs enim virtute purgante privantur, syrupus etiam florum persicorum ad ℥ij. propinatus suaviter evacuat hydropicorum aquas: quo etiam facit syrupus de spina cervina ad ℥j. usurpatus; item syrupus hydragogus Mynsichtii, qui ad ℥iß. præscribi solet. Radix jalappæ, à ℈j. ad ʒß propinatur commodissimè ad evacuationem aquarum hydropicarum; aut etiam ejus resina, de qua vid. Borellus *Centur.* 2. *Observat.* 23. ad gr. xv. vel ℈j. cum vitello ovorum dissolutus, & in forma emulsionis propinatus; aut essentia ejusdem citrata ad ʒß. vel ʒvj. exhibeatur; vel etiam recipiatur hujus essentiæ cum 🜄 paratæ ʒiij. ad ʒß. vel ʒvj. misceatur cum syr. rosar. solutivo; vel dicta resina, cum stimulo leni colocynthidos commodè præscribitur, e.g.

℞. ♀i ⊕lati gr. xij.
resin. jalapp. ℈ß. ad gr. xij.
Extract. troch. alb. gr. j. l. ij.
🝆 *Sati macis* gtt. ij.
cinnam. gtt j. M.

℞. *Sem. melon.* ʒß. ad ʒj.
res. jalapp. gr. xv.
c. ▽ *menthæ & cinn.* f. emulsio:
D. S.
Laxier-Milch.

℞. *Resin. jalapp.*
⊖*is* ♀*i* ā gr. vij.
syr. rosar. sol. q. s. M.

℞. *Jalapp. pulveris.* gr. xv. ad ℈j.
⏀*i depur.* ℈ß.
scamm. ♀*at.* gr. j. l. ij.
🝆 *Sat. anisi* l. *bacc. junip.* gtt. ij. M.

℞. *Rad. jalapp.* gr. xvj.
crem. ♀*i* gr. xij.
extr. troch. alb. gr. j.
🝆 *Sat. cinnam.* gtt. j. M.

Gummi guttæ his accenseatur, ac hujus R cum R ♀i paranda, aut resina, quæ etiam solet præscribi cum salibus digestivis, potenter evacuat hydropicos. Dosis est in substantia ad gr. xvj. Mag. gr. xij. miscentur cum ⊖ *ibus* digestivis, ut faciliùs & securiùs operetur. Est sanè expertum remedium ad educendas aquas, sed cautus sit gummi guttæ usus, tùm, quod incognita sit ejus progenies, tùm, quod autore Lindano sæpiùs ab illo exulcerentur pulmones; quin potiùs omnibus his palmam præripit elaterium seu succus inspissatus cucumeris asinini, quô vix datur tutius & præstantius remedium; loco cujus & essentia ex radice exsiccata parata elegans est remedium purgans. Item confici potest extractum cum 🜄 ♀sato, quod frequentissimè & feliciter exhibuit B. D. Michaelis. Potest propinari à gr. xij. ad gr. xv. & ex eo parari possunt pilulæ unà cum aliis, imprimis Mercurio dulci: e.g.

℞. *Extr. elater.* gr. xv. l. ℈j.
resin. jalapp. gr. ij.
(vel ubi evacuandum serum crassum & pituitosius,
troch. alband. gr. j. l. ij.)
🝆 🝫*at. bacc. junip.* gutt. ij.
c. s. q. *essent. absinth.* f. pilulæ.

℞. *Extr. elater.* gr. xv. ad ℈j.
☿*ii dulc.* gr. xv.
extract. troch. alb. gr. j.
🝆 🝫*at. bacc. junip.* gutt. ij.
c. *essent. absinth.* f. pilulæ.

℞. *Extract. elater.*
panchym. Crollii.
☿*ii dulc.* gr. jx.
res. jalapp. gr. j.
c. *essent. absinth.* f. pilulæ.

Sanè Lindanus dicit: *Elaterium per se esse nobilissimum remedium. Credo meum parentem eodem centum hydropicos servasse: nempe præscripsit aliquando rustico* gr. viij. *elaterii in pilulis, qui eas Pharmacopœo persolvens in præsentia ejus statim deglutiit. Sed postmodum domum tendens, motu illo pilulæ cœperunt operari, detrahensque caligas in via dejecit, & per superiora aquam rejecit, sicque ventrem suum tumidum amisit.* Denique radix bryoniæ tanquam purgans suo modo ab Helmontio commendatur in hydrope: sed, ut dicit, correcto primò ejus veneno corrosivo. Infusum ergò bryoniæ cum sale tartari paratum, vel decoctum, ad evacuandas aquas commendari solet. Ac sanè bryonia hæc in hydrope curando tanquam evacuans & alterans singulariter convenit: in specie in hydrope uteri singulare quid obtinere videtur. Dosis ʒß. in infuso, vel syrupo ad ℥ß.

Colocynthis denique & ipsa, ubi crassiores & viscidiores sunt aquæ, commodissimè usurpatur. Aliàs spiritus vitæ aureus Rulandi, seu essentia trochiscorum alhandal, est ordinarium purgans hydropicorum; sic loco istius trochisci ad ℈j. bulliant in ℥iij. vini.

His ex regno minerali imprimis adnumeratur luna, è qua excellunt pilulæ lunares: nempe crystalli ex luna purissima cum spiritu nitri vel aqua forti paratæ, sapore amarissimæ, sed mirabiliter aquas hydropicorum evacuantes. Crystallorum talium gr. j. l. ij. ad iij. cum mica panis in pilulas redactarum aquam copiosam, sine ullo tamen symptomate, evacuare solent. Aliàs & Mercurialia decantata sunt in cura hydropiseos; unde imprimis ☿ius dulcis stimulo appropriato acuatus convenit, imprimis in hydrope scorbutico. Huc pertinet ☿ius vitæ, quem sine vomitu in hydrope operari plures testantur, & Bulton *Medic. Mag. pag.* 77. cum oleo salis circulatum, tanquam specificum in hydrope purgans, commendat; unde ☿ dulcis mistus cum ☿io vitæ perquàm conveniens laxativum est. Hujus remedii & mixturæ proportionem docet Hartmannus *in Praxi Chymiatrica, p.* 5. Siquidem sub benè facta ista miscela, ⊖ia ☿ii dulcis figunt ☿ium vitæ, ut vim vomitoriam amittat, & evadat remedium maximam partem per inferiora purgans:

℞. *Conserv. fl. Persic.* l. *gratiol.* ʒj.
☿*ii vitæ c.* ☿ *dulc. mist.* gr. xii. ad xv.
Extract. elater. l. *troch. alband.* gr. j. l. ij.
c. s. q. *Syrupi fl. Persic.* l. *de spina cerv.* f. Bolus pro dosi j.

Denique segmenta unguium humanorum vino infusa, fortiter etiam purgant. Hartmannus præcipit, ut imprimantur umbilico hydropicorum pro iisdem purgandis.

Cæterùm his purgantibus semper interponenda sunt stomachica, & massam sanguineam respicientia, quæ vulgò vi aperiendi prædita dicuntur, & ferè sunt omnia amara, acria, & quodammodò salina, quæ & sanguinis crasin corrigunt, obstructiones & infarctus reserent, & imprimis urinam stimulant: inter quæ eminet absinthium, quod quacunque ratione vel in cerevisia vel in decocto, vel sub extracto aut essentia usurpatum nobile est, nec usquam omittendum.

Diureticorum autem, hydropi appropriatorum, quamvis ingens farrago, apud Scriptores observetur, non sine ratione tamen à Practicis haud levioris momenti eorum alia præ aliis seliguntur ac laudantur. Inter alia excellunt post absinthium ex asaro, helenio, & gentiana petita remedia, marrubium, in specie, ubi ab ictero ortus sit hydrops, laudatur à Foresto *lib.* 19. *observat.* 10. *in Schol.* item chelidonium majus ejusque radix specificum dicitur Helmontii in hydrope. Addatur radix vincetoxici, quæ vel per sudorem, vel per urinam operando, à multis laudatur, si sc. ejusdem decoctum cum vino crebriùs & sæpiùs usurpetur. Alii parant essentiam vel extractum ejus, & hoc ipsum cum successu propinant hydropicis: hinc est destillatum Paracelsi commendatissimum ad hydropem, cujus descriptio habetur in Hartmanno *cap.* 107. sine tamen spiritu vitrioli, ut vult Hartmannus, assumendum venit.

Huc pertinet & radix acori veri, caryophyllatæ, curcumæ, item rubiæ tinctorum & similes, ac imprimis capitula alliorum. Præter exemplum Bartholini *cent.* 2. *hist.* 74. Hydropici per decoctum allii in lacte curati. Facit huc, quod Forestus *lib.* 19. *obs.* 37. refert, hydropem, aliis in vanum adhibitis ex continuata comestione allii, multum aquositatis per urinam reddendo, insperatò fuisse curatam. Porrò cortices capparum & tamarisci, item citri aut aurantiorum aliis convenienter adduntur. Eupatorium admodùm commendatur à Lindano: usurpatur semper tem-

pore intermissionis à purgantibus: item anserina, flores cyani, & flores calcatrippæ; quorum Ræ solent laudari ab Agricola.

Hisce præ cæteris addenda sunt juniperus, tàm lignum, quàm specialiter ejusdem baccæ aromaticæ, & omnia juniperina. Unde baccæ conducunt in vino, vel rob baccarum juniperi, quod simul egregium alterativum existit; essentia & ♒ baccarum juniperi, hinc Malvaticum juniperinum ex spiritu baccarum & rob juniperi, mistum cum R nephritica, in hydrope egregiè prodest: v.g.

℞. *Malvat. juniperin.* ℥iv.
R *nephrit.* aut hujus loco ♒ *carm. de trib.* ℥j. M.

pro dosi cochl. j. l. ij. pro lubitu.

Sanè decoctum ligni juniperi longè magis appropriatum sudoriferum existimo, præsertim in anasarca, quàm decoctum ligni guajaci & sassafras: unde & decoctum baccarum juniperi in vino generoso experimentum est Rulandi. Conf. M. A. N. C. *ann. 9. obs.* 18. Ulteriùs ad diuretica pertinet herba kali dicta, quæ recens & contusa exprimitur, postmodùm addendo parum cinnamomi bis quotidiè ad ʒß. usurpatur in haustu cerevisiæ, vel vini calidi. Præter hæc salia, alcalia sunt, quæ pro usu diuretico hydropicis propinantur, & quidem in hydrope anasarca magis fixa, ubi reliquis diureticis plus præstare observantur: In ea verò, quæ ad ascitem propiùs accedit, aut, ubi ex urina crassa, parca, intensè tincta, atque lixiviosa strictam nimis sanguinis crasin, adeòque serum in renibus haud decenter secerni suspicari licet, hæc potiùs noxia existunt, adeoque in ejusmodi casibus salia volatilia, aut nitrosa conveniunt: Fixa inter ⊖ia sunt lixivialia, sarmentorum vitium, juniperi, genistæ, stipitum fabarum, fimi columbini, cardui fullonum, ♀i, absinthii, cardui benedicti, &c. & ♀ calcinatus. Hæc ipsa salia diluuntur in vino, aut aqua appropriata, quæ imbibunt sal diureticum: lixivium filtratur, & ita propinatur ægris.

℞. ⊖*is sarment. vit.*
fimi columb.
juniperin. ā ʒj.
Solvantur in
Vini Rhenan. ℔ß.

De hoc subinde hauriatur.

Sed ratione saporis adduntur interdum quædam aromata, ut firmetur meliùs tonus stomachi: Vel

℞. *Ciner. genist. ad albed. calc.* ℥iß.

Ponantur in vase vitreo ad digestionem cum ℔ij. vini albi, vel ▽ appropr. per aliquot horas. Colentur. Dosis ℥vj. ad ℥viij. bis in die.

Pertinet huc etiam sal essentiale ♀i, flores salis ammoniaci, lixivium diureticum Mynsichtii, lixivium ejus benedictum, ab ℥ij. ad ℥iij. aliquoties successivè propinata; vel quod fuit experimentum D. Ellenbergeri.

℞. *Ciner. tamarisci*
juniperin.
sarmentor. vitis
salicis
genist. ā Mj.
rad. vincetox.
valerian. ā ʒij.
urticæ ʒß.
angelicæ
enul.
ireos nostrat. ā ʒij.
liquirit. ʒj.
baccar. juniper. ʒß.
rhabarb. elect. ʒij.

M. pro nodulo:

Qui infundatur vino, vel ana ▽æ & ♁i vel vini, & de colatura post infusionem crebriùs bonus haustus bibatur.

Modò laudatus Practicus lixivio ex stipitum fabarum cineribus, vetulam curavit hydropicam, quæ postea 4. adhuc liberos peperit. Post dictos cineres in specie ⊖ lixiviale juniperi, item ex arbore betulæ aut quoque tiliæ in vino Malvatico sub forma lixivii est admodùm laudandum. Interim ex hisce præferenda sunt salia volatilia diuretica, in specie ex ♀ elicita, ut ♒ ♀i volatilis cum ♒u sambuci mistus, R ♀i, ♒ carminativus de tribus, R nephritica ♒ & flores ⊖is ✱ci simpl. ♒ ⊖is✱ci succinatus, & ♂eo ♌ato juniperi oleosus redditus, ⊖ succini volatile, item elixyr proprietatis cum ♒u ⊖is ✱ci paratum. Ellenbergeri arcanum fuit ♒ aperitivus Penoti, cum ♒u baccarum juniperi mistus ad gutt. 40. vel 50. Sic quoque ex regno animali conveniunt urina humana, ejus ♒ per putrefactionem, ejusque ⊖ volatile: Nam ita per fermentationem parata urina, dat spiritum admodùm volatilem & acrem; qui benè rectificatus ceu summum arcanum commendatur multùm à Poppio *in Thesauro Chimico*, dum nempe spiritum volatilem urinæ cum ana ♈ rectificati, addito pauco ambræ & moschi, digerit, postmodùm destillando probè unit. Dosis ℈j. ad ʒß. mane & vesperi propinando. Sic urinæ caprarũ ac vituli ♌atæ, & aliquoties, usurpatæ egregiæ sunt. Ac certè lotiũ humanũ & ovinum aliquot dieb⁹ calidè potum vi diuretica sunt euporiston pauperum ad hydropem: id quod in pauperibus, & aliquot opilionibus, expertus est Petræus *in Dissertat. harmonicis.* Pariter Crollius excrementum anserinum viridiusculum ad ʒj. cum cochleari j. urinæ ♌atæ commendat, vel etiam pulvis scarabæorum unctuosorum laudatur à Glaubero.

Impri-

Imprimis lumbrici & lumbricalia ceu specifica se offerunt: nempe vel decoctum lumbricorum in vino propinatur, vel, quod melius est, si iidem putredine colliquescant, & ☽ volatilis urinosus cum ⊖e volatili ex his ℞atur, quod in haustu vini Malvatici, aut Malvatico juniperino, & quocunque vehiculo assumptus, egregius est in cura hydropis:

Vel ℞. ☽ *lumbric. ▽str.* ☐*os.* ʒij.
volat. ☐*æ* ʒj. l. ʒij.
M. S.

Harn-treibender Spiritus.

Dosis ʒß. vel gutt. 60. bis vel ter in die in haustu vini cum baccis juniperi medicati, vel decocto rad. fœnic. & baccarum juniperi cum vino assumatur. Item, quod meliùs adhuc, paretur liquor ex lumbricis terrestribus p. d. in clibano ad imitationem Crollii *in Basilica Chim. p.* 349. Quidam etiam propinant pulverem lumbricorum terrestrium. Eadem de asellis valent. Infundi etiam possunt millepedes cum R♀i, pulvis scarabæorum unctuosorum laudatur à Glaubero *in ejusdem scriptis.* De cantharidibus vid. Sennertus *Prax. l.* 3. *pag.* 787. Bufones præ cæteris singulare quid obtinent in hydropis cura, & quidem quando contingit vitio renum; siquidem primùm casu inventum hoc remedii genus, dum leviter calcinati & hydropico propinati eundem leviter per urinam curarunt; uti in Solenandro, Hildani *epistolis*, & Horstio *in observ. pag.* 532. Riverio *Prax. l.* 11. *c.* 6. & Wiero *observ. p.* 8. potest videri. Dicitur tamen fuisse secretum experimentum Kyperi, nempe:

℞. *Bufones* q. v.

Exsicca in umbra, post abscinde capita, & exime intestina, quod reliquum, redige in pulverem subtilissimum.

De hoc vel solo, vel cum pulvere hepatis proprii misto, dentur gr. xv. usque ad ℈j. Potest dari pulvis hic 3. vel 4. vicibus, donec proveniat urinæ fluxus; ita tamen, ut 3. vel 4. dies post assumptiones semper interponantur, ne nimia fiat urinæ excretio. Aliàs bufones vivi contusi lumborum regioni applicati per copiosum urinæ profluvium hydropem solvere dicuntur. Differentia hæc inter alcalia hæc diuretica fixa & volatilia probè observanda, nec promiscuè usurpanda. Conf. Wedelius *in Pharm. pag.* 150. & Willisius *in Pharm. Rat. p.* 1. *pag.* 316. & 363. Ulterius lapis fulminaris cum aqua quadam appropriata, in alcohol tritus erat specificum ad hydropem & icterum B. D. Michaëlis, quod ipse habebat à Tilemanno & D. Hartmanno.

℞. *lapidis fulminaris* p. iij.
exuviar. serpent. sponte decident. pulverisat. p. j.

Miscebat hæc, & ita à ʒß. ad ʒj. familiariter pro hydrope & ictero curando exhibebat.

Denique pertinent quoque huc opercula testarum cochlearum, quæ ob singularem vim urinosam, quâ turgent, ritè parata, ceu probatum contra hydropem remedium laudantur. Unde benè depuratorum & simpliciter pulverisatorum manè & vesperi larga dosis in haustu vini vel liquore conveniente propinetur; vel quod meliùs, alii cum spiritu salis resolvunt hæc opercula pulverisata, ita fit solutio urinosa, quæ coagulatur: quo facto ponitur in locum frigidum, ut ita per deliquium fluat, eodem modo atque R vel liquor nephriticus paratur, & sic liquorem nephriticum egregium diureticum antihydropicum acquirunt: vid. M. A. N C. *ann.* 9. *obs.* 79. Liquor iste per deliquiũ parat' ad gutt. xx. xxv. & xxx. in quocunque vehiculo, si fieri potest, calido, aut & decocto radicum fœniculi vel petroselini ad curandos hydropicos est insignis. Loco ☽ ⊖is in vino acidulo vel aceto solvantur, & idem erit. Huc facere videtur Rumelii diureticum ex ☽u ⊖is cum sale volatili succini coagulato.

Circa diureticorum usum adhuc notetur: Ut corroborantibus ac moderatè adstringentibus, e. g. Martialia, &c. illa semper temperentur, aut saltim cum his frequentiùs commutentur; non quod talibus, ut veteres docuerunt, epatis tonus confortandus sit, sed ut impediant, ne sanguinis crasis seu textura fusione nimiâ penitùs dissolvatur.

Juxta hæc diuretica interdum etiam procedendum est ad Diaphoretica & Sudorifera; testatur enim experientia, quosdam largo sudore fuisse curatos: præmissis nempe præmittendis, in specie diureticis, & quidem conveniunt magis in hydrope ad anasarcam accedente, quàm in ascite: vid. Sylvius; imò intempestivè exhibita nullum levamen adferunt. Horum enim potestas ultra tertiam corporis regionem non extenditur, sed causam saltem antecedentem in secunda & tertia movent; sub hoc tamen periculo, ut diaphoretica massam sanguineam fundendo, ac serum præcipitando, hoc æquè ad interiora & cavitates, ac per habitus externi poros, deponant: ut taceam, aquas in illis fluctuantes ab horum usu magis exæstuare, spirituumque ac humorum motum variis modis turbari. Hinc experientiâ manifestum est, sudores ejusmodi subjectis semper in deterius cedere, quatenus iis febres, dolores capitis, vertiginem, lipothymias, aliaque cerebri & cordis symptomata movent, abdomine v. g. interim non collabescente, sed magis magisque intumescente: vid. Platerus *Prax. tom.* 3. *pag.* 286. Atque hoc non paradoxon videri poterit illis, qui ex topicorum calidorum, v. g. sacculorum & fotuum, saltem applicatione angustias majores, animi deliquia, similiaque symptomata

mata ex tempore ægris oboriri observant, mox rursus expirantia, locabilibus illis remotis.

Non nego quidem experientiam illam, quam nonnulli de curatis per sudorifera hydropicis allegant, v. g. Bartholini *in Actis Haffniens. tom.* 1. *obs.* 85. nec illorum, qui sudoribus sponte obortis & quasi criticis hydropem non rarò solutum testantur, v. g. Hollerii *Scholiographus de morb. intern. cap.* 39. & Bartholinus *cent.* 3. *hist.* 33. Diversæ tamen in allegatis observationibus restant circumstantiæ, quæ dubitandi ansam insignem subministrant. Scilicet

1. Concedi debet, in anasarca & hydrope cavitatum tali, ubi seri extravasati non adeò multum est, sed major ejus portio intra glandularum ac viscerum substantiam & vasa adhuc stagnat, sudorifera maximè prodesse; cùm per sudoris excretionem, vasis in habitu exinanitis, serum, quod interiora infarcit, ad illa commodè devolvi valeat, pauco illo, qui forsan in cavitate fluctuat, vel per naturam, vel per medicamenta, dissipabili: quale quid in hydrope illo vesicario, quem in asciticis interdum Schenckius ex Cordæo, & communicatione Eichholzii, ac Salmuth *cent.* 1. *obs.* 38. testantur, & ex Bartholino *cent.* 3. *epist.* 28. & *cent.* 4. *epist.* 58. suspicari licet, pariter interdum contingere posse probabile fit, quatenus vesiculæ hæ cum fluido intrinseco vel immediatè, vel mediantibus parenchymatibus, communicant, eorumque contenta huic manifestius continua existunt.

2. Longè alia ratio videtur sudoris illius, qui hydropicis quibusdam criticus accidit, & qui arte excitatur: in illo siquidem blandus ac lentus fit seri à sanguine secessus, ut aquali culi augmentum nullum veniat metuendum; In hoc verò non, nisi impetu & exæstuatione aliqua secedere ac prodire jubetur illud.

Tandem ac 3. qui ab autoribus nominatis allegatur sudor asciten solvens, extraordinariam pororum dilatationem supponit, dum *Scholiographus* Hollerii inquit: Per destillantem quasi aquam aliquando hydropem sublatum fuisse; & Bartholinus aquam per poros cutis in immensum dilatatæ patulos stillasse perhibet.

Ex sudoriferis atque diureticis, quorum farrago amplissima deprehenditur, seligantur, quæ incidendi atque resolvendi vi maximè pollent: qualia sunt in specie dicta juniperina, decoctum lignorum, milii, aliorumque vegetabilium aromaticorum, cum salinis præsertim volatilibus, sale volatili urinæ, vel viperarum, & sub forma liquida magis, propinandis; modò sudore violentiâ propulso æger ad languorem non debilitetur, sed is lentè ac repetitis vicibus cieatur; cùm nihil ab assumptis sudoriferis periculi ægris immineat, quamvis nullus sudor promanet. Sed partitis vicibus exhibita humores viscidos solvunt, poros obstructos reserant, sicque ad sudorem secuturum omnia blandè disponunt. Occasionem primam, ut aliàs, casus suggessit. Refert nempe Langius *suprà citatus*, ut & Lipsius *de hydrope*, de rustico hydrope laborante, clibanum pistorium adhuc calidum ingrediente, & mediante largo sudore ita curato.

Forsan & Salivatio ☿ialis interdum cum fructu institui poterit, quam commendat Sylvius *de hydrope* §. 155. in anasarca scilicet & reliquarum hydropum specierum initiis adornanda, præprimis cùm salivatio interdum spontanea aut cum euphoria in ejusmodi casibus contingat, potissimùm in Belgio inferiore. Confer. Grembsius *Tr. arbor integra & ruinosa hominis lib.* 2. *cap.* 1. §. 6.

Externorum usum ipsa docuit natura, quæ nunc per spontaneam in umbilico abdominis tumidi apertionem, nunc per vesicas in cruribus excitatas, nunc foramine in pollice pedis spontè aperto, successivè collectam colluviem evacuando hydropicos curavit. Quando ergo dictis modis urina & aqua hydropicorum evacuari nequeunt, subinde usu venit, ut per varios modos chirurgicos expertos extrahatur aqua. Modi sunt varii.

Quoad umbilici apertionem: non pauca prostant exempla ita restitutorum, qualia exempla videbitis in Schenckio, item Amato Lusitano *c. cur.* 37. Unde si tumidus promineat umbilicus, tutissimum est, ut in medio instituatur punctio: aut applicentur umbilico aperientia, ut promoveatur apertura. Ad hujus imitationem instituta fuit primitus paracentesis, h. e. abdominis artificialis apertio, quæ in majori copia & celeriùs aquas hydropicorum evacuat; & hujus vicaria scarificatio: quorum posterior illis, quæ habitum corporis externum inundant; prior aqualiculis tantùm curandis inservit; quamvis per hanc toti abdomini applicatam asciticos quoque curatos Horstius *Cent. Problem. Decad.* 7. *quæst.* 8. §. 6. perhibeat. Instituitur nunc veterum methodo, pertundendo abdomen per lancettam, imponendo hinc cannulam; nunc, idque meliùs, recentiorum methodo per acum argenteam perforatam. Nec refert, sive per scarificationem chirurgorum, sive acu saltem communi, quam Willisius *cap.* 5. commendat, aut stilo argenteo adornetur, modò præceps ac nimius aquarum profluxus præcaveatur; sic enim, si illuvies hydropica non satis exhauritur, certè in hydrope etiam deplorato vita ægrorum aliquandiu prorogatur. Locus convenientissimus est umbilicus tumefactus, hinc à latere umbilici aliquot

aliquot digitorum transversorum latitudine, notando simul membranam peritonei in hydrope valdè crassescere: vid. Barbette *Chirurg. & Anatom. Pract. item Observationes, cultro anatomico* Lyseri *annex. pag.* 283. & Hornius *Microtechne pag.* 99. Emittenda autem venit ▽ successivè: nam ex subitanea ejusdem extractione mors subinde sequitur: vid. Timæus von Gülden-Klee *in responsis pag.* 35. unciæ verò vj. vij. l. x. pro virium ægroti ratione evacuentur. Conferatur Tulpius *lib.* 3. *observ.* 38. *item lib.* 4. *observ.* 42. Hildanus *centur.* 1. *observ.* 47. *centur.* 2. *observ.* 58. Panarollus *Pentec.* 2. *observ.* 17.

Verùm utut præsentissimum non rarò fit remedium; quia tamen intempestivè atque incautè adhibita sæpiùs quoque aut ægrum interimit, aut certè non curat, hinc multis Medicis ejus usus maximè suspectus est: summâ igitur cautione hoc remedii genus tàm suaderi quàm administrari debet, ne prostituamus hoc nobile remedium. Nam in duobus imprimis fallit casibus:

1. Quando ea nimis tardè adhibeatur: sic enim fit, ut nimis profundè radicato malo, & priùs corruptis aut labefactatis plus minùs à colluvie visceribus internis, ob præterlapsam occasionem malum non cedat. Et sanè magis in ascite, ceu hydrope abdominis particulari, quàm universali & anasarca locum habet.
2. Quando cum hydrope ipso conjunctus est scirrhus, vel aliud vitium singulare visceris cujusdam nobilioris, tunc evacuatur quidem aqua; restitante tamen scaturigine palliativum saltem est remedium; sic enim hydrops semel curatus recrudescit iterum.

His probè observatis, innoxia planè & salutaris evadet hæc operatio: vid. Sylvius *Prax. lib.* 1. *cap.* 17. *de Hydr.* §. 128. & 129. *ac de Affect. Epidem. Leidens.* §. 534.

Præterea juxta abdomen & scroti nimis tumidi, ad naturæ imitationem interdum fit apertio, vel ferro, vel cauterio, atque sic optimè spongiâ admotâ successivè evacuatur aqua. Probè igitur hic observandum, ne, quod facilè evenit, in loco aperturæ gangrænam concipiat. Labefactatur nempe partium membranosarum continentium tonus & spiritus insiti vigor à contenta colluvie, quæ magis per loca aperturæ jugiter destillans facilè mortificationem inferre potest. Hæc ipsa igitur sedulò præcavenda, defendendo partem circa locum apertum, non communibus Saturninis ac similibus remediis, defensivis dictis, ad inflammationem aliàs usitatis, sed additis in specie balsamicis, resinosis, amaris, ad gangrænæ curam aliàs usitatis: hinc emplastro de minio Paracelsi adaptatur emplastrum dia-sulphuris Rulandi. Interim tamen, si gangræna scroti invalescat, ut penitùs decidat, aquis successivè evacuatis, postmodùm carne quadam testes involvente, & instar pilæ eos continente, scroti defectus sponte naturæ resarcitur: vid. Timæus von Gülden-Klee *in cas. pag.* 296. Id quod pariter & in lue Venerea post scroti sphacelum obvenire observavi.

Post scrotum & crura subindè scarificari solent, nempe circa loca carnosa, & circa suras instituendo scarificationem lenem, ita ut incisiones à se invicem aliquantisper distent, defensiva suprà & infrà admovendo. Promptè enim levi factâ cutis læsione copiosum serum transsudat, linteolo molli citra frictionem abstergendum, vel apposita spongia excipiendum, ac prætereà loca vicina propter facilem gangrænæ metum defendenda, nempe fovendo subinde cum ▽ simplici, aut theriacali aut crocato, & imponenda desuper emplastra balsamica defensiva.

Prætereà vesicæ spontaneæ subinde in cruribus se aperiunt, quibus disruptis multa aqua evacuatur, unde iisdem folium brassicæ est applicandum, utpote quod multum seri extrahit. Observatum fuit, quod plantago aquatica contusa, & pedibus nimis tumentibus applicata, vesiculas copiosas satis excitaverit, quæ postmodùm apertæ multum aquæ reddidere cum insigni ægri levamine. Ad hujus imitationem quidam vesicatoria locis crurum carnosis applicant, nempe vel prope suras, vel in parte carnosa femorum, & humeris; his enim apertis copiosa colluvies evacuatur, & loca ista carnosa minùs facilè gangrænam concipiunt, quàm nervosa. Aquam autem intercutem saltem, non intra cavitates collectam, nisi ex abdomine serum ad crura ruat, educunt, ut, præter Riverium *observat.* à Jacoz *commun.* 21. Willisius testatur, modò sub tali cautela applicentur, ne, quia magnam sæpè post se illuviem ex tota vicinia trahunt, spiritusque enervant, ac calorem partium extinguunt, sphacelum inducant, prout inter alios Septalius *Animadvers. Medicar. lib.* 7. §. 56. Hildanus *cent.* 1. *obs.* 49. & Sydenham *de hydrope*, animadvertunt: qua de causa non tantùm artuum extremitatibus, quàm femoribus & humeris, ac in hydrocephalo, externè pone aures ac in nucha admoveantur. Quod si sponte fiant, optimum est.

Cæterùm, quoniam confertim nimis per vesicatoria fit evacuatio, & majus de gangræna imminet periculum, potiùs escharotica seu cauteria, vel actualia vel potentialia, circa loca carnosa applicant, quæ vesicatoriis ideò anteponenda, quod in principio lentè magis operentur, & ratione escharæ contra

gangrænam partes firmiùs muniant: vid. Willisius *l. 4.* His ipsis enim successivè per parvum foramen cum minori gangrænæ metu fit evacuatio. Quibus tamen pariter serum saltem intercutaneum, minimè quod in cavitatibus fluctuat, educitur, nisi forsan paracenteseos vicem in ventre gerant, aut ex cavitatibus serum ad habitum, v. g. pedes, ruat. Modum applicandi cauteria unà cum defensione crurum à gangræna, optimè refert Willisius *Pharm. Ration. p. 2.* Hisce succedit denique profundior paululum unguium abscissio, in specie in digitis pedum, qui modus tutissimus est; hâc enim occasione successivè quasi aqua transsudans & destillans hydropicos deserit, idque sine periculo, potiùs cum emolumento: videatur Schenckius *in observat.* & Sennertus *l. 3. Prax. p. 8. s. 2. c. 7.* Remediis chirurgicis quoque accensentur ligaturæ expulsivæ, quales non saltem in tumoribus pedum œdematosis interdum magnæ efficaciæ observantur, sed Riverius quoque à Fomio *commun. observat.* 6. in hydrocephalo quoque recens nati infantis, sine ullis aliis remediis effectum singularem præstitisse perhibet: sine dubio, quatenùs in partibus compressis influxus seri ulterior inhibeatur, ut reliquum ejus vel à venis ac lymphaticis vasis resorbeatur, vel per emunctoria solemnia eliminetur.

Hæc interim dum fiunt, & postquam facta, antecedentis etiam causæ habenda est ratio. Quoad secundam igitur indicationem: In usu sunt alterantia in genere sic dicta, varianda subinde pro causarum remotarum differentiis. Quæ tamen ordinariò ferè locum habent, sunt imprimis Martialia & amara, aliàs epatica & aperientia, calefacientia dicta, humorum visciditatem corrigentia, incidentia: quæ inter excellit absinthium, adeò ut existimem, potissimam hydropis curandi vim sitam esse in Marte & absinthio. Juxta hæc sunt & veronica, ceterach, satureja, scolopendria, cortex fraxini, vincetoxicum, chelidonium majus, rhabarbarum, marrubium, rubia tinctorum, allium, hedera terrestris, bellis minor, rob juniperi & sambuci, tartarea quævis, lapis ceraunius: quæ omnia eò nobiliotis sunt effectus, quo ipsorum usu, vel additorum aliorum ratione, copiosior urinæ fluxus supervenit. Hinc quælibet Martialia aperitiva, pulveres & extracta anticachectica, præsertim cum ♀o præparata, aut sociata, tartari Martiales, croci Martis aperitivi, ess. Martis liquidæ & similia, sunt convenientissima, iisdem temporibus cum aliis alterantibus usurpanda, quibus à purgantibus vacamus. Martialia magni ab omnibus in his casibus æstimantur, quatenus non saltem acrimoniam humorum temperant, sed eosdem quoque in fermentationes novas cient, prout Willisius *de morbis convulsivis c. 11. & Pharm. Ration. part. 2. sect. 2. cap. 5.* docet: sic vinum Martiale hydropicum Cnœffelii videb. *in* M. A. N. C. *ann. 6. app. pag.* 107. Quò referenda quoque cura hydropis, quæ recensetur in Bartholini *Actis Haffniens. volum. 5. observ.* 119. Solius absinthii usu plures hydropici curati observati fuerunt: vid. M. A. N. C. *ann. 3. obs.* 322. *& ann. 9. & 10. obs.* 18. Rhodius *cent. 3. observ.* 12. & Fehrius *de absinthio pag.* 116. Unde quidam coagulant spiritum salis cum sale absinthii, & hoc tanquam ⊖ ⊖sum tertium seu expertum ad hydropem commendant, cùm potenter aperiat. Borellus *cent. 2. observat.* 53. decoctum veronicæ laudat. Vincetoxicum à pluribus decantatum specificum est, cujus decoctum per sudorem & urinam specificè hydropicis confert: vid. M. A. N. C. *ann. 1. obs.* 57. Rhabarbarũ alterans quoq; specificum ad hydropem, ita ut existimem, electuario facto ex rob juniperi cum rhabarbaro multum præstari posse in hydrope: e.g.

℞. *Rob. juniper.* ℥iß.
extract. ♂is c. succo pom. ℥ß. l. ʒvj.
pulv. rhabarb elect. ʒij. l. ʒiij.
c. *cinnam.* f. electuarium.

Confirmat Riverius *in Observ. commun.* dum refert, post vomitum sanguinis ortum ascitem per infusionem rhabarbari pro potu ordinario curatum.

Chelidonium majus, item marrubium specifica sunt ad hydropem, præsertim si icterum insequatur. Allium quoque vi alterativa & diuretica hydropicis multùm confert.

Ferdinandus essentiam rorismarini singulariter commendat. Rob juniperi & sambuci vi alterativâ bilis & sanguinis, diaphoreticâ, ac diureticâ multum valent in hydropicis, adeòq; pro corpore electuariorum aut aliarũ formularum commodè inservire possunt. Ex tartaro R♀i acris, vel sola, vel in scorbuto cum ∼u cochleariæ mista, ⊽ foliata tartari, R♂is ♀ata Ludovici, R⊖li ♂is Zwelferi, ∼ tartari probè rectificatus, ⊖♀i, &c. polychresta sunt, & tanquam digestiva purgantibus præmittenda optimè conveniunt. Pariter hujus loci erit, quod Marcellus Donatus *hist. mirab. l. 4. c. 21.* refert: quendam hydropicum assiduo labore sine ullis aliis remediis fuisse curatum. Illud de digestivis ac incidentibus adhuc notetur, quod Sylvius sæpiùs inculcat, ut, dum illa assumantur, in lecto se contineat, & ad blandum sudorem corpus disponat æger; sic enim faciliùs præstant, quæ præstare debent: quatenus hac ratione illorum motus ad partem affectam, æque ac operatio in humorem peccantem, notabiliter promovetur.

Ex his variæ fieri possunt formulæ contra hydropem. In principio imprimis nodulus cum ⊖♀i convenit, v. g.

℞. *Rad.*

℞. *Rad. vincetox.* ℥iß.
HB. chelidon. maj.
marrub.
absinth. ā Mj.
cortic. citri
aurant. ā ʒvj.
sem. fraxini,
fœniculi ā ʒiij.
bacc. junip. contus. ℥iß.
galang.
caryophyll.
Zingib. ā ʒj.
⊖♃i ʒvj.

Incis. & contus. infund. vino, pro repetitis pro lubitu haustibus.

Idem facilè potest fieri purgans, addendo radicem rhabarbari, hellebori nigri, esulæ non præparatæ, &c.

Item ℞. *Rob juniper.* ℥iß.
Extr. ♂ *c. s. p.* ʒiij.
♄ *rhab.* ʒ j.
c. s. q. ▽ *cinnam.*
F. Electuarium.

Item fiat vinum chalybeatum ad imitationem Hartmanni: ubi de cachexiis, in quo coquitur absinthium, rubia tinctorum, carduus benedictus, &c. quod commodè pro potu ordinario usurpari potest.

Seri acrimoniam, quam causam interdum erosionis vasorum esse dixi, corrigunt diversa diversitati acrimoniæ resistentia, præprimis tamen lentore notabili notata, v. g. tragacanthum, mastix, radix cynoglossæ; & oleaginosa, ut semen violarum, & hyoscyami, ac nucleorum emulsiones; item terrea & testacea, balsamica seu vulneraria. Quamvis negandum non sit, ejusmodi acrimoniam rariùs in principio subesse, sed cum sero demum evacuato contrahi; aliàs in hydropicis frequentiores viscerum erosiones forent. Quod si verò vasorum & viscerum obstructiones atque indurationes circulationem seri turbent, hinc hydropi occasionem præbeant, harum medelæ incumbendum per illa, quæ diuretica, diaphoretica & attenuantia superiùs dixi; quamvis parum admodum spei in posteriore casu subesse ex prognosi constet.

Tandem etiam fibrarum cutanearum laxitatis & imbecillitatis cura habenda est, qualem & per eam hydropem frigus induxisse videtur apud Bartholinum *cent.* 6 *hist.* 17. adeòque sæpè copiosioris seri affluxus causa existit. Scopo huic satisfaciunt nervina spirituosa, balneorum, pediluviorum, fotuum & lituum formâ applicatâ: e. g. in cruribus œdematosis optimè applicatur ▽, ♈ vel ▽ articularis, balsamus Anglicus, ▽ vitæ Saxonica, &c. item emplastrum de alcalibus Tacchenii *in morbor. Principe.* Adstringentia, quæ Riverius *obs. communic.* 9. *pag.* 369. Marcellus Donatus *lib.* 4. *cap.* 21. aliique commendant, meritò rejicio, cum ex pororum occlusione & hinc transpirationi insensibili impedito, plura mala oriri, imò ipse hydrops regenerari possit.

Denique si erosio atque ruptura vasorum similiumque organorum subsit, consolidantia seu vulneraria propinentur, quatenùs agrimoniam, chærefolium, veronicam, verbenam, vincetoxicum, &c. hydropicis multùm prodesse, experientia comprobat.

De extraordinariis ejus curis, quando per continuam sitim, vel per esum halecis sine omni potu, quale exemplum *in Paralipomen.* habet Sennertus *pag.* 149. item quando æger hydropicus repit in furnum pistorium, ita ut caput saltem promineat, nihil ampliùs moneo.

Porrò in hydrope duo symptomata maximè urgent, nempe difficilis respiratio & clamosa sitis.

Quoad respirationem difficilem: suprà sub puncto anasarcæ curandæ dixi convenire vomitum. Interim usitatum quoque est sperma ceti à ʒß. ad ʒj. in vehiculo fervido vel vino Malvatico usurpatum.

Quoad verò sitim clamosam urgentem, cùm nimia potus ingurgitatio noceat, opera detur, ut fallatur, & palliativè sistatur; quod fit per mastichen, si nempe grana hujus in ore teneantur, & sedulò masticentur; sic enim blandus sapor ex iis prolectus sitim compescit. Quò magis enim abstemii sunt à potu hydropici, eò faciliùs curantur. Siquidem plura prostant exempla hydropicorum solâ potûs abstinentiâ curatorum: vid. Hildanus *cap* 4. *observ.* 41. Quod si verò necesse sit, ut bibat æger, imitemur Rulandum, qui meliore inventione:

℞. *bacc. junip. contus.* M. ij. l. iij.
Decoqu. in *seri lact.* ℔vj.

Nitrum optimè purificatum continuò in ore retentum ut liquescat, proficuum est hydropicis; aut etiam potui eorundem cuique additum sitim temperat, urinam ciet, & optimè iisdem confert: sic quoque radix liquiritiæ cum passulis & similibus in ore detineatur, aut assumatur, temperando acre salsum, sitim excitans, hanc mitigat. Vinum seu succus granatorum, aut julepus cum succo granatorum temperatus, non immeritò ab Hartmanno commendatur, vel spiritus salis dulcis parva in dosi subinde propinatus ad sitim egregius est, simulque diureticus, item spiritus ⊖is coagulatus Rhumelii. Acetum aquâ chalybeatâ dilutum, abluendo os usurpatum, etiam sitim fallit. Subinde etiam ℞ florum bellidis potui additur.

Præter hæc interna etiam clysmata multis usibus hydropicis inserviunt, præsertim cum pecto-

pectoris ac capitis urgent symptomata, utpote serum è vasis atque substantia intestinorum ac mesenterii sine totius massæ sanguineæ exagitatione prolicientes, ita ut illâ depletâ serum extravasatum aliquantulum imbibant. Enematum ejusmodi ingredientia sunt hydragoga cum aromaticis mixta, quæ majoris efficaciæ erunt, si in urina decoquantur, v. g.

℞. *Decocti fl. chamom.* ℔ß.
⊡ hum. ℥iij.
el. lenitiv. ʒvj.
& Ꝗat. tereb. ℈j.
M. pro clysmate.

℞. *Cortic. interior. frangulæ*
sambuci ā Mj.
HB. absinthii. M. ij.
rad. bryon. ℥j.
ireos nostrat. rec. ʒvj.
baccar. junip.
lauri ā ʒiij.
sem. cumini
fœniculi ā ʒij.
Coqu. in f. q. *⊡æ puer.* vel *ser. lact.*

℞. *Colaturæ* ℥viij.
in qua dissolve
Electuar. hieræ c. agar. ℥ß.
vitell. ovor. no. j. l. ij.
M. f. clysma pro 2. dosibus.

Muriam halecis cum passulis loco clysteris injici potest. Clysmata autem ex urina humana, in specie pueri, perquàm sunt egregia, idque in specie, ubi flatus simul adfuerint, quos dispellit urina. Nam rarò sola aqua in hydrope peccat, sed ferè simul ex uligine ista simul flatus generantur exasperantes malum: in quo casu salutari cum successu applicantur clysmata cum & ex urina pueri, in qua modicum fermenti ac seminum carminativorum coctum cum melle; vid. Valeriola *lib.* 1. *obs.* 2. M. A. N. C. *ann.* 2. *obs.* 219. *in schol. p.* 320. & Sennertus *l.* 3. *Prax. cap. de hydrope* quorum ad imitationem

℞. *Sem. anisi*
fœnic. ā ʒiij.
ferment. comm. ℥ß.
Coqu. in f. q. *⊡æ pueri:*
Colaturæ adde
mell. despum. ℥j.
& Ꝗat. terebinth. ℈ß. M.

Non immeritò terebinthina hîc commendatur, cùm clysteres ex mera urina pueri, in qua aliquid terebinthinæ, & nitri dissolutum fuerit, admodùm laudentur à Willisio *l. a. pag.* 318. *&* 321. utpote qualis clyster non saltem intestina ad deponendum serum vellicaret, sed hujus etiam aliquam portionem virtute suâ diureticâ ad renes moveret; e. g.

℞. *⊡æ human.* ℔j.
terebinth. Venetæ c. vitell. ovi solut. ℥j. ad ℥iß.
⦶i depur. ℥iß.
M. f. Enema, quotidiè applicandum.

Præterea externa quoque abdomini ascíticorum, ut & scroto tumefacto, vel labiis vulvæ nimis tumentib⁹, & pedibus ipsis inflatis & tumidis, varia applicanda sunt, ut nempe successivè resolvatur tumor illorum œdematosus, & ipse liquor contentus attenuatus, partim insensibiliter, partim sensibiliter, discuti queat, nunc per fomenta, nunc cataplasmata, nunc sacculos interpastatos in vino vel lixivio. In leviore malo herba chelidonii majoris aut etiam Geranii Robertiani, contusæ, plantis pedum applicantur. Singulare quid obtinet radix bardanæ, vel folia recentia contusa plantis pedum alligata. Petroselinum recens contusum & scroto applicatum etiam conducere observatum. Externa hæc scroto, abdomini & pedibus applicanda, in genere sunt in duplici differentia: nempe vel aromatica attenuantia & discutientia, vel salina nitrosa dissolventia: aromatica discutientia sunt folia & flores sambuci, folia ebuli, folia & semen chamomillæ, folia lauri, menthæ, origanum, absinthium, radix & succus cucumeris asinini, radix bryoniæ, asari, baccæ lauri, & juniperi, semina milii, carminativa calida minora & similia: in specie chelidonium majus, quod ipsum in tumoribus pedum œdematosis, supervenientibus morbis chronicis aut acutis, ac etiam ex errore diætæ, aut dyscrasia bilis subortis, plantis pedum applicatum eosdem solet resolvere & insigniter minuere. Nam furfures, & furfuribus decoctis parati sacculi, unà cum pulvere cumini, ventri applicati, admodùm commendantur à Stœckero *in Praxi.* Omnium optima sunt stercora animalium pro externa emplastratione, quæ ratione ⊖is ⦶osi miram vim obtinent discutiendi insensibiliter hydropicorum colluviē, in specie stercus caprillum, hinc columbinum & bubulum. Stercus humanum quidem aliàs præferunt: sed applicatum nimis ferit nares. Sanè stercus caprillum contusum priùs, vel columbinum, bulliat cum ▽ simplici vel calcis vivæ, probè subactum instar cataplasmatis liquidi applicetur: item stercus bubulum subactum cum pulvere cumini cum successu applicatur: fortiùs est stercus caprillum cum urina humana subactum, & cataplasmatis instar abdomini instratum, aut pedibus aut scroto applicatum mirificè tumorem discutit: aut quoque stercus vaccinum aut equinum cum farina hordei mistū, cui ⋇ addatur, invicem subacta sub forma cataplasmatis, præsertim ibi conveniet, ubi inflammatio, quam discutit, iminet. Inter salina convenit sacculus ex cineribus ac sale tosto paratus: vid. Sylvius *de hydr.* §. 125. cum urinis puerorum facta ex vegetabilibus cataplasmata insigniter commendantur. Præ reliquis aqua calcis vivæ seu benedicta chirurgorum

gorum singulariter in tumoribus serosis discutiendis, vel solitaria, vel impraegnata ∇, spongiâ vel linteo applicata crebriùs, & quidem calidè scroto vel toti abdomini insternitur. In specie si immineat pedibus œdematosis gangræna, quod ipsum ex maculis constat, hæc ∇ erit convenientissima, tàm quod dissolvat tumores, tàm quod à gangræna præservet. Cum ∇ hac ergò reliqua jam dicta in cataplasmatis formam coqui, & ita imponi possunt: e. g.

℞. *Fol. sambuci.*
fl. chamom. ā Mj. l. ij.
sterc. caprill. contus. ℔iß. ad ℔ij.
rad. bryon. rec. ℥iß. ad ℥ij.
Coq. in s. q. ∇ l. ⊡*æ pueror.* ad consistent. cataplasmatis: S.

Zertheilender Brey.

Applicetur abdomini vel scroto.

Cataplasma expertum ex radice cucumeris asinini cum pulvere cumini commendat Riverius *c. 1. observ. 70.* & *Prax. lib. 2. cap. 6.* Spectat huc cataplasma ex ramentis coriariorum recenter ex calce viva paratorum, quod Riverius *de morbis infrequentibus observ. 33.* commendat: item cataplasma ex stercore bovino, sulphure, semine cumini & urina; aut ex raphano contusis; vel quod Riverius *Prax. l. 2. cap. 6.* describit, cujusque efficaciam *cent. 1. obs. 70.* & *cent. 2. obs. 90.* confirmat.

Præ cæteris singulare quid obtinent contra tumores scroti & pedum cochleæ recentes, cum suis testis contusæ, & ventri hydropicorum ac scroto tumenti ad modum cataplasmatis applicatæ: quæ si siccæ fuerint, aliæ rursus imponendæ. Hinc plures parant cataplasma ex cochleis cum testis contusis, adsperso pulvere stercoris caprilli & seminis carvi; aut

℞. *flor. chamom.* M. ij.
farin. fabar. ʒvj.
cochl. c. testis contus. ℥iv.
sterc. caprill. ℥ij.
pulver. sem. cumini l. *carvi* ℥j.
Coquantur in
∇ *simpl.*
+*i* ā part. æqual.
(vel ∇*æ part.* iv. & +*i part.* j. vel etiam in sola ∇)
Pro cataplasmate:
D. S. *ut suprà:*

Et applicentur in excessivo tumore pedum, vel scroto tumente.

℞. *cochl. c. suis testis contus.* ℔j.
pulv. sem. carvi ℥ij.
sterc. caprilli ℥j.
M. pro cataplasmate. S.

Zertheilender Umschlag.

Quod tepidè imponendum est in resolvendis tumoribus serosis, in hydrope tàm universali quàm particulari. Et sanè hujusmodi cochleas vel limaces cum testis contritas & applicatas abdomini, ceu secretum singulare commendat Petrus à Castro, quo ipse etiam usus fuit in cura hydrocephali. Item:

℞. *bacc. juniperi* part. jv.
lauri part. ij.

Pulverisata & melle excepta insternantur abdomini; quo curatus fuit hydropicus, qui ex nimio ∇ abusu hydropem contraxerat: cujus loco cataplasma ex foliis rutæ & absinthii ana cum melle subactis, abdomini applicari potest.

Quibus molesta forent hæc cataplasmata, illi usurpent inunctiones per olea aromatica, quæ simul etiam urinam movent, prout exemplum à Willisio *l. a. c. 5.* de inunctione olei scorpionum anasarcâ laborantis, & per diuresin sanati, testatur: qualia sunt v. g. linimenta ex oleo laurino, sambuci, anethi, scorpionum simplici & composito, in specie bufonum, ♂ destillati juniperi, carvi, rorismarini, & similibus: cum quibus unguentum Agrippæ, vel de artanita, vel Martiatum, vel emplastrum de baccis lauri, hydropicum Augustan. vel diaphoreticum Mynsichtii & similia malaxentur, & ita locis tumidis insternantur. Item unguenta ex sulphure & calce viva cum vegetabilium acrium extractis mucilaginosis: hinc v. g. unguentum de calce viva Augustan. & unguentum, quod Riverius *cent. 2. obs. 97.* describit, conveniunt:

℞. ♂ *de cappar.*
tamarisc. ā ℥ij.
succ. ebul.
cucum. agrest. ā ℥iß.
Bulliant ad succorum consumptionem.
Colaturæ adde
sem. agni casti
petros.
macis pulverif. subtilissimè ā ʒß.
♂ *nucist.* ℥ß.
ceræ q. s.
M. f. Linimentum.

Quo illinatur totus venter calidè in introitu lecti. Aliàs etiam locum invenit inunctio partium tumentium cum spiritu vini, vel simplici, vel juniperino, addendo parum de oleo carvi.

Alii olea bufonum, scorpionum, juniperi, laurinum ana, similiter abdomini illinunt.

Vel ℞. *Unguent. de artanit.* ℥j.
Agrippæ
dialtheæ ā ℥ß.
♂ *scorpion. s.* ʒij.
chamom.
aneth. ā ℥ß.
M. f. unguentum.
Crebrò tepidè abdomini illinendum: S.

Zertheilende Salbe.

℞. *Unguent. de artanita* ℥j.
agrippæ ℥ß.
& *scorpion. s.* ℥iß.
destillat. bufon. ʒiij.

M. invicem & illinantur abdomini.

Balnea à quibusdam commendantur: sed vix, nisi in anasarca, locum habent.

Quod si gangræna aut ulcera pedum vel scroti in hydropicis adsint, topica pro his selecta vid. in M. A. N. C. *ann.* 6. *&* 7. *Append. pag.* 110.

De curis magneticis ad hydropem usitatis, nempe dum vesica suilla urinâ ægri impletur, in fumo suspendenda; vel dum sanguis ægri putamini ovi includitur, &c. nil attinet dicere. Item, dum rasura unguium manuum ac pedum cum sindone rubra ♋ vivo in dorso alligantur, & ita in aquam fluentem projiciuntur.

ARTICULUS IV.
De
Ictero flavo, nigro, & albo.

Icterus seu morbus arquatus totius corporis cachexia, partibus solidis flavedinem inducens, urinam obscuriore rubedine tingens, utplurimùm cum cardialgia, dolore hypochondriorum, præprimis dextri, torminibus ventris, alvi segnitie, interdum diarrhœa biliosa ac lassitudine membrorum, item lipothymia conjuncta, est multiplex, ejusque tot sunt species, quot colores in corpore efflorescentes observantur: nempe datur icterus niger, plumbeus, viridis, qualem Petrus Faber *Cur.* 28. *&* 71. *pag.* 344. §. 6. recenset. Licèt autem varii sunt quoad colorem, in radice tamen omnes conveniunt, & sunt unus idemque morbus, ac saltem graduali causæ morbosæ differentiâ à se invicem distinguuntur. Quando ægri colore flavo, in corporis peripheria efflorescente, tincti observantur, vocatur icterus flavus: quod si flavedo ista nunc ad viriditatem, nunc ad cœruleitatem, nunc obscurum livorem inclinet, icterus niger vocari solet.

Quoad historiam affectus hujus: icterus præsens quidem se facillimè manifestat, imminens verò difficulter à priori cognoscitur. Aliàs omnes icterici, præsertim primarii, de dolore compressivo præcordiorum & stomachi, interdum vix tolerabili, miserè conqueruntur: vid. M. A. N. C. *ann.* 4. *&* 5. *obs.* 99. *p.* 102. item *ann.* 6. *p.* 302. quas præcordiorum inenarrabiles angustias icterus ferè comitari solet, licèt cor planè sit innocens: hinc supervenit fastidium ac nausea alimentorum; subinde cephalalgiæ admodùm intensæ, vertigines & scotomiæ conjunguntur, ita ut ægro syncope & lipothymia immineat. Adest præterea lassitudo totius corporis & omnium membrorum, sæpiùs dolores gravativi in regione lumbari: subinde difficiles admodùm respirationes anxietatibus istis præcordiorum junguntur, ita ut spiritus defectu vix verbum proferre queant; urina imprimis icterum flavum manifestat, non quod lutea appareat, sed potiùs, ut vocat Zacut. Lusitanus, passea, i. e. crassè tincta, rutilante colore, obscura, crassa, opaca, magis magisque rubicunda, cui linteum candidum immersum flavissimo colore, tanquam si croco tinctum esset, imprægnatum extrahitur, quod si subsederint, sedimentum quasi argillaceum seponunt; interdum ex viridi nigricantes observantur urinæ. Hinc successivè habitus corporis mutatur, & primariò in oculorum albo solet vel flavedo vel nigredo apparere; cujus rei ratio nulla est, quàm quod album oculi sit rete mirabile, ex variis minutissimis arteriolis intertextum, per quæ vasa distributum contentum flavum istud sensibilius magis tingit, cùm minùs sit coloratum. Jam ergò cum tanta recrementa in massa sanguinea contineantur, fit, ut successivè vitiatus color emergat, donec magis magisque corpus tingatur, quæ R adeò intensa observata fuit, ut linteamina sudor prorumpens colore flavo infecerit. Sapor utplurimùm, idque in confirmatis, amaricans, aut etiam varius in ore percipitur, ex lympha corrupta, cui ferè semper sitis clamosa jungitur, unde & cerevisiam horrent ægri, alium appetentes potum. Imò ictero cum febre conjuncto alvus nunc est fluida, nunc diarrhœa quasi biliosa est juncta; sicut talem etiam observavi in puero, feces tinctas excernente, nunc è contrà pertinaciter clausa, & quæ nullis purgantibus reserari potest, excrementis tandem prodeuntibus albicantibus; idque contingere solet, quando ductus fellei in intestinum hiantes undecunque sunt obstructi, & sic quasi fluxus cœliacus affligit. Febris interdum juncta est, interdum penitùs abest, interdum adest ante icterum, cui quidem icterus supervenit; nunc criticè, prægressis signis coctionis diebus criticis obveniens, nunc symptomaticè sine coctionis signis prorumpens, per se tamen icterus sine febrili insultu solet emergere; nunc cum ictero simul advenit febricula levis, orta ex fermentatione sanguinis aucta, quâ præcipitantur feces massæ sanguineæ. In quibusdam dolor in hypochondrio dextro obtusus in profundo percipitur; subinde facilè curatur, subinde autem est nimis contumax, aut semel curatus facillimè recidivans; quo in casu sæpiùs calculi in vesica fellea observati fuerunt.

Icterus nunc est morbus primarius, nunc morbus secundarius. Hic, quando vel febribus supervenit, idque tàm continuis, quàm intermittentibus chronicis, sive sit criticus, post prægressa coctionis in urina signa die judicatorio superveniens, sive sit symptomaticus,

ticus, vel quando à nonnullis venenis assumptis, & imprimis à morsu animalium venenatorum, icterus oritur. Exempla nonnulla curiosa refert Marcellus Donatus *in Hist. Med. Mirabil. l. 1. c. 7.* & post morsum aranearum irritatarum icterum flavum observavit Joël *in Praxi p.* 126. ex viperæ morsu suboriri ordinario ferè icterum jam Veteres annotarunt: sicut Zacutus Lusitanus *l. 5. Medic. Princ. hist.* 29. refert: nec tantùm viperæ, sed & canis rabidi morsu ortus fuit icterus contumacissimus: Icterum lethalem à manducatione seminis staphisagriæ notat Lossius *in obs. l. 3. obs.* 38. *p.* 259. Vel denique affectus convulsivos intestinorum, præsertim tenuium, sequitur: sic à partu laborioso subinde observatur superveniens icterus: passioni hystericæ quoque sæpiùs in muliere quadam supervenire vidi: colicis torminibus subinde icterus supervenit: quò pertinet, quod refert Bartholinus *cent.* 5. *hist.* 62. Icterum provocatum per medicamentum sudoriferum in colica assumptum: sic icterum vulnerato capiti supervenientem die 4. notat Hœchstedterus *Dec.* 8. *p.* 198. Nempe sicuti vulneribus capitis gravioribus tertiâ die aut etiam quartâ vomitus biliosus supervenire solet; ita & consensûs istius ratione etiam icterus.

Quoad icterum primarium; causæ remotæ sunt variæ: non ultimum locum obtinet tristitia, quæ nunc inchoat, nunc fovet icterum, teste Helmontio *Tract. Sextuplex Digest.* §. 56. sic icterum curatum à tristi nuncio recidivantem referunt Bartholini *Act. Med. Haffniens. vol.* 3. *p.* 82. Iracundia etiam non raro icterum provocat; nempe Riverius *cent.* 2. *obs.* 9. icterum mirandum in gravida ex ira refert, in qua feces alvi erant biliosæ, & in lecto exiguam, extra illam intensam patiebatur flavedinem. Obstructiones ductus choledochi subinde in ictericis observatæ fuerunt. Ac sanè in pluribus ictericis vel bilis viscida, amurcæ similis, vel calculi plures vel pauciores, majores vel minores in cysti fuerunt inventi: vid. Bartholini *Acta Med. Haffniens. vol.* 3. *pag.* 59. & Panarollus *Pent.* 5. *obs.* 27. & *observ.* 22. Deodatus *in Valet. pag.* 250. refert icterum lethalem cum pruriginosa lassitudine, & vagis hinc inde erumpentibus tuberculis: In cadavere 3. lapilli in vesica fellea reperti fuerunt, pariter ac Timæus **von Güldenklee** *in Cas. pag.* 144. icteritiam post arthritidem diuturnam, superveniente hydrope lethalem, ex calculo magno in vesicula fellea notat. Ac sanè ad icterum proni sunt calculosi, ut observationes Practicorum testantur. Vid. le Rhyne *de Ict. Med. pag.* 222. & M. A. N. C. *ann.* 2. *observat.* 189. *pag.* 164.

Dividitur aliàs icterus in flavum (qui viridescens interdum) & in nigrum, quem communiter vitio lienis fieri contendunt, & ab humore melancholico derivant: sed hoc tantùm ex Veterum præconcepta opinione & hypothesi de 4. humoribus in massa sanguinea contentis oritur. Nam dixerunt: sicut sanguis corpori dat floridum colorem, & suaviter rubicundum; pituita verò habitum cachecticum: ita necessariò bilis vitiata icterum flavum, & humor melancholicus vitiatus icterum nigrum inducat: hinc ut præsuppositum falsum præter alias, quas dedit turbas, tanquam antecedens falsum & alia consequentia falsa produxit. Nam quia bilis in folliculo felleo ex hepate ceu excrementum colligitur, è folliculo hoc obstructo, aut ductibus felleis infarctis, saltem icteros flavos fieri voluerunt, quoniam nempe, uti dixi, bilem tanquam excrementum per hepar transcolandum non ritè per vasa choledocha expurgari crediderunt. Et quia lien fuit statutus bursa humoris melancholici, ob id necessariò in liene saltem icteri nigri fontem quæsiverunt, quod nempe hic ipse non sufficienter separet ac expurget scorias sic dictas melancholicas, quin potius hæ ipsæ in massa sanguinea congestæ ab ejus facultate expultrice, tanquam è matula furiosè ad habitum corporis deponatur & detrudatur. Hæc autem hypothesis refellitur partim modernorum theoriâ, partim experientiâ, ac ex suprà annotatis manifestum est: icterum, in specie flavum, sæpiùs oriri citra impeditum bilis motum ad intestina, aut citra insufficientem secretionem ex hepate, sicut etiam Riverius *cent.* 2. *obs.* 9. observavit, sed etiam post febres, menses suppressos, & ferarum morsus natus icterus flavus sine obstructione tali observatur. Nec à copia & abundantia bilis propter defectum excretionis oriri potest icterus; sequeretur enim, eandem debere curari per medicamenta bilem præcipitantia & corrigentia, ut acida: contrarium tamen testatur praxis.

Nigrum icterum quod attinet: hunc non oriri ex obstructo aut affecto liene, patet inter alia ex eo, quod icterus flavus diuturnior semper in icterum nigrum degeneret, unde & nigrum essentialiter non differre à flavo, asserit Willisius *de urinis pag.* 355. & humores biliosos aut bili analogos icterum nigrum producere probabile fit, quatenus sc. ab acido p. n. interdum in primis viis effuso, frequentiùs in massa sanguinea abundante, illorum flavedo in virorem, modò pallidiorem, modò obscuriorem, nigredinis æmulum, mutatur, & mediante hoc color partium naturalis vitiatur. Biliosos siquidem humores materiam quasi primam huic producto morboso suppeditare constat ex eo, quod Platerus *l.* 3. *obser.* 575. observarit icterum nigrum,

nigrum, in quo excrementa alvi minùs naturaliter tincta, sed omninò alba apparuerunt, in quo tamen hepatis potiùs ac vasorum choledochorum, quàm lienis vitium subesse videbatur, hinc *Pr. Tom.* 3. *pag.* 96. eundem à bile intra vesiculam coacervata deducat. Unde probabile fit: icterum nigrum quandoque vitio epatis generari, modò si biliosæ moleculæ à sanguine intra epar non secernantur: sive hoc fiat ipsius hepatis vitio, aut vasorum angustia; sicut in ictero nigro laborantibus epar aliquando scirrhosum Vesalius *l.* 5 *c.* 15. & M. A. N. C. *ann.* 1. *obs.* 87. testentur: sive vitio lienis, materiam bilis ad secessum non ritè disponentis, utpote à cujus aberrationibus similiter interdum icterum nigrum contingere asserunt Forestus *l.* 19. *c.* 20. & ex *obs.* Fabricii ab Aquapendente & Bonetto *Sepulchr pag.* 1007. nunc vitio ventriculi laticem ejusmodi fuscum producentis, vid. Walæus *Prax c.* 8. nunc vitio bilis crassioris & fuscæ magis, intra vasa biliaria congestæ: vid. Platerus *obs. pag.* 612. Acidos autem humores ejusmodi colorem æruginosum atque porraceum bili inducere, multa modernorum experimenta confirmant. Accedit, quod fatente eodem Platero, nec in liene, nec in alia corporis parte, atratus ejusmodi latex melancholiæ Veterum æquiparandus observetur: Item quod Thonerus *obs. l.* 3. *pag.* 154. in ictero nigro laborante oris amarorem biliosum testetur: sic quoque rectè notat Lindanus, se in Frisia multos curasse, ob lactis usum copiosum & casei, scirrhos ac similes tumores duros lienis habentes, in quibus tamen nunquam vel minimum icteri nigri observasset vestigium. Interim tamen quoad bilem & vasa fellea, & inde oriundum icterum, non adeò omnia sunt plana. Suprà dictum fuit: icterum sæpiùs observari, dum lapides folliculum felleum replent: verùm non semper sequitur icterus hos lapides. Memini enim ante plures annos dissectam hîc fuisse mulierem capite mulctatam, quæ in folliculo fellis copiosos lapides majores & minores collegerat, sine tamen icteri vestigio, nec unquam illum passa erat: & eodem ferè tempore dissecuimus corpus masculinum, in quo principium erat anasarcæ; erat enim subtumidum, & aperta ejus cuticula cum cultello copiosum serum effluebat, in cujus folliculo felleo ne gutta bilis inveniebatur, in quo tamen nullum icteri vestigium: sic canibus folliculum felleum posse exscindi sine vitæ aut sanitatis incommodo, notum est; sicuti per literas nuperrimè mihi communicatum fuit ab amico, in Universitate Batavo-Lugdunensi quendam Medicinæ candidatum ante 3. menses cani totum exsecuisse folliculum felleum, & abdomen denuò consuisse, qui ipse adhuc vivens omnes operationes perficiat sine omni incommodo. Egregium experimentum, quod adhuc potest dare occasionem meditandi ulteriùs de usu folliculi fellis. Sed moneo, quod porus choledochus & reliqui fuerint adhuc salvi & integri. Quo supposito, nihilominus cum veteribus conciliare licebit recentiores, ita ut his biliosos equidem humores in ictero nigro concedamus, non tamen, nisi ab acido, quod Veteres melancholiam vocabant, immutatos & præcipitatos, adeoque & lienem suo modo ad icterum nigrum producendum interdum concurrere statuentes: Confer. Fernelius *lib.* 19 *obs.* 20. & 23.

His ita præmissis ad causam proximam propiùs accedamus, quæ est serum nutritium flavedine præternaturali imbutum, adeòque corruptum: cujus corruptionis triplicem causam concipere licet: aliam nempe in ventriculo, aliam in vasis biliariis, & aliam in massa sanguinea.

Ut ergò jam potiùs ad scopum accedamus, notum est, secretionem fecum alvinarum in intestinis fieri per concursum bilis & succi pancreatici; qui duo succi per modum præcipitationis separant à nutritio chymo alvi excrementa, & simul certo modo alterant chylum ad futuram promptiorem sanguificationem; Si ergò ritè fiat chyli digestio in stomacho, & ejus præcipitatio in duodeno, & consequenter perfecta hæmatosis, rubicundo florido sanguine conspersum corpus viget, dum utilis chymus suggeritur massæ sanguineæ, per quem eadem in continuo flore conservatur, cæteris tamen paribus; simul ac verò hæc ipsa secretio vitietur, necessariò chylus corrumpitur, qui massæ sanguineæ permiscetur, & inquinatur variis recrementis: quæ ipsæ particulæ excrementitiæ variis salibus impraegnatæ minùs erunt unibiles cum toto liquore, unde necessariò sanguinis mistura ejusque crasis vitiabitur, & in varias ac insignes dycrasias eadem degenerabit pro varietate læsæ separationis fecum à chylo, & hinc natorum variorum excrementorum sanguini permistorum.

Jam verò uti liquor bilis ceu liquor balsamicus naturaliter in intestinis tingit chylum (utut invisibiliter propter acidum pancreatis) sulphure suo rubicundo, ut promptiùs sanguificari possit; & juxta hanc Ram sanguinis simul chylum balsamico suo sulphure tingit & præservat, quòminùs corruptioni, verminationi & putredini subsit; & tertiò cum succo pancreatico eadem conjunctim chylum utilem separat ab excrementis alvinis: ita necesse erit, ut his duobus succis vitiatis, in specie bile insigniter depravatâ, excrementa heterogenea & copiosa in massa sanguinea colligantur, & dum

& dum à bile depravatâ vitiosè sunt tincta, exinde etiam massam sanguineam varios colores, nigrum vel ex nigro viridescentem vel flavescentem acquirat, idque pro varietate concretionum, præcipitationum, ac separationum, quæ serò imbibitæ hinc ad extimam partium solidarum superficiem deponuntur. Cæterùm ut à posteriori incipiam, separatio hæc recrementorum fit nunc cum, nunc sine effervescentia febrili, & hinc icterus nunc per se morbum constituit; sive ea jam ab extra sanguini infundantur, sive vitio digestionis primæ eidem communicentur. Utrôque autem modô mediante sero in extimam superficiem partium solidarum deponuntur, tàm externarum quàm internarum, cujus rei historiam videbitis in Zacuto Lusitano *histor.* 3. *Prax. Admir. obs.* 56. qui in icterico mortuo non extimum saltem corporis habitum, sed etiam interiora viscera flava deprehendit: sicut similiter Hildanus fœtum ab ictericia matre editum quoque ictericum vidit. Quod autem impuritates istæ magis ad cutem deponantur, ratio est, quia ibidem sunt glandulæ miliares minimæ copiosæ, quæ imbibentes serum simul cum eo excrementa imbibunt.

Jam ergo ubi massa sanguinea in corpore vivo tàm variis scoriis excrementitiis & salibus ex vitiata in intestinis separatione, est turgida, necessariò factâ istâ separatione & præcipitatione excrementorum varii & novi colores, quos anteà non habebant, exinde emergunt, eâdem ratione atque ars imitatrix naturæ ex diversa præcipitatione diversis coloribus liquores tingere & pingere solet, dum anteà permista inconspicua, jam præcipitata, & aliquantisper separata reddit conspicua, adeoque ex diversa luminis refractione colorata.

His præmissis, in specie tres occasiones illas ad icterum disponentes evolvemus: quarum prima latet in stomacho, nempe in hujus corruptione, aut si assumpta in liquamen flavum amaricans degenerant. Ventriculum interdum solùm cruditates felli æmulas loco chyli laudabilis producere inde constat, quod non tantùm ejusmodi biliosa sub dyscrasia ventriculi vomitu aliquando rejiciantur, sed sæpè mox à commissis diætæ erroribus icterus cum appetitu prostrato & præcordiorum angustia observetur: e. g. à potu frigido, item à deglutito nicotianæ fumo, vid. Borellus *Cent.* 4. *observ.* 81. & à Saturni devoratione, vid. Fernelius *de Cur. luis Venereæ cap.* 7. & quadrat huc Horstii *observ.* 36. *lib.* 4. recidivæ in icterum & febrem ab immodico pomorum & castanearum esu: item hujus loci videtur icterus, quem Riverius *Cent.* 2. *observ.* 9. præter rationem epati accenso attribuit, ita ut fel in ictericis omnibus per manifestas æquè ac ignotas vias ex folliculo suo ad ventriculum deferri Coiter *observ. Anatom. Chirurg. pag.* 222. suspicetur, & maximam partem in hoc productum videatur. Jam verò in omnibus ictericis, paucissimis casibus exceptis, observatur urgere primariò symptomata ventriculi circa digestionem, & ægri circa istud negotium ordinariò vitium quoddam sentiunt; imo, si juvantia consideramus, post vomitoria præmissa, Martialia, & hinc amara, totam absolvunt paginam: adeoque in omni ictero acidum austerum in primis viis activè peccare observatur. Saltem dubium est: an hujus occasione secundùm Helmontii hypothesin ex vitio digestionis primæ, indeque natis scoriis nidorosis plus minùs flavescentibus, plus minùs amaricantibus, in massâ sanguinea distributis & in peripheriam corporis diffusis, icterus oriatur? an vero præfatum vitiosum fermentum, acidum, austerum, bilem inquinando, & hinc ejusdem secretionem debitam in hepate impediendo icterum inferat? Sanè quod ex digestionis primæ vitio, & inde cruditate nidorosa, generentur loco chyli amara recrementa, aut dulcia, flava, & sic porro, docent vomitus flavescentes matutini post crapulam: quæ non dependent à bile, cùm hæc non nisi in vehementiori vomitu reddatur; sed sunt reverà ex stomacho, tunc nempe per pylorum non rectè fuerunt transmissa, sed retenta, adeoque corrupta. Confirmant quoque excreta copiosa flava ab infantibus reddita, quæ ipsa nil aliud sunt, quàm lac in stomacho, & hinc in intestinis corruptum, quæ similiter non sunt derivanda à bile, quia non sunt amara, sed quia à catellis appetuntur, ideò potiùs dulcia sunt. Ad hæc fructus horæi, cucumeres, &c. pinguia, pisces, &c. in stomacho nidore corrupti similes sordes suggerunt, unde chylus ejusmodi in stomacho corruptus, nec ritè in duodeno perfectus, sed vitiosè à bile & succo pancreatico alteratus, adeoque ad massam sanguineam adductus, necessariò eam corrumpit, & variis præcipitationibus & separationibus demum istos colores & ℞as acquirit, & sic icterum constituit. Quid igitur obstat, quò minùs occasione talis fermenti austeri, dolores stomachi aut præcordiorum inferentis, vitietur digestio prima, & inde geniti sordes nidorosi in corpus distributi, icterum inferant? Et sic est intelligenda illa allegati Helmontii sententia, ubi icterum ex hac causa natum

natum graphicè delineat: in hoc saltem ipse hallucinatur, quod omnem icterum hoc modo gigni statuat, quod tamen veritati minimè respondet. Existimo sanè, omnem icterum, qui supervenit febribus, non bilis aut folliculi fellei vitio, sed diætæ, & digestionis primæ vitiatæ occasione supervenire; non secus ac istum, qui post venæsectionis abusum crebriùs nasci observatur.

Juxta hunc tamen icterum, eumque frequentissimum, etiam secundò oritur icterus à vario modo corruptis succis, felleo & pancreatico, chylum non perficientibus, nec tingentibus, nec debitè à fecibus alvinis in intestinis secernentibus, unde denique massa sanguinea tota vitiosa redditur. Vasorum enim biliariorum obstructione, compressione, aut quavis obturatione, bilem naturalem, (cùm modo dictus icterus ex vitio bilis vitellinæ p. n. in stomacho genitæ oriri, ex jam dictis patet) istam nempe, quæ in hepate secernenda, & per vasa cholodocha excernenda venit, ad massam sanguineam regurgitare, quotidiana docet experientia. Hæc enim vel vitiata, vel in debita distributione impedita, icterum infert: illa, causa frequentior, graviorem dat icterum; hæc, rarior, leviorem inducit. Bilem vitiatam quod attinet, occurrit ejus inertia, seu deficiens acrimonia salina. Iners verò rdditur vel à modo dicto vitioso acido austero primarum viarum, quod imprimis bilis activitatem infringere, vitiare, texturam ejus immutare, ac plus minus inspissare valet, cùm, ut supra monitum, in graviori ac pertinaciori ictero spissior ac tenacior bilis subinde inventa fuerit. Acidum hoc vitiabit bilem, aut dum in hepate est generanda aut secernenda, aut eandem in folliculo felleo jam secretam non solùm inficiet, hebetabit, incrassabit, & simul ejus sal volatile oleosum in calculos degenerando coagulabit; sed etiam ♂ ejusdem vitiabit, istudque ineptum reddet pro tinctura chylo legitimè communicanda: quibus occasionibus nec debitè excerni poterit; quin facilè ex mutata consistentia ductus cholodochus obstruere, & ita transitum sibi ipsi intercludere poterit. Hinc in quibus copiosi calculi in folliculo fellis reperti fuerunt, imprimis ictero obnoxii deprehensi sunt, de quo vid. Panarollus *Pent.* 5. *obs.* 22. Vel quoque quando bilis est nimis serosa vel aquosa, ac nimis pinguis, & in specie nimis oleosa, ita ut oleositas fixa obtundat ejus sal volatile acre balsamicum primæ digestionis correctivum. Ac hinc est, quod ex abusu ∇ icterum obortum observavit Sylvius; sicuti ex abusu pinguium simile ego notavi. His ergò modis bile labefactatâ fit, ut eadem non sufficiat perficiendo chylo, eundem à fecibus separando, & tingendo pro futura sanguificatione; unde chylus non ritè separatus vitio bilis, nec ritè ab eadem tinctus necessariò inquinabit massam sanguineam, ejusque consistentiæ inducet crasin vitiatam. Deficit quoque bilis, quando vel planè non generatur, vel non defertur ad intestina. Hoc declarant obstructiones in ductu cholodocho repertæ; sicuti & excrementa tunc temporis alba, glutinosa, chylosa & vitiosa, defectum bilis: non delatæ ad intestina, sufficienter confirmant; quin imò in talibus sæpiùs lumbrici generantur, propter defectum condituræ balsamicæ bilis, unde & in tali ictero dolores colici percipiuntur ob acidum tunc temporis abundans, ubi vulgò quidē dicunt, esse colicam biliosam, sed malè; potiùs enim est ex acido non temperato à bile: Et anatome detexit, fuisse in talibus omnem transitum in intestinis præclusum.

Causa verò, ob quam obstruitur folliculus felleus, est, quando bilis debitâ acrimoniâ caret: quod si enim eadem eam debitam habeat, quascunque obstructiones removet, ac ferè impossibile est, supervenire ductus cholodochi obstructionem, quamdiu ipsa naturaliter constituta est. Unde denique ex sola distributione bilis læsa, & inde genita cum sanguine commistione, oritur icterus, quando calculi meatus obstruunt, aut quando aliunde quavis ex causa ductus hepatici communes obstruuntur; vel quando occasione partium vicinarum, e. g. intestinorum tenuium, ac speciatim duodeni, convulsionum, vasa biliaria in consensum trahentium, ac eorum motum peristalticum invertentium, in specie orificium ductus fellei constringentium & condensantium, icterus oritur: cujus exempla in partu laborioso, passione hysterica, &c. *suprà* annotata fuerunt. Nempe non rarum est, in ictero alvi excrementa hodiè pallida, cras denuò flavedine tincta conspici, & ita subinde evacuari, non, quod nunc obstruatur, nunc denuo reseretur ductus, sed quod occasione spasmi intestinalis nunc constringatur idem, nunc denuo aperiatur, idque diversimodè pro occasionum varietate. Sic Hœchstedterus *Dec.* 8. *obs.* 3. ac Marcellus Donatus *hist. mir. l.* 1. vulneri capitis, Bartholinus *Cent.* 6. *hist.* 85. vulneri ventriculi sclopeti globulo inflicto, & *C.* 5. *hist.* 62. & Rhodius *C.* 3. *obs.* 19. ac Forestus, *l.* 19. *c.* 17. Coliacæ ac iliacæ passioni icterum supervenisse testantur, & à vomitu nimio mihi observari, nec non à partu difficili, contigit. Atque hoc quidem vasa biliaria arctata, tàm radicalia quàm distributoria, præstant, quod bilem secretam aut non admittant, aut non emittant; utrâque verò ratione ad massam sanguineam illam remeare faciant, hinc intestinorum contentis tincturam naturalem subtrahant.

Ex di-

Ex dicto igitur acido fermento vitioso primarum viarum, & bile, vel ex nidore p.n. genita, vel bile hepatis naturali, eâque aut vitiata, aut saltim malè distributa, omnis ictericorum varietas in colore, ac differentia in symptomatibus deducenda, nempe, prout ab acido præfato in textura diversimodè mutabitur bilis, qualiscunque etiam ista colorum varietas emergat, cum prævalente potentiâ bilis, vel quantitativè vel qualitativè, sequetur icterus flavus; prævalente verò acido hoc, nunc simpliciter acido, nunc austero seu vitriolaceo primarum viarum (sive ex stomacho secundùm Helmontium, sive ex pancreate secundùm Sylvium, derivare velimus) icterus nunc viridis, nunc plumbeus, nunc niger oritur; quatenus nempe vel oleum bilis concentrat, vel quatenus non tantùm vitiosâ effervescentiâ in intestinis scybalarum à chymo separationem naturalem depravabit, sed præterea quoque chylum non ritè à bile perfectum depravatione & præcipitatione in varium, obscurum ac tetrum colorem tingit & transmutat. In horum ergo duorum succorum vitiis investigandæ sunt omnes icteri causæ. Sanè observavi aliquando in urina icterici, cui spiritum salis instillaveram, sedimentum viride exinde præcipitatum fuisse. Certè dum istas insignes ictericorum cardialgias consideramus, bilis in folliculo notabilem alterationem, per acidum austerum explicabilem, ut & juvantia, Martialia, acidum corrigentia, quatenus sc. hæc, primaria tanquam aliàs remedia contra icterum, acida vitiosa imbibunt & destruunt; amara, aut volatilia, bilis dyscrasiam emendantia facilè ad acidum tanquam primarium agens deflectere possumus: ut adeò inertia bilis, & imprimis ejus oleositas dispositivè; acidum verò activè, concurrat ad icteri genesin, & quidem prævalente bilis vitio vel quantitativè vel qualitativè, sequitur icterus flavus; prævalente verò acido, aut vitioso succo pancreatico, imprimis icterus niger, ejusque species oriri videntur. Hactenus dicta confirmat tristitia & mœror, item iracundia, ad icterum, ut suprà dictum, disponentia; nempe tristitiâ & mœrore omnes humores incrassari, acidum fixum augeri, & ita effectus naturæ bilis contrarii induci solent. Iracundia omnes humores tenuiores ac mobiliores, ac acido volatili acriores, reddere solet.

Ad tertiam occasionem, sanguinem nempe, contribuunt venena; vel assumpta, vel inflicta ex morsu venenatorum animalium, v. g. viperarum; vel etiam fermenta peregrina, v. g. ulcerum occlusorum, cum aliis symptomatis icterum inducentes; quale quid, post Galenum *de loc. aff. l.* 5. *cap.* 7. Marcellus Donatus *histor. mirab. l.* 1. *c.* 9. & Bartholinus *c.* 2. *hist.* 89 annotarunt. Hæc enim suo fermento putrefactivo subitò immutant & corrumpunt massam sanguineam, & præternaturalem ac singularem fermentationem ac præcipitationem inducunt; unde ex mutata ejusdem particularum figura mutatur ejusdem color, donec tandem talia recrementa diversimodè tincta, à massa sanguinea separata, & hinc serô imbibita, ad extimas partes delata, in glandulis cutis miliaribus deponantur, & ibidem alienum colorem inferant. Huc pertinent febres tàm symptomaticè quàm criticè in icterum degenerantes; item icterus à feminis staphisagriæ masticatione, observante Lossio *l.* 4. item à scorbuto sine felleorum vasorum angustia, de quo vid. idem Lossius *l.* 3. *obs.* 38. ac denique à mensium suppressione, vid. Henricus ab Heer *obs.* 6. Bartholinus *cent.* 5. *hist.* 62. item Willisius *Pharmac. Rational. P.* 2. *Sect.* 2. *cap.* 1. *pag* 240.

Impræegnatâ ita massâ sanguineâ loco chyli vitiosis recrementis, hoc ipso naturalis ejus fermentatio necessariò turbatur: unde anxietas in præcordiis, dolor præcordiorum compressivus, lipothymiæ, virium dejectiones, & similia symptomata in principio icteri, sunt frequentissima, donec ita excrementa à fermentatione sanguinis naturali, aut effervescentiâ ejusdem febrili separata, & sero involuta, dum cum massa sanguinea circulari motu rapiuntur per partes solidas, in horum porulis tanquam filtris & colatoriis hæreant, ibique loco succi nutritii subsistant, ac successivè densiùs agglutinata partes solidas colore adeò peregrino inficiant vario, prout varia excrementa variâ præcipitatione in massa sanguinea varias acquirunt colorationes, simul quoque excrementa ista præcipitata & separata, à sero imbibita, per urinas excernuntur. Unde in principio morbi urinæ sunt claræ, aut saltem simul opacæ, ingruente sc. sanguinis fermentatione, & excrementitiarum particularum separatione. Tandem verò, ubi præcipitata & separata fuerunt excrementa, urinæ saturatæ, & copioso sedimento onustæ, claræ evadunt ac naturales, aperto signo, fermentando separari & segregari in massa sanguinea excrementa, quæ aut per urinam excernuntur, aut in habitu corporis defiguntur.

Hæc tragœdia luditur tamdiu, donec succi hi correcti, & correcta massa sanguinea, ad naturalem crasin redeant, & quicquid in habitu corporis hæret, nunc per sudorem, nunc per insensibilem transpirationem dissipetur.

PARS AFFECTA.

Pars affecta ratione declarationis sunt tam partes extimæ solidæ, ac imprimis corporis habitus, quàm etiam interna thoracis & abdominis viscera: sic enim Zacutus Lusitanus

lib. 3.

lib. 3. *Prax. Admir. Observat.* 136. & 156. refert ictero mortuum, qui omnia interna viscera, imprimis hepar & intestina, colore flavo totaliter infecta habuit. Rarum autem est, quod ossa etiam flavescentia fuerint reperta. Pars verò affecta à causa proxima est massa sanguinea heterogeneis recrementis impraegnata, sicut horum focus & fomes sunt primae viae quandoque.

DIAGNOSIS.

Quoad signa diagnostica: icterus praesens facilè in genere cognoscitur ex habitus & urinae colore, qui imprimis in oculorum albo se manifestat; sicut urinae linteum vel charta albicans si intingatur, haecque colore croceo inficiantur; quamvis urinam ictericorum non semper linteum tingere Riverius *cent.* 2. *observ.* 9. annotârit; aut si urina succussa spumam flavam ostendat, & sedimentum ochreum post horas aliquot dimittat. Caussarum verò signa dignoscenda majoris difficultatis sunt. Ventriculum nihilominùs affectum esse patet: si mala diaeta ventriculum immediatè gravans mox praecesserit, qualem v. g. ex Horstio *suprà* allegavi: si cardialgia adsit: si absentibus bilis p. n. effervescentis indiciis ructus, vomitus, ac fluxus alvi nidorosi ac biliosi observentur, aut faeces colore naturali tinctae sint.

Sanguinem verò hujusque texturam in ictero laesam monstrat:

1. Causa evidens, si v. g. à morsu animalis venenati is contigerit; si febres, mensium suppressio, similesque circumstantiae, quales superiùs allegatae, praecesserint, aut adsint.
2. Ventriculus mediocriter, aut benè constitutus; Ac
3. Vasorum biliariorum angustiae, bilisque turgescentiae extraordinariae nullae adsint notae, ac internorum contenta naturaliter tincta sint.

Vasorum denique biliariorum, & epatis angustias, aliaque vitia, monstrant

1. Dolor circa hypochondrium dextrum molestus, nunc cum tensione ac pondere, nunc cum lancinationibus obscuris.
2. Faeces alvi semper albicantes, aut cineritii coloris, hincque difficillimè & nullo labore solvi potest alvus; ac
3. Convulsiones viscerum abdominis antecedentes, aut adhuc praesentes.
4. Bilis viscidioris signa.
5. Calculorum per alvum interpolata excretio antecedens.

An icterus superveniens sit criticus, an symptomaticus, signa coctionis urinae monstrant.

Urinae in principio sunt tenues, nonnihil lacteae; in progressu fiunt turbidae, obscurae & crassae; in statu copiosa deponunt sedimenta, & colore naturali flavo plus minùs tinctae apparent. Et quando urina fit crassa, turbida ac nigra, tunc signum est solutionis morbi, cum victoria naturae: sic namque huc facit exemplum Schenckii *lib.* 3. *Observ.* de post mictum cruentum seu sanguinis aterrimi excretionem subitò curato ictero: magis huc facit exemplum Hoeferi *in Herc. Med. pag.* 142. de ictero nigro, in quo ex usu lapidis bezoar urina nigra & instar atramenti fuit excreta.

PROGNOSIS.

Prognosis omnis nititur causarum antecedentium consideratione. Est morbus, si quis alius, contumax, si illegitimè tractetur. Per se periculum quidem, non tamen lethalitatem, involvit, nisi ratione causarum, aut supervenientium interdum symptomatum.

Hinc icterus, qui sequitur vitium quodpiam visceris cujusdam, hepatis ac lienis, confirmatum, scirrhum, &c. ferè chronicus, immedicabilis & lethalis esse solet, & nunc immediatè, nunc mediatè, quippe cui ordinariò hydrops lethalis superveniens, aegrum jugulat.

Icterus quò magis flavus existit, eò facilior est curatu: quo verò magis niger, difficilior; cùm hic causam complicatam magis, aut certè alteratam, sc. humorum aciditatem satis pertinacem, foveat.

Icterus flavus, qui est à ventriculi cruditatibus, facillimè, & saepè uno vomitorio aut purgante, curatur.

In specie niger icterus quartanis superveniens solet esse contumacior: sicut Forestus *lib.* 19. *obs.* 22. observat, quartanae per 12. annos duranti icterum nigrum contumacem & diuturnum supervenisse. Interim Aphorismus Hippocratis 62. *Sect.* 4. non semper est verus, vid. Horstius *lib.* 1. *obs.* 20. ubi icterus salutaris quartâ die in continua febre obvenit: & Bartholinus *cent.* 3. *hist.* 4. observat icterum in quartana salutarem, ante diem septimum supervenientem.

Icterus à veneno externo productus periculo non vacat, ob symptomata maligna ipsi communicata.

Icterus à fermento sanguinis intrinseco vix, nisi discrasiâ illâ ablatâ, tollitur, v. g. scorbuto, mensium suppressione, &c.

Ex ictero flavo securissimus est, qui in febre est criticus; symptomaticus verò malus observatur, & non rarò periculum infert; vid. Hippocrates *Epidem. Sect.* 2. *text.* 120.

Post hunc facilioris est curationis & securior, qui ex impedito bilis per meatum felleum motu hujusque obstructione oritur, modò non nimis pertinax fuerit obstructio.

Icterus

Icterus ab angustia vasorum felleorum, si fixiorem & pertinaciorem causam hujus angustiæ foveat, v. g. callum, calculum, &c. semper difficilioris curationis observatur, quàm quæ mobilem magis, v.g. obstruentem humorem agnoscit.

Icterus à scorbuto vix, nisi hoc curato, sanatur; qui verò ex corruptela humorum, est incurabilis.

Calculi in folliculo felleo & inde natus icterus difficillimè, raró ac nunquam, curantur; cùm non prostent remedia, calculos alterantia, utut ∽Ⓘi dulcis aliquid præstet: aut curati licèt, crebriùs recidivant, & mortem inferunt.

Nec qui è mensium obstructione, nisi hâc sublatâ, sanatur.

Pariter icterus, qui à lienis vitiis, non semper eandem habet prognosin: nam qui ab ejus scirrho oritur, incurabilis est; qui verò à leviore lienis affectu, curari potest.

Ast intuitu supervenientium, & concomitantium sympromatum, ictero sæpiùs succedit hydrops lethalis: non saltem, quod ille epati vel lieni scirrhum inducat; sed quatenùs chylus bile haud sufficienter tinctus, hincque viscidior vasorum lacteorum & lymphaticorum obstructiones, hinc rupturas parat: & rara satis est avis icterus cum hydrope curatus, qualem Platerus *observat. pag.* 598. annotavit.

CURA.

In icteri cura

I. Fermentum acidum austerum corrigendum.

II. Bilis vitiata emendanda, & in naturalem crasin restituenda; quæ verò emendari nequit, per urinas & sudores evacuanda.

III. Distributio ejus debita promovenda.

Hinc ratione primæ indicationis conveniunt absorbentia, præsertim Martialia; post stomachus per vomitorium purgandus, & per stomachica aromatica roborandus erit.

Secundæ indicationi remedia salina acria & amara plus minùs resinosa & volatilia, præsertim appropriata, bilem restituentia, quibus pro laxanda alvo rhabarbarina, sennata, &c. pro diuresi lumbricalia, &c. simul inserviunt.

In tertia præstant incidentia, aperientia, & tonum hepatis conservantia, hepatica vulgò dicta, simul blandè adstringentia, ut firmentur fibræ, earumque tonus. Quod si malum sit à veneno, tunc hoc assumptum vomitorio rejicitur, si ore haustum adhuc in primis viis hæreat, ubi etiam clysmata prosunt; vel animalium morsu communicatum per appropriata alexipharmaca corrigatur, & quidem modo per fixa, modo per volatilia, v.g ♁ diaphoreticum, & bezoardicum minerale, ⊖ volatile CC. viperarũ, rob juniperi, theriaca, &c.

℞. *Theriac.* ℈ij.
Bezoard. miner. ℈ß. ad gr. xv.
⊖ *volat. C.C.* gr. v.
M. f. bolus: S.

Austreibende Lattwerge auff einmal.

Summatim in ictero nigro primatum obtinent Martialia, in flavo alcalina volatilia oleosa, alcali bilis amarum restituentia, utut utraque conjunctim sæpiùs propinentur. In specie verò pro antecedentium causarum varietate specialis cura nonnihil varianda, de quibus hinc inde.

Pro his scopis obtinendis semper vomitus instituatur, cùm ferè impossibile sit, sine vomitu perfectè curare icterum: ac in specie, si in principio morbi urgeant symptomata stomachi, anxietates præcordiorum, appetitus prostratus, &c. in specie vitrum ♁ii, vel crocus metallorum vino infusus, cujus ℥j. ad ℥iß. filtratum propinandum; Vel

℞. *aloës hepat.*
extracti cent. min. ā ℈j.
troch. alhand. gr. vj.
☿ *vitæ* gr. ij.
F. pilulæ pro 4. dosibus.

Quoad venæsectionem: ea planè non juvat in ictero, utpote quæ potiùs nocet, ac non raró malum exasperat, quàm ut idem tollat.

Similiter purgationes propriæ dictæ in principio morbi administratæ sunt admodum nocivæ, ac utplurimùm majorem discolorationem in superficie corporis inferunt, nisi sint lenia, primarum viarum saltem abstersiva, ut ♀⊖latus, acuatus cum stimulo purgantis cujusdam; vel quoque gummi ammoniacum, quod solutum, ac in mixtura adhibitum, appropriatum est ad icterum: aut si adsit tantummodo lenis obstructio meatus fellei in intestinis, tunc talis obstructio vel unicâ purgatione potest tolli. Locum enim purgantia habent in ictero à vasorum biliariorum obstructione, minimè ab eorum compressione, nisi hæc à talibus, quæ facilè à catharticis removere licet, v. g. fecibus alvi induratis, contingat, quatenùs per purgantia æquè ac vomitoria magna pars bilis ad intestina & ventriculum emulgetur, ut Pechlinus *de purgantibus cap.* 36. aliique annotârunt, ac illud observatum Kyperi testatur, dum *Institut. lib.* 2. *cap.* 16. viro cuidam ob frequentiùs ea propinata non tantam bilis copiam restitasse, quanta alvinis fecibus tingendis sufficeret, eumque hinc debilitatum post annum obiisse refert. In hoc tamen casu non semper à purgantibus erit incipiendum, cùm sæpè sola aperientia, & digestiva, stimulo purgantis acuata, item salia fixa & volatilia, hanc obstructionem simulque icterum tollant. In progressu verò morbi purgationes sunt frustraneæ, nisi saltem in fine, appropriatis imprimis præmissis,

missis, conveniunt, quin potiùs in morbi statu diuretica & sudorifera sunt optima.

Quoad alterantia verò & specifica antiictèrica: inter ea primatum obtinet Mars, isque crudus; bis enim in die, manè & vesperi, ad ℈j. radicem & fomitem morbi tollit; & cætera ex eo parata, vulgò aperientia dicta, v. g. Essentiæ ♂is liquidæ, & croci ♂is, pauco vel nullo acido parati, & omnia Martialia. Hinc etiam hæmatites præparatus, ceu experimentum in ictero à quibusdam laudatur, quatenùs est hic totus ♂alis. Heinricus ab Heer *in obs.* 6. describit pulverem compositum ad pallidos virginum colores, quem laudat in ictero mensium obstructioni supervenienté, cujus basin limatura Martis cruda, cum aliis aromaticis mista, constituit. Hinc pulvis specificus ad icterum est nil aliud, quàm limatura ♂is exactissimè pulverisata, & sub tritura cum oleo destillato aromatico ligni sassafras irrorata, ne sc. rubiginem contrahat; quod à ℈j. ad ʒß. commode & cum successu, nunc solitarius, nunc cum crystalli præparatæ dimidio propinatur, sc. ad imitationem pulveris cachectici, imprimis Hartmanni *in Praxi Chymiatrica cap.* 171. §. 5. item ♉ diaphoreticum Martiale Ludovici expertum, quod vid. *in ejus Pharm. pag.* 330. & alia Martialia &c. nam hoc vel solum ritè administratum sufficit ad curam icteri: item vina Martialia, vel quoque vinum, in quo sæpiùs aurum extinctum, Poterio commendatum. Rationem dat Burrhus *in epist. ad Bartholinum*, quoniam sc. ramenta subtilissima auri communicantur istis liquoribus. Facit huc & experimentum Gesneri *l. 3. epist. p.* 105. Platerus *cap. de Ictero* commendat infusum chalybis cum carbonibus de quercu in vino. Acidulæ huc pertinent, quæ desperatos ictericos interdum curant: conf. Willisius *Pharm. Rational. part.* 2. *pag.* 284. Stœckerus *in praxi.*

Post Martialia fiat accessus ad specifica ante-icterica, inter quæ primatum obtinet in ictero flavo chelidonium majus, nobilissima planta, & optimum in ictero remedium, præsertim quando ex vitiato bilis motu, indeque fecibus alvinis griseis aut candicantibus existentibus icterus oritur; de cujus usu vid. Forestus *lib.* 19. *obs.* 21. & 40. Usurpatur autem variis modis: vel ut ex planta recenti contusa exprimatur succus, qui, licèt nauseosus, in vino aut quocunque vehiculo mistus, quotidiè manè hauriatur; qua ratione ancillam ictericam multosque ictericos nunc præmisso, nunc omisso vomitu, paucos intra dies curavi; vel fiat secundum methodum à Castro præscriptam infusio radicis chelidonii majoris, in vino, quod intenso colore flavo tingitur. Item decoctum hujus chelidonii in vino aut quocunque modo paratum, bis quotidiè usurpatum, optimum est remedium. Hinc Joël decoctum chelidonii majoris cum granis juniperi tanquam expertum meritò commendat & laudat: videatur Willisius *Pharm. Ration. Part.* 2 *pag.* 280.

℞. *rad. chelidon. maj.* M. ij.
bacc. juniperi M. j.

Cum vino in mortario trita, & validissimè expressa propinetur.

Post chelidonium majus, marrubium, hujusque decoctum, essentia & extractum, similiter remedium expertum est, de quo vid. Forestus *lib.* 19. *obs.* 19. & 40. in scholio.

Huc spectat centaurium minus, quod internè quocunque modo sumptum, ob amaritiem ad icterum egregium est: ejus decoct. in euporiston est Rulandi in cura icteri; imò sunt, qui dicunt, quod centaurium minus recens contusum in calceos immissum, ut nudis pedibus inter ambulandum ita teratur, curet icterum; fieri enim plantam omninò flavam, ob id quotidiè esse repetendam: item taraxacum, flores chamomillæ, herba agrimoniæ, abrotanum, anserina; cujus succus vel decoctum hauriatur, appropriata sunt icteri remedia, vid. Riverius, Fonseca, & Petræus. Huc pertinet fumaria, cujus solius succo Riverius *cap.* 3. *obs.* 73. icterum & vomitum biliosum curatum refert; salvia, de qua vid. Platerus *Prax. Tr.* 3. *p.* 141. & rosmarinus, vid. Fonseca *l. a.* Hæc simplicia omnia, quibus & cochlearia addi potest, operantur, corrigendo bilis oleositatem, & sal volatile ejus acuendo. De succo capillorum Veneris vid. Velschius *Mictom. cap.* 13. *obs.* 13. Facit huc fragaria, quæ etiam est remedium expertum Rulandi, decoctum nempe ejus aliquandiu continuatum, aut pro potu ordinario propinatum: nam quod etiam infantes fiant icterici, observat Panarollus *Pent.* 4. *obs.* 44. Magis adhuc convenit, si fragaria simul decoquatur cum passulis, & ita decoctum hauriatur, teste Rulando *in Thesauro pag.* 168. item Fonseca *l.* 2. *Cons.* 34. qui dicit, fuisse secretum cujusdam religiosi, qui ictericos curavit decocto herbæ & radicis fragariæ quotidiè hausto. Vid. etiam Bartholini *Acta Med. Haffniens. volum.* 1. *observ.* 120. v. g.

℞. *HB. fragar. c. toto* m. ij. l. iij.
passul. min. ℥iij. l. jv.

Hæc coqu. in s. q. ▽ font. pro potu ordinario.

Fit potus gratus sæpiùs usurpandus, quem etiam Hartmannus commendat *in Praxi Chymiatrica.* Icterici enim, utut intensè sitientes, malè ferunt cerevisiæ potum, partim propter amarorem, partim quod oneret ventriculum, cum non benè digeratur, sed in mucum degeneret. Hinc sitientibus maximè ictericis, convenientissimus potus erit vel modò dictum decoctum, vel si fragariæ amaror molestus sit, solum decoctum passularum.

larum. Passulæ sanè multum in recessu habent, unde non possum non laudare electuarium Digbæi *p. 1. Experiment.* ad quemvis icterum, paratum ex passulis minoribus & rhabarbaro.

Conveniunt etiam radices 5. aperientes, cichorii, rubiæ tinctorum, urticæ, lignum sassafras, radix hirundinariæ seu vincetoxici, ejusque essentia, appropriatum est anti ictericum, & à Simone Pauli *Qu. Botan. p.* 117. extollitur, præsertim in progressu & declinatione morbi, si vinum decoctionis ejusdem hauriatur, tàm per sudorem quàm per urinam egregiè operans, ex ℔j. radicis urticæ majoris & ℈j. croci. Gesnerus cum vino albo extrahit ♃am, quam tanquam celebre antiictericum per 5. dies dosi ℥iij. assumendum commendat. Ulteriùs flores hyperici & calendulæ hoc in casu etiam sufficiunt, in specie croci flores. Flores hyperici commendat Stœckerus in Praxi, si sc. cum herba hyperici coquantur in vino, vel aqua, & detur continuò bonus haustus manè: prætereaque herba & flores ponantur in calceos. De floribus genistæ res itidem certa est, id quod confirmat observatio Borelli *Cent.* 4. *obs.* 31. ubi icterus à fumo tabaci obortus curatus per conservam florum genistæ & calendulæ. Nec absinthium, hîc negligendum est; cujus virtutem in ictero cum aliis cachexiæ symptomatis annotavit Solenander *Sect.* 5. *Cons.* 25. Icteri diuturni curationem per decoctum musci pulmonarii quercini videb. in M. A. N. C. *ann.* 3. *obs.* 290. Pertinet huc decoctum euporiston Camerarii ad icterum, quod describit Fehr *de absinth. pag.* 29.

Aliàs semen aquilegiæ nobile est specificum expulsivum in ictero, quod promovendo expellendove excrementa icterica massam sanguineam purgat, estque Timæi euporiston, unde est basis pulveris Timæi ad icterum experti:

Vel convenienter potest fieri emulsio ex hoc semine, e. g.

℞. *sem. aquileg.* ℥ß. ad ℥vj.
c. s. q. ▽ *flor. aquileg.* & *chelidon.* maj. f. Emulsio:
adde
ebor. s. △e vel *rasur. eboris pulver.* ʒj. ad ʒiß.
Edulcoretur parum & usurpetur pro lubitu.
D. S.

Blutreinigende und austreibende Milch.

Benè confert hæc emulsio; frequentiùs enim usurpata blando sudore expellit icterum, & ♃am optimè delet: inter alia puerperæ, mox à partu fœtus mortui ictericæ, cum successu dedi. Ebur certè, ceu appropriatum absorbens, ut & corallia, à multis ad icterum commendantur.

Juxta hanc emulsionem pariter quoque experta est emulsio Cnœffelii ex seminibus frigidis majoribus, &c. quam vid. in M. A. N. C. *ann.* 4. & 5. *obs.* 49. *pag.* 43. & 44. Sylvius laudat semen cannabis in lacte ad crepaturam coctum, vel fiat ex hoc emulsio cum aqua appropriata.

Hisce accensenda venit radix curcumæ, sive solitaria; sive cum Martialibus in forma sicca, e. g. ♁io diaphoretico Martiali conjuncta. propinetur, v. g.

℞. *rad. curcum.*
♁ii *diaph.* l. *bezoard. miner.* ā gr. xv.
⊖ *volat. C. C.* vel *viperar.* l. *succini* gr. vj.
M. f. pulvis.
D. S. ut antè.

℞. ♁ii *diaphor.* ♂ial. *Lud.*
rad. curcum. ā ℈j. ad ʒß.
⊖ *volat. C. C.* ℈ß.
M. pro 2. dosibus;
D. S. ut suprà.

In specie, si à calculis in folliculo felleo fuerit icterus, radicem hanc ceu experimentum commendat Hoffmannus *in Clave Schrœderiana pag.* 365. de quibus calculis exturbandis etiam vid. remedia ordinaria *in* M. A. N. C. *ann.* 4 & 5. *obs.* 99. *p.* 103.

Hæc ipsa specifica ex regno quidem vegetabili optimè sunt juncta in essentia contra icterum D. Michaëlis.

Nec omittenda sunt ex animalibus, quæ sale volatili, nunc diuretico nunc sudorifero, constant: hinc aselli, & lumbrici terrestres, seu eorundem blandè in MB exsiccatorum pulvis ad ʒj. sæpiùs propinetur: vid. Thoner. & Lotichius. Nam hic pulvis bilem insigniter acuit; aut more antiquorum subigendi cum sero lactis vel cerevisia: vid. Maroldus *Pr. p.* 171. vel infundendi vel coquendi cum vegetabilibus aperientibus sic dictis, aut specificis, vel menses moventibus &c. aut per putrefactionem vel fermentationem spiritus urinosus ex his paratus ad ʒß. subinde exhibeatur, propter sal volatile nitrosum abstergens, incidens, & saporem icteri specificum corrigens, urinamque ciens, ab omnibus Practicis laudatur: Quibus vix cedit ∼ tartari probè rectificatus urinosus, ∼ carminativus de tribus, ∼ urinæ humanæ, ad modum Zwelferi *in Mant. Herm.* traditum paratus, liquor cornu cervi succinatus ad guttas xxx. ♃æ♀i acerrimæ, gutt. xxx. aut loco spiritus urinæ spiritus salis ammoniaci efficacior erit; hinc pauperculi ⊡æ potu ab ictero se curare solent, vel quod in multis probatum euporiston, utut fœtidum.

℞. *succ. absinth.* l. *chelidon.* & *marrub.* q. v.
Misc. c. ⊡ *ægri:*

De quo bibat bonum haustum, contineat se in lecto & sudet, sudorque sæpiùs abstergatur; hoc enim aliquoties repetito subinde restituitur.

Certè præmissis præmittendis (i. e. vomitu & Martialibus) post specifica salia volatilia sunt optima icteri remedia. Unde propter hujusmodi volatilem salinam nitroso-ammoniacalem texturam stercora quorundam animalium tantopere ad icteri curam tàm Paracelsus, quàm alii Practici, commendant; qualia sunt stercus caprillum, gallinaceum, columbinum, equinũ, in specie sterc⁹ virídescens anserculorum juniorum, imprimis chelidonio & anserinâ nutritorum, ad ʒj. Nam propter ammoniacalem vim & anserinam, ceu specificum in hoc morbo, qua vesci solent, illud stercus specificum antiicterum fuit Bartholeti: vid. Fonseca *l. a.* ac Grulingius *Prax. l.* 3. *pag.* 307. recipitque stercus anserinum & lumbricos terrestres, aut pulverem ictericum, quem Lotichius *lib.* 4. *cap.* 2. *obs.* 6. & 7. describit: quibus Willisius stercus ovillum substituit; item stercus canis ossa rodentis; item stercus album pullorum exsiccatum & pulverisatum. Quò facit Tragea stercoraria Quercetani *in Pharm. pag.* 451. ex solis animalium stercoribus parata: vid. Finckius *Chim. pag.* 145. Sicut & quidam commendant succum stercoris capræ expressum cum lacte ceu egregium in ictero remedium. Pediculi tres, vel quatuor vivi deglutiti commendantur à quamplurimis, & experimento comprobavit Zacutus Lusitanus *lib. ultimo Med. Princip. cap.* 2. Hisce annumerandi veniunt lapides in fellibus animalium reperti, præsertim lapis in felle bovis, utpote cum sit nihil aliud, quàm bilis naturalis coagulata ab acido, cujus pulvis à ʒß. ad ℈ij. imò ad ʒj. mirè laudatur; extra quem & lapis ex felle porci egregius est: Cont. M. A. N. C. *ann.* 3. *observat.* 283. *pag.* 499. loco quorum etiam capi solet lapis bezoar, sive orientalis, sive occidentalis, ex cujus usu urinas nigras instar atramenti redditas fuisse, observatum fuit in ictero nigro: vid. Hœferus *in Herc. Med. pag.* 140. Vel calculus humanus, tàm per urinam quàm per sudorem, icterum pellens. Item spectat huc lapis ceraunius præparatus à ℈j. ad ʒß. qui est specificum ad icterum D. Michaëlis, quo ipso aliquoties curavit, qui quotannis hoc morbo afficiebantur: in cujus defectu lapis in folliculo fellis tauri repertus commodè substitui potest: Tilemannus & Agricola ex lapide ceraunio pulverem contra icterum præparant. Hartmannus & D. Michaelis cum exuviis serpentum aut viperarum spontè depositis miscuerant, & dosi ℈j. propinarunt: vid. *suprà, ubi de hydrope art.* 3. Ex quibus variæ fieri possunt formulæ; v. g.

℞. *rad. rubiæ tinct.*
chelidon. maj. ā ℥j.
HB. marrub.
summit. absinth. ā m. j.
⊖ ♀i ʒij.
Includ. nodulo vino infundendo:
D. S.

Blutreinigender und austreibender Püschel.

℞. *Extr. chelidon. maj. gumm.* ʒj.
lap. bezoar. occident.
☿ii diaph. ♂ ial. Lud. ā gr. xv.
M. f. bolus S.

Blutreinigende Lattwerge.

Diluatur in haustu vini, capiatur.

℞. ▽ *tarax.* ℥j.
extract. chelidon. maj. ʒß.
⊖ *volat. C. C.* gr. jx.
syrup. card. bened. ʒj.
M. S.

Blutreinigend Träncklein auff einmal.

℞. *croci ♂ is aperit.* ʒß.
Extr. rhabarb.
rad. curcum.
fumar.
absinth.
cent. min. ā ʒß.
🜔 *destillat. major.* gutt. vj.
F. pilulæ no. 197.
Dosis IIX. ad xij. manè & vesperi.

Pro turgescentia biliosa mitiganda opio locus concedi potest: potui ordinario instillandus ∽⊖is dulcis, & ∽⏀i dulcis, item ∽⊖is ✱ci acidus: vid. Grimmius *Compendio Medico-Chim. l.* 3. *c.* 1. *obs.* 26. & 27.

Cæterùm in fine interdum, blanda laxantia adhiberi convenit pro evacuatione primarum viarum, inter quæ huic scopo inservientia hactenus enarratis, aut subjungenda, aut interdum etiam permiscenda, semper sint moderata & blanda. Præ cæteris commendantur flores pruni sylvestris, qui blandissimè & appropriatè laxant per alvum, si infundantur in potum ordinarium cum nodulo, qui crebriùs bibatur; vel manipulus horum florum acaciæ infundatur in vinum, maceretur per diem & noctem in loco calido, quod vinum ita hauriatur: Dicitur Kauffingeri experimentum, laxat blandè, & ad crasin sanguinis confert. Convenit hîc etiam infusum foliorum sennæ cum sale tartari in aqua specifica.

In specie laudem meretur rhabarbarum, & rhabarbarina, quod appropriatum est, utut vulgò bilem evacuet. Ast hoc non solùm præstat, sed potiùs partim alterat, partim evacuat, ideò vim specificam antiictericam habere dicitur, nec sine causa à Paracelso commendatur. Nempe rhabarbarum electum pulverisatum optimè in substantia usurpatur à ʒß. ad ʒj. propinetur in jure vel vino calido manè jejuno stomacho, æger nonnihil contectus insigniter sudabit, & à meridiè alvum laxam habebit; Vel

℞. Rha-

℞. *Rhabarb.* ʒß.
♀i ⊖*lat. l. arcan. dupl.* gr. xij.
M. f. pulvis: S.

Blut-reinigende Laxier-Pulver.

Unde infusum rhabarbari cum marrubio est egregium remedium ad curam icteri: Quò pertinet essentia alexipharmaca laxativa Clauderi ex rhabarbaro, vel elixyr cachecticum polychrestum laxativum cum essentia absinthii; vel

℞. *passul. min.* aut *earund. pulp.* ℔ß.
rhabarb. el. ʒiij.
♀i ⊖*lat. Tach.* ʒij.
c. f. q. *syr. de cichor. c. rhabarb.* f. Electuarium.
D. S.

Eröffnende Blut-reinigende Lattwerge.

Vel infunditur rhabarbarum in ▽ specifica cum foliis sennæ, addito ⊖♀i: Vel

℞. *fol. senn. s. st.* ʒiiß.
rhabarb. el. ʒj.
rad. curcum. ʒß.
⊖♀i ℈j.
Infund. in ▽ *fumar.* per ℘.
Colaturæ ad ℥
syrup. de cichor. c. rhabarb. ℥j.
M. D. S.

Blut-reinigende Träncklein.

℞. *summ. centaur. min.* p. ij.
rhabarb. el. ʒij.
⊖♀i ℈j.
Infund. in f. q. *vini absinthit.* stent in loco calido, per ℘.
Colaturæ adde
syr. de cichor. c. rhabarb. ʒvj.
M. S.

Purgierender Wermuth-Wein auf einmal.

In ictero nigro autem infusum hellebori nigri in sero lactis confert, aut pilulæ ex extracto hellebori nigri cum extracto ♂is concinnatæ: quibus, quantum possibile fuerit, gummi ammoniacum sociandum, quod optimum aperitivum, & muci viscidi incisivum. Præcipitata Mercurialia pro purgandis ictericis ad curam icteri à quibusdam commendantur: sic ☿ præcipitatus rubeus cum ♀o ad aliquot grana commendantur à Finckio: ☿ præcipitatus luteus ad gr. v. vel. viij. commendatur à Schneidero *in Pharmacopœa:* sed transeant, cum tutiora prostent. Pertinet huc decoctum Lindani, quo quemvis icterum curat, præsertim, quod probè notandum, præmisso vomitorio;

Decoctum est tale:

℞. *rad. cichor.* aut *tarax.* ℥ij.
chelidon. maj. ʒvj. ad ℥j.
HB. endiv. aut *cichor.* m. j. l. ij.
fragar. m. iß.
marrub. mß.
♀i *alb.* ʒß. ad ʒvj.
fol. senn. ʒij.

Coq. in f. q. ▽æ, aut ▽æ & *vini* ana q. f. in vase clauso: decocti ℞. ℔ ij.

Detur pro usu: addendo, si præstantius desideretur singulo haustui ∽♀i rectif. ℈j. ad ʒß. sumantur 3. diebus, & omni manè duo haustus. interpositâ horâ, continuando, donec malum sit curatum.

In hujus usu attendendum, ne sint secessus ultra tres vel duos in die: si contingat liberaliùs purgari prima die, aliis sumatur tantò minùs. Tali decocto Amstelodami curavi mercatorem ex ictero nigro: tribus septimanis nihilum quidem profeci, urinæ manebant crudæ & splendidæ, post dies paucos, apparente coctionis signo, aberat splendor, & turbidæ erant urinæ; prædixi ergò solutionem morbi.

Convenit quoque apozema Sylvii *cap.* 46. §. 68. *p.* 452. & potio sequens Barbette, quam habet *in Exercitat. Practicis.*

Vel ℞. *HB. marrub.*
cuscut. ā m. ij.
fl. genistæ
acaciæ
calend. l. *cartham.* ā m. j.
rad. scorzon.
filicis
cichor. ā ℥j.
crem. ♀i ʒß.
Coqu. in f. q. ▽æ.
Colaturæ adhuc ferventi infunde per noctem:
fol. senn. s. st. ʒvj. l. *rhabarb. el.* ʒß. ad ʒvj.
Colatura ad ℔j. D. S.

Blut-reinigender Tranck.

Quoad icterum nigrum, saltem notetur: in præscribendis remediis semper acidum absorbendi simul habeatur ratio; sive hoc fiat illa eligendo, quæ utrique humori simul dicata, v. g. per terrea, urinosa & Martialia; sive hæc aliis & hactenùs dictis commiscendo; sive modò hæc, modò illa diversis vicibus propinando.

Hæc fuerunt interna, de quibus adhuc in genere moneo; In medicamentis antiictericis esse insistendum ad tempus, quia est morbus chronicus & contumax; & quidem quamdiu urina mingitur tenuis & splendida, tamdiu illis insistendum, donec signa coctionis appareant, & aut fiant crassæ & turbidæ, & cum sedimento repletæ; his enim apparentibus solutio imminet, & spes salutis est in propinquo.

Hisce internis interdum externa quoque remedia accedunt, quæ in icteri cura subinde plantis pedum applicari solent, qualia sunt; centaurium minus, item radix chelidonii majoris, & hypericonis, de quibus suprà dictum. Sic mittantur colore peregrino infecti, sani licèt sint ægri, in B. ▽æ tepidæ, ut ita relaxentur cutis pori, fricetur corp⁹ cum sacculis, repletis

farinâ hordei & fabarum, aquæ calidæ immersis, vel fiat balneum ex resolventibus, v.g. scabiosa, saponaria, chelidonio, chamomilla, parietaria, origano; de quo vulgò dicitur, quòd colorem ictericum eò usque evocet, ut ▽ balnei inde tingatur; beta, anetho, marrubio, abrotano, radice lapathi, sigillo Salomonis, lupinis, nitro, sulphure, calce viva & similibus, quibus corpus abluatur: v.g. usurpetur balneum ad cutem detergendam Mynsichtii, vel

℞. *HB. saponar.*
parietar. ā m. ij. l. iij.
rad. bryon. ℔ß.
sigilli Salom. ℥iv.
pulv. pisor. nodulo inclus. ℔ß.
Incisa D. S.
Species zum Bade.

Balneis hujus decoctionis aliquoties æger insideat, novam semper aquam recipiendo: tunc pisorum pulvis nodulo laxiori inclusus sit.

De tinca pisce, umbilico vel dextro hypochondrio imponenda, aut plantis pedum supponenda, quæ exinde flavescere dicitur, ac de potu è poculo cereo flavo, rem in dubio, ceu incertam, relinquo.

Pertinent huc externa ad icterum quemcunque mulierum gravidarum convenientia, quibus propter metum abortus non semper tutum est propinare interna, aut imbecillioribus: in talibus expertum est cataplasma Joëlis, quod habet:

℞. *fol. marrub. virid.*
rad. chelidon. maj.
visci quercin. ā m. ij.

Hæc cum aceto, vel vino subacta plantis pedum applicentur: vid. Rondeletius.

Aut si tutum videatur, potest ex his fieri infusum in vino, & propinari internè pro sudoris prolectione. Forestus *l.* 19. *obs.* 21. gravidæ ictero laboranti, cum jam instaret partûs tempus, claretum cum successu propinavit.

Pertinent huc etiam curæ magneticæ, uti in aliis morbis chronicis, ita & in specie in ictero proficuæ; v.g. urinam ægri miscent cum farina hordei, exin formant placentas, quas in aquam piscibus projiciunt, aut cani vel feli devorandas præbent; sic icterus evanescet. Innuit hoc Helmontius *pag.* 595. & in Anglia in duabus personis à se expertum refert hoc Dn. Boyle *in Philos. Experimentali.* Dicunt, si æger quotidiè urticas vivas permingat, exinde arescere urticas, ægrum verò successivè curari: vid. Keslerus *Processs. cent.* 5. *pag.* 84. vel infundatur ægri urina supra acervum formicarum, vid. M. A. N. C. *ann.* 3. *obs.* 89. *pag.* 146. sic urina icterici supra stercus equinum, dum calet, excreta curat icterum, annotante Platero & Gruelingio: vid. Willisii *Pharm. Rat. Part.* 2. *pag.* 285. Vel permisceatur urina cum cineribus fraxini, & in globulos redacta prope fornacem exsiccetur: confer. Willisius *l.c.* Vel quod fuit expertum à Castro,

℞. Ovum gallinæ, suo luteo & albumine per mediocre foramen orbatum, ita ut sola testa remaneat integra, quæ impleatur urina patientis, & factâ scrobiculâ in hypocausto sinatur ibi, donec lento calore exsiccetur urina; pari gradu & exsiccatur urina, & tollitur icteritia.

Potest fieri etiam citiùs in digestione cinerum; si verò per incuriam contingat aduri testam, icteritia abit in nigram icteritiam immedicabilem.

Vel sanguine ex mediana ægrotantis extracto, & ovi gallinacei testæ artificiosè incluso, & ita ovo 14. dies gallinæ pro fotu supposito, postmodùm cum carne quadam misso, & cani, vel sui famelicæ exposito, ut comedatur, icterum & morbos ex vitioso sanguine oriundos transplantando averruncare satagunt: vid. Burggravius *in Biolychnio.* Item ex urina ægri & lacte, & addito pane similagineo, fiat jusculum, propinetur cani; qui si non moritur, nec homo morietur, sed convalescet.

ARTICULUS V.

De

Lue Venerea.

LUes Venerea ita dicta, quòd ex concubitu & usu cum subjecto impuro frequentissimè & facillimè contrahatur, & est nihil aliud, quàm contagiosa totius corporis cachexia, cum insignibus & crudelibus artuum & locorum quorumlibet nerveorum doloribus, pluribusque symptomaticis stipata, à corruptis, malignis, & quasi virulentis humoribus dependens; ita quidem, ut priùs semper membrum afficiatur, per cujus contactum virus illud corpori primò & immediatè affricatur.

Innotuit hic morbus Europæis non nisi ante duo circiter secula, & quidem circa annum Christi 1493. Dubium ergò mox oritur: an Veteribus cognitus fuerit hic morbus, an non? Priùs qui defendunt, non pauci sunt, quos inter est Lindanus, qui super Hartmannum asserit; quod Guilielmus de Palazeto, qui floruit

ruit annô 1470. accuratè de hoc morbo scripserit; item Bernhardus Gordonius, qui floruit an. 1305. *in Lilio suo Medicinæ* de hoc scripsit; item Valescus de Taranta annô 1417. imò quod & alii antiquiores citari possint perhibet, qui de hoc affectu scripserunt, cùm de morbis pudendi scribunt. Alii è contrà Veteribus incognitum volunt, asserentes: eundem in India Occidentali endemium existere, illumque milites Hispanos ex istis locis redeuntes anno 1494. reportasse, & hinc in Italia ab iisdem disseminatum, & in specie in castris Gallorum in obsidione Neapolitana à scortis urbe exclusis longè latéque propagatum fuisse; unde ab Italicis morbus Gallicus, à Gallis morbus Neapolitanus, ab aliis Syphilis, quod nomine apud Veteres veniat, appellata fuit. Vid. Sennertus *lib.* 6. *Prax. part.* 4. *c.* 1. *pag.* 121. Manardus *lib.* 7. *epist.* 2. *pag.* 99. item Monardus *de simpl. Med. histor. pag.* 312. Helmontius *de peste.* Fracastori *Tr Peregrina Lues nova* &c.

Exactam ejus historiam enarrare ferè difficile est; nam, ut inquit Lindanus; ***si Protheus est, lues Venerea est, & credo, non esse morbum, qui tàm difficilis sit cognitu, quàm lues Venerea; nullus enim morbus est, cujus pallio tegi non possit, adeò ut ex multis hoc morbo laborantibus vix duo sint, qui eodem modo afficiantur.***

Symptomata enim, quibus morbus hic se manifestat, non semper eadem sunt: quibus tamen innotescere solet, aut primaria aut frequentiora hæc deprehenduntur:

1. Effluxus humoris spermatici virulenti ex pene in maribus, ex genitalibus in mulieribus, quem gonorrhœam virulentam seu veneream appellant, congressum cum persona plus minùs suspecta paulò post, interdum tertiâ vel quartâ die, interdùm paulò tardiùs, insequens. Cùm verò sanies, quæ profluit, acris fit, & in confiniis præputii, ubi glandi connectitur, subinde retineatur, acrimoniâ suâ irritante inflammationem præputii & tumorem insignem excitat, ita ut glans phymosi quasi affecta detegi non possit; dum interiùs sanies ista acrior facta glandem potentiùs arrodat: nunc verò præputium tumorem quasi flatulentum contrahit, ita ut in immensum intumescat, & quasi transpareat, & glandem inferiùs stringat. Quod si intempestivè supprimatur, aut non ritè corrigatur hic fluxus, universum corpus lues ipsa brevi post perfectè inquinabit.
2. Bubones in inguinibus saltem exorti, vel post Veneris usum, vel etiam aliquo tempore pòst, duri, dolentes, præsertim noctu, qui si evanescant, aut saltem incisione aperti ad suppurationem & mundificationem producantur, res in meliori erit statu: interdum non suppurantur, sed potiùs indurantur.
3. Lassitudo insignis ulcerosa & torpor gravis quælibet membra occupat, quasi fustibus contusa essent.
4. Pustulæ variæ multiformes & scabræ, in corporis partibus se offerunt: in pene quidem pustulæ parvæ, præsertim in glande apparent, item circa coronam; quæ paulatim rumpuntur, & in ulcera alba degenerant, hinc successivè fiunt profunda & callosa, glandis substantiam successivè exedentia & absumentia. Si ex congressu impuro malum sit, ferè in pene primitùs, idque utplurimùm cum gonorrhœa, apparent ulcera. Alias quoque pustulæ hinc inde in corpore, præsertim tamen in fronte, facie, faucibus, & naribus, hinc cute capitis pilosa, erũpunt, nunc plus nunc minus protuberantes; item circa pubem & coxas, interdũ densè labia vulvæ obsident, suntq; squamosæ, scabiosæ, inæquales, coloris rarò intensè rubri, utplurimùm lividi, aut ex livido flavescentes. Nunc aridæ sunt & exsuccæ, & squamas saltem suggerunt, aliquando sanies quædam acris exinde emanat, ipsis pustulis hinc latiùs serpentibus & se dilatantibus.
5. Procedente malo pustulæ hæ tandem abeunt in ulcera, quæ etiam sine illis non rarò accidunt sordida & maligna, nec pus, sed saniem acrem, vicina loca exedentem, suggerentia, nunc materiam tenacem, lividam, viscidam, &c. simul exsudantia. Loca occupant imprimis glandulosa, penem & pudenda muliebria, nares, labia, fauces, palatum & papillas. Sanè exulceratio spontanea & diuturna, nec facilè curabilis, aut curata licet, subitò tamen denuò recidivans, in palato & faucibus sine alia causa cognita eveniens & perdurans, unum ex primariis (si alia tamen simul respondeant) ex hujus luis indiciis subministrat.
6. Ulcera hæc ossa frequenter quoq; adoriuntur, & cariosa eadem reddunt, in specie ossa palati, narium, & propter perpetuum pituitæ virulentæ affluxum, ac illorum spongiositatem, & cranii maximè, quin & partes internæ ulceribus obsessæ observatæ fuerunt.
7. Dolores adsunt atrocissimi, & hi etiam primarium quoddã symptoma luis constituunt: dolor nempe nunc artuũ solum, nunc simul etiam capitis, & quidem non articulorum, sed saltem artuum mediorum, nempe mediorum humerorum, mediarum tibiarum, frontis, temporum, item sterni dolores. Hi sunt saltem nocturni, qui circa vesperam horâ nonâ vel decimâ, aut etiam citiùs incipiunt exacer-

exacerbari, & inter tertiam & quartam matutinam solent discedere, totâque die aut nulli aut tolerabiles esse: Sunt ostocopi fixissimi, subinde etiam simul lancinantes. Rarum est, quod subinde etiam circa articulos observentur iidem; sicut etiam rarò lumbos & os sacrum occupant. Observavi tamen in fœmina morbo hoc inguinali, per sudorem copiosum, quem frequenter deterserat, infecta, quæ graves dolores nocturnos in dorso & lumbis, & circa os sacrum patiebatur aliquandiu, antequam ipsa lues perfectè se manifestaret.

8. In dictis locis, medietatibus nempe ossium, item in capite, fronte, &c. observantur quoque tuberositates & tumores, dicti gummata, nodi, tophi, &c. plani, minùs elati, ad medii ovi & ulteriùs magnitudinem excrescentes, secundum ossis situm ferè formati, insigniter nocturno tempore utplurimùm dolentes, rarò indolentes. Hos ipsos sub periostio oriri plures asserunt, unde si diuturniores sint, non rarò ossa ab iisdem arroduntur, & cariosa evadunt.

9. Calor in volis manuum & plantis pedum insignis, harumque rhagades, fissuræ & excoriatio, sine manifesta causa.

10. Verrucæ, tàm depressæ quàm elatæ; item ficus, condylomata & cristæ in partibus pudendis muliebribus, & utriusque sexus ano succrescunt.

11. In morbo inveterato pili defluunt, tàm in capite & barba, quàm superciliis præsertim cum pustulis, ulceribus, aut scabie sordida junctis, sine alio morbo præcedaneo.

12. Maculæ rubescentes, flavescentes, aut livescentes, nonnunquam satis latæ, præsertim in pudendis, pectore ac dorso, item in abdomine, subinde comparent, quas pressas albicans vestigium, mox ad pristinum colorem rediens, exhibere Platerus *Prax. Tom.* 3. *p.* 384. *testatur:* vid. Sylvius *lib.* 4. *Prax. Tr.* 3. §. 18.

13. Supervenit inflammatio testium; raucedo, atque uvulæ laxatio & erosio.

14. Tinnitus aurium.

15. Inveterato denique malo pro majore vel minore partium solidarum affectione, fluidarumque alteratione, surdi, cœci, tabidi, scabiosi &c. fiunt infecti.

Omnia hæc prolixè explicata videbitis in Sennerto *l.* 6. *Prax. Part.* 4. Sylvio *lib.* 4. *Praxeos Tr.* 3. & Botallo *Tr. de lue Venerea:* qui tres instar aliorum omnium sufficiunt.

Atque hæc quidem symptomata non cuivis contingunt, nec omnibus hujus luis gradibus, nec etiam, utut frequentiora, solitaria observantur; sed alia insuper his complicantur, imò non cuncta eandem vim diagnosticam habent. Quatenus v. g. non omnis, sed virulenta saltem Gonorrhœa luis Venereæ suspicionem movet; pilorum decidentia sine aliis signis & per se pariter nihil tale arguit; bubones Venerei ab illis, qui extra hanc luem geniti, haud differunt, sicut contra communem sententiam Platerus *l.* 4. *pag.* 387. & Sylvius *l.* 4. §. 134. per experientiam testantur, ac condylomata non tàm luem Veneream, quàm præposterum & frequentiorem Veneris usum, familiarem illis, qui hoc morbo laborant, sequuntur, hincque hujus luis signa propria haud existunt. Ita, ut symptomata hujus morbi primaria maneant gonorrhœa virulenta, pustulæ, ulcera, ossium caries, tophi & dolores enormes, nullisque anodynis cedentes: quibus Platerus *pag.* 384. maculas cutaneas quoque addit, quatenus ex his solis, si de nulla alia earum causa, præter coitum impurum, constet, luem Veneream incipientem concludit.

CAUSÆ.

Afficiendi modus hujus luis simpliciter est per contagium, isque frequentissimus per congressum Venereum; non quidem frequentiorem, sed vel unicus levior actus sufficit, sicut hujus respectu rarissimè aliis modis afficere solet. Pertinet huc etiam hæreditarius character, quo liberi à parentibus infici solent: Sic Forestus *lib.* 32. *obs.* 2. refert luem Veneream, qua maritus affecit uxorem, hæc infantem in utero; hic nutricem; hæc tres libros proprios: simile vide in Amato Lusitano *Centur.* 1. *Cur.* 49. item Schenckius *in Observ.* refert mulierem, quæ fœtum edidit Gallicis ulceribus scatentem, cùm conjux hoc morbo afficeretur, illâ sanâ. Reliqui ergò modi præter congressum, quibus contagium Venereum se propagat, sunt varii. Omnes autem fomitem materialem minùs spirituosum pro fundamento agnoscunt, ut sunt v. g. lectus communis: sic enim Horstius *lib.* 7. *obs.* 3. refert luem Veneream à communi lecto contractam, cum condylomatibus & ulceribus pudendi. Sed hoc ita absolutè minùs probabile videtur, nisi lectus vel copiosis sudoribus, vel sanie ulcerum, ab inquinato fuerit infectus. Sudores certè multum valent. Exemplum novi ancillæ pudicæ, cuidam Venereo ad sopiendos artuū dolores balneo formicarum subinde utenti inservientis, & hinc sudores abstergentis, quæ horum contactu & halituum inspiratione infecta fuit. Sic post scarificationem in balneo publico, instrumento non benè absterso, luem Gallicam contractam novit idem Horstius *lib.* 7. *observat.* 8.

Par ferè

Par ferè ratio, quando Cornarius *Obs.cap.25.* notat morbum Gallicum ex cucurbitularum impositione, quæ infectæ erant, contractum. Sic hypocaustū huc pertinet: Hildanus refert *C. 5. Obs. 99.* de muliere sana, aliquandiu in hypocausto, in quo ægri lue Venerea laborantes per litus Mercuriales sanati fuerunt, adeoque vapore Mercuriali infecto degens, quæ gravissimum morbum Venereum hinc contraxit. Pertinent huc vestimenta, de quibus idem Hildanus *Cent. 1. Curat.* 10. refert luem ex veste hominis hác infecti factam. Communia pocula etiam hic accusantur, ut quando Botallus *de Lue Venerea pag.* 472. historiam infecti ex communi poculo cum veneno refert: Nempe tunc per pocula malum communicari arbitror, quando à sanie ulcerum in palato aut faucibus vel potus vel poculum inficiantur, quod tunc contagiosum malum sit. Per solum osculum luem Veneream à viro infecto puellæ communicatam refert Forestus *Obs. 2. Schol. lib. 32.* sed tamen, modò osculum tale non sit malitiæ pallium, vix ejus medio contagium communicabitur, nisi ulcera faucium & oris insigniora adfuerint, & hinc vel salivâ, vel linguæ intrusione, malum multiplicetur. Per ophthalmiam in distans contagiosum morbum Gallicum refert Zacutus Lusitanus *Prax. Admir. l. 7. obs.* 125. de quo tamen reverà dubito, an ita fieri possit? Notabile est, quòd diu admodum seminarium morbi Gallici latere queat, cùm teste Schorero *in Obs.* post 20. vel 30. annos demùm pullulescere queat. Par ratio est, quando Amatus Lusitanus *Centur. 1. Cur. 49. & 50.* refert, viros lue Gallicâ correptos sanatos, post 7. item 15 annos, pueros eadem infectos ex sanis mulieribus suscipientes.

Afficiuntur autem partes inter solidas primariò loca glandulosa, hinc nervea, nec, nisi mediantibus istis affectis, & partes sanguineæ. Ac sanè potentiùs locis glandulosis se virulentia Venerea insinuare, & hinc eorundem ulcerationes, corrosiones & tumores malignos penitus & contumaces, aut, nisi radicitùs curetur, facillimè recidivantes, efficere solet.

Quoad contenta liquida: inquinat primariò chylosum corporis rorem, & hinc derivatos succos, eorumque vehiculum, nempe serum purius ac lympham: Hinc genituram in gonorrhœa; ossium nutrimentum in tophis, & carie glandularum quarumvis, lympham in bubonib⁹ & ex ulcerationibus faucium & narium, pustulis cutaneis; membranarum rorem in doloribus nocturnis ostocopis, &c. ordinariò inficit: In quibus omnibus acrimonia acida singulariter corrosiva, cum nutrimenti roridi chylosi in viscidiorem & glutinosiorem consistentiam alteratione, deprehenditur. Inquinantur autem imprimis contenta ista, & horum medio partes solidæ, à contagio ratione acidi specifici fermentativo, & contentorum sui multiplicatione immutativo, ratione verò subjecti cum parvo seu exili viscido & glutinoso, nunc halitus, nunc saniei forma, vehiculo communicato: parili ferè ratione ac scabiei exile admodùm fermentum nobis communicari, & tamen totum corporis habitum inquinare solet.

Ex quibus causa efficiens materialis proxima hujus morbi vel spontè patet: nempe consistit hæc in acido sui generis peccante (cujus tamen natura specifica à priori non adeo exactè determinabilis est) fermenti instar lentè se multiplicante, & contenta corporis pedetentim destruente, functionesque primò naturales lædente: quæ ipsa latiùs explicata vid. in Sylvio *lib. 4. Tr. 3. de Lue Venerea* §. 29. & 63.

DIAGNOSIS.

Ratione diagnoseos, quamvis morbum hunc adultiorem cognoscere facillimum sit, quamdiu tamen adhuc latet, & sub cineribus saltem gliscit, ejus dignotio difficilior est; præprimis cùm teste Poterio non rarò sub larva scorbuti & arthritidis latitet, imò ipsius naturam assumant omnes morbi, si illi jungantur. vid. Velsch *Dec. IX. cur. pag.* 621. sed etiam ipsi ægri honoris atque dignitatis tuendæ gratiâ rem cum infectis se habuisse constanter negent, & à consortio humano exclusionem metuant. Cautus ergò sit Medicus in judicio, ne insontem accuset, neque reum absolvat, nec se ipsum prostituat.

Quòd si verò tale quid se perpetrasse fateantur, simulque de uno vel altero lui Venereæ appropriato symptomate conquerantur, de morbi specie ulteriùs dubitandum non est. Interim in priore, & abnegationis casu, in mariti vel uxoris, si in conjugio vivat æger, conditionem, & mores inquirendum, utpote ex quibus non leves interdum de infectione conjecturæ hauriuntur: aut porrò investigandum: an cum morbi talis infecto in eodem lecto dormiverit? cum eodem ex uno vase biberit? infantem impurum lactârit? &c. Aliàs & si ex neutro horum aliquid certi de morbo hoc determinari valeat, ægri status præsens potiùs attendatur, qui quidem variat pro temporum diversitate, aliusque observatur in morbi principio, alius in augmento, alius in statu seu morbo inveterato.

Quod si igitur ex congressu impuro malum hoc propullulet, paulò post eundem aut circa penem & vulvam æstus quidam extraordinarius seu inflammatio exoritur, aut ardor urinæ, quem intra biduum aut triduum gonorrhœa excipit, observatur: Inflammationem dictam mox sequuntur pustulæ, hinc excori-

atio atque exulceratio partium dictarum cancrosa; imò si inflammatio vehemens vel neglecta fuerit, hæc in gangrænam degenerat, crystallinis vesiculis se manifestantem. Interdum nulla succedit gonorrhœa, sed virus per cuté potiùs ad inguina mox fertur, & bubones excitat, qui pro diverso malignitatis gradu aut facilè curantur, aut temporis tractu in ulcera phagedæna degenerant: quo ipso principii tempore callosa quoque scroto atque perineo contingunt ulcera. Quibus dictis phænomenis non comparentibus interdum ulcus cancrosum atque callosum exile intra præputium & glandem, aut in orificio urethræ, conspicitur, cui ulceri interdum callositas sine ulcere substituitur. De cætero quamvis nulla de coitu nefando suspicio sit, modò bubones atque gonorrhœa complicentur, infallibile luis Venereæ signum existunt; ita quidem, ut uno cessante, alterum invalescat: quibusdam intumescunt testes: in sexu verò sequiore fluor albus valdè dolorosus, quique partes externas erodit, affligit. Sin verò absque congressu hic morbus contrahatur, semper, ut superius dictum, magis afficitur pars, quam virus seu miasma venereum immediatè tangit: v. g. si ex lactatione infantis impuri, circa papillas & mammas pustulæ, excoriationes, inflammationes, ulcera depascentia & callosa; sin ex vestimentis, & concubatione, in cute pustulæ atque efflorescentiæ varii generis excitantur.

Sub incremento autem mali, quacunque occasione contracti, quoniam ipsa massa sanguinea tunc virulentiâ hac contaminatur, nutritio totius depravatur, unde & sanguinem cœruleum seu subviridem apparere, Practici testantur. Bubones etiam in illis, quibus sine coitu tale quid contingit, protuberant, habitus totius maculis & pustulis defœdatur, in impetiginem atque scabiem ulcerosam aut crustosam abeuntibus: quæ tamen pustulæ atque ulcera frequentiora sunt modò his modò illis membris, v. g. faciei & capiti, & quidem non rarò sub eminentia notabili, brachiis, pedibus, pubi, pudendis, uvulæ, tonsillis & musculis laryngis, unà cum partibus carnosis reliquis circumstantibus deglutitioni dicatis, sunt erosæ, inde deglutitio est difficillima: quare res deglutiendæ ad œsophagum translatæ rursus per nares proruunt: capilli decidunt, in volis ac pedum plantis rhagades & fissuræ, circa podicem & pudenda verrucæ nomine condylomatum propullulant, ac gravissimi dolores capitis atque artuum observantur, frequenti seri pituitosi & acris eructatione in faucibus, maximopere in palato, quod interdum cum naribus penitùs eroditur, ita ut in os assumpta per nares mox effluant. Præterea adest totius corporis lassitudo, respirandi difficultas, & fœda ozœna. Urinis supernatat crusta livida, plus minus cærulea. Ubi tandem inveterata magis lues Venerea, ulcera patiuntur nares, harumque tubuli cartilaginei; item polypos: pariter tumores in pectore atque artubus congeruntur, in ulcera cancrosa, callosa ac sinuosa degenerantes: Dolores ostocopi, præprimis nocturni, & partium fixi magis fiunt, adsunt dolores continui in ossibus nasi & oculorum, tophi & nodi in partibus emergunt, ossa corrumpuntur, imprimis cranii, palati, &c. Refert Fernelius, quod in lue Gallica ossa valida fiant frangibilia, ut levi ex causa confringantur instar ligni aridi: Ratio est acidum, quod ita corrodit os, ut fiat friabile. Caro dictorum ossium intumescit, & ex livore rubescit ad instar partium frigore læsarum. Superveniunt surditas, cœcitas, febris hectica, diarrhœa, tabes, &c. ut aliorum minus frequentium phænomenorum ac symptomatum taceam: v. g. epilepsiæ à sanie, ex carioso cranio, ad cerebri membranas depluente, qualem Vidus Vidius *l. 2. Curat membran. cap.* 18. vermium super easdem meninges decumbentium, quales Forestus *lib.* 32. *observ.* 23. *in schol.* ipsius cerebri tandem per os rejecti; sicut Schenckius *Observat lib* 6. *pag.* 811. cæcitatis, surditatis atque loquelæ perditæ, quam Platerus *lib.* 1. *Observ. pag.* 119. allegavit.

Interim & illud hoc in loco monendum, quod à Wiesemanno *de Lue Venerea cap.* 1. observatum, allegata hactenus symptomata sæpius quorundam phantasiam ita subiisse, ut postquã coitũ nefarium perpetrarunt, mox sibi persuadeant, se lue Venereâ, à qua tamen immunes, laborare, i. e. ridiculè satis sibi imaginantur, omnes dolores atque symptomata, de quibus unquam legerunt aut audiverunt, se afficere, ita quidem, ut si Medici ejusmodi ægrorum querelis non auscultent, hoc ægrè ferant, atque ab his recedentes ad impostores abeant, usquedum sanitatem cum nummis perdiderint.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: lues Venerea lentus & diuturnus morbus est, qui tardè procedit, & difficulter admodùm curatur; & quidem tàm ratione ipsius virulentiæ ac malignatis, quàm ægrorum morositatis, præsertim, si inveteratus & confirmatus morbus fuerit, ac præter genitalia plures partes glandulosas & ipsa ossa inquinaverit; ita quidem, ut quamvis ejus symptomata interdum cessent, ut videatur omne malum eradicatum, quin tamen recurrant, impedire, adeoque virulentiam plenariè extinguere, ut plurimùm magni laboris videatur.

Nihilominus morbum pertinaciorem aut leviorem reddit virulentiæ vehementia atque imbecillitas.

Faci-

Faciliùs quoque in uno quàm in altero curatur: nam cujus contenta corporis magis temperata sunt, minùs acria; & quorum corpus undique permeabilius ac perspirabilius est, facilius curantur, quàm qui contrà habent.

Curatu facilior observatur recens, quàm inveteratus morbus, utpote, qui tardè & difficulter curatur: unde Panarollus *Pent.* 3. *Obs.* 3. testatur, hujus curam ante sextum mensem non adornatam, nullius efficaciæ esse.

Quod si semel sanati iterum lue inficiantur, aut malum redeat, aut nunquam aut non sine insigni difficultate curari, præter Epiphanium Ferdinandum moderni perhibent: quali fato quoque gaudent, quibus hæreditario jure malum hoc contingit.

Si incidat lues Venerea in corpus calidum & siccum, in illud fermentum virulentum potentiùs agit, & difficiliùs longè curatur; & contra corpora humidiora faciliùs. Unde in corpore robusto & sano ille faciliùs curatur, quàm in tali, qui aliis morbis chronicis laborat, & vitiosis humoribus jam tum scatet, v.g. scorbuto.

Qui curam Mercurialem sine successu passi, illi difficulter sanantur, & qui post salivationem denuò inficiuntur, nunquam forsan, utpote quorũ corporibus Mercurii usus familiaris nimis redditus, hi verò diuturnitate morbi & evacuationibus multis jam tùm emaciati fuerunt.

Adjuncta symptomata etiam malum vel faciliùs vel difficiliùs curatu reddunt.

Quod si autem viscera se malè habeant, ac æger hecticus extiterit, omnia desperata sunt.

Gummata pariter, denique tumores, quò magis inveterata sunt, & quò magis jam ossa carie affecerint, eò difficilius malum curatu erit; adeo ut, etiamsi curatus appareat morbus, si tamen caries in quodam osse remaneat, licèt occulta, nihilominùs tamen recidivat morbus: videatur Hildanus *Cent.* 5. *Observ.* 95.

Bubones retrocedentes ordinariò sequitur lues ipsa: quò verò facilius suppurantur & meliùs, eò præstantior erit curandi ratio.

Ossa nasi interiora erosa, aut etiam si ossa interiora capiti sint inquinata, malum incurabile est; cùm cerebro & ejus membranis facilè communicetur.

Affectus catarrhales si in lue Venerea superveniant, mali sunt; cùm faciliùs partis affectæ erosionem secum ducat.

Quod si lethale sit malum, tandem febri quasi hecticâ intereunt ægri, aut tabes corporis sequitur, aut exesis partibus respirationi dicatis, suffocati intereunt.

Devictæ luis & curatæ indicia sunt, si sanguis venæsectione emissus sit floridus, & elegantis consistentiæ, cum pauco vel nullo sero supernatante; quod aliàs ferè maculis lividis, aut colore quasi cœrulescente in superficie conspici solet, prout nempe malum plus minus inveteratum fuerit.

CURA.

Quibus suppositis cura est vel universalis, ipsius mali, id est, quæ in massæ sanguineæ purificatione consistit, & indicationi præservatoriæ satisfacit; vel particularis, seu quæ multiplicibus ejus symptomatis in specie debetur, & indicationem curatoriam respicit.

In cura universali acidum illud virulentum specifici saporis corrigendum & extinguendum, viscidum ejus subjectum dissolvendum & attenuandum, utrumque verò extra corpus evacuandum.

Obtinemus hos scopos duobus modis: vel per sudationem mediantibus decoctis lignorum; vel per salivationem mediante ☿io: Qualis horum magis conveniat, tam ratio morbi minus vel magis inveterati, quàm corporis naturalis constitutio magis vel minùs rara, & contentis vel acrioribus vel temperatis prædita, docebit: Nam luem confirmatam sine salivatione Mercuriali radicitus evellere perquàm difficile est, cùm Mercurius illius veneni genuinum sit alexipharmacum; sicut econtrà in corpore bilioso & melancholico salivatio periculosior est, cùm mala gravissima subinde inducat; sanguinei verò, & omnium optimè phlegmatici, salivatione curabiles sunt, utut cum majore molestia, citiùs tamen, & cum minore recrudescentiæ metu. Hinc pro corporum constitutione, & ratione climatum & victus, faciliùs longè salivant Galli, citiusque curantur, quàm nos Germani. Nostro in climate præstat ut plurimum utrumque modum conjungere: Decoctis nempe sudoriferis liquare contenta, & permeabile ac transpirabile undique corpus reddere; hinc per Mercurium salivationem instituere; quâ factâ, demum per decocta illa sudorifera repetita, quicquid per Mercurium relictum fuerit, expellere, sordes hinc inde adhuc residuas abstergere, & contenta corporis in debitam ac naturalem crasin restituere: v.g. præmisso digestivo ex tartaro vitriolato, lapidibus cancrorum & sale viperarum, & hinc usurpatis pilulis purgantibus Mercurialibus unâ alterâve vice, paratur decoctum ex lignis, de quo æger quotidie bis bibat manè haustum bonum calidè, expectando blandum madorem; non nimis sudent, ne tenuiori discusso sero relinquantur visciditates crudæ, difficulter per ☿ium mobiles; sed sufficit, si liquefiant saltem contenta corporis per decocta, cujus signum est mador blandus: alterâ vice bibatur vesperi sub introitu lecti sine madoris provocatione. Quibus præmissis per octiduum instituuntur inunctiones ☿ales in ex-

externis, vel horum loco ☿iale remedium intrò propinatur, hauriendo desuper jusculum calidum. Quod si ab hujus usu primis diebus sequantur vomitus, semper cerevisiâ secundariâ os eluatur, ne aliquid ☿iale in faucibus hærendo ulcera oris pertinacia & periculosa inferat. Continuatur remedium; nam successivè cessant vomitus, donec superveniat salivatio. Peractâ sufficiente salivatione, cùm æger nonnihil vires recuperavit, maturè repetendæ potiones sudoriferæ lignorum, præmissâ, si opus fuerit, adhuc purgatione, aut ipso decocto radicis hellebori, vel pulpa colocynthidis quasi incoquatur, ut ita cum sudoribus alvus simul aperta sit. Continuatis his per 8. 10. vel 12. dies cura ferè absoluta erit; sed hæc in malo inveterato. Minùs inveteratum potiùs simpliciter decoctis sudoriferis curetur, quod, utut sit paulò diuturnius, non tamen adeò periculosum est, atque cura, quæ fit per ☿ium, in specie apud nos, qui subinde scorbuto sumus affecti, in quibus periculosa est salivatio, quibus quocunque modo depuratus ☿ nocivus est. De cætero sunt ex recentioribus, qui quamvis salivatio notabilis non intendatur, salivantium nihilominùs usu humores ad purgationem & diaphoresin feliciorem disponunt.

Quod ergo attinet in specie curam per sudationem: sudorifera interdum mox primum locum inter evacuantia gerunt, frequentius tamen non, nisi purgantibus præmissis, adhibentur, & quidem talia præprimis, quæ specificè huic virulentiæ resistunt, simulque viscidiatem atque aciditatem humorum corrigunt: scilicet primatum obtinent inter remedia sudorifera usitatiora, in subjectis quidem frigidioribus guajacum, cui libenter jungo lignum juniperinum; in calidis verè sarsaparilla est optima, quinimo utplurimùm utrumque sociatur augendo nunc hoc nunc illud pro circumstantiarum ratione. Optimè guajacum, item sassaparillam propinandi, & horum medio curandi luem Veneream modum docet Arcæus *lib.* 4. *de Vuln. cap. pag.* 158. & 164. de quo dicit Lindanus, *quod eodem modô feliciter curaverit, & pater ejus etiam desperatissimos restituerit.* His etiam adnumerantur radix chinæ, smilacis asperæ, petasitidis, saponariæ & radix bardanæ, de qua vid. Riverius *observat. commun pag.* 342. Cortex guajaci, ligni sassafras, quercus, buxi, cupressi, & lentisci; imò Fallopius solo ligno fagi quosdam curatos testatur. Herba persicariæ, juxta Paracelsum, secundùm alios perforata, saponaria, ac nucum putamina, de quibus vid. Borellus *Cent.* 2. *Observ.* 96. Simon Pauli *Quadrip. Botan. pag.* 363. & Riverius *Cent.* 4. *Observ.* 29.

Ex quibus omnibus, utut varia in officinis prostent præparata, diversæ etiam queant concinnari formulæ pro curatione luis per sudorem, frequentiora tamen & commodiora hactenùs observantur decocta, & quidem tàm primaria seu potentiora pro sudore movendo, quàm secundaria seu dilutiora, alterandis humoribus inservientia, & pro potu ordinario & toto curationis tractu sumenda: quorum hæc utplurimùm ex remanentia priorum parantur. Sicut autem iisdem medicamentis alterari, simulque evacuari possunt humores peccantes: ita in principio sine sudoris excitatione quoque propinanda sunt eorum decocta, quatenus ad sudorem nunquam cogendus est æger, nisi postquam humores dispositi, & ad eum præparati fuerunt; Quod si negligatur, non rarò contingit, ut sudorifero assumpto æger sub stragulis frustrà, ad lipothymiam usque, angatur.

Quare si ad sudoris excitationem transeundum sit,

1. Ex diæta præcedanea aliisque signis humorum conditio eruatur.
2. Pro horum diversitate sudorifera, modò hæc, modò illa, seligantur; nec
3. Sudor valdè urgeatur, sed æger mediocriter saltem tegatur, & observare jubeatur: an ad sudorem sensim inclinet? tunc enim aut jusculo, aut tegumentorum plurium impositione, idem promoveatur: sin secus, à sudoriferorum ulteriore usu humorum præparatio priùs expectetur: vid. Sylvius *Tr. de Lue Venerea* §. 223. & 228.

Decoctis his sudoriferis non incommodè additur ☿ crudum, quod Borellus *Cent.* 2. *Observ.* 96. & Riverius *Cent.* 4. *observ.* 22. commendat; item specifica parti affectæ, ac symptomatis maximè urgentibus appropriata.

Præterea liquor horum utplurimum equidem aquam constituit: in subjectis nihilominùs, quorum ventriculi vis digestiva vacillat, vini dimidium, plus aut minus, sub coctionis finem adjiciendum; aut hoc statim, & in principio affundatur, diutiùs saltem cum eo ingredientia solidiora infundantur, aut in cucurbita alembico clausa coquantur, liquorem prolectum decocto addendo. Pro corporibus emaciatis in lacte quidam cocturam instituunt: Verùm lignosis ejusmodi substantiis extrahendis ineptum est menstruum, cujus loco tamen serum lactis magis aptum erit. v. g.

℞. *Rasuræ ligni sancti* ℥iij.
cort. ejusd. ℥jß.
rad. sarsæpar. ℥ij.
ras. ligni sassaf. ℥j.
☿ *viv. in petia ligand.*
℥ii *grossè contus. & in petia ligat.*
ā. ℔ß.

Infun-

Infundantur in
∇ *comm.* menſ. vj.
Macerentur per 24. ſive 48. horas in MB hinc coqv. ad remanentiam tertiæ partis.
Colatura D. S.
Blut-reinigender Schweiß-Tranck.
Doſis ℥iv. ad ℔ß.
℞. *Remanentiam decocti hujus:*
Infundatur denuo in
∇ *commun.* Menſ. ix.
Macer. per 12. horas: decoqu. ad conſumptionem tertiæ partis, in fine addendo
Paſſul. min. conquaſſ. ℥iß.
ſem. coriandri cont. ʒvj.
rad. liquirit.
polypod. ā ʒvj.
cinnam. ʒiij.
Colatura D. pro Boccheto: S.
Ordinari-**Tranck.**
Vel ℞. *Raſur. ligni juniper.* ℥vj.
cortic. ligni guajac.
rad. bard. in taleol. diſſ. ā ℥iij.
chinæ,
ligni ſaſſafr. ā ℥j.
☿ii viv. in pet. lig.
♁ii crudi in pet. lig. ā ℔j.
Macerentur in MB in
∇ *commun.* Menſ. xij.
Ebulliant ad tertias.
Colatura D. S. ut *ſuprà.*
De qua capiantur ℥v. l. ℥vj. calidè pro doſi.
℞. *Remanentiam decocti prioris,*
adde
raſur. ligni ſaſſafr. ℥j.
rad. liquirit. ʒvj.
ſem. coriandr. ℥iß.
paſſ. min. ℥ij.
affundantur
∇ *commun.* Menſ. vj.
Decoqu. ad conſumpt. tertiæ partis: colentur per H. M. fiat Bocchetum:
Item cum appropriatis:
℞. *Raſ. ligni guajac. c. cort.* ℥iv.
ſaſſafr.
rad. ſarſæpar. ā. ℥iij.
chinæ ʒij.
♁ii crud. in pet. lig. ℔j.
Infund. per ℘ in
∇ *commun.* Menſ. xij.
Manè coqu. ad tertiæ partis conſumptionem, ſub finem addendo
HB. ſaponar. c. toto. M. ij.
hyſſopi.
veron. ā M. j.
rad. liquirit. ℥j.
paſſ. min. ℥vj.
ſem. fænic. ʒvj.
cinnam. ʒß.
Colatura detur pro uſu.

Aſſumuntur remedia hæc (dum nempe iis ſolis curatio per ſudorem intenditur abſque ſalivationis adjumento) manè aliquot dies tantùm, donec in curæ principio corpus adſveſcat paulatim remedio: quo facto etiam veſperi 2. vel 3. horis ante cœnam hauſtus repetitur, & ſemper pro virium, & conſtitutionis plus minùs ſucculentæ ægri ratione ſudor plus minùs largus expetatur. Ut verò ſalubriùs fluat ſudor, non ſtatim ab aſſumpto ſudorifero arte promoveatur, ſed poſt horam, intercedente, ſi fieri poteſt, ſomno. Sudor per horam plus minus protrahatur in principio, poſteà verò etiam ultrà aſcendat. Sudandi modi ſunt varii: optimus autem pro eradicando morbo modus eſt, ut ſtuphas ſeu æſtuaria ingrediatur, quibus æger inſidere poteſt, intendendo & remittendo balnei calorem pro neceſſitatis ratione, paretur vel ſiccum cum ſpiritu vini accenſo in ſucculentioribus aut paulò habitioribus, vel humidum cum evaporatione aquæ calidæ ſcoriis metallicis candefactis vel ſilicibus ignitis ſuperaffuſæ, idque ferè in calidioribus, & ſiccioribus naturis. Quod ſi æger bis ſudare nequeat, ſaltem manè aſſumpto decocto illo ſudorem expectet, à meridie verò decoctum bibat abſque ſudoris ſuperventu, ut ſaltem alterando hoc ipſum proſit, corpuſque diſponat, quò inſequente manè eò meliùs provocari poſſit ſudor. Ubi ſudor aliquandiu profluxit in æſtuario, & æger haud ampliùs benè ferre queat, lecto calido immittatur, ibique ſudor ulteriùs ſponte fluere permittatur, hinc ſudor probè abſtergendus, & △ frigidus, quantum poſſibile, vitandus: mutanda autem ſæpiùs linteamina illa aliaque imprægnata ſudore, ex lixivio acri probè eluenda, & aeri libero exponenda, antequam denuò adhibeantur, ne iiſdem denuò infectionem contrahat corpus, quod confirmat Hildanus *Cent.* 5. *obſerv.* 95. Continuandæ autem ſudationes hæ, aut ſimplices aut duplices tamdiu, donec morbi malignitas victa, venenumq; correctum & excluſum fuerit: id quod omnium ſymptomatum, potiſſimùm gonorrhœæ & condylomatum, remotio oſtendit, ultra quã tamen aliquandiu adhuc ſudatio continuanda venit, quouſque quælibet veſtigia, aut virulenti ſaltem odores, in corpore forſan hinc inde hærentes, omnimodè & ſine recidivæ metu diſcuſſi fuerint, adeoque ſubinde à 4. ad 6. ſeptimanas cura hæc continuanda plus minus pro morbi vehementia, & ſudorum emanantium copia.

Quod ſi autem contingat, ſudorifera ſuperiùs enarrata ſimul per urinam operari, ægerque difficiliùs ſudet, ac urinam craſſam cum ſedimento multo & laudabili excernat, nullam ſibi hinc difficultatem fingat Medicus, cùm pleraque ſudorifera diureſin ſimul excitare palàm ſit: Imò in hoc caſu intermixtis poten-

potentioribus diureticis ad urinarias vias virulentia Venerea urgeatur, viscidiori pituitæ, utpote cum lotio commodius excernendæ, involuta, donec successu temporis ad habitum demùm humores vergere constet: vid. Sylvi-*um l. a* §. 250. & 254.

Victus sit moderatus, potius siccus: v. g. in principio ex carnibus magis assatis quàm coctis; in progressu parcior instituatur victus, aut si à meridie carnosis utatur, vesperi passulis aut similibus loco cœnæ sit contentus. Potus sit decoctum secundarium.

Quoad curam salivatoriam: in usu saltem est Mercurius, nunc vivus externè cum unguentis illitus, nunc præparatus pro usu interno. Casu primitus, ut plurima alia medicamenta, inventa fuit à chirurgis, quæ nunc ex instituto administratur in curatione luis Venereæ, aliisque chronicis morbis. Ex Arabum nempe monumentis didicere veteres, ad ulcera contumaciora maligna, ad gangrænam declinantia, commendatum fuisse Mercurium: adhibuere ergò illum cum emplastris & unguentis in ulceribus Gallicis, hinc ex accidente & casu copiosa subsecuta est salivatio, & per hanc tàm ulceris, quàm ipsius primarii morbi, curatio: vid. Johannes Carpus Italus, Medicus Bononiensis, qui primo hâc lué Veneream curandi methodo multa millia scutatorum lucratus fuit. Mercurius dulcis quidem rarius pro usu salivatorio usurpatur, sed potius pro usu laxativo, utut continuatus diutius, aut etiam crebrior sublimatus, sicque fixior redditus, etiam salivationem satis fortem inferat. Et quidem non adeò inveteratum malum solo Mercurio dulci per purgationem sæpius repetitam, interpositis subinde lignorum decoctis, curari potest, modò ferè, quem docet Hartmannus *in Praxi, ubi de Lue Venerea* §. 5 sicut Rhodius *C. 3. obs.* 84. luem Veneream per Mercurium dulcem tantum sine decocto lignorum curatam refert. Notandum tamen, utut ab hujus usu dolores remittant, ulceraque coalescant, mox tamen recurrunt, & nova excitantur, modò salivatio imminuatur, aut cesset. Qui verò Mercurio dulci pro scopo salivatorio uti volunt, imitari possunt modum, qui docetur in Horstio *l. 7. obs.* 12. Vel

℞. *☿ii dulc.* ℈j. ad ʒß.
Conf. rosar. *violar.* *conf. al-cherm.* ʒß.
M. D. S.

Blut-reinigender Purgier-Zucker.

Singulis 8. diebus continuis exhibeatur horâ matutinâ, haustis prius aut post aliquot cochlearibus cerevisiæ calidæ.

Frequentissimè autem internè usurpatur arcanum corallinum, seu ☿ præcipitatus rubens, si Mercurius cum nitro præparatur; sive fiat præcipitando, adeoque in via humida cum spiritu nitri, & quem Mercurium corallatum vocat Schrœderus *in Pharm. de Mercurio no.* 6. Vel

℞. ⌒ ⦶ *i*, ex ⦶o & alumine paratum: & in hoc solve ☿ium vivum benè purificatum, & abstrahendo spiritum denuo præcipitatus relinquatur, qui ▽ probè edulcorandus.

De hoc 4. ad 5. grana dentur unâ vice, repetitis tamen dosibus, donec præterpropter ℈j. pondere assumptus fuerit, plus minus tamen, ac probè succedet salivatio.

Melior est hæc præparatio, quàm præcipitatus cum spiritu, aut oleo vitrioli paratus, cum oleum vitrioli haud adeò separabile existat, metallicæ magis cum sit prosapiæ.

Sive fiat idem arcanum corallinum sublimando, adeoque in via sicca, cum nitro & vitriolo addito, & præter Crollium describitur in Schrœderi *Pharm. de Sublimatis Mercurii no.* 8.

Propinantur hæc arcana corallina cum conserva rosarum, aut pauco Mercurio, pilulari formâ deglutienda. Mercurius dulcis verò, si pro salivationis magis quàm purgationis scopo propinetur, cum vitello ovorum exhibeatur; quia sic faciliùs longè salivationem movet.

Quod si pro usu externo Mercurius vivus addatur unguentis, sumi solet ferè Mercurii vivi quadruplum aut triplum, aut dimidium, plus minus pro ætate & viribus ægri; item pro ratione morbi additur pinguedinibus & oleis convenientibus, ac invicem in unguenti formam rediguntur. Pinguedines inter primatum obtinet axungia porcina, loco cujus propter majorem vim anodynam etiam pinguedo humana recipi potest, quibus tertia vel quarta pars terebinthinæ additur. His, ceu primariis unguentorum Mercurialium ingredientibus, pro circumstantiarum ratione aut Medici intentione ☍ Ωatum salviæ, terebinthinæ, guajaci, rorismarini, ligni Rhodii, item spiritus vini additur; item à quibusdam unguentum Martiatum: qualia in convenientibus adduntur, in frigidis præsertim naturis, & quando viscidior veneni fomes est, & qui loco vix moveri aut dissolvi potest. Sufficiunt autem pro integra curatione ☿ii ℥iv. vel v. Nam minus, quã ℥j ad jv. & magis quàm vj. ad vij. ℥ias vix licet assumere: pro circumstantiarum tamen ratione, & celeriore vel tardiore, copiosiore vel parciore salivatione supervenient, dosis limitari potest. Adsumantur autem de unguento pro singulo litu ℥ij. ad ℥iij. prout plus vel minus imprægnatum fuerit. Formulam talis litus non inconcinnam videb. in Sennerto *l. c. pag.* 202.

℞. *☿ii vivi purif.* ℥vj.
adip. suilli non saliti ℔j.

Extinguatur cum adipe suilla ☿, & exactè misceatur in mortario lapideo: Jam adde

medull.

medull. crur. bovis ℥ß.
terebinth. ℥iij.
& olat. terebinth. ℥j.
lign. Guajac. ℥iß.
M. f. unguentum.

Vel ℞. ☿ii vivi ℥v.
pingued. suill. non salitæ ℔j.

In mortario lapideo pistillo ligneo contundatur pinguedo, eique sensim misceatur ☿, donec planè sit absorptus: adde
mastich. pulverisf. ℥j.
fol. salviæ
rorismar. ā. ʒij.
ol. laurin.
destill terebinth. ā. ℥j.
pulp. pom. dulc. coct. & à cortice ac nucleis mund. no. ij.

M. per dimidiā horā in mortario ducendo.

Vel componatur unguentum ad imitationem Hildani *Cent.* 5. *Observ.* 95. Hujusmodi unguento inungantur plantæ pedum ac volæ manuum, in malo scilicet recente, hinc quoque tali, carpi, genuum, cubitorum & humeri flexuræ, interdum etiam regiones inguinum; quod si gravius aut pertinacius malum sit, aut salivatio non ritè succedat, etiam integra hæc membra, lumbi, & tandem tota spina dorsi, ab osse sacro ad cervicem ascendendo, inungenda. Tutiùs tamen procedunt, qui artuum flexuras, inguina & alas sufficienter fricant. Abdomen, pectus & caput non inungenda, aut rarissimè, propter gravia & periculosa nervosi generis, quæ ordinariò superveniunt, symptomata: saltem Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Prax. Admir. Obs.* 138. inunctionem capitis commendat, quando nempe hoc à causa morbifica magis gravetur, & omnia frustrà tentata fuerint, exemplumque refert feliciter inuncti capitis. Post quartam vel quintam inunctionem ferè sequitur salivatio. Inunctio pro virium ratione nunc fit bis, manè & vesperi, tribus primis diebus, assumpto priùs jusculo aut ovo sorbili; si salivatio verò non procedat, addere etiam diem quartum licebit: Quod si procedat, unica inunctio die quartâ sufficit. Quod si salivatio legitimè & liberaliter procedat, inunctionem remittere oportet; si verò non sufficiens, sed aut planè non, aut potiùs sputum moveri videamus, post diem unum intermissum iterum unâ vel alterâ inunctione excitetur: interdum inunctio saltem matutina sufficiens est. Instituatur autem hæc in loco calido, aut prope fornacem: quâvis inunctione peractâ membra linteis obvolvantur, & æger sub lecto assumptô jusculo calidô post bihorium, recubet probè tectus absque sudore, levi saltem madore, ut ita ☿ius se poris benè insinuare queat; promovebitur enim sic multùm salivatio. Et quidem si plura ista inungantur loca, sufficit saltem unica inunctio quotidiè: Quod si verò solæ plantæ, aut secundùm alios saltem tali & genua inungantur, bis quotidiè tres vel quatuor diebus inunctio continuanda venit.

Inunctiones hujusmodi ferè salivationem excitant, utut in principio subinde etiam diarrhœas torminosas inducant, imò interdum magis per alvum, quàm per os moveant, qualis diarrhœa non statim aut violenter sistenda, cùm ferè perinde sit, an per glandulas salivales, an verò per glandulas pancreatis & intestinorū, ☿ius evacuando operationem exerat?

Salivatio ipsa nunc in principio, nunc in progressu, promoveri potest per trochiscos sublinguales, aut pilulas majores, factas ex gummi tragacanthæ in ▽ rosarum solut. q. s. cum ☿ dulc. ℈j. Vel
℞. *Mastich.* ℈j.
☿*ii dulc.* ℈ß.
gumm. ✱*ci c.* ✝ *sol. & insp.* q. s.
F. Trochisci.

De quibus unum masticet per horæ quadrantem & ultrà. Propter dentium tamen læsionem masticatoria ex Mercurio in praxi selectiore & tutiore magis exulent.

Alii alias compositiones unguentorum habent pro cujusvis laubitu. Suffituum cinnabarinorum pro salivatione excitanda mentionem haud faciam, cùm eosdem plura symptomata secuta fuerint, ut ferè in desuetudinem abierint. Internè aliàs hoc modo penetrat, & efficaciter satis operatur ☿ius, cujus rei exemplum curiosum refertur: nempe præbuerat pharmacopœus quidam viro robusto & juveni pulverem hydrargyri præparati rubicundum, quô ternis ex ordine vesperis dextri testiculi sarcoma nuper ortum suffumigandum censuit, corpore toto nudo, lodice saltem tecto: post secundi pulveris fumum haustum saliva fluere cœpit, sed pauca, largissima verò tertium excepit, ut aliquot pelves majusculas unâ die impleverit, satisque copiosè ita manarit. Uxor, quæ maritum lodicibus contexerat, vel per semestre spatium nullam sitim sensit, tantam liquoris aquei copiam continuò in ore habuit. Lodices quamvis spatio biennii quater quinquiesque sapone fuerint elotæ, & in sole siccatæ, nihilominus quoties lecto fuerunt instratæ, salivam utrique conjugi denuò moverunt, ut eas prorsus abjicere coacti fuerint.

Potioris ergò usus sunt inunctiones ☿iales ultra dies tres vix continuandæ, semel aut bis in die, prout plus vel minus unguenti, aut plures vel pauciores artus ita tractantur, quarta præter propter salivatio expectanda, quâ imminente cessandum. Præmittatur autem evacuatio ventriculi aut primarum viarum vel per vomitus vel per secessus, ne excrementorū colluvies maligna angustias præcordiorū, suffocationes, aliaque symptomata excitet: vid. Hildanus *C.* 5. *Obs.* 92. & Riverius *C.* 1. *Obs.* 77. Imminentis salivationis indicium est, si alvus

alvus supprimatur, labia incipiant tumere, gingivæ vel tonsillæ, aliæque in maxillis glandulæ, intumescere ac dolere, odor gravis & fœtidus ex ore exspirare incipiunt, quod tertiô, quintô vel sextô ad summum die contingit: Quoties verò nil tale intra triduum eveniat, inunctionum usu denuo pergendum, donec prædicta signa, eorumque monstratus eventus salivatorius, superveniat. Hinc mirandus potiùs Massa, quàm imitandus, qui *lib.* 4. *cap.* 20 quendam jamdùm frustrà inunctum per 37. dierum inunctionem (interpolatis quamvis vicibus) demum à lue Venerea liberavit: quorsum etiam Paræus spectat, quando *de lue Venerea c.* 12. die uno aut altero interjecto decies, quinquies & septies perfricto, convaluisse perhibet, nisi quantum quidem intervalla interjecta concessa, segniorem minusque violentam reddiderunt salivationem. Audiendus potius Zacutus Lusitanus *Pr. Adm. T.* 2. *Obs.* 135. dum si per aliquot dies noctesque continuata inunctio, non salivationem, sed anxietates tantùm, lipothymias, &c. movent, ab hac desistendum, & cum sudoriferis pergendum esse monet: quæ tamen symptomata neminem deterreant, modò salivatio sequatur, aut cum aliis, quæ hujus imminentis quasi indices & prodromi sunt, combinetur. Continuanda salivatio pro morbi & constitutionis ægri ratione: 20. dies ordinariè sufficiunt, interdum & ad quatuor septimanas continuare licet: in specie eò usque procedat salivatio, donec post salivam fluidiorem & tenuiorem, qualis primis diebus fluere solet, ultimo viscida, fœtida & glutinosa perquam materia ejiciatur, quæ muci spissioris forma fundum vasis petat, **wie zeher Leim** / aut parietibus ejus agglutinata hæreat; **denn das ist die rechte Grundsuppe.**

Sub salivationis cursu attendere oportet ad exulcerationes oris; propterea ut præcaveatur, convenit gargarismus ex lacte tepido, raparum decocto aut eorum succo: si verò perfectæ exulcerationes fiant, fiat gargarismus ex decocto Guajaci, plantaginis, &c. cum pauco aluminis & melle rosato; quo ipso etiam subinde exulcerationes cum penicillo tangantur. Si verò de alumine metus sit, ne sufflaminetur salivatio, ejus loco sal commune addatur, quod potiùs fluxum promovebit.

Istis temperantibus & mundificantibus etiam hæmorrhagia oris præcaveri potest; fit enim interdum, ut salivatione, si nimis excitetur, ex acrimonia succorum & impetuosiore eorum motu ingens hæmorrhagia oris excitetur.

Victu inter salivandum æger utatur parco & moderato: quò plus comedunt ægri, dum salivant, eò tardiùs curantur, cùm non tàm ros nutritivus solidarum partium acido venereo infectus sub salivæ forma tunc prodeat, quàm potiùs alimenta assumpta & in chylum digesta excernantur; utut, si paulò copiosior procedat salivatio, propter oris exulcerationem, dentium stuporem & vacillationem, gingivarum & linguæ erosionem, præcordiorum anxias molestias & nauseam, parùm comedere queant ægri. Optima alimenta hîc sunt juscula ex pane bis cocto parata. Potus sit decoctum lignorum non adeò fortè aut solitarium, quod melius, aut saltem eodem probè cerevisia diluatur. A vino penitus est abstinendum; nam salivatio eô facilè sistitur. Nil æquè hostile est salivantibus, quàm frigus & acidum: illud in aëre ambiente & potu: hoc in assumptis. Utrumque mox salivationem imminuere, angustias præcordiorum inferre, & artuum musculosarumque partium varia pathemata molesta inducere solet.

Accidit interdum contumax alvi obstructio: nam si præter panem bis coctum in jusculis, aut ovum sorbile, nihil assumitur, corpusque priùs benè evacuatum est, & copiosa salivatio sequitur, facilè præsumere licet, alvum iri constipatum; In hoc autem casu alvus intacta relinquatur.

Quod si magis affatim & cum impetu præcipitari ad os materiam, periculumque subesse aut faucium atque gingivarum inflammationis nimiæ, aut totalis erosionis, aut suffocationis videmus, inhibenda est salivatio, & medicamento aliquo ad inferiora per secessum erit ducenda, aut enemate injecto evacuanda, & os gargarismate nocte dieque sæpiùs abluendum; item vesicatoria blanda, aut similia epispastica, variis in locis applicanda: in specie omne hîc punctum complent opiata internè exhibita. Aurum etiam singulari amicitiâ Mercurium ex corpore evacuat, & ita salivationem sistit. Applicatur affricando externè, vel in ore detinetur, detentum albescit ex attracto Mercurio, injicitur igni, depuratur, & iterum in os immittitur.

Quod si crebriùs licet factis inunctionibus tamen non sequatur salivatio, sed ex Mercurio, partes internas afficiente, sequantur plura tetra aut gravia symptomata, cùm reperiantur certæ quædam horum crases, quæ Mercurii vim salivatoriam aut eludunt, aut non suscipiunt; In tali casu, dubiæ aleæ pleno, aut sudoribus repetitis virulentia per Mercurium inunctum inducta, correcta unà cum Mercurio ejicienda, ad imitationem Zacuti Lusitani *lib.* 2. *Prax. Admir. observ.* 135. Cùm interdum salivationem cessantem ex humorum ineptitudine sudor promoveat, id quod notabili observatione docet Schraderus *pag.* 229. aut per vomitorium ex Mercurio vitæ in largiore dosi symptomata præcordiorum removenda, intereà inunctionibus repetitis continuan-

nuandum, ut salivationis defectus compensetur frictionum crebritate, donec insensibili transpiratione virus pedetentim evanescat, ad imitationem notatu dignissimi casus Horstii *lib.* 11. *observ.* 14. Quò etiam facit singularis Riverii *Observatio* de horrendis ptyalismis sub incipiente ptyalismo ex inunctionibus Mercurialibus natis, aliis irritis, vomitorio curatis, *C.* 1. *observ.* 77.

Observandum autem probè, quare non succedat salivatio, ac unde ista symptomata supervenientia? an contentorum viscidorum immobilitate, & circa præcordia stagnatione? (nam per mercurialem salivationem ex peripheria & artubus ad centrum moventur contenta maligna; sicuti econtrà per sudores ex centro ad peripheriam eadem distribuuntur) an verò ex viriū ægri debilitate salivatio non procedat? necesse enim est, ut ægri salivandi habeant adhuc vires utcunque firmas; nam salivando ordinariò debilitantur. Quod si nimis reddantur debiles, cessare, aut saltem admodum imminui solet fluxus spirituum debilitate, non ritè commotis ac circulatis humoribus; unde redeuntibus viribus subinde repetere aliquo modo, sed imminutè, solet fluxus. Ægri tales inuncti, sed in quibus ex virium defectu nimis citò cessat salivatio, sin post laxatam alvum & aliquot dierum moram æquè debiles persistant, fit hoc ex Mercurio intus adhuc delitescente, hinc progressus fit ad sudorifera, successivè tamen. Nam talium usu redeunt vires, ægri saltem mox meliùs exinde habere observantur. Curiosum est, quod venereis talibus, quibus post salivationem peractam, sed non sufficienter, ob virium imbecillitatem absolutam, propinantur sudorifera, ab horum usu cum omnia symptomata Venerea anteà apparuerint quieta, denuò dolores artuum redire solent, à cido viscido à Mercurio soluto, & cum fluidis corporis denuò unito, sed non excreto, sudoriferorum vi ad extimos artus horumq; loca nervea secreto; quæ non nisi repetitis sudoriferis, applicando simul levem litum Mercurialem, vel imponendo simul emplastrum de ranis cum ☿io, iisque repetitis, curari possunt, nisi recollectis viribus denuò salivationem instituere velimus. Probè tamen hoc in casu attendere oportet: an vires deficiant? quia sunt resolutæ seu exhaustæ; nam de his hactenus dicta intelligenda; an verò sint oppressæ ex malignitate per Mercurium commotâ? nam de his intelligendi sunt casus isti ex Horstio, Riverio, &c. allegati.

Quod si symptomata quædam ex salivatione à ☿ii malignitate nervis inimicissima, aut non sufficiente ejus expulsione, relicta fuerint, præter remedia solaria, tàm internè quàm externè adhibita, convenit in specie decoctum guajaci, de quo vid. Thiermayerus *l.* 2. *Consf. pag.* 149. sicuti de remediis solaribus, tàm internè adhibitis, quàm externè litus formâ applicatis, pro corrigenda ☿ii malignitate: conf. in specie Zacutus Lusitanus *in l.* 2. *Prax. Admir. observ.* 134. item Riverius *Cent.* 2. *observ.* 91. & *observat.* 13. *commun.* à Jacotio, ubi cephalalgia diuturna, post curatam per Mercurii litum luem Veneream residua, ex Mercurii malignitate nata per nummum aureum in ore detentum fuit curata; aurum enim Mercurium allicit, & ita è corpore secum rapit. Commendatur etiam ab Hœchstedtero *Decur.* 3. *pag.* 231. decoctum helenii & fœniculi, expectando sudorem.

Mercurius scorbuto est hostilis & inimicus, illis præsertim, qui ex scorbuto gingivarum & oris ulcerationibus sunt obnoxii. Dubius propterea fui, an, quibus copiosa quasi salia scorbutica urinas imprægnant, utut quoad cætera parum de scorbuto perceperint, tutò salivatio possit institui, metuendo dentium, faucium & gingivarum pathemata? sed talibus non nocuisse observavi? Imò fauces ancillæ, luis Venereæ contagio inquinatæ, cum talibus urinis amplo foramine, ex lue prope uvulam exulcerato, salivando meliùs habuit, & admotione unguenti Ægyptiaci cum melle rosato curatum fuit ulcus.

Quod si gravida lue Venereâ infecta fuerit, etiam hæc ipsa, modò alia respondeant, præsertim vires, salivatione tractari potest; cùm sic simul & fœtus sanetur, qui aliàs similiter infectus prodiret. Exempla videb. in Hildano *C.* 5. *Cur.* 97. & 98. item, Viardel in Anmerckungen *de Partu p.* 93. item Mauriceau de morbis mulierum, item Sanchez *in Observ. pag.* 377. ubi refert mulierem lue Venereâ laborantem, fortissimis inunctionibus Mercurialibus usam & curatam, paulò post puerum sanum peperisse: Conf. Botallus de lue Venerea: sicut etiam infantes per Mercurium, tàm foris illitum quàm intus propinatum, nunc saltem purgando, nunc salivando, à lue hac liberari possunt. Quoad usum illinitionis, & hanc secutam salivationem, vid. Botallus *de lue Venerea p.* 546. Quoad usum Mercurii internum, vid. Horstius *lib.* 7. *observ.* 11. qui refert puellum sex mensium toto corpore, & imprimis circa podicem, à lue Venerea pustulosum, per repetitum usum Mercurii dulcis ad ℈ß & ⅌ ꝫato lignorum curatum: sic Faber luem Veneream in infantulo unius anni per repetitam Mercurii dulcis solaris dosin curavit *Cur.* 39. item Riverius *Cent.* 1. *Observ.* 95. & *Cent.* 2. *Observ.* 94. Luem Veneream in puero per Mercurium dulcem & decoctum lignorum curavit. Suspectum tamen in pusionibus litum meritò habet Ballonius: vid. Bonetti *Pharm. pag.* 650.

Cæterùm antequam vel sudatoria ista, vel hæc salivatoria cura instituitur, priùs scrutentur viscera lue Venereâ infectorum, an adhuc

huc robusta? an simul infecta? nam si hæc jam fuerint suppurata, perperam instituitur, cùm mors magis acceleraretur. Probè etiam examinanda sunt ossa carie jamjam infecta; si enim hæc ossa secundi paris maxillæ inferioris, vel ossa inferiorem oculi canthum constituentia, item ossa cranii, cariosa fuerint, à salivatione est abstinendum, aut ægroto prius id indicandum, & in animũ inducendum: utrum oculum amittere? an verò lue Venereâ ulterius infectus esse mallet? dictis enim ossibus oculorum cariosis & separatis, oculus utplurimùm amittitur. Si ossa cranii sint cariosa, salivatione simplici negotium non succedit, sed pericranii apertura necessaria est, quo partes cariosæ aliæque festucæ separatæ eximi possint: id quod sine cruciatibus summis peragi non potest. Ulterius ossa palati, septum narium, imò ipsa etiam nasi ossa, multoties pereunt; hæc enim jamjam arrosa in juncturis suis non facilè concrescunt, nec ulcus sanatur, priusquam omnes particulæ arrosæ separatæ & semotæ fuerint. Hinc nonnunquam post salivationem & curationem vox cum loquela, & facies etiam dehonestatur, quorum omnium ægrotantes priùs benè sunt monendi.

His itaque præmissis, priùs corpus ritè præparandum venit, & primæ viæ mundificandæ, tàm per superiora, si circumstantiæ permiserint, quàm per inferiora; quia aliàs vel medicamentorum potentiam eludunt congestæ ibidem sordes, vel commotæ ab iisdem gravia præcordiorum & abdominis symptomata, in specie anxietates, inferunt, quod in specie fit à Mercurio, si universalia ista aliquoties non fuerint præmissa.

Venæsectio, quam quidam præmittunt chirurgi, penitus est frustranea; benè autem digestiva & præparantia, i. e. succorum corporis vitalium dyscrasiam corrigentia, ex tartaro vitriolato, terra foliata tartari, sale absinthii, lapidibus cancrorum, sale volatili viperarum, elixyr proprietatis sine acido, ℞ ☿ii tartarisata, ℞ ♀i composita, ℞ coralliorum sassafrata, essentia fumariæ, &c. pro circumstantiarum ratione præmitti, & hinc purgatio una alterave institui potest; aut certè purgantibus talia digestiva admiscenda, præcipuè si per epicrasin evacuare animus sit, nunquam negligendo specifica.

Quod si peracta sit salivatio, præmissa per alvum purgatione blandâ procedatur adhuc eo ordine, quem docet Hartmannus §. 38. v. g.

℞. *Ligni Guajaci* ℔j.
cort. ejusd. ℥vj.
Infunde in
▽ *comm.* ℔vij.

Macerentur non tam 24. quàm potiùs 48. horas, ut vult Lindanus: Coqu. ad medietatem. D.

Magmati relicto affunde denuò
▽ *simpl.* ℔xij. ad xv. l. xvj.
& aliquantum coque, circa finem addendo
rad. liquirit. ℥iß.
passul. min. cont. ℥iij.
factæ colaturæ adhuc tepidæ adde
cinnamom. acut. ℥iß.
F. Bocchetum: S.
Ordinar-Tranck.

Priori decocto utatur ad ℥iv. vel v. pro sudore manè eliciendo; posteriori verò pro potu ordinario: quo nimirum, si particulæ malignæ in massa sanguinea nova concrescerent, eæ mox eliminentur.

Probè etiam est notandum, quod peractâ salivatione omnis amictus, unà cum lectulis ægrotantium, sit innovandus, ne miasmata pristina instar novi fermenti maligni in massam sanguineam subeant.

Pro scopo purgandi Mercurialia primatum obtinent, utpote quibus ritè præparatis nullum præstantius in hoc morbo remedium existit; vid. Horstius *lib. 2. observ.* 5. v. g. Mercurius dulcis, qui reliquis facilè palmam præripit, annotante Sylvio *de lue Venerea* §. 257. arcanum corallinum, de quo pariter vid. Sylvius *l. a.* §. 283. Mercurius cum Venere præcipitatus, item Mercurius præcipitatus albus, quem Riverius *Observation. Commun. pagin.* 321. 337. & 346. commendat. His non immeritò addenda colocynthis, de qua vid. Sylvius §. 252. v. g.

℞. *Extract. cathol.* l. *panch. Croll.*
MP. coch. min. à gr. xij.
☿ *dulc.* gr. xv. ad ℈j.
Extracti troch. alb. l. *mag. jalapp.* gr. j. l. ij. l. iij.
🜔 *at. lign. Guaj.* l. *terebinth.* gtt. ij.
c. s. q. *essent. lignorum*, l. *ligni sancti*, f. *Pilulæ.*
D. S.
Blut-reinigende Pillen auff einmahl.

℞. ☿ii *dulc.* ℈j.
scamm. ♃*at.* ℈ß.
M. f. *Pulvis.*

℞. *Spec. dia-turb. c. rhabarb.* ℈j.
scamm. ♃*at.* gr. vj.
troch. al hand. gr. j.
M. f. *Pulvis.*

℞. *Conserv. fumar.* ʒiß.
pulv. cathol purg. ℈j.
☿ii *dulc.* gr. xij.
c. *cons. fum.* f. Bolus.
D. S.
Purgier-Zucker auff einmahl.

℞. *Pulp,*

℞. *Pulp. passul.* ℥j. l. ℥ij.
☿ii dulc. gr. xij. ad xv.
scamm. *♀at.* gr. iij. ad v. M.

℞. *Conf. fumar.* ℥j.
mag jalapp.
scamm. *♀at.* ā gr. vi.
turbith. miner. gr. jv. M.

Observandum autem quoad purgantia talia, quod ubi lues Venerea adhuc est in fieri, & genitalia saltem occupet, ut in gonorrhœa, bubonibus, &c. quod tunc vel unica talis præmissa purgatio sufficiat: vid. Platerus *Pr. Tom.* 3. *pag.* 420. ne virus commotum ad loca interiora, occasione irritationis in primis viis factæ, commoveatur, & in specie buboni sub purgatione tali emplastrum, ut vocant, attrahens, seu ex gummatibus acrius vel siccans admovendum. Quod si lues sit inveterata, & in externis præcipuè partibus hæreat, non temerè purgantibus fortioribus aut repetitis materia peccans intrò revocanda, sed unâ alterâve tantùm præmissâ ad ipsam curam accedendum. Potiùs ergò in lue nondum adeò confirmata, & cujus inquinamenta adhuc maximam partem fluida corporis occupant, purgatio repetita & fortior, addito Mercurio instituenda. Sub ipsa salivatione, nisi sit nimia, à purgatione penitùs abstinendum, nec sub sudationis cursu eadem adeò convenit; benè autem finitâ salivatione & sudatione unâ alterâve vice institui potest, si necessarium videatur; sicut ante salivationem vomitus proficuus est, à quo salivatio sequitur faciliùs: interdum tamen, si symptomata & indicationes promiscua fuerint, qualibet quartâ vel quintâ die sub sudatione purgatio institui, aut ipso decocto sudorifero purgans quoddam, præsertim colocynthis, incoqui potest, ut ubique, quorsum natura vergit, succurramus. Si vel à morbo ipso, vel à purgantium frequentiore usu excitetur dolor, his unum vel alterum granum laudani opiati admiscere conveniet. Si purgationes per Mercurialia institutas & frequentiùs repetitas salivatio sequatur, à catharsi ulteriore desistendum, hæcque vel permittenda, si sufficiens fuerit, vel juvanda, quod tamen primis quatuor diebus, utut salivatio compareat, non attendendum.

Quoad vomitoria: horum assumptionem indicant

1. Ventriculi cruditates, atque sordes eliminandæ.
2. Excrementorum colluvies maligna à salivantibus magis aut simul ad ventriculum commota, atque in hoc molestias, aut anxietates excitans: qualem casum Riverius *Cent.* 1. *Observ.* 77. refert.

Præter dicta hactenus remedia commodè etiam alia usurpantur; ut quando sudoriferis decoctis vel salia volatilia & spiritus urinosi, vel essentia lignorum, vel sulphur auratum diaphoreticum secundum Horstium, vel spiritus theriacalis camphoratus, vel mixtura simplex, vel ipsa theriaca, permiscentur; vel hæc & similia tempore meridiano & vespertino à sudoribus vacuo propinantur, aut etiam ante & post salivationem exhibentur: quò etiam cinnabarina remedia, viperina, ♂ diaphoreticum, cerussa ♁ii, extractum ligni sancti cum sale volatili mistum, rob juniperi aut sambuci, olea ♀ata lignorum, & similia polychresta, & ex his composita pertinent, v. g. electuarium massæ, quod pulvis subtilissimus ligni guajaci, & syrupus de fumaria ingreditur: Aut

℞. *Rasur. ligni guajaci* ℈j. l. ℈iv.
♁ii diaph. ℈j.
⊖ *vol. C.C.* l. *viperar.* gr. xij.
M. pro 2. dosibus: S.

Blut-reinigendes Schweiß-Pulver.

℞. *Ceruss* ♁*ial.* l. ♁*ii diaph.* ℈j.
cinnab. ♁*ii* ʒß.
⊖ *volat. C.C.* l. *viperar.* gr. xv.
M. f. *Pulvis*, pro 3. dosibus.

℞. *Mixt. simpl.* ℥ij.
∽ *ligni Guajaci*,
sassafr. ā ℥j.
M. D. S.

Blutreinigende Schweiß-Mixtur.

Dosis 40. ad 60. guttas. Aut

℞. *Ess. lignor.* ℥ß.
viperar. ℥ij.
M. S. ut *antè*.

Quod si vel malum sit levius, & spes sit, idem facilè curari posse, vel æger tàm strictæ curæ se subjicere nolit, sequentia aliquoties plus minùs proficua observata fuerunt:

℞. *Cort. ligni sancti* ℔ß.
rad. sarsaparill. ℥iv.
fol. senn. s. st. ℥iß.
rad. liquirit.
helleb. nigri ā ℥j.
pulp. colocynth. ℥j.
Incis. & contus. infunde in
vini
cerevis. ā Mens. iij.
Coqu. in lagena stannea, vel in cucurbita probè clausa in MB. per 5. vel 6. horas:
Colaturæ adde
Mithridat. ℥ij. l. iij.
D. S.

Eröffnender Alterativ-Tranck.

De quo bibat æger bis in die 3. vel 4. ℥ias, manè & vesperi aliquot horas ante cœnam, viscida mucaginosa cum euphoria evacuat.

Cum hoc decocto purgante æger omni tertiâ, vel quartâ die usurpet hoc sudoriferum:

℞. *Rad. sarsaparill.* ℥vj.
ligni sancti ℔j.

cort. ligni sancti ℥iv.
ligni sassafr.
rad. chinæ
liquirit. ā ℥ij.
hermactil.
sem. anisi ā ℥j.
Infundantur & coquant. in
▽ *commun.* Mens. x.
Ad remanentiam Mens. vj.
Colatura detur pro potu sudorifero.

Ex utriusque decocti remanentia etiam decoctum secundarium fieri potest, quod usurpatur unà cum illis.

In decocto sudorifero, si placeat, cuilibet haustui pro excitando sudore simul permisceri potest.

℞. *Q. E. Matth.* ℥ß.
∼ *theriac.* ʒj.
clyssi ♁ii ʒß.
∼ *ligni Guajaci* ℈ij.
Misceantur pro dosi: S.
Blut-reinigende Mixtur.

Pergendum jam ad curam particularem symptomatum, in quibus se offert

I. GONORRHOEA GALLICA.

Aliàs virulenta dicta, item maligna, estque saltem illa, quæ ex coitu impuro cum fœmina lue Gallicâ infectâ contrahitur, effluit in hoc cum acerbo dolore circa penis radicem, ubi sunt prostatæ glandulosæ, primo seminalis aquosus liquor, qui hinc successivè flavescit, tùm citrinescit, & magis acrescit, tandem viridescit aut cœrulescit, imò subinde purulentia permiscetur, non rarò graviter fœtet. Talis gonorrhœa interdum adeò acris est, ut nunc prostatas glandulosas, nunc meatum urinarium corrodat & exulceret, ex quibus ulcusculis succrescit postmodùm caro præternaturalis instar cujusdam verrucæ, quæ canalem urethræ tandem obstruendo urinæ excretionem impedit, & vulgò caruncula meatûs urinarii vel penis appellatur.

CAUSA.

Causa hujus gonorrhœæ est simplex contagium fermentativum Venereum per coitum ex muliere infectâ, & quæ ulcera Gallica plus minus in vagina uteri habet, haustum. Malum enim prolificum est hæc ipsa gonorrhœa Gallica, adeò ut referat Ballonius *l. 1. Conf. 9.* de quodam viro, qui ex coitu impuro gonorrhœam virulentam contraxit; unde postmodùm non tantùm propriam uxorem inquinavit, sed cum eadem filium quoque generavit, mox à primo ortu eodem malo affectum.

PARS AFFECTA.

Subjectum sunt eædem prostratæ glandulosæ (rarò enim ulteriùs repit, ut etiam ipsos testes arripiat) id quod confirmat experientia anatomica, vid. Bonettus *Anat. Pr. l. 3. S. 31. observ. 5.* Spigelius *de Humani Corp. Fabr. l. 8. c. 17.* Bartholinus *Anat. Reform. l. 1. c. 23. & l. 2. Histor. Anat. 36.* unde etiam tali gonorrhœâ infecti urinam emissuri acerbissimum dolorem in radice penis, ubi istæ prostatæ sitæ sunt, imprimis percipere solent: id quod signum nunc tumefactæ, nunc excoriatæ vel exulceratæ prostatæ glandosæ esse solet. Nam dum in coitu intensiùs incalescunt partes genitales, tunc ulcuscula Gallica vaginæ uterinæ exhalant & exspirant miasmata fermentativa acria, quæ post excretum semen virile se insinuant in urethram penis, ibique se affigunt, & per meatus adhuc patulos in prostatas glandosas se insinuant, & fermentatione corruptivâ inquinant ibidem lympham seu liquorem elaborandum & secernendum, eùmque in acrimoniam acidam corrosivam malignam, qualis in lue Gallica prædominatur, corrumpunt. Unde postmodùm exinde talis succus acris acidus corruptivus profluens non tantùm in similia ulcera corrodit has prostatas, sed etiam meatum urinarium & præputium excoriat, unde saniei fœtidæ & ulcerosæ aut ichorosæ continuus profluxus, atque quidem dolorosus, & tàm dira & atrocia ac dolorifica symptomata oriuntur, qui fluxus gonorrhœæ virulentæ seu Gallicæ nomine venire solet, fluxus Ludovicianus vocatus aliàs. Promotum ulteriùs & altiùs serpens contagium, ita ut per vasa deferentia testes ingrediatur, horum tumorem & dolorificam inflammationem infert.

DIAGNOSIS.

Diagnosis hujus gonorrhœæ ex primò dicta historia est clara.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: observandum, quod gonorrhœa hæc in principio leve malum sit; quò citiùs ipsi occurritur, eò faciliùs curatur.

In senibus utplurimùm ad mortem terminatur.

Nisi brevi isti occurratur, in progressu excoriat glandulas, & quandoque absumit.

Interdum non ritè curata, sed saltem oppressa, ulteriùs serpit, & testes inquinat, in quibus tumores, & subinde bubones infert.

Tandem in perfectam luem Veneream terminari solet, fermento maligno successivè partes vicinas, & cum sanguine universum corpus tandem inficiente, & ita perfectum Gallicum morbum inferente.

Optimè notandum est, frequentiùs supervenire bubones glandularum in inguinibus, quod malum est; si enim hoc fiat, certum est, universum corpus correptum esse; malum etiam signum est, si spontè iterum dispareant.

CURA.

C U R A.

Quod attinet Curam: in hac fermentum illud Gallicum virulentum appropriatis, partim Mercurialibus, partim acidum corrigentibus, destruendum, & quâ datâ portâ, speciatim sudores & vias urinarias, ex corpore & massâ sanguinea evacuandum, remediis aliis addendo semen violarum, lapides cancrorum, radices & ligna superiùs nominata, utpote, præter vim specificam atque sudoriferam, diureticam pariter habentia. Hinc partes læsæ balsamicis abstergantur & consolidentur.

Alia autem instituitur cura, si fluxus hic principium morbi existat, nec ab ipsa adhuc infecta sit massa sanguinea; alia si eadem simul contaminata, & lues Venerea universalis magis jam tùm juncta fuerit. Quippe in priori casu ante omnia pro ulcere prostatarum & vesicularum seminalium mundificando humor acris contemperetur & corrigatur per emulsiones in gonorrhœa alias consuetas; præprimis ex semine cannabis parratas, os sepiæ, succinum, terebinthinam, hujus oleum, & balsamum Indicum, si verò reliquis luis Venereæ symptomatis gonorrhœa superveniat, aut hujus virulentiâ massa sanguinea jam tùm notabiliter inquinata fuerit, universali cura opus erit.

Quod si cui lubeat se præservare ab hac gonorrhœa, quem nempe Venus vexat, interim tamen non certus esse potest, an cum infecta coëat? is præservationis loco mox ante aut post coitum assumat spiritus seu olei terebinthinæ guttas vj. vij. vel viij. in haustu vini generosi: hujus enim sal volatile oleosum meatum urinarium abstergit, ac corrigit contagium virulentum forsitan haustum.

Quod si verò quis jam affectus sit hoc malo, & laboret gonorrhœâ, ante omnia purificetur corpus per universalia purgantia, Mercurialibus sociata: v.g. fiant pilulæ ex extracto hellebori nigri, aut ex extracto catholico Andernaci, aut panchymagogo Crollii, cum ana Mercurii dulcis: His pro stimulo addantur aliquot grana extracti trochiscorum alhandal; colocynthidis enim efficacia mirè commendata est ab Helmontio in cura luis Venereæ, prælata usibus lignorum.

Convenit loco Mercurii dulcis, Mercurius præcipitatus viridis Venereus cum calce viva paratus, qui hîc est specificus; ast usus hujus Mercurii præcipitati viridis primitus quidem videtur augere malum, sed bonum est signum; si enim continuatur, tandem cessat: e.g.

℞. *Extr. panchym. Croll.* l. *cathol.* gr. xv.
☿*ti virid.* gr. v. l. vj.
extract. troch. al-hand. gr. ij.
c. *essent. lign.* f. *Pilulæ*: S.

Blut-reinigende Pillen.

Aut Pilulis de terebinthina, vel terebinthinæ coctæ misceatur Mercurius dulcis, e.g.

℞. *Terebinth. opt.* ʒj.
☿*ii dulc.*
ossis sepiæ præp. ā ʒß.
c. *oleo* *sato succini* pro 3. dosibus.
f. *Pilulæ.*

Non tantùm laxant, sed & gonorrhœam respiciunt. Vel fiat Bolus ex terebinthina Cypria cum rhabarbaro ac Mercuriali remedio, vel dulci, vel alio, in subjectis fortioribus:

℞. *Turbith. miner. Crollii* gr. vj. l. viij.
c. s. q. *conserv. ros. r.* l. *alio appropr.* f. Bolus.
D. S.

Blut-reinigender Zucker.

Vid. Sydenham *in Epist. Respons.* 2. *de lue Venerea pag.* 76.

Evacuato ita corpore cum ☿io dulci, sive semel, sive repetitis vicibus, præ cæteris conveniunt balsamica appropriata, dicta loca abstergentia: inter quæ eminet terebinthina, oleum satum terebinthinæ, in specie balsamus sulphuris terebinthinatus ad guttas xij l. xv. ad xx. bis quotidiè assumptus; aut juniperinus. Continuetur aliquamdiu. His ipsis commodè subjungatur ▽ Quercetani contra gonorrhœam virulentam, quam se centies expertum esse gloriatur: Videatur etiam Scultetus *in Armam. Chirurg. observat.* 79. Loco hujus balsamus Saturni terebinthinatus, ex saccharo Saturni & oleo terebinthinæ blando igne paratus, vid. in Zwelfero *in Mantissa Hermet. ubi de Saturno*; egregiè conducit, ubi ardor nimius circa renes & genitalia jungitur, vel solus, vel mistus cum oleo juniperi, additâ camphorâ; non absumendo semen, ut vulgò putatur, sed absorbendo acidum vitiosum in hac gonorrhœa peccans: qua ratione etiam camphora conducit, non quod castret per nares, ut putant, sed tanquam sal volatile oleosum detergit & corrigit acidum Venereum; Vel

℞. *Oleo terebinth.* ʒij.
camph. ℈j.
sacch. ♄*ni* ʒß.
M. D. S.

Blut-reinigender Balsam.

Item tinctura antiphthisica ardores renum post gonorrhœam optimè compescit: Vel

℞. *Oss. sep. præp.* ʒj.
sacch. ♄*ni* ʒß.
M. pro tribus dosibus.

Juxta hæc convenit extractum tormentillæ cum ♄ni saccharo, & oleo sato terebinthinæ in formam pilularum redactum, v.g.

℞. *Extract. tormentill.* ʒj.
sacch. ♄*ni* ʒß.
camph. ʒij.
c. s. q. *Oleo sat. tereb.* f. *Pilulæ.*

Item conveniunt pilulæ de terebinthina contra gonorrhœam Zwelferi *in Pharm. Reg. p.* 70

Hisce addatur infusum cantharidum in vino, quod expertum est remedium cujusdam Medici Belgæ; quatenus cantharides acerrimo sale volatili abundant. Bartholinus *Cent.* 5. *Epist.* 54. & 55. *pag.* 343. & *Hist. Anat. Cent.* 5. *Observ.* 82. decocta lignorum, essentias aut extracta lignorum, ceu per se nota, & ad luem Veneream & ejus prodromum gonorrhœam, commendatissima sicco pede prætereo. Tinctura coralliorum cum spiritu lignorum parata est egregia, sed crebriùs usurpanda. Resina ligni guajaci expertissimum est remedium ad hanc gonorrhœam, item essentia ac extractum guajaci cum ℞ ♀il. ∽u vini ♀sato paratum, in ▽ plantag. subinde propinatum, summum etiam specificum est in hoc casu; nam in resina hac perfecta consistit cura gonorrhœæ malignæ. Aliàs etiam balsamus de Peru ad aliquot guttas assumptus, vel, qui omnium est præstantissimus & longè excellentior balsamus de Capaibe, præter usum externum chirurgicum, ex fida Belgarum experientia specificum est remedium in gonorrhœa virulenta, uti etiam stranguria, à guttis ij. iij. ad v. vj. l. viij. in vitello ovi dissolutus, vel cum saccharo in forma pulveris assumptus, & fuit experimentum Lindani: aut ejusdem cum V ♀sato parata essentia in quavis gonorrhœa est proficua. Antimonium diaphoreticum, bezoardicum minerale & Martiale & similia laudantur; item succum limonum cum spiritu terebinthinæ & camphorâ ex Fabro jam proposui; uti hujus experimentum videre est in Sculteto *Observ.* 79. *Armam. Chirurg. cit. loc.* singulare cujusdam Medici experimentum est ▽ Mercurialis vel Hermetica; qui recipit ☿ vivum, coquit in ▽ simplici per aliquot horas, decantat aquam, & remanet Mercurius in eodem planè pondere, quo fuerat ante ebullitionem; hinc aquam istam propinat aliquandiu manè & vesperi bonum haustum, & est egregium remedium, quô successivè sedatur gonorrhœa virulenta.

In Bartholino refertur cura gonorrhœæ virulentæ per pulverem sympatheticum, id quod eatenus verum est, quatenus eò processit exulceratio prostatarum, ut corrosis vasis sanguis quoque effluat; unde talis sanguis purulentus quoque effluens pulvere sympathetico satis noto exceptus in distans curavit gonorrhœam.

Quod si fiat exulceratio in prostatis glandulosis, indeque dolor & ulcus in meatu urinario, tunc conducunt injectiones per siphonem in penem, quæ fiunt ex succo plantaginis cum melle rosato, quæ diluuntur cum aquis appropriatis; vel injicitur liquor ex stercore gallinæ, quem Hartmannus *pag.* 264. in vesicæ ulcere commendat: aut parentur injectiones ex ▽ calcis vivæ, in qua ebulliant summitates hyperici, flores meliloti & verbasci; aloë, melle & Mercurio dulci, & similibus.

Quod si præputium insigniter tumore ferè inflammatorio cum phimosi afficiatur, convenit phlegma vitrioli insipidum ferè cum linteis multiplicatis applicare: vel aqua calcis vivæ cum saccharo Saturni quovis modo applicari potest. Quod si insignis dolor ardens adsit, camphora in oleo amygdalarum dulcium soluta egregia est.

Quod si tumor præputii flatulentus plus minus serosus adsit cum παραφιμώσει:

℞. ▽ *calc. viv.* ℔j.
in qua ebulliant
fl. chamomill.
sambuci ā M. j.
fol. hyoscyam. Mß.
sem. anisi.
fœnic. ā ʒij.
bacc. lauri ℥ß. ad ʒvj.
Coletur, cum qua fomentetur pars affecta.

Quod si suspicio sit, longius progressum fuisse, & jam massam sanguineam nonnihil contraxisse inquinamenti, instituatur cura aliqualis sudorifera per decocta lignorum, omni matutino tempore ad aliquot uncias assumenda, expectando sudorem, idque ad aliquot dies noctesque continuando: quorum loco etiam in leviori malo essentia lignorum, ℞ coralliorum cum spiritu lignorum, &c. aliquandiu usurpari possunt: Vel

℞. *HB. agrimon.*
fumar. ā M. j.
ras. lign. sanct.
sassafr.
rad. sarsæpar. ā ʒvj.
sem. coriandr. ℥ß.
Incis. & contus. infund. in ▽ *simpl.* per ☍: mane coqu. ad tertiam, circa finem addendo
HB. cochlear. M. j.
passul. min. contus. ℥j.
Colatur. ℔iij. addatur.
syr. scelotyrb. Forest. q. s.
M. D. S.
Blut-reinigender Tranck.
Vel ℞. ▽ *card. bened.*
fumar. ā ℥iß.
essent. ligni guajaci ʒj.
theriac. ʒß.
camphor. gr. vj.
syr. scelotyrb. Forest. ʒvj.
M. D. S.
Blut-reinigende Mixtur Löffel-weise.

II. FLUOR MULIEBRIS GALLICUS,

A contagio maligno Gallico oriundus, & exulcerationem cujusdam partis internæ, aut in vagina, aut in orificio uteri, aut prostatis glan-

glandulosis; quin etiam exulcerationem ipsorum testium muliebrium insequens: Nam testium muliebrium substantiam in tali gonorrhœa exulceratam Panarollus *in suis observ. Pent.* 1. *observ.* 14. observavit. Talia ulcera plorant acrem saniem plùs minùs purulentam ac lividam, cum insigni dolore ac mole stia. Hæc ipsa gonorrhœa maligna minus confundenda est cum hac gonorrhœa seu fluore albo, de quo infra dicetur.

DIAGNOSIS.

Patet hic affectus ex ægræ relatione, cui insuper in graviore malo jungitur fœtus faciei color, urina turbida, ciborum fastidium, lassitudo, dispnœia, tumor oculorum & pedum, dolor lumborum, tabes, vaginæ uterinæ prolapsus, lipothymiæ, & si humor excretus acrior & putrilaginosus existat, genitalia eroduntur & exulcerantur: vid. Græfius *de Organ. Mulier. cap.* 9. & Blasius *lib.* 5. *observat. Med.* 3. *&* 5. Tandem febris plus minus lenta accedit: vid. Hippocrates *lib.* 5. *Aphor.* 56.

PROGNOSIS.

Fluori albo Gallico si convulsio & animi deliquium accedat, malum est.

CURA.

Gonorrhœa mulierum Gallica originem & modum fiendi eundem habet cum gonorrhœa maligna virorum; cum earundem sit una eademque ratio, & quoad causas, & quoad curam: nempe dependet simpliciter à coitu cum mare lue Venerea correpto; unde etiam eâdem ratione atque gonorrhœa virorum Gallica, aut ipse morbus Venereus, curanda venit: nempe internè per remedia Mercurialia, pilulas Mercuriales, per decocta & essentias lignorum, per balsamica terebinthinata, ♂ succini, cum osse sepiæ, & antimonio diaphoretico, &c. Inveterata verò curari nequit, nisi per modum curandi luem Veneream, tàm per sudorifera, quàm per salivationem Mercurialem.

Externè conducunt injectiones ex lignis cum aqua calcis vivæ paratæ, addito aloë, melle, Mercurio dulci; item decoctum Mercurii dulcis cum melle edulcoratum: vid. Scultetus *Armam. Chirurg. P.* 2. *observ.* 65. & liquor ex stercore Gallinæ, quem Hartmannus *Pr. pag.* 264. commendat; item unguenta Mercurialia ex superioribus nota, turundis illita, intrudantur in vaginam uterinam, ut mundificetur ulcus jam factum.

III. BUBONES.

Bubones sunt glandularum axillarium & inguinalium tumores, ex lympha intra dictas glandulas stagnante nati; quatenus nempe vasa cubitalia & cruralia glandulas has transeunt, & in his ex sanguine serum segregatur; quod succo crudo viscido turgidum, & à fermento Venereo maligno corruptum, receptioni in vasa lymphatica planè ineptum redditur, unde stagnando tumorem producit: idque laudabili naturæ conatu; nam sic præservatur reliquum corpus à lue Venerea, ut non ampliùs se exerat. Fermentum hoc & contagium, cujus solo contactu lues Venerea contrahitur, in materia purulenta consistit, quatenus nempe aura ejus fœtida vel ipsum pus alii in eodem lecto decumbenti communicatur. Ipsum tamen pus è bubone extractum eandem malignitatem non habet, ac ipsa aura aut sudor illinc profectus, cùm per illam concoctionem aut suppurationem miasma Venereum malignum nimis subactum sit.

Hinc quia bubonibus sponte suâ evanescentibus lymphæ & sanguinis refluentium vitio tota massa sanguinea, & hinc totum corpus inquinatur, maturè eorum suppurationi, & hinc apertioni pro elicienda virulentia opera danda. Conf. M. A. N. C. *Ann.* 8. *obs.* 78. Proptereà nec, incautiorum Medicorũ more, purgationibus vehementioribus aut repetitis, nec venæsectione, nec sudoriferis insistendum, & lympha hæc maligna intra corpus trahenda; quod hoc modo facillimè fieri, & arthritidi vagæ scorbuticæ ac phthisi occasionem dare potest: utut si bubo evanuerit suâ sponte; & ita metus subsit, ne universum corpus hinc inquinetur, sudorifera fortiora hinc necessaria sint, quorum ope aliquando rediisse bubonem jam penitus extinctum observavi. Applicanda ergò sunt emplastra ex gummatibus & aromatibus nonnihil acriora, & simul irritantia, seu, ut vulgò vocant, attrahentia, nisi cancri, vel aliud symptoma subsit, pro horum suppuratione juvanda: v. g. imponatur emplastrum de ranis Vigonis cum Mercurio, malaxatum cum oleo ♃ato ligni Guajaci; Vel

℞. *Empl dia chil magn.* seu *c. gumm.* ℥iß.
Malaxetur c. ♂ ☿i fœt. (quod Cardilucius *l. c.* tanquam discutiens præstantissimum commendat) aut ligni Guajaci, aut Philosophor.

D. S.

Erweichend Pflaster.

Vel ℞. *Pic. Burgund.* ℥ij.
sapon. commun.
bals. hyperic. ā ℥j.
G. amm.
sagap. c. ✝ *solut.* ā ℥ß.
rad. pyrethr.
sem. erucæ ā ʒiij.
ceræ q. s.

M. f. Emplastrum, malax. c. ♂ ☿i fœt.

Qui-

Quibus etiam magnes arsenicalis addi potest, de quo vid. Sala *in Annat. Vitr. Tr. 2. p.* 385. *&* 386. nec non Barbette *Tr. de Peste p.* 247. item emplastrum descriptum à Sennerto, *ubi de lue Venerea, pag.* 214. vel emplastrum magneticum Angeli Salæ secundùm descriptionem Hoffmanni. His ipsis, modò protuberare magis incipiat bubo, nonnihil emollire sufficit; non opus enim est perfectam, quæ rarò, aut nunquam fit, expectare suppurationem, sed tunc aperiatur maturè apertione largâ, & tractetur ad modum reliquorum bubonum.

Quod si verò simul cancri aliaque symptomata concurrant, à suppurantibus abstinendum, & purgantibus potiùs materiâ peccans evacuanda erit.

Si in bubonibus his simplicibus non procedat alteratio suppuratoria dictis remediis, aut pus benè coctum profundè nimis lateat, aperiatur lanceolâ profundiùs intrusâ, aut applicetur cauterium potentiale, ne ad interiora pergere queat venenum. Factum inde foramen diu apertum teneatur, ut saltem fonticuli instar esse queat. Sanè Zacutus Lusitanus *l. 2. Prax. Admir. observ.* 131. fontanellis in inguine spontè apertis quendam à sævo morbo Gallico immunem evasisse asserit.

Aperto tumore vel spontè vel scalpello, suppuratio & mundificatio instituenda balsamo hyperici, mixto cum oleo ♌ato ligni Guajaci, vel tartari vel unguento de apio, cui additum sit parū de Mercurio præcipitato, vel arcano corallino, superimponatur emplastrum dia-chylon, malaxatum cum oleo tartari rectificato exterius, vel applicetur emplastrum magneticum, quod ulcus apertum coire non patitur, donec satis emendatum fuerit. Conf. Barbette *in Chirurgia*, Diemerbrock *in Tract. de Peste*, & Nicolaus de Blegny *Tract. de lue Venerea Gallicè conscripto.* Cardilucius *l. c.* bufonem ✝o madefactum & buboni impositum, quo intumescente alium applicandum, aut emplastrum de cicuta, cum oleo philosophor. vel saponis malaxata, commendat; tandem sculpello aperiendum, saniem c. pure exprimendo, postea emplastrum opoteldoch applicandum, quod nunquam coalescere sinat ulcus, priusquam omnia fundamentaliter sanata fuerint. Quod si nihilominus suppuratio aut mundificatio tardè ac difficulter, aut planè non, quod sæpiùs accidit, succedat, eadem emplastra continuanda; quin & cucurbitæ applicandæ, ut viscidissimum hoc serum, in glandulis hisce quasi congelatum, sensim sensimque tandem resolvatur. Internè usurpantur primò lignorum decocta, posteà purgantia, in fine ⊖ & ∽ viperarum, quæ curam bubonum absolvunt. Quibus etiam irritis infectionis universi sanguinis periculum subest, adeoque cura generalis instituenda venit.

III. PUSTULÆ & TUBERCULA.

Pustulæ & tubercula, præter luis Venereæ curam universalem, foveantur, & abluantur subinde decocto lignorum, & oleo ♀i illinantur: sed cùm hæc rarò sufficiant, optimus est ☿▽ & dulcis, simpliciter cum butyro non salito mistus & illitus; loco cujus etiam unguentum de nicotiana, diapompholygos, item de helenio, vel aliud appropriatum capiatur; aut unguentum pomatum, subactum cum pauco arcano corallino, præstans est: vel oleo vitrioli, ♃is, butyro ♁ii, aut liquore ♄ii saccharato tangantur pustulæ & tubercula quotidiè, donec corrosæ decidant; in quem finem etiam mistura composita ex aluminis rochæ & ☿♎ti ā ʒj. in ▽ plantag. aut rosar. aut alius appropriatæ ℔j. solutis, quam cum linteolis admovendam describit Sennertus *de lue Venerea pag.* 216. adhiberi potest. Meliùs est sequenti modo:

℞. ▽ *plantag.* ℥vj.
☿♎*ti* ℈jv.
alum. ʒß.
Dissoluta invicem M. D. S.

Reinigend Wasser.

Liquore hoc cum penna intincta tangantur verrucæ; sic emarcidæ pedetentim decidunt. Sylvius *Tract. de lue Venerea* §. 349. laudat ∽ & ⊖lia, cupri tinctura impregnata, quo pustulas fœdas & planè malignas, reliquis frustrà tentatis, præter spem sustulisse testatur. Hæc ipsa quoque in pustulis penis, ani, faciei, &c. proficua sunt. Spectat huc quoque lac virginis, cujus singulis unciis ☿♎ti ℈j. addendus, item liquor Hartmanni, ac ☍⊕is *in Pr. Chim. pag.* 322. *&* 333. descripta. In specie in pustulis faciei.

℞. *Sperm. ranar.* ℔v.
☿♎*ti* ʒj.

Digeratur in vitro benè clauso, & ita cautè hoc ipso tangantur pustulæ.

Nec inconcinna est mistura Forestii *l.* 32. *observ.* 6.

℞. *Album Ovi* no. j.
agita, donec spumescat: adde
☿♎*ti*
camph. ā gr. jv.
M. f. unguentum.

IV. CONDYLOMATA.

Ad condylomata ani ☿♎ in ▽ plantaginis aut persicariæ solutus cum pauco aluminis con-

convenit. Imò si condylomata fuerint majora, quæ non nisi longo temporis tractu per ejusmodi caustica tolli queunt, ligaturis potiùs, sin radices angustiores habeant, ferro secante extirpentur: postquam verò hæmorrhagia sopita, reliquiæ Mercurio sublimato absumantur, & ulcera Mercurio sublimato, aut arcano corallino detergantur ac mundificentur.

V. VERRUCÆ.

Verrucæ Gallicæ si in extremitate oleo vitrioli tangantur, exsiccantur & decidunt: loco cujus etiam ▽ fortis, aut solutio ☿ii in ▽ facta, s. q. aquæ simpl. diluta adhiberi potest: item pulvis sabinæ inspersus eas absumit: vid. Wedelius *de Medic. Facult. pag.* 62.

VI. ULCERA.

Quoad ulcera quarumvis partium, in horum cura semper primò ad cacoëtheam seu malignitatem Veneream respiciendum, quâ non extinctâ perfectè nec mundificari, nec consolidari possunt; aut consolidata licet, semper recrudescunt; imò à relicto occulto eorum, non perfectè mundatorum, sed præmaturè consolidatorum fermento, lues curata licet, denuò in universum corpus propagari potest: id quod notabili exemplo docet Hildanus cum occulta ossis carie Venerea *Cent.* 5. *Histor.* 95. Pro qua malignitate expugnanda primatum obtinet ☿, tam sublimatus quàm præcipitatus, & hic vel corrosivus, vel in specie dulcis, qui semper mundificantibus addi debet. Abluenda igitur sunt ulcera decoctis lignorum, hinc applicandum unguentum ex melle & vitello ovi cum Mercurio sublimato Hartmanni *in Prax. Chym.* §. 28. vel unguentum de cerussa malaxetur cum ♋ nicotianæ, & imprægnatum cum Mercurio dulci usurpetur; vel unguenta cum Mercurio sublimato, quæ describit Sennertus *l.* 4. *pag.* 211. Itali cum bono successu in quibusvis Venereis ulceribus utuntur hoc unguento:

℞. ♋ *commun.* ℔iix.
ceruss. ℔j.
minii cribrat. ℔ß.

Coqu. lento △e ad unguenti mollioris consistentiam: post addunt
☿♎*ti opt.* l. ☿♎*ti*, s. *Turbith. Min.* ℔ß.
ceræ albæ ℔j.
Miscent pro unguento.

Vel unguentum Basilicum cum sufficienti quantitate Mercurii dulcis misceatur & applicetur, quod ulcera Venerea maligna etiam quasi cancrosa curabit. Vid. Digby *Recept. P.* 2. *pag.* 12. unguentum Ægyptiacum itidem subinde applicari potest, sed vitentur loca ossibus nudata; hæc enim nigrore illud inficere asserit Hartmannus *l. a.* §. 28. Huc pertinet ▽ divina Fernelii:

℞. ▽ *plantag.* ℥vj.
☿♎*t.* gr. xij.
Misc.

Quod si mundificata fuerint hæc ulcera, h. e. ubi pus laudabile suggerant, & labia undique rubra & naturaliter tincta, & pro natura partis ulceratæ constituta fuerint, sarcoticis incarnanda & conglutinanda sunt: pro quo scopo vel emplastrum Hartmanni *l. a.* §. 29. 30. & 31. vel emplastrum de lithargyrio, aut emplastrum Norimbergense Zvvelferi, cum dimidio emplastri diasulphuris Rulandi misceri & applicari possunt.

In specie ulcera penis si fuerint externa, abluuntur cum decocto scabiosæ, marrubii, saponariæ, ligni Guajaci, plantaginis, &c. in quibus aliquantum sacchari Saturni & Mercurii dulcis potest dissolvi; aut decocti calcis vivæ ℔j. c. ʒj. Mercurii dulcis exhibeatur externè. Si sordida fuerint, unguentum Ægyptiacum, aut unguentum ex Mercurio sublimato Sennerti *l. a. pag.* 212. aut linimentum ex pulvere sabinæ, croco metallorum, & butyro recenti Horstii *l.* 4. *observ.* 54. *pag.* 257. adhiberi potest. Pro consolidatione verò decoctum lignorum cum saccharo Saturni cum linteis applicatum convenit. Si verò sint ulcera interna intra glandem quidem & præputium tumefactum & constrictum, injectio ex iisdem fiat, & hinc cum filamentis carptis, unguento debito imbutis, cum stilo loco affecto auxilium applicandum.

Si ulcera sint in ipso membro, aut glandis molliorem substantiam occupant, aut meatum urinarium affligunt, utroque in loco difficilis perquàm sunt consolidationis: sed in specie ex posteriore periculum est, ne succrescat caruncula, quæ meatum oppleat. Injectiones cum prædictis similes fiant, aut cum candela cerea, unguento suprà citato illinenda, meatui immittenda est. Si enim postmodùm ex meatu extrahatur candela, facilè lues, ubi fit in membro exulceratio, ex puris in candela vestigio, observari poterit.

Quod si in utero, nempe in vagina ejus, sint ulcera talia, injiciantur decocta lignorum, aut ▽ calcis vivæ cum plantis vulnerariis ebullita & injecta, in quibus parum aluminis solutum sit; hinc cum digito aut pesso immittantur unguenta aut emplastra appropriata, linteo inducta, & ita relinquantur: v. g. præter illa, quæ supra in genere allegata fuerunt.

℞. *Unguenti albi camphor.* ℥ß.
☿ *dulc.* ʒj.
M. D. S.

Reinigend Sälblein.

Oris ulcera præ aliis curatu difficilia sunt, quia ex continuo salivæ affluxu copiosas sordes generant, & loca glandulosa afficiunt, in quibus etiam ordinariò ulcera sunt graviora. Curantur per gargarisationem ex decocto sarsæparillæ, corticis Guajaci, foliorum plantaginis, scabiosæ, rosarum rubrarum, Veronicæ, &c. cum melle rosato & pauco aluminis: v. g.

℞. *HB. plantag.*
prunell.
scabios. ā M. j.
fl. rosar. r. p. ij.
rad. sarsæp. ℥j.
ligni Guajaci.
santali rubri ā ʒvj.
sem. sumach. ℥ß.
Coqu. in s. q. ▽ *hordei*:
Colaturæ ℔iiß. adde
syr. de ros. siccis.
dia-mor. ā ℥iß. l. ℥ij.
M. D. S.

Reinigend Gurgel-Wasser.

Hoc decoctum, si ulcus ponè palatum, aut in superiore ejus parte existat, per nares injiciatur; ita tamen, ut æger pro tussi & vomitu vitando os ▽ repletum teneat.

Imprimis, si ulcera sordidiora, convenit illis viride æris; unde v. g. unguentum Ægyptiacum cum melle rosato applicatum confert; vel hoc Horstii *lib. 7. observ. 4.*

℞. *Mell. rosat.* ℥ij.
rob. diamor.
nuc. ā ℥j.
unguent. Ægypt. ʒiij. M.

Vel aquæ virides sic dictæ, quales e. g. describit Hartmannus *l. a. cap. 52. §. 4. & 5.* cum penicillo subinde applicatæ conferunt: item mel rosatum cum ⏜u ⊕li acidulatum applicari potest: Videatur Riverius *Cent. 1. observ. 95.* aut solutione ☿ti & aluminis, aut solutione illâ solari, quam Sennertus commendat, contingantur; aut

℞. ⊖*ci*
⏜⊕*i* ā ʒß.
℟ ℥iß. M.

Quo ipso ulcus Venereum ingens in palato juxta uvulam contactum, successivè curatum fuit.

Quidam butyrum ♉ii cum gossipio ulceri applicant.

Cavendum tamen, ne causticorum horum aliquid deglutiatur.

Narium ulcera per similia curantur, sub forma pulverum aut injectionum; quæ tamen, quia mucum exsiccatum, aut simul crustam junctam habent, in principio emollientibus sunt tractanda.

℞. *Hord. mund.* M. j.
rad. alth. ʒvj. l. ℥j.
liquirit. ℥ß.
sem. cydon. ʒij.
Coqu. in s. q. ▽ *simpl.*
Colaturæ ℔j. adde
🜍 *amygd. dulc.* ℥iß.
M. pro injectione.

Hinc crustâ remotâ injiciatur sequens:
℞. *Rad. sarsap.* ℥iß.
Infund. per ♀ in ▽ *plantag.* l. ▽ *ferrar.* manè coquatur; in fine coctionis adde
HB. agrimon.
salviæ,
plantag. ā M. j.
flor. rosar. rubr.
balaust. ā p. ij.
Colaturæ ℔j. adde
alum. crud. ʒiß. M.

Aut ℞. *Succ. beton.*
scroph. maj.
pimpinell.
plantag. ā ℥jv.
mell. rosat. ℥vj.
Coqu. ad consistent. linimenti; cui adde
▽ ♃*æ* part. jv.
Misc. & injiciatur.

Omnia hæc ulcera hactenus enarrata sponte consanescunt, sicuti alia quælibet symptomata Venerea sub situ Mercuriali per salivationem: nec metuenda hæc ipsa in oris ulceribus; nam & hujus ope ea ipsa citiùs sanantur: Conf. Zacutus Lusitanus *lib. 1. Prax. Admir. Observ. 78.*

VII. FISSURÆ MANUUM ac PEDUM.

Fissuræ seu rhagades manuum ac pedum abluantur decocto ♃æ, cum Mercurio dulci imprægnato, præprimis si simul aliquid ligni Guajaci, ejusque corticis, radicis chinæ, sarsæparillæ, herbæ scabiosæ, &c. decoquatur. Si callositas aliqua simul subsit, emollientia, v. g. radix altheæ, malvæ, cucumeris agrestis, &c. addantur. Post quorum usum applicetur iisdem unguentum enulatum cum ☿ti pauco; vel butyrum, pinguedo porcina, anserina, gallinacea, &c. cum 🜍 ♀i p. d. aut arcano corallino, aut cremore ♃æ, &c. prodest, vel denique unguentum diapompholygos cum pauco ☿vti, item

item unguentum renovativum Wedelii, vid. *Tract. de Comp. Medicam. pag.* 187. Vel

℞. *Unguent. enulat.* ℥iß.
☿ *dulc.* ʒj.
☍ ♀i *p. d.* ʒij.
M. D. S.
Reinigend Sälblein.

VIII. CARIES OSSIUM.

Caries ossium difficillima est curatu, cujus ratio ex Sylvio *de lue Venerea* §. 364. petatur, sine cujus tamen remotione impossibile est vel curare luem, vel consolidare ulcera sine recidivæ continuo superventu. In cura hujus, quicquid ossis cariosum ac corruptum fuerit, maturè removendum, nisi vicinam quoque partem successivè infici velimus: Ergò ossi carioso nudato applicandum oleum ∺etum ligni Gujaci cum ☍ ∺ato caryophyllorum, vel inspergatur tutia præparata, pulvis cerussæ, lithargyrii, radicis ireos Florentinæ, pulvis euphorbii, &c. quibus potentiora observantur salia fixa & volatilia, item aqua divina Fernelii; sed omnium optimum est vel ferramento debito radere cariem ossis, si levior fuerit, eamque ita removere; vel si profundior fuerit, ferramento ignito aut hinc inde perforare, aut totum os cariosum probè urere, & hinc 🜄 largiter irrorare, ut ita promoveatur separatio mortui seu cariosi à vivo. Quod si hoc modo fieri nequeat, malum ceu immedicabile existimandum, & quod ægrum vel ad mortem usque comitabitur.

Quia verò, inter reliqua, palati ossa frequenter carie eroduntur, necessarium erit, aut locum laminâ argenteâ, vel ex auro confectâ, tegere, aut ulcus pastâ quadam, quæ in laminas redigi ac parti affectæ recenter applicari debet, consolidare; v. g.

℞. *Mastich.* ℥j.
olibani,
sandarac.
sangv. Dracon.
myrrh. el.
ras. ligni Guaj.
succini.
rad. ireos Florent.
C.C. usti præp. ā ʒj.

Ex subtilissimè pulverisatis, c. s. q. mucilag. tragacanthæ in mortario calido f. Pasta in lamellas redigenda, & ad formam ulceris extendenda.

Huic, si caries nondum planè extincta, appropriata admisceri possunt: v. g.

℞. *Pasta jam præscr.* ℥j.
pulv. rad. aristol. rot. ʒj.
gentianæ rubræ.
euphorb. ā ʒß.
caryoph. ℈ij.

Cum pauco terebinthinæ misc. pro usu jam dicto.

Sin verò ulcus planè non occludere liceat, laminâ, ex lunâ vel sole confectâ, & spongiolis instructâ, illud obturetur.

IX. DOLORES.

Dolorum cura primaria consistit in ipsius luis remotione universali: Interim pro his in specie internè sarsæparillæ decoctum laudari solet; papaverinis vespertino tempore ante dolorum recrudescentiam non omissis. Externè optima sunt primò quidem fomenta ex ligno Guajaci, juniperi & hujus baccis, radice sarsæparillæ, foliis pulegii, salviæ, rorismarini cum persicaria, hinc inunctiones cum oleo scorpionum, viperarum, præsertim lumbricorum, & ranarum viridium cum pinguedine humana; hinc theriaca, vel sola, vel cum addito oleo Guajacino, prodest ad dolores tibiarum, usitata Amato Lusitano *C. 5. Curat.* 72. Aut recipiatur 🜄 seu ∾ lumbricorum, in quo aliquid croci & opii dissolutum, & cum linteis applicetur. Item

℞. *Pingued. hum.* ʒij.
☍ *scorpion.* ℥j.
petræ alb.
spicæ ā ʒiß. l. ʒij.
∺*at. ligni guajac.* ʒj.
rorismar.
salv. ā ʒß.
Opii c. vino sol. ʒj.
M. D. S.
Linderende Salbe.

Sed rarum est, quod his remediis cedat dolor, nisi cura universalis perfecta jam præcesserit, & saltem vestigia quædam læsionis à malignitate Venerea relicta adhuc eosdem foveant in partibus, quæ his & similibus removeri possunt. Non enim novum est, quod perfectè curatâ lue, & omnibus ferè remotis symptomatis, nihilominus tamen quædam adhuc earum supersint, pro quibus tamen removendis non statim nova cura repetenda: Conferatur Riverius *Observ.* 16. communicata à Pomaret. Speciatim ergò unguenta & emplastra Mercurialia appropriata pro his doloribus sunt remedia: hinc cerotum de Ranis Vigonis cum Mercurio convenit, imprimis ad cephalalgiam; item nervinum cum illo Vigonis mistum: e. g.

℞. *Empl. de ranis c. quadruplo* ☿ii ℥iß.
☍ *expreff. nuc. mosch.*
opii c. acet. sol. ā ℥ß.
ſucci nicot. inspiſſ.
cinnab. vulg. ā ʒj.
croci ʒvj.

c. s. q. terebinthinæ misc. in emplastrum.
D. S.
Linderndt Pflaster.

℞. *Emplastr. de ranis cum ☿io* ℥j.
polychresti Ludov. ʒiij.
Malax. c. q. s. 🜕 *Sat. ligni sancti.*
D. S.

Zertheilend Pflaster.

℞. *Unguent. aur. officin.* ℥iß.
Extracti vel succi inspiss. nicotian. ℥j.
☿ti ℥iij. M.

Quod si dolor evanuerit, sed aliqualis tumor supersit, recipiatur butyrum insulsum, liquescat cum vino, & blandè ebulliat ad vini absumptionem; in hoc madescant lintea, & imponantur.

Emplastro huic, si in capite usurpandum sit, addendum venit balsamum Peruvianum.

X. GUMMATA seu TOPHI.

Gummata & tophi, qui sunt tumores duri, tactui renitentes, in ossium medio enati, & iis immediatè incumbentes, duplicis observantur gradus: vel recentiores sunt, ossa superficietenus afficientes, adeoque tractabiliores; vel inveterati, adeoque magis coagulati, & parti cui insident, incamerati: suntque vel indolentes; vel subinde misere dolentes, qui dolor secundùm membranarum, periostiorum nempe, ductum subinde longiùs diffunditur, ac totam partem occupat, noctu imprimis, molestissimus ferè intolerabilis ostocopus, **als wenn mit Hämmern auff die Beine geschlagen würde**; unde tandem partes molles subjacentes & ossa subjecta eroduntur & cariosa redduntur.

Ex acido maligno Venereo originem ducunt, quod aggreditur partes nerveas, in specie ossa, in quibus se firmius implantat, eorum alimentum corrumpit, quod acore inquinatur, successivè in medio ossium coacervatur, & porrò coagulando ista gummata induratur, donec acidum vicina loca erodendo ulcera pessima excitet.

Recentes, aut saltem minùs inveterati si fuerint, adeoque nondum ossa & partes molles infecerint, prosunt sudorifera ex lignis aliaque lui Venereæ appropriata; in graviori salivatio Mercurialis, quibus etiam semper viperina & antimonialia fixa remedia sunt intermiscenda.

Præter interna, gummatibus emollientibus & resolventibus potentioribus, speciatim tamen Mercurialibus additis, curandi veniunt: emplastrum diachylωv simplex, item cum gummatibus, & emplastrum diaphoreticum Mynsichtii, in specie oleo Sato ligni Guajaci malaxata; quod oleum cariem imprimis conservat & curat: quibus tamen semper Mercurius cum terebinthina subacta mistus fuerit, tanquam specificum alexipharmacum; item sæpiùs allegatum emplastrum Vigonis de ranis cum Mercurii duplicata, triplicata vel quadruplicata hujus dosi, ex Plateri *Observationibus pag.* 728. cum oleo Guajaci malaxatum; vel emplastrum Sennerti *p.* 215. aut poterit Mercurius ▽tus cum axungia saltem porcina & cera in cerotum redigi: quibus addere convenit gummata aromatica emollientia & resolventia communiter dicta. Quidam ceu cerotum summè probatum ad tophos Venereos dissolvendos commendant:

℞. *G.* ✱*ci c.* ⋇ *acerr. sol.* ℔j.
pulv. rad. bryon.
alth. ā ℥ij.
turpethi min. ℥iß.
ceræ albæ ℥ij.
butyri rec. q. s.
M. fiat Cerotum.

Interdum in summa dolorum vehementia theriaca admisceri potest.

Alii sequenti feliciter utuntur:

℞. *Emplastr. diachylωv c. gumm.*
🜕 *olivar.* ā ℥jv.
ceræ novæ ℥j.
piperis nigri ℥ß.
⊖*is comm.* ʒij.
cantharid. ʒj.
sem. sinapi ℈j.
mell. insp. ℈ij.

Pulverisanda pulverisentur, hinc liquefactâ cerâ cum emplastro diachylωv in oleo, & ubi medium refrixerint, reliqua exactè incorporentur.

Usus tempore tumori applicetur syndon subtilissimus, supra quem cerotum applicetur, & benè ligetur, quorum quotidie bis mutetur syndon, qui semper erit humidus, & ita pauco tempore extrahetur tumor sine cutis vel carnis læsione.

Adhiberi etiam potest unguentum Hartmanni ex *ungu. aur. officin.* part. ij. cum ☿ti part. j. *in Praxi Chimiatr.* §. 21. & Wiesemanni *de lue Venerea p.* 20. utpote quod per aliquot dies noctesque linteo inductum, ac parti affectæ, quam priùs vino rubro lavare decet, applicatum, tophos tollit. Quod si autem tumores ac dolores ab usu hujus medicaminis cessarint, pars affecta butyro non salito, & in vino rubro loto aliquandiu foveatur pro reliquiis absumendis: vel fiat emplastrum cum Mercurio vivo & opio, ad imitationem Barbette *Anat. Pract. P.* 1 *cap.* 3. vel miscendum est oleum terebinthinæ cum 🜕 Sato Guajaci, cui addendum est opii q. s. pro doloribus nonnihil leniendis una cum Mercurio vivo, & instar linimenti illinendum gummatibus dolorosis. Vel recipiatur emplastrum de hyoscyamo Ludovici, misceatur

cum

cum Mercurio, pinguedine subacto. Lamina quoque Saturni cum Mercurio illita applicetur, si scilicet adhuc sunt in principio; vel etiam Mercurius à Saturni fumo coagulatus extendatur in bracteam, & ita applicetur, qualis ☿ binus præter tophos etiam ad ulcera cancrosa aliaque similia adhiberi potest.

℞. ♄*ni* ℔j.

Dissolvet in cratero, & liquefactum ab igne remove, & subitò palum ferreum in medium Saturni immitte, donec incipiat concrescere ♄: Hinc in ferri vestigium immitte

Mercurii vivi ℥j.

unde congelascere videbis: Congelatum cultello separa, & oleo communi ad ignem coque, donec ♂ conflagrarit, idque ter repete, & ☿ reddetur malleo sequax: duc in laminas, plagæ vel topho imponendas.

Ad ℥j. Mercurii requiritur, ℔j. olei.

Forsan quoque hîc non inutile erit emplastrum Saturninum Clossæi, quod describit Schrœderus *in Pharm. lib.* 2. *cap.* 53. *no.* 12. *pag.* 198. & emplastrum ad tophos & gummata Venerea *Clossæi no.* 19. *pag.* 201. in quo loco cinnabaris ☿rius vivus admiscendus.

Si his non cedant Exostoses, hæ vesicatorio admoto tractari, & istud aliquoties repeti poterit, ad imitationem Riverii *Cent.* 4. *observ.* 22. *&* 29. Sed in casu posteriore, si inveterati magis sint tophi isti, & viscidiore ex coagulo concentrati, adeoque ipsa ossa profundiùs, plus minus tamen, infecerint, necesse est, aperiatur tumor, tùm per caustica potentialia, tum actualia immisericorditer premendo ignem, ut loquitur Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Prax. Admir. observ.* 130. aperti quovis modo diu aperti servandi sunt, ut ichori maligno & exitus fiat, & os subjectum patefiat, quo hu.c in tempore mederi queamus: Conf. Botallus *de lue Venerea cap.* 15. item Fallopius *de lue Venerea pag.* 95. Sed summa habenda est ratio musculorum atque tendinum in cruribus, ne hi lædantur. Quod si verò hisce modis tractari nequeant, sed, præmissa licet cura universali, etiam salivatoria, obstinate persistant, præsertim dolorosi, Fonticuli in regione iis superiori excitandi sunt; his enim libere fluentibus hoc habetur commodi, quod dolor mitior nonnihil fiat, & ipsi nodi sensim tractabiliores fiant, ita ut post aliquot tempus vel emplastro diachylo*n* simplici plus minus cedant & evanescant.

Internè, præter generalem curam radix *sarsaparillæ* in specie laudatur, ejusque decoctum, pro absumendis hujusmodi tophis.

XI. ATROPHIA.

Tabes & atrophia lui Venereæ superveniens præter universalem curam, aut si hæc locum minus habeat, levatur imprimis decocto radicis chinæ cum passulis, vel decocto sarsæparillæ à Septalio in cautioribus Medicis adeò laudato, & quod etiam laudatur à Sennerto *lib.* 6. *pag.* 218.

XII. SCABIES, SERPIGINES, LICHENES.

Scabies, Serpigines & Lichenes Gallici removentur cum axungia porcina, cum ♂ ♀ri p. d. in unguenti consistentiam redacta. Quod si debiliùs fuerit, ♂ ☽ addatur: Vel

℞. ▽ *persicar.* aut *plantag.* ℔iß.
in quibus solve
☿♎*ti* ʒiij ad ʒß.
D. S.
Reinigend Wasser.

Hoc ipso liquore subinde blandè cum pluma illinantur dicta mala. Valet etiam ad mariscas; item condylomata in locis obscœnis.

XIII. AURIUM TINNITUS.

Aurium tinnitus symptoma pertinacissimum est; ejus tamen remedia observanda sequentia:

℞. *Ligni sassafr.*
flor. lavend. aa. ʒj.
cort. lign. sanct.
castor. aa. ʒß.
caryophyll. ℈j.
▽ l. R♱*i* ʒiij. vel ℥ij.
Digere per dies aliquot, & essentia filtrata tepidè cum bombace indatur:
D. S.
Essentz zun Ohren.

Eundem in finem Septalius commendat ⊡m asini, in qua per noctem aliquid ligni Guajaci, castorii & menthastri infusum.

XIV. CEPHALALGIA.

Dolor tandem capitis iisdem mitigari solet, quæ superiùs de doloribus artuum dicta; potissimum tamen laudatur emplastrum de ranis cum Mercurio Vigonis; aut quod Platerus *Observat. pag.* 723. describit, potissimùm si aliquid castorii & opii iis addatur, vel laudanum opiatum simul cum aliis appropriatis internè propinetur. Hinc in casibus pertinacioribus trepanationem adhibere convenit, ut exemplo comprobat Amatus Lusitanus *C.* 1. *Curat.* 4. & Forestus *lib.* 32. *observat.* 23. *in Schol.* si scilicet virulentiam Veneream maximam partem extinctam esse ex aliorum symptomatum cessatione constet.

ARTICULUS VI.
De
Malo Hypochondriaco
Et ejus summo gradu
Scorbuto.

MAlum hypochondriacum utut sit cachexia communissima in nostris regionibus propter multorum diversorum ac diversimodè complicatorum symptomatum syndromen, proprio tamen nomine caret, adeoque mali hypochondriaci nomine innuitur affectus, ratione multorum symptomatum diversimodè complicatus, ex cruditate acida plus minus viscida in primis viis natus; cujus superior & quasi eminentior gradus vocari solet scorbutus. Quoniam verò symptomata frequentissima, quibus hoc malum vexare solet ægros, in specie partim circa regionem hypochondriorum utramq; & in regione hypochondriaca imprimis percipiuntur, partim quod causa in hypochondriis videatur stabulari, propterea in specie isto nomine appellatur: ab aliis malum flatulentum; sicut chymicis causam morbificam nonnihil respicientibus simul ♀ hypochondriorum vocari solet. Germanis utplurimum Milß-Beschwehrung dicitur, interdum etiam Verstopffung des kleinen Geäders/ utut sæpissime lien innoxius deprehendatur; vasorum verò mesaraicorum obstructio causa saltem palliativa sit. Perfectior gradus, ut dixi, & consequens affectus hypochondriaci, scorbuti nomine venit, appellatione originaliter Germanicâ inferioris Saxoniæ; quæ tamen in forum Medicum translata & ita retenta fuit, & ob id imprimis hæc vox scorbuti est recepta, quia adhuc multi admodum Autores inter se digladiantur, an morbus hîc etiam veteribus fuerit cognitus? ratio dubitandi est, quod videatur novus morbus; sicut & malum hypochondriacum. Nihilominus tamen multi eum ab Hippocrate *lib. de affect. intern.* sub nomine lienis magni exactè descriptum esse asserunt; alii stomacacem & scelotyrbem Plinii eum existimant, qui affectus Plinii ætate in exercitu Imperatoris Germaniæ plurimum grassatus fuit. Sed lis hæc est admodum inanis, cùm parum referat, an veteribus fuerit cognitus scorbutus, an secus? arbitror tamen, eundem omninò iisdem fuisse admodum cognitum, utut non adeo clarè, quin locis septentrionalibus quasi propriùs videatur, nec adeo atrocibus stipatus fuerit symptomatibus. Nam sicut crescentibus delictis crescunt pœnæ; sic etiam crescentibus luxuriæ & diætæ erroribus, quid mirum, atrociore furore etiam nos aggredi morbos, veteribus non adeo graves, ita ut nec eorum descriptiones tanquam nonnihil mitiores exactè cum nostris conveniant. Hippocrates clima subtilius habuit, propterea scorbutum non tam exactè cognovit.

PARS AFFECTA
Mali Hypochondriaci.

Malum ergò hypochondriacum & ejus non degener filius scorbutus, cum ex varia ista symptomatum complicatione, adeoque mirabilis & variabilis sit affectus, ita ut tantùm non omnes actiones diversimodè pro subjectorum varietate lædantur, propterea factum est, ut tot diversæ sententiæ & litigationes de loco seu de radicali foco ipsius morbi, exortæ fuerint. Hinc alii nullam determinatam partem in malo hypochondriaco affici, sed vagum esse, existimant; quod tamen non est: alii vasa mesaraica obstructa: alii intemperiem siccam & calidam stomachi: alii intemperiem intestinorum calidam & siccam: alii lienem vitiatum, ejusque aut intemperiem aut obstructionem esse nidum hypochondriaci mali, & hinc dependentis scorbuti, asserunt. Præ cæteris phantasiæ mirè indulgent ii, qui spacium istud vacuum inter stomachum & diaphragma, hepar & splenem, pituita refertum pro sede primaria mali hypochondriaci, aut saltim pro nido, ubi tot stabulantur flatulentiæ, existimant. Hos inter fuit imprimis Henricus Levinus Fischerus, qui edidit peculiarem *Tractatum de loco & foco mali hypochondriaci*: permotus ad hoc Aphorismo Hippocratis 54. *S.* 7. Verùm consideratis vel obiter variis mali hypochondriaci symptomatibus, sponte suâ hæc opinio vacillare & corruere videtur. Quomodo enim tam pertinaciter istæ sordes in eodem cavo hærere, totum corpus afficere, & diversimodè excruciare valeant? vid. Sennertus *lib.* 2. *Prax. pag.* 518. & 520. Sed miror in re adeo clara tam varios esse autores! Nam qui unquam malum hypochondriacum, vel incipiens vel confirmatum, examinaverit, ejusdem nexum symptomatum consideraverit; aut qui aliquando curationi cujusdam hypochondriaci præfuerit, tantum non manu palpare potest, radicem morbi veram & unicam hærere semper in stomacho, & quidem in vitio ejusdem fermenti, non ritè scilicet digerentis alimenta; unde, ex læsa digestione & inde nata cruditate acido-pituitosa, & chylus, & M.S. & lympha, & speciatim bilis, & consequenter reliqui etiam corporis machinam regentes humores, cum spiritibus vitiantur plus minus & depravantur, & sic demum totum illud, quod malum hypochondriacum vocamus, oritur. Quam ipsam de foco hujus mali sententiam primatiò

riò defendit acriter Hœchstedterus in tota *Decade* 5. *observationum*, in specie *observat.* 1. & 2. & Sylvius *lib.* 4. *Prax. Append. Tract.* 7. Highmorus in Tr. de malo hypochondriaco & passione hysterica.

Sed hæc ut pateant clarius, saltem consideremus symptomata, quorum nunc plurium, nunc pauciorum syndrome malum hoc constituit. Symptomata hæc utut varient & ferè infinita sint, ex quibus ceu signis ejusdem præsentia dignoscitur, sunt sequentia: In omnibus hypochondriacis primariò malè se habet stomachus, apepsia subinde laborant, utut frequentiùs in morbi progressu, avidè tales ægri appetant & comedant, interdum nimia & canina quasi appetentia laborent: tales aliquot horis post comestionem subinde dolores stomachi compressivos, gravissimos convulsivos percipiunt. Hypochondriaci ergo & nimio acido laborantes semper instante & adhuc urgente appetitu prandium debent finire. Germani dicunt: Wenn es am besten schmecket / soll man auffhören / 2c. Appetunt acida, quæ tamen assumpta insigniter eos lædunt: stomachi, tam vacui quam repleti, frequentes inflationes adsunt, tam sub jejunio, quam præsertim ab omni pastu frequenter eructare solent: ructus, qui erumpunt, dum sunt jejuni, sunt acidi; dum verò saturati, nunc sunt acidi, qui meliores, nunc insipidi, qui deteriores: Hinc abdomen sæpe post assumpta alimenta inflatur & ab his flatibus præter vagam intumescentiam abdominis, murmura, borborygmi & variæ agitationes frequentissimè sentiuntur in eodem, & in omnibus his copiosissimus nec unquam deficiens flatuum adest proventus, quorum activitas in specie hypochondria, præsertim sinistrum, affligit; ibi enim facile compressione manus subsultuum sensus & fluctuationes crebriùs recurrentes, & murmurationes percipiuntur, ex flatibus in colo, ibidem locorum partim angustato, partim incurvato conclusis, ubi ex situ coli simul dolorificæ lancinationes, distensiones & punctiones admodum molestæ, lieni equidem vulgò, sed falsò adscriptæ, persæpè sentiuntur, quibusdam & fluctuationes in cavo abdominis, in mensenterio & similibus locis se conjungunt: Accedit utplurimum alvi pertinax obstructio, ita ut inter 100. hypochondriacos vix duobus aut tribus alvus quotidie respondeat; quin intra quatriduum aut triduum aut biduum demum, aut stimulo quodam irritata alvus; aut sponte, interdum suum officium facit, in quo ipso tandem dura, pauca, eaque interrupta, globulorum forma, nigra subinde & non absque insigni conatu, interdum etiam non absque dolore, excernuntur. Et quidem hypochondriaci in hoc malo fortioribus purgantibus parum aut nihil evacuare solent, cum econtra blandiora laxantia, emollientia, passulata, prunata, & similia tales solent satis copiosè, respectivè tamen, evacuare; si verò fortius purgentur, semper læduntur; sin forsan talibus ægris vomitus contingat, qui non sunt rari, vel sponte vel arte rejiciuntur utplurimùm aut aquosa, aut sæpissimè plus minus viscida pituitosa, sed semper plus minus acida; ita ut etiam dentibus subinde stuporem inferant & vasa orichalcea in æruginem corrodant, nisi interdum sub fortiore conatu aliquid de bile ex folliculo felleo se admisceat, ut excreta porracea & æruginosa compareant, & aliqualem amarorem gustui repræsentet. Interdum etiam cardialgiæ & ventriculi adsunt dolores quidam, qui frequentissimè ad regionem spinæ dorsi usque se extendunt juxta situm gulæ, ubi nempe est orificium stomachi sinistrum, & ignaris subinde pro nephriticis doloribus imponunt: Et sæpiùs hi ipsi post cibos ingestos se exerunt, idque pertinaciter subinde, ut etiam vix nisi post ingestorum vomitum remittant, interdum enim conqueruntur: Es drucke sie uns Hertze / observavi quosdam ægros in hoc affectu de dolore compressivo in loco colli anteriori conquerentes, qui revera ex stomacho ratione gulæ, & hujus spasmo & constrictione circa laryngem, originem duxit: phlogoses & æstuationes hypochondriorum, hinc rubor malarum & faciei, item calores vagi, modò remittentes, modò accedentes, è primariis nempe signis, præsertim dimidia à pastu hora, vel etiam dum adhuc assident mensæ, sunt frequentes, hinc malæ insigniter rubent, qualis rubor interdum etiam ex unico vini haustu, similive minus congruo assumpto, supervenit, dolores abdominis lancinantes cum contorsionis sensu seu colici & iliaci sunt frequentissimi, iique sæpius acerbissimi, in quibus interdum abdomen contrahi & umbilicus interiora versus velut revelli solet; utplurimùm quidem sunt convulsivi, & oriuntur à spasmis intestinorum: præter hos subinde etiam iliacos & colicos convulsivos dolores patiuntur, interdum dolores terebrantes, nunc in sinistro, nunc, quod rariùs, in dextro latere, qui sunt sæpiùs à pituita, ut vocant, vitrea, vel à muco acido viscido in cellulis coli sub hypochondrio sinistro, ubi incurvatur, & dextro, ubi etiam angulum facit; unde hi dolores subinde nunc vomitum, nunc dolores iliacos convulsivos, per consensum faciunt. Anxietates mentisque perturbationes citra manifestam causam; palpitationes cordis graves, frequenter & subinde per paroxysmos, hypochondriacos affligunt: non secus ac difficiles respirationes, imprimis à pastu, quarum subinde observatur differentia triplex. 1. Cum

1. Cum rejectione viscidorum, & est asthma stomachale humidum.

2. Cum tensione hypochondriorum, qua imprimis difficulter respirant, partim propter impeditum diaphragmatis deorsum versus motum, partim propter tensionem in regione hypochondriorum, qua thoracis debita circa costas nothas impeditur dilatatio: hinc quando volunt respirare, impedimentum & dolorem insignem gravativum & tensivum percipiunt in abdomine & circa hypochondria, quæ ipsis quasi cingulo abdomen circa hypochondria cinctum videtur; idque imprimis nocturno tempore, quatenus supini jacentes dormiunt, & hinc ita evigilant, estque à spasmo membranarum in dictis locis.

3. Cum respiratione depravata decumbunt ex asthmate sicco convulsivo, quod vitio diaphragmatis aut musculorum thoracis convulsivo subinde eveniet.

Porrò in confirmatis hypochondriacis interdum tumores viscerum abdominis, imprimis lienis duri & scirrhosi, non sunt rari, sicuti etiam hepatis infarctus ejusque pertinaces scirrhi & tumores interdum superveniunt: suntque tamen revera potius productum morbosum, utut falsò à quibusdam pro causa & radice morbi habeantur. Nam & malum hypochondriacum & scorbutus insonte omnino liene aliisque hypochondriorum visceribus, observata fuerunt, teste Horstio *lib.* 9. *observ.* 4. *pag.* 442. quicquid etiam in contrarium dicat Velthusius *Tract. de liene.* Percipiunt præterea tales ægri non rarò molestas pulsationes in hypochondriis, uti etiam in regione dorsi, imprimis circa lumbos & regionem lumborum superiorem, è regione pancreatis, ubi sunt dispersi rami arteriæ cæliacæ; quin tales pulsationes percipiuntur interdum etiam in aliis corporis partibus, ubi aliàs nullus naturaliter sentitur pulsus, & ferè duritiem arteriæ ex strictura fibrarum convulsiva insequitur. Malo ulterius procedente vertigines graves frequentissimè superveniunt: omnes ferè hypochondriaci, præsertim jejuno stomacho, sunt vertiginosi, quod signum rarò fallit; quæ ipsæ vertigines, saltem assumpta v. g. panis buccellâ, brevi post denuò sistuntur.

Cephalalgiæ subinde affligunt, in specie tensivæ, & hinc capitis obnebulationes, imprimis à pastu, & tandem ingenii torpor & memoriæ lapsus: ut hypochondriaci confirmati interdum necesse habeant, valedicere studiis; tandem interdum memoria planè deficere incipit. A pastu solent esse quasi ebrii & facilè terrefiunt hypochondriaci; subinde anxietates frequentes, gravior cordis palpitatio, tristitiæ & mœrores citra manifestam causam, atque sic tandem ipsa melancholia, à foco hypochondriaca specialiter dicta, superveniunt, quam insomnia varia & turbulenta & terrifica aut præcedunt aut etiam comitantur: vid. Timæus von Güldenklee *Casu* 16. *lib.* 1. *pag.* 34.

Pulsus sunt varii, & interdum admodum inæquales, subinde intermittere videntur & in paroxysmo mali confirmati ferè omni momento mutantur. Nam ubi confirmatum fuerit hoc malum hypochondriacum, utut symptomata stomachi & hypochondriorum, seu potius intestinorum, nunquam omnino remittant, tamen subinde per paroxysmos affligunt, & suas exacerbationes habent, rariùs certas, frequenter vagas; ac ipsæ palpitationes & anxietates cordis & capitis & sensuum symptomata, item dyspnœia, atrociter interdum affligunt; quin etiam interdum viri in graviori paroxysmo ea patiuntur pathemata, quæ evenire solent mulieribus hystericis: adeo ut revera passio hysterica mulierum sit certa quædam species mali hypochondriaci; & ipsi ægri dicunt: se percipere ascendere fumos ex abdomine ad cor & caput, item ex liene subinde ascendentes, & postmodum ita tales paroxysmos inferentes, quo ipso vulgi hypothesin de fumorum ex dictis locis adscensu non parum confirmant.

Urina hypochondriacorum est varia, extra paroxysmum ferè sanorum est simillima; dum paroxysmus gravior urget, interdum effluit cruda & tenuis, interdum etiam turbida, pallida, plus minus aquea & crassa, sedimentum habet subinde farinæ laterum analogum, speciatim ubi jam malum in scorbutum degenerat; interdum crusta salina eidem urinæ supernatat, aut corpuscula salina lateribus vasis adhærescunt, sed ad fundum præcipitantur: interdum corpus puriforme, moto vase in liquorem lacteum dissiliens, observatur, qualem describit Dravvizius *de Scorb. pag.* 376. & Timæus von Güldenklee *lib.* 3. *Cas. Medic.* 48. & Platerus *lib.* 3. *Observat. pag.* 784. interdum in talibus deprehenditur, post nimias nempe vigilias, intensè tincta. Quod si urinæ anteà claræ & tenues usu medicamentorum fiunt crassæ & turbidæ & subnigricantes cum copioso sedimento, bonum signum est rectæ operationis medicamentorum.

Ex symptomatibus his multiformes ægrorum querelæ emergunt. Omnia tamen hæc, quorum complicatio malum hypochondriacum constituit, rarò in uno subjecto omnia existunt; quædam enim in hoc, quædam in alio

alio subjecto se manifestant: Sufficiat nihilominus pro malo hoc determinando, si stomachi non ritè digerentis adsint signa cum torminibus & flatibus abdominis, alvo adstricta, & hinc capitis perturbationibus: quibus tanquam primariis, si alia quædã ex recensitis accedunt, eò faciliùs malum determinatur, hujusque præsentia certior redditur. Exempla, quæ pro idea hujusmodi ægrorum sufficiant, vid. in Horstio *lib. 4. observat. 27. & seqq.* item Hœchstedterus *Decad. suprà citata.*

CAUSÆ MALI HYPOCHONDRIACI.

Causa proxima horum malorum complicatorum est stomachi cruditas acida seu acidum ventriculi vitiosum, plus minus austerum, in subjecto plus minus viscido ex stomachi vitiata digestione enatum, à quo pro varietate subjectorum omnia reliqua symptomata facillimè deduci possunt, modò ea, quæ alio tempore & alia occasione de similibus affectibus dicta fuerunt, ruminentur: adeoque subjectum seu pars affecta in malo hypochondriaco (à causa quidem) seu radicationis est ventriculus, ejusque vitiata digestio prima; à morbo verò seu inhæsionis sunt sanguis & bilis: sed non excludendi sunt spiritus influi, præsertim in malo confirmato & inveterato, & qui ad scorbuti naturam quasi accedit, unde etiam hæreditarium existit.

His tanquam productum morbosum superveniunt ipsarum partium corporis continentium seu solidarum multiplices alterationes; & quidem magis affecta sunt viscera abdominis, quorum consensu subinde & alia afficiuntur; unde palpitationes cordis, cephalalgiæ, vertigines, melancholiæ hypochondriacæ, &c. Scilicet jus digestionis primæ in ventriculo est universale in totum corpus, adeoque tam in theoria quàm praxi morborum maximam semper sui postulat considerationem.

Ex his quasi quinque punctis, nempe:

1. Cruditate acida in primis viis,
2. Sanguinis crasi depravata,
3. Πνευματώσει deficiente,
4. Lymphæ aciditate & acrimonia: &
5. Bile inerte

omnes lineæ deducendæ sunt, quæ depingunt malum hypochondriacum, cujus centrum sit stomachus.

Causa ergo efficiens mali hypochondriaci est vitium acidi spirituosi fermentativi, vitiosè acidi, nec debitè volatilis ac spirituosi, ratione cujus avidiùs appetit quàm digerit ventriculus: quo ipso fermento assumpta quidem promptè plus minus dissolvuntur, sed eadem dissoluta minus fermentantur ac volatilisantur; unde in pastam acidam aut acido-austeram plus minus viscidam flatulentam degenerant, quæ aliàs in chylum salsum volatilem transmutari debuissent; unde copiosissimi flatus p. n. fermentativa turgescentia erumpunt, hinc ructus acidi & stomachi inflationes, & ex materia viscida acida ejusdem graves dolores, aut vomitus materiæ viscidæ insigniter acidæ; delapsa tandem hæc massa cruda ex stomacho, & occurrens bili in intestinis, vitiosè effervescit, undè copia flatuum. Et speciatim, si paulo volatilior ac spirituosior fuerit bilis, incalescentiæ seu subitaneæ phlogoses ex hypochondrio dextro subitò in totum corpus se dispergunt, (ad imitationem quasi olei ⊕-li vel spiritus nitri, vini spiritui rectificato commisti) quod vulgo quidem, sed falsò, hepati calido adscribitur. Unde etiam ruit imaginaria ista ventriculi frigida & epatis calida in affectu hypochondriaco quibusdam accusata antipraxia, cùm tamen potiùs præsens flatuum proventus continuus, & hinc multiplex intestinorum nata irritatio, continua murmura, & nunquam intermittentes borborygmi abdominis semper ex materia acida viscida oriantur. Cum verò feces tales secretæ sint plus minus viscidæ in cellulis intestinorum, coli imprimis, hæ pertinacius hærent, quorum acore p. n. pertinaces dolores, lancinationes & terebrationes pituitæ vitreæ vulgo descriptæ generantur: Hinc est, quod subinde conquerantur ægri, se sentire nonnunquam infarctus in abdomine, & monstrando locum istius infarctus situm coli sub stomacho exactè delineant.

Hypochondriacorum excreta sunt pauca & indurata, quia coagulantur ab acido plus minus austero: sicut enim bilis, tanquam alcali volatile fluidas reddit feces; ita acidum easdẽ coagulat, quare quia firmiores redduntur in cellulis, diutius retinentur, & segnitiẽ alvi inferunt: Hinc quando ventriculus & vicinæ partes membranaceæ, qui chylo nutriri solent, acido austero succo irritantur, tunc spasmis contrahuntur, fibræque earum stringuntur, sicque tensionis & quasi infarctus sensus circa hypochondria, præsertim sub inspiratione, percipi solet. Quin & aliquorum viscerum nervi ac membranæ nunc in radice, nunc in suo progressu, præsertim mesenterii, eodem sapore malè affectæ spasmos & convulsivos motus patiuntur, per consensum alias corporis partes afficientes: hinc varii hypochondriorum & abdominis dolores, iliaci, lancinantes & tensivi ægris inducuntur; sicut & palpitatio cordis non rarò in hypochondriacis non tam sanguinis transvasati, quàm nervorum moventium vitio, ut plurimum nasci videtur. Et tensiones capitis circa tempora sunt nihil aliud, quàm spasmi membranarum in dictis locis ab acido p. n. irritatarum.

Crudior talis chylus per intestina transcolatus, & M. S. instillatus, & hujus crasin, acore suo vitioso & p. n. in subjecto nonnihil viscido hærente inquinando, ipsam M. S. plus minus crassam & spissam & difficulter fermentescibilem minusque spirituascibilem reddit; unde anxietates, cordis palpitationes & similia cordis pathemata derivantur à grumoso sanguine plus minus coagulato, circa auriculas in ventriculis cordis hærente; unde sanguis & spissus & crassus observari solet: Conf. Sylvi *Prax lib.* 1. *cap.* 35. Sin verò sub colatura sanguis per viscera, in specie per hepar & lien, de tali crudiore chylo sanguini infuso non-nihil in eorum porulis hæreat, irritatis fibris illorum contractura meatuum, hinc subsistentis materiæ firmior retentio, tandem à vitioso suo acido coagulatio, sicque tumores & infarctus viscerum superveniunt, & ita his denique scirrhi pedetentim enascuntur. Minus dum spirituascit sanguis jam depravatus, etiam spiritus minus volatiles minusque subtiles, nec satis lucidos, minusque naturaliter temperatos, sed asperiores &, ut sic dicam, ad acetosum saporem declinans, producet, qui facilè in motus anomalos, & exorbitantes prorumpent, adeoque stomacho affecto vertigines, item cephalalgias, &c. inferunt, donec ex dictis, tristitia, mœror, anxietas, cogitationes fixæ, & tandem melancholiæ symptomata superveniant.

Disponunt ad hoc malum ex causis remotis præter ea, quæ suprà de apepsia dicta sunt, speciatim tres:

1. Errata in victu,
2. Deficiens motus corporis; & tandem
3. Vitæ genus studiis & curis nimis occupatum.

Quæ omnia disponunt ægros ad cruditates in primis viis.

Quoad diætæ errata: hæc vitiosum pedetentim chylum suppeditant. Nam alimenta aut nimis acida, aut fumo indurata, aut sale condita, aut difficulter digestibilia, & sale volatili destituta, &c. multùm hic conferunt: ⊖ e condita, imbiberunt non parum de spiritu acido salis; fumo indurata de spiritu acido fuliginis multum continent. Facit huc potus facilè acescens non ritè defecatus, vel qui ad acescentiam inclinat, isque non adeo diureticus, vel in ✛ vergens, ad malum hypochondriacum disponit.

Motus, qui aliàs instar stimuli & chylosin & hæmatosin adjuvat, & distributiones succorum promovet, dum deficit, has omninò impedit, ad cruditatem colligendam non parum confert, & excrementorum separationes, tàm per urinam, quàm in specie per sudores, minùs promovet.

Curæ denique & studia, nocturna præsertim, spiritus animales absumunt, & vires ita exhauriunt, indeque digestionem primam defectuosam, & M. S. minus spirituosam minusque volatilem reddunt; unde inquinatus ita sanguis, & consequenter etiam lympha ipsa, tam glandularum conglobatarum, quàm etiam conglomeratarum, v. g. pancreatis, acrior & acidior reddita, successivè symptomata stomachi, abdominis & intestinorum, & tandem hoc malum infert. Hinc lucubrationes nocturnæ statim post cœnam notoriè ad malum hypochondriacum disponunt.

Inquinatus itaque sanguis ipsaque lympha, & consequenter reliqua corporis contenta, ipsique adeò affecti spiritus, tandem corporis habitum successivè ita immutant, ut exinde malum nascens ad gradum sublimiorem exasperatum & deductum, scorbutus appelletur; qui tamen haud adeò frequens est, quàm vulgò haberi solet, ut optimè monet Sydenham *in Observ. de Morb. acut. pag.* 411. quin morbis vel minus cognitis, vel nondum sufficienter confirmatis, pallium esse soleat. De cætero rectè quidam dicunt, quod malum hypochondriacum exaltatum, & quasi malignius redditum, constituat scorbutum, utut præterea & alias causas antecedentes agnoscat. Hunc multi, in specie Petræus *in Dissertat. Harmonicis*, non ineptè inter species cachexiarum referunt, dum scilicet à vitiato sanguine aut atrophia, aut cacotrophia, depravata nempe nutritio tandem necessariò sequitur; quin tandem exaltatum, & successivè quasi volatilisatum nonnihil istud vitiosum acidum hypochondriacum in M. S. & lympha, indeque penetrativum & fermentativum factum, tandem miasmata fermentativa & contagiosa de se spargit. Adeò ut scorbutus confirmatus per oscula, per halitum, item per pocula communia aliaque media, uno nomine per contagium se multiplicet, in quæ contagioso fomite præ cæteris efficacissima est saliva in scorbuticis admodum inquinata: qualia contagia, aut cum aere inspirata, aut cum saliva hausta, fermentationem, & hinc chylosin & hæmatosin, tandem inquinant, ac ita se subinde multiplicant, quin etiam scorbuti fomes, ubi confirmatas egerit radices, seminali medio à parentibus in liberos traducitur.

Symptomata scorbutica præter ea, quæ modò de malo hypochondriaco fuerunt explicata, ex eo imprimis oriuntur, quod (1.) fermentum scorbuticum imprimis glandulas quascunque afficere, harumque lympham inquinare & inficere soleat; quodque (2.) istud ipsum, prout contradistinguitur malo hypochondriaco, in specie nervis insigniter infestum & hostile esse soleat; unde etiam scorbuticos tam varia nervosi generis pathemata solent

folent affligere, & quidem graviora & frequentiora, quam hypochondriacos.

Res ut pateat, quod inquinet glandulas, & aciditas ejus sit infesta nervis, specialiora scorbuti symptomata consideranda sunt: Nempe percipitur lassitudo totius corporis spontanea, & ad motum nunc major nunc minor impatientia, sensus gravitatis in cruribus, ut & aliorum membrorum debilitas, & dolor obtusus, patiens inclinat ad somnolentiam, nisi adsit febris scorbutica; appetitus utplurimum est auctus, aut planè destructus, conjunctus cum nausea: semper ferè adesse solent gingivarum laxationes unà cum vaga seu varia earundem nunc excrescentia & intumescentia, nunc exesione & exulceratione, itèm cum insequente dentium vacillatione ac erosione, atque oris fœtore, & fricatæ gingivæ nunc sanguinem stillant, cumque intensè salsum, nunc liquamen quoddam serosum; in talibus saliva frequenter admodum est salsa, interdum, imprimis matutino tempore, manifestè acida deprehendi solet, ut in juvene scorbutico observavi. Præterea frequentes sunt in scorbuto phlogoses vel sudores etiam nocturni, in quibus sudor spargit subacidum odorem; imprimis in habitu corporis, in cruribus, in brachiis, malo procedente variæ erumpunt maculæ, nunc majores, magnitudine interdum thaleri, nunc minores, pulicum morsibus similes, quales videntur in purpura, interdum manus superant; imò sæpè totos in artus, præprimis tibias, ita diffunduntur, ut quasi una sit macula livida, cum elephantiasis aut sphaceli metu: vid. Eugalenus *de Scorbut. pag.* 7.

Diversi sunt coloris, nunc rubicundæ, nunc flavescentes, nunc atropurpureæ, lividæ, &c. Cum quibus alternant frequenter exanthemata in artubus, eaque varia, modò lævia, protuberantia, aspera & squamosa. Scorbutici subinde patiuntur corporis pruritum, sed dum incipiunt se leviter scalpere, locus intumescendo totus insigniter rubet, sed breviori tempore evanescit; in alio loco iterum pruritum & talem intumescentiam infert, denuo tamen cessat: Rarum est, quod tumores sint constantes, & si sunt constantes, utplurimum occupant glandulas artuum, quæ forma scrophularum solent tumescere. Sæpe pruritus hic, si scalpatur, dat ulcuscula graviora, & in varia ulcera degenerantia, quæ plorant serum adeo acre, ut quandocunque calceamenta ægri fuerint exinde erosa.

Urinæ scorbuticorum admodum sunt variæ, intensè subinde tinctæ & flammeæ, absque febre tamen & ictero, & rutilant instar spiritus nitri, etsi nulla febris adsint indicia, cum sedimento copioso & crasso subinde lateritio, ita tamen, ut exteriùs inspectus matulæ fundus suberuentum ferè carneum quid repræsentet. Urina hæc flammea est nihil aliud, quàm latex [illegible]rius nimis salibus contentis saturatus, instar acerrimi lixivii. Interdum tales urinæ flammeæ subinde immutantur, & fiunt naturaliter sine tali sedimento tinctæ, sed ita, ut copiosæ arenulæ rubræ facilè friabiles, quæ sunt salia crystallisata à vasis lateribus, incrustent matulæ fundum & latera, & hæ arenulæ sunt unum ex certissimis signis scorbuti. Præterea interdum flammeæ tali urinæ crusta quasi pinguis seu quædam pinguedo instar pelliculæ supernatat, quæ pellicula ad latus adspecta solet esse admodum variegata, & pavonis caudam aut eleganter coloratam iridem repræsentat. Est autem nil aliud, quàm salia coagulata, & signum scorbuti infallibile: sic in chymicis si aliquid evaporetur usque ad pelliculam, ea apparet variegata, utplurimum autem in [illegible]nali reperitur, [illegible] effusâ, color quidam cœruleus, qui vix ac ne vix quidem primâ vice abstergi potest. Et si forsan contingat tenuem, limpidam & planè aqueam nonnunquam excerni urinam, hoc fit, vel à recrementis aqueis hactenus in corpore congestis & retentis, nunc verò cum impetu excretis, propter particularum salinarum deficientem aut nullam secretionem: unde etiam hæ urinæ sæpè malorum symptomatum prodromi existunt.

Respirationis insignes læsiones valdopere scorbuticos affligit, eæque non humorales, sed ferè convulsivæ, cum gravissimis anxietatibus & pectoris angustiis junctæ. In specie dolorum variorum torturis crudelis est scorbutus crurum & surarum, nunc vagis nunc fixis, præ cæteris ventriculi, dorsi, lumborum, pectoris atque abdominis; qui abdominis dolores scorbutici sunt omnium crudelissimi, & subinde in dorso & regione lumbari incipiunt, & cum gravissimo contorsionis sensu hinc inde in abdomine observantur; & ita anteriora versus, ad regionem umbilicalem, & dictas partes convellendo, contorquentur, ut nephriticis interdum doloribus simillimi sint, absente licèt omni calculo; Verum quidem est, quod abdomen intumescat & indurescat, non à flatibus, sed à spasmo, & tensione membranarū. Dolores hi nunc solitariè affligunt, nunc in variis corporis partibus tubercula varia non rarò erumpunt, quæ subitò increscunt, ast subitò etiā denuò disparent; nunc copiosa parva tubercula, rubra, pl⁹ min⁹ pruriginosa, hinc inde protuberant, quæ denuò de facili evanescunt, & in quocunq; ægro tam vaga & varia observantur symptomata, scorbutus latet; unde etiam scorbuticorum febres erraticæ existere subinde solent. Præter dictos dolores, qui constituunt Nephritidem notham, sæpiùs dolores nunc fixi, præsertim nocturni, nunc vagi, artus excruciant, dum

dum acerbo dolore nunc crus, nunc brachium, nunc alia pars mutatis vicibus affligitur; nulla tamen aut leviter sensibili in parte inducta alteratione, quod symptoma in specie arthritis vaga scorbutica seu vari, die reissende Gicht / appellari solet. Dolores hi artuum sunt vel leviores vel graviores, subinde sensus vermiculationis seu formicationis in extremitatibus artuum percipitur, similis ferè sensui isti, quando dicunt: Es grieblet ihnen in den Gliedern / als wenn Ameisen drinnen herum lieffen / oder: die Glieder seyn eingeschlaffen; & est species tactus depravati; unde affectũ hunc quidã vocant: Die Scharbockische Griebel-Kranckheit / oder die grieblende Gicht. Sæpius membra stupida plus minus fiunt paralytica aut saltem dolorosa, idque imprimis post colicas seu post tormina & dolores abdominis, quibus paresis supervenire solet, in qua motus perit sensu integro aut saltem doloroso. Interdum motus adest, & sensus deficit, ut si quid in manu teneant, illud non sentiant. Interdum ex tali paralysi contracta membra fiunt rigida, contracta, & tamen non immobilia. Loco paralyseos econtrà frequentes admodum convulsiones, motusque convulsivi scorbuticos insigniter vexant, sive internas occupent regiones, sive externos agitent artus. Sanè sæpissimè epilepsia & similiter convulsivi morbi, quin & hysterica passio ex fomite scorbuto originem suam aut saltem malitiam obtinent & morbosam virtutem: Præter vagos suprà dictos dolores scorbutus etiam interdum infert fixos, tàm in artubus lacerantes & lancinantes, præsertim nocturnos, quàm cephaleas immanes atq; habituales contumaces, tàm vagas quàm periodicas, item odontalgias ferè intolerabiles. Interdum stomachum pertinaciter affligit, unde vomitus admodum contumaces oriuntur, non nisi antiscorbuticis curandi; interdum occupant extremitates artuum, qui sunt gravissimi: Hi interdiu silent, noctu verò affligunt, & sic magnam habent convenientiam cum dolore in lue ♀rea occurrente. Præter dicta crura subinde intumescunt constanti tumore, haud quidem œdematoso, sed duro plus minus rubicundo; nunc cum nunc sine doloribus nocturnis interdum exulcerantur, ita, ut elephantiasin Arabum repræsentent. Quin etiam tumores duri, Gallicos nodos æmulantes, tam in locis glandulosis, quàm etiam in locis musculosis, præsertim cruribus, protuberant doloris expertes, dum quiescunt ægri; dum verò ambulant, aut dum crura pendentia habent, insigniter dolere solent. Subinde stomachum affligit scorbutus, unde vomitus pertinaces oriuntur, non nisi antiscorbuticis curandi.

Interdum quoque cruentas dejectiones plus minus dolorificas falsò à quibusdam dysenteriæ, ab aliis hæmorrhoidibus apertis tributas, inducunt; aut si non sponte sua accedant, facillimè saltem purgantibus acrioribus provocantur. Nam ægri tales, quando emittunt cruenta, non sunt dysenterici; fit enim sine torminibus: non sunt hæmorrhoides, quia post stercora prodeunt: sed est hæmorrhagia intestinorum; unde interdum leves purgationes scorbuticis diarrhœam cruentam, interdum atrocia symptomata dysenterica inferunt, præsertim si pilulari forma propinantur purgantia. Signa tamen, quibus hujusmodi cruentæ dejectiones scorbuticorum discernuntur à dysenteria & fluxu hæmorrhoidali, descripta videb. in Horstio *lib. 7. Obs. 25. pag. 393. & 394.*

Nec solum per alvum, sed etiam per alia loca, pertinaces hæmorrhagias, e. g. narium, sputum cruentum, &c. inducit scorbutus; sanguis interdum cœruleus vel subviridis apparet: interdum infert erysipelata in artubus cautissimè tractanda; nam facillimè gangrænescunt, aut saltem in ulcera admodum cacoethea degenerant; sicuti gangrænam artuum, præsertim circa pedum digitos, sponte sua exque causa interna oriundam, infert semper lethalem: qua de re vid. imprimis Sennertus *lib. 5. Prax. P. 2. cap. 19. circa finem.*

Tandem à malo confirmato frequenter atrophiâ utplurimũ corpus tabescit, aut superveniente phthisi emaciatur. Catarrhis quoque & catarrhosis affectibus, iisque frequentissimè circa caput, collum, fauces & regiones glandulis magis obsitas; item excoriationibus & exulcerationibus non ita facilè curabilibus obnoxii sunt scorbutici.

Pulsus est admodum varius, inæqualis, subinde parvus & debilis, interdum formicans ac subinde planè intermittens, cum animi deliquiis frequentioribus: adeo, ut qui scorbuti naturam ignorant, facilè à tali pulsu terreantur, utut sit mos scorbuti, ut interdum pulsus tetros vegeto adhuc corpore soleat inducere.

Symptomata hæc multiplicia ut plurimum plus minus convulsiva & similia scorbutica, ex acido specifico sapore aut odore fermentativo scorbutico, spiritus & hinc contenta corporis inquinante, peculiariter nervis & fibris motricibus infesto, interdum plus minus salsedine juncto, deduci optimè possunt; conjungendo utplurimum utrumque, tam acidi specifici activitatem, quàm ex fibrarum sensilium ac motricium irritatione affectum plus minus spasmodicum.

Nempe acidum istud M. S. & hinc etiam lympham inquinans, bilem verò pessundans, hæmorrhagias, deficientem nutritionem, partium exulcerationem, & vitiatam fermentationem, pulsus diversimode inæquales, &c. infert, dum lympha acris & corrosiva in variis locis nervosis multiplices torturas doloro-

sas,

ſas, contentorum varios motus, eorumque nunc ſtagnationem, unde tumores, nunc excretiones &c. excitat. Oris exulcerationes, gingivarum ac dentium plus minus corroſiones, ſtomacace dictas, contumaces catarrhorum acrium paſſiones, vagos partium dolores & lancinationes, &c. infert. In meſenterii glandulis coacervata, & vitioſo acore ſuo membranas & nervos irritans, iſtud in ſpaſmos convellendo, atrociſſimos abdominis cruciatus infert: item motus convulſivos, pathemata hyſterica, epileptica, etiam pareſes, paralyſes, & ſimilia ſymptomata. Hinc quo largior copia lymphæ talis acris, eò etiam frequentiores ſunt convulſiones in corpore: Ut taceam nonnullos de ſalivæ & oris ſalſedine valdè conqueri. Quando verò in tali lymphæ acrimonia eſt vis deſtruendi partes animalis duras, uno verbo, oſſa, accidit, ut oſſeis partibus multa creet mala: ſic v.g. dentibus ſummè eſt exitjoſa, quippe quos ſenſim atque ſenſim reſolvit, atque deſtruit horum carnem vicinam, nempe gingivas; unde vulgus partem affectam credit ſolas gingivas; item artuum juncturis inimica eſt hæc lympha, quare in illis collecta producit arthritidem, dum nimirum membranas, oſſa cingentes, acrimoniâ ſuâ pungit: item in quibusdam ſcorbuticis ſerum adeò corroſivum fuiſſe obſervatum, ut ex naribus eorum profluens linteamina intincta eroſerit; aliis ſerum inter dormiendum per os ſtillans in gena; in verum ſal coagulatum fuit. Quæ aſſerui de lympha nimis acri, ea tribuit Williſius ſucco ſuo nervoſo acri, qui proinde facile poteſt corrigi, & in lectionibus Autoris hujus obſervandum. Quo ſuppoſito, ⊖ non tam fixum ſive alcalicum, quale non, niſi fortiſſima calcinatione, fit, neque acidum, utpote quod ſincerum ſiderationes ac coagulationes mox lethales introduceret, cùm ſanguis ſcorbuticorum fluidior juſto obſervetur; ſed acido-ſalſum potiùs exiſtere puto: ita tamen, ut in ſalſo hoc ſale modò urinoſum, modò acidum, prævaleat, quamvis illius portio notabilis humorum maſſæ ſemper naturalis & connata, hoc verò toto genere ipſi p. n. obſervetur. Atque ab eodem acido, à compari alcali in ſalſum plus minus commutato, turgida & imprægnata urina intenſius rutilat absque cruſta & ſedimento ſalino; quin & interdum coloris dilutioris conſpicitur, quando ſalia hæc cryſtalliſata ſub arenularum forma in fundo ſubinde ſubſident, aut in ſuperficie in cremorem ſeu cruſtam illam ſalinam concreſcunt. Illud quidem ab acido parciore minusque potente, ſale urinoſo magis ſaturato, ita ut ratione hujus ſaturationis uberiores ſulphureas ſanguinis particulas commodius imbibere, hincque urinam rubicundiorem & lixivioſam magis reddere poſſit; cùm econtrà, quo plus acidi, minusque alcalici volatilis, acidior ſeri ſcorbutici portio ſibi relicta urinæ in- ac ſuper-natet, quod urinoſo ejus uberiùs atque intimiùs junctum, hujus vim agendi in ſulphuream portionem ſufflaminet, hinc tincturam minus rubicundam urinæ concedat.

Maculæ denique, quæ hinc inde corpus tingunt, è primariis ſignis ſunt partes ſanguinis corruptæ & quaſi gangrænatæ, ut ſic dicam, quæ à reliqua maſſa ſeparatæ per ſanguinis circulum hinc inde defiguntur ſub cute, donec ita ſucceſſivè inſenſibiliter exhalent; unde earum eruptio bonum eſt ſignum, depurantis ſcilicet M. S. Cætera ſymptomata ex ſuprà & aliàs dictis facilè explicari poterunt. In ſpecie tamen conſulendi adhuc veniunt Autores, qui ex profeſſo de ſcorbuto ſcripſerunt, v.g. Sennertus tam in praxi, quam peculiari *de Scorbuto Tract.* Salomon Albertus Horſtius *in Obſervat. & Tr. de Scorbuto*, Williſius *in Specim. Patholog. Cerebri*, ubi de morbis convulſivis & ſcorbuto, Dravviz *de Scorbuto*, & recentiſſimè Mœllenbrocc *de Arthrit. vag. Scorb.* Protheus interim etiam eſt ſcorbutus, dum ordinariò pathemata ex aliis morbis quibuscunque ſeſe aſſociant, omnesque iſtos graviores aut deteriores aut certè contumaciores ſimul reddunt, adeò ut tales morbi præter hoc, quod circa ſymptomata multum varient, vix citra recidivæ metum ſint curabiles, niſi ſimul appropriatis ſcorbuticis infringantur. Imprimis febres periculoſis ſtipatæ ſymptomatibus ex ſocietate ſcorbuti naſcuntur, ſicut intermittentes ex ſcorbuto ferè erraticæ fiunt.

Si conſideramus cauſſas ad ſcorbutum disponentes, eæ ſunt variæ; imprimis res non-naturales, inter quas

1. Locorum ratio ac regionum, quarum quædam terræ aquarum & alimentorum causâ magis præ aliis ad hoc malum diſpoſitæ ſunt. Aeris præſertim ſummoperè hîc habenda eſt ratio, cum ab eadem craſis tam ſanguinis quam ſpirituum multum dependeat. Ratione hujus enim hypochondriaci ſaltem ſeptentrionales, & maris Balthici imprimis accolæ, tandem evadunt ſcorbutici, ita ut morbus endemius in inferiori Saxonia, Belgio & Anglia, reliquorumque locorum maritimorum, ſit ſcorbutus; cum econtrà orientales & meridionales, Gallia, & imprimis Hiſpania parum aut planè nihil nominetenus de ſcorbuto ſciunt. Hoc autem inquinamentum aeris eſt aura marina noſtrâs ſalſa admodum, & cum noſter aer aquilonaris perflet loca paludoſa & lacuſtria, effluvia iſta putrida ſecum

secum aufert: vid. Ronsæus *Epist. ad Hadrianum Junium*, & Horstius *de Scorbuto*: sic ratione talis aeris & mali victus omnes navigantes, quo diutiùs in libero oceano errant, ordinariè conflictantur scorbuto, dum aer marinus effluvius acido⊖sis ex mari elevatis inquinatus, respirando attrahitur; & præ aliis Belgæ & Angli fiunt scorbutici, dum navigant. Conf. Willisius *de scorbut. cap. 2.* Quin & qui jam conflictantur cum malo hypochondriaco, si peregrinantur in locapuro aere prædita, solent sponte ab istis malis purgari: Iste ergò aër nostrâs effluviis salinis acidis est præditus, & secundùm Hartmannum ♇e temperato destitutus est, hinc malum hypochondriacum exasperat, istud acrius reddit, & sic in scorbutum degenerare facit; atque vel hoc quidem ratione crassitiei, ventilatione sanguinis hujusque effluviorum heterogeneorum secretioni minus congruæ; vel salia atque sulphura anomala corpori inspirando.

2. In specie victûs ratio ad scorbutum maximè disponit, cum multorum locorum in se salubrium incolas scorbutus enormiter affligat; contrà maritimis quibusdam locis planè incognitus sit: quatenus hi victu salubriore vitium ab aere contractum sensim emendant; illæ verò vel solo victu inconveniente levissimum aeris influxum juvant. Qualem præprimis suggerunt cibi nimium acidi & viscidi, sale conditi ac fumo indurati, caro porcina, pisces maritimi lacustres & testacei, item cerevisiæ nimium viscidæ & non ritè fermentatæ, aquæ corruptæ, vinum & vini spiritus copiosiùs hausta.
3. Otium excrementorum cunctorum secretiones atque excretiones sufflaminans: Hinc fæminæ aut studiis vacantes scorbuto magis obnoxii observantur, quàm viri, rustici atque operarii.
4. Contagium absentibus reliquis causis scorbutum producens, ita quidem, ut annotante Dravvizio *de Scorb. p. 100.* conversatio cum scorbuticis frequentior causa videatur, quare apud nos malũ hoc adeò commune sit; siquidem per salivam, adeòque per communia pocula, it. per sudores, alios inficere solent.
5. Dispositio hæreditaria.
6. Viscerum primæ & secundæ digestionis dyscrasia: Quibus
7. Accedunt alii morbi chronici, febres diuturnæ, imprimis quartanæ, & omnium maximè malum hypochondriacum.

Quibus præmissis vel spontè patet: M. S. & spiritus influos esse subjectum scorbuti; hos quidem inhæsionis, illam radicationis; adeò ut mutuo circulo malum magis magisque confirment. In specie spiritus influi à sua crasi degeneres in acrem specificam diathesin deflectunt: deinde serum ac lympha specialiter hoc ipso sapore imprægnata deprehenduntur, sanguine ob texturam salino-volatili-oleosam non nihil obtundente eundem, quod manifestiùs in illis humoribus percipitur; propter quas causas effectus scorbutici partes inter solidas, præcipuè in partibus nerveis, se exerunt, & hinc in glandulosis locis: unde atrophiæ, spasmi, convulsiones, paralyses, stupores, dolores varii ac multiplices ipsaque adeo arthritis: it. dolores vagi & fixi, ulcera oris, catarrhalia pathemata, &c. frequenter adesse solent.

Causa ergò proxima erit sapor seu odor (vocet quis ut lubet, modò minimum fermentativum in hujusmodi morbis, licèt chronicis, ubique consideretur, quod in contagio & hæreditaria multiplicatione manifestum est) specificus acidus, spiritus influos & M. S. imprimis inquinans, specificum saporem voco, utpote à priori à nemine dignè explicatum; de acidi verò natura esse, symptomata confirmant. Dum verò spiritus inquinat, fermentum digestivum ventriculi, ejusque protopepticum acidum simul, idque ferè primariò, alterabit; unde primo digestionis ex errato continuatus morbi semel inchoati progressus vel sponte suâ patescit.

Distinctio scorbuti in eũ, qui est ex sanguinis ranciditate ♇rea, qui à sale fixo, & à quibusdam scorbutus calidus dicitur; & qui ab acido, & hinc frigidus salutatur; quam habet Charleton *Tr. de Scorbuto*: aut duplex ista sanguinis diathesis scorbutica, vel sulphureo-salina seu calida, vel salino-sulphurea seu *frigida*, quam habet Willis. non videtur essentialis, sed ex eo saltem nata, quod pro varietate constitutionis nativæ ægrorum seu craseos sanguinis partium solidarum, ac seminalis diversitate, fermentum seu odor scorbuticus symptomata plus minus diversa inferat: Eum in finem tamen differentiæ tales saltem observandæ sunt, ut remediorum selectus eò concinnior fieri & methodus medendi exactior institui queat, quatenus in priori remedia magis temperata & V. S. neutiquam acriora & volatilia oleosa conveniunt, in posteriore verò remedia magis activa & sale volatili oleoso abundantia, item Martialia, quæ acidum uberiùs temperant ac destruunt, commendari solent.

DIA-

DIAGNOSIS MALI HYPOCHONDRIACI & SCORBUTI.

Signa tam mali hypochondriaci, quàm ſcorbuti, ex ſuperiùs recenſitis ſymptomatibus per ſe ſunt clara & manifeſta; magis tamen ſpecialiter, ubi ſtomachi non ritè digerentis adſunt pathemata, cum ſymptomatis circa abdomen, cũ torminibus & flatibus inteſtinorũ, alvi obſtructione, & hinc corporis perturbatione, aliisque ſymptomatis, nullum dubium eſt, adeſſe tum malum hypochondriacum. Quod ſi his tanquam primariis alia etiã ſuprà enumerata ſuperveniant ſymptomata, diagnoſis mali hypochondriaci eò eſt certior.

Signa ſcorbuti autem diagnoſtica ſunt vel externa quædam, vel interna, ſymptomata nempe corpori inhærentia: Illa ſunt parentes ſcorbutici, converſatio cum ſcorbuticis intimior, commoratio, in locis maritimis ac paludoſis, febres diuturnæ, vel alii morbi chronici, ab antiſcorbuticorum uſu levamen, ac ſi quis absque alterius morbi certis indiciis ſæpius valetudinarium agat. Hæc verò ſeu interna majoris ponderis ſunt, & jam ſunt recenſita; quamvis eorum alia frequentiora, alia rariora obſerventur; rariſſimè autem cuncta in uno ſubjecto concurrunt. Scorbutus enim niſi inveteratus ſit, eſt difficulter cognoſcibilis: interim tamen cùm ſcorbutus ſit protheus, & ſe quibusdam morbis aſſociet, ſemper pejora ſymptomata atque in morbo ſimplicia adſunt.

Ut igitur cognoſcatur latens ſcorbutus, conſideret Medicus urinam, quæ eſt vel nimis flammea, vel etiam cum arenulis iſtis ruffis imprægnata, vel & cauda pavonis eſt inſtrata.

Præter urinam attendat Medicus ſymptomata doloroſa: ſi patiuntur dolores partium ultra naturam talis morbi, ſi in alio morbo ſuperveniat dolor lancinans in lumbis, niſi adſit nephritis, ſignum eſt adeſſe ſcorbutum: quibus ſi nervoſi generis pathemata ſuperveniant, de ſcorbuti præſentia vix ampliùs dubitandum erit. Confirmatur, ſi æger conqueratur de doloribus gingivarum & dentium, ſi hinc inde maculæ excreſcant, quæ quò majores ſunt, imprimis in cruribus, eò magis malum manifeſtum eſt.

Præter maculas pruritum ſcorbutus interdum ſolet inferre, pruriginoſam quoque purpuram, quæ certum ſignum eſt ſcorbuti latentis.

Porrò jejuno ſtomacho, frequens eſt ptyaliſmus.

Signa ſcorbuti primaria, & quibus tantùm non infallibiliter cognoſci poteſt ſcorbutus, recenſet ſequentes Lindanus; nempe (1.) *Ardorem & titillationem in gingivis cum ſubſequente cruentatione, adeo ut ſi parum fricentur, cruententur, ubi ſanguis aquoſus & ſalſus effluere ſolet, qui poſtea fit fœtidus.* (2.) *Sub concavo oculorum apparet color purpureus, qui eſt quaſi ſemilunaris,* (3.) *Maculæ inſtar morſiuncularum pulicum, præſertim in femoribus & inferioribus tibiarum partibus, ſubindè apparent.* (4.) *Signum admodum ſingulare & multùm conducens ad cognitionem ſcorbuti eſt vacillatio genuum, ita ut eorum robur corpus fulciens pereat, & ægri quaſi ſint lapſuri.* (5.) *Adeſt intenſus & inſignis fœtor oris, isque præſertim jejuno ventriculo.* (6.) *Sentiunt crebro phlogoſin & exaſtuationem per totum corpus.* His addo ego (7.) arenulas rubras & facilè friabiles, ſi nempe hæ ipſæ fundo & lateribus matulæ adhærere videantur.

PROGNOSIS MALI HYPOCHONDRIACI & SCORBUTI.

Hi duo affectus recentes adhuc, & nervoſo generi aliisque partibus ſolidioribus nondum impreſſi, idoneis medicamentis accuratiori victus ratione poſſunt facilè curari.

Malum hypochondriacum incipiens ſolus motus corporis curat, ritè inſtitutus.

Verùm quò magis inveteratum fuit malum, & niſi ſimul exacta & cauta obſervetur diæta, hinc firmiores egerit radices, in ſpecie in negotio digeſtionis primæ œconomiam ſyſtematis nervoſi turbaverit, gingivas ac dentes eroſerit, viſcera notabiliter contaminarit, maculas & exanthemata projecerit, impoſſibile eſt, ægrum perfectè curari; ſed palliativè tantum iisdem occurrimus, præprimis cùm maxima medicinæ opera urgentibus ſymptomatis tollendis, neglecta cauſa continente, non rarò impendantur. Accedit & hoc, quod ejusmodi chronici affectus continuatum etiam remediorum poſtulant uſum, ne denuo ſemel mitigati recrudeſcant ulteriùs, donec perfectè eradicentur: in quo ipſo tamen maximè inobedientes ſunt ægri remediorum tædium percipientes, ſubitò enim, ubi paulò meliùs ſe ſentiunt, ab ipſis utplurimum deſiſtunt.

Scorbutus enim eſt lerna malorum atque morborum; haud enim facilè reperitur morbus, qui non poſſit originem trahere ex ſcorbuto.

Imprimis autem producit obſtructiones varias ob viſciditatem ſanguinis, omnis generis convulſiones, v. g. colicas, hyſtericas, hypochondriacas, artuum omnis generis dolores, v. g. odontalgiam, dolores arthriticos, cephalalgiam, lippitudines, &c. Adeoq;

vel

vel singulis annis, vel longiore aut breviore intervallo scorbutus excitat tumultus, nunc his nunc aliis stipatus symptomatibus, sæpèque ad plures annos protrahitur, donec tandem aut perpetuo languore ægri contabescant, aut hydropici aut phthisici evadant, aut sphacelo hujus vel illius membri corripiantur. Scorbutus enim inveteratus interdum in cachexiam universalem, interdum etiam in hydropem, terminatur; sæpissimè verò in atrophiam & tabem transit, lentaque morte hominem jugulat.

Periculosa contingit scorbuticis dyspnœa, utpote ex qua ægri non rarò pereunt; non quidem in se, sed si non statim commodis solvatur remediis: vid. Barbette *Prax. pag.* 145. Maximè observatu dignum est prognosticon Sennerti, quod habet *lib.* 3. *Prax cap. de Scorbuto pag.* 604 *Respirationis*, inquit, *difficultas & pectoris angustia periculosum malum est ob quam, si Medicus & adstantes suum officium non faciant, sæpè ægri syncope præter expectationem intereunt: sin verò fortior natura morbum diutius tolerare possit, plerumque in hydropem ægri incidunt, præcipuè ii, qui purgantibus fortioribus subinde uti solent.*

Quibus alvus pertinax, morbus hic gravior evadit.

Porrò hæmorrhoidum & mensium fluxus aut similis quædam solennis hæmorrhagia periodica, uti hæc mala insigniter leniunt, ita earum suppressio aut naturalis emansio non parum ista aggravat.

Urina in malo hypochondriaco hactenus tenuis & clara, si vel sponte vel ab usu medicamentorum crassior evadat, melior est, cum illa crassos humores in corpore detineri arguat. Nigræ quoque urinæ sine febre post usum remediorum antiscorbuticorum sæpè hunc morbum solvunt; indicant enim excrementorum præcipitationem ex M. S.

De cætero hypochondriaci non rarò hydropici & hectici, interdum melancholici & maniaci, evadunt.

Maculæ scorbuticæ, æquè ac in febribus petechialibus, quò magis rubent, & quò sunt grandiores, sunt eò meliores & sine periculo: tamen quò magis ad cœruleum & lividum atque atrum colorem tendunt, non secus ac febrium malignarum petechiæ, eò sunt pejores; qui ægri rariùs evadunt & in aperta si abeant ulcera, difficulter sanantur: semper tamen bonum signum est, cæteris paribus, maculæ rubrræ.

In omni scorbuto levant nocturni sudores symptomata, nisi sint nimiùm frequentes, apprimè verò sudores cum efflorescentia maculari.

Porrò observanda etiam est mira & continua symptomatum scorbuticorum inter se metamorphosis: Nam dolores vagi transeunt in pertinacem cephalalgiam, nunc in paresin, nunc colicam convulsivam; colica subinde mutatur in paralysin & paresin; & contra: Item convulsiones scorbuticæ subinde etiam in paralysin nonnunquam terminantur, aut etiam in cataphoram: Nunc transeunt in tumorem modò evanescentem, modò denuò emergentem; nunc in asthma convulsivum, subinde & epilepsiam.

Quando scorbutici atrocissimis doloribus artuum laborant, subitò lethargo correpti in alium statum mutantur.

Difficilioris curationis observatur scorbutus calidus dictus, quàm frigidus, cùm in illo particulæ ⊖ino ♀reæ sanguinis massæ intimiùs junctæ videantur, in hoc verò laxè magis ipsi adhærescant.

Scorbutus morbis diuturnioribus superveniens, aut valetudinarios ex quâcunque causa invadens, ægriùs curatur, utpote in quibus & sanguis & viscera jam tum vitiata sunt.

Cujus etiam ferè generis est scorbutus mala victûs ratione, & imprimis potus generosioris frequenti usu contractus; cum econtrà, qui per contagium, aeris insalubritatem, aut vitam sedentariam excitatur, minorem curandi difficultatem foveat.

Sic difficulter compescitur scorbutus hæreditarius, aut qui lacte materno aut nutricis fuerit instillatus.

Quò fixior est scorbutus, eò difficiliùs curatur; si vagus, meliùs curatur.

Præ cæteris gingivarum habenda est ratio, quarum cruentationi & exulcerationi interdum gangræna supervenit, interdum etiam livor & putredo palatum occupat & corrumpit; vid. Sennertus: id quod quibusdam ansam dedit, ut putarint esse luem veneream, cùm tamen tantùm fuerit scorbutus: Aliàs certum est, nullum morbum magis cognatum esse lui ♀reæ, quam scorbutum, cùm etiam dolores in scorbuto æquè nocturno tempore magis affligant, sicuti fit in lue ♀ea.

Humorum per superiora atque inferiora rejectio parum levaminis scorbuticis creat, sed hi potiùs doloribus & cruciatibus ventris diuturnioribus conficiuntur: vid. Eugalenus *de Scorb. p.* 7. & 8. imprimis scorbutus cum diarrhœa est periculosissimus.

Hoc tamen circa prognosin scorbuti adhuc notetur: illam cautè esse applicandam, cum plurimi pro desperatis habiti reconvalescant; Econtrà etsi symptomata mitiora videantur, si abdominis viscera indurata, & pulmones corrumpi incipiant, vix successus laudabilis promitti poterit: vid. Willisius *de Scorb. cap.* 6.

CU-

CURA.

Quod attinet curam mali hypochondriaci & scorbuti: in hac ad mali scaturiginem præsertim est respiciendum. Propterea

1. Acidum viscidum peccans & vitiosæ cruditates, tam primarum viarum, quã in M.S. & succis corporis corrigantur: idque vel cum generalibus acidum temperantibus, vel specificis, in specie antiscorbuticis, acidum scorbuticum emendantibus.

2. Correctum acidum peccans, & ita in serosam materiam transmutatum, evacuandum, imprimis per vomitum, urinam, & sudores.

3. Stomachi semper exacta habenda est ratio, ejusque fermentativus liquor volatilibus temperandus & volatilisandus, & digestio naturalis, quantum possibile, promovenda, & in naturalem statum restituenda.

4. Lacticiniis sanguinis crasis in scorbuto corrupta, seu cacochymia, emendanda & quasi renovanda. Ac

5. Si quæ subsint evacuationem solennium suppressiones, tollantur.

Corrigentia acidum sunt vel generalia, nempe metallica absorbentia, ♂ialia, ♃nina, ♁ea & quæ de salium fixorum alcalium sunt natura, omne acidum destruentium; item vegetabilia acria & aromatica, animalium partes duræ, Marina, & ex omnibus his parata multa remedia artificialia: Vel sunt specialia, ut salia volatilia acria & oleosa antiscorbutica ex vegetabilibus, tàm nativa, quàm arte facta, & animali regno ab appropriatis desumpta, nempe lumbricis, &c. Crasin M.S. sensim alterantia, & ita nunc per sudorem, nunc per urinam heterogenea excludentia. Hæc vulgò hepatica, item splenetica, & stomachica appellari solent: quibus commodè elegantiores R æ ℥les aut ⊖ares sociandæ sunt. In quibus scopis simul observanda semper symptomata varia, ut additis convenientibus remediis & horum ferocia mitigetur. Cumque ex superioribus constet, causam scorbuti proximam in duplici salsedine p. n. consistere, utraque etiam sui emendationem postulabit; & quidem tam in primis viis, si in culpa fuerint, quàm in M.S. ratione primarum viarum, quia in his vel occasione assumptorum, vel dyscrasiæ propriæ, cruditates, tanquam scorbuti prima rudimenta, cumulantur, illorum selectum pars diætetica, hujus emendationem pharmaceutica docebit. Scilicet: alimenta euchyma atque eupepta simpliciora, & facultate incidendi atque resolvendi pollentia, assumantur; crassa, viscida, ⊖e condita, fumo indurata, legumina fructus immaturi, pisces, & alimentorum farrago, evitentur: saccharum & saccharata ratione salis acris & corrosivi à plurimis in tantum vituperantur, ut ex recentioribus sint, qui eorum abusum scorbuto hujus seculi adeò frequenti, hujusque augmento multùm contribuere autumant: vid Horstius *libr. 7. Observat.* 34. Mœllenbrocc. *de Varis cap.* 8. *&* Willisius *de Scorbuto pag.* 3̈3. Potus sit vinum generosum & ventriculo gratum, cerevisia probè defecata, item lac, salsedinem scorbuti quidem eluens atque temperans, ventriculo tamen cruditatibus referto non adeò facilè exhibendum; cui etiam substitui potest serum lactis primas vias magis laxans, ac per urinam evacuans, adeoque rusticis, Frisiis ac Batavis hujus quotidianus usus commodum à scorbuto vernaculo existit præservativum. Quibus præter aquam nihil potulenti concessum, aut hanc cum vino temperant, seliguntque fontanam pellucidam minusque limosam, aut chalybeatam bibunt; cui tamen acidulæ meritò præferuntur; vid. Horstius *l. a. p.* 380.

Pro meliori curæ directione observandum:

I. V.S. quamcunque in his affectibus per se nullius esse usus, neque in malo hypochondriaco, neque in scorbuto; utut sint, qui in adjuncto splenis affectu salvatellæ sectionem mirè laudent in manu sinistra: & certum est, quod multi insignes practici aliquot observationibus inducti hujus salvatellæ sectionem in manibus commendent: sed tamen re ipsa constat, quod hæc ipsa vena præ aliis venis nullam habeat prærogativam in brachio, unde hujus sectio ridicula est, de qua vid. in specie Marcus Aurelius Severinus *in Castigat. pseudo-phlebotome:* Unde mirari subit, quomodo secutæ sint subinde tàm prosperæ curationes post hujus sectionem. Interim tamen, utut per se non conveniant, tamen interdum indirectè & saltem per accidens, v. g. in dolore crurum scorbutico fixo incipiente V. S. brachii interdum egregiè confert: sic etiam in cephalalgia scorbutica incipiente, aut sæpiùs recurrente, & similibus, in principio V.S. in brachio confert, per accidens autem, non secus ac etiam fonticuli per se nihil conferunt, à posteriori tamen in affectibus scorbuticis catarrhalibus crebriùs affligentibus, per accidens sunt proficui, cruribus inusti.

II. Diuretica imprimis, & hinc sudorifera blanda, sunt optima & naturalissima mali hypochondriaci & scorbuti evacuantia: Certum est, si in malo hypochondriaco largiter

fluit urina, maximum esse levamen: sint autem in principio blandiora, ne ex primis viis ad vasa rapiant saburram morbificam. Inter diuretica conducunt præsertim remedia salina, de alcalium prosapia, non terrea, nec acida, sed alcalia vel fixa vel volatilia Ossa ex insectis; speciatim arcanum duplicatum Mynſ. perquam egregium est, ∽ ♀i volatilis, ∽ lumbricorum terrestrium, &c. ⊖ stipitum fabarum, Ra ♀ri si ritè parata, vel ⊖ ♀i vel ex scoriis ♄ii, vel sola vel cum dimidio ∽ ⊖ ✱ci mista: v. g.

℞. *arcan. dupl. Mynſ.* ʒj.
⊖ *centaur. min.*
genistæ aa. ℈ß.
M. pro tribus vel 4. dosibus.
D. S.

Harn-treibende Pulver.

℞. *lapill.* ♋ *præp.* ℈j.
a fol. ♀i ℈ß. M.

℞. Ra ♀i ʒiij.
∽ ⊖ ✱*ci* ʒj.
M. D. S.

Harn-treibende Tinctur.

Dosis 30. guttulæ.

℞. R*a Nephrit. Sulzb.* ʒiij.
∽ *carminat. de tribus* ʒij. M.

℞. ∽ ♀*i volat.* ʒj.
cochlear. ʒß.
⊖ *vol. succini* gr. vi.
M. pro duabus doſ.

Sudorifera dixi debere esse blandiora, cum subinde scorbutici plus debito sudoribus diffluant, sunt vulgaria & usitata cum Antiscorbuticis mixta. Dravvizius *de Scorbuto p.* 159. commendat spiritum sequentem:

℞. ∽ ♀*ri opt.* ℔j.
cochlear. ℥jv.
Mistis irrorentur
⊕*li ad rubedinem mediocri igne exsicc.* ℔ij.

Diger. in MB per aliquot dies, dein per retortam destilletur ∽, in fine △e fortissimo, donec ∽ ⊕li transeat. Cujus misturæ ʒß. l. ʒj. pro dosi sudorifera sufficit, & conducere asserit.

Conveniunt optimè, quando in scorbuto partes nerveæ externæ graviter affliguntur, observando tamen constitutionem ægri habitus plus minus rarioris, item magis vel minus sudoribus colliquativis affectorum; pro horum enim consideratione vel copiosiora, aut rariora, vel fortiora aut blandiora, usurpanda sunt sudorifera: v. g.

℞. *Bezoard.* ♂*ial.* gr. xv. ad ℈j.
⊖ *card. ben.* ℈ß.
M. D. S.

Scorbutisch Schweiß-Pulver.

℞. ♄ *ii diaphor.* gr. xv. ad ℈j.
cinnab. ♄*ii* gr. xij.
☿ *destillat. cochlear.* gutt. j.
M. f. pulvis.

℞. ▽ *fumar.*
flor. samb. aa. ℥ß.
∽ *cochlear.* ʒj.
syr. card. ben. ʒß.
M. D. S.

Wässerlein zum Pulver.

℞. *Conserv. cochlear.* ʒj.
Bezoard. ♂*ial.* ℈j.
⊖*is absinth.* ℈ß.
M. f. Bolus: S.

Scorbutische Schweiß-Lattwerge auff einmal.

℞. ∽ *fulig.* ʒß.
cochlear. ℈j.
M. D. S.

Scorbutische Schweiß-Mixtur auff einmal.

℞. R*a bezoard.*
∽ *cochlear.* aa. ʒij.
M. D. S.

Scharbockischer Spiritus 30. **Tropffen auff einmal.**

℞. ▽ *fumar.* ℥j.
Ess. lign. compoſ. c. antiscorbutic extract. ʒj.
♄*ii diaph.* ♂*ial.* gr. xv.
syr. de fumar. ʒiij.
M. S.

Scorbutisches Schweiß-Träncklein auff einmal.

Potest etiam loco fumariæ ▽æ adhiberi ▽ scordii, cardui benedict. &c.

℞. ▽ *antiscorbut. Dorncr.* ℥iß.
mixt. simpl. ℈ij.
∽ ⊖ ✱*ci sassaf.* ʒß.
rob. juniper. ʒj.
syr. fumar. ʒij. vel ʒiij.
M. pro duab. doſ.

III. Basis curandi mali hypochondriaci est vomitus, præmissis digestivis; & si alvus constipata, enemate appropriato provocanda, eaque interdum post mensem repetenda, vid. Hartmannus *in Prax. Chym. cap.* 184. §. 1. Unde dicunt, optimum esse, si Hypochondriaci literati omni spatio menstruo ad ebrietatem bibant & vomant. Si ventriculus cruditatibus refertus est, nauseam & vomendi conatum patitur, vomitus optimus est, imprimis absente dolore abdominis. Observandum tamen, (1.) ut ventriculi habeatur ratio, isque debilis fortioribus vomitoriis non nimis enervetur. (2.) Ut præscribantur in majori dosi, cum interdum dupla, imò tripla requi-

requiratur, & quidem potiùs in forma sicca, quàm liquida. In scorbuto, qua tali, rarò convenit vomitus, nisi forsan primæ viæ saltem mundificandæ: nam periculum est, ne vomitoriorum vi acriores scorbuticorum succi commoti varia ac deinde periculosa symptomata primarum viarum inferant, cùm ipsi scorbutici subinde à vomitionibus enormibus aut saltem inanibus, utut pravissimis vomendi conatibus, miserè vexentur.

IV. Purgantia fortiora & propriè dicta quæcunque semper & maximè nocent aut saltem non prosunt hypochondriacis, & deteriorem reddunt scorbutum, inprimis si adest dolor stomachi, quin & intestinorum atque abdominis gravia inferunt symptomata, disponuntque ad dysenterias, tormina, & diarrhoeas, &c. Confer. Sennertus *lib* 3. *Prax. pag.* 608. Timæus *Epist. p.* 235. Mollenbroccius *de Varis pag.* 55. Speciatim si dolores in scorbuto urgeant vel abdominis vel artuum, sedulò caveamus à purgantibus propriè dictis, quia augent malum. Ad hæc in hypochondriacis purgantia subinde parum aut nihil operantur propter tormina, semper lædunt, saltem pareses aut contracturæ hinc excitantur; laxantia econtrà optimè prosunt, interdum cum euphoria largiter evacuant. In mulieribus hypochondriacis vel hystericis ex levi usu purgantium facilè dysenteria sequitur.

V. In malo hypochondriaco semper sedulò habenda est ratio mucaginis viscidæ aut pituitæ vitreæ, ceu familiaris fomitis saporis hypochondriaci, à quo ferè diuturnitas ipsius mali ac symptomatum in primis vis pertinacia dependet. Simus ergo semper in ejus cura solliciti, viscidum pituitosum ut incidatur & attenuetur, hinc blandè & successivè potiùs quam confertim per primas vias evacuetur. In quem finem gummata, & ex his paratæ potiones ac pilulæ acuendæ cum extracto trochiscorum alhandal repetitis vicibus assumendæ sunt optimæ, id quod pariter in quibusvis ferè morbis chronicis ac cachecticis observandum.

VI. Inter præcipua curationis in his duobus affectibus, & imprimis in malo hypochondriaco hoc observandum est, ut alvus semper servetur aperta; nisi enim fluida est, solent insigniter exasperari symptomata, capitis perturbationes & symptomata melancholica; si in scorbuto non est aperta, dolores artuum & abdominis exasperantur. Ideò æger subinde habere debet aliquot medicamenta familiaria, quibus crebro utatur, modò hoc, modò illo. Ne autem unius superveniat fastidium, aut ne natura uni assvescendo sine alteratione id accipiat.

VII. Notabile est, quod monet Hartmannus *Prax. Chymiatr. cap.* 184. §. 9. ubi dicit: *Notavero, subinde usu evenire, ut ab exhibitione aperientium & similium, solutis jam viscerum obstructionibus, ita alvus proritetur, ut quasi dysenteria subsequi videatur, tunc prævidendum erit corroborantibus appropriatis, in specie elyxir. proprietatis, ℞ coralliorum, & similibus viscerum tonum conservantibus.*

VIII. Alterantia, vulgo aperientia dicta, non semper fortia aut licciora, v. g. absorbentia vel Martialia, æque conducunt, sed interdum leniora & quasi humectantia, præstantiora observantur. Huc facit, quod dicit Wedelius *Tr. de Medic. Facultat. pag.* 50. *Observavi sæpius, contumaces hypochondriacos, cùm fortioribus & siccioribus aperientibus frustra & diu fuissent vexati, optimè habuisse ab humectantibus hujusmodi, unde & Galenica medicamenta cum chymicis hic commodè miscentur,* & *in infuso commodè dantur, indecoctis etiam ob eandem rationem.* Item ut summatim hæc repetamus: Aquea & liquida magis diluunt & temperant, terrea magis absorbent, salina magis per urinam pellunt, alcalia magis incidunt, acria magis attenuant & resolvunt, dulcia magis abstergunt, amara simul magis roborant. Pertinet huc quoque notabilis cautela Tachenii de usu ♂alium, *in iis, in quibus viscera tumida & infarcta jam ad scirrhosam naturam degenerant, minus proficua.* vid. *Clav. Med. Hippoc. pag.* 181. & 192.

IX. Compertum est, quod in malo hypochondriaco etiam medicamentorum antiscorbuticorum aliorumque volatilium optimus sit usus, imo vix sine alterantibus scorbuticis curari possit, quod aliis remediis non cedit. Quod si malum altiùs provectum sit, antiscorbutica vel sola conveniunt: Non solum in scorbuto propriè sic dicto, sed etiam in malo hypochondriaco paulò molestiore. Præ cæteris spiritus carminativus in hypochondriorum affectibus mirabilis existit.

X. Specificorum antiscorbuticorum magna est varietas, utut propriè sic dicta antiscorbutica omnia de ⊖e volatili acri participent; nunc enim sunt acriora, nunc temperata, nunc aromatica ♀rea. Obid attendant Medici ad constitutionem ægri, semper delectum quendam inter remedia antiscorbutica habendo, cautèque observent, quæ & qualia imprimis uni alterivè subjecto magis sint familiaria: Nã antiscorbutica acriora & volatilia subinde magnã scorbuticis inferunt noxã sinistrè usurpata; sive in biliosis subjectis, sive etiã in subjectis, in quib⁹ alcali nonnihil volatil⁹ & acrius peccat. In talibus enim effervescentias acres, & phlogoses, symptomata multiplicia & vaga non rarò excitari solent. Quo in casu antiscorbutica acria non conveniunt, sed fixa præmittenda aut temperatis aliis vulgò refrigerantibus appellatis, v. g. cichorio, endivia, acetosa, acetosella, it. acidis blandis,

dis, succo citri, ribium aut berberum, ♁tu ⊖is dulci & similibus temperanda & emendanda. Quò etiam serum lactis pertinet, ceu optimum antiscorbuticorum nimis acrium correctivum.

Selectum antiscorbuticorum quod spectat, vid. Helvetius *Tr. Vit. Aur. p.* 50. dum in scorbuto cum maculis cæruleis discoloribusque cochleariam; cum maculis verò rubris acetosam; cum tumoribus artuum quasi hydropicis fumariam; cum atrophia beccabungam imprimis commendat. Par ratio est in hypochondriacis, quippe ubi phlogoses adsunt; non adhibenda ♁sa aromatica, quibus potius exacerbantur, sed potius volatilia macra, seu salia volatilia macra, seu salia volatilia non ♁sa, uti est ♁⊖ ✱ci, carmin. de tribus, &c. Adeoq; in subjectis, ubi alcali volatile acre, & hinc dependentes phlogoses adsunt prius fixa ♂alia acidum absorbentia, propinanda sunt, vel volatilium acrium loco substituantur.

XI. Acetum nocet tàm hypochondriacis quàm scorbuticis; succi tamen vegetabilium acidi non nocent, nisi in quantum fermentationes p. n. excitare queant. Nempe magna est differentia inter aciditatem succorum fructuum, v. g pomorum aut pyrorum, ab aceto ex istis succis per fermentationem parato: quo etiam faciunt succus citri, aurantiorum, &c. hypochondriacis ac scorbuticis non adeo hostiles; qui licet acidi, tamen in talem, quæ spiritibus sociabilis est aciditatem terminantur, adeoque minus nocua existunt.

XII. Hujusmodi antiscorbutica appropriata seu volatilia acria non sunt usurpanda mox in principio curæ, sed consultum est fixa, primarum viarum acidum temperantia & abstergentia, ♂alia scilicet, vel salia alcalia præmittere horum usui, aut etiam eadem ipsa subinde interponere, ut cicuratis istis succi peccantes minus exasperari per volatilia, minusque effervescere queant. Hisce præmissis tandem appropriata volatilia subjungi possunt. Quæ ipsa quoque si effervescentias aut phlogoses excitare observentur, lacte vel sero lactis, aut additis acidulis succis, temperanda.

XIII. Lac & omnia lacticinia in scorbuto, præmissis universalibus & vitiosum acidum corrigentibus, quamdiu stomachus adhuc digerendo aliquid valet, sunt optima. Singulare enim quid obtinet lac in corrigenda crasi sanguinis à scorbuto vitiata, omne vitiosum acidum temperat, salsedinem acrem emendat, partes solidas imprimis nerveas nutritio rore humectat; unde in scorbuticis, qui nimium sudant, & ad tabem inclinant lacticinia nobilissima sunt remedia, & atrophiæ ac phthiseos metum tollunt, imprimis si legitimo modo cum antiscorbuticis appropriatis misceantur. In specie commodè propinatur in lacte ♁⊖ ✱ci mistus cum ana ♁ cochleariæ, de quo capiatur omni mane & vesperi semper bonus haustus. In hypochondriacis autem cum facilius coaguletur, cruditates & obstructiones metuendæ sunt. Appropriatum verò iis magis erit serum utpote potentiore virtute abstersoria pollens, præprimis si ipsi vegetabilia appropriata, hepatica & splenetica dicta, infundantur aut incoquantur, vel hoc cum illorum succis & essentiis temperetur ac ventriculus illud ferat.

XIV. In cura scorbuti monent practici, ut à Mercurialibus quibuscunque omninò abstineamus, aut saltem cautè eadem usurpemus; quia metus est, ne ☿, ad salivationem disponens, pessima ac periculosissima symptomata faucium & oris inferat: it. Dolores nocturnos in artubus solent exasperare ☿alia, & etiam graves phlogoses, æstuationes & angustias excitare in tali corpore. Interdum, ubi humores acidi sunt in corpore, ☿♎tur, uti cum aqua forti fieri solet; antimonialia ideoque scorbuticis sunt optima. In malo verò hypochondriaco Mercurius dulcis commodè admodùm usurpari potest, miscendo cum cæteris laxantibus, quia fomitem materiæ viscidæ optimè incidit & abstergit.

Quòd attinet ergo rem medicam in cura mali hypochondriaci & scorbuti proficuam: imprimis digestiva dicta & præparantia, sordes viscidas atque acres primarum viarum incidentia & detergentia, simulque vi diuretica materiam ad liberiorem urinæ excretionem disponentia, præmittenda sunt & subinde repetenda; aliàs enim levioribus evacuantibus cruditates hæ non cedunt, potentioribus verò cum magnis torminibus ejiciuntur. Talia sunt ex vegetabilibus illa aromatica mitiora, quæ digestiva, incidentia & aperientia communiter dicuntur, v. g. herba scolopendrii, ceterach, centaur. min. hysop. marrubii, roris marini, radix gentianæ, polypodii, cichorii, chinæ, petrosel., liquiritiæ, lign. sassafras, myrrha &c. illorumque ⊖ia fixa per incinerationem parata.

Ex mineralibus conveniunt terrea, marina & metallica; quæ tamen non tam in viscidum, quam in acidum videntur operari, unde etiam absorbentia vocantur. v.g. creta, Mars & hujus ⊕, aliaque ♂ialia & ♁ialia. Ex marinis succinum præparatum, corallia præparata, margaritæ præparatæ. Ex lapidibus possunt hic adhiberi varii generis medicamenta usualia, crystallus præparata, &c. Saltem notetur hic, non esse adhibendos lapillos, participantes de ♂e; nam hi lapides constant ex multis partibus terrestribus, & paucis ♂alibus, v. g. lapis hæmatites, magnes, &c. hinc absorbent quidem acidum, interim tamen ob copiam partium terrestrium nimis adstringunt. Jam verò notum est, acidum excessivum ventriculi in scorbuto & malo hypochon-

chondriaco coagulare excrementa, ut inde frequens sit malum hypochondriacis & scorbuticis alvi obstructio; & reverà non alio modo accidit obstructio alvi, quàm quatenus acidum excessivum, concurrens cum partibus excrementitiis terrestribus, degenerat in corpus stypticum.

Ex animalibus conveniunt lapilli cancrorum, percarum, carpionum, castoreum, illorumque volatilia.

Ex compositis vero magis ♀ ⊕latus, ♀⊕atus, ⊖ digestivum hypochondriacum, ⊽ foliata ♀ri, ♀♀satus, liquor ⊽æ foliatæ ♀ri, seu sal essentiale Zwelfferi, quod videb. *in Apol. contra Tacch. p.* 73. Porro conveniunt extractum Martis, R ⊕♂is Zwelfferi & Ludovici, liquor ⊽æ Mart. ☉aris, ⊖♂is compositum, R♀i acris, antimonii ex scoriis reguli ♁ij, R♁ii. sicca, pulveres Martiales, crocus ♂is aperitivus, limatura pulverisata, tartarus chalibeatus, antihecticum Poterii, ♁ diaphoreticum ex regulo ♁ali, bezoard. ♂ale, minerale; ex ♀re flores ejus, Elyxir proprietatis sine acido & cum dicto ⊖e essentiali paratum, & similia. Præ cæteris omnibus arcanum duplicatum Mynsichti, quod in specie destinatum est scorbuto à Mynsichtio, Schroedero & Langelotto. Hæc sedulò ad unam vel duas septimanas præmittantur; capiantur quotidie bis bona dosi, v.g. salis digestivi hypochondriaci quotidie bis ℈j. ad ʒß. liquoris ⊽æ fol. ♀j. gutt. 30 40. l. 50 manè jejuno stomacho in vehiculo calido, à meridie in frigido. Aliàs equidem acida quoque in visciditate primarum viarum corrigenda magni usus sunt; quia tamen acor quidam utplurimùm in malo hypochondriaco combinatur, cautos nos esse decet in talium propinatione. Igitur non imitandus Sennertus *C.* 2. *Epist.* 30 & 35. ubi spiritum ⊕li ♂is & Elix. proprietatis ratione ∾ ♀is commendat. Salia dicta essentialia, de quibus vid. *Chymiat.* Rolfinccii, etiam non perperam adhibentur. Porro quæ ex ♀ro recentiores pollicentur nonnulli, v.g. Langelottus ⊖ volatile amaricans, ∾um ♀i ⊡sum, de quo vid. *supplementum* 2. Becheri, suam mereri laudem. Ex ⊡a, excreta in loco publico, v.g. in cauponis, elaboratur per blandam calcinationem & elixiviationem ⊖ multarum virium, id quod Dresdæ à nonnullis commendatur, tanquam insigne antiartheticum.

Pro corrigendo acido hypochondriaco:

℞. ▽ *cichor.*
fumar. ā ℥iß.
Solut. Mart. c. succo pom. ℥iij.
Syr. de 5. *rad.* ℥j.
M. F. Mistura.

℞. ▽ *fœnicul. l. fumar.*
menth. āā. ℥iß.
sol. ♂*is c. succo pom.* ʒß.
mag. corall. c. s. c. ʒß ad ʒj.
syr. cort. aurant. vel fan. ʒß. ad ʒvj. M.

℞. R. ♀ *acerr.*
ex scoriis reg. ♁ij. āā ʒiß.
∾⊖ ✱*ci* ʒj.
M. Dos. 40. gutt.

℞. R ♂*is aperit.* ʒij.
∾ *cochlear.* ʒj.
⊖✱*ci* ʒß.

M. D. S.

Eröffnende Tinctur/ 50. Tropffen.

℞. *Limat.* ♂*is crud. pulverisat.*
♀*i chalybeat.* āā ʒj.
⊕*lati* ʒß.
mag. corall. c. s. citri ʒj.
M. f. Pulv. pro 5. dosibus.

℞. *Sol.* ♂*is cum succo pom.* ʒvj.
∾ *cochlear.* ʒiß. ad ʒiij. M.

℞. R. ⊕*li* ♂*is Zwelff.*
Ess. fumar. compos. āā ʒij. M.

℞. *arcan. dupl.* ʒj.
oc. 69. *præpar.* ℈ij.
M. f. Pulv.
div. in 4. part. æqual.

D. S.

Eröffnende Pulver.

℞. *Arcan. Dupl. Myns.*
corall. rub. præp.
antihect. Pot. āā ʒß.
M. f. Pulv. pro 4. dosibus.

℞. *limat.* ♂ *puverisat.* ʒß.
⊛ *destillat sassaf.* gutt. ij. M.

℞. *Corall. rub. præpar.*
ebor. s. △*e* āā ʒß.
⊕ ♂*is ad alb. calc.* ℈ß.
M. f. pulv. pro 2. dosibus.

℞. *croc.* ♂*is aperitiv.* ʒß.
arcan. dupl. ℈j.
⊖ *absinth.* ℈ß.
M. f. pulvis pro 3. dos.

℞. *croc.* ♂*is* ʒß.
corall. rubr. præp.
⊖*is fumar.* ana gr. v. vel vj.
M. f. pulvis pro 2. dos.

℞. *Croc.* ♂*is aperit.*
crystall. ♀*i*
pulv. rad. ari āā ʒß.
mag. cochlear. ℈j.

M. S.

Digestiv-Pulver auff 3. mahl Morgens in warmer Suppe.

Præmissis his digestivis usurpentur vomitoria primas vias potenter emungentia, eaque reiteranda: inter quæ eminent infusa ♁ialia, vel ♀ emet. Mynf. qui in malo hypochondriaco optimè conducit, à gr. jv. vel mistus cum anti-

antiscorbuticis, vel ubi viscidum incidendum, cum ⊖inis. v. g. ⊖✱co depurato, &c. His simul semper appropriata scorbutica vel anti-hypochondriaca misceantur: v. g. si fiat infusio croci metallorum in vino, tunc filtraturæ addendum ∽ cochleariæ.

℞. ▽ *antiscorb. Dorncr.* ℥ij.
∽ *cochlear.* ʒß.
☿ *emet. Mynf.* gr. iij. l. jv.
extr. ♂*is.* ℈ß.
M. S.

Brech-Tranck auff 1. mahl.

Post hæc vel loco horum usurpentur blandè evacuantia per alvum, & quidem in scorbuto sic dicto calidiore, in frigidiore verò per paulò potentiora: utraque tamen non sæpiùs reiteranda, vid. Eugalenus *de Scorb.* 233. 243. 248. & Salomon Albertus *de Scorb.* §. 254. Inter hæc conveniunt pilulæ non tam præcisè evacuantes, quam saltem laxantes, primas vias abstergentes, aliàs usuales dictæ. Quoad pilulas purgantes, MP. de gummi amoniaco Querc. MP. ☿eat. Querc. & Bontii, item pilulæ de fumar. & aperientes Tilemanni c. ☿io dulci, &c. usurpentur; item Extract. catholicum cum gummi ammoniaco, bdellio, galbano & similibus in pilulas redactum, & cum trochiscis alhandal acuatum: quales formulas Sylvius *Pr. libr. l. cap.* 2. §. 34. *c.* 7. §. 52. *c.* 14. §. 50. *c.* 30. §. 138. *&c.* 34. §. 102. *cap.* 35. §. 16. describit, & commodè hypochondriacis propinari possunt. Gummi enim ammoniacum laxat & promptè abstergit quascunque sordes in primis viis stabulantes. Facit huc MP. antiscorbuticarum Timæi.

Saltem hîc notetur: subinde pilulis talibus esse adjungenda medicamenta aut ♂ialia, aut ♃ialia aut ☿lia, ne alvum post purgationem relinquant adstrictam. Præ cæteris pilulis usuales sunt communiter quidem aloëticæ, ex extracto aloës gummoso, quâ ratione pilulæ rosaceæ Francofurtenses & Glassianæ, singulis 8 vel 14. diebus vesperi semel usurpatæ hypochondriacis sanè perquam proficuæ sunt; Item pilulæ aloëticæ ad imitationem Ludovici *in Pharmacia*, it. *in Tr de Volatili* ⊖☿, Francofurtenses præprimis cum ☿ro ⊕lato, similivè salino stimulo addito, acuatæ. Ipsa aliàs aloë in se hypochondriacis aut scorbuticis plus nocet, quam prodest, propter virtutem adstrictivam, quam altero die post se relinquunt ordinariò ratione partis resinosæ, ut ut primo die laxent; Iis enim resinæ purgantium & extracta resinosa minus commodè propinantur, nisi forsan habitioribus & succulentioribus; propterea si aloën volumus usurpare, usurpemus substantiam gummosam, quæ potest separari, terendo aut extrahendo ▽ simplici, menstruo aqueo, quæ substantia gummosa potest redigi in formam pilularum, & tales pilulæ dosi granorum ij. vel iij. blandè laxant alvum, & in tali casu hypochondriacis confirmatis omnibus tribus vel quatuor septimanis in usu sunt, egregia cum euphoria. Omnes hæ vel per se usurpari, vel cum aliis appropriatis specificari, & cum tantillo resinæ scamonii aut jalappæ, vel extracto trochiscorum alhandal acuari possunt. Et sane ab hujusmodi pilulis usualibus primas saltem vias abstergentibus longè plus commodi sentiunt hypochondriaci, quàm à fortioribus etiam propinatis purgantibus.

℞. *MP. de Ammon. Querc.* gr. xv.
gumm. Ammon. ✝o *sol.* ℈ß.
scammon. 🜂*rat.* gr. ij.
troch. alband. gr. j.
c. Ess. ♂*is* f. pilulæ. S.
D. S.

Laxierende Pillen auff einmal.

Item evacuantia appropriata mista alterantibus sunt optima, ut blandè & successivè per continuatum usum evacuentur & alterentur viscositates acidæ, quod faciunt imprimis noduli vino infusi, qui ut in omnibus morbis chronicis, ita in specie in malo hypochondriaco, & hinc scorbuto, sunt optimi. Et quidem ingredientia laxativa sunt imprimis omnia sennata, tam infusum herbæ, quã pulveres sennati compositi. Post sennata sunt helleborata ex helleboro nigro desumpta remedia; sive extractum ejus; sive essentia radicis hellebori nigri, quæ extra scopum laxativum commodè aliis alterantibus in his malis addenda venit; sive alia ex eodem remedia; Denique his stimuli loco aliquid de colocynthide ejusque extracto potest addi, quod non est inconveniens remedium: quod si fortior jam stimulus his addendus sit, radix esulæ præparata recipiatur.

℞. *Herb. persicar rec.* Mij.
absinth
roris mar. ana Mj.
fol. sen. s. st. ℥j.
rhabarb. el. ℥ß.
helleb. nigr. ʒiij.
sem eruc. ʒj.
Cinam. ʒij.
caryophyll. ʒj.
⊖☿i ʒiij.

Incis. & contus. includantur *Nodulo*.

Hisce in subjectis siccioribus commodè passularum minorum ℥iß addi potest. Rhabarbarum ipsum ad curam mali hypochondriaci tanquam optimum, præsertim paulò succulentioribus, à quibusdam laudatur alterando simul & evacuando: vid. Rhodius *C. 2. obs.* 100. qui ad obstructionem inveteratam commendat decoctũ vel infusum rharbarbari. Spectat huc etiã syrupus de spina cervina seu domesticus, it. syrupus florum acaciæ & de carthamo, qui sunt blandi; aut cremor ☿i cum tantillo radicis jalappæ acuatus, e. g.

℞. Crem.

℞. *Crem.* ♀i vel ♀i ⊖*lati.*
pulv jalap. āā gr. xv.
♉ *destillat. mac.* gutt. ij.
M. f. pulvis S.

Laxier-Pulver.

℞. ♀ ⊖*lat.* vel *arcan. dupl.* gr. xvj. ℈j.
scammon. ♁*rat.* gr. iij.
troch. alhand. gr. ij. M.

℞. *croci* ♂*is aperit.* ℈j.
scammon. ♁*rat.*
⊖ ♀i āā gr. v. M.

℞. *fol. senn s st.* ʒiij.
rad. hellebor. nigri crud. ʒj.
zingib.
⊖♀i āā ℈j.
Infund. in s. q. ▽*calid.* per noctem.
Colaturæ manè addantur.
▽*cinam.* ℥iß.
extract. troch. alb. gr. j.
M. D. S.

Laxier-Träncklein auff einmal.

℞. *Strob. pini tenell.* Mj.
Tamarind. ℥iß.
rad. helleb nigr. ʒiij.
Coq. in s. q. *cerevis. secund.* in vase clauso & △e lenissimo:
Colaturæ ℥v. adde:
▽ *antiscorbut. Dorncr.* ℥ij.
crystall. ♀i ʒß.
succ. cochl. rec. expr. ℥j.
Syrup. scelotyrb. Forest. ℥ij. M.

Verùm alvus obstructa aut saltem contumacior quotidiè laxa servetur, etiam remedia quædam domestica sedulò in usum vocanda sunt: quæ inter primatum obtinent passulæ, quæ admodùm conveniunt in malo hypochondriaco, scorbuto etiam, cum alia dulcia, ut saccharum, mel, omniaque saccharata & mellita hypochondriacis & scorbuticis propter facillimam acescentiam & propter contentorum ex effervescentia concitata turbationem, tetra inferant symptomata, & affectus recrudescere faciant. Passulæ autem, quatenus sunt temperatæ, potiùs quamcunque acrimoniam in corpore temperant, emolliunt & nutriunt, & blanda ac naturali fermentatione vitiosam sanguinis fermentationem restituunt & renovant, conducunt imprimis viris, mulieribus non semper. Poma etiam Borsdorffiana aliaque dulcia seu cruda bene matura comesta, seu eorum succus usurpatus, medicamentum sunt laxativum, & admodum temperativum in malo hypochondriaco. Hinc succo depurato commodè alia remedia alterantia & laxativa infundi, & ita propinari possunt, qui potus admodum conducit in malo hypochondriaco. Quo etiam faciunt pilulæ domesticæ seu usuales jam dictæ omnibus 8. vel 14. diebus semel capiendæ; Item terebinthina manè deglutita, ad quantitatem nucis parvæ, quam Horstius *l.* 4. *Obs.* 28. singulariter commendat.

Conveniunt ergò hîc passulæ laxativæ, item pruna laxativa: Item decoctum passularum laxativum cum & sine tamarindis; nam & ipsi tamarindi utilissimi sunt hypochondriacis ac magis scorbuticis, illis præsertim, in quibus phlogoses & æstuationes vagæ subinde observantur.

℞. *passul. min.* ℥ß. l. ℥ij.
probè conquass. coqu. in s. q. ▽*simpl.*
Colat. adhuc ferventi infunde
fol sen. s st. ʒiij.
flor. violar. P. ij. ad iij.
Crem. Tartari ʒj.
Stent aliquandiu in loco calido, postmodum coletur & asservetur pro usu.
D. S.

Laxier-Tranck.

Capiant hypochondriaci haustulum vitri unius, & inservit etiam pro vehiculo reliquorum remediorum, blandè servat alvum apertam.

℞. *passul. min. conquass.* ℥iij.
coqu. in s. q. ▽*simpl.*
Colaturæ ferventis ℔ij. infunde
fol. senn. s. st. ℥ß.
rad. helleb nigr. non præpar.
cort. aurant. āā ʒij.
galang.
zingib. āā ʒj.
crem. ♀i ʒij.
stent in loco tepido per noctem, vase clauso.
Colaturæ adde:
♌ *cochlear.* ℥ß. M.

℞. *pulp passul. min.* ℥ij. l. iij.
arcan. dupl Mynf ʒj.
⊖ ✱*ci depur.*
spec. dia- ʒ *piper.* āā ʒß. l. ℈ij.
syr. de pom. Reg Sab. q. s.
M f. Elect. pro aliquot dosibus usurpandum, quod sufficienter alvum apertam servat.

Si verò alvus nimis contumax sit, aliquot granis trochiscorum alhandal vel horum extracti facilè potest acui. Melius autem est in forma liquida propinare.

Præter dicta clysteres quoque in malo hypochondriaco & scorbuto magnæ sunt efficaciæ pro alvo aperta servanda, præsertim in paroxismo, quando æstuatio corporis, phlogoses &c. urgent, in abdominis affectibus minuendis, palpitatione cordis, anxietate melancholica, dolore abdominis scorbutico; & quidem saltem emollientes & blandè abstergentes sufficiunt; vel, quod melius est, ex urina pueri, quæ conveniunt in malo hypochondriaco cum copiosis flatibus juncto: Si contumacius sit malum, conveniunt clysmata cum lixivio diluta, additis aliquot unciis mellis depurati. Talia clysmata mirè conveniunt intestina abstergendo, in specie si crassiori muco sunt obsessa. In doloribus abdominis conveniunt clysmata ex sero lactis, aut ex lacte; vel simplici, cui parùm sacchari sit additum; vel cui incoquantur plantæ quædam carminativæ.

In spe-

In specie, si urgeant dolores nephritici nothi, conveniunt clysmata ex lacte cum terebinthina. Quin etiam clysteres, qui vesperi injiciuntur sub introitum lecti, & per totam noctem retinentur, admodum commendantur in *Obs.* Horstii, & ferè ex lacte præparantur, in scorbuto summè proficui: Imò sunt, qui alternis diebus illorum injectionem commendant, v. g. Riverius *l.* 12. *Pr. c.* 5. e. g.

℞. *Lact. bubul.* ℥ix.
Elect. lenitiv. ℥j.
de bacc. laur. ℥ß.
vitell. ovi. Nj.
M. f. Clysma sub introitu lecti injiciendum. S.

Linderud Clystier.

℞. *flor. Sambuc.* Mij.
fol. hyoscyam. M. j.
Coq. in s. q. *lactis bubul.* vel *caprill.*
Colat. ℥x. adde,
Vitell. ovor. ij.
M. f. Clysma in doloribus scorbuticis.

Præmissis his universalibus, aut primis viis ritè mundificatis, fiat accessus ad ♂ialia, ⊖ia fixa, aliaque similia, acidum peccans in primis viis emendantia: quibus vel subjunguntur vel simul cum iis subministrantur alterantia, acria quidem, amara, aramatica quodammodò diuretica in malo hypochondriaco, nempe conveniunt hîc in genere omnia vulgò dicta aperientia & hepatica amara, & hinc stomachica aromatica, & virtute in specie diureticâ insignita. Vel horum loco volatilia spirituosa, spiritus ac ⊖ia volatilia usurpantur, pro varietate nempe constitutionis subjectorum. Nam ista phlegmaticis, sanguineis, frigidis, &c. & in quibus bilis stimulo indiget, conveniunt; hæc verò ⊡sa volatilia cholericis, junioribus, melancholicis, & iis, qui crebrius æstuationes patiuntur, magis conferunt ♂alia. Hæc inter eminent nunc ♂ crudus, nunc præparata varia plus minus cruda, prout plus minus acidum infringendum venit. Hinc in usu sunt omnes croci ♂is aperitivi, qui, quo sunt simpliciori & acido minus concentrato parati, eò sunt meliores. Croci ♂is cum ⊖ibus, item limatura ♂is subtilissimè trita. Facit huc etiam ⚱ ♂is præparata, quæ in ferri fodinis reperitur, laudata insigniter à Zacuto, item omnes pulveres cachectici, quorum basis solet esse ♂, adjectis tamen etiam aliis; pulvis cachect. Hartmanni simplex cum cinamomo, vitriolum ♂is ad pulveris consistentiam calcinatum, liquor ♂is ☉aris, ⊖ ♂is compositum, e. g.

℞. *Conf. fumar.* ℥iß.
Conf. alcherm. ℥ß.
♂ *crudi pulverisat.* ʒiij.
mag. corall. c. f. c. ʒj
c. s. q. *syr. pom.* l. *fl. papav. errat.*
f. Electuarium.
D. S.

Eröffnende Latwerge auff etliche mahl.

℞. *pulp. passul. min.* ℥j.
lim. ♂ *is pulverisat.* ℈j.
& *destillat. cinam.* gutt. j.
M. pro dosi.

℞. *Conserv. fumar.* ℥ij.
cochlear. ℥jß.
⊕ ♂is ʒij. l. *Extr.* ♂ *c. s. pom.* ʒß.
corall. rubr. prep.
ebor. s. △e.
lap. 69. præpar. āā ʒj. *ad* ʒiß.
c. s. q. *syr. pom.* l. Electuarium.

De quo capiatur omni mane dosi 2. castanearum magnitudinis, subjungendo vesperi Elix. vel essentiam quandam appropriatam.

℞. R ♂is ♀sat. ʒiij.
∾ *cochlear. essent.* ʒj.
M. D. S.

Eröffnende Stahl-Tinctur.

Dosis 40. ad 50. gutt. bis in die.

Ratione ♂is ipsæ acidulæ naturales, quæ originem ducunt ex vena ♂iali, soluta ab acido ♆is, in his morbis præmissis præmittendis sunt egregiæ, in quibus præponderat acidum forte: de qua virtute & efficacia vid. Helmont. *Parad* & Tachenius *in Hipp. Chym.* Sylvaticus *C.* 1. *Conf.* 63. & *C.* 3. *Conf.* 36. *ac* Riverius *Pr. l.* 12. *c.* 5. Usum videbitis in Langio *de Usu Therm. Carol. & Acidularum Egranarum*; loco quarum liquor Martis ☉aris tanquam acidulæ concentratæ, commodè substitui possunt. Aliis autem acidulis artificialibus vulgo dictis, quales clyssus ♁ii, &c. nihil tribuo: Siquidem adeò certum est, quam quod certissimum, acidulas naturales, uti præmonitum est, operari respectu partium sibi junctorum ♂ialium, quæ desunt dictis acidulis artificialibus. In refrænandis autem æstibus febrilibus, etiam malignis, laudes suas his ultro decerno, præprimis clysso ♁ij. Ex talibus acidulis elaborat Ram suam florum bellidis D. Hornius. Quorum stomachus est nimis sensilis iis loco acidularum naturalium sufficit tinctura ⊕li ♂is Zwelff. solutio ♂is cum succo pomorum Borsdorffianorum, item extractum ♂is cum succo Tamarind. vel succo pom. Borsd. extractum. Hoc extractum succo pom. Borsd. extrahitur cum ∾ cochleariæ antiscorbutico composito in essentiam seu Ram ♂alem, & est egregia Rantihypochondriaca, vid. Drawizius; Vel solutio ♂is cum succo pomor. miscenda cum ∾ cochleariæ. Dosis 40. vel 50. gutt. bis vel ter in die.

Martialia hæc aliquandiu continuentur, & post eorum usum blandus instituatur motus, alvusque servetur aperta.

Huc quoque facit ♁ diaphoreticum ♂iale, Bez. min. ♂le, & in genere quivis pulveres, electuaria, essentiæ ac tincturæ ♂iales, anticachecticæ, &c. Et deniq; laudatur lapis bezoar tan-

tanquam expertum in malo hypochondriaco, ex eo, quoniam quodcunque acidum promptè absorbet.

Observandum autem, ne semper Martialia propinentur in siccioribus subjectis, utpote in quibus blandiora & liquida non raro majorum virium observantur. In specie v. ubi viscerum infarctus ad scirrhum inclinans, subinde ♂ialia non conveniunt, sed malum potius intendunt; vid. Tachenius *Clav. Hippocr. pag.* 181. *&* 192. In usu medicamentorum Martialium, in specie acidularum, etiam stomachi habenda est ratio: unde externè emplastrum de ladano Cratonis, item emplastrum de tacamahaca, malaxatum cum oleo chamomillæ, in forma scuti stomachalis applicantur: item corium cervinum cum oleo destillato chamomillæ & menthæ illitum commodè adhibetur. Vel

℞. *℘ express. nucist.* ʒiß.
destillat. bacc. junip. ʒij.
cumin. ʒj.
macis ℈j.
M. D. S.

Magen Balsam.

Alterantia hypochondriaca, quæ veteres consveverunt usurpare præmissis ♂ialibus, imprimis sunt vegetabilia amara plus minus aromatica, hepatica & splenetica dicta, it. stomachica, v. g. herba absinth. agrimonia, cent. minus, rad. armoraciæ, aronis, filicis, polypodii, helenii, &c. Præ cæteris fumaria, cent. minus, baccæ junip. & omnia ex his parata, ut infusa, decocta, quæ tamen in desvetudinem abierunt, & vina medicata. Magni etiam à nonnullis æstimantur cappares, de quibus audiendus est Sennertus *Pr. l. 3. P. 1. S. 1. c. 7.* qui difficilis non saltem coctionis, sed ratione +i quoque, quo communiter condiuntur, eas suspectas pronunciat, ideòque cum passularum Corinthiacarum tertia parte, saccharo, & tantillo tantum +i eas præparare jubet. Insigniter autem ex his vegetabilibus quæcunque fixa lixivialia per calcinationem parata in malo hypochondriaco conveniunt, quia sunt simul diuretica, ut sal absinthii, cichorii, centaurii minoris, sal stomachale Mynsichti: item ⊖ digestivum hypochondriacum, & similia, &c. Faciunt huc etiam vegetabilium essentiæ; nempe fumariæ simplex & composita, & omnia ex fumaria composita remedia, quæ egregia in malo hypochondriaco: essentia splenis bovis, ess. absinthii ad imitationem Dravvizii parata, aliaque similia: item essentia aperitiva D. Michaëlis.

Elixyr proprietatis commune, vel paratum sine acido, vel paratum cum ⌒⊖✱ci vinoso, vel mistum cum ⌒⊖✱ci, aut etiam cum spiritu cochleariæ, vel solum sufficere dicit Lindanus in malo hypochondriaco, it. in scorbuto in subjectis paulo habitioribus: sic etiam elixyr stomachale D. Michaëlis mistum cum dimidia parte ⌒ cochleariæ, mirè conducit hypochondriacis. Quin etiam omnia remedia ♀ea ⊖ina, aliaque volatilia uberius penetrantia, nunc per sudorem, nunc per ⊏m evacuantia, præ cæteris est egregia. Hæc inter eminet ⊖ volatile & ⌒♀ri, isque ritè paratus & volatilis: item ♀ ⊖latus, ♀ chalybeatus; item suprà laudatum arcanum duplicatum Mynsichti, quod usu diuretico omnibus palmam præripit in malo hypochondriaco & scorbuto, præsertim quando crebriores phlogoses ægros fatigant; R♀ri acris ad 40. gtt. mista cum ⌒u ▽✱ci, it. R♀ri ℥iata, item mistura simplex, pertinet huc imprimis ⌒ carminetivus de tribus, qui vel solus vel mistus cum ana ⌒⊖✱ci potens est remedium ad malum hypochondriacum. Dosis sunt gutt. xx. xxx. ad L. usque; melius non habebitis remedium in paroxysmo mali hypochondriaci, quod nunquam me deseruit, & hypochondriacos mirabiliter levat. Nam ⌒⊖✱ per se egregius est ad curam mali hypoch. isq; non tam simplex, sed & compositus oleosus, si mixturæ ♆æ & ⊖✱ci addatur ▽ infusione aromatum impregnatus, & hinc forti △e per ♂am destilletur, prodit sic spiritus vim aromaticam referens, dosi gutt. xxx. l. xL. Quò etiam pertinet R nephritica Amelungi, & sexcenta alia, à gutt. xx. xxx. ad xL. ut hæc volatilia eò magis reddantur diuretica, consultum est, ut imitemur Zvvelferum, qui miscet ⌒m ⊖✱i cum ana liquor. ⌒æ fol. ♀i, sic est forte diureticum, & tanquam quoddam secretum à quibusdam habetur in cura mali hypochondriaci: aut etiam hic ipse ⌒⊖✱ci miscetur cum spiritibus antiscorbuticis, cum spiritu cochleariæ aut cum spiritu antiscorbutico composito, & singulariter confert in cura mali hypochondriaci. Ex dictis formulæ fiunt variæ.

℞. *Ess. absinth.* vel *Ess. absinth.* ♀*sat.* ʒij.
⌒ *cochlear.* ʒj. M. D. S.

Eröffnende Essenz.

Dosis 40. gutt. bis in die.

℞. *Ess. g. ammon.* ℥ß.
⌒⊖✱*ci sassafr.* ʒij. M.

℞. *Elix. propr. sine acido, l.* R♀*i compos.*
vel *Ess. absinth.* ʒiij.
⌒⊖✱*ci* ʒiß. M.

℞. *Elix. propr. sine acid.* ℥ß.
⌒⊖✱*ci caryoph.* l. *alius* ℘*s.* ʒij.
cochlear. ʒiß. M.

℞. *R æ* ⊖*li* ♂ *Zvvelf.*
Ess. fumar. compos. ℥ß. M.

℞. *Elix. cachect. alterat.* ʒvj.
⌒ *cochlear.* ʒij. M.

℞. *Elix. prop. sine acido* ℥ß.
ess. fumar. comp. ʒij.
⌒ *cochlear. essent.* ʒj. M.

℞. *Elix. cachect. alterat.* ʒvj.
⌒ *cochlear.* ʒij. M.

℞. ∽ *carminat.*
ʘ✱ci.
cochlear. ana ʒj. M.
℞. *Arcan.* ♀i ʒij.
∽ ʘ✱. ʒj. ʒiß. ad ʒij. M.
℞. ▽ *fumar.*
flor. Acac. ã ℥iij.
Ess. aperit. comp. ℥ß.
∽ *cochlear.* ʒj.
syr. de rad. 5. vel *fœnic.* parum. M.
℞. ▽ *fumar.* ℥ij.
borrag.
bugloss. ã ℥j.
∽ *carm. de trib.* ℥ij.
corall. rubr. præp. ʒj.
syr. papav. err. ℥ß. M.

Ratione salium horum & ipsum ⏀ depuratum aut ☿iatum, non incongruum est remedium in cura mali hypochondriaci, præsertim ubi flatus urgent, aut phlogoses crebriores affligunt. Et hinc etiam species diaspoliticων Galeni ex ⏀o & cumini semine in malo hypochondriaco cum cruditate stomachi non contemnendum est remedium. Cujus usu desperatos hypochondriacos ad extremam fere maciem deductos aliquando feliciter curavi, inquit Bartholetus *de Dyspnæia l. 5. cap. 4. pag.* 431. Compositionem vid. in Zvvœlfero *p.* 179. Et certum est, quod quidam etiam famosus Medicus, D. Jahn, asserit; quod nulla sit compositio in tota pharmacopœa usitata, quæ magis conveniat in malo hypochondriaco & ventriculi affectibus, quam istud, utpote quo quamplurimi hypochondriaci restituti sunt: ubi non prostat, potest ex tempore describi ita:

℞. ⏀i *depur.*
spec. diacumin. ana ʒß.
♂ *destillat. cumin.* gutt. iij.
M. div. in 3. part. æquales.

His ac similibus accedente motu fere curari solet malum hypochondriacum.

Ab externis nonnulli incrassationem & condensationem humorum aut partium laxitatem metuunt, v. g. Sanctorius *Meth. l. 2. c.* 8. & Solenander *S.* 1. *Consf.* 10. Ast urgente dolore hypochondriaco, anodyna & dyscutientia temperativa haud omittenda, v. g. Unguentum Agrippæ, aut Martiatum cum ♂ eo de capparibus vel chamomillæ, unguent. & emplastrum de cicuta, nicotiana, carminativum Sylvii.

Sed præter dicta in malo hypochondriaco & scorbuto, tam incipiente quàm confirmato, adhuc alia sunt in usu, nempe specifica alterantia antiscorbutica, quæ istis præmissis specificũ & morbũ scorbuticũ emendare & tollere possunt. Hæc imprimis post alia usurpanda, sunt in duplici differentia, nempe vel quæ

1. respiciunt saltem dyscrasiam sanguinis & inde oriundorum succorum ab acido scorbutico factam, & sunt volatilia plus minus acria; vel
2. respiciunt noxam systemati nervoso & partibus continentibus simul illatam, & sunt temperata balsamica seu oleosa ♀rea, nempe ex pino, junipero, & horum succedanea ex lignis & corticibus.

Pro utroque scopo convenit lac & qualibet lacticinia.

Antiscorbutica ergo specifica volatilia sunt ferè seqq. cochlearia, nasturtia quæcunque, imprimis ▽ticum, chelidonium majus & minus, flammula ♃is, quam mirè laudat Hildanus, sedum vermiculare, de cujus egregiis viribus vid. M. A. N. C. *An.* 6. & 7. *obs.* 22. persicaria, piperitis, cujus ▽a ex cucurbita destillata mirabilem obtinet acrimoniam, nummularia; radix raphani rusticani, armoraciæ, ari, chelidonii maj. semina sinapi, nasturtii, erucæ, cochleariæ, aquilegiæ; hæc ferè sunt primaria acria volatilia scorbutica, inter quæ tamen excellit cochlearia, hinc flammula ♃is, & tandem trifol. aquáticum seu fibrinum, de quo vid. in specie Simon Pauli *in Quadr. Botan.* it. *Acta Med. Haffn. Vol.* 3. *p.* 123. Conf. etiam M. A. N. C. *A.* 4. & 5. *obs.* 123. *p.* 133. Ac sanè in tumoribus pedum scorbuticis, & ubi metus est hydropis scorbutici, multum trifolio tribuit Pauli, cui ceu artifici experto in regione, ubi scorbutus est endemius, meritò credendũ. Quibus acrioribus volatilibus, quæ non semper omnibus subjectis, in specie junioribus aut acido volatili præditis conveniunt, pro mutua temperatura commodè vel acetosa & acetosella, beccabunga, chelidonium minus, vel citrus, vel succus citri aurantiorum, & acetosellæ addi possunt, juxta observationem Norvvegicam *in Act. Haffn.* Bartholini *Volum.* 2. Mala enim citria, it. mala aurantia acida, mirè conducunt in præservando & curando scorbuto imprimis navigantium.

Posteriora quod attinet: sunt in specie summitates & cortices abietis seu pinastri, imò tota abies alba, quæ propter egregiam virtutem vocatur arbor antiscorbutica, in specie sunt coni seu strobuli teneriores in usu, loco quorũ substitui possunt ligna, & aliàs nota remedia ex lignis parata, speciatim ex ligno juniperi, sassafras, Guajaco & rad. chinæ; sarsæparillæ, cortice Winterano: Item scordium, absinthium, ceterach, chamedrys, chamæpitys, fumaria, betonica, thee, radix helenii, gentianæ, 5. aperientes, chelidonii maj. scorzon. tarax. angelicæ, petasitidis, levist. zedoariæ, galangæ, &c. cortices fraxini, tamarisci, aurant. & citri, &c. Sunt similiter convenientes fructus chamæmori Norvvegici, de quibus præ aliis vid. Sennertus *Tract. de scorbuto*, quorum electuarium ex Norvvegia Daniæ cum magna quantitate infertur; It. Cacao, de quo vid. Willisius *de Scorbuto p.* 260. Porrò flores genistæ,

aqui-

aquilegiæ, hyperici, sambuci & croci huc pertinent; item sem. anisi, aquileg. fœniculi, &c. baccæ juniperi, sunt admodum egregiæ, ac denique ex regno animali lumbrici, stercus anserum mense Majo collectum, & ad ℈j. in vino haustum; vi enim ⊕ola ʼƒreâ bilem mirè corrigit. Usus horum antiscorbuticorum est nunc crudorum nunc præparatorum. Cruda imprimis usurpantur in infuso: nam plurima decoctionem non ferunt citra virium jacturam, propter ⊖ volatile, nisi levissimam ebullitionem, & quidem in vase probè clauso, nunc duplici; vel antiscorbutica cum talibus inter coquendum sunt miscenda, qui illorum particulis volatilibus ligandis ac retinendis apta, v. g. folia cochleariæ aut nasturtii cum acetosella, quorum decoctum cum lacte caprillo Sennertus ac Joel adeò commendant: quod tamen ad antiscorbutica posterioris generis, seu minùs propriè sic dicta, haud extendendum, utpote quorum decocta potentis satis virtutis observantur. Singularem enim habent texturam, videntur abundare ⊕o volatili, simul tamen acido in recessu satis penetranti, quod demonstrant ructus acidi. Menstruum infusionis est vel vinum, vel lac, aut serum lactis: quibus cum hoc selectu utendum; nempe quibus vinum fuerit acriùs, aut qui vinum ob acorem ferre nequeunt, & in quibus sal acriùs & magis efferatum dominatur & phlogoses excitat, it. tempore æstivo, it. in calidis & biliosis corporibus, commodè vel serum lactis vel ipsum etiam lac præsertim in subjectis macilentis magis & ad atrophiam plus minus declinantibus, & in ipso infundi & aliquandiu continuari possunt. Hinc enim rancidus acor corrigitur & nova fermentatio sanguinis reconciliari potest; e.g. si ab usu succi nasturtii ▽tici cum sero lactis maculæ prorumpant, dicitur bonum signum esse, quia iterum fermentationis habetur signum: è contra propinantur in vino in subjectis contrariis, tempore hyemali in constitutionibus frigidis & magis succulentis. Modum propinandi & administrandi hujusmodi remedia cruda pro cura scorbuti optimè docet Horstius *l.* 4. *observ.* 40. it. *l.* 7. it. Timæus **von Güldenklee**/ *in Epist.* 28. *l.* 3. *p.* 425.

℞. *Herb. rec. cochlear.*
fumar.
nasturt. aa. Mj.
rad. armorac. ℥iß. l. iij.
enul. rec. ℥j.
passul. min. ʒvj.

Incisa & contusa includantur nodulo, quibus infundatur vel vinum l. serum lactis depuratum l. lac ipsum. D. S.

Sonderlicher Wein oder Milch zum Scharbock.

De hoc infuso ægri omni mane jejuni, & ante prandium vel à meridie, bibant bonum haustum cum levi expressione; ita tamen ut primò minorem dosin accipiant, successive eandem augendo & sic continuando aliquandiu.

Vel ℞. *Herb. recent. cochlear.* M. ij.
rad. rec. armorac.
enulæ
bacc. junip. ana ℥j.
passul. min. ℥iß.
Incis. & contus. infund. *vino*

Quod si metuatur aciditas hypochondriacis & scorbuticis nociva semper singulo haustui addantur, vel post unum quemque haustum *lapilli* 69. *praeparati*, à ℈j. ad ʒß. aut quantum cutelli cuspis capit; hi enim omne vini acidum absorbent & in salsum diureticum abstersivum egregiè ita transmutantur;

℞. *Herb. cochlear. rec.*
nasturt. aquat. rec. ana Mj.
rad. enul. ℥iß.
acori nostr. ℥j.
ras. lign. sassafr.
lim. ♂tis ʒij.
cort. aurant.
citri
galang. ana ʒij.

Incisa & contusa includantur nodulo: D. S.

Püschel wider den Scharbock in Wein zu thun.

Capiatur quotidie ter haustus, manè post assumptum jusculum, à meridie, & à cœna. Vel simplicia dicta acria antiscorbutica contundantur & conquassentur; affundatur serum lactis vel vinum, exprimatur succus, qui blando calore depurandus, colandus, & pro usu quotidiano in vitris parvis ♃atis asservandus, & quando necesse est, aliquando unciæ aliquot in sero lactis vel vino propinentur.

℞. *Succ. cochlear. rec. express.* ℥j.
vini Rhenan. ℥ij.
∽ cochlear. ʒß.
Rotul. manus Christi perlat. ʒiij. M.

Commodè autem nasturtium aquaticum vel cochlearia cum acetosellæ contusæ ana vel dimidio sociatur, & cum lacte caprino, si febris absit, vel cum sero lactis, si febris, phlogoses & æstuatio vaga adsit, propinatur, & aliquandiu continuatur: vid. Sennertus *l.* 3. *Prax. pag.* 616. item Bartholini *Acta Medic. Hafn.* vel ad imitationem Horstii:

℞. *Succ. cochlear.*
nasturt.
fumar. l. *piperit.* ana ℥iij.
cichorii
acetosell. ana ℥iß ad ℥ij.
seri lact. depur. in specie caprill. ℔iij.

seponantur nonnihil, ut depurentur per residentiam, hinc coletur & servetur pro usu,

Dosis pro una vice sint ℥iv. l. v.

Capiantur mane nunc cum nunc absq; sudore: potest etiam repeti haustulus à meridie, po-

poteſt etiam cuilibet hauſtui inſtillari Eſſ. ♂is cum ſucco pomorum.

℞. *Seri lact.* ℔ij.
ſucc. citri rec. ℥ij. ad ℥iij.

Ebulliant cum album. ovi clarit. & pauco ſacch. edulc.

Vel, quod melius, loco ſucci citri recipiantur ſucci pom. Borsdorff. ℥jv. ad vj. imprimis ubi obſtructa alvus adeſt.

℞. *Herb. flammul. Jovis.*
fumar.
naſturt. ana M. ij.

Infund. per noct. in vitro clauſo: mane exprimatur & coletur.

Continuatur potus talis præmiſſis præmittendis ſubinde per aliquot ſeptimanas, nunc, præſertim matutino tempore, cum blando ſudore, nunc præſertim à meridie abſque ſudore.

℞. *fol. rec. cochlear.* Mj.
Inciſ. & contuſ. affund. per ♂.
▽ *ſcorbut. Dorner.* ℥ij.
Vini Rhenan. ℥j.
manè exprim. adde
eſſ. ♂is liquid. ʒj.
cochlear. ʒß.
maſtich. ℈j.
edulc. c. ſ. q. *rot. man. Chr. perl.* M.

Plura videbitis in Horſtio *p.* 384. 392. *&* 442. Tales ſucci puri etiam poſſunt affundi limaturæ ♂is recenti, ſtent aliquandiu; ſic dicti ſucci redditi ♂iales ſimili modo uſurpari poſſunt. Vel loco talium ex ♂e paretur extractum, quando ſuccus ♂alis inſpiſſatur, & tunc extrahatur R♂is ſcorbutica: vid. Horſtius, Sennertus & Eugalenus.

Huc pertinet decoctum herbæ thee pro cura ſcorbuti, à modernis, præcipuè Belgis, admodum commendatum: cui tamen quidam præferunt decoctum granorum Coffee in Anglia admodum uſitatum: it. ſyrupus ſcelotyrb. Foreſti, ſyrupus eſſentific. cochlear. & fumariæ, ſyrupus ſcelotyrb. Mynſichtii. Verùm ſyrupi ob rationes ſuprà dictas nihil valent, niſi forſan ad imitationem Zwelferi parati ſint, quem modum *in animadv. in Pharm. Auguſtan.* ad ſyrupum ſcelotyrbicum Foreſti exponit. Ut taceam, quævis dulcia ſcorbutico eſſe infeſta, ut ſuperiùs de ſaccharatis & mellitis monitum fuit. Dicti ſucci tamen delicatis, vel qui proni ad efferveſcentias, minùs conveniunt. In forma pulveris D. Michaelis, multum laudat contra ſcorbutum ſequentem:

℞. *Aloës.*
myrrhæ.
ſuccin. præpar. ana ʒiß.
Croci ʒj
ſem cochlear.
naſturt.
ſynapi ana ℈ij. ʒj. ad ℈iv.
Doſis ʒj. M. f. *Pulvis.*

℞. *Pulv. cachect. ♂ial.* ʒij.
rad. ari crud.
arcan. dupl. Mynſ. ana ʒj.
Ol. deſtill. cochlear. l. *ligni ſaſſafr.* gtt. viij.
M. f. *Pulvis.*

Ex hactenus dictis ſimplicibus varia ſunt præparata, ▽ deſtill. tam ſimplices quam compoſitæ, ſpirit⁹ Eſſentiæ, &c. Spiritus parantur vel per ſimplicem cohobationem, & ab iſtis ſimplicibus l. per fermentationem ipſorū ſimpliciū l. ſimul per utrumq; modum, ſi nempe ſpiritus fermentando paratus affundatur ſpeciebus recentibus, & ita ab iisdem cohobetur, obſervando, quod antiſcorbuticorum 🜍 volatiles in rectificatione attendendi ſint, ut mox prima vice 🜍 à phlegmate ſeorſim blando igne provocetur; quia intimiùs commiſtum phlegma vix ſeparabile aliàs exiſtit, & quo ſæpiùs rectificantur, eò magis ferè enerventur. Hac namque ratione elaboratur 🜍 odore & ſapore plantam referens. Mediante hoc ſpiritu præparantur etiam eſſentiæ ex foliis recentibus, vid. Simon. Pauli Quadrip. Botan. Spiritus iſti affunduntur extractis variis, unde eſſentiæ compoſitæ, v. g. Eſſ. ♂is antiſcorbutica, R Corall. antiſcorbutica, &c. ♂ cum ſucco pomorum extrahitur, cui inſpiſſato ad extracti formam redacto 🜍 cochleariæ antiſcorbuticus affunditur, ſic fit egregia eſſentia ♂is antiſcorbutica. Spiritus cochleariæ omnibus notus eſt, cum quo interdum commodè 🜍 lumbricorum terreſtrium permiſcetur. Ad fermentata hæc pertinent etiam cereviſiæ medicatæ per fermentationem, qualis eſt v. g. cereviſia antiſcorbutica Timæi *p.* 428 *in Epiſt.* In uſu eſt quibusdam 🜍 antiſcorbuticus B. D. Michaëlis compoſitus ex his ſimplicibus commiſtis per cohobationem.

Spiritibus tamen talibus tam ſimplicibus quàm compoſitis, convenienter eſſentiæ ex extractis antiſcorbuticis, it. ex extracto ♂is, parari poſſunt, ſicut & eſſ. ſtrobilorum pini antiſcorbutica & elix. proprietatis antiſcorbuticum, acuendo tamen ſpiritū antiſcorb. cum 🜍 apertivo Penoti. Nam revera ingredientia elix. proprietatis in ſcorbuto ſunt optima, balſamica vi reſiſtunt contentorum corruptioni, & multa ſymptomata partium ſolidarum præcavent, ac in ſpecie humidioribus aut ſeroſioribus ſubjectis conducunt: Item ex ♄io cum ⊖ibus per incinerationem paratis paratur Ra quædam egregia in depuranda M. S. Præſtat tamen juxta Mœllenbroccium parare hanc cum ſpiritu quodam antiſcorbutico, cum quo etiam R coralliorum antiſcorbutica commodè parari poteſt. Tinctura hac convenit, quando corpus eſt tinctum maculis, puſtulis & ſimilibus affectibus, ubi opus eſt expulſione.

Per fermentationem dubitant multi, an ex ſcorbuticis debeant parari ſpiritus? quia ſub fermentationis negotio maxima pars ⊖is volatilis ſolet evaneſcere, quod teſtatur odor, qui tunc exhalat. Certum eſt pati aliquam jacturam,

ram, non tamen omnem; quia per fermentationem cautè parati spiritus antiscorbutici adhuc sunt satis penetrantes.

Hisce addantur olea destillata ex dictis remediis penetrantissima, in specie ex cochlearia, quando jam incipit reserari ejus crasis in semine, tunc ☉ ex destillatione per vesicam prodit penetrantissimum, & in largiori copia, quam alias sine semine; quod cum saccharo in formam ☉ sacchari antiscorbutici redactum est egregium. Dravvitius vocat magisterium cochleariæ, Zvvelferus verò essentiam siccam. Hisce volatilibus nativis non incommodè adduntur remedia volatilia magis artificialia, ∽ nempe ☉li & Θia volatilia ex animalibus supra laudata, v g spiritus & Θ volatile, Θ✱ci, ♀i, &c. cum spiritu antiscorbutico composito misti, vel cum ∽u cochleariæ saltem sociati, &c. Congruum est, ut paretur spiritus salis ✱ci compositus, ita ut mixturæ pro ejus præparatione infundatur spiritus cochleariæ, vel spirit9 antiscorbuticus quidam compositus. Interim ∽ & Θ volatile lumbricorum terrestrium per putrefactionem hisce volatilibus annumerandum venit, tam propter vim diureticam, quàm quod affectibus scorbuticis dolorosis conveniat; imprimis egregius est in symptomatibus sensus & motus scorbuticorum corrigendis. Quidam etiam elix. propr. cum ∽u Θ✱ci, essentiam myrrhæ cum ℞ ♀i, vel cum spiritu Θ✱ci vinoso cum ♃ parato &c. ad scorbutum commendant. De ∽u Θ✱ci vid. Barbette in sua praxi, qui dicit; quod solus sufficiat, pro scorbuto, ubi elegans observatio paralyseos scorbuticæ ingentis, solo decocto rad. armoraciæ in sero lactis curatæ: Coquit ℥iij. in sero lact. & colaturæ propinat ℥iß. Huc etiam pertinet ℞ nephritica Ammelungi, & essentia contra arthritidem vagam D. Michaëlis, quæ extrahitur cum spiritu lumbricorum, cornu cervi, & antiscorbutico composito: sic quidam succum citri inspissatum cum spiritu cochleariæ extrahunt pro essentia antiscorbutica temperata.

Ex dictis etiam subinde mixturæ variæ præscribuntur in cura scorbuti, quando decocta aut infusa sunt nauseosa.

℞. *▽ antiscorb. Dornc.* l. *Mynf.* ℥jv.
solut. ♂ *c. s. pom.* ʒß.
∽ cochlear. ʒij.
syr. de fumar. l. *scelot. For.* ʒj. M.D.S.

Scorbutische Blutreinigende Mixtur Löffelweise.

℞. *▽ cochlear.*
fumar. ana ℥iß.
∽ cochlear. ʒij.
Θ✱ simpl. l. *sassafr.* ʒiß ad ʒij.
Syr. scelotyrb. For. ʒvj. ad ʒiß. M.

℞. *Elix. propr. antisc.* ʒij.
Ess. pini.
citri c ∽ cochlear. par. ā ʒj. M.D.S.

Scharbockische Mixtur 20. biß 30. Tropffe.

℞. *Ess. fumar. comp.* ʒß.
Ess. pini ʒij.
∽ cochlear. l. *antiscorb. comp.* ʒj. M.

℞. *Elix. propr. sine acido*, vel *℞ ♀ri. compos.* ʒß.
∽ carminat. de tribus vel *℞ nephrit.*
cochlear. ʒij. M. (*Ammel.* ʒiij.

℞. *℞ ♀ri compos.* ʒß.
∽ antiscorb. ʒij. M.

℞. *Solut.* ♂ *is c. s. p.* l. *antiscorb.*
ess. fumar. ana ʒiij. M.

℞. *℞ ♂li ♂is Zvvelf.* vel *sol.* ♂ *is c. suc.*
∽ cochl. ʒj. vel ʒiß. M. (*co pom.* ʒiij.

℞. *∽ carmin. de tribus.* l. *℞ nephr. Amel.*
Θ✱ci cochleariat. ana ʒij. M.

Quod attinet antiscorbutica resino-balsamica, non tantummodò acidum acre scorbuticum temperantia, sed etiam noxam systemati nervoso inductam, & inde natos varios dolores emendantia: eminet hic imprimis lignum sassafr. radix chinæ, præ cæteris omnibus abies alba picea & pinaster, strobuli pinastri Mense Martio collecti; tunc enim tactu sunt pingues & resinosi, vid. Simon. Pauli in Quadrip. Botan. item surculi seu germina vel strobuli etiam adhuc resinosi usurpantur, vel crudi vel præparati: Crudi recipiuntur vel recentes vel exsiccati, & iisdem v.g. ad earum ʒiß. l. ʒij. infunditur cerevisiæ vel coventi Mens. iß. coqu. aperto leniter vase & ebulliant ad tertiæ partis consumptionem plus minus; in fine dum omnia fervent infund. pallul. min. contus. q. s. pro edulcoratione; ubi refrixerit, colctur. De colatura omni mane imprimis haustus bonus calide capiatur, ac sudor blandus expectetur, repetatur in die semel vel bis; mirabile, quantum doloribus vagis, paresi, contracturæ, ac similibus affectibus scorbuticis, partes nerveas & membra externa magis affligentibus, præmissis præmittendis, conveniat, & præsertim in decocto, minus in essentia;

℞ *Summit. pinastr.* ℥ij.
rad. chin. in taleol incis. ℥j.
affunde his
Aqu. & cerevis. ana ℔ij.

Coqu. blando ∆e ad medietatem. D.S.

Blutreinigender Tranck.

Colatura bibitur quotidie bis, manè calidè, blandum expectando sudorem; item vesperi sub introitum lecti. Residuum denuò coqui potest paulo diutius & dicto modo continuari. Egregiè prosunt in arthritide vaga, paresi, doloribus partium scorbuticis: Vid. Moellenbrocc. Interdū quoq; baccæ juniperi recentes, rasura ligni sassafras aliaq; similib. decoctis addi possunt.

Extractum granorum juniperi resolutum cum ∽u cochleariæ est egregia Medicina in cura scorbuti. Loco horum etiam cortex abietis minutim rasus simili modo, diutius tamen, coqui & usurpari potest; hujusmodi decocta spirant odorem terebinthinatum, unde forsan nec terebinthinæ usus est incongruus in scorbuto. Summitates abietis concisæ, & vel in aqua, vel in cerevisia, vel etiam simili vehiculo decoctæ & usurpatæ, in dolorosis affectibus egregiè conducunt:

℞ *Cymar. abiet.*
bacc. juniper. rec. ana c. v.
Contusis adde
rad. chin. incis. minuti m ad alterutr. dimidiū.

 Affunde

Affunde ▽m vel cerevis. coqu. ad tertiæ partis consumptionem.

Qui gratiam saporis desiderant, sub finem decoctionis, dum omnia fervent, optimè passulas minores conquassatas pro lubitu addere possunt.

Neque mihi est dubium, quin aliæ arbores plures simile quid præstare valeant.

Quod attinet præparata, est ▽cimarum abietis, ⌒ & *Ess. Strobil. Pini* vel *abietis*, quæ mirabilia sunt in dictis symptomatibus scorbuticis:

℞. *Essent. cochlear.* l. *scorbut. compos.* ℥ß.
pini ʒii. M. D. S.

Blut-reinigende Essenz.

Dosis 40. vel 50. guttulæ.

Verum in hisce remediis de pino observandum est: primò quod eadem non conveniant omnibus, quia nonnihil appetitum lædunt; 2dò quod junioribus & calidioribus subjectis propter oleositatem volatilem non nimis diu propinanda sint, aliàs affectus externos varios, varos, pustulas in facie, erysipelata & febres ardentes inferre solent. Loco horum possunt substitui lignorum decocta & essentiæ, una cum specificis antiscorbuticis permixta, expectando sudorem; imprimis quando pathemata catarrhalia scorbuticos affligunt, sunt optima temperata, additis simul specificis antiscorbuticis.

Ex lumbricis parata remedia quæcunque mirè conveniunt, unde eorum ⌒ & cum eo parata essentia contra arthritidem vagam magnæ est laudis in cura scorbuti. De ♂ialibus, ℞ vitrioli ♂ Zwelf. & similibus, item de ♄inis nihil dico: nam ex suprà dictis satis clarum est, quod etiam conveniant in scorbuto. It. de ℞♂is cum Ess. pini vel ⌒u cochleariæ: quo etiam pertinet essentia ♂is Drawizii & exinde parata tinctura elegans antiscorbutica, cum succo pomorum, vel acetosæ, vel cochleariæ vel nasturtii, vid. *Tr. de scorb. p.* 334.

Dixi lac & omnia lacticinia esse optima in cura scorbuti, unde cum dictis vel post hæc, in specie post universalia & primas vias purgantia & ♂ialia, usurpentur lacticinia, in specie verò lac caprillum ejusque serum pro remediorum antiscorbuticorum vehiculo modo suprà insinuato; qua ratione etiam Forestus *lib.* 20. *observ.* 2. usu lactis dulcis, cum cochlearia & beccabunga decocti, multos, qui non febricitant, scorbuticos curavit. Serum usurpatur in scorbut. febricitantibus, vel qui borborygmis in hypochondriis sunt obnoxii, ut & phlogosibus vagis. In reliquis verò meliùs est, si usurpetur diæta lactea; eaque vel stricta ista contra arthritidem usitata; vel laxa, in qua nempe cum lactis vehiculo remedia antiscorbutica propinantur, ut quando v. g. quotidie semel omni manè, interdum & bis vesperi stomacho vacuo ante cœnam larga dosis lactis calidè hauritur, cum tantillo facchari, vel singulis haustibus ⌒ ⊖ *ci & cochleariæ ãã mistorum gutt. 20. 30. 40. ad 50. usque instillantur, continuetur aliquandiu, successivè ascendendo & tunc etiam descendendo, modò ventriculus æquè ferre queat, multum in recessu habet lactis usus ad curam scorbuti; macilentioribus verò, & ubi sapor scorbuticus acrior existit, convenit diæta lactea.

℞. *Lactis capril.* Mens. ß.
Herb. fumar. rec. incis. Mß. ad Mj.

Hæc ipsa bulliant invicem aliquandiu tecto vase, trajiciantur postmodum per linteum, & vel pro simplici vel duabus dosibus lac ita paratum ita hauriatur, addendo parum sacchari, quod semper observetur, ne tam promptè coaguletur, simulque singulo haustui instillando gutt. xij. xv. vel xx. ⌒ cochleariæ, & ita quotidiè manè usurpetur, qualibet 4ta vel quinta die blandum infusum laxativum interponendo.

Lac ita paratum scorbuticis est admodum proficuum, in specie ubi laborat genus nervosum & adsunt dolores artuum, & quando multum sudant: quin & succi simplicium antiscorbuticorum expressi & depurati vehiculo lacteo optimè usurpantur:

℞. *Rad. chinæ minutiss. incis.* ℥iij.
bulliant in
seri lactis capril. ℔iij.
Colaturæ ferventi infunde
Herb. rec. cochlear.
fumar.
nasturt.
trifol. aquat. ana Mj.
rad. rec. armorac. ℥jv.
enul. ℥ij.
Sem. erucæ contus. ʒvj.

stent in digestione vase clauso per ☊: manè detur colatura.

Eligitur ex omni lacte imprimis caprillum & ejus serum, speciatim si capra appropriatis antiscorbuticis fuerit nutrita. Et hoc vehiculum lactis imprimis tempore verno & æstivo convenit; tempore verò autumnali frequentius cum vino propinantur alia remedia, sive sub forma infusi, sive decocti, sive alia sub ratione. Sub diæta lactea cavendum est ab omni vino & acido potu, haustoq; lacte instituatur aliquoties ambulatio, ut proliciatur ⊡. Novi juvenculas ex scorbuto ejusque serosa acrimonia steriles, ab usu lactis bubuli aliquandiu manè hausti fœcundas redditas esse. Novi quæ fluore albo, ex radice scorbuti nato laborarunt, liquamine affluente acri erodente partes vicinas, præmissis ♂ialibus ex usu lactis commodius habuisse.

Hæc ferè cardinalia ordinario ita sunt observanda in scorbuti cura.

Sed præ cæteris in scorbuto urgent symptomata, eaque multiplicia, quibus mitigandis etiam prospiciat Medicus, respiciendo scorbutum

butum uno oculo, altero verò ad ſymptomata affligentia. Et iſta congeries ſymptomatum, quæ adeò longè ſe per ſcorbutum diffundit, etiam hypochondriacos infeſtat. Hæc ſymptomata, utut ſint varia, in genere tamen hoc habent commune, ut in eorum medela ſemper habeatur reſpectus ad acidum ſpecificum corruptum primariò peccans, & ſecundario hujusmodi remediis ſemper ſimul addenda appropriata ſymptomati & parti affectæ convenientia.

Symptomata talia inter, primo loco maximè conſpicua ſunt

DENTIUM & GINGIVARUM PATHEMATA.

Nempe triplicia mala vexant ſcorbuticos circa gingivas & dentes.

1. Gingivarum laxitas & mollities, hinc dentium in ſuis alveolis laxis vacillatio, quin interdum digitis vacillantes poſſunt extrahi.
2. Earum intumeſcentia, cruentatio, & exulceratio, cum quâ ſæpè & dentium caries complicatur.
3. Gingivarum gangræna & putrefactio ſerpens.

Omnium horum pathematum origo eſt ſaliva, ſale acri ſcorbutico impprægnata & inquinata, gingivarum texturam fibroſam laxans, deſtruens, & dentes rodens, unde gingivarum mollities; hinc ex ſale acri excoriatio, tandemque putrefactio carioſa.

Pro his gingivarum affectibus curandis conveniunt,

(1.) Collutiones oris.
(2.) Ræ gingivis affricandæ.
(3.) Pulveres; vel
(4.) Linimenta cum antiſcorbuticis juncta.

Quoad collutionem oris: in his, ſi quid aliud, eminet ſalvia, quæ eſt ſpecificum appropriatum, ros marinus, flores liguſtri, aquilegiæ; hypoſſus, quercus cum ſpecificis antiſcorbuticis, ut cochlearia, naſturtio, vermiculari, nicotiana & ſimilibus decocta, & collutionis inſtar in ore uſurpata. His ſimul adſtringentia, radix biſtortæ, ariſtolochiæ, tormentillæ, ireos Florentinæ, balauſtiorum, roſæ, & ſimilia addi poſſunt; item malva arboreſcens rubea. Nam pulvis florum malvæ arboreſcentis rubeæ eſt ſecretum Horſtii in his gingivarum affectibus, & quidem cum alumine permiſtus. Sicuti etiam lacca, myrrha, alumen, item phlegma aluminis, ſpiritus ſalis, &c. utramque faciunt paginam in gingivarum ſcorbuticis affectibus; item ſuccus cochleariæ vel aliorum antiſcorbuticorum; item ſuccus ſalviæ & cochleariæ, quæ duo reliquis palmam præripiunt pro collutione & abſterſione gingivarum imprimis ſunt commendata. Decoquuntur ſalvia & cochlearia, it. naſturtium, vel in aqua, aut quod melius eſt, in lacte aut ejus ſero, aut in vino; ſi vinum eſt acrius, interdum etiam ipſius loco coventum ſumatur, & decocto dicto gargariſetur os; & purificentur & abluantur gingivæ; item decoctum lignorum liguſtri, & ſummitatum pini in ▽, addito pauco alumine in dentium morbis præ cæteris eſt in uſu: Imò ſi exulcerantur gingivæ, hoc decoctum pini eaſdem conſolidat: item decoctum ſummitatum pini & naſturtii in vino abluendis gingivis mirabiliter prodeſſe dicitur, gargariſmatis forma ſubinde uſurpatum: item decoctum florum liguſtri in ▽, addito pauco aluminis, tanquam expertum gargariſma commendatur à Minderero *in Medic. Militari p.* 376. Item gargariſmus de tormentilla Mynſicht. & decoctum ad gingivas roborandas Poterii *Pharm. p.* 12. vel ſequens dentiluvium antiſcorbuticum:

℞. *Herb. ſalv. opt.* Miiß. l. iij.
naſturt. l. *cochl.* Mj. vel horũ ãã. Mß
flor. malv. hortenſ. M. j. ad ij.
rad. polypod. ℥ß. vel ʒvj.
f. decoctio in ℔j. ad ij. ▽ *font.*
Colaturæ adde
mellis roſat. ℥iß.
alum. uſti ʒj.
⊕*i depur.* ʒiij.
🜃*æ ſigillat.*
lacc. Florent. aa. ʒj.
M. pro dentiluvio ſeu gargariſmate oris.

Vel ℞. *Herb. ſalv.*
cochlear. aa. M. iij.
coqu. in ſ. q. *ſeri lactis:*
Colat. ℔ij. adde:
ſucc. cochlear. ℥ij.
ſyr. flor. aquileg. ℥jv. M.

Retineatur aliquandiu in ore, ut ſuam operationem meliùs exerceat.

M. pro gargariſmate in gingivarũ putredine.

Præter cæteris optimum eſt ⊖ mirabile Glauberi in ſ. q. beccabungæ ſolutum. Quibusdam placet pro gingivis ſcorbuticis hæc Miſtura:

℞. ▽ *plantag.*
prunell.
roſar. ana ℥jv.
℞ *roſar.*
🜅 *cochlear.* ana ʒij.
⊖*is*
⊕*li* ana ℈j. M.

Qua miſtura fricentur gingivæ; vel

℞. ▽ *ſalviæ.*
plantag.
roris mar. ana ℥j.
🜅 *cochlear.* ʒiij.
ſyr. flor. aquileg. ʒvj.
🜅⊖*is dulc.* q. ſ. pro ſubtili acore. M.

Vel etiam fiunt gargariſmata ex tempore ex ▽ cochleariæ, naſturtii, beccabungæ, ſedi minoris, addendo iisdem rob dia mori, ſyrupum florum aquilegiæ, ſyrupum nicotianæ cum melle roſato, aut etiam cum melle rutaceo, aut ſimilibus.

Poſt

Post collutionem oris ℞æ dentibus sunt adfricandæ, quas inter eminet præ cæteris ℞ laccæ Mynf. ritè parata, singularissima in scorbuticis dentium aut gingivarum affectibus in laxitate, mollitie, exulceratione & gingivarum gangræna: In his ista ℞ mirabilia facit & infallibile est medicamentum probè gingivis cum linteo applicata, vel sola, vel mixta cum dimidio ℞æ florum aquilegiæ: e. g.

℞. *℞æ laccæ Mynf.* ʒij.
flor. aquileg.
∽ cochlear. ana ʒj.
M. D. S.

Zahn-Tinctur.

Potest tamen meliorari, si laccæ addatur myrrha, aut si loco phlegmatis aluminis phlegma ⊖i, in quo aliquid aluminis solutum, pro illa conficienda adhibeatur; vel hujus defectu ex tempore potest præscribi mistura, quæ est similis ℞æ laccæ.

℞. *lap. medicament. Croll.* ʒj.
▽ sedi minor.
cochlear. ana q. s.

Post solutionem leni & blanda digestione filtrentur:

Colaturæ infunde
G. laccæ ʒiß. ad ʒij.
myrrhæ ʒj.
alum. usti ℈ij. ad ʒj.
flor. aquileg. p. iij.

Stent in digestione, donec tingantur, tunc filtrentur.

Et hæc præscriptio idem valet, atque ℞a laccæ; quâ imbuatur linteum & affricetur gingivis & dentibus scorbuto correptis.

Facit etiam huc sequens singulare in scorbuto oris: nempe ▽ calida affunditur ♃æ, & coquitur post massæ subsidentiam, filtretur lixivium & abstrahatur ad remanentiam ⊖is quod parum est.

℞. *hujus ⊖is seu crem.* ♃ ʒiij.
g. laccæ, ʒj. ad ʒij.
⊖i de cypro gr. vj.
▽ roris mar.
salviæ. ana ℥iß.

Mista invicem solve calore leni, & hoc ipso ablue scorbutum oris & dentes scorbuticos.

Post ℞s sunt pulveres pro dentibus, qui sunt varii: hos tamen non ingrediantur lapides vel ♀ea; gingivas enim lædunt. Præ cæteris elegans est pulvis pro dentibus & gingivis scorbuticis Bartholini *Cent. 6. Hist.* 54.

Vel excipi potest unguento aquilegiæ, vel saltem melle. Vel

℞. *pulv. rad. bistort.* ʒiij.
rosar. rubr.
balaust. ana ʒj.
alum. usti ℈ij.

Hæ misceantur & irrorentur aliquot guttis 𝌞i destillati caryoph.

M. pro pulvere dentifricio, & ita usurpetur.

℞. *⊖is tosti.*
ciner. nicotian. ana ʒij.
fol. aquileg.
salviæ.
nuc. moschat. ana ʒj.

M. f. pulvis pro gingivarum intumescentia.

℞. *Sangv. Dracon.*
alum. usti ana ʒiß.
summ. hyperic.
fol. salv.
rad. ireos Flor. ana ʒj.
𝌞 destillat. cochleariæ gutt. vj.

M. f. pulvis pro gingivarum cruentatione.

℞. *rad. bistort.*
tormentill.
cort. granator. ana ℥j.
hæmatit.
thuris.
alum. usti.
⊖ ✻ci ana ʒß.

M. f. pulvis in gingivar. putredine.

Denique linimenta conveniunt imprimis in graviori gingivarum exulceratione & fœtore scorbutico. Conveniunt etiam in ulceribus oris & faucium scorbuticis, e. g. fit instar omnium sequens:

℞. *alum. crud.* ʒiß.
fol. salv. ʒiij.
rad. ireos Flor. ʒiß.
myrrh. ʒß.

Omnia probè pulverisata excipe c. s. q. mellis, & f. linimentum dentibus subinde affricandum.

℞. *fol. roris mar.*
salviæ.
flor. aquileg.
nuc. mosch. ana ʒij.
myrrh. el.
mastich. elect. ana ʒiß.
alum. crud. ʒij.
cum *mell. rosac.* vel *ungu. de aquileg.*

f. linimentum in gingivarum intumescentia.

Aluminosa linimenta enim convenientissimè adhibentur cum aliis remediis in gingivarum scorbuticis affectibus. Borellus *Cent. 2. obs.* 65. recipit alum. parum in 𝌞 ♁is ʒj. *Conserv. rosar.* ℥vj. deterso dentium ♀ro, ope scalpelli lignei admovet, & intra 14. ♂, si hæc sæpe fiunt, dentes firmari, dealbari, & carnem gingivarum produci scribit. Item

℞. *Unguent. de aquileg.* ℥j.
flor. rosar. rub.
rad. ireos Flor. ana ʒj.
alum. ust. ℈ij.
myrrh. ʒß.
M. in gingivarum flaccescentia.

℞. *Pumic. usti* ℥ß.
corall. rubr. præpar. ʒij.
g. laccæ ʒj.
myrrh. c. ✝o sol. ℈ij.
caryophyll.

macis

macis ana ℈ß.
Cum *syr. cochlear.* f. Linimentum.

Vel aliis irritis mel rosatum aliquot guttis ~⊖is ad aliqualem acrimoniam imprægnatum dat linimentum egregium ad consummatam gingivarum exulcerationem, excoriationem & cruentationem scorbuticam, & ad summum corruptionis gradum. Convenit etiam in ulceribus oris & faucium scorbuticis. Quidam etiam miscent cum ~u ⊖li: ~ verò ⊖li reddit dentes nigros. Ad hos gingivarum affectus appropriata est conserva florum aquilegiæ: nam conserva hæc irrorata cum ~u cochleariæ, tanquam quoddam linimentum gingivis illinitur, bene fricando commendatur contra hoc malum. Elegans denique linimentum in scorbuto dentium videbitis in Sennerto *l.* 3. *Prax.* 633.

Si ulcera maligna aut etiam gangræna occupent gingivas aut fauces, iisque minus videatur sufficere ℞ laccæ, tunc in pessimo statu ▽æ virides Hartm. *Pr. Chym. cap.* 52. §. 4. & 5. vel *Plateri* applicari possunt, quæ in exulcerationibus scorbuticis oris sunt nobilissimæ. Basis harum est ⊕ cum +to. Assumitur quoque colcothar, cerussa, alumen; vid. Schrœderus *Pharm. l.* 2. Præ cæteris Platerus *in Praxi* ▽as famosas reddidit. Item conveniunt ▽æ ☿ales (ex ☿io dulci:) cautè tamen usurpandæ. Aut etiam, ubi magis urget malum, accedendum est ad unguentum Ægyptiacum melle dilutum, & locis exulceratis cum penicillo admotum; vel unguentum de aquilegia cum succo salviæ & pauco ~⊖is mistum illinatur. Denique curatione magnetico-sympathetica potest fieri curatio scorbuti dentium: si planta senecionis effodiatur illæsa radice, planta hæc & radix laventur, & cum radice fricentur dentes & gingivæ, ut sanguinem emittant: radicem ita sanguine adspersa iterum in terram suffodiunt, observant, ut probè crescat; quantum enim planta crescit, in tantùm decrescit malum scorbut. in gingivis.

II. DENTIUM DOLOR SCORBUTICUS.

Juxta vacillationem dentium & gingivarum, affectus frequens in scorbuto est dolor dentium scorbuticus, isque contumacissimus, gingivas exulcerans, & etiam subitò dentes erodens. Conveniunt in tali scorbutico dentiū dolore radix bistortæ & filicis, folia & flores salviæ, folia & flores roris marini, folia rutæ, plantaginis & hyoscyami in ▽ vel vino decocta vel addatur parum aceti addendo simul colaturæ adhuc calidæ succum cochleariæ vel beccabungæ, & ita pro collutione oris usurpetur. Sedum minus f. vermiculare admodū prodest, quod quidam colligere volunt ex signatura dentis & gingivarum in foliis, inprimis succus sedi vermicularis expressus egregium est remedium in stomacace, & in dolore dentium scorbutico, decoctum foliorum pini cum spiritu cochleariæ acuatum pro gargarismate etiam egregiè confert. Quod si dolor simul malas torqueat, tempora & reliquas vicinas partes afficiat, commodè dictis locis illinitur spiritus cochleariæ secundarius seu phlegmaticus cum spiritu lumbricorum terrestrium ana.

III. ORIS ET FAUCIUM ULCERA SCORBUTICA.

Non rarò etiam oris ulcera, non minùs quàm in lue Venerea, infestant fauces palatum partesque vicinas. Contra hæc præter linimenta jam dicta ad unguentum Ægyptiacum, cum melle vel lacte vel vini spiritu dilutū & locis exulceratis cum penicillo admotum accedendum. Singulare & egregium hîc est gargarisma Rulandi, qui

℞. ▽ *commun.*
Hydromel. ana ℔j.
his addit:
alumin. ℥ß. ad ℥j.

Ebullire permittit & hoc decocto manè, à meridie post pastum, vel vesperi colluatur os, & ita sanentur ulcera oris.

Vel ℞. ▽ *nasturt. aquat.*
plantag. ana ℥iß.
nicotian. ℥j.
~⊖*is* ℈j.
ung. Ægypt. ʒiij.
mell. rosat. vel *rutac.* ℥j.
Syr. fl. aquileg. ℥ß.
M. D. S.

Reinigende Mund-Mixtur.

Summitates pini his adjectæ erunt quoque proficuæ, quia hæ virtute balsamica instar terebinthinæ ad hæc ulcera sananda multum conferunt. Nec ▽ viridis Plateri negligenda, quæ absque periculo usurpatur.

IV. MACULÆ CUTANEÆ SCORBUTICÆ.

Dixi, quod in superficie artuum & partium externarum maculæ scorbuticæ subinde erumpant coloris varii, & quod earum eruptio sit proficua ex eo, quia sint semper bonum signum malæ causæ foras erumpentis. Opera ergò danda est, ut conserventur in superficie corporis & promoveantur expellendo eas per cochleariam & fumariam. Quia autem lympham acidiorem tanquam causam agnoscant, ad has maculas expellendas internè conveniunt omnia, quæ acidum absorbendo ac edulcorando sanguinem purificant. Præmissa igitur purgatione leni Mercuriali præscribantur Antiscorbutica. ⊖e volatili acriori turgida, ut M. S. purificetur ac floridior reddatur, quæ inter est essentia fumariæ simplex, & imprimis composita, ess. helenii, persicariæ cum ~ cochleariæ permista; ℞ florum aquilegiæ expellens hic etiā convenit, non minus quàm emulsio seminis aquilegiæ, ℞ coralliorum antiscorb. reliq. præfertur; egregiè enim promovet exclu-

exclusionem, quæ etiam in purpura puerperarum, de malignitate scorbuti plus minus participante, egregiè confert. In maculis rubris, internis remediis addendus venit succus acetosæ, ipsa acetosa, acetosella, & succus citri: in cœruleis & lividis cochlearia & ex hac parata medicamenta, optimè conveniunt; hisce interponantur diaphoretica terrea, acidum, temperantia & absorbentia, C. C. sine igne, corallia rubra præparata, cinnabaris antimonii, ♁ diaphoreticum simplex & Martiale, bezoardicum Joviale, antihecticum Poterii, myrrha, flores ♃is, &c. e. g.

℞. *C.C. s. △e* ʒiß.
corall. r. præp. ʒj.
♁ii diaphor.
flor. ♃is.
Cinnab. ♁ii. ā ʒß.
myrrh. el. ℈ij.
M. f. *Pulvis*: S.

Außtreibend Pulver aufferlichemahl.

De hoc quotidiè bis l. ter à ℈j. ad ʒß.

Quod si expulsæ sint maculæ, sponte evanescunt; sin verò pertinaces resistant, nec evanescere velint, utut nihil mali in recessu habeant, quibusdam tamen cutis nitori studentibus sint molestæ, & etiam interdum majores ad excoriationem disponunt partes, necesse est, ut removeantur, quod fit optimè per linimentum, paratum ex pulvere sinapi cum aceto in linimenti liquidi formam redacto: post hoc enim in balneo vel lecto post sudorem illitæ maculæ subitò disparent, quod etiam conducit in maculis hepaticis. Quod si acrius fuerit, ad modum Timæi **von Güldenklee**, convenit linimentum sequens:

℞. *pulv. sem. sinapi subtiliss.* ℥iß. ad ℥ij.
🜍 amygd. amar. rec. ʒß. ad ʒvj.
succi citri rec. q. s. M.

His quoque associari potest infallibile hoc, e. g.

℞. *rad. irid. flor.*
helleb. albi ana q. s.

Pulverisata misce cum melle virgineo vel 🜍 amygdal. amar. in unguentum.

D. Michaëlis arcanissimum remedium in usu erat sequens:

℞. *flor. ♃is.* p. ij.
camph. p. j.
arenæ ad pondus omnium.
🜔abar, & c. ▽ *scropulariæ* inungebat.

V. PRURITUS CUM PURPURA.

Non rarum est, quod scorbutici in ambitu corporis patiuntur pruritum rodentem cum eruptione quasi purpuræ in loco calido, quæ in frigido denuo disparet, **das stecket zwischen Fell und Fleisch, und beisset in der Haut wie Nesseln.** Pro excretione intercutanea promovenda nihil melius est decocto summit. pini, expectando sudorem, qui multum expellit. Externè canis linctura manuum ac pedum laudatur in M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. *obs.* 51. quæ etiã ad maculas cutaneas confert.

VI. CRURUM DOLORES SCORBUTICI.

Præ cæteris notum est, quod doloribus frequentissimis iisque variis stipatus sit scorbutus, qui dolores nunc sunt fixi nunc vagi. Dolores fixi sæpissimè abdomen, sæpe etiam crura infestant. Ad dolores crurum, qui magis sentiuntur tempore vespertino & nocturno, sudorifera appropriata sunt optima, præmissa subinde in principio V. Sne brachii & pedis oppositi, aut etiam cruris ægri, si nempe maturè instituatur, avertendo quasi aut derivando contentorum motum; potius tamen in brachio, quod bene notandum; sicuti etiam omnia ea conveniunt, quæ postmodum circa arthritidem vagam explicabuntur. Speciatim præ cæteris internè conducunt 🜁♀i volatilis seu carminativus, 🜁 theriacalis camphoratus, &c. cum 🜁 cochlear. aut nasturtii, 🜁u baccarum ebuli aut sambuci, aut 🜁u antiscorbutico mistus; essentia sassafras mista cum 🜁u cochleariæ aut antiscorbutico quocunque ad ʒj. assumatur, addendo subinde essentiam opii aut grana aliquot laudani opiati, ad compescendam doloris ferociam: e. g.

℞. *Ess. ligni sassafr.* l. *succini sassafr.* ʒij.
🜁 *antiscorb.* ʒj.
Ess. opii ♀isat. ʒß. ad ʒj.
M. D. S.

Scorbutische Fluß-Essentz.

Convenit item decoctum ligni sassafras aut summit. pini cum radice chinæ: e. g.

℞. *ras. ligni sassafr.* ℥iij.
cort. ligni sanct. ℥j.
rad. chinæ elect.
sarsaparil. ana ℥ß.

stent in infusion. cum ▽ *simpl.* ℔iij. manè coq. vase clauso suo alembico munito. Colaturæ ferventi infunde,

herb. scord. M. iij.
rad. liquirit. ℥j.
polypod. ʒvj.

stent per 🝞, manè coletur, colaturæ addatur liquor per alembicum prolectus.

D. S.

Scorbutischer Fluß-Tranck.

Externè conveniunt fomenta, tam humida quam sicca. Humida parentur ex decocto altheæ, abrotani, fumariæ, beccabungæ, pulegii, hyssopi, cochleariæ, salviæ, sabinæ, nasturtii, floribus chamomillæ, sambuci, & baccis juniperi: v. g.

℞. *Herb. salviæ*
flor. chamomill.
samb. ana M. ß. ad M. j.
herb. nasturt. aquat. M. j. ad jß.

Coqu. in s. q. *lactis* vel *seri lactis*, vel ▽ comm. pro fotu calido cum linteis multiplicatis applicando.

D. S.

Lindernde Bähung.

Aut

Aut etiam coqu. in forma cataplasmatis & ita applicetur. D. S.

Lindernder Umschlag.

Item flores sambuci, quibus adduntur aliquot folia hyosciami, in lacte cocti commendantur admodum ad scorbuticum crurum dolorem.

Aut fiat cataplasma ad imitationem D. Michaëlis:

℞. *Rob. junip.* ℥j.
succ. inspiss. flor. chamom.
sambuc.
nasturt. ▽*tic.* ana ℥ß.
coqu. in l. q. *lactis coagul.*
f. l. a. cataplasma.

Sed quoniam non æque omnia subjecta ejusmodi fotus humidos ferunt, fotus siccus fieri potest, v. g. sacculus, qui calefactus imponatur.

℞. *Milii* M. iij.
⊖*ii commun.* M. j.
furfur. tritic. M. ij.
summit. absinth.
flor. chamom. ana Mj.

Includantur sacculo, quo dolor brachii gravissimus refertur curatus, in M. A. N. C. *A.* 6. *&* 7. *observ.* 94. *pag.* 133.

Milii quantitas ad ℔ß. & ℔j. augeri potest, uti etiam quantitas ⊖is ad ℥iv.

Horum loco spiritus possunt commodè illiniri calidè, qua ratione ∼ baccarum juniperi camphoratus Timæi von Güldenklee/ externè illitus etiam est elegans: vid. ejus *Epist. p.* 368. ∼ ⊖ ✱ci cum ♆, vel, qui omnium optimus, ∼ lumbricorum ♁strium, cum duplo, triplo vel quadruplo ▽ articul. ad extra mistus, & ita crebriùs illitus, est optimus, cavendo, ne acriora sint ingredientia. Galbanetum Paracelsi cum ∼u ♆i mistum & circulatum, hinc leniter affrictum, externè dolores crurum fixos sedat. Facit huc pediluvium Mynf. contra dolores crurum. Imprimis singulare quid obtinet lixivium coriariorum, gebrauchte Gerberlauge/ cum dimidio ⊟æ humanæ mistum, in forma humoris vaporosi est singularis efficaciæ, vid. M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *Observ.* 229. Tandem vinacea & intestus vinaceorum calidorum, ut probè incalescat membrum dolorosum, singulare quid obtinent in corrigendis doloribus artuum: Quando scilicet fermentatione spontanea probè incalescunt (si non spontè incalescunt, aspergatur ♆) pars affecta immersa probè sudet, quo absterso æger in lectum calidum se conferat: donec spontè cesset sudor, & si opus est, ulterius sudet, & sic mirificè hi dolores sistuntur; ultimò horum locô balneum ex formicis, earumque cubile, itidem hîc est egregium. Denique aliis irritis thermarum ▽æ, aut balnea ex luto thermarum, aut thermæ artificiales ex ♆e & ♆ parata, pro lotione dolentium membrorum sunt convenientissimæ: sed probè notandum præmissis præmittendis, vesicatoria in aut prope locum magis dolentem applicata subinde multum conferre in hujusmodi fixioribus & contumacioribus torturis.

VII. COLICA SCORBUTICA & NEPHRITIS NOTHA.

Inter alia symptomata scorbutica eminet quoque ventris dolor, colica & iliaca passio, qui sunt affectus acerbissimi, interdum adeò atroces, ut duos exinde rupturam peritonæi passos Eugalenus *p.* 86. perhibeat. Variè affligit ægros, utplurimùm conqueruntur, circà vertebras dorsi se pati dolores lancinantes & lacerantes, unde totum abdomen cruciatur, & spasmodicis convulsionibus ad dorsum usque, ubi imprimis mesenterium annectitur, se manifestant: subinde umbilicus ad interiora versus retrahitur, & ægri jacent incurvati, interdum totum abdomen tumet, & licet ventris exspirent flatus, tamen levamen non sentiunt.

Facit huc nephritis notha, in qua omnia fere nephritidis adsunt symptomata, etiam urinæ ardor atque suppressio, cum dolore lumborum circa renes in regione hypochondriaca ac perineo exquisitissimo, nullo licet præsente calculo. Frequenter enim decipiuntur ægri, æque ac Medici, ut putent, se laborare nephritide, sed malè; & utut urina supprimatur, non tamen statim adest calculus. Complicati quidem interdum sunt dolores nephritici & abdominis, interdum seorsim affligunt. Conqueruntur de angustiis cordis, imò subinde eadem symptomata, quæ mulieres hystericæ, & utut cessent dolores nephritici & abdominis, tempore tamen extra paroxysmum conqueruntur de doloribus lancinantibus & lacerantibus circa regionem lumborum, donec variæ causæ externæ evigilantes parotidem inferant.

Dolor hic simpliciter oritur ex spasmis seu motibus convulsivis intestinorum, mesenterii, & partium nervosarum annexarum, ab acri scorbutico ⊖e vellicatarum, in quibus imprimis regio lumbaris mirè lacerari & affligi solet quorum fundamentum hæret in plexu mesenterico nerveo & ibi consitis glandulis.

De hac nephritide notha nemo melius, quàm Dravvizius scripsit.

Quoad curam horum dolorum in paroxysmo duæ Indicationes observandæ sunt:

1. Intestina leviter abstergenda blandis injectis & assumptis.
2. Convulsivi impetus & spasmi in intestinis & membranis abdominis, tam generalibus quàm specialibus scorbuticis, imprimis volatilibus ⚇is, & opiatis & temperatis compescendi sunt, internis & externis.

Extra paroxysmum scorbuti cura prima-

riò attendenda; & in specie post ♂alia remedia, & illa ex pino sunt optima; idque cessante paroxysmo, aut intra eum.

Quoad primum scopum: quovis morbi statu à purgantibus fortioribus planè abstinendum, quia maximè nocent, symptomata spasmodica exasperant, & dolores exacerbant, ac non raro hinc fecum per os rejectio contingit.

Cum verò alvus subinde pertinaciter sit clausa, usurpentur saltem blandè abstergentia intestina; inter quæ eminent passulæ & omnia passulata, serum lactis, imprimis caprini aut lac caprinum cum saccharo & ∽u ⊖ ✱mistum; ad demulcendam acrimoniā⊖is scorbutici, istas convulsiones spasmodicas in abdomine excitantis, ℘ amygdal. dulcium recens, aut olivarum, in quo rosæ pallidæ fuerint infusæ ad ℥ij. vel iij. vel solum, vel in jusculo gallinaceo, jure pisorum, decocto rad. altheæ aut parietariæ haustum, aut sperma ceti cum iis assumptum, egregiè temperant acrimoniam ⊖ium, blandè alvum leniunt, & intestina abstergunt. Quoad passulata in alvo nimis obstructa, vid. Timæus à Güldenklee in *Epist. pag.* 236. Vel

℞. *Tamarind.* ℥iß.

Coqu. in s. q. *seri lactis* ad Mens. j.

Si verò dolores hi adhuc in principio fuerint, leviter tantùm affligant, & alvus nondum constipata, statim purgantibus materia vitiosa educi debet, illam primò attemperando per absorbentia & temperantia, ut ℘ amygdal. sperma ceti, lapillos 69. solut. ♂is cum succo pomorum, &c. Singularis verò est encheirisis, quam Riverius *Prax. lib.* 10. *cap.* 1. commendat, scilicet ut purgantibus opiata commisceantur, quibus mediantibus primò somnus inducitur, hincque alvo soluta paroxysmus sedatur.

Quoad alterantia; variant hæc pro diversitate acrimoniæ peccantis, quæ modò absorbentia minusque acria, modò ♀rea ℘la aromatica & ⊖ia volatilia admittit. Si enim humores rodentes, ac æstuantes magis fuerint, convenient alterantia absorbentia terrea & marina, v. g. lapides cancrorum, mater perlarum, maxillæ lucii piscis, corallia rubra, margaritæ, ♂ialia, unicornu sine △e, ebur sine △e, &c. item serum lactis tepidum, aut in quo radix chinæ cum ana flor. borrag. & part. ii. flor. tunicæ decoctum, cujus usum pro obtundendo ⊖e acri acido singularem frequentiùs observavi: Vid. Drawizius *l. a. pag* 224. Aut loco hujus emulsi, sem. 4. frigid. majorum cum semine papav. albi & ebore sine △e: Aut his substituendum saccharum Saturni, & ex hoc parata R antiphthisica, quæ omnes rodentes & æstuantes humores singulariter temperant, observatis tamen illis circumstantiis, quas Drawizius *l. a. pag.* 126. indigitat. Sin ♀ areniformis simul in ⊡ compareat, frustraneus est lenientium usus, nisi per diuretica moderatissima & abstergentia ille priùs tollatur, scilicet per terebinth. syr. de althea Fern. Emuls. sem. 4. majorum & papav. albi, violarum, ac lapillos 69 &c. Præter ea ad convulsivos impetus sistendos conveniunt ⊖ia volatilia ℘la cum opiatis mixta, in specie remedia ex castoreo, cochlearia & cort. aurantiorum aliisque carminantibus sunt optima. Præ cæteris verò Ess. cort. aurant. mista cum Ess. castorei & ∽u cochleariæ est elegans. ∽ ⊖ ✱ci mistus cum ∽u cochleariæ, item cum ∽u anisi & benè circulatus ac unitus etiam convenit. Spiritus ⊕i cum ∽u cochleariæ unitus & dulcificatus dat ∽⊕i dulcem cochleariatum contra dolores ventri scorbuticos. Imò si diutiùs duret paroxysmus, ♂alia sunt usurpanda. Denique ∽ carminativus de tribus cum ∽u cochleariæ mistus, etiam cum vehiculo antiscorbutico appropriato assumptus, est nobilissimus in abdominis doloribus. Loco ∽ carminativi potest etiam summi ∽ ♀ volatilis mistus cum spiritu cochleariæ vel cum ∽u lumbricorum terrestrium, qui in sero lactis assumti sunt optimi; item Elixyr proprietatis antiscorbuticum non incommodè usurpatur. Quibus subinde præmissis præmittendis laudanum opiatum, laudanum hystericum aut essentia opii, consultò addi possunt: v. g.

℞. ▽ *Carminat. Dorncr.*
antiscorbut. ana ℥ij.
∽ *cochlear.*
carmin. de tribus ana ʒj.
Ess. opii ʒß.
Syr. cort. aurant. ʒvj. ad ℥j.
M. D. S.

Scorbut. Mixtur wider das Schneiden.

Præ cæteris externè clysteres cum cataplasmatibus, fomentis ac linimentis antispasmodicis magno emolumento sunt; unde clysteres lactei, tam simplices quam terebinthinati, sunt perquam proficui. Fomenta ex lacte cum anodynis & scorbuticis; cum anodynis v. g. florib. chamomillæ, sambuci, summit. absinthii, anethi, althea, ♀iali, parietaria, rad. helenii, baccis lauri, foliis hyoscyami, &c. sunt egregia. Hæc enim & similia mista pro clysteribus lacteis coquantur, & vel ventri applicentur, vel decoctum sub forma clysteris addito oleo violarum, rosarum ac vitellis ovorum injiciatur: Vel fiant clysmata ex lacte, vel solo vel medicato, cum appropriatis quibusdam addito saccharo; imprimis lac, in quo dissoluta terebinthina cum vitello ovi est egregium in abdominis doloribus, idque imprimis, si diu retineatur: Vel fiant clysmata ex sero lactis, quibus addituæ castorii ana ʒß. vel ℈ij. ad ʒj. cum syrupo papav.

pav. albi ℥j. ad ℥ij. vel cum Requie Nicolai ad ʒij; Sic enim fit clysma appropriatum, & admodum dolores leniens; aut injiciantur clysmata carminativa anodyna & terebinthinata.

℞. *Herb. & flor. chamomill.* Mij.
althea Mij.
⊖♀ vel *cin. clav.* ʒj.
Coqu. in s. q. *lactis.*
Colaturæ ℥viij. adde
Mell. ♀*al.* l. *rosat.* ℥j.
M. pro Enemate: D. S.
Lindernd Clystier.

℞. *Lact. bubul.* vel *decoct. flor. chamom. cum lacte &* ⊖♀ ℥ix ad x.
terebinth. cum vitello ovi ʒiij. vel ℥ß.
theriac. Androm. ʒj. l. ʒij.
sacch. ʒij. vel ʒiij.
mell. rosat. ℥j. M.

Sin clysteres nil præstent, aut planè retineantur, ab ulteriori eorum usu desistendum, & solis fomentationibus aut balneis negotium tractandum, folia hyoscyami his addendo: vid. Dravvizius *pag.* 315. Per reiterata quippe atque retenta enemata intestina magis inflantur, hincque dolor augetur. Quod si verò spasmi intestinorum ab usu clysterum aliquatatum remittant, illis insistendum, & purgantibus potentioribus iidem acuendi sunt. Jungitur ulterius ℘ lumbricorum terrestrium, ℘ cochleariæ, ℘ chamomillæ, &c. quæ ipsa ℘ea etiam externè in dolore hypochondriorum circumscripto optimè conveniunt & conducunt; quibus in nephritide notha ℘ scorpionum, unguentum de liquiritia, altheæ, &c. addendum. Reliquis præfertur Galbanetum Paracelsi, seu ℘ destillatum ex Galbano & terebinthina externè regioni umbilicali largiter calidè illitum est efficacissimum, imponendo desuper laterem calefactum; vel emplastrum de Galbano usitatum seu matricale, malaxatum cum ℘eo destillato succini, Philosophorum, ℘♀i, castorei, chamomillæ, vel cum balsamo Peruviano, est optimum. Nam eadem externa, quæ in passione hysterica usurpari possunt, conveniunt etiam in doloribus hisce abdominis, imprimis in hujusmodi doloribꝰ, ubi cum nephritide notha seu doloribus dorsi lumbaribus, circa os sacrum conjunctis & quasi ischiaticis optimum est emplastrum diasulphuris Poterii, quod aliàs præmissis præmittendis internis nobile est remedium ad ischiadem.

Dravvizius ejusmodi emplastra planè rejicit; nonnulli tamen eo modo suadent, ut modò applicentur, modò iterum removeantur. Ubi deficiunt talia, fotus humidi & cataplasmata adhibeantur, qualia parantur ex baccis juniperi, floribus sambuci, nasturtii, hyoscyami & similibus:

℞. *flor. chamomill.*
sambuc. ana M. j.
fol. hyoscyam. M. ij.
rad. helen. ℥ij.
bacc. lauri ℥j.
Incisa & contusa D. S.
Species **zur Bähung.**

Coqu. in lacte, & dictis modis usurpentur. Præ cæteris tamen convenit fotus toti abdomini insternendus ex fol. hyoscyami in lacte coctis, de quo vid. Dravvizius *Tr. de Scorbuto pag.* 315. Aliis irritis insessus in decocto emollientium & carminantium fiat, commendatus à Timæo **von Güldenklee** *in Epist. pag.* 236. Lacti incoquendi imprimis cancri fluviatiles, tam pro usu fotus, quam pro usu injectionis.

Extra paroxysmum radicalis cura scorbuti postmodum est attendenda, ubi præter ♂ialia & antiscorbutica, imprimis remedia ex pino conferunt. Decoctum strobilorum pini aut baccarum juniperi, sudore aliquoties repetito, cum emplastro de pice sola sufficiunt pro curandis his abdominis doloribus, ne recidivent. Horum defectu lacticinia cum scorbuticis usurpanda sunt, præmissis ♂ialibus extra paroxysmum: nam dolores solent præcavere, aut imminentes sistere. De nephritide notha vid. Dravvizius de scorbuto M. A. N. C. *Ann.* 3. *observat.* 44. *pag.* 73. ubi ♌⊖✳ci & lumbr. terrestrium, item essentia nephritica è ligno nephritico, cum ♌u ⊖✳ci & fragorum extracta, commendatur, propinanda in ▽ petroselini, in qua crystallus candefacta extincta.

VIII. ARTHRITIS VAGA SCORBUTICA.

Juxta dolores hos etiam familiare est scorbuti symptoma dolores vagi arthritici s. arthritis vaga. In locis, ubi scorbutus est familiaris, sic solet appellari; ubi verò rarus est, ibi apud Practicos subinde sub nomine dolor artuum à rhevmatismis seu defluxionibus natorum, qui ordinariè sunt scorbutici, proveniunt. Veteres dicunt rhevmatismus, **Reissen in Gliedern / Gicht.** Reverâ ergò cum arthritide vera convenit, accidentibus saltem variat. Differt sc. hæc arthritis vaga ab arthritide vulgari propriè sic dicta, seu podagra: nam utut non raro etiam scorbutus podagræ s. arthritidi vulgari se associet, ita, ut etiam arthriticis seu podagricis antiscorbutica remedia non sint incongrua, & cum successu applicentur; nihilominus tamen arthritis vaga scorbuticis magis propria est: deinde & in hoc differunt, quod arthritis vera sit constans, seu in parte, quam semel occupavit, successivè sua tempora absolvat; arthritis verò vaga, quatenus scorbutica, inconstans est, & fixam sedem non habet, & simul musculosas partes atrociùs infestare solet, modò in hanc, modò in illam partem irruens, jam in pedes, jam in brachia, in specie si forsan per externa frigida admota repellatur, ex improviso evanescit, modò redit: interdum fulminis instar articulũ locaq; vicina occupat, interdũ

citò disparet. Curiosũ est, quod fricatione panni calidi dolores mox remittant, sed mox in alio loco se manifestent. In arthritide vera successivè oriri solent nodi seu tophi, difficulter curabiles; in vaga verò non, & utut etiã tumores interdũ observentur (nam fuerunt observati instar ovi gallinacei) nihilominus tamen faciliùs discutiuntur & disparent, cum tumores tales non sint propter materiam contentã, sed propter contracturas spasmodicas, nunc constantes sunt, nunc inconstantes, modò evanescunt, modò denuo comparent. Dolores hi nunc sunt simpliciter lacerantes, nunc profundi, ostocopi, subinde nocturno tempore per modum febriculæ plus minus lentæ affligentes, utut sint maximè fixi & quandoque vagi. Terminatur arthritis vaga nunc per sudores & ⊡m, nunc eam excipit excretio cutanea instar purpuræ, & tota superficies corporis fit aspera; loco cujus interdum excrescentiæ parvæ, item pustulæ superveniunt, quæ subinde excrescunt. Notabile est, quod si arthritidem vagam excipiat talis purpura, quod ægri tantum pruritum percipiant, ut etiam fricando cuticulam detrahant; talis purpura est cum rubore corporis totius instar erysipelatis. Non rarum est, imprimis in nostro climate, quod arthritis vaga sit complicata cum scorbuto, unde dolores & symptomata graviora esse solent. Arthritis vaga hæc, præter dolores in articulis, simul solet affligere, in specie dum recrudescit paroxysmus, cum gravissimis anxietatibus præcordiorum, quod fit in principio paroxysmorum: adest sitis clamosa, sudores, totius membri movendi imbecillitas, dolores lancinantes, magis pungentes.

Fundamentum hujus pathematis est sal scorbuticum vellicans fibras nerveas motrices carnem, & imprimis periostium, minus tamen affligens partes tendinosas in articulis. Notetur autem hîc error ingens Mœllenbroccii, ⊖ hoc scorbuticum asserentis aliquod volatile, exinde quod subitò è parte in aliam transmigret: nam revera symptomata hæc non oriuntur à sale è parte in longè dissitam volitante, cum constet, ⊖ia omnia in corpore esse fluida, & moveri secundùm motum humorum ordinarium; sed ex consensu nervorum, cui omne id est attribuendum, quod Helmontius per morbos potestativos explicat, quando v. g. affecto ventriculo cerebrum & aliæ partes afficiuntur.

Pro cura ergo observandum, ut in paroxysmo

1. Impetus spirituum & humorum, occasione salis scorbutici excitatus, refrænetur.
2. Volatilibus appropriatis, nunc ⊡sis, nunc ☍lis amaricantibus, succurrendum, vel per ⊡m, vel per sudorem, istud evacuando.
3. Paroxysmo declinante remediis ex pino sudoriferis radici morbi succurrendum; &
4. Extra paroxysmum præter diætam convenientem lacticiniis præsertim mali recidiva præcavenda.

Quoad 1. pessimè faciunt, qui in principio paroxysmi usurpant volatilia; frustranea enim sunt: potiùs ergò in principio & incremento V. S. nunc revulsoria respectu partis affectæ, nunc aversoria, subinde cum fructu singulari instituitur, si ægri conditio ferat; non tamen cum tanto excessu, ut facit *Sydenham. in Observat. pag.* 409. nec in latere aut membro affecto, sed in opposito, ne circumstantiâ hâc neglectâ illud eveniat malum, quod Horstius *l.* 8. *observat.* 16. in matrona quadam observavit. Præsertim convenit, quando suspicio est sanguinis suppressi, & in specie, quando menses suppressi sunt. Loco V. Snis cucurbitulæ scarificatæ optimæ sunt: sicut etiam vomitus in genere in principio hujus mali egregiè convenit. Hinc præmisso clysmate, præsertim, si anxietates præcordiorum urgent, usurpanda sunt fixa & impetum ⊖is scorbutici peccantis refrænantia, qualia sunt alcalia, marina & testacea. Eminet hîc arcanum duplicatum Mynsichti, cum quo simul usurpetur ♁ diaphoreticum simplex & ♂le, vel cinabaris ☿ii, item lapilli cancrorum, maxillæ lucii piscis, ossa humana sine igne, dens equi marini, &c. cum opiatis: interdum Bezoard. minerale ♂le, ☉re, &c. it. aurum fulminans. Interdum adduntur ⊖ia fixa alcalia, quæ nunc spontaneo sudore, nunc per ⊡m levant ægros, ita ut & symptomata remittant, & dolores postmodum sint mitiores, v. g. in motu materiæ nimis excessivo & plus minus perturbato, cujus indicia sunt febris intensior, pulsus inordinatior, præcordiorum symptomata graviora, &c. præscribatur diaphoreticum opiatum.

℞. *Arcan. dupl. Mynf.* ℈ß. l. gr xv. ad ℈j.
♁ *diaphor.* ℈ß.
laud. opiat. gr. j.
M. f. *Pulvis.* D. in duplo. S.

Scorbutische Glieder-Pulver.

℞. ☿ii *diaph.* ♂ *ial* ℈ij.
cinab. ☿ii. ℈j.
laud. opiat. gr. ij. M. pro 2. dosibus.

℞. *Cinnab.* ☿ii. ℈j.
☉ *diaph. Poter.* gr. xij.
laud. opiat. gr. ij. M. pro 2. dosib.

℞. ▽ *fumar.*
flor. famb. ana ℥iß.
♎⊖✱ci ʒj.
arcan. duplic. ʒß.
☿ii *diaph.* ℈j.
cinab. ☿ii. ℈ß.
Syr. scelotyrb. ʒvj. M. D. S.

Scorbut. Glieder-Tränckl. auff etliche mal.

Subinde & blando laxativo primæ viæ abstergendæ veniunt. In motu naturæ deficiente potius

potius aromatica diaphoretica opiatis plus minus sociata, ut Essentia lignorum, theriaca cum osteocolla, &c.

Postmodū fiat accessus ad volatilia eaq; generalia cum scorbuticis mixta, imprimis tamē fiat accessus ad appropriata volatilia, quæ inter ex ♀ro lumbrici antecellunt; lumbrici enim terrestres unà cum aliis, sunt specificum optimum, quod par sibi non habet remedium in hac arthritide vaga. Nam si lumbricus vivus applicetur loco dolenti, in quo est arthritis vaga, hic ipse statim exilit, mirè circumgyratur, & tandem moritur, idque cum dolorum levamine, qua contorsione & exspiratione arthritis vaga scorbutica manifestatur, unde hæc impositio novorum lumbricorum tamdiu continuanda, donec lumbrici non ampliùs, aut saltem non tàm cito, moriantur, sic dolores egregiè sistuntur: videatur Wierus *in observ.* Item Horstius, Forsterus, Timæus von Güldenklee / Mollenbrocc. *de Varis*, Willisius *de Scorb. cap.* 9. Omnia ergo remedia ex lumbricis parata externè pariter & internè erunt optima. Internè usurpantur crudi, vel depurati & pulverisati: sic decoctum lumbricorum terrestrium cum plantis appropriatis antiscorbuticis in vino laudatur à Lotichio: vel quod melius est, lumbrici terrestres contusi infundantur vino vel lacti aut ejus sero, quod infusum colatum hauritur quotidie bis aut ter, pro vario ægrorum statu; in vino propinantur, dum æger vinum ferre potest, & si absit febris; si verò adsit febris, seu phlogoses, in lacte. Pulvis asellorum est probatus: pulvis scarabæorum unctuosorum similiter commendatur. Sed quia talia decocta & infusa quandoq; ægri horrent priùs præparantur lumbrici. Lumbrici enim terrestres putrefacti resolvuntur in liquorem, qui destillatus & rectificatus dat spiritum penetrantissimum egregium, & qui mira facit in arthritide vaga, dosi ad ʒß. in sero lactis, vel ipso lacte. Cum hoc & ana ⁓ C. C. sale volatili acuato fit essentia contra arthritidem vagam D. Michaëlis, si nempe affundantur isti ⁓ speciebus artheticis appropriatis & nervinis exsiccatis, digerantur, & filtrentur; & ita dant essentiam egregiam contra arthritidem vagam, quam nunc solam ad ʒj. nunc cum Ess. pini optimè exhibuit: sed aliquandiu continuanda expectando sudorem. Convenit etiam liquor pistorius lumbricorum, in vase massæ panis incluso paratus, qui datur ad ʒß. Quibus ⁓ carminat. de tribus aliaque ♀rea volatilia addenda sunt; vel

℞. *Liquor.* ⁓ *e fol.* ♀*i.*
⁓ ⊖✱*ci*, vel *lumbr.* ⁓ *estr.* ā ʒij.
M. D. S.

Scorbutische Glieder-Essentz.
dosis 40. vel 50. gutt.

℞. ▽ *Serpilli.*
comar. abiet. 1. *pini strob.*
cochlear. ana ℥j.
Ess. catarrhal. ʒiij.
⁓ *lumbr.* ⁓ *estr. per putr.* ʒj.
⦶ *vel. C.C.* ℈j.
succini ℈ß.
lapill. 69. *prap.* ʒß.
laud. opiat. gr. iij.
Syr. rad. helen. ℥j. M. D. S.

Scorbutisch Glieder-Tränckl. Löffel weise.

Facit huc mistura Timæi von Güldenklee / contra arthritidem vagam scorbuticam, quæ non est incongrua.

Hisce etiam declinante paroxysmo usurpatis conveniunt postmodum remedia, quæ malum ex ipsis artubus, quantum possibile, eradicant, & talia sunt ex pino cum antiscorbuticis mixta, essentia pini mista cum essentia lumbricorum terrestrium, aut cum essentia contra arthritidem vagam fit egregium remedium, e. g.

℞. *Ess. contra arthr. vag. Mynf. pini* ana ʒiij.
M. D. S.

Scorbutische Glieder-Essentz.

Loco horum tamen non inconsulto bacc. juniperi, aut ex iis parata remedia propinentur; imprimis ex recentibus; nam & harum vis balsamica in arthritide vaga est egregia: unde rob baccarum juniperi expectando sudorem, aut decoctum baccarum juniperi, radic helenii laudatur à Mollenbroccio; *Tr. de Arthrit. vaga.* In specie decoctum centaurii minoris & absinthii in sero lactis est admodum proficuum: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 8. *observ.* 84. *p.* 120. præsertim cum antiscorbuticis mixtum, expectando sudorem. Absinthium imprimis, & omnia ex absinthio remedia, à Galeno laudantur in arthritide vaga, item succus corticis citri & corticis aurantiorum. Præterea card. benedictus, chamædrys, chamæpytis & sabina; rad. armorac. aristol. rotundæ, caryophyllatæ, veronica, & rad. amaræ dulcis cum antiscorbuticis mista, convenientia dant remedia. Necesse est subinde, ut etiam præscribantur noduli vino infundendi ex antiscorbuticis. ▽ Anhaltina composita est magnæ commendationis. Denique mixtura simplex cum ⁓u cochleariæ permista, spiritus ⊖✱ci cum ⁓u antiscorbutico, ⊢⁓us carminativus & similia sunt egregia. Decoctum strobilorum pini curam ferè absolvit; sicut etiam decoctum radicis chinæ & sassafras insigniter conducit.

℞. *Cymar. resinos. pinastr.* 1. *abiet.* ℥iij.
rad. china in tal. incis. ℥iß.
(vel in subjectis serosioribus & humidiorib. *ras. sassafr.* ℥j. ad ℥ß.)
bac. juniperi ℥j.
Incis. & contus.
Coqu. in s. q. ▽ *communi*:
Colaturæ ℔. jv. l. vj. D. S.

Scorbutischer Glieder-Tranck.

De

De hoc decocto capiantur ℥iv. manè in lecto expectando sudorem, & vesperi sub introitu lecti citra sudorem. Pro sapore ingrato corrigendo passulæ minores conquassatæ addi possunt.

Febris si non urgeat, lac caprinum, in quo cochlearia & nasturtium bullierint, repetito usu est optimum; vid. Timæi **von Güldenklee** / *Epist. pag.* 365. Nempe ut alias in quibusvis morbis, ita in specie in scorbuto, ejusque arthritide vaga benè observandus maternæ motus. Quod si enim facilè sudent ægri, & corpus eorum benè madeat, diaphoreticis volatilibus vel oleosis, vel amaricantibus insistendum: sin minus, temperantibus potius, lacti nempe ejusque sero, insistendum; quibus nunc lubricalia, nunc antiscorbutica, socianda veniunt. Quoad diætam lacteam extra paroxysmum hæc equidem admodum proficua est, sed necesse est, ut semper exactum regimen rerum non naturalium observetur, ne in acutum morbum æger dilabatur: Conf. M. A. N. C. *Append. ad Ann.* 1. *pag.* 35. & *Ann.* 2. *Observat.* 258. *pag.* 384. *seq.*

Quod attinet externa contra arthritidem vagam; in more quibusdam est, ut applicent partibus dolore vago correptis linimenta 🝆sa ex 🝆 lumbr. 🜃estrium, chamomillæ, ranarum, bufonum; pinguedine anserina, anatis; item ex sevo hircino &c. sed malè: scorbutus enim & affectus dolorosi scorbutici (quod etiam valet in paralysi & contractura scorbutica) non ferunt talia, quæ poros oblinunt, sed potius, quæ conservant insensibilem transpirationem salvam. Omissis ergò his pinguibus usurpentur penetrantia & volatilia. Convenit ergò fotus siccus seu halitus aut suffitus ex decocto lumbricorum 🜃estrium & formicarum calidè toto membro exceptus, fortiter membra exteriora versus fricando: v. g. si in brachio ad manum versus fortiter sudet membrum, sub quo sudore mirè sistitur dolor; in specie si linteis calidis abstergatur sudor. Radix raphani comminuta & cum lacte cocta instar cataplasmatis utiliter apponitur loco dolenti, non secus ac radix bryoniæ, quæ & ipsæ contusæ recentes non sine successu applicantur: Vel fiunt fotus vel cataplasmata ex floribus chamomillæ cum radice symphyti majoris, & cum radice bryoniæ, decoquuntur in lacte, & ita applicantur loco dolenti: item 🜄æ articulares ad extra vel ∼u baccarum juniperi, mista cum essentia castorei, & pauco ∼⊖✳ci cum calce viva destillatis, vel solitariè post blandum sudorem, blanda manu tepidè illinantur ∼ lumbr. 🜃estr. putrefactorum, item ∼ formicarum cum ☿ destillatarum, affusa 🜄 vel 🜊, aut putrefactarum, item 🜊 lubricatus, tam simplex quàm compositus seu ab herbis arthetic is abstractus, omnia sunt convenientia; aut liquor in clibano paratus, qui multum lenit dolores arthritidis vagæ. Si ardor & rubor in parte dolente, & quasi erysipelas, excitetur, in dictis spiritibus solvatur camphora, quæ ardoris sensum solet sistere. Vel fiat mixtura, v. g.

℞. ∼ *formicar. c.* ☿ l. *per putref.*
lumbric. 🜃*estr.*
⊡*a phlegmat.* ana ℥j.
bacc. junip. camphor. l. *ceras.*
nigr. camphor. ʒiß.
M. S.

Eusserl. Spiritus gegen die Scorbutische Schmertzen.

Qui tepidè externè loco dolenti inungatur.

Non inconveniens est compositio Dravvizii externè usurpanda contra arthritidem vagã: Balsamus etiam antipodagricus Rulandi factus ex sapone Veneto in 🜊 soluto, addita pauca camphora acuatus cum spiritu lumbricorum 🜃str. commodè etiam interdum applicari potest; ad cujus imitationem parata est 🜊 balsamica Deckers *in Comment. ad Praxin Barbettæ p.* 150. quæ videtur non inconcinna contra affectus quoscunq; dolorosos scorbuticos. Tandem cataplasmata ex floribus chamomillæ, verbasci, foliis hyoscyami, lumbricis 🜃ibus & farina hordei in lacte coctis externè applicata, vagos dolores sistunt. Hisce addendum cataplasma sordidum quidem, sed optimum, nempe stercus vaccinum recens, subactum cum lumbricis terrestribus contusis, & instar cataplasmatis appositum locis dolentibus, repetitum. Cautè tamen applicentur ejusmodi cataplasmata; nam utut calida poros recludant, tamen si frigescant, & quia humida sunt, admodum stringunt poros. Semper ergò calidè applicentur.

℞. *Emplastr. diaphor. Mynf.* ʒvj.
Tacamahac. ʒß.

blando igne liquata, malax. cum 🝆 ☿ *fet.* inducatur super linteũ, & applicetur articulis.

Quæ omnia tamen, quia sine evacuantibus universalibus insufficientia sunt, ita ratione catharseos notetur, per leniora eam esse inchoandam, ac si dolores exin non sedentur, sed potiùs exacerbentur, ab eadem planè desistendum. Dentur igitur laxativa blanda, nempe pilulæ Francot. & Glassianæ singulis mensibus, quæ specificari possunt aut cum extracto hellebori nigri, aut si succi sint viscidiores, cum gummi ammoniaco: Vid. Ludovici de ⊖☿i *volatili*:

℞. ☿*i* ⊕*lati* gr. xii. ad xv.
scammon. 🜍*rat.* gr. ij.
troch. alband. gr. j.
M. f *Pulvis.* S.

Laxier-Pulver.

In contumaciori alvi obstructione, & quando symptomata præcordiorum urgent, applicetur clysma:

℞. *Decoct. carm, c.* ⊡ *hum. par.* ℥jx. adde *Elect.*

Elect. de bacc. lauri, l. de hiera cum agar. ℥j.
Olei destillat. chamomill. ℈ß.
vitelli ovi. no. j.
M. f. Enema.

Extra paroxysmum indicationes hæ observentur:

1. Acidū in primis viis hærens evacuetur; &
2. M. S. inquinata corrigatur.

Pro indicatione prima ex fonte pharmaceutico, præmisso priùs aliquandiu lap. 69. usu, vel ⊖☿ri essentificato, omni vespera guttatim sumendo, vomitus instituatur:

℞. ▽ *menth.* ℥ß.
cinamom. ʒij.
syr. emet. ʒß. ad ʒvj. M.D.S.
Brech-Tränckléin auff einmahl.

Ad secundam indicationem itidem ex fonte pharmaceutico tam diaphoretica quàm diuretica proficua sunt, e. g.

℞. *♁ii diaph.* ℈j.
⊖ volat. succin. ℈ß.
Elæo-sacch. cochlear. gr. vj.
M. f. *Pulvis*: S.
Schweiß-Pulver.

℞. ▽ *fumar.* ʒj.
cinamom.
+i sambuc. ana ʒij.
Theriac. ʒj.
⊖u absinth. ℈j.
Syr. scelotyrb. Fern. ʒij. M.D.S.
Schweiß-Tränckléin auff einmahl.

Ex fonte diætetico, vitatis vitandis, pro temperanda sanguinis acrimonia prosunt lacticinia cum succis antiscorbuticis expressis, omni manè jejuno stomacho & vesperi bihorio ante pastum haurienda.

IX. CEPHALALGIA SCORBUTICA.

Porrò præter dolores artuum vagos subinde in scorbuticis caput dolere solet. Pro cephalalgia scorbutica sudoriferorum vis est maxima, in specie laudatur ⊖ volatile succini, spiritus ♃li volatilis cephalicus cum spiritu liliorum convallium paratus, & cum spiritu ☿ri & cochleariæ mixtus; item cinnab. ♁ii, succinum catarrhale, ambra; quibus interdum in contumaciori malo addenda opiata. Conveniunt etiam pilulæ ex ladano, quas Hartmannus *Prax. pag.* 48. describit; Vel

℞. *Elix. propr. antiscorb.*
ess. absinth.
liq. C.C. succin. ana ʒij.

Post hæc lactis usus proficuus est in dolore capitis scorbutico, in alio verò noxius.

Externè zedoaria & baccæ juniperi cum ▽ vel decocto verbenæ, florum sambuci ac betonicæ admoveri poterunt.

X. PARALYSIS SCORBUTICA.

Scorbuticis etiam subinde evadunt membra stupida plus minus paralytica, quæ paralysis scorbutica seu potius paresis non adeò confestim, ut aliàs in paraplegia fierri solet, sed potiùs sensim invadit, & pereunte successivè motu sensus ut plurimùm superstes est, cui interdum conjunctus est sensus formicationis cujusdam, als wenn Ameisen drinnen lieffen/ qui sensus sæpiùs præcedit paralysin scorbuticam, subinde etiam eam comitatur; interdum sensus est lancinans, & quasi dolor compositus ex lancinante & ostocopo; in paralysi hac, aliquandiu affligente membra nonnunquam rigida & quasi contracta fiunt. Hæc paralysis scorbutica est grave malum, quod difficulter curatur, imprimis si inveterata sit, in specie formicationis sensus, quo præsente vigil sit Medicus, ut possit præcavere paralysin.

In cura talis paralyseos conveniens est, ut præmissis præmittendis, in specie vomitoriis, nisi metus doloris abdominis subsit, eam incipiamus. Si enim æger per se inclinet in dolores abdominis scorbuticos, à vomitoriis caveamus; dolores enim ab his exacerbantur; si verò abdomen est sanum, tutò possunt propinari vomitoria, imminente vel præsente paralysi scorbutica. Purgantia quoq; frequentiora ac vehementiora utpote materiam peccantem ad genus nervosum magis moventia affectus hi paralytici haud ferunt, sed mitiora saltem concedunt, præprimis ubi paresis & dolores abdominis adsunt, & quidem à clysteribus emollientibus ac purgantibus lenioribus similibusque, de quibus superiùs, inchoandum. Venæsectio pariter in his symptomatibus parca admodum, imò nulla sit, nisi plethora excessiva aliud suadeat. Præmissis ergò evacuantibus, vel omissis, præmissis etiam reliquis remediis antiscorbuticis, nempe ♂libus, in leviori malo lac vel ejus serum, appropriatis antiscorbuticis medicatum confert: in graviori verò malo juxtà vel unà cum lacte pinus, juniperus cum aromaticis nervinis, cum rore marino conveniunt. Imprimis pinus seu abies alba, & ex hac parata remedia, sunt appropriata ad paralysin scorbuticam, per sudores evacuantia & curantia. Hinc essentia pini crebrius usurpanda, quæ misceri potest cum ana ess. catarrhalis, & propinari à gtt. 40. l. 50. bis vel ter in die: item decocta ex pino, & hinc decoctum ligni juniperi, & omnia juniperina, & similia commendare soleo; loco quorum etiam decocta reliqua lignorum imprimis sassafras & rad. chinæ, cum fructu usurpantur; quin & antiscorbutica cum lacte propinata sunt egregia, qua ratione paralysin scorbuticam contractam, per rad. armoraciæ decoctum in sero lactis, curavit Barbette in praxi. Quibus si accedat spiritus carminativus, item ⌒ ☿ri volatilis, vel simplex vel compositus, cum ⌒ u cochleariæ vel spiritu antiscorbutico, erunt magis appropriata. Nam ad paralysin scorbuticam imprimis valent tartarea volatilia internè usurpanda, imprimis quando scorbutica recrementa nervis atq; membranis jam tum impacta sunt, quæ tolluntur, si singulis quaternis diebus sudor per dictam mixturam aliudve diaphoreticum moveatur. Spectat huc decoctum absinthii ab Eugaleno *p.* 199. laudatum, aut hujus essentia rorismarini & castorei mixta est convenientissima; item electuarium Eugaleni.

Porrò nervina, v. g. spiritus liliorum convall. ⌒ ⊖ ✱ci simplex succinatus, serpillatus, lavendulatus, essent.

essent. lignorũ succini simpl. & sassafr. ambræ, ac ☋ ⊖ volatile succini aliaque juxta Eugalenum potentiora antiscorbuticis mixta propinentur. Juxta quæ ulterius specificum cephalicum, ⊙ fulminans mistum cum cinabari antimonii, aut ⊙ diaphor. Poterii, & ossa microcosmi, in rob juniperi vel alio vehiculo antiscorbutico pro scopo sudorifero, repetito tamen usu, sunt insigniter proficua.

Inter ea, quæ externè conveniunt ad paralysin scorbuticam, ferè sunt ea, quæ externè circa arthritidem vagam fuerunt laudata, præsertim rad. symphyti majoris & bryoniæ contusæ, coctæ & impositæ, præsertim si tumor durus partis resolutæ adsit. Item pro externa frictione membrorum paralyticorum ∽ baccarum juniperi, lumbricorum terrestrium, essentia castorei, &c. sunt optima. Quando ita fricatæ sunt partes, adspergitur commodè ∽♀ri, qui insinuat se sensim & paralysin solvit. Juxta hæc imprimis vinacea & insessus ex iis parata, imprimis in paralysi crurum scorbutica sunt nobilissima; nempe vinaceis collectis & sibi invicem impositis, donec incipiant incalescere, im̃ergatur æger usque ad regionem iliacam. Hujusmodi vinaceorum balnea sicca aliquoties repetita sudorem largum partibus inferunt, & paralysin scorbuticam solvunt. Si non sufficienter incaluerint, aspergatur ♆ balsamum galbani terebinthinat. seu galbanetum Paracelsi, de quo vid. Sennertus Schrœderus, & Hartmannus, etiam in paralysi scorbutica præ reliquis est nobile, quod illinendum est tepidè à radice membri ad posteriora versus; Vel

℞. *liqu. lumbr. terr.* ʒj.
☋ *cochlear.* ℥ß.
destillat. salviæ:
rorismar. ana gutt. ix. M. D. S.

Eusserlich Oehl zum Schmieren.

Quod si tumor, ut dixi, cum rigore membri adsit, convenit cataplasma Sennerti *l.* 3. *Prax. de Scorbuto pag.* 639.

Quibus admodum commendatur fotus siccus seu halitus ex pinguedine anserina, si sc. pinguedine super carbones bene calefacta aliquoties inde suffumigetur quasi & foveatur membrum; est enim penetrans, & in paralysi scorbutica apud Westphalos usitatum remedium. Aliis in usu est illinire membrum paralyticum oleo lumbricor. ♀estr. & cochleariæ; addendo aliquot guttas ☋ destillati salviæ, majoranæ, serpilli, roris marini, balsami Peruviani & succini, vel ol. lini destillat. Alii usurpant pinguedinem taxi, vulpis, gallinæ, ciconiæ, castoris, serpentum; emplastrum oxycroceum aut nervinum Vigonis; it. quod Dravvizius *de Scorbuto pag.* 175. describit; quæ tamen oblinendo poros minus conveniunt in scorbuticis; pori enim quantum possibile aperti serventur; Hartmannus aliis irritis ad thermas ablegat, verùm potentiores non conveniunt, sed moderatæ saltem, v.g. Embsenses & Töplicenses, neque fervidæ nimis adhibeantur ob eandem rationem.

(XI.) CONVULSIONES SCORBUTICÆ.

Subinde etiam convelluntur & tandem contrahuntur membra & universum corpus, ac rigida evadunt, dum corrugantur fibræ musculorum & tendinosæ à ♋e scorbutico, quæ convulsiones comitantur ferè paralysin scorbuticam; tam miræ sunt interdum & stupendæ, ut ægri ab adstantibus ignaris pro obsessis à dæmone habeantur; qualia vid. exempla in *Parthol. Cerebri* Willisii.

Curantur optimè hujusmodi contracturæ & convulsiones scorbuticæ per vomitoria quæ magnarum virium observantur, quorum loco etiam purgantium usus repetitus convenit, v.g. Electuarium Marburgensium ab Horstio *Cent. Probl. Decad.* 10. *Quæst.* 7. descriptum. Accedunt his antiscorbutica anticonvulsivis seu genus nervosum & cerebrum confortantibus mista, in lacte imprimis usurpanda: sic enim Epilepsia talis hypochondriaca cum lacte, in quo sapo Venetus dissolutus fuit, curata observatur. Observatio prostat in M. A. N. C. *Ann.* 1. *observ.* 85. Barbette *Praxi.* Cura hæc nihil ferè peculiare habet à suprà dictis remediis contra arthritidem vagam & paralysin scorbuticam. Lac præ reliquis hîc in usu est, cui adduntur remedia ex castoreo; item cinnab. ♁ij. specif. cephalicum, cum ⊖e volatili succini & camphora, in vehiculo decocti helenii cum baccis juniperi commodè propinatur v.g. contra Epilepsiam scorbuticam propinavi aliquando cum successu hunc pulverem:

℞. *cinab.* ♁ii. gr. xv.
⊖ *vol. succini* ℈ß.
laud. opiat. gr. j.
M. f. *Pulvis.* S.

Scorbutisch Pulver.

Cujus vehiculum erat ▽ antiscorbutica Dorncrellii, cum ∽u lumbric. ♀estr. & cochleariæ probè imprægnata; Vel

℞. ▽ *antiscorb. Dornc.*
epilept. Langii ana ℥ij.
∽ *cochlear.* ʒj.
C. C. ʒß.
arcan. duplicat. Mynf. ℈ij.
cinab. ♁ii. ℈j.
syrup. cochlear. essent. ℥j. M. S.

Scharbocks-Träncklein auff etliche mahl.

Item convenit mixtura ex ∽u ♀ri probè rectificato & volatilisato, vel carminativo, cum spiritu cochleariæ & spiritu theriacali camphor. castoreo affusis & invicem in essentiam redactis; vel spiritus ⊖✱ci cum ∽tu cochleariæ; aut ⊖✱ci cum calce viva & ∽u cochleariæ destillatus affunditur castoreo pro essentia, contra contracturas scorbuticas egregia: item essent. pini cum spiritu

ritu cranii humani mista, addito ♁u cochleariæ etiam convenit in contracturis & convulsionibus scorbuticis: Essent. ligni sassafras mista cum essentia fumariæ aut pini, addito ♁u cochleariæ aut nasturtii ▽tici commendatur etiam contra contracturas & convulsiones. In genere usurpantur, quæ ad convulsiones adhibentur, mista cum scorbuticis, & interdum cum opiatis. Quibus ad nutum non operantibus, diaphoretica substituantur, & inter hæc decocta lignorum ac radicis chinæ, item fœniculi. Sedum vermiculare quid obtineat contra rigiditatem & contracturam membrorum scorbuticam, vid. M.A.N.C. *Ann.* 6. *& Observat.* 23. *p.* 50. internè usurpatum.

Externè usurpantur ▽æ articulares ad extra, mistæ cum essentia castorei, cum aqua hirundinum cum castoreo, it. ▽ apoplect. cum castoreo; item ♈ infus. cephalicorum, lil. conval. primulæ veris, lavendulæ, salviæ & similium, una cum castoreo impregnatus, externè affricatus: item remedia lumbricalia & alia superius jam allegata. Sunt qui recipiunt ♃m, eique affundunt ☍ lini, destillantque ☍ penetrantissimum, quod ad contracturas scorbuticas & paralysin scorbuticam comendant; oleum enim lini per se destillatum fit adeò penetrans, ut forsan nullum ☍ ei par sit. Alias ☍ cochleariæ, lumbr. ⚌estr. rutaceum cum ☍ laurino, angelicæ & cumini, etiam externè commodè usurpantur ac unctio fida Valeriolæ, quàm *l.* 5. *observ.* 9. describit. Balnea etiam in contracturis scorbuticis, it. in doloribus scorbuticis, imprimis abdominis, sunt egregia. Tale balneum contra contracturas scorbuticas est hoc:

℞. *Herb. gentian. cum rad.* ℔ß.
gran. junip. cum ramis.
herb. rutæ mont. ana ℔j.
agrimon. Mj.

Hæc omnia in nodulo collecta coquuntur pro balneo.

Hoc balneum tepidum quotidiè per 8. horas repetatur, idque tam diu, donec 40. horæ balneando fuerint consumptæ: sic enim contracturas & convulsiones scorbuticas cessare dicunt. Observetur tamen, quod renovandæ sint species, & non debeat mingi in balneo.

XII. DYSPNOEA & ASTHMA SCORBUTICUM.

Respiratio difficilis & insultus asthmatici in scorbuto affligentes sæpe extra methodum generalem appropriata urgent, & quidem modò incidentia plus minus aromatica, modo spasmodica prout nimirum hujus symptomatis causa variat: e.g. crocum, cujus extractum Bartholinus *Act. Haffniens. P.* 1. *c.* 92. commendat ♁m C.C. fuliginis, liq. C.C. succinatum, castoreata, ♁m & flor. ⊖✱ci, benzoës, rad. aristolochiæ rotundæ cum decoctis antiscorbuticis; vid. Simon Pauli *Quadr. Botan, pag.* 22. e. g.

℞. ▽ *flor. rapar.* ℥jv.
antiscorb. Dorner. ʒij.
♁ *cochlear.* ʒij.
asthmat.
Ess. enulæ.
croci ana ʒj.
syr. rad. enul. ʒiß.
M. S.

Lufft-Säfft auff etliche mahl 2. Löffel voll.

In asthmate verò merè convulsivo vitio scorbuti Williss. *de Scorb. p.* 330. *&* 331. laudano opiato nullum præstantius remedium suspicatur; cui laudanum hystericum aliis appropriatis junctum, substitui potest. Accedunt his clysteres acriores cum diaphoreticis ac diureticis, e.g. asellis, lumbricis, ubi de asthmate convulsivo; & si à sanguine circa præcordia stagnante hic affectus oriatur, V.S. instituatur.

XIII. VOMITUS SCORBUTICI.

Præterea affligit etiam scorbuticos vomitus contumax, sæpiùs pertinax nausea cum continuo vomendi conatu & cardialgia, ex irritatione stomachi ab acrimonia ⊖is scorbutici. Quo in casu, præter vomitoria blanda, quibus purgantia per inferiora, blanda tamen, interdum substitui possunt, conducunt imprimis acrimoniam ⊖is scorbutici temperantia & præcipitantia; quæ inter eminet, lapilli cancrorum, ebur, corallia præparata, cornu cervi ustum, & similia. Ulterius R♈ri, elixyr proprietatis sine acido, ♁⊖✱ci, arcanum duplicatum Mynsichthii, flores ⊖✱ci & similia, interius cum ▽is antiscorbuticis assumpta, imò cum opiatis interdum miscenda, laudantur: item ♁⊖is dulcis, aut præscribatur sequens mixtura:

℞. ▽ *menth.* ℥j. ad ℥iß.
cinamom. ℥j.
♁ *cochlear.* ʒij.
⊕ *dulc.* ʒj.
syr. cydonior. ℥ß. M.D.S.

Scorbutisch Magen-Träncklein.

XIV. DIARRHOEA SCORBUTICA.

Quodsi adsit diarrhœa, forsan & dysenteria scorbutica, adstringentia non statim adhibenda, utpote quæ lipothymias & maximas præcordiorum angustias excitant: sed loco horum potiùs medicamenta quælibet ex absinthio, rosis & mastiche imprimis conducunt; ut v.g. essentia absinthii cum ess. lignorum & ♁u cochleariæ, it. ♁ cochleariæ mistus cum spiritu mastiches, decoctum lignorum aut ligni Guajaci cum antiscorbuticis & absinthio parata: cum quo simul propinetur ♁ mastichis, qui provocando sudorem diarrhœam etiam sopit; item liquor ♂is ☉aris, aut loco hujus à Willisio comendatæ acidulæ.

Quibus præmitti & singulis octiduis reiterari debet evacuatio cum rhabarbaro, additis aromaticis stomachicis. In dysenteria ejusmodi satis diuturna atque enormi Willisius pilulas

pilulas ex rhabarbaro & vulnerariis singularis efficaciæ commendavit; in quo casu clysteres ex vulnerariis parati magnum quoque levamen præbent.

XV. HÆMORRHAGIÆ SCORBUTICÆ.

Hæmorrhagiæ scorbuticis frequenter & per diversa corporis loca contingentes sin immodicæ, mox adstringentium & sanguinem temperantium & incrassantium usum postulant: quod optimè præstant ♂alia, & quidem illa, quæ magis ⊖ina&-ea, minùs ♀rea, sunt, v.g. ♂ diaphoret. ♂le, ♃lum ♂is, liquor ♂is, ⊙is, & Rantiphthisica D. Michaëlis, &c.

XVI. ATROPHIA SCORBUTICA.

Atrophia scorbutica, sicut modò chylum depravatum, modò M. S. nimis acrem & corruptam, modò spirituum animalium defectum aut crasin eorum vitiatam, pro causa agnoscit; ita remedia huic symptomati appropriata variant. Quippe si primarum viarum culpa alimenta non ritè digerantur, digestiva, vomitoria blanda, stomachica aromatica, &c. conveniunt. Aut si chylus laudabilis, vel propter vasa lactea obstructa, vel propter mesenterii & lumbarium glandularum tumores scirrhosos non ritè distribuatur, ita ut fluxus cœliacus superveniat, resolventibus præprimis volatilibus ac acidulis opus est. Quando verò marasmus è sanguinis crasi contingit, lac & lacticinia similiaque, quæ copiosum chylum suggerunt, sunt exhibenda. Imo totum negotium in alimentorum succulentorum & evpeptorum usu consistere videtur, quæ antiscorbuticis temperanda, v. g. si lac caprillum cum nasturtio aut cochlearia decoquatur, aut ♒ cochleariæ illi instilletur; item carnis vitulinæ, limacum & ostrearum juscula cum sero lactis & antiscorbuticis præparentur. In genere equidem & in atrophia scorbutica omni, à quacunque causa primarum viarum dependeat, diæta lactea vulgò commendatur, sed malè; cum stomachus malè constitutus exinde lædatur, magisque debilitetur, & lac corrumpatur, spiritibus verò animalibus, horum anomaliis corrigendis minus conducat. Diæta ergo lactea in usum non vocanda, nisi stomachus à sordibus & cruditatibus liberatus, & digestio ejus laudabilis sit. In fine pastus æger semper cochleare unum passularum probè contusarum comedat, superbibendo bonum haustum cerevisiæ.

℞. *Elix. propriet. sine acido* ℥iij.
♒⊖✱*ci simpl.* ʒiß. M.D.S.

Scorbutisch Elixier.

De hoc omni manè dentur 40. ad 50. guttulæ in vehiculo tepido: à meridie verò bihorio ante cœnam propinentur Ræ antiphthisicæ, ex saccharo ♄ & ⊖lo ♂is paratæ, 40. guttulæ; continuando ad tempus aliquod. Quod si verò spirituum animalium crasi vitiata nutritio in scorbuticis lædatur, iis per nervina volatilia, tam externa quam interna, succurrendum.

XVII. FEBRES SCORBUTICÆ.

Quotiescunque accidit, ut M. S. scorbutica amittat visciditatem suam, degeneretque per omnes partes in liquorem acrem corrosivum, toties adest in corpore febris scorbutica, quo sensu omnino accedit M. S. fermentatio nimia, dum si partes contrariæ improportionatæ impetuosè in se invicem agunt. Hæc febris in nostris provinciis profectò est frequentissima, adeò ut hinc nonnulli sibi persuadeant, hecticam febrim penitus esse amissam in pathologia moderna, in ejusque locum surrogatam esse febrim scorbuticam.

Signa diagnostica hujus febris sunt omnia ea, quæ per se scorbutum significant: palmarium interim notetur signum, quod in febre hac adsint notabilia circa appetitum vitia: v. g. adest nimius, ut plurimùm autem cum vomitu, aut depravatus, ita ut ad omnis generis ⊖sa appetitus feratur: item in febre hac utplurimum adsunt obstructiones alvi contumaces, in habitu corporis videntur maculæ lividæ, demumque sudor odorem spargit subacidum, reperiturque in lecto mane copiosum rubrum sabulum, prætereaque adest totius corporis macies.

Signa prognostica sunt: Omnis febris scorbutica est tandem periculosa, imprimis autem ea, quæ comitatur exulcerationes. Hæ namque utplurimum degenerant in gangrænam, & subsequentem sphacelum.

Febres scorbuticæ curantur ut aliæ, in quibus cujuscunque generis antiscorbutica reliquis medicamentis semper commiscenda, observata tamen sanguinis & reliquorum succorum vitalium crasi, id est, ut respectu hujus nunc acriora, nunc temperatiora adhibeantur. Scorbuto autem, ut tali, præprimis ingravescenti propria est febris erratica cum sudoribus nocturnis, in quo casu præter v ctum aut cœnam saltem parciorem præmissis universalibus, ♂lia ⊙ia fixa atque volatilia, quæ cruditates chyli corrigunt, cum antiscorbuticis mixta notabilem usum præstant, utpote sine quibus omnis labor erit frustraneus: v. g. conducunt flores & ♒⊖✱ci simplex aut sassafrasatus, cochleariatus, &c. Arcanum duplicatum est unum ex optimis eorum remediis, cum absorbentibus imprimis sociatū.

℞. *Elix. propr. antisc.*
Ess. absinth. ♀*sat.* ana ʒiß.
M. D. S.

Scorbutisch Fieber Elixier.

Dosis 30. ad 40. guttas.

℞. ♒ *Carminat. de tribus* ʒiij.
⊖✱*ci cochlear. sine* ♆ *par.* ʒiß. M.

℞. *arcan. duplicat.* ʒß.
corall. rubr. præp.

specif.

specif. stomach. Poterii ana ℈ß.
M. f. *Pulvis* pro 2. dosibus.
℞. *flor.* ⊖✱ci gr. xv. ad ℈j.
☿ *diaph.* ♂*ial.* ℈ß.
M. f. *Pulvis* detur in 4plo.
℞. ⊖ *centaur. min.*
arcan. dupl.
corall. rubr. præpar. ana ℈ß.
⊖ *vol. succin.* gr. v. M.
℞. ▽ *antiscorbut. Dorner.* ℥j.
~⊖✱ci. ʒj.
laud. opiat. gr. ij.
M. D. S.
Scorbutisch Fieber-Träncklein auff 1. mal.
℞. ▽ *centaur. min.*
antiscorb. Dorner. ana ℥j.
~ *cochlear.*
⊖✱ci ana ʒj.
arcan. dupl.
mag. coral. c. s. c. ana ʒß.
syr. scelotyrb. For. ʒvj. ad ℥j.
M. pro aliquot dosibus.

Urgente siti convenit Julepus Timæi *in Epist.* 237.
Vel ℞. *Seri lact. c. succo citri acidul.* ℔j.
Decoct. tamarind. ℔ß.
R *flor. bellid.* ʒvj.
syr. ex toto citri ℥ij.
~ ♁*li philosoph.* q. s. M.

Serum enim lactis per succum citri acidulatum valde prodest; nec inutilis est, præmissis absorbentibus blandèque laxantibus, potus lactis extra paroxysmum febrium scorbuticarum, si aliquantulum ~⊖✱ci addatur & stomachus ejusque digestio bene se habeat.

XVIII. HYDROPS SCORBUTICUS.

Hydrops scorbuticus, si diuturnior habitualis, scorbutus autem gravior fuerit, curari vix potest: qui verò non inveteratus & à causa saltem evidente, v. g. quando à vehementiore purgatione M. S. scorbutica nimis exagitata fuerit, interdum curatur: vitanda autem sunt purgantia fortiora atque frequentiora, humores scorbuticos, ut jam innui, agitantia, & ad hydropem disponentia, & usurpentur blandiora primas vias tantùm evacuantia, e. g. Mercurius dulcis cum stimulo appropriato acuatus, aut clysteres acriores, hinc resolventia cum diureticis blandis & antiscorbuticis mixta, utpote quibus solis sine multis evacuationibus hanc hydropis speciem curatam Eugalenus *pag.* 244. perhibet. Conducunt ergò millepedes vino infusi, ~⊖✱ci simpl. & compositus, cochleariatus, juniperiatus, elix. juniperinum, R♀i cum ~ cochleariæ, it. infunduntur millepedes conquass. cum R♀ri, & extractio filtretur.

XIX. ERYSIPELAS SCORBUTICA.

Fit subinde, ut scorbuticos invadant erysipelata, levissimaq; occasione quæ recidivant, eaque admodùm periculosa, quia facile in gangrænas aut in ulcera maligna cacoëthea abeunt. Conveniunt ergo internè sudorifera ex antim. diaph. bezoard. minerali aut ♃ali cum ▽ sigillata, & C. C. atque cum ~ u flor. sambuci in misturam antiscorbuticam usurpanda, & omnia remedia ex sambuco appropriatis mista: sic essentia rob. sambuci cum spiritu cochleariæ mista; it. essentia rob sambuci cum ess. persicariæ aut essentia fumariæ usurpata, item decoctum flor. sambuci in lacte bibitum.

Externè pulveres, in specie Mynsichthii, ad erysipelata conveniunt: it. epithema ad erysipel. Zwelfferi *in Pharm. Reg. pag.* 91. quod polychrestum est ad exulcerat. humid. in metu gangrænæ.

XX. SITIS.

Sitis, quæ subinde graviter affligit scorbuticos, præsertim matutino tempore, optimè decocto radicis chinæ aut liquiritiæ ad imitationem Timæi **von Güldenklee**/ *lib.* 3. *Epist.* 29. *p.* 237. cedit.

XXI. ULCERA SCORBUTICA.

Ulcera verò scorbuticorum sive per se, sive post erysipelata effloruerint, periculosa sunt: quod si verò fiat, ut partes ulceratæ non sentiant, nec doleant, periculum est, ne immineat gangræna. Contra hæc ulcera ergò convenit optimè ▽♆ pro eluendis his ipsis, & applicetur desuper unguentum nicotianæ cum saccharo Saturni; item unguentum diaphoreticum cum succo inspissato beccabungæ mistum, & malaxatum cum oleo nicotianæ. Horstius commendat unguentum de apio, ulcerum horum mundificativum; quin & decoctum ♆æ pro eadem intentione commodè usurpatur.

Quod si ulcera sint pejora, ibi succedaneum sunt decoctum sedi minoris, cui additur aliquantulum de ~u⊖li; sic enim partes exulceratæ mundificabuntur.

Cum verò non semper scorbutici ferre possint unguenta aut emplastra, præsertim pinguia, **sie bekommen Jucken und Stincket**/ tunc partes exulceratæ pulveribus inspersis curandæ sunt. Nempe pulvis ex facch. ♄i, lacte ♃æ, olibano, myrrha, croco ♂is ▽ato & similibus. Internè fomitem horum ulcerum subtrahunt ess. lignorum, ess. fumariæ, travmatica, item R coralliorum antiscorbutica & similia, sanguinem mundificantia.

XXII. TUMORES.

Tumores duri, qui crura subinde affligunt, resolvantur per cataplasma ex rad. consolidæ maj. cui etiam addi possunt radix bryoniæ; absinthii, chelidonii majoris, farina fabarum & lupin. ex quibus in lacte coctis fiat cataplasma imponendum: v. g.

℞. *Flor. chamomill.* M. ij.

rad. symphyti maj. ℥jv.
bryon. ℥ij.
medullæ pan. albi no. j.

Coqu. in s. q. lactis ad consist. cataplasmatis. Vel etiam cataplasma ex beccabunga & geranio Robertiano locum habet: vid. Wedelius *de Compos. Medic. pag.* 63. Vel

℞. *Empl. diaph. Mynf.* ℥j.
succ. inspissat. rad. symph.
beccabung. ana ʒj.

malax c. ♂ *destill. chamom.* f. emplastrum. Quod si dolor adsit, tacamahacæ dimidium ad emplastrum diaphoreticum addi potest.

ARTICULUS VII.
De
Affectibus Cutaneis.
MEMBRUM I.
De
SCABIE.

Affectuum cutaneorum, in specie scabiei, origo est simpliciter à vitiosa nutritione depravata partium ipsarum subcutanearum. Causa peccans est fermentum acidum in glandulis intercutaneis, hærens, nunc simpliciter tale, nunc acidum acre seu acido-salsum; hinc enim pruritus, squamulæ, & pustulæ rubræ, interdum pus & sanies; videatur Beckius *de Princ. Rerum Natur.* & Willis. *Pharm. Rat. P.* 2. *p.* 476. adeoque formalitas scabiei consistit in nutritione depravata, quatenus illam utplurimum corporis contabescentia, interdum pedum tumores, comitantur. Vitiatur autem nutritio partium subcutanearum privata ab acido præternaturali fermentum digestivum impediente, & alimentum partis proximum corrumpente. Acidum istud præternaturale fermentativum oritur l. ex transpiratione insensibili nonnihil impedita, indeque retentis effluviis acido-⊖sis, aliisque similibus; idque subinde ex immunditie ægri, aut quando e. g. pueri, servi, ancillæ, pharmacopœorum aut aromatariorum aliorumque famuli, corpora sua nunc frigori intensissimo exponunt, nunc à frigore recedentes fornacis calori vehementiori sese objiciunt, unde à subitaneis his & sæpiùs repetitis mutationibus non rarò scabiosi fiunt: vel ex ipso vitio nutrimenti allati, sanguinis nempe & chyli, ⊖sioris aut acrioris; fermenta præternaturalia sub cute hinc inde generantur, unde oritur fermentatio; vel denique frequenter ex contagio fermentativo, e. g. chirothecæ scabiosæ, extrinsecus hausto, spiritum insitum cutis alterante; quod fermentando se multiplicans partium intercutanearum nutrimentum lædit, & in saniem seu ichorem acido-⊖sum convertit, simili modo ac crusta lactea infantum subinde florescit ex vitio lactis nutricis.

Ex his patet: non semper in scabie totam M. S. affectam esse, sed frequentius nutrimentum intercutaneum seu serum nutritium in habitu corporis: unde, quicquid Practici de viscerum intemperie & sanguinis impuritate in omni scabie docent, locum non semper habet; cum à solo sæpe scabiosi contactu vel hujus vestimentorum usu, &c. scabiem contrahamus, ubi præter cutim aliæ partes simul non afficiuntur, quæ tamen si tota M. S. semper inquinata esset, viscera interna etiam inquinaret: accedit & hoc, quod scabies sæpe per sola medicamenta externa curetur. Utut negari non possit etiam interdum ex mala diæta & causis internis, v. g. scorbuto, lue ♀ea, &c. scabiem excitari, aut contagium, quo serum nutritium in habitu corporis semel affectum, totam M. S. successivè inficere potest, unde phthisis, cachexia, & alia similia mala excitantur. Dividitur vulgò scabies in humidam & siccam; quæ tamen differentia non est essentialis, sed tantùm accidentaria, cum pro diversitate corporum plus minus serosorum & sicciorum pustulæ scabiosæ nunc humidiores, nunc sicciores & magis crustosæ, sint. Illæ enim à nutrimento partium subcutanearum magis seroso & magis temperato, adeoque facilè corruptibili; hæ verò à nutrimento minus seroso, sed magis balsamico aut ⊖e volatili oleoso magis impregnato oriuntur.

DIAGNOSIS.

Signa diagnostica per se patent: scabies humida & sicca facilè quoq; à se invicem dignosci possunt, dum illa apparet sub forma ulcusculorum cutaneorũ, hæc verò solùm saniem exsiccatam & incrustatam repræsentat.

PROGNOSIS.

Prognosin quod attinet: scabies propter deformitatem & pruritum magis molestum malum, quàm periculosum, cum hac affecti pluribus morbis ferè immunes sint, v. g. à variolis, epilepsia, &c. imò ipsa peste, notante Foresto *l.* 6. *Observ.* 24. *in Schol.*

Scabies recens facilè curatur; inveterata verò Medicis multum facessit negotii; interdum in impetiginem ac lepram degenerare, & viscera interna inquinare solet.

In senibus contumax magis est, quàm in juvenibus, quibus sæpè insanabilis: vid. Fonseca *Tom.* 2. *Cons.* 18.

Scabies humida melius curatur, quàm sicca; imò vix curari debet, vid. Gabelchoverus *C.* 6. *observat.* 75. Malè curata multorum morborum chronicorum, infarctorum & inflammatorum causa existit; unde frequens post malam curationem phthisis.

CURA.

Curantur cutanea vitia tàm per purgantia, quàm sudorifera. Externè verò conveniunt, quæ vi absorbendi aut destruendi acidum pollent. Conveniunt ergo internè inter purgantia helleborina extract. helleb. nigri & panchym. Crollii, pulveres purgantes cum tantillo antimo-

timonii diaphoretici ad imitationem Comitis de Warvvick, quibus semper ☿ dulcis addendus erit; adeoque optimè pilulæ ☿ales conveniunt, item Calomelanos Turqueti, i. e. ☿ dulcis cum scam. ♁rato, item ☿ vitæ per inferiora purgans, de quo vid. Hartmannus *in Praxi Chym. cap.* 4. §. 1. In robustioribus turb. minerale, ☿ viridis, e. g.

℞. *MP. de* *co *Querc.* l. *extr. hellebori nigri*, l. *panchym. Croll.* gr. v.
☿ *dul.* gr. xij. ad xv.
extr. troch. alhand. gr. j. ad ij. (vel loco hujus *Scam.* ♁*rat.* gr. j.)
cum *Ess. lignor.* l. R♀i ♉*iat.* l. *fumaria*, f. pilulæ: D. S.

Blut-reinigende Pillen.

Vel fiat nodulus pro purificando sanguine in genere, simul & alterativus & laxativus, quibus plantæ amaricantes, scorbuticæ & sanguinem purificantes addendæ erunt v. g. radix enulæ, polypodii, fœniculi, hellebori nigri, rhabarbari, armoraciæ, &c. fumaria, carduus benedictus, veronica, scordium, absinthium, flores acaciæ, bellidis, &c.

℞. *Herb. rec. absinth.*
cochlear.
fumar. a M. j.
flor. bellid.
cichor.
cent. min. ana p. ij.
fol. senn. s. s.
rad. rec. armorac.
fœnic.
enulæ ana ʒvj.
belleb. nigri crud. ℥ß.
rhabarb. el. ʒiij.
galang.
zedoar.
cinamom. ana ʒj.
pass. min. ℥j.
sem. anisi.
fœnic.
nasturt. ana ʒij.
⊖♀ ʒiij.

Incisa & contus. includ. nodulo. S.

Blut-reinigender Püschel.

Vel tempore vernali:

℞. *Flor. acac. rec.* M. j.
seri lact. bubul. l. *caprill.* Mens. ß.
Coqu. leniter in vase clauso.

De colatura bibatur manè dimidia pars, per ☌ 7. ad 14. continuando, & singulo manè ex florib. recentibus coquendo.

De usu seri lactis in scabie vid. Amatus Lusitanus *Cent.* 2. *Cur.* 74. & lactis caprilli, Platerus *pag.* 542. & 543. *l.* 2. *Observat.*

Inter sudorifera conveniunt ligna, cortices etiam, in specie ligni sancti, eorum nempe decocta, essentiæ & ∽, uti etiam partes animalium duræ philosophicè calcinatæ, e. g. C. C. s. △e, ebur sine △e &c. ⊖ia fixa & ⊖ia volatilia quæcunque, in specie verò ⊖ volatile viperarum, & omnia ex viperis parata remedia: quibus ex regno minerali additur ♁ ♉ii, cinabaris ♉ii, ♉ diaphoreticum, aliaque fixa ♉alia; nunc sociata cum aliis, nunc per se cum rob baccarum sambuci; item Ræ ♉iales, vid. M. A. N. C. *Ann.* 6. *Observ.* 217.

In contumacioribus malis præsertim viperina, aliaque quæ sanguinem purificant, conducunt; & aliis irritis salivatio ☿alis instituenda, sicut in pessimo rerum statu, adeoqu in ipsis leprosis; tandem ad ☉☉ fixum confugiendum erit.

Quoad sudoriferorum formulas:

℞. ▽*a fumar.* ℥iß.
♉ *diaphor.* ℈j.
⊖ *volat. viperar.* gr. vj.
syr. de succo scabios. ʒvj.
M. pro haustulo sudorifero: S.

Schweiß-Tränclein auff einmahl.

℞. ▽*æ flor. samb.* ℥j.
∽ *theriac. camph.* ʒß.
♉*ii diaph.* gr. xv.
⊖ *volat. viper.* ℈ß.
syr. cort. aurant. ℥ß. M.

℞. ♉*ii diaph.*
⊖ *absinth.* ana ℈ß.
volat. C. C. gr. v. vel vj. M.

℞. *C. C. s.* △*e* ℈j.
♉*ii diaph.* ℈ß.
⊖ *vol. viperin.* gr. vj.
laud. ferment. gr. j. M.

℞. *C. C. s.* △*e.*
flor. ♁*is* ana ʒß.
⊖*is card. ben.* gr. xij. M.

℞. *Extr. bals.* ♁*ü* p. iij.
♉*ii diaph.* p. j.
C. C. s. △*e* p. ß. M.

De quo omni manè, quantum cuspis cultelli capit, sumatur; vesperi verò duabus horis ante cænam elixyr proprietatis, sine acido, l. elixyr cacheċticum.

℞. *Rob. Samb.* l. *theriac.* ʒj.
pulv. serpent. calcin. l. *non calcin.* ℈j.
⊖*ci ℈ß.
c. s. q. *Syr. cort. aur.* f. Bolus.
D. S.

Blut-reinigende Latwerge auff einmahl.

℞. *Conserv. fumar.* ʒj.
pulvis viperin. ʒß. ad ℈ij.
c. *syr. rosar. sol.* f. Bolus.

℞. *Bals.* ♁*is terebinth.* ʒij.
succinat. ʒj.
M. D. S.

Blut-reinigender Balsam.

Dosis x. ad xv. guttulas manè.

Externè conveniunt remedia ex Saturno, Mercurio, ♁e, ⊖♀i, calce viva, item saccharum ♄i, cerussa, minium, cosmeticum Clavii ex bismutho paratum, seu magisterium marcasitæ, vid. Schrœderus *in Pharmac.* & Begvi-

Begvinus *in Tyrocin. chymico*, lap. calaminaris, sperma ranarum, decoctum cosmeticum Mynsichthii, *in armament. Chym. pag.* 377. Mercurius dulcis, arcanum corallinum, liquor Mercurii saccharatus Mynsichthii *l. a. pag.* 443. essentia benzoes, oleum nicotianæ, unguentum de liquiritia, de nicotiana, unguentum album camphoratum, de lithargyrio, unguentum enulatum, unguentum dia-Saturni Zvvelfferi enulatum, unguentum ex tutia, dia-pompholygos, emplastrum de ranis cum Mercurio, &c. quæ mirificè acidum temperant, absorbent, & mitigant.

In usu tamen ♀is & ☿ii. nec non unguentorum Saturninorum observandum, ut pori corporis probè aperti maneant, ne fermentum, externo illitu repulsum totam M.S. inficiat, pro quo scopo ♀i semper ⊖♀i vel aliud alcali adjungendum: e. g. sit sequens ungv. ad scabiem mihi perquam familiare.

℞. *Ungu. enulat.* vel *diapomphol.* vel *album camph.* vel *de liquirit.* ʒvj. ad ℥.
(vel *ungu. enul.* & *alb. camph.* ana p. æqu.)
flor. ♀*is* ʒij. l. ʒiij.
⊖♀ ʒj. vel ʒiß. (vel ♂♀ p. d. ʒij.)
c. s. q. *Ol. hyperic.* l. *nicot.* f. linimentum.
D. S.
Reinigende Salbe.

addi huic pro lubitu & gratia odoris possunt
balf. Peruv. ℈ß.
Ol. ligni Rhod. gutt. vj.

Hoc ipso illinantur saltem juncturæ brachiorum & pedum, v. g. articulatio tali, genuum, carpi, & interstitia digitorũ, vesperi sub introitum lecti, & corpus bene tectum conservetur: manè manus possunt ablui ⊡ propria calidâ, relicto in pedibus linimento, reiteretur hoc ipsum tamdiu, donec malum evanescat. Postmodum ubi evanuerit scabies, ut vestigia rubra deleantur, abluantur manè & vesperi cum ▽♃æ. Vel

℞. *Ungu. de liquirit.* vel
dia-♄ni Zvvelf. ʒvj.
Ol. laurin. ʒiij.
pulv. bacc. laur.
flor. ♀*is* l. ♀*is comm. pulverif.* ā ʒij.
⊖♀ ʒj.
c. s. q. *Ol. hyperic.* f. linimentum.

Ubi contumacius fuerit malum, ad ☿lia fiat accessus.

℞. *Ungu. nicotian.* vel *pomat.* ℥ß. ad ʒvj.
flor. ♀*is* ʒij.
☿*ii dulc.* ʒj.
c. ♂o *nicotian.* vel *jasmini* f. linimentum.

Hæc ipsa præter scabiem etiam in pruritu partium, in serpigine, in den Schwinden/ it. in lychenibus & similibus cutaneis corporis affectibus, commodissimè usurpari possunt. Augetur vel imminuitur ⊖♀ quandoque propter nimiam acredinem. Item

℞. *Unguent. rosat.* ℥iij.
☿▽*ti* ʒiij.
M. pro linimento.

Quod etiam externè in gravioribus malis usurpari potest.

℞. *Ol.* ♀*i p. d.* ʒij.
amygdal. dulc. q. s.
M. pro linimento externo.

Facit etiam huc decoctum ♃æ polychreston in cutaneis affectibus pro partium affectarum abluitione:

℞. ▽ ♃*æ* ℔. ij.
♀*is comm. pulver.* ℥ij.
Ebulliant invicem aliquandiu:
Colaturæ adde
▽*æ rosar.* ℥jv.
M. D. S.
Reinigend Wasser.

Hac aqua eluantur membra scabiosa, item genuum & cubiti articulationes: permittantur sponte siccari, & evanescet scabies & maculæ atque pustulæ ab hac relictæ; & convenit hæc lotio etiam, si partes scabie affectæ tumore œdematoso tumeant. Præsertim aqua subsequens est egregiæ virtutis, sc.

℞. *Decoct.* ♃*æ* ℔j. ad ℔iß.
☿*ii dulc.* ʒj. l. ʒij. ad ʒiij.
∽ *theriac. camphor.* ʒj.

M. pro lotione partium externarum in scabie ferina, quam sola repetita lotio curat. Odoris gratiâ ▽ *rosarum*, interdum etiam *sacchari Saturni* ʒiß. vel ʒij. addi possunt: loco cujus etiam

℞. ☿*ii viv. purif.* qu. v. e. g. ℥jv.
Ebulliant in ℔jv. ▽*æ simpl.* aliquandiu: Coletur.

Quâ solâ partes abluendo, præsertim manus, scabies evanescit.

Qui verò potentiùs volunt, addunt ☿ dulc. ʒj. vel ʒiß. ad ʒij. & ita calidè utuntur.

Secretum in omni scabie est ▽ destillata stercoris humani, lavetur locus, expertissimum est: Item die gebrauchte Gerberlauge warm gemacht / die Hände damit gewaschen / felici cum successu vidi usurpatam in scabie ferina puellæ, internè adhibendo simul essent. viperarum. Denique ungu. auratum, elegans in alopecia leprosa, quod vid. in M.A.N.C. *Ann.* 6. *Append. p.* 179 & hîc non inelegans erit.

Sunt qui in remediis externis contra scabiem, item in aliis similibus pro usu cosmetico non raro adhibent ☿▽atum, sed pessimo cum consilio: nam præter alia mala incautius adhibitus dolorem inflammatorium, pustulas, & vesicas ingentes, acrimoniâ suâ corrosivâ acidâ excitat; vid. M.A.N.C. *Ann.* 8. *observ.* 77. in quo casu optimus est fotus lactis tepidi, cessantibus postmodum doloribus, convenientissimum est adhibere ▽m ♃æ. Aliquando Studiosus ex liquore Mercurio impraegnato contra scabiem ex affrictione ejus dolorem & tumorem brachii & manus à cubito ad

ad digitos usque incurrit cum crudelissimo dolore; unde præscripsi:

℞. ▽æ ♆æ ℔j.
☿ ℥j.
ceruss. ʒiij. M.D.S.

Lindernder Umschlag.

Applicabatur calidè, & optimè contulit.

In casibus pertinacioribus etiam cingulum ☿le concedendum, de quo vid. Bartholinus *C.* 3. *Hist.* 79. cui Fonseca *L.* 2. *Cons.* 18. suffitum cinabarinum addit, probè tamen priùs purgato & contra frigus præmunito vel sub sudore detento corpore: effectus enim ex Mercurialium abusu satis deploratos experientia testatur, quos etiam ab aliis externis intempestivè applicatis contigisse Medicorum observationes cum quotidiana experientia testantur: exemplum ab ungu. ex arsenico videbitis in Amato Lusitano *Cent.* 2. *Cur.* 33. & ab ungu. ex litharg. in Zacuto Lusitano *l.* 1. *Praxeos.*

Notandum quoque, quòd in scabie critica nulla remedia externa applicanda, sed solummodò remediis internis diaphoreticis insistendum esse. In scabie autem forsan retropulsa, & inde natis gravibus symptomatibus, optimè conveniunt viperina, ess. viperarum, ⊖ ejus ad ℈j. cum ℥j. syr. fumariæ.

Tandem etiam in usu sunt balnea pro delenda scabie, quæ etiam in scabie critica concedi possunt, ex chamomilla, malva, meliloto, hyperico, nicotiana, scabiosa, fumaria, persicaria, lapatho acuto, enula, saponaria, parietaria & similibus appropriatis: e.g.

℞. *Herb. lapathi ac.* M. jv.
nicot.
scabios. ana M. ij.
rad. lapathi ac. ℥iij.
enulæ ℥ij.
bryon. ℥j.
🜍is *crud.* ℥vj.
♆æ ℔ij.
Incisa & contusa D. S.

Species zum Baden.

Coqu. in s. q. ▽ moderato igne pro balneo. Priùs sudet æger c. C.C. sine ▽ in rob sambuci, vel cum essentia lignorum, dein insideat huic, corpus fricando & à sordibus repurgando; pòst cum linimento appropriato illinendo. Item:

℞. *Herb. fumar.*
nicotian.
persicar.
scabios. ana M. ij.
rad. enulæ.
lap. acuti ana ℥ij.
bryon. ℥j.
pulv. 🜍is ℔j.
⊕i.
♆ ana ℔ß.
Concisa & contusa S. ut suprà.

Coqu. in ▽ dulc. cum ana lixivii acuata, moderato △e benè agitando. F. balneum.

Vid. Horstius *pag.* 325. & 327. Item:

℞. *Herb. lapathi ac.* M. jv.
parietar.
saponar. ana M. ij.
rad lapathi ℥vj.
bryon. ℥iij.
🜍ù *vivi* ℥ij.
♆æ *rec.* ℔ij. M.D.S.

Species zum Bade.

Coquantur in ▽ *simpl.* addendo parum lixivii.

MEMBRUM II.
De
Pruritu.

Pruritus est scabiei symptoma individuum, & futuræ signum certissimum.

CAUSÆ.

Causa pruritum excitans est serum acidosalsum cujus acrimonia à causa scabiei in hoc differt, quod illa tenuior & subtilior sit, atque per minima magis inter cuticulam & cutim se insinuet. Oritur tamen etiam interdum à causa externa, ab urticarum & formicarum contactu, culicum & pediculorum, nec non sironum morsu, item à ligatura strictiore in fracturis & luxationibus.

DIAGNOSIS.

Diagnosi opus non habet, cum malum hoc somnum & alia negotia maximè impediat.

PROGNOSIS.

In Prognosi nihil peculiare occurrit, nisi quod pruritu diutius vexati scabie tandem afficiantur.

In decrepitis incurabilis est: vid. Valescus de Taranta *in Chirurg.*

CURA.

In Cura, si malum sit à causa interna, & quidem totum corpus affligat, conveniunt acrimoniam temperantia. Ante omnia verò purgetur corpus Mercurio dulci, e.g.

℞. *Conf. rosar.* ʒj.
☿ii *dulc.* gr. xv.
ref. jalapp. gr. vj.
scamm. 🜍*at.* gr. j. l. ij.
c. *syr. fumar.* f. Bolus. S.

Blut-reinigender Zucker.

Non minus etiam conducunt noduli purgantes, & omnia purgantia jam membro præced. in scabie laudata.

Purgato sic corpore, in plethoricis V.S. institui potest: post sudorifera temperata etiam acrimoniam ⊖ sam absorbentia, in scabie pariter jam laudata, imprimis ex antimonio diaphoretico Martiali, C.C. sine igne, cinnabari antimonii, &c. præscribenda. Ubi verò pars tantùm una vel altera pruritu molestatur, una cum sudoriferis jam dictis conveniunt omnia externa in scabie laudata. Vel fiat linimentum Rondeletii:

℞. *rad. lapath. ac.*
helen. ana ℥j.
Decoqu. in ✝o ad mollitiem:
per setaceum trajectis adde:
irini ℥iij.
⊖*is com.* ℥j.
myrrhæ ʒiij.
lythargyr. ℥iß.
ceræ parum.
F. l. a. Linimentum.

In malo pertinaciori dictis aliquid ☿ii dulcis addi potest, imprimis si malum oriatur à sironibus, in quo casu simul decoct. colocynthidis applicari solet.

Si à ligaturis diuturnioribus aut strictioribus, pars tantum lavetur cum ▽ tepida: si à formicis vel urticis, præter frictionem cum gleba ▽æ recenti convenit lac tepidum, decoctum malvæ, ▽ sperm. ranarum, vel unguentum diapompholigos, de tutia, &c. quibus sacch. Saturni addendum.

MEMBRUM III.
De
Lepra.

LEpram olim abominabilem affectum fuisse, tam ex S. S. quam aliis autoribus constat, nostro autem seculo cum scorbutus & lues Venerea ubique ferè se insinuent, lepra ipsa est rarissima, cum vel sub nomine luis Venereæ, vel ipsius scorbuti lateat. Imprimis convenit cum scorbuto confirmato. Alias etiam psora dicitur, & elephantiasis Græcorum; ab elephantiasi Arabum in hoc differt, quod hæc particularis tantum, & senes vino liberaliùs indulgentes plerumque invadens, affectus quidam sit, pedum nempe tumor rubicundus, lividus seu nigricans, cum ulceribus varicosis, è quibus serum acre limpidum effluit: interdum etiam solæ crustæ furfuraceæ totos pedes occupant; illa verò universalis. Vocatur elephantiasis, quia hac ipsa affectis tumida cutis, rugosa & aspera, elephantum instar, apparet. Aliàs etiam vocatur Satyriasmus; vel quia nares & labia tumida, aures tabidæ, genæ rubentes, & in fronte excrescentiæ quædam instar cornuum hinc inde protuberant, quali facie satyri pinguntur; vel quod leprosi in principio morbi maximè libidinosi dicantur. Item leonthiasis dicitur, vel quod leprosi vultum terribilem & frontem rugosam leonum instar acquirant; vel quod eorum anhelitus & excrementa leonem hujusque excrementa oleant. Nihil est aliud, quàm summus & contumacissimus scabiei scorbuticæ gradus, unde scabies & lepra ab Ægineta conjunctim tractantur; in lepra tamen longè major & habitualis succi nutritii corruptio est, quàm in scabie, adeò ut, quando in hac cutis instar furfuris separatur & decidit, hæc in lepra squamarum piscium instar decidat, quatenus in hac non tantùm cutis, sed etiam subjacentes partes carnosæ exulcerantur: unde & scabies ferina & inveterata in lepram degenerare solet.

CAUSÆ.

Causa lepræ cum scabiei causa communis est, longè tamen gravior: ⊖ sedo nempe seri muriatica & corrosiva, in specie acido-salsa. Veteres bilem atram, singulari malignitate præditam accusant, ratione cujus quidam lepram cancrum universalem non ineptè dicunt, quatenus eadem ferè causa cum cancro particulari concipi potest.

DIAGNOSIS.

Circa lepræ diagnosin Medicus sit cautus & prudens, ne signo uni ac soli credat, sed judicium dirigat ad signa plura, tam propria quàm communia; adeoque secundùm illa quidem judicet, secundùm hæc verò maximam partem. Colliguntur autem signa hæc vel ab antecedentibus, vel conjunctis. Quoad antecedentia: Medicus imprimis investiget ex ægri parentibus, consanguineis & agnatis, an horum aliquis lepra vel cachexia congeneri enormiore laborarit? cum contagium hoc interdum ad tertiam & quartam usque generationem propagari soleat: deinde attendatur vitæ genus, an æger aut parentum aut consanguineorum quidam cum leprosis degerit? quo victu & quali diæta utatur? an quartana, mania, aliisque similibus morbis olim laborarit? an hæmorrhoides, menses vel alia solennis quædam evacuatio, ipsi aliquandiu suppressa fuerit, aut adhuc supprimatur? ex quibus conjecturæ artificiales formari possunt, ægrum ad lepram esse dispositum, adeo ut, licet jam nondum leprosus, lepra tamen metuenda sit.

Quod signa concomitantia attinet; hæc sunt vel interna vel externa. Interna sunt in principio ructus crebriores & molesti, cruditas acida vel nidorosa, alvus obstructa: quibus progressu temporis superveniunt oris & faucium siccitas, sitis intensa, sudor graveolens & fœtidus, urina subjugalis, cui si juxta Levinum Lemnium calx ♄ni injiciatur, hæc fundum ejus non petat, sed supernatet; sunt libidinosi: sanguis venæsectione eductus solet esse fœtidus, crassus viscosus & unctuosus, adustus, nigrescens aut lividus, fœculentus & pingui quasi crusta obductus, qui digitis aut manu agitatus arenæ instar stridet & tactu asper apparet; per pannum verò colatus arenulas, granula & nodos quasi post se relinquit; grana aliquot ⊖is superinjecta mox dissolvit, ab ▽a verò non adeò facilè diluitur, sed potiùs cum hac instar gelatinæ congelatur: vid. Marcellus Donatus *Histor. Mirab. lib.* 1. *cap.* 4. Pulsus prætereà frequens est & debilis, respiratio difficilis, & fœtida, ut in phthisi, dyspnœa & asthmate; vox clangosa & rauca, & interdum ægri per nares

nares quasi videntur loqui. Accedit his in malo confirmato segnities & lassitudo totius corporis, facilis infrigidatio, abolitus tactus, remanente tamen motu, vid. Paræus *l.* 19. *cap.* 7. utut ægri interdum pruritum formicarum repentium adinstar percipiant: somnus est gravis cum insomniis turbulentis & incubo, ac si cor eorum claudatur ac comprimatur; imò tandem pusillanimitas quædam supervenire solet.

Inter signa externa apparet cutis, nunc ad colorem lividum & nigrum vergens, nunc flavescens & ex rubro nigricans; vid. Valeriola *l.* 6. *Enarrat.* 5. Aëri exposita mox corrugatur, exasperatur & infrigescit; tota apparet unctuosa, ut ▽ ipsi inspersa vix hæreat, sensim crassescit, rugosa & asperior redditur; furfure, nunc purpureo, nunc albicante, ac si calce incrustata esset, imprimis in facie adspersa videtur, multisq; nodositatibus, tuberculis mobilibus & indolentibus, potissimum pone aures, circa frontem, mentum & artus, defœdatur, & morphæa, impetigine & scabie sicca pertinaci, aliisque pustulis afficitur; vid. Hildanus *Epist.* 24. Unde etiam continuus (& continuæ exinde ortæ vigiliæ,) pruritus, ac si acubus pungantur, aut urtica percussi essent, aut vermibus roderentur, leprosos maximè urget; & dum partes cutaneas unguibus scalpunt, paucissima saltem aut nulla materia, neque serosa neque purulenta, promanat, partesque cutaneæ erosæ mox exsiccantur, nec crusta quadam obducuntur: cum his simul observatur capillorum defluvium superciliorum; pilisque veris interdum parv, ilanuginis instar, succedunt; frons est rugosa & tuberosa, aures tensæ, earumque pinnæ tumidæ, vid. Hildanus *l. a.* supercilia sunt elevata & callosa, & pilis aut destituuntur, aut si evellantur, aliquid cutis & carnis in radice hæret: oculi juxta Guidonem de Cauliaco fiunt rotundi, rubicundi, scintillantes & lachrymantes, qui venas tumidas & intra angulos tubercula grandinosa, aut juxta Hildanum *l. a.* in angulo majore pelliculam acquirunt: narium extrema dilatantur, superior pars constringitur & coarctatur, in medio cartilaginis corrosio apparet una cum ozænis, fœtore, polypo, respirationis per nares interceptione, & copiosa sternutatione; nec non palati atque uvulæ erosione: labia cum facie pallent, crassa, dura, nigricantia, livida, & fissa comparent; in ore & faucibus hinc inde observantur tubercula flavescentia & sublivida, lingua tumet, nigrescit & finditur, cujus venæ inflantur & varicosæ evadunt cum tuberculis grandinosis & durioribus albis, viridibus vel lividis: sicuti etiam gingivæ præter modum pallent, tument & rubent, asperæ & corrosæ apparent: saliva maximè est viscida & quasi biliosa: mammæ sunt duræ & tument cum venis varicosis: artus non solum marcescunt, sed etiam in pedum plantis & digitorum interstitiis, nec non in manibus, propè cubitum, aliisque artuum locis, fissura & ulcera callosa, prætumida, & ad levissimum contactum cruenta, ut plurimùm tamen indolentia, deprehenduntur, manuum musculi, maximè pollicis & indicis, consumpti sunt; ipsique manuum ac pedum digiti frigus & dormitationem, & quasi quandam sensus privationem patiuntur; articuli horum sunt nodosi & distorti, ungues verò lividi, nigri, incurvi & fissi.

PROGNOSIS.

Lepra inveterata incurabilis est: de incipiente verò, à mala diæta aut contagio orto, per diætam accuratiorem & remediorum generosorum diuturniorem usum aliqua spes adhuc affulget; sicuti lepræ incipientis sanatæ exempla videbitis apud Aretæum *l.* 4. *de sign. & caus. morb. cap.* 12. Galenum *Isagog. cap.* 12. & Horstium 7. *Observ.* 18. *&* 21. utut forsan rariora sint. Conf. Laurentius *de Lepra* 18. & Palmarius *de Lepra c.* 4.

Sanguis in lepra fœtidus & nigrescens: Item serpigo & impetigo in manuum ac pedum digitis; cum pilis parvis ascendentibus, malum signum sunt.

CURA.

In Cura sanguis purificetur, tam per evacuantia sudorifera, & alterantia scorbutica.

Quoad purgantia; propinentur primò mitiora, hinc potentiora & generosiora, qualia suprà de lue Venerea & scabie fuerunt proposita.

Purgantibus succedunt sudorifera, quæ inter primum locum tenent viperæ, quas commendat Aretæus, *l. a.* & Galenus *l.* 11. *de simpl. Med. Facult. cap.* 1. quarum quidem virtutem in dubium vocant Erastus 4. *Disp. contra Paracels.* Zacutus Lusitanus *l.* 1. *de Med. Princ. Hist.* 5. & Palmarius *de Elephant. c.* 9. Commendantur autem theriaca benedicta viperina, pulvis ess. & ⊖ volatile viperarum, ⊖ volatile cornu cervi, ⏜⊖ ✳ci, ⊖ volatile & Q. E. sanguinis humani, ℞ ♁ii, coralliorum, ♁ diaphoret. ♂le, ♃♁⊙atum, ubi remedia aliàs usitata & vulgaria non valent, tandem ad arsenicum fixum confugiendum est, quo mediante Doctor Rhefeld leprosum quendam restituit, præmissis digestivis & laxativis per alvum; nempè dedit sequentia:

℞. *Matr. perlar. calc.* ℈ij.
⊖*is fumar.* ℈j.
M. f. *Pulvis* pro 2. dosibus.

℞. ☿ii *vitæ* gr. jv.
cum theriaca fecit Bolum. S.

Purgier-Zucker.

℞. *Recrement. uvar.* Weintröster. qu. v.
Redigantur calcinando in cineres, è quibus more solito f. lixivium, ad dimidium porrò incoquendum:

℞. Hujus *lixiv.* Mens. jv.
arsenic. albiss. ℔j.

Coqu. in olla per horam unam aut alteram, semper ligneâ spatulâ movendo, donec ferè sit consumtum lixivium; sic fiet massa spongiosa: tunc novum affundatur lixivium, & coctio repetatur; sic mox arsenicum erit resolutum, quæ solutio decantetur in aliud vas purum, in quo ♃atio addatur sequens:

℞. *Ceruss.* ℔ij.
⚹ q.s. ad solutionem, quæ filtretur.

Hâc solutione tantum præcipitetur, quantum possibile, edulcoretur & exsiccetur.

Exhibuit doses 8. per tot dies, incipiendo à gr. ij. singula aurora gr. j. augendo, & ad ℈ß. assumendo. Potest sumi in theriaca in forma boli, vel cum antimonio diaphoretico & pauco sacchari in jusculo vel cerevisia calida, bonô semper sequente sudore.

Post balnea & scarificationes simul aliquoties adhibitas squamæ deciderunt, & ita æger sanitati fuit restitutus. Alterantia denique sunt vel interna vel externa; inter interna eminent ea, quæ de scabie dixi, & omnia absorbentia, uti sunt corallia, conchylia, lapilli cancrorum, ♁diaphoreticum simplex & compositum, aliique hujusmodi pulveres: quibus & plantæ hepaticæ & splenecticæ adjungi possunt, e.g. fumaria, eupatorion, chelidonium, de quo vid. Haffenrefferus *de Affectibus cutis p.* 128. Scorzonera seu viperaria, quæ à Zacuto Lusitano laudatur; R ♀i simplex & ♁iata. De carne asini pulli comesta vid. Bartholinus *C.* 6. *Histor.* 31. utut carnis hujus esum Amatus Lusitanus *C.* 2. *Cur.* 34. inter causas lepræ externas referat; milvii caput combustum laudatur in Sennerto *Pr. c.* 5. *pag.* 177. sanguis leporis & cinis lepor. it. fel & sanguis accipitris. vid. Hasenrefferus *l. a. pag.* 130.

Externè prosunt balnea in scabie commendata, aut juxta Rulandum *cap.* 4. *pag.* 411. ex plantagine, pilis & foliis quercus, & quod Weckerus *in Antidot. Special. l.* 2. *pag.* 604. describit, unguentum ex succo lapathi majoris Hasenrefferi, unguentum medicamentosum Mynsichthii, & ☍ ♃is Rulandi, de quo *l. a.* Quidam thermas commendant, quibus tamen contradicit Hasenrefferus *l. a. pag.* 127. & Zacutus Lusitanus *loco allegato.*

MEMBRUM IV.
De
Elephantiasi Arabum.

ELephantiasis Arabum ejusque causæ, it. quomodo ab Elephantiasi Græcorum seu lepra differat? jam dixi. Effectus utplurimum est criticus, ideò in cura cavendum ab externis repellentibus, ne sero acriore affluente intempestivè cohibito, & transpiratione insensibili impedita, per metastasin ejus asthmata, catarrhus suffocativus, peripnevmonia, hydrops pectoris, lethargus, similiaque mala, quæ aliàs à scabie retropulsa aut ulceribus crurum intempestivè occlusis oriri solent, excitentur.

C U R A.

In cura seri acrimonia temperetur, ejusque colluvies per purgantia evacuetur, pro quo scopo confert ☿ dulcis, jalappa, & omnia in scabie laudata. Item

℞. *HB. fumar.*
scordii.
nummular. rec. ā M. j.
flor. hyper. Miß.
rad. enul.
caryophyllat. ā ʒvj.
cort. ligni guajaci ℥j.
sem. anisi.
fænic. ā ʒiij.

Incisa & contusa includantur nodulo:

D. S.

Blut-reinigender Püschel.

Affundantur vini Rhenani Mens. ij. de quo manè & à meridie bonus haustus capiatur.

Quod si nodulus hic laxare debeat, folia sennæ, helleborus niger & colocynthis addi possunt.

Externè conveniunt absorbentia Saturnina Martialia & Venerea, unde applicari potest emplastrum griseum seu de lapide calaminari, vel emplastrum de spermate ranarum camphoratum Cnöffelii *in Append.* M.A.N.C. *Anni* 6. *&* 7. *Tit.* 25. *pag.* 186. omniaque in *Dissertat. de usu & abusu præcipitant. cap.* 3. §. 2. allegata; item emplastrum de alcalib. *Tacchenii in Morb. Princ. pag.* 117. vel ad hujus imitationem concinnatum emplastrum mirabile Meibomii sequens:

℞. *Ol. Olivar.* ℔ij.
calefacto adde
Sapon. Venet. ℔ß.
cerussæ albæ pulverís.
minii cribr. ā ℔j.

Coquantur lento △e in emplastri consistentiam, circa finem addendo
Camphor. ℥j.

Convenit quoque emplastrum ♄inum polychrestum, item emplastrum nigrum Helmontii.

Pedes autem simul fasciis involvantur, incipiendo à talis usque ad genua.

Quod si cum inflammatione erysipelacea juncta, quod non rarò accidit, à dictis emplastris abstinendum, donec inflammatio hæc debitis remediis, discussa fuerit.

MEMBRUM V.
De
Serpigine & Lychene.

AFfectus hi maximè sibi sunt cognati, & gradu tantum differunt. In lychene enim, Germ. **Schwinden / Flechten / Zitter-mahle**/ cutis est aspera cum pustulis hinc inde eroden-

erodentibus, crustis furfuraceis, & cum summo pruritu ad partes vicinas serpentibus; in serpigine verò, vulgò **in dem Wurm oder schlaffenden Wurme**/ asperitati & pustulis cutis dolor & ardor conjuncti sunt; unde etiam Celso ignis sacer vocatur, & serpendo pariter se extendit, hinc etiam vulgò **die friechende Raude** dicitur. Pustulæ hæ, si summitatem tantùm cutis erodant, herpes miliaris; si verò cutis tantum profundiora exedant, papula fera seu herpes exedens, item ἐσθιόμενος vocantur. Bontius quidem *de Medic. Indor. Observ.* 19. serpiginem cum lychene confundit, dum serpiginem per pruritum definit. Verùm licet in lychene nulla symptomata graviora conjuncta sint, certum tamen est, quod in serpigine major acrimonia, adeoq; major sanguinis & seri dyscrasia peccet.

C A U S A.

Causa serpiginis & lychenis est eadem, ac de scabie dixi, serum nempe acido-salsum circa glandulas subcutaneas effusum; utut hujus acrimonia ab ea, quæ in scabie peccat, specificè differat, adeoque pro varia cutis textura nunc scabies, nunc serpigo & lychen oriatur.

P R O G N O S I S.

Serpigo & lychen sunt sine periculo.

Lychen facilè curatur; difficulter autem serpigo.

Imò si totum corpus ab hac defœdatur, lethalis esse solet, dum simili quoque ratione interiora & exteriora eroduntur.

C U R A.

In serpigine & lychene M. S. purificanda & alteranda; unde etiam eâdem methodo per purgantia, in specie pilulas Mercuriales, & sudorifera instituenda, ac in scabie dictum fuit; quibus etiam in casibus desperatis salivatio adjungenda; quo etiam fonticuli pertinent.

Quoad alterantia præter supra dicta in scabie, in serpigine conducunt bina, in specie SS. ♄ni, balf. ♄ni, Rantiphthis. D. Michaëlis. Quoad externa, sunt hæc vel blandiora, vel magis potentiora. Inter blanda laudantur in serpigine & lychene ▽ sperm. ranarum, flor. omnium, ♃æ vel solitaria, vel cum saccharo ♄i mista: ▽ ovorum; nicotiana, ceræ, radix lapathi acuti cum ✝to in formam linimenti subacta; linimenta ex ♂ ♀ per deliquium, cerussa & camphora vel linimentum butyriforme Borelli *C.* 4. *observ.* 88. ex ♂ ♀ p. d. cum ♂ lil. alborum, amygdal. dulc. & aliquot granis camphoræ. Vel subigatur fortius lixivium cum oleo baccarum sambuci expresso, donec lactescat, & applicetur; lixivialia enim acidum in glandulis subcutaneis stagnans destruunt & invertunt. Unguentum album camphoratum, nicotianæ, à Sculteto *armament. Chirurg. Observ.* 89. laudatum; ungu. nobile Mynsichthii, dia pompholygos, de ☿io dulci, SS. ♄ni, tutia. Vel

℞. *Ungu. nicot. l. rosat.* ℥iß.
☿ii *dulc.*
♂ ♀i *p. d.* ā ʒij.
ceræ l. *sapon.* ʒj. M. D. S.

Reinigend Sälblein

Alias quoque sapo Venetus cum 🜄 rectificato subactus instar lactis, ac cum linteis inde madefactis applicatus lychenem tollit, quibus & amalgama ♄ni admisceri potest, ad quod imprimis pertinet mumia ♄na cum ungu. digestivo à Poterio *P.* 3. *observ.* 65. & 80. commendata, & in *Pharmac. Spagyr. Append.* descripta; it. empl. ex ♄ni SSto, de ranis cum ☿io & omnia externa, in scabie laudata. Inter potentiora sunt arcanum corallinum, turpethum minerale, ▽ divina ☿ii, liquor ☿ii saccharinus, & liquor ☿ii acetosus Myns. hujus unguentum medicamentosum, unguen. secretum Riverii ex ungu. rosac. ℥j. & ☿⩡ti ʒj. Vel

℞. ▽ ♃æ ℔j.
☿⩡*ti* ʒij.
M. D. S.

Reinigend Wasser.

Cui etiam ℈ß. vel gr. xv. camph. addi possunt. Instar epithematis applicetur.

In dolore serpiginis enormiore leniendo convenit mixtura Riverii ex pulp. pomor. putrid. no. vj. cum ℥ij. ♂i rosarum & pauco lactis muliebris. vid. *Observ. pag.* 279. &c.

Notandum adhuc, quod impetigo seu lychen in senibus, nec non vino indulgentibus, criticè quasi efflorescat, & integros artus, maximè pedes, occupet, quo in casu ratione externorum eadem cautela observanda, quam de Elephantiasi Arabum audivistis. Prodest in hoc casu epithema seu fotus ille elegans contra erysipelata ex lithargyrio, myrrha & olybano cum vino & aceto laudatus. Aliàs cortex medianus sambuci recens contusus & calidè applicatus egregiè etiam convenit.

MEMBRUM VI.
De
Phlyctænis.

PHlyctænæ seu phlyctenes, Germ. **die hitzige Blattern**/ sunt vesiculæ parvæ pruriginosæ & ferventes, sero limpido repletæ, quæ intra digitos & circa carpos oriri solent.

C A U S Æ.

Causa proxima est serum plùs minùs acre, sub glandulas miliares seu subcutaneas collectum.

Remota est frigidior, post ignis aut balnei calorem subitò admissum, aut quando aliquis ex loco æstuoso, aut post vehementiora corporis exercitia cum sudore, ⩡i frigidiori se exponit.

P R O G N O S I S.

Pustulæ hæ, uti celerrimè generantur, ita

citò & intra biduum ad summum evanescunt: interdum tamen in scabiem & serpiginem degenerant, imprimis quando nimia seri acrimonia peccat, vel phlyctænæ ex inepta externorum applicatione retropulsæ fuerint.

CURA.

In Cura conveniunt purgantia & sudorifera. Quoad purgantia

℞. *Crem.* ♀i ℈ß. l. gr. xii.
☾i ♁iat.
☿ii *diaphor.* ā gr. vj.
scamm. ♀at. gr. jv. l. v.
♁o *destillat. fænic.* gutt. j.
M. f. *Pulvis*: S.

Blut-reinigend Pulver.

℞. ⊖ii *absinth.* l. ☾i ♁iat.
♁ii *diaphor.* ā gr. xij.
pulv. jalapp. ℈ß.
scamm. ♀at. gr. iij. M.

℞. *Extr. cathol.* l. *panchym. Croll.*
☿ii *dulc.* ā gr. xv.
scamm. ♀at. gr. iij.
c. *ess. fumar.* f. pil.

Inter sudorifera conveniunt, quæ seri acrimoniam simul temperant, v. g. C. C. ustum & sine igne præparatum, pulvis diaphoreticus Ludovici, ♁ diaphoreticum simplex & ♂ale, bezoardicum minerale, cinnabaris ☿ii &c. cum rob. sambuci, theriaca, &c.

℞. ▽ *fumar.* l. *scab.* ℥iij.
♁ii *diaphor.* ℈ij. ad ʒj.
Bezoard. mineral. ℈j.
syr. ex toto citro l. *rubi idæi* ℥j.
M. D. S.

Blut-reinigende Mixtur auff etliche mahl.

Capiatur pro duab. vel tribus dosibus, vel cochleatim pro scopo temperandi. Externè conducunt in principio mucilaginosa temperantia, v. g. mucil. sem. cydoniorum psyllii, fœnugræci, lini, &c. cum ▽ sperm. ranarũ extract. progressu verò temporis ▽♃æ, ung. de lithargyrio, diapompholygos, album camphoratum, linimentum ♄inum Zvvelfferi, vel per se, vel mixta cum amalgamate ♄ni: Vel

℞. ♁o *jasmin.* l. *amygd. dulc.*
+♄*in.* (ex infus. *minii* vel *litharg.* c. +*o parat.*)
à part. æqu.

Mista agitentur probè in consistentiam linimenti. D. S.

Kühlend Sälblein.

℞. *Crem. lactis.*
+*i* ♄*in.* à part. æqu.
Misc. probè pro linimento.

MEMBRUM VII.
De
Sudaminibus.

SUdamina Græcis ὑδρῶα à phlyctænis, uti & epinyctidibus, terminthis & esseribus, parùm differunt, minora sunt, & milii granis similia. Germanis vocantur **Schweiß-Blätterlein.**

CAUSA.

Causa proxima est serum plus minus acre.

Causa remota est sudor copiosior impeditus, aut intempestivè suppressus, qui ratione acrimoniæ plus minus intensæ cutim exulcerat, & cum pruritu exasperat.

CURA.

Internè conveniunt, post leniora purgantia, medicamenta diaphoretica, imprimis cervina & ♁ata, qualia sunt C. C. sine & cum igne, ♁ diaphoreticum, pulvis diaphoreticus Ludovici &c. manè cum rob sambuci, aliquoties repetendo.

Externè aliàs commendatur indusiorum mundatorum & calidorum frequentior mutatio, hinc partis cum lacte aut ▽♃ abluitio; addendo gr. unum vel alterum camphoræ; convenit etiam unguentum de lithargyrio.

MEMBRUM VIII.
De
Sironibus.

SIrones, Germanis **Reitliesen oder Säuren**/ sunt pustulæ in volis manuum atque pedum plantis æstivo tempore emergentes, & cum insigni pruritu molestantes, in quibus subtilissimum vermium hoc nomine gaudentium genus latet; de quibus & horum effigie microscopii ope observatis, videbitis in *Observat. mea Actis erud. Lipsiens. Anni* 1682. inserta.

CURA.

Quoad curam; ante omnia sirones intus latentes acu effodiendi sunt; hinc locus vino, in quo absinthium, colocynthis, myrrha, allium, porrum, nasturtium & similia vermes necantia, incocta, item halecum muriâ abluatur, tandemque applicentur linimenta Mercurialia hactenus præscripta, imprimis unguent. ex succo lapathi acuti, scabiosæ, absinthii, tanaceti, & Mercurio vivo paratum, quod describit Sennertus *Pr. l.* 5. *p.* 118. vel aliud ungu. ex aloë, ♀e & ♁ nicotianæ paratum, cui similiter aliquid ☿ii vivi vel dulcis admisceri potest.

Internè præter purgationem Mercurialem & sudorifera, propinetur essentia myrrhæ ♀isata, R ♁ii ♀isata, elixyr proprietatis cum & sine acido, ⌃C. C. ⊖✳ci simplex & ♁olus, &c.

MEMBRUM IX.
De
Varis.

VAri, **die Finnen**/ sunt tumores duri & parvi, ex rubedine in summitate tandem albescentes, qui ut plurimum in facie & collo oriri solent, & aperti pus crassum & tenax fundunt, magnitudine grana cannabis utplurimùm æquant, si non superant, & tam adolescentes quàm virgines ad Venerem aptos præ

cæteris

cæteris molestant; unde frequentiùs non tam à sero excrementitio, quam alimentitio, & fermento seu spiritu genitali p. n. inquinato, dependere videntur.

PROGNOSIS.

Per se sunt sine periculo, adeoque curam eorum Celsus ineptiis adnumerat.

Nihilominus, ubi rubor intensus conjunctus erit, difficilis satis est curationis; & licet pustulæ removeantur, rubedo tamen permanet; cui si inflammatio & raucedo conjungantur, lepræ imminentis signum est.

CURA.

In cura ad serum nutritium inquinatum respiciendum, ejusque acrimonia temperanda est. Talia inter, præter hactenus dicta, conveniunt:

℞. *pulp. passul. min.* ℥iij.
lapill. ♋r. præp. vel *ebor. sine △e* ʒiß. ad ʒiij.
rhabarb. elect. ʒj. ad ʒij.
c. s. q. *syr. cichor.* f. Electuarium.
D. S.

Blut-reinigende Lattwerge.

℞. *Conserv. fumar.* ℥ij.
ebor. sine △e.
lap. ♋. præp.
unicorn. foss. ana ʒij.
c. s. q. *syr. cichor. c. rhabarb.* f. Electuarium.

Pro potu ordinario commendatur serum lactis. Inter externa, & quidem in principio sufficiunt discutientia, hinc emollientia, & tandem erodentia. Imprimis commendantur à Practicis ▽ lil. alborum, flor. fabarum, rosarum, sigilli Salomonis, sperm. ranarum, flor. omnium, ♂ ♀i, camph. destillatum, farina lupinorum, pulvis radic. ireos Florent. ☿ dulcis, saccharum ♄i, lac ♀is, flor. ♀is, cataplasma ex semine sinapi & ⊖e communi cum albumine ovi, e. g.

℞. ♂ *laurin. rec. expr.* ʒij.
ungu. pomat. vel *rosat.* ʒj.
☿ii dulc. ℈j.
♂ *♀i p. d.* gutt. vj.
M. f. Linimentum. S.

Reinigend Sälblein.

℞. ▽ *sperm. ran.* ℥ij.
flor. Sambuci.
Omnium ā ʒj.
♂ *♀ p. d.* ℥ß.
flor. ♀is ʒij.
camph. ℈j.
M. D. S.

Reinigende Mixtur.

℞. ▽ *flor. omnium* ℥iij.
fabar.
lilior. alb.
sigill. Salom.
sperm. ranar. ana ℥ij.
♂ *♀ p. d.* ℥ß.
☿ *dulcif.* ʒj.
borrac. Venet.
cerussæ ana ℈ij.
camphor. ℈ß.
▽ *rosar.* ʒij. M.

Quo ipso subinde abluatur facies.

℞. *patellam ferream*, eamque novam: Candefiat nonnihil probè ignem, huic ex ore injiciatur ▽, & sic facie excipiatur fœtor, post eadem patella adspergatur myrrha, & sic fumus myrrhæ facie probè munita excipiatur; post facies tegatur, & aliquot diebus fotus hic continuetur, sic rugæ disparent, ut sic vetulæ mentiri queant juventutem.

Facit huc etiam lac Virginis dictum, quod præ aliis experimentum est ad varos.

℞. ▽ *comm.* Mens. j.
cui in olla nova ferventi adde
☿♎ti ℥ß.
alumin. ʒij.
hinc vase probè clauso coquatur per horam integram, dum refrixerit, adde
camph. gr. xv.
& tecto vase leviter ebulliant, & ita spontè refrigerari permittantur.

Liquor hic usurpatur, illinendo successivè partem unam post alteram varis affectam; abusu enim hujus ▽æ continuatæ vari in pustulas, variolarum instar, efflorescunt, & successivè squamatim decidunt cum insigni dolore: quo facto hic liquor cum ana vel duplo aut etiam triplo ▽æ communis temperandus, & ne amplius redeant, præservativè usurpandus. Nec inelegans est essentia benzoës camphorata, quâ ▽æ florum fabarum vel spermatis ranarum ad lactescentiam instillata facies ac mentum sæpè lavari potest.

Denique oleum vitrioli cum melle rosato experimentum est Timæi **von Güldenklee** *in Cas. l. 6. cas. 19. pag. 20.* contra varos.

MEMBRUM X.

De

Lentiginibus.

Lentigines, **Sommer-Sprossen**/sunt maculæ obscurè flavescentes, magnitudine lentis & ut plurimùm totam faciem, collum, pectus ac manus defœdantes.

PARS AFFECTA.

Pars affecta est cutis & cuticula; & quidem certa illius in facie ac manibus textura.

CAUSÆ.

Causa proxima est vel interna, vel externa, vel utraq; simul. Causa interna est serum nutritium

tritium in valvularum lymphaticarum interstitiis, intra cuticulam & cutim partium, calori ☉is expositarum, stagnans: inter causas externas notissima est ☉is ardor, dictum serum in partibus cutaneis, imprimis faciei ac manuum poris, in gelatinam quasi coagulans & exsiccans; unde æstivo tempore suboriuntur, hyberno verò iterum evanescunt. Quod v. certa quædam cutis, imò certa forsan seri nutritii textura, concurrat, probare videtur, quod ii quoque, qui radiis ☉aribus non adeò exponuntur, & imprimis capillis ruffis prædici, lentiginibus utplurimum afficiantur.

PROGNOSIS.

Lentigines cuti pertinacissimè adhærent, nec facilè curantur, imprimis in iis, quibus jam per aliquot tempus efflorescere consueverunt.

CURA.

Præcaveri solent lotione faciei ac manuum cum album ovor. conquassato, & ▽ rosarũ vitando simul tempore verno radios ☉ares: sicuti etiam lentiginum cura per sola externa instituitur, & quidem majori cum successu, si à causa externa, quàm interna, originem ducant. Nihilominus tamen præstat etiam, laxantia blanda, serum temperantia, adhibere ex flor. acaciæ, fol. sennæ & ♀eis; & hinc sudorem provocare, post quem lentigines primo vere prodeuntes facie linteis absterså tolluntur. Prodest etiam elix. proprietatis sine acido.

Externa inter conveniunt ▽ florum fabarum, flor. omnium, rad. sigilli Salomonis, scrophulariæ, leucoji bulbosi, & satyrii maculosi, ⚹ aut succus citri affrictus, decoctum cosmeticum, & unguentum nobile Mynsichthii, pulvis rad. ireos flor. & bryoniæ, ☿ dulcis, ♄ni cum ☍♀i ▽at. cosmeticum Clavii, & cerussa, ♉ialia, camphora, lac virginis, tam Schrœderi, Zvvelfferi *in Append. Pharm. Aug. p.* 299. & Willisii *Pharm. Rat. P.* 2. *pag.* 471. descriptum, quàm in cura varorum comunicatum, oleum ovorum, ligni Heraclini, Guajaci, betulæ, ceræ, saponis, oleum ♀i per deliquium, arcan. ♀i, & ex corrosivis liquor ☿ii saccharatus Mynsichthii. B. D. D. Michaëlis commendat sequens linimentum:

℞. *Olib.*
ceruss.
myrrh.
♁*is vivi* ana ʒiß.
camphor. ʒj.
c. s. q. *pingu. gallinac.* f. linimentum.

Plura qui desiderat, videat Johannem Baptistam Portam *in Mag. naturali.*

Talia autem externa semper inunguantur tempore nocturno, matutino verò ▽ fontana rursus abluantur. Ut plurimùm verò cutis post tales inunctiones evadit semisquamosa vel furfurea, quæ particulæ demum commodissimè per axungiæ humanæ inunctionem separantur.

MEMBRUM XI.
De *Ephelidibus.*

Ephelides sunt maculæ cutaneæ fuscæ, & interdum asperæ, mulieribus communes, quæ potissimùm frontem, interdum genas, imò collum & manus quoque deturpant, in longum & latum, & sæpe ad palmæ magnitudinem se explicant, gravidas in specie afficiunt, in quibus etiam per reliqua ingravidationis signa dignoscuntur.

PARS AFFECTA.

Pars affecta sunt partes cutaneæ in dictis locis.

CAUSÆ.

Causa proxima est seri acrimonia, quæ tam in gravidis quam interdum virginibus & mulieribus non gravidis mensium suppressorum occasione, nec non menstruationis tempore non raro observari solet, unde serum non parum alteratur.

Causæ remotæ sunt variæ: Ex rebus non naturalibus maximè facit crasis massæ sanguineæ acrior. Ad res non-naturales pertinent aromata similiaque acria ☍sa, & alimenta fermentescibilia, & colorandi vim habentia, v. g. rad. carotæ, betæ rubræ, &c. cerevisia & mustum recens, fructus horæi & similia menstruationis tempore assumpta.

PROGNOSIS.

Mulieribus, quæ in matrimonio vivunt, nec dictos aut alios diætæ errores commiserunt, conceptionis signum existunt, & in his etiam rarissimè curantur: imò si evanescunt, mox redeunt & plerumque usque ad & post partum durant; in aliis mulieribus & virginibus faciliùs cedunt, mensibus scilicet ritè aut fluentibus, aut penitus cessantibus.

CURA.

Pro cura ephelidum remediis internis non opus est. Inter externa prodest frictio partium affectarum pomo dissecto subacido, vel pomo citrio dissecto. Aliàs laudatur linimentum ex pulvere baccarum lauri decorticatarum, cum melle, quo facies in balneo inungatur; item emulsio seminis cannabis, succus radicis buglossæ, ♁ vivum & flores ♁is.

MEMBRUM XII.
De *Maculis Epaticis.*

Maculæ epaticæ ita dicuntur, vel quod epatis colorem repræsentent, vel quod vitio epatis obstructi, nec ritè sanguificantis, oriri vulgò credantur; suntque maculæ obscurè flavi coloris; nunc majores ad palmæ ferè latitudinem; nunc minores, quæ interdum evanescunt, mox denuo emergunt, cum

cutis

cutis aliquali asperitate & squamis; occupant imprimis collum, pectus atque dorsum, interdum manus, cum singulari pruritu.

CAUSA.

Causa harum nil aliud est, quam serum nutritium acidum, plus minus viscidum in valvularum lymphaticarum interstitiis, occasione frigoris aut 🜁is externi post exercitia vehementiora admissi, in gelatinam quasi coagulatum, unde à lentiginibus vix aliter quàm gradu differunt. Taxat quidem Platerus Sennertum, quod hic causam harum internam & curam unam eandemque cum lentiginibus statuat: sed sine ratione, cum maculæ sic dictæ epaticæ eundem cum lentiginibus colorem habeant, illosque, quibus lentigines familiares sunt, pariter afficiant. Unde patet, quid sentiendum de illis, qui sanguinem fœculentum & melancholicum, tanquam macularum epaticarum causam, accusant, quatenus etiam hæ subjecta illa, quorum M. S. 🜔e volatili oleoso seu bilioso constat, afficiunt.

CURA.

In cura harum conveniunt absorbentia blanda & sanguinem purificantia, unde præmissâ pleniori purgatione Mercuriali præscribantur. vegetabilia amara antiscorbuticis juncta in forma nodulorum l. essentiarum; quorum formulæ ex hactenus dictis patent.

Externa sunt vel blandiora, vel fortiora seu rubefacientia; blandiora sunt cosmetica hactenus recensita, v. g. rad. bryoniæ, oxylapathi, symphyti majoris, sigilli Salomonis, lac virginis, oleum ♀i per deliquium cum oleo amygdalarum dulcium in formam linimenti redactum; cui etiam olea suaveolentia, v. g. oleum jasmini, ligni Rhodii, &c. ad aliquot guttas addi possunt: Convenit etiam linimentum ex ☍ ♀ per deliquium, cerussa & camphora: quibus omnib9 ☿ dulcis addendus.

Inter fortiora eminet sem. sinapi viride cum 🜄 appropriata in formam pultis redactum, quo in balneo post sudorem cutis fricetur, donec fervor & punctio quædam percipiatur, hincque cuticula mortificetur.

Ad maculas ergo epaticas optimum est:

℞. *Sem. erucæ s. sinapi* q. s.

contunde in mortario, addendo 🜊, ut fiat instar pastæ, adde

🜔*is comm.* ℥j.

album ovi, no. j.

M. D. S.

Zertheilender und reinigender Umschlag.

Et hoc ipso in balneo cutis maculata probè fricetur, relinquatur aliquandiu, & abluatur postmodùm cum aqua communi. Fiat hoc aliquoties, aut saltem singulis anni quadris: vid. etiam Timæus **von Güldenklee**/ *in Epist. l. 6. Epist. 26. p.* 229.

Ad varos etiam usurpari potest.

Pulvis quoque seminis sinapi cum sapone & succo lapathi acuti misceri, & simili modo adhiberi potest.

MEMBRUM XIII.
De
Gutta Rosacea.

Gutta rosacea, à figura **das kupfferige Angesicht**/ vulgo **der Kupffer-Handel**/ est rubor faciei tuberosus, pustulosus, guttis interdum sanguineis similis, qui nasum sæpè & genas inæqualiter & valdè tingit, & potatoribus satis frequens est.

CAUSÆ.

Causa est utplurimùm acidum volatile vinosum per glandulas cutaneas secretum, & cutim erodens; unde patet, quod non semper tota M. S. hac dyscrasia laboret, nisi acidum volatile per naturam existat, sed serum tantùm nutritium sub faciei cute corrumpatur, cum ejusmodi homines quoad reliqua ut plurimum maximè sani sint.

PROGNOSIS.

Malum curatu est difficile, præsertim si facies simul pustulosa & exulcerata fuerit; & tunc utplurimùm ad mortem usque comitari solet.

CURA.

Internè præmisso nodulo purgante & sanguinem purificante, & in plethoricis venæsectione, conveniunt absorbentia 🜨ea & marina, e. g. os sæpiæ, lapilli ♋. ♁ diaphoreticum Martiale, ℞ coralliorum sassafrata, ℞ ♁ii ♀isata, &c. diutius continuando.

Externè guttam rosaceam optimè curant Saturnina, quæ acidum istud promptè absorbent, & vulgò proptereà refrigerare dicuntur: Hinc saccharum ♄ni aut cerussa cum 🜄 appropriata mista, addendo parum camphoræ, optimè hîc convenit; vel ex Saturno cum aceto destillato soluto, & oleo rosaceo, fit mistura egregia, item linimentum ex saccharo Saturni cum succo semper-vivi & plantaginis paratum, crebriùs illitum, in specie præmissis in graviori malo sanguisugis faciei per vices applicandis: vid. Timæus *l. 6. Casu 20. pag.* 282. vel scarificationibus auricularum ab Hartmanno commendatis. Porrò ceu expertum admodùm sequens laudatur unguentum:

℞. *Piper.*

Zingiber. ana ʒj.

♃*is vivi* ℥ß.

Ungu. pomat. q. s.

M. pro linimento.

Vel saccharum Saturni crebriùs in cella in liquorem resolutum cutim albam valdè reddit, si antea rubra pustulosa fuerit. His & aliis irritis tandem ad Mercurialia accedendum erit.

Quo etiam pertinet Ol. ♀ p.d. in loco humido solutum, e. g.

℞. ▽ *flor. fabar.*
sigill. Salom.
sperm. ranar. ℥ij.
Ol. ♀ *p. d.* ʒß.
camph. c. 🜅 solut. ℈j.
M. D. S.

Sonderlich reinigend Wasser.

MEMBRUM XIV.

De *Cutis Nigredine.*

NIgredo cutis, in specie faciei & manuum, ab igne aut ☉is ardore contracta tollitur cum ⚹o; cui etiam simul ante destillationem flores fabarum, liliorum alborum, jasmini, cerasi, radix sigilli Salomonis, scorphulariæ infundi possunt. Melius & magis evporiston est succus citri vel caro ejus succulenta, quæ affricando omnem cutis nigredinem tollit. Huc etiam camphora & 🜅 camphoratus pertinet; vel de essentia benzoës rubicunda instilletur ▽æ communi vel ▽æ rosarum, quantum velis, & fit liquor albicans lacteus, quo manè & vesperi abluantur facies & manus, permittendo ut sponte siccescant. Quidam cum emulsione ex nucleis persicorum & amygdalis amaris, cum ▽ spermatis ranarum, florum omnium, florum fabarum, &c. parata, cutim aut faciem lavant. Glabram & nitidam cutim imprimis reddit magisterium marcasitæ, vel cum unguento rosato vel pomato, aut pulveris forma applicatum; unde v. g. sequens laudatur pulvis:

℞. *Amygd. amar. exc.*
nucl. persic. exc.
sem. papav. albi.
rad. ireos Flor.
sigilli Salom. ā ℥j.
M. f. l. a. *Pulvis*: adde
amyli.
far. fabar.
mag. marcas. ā ℥j. M. D. S.

Reinigend Pulver.

Huic, qui ferre possunt odorem, addi possunt,
Moschi.
Zibethi ā gr. jv.

℞. *Sapon. Venet. rasi & exsicc.* ℔ß.
nucl. persic.
sem. papav. albi ā ℥ij.
M. f. l. a. *Pulvis*:
cui adde
amyli puriss. ℥jv.
farin. fabar. l. *lupinor.*
pulv. rad. Ireos Flor. ā ℥ij.
Probè mistis adde pro lubitu
Moschi opt.
Zibethi ā gr. viij. M.

Usus est, ut tempore vespertino sub introitum lecti ʒj. l. ʒij. horum pulverum cum sequentibus aquis ad pultis formam humectentur, & facies, collum ac manus, aut loca pustulosa, leniter eodem illinantur, altero manè cum linteo, præfatâ ▽ humectato, denuo abluantur, & ita aliquandiu moderatè continuentur.

Aqua in hunc usum sit:

℞. ▽ *rad. scrophular.* ℥ij.
flor. fabar.
rosar. ā ℥iß.
rad. lil. albor.
sigill. Salom. ā ℥j.
M. D. S.

Reinigend Wasser zum Pulver.

Mixtura hæc cum pauxillo olei ♀i per deliquium acui poterit. Item:

℞. *fecul. rad. bryon.*
ari
sacch. ♄i.
☿ii *dulc.* ā ʒß.
M. pro pulvere.

De hoc parum cum præfatis aquis humectetur, & dicto modo procedatur.

Delicatiores his non contenti ad ipsum oleum talci provocant, quod tamen genuinum vix habetur, & quæ sub olei talci nomine venduntur, nil aliud sunt, quàm subtilissima talci calx in alcali quodam fixo obvelata, ad quod plerumque borrax, vel ⊖♀ expetitur. Non inutiliter ergò loco hujus ol. ♀i per deliquium, cum ▽is dictis dilutum, adhiberi potest.

Interdum sapones odorati cosmetici expetuntur à virginibus delicatis, quorum compositiones videbitis in Schrœdero, *l.* 2, *p.* 280.

Vel ℞. *Sapon. Venet. rasi & exsicc.* ℔j.
amygdal. amar. exc.
nucl. persic. exc. ā ℥ij.
M. f. l. a. *Pulvis*:
adde
pulv. rad. ireos Flor.
aron. ā ℥j.
⊖♀ ʒß.
Cum s. q. *essent. benzoës c. spiritu rosar. parata,*
f. l. a. Massa saponiformis,
addendo
ambræ gris.
Moschi opt. ana *c. spir. rosar. sol.* ℈ß.
Zibethi gr. v.
🜇 *ligni Rhodii* gutt. xv. ad xx.

Formentur Globuli saponiformes, leviter exsiccandi.

Tandem fit adhuc fucus multis usibꝰ dicatus:

℞. ☿🜂ti ℥j.
bulliat in
▽ *commun.* ℔j.
quousque sentiatur aliqua acrimonia in lingua, hinc adde
Ceruss. ℥iij.

Bulliant parum: mixtura clarificetur cum albumine ovi, coletur, & usui servetur.

Sub usu agitetur crebrò.

MEM-

MEMBRUM XV.
De
Porrigine.

Porrigo capitis affectus satis fœdus est, scorbuticis, lue Venerea affectis, & leprosis familiaris.

CAUSA.

Causa est acidum plus minus ⊖sum, à sero tamen viscido & corrupto temperatum; quod in partibus capitis intercutaneis stagnans poros cutis obstruit, conglutinat, & sic insensibilem transpirationem impedit: unde propter acidi hujus cum sero viscido combinationem non ulcuscula humida, uti aliàs ab acido acriori in sero prædominante fieri solet, sed crustæ densiores, & densè subinde compactæ, & successivè lamellatim sibi invicem superstratæ, eveniunt, quæ successivè exsiccatæ furfurum instar decidunt.

CURA.

Internè conveniunt purgationes Mercuriales, noduli laxantes & sanguinem purificantes, similiaque remedia, quæ scabiem & serpiginem curant.

Externè usurpantur lotiones capitis, singulis septimanis instituendæ, e. g.

℞. HB. *abrotan.*
betonic.
malvæ.
chelidon. major.
saponar. ā M. j.
rad. alth.
lapathi ac.
bardan. ā ℥j.
pisor. ℥iß.
bacci lauri.
colocynth. ā ℥ß.

Incisa & contusa coqu. in s. q. *lixivii.* Colatura D. S.

Haupt-reinigende Lauge.

ARTICULUS VIII.
De
Capillorum Vitiis.

Ad capillorum vitia referuntur calvities, capillorum defluvium, alopecia, capillorum tinea, & plica Polonica. Calvities est, quando capilli in summo capite deciderint; Capillorum defluvium dicitur, quando hi undique copiosè decidunt: alopecia, quando cutis nuda hinc inde conspicitur. Tinea pilorum dicitur, quando hi frustillatim decidunt: plica Polonica verò est, quando capilli in cyrrhos contorquentur, ut nullo ferè modo explicari possint.

MEMBRUM I.
De
Calvitie.

Calvities in pluribus malum hæreditarium est, quæ in juventute incipiens nullo modo curatur, nisi capillis factitiis pallietur. Aliàs ad calvitiem præcavendam Mynsichthius *in Armament. Chym.* Rm suam proprietatis commendat.

Externè præscribuntur cucuphæ aromaticæ, imprimis si calvities à nutrimento vitioso oriatur.

MEMBRUM II.
De
Capillorum Defluvio.

Capillorum defluvium frequenter morbis acutis supervenit, ubi convenit decoctum rorismarini in vino, vel unguentum Bucretii, quo capilli flavi simul regenerantur.

℞. *fol. Abrot. maris.*
capill. Veneris ā M. j.
favi mellis.
ladani ā ʒj.
myrtillor. ʒj.
sem. fænugr.
lini ā ʒiij.
Ol. Amygd. dulc.
Vini gener. ā ℥iij.

Facta infusione per 24. horas bulliant ad humiditatis consumptionem, hinc fiat expressio fortis.

D. S.

Sälblein zun Haaren.

Hoc ipso ☽ crescente illinitur caput, quod sub decremento ☽æ ultimò blandè abluitur, hinc vino rubro aut aliis austeriusculis irroratur, hinc ulteriùs linimentum continuatur.

Ad canitiem tollendam seu obvelandam convenit ☽ in 🜄 soluta, & ▽ simplici probè diluta & temperata, qua capilli frequenter pectinentur. Quidam pectine plumbeo canos frequenter fricare jubent, donec nigredinem nanciscantur. Langius lixivium betulæ, & Botellus *Centur.* 3. *observ.* 2. sequens laudat.

℞. *Ciner. clavell.* ℥ij.
▽ *puræ* ℔jv.

Bulliant ebullitione unâ tantum in vase æneo: in decoctione ab △e remota extingue
♃æ ℥jv.

Quâ extinctâ adde
♄i *usti.*
lithargyr. Aur. ā ℥j.

Bulliant omnia simul bis vel ter.

MEMBRUM III.
De
Alopecia.

In alopecia, præter purgationem Mercurialem, convenit decoctum & essentia lignorum, essentia fumariæ, ♁ diaphoreticum, Martialia, & omnia sanguinem purificantia suprà in scabie & pruritu laudata.

Externè commendatur unguentum medicamentosum Mynsichtii, & unguent. nicotianæ,

næ: acuata cum oleo Philosophorum, ceræ saponis, ligni juniperini, &c.

MEMBRUM IV.
De *Pilorum Tinea.*

IN Capillorum tinea, in den Mülben/prodest lixivium, in quo pisa, fabæ, semen lupinorum, absinthium, centaurium minus, colocynthis, semen staphisagriæ, myrrha, &c. cocta; quo sæpiùs caput lavandum: sicut & capillorum extremitates forfice resecandæ.

MEMBRUM V.
De Plica Polonica.

DE plica Polonica, affectu apud nos rarissimo, videatur Sennertus *in Praxi l. 5. p. 3. S. 2. c. 9. seq.* Davisonius *in Commentar. super Petri Severini Dani ideam Medicinæ Paracelsi p 452.* & Hercules Saxonia.

SECTIO XVIII.
DE SANGUINIS EX PARTIBUS REFLUXU VITIATO, & exinde orta INFLAMMATIONE, tam in genere, quàm in specie.

SI arteriæ plus sanguinis advehunt, quàm venæ revehere possunt, læditur etiam distributio seu motus circularis per partes & vasa, unde plus minus vitiatur;

(1.) Quando sanguis in parte quadam hæret, stagnat, & in viis suis subsistit.

(2.) Quando extra partem effunditur in singularem corporis quandam cavitatem.

(3.) Quando sanguis planè extra corpus effunditur.

Sanguis ergo in suo motu impeditus & in quandam partem solidam depositus, stagnat & hæret in vasis capillaribus venosis, & partium spaciolis; vel in minori quanto, ita ut successivè insensibiliter evanescere & discuti possit, id quod fit in contusionibus, & inde natis suffusionibus, wenn es blau und braun wird v. g. casu ab alto, vel hæret & congeritur in majori quanto sanguis, unde uberiùs collectus mox excandescit, ac molestum caloris sensum in parte quadam sensili producit, donec sensim corruptus in pus vel saniem abeat: unde prior mutatio vocatur inflammatio seu φλεγμονή; posterior verò abscessus seu apostema. Quando verò sanguis in corporis cavitatem quandam, humoribus naturaliter vacuam effusus, v. g. in pectus, vel cavum abdominis, ac ibidem collectus in pus mutetur, vocatur tum empyema; quod si sanguis planè extra corpus effundatur, generaliter fluxus sanguinis seu hæmorrhagia.

CAPUT I.
De *Sanguinis in parte quadam Stagnatione.*

ARTICULUS I.
De Inflammatione, in genere.

REfluxus igitur sanguinis quicunque impeditus successivè inflamationem constituit; quia enim arteriarũ motus & per has sanguinis influxus est validus & impetuosus, & omnino perpetuus, necessariò fit, dum perpetuò influit, non tamen debitè possit fluere, ut exinde in parte hæreat, hinc coacervetur, & coacervatus det tumores, qui vocantur inflammationes.

CAUSÆ.

Causa materialis proxima omnis inflamtionis est sanguis collectus & stagnans in parte quadam, ob impeditum suum ex arteriis in venas refluxum, ita, ut plus influat per arterias, quàm refluere valeat per venas. Nempe si qualibet pulsatione ℥ß. sanguinis per arteriam influat, sed ℈j. per venas saltem refluat, remaneat ℈ß. qui stagnat, & dum continuatis pulsibus semper major majorque sanguinis hæret copia, sic necessariò oritur inflammatio. Quod si verò in parte inflammata nihil omnino refluere queat, adeoq; reciprocus ∽ influi fiat motus, à quo sustentetur insitus, necessariò supervenit tandem gangræna, dum sanguis spiritu vitali influo privatus corrumpitur & putrescit, indeque pars, suppresso spiritu insito, emoritur.

Jam verò cum sanguis, qui dat inflamationem, sit materia rubra spirituosa & calida, ergo calefaciet partes, & pars necessariò exinde rubet; quia verò plus influit sanguinis, quàm refluit, necessariò pars intumescit, & cum à tumore distendantur partes fibrosæ, hinc necessariò excitabitur dolor, & consequenter inflammatio. Hæc ergò quatuor modò dicta pathemata seu symptomata in omni inflamatione observabilia sunt; sunt enim signa inflammationis pathognomonica à Celso enarrata, nempe calor, rubor, tumor, & dolor.

Dolor; qui adest, triplex in omni inflammatio-

matione successivè observatur: (1.) Tensivus (2.) Pulsatorius. (3.) Punctorius. Tensivus propter partes fibrosas & membranosas, à sanguine congesto & stagnante distentas & convulsas: pulsatilis, quia sanguis influens repercussionem patitur, à cujus influxionis & repercussionis impetu fit pulsationis sensus, & quidem à fibrarum, membranas arteriarum, per quas sanguinis motus debitus nonnihil impeditur, constituentium spasmo aut convulsiva tensione, hinc ad diastolen resistentia. Punctorius adest in omni inflammatione, dum suppuratur inflammatio, & in abscessum degenerat, superveniens ab acribus ⊖inis acido-salsis particulis, partes nerveas acicularum instar pungentibus.

Hæc omnibus manifesta sunt in parte externa visibili; dolor pulsatorius verò in parte interna, adeoque invisibili, item interdum gravativus, ardor & denique partis ordinaria functio læsa, inflammationem comitantur. Hinc observetur, quod quia omnis inflammatio est in parte quadam determinata tanquam in subjecto, semper hisce modò allegatis 4. symptomatis omni inflammationi communibus, subinde simul prodeunt aut accedunt peculiaria quædam symptomata; ex partis specialis inflammatione, non morbi ratione nata: sic enim v. g. inflammationi faucium in Angina simul deglutitio læsa & difficilis; in pleuritide difficilis respiratio, ratione partis affectæ superveniunt.

Causa efficiens, quare sanguis stagnet, est vel externa seu remota, vel interna seu proxima. Causæ externæ seu remotæ sunt variæ, quæ vasa angustando occasionem præbent, ut impediatur sanguinis motus, qualia sunt quæcunque, quæ vel partes & vasa arctè comprimunt, vel quæ adstringunt, v. g. fortiores ligaturæ, & vincula injecta, luxationes, fracturæ, vulnera, ulcera, contusiones graviores v. g. testium ex equitatione violenta, sic spinæ post ossa fracta aut post cranium contusum altiùs eminentes semper inflammationes inferunt. Interdum sola transpiratio à frigore intercepta inflammationem excitat. Sæpissimè fibrarum nervearum & tendinosarum dolorificæ crispationes & contracturæ, & hinc natæ, vasorum capillarium arctæ constrictiones, inflammationem inferunt; hinc enim est, quod quibuscunque ferè doloribus in specie fibrarum nervearum læsionibus, frequenter superveniant inflammationes, aliique tumores. Hæ siquidem irritatæ spasmo convelluntur, quibus convulsis dura redditur pars, unde pori non transmittunt sanguinem, sed pars tumet & inflammatur: e. g. dolori dentium ab acido, radicem dentis nerveam morsicante & vellicante, supervenit tumor totius malæ, & capitis ipsius inflammatorius hinc & in arthritide & simili causa tumor inflammatorius, utplurimum erysipelaceus, supervenit; item in punctura vespæ, aut intrusione spinæ.

Causæ internæ sunt sanguinis motûs circularis æquabilis ineptitudo per quævis vasa capillaria, vel est in parte recipiente vitium, nempe quodcunque illud, cujus occasione viæ & partes angustatæ ineptæ fiant, ut sanguinem debitè non transmittant.

Sanguis ad motum circularem ineptus est duplici modo:

1. Quando nimis est viscidus & crassus, ob seri defectum ejusque nimiam absumptionem, quod tamen rariùs evenit; aut propter chyli crudioris ac glutinosioris seu pituitæ viscidæ congestionem.
2. Quando idem sanguis nonnihil congrumatus aut quasi semicoagulatus in quodam loco sistitur & coacervatur, hinc ita subsistit, & inflammationem ita infert.

Dispositio hæc ad grumescentiam sanguinis oritur ab acido quodam vitioso occulto, & nimis excessivè sanguini permisto: Quod confirmatur non tantùm per experientiam, dum sanguis in liquorem acidum immittitur, sed etiam ex infusione liquoris acidi in venam canis. Hinc enim omnes inflammationes erysipelaceæ ex grumescentia aliquali sanguinis, facta ab acido occulto, inducente tales coagulationes, originem ducunt: hinc v. g. à subitaneo frigore, post nimium corporis motum ac incalescentiam, partibus internis subitò communicato, subitò spissatur & condensatur sanguis calidus, nimis attenuatus ac resolutus, unde internæ inflammationes, in specie pleuritis & angina: hinc expositio corporis concalefacti ≏i frigidiori, immersio ejus in ▽ frigidam, sanguinem ad sui coagulationem, & hinc ad eadem mala disponere solet; aut potus frigidus post nimia exercitia, in nimio æstu ac corporis calore, copiosiùs ingestus sæpiùs dant pleuritides aut peripnevmonias ex sanguine in præcordiis condensato & nonnihil coagulato, circa pulmones, ac pleuram subinde subsidente, ac inflammationes excitante: vid. Sylvius *de Inflammat.* sed rarior ex recensitis causis est inflamatio: nam vel universalis in toto corpore, aut una quadam parte, aut pluribus partibꝰ simul, fieret sanguinis ex causis istis stagnatio, aut danda foret ratio, quare præcipuè in hac, non verò in alia parte fieret talis stanatio, adeoque sic ad partem inflammatam simul respiciendum erit.

Probatur sanguinis grumescentia, hinc quævis inflammatio, & quævis cætera symptomata aut supervenientes affectus, ab ejusdem acescentia ex eo,

(1.) Quod in pleuritide sanguis venâ sectâ extravasatus dum fluit, semigrumosus appareat; id quod non tantum Helmont. *Tract. Pleura Furens*; it. Willisius *de febribus cap.* 11. testatur, sed præterea exempla suggerit Gabelchoverus *cap.* 4. *Cur.* 70. & 79. ubi affirmat, se in sanguine pleuriticorum sectâ venâ educto grumos, uti loquitur, vidisse, ex aliquali sanguinis coagulatione & grumescentia.

(2.) Quod nempe inflammationes quælibet internæ, remotis causis externis, omnium optimè internè per talia curentur, quæ sanguinem grumosum dissolvere, attenuare, & fluidum reddere possunt, quia acidum vitiosum absorbere & corrigere, & vi diaphoreticâ sanguinem mobilem reddere, atque per sudorem vel ⊡m ejicere valent.

(3.) Externæ inflammationes quævis, in specie erysipelaceæ, per talia externa, inflammationes discutientia & resolventia, tolluntur; qualia sunt quæ acidum corrigunt, istudque absorbent.

Altera causa interna, nempe vitium partis recipientis, sanguinem non debitè transmittentis, præter spasmum fibrarum & inde vasorum angustationem, de qua suprà dictum, observandum est, quod subinde aptitudo quædam certa in quibusdam partibus insit talis, ut ex levi quacunque occasione inflammentur: videmus enim, quod semel in parte quadam facta inflammatio à causa interna subinde in eadem parte recurrere soleat. Priùs quod attinet, dispositio ista seu aptitudo prompta ad inflammationem in parte consistit imprimis in nimia partis sensibilitate, ideoque irritabilitate, dolore, &c. hinc enim partes nerveæ faciliùs quàm sanguineæ inflammantur, oculi faciliùs quam genæ, & sic porrò. Quoad posteriùs; quidam quotannis laborant pleuritide, alii erysipelate suræ, ita ut facilè recurrat malum in eadem parte: Angina & inflammationes tonsillarum semel factæ, si non benè curentur, facilè vel data externa saltim causa seu occasione, recurrunt in eadem parte; ubi vulgò dicunt Autores, remanere in parte semel inflammata certam dispositionem, secundùm quàm inflammatio semel affligens denuò renovetur: quæritur in quonam hæc dispositio consistat? Helmontius quidem rectè allegat, subesse robur inæquale partium, idque per ideas in archeo depictas exponit. Sed non satisfacit scrupulo, siquidem hic triplex revera subest ratio, cur pars sæpiùs in eundem affectum incidat; nempe

1. Debilitas spiritus insiti.
2. Atonia partis semel inflammatæ.
3. Relicta spina seu fermentum acidum occultum,

post inflammationem, quòd facilè vel internis occasionibus, v. g. iræ excandescentia; vel externis diætæ erroribus, commovere sanguinem & ad stagnationem disponere denuo potest.

Debilitatem spiritus insiti & atoniam quod attinet: certum est, quod pars semel inflammata, sive discussa, sive, idque imprimis, suppurata fuerit inflammatio, necessariò debilitetur ac plus minus enervetur spiritus insitus, ob denegatum liberiùs cum influo commercium; simul quoque partim eroduntur fibræ, partim distenduntur, ac alio modo læduntur. Fibræ autem hæ semel relaxatæ, distentæ ac laceratæ, non ampliùs in debitum tonũ coëunt, & hinc pori partis transformantur, & pars debilis manet, ut vel levi datâ in M. S. occasione facilè postmodum sanguinem in suo motu legitimo impedire potest, unde circa eandem partem sanguis hæret & extravasatur. Quod autem attinet fermentum post inflammationem residuum; certum est, si in parte curata tantillum odoris fermentativi remaneat, imprimis si abscessus suppuratus seu inflammatio suppurata non probè & exactè mundificetur, etiam post consolidatum ulcus inflammatio recurrit; tum enim odor fermentalis acidus residuus manet, qui partim partes sensiles irritando, si excitatus fuerit, fibrarum crispationem efficit, partim suo quasi odore & contagio sanguinem præterfluentem simul disponit ad faciliorem sui coagulationem, adeoque subsistentiam & inflammationem: ità enim in ulceribus, si iisdem nonnihil fermenti purulenti remaneat, videmus eadem recrudescere, **sie brechen immer wieder auff.**

Attendendum etiam; an sub inflammationibus concurrat simul aliqualis plethora, sive reverà talis, sive ex consuetudine? nam tali sub occasione copiosior sanguis stagnare, & inflammationem insigniter promovere solet. Hinc ii, qui assueti sunt annuis phlebotomiis aut scarificationibus sæpiùs repetendis, simul atque si hæc intermittuntur, facilè in inflammationes crebriùs recurrentes incidunt, ipsas tamen ferè præcavent ordinariis & adsuetis suis sanguinis diminutionibus. Novi hîc mulierem non ignobilem, quæ nisi singulis mensibus aut post bimestre saltem spatium utatur scarificationibus, ordinariò tonsillarum & faucium inflammationi est subjecta. Concurrit nempe hic plethora secundum quid, seu à consuetudine contracta, in qua sanguis è suo naturali puncto deflectit, in motu suo impeditur, & sic inflammationem inducit.

Sanguis ergò extravasatus plus minus, ac in parte stagnans, non ibidem quietus hæret, seu dum ejus spiritus volatilis evanescit, coagulatur & acorem contrahit, qui acor cum ⊖e volatili oleoso adjuncto effervescentiam concipit, sub qua sanguis impensè incalescit, turgescit, ac in pus corrumpitur, quod suppurare

rare dicunt: **Es wird unterköhtig** / vel **die Entzündung gehet in ein Geschwür.** Ratio hujus est, quia sanguis p. n. extravasatus suis partibus volatilibus balsamicis destitutus mox corrumpitur, acescere incipit (acor enim p. n. vitiosus corruptionis individuus comes semper est) & in grumos abit: quæ vitiosa aciditas in sanguine extravasato oborta, uti spissat & coagulat primitus sanguinem, ita postmodum cum sale volatili oleoso in sanguine abundante, & successivè magis magisque emergente M. S. fermentando, imò interdum acriter effervescendo, calorem intensum, & tumoris successivum augmentum efficit; sub quo fermentativo motu successivè sanguis corrumpitur, ita ut tandem ⊖ia effervescentia mutuò concursu ex sanguine alterato & corrupto aliam substantiam, tertium ⊖sum, nempe pus, quod est crassum, moderatè ⊖sum, grumosum & album, constituant: nam omne pus est salsum, si est laudabile & naturale, quia natum ex concursu acidi vitiosi, & ⊡si, ex quibus semper & necessariò subsalescit; est album, quia ab acido ▽atur ♀ sanguinis, sub effervescentiæ motu ab alcali solutum; exinde enim emergit color lacteus. Confer. hîc Sylvius *l.* 1. *Prax.* ubi de inflamm. item Beckius *de Experim. circa Rer. natur. Princ. pag.* 46.

Ardor, qui in inflammatione perquam sensibilis, est ex acidi volatilis motu concitatiori; adeoque pro hujus plus minus acrioris cum alcali etiam plus minus acriori plus minus facta effervescentia majori cætera symptomata, ardor, rosio, punctio, &c. plus minus intendi quoque solent. Idem acor vitiosus, sive sanguinem purum coagulando ad inflammationem disponat, sive inflammationi ex alia causa obortæ superveniat, effervescendo in tota M. S. cum ejus sale volatili causa est adjunctæ febris continuæ ardentis symptomaticæ, qualis in omni inflammatione interna adest, & est tàm acuta, ut in inflammationibus partium internarum à causa interna enatis, v. g. in pleuritide, hepatitide, &c. quàm lenta, superveniens nempe inflammationibus partium quarundam externarum à causa externa subortis, v. g. in inflammatione mammæ ex lactis grumis, &c.

Dividunt, vulgò inflammationes in legitimas & illegitimas. Illas, quando sanguis benè constitutus inflammationes excitat; has verò seu illegitimas in biliosas, pituitosas, melancholicas, &c. dispescunt, non propter tales humores sanguini permistos, sed propter variam sanguinis crasin, ac inde natam temperiem.

DIAGNOSIS.

Signa inflammationum suprà sunt recensita: nempe

1. Tumor renitens ad tactum.
2. Rubor.
3. Calor, seu ardor ægrum, ac attrectantis manum afficiens.
4. Dolor urens, tensivus, pulsatilis, punctorius, & etiam gravativus, dum pars à sanguine distenditur, & gravando distendit partes, quibus est annexa, & quibus deniq; semper accedit febris, sive symptomatica sive comitata, plus minus acuta, conjuncta cum inflammationibus à causa interna excitatis.

Satis per se patent hæc signa in parte visibili, in invisibili verò parte dolor pulsatorius, ardor, febris, & denique partis ordinaria functio plus minùs læsa inflamationem innuunt; quibus in specie accedunt signa unicuique parti læsæ seu inflammatæ propria & specialia, quæ nempe aliter se habent in faucibus, aliter in pleura, aliter in pulmonibus, aliter in ventriculo inflammatis.

PROGNOSIS.

Inflamatio vel sua sponte recurrit, vel non recurrit: istud, quando sanguis nondum perfectè extravasatus aut congrumatus fuit, quin relaxatis fibris aut apertis poris idem stagnare incipiens denuo per venas regurgitat, sive purus fuerit, sive sordibus heterogeneis, in quandam partem depositis, & ita inflammationem occasionaliter inferentibus permistus; id quod probè notandum est in tumoribus partium criticis semper cum inflammatione junctis: dum non recurrit inflammatio, omnis in genere vel discutitur, vel suppuratur, vel scirrhescit, vel gangrænescit.

Unde inflammationis Prognosis duo involvit: eventum ipsum, & morbi tempora. Eventus observatur bonus & malus: bonus scilicèt, si inflammatio seu materia peccans vel insensibiliter discutiatur & planè dissolvatur (id quod fit imprimis ab operante & prædominante alcali, dissolvente sanguinem grumosum) & ita vel in alia vasa remeet, vel insensibiliter transpiret, & est optimus & brevior finiendi modus, & inflammationi exiliori non adeò profundæ, & quæ à causa externa magis dependet, frequens est; hinc est iste, quando sanguis ille extravasatus non resolutus suppuratur, & abit in abscessum; id quod fit ex aliquali motu fermentativo acidi & alcali, quæ ambo coëunt in ⊖sum tertium: malus; & quidem toti aliisvè membris, si evanescat quidem, insensibiliter resolvatur inflammatio, cum aliorum tamen symptomatum accessu atque incremento; parti verò affectæ, si in gangrænam aut scirrhum abeat. Nam ab acido nimis inspissante abundante & prædominante sanguis in tumorem penitus induratur ac in scirrhum abit, quod malum est propter tumorem contumacissimum & curatu difficilem; nisi enim scirrhi cautè & leniter tractentur, humores tales effervescentiam concipiunt, & faciè in cancrum exulceratum degenerant, cum cancer occul-

occultus & scirrhus dolens in paucis differant. Inflammatio verò ista, quæ ex omnimodo sanguinis & spirituum in parte motu impedita, & ita ejus mortificatione ac destructione in gangrænam abit, omnium periculosissima & pessima est, dum acido vitali spirituoso destructo sangis & pars in putredinem dilabuntur.

Alias eventus boni & mali signa quoque petuntur

1. à subjecto, cujus intuitu inflammatio in juvenibus, & bonæ constitutionis hominibus, in parte externa & carnosa, minus periculosa ac in senioribus ac cachecticis, in visceribus & membris nerveis.
2. à magnitudine, cujus ratione major & ampla inflamatio plus periculi, quàm minor, involvit.
3. à tempore & loco, quorum intuitu graviores, quæ anni tempore fervidiore & in regione calidiore, quàm quæ in aëre & locis temperatis aut frigidioribus emergunt.

CURA.

Positis his fundamentis facilis est accessus ad curam, pro qua in omni inflammatione in genere observandum est, ut sanguinis stagnatio tollatur, & motus naturalis & circularis restituatur in integrum; id quod fit, vel impedimenta quævis externa, sanguinis motum extrinsecus inhibentia removendo, vel internè sanguinis grumescentiam crassiorem, & acescentiâ corrigendo, sive eadem fiens præcaveatur, sive eadem jam facta resolvatur.

Adeoque quoad has

1. Sanguinis tenuitas & fluiditas conservanda, & circulus ejus concitatior reddendus per sudorifera, præsertim alcalinæ naturæ tam fixa quàm volatilia: illa acidum absorbentia: hæc eundem positivè dissolventia & attenuantia, expectato sudore, optimè conducunt.
2. Fermentum vitiosum acidum in parte affecta corrigendum, aut quodvis aliud heterogeneum removendum; id quod tàm interna quàm externa præstant.

Interna sunt absorbentia fixa, aut penetrantia volatilia cum sudore administrata, adeoque sudorifera, inflammationibus quibusvis conducunt.

Hæc inter autem sudorifera ⊖ia volatilia imprimis palmam obtinent, utpote cum hæc egregiam potentiam habeant coagulata & conglutinata omnia in corpore humano dissolvendi, eademque ad debitam fluiditatem deducendi simulque sudorem movendi. Ubi insensibilis discussio obtineri nequit per sola sudorifera, sed inflammatio persistit, tunc ad secundum scopum accedendum, nempe externis discutientibus seu aromaticis carminantibus: ⊖e volatili temperato constantibus applicatis dissipanda est inflamatio. Quod si verò nec hæc sufficiant, tertius scopus in auxilium vocandus, & suppurantibus & maturantibus sanguinis extravasati ac coagulati in pus transmutatio maturè promovenda, & denique factus abscessus aperiendus, mundificandus & consolidandus.

Inter remedia ergò interna, ad inflammationes in genere proficua, nullo modo conveniunt purgantia, nisi interdum primas vias propter junctam sæpiùs febrem simpliciter blandè evacuare velimus. Alvo tamen in cursu morbi adstrictâ clysteres injiciantur ex sero lactis c. ℥iß. l. ℥ij. *mellis*: Vel

℞. *flor. chamomill.* M. ij.
Coqu. in s. q. *seri lactis*:
Colaturæ ℥viij. l. ix. adde
Butyr. rec. c. vitello ovi solut. ℥j.
mellis ℥iß.
M. f. Enema: S.
Abspülend Clystier.

Inter sudorifera conveniunt omnia urinosa ⊖ia volatilia, quæ inter sunt: ~♃i, ~⊖✱ci, ⌐æ, & ⊖ volatile C. C. sanguinis humani, oss. humanorum, & similia. Item huc pertinent alia tali alcali occulto impraægnata concreta, acidum potenter absorbentia, v. g. animalium partes duræ, ut lapilli 69rum, mandibulæ lucii piscis, dens apri, C. C. sine igne, ebur sine △e, unicornu, lap. carpionum, &c. quibus adde ♃ & ♃ea mineralia & metallica fixata, præsertim ♁ialia, & ♁ diaphoreticum, it. bezoardicum minerale, tam simplex quàm compositum, & similia: quin & modò dictis addenda theriaca, ~ theriacalis, tàm simplex quàm camphoratus, liquor C. C. succinatus, mixtura simplex & ℞ bezoardica in principio inflammationis propinanda, præsertim si oriatur ista ex subitaneo corporis frigore quocunque post nimium ejus æstum; faciunt quoque huc omnes pulveres bezoardici vulgò dicti, Sennerti & quicunque alii, utpote quorum ingredientia non tantùm acidum absorbendo & temperando, sed & sudorem excitando, suô modô inflammationes sistere solent.

His omnibus simul adduntur sperma ceti ac cancrorum lapilli cum aceto assumti, & omnia vegetabilia vulneraria, alcali plus minus occulto temperato prædita, v. g. quæ ex chærefolio, bellide minore, flore sambuci, mentha, scabiosa, papavere rhæados fiunt remedia: item florum sambuci ~, baccarum sambuci essentia & rob. nec non ex variis plantis antiscorbuticis aut similibus actibus partibus petita remedia, qualia sunt ex nasturtii speciebus, cochlearia, ex erysimo & similibus parata. Præ cæteris ~ ⊕i dulcis, in specie cum spiritu flor. sambuci per fermentationem paratus, ad ʒß. in ▽ chærefolii cum syr. pap. rhæados

pro-

propinatus, ceu appropriatum remedium sudoriferum in inflammationibus quibuscunque internis, præsertim quando febris ardens acuta simul urgeat, admodum est commendatum remedium, quin & omnia ⊕ata, ratione febris conjunctæ conveniunt, tàm ⊕ depuratum quàm ⊕♉atum.

℞. ▽ *scabios.*
flor. sambuc. ana ℥iß.
∽ *theriacal. simpl.* l. *camph.* ʒiij.
dent. apri prap. ʒj.
⊖ *vol. C.C.* gr. xv. ad ℈j.
syr. scabios. ʒvj.
M. pro duabus vel tribus dosibus: S.

Zertheilende Mixtur auff etliche mahl.

Usurpetur pro scopo sudorifero in principio inflammationum, habita ratione venæsectionis.

Quibus etiam pro circumstantiarum ratione opiata addi possunt. Aut hujus loco

℞. *Unicorn. veri prap.*
maxill. luc. pisc.
C.C. s. △*e* ana ℈j.
⊖ *vol. C.C.* gr. xv.
laud. opiat. gr. ij. vel iij.

M. pro duabus vel tribus dos. in haustulo vini capiendis, expectando sudorem.

In incremento inflammationum, ubi ardor & calor urget,

℞. ▽ *flor. sambuc.*
charefol.
papav. errat. ana ℥j.
✝*i sambuc.* ʒiij. l. ℥ß.
maxill. luc. pisc. ℈ij.
lapill. ♋ *prap.* ℈j.
syr. papav. errat. ℥j.

M. pro duabus l. tribus dos. expectando sudorem:

℞. ▽ *flor. sambuc.*
card. bened. ana ℥iß.
✝*i sambuc.* ʒvj.
maxill. luc. pisc. ℈ij.
lap. ♋*r. prap.* ʒß.
syr. papav. rhaad. rubi idai ʒvj.
M. pro duabus dosibus.

Non sine ratione additur ✝; licet enim illud cum lapillis cancrorum effervescat, non tamen penitus saturatur, sed hoc ipso lixivii naturam assumunt, & in saporem urinosum mutantur, ut dicit Helmontius, ac potentius vitiosa acida absorbere, sanguinemque grumosum mediante sudore dissolvere valent.

Vel: ℞. *lap.* ♋ *prap.* ℈ij.
ebur. s. △*e* ℈j.
laud. opiat. gr. ij.

M. f. pulvis pro duabus dos. in haustu vini Rhenani assumendis, vel in parvo cochleari ✝i expectando sudorem.

In progressu vel statu morbi, & imprimis, quando nimis urget juncta febris acuta,

℞. ▽ *flor. samb.*
card. bened. ana ℥ij.
♉*ii diaphor.* ʒj.
syr. card. bened. aut *papav. errat.* l. *acetos. citri* ℥j.
∽⊕*i dulc.* q. s. p. grato sapore
M. f. potio S.

Kühlend Starck-Tränckiein.

Capiatur subinde cochleatim vel pro duabus dosibus observando, ut, quantum possibile, corpus in madore conservetur.

Sub sudoris defectu opiata non negligenda sunt, quæ figendo spirituum impetum, & hinc fibrarum nervearum solvendo stricturam, multum promovent sudorem.

Loco potionum istarum, in inflammationum incremento laudatarum, commodè etiam mistura theriacalis ex theriaca & aceto usurpari potest. Hisce formulis jungantur binæ istæ misturæ, quas habet Sylvius *in sua Praxi l.* 1. *c.* 40. §. 28. *&* 43.

Fiunt etiam non raro emulsiones, internè contra inflammationes sub morbi statu multum proficuæ, ex seminibus cardui bened. & Mariæ cum ▽ papaveris erratici paratæ, quibus adhuc adduntur appropriata, ♉ diaph. sperma ceti, & similia suprà dicta. Quod si inflammationes sint erysipelaceæ, imprimis adhibendum simul rob sambuci, quibusvis formulis additum; aut pro vehiculo pulverum usurpandum, ceu appropriatissimum erysipelatis remedium, præsertim quando motus naturæ excretorius deficit, nec debitè erysipelas efflorescere potest. Porrò pro dictis scopis observandum, solenne ferè esse in omni inflammatione ingruente aut præsente V.S. instituere; & rectè quidem, eamque subinde aliquoties repetere, idque secundum revulsionis, aversionis & diversionis leges & fundamenta alibi explicata. Id quod revera suum locum adhuc obtinet, debitis ac selectis in locis instituta, absque tamen nimio ejus secundum alias nationes abusu, in casu quando nimis urget inflammatio & morbus admodum acutus videtur, in tali casu mox in principio, vel ante vel post sudorem prolicitum, convenit sanguinem mittere per V. S. ut imminuto nonnihil sanguinis quanto facilius in loco stagnationis seu inflammationis per vicinos ramos distribui, & ita incrementum nimium inflammationis præcaveri possit; ita quidem, ut pro scopo revulsionis secetur in regione respectu cordis opposita, in principio sc. inflammationis; pro scopo verò aversionis secetur vena in regione respectu inflammationis eadem, sed loco paulo remotiore, in incremento nempe; pro scopo verò derivatorio secetur vena in loco inflammationis proximo, isto nempe, per quem ordinariò sanguis stagnans refluere deberet, in statu nempe: utut non semper V. S. necessaria sit, nisi in insigni pletho-

plethora, aut iis, qui consuetudine se mancipαrunt, ut statuto tempore inanes instituant V. S. In principio inflammationum, tàm internarum quàm externarum, suadent applicare remedia repellentia, quibus volunt sanguinem stagnantem denuò repellere, vel urgere, ut retrocedant, id est; volunt sanguinem movere à termino ad quem ad terminum à quo, repellentia autem sic dicta partim impossibilia, partim sæpè nociva esse, ex hactenus dictis patet: nam stante sanguinis circulo, impossibile est sanguinem, qui per arteriam influit, per eandem ex loco stagnationis repellere; nociva autem sunt, quia repellentia quæcunque ordinariò ex refrigerantibus aut acidis, aut adstringentibus, & similibus composita sæpissimè inflammationes reddunt deteriores, aut ad scirrhos vel etiam ad gangrænam disponere solent: id quod imprimis in erysipelatibus notum est, in quibus curandis cautiores sunt mulierculæ, quàm Chirurgi, qui omnia humida prohibent, quorum timor sanè est inanis, cum V, sperma ranarum, & similia tutò applicentur erysipelati. Certè natura morbi contrarium vult: nam ubi stagnat sanguis, ibi partis tumor; ubi partis tumor; ibi angustia vasorum sanguinis; ubi major angustia, ibi eadem non per repellentia aut similia est augenda, quin potiùs per discutientia aromatica, quantum fieri potest, minuenda, ut materia concreta possit promoveri & removeri. Intercipientia quod attinet, seu sic vulgò dicta defensiva, subinde sunt tolerabilia: sunt autem talia, quæ fermenti acidi vim aut progressum, absorbendo istud aut corrigendo, emendare possunt.

Externa sunt ea, quæ

1. Acidum absorbent, ut Saturnina & alcalina.
2. Sanguinem vi aromaticâ alcalina dissolvunt, & ita inflammationem discutiunt.
3. Quæ temperando mutuum Θium effervescentium concursum suppurationem adjuvant. Quô factô
4. Abscessus aperiendus, ulcus mundandum, hinc consolidandum.

Mundificatio fit exacta, ne tantillum fermenti in ulcere corruptivi residuum recidivas inferre possit.

ARTICULUS II.
De *Inflammatione Faucium.*

QUod speciales jam attinet inflammationes, occupant hæ vel partes internas, vel externas; omnes enim corporis partes, ossibus exceptis, inflammari possunt, quippe his parum sanguinis advehitur. Internas ordine pertractabimus, externas Chirurgiæ relinquendo. Inter internas autem inflammationes se offerunt primo, quando partes faucium internæ sæpè etiam cum externis, nempe pharynx cum summitate gulæ; larynx cum aspera arteria; fauces nec non tonsillæ in isthmo faucium sitæ; uvula; interdum denique musculi faucium & gulæ; musculi laryngis motui dicati, & similes partes vicinæ inflammantur. Inflammatio musculorum colli, in specie laryngis & gulæ, ordinario nomine angina appellari solet: quæ ita dicitur à Græco ἄγχω, strangulo, suffoco. Ab angina autem excipitur tonsillarum inflammatio, quæ ferè notha existit, ac alias speciali nomine caret. Angina Barbaris aliàs Squinantia, Germanicè das Halß-Geschwür / appellatur. Malè prunella, die Bräune / quibusdam dicitur, cum linguæ saltem ardor, & symptoma sit, & simul quodammodo faucium, in febribus ardentibus familiaris. De faucium tamen omnibus ac partium huc pertinentium inflammationibus, cum habeant communem medendi rationem, conjunctim agere placet.

In angina fauces afficiuntur, i. e. ea pars colli imprimis, quam constituit pharynx seu gulæ musculosæ expansio, & larynx seu caput asperæ arteriæ. Etsi enim utplurimùm utraque pars, tàm pharynx quàm larynx, adeò que utriusque partis musculi, tàm interni quam externi, utut nunc una pars magis, altera minùs inflammentur; tamen pro majori acribia theoretica angina à Galeno & Tralliano in 4. species seu differentias, utut saltem speculativas, non autem practicas, curioso nimis, ut Galenus loquitur, verborum aucupio dividitur, nempe

1. In Synanchen, quando interni faucium seu pharyngis musculi inflammantur.
2. In Parasynanchen, quando externi faucium seu pharyngis musculi affecti sunt.
3. In Cynanchen, in qua internæ laryngis partes sunt inflammatæ; &
4. In Paracynanchen, quando exteriores laryngis & gutturis musculi sunt inflammati.

De quibus vid. Sennertus *l. 2. Pr. P. 1. cap. 24. pag. 95.*

Circa quas observandum est, in cynanche sæpiùs simul pulmones plus min' esse affectos, unde etiam tunc temporis tàm insignes respirandi difficultates solent adesse, quales in peripneumonia interdum contingunt, adeò, ut ægri canum more ore hiante respirent; vid. Deckers *in Barbette Prax. p. 47.*

Formalitas anginæ consistit in inflammatione, quæ nihil aliud, quàm sanguinis motus retrogradus ex partibus impeditus seu stagnatio est, unde intumescentia laryngis atque pharyngis, respirationem atque deglutitionem notabiliter lædens, nullo aliàs in pulmonibus ac thorace existente vitio.

CAU-

CAUSÆ.

Causæ externæ crebriores, quæ in specie anginam inducunt, præter generales, sunt res ineptæ deglutitæ, quæ in faucibus hærent, & vel nimiâ mole eas angustando, & ita vasa comprimendo vel pungendo, vel acrimoniâ nimiopere irritando, ad fibrarum contracturam, & ad successivas inflammationes, hinc anginam, disponunt: sic à spina piscis in faucibus hærente, item ex partibus vitri devoratis & faucibus infixis, inflammationes & tandem abscessus faucium & gulæ notarunt Schenckius aliique Practici: Ex potu 🜄 aut similium liquorum corrosivorum, inflammatas non rarò fauces & gulam esse, res per se est nota. Imprimis inspirata, ut 🜁 externus, immediato contactu hæc loca irritantia & lædentia, multùm conferunt. Ex simili, sed singulari, inspiratorum vitio, epidemica oriuntur hæc mala, utplurimùm maligna, cùm non saltem miasma morbosum inspiratum in sui transitu fauces lædat, & acrimoniâ occulta tanquam tot infixis spiculis eas irritet, sed forsan etiam sanguinem certo modo alterando hunc ad facilem sui stagnationem, quin & inflammationem, & febrilem malignam fermentationem disponat; hoc modo enim observatæ fuerunt anginæ epidemicæ malignæ.

Ac in specie ad tonsillarum inflammationem & tumorem disponit lympha nimis viscida, glutinosa & spissa, eas infarciens ac tumidas reddens, ac naturalem sanguinis motum ac transitum per & circa glandulas impediens, unde successivè earum tumor. Quin & lympha per glandulas oris & vicinarum partium excreta nimis 🝆sa, acris vel acida, ut in affectibus contingit catarrhalibus, excoriando aut rodendo dictas partes, nunc graviorem nunc leviorem inflammationem tonsillarum infert. Imprimis in hac tonsillarum inflammatione materia viscida, crassa ac mucosa linguam & fauces incrustat, ac subinde tenacis pelliculæ instar eis adhæret, ac nihil aliud est, quàm lympha tonsillarum ac glandularum vicinarū vitiata ac impura reddita, & glutinosa, à nutrimēto dictarum partium chyloso, ob earum læsionem non ritè assimilato, ita alterata. Porrò tonsillæ habent foramen amplum in summitate sui, quod hiat in fauces, & lympham salivalem nonnihil glutinosam in fauces, & gulam emulget pro faciliori deglutitione: Quando ergo tonsillæ hæ sunt tumidæ & inflammatæ, foramina hæc insigniter sunt expansa & hiant, magisque inde conspicua fiunt; unde ab imperitis Chirurgis interdum pro ulceribus tonsillarum in earum inflammatione habentur, observante hoc jam olim Schenckio *in l. 2. obs. ubi de tonsillis.*

Præterea inter causas externas ad tonsillarum & faucium inflammationes disponentes, sunt in specie subitaneum frigus inspiratum, aut potus nimis frigidus post nimiam ac intensam corporis incalescentiam; his enim læsæ fauces & gula atque sanguis in istis spissior factus stagnando inflammationem inferunt.

Præter has causas externas ad anginam disponunt, consuetæ sanguinis evacuationes suppressæ, imprimis mensium ac hæmorrhoidum suppressio, idque speciatim in talibus subjectis, quæ ante hac jam angina laboraverunt, & ad anginam disposita sunt.

Pertinet huc morbi alius in Anginam transitus; qua ratione dysenteria pravè curata aut intempestivè suppressa, præsertim dysenteria epidemica, uti crebrò pleuritidem, ita etiam anginam infert; qualia exempla non tantùm recenset la Monier *de fluxu dysenter. c. 5.* sed & Hildanus *Tract. de dysenteria* observat.

Observantur interdum etiam anginæ epidemicæ, ut dictum, conjunctæ utplurimùm cum febre continua ardente, eaque in specie maligna, in quibus sanguis ita disponitur, ut facilè stagnando det inflammationes: nam cum miasma morbosum inspirando imprimis attrahatur, hoc in transitu affigendo faucibus & laryngis partibus has ita afficit, ut imprimis istis in locis inflammatio oriatur, qualis fuit ista, quam tractat Bartholinus *de angina Epidem.* cujus quoque exempla habet Wierus *in suis obs.* Et singulare itidem exemplum anginæ admodùm malignæ contagiosæ epidemicæ videbitis in Panarollo *Pentec. 5. obs. 10.* in puero, ubi parum mordendo digitos obstetricis mox in parte commorsa carbunculus excitatus, & obstetrix simul angina correpta fuerit.

Præter dicta inunctio Mercurialis pro cura luis Venereæ ineptè instituta inflamationem tonsillarum & faucium subinde infert, eamq; satis periculosam, si nempe nimis copiosa fit salivatio, sanguis circa dicta loca stagnat, ab acrimonia caustica ☿, fauces vellicante, liquore lymphatico corrosivo easdem rodente, subinde graves faucium inflamationes, interdum suffocationes excitantur; quale exemplū observat Schenckius *l. 6. obs.* Conf. Tacchenius *Hipp. Chym. c. 25. p. 225.* & Sylvius *de lue ♀ea.* Sanè luis ♀eæ virus acre, ut speciatim lympham glandularum conglomeratarum inficit, ita & hujus ratione sæpissimè excoriationes ac inflammationes faucium, subinde perquam contumaces, infert; quod vulgò vocant angelauffene Hälse.

Vulgo etiam anginæ ex luxatione & compressione vertebrarum colli fit mentio: idque ob malè intellectum *Aphor. 35. Sect. 4.* Hippocratis: *Si à febre detento repentè collum intorqueatur, ut vix deglutiri queat, nullo tamen tumore intus vel foris apparente, lethale est.* Hic enim aphorismus ordinariò intelligitur de angina ex luxatione vertebrarum colli, ansamq; huic

huic sententiæ dedit Galenus, quasi luxatio vertebrarum in eodem loco intelligatur. Sed structura & articulatio vertebrarum colli evincet, eas difficulter admodùm luxationem pati, atque tunc paralysin potiùs universalem, quàm anginam, excitare. Nam in dicto aphorismo nil aliud intelligitur, quàm convulsio colli, emprosthotono ac episthotono similis; utroque enim in casu suffocationis periculum imminet, cui si superveniat angina, seu tumor inflammatorius colli, lethale est.

Aliàs dividi etiam solent inflammationes tonsillarum, & faucium in exactam seu genuinam, & non exactam seu notham. Ista autem, quæ rarior est, tonsillarum inflammatio, quando solus saltem sanguis stagnans in dictis locis inflammationem infert, adeoque est, ut vulgò dicitur, vel sanguinea, vel biliosa; acutum malum est, de quo hactenùs dicta ferè intelligenda sunt. Hæc est, quando sanguis chylosus, seu, uti vocant, lymphâ glutinosâ permistus, stagnando inflammationes infert, est tantùm tumefactio serosa istarum partium plus minùs œdematosa, & excitatur ferè occasione lymphæ vitiosæ, glandulas dictarum partium malè afficientis, loca vicina rodentis, plus minùs excoriantis, & ita junctam phlogosin inducentis. Et talis notha angina frequentiùs occurrit cum tonsillarum inflammatione, quarum tumor crebriùs occasione vitiatæ lymphæ supervenit. Nunc febris expers est hæc notha, nunc lentam saltim junctam habet. Et de ejusmodi angina notha seu alba dicta, eâque satis periculosa vid. M. A. N. C. *anno* 6. *obs.* 152. *pag.* 218. Pertinere huc videtur rara anginæ quasi membranosæ species, quæ vid. in Sennerto *Prax. l.* 2. *p.* 1. *cap.* 24. & M. A. N. C. *ann.* 2. *observat.* 14. *p.* 31.

DIAGNOSIS.

Quoad diagnosin; præter signa generalia omnium inflammationum, nempe calorem, dolorem, tumorem, & interdum visibilem ruborem faucium, quæ facilè possunt conspici, si os aperiatur (nisi in cynanche, ubi vix tumor ullus apparet) in specie in incipiente inflammatione faucium & tonsillarum adest difficilis colli motus non absque dolore; item difficultas quædam respirandi propter vias angustatas: idque imprimis ubi larynx est afflictus, difficilis etiam adest deglutitio, imprimis ubi pharynx, minùs verò ubi larynx est inflammatus. Et denique dolor ardens percipitur in faucibus, præprimis, si angina commune malum observetur, aut causarum quædam externarum præcesserit.

In facta verò jam angina signa sunt, (1.) Respiratio plus minus abolita, & non, nisi cum summa difficultate, reiterata, ita ut etiam, in quibus graviùs afficitur larynx, iis etiam suffocationis metus subinde adsit, sine pulmonum & thoracis affectibus.

(2.) Deglutitio etiam notabiliter est impedita, ita ut etiam liquor in ore detentus vix gulam intrare possit, aut si assumi debeat, propter summam tamen faucium angustiam & laryngis irritationem denuò sursum per nares regurgitet, quam speciem adesse dicit in hydrophobia Josephus ab Aromatariis, utut pauci ei adsentiantur.

(3.) Dolor circa guttur & fauces insignis & admodum urgens, tam ardens & rodens, quàm pulsans aut etiam crebriùs pungens.

(4.) Febris quoque adest acuta & continua in angina, quamvis interdum typum tertianæ continuæ aut tertianæ productæ, seu cujus paroxysmi ultra 30. horas durant, habent, prout vel exquisita magis vel notha est angina. In illa est acuta cùm pulsu in principio tensivo & quasi convulsivo, magno & undoso, instar pulsus peripneumonicorum, qui tamen in progressu, & in his, quos suffocatio vehementiùs urget, parvus & rarus, tandem creber ac inæqualis, magis observatur, juxta Galeni delineationem: ***Angina pulsus tensione quadam præpeditus est & convulso similis, magnus & undosus, ut pulsus peripneumonicorum: quicunque vehementer ex illis suffocantur, habent parvum & rarum; ubi jam anginam agunt, crebrum & inæqualem.*** In hac tamen subinde febris lenta conjuncta solet esse.

(5.) Lingua rubet, ac insigniter tumet; unde etiam ejusdem motus plus minus impeditur, ac faucibus anginâ præclusis sæpiùs simul è lingua filum viscidum propendet, seu copioso muco viscido ac glutinoso continuo obducitur, quod nihil aliud est, quàm lympha ex glandulis, speciatim tonsillis affectis inspissata ac inquinata, nempe mucida, ⊖ea, amara & tenax, quæ successivè linguam & fauces incrustat; sæpiùs etiam est arida aut fissa, interdum scabra.

Omnia hæc symptomata sunt periculosiora & graviora in angina, utplurimum remissiora in tonsillarum inflammatione, vid. Riverius & Sennertus. Interim quæ pars magis laboret, an pharynx, an larynx? ex læsionibus respirationis, item deglutitionis, & situ doloris ac tumoris, perscrutandum venit.

Tonsillarum quoque inflammationibus occasione lymphæ vitiatæ, spissioris scilicet & acidæ acrioris concitatis, febris continua, sed magis lenta, est juncta, fauces quidem rubent, sed magis inflammatæ sunt, tonsillæ verò tumidæ insigniter prominent.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: inflammationes hæ tribus modis finiuntur; aut enim evanescunt & retrocedunt subitò, aut discutiuntur, aut suppurantur, aut ægrum suffocando interimunt:

Et si

Et si suppurantur, in specie tonsillarum inflammationes, abeunt interdum successivè in ulcera diuturna, & difficulter curabilia.

Quod si ex dictarum partium inflammationibus mori contingat ægro, utplurimùm suffocatus interit; & quidem duplici ratione: vel à tumore, vel pure ad pulmones defluo, vid. Forestus *l.* 15. *obs.* 25. de angina in pus mutata, quod ad pulmones & pectus ruens ferè suffocavit ægrum.

Quò magis faucium est angustia & spirandi difficultas, eò periculosius malum; ut plurimum enim intra quartam diem strangulat; interdum verò, sed rariùs per modum criseos, sudore, hæmorrhagiâ, aliôve modô terminatur: Refert exemplum Forestus *l.* 15. *obs.* 14. Cynanches veræ quarto die per fluxum mensium criticum curatæ; vid. Hippocrates *Prognost. Text.* 23. §. 3. 4. 5. *Coac. Prænot. S.* 3. §. 96. *S.* 4. *aphor.* 45. Contra, quo magis ad extra tumor fertur, ut respiratio liberior fiat, v.g. in parasynanche, ubi exteriores laryngis musculi magis inflammantur, illi cum rubore & tumore colli externo, & interdum ad pectus extenso, si cum tumore magis interno, sed exili: media ratione se habet synanche, ubi interiores laryngis musculi inflammati ad fauces & collum plus minùs protuberant.

Quò verò fauces & cervix magis rubent, eò minùs periculi subest; partes enim magis externas inflammari indicio est; vid. Hippocrates *Prognostic. loco allegato* §. 8. *Sect.* 6. *Aph.* 37. *& S.* 7. *aphor.* 49. Qui textus, licèt contradicere videatur observationi ejusdem Hippocratis, quam *Epit. libr.* 5. *tex.* 36. allegat, decidi tamen potest, distinguendo inter ruborem partium externarum, qui fit per metastasin, & illum, qui fit per epigenesin seu extensionem: quorum hic lethalis, ille minùs periculosus existit, vid. Laurentius *Anat. l.* 5. *Qu.* 5. *p.* 148.

Fit interdum, ut angina, tumore & rubore foris apparente per metastasin causæ peccantis in principio subito evanescat, sed in pleuritidem mutetur; quæ conversio est admodum periculosa, juxta *Coac. Prænot. S.* 3. *Text.* 101. nisi ad locum minus periculosum alium materia peccans conversa, aut criticè discussa fuerit, quod præprimis ex tolerantia ægri dignoscitur: Nam inflammatio, quæ facilè & subitò evanescit, ad interiores faucium partes recurrendo, suffocationem infert, aut alio in loco inflammationes periculosiores concitat: Sic Amatus Lusitan. *c.* 5. *cur.* 73. periculosum anginæ in pleuritidem transitum observat: vid. Hippocrates 7. *aphor.* 11. Nam vel ad cerebrum transfertur, unde cephalalgia, deliria, phrenitis; vel ad pulmones, unde peripneumonia, pleuritis; vel ad cor, unde syncope; etiam ad alia loca, unde varia mala. Pertinet huc *Aphor.* 10. *Sect.* 5. Hippocratis: *Quibus ex angina in pulmonem mali fit conversio, intra* 7. *diem moriuntur si verò hoc effugiant, empyici evadunt. Aphorismum* hunc optimè explicat Lindanus; nempe ea angina, quæ est in arteria aspera circa laryngem, si suppuretur, ut magna ex parte fit, si contingat eam membranam, quæ succingit asperam arteriam, per materiæ suppuratæ turgescentiam & pravitatem rumpi, ut metastasis materiæ fiat in pulmones, intereunt intra 7. diem; inflammatur enim ab hoc materiæ decubitu pulmo, hinc peripneumonia; aut suppuratur pulmo, unde empyema: Conf. Hippocrates *Prognost. Sect.* 23. *Text.* 15. & *Coac. Prænot. S.* 3. *Text.* 105. & Forestus *lib.* 15. *obs.* 24.

De cætero ex sputo quoque citiùs tardiùsve prodeunte in angina salutis & mortis signa petuntur: dum anginosis, si non brevi cocta exspuant, lethale, juxta *Coac. Prænot. Sect.* 3. § 141. ut si nimis arida sputa fuerint, §. 101. In anginis sine signis (nempe coctionis in sputo quasi criticis) dolores in caput conversi, lethale inquit Hippocrates. Nam cum sine crisi à materiæ translatione fiat, manente eadem faucium angustia morbum non imminui, sed augeri indicio est: vid. *Coac. Sect.* 3. §. 112. item si ad alias partes sine ejusmodi signis dolor extendatur, v. g. ad crura, hypochondria, juxta §. 113. & 114. & *lib.* 5. *Epidem. Text.* 36. §. 12.

Febris cum angina conjuncta sæpiùs est continens, seu eodem tenore continuò ægros affligens; interdum typum tertianæ continuæ repræsentat; interdum hemitriteos.

Ista angina, quæ è tertiana continua producta seu cujus paroxysmi 36. horas perdurant, utplurimùm solet esse lethalis, observante Lindano *in Hartmannum*.

Quo minùs oculis se sistit tumor, tam in faucibus, quàm extra eas in collo, eò majus imminet periculum; quia internæ laryngis & pharyngis partes sunt obsessæ: quò magis verò ab extra conspicuus tumor, eò tutiùs. Observetur hoc contra perversum usum adstringentium & repellentium, quibus in principio adhibitis tumor cogitur, ut interiores partes magis occupet. Certè interna talis inflammatio paucis est tuta, unde ex omnibus anginæ speciebus omnium gravissima & periculosissima est cynanche, ubi musculi laryngis sunt inflammati; hinc paracynanche; levior adhuc est synanche; levissima omnium parasynanche.

Denique anginosis, sicut strangulatis & suffocatis, spuma circa os apparens sæpè lethale signum est, teste Hippocrate *S.* 2. *aphor.* 43. idque imprimis, quando cum tali circa os spuma magna adsit respirationis angustia insignis.

Tandem si in angina venæ raninæ incisæ nihil aut parum sanguinis fundant, malum signum est; contra si bene fluant.

 CURA.

CURA.

Hæc triplici innititur scopo: sc.

I. Ut heterogeneum, si quod est impactum, v. g. spina, tollatur.

II. Ut sanguinis stagnatio tollatur, ipsique motus naturalis restituatur.

III. Ut, si illud fieri nequit, per suppurationem id educatur.

Priori indicationi quomodo satisfaciendum, ex Chirurgicis peti debet; nunc ratione secundæ observandum, illam perfici partim sanguinis missione revulsoriâ ac derivatoriâ, partim diaphoresi & attenuatione humoris impacti, per absorbentia & sudorifera. Uno verbo: Cura in omnibus est eadem quoad remedia interna, cum reliquis inflammationibus. Quoad externa verò, specialem merentur considerationem gargarismata, inunctiones, cataplasmata, & similia resolventia, quæ in faucium, oris, tonsillarum, laryngis, pharyngis, uvulæ & similium partium inflammationibus solent esse peculiaria.

Pro legitima ergò cura anginæ ac cognatarum inflammationum faucium observandum:

I. Internè in angina & reliquis faucium inflammationibus etiam omnia ea conveniunt, quæ aliàs in omni inflammatione, speciatim pleuritide in usu esse solent; verbi gratia, mixtura simplex, ♁ dulcis, dens apri, ♁ diaph. salia volatilia, &c. Sic Valeriola *obs.* 12. *l.* 2. refert, quod rasura dentis apri ad ʒj. cum ♁ amygd. dulc. & sacchаro cand. propinata sit optimum remedium anginæ, non minùs quàm pleuritidis. In specie quæcunque animalium excrementa seu stercora præ reliquis eminentiam habent, & in specie à Paracelso & Hartmanno insigniter commendantur interno & externo usu in principio anginarum; imprægnata enim hæc, & imprimis avium excrementa, sunt ⊖ e volatili nitroso quasi ammoniacali, quæ omnes inflammationes, discutiendo & resolvendo sistunt. Præ cæteris v. g. stercus equinum, in specie **eines Hengsts**/ ejusque expressus succus, vel hujus pomum in potu ordinario maceratum & expressum si assumatur, expectato sudore egregiè convenit, & anginam in prima herba detruncat; id quod etiam de albo Græco ad ʒj. ut & de stercoribus ovium & caprarum, similiter affirmari debet; externè convenit nidus cum stercore hirundinum. Sanè hæc & similia remedia cum debito sudore, in inflammationibus administrata, in specie in paroxysmo anginarum, & quam diu ægri deglutire possunt, multum opis adferunt, quoniam febrim compescunt, sanguinem resolvunt, & ita inflammationem tollunt. Conveniunt ergò in omnibus à causa interna enatis imprimis acidum infringentia, sanguinem dissolventia, & mediante blando sudore partes abstergentia, quæ tempestivè adhibita sæpissimè sunt salutaria: e. g.

℞. ▽ *prunell.* ℥iij.
♁ *i dulc.* ʒß.
dent. apri pulveris. vel lapill. ♋ *prap.*
♁ *ii diaphor.* ana ℈ß.
laud. opiati gr. ij.
syr. sempervivi ℥j. M. S.
Schweiß-Tranck.

℞. ♁ *ii diaph.* l. *bezoard. min.*
dent. apri, vel *ebor. f.* △ e l. *max. luc. pisc.*
♁ *i* ♁ *iati* ana ʒj.
sacch. ʒij.
M. f. pulvis. D. S.
Kühl-Pulver.

Urgente febrili siti convenit julepus è floribus papaveris eorumque ℞ cum ♁ i dulc.

In horum usu, & quidem cum diaphoresi seu sudore persistendum, modò ægri illa deglutire possint, cum canalis ac syringa, quam Riverius *Pr. l.* 6. *c.* 7. & *c.* 3. *observ.* 72. pro alimentis & medicamentis per gulam ad ventriculum impellendis, non semper applicari possit, nec cum effectu adhibeatur.

II. In tonsillarum ac quibusvis partium oris anginis, & in genere in omnibus inflammationibus, semper simul lymphæ habenda est ratio, tàm quæ nimis crassa, interdum simul acida aut alio modo vitiata, hinc inde partes ferè omnes oris internas densè incrustat, quàm etiam adhuc circa glandulas & in vasis lymphaticis hæret; cujus vitiis per medicamenta interna anticatarrhalia succinata, myrrhata, item volatilia, & absorbentia, ac similia succurrendum est; unde & liquor C. C. succinatus expectando sudorem in principio inflammatarum tonsillarum est nobilis.

Cum his III. Si ita visum fuerit, mox ad V. S. accedendum erit in corpore plethorico sive ei præmittatur sudor sive ei postponatur, perinde est; nam interdum utrumque in angina benigna locum habet. Et quidem venæ saphænæ in pede propter revulsionem universalem, postmodùm venæ in brachio alterutro vel utroque propter revulsionem particularem seu aversionem, & quidem in statu venæ raninæ sub lingua propter derivationem, instituenda est. Has inter V. Snes interdum una alterave sufficit, interdum omnes administrandæ sunt, & quidem deficientibus mensibus vel iisdem in fluxu suppressis, vel hæmorrhoidibus vel iis inflammatis, cum angina conjunctis, vel concurrente alio simili vitio, semper in pede secanda est vena, secùs ac Forestus *l. a.* & Sennertus *Pr. l.* 2. *p.* 1. *c.* 4. rem sibi conceperunt. Cæterum venæsectionibus solis non fidendum est, quoniam sæpiùs ægri, quando videntur meliores, subitò non rarò suffocati intereunt, cujus rei exemplum notatu dignum videbitis in Barbette *Praxi l.* 2. *c.* 1. Quin etiã præter remedia interna ipsa V. S. interdum aliquoties repetenda est pro circũstantiarum, subjecti, temporum anni, affectuũ adjun-

adjunctorum, ratione, vid. Forestus *l.* 15. *obs.* 16. *in Schol.* & Sydenham *de morbis acut. s.* 6. *c.* 7. ita ut, prout corpus est juvenile vel senile, prout plethora major vel minor, prout effervescentia febrilis impetuosior vel remissior, prout incrementum morbi acutius remissiusque, prout patiens sanguinis detractionibus magis vel minus adsuetus fuerit, eatenus V. S. nunc semel nunc sæpiùs administretur, idque eò magis, quo minùs interna remedia ob faucium occlusionem exhiberi poterunt, cautiùs tamen in angina maligna instituenda, & vix nisi in primo morbi principio.

Cæterum quidam cum Veteribus etiam venarum jugularium sectionem suadent, quam commendatam ac illustratam videbitis in Riverii *Prax. l.* 6. *c.* 7. *p.* 398. Zacuto Lusitano *l.* 1. *Prax. Admir. obs.* 95. Bonetto *Mercur. compital. p.* 15. §. 5. Bartholino *in eleganti Tr. de angina puer. epidem.* imò Riverius modum eam administrandi prolixè tradit: verùm subinde est periculosa, & nonnisi ab experto & erudito Chirurgo cautè peragenda venit, qui rariores apud nos sunt, hinc meritò ab illa abstinemus. Tutiores sunt cucurbitulæ scarificatæ cervici, scapulis, & mento admovendæ, vid. Zacutus Lusitanus *l.* 4. *obs.* 94. V. S. raninarum sub lingua tantummodo in statu morbi convenit, præmissis scilicet reliquis venæ sectionibus, quando inflammatio jam nullum ampliùs augmentum capit: Secatur tunc eum in finem, quia ranina sunt ista vasa, per quæ naturaliter sanguis refluere solet, qui in locis vicinis stagnando inflammationem infert, uti etiam ita impeditur stagnatio, & revocatur in motum naturalem sanguis sectis venis raninis. Interdum sola hæc venarum raninarum sectio præcavet anginam, si accedente angina præservationis gratia mox aperiantur, idque speciatim eo in casu, quo corpus non est nimis plethoricum, nec fervor ac effervescentia sanguinis febrilis adeò intensa est, sed quando tantum oritur ex impedimento aliquo sanguinem in suo refluxu impediente, si in tali casu mox in principio secentur raninæ, prævenitur malum: Huc etiam spectat, si hirudines venulis his applicentur, de quibus videatur Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Pr. histor. c.* 12.

IV. Observandum, in angina febrium malignarum symptomatica, seu quod ferè idem est ac angina epidemica nihil attendendum priùs quàm ut specifica ista malignitas corrigatur, & appropriatis sudoriferis, junctis opiatis, maturè discutiatur ac ejiciatur; quoniam curato morbo, symptomata ferè spontè ac facilè acquiescunt. Et in tali casu locum non habent, aut saltem non nisi cautissimè, & in primo principio antequam malignitas debacchari incipiat, instituantur purgationes & V. Snes, ut rectè Petræus & Deckers *l.* 4. *p.* 49. monent. Quin potiùs præmisso ferè clysmate, solis sudoriferis & alexipharmacis studiosè est insistendum, quibus nempe ebullitio febrilis sedetur ac malignitas rejiciatur. Ipse verò Medicus caveat sibi in tali angina ab halitu taliter ægrotantium, ne ipse similiter ab hac malignitate corripiatur, cum ferè admodùm contagiosa esse soleat.

V. In anginæ cura Vomitoria à quamplurimis insigniter commendantur v. g. ab Hartmanno *in sua Pr. Chymiatr. p.* 130. & Bartholino *de angina puer.* & quidem monente Hartmanno in angina incipiente & confirmata; item à Rulando *in Empyr. obs. l.* 2. *p.* 95. qui sæpiùs cum fructu usus fuit iisdem. Ultimò harum singularissimum usum videre potestis in Riverii *Praxi l.* 6. *c.* 7. & *cent.* 2. *observ.* 10. & 24. *it. in C.* 4. *obs.* 60. qui ♁ a benedicta morbum non rarò intra biduũ dissolvi perhibet. Verùm & laudẽ & vituperium merentur, & cautè admodùm in horum legitimo usu procedendum est. Duo enim sunt tempora, in quibus conveniunt vomitoria, nempe principium, aut periculosissimus status morbi. Quoad principiũ morbi, subinde admodùm proficua sunt vomitoria: fit enim interdum sæpe, ut dicit Lindanus, ut causa occasionalis remota anginæ sint vitiosa excrementa in stomacho & in primis viis stabulantia, in specie humor, quem vocant bilem æruginosam, in qua, uti notum est, peccat acidum imprimis, dum illa bilis subtilia & morsicantia effluvia mittit ad œsophagum & fauces, ubi ipsorum stimulo fit inflammatio & angina. Quando ergò ægri testantur, se sub primo principio morbi percipere vitiosos sapores in lingua, æruginosum, acrem, amarescentem, plus minùs nidorosum cum ardore quodam quasi sodæ, in gula quandam titillationem, seu quasi erosionem, fluctuationes in stomacho, nauseam, ac anxietates præcordiorum; in tali casu protinùs & audacter opera danda est vomitoriis, in specie ♁ialibus, imprimis ♁ benedictæ Rulandi seu infusioni ♁iali, ut ita præcaveantur futura symptomata, dum non tantùm quoscunque vitiosos humores ex ventriculo tollit, sed juxta vim emeticam etiam interdum sudorem movet: Ita quando gravitas in hypochondriis sentitur, vomitoria itidem conveniunt. Præterea in angina maligna & epidemicè grassante, & quæ per contagium afficit ægrum, de quibus videatur Wierus *in observat.* non secus ac in peste vel febribus malignis contagiosis, optimum videtur consilium, mox in primo principio interdum suppeditare vomitorium, utpote in quibus eorum usus est maximè necessarius, modò maturè administretur. Cæterùm post primum principium conveniunt etiã vomitoria in periculoso morbi statu, nempe eo in casu, quando scilicet jam facta est suppuratio & symptomata maximè urgent, v. g. quando

fauces abscessu sunt præclusæ, dum propter angustiam & ineptitudinem loci, aut profunditatem situs, abscessus suppuratus scalpello aperiri nequit, quin potiùs ex tumore immineat suffocatio; aut si spontè aperiatur, metus sit, ne ruptus abscessus in pulmones irruat, & similiter ægrum suffocet, aut in stómachum irrumpat, & eundem insigniter vitiet. Tali sub anxio statu, ubi aliàs arcta sunt auxilia, ut abscessus aperiatur vi, ne desperatum relinquamus ægrum, ultimum quasi refugium est vomitus, quo quasi concutiatur abscessus jam maturatus, & ita ruptus pus per superiora effundat, quod Riverius *cap.* 4. & Rulandus *observ. all.* confirmant.

Periculosum equidem est remedium, dum fauces occlusæ, provocare vomitum, propter suffocationis metum, quatenùs Trincavellius *l.* 5. *c.* 7. testatur, fœminam quandam ex assumpta cassia secuto vomitu strangulatam fuisse; interim tamen satis tutum est remedium, quod est unicum, dicit Celsus. Quod si medicamenta vomitoria non possint semper deglutiri nihilominùs tamen, si tantillum deglutire possunt ægri, sufficiunt infusa ♁ialia; sin verò nil deglutire queant, vel plumâ ♁eo illitâ subinde irritandæ fauces vel liquor vomitorius iisdem subinde instillandus, aut ☿ vitæ melle exceptus faucibus illinendus. His enim modis ad vomitum provocatur stomachus, gula concutitur, & ita abscessus rumpitur.

VI. Purgantia quemadmodum in quibusvis inflammationibus internis, ita in angina quoque vix locum habent, nisi primas vias statim in principio pharmaco blandiore, progressu temporis clysteribus, evacuare mens sit, quos quotidie repetere convenit.

VII. In tonsillarum inflammationibus sæpiùs subinde recurrentibus, præsertim illa, quæ ex lymphæ vitio, v. g. scorbuto aliove simili habituali crebriùs recidivat, præsertim ubi ætatis aut aliarum circumstantiarum ratione à priori malum non bene curabile existit, fonticulus brachio inustus convenientissimum est consilium præservativum. Sæpiùs enim evenit, ut qui semel in quadam parte inflammationem suppuratam fuerint passi, & forsan fermenti ulcerosi aliquid residuum manserit, & facili occasione ex irritatione undecunque facta, præsertim in corpore cacochymico, mox recidivet inflammatio, idque facilè in locis glandulosis; quibus in casibus pro cura palliativa fonticulus videtur convenientissimus, potissimum cum angina singulis annis repetente fonticulum sub mento à natura excitatum præservasse Zacutus Lusitanus *l.* 1. *Prax. Adm. obs.* 96. testetur. Unde non inconveniens erit, statim in anginæ principio post primam sanguinis missionem vesicatorium cervici apponere; vid. Riverius *Pr. lib.* 6. *cap.* 7.

VIII. Non confundendæ sunt inflammationes aliique faucium partiumque vicinarum tumores, sive à sanguine sive ab aliis contentis excitentur, cum Prunella, isto nempe linguæ & faucium symptomate, quod in febribus acutis, ac in specie castrensibus seu Hungaricis, familiare est. Utplurimum hoc evenire solet, ut omnes de angina tractantes Practici remedia contra prunellam usitata ad anginam simul consignent, facilè cum legentis confusione. Et talia prunellæ dicata remedia sunt in specie ♋, sempervivum majus, prunella, mucilagines, sal ✱, nitrum, butyrum, lardum, &c. quæ ipsa minùs anginis, nisi aliis temperata vel cautè applicata, convenire possunt.

IX. Externa remedia ipsis partibus inflammatis, faucibus, tonsillis, &c. applicabilia, uti sunt gargarisationes oris, litus, cataplasmata, unguenta & emplastra, & similia, eò sint directa, ut (1.) quantum possibile, resolvant & discutiant sanguinem stagnantem, & inde natam inflammationem; & talia sunt blanda incidentia seu penetrantia volatilia, &c. Scopus hic contrarius est vulgari methodo, quæ in principio repellentia, adstringentia, & refrigerantia, quæ tamen pessima sunt, suadet. Quod si tamen hoc fieri nequeat, (2.) ejus suppurationem seu maturationem adjuvent, uti sunt temperata & emollientia. (3.) Tandem maturatum abscessum aperiant, eadem aut acrioribus mista; item auxilia Chirurgica, aut denique vomitoria. (4.) Apertum abscessum purificent & consolident per vulneraria & adstringentia. (5.) Partem restitutam denuò firment, ac naturalem tonum ejus restituant, nempe per adstringentia, ne harum atonia in causa sit, ut sæpiùs recidivent inflammationes. In principio quidem ratione vulgaris medendi methodi in gargarismatibus resolventia sola rarò usurpantur, sed adstringentia, nunc sola, nunc discutientibus addita, ut nempe internè partibus oris & faucium nonnihil adstrictis nimium tumoris partium internarum incrementum præveniatur, ne deglutitio aboleri aut suffocatio inferri possit: sed quàm præposterè hoc fiat, ex doctrina repellentium manifestum, ac præterea periculum est, ne hujusmodi adstringentibus superiora saltem loca proximè stringantur, tumor autem & inflammatio partium inferiorum sic intendatur, & ad interiora convertatur, hinc strangulationis metus inferatur, ut rectè comprobant Martianus *in Hippocr. l.* 2. *de morb. sect.* §. 24. Heurni⁹ *in praxi de angina*, ac Sylvius⁹ *l.* 1. *prax. c.* 49. §. 58 *& seq.* uti etiã Deckers *in Comment. super Prax.* Barbette *p.* 51. ut taceam periculi, quod in angina maligna ex ejusmodi repulsione metuendum. Quoad gargarismatum usum observandum est, ea quodammodo suspecta esse, quia partes inflammatas nimis commovent, quæ tamen potiùs quietem postu-

postulant, ne ex motu dolor, ex dolore tumor, adeóque inflammatio saltem doloris ratione sic intendatur. Cum enim partes faucium doleant, difficulter & non sine dolore ægri possunt gargarisare, nec gargarismata siphonis vi, eaque magnâ impelli debent: violentior enim syringatio partes inflammatas magis irritat: Sic in anginosis nihil molestiùs est, quàm gargarisare, cum propter luctam 🜁is cum ∇ gargarisando in angustiis faucium labor, motus, dolor, &c. inflammationem potiùs augeant & exasperent. Propterea saltem in principio conveniunt gargarismata, In progressu autem & statu morbi quidam omninò prohibent ea, quæ fiunt cum motu; & Lindanus tales suos ægros nunquam gargarisare, quin potiùs tantummodò de gargarismate unum alterumvè cochlear aut q. s. in ore tenere, ac ita sensim ad fauces depellere resupinato corpore atque paulisper sine insigni agitatione retineri, & sic postmodum ex ore denuò effundere jubet, modò sæpiùs repetatur. Nam quò frequentius, eò meliùs erit, ut ita horum operatio successivè se exerat, vid. Riverius *Pr. l. 4.*

Pro his scopis inter remedia, quæ aut gargarisando, aut illinendo, aut externè tanquam cataplasmata applicando, ad anginas ac cognatas inflammationes usurpantur, sunt eadem ferè cum aliis ad inflammationem extrinsecus admovenda, in specie ea, quæ

1. Sanguinem stagnantem resolvunt, & tumorem incipientem discutiunt, v. g. aromata plus minùs volatilia, item penetrantia & alterantia, ut horum medio sanguis congrumatus dissolvatur, attenuetur, & inflammatio in principio sistatur. Talia sunt pro cataplasmatibus, emplastris, gargarismatibus, &c. herbæ & flores chamomillæ, sambuci, mentha crispa, salvia, veronica, thymus, origanum, pulegium, hyssopus, scabiosa, morsus diaboli, semen lini, fœnugræci, farina fabarum, semen anethi, cumini, sinapi, rapæ, rad. liquiritiæ, lignum hederæ, fungus sambuci, rad. tarax. crocus, camphora, item succus ♋r. fluv. semper vivi maj. decoctum hordei, raparum, ∇F, verbenæ, scabiosæ, hyssopi, ⊖✱, + sambucinum, oxymel, ⦶ crudum vel depuratum vel cum 🜍e fixatum, seu lapis prunellæ, qui aliàs ab omnibus insigniter commendatur, V, ⊡æ, ⊖ia volatilia &c. dactyli, passulæ majores & minores, jujubæ, cepæ, & omnia ex cepis.

Moderni, speciatim Walæus M. M *pag* 66. & Deckerus *super Barbette prax. p.* 52. ♆ .it. ⊖✱, ac similia volatilia gargarismatibus addere jubent; sicut etiam gargarisma ex succo semper vivi majoris, in quo parum ⊖✱ dissolutum sit, insigniter confert: Alii ceu experimentum commendant ∇ destillatam ex succo semper vivi majoris, in qua ⊖✱ dissolutum, Et sanè existimo, spiritum vini maximè conferre, ut & salium volatilium usum tantùm, quantum partes affectæ aliàs admodùm dolentes, perferre possunt; idque confirmat hoc ipsum etiam, quod in inflammatione & rumore tonsillarum ⊡ calida propria modò emissa gargarisationis loco adhibita optimè prodesse dicatur. Et Lindanus refert, quod vulgus contra tonsillarum inflammationem familiare habeat remedium, ut caligas glandulis apponere soleat, **die innere Socken oder Sohlen der Schuhe oder Strümpffe** / sic resolvunt tumorem: ratio est, quia scatent sudoribus & vaporibus pedum, in quibus est vis digerendi & resolvendi propter ⊖ volatile, quod copiosè imbibunt. Commendant etiam stercus canum, it. stercus proprium, stercus vaccinum, cujus ∇m Reusnerus *obs.* 191. laudat. Spectat huc nidus hirundinum, & hujus cataplasma, de quo vid. Valleriola *l.* 2. *obs.* 10. & Amatus Lusitanus *c.* 3. *Cur.* 28. it. Mynsichth. *in Arm. Chymic.* & Sennertus *de Angina*; quatenùs scilicet ratione excrementorum, ⊖e nitroso turgidorum, vim resolvendi habet. Ex præparatis sunt 🝆, amygdalarum dulcium, unguent. dialtheæ, emplastr. de meliloto, de mucilagin. ac defensivum.

2. Conveniunt ea, quæ emolliunt, seu tumorem, qui discuti nequit, ad abscessum & maturationem perducunt: cum quibus semper asperitatem faucium & dolorem ardentem ac rodentẽ mitigantia, socianda veniunt. Conveniunt igitur temperata quævis, v. g. althæa, malva, melilotus, chamomilla, violaria, caricæ pingues, rad. lil. alb. alth. passulæ, jujubæ, mucilago dictorum seminum & radicũ, flores malvæ arboreæ, semen fœnu Græci, medulla panis triticei, gummi ammoniacum, ungu. dialth. resumptivum, emplastrum de meliloto, diachylon, decoct. hordei, lac tepidum, 🝆 amygd. d. 🝆 liliorum alb. chamomelinum, anethinum, violarum, irinum, ovorum, 🝆 decoctionis exuviar. serpentum, butyrum recens, vitella ovorum, pingu. caponis, gallinæ, human. porcin. vel ubi fortiùs agendum, locum habent pinguedo anserina, cepæ imprimis sub cineribus coctæ, cataplasma ex pane triticeo cum melle, cinis hirundinum, cochlearum combustarum, cancrorum fluviatilium, noctuæ; nidus hirundinum cum stercore est optimum pro omnibus & quasi universale ad anginam, tam resolutioni, quàm suppurationi abscessus inserviens, non secùs ac alia stercora, in specie canis, item hirundinum, gallinarum, columbarum, equinum, &c. conveniunt; illa ipsa enim, quia multum ⊖✱ci quasi nitrosi continent, propterea plurimis scopis satisfaciunt: Item detineri poterit in ore medulla cassiæ, ut sensim liquefiat, vid. Riverius *l.* 4. *p.* 284. Rulandus cataplasma ex fermento & melle & flor. chamomillæ, aceto,

aceto, & oleo ex stercore canino & melle, ex stercore caprillo, aceto & melle; item ex absinthio contuso & pinguedine porcina eundem in finem commendat.

3. Abscessum jam factum & apertum mundificant & consolidant simplicia vulneraria eorumque decocta, imprimis cum aqua ferrariorum, addito melle, alumine, &c.

4. Sublatâ anginâ & consolidato abscessu, aut discusso tumore, si necessarium fuerit, ad partes roborandas fiat decoctum ex herba prunellæ, plantag. & flor. rosarum in vino decoctis; quibus addendum rob dianucum, diamoron, rob caricar. succus acaciæ, citri, granat. syr. granat. syr. de rosis siccis, myrtillor. cydonior. &c. q. s. pro gargarismate blandè adstringente. Adstringunt etiam myrtilli, rhus, gallæ, flor. bellidis, balaust, cortex granator. jugland. folia rubi & myrti, uvulariæ, plantag. ☉. phlegma ☉is, phlegma ⊕li, ▽ nucum jugland. destillata, ▽ prunellæ, plantag. ▽ ferrariorum, solani, bursæ pastor. aut alio convenienti vehiculo dilutum; item sacch. ♄ni, cerussa, &c.

Interim toto morbi decursu potui ordinario semper ⊕ probè depuratum aut ♃atum addatur, ceu optimum febricitantium ac impensè sitientium ægrorum auxilium, ita ut ad ℔ij. potus misceantur nitri ℥ß.

Ex hisce variæ possunt fieri formulæ: sic enim v. g. pro gargarismate sufficit vel solum decoctum raparum, quod egregium est in principio harum inflammationum, vel quod melius est, adde parum ⊖✱ci, aut si in principio ardor adsit, nitri parum: Item eminet hîc in principio gargarismus Sculteti, ut & in incremento, revera polychrestus, quem videb. in *Armam. Chirur. obs.* 32. inhibet nimium tumoris incrementum, mucilaginem fauces oblinentem egregiè solvit & foràs elicit, & denique abscessum rumpit.

Convenit etiam in principio & incremento inflammationis gargarismus Hartmanni quasi catholicus in *Pr. Chymiatr. c.* 85. §. 3. *p.* 726. resolvens & discutiens, quem commendat in omnibus ferè faucium affectibus.

Ubi viscidior mucus, præsertim in tonsillis inflammatis, adfuerit, sem. sinapi vel saponis Venet. ʒj. ad ʒiij. similiter decoqui poterit; sicuti, ubi acrior videtur talis gargarismus, cum leni expressione colaturæ sacch. ℥j. ad ℥iij. aut mellis, l. simpl. l. rosac. addi potest; est enim egregium in incipiente & augmentante angina: ad imitationem Decker. *in Comment. ad Barbette Praxin* tale gargarisma in principio & incremento inflammationis præscribi poterit, v. g.

℞. *herb. hyssop.*
flor. sambuc.
chamomill.
herb. melilot. ana M. j.
sem. sinapi ʒß. ad ʒj.
passul. min ℥ß. l. ʒvj.
Coquantur in s. q. ▽*æ simplic.*
Colat. ℔j. ad ℔iß. adde
♀ ℥j. ad ℥iß.
(vel hujus loco ∼⊕✱ci ʒj. l. ⊖✱ *crudi* ʒß.)
M. pro gargarismate:

Resolvirend Gurgelwasser.

Confer. quoad talia gargarismata discutientia, Deckers *in Comment. ad Barbette. pag.* 19. 52. 57.

Vel in decocto quodam diluto dissolvatur q. s. ⊖♀i & ⊖✱ki, ut ita sui juris fiat ⊖ volatile, ac ita penetrare queat, addito pro temperanda volatilium acrimonia aut melle rosato, aut syrupo violarum, aliovè simili temperante. Sanè loco gargarismatis domestici optimè in his casibus convenit decoctum hordei vel avenæ, in quo parum ⊖✱ci dissolutum est; imò sola ⊡ humana calida aut calefacta loco gargarismatis adhibita multa composita superat.

Præter talia gargarismata resolventia, ulterius etiam externa pro similibus scopis in usu esse solent; v. g. pro discutiendo & resolvendo tumore convenit cataplasma suprà laudatum ex absinthio rec. contuso cum pinguedine porcina, quod Rulando *p.* 101. in principio & incremento est egregium; vel stercus caprillum cum aceto & melle; vid. Rulandus *p.* 98. Insuper appropriatissima cataplasmata, in principio & incremento morbi convenientia, parantur ex nido hirundinum & *albo* Græco. Pro scopo autem resolvendi & discutiendi nidus hirundinum cum vino coquendus. In omni inflammatione specificum est sequens oleum, tam in inflammationibus à frigore, quàm calore ortis.

℞. 🜍*is citr. pulveris.*
⊖♀*i* ana ʒj.
Probè mixta liquefiant blando igne in lebete; massæ frigefactæ & pulverisatæ affundantur
Oleum amygd. dulc. ℥iij.
camph. ʒß.
stent in digestione per tres dies:
adde
flor. hyperic. M. ß.
Iterum digere, & usui serva.
℞. *Oleum amygd. dulc.* ℥j.
∼⊖✱ci q. s. pro consistentia linimenti.
M. D. S.

Zertheilend Sälblein.

Quod extrinsecus locis tumentibus calidè crebrò illinendum.

Vel ex terebinthina, cum ⊖e volatili ⊡æ aut ⊖✱ci malaxata, & hinc cum unguento dialthææ, emplastro de meliloto mista. Vel
℞. *Empl. de melil.* q. s.
malaxetur c. *Oleo Philosophor.*

Vel

Vel *Ol. destillat. succini* aut *cera.*
D. S.
resolv rend Pflaster.
Externè enim applicatum incipientes inflammationes tonsillarum & faucium tollit & discutit. Vel

℞. *Ungv. dialth. comp.* ℥ij.
Oleum lil. alb.
chamom. ana ℥ß.
Philos. vel *succin.* ʒij.
M. pro Linimento externo. S.
resolvirend Sälblein.

Quod si verò nequeat discuti talis tumor, in progressu morbi pro maturando abscessu, ob dolorem & excoriationem fauciū & phlogosin, nil, quod tantillum acre sit, sed simpliciter dulcia temperata emollientia adhibeantur, ne dolores exacerbentur. Quo in casu in incremento & statu tale convenit gargarisma temperatum emolliens ad suppurationem disponens.

℞. *Rad. liquirit.* ℥ß.
ebuli.
ireos. ana ℥ij.
flor. chamom.
rosar. r.
hyperic. à P. ij.
dactyl. no. iij.
ficuum. no. j.
sem. fænugræc. ʒij.
albi Graci. ʒiij.
coqu. in *Decocto rapar.*
colaturæ ℔ß. adde:
Syr. capill. Veneris
jujubin. anna ℥j.
M. pro Gargarismate.

Nam propter dolorem & fauces excoriatas in progressu morbi vel minima acria sunt admodum dolorosa. In progressu ergo morbi talia dulcia ac blandè detergentia, & detergendo maturantia conveniunt.

℞. *Rad. alth.* ℥ij.
liquirit. ℥j.
Herb. malv. Mj.
chamom.
melilot. ana Mß.
fic. pingv. incis. no. ij.
alb. Grac. ʒß.

Coq. in s. q. ▽ *comm.* vel *Decocto rapar.* vel *Seri lactis*; ubi minor adest æstus & nimius dolor, ipso lacte cum ▽ misto vel lacte ebutyrato pro gargarismate: nam serum lactis & ipsum lac calidum in ore detentum potenter detergunt, dolores leniunt & abscessum maturant.

℞. *Herb. malvæ.*
melilot. ana M. j.
rad. alth. ʒj.
fic. pingv. no. vj.

Coqu. in s. q. lactis: aut ubi ardor & inflammatio intensior, in sero lactis. Colatura à ℔iß. ad ℔iij. usurpetur vel ita nudè, vel addatur

Syr. violar. vel *mell. despum.* q. s.

cui, si materia suppuranda pituitosior ac viscidior fuerit, aliquid *sapon. Ven.* unà incoqu.

Præter ea gargarismata, etiam externè conveniunt emplastra, unguenta, & cataplasmata. Inter unguenta usitatum est unguentum dialthææ cum oleo chamom. vel amygd. dulc. Inter emplastra, emplastr. de meliloto: inter cataplasmata emollientia & suppurantia, v. g. sequenti modo communiter solent ordinari:

℞. *Medull. panis tritic.* ℔ß.
rad. alth.
lil. alb. ana ʒj.
sem. lini ʒvj.
fæn. Græc. ʒß.
Coqv. in *lacte dulc.* q. s. ad consist. pultis; trajiciantur per setaceum, adde:
Ol. amygd. dulc.
lil. alb. ana ʒvj.
butyr. rec. non ⊖*it.* ʒß.
croci ʒj.
vitel. ovor. no. ij.
M. applic. pro Cataplasm. omnibus horis repetendo: S.
Erweichender Brey zum Halse.

Temperata enim hujusmodi temperant acrimoniam ⊖ium in inflammatione suppurante effervescentium; & quò magis temperant acrimoniam, eò magis dolorem minuunt, & suppurationem promovent.

Cataplasma suppurans & discutiens cum myrrha vid. in Horstii *Obs. p.* 125. *&* 126. Vel

℞. *Cepam* cavam, immitte *Theriacam*, & impone.

Cæterùm appropriata hîc magis sunt ea, quæ fiunt ex nido hirundinum, subigitur & coquitur cum melle, axung. porci, inspergendo *alb. Græcum*, & sic fit cataplasma, simplex quidem, sed admodum egregium.

℞. *Nidi hirund. cum sterc.* no. j.
albi Græci Mj.

Hæc coquantur in vino, in principio morbi, ubi discutiendum; vel in incremento & statu, ubi maturare & dolorem sistere animus est, in lacte: trajiciatur per cribrum, & sæpiùs applicetur instar cataplasmatis colli & faucium regioni, quod admodum egregiè convenit. Qui autem composita cataplasmata desideraverit, præscribat *cataplasma de nido hyrund. Mynsichth. in thesaur. sect. ult. p.* 524. It. *Pauli Lutherii in* Sennerto *ubi de Angina it.* Barbette *&* Deckers *in Chirurg. ubi de Inflammatione.* in specie *de Angina. p.* 55. *&* 58. vel potest fieri tale cataplasma compositum.

℞. *Nid. hirund. c. sterc.* No. j.
cepar. sub cin. coct. no. iij.
flor. sambuc. M. ij.

coqv. in cerevisia vel lacte.
Pulpæ trajectæ add.
alb. Graci ℥ß.
& destillat. chamom. ℥ß.
Cum s. q. *olei chamom. coct.* l. *lilior. albor.*
F. Cataplasma.

Loco cinerum noctuæ usurpari possunt cineres hirundinum: Vel

℞. *Rad. alth.*
lil. alb. ana ℥j.
cepar. sub ciner. coct. ʒvj.
nidi hirund. No. j.
ficuum.
dactyl. ana no. iij.
alb. Grac. ℥ß.
Coq. in s. q. ▽æ *hordei.*
Colaturæ ℔j. adde
farin. tritic.
sem. lini.
fœn. Græci.
rad. alth. ana ℥j.
vitell. ovor. no. ij.
croc. orient. ʒij.
& chamom. ℥iiß.
M. pro Cataplasmate.

Præmittantur his cataplasmatibus externæ inunctiones ex ungv. dialtheæ, vel aliis emollientibus suprà dictis, & desuper cataplasma applicetur pro meliori operatione, quod toties repetendum & reiterandum est, quoties siccetur.

Suppuratâ his ipsis inflammatione pro meliori abscessus apertione fauces illinantur internè cum melle, vel solo, vel cui additum sit q. s. albi Græci, quæ probè permista & subacta illinuntur cum pluma vel penicillo; hoc namque admodum maturat abscessum, & suppurationem promovet: Vel mel aut sirupus de rosis siccis cum cineribus hirund. subactum, & abscessui illitum optimè solet maturare & aperire; aut etiam, si fieri potest, propter dolorem, parum ⊖✳i addendum est, & erit eo meliùs: item noctua combusta, cum melle mixta & illita, promptè abscessum aperire asseritur. Quidam commendant tanquam specificum ad anginam filum purpureum, cum quo strangulata fuit vipera. His ipsis si sponte aperiatur abscessus, res salva est: verùm si hoc non fiat, coquatur gargarisma ex sinapi in hydromelite, e. g.

℞. *hydromel.* ℔j.
sem. sinapi ʒj.

Hoc coctum in ore detineatur & gargarisetur, donec abscessus apertus sit. A Sennerto *in Praxi, ubi de angina*, laudatur ad citò resolvendum; in suffocationis discrimine admodum præstans habetur.

Alii recipiunt ⏜⊖li, cui pluma leviter intincta, hâc ipsâ attingunt abscessum, ut ita rumpatur. Vel

℞. *Vini alb.* vel etiam ▽*font.* ℔ij.
&⊖li gutt. XXX.
M. D. S.

Eröffnend Gurgelwasser.

Hoc sæpiùs gargarisetur ac eluatur iisdem os ac fauces; sic enim citò ruptus fuit abscessus, & est euporiston Rulandi *in Thesauro suo.*

Bartholetus ceu secretum ad rumpendum abscessum commendat cataplasma externè applicandum, factum ex cremore radic. ireos recent. cum butyro & & violaceo, quod mirabili cum successu abscessum rumpere asserit.

Aliis irritis screatus, tussis, ac tandem vomitus provocandus est, qui abscessum nonnihil aperiunt. Quibus etiam irritis, scalpello incurvato, si pateat abscessus, aperiendus & incidendus, ut à suffocatione liberetur æger.

Quod si suffocationis immineat periculum, aut modis hisce nec tumor, nec abscessus, removeri aut aperiri queat, ne suffocetur æger, laryngotomia, quam Germani pavidi abhorrent, administrari potest; auxilium tamen aliàs est satis tutum, & absque ullo periculo conjunctum, de quô vid. Chirurgi Practici, v. g. Barbette *in Pr.* &c. Aperto abscessu tertio loco ulcus in faucibus mundandũ & demum consolidandum est, pro quo scopo inservit gargarisma ex ▽ mulsâ, in qua aliquoties ♂ ignitum sit extinctum, si eâdem eluantur fauces: vel

℞. *Decoct. hord.* ℔j.
mel. rosat. ℥iij. vel ℥jv.
M. D. S.

Reinigend Gurgel-Wasser.

Item adhibeatur decoctum plantag. cum rad. & foliis quercus vel mespilorum, cui mel aut rob. diamoron additum sit, quo purificant & consolidant: vid. Rulandus *p.* 98.; Vel mixtura Timæi. 2. *Cas.* 1. sub linctus specie usurpanda; item decoctum veronicæ c. melle; quib⁹ in abscessibus contumacioribus & quæ consolidari nolunt, addatur parũ ⏜⊖li, quantũ saltē ad blandam aciditatem necessariũ est, partim melius purificat, partim consolidat abscessum; utut probè observandum sit, quod sordida ac contumacia tonsillarum ulcera ordinariò ferè pro fundamento habere soleant luem Veneream. Vel

℞. *herb. prunell.*
veronic.
salv. ana M. ß.
rad. polypod.
liquirit. ana ℥ij.
alum. crud. ʒj.
mellis rosat. ℥j.
Coq. in s. q. ▽ æ *simpl.*

Colatura adhibeatur pro gargarismate purificante & consolidante.

Quodsi

Quodsi propter latentem scorbutum ulcera talia faucium sint contumaciora, optimum est, si mel rosaceum impraegnetur cum ♁u ⊖is benè rectificato q. s. ad suavem acescentiam, quo ipso multa praestare possunt in faucium & oris exulcerationibus.

Quodsi sordidiora sint ulcera, ad ⊕ recurrendum erit; nempe vel ad ▽m viridem Plateri, aut Hartmanni, quam *videb. in ejus Pr. Chym. cap. 52. thes. 4. & 5.* Quibus ipsis attingantur ulcera penicillo, & hinc vel gargarismus vel litus cum melle rosaceo instituatur; vel horum loco recipiunt chirurgi unguentum Ægyptiacum, subigunt cum melle rosaceo, ita, ut acrimonia ejus nonnihil temperetur. Hoc ipso cum penicillo attingunt & mundificant ulcera, praesertim sordida, aut jam ad gangraenam declinantia. Consolidat postmodum talia ulcera decoctum veronicae cum melle, quod eò potentius est, si de alumine aliquantulum simul addatur. Tandem & linimenta cum pauxillo aluminis pro consolidando abscessu non sunt incongrua, hinc ad imitationem Timaei von Gülden-Klee / *in Casib. lib. 2. c. 1. p. 78.*

℞. *Rad. ireos Flor.* ℥iij.
myrrhae el. ʒß.
alum usti ʒj. ad ℈ij.
mell. rosati ℥ij.

M. F. Linimentum ulcera mundificans consolidans. S.

Heilend Sälblein zum Halse.

Tandem si necessarium fuerit, ad roborandas partes laesas in fine morbi fiat decoctum prunellae, plantaginis & florum rosarum in vino decoctis; quibus addatur syrupus dia nucum q. s. pro gargarismate blandè adstringente; Vel

℞. ▽ *prunell.*
plantag.
betonic. ana ℥ij.
rob. nucum.
dia-mor. ana ℥iß.

M. pro gargarismate adstringente.
D. S.

Stärckend Gurgel-Wasser.

Quod anginam notham seu pituitosam, aliàs albam, optimè hanc pertractat Mindererus *in Medic. milit. p. 202. & seqv.* in hac V. S. haud opus est, nisi in plethoricis, ne affluxus major contingat. Conveniunt potiùs in principio sudorifera, & post haec purgantia leniora, cum externis resolventibus. Nempe ubi lentor viscidus obsidet linguam, prodest abstersio faucium mediante linteolo cum aceto, & fiat postea gargarisatio cum decocto florum ligustri, salviae, & origani, rad. pyrethri, sem. sinapi, in ▽ cum pauco aceto, vel cum ▽ florum ligustri & plantaginis, addita myrrha, particula ⊖✱ci, item juxta Deckers *Prax. Barbett. p. 51.* ▽ & ♁⊖✱ci; sin vero aphthae adsint, loco ⊖✱ci addatur ☉n; loco aceti etiam succus sempervivi recens, acuatus cum ⊖✱co, utilis est pro abstergenda lingua. Quibus si tumor suppuretur, appropriata superiùs recensita substituuntur, vid. Sennertus *lib. 2. Part. 2. c. 24.* Purificato ore succus sempervivi recens inungi potest cum rob nucum vel dia-mor. subactus cum pauco melle rosato. Collo verò exteriùs admoveantur resolventia, qualia sunt salvia, hyssopus, serpillum, flor. chamomillae, radix levist. liquiritiae, &c. Quodsi verò ex inflammationis augmento & symptomatum circa vesperam exacerbatione in abscessum vergat, resolventibus dictis adjungantur emollientia, v. g. herba & flores meliloti, violarum, rad. altheae, malvae, sem. lini, foenugr. caricae, lac tepidū, ♂ lil. alb. chamom. empl. de meliloto, &c. Ruptus abscessus vel sola ▽ mulsa, vel gargarismus ex decocto florum rosar. plantag. veronicae, rad. liquirit. & consolidae maj. cum melle simplici & rosato detergitur, & ad cicatricem usque mundificatur.

MEMBRUM I.

De

Aphthis.

In infantibus Aphthae dicuntur Germ. Die Schwämmigen / quae nihil aliud sunt, quam aliqualis excoriatio aut levis exulceratio omnium oris partium subinde & oesophagi ac ventriculi; id quod patet tunc in rejectis excrementis, cum quibus saepiùs squamulae rejiciuntur, seu leves quasi crustulae.

CAUSAE.

Aphthae succedunt ferè febribus ingentibus & aestuosis, suntque pustulae, quae successivè in ulcuscula abeunt, & excitantur ex acrioribus umorib⁹, & ferè istis febrib⁹ superveniunt, quae homines crudi ventriculi, seu qui sunt aeruginosis seu porraceis recrementis referti, corripiunt. Hanc si Medic⁹ evacuare in tempore neglexerit, aphthae necessariò sequuntur. Utut autem ventriculus purus sit, nihilominus interdum aphthae oriuntur, nempe à saliva corrupta, à salso & acri humore. Quae à ventriculo initium capiunt, in imis faucibus observantur; quae verò ab ichore salivali corrupto, plerumque incrustare solent linguam, quae tunc fit arida, pallida, viscosa & varia, prout peccant humores.

DIAGNOSIS.

Aphthas futuras in morbo cognoscimus ex sapore & singultu; qui toto morbi decursu non

non dormiverunt, in soporem incidunt, & tunc aphthæ prodeunt: Singultus accidit, si sunt ex ventriculo, & tunc plerumque sunt deteriores.

PROGNOSIS.

Pessima autem sunt, quæ ex ventriculo non purgato veniunt; totum enim ductum per gulam usque ad fauces obsidere solent.

Optimæ sunt albæ, quæ planè candidæ, fungosæ, molles; quando instar floccorũ videntur tumere: Sed quando sunt glabræ, viscidæ, subsidentes, compactæ, tales significant morbum periculosum & diuturnum.

In infantibus discere possumus naturam aphtharum, quæ fiunt ex corruptione lactis; non rarò namque corripitur infans aphthis primis septem diebus: nihil autem meliùs, quàm lac ipsum præbere: inde enim abstergantur, modicè humectantur & molliuntur.

Sunt & aphthæ rubræ & molles, prioribus deteriores, lividæ, virides; nigræ verò omnium pessimæ.

Malum signum est, non facilè coqui, emolliri, humectari, & longo tempore siccas, aridas, compactas, planas æqualesque manere, & quidem diutiùs durantes.

Longum morbum significant aphthæ, quæ intra triduum veniunt & abeunt: Has enim sequuntur novæ, & tantò futurus est longior morbus, quantò Medicus frequentiùs purgat. Nil enim pejùs, quàm sæpè purgare, eo tempore, quo aphthæ adsunt, vel etiam proximè adfuerunt.

CURA.

Curatio tota consistit in humectatione, quæ emolliat & leniter calefaciat. Cum verò aphthæ coctæ sunt, abstergere illas oportet vel spongiolâ alligatâ bacillo, vel linteaminibus; alterutrum intingi debet in decocto aliquo emolliente, flor. salviæ in ▽ ferratiorum decoctorum. Quando igitur lingua incipit exasperari, id quod præcedit aphthas,

℞. *fol. sed. maj.*

Detrahatur pellicula ab utraque folii parte, hinc in ▽ rosarum imponantur, ut humida serventur, postea imponantur linguæ ad humectationem.

Pari ratione adhiberi possunt folia portulacæ, aut mucilago sem. cydoniorum cum ▽ portulacæ extracta. Cum autem jam adsunt aphthæ, optimum est decoctum raparum, ex quo expressus succus imponatur linguæ, humectat & abstergit. Si parum salis prunellæ vel nitri addatur, ardorem simul restinguit. Vel ℅ raparum, in quo saccharum quantum potest, dissolutum ori illinatur; vid. M. A. N. C. *ann.* 4. *obs.* 28. *p.* 73. Aut

℞. *herb. bellid. cum toto* Mj.
ficuum pingu. no. ij.
Coqu. in ▽ *communis* q. s.
Colaturæ adde
⊖*is prunell.* parum.
M. D. S.
Kühl- und reinigend Mund-Wasser.
Quo humectentur fauces & lingua sæpius.

In maxima autem oris siccitate,

℞. *butyr. rec. insuls.*
Misc. cum *saccharo cando rubro*, ut f. instar boli, S.
Lindernd Mund-Sälblein.
Teneatur in ore, emollit & abstergit.
Addi potest parum salis prunellæ.

Quod si ulterius progrediantur aphthæ, degenerant in ulcera oris successivè depascentia; quæ ipsa oris ulcera etiam ex aliis causis nata frequentiùs ferè curantur abstergentibus, quæ inter est decoctum fol. ligustri, vel aqua destillata sub forma gargarismatis, vel sequens:

℞. *herb. veron.* M. ij.
coqu. in s. q. ▽ simpl.
Colaturæ adde
mell. q. s.
M. D. S.
Reinigend Mund-Wasser.

Addi etiam potest herb. plantag. effectu eò meliori: decoctum sarsæ ejusin vino à quibusdam laudatur, sed suspecta; quia acris est, quasi ignea, potiùs prædicta conducunt, *item* phlegma ⊕i cum ▽ prunellæ & plantag. mistum egregium & in ulceribus oris partiumque vicinarum: rob dia-moron, item dia nucum, detergunt & purificant ulcera: Quibus in malo contumaciori parum ⌒⊕li aut ⊖is rectificati pro suavitate acida addi possunt, præsertim si scorbuticum subsit vitium. In hujusmodi ulceribus Gallicis optimæ sunt ▽æ virides Plateri aut Hartmanni, de quibus supra dictum. Confer & Hildanus *Centur.* 6. *obs.* 15.

MEMBRUM II.
De
Uvula exulcerata.

Par ratio est uvulæ exulceratæ, undecunque etiam natæ, in qua etiam hæc ipsa remedia, in specie gargarismus Hartmanni *Pr. Chym. pag.* 264. polychrestus commodè usurpari potest, qui in affectibus ori communibus & angina est præstans.

Sicut de his & cognatis oris ejusque partium malis videatur citatus locus.

MEM-

MEMBRUM III. ARTICULUS III.

De *Uvulæ Prolapſu.*

UVulæ verò prolapſum ſeu relaxationem optimè curare docet Hildanus *Cent.* 2. *obſ.* 21. ſicuti & inſtrumentum ſingulare pro uvula nimis tumente abſcindenda deſcribit Bartholinus *Centur.* 2. *Hiſtor.* 88. Portione abſciſſâ pro hæmorrhagia arcenda nonnunquam ſufficit collutio vel pulvis adſtringens, inſtrumento certo applicandus.

Aliàs recentem uvulæ prolapſum curant.

Recipiendo *fermenti c.* ▽ *humect.* ℥j.
ſuccini albi. ʒj.
maſtich. ℈ij.
Mixta vertici imponunt.

Item

🜍 ſuccini ſolum, vel unguent. Horſtii ex gummi elemi cum eodem malaxatum bregmati applicant; vid. Wedelius *de Comp. Med. p.* 181; unà cum gargariſmate & decocto florum liguſtri cum nitro & ſale prunellæ. Vel

℞. *Decoct. prunellæ* ℔ j.
⊖ ✱*ci* ʒj.
alum. crud. ʒß.
M. f. Gargariſma:

℞. *Herb. prunell.* M. ij.
plantag. M. j.
gall. pulveriſat. ʒß ad ʒvj.
Coqu. in ſ. q. ▽ *ſimpl.* vel *ferrarior.*
Colaturæ ℥xv. adde
Syr. de roſ. ſicc. ℥iß.
alum. crudi l. *uſti* ℈j. ad ʒß.

M. pro gargariſmate in prolapſu & faucium excoriatione.

Item ⊖ decrepitatum cum pauco pipere applicari poteſt uvulæ ita prolapſæ. Loco ſalis communis optimum eſt ⊖ ✱, ſubinde uvulæ applicatum. Spiritum aluminis commendant alii.

Quodſi ſimul uvulæ inflammatio adſit, optimum eſt decoctum herbæ aut rad. taraxaci: ſuffitus ſuccini ore exceptus ſpecificum eſt Rulandi: Vel ſemen cannabis in poſca parum coctum & colatum, pro gargariſmate adhibitum, eſt unum ex optimis remediis; vel rad. tormentillæ & uvulariæ herba anatica proportione in cereviſia ſecundaria coctæ & colatura cum modico mellis edulcorata, adhibeatur pro gargariſmate; Vel decoctum vincæ pervincæ cum vino paratum. Quibus ſi dolor ex irritatione aut diſpoſitio inflammatoria exinde accedat, ſyr. dia-codii Montani parum modò dictis addi poteſt.

De *Inflammatione Stomachi, ejusque Abſceſſu.*

POſt fauces non rarò quoque inflammatur ſtomachus, quæ inflammatio eſt affectus periculoſus &, ſi quis alius, peracutus.

CAUSÆ.

Cauſas habet eaſdem, quas reliquæ inflammationes in genere: In ſpecie interdum aſſumta acria aut vitioſa: Sic etiam aciculæ deglutitæ ſubinde inflammationem ventriculi periculoſiſſimam inferunt, de qua Hildanus *C.* 1. *obſ.* 34. Inflammatur rariſſimè ventriculus integer, id quod eſt malum adeò furioſum, ut penitus ſit deſperatum; aut ſaltim unum alterumve ejus orificium.

DIAGNOSIS.

Quoad ſigna: Inflammatio ſtomachi facilè cognoſcitur, imprimis ubi cum febre ardente acuta conjunctus eſt ſimul aliqualis tumor in præcordiis, circa ventriculi regionem ſub coſtis nothis dolens inſigniter, cum gravi æſtu ejuſdem loci, ſiti inexplebili, corporis jactatione, & vigiliis.

Malum eſt, ut dixi, peracutum, ſuperveniunt ſubinde deliria, it. convulſiones non rarò lethales, ſpeciatim ſi orificium unum alterumvè fuerit inflammatum, nauſeant ægri, & aſſumta ferè evomunt.

Non confundantur autem, ſed diſtinguantur inflammatio ventriculi cum inflammatione lobi hepatis vel muſculorum rectorum abdominis, ubi ventriculo incumbunt. Nam in ventriculi inflammatione ardor & dolor magis in profundo ſunt; hepatis autem inflammatio magis circumſcripta eſt; muſculi verò recti externam abdominis in thoracis confiniis occupant regionem, ac dicta ſymptomata magis extrorſum vergunt.

Item inflammatio ſtomachi rarò eſt ſenſibilis, nec poteſt contingi; Loborum verò hepatis muſculorumque abdominis nunc patent ſenſibus, nunc manu contrectari poſſunt.

Porrò in ventriculi inflammatione ſæviſſima & peracuta adſunt ſymptomata, ſecus ac in loborum & muſculorum abdominis inflammationibus.

PROGNOSIS.

Ventriculi inflammatio eſt malum peracutum, ex quo pauci evadunt, tertio vel quarto die finiri ſolet, & ferè ſemper lethalis eſt, imprimis ubi in principio ſunt vires infractæ.

Interdum, ſed rarò ad ſuppurationem tendit; quo facto melius eſt, ut abſceſſus aperiatur intra ventriculum, & per inferiora excernatur;

natur; quàm si extra ventriculum, intra abdomen effundatur, pus enim peritonæum aut intestina inficere, aliamve quampiam partem, & mediante gangræna ægrum interficere solet.

C U R A.

Quoad Curam: hæc eodem modo se habet, atque reliquarum inflammationum in genere curationes. Ante omnia sudoriferis tumorem discutientibus insistendum est, in specie tamen cautio in V. Sne adhibenda est, quod monet Forestus *l.* 18. *obs.* 1. ne plus, quàm opus sit, sanguinis evacuetur: Cum gravia symptomata affectum hunc comitari soleant, syncope etiam, ob dolorem vehementem & virium summam imbecillitatem. Purgatio verò in principio & progressu morbi non est adhibenda; irritando enim ventriculum magis malum exasperat, uti hoc confirmat exemplo quodam ab alio petito Forestus *l.* 18. *obs.* 31. de puella, quæ cùm tertia die ab inflammatione ventriculi sumsisset purgans, quinta die interiit. Clysmata tamen blanda & abstergentia convenienter injici possunt, vid. Forestus *l.* 18. *obs.* 31. Aliàs in cura primatum obtinent sudorifera.

Remedia igitur interna in principio & incremento sunt ex papav. rhæad. & carduo benedicto, imprimis ex ⦶o parata, ut in specie ⦶♁iato; sicuti solo ⦶o, tam purificato quàm fixato, in decocto hordei soluto & sæpiùs propinato, curavit filiam suam inflammatione pylori laborantem Lindanus *super Hartmannum.* Unde illud possumus præscribere ita:

℞. *Decoct. hord.* ℔j.
⦶ *depur.* l. ♁*iat* ʒß.
M. D. S.

Kühlender Tranck.

Præterea potui inserviat infusum aut decoctum liquiritiæ rasæ in ▽ simpl. cum successu adhibita in ventriculi inflammatione à Rulando, vid. *ejus Thesaur. pag.* 175. Conveniet & hoc præsertim cum ⦶ depurato aut ∽u⦶i dulci in parva quantitate imprægnatum, sæpiùs haustum, non incongruum est ad inflammationes ventriculi; sicuti etiam spiritus nitri dulcis copiosè potest exhiberi. Porrò mixtura simplex, ♁ diaphoreticum, antihecticum Poterii, cum nitro depurato mistum & propinatum convenienter usurpari possunt. Saccharum etiam Saturni, item crystalli mineræ Saturni paratæ ex minera cum spiritu ⦶i, cum ✳o acuato, sunt egregiæ; Vel

℞. ⦶*i depurat.* l. ♁*iati* gr. xv. ad ℈j.
Antihect. Pot. ℈ß.
Sach. ♄*i* gr. v.
M. f. pulvis pro dosi.
D. S.

Kühl-Pülvergen.

℞. *pulpæ tamar.* ʒij.
⊖*i* ⊖*lat. Tacch.* gr. xv.
bez. mineral. ℈ß.
Cum *syr. viol.* q. s. f. Bolus: D. S.

Kühl-Lattwerge.

Quoad externa inflammationi ventriculi convenientia, laudant quidam, imprimis Deodatus *in Panth. Hygiastico* succum cancrorum fluviatilium, calidè una cum aceto subactum, in principio applicantes; qui tamen minùs convenit, quin potiùs proderunt cataplasmata vel unguēta ex plantis aromaticis in vino vel ▽ decoctis parata, ut ita partim discutiatur tumor, partim ad suppurationem blandè promoveatur. In principio fotus ex chamom. & rosis rubris imprimis convenit, in vino aut saltim aqua coctis, & crebriùs applicatis; vel fiat fotus aut cataplasma ex foliis caulium rubr. scabiosæ, dentis leonis, ficubus, uvis passis & similibus, quæ in sero lactis decoquantur, & ita externè applicentur. ▽m plantaginis & solani cum saccharo Saturni pro fotu insigniter commendat Paracelsus ad curam inflammationis stomachi. Quodsi ad suppurationem videatur vergere malum, fiat fotus vel cataplasma:

℞. *fol. branc. ursin.*
rad. alth.
rosf. rubr. ana Mß.
quibus ad putrilaginem coctis, adde
farin. hord.
flor. chamom.
sem. fœn. Græc. ana ℥ß.
c. ⊶ *rosar.* & *chamomill.* f. Cataplasma.
D. S.

Erweichend Pflaster.

Quo tempore, præter scabiosam, & internè passulæ cum ficubus, malvâ, & similibus, in sero lactis coctis adhiberi possunt.

Tandem, ut citiùs maturetur abscessus, fiat cataplasma ex stercore columbino & fermento, ad imitationem Sennerti, quod fortius est, & ad apertionem abscessus disponit.

℞. *sem. fænugr.* ʒiij.
sterc. columbin. ʒij.
ferment.
mell. ana ʒj.
⊶ *chamomill.* ʒiß.

M. pro cataplasmate, quod applicetur stomachi regioni inflammatæ. Quoad abscessum: internè convenit terebinthina, qua nihil meliùs est, quocunque modo usurpata; hæc enim cum ▽ absinthii mediante ovi vitello soluta, si bis tervè detur, resolvit, maturat, mundificat & consolidat abscessum, imprimis si cum aqua mulsa sumatur; sicuti etiam ▽, succus, syrupus scabiosæ & omnia ex herbis parata, internè frequentiùs usurpata, vel sola vel cum melle mista, simili modo conducunt & sanant quoscunque, præsertim ventricu-

triculi, abscessus, ut is interiora versus aperiatur. Quibus & spiritum tartari rectificatum nonnulli addendum suadent, e.g.

℞. ▽ *scabios.* ℥ij.
～♀i *rectif.* l. *carm. de tribus* ʒj.
Syr. de succ. scab. ℥iß.
M. D. S.

Maturirend Träncklein.

Quodsi aperto abscessu jam genitū sit ulcus, usurpetur decoctum hordei vel hyssopi cum melle, item serum lactis aut lac chalybeatum, decoctum quoque rad. chinæ cum herba scabiosæ paratum confert. Item cornu cervi ustum, terra sigillata, bolus Armena, &c. Oleum seu balsamum mastichis cum oleo hyperici expertum fuit in cultrivoro Prussiaco, de quo vid. Beckerus *pag.* 182. de cultrivoro Prussiaco.

℞. ▽ *scabios.* ℥ij.
menth. ℥j.
cinam. ～os.
※ ana ʒvj.
lapill. ♋ *præpar.* ʒj.
♁ *diaphor.* ℈j.
extr. fl. hyper. ʒß.
syr. de symph. Fern. l. scabios. ℥j.
M. f. Potio: S.

Reinigend Träncklein Löffelweise.
Dosis cochlear. ij.

℞. *Extr. flor. hyper. liquid.* ʒß.
balf. Peruv.
♆*us anis.* ana ℈j.
M. D. S.

Reinigender Mund-Balsam.
Dosis gutt. v.

Cæterum Bartholetus *Tr. de Respirat.* ad aperiendum abscessum ventriculi ceu singulare hac in parte laudat lapidem pavonium seu malachiten, quem absinthium redolere dicit, abscessum ruptum in forma pulveris ad ʒj. assumptum simul mundificantem & consolidantem. Verùm cum nemo sciat, qualis hic sit lapis? miror, cur eum obtrudat.

Quodsi ex acribus corrosivis aut similibus assumptis arrosus aut exulceratus fuerit ventriculus, præmisso in principio vomitorio, lacticinia, item terra sigillata, sunt convenientissima, it. tragacanthum in ▽ flor. rorismar. solutum, vid. Bartholinus *Cent. 6. Hist.* 21. Vel

℞. *mucilag. sem. psyll.*
cydon.
tragacanth. c. ▽ *rof. extr.*
syr. violar.
rosat. solut. ana ℥j.
M.

Vid. Barbette *in Pr. pag.* 134. & 136.

Aliàs rarum malum est inflammatio stomachi, exempla tamen videb. in Amato Lusitano *Cent.* 3. *Curat.* 93. Foresto *lib.* 18. *observ.* 1.30.31. item Zacuto Lusitano *Medic. Princ. lib.* 2. *Histor.* 63.

ARTICULUS IV.
De *Inflammatione Intestinorum.*

CAUSÆ.

Juxta stomachum etiam inflammantur subinde intestina, quæ præter alias causas internas, omnibus reliquarum partium inflammationibus communes, interdum pertinacem & quasi iliacam alvi obstructionem, interdum herniam, interdum dysenteriam immediatè suppressam, interdum quoque externam læsionem, v. g. violentam contusionem, &c. præsupponunt. De ileo enim notum est, quod contumacem secum trahat inflammationem intestinorum; sic de hernia quoque patet, quod intestina in loco hernioso ad inflammationem perveniant. Inflammantur intestina tàm tenuia quàm crassa, utut frequentiùs illa.

Ex causis externis non tantùm à corporis incalescentia, Foresto *lib.* 21. *observ.* 18. sed etiam abdominis refrigeratione, intestinorum inflammatio observata fuit, qualem etiam observavit Rhodius *cap.* 2. *observ.* 78. ab incurvata costa spuria, colon pungente.

DIAGNOSIS.

Quoad pathemata inflamationis intestinorum, quibus malū cognoscitur, hæc est facilis; & quidem sunt ea: quod in loco inflammationis tumor quidam rotundus ac tactui renitens percipi soleat, quem veteres in specie chordapsum appellarunt, quia chordæ instar intestina convoluta ac indurata apparent, cui chordapso confirmato, cùm sæpissimè iliaca passio superveniat, hinc factum est, ut chordapsum & iliaca passio pro synonymis habita fuerint, utut differentia intercedat ceu causæ particularis, & chordapsi nomen traxerit ex traditione vulgari, quâ instar chordarum intestina convolvi putantur.

Præterea in loco isto intensus ardor & vehemens dolor, in specie pulsatorius, fixus, distendens, &c. percipitur. Gravis affectus est, habet cruciatus insignes, sed sicut sunt vehementissimi, ita brevissimè durant. Alvus est occlusa, & podex non rarò strictissimè stringitur seu contrahitur, ut ne specillum admittat; interdum interiora versus retrahitur, quod quando fit, signum est certissimum, quod excrementa per os rejiciantur, & tunc vocatur ileus. Hoc si eveniat, clystere paulò ante immisso, ipse clyster per os redditur, quia intestina subinde superiora versus

versus contorquentur. Febris adest acuta, lipyria, tepent extrema, uruntur interiora; præterea ☐ interdum supprimitur, venter ferè inflatur, respiratio est difficilis, vires languent &c. Quodsi tenuia inflammata sint intestina, omnia symptomata graviora & periculosiora esse solent, & situs doloris & caloris imprimis medium ventrem & regionem circa & infra umbilicum occupat, dolor & tormina ad superiora magis vergunt, stomachi distensio adest, ⌒ angustia, nausea & vomitus assidui, &c. Ubi verò afficiuntur intestina crassa, omnia symptomata nonnihil sunt remissiora, & situs peripheriæ intestinorum crassorum eorum affectum demonstrat; dolor enim ad hypochondria magis pertingit, vomitus non ita continuò durat, ac lumborum adest gravitas.

PROGNOSIS.

Inflammatio intestinorum in genere periculosum & peracutum est malum; quæ intestinum ileon occupat, periculosissima est, brevissimè durat, & non raro intra biduum aut triduum cursum suum absolvere solet, & facilè ac sæpiùs in gangrænam & sphacelum intestina inflammata terminantur, quæ inde patent, quod subitò cesset omnis dolor: neque enim inflammationes internæ subitò cessare debent, sed tractu temporis.

Omnis ergò subitanea cessatio doloris infallibile argumentum est extinctionis seu mortificationis partis: sæpiùs etiam sine gangræna in ileum terminatur frequentiùs lethalem, unde perfectâ inflammatione intestinorum laborantes raro evadunt ægri, sed sæpissimè intereunt.

Non raro etiam in abscessum terminatur, cujus ruptura ad intestinorum cavitatem tutior est, quàm ad cavitatem intestinorum pus facilè evacuari potest.

CURA.

In cura tractentur leniter, ne irritentur crabrones, adeoque aut mortificatio aut ileus citiùs provocetur. Sanguis è secta in brachio vena revellendus, idque interdum etiam repetitis vicibus. Hinc si alvus aperta non sit, clysteres frequentes injiciantur, iique tales, qui non requirunt longum tempus ad præparationem, quia morbus præceps, sed sit εὐπόριστον. v.g. solum decoctum hordei cum melle, aut saccharo rubro, aut nitri depurati ʒj. ad ʒiij. Vel clysteres ex lacte parati cum saccharo violaceo, vel melle rutaceo, vel ex lacte cum succo plantaginis, aut etiam ex lacte cum ⊕o depurato; item clyster ex succo aut decocto cancrorum fluviatilium, qui tamen magis in inflammatione intestinorum crassorum, minus in tenuium, prodest.

Vel ad imitationem Barbette *in Prax. l. 4. cap. 7.*

℞. *Herb. semperviv.*
tarax. ana Mj.
tamarind. ℥j.
sem. melon. ℥ß.
♀ *crud.* ʒij.
coqu. in s. q. *decoct. hordei.*
Colat. ℥x. adde
syr. rosat. solut. ℥j.
M. pro clystere. S.
Lindernd Clystier.

Hinc leniendi causa externè applicetur cataplasma discutiens in lacte ejusvè sero coctum. Præ cæteris commendatur hîc à Lindano omentum vervecinum, animali vivo extractum, & ventri calidissimè impositum. Oportet igitur in eodem conclavi animal discindere, omentum extrahere, & leniter involutum immediatè abdomini imponere, pulvillis calidis superimpositis. Si dolor non cesset, aliud omentum imponatur, imò tertium. Item paratum balsamum ex oleo Saturni per destillationem, mistum cum oleo rosaceo, & externè inunctum, remedium est commendatum ab Hartmanno.

Quoad autem interna; ea sunt, quæ reliquis inflammationibus, in specie pleuritidi dicata, specialiter ergo conveniunt, præter diaphoretica & discutientia, ⊕ata, ⌒⊕i dulcis, &c. qui certè egregius est. Oportet internè simul dare anodyna, v.g. laudanum opiatum, quibus si dolor successivè remittat, & somnus succedat, salva res est; si non, & delirium sequitur, mors certa: sin dolor subitò cessaverit, & gangræna supervenerit, æger brevi moritur. Commodè etiam videtur præscribi posse mistura elegans Barbette, quàm habet *in sua Praxi cap. 7. lib. 4. pag. 231. ubi de ileo*; Vel

℞. *Card. ben.* ℥iij.
+*i sambuc* ℥ß.
succ. sempervivi maj. depur. ℥j.
rob. sambuci ʒij.
bezoard. mineral. ℈j. ad ʒß.
syr. de portulac. ℥j.
M. f. Potio: S.

Zertheilende Mixtur Löffel-weise.

Item saccharum Saturni, aut oleum Saturni p. d. paratum, similiter conveniunt internè.

ARTI-

ARTICULUS V.
De
Inflammatione Ani.

CAUSÆ.

CÆterùm juxta intestina frequentissimè eorum extremitas seu recti exitus, anus, etiam inflammatur; idque à violentia causæ externæ, contusione nempe, aut vehementi concussione, ut ex equitatione nimia, quale exemplum observatur in Foresto *lib.* 23. *observat.* 13. item ex irritatione externa per acria facta, quando nempe adhibentur chartæ vitriolatæ aut piperatæ podici pro anitergio, quale exemplum habet Platerus; vel ex interna causa, inter quas imprimis hæmorrhoides suppressæ, aut etiam cæcæ, inflammationem in intestino recto seu ano excitare solent.

DIAGNOSIS.

Signa autem ani inflammati sunt dolor ejus insignis pulsatorius, qui propter arterias hæmorrhoidales & sanguinis impeditum motum sequitur, & tumor nunc magis nunc minus sensilis.

Dolor quoque ac sensus ardoris nunc in profundo seu parte interna, nunc in parte magis externa hæret, in qua palpari potest digito non immisso, sed externè applicato aut ano presso, interdum tumor oculis inspici potest.

Peculiariter quoque foramen seu podex ipse, circulus nempe ultimus intestini recti, introrsum versus retractus percipitur, alvus difficulter redditur, accedit febris, &c.

PROGNOSIS.

Quoad eventum; inflammatio hæc ani sæpè est periculosa, & nisi maturè discutiatur, ritèque tractetur, in gangrænam, aut in abscessum abit, & hic in fistulam difficillimæ curæ; quæ fistula interdum penetrat in vesicam, hinc crepitus & stercora subinde per vesicam emittuntur.

CURA.

Quoad curam, mox in principio oportet revellere sectâ venâ in brachio, & hinc ante aliorum applicationem opera danda est, ut protinus alvus solvatur & aperta servetur. Fit hoc quidem cum aliquali dolore & inflammationis aggravatione; omnia tamen hæc symptomata graviora fiunt, si feces retentæ aut induratæ postmodùm excernuntur: ob id ergo protinus clyster leniens & emolliens ex lacte, ac etiam ex alio decocto emolliente in lacte paratus, vel ex decocto foliorum & florum verbasci, parietariæ, & foliis meliloti injiciendus; addatur saccharum. Quodsi verò induratæ jam sint feces, ʒj. ⊖ is gemmæ, potenter dissolventis easdem, addenda. Quodsi unum clysma alterumvè injectum & rejectum non sufficiat, aliud injiciendum cum oleo rapistri seu rapi sylvestris & lini mistum; hoc enim est appropriatum, & sic præcavetur abscessus; suspensa autem quasi manu & blandè clysma applicandum, ne dolor & ardor augeantur. Sin verò minus externa talia scopo suffecerint, aut clysmata nequeant injici ex metu majoris irritationis, convenientissimum erit, ut per blanda passulata aperiatur alvus, & fluida servetur, acria enim quæcunque, fortiùs intestina stimulantia, ac inter ea imprimis laxativa resinosa, fugienda, ne horum viscidìtate malum reddatur pejus; hocque probè observetur in fistulis ani, quæ per resinosa semper solent exasperari, ac proin passulata lenientia sufficiunt.

Externè foveatur anus cum decocto agrimoniæ & menthæ Saracenicæ ex ▽ & aceto, vel cum vino coctarum, quod est appropriatum discussivum in inflammatione ani; vel decoquantur hæc simplicia in ▽ ♃æ, in specie si metus gangrænæ imminet, vel etiam ▽ calcis vivæ, in qua ebullierit chamomilla, commodè adhibetur; folia etiam & flores verbasci in ▽ l. sero lactis cocta pro fotu itidem egregiè conveniunt ad hujusmodi calidos abscessus; quibus folia solani & portulacæ, aut etiam si dolor nimis urgeat, commodè parum fol. hyoscyami simul addendum est, cautè tamen; mucilago seminis psyllii aut cydoniorum cum ▽ sempervivi extracta, addito saccharo Saturni, & applicata, est utilis. Sin acrimonia orta ab acribus externis, nil melius est quàm lac, vel simplex vel cum linaria, chamomilla, ac floribus sambuci decoctum, & in forma fotus vel cataplasmatis calidè admotum: item lac cum albumine ovorum agitato mistum, & ita pro fotu applicatum, convenit etiam in podicis ardore & inflammatione, in specie piperatorum & rerum adurentium contactu facta, teste Platero *in Observ.*

Et hactenus dicta in incipiente inflammatione possunt usurpari.

Internè diaphoretica & sudorifera blanda sunt optima.

Quodsi inflammatio ani discuti nequeat, & jam factus sit abscessus, præter emollientia & resolventia imprimis confert bals. ♃is ad extra Rulandi ex ♀re cum ℘ papaveris paratum, quod optimum est remedium, & describitur ab Hartmanno *in Prax. Chym.* ubi de mamillar. affectibus; hic enim & maturat & mundificat, & consolidationem promovet, & præprimis imminentes fistulas præcavet: Item

℞. *Lact. chalybeat.* ℔j.
Terebinth. c. vitell. ovi sol. ʒvj.
mell. rosati ℥j.
M. pro enemate.

Item præparetur unguentum Nicodemi, ut vocatur, & describitur in *Antidot.* Weckeri, quod bals. ♀is permistum optimum erit remedium pro curando hujusmodi abscessu. Hoc ipsum tamen maturè faciendum est, quia aliàs in fistulam degenerat, quæ interdum in vesicam urinariam hiat.

Ad hæmorrhoidum exulcerationem linimentum ex auro fulminante, cum oleo amygdalorum dulcium paratum, singulare est Anglorum experimentum.

Sin abscessus in fistulam abierit, hæc non facilè curatur; optimum tamen remedium esse dicitur ♁ dulce ☿ii, quod vid. in Agricolæ *Comment. in Poppium.*

Internè, ubi intestinum rectum exulceratum, usurpari possunt potiones vulnerariæ, e. g.

℞. *Herb. heder. terr.* M. ij.
plantag.
sanic. ana M. ß.
ras. c. c. ʒiij.
Coqu. in s. q. ▽æ:
Colat. ℥viij. adde
syr. corallior.
de symph. Fernel. ana ℥j.
M. D. S.
Heil-und reinigender Wund-Tranck.

Ter hauriatur in die cum gutt. 4. bals. ♀is.

ARTICULUS VI.
De *Mesenterii inflammatione aliisque affectibus,* & inde orto *ABSCESSU.*

PErgimus ad mesenterii inflammationem, cujus tumores & inde nati abscessus sanè sæpiùs sunt origo & fons chronicorum & latentium admodum morborum, & fomes mirabilium turbarum & complicatorum affectuum. Affectus hi adeò latentes sunt & occulti ex eo, quoniam difficillimè cognoscuntur, cum mesenterium in profundo situm aliis quoque partibus hinc inde circumseptum sit, & propter sensum obtusum minus clara sint ejus pathemata, unde sæpissimè & ægros & Medicos fallunt, ut rarò de his possimus esse certiores. Accedit præterea & hoc, quod corpus mesenterii variis glandulis sit infarctum, quæ ipsæ diversimodè affectæ similiter varia abdominis symptomata inferunt, tàm per se, quàm ratione lymphæ, adeoq; evenit, ut tam intricati affectus oriantur: item accedit textura, divaricatio, & distributio nervorum per mesenterium sparsorum varia & mirabilis, unde uno affecto aliæ etiam partes facilè per consensum simul afficiuntur, ut nequeamus ob id rectè distinguere proprios mesenterii affectus ab aliis. Affectus seu morbi, qui vitio mesenterii oriuntur, tumores & abscessus, sunt varii & vagi, interdum frequentiùs, idque in paulò obesioribus, plus minus dolorosi, nunc circa dorsum & lumbos dolorem, nunc in abdomine, ac præsertim circa umbilicum, tormina inferentes, lenti tamen omnes & diuturni; subinde cum febricula erratica complicati ac continuis aut saltim vagis æstuationibus & intercurrentibus interdum horroribus levibus comitati, quæ symptomata propria sunt ferè membranosis partibus affectis. Corpus simul utplurimùm successivè emaciatur, respiratio evadit difficilior & subinde aliquid molesti, quod ipsi ægri satis explicare nequeunt, in profundo abdominis circa & infra umbilicum & circa præcordia se persentire affirmant. Venter nunc inflatur ac plus minus tumet, ut interdum ægri quasi tympanitide laborare videantur; nonnunquam tenditur abdomen, nunc ad interiora dorsum versus quasi retrahitur; dolor autem & tumor lumborum aut abdominis subinde per intervalla recurrit, & sæpè multis annis affligit; flatulentiæ plures insimul ægros vexare solent. Frequentissimè tamen mesenterii inflammationes alii tumores inde nati & occulti abscessus sequuntur, hinc etiam variis glandularum tumoribus, duris, scirrhosis & strumosis mesenterium afficitur, qui nunc suppurantur, nunc manent sine suppuratione, sicut & steatomata, atheromata, meliceridеs & similes tumores intra duplicaturam mesenterii congeruntur. Infantibus, quibus affectum est mesenterium, non rarò atrophia & tumores quasi tympanitici abdominis supervenire solent. Febres ardentes ceu metastasi critica in abscessus mesenterii terminantur, quin & aliis febribus aut morbis complicatæ inflammationes, & inde nati abscessus mesenterii, eos intricatos & molestos magis reddunt, unde non ineptè exinde Sennertus derivat febres semitertianas *l.* 3. *Prax. pag.* 445.

Curantur tamen hæc pathemata mesenterii ferè ut alii chronici affectus, cachectici aut hypochondriaci, internè quidem per ⊖ia ⊖sa, ♀rea, ⊕-ata, ⊕osa, abstergentia, & hinc per Martialia & volatilia, item aromatica, amara, aperientia aut hepatica vulgò dicta, interpositis blandis purgantibus. Tractentur tamen cautè & sine violentia, aliàs exasperantur & deteriores evadunt

evadunt ob nervos tunc irritatos. Externè emplastrum ex gummatibus, de cicuta, de nicotiana, emplastrum Vigonis de ranis cum Mercurio, vel ex gummatibus & Mercurio, descriptum à Barbette *in Anat. Practic. pag.* 557.

Multa præterea tumorum & abscessuum occultorum in mesenterio hinc inde prostant observata: v. g. callum inter venas mesenterii natum lethalem; item calculos in mesenterio, refert Schenckius *in Observat. l.* 5. Hydropem à vesiculis mesenterii recenset Tulpius *l.* 2. *observat.* 34. Mesenterium lapidosum, hinc atrophiam lethalem Panarollus *Pent.* 5. *observat.* 19. abscessum mesenterii, ubi cum pure simul vermiculi excreti, Thonerus *l.* 1. *observat. p.* 173. Tumorem mesenterii durum circa medium pancreas per emollientia curatum videbitis à Foresto *l.* 21. *observat.* 1.

Ex scirrhoso mesenterii tumore hecticam incipientem, menses albos, tormina, Trincavellius *l.* 3. *Consil.* 22. *pag.* 372. Mesenterium scirrhosum in hysterica in M.A.N.C. *Ann.* 4. *observ.* 32. *pag.* 107. Glandulas mesenterii induratas & auctas, ventrem tumidum reddentes, apud Platerum *l.* 3. *observat. pag.* 697. Sed de his & similibus mesenterii affectibus, tam veris quàm falsis, præ cæteris omnium optimè scripserunt Fernelius *in Pathol. speciali*, & post hunc Matthæus Martini *de morbis mesenterii abstrusioribus*, & hinc Sennertus *l.* 3. *Prax.* In his utut vera falsis, & bona sint mista malis, cùm licet non theoriam plausibilem, sed pro tempore illius ratione mancam, ex sanguinis circulatione, lymphæ & glandularum observatis aliisque hodiernis experimentis emendandam, nec remedia bonæ notæ offerant, horum tamen historiæ observatæ, diagnosis, prognosis & praxis satis commoda, pro ulteriori indagine uberiorem occasionem subministrant.

Speciatim jam consideranda est mesenterii inflammatio, & hanc subsequens abscessus.

Satis autem frequentes sunt mesenterii inflammationes, quoniam copiosissima habet vasa sanguifera, simulque copiosissimis instructum est glandulis, utut ferè cum aliis morbis conjungatur, ac sub aliis morbis se præsentare soleat inflammatio, idque imprimis, dum illud ob varios casus eam pati queat, in specie accedente intestinorum affectu: unde mesenterium nunc solum, idque rariùs, nunc una cum intestinorum parte, inflammari solet: si hoc, meliùs est pro Medico, qui ita faciliùs eam cognoscere potest; pejus pro ægro magis patiente; quale exemplum habet Chiffletius *observat.* 31. *de mesenterii & intestinorum inflammatione cum umbilici dolore conjuncta.*

CAUSÆ.

Ex causis, quæ inflammationem Mesenterii inducunt, præter eas generales inflammationum reliquarum causas, duæ imprimis sunt speciales in mesenterio, nempe dysenteria & hernia: dysenteria enim pravè curata, in specie suppressa, ac adstringentibus intempestivè tractata, sæpissimè in inflammationem mesenterii periculosam & lethalem degenerat, observante hoc Hildano, Lamoniere, & Matthæo Martini *cap.* 1. *pag.* 47. Quoad herniam verò, dum in hoc, ubi cum intestinis tenuibus mesenterium simul in scrotum descendit, non potest non mesenterium contractum aut vitiosè compressum sanguinis circulum turbare & impedire, & ita inflammationem incurrere. Præterea & febres ardentes per metastasin quasi criticam materiæ morbificæ in mesenterii abscessum terminantur.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica: Inflamãtio hæc non secus ac reliqui ejᵘ tumores & abscessus, difficulter cognoscuntur, quia latent in profundo, & sæpiùs sunt indolentes; aut dolentes licèt, pro uterinis, colicis aut nephriticis pathematis subinde habentur, cùm nausea & vomitus subinde accedant. Nihilominus tamen in inflammatione mesenterii percipitur quasi pondus in abdomine, ac imprimis in ejus profundo, quod in specie sensibile fit, dum æger se in lecto volvit; ardor simul adest non rarò præcordiorum aut circa umbilicum, dolor pulsatorius in profundo abdominis, cum leni tamen ardore absconditus, cum quo etiam percipitur tensionis quidam sensus sub ventriculo & circa ejus regionem, & in abdomine, idque tamen citra vehementem, & quæ nonnisi pressu animadvertitur, duritiem interdumque adsunt egestiones chylosæ ac plus minus serosæ, citra tamen ventriculi vitium præsens excitatæ. Dolor vehemens aut acris adest nullus, sed tensivus, obtusus, plus minus pulsatorius urget; adsunt signa inflammationis reliquarum abdominis partium, quæ aliàs facilè confunduntur.

Observandum ergò, ne confundatur inflammatio umbilici cum inflammatione mesenterii; nam umbilicus in parte sui interna, non externa, circa musculos rectos non rarò inflammatur & suppuratur, unde pus per eum evacuatur. Nempe in umbilici inflammatione circa regionem ejus in profundo dolor magis sentitur, tumor apparet prominulus & propior, qui in mesenterio est remotior, ardor & febris sunt magis intensa, ægerque in abdomine majorem tensionem per-

persentiscit; quando verò inflammatio ad abscessum pervenit, percipit tunc horrorem, interdum rigorem, cum superveniente insigni æstu.

Cauti etiam simus, ne inflammationem intestinorum confundamus cum inflammatione mesenterii: nam circa umbilicum tres vel quatuor sunt digiti, ubi imprimis locus est mesenterii, in quo præ aliis tangi atque cognosci potest ejus inflammatio aut abscessus; nam si ipsi non adest inflammatio, non potest percipi tactu, si ipse umbilicus inflammatus, percipitur propior tumor, qui in mesenterio est remotior.

Febres diversæ etiam in mesenterii inflammatione & abscessu adjunguntur, pro diversitate loci inflammati: sin profundè mesenterium inflammatum, utplurimum febres non sunt continuæ, sed lentæ, languidæ, absque siti insigniori aut gravioribus symptomatibus, & quæ interdum circa vesperam exacerbantur, oriuntur: interdum nulla febris indicia adsunt, teste Rhodio *cap. 2. observ.* 95. Sin verò circa exteriores ejus partes, ubi reliquis abdominis contentis visceribus jungitur, inflammatio mesenterii accidat, præsertim cum intestinis, tunc symptomata dicta omnia existunt graviora, febres ardentes plus minus acutæ, non rarò semitertianis conjunguntur, & graves dolores affligunt, innuente Sennerto *cap. de inflammat. mesenterii lib.* 3. *Prax.*

In genere, dum suppuratio fit, ut aliàs in quavis inflammatione, febris, dolor & symptomata reliqua fiunt graviora. Dum apostema suppuratum rumpi incipit aut rumpitur, horror insignis, interdum rigor quatit ægrum, cum superveniente æstu non rarò insigni, quem puris, præsertim per alvum, excretio successivè comitatur: Confer. Horstius *lib.* 14. *Observ.* 25. *&* 26. item Bartholinus *Centur.* 4. *Epist. pag.* 491. *& Cent.* 4. *Hist.* 96. *& Cent.* 2. *ep.* 23.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin; inflammationes mesenterii aut resolvuntur, aut frequentissimè suppurantur; & in abscessus abeunt, diutiùs durando, aut in scirrhos degenerant, non tam in mesenterio inflammato, quàm ejus glandulis observati satis sunt.

In obstructionibus mesenterii supervenientes cruentæ dejectiones subinde salutares sunt, vid. Bartholinus *Cent.* 6. *Hist.* 41.

Suppurationes mesenterii admodum sunt lentæ, ac non nisi tardè suum absolvunt cursum, unde etiam ægros vix in consuetis functionibus impediunt. Diuturno hoc malo afflicti successivè aut ad tabem & hecticam aut tandem ad cachexiam, deveniunt. Eructante pure, post abscessus ruptionem, alium locum quàm alvum, excretioni idoneum non reperiente, gravis affectus colicæ similis non rarò observatur. Sin verò in abdominis cavum effundatur, tunc membra vicina vel inficit, ut gangrænam concipiant, vel acredine corrodit, & malorum quamplurimorum autor est.

Interdum abscessus ruptus optimè non tantùm per alvum, quod sæpiùs, quàm, quod rariùs, per ⊡m, rarissimè per uterum expurgatur, intestina corrodit, & eadem siderata seu sphacelata reddit: exemplum suggerit Tulpius *Observ.* 37. *l.* 2.

Ut autem discernatur, nec confundatur, excretio purulenta facta ex mesenterio, ab excretione purulenta vitio exulcerationis intestinorum, observetur hoc signum distinctivum: quod si confertim uno impetu, & copiosè, & sine dolore, per alvum fluant purulenta, eaque plerumque permixta cum sanguine plus minus, ex mesenterio esse: quod si verò purulenta pauciora, & tardiùs cum magnis torminibus, ac præcedente febre acuta sensim ac successivè effluant, signum est, esse ab ulcere intestinorum, ac horum cum mesenterii simul conjuncto.

Observationes singulares ac præ aliis curiosas inflammationis mesenterii, ejusque abscessuum, cum gravissimis symptomatibus, secuta tamen excretione copiosâ purulenta, videbitis in Bartholino, *Cent.* 4. *Epist. pag* 490. item in *C.* 4. *Hist. pag.* 96. sicut etiam rarum est, quod refert Rhodius *cap.* 2. *observat.* 95. de abscessibus mesenterii interdum sine febribus observatis, utut, uti dixi, utplurimum adsit febris lenta; & Tulpius *l.* 2. *observ.* 37. ubi notabilem habet casum, inflammationem sc. mesenterii suppurati, & ad sphacelum dispositi.

Porrò evenit interdum in mesenterii abscessu, ut emittatur ⊡ copiosa, eaque laudabilis cum sedimento laudabili: quod si fiat sine levamine, ægri, quin potiùs cum incremento dolorum malum est, innuit enim fluxum colliquefactivum, ægrum tabi ac hecticæ, brevique post morti traditurum.

CURA.

Cura ferè cum reliquis inflammationibus est eadem, mutatis saltem mutandis, ratione nempe partis affectæ, & conjunctorum symptomatum.

Notandum saltem, quod V.S. nil prosit, nec ipso morbo, nec sanguinis effervescentia febrili adeò acutis existentibus. Præ cæteris tamen sangui-

ſanguinis quibusvis evacuationibus vaſorum hæmorrhoidalium apertio, præſertim per hirudines, applicatione facta, ſuo cum fructu in meſenterii morbis inſtitui ſolet, natura monſtrante viam, & per dicta loca ſubinde felici cum ſucceſſu ſe ipſam exonerante.

Purgatio quævis propriè ſic dicta ſeu vehemens ex ſe & per ſe potiùs eſt nociva, irritat crabrones, & absque euphoria ægri evenit. Clysmata verò emollientia, lenientia, abſtergentia & anodyna, pro circumſtantiarum ratione ſubinde injecta, imprimis quando jam per alvum purgatur abſceſſus, ſæpiùs ſunt utiliſſima.

De cætero tota inflammationis meſenterii cura conſiſtit in reſolventibus & emollientibus, ut rectè loquitur Hartmannus *in Pr. Chym.* illis quidem internis; his verò externis. Interna ferè ſunt nota ex ſuperioribus, præter quæ in ſpecie ♀ea, v.g. ♀⊕-larus, liquor ⊜ fol. ♀ri ritè paratus. ℞ ♀ri, ∽♀ri ſimplex, aut carminativus, ℞⊕ ♂is Zvvelfferi; item alia blanda ♂lia, eſſ. ♂is cum ſucco pomorum, ℞♀iſata ♂alis Ludovici; it. eſſentiæ amaræ aperientes dictæ, ut abſinthii, centaurii min. fumariæ, carduibened. chelidonii majoris, gummi ✱, &c. Quibus adjungenda ſunt, ſpeciatim ſi febris lenta adſit, diaphoretica Martialia; unde ♁diaph. præſertim Martiale, hinc etiam bezoardicum Martiale, antiheɛt. Pot. & ſimilia in morbi curſu ſunt præſtantiſſima & frequenter uſurpanda. Externè applicatum emplaſtrum de cicuta uſitatum, vel ſolum, vel cum gummi ammoniaco ſubactum, juxta curioſam Hartmanni compoſitionem, eſt egregium in tali caſu; hâc tamen ſimul obſervatâ cautelâ, ut, ſi citra dolorem emplaſtrum hoc emolliat, & inflammationem diſcutiat, res bene ſe habeat; ſin verò dolorem intendat & exacerbet, malum ſignum ſit; certum enim eſt, factam jam eſſe inflammationem ac abſceſſum, adeòque emplaſtrum removendum erit, & ab eodem abſtinendum. Aliàs quoque præter conſueta emplaſtra, cataplasmata & fomenta emollientia ex betonica, ſolano, agrimonia, chamomilla, verbaſco, meliloto, liliis albis, abſinthio, & ſimilibus in vino coquenda, & cum ſpongia vel aliis appropriatis applicanda conducunt. Quod ſi cum inflammatione & abſceſſu meſenterii febris lenta plus minus conjungatur, internè Martialia & ♁ialia reliquis ſuprà enarratis addantur remediis, præſertim lap. cancr. antiheɛt. Poterii &c. cum pauco ⊖✱co ſocianda erunt.

His ipſis vel reſolvitur inflammatio & abſceſſus, vel utplurimùm ſuppuratur, unde rupto abſceſſu ſequitur tandem puris utplurimùm per inteſtina vel per ⊡m excretio, eaque in principio confertim, & poſtmodum ſucceſſivè, continuatur ad perfectam usque abſceſſus expurgationem; interdum remittit puris excretio, poſt aliquot dies tamen recurrens, idque crebriùs, mutatis ſic vicibus, quando nempe tanquam in vomica purulentia ſucceſſivè colligitur, donec in quanto ſufficienti collecta, excernatur. In hujusmodi ſuppurationibus & abſceſſibus meſenterii adhuc notabile eſt, quod refert Marcellus Donatus *in Hiſtor. Medic. Mir. lib.* 4. *Hiſtor. cap.* 7. ſupervenire ſæpè iis copioſum ⊡æ profluvium, ſed ſine alleviatione doloris ægri. Ob ſedimentum autem, quod in matulæ fundo reperitur, laudabile, nullam ſalutis ſpem concipere debet Medicus, cum iſtud colliquamentum potiùs quoddam corporis contabeſcentis exiſtat, non autem genuinum ⊡æ ſedimentum. Quod ſi ergò remediis hactenus dictis inflammatio reſolvi nequeat, ſed degeneret in abſceſſum, tunc abſceſſus ita factus eſt expurgandus, mundificandus, & conſolidandus: Et quidem dum apertus eſt, quod docet rigor & horror cum phlogoſi, alvus clyſmate acriore injecto ſtimulanda eſt, & diureticis pus promovendum, ut maturè id evacuetur: in mundificatione verò & conſolidatione abſceſſus eadem omnia conveniunt, quæ aliàs in phthiſi, ab exulcerationibus partium internarum orta, ſunt proficua, ſpeciatim terebinthina & omnia terebinthinata, hinc vulneraria vegetabilium reliqua, primatum obtinent, unde balſamum ♃is terebinth. aut ſuccinatum, ni intenſior febris obſtiterit; item balſam. Peruvianum in juſculo calido vel ovo ſorbili ad gutt. viij. x. xii. &c. aſſumptum, pilulæ de terebinth. item terebinth. Cypria c. vitello ovi aſſumpta, reliquis præferuntur meritò remediis à Martini laudatis; quibus ſubinde & blandiora Martialia, præſertim in forma liquida, ℞a, extracta & eſſentiæ Martiales quæcunque, v.g. eſſentia Martis liquida, extr. ♂is cum ſucco pomorum, item ℞ ♃is ⊕li, & ℞ antiphthiſica addenda, quia abſceſſum & mundificant & conſolidant. Hinc aci lulis cum fructu uſusfuit Thonerus *in ſuis obſervation. pagin.* 173. Potiones vulnerariæ aliàs notæ ſunt, ſpeciatim tamen in hoc caſu proficua ſunt agrimonia, hypericum, perſicaria, ceu propriatum abſceſſuum meſenterii remedium; decocta ligni ſancti & ſaſſafras in principio ruptionis abſceſſus inſigniter conveniunt; quibus addenda & radix glycyrrh. ſcorzoneræ, ficus, jujubæ, & ſimilia, quæ mundificant abſceſſum & purulentias acres ſimul temperant & abſtergunt; item

item decoctum rad. Chinæ c. passulis, & minoribus & majoribus, glycyrrhiza, rad. scorzoneræ, caryophyllata, cinamomo & similibus in sero lactis parandum; vel aqua etiam, utut priori modò meliùs sit. Serum lactis etiam est egregium abstersivum & consolidativum ulcerum internorum, ratione suæ nitrositatis, id quod vel solum propinetur, vel decoctum c. rad. cichorii, liquiritiæ, &c. usurpetur. Rhabarbarum, tam pro scopo abstersivo, quàm adstrictorio & quasi vulnerario, non negligendum venit. Sed plura de his videb. in specie in modo laudato Martinio.

Cæterùm tumores mesenterii duri, scirrhosi, scrophulosi vel ipsi suppurantur, & simili modò curantur, vel præmissis internis ♂alibus, ad salia volatilia & penetrantia accedendum. Externè verò usurpanda empl. ex gummat. vel sola, vel cum addito Mercurio vivo; uti & prodest emplastrum de ranis cum Mercurio, à quo nullum periculum metuendum est.

ARTICULUS VII.
De
Inflammatione Pancreatis.

QUæ hactenus de Mesenterio dicta fuerunt, etiam de pancreate ferè monenda sunt; cujus morbi & affectus ut perquàm occulti sunt, ita plurium difficilium & intricatorum morborum subinde origo sunt. Ex pluribus pauca annotare suffic at.

Tumorem scirrhosum pancreatis cum affectione hypochondriaca, vel potiùs scorbuto, eleganter curatum vid. in Riverio *Cent.* 3. *observ.* 85. Riolanus *Anthropogr. l.* 2. *cap.* 16. in Thuano melancholico pancreas amplitudine sua & pondere ipsum hepar æquans totum scirrhosum, multis globulis specie ovi columbini refertum refert: & Cattierius *observ.* 10. pancreas insolitæ atque stupendæ magnitudinis allegat, ex quo renis è suo loco naturali dimotio facta sit cum hypochondrii dextri dolore gravissimo, & dispnœa gravi: Tulpius item *l.* 2. *observ.* 32. cum steatomate mesenterii pendente ℔ 18. quod ▽m intercutem mentiebatur, pancreas pingue & ponderosum refert. Abscessum in pancreate latentem perpetuas vigilias, lipothymias, aliaque gravissima symptomata inducentem, refert Schenckius *l.* 3. *Observat. de Mesent.* Pancreas suppuratum lethale Bartholinus *Cent.* 2. *Histor.* 39. Pancreas lapidosum, vomitum lethalem continuum causans, Panarollus *Pent. Obs.* 44 Idem corruptum & sphacelatum cum vomitu continuo lethali, Barbette *in Prax.* Puellam per 8. annos miserè vexatam hecticâ febre mortuam, in qua pancreas scirrhosum & induratum, vid. apud Petrum Pavvium *Observ.* 14. Mortem repentinam ex pancreate sphacelato vid. M.A.N.C. *Ann.* 1. *Observ.* 99. *pag.* 230. & *Ann.* 3. *observ.* 45. Ex pancreatis excrescentia marasmum M.A.N.C. *Ann.* 8. *Observ.* 31. *pag.* 57. Interdum pancreatis morbi superveniente salutari fluxu cruento curantur, autore Bartholino *Cent.* 6. *Hist.* 41.

ARTICULUS VIII.
De
Omenti Tumoribus.

NEc omittendum hîc penitus omentum, in hoc, tanquam in bursa, humores vel flatus collecti, it. glandulæ ejus subinde scirrhosæ aut steatomatosæ factæ, varia pathemata inferunt: Conf. Barbette *in Anat. Pract.* sicut & admirandos omenti tumores videbitis in Marcello Donato *Hist. Med. l.* 7. ab Horstio adjectos; item in Horstio *decad.* 6. *Problem. Quæst.* 10. Hildano *Cent.* 3. *Observ.* 61. Quibus Schenckius *in Observ. de omento* addatur.

ARTICULUS IX.
De
Inflammationibus Partium Thoracis internarum,
In specie de
Inflammatione Pleuræ, Pleuropneumonia, & Peripneumonia.

OMnium frequentissimæ inflammationes sunt præ reliquis, quæ afficiunt partes internas ad thoracem pertinentes, & ferè semper fiunt ab aliquali sanguinis in præcordiis grumescentia, & acescentia, suntque frequentiùs erysipelaceæ, nunc magis humorosæ seu sanguineæ, quâ ratione v. g. pleuram inflammatam decuplo crassiorem, quàm naturaliter est, observavit Riolanus *in Anthropogr. lib.* 3. *c.* 5. *pag.* 358.

Frequentia autem harum inflammationum dependet ex eo primariò, quod thoracis interiora, nempe sanguis in pulmonibus, aëris alterationibus vel maximè sint exposita, cujus occasione & vitio alteratus sanguis promptissimè loca thoracis lateralia & alias ejus partes afficit, quia partium harum arteriæ proximæ sunt cordi, unde vel simpliciter vel respectivè sæpiùs inflammationes excitantur, & hi thoracis inflammatorii affectus Vincentio Baronio *Tract. de Pleuropneum.* in genere Pleuropneumonia appellantur; quæ postmodum, prout modò hæc, modò alia pars inflammatur, in specie varias sortiatur appellationes

lationes. Inflammatio enim utriusque pulmonum partis dicitur peripneumonia; si altera verò pulmonum medietas inflammetur, vocatur pleuritis; quia in hac semper ferè simul istius partis membrana à pleura est inflammata; sicuti econtrà cum pleura semper quoque pulmo istius partis observatus fuit inflammatus.

Communis quidem inter pleuritidem & peripneumoniam hæc asseritur differentia, quod in illa pleura, in hac pulmones tantùm afficiantur; utræque tamen interdum combinantur, & invicem transmutantur. Sunt interim nonnulli, v. g. Zecchius *Consult. Med. Cons.* 26. *in Append.* Platerus *l.* 2. *Prax. p.* 409. & *l.* 3. *pag.* 365. cujus rationes ampliùs deducit Hœchstedterus *decad.* 7. *Cas.* 4. *pag.* 92. & Lælius à Fonte *Cons.* 91. ubi refert; observatum semper fuisse in pleuritide correptis, quod non solum pleura, sed pulmonis medietas simul in isto latere inflammata fuerit, muniti præprimis autoritate Hippocratis *de loc. in hom. Text.* 24. quibus quidem Sennertus & Riverius respondent; nihilominus rarò forsan inflammatio pleuræ sine pulmonum inflammatione existit; id quod pariter confirmant modernorum anatomicorum observationes in pleuritide demortuis: Conf. Sennertus *lib.* 2. *Prax. P.* 2. *cap.* 16. *de Pleur. Quæst.* 2.

Loco pleuræ interdum quoque cum pulmonibus inflammatur mediastinum, quæ inflammatio tamen peculiari nomine caret; quin & diaphragma interdum inflammatur cum pulmonibus, cui ordinariò supervenire solet delirium leve, quod speciali nomine paraphrasinen & paraphrenitiden appellare solent veteres à phrene, quod diaphragma significat.

Non autem solum lateraliter afficitur pleura, sed etiam interdum simul cum pleura & pulmone membranæ humeri, item membranæ juguli, & similes vicinæ membranæ, observante Tulpio *l.* 2. *observat.* 1. cùm pleurâ ita inflammatâ impossibile videatur, quin & inflammatio musculis contiguis intercostalibus internis communicetur. Siquidem interdum accidit, ut in vera pleuritide phlegmone versus exteriores musculos ob magnitudinem affectos simul tendat, & dolor etiam primo attactu percipiatur; quin curiosum est, quod observavit Barbette, interdum nempe diaphragma juxta processum inferiorem ignaris repræsentasse speciem nephritidis seu renum inflammatorum. Præ cæteris, quoad historiam pleuropneumoniæ in genere & in specie conf. Vincentius Baronius *Tract. de Pleuropneumon. lib.* 1. *cap.* 1. & 3. cujus vestigia terit Schneiderus *in Dissert. de Pleuropneumonia.*

CAUSÆ

Causa proxima pleuropneumoniæ, sub quo nomine omnes inflammationes thoracis comprehendo, est sanguinis coagulatio atque stagnatio, ab acido in eo peccante orta, cujus ratione hic ad facilem & successivam sui coagulationem & congrumescentiam disponitur, & hinc vel in pulmone solùm, vel in pulmone & pleura simul aliisve vicinis locis hærendo, acidô simul membranaceas partes vellicante, & ad crebriores contracturas stimulante, hos affectus infert: Conf. Helmontius *Tract. Pleura Furens*, Holterhoff, *de Error. Medicor. P.* 2. *S.* 2. Hinc sanguinis, qui venâ sectâ emittitur, subinde nunc semigrumosus prodire observatur, teste Gabelchovero *Cent.* 4. *Curat.* 70 & 79. nunc promptissimè coagulabilis existit, ita ut ferè exeundo congrumescat, teste Helmontio cit. loco, ipsi verò extravasato pellicula tenax subalbida viscida supernatare solet, teste Willisio *in Pharmac. Ration. Part.* 2 *pag* 178. & 179. relicta acidi hujus peccantis vestigia in parte affecta, etiam curato abscessu, recidivas crebriores in eodem loco facere solent. Quodsi sanguis haud perfectè coagulatus minus firmiter intus fixus inhæreat, minorem quoque dolorem inferat, facilè resorberi, & hinc per μετάςασιν pleuropneumoniæ ad diversas partes transferri potest.

Causæ remotæ harum inflammationum, in thorace obvenientium, sunt variæ: frequentior imprimis solet esse frigus externè haustum, post immoderatos calores aut corporis motus & incalescentias; sanguinem enim coagulando, eum ad stagnationem disponere potest: & quidem est una ex frequentissimis causis; sive aër inspiratus, sive potus ingurgitatus fuerit frigidus: sic Horstius *lib.* 3. *observation.* 10. pleuritidem observat ex haustu vini frigido post æstum & corporis refrigerationem: Riverius *Observation.* 14. à Dionysio Pomaret *Communic.* ex nimio cursu & potu frigido pleuritidem notat: Conferatur *Hildanus C.* 4. *observation.* 25. qui habet peripneumoniam ex indefessa saltatione, & hanc excipiente potu frigido: Forestus *lib.* 16. *observation.* 28. observat juvenem, post exercitium ex aquæ frigidæ potu in pleuritidem incidentem. Hornung *in Cista Medic. pag.* 276. observat peripneumoniam in Clerico concitatam ex eo, quod bene potatus sæpè in templo cantasset: Vid. etiam M.A.N.C. *Ann.* 2. *observat.* 285. *pag.* 384.

Occasionem pleuritidis quoque præbent potus spirituosi nimia ingurgitatio, motus vehementior, &c. Præterea ordinariæ suppressæ sanguinis evacuationes non raró dant pleuritides, in specie tamen menses suppressi; pari enim ratione ac menses suppressi dyspnœiam procurant, ita & iidem pleuritidem generare poterunt; quorum etiam occasione acidum vitiosum interdum colligi solet: Sic Deodatus *in Valetud.pag.* 219. observat ex mensium ante legitimum tempus emansione hæmoptysin cum pleuritide: item pertinet huc casus Timæi von Güldenklee *l.* 2. *Cas.* 7. *pag.* 99. mulieris pleuriticæ ex subitanea mensium suppressione propter casum in fluvium frigidum: præterea dysenteria suppressa aut adstringentibus malè curata non raró dat pleuritides, observantibus autoribus omnibus, in specie Sennerto *in Praxi cap. de Pleurit.* item Schneidero *Tract. de Pleuropn.* unde etiam Helmontius rectè asserit; quod benè observetur pro praxi, dysenterias & pleuritides non differre in radice, sed tantum quoad locum affectum. Imprimis considerandа aëris constitutio epidemica, & malignitas: hujus siquidem ratione non raró pleuritides grassantur subinde epidemico more, quo tempore pleuritides tales ac peripneumonia utplurimùm sunt malignæ & contagiosæ plus minus, quod multorum practicorum testantur observationes, v. g. Foresti *lib.* 16. *observat.* 34. Wieri *in Observat. ubi de Pleurit. maligna*, *Baronii de Peripneumonia in Præf. &c.* 1. item Bartholini, *pag.* 69. *lib. de Incendio Bibliotheca.* Facit huc Lælius à Fonte *Cons.* 3. *&* 83. qui observavit anginas, pleuritides & peripneumonias conjunctim, & simul vulgariter grassantes, in quibus secta cadavera, quæ catervatim mortua fuerunt, pulmones ingentibus abscessibus correptos, ex quibus apertis pus copiosum & fœtida materia effluxit. Hinc patet, quod hi affectus differant non radice, sed loco affecto, unde etiam eodem modo curantur, ac unus in alium sæpiùs mutatur, de quo vid. Rhodius *Cent.* 2. *Observat.* 11. Febribus quoque continuis non raró supervenit pleuritis, qualis etiam observata fuit post morbillos in M.A.N.C. *Ann.* 4. *observ.* 7. *pag.* 10. adeoque tanquam symptoma aliquod iisdem subinde se associat, ut rectè Sydenham *in observ. pag.* 355. Pleuritidem nunc essentialem seu primarium affectum, nunc symptomaticam febris, esse asserat: similiter scabies retropulsa, ut asthma, sic & peripneumoniam & pleuritidem infert, observante hoc Amato Lusitano *Cent.* 2. *Cur.* 62. Insuper periodica subinde est peripneumonia & pleuritis, idque, uti rectè insinuat Helmont. tunc temporis, ubi non adeò fuit ritè curata, & fermentum remanet, & quidem periodum habet interdum annuam, teste Zacuto Lusitano *l.* 3. *Prax. Admir. Observat.* 112. vel aliis modis crebriùs recidivat, de quo vid. Borellus *C.* 4. *Observat.* 83. de viro septem vicibus pleuritide detento, qui tandem hydrope periit. Tandem causæ externæ, casus, ictus, indeque natæ contusiones, aliaque pathemata similia, quæ sanguinis ordinarium motum per vasa intercostalia plus minus remorantur, ad pleuritidem disponunt: sic ex risu & sternutatione simultaneis pleuritidem natam videbitis in Bartholini *Act. Med. Haffn. Vol.* 2. *pag.* 239.

Hæ ferè sunt causæ ordinariæ pleuritidis & peripneumoniæ.

Denique pleuritis notha à vermibus intestinorum oriunda à Quercetano *in Pharm.* & Bartholeto *Tr. de Respir. l.* 3. *c.* 3. observata fuit. Et hæ pleuritides se manifestant, quod præter pleuritidis signa simul adsint signa intestinorum affectorum: vid. Amatus Lusitanus *Centur. Curat.* 52. item Zacutus Lusitanus *lib.* 8. *Prax. admir. Histor. Observat.* 7. *cap.* 3.

DIFFERENTIÆ.

Observandæ sunt ob id differentiæ, quod nempe

1. Alia est vel benigna, vel maligna; interdum epidemica, de qua supra; quando nempe acidum pleuriticum singulariter corruptum acrimoniam perquam hostilem & venenosam acquirit.

2. Alia est primaria, alia secundaria, seu quæ alios insequitur morbos: vel pleuritis febribus continuis aut affectibus thoracis aliis supervenit.

3. Alia est simplex, alia cum peripneumonia aut cum alterutra reliquarum thoracis partium inflammationibus, v.g. diaphragmatis, juncta.

4. Quædam est periodica, quæ sæpè recurrere solet, imprimis non ritè curata; aliæ, & quidem utplurimùm, non sunt periodicæ.

5. Pleuritis nunc est vera, nunc est notha, quæ aliàs extraordinarias agnoscit causas: Vera est inflammatio medietatis pulmonum & pleuræ illius lateris, juncta hinc cum febre acuta aliisque symptomatibus superius explicatis; notha verò sine febre aut cum febre lenta admodum.

6. Pleuritis tandem est vel ascendens, vel descendens, ratione loci, doloris & extensionis.

nis. Fundamentum hujus divisionis consistit in distributione vasorum descendentium, & ascendentium, per quæ sanguinis recursus impeditus inflammationem infert. Hinc ascendens consistit in duobus spatiis trium costarum superiorum, quæ nempe sunt intra secundam & tertiam vertebras, à jugulo numerando: descendens verò consistit in reliquarum 9. costarum inferiorum 4. spatiis, ascendens dicitur, quia spatia illa intercostalia recipiunt vasa sua certa à truncis supra cor, ex vena nempe & arteria axillari: descendens verò, quia spatia illa accipiunt vasa à truncis infra cor nempe ex inferiori trunco arteriæ magnæ. Hæc differentia scitu necessaria & probè observanda est, ob legitimam administrationem venæ sectionis.

Pleuritis notha est varia, imprimis quadruplex:

(1.) Ista, quæ à Sennerto ita dicitur *l.* 2. *Prax. P.* 2. *cap.* 16. *ubi de Pleurit. pag.* 225. *&* 230. quo loco intelligit inflammationem musculorum thoracis externorum & internorum intercostalium, in qua febris est nulla, aut non adeò acuta, sed saltim lenta, tussis pariter non nisi rara & catarrhalis, sine cruentorum expectoratione, pulsus minus durus, dolor mitior, saltim pulsans, minus pungens, & qui externo contactu minus exasperatur, adeoque cum vera pleuritide parum vel nil habet commercii, nisi cum vera graviori hæc simul juncta sit.

(2.) Est ista, quæ usitato magis pleuritidis nothæ nomine venit, estque dolor insignis punctorius in uno alterovè latere sine febre ac siti, aut saltem cum febre catarrhali simili, hinc cum pulsu quoque ferè laudabili, nisi in quantum doloris ratione immutatur & frequentior redditur; tussis adest aut nulla, aut si quæ est, non adeò frequens aut vehemens, saltem catarrhalis aut lymphæ vitio, unde & febris catarrhalis similis tunc ferè jungitur. Cuncta autem hæc symptomata, utut vulgò à flatu oriri asseruntur, oriuntur ex acido vitioso, vehiculo lymphæ aut seri stagnantis intra pleuram delato sine hujus inflammatione, sine pulmonum alteratione, & potiùs dolor pleuriticus, quàm pleuritis appellanda venit. Atque talis affectus in scorbuticis aut affectibus generis nervosi obnoxiis, non raro observatur cum appetitu non raro laudabili, pulsu naturali, dolor tamen non adeò fixus est, sed locum sæpiùs mutat, vid. Dravvizius *de Scorb. Tit.* 7. & Willisius *l. a.* item symptoma hoc est, variolarum & morbillorum eruptionem interdum antecedens aut scabiem intempestivè curatam excipiens, vid. Sennertus *Prax. lib.* 2. *P.* 3. *c.* 6. item *Gallico morbo* affectis aliquando accidere solet, vid. Sennertus *loc suprà alleg. pag.* 256. *Quæst. II. item* Willis. *Pharmac. Ration. l. a. pag.* 199.

(3.) Ad hujusmodi pleuritidem malè sic dictam notham, seu potiùs dolorem pleuriticum, etiam pertinet iste dolor pectoris, qui à flatibus aut vaporibus, pleuram ac musculos intercostales divellentibus ac distendentibus, subinde oriri dicitur. De quo vid. Sennertus *l. a. Part.* 3. *cap.* 6. Nulla enim in hoc observatur febris, nec tussis, nihil etiam cruenti, licet tussis superveniat, exspuitur; dolor quoque vagus est, minusque perpetuus, sed per intervalla recurrens, non tamen pulsans, nec pungitivus, nisi quando pars affecta manu comprimitur. Oritur ab humore seroso acri sine inflammatione singulari. Hæc cum pleuritide notha primæ speciei, quia utraque saltem externa est, præter febris acutæ defectum à vera facilè dignoscitur & hoc commune habet; ut ægri in pleuritide notha utplurimùm in latus oppositum potiùs quàm in morbosum seu partem affectam decumbere queant, secus ac in pleuritide vera, utpote in qua contrarium observatur: vid. Amatus Lusitanus *C.* 3. *Cur.* 67. *Annot. & Cent.* 7. *Cur.* 62. Sennertus *l. a. pag.* 2. *cap.* 16. *pag.* 232. & Willisius *Pharmac. Rat. pag.* 2. *Sect.* 1. *cap.* 9. In pleuritide vera enim, cum æger decumbit in latus oppositum, pars inflammata pondere suo divellitur, majoremque patitur distensionem; minus in pleuritide notha. Spectat huc

(4.) Similis dolor pleuriticus à vermibus intestinorum, qui ab horum putrescentium vapore fieri dicitur, de quo videatur Quercetanus *in Pharmac.* observatam à se notham pleuritidis speciem, quæ in omnibus symptomatibus veram & legitimam æmuletur, ortam à malignis & acribus vaporibus, ab inferioribus sursum in pectoris regionem delatis, ex quorum virulentia & acrimonia pleuræ inflammatio, nec non venarum erosio excitata fuit, unde sanguinis exspuitio, spirandi difficultas, febris, & alia symptomata, ubi purgatio cum ▽ benedicta Rulandi instituta, sanguinis detractioni & eccoprotici exhibitioni longè latèque præferenda. Imprimis vermes & corruptionum incommoda tollere jubet, à quibus sæpè numero hæc spuria pleuritis oritur, id quod præstarent antimonialia. Simile ferè exemplum recenset Bartholetus *de difficili respiratione lib.* 5. *cap.* 3. *pagin.* 548. dum inquit; se curasse pleuritidem in quadam virgine, cui omnia pleuritidis veræ seu legitimæ signa adfuere in princi-

pio, quæ tamen post primos dies malignam ex pravo vermium halitu se manifestasset, & prorsus absque sanguinis missione fuisse curatam: vid. etiam *lib.* 4. *cap.* 11. ubi similia habet. Item pleuritidem à verme Rhodius *C.* 2. *observat.* 12. Schenckius *l.* 2. *observation.* 92. Gesnerus *l.* 3. *Epist. pag.* 49. Bonettus *Med. Sept. pag.* 374. Riverius *cap.* 1. *observat.* 75. & Hœchstedterus *Decad.* 7. *pag.* 49. notarunt. Atque hæ pleuritides nothæ se manifestant, quoniam præter signa pleuritidis communia adsunt simul quoque signa intestinorum affectorum, & quæ vermibus sunt propria, maximè si ventriculi angorem secum habet conjunctum.

Pauciores differentias patitur peripneumonia, quatenus 1. vel primariò & sine alterius morbi interventu generatur, vel aliis morbis v. g. anginæ aut pleuritidi, succedit: quorum hoc iterum duplici modo fit; aut enim pleuritis in peripneumoniam commutatur, dum priore morbo cessante alter excitatur; aut morbo laterali pulmonia supervenit: Hinc 2. alia peripneumonia est simplex, alia pleuritidi juncta: 3. Alia benigna est, alia maligna, de qua vid. Baronius *l. a. cap.* 7. 9. & 10.

DIAGNOSIS.

Diagnosis inflammationum partium thoracis, earumque signa & symptomata comitantia, quædam sunt vel communia omnibus inflammationibus, quædam vel propria magis & distinctiva, pro partium affectarum ratione varia.

Signa communia pleuritidis, pleuropneumoniæ, peripneumoniæ diaphragmatis & mediastini inflammatorum sunt sex: nempe

1. Adest in omni thoracis inflammatione respiratio plus minus difficilis, anhelosa, adeoque simul frequens nempe & parva, nec sufficiens necessitati naturæ.

2. Deinde adest febris continua acuta, cum insigni ardore utplurimum, & insigni febrilium symptomatum syndrome conjuncta, interdum tertianæ typum observans.

3. Pulsus est admodum frequens, celer, magnitudine moderatus, qui saltim in progressu parvus fit, & in specie durus simul, ob arteriarum tensionem insignem quasi convulsivam, talis pulsus (interdum, quod sæpius observavi, pulsus est intermittens, quo nunc quarta nunc septima pulsatio deficit) est hic, quem vocant alias serrinum seu serratum, qui licèt aliàs à Lindano *in Collegio super Hartmannum* pro figmento habeatur, cum tamen sano sensu explicatum pleuritidi ferè proprium plurimi testantur Medici.

4. Facies in omnibus his pectoris inflammationibus rubet insigniter, oculi turgent, genæ sunt quasi inflatæ & efflorescunt, nisi declinaverit morbus ad mortem; tunc enim facies considet. Et quidem mirandum est, si altera saltem pulmonum medietas, seu pleura, fuerit inflammata, rubor faciei seu malarum respondeat saltim lateraliter parti affectæ. Durat hic rubor genarum à principio ad finem usque, & tunc cætera allegata symptomata magis in uno, quàm altero latere, observantur.

5. Tussis semper enormis, frequens admodum & molesta adest, in principio quidem sicca, hinc progressu temporis sensim rejicitur materia tenuis, aquosa, nonnihil spumosa, mox variè tincta; hinc sputum totum fit cruentum, tandem verò albescit, crassescit & spissescit, fitque mucilaginosum & tenax, & tunc vocatur sputum coctum.

6. In omnibus thoracis inflammationibus caput dolet insigniter, & adsunt simul agrypniæ sitisque intensissima, & similia febrilia symptomata fatigant ægros, interdum cum superveniente delirio.

Quoad verò signa & symptomata propria magisque distinctiva horum affectuum à se invicem, ea oriuntur ex speciali partis affectæ habitudine, & sunt:

(1.) Quod in peripneumonia adsit major admodum respirandi difficultas cum summa pectoris angustia, anxietate atque inquietudine, ita quidem, ut suffocatio ægros magis urgeat, adeoque interdum non nisi erecti cogantur spiritum ducere: Interdum nec bibere nec loqui commodè possunt, ob respirationis angustiam, qualem respirandi difficultatem Hippocrates vocat sublimem.

(2.) Dolor in pectore gravativus, profundus admodum, spinam dorsi quasi attingens & obscursus aut inter tussiendum saltem observabilis, quodque tamen in thoracis etiam ambitu, si pleuritis scilicèt fuerit juncta; quando verò membrana succingens pulmones simul inflammata non fuerit, dolor semper remissior est.

(3.) In peripneumoniæ primis diebus vomitiones magis familiares sunt, secus ac evenit pleuriticis, observante Pisone *Tr. Colluv. serost pag.* 230.

(4.) Febris adest continua, utplurimum acu-

acuta cum symptomatibus intensioribus, utut febrem mollem seu epialam subinde se observasse referat Lindanus.

Contra in pleuritide semper conjunctus observatur dolor ambientis lateris seu pleuræ affectæ acutus, quando inspiramus, aut punctorius auctus, & tunc imprimis molestus; cujus originem ab acido,& fiendi modum per contracturam fibrarum pleuræ eleganter explicat Helmontius *Tractat. Furens Pleura.* Adeoque rarum est, quod refert Lindanus, dolorem hujusmodi punctorium non in omni esse pleuritide: utut & pleuritis sine punctorio lateris dolore observata fuerit à Zacuto Lusitano *in Histor. Medic. Princip.* & Tulpio.

Notabile est, quod præterea addit Barbette *in Praxi*, quod nempe pleura in regione dorsi, ubi adnascitur diaphragma, inflammata interdum ab incautis habeatur pro nephritide, licet hoc fiat cum summo detrimento ægri.

In inflammatione diaphragmatis simul extrema costarum spuriarum circa finem sterni imprimis dolent, & ista ventris pars, ubi diaphragma est extensum, dolorem percipit; dolor tamen exiguus est, inspirationem saltem aliquo modo turbans, & saltem molestia quædam juxta sternum inspirando percipitur. Tussis magis sicca in principio æquè ac progressu morbi existit, & si humida, nec cum tam copiosis excretis, atque in pleuropneumonia, adesse solet. Et denique, cinguli instar supra lumbos, ventrem dolor ambit,&hypochondria tendi seu constringi videntur; facilè tales delirant ægri, quod delirium paraphrenitidem appellant, exemplum elegans diaphragmatis inflammati vid. in Platero *Observation. l.* 1. *pag.* 158. Respiratio est inæqualis, modò parva modò magna, modò frequens, modò rara, &c. solent etiam non nunquam accedere convulsiones, & palpitare interdum videtur diaphragma: vid. Platerus *l. a. pag.* 170.

Denique in inflammatione mediastini paria ferè observantur, ut plurimum in anteriore pectoris regione incalescentia & dolor quidam non nihil gravativus in & sub sterno percipitur, citra tamen puncturam aut citra insignem aliam molestiam, nisi sub inspirando. Tussis verò quoad omnia instar pleuriticorum se habet, nempe in principio sicca, postmodum humida, in qua rubra & flava rejiciuntur, non tamen adeò copiosa. Pulsus qualis pleuriticorum.

Hepar inflammatum subinde paria ac pleuritis habet symptomata, in eo tamen distinguuntur, quod dolor sit in latere dextro & circa dextrum hypochondrium gravativus, non punctorius, ut dolorosa quædam plus minus tensiva molestia ad jugulum usque ascendere videatur: Pulsus est undosus, non durus; tussis sicca, non adeo frequens; nec tanta respirandi difficultas.

Quodsi progrediatur malum, ita ut pleuritides & omnes inflammationes hæ degenerent in suppurationem, tunc hanc fientem quidem monstrat rigor, qui certum est indicium, & qui necessariò omnes internarum partium, præsertim membranacearum, suppurationes comitatur, nec non exacerbatio doloris, febris, vigiliarum, ac similium symptomatum: factam verò jam suppurationem monstrant dolor imminutus, febris remissior, respiratio liberior, & virtus vitalis non adeò debilis. Verùm licèt confecto pure & febris & dolor mitescant, tamen instante disruptionis tempore vehementiùs cum horrore ægri denuò febricitant, ac difficiliùs ferè quam antea respirant.

PROGNOSIS.

Prognosis affectus hos periculosos admodum pronunciat; ita tamen, ut ex his pleuropneumoniæ variis quasi speciebus, cæteris paribus, levissima omnium sit pleuritis, etiamsi interdum pulsum intermittentem habere videatur, qui in ea minus periculosa est, vid. M.A.N.C. *Ann.* 2. *observat.* 237. *pag.* 339.

Vehementior autem & periculosior est peripneumonia, utpote quod morbi genus juxta Celsum plus periculi, quam doloris habet.

Adhuc vehementior & periculosior, cæteris paribus, est diaphragmatis inflammatio, quæ acutissimus morbus est, atque ægrum citò in summum discrimen deducit, sæpè jugulat; sicuti etiam mediastini inflammatio est periculosior pleuritide.

Quodsi absque interitu ægri finiantur hæ pleuropneumoniæ & his conjuncti affectus, curantur, vel

(1.) Insensibili discussione & resolutione ipsius inflammationis; id quod fit nunc criticè, nunc medicè.

(2.) Quando successivè per sputi crebrioris rejectionem solvitur.

(3.) Quando inflammatio successivè suppuratur, ac in abscessum vel empyema abit, quàm suppurationem fientem ostendit doloris, febris & vigiliarum exacerbatio.

(4.) Si per raram ac singularem materiæ morbificæ metastasin terminantur: v. g. nunc per phrenitidem, nunc in singulares morbos articulares, nunc in abscessum in sura, nunc in ulcera tibiarum.

Si terminantur resolutione vel per sudores, vel diarrhœas, vel [illegible]æ copiosum fluxum, vel hæmorrhagias, vel aliis modis, imprimis est observandus motus naturæ criticus, qui nullo modo impediendus, sed potiùs promovendus: nam in diebus criticis natura sibi relicta imprimis solennes tales instituit evacuationes: vid. Amatus Lusitanus *Centur.* 7. *Curat.* 28. qui refert pleuritidem sævam sine V.S. die 14. per sudorem criticum curatam: Porrò Piso *Tract. de Colluvie serosa pag.* 229. observat pleuritidem die 7. per sudorem curatam: Valleriola *lib.* 4. *observation.* 4. habet historiam curiosam pleuritidis gravis in gravida 8. mensium, quæ solius naturæ ope sine V.S. die 4. per sudorem fuit curata: & *c.l.* aliam refert gravidam pleuriticam, quæ variis licèt aliis adhibitis remediis, tandem die 7. 11. & 14. robore naturæ per copiosos sudores fuit curata; item *lib.* 7. *observat.* 6. simile ferè refert exemplum.

Quod attinet hæmorrhagias, v. g. narium, hæmorrhoidum, aut mensium fluxum, hæmorrhagiam septimo die criticam in pleuritide salutarem refert Lotichius *lib.* 3. *cap.* 3. *Observ.* 3. item Forestus *l.* 16. *observ.* 35. & *observat.* 37. habet pleuritidem per fluxum sanguinis ex naribus die 14. curatam: sicut pleuritidem in peripneumoniam conversam per fluxum mensium die critico sanatam, *idem Observ* 36. & 39. refert: pleuriticæ mulieris exemplum per sanguinis mictum curatæ habet Ferdinandus *Consil.* 5. & pleuritis magna in gravida post partum ob uteri exinanitionem curata in Ferdinando *Histor.* 13. observatur.

Interdum superveniunt diarrhœæ criticæ, per quas pleuropneumoniæ feliciter solvuntur: ipsemet curavi superiori anno mulierem, quæ ex pleuritide fiebat suppurata, in qua tamen ulceris omnis purulentia per diarrhœam criticam feliciter expurgabatur: Panarollus *Pent.* 1. *observat.* 36. observat senem septuagenarium pleuriticum, superveniente diarrhœa sanatum: sic diarrhœa salutaris pleuritidi superveniens observatur in Amato Lusitano *Centur.* 1. *Cur.* 7. Zacuto Lusitano *lib.* 1. *Prax. Admirand. observat.* 105. Desperata pleuritis per alvi fluxum curata in Valleriola *Observ.* 4. & 5. *lib.* 1. Nec obstat *aphorismus* 16. *Sect.* 6. Hippocratis. *Diarrhœam, quando superveniat pleuritidi vel peripneumonia periculosam esse*; de quo imprimis videatur Castro: *Quæ ex quibus. pag.* 17. Actuarius *cap.* 18. *l.* 5. & Platerus *Prax. Medic. Tom.* 2. *pag.* 14.

Dejectiones fœtentes sunt bonæ; innuunt enim ruptum abscessum & evacuationem puris per inferiora.

Inflammatio diaphragmatis sæpiùs est lethalis.

Porrò in pleuropneumonia observandus est specialiter *aphorismus Hippocratis* 12. *Section.* 1. qui est: *In pleuritide* (quod & valet in reliquis thoracis inflammationibus) *si statim sputum in pleuresi in initio, intra tertium diem scilicet, appareat cruentum, brevem morbum indicat; sin verò seriùs, longum*; sic quoque *Aphor.* 8. *Sect.* 5. dicit: quod *pleuritici intra* 14. *dies non supernè per sputum repurgati, empyici fiant; qui verò ex pleuritide empyici fiunt, si in* 40. *diebus repurgentur, à die, quo ruptio facta est, liberentur, alioquin in tabem seu phthisin incidant*, uti habet *Aphor.* 15. *Sect.* 5. Nempe pleuritis plerumque die 14to terminatur, aut saltim 20. dum nempe suppuratur; & quidem si æger 4to die exspuat sputum album, læve ac æquale, idque tertio vel quarto tussiendo, in septimo terminabitur. Si in septimo tale sputum primariò appareat, concurrentibus aliis signis bonis, morbus ultra 14. dies non extenditur.

Sputum autem nullum aut iterum suppressum, dolore & gravitate pectoris superstite, paucum, tenue, crudum, biliosum aut cruentum valde (utrumque scilicèt sincerum,) item glutinosum valde, æruginosum, ac nigrum, malum; item si cum sputo copiosiore dyspnœa aut dolor non remittant.

Non tamen semper sputi paucitas & suppressio malum signum existit, cum sæpiùs per alias vias natura materiam peccantem criticè deturbet, scilicèt per hæmorrhagias, diarrhœas, per sudorem: vid. Valleriola *C.* 4. *observ.* 1. Rhodius *C.* 2. *observat.* 14. per [illegible]m vid. Schenckius *observat. l.* 2. *pag.* 243 & 252. item Horstius *l.* 3 *observat.* 10. Rhodius *l. a. Observ.* & Borellus *C.* 1. *observ.* 17. *l.* 5. ubi in pus conversa materia per urinam & alvum excreta fuit.

Paria quoque de peripneumonia dicenda sunt: ea in genere est malum acutum, frequentissimè periculosum, non rarò lethale.

In specie sputorum magis quam urinæ in morbis his utplurimùm habenda est ratio. Utut enim urinæ sint optimæ & satis coctæ, si tamen sputa sunt mala, periculum portendunt & contrahunt; ac urinæ in principio laudabiles, sanguinis recrementa cuncta in locum affectum

affectum deposita esse, testantur; contra, etiamsi urinæ sint malæ, sputa verò bona seu cocta, melius; indicat enim, quod natura criticè expellat malum, & tales paulatim per solutionem hanc evasuros esse.

Nihilominus urina in principio crassa comparens, si circa quartum non turbetur, sed attenuetur, lethale est.

Peripneumoniam in pleuritidem transmutari, bonum est; convertitur enim materia peccans ab interioribus ad exteriora, quamvis hoc rariùs contingat: pleuritis autem peripneumoniæ combinata hujus periculum intendit.

Pariter peripneumonia pleuritidi & anginæ superveniens, vel per utriusque immutationem contingens, mala, & intra 7. dies moriuntur, sin hos effugiant, purulenti evadunt; vid. Hippocrates *Sect.* 7. *Aphor.* 11. & *Sect.* 5. *Aphor.* 10. nisi sputum maturè satis coctum copiosè & facilè excernatur, cujus phænomeni rationem Willis. *l.* 19. *Pharm. Ration. P.* 2. *Sect.* 1. *cap.* 9. explicat. Sicuti contrà quàm miræ subinde sint peripneumoniæ metastases plus quam faustæ, vid. in Willisio *l. a.* 187.

Peripneumoniæ si non resolvuntur, suppurantur; quæ suppuratio fit, si dolores exacerbantur, vigiliæ continuant; hoc enim signum est tendere eam ad suppurationem, juxta ipsius Hippocratis Aphorismum inquientis: Cum pus fit, malum majus est; facto autem pure omnia symptomata remittunt, & quieti redduntur, respiratio fit liberior, virtusque vitalis emergit. Quando verò abscessus rumpere incipit, insigniter rigor cum intensissima exacerbatione febris præstò est, ut & difficilior respiratio.

Vomitus copiosus & biliosus in principio pleuritidis & peripneumoniæ apparens, salutem pronunciat; in progressu verò admodum periculosus est.

Pleuritici dolore levati, & tamen facie tristi oculisque perturbatis, signum est materiæ metastaseos in cerebrum, casusque utplurimum lethalis est; indicat enim phrenitidem seu inflammationem membranarum cerebri.

Porrò pleuritis in principio leviter apparens & usque ad quintum diem sic procedens, sexto verò exacerbata, utplurimnm est lethalis, interdum verò difficilis solutionis.

Item pleuritici subinde delirant. Delirium hoc quando fortem sequitur pleuritidem, res est sine periculo; sin mitiorem ac leviorem cum tristi facie oculisque perturbatis, tunc periculum subest, utplurimum aut malignitatis latentis aut metastaseos pleuritidis in caput.

Aliàs prognosis pleuritidis & peripneumoniæ desumitur etiam à symptomatum gravitate majore & minore, vel à viribus; ratione illorum febris mox summè acuta, sitis, agrypnia, delirium, convulsiones, hemiplegia, respiratio valdè anhelosa, orthopnœa, vomitus, tussis magna, & sicca, dolor ingens cum sudore circa caput & cervicem, aut universali frigido, periculum summum portendunt; & contrà symptomata pauciora ac mitiora: neque coryza ac sternutatio in his morbis suspicione carent, quatenus membranas cerebri in consensum trahi innuunt: ratione harum, quatenus sæpè sub symptomatibus recensitis satis horrendis, si pulsus ad huc fortis & spirituum vigor adsit, melior ægrotantium spes est, quàm si cum blandioribus ac paucioribus symptomatis pulsus debilis ac vires oppressæ fuerint, præprimis si illius parvitati frequentia & durities nimia accedat, utpote cum quo nullum evasisse Galenus testatur.

In magnis tamen doloribus cum febre ardente junctis, si pulsus fuerit parvus, neminem terreat; conf. Bartholinus *c.* 5. *Hist.* 37.

Post pleuritidem & peripneumoniam suppuratam & malè curatam, sequitur phthisis pulmonalis.

Qui semel pleuritide fuerunt correpti, illi levi occasione eam experiuntur.

CURA.

Omnes huic cognati morbi simili modo tractantur, quorum cura tribus gaudet indicationibus. Nempe

1. Sanguis stagnans est resolvendus, & blandis sudoriferis, tàm generalibus quam specificis, acidum corrigentibus in naturalem circulum revocandus.
2. Hoc si fieri nequit, exscreatio & copiosa sputatio, quantum possibile, est promovenda, in principio quidem temperantium seu incrassantium moderatorum ope, in progressu verò per incidentia, miscenda hæc variè, prout sputi conditio & expectorationis ratio requisiverit.
3. Sin & hæc sint frustra, suppuratio inflammationis expectanda ac adjuvanda per pectoralia temperata, anodynis mista, & pus confectum educendum.

Pro his scopis meliùs obtinendis observandum:

1. Sæpissimè in primo morbi insultu esse instituendam venæsectionem, eamque aliquoties interdum esse repetendam, prout necessitas & conditio affectus requisiverit. Interim tamen notandum, eam semper simpliciter necessariam non esse, quia potiùs tunc temporis appropriata remedia, ac in specie diaphoretica dissolventia, quæ sanguinis grumos resolvunt & sudorem movent citra venæsectio-

ſectionem non rarò malum tollunt; vid. Helmontius *Tractatu Pleura Furens*, Holterhoff *de Erroribus Med. cap.* 1. §. 2. tamen per ſudorifera poſſet præcaveri. Ac ſanè per ſe nullum locum obtinet venæſectio, ſaltim ubi copioſior adeſt ſanguis, & nimis acutus ſeu præceps morbi ad ſtatum motus; in tali caſu per accidens interdum inſtituta & repetita venæſectio aliquale levamen affert: ſic Lindanus neceſſitate coactus mulieri gravidæ intra 24. horas quinquies venam ſecavit, urgente nempe affectu. Propterea de tempore non multum deliberandum venit, ſive veſperi ſive manè ſive medio noctis fuerit, dum neceſſaria eſt (quod tamen in noſtro climate rariùs evenit) inſtituenda erit. Pluribus hanc de venæſectionis in pleuritide uſu controverſiam ventilatam videb. ab Hœchſtedtero *Decad.* 7. *p.* 107. & M.A.N.C. *Ann.* 9. *&* 10. *obſerv.* 190.

Ubi ergo ſecanda eſt vena, obſervanda erit differentia pleuritidis aſcendentis & deſcendentis. Nam eadem pro uſu revulſionis inſtituatur in pede, ſi eſt pleuritis aſcendens; aut in brachio, ſi eſt pleuritis deſcendens. Averſionis verò ſeu revulſionis particularis ſanguinis gratiâ ſecetur in pede vena, & quod meliùs, oppoſiti lateris, ſi eſt deſcendens; in brachio verò pro averſione, ſi eſt aſcendens, &c. Quibus paucis prolixæ iſtæ controverſiæ de loco venæſectionis, quas agitarunt veteres inſigni fervore, decidi poſſunt: Confer. Willisius *Pharm. Ration. Part.* 2. *pag.* 204. Præſtat autem, ut venæſectio fiat aliquot vicibus, nec longis intervallis, neque magna quantitate, ut loquitur rectè Hildanus. In peripneumoniæ Cura venæſect. nec revulſioria, nec averſoria, nec derivatoria locum habet: quod igitur à corde recipit, ei denique iterum remittit. Interim ſæpiſſimè & ferè tutiſſimè pleuritis benigna abſque venæſectione curari poteſt, per diaphoretica, volatilia præſertim & ſpecifica. Jam verò licèt in pleuritide benigna venæſectio ſi non juvat, non noceat, in maligna tamen vix locum inveniet, ſed ſemper erit nociva, refert Bartholetus *l. c.* ſibi diuturna praxi eſſe compertum, omnes ferè, quibus in pleuritide maligna vena tunditur, mori; è contra periculo defungi, qui ſine phlebotomia ſunt curati: Videatur etiam Geſnerus *l.* 1. *Epiſt. pag.* 19. qui ſimiliter aſſerit, venæſectionem eſſe inutilem in maligna epidemica: quod ſanè in pleuritide maligna verum arbitror, utut in epidemica non adeò ſemper locum inveniat; Dodonæus *enim Obſervation. cap.* 21. *pag.* 38. refert, in pleuritide epidemica adminiſtratam venæſectionem ſalutarem; neglectam verò lethalem.

2. Purgationes omnes eſſe fruſtra[illegible] ſubinde nocivas; diſponunt enim ad [illegible] rhœas exitiales, in ſpecie, ubi ſputum [illegible] ſiùs rejectum retrocedit. Purgatio er[illegible] pleuritide non convenit, quia ſanguine[illegible] gitat, & in partem affectam altiùs impin[illegible] ſi ad declinationem malum pervener[illegible] ſi interdum conveniat purgatio, ut plur[illegible] tamen ante diem ſeptimum pernicioſa [illegible] deatur Riverius *Centur.* 1. *obſervation.* 9[illegible] primis verò præcedente ſputo abſtin[illegible] à purgatione, per experientiam, confi[illegible] hoc Zacuto Luſitano *lib.* 1. *Prax. ad[illegible] ſervat.* 107. *&* 116. quicquid etiam in [illegible] trarium dicant quidam practici, in [illegible] Rulandus *in theſauro practico pag.* 129. defendit acriter, quàm maximè ex uſ[illegible] in principio pleuritidis fortem purgati[illegible] & exempla refert plerumque per vom[illegible] & ſeceſſum ex ▽ benedicta à ſe curato[illegible] Quidam cum Rulando vomitoria vald[illegible] dant: Sanè per ſe nil valent in pleu[illegible] potiùs nocent, adeòque ab his eſt abſ[illegible] dum, cùm humores ad pectus mag[illegible] moveant, per accidens verò, ubi fo[illegible] vitioſa excrementa, in ſpecie acidum [illegible] ruginoſum in primis viis & inteſtinis [illegible] verit: in tali caſu primo in principio [illegible] quod nihilominus Medicus rarò voc[illegible] prodeſt vomitus; deinde etiam in mor[illegible] clinatione, factâ ſuppuratione, vel a[illegible] ſceſſum rumpendum, vel hoc rupto a[illegible] riorem puris evacuationem vomitus ali[illegible] do conducere poteſt. Benè hic diſſe[illegible] danus, dum dicit; ſe in cura perip[illegible] niæ non audere vomitorium dare. [illegible] in progreſſu vomitoria conveniunt, nil [illegible] pulmonibus nocentiùs eſt: ſi enim [illegible] ſtivè purgentur, diarrhœa accidit, [illegible] vus per ſe mollis ſit; illâ autem acced[illegible] ſputum non coquitur, nec pus matur[illegible] & pereunt ægri. Interim clyſteres, ub[illegible] vi obſtructio, magno cum fructu injic[illegible] ſunt.

3. Ex omnibus remediorum gen[illegible] quæ huic morbo mirificè opitulan[illegible] meliùs eſſe, quàm ſudorifera & diaph[illegible] ca, in ſpecie anti-pleuriticis juncta; vid. [illegible] ronius & Schneiderus *citatis locis*; ite[illegible] trus Johannes Faber *Cur.* 8. 10. *&* 20. 60[illegible] qui plurimos pleuriticos curavit per ſudor[illegible] cum ♉ diaphoretico propinato, p[illegible] clyſtere, interdum etiam venæſectione, [illegible] plicando externè balſamum ſulphuris [illegible] emplaſtro dia-ſulphuris Rulandi. Confir[illegible] hoc pariter Hildanus *C.* 1. *Cur.* 52. item [illegible] nealmus *in Obſervation.* 32. qui pleuri[illegible] ali[illegible]

aliquot secta vena flores ♁ii diaphoreticos exhibuit, & statim prodeunte sudore omnes dolores punctorii abierunt. De antimonii diaphoretici usu vid. etiam M. A. N. C. *ann.* 3. *obs.* 72. Et sanè ipsa natura vel viam monstrat, toties per sudores spontaneos pectoris curans ejusmodi inflammationes; imprimis in principio adhibeantur cum specificis aliis volatilia, in statu verò fixiora; vid. Ludovici *Pharm. p.* 237.

IV. Malè quidem in principio morbi, id est, quando natura ad sputum nondum inclinat, præscribunt Practici plures expectorantia. Nam talia cùm tussim stimulent vel adjuvent, non solùm materiam crudam emittendam sollicitant, quod tamen frustra fit; sed & concussionem thoracis, pulmonum ac pleuræ inferunt, quibus in principio dolor intenditur, & mala hæc exasperantur, ut rectè observavit Gabelchoverus *c.* 2. *cur.* 93. ac proin saltem in incremento ac statu expectorantia dissolventia usurpemus. Et hæc *inter remedia, quæ sputi coctionem aut suppurationem inflammationis faciunt, malim, dicit* Lindanu, *decocta pectoralia, quam syrupos & saccharata. Nobilissimum pectorale habemus in liquiritia & in passulis. Saccharum malè pectoralibus additur; nam constat, omnia dulcia, & mellita facilè acescere in ventriculo, cui nil inimicitius quàm illud sylvestre acidum. Præscribuntur autem radices & herbæ pectorales, sed omittantur semper ista dulcia, nec credatis, gaudere pectus dulcibus, gaudet equidem insipidis, & quæ non habent qualitatem excedentem, non dulcibus extremè, ut saccharo. Liquiritia igitur convenit, quæ tamen in pauca quantitate sumenda. cavendo, ne uratur; tunc enim prava & acris fit.*

V. Opiata non negligenda sunt in cura harum inflammationum, sed usurpentur in principio & incremento, saltem ad suffocandam nimiam morbi vim & sistenda pathemata dolorosa, quæ ipsa quoque ad corrigendam materiæ expuendæ cruditatem, adeoq; eandem coquendam seu incrassandam multùm præstare solent: vid. Wedelius *opiol. p.* 111. & 112. In statu verò & declinatione vitanda sunt, ne impediatur expectoratio, atque materia cocta nimis pertinaciter sic inhæreat, id quod sine suffocationis periculo vix fieri potest; qualem observationem Zacutus Lusitanus *l.* 1. *Pr. admir. obs.* 115. testatur. Solum papaver rhæas ejusque flores ceu optimum specificum in toto morbi decursu locum habet.

VI. Benè observandum est, ut omnia, quæcunque ægri bibunt, calidè assumant. Nil nocentius est in his affectibus, & quod magis exasperare eosdem solet, quam frigidus potus, qui coctionem impedit, excretionem remoratur, tussim provocat, inflammationem intendit, & lædendo pulmones respirationem difficiliorem facit, quæ omnia in calido potu contrario modo se habent. Est autem potus optimus decoctum hordei & liquiritiæ, idque in toto morbi decursu; item decoctum papaveris rhæados cum syrupo scabiosæ aut violarum aut capillorum Veneris. In contagiosa seu maligna decoctum rasuræ C. C. crudi, vel cum vel sine floribus papaveris, aut etiam cum sarsaparilla, optimum est potulentum. Potui ordinario addatur gelatina dentis apri, & ℞ florum papaveris erratici cum sero lactis parata, julepis: hinc pro potu ordinario, imprimis si febris ardens conjuncta, inserviunt julepi. Vel

℞. *Flor. papav. errat.* Mj.
violar. M. ß.
irror. c. s. q. ♁ *dulcis.*
Infunde in s. q. *Decoct. priap.* l. C. C.
stent in loco calido horis aliquot.
Colat. ℔iß. adde
syr. flor papav. errat.
violar.
scabios. ana ℥j.

M. S. Zertheil-kühlender Julep.

Præmissa igitur vel omissa V. S. ne progrediendum statim est ad specifica pleuritica, sanguinem stagnantem dissolventia, sudorem prolicientia, inflammationesque erysipelaceas sistentia; circa quæ notandum: quod eadem sint, quæ in dysenteria & angina aliàs locum habent, uti rectè loquitur & experientiâ comprobavit Helmontius: Deinde, quod omnia ea specifica, quæ conveniunt in pleuritide, etiam convenientissimè in aliis quibusvis internarum partium inflammationibus à causa interna enatis, ut faucium, stomachi, intestinorum &c, prosint, cùm omnes ejusdem sint naturæ sæpiùs erysipelaceæ. Appropriata talia remedia in pleuritide ex regno vegetabili sunt papaver erraticum, flores acaciæ nostratis, bellidis rubri, rosarum rubrarum, chamomillæ, carduus benedictus, carduus Mariæ, papaver album, taraxacum, scabiosa, pimpinella, ulmaria, hedera terrestris, cherefolium, radix bardanæ, eryngii, sem. card. b. Card. M. papav. alb. ▽æ destillatæ istorum simplicium in specie ▽ florum acaciæ, florum papav. rhæados, & ▽ florum chamomillæ, hyssopi & similes, singulatim præ cæteris omnibus hæc tria: papaver rhæas, carduus benedictus & Mariæ, quocunque modo usurpata, nunc simplici, nunc repetita vice, expectando sudorem, sunt optima, exque his parata ▽, syrupi, ℞. pulvis florum, succus & conserva horum. Usum hujus decantatum habet Valleriola *lib.* 5. *obs.* 5. & 10. Item ex sem. carduiben. & Mariæ fiunt emulsiones cum aliis: v. g.

℞. *Sem. card. ben.*
Mar. ana ℥ij.
papav. albi ℥j.

Cum s. q. ▽ *cherefol. card. bened.* & *flor. papav. errat.* f. Emulsio: adde
dent. apri præpar. vel *maxill. lucii pisc.* ʒj. aut ana ℈j. ad ʒß.
☿ii *diaphor.* ℈j.
M. edulcoretur parum.
D. S.

Stärck-Milch gegen das Seitenstechen.

Subinde hauriatur expectando sudorem:

℞. *Ulmar.* vel *charefol.* ℥iij.
bezoard. mineral. gr. xij. vel xvj.
syr. flor. papav. errat. ℥iß. ad ℥ij.
M. D. S.

Träncklein gegen das Seitenstechen.

A multis laudatur radix bardanæ, succus scabiosæ, & succus taraxaci, item succus pimpinellæ sanguisorbæ. Quoad succum taraxaci, cum hoc egregiam & expertam præscribit mixturam Barbette *in sua Praxi l. 3, c. 1.*

Ad hujus imitationem concinnior erit sequens formula:

℞. ▽ *card. ben.*
cheerefol. ana ℥iß.
theriacal. ʒvj.
succ. tarax. depur. ℥j. ad ℥iß.
lap. ♋ *præp.* ʒß.
syr. papav. errat. ℥ß. M. D. S.

Zertheilend Tråncklein gegen das Seitenstechen.

Mixturam sumat æger quovis quadrante horæ 2. cochlearia, operationem ejus mirabimini.

Post succum taraxaci est imprimis decoctum eryngii.

Quod ad radicem bardanæ, hac Castro Veronensis cum summa copia grumosi sanguinis, per sputum intra biduum rejecti, absque V. Sne curavit pleuritidem: primo externè applicando & singulo bihorio renovando lintea duplicata cum spermate ranarum non destillato, sed per se servato, applicando, & ita per biduum continuando; hoc enim est singularissimum remedium ad quascunque inflammationes compescendas si applicetur. Secundò internè radice bardanæ seu lappæ majoris vere collectæ crescente luna, autumno verò decrescente ☽.

Servantur radices, ac in umbroso loco siccatæ & pulverisatæ dantur dosi cochlearis j. in vitro generosi vini; vel decoctum bardanæ ritè paratum ceu appropriatum sudoriferum pleuropneumonicis convenit.

Pertinet huc ratione ⊖is volatilis lignorum fuligo furnorum, quæ est nobile specificum pleuriticum D. Horstii junioris, dum fuliginem benè tritam lavat sæpiùs cum aqua florum sambuci, exsiccat, & ita pulverisat: hujus pulveris ita propinati dosi ʒß. ad ʒj. in ✢o sambuci vel infuso papaveris rhæados, propinat expectando sudorem: sic pleuritidem lævam pulvere fuliginis camini ad ʒß. in ▽ carduiben.* die septimo curatam habet Riverius *centur. 2. obs. 79.* Laudantur quoque flores buxi, de quibus vid. Riverius *Pr. l. 7. c. 1.* ∽-☿ri, fuliginis, &c.

Ulterius quoque priapi ceti, cervi & tauri, ceu singularia remedia à quibusdam commendantur, quorum rasorum vel pulverisatorum, præ reliquis tamen ceti, ad ʒj. in aqua specifica assumitur; aut ex iis paratum decoctum, ceu corpus juleporum, cum aliis permiscetur. Hinc & Bartholetus in peripneumonia & pleuritide maligna rasuram priapi tauri commendat, cui tamen revera ceti & cervinus præferendus, aut alia alexipharmaca ordinari possunt.

Conveniunt ulteriùs partes animalium duræ, ⊖e volatili turgidæ, acidum sanguinis imbibentes, præsertim in principio, & multò magis exinde parata ⊖ia volatilia & ∽ urinosi, mediante sudore faustissima remedia, qualia sunt: lapilli cancrorum, dens apri, castoris, maxillæ lucii piscis, aut quælibet ossa lucii piscis, lap. carpionum, percarum, tali leporis, corallia rubra, hincque alia genera marina, ut & C. C. & ebur. Ex quibus speciatim dens apri & ossa lucii piscis, lap. carp. & percarum, uti cætera marina, primas tenent, utpote quæ per se à ℈j. ad ʒß. vel ℈ij. præterpropter in convenienti vehiculo insigniter commendantur. Commodè etiam propinantur in emulsionibus, & in specie ⊖ volatile maxillarum lucii piscis primatum ducit, tam in maligna, quàm benigna pleuritide. Loco hujus ⊖is volatilis tamen etiam ⊖ia volatilia alia substitui possunt, uti & pulveres antipleuritici compositi Augustanorum, Mynsichthii, Ludovici, Wedelii. Trag. antipleuritica Hartmanni *in Praxi Chym.* Porrò in sanguine hirci legitimè præparato expertissimum remedium est contra pleuropneumoniam, ad ʒj. propinatum in ▽ appropriata. Methodum parandi hunc legitimam beneficio abscissionis testium ex hirco videb. descriptum apud Helmont. *Tr. Septuplex Dig. Tr. 75.* & hinc à Zwelffero: quod si ab ejus usu non statim sequatur sensibile levamen, repetatur aliquoties, idque faciendum mox in principio, antequam facta sit suppuratio. De hoc sanguine, ut & de dente apri, vid. Tachenius *Morb. Princ. p. 126.* Pariles virtutes habet sanguis leporis ritè ad ʒj. collectus. Huc quoque pertinet Bezoar German. seu Ægagropilæ. His adnumeranda stercora animalium sudorifera & antipleuritica. Præ cæteris expertum est, præsertim apud Anglos, stercus equinum masculinum, si scilicet pila una stercoris hujus recens excreti haustui potûs ordinarii infusa, aut cum vino vel aqua papaveris erratici macerata & subacta, probè exprimatur & succus iste expressus propinetur mox in principio,

cipio, & quò citius, eò meliùs, expectando sudorem, & quoties opus fuerit repetendo: Conferatur Willisius *Pharm. Ration. Part.* 2. *p.* 191. *&* 209. *du* Hamel *de Affect. Corp. pag.* 310. *&* Helmont. *de Febribus.* Huic non cedit album Græcum & pulvis stercoris co umbini, à ʒß. ad ʒj. in liquore conveniente propinatus, quem pulverem secretum Magnatum ad curandam pleurisin Panarollus *Pentec.* 4. *Observ.* 14. affirmat: Aut maceretur hoc stercus cum aqua papaveris rhæados, & hinc facta expressione propinetur. Ab aliis admodum extollitur stercus ovillum, quod subigunt in mortario cum aqua papaveris erratici vel cardui benedicti seu scabiosæ, & exhibent statim initio, quod Lindanus vocat nobile medicamentum: *Nam, dicit, præstat id ob ⊖ nitrosum volatile quasi ammoniacale, habent enim stercora copiosum ⊖✱.* Porro multum convenit quoque sperma ceti à ʒß. ad ʒj. in vehiculo calido assumptum; hinc usu ejus cum castoreo misti curavit pleuritidem ex suppressione mensium natam Timæus **von Güldeklee** *in cas.* imprimis si ex terrore subitò menses fluentes supprimantur, & ita pleuritis oriatur.

Denique quoad regnum minerale: excellit imprimis ∽⦶i dulcis seu potiùs ∽ antipleuriticus, imprimis ubi urget æstus febrilis; magis tamen sic convenit, dum nempe 🜄 digeritur & cohobatur aliquoties à specificis antipleuriticis, postmodum hic ∽ subtiliori vegetabilium substantia imprægnatus miscetur cum parte dimidia ∽⦶i invicem, digeritur, & cohobando destillatur, egregium dat spiritum antipleuriticum, cujus dosis ʒj. ad ʒij. in ▽ cardui benedicti expertum est remedium in pleuropnevmoniis, sudorem movet, inflammationes solvit, & simul expectorationem promovet, febresque sistit. Loco hujus paratur à quibusdam non inconcinnè R bezoardica, recipiendo loco ∽ ⊕li spiritum ⦶i, & ita ulteriùs lege artis procedendo: nobile est remedium ad ʒj. in ▽ appropriata, has inflammationes sudore mediante levans.

His adnumeratur mixtura simplex, 🜍, ejusque flores, à ʒß. ad ʒj. vel solùm, vel cum aliis, conf. Wedelius *loco alleg.* Hinc quoque pulvis pyrius egregium remedium est contra pleuritidẽ, ad ʒj. repetitis vicibus propinatus, tàm nitri quàm sulphuris ratione. Pertinent huc quælibet sulphurea ♁ialia fixa sudorifera, & hinc etiã ♂♁ij, ♁ diaphoreticũ, bezoardicum minerale, Martiale, bezoardicum solare, ♁☉ari irradiatione calcinatum; Pertinent huc pilulæ antipleuriticæ Bartholeti, quibus nullum præstantius remedium inveniri asserit *l.* 5. *de Dyspn. c.* 3. *p.* 451.

Quod ad Formulas huic scopo applicandas

℞. ▽ *chærefol.*
card. ben. ana ℥iß.
maxill. lucii pisc. vel *lap.* ♋ *præp.* vel
♁*ij diaph.* ʒß.
⊖ *vol. maxill. luc. pisc.* gr. xvj.
laud. opiat. gr. ij.
syr. scabios. ℥iß. M. D. S.

Zertheilende Mixtur Löffelweise.

℞. *dent. apri præp.* ℈ij.
sang. hircin. præp. ʒß.
laud. opiat. Lang. gr. ij. vel iij.
M. pro pulvere:
Divid. in 3. part. æqual. S.

Zertheilende Pülvergen.

℞. *maxill. lucii pisc.* ℈j.
⊖ *card. ben.* ℈ß.
vol. dent. apri. gr. v.
laud. opiat. gr. iß.
M. f. pulvis:

℞. *Sang. hirci ppt.* ℈j.
bezoard. mineral. ℈ß.
laud. opiat. gr. j.
M. f. pulvis pro 2. dosibus.

Hisce remediis ritè adhibitis & subinde reiteratis, si non succedat per inflammationis discussionem, adeoque diaphoresin & sudores, legitima morbi solutio, promovendum erit sputum, & adjuvanda materiæ intra pulmones partesque vicinas congestæ alteratio seu coctio, & hinc expectoratio, utpote quæ tunc ordinariò naturaliter supervenire solet. Hic conveniunt aliàs nota, in principio quidem temperantia sputi acrimoniam, idque incrassantia; Postmodum verò, quando sputum album, crassum & viscidum emittitur, usurpentur attenuantia, incidentia, & expectorantia.

Ad promovendam sputationem prosunt potiùs decocta pectoralia, quàm syrupi aut linctus pectorales, quoniam minus perferunt tales ægri saccharata. Convenit ergò in principio decoctum hordei cum radice glycyrrhizæ, helenii, scabiosa, cum syrupo violarum, de jujubis, de tussilag. papaveris, &c. Item decoctum & rob. passularum, decoctum helenii, scabiosæ, violarum, polypodii, veronicæ, salviæ, tussilaginis & papaveris erratici, aliaque similia temperata. Cùm verò copiosius sputum apparere incipit, usurpandum venit decoctum hyssopi cum melle rosaceo ad promovendam meliorem excretionem materiæ. Ad coctionem quoque si quid aliud, imprimis facit 🝆 seminis lini, & hinc 🝆 amygdal. dulcium, sed recenter expressa, tàm à veteribus quam modernis practicis, experientiâ duce, laudata; nempe Tacchenius alicubi spiritum vini camphoratum cum ana essentiæ croci, cum 🝆 lini l. amygdalorum dulcium datum, rarò fallere asserit; *in Hippocr. Chym. lib.* 2. *p.* 102. Vel

℞. 🝆 *lin. rec. expr.* ℥iij.
syr. violar. ℥iß.
▽ *hyssop.* ℥iv. v. vel vj.

Dentur ℥ij. vel ℥iij. pro dosi, aliquoties in die: Vel

Vel saltem ☍ lini recens sine igne extractum, cum saccharo mistum, & ita exhibitum, egregiè confert; Vel

℞. ☍ *lini* ℥ij. vel ℥iij.

Misceatur cum *syr. scabiosæ* vel ▽ *card. ben.*

Quo suos pleuriticos egregiè restituit Gesnerus *in observat. & Epist.*

Sic Piso ceu expertum habet ☍ lini ad ℥jv. cum pulvere dentis apri ad ʒj. mistum, & ita propinatum, præsertim in principio: D. Carolus Reigerus adhibuit ☍ lini cum speciebus dia ireos felici cum successu; vid. M.A N.C. *Ann.* 4. *obs.* 7. *pag.* 11. Plura qui cupit de ☍ lini, vid. Gabelchover. *Cent.* 4. *Curat.* 68. Hujus loco ☍ amygdalorum dulcium, sed recens, ab ℥iß. ad iij. in principio morbi propinatum crebrius, egregium est, emollit, dolorem lenit, expectorat, subducit alvum, &c. Confer. Thonerus & Platerus. Pertinet huc experimentum Quercetani & Bartholeti, quod est pomum excavatum, & ʒj. thuris repletum, & ita ad ignem coquendum, hinc degluttiendum, aut cum ℥iij. aut jv. ▽æ card. ben. propinandum; hoc enim multos restituisse refert Riverius *Cent.* 1. *observat.* 56. & *C.* 2. *obs.* 63. Quidam mastichen addunt: Quidam indunt ʒß. thuris & superaddunt simul ʒß. florum sulphuris, & ita coctum assumunt, & præstantissimum remedium dicit Fonseca *lib.* 2. *Consil.* 85. Aliàs quoque, ubi sputatio copiosior, prosunt ♒⊖✱ci simplex, anisatus & succinatus, R♁is. Conveniunt etiam flores asæ dulcis seu ipsa asa dulcis probè pulverisata, & permista cum syrupo seu conserva violarum, syrupo de tussilagine, papaveris rhæados, & in specie de jujubis, qui egregiè temperant acres humores seu succos, & expectorationem blandè promovent. Quod si facta coctione fortiùs expectorandum sit, conveniunt incidentia & expectorantia in specie sic dicta, v. g. addendi sunt syrupi de hyssopo, de erysimo, nicotianæ, de quo vid. Epiphanius Ferdinandus *Histor.* 32. & 45. mel rosatum, sperma ceti, ♒⊕i dulcis, &c. Quibus omnibus tamen prætero succum raphani recenter expressum. In specie ♒nitri dulcis moderata dosi dictis remediis additus multum conducit. Item aqua mulsa in difficili anacatharsi princeps est remedium, cui simul specifica varia ac pectoralia incoqui possunt.

℞. ▽ *hyssop.*
scabios. ana ℥iß.
♒⊖✱*ci anis.* ʒj. ad ʒjß.
maxill. luc. pisc. ℈ij.
syr. dia-cod. seu *violar.* ℥j.
M. D. S.

Brust-Mixtur Löffelweise.

℞. *Herb. charefol.*
hyssopi.
Hb. scabios. ana Mj.
rad. liquirit. ʒß.
enul.
polypod. ana ʒvj.
ficuum pingv. No. vj.
Coq. in s. q. ▽:
Colaturæ ℔iß. ad ℔ij. adde
Ess. croci ʒiij. ad ʒß.
syr. nicot. ℥ij. l. ℥iij.

M. pro potione maturante & expectorante. Inter Symptomata pleuriticos vexantia in toto morbi cursu præ cæteris nil magis urget, quàm dolor ille punctorius, acutus, mirè excrucians ægros; pro quo liniendo, præter internum laudani opiati usum conveniunt externè varia anodyna & resolventia. In principio, uti dixi, applicatur sperma ranarum bono cum successu; Item Spiritus vini camphoratus, aut crocatus; Clauderus *Tr. de Balsam. Corpor* ⊖✱*ci p.* j. & *ciner. clavellat.* p. ij. in ▽ simplici vel aquis destillatis solutorum, in sedandis & sopiendis punctionibus pleuriticis admodum commendat; vel illinatur, unguentum pleuritic. *Mynsichtii in Armament. Medico-Chimic. p.* 485. calidè; item ☍ antipleuriticum Petri à Castro, quod describitur in M. A. N. C. *Ann.* 1 *obs.* 10. *p.* 29. Vel

℞. *Ung. di alth.* ℥j.
☍ *amygd. dulc.* ʒß.
M. D. S.

Linderende Salbe.

Simplex est unguentum, sed expertissimum Rulando & Zacuto Lusitano, cujus effectum pariter observavi, si singulis bihoriis aut trihoriis ad summum, loco dolenti illinatur, ad imitationem Rulandi. Addere soleo interdum ☍ destillati cumini ℈j. & gr. jx. camphoræ, meliori cum effectu. Conveniunt ☍ jasminum, seminis lini, chamomillæ, hyperici, anethi, aranearum, liliorum alborum, papaveris, hyoscyami, scorpionum, florum verbasci, 7 florum Myns. sevum hircinum, unguentum pectorale, empl. de meliloto, de mucilag. it. ireatum, & de cumino, quod Deckers *Pr. Barbett. pag.* 78. & 79. describit; item emplastrum de meliloto cum oleo hyperici aut chamomillæ aut Philosophorum malaxatum, ☍ etiam camphoræ excellens est, ut & ☍ chamomillæ destillatum, & ☍ ceræ, pinguedo muris montani (cui posse substitui arbitror sevum hircin.) est experimentum Paracelsi, qui tale medicamentum ordinat.

℞. *Pingv. mur. mont.* ℥j.
☍ *chamomill.*
rosar. ana ʒi.
amygd. dulc. ʒß.
M. F. Linimentum.

Item convenit balsamus ♁is terebinthinatus & Rulandi, super-imponendo emplastrum dia ♁is Rulandi.

Dicta

Dicta applicentur tepidè, & imponatur desuper linteum crassum, vel lapis calefactus, ut meliùs penetret remedium: Item

℞. *Ungv. dialth.* ʒvj.
empl. filii Zach. ʒß.
☉ 7. *flor. Mynſ.* ʒiij.
hyoſcyam. expr. ʒij.
deſtillat. aneth. ʒj.
camph. ℈ß.
M. pro Ungvent. reſolvente.

℞. *Emplaſtr. de melilot.*
filii Zach. ana ℥j.
c. ſ. q. ☉ verbaſci f. emplaſtrum reſolvens.

Succus caulium ſeu braſſicæ & ex eo paratum ungventum à multis ſimpliciter eſt expertum: Sic factum emplaſtrum ex ſucco caulium cum pulvere cumini inſigniter commendatum eſt à Gabelchovero *Cent. Curat.* 68. Sic etiam ex pulvere caulium cum pulvere cumini, caryophyllorum, & melle, expertum emplaſtrum fit contra pleuritidem Bartholeti. Quibusdam ſingulare habetur emplaſtrum ſubſequens:

℞. *Picis naval.* ℥iß.
♃is *trit.* ʒß.
ceræ flav. ʒvj.
terebinth. clar. ℥ß.
☉ *chamom.* q. ſ. M.

Præmiſſa V. Sne, ſi opus eſt, & ſudorifero, calidè applicetur.

Huc etiam pertinet ſtercus gallinarum cum ☉ chamomillæ, quod certè admirandas præſtat virtutes. Fomenta quoque parari ſolent ex malva, althea, flor. ſambuci, meliloti, chamomillæ, &c. quorum prolixam catervam apud Autores invenietis: e. g.

℞. *Herb. cherefol.*
naſturt. hortenſ.
fol. hyoſcyam.
flor. ſambuc.
melilot.
chamomill. ana Mj.
cepar. ſubciner. aſſat. ℥iij.
farinæ fabar.
lupinor. ana ℥j.
nid. hirund. no. j.
Coqu. in ſ. q. *lact. ebutyr.* ad conſiſtent.
Cataplaſmat.
adde
camph. ʒj. M.

Quod ſi nec per ſudorem, nec per ſputi expectorationem deſinant pleuropnevmoniæ, ſeu quæcunque inflammationes thoracis, neceſſe eſt, ut ſucceſſivè ſuppurentur inflammationes, & ita in perfectum abſceſſum abeant; circa quem

1. Suppuratio promovenda.
2. Abſceſſus perfecti ruptio adjuvanda.
3. Abſceſſu aperto partis ulceroſæ mundificatio & conſolidatio, ac ſimul puris excretio, inſtituenda.

Suppuratio hæc in pleuritide frequentiùs contingit, in qua nunc ſaltem apoſtema colligitur intra pleuram, idque frequentius, nonnunquam ſimul ex parte intra pulmones iſtius lateris, idque rariùs: Nam hoc revera ſputo ſolvitur, dum illud ſæpiùs ſuppuratur. Semper tamen in ſuppurationis hoc negotio ad utrumque reſpiciendum. Pleuritis ſuppurata intra pleuram nunc rupto abſceſſu intra cavum thoracis fluit, nunc intra ſaccum ex dilatata pleura colligitur. Probè hoc obſervavit Lindanus, qui dicit: *Autores ſemper crediderunt ſuppuratione facta pus infundi in cavitatem thoracis, atque empyema fieri: Verùm ſæpe tantum eſt collectio puris in parte antè affecta, quod vidi in filia D. Piſonis, quæ in pleuritidem incidit, quæ in ſuppurationem tranſiit. Locum Chirurgus candela cerea exploratoria exploravit altè, ſed inde nihil potuimus colligere: Nam puella mortua cum diſſecta fuerit, invenimus membranam, ſuccingentem pleuram dilatatam in immenſum ſaccum, in quo ſubſidebat omnis purulentia. Illud tamen magni Medici, hac de re conſulti, omnes eſſe putabant. Verùm hic fruſtrà fuit paracenteſis facta, & miserè obiit.* Ad maturationem autem abſceſſus promovendam optima remedia ſunt nicotiana, hedera terreſtris, cherefolium, & ſcabioſa, quæ 4. aliis ſuppurationibus omnibus præferantur; unde uſurpetur ſyrupus de nicotiana, de hedera terreſtri, de ſymphyto Fernelii, de hyſſopo.

Externè verò ad ſuppurandum abſceſſum, ejusque apertionem, conveniet lac coctum cum malva arboreſcente, & ita ſub forma cataplaſmatis crebriùs impoſitum; mirè enim maturat & rumpit abſceſſum. Fotus etiam ſtercoris aſinini, non minus quam ſtercoris caballini, in aqua appropriata vel vino diſſoluti, factâ jam ſuppuratione maturat, & rumpit apoſtemata; vel conveniet etiam emplaſtrum filii Zach. vel apponantur cataplaſmata ordinaria, ad maturationem & ruptionem abſceſſuum uſitata.

Ubi facta ſuppuratio, opera danda, ut abſceſſus rumpatur, & pus evacuetur. Apertionem abſceſſus factam cognoſcimus exſpuitione puris cum ichore plus minus cruento. Ut autem rumpatur ſeu aperiatur abſceſſus in tempore, optimum remedium eſt, ſi vomitus aut ſternutatio excitentur, & patiens altâ voce clamando de latere in latus ſe volvat. Optimum eſſet, ut, quoties certi eſſemus de maturato abſceſſu, ſaltem perforentur ſpatia intercoſtalia, cũ hoc ſecurè fieri poſſit, modò loc⁹, in quo abſceſſus continetur, certè & exactè cognoſci poſſit, qui nonnunquã rubore, tumore & dolore ad extra ſe manifeſtat. Neque enim in eo loco, quo in empyemate & pure, jam

jam in thoracis cavitate collecto, sectio fieri solet, apertio instituenda; sed ex pondere, dolore & calore locus, in quo abscessus hæret, investigandus, & intra duas costas leniter aperiendus, &c. sed cautè omninò procedatur: Quæ apertio quoque in abscessu intra pleuram locum habet. Sin in pulmonum quodam lobo simul suppuratio fiat, necessariò empyema expectandum venit. Ferdinandus *in Hist. Med.* 32. & 45. decoctum tabaci & illius post convenientem digestionem paratum syrupum, nec non tabaci fumum, ad rumpendam vomicam suppuratorum seu empyematicorum, & evacuandum pus non potest sufficienter commendare. Et testor Deum, me anno elapso non tantùm à morte revocasse mulierẽ, quæ jam erat per tres menses pleuritica & suppurata cum febre hectica, quæ nicotianæ assumptione per tres dies, & ab hujus fumo accepto, tribus vicibus plus ℔vj. puris albi, tribus diebus tussi evomuit, & nunc sana. Decoctum est hoc:

℞. *fol. tabac.* ℥j.

Bulliant in ▽ dulcis ℔ij. ad consumptionem medietatis, addendo in fine

fol. malvæ.
branc. ursinæ.
violar. ana Mj.

Colentur, & cum sapa misc. & detur calidiusculum pluries.

Fumus vero est:

℞. *fol. tabaci.*

Reponantur in cineribus adhùc ignitis, & fumus per fistulam seu embolum assumatur.

Cum quibus & terebinthinæ usum subinde adhibuit.

Facta ergò ruptione abscessus, & puris in thoracis cavum evacuatione ad evacuationem hujus vomitus convenit. Ad ulcus verò mundificandum & consolidandum, vel si aliæ partes anteà inflammatæ labem patiantur, præter remedia pus expectorantia eadem ferè medicamenta, imprimis ex nicotiana, hedera terrestri & chærefolio sunt experta; quam hederam ▽strem ejusque succum & syrupum Lindanus præfert omnibus aliis remediis ad curandos abscessus suppuratos; egregiè enim apostema mundificat, & denuò consolidat, ne æger in empyema desperatum & phthisin incidat. Quibus ∽ seu ℅ terebinthinæ, & cum eo paratus balsamus ♁is terebinthinatus & anisatus, flores ejus & modicum terebinthinæ, in specie in vitello ovi solutæ, & extractum ♁is siccum, syrupus ♁is Willisii, it. balsamus Peruvianus & hujus ℞ commodè addi possunt.

Huc referenda sunt omnia ea, quæ suprà de phthisi pulmonali ex eorum exulceratione monui, & etiam infra de empyemate monebuntur. Potus toto morbi cursu sit decoctum hordei & liquiritiæ, vel decoctum papaveris rhœados cum syrupo capillorum Veneris. Convenit etiam potus sulphuratus quicunque secundum Helmontii hypothesin præparatus.

CURA PLEURITIDIS NOTHÆ.

Quoad pleuritidem notham: prima ista, quæ est ab inflammatione partium externarum, internis diaphoreticis, ad quaslibet inflammationes suprà laudatis, & externis sacculis ac fomentis discutientibus levatur, nisi plethora aut ingens sanguinis stagnatio sanguinis missionem quoque urgeat.

Restat unus adhuc scrupulus eximendus circa opii & opiatorum usum: Scilicet posset horum usus esse suspectus, cum impediat naturæ motum in lymphæ vitiosæ expectoratione consistentem: nam uti illa ∽uum, ita quoque humorum motus sistit. Observavi quippe in muliere: cui liquorem C. C. succinatum cum essentia opii præscripseram, conquestam fuisse ex hujus usu: **Es sey ihr so dämpficht umb die Brust.** Sciendum tamen, opium scilicet non curare, sed saltem symptomata palliare, simul autem atrociora ex doloribus continuis imminentia præcavere, hinc quò commodiorem agendi occasionem accipiat Medicus, rectè usurpari poterit; & quidem in principio & incremento ejus usus semper convenit, quando nempe tussis sicca & febricula vesperi affligere solet; in statu verò opiata in usum non sunt vocanda, quia jam tum collecta est materia mucosa.

Pleuritis notha ab acido acri, intra pleuram & musculos intercostales solitariè collecto, per diaphoretica, salia volatilia, opiatis mixta tollitur, in specie spiritu salis ammoniaci anisato cum dimidio essentiæ opii mixto, & propinato, expectando sudorem. Egregiè quoque conducit ♉ diaphoreticum cum maxilla lucii piscis, dente apri, & opiatis propinatum, vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *Obs.* 72.

In pleuritide notha, quæ est à sero scorbutico, diaphoretica maximi usus sunt, quibus quamvis rariùs V. S. jungenda: vid. Dravvizius de scorbuto Tit. 7. potissimùm cum per hæmorrhagias criticas illa interdum solvatur, v. g. mensium fluxum, vid. Riverius *c.* 1. *Obs.* 47. Imò in scorbuto antiscorbutica illis miscenda. Valent hìc etiam sacculi ex resolventibus, aut unguentum, quod Dravvizius *l. a. p.* 252. describit.

Si à flatibus hæc fuerit, carminantia, discutientia atque diaphoretica interna & externa conveniunt. Non rarò tamen V. S. ne quoque opus esse testatur Riverius *C.* 3. *obs.* 3. & Forestus *l.* 6. *obs.* 42.

Quod attinet pleuritidem verminosam, ea medicamentis verminosam progeniem enecantibus curatur. Præ cæteris convenit ▽ ☿alis seu Hermetica, parata ex ▽ cardui benedicti, in qua agitatus fuerit aut aliquantum ebullierit ☿ vivus: ubi subsederit ☿, decantata ▽ propinetur cochleatim; ita

omnes

omnes vermes certò interficit & exturbat, quibus ejectis affectus ipse cessat. Conf. Riverius *c.* 1. *obs.* 75. 1. Sic quoque phlegma & ∽⊕li, it. phlegma & ∽♀is in convenienti vehiculo usurpatus, vermes egregiè abigit, v.g.

℞. ▽ *violar.*
card. bened.
ferrar. ana ℥iij.
syr. hyperic. ℥iß.
∽⊕*li dulc.* gutt. vj. vel x. vel q. s. pro modica aciditate.
M. D. S.

Tränklein wider die Würme.

Hæc mixtura capiatur cochleatim, haud tamen negligantur diaphoretica interna ac resolventia externa.

ARTICULUS X.
De *Inflammatione Hepatis.*

VLteriùs inter reliqua viscera hepar etiam interdum & satis periculosè inflammatur, quod ipsum inflammatum interdum abit & degenerat in abscessus, totum ejus parenchyma devastantes. Non enim tantùm in Schenckio leguntur exempla abscessuum in hepate post inflammationem, ubi totum parenchyma suppuratum fuit; sed etiam imprimis Forestus egregium habet casum *l.* 19. *obs.* 10.

CAUSÆ.

Rariores equidem sunt tales inflammationes, & in specie quoad causas agnoscunt easdem, quas reliquarum partium inflammationes, subinde tamen externa læsio, in specie contusio circa regionem hepatis & casus ab alto in hypochondrium dextrum disponunt ad hujus inflammationem; item præter has nonnunquam emplastra & unguenta nimis calida hepatis ac stomachi regioni, ubi lobus hepatis hunc attingit, admota hujus inflammationis causa sunt, uti etiam cucurbitulæ hepatis regioni crebrò affixæ. Conf. Hildanus *c.* 7. *obs.* 46. & 47.

DIAGNOSIS.

Quoad Diagnosin: Hepar esse inflammatum ex symptomatis adjunctis cognoscitur. Cautè autem considerentur omnia symptomata, quæ sunt admodùm diversa, prout nempe inflammatio est vel in parte hepatis gibbea, vel convexa, vel prout eadem est in parte concava. Nam si Inflammatio hepatis est in parte gibbea, magis urgere ferè solent symptomata pleuriticis simillima, seu quæ aliàs observari solent in pleuritide vera; si verò inflammata magis sit pars ejus concava, urgent magis symptomata stomachi & intestinorum.

Non facilè hepar inflammatur, aut si inflammatur, febris tamen & æstus, ac cognata symptomata non adeò intensa sunt, quàm pro ratione partis esse deberent, quia nempe hepar parvam habet arteriolam. Jam verò in omnibus inflammationibus à sanguine arterioso magis, quàm venoso, intendi solent symptomata. In genere verò percipitur in omni hepatis inflammatione dolor obscurus & tensivus ratione membranarum, ac gravativus ratione visceris, isque circa regionem hepatis in dextro hypochondrio & ejus profundo, qui sub suppuratione punctorius plus minùs evadere solet.

Equidem non rarò apparent dolores punctorii in hypochondrio dextro, qui tamen nunquam sunt ex hepate inflammato: Sed revera tunc vitium in colo hæret, à vicinis partibus, quæ aptæ sunt, ut dolorem talem repræsentent. Adest simul in inflammatione hepatis mox febris, nunc quidē magis acuta, ubi major est inflammatio, nunc verò minùs acuta, sed sæpiùs lenta, pro ratione circumstantiarum in eo inflammato observabilium, prout nempe inflammatio vel intensior vel remissior, ac nunc profundas plus minùs, nunc externas magis partes occupat: vid. Forestus *l.* 19. *c.* 7. *in schol.* Nam perpetuò inflammationis magnitudinem vehementia febris analogicè comitatur.

Quod si hepar inflammatum simul afficiat diaphragma, cui per ligamentum latum firmiter est annexum, dolor ad jugulum adscendens percipitur, quasi ad inferiora traheretur, præsertim dum vehementiùs æger inspirat: Ob id tussis arida seu inanis per intervalla affligit, & difficultas respirationis ægros cruciat, nec non decubitus in latere affecto est difficilis, non secùs ac in latere opposito, unde ferè supini jacent ægri, pulsus est frequens, celer, inæqualis &c. Adest simul sitis intensa, anorexia, lingua arida, calor mordax totius corporis, &c. Sin verò hepatis pars cava laboret, præter suprà memorata symptomata generalia urgent in specie symptomata stomachi, singultusque frequens oboritur, vomitus bilis subinde supervenit, interdum & diarrhœa adest, it. nausea, anorexia, & similia.

Cum verò dicta symptomata sæpiùs in pleuritide etiam adsint, ob id necesse est, ut accuratè distinguatur pleuritis vera ab inflammatione hepatis, in specie cùm symptomata hæc multos fefellerint, & non pauca exempla prostent curatarum hepatis inflammationum pro pleuritide, aut saltem pleuritidi similium. Exempla jam nota prostant in Galeno, quæ videantur; imprimis in Valleriola, Horstio, Zacuto Lusitano *l.* 2. *Med. Princ. hist.* 101. it. conf. Schenckius *in obs. l.* 3. P. narollus *Pent.* 1. *obs.* 37. & Forestus *l.* 19. *obs.* 12. adeò ut referat Amatus Lusitanus, se observasse jecoris inflammationem cum tussi & sanguinis screatu conjunctam, idque *cent.* 4. *obs.* 1. In specie, si pleuritis circa costas nothas dextri hypochondrii afflixerit, facillimè cum

cum hepatitide confundi poteſt. Signa ergò diſtinctiva ſunt imprimis dolor punctorius, qui in pleuritide eſt longè acutior acerbiorque; parvus verò vel nullus in hepatis inflammatione: Item inſpiratio in hepatis inflammatione eſt difficilis; expiratio verò facilis, cum utraque difficilis ſatis ſit in pleuritide. Ad hæc tuſſis longè & vehementior & frequentior, eaque humida in pleuritide, quæ in hepatis inflammatione eſt mitior, arida & ſicca: ac in ſpecie rejiciuntur in pleuritide copioſa; quæ contrà pauca ſunt in hepatitide: pulſus pleuriticorum eſt durus, ac ut vocant, ſerratus, qui in hepatitide magis ad undoſum accedit: denique pondus gravans & quaſi deorſum trahens thoracem percipitur in latere dextro, quando hepar eſt inflammatum, ubi etiam non rarò tumor aut reniſus quidam percipitur tactu, quando hepar in parte ſui convexa eſt inflammatum; quæ minùs in pleuritide apparent.

In genere in pleuritide vera omnia ſunt acerbiora & vehementiora, in inflammatione hepatis remiſſiora.

Fit interdum etiam, ut cum hepate inflammato concurrant dolores ventris, unde contingere ſolet, ut à quibuſdam hepatis inflammatio habeatur pro colica; exempla habet Hildanus *cent.* 7. *obſ.* 48.

Diſtinguuntur verò facilè per adjuncta ſymptomata, per febrim, per tuſſim, per difficultatem reſpirandi, & ſimilia, quæ in colica ferè abeſſe ſolent.

Non rarò linea ex rubro nigricans latiſſima cum veſiculis elatis in hypochondrio dextro, maximis ſtipata doloribus, hepatis inflammationē patefacit, vid. M.A.N.C. *ann.* 3. *obſ.* 215.

Porrò muſculorum abdominis externorum deſcendentium & aſcendentium inflammationes circa hepatis regionem fallunt interdum Medicos, ut illos habeant pro inflammatione hepatis, idque imprimis, ſi profundè ſint inflammati. Exemplum elegans & curioſum talis fallaciæ habet Valleriola *l.* 4. *obſ.* 5. item Bartholinus *C.* 2. *epiſt.* 45. *p.* 543. ubi proſtat notabile exemplum ex contuſione ortorum inflammatorum muſculorum, loco hepatitidis curatorum.

Diſtinctio tamen horum affectuum eſt facilis, cum utplurimum in inflammatione muſculorum abdominis percipiatur dolor pulſatilis, qui ferè eſt nullus aut ſaltem exiguus in inflammatione hepatis, propter parvam & unicam ejus arteriolam: Præterea pectoris ſymptomata abſunt in inflammatione muſculorum abdominis; quæ tamen adſunt in hepatis inflammatione: tactus etiam circumſcriptum percipiens tumorem, eumque non profundè nimis ſitum, ſed ſenſibiliter protuberantem, facilè judicat, an hepar an muſculi ſint inflammati? Si enim muſculi abdominis, imprimis externi, ſunt inflammati, tumor magis eſt circumſcriptus, & tactu perceptibilis, qui tamen minùs cognoſcibilis eſt, ſi hepar in gibbea ſui parte fuerit inflammatum: Inſuper ſymptomata interna, puta febris, ſitis & pathemata alia in hypochondrio, ſunt longè intenſiora in inflammatione hepatis, quàm muſculorum abdominis.

Denique dum inflammatio muſculorum abdominis incipit ſuppurari, dolor eſt punctorius; contrà in hepatis inflammatione dolor ferè nullus perceptibilis eſt.

Interim tamen, quod rectè monet Sennertus, cavendum, ne fallamur, ſi tumor in medio ventre apparet, cum quibuſdam etiam hepar ad medium ventris extendatur.

Sed quoad hæc conf. imprimis Sennertus *l.* 3. *Prax.* ubi de hepatis inflammatione, ejuſque epitomator, Riverius.

Pro majore dictorum illuſtratione conferatur exemplum notabile apoſtematis in jecore ex Coitero ejuſque obſervationibus *Anatom. Chirurg. Miſcell. pag.* 120.

PROGNOSIS.

Quoad prognoſin: aut diſcutitur hepatis inflammatio, aut ſucceſſivè ſuppurata abit in abſceſſum, ac malè curata in ſcirrhum degenerat. Si ſuppuratur, ruptus abſceſſus frequentiſſimè nunc per alvum, vid. Salmuth *Cent.* 1. *obſ.* 27. & Hercules Saxonia *pag.* 16. nunc per urinam, vid. Salmuth *l. a. obſ.* 28. expurgatur.

In ſpecie dicunt Practici; Si inflammatum ſit hepar in parte gibba, expurgationem fieri imprimis per urinam; ſin in concava, magis per alvum.

Interdum etiam, ſed rariùs pus hepatis copioſum per vomitum ejicitur, quale exemplum videb. in *Salmuth. Cent.* 1. *obſ.* 27. & 28. Fernelius *Pathol, l.* 6. *cap.* 4. M. A. N. C. *Ann.* 8. *pag.* 121.

Rariùs adhuc fit, ut ipſum purulentum excrementum hepatis ſuppurati per ſputum & tuſſim, more pleuriticorum rejiciatur: Exempla tamen videbitis in Schneidero *lib.* 4. *de catarrh. pag.* 103. Eraſto *lib.* 4. *Diſp. de Febr. putr.* & Friderico Hoffmanno *M. M. p.* 313.

Rariſſimum adhuc eſt, quod hepatis abſceſſus maturatus per metaſtaſin materiæ tranferatur in ſuras, quale exemplum videbitis in Schenckio *l.* 3 *obſ. de hepate* & Jacotii, *Comm. ad Coac. Hipp. pag.* 349. & 826. nec non Bauhino *de obſ. propriis.*

Aliàs periculoſum & acutum malum eſt inflammatio hepatis, & quæ ſæpiùs ad mortem deducit ægros.

Ea inflammatio, quæ in cavo hepatis contingit, periculoſior eſſe ſolet propter graviora ventriculi ſymptomata concurrentia, magis inappetentiam, nauſeam, vomitum bilioſum, & ſi-

& sitim ingentem affert; quæ verò in parte gibba, mitior est, majorem tamen respirandi difficultatem, frequentiorem tussim & dolorem usque ad dextræ partis jugulum infert.

Sic singultus admodum contumax, superveniens hepatis phlegmoni, lethale ferè est signum, ac malum portendit: conf. in specie Forestus *lib.* 19. *obs.* 8. Hippocrates *sect.* 5. *aphor.* 58. *& sect.* 7. *aph.* 17.

In inflammatione hepatis, si sub cursu morbi ex usu nitri & nitratorum sequatur copiosa urinæ excretio, res salva est, & optimum indicium.

Hepatis inflammatio, si dies & noctes 21. excedat, & febris perduret, tumore non subsistente, in suppurationem fertur: Vid. Hippocrates 4. *Acutor.* B. M. A. N. C. *obs.* 74.

Quibus hepar aut lien suppuratus est, iis plerumque hæmorrhagia narium supervenit primis septem diebus, paucis undecimò, rarissimè decimo quarto, & confert illa hæmorrhagia, si à directo fiat.

Pessima signa inflammationis sunt febris ardens, sitis inexhausta, lingua scabra, refrigeratio extremorum, dum interiora uruntur; vomitus item niger & porraceus.

Morti proximis venter intumescit, ruptò abscessu, & frigidum sudant circa collum & faciem, atque animo linquunt.

Cum hepatis inflammationem febris ardens & continua comitatur, malum est, quia vehementer viscus inflammatum significatur.

C U R A.

Quod attinet ergò curam inflammationis hepatis: eadem est cum omnibus reliquis partibus internis inflammatis. Unde omnia antipleuritica, præsertim camphoratis mista, etiam hîc in usu erunt; saltim quoad sputum variat cura, simul quoque ad partem affectam, cujus tonus facilè lædi potest, & qui amaris præsertim conservatur, semper respectus habendus est. Nam præmissa vel omissa venæ sectione in brachio, & hinc in pede, blandâque laxatione cum pulvere comitis de Warvvick, de tribus, imprimis diaphoretica, v. g. mixtura simplex ad ℈j. liquor cornu cervi succinatus, salia volatilia, spiritus nitri dulcis, antimonium diaphoreticum, sudoriferum magnum Fabri, bezoardicum Joviale, ut & alia ex Jove, dens apri, flores sulphuris, & similia convenient; e. g.

℞. *C. C. s.* △ e gr. xv.
♁ii diaphor. ℈ß.
⊖is vol. C. C. vel *Viperar.* gr. viij.
M. f. pulvis: S.

Zertheilend Leber-Pulver.

In principio & incremento assumatur in aquis dictis hepaticis aqua agrimoniæ, cichorii, endiviæ, taraxaci. &c. Vel

℞. *♁ii diaphor.* ℈ij.
Bezoard. Jovial. gr. xij.
⊖is card. bened. ℈ß.
Laud. opiat. gr. ij. M. *pro 2. dos.*

Purgantibus reliquis & vomitoriis omnibus prætermissis nitrum antimoniatum, nitrum simpliciter depuratum, & quælibet nitrata, item antihecticum Poterii, interno usu laudari assolent: item Saturnina, v. g. saccharum Saturni, crystalli mineræ Saturni cum spiritu nitri & similia. Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Prax. Admir. obs.* 39. *&* 40. ceu expertam commendat cassiam fistulosam recenter conditam, item colum, fructum quendam peregrinum ex Guinea allatum. Quibus omnibus amara quævis, hepatica dicta, associari possunt. Pro Potu ordinario inserviant temperata, imprimis si inflammatio pergere minetur ad abscessum; qualia sunt julapium ex decocto radicis cichorii cum floribus papaveris erratici, cum nitro & saccharo: sed oportet dare calidum, & minimè confertim; vel detur decoctum hordei & radicis graminis cum radice cichorii, passulis, & tantillo liquiritiæ, & syrupo violaceo aut capillorum Veneris. Circa finem tamen inflammationis addenda simul diuretica, radix apii, petroselini, agrimoniæ, & similes.

Cum his internis externè in inflammatione hepatis circa principium conveniunt linimenta & epithemata penetrantia, discutientia & ardorem compescentia, calidè tamen applicanda, e. g.

℞. *Ungu dialth.* ℥ß.
ol. absinth ʒij.
destill anethi ℈j.
camphor. gr. ix.
M. D. S.

Linderend und zertheilend Leber-Sälblein.

Spiritus vini blandè camphoratus, cum aqua plantaginis vel rosarum dilutus, vel solitariè cum linteo multiplicato calidè applicatus à Keslero laudatur.

Vel ℞. ▽ *Hyoscyam.*
Plantag.
Nymph. ana ℥j.
⦶i depurat. ʒß.
Camph. in ▽ *solut.* gr. xv.
M. f. *Epithema.*

Insuper ex aliorum consilio nitrum, cum aceto rosaceo & succo sempervivi majoris vel & telephii solutum, sub forma epithematis externè tepidè regioni hepatis admoveri potest: Vel imitemur Forestum *lib.* 19. *obs.* 9. *& c.* 12. qui mirè commendat in inflammatione hepatis, ad abscessum quoque tendente, discutienda fotum.

Tandem casum & curam singularem inflammationis hepatis ex nimia salacitate Venerea

nerea videb. in Joel, *in sua Praxi lib.* 5. *sect.* 4. *Artic.* 3. *pag.* 11. quo loco habet peculiare remedium, nempe jecora galli nigri in aceto dissoluta & propinata.

Quodsi his administratis inflammatio discuti nequeat, sed nihilominus ad suppurationem tendere videatur; (id quod docet dolor, febris, aliaque symptomata ingravescentia, vigores nullo ordine accedentes, quos caloris exacerbatio sequitur; confecto verò pure omnia illa mitescant, vires tamen debiliores relinquuntur, pulsus frequens, languidus, & interdum animi deliquium,) tunc internè temperantibus suppuratio est promovenda. Propterea fiant cataplasmata ex emollientibus & blandè discutientibus, cum addito croco & summitatibus absinthii, pro epatis tono melius conservando, in moderata licet quantitate. Pro usu interno:

℞. *Rad. Chinæ in taleol. incis.* ℥iß.

Macerentur in Mariæ Balneo per noctem in ▽ *simpl.*

manè adde

Rad. liquirit. ℥j.

Coqu. ad medias: huic infunde

passul. conquassat. ℥iij.

Post refrigerationem colaturæ

℔ß adde

syr. de scabios.

Violar. ana ℥ ß. vel q. s. M. D. S.

Temperirender Leber-Tranck.

Suppurato abscessu ejus apertio est promovenda; id quod præter artificialem apertionem utplurimum spontè fieri & diversimodè nunc per alvum, nunc per urinam, nunc per tussim, nunc per vomitum, expurgari solet. Quodsi ergò in parte cava fuerit vomica, cum tussi, corporis qualicunque jactatione, aliisque similibus modis, ejusdem ruptio est promovenda. Sin verò inflammatio sit in parte hepatis gibba, ac exteriora versus satis promineat tumor suppuratus, etiam extrinsecus per apertionem quatuor musculorum abdominis è jecoris regione mediante scalpello abscessus perforari, vel caustico potentiali aperiri, & ita pus evacuari potest; vid. Hercules Saxonia *Prælect. Pract. lib.* 2. *pag.* 159. Sennertus *in Praxi*, Bartholinus *Cent.* 2. *Epist. p.* 639. Horstius *in Problem. p.* 79. it. Amatus Lusitanus *Cent.* 7. *Cent.* 76. & 77. Schencki⁹ *lib.* 3. *Obs.* Rupto seu aperto abscessu optimè convenit oxymel, vel simplex vel diureticum; ac alia quoque diuretica, & imprimis blandè alvum laxantia, quæ excretionem puris per urinas promovent. Vid. Salmuth *Cent.* 1. *Observat.* 27. & 28. Quod si itaque ad intestina rejicitur pus, idque imprimis, dum cavum hepatis suppuratum fuerit, mediantibus vasis choledochis, internè attemperantibus acrimonia puris est mitiganda, simulque hydromel plus minus medicatum exhibendum; externè verò blandis clysteribus intestina abstergenda, & excretio promovenda. Quodsi verò per renes evacuetur purulenta materia mediante sanguinis circulo, imprimis dum hepatis gibba pars inflammata sit, supradictum oxymel diureticum, item serum lactis plus minus medicatum, emulsionem seminis violarum, item decoctum radicis apii, petroselini, agrimoniæ, baccarum juniperi, &c. cum hydromelite factum, præsertim si juncta febris mitior fuerit, propinare convenit. Si regurgitando ex intestinis vomitu rejicitur materia purulenta, promoveatur hic ipse attemperantib⁹, pinguib⁹ jure pinguidiusculo, cerevisia butyrata, oleo amygdalarũ dulcium, &c. Quodsi verò fiat, ut ab acrimonia puris in facto abscessu erodatur hepatis membrana, adeoque pus in cavum abdominis excidat, periculum est, ne contentæ corporis partes, præsertim membranosæ, & ipsæ erodantur, atque ad sphacelum plus minus disponantur. In tali casu veteres ad incisionem abdominis accesserunt, ne scilicet aliquid intentatum relinquerent, de quo intelligendus *Aph.* 45. *sect.* 7. Hippocratis. Observatum tamen fuit, pus ita in cavum abdominis effusum per alvum evacuatum fuisse, erosâ forsan in quodam loco intestinorum substantiâ, & ita excreto pure. Sub tali puris evacuatione non tantum naturæ ductum Medicus sequatur, sed & simul ex abscessu relictum ulcus mundificet & consolidet. Quo pertinent imprimis decocta vulneraria cum lignis, item decoctum radicis chinæ vel sarsæparillæ; ista enim decocta simul urinam promovent. Inter vulneraria ista agrimonia, & omnia ex hac parata, sunt optima. Serum lactis, cui talia vulneraria incocta sint, pro abstersione & per urinas evacuatione est optimum: e. g.

℞. *Ras. ligni, Juniper.* ℥ij.

Sassaf. ℥j.

Macerentur per noctem in ℔iv. ▽æ comm. manè adde

Hb. Veronic.

Heder. ▽ *estr.*

Alchymill. ana Mj.

C. C. raspat. ʒvj.

Coqu. invicem ad casum tertiæ partis vel medietatis:

Colaturæ adde

syr. de symphyt Fernel.

Hyssopo ana q. s.

pro gratia saporis: M. S.

Blutreinigender Leber-Tranck.

Quibus subinde simul addenda venit terebinthina cruda in vitello ovi soluta; hæc enim mundificat & consolidat, & reliquias maliabsumit: Item balsamum sulphuris terebinthinatum, vel solitariè, vel cum sacchara Saturni mistum, est elegans. Verùm ex abscessu & ulcere hepatis, nisi superficiale aut leve fuerit,

rit, rari ſunt, qui evadere ſolent, omnibusque inflammationibus ſuppuratis malè curatis ſupervenit phthiſis. Applicari aliàs poſſunt ea, quæ in meſenterii abſceſſibus & ulceribus adhibet Martini loco ſupra citato.

ARTICULUS XI.

De

Inflammatione Lienis.

POſt hepar interdum Lien etiam inflammatur, utut rariſſimè contingere ſoleat, cùm pauca ejus proſtent obſervata, quorum exempla tamen videbitis in Foreſto *lib.* 20. *obſ.* 5. 6. atque Loſſio *Cent.* 3. *obſ.* 45.

CAUSÆ.

Cauſæ ſunt eædem cum reliquarum partium inflammationibus.

DIAGNOSIS.

Quoad ſigna & pathemata concomitantia: ea ſunt calor, fervor, ac ferè tumor, & pondus gravans nonnihil, ſeu dolor gravativus in profundo ſiniſtri hypochondrii. Cum verò ren ſiniſter ſit elatior dextro, & ibidem proximè adjaceat ſpleni, ita ut inflammatio renum facilè poſſit confundi cum inflammatione lienis, ob id cautè hæ ipſæ diſcernendæ ſunt. Diſtinctio imprimis petenda eſt ex dolore inſigniter pulſatorio, qui in liene eſt ſatis ſenſilis propter arterias, quas ſplen obtinet, copioſiſſimas, adeò ut à quibusdam dicatur, quod appoſitâ manu regioni lienis pulſatio ferè ſenſilis extrinſecus percipi poſſit, de quo tamen meritò dubitatur; cum econtrà talis pulſatio pauca vel nulla ſit in renum inflammatione. Symptomata quoque in renis inflammatione magis poſteriora affligunt; contrà eadem in ſplene inflammato anteriora nonnihil latera & ſuperiora occupant. Inſuper in renis inflammatione dolor eſt adeò ingens, febris in lienis inflammatione adeſt continua, ſed non adeò intenſa, reſpiratio nonnihil difficilis, propter diaphragma lieni vicinum & per conſenſum affectum, ſimul adeſt.

PROGNOSIS.

Quoad Prognoſin, lieni inflammato ſuperveniens hæmorrhagia narium, imprimis naris ſiniſtræ, aut fluxus alvi, aut hæmorrhoidalis, idque præſertim die critico, & præcedentibus coctionis ſignis, ſaluberrimum eſt: vid. Foreſtus *lib.* 20. *obſ.* 6. *in ſchol.*, vel urinæ profluvium, & tunc ſolvitur lienis inflammatio, vel quia diſcutitur, vel quia aliò transfertur. Quò facit ſententia Hippocratis: *Inflammationem hepatis in lienem converti melius eſt, quam ſi lienis ad hepar deferatur; vel ſuppuratur vel ſcirrheſcit.*

CURA.

Cura eſt eadem, quæ reliquarum partium internarum inflammatarum, eademque remedia hîc locum habent. Opera enim danda eſt, ut quantocyus diſcutiatur ac ſiſtatur inflammatio, ne malè curata, quod alias facilè fit, in ſcirrhum ejus contumaciſſimum degeneret. Salvatellæ ſectio, quam in lienis affectibus, & præcipuè ejus inflammatione, commendant, fundamento caret. Præter alia, imprimis remedia Saturnina, primariò convenire dicuntur; qualia ſunt Saturni ſaccharum, cryſtalli mineræ Saturni, Saturnus diaphoreticus, ad imitationem Jovis diaphoretici paratus, ac ſimilia internè cum reliquis diaphoreticis in aqua appropriata propinata.

Externè emplaſtrum de cicuta malaxatum cum pauco oleo camphoræ applicari ſolet. Equidem ſuadent nonnulli, ut eidem addatur ſaccharū Saturni, aſt meliùs linimentis immiſcetur cū oleo roſaceo & vitello ovorum. Poppius applicat theriacam, aut ejus loco Rob Sambuci, cui ſaccharum Saturni permiſcuit & ſub forma ſpiſſi linimenti regioni ſplenis illinit; id quod pariter in renum inflammatione quoque locum habet.

Quodſi verò inflammatio hæc in ſcirrhum degeneret, conveniunt unguenta, linimenta & emplaſtra incidentia & reſolventia. e. g.

℞. *Empl. de Melil.*
G. ✱*ci in acet.* quocunque *ſubact.* ana ℥vj.
liquefactis adde
Fulig. pulveriſ. ℥ß.
M. & malax c. ♁ *deſtillat* ♀i.
Inducatur ſuper alutam in forma uſitata,
D. S.
Zertheilend Pflaſter.

ARTICULUS XII.

De

Renum Inflammatione & Exulceratione.

CAUSÆ.

INflammantur etiam Renes ex iiſdem cauſis internis, aliarum partium inflammationibus communibus, ſubinde acido vitioſo, ex primis viis eo delapſo.

Quoad Externas: in ſpecie occaſionaliter ſubinde excitatur ex nimia corporis ſucculſione, v. g. equitatione. Interdum etiam ſupervenit calculo renum inſigniori, qui aut nimis magnꝰ diſtendendo ac comprimendo, aut minor, pungendo, atterendo, & ad ſpaſmos irritando, uti etiam ex nimio Veneris exercitio ſubinde renes ad inflammationem diſponuntur. Excitant hanc quoque non raro læſiones externæ, ut lapſus, ictus & vulnus in lumbis perpeſſa, item diureticorum medicamentorum abuſus, quæ inflammatio renum in ſpecie nephritis appellari ſolet.

DIAGNOSIS.

Signa renum inflammatorum & symptomata concomitantia ordinaria sunt: Mictio ardens, dum urina exeundo plus minus fervere, & fervendo quasi adurere partes percipitur, adestque etiam stranguria & mictio frequens, cum acerbo cruciatu, ita ut tales ægri crebriùs quidem, sed & parcius mingant, urina interdum supprimitur. Corporis flexio ferè est impossibilis, vel admodum graviter fieri potest, & decubitus in dorso exacerbat dolores. Urinæ sunt paucæ & flammeæ, interdum etiam aquosæ & claræ, sed quæ semper sine ullo impedimento in vesica exeunt. Dolor interdum est pulsans, si nempe ista renum pars superficialis inflammatur, in qua arteriæ sunt magis insertæ; obtusus, si centralis aut media quasi carnosa substantia magis inflammata sit; calor & dolor lumbaris gravativus, lancinans & tensivus, qui ob partium continuitatem & consensum non rarò sursum ad dorsum æque & versus costas nothas, ut ægri nec erigere se, nec commodè incedere possint, interdum deorsum ac ad inferiora, secundùm ureterum ductum, ad vesicam, item coxendicem & femora usque extenditur. Combinatur huic febris vehemens, continua ac inordinata. Stupor cruris etiam è regione renis inflammati percipitur, supervenit interdùm per consensum vomitus biliosus, isque satis contumax; interdum, licet rarò, observante hoc Hippocrate, uno rene inflammato alter, licèt sanus & non inflammatus, cessat agere officium urinam secernendi, ut sæpius omnimoda fiat ischuria seu urinæ suppressio; cujus rei causa & ratio videtur esse, quod ren etiam sanus ex consensu cum inflammato ratione suarum fibrarum aliquid convulsivi & quasi spasmodici patiatur, unde porulis constrictis urinæ cesset transitus, vel videtur causa esse, quod sanguis nimis copiosus ac universum serum per emulgentes ad renem sanum promotum, nimiâ suâ copiâ sibi ipsi quodammmodo viam præcludat, quo minus suo transitu per renes separari queat. Symptomatis his interdum alvi suppressio accedit, quod huic morbo peculiare Forestus *lib.* 14. *obs.* 30. ait, cum extremorum frigore.

Ceterùm ut ritè distinguatur calculus à nephritide observetur.

1. Quòd nephritidi perpetuo sit juncta febris continua synochus; calculo verò minimè, aut admodum rarò.
2. Quòd dolor in inflammatione sit magis continuus, & pulsanti plus minus similis; in calculo verò sit magis interpolatus seu periodicus & gravativus.
3. Quod plerumque renes inflammati comitem habeant urinam ardentem, ejusque stillicidium seu mictionis difficultatem; contra verò res se habet, ubi renes calculo sunt obsessi, in quo affectu urina sæpiùs admodum libera fluere solet, & non semper ischuria se offert, sed tunc demum, ubi calculus ipsis ureteribus firmiter fuerit impactus: vid. Unzerus & Charleton, *Tr. de Calculo*.

PROGNOSIS.

Inflammatio renum periculosum est malum, & in non adeò robustis, imprimis macilentis, & viribus exhaustis, frequentiùs lethale, præsertim si febris acuta cum delirio adsit.

Urina alba, tenuis ac purulenta absque febris ac ceterorum symptomatum remissione, & cum crurum ac femorum extenuatione, mortem portendit.

Hæmorrhoidum fluxus renum inflammationi superveniens est salutaris.

Tandem, nisi inflammatio renum discutiatur, sed suppuretur, dat ulcera renum difficulter curabilia, & quæ interdum ad mictum cruentum disponunt, vel in phthisin renalem transeunt.

CURA.

Pro hujus cura ex eodem fundamento, quo de inflammationibus in genere dictum, remedia ferè sunt desumenda, & quæ sunt reliquarum inflammationum internarum. Cum omnibus inflammationibus quoad externa secundũ curã anginæ procedendũ; quoad interna verò secundũ curã pleuritidis. Ante omnia sanguinis stagnatio per venæsectionem revulsoriam ac derivatoriam solvenda, post clysteris emollientis injectio instituenda. Pro revulsione fiat Venæ Sectio in brachio sub principium morbi, & si plethora adsit; in progressu verò pro aversione in talo seu malleolo, *vid.* Forestu *lib.* 24. *obs.* 30. *&* 31. & Riverius *Cent.* 2. *obs.* 15. Forsan optimo cum successu hæmorrhoides per hirudines possent aperiri. Imò in iis, qui hæmorrhoidibus assueti, ac quibus tument, hæ omnino aperiri debent, cum, si natura eas moveat, valdè proficuum hoc observetur. Quo facto, vel pro circumstantiarum varietate omisso, notandum, quod noceant purgantia propriè dicta quæcunque, nisi pro spasmis dolorificis sistendis clysmata lactea cum terebinthina in vitello ovi soluta interdum commodè injici possint; aut etiam quæ fiunt ex parietaria, malva, summitatibus anethi, floribus sambuci, violarum, chamomillæ, semine lini, aut ex his parata fomenta; item ex lacte ejusve sero cum nitro simplici vel antimoniato. Clysteribus quoque secundum Riverium *Cent.* 4. *Observat.* 7. addi potest aqua benedicta Rulandi ad ℥ij. vel iij. Sin cruditates ventriculi combinentur, conveniunt laxantia mitiora ex man-

manna, tamarindo, syrupo rosarum solutivo, aut Mercurio dulci, quem Hartmannus in affectibus nephriticis extollit. Nocent autem diuretica in principio, utpote quæ nimis urinæ fluxum promovent, & inflammationem irritant; adeoque non nisi in declinatione morbi, ubi dolor remiserit, & materia cocta deprehenditur, pro reliquiarum abstersione conducunt, & quidem temperatiora tantùm, & quæ simul vim anodynam sanguinemque congrumatum solvendi habent; vid. Forestus *l. 4. obs.* 31. v. gr. ex fructibus alkekengi, althea, liquiritia, terebinthina, item emulsiones seminum 4. frigidorum majorum, violarum, lapilli cancrorum, &c. sicut & nitrum & nitrata locum habent:

℞. ▽ *alkekeng.*
Genistæ.
Hyperic. ana ℥j.
Acet. destill.
∾ ⊖ *dulc.* ʒß.
♀i ⊖ *lat.* gr. xv.
Syr. Hed. ▽ *estr.* ℥ß.
M. S.

Kühlende Nieren-Mixtur Löffelweise.

Aliàs succus cancrorum fluviatilium seu astacorum recens expressus, qui blandum alcali in recessu habet, tam cum jusculo quàm decocto nymphex, prunorum, &c. exhibitus, tanquam singulare remedium meritò ab Hartmanne *in Praxi Chimiatrica* commendatur, & non absurdum est, quia ad quasvis inflammationes cancri internè mirè conveniunt; decoctum florum papaveris erratici & acetosæ, item terrea, & absorbentia, cum opiatis interdum miscenda & propinanda sunt.

Inter externa cum his internis sedandæ & discutiendæ inflammationi regioni renum applicatur succus nymphex, sempervivi majoris, succus plantaginis ac portulacæ cum succo cancrorum fluviatilium expresso, addendo iisdem camphoram, oleum item camphoræ est nobile: quibus etiam interdum parum de opio pro sistendo dolore addi potest. In principio præ reliquis convenit camphora cum oleo amygdalarum dulcium, vel rosarum, vel violarum, vel septem florum Mynsichti soluta: vel dictis oleum hyoscyami expressum, aut oleum papaveris expressum, pro illinitione externa convenit: item ex succo nymphex, semper vivi majoris & succo cancrorum fluviatilium, vel cum oleo rosarum, aut aliis oleis, vel cum ungentis mediante vitello ovi mutuò in mortario plumbeo mixtis fiat litus, externè egregius; cui urgentibus doloribus tantillum opii crudi addi potest; vel unguentum ex succo sempervivi majoris & succo cancrorum fluviatilium cum oleo rosaceo in humiditatis phlegmaticæ evaporationem ebullitis, hinc in mortario plumbeo diuturna agitatione, ut ramenta Saturni se insinuare possint, mistis, fit unguentum refrigerans, quod applicatum conducit, quia absorbet acidum inflammationem excitans. Huc spectat & unguentum renale Mynsichti. Denique unguentum ex alumine crudo pulverisato, & cum albumine ovi misto, frigide pplicatum laudatur à Langio *in Fabrum cap. de renum inflammatione.*

His verò irritis, dum resolvi nequit inflammatio, renum suppuratio expectanda, eaque debitis externis promovenda est, internè per temperata ex decocto hordei, glycyrrhizæ, malvæ, parietariæ; externè verò cataplasmata ex emollientibus, in lacte coctis, applicanda. Ulcere rupto, mictus fit purulentus. Exinde non rarum est

ULCUS RENUM.

CAUSÆ.

Ulceris renum frequentissima causa est eorum abscessus & inflammatio, utut etiam calculi asperiores, renes atterentes, successivè eos ad ulcerationem disponant. Sicut etiam quodvis acre, vehiculo seri per renes transcolatum, eosdem erodere & hinc exulcerare potest: quo pertinet etiam pus aut sanies acris, ex aliis locis ad renes fluens. Eosdem lues Venerea quoque subinde exulcerat, teste Horstio *lib.* 4. *obs.* 43. sicut & gonorrhœam Veneream inconsulto suppressam renum insignis ardor, & hinc non raro exulceratio, insequi solet.

DIAGNOSIS.

Exulceratio renum præter dolorem in lumbis rodentem, plus minus simul gravantem, urinæ purulentæ excretio ostendit. Hinc *sect.* 4. *aphorism.* 75. Hippocratis, *Si quis sanguinem aut pus mejat, renum aut vesicæ exulceratio significatur*: Sic *aph.* 76. *Quibus cum urina crassa exiguæ carunculæ & veluti pus exeunt, iis à renibus excernuntur*: quod etsi Galenus *in Comm.* se vidisse neget, ab aliis tamen observatum est.

Causas antecedentes antecedentia ferè ostendunt. In specie si ulcus est ex inflammatione, multum puris apparet in lotio, & cum mingitur, apparet album; sed cum steterit, deponitur pus: quod si bene est coctum, & urina sanorum similis, suppurationem subesse indicat.

Si verò erosio est à calculo, mingitur urina alba, instar lactis ebutyrati, statim subsidet, & planè alius est consistentiæ instar cinerum, quos etiam colore refert, & minore gravitate excernitur.

Præterea dolor morsicans & rodens in lumbis sentitur, à sero acri & nitroso, quod in transitu irritat & rodit, unà cum caloris sensu.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Ulcera renum sunt difficulter sanabilia, & satis periculosa, sæpiùs lethalia.

Quæ est ab inflammatione suppurata, minus est periculosa, facilior curatu: quæ verò est à calculo in renibus, periculosior est, & non rarò in totius renis consumptionem degenerat.

Sic quæ ab erosione sunt ulcera, etiam periculosiora iis, quæ ab inflammatione.

Quo magis inveterata quoque fuerint, eò difficilius curabilia existunt.

Alioquin ulcus renum lumbos perforasse, ibique in fistulam degenerasse, curioso exemplo notavit *Willis. de Urin. pag.* 364.

Dejectiones fœtentes sunt bonæ; innuunt enim ruptum abscessum, & evacuationem puris per inferiora.

CURA.

Quoad Curam: Mundificantia & hinc consolidantia utramque faciunt paginam, ubi prius universo corpori ejusque contentis prospectum fuerit, partim evacuando, partim temperando hæc ipsa, ne occasione horum magis exasperetur ulcus; in quem finem Vomitus à pluribus laudatur: *vid.* Riverius *in praxi pag.* 146. Horatius Augenius *lib.* 12 *Epistol. pag.* 693. Valeriola *lib.* 6. *observat. pag.* 453. Hinc Mercurius dulcis pro mundificando renum & vesicæ ulcere cum terebinthina in forma pilularum usurpatus, admodum laudatur ab Hartmanno; pilulas in ulceribus & vulneribus renum proficuas *videb. in* Barbette *Chirurg. Part.* 2. *cap.* 7. *lib.* 3. *pag.* 336. & pilulas Quercetani. Lac terebinthinarum Plateri *in obs. lib.* 3. *pag.* 304. ex terebinthina cum vitello ovi agitata benè, & in quovis liquore appropriato soluta; vel

℞. *Resin. abiet.* vel *laric.* ℥ß.
Vitell ovi No. 1.
Mell. ℥ß.

c. s. q. ▽ *flor. Fabar.* f. Potio lactea. D. S.

Reinigende Nieren-Milch.

Hinc serum lactis vel hydromel copiosè potum, item decoctum herbæ & radicis fragariæ, sed imprimis hypericon, proficuum est ad ulcera renum, unde ex semine hyperici electuarium ad ulcera renum Timæus von Güldenklee *in Casib. pag.* 422; & Döringius *in Tr. de Mithridat.* decoctum radicis petroselini commendat: quò etiam pertinet decoctum chærefolii & cicerum rubrorum pro purificatione ulcerum, quod Sebizius *in Tr. de Facult. Medicam.* laudat. Præmissis mundificantibus pro consolidatione decoctum lignorum cum agrimonia, hyperico, chærefolio; Decoctum agrimoniæ cum hyperico in vino, quod Poterius etiam, uti & D Michaelis *in Colleg. Jonstoniano* singulariter commendant, & decoctum hederæ terrestris cum chærefolio in vino, vel chærefolii in vino vel cerevisia, &c. sunt optima. Quò etiam pertinet electuarium Hartmanni ex conserva rosarum & malvæ cum semine hyperici; Vel

℞. *Hb. Agrimon.*
fl. hyperic. ana M. j.
lign lentisc. ℥iß.
rad. Consol. maj. ℥ß.
sem. hyper. ʒiij.

Incisa & contusa dentur pro decocto: S.

Species zum Wund-Tranck.

Pertinet huc decoctum ad ulcera renum Quercetani; Vel

℞. *Rad. Chinæ* ℥j.
liquirit. ras. ℥ß.
It. *Agrimon.*
Cherefol.
heder. ♁estr. ana M. j.
fl. Hyperic. M. ß.
ras C. C. ℥j.
Coq. in s. q. ▽ *a simpl.*
Colat. ℔ j. adde
syr. de symphyt. Fernel. ℥iß.
Essent. vulner. Mich. ℥j.
M. D. S.

Heilender Nieren-Tranck auff etliche mal.

Terebinthina Cypria optimum est auxilium, detergit renes, & per inferiora derivat. Dosis à ʒij. ad ʒß. In specie convenit, si ex abscessu exulceratio fuerit orta, quod etiam præstat balsamus de Capaibe à gtt. x. ad xv. Ut consolidantia eò melius operari possint, inter hæc eminent remedia ex cancris fluviatilibus, sive succus, sive eorum in plenilunio exsiccatorum pulvis. ℞. ♋ *fluviat.* In plenilunio ponantur in vase terreo non vitreato ad os furni, ut exsiccentur paulatim, ne cremantur: posteà contundantur in mortario lapideo; renum & vesicæ ulcera egregiè curant, quibus dicta quædam vulneraria appropriata, in specie ex iis simplicibus, quæ suo loco infra ad mictum cruentum laudabuntur, superaddenda sunt.

Nullum efficacius autem remedium ad renes exulceratos dari, quam trochiscos de Alkekengi, videb. *in* Augenio *libr.* 12 *Epistol. pag.* 695. syrupum magistralem in ulcere renum expertum videb. *in* Hildano *Cent.* 6. *obs.* 44. Denique acidularum usus non penitus contemnendus in ulcere renum, de quib⁹ vid. Hildanus citato loco. Item Heer *obs* 1. Nempe mundificando optimè conveniunt, cum consolidando decocta vulneraria, et electuaria ex absorbentibus cum bolo Armena, terra sigillata, lapillis cancrorum, cornu cervi usto, & similibus, imprimis conducunt.

Observetur tandem, quod interdum renes magis in parte extima gegen den Rücken zu / suppurentur, & apostema multoties dorsi circa spinam simul cum tumore dolore ve occupet: in quo casu ab extrà facta abscessus apertio est optima, ut extrinsecus in lumbis eorum pus queat evocari, de quo vid. Horstius *in obs. pag.* 260 *lib.* 4.

AR

ARTICULUS XIII.

De *Inflammatione Vesicæ Urinariæ.*

CAUSÆ.

INflammatur etiam vesica urinaria, sed ex causa interna rarissimè, nisi calculus huc referendus; vid. Forestus *l.* 25.*obs.*27. *in schol.* frequentius verò occasione externa, scilicet in specie à contusione, aut ictu violento in regione pubis & perinæi accepto, vid. *Bonneti Sepulchret.pag.* 1232. & Forestus *Obs.* 27. frequentiori equitatione. Denique supervenit eadem etiam interdum sectioni calculi ineptæ, vel in operatione vel post operationem, si nimirum hôc sectô non rectè tractetur, vesica quacunque etiam ex causa, laceratur, aut alio modo læditur; sicut & inflammatio vesicæ accelerari solet, si ægri post sectionem frigida potent; tunc enim subinde ad summum die quarto, interdum citiùs, supervenit ejus inflammatio, quæ aut in gangrænam lethalem, cui intra biduum mors supervenit, aut si malum est minus, in pessimum ulcus fistulosum degenerat. Præterea cantharides quoque tam externo quam interno usu inepto, acrimoniâ suâ rodendo, vesicæ inflammationi non nunquam occasionem præbent, quod observatum in vesicatorio ex cantharidibus extra apposito; conf *Misc.A N.C.Ann.*2.*observat.*105.*pag.*178.

DIAGNOSIS.

Ceterùm pathemata, quæ ordinariò inflammationem vesicæ comitantur, sunt tensio, durities, ardor, tumor, ac dolor in regione pubis & vesicæ; & quidem admodum is est sensibilis, ac levissimo tactu exasperatur; cui accedit urinæ in vesica suppressio seu urinam reddendi impotentia, & in specie, si inflammata est vesica in loco infimo prope collum: item supervenit propter connexionem cum ano tenesmus, interdum alvi suppressio, adest simul febris acuta, plus tamen aut minus, prout major vel minor fuerit inflammatio, & vel partem membranosam, vel simul circa collum carnosam, affecerit: quibus interdum vigiliæ & deliria superveniunt; unde rarum est, quod observavit Hildanus *Centur.* 3. *obs.* 68. abscessum vesicæ ex casu ab alto, sine febre & sine dolore.

PROGNOSIS.

Utut rara sit vesicæ inflammatio, quoniam minuta admodum & exilia vasa habet; eadem tamen vera & perfecta, juxta Forestum, gravissimus & periculosissimus est morbus, quia utplurimum lethalis, ex facili superveniente gangræna; in partibus nempe nerveis faciliùs gangræna producitur, adeò ut ex omnibus vesicæ affectibus nullus sit deterior inflammatione; intereunt enim ægri quarto, aut ad summum septimo die; interdum, si symptomata mitiora, evadunt, sed rariùs, cum metastasi materiæ morbificæ circa hypogastrium & perinæum, per erysipelas, aut urinæ fluxum copiosiorem, de quo Sennertus *Prax.lib.* 4.*Part.* 8.*sect.* 2. *cap.* 4.

Inflammatio & abscessus, quæ fiunt circa collum vesicæ, ubi sunt fibræ musculosæ, interdum suppurantur, & in pus mutantur, succeditque exinde ulcus vesicæ, curatu difficillimum.

Mutatam verò jam esse inflammationem in abscessum, innuit imprimis doloris, febris & ardoris remissio, Hippocrate asserente.

Facto postmodum abscessu, si ulcus rumpatur intra vesicam, pus cum urina effluit; si verò ad exteriora tendat in cavum abdominis aut perineum, supervenit abscessus in inguinibus, ibique sibi viam parat.

CURA.

Remedia eadem ferè conveniunt, quæ in pleuritide & inflammatione renum sunt utilia: & in specie, cùm urinæ aut alvi suppressio malum sæpiùs exasperent, ob id, quantum possibile, removeantur. Hinc optimus est clyster anodynus ex solo lacte, aut ex lacte, in quo nitrum depuratum dissolutum est, injectus, quibus etiam terebinthina addi potest. Internè à purgantibus & diureticis omninò abstinendum, saltim juxta sudorifera decoctum hordei cum nitro depurato aut antimoniato, cui interdum aliquid sacchari Saturni addi potest, est optimum. Aliàs prosunt emulsiones seminis portulacæ, lactucæ, papaveris albi, quatuor frigidorum majorum, & inflammationi renum dicatæ emulsiones, quibus semper nitrum aut saccharum Saturni addendum. Spiritus nitri dulcis etiam hîc non negligendus. Denique spiritus vitrioli philosophicus dulcificatus interdum assumptus ad compescendam febrim conjunctam est optimus.

Externè quoque conveniunt imprimis balnea seu insessus; item fomenta humida ex aqua tepida, cui incocta sunt radix & folia malvæ, altheæ, parietariæ; folia salicis, capita papaverina, & similes herbæ diaphoreticæ seu carminantes, cum linteis multiplicatis, sed blandè, apposita. Hinc post insessum vel fotum blandissimè inungatur pecten, cum oleo anethino, chamæmelino, papaveris albi, rosarum aut nympheæ, & similibus, in quibus aliquid camphoræ dissolutum sit, ut ibi discutiatur inflammatio, vel etiam succus cancrorum fluviatilium expressus cum oleo rosarum & nympheæ in mortario plumbeo ductus, addendo saccharum Saturni, vel oleum ejus per deliquium, extrà applicari potest, & in asperitate doloris additur simul oleum papaveris aut hyoscyami expressum.

Deni-

Denique cùm interdum metus sit supervenientis gangrænæ in inflammatione vesicæ, hæc ut præcaveatur aut inhibeatur, imitemur consilium Riverii in praxi, jubentis, ut admoveantur cataplasmata roborantia ad gangrænam aliàs usitata, v. g. ex radice scorzoneræ, ex farina fabarum & lupinorum in vino decoctis, addendo simul aloen, myrrham, & postmodùm camphoram, aut spiritum vini camphoratum.

Hisce modis, si possibile, detur opera, ut discutiatur inflammatio; sin minus, suppuratio, & hinc abscessus & ulcus expectandum: Illam promovemus emollientibus & temperantibus, sæpiùs hactenus recensitis.

Quidam vesicæ inflammatæ liquores refrigerantes, inepto satis consilio, injicere jubent, cùm tamen syringa non applicari, nec liquor injici, aut si injiciatur, commodè rejici non possit: vid. Hercules Saxonia *loc. allegato.*

Quoad

ULCUS VESICÆ,

Præter inflammationē suppuratam etiam calculi acutiores vesicam lædentes, item cantharides interius propinati interdum, vel externè admoti, item acria acida sub vehiculo urinæ, vesicam nunc ad scabiem, nunc excoriationem & exulcerationem, disponunt: vid. *Miscell. A. N. C. ann.* 8. *Obs.* 88. *pag.* 148.

DIAGNOSIS.

Comitatur ulceratam vesicam urinæ purulentæ excretio, ita quidem, ut si vesica incipiat exulcerari, primò sanguis exit; si sit perfecta, pus; si magis adhuc, squamæ & ramenta, quæ Græcis ἰφελκίδες; si gravis & consummata est exulceratio, gravis fœtor in urina est. Dolor adest gravis in pectine & pube: quoties ægri mingunt, urinæ difficultas accedit, sæpè & tenesmus, & membri virilis erectio.

Ne autem confundatur exulceratio vesicæ cum meatûs urinarii exulceratione, observandum: Si pus & sanies præcedant urinam, aut statim in primo exitu appareant, aut etiam sine urina effluant, in pene vitium est; si verò talia cum urina permista sint, in vesica malum est. Propterea si in pene vitium est, inter mejendum dolor percipitur: quod in vesicæ ulceribus non accidit, nisi juxta ejus collum ulcus consistat.

PROGNOSIS.

Sunt autem omnia vesicæ ulcera difficillimè curabilia, ut plurimum incurabilia; periculosiora, quæ ex erosione; gravissima, quæ à magno calculo, quæ sine extracto calculo curari nequeunt.

CURA.

In Cura præmissis internis universalibus conveniunt,

1. Acrimoniam humorum temperantia, propter urinam imprimis exulcerationem subinde exasperantem.
2. Ulcus sine morsu abstergentia seu mundificantia, ob fermentum ulceris acidum, & hinc pus.
3. Consolidantia, ob resolutionem partis excesæ.
4. Anodyna, propter dolorem imprimis urgentem.

Talia tam internè quàm externè adhiberi solent. Et quidem acre temperant lac, althea, liquiritia, passulæ, violæ, violaria, semina quatuor frigida majora; hinc decoctum chamæpityos in lacte mirè laudatur à quibusdam crebrius usurpatum: sic experta potio Thoneri *in Obs. pag* 176. quæ, ut ipse ait, quasi miraculosum effectum præstitit, & exulcerationem cum urina cruenta sustulit.

Mundificant Therebinthina, decocta vulneraria cum melle, balsamus sulphuris terebinthinatus & succinatus, oleum terebinthinæ, Mercurius dulcis, trochisci de alkekengi, de carabe, trochisci Gordonii, &c. quæ specificè laudantur.

Consolidant decocta lignorum cum vulnerariis, uti agrimonia, hypericum, plantago, hedera terrestris, &c. quibus addantur corallia, lapilli cancrorum, terra sigillata, bolus Armena, succinum, tinctura sulphuris vitrioli, tinctura antiphthisica, &c.

Dolorem leniunt opiata, papaverina, lacticinia, in specie, si à cantharidibus fuerit malum, &c. De lacte ait Aetius, *nescio an post ullum aliud remedium secundò saltem locô id sit habendum? nam & asperitatem lenit, & exulcerationes eluit:* cui etiam serum substitui potest.

Ex his variæ possunt fieri formulæ;
Pro prima & secunda Indicatione:

℞. *Rad. liquirit.* ℥j.
alth ℥ß.
saxifrag. ʒiij.
HB. agrimon.
plantag.
portulac.
heder. terr. ana M. j.
fl. Malv. arbor.
nymph.
violar. ana M. ß.
sem. alth.
papav. alb.
violar.
portulac. ana ʒiij.
fruct. alkekeng. No. vj.
cicer. r. ℥ij.

Hord.

Hord. mund. M. ß.
Coq. in s. q. ▽ *simplicis*:
Colat. ℔iij. adde
syr. violar. sol.
agrimon. ex succo.
Capill. ♀is
Mell. rosat. ana ℥j.
M. D. S.

Temperirender Tranck.

De quo bis vel ter quotidie bonum haustum æger capiat.

Terebinthinata imprimis conducunt, in specie Platero usitata fuit sequens mistura terebinthinata:

℞. *Terebinth.* ʒvj.
Mellis ʒj.
Vitell. ovi no. j.
Vini Malvat. ℥iv.
Diluta servanda ad usum: dosis ʒvj.

Vel ℞. *Terebinth.* ℥ß.
vitell. ovi no. j.
Mellis ℥i.
Agitentur in mortario, donec albescant: adde
Vini albi.
▽ *parietar.*
flor. fabar. ana ℥j.
syr. limon. ℥j.
M. D. S.

Reinigende Mixtur.

Imò solum lac, cui terebinthina cum vitello ovi soluta, cum pauco saccharo permista, sufficit pro leniendi scilicet & temperandi scopo.

Nec acidulæ ad ulcera vesicæ mundificanda rejiciendæ sunt: vid. Riverius *lib.* 14. *c.* 5. Scholzius *Consf.* 155. *&* 161. *&* Tulpius *lib.* 2. *observ.* 53. ubi refertur ulcus vesicæ desperatum, per fontis Spadani usum curatum.

Sic pro tertia indicatione:

℞. *Rasur. lign. sanct.* ℥iij.
rad. Sarsaparill.
liquirit.
eryng. ana ℥j.
HB. agrimon.
Veronic.
heder. terr. ana M. ß.
flor. rosar.
violar. ana p. iij.
Passul. major. ℥iß.
Coqu. in s. q. ▽ ad ℔ij.
Colatura capiatur crebrius:
D. S.

Zertheilender Tranck.

Nobilis est observatio Thoneri *lib.* 3. *de morb. vesf. obs.* 3. *pag.* 176. ubi refert exulcerationem ingentem vesicæ cum urina retenta, & intensissimis doloribus, post calculi per sectionem extractionem, aliis omnibus frustra adhibitis, potu quodam ex radice liquiritiæ curatam:

℞. *Rad. liquirit. ras.* ℥j.
passul. min. M. j.
Jujub.
Sebest. ana M. ß.
rad. chinæ ℥ß.
Incisa & contusa dentur.
℞. *de his* M. j.
Hord. M. ß.
Coquantur in mens. ▽æ, &c.
Hinc
℞. *HB. agrimon.*
equiset.
plant. an. M. ß.
rad. liquirit. mund. ʒij. vel ℥ß.
Decoxit in ▽ plantag. & beton. ana q. s. vel sola ▽ ferrariorum ad consumptionem tertiæ partis.
In colaturæ ℔ß. dissolvit
Mell. ros. ℥iß. M.

Et æger singulis horis portionem per syringam injiciet.

Interdum etiam saniculam & alchimillam addidit. Addi etiam potest essentia myrrhæ cum spiritu vini tartarisato parata, vel resinæ aloes ʒij. ad ℥ß.

Inter externa injicienda sunt varia; vel per catheterem, vel per syringam: quò pertineat clysmata terebinthinata. Sumatur etiam lac recens, serum lactis, mulsum, succus equiseti, vel plantaginis, aqua ferrata, in qua radix symphyti modicè bullierit. Convenit aqua calcis vivæ cum Sief albo Rhasis secundùm Barbette *in Chirurg.* vel injectiones Platero abstersivæ usitatæ sunt:

℞. *Rad. liquirit.* ℥ij.
Cicer. rubr. p. i.
Cort. fabar. ℥j.
fol. plantag. M. j.
f. decoctum in ▽:
adde parum lixivii.
in decocti hujus ℔j. dissolve
Terebinth. in melle dissol. ℥ij. M.

In graviori malo potest addi unguentum Ægyptiacum.

Tandem fieri potest injectio consolidativa:

℞. *H. equiset.*
plantag.
summ. hyperic. ana M. j.
rad. bistort.
Consol. major.
lil. alb. ana ℥j.
cort. granat. ʒiij.
coqu. in ▽ *ferrar.* ℔j.
in colat. dissolve
Troch. alb. Rhas. s. opio. ℥ß.
bol. Armen. ʒj.
Misc. S.

Heilende Einspritzung.

Sic ad ulcus in collo vesicæ, & inde sanguinis per penem egressum, præter interna convenit injectio:

℞. ⊕li Roman. ℥ij.
▽ comm. ℔j.
f. decoctio.

vid. Forestus *lib.* 26. *obs.* 1. *Schol. in fine.*

Nec thermarum usus ad exulcerationes vesicæ & renum negligendus; vid. *Consil.* Scholzii *pag.* 383. Sed de vesicæ exulceratione curanda vid. in specie Horstius *observat.* 478. & hinc Platerus *in Observationibus.*

ARTICULUS XIV.
De
Inflammatione Membranarum Cerebri.
Seu *Phrenitide.*

POrrò inflammantur interdum quoque partes superioris ventris, membrana nempe cerebri, & forsan, utut rarius, ipsum cerebrum; vid. Fontanus *Anat. c.* 1. Forestus *l.* 10. *obs.* 11. *in schol.* Rhodius *cent.* 1. *obs.* 39. & Willisius *de anim. brut. l.* 2. *c.* 10. Nam cerebrum ipsum si inflammari contingat, brevi ad corruptionem & hinc mortificationem tendit, adeòque à Montano multisque aliis dubitatur, an cerebrum verè inflammari possit; vel si contingat, an sub curam Medici cadat? De ejus tamen membranis, imprimis matre tenui, res extra dubium est quoad inflammationis possibilitatem, cùm copiosis respersæ sint arteriis, quibus respondent venulæ in sinus terminatæ, simulque perquam sensiles sint, in quarum vasis si contingat sanguinis motum & circulum impediri, sequitur inflammatio, quæ membranarum cerebri vel solitaria, vel cum parte quadam cerebri sociata inflammatio modernis vocatur phrenesis sive phrenitis; sed perperam & perverso vocabulorum usu. Hippocrati enim & Græcis Autoribus diaphragma vocatur φρένες, unde phrenitis proprio ac genuino sensu est inflammatio diaphragmatis, quam ordinariò insequitur delirium. Dicitur autem φρένες diaphragma, vel quia antiquis mentis sedes fuit reputatum, vel quod in diaphragmate affecto & inflammato mens perturbetur. Cum igitur Interpretes mentem Hippocratis non intellexerint, phrenitidem interpretati sunt per delirium gravius febribus ardentibus superveniens. Antiqui è contra inflammationem membranarum cerebri, aut ipsius cerebri vocarunt sphacelum seu sphacelismum, uti patet ex aphorismo Hippocratis 50. *sect.* 7. ita sonante: *Quibus cerebrum sideratum est, intra tres dies intereunt, si verò hos superaverint, sani fiunt*; ubi per siderationem seu sphacelum cerebrum inflammatum intelligitur. Phrenitis ergò propriè est inflammatio diaphragmatis, sicut sphacelus est inflammatio cerebri & membranarum ejus: Conf. Sennertus *Pr. lib.* 1. *part.* 1. *cap.* 23. *pag.* 203. & 205. Sed cum verba valeant ut nummi, recepto usu phrenitis, modernorum vocabulo, veterum sphacelum, i.e. inflammationem cerebri, ejusque membranarum, & inde natam febrem acutam plus minus continuam, peracutumque ac gravissimum delirium, intelligemus.

In Phrenitide ergò calor, rubor, dolor & pulsus, tanquam necessaria & quasi pathognomonica omnis inflammationis signa sunt obvia. Dolor ratione partis affectæ, ex inflammatione & impedito sanguinis motu, est intensissimus, cùm certum sit, nullam corporis partem sensiliorem esse, quàm ejus membranas, & quidem dolor acerbissimus, & horrendus lacerativus percipi solet. Hinc videmus veros phreniticos (utplurimùm enim confunditur phrenitis cum delirio in febribus ardentibus superveniente) avellere capillos præ nimio dolore, & immenso quasi furore caput immaniter concutere: propter quem etiam acerbissimum dolorem malum adeò est acutum, ut tertio die sit lethale; quoniam propter dolorem istum sensibilissimum spiritus animales nimis dissipantur, & facilè istarum partium inflammationem sequitur gangræna, & inde necrosis. Præterea hi ægri propter spiritus animales impetuosè & inordinatè motos mox delirant, adeò ut quæsiti de circumstantiis caloris vel doloris v. g. eas sufficienter expromere nequeant. Unde talibus insigniter delirantibus tandem gravissima symptomata, in specie convulsiones, superveniunt, idque tunc præcipuè, quando jam gangræna imminet. Præterea pulsatio in capite adest vehementissima, de qua in primo principio conqueruntur ægri, & quanta talis pulsatio & inde dolor capitis pulsatorius sit, exinde potest colligi, si attentè aspiciatur collum; apparebit enim tunc, quod vehementissimè pulset arteria carotis, idque propter impeditum legitimum sanguinis transitum in suis extremitatibus. Ex quo colligi potest, quantum impetum & quantam pulsationem sanguis affluens, & in cerebro vel loco inflammationis sub cranio stagnans, inferre valeat.

Moderno ergò usu phrenitis erit delirium intensissimum ex membranarum cerebri inflammatione ortum, cum febre ardente & peracuta conjunctum.

Patet ex his, veram seu veterum phrenitidem rarissimum esse affectum, & quem ferè intra biduum vel triduum insequitur mors.

CAU-

CAUSÆ.

Causæ phrenitidis internæ sunt raræ, nisi forsan præcedens sanguinis quædam excretio suppressa, aut alius inflammationis metastasis, occasionem veræ phrenitidi seu sphacelo subministret: sic enim in puerpera propter suppressa nonnihil lochia, phrenitidem observavit Horstius *lib. 2. obs.* 25. *&* 26. item ex suppressione hæmorrhoidum *cit. loco obs.* 26. Fit etiam interdum, ut peripneumoniæ seu pleuritides non raró per metastasin materiæ abeant in phrenitidem veram, tunc temporis utplurimùm lethalem. Exempla subministrat Schenckius *lib.* 1. *obs. pag.* 61. Inflammatio cerebri per abscessum soluta veram phrenitidem repræsentans, videri potest in Lossio *obs. p.* 18. à vermibus verò in Paracelso *lib.* 2. §. 2.

DIAGNOSIS.

Ex his signa phrenitidis per se patent. Nempe phrenitidem imminere, concluditur ex vigiliis pertinacibus, somniis turbulentis, sermone immodico, mutatione morum, urina primò crassa, mox tenui, imò diaphana, capite tactu calidiore, oculorum torvitate, item dolore capitis intenso, præprimis circa occiput, & arteriarum colli atque capitis pulsatione nimiâ.

Delirium verò simplex à phrenitide in hoc distinguitur: quod illud sit levius cum intervallis; hæc vehementior & ferè continua cum intensis doloribus capitis: quorum ratione hoc sæpiùs fricant, respiratione difficili, febre continuâ & siti nulla, quamvis hujus causæ adsint. Si inflammatio quædam subsit, in gangrænam degenerans, ferocia remittit, oculis clausis prostrati decumbunt, & lethargici evadunt ægri.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: vera phrenitis seu inflammatio cerebri ejusque membranarum affectus est peracutus, utplurimùm lethalis, juxta Hippocratem *lib.* 7. *aphor.* 50. & *lib.* 2. *epidem. sect.* 3. *Ægrot.* 4. *pag.* 733. & tertio vel quarto die, ad summum septimo finiens, ita ut brevi post superveniat necrosis perfecta, ægrique convulsi intereant. Nam & Prosper Alpinus *lib.* 1. *de Med. Ægypt. cap.* 13. refert: vidisse se in Ægypto phrenitides planè lethales, ita ut tertio vel quarto die jugulaverint ægros.

Aliàs in inflammationis cerebri incremento dejectiones alvi albicantes, & urinæ crudæ, albidæ & pallidæ existentes, pessimæ sunt; utplurimùm enim ægri intereunt, teste Hippocrate *sect.* 4. *aphor.* 72. sicut etiam Galenus *lib.* 1. *Prædict. Comment.* 1. *tit.* 12. nullum phreniticum, qui similes urinas emiserit, servatum vidisse scribit; & cum similes urinas reddidisset *Philista* 2. *in* 3. *Epid. Ægr.* 4. vehementer insanivit, & quinto die defunctus est.

Si quis in phrenitide vera dentibus stridet, delirium grave imminet; sin verò jam adsit delirium, convulsio lethalis est in procinctu.

In inflammatione cerebri membranarum, quibus, ut loquitur Hippocrates tremulæ aut obscuræ sunt desipientiæ, i. e. si ægri sunt minùs furiosi, sunt periculosiores, quàm quibus sunt desipientiæ tumultuosæ; i. e. interdum phrenitici apparent, quasi dormiant, aut quodammodo quieti sint, utut nihil minùs faciant, quin variis hinc inde insomniis conturbantur & in se ipsis delirant, adeò ut interrogati licèt, ineptè respondeant: & tales phrenetici cum talibus variis insomniis & tremula desipientia ferè periculosiores sunt, quam phrenetici magis furiosi, cum vociferationibus, artuum contorsionibus & similibus.

Lethalem phrenitidem denunciat dyspnœa, facies cadaverosa, sudor syncopticus, lingua & manus tremulæ, stridor dentium, rigor, si floccos legant ægri, stillicidium narium, dejectiones, & urinæ minus tinctæ observantur. Sin verò febre mitescente delirium non cesset, utplurimùm in lethargum, maniam, aut melancholiam mutatur; ita quidem, ut affectus soporosi ex phrenitide raró curentur; hinc notatu digna sit observatio Zacuti Lusitani *lib.* 1. *Prax. Admir. obs.* 15. quamvis in illo subjecto somnus non adeò profundus extiterit.

De cetero phrenitis solvitur vel per sudorem, vel per largam narium hæmorrhagiam, vel diarrhœam, qualem etiam annotavit Forestus *lib.* 10. *obs.* 1.

Quod si inflammatio hæc suppuretur, lethalis est, unde rarissimum est, quod Hercules Saxonia refert de quodam phrenetico servato, cui pus per os & aures eruperit.

CURA.

Superest cura, quæ tamen nil habet peculiare præ cura in febribus acutis cum delirio conjunctis, & sub deliriis commodiùs tractatur, cùm in phrenitide curanda ad duo respiciendum sit: nempe ad ipsam febrim ardentem inflammatoriam, quæ non secus ac pleuritis & aliæ similes curanda; & hinc ad urgentia pathemata, imprimis dolorem capitis & delirium. Adeòque convenit venæsectio largissima, in principio interdum repetenda; quin & præmissis clysmatibus & vomitorio in omni morbi principio mox sudorifera adhibeantur, ut sanguinis stagnatio maturè primo vel secundo die discutiatur, nam nisi hoc maturè fiat, superveniente necrosi ægri intereunt. Inter alterantia julepus sequens est elegans:

℞. *Hord. mundat.* M. ij.
rad. scorzon. ℥j.
liquirit. ℥ß.
fol. acetos. M. j.
fl. borrag.
rosar. rubr.
Violar. ana p. ij.
passul. min. cont.
ras. C.C. ana ℥j.
cran. human. ℥ß.
Coqu. in s. q. ▽*æ.*
Colar. ℔iv. aciduletur cum ∾*u* ⊕*li* q. s.

ARTICULUS XV.

De

Oculorum Inflammatione,

vera & notha.

INflammantur subinde etiam oculi, malum satis frequens & ubique cognitum, quod in specie vocatur ophthalmia: est vitium contradistinctum lippitudini, epiphoræ, & similibus.

Ophthalmia autem est vel vera, vel notha, seu sicca etiam vocata: Illius duæ sunt species, vel sanguinea, vel serosa, seu lymphatica, proprio nomine epiphora dicta, coincidens ferè cum lippitudine, nisi quod lippitudo & epiphora saltem subjecti proximi ratione nonnihil differant. Inflammatio sanguinea est inflammatio tunicæ adnatæ, cum rubore, ardore, & dolore, tumore & lachrymis, nunc plus vel minùs fluentibus: hæc verò est affectus suo modo catarrhalis, nempe copiosa & continua lachrymarum destillatio ex oculo, quæ nunc acres sunt, adeòque dolorem, morsum, ardorem, ruborem junctum habent, & vulgò dicitur humor seu catarrhus calidus, nunc mitiores sunt, & sine symptomatum talium syndrome affligunt, diciturque humor sive catarrhus frigidus: sicut lippitudo est affectus similis palpebrarum, in quo copiosissima lympha lachrymalis, tam ex glandulis angularibus, quàm etiam glandulis palpebrarum à Stenone detectis erumpit, ratione cujus notabilis in ophthalmia symptomatis, Celsus ophthalmiam Græcorum Latinè lippitudinem appellavit.

SUBJECTUM.

In ophthalmia vera afficitur oculus quoad membranas comunes, in specie quoad membranam externam, quam adnatam appellant; subinde verò etiam cornea & uvea non leviter afficiuntur; quæ membranæ, imprimis extimæ, contextæ sunt ex copiosissimorum vasculorum textura, tam venularum quàm arteriolarum: impedito ergò motu sanguinis in his vasculis, sequitur inflammatio, adeò ut vascula hæc sanguine stagnante distenta magis fiant conspicua, & subinde totus oculi bulbus intensissimè rubeat. Cum verò membrana hæc adnata intimè connectatur cum tunica sclerotica, à dura matre ortâ, & hac mediante etiam cum uvea à pia matre natâ, ipsâ adnatâ à pericranio originem ducente, propter hanc membranarum oculorum connexionem cum cerebri membranis mutua partim dictarum conspiratio & plura pathemata per consensum oriri solent. Nempe ratione pericranii fit, quod in gravi ophthalmia simul capitis dolor, si non pulsatorius, tamen contractivus, præter gravativum, percipiatur. Patet etiam ratione conjunctionis cum internis membranis oculorum, & hinc membranis cerebri, quare contusionib⁹ cranii, & læsionibus membranarum cerebri, interdum superveniant ophthalmiæ, eæque utplurimùm quarto aut septimo die, interdum nono aut undecimo, accedant, aut saltem fluxus oculorum cum eorundem rubedine, ut in nosodochio Patavino aliquoties observavi: quæ ipsa fuerunt signa periculosa ac imminentis mortis, quatenùs ostenderunt jam factam cerebri membranarum læsionem, aliqualem inflammationem, & exinde gangrænam & necrosin. Certè si hæc sponte sequantur, periculosum signum est: nam dum stagnat sanguis in cerebro ejusque membranis per arterias carotides affectis, fit ut uberiùs affluant ad oculum, ubi impeditur in motu, & ophthalmiam infert. In epiphora ad glandulas, ex quibus tale stillicidium oritur, imprimis respiciendum, sive sint in oculorum angulis, sive palpebris: de quibus videatur Steno *in obs. de glandulis oculorum & narium.*

CAUSÆ
OPHTHALMIÆ VERÆ.

Causa ophthalmiæ in genere est spina oculo alicui in externa ejus superficie infixa, cujus occasione oritur dolorosa fibrarum strictura, sanguinis remora in motu, lymphæ ejus uberior per glandulas infusio; vel est quodcunque hostile aut inimicum, acidum aut acre, præsertim si oculum affecerit, plus minùs irritaverit, sicque ad inflammationem occasionem dederit: estque vel internum vel externum.

Causæ externæ, ut contusio, læsio, vulneratio, pulveres acres in oculum illapsi, ut & fumi metallici aura asperior, &c. satis sunt cognitæ: sic enim pulveres afficiendo partes oculi sensiles, & irritando, faciunt, ut sequatur contractura fibrarum in tunicis oculi, & ita sanguis stagnans inflammationem inducit.

Causæ verò internæ sunt omnes eæ, quæ quacunque ratione occasionem dare possunt, ut sanguis stagnet in vasculis minutissimis: sic v. g. in specie variolæ, quarum sanies acris & acido-salsa oculis infensissima, propter fermenta acria relicta, sæpissimè ophthalmias, & quidem pertinacissimas aut sæpiùs recurrentes post se relinquunt, ut *suprà ex* Lipsio *in eleganti Tr. de Variolis* monitum, ubi exemplum habet sæpissimè recidivantis epiphoræ, modò

in uno,

in uno, modò in altero oculo, ex malè curatis variolis. Nam oculus semel inflammatus facilè levi de causa postmodùm denuò inflammatur, ita ut nunc in hoc, nunc in altero, nunc in utroque oculo recurrat, idque propter robur partis tunc læsum, vel propter ejusdem tonum laxatum, & etiam propter fermenta acria plus minùs purulenta in parte relicta. Nempe tantillum fermenti remanens intra tunicas oculorum est instar spinæ digito infixæ, quod excitatum facillimè inflammationem oculorum infert &c. Imprimis aliàs solennes sanguinis in corpore evacuationes negligantur & supprimantur, si levis accidat in oculo irritatio, inflammationem inferunt; hinc suppressos menses, hinc tineam infantum, vel malè curatam vel spontè evanescentem, propter relictum acre salsum sequuntur non rarò ophthalmiæ: exempla habet Gabelchoverus *Centur.* 4. *Cur.* 38. de inflammationibus oculorum propter omissas solennes scarificationes: item ophthalmiam observat ex retentis mensibus *Cent.* 3. *Cur.* 61. Infantes pariter ex aurium purulentis fluxionibus cessantibus, subinde in ophthalmias pertinaces & contumaces incidunt. Speciatim tamen acre quodcunque ex corpore excernendum, cum sanguine aut lympha lachrymali aut quacunque occasione ad oculos delatum, irritando oculum ad inflammationem disponit.

Ulteriùs ratione modi afficiendi ophthalmia interdum est epidemica, & interdum contagiosa, item periodica. Epidemica est ex aëre nempe inclementiori, & effluviis acrioribus inquinato, quo oculos feriente inflammatio oborta: qualem epidemicè grassantem ophthalmiam observavit Amatus Lusitanus *Cent.* 7. *cur.* 80. Contagiosa observata fuit, e. g. si quis ophthalmicos intueretur, simul quoque eodem malo corriperetur ratione atmosphæræ, quæ ab alterius oculo recepta huic irritando & vellicando instar pulveris acris ad inflammationem disponit. vid. Forestus *lib.* 9. *obs* 4. Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *prax. hist. cap.* 13. Plempius *Ophthalmogr. lib.* 5. *cap.* 12. & Sennertus *lib.* 1. *prax. ubi de ophthalmia.* Periodicam denique, & modò in hoc, modò in alio loco recidivantem, à variolis natam, videbitis in Lipsio *l.* 4 *pag.* 70.

Differentias etiam habet ophthalmia graduales, & in tres gradus dividitur, si enim inflammationis saltem initium adsit, cùm nempe oculus cum rubore & calore humidior fiat, & nonnihil doleat, dicitur Τάραξις seu levior oculi inflammatio, utplurimum ferè occasione externâ nata: Quodsi inflammatio supra dicta insignior, præcipuè ex causis internis, oriatur, est ophthalmia *κατ' ἐξοχὴν* dicta: si verò facta sit inflammatio intentior, ut & palpebræ afficiantur, & quasi invertantur, cum insigni tumore, nec claudi possint, albumque supra nigrum oculi intumescat, ita ut nigro quasi subsidente hiatus veluti in oculo appareat, *χήμωσις* dicitur, utplurimùm ex causa externa nata. Conf. Sennertus, *ubi de ophthalmia.*

CAUSÆ.

EPIPHORÆ & LIPPITUDINIS.

Quoad causas epiphoræ & lippitudinis; eæ sunt triplices:

I. Est nimia glandularum oculorum laxitas, quando eædem undecunque, præsertim sub nutritione propria, vitiatæ, aut aliàs irritatæ, flaccidæ & nimis spongiosæ redditæ, per patula nimis ac patentia foramina lympham copiosam continuò effluere aut potiùs elabi sinunt, ipsâ lymphâ aliàs naturaliter tunc constitutâ; unde hic affectus nulli insigniori symptomati est adjunctus, nisi aliquali oculorum rubedini, ex sanguineis vasis ob copiosiorem & faciliorem ejus effluxum & ob inanita semper vasa majorem turgescentiam. Malum hoc senibus & morientibus est familiare; hinc spontè illachrymari in acutis morbis periculosum ex Hippocrate: istud (in senibus) ob nativam ratione ætatis imbecillitatem, dum flaccidæ & quasi detritæ sunt glandulæ: hoc verò (in morientibus) propter morbosam summam prostrationem virium, & hinc spirituum animalium defectum, & glandularum flacciditatem. Facit huc defectus carunculæ lachrymalis in affectu Græcis ῥύας dicto, quæ caruncula nihil aliud est, quàm substantia tenera carnea, juxta glandulas lachrymales sita, & se instar operculi lymphæ & glandularum lachrymalium habens, unde ea vel resoluta, vel ferro ablata, vel à lympha acri vel ulcere exesa, vel imminuta, sui absentiâ successivè infert continuum & involuntarium lachrymarum fluxûm: quin & robur oculi læsum, seu quando glandulæ oculorum semel laborarunt epiphora, & sæpiùs postmodum ex imbecillitate hinc contracta idem patiuntur malum; unde sordium, puris, &c. proventus, quibus oculus & vicinæ glandulæ irritatæ continuò plorant; de qua oculi glandula majore, vulgò caruncula lachrymali dicta, vid. Warthoni *Adenograph. c.* 26. *p.* 160.

II. Causa epiphoræ est læsio & irritatio oculi sensibilissimi ab externis causis, quocunque modo oculum continuò irritantibus, ut substantia ejus glandulosa laxetur. Quò pertinent pulveres in oculos illapsi, item effluvia acria, v. g. cepacea, alliata & piperata, quæ salibus volatilibus turgida oculos pungunt & mordent; etiam aër externus nimis frigidus aut asper, qui oculum lædit, ex quarum rerum læsione & irritatione copiosus & continuus lymphæ vitiosæ ad oculum contingit affluxus, & sic epiphora catarrhalis. Duran-

Durante effluxu diutius ex copiosè affluente ſanguine, & ob exhauſtum laticem ejus pro impendio lachrymarum, ſanguis nonnihil ſpiſſeſſit, ut in anguſtiſſimis iſtis vaſculis ſtagnans ophthalmiam tandem ſeu oculi inflammationem inferat, modò majorem, modò minorem, cum ejus rubore, dolore & tumore, de quibus jam dictum.

III. Epiphoræ cauſa propriè catarrhum conſtituit, quando nempe ex vitio lymphæ catarrhalis habituali, ab interna cauſa profecto, per modum catarrhi præternaturalis lachrymarum fit effluxio; proprièque & frequentius epiphoram conſtituit. Vitium lymphæ eſt, quando eadem nimis acris & ſalſa acida in corpore exiſtit, quâ concurrente oculi debilis ſpongioſa magis ſubſtantia glandulosa effuſionem lachrymarum copioſam facilè excitare poteſt. Unde hæc lympha acido ſalſa continuò oculos rodit & vellicat, unde eorum pruritus, & interdum palpebrarum exulceratio. Ex pruritu & irritatione magis magisque ſanguinis & lymphæ affluxus promovetur: nam omnis lympha ſub ſe continet ſubtilem quendam acorem abſtergentem & detergentem, hinc fit, ut in naturali ſtatu oculi in tali lympha lachrymali humectati, ſint facilè mobiles, & ab omnibus ſordibus purificati; ſimul verò atque hæc lympha lachrymalis fit nimis acida, tunc non rarò varia oriuntur oculorum mala, imprimis externa, v. g. dolor, oculorum rubedo, pruritus, tumor, corroſiones, lippitudines, inflammatio oculi periculoſa, puſtulæ, ulcera, fiſtulæ lachrymales, &c. quin & in cæcitatem interdum terminantur hæ epiphoræ catarrhales, quatenus ab acrimonia lymphæ nonnihil corroſæ membranæ oculorum fiunt aſperæ, ex aſperitate craſſæ, ex craſſitie tandem opacæ, minuſque perſpicuæ, ita ut exinde neceſſariò ſequatur cæcitas.

Cauſæ hujus epiphoræ remotæ ſunt omnes eæ, de quibus ſuo loco in catarrhis dicam. Inter has ſunt aſſumpta quædam ad eā diſponentia, ut nuclei malorum perſicorum, de quibus vid. Rhodium *Cent.* 1. *Obſ.* 80. *pag.* 43. Interdum ſpecialiter concurrit potus nimius vini aciduli oculis nocens: interdum etiam parentum concurrit vitium, cum hæreditate materna aut paterna oculi infantum diſponantur, ut accedente internæ lymphæ vitio ſimilem in epiphoram incidant.

Cæterùm omnium horum affectuum ordinarius comes eſt copioſiſſima lachrymarum deſtillatio, quæ, ſi affectus eſt oculus, degenerant à naturali more, & ſunt in duplici differentia, quæ adhuc obſervanda pro cura meliùs inſtituenda, idque, ſi ex cauſa interna oriatur ophthalmia: nam interdum lachrymæ effluunt acres, tenues, acido ſalſæ, vel quaſi plus minùs corroſivæ, pruritum inferentes, & cutim malarum corrodentes, idq; in in[...] matione periculoſiore, utpote quæ te[...] gis dolet, ardet, & inſtar eryſipelatis cu[...] infeſtat, idque tunc vocant catarrhum[...] licèt non ſemper vitium catarrhale ad[...] innuunt lympham lachrymalem adi[...] acrem ſalinam & rodentem, & qui[...] ophthalmia bilioſa dicitur: Interdum [...] mæ non ſunt corroſivæ, ac ſine acrim[...] la, ſed potiùs ſubdulces, ſimpliciter i[...] & in his ophthalmiis ſubinde oculi p[...] quaſi conglutinantur & inviſcantur, [...] lympha lachrymalis magis craſſa, ma[...] da & tenax eſſe ſolet, oculos incru[...] conglutinans, concurrente tamen tu[...] aliquali nutrimenti proximi in parte [...] in glandulis, vel in ſuperficie oculi, al[...] ne, quod depravatum lemas ordinari[...] tur: unde hujus imprimis occaſione [...] palpebræ ſolent, quæ lympha tame[...] melior eſt, quàm tenuis & ſalina.

Ex qua lachrymarum differentia [...] ophthalmiæ tempora diſtinguenda [...] principium eſt, quando humor tenui[...] rimus defluit: augmentum, quando d[...] getur, humorque fit craſſior: Stat[...] magis coctus videtur humor, h. e. c[...] tus, adeòque craſſus, ut etiam palpeb[...] glutinet: declinatio, cum ſympto[...] mittunt.

Licèt autem hæ lachrymæ ſint or[...] ſymptoma, tamen diſtinguuntur [...] Nam interdum ſe habent inſtar cauſæ[...] dum inſtar producti. Communiter [...] es ſey ein Fluß; ſed malè, cùm etia[...] bus extrinſecus illapſis copioſus lachry[...] proventus obtingat, licèt oculus ſi[...] Ergo attendendum: an vitium ſit à c[...] terna? an verò interna, à qua genera[...] chrymæ? Aliud namque eſt, quand[...] phora in pueris ex tinea repreſſa: a[...] quando ex irritatione quadam extern[...] poſteriori in caſu adſtringentia pro[...] priori ea nocent.

Quoad ophthalmiam notham, ſe[...] vocatur ſiccam, hæc eſt iſta, in qua la[...] ferè nullæ exſtillant, utut plus min[...] palpebræ coagulari ſoleant. Talis oph[...] ſicca nil commune habet cum vera, pr[...] borem; oculi enim rubent, plus m[...] ment, atque plus minùs pruriunt, u[...] ejus ſunt gradus:

1. Quæ eſt cum pruritu, & exigua [...] onem ſalſam & acrem conjunctam h[...] dicitur ψωροφθαλμία.

2 Quæ cum pruritu & dolore levi & [...] li gravitate ſine fluxione eſt, adeòq; ſa[...] & tumidi ſunt oculi, & dicitur ξηροφθ[...]

3. Denique ſine pruritu, fluxione [...] duritie ac aſperitate palpebrarum eſt [...] tu σκληροφθαλμία, ſeu dura lippitudo.

Oriuntur ex subtili, salsa vel acri lympha, oculos naturaliter humectante, alterante, & ita oculos malè afficiente.

DIAGNOSIS.

Manifesta fit ophthalmia per se ex dolore, ardore, rubore, & tumore oculorum, & ipsarum palpebrarum; quæ omnia sunt signa inflammationum communia; sicuti etiam per se & ex relatione ægri manifestum erit, an ophthalmia à causa interna, an ab externa originem ducat.

Sanguis inflammationem excitans nunc per vasa oculi exteriora movetur, nunc per interiora: Si per exteriora, tumor, dolor, pulsus in fronte ac temporibus, percipiuntur: Si verò â vasis & membranis interioribus, dolor profundior & vehementior erit, pruritusque in palato ac naribus sentitur, ac sternutatio frequens erit.

Signa diagnostica epiphoræ per se patent: causæ tantùm distinguendæ sunt, partim ex relatione ægri, partim ex scientia Medici.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Nulla ophthalmia est negligenda, in specie si est à causa interna, quia semper oculorum necesse est fiat læsio: interim tamen una major, altera minor existere solet, hinc secundùm supra monitos gradus magis vel minus periculosa ac curabilis est.

Ophthalmia verà pro subjectorum ratione, in iisque humorum, præsertim lymphæ ac sanguinis, constitutione, faciliùs vel difficiliùs curatur.

Ophthalmia per consensum à membranis cerebri internis, dura nempe & pia matre, & à partibus circa cranium contentis, sæviora & periculosiora habet symptomata, & difficiliùs curatur, quàm ea, quæ fit per essentiam affecto oculo.

Dolor diu in ophthalmia perseverans pessimum signum est; materiam enim aut corrodentem, aut distendentem aut suppurantem arguit.

Ophthalmiam diuturnam, aut sæpiùs recurrentem, facilè visûs hebetudo insequi potest, partim ob membranas incrassatas, partim ob humores impuros redditos.

Quando res eò devenit, ut inflammatio non possit derivari, vel digeri, vel suppurari, ferè perit oculus. Interdum suppuratur, & tunc periculum cœcitatis & gangrænæ pariter iminet, quodsi eò devenerit malum, melius est amittere oculum, quàm certò perire & mori, adeòque oculus maturè extirpandus est, ne per consensum cerebro gangræna communicetur, & mors superveniat.

Ophthalmia discutientibus aliàs curatur: sin sæpius recurrat, periculum cæcitatis minatur, dum occasionem suggerit, ut nebulæ, panni aut cicatrices in perforatione uveæ & corneæ enascantur vel nutrimentum proximum corruptum, & in humore aqueo successivè conglutinatum, suffusionem inducat.

Ea ophthalmia, quæ supervenit graviori capitis læsioni, frequenter est funesta & lethalis.

Ophthalmia laborantem superveniens alvi profluvium liberat: vid. Hippocrates *sect.* 6. *aph.* 17. & Galenus *l. contra Julianum cap.* 1.

Taraxis à causa externa nata, si maturè curatur, sine periculo est; periculosior autem est chemosis seu ophthalmia perfecta & consummata.

Notha ophthalmia non adeò periculosa est, quàm vera; diuturna tamen est, & admodum chronica.

Quoad ophthalmiæ serosæ sive epiphoræ prognosin: Infantes frequenter lachrymari solent, & quidem sine insigni periculo; quoniam diætâ & procedente ætate sponte hoc vitium corrigitur: Inveteratus autem aut natu majoribus accidens contumacior, facilè fistulam lachrymalem potest inferre.

Qui in febribus aut aliis morbis acutis voluntariè lachrymantur, nec oculi sint affecti, aut crisis per hæmorrhagiam instet, inconveniens est: si verò citra & præter voluntatem hoc faciunt, malum signum est; innuit siquidem affectum esse cerebrum, & resolutionem facultatis, ut vocant, & periculum portendit, teste Galeno & Hippocrate *sect.* 4. *aphor.* 52.

Epiphora verò, quæ fit ex læsione carunculæ lachrymalis, ferè est incurabilis; uti est pessima, quæ à caruncula, quacunque ex ratione, ablata oritur; uti facilior est curatu, quæ est ab illius erosione quàm excisione.

C U R A.

Quoad curam:

I. Causæ externæ quælibet, oculum hostiliter afficientes, sunt removendæ, hinc causis internis prospiciendum, Et tandem

II. Sanguis in oculo stagnans resolvendus, & ad naturalem statum & circulum reducendus, & inde orta inflammatio removenda est.

Cùm verò causæ, internæ imprimis, sint duplices, ob id vel sanguinis motui, qui oculum tumefacit & inflammat, per revulsoria remedia prospiciendum, vel acre quodcunque oculum vellicans & irritans corrigendum.

Inflammationi leviori, imprimis ex causa externa natæ, & ubi non est tantum ægri periculum, ut in rubore, ac moderato dolore, pauca externa saltem ex pharmaceutico fonte sufficiunt remedia. Ubi verò tumor & inflammatio sunt magna, aut gravius imminet peri-

periculum, simul per remedia interna curatur, quibus & alia ex chirurgico fonte pro revulsione, aversione & derivatione adhibenda.

In graviori ergo ophthalmia, imprimis ex causa interna nata, si corpus vel plethoricum, vel sanguinis evacuandi suppressio fuerit, venæ sectio admodùm necessaria erit. Convenit ergo pro scopo revulsionis universalis quidem venæsectio in pede, pro scopo aversionis verò in brachio, pro scopo derivationis, si fieri poterit, in fronte. Et quidem quod in pede secanda sit vena, confirmat & illustrat egregium exemplum Lindani *super Hartmannum*, dum dixit, se vidisse, quantum valeat venæ sectio legitima in ophthalmia in Chirurgo Amstelodamensi, cui dexter oculus fuit inflammatus. Quod attinet derivatoriam venæ sectionem; sanè ad derivationem nil meliùs est, quàm venam frontis incidere: sed hocce habet incommodi, ut subinde pro secanda vena frontis laqueus collo injiciendus sit, ut pro meliori illius intumescentia venæ jugulares constringantur, ubi periculum imminet, ne constrictis ita venis jugularibus simul insigniter augeatur oculorum inflammatio; unde non aperienda est, nisi tundi possit vena frontis sine hac adstrictione, & per se pateat, & potiùs omninò eadem est relinquenda. Non tamen nisi præmissis præmittendis hæc vena frontis incidatur, siquidem post eam intempestivè sectam ophthalmiam gravissimam, visus & loquelæ perditionem observavit Hildanus *Cent.* 5. *obs.* 18. Interdum etiam pro derivatione arthe riotomia temporalis in ophthalmia contumacissima instituitur: vid. Nicolaus Fontanus *in Respons. & Curat. Medic. l.* 1. *pag.* 50. Huc etiam pertinent cucurbitulæ scarificatæ ponè aures applicandæ; vid. Rhodius *centur.* 1. *obs.* 79. qui felicem harum usum habet, utut rarò in usum vocentur. Quò etiam spectant vesicatoria nuchæ, aut etiam ponè aures applicata, quæ pro aversione usitatissima ac sanè proficua sunt. Utut enim hæc saltem sint remedium palliativum, & medeantur ophthalmiæ à posteriori, tamen verissimum est, quod multum illa valeant. Neque ipse credidissem horum fructum adeò insignem esse, nisi ipse eundem vidissem. Et quidem nuchæ applicata juvant sensibiliter, si rectè fluant, quia ibidem arteria cervicalis se dividit in duas partes, interiorem, etiam ad oculum progredientem, & in exteriorem circa nucham hinc inde disseminatam: unde vesicatoria, dum in nucha faciunt dolorem, auctiorem eò sanguinis promovent fluxum, dum ex ramo hoc interiori fit derivatio quasi ad ramum exteriorem, ut minori impetu ac copia sanguis ad oculum affluat. Quibus autem non est cutis sanabilis, facilè non conveniunt vesicatoria, ut hydropicis; nam ad gangrænam disponunt, vid. Rolfinccius. In contumacissima ophthalmia, ubi non sufficiunt vesicatoria, cum ulcus superficiale post aliquot dies denuò sanetur, setaceum applicetur nuchæ, quæ apud Veteres diversis membris applicata in usu fuerunt; perquam molestum quidem, sed potentissimum & summè proficuum in oculorum affectibus diuturnis remedium, quod potentius & cum majori efficacia serum eliminat, atque ejus stagnationem corrigit; tamdiu autem apertum servetur, donec levamen æger inde sentiat, de quorum egregia præstantia in ophthalmia vid. Gabelchoverus *cent.* 4. *observ.* 38. *in Schol.* Horstius *Dec.* 7. *quæst.* 1. Hildanus *cent.* 1. *obs.* 41. & 42. & *cent.* 4. *obs.* 6, 7. 14. 19. & 71. Glandorpius *cap.* 7. & 24. & Scultetus *lib.* 1. *Tab.* 3. *Figur.* 2. & 3. Loco hujus tamen adeò molesti, in ophthalmiis vel inveteratis contumacioribus, vel ex causa interna crebriùs recurrentibus, quales in specie in infantibus observantur, fonticuli optimo consilio non rarò in brachio vel pede illius lateris, ceu palliativum remedium excitandi sunt, qui inusti mirum est, quantum possint, in infantibus etiam quinque vel sex annorum, qui sub pubertatis annis, si ita visum fuerit, denuò consolidari poterunt. Rolfinccius tamen *in Epit. Meth. cogn. & cur. partic. corporis affectus pag.* 91. fonticulum in cervice vel bregmate excitat; Riolanus *Encheir. pr. pag.* 255. in cavo auris postico; & Riverius *obs. à Martino comm.* 7. in nucha sive spatio interscapulari; denique, & quidem commodissimè, in brachio lateris oculi affecti. Aut loco setacei in nucha remedium est quasi vicarium fonticulus auricularis, auriculare quasi setaceum, ex radice thimelææ arborescentis (est ista thimelæa in specie, quam Tabernæmontanus *lib.* 3. nomine thimelææ grani cnidii describit, loco cujus & chamelæa vulgaris seu mezereon, item cortex radicis esulæ, & hellebori nigri, potest substitui.) de quo etiam vid. Riverius *centur.* 4. *obs.* 100. item Velschius *Mictomim. cent.* 1. *obs.* 63. *annex. Appendici Miscellan.* A. N. C. *ann.* 4. *pag.* 39. Bartholinus *c.* 4. *obs.* 80. Timæus *l.* 1. *Epist.* 22. *pag.* 52. & Tabernæmontanus *lib.* 3. *pag.* 10. Nempe radicula dissecatur in fibrillas, quæ lobo auris perforatæ immittuntur: exsiccata enim in orbiculos dividitur; postea maceratur in lixivio ex vitium cineribus facto, vel in aqua, in qua nitrum solutum sit; sine præparatione enim aures corrodit & inflammat, quæ acrimonia etiam acidis obtundi poterit. Perforatâ aure, filô butyro pingui trajectô, promota suppuratione, secunda vel tertia die fibula radicis vel orbiculorum imponitur, quæ humores potenter ex capite elicit:

elicit: singulis diebus recens immittitur; prior tamen exsiccata & purgata secundâ & tertiâ vice usum eundem præstat. Confert non saltim in graviori ophthalmia, sed & in suffusione incipiente, aliisque malis visum hebetantibus; item in epiphora magnum affert commodum. Hujus loco radicem hellebori recipit Timæus von Güldenklee *in Epist.* 22. *lib.* 1. *pag.* 52.

Ceterum vesicatoria dictis locis applicanda variè parantur: ordinariò quidem ex fermento, cantharidibus & aceto; malè tamen, cum excitent vesicam dolorosam, & præter hanc id noxæ secum ferunt, quod vesicæ excitatæ non adeò commodè fluant. Potius fiant sequenti modo:

℞. *Empl. citrinum*;

Subigatur hoc cum pulveris cantharidum quantitate debita, prout major vel minor excitanda est vesica, & in forma emplastri applicetur nuchæ, ita sensim excitat vesicam.

Vesica semel facta aliquamdiu servetur aperta, pro quo scopo vulgò quidem folium brassicæ rubræ calefactum applicant, quod quidem aliquid præstat, brevi tamen iterum coalescit vesica. Præter hæc admovent quoque emplastrum de spermate ranarum, sed hoc adhuc pejus est, quin potiùs optimum pro apertione servanda est, ut applicetur emplastrum citrinum, vel emplastrum de cerussa, vel de spermate ranarum, cui pro stimulo tantillum pulveris cantharidum additum sit, talis nempe quantitas hujus, quæ saltim irritet & pungat, non autem vesicet: ita quidem vesica semel excitata ad aliquot septimanas optimè potest in continuo fluore conservari. Pulveris hujus pro subjectorum varietate plus vel minus sumendum est, plus scilicet in iis, qui cutim densiorem, minus, qui molliorem obtinent. In delicatioribus subjectis loco setaceorum & vesicatoriorum etiam sacculus Hartmanni sufficit, ex pulvere seu farina seminis erucæ vel sinapi paratus, qui nuchæ applicatus cutim rubefacit, & ophthalmiam inhibet: vid. *Pr. Chimiatr. pag.* 99.

Confert quoque sapphirus in ophthalmiis & nimia oculorum lippitudine, si circulus circa oculum ducatur.

Præter hæc & internè ex fonte pharmaceutico ophthalmiæ contumaciores, aut ex lymphæ dyscrasia sæpius recidivantes curandæ veniunt, adeoque, præter purgationem cum jalappa factam, decocta lignorum, radicis chinæ & sarsæparillæ, præsertim ligni juniperi, & omnia juniperina, sunt optima, & à Zacuto Lusitano *lib.* 1. *Prax. Hist. cap.* 13. commendantur: sic Horstius *lib.* 2. *observat.* 32. observat ophthalmiam contumacem aliis irritis decocto sassafras & lignorum curatam: Rulandus quoque in *Thes. Pract. pag.* 61. refert de muliere quadraginta annorum, quæ oculi rubore, dolore, lachrymis & cæcitate diu affecta, post alia plurima tentata decem dierum spatio hisce convaluit. Purgata fuit priùs pilulis, hinc decocto ligni sancti per decem dies usa, post sudorem imposuit aquam ophthalicam ex antimonio, & sic convaluit. Conf. Galenus *lib.* 13. *M. M. cap.* 11. & Rolfinccius *lib.* 3. *Consult. Med.* 3. Ac sane causarum ophthalmiam antecedentium magna habenda est ratio: nam ophthalmia ex fumis metallicis, frustraneis externis per interna mineralia curata fuit ab Horstio *lib.* 7. *obs.* 27. Sic Bartholinus ophthalmiam in prægnante, quoties uterum gerit, pertinaciter recurrentem sternutatoriis & venæsectione curavit *Cent.* 6. *Histor.* 31. Ophthalmiam Gallicam Mercurii ope curatam videbitis in Zacuto Lusitano *lib.* 1. *Prax. observat.* 45. denique cinnamomum jejuno stomacho comestum fluxiones in oculum promovet, teste Panarollo *Pent.* 2. *observat.* 28. quibus insuper accedunt alterantia cephalica & exsiccantia vulgò dicta, e. g. fœniculum, rosmarinus, euphrasia, betonica, Valeriana, & ligna aromatica, horumque decocta & essentiæ.

Quoad remedia externa seu topica, ipsis oculis admovenda, sunt varia: Practicis pluribus in usu est communi, ut applicent lac, imprimis muliebre, nunc solitarium, nunc aliis mixtum: sed pessimo consilio; item interdum propter dolorem quidam applicant opium, sed sæpissimè periculoso cum eventu; opium enim demulcet quidem dolorem, sed simul in ophthalmia illud & omnia opiata sunt nociva, quia facilè inflammationem ad cæcitatem & gangrænam disponunt, & inhibent insensibilem transspirationem. Sic quoque lacticinia nocent: lac enim quodcunque, si recens instilletur oculis, incrustat eos unctuositate sua, & quasi sordibus inficit, unde impedita insensibili transspiratione ejus, tunc maximè necessariâ, inflammationem potius auget. Si verò lac non recens applicetur, nocet subtili suo acore, quoniam lac muliebre, sicuti omnia alia lacticinia, facilè acorem contrahit, & ita acescendo oculum lædit, grumescit, & in caseum abit; qui grumi oculis incumbentes eos excitant maximè sensiles, adeoque ophthalmiam majorem reddunt: unde caveamus nobis ab opio & lacte, nisi summa urgeat necessitas. Rectè igitur Lindanus dicit; se sæpissimè vidisse lac & opium applicatū, nunquam tamen felicem usum observasse. Quæ ergò conveniunt in ophthalmiis externè, sunt imprimis sperma ranarum, vel

vel per se asservatum, vel secundùm Tachenium destillatum, item aqua cancrorum fluviatilium ex iisdem contusis, & cum putrescere incipiunt, maturè destillatis, elicita, in specie aqua cancrorum fluviatilium cum chelidonio majori aut succo ejus destillata: de modo vid. Mynsicht. *in Armam. Chymic. pag.* 296. item Crollius *in Basil. Chym.* Item oleum seu potiùs liquor florum cyani, liquor florum calcatrippæ aut florum cichorii per deliquium in furno pistorio parati, admodum efficaces & nobilissimi sunt, quos omnes Autores unanimiter commendant. Parandi modus vid. in Schrœdero, *ubi de Cichorio*, & Hartmanno, *ubi de Ophthalm.* item in Sennerto, *ubi de Ophthalmia p.* 786. Succus baccarum herbæ paridis expressus excellens habetur remedium ad ophthalmias & epiphoras, vid. Velschius *Mict. om.* 25. *cap.* 1. *annex. Anno* 4. M. A. N. C. Huc pertinet phlegma spiritus vitrioli epileptici, quod alterâ vice prodit, oleum sacchari per deliquium, spongiæ sambuci, aquæ florum sambuci aut calcatrippæ, infusæ & applicatæ. Mucilagines etiam seminis Psyllii, cydoniorum, fœnugræci, altheæ, cum aqua chelidonii majoris aut alia appropriata extractæ, addito saccharo Saturni, & tantillo camphoræ, etiam sunt egregiæ, cum linteis multiplicatis applicatæ, in specie, si à causa externa oriantur ophthalmiæ, v. g.

℞. ▽ *Fl. Cyani* ℥ii.
Mucil. sem. Cydon. c. ▽ *sperm. ranar.* (*extr.* ℥j.
Croci gr. vj.
M. f. Epithema.
D. S.

Kühl- und lindernder Umschlag.

℞. *Mucil. sem. Cydon.*
hormini.
Fœnugraec. c. ▽ *chelidon. maj. vel fl. Cyani extr.* ãã ℥ß.
Sacch. Saturni gr. vj. jx. ad xij.

Diluantur c. s. q. ▽ *fœnicul.* vel *chelidon. major. vel euphras.*

Nam ipsum saccharum Saturni cum aqua appropriata, dilutum, & oculis impositum, est egregium antiophthalmicum. Vel

℞. ▽ *Euphras.*
Fœnic. ãã ʒj.
Album. ovi no. j.
post conquassationem dissolve
Sacch. Saturni ℈j. M.

Saccharum Joviale, ut vocat Lindanus, est præstantissimum, quod sequens est:

Teratur saccharum candi probè contritum in cyatho vel scutella stannea nova, nec usurpata, cum novo cochleari stanneo, idque tamdiu, donec saccharum benè tritum & agitatum fiat instar plumbi lividum, & quò magis livet, eò est meliùs. Nec potestis nimis diu terere, & sic habebitis optimum ophthalmicum, quod vel in forma pulveris seorsim potest oculis inflari, vel cum aliis appropriatis admisceri, v. g.

℞. ▽ *Plantag.*
rosar.
fœnic. ãã ℥ß.
Sacch. candi ♃*ial.* ʒij. ad ℥ß.
Tutiæ prap. ℈ß.
Croci Or. gr. ij. vel iij.
M. f. Collyrium.

De quo ter vel quater in die guttæ aliquot in oculum instillentur. Dicit esse anodynum optimum, refrigerare & discutere dolores. In principio enim morbi, dum dolor, rubor, fervor & lachrymarum acrium fluxus urget, absorbentia metallica appropriata imprimis conveniunt, qualia sunt in specie tutia præparata, rubrica, cerussa, creta, & hinc flores zinci, flores Jovis à Barbette laudati, quibus addatur mater perlarum, lapides cancrorum, lapis calaminaris exactissimè præparatus, verbi gratiâ:

℞. ▽ *Fl. Cyani*
Euphras.
Verben. ãã ℥ß.
Tut. præp. ʒj.
Matr. perlar. prap. ʒiß. M.

De qua mixtura instilla aliquantulum oculis, & simul madentes petias impone.

Facit huc collyrium Lipsii contra ophthalm. ex variolis sæpissimè recurrentem.

Vel ℞. ▽ *Plantag.*
euphras. ãã. ℥j.
Tut. prap. ℈ß.
Camph. gr. v.
Croci gr. ij. M.

Instilletur aut applicetur oculo; visum præservat à variolis.

Porrò phlegma aluminis primò prodiens insigniter laudatur à Poterio, & etiam aliis. Egregium etiam est albumen ovi cum aqua spermatis ranarum benè conquassatum in principio applicatum. Egregiè etiam convenit albumen ovi cum frusto aluminis probè conquassatum in patina stannea tamdiu, donec unguenti consistentiam adeptum sit, nunc solitariò, nunc ana, respectu albuminis ovi, vel parum aquæ rosarum aut fœniculi addendo: Conf. Borellus *Cent.* 1. *observ.* 31. Hoc extenditur supra linteum duplicatum, & tepidè oculis applicatur, conducit in principio ophthalmiæ; Vel

℞. ▽ *Tormentill.* vel *rosar.* vel *flor. cyani.*
Plantag. ãã ℥j.
Album. ovi num. j.
Alum. gr. v. vij. ad viij. vel ℈ß.
Conquassentur probè.

Cum quo coincidit, si recipiatur lithargyr. aur. pulveris. q. v. idque decoquatur in aceti vini q. s. ita surgit liquor dulcis adstrictorius, quasi aluminosus, qui filtratus per char-

chartam, & cum linteo oculis impositus, egregiè prodest.

Infusa etiam antimonialia sunt optima: nempe aquæ destillatæ florum cyani infunduntur croco metallorum, vitro antimonii, aut, quod melius, capiti mortuo butyri antimonii pulverisato; quæ probè filtrantur. Siquidem ad hunc modum parantur aquæ ophthalmicæ Crollii & Rulandi, quæ oculis instillatæ, vel cum linteis multiplicatis sunt egregiæ, addendo simul, ubi ardor urget, saccharum Saturni aut parum camphoræ, v. g.

℞. *Vitri ♁ii pulverif.* ℈ß. ad ℈j.
Infund. in
▽ *fl. cyani*
calcatripp. vel *euphras.*
sperm. ranar. āā ℥j.

Stent in loco calido per noctem; manè filtrentur: adde

Sacch. Saturni ℈j. ad ʒß.
Camph. gr. iij vel jv. ad vij. M.

Instillentur oculo, & cum linteis multiplicatis tepidè applicentur eidem.

Quod si intensus æstus simul adfuerit, addi possunt sacchari Saturni ʒß. & camphoræ gr. v. Vel

℞. *Vitr. ♁ii pulverif.* ℈ß. ad gr. xv.
Infunde in
▽ *sperm. ranar.* vel *fragor.* ℥iij.

Stent in loco calido per noctem, manè filtrentur: adde

Ceruss. vel *sacch. ♄ni subtilissimè pulverif.* ℈j. ʒß. ad ʒj.
Camph. gr. vj. M.

Pertinet denique huc etiam vitriolum album, & hinc vitriolum Cyprium, si scilicèt horum unum albumini ovi indurato & excavato indatur, ut liquescat; sic enim fit collyrium ophthalmicum magnæ commendationis: in specie misceri possunt cum tutia præparata, ubi lachrymæ acriores adfuerint. Vel

℞. *Ov. gallinac. integrum* ad duritiem coctum, & dempto vitello excavatum:
Cui immitte
Sacch. ♄ni gr. vj.
⊖-l. alb. gr. viij.
Camph. gr. ij.
Mell. rosar. ℥ß.

Expressus liquor instilletur subinde oculo.

Ubi observetur, quod tale collyrium imprimis conveniat, ubi lachrymæ nonnihil sunt crassæ, & ubi inviscantur palpebræ oculorum.

Quantum enim valeant misturæ ex vitriolo albo in ophthalmiis: videb. in Riverii *Praxi*, Barbette *Chirurg. p.* 150. & Thonero *in ejus Observ. pag.* 116. ad cujus imitationem aliquoties præscripsi:

℞. ▽ *Rosar.*
plantag. āā ℥ij.
▽ *solan.* ℥j.
⊖-li albi ℈j.
solve, filtra, & adde
Tut. præp. ℈j. M.

Hoc collyrium benè agitatum cum linteo imbuto & expresso tepidè applicatur oculis, quod egregiè profuit: interdum aliquot grana camphoræ addita fuere.

De aqua rosarum vid. Tachenius *in Hippocr. Chim.* cujus loco potiùs aqua florum cyani vel spermatis ranarum sumi posset.

℞. ▽ *Fœnic.* vel *rutæ,*
euphras,
fl. cyani āā ℥ß.
⊖-li albi gr. jv. vel viij.

solutionem filtra per chartam emporeticam: adde

Sacch. ♃ial. ʒij.
M. f. Collyrium.
D. S. ut *suprà.*

℞. *⊖-li alb.* ℈ß.
▽ *chelidon. maj.*
fœnic.
fl. cyani āā ʒvj. ad ℥j.
filtra & adde
Tut. præp. ℈ß. M.

Calidè instilletur oculo.

Ac sanè in statu morbi mirabiliter conveniunt hæc collyria vitriolacea, quorum aliquot egregia exempla videbitis in Barbette *Praxi, ubi de Catarrhis.*

Cum his tamen simul observetur differentia lachrymarum aut sordium in oculis; ubi enim sunt viscidæ, glutinosæ, ibi dilutiora magis conveniunt; ubi sunt nimis copiosæ, sed non acres, moderatè adstrictoria, speciatim vitriolacea, conducunt; ubi verò acriores sunt & corrosivæ, in tali casu semper remediis simul pro his temperandis metallica fixa addenda sunt, v. g. Tutia præparata, cerussa, saccharum Saturni, lapilli cancrorum præparati, lapis calaminaris, margaritæ præparatæ, imprimis flores zynci, vel flores Jovis, quos Barbette *l. a.* insigniter commendat. In Bartholini *Act. Med. Haffniens. Vol.* 2. *p.* 302. laudatur unguentum, quod videatur.

Aliàs sempervivum cum foliis fœniculi contusum & applicatum etiam elegans ophthalmicum est in incipiente ophthalmia.

Quodsi verò rubor & tumor oculi est saltim superficialis ex causis externis, in specie ex rebus & pulveribus incidentibus in oculos, tunc conveniunt leviter discutientia, præter mucilagines suprà præscriptas, egregium remedium est frustum recens carnis vitulinæ vel bovinæ crudæ, magnitudine & crassitie thaleri, tempore decubitus oculis admotum; hoc enim ardorem, rubedinem & tumorem oculorum à causa externa insigniter discutit.

Quodsi malum sit occasione aëris inclementioris, und wenn einem der Wind was hinein

hinein gewebet / similiter mucilagines jam laudatæ sunt optimæ.

Cæterum sæpius urget in ophthalmia intensissimus dolor & ardor oculi, malum exasperans, pro quo, etiam aliis in casibus, compescendo nil meliùs est cataplasmate ex pomis dulcibus & benè odoratis, sub cineribus aut cum aqua appropriata coctis, parato, v. g.

℞. *Pom. Borsdorff. sub ciner. assat.* vel *poma recentia* no. iij.

coqu. in s. q. ▽ *fl. Cyani*, vel *Euphras. & rosar.* ad mollitiem, trajiciatur per setaceum:

Pulpæ trajectæ adde

Tutiæ præp. vel *sacchar. albiss.* vel ♃ *ial. Lind.* ʒij.

Camph. gr. viij.

Croci gr. iij. vel jv. vel v.

M. f. Cataplasmat.

Applicetur tepidè cum linteis multiplicatis. Experimentum est Timæi von Güldenklee contra dolorem partium, inspecie ophthalmiam in *Casibus lib.* 1. *Cas.* 21. *pag.* 48. Barbette *in Chirurg.* item Sculteti *in Armam. Chirurg. observat.* 25. & D. Michaelis *in Colleg. Jonston.*

Quodsi ophthalmia ex ictu apis, curatur optimè collyrio ex alumine & albumine ovi supra dicto.

Quoad ophthalmias nothas seu siccas: eadem ferè conveniunt; præcipuè tamen aquæ cancrorum, mucilagines, alumen cum albumine ovi, item lithargyrium in aceto coctum, egregium est. Vel

℞. *Butyr. rec. non salit.* ℥ß.
Sacch. ♄*ni.*
Tut. præp.
lap. calamin. præp. āā. ℈j.
Camph. gr. j.

M. f. Linimentum.

D. S.

Augen-Sälblein.

quò palpebræ sæpe illinantur.

CURA EPIPHORÆ.

In cura ophthalmiæ magis serosæ seu epiphoræ causarum habenda est ratio: unde

1. Irritatio à causa externa est removenda, & inducta læsio corrigenda.
2. Lymphæ interdū vitium, ejus scilicet aciditas & acrimonia internis catarrhalibus generalibus est corrigenda; unde quæ in genere in catarrhis laudantur, hic observanda: exteriùs verò acrimoniam ejus temperantib9, & blandè adstringendo humorū excretionem impedientibus succurrendum, ubi ferè in genere ea conveniunt, quæ jam in ophthalmia commendata fuerunt.
3. Glandularum tonus laxus blandè adstringentibus est firmandus.

De sternutatoriis res est dubia, an in affectibus oculorum lachrymalibus aut in quibusdam aliis conveniant? & sanè unumquemque terrere debent exempla ab experto Hildano adducta *Cent.* 1. *observat.* 24. item *Cent.* 2. *observ.* 13. item *Cent.* 4. *observ.* 12. & 13. ubi inter alia sternutatoriis, aut nimiis, aut in affectibus oculorum aliàs adhibitis, cæcitatem inductam refert. Econtrà suadere eadem possint ea, quæ habet Bartholinus *Cent.* 3. *Epistolarum pag.* 267. & *Cent.* 4. *pag.* 411. & 523. Et hæc ipsa roborari possunt ex Stenone, qui observat vasculum quoddam excretorium ex utroque oculo ad nares tendere, & sub ejusdem membrana intima per longum ejus protendi, & tandem in narium cavum aperiri: ratione cujus vasculi non rarò collyria seu medicamenta ophthalmica externè oculis applicata subinde in ore paulò post gustata fuerint. Sed quicquid horum sit, fateor, me esse admodum timidum in applicandis sternutatoriis in oculorum affectibus: nam Hildani vestigia me terrent. Si tamen interdum eadem usurpanda, (1.) applicanda sunt eadem non in principio, sed in declinatione, (2.) sedatâ jam maximâ ex parte inflammatione, quæ utplurimùm accedere solet, (3.) moderata applicanda sunt sternutatoria, nullo verò modo acriora aut fortiora.

Quæ ergò conveniunt remedia in epiphora, blandè adstringentia sunt.

Commendatur igitur sequens experimentum non inelegans, quod laudat Timæus von Güldenklee.

℞. *Rad. tormentill. grosso modo pulv.* ʒj.
Alum. gr. v.
▽ *Rosar.* vel *fl. cyani,*
Plantag. āā ℥j.

stent in loco calido per diem & noctem, filtrentur & reserventur ad usum: S.

Anhaltend Augen-Wasser.

Tutia præparata, & cum aqua fœniculi subacta, oculis instillata est egregia. Valdè quoque prodest decoctum corticum granatorum, quod habet Hartmannus *in Praxi Chimiatr. cap.* 36. & etiam commendatur ad præservandos oculos in variolis; si adest tumor, parum de floribus chamomillæ potest addi: hoc enim vi suâ adstrictoria optimè eam sistit, sicut & illi, si lachrymæ acriores affligant, tutia addi potest.

Alii insigniter commendant cortices myrobalanorum citrinorum: hos infundunt in aqua rosarum per tres dies, deinde exsiccant atque pulverisant; iterum infundunt, idque ter vel quater: pulvis ita præparatus mirabiliter oculorum lachrymas consumere, & oculos eleganter adstringere prædicatur.

Porrò verno tempore, cum floret salix, inciso cortice effluit liquor, qui oculis instillatus aut illitus mirabiliter superfluam humiditatem absumere, lachrymas oculorum sistere & hebetem visum confortare dicitur à Solenandro *Consf.* 8. *Sect.* 2. quidam commendant etiam

etiam ad lachrymas involuntarias rutam ficcam, quam miscent cum melle & aceto, coquunt, colant per pannum lineum, & colaturâ oculos inungunt, & certò lachrymas sistere dicunt. Thus alii cremare, & septies in aqua extinguere jubent, & aquam istam postmodum oculis instillant pro sistenda epiphora. Forestus *lib.* 11. *observ.* 14. commendat collyrium, quod multis etiam lachrymis emanantibus cum oculorum rubedine, ita ut etiam ægylops impenderet, profuit, & convenit etiam in epiphora catarrhali.

Decoctum ossium bubulorum & palearum tritici est secretum Burrhi in epiphora, uti hoc videbitis in ejusdem *Epistol. de humoribus oculorum restituendis pag.* 54. Liquor seu oleum florum cichorii & cyani, uti & liquor fœniculi saccharatus ex Bartholeto, sunt egregii. Quin tutia præparata cum aqua fœniculi oculis instillata admodum temperat aciditatem; item saccharum Saturni, cerussa, mucilago seminis cydoniorum cum saccharo Saturni: flores cynci, lapilli cancrorum minutissimè pulverisati, succinum pulverisatum, & denique lapis calaminaris præparatus, qui singulare remedium dicitur fuisse Paracelsi in talibus casibus.

Tandem potest & usurpari decoctum foliorum cydoniorum, laudatum â Riverio *in Praxi* contra ophthalmiam, quod exscripsit ex Solenandro:

Vel albumen ovi no. j. cum saccharo Joviali & aqua rosarum misceatur, & vesperi oculis applicetur. Vel albumen ovi conquassatum cum succo sempervivi & flor. fabarum impositum confert. Egregium etiam est, si dimidium pomi Borsdorffiani putrefacti nuchæ alligatur: Vid. D. Langius *in Miscell.* Alia, ut lapis hæmatites, aqua sigilli Salomonis, aqua rosarum, infusio Sumach, aqua ophthalmica Maximiliani Imperatoris, &c. ex Practicis sponte innotescunt.

Quodsi pulveres in oculos incidentes vel aliæ res inducant epiphoras, tunc optimè retrahuntur hi ipsi beneficio lapillorum cancrorum, si scilicet hi imponuntur oculis, ita, ut pars cava oculi bulbum tangat, & ita clausis palpebris agitetur hinc inde in oculis, & inde subitò illapsa extrahantur. Semen sclareæ oculis intrusum etiam ad extrahendas res alienas ex oculis admodùm laudatur. Si incidat in oculum festuca vel palea, extrahitur cum frustulo succini, priùs panno benè affricti. Si scobs ferri vel chalybis in oculos inciderit, manus oculo aperto applicanda secundùm experimentum Hildani *Cent.* 5. *observat.* 21. Modum chirurgicum rem illapsam extrahendi per instrumentum, vos docebit Hildanus *Cent.* 2. *observ.* 14. item *Cent.* 4. *observ.* 18.

Denique si lymphæ concurrat vitium, vel nimia acrimonia, ea, quæ in ophthalmia vera fuere laudata, conveniunt: In specie opera danda, ut acrimonia salsa temperetur, & acida corrigatur.

Remedia hæc etiam in lippitudine conducunt.

ARTICULUS XVI.
De
Inflammatione Aurium, earumque Ulcere.

Denique inflammantur etiam interdum aures, nempe auris interna, ejusq; membrana meatum auditorium succingens eidem subjecta esse solet.

CAUSÆ.

Præter externa occasionaliter hæc inferentia, qualia sunt vel vulnerantia, aut contundentia, nec non auribus intrusa, quorum exempla videbitis in Foresto *lib.* 11. *obs.* 3. & Hildano *Cent.* 1. *observat.* 45. subinde etiam spontè sua ex causa interna eadem concitatur. Nam in Parotidibus dolor auris inflammatorius percipitur, qui tamen mox transit.

DIAGNOSIS.

Cognoscitur ex insigni ardore in aure, ex dolore continuo tensivo & pulsatili vehementissimo in aure, & cernitur interdum rubor quidam auris externæ, quò magis nempe ad exteriora vergit inflammatio; quæ ubi fuerit gravior, ad malas & tempora usque se extendit, sicuti, ubi magis interiora inflammantur, pulsatorius dolor gravior esse solet, in quo casu & febris & subinde delirium etiam, imò & interdum motus convulsivi superveniunt, vid. Forestus *l.* 4. *observat.* 5.

PROGNOSIS.

Interdum satis periculosum malum inflammatio aurium esse solet; in tantum lethale est, & graviora symptomata conjuncta habet: nam hæc insensibiliter discutitur, aut suppuratur, & in abscessum degenerat, qui ulcus aurium post se relinquit.

Dum suppuratur, res non caret periculo, propter febrem & conjunctum dolorem, quô interdum cerebrum ejusque membranæ periculosissimè afficiuntur, sicque delirium supervenit.

Pueris & juvenibus periculosius est, quàm senibus; hi enim brevi & ante diem septimum mori solent: sin verò superveniat suppuratio & materia in pus laudabile convertatur, major spes reconvalescentiæ expectanda. Sic enim Epiphanius Ferdinandus *Hist. Med.*

Med. 14. *lib.* 1. refert inflammationem aurium & dolorem intensum cum febre acuta, delirio gravi, &c. per excretionem copiosam puris die morbi nono, inflammationis septimo criticè curatam. Mirabile inflammationis acris exemplum est, quod Bartholinus *Cent.* 3. *Epist.* 17. *pag.* 67. refert in abscessu aurium erumpens pus & vehens simul secum dentem, sine defectu dentis ullius in maxillis.

Subinde hemicraniæ aliique similes chronici affectus capitis per abscessum auris solutæ observantur, vid. Horstius *lib.* 2. *observ.* 10. *pag.* 444. utut nec auris suppuratio propter erosionem tympani, vel ipsius nervi auditorii, aut alia symptomata graviora supervenientia, omni periculo, ad minimum surditatis, careat, adeoque insensibilis inflammationis discussio tutior est, quàm suppuratio. Unde si auris inflammatio interiora magis occupaverit, & suppuretur, superveniunt interdum ulcera diuturna, pus ab aurium abscessibus natum tympani membranam exedit, quæ quandoque integra rejicitur, interdum putredine absumitur. vid. Horstius *lib.* 9. *observat.* 8. Cæterùm quod dicat, tympani hanc excretionem observatam fuisse citra auditus læsionem, dubito, & suspendo hac in parte judicium.

CURA.

In cura sudorifera repetita, & venæ sectio, aliaque universalia præmittenda sunt: loco verò venæ sectionis scarificationes pone aures institui, aut harum venis hirudines admoveri possunt, utpote quarum usu sævas & desperatas aurium inflammationes solutas Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *Prax. Admir. observ.* 64. & *lib.* 1. *Princ. Hist. c.* 14. testatur.

Externa quoque nonnisi cautè & consideratis probè omnibus circumstantiis applicanda: nam talia plus interdum nocent, quàm prosunt. Vid. *Miscellan. M. A. N. C. Ann.* 6. *obser.* 82. *pag.* 117. Id quod in specie de actu frigidis aut repellentibus intelligendum venit, quæ etiam rejiciuntur à Riverio *lib.* 3. *Prax. cap.* 3. Schneidero *de Catarrh. specialiss. p.* 181. Septalio *Animadvers. lib.* 6. §. 103. & Hercule Saxonia *Prælect. P.* 1. *cap.* 22. Optimè curatur, vel quando maturè discutitur, vel quando suppuratur, & degenerat in abscessum. Opera igitur danda est, ut discutiatur quantocyus tumor inflammatorius: quod si fieri nequeat, ad suppurationem perducatur. Discutient tumorem oleum chamomillæ cum balsamo sulphuris mistum; interim si hoc paulo acriùs sit, misceatur cum oleo chamomillæ. Præterea etiam conducit oleum chamæmelinum, vel oleum rosaceum, in quo millepedes vel lumbrici bullierint, vel ol. scorpionum & lini, oleum decoctionis lumbricorum terrestrium, vel millepedum, &c. tepidè auribus instillatum, vel oleum rosaceum cum mucilagine seminis cydoniorum applicatur, aut cum bombace iisdem intincta immittitur; oleum vitellorum ovorum egregium est remedium ad inflammationem aurium, & laudatur admodum à Petro Johanne Fabro *Curat.* 53. & 54. & Zacuto Lusitano *Histor. Med. Princ. Histor.* 59. utpote quod non solùm anodynum est, sed etiam in principio inflammationem discutit; factam verò suppurationem subitò aperit. Nobilius est oleum, in quo cancri fluviatiles contusi bullierint, quippe tale ob alcali susceptum laudatur à Deodato *in Panth. Hygiast.* tàm ad inflammationem aurium discutiendam, quàm mitigandam, si instilletur. Decoctum absinthii, centaurii minoris, abrotani, & alia aromatica auribus immissa, vel spiritus vini, vel spiritus salis ammoniaci cum mica panis calida auribus applicetur. Videatur Sylvius *de Morbis infantum cap.* 9. §. 87. Instillantur vel applicantur hæc ipsa cum bombace auribus; item succus sempervivi majoris auribus instillatus egregiè convenit in inflammatione; nam etiam aperit: v. g.

℞. *Succ. semperviv. maj.* ʒiß. ad ʒij.
ol. Rosar. vel *scorpion.*
Lumbric. terr.
Chamomill. āā ʒj.
M. D. S.
Zertheilende Mixtur.

Applicentur cum bombace auribus, vel instillentur.

Fomenta aurium ex decocto plantarum emollientium & discutientium externè applicata egregiè conducunt.

His & similibus si non discutiatur inflammatio, sed ad abscessum pergat, properemus ad suppurationem, pro qua promovenda speciatim convenit cataplasma ex medulla panis albi in lacte cocta, addendo vitell. ovorum, ut describitur à Riverio:

℞. *Medull. panis alb.* ℔j.
Coq. in lacte caprino ad pultis consistentiam deinde adde
Vitell. ovor. no. ij.
ol. rosac. ℥ij.
Croci ℈j. vel ℈ij.
F. Cataplasma.

quod extra applicatum auri suppurationem promovet.

Sicuti in specie cataplasmata cepacea, aut capita allii sub cineribus cocta, bene contusa & auribus applicata, has inflammationes & maturant & abscessum aperiunt, verbi gratiâ:

℞. *Ce-*

℞. *Cepar. sub ciner. assat.* no. j.
Butyri ℥ß. ad ℥j.
ol. Chamomill.
Amygd. dulc. āā ℥ß.
Croci ℈j.

Misceantur, pistentur, & calidè in forma cataplasmatis auribus inflammatis ad suppurationem tendentibus applicentur. Conf. Riverius *lib.* 3. *Prax. pag.* 206. Forestus *lib.* 12. *Observ.* 4. Amatus Lusitanus *Cent.* 7. *Curat.* 92. & Hœferus *in Hercul. Med. pag.* 62.

℞. *H. Malv.*
Alth.
Violar.
fl. Chamomill. āā M. j.
rad. alth. pulveris.
Lil. alb. āā ℥ß.
Caric. pingu. no. vj.

Coqu. in ▽ ad consistent. cataplasmat. adde
Medull. panis tritic. ℥iß.
farin. fœnugr. ℥ß.
ol. chamomill.
Lil. alb. āā ℥j.
vitell. ovor. ℥ß.
M. D. S.
Maturirender Umschlag.

Post inflamationem aurium sequitur subinde abscessus, adeoque

ULCUS AURIUM.

Ulcera aurium aliàs sunt vel vera vel apparentia: vera vel ex abscessu post inflammationem nato, vel ex acriori lympha eò delata, meatum interiùs exulcerante: Apparentia ulcera sunt, quando sanies subinde multiformis ex auribus effluit, nunc cum, nunc sine præcedente earundem dolore, qui effluxus subinde diu durat, & quo cessante varia capitis & cerebri superveniunt symptomata, quæ levantur sub fluxus continuatione; ut in infantibus subinde observatum est, qui per hujusmodi aurium fluxus plus minus sordidos à pluribus malis, tàm externis quàm internis, levari solent.

PROGNOSIS.

Vera aurium ulcera, si diuturna aut inveterata sunt, facilè in fistulam degenerare solent, vel erodendo occasionem membranis suggerunt, ut hypersarcoma succrescat, quod auditum obturet.

Pus quod effluit, si sit album, æquale, substantiæ mediocris, meliùs est, quàm si inæquale, fœtens, saniosum &c. fuerit.

CURA.

In cura observandum est, ne apparentia hujusmodi ulcera aurium, seu effluxus eorundem plus minus saniosi citò nimis sanentur, præsertim in subjectis vel humidioribus, vel excretionibus capitis cutaneis, vel affectibus cerebri & capitis internis obnoxiis, idque in infantibus imprimis observandum, ne major noxa inde oriatur; sufficit, si modò mundus servetur meatus auditorius, id quod optimè mediante urinâ humanâ assequimur.

Quoad ulcera vera: præmissis præmittendis internis, v. g. purgantibus, aut sudoriferis, aut essentia lignorum, &c. ulcus mundificandum, & hinc consolidandum venit. Mundificat optimè urina humana infusa, aut urina, in qua rasura ligni Guajaci maduerit; item phlegma urinæ spirituosum; Vel

℞. *Vini alb. subtilis dulc.*
[illegible]æ pueror. āā ℥j.
Mellis ℥ß.
Ebulliant leviter.
D. S.
Reinigende Mixtur.

Quibus tepidè meatui auditorio instillatis, aut cum turundula iisdem ebriâ imissis, ac manè & vesperi repetitis, ulcus mundificabitur.

Item succus, vel syrupus, vel essentia absinthii, aut marrubii, cum pauco melle rosato, item syrupo nicotianæ, egregiè conveniunt. Lyserus *in Observ. pag.* 133. refert ulcus periodicum auris curatum per instillationem succi marrubii, misti cum melle. Sic alumen ustum cum vino mistum in aurem si infundatur, potentissimè ulcus exsiccat. Puer decem annorum surdus ex variolis permanens, & cui per tot annos sanies ex aure fluebat, liberatus fuit succo cepæ & rhodomelite instillato, teste Foresto *l.* 12. *obs.* 7.

Denique si antiquum & sordidum ulcus fuerit, applicanda venit urina pueri cum pauco unguento Ægyptiaco imprægnata. Hisce si mundificatum & abstersum fuerit ulcus, id quod ex eo patet, si minor sordium ac puris quantitas effluxerit, pro consolidatione istis modò dictis Tutia & Pompholyx addenda sunt, pro ejusmodi perfecta consolidatione.

CAPUT II.

De *Sanguinis Extravasatione in Peculiarem Corporis Cavitatem.*

ARTICULUS UNICUS.

De *Empyemate.*

Quando sanguis planè extra sua vasa in cavitatem corporis quocunque modo effusus mox ad corruptionem tendit, acorem contrahit, hinc coagulatur & congrumatur, tandem in loco calido successivè fermentando

tando suppuratur, hæc puris inde nati collectio in quadam corporis cavitate insigniori, humoribus aliàs vacuâ, empyema dicitur, ab apostemate seu vomica distinctum, quæ est collectio puris in quodam viscere ex inflammatione partis cujusdam inducta. Oritur empyema duplici modo; vel

1. Ex sanguinis à causa externa in quandam cavitatem extravasati corruptione, v.g. quando quis ex vulnere thoracis patitur effusionem sanguinis in thoracem, & si sanguis transmutatur in pus, est empyema primi generis.
2. Ex vomicæ sive abscessus cujusdam visceris inflamati interiora versus ruptione, cujus pus tandem ex parte in cavum corporis influit: v.g. quando ex pleura suppurata ac tandem rupta pus effunditur in thoracis cavitatem, est empyema secundi generis.

Veteribus alia horum vocabulorum fuit acceptio, dum propriè loquendo vomica Latinis est id, quod Græcis empyema, seu collectio puris in aliqua parte, præsertim interiore, & empyici propriè sunt, quibus pus in aliquo viscere oboritur: sicut purulentum hepar Hippocratis *Sect.* 7. *Aphorism.* 45. idem quod empyema. Tale malum Latinis dicebatur vomica: ita enim Celsus: Moderni ex ignoratione substituunt abscessum, & in specie pulmones purulentos κατ' ἐξοχὴν vomicam appellant. Quoniam verò frequentissimè post peripneumoniam puris in cavitate thoracis collectio, ruptâ vomicâ, fieri solet, ob id empyema primariò de puris in thorace collectione intelligitur, secundariò tamen etiam, si in aliis locis colligatur. Frequentissimè dixi: quod post pleuritidem suppuratam sequatur tale empyema, quoniam pus in cavitatem thoracis tandem effunditur. Verùm singulare est exemplum, quod refert Lindanus *super Hartmannum*, se nempe observasse in quodam pueruło, pleuritide suppuratâ affecto, factâ thoracis apertione pro extractione & factâ exploratione cum candela cereâ, nihil tamen puris fuisse excretum: mortuô tandem puerulo thorax pro scrutinio viscerum fuit apertus, & inventum fuit, quod scilicet pleura dilatata fuerit in immensum saccum, in quo omnis purulenta materia, tanquam in suo receptaculo fuerit comprehensa, ita ut aperto thorace nihil potuerit puris evacuari: id quod sæpissimè fieri arbitror.

CAUSÆ.

Causæ, propter quas sanguis aut ecchymomata constituit, aut extra sua vasa intra cavitates partium effundatur, congrumescat & suppuretur, rarò aut nunquam sunt internæ, sed semper læsiones, aut imprimis injuriæ externæ, nempe vulnera punctim facta, vel contusio partium internarum. De vulneribus penetrantibus notum est, quod non sine sanguinis ex vasis in cavitatem corporis singularem effusione fiant. Ex contusione, si lacerantur vasa intercutanea capillaria, & sanguis in partibus subcutaneis externis hæreat, oritur sanguinis suffusio seu ecchymoma, ad chirurgiam pertinens: sin verò interiora loca occupet, hujus est considerationis.

Ad contusionem pertinet in specie casus ab alto, in quo vel ruptione vasorum, vel partium violentâ contorsione, aut earundem nimis validâ contusione, vel aliâ laceratione, ex laceratis plus minus vasis sanguis per vasa læsa effunditur, inque certam corporis cavitatem infunditur, sanguis ergo extra vasa effusus ex his læsionibus externis, in cavo collectus, & ex vitali consortio proscriptus, mox ad corruptionem tendit, hinc immediatè acorem præternaturalem antea occultatum contrahendo spississcit seu in grumos abit. Similis hîc est ratio atque cum lacte, quod facilè levi ex corruptione acescit, & magis magisque grumescit: id quod multò magis faciet sanguis lacte genitus, in quo particulæ salinæ copiosiores existunt, dum nutritivæ temperatiores & oleosæ in partium nutrimentum abeunt. Sanguis occulto tali acore grumefactus successivè incipit fermentare, dum acidum in sanguine coagulato cum alcali volatili massæ sanguineæ satis copioso concurrit, donec mutuâ fermentatione tandem in salsum tertium, nempe pus, abeant.

DIAGNOSIS.

Signa causarum ipsarum per se patent; cognoscendum saltim est, an sanguis grumosus in quodam loco colligatur? aut etiam pus in quodam loco coërceatur? cognoscitur hoc imprimis ex antecedentibus causis, nempe læsione externa, & ex symptomatibus junctis.

Cavitates autem corporis insigniores, in quibus sanguis effus9 corrumpitur, imprimis sunt tres: vel abdominis, vel pectoris, vel capitis.

In specie ergo 1. sanguinem collectum & congrumatum in abdomine hærere, non rarum est, quod fit per vulnera abdominis, in specie contusione & casu ab alto. Hoc, præter vulnus penetrans, imprimis ostendit abdominis tumor, hinc inde sparsus livor, primùm per superficiem abdominis, & quasi plumbea nigredo, post sanguinis effusi grumescentiam & suppurationem, durities quædam & renisus abdominis ad tactum in superficie abdominis, præsertim in loco, ubi est sanguis grumosus, non simpliciter ex repletione, sed ex tensione membranarum peritonæi, quæ quasi spasmo laborant, horrentibus partibus viventibus cadaver sanguinis. Ad hæc non rarò superveniunt lipothymiæ vagæ, ex consensu cum stomacho affecto, item virium defectiones insignes, respirationes nonnihil impeditæ, & interdum tumor & abscessus circa inguina, per quos sanguis effusus interdū felicissimè evacuatur, & similia symptomata.

Quoad

Quoad 2. In pectore esse collectum sanguinem ibique congrumatum & suppuratum, monstrant, præter causas antecedentes, insigniores respirationis læsiones, tussis admodum molesta, dolores pectoris varii, imminens & frequens syncope, virium prostratio insignis, gravitas ac pondus circa costas nothas, extremorum frigus, febris plus minus acuta, quæ omninò comprobat modus læsionis: v. g. si quis cadit ab alto, & frangit costas, consequenter propter ruptionem vasorum costis subjectorum, necessariò sequitur sanguinis in pectus effusio: Item si quis fuerit punctim aut cæsim læsus infra costas, ubi sunt venæ & arteriæ, tunc est signum effusi sanguinis in thoracem, & factæ ejusdem congrumationis, corruptionis, & sic empyematis.

Denique, quoad 3. In capite & sub calvaria ejusdem collectum esse sanguinem congrumatum, monstrat præter læsionem externam, dolor ejus gravativus, item sensus insignis pulsationis in capite hinc inde perceptibilis, propter motum arteriarum impeditum, oculi nonnihil sponte lachrymantes, & rubor faciei; superveniunt etiam varia symptomata stomachi, imprimis vomitus biliosi, nausea, ac interdum, sed rarò, singultus, &c. quæ pathemata si superveniunt læsionibus capitis, signum sunt, sanguinem in caput esse effusum & grumosum. Sanguis nunc per os, nunc per nares, nunc per aures exitum molitur, quæ magis sanguinem intra meninges cerebri effusum & congrumatum indicant, quibus septimo vel octavo die accedunt vigiliæ pertinaces, aphonia & similia, quæ gravius malum portendunt; interdum ægri obstupescunt, aut brevi post læsionem stupidi redduntur; accedunt denique causæ antecedentes, aut validâ contusione cranium affligentes, aut forti incisione cranium dividentes. Sanguinem verò intra calvariam effusum ac congrumatum suppurari, testantur febris superveniens intensior, plus minus acuta, pro varietate circumstantiarum; item ardor in ista parte, in qua fit suppuratio: accedunt insignes præcordiorum anxietates, vigiliæ, & interdum deliria, &c. In specie ex rigore & febri suppuratio se manifestat.

Hæc ipsa posteriùs enarrata signa etiam ostendunt sanguinem in alio loco congrumatum ad suppurationem tendere, quia interim in loco quodam externo, v. g. si sanguis coagulatus in abdomine hæreat, circa inguina oritur abscessus, in quo & per quem sanguis congrumatus & suppuratus postmodum feliciter evacuatur.

Empyema jam factum seu pus collectum facilè ex eo cognoscitur, quod remittat febris, æstus ac reliqua symptomata, quin potiùs fluctuatio quædam puris hinc inde percipitur.

Quod attinet alteram speciem empyematis: ea est, quando abscessus suppurati ex inflammationibus nati aperiuntur, & ex iis apertis pus in corporis quandam cavitatem effunditur, inter quæ istud gravissimum est, quod fit post pleuritidem & peripnevmoniam suppuratam, quæ uti sunt altioris indaginis, ita & difficilioris cognitionis & curationis.

Cum ergo frequens sit empyema thoracis, ex suppurata peripnevmonia natum, specialiter probè cognoscendum est, hinc loco omnium proponam, ut de reliquis simile fieri queat judicium, signa ejus. Rumpitur autem vomica circa vigesimum, interdum trigesimum, aut 40. diem: tum rigor fit, & febris intensior supervenit: vid. Hippocrates *lib* 5. *Aph.* 5. Adest tussis continua & frequens, item obscura, hohl / & quasi è profundo cavoque producta, sonus est obscurus, quia tota hæc tussis actio est à diaphragmate, non verò pulmonum: Illud enim gravatur ab incumbente pure. Porrò inter tussiendũ sentiunt ægri in cavo pectoris concussionem aliquam & fluiditatem, ac imprimis in eo thoracis medio, ubi est pus effusum, quia materia diaphragmati incumbens, per tussim agitata & sublata, denuò recedit, adeò ut sæpe nihil excernatur; in progressu verò post multos demum tussiendi conatus materia plus minus purulenta excernitur, & tandem etiam aliquid saniosi. Febris adest, quæ in principio magis acuta esse videtur, in progressu verò mitior & lenta magis redditur, ad hecticarum ferè naturam accedens, quæ vesperi præsertim exacerbatur, & circa noctem vehementior est. Respiratio semper est gravis ac difficilis, unà cum sensu gravativo pectoris, quando patientes stant aut sedent; si verò decumbunt, in specie in dorso sentiunt aliqualem fluctuationem, & decumbendo optimè se habent, & sine molestia ferè respirant; quando verò inclinant, v. g. calceos aut solvere aut ligare volunt, videntur suffocari; hinc enim à pondere puris incumbentis diaphragmati, & pulmones inundantis, diaphragmatis motus ferè antrorsum versus impeditur, anxietates subinde vexant, superveniunt interdum palpitationes cordis, item sudores colliquativi nocturni; ulterius sentiunt frequentissimè evaporationes ex pectoris cavo ad os adscendentes instar aquæ calidæ, wie ein warmer Dampff / ac in specie mala è regione partis affectæ subinde phlogosi quadam, nunc apparente, nunc transeunte, rubet, ita ut, quando empyema sinistrum latus occupat, mala quoque sinistra phlogosin patiatur. Tandẽ in ulteriori mali progressu percipiunt frequenter saporẽ quendã tetrum, cinereum, & quasi putridum continuò in ore.

oris. In pulsu talium hoc est singulare, quod creberrimis vicibus in una cum altera pulsatione intermittat, idque in specie, si tangatur in carpo lateris affecti, in altero carpo pulsu subinde se ritè habente, ita ut intra quatuor pulsationes semel penitus cesset, quod etiam in pleuriticis fit gravioribus; Pustulæ in thorace erumpunt cum reliquis phthiseos aut tabis phænomenis, ac denique, si in dextro latere est empyema, tunc decumbentes in eodem bene habent; sin verò decumbunt in sinistro latere, male habent, & contra. Tumor intercostalis mollior comparet; vid. Platerus *observat. pag.* 734. aut potiùs, annotante Riverio *Prax. lib.* 7. *cap.* 4. latus affectum tumorem œdematosum monstrat à tenuioris materiæ aliquali transudatione. Plura videbitis in Hippocrate *Progn.* 16. §. 6. 7. &c.

PROGNOSIS.

Prognosis variat in his affectibus pro quantitate sanguinis effusi, & pro qualitate loci in quem effusus est, quod etiam intelligendum est de pure. Nam sanguinem collectum plus minus congrumatum subitò evacuari, aut si hoc non citò fiat, suppuratum facilè per vias naturæ consvetas, vel per factum & apertum quovis in loco abscessum excerni, optimum est. Si hoc non fiat, periculosum est; nam ex pure retento interdum gangræna & partium corruptio lethalis infertur.

Casui ab alto, percussionibus & læsionibus capitis si superveniunt vomitus, funestum est signum; innuit enim gravem læsionem cerebri, cranii & meningum, & nisi tempestivè instituatur trepanatio, mors sequitur.

Febres interdum periculosæ his affectibus superveniunt, interdum ulcera internarum partium, adeoque phthisis & tabes accedunt, interdum gangrænæ & consequenter mors sequuntur.

Ac in specie empyema pectoris, utplurimum ex læsione pulmonum, nisi maturè curetur, phthisin pulmonalem & tabem infert; si verò sanguis in cavitatem abdominis effusus suppuretur, frequenter apostemata circa inguina infert, eaque salutariter.

Sanguis in capite infra cranium collectus est malum peracutum, & utplurimum lethale, quia citius ægrum morti tradit, antequam ad suppurationem veniat, proinde maturè si exitus procuretur.

Urinæ rubræ turbidæ cum sedimento multo in lateribus matulæ, so sich viel anhänget/ indicant communiter læsionem visceris cujusdam interni, præprimis à causa externa, vom schlagen oder fallen; hinc natura malum à bono segregat. Præcipuè autem illud sedimentum in lateribus indicat pinguedinem renalem dissolutam, & cum urina excretam.

Prognosin in empyemate pectoris Hippocrates *text.* 17. §. 9. 10. &c. innuit, evaluros scilicet, quos febris aut ruptura deserit, qui cibum citiùs appetunt, non amplius sitiunt, nec diarrhœâ laborant, & pus leve, album, & æquale exspuunt; econtrà morituros, quibus symptomata illa permanent, aut recrudescunt, cum puris flavi, viridis, lividi, fœtidi, viscidi & spumosi exspuitione: quibus accedit dyspnœia major minorve, quorum illa ob puris copiam celeriter suffocat, hæc salutem promittit: item *sect.* 5. *aphor.* 15. si empyema intra quadraginta dies & noctes sputando, aut aliâ ratione, v. g. per urinam, non expurgetur, in tabem degenerat.

Suppuratio, quæ utramque thoracis partem occupat, periculosior est, quàm quæ unicam.

Quibus robustis viribus pus per alvum aut vias urinarias copiosè excernitur, evadunt.

Quicunque suppurati uruntur aut secantur, si pus purum & album fluat, evadunt; secus, quibus subcruentum, fœtidum, &c. vid. Hippocrates *lib.* 7. *aphor.* 45. item quorum pus specillum argenteum velut ignis tingit, vid. Willisius *Pharm. Rat. P.* 2. *pag.* 193.

CURA.

In Cura considerandus est sanguis effusus, & postmodum pus ex eo genitum. Sanguinem effusum & congrumatum quod attinet, sive illud sit à vulnere, sive casu ab alto, eò primariò est incumbendum, ut

1. Sanguinis grumi resolvantur, & hinc
2. Per convenientes vias quantocyus evacuentur.
3. Quodsi sanguis affusus vel dissolvi ante suppurationem commodèque evacuari nequeat, suppuratio promovenda, & febris adjuncta tunc nonnihil mitiganda est.
4. Pus factum per debitas vias quantocyus evacuandum.
5. Læsio partis à pure curanda, & in integrum restituenda, quod in omni empyemate æqualiter obtinet.

Viæ istæ convenientes, per quas tam sanguis grumosus, quàm pus exinde genitum, ex corporis cavitatibus evacuatur, sunt eæ, ad quas vel sponte vergit natura, & monstratur nobis imprimis à loco, in quo sanguis congrumatus hæret, quando interdum evacuatur per vias consuetas, alvum, sudorem, urinam, interdum per alia loca, vel quas docet ars per vias inconsuetas arte chirurgica factas, dum sanguis in cavitatibus collectus, vel grumosus, vel omnes exinde genitæ purulentiæ, optimè evacuantur earum perforatione: v. g. si in abdomine hæreat sanguis vel pus, factâ debitâ paracentesi, aut vulneris majori dilatatione, si

pun-

punctim factum est illud, dictis via aperienda, vel alio modo infra umbilicum cum lancetta vel scalpello fiat apertura. Thoracis apertio seu intra quintam vel sextam costam, (à supremis numerando) sectio, optimè evacuat sanguinem & empyema thoracis. Ac denique, si facienda apertio in capite, optimum remedium est ejus trepanatio. Hi sanè modi sunt optimi, qui citò & tutò satis curant, modò, quoad legitimum usum, maturè instituantur hæ operationes chirurgicæ & temporis habeatur ratio, & non, aut nunquam, aut tardè nimis instituantur, quando vel vires sunt prostratæ, vel sanguis jam tum firmiter congrumatus est, vel quando pus ita est alteratum, ut commodè evacuari, quin potius, quò celerius instituuntur tales operationes & perforationes, eò promptior & optatior est successus: de quibus tamen cautelis & requisitis aliis videantur rerum chirurgicarum scriptores, in specie Scultetus *in Armam. Chirurg.* Hornius *in microtechne*, & imprimis Thomas Fienus *in lib.* 12 *chirurgiæ*, ac denique Guillemeau; *de Operat. chirurgicis.*

Quod si vero mediis pharmaceuticis agendum sit post casum ab alto, vel etiam alio casu, pro sanguine plus minus grumoso, dissolvendo & dissoluto evacuando, subinde necesse est, ut in gravioribus vulneribus, & his supervenientibus stagnationibus & extravasationibus sanguinis, in primo principio venæ sectio instituatur, idque in specie aut in corpore plethorico, aut ebrio, aut subjecto, cujus sanguis aliàs est aptus ad suscipiendas turgescentias febriles. His in casibus convenientissima est sanguinis missio ad certum pondus, pro circumstantiarum ratione, ut ita imminuatur aliqualiter sanguinis quantum, & impetus ejus per vasa se effundens impediatur, ne in vasis uberius turgescens, confertim nimis & nimis copiosè per vas læsum in corporis cavitatem irrumpat; observando tamen semper circumstantias & regulas revulsionum quoad locum venæ sectionis, in quem influit sanguis, ut nempe in contrario seu opposito loco vena secetur vel aperiatur.

Factâ vel omissâ venæ apertione maturè sanguis omnis grumosus resolvendus est, & resolutus, uti dixi, vel ductu naturæ per convenientes vias evacuandus, vel per meatus arte apertos arte exhauriendus. Resolvunt grumosum sanguinem omnia ea, quæ absorbent acidum plus minus, qualia sunt vulneraria plurima ratione alcali plus minus occulti, vi cujus absorbendo acidi cessat coagulatio. Equidem latus campus horum patet, quæ inter in specie eminent rubia tinctorum, & hinc artificiale illud tinctoribus usuale paratum, Crapp/ quod in specie aceto ebullitum & potum, egregiè dissolvit grumos e. g.

℞. *Rad. rubiæ tinct. prep.* ℥ß.
Ebull. in s. q. *aceti*.
Colat. capiatur pro 2. dosibus.
D. S.
Zertheilender Tranck auff 2 mal.

æger in lecto se probe contegat, sudoremque expectet.

Sic quoque laudanda sunt radix tormentillæ, bardanæ, symphyti majoris, bistortæ, caryophyllatæ, polygonati, scabiosa, absinthium, abrotanum, hypericum, bellis minor, quam singulariter tanquam secretum commendat Hartmannus; chærefolium, carduus benedictus, fœniculum, hyssopus, & in specie hedera terrestris; item sabina, verbascum, geranium robertianum cum vino decoctum, succus geranii, arnica, de cujus usu egregio vid. *Misc.* A. N. C. *Ann.* 9. *Obs.* 2. semen cardui benedicti & Mariæ, cherefolii hyperici, &c. item conveniunt rhabarbarum, radix angelicæ, vincetoxici, pimpinellæ, aristolochiæ rotundæ, aquæ horum simplicium, in specie chærefolii, scabiosæ, alkekengi & cinnamomi, syrupus acetositatis citri, scabiosæ, hyssopi, &c. Reliquis tamen omnibus palmã præfert acetum vini, in quo lapilli cancrorum sunt soluti. Huc pertinet sperma ceti à ℈ß. ad ℥j. in cerevisia vel alio vehiculo calido propinandum, quod nobilissimũ & expertissimum est remedium & mirabilis efficaciæ, in specie si sanguis congrumatus sit in pectore, cum respiratione difficili, expectorationem promovet. Porrò castoreum, sanguis hirci secundùm Helmontium *Tr. Pleura Furens* ritè collectus ad ℨj. propinatus. Mumia ad ℨj. hic etiam communiter laudatur, sed nihil valet, quia non habemus genuinam. Hisce adduntur bezoar orientale, lapilli cancrorum, lapides percarum, carpionum, bovini è felle, album Græcum, dens apri cum aceto, corallia rubra, & marina quæcunque maxilla lucii piscis, succinum album præparatum, carbones tiliæ ad ℨj. vel ℨij. in aqua chærefolii propinati commendantur ab Hartmanno, osteocolla cum aceto destillato propinata, marga saxorum, terra Hibernica, terra sigillata, bolus Armena, terebinthina, fuligo, vel pulvis factus ex carbonibus tiliæ, lapillis cancrorum, ex herba cherefolii; cujus ℨj. datur in aceto. Hinc pulvis Augustanorum ad casum in aceto vini vel destillato, species diamumiæ Mynsichti, stercus passeris in aceto dissolutum & propinatum, &c. pinguedo humana & canina, quæ ab ℥ß. ad ℥j. liquefacta & in potu cerevisiæ assumpta, est egregia in casu ab alto; item antimonium diaphoreticum, bezoardicum minerale, & reliqua consueta sulphurea, antimonialia fixa, &c. acidum plus minus absorbentia, essentia myrrhæ, florum hyperici, in specie essentiæ quæcun-

cunque vulnerariæ, tinctura, ſuccus & extractum florum bellidis, tinctura coralliorum Mynſichti, ſpiritus theriacalis camphoratus, ſpiritus tartari, liquor cornu cervi ſuccinatus, mixtura ſimplex, tinctura bezoardica, & ſimilia, quæ in genere ad ſanguinis grumos, adeoque in caſu ab alto in caſibus chirurgicis poſt vulnera adhibentur.

Ceterùm in propinandis his remediis contra caſum ab alto, ſeu contra ſanguinis grumos reſolvendos, ſive cauſa externa ſive interna occaſionem dederit malo, obſervetur neceſſariò hæc cautela: ut nempe cum his ſanguinis grumos reſolventibus ſemper talia miſceantur, quæ ſanguinem congrumatum reſolutum ſimul per convenientes vias evacuare queant, adeoque ſimul, vel ut alvus laxior, vel urina aut ſudor uberiùs fluant; opera danda eſt: quid enim confert, ut diſſolutus cruor in corpore hæreat? Unde ſi ſanguis diſſolutus hæreat in abdomine, aut locis alvo vicinis, & adfuerit hujus inclinatio ad ſeceſſum, aut natura per alvum ejicere inclinet, ſimul laxantia remediis iſtis, v. g. folia ſennæ, vel quod meliùs, rhabarbarum, aliaque ſimilia blanda abſtergentia addenda erunt; nam & ipſum rhabarbarum ſimul ſanguinem reſolvit: e. g.

℞. *HB. Chærefol.* M. j.
Rhabarb. el. ʒij.
fol. Senn. ſ. ſt. ʒiß.
⊖♀i ℈j.
Coqu. in ſ. q. ∇*æ ſimpl.* leniter:
Colat. adde
lapill. ♋*r. præp.* ʒj.
ſperm. ceti ʒß.
Pulv. contra caſ. Aug. ʒß.
Syr. ſcabioſ. q. ſ. pro edulcoratione. M.
D. S.

Zertheilend Laxier-Tränckle in/ wohl umbzurütteln/ auff 2. mal.

℞. *Decoct. Chærefol.* aut, quod melius, *heder. terreſtr.* ℔j.
Infunde huic tepido adhuc per noctem in loco calido
Rhabarb el. ℥j.
fol. ſenn. ſ. ſt. ʒß.
⊖♀i ʒß.
manè adde expreſſioni
lapill. ♋*r præp.* ʒj vel ʒiß.
Pulv. contr. caſ. ʒß ad ʒiß.
ſyr. heder. terr. q. ſ. pro grato ſapore.
M. D. S.

Zertheilend Laxier-Tränckle in auff etl. mal.

Si vero in pectore vel locis vicinis & remotioribus ſanguis congrumatus hæreat, & natura inclinet evacuare per urinam, diuretica ſunt addenda, quæ ſanguinem reſolutum per vias urinarias amandent. Sin ad ſudorem natura ægri vergat, & in partibus aut vaſis magis exterioribus hæreat ſanguis, tunc ſudorifera præſertim ſunt optima, quò reſolutus ita ſanguis extramittatur.

Facit huc etiam egregia cura Lindani, qui curavit aliquando fabrum quendam lignarium, à ſummo tecto decidentem, dum ipſi ædes ædificaret, & duas coſtas frangentem, ſimulque ſanguinem multum exſpuentem cum ſuffocationis metu, unde collegit, ſanguinem in ipſum cavum pectoris effuſum eſſe. Paravit ergo decoctum ex braſſica rubra, artemiſia, conſolida Saracenica, & floribus bellidis minoris: cui decocto infudit aliquid rhabarbari, & hinc poſt infuſionem addidit aliquid ſpermatis ceti: tunc ſumſit ſeorſim lapillos cancrorum, & illis ad eminentiam tranſverſi digiti affudit acetum vini, & cum fervor deferbuiſſet, dedit aceti hujus benè agitati cochlear unum, & miſcuit cum unciis quatuor vel quinque prioris decocti, & ita hauriendum dedit, ex quo potu ſanguinem congrumatum antea, poſtea reſolutum protinus mejere cœpit, & quidem integras matulas, cum magno levamine, & tertio die continuato potu venit viſum, quid agerent ceteri operarii.

Ac ſanè potiùs præſtat à diureticis incipere; in fine autem non incommodum eſt, aliquod ſudoriferum ſubnectere. Adeoque convenit in dictis caſibus mixtura polychreſta ex lapidibus cancrorum cum aceto deſtillato, diaphoretica & diuretica, e. g. confici poſſunt tales formulæ:

℞. *Lapill.* ♋*r. præp.*
ſperm. Ceti
ſangv. hircin. vel ♁*ii diaphor.* ā ℈j. ad ʒß.
M. pro 2. doſibus in aceto aſſumendis:
D. S.

Zertheilende Pulver.

℞. *Sangv. hircin. præp. ſecundùm Helmont.* ʒj.
🜃*æ ſigill.* vel *marg. Saxor.*
♁*ii diaphor.* āā ʒß.
M. Div. in 2. part. æqu.
D. S. ut *ſupra.*

℞. *Lapill.* ♋*r. præp.* ʒj.
Rhabarb. el.
ſperm. ceti
Caſtor. vel *Myrrha*
ſangv. hirci āā ʒß.
M. f. Pulvis: S.

Zertheilend Pulver auff etliche mal.

Doſis ʒj. in *decocto chærefolii* vel *fœniculi.* Item

℞. *Lapill.* ♋*r. præp.*
Oſteocoll. præp. āā ʒj.
Nuc. moſchat. ʒß.
M. D. S.

Heilend Pulver.

℞. ∇ *Menth.* vel *ſcabioſ.*
Chærefol. āā ℥iß.
acet vini ſimpl. deſtill. ℥j.
Corall. r. præp. ℈j.
lapill. ♋*r. præp.* ʒj.

Land

Laud. opiat. gr. ij. vel iij.
Syr. card. bened. ʒvj. vel ℥j.
M. D. S.

Zertheilende Mixtur/Löffel-weise.

Hæc est potio generalis, usurpari potest cochlear unum, vel pro binis aut tribus dosibus, & partim per sudorem, partim per urinam operatur.

Notandum: Quando hæc miscentur, fieri effervescentiam, & ita ex his prodire concretum novum.

Vel

℞. ∇ *Ceras. nigr.*
lil convall.
Meliss. aā ℥j.
Acet. Rutac. ʒvj.
lapill. ♋*r. præp.* ʒj.
Cinn. ♁*ii* ℈j.
⊖ *vol. succin.* gr. xij.
syr. fl. tunic. ʒvj.
M. pro aliquot dosibus.
D. S.

Zertheilend Träncklein auff 3. mal.

Quodsi caput simul læsum fuerit, & metus adsit convulsionum, in his casibus loco coralliorum ℈j. vel ʒß. cinnabaris antimonii addi potest commodè, quæ utilissima est, si sudet confertim æger: Vel

℞. *Lapill.* ♋*r. præp.* ʒj.
♁*ii diaphor.* ℈j.
Myrrh. el. gr. xij.
M. pro 2. dosibus.

possunt etiam gr. ij. laudani opiati addi:
D. S.

Zertheilend Haupt-stärckendes Pulver.

Si gravius sit malum, necesse erit, ut præscribatur decoctum vulnerarium, cui addi potest mixtura ex lapillis cancrorum cum aceto parata.

In victu æger utatur crebrius cherefolio minutim inciso in jusculis pro multiplici scopo.

Sanguis ita extravasatus suppuratur & fit empyema. Empyema verò quod attinet, sive quando pus factum est, & in cavitate quadam fluctuat & stagnat, præsertim thoracis, tribus scopis curandum venit.

1. Ante omnia evacuatio puris, sive mediatè sive immediatè, per convenientes vias est necessaria.
2. Dum hoc fit, simul acrimonia ejus noxia corrigenda seu temperanda.
3. Læsio partis vel à pure vel ab abscessu inducta, debitis remediis restituenda.

Cum verò præ ceteris empyemata thoracis sint frequentia, hujus curationem proponemus, ubi quæ de hoc dicuntur, de aliis simul intelligenda sunt.

Pro primo scopo eadem observanda sunt, quæ suprà in casu ab alto pro sanguine grumoso dissolvendo, nempe per convenientes vias instituenda venit puris evacuatio. Viæ evacuationi puris dicatæ pro varietate partiū & ipsæ variant, sunt que vel naturales, vel artificiales: Illæ, quibus natura molitur evacuationes, & quæ subinde per varia loca inimitabili arte purulentias evacuat, ut dū v.g. pleuriticorū, vel aliàs in thorace suppuratorum purulentias, nunc per urinas, nunc per alvum, nunc frequentissimè per sputum evacuat, imò per purulentam in toto corpore scabiem (quo de videb. *Miscellan. A. N. C. Ann.* 2. *Observat.* 146. *pag.* 230.) solvi observatum fuit. Sanè pus empyici per urinam excretum cum dolore quasi nephritico & stranguria refert Horstius *lib* 3. *Observat.* 10. simile *videb. apud* Panarolum, item Borellum *Cent* 1. *Obs.* 17. & Rhodium *Cent.* 2. *Obs.* 13. *&* 15. Schenckium *obs. pag.* 24. *&* 252. Facit huc, quod refert Hildanus *Centur.* 3. *Histor.* 39. ulcus diuturnum in brachio ex ictu sclopeti, quod, quia per urinam pus excernebatur, ulcus siccabatur; quamprimùm verò ulcus recenter fluebat, tum patiens rursus urinas laudabiles nullo pure permistas reddebat. Per quas vias materia empyematis in pectore v. g. deferatur ad urinam, aut alvum, aut etiam ad os pro exspuitione, plures Autores litigant: Conf. Sennertus *lib.* 2. *Prax. ubi de Pleuritide*, *Quæst.* 3. Willis *Pharm. Rational. Part.* .*p* 180. *&* 201. *Miscellan.* A. N. C. *Ann* 3. *Obs.* 213 *pag.* 393. *& Ann.* 6. *Obs.* 41. *pag.* 75. His in casibus, si moliatur aliquid natura, semper minister ejus est Medicus, dum, quò illam vergere videt, eò simul motum illius promoveat, v. g. quando in pleuritide suppurata redditur urina purulenta, dentur diuretica; sin verò in empyemate pectoris diarrhœa purulenta appareat, alvum stimulantia & laxantia; si natura inclinet ad os mediante tussi, propinentur vomitoria vel blandè temperata, expectorantia vulgò dicta; si verò rupto abscessu & collecto jam empyemate pectoris naturam nil moliri observat, pro copia puris, dum vires adhuc constant, evacuanda similiter vomitus convenit, cujus insignes utilitates pluribus Piso de colluvie serosa declarat, quippe qui mirabiliter contenta & pectoris purulenta evacuat, ita ut unicus vomitus plus excernat, quam septem diebus tussi rejicitur, modò absit periculum sputi sanguinis, in quo casu Medicus horreat vomitoria; contra si illud absit, tutò suadeat vomitum. Quodsi tamen, sub metu licèt sputi cruenti, natura inclinet evacuare per os, substituat Medicus fauces lubricitantia & expectorantia; hinc sputum imprimis promovendum, ut hujus medio, ceu per proximas vias, modumque magis ordinarium puris fiat evacuatio. Pro quibus scopis convenit secretum Freitagii ad asthma, item nicotiana.

In sputo hoc promovendo habenda simul ratio qualitatum materiæ purulentæ evacuandæ; quæ quò acrior fuerit, ac tenuior, eò magis temperantia simul usurpanda sunt; quod si verò non acre, sed crassius sit pus evacuandum, incidentia & abstergentia magis in usum vocanda. In specie mel & ex eo paratum hydromel seu aqua mulsa, oxymel squilliticum, &c. inter expectorantia primatum ducunt; in qua mulsa hyssopus, scabiosa, parietaria, helenium, iris Florentina, marrubium, liquiritia, jujubæ, passulæ, &c. pro indicantium varietate simul incoqui & propinari possunt; sicut etiam decoctum ex scordio & scabiosa tota, cum oxymelle squillitico edulcoratum, & calidè haustum, egregiè convenit: Vel fiat mixtura expectorans:

℞. ▽ *hyssop.* ℥iij.
asthmat. ℥iij.
Oxym. squillit. ʒvj.
syr. Nicotian. ℥ß.
emetic. ʒjß.
M. D. S.

Ablösende Mixtur Löffelweise.

Artificiales viæ pro evacuando pure sunt paracentesis, quæ ubi priores illæ naturales vel non suffecerint, vel non suffecturas suspicio est, in tempore institui potest. Vid. Sylvius *Prax. c.* 20. §. 18. In tempore dico, ut quando natura empyema non expurgat per urinam, statim instituenda paracentesis, ne pus in saniem convertatur, nec vires frangantur, aut pulmo à sanie corrumpatur. Fonticuli etiam à quibusdam intra costas inuruntur. Volcamerus *in* M. A. N. C. *Ann* 9. *&* 10. *Obs.* 19. *in schol.* mentionem facit emplastri Norimbergensis Ehrnsingeri seu potiùs Galeni, cujus in educendo pure in abdominis cavitate contento vires insignes expertus est, adjunctis intus potionibus traumaticis.

Pro secundo vero scopo, quæ acrimoniam puris & ejus noxam corrigunt, h. e. ut aliàs dicunt, ulcus abstergunt & mundificant, optima sunt sulphurea remedia, pinguedine suâ quodcunque acre, in specie pus salsum, temperantia, & balsamica quasi sua vi læsionem partium à pure oriundam corrigentia ac præcaventia, & ulteriorem progressum apostematis & puris inhibentia; & sane sulphurea optima sunt in omnibus empyematum purulentiis temperandis. Talia sunt sulphur & antimonialia fixa, ut flores sulphuris, antimonium diaphoreticum, antihecticum Poterii, bezoardica mineralia, myrrha, pulvis pectoralis Lindani cum antimonio diaphoretico, balsamus Peruvianus, balsamus sulphuris.

Ea verò, quæ læsionem partis post abscessum suppuratum & empyema restituunt, & eam quasi consolidant, sunt vulneraria: quæ inter eminet hedera terrestris, imprimis in empyemate pectoris, post pleuropneumoniam suppuratam orto: scabiosa & chærefolium; quod trifolium simplicium, ut ita dicam, in viscerum læsionibus ex empyemate contractis multum valet; item lignorum & radicum sudoriferarum decocta, in specie ligni sassafras, radicis Chinæ & ligni Guajaci, partim purulentias corrigunt, partim labem partibus inductam emendant: vid. Arcæus *cap. de Capitis Vulner.* & Sylvius *Prax. lib.* 1. *cap.* 24. §. 22. *pag.* 196.

Cæterum dum hi tres scopi intenduntur, observandum, ut semper simul habeatur ratio (1.) puris, ut hoc vel prius vel simul evacuetur, adeòque cum vulnerariis pus promoventia adhibenda erunt; (2.) adjunctæ febris, ne hæc plus minus intensa magis intendatur; nam semper conjuncta est febris lenta, plus minus ad hecticam inclinans. Hinc præmissâ puris evacuatione quacunque,

℞. △ *Hyssop.*
scabios. ana ℥jß.
fl. △*is* ʒß.
♁ *diaphor.* ℈j.
Bezoard. ♃*ial.* ℈ß.
Syr. de Nicotian. vel *Hyssop.* ℥j.
M. f. Potio.
D. S.

Reinigende Mixtur Löffelweise.

Usurpatur vel pro duabus dosibus, vel cochleatim ad corrigendam partim purulentiam in empyemate, partim noxam à pure inductam partibus: cui, si intensior fuerit febris, simul nonnihil spiritus nitri dulcis addi poterit.

Vel
℞. ▽ *papav. errat.* ℥iij.
⋇ *vini* ʒij. ℥ß. ad ʒvj.
lapill. ♋ *prap.* ʒj.
♁*ii diaphor.* ʒß.
syr. fl. papav. errat. ʒvj. M.
℞. *Amygd. dulc. ambros.* ʒiij.
sem. melon.
papav. alb. ā ʒjß.
c. s. q. ▽ *papav. errat.* F. Emulsio.
cui adde
maxill. lucii pisc. ʒß.
♁*ij diaphor.* vel *antihect. Pot.* ℈j.
Edulcoretur c. pauco saccharo:
D. S.

Reinigende Stärck-Milch.

Capiatur sæpius, & quando placuerit, imprimis in æstu,

℞. *Conf. rosar. r.* ℥ij.
elect. diascord. Frac. ʒij.
Conf. alcherm. ʒj.
Corall. r. prap. ℈ij.
antihect. Poter. ʒß.
syr. borrag. | *flor. tunica*, vel *rosar r.* q. s.
M. f. Electuarium.

De quo usurpetur ter in die, manè, à meridie, & vesperi, quantitas castaneæ vel nucis juglandis.

Nec

Nec inelegans est liquor betulæ recens collectus sæpiùs in die, etiam in ipsa febre, haustus, tàm solus, quàm cum potu ordinario mistus; vel in mensura una potus ordinarii dissolvantur ℥ij. vel ℥iij. gelatinæ C. C. vel rasuræ ossium bovinorum, &c. Egregiè prosunt, ubi juncta est æstuatio corporis & defectus virium.

Decoctum cherefolii, item hederæ terrestris, certè egregium est, & præ ceteris vulnerariis excellit, præmissâ puris evacuatione, in empyemate quocunque curando, omnibus cæteris præferendum; aut ex hoc succo paratus syrupus; item essentia, quæ aliis addita, aut cum antimonio diaphoretico assumpta, sunt nobilissima; aut denique, si ejus succus semper cum decocto guajaci permisceatur.

℞. *Succ. Hed. terr.* ℥jv.
Prassii ℥ij.
c. s. q. *Sachari* f. Syrupus
addendo
Thuris,
Myrrh. el. ana ʒj.
M. D. S.

Heilender Safft.

Uti etiam decoctum radicis chinæ, propinando cum omni ejus haustu ʒß. ad ʒj. antimonii diaphoretici; hoc enim mirabiliter suppurationes quascunque abstergit & corrigit, sanguinem grumosum & empyema, imprimis pectoris, tollit, & cum radice chinæ vel ligno guajaci aut sassafras simul coquenda sunt hedera terrestris, marrubium, tussilago, consolida major, capillus Veneris, hyssopus, & similes, præsertim si viscidi aliquid adest, & similes aliæ plantæ pectorales. Non opus est multa addere, simplex sufficiat decoctum, cum quo propinetur antimonium diaphoreticum, aliaque sulphurea, sumendo decocti bonum haustum, quotidiè bis, manè & vesperi. Arceus *loco alleg.* egregium modum docet curandi empyema & vomicas pulmonum beneficio decocti ligni guajaci. Nec incommodè ligna santala hîc recipiuntur: e. g.

℞. *Ras. lign. guajac.* ℥j.
Sassafras ʒß.
Macera per 2. horas in ▽ *comm.* ℔vij.
Coq. ad consumpt. ℔iß.
adde
HB. Heder. terr.
sum. fl. hyperic.
HB. Veronic. ana M. j. ad M. ij.
rad. liquirit. ℥ß.
sem. fœnicul. ʒvj.
passul. min. conquass. ℥iij.
Coq. ad remanent. ℔jv.
Colatura D. S.

Reinigender Brust-Tranck.

De quo decocto æger ad minimum ter in die, capiat, subjungendo & alia remedia, ut myrrham, elixir propietatis.

Sulphur pariter ejusque flores, item balsamus sulphuris, tàm terebinthinatus, vel juniperinus, vel succinatus, sive fiat ex sulphure communi, sive ex sulphure aurato antimoniali ex Polemanno, quod nobilissimum; cui non incommodè potest substitui balsamus Peruvianus, de Capaibe, item tinctura sulphuris, &c. Egregia sunt ad quamcunque suppurationem & internarum partium ac viscerum corruptionem curandam, propinentur ad aliquot guttas in vehiculo decocti hederæ terrestris, mundificant ulcera, & ulteriorem corruptionis progressum præcavent. Sed hæc sunt volatilia acria & nimis calida, unde ratione febrium minus conveniunt, si autem volatilia usurpanda, & igneus eorum, imprimis balsami sulphuris, calor pertimescatur, convenienter miscentur cum sacchàro Saturni vel antihectico Poterii, quæ dictis in casibus etiam sunt egregia, & inhibent noxam alias metuendam; vel fiat decoctum brassicæ capitatæ rubræ, vulgaris quidem, sed nobilis plantæ, cum tantillo sacchari temperatum, promovendo simul materiæ purulentæ effluxum per urinam; in quo usurpetur antihecticum Poterii, vel flores sulphuris & similia. Lac quoque caprillum cum sacchàro rolato usurpatum pro ultimo hoc scopo est egregium; vid. *Misc.* A. N. C. *Ann.* 1. *obs.* 19. *pag.* 78. Conferatur cum his Willis. *Pharm. Rational. P.* 2. ubi de Phthisi & Empyem. Terebinthina denique & quæcunque ex ea parata, imprimis emulsio terebinthinata cum vitello ovi, melle, succo citri & aqua fragorum vel vino, suam etiam hîc laudem merentur.

CAPUT III.

De Sanguinis extra Vasa Motu.

ARTICULUS I.

De *Hæmorrhagia in genere.*

TAndem etiam vitiatur sanguinis motus, quando hic ex suis vasis & receptaculis penitus extra corpus effunditur: idque in hæmorrhagiis, quæ vox, dū derivatur ab αἷμα, sanguis, & ῥέω fluo, generaliter quamcunq; sanguinis effusionem præternaturalem extra corpus innuit, utut ratione loci, per quem fluit, & ratione modi, quô effluit, distinctas habeat rationes, ac in specie postmodum varias sortiatur appellationes: ex naribus enim hæmorrhagia narium; ex pectore hæmoptysis; & per vomitum vomitus cruentus; ex alvo fluxus alvi cruentus; ex vasis ani fluxus hæmorrhoidum; ex vesica mictus cruentus; & ex vasis uteri menses, hæmorrhagia uteri, & lochia nimia; &c. dicitur, utpote ex unius generis causis dependentes.

CAU-

CAUSÆ.

Causæ hæmorrhagiæ cujuscunque in genere sunt; vel (1.) ipsorum extimorum osculorum in venis & arteriis apertio quasi spontanea & hiscentia, & dicitur aliàs communiter anastomosis; vel (2.) est ipsorum vasorum violenta læsio & soluta unitas, sive hæc fiat à causa externa per instrumenta acuta, quæ pungendo, incidendo, contundendo vel quovis alio vulnerandi modo lædant, sive fiat à causa interna per humores acidos & acres extremitates osculorum vasorum erodentes, aut ipsas tunicas vasorum tenuiores penitus perforantes, quæ posterior species vocatur diæresis, item Διάβρωσις. Quidam addunt (3.) Διαπήδησιν, quæ tamen admitti nequit; siquidem intelligitur talis sanguinis tenuitas, quæ per vasorum tunicas transsudare possit, quod tamen citra osculorum apertionem vel ipsarum tunicarum vulnus vix est credibile; cùm scilicet non in vasis, juxta veteres, sed in substantia partiũ tantùm eas concipere licet: sunt enim satis densæ satisque validæ & tenaces venarum, multò magis arteriarũ tunicæ, ut impossibile sit, per easdem tantillum transsudare posse de ipsa massa sanguinea integra, utut sero transitus per easdem non denegandus sit.

Cæterum locus seu vasa, per quæ effluit in hæmorrhagia sanguis, sunt imprimis arteriolæ; nam ex venis vix & nunquam effluit, nisi his ipsis simul incisis aut erosis, ut in vulneribus; aliàs maximè arteriarum per anastomosin fit apertio. Sanguinem autem, qui sponte effluit, stillare ex arteriolis, patet ex eo, quod omnes hæmorrhagiæ, v. g. narium, fiant stillatim guttatimque & subinde notabile spatium temporis inter unam vel alteram guttam cadentem observetur; id quod liquidissimè patet venire ex arteriolis nunc dilatatis, nunc subsidentibus. Nam dum cor sanguinem per arterias impellit, eo ipso etiam idem per arterias apertas expellitur, subsidente verò arteriâ in systole, sanguis non amplius adeò confertim effluit, & ita successivè sanguis stillatim erumpit: Id quod simili modo etiam patet in arteriotomiis seu erroneis sive studiosè administratis, in quibus etiam subsultim tantùm & repetitis vicibus pro pulsus ratione sanguis erumpit: ex venis verò unô ductu effluit. Ut proin probabile sit, nisi promiscuè vasa aperiantur in hæmorrhagiis, arterias solum sanguinem stillare.

Quoad causas hæmorrhagiarum remotas, anastomosis seu osculorum vasorum apertio fit vel vitio sanguinis, vel vitio vasorum, vel utriusque. Vitio sanguinis fit propter eundem vel abundantem, vel turgescentem, vel serescentem seu aquescentem; vitio vasorum verò propter hæc inæqualiter stricta aut laxa.

Adeoque anastomosis vasorum est quadruplex: 1. Nimia sanguinis abundantia seu plethora vera aut absoluta, eaque rarior; unde annuæ sanguinis missiones plethoricis solennes neglectæ frequentiùs hæmorrhagias excitare solent: unde e. g. suppressionibus mensium superveniunt hæmorrhagiæ narium, sputum cruentum, & quidem sine damno ac cum euphoria.

2. Est plethora respectiva seu apparens, eaque frequentior, propter nimiam sanguinis turgescentiam, vel auctam fermentationem in vasis, dum sanguis vehementiori motu intestino, aut majori vel minori motu & exercitio corporis, vel potu generoso, vel alimentis aromaticis, magis incalescit & turgescit, aut etiam, quando effervescentiâ febrili nimis ebullit; sic enim sanguis turgescens mole quasi auctus ordinariis vasis & receptaculis contineri ampliùs nequit, quin per orificia vasorum capillarium distenta erumpat: quod fit frequenter in principio & incremento febrium continuarum, tàm benignarum quâm malignarum, item variolarum ac morbillorum, in quibus spumescens sanguis & extraordinariè ebulliens orificia vasorum aperit & erumpit, quod in specie contingit meliùs & faciliùs, si accedat suppressa quædam sanguinis evacuatio ordinaria, quod testatur fluor ille mensium nimius ab ira, terrore, &c. de quo vid. Lossius *lib.* 4. *Obs.* 6. simul tamen in his & ad statum vasorum a sanguine pertranseunte plus minus irritatorum, hinc ad sanguinis motus variationem, respectus habendus: hinc & obesi frequenter hæmorrhagiæ narium sunt obnoxii, propter vasa compressa ab habitu corporis pingui, quia vasa non possunt cedere, unde patet apertio: item vini potatores, exercitiis nimiis dediti, ad hæmorrhagias frequentiùs inclinant, quod illa hæmorrhagia narium testatur, quam à musti & vini Hispanici ingurgitatione Forestus *lib.* 1. *Obs.* 12. observavit.

3. Est sanguinis nimia tenuitas & fluxilitas, ob abundantiam maximam seri ejusque nimiam aquositatem; unde fit, ut in tali constitutione & fibrarum & membranarum tonus laxetur, & ipse etiam sanguis sua tenuitate facilè orificia venarum permeet, eademque ita aperiat. Unde hisce ambobus concurrentibus, dum nempe à nimio sero fibræ flaccidæ sunt, & ita tonus à sanguinis fluxilitate læsus, consequenter sanguis tunc effluens minus tinctus & minus in debita consistentia conspicitur, quin potiùs liquidus & loturæ carnium similis; sicuti contra in prioribus duobus casibus, quando nempe nimia sanguinis copia hæmorrhagiam infert, ipse sanguis crassus turgescens, floridus & copiosus solet effundi, idque cum impetu, cum tamen

men aliàs sanguis tenuis existens pedetentim effluat, & quasi per vasorum orificia hiantia sudet; ut plurimum tamen & hic acrimonia sanguinis plus minus salsa, aut acido salsa, adeoque occultè rosiva accedere solet. Vulgò vitio hepatis hæmorrhagia hæc, in qua serosa effunduntur, contingere dicitur, unde ex defectu hujus sanguificationis sanguis serosus generetur, qui inferat talem hæmorrhagiam: Sed falsum est; sicut enim error alter alterum trudit, ita & cucurbitulæ & epithemata regioni hepatis applicanda malè suadentur. Revera autem vitium hoc in casu hæret in primis viis, & læsa inde digestione prima, ejusque deficiente perfectione in duodeno, & inde nata vel serositate vel acrimonia sanguinis, ac in specie si alimenta nimis colliquescant. Dispositivè simul concurrunt nimius potus, urinæ deficiens excretio, aut sudoris paucitas & consueti suppressio.

4. Vitio denique vasorum anastomosis oritur, quando per hæc æquabilis sanguinis circulus per arterias venas interrumpitur, ita ut æqualis vel per arterias distributio, vel ex arteriis in venas transvasatio impediatur, idque ferè ob spasmũ fibrarum nervosarũ, tàm (1.) ipsorum vasorum sanguifluorũ, quàm (2.) partium, vasa recipientium. Adeoque si ex priori modo contingat, ut in uno alterove surculo cujusdam arteriæ fiat constrictio, & quasi per eundem liberior sanguinis motus impeditus, unde surculus vicinus majori sanguinis mole distentus, necessario in extremitate aperitur, & facta ita anastomosi sanguis effunditur. Spleneticis hoc videtur familiare, quibus interdum superveniunt sanguinis vomitus, ita tamen, ut percipiant prius fortes pulsationes circa splenem, locaque vicina, quæ pulsationes innuunt motum sanguinis nonnihil impeditum per arteriolas in splene; unde si sunt turgidæ, ramuli arteriosi vi aperiuntur in stomachum, & ita vemitum sanguinis inferunt. Hinc quando cum insigni capitis pulsu fit hæmorrhagia narium, signum est impediti sanguinis per vasa vicina; unde vasa narium aperit, & hæmorrhagiam infert. Quod si posteriori modo accidat, ut fibræ nerveæ partium recipientium quacunque ex causa irritatæ se fortiùs stringant, & ita sanguiflua vasa plus minus coarctent, ex impetu sanguinis per arterias ejus influxus adhuc continget, sed non refluxus, qui plus minus impeditus per venarum magis flaccidarum aut molliorum ora constricta, per vicina loca, qua data porta, ruit, arteriolarum anastomosin facit, sicque hæmorrhagiam infert. Sic nempe nimia narium irritatio ab euphorbio, &c. hæmorrhagias sæpe gravissimas inducit; vid. Kerkringius *Spicileg. obs.* 51. *pag.* 100.

Pertinent ad anastomoses has scorbuticorum hæmorrhagiæ insignes admodum, & crebrius ingruentes, per quæcunque loca fiant; partim ob sanguinis crasin plus minus vitiatam, & ad diathesin acidam plus minus declinantem, imprimis sanguis tenuis simul est salsus acris, adeoque faciliori apertioni occasionem præbens; partim propter tonum laxatum, quo resoluto vasa eorumque fibræ debilitantur, & admodum flaccescunt, unde vasorum ostiis minus constrictis hæc hiscunt; hinc fit, ut hypochondriaci, scorbutici & cachectici variis & stupendis hæmorrhagiis non rarò sint obnoxii, ita ut sanguis non unciatim, sed libratim, effluat: vid. Meara *in diatrib. contra pyrotolog.* *Willisii*, Lovveri *Resp. contra Mearam*, & M. A N. C. *Ann.* 2. *Observat.* 48. *& Anno* 3. *Obs.* 22. 24. *&* 243, it. *ann.* 6. *&* 7. *Obs.* 90. *pag.* 130; quia ob tonum fibrosarum partium vitiatum & resolutum paralyticis affectibus obnoxii sunt, quo resoluto fibrarum tono è vasis sanguis effluit, isque serosus, cumque acrior sit scorbuticorum sanguis, hinc in hæmorrhagias recidivantes incidere solent; hinc mulieres scorbuticæ etiam nimio mensium fluxu laborant, item viri scorbutici enormes hæmorrhoidum fluxus patiuntur; partim denique quod scorbuticorum nervosum systema pathematis convulsivis obnoxium admodum sit, unde irritatum quodam in loco, à spinis salinis scorbuticis alicubi infixis mox tendi fibræ, pulsationis aut tensionis sensus, hinc hæmorrhagiæ oriri solent. Comprobat hoc notabili observatione Willisius *Pharm. Rational. Part.* 2. *pag.* 422. Quò etiam referendum sputum cruentum ab ulcere pedis diuturno coalescente, quale Rhodius *Cent.* 2. *Obs.* 35. annotavit.

In hactenus enim dictis anastomoseos causis tam ad sanguinem quàm vasa utplurimum respiciendum venit, ita quidem, ut frequentissimè acidum consuetum sanguinis motum ad orgasmum præternaturalem concitans, aut idem acidum plus minus salsum vasa eorumque aut partium vicinarum fibras vellicans, considerandum veniat.

Diæresin & diabrosin inducunt omnia externa, quæ aut incisione, aut punctura, aut contusione, vasa aperiunt. Ex causis internis est quodcunque acre, imprimis acidum aut acido salsum orificia vasculorum corrodens: quæ inter interdum lympha acrior nimis & acido-salsa multum habet in recessu, aut etiam ipsa crasis massæ sanguineæ acido-salsa redditur. Pertinent huc suo modo quæcunque nimis acria inspirata. Nam hæc, ut narium vasa irritare, ita & pulmonum vascula erodere valent, unde dictarum partium hæmorrhagiæ facilè postmodum superveniunt.

Causæ occasionales plures etiam sunt: nempe (1.) Motus corporis nimius, e.g. sternutatio, tussis, vociferatio, vomitus, & ponderum incongrua elevatio, unde v.g. menses nimii, vid. Forestus *lib.* 28. *Obs.* 14. & 16. (2.) Animi motus vehementiores; ut ira, gaudium, hincque menses nimii ex Lossio *supra allegato.* (3.) Acria ineptè applicata, ut helleborus albus in sternutatoriis, suppositoria, & enem ita acriora, hæmorrhoides concitantia: vid. Forestus *lib.* 23. *obs.* 4; nec non purgantia acriora, e.g. scammonium, de quo vid. Monardes *lib.* 12. *Epist.* 3.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica: Diagnosis ipsius hæmorrhagiæ per se patet, differentiæ saltem causarum observandæ sunt, pro quarum varietate varius etiam est sanguinis affluentis modus; dum sanguis, qui effluit, floridus, rubicundus, copiosus, &c. innuit factam anastomosin propter aliqualem sanguinis abundantiam & turgescentiam; observandus tamen simul cum his est causarum antecedentium impetus.

Sanguis effluens in loco cum forti regionis plus minus vicinæ pulsatione, innuit impeditum plus minus sanguinis motum, per unum alterumve arteriolæ surculum.

Sanguis effluens tenuis, aquosus, & instar loturæ carnium, ut loquuntur, plus minus, signum est nimiæ sanguinis serositatis & aquositatis.

Denique humores acres excedentes ubi præcesserint, non possunt causæ latere, observatis simul ceteris concurrentibus signis, manifesto plus minus acris salsus sanguis effluens gustari solet.

In genere adhuc notandum; Sanguinis fluxum futurum interdum prædicere hypochondriorum tensionem atque pulsationem, & difficultatem spirandi, imprimis si solennior quædam sanguinis evacuatio suppressa fuerit, aut causa quædam sanguinem exagitans præcesserit, vel symptomatis dictis combinetur; quamvis etiam sine his frequentiùs ille fluxus contingat.

Ex qua parte autem hæmorrhagia expectanda præter consuetudinem, quâ quidam ad narium hæmorrhagiam vel hæmorrhoidum fluxum proclives sunt, læsiones & symptomata partium, & morbi præsentis idea, v.g. variolarum, quæ narium hæmorrhagiam adjunctam sæpe habent, monstrant.

In specie hæmorrhagiam per nares imminentem indicant dolor capitis & cervicis, pulsus arteriarum capitis & colli auctus, vertigo, oculorum rubor, aurium tinnitus, ac narium pruritus; per asperam arteriam difficilis respiratio & tussis; hæmorrhagiam uteri imminentem, præter tempus mensium consvetum, monstrant tensio in regione hypogastrica & lumbis, eorum gravitas & æstus; hæmorrhoidum fluxum nimium innuit præter tempus consuetum pulsus in hypochondriis, lumbis & dorso, venarum ani dolor & tumor, atque tenesmus.

Pertinent huc præ cæteris hæmorrhagiarum differentiæ probè dignoscendæ: Hæmorrhagia enim est vel spontanea vel non spontanea; spontaneæ fiunt operâ naturæ exonerantis corpus, ut in fluxu mensium patet, aut hæmorrhoidum, aut hæmorrhagiis narium periodicis, &c. Non-spontanea iterum vel critica est vel symptomatica. Critica hæmorrhagia fit in fine morbi cum euphoria ægri, quam post materiæ coctionem natura in morbo facit, ut unà per illam curet: symptomaticæ sunt, quæ in principio aut incremento febrium ardentium & variolarum superveniunt, fiuntque ex orgasmo sanguinis, molientis effusionem. Unde critica non est curanda, quia est laudabilis naturæ conatus, quin potiùs promovenda, nisi nimia sit, & cum insigni virium prostratione fiat, juxta aphorismum Hippocratis 2. *sect.* 1. Symptomatica cautè tractanda est, nisi sit immodica, ac nisi impediat alium naturæ conatum, relinquenda: sic e. g. si supervenerit in incremento variolarum aut petechiarum, ne retrocedant, supprimatur: similiter critica, si nimia sit, maturè compescatur. Symptomatica, cùm morbus sit, aut procedat ex habitu corporis morboso, necessariò est sistenda & præcavenda. Deinde hæmorrhagia est vel habitualis, vel accidentalis: Habitualis crebriùs, & vel brevi vel nulla præcedente occasione, redit & affligit: Accidentalis verò rarò, nec nisi magnâ datâ occasione, contingit & affligit. Accidentalis est vel cum febre vel sine febre: ibi ad turgescentem & ebullientem sanguinem simul plus minus respiciendum; item, an critica magis, an symptomatica fuerit.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin in genere observandum, quod omnis hæmorrhagia sit excretio planè præternaturalis, ita quidem, ut etiam critica suo modo aliquid præternaturale sit; nulla enim, præter menses & lochia, naturalis est, vid. Forestus *lib.* 6. *Obs.* 11. *in schol*: Adeòque omnis, nisi tempestivè supprimatur, periculosa est, & aliquid mali portendit, præter illam, quæ morbis aliis, præprimis cum febre junctis, criticè supervenit, illosque solvit, aut certè notabiliter imminuit; optima enim crisis fit per hæmorrhagiam. Vid. Zacutus Lusitanus *Prax. Admir.*

Minus

Minus quoque periculi portendit hæmorrhagia plethoricis adsueta, quibusvè evacuatio solennior suppressa, aut membrum aliquod detruncatum fuit, cui sanguis destinatus, nunc verò cohibitus, plethoram facit.

Moderata & consueta & plus minus periodica hæmorrhagia, quocunque in loco fiat, si subjecti conditio respondeat, & hoc facilè ferat, salubris, cùm deficientem varia mala, non secus ac excedentem, insequi soleant. Moderata igitur talis non sistenda est.

Hæmorrhagiæ quæcunque à causa interna cæteris paribus & periculosiores & cautiùs tractandæ, quàm quæ ab externis.

Hæmorrhagiæ nimiæ quæcunque, uti ad animi deliquia, ἀσφυξίας & virium prostrationes immediatè disponunt, ita mediatè cachexias & hydropes successivè inferunt.

Periculosior est, quæ copiosior, quæ faciem citrinam, plumbeam aut fuscam reddit, cui convulsiones superveniunt, quæ pituitosos & melancholicos, aut à quacunque causa emaciatos corripit, quæ morbum, cui accedit, non sedat, quam rigor excipit, utpote qui de spiritibus exhaustis testatur: unde morbos chronicos, scilicet tabem, hydropem &c. hæmorrhagias immodicas sequi non adeò infrequens est.

In specie, ubi sanguinis fluxui supervenit extremorum refrigeratio, propinqua est syncope.

Diæresis arteriæ & venæ insignis & plurium, aut ejus diabrosis, periculosissima & curatu difficiles sunt, nisi harum vulneribus remedia immediatè applicari possint.

Quæ ab anastomosi vitio sanguinis, vel absolutè vel respectivè abundantis, nascitur, curatur facillimè; quæ verò vitio sanguinis serescentis, tardè & quasi medio modo se habet.

Quæ est ab acrimonia sanguinis, hujusque fluxu impedito, difficulter sedatur, potissimum si posterior casus causam pertinaciorem, v.g. scirrhum hepatis, agnoscat.

Quæ vitio vasorum contingit, pro ratione morbi primarii, plus minus curabilis esse solet.

Difficiliores sunt hæmorrhagiæ, quæ fiunt læsis arteriis, quàm venis; item quæ à venis majoribus, quam quæ à minoribus ruptis, contingunt.

CURA.

Quod ergò attinet curam: in ea ante omnia considerandum est, an curanda sit hæmorrhagia, an verò sinenda? de quibus suprà. Deinde in habituali distinguenda est cura in eam, quæ fit tempore paroxysmi, adeòque est curatoria, & eam, quæ est extra paroxysmum, adeòque præservatoria. Tertiò probè considerandum, an ipsa hæmorrhagia sit morbus solitarius & primarius, an verò secundarius? & si hoc, an sit cum febre, an sine febre?

Consistit autem cura hæc vel in proximarum causarum remotione, vel affluxus inhibitione, vel sanguinis aversione, per venæ sectionem, cucurbitulas, hirudines, & fonticulos; vel in vasorum præter naturam apertorum fibrarumque partium constipatione atque obturatione, per interna sanguinis impetum coërcentia; & externa, quæ vasorum ora adstringunt, & sanguinem profluentē incrassant. Diæreses verò vasorum per interna, acre quodvis temperantia, & externa vasa plus minus arrosa adstringentia, consolidantia, conglutinantia, &c. sunt restituendæ. Externa ista, eorumque administrandi rationem, in sequentibus, ubi de Hæmorrhagiis in specie, pluribus explicabo. Hac vice interna cuivis hæmorrhagiæ speciei plus minus applicabilia consideranda veniunt. Adeòque

(1.) sanguis nimius vasorum ora aperiens imminuendus lentè per parciorem diætam victumque tenuem; confestim verò magis per sanguinis missiones quasvis, nunc venæ sectiones, nunc scarificationes.

(2.) Idem turgescens, ut in plethora, vel præcipitantibus vel absorbentibus fermenta ista acida volatilia, vel acidis aut blandis aut fortioribus, volatile acidum figentibus & coërcentibus, compescendus: qualia sunt v.g. acetum, tinctura florum bellidis, spiritus vitrioli, hæmorrhagias narium scorbuticas subinde figens; *Conf. M. A. N. C. Ann. 3. Observ. 196. p. 176.* nitrum in aqua fontana solutum atque propinatum, vid. Riverius *Cent. 1. Obs.* 48. & Agricola *Chirurg. parv. pag.* 190. pulvis hepaticus rubens, tinctura lapidis hæmatitis, saccharum Saturni, hincque cum vitriolo Martis parata tinctura antiphthisica, corallia, unicornu fossile, terra sigillata, lapis hæmatites, usnea, camphora, & opiata. Huc etiam pertinent vegetabilia nitrosa & moderatè adstringentia seu vulneraria, nempe portulaca, plantago, sedum seu sempervivum, &c. opiata, camphorata.

(3.) Idem aquosus & nimis serosus & tenuis maturè corrigend⁹, temperandus, & in debitā consistentiā revocandus, vel exsiccantib⁹ aut imbibentib⁹, aut incrassantibus, & deinde evacuantibus serum superfluum per alvum, vel vesi-

vesicam, vel habitum corporis, & digestioni primæ prospiciendum.

(4.) In anastomosi verò vitiò vasorum acidum istud, nervorum spasmos, nec non aliqualem obstructionem inducens, corrigendum per vulgò nota, Martialia in morbis convulsivis & hæmorrhagiis habitualibus pro eradicanda radice optima; de quibus alio loco dictum.

(5.) Quoad causas remotas diæreseos; si hæc fiat vitio sanguinis acrioris, succi acres salsi erodentes obtundantur per blanda temperantia, & sanguinis crasin corrigentia, ut passulata, lacticinia, Martialia & similia. Si vitio vasorum erosorum, vulneraria adstringentia & incrassantia sunt convenientissima.

(6.) Laxitas denique atque porositas partium præternaturalis condensantibus atque roborantibus, quorum hæc repellentia dicere liceret, corrigitur; qualia sunt, præter alterantia dicta & mox dicenda, stercus asininum, lichenes equorum, de quibus vid. du Hamel *Tr. de affect. corpor. pag.* 312. talus suis, vid. Bartholinus *cent.* 5. *Hist.* 97. aqua ex typhis cervinis, pulvis sperniolæ Crollii: quibus demum accedant narcotica, v. g. semen hyoscyami, laudanum opiatum, electuarium diascordii &c. item crocus Martis cum aceto paratus, vitriolum Martis, acidulæ artificiales, & tinctura antiphthisica Michaelis.

Pro his scopis obtinendis

Observ. I. Convenit interdum, ut dixi, Venæsectio, seu alia sanguinis evacuatio. Dico interdum: nam perversa chirurgorum est consuetudo, ut in omni hæmorrhagia sanguinem mittere velint. Verùm hoc stultum est, licèt sanguis non abundet, & jam tum effluat, eundem velle ulteriùs evacuare: scilicet in quavis hæmorrhagia sanguis purè passivè se habet, movetur nempe eo, quo spirituum moventium & organorum impetu pellitur, & effluit, ubicunque vasorum ora aperta sunt, utut occasionalis causa interdum in sanguine hæreat. Non ergo sanguinem evacuando, sed causas occasionales, sive in sanguine, sive in parte, per quam fit effluxus, hæreant, removendo corrigendæ sunt. Unica ergò abundantia sanguinis, sive plethora vera, & quibusdam in casibus apparens, sive turgescentia, aut inde natus impetus ad locum, per quem effluit, postulat venæ sectionem. Ideòque etiam in solenni evacuatione sanguinis suppressa sanguinis detractio locum habet, nec non in hæmorrhagia præternaturali periodica, paulò ante hujus invasionem; vid. Forestus *lib.* 24. *Obs.* 9. *in schol.* Hæmorrhagia verò à fluxitate aut acrimonia corrodente sanguinis, & reliquis omnibus casibus, quæ oritur, ibi vana & insulsa est venæ sectio. Ubi verò secanda, ibi studiosè leges revulsionis, derivationis & aversionis observandæ, quas venæ sectio parcior & aliquoties reiterata, item scarificatio atque cucurbitulæ præstant. Sanguis quoque à parte affecta avertitur per intercipientia, in specie per ligaturas & cucurbitulas, tàm scarificatas quàm non scarificatas, partibus tamen potiùs remotioribus quam vicinis applicandas.

II. Purgationes ipsæ etiam sunt ridiculæ, & qua tales non conveniunt, interdum nimia abundantia laticis aquosi, nimis fluxilem aut acrem faciens sanguinem, sui excretionem urget: in tali enim casu utique purgantia blanda per inferiora conveniunt, uti rectè eadem commendat Forestus *lib.* 24. *obs.* 12. Fortis *cent.* 1. *cons.* 92. & Riverius *in Pr. lib.* 4. *cap.* 8; & confirmatur etiam hoc ipsum per experientiam Rondeletii, qui curavit quendam singulis diebus duas vel tres libras sanguinis rejicientem, solis syrupis serosos humores evacuantibus; seri enim copia, quod vehiculum sanguinis est, subinde fluxus hujus est causa, præsertim si acrius idem fuerit; quin & per sudores vel diuretica aquosum laticem uberiorem cum salibus heterogeneis emittentia hoc commodè fieri potest. Utut enim sudor, dum actu fluit, dissolvat massam sanguineam, eamque ita fluxiliorem reddat, postmodum tamen ubi cessavit sudor, sanguis sero depauperatus nonnihil crassescit, spissescit, & salibus superfluis aut heterogeneis liberatus mitior evadit aut dulcescit, & ita hæmorrhagia plus minus sufflaminatur & cessabit. In specie, ubi cum febre fuerit hæmorrhagia symptomatica, per sudorifera non quidem volatilia, sed additis opiatis compescenda venit. *Confer. hic* Willisius *Pharm. Rational. Part.* 2. *pag.* 418.

III. Opiata generalia sunt hæmorrhagiarum remedia, dum & irritationis sensum in hac vel illa parte undecunque excitatum sopiunt: & spirituum moventium impetum plus minus refrænant, adeòque quosvis rapidiores sanguinis inde concitatos motus quietiores reddunt, quo ipsum catholicum ἴσχαιμα, id est, sistens, meritò habentur, internè & externè adhibenda. Ex-

Experimenta hujus rei noviſſimè retulit Medicus quidam Haſſiacus, Michael Bernhardus Valentini, *in Epiſt. ad D. Doct.* Wittum, Archiatrum Spirenſem, de nova matricis & morbonæ muliebris anatome, ubi fusè oſtendit, quantum opiata in narium æquè ac uteri hæmorrhagia valeant. Vid. etiam Horſtius *in Obſerv.* ubi arteria loco venæ ſecta admotione opii fuit ſedata.

Ex dictis patet Remedia ad hæmorrhagias uſitata eſſe.

(1.) Vulneraria & adſtringentia, ſanguinem partim inſpiſſantia, partim vi alcalinâ acida vitioſa abſorbentia, partim vaſorum læſiones reſtituentia, ut plantago, portulaca, piloſella, bellis minor, roſæ, &c.; Vel

(2.) Abſorbentia, tam Martialia, hisque cognata corallia, hæmatites, terræ, boli, &c. quàm animalia, ut cornu cervi ſine igne, ebur ſine igne, unicornu verum, dens hippopotami, &c. ſanè Martialia plurimis ſcopis in curis hæmorrhagiarum ſatis faciunt; in ſpecie hæmorrhagiæ ex nimia ſanguinis acrimonia, item ex obſtructione vaſorum ſanguiferorum, item hæmorrhagias habituales hypochondriacorum, ſcorbuticorum & ſpleneticorum, quæ ſubindè ſunt ſtupendæ, vomitu ſanguinis ſplenetico ſæpius recurrente (ſive ſit revera talis, ſive non, loquor cum vulgo) optimè ſiſtunt Martialia. Hujus rei ſingulare exemplum habet Lowerus *contra Mearam cap. 3. pag. 19.* ubi habet hæmorrhagiam ſtupendam chalybeatorum uſu curatam: Conf. M. A. N. C. *Ann. 2. Obſervat.* 223. *p.* 324. & *Ann. 3. Obſ.* 06. *p.* 176. ſunt præſtantiſſima, partim quod acidum vitioſum, hæmorrhagiæ occaſionalem cauſam, abſorbeant, partim quod radicem in primis viis, unde affectus ſpaſmodici hæmorrhagiarum ſuperveniunt, exſcindant; quin etiam in ſanguinis ſeroſitate tenui & ſalſa optimè conferunt. Vel

(3.) In hæmorrhagiis ſeroſis ſerum imbibentia & incraſſantia, ut uſta, terrea, aut aliunde evacuantia, ut purgantia, diuretica, præſertim ex claſſe vulnerariorum; Vel

(4.) Sanguinem attemperantia & quaſi edulcorantia, ut paſſulæ & paſſulata, quæ planè ſingulare ſunt remedium in curandis hæmorrhagiis nimiis, in ſpecie cachexiis & ſcorbuticis, quatenus temperant acre quodcunque, & ſanguinem dulcem & minus roſivum reddunt: ſic ipſe novi exempla infantum, imo & adultorum, frequenter hæmorhagiis narium obnoxiorum, ſolo frequenti paſſularum eſu curatorum. Hinc quoque lac & lacticinia uti curant ſcorbutum, ita eorum uſus hæmorrhagiam corrigit.

Ex his patent facilè remediorum formulæ: v. g. in hæmorrhagiis ex turgeſcente nimis ſanguine cum impetu febrili & phlogoſi vaga convenit.

℞. ▽ *plantag.*
ſemperviv. maj. ana ℥iß.
Syr. papav. alb. ℥j.
℞ *fl. bellid. c. phlegm.* ⊖ *li par.* ʒiij.
∽ ⊖ *li* q. ſ. ad gratam aciditatem.
M. D. S.

Blut-ſtillende Mixtur auff etliche mahl.

In hæmorrhagiis habitualibus ex eodem ſanguine turgeſcente ex acido volatili, v. g. in vini potatoribus, &c. adeòque iis, qui vulgò ex ſanguine bilioſo & hepate nimis calido hæmorrhagias pati dicuntur.

℞. *Dent. hippopot. præp.* ʒiß.
Corall. rub. præp. ʒj.
Lap. hæmat. ʒß.
Sacch. ♄ *ni* ℈ij.
laud. opiat. ℈ß.
M. f. Pulvis: S.

Dämpffend Pulver.

Capiatur ſubinde manè quantitas cultelli cuſpidis.

℞. *Extr. flor.* ʒiij.
Ebor. ſ. △ *e.*
Dent. hippopot. ana ʒß.
Corall. r. præp. ʒj.
Hæmat. præp. ℈ij.
c. ſ. q. *ſyr. roſ. rubr.* & *papav. errat.* f. Electuarium.

Extractum florum paratur ſequenti modo:

℞. *fl. Roſar. rubr.* p. ij.
Papav. errat.
Bellid. r. ana p. j.

Per multiplicem infuſionem in aqua ſimplici hinc expreſſionem & inſpiſſationem, f. l. a. Extractum.

Sic parabitis extractum ſuccoſum ad imitationem Angeli Salæ.

In hæmorrhagiis habitualibus ex ſanguinis tenuitate ſeroſa.

℞. *Paſſul. min. conquaſſ.* aut *earundem pulpæ* ℔ß.
Rhabarb. el. ʒiij.
♀ i ⊖ *lati ſacch.* ʒj.
c. ſ. q. *Syr. Pomor.* f. Electuarium.

Capiatur manè & veſperi duabus horis ante cœnam quantitate caſtaneæ.

Ubi utile eſt, per ſudorem occurrere tali hæmorrhagiæ:

℞ *C. C. uſt* ʒj.
▽ *ſigillat.* ʒß.
Laud. opiat. gr. iij.
M. pro 2. doſibus.

In hæmorrhagia ab acriori ſanguine, à lympha aut eroſione, omnib've modis concitata, ſanè polychreſta eſt mixtura Sylvii *lib. 1. Prax. cap. 9. §. 20.* Ad cujus imitationem ſequentes, omnes reliquas compoſitiones ſuperare videntur:

℞. ▽ *Plantag.* ℥iij.
Cinnam. ʒij. ad ʒiij.
Acet. vini ʒiij.
Corall. r. præp. ℈ij.
▽ *sigillat.* ℈j.
Laud opiat. gr. iij.
Syr. Myrtin ʒiij. M.

In hæmorrhagia symptomatica, e. g. febrium malignarum, præscribi potest sequens:

℞. ▽ *scorzoner.* ℥j.
tenell. C. C. ℥j.
Acet. destill vel *simpl.* ʒvj. vel *succ. Citri* ℥j.
El. diascord. Frac. ʒij. ad ʒiij.
♁ i diaphor. ʒj.
Syr. Rubi idæi ℥j.
M. pro 3. dosibus.

His observatis, in genere ad hæmorrhagiam quamcunque, pluribus indicationibus, nempe adstringendo, consolidando, vasa claudendo, & sanguinem temperando satisfacientia, imprimis sequentia, & quidem ex regno vegetabili, sunt: Portulaca, plantago, symphytum majus, & ex his paratus syrupus compositus, polygonum, millefolium, folia tenella quercus, rosæ rubræ inodoræ, semen sumach, cortices granatorum, Lysimachia, bursa pastoris, flores balaustii, sanicula, pyrola, polygonum, bellis minor, ruta, vinca pervinca, hedera terrestris, urtica minor & radices urticæ majoris; vid. Rodericus à Castro *de Morb. Mul lib.* 1. *cap.* 5. & Riverius *Pr. lib.* 4. *cap.* 8. symphyti majoris, tormentillæ, pimpinellæ, sanguisorbæ, millefolii, bistortæ, muscus terrestris, quercinus, &c. fructus myrtilli, acacia nostrâs, gallæ, rubi, horumque simplicium decocta & syrupi, aqua & syrupus portulacæ, plantaginis, syrupus de symphyto, coralliorum, myrtillorum, de hedera terrestri, &c. quæ omnia adstringunt, & sanguinem quodammodo incrassant; item semen portulacæ, lactucæ, urticæ; it. papaver & papaverina, semen hyoscyami, opiū, & quælibet alia hujus generis anodyna certo experimento hæmorrhagias sistunt. Pertinet huc radix acori aquatici seu pseudacori, & ex hoc paratum nectar adstringens D. Langii, ex succo nempe cum saccharo in consistentiam syrupi inspissato; & sanè egregium est remedium adstringens, & quodammodo sanguinem inspissans, indeque in quocunque tam sanguinis quàm aliorum humorum fluxu commendo; in specie succus urticæ majoris recens expressus ad uncias aliquot internè assumptus quamcunque hæmorrhagiam narium, sputum sanguinis, vomitum cruentum, ab omnibus laudatum experimentum existit, in specie vid. Riverius *in Praxi*, Zacutus Lusitanus, & Amatus Lusitanus, sic urticam majorem vulgarem contusam plantis pedum & volis manuum, item membro virili, applicatam maximè commendat Borellus *Cent.* 1. *Obs* 95. sic fungi betulæ ramenta ad miraculum hæmorrhagiam externam sistunt, teste Crollio *Basil. Chim. pag.* 308. Tacchenio *Morb. Princ. pag.* 187. Porro muscus seu usnea cranii humani nobilis & mirabilis est in sistendis hæmorrhagiis, dosi à gr. xij. ad ℈j. vel ʒß. propinatur in aqua bursæ pastoris cum syrupo Coralliorum, &c. vid. Beckeri *Medicus microcosm.* & Hildanus *Epist.* 27. Lindanus refert, se comitissam, cui nullis remediis sedari potuit hæmorrhagia, restituisse per solam cranii humani usneam; unde & Hillerus *in cent.* 1. *cura* 20. confirmat, se periculosissimam hæmorrhagiam narium ex potu vini excitatam, per ʒß. cranii humanii, & ℈ß usneæ, cum aqua bursæ pastoris sedasse. Externè inditur naribus, aut ubi sanguis aliàs effluit, compescit insigniter fluxum hunc. De variis ex hoc paratis medicamentis, tum internis tum externis, vid. M. A. N. C. *Ann.* 2. *Obs.* 53. *pag.* 100. Loco hujus tamen solet substitui muscus prunorum sylvestrium & quercinus, qui tamen minoris est pretii. Hisce accensentur sanguis draconis: verùm cùm genuinus rarò apud nos habeatur, caveamus ab usu ejus, & potius exhibeantur mastix, sarcocolla, thus, myrrha, aloe, gummi Arabicum, mumia, succinum, & similia sanguinem temperantia & incrassantia, passulæ suprà laudatæ fuerunt, & conducunt in specie hæmorrhagiis ex vitio sanguinis acrioris, serosioris, acido-salsioris &c. Rhabarbarum denique non tàm pro sero evacuando, quàm sanguine alterando & crasi ejus restituenda, in hæmorrhagiis & serosiore sanguine confert. Camphora non negligenda, quæ & spiritus afficit, & fermenta peregrina acida sanguinis mirificè corrigit.

Ex regno minerali reliqua remedia superat Mars, omniaque Martialia suprà laudata, & subjecta reliqua Martialia: qualia sunt lapis hæmatites, tàm in substantia præparatus, quàm ejus tinctura; terræ Martiales, bolus ruber, item Armena, terra sigillata, terra vitrioli dulcis, &, quæ huc suo modo pertinent, corallia, eorumque tincturæ, vitriolum Martis, & acidularum potus, &c. Ex omnibus convenit tinctura sulphuris vitrioli, quæ reverà est saltem tinctura Martis adstringens, ad omnes & quascunque sanguinis hæmorrhagias expertissima.

Facit huc quoque extractum Martis adstringens Hartmanni, quod habet *in Praxi chimiatr. cap.* 50. *de Hæmorrhag. narium*, estque com-

compositum corpus ex terra & Marte; confert tam externè quàm internè in manibus detentum. Est experimentum Lindani, cui instar omnium remediorum est; utpote quo puerum desperata hæmorrhagia narium laborantem curavit. Datur ad gr. v. vel jx. cum conserva quadam adstringente in forma boli. Item saccharum Saturni & ipsum hæmorrhagias compescit. Similiter facit huc hæmatites artificialis ex vitriolo Martis & saccharo Saturni. Modum habet Glauberus *in P.* 3. Teutschlandes Wohlfarth. Item loco acidularum liquor Martis solaris ad hæmorrhagias chronicas aut sæpius recurrentes conducit, præternaturales nimios fluxus sanguinis sistendo, & è contra naturales aut deficientes aut inordinatos restituendo; item pulvis hæmatitis cum aceto aut succo granatorum acidorum propinatus, item liquor stypticus ex terra sigillata cum spiritu vitrioli vel nitri paratus, item tinctura antiphthisica ex saccharo Saturni & vitriolo Martis parata, egregiè convenit in quacunque hæmorrhagia. Quibus essentiæ & extracta Martialia quæcunque commodè annumerari possunt. Spiritus vitrioli coagulando blandè sanguinem, hæmorrhagiam sistit, in specie quæ ex turgescentia aut nimia ebullitione sanguinis oritur. In quo casu etiam nitrum depuratum, & omnia nitrata, interno & externo usu, in specie interno, cum fructu usurpari possunt, etiamsi hæmorrhagiæ per iracundiam excitatæ fuerint, & à Felice Wurzio tanquam speciale arcanum contra hæmorrhagias commendatur. Pertinet huc pulvis sympatheticus ex vitriolo Veneris benè depurato, & radiis solaribus, sole in leone versante, exposito & calcinato paratus, pro usu externo qui sanguini effluenti sive ex utero sive è naribus, sive pectore inspersus, aut saltem, si linteum sanguine isto adhuc madidum eo saltem adspergatur, aut linteum cruore effuso ebrium solutioni dicti pulveris immergatur & applicetur, certo & mirabili experimento ad hæmorrhagias quascunque sistendas maximè proficuus est, quæ ita sympatheticè curantur: vid. Digby *in Orat. eleg. de pulv. Sympathetico.*

Ex animali regno conveniunt in genere animalium partes duræ, in specie ebur sine igne, unicornu verum, dens hippopotami, cornu cervi ustum, &c. absorbentia vitiosa acida, & incrassantia sanguinem; item remedia ex ranis, sperma ranarum, cujus aqua destillata internè hausta, & externè convenit, quod solitariò cum pauco aceto rosato applicatum, singularem vim obtinet hæmorrhagias compescendi; unde etiam ex hoc paratus pulvis sperniolæ Crollii est admodum commendatus dosi ℈ß. ad gr. xv. vid. Schrœderus. Permiscetur cum aliis in quacunque forma; e. g.

℞. *Lap. hæmat. pulveris.* ʒß.
Sperniol. Croll. gr. xv.
Laud. opiat. gr. iij.
M. f. Pulvis:
divid. in 2. part. æquales.

Nam papaverina & opiata quævis semper remediis contra hæmorrhagias nimias addenda sunt, imprimis si dolor adjunctus sit. Vehiculum horum pulverum potest esse:

℞. ▽ *Portulac.*
semperviv. maj. ana ℥j.
Syr. Plantag. vel *portulac.* q. s.

M. S.

Wasser zum Pulver.

Porro excrementa quorundam animalium singularem vim habent ad hæmorrhagiam sistendam. Cetera omnia antecellit stercus asininum, suillum, & stercus canis ossa rodentis, externo pariter & interno usu. Sanè, præter pulverem ex his paratum, ex stercoribus suillo & asinino exprimitur succus, qui ab ℥ß. ad ℥i. vel ℥iß. in convenienti vehiculo propinatus est efficacissimus, aut ex horum succo cum saccharo fiat syrupus ad hæmorrhagias, qui vid. in Prævotio, & in Joelis *Praxi.* Item permiscentur hi succi stercorum cum succo urticæ, & ita internè propinantur. Conf. Rodericus à Castro *de Morb. Mul. lib.* 1. *cap.* 5. *pag.* 48. & Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *Prax. Histor. cap.* 2. *num.* 4.

℞. *Succ. sterc. asinin. rec.*
Syr. myrtillor.
Portulac. ana ℥ß.
▽ *Plantag.* ad ℥jß.
M. pro Haustu.

D. S.

Blut-stillend Träncklein auff einmal.

Stercus canis verò pulverisatum in substantia convenienter admodum propinatur, loco quorum quidam pro secreto commend antipsum sanguinem proprium per quæcunq; loca excretum, arefactum, & à ʒß. ad ʒj. ipsi ægro in liquore appropriato propinatum, item externè, si fieri potest, loco hæmorrhagiæ, applicatum istam mirificè sistere dicunt: vid. Schmuck. *in Curat. Magic. Magnetis.*

Superest adhuc bufo, mense Julio aut sole in leone existente captus, per caput transfossus, & ita enecatus, atque siccatus, & in syndone rubro appensus, quamcunque hæmorrhagiam ex nimio spirituum fervore & impetuoso motu concitatam, ob pavoris ideam ex hominis præsentia contractam, feliciter sistit; vel etiamsi tantum sub axillis lateris istius, quo sanguis fluit, applicetur, ut probè incalescat; vel etiã, si tantumodo bufo exsiccatus in manu

manu detineatur, donec incalescat. Speciatim convenit ita bufo in hæmorrhagiis narium symptomaticis in principio febrium malignarum, in specie variolarum admodum periculosis: Juxta bufones & ranæ, in specie virides, exsiccatæ & omnia ex ranis, earumque pulvis in vino rubro propinatus mirificè hæmorrhagias sistit, quæ vivæ contusæ, earumque sperma, pariter applicari possunt ad quamcunque, tàm virilem quàm muliebrem, hæmorrhagiam compescendam.

Unum adhuc de partium, præprimis internarũ, hæmorrhagiis curandis notetur, ut his sedatis medicamenta grumos sanguinis dissolventia propinentur atque applicentur, in principio tamen moderata, v.g. sperma ceti, marga saxorum, lapilli cancrorum, terra Hybernica, &c. adstringentibus, v.g. pulvere sperniolæ & Agricolæ modò commendato, temperanda. Progressu temporis & potentiora sola & cum sudoris aliqualis provocatione exhibenda, qualia præter diaphoretica sunt radix polygonati, caryophyllatæ, rubiæ tinctorum, cherefolium, sabina, verbascum, geranium Robertianum cum vino decoctum; terebinthina, fuligo, sanguis hirci, &c. Nisi enim talia applicentur, metuendum, ne grumi putrescentes acrimoniam contrahant, hincque erodendo novam hæmorrhagiam, aut ulcus, aut simile quid corpori detrimentosum, parent.

In hæmorrhagia à cantharidibus convenit lac, decoctum nucum pineæ cum visco quercino, passulæ, ichthyocolla, gummi Arabicum & tragacantha: vid. Joel *Prax. lib* 3. *pag.* 280.; quæ omnia acrimoniam hanc vel illam corrigunt.

ARTICULUS II.

De

Hæmorrhagia Narium.

IN hæmorrhagia narium subinde copiosissimus sanguis per plures poros ex naribus effluit, quem tunc ex sinu cerebri falciformi aut ejus vasis apertis ad nares pervenire multi asserunt, quod tamen falsum, sicuti sufficienter hoc dogma rejicit Schneiderus *Tr. de Osse cribriform. pag.* 411. *& seqq.* Quin potius vasa, ex quibus in hæmorrhagia narium effluit, sunt propagines rami arterialis à carotide interna, qui juxta processus mammillares plures inter surculos quosdam per foramina ossis cribrosi transmittit ad membranam narium superiorem glandulosam, per quæ vasa lymphæ simul affertur materia, per glandulosam istam texturam excernenda, ita ut ex orificiis istis apertis, & propter continuã à lympha humectationem naturaliter laxioribus narium hæmorrhagiæ accidant: Conf. Willisius *Pharm. Rational. Part.* 2. *pag.* 40.

CAUSÆ.

Præter causas internas cum aliis hæmorrhagiis communes, externas inter motus animi vehementiores, ut ira, gaudium, &c. hæmorrhagiam hanc interdum excitant: quò pertinet etiam illa hæmorrhagia narium, quam cuidam ex vitulino boatu, & carnis vitulinæ conspectu contigisse Rhodius *Cent.* 1. *Obs.* 89. refert; item pulveres sternutatorii fortiores inspirati aut alia quævis inspirata acriora ineptè applicata. Hujus exemplum habet Kerkringius *in Spicil. Obs.* 52. ubi lethalem observat hæmorrhagiam narium ex helleboro albo in sternutatorio natam.

DIAGNOSIS.

Quoad signa diagnostica: Imminentem eam ostendit motus sanguinis sursum versus, cujus indicia sunt dolor capitis & colli tensivus, temporum verò dolor gravis plus minus pulsans, oculorum caligo vel splendor, lacrymæ copiosæ involuntariæ, rubor malarum, oculorum pruritus, tinnitus aurium, titillatio narium, &c. quin & interdum aliqualis manuum tremor accedit.

Imò & pulsus in carpo durus & quasi vibrans, arteriarum colli & capitis auctus, hæmorrhagiarum recurrentium, & quidem vitio vasorum, signum esse solet.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin; ea instituenda est, tam de imminente, quam præsente.

Hæmorrhagia narium, quæ fit in morbis acutis, & quidem præprimis in statu, funesta est. Si fiat confertim cum euphoria ægri, est salutaris: stillicidium verò sanguinis & stillarum facta ex naribus eruptio & fluxus in morbo acuto, præsertim maligno & die quarto, malum signum est, nisi forsan causa externa vel excitaverit, vel ejusdem incipientem fluxum inspissando vel retinendo impediverit.

Notabile est, quod Hippocrates jam olim monuit in affectibus hepatis & lienis, dum dicit: fluxus sanguinis è naribus non è directo factus (i. e. qui in nare diversa est, h. e. in dextra, si lien laborat, & è sinistra, si hepar) malum; nam tales hæmorrhagiæ, si debent esse proficuæ, κατ' ἶξιν i. e. rectitudinem fieri debent.

Quibus in febribus ardentibus aures obsurduerunt, hos, non soluta febre, delirare necesse est: solvit autem inter alia & sanguinis è naribus eruptio.

Interdum in morbis acutis ægri contrectant nares, quod pessimum signum est; innuit enim naturam moliri aliquam hæmorrhagiam, quæ tamen propter imbecillitatem & imminutum sanguinis circulum non procedit.

In febribus Hungaricis aliisque malignis ægros sanat critica hæmorrhagia, quam imminentem indicat surditas in statu veniens.

Si in principio variolarum larga narium hæmorrhagia advenerit, & spontè cesset, bonum est, & facilè evadent ægri.

Eruptiones sanguinis è naribus sæpiùs sunt admodum copiosæ, aliquot librarum pondus accedentes, adeò ut etiam ad libras quatuor sanguis effluxerit, hoc tamen citra ægri virium lapsum. Item observatum fuit, ad libras octo vel decem excretum fuisse sanguinem non citra periculum, utut absque vitæ jactura.

Aliàs nimis copiosa hæmorrhagia narium si affligat, eadem prognosis facienda, quam in genere de hæmorrhagia nimia indicavi. Tam largiores enim sanguinis evacuationes, quàm ejusdem plus minus aut etiam planè non consuetæ, saltem intempestivæ, suppressiones morbos excitant; hæ quidem pathemata cerebri & nervosi generis epileptica, soporosa, &c. illæ, absumendo spiritus vitales, syncopes, cachexias, singultum & convulsionem.

CURA.

In cura hæmorrhagiæ narium imprimis attendenda est causa proxima, an sit nimirum effectus anastomoseos, quæ frequentior; an verò erosionis vasorum seu diæreseos? interna sunt eadem, quæ de hæmorrhagia in genere dixi; saltem in hæmorrhagia narium ex nimia turgescentia & fervore sanguinis conveniunt blanda acida, sanguinem, & hujus impetum ad nares, quantum possibile, cohibentia, & quodammodò coagulantia; qualia sunt spiritus acidi ex mineralibus, essentia Martis adstringens, tinctura sulphuris vitrioli, liquor stypticus, syrupus factus ex succo stercoris asinini, mistus cum syrupo myrtillorum; item opium & opiata.

Si verò narium hæmorrhagia sæpè recurrat ex nimia tenuitate serosa, conveniunt passulata crebrò usurpata, in specie sub forma electuarii.

In hæmorrhagia narium habituali experimentum est herba menthæ recens cum pane & butyro comesta, vel ejus succus frequentiùs assumptus.

Præter hactenus enarrata interna, eaque respectu causarum varia, in paroxysmo per externa sanguinis impetus ad nares, quantum possibile, avocandus, vel spirituum impetum sopiendo, vel sanguinis ὀργασμὸν aut turgescentiam refrænando, & deinde orificia vasorum aperta occludendo.

Quoad priorem scopum; ligaturæ extremorum dolorificæ, sanguinis missio in brachio, pro scopo aversionis, vel in pede pro scopo revulsionis, frigidorum & adstringentium nuchæ, fronti, item scroto, manibus, mammis, interdum & hepati applicationes; item terror inspersione ▽æ frigidæ in faciem & nucham, aut quovis modò inductus, vid. Rolfinccius *Ord. & Meth. Comment. l.* 14. *sect.* 3. *cap.* 12. dolores graviores circa remotiora loca excitati, aut lipothymiæ inductæ, spirituum & hinc sanguinis motum partim sistendo, partim aliunde derivando, subinde proficuæ existunt: Sic sunt, qui ceu remedium revulsorium proponunt incurvationem minimi digiti; cum enim vehemens illa compressio intensum dolorem pariat, hujus occasione forsan hæmorrhagiæ medela erit. Nec alia ratio videtur, quare contumax hæmorrhagia per cauteria actualia plantis pedum admota curata fuerit à Zacuto Lusitano *lib.* 1. *Prax. Admir. Observ.* 66. Quibus & specifica quædam, quæ singulari & sympathetica plus minus vi sanguinem cohibent, simul socientur, inter quæ primarium locum habet bufo exsiccatus, sub axillam alligatus aut fronti admotus, quod etiam facit pulvis bufonum naribus inspersus, hinc & emplastrum magneticum Cnœffelii ex bufone locum habebit: M.A.N.C. *ann.* 6. *Append. pag.* 33. item bufonis sub dio suspensi, donec caro universa sit absumpta, os femoris denudatum, nari inditum hæmorrhagiam subito & continuo compescere asserunt. Lignum fraxini, sympatheticum dictum, certo tempore decisum, revera nobile experimentum est, quippe quod naribus admotum gravissimas hæmorrhagias sistit, ut experientia testatur; hæmatites in manu detentus interdum, aliis irritis, egregiè juvat, ut vulgò notum; si nempe tamdiu detineatur in manibus, donec incalescat. Boyle *de Gemmis.* Idem facit & bursa pastoris in manu detenta, vid. Langius *lib.* 3. *Epist.* 1. *pag.* 941. Jaspis genuinus, cujus rubedo venulis herbaceis est distincta, argento cinctus insigniter sistit hæmorrhagias, in ista manu sub pollice, ex cujus lateris foramine narium sanguis fluit, detentus vel naribus admotus, quod observavit Schmuckius *in Curat. suis Magico-Magnet. pag.* 16. *in casu* 3. Confirmatur hoc etiam à Bootio *Tr. de Gemm. & Lap. pag.* 252. Videatur etiam Hildanus *Cent.* 3. *observat.* 2. item Boyle *de Gemmis.* Verùm cum Jaspis non ubique prostet, substituunt huic succedaneum, umbilicum nempe marinum, qui in parte plana & aversa leviter humectetur cum saliva, & applicetur circa interstitium oculorum, ubi decurrit vena frontis, ita sistere eum hæmorrhagiam narium observatum est, ac confirmat hoc Boot. *loc. all.* uti & hujus effectum probavit Gabelchoverus *Cent.* 4. *Observ.* 3. Verùm non credo, vim umbilicum hunc specialem obtinere, quin potiùs convenit, quatenus ab eo applicato comprimuntur vena & surculi ibidem descendentes; quia etiã moneta argentea sive thalerus frigidæ aquæ imersus, postmodũ eidem firma compressione applicatus, compescit hæmorrhagiam nariũ.

Æger nunc in aëre libero ac frigido, nunc clauſo ac calido detineatur, &c. prout enim ſanguis & corporis habitus magis vel minus tranſpirabiles exiſtunt tales, ſi magis tranſpirent, in lecto, ſin minus, extra lectum continendi ſunt; vid. Williſius *loco cit.* Nam omnia hæc vel ſpirituum plus minus irritatorum impetum, vel ſanguinis orgaſmum & fluxibilitatem coercendo, operationes ſuas exerunt.

Quoad ſecundum ſcopum ea quæ naribus eorumque apertis vaſis applicantur, ſunt alumen, vitriolum, ſtercora, fuligo, thus, ac quælibet adſtringentia. Conf. Williſius *Pharmac. Rational. pag.* 2. Præterea cum externis his venæ ſectiones interdum locum habent, utut rarò non ſecus ac cucurbitulæ, nunc cum, nunc ſine ſcarificatione; obſervandæ tamen ubique revulſionis & derivationis leges. Horum loco frigida & adſtringentia, ſanguinem plus minus coagulantia, ejusque nimium motum inteſtinum fermentativum, tàm naturalem quàm præternaturalem, refrænantia, adeoque ab effectu refrigerantia dicta, externè applicantur. Aliàs applicatur etiam cataplasma Galeni ex aloë, myrrha, pilis leporinis, combuſtis, & albumine ovorum, quod oſcula vaſorum aperta reſtringendo occludit. Imò hîc inter alia convenit imprimis ſolum cataplaſma, vulgare quidem, ſed egregium, ex argilla calcinata, quæ ipſa cum aceto ſubacta, vel ex furno piſtorio (**Lehm auß den alten Oefen**) aut bolo Armena, cum aceto invicem permiſtis, ac fronti cum temporibus ac nuchæ immediatè applicatum & ſubinde remotum, medicamentum eſt egregium, quod ſine interpoſitione lintei hæmorrhagias egregiè cohibet; nam omnia ex aceto externè conveniunt. Si verò cataplaſma tale applicatum non ſatisfecerit, interdum neceſſe eſt, ut præterea vertici capitis, item collo admoveatur, pro ſanguine ad caput adſcendente in media quaſi via alterando. Loco tamen argillæ poteſt etiam ſumi bolus communis, Martialis naturæ exiſtens, & eodem aceto ſubigi, & fronti applicari. Alii gypſum cum aceto dictis modis applicant. Item epithema ex aceto ſimplici vel roſaceo, aut ſolo, aut cum ſucco ſempervivi majoris miſto, & ſale vel nitro, addito plus minus camphoræ, teſtibus & ſcroto applicatum mirabiliter hæmorrhagiam narium ſiſtit.

℞. *Succ. ſemperviv. maj. rec. expreſſ.* ℥vj.
Acet. vini acerr. ℥j. ad ℥iß.
⦶*i* ʒij.
Camph. ʒß.
M. f. Epithema.
Fronti, collo applicandum.

℞. ▽ *Fl. papav. errat.*
ſperm. ran. ana ℥jv.
Acet. roſac. ℥j.
Opii c. acet. ſolut. ℈j.
Boli comm. pulveriſ. ℈jv.
M. D. S. ut antè

Sunt qui talia etiam regioni hepatis applicant ex aqua appropriata, addendo hujus ſuccum cum aceto, camphora, nitro & ſimilibus, ac deſperatis narium hæmorrhagiis conſulunt, & curioſa admodum eſt obſervatio Horſtii *lib.* 4. *obſerv.* 46. ubi notabile occurrit exemplum ſuppreſſæ hæmorrhagiæ narium deſperatæ ex tali epithemate epati applicato; ſed inſequente diarrhœâ bilioſa: e. g.

℞. ▽ *hyoſcyami.*
Nymph.
plantag.
ſemperviv. ana ℥ß.
ſperm. Ranar. ℥iij.
⦶*i* ʒj.
Camph. c. ▽ *ſol.* ℈j.
M. f. Epithema.

Cum pannis multiplicatis tepidè regioni hepatis applicandum.

Porrò ex fuligine, albumine ovi & aceto deſtillato miſtis frontale parant, quod egregiè conferre, & rarò in graviori hæmorrhagia fallere dicitur; vid. du Hamel *de Affect. Corp. pag.* 312. Convenit etiam albumen ovi probè ſubactum cum alumine: Succus urticæ etiam cum linteis naribus inditus ſanguinem fluentem ſiſtit. Sic ſperma ranarum cum pauco alumine vel cum aceto ſubactum, fronti ac temporibus applicatum, vel linteum in eo aliquoties intinctum, iterumque exſiccatum, idque repetitis vicibus, tempore uſus fronti ac temporibus impoſitum egregiè hæmorrhagias deprimit.

℞. ▽ *ſperm. Ranar.* ℥jv.
Acet. roſac. ℥jß.
Sperniol. Croll. ℈j. M.
Applicetur tepidè fronti. Vel

℞. *Sperm. ran. c.* ⦶o *& alum. aſſerv.* ℥vj.
Sach. ♄*ni* ʒj. ad ʒij.
Camph. ℈j. ad ʒß. M.

Ut ſuprà venæ ſectiones & cucurbitulas ſcarificatas revulſionis gratia uſurpari aſſertum fuit, ità pro eodem ſcopo non pauci applicant cucurbitulas non ſcarificatas hypochondriis, hepatis nempe & lienis regionibus, ratione lateris, ubi per nares ſanguis effluit, ita quidem, ut ſtillante nare dextra applicandas cucurbitulas cum flamma ſuadeant regioni hepatis, nare ſiniſtrâ verò affectâ, regioni lienis. Proſtant obſervationes apud veteres: ſic Amatus Luſitanus *Cent.* 2. *Curat.* 100. mediante cucurbitula ſplenis regioni admota, & epithemate frigido teſtibus applicato, ingentem hæmorrhagiam narium ſeda-

ſedavit. Veruntamen fruſtranea & nociva ſæpè fuit ejus applicatio, quatenus hoc remedium falſam ſapit hypotheſin, quod ex hepate & ſplene mittatur ſanguis ad nares; unde hîc cautos nos eſſe debere monet Riverius, aliique Practici, cùm interdum cucurbitulas tales admotas ſequatur gravis inflammatio viſcerum ſub cucurbitulis ſitorum, quale exemplum refert Riverius & Hildanus *in ſuis Obſerv.* Potius nuchæ ventoſæ magnæ impoſitæ locum interdum inveniunt: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 6. *obſervat.* 90. *pag.* 130. Quò pertinent cucurbitulæ, in ſuperiori ſurarum parte admotæ, vel ſcarificationes inſtitutæ, quæ miraculi inſtar hæmorrhagiam narium ſiſtunt, autore Foreſto *lib.* 13. *obſ.* 14. coërcetur enim ſanguinis fluxus ſurſum, & coërcetur impetus ad loca ſuperiora. Ad dicta epithemata pertinet Frontale Poterii *Cent.* 1. *Cur.* 67. ex croco Martis, bolo armena, & opio, cum oleo roſarum miſtis & temporibus applicatis.

Alumen in hæmorrhagia narium nimia naribus inſufflatum vel cum turunda in aqua vel albumine ovi humectata vel aliâ ratione naribus applicatum efficaciſſimè graves narium hæmorrhagias ſiſtit, vid. M. A. N. C. *Ann.* 1. *obſervat.* 24. *pag.* 90. *Ann.* 2. *Annot. ad Obſerv.* 223. *pag.* 403. & 404. item Borellus *Cent.* 4. *obſerv.* 7. & 50. Par ratio eſt vitrioli: hujus ſolutio, vel ad albedinem calcinati pulvis, dictis modis applicatus coagulando ſanguinem, & adſtringendo orificia vaſorum, egregium eſt; item caput mortuum vitrioli, ſi in iſtud aliquot guttæ ſanguinis incidant; item caput mortuum vitrioli cum albumine ovi miſtum, & inſtar turundæ naribus applicatum. A Riverio *Cent.* 1. *obſervat.* 23. oxycratum, ab aliis pulvis lichenum equinorum naribus inflatus, aut fumus & vapor ſtercoris ſuilli commendatur, de quo vid. Rulandus *pag.* 74. Quidam in capſula gerunt pulverem ſtercoris ſuilli, ut in caſu neceſſitatis eundem olfaciant, aut naribus intrudendo ſanguinem ſiſtant & compeſcant. De pulvere bufonum vid. Hartmannus *pag.* 114. & Hœferus *Herc. Medic. lib.* 1. *cap.* 10. & tinctura ſulphuris vitrioli paucâ aquâ plantaginis diluta, & naribus immiſſa, virium magnarum deprehenditur. Sic phlegma vitrioli acidulum, cum potentiſſimè ſanguinem inſpiſſet, & coagulet, naribus immiſſum fluxum reprimit. Facit huc etiam decantatus liquor ſtypticus ſeu eſſentia ſtyptica recentiſſima Galli hactenus in ſecretis habita, quæ tamen reverà ex vitriolo Martis & alumine ſolutis & miſtis principaliter conſtant; ſi enim in hunc liquorem gallæ injiciuntur, nigreſcit. Autor eſt Gallus Vivient. Vid. in ſpecie Bartholinus *in Act. Med. Haffnienſ. Vol.* 2. *obſerv.* 41. *pag.* 116. & *obſerv.* 133. *pag.* 352. M. A. N. C. *Ann.* 9. & 10. *obſerv.* 152. & Williſius *citato loco, pag.* 214. Scilicet ex hac ipſa ratione atramentum laudatur, quod quocunque modo naribus applicatum & intruſum, præſertim goſſypium atramento ſcriptorio imbutum, aliquantulum expreſſum, & in turundæ forma, naribus immiſſum, ratione vitrioli ſanguinem cohibet; Vel

℞. ▽ *Plantag.*
burſæ paſtor. ana ℥iß.
in quibus diſſolve
⊕*li* ♂*is* ʒij.
Alum. ʒj. M.
℞. *Alum.*
⊕*li* ana ʒj.
Phlegm. ⊕*li* ℥j. ad ℥iß.

Ebulliant ad diſſolutionem contentorum; Liquor filtratus ∽ ⊕li aliquot guttulis adhuc aciduletur.

℞. *Alum. crud.* ʒß.
⊖ ⊕*li dulc.* gr. xv. ad ℈j.
Phlegm. ⊕*li* ∽*u* ⊕*li nonnihil acidul.* ℥iß. ad ℥ij. M.

Injiciantur naribus.

Sed forſan ſpiritus vini per ſe rectificatus, naribus paulò profundiùs injectus, omnibus his præſtat: ſiquidem ab illo quivis ſanguis fluidus, etiam calidus & adhuc recens, citiſſimè mirabili cum ſpectaculo coagulari ſolet.

Fuligo furni ſuprà laudata cum albumine ovi miſta, turundæ illita & naribus immiſſa, egregiè ſiſtit hæmorrhagiam; vel ſimpliciter de cataplaſmate ex aceto cum argilla combuſta naribus nonnihil immiſſum fluxum ſanguinis ſiſtit; aut etiam albumen ovi cum alumine ſubactum dictô modô applicatum. Nempe eſt in fuligine acidum cum terreis particulis admiſtum, à quibus vis adſtrictoria. Præſtantiſſima fuligo eſt iſta, quæ è fundo vaſorum & cacaborum æneorum, quæ in culina uſurpantur, colligitur, fuligo cultello ſeparata ac naribus intruſa, vel pulveriſata cum ſanguine patientis miſta, & turundarum forma naribus immiſſa, ſanguinem ſiſtit, remedium etiam à Williſio *citato loco* tanquam expertum commendatum. Sic denique decocta adſtringentia naribus immiſſa hæmorrhagias ſubinde periculoſas ſiſtere valent: conf. M. A. N. C. *Ann.* 2. *obſerv.* 223. *pag.* 324. & *in Annot. ad hanc Obſerv. p.* 403.

Præter dicta adhuc obſervandum: topica hoc in caſu non naribus ſaltem eſſe attrahenda, iisvè injicienda, aut cum penicillis lineis adaptanda, ſed vertici etiam quædam imponenda, v. g. muſcus de tegula aceto impræ-

prægnatus, de quo vid. Bartholinus *Cent.* 5. *Histor.* 97. Ut illos taceam, qui certa remedia dentibus atterendo, aut linguæ ſubdendo, fluxus narium ſanguinolentos ſiſti poſſe ſibi perſuadent, v. g. radicem cichorii albi circa feſtum Jacobi in meridie collectam, aut radicem nigellaſtri ſeu nigellæ, quàm maſticatam, & naribus inditam, primatum hoc in paſſu obtinere Sennertus & Simon Pauli perhibent.

ARTICULUS III.
De
Gingivarum Hæmorrhagia.

POſt nares etiam ſubinde gingivæ gravem hæmorrhagiam patiuntur, eamque ſatis copioſam, adeò ut obſervaverit Schenckius *lib.* 1. *obſerv.* Hollerius *Comment.* 2. *ad Aph.* 18. *lib.* 2. *ſect.* 2. *Coac. Hipp.* 1108. lethalem ſanguinis ex gingivis fluxum. Fluxus hic ex gingivis, ſi eſt ſpontaneus, nunc eſt criticus, de quo præter Schenckium vid. Zacutus Luſitanus *lib.* 1. *Prax. Admir. Obſerv.* 86. nunc periodicus, de quo Schenckius *lib.* 1. *obſervat.* Zacutus Luſitanus *Cent.* 5. *Cur.* 3. Arnoldus Boot *cap.* 7. nunc vagus: Criticæ hæmorrhagiæ gingivarum morbum ſolvunt; periodicæ affligunt, quando aliàs conſuetæ ſanguinis in certo loco evacuationes ſunt ſuppreſſæ; vagæ verò ſunt, quando ex variis cauſis effluit ſanguis per gingivas, & præter ſupra nominatas cauſas, cum aliis hæmorrhagiis communes, in ſpecie ſubinde eſt vel gingivarum laxitas ſcorbutica, conjuncta cum aliquali earundem eroſione vaſculorum à ſaliva nimis acri, aut ſale ſcorbutico ſalſo acri facta, vel eſt naturæ conſuetudo, quæ certo & ſtatuto tempore per iſtas vias ſolet ſe exonerare. Sequitur tamen etiam, quod frequentiſſimum eſt, hæmorrhagia frequenter ex gingivis poſt ineptas dentium evulſiones, quando arteria radicalis in dente laceratur.

CURA.

Hæmorrhagia gingivarum, quæ eſt ſpontanea, ut critica, aut periodica, non eſt curanda, ſed ceu ſalutaris relinquenda, niſi ſuccedanea ſubſtituatur evacuatio. Iſta verò, quæ eſt non-ſpontanea, ſed à ſcorbuto, ex laxitate gingivarum, vel eroſione vaſculorum ex ſaliva acri, curatur imprimis optimè per antiſcorbutica, in quibus primatum obtinet tinctura laccæ Mynſichti, item linimentum illud, quod habet Deckers *in ſuo Comment. ſuper Prax. Barbett. ubi de ſcorbuto p.* 156. item decoctum radicis tormentillæ cum alumine. Si verò oritur gingivarum hæmorrhagia ex dente evulſo, curatur eadem optimè vel cum bombace intincto tincturæ ſulphuris vitrioli, & alveo ita applicato, vel hujus defectu applicetur ſolutio vitrioli, quæ ſanguinem ſiſtit: vel imponatur gummi Arabicum, quod ipſum glutinoſitate ſua ſanguinem ex arteriis ob dentem evulſum emanantem inſpiſſando, conſequenter fluxum ejus ſiſtet: vel applicetur decantatum emplaſtrum Galeni, ex aloë, thure & pilis leporinis, contritis & cum albumine ovi exceptis, gingivis impoſitis; tale Zacutus Luſitanus *loc. cit. Obſerv.* 85. uſurpavit feliciter, omni in caſu convenit decoctum gargariſandum, quô coaguletur ſanguis, hærens circa radices dentis evulſi; vel fiat decoctum ad gargariſandum:

℞. *Rad. Tormentill.*
biſtort. ana ℥iij.
Gall. contuſ. ʒß.
ſem. Papav. alb. ʒij.
coqu. in ſ. q. 🜄 *ſimpl.*
Colatur. adde
Boli vulg. ʒij.
Alum. parum.
M. in forma gargariſmatis in ore aliquamdiu detineatur, donec ceſſet hæmorrhagia gingivarum.

Convenit etiam ſuo modo aqua ſpiritu ſalis ebria pro eluendo ore. Conf. M. A. N. C. *Ann.* 3. *obſerv.* 316. *pag.* 534.

Aliis irritis cauterium actuale admoveri poteſt; conf. M. A. N. C. *Ann.* 2. *obſervat.* 48. *pag.* 87.

ARTICULUS IV.
De
Sputo Sanguinis.

POſt ſanguinis ex gingivis fluxum non rarò per os etiam rejicitur ille in affectu, qui vocatur ſputum ſanguinis, ſeu hæmoptyſis, idque ad differentiam vomitus ſanguinis, de quo ſupra actum fuit. Jam verò ſanguis iſte, qui ſpuendo ſeu αἱμοπτύειν rejicitur, ex variis locis promanare, & hinc in os derivari ſolet: nempe nunc ex ſummitate narium emanat, nunc ſaltem ex palato, nunc gingivis, nunc faucibus, nunc œſophago, nunc ex larynge, nunc ex pectore, nunc ex pulmonibus, omnibusque aliis vicinis locis. In ſpecie autem iſtud ſanguinis ſputum in conſiderationem venit Medicam, & etiam ſpeciali nomine hæmoptyſis vocatur, quando ſanguis cum tuſſi ex reſpirationis organis, ſpeciatim ex pulmonibus, per os tuſſiendo rejicitur, manat ſanguis tunc ex arteriis, vel pulmonalibus, vel ex arteriis trachealibus, ut rectè & accuratè has diſtinguit Williſius *Pharm. Ration. P.* 2. *pag.* 151. Nam ordinariò quidem cum tuſſi fit hæmoptyſis, nempe quando pulmo affectus eſt, aut profundiores tracheæ rami: rariſſimum enim eſt, hæmoptyſin veram viſ-

tiò pectoris contingentem absque tussi observari, quando nempe saltim superior tracheæ pars affecta est, qualia exempla hæmoptyseos ex vitio pulmonum ortæ sine tussi videb. in M.A.N.C. *Ann.* 2. *observ.* 45. *p.* 83. *Ann.* 9. *&* 10. *observ.* 135. *pag.* 309. Willisio *loc. cit.* & Rhodio *Cent.* 2. *pag.* 83. *&* 84. in quo casu cum aliquali plus minus screatu prævio sanguis erumpit; sicuti è contrario non omnis sanguis, qui tussi rejicitur, præcisè ex thorace est.

PARS AFFECTA.

Pars affecta in hæmoptysi nunc est superior larynx, ejusque cavitas, nunc intermedii ductus tracheales, nunc eorum ultimæ extremitates orbiculares, adeòque ipse pulmo. Quæ partis affectæ differentiæ probè attendendæ sunt ad explicandos diversos hæmoptyseos modos.

CAUSÆ.

Causæ hæmoptyseos sunt vel in sanguine, vel in vasis sive, hæc anastomosi, sive diæresi, aperiantur. Generales istæ causæ ex generali hæmorrhagiarum theoria patent: in specie tamen frequentiores sunt duæ: nempe (1.) Ruptio insignis cujusdam vasis in pectore aut pulmonibus, quod fit ex clamore nimio & forti corporis nisu & tensione pulmonum sub gestatione gravioris cujusdam oneris, quâ spiritus cohibetur; item ex casu ab alto, plagis pectori inflictis, ex tussi nimis concitata agitante pulmones; item ex copioso effusioreque risu, de quo vid. Zacutus Lusitanus *in lib.* 2. *Prax. Histor. cap.* 6. dum ex hoc hæmoptysin lethalem observavit; saltatione nimia Rolfinccius *Med. Comm. lib.* 2. *Sect.* 3. *cap.* 53. *pag. m.* 122. quæ omnia ruptionem vasorum in pectore & pulmonibus inferre queunt. Disponunt ad faciliorem talem hæmoptysin ex hac causa imprimis solennis cujusdam sanguinis evacuationis suppressio, præsertim in partibus corporis inferioribus: sic enim nihil frequentius est, quàm quod suppressionem mensium & hæmorrhoidum subsequatur sanguinis sputum, ex sanguine nempe circa præcordia plus minus coacervato, stagnante in pulmonibus, & anastomosin vasorum inferente, vid. M.A.N.C. *Ann.* 9. *&* 10. *observ.* 27. pertinet huc, quod observavit Deodatus *in Valetud. pag.* 219. de hæmoptysi insigni cum pleuritide suppurata, oriunda ex nimis cita mensium emansione. Plura exempla videb. in Schenckio *Observat. lib.* 2. & Borello *Cent.* 1. *observ.* 24.

(2.) Causa frequentior est vasorum, imprimis in pulmonibus, erosio, facta aut ab externis inspiratis, v. g. fumo sulphuris incensi, halitu aquæ fortis sub laboribus chymicis, &c. vel ab internis, iisque omninò frequentissimis, in variolis lymphâ in specie nimis acri & acido-salsa, scorbutica, aut aliâ simili labe inquinatâ successivè vasa tenuia pulmonum erodente, & ita hæmoptysin procurante, quàm subinde solet præcedere tussis quædam sicca nocturna ferina; & frequentissimè ulcus & vomica pulmonum, & phthisis pulmonalis insequi solet. Præterea pertinet huc, quod observatum narrat Rhodius *Cent.* 2. *observat.* 35. quod post sanatum pedum ulcus supervenerit sanguinis sputum, dubio procul ex retrogresso fermento ulceris acri & corrosivo, mediante massa sanguinea ad pulmones delato, ac partes pulmonales erodente.

Hæ sunt ordinariæ sputi sanguinis causæ. Rarum est, quod hirudines cum potu assumptæ, & in faucibus hærentes, ibique sanguinem emulgentes, sputum cruentum induxerint. Exemplum hujus rei videb. in Schenckio *lib.* 2. *Observ. &* Borello *Cent.* 1. *observ.* 24. Sic non minus curiosum est, quod thermarum usus in quibusdam hoc malum excitaverit, Autore Willisio *Pharm. Rational. P.* 2. *pag.* 155.

Observandæ ulteriùs sunt hæmoptyseos differentiæ, dum nempe (1.) sanguis, qui rejicitur, vel est floridus, vel semigrumosus; (2.) est vel copiosus vel parcus & paucus, prout nempe conditio vel vasis aperti, vel impetus sanguinis undecunque concitati tulerit; (3.) vel facilè vel difficulter ejicitur; (4.) quod hæmoptysis nunc sit recens, nunc inveterata; & hæc (5.) vel vaga vel periodica. Sanè hæmoptysium inveteratatum periodicarum innocuarum, quin potiùs cum euphoria ægrorum contingentium, plura hinc inde prostant exempla: Conf. Bartholinus *Act. Med. Haffniens. Vol.* 1. *pag.* 196. & Thiermayer *Consil. lib.* 2. *pag.* 24. Sic anniversariam hæmoptysin observavit Rhodius *Cent.* 2. *observ.* 34. sic diurnam periodicam sanguinis sputionem notat Amatus Lusitanus *Cent.* 6. *Cur.* 49. casus reverà est singularis, cùm æger singulis horis interdiu exspuit sanguinem, noctu verò, licèt vigilet, non. Indolens subinde est hæmoptysis; nunc verò cum dolore plus minus conjuncta, vel constrictivo pulmonum, vel gravativo obtuso eorundem, vel rodente & plus minus irritante in aspera arteria, &c. pro causarum nempe varietate.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa: hæmoptysis per se patet. Cum autem ex tàm variis locis, naribus, palato, œsophago, larynge, &c. possit ejici sanguis cum sputo, necesse est, ut imprimis attentus sit Medicus ad cognoscendum locum, in quo sit vas læsum sanguinem fundens

fundens: quod ut cognoſcatur, partis affectæ differentiæ probè attendendæ, & artificiali conjecturâ cauſæ antecedentes, & excretionis modus, examinanda ſunt.

Ubi enim fit ſuppreſsâ conſuetâ evacuatione ſanguinis, vel ex prægreſſo clamore, vel tuſſi ferina, &c. ſemper eſt ſuſpicio læſionis vaſorum in pulmonibus, ſecus ſi aliæ præceſſerint cauſæ. Item ſi ſanguis exſpuitione levi absque tuſſi, ex ore rejicitur, eſt ſaltem ex partibus ſuperioribus palatinis, naribus aut vicinis ſuperioribus; qui verò levi ſcreatu, mit räuſpern/ exſpuitur, eſt ex naribus, capite & faucibus, œſophago, ſummitate aſperæ arteriæ, ac in ſpecie ſi paucus fuerit, ex vicinis locis, iis ſcilicet, qui ad thoracem præcisè non ſpectant, & congrumatus prodit. Confirmabit hoc cauſa antecedens, laryngem aut œſophagum afficiens. Qui verò copioſus & tuſſi, præſertim reiterata, profunda, & accedente conatu, rejicitur ſanguis, utplurimum ferè eſt ex thorace, & læſis in ſpecie pulmonibus; ubi tamen hæc cautela attendatur, ut tuſſis præcedat ſanguinis ſputum. Non tamen ſemper omnis ſanguis, qui tuſſi rejicitur, præcisè ex thorace eſt; propterea & alia concurrentia ſigna ſimul perpendenda erunt: nam ſanguis confertim ex œſophago & faucibus erumpens, & laryngem plus minus affligens, ſputum ſanguinis cum tuſſi inferre poteſt, utut malum non ſit in aſpera arteria vel thorace, ſed tunc tuſſis aut ſequitur, aut conjuncta eſt cum ſanguinis ſputo. Quod ſi tamen tuſſis præcedat, & poſt hanc ſequatur ſputum ſanguinis, ſignum eſt, ſanguinem provenire ex pectore, aut pulmonibus aut aſpera arteria; unde ſpuma in ſanguine excreto apparens utplurimum ſanguinis ex pectore, & ſpecialiter ex pulmonibus erumpentis, ſignum eſt, idque eò magis, ſi cum tuſſi præcedente & floridus evacuetur, idque imprimis, ſi ſimul dolor pectoris in ejus profundo concurrat, ſi reſpiratio plus minus difficilis, aut alia ſymptomata affectum pectoris indicantia adſint. Spuma fit, quando ſanguis aliquamdiu cum aëre quaſi concutitur, quô commodè in ſpumam abit. Quodſi ſanguis, qui ejicitur per ſputum, ſi floridus coccineus, & magis rubicundus, tenuis, ex arteriis emanare indicio eſt; ſi verò nigricans, craſſus, grumoſus plus minus, aut obſcurus, ex venis effluit, neque tam ex pulmonibus, quàm pectore ibidem extravaſatus prodit.

Pari modo ſanguis copioſè rejectus, magis eſt ex pulmonibus & pectore; minus copioſè excretus ex faucibus eſſe videtur. Qui quò diutiùs in pulmone, thorace, aut loco vicino hæſerit, & ita demum rejicitur, niger, obſcurus, plus minus grumoſus obſervatur. Sic quoque ſanguis, periodicè qui cum ſputo ejicitur, utplurimum eſt ex pectore, raro ex alio loco promanat.

Qui ex thoracis cavo, minimè ſpumoſus, ſed grumoſus eſt.

Qui ex gutture & aſpera arteria, eſt floridus ac paucus.

Qui denique à membris remotioribus, nigricans & paucus cum horum ſymptomatis rejicitur.

PROGNOSIS.

Quoad prognoſin: omnis in genere hæmoptyſis eſt ſuſpecta & periculoſa. Ex læſis pulmonum venis ſputum ſanguinis oriundum, ſæpiùs ulcus & vomicam pulmonum vel empyema pectoris, (ſi enim ſanguis non ejicitur, in pus mutatur,) hinc phthiſin pulmonalem & tabem, interdum peripneumoniam, poſt ſe trahit, præſertim ſi præcedentem inſequatur eroſionem.

Quod verò ex vaſis pectoris læſis & aliis locis profluit ſputum cruentum, minus periculoſum eſſe ſolet.

Intempeſtivè nimis ſuppreſſa hæmoptyſis, in ſpecie, quæ ſubſequitur vel ſanguinis turgeſcentiam, vel ſuppreſſam evacuationem ſanguinis, interdum non raro inferre ſolet tabem periculoſam, peripneumoniam.

Hæmoptyſis, quæ fit ex pulmonibus, periculoſior eſt ea, quæ fit ex pectore, h. e. majus periculum ſubeſt, ſi læſa ſint pulmonum vaſa, quàm vaſa intercoſtalia.

Denique ſputum cruentum ſi eſt primarius morbus, periculoſius eſt, quàm ſi eſt morbus ſecundarius h. e. qui pleuritidem, peripneumoniam, aut alios pulmonum affectus, inſequitur.

Sputum ſanguinis periodicum, ſi ſine pulmonum ſingulari noxa contigerit, minus periculoſum eſt, quàm ſi cum pulmonum vitio junctum fuerit.

Prognoſin ſpecialem videb. in Bartholini *Act. Med. Haffn. Volum.* 2. *pag.* 10.

CURA.

Quoad curam hæmoptyſeos: hæc vel in paroxyſmo, vel extra paroxyſmum, inſtituatur:

In paroxyſmo

1. Cauſa removeatur & corrigatur.
2. Vaſorum læſio tollatur.
3. Sanguis effluens, ejusque impetus ad partem affectam, ſanguinem coagulantibus & condenſantibus, ejusque motum nimium inhibentibus, maturè ſupprimatur & ſiſtatur.

Cauſa removetur, vel ſaltim ſuſpenſione & ſangui-

sanguinis motus certâ determinatione, h.e. vel spirituum impetum, vel sanguinis turgescentiam, vel copiam, &c. revellendo, derivando, papaverinis, &c. cohibendo.

Posteriores scopi peraguntur vulnerariis & adstringentibus.

Cura extra paroxysmum præservatoria consistit in eo, ut recidiva præcaveatur;

1. Causam ex toto removendo.
2. Ut, sputo desinente, si quid restitat sanguinis grumosi in pectore, vel locis vicinis, resolvatur, & resolutus maturè expectoretur vel discutiatur, ne aliquando relictus acrimoniam concipiat, ichorescat, vomicam & empyema, & consequenter phthisin inducat.
3. Læsio pulmonum vel partis vulnerariis vegetabilibus, succino & succinatis remediis restituatur.

Pro his scopis obtinendis subinde necesse est in paroxysmo, ut præmittatur

1. Venæ sectio in principio curæ, in casu nempe, quo sanguis nonnihil abundat, observatis tamen simul revulsionis & aversionis regulis, ut imminuto sanguinis quanto sub liberiori circulo minus confertim per venam læsam effluat; ita quidem, ut venæ sectio non instituatur in pede, si ramis superioribus læsis oriatur hæmoptysis. Hinc v.g. ubi sanguinis sputû est ex mensibus vel hæmorrhoidibus suppressis, secetur vena in pede, ubi ex hæmorrhagia narium solenni suppressa, secetur in fronte aut sub lingua, aut in brachio. Non tamen hoc in omnibus æquè obtinet, cùm in quibusdam phlebotomia malum exasperare soleat; Conf. Willisius *Pharm. Rational. Part.* 2. *p.* 167. adeoque circumstantiæ suprà circa venæ sectionem in hæmorrhagiis instituendam in genere insinuatæ probè notandæ. In ista autem hæmoptysi, quæ est ex corrosione ab acrimonia contentorum, inepta penitus & frustranea est venæ sectio.

2. Purgantia vitentur. Diuretica & diaphoretica potiùs sunt optima, vid. Benedictus *Theatr. Tabidor. Exerc.* 30. Nam hæmoptyici minus ferunt catharsin, utpote à qua facilè in tabem conjiciuntur.

3. Interna adstringentia ante & sine avertentium administratione non facilè usurpanda, ne sanguinis inconcinnam suppressionem suffocatio aut peripneumonia excipiat.

4. Nec adstringentia externa, multò minus actu frigida, pectori admoveantur; cum ab his sputum cruentum augeri posse illud suadeat, quod sola partium pneumaticarum ab aëre refrigeratio hæmoptoën non raro excitet; illorum verò incommodum Platerus *Pr. Tom.* 3. *pag.* 715. & Schenckius *pag.* 241. testetur.

5. Præ aliis hæmorrhagiarum speciebus, præsertim in hæmoptoë, opiata sunt perquàm proficua & satis efficacia, qualia sunt pilulæ de cynoglossa, laudanum opiatum, confectio narcotica Mynsichti, pulvis Helidæi, &c. & inter hæc ipsa in specie hyoscyamus ejusque semen nobile specificum, præsertim si malum est ab acrimonia corrodente. Imò jam ab ipsius Hippocratis temporibus decantatū est remedium, unde specificum Heurnii contra sanguinis sputum est electuarium ex conserva rosarum & violarum cum semine hyoscyami, coralliis, bolo, lapide hæmatite, &c. de quo vid. Commentar. Heurnii *in aphor.* 13. *sect.* 5. *Hipp. pag.* 103. vel quod Helidæus Paduanus, Medicus olim Bononiensis, felici cum experimento ad hæmoptysin, omnesq; tales affectus adhibuit. Vel

℞. *Sem. hyoscyam. alb.*
papav. alb. ana ℥x.
⊽ *sigillat.*
Corall. r. præp. ana ℥v.
Conf. rosar. antiqu. q. s.
M. f. Electuarium.

Vid. Riverius *lib.* 7. *Pr. cap.* 6. *pag.* 348. item semen quoque detur cum lapillis cancrorum, ut & sistatur sputum cruentum, & temperetur acre, & dissolvantur grumi sanguinis, Platerus *Observ. pag.* 789. & 793. habet tabellas & trochiscos de hyoscyamo.

Simus tamen cauti in usu hyoscyami propter vim narcoticam, qua pollet, ac proin non in nimia dosi exhibeatur, sed repetitis vicibus; vid. Helmontius. Cavendum etiam ab acrioribus seu calidioribus, monente Platero *Prax. Tom.* 3. *pag.* 715. v. g. theriaca & Mithridatio.

4. Quoad remedia cetera, quæ internè conveniunt, sunt omnia ea, quæ suprà de hæmorrhagia in genere fuerunt insinuata; in specie semper simul ad acrimoniam sanguinis, vasa erodentem, quæ frequentissima est ex hæmoptyseos causis internis, respiciendum, pro quo scopo conveniunt *Pilulæ Sylvii lib.* 1. *Pr. pag.* 48. §. 20.

Præ cæteris tamen portulaca & plantago sunt insignis commendationis: nam portulaca quocunque modo usurpata, ejus etiam succus & syrupus ad uncias aliquot propinatus, insigniter commendatur, imprimis si iisdem aliquid de opio admisceatur: nam & sanguinis motum sistit, & simul acrimoniam corrosivam, si quæ subest, temperat. Quidam insigniter commendant decoctum portulacæ cum radice symphyti & herba prunellæ, in vino rubro si propinetur; quorum etiam succi aut syrupi unciatim propinati valent. Fonseca *lib.* 1. *Consf.* 8. dicit, quòd sanguis non erumpat, si manducet quis in venæ sectione portulacæ semen, de quo experientia consulenda. Præter has symphytum majus specificè

ficè medetur hæmoptysi, sive blandè decoquatur, sive syrupus Fernelii propinetur. Post hæc est imprimis hedera terrestris, quæ in sputo sanguinis est planè mirabilis, idque inprimis post paroxysmum: nam temperat acria, consolidat vasa rupta exesaque, & sanguinem dissolvit congrumatum: hinc ejus syrupus, decoctum, vel conserva in usum vocari possunt.

℞. *Conf. hed. terr.* ℥ij.
Rosar. ℥j.
⊽ *Sigillat. c.* ~u ♁li impregn. (si circumstantiæ id patiantur; sin suspicio erosionis, abstineamus ab ejus usu) ʒß. ad ℈ij.
Hæmat. prep. ℈j.
Trochisc. de Carabe ℈ii. ad ʒj.
Laud. opat. gr. iij. ad vj.
c. *syr. de symph. Fernel.*
f. Electuarium.

De quo subinde in die magnitudo nucis castaneæ vel juglandis capiatur.

Appropriata magis hîc sunt trochisci de carabe, vel de terra sigillata, de spodio, pulvis Scaligeri, quem Schenckius *Observat. pag.* 241. & Petræus *in Nosolog. lib.* 1. *Dissert.* 19. describunt, terra catechu, centumnodium, chamædrys & decoctum foliorum aristolochiæ rotundæ, succus urticæ ab Amato Lusitano *Cent.* 6. *Hist.* 4. Foresto *lib.* 6. *observ.* 16. Riverio, & omnibus ferè autoribus, plenis buccis laudatus; species dia-plantaginis Mynsichti: Cum festucis secalinis, quæ vulgò ineptè mater siliginis dicuntur, in aqua plantaginis propinatis, hæmoptoën diuturnam curavit empiricus: Vid. Velschius *Mictom. Observ.* 27. *Cont.* 1.

Hinc pariter conserva rosarum rubrarum antiqua, item pulvis summitatum & pilosarum excrescentiarum cynosbati, Schlaff-Kunzen / egregia specifica sunt in hoc malo, non secus ac oleum lini cochleatim usurpatum mira præstat: Confer. M. A. N. C. *Ann.* 6. & 7. *observ.* 209. *pag.* 308. Sic & spiritum vitrioli commendat Castellus, *in suis epistolis*, in aqua plantaginis vel alia appropriata, quia coagulando sanguinem, eundem condensat, & ejusdem eruptionem sistit, quod ex experientia propriâ confirmat Hofmannus, & Thonerus *in Consilio* 37.

℞. ▽ *Plantag.* ℥vi.
syr. de ros. sicc. ℥j.
~⊕ *rectif. vel ejus ol.* ℈j. M.

De qua subinde aliquot cochlearia ab ægro capiantur, in specie, ubi simul ebullit nimis aut effervescit sanguis.

Conf. simul Hartmannus, *ubi de sanguinis sputo. Sed in usu hujus acidi vitriolacei, cave, dicit* Lindanus, *ne propines, si aliqua ulceris in faucibus sit suspicio, aut aliqualis metus phthiseos, aliàs nocemus hîc magis pulmonibus.* Aliàs si copiosè fluat sanguis, addatur adhuc cuporiston Lindani, paratum ex pomo cotoneo:

℞. *Poma Cydonia*, sive *matura*, sive *immatura*,

Eaque discinde minutim in tenues lamellas, quas coque diu in diplomate, in aqua communi, donec penitus mollescant; quo facto separa aquam decoctionis largiter, & laminas pomorum bene mollitas fortiter exprime. Hujus succi expressi cochlearia ij. vel iij. ter quaterve in die propinat, præmissa venæ sectione, utut etiam corrosi fuerint pulmones: aquæ verò isti, in qua decocta poma, per residentiam clarificatæ, addit tantillum sacchari candi; vel decoctum hordei, in quo passulæ Corinthiacæ coctæ fuerunt, & propinat simul pro potu ordinario.

Gesnerus *in Epist. pag.* 105. commendat malum cydoneum excavatum, drachma una thuris impletum, assatum & propinatum. De succo, syrupo & pulvere stercoris asinini & suilli, vid. quoque Ballonius *lib.* 1. *Epid. & Ephemer. Consil.* 22. *pag.* 62. Ad hæmoptysin in specie stercus muris, a ʒß. vel ℈ij. ad ʒj. cum succo plantaginis commendatur, addito saccharo pauco pro gratiâ saporis, subinde manè stomacho jejuno, & vesperi in introitu lecti, dandum per aliquot dies. Convenit in specie, si fuerit hæmoptysis ob ruptum pulmonum vas. Cetera, ut lapis hæmatites, bolus Armena, Martialia, in specie tinctura sulphuris vitrioli à gutt. xx. xxv. ad xxx. in vehiculo appropriato & tinctura antiphthisica, ex supra dictis jam nota sunt. In malo graviori autem ex causis externis sæpè recidivante, decocta pectoralia ex lignis sunt egregia, de quibus conf. Willisius *Pharmac. Rational. Part.* 2. *pag.* 167. & 171. Ex quibus facilè variæ possunt fieri formulæ, e. g.

℞. *Conf. Rosar.*
Costa.
heder. ⊽*estr.* ana ʒvj.
Hæmat. prep. ʒij.
Corall. rub. prep. ʒj.
⊽ *sigillat.* ℈ij.
c. *syr. papav. simpl.* f. Electuarium.

Externè quæ dixi applicanda esse testibus in hæmorrhagia narium, commodè possunt quoque applicari iisdem in hæmorrhagia pulmonum seu sputo sanguinis.

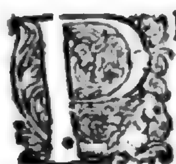
7. Hîc potissimùm observetur, quod superius *Artic.* 1. de hæmorrhagia in genere dictum; scilicet excretione aliquantum sedata resolventia & expectorantia leniora esse jungenda, ne sanguis extravasat' ulcus creet; qualia sunt sperma ceti, cornu cervi, antimonium diaphoreticum, lapilli cancrorum, unguentum potabile rubrum, syrupus de scabiosa, oxymel squilliticum, oleum succini, quod ex Cæsalpino Riverius commendat.

Tan-

Tandem & VIII. Pulmonibus læsis vulnerariis & balsamicis prospiciendum, v.g.

℞. *HB. Scabiof.*
Hed. ▽estr. ana Mis.
rad. Torment. ℥j.
sem. anisi ℥ß.
Coqu. in f.q. ▽ & *cerevis.* ana p. æqu.
Colat. ℔j. adde
syr. heder. terr.
de symph. Fern. ana ℥j.
M. f. Potio, S.
Heilender Tranck.
De quo pro lubitu hauriatur.

SECTIO XIX.
DE
LÆSA URINÆ IN RENIBUS SECRETIONE.

PRæter alia viscera etiam ad renes appellit sanguis, ut in illis urina secernatur. Læditur hæc urinæ secretio in renibus quatuor modis:

1. Quando nulla fit, & est abolita.
2. Quando eadem est imminuta, & non sufficiens pro necessitate naturali.
3. Quando est nimia seu aucta.
4. Quando eadem est depravata.

Urina est lixivium, constans duabus partibus, aquosâ nempe & salibus superfluis salsis oleosis, seu compositis ex acido volatili, & ex urinoso seu alcali volatili, impregnata. Hi duo sapores in urinis omnium inveniuntur, & mutuâ unione sal volatile salsum constituunt. Et quidem hæc de urina sanguinis imprimis intelligenda: nam de urina potus hîc nihil nobis negotii. Jam verò in istis urinæ secretionibus utraque hæc pars constituens urinam probè attendenda, & nunc hæc, nunc illa consideranda, cùm juxta utramque partem lædi possit ejus secretio. Interdum enim v. g. læditur secretio juxta laticem aquosum, qui nimis copiosus, paucis contentis salinis saturatus, & tunc urina utplurimùm est pallida & tenuis, alio nomine cruda dicta, qualis urina excerni solet in scirrhis hepatis & lienis, in morbis chronicis, uti etiam in principio febrium; econtrà interdum contenta salina sunt nimis copiosa; vel propter defectum laticis aquosi exhausti per inediam, aut absumpti per sudores, &c. vel propter copiam salium vitiosorum in massa sanguinea cum urina excernendorum, ut fit in hypochondriacis, in scorbuticis, & similibus, ubi urinæ rutilæ & rutilantes copiosissimis contentis sunt impregnatæ.

ARTICULUS I. & II.
De
Urinæ Secretione imminuta & abolita.

IMminuta urinæ secretio est, quando minus ejus transcolatur, quâm decet, ratione nempe proportionis ad serum in massa sanguinea; quando enim parum inest seri, ut in iis, qui parum potant, aut copiosioribus sudoribus diffluunt, aut serum alibi colligitur, ut in ascite, in his casibus urina pauca emissa non potest dici præternaturaliter imminuta, quia in his serum non nimis abundat, sed proportionaliter sero in sanguine residuo respondet. Tunc ergò est imminuta urinæ secretio, quando tàm parcè emittitur, ubi debitâ proportione non respondeat assumptis, & inde collecto sero in massa sanguinea; sicuti abolita vocari debet, quando nihil excernitur, id quod aliàs dicitur ischuria seu urinæ suppressio. Hic defectus urinæ in genere consideratus fit vel vitio renum urinam non secernentium; vel vitio vesicæ urinam non excernentis. Multi cum Aetio *Tetr. 3. serm. 3. cap. 21.* Ischuriam habent pro affectu vesicæ proprio, quandocunque sc. urinam hæc ipsa colligat, nec reddat, quo sensu Gorræus *in defin. Med. pag. 199.* apertè docet ischuriam propriè dici urinæ in vesica retentionem. Communiter autem ejus significatio ampliatur, ut istam quoque urinæ suppressionem comprehendat, quæ vitio renum contingit, vacuâ omnino vesicâ.

Ischuria ergò communiter statuitur duplex: vera, seu quæ fit vesicâ plenâ existente; & notha, seu ubi hæc urina vacua est, quatenus hujus nihil à renibus adducitur: quarum hanc urinæ secretionem; istam ejusdem excretionem læsam, pronunciare liceret. Dignoscuntur ambæ, ac distinguuntur à se invicem, quod in illa præter renum & ureterum pathemata, de quibus hactenus, nulla tensio, nullus dolor ac urinandi stimulus, simileve quid circa vesicæ regionem, & in hypogastrio observetur, nec cathetere immisso urina profluat; dum contrà in hac æger, quamdiu sensus & mens integra, de tensione ac dolore molestissimo dictæ regionis, simulque insigni & frustraneo conatu conqueratur; imò hæc ad tactum tumida cum molestia quoque insigni deprehendatur. Hoc loco saltem ischuria

ria vitio renum non secernentium consideranda est, cujus leviores causæ imminutam & deficientem urinæ secretionem efficiunt.

MEMBRUM I.

De *Ischuria Renali, seu urinæ secretione læsa.*

CAUSÆ.

CAusa proxima, propter quam non secernunt renes urinam, est vel in ipso sanguine inepto, ut ab hoc separetur materia urinæ, vel idque utplurimum, in ipsis renibus, redditis ineptis ad urinæ secretionem. In ipso sanguine frequenter vitium hæret, vel in qualitate, vel etiam certo modo in quanto. In quali quidem, quando massa sanguinea tota, ejusque serum seu latex aquosus, adeòque omnes ejus partes, ex læsa crasi ita sunt disposita, ac firmiter inter se se connexa & contexta, seu, ut loquitur Willisius *Pharm. Ration. Part.* 1. *pag.* 166. quando sanguinis compages ita est serrata, ut amplexibus his arctioribus se extricare, & serum per angustos renum porulos & tubulos comodè transire, & in iis ex reliquo sanguine legitimè urina secerni nequeat. Vitium hoc nunc à lymphæ austeritate seu acore præternaturali, nunc viscíditate, oriri videtur; vid. Platerus *l. a.* & Sylvius *Tract. de Cach.* § 29. & 295. & *l.* 1. *Prax. cap.* 55. §. 8. & 9. observari hoc solet sæpiùs in febrium statu cruditatis, imprimis in morbis chronicis, cacochymia, cachexia, &c. ad hydropem inclinantibus, leucophlegmatia, hydrope, affectibus hypochondriacis, scorbuto confirmato, &c. vitio aut scirrho hepatis aut lienis conjunctis; in talibus enim pauca urinæ ut plurimùm est secretio, ejusque simul crudæ, seu paucis contentis in latice aquoso saturatæ, utut tales ægri aliàs sint copiosi salivatores, aliosque affectusà seri abundantia patiantur. Verùm post medicamenta appropriata, imprimis salina, vitiosam sanguinis crasin alterantia, & scirrhos viscerum resolventia, evenit, ut urina successivè copiosa & diversimodè affecta, crassa, turbida, interdum nigra excernatur. Imò huc referri poterit Riverius *Cent.* 1. *Observat.* 1. & 89. Ubi quidem ischuriæ causam vasis emulgentibus tribuit, quasi hæc ob plethoram nimis distenta se contrahere nequiverint: Item forsan M.A.N.C. *Ann.* 3. *observat.* 212. & *Ann.* 4. *observ.* 159. cujus tamen symptomatis ætiologiam Willisius *Pharmac. Ration. P.* 1. *Sect.* 4. *cap.* 3. tam per propriam, quàm Lovveri experientiam ab humorum strictiore combinatione deducit. Præter dicta urinæ secretio imminuitur, si serum sanguinis aliorsum ablegetur, & à viis urinariis avertatur, v. g. in catarrhis, sudore nimio, diarrhœa, hydrope, &c. quibus præsentibus urina parcior; remotis verò uberior, secernitur atque excernitur. In quanto sanguis peccat, quando is propter nimiam abundantiam, aut propter ejus crassitiem, aut quamcunque aliam rationem, legitimè licèt circulatus, parum tamen aut nil in renibus ex se dimittit; simul verò ac secatur vena brachii, & ejus quantum ita imminuitur, copiosus urinæ fit effluxus: quale exemplum admodum curiosum habet Tulpius *lib.* 2. *observ. c.* 43. ubi quidam ecclesiastes singulis pleniluniis urinæ suppressione affligebatur: quæ non excernebatur, nisi vel declinante luna, vel per venæ sectionem in brachio; in anatome postmodùm defuncti reperta fuit pelvis renis sinistri admodum distenta, ut ferè vesicæ vicem & magnitudinem expleverit.

Raræ autem sunt hæ secretiones urinæ imminutæ, quæ fiunt ex vitio sanguinis: frequentiores sunt ischuriæ, quæ vitio renum fiunt, quorum triplex ferè subest causa:

(1.) Quando renum carunculæ, i. e. meatus fibrarum renalium, pori & canales, sunt admodum angusti, obstructi, aut infarcti, ita, ut per illos nihil seri possit transudare; vel

(2.) Hi ipsi inepti sint redditi, quò minùs secerni possit urina; idque vel ob tonum earum resolutum, ut in *atonia*, ita ut sit paralysis; sive sit nimis quasi firmus, ut in spasmodica earum constitutione vel convulsione; vel

(3.) Vitio ipsius fermenti renalis urina supprimitur, quando illud deficiens, aut iners, aut alteratum, plus minusque corruptum, non sufficit negotio, uti subinde in affectibus cachecticis, hydropicis, aut ad hydropem inclinantibus, quibusdam hypochondriacis, aliisque chronicis affectibus, &c. manifestum est.

Quoad ergò primum vitium: inter ea, quæ obstruunt canales fibrosos renum, sunt (1.) interdum sanguis grumosus, vel ex casu ab alto circa renes collectus, vel ex aliis partibus, in quibus sanguis grumosus hæret, per sanguinis circulum ad renes derivatus, & ibi collectus, id quod causæ antecedentes confirmabunt; sicut & ex sanguine in pectore extravasato, si is sit resolutus, fit mictus cruentus. (2.) Est etiam pus vel ex ulcere renum, vel ex aliis partibus abscessu laborantibus, cum sanguine ad renes derivatum, id quod pariter ex antecedentibus, vel renum, vel aliarum partium vomicis aut suppurationibus suspicari licebit; sicut etiam peripneumoniæ suppuratæ per urinæ fluxum purulentum feliciter solvuntur. Circa pus ejusmodi notandum, lethalem interdum urinæ suppressionem intulisse; vid. Sanchez

in

in ſuis Obſerv. pag. 374. (3.) Obſtruunt renes humores pituitoſi, craſſi ac viſcidi, vitio digeſtionis primæ, tàm cum urina potus ad renes delati, quàm etiam cum ſanguine ad eoſdem diſtributi; tale exemplum recenſet Amatus Luſitanus *Cent.* 6. *Cur.* 12. de puero contumaci iſchuriâ laborante, ob nimiam craſſitiem & viſciditatem lactis nutricis. Aſſumpſerat pro jentaculo vir quidam de cætero ſanus caſeum, quem vocant Hollandicum, ad ſatietatem, cereviſiam tenuem ac diureticam (Kräuterling) ſuperbibendo: elapſis aliquot horis urina citra ullum veſicæ renumvè dolorem ſupprimitur, ut ne guttam quidem excernere ad tertium usque diem potuerit. Innoteſcit hoc vitium, quando talium humorum præſentia in corpore obſervatur, qui nempe inteſtina & primas vias obſident, aut quando urina anteà effluit ſolida, excernitur turbida ac craſſa, cum ſedimento copioſo mucilaginoſo, poſtmodum tale contentum in urina deficit, præſente ſimul gravitate in lumbis. (4.) Frequentiſſima cauſa eſt calculus renes obſidens, & eorum meatus ac tubulos obſtruens, renes irritans, & ad inflammationem diſponens; quale exemplum habet Lotichius *in obſerv. l.* 4. *fol.* 376. & Bartholinus *Cent.* 4. *Epiſtol. pag.* 92. (5.) Hiſce annumeranda ſunt comprimentia, nempe tumores.

Quoad 2. Renum vitium conferens ad iſchuriam, dixi eſſe tonum eorum plus minus vitiatum: quando ergò fibræ renales laborant attoniâ, ſeu quaſi reſolutæ ſunt, fiunt flaccidæ, & connivent; unde ſupervenit ſuppreſſio urinæ: nempe hæc atonia eſt iſtud vitium, quod vulgò vocarunt imbecillitatem renum ex facultate ſecretice aut attractrice læſa natum. Jam verò, cum omnes iſtæ partes agant per ſtructuram partium mechanicam, linquamus has facultates illis, & dicamus; conſiſtere has reverà in atonia renum, i.e. tali nervorum renalium & canaliculorum fibroſorum laxitate ſeu flacciditate, ut defectu imprimis ſpirituum animalium non ſuſtineantur in debita tenſione, quin potiùs & nervi & ipſi canaliculi fibroſi poſtmodùm quaſi reſoluti & flaccidi concidant, indèque orificia conniveant, ita ut proptereà parum vel nihil de ſero ſanguinis transmeari, ac ex ſanguine ſecerni poſſit. Exemplum ſiquidem aliud illuſtre videb. in Bartholino *Centur.* 4. *Epiſt.* 18. 38. & 39. qui ex paralyſi ſcorbutica omnium partium corporis inferiorum, talem relaxationem & iſchuriam refert. Pertinet huc obſervatio Hœchſtedteri *in obſerv. Decad.* 5. *caſ.* 10. iſchuriæ longioris ex externa renum refrigeratione in marmore nive frigefacto, unde poſtmodùm epilepſia & mors; & *Decad.* 6. *caſ.* 1. ab abuſu narcoticorum. Quibus inſuper accedunt alii renum morbi, e. g. eroſio, ſcirrhus, ulcus, vulnus, &c. Quò pertinent morbi acuti, febres ardentes, variolæ, &c. ſubinde iſchuriam conjunctam habentes; unde iſchuriam talem absque omni dolore, ſupervenientem aliis morbis acutis, ceu ſignum ſingulare lethale, ob atoniam renum, habet Horſtius *lib* 4 *obſervat* 49. Vid. etiam Schenckius *lib.* 4. *obſervat. pag.* 464. & *ſequ.* Pertinent hùc ſuppreſſiones iſtæ urinæ, quæ ob dorſi vertebrarum luxationem, aut ictum aut lapſum, aut vulnus ſpinalis medullæ accidunt, ac in genere quævis alia iſchuria, vitio nervorum plus minùs reſolutorum eveniens, utpote quæ ipſa non minùs à paralyſi aut laxitate fibrarum renalium ac veſicæ interdum contingere, non impoſſibile eſt. Huic atoniæ contrarium interdum obſervatur vitium, nempe ſtrictura pororum, & nimia fibrarum perforatarum & glandularum renalium anguſtia, quaſi ſpaſmo quodam contractarum, qualem nonnunquam in colica renes pati videntur, & qualis fit interdum in affectibus calculoſis, dum uno rene læſo à calculo, grumisvè ſanguinis irritato, alter ab omni obſtructione ſalvus ſubinde ceſſat agere; quod fit ex criſpatura & ſtrictura fibrarum, quatenus unius renis fibris convulſis, & ita poris clauſis, clauduntur etiam alterius pori propter ramificationis nervoſæ communicationem, vid. Foreſtus *lib.* 24. *obſervat.* 26. *in Schol. item* Bartholinus *Act. Med. Haffn. Vol.* 4 *pag.* 102.

3. Denique cauſa erat fermentum renum plus minùs deficiens, nec ſatis acre, aut alio modo vitiatum ac depravatum, unde etiam deficit plus minus transmiſſio, ſi nempe deficit fermentum in ſua acrimonia ⊖ina volatili urinoſa, ſub cujus defectu ceſſat operatio ſecretionis urinæ, quam tale fermentum promovere ſolet; ſicut hoc ipſum in hydropicis patet, in quibus ex defectu aut alteratione fermenti renalis adeſt iſchuria. Plura videbitis in Williſii *Pharm. Ration. pag.* 165.

DIAGNOSIS.

Hæc iſchuria, quæ fit vitio renum, cautè conſideranda eſt, ne confundatur cum iſchuria vitio veſicæ urinariæ obveniente; ideòque cauſæ antecedentes & ſymptomata probè penſitanda ſunt.

Signa urinam eſſe ſuppreſſam vitio renum, ſunt ea, quando nulla urina adeſt in veſica, adeò ut immiſſo licèt cathetere, ſeu intruſione cujusdam cannulæ argenteæ, & factâ etiam ſuctione, exploratio inſtituatur, nihil tamen excernatur urinæ. Accedit, quod nullus veſicæ tumor circa regionem pubis, nulla gravitas perinæi, aliavè ſimilia ſymptomata veſicæ, urinam aliàs ſupprimentia, adſunt.

Quodsi accedant signa renum calculosorum, res eò est clarior, ortam tunc esse ex calculis ex obsessis renibus obstructionem urinæ.

Quodsi extra calculi suspicionem gravitas circa lumbos, variaque symptomata corporis ex sero regresso & retropulso contingant, res eò est clarior.

Superveniunt autem suppressionem urinæ symptomata varia, prout nempe seri urinarii in renibus plus minus alterati metastasis ac transcolatio in partes solidas varia, vel sanguinis aliorumve contentorum alteratio & immutatio plus minus gravida facta fuerit. Symptomata ista sunt angustiæ & anxietates præcordiorum, sudor fœtidus, urinosus, halitus fœtidus, torpor sensuum & omnium facultatum internarum animalium, non raro epileptica pathemata, interdum ascites, & pedum tumores œdematosi, vomitus, &c. Sudor fœtidus interdum plus, interdum minus urinosus est; qui præsupponit jam alterationem quandam à fermento renali factam, ita ut urinæ per pelvim transitus sit interclusus, & ulteriùs pergere non potuerit.

Quod si vitium sit ex obstructione renum, causæ antecedentes imprimis eam ostendunt: si enim adsint crassi & viscidi humores obstruentes, apparet ex similibus vitiis, quæ monstrant crassos humores, si nempe intestina & primas vias obsideant; item quando urina anteà excreta fuerit turbida & crassa cum sedimento copioso, & mucilaginoso, superveniat urinæ suppressio cum gravitate lumborum, signum est renum à tali materia obstructorum. Sin verò sanguis grumosus obstruat renes, monstrant illud imprimis antecedentes causæ, vel casus ab alto, vel si urina cruenta antea emissa fuerit, & ischuria superveniat, aut equitatio, aut fortis circa renes percussio, aut similia signa & causæ, etiam causa obstruens clara est.

Pus denique infarcire renes colligitur ex abscessibus aut ulcere renum alias consuetis; item quando est empyema aut vomica ex viscere nobiliore, ubi per sanguinis circulum eò defertur pus; vel quando aliàs observata fuit purulentia cum urina excreta, atonia renum, affectus paralytici, vel universales, vel plus minùs particulares nervorum innuuntur, spasmum verò dolores circa regionem renum utplurimùm excitant.

Fermenti vitium patescit, si aliis causis ferè absentibus sine debito ac consueto odore & sapore urina excernatur.

PROGNOSIS.

Prognosin quod concernit: est vel generalior, & omnibus ischuriæ speciebus communis, vel specialior, seu ad certos casus restricta.

In genere grave ac periculosum malum est urinæ suppressio, & quidem hæc, quæ renum fit vitio, periculosior ea, quæ fit vitio vesicæ: vid. M.A.N.C. *Ann.* 4. *observ.* 159.

Item urinæ suppressio, quæ fit vitio renum, si sine dolore, magis periculosa est, quàm quæ est cum dolore tensivo, cujus phænomeni rationem Antonius Santorellus *de Sanitatis natura lib.* 23. *cap.* 15. reddit.

Quodsi symptomata suprà dicta adsint, ne introëuntis quidem seri in renum parenchyma, indicium erit, adeòque sæpè lethalis est ischuria.

Et quidem quibus urinæ suppressa est renum vitio, si denuò ægri ante septimum diem mejere incipiant, servari possunt; sin minùs, utplurimùm intereunt, quæ communis Practicorum est sententia: quod tamen non semper contingit, sed ferè utplurimùm ad 10. aut 11. diem supprimi potest, antequam mors superveniat.

Licèt tamen post septimum diem urina denuò profluere incipiat, copiosa etiam & varia; tamen partim ob infectam febre massam sanguineam, partim ob vitium partibus solidis affrictum, postmodùm intereunt; vid. Tulpius *l.* 4. *observ.* 29. & Rodericus à Fonseca *T.* 1. *Consil.* 87.

Interim tamen quidam diutius, quidam minus supervivere possunt; testantur enim observationes, urinam per plures dies suppressam ex vitio renum, tamen curatam esse; sic Riverius *C.* 4. *observat.* 45. & Tulpius *l.* 4. *observ.* 26. observat ischuriam 11. dierum; item Horstius *l.* 4. *observ.* 45. quatuordecim dierum ischuriam ex calculo renum, & nihilominus tamen tandem curatam: Forestus *l.* 26. decem ac 18. dierum, ac Cornarius *Observat.* 21. urinam etiam 14. dierum suppressam, observat: ischuriam 22. dierum propter tumorem seu abscessum in collo vesicæ non lethalem, vid. in M.A.N.C. *Ann.* 2. *observ.* 176.

Ferè tamen intra 14. dies jugulantur ægri, raro ad 20. vivunt: & quidem si cum urina ita suppressa aut sudor copiosus, aut vomitus crebrior, aut uberior seri per alium locum effluxus, concurrat, diutiùs supervivere possunt ægri & minùs periculosum est malum: sic Fonseca *l.* 1. *Consf.* 87. ad 17. dies noctesque, ac per multos menses; item *lib.* 2. *Consil.* 96. refert, monialem Patavianam, quæ supervixit, licèt per 6. menses urina fuerit suppressa, quia sudabat quotidiè circa ventrem & umbilicum. Exemplum notatu dignum refert Piso *de morbis ex serosa colluvie Sect.* 4. *cap.* 6. Ischuriæ in moniali 19. dierum, sed tamen conjunctæ cum sudore perpetuo, adeò ut postmodum etiam curata fuerit: sic observata fuit desperata ischuria vitio renum orta, in qua per umbilicum copiosus sudor fuit ejectus, vid. M.A.N.C. *Ann.* 3. *obs.* 208. *p.* 394.

Ipsemet

Ipsemet aliquando observavi ischuriam vitio renum 17. dierum in muliere, quæ in 17ma die ex usu emulsionis seminis violarum solvebatur, sed cum gravibus insultibus epilepticis, sine tamen interitu ægri, quæ nihilominus post aliquot septimanas recidivans lethalis erat; alii econtrà citiùs & ante 7. diem ex ischuria renali pereunt, e. g. intra 30. horas, vid. Hœchstedterus *Dec.6. Cas.*1.

Insuper urinæ suppressio, quæ est à calculis renum majoribus, si vel dissolvi, vel emitti nequeunt, utplurimùm est lethalis, quia vix potest curari.

De cætero, si à resolutione seu atonia renum evenerit ischuria, semper ferè observata fuit lethalis, adeòque ab Horstio, Schenckio, & similibus autoribus, retentio totalis urinæ in morbo, sine doloris sensu, instantis mortis signum esse asseritur.

CURA.

Quoad curam: ut suppressa urina revocetur, removenda est imprimis suppressionis causa, adeoque vel corrigendum sanguinis vitium, vel renum præternaturalis dispositio. Nempe impedimenta in his removenda, tonus debitus conservandus, fermentum renale acuendum.

Quod attinet sanguinis vitium, hisce succurrimus vel in plethoricis per levem venæsectionem, vel cum utplurimùm occurrant in morbis chronicis, & ischuria tunc sit productum morbosum, per dyscrasiæ sanguinis correctionem, pro affectus primarii varietate, alterantibus aliisque appropriatis, hinc diureticorum quoque selectus erit habendus, ita ut nunc acida, nunc urinosa, nunc nitrosa, nunc terrea, nunc sulphurea, propinentur.

Quod verò attinet renum dispositionem præternaturalem removendam, hæc immutari debet pariter pro hujus varietate, subinde necesse est, ac sæpè fructuosum, præmittere levem alvi solutionem per laxativa in forma pulveris, cùm sæpè observatum sit, alvo irritatâ simul in fluxum concitari urinam, e. g. tartarum vitriolatum, ⩧ in foliatam ♀i, &c. cum blando stimulo acuata, uti de vi laxativorum ad urinæ fluxum promovendum vid. Barbette *in Prax. cap. de suppressione urinæ.*

His internis adduntur clysmata terebinthinata injecta, cum oleo terebinthinæ aut succini parata, in specie, si adsit vitium renum obstructorum, idque fiat à sanguinis grumo, curanda venit per sanguinem grumosum resolventia, diuretica, quæ inter in specie rubia tinctorum ejusq; radix & inde paratum Crappi, sperma ceti, succinum, & succinata quælibet, omnis enim vis diuretica à sale volatili succini cum Helmontio derivanda, sive malum sit à crassis humoribus, sive sanguine congrumato, sive pure; lapilli cancrorum cum aceto assumpti, & alia simplicia vulneraria selecta, chærefolium, agrimonia, hedera terrestris, ac fœniculum; item hypericon, ejus flores & semen, & similia plus minus diuretica, conducunt. Hypericon enim potenter urinam movet; unde etiam internè, cùm sit vulnerarium, in purulentiis, & sanguinis grumis convenit, inungendo simul externè regioni renum & lumborum oleum scorpionum, oleum ceræ, item petroleum, & similia. Sin verò obstructio renum sit à pure, terebinthinata simplicia vulneraria, in specie balsamus sulphuris terebinthinatus aut juniperinus, succus aut syrupus de hedera terrestri, essentia & extractum agrimoniæ, hyperici, &c. prosunt. Quodsi pituita tenax & glutinosa renum meatus ac tubulos obstruxerit, præmissis laxantibus, cruditates pituitosas per alvum evacuantibus, conveniunt hanc dissolventia, pro varietate sc. causarum, diuretica blanda, imprimis raphanacea quælibet, alkekengi, succus limonum, vel solus, vel cum vino, succus parietariæ cum oxymelite, in specie salina, ut ♀⊖-latus, ℞ ♀i, ⊖ volatile succini, ∽ urinosi, ⊖iaque volatilia, ∽ urinæ, seu sal ejus volatile, item ⊖ volatile ammoniacale, & similis generis remedia, hinc mixtura Sylvii *in Praxi lib.* 1. *cap.* 55. §. 62. sunt proficua. Radix raphani, in specie ejus succus, item armoraciæ radix in vino infusa & pota, ubi vel arena, vel sabulum vel mucus viscidus obsesserit renum tubulos, in specie conducunt & urinam promovent. Succus limonum & citri admodùm egregius est in hoc casu, egregiè incidens & dissolvens mucum viscidum in renibus, si ad ℥ij. vel iij. usque ad jv. in ▽ appropriata assumatur, multum laudatur ab Amato Lusitano *Cent.* 5. *observ.* 71. sicut & Helidæus Paduanus succum limonum cum oxymelite propinat, ubi renes à sordibus viscidis obsidentur, in quo casu etiam spiritus salis dulcis non est incongruus in decocto diuretico, v. g. radicis petroselini, in jure ciceris rubri, præsertim spiritus vitrioli Philosophicus, unde apozema Sylvii *lib.* 1. *Prax. c.* 55. §. 61. non inconveniens erit. Cnœfelius *Ann.* 3. M. A. N. C. *Observ.* 208. extollit spiritum salis ammoniaci acidum per se præparatũ in omnibus obstructionibus exilium vasorum, tanquam præsentissimum remedium, imprimis in hoc casu: item, ex vegetabilibus conveniunt fructus alkekengi, radix rubiæ tinctorum, herba parietariæ, ejusque succus recens expressus cum oxymelite assumptus, quod experimentum est Helidæi Paduani. Sed necesse est, sit parietaria, quæ in ruderibus parietum antiquorum crescit: quia hæc sub nutrimento secum sal nitrosum in parietibus ratione calcis vivæ latitans attrahit. Quod si à calculo sit renum obstructio, conveniunt vel hunc maturè pellentia diuretica, vel eundem diffringentia; abrotani comæ pulverisatæ ad ʒi. cum tantillo ⊕i iis commen-

datur, quibus ob calculum urina supprimitur; vid. Simon Pauli *in Quadrip. Botan.*

Quodsi ischuria oriatur vitio renum in tono suo vitiatorum, tunc in atonia nervina aromatica, imprimis terebinthinata, baccæ juniperi & juniperina, nobilia sunt, unde & malvaticum juniperinum, speciatim comendandum; item ∽ baccarum juniperi & oleum destillatum, cùm juniperina ratione virtutis aromaticæ sint nervina; item cinnabarina & succinata specificè conducunt. Primatum obtinet sal volatile succini excellentissimum diureticum, quod Helmontio meritò audit apex remediorum diureticorum, si à gr. vj. vel xij. in ▽ appropriata usurpetur.

Sin verò ex contractura spasmodica fibrarum renalium vitium oriatur, curanda est per opiata, item cinnabarina, imprimis cinnabarim ♁ii cum ⊖e volatili succini: quò forsan quoque facit, quòd Deckerus *in Prax.* refert: Mithridatium cum decoctione quadam diuretica datum mirificè urinam provocare. Huc spectat vitrum in pollinem redactum, à nemine hactenus, nisi à Gesnero *lib. 3. observ.* 4. 5. *&* 6. commendatum.

Quodsi fermentum renale hebetatum, aut iners plus minus factum fuerit, tunc semper conveniunt propriè sic dicta diuretica; nunc acria salina urinosa, tàm volatilia quàm fixa, dictum fermentum renale acuentia, & acrimoniâ suâ quasi stimulantia, & secretionem promoventia; nunc simul oleosa temperata: v. g. radix raphani, tàm orbicularis quàm armoraciæ, succus raphanorum, & quæcunque ex raphano præparata remedia; item radix armoraciæ vino infusa & pota, quibus meritò addenda capita allii & cepæ, ⊖ & ∽ ⊡æ per fermentationem, ∽⊖✱ci, ∽ lumbricorum per putrefactionem, infusum cantharidum, ⊖ia fixa ⊖sa ex simplicium diureticis, ac tandem terebinthina, juniperus, semen violarum. Hisce jungi debet semen erysimi, wilder Senff/⊖inum, & acre gustui, ad ʒj. in forma pulveris assumptum in vino albo; vid. Fonseca *lib. 1. Consf.* 10. & *lib.* 1. *Consil.* 96. De parietaria suprà dictum. Flores tunicæ, & in specie cyani, calcatrippæ, præsertim juncti in vino cocto vel conservæ forma ∽u ⊖is acidulati & propinati, blandè urinam cient. Sunt remedium agricolæ usitatum. Ulteriùs folia ribes nigræ, urinæ odorem spirantia, egregiè urinam pellunt: item hedera arborea, ejusque baccæ, sunt usitatæ: Glomi cynosbati, & eorum pulvis, & ex his paratus ∽ Hartmanni, sunt satis decantati. Herbæ ononidis & hederæ terrestris sunt satis utiles. Denique succus pastinacæ luteæ seu siseris alterius Matthioli perquàm egregiè urinam promovet, etiam aliis remediis irritis; in specie puerorum urinas suppressas mirò effectu hic succus stimulat. Salia volatilia ∽ & ⊖♀i, item tinctura nephritica diuretica Ammelungii clyssiformis, ∽ etiam carminativus, quæ omnia spiritu volatili tartari maximam partem participant; optima sunt diuretica, urinas pellentia; idque ubi copiosiùs vinum hauritur. Imprimis *spiritus* tartari, si eousque volatilisetur arte, ut fiat instar ∽⊖✱ci, habetur potentissimum diureticum, in specie calculorum præservativum. In specie porrò inter acria diuretica eminet ⊖ volatile succini, quod nobile est, & Helmontio commodè diureticorum apex vocatur; loco ejus tamen ☍ destillatum est egregium, imprimis in sanguine grumoso ratione hujus ⊖is acris commodè adhiberi potest. Pertinent huc insecta, lumbrici, scarabæi Lucanici, coccionella, aselli, ac imprimis cantharides. Hæc insecta sale volatili acri subtilissimo perquàm diuretico insigniter pollent, adeòque perquàm in ischuria conveniunt: ex lumbricis nempe terrestribus spiritus per fermentationem seu putredinem paratus & rectè rectificatus, vel recentes vino contriti & expressi, egregiè prosunt. Pulvis asellorum, aut hi ipsi vino infusi & expressi & potati, multùm conveniunt ad proliciendam urinam. Cantharides, Spanische Fliegen/multis videntur suspectæ, sed vino ritè infusæ & maceratæ ita corriguntur, ut potentissimum diureticum subministrent, si vinum filtretur, & aliquot cochlearia propinentur. Loco horum spiritus lumbricorum, vel ipsi lumbrici v. l. vj. aut aselli benè loti, linteo inclusi, contriti vino infusi, expressi & potati, promptè urinam eliciunt; vid. Hildanus *Cent.* 6. *observ.* 50. Hisce animalibus acrioribus addendum quoque vile illud quidem, sed optimum remedium, fimus nempe equinus; observavit enim Forestus, urinam ad 14. dies noctesque in rustico suppressam, aliis irritis, fimo equino curatam, infundendo hujus ℥ij. in vino Rhenano, exprimendo & exhibendo, & ecce! urinæ largior secutus est fluxus ratione ⊖is ammoniacalis, quo est imprægnatum. De hirco res nota est, quod sicut cervus totus est alexipharmacus, ita hircus est diureticus; unde urina hirci calida pota, omento & intestinis hircinis ad ventrem applicatis, in desperatis casibus admodùm laudatur. Juxta hæc ⊖ia fixa urinosa acria & salsa diuretica, aut his similia aut cognata concreta fixiora terrea animalium partes duræ, præ ceteris marina, conveniunt: v. g. lapides cancrorum, qui egregium temperatissimum in se habent sal alcali, vino aut aceto infusi, & ita simul potati, pro urina eliciendа nobilissimi sunt; nam cum acido fiunt egregiè diuretici, in specie ubi sanguinis grumi adsunt, in quo casu cum decocto chærefolii, vel rubiæ tinctorum, vel hyperici, ceu vulnerariorum exhibeantur. Post lapides can-

cancrorum sunt testæ ovorum, in specie eæ, ex quibus jam exclusi sunt pulli; quæ vel crudæ, vel calcinatæ, quod meliùs, ut quibusdam placet, ad ʒj. assumptæ, omnia reliqua superare dicuntur à Barbette, calcinatæ sunt instar cujusdam calcis vivæ, quæ per se vel vino infusæ assumptæ potenter urinam pellunt. Potentioris tamen adhuc efficaciæ sunt testæ ovorum struthiocameli, quæ vel crudæ assumptæ, vel in spiritu salis dissolutæ ita liquorem egregiè diureticum constituunt. In operculis cochlearum, quæ sponte suâ vere novo erumpentes removent, singularem prædicant virtutem diureticam, & instar arcani summi in urinæ suppressione & calculo comendant nonnulli, si pulvis ejus cum tantillo ⁓ salis mistus, sive per se part. ij. cum parte una lapillorum cancrorum propinetur: Vid. M. A. N. C. *Ann. 9. observ.* 79. Pertinent huc salia fixa cineritia ex plantis diureticis & nephriticis debitè calcinatis prolicita, ita nempe, ut non perfectè alcalisentur, sed potiùs salsa permaneant: nam omnia vulneraria & omnia diuretica in se habent sal salsum, & etiam istud in cineribus relinquunt. Unde etiam tartarus vitriolatus potentius est diureticum, quàm ipsum sal tartari fixum, adeòque sal fimi columbini, stipitum fabarum, ⊖ genistæ ritè secundùm Tacchenium paratum, ⊖ prunellæ, &c. urinas egregiè cient. Sali fimi columbini non cedit ipse fimus columbinus nitrosus vino infusus, solutus, expressus & propinatus; blanda enim vini aciditas concurrens cum alcali stercoris dat tertium salsum, aliàs vix esset diureticum. Huc faciunt tartarea remedia, ut ⁓♀i volatilis, & sal ejus volatile, quæ in ischuria ex vini potu orta multum præstant: ⊖ ♀i, ♀ ⊖latus, R ♀i, omniaque tartarea, cremor tartari cum ⊖ ♀i, junctus, tartarus tartarisatus dictus.

In silicibus calcinatis, & subinde in vino extinctis, latet etiam vis diuretica non vulgaris; nam vinum istud extinctionis silicum urinam remoratam provocat.

Omnibus his annumerandus succus betulæ seu aqua betulina ex arbore incisa profluens, vid. Helmontius *in Lithiasi.*

Tandem terebinthina quacunque ratione usurpata est egregia in urinæ defectu, singulariter renibus & affectibus urinariis dicata: nam est singulare remedium ad urinam suppressam, ad detergendos & abstergendos renes, eorumque corrigenda vitia: in specie ℅ destillatum terebinthinæ, & balsamus sulphuris terebinthinatus, item pilulæ de terebinthina apprimè hic conducunt, vel ipsa terebinthina Veneta à ʒiij ad ℥ß. c. s. q. vitelli ovi no. j. l. q. s. & aquæ graminis vel appropriatæ q. s. addendo nonnihil succi limonum, fiat mixtura instar emulsionis, quæ egregiè urinam promovet, & renes mundificat. Conf. Platerus *in Obs. ubi de affect. urinariis, pag.* 810. 814. & 820. item Timæus *in Epist. pag.* 242. Addendum est nonnunquam mel, præsertim in pure renum: utut non omnibus æquè conveniat, cùm mulieribus quibusdam propter mellis societatem hysterica pathemata excitare soleat, e. g.

℞. *terebinth. Venet.* ℥ß.
c. s. q. *vitell. ovor.* & ▽ *gram.* vel *fragor. f.* Emulsio. Sed est ingrata

Vel ℞. *terebinth. Venet.*
mellis ā ℥ß.
vitell. ovi no. j.
succ. limon. ʒj.
▽ *gram.* q. s.
M. in consistentiam emulsionis; D. S.
Harntreibende Milch auff etliche mahl.

Est egregium remedium: nam succus limonum per se est egregius, ubi renes sunt infarcti à crassa materia & humoribus, si ℥iij. vel jv. assumantur.

Item emulsio ex sola terebinthina cum aqua fragorum, mediante ovi vitello conducit.

Semen tandem violarum purpurearum, & inde cum ▽ veronicæ vel appropriata parata emulsio, evporiston est optimū, Hartmanno & Cratoni insigniter comendatum, urinam, imprimis vitio renum suppressam, blandè, simulque alvum laxat. Vocatur emulsio nephrocatharctica, e. g.

℞. *Sem. violar. purpur.* ʒiij.
lithosperm. ʒj.
c. s. q. ▽ *petrosel.* l. *fragor.* f. Emulsio.

Addi simul possunt testar. ovorum pulverisatar. vel calcinatar. vel testarum ovorum struthiocameli, ʒj. edulcoretur parum.

Externè promovet urinæ fluxum inunctio cum oleo scorpionum & unguento dialthææ; sicut & petroleum hoc in casu externè illitum nobile est: quibus addendum est ℅ destillatum terebinthinæ, cumini & camphoræ:

Vel ℞. *Unguent. dialth.* ʒiij.
℅ *scorpion.* ʒij.
destillat. terebinth. ʒj.
M. f. Linimentum: S.
Harn-beförderend Sälblein.

℞. *Petrol. alb.* ʒiij.
℅ *scorpion.* ʒij.
destillat. bacc. junip. l. terebinth. ʒj.
Misc. pro litu blando.
D. S. ut antè.

MEMBRUM II.
De
Calculo Renum.

CAusas inter, quæ meatus renales obstruendo urinæ secretionem impediunt, crebrior est calculus renū, qui prætereà etiam urinæ excretionem per vesicā non rarò tollit. In renibus quidem quando hæret, secretionem & distri-

distributionem; quando verò in vesica subsistit, aut ejus collum & meatum obstruit, urinæ excretionem impedit. Equidem calculus in se non est morbus, sed saltim productum morbosum, effectus sc. illius renalis affectus, qui aliàs propriè Lithiasis dicitur, & significat dispositionem talem renum & vesicæ calculosam, à qua facilè urina mutatur, & successivè generatur calculus. Productum verò hoc morbosum calculus ipse, à Paracelso propriè duelech vocatur, quasi diceret concrementum quoddam ex duobus contrariis mutuò coagulatis & arctè junctis. Quod attinet calculum renum & vesicæ: sub uno conceptu considerantur, quia se mutuò subsequuntur sæpiùs. Notum autem aliàs est, observatos esse calculos ubique in universo corpore, tàm partibus solidis, ut renibus, lingua & cerebro, quàm liquidis, ut in folliculi fellis liquore, & in massa sanguinea genitos; frequentissimus tamen & ordinarius eorundem nidus sunt renes, vesica urinaria, & hinc vesicula fellea, nempe propter sal alcali copiosiùs ibidem hærens: & si in aliis partibus observati fuerunt, rariùs tamen hoc factum fuit. Isti verò calculi, quando vesicæ incumbunt, utplurimùm ex renibus, utpote in quibus acidum manifestum cum alcali volatili & terrea urinæ substantia coagulatur; vid. Tacchenius *Hipp. Chim. c.* 14. vel calculi minuti forma, vel arenarum majuscularum facie, successivè in vesicam illapsi sunt, utut ibidem retenti successivè augmententur, adeò ut credam, rarissimum esse vesicæ calculum, qui in eadem prima rudimenta concretionis ponat; utut omnes majores calculi, qui amplitudinem ureterum, tàm naturalem, quàm morbosè auctam, superant, omne suum incrementum in vesica acquisiverint. Dico morbosè auctam: observatum enim, quò sæpiùs calculi per eam transierint, eò magis soleant distendi: in iis enim, qui sæpiùs calculo laborant, ex crebriori calculorum majorum transitu ureteres interdum ad digiti amplitudinem distenti reperiuntur; quando igitur in vesica hærent calculi majores his ureteribus, infallibile est, acquisivisse illos augmentum in vesica.

Hi lapides sunt concretum tertium salsum, ex sale volatili urinæ cum acido stomachali oberrante coagulatum. Quod attinet modum generandi, seu causam efficientem calculi renalis: materialiter & formaliter ex urina oritur. Non confundendus est modus, quo generantur lapides veri in macrocosmo cum hujusmodi concretione arenosa in microcosmo; dispar enim ubicunque est ratio. Nam quod plures de succo petroso, spiritu lapidifico aut Gorgonio proferunt, qui vel sponte in petras abeunt, vel alias res in petras transmutant, saltem nuda sunt nomina, nil explicantia; quin potiùs causa efficiens, quæ cum materiali coincidit, fieri videtur per modum coagulationis duorum salium contrariorum & præternaturalium, acidi præternaturalis & alcali volatilis urinosi. Nempe calculos generari puto, dum acidum manifestum, adeòque vitiosum, in specie digestionis primæ errore ex stomacho dilapsum, occurrit sibi contrario alcali volatili seu urinoso puriori in renibus vel reliquis partibus, cum quo promptissimè & necessitate naturæ concurrendo coagulantur invicem in concrementum arenosum. Hoc ipso in concursu simul levem terrestrem substantiam, in omni urina reperibilem, & quicquid coagulationi aptum simul apprehenderint, id cum urina potus ad vias urinarias delatum cum his duobus unà coagulum suscipit, & ita arenulas, ut majores & diversas, ita & firmiores constituit, & in siliceum concretum abeunt. Hinc adeò duræ evadunt exinde arenulæ calculosæ, quarum firmitudinem seu duritiem mirandam in poliendo & corrodendo vitro exploratam videre possumus in Panarollo *Pentec.* 4. *observ.* 25. qui pariter arenularum, tàm albarum quàm rubrarum, diversitatem cum microscopio examinavit in *Pentec.* 1. *observ.* 35. Nempe triplex calculorum est diversitas, ut plurimum nunc alborum, nunc ruborum, nunc ruffórum seu flavorum, qui frequentissimi: flavedo est simpliciter urinæ soliùs progenies, ex sale nempe urinæ coagulato: calculus albus fit, quando sub coagulatione duorum horum salium simul concurrit mucilago quædam viscida, ex vitio nutritionis renalis oriunda, aut ex attritis membranulis renis transsudans; quæ unà cum salibus istis concreta calculos albos constituit: rubescentes econtrà & obscuri calculi fiunt, dum minutissimæ sanguinis guttæ ex uno vel altero vasculo, aut eroso aut lacerato, transsudantes simul coagulantur & concrescunt: hinc calculi candidi sunt longè duriores, quàm rubri & ruffi. Plura de generatione calculorum videb. in M.A.N.C. *Ann.* 4. & 5. *observat.* 167. *pag.* 220.

Hæc duo elementa salina calculos componentia confirmantur ex examine calculorum chimico: hi enim quando destillantur, oleum fœtidum & empyreumaticum, spiritum urinosum, instar urinæ, & sal volatile in notabili quantitate præbent, remanente capite mortuo instar calcis vivæ: vid. Tachenius *l. a* & Helmontius *Tract. Tartarus non in potu* §. 7. An verò alcali hoc urinosum, frustulis calculi à destillatione relictis & friabilibus planè denuò affusum, eadem solidissima iterum reddat, prout Tachenius perhibet, ejus asserti fides sit penes autorem. Ex hoc interim patet adesse

1. Sal volatile oleosum urinosum.

2. Simul

2. Simul subesse acidum propter effervescentiam infusione ⊖is alcali.

Ex hoc habemus binos coagulatores, duo salia, acidum & alcali, quæ duo invicem coëundo se uniunt, & quicquid simultaneæ coagulationi aptum, arripiunt & coagulant in consortium lapidis. Idem calculus per calcinationem quoque alcalisatur; si cum dupla portione carbonum mixtus △e reverberii per 5. aut 6. horas calcinetur, postmodùm cum aqua calida solvatur, filtretur, & crystallisetur. (2.) Confirmat id odor & sapor calculorum; omnes enim calculi, etiam per aliquot annos asservati, urinam spirant, sicut triti aut affricti, item pulverisati. Nec (3.) aliud volunt, v. g. Helmontius *Tract. de Lithiasi*, qui aliam producunt mechanico-chimicam rationem generandi, si nempe coagulum fieri volunt à spiritu quodam vinoso, concurrente cum spiritu urinæ; non secus ac 🜅 rectificatissimus subitò coagulatur in consistentiam opacam seu offam albam, cum permisto spiritu urinæ volatili per fermentationem parato, aut loco hujus ⌒u ⊖is ✱ci cum Θ♃ parato. Id quod fieri putant ratione subtilis acidi in 🜅 adhuc reperibilis, alcali volatile in ⌒ urinæ arripientis; utut integrum experimentum adhuc claudicet, cùm non propriè dicta coagulatio, sed saltim apparens, & pinguedinis ex spiritu vini præcipitatio sit: nihil crystalliforme apparet in offa hac Helmontii; ⌒⊖✱ci enim phlegma 🜅 statim assumit, unde ratio patet, quare idem spiritus urinosus à calce viva abstractus non ampliùs cum 🜅 ita concrescere soleat.

Ut ista duo elementa calculi, acidum & urinosum, meliùs cognoscantur, quoad acidum observandum est, quoad ordinariò ferè arthritici confirmati sint etiam calculosi seu nephritici, & contra; aut calculosi etiam utplurimum sint, aut evadant etiam, arthritici; quatenus hi duo morbi dependent ab acido præternaturali in stomacho genito, quod pro varietate partium, quas affligit, varias dat turbas, & quod articulis dolorem infert, in renibus coagulat calculum. Porrò utrumque malum commune & endemium videtur iis locis, in quibus vina bibuntur copiosiora & acidiora pro potu ordinario, ut fit in regionibus ad Danubium sitis, e.g. Franconia, Moravia, Austria, & similibus locis. Nempe idem videtur esse efficiens acidum, quod artuum nervosas partes pungens & rodens sinoviam in iisdem coagulat in nodos, quod in renibus similibusque in locis alcali urinario occurrens, istud in calculum cogit. Adeòque in talibus acidum copiosius sub salso urinæ sapore occultatum oritur ex primis viis, v. g. ex vino copiosiùs ingurgitato, indeque citra vomitum retento, hinc vitiosè digesto, quod acidum vitiosum ex stomacho dilapsum, ut suo isto acore universo corpori est hostile, & ubique dolores ac punctiones infert; ita copiosiorem ⊖inis urinæ contentis materiam suggerens, seu illuc pertingens, sub forma ⌒ seu acidi paulò fixioris sub urina potus, & in eadem reperiens alcali quoddam volatile, ab acido debito non ritè saturatum, subitò hoc aggreditur, & in calculum cum eo coit. Experimentum etiam habemus elegans, vinum in tophos & calculum coagulari: recipiatur nempe ⦶ per carbones perfectè fixatum, misceatur cum parte silicum, fundantur △e forti, coëunt in vitrum: hoc effusum in laminam aurichalceam, citò pulverisetur: huic affundatur 🜅, & brevi post tingetur colore rubro hyacinthino, effundatur, & novus spiritus affundatur tandem menstruo spatio fit ☍ rubicundissimum, cujus aliquot guttæ in vitrum vini instillatæ mox coagulant vinum in substantiam gypseam, similem calculo seu topho in articulis podagricorum. Ratio est, quia alcali ⦶i urinosum cum spiritu vini exaltatum arripit acidum vini, quod coagulat in calculum seu substantiam tophaceam. Propter hoc acidum vitiosum vini tales incolæ etiam affecti sunt paresi, præcipuè ex colica, seu artuum post colicam contractura, affectu apud nos raro, ac reverâ colicarum convulsivarum gravissimâ specie, ab acido in intestinis torminoso, in artubus verò stupefactivo. Facit huc imprimis exenteratio calculosi cujusdam, cujus omnia contenta liquida acidum intensè spirabant: Conf. M. A. N. C. *Ann. 2. observ.* 243. *pag.* 344. Hinc est, quod Thonerus *in Observ.* dicat: melancholicos esse dispositos ad calculum, minùs biliosos; quia in melancholicis abundat fermentum seu succus calculosus. Ratio hæc est, quod in biliosis prædominetur ⊖ volatile alcali, in melancholicis verò obtineat acidum.

Efficientis igitur locum acidum obtinet, nunc ipsius urinæ, nunc verò ex primis viis elapsum copiosiùs, inde urinam magis impraegnans & salsiorem reddens, & ita copiosiorem aut firmiorem calculorum genesin promovens; unde etiam vomitoria subinde à calculo præservant, contenta primarum viarum eliminando: id quod etiam faciunt vel terrea lapidea fixa, aut calcinata, quatenus acidum absorbent; vel per alcalia, tam fixa, quàm volatilia, acidum in salsum mutantia, & per urinam evacuantia.

Præter hoc acidum alcali præsentiam in calculi genesi illustrat, quod frequentissimè calculi, imò in tota œconomia animali humana frequentiores non, quàm in renibus, & hinc in vesica fellea reperiantur; quia in his locis manifestiùs reperitur alcali volatile urinosū, quod promptè potest corripi ab acido vitioso, cum naturaliter constituta urina sit salsa, & con-

consequenter alcali jam ab acido sit saturatum, vix ex eodem, quà tali, generari poterunt calculi; nam cùm salsus sapor ex acido & alcali volatilibus, debitâ proportione & coagulatione unitis, originem ducat, tàm cum acido quàm cum alcali permiscibilis est, sine ulteriore immutatione; unde in cætera sanis, utut urinæ instillentur acida, aut licèt urinæ in corpore permisceatur acidum, v. g. in stranguria, quæ oritur ab acido insensibili ex primis viis præternaturaliter urinæ permisto, tunc tamen non generantur calculi, quoniam acidum per se solum non sufficit, & sal urinæ tunc temporis naturaliter constitutum est, h. e. ⊖ volatile urinæ salsum, seu à compari suo acido debitè saturatum, existit, unde non potest coagulari ab eodem, vel alio quovis vitioso acido, ac pallida quidem ac turbida nonnihil, non verò in arenulas spissata excernitur urina. Aliud quid ergò subest: nempe ut coaguletur alcali urinæ ab acido ex primis viis delapso in lapidem, necesse est, ut sapor urinæ salsus dividatur, i. e. ut istud alcali volatile urinæ per se existere incipiat, & purius ac manifestius fiat. Dum enim ita urina facilè suscipit putredinale fermentum, ab acido proprio nonnihil separatum, nec debitè saturatum existat, ut ita promptiùs ab acido plus minus naturali aut vitioso corripi, & ita in calculum constringi possit. Fit hoc, quando urina in renibus alterationem præternaturalem, uno nomine aliqualem putredinis præternaturalis notam, incurrit, quâ dissolvitur nonnihil ejus mistura, & ita sapor ejus salsus dividitur ut abundans ⊖ alcali, & proprio prædominans acido, ab eo nonnihil separetur, & utraque salia hæc activa manifestiora fiant, donec novo & planè heterogeneo coagulationis modò societur, aut præternaturali acido vitioso, alcali denuò sub coagulationis jugum mittatur, & demum in calculum coëat: v. g. videmus, quod urina sanorum hominum clara & perspicua excreta, si ad tempus in matula, præsertim stannea, aut vase vitreo steterit, imprimis tempore æstivo aut in loco calidiore, ut corrumpi & leviter putrescere inchoët; quod tunc arenulæ, & successivè calculosa crusta, parietibus sese affigat, quod fit per putredinem, separatis salibus, proprium urinæ acidum, debile licèt & paucum, ⊖ tamen volatile proprium aliquali putredine separatum ac resolutum, denuò novo coagulo spissat, & ita in novum concretum, arenulas, cogit, quæ instar tartari lateribus matulæ adhærent; nempe nunquam urina, nisi cum alcali fixo præcipitata aut putrefacta, suum sal volatile promit, ubi simul etiam terrestrem & quasi sabulosam saburram putrescendo de se reddit.

Illustratur & confirmatur hoc negotium imprimis historiâ Helmontii *Tract. de Lithiasi* de Jurisperito, qui ex esu asparagi copiosioris contraxit nephritidem. Asparagus enim eo ipso, quo intensè fœtidam reddit urinam, (qui fœtor nota est certa inchoatæ in urina putredinis) eam ad aliqualem putredinem, & ita salium divisionem disponit, unde vitiato sale alcali oleoso, separatoque ab occurrente vitioso acidô, facile fiunt calculi; sicut è contra macis, juniperus & terebinthina, dum balsamicâ vi renibus amicissimâ urinam à corruptione præservant, & suaveolentem reddunt; etiam lithiaseos suo modo sunt remedia.

Alteratio verò hæc urinæ putredinalis fit in renibus ab horum fermento alterato, plusque minùs enervato seu inerti reddito; quod sicuti in statu naturali constitutum promovet urinæ secretionem, & eam certo modo alterat, ita, si fermentum hoc in renibus fuerit præternaturaliter alteratum & corruptum, ut deficiat in debita alteratione urinæ, & sic degeneret & disponatur per renes colata urina ad præternaturalem sui putredinem in renibus, fit, ut corruptione ejus ⊖ volatile oleosum separetur, & cum acido præternaturali concurrendo tales affectus calculosi oriantur. Lithiasis ergò seu dispositio renum ad calculos consistit in fermento renum corrupto: ipsum verò ejus productum seu calculus fit ex sale volatili urinæ, coagulato ab acido urinæ, mediante alteratione urinæ putredinali; unde quia difficulter corrigibile est hoc vitium, difficilis etiam est lithiaseos eradicatio. Cæterùm fermentum hocce renum vitiosum est primitus acquisitum, nunc vitio diætæ, ut ab asparago, aut similibus simplicibus diureticis, quæ omnia urinam reddunt fœtidam; unde fermentum renum labefactatur, atque ut probabile videtur, occasione vitiosi acidi fermentativi ex primis viis, adeòque vitio fermenti ventriculi sub urina potus, aut quocunque alio modo, ad renes transmissi, enervatur; nunc communicata lithiasis seu transplantata, idque vel à parentibus ad liberos, vel etiam cum lacte nutricis, quale exemplum lithiaseos ex nutrice lacte contractæ habet Helmontius *Tract. infantis nutritio ad vitam longam*; sicut aliàs in vulgus notum est, hæreditarium malum esse lithiasin.

Ex his patet: dispositionem quandam certam inesse renibus ad generandum calculum, falsumque esse dogma, quasi hi ex his vel aliis alimentis præcisè generarentur; sub quacunque enim diæta in prædispositis oriuntur calculi, in non-dispositis verò nulli, licèt eodem nutriantur victu. Ponamus enim septem individua, unum idemque alimentum & potum assumentia, ubi sanus ex alimento non generabit calculum; cujus autem renes in fermento debili corrupti sunt, ex omni alimento

mento in lithiasin incidet. Interim tamen in dispositis est ratione alimentorum quædam differentia, prout scilicet

1. Eadem plus vel minus in primis viis acescunt, plus vel minus disponunt ad calculi generationem.
2. Prout magis vel minùs eadem glutinosa sunt, eatenus quoque in dispositis plus minus duri generantur iidem.

Hinc post lacticinia & caseosa, similiaque assumpta, sæpiùs renascuntur calculi, non quod materiam, quæ facilè in calculos abit, in se contineant, sed quoniam hæc partim acido vitioso in primis viis facilè corrumpuntur, partim alcali terreo promptè in calculum coagulabili sunt impprægnata, & postmodum cum urina potus ad renes delata promptissimè cum reliquis salibus coagulantur; vid. Salmuth *Cent.* 2. *observ.* 97. qui exemplum habet ex abusu casei, calculo vesicæ lethalis ad magnitudinem ovi gallinacei concreti. Vina ratione salis acidi fixi magis prædisponunt ad calculum, quatenus magis acidum coagulabile continent.

Hoc modo producuntur ex iis causis occasionalibus utplurimum nunc parvulæ tantùm arenulæ & granula in renibus, in specie in pelvi, rariùs massulas majusculas compingi arbitror; salia enim dum coëunt, minutissima granula constituunt, quæ facilè sunt solubilia, quæ læsione membranarum & pelvis, & transsudatione succi nutritii aut sanguinis, accessione novarum invicem conglutinatæ, tandem in majores lapillos, nunc verò mox in majora & durissima saxea monstra & tophos concrescunt: adeò ut in confirmato etiam malo totum renum parenchyma his ipsis in lapidem mutatum observatum fuerit, quin & non raró tota pelvis, omnesque hinc producti tubuli lapideo tali concremento sparsim infarcti & repleti reperiuntur. Notatu dignum talis rei exemplum subministrat idem Salmuth *Cent.* 3. *observ.* 30. de calculo totam renum amborum cavitatem replente, & urinâ per orbitam quandam in lateribus calculi excavatam prodeunte. Arenulæ autem istæ seu calculi minores geniti velociter augmentum capiunt per ureteres in vesicam urinariam delapsi; ipsa etiam vesicâ attritu calculi nonnihil vitiatâ, plorant hæ partes læsæ nutrimentum suum propriũ chylosum sub forma mucilaginis crassæ ac spissæ, quæ ipsa mucilago postmodùm una cum urina calculosorum excreta, interdum admodum copiosa, habetur vulgò pro pituita, ex quâ per calorem arefacta calculi generarentur. Ast falsò, cùm, uti dixi, reverâ sit alimentum vesicæ proprium & ureterum, ex eorum læsione invesicæ cavum destillans, & ita excretum; quod præter Helmontium jam olim demonstravit Joubertus *in Praxi*, jam verò hæc ipsa mucilago, uti aliquantum ejus subinde adhæret calculo, ita sæpe circa calculos parvos in vesica coacervatur, unde postmodùm successivè supervenientibus salibus coagulabilibus, simul in coaguli consortium rapitur, & exindè calculi primùm minimi oritur augmentum insigne. Nam isti vesicæ calculi majores lamellatim concreti reperiuntur, seu in quibus instar ceparum corticis, vel lapidis bezoar, vel lapidis ex folliculo bovis felleo sibi mutuò incumbunt, qui ipsi cortices nil aliud sunt, quàm talis mucus pedetentim coagulatus à ⊖ibus istis, mucum in coaguli consortium præcipitantibus. In centro parvus ordinario lapillus, vel invicem coagmentatæ arenulæ, ex renibus per ureteres eò delapsæ reperiuntur, quæ per succum nutritium, & alia ad calculi seu tophi generationem apta accidentia successivè augentur & coagulantur, quod eleganter declarat Boyle *in Philos. Experim. P.* 2. *p.* 20. Simile reperietis in Borello *Cent.* 2. *obs.* 62. qui etiam observavit calculum vesicæ, in quo distracto nucleus lapideus inventus est, qui arenulæ instar ex renibus descendens in vesica exinde augmenta lamellatim acquisivit.

DIAGNOSIS.

Calculi renalis aut vesicæ signa saltim sunt à posteriore, præbent enim hæc symptomata, quæ ejus occasione superveniunt; quæ sunt pauca vel nulla, dum calculus seu arenulæ sunt quietæ in pelvi vel ureteribus, nisi quod dolor aliquis gravativus, si calculus major subsit, afficiat; si quidem calculi etiam insigniores, subinde in renibus latent, absque ullo præternaturali symptomate; Confer. M.A.N.C. *Ann.* 4. *observ.* 29. *pag.* 31. *&* 33. adeòque tunc tolerabile est tempus extra paroxysmum, gravia verò & varia tunc sunt symptomata, dum calculus & arenulæ moventur, & ex renibus ad pelvim & ureteres, & hinc ad vesicam truduntur, & tunc tempus est paroxysmi.

Symptomata omnia oriuntur ex attritu doloroso calculi ad membranas pelvis & ureteris, unde hæ spasmo correptæ & aliàs partes per consensum simili spasmo affici faciunt: propter quem consensum ratione nervorum renalium ex plexibus mesentericis derivatorum & vomitus & colica tormina supervenire solent; sicuti in mulieribus hysterici excitantur paroxysmi. Adeòque plurima ista & sæpè mira symptomata, quæ calculi aliosque dolores nephriticos insequuntur, partim ex spasmis variarum partium, partim ex retenta plus minus, & per metastasin aliorsum translata urina, oriuntur.

Omnia autem hæc symptomata, quæ saltem ex dolorosa impressione dictarum partium originem ducunt, non sunt propria calcu-

lo, sed etiam aliis doloribus nephriticis ab alia causa natis, v.g. doloribus nephriticis scorbuticorum, per acriora salia istas partes arrodentia natis communia, ut & eandem originem habere solent: vid. & Riverius *Praxi lib.* 14. *cap.* 1. & Dravvizius *de scorbuto cap.* 9. Quinimo post multiplicia per consensum pathemata tàm facilè symptomata nephritica, colica, hysterica, &c. confundi solent, adeò ut non pauca prostent exempla calculorum pro colicis perverso modo curatorum.

Symptomata ergò, quæ in paroxysmo affligunt, sunt varia, ut etiam satis exercitatus Medicus fallatur, imprimis quando calculus incipit moveri, oritur dolor acutus, modò intensior, modò remissior, in regione lumbari, **hinten im Creutze** / minus tamen pungens; isque modò sinistrorsum, modò dextrorsum vergens, prout ren dexter vel sinister est affectus, ac proin raro dolor punctorius sentitur: simul & sensus & dolor gravativus, plus minus obtusus, seu sensus ponderis gravantis & prementis in dictis locis adesse solet, adeò tamen molestus & cum tantis anxietatibus, junctus ut nec interdiu, nec noctu quiescere queant, dicantq; ægri: **es wäre ihnen / als wenn ihnen ein Centner Bley im Rücken wäre**; quo ipso explicant dolorem istum: **es drücket sie als ein grosser Block**. Ubi verò movetur calculus ex renum pelvi ampliori in ureteres angustos, tunc dolor lancinans, lacerans, & molestissimè tensivus & pungens magis, excitatur, neque cessat, donec calculus ex uretere denuò ad vesicæ cavum descenderit, aut ad renis cavum remearit. Simul notabile est, quod refert Bartholinus *Cent.* 4. *Epist.* 6. *pag.* 27. quod in lithiasi interdum adsit hemicrania, istius in specie lateris, cujus ren calculo est affectus.

Urina subinde variat, cùm sub paroxysmo ingruente urinæ paucæ, acres tamen seu admodum stimulantes & aquosæ minguntur. Subinde perfecta ejus suppressio sequitur, si sc. uterque ren simul afficiatur. Interdum, imò sæpiùs, urina apparet intensè rubra, crassa, ferè subcruenta & quidem interdum revera est ex permisto pauco cruore, ex vulnere partium, seu laceratis vasculis à calculi asperitate emanante, &c. Interdum tamen talis urina subrubra & quasi sanguinea, perspicua tamen est, absque sanguinis consortio; quin talis urina interdum subrubra, crassa sæpè fit à copiosis salibus resolutis, & cum urina unà excretis, leni, ut alii vocant, tartaro resoluto quod frequenter fit in scorbuto ac malo hypochondriaco. Non igitur terreatur Medicus, quod sit sanguinea, monente Horstio *in Observ.*

Interdum arenulæ quoque in calculosis cum urina excernuntur, quæ fundum matulæ petunt. Verùm subinde excernuntur etiam arenulæ similes in non calculosis, quæ frequentissimè sunt coloris ruffi, & friabiles, non sunt arenulæ renales, sed hypochondriorum, seu salia coagulata scorbutica; si verò non sunt friabiles, sed duræ, & subinde grandiores, & quæ fundum saltem occupant matulæ, sunt arenulæ renales, & ad calculum disponentes.

Ulteriùs in paroxysmo calculi non possunt se erigere, nec corpus incurvare, sub talibus symptomatibus stupor cruris, ex regione affecti renis frequenter est perceptibilis. Hoc tamen non fit semper, sed in primo saltim calculi paroxysmo; qui enim frequentiùs calculo laborant, minùs solent crurum pathematis affligi. Percipitur etiam dolor tensivus, & quasi contractivus, ex regione lumborum per longitudinem ossis sacri deorsum usque, juxta os ileum secundùm ureterum ductum deorsum in regionem pubis & vesicæ terminans; unde etiam in viris similiter testiculus istius lateris, cujus ren est affectus, spasmo quodam correptus retrahitur sursum ad os pubis molestè & dolorosè, quod ipsum observetur pro dilucidando spasmo.

Interdum quoque tenesmus simul corripit ægros calculo renum laborantes, idque observavi in fœmina, ac notat quoque Timæus **von Güldenklee**/*in Epist. pag.* 242.

Præterea superveniunt simul sub calculo renum anxietates præcordiorum, nausea, appetitus dejectus, non rarò difficilis respiratio, quasi cingulo constringerentur costæ inferiores, ita ut quidam asthmate videantur laborare, cùm tamen affectus nephriticus hoc symptoma inducat; idque in consensum renum & diaphragmatis non immeritò videtur rejicere Sanctorius *in Comment. in Art. parv. Galeni P.* 2. *Digress.* 95. *pag.* 994. item vomitus enormes subinde insequuntur motum calculi renalis. Imò convulsiones digitorum, brachiorum, pavores dormientium &c. subinde calculo renum supervenire observantur, dolorem quoque titillantem sentiunt in extremitate glandis penis: vid. *Med. Haffn. Vol.* 4. *pag.* 103.

Frequentissima omnium symptomatum sunt tormina colica acerbissima, cum nausea & vomitu, ac similibus cognatis symptomatibus juncta, quæ sunt nil aliud, quàm tormina convulsiva, propter nervos in plexu mesenterico spasmo correptos, ad dictas partes, nempe renes, intestina & stomachum derivatos; nervulis enim renalibus, qui in renibus dolorum sunt organa ex dolore spasmo correptis, continuatur idem spasmus ad plexus mesenterii usque, qui simili spasmo affecti; adeòque calculus renum in viris colicam convulsivam, in mulieribus pathemata hysterica dicta, inferre solet, ut etiam hæc nephritica colica exercitatissimos fallat Medicos. Imò in gravidis calculosis interdum dolores partus mentiri solet, vid. Hœferus: semper

tanta

tanta patiuntur tormina, ut non recusent decies dolores partus sustinere. Pulsus est durus propter spasmum aut convulsivam contractionem fibrarum arteriarum.

Interim hæc symptomata non reperiuntur promiscuè in omnibus calculosis, sed modò hæc in hoc, alia in aliis, ac interdum urgent talia symptomata per consensum nempe vomitus, dolores colici, passiones hystericæ, &c. antequam percipiant ægri ullum dolorem circa renes. Interdum colicam patiuntur, antequam calculus in renibus sentiatur, vid. Sennertus *de calculo renum.* In specie stupor crurum innuit calculum.

Probè ergò distinguenda pathemata calculi ab affectibus cognatis, in specie à colica per essentiam, & colica nephritica. Hoc ut ritè fiat, observandum est, quod in colica nullus adsit pedis stupor; item quod in tali colica ægri se possint erigere, cùm ii, qui calculo renum laborant, utplurimùm incurvati sint, quasi palus per vertebras esset transfixus, & non sine doloris exacerbatione spinam rectâ extendere, & in rectam lineam flectere possint: colicus dolor fit subitò, modo remittit, modò succedit, cùm calculi renalis dolor ferè sit continuus: & quidem imprimis locus doloris manifestat, an ex calculo, an ex alia causa sit? nam junctus fixus dolor in dorso calculum innuit, licèt alia simul concurrant symptomata, nec in nephriticis talia murmura aut agitationes in intestinis concipiuntur atque in colicis. Alia quoque urinarum est conditio. Dolor quoque vagus in abdomine modò antrorsum, modò retrorsum, modò à dextris, modò à sinistris, colicam innuit. Plura huc facientia videb. in Sennerto *lib.* 3. *Prax. ubi de calculo renum*, Riverio & Dravvizio *de scorbuto pag.* 9.

PROGNOSIS.

Quod Prognosin concernit: calculus renum affectus est gravis, nec tantùm molestissimus ratione doloris atrocis, sed etiam admodùm periculosus ratione symptomatum variorum, in specie, quando inflammationes, interdum exulcerationes renum, vigiliæ, febres, ischuriæ lethales, & gravissimi morbi nervosi generis, supervenire solent.

Et fœminæ calculo renum frequenter laborantes, si gravidæ reddantur, facilè moriuntur, aut abortum patiuntur, vid. Panarollus *Pentec.* 3. *observ.* 8.

Certè, quò majores aut asperiores calculi, eò res periculosior; & contrà quò minor & glabrior, eò minùs periculosus, pertinaciter renibus impactus, subinde ischuriam lethalem, aut epilepsiam tandem lethalem excitat.

Calculus renum si crebrò affligit ægrum, inflammationes certè, & has ordinariò sequentes exulcerationes renum infert: vid. M. A. N.C. *Ann.* 1. *observ.* 16. & *ann.* 2. *observ.* 81.

Calculo renum, si ad plures dies noctesq; perseveret, neque ullis medicamentis cedat, superveniens frigus extremorum, aut sudores frigidi, idque imprimis cum omnimoda urinæ suppressione, mortem in propinquo innuunt.

Econtrà si urinæ tenues anteà excretæ, emittuntur crassæ & turbidæ, ac in specie cum sabulo, arenulis, & quasi frustulis lapideis, bonum signum est comminuti quasi calculi & minùs solidi.

Interdum certas quasi periodos observat calculus renum, cùm teste Heliddæo Paduano *in Observat. pag.* 156. si est motus in quarto; in septimo utplurimum soleat prodire, cæteris nempe paribus; si enim sit magnus, non valet; sic typum tertianarium aliquandò observavi in viro ex calculo nephritico, dum tertiò quoque die à meridiè dolores abdominis & lumborum spasmodici reverterentur, & per noctem durarent, donec spontè successivè remitterent.

Lethargus ex nephritide utplurimùm lethalis est.

An unquam curabilis sit illa ad calculum producendi dispositio, quam lithiasin vocant, meritò dubitatur, nisi forsan in primo statim principio eam observare contingat, qui tamen casus vix dabilis videtur. Minus tamen adhuc spei supererit illis, quibus affectus hic hæreditarius, aut cum ulcere renum contingit: vid. Hippocratis *Aphor.* 6. *Sect.* 6.

CURA.

Cura calculi renum est vel in vel extra paroxysmum: in paroxysmo habetur saltem respectus ad motum calculi præsentis & inde nata symptomata spasmodica dolorosissima. Ergò ante omnia dolores & partium spasmi, & hinc ureterum contracturæ sistendæ; hinc quantum possibile calculus præsens diureticis blandis & appropriatis promovendus; vid. Ludovici *Harm. pag.* 449. vel specificis confringendus: idque quò citiùs, eò meliùs, ne sub mora intra corpus calculus incrementum nimium capiat.

Extra paroxysmum verò si absint calculi, respiciendum, ut præcaveantur, ne denuò regenerentur; si verò novi jam incipiant generari, ii maturè diureticorum ope ejiciendi, antequam dolorem pariant, nè nimium incrementum capiant.

Pro his scopis observandum;

1. Ut diuretica, aut lithontriptica dicta, quôcunque modô pellentia, imprimis fortiora, in principio fugiantur, dum urgent dolores & spasmi partium abdominis; quoniam malum exasperant; nec priùs applicentur, antequam omnes dolores & spasmi cessarint, quia aliàs viæ attritu calculi irritatæ dolorificâ crispatione vel contractione se angustant, & hinc malum exasperant.

rant. Si in statu fortioribus diureticis violentiùs protruditur calculus, crabrones irritantur; adeòque quò gravior dolor in paroxysmo est, eò minùs aut mitiora adhibenda diuretica. Saltem ergò in declinatione, sedato dolore, primis viis repurgatis, & acrimoniâ humorum nonnihil temperata, diuretica, sed non nisi temperata, nec sola, sed cum opiatis mista, usurpanda sunt, ne calculus validè commotus exacerbet paroxysmum. Simul, quantum possibile, artificiosè conjecturetur ex collectione circumstantiarum calculi magnitudo, an sit hic major ureterum ductu, aut æqualis, aut minor? si minor, tunc tutò in tantis symptomatis possumus usurpare diuretica, opiatis mista, ut citò ejiciatur; sin æqualis, sedentur symptomata, & idoneis pellentibus maturè promoveatur, nè majus capiant incrementum, & postmodùm difficilè per ureteres transeat. Quod si calculus major sit viis urinariis, ita ut ejicere eundem sit impossibile, tunc cessandum ab omnibus pellentibus, quia impossibile est promovere, nisi priùs confringatur. Ergò infringendum, vel à re, ceu impossibili, desistendum, cùm apertio per ferrum chirurgica, si non impossibilis, saltem periculi plenissima sit. Verùm cùm non semper conjecturando possit Medicus assequi, an parvus an magnus delitescat calculus? cùm non rarò variis formis aut asperitatibus ludat, hinc tutissimum est, ut sedato dolore, tàm internis quàm externis, præsens calculus per diuretica, quantum possibile, promoveatur, cùm quamdiu dolores continuant, tamdiu membranarum ac ureterum major contractura ac spasmus vigeat, à quo penitus calculo via intercluditur.

2. Quia præsente calculo, ac doloribus nephriticis urgentibus, urina subinde acrior ac salsior observatur, à qua dolores exasperantur. Ob id in paroxysmo simul talia administranda, quæ istam urinæ acrimoniam tollere, & ita dolorem nonnihil imminuere possunt. Id quod faciunt omnia ea, quæ vulgò dicuntur emollire, viasque laxare in calculo; talia autem sunt emulsiones oleosæ, non quatenus laxant vias calculi; ut veteres dixerunt, quos Helmontius meritò ridet, sed potiùs, quatenus acrimoniam urinæ temperant & tollunt, inde natos dolores leniunt; quibus sopitis, crispationes & dolorifici spasmi meatuum tolluntur, ac ita vel spontè ad debitam amplitudinem viæ anteà arctatæ redeunt.

3. Cùm symptomata colica, flatulentiæ & borborygmi, alvi obstructio plus minus, similiaque symptomata, in paroxysmis ægros admodùm crucient, ob id opera danda est, ut primæ viæ à sordibus quibuscunque sint liberæ, ne hæ ipsæ coacervatæ malum exasperent, adeòque diuretica stent post principia. Ergò semper in principio & fine paroxysmi opera est danda, ut alvus laxa sit. Præsente ergò calculo, & urgente paroxysmo doloroso nephritico, pro alvo aperienda nil æquè convenit, quàm blandus clyster, aut emolliens aut anodynus injectus, qui certè tempestivè adhibitus multùm ad leniendum dolorem confert, & sæpè totum curationis negotium absolvit: vid. Schenckius *Observ. pag.* 475. Et quidem parantur ex lacte, urina, radicibus liliorum alborum, altheæ, liquiritiæ, herbâ malvæ, violariæ, parietariæ, de quâ vid. Simon Pauli *Quadripart. Botan. pag.* 109. Veronicâ, summitatibus anethi, floribus chamomillæ, meliloti, sambuci, semine fænu græci, ℴ violarum, liliorum alborum, amygdalarum dulcium, unguento clysmatico, pinguedine caponis aut cuniculi, butyro recenti, &c. Ubi nota.

(1.) Decocta simpliciora compositis magis præferenda, decoctum v. g. chamomillæ, malvæ, parietariæ, violariæ, aut juxta Cratonem veronicæ.

(2.) Ex lacte paratis malè varia simplicia, præter dictam veronicam aut flores chamomillæ nostratis, radicem altheæ, &c. incoqui.

(3.) Clysteres in minori quantitate esse injiciendos, præprimis in prægnantibus, nè mole suâ premant, & dolorem augeant, diutiùs verò retineantur, vid. Zecchius *Conf.* 50.

(4.) Si contumacior sit alvi obstructio, oleum dia-colocynthidis, & electuaria purgantia addere convenire; item terebinthina, & si dolor aliquantum deferbuerit, baccas juniperi, sal volatile succini, similiaque diuretica. Quin nudus clyster ex urina saltem pueri conducit, vel cui semina carminativa incocta sunt, qui lenit dolorem & calculi meatum blandè promovet. Exempli gratia:

℞. *HB. parietar.*
malvæ.
violar. ā Mj.
flor. chamom. p. iij.
rad. alth. ℥iß.
Coqu. in s. q. 🜄 *puer.*
Colaturæ ℥viij. adde
Terebinth. c. vitello ovi sol. ʒiij. l. ℥ß.
ℴ *lil. alb.* ʒvj.
scorpion. ʒj.
M. pro clysmate: S.
Lindernd Clystier.

Aut si contumacior sit alvi obstructio:

℞. ℴ *lini.*
rapar. ā ℥v.
M. pro clystere: S.
D. S. ut suprà.

Addi etiam potest ℴ *dia-colocynth.* ʒvj.

Post.

Post clysmata dolorem & spasmum partium internarum insigniter leniunt insessus & fomenta, si nempe iisdem insideat æger, ex vegetabilibus emollientibus, carminantibus, nervinis, nonnihil diureticis, vel sic dictis lithontripticis parata. Sic quoque sufficere possunt balnea aquæ tepidæ; quibus insideat aliquandiu æger, loco eorum tamen fieri potest balneum medicatum ita:

℞. *HB. malvæ.*
meliloti.
fl. chamom.
sambuc. ā M. j.
sem. lini.
fœnugr. ā ℥j.
4. *calid. maj.* ā ℥ß.
Incisa & contusa M.f. *Sacculi* no. ij.
D. S. ut antè.

Qui calidi, vel sicci, vel in lacte cocti applicandi lumbis pro doloris sedatione.

Quibus verò displicent balnea, iis sufficiunt fotus humidi cum sacculis instituti: e.g.

℞. *HB. & flor. chamom.*
salv.
serpilli. ā M. ij.
bacc. juniper. ℥ij.
sem. anisi.
anethi ā ℥j.
Incis. includ. *saccul.* no. j. vel fiat fotus.

Prætereà cum his fotibus & balneis blanda diuretica, interdum calculum nonnihil stimulantia, usurpanda, ut sc. calculus simul promoveatur per ureterem nonnihil flaccidum.

Post balnea, vel etiam sine his, conducunt inunctiones externæ ad emolliendas partes & spasmos ureterum sistendos doloresque leniendos, quæ fiunt ex emollientibus suaviter laxantibus & lenientibus: quibus interdum penetrationis gratiâ addenda sunt olea quædam destillata, partim nervina propter partes membranaceas spasmo affectas, partim diuretica, ut blandè promoveantur urina & calculus, cum oleo amygdalarum dulcium, papaveris, hyoscyami, chamomillæ, scorpionum, liliorum alborum, unguento dialthϾ, medulla cervina, pinguedine anserina, oleo spicæ, petræ albo, baccarum juniperi, succini, terebinthinæ, camphoræ. Sic v.g. fiat linimentum emolliens:

℞. *Ungu. di-alth.* ℥ß.
& amygd. amar. ʒij.
scorpion. ʒiß.
petrol. ʒj.
M. pro linimento. D. S.

Lindernd Sälblein.

Cum his crebriùs locus dolens circa lumbos, regionem umbilici, abdomen, & ductum ureterum illinatur; potest etiam illiniri regioni umbilicali. Additur huic compositioni meritò petroleum, quod rectè à Panarollo *Part.2. observ. 2.* ceu externum remedium nobile mirè commendatur, & calculum imminuere creditur, ubi tamen sufficit, si modò promoveat eum. e.g.

℞. *Ol. amygd. amar.*
chamom.
lil. alb.
scorpion. ā ʒij.
petræ alb. ʒiij.
destillat. spicæ.
bacc. junip. ā ʒiß. M. D.S.

Lindernd und befördernd Oehl.

℞. *Ungu. rosat. camph.* q. v.
adde
Laud. opiati q. s.
M.f. linimentum:
D. S. ut supra.

Juxta hæc conducit emplastrum de meliloto, cum ♁ chamom. & anethi malax. addendo ♁ cumini, & petrol. regioni lumborum applicatum; vel

℞. *empl. nervin.*
tacamah. ā ℥j.
balf. Peruv. ʒij.
M. pro emplastro.
Extendatur super alutam in forma quadrata.
D. S.

Lindernd Pflaster.

Item si renum calor intensior, præparatur cataplasma Cratonis, quod hic maximè commendant, ex cancris fluviatilibus eorumque succo subactis cum oleis blanè emollientibus, vid. Crato *lib.* 5. *Consf.* 17.

Sicuti & Brunnerus simile cataplasma ex cancris contusis cum malva, raphano & parietaria, pro leniendo dolore, & eodem nonnihil moderando subactum, regioni renum applicatum admodum commendat in paroxysmo nephritico, de quo vid. Sennertus *pag.* 814. item cataplasma ex medulla panis albi cum lacte. Hujusmodi litus crebrò renoventur calidi superimponendo postmodum sacculos, aut etiam post balnea eadem illiniri solent.

Cum his & similibus externis etiam internis malo prospiciendum: & quidem, ubi dolor est remissior, aut nonnihil placatus, primæ viæ repurgatæ, & acrimonia humorum temperata, blanda tunc diuretica conveniunt, qualia sunt ℞ nephritica, ♁ carminativus de tribus, ♁ ⊕i dulcis, &c. Interdum ergò in principio convenit blanda aliqua laxatio, primas vias abstergens, respiciendo tamen simul nonnihil renes, & modicè calculi excretionem irritando: v.g.

℞. ☿i ♁lat. gr. xij.
⊖is genist. gr. v. l. vj.
scamm. rosat. gr. iij. l. jv.
♁ *destill. juniperi*, l. *terebinth.* gtt. j.
M.f. Pulvis in principio paroxysmi assumendus: S.

Eröffnend Stein-Pulver.

In

In specie etiam pro tali scopo conveniunt terebinthinata, alvum simul moderatè laxantia, & simul renibus calculosis insigniter conducentia: hinc pilulæ ex terebinthina cum rhabarbaro usitatissimè præscribuntur; rhabarbarum enim à Paracelso singulariter æstimatur; item fiunt emulsiones ex terebinthina, aut pilulæ de terebinthina Mynsichthi præscribendo à ʒß. ad ℈j. pro dosi: item catharcticum terebinthinatum Mynsichthi. Sic enim Forestus *lib.* 24. *observ.* 20. observat Matronam calculo renum & morbo articulari affectam, quæ imprimis terebinthinæ usu fuit curata: item Fontanus *in Consil. & Respons. pag.* 116. refert septuagenarium dolore nephritico diu excruciatum, qui tandem usu terebinthinæ Venetæ ejectione 4. lapidum fuit curatus.

Vel fiant pilulæ ex terebinthina, succino & Rhabarbaro à Paracelso laudatæ, vid. Hœferus *in Herc. Med. pag.* 175.

℞. *terebinth. pur.* ʒj.
rhabarb. pulveris. ℈ij. ad ʒj.
succini præp. ʒß.
cinnam. ℈ß.
c. s. q. ⚭ *terebinth.* f. Pilulæ pro aliquot dosibus.

Sic etiam convenit emulsio seminis violarum nephrocatharctica, cum ▽ veronicæ, aut cum alia ▽ appropriata, in specie hederæ terrestris, cujus præscribitur à ʒiij. ad ℥ß. in principio paroxysmi nephritici: cui propter doloris rationem & papaverina simul addi possunt, e. g.

℞. *Sem. violar.* ʒiij. l. ℥ß.
milii ☉*is.*
papav. albi ā ʒj. ad ʒiß.
c. s. q. ▽ alkekeng. f. Emulsio ad ℥iij. l. jv.
adde
▽ *cinamom.* ʒij.
lapill. percar. præp. l. *cancror. præp.* ℈ij. ad ʒij.
sacchari parum. M. D. S.

Eröffnende stärck- und Harn-treibende Milch.

Evacuatis ita primis viis, & sublatis impedimentis, dum adhuc urget dolor, & hæreat calculus, propinanda talia, quæ, quantum possibile est, dolorem tollere possunt.

Opiata ergò conducunt, sed appropriatis mista, in specie, ubi urgent graviora symptomata, ac proinde prostat essentia ⊡ria anodyna D. Michaëlis, in alvaticum juniperinum, cum essentia opii mistum.

℞. *lapill.* ♋*r. præp.* ℈j.
cinnab. ☿*ii* vel *nat.* ℈ß.
laud. opiati gr. j. l. ij. (vel *pulv. anod. Ludov.* gr. iij.
M. f. *Pulvis*: S.

Lindernd Pulver.

De his vid. in specie Ludovici *in Pharm. p.* 449. Vel ad imitationem Wedelii:

℞. *lapill.* ♋*r. præp.*
sperm. ceti ā ℈j.
⊖ *volat. succin.* gr. v.
laud. opiat. gr. j. l. ij.
M. f. *Pulvis.*

℞. ▽ *petrosel.*
alkekengi ā ℥j.
ess. opii ℈j.
syr. de alth. Fernelii ʒiij.
M. S.

Schmertz-stillende Mixtur.

℞. R*æ bals. Peruv.* l. *capaibe c.* R☿*i par.* ʒiij.
essent. opii ʒß.
M. D. S.

Lindernde Stein-Tinctur.

Dentur 40. guttæ pro dosi.

℞. R*æ* ☿*i acerr.* l. *compos.* l. *rhabarb.* ☿*is.*
⁓ *carminat. de trib.* ā ʒiij.
essent. opii ☿*is.* ʒj. M.

℞. *Milleped. viv.* no. xij.
Contunde c. R☿*i acerr.* ʒii.
filtratæ adde
ess. opii ℈j. M.
Dosis 30. vel 40. guttæ.

℞. ⚭ *destillat. terebinth.*
bacc. junip.
ess. opii ā ʒß.
M. S.

Ubi vomitus simul & singultus.

℞. *Extr. acori veri.* gr. xvj.
castor. l. *Zedoar.* gr. jv.
laud. hyster. gr. j. l. ij.
c. ⚭ *terebinth.* f. *Pilulæ*: S.

Lindernde Stein- und Magen-Pillen.

℞. ▽ *menth.*
meliss. c. vino.
cinnam.
carbunc. ā ℥ß.
⁓ *cochlear.* ʒj.
☿*i* ⊖ *lat.* ℈j.
laud. opiati gr. ij. l. iii.
syrup. cort. aurant. ℥ß.
M. D. S.

Lindernde Stein- und Magen-Mixtur Löffelweise.

Oleum amygdalarum dulcium, vel cum vel sine lapide percarum, & syrupo de althea Fernelii, (quod nonnulli etiam cum succo citri aut limonum miscent) similiter in usu est. Emulsio ex amygdalis dulcibus, & seminibus dictis 4. frigidis majoribus, violarum, nucleis persicorum, & similibus, quibus lapides percarum, aut lapilli cancrorum addi solent, subinde in hoc casu in usu sunt, quæ hauriuntur ad dolorem leniendum, & blandè urinam ciendam; potissimùm si hujus emulsioni aliquid papaveris albi syrupi, aut laudani opiati addatur; vid. Hoffmanni M. M. *pagin.* 437. & Deckers *Exercit. Practic.* *pag.*

pag. 636. item decocta emollientia, simulque anodyna, blandè temperantia, & urinam pellentia, quorum formulam vid. in Barbette *Praxi, ubi de dolore nephrit.* Ad imitationem hujus

℞. *rad. Alth.* ℥j.
liquirit. ʒij.
HB. malvæ Mj.
sem. violar. ʒß.
Coqu. in s. q. *Decoct. hord.*
Colaturæ ℔iß ad ℔ij. adde
syrup. papav. albi l. *errat.* ʒiß.
lapill. ♋r. *præp.* ʒj.
M. D. S.

Lindernder Harntreibender Tranck.

Instar omnium etiam hic convenit decoctum expertum Foresti, quod præscribit *lib.* 24. *Obs.* 26. 28. & 29. & descriptum prostat in Sennerto *lib.* 3. *Prax. ubi de Calculo Renum, pag.* 812. quo decocto curavit virum desperatâ suppressione urinæ ex calculo renis sinistri ureteri impacto laborantem cum intensissimis doloribus, summa virium prostratione, & cum jam per 6. dies ne guttulam quidem urinæ emisisset, usurpato enim hoc decocto, urina confestim emanavit, lapilli cum impetu protrusi, & æger curatus fuit.

Sicuti decoctum non incongruum à Zwelffero correctum *videb. in Pharm. Reg. pag.* 89.

Ad imitationem ergò hujus similia composita possunt parari.

Addi simul possunt decocto huic certa proportione vel baccæ juniperi vel semen hyperici, aut semen dauci, vel similia, quæ istud magis appropriatum reddere valent. Decoctum florum chamomillæ singulariter excellit in paroxysmo nephritico, vid. Simon Pauli *Quadr. Botan. pag.* 255. & veronicæ, quod Crato *l. a.* extollit. Idem hujus loci est decoctum nymphex, quo nihil promptiùs ad ureterum contracturam laxandam & dolorem placandum in paroxysmo nephritico à Tachenio *Hippocr. Chym. cap.* 14. *pag.* 97. extollitur. Præterea non inconsultum est consilium Timæi von Güldenklee / jubentis, ut omni haustui decocti cujusdam addantur aliquot guttæ ⁓ ⊖is dulcis communis, cùm hujus vis egregiè sit diuretica. Sane spiritus salis extremo △e prolectus, adeoque acidosalsus, singularis est ad promovendum & refringendum calculum: vid. Tachenius *l. a.* nisi inflammatio atque erosio partium subsit; loco ejus tamen & spiritum ⦶i à Sylvio tantì æstimatum, utrumque vel simplicem, vel dulcem, commodè potiùs usurparem, qui magis est diureticus. Rhumelius recipit ⁓ salis, miscet cum ⊖e volatili succini, coagulati in formam crystallinam, & potentissimum est nephriticum diureticum.

Quibus ita peractis, si imminuatur dolor, & calculus ulterius promoveatur, res benè est: Ubi verò, licèt doloribus aliisq; pathematis plus minus placatis, calculus vel in renibus, vel ureteribus, vel vesica, adhuc hæret, fiat accessus ad ea, quæ diuresi blanda & specificâ urinam promovere possunt: aut, si grandior, propinanda ea erunt, quæ lapillum, quantum possibile, diffringere valent, ut ita confractus & comminutus eò commodiùs possit propelli.

In horum tamen usu hoc observandum, ut, ubi ad tempus frustra adhibita fuerint medicamenta, subsistatur, & quasi feriæ permittantur naturæ, ne illo usu nimio plus, quàm par est, ad renes moveantur cruditates. Curiosa est hoc in loco observ. Epiphanii Ferdinandi *Hist.* 54. ubi dicit: inviolabili lege observandum esse, ut quandoque à remediis abstineamus, dum refert exemplum doloris nephritici, in quo post 9. ☍ plura remedia propinata & applicata absque ullo usu & effectu: sed cùm postmodùm per 10. & 11. quies naturæ fuisset relicta, hæc ipsa sponte suâ sub fine undecimi plures calculos rejiciendo, ægrum liberavit. Diuretica hujusmodi usurpantur in specie in paroxysmo calculoso, sub introitu balnei, vid. Riverius *l. a.* ut, dum hujus usu relaxantur viæ & demulcentur dolores, illorum ratione meliùs promoveatur calculus: Sicut etiam blandus motus corporis calculi descensum ex renibus promovet, qui aliàs à gaudio in exitu promovetur, à metu verò vel terrore retardatur: Conf. *Act. Med. Haffniens. Vol.* 3. *pag.* 73. Cautiùs quoque diureticis utendum, si mictus cruentus combinetur, præprimis calidioribus & aromaticis, habebuntq; tunc potiùs locum terrea & emollientia blandiora: Commendat eundem in finem *Fortis C.* 3. *C. onsult.* 95. thermas vitriolatas adstringentes æquè ac calculum promoventes: Ast non ubique terrarum hæc præstò sunt.

Diureticis tamen talibus longè præferenda sunt Lithontriptica propriè dicta, seu calculos ipsos confringentia remedia, de quorum existentia multi dubitant. Speciatim Sylvaticus *in Cons.* & Panarollus *in Obs.* aliique magni nominis Medici, sed ordinariò chimiæ ignari, sanè rident eos, qui dicunt calculum in corpore humano semel compactum iterum posse dissolvi vel in minores particulas diffringi. Et sanè res non caret scrupulo, utut simpliciter non neganda, licèt rara sint sublimiora talia remedia, quæ reverà calculum confringunt.

Difficultatis ratio prima, ob quam impossibilis videtur calculi solutio, est: quia est concretum terreo-salsum, ex duobus salibus, alcali & acido volatilibus, firmissimo tamen nexu junctis, oriundum, intercedente substantiâ quâdam terreâ firmiter coagulante; adeoque nec acida nec alcalia eum dissolvere possunt,

possint, necesse ergò est, ut remedium calculum frangens ita sit constitutum, ut ferè de utroque, acido nempe & alcali, participet, ut ita concretum tale salsum penetrare, & istud amica sua vi denuo blandè, & quasi liquefaciendo, resolvere possit.

Secunda difficultas est, quod posito, talia remedia & menstrua reperiri, quæ extra corpus solvunt calculum; hæc ipsa tamen longo isto transitu, donec ad calculum perveniant, in vi sua lithontriptica non parum infringantur. Unde errant, qui calculos humanos excretos certis & variis liquoribus injiciunt, expectaturi, quis liquor citiùs & feliciùs calculum dissolvat, ut postmodum eodem liquore & intùs propinato eundem effectum in renibus & vesica obtineant. Ut taceam, non ejusdem duritiei & compaginis in omnibus nephriticis videri calculos, quin subindè multùm variant duritie, firmitate, ac similibus plus minus proprietatibus. Ceterum expertum est ex omnibus vulgaribus menstruis hactenùs tentatis, ∽um ⊕i maximam habere vim in calculo, vel comminuendo, vel friabilem reddendo, & quasi mollificando. Ergo remedium illud lithontripticum necesse sit tale, quod istâ insigni alteratione in primis viis intactum, adhuc maximam partem integrum transeat ad vias urinarias, ibidemque calculum concretum imminuat.

Tertia difficultas est, quod remedium lithontripticum, quod calculum, utpote concretum durum, dissolvere valet, non debeat esse corrosivum, sed quod citra stomachi, intestinorum, & aliorum locorum noxam possit propinari; cum hæ ipsæ partes sint longè molliores, & facilius dissolvantur, quàm concretum calculi, partesque attritu calculi anteà plus minùs læsæ ab acrioribus remediis admodum lædantur, indeque doloris aliaque pathemata exasperentur. Verum hoc ingenii phantasma est nullius momenti, cum nitatur falsâ hypothesi, quasi calculus non esset dissolubilis, nisi per corrosionem, adeòque unum ex menstruorum requisitis sit, ut corrosivitate gaudeant. Malè autem ad corrosivitatem in calculum frangentibus respicitur; corrosio enim est respectus saltem tributus rebus ratione gustus, adeoque plane accidentarium consequens, siquidem etiam reverà dantur menstrua plus minus insipida, aut planè non, aut parùm corrosiva, quæ tamen validissima etiam concreta diffringunt.

Quid igitur est, quod maximè considerandum in menstruis dissolventibus? Respondetur: consideretur proportio ista formalis, quæ est inter particulas menstrui solventis, & parculas ac poros corporis solvendi, ut hinc utriusque corporis particulæ mutuo nexu se invicem jungere valeant; si enim particulæ istæ menstrui ita sunt figuratæ seu conformatæ, ut exactè respondeant porulis corporis, prompta & cita fit solutio: sin verò hæc duo nullo modo conveniunt, aut nullam habeant convenientiam aut proportionem requisitam, frustrà est spes solutionis.

Proportio ista materialiter originem ducit ex convenientia seu identitate in radice & essentia; hinc dicunt: menstrua debent esse homogenea cum rebus dissolvendis. Hinc concreta sulphurea per menstrua sulphurea, salina per menstrua salina & aquea, optimè solvuntur, i. e. requiritur in menstruis particularibus certa quædam habitudo ad ipsam rem solvendam: vid. Beccherus *in Phys. subterr. lib. 1. p. 39*. Willisius *de Fermentatione pag.* 63. Hinc v. g. ▽ solvit saccharum, alumen, vitriolum, & similia, quæ non dissolvit V; econtrà sevum, ceram, bitumen, succinum, terebinthinam, & similia subjecta, licèt molliora, ▽ non dissolvit: V probè rectificatus dissolvit succinum & omnia corpora resinosa, quæ non resolvuntur ab ▽: nihilominus tamen V hic probè rectificatus non attingit saccharum, neque ⊖ commune. Porrò ▽ fortis, seu ∽ ⊕i rectificatus, dissolvi lunam aliaque metalla, sed non aurum, aut lignum, aut ceram aut picem: Huic ▽i si injiciatur aliquid ⊖✱ci, tunc promptè solvet ☉, sed non attingit lunam.

Ex his patet, omninò dari menstrua, quæ intactis stomacho & intestinis calculum in renibus attingunt, & eundem dissolvunt; dispar enim est ratio: ut taceam, gustum malæ corrosivitatis indicium exhibere; Multa enim nobis insipida & dulcia videntur, quæ in se admodùm acria sunt & plus minus corrosiva, ut arsenicum, ☿ vitæ, ♀ antimonii, ☿ vivus, &c. Lingua ergò ineptus judex est menstruorum. Ut taceam acria, & respectu certorum corporum acerrima, nobis & ventriculo nostro esse innocua, nec nisi in objectum appropriatum agere: v. g. sicut videmus in aceto, quod solvit corticem testaceum lapideum ovorum durum, substratam verò membranam tenuem aut mollem non attingit, copiosè à nobis etiam assumptum in stomacho est innocuum. Sic cantharides acrimoniam suam circa renes & vesicam saltem explicant, ea exulcerando, quæ tamen stomacho, quem immediatè ingrediuntur, intestinis & aliis partibus sunt innocuæ. Ergò præter hoc, quod dentur menstrua insipida, attendenda etiam est varietas menstruorum, quæ non simpliciter in corrosivitate, sed in particularũ ejus textura, materia & conformatione mechanica consistit. Unde nullum dubium est, dari posse talia remedia, quæ instar menstrui, citra notabilem gustus acerbitatem ex admistione variorum succorum nostri corporis promptè calculos renales in corpore aggredi, eorum poros penetrare, & particulas unitas diffringere aut comminuere possit; idque imprimis ex prosapia salina, ut id concretum calculi salinum subtiliter penetrent

trent & dissolvant. Unde non ad corrosivitatem in specie respiciendum est in remediis calculum frangentibus. Confirmant hoc observationes quædam calculorum in corpore dissolutorum. Nihil dicam de Paracelsi & Helmontii ludo, quia, cùm rarus sit, & neuter possit ostendi, apud incredulos non merebitur fidem. Sed urgeo saltem, quod persicaria & succus betulæ, item semen dauci sint ad calculum frangendum destinata. Hinc enim Dn. Boyle in Philosophia experimentali aliquot exempla refert, per solum dauci semen fractum fuisse renum calculum. Sic persicaria quoque secretum est quorundam Anglorum, Augenii & Laurembergii, contra renum calculum, quod ejus ▽ diutiùs continuata calculum ita comminuerit, ut frustulatim ipse fuerit ejectus. Experimentum etiam ad calculum vesicæ imminuendum sunt millepedes. Sic ipse quoque amicum, Medicinæ Doctorem, Dresdæ novi, qui spiritum instar ⊖ ✱ci ex ♀o habet volatilem insignem, mediante quo crebrò usurpato, aliquoties renum calculos felici experimento intra corpus comminutos, frustulorum parvorum forma successivè expulit. ⊖ fimi columbini benè præparatum & ipsum observatum fuit aliquando dissolvisse calculũ, & frustulatim eundẽ ejecisse.

Sed talia vera lithontriptica reverà sunt rara & pauca. Sufficit, ut loco horũ in paroxysmo calculis sedatis maximam partem paroxysmi doloribus & gravioribus symptomatis, diuretica plus minùs acria aut fortia appropriata, sed malè Lithontripticæ dicta quibusdã, in usũ adhibeantur, quæ partim in paroxysmo, partim extra paroxysmum ad præservationẽ possunt inservire; sive in præservationis negotio operentur acidum absorbendo, ut testacea, lapides minerales & animales; sive vi diuretica renes & loca urinaria abstergendo, ut omnia raphanacea, liquor betulæ, &c. seu balsamicâ vi fermentum renum conservando, ut juniperina, terebinthinata, &c. Diuretica talia à quibusdam, malè licèt, lithontriptica dicta, sunt multiplicia; & quidem ex vegetabilibus herba & radix liquiritiæ, radix fœniculi, petroselini, pimpinellæ, lapathi majoris, apii, baccæ juniperi, radix rubiæ tinctorum, eryngii, bardanæ majoris, ononidis. Eminet hæc inter radix armoraciæ, quæ vino infusa recens, & aliquoties hausta, volatili suo ⊖e renes abstergendo à calculo præservat, eundem verò præsentem fortiter pellit. Alii insuper armoraciã, tàm radicem quàm folia incisa, infundunt vino, & vase clauso per 14. dies in cella relinquunt, quem liquorem per alembicũ destillatum ad calculum promovendum hinc mirè commendant. Interim tamen ejuscemodi remedia alliata acriora non semper æquè tuta sunt, cùm ardores renum in illis soleant intendere, qui aliàs iisdem vexantur. Usurpentur autem talia diuretica præmissis, ut dixi, præmittendis, tàm internis primas vias respicientibus, & symptomata mitigantibus, quàm externis anodynis emollientibus. Comodè etiã propinantur sub introitũ balnei, ut eò comodius tunc operari queant. Pertinet hùc porrò hedera terrestris, item capillus Veneris, cherefoliũ, parietaria, fragaria, & veronica, de cujus decocto & ▽ destillata vid. *M. A. N. C. Ann.* 1. *Obs.* 107. *pag.* 245. & Crato in *Consil.* folia quercus tenella, agrimonia, &c. Conveniunt etiam cepæ & allium, præsertim ejus capita, quæ sale volatili acri penetrãte diuretico, tàm acidum, calculi coagulatorẽ, corrigunt, quàm renes abstergunt, eorumq; fermentũ ad calculũ disponens suo modo alterant. Hinc multis non incõgruè in usu positũ est singulis noviluniis capitulũ, vel aliquot saltẽ allii dentes, 6. 7. 8. 9. &c. minutim conscindere, & in ▽æ seu spiritus baccarũ juniperi cochleari uno vel altero, vel ▽ haurire, ad præservationẽ & curationem calculi, cujus remedii efficaciã laudat Bartholinus *in Epist. Medicinalibus.* Medicus quidã ceu optimũ experimentũ contra calculũ venditavit sequens:

℞. *HB heder. terr.* M. j.
capitul. allii. No. j. ij. l. iij.

Discerpantur in frustula, affundatur ▽ ℔j.

Stent per ☍ aliquot probè clausa, deinde agitati & probè colati liquoris detur cochlear j. vel ij. pro præservatione singulis pleniluniis & noviluniis; hoc enim certissimè præservare, & continuato usu calculũ curare asserit.

Cortices avellanarũ interiores etiã laudantur. Abrotani pulverem cum ⦶o Simon Pauli *Quadrip. Botan. pag.* 183. extollit. Huc pertinet & fraxinus, in quo, imprimis semine, non contemnẽda est vis contra calculũ, præsertim in oleo destillato ac ⊖ volatili seminis fraxini, hinc etiã in ejusdẽ cortice interiore, quæ singulariter laudantur à Glaubero. Conf. *Act. Anglic. No.* 43. Hinc non inelegans est hoc oleum lithontripticũ admodùm balsamicũ & potens, quod contra Lithiasin alii conficiunt, & tanquã secretũ in calculo renum commendant.

℞. *Cort. rad. frax. inter.* ℔ij.
bacc. junip. rec. ℔iij.
terebinth. ℔iß.

Terantur, & cũ terebinthina misceantur, & in ℔xij. ▽æ in vase obturato in digestionem vel putredinem ponantur per 3. menses, postmodùm destillentur leni igne, ut dent ☍ potentissimũ, cujus guttæ viij. l. x. in vino albo capiendæ, mirè conducere dicuntur tàm præservando quàm curando calculo.

Porro laudantur baccæ juniperi, hederæ arboreæ, ciceres rubri, fructus alkekengi & avellanæ, quarũ egregiam efficaciam expertus est Amatus Lusitanus *in Cent.* Cynosbati cocti seu conditi comẽndantur. vid. Unzerus *de calc. le. pag.* 965. & Borellus *Cent.* 3. *obs.* 22. item horũ arilli & oleum inde expressum, & spongia, quæ simul anodyna est; vid. Crato *lib.* 6. *Consl.* 83. &

c. 83. & Simon Pauli *Quadrip. Botan. pag.* 65. & 57. Præter dicta flores genistæ, virgæ aureæ, flores cyani & calcaltrippæ, semen milii solis, in specie semina hyperici, dauci, & cymini. In hyperici semine res est clara, quod manu contritũ & contusum terebinthinam spiret & sapiat; Convenit ergò, tàm vi balsamica, quàm diureticâ, unde Zapata *in Clave Med. cap.* 10. mirabiliter extollit ad præservandum calculum sequens Electuarium:

℞. *Pulv. hyperici ex sem. in Julio vel Autumno collect. & exsiccat.* ℥iij.
Sacch. vel conserv. rosat. vel violat. vel rob junip. ℔j.
Misc. fiat Electuarium.

Dosis est ʒß omni septimanâ semel vel bis pro circumstantiarum ratione, tribus ante prandium horis usurpandum.

Laudatur quoque hoc ipsum tàm præservationis quàm curationis gratia ab Epiphanio Ferdinando tanquam expertissimum. *Hist. Med.* 54. De dauco & semine ejus, quantum in calculo valeat, imprimis vid. Helmontius *Tract. de Lithiasi*, ubi experimentis & rationibus comprobat ejus vim antinephriticam, & Angli partim ad præservationem, partim ad curationem paroxysmi nephritici frequenter utuntur hoc semine, tàm in substantia, quàm, ut moris est, in cerevisia medicata, addendo cerevisiæ, dum fermentare incipit, dauci semen contusum, ita, ut fermentando recludatur â cerevisia, & vis lithontriptica imbibatur. Conf. Boyle *in Philos. Experiment.* De junipero, ejusque baccis & lignis, item de ligno nephritico Indiæ Orientalis, res per se nota est, quid hoc in casu præstent; ex quibus paratum decoctum vel infusum potenter calculosos restituit, uti videre potestis in Sennerto, *ubi de calculo*; Gummi cerasorum solutum in vino, vel sub forma pilularum instar terebinthinæ propinatum egregiè præservat & pellit calculum. Succus citri aut limonum ad ℥ij. cum vini malvatici ℥vj. ad exturbandum calculum non injuriâ â Timæo **von Güldenklee** aliisque laudatur; sicut succus parietariæ & veronicæ, item rob juniperi, rob cynosbati, & ex his paratum malvaticum juniperinum, aut cynosbatinum non, secùs ac succus seu aqua betulæ, mense Martio collecta ex ramis tenellis betulæ, & instar acidularum gradatim potata, elegantissimum & decantatissimum est contra calculi pathemata: de quo vid. Helmontius *Tract. de Lithiasi cap.* 8. Charleton *de spiritu Gorgonio seu calculo pag.* 179. Bartholinus *in Act. Med. Haffniens. vol.* 1. *Observ.* 19. *pag.* 49. Boyle *Philos. Experiment. Tom.* 1. *pag.* 102. Kergerus *de Ferment. pag.* 178. *M. A. N. C. Ann.* 3. *Obs.* 155. *pag.* 278. & *Ann.* 4. *Obs.* 201. *pag.* 276. Ex his aliisque quamplurimis vegetabilibus fiunt vulgò essentiæ & extracta, nephritica dicta, cõposita & cũ 🜅 ♁sato parata. Porrò pertinent huc etiam ⊖ia, tàm alcalia quàm salsa, in specie ⦶, & quæ ⦶osæ sunt prosapiæ, ad calculos solvendos, & vi diureticâ promovendos, optima: speciatim tamen excellunt hic salia ex dictis vegetabilibus diureticis paratas, ut ⊖ genistæ, stipitum fabarum, ononidi, stercoris columbini; & in specie omnibus his meliora ⊖ volatile succini & ⊖ urinæ egregia sunt diuretica antinephritica, ⦶ fixũ, & omnium maximè 🜅 ⦶i dulcis, nobilia sunt remedia, item lac caprinum, lotium capræ, ut & aliorũ animaliũ stercora & lotia propter ⊖ nitrosum in ipsis contentum sunt perquàm usitata. De efficacia stercoris columbini, præter communem Autorum consensum in specie vid. Forestus *lib.* 24. *Obs.* 25. *in Schol.* Hinc recipiunt quidam stercus columbinum, moderatè calcinant, & ⊖ exinde ⦶osum in vino acidulo propinant, ceu nobile diureticum; uti & alii recipiunt stercus columbinum, istudque macerant in aceto per ℨ ℘, postea filtrant: Aceti hujus part. ij. addunt mellis depur. part. iij. miscent & propinant. Remedii contra calculum Polemanni præscriptio est hæc:

℞. ⦶i purissi ℔j.

Fluat in △e, injiciendo desuper frustum 🜍is communis magnitudine fabæ, quo deflagrato aliud superinjice, donec hujus 🜍is ℥ʃ. absumpta sit: Ubi omnia refrixerint, ac denuò pulverisata fuerint, denuò eodem modo procedatur, atque hoc tertiâ vice repetatur, semper successivè 🜍is ad ℥ß adjiciendo. Jam

℞. ⦶i ita prep.
⊖is absinth. à. ℥j.
succini ℥ß.
sacch albi ℥vj.
🝆 destillat. succin. ℈iv.
Misc. pro pulvere.

De hoc dosis, quantum tres cultelli cuspides capiunt, propinetur, unâ vice bis, ter vel quater in die, pro circumstantiarũ variatione omnem saburrã ex partibus urinariis evertit, & calculũ recentem comminuit.

Hisce etiam addatur ⊖ compositum, quod in paroxysmo nephritico ad sistendum dolorẽ nephriticum & promovendum calculum est egregium, cujus præparatio hæc est:

Fiat ⊖ *fixũ ex* ☾o mediantibus carbonibus: Hoc ☾ exponatur 🜄i, ut liquescat ad pulris consistentiam saltim: Huic affundatur 🝆 *et* ⊕ *li rubri ana.*

Facta ebullitione, & eadem cessante abstrahatur liquor ex retorta forti △e, & remanebit ⊖ candidum subacidum; quod ipsum præter usum singularem nephriticum etiam aliquid singulare obtinebit in usu Pharmacevtico & alchimistico in puncto solutionis corporũ.

Porrò præter dicta ⊖ia ⦶osa, vi nephriticâ etiã innotuerunt hactenus ipsi lapides tàm minerales, quàm animales, unde v. g. lapis Judaicus, lapis lyncis, lapis spongiæ, lapis nephriticus, lapides seu oculi cancrorum, lapis in vesica apri seu bovis repertus, mandibulæ lucii piscis, dentes truttarum, lapides percarum, carpionum, aquilæ; item testæ ovorum, maximè struthionis, &c. Verùm hæc ipsa ratò per se solent convenire, sed acidum, calculi coagulatorẽ, in corpore peccans saltem absorbendo, acrimoniam seri urinarii in paroxysmo temperant, ac mutatione sui saporis in ⊖sum tertium, vim diureticam egregiè acquirunt. Meliùs est, si dissolvantur cum 🜊u ⊖is composito, ex ⊖e communi & ⊖ ✶co parato. De ovis struthionũ cum 🜊o ⊖is solutis, vid. Tacchenius *l. a.* Dant. liquorem nephriticũ salsum præstantẽ. In pelliculas mucilaginosas 🜊 ⊖is testas ovorum solvit, quæ urinosi saporis sunt. Si his aut pelliculis additur ⊖ fixũ, præcipitat se pulvis, quod probat, pelliculis his adhuc acidũ adfuisse. Faciunt huc liquo-

res

res nephritici dicti, ex hisce lapidibus parati, quibusdã in usu, pro varietate autorũ varii: v.g.

℞. *Lapill.* 69r.
lapid. Judaic.
lyncis
spongiæ.
aquilæ
Glac. Mariæ ã qu. v.

Solvantur in ∼u ⊖is decrepitati ritè destillato (i. e. ultimo △ gradu elicito:) l. ∼u ⊖is compos. Solutio saporis adstrictorii decãtatur, filtratur, coagulatur leni calore in vitro ad siccitatem. Materia hæc siccata iterum pulverisanda, & hinc in cella per deliquium dissolvenda, filtranda, & ita pro usu asservanda.

Liquor hic ⊖sus elegans diureticus ad 10. vel 30 guttulas in declinatione paroxysmi nephritici ad eliminandum calculum in vino frequenter propinatur, pellit calculũ per urinam instar massę coagulatæ. Aliàs calculus ex felle bovis desumptus & pulverisatus, ad gr. v. assumptus, admodùm probatũ contra calculum dicitur remediũ; nam ∼⊖is fit ita diureticus, & insigniter expellens. In cancris fluviatilibus singularis latitat vis antinephritica ratione virtutis diureticæ, quæ in alcali eorum latet, unde decoctũ cancrorũ fluviatiliũ ovulis prægnantium egregiè ad curandum & præservandum commendatur calculum. Item

℞. ♋r. *fluviat.*

Coqu. in vino in olla probè obturata tamdiu, donec pulverisari possint.

Hujus pulveris ʒj. propinata aliquot desperato calculo laborantes, & incredibiliter ejulantes restituit, atque hoc certum est.

De calculo humano dos. ℈j ad ʒj. urinam pellit. Quibusdam hinc accedit superstitio, quod proprios calculos devoratos præservare à calculo dicunt. Promovent quidem urinam, sed curativè & præservativè nil valent.

Dictis modò lapidibus vicariæ sunt testæ ovorũ, ex quibus exclusi sunt pulli: omniũ optima sunt ova struthionũ. Unde etiã testæ ovorũ struthionũ ingredi simul solent liquorem nephriticum. Aliàs etiã testæ ovorũ calcinatæ à multis laudantur. Vid. Bartholinus *Hist. Anatom.* imprimis in *C.* 4. *Epist. pag.* 451. & 526. refert ▽m nephriticam decoctionis talis calcis testarũ ovorum mirè prodesse, & in specie ▽m calcis ostreorum ad calculum in mucilaginem dissolvendum, multum prodesse refert. Nam ovorum testæ, uti & marina testacea, calcinando in corpus instar calcis vivæ abeunt, cujus lixivium ad calculum in paroxysmo promovendum est laudatum. Sanè in ipsa calce viva vulgari singularis vis antinephritica residet, unde & ∼♃æ Basilii ritè paratus ceu singularissimum calculum frangens laudatur; loco cujus ⊖ ex calce viva cum ⊖e ✱co calcinando & elixiviando paratum commodè substitui potest. Unde etiam ex calce viva cum tartaro ℞æ nephriticæ parari solent non inelegantes: Sic famosus aliquando Medicus ℞m nephriticam habuit talem, v. g.

℞. ♃æ part. jv. ☿i *crud.* part. ij.

Coqu. in olla c. ▽ *font* Liquor filtratur, coagulatur, & emergit ⊖ fixum planè singularis naturæ: quod ipsum vel crudum usurpari potest; vel fundatur, hinc extrahatur c. 🜄 probè rectificato, donec rubescat, & saporem urinosum & fortiter penetrantem acquirat.

Quo pertinet antinephriticum D. Helvetii:

℞. ♃æ q. v. affunde
※i *optimi* ad eminent. 3. l. 4. digitor.

Coque, frigetac, decanta, inspissa, ⊖ candefac in +ulo, & extra hevel c. 🜄 l. cum vino Hispanico.

Dosis gtt. 10. ad 20. in calculo.

Externè contra podagram ʒj. infunditur in vinum aut urinam propriam, & eo lavantur partes podagrâ affectæ.

Tandem lumbrici, & horum ∼ per putrefactionem paratus, egregium sunt nephriticum, qui adhuc superantur ab asellis ritè præparatis. Speciatim scarabæi Majales præ cæteris insigniter conveniunt; imprimis alæ horum superiores ac duræ pulverisatæ & propinatæ in vino usurpatæ, egregium dant antinephriticũ.

Huc pariter pertinent scorpiones, si nempe pulvis factus ex 4. 5. vel 6. scorpionibus lavatis, sicque vivis per 24. horas in vino Malvatico relictis, postmodum in olla supra folia salviæ positis in furno blandè crematis. Dosis gr. iij. jv. aut v. in ovo sorbili vel vino propinata, calculum promovet.

Grilli domestici, in rusticorum hypocaustis familiares, egregium sunt lithontripticum, si nempe unus altervè, abjectis capitibus, alis ac pedibus, in ▽ petroselini vel alia appropriata macerentur, idque tamdiu, donec in liquorem lacteum facessant, liquorque propinetur, multoties experimentum hoc factum, & ad miraculum in urinæ retentione fluxus secutus; quin etiã vel integer vel resolutus calculus prodire coactus fuit: vid. *M. A. N. C. ann.* 9. & *no. Obs.* 71. Huc etiã facit essentia reguli avis Gœrlicensiũ.

CURA PRÆSERVATORIA.

Præservantia in 4. classes dividuntur:

1. Sunt ea, quæ primas vias frequentius abstergunt & expurgant.
2. Quæ acidum coagulans primarum viarum, & hinc viarum urinariarum vitiosum corrigunt aut absorbent.
3. Quæ renes moderatis diureticis abstergunt.
4. Ea, quæ in specie renibus, eorumque fermento appropriata sunt.

Ratione primarum viarum conveniet, harũ cruditates singulis tribus vel quatuor mensibus purgatione solenniore, singulis verò septimanis laxante, evacuare: Quarum tamen nec illa fortiora sint, i. e. quæ humores nimis exagitant, & ad renes commovent; vid. Nicolaus Piso *lib.* 3. *Pract. cap.* 35. & Unzerus *de Nephritide lib.* 1. *pag.* 972. sed mitiora, qualia præter superiùs recensita sunt helleborus niger, folia sennæ, vid. Montanus *Consil.* 267. & 268. pulvis Solenandri ex senna,

 rhabar-

rhabarbaro, turpetho; syrupus rosarum solutivus, &c. Hinc quotidiè etiam assumantur juscula, in quibus radix liquiritiæ, polypodii, flores violarum, &c. ebullierint, aut decoctum prunorum simplex, vel cum foliis sennæ; item cremor & crystalli tartari, &c. Imò hujus loci imprimis quoque erunt vomitoria, teste Hildano *Cent.* 5. *Obs.* 61. & *Epist.* 35. & Unzero *l. a. pag.* 975. & quidem modò mitiora, modò potentiora, pro circumstantiarum varietate. Acidum coagulans temperant ac absorbent terrea absorbentia, vel mineralia, vel animalia, lapides nempe suprà memorati, & testacea, v. g. lapis spongiæ, cancrorum, corallia, silices & alcalia fixa ex diureticis parata; item lixivium tale, in quo silices candefacti extincti sunt. His salia volatilia & ∽ urinosos addere licet, frequentiùs cum pastu aut post pastum assumptos,

℞. *arcan. dupl.* ℈j.
corall. rubr. præp.
matr. perlar. præp. ā ℈ß.
Misc. pro pulvere:
Div. in 2. part. æqu. S.
Digestiv-Pulver.

Tertio scopo satisfaciunt diuretica volatilia, ut ⊖ia volatilia quæcunque, in specie ∽ & ⊖ volatile tartari, ∽ carminativus de tribus, ∽ ⊖ ✱ci & urinæ, R nephritica Ammelungii, ∽ lumbricorum, elixyr proprietatis.

℞. R *tartari acerr.*
compos. ā ʒiß.
M. S. Magen-Mixtur.

℞. *Aqu. alkek.*
ceras. nigr. c. nucl. ā ℥iß.
malv. juniperin. ʒvj. ad ℥j.
R*æ nephrit.* ʒiij.
lapill. ♋*r. præp.* ʒß.
laud. opiati gr. ij.
syrup. fragor. ℥ß.
M. D. S.
Nieren-reinigende Mixtur/ Löffel-weise.

Addunt his nonnulli lac & lacticinia, excepto caseo. Verùm cum omne lac plus minus substantiæ caseosæ in se habeat, de ejus usu in lithiasi meritò dubitatur: vid. Horatius Augenius *T. I. l.* 2. *Epist.* 1. *cap.* 8. 9. &c. & Unzerus *l. a. pag.* 963.

Renes quoque abstergunt serum lactis, acidulæ, aqua quævis, & pinguia frequentiùs hausta: Hinc Zecchius *Consult.* 13. & 17. Juscula pulli gallinacei, vitulinæ aut vervecinæ carnis, item aquam tepidam simplicem immediatè ante pastum quemlibet comendat. Ast potentius agunt hæc diuretica, quamvis nonnulli sint, qui eorum usum in præservatione à calculo planè interdicunt, sc. Crato apud Scholzium *Consil.* 246. Henricus *Methodo ad Praxin lib.* 2. *cap.* 12. & Rubæus *in Celsum lib.* 4. *cap.* 10. Ab aliis tamen ea maximè commendantur, v. g. Unzero, Riverio, &c. sed controversia hæc facilè componi potest, modò observetur in eorum usu, ut

1. Mitiora sint.
2. Jejuno stomacho, & longè ante pastū;
3. Non, nisi purgatis priùs primis viis, propinentur.

Talia sunt terebinthinata, juniperina, de quibus vid. Amatus Lusitanus; radix bardanæ, raphanorum genera cuncta, v. g. armoraciæ radix & folia, si vinum ab his destilletur, liquor betulæ, semen dauci, quod cum cerevisia fermentatum contra calculum commendat Bartholinus *Cent.* 3. *Epist.* 30. & *in Act. Haffniens. P.* 1. *Obs.* 19. Succus veronicæ in saccharo inspissatus, & cum semine violarum mixtus, vid. Crato *l. a.* Ex scarabæis subcœruleis combustis Borellus *Cent.* 4. *Obs.* 73. addendo cantilum caryophyllorum, pulverem parat: Alii pulverem scorpionum exhibent: Ab aliis verò acidulæ non sine ratione laudantur: Verùm horum usus non adeò frequens esse debet, & sufficiet bis tantùm in mense, aut vix intra 3. septimanas illa assumere; quamvis observatio, cujus Amatus Lusitanus *Cent.* 2. *Observat.* 68. mentionem facit, terebinthinæ usum frequentiorem concedere videatur.

Pro quarto scopo conducunt ea, quæ præservant à putredine renali, qualia sunt balsamica, terebithinata, juniperina, balsamus sulphuris terebinthinatus, hypericata, remedia ex dauco, anisata, moschata, in specie crocus, macis, allium & alliata, succus betulæ, rhabarbarum & similia renibus dicata.

ARTICULUS III.
De
Urina Secretione nimis aucta, seu Diabete.

Aliàs Diabetis nomine duo vitia insigniuntur, idque promiscuè, adeòque nec absque confusione. Nam primò est diabetes, das all zu viele Harnen/ quando immodicè urina effluit, & plus quidem, quàm bibendo homo assumit, cujus rei exemplum stupendum suppeditat Digby in Oratione de pulvere sympathetico; sicut etiam Schenckius *in Observ. lib.* 3. qui inter alia refert quendam, qui quotidiè supra 4. cantharos minxit, utut vix quadrantem biberit: Idem notat exemplū puellæ plus paucis dieb9 mingentis, quàm ut tota ponderaret: Item Bartholinus *in Actis Haffniens. Vol.* 1. *Observ.* 5. *p.* 14. refert virum, qui per aliquot septimanas quotidiè ad l.b. xxiv urinæ emisit: vid. etiam *M. A. N. C. Ann.* 2. *obs.* 162. *p.* 260. & *obs.* 167. *p.* 265. uti etiam Tulpius *l.* 2. *obs.* 46. Diabeten refert cujusdā, qui quotidiè 6. libras mingeret, utut parum vel nihil biberet. Cum modò dicta copiosa nimis urinæ excretione simul intensissima sitis, debilitas virium, macies totius corporis, febris continua lenta, ardor in & circa regio-

nem

nē dorsi lumbarē & similia symptomata conjuncta sunt; uno nomine symptomata instar hecticæ confirmatæ, aut instar tabis dorsalis, sicuti etiā cū urina copiosa aliquid pingue excerni, & tandem utplurimū mors subsequi solet. Equidē non rarum est, copiosiores urinæ excretiones naturæ opus esse, quæ e.g. in febre acuta motu critico, aut huic simili, se ipsam à morbis liberat, unde cum ægri euphoria contingit, nec adeò diu durare solet. Si verò excretio talis urinæ sit diabetes morbosa, paulatim & insensibiliter crescere solet, ita ut æger in principio haud adeò curet, sed successivè uberior quantitas prodit, & tenuis, aquosa, uno nomine sic dicta cruda, quam & oris siccitas & sitis, virium insignis defectus, & viscerum internorum ardoris quidam sensus, &c. comitantur. Quod si urinam aliquando contineant ægri, lumbi, coxæ & testes cum gravitate intumescunt. Aliò autem sensu etiam diabetes dicitur cita nimis potulentorum & liquidorum assumptorum, aut planè non, aut parum admodum mutatorum per vias urinarias excretio, ita ut non rarò forma, h. e. color, odor & sapor assumptorum liquidorum in excretis per urinam adhuc sint sensiles, quam cæliacæ & lienteriæ similem Galenus *lib. 6. de loc. aff. cap. 3.* pronunciat. Exempla hujus rei non sunt pauca; Sic Bartholinus *Cent. 1. Histor.* 68. talem diabeten calculosi recenset, vinum rubrum assumptum mox per vias urinarias eadem formâ demum reddentis; uti etiam Hœferus *in Herc. Med. pag.* 171. vinum rubrum immutatum per vesicam excretum refert, adeò, ut decepti Medici quidam istud vinum pro urina sanguinolenta habuerint: sicut Horstius quoque in *Obs. pag.* 397. observat diabeten miram, in qua vinum & emulsio seminis violarum & amygdalarum dulcium eodem modo, ut assumpta fuerunt per urinam denuò excreta. Imò observatum fuit, grana anisi, semina coriandri integra, semina ficuum comestorum, & denique radiculas apii incisas, & similia unà cum urina fuisse reddita, vid. Sennertus in Praxi: Mirabilia urinæ excreta vid. in *M. A N. C. Ann. 2. Observ.* 157. *p.* 248. *Obs.* 168. *p.* 266. & *Annotat. ad Observat.* 157. *p.* 401.

Cæterùm hi duo affectus distinctissimi, uno nomine diabetis vulgò veniunt, quæ tamen vox propriè, & secundum vocabuli vim posteriori affectui, nempe immutatæ assumptorum excretioni, convenit. Dicitur enim diabetes à διαβαίνω, quod est citò transeo, ita ut prior species, nempe copiosior urinæ excretio impropriè diabetes dicatur, & diabetes propriè sit affectus, in quo potulenta citò per corpus transeunt, & propterea melioris doctrinæ gratia diabeten in veram & notham seu spuriam distinguo.

Vera est ista posterior, cujus typum hunc dedimus, nempe immutata ingestorum potulentorum per urinam excretio. Notha seu spuria erit copiosa saltem & colliquativa urinæ excretio, excedens longè potulentorum quantitatem, cum tabe, siti, febre & similibus affligens.

His quoque tertius, & quasi intermedius gradus addi potest, cœliaca nempe urinalis seu ad matulam, quando nempe chylus cum urina aut loco urinæ prodit, qualem Timaeus von Güldenklee / *lib.* 3. *Casu* 43. sub pultaceæ mictionis termino annotavit.

CAUSÆ.

Quod ergò attinet diabeten notham seu spuriam, hujus causa investigatu perquam est difficilis: Et quidem consideranda veniunt,

1. Unde tanta materiæ quantitas, quæ excernitur?
2. Quare in specie eadem per vias urinarias amandetur?

Quoad quantitatem urinæ excretæ, quæ septies, interdum duodecies excedit potulentorum quantitatem, quæritur: unde urinæ tantæ quantitatis origo? Aliquid lucis afferunt eorum exempla, qui insigniter, licet corpulenti, per usum tamen remediorum diureticorum admodùm emaciati fuerunt, mediante nempe copioso, hinc per diuretica concitato urinæ profluvio. Exemplum habet Helmontius *tractat. Jus duumvir.* §. 59. *item Asthma & Tussis* §. 44. item *Latex Hum. neglect.* §. 44. item Schenckius *Observat. lib.* 3. sicut aliàs nimia corpulentia per salivationem Mercurialem curata fuit, uti à Borello *Cent. 2. Obs.* 12. refertur, continuâ masticatione foliorum tabaci crassitiem & pinguedinem corporis insigniter fuisse immutatam. In omnibus his per colliquationis modum, tàm contentorum corporis, quam ipsius pinguedinis, hæc ipsa in texturam serosam resoluta istis modis fuerunt excreta: sicut purgantia acrioria simili colliquativâ vi ratione alcali acris humores alterare, & flaccidam seri texturam mutare solent, ut succi colliquefacti forma liquaminis exeant. Hoc posito, arbitror, massam sanguineam, & hinc reliquos corporis succos liquidos, primariò ipsam partem ejusdem chylosam nutritivam, ipsum etiam rorem & succum corporis nutritivum, ipsamque adeò tandem pinguedinem resolvi & colliquefieri, atque ita fatiscere in consistentiam ac formam aquosi laticis, ac ita per loca urinaria excerni. Hinc enim urinæ diabeticorum horum excretæ mira dulcedo, ex pinguedinis aut roris chylosi liquefacti cum salibus urinariis misti, mutuâ temperaturâ, & in dulcedinem vergente texturâ: Confer. Willisius *Pharm. Rat. Part.* 1. *pag.* 164. & 172. Hujus colliquescentiæ causa, & unde genita copiosa urina subministratur nobis, dum fluxus hic ita dispositus est, ut præcisè per renes, non verò per alia loca transeat, unde

unde causa simul investiganda est in renum fermento nimis acri, quod ex natura salsa degenerat in successivam urinosam acrimoniam insignem volatilem seri sanguinis, similem acri isti volatili sali, quod in cantharidibus, asellis, scarabæis minoribus, ac his cognatis insectulis, deprehenditur, quæ ex primis viis derivata mediante chylo sanguini, & hinc universo corpori, communicata est; quæ acrimonia urinosa resolvit, attenuat, colliquat, & ita acidum pingue talia coagulans dissolvendo fatiscere cogit sanguinem & nutrimentum corporis chylosum, & ex eo productam pinguedinem. Patet hæc acrimonia colliquefactiva urinosa ex eo, quod in diabete incipiente urina semper acris, & ob ejus rosionem cum ardoris insignioris sensu excernatur; item quod hæc notha diabetes ferè curetur à Practicis eodem modo atque febris hectica, per ea nempe, quæ acrimoniam seri salsam nimiam temperare valent, qualia sunt v. g. Lacticinia. Et denique, quod hæc diabetes notha inter alias causas remotas ex abusu remediorum diureticorum, contenta corporis attenuantium, ac renes stimulantium excitare soleat, quod patet ex observatione Tulpii loco suprà citato, & Helmontio *l. al.* & ex Amato Lusitano *cent.* 2. *obs.* 94. ubi nata fuit diabetes ex usu vini meracioris, & muria fœniculi marini; item Schenckius in *observat. p.* 455. ex diureticorum usu diabeten natam memorat: sic à nimio succi betulæ usu diabetes lethalis observata fuit in *M. A. N. C. Ann.* 2. *obs.* 198. *pag.* 300. Item à potu spermatis ranarum insignem diabeten Lossius habet *in observat. pag.* 314. & ex abusu thee Grimmius *in compend. Medico-Chym. pag.* 255. Nempe omnia diuretica hæc alcali subtili plùs minus prædita in acre salsum volatile in primis viis abeundo acriorem reddunt massam sanguineam, cæteraque contenta, hincque liquefactum humorem nutritium, stimulando simul renes, sub forma urinæ excerni faciunt. Hinc est, quod acida volatilia potulenta ob vim diureticam, quam in primis viis acquirunt, etiam diabeten excitant: sic ex Cydoniorum usu diabeten notat Schenckius *in observ.* Item ex pomaceis; item ex abusu vini Rhenani, unde incurabilem diabeten notat Willisius *Pharm. Rat. P.* 1. *cap.* 3. *pag.* 171.

Acrimonia autem hæc sanguinis ejusque seri, colliquans fermentum renum, dependet à fermento ex primis viis, nempe ventriculi digestivo, quavis ratione vitiato aut alterato, adeòque prout ventriculi prima digestio basis est reliquarum omnium, ita & hujus ratione vel macri vel pingues reddimur, & consequenter ex alterato eodem pingues emaciari denuò possunt, prout scilicet fermentum ejus spirituosum plus minus acre vel temperatum fuerit, indeque similis notæ chylus corpori undique distribuatur, quo tota massa sanguinea, hinc & alia liquida, & tandem etiam solida afficiuntur ita, ut ab acrimonia alcalina, destructo acido pingui, ceu mistionis in sanguine seminali vinculo, liquescant in talia serosa liquamina; sicut crebriùs ex primæ digestionis errato, indeque acri colliquativo fermento enato, fluxus alvi colliquativus exoritur, cum insigni, ex corporis macie, virium debilitate; ita pariter simili ex origine aliud acre volatile fermentum, contentorum corporis colliquefactivum, & in serosam consistentiam resolutivum, renasci potest, quo facto fatiscit massa sanguinea in substantiam aquosam. Quod etiam intelligendum de pinguedine, antequam coagulata sit ab acido blando: hoc itaque destructo, necessariò illa degenerat in liquamen serosum, utut Bartholinus *Act. Haffniens. Vol.* 1. *obs.* 5. diabetis spuriæ periodicæ mentionem faciat, quæ sine ulla corporis consumptione evidente contigerit.

Quoad posterius, quare colliquati ita succi ac pinguedo in specie per renes, urinæ sub forma, expurgentur? non est solum textura resoluti & serescentis fluidi, facilè per poros renum transeuntis, sed quandoque ipsi renes simul affecti, & ab acri isto volatili acido ⊖so fermento sensibiliter vellicari & irritari videntur, cujus occasione dolor, ardor, &c. circa renes in lumborum regione percipitur. Spirituum quoque impetus eò magis hinc concitatur, adeòque & massa sanguinea eò uberius quasi movetur, nonsecus ac ex stimulo purgantium ad intestina, ex stimulo Mercurialium ad glandulas gingivarum, uberius moventur & excernuntur contenta corporis.

Alteram diabetis speciem, nempe genuinam, quod attinet: oritur hæc ipsa ex nimia laxitate & apertura viarum istarum, per quas urina potus ex primis viis ad renes vel loca urinaria mandatur, concurrente forsan simul pyloro nimis laxo, elabi sinente potulenta ceu fluidiora, antequam perfectè sint alterata. Equidem fateor, vias has pro urina potus nondum detectas esse: Nihilominus tamen fieri nequit, ut semina integra coriandri & anisi, frustula radicis apii, excreta cum sanguine rapi, & hinc inde per vasa capillaria circulari potuerint; Item, vinum rubrum, aut emulsio amygdalarum dulcium & sanguini permisceri & circulari cum eodē, sine insigniore alteratione nequesunt, adeoque qua data proxima via & occasione ex primis ad loca urinaria transeunt. Confirmatur hoc ex eo, quod inter causas remotas ad hanc diabeten veram disponentes imprimis sint acidulæ. Jam verò, uti rectè asserit Helmontius, acidulæ vix ascendunt supra diaphragma. Nam eædem vix haustæ, imprimis continuato eorum usu, subitò per urinam denuò transeunt limpidæ & claræ in eodem quanto, & in eadem ferè

forma,

forma, qua fuerunt assumptæ. Ab hoc ergò subitò ac sæpiùs repetito acidularum haustarum transitu laxatæ istæ viæ, ex primis viis ad urinarias tendentes, etiam potulentis liberiorem concedunt transitum, & sic talis diabetes supervenit. Willisius quidem diabeten hanc veram *in Pharm. Ration. P. 1. sect. 4. c. 3.* omninò negat; sed contra experientiam, quatenus Galenus *l. a.* bis eam vidisse dicit, & Bartholinus *c. 1. Hist. 68.* refert, urinam vino in paroxysmo nephritico epoto adeo similem redditam fuisse, ut ignaris pro ipso vino propinari potuerit; sicut à Sylvatico sibi narratum fuisse dicit, de quodam, qui curis & marasmo senili emaciatus post emulsiones & consumata mox urinam illorum odore tinctam excreverit.

Sic etiam Hildanus *in suis Observ. c. 5. obs. 53.* ex usu acidularum observat diabeten, in qua lac amygdalarum immutatum transiit: pariter Zacutus Lusitanus *Prax. Admir. Observ. 80.* quinquies tale quid se observasse; sicut & Lossius cerevisiam immutatam redditam refert. Et Johannes Pigray, chirurgus quidam Gallus, in sua chirurgia refert, se vidisse grana coriandri, durante acidularum usu post pastum pro roborando stomacho assumpta, immutata cum urina reddita. Unde etiam Petrus Pavv *in Observ. pag. 5.* in diabete mortuo renes admodum flaccidos à frequenti liquidorum transitu observavit. Verùm, ut existimo, non flacciditate resolutionis seu paralyticæ, aliàs enim potiùs supprimeretur urina; sed flacciditate nimiæ apertionis, qua renes instar spongiæ porosæ molles & flaccidi, fibræque admodum permeabiles redditæ fuerint. Post acidulas etiam frequens calculus disponit ad hanc diabetem. Denique rarum est, quod Salmuth *Cent. 2. observ. 53.* observavit talem diabeten potus planè immutati in febre maligna.

DIAGNOSIS.

Signa diagnostica quod attinet: signa diabetis veræ, seu immutati potus transitus, facilè patent, modò conferantur assumpta potulenta cum excreta urina.

Diabetes verò notha, seu copiosum urinæ profluvium, cum paulatim insensibiliter crescat, in principio vix percipitur. Interdum urina talis est tenuis, aquosa & pallida, uno nomine admodum cruda. Curiosum est, quod observavit Willisius *in Pharm. Ration. pag. 164. & 172.* quod urina diabeticorum admodum dulcescat, propter alcali urinosum acre solvens pinguia; unde sapor mutatur. Particulæ enim acriores salinæ, v. g. diureticorum, menstrui instar nutritivam gelatinam & spissiorem sanguinis consistentiam, quin & acrimoniâ particularum suarum cuneorum instar findunt, & affrictu suo alterant pinguedinis & carnis musculosæ texturam molliorem, nec adeò tenacem, adeòque hoc modo resolvunt denuò easdem. Ex hoc diabeticorum mira dulcedo derivanda videtur.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: diabetes vera parum habet periculi, quia interdum sponte cessat, estque partim facilis curatu, partim non adeò nociva.

Rarum est, quod duret per totum vitæ cursum, quod sine noxa observatum in M. A. N. C. *Ann. 2. observ. 175. pag. 274.*

Diabetes verò notha, est periculosum malum, & sæpe lethale, imprimis nisi in principio, maturè nempe cognitum, curetur; deducit enim successivè ad tabem lethalem homines.

Eadem quoque post imodicum laborem, post nimium Veneris exercitium, post chronicas denique febres, plerumq; incurabilis est.

CURA.

Quoad medendi rationem: in diabete notha tres observandæ sunt indicationes.

1. Ante omnia temperanda est acrimonia nimia alcalina volatilis seri, tàm per remedia ex fonte pharmaceutico, quàm diætetico.
2. Alimenta chylosa succulenta temperata & subpinguia subministranda:
3. Narcoticorum moderatorum interpolato usu nimia succorum colliquefactio, & urinæ secretio nonnihil impedienda, additis simul blandis adstringentibus, & renes ac partes corroborantibus.

Ea, quæ primo scopo conveniunt, in specie sunt sulphurea, quippe quæ ab alcali dissoluta istud temperant, & hinc præcipitando compescunt; & absorbentia; hinc acida moderatè austera eadem alterantia quasi, figentia, & plus minus adstringentia: quæ verò ex fonte diætetico, sunt alimenta succulenta, imprimis lacticinia. In genere rectè asserere videtur Zacutus Lusitanus *lib. 18. Med. Princ. Hist. cap. 17.* Hujus affectus curationem in quamplurimis convenire cum hectica febre; quia tàm in 6. rebus nonnaturalibus, quàm etiam in medendi ratione is ordo servandus, ut corpus refrigeretur & humectetur, firmentur renes, & eorum exuberans caliditas attemperetur, ut loquitur Zacutus Lusitanus *l. a.*

Ante omnia ergò quoad pharmaciam vomitus commendatur; apertè enim Brendelius *in Consil. 83.* cui alii consentiunt, ex Platero asserit, principium curationis esse vomitum, jubendo, ut, dum maximâ æger torquetur siti, copiosam deglutiat frigidam, hancque repentè revomat, quod fiat singulis 4. die-

diebus. Item Zacutus Lusitanus dicit: Prodest vomitus iis præsertim, quibus salsa vel viscida pituita in ventriculo abundat. Conf. etiam Ferdinandus Epiphanius *Consil.* 37. item Horatius Augenius *Tom.* 1. *lib.* 12. *Epist.* 3. & Riverius *Pr. l.* 14. *cap.* 6.

Hoc ergò præmisso ad ea, quæ corrigunt acrimoniam dicti fermenti, est accedendum, quæ inter appropriata imprimis sunt remedia, quæ præparantur ex plantagine & portulaca, nymphæa, papavere, sive eorundem succi, sive syrupi, aut decocta usurpentur, vi enim suâ stypticâ aliquali simul nonnihil incrassant corporis succos, eorumque colliquefactionem impediunt: item lapis hæmatites, tàm naturalis & ejus præparata varia, quàm artificialis ex vitriolo ♂tis & ♄ni saccharo parandus; sublimat enim se hæmatites quasi verus, primitus à Glaubero edoctus, tandem contra diabetem notham in M. A. N. C. *Ann.* 2. *observ.* 143. *pag.* 227. descriptus sub nomine lapis chymicus, loco hujus etiam saccharum Saturni cum vitriolo Martis mistum; hinc etiam ℞ sic dicta 🜂is ⊕i aut ♂is adstringens, ex croco ♂is & ∿u ☽i parata, ℞ ♂is ☉aris, saccharum Saturni, & ex eo & ⊕o ♂is parata ℞ antiphthisica usurpari possunt. Hæmatites naturalis quoque in vehiculo acido est usurpandus, operatur vi acido-austerâ. Conveniunt etiam corallia, & varia ex his parata, imprimis eorum solutiones & ℞æ cum succo citri, vel limonum, magisterium coralliorum cum succo citri, vel mixtura ex coralliis cum aceto polychresta Sylvio usitata, de qua vid. *l.* 1. *Prax. c.* 30. § 183. *pag.* 573. & M.A.N.C. *Ann.* 3. *observ.* 183. *pag.* 345. vel

℞. ▽ *plantag.* ℥iij.
+*i vini simpl.* vel *destillati* ʒvj.
Corall. r. pulver. ʒj.
laud. opiati gr. ij.
syr. portulac. ℥j.
M. D. S.
Anhaltende Mixtur wohl umzurütteln.
Capiatur cochleatim.

Porrò alumen, & ut alii volunt, ∿alum. cum convenienti vehiculo est egregium remedium: Præter quæ tamen etiam succinum & succinata, pinguedine suâ sulphureâ temperatâ impraegnata, locum inveniunt; item trochisci de carabe, de ⊖ sigillata, vehiculo subacido assumpti prosunt optimè. Quibus speciatim vespertino tempore opiata sunt intermiscenda, suasu Brendelii & Riverii *l. a.* antihecticum Poterii, bezoardicum Joviale, imprimis quando urgent febres, item ardores in regione lumborum, & bezoardicum Saturninum & similia, sunt optima. Tandem Aqu. calcis vivæ, sive simplex sive composita, subinde hausta, nobile & singulare est experimentum: vid. Willisius *in Pharmac. Rat. Part.* 1. *p.* 174. & 177. dosis ℥iij. iv. ad v. & vj. ter in die. Alia, ut C. C. ustum, crocus Mart. adstringens, &c. vel sponte ex dictis manifesta evadunt.

Cum his quoad secundam indicationem ea, quæ temperant & nutrimentum suggerunt, simul in auxilium vocanda: inter quæ eminent lacticinia, quæ temperant, ac præsertim chalybeatum: hinc Itali ac veteres commendant lac asininum, in quo imprimis ♂ candens extinctum, & ita chalybeatum factum, quod cum Philonio Persico permistum Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Prax. Admir. Observ.* 80. commendat. Loco asinini aut caprini lactis lac bubulum commodè etiam usurpatur, imprimis cum chalybe probè impraegnatum; item emulsiones factæ ex amygdalis dulcibus, seminibus 4. frigidis majoribus (quæ ipsa tamen in pauca dosi addenda) & minoribus, cum semine papav. albi, &c. æque crebrius & copiosius haustæ subinde usurpandæ sunt: vid. Grimm. *l. a.* qui diabetem cum macie ex abusu potus Thee curavit cum diæta ex lacte, & emulsione sem. 4. frigidorum majorum, quibus syrupus de nymphæa, & syrupus de papavere est intermiscendus. Lac chalybeatum semper cibis est permiscendum, & tempore nocturno seu vespertino opiata non negligenda.

Externè sacculi & fomenta ex plantagine, foliis quercus &c. in aqu. chalybeata cocti, subinde regioni renum applicentur: item cancri fluviatiles aut recentes contusi, eorumque succus recens expressus, dicto loco admoveantur.

Diabetes propriè dicta & vera, convenienter curanda venit per adstringentia talia, quæ stomachum nempe & primas vias roborant; qualia sunt in specie Martialia, & vegetabilia adstringentia aromatica. Nempe par ratio est, atque quando in potu acidularum subinde usurpanda sunt omni pastu blanda aromatica & adstringentia, quæ stomachum nempe & viscera firmant. Fugienda autem sunt cydonia & cydoniata, aut saltem non crebrò nimis usurpanda; utut enim sint adstringentia, summè tamen sunt diuretica, uti hoc non tantùm observat Bartholinus *Cent.* 5. *Hist.* 22. sed etiam Schenckius *in Observ.* item decoctum prunorum sylvestrium, decoctum corticum aurantiorum, quercuum, & similia usurpanda veniunt. Crocus Martis adstringens, ℞ 🜂is ⊕i, bolus Armena, ⊖ sigillata, cum conserva rosarum vitriolata, & conserva radicis symphyti conducunt. Potus si plantago in ▽ chalybeata cocta. Tandem ceu singulare experimentum commendatur, si recipiatur crista galli calcinata, eaque manè & vesperi ægro in propria ejus urina propinatur.

Qui plura de his cupit, adeat præter Mœbium & Willisium *de urinis* Sylvium *in Praxi cap.* 55.

ARTI-

ARTICULUS IV.

De

Urina depravata in renibus secretione.

DEpravatæ urinæ in renibus secretiones ferè sunt innumerabiles, dum scil. diversimodè affecta urina in colore, consistentia & contentis excernitur, speciatim tamen sub praxin medicam cadit

1. Urina nimis pinguis & oleaginosa.
2. Urina rubra sanguinolenta.

MEMBRUM I.

De

Urina pingui & oleaginosa.

HIc ante omnia distinguendum inter urinam pinguem, quæ est talis saltem ratione superficiei, & ratione consistentiæ. Quoad consistentiam: an sc. ita exactè tota urinæ materia excreta 🜕 quoddam repræsentet, vix credo, nisi forsan in diabete vera pinguia & oleosa assumpta sub forma propria demum excernantur, quod tamen unquam me legisse non memini. Aliàs etiam urina talis, perfectè sc. oleaginosa, fieri nequit, ob incompatibilem aquæ cum oleo miscelam, quæ nullo modo possunt conjungi, nisi sit ⊖ alcali fixum in urina, pinguedinem solvens, ut videmus in saponibus. Cum verò in urina tantùm sal salsum volatile, non verò purum alcali insit, ideò nec urinæ pinguis & oleaginosæ excretio quoad consistentiam concedi potest. Pinguis ergò sæpè excernitur urina, quando nempe in superficie ejus quasi crusta aut pellicula pinguis supernatat, quæ ipsa tamen crusta, probè distinguenda, an sit vera pinguedo? an verò sit saltem crusta salina, pinguedinem tantùm mentiens? uti in scorbuticis & hypochondriacis usu venire solet. Differentiæ ratio in eo consistit, quod talis crusta supernatans, si constet ex concrementis salinis in pelliculam inspissatis, quod tunc ad latus juxta lucem aspecta varios colores instar caudæ pavonum, vel instar iridis in sua superficie repræsentet; id quod infallibile signum est crustæ salinæ ex malo hypochondriaco aut scorbuto, in quibus salia heterogenea abundant. Testantur hoc omnes solutiones salium ad pelliculam inspissatæ, quæ pingues videntur. Ubi autem vera est pinguedo, quæ urinæ supernatat, sine ullo colore solet esse conspicua, & etiam subinde quasi guttulas repræsentat, pinguis autem fit talis urina ex colliquatione partis pinguioris massæ sanguineæ, in specie pinguedinis corporis, unde pinguedo talis frequenter apparet in urinis, febre ardente colliquativa aut etiam hectica, tabe, ulceribus renum, & similibus afflictorum. Et hæc ipsa colliquatio oriri videtur ex defectu acidi debiti in massa sanguinea, quod ipsum aliàs spissat & blandè coagulat pinguedinem nutritivam, cujus defectu ipsa denuò liquescit pinguedo, & ita cum urina denuò excernitur; quæ tamen cùm non possit intimè urinæ misceri, supernatat, & sub forma olei conspicitur.

CURA.

Quoad curam: curatur hæc crusta salina, pinguedinem in urina mentiens, facilè, curato morbo primario, ac in specie conducunt Martialia, acidum peccans absorbentia, & hinc volatilia, illud ad vias urinarias deducentia, ac per cutim emittentia. Urina verò, cui pinguedo vera supernatat, curatur spontè, modò primarius curatus fuerit morbus, in specie per acida blanda, pinguedinis liquefactionem impedientia, eamque coagulantia, ut spiritum ⊖is dulcem.

MEMBRUM II.

De

Mictu cruento.

POrrò urina cruenta seu sanguinolenta excernitur, quando ipsi permiscetur sanguis, nunc copiosus, nunc parcus quidem, unde interdum minus tincta loturæ carnium similis apparet urina, interdum verò intensiùs rubet, si magis tincta, spissa ac crassa apparet, vel potiùs ex opaco nigrescit, ita ut etiam linteum immersum suo rubore sanguineo inficiat, & interdum cum sanguine in fundo matulæ subsidente apparet. Sanguis iste, qui tingit urinam, utplurimum ex renibus effluit, seu in renibus ipsi permiscetur, interdum tamen etiam in ureteribus, interdum etiam in vesica, interdum ex læsis arteriolis in pene, quale exemplum vid. in Græfio *lib. de Organis Generat. viror. pagin.* 151. Rariùs verò ex aliis partibus ad loca urinaria eò defertur, ut cum urina simul excernatur, v. g. in casu ab alto, aut si grumi sanguinis in pectore, vel alio quodam loco hæreant, qui successivè ad vias urinarias deferuntur. Sicuti rarum est, quod propter inflammationem aut contusionem hepatis urina cruenta interdum emit-

emittatur. Ex causis etiam antecedentibus facilè cognoscitur.

CAUSÆ.

Causæ urinæ cruentæ, non secus atque aliarum hæmorrhagiarum (est enim mictus cruentus species hæmorrhagiæ) in genere oriuntur interdum ex anastomosi vasorum sanguiferorum in viis urinariis; interdum, idque crebriùs, ex eorum diæresi, vel diabrosi in locis urinariis. Quoad anastomosin, hæc frequenter fit nunc vitio contentorum, in specie impetu sanguinis, aperientis sua irruptione concitatiore oscula vasorum, nunc vitio ipsorum vasculorum renalium, quando poruli renum sunt nimis aperti cum eorum tubulis, unde sanguis per hiantes poros unà cum lotio variè transmittitur; vid. Willisius *Pharm. Rat. pag.* 166. quod vitium veteres vocant imbecillitatem renum, estque hujusmodi mictus ferè indolens, minusque intensa tinctura urinæ, minusque crassa. Quoad sanguinis impetum, inferentem vasorum anastomosin, sequitur interdum mictus cruentus post equitationem nimiam, item post nimium motum corporis, saltum nimium; & facilè in renibus, impetu in sanguine concitato, orificia aperiri, & ita mictus cruentus inferri potest: vid. Hildanus *Cent.* 6. *observ.* 46. In specie mictus cruentus per anastomosin nunc est spontaneus, nunc non spontaneus seu symptomaticus: Ille nunc criticus, nunc periodicus, nunc vagus, &c. est. Præcedere autem solet dolor gravativus & tensivus, uti & comitari solet hujusmodi cruentam mictionem perceptibilis in isto loco, in quo sanguis suo impetu anastomosin infert: sequitur enim interdum solennes excretiones sanguinis suppressas mictus cruentus; hinc etiam Forestus *lib.* 24. *observ.* 7. inquit: *Urinam cruentam ex alto delapsis statim emitti videmus, idque sæpius etiam ex nimia Venere in adolescente nobili, in mulieribus etiam mensibus suppressis, & in viris hæmorrhoidibus fluere consuetis & retentis.* Truncatâ etiam manu vel pedè aut pleno corpore, ex abscessibus ulcereque cruento urinam cruentam emictam fuisse scio: id quod ulteriori observatione confirmat de mictu sanguinis, ex suppressis hæmorrhoidibus per intervalla oriundo, Hildanus *Cent.* 1. *observ.* 11. Quin & periodica quibusdam urinæ cruentæ mictio observatur; vid. præter Schenckium *in Observat.* Salmuth *c.* 3. *Histor.* 47. de mictu sanguineo periodico & quasi menstruo, qui cohibitus mortem intulit. Criticus observatur sanguinis mictus, dum morbi solvuntur urinæ sanguinolentæ excretione: sic Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Prax. admir. Observat.* 69. mictum cruentum criticum in febre ardente observavit; sicuti etiam pleuritides interdum per sanguinis mictum judicatæ observantur ab Hildano *Cent.* 2. *observ.* 31. & Schenckio *lib.* 2. *observ.* 20. ex Marcello Donato. Pertinet huc vini abusus ad mictum cruentum disponens, de quo vid. Zacutus Lusitanus *Medic. Princ. Histor.* 139. item diuretica fortiora aut acriora, v. g. post ~ terebinthinæ nimiam dosin mictionem cruentam refert Hildanus *Cent.* 5. *observ.* 52. tandem abusus Veneris anastomosin vasorum, & ita etiam ⊡m cruentam infert, dum in actu Venereo nimio præcipuè circa vesicam & partes genitales vasa sanguifera nimis turgida hiscunt & aperiuntur, quæ aperta sanguinem fundunt: Inter alia refert Forestus *lib.* 14. *observ.* 10. & 13. mictum sanguineum ex nimia Venere, qui spongia aceto calido infusa, & lumbis ac partibus genitalibus circumposita, curatus est.

Quoad diæresin, & in specie diabrosin; hæ frequentior causa urinæ sanguinolentæ existunt vitio contentorum acrium, aut erodentium, aut alio modo lædentium vascula dictorum locorum, dum nempe à sero nimis acri vascula sanguifera circa vias urinarias eroduntur, vid. Forestus *lib.* 8. *observat.* 6. 11. 12. & 13. quò etiam pertinent exulcerationes & excoriationes renum & vesicæ, tali ex causa mictus nati cruenti scorbuticis, catarrhosis, & sero acido salsiori, aut aliàs plus minus corrosivo præditis, accidere solent: calculus itidem asperitate suâ lædens & lacerans renum, ureterum aut vesicæ membranulas, subinde talem mictum infert: faciunt etiam huc imprimis cantharides, de quibus notum est, quod aut ineptè assumptæ, aut etiam extrinsecus cum vesicatoriis sine judicio applicatæ, imprimis absque acidis, mictum cruentum subinde admodùm dolorosum, & vesicæ excoriationem inferant: vid. Forestus *lib.* 24. *observat.* 7. Mictum à vermibus cruentum habet Schenckius *Observ. lib.* 3. *observat.* 294. Pertinet huc curiosa ista observatio & historia, quam habet Horstius *lib.* 4. *observat.* 42. mictionis purulentæ & sanguineæ ex ulcere colli vesicæ, propter caranculam ibidem loci ex acidularum usu suppuratam. Sic etiam observatus fuit mictus cruentus ex abusu allii, teste Schenckio *in Observ.* Item ex nimio aloës usu urina cruenta enata refertur *in Act. Med. Hafn. Volum.* 2. *pag.* 167. Tandem in morbis malignis, ac speciatim in variolis, supervenit subinde mictus cruentus, qui, quando oritur erosione vasculorum aut vesicæ, est pessimus & admodum funestus, cùm ordinariò intereant ægri. Exempla in Schenckio, Hœchstedtero, Salmuth, aliisque inveniuntur; forsan & isti mictus cruenti,

enti, qui in aliis febribus malignis observantur, huc pertinent, ut quando hæmorrhagia penis nimia in febre maligna suppressa dat hæmorrhagiam narium lethalem, vid. Hœchstedterus *Decad.* 1. *Casu* 3. quin & in peste observata fuit urina sanguinolenta, quæ inter pessima tunc temporis recensetur signa. Tandem urethram vulneratam, exulceratam, &c. etiam mictum cruentum intulisse, Graffius *de Organis Viril. pag.* 150. *refert*.

Quoad casus externas: quilibet violentus motus ruptioni circa loca urinaria occasionem suggerens, mictum cruentum infert: talia sunt saltus nimius, casus ab alto in dorsum aut lumbos, thorax vulneratus; vid. Rhodius *Cent.* 2. *observat.* 19. item contusio vehemens circa loca inferiora facta.

DIAGNOSIS.

Sequuntur signa, quæ satis sunt clara, quoad diagnosin: nam urinam esse cruore tinctam, facilè per se patet, modò probè distinguatur rubor urinæ sanguineus à rubedine salina, quando nempe contentis copiosioribus salinis oleosis probè unitis cum liquore continente, idque ferè vi acidi, rubeus repræsentatur color; rubedo hæc ex contentis salibus ordinariò est perspicua, clara & quasi fulgida, ac non adeò crassa, aut quæ præcipitata sedimentum vel intensè croceum, vel instar cinnabaris, vel incarnati nonnihil coloris suggerit: econtrà quæ est à sanguine rubra, semper est opaca, turbida & crassiuscula plus minus, prout plus minus sanguinis est permistum. Unde & à salibus contentis orta rubedo splendet quasi; simili namque ratione ac lixivium lotricum, quò magis est alcalibus imprægnatum, eò magis ad rubedinem vergit; ita & urina, quò magis salibus turget, eò magis flavescit aut rubescit; quæ verò est à sanguine, absque splendore obscura minusque clara observatur. Illa interdum in febribus, interdum in scorbuto, malo hypochondriaco & similibus accidere solet; hæc etiam in aliis ægris deprehenditur.

Et urina cruenta, si ex sanguine constat, si aliquandiu steterit, uno alterovè die crassamentum seponere solet ex intensè rubro quasi nigrescens, & sanguinem grumosum exactè referens.

Verùm cognoscendum ulteriùs: ex quo loco affecto sanguis profluat? si enim est ex affectu renum aut vesicæ, semper dolor aut gravativus, aut acutus rodens percipitur circa locum affectum: quorum ille quoque dignoscitur, si sanguis copiosior fuerit, & urinæ intimius permisceatur; item liquidus, ac non grumosus subsideat: hic, si sanguis parcior urinæ non æqualiter perfundatur, cum grumescentia subsideat, ac cum dolore urina prodeat.

Interdum tamen culpâ meatus urinarii tale quid contingit, cujus læsi signa præcesserunt, sanguis sine urina effluit, & mox concretus subsidet.

Si est ex alio loco sanguis, alius partis affectæ signa & symptomata concurrent.

Ex quibus verò causis oriatur urina cruenta, ostendunt antecedentia & adjuncta. Hinc de omnibus mictus cruenti differentiis Medicus sit curiosus, quoad indagandas causas, an nempe sit ex anastomosi? an ex diæresi? & si est à causa externa, saltu, cantharidibus, &c. patet ex ægri relatione; sin à causa interna, examinandus est æger, an sit scorbuticus? an ordinariò aliàs sanguinis evacuationis suppressione laboret? an percipiat dolores circa renes aut vesicam? nam si casus ab alto præcesserit, loca læsa, & circa quæ sanguis extravasatus hæret, non possunt esse incognita, in quibus suspicatur sanguinem devehi ex aliis locis ad renes.

Si aliàs adsunt symptomata calculi, semper de renibus, aut de vesica affectis, harumque laceratione, suspicio ingruit, vid. Forestus *lib.* 8. *observat.* 6. 11. 12. & 13. item ulcera vesicæ aut renum antecedentia aut concomitantia ex diæresi mictum cruentum ostendunt, simul adesse solet dolor acutus rodens, morsicans, in specie molestus circa pubem, aut vesicam; item si præcesserit stranguria, dysuria, &c. manifestum signum est, mictum cruentum oriri ex excoratione & erosione vasculorum.

Observandus simul motus naturæ, sive criticus, sive periodicus, qui ferè citra ullius partis urinariæ affectum contingit, ne impediatur, & pro morboso habeatur, qui tamen salutaris est.

Quodsi malum sit à causis externis, à cantharidibus, à radice rubiæ tinctorum, quæ colore rubro inficit urinas; item si ab esu fructus Indici majoris seu opuntiæ oriatur, quæ ipsa etiam tingit urinas, ex relatione ægri cognoscendum.

In specie si sit à cantharidibus, adesse simul solet intensus stimulus Veneris, ita, ut penis sit intensus & rigidus, & ægri ad Venerem insigniter stimulentur, & si quæ sunt aliæ similes circumstantiæ.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: omnis mictus cruentus, imprimis copiosus ac sæpiùs recurrens, peri-

possunt, necesse ergò est, ut remedium calculum frangens ita sit constitutum, ut ferè de utroque, acido nempe & alcali, participet, ut ita concretum tale salsum penetrare, & illud amica sua vi denuo blandè, & quasi liquefaciendo, resolvere possit.

Secunda difficultas est, quod posito, talia remedia & menstrua reperiri, quæ extra corpus solvunt calculum; hæc ipsa tamen longo isto transitu, donec ad calculum perveniant, in vi sua lithontriptica non parum infringantur. Unde errant, qui calculos humanos excretos certis & variis liquoribus injiciunt, expectaturi, quis liquor citiùs & feliciùs calculum dissolvat, ut postmodum eodem liquore & intùs propinato eundem effectum in renibus & vesica obtineant. Ut taceam, non ejusdem duritiei & compaginis in omnibus nephriticis videri calculos, quin subindè multùm variant duritie, firmitate, ac similibus plus minus proprietatibus. Ceterum expertum est ex omnibus vulgaribus menstruis hactenùs tentatis, ∽um ⦶i maximam habere vim in calculo, vel comminuendo, vel friabilem reddendo, & quasi mollificando. Ergo remedium illud lithontripticum necesse sit tale, quod istâ insigni alteratione in primis viis intactum, adhuc maximam partem integrum transeat ad vias urinarias, ibidemque calculum concretum imminuat.

Tertia difficultas est, quod remedium lithontripticum, quod calculum, utpote concretum durum, dissolvere valet, non debeat esse corrosivum, sed quod citra stomachi, intestinorum, & aliorum locorum noxam possit propinari; cum hæ ipsæ partes sint longè molliores, & facilius dissolvantur, quàm concretum calculi, partesque attritu calculi anteà plus minùs læsæ ab acrioribus remediis admodum lædantur, indeque doloris aliaque pathemata exasperentur. Verum hoc ingenii phantasma est nullius momenti, cum nitatur falsâ hypothesi, quasi calculus non esset dissolubilis, nisi per corrosionem, adeòque unum ex menstruorum requisitis sit, ut corrosivitate gaudeant. Malè autem ad corrosivitatem in calculum frangentibus respicitur; corrosio enim est respectus saltem tributus rebus ratione gustus, adeoque plane accidentarium consequens, siquidem etiam reverà dantur menstrua plus minus insipida, aut planè non, aut parùm corrosiva, quæ tamen validissima etiam concreta diffringunt.

Quid igitur est, quod maximè considerandum in menstruis dissolventibus? Respondetur: consideretur proportio ista formalis, quæ est inter particulas menstrui solventis, & parculas ac poros corporis solvendi, ut hinc utriusque corporis particulæ mutuo nexu se invicem jungere valeant; si enim particulæ istæ menstrui ita sunt figuratæ seu conformatæ, ut exactè respondeant porulis corporis, prompta & cita fit solutio: sin verò hæc duo nullo modo conveniunt, aut nullam habeant convenientiam aut proportionem requisitam, frustrà est spes solutionis.

Proportio ista materialiter originem ducit ex convenientia seu identitate in radice & essentia; hinc dicunt: menstrua debent esse homogenea cum rebus dissolvendis. Hinc concreta sulphurea per menstrua sulphurea, salina per menstrua salina & aquea, optimè solvuntur, i.e. requiritur in menstruis particularibus certa quædam habitudo ad ipsam rem solvendam: vid. Beccherus *in Phys. subterr. lib. 1. p. 39*). Willisius *de Fermentatione pag. 63.* Hinc v. g. ▽ solvit saccharum, aluinen, vitriolum, & similia, quæ non dissolvit ∀; econtrà sevum, ceram, bitumen, succinum, terebinthinam, & similia subjecta, licèt molliora, ▽ non dissolvit: ∀ probè rectificatus dissolvit succinum & omnia corpora resinosa, quæ non resolvuntur ab ▽: nihilominus tamen ∀ hic probè rectificatus non attingit saccharum, neque ⊖ commune. Porrò ▽ fortis, seu ∽ ⦶i rectificatus, dissolvi lunam aliaque metalla, sed non aurum, aut lignum, aut ceram aut picem: Huic ▽i si injiciatur aliquid ⊖✱ci, tunc promptè solvet ☉, sed non attingit lunam.

Ex his patet, omninò dari menstrua, quæ intactis stomacho & intestinis calculum in renibus attingunt, & eundem dissolvunt; dispar enim est ratio: ut taceam, gustum malæ corrosivitatis indicium exhibere; Multa enim nobis insipida & dulcia videntur, quæ in se admodùm acria sunt & plus minus corrosiva, ut arsenicum, ☿ vitæ, ♁ antimonii, ☿ vivus, &c. Lingua ergò ineptus judex est menstruorum. Ut taceam acria, & respectu certorum corporum acerrima, nobis & ventriculo nostro esse innocua, nec nisi in objectum appropriatum agere: v.g. sicut videmus in aceto, quod solvit corticem testaceum lapideum ovorum durum, substratam verò membranam tenuem aut mollem non attingit, copiosè â nobis etiam assumptum in stomacho est innocuum. Sic cantharides acrimoniam suam circa renes & vesicam saltem explicant, ea exulcerando, quæ tamen stomacho, quem immediatè ingrediuntur, intestinis & aliis partibus sunt innocuæ. Ergò præter hoc, quod dentur menstrua insipida, attendenda etiam est varietas menstruorum, quæ non simpliciter in corrosivitate, sed in particularũ ejus textura, materia & conformatione mechanica consistit. Unde nullum dubium est, dari posse talia remedia, quæ instar menstrui, citra notabilem gustus acerbitatem ex admistione variorum succorum nostri corporis promptè calculos renales in corpore aggredi, eorum poros penetrare, & particulas unitas diffringere aut comminuere possit; idque imprimis ex prosapia salina, ut id concretum calculi salinum subtiliter penetrent

trent & dissolvant. Unde non ad corrosivitatem in specie respiciendum est in remediis calculum frangentibus. Confirmant hoc observationes quædam calculorum in corpore dissolutorum. Nihil dicam de Paracelsi & Helmontii ludo, quia, cùm rarus sit, & neuter possit ostendi, apud incredulos non merebitur fidem. Sed urgeo saltem, quod persicaria & succus betulæ, item semen dauci sint ad calculum frangendum destinata. Hinc enim Dn. Boyle in Philosophia experimentali aliquot exempla refert, per solum dauci semen fractum fuisse renum calculum. Sic persicaria quoque secretum est quorundam Anglorum, Augenii & Laurembergii, contra renum calculum, quod ejus ▽ diutiùs continuata calculum ita comminuerit, ut frustulatim ipse fuerit ejectus. Experimentum etiam ad calculum vesicæ imminuendum sunt millepedes. Sic ipse quoque amicum, Medicinæ Doctorem, Dresdæ novi, qui spiritum instar ⊖ ✱ci ex ♀o habet volatilem insignem, mediante quo crebrò usurpato, aliquoties renum calculos felici experimento intra corpus comminutos, frustulorum parvorum forma successivè expulit. ⊖ fimi columbini benè præparatum & ipsum observatum fuit aliquando dissolvisse calculū, & frustulatim eundē ejecisse.

Sed talia vera lithontriptica reverà sunt rara & pauca. Sufficit, ut loco horū in paroxysmo calculis sedatis maximam partem paroxysmi doloribus & gravioribus symptomatis, diuretica plus minùs acria aut fortia appropriata, sed malè Lithontripticæ dicta quibusdā, in usū adhibeantur, quæ partim in paroxysmo, partim extra paroxysmum ad præservationē possunt inservire; sive in præservationis negotio operentur acidum absorbendo, ut testacea, lapides minerales & animales; sive vi diuretica renes & loca urinaria abstergendo, ut omnia raphanacea, liquor betulæ, &c. seu balsamicā vi fermentum renum conservando, ut juniperina, terebinthinata, &c. Diuretica talia à quibusdam, malè licèt, lithontriptica dicta, sunt multiplicia; & quidem ex vegetabilibus herba & radix liquiritiæ, radix fœniculi, petroselini, pimpinellæ, lapathi majoris, apii, baccæ juniperi, radix rubiæ tinctorum, eryngii, bardanæ majoris, ononidis. Eminet hæc inter radix armoraciæ, quæ vino infusa recens, & aliquoties hausta, volatili suo ⊖e renes abstergendo à calculo præservat, eundem verò præsentem fortiter pellit. Alii insuper armoraciā, tàm radicem quàm folia incisa, infundunt vino, & vase clauso per 14. dies in cella relinquunt, quem liquorem per alembicū destillatum ad calculum promovendum hinc mirè commendant. Interim tamen ejuscemodi remedia alliata acriora non semper æquè tuta sunt, cùm ardores renum in illis soleant intendere, qui aliàs iisdem vexantur. Usurpentur autem talia diuretica præmissis, ut dixi, præmittendis, tàm internis primas vias respicientibus, & symptomata mitigantibus, quàm externis anodynis emollientibus. Comodè etiā propinantur sub introitū balnei, ut eò comodius tunc operari queant. Pertinet hùc porrò hedera terrestris, item capillus Veneris, cherefoliū, parietaria, fragaria, & veronica, de cujus decocto & ▽ destillata vid. *M. A. N. C. Ann.* 1. *Obs.* 107. *pag.* 245. & Crato ii. *Consil.* folia quercus tenella, agrimonia, &c. Conveniunt etiam cepæ & allium, præsertim ejus capita, quæ sale volatili acri penetrāte diuretico, tàm acidum, calculi coagulatorē, corrigunt, quàm renes abstergunt, eorumq; fermentū ad calculū disponens suo modo alterant. Hinc multis non incōgruè in usu positū est singulis noviluniis capitulū, vel aliquot saltē allii dentes, 6. 7. 8. 9. &c. minutim conscindere, & in ▽æ seu spiritus baccarū juniperi cochleari uno vel altero, vel ♈ haurire, ad præservationē & curationem calculi, cujus remedii efficaciā laudat Bartholinus *in Epist. Medicinalibus*. Medicus quidā ceu optimū experimentū contra calculū venditavit sequens:

℞. HB *heder. terr.* M. j.
capitul. allii. No. j. ij. l. iij.
Discerpantur in frustula, affundatur ♈ ℔j.

Stent per ☉☿ aliquot probè clausa, deinde agitati & probè colati liquoris detur cochlear j. vel ij. pro præservatione singulis pleniluniis & noviluniis; hoc enim certissimè præservare, & continuato usu calculū curare asserit.

Cortices avellanarū interiores etiā laudantur. Abrotani pulverem cum ⦶o Simon Pauli *Quadrip. Botan. pag.* 183. extollit. Huc pertinet & fraxinus, in quo, imprimis semine, non contemnēda est vis contra calculū, præsertim in oleo destillato ac ⊖ volatili seminis fraxini, hinc etiā in ejusdē cortice interiore, quæ singulariter laudantur à Glaubero. Conf. *Act. Anglic. No.* 43. Hinc non inelegans est hoc oleum lithontripticū admodùm balsamicū & potens, quod contra Lithiasin alii conficiunt, & tanquā secretū in calculo renum commendant.

℞. *Cort. rad. frax. inter.* ℔ij.
bacc. junip. rec. ℔iiij.
terebinth. ℔iß.

Terantur, & cū terebinthina misceantur, & in ℔xij. ▽a in vase obturato in digestionem vel putredinem ponantur per 3. menses, postmodùm destillentur leni igne, ut dent ℴ potentissimū, cujus guttæ viij. l. x. in vino albo capiendæ, mirè conducere dicuntur tàm præservando quàm curando calculo.

Porro laudantur baccæ juniperi, hederæ arboreæ, ciceres rubri, fructus alkekengi & avellanæ, quarū egregiam efficaciam expertus est Amatus Lusitanus *in Cent.* Cynosbati cocti seu conditi comendantur. vid. Unzerus *de calc. le. pag.* 965. & Borellus *Cent.* 3. *obs.* 22. item horū a.illi & oleum inde expressum, & spongia, quæ simul anodyna est; vid. Crato *lib.* 6. *Consf.* 83. &

c. 83. & Simon Pauli *Quadrip. Botan. pag.* 65. & 57. Præter dicta flores genistæ, virgæ aureæ, flores cyani & calcaltrippæ, semen milii solis, in specie semina hyperici, dauci, & cymini. In hyperici semine res est clara, quod manu contritũ & contusum terebinthinam spiret & sapiat; Convenit ergò, tàm vi balsamica, quàm diureticâ, unde Zapata *in Clave Med. cap.* 10. mirabiliter extollit ad præservandum calculum sequens Electuarium:

℞. *Pulv. hyperici ex sem. in Julio vel Autumno collect. & exsiccat.* ℥iij.
Sacch. vel conserv. rosat. vel violat. vel rob junip. ℔j.
Misc. fiat Electuarium.

Dosis est ʒß omni septimanâ semel vel bis pro circumstantiarum ratione, tribus ante prandium horis usurpandum.

Laudatur quoque hoc ipsum tàm præservationis quàm curationis gratia ab Epiphanio Ferdinando tanquam expertissimum. *Hist. Med.* 54. De dauco & semine ejus, quantum in calculo valeat, imprimis vid. Helmontius *Tract. de Lithiasi*, ubi experimentis & rationibus comprobat ejus vim antinephriticam, & Angli partim ad præservationem, partim ad curationem paroxysmi nephritici frequenter utuntur hoc semine, tàm in substantia, quàm, ut moris est, in cerevisia medicata, addendo cerevisiæ, dum fermentare incipit, dauci semen contusum, ita, ut fermentando recludatur â cerevisia, & vis lithontriptica imbibatur. Conf. Boyle *in Philos. Experiment.* De junipero, ejusque baccis & lignis, item de ligno nephritico Indiæ Orientalis, res per se nota est, quid hoc in casu præstent; ex quibus paratum decoctum vel infusum potenter calculosos restituit, uti videre potestis in Sennerto, *ubi de calculo*; Gummi cerasorum solutum in vino, vel sub forma pilularum instar terebinthinæ propinatum egregiè præservat & pellit calculum. Succus citri aut limonum ad ℥ij. cum vini malvatici ℥vj. ad exturbandum calculum non injuriâ â Timæo von Güldenklee aliisque laudatur; sicut succus parietariæ & veronicæ, item rob juniperi, rob cynosbati, & ex his paratum malvaticum juniperinum, aut cynosbatinum non, secùs ac succus seu aqua betulæ, mense Martio collecta ex ramis tenellis betulæ, & instar acidularum gradatim potata, elegantissimum & decantatissimum est contra calculi pathemata: de quo vid. Helmontius *Tract. de Lithiasi cap.* 8. Charleton *de spiritu Gorgonio seu calculo pag.* 179. Bartholinus *in Act. Med. Haffniens. vol.* 1. *Observ.* 19. *pag.* 49. Boyle *Philos. Experiment. Tom.* 1. *pag.* 102. Kergerus *de Ferment. pag.* 178. *M. A. N. C. Ann.* 3. *Obs.* 155. *pag.* 278. & *Ann.* 4. *Obs.* 201. *pag* 276. Ex his aliisque quamplurimis vegetabilibus fiunt vulgò essentiæ & extracta, nephritica dicta, cõposita & cũ V ♆ sato parata.

Porrò pertinent huc etiam ⊖ia, tàm alcalia quàm salsa, in specie ⓣ, & quæ ⓣosæ sunt prosapiæ, ad calculos solvendos, & vi diureticâ promovendos, optima: speciatim tamen excellunt hic salia ex dictis vegetabilibus diureticis paratas, ut ⊖ genistæ, stipitum fabarum, ononidi, stercoris columbini; & in specie omnibus his meliora ⊖ volatile succini & ⊖ urinæ egregia sunt diuretica antinephritica, ⓣ fixũ, & omnium maximè ☽ - ⓣi dulcis, nobilia sunt remedia, item lac caprinum, lotium capræ, ut & aliorũ animaliũ stercora & lotia propter ⊖ nitrosum in ipsis contentum sunt perquàm usitata. De efficacia stercoris columbini, præter communem Autorum consensum in specie vid. Forestus *lib.* 24. *Obs.* 25. *in Schol.* Hinc recipiunt quidam stercus columbinum, moderatè calcinant, & ⊖ exinde ⓣosum in vino acidulo propinant, ceu nobile diureticum; uti & alii recipiunt stercus columbinum, istudque macerant in aceto per ♈ ♌, postea filtrant: Aceti hujus part. ij. addunt mellis depur. part. iij. miscent & propinant. Remedii contra calculum Polemanni præscriptio est hæc:

℞. *ⓣs purissi* ℔j.

Fluat in △e, injiciendo desuper frustum ♀is communis magnitudine fabæ, quo deflagrato aliud superinjice, donec hujus ♀is ʒf. absumpta sit: Ubi omnia refrixerint, ac denuò pulverisata fuerint, denuò eodem modo procedatur, atque hoc tertiâ vice repetatur, semper successivè ♀is ad ʒß adjiciendo. Jam

℞. *ⓣs ita prep.*
⊖is absinth. à. ℥j.
succini ʒß.
sacch albi ʒvj.
☍ destillat. succin. ℈iv.
Misc. pro pulvere.

De hoc dosis, quantum tres cultelli cuspides capiunt, propinetur, unâ vice bis, ter vel quater in die, pro circumstantiarũ variatione omnem saburrã ex partibus urinariis evertit, & calculũ recentem comminuit.

Hisce etiam addatur ⊖ compositum, quod in paroxysmo nephritico ad sistendum dolorẽ nephriticum & promovendum calculum est egregium, cujus præparatio hæc est:

Fiat ⊖ fixũ ex ♃ o mediantibus carbonibus:
Hoc ♃ exponatur ♎i, ut liquescat ad pulris consistentiam saltim: Huic affundatur ☍i
⊕ li rubri ana.

Facta ebullitione, & eadem cessante abstrahatur liquor ex retorta forti △e, & remanebit ⊖ candidum subacidum; quod ipsum præter usum singularem nephriticum etiam aliquid singulare obtinebit in usu Pharmacevtico & alchimistico in puncto solutionis corporũ.

Porrò præter dicta ⊖ia ⓣosa, vi nephriticâ etiã innotuerunt hactenus ipsi lapides tàm minerales, quàm animales, unde v. g. lapis Judaicus, lapis lyncis, lapis spongiæ, lapis nephriticus, lapides seu oculi cancrorum, lapis in vesica apri seu bovis repertus, mandibulæ lucii piscis, dentes truttarum, lapides percarum, carpionum, aquilæ; item testæ ovorum, maximè struthionis, &c. Verùm hæc ipsa raro per se solent convenire, sed acidum, calculi coagulatorẽ, in corpore peccans saltem absorbendo, acrimoniam seri urinarii in paroxysmo temperant, ac mutatione sui saporis in ⊖sum tertium, vim diureticam egregiè acquirunt. Meliùs est, si dissolvantur cum ♒u ⊖is composito, ex ⊖e communi & ⊖ ✱ co parato. De ovis struthionũ cum ♒u ⊖is solutis, vid. Tacchenius *l. a.* Dant. liquorem nephriticũ salsum præstantẽ. In pelliculas mucilaginosas ♒ ⊖is testas ovorum solvit, quæ urinosi saporis sunt. Si his aut pelliculis additur ⊖ fixũ, præcipitat se pulvis, quod probat, pelliculis his adhuc acidũ adfuisse. Faciunt huc liquo-

res nephritici dicti, ex hisce lapidibus parati, quibusdã in usu, pro varietate autorũ varii: v.g.

℞. *Lapill.* 69r.
lapid. Judaic.
lyncis
spongiæ
aquilæ
Glac. Mariæ ã qu. v.

Solvantur in 🜄u ⊖is decrepitati ritè destillato (i. e. ultimo △ gradu elicito:) l. 🜄u ⊖is compos. Solutio saporis adstrictorii decãtatur, filtratur, coagulatur leni calore in vitro ad siccitatem. Materia hæc siccata iterum pulverisanda, & hinc in cella per deliquium dissolvenda, filtranda, & ita pro usu asservanda.

Liquor hic ⊖sus elegans diureticus ad 20. vel 30. guttulas in declinatione paroxysmi nephritici ad eliminandum calculum in vino frequenter propinatur, pellit calculũ per urinam instar massę coagulatæ. Aliàs calculus ex felle bovis desumptus & pulverisatus, ad gr. v. assumptus, admodùm probatũ contra calculum dicitur remediũ; nam 🜄⊖is fit ita diureticus, & insigniter expellens. In cancris fluviatilibus singularis latitat vis antinephritica ratione virtutis diureticæ, quæ in alcali eorum latet, unde decoctũ cancrorũ fluviatiliũ ovulis prægnantium egregiè ad curandum & præservandum commendatur calculum. Item

℞. ♋r. *fluviat.*

Coqu. in vino in olla probè obturata tamdiu, donec pulverisari possint.

Hujus pulveris ʒj. propinata aliquot desperato calculo laborantes, & incredibiliter ejulantes restituit, atque hoc certum est.

De calculo humano dos. ℈j ad ʒj. urinam pellit. Quibusdam hinc accedit superstitio, quod proprios calculos devoratos præservare à calculo dicunt. Promovent quidem urinam, sed curativè & præservativè nil valent.

Dictis modò lapidibus vicariæ sunt testæ ovorũ, ex quibus exclusi sunt pulli: omniũ optima sunt ova struthionũ. Unde etiã testæ ovorũ struthionũ ingredi simul solent liquorem nephriticum. Aliàs etiã testæ ovorũ calcinatæ à multis laudantur. Vid. Bartholinus *Hist. Anatom.* imprimis in *C.* 4. *Epist. pag.* 451. & 526. refert ▽m nephriticam decoctionis talis calcis testarũ ovorum mirè prodesse, & in specie ▽m calcis ostreorum ad calculum in mucilaginem dissolvendum, multum prodesse refert. Nam ovorum testæ, uti & marina testacea, calcinando in corpus instar calcis vivæ abeunt, cujus lixivium ad calculum in paroxysmo promovendum est laudatum. Sanè in ipsa calce viva vulgari singularis vis antinephritica residet, unde & 🜄♃æ Basilii ritè paratus ceu singularissimum calculum frangens laudatur; loco cujus ⊖ ex calce viva cum ⊖e ✱co calcinando & elixiviando paratum commodè substitui potest. Unde etiam ex calce viva cum tartaro Ræ nephriticæ parari solent non inelegantes: Sic famosus aliquando Medicus Rm nephriticam habuit talem, v. g.

℞. ♃æ part. jv. ♀i crud. part. ij.

Coqu. in olla c. ▽ *font.* Liquor filtratur, coagulatur, & emergit ⊖ fixum planè singularis naturæ: quod ipsum vel crudum usurpari potest; vel fundatur, hinc extrahatur c. 🜅 probè rectificato, donec rubescat, & saporem urinosum & fortiter penetrantem acquirat.

Quo pertinet antinephriticum D. Helvetii:

℞. ♃æ q. v. affunde
⚹i *optimi* ad eminent. 3. l. 4. digitor.
Coque, frigetac, decanta, inspissa, ⊖ candefac in ✝ulo, & extra hevel c. 🜅 l. cum vino Hispanico.

Dosis gtt. 10. ad 20. in calculo.

Externè contra podagram ℥j. infunditur in vinum aut urinam propriam, & eo lavantur partes podagrâ affectæ.

Tandem lumbrici, & horum 🜄 per putrefactionem paratus, egregium sunt nephriticum, qui adhuc superantur ab asellis ritè præparatis. Speciatim scarabæi Majales præ cæteris insigniter conveniunt; imprimis alæ horum superiores ac duræ pulverisatæ & propinatæ in vino usurpatæ, egregium dant antinephriticũ.

Huc pariter pertinent scorpiones, si nempe pulvis factus ex 4. 5. vel 6. scorpionibus lavatis, sicque vivis per 24. horas in vino Malvatico relictis, postmodum in olla supra folia salviæ positis in furno blandè crematis. Dosis gr. iij. jv. aut v. in ovo sorbili vel vino propinata, calculum promovet.

Grilli domestici, in rusticorum hypocaustis familiares, egregium sunt lithontripticum, si nempe unus alterve, abjectis capitibus, alis ac pedibus, in ▽ petroselini vel alia appropriata macerentur, idque tamdiu, donec in liquorem lacteum facessant, liquorque propinetur, multoties experimentum hoc factum, & ad miraculum in urinæ retentione fluxus secutus; quin etiã vel integer vel resolutus calculus prodire coactus fuit: vid. *M. A. N. C. ann.* 9. & *no. Obs.* 71. Huc etiã facit essentia reguli avis Gœrlicensiũ.

CURA PRÆSERVATORIA.

Præservantia in 4. classes dividuntur:

1. Sunt ea, quæ primas vias frequentius abstergunt & expurgant.
2. Quæ acidum coagulans primarum viarum, & hinc viarum urinariarum vitiosum corrigunt aut absorbent.
3. Quæ renes moderatis diureticis abstergunt.
4. Ea, quæ in specie renibus, eorumque fermento appropriata sunt.

Ratione primarum viarum conveniet, harũ cruditates singulis tribus vel quatuor mensibus purgatione solenniore, singulis verò septimanis laxante, evacuare: Quarum tamen nec illa fortiora sint, i. e. quæ humores nimis exagitant, & ad renes commovent; vid. Nicolaus Piso *lib.* 3. *Pract. cap.* 35. & Unzerus *de Nephritide lib.* 1. *pag.* 972. sed mitiora, qualia præter superiùs recensita sunt helleborus niger, folia sennæ, vid. Montanus *Consil.* 267. & 268. pulvis Solenãdri ex senna,

rhabarbaro, turpetho; syrupus rosarum solutivus, &c. Hinc quotidiè etiam assumantur jusoula, in quibus radix liquiritiæ, polypodii, flores violarum, &c. ebullierint, aut decoctum prunorum simplex, vel cum foliis sennæ; item cremor & crystalli tartari, &c. Imò hujus loci imprimis quoque erunt vomitoria, teste Hildano *Cent.* 5. *Obs.* 61. *& Epist.* 35. & Unzero *l. a. pag.* 975. & quidem modò mitiora, modò potentiora, pro circumstantiarum varietate. Acidum coagulans temperant ac absorbent terrea absorbentia, vel mineralia, vel animalia, lapides nempe suprà memorati, & testacea, v. g. lapis spongiæ, cancrorum, corallia, silices & alcalia fixa ex diureticis parata; item lixivium tale, in quo silices candefacti extincti sunt. His salia volatilia & ∽ urinosos addere licet, frequentiùs cum pastu aut post pastum assumptos.

℞. *arcan. dupl.* ℈j.
corall. rubr. præp.
matr. perlar. præp. ā ℈ß.
Misc. pro pulvere:
Div. in 2. part. æqu. S.
Digestiv-Pulver.

Tertio scopo satisfaciunt diuretica volatilia, ut ⊖ia volatilia quæcunque, in specie ∽ & ⊖ volatile tartari, ∽ carminativus de tribus, ∽ ⊖ ✱ci & urinæ, ℞ nephritica Ammelungii, ∽ lumbricorum, elixyr proprietatis.

℞. ℞ *tartari acerr.*
compos. ā ʒiß.
M. S. Magen-Mixtur.

℞. *Aqu. alkek.*
ceras. nigr. c. nucl. ā ℥iß.
malv. juniperin. ʒvj. ad ℥j.
℞ *a nephrit.* ʒiij.
lapill. ♋*r. præp.* ʒß.
laud. opiati gr. ij.
syrup. fragor. ℥ß.
M. D. S.
Nieren-reinigende Mixtur/
Löffel-weise.

Addunt his nonnulli lac & lacticinia, excepto caseo. Verùm cum omne lac plus minus substantiæ caseosæ in se habeat, de ejus usu in lithiasi meritò dubitatur: vid. Horatius Augenius *T. I. l.* 2. *Epist.* 1. *cap.* 8. 9. &c. & Unzerus *l. a. pag.* 963.

Renes quoque abstergunt serum lactis, acidulæ, aquea quævis, & pinguia frequentiùs hausta: Hinc Zecchius *Consult.* 13. *&* 17. Juscula pulli gallinacei, vitulinæ aut vervecinæ carnis, item aquam tepidam simplicem immediatè ante pastum quemlibet comendat. Ast potentius agunt hæc diuretica, quamvis nonnulli sint, qui eorum usum in præservatione à calculo planè interdicunt, sc. Crato apud Scholzium *Consil.* 246. Henricus *Methodo ad Praxin lib.* 2. *cap.* 12. & Rubæus *in Celsum lib.* 4. *cap.* 10. Ab aliis tamen ea maximè commendantur, v. g. Unzero, Riverio, &c. sed controversia hæc facilè componi potest, modò observetur in eorum usu, ut

1. Mitiora sint.
2. Jejuno stomacho, & longè ante pastũ: et
3. Non, nisi purgatis priùs primis viis, propinentur.

Talia sunt terebinthinata, juniperina, de quibus vid. Amatus Lusitanus; radix bardanæ, raphanorum genera cuncta, v. g. armoraciæ radix & folia, si vinum ab his destilletur, liquor betulæ, semen dauci, quod cum cerevisia fermentatum contra calculum commendat Bartholinus *Cent.* 3. *Epist.* 30. & *in Act. Haffniens. P.* 1. *Obs.* 19. Succus veronicæ in sacchato inspissatus, & cum semine violarum mixtus, vid. Crato *l. a.* Ex scarabæis subcœruleis combustis Borellus *Cent.* 4. *Obs.* 73. addendo tantillum caryophyllorum, pulverem parat: Alii pulverem scorpionum exhibent: Ab aliis verò acidulæ non sine ratione laudantur: Verùm horum usus non adeò frequens esse debet, & sufficiet bis tantùm in mense, aut vix intra 3. septimanas illa assumere; quamvis observatio, cujus Amatus Lusitanus *Cent.* 2. *Observat.* 68. mentionem facit, terebinthinæ usum frequentiorem concedere videatur.

Pro quarto scopo conducunt ea, quæ præservant à putredine renali, qualia sunt balsamica, terebithinata, juniperina, balsamus sulphuris terebinthinatus, hypericata, remedia ex dauco, anisata, moschata, in specie crocus, macis, allium & alliata, succus betulæ, rhabarbarum & similia renibus dicata.

ARTICULUS III.
De
Urina Secretione nimis aucta, seu Diabete.

Aliàs Diabetis nomine duo vitia insigniuntur, idque promiscuè, adeòque nec absque confusione. Nam primò est diabetes, das allzu viele Harnen/ quando immodicè urina effluit, & plus quidem, quàm bibendo homo assumit, cujus rei exemplum stupendum suppeditat Digby in Oratione de pulvere sympathetico; sicut etiam Schenckius *in Observ. lib.* 3. qui inter alia refert quendam, qui quotidiè supra 4. cantharos minxit, utut vix quadrantem biberit: Idem notat exemplũ puellæ plus paucis dieb9 mingentis, quàm ut tota ponderaret. Item Bartholinus *in Actis Haffniens. Vol.* 1. *Observ.* 5. *p.* 14. refert virum, qui per aliquot septimanas quotidiè ad l.b. xxiv urinæ emisit: vid. etiam *M. A. N. C. Ann.* 2. *obs.* 162. *p.* 260. & *obs.* 167. *p.* 265. uti etiam Tulpius *l.* 2. *obs.* 46. Diabeten refert cujusdã, qui quotidiè 6. libras mingeret, utut parum vel nihil biberet. Cum modò dicta copiosa nimis urinæ excretione simul intensissima sitis, debilitas virium, macies totius corporis, febris continua lenta, ardor in & circa regionem

nē dorsi lumbarē & similia symptomata conjuncta sunt; uno nomine symptomata instar hecticæ confirmatæ, aut instar tabis dorsalis, sicuti etiā cū urina copiosa aliquid pingue excerni, & tandem utplurimū mors subsequi solet. Equidē non rarum est, copiosiores urinæ excretiones naturæ opus esse, quæ e.g. in febre acuta motu critico, aut huic simili, se ipsam à morbis liberat, unde cum ægri euphoria contingit, nec adeò diu durare solet. Si verò excretio talis urinæ sit diabetes morbosa, paulatim & insensibiliter crescere solet, ita ut æger in principio haud adeò curet, sed successivè uberior quantitas prodit, & tenuis, aquosa, uno nomine sic dicta cruda, quam & oris siccitas & sitis, virium insignis defectus, & viscerum internorum ardoris quidam sensus, &c. comitantur. Quodsi urinam aliquando contineant ægri, lumbi, coxæ & testes cum gravitate intumescunt. Aliô autem sensu etiam diabetes dicitur cita nimis potulentorum & liquidorum assumptorum, aut planè non, aut parum admodum mutatorum per vias urinarias excretio, ita ut non rarò forma, h. e. color, odor & sapor assumptorum liquidorum in excretis per urinam adhuc sint sensiles, quam cæliacæ & lienteriæ similem Galenus *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 3. pronunciat. Exempla hujus rei non sunt pauca; Sic Bartholinus *Cent.* 1. *Histor.* 68. talem diabeten calculosi recenset, vinum rubrum assumptum mox per vias urinarias eadem formâ demum reddentis; uti etiam Hœferus *in Herc. Med. pag.* 171. vinum rubrum immutatum per vesicam excretum refert, adeò, ut decepti Medici quidam istud vinum pro urina sanguinolenta habuerint: sicut Horstius quoque in *Obs. pag.* 397. observat diabeten miram, in qua vinum & emulsio seminis violarum & amygdalarum dulcium eodem modo, ut assumpta fuerunt per urinam denuò excreta. Imò observatum fuit, grana anisi, semina coriandri integra, semina ficuum comestorum, & denique radiculas apii incisas, & similia unà cum urina fuisse reddita, vid. Sennertus in Praxi: Mirabilia urinæ excreta vid. in *M. A. N. C. Ann.* 2. *Observ.* 157. *p.* 248. *Obs.* 168. *p.* 266. & *Annotat. ad Observat.* 157. *p.* 401.

Cæterùm hi duo affectus distinctissimi, uno nomine diabetis vulgò veniunt, quæ tamen vox propriè, & secundum vocabuli vim posteriori affectui, nempe immutatæ assumptorum excretioni, convenit. Dicitur enim diabetes à διαβαίνω, quod est citò transeo, ita ut prior species, nempe copiosior urinæ excretio impropriè diabetes dicatur, & diabetes propriè sit affectus, in quo potulenta citò per corpus transeunt, & propterea melioris doctrinæ gratia diabeten in veram & notham seu spuriam distinguo.

Vera est ista posterior, cujus typum hunc dedimus, nempe immutata ingestorum potulentorum per urinam excretio. Notha seu spuria erit copiosa saltem & colliquativa urinæ excretio, excedens longè potulentorum quantitatem, cum tabe, siti, febre & similibus affligens.

His quoque tertius, & quasi intermedius gradus addi potest, cœliaca nempe urinalis seu ad matulam, quando nempe chylus cum urina aut loco urinæ prodit, qualem Timaeus von Güldenklee / *lib.* 3. *Casu* 43. sub pultaceæ mictionis termino annotavit.

CAUSÆ.

Quod ergò attinet diabeten notham seu spuriam, hujus causa investigatu perquam est difficilis: Et quidem consideranda veniunt,

1. Unde tanta materiæ quantitas, quæ excernitur?
2. Quare in specie eadem per vias urinarias amandetur?

Quoad quantitatem urinæ excretæ, quæ septies, interdum duodecies excedit potulentorum quantitatem, quæritur: unde urinæ tantæ quantitatis origo? Aliquid lucis afferunt eorum exempla, qui insigniter, licet corpulenti, per usum tamen remediorum diureticorum admodùm emaciati fuerunt, mediante nempe copioso, hinc per diuretica concitato urinæ profluvio. Exemplum habet Helmontius *tractat. Jus duumvir.* §. 59. *item Asthma & Tussis* §. 44. item *Latex Hum. negleꝺ.* §. 44. item Schenckius *Observat. lib.* 3. sicut aliàs nimia corpulentia per salivationem Mercurialem curata fuit, uti à Borello *Cent.* 2. *Obs.* 12. refertur, continuâ masticatione foliorum tabaci crassitiem & pinguedinem corporis insigniter fuisse immutatam. In omnibus his per colliquationis modum, tàm contentorum corporis, quam ipsius pinguedinis, hæc ipsa in texturam serosam resoluta istis modis fuerunt excreta: sicut purgantia acrioria simili colliquativâ vi ratione alcali acris humores alterare, & flaccidam seri texturam mutare solent, ut succi colliquefacti forma liquaminis exeant. Hoc posito, arbitror, massam sanguineam, & hinc reliquos corporis succos liquidos, primariò ipsam partem ejusdem chylosam nutritivam, ipsum etiam rorem & succum corporis nutritivum, ipsamque adeò tandem pinguedinem resolvi & colliquefieri, atque ita fatiscere in consistentiam ac formam aquosi laticis, ac ita per loca urinaria excerni. Hinc enim urinæ diabeticorum horum excretæ mira dulcedo, ex pinguedinis aut roris chylosi liquefacti cum salibus urinariis misti, mutuâ temperaturâ, & in dulcedinem vergente texturâ: Confer. Willisius *Pharm. Rat. Part.* 1. *pag.* 164. & 172. Hujus colliquescentiæ causa, & inde genita copiosa urina subministratur nobis, dum fluxus hic ita dispositus est, ut præcisè per renes, non verò per alia loca transeat,

unde

unde causa simul investiganda est in renum fermento nimis acri, quod ex natura salsa degenerat in successivam urinosam acrimoniam insignem volatilem seri sanguinis, similem acri isti volatili sali, quod in cantharidibus, asellis, scarabæis minoribus, ac his cognatis insectulis, deprehenditur, quæ ex primis viis derivata mediante chylo sanguini, & hinc universo corpori, communicata est; quæ acrimonia urinosa resolvit, attenuat, colliquat, & ita acidum pingue talia coagulans dissolvendo fatiscere cogit sanguinem & nutrimentum corporis chylosum, & ex eo productam pinguedinem. Patet hæc acrimonia colliquefactiva urinosa ex eo, quod in diabete incipiente urina semper acris, & ob ejus rosionem cum ardoris insignioris sensu excernatur; item quod hæc notha diabetes fere curetur à Practicis eodem modo atque febris hectica, per ea nempe, quæ acrimoniam seri salsam nimiam temperare valent, qualia sunt v. g. Lacticinia. Et denique, quod hæc diabetes notha inter alias causas remotas ex abusu remediorum diureticorum, contenta corporis attenuantium, ac renes stimulantium excitare soleat, quod patet ex observatione Tulpii loco suprà citato, & Helmontio *l al.* & ex Amato Lusitano *cent.* 2. *obs.* 94. ubi nata fuit diabetes ex usu vini meracioris, & muria fœniculi marini; item Schenckius in *observat. p.* 455. ex diureticorum usu diabeten natam memorat: sic à nimio succi betulæ usu diabetes lethalis observata fuit in *M. A. N. C. Ann.* 2. *obs.* 198. *pag.* 300. Item à potu spermatis ranarum insignem diabeten Lossius habet *in observat. pag.* 314. & ex abusu thee Grimmius *in compend. Medico-Chym. pag.* 255. Nempe omnia diuretica hæc alcali subtili plùs minus prædita in acre salsum volatile in primis viis abeundo acriorem reddunt massam sanguineam, cæteraque contenta, hincque liquefactum humorem nutritium, stimulando simul renes, sub forma urinæ excerni faciunt. Hinc est, quod acida volatilia potulenta ob vim diureticam, quam in primis viis acquirunt, etiam diabeten excitant: sic ex Cydoniorum usu diabeten notat Schenckius *in observ.* Item ex pomaceis; item ex abusu vini Rhenani, unde incurabilem diabeten notat Willisius *Pharm. Rat. P.* 1. *cap.* 3. *pag.* 171.

Acrimonia autem hæc sanguinis ejusque seri, colliquans fermentum renum, dependet à fermento ex primis viis, nempe ventriculi digestivo, quavis ratione vitiato aut alterato, adeòque prout ventriculi prima digestio basis est reliquarum omnium, ita & hujus ratione vel macri vel pingues reddimur, & consequenter ex alterato eodem pingues emaciari denuò possunt, prout scilicet fermentum ejus spirituosum plus minus acre vel temperatum fuerit, indeque similis notæ chylus corpori undique distribuatur, quo tota massa sanguinea, hinc & alia liquida, & tandem etiam solida afficiuntur ita, ut ab acrimonia alcalina, destructo acido pingui, ceu mistionis in sanguine seminali vinculo, liquescant in talia serosa liquamina; sicut crebriùs ex primæ digestionis errato, indeque acri colliquativo fermento enato, fluxus alvi colliquativus exoritur, cum insigni, ex corporis macie, virium debilitate; ita pariter simili ex origine aliud acre volatile fermentum, contentorum corporis colliquefactivum, & in serosam consistentiam resolutivum, renasci potest, quo facto fatiscit massa sanguinea in substantiam aquosam. Quod etiam intelligendum de pinguedine, antequam coagulata sit ab acido blando: hoc itaque destructo, necessariò illa degenerat in liquamen serosum, utut Bartholinus *Act. Haffniens. Vol.* 1. *obs.* 5. diabetis spuriæ periodicæ mentionem faciat, quæ sine ulla corporis consumptione evidente contigerit.

Quoad posterius, quare colliquati ita succi ac pinguedo in specie per renes, urinæ sub forma, expurgentur? non est solum textura resoluti & serescentis fluidi, facilè per poros renum transeuntis, sed quandoque ipsi renes simul affecti, & ab acri isto volatili acido ⊖so fermento sensibiliter vellicari & irritari videntur, cujus occasione dolor, ardor, &c. circa renes in lumborum regione percipitur. Spirituum quoque impetus eò magis hinc concitatur, adeòque & massa sanguinea eò uberius quasi movetur, nonsecus ac ex stimulo purgantium ad intestina, ex stimulo Mercurialium ad glandulas gingivarum, uberius moventur & excernuntur contenta corporis.

Alteram diabetis speciem, nempe genuinam, quod attinet: oritur hæc ipsa ex nimia laxitate & apertura viarum istarum, per quas urina potus ex primis viis ad renes vel loca urinaria mandatur, concurrente forsan simul pyloro nimis laxo, elabi sinente potulenta ceu fluidiora, antequam perfectè sint alterata. Equidem fateor, vias has pro urina potus nondum detectas esse: Nihilominus tamen fieri nequit, ut semina integra coriandri & anisi, frustula radicis apii, excreta cum sanguine rapi, & hinc inde per vasa capillaria circulari potuerint; Item, vinum rubrum, aut emulsio amygdalarum dulcium & sanguini permisceri & circulari cum eodē, sine insigniore alteratione nequesunt, adeoque qua data proxima via & occasione ex primis ad loca urinaria transeunt. Confirmatur hoc ex eo, quod inter causas remotas ad hanc diabeten veram disponentes imprimis sint acidulæ. Jam verò, uti rectè asserit Helmontius, acidulæ vix ascendunt supra diaphragma. Nam eædem vix haustæ, imprimis continuato earum usu, subitò per urinam denuò transeunt limpidæ & claræ in eodem quanto, & in eadem ferè forma,

forma, qua fuerunt assumptæ. Ab hoc ergò subitò ac sæpiùs repetito acidularum haustarum transitu laxatæ istæ viæ, ex primis viis ad urinarias tendentes, etiam potulentis liberiorem concedunt transitum, & sic talis diabetes supervenit. Willisius quidem diabeten hanc veram *in Pharm. Ration. P. 1. sect. 4. c. 3.* omninò negat; sed contra experientiam, quatenus Galenus *l. a.* bis eam vidisse dicit, & Bartholinus *c. 1. Hist. 68.* refert, urinam vino in paroxysmo nephritico epoto adeo similem redditam fuisse, ut ignaris pro ipso vino propinari potuerit; sicut à Sylvatico sibi narratum fuisse dicit, de quodam, qui curis & marasmo senili emaciatus post emulsiones & consumata mox urinam illorum odore tinctam excreverit.

Sic etiam Hildanus *in suis Observ. c. 5. obs. 53.* ex usu acidularum observat diabeten, in qua lac amygdalarum immutatum transiit: pariter Zacutus Lusitanus *Prax. Admir. Observ. 80.* quinquies tale quid se observasse; sicut & Lossius cerevisiam immutatam redditam refert. Et Johannes Pigray, chirurgus quidam Gallus, in sua chirurgia refert, se vidisse grana coriandri, durante acidularum usu post pastum pro roborando stomacho assumpta, immutata cum urina reddita. Unde etiam Petrus Pavv *in Observ. pag. 5.* in diabete mortuo renes admodum flaccidos à frequenti liquidorum transitu observavit. Verùm, ut existimo, non flacciditate resolutionis seu paralyticæ, aliàs enim potiùs supprimeretur urina; sed flacciditate nimiæ apertionis, qua renes instar spongiæ porosæ molles & flaccidi, fibræque admodum permeabiles redditæ fuerint. Post acidulas etiam frequens calculus disponit ad hanc diabetem. Denique rarum est, quod Salmuth *Cent. 2. observ. 53.* observavit talem diabeten potus planè immutati in febre maligna.

DIAGNOSIS.

Signa diagnostica quod attinet: signa diabetis veræ, seu immutati potus transitus, facilè patent, modò conferantur assumpta potulenta cum excreta urina.

Diabetes verò notha, seu copiosum urinæ profluvium, cum paulatim insensibiliter crescat, in principio vix percipitur. Interdum urina talis est tenuis, aquosa & pallida, uno nomine admodum cruda. Curiosum est, quod observavit Willisius *in Pharm. Ration. pag. 164. & 172.* quod urina diabeticorum admodum dulcescat, propter alcali urinosum acre solvens pinguia; unde sapor mutatur. Particulæ enim acriores salinæ, v. g. diureticorum, menstrui instar nutritivam gelatinam & spissiorem sanguinis consistentiam, quin & acrimoniâ particularum suarum cuneorum instar findunt, & affrictu suo alterant pinguedinis & carnis musculosæ texturam molliorem, nec adeò tenacem, adeòque hoc modo resolvunt denuò easdem. Ex hoc diabeticorum mira dulcedo derivanda videtur.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: diabetes vera parum habet periculi, quia interdum sponte cessat, estque partim facilis curatu, partim non adeò nociva.

Rarum est, quod duret per totum vitæ cursum, quod sine noxa observatum in M. A. N. C. *Ann. 2. observ. 175. pag. 274.*

Diabetes verò notha, est periculosum malum, & sæpe lethale, imprimis nisi in principio, maturè nempe cognitum, curetur; deducit enim successivè ad tabem lethalem homines.

Eadem quoque post im̃odicum laborem, post nimium Veneris exercitium, post chronicas denique febres, plerumq; incurabilis est.

CURA.

Quoad medendi rationem: in diabete notha tres observandæ sunt indicationes.

1. Ante omnia temperanda est acrimonia nimia alcalina volatilis seri, tàm per remedia ex fonte pharmaceutico, quàm diætetico.
2. Alimenta chylosa succulenta temperata & subpinguia subministranda:
3. Narcoticorum moderatorum interpolato usu nimia succorum colliquefactio, & urinæ secretio nonnihil impedienda, additis simul blandis adstringentibus, & renes ac partes corroborantibus.

Ea, quæ primo scopo conveniunt, in specie sunt sulphurea, quippe quæ ab alcali dissoluta istud temperant, & hinc præcipitando compescunt; & absorbentia; hinc acida moderatè austera eadem alterantia quasi, figentia, & plus minus adstringentia: quæ verò ex fonte diætetico, sunt alimenta succulenta, imprimis lacticinia. In genere rectè asserere videtur Zacutus Lusitanus *lib. 18. Med. Princ. Hist. cap. 17.* Hujus affectus curationem in quamplurimis convenire cum hectica febre; quia tàm in 6. rebus nonnaturalibus, quàm etiam in medendi ratione is ordo servandus, ut corpus refrigeretur & humectetur, firmentur renes, & eorum exuberans caliditas attemperetur, ut loquitur Zacutus Lusitanus *l. a.*

Ante omnia ergò quoad pharmaciam vomitus commendatur; apertè enim Brendelius *in Consf. 83.* cui alii consentiunt, ex Platero asserit, principium curationis esse vomitum, jubendo, ut, dum maximâ æger torquetur siti, copiosam deglutiat frigidam, hancque repentè revomat, quod fiat singulis 4. die-

diebus. Item Zacutus Lusitanus dicit: Prodest vomitus iis præsertim, quibus salsa vel viscida pituita in ventriculo abundat. Conf. etiam Ferdinandus Epiphanius *Consil.* 37. item Horatius Augenius *Tom.* 1. *lib.* 12. *Epist.* 3. & Riverius *Pr. l.* 14. *cap.* 6.

Hoc ergò præmisso ad ea, quæ corrigunt acrimoniam dicti fermenti, est accedendum, quæ inter appropriata imprimis sunt remedia, quæ præparantur ex plantagine & portulaca, nymphæa, papavere, sive eorundem succi, sive syrupi, aut decocta usurpentur, vi enim suâ stypticâ aliquali simul nonnihil incrassant corporis succos, eorumque colliquefactionem impediunt; item lapis hæmatites, tàm naturalis & ejus præparata varia, quàm artificialis ex vitriolo ♂tis & ♄ni saccharo parandus; sublimat enim se hæmatites quasi verus, primitus à Glaubero edoctus, tandem contra diabetem notham in M. A. N. C. *Ann.* 2. *observ.* 143. *pag.* 227. descriptus sub nomine lapis chymicus, loco hujus etiam saccharum Saturni cum vitriolo Martis mistum; hinc etiam ℞ sic dicta 🜍is ⊖i aut ♂is adstringens, ex croco ♂is & ∿u ☽i parata, ℞ ♂is ☉aris, saccharum Saturni, & ex eo & ⊕o ♂is parata ℞ antiphthisica usurpari possunt. Hæmatites naturalis quoque in vehiculo acido est usurpandus, operatur vi acido-austerâ. Conveniunt etiam corallia, & varia ex his parata, imprimis eorum solutiones & ℞æ cum succo citri, vel limonum, magisterium coralliorum cum succo citri, vel mixtura ex coralliis cum aceto polychresta Sylvio usitata, de qua vid. *l.* 1. *Prax. c.* 30. § 183. *pag.* 573. & M.A.N.C. *Ann.* 3. *observ.* 183. *pag.* 345. vel

℞. ▽ *plantag.* ℥iij.
🜊*i vini simpl.* vel *destillati* ʒvj.
Corall. r. pulver. ʒj.
laud. opiati gr. ij.
syr. portulac. ℥j.
M. D. S.
Anhaltende Mixtur wohl umzurütteln.
Capiatur cochleatim.

Porrò alumen, & ut alii volunt, ∿ alum. cum convenienti vehiculo est egregium remedium: Præter quæ tamen etiam succinum & succinata, pinguedine suâ sulphureâ temperatâ imprægnata, locum inveniunt; item trochisci de carabe, de 🜨 sigillata, vehiculo subacido assumpti prosunt optimè. Quibus speciatim vespertino tempore opiata sunt intermiscenda, suasu Brendelii & Riverii *l. a.* antihecticum Poterii, bezoardicum Joviale, imprimis quando urgent febres, item ardores in regione lumborum, & bezoardicum Saturninum & similia, sunt optima. Tandem Aqu. calcis vivæ, sive simplex sive composita, subinde hausta, nobile & singulare est experimentum: vid. Willisius *in Pharmac. Rat. Part.* 1. *p.* 174. & 177. dosis ℥iij. iv. ad v. & vj. ter in die. Alia, ut C. C. ustum, crocus Mart. adstringens, &c. vel spontè ex dictis manifesta evadunt.

Cum his quoad secundam indicationem ea, quæ temperant & nutrimentum suggerunt, simul in auxilium vocanda: inter quæ eminent lacticinia, quæ temperant, ac præsertim chalybeatum: hinc Itali ac veteres commendant lac asininum, in quo imprimis ♂ candens extinctum, & ita chalybeatum factum, quod cum Philonio Persico permistum Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Prax. Admir. Observ.* 80. commendat. Loco asinini aut caprini lactis lac bubulum commodè etiam usurpatur, imprimis cum chalybe probè imprægnatum; item emulsiones factæ ex amygdalis dulcibus, seminibus 4. frigidis majoribus (quæ ipsa tamen in pauca dosi addenda) & minoribus, cum semine papav. albi, &c. æque crebrius & copiosius haustæ subinde usurpandæ sunt: vid. Grimm. *l. a.* qui diabetem cum macie ex abusu potus Thee curavit cum diæta ex lacte, & emulsione sem. 4. frigidorum majorum, quibus syrupus de nymphæa, & syrupus de papavere est intermiscendus. Lac chalybeatum semper cibis est permiscendum, & tempore nocturno seu vespertino opiata non negligenda.

Externè sacculi & fomenta ex plantagine, foliis quercus &c. in aqu. chalybeata cocti, subinde regioni renum applicentur: item cancri fluviatiles aut recentes contusi, eorumque succus recens expressus, dicto loco admoveantur.

Diabetes propriè dicta & vera, convenienter curanda venit per adstringentia talia, quæ stomachum nempe & primas vias roborant; qualia sunt in specie Martialia, & vegetabilia adstringentia aromatica. Nempe par ratio est, atque quando in potu acidularum subinde usurpanda sunt omni pastu blanda aromatica & adstringentia, quæ stomachum nempe & viscera firmant. Fugienda autem sunt cydonia & cydoniata, aut saltem non crebrò nimis usurpanda; utut enim sint adstringentia, summè tamen sunt diuretica, uti hoc non tantùm observat Bartholinus *Cent.* 5. *Hist.* 22. sed etiam Schenckius *in Observ.* item decoctum prunorum sylvestrium, decoctum corticum aurantiorum, quercuum, & similia usurpanda veniunt. Crocus Martis adstringens, ℞ 🜍is ⊖i, bolus Armena, 🜨 sigillata, cum conserva rosarum vitriolata, & conserva radicis symphyti conducunt. Potus si plantago in ▽ chalybeata cocta. Tandem ceu singulare experimentum commendatur, si recipiatur crista galli calcinata, eaque manè & vesperi ægro in propria ejus urina propinatur.

Qui plura de his cupit, adeat præter Mœbium & Willisium *de urinis* Sylvium *in Praxi cap.* 55.

ARTI-

ARTICULUS IV.

De

Urinæ depravata in renibus secretione.

DEpravatæ urinæ in renibus secretiones ferè sunt innumerabiles, dum scil. diversimodè affecta urina in colore, consistentia & contentis excernitur, speciatim tamen sub praxin medicam cadit

1. Urina nimis pinguis & oleaginosa.
2. Urina rubra sanguinolenta.

MEMBRUM I.

De

Urina pingui & oleaginosa.

HIc ante omnia distinguendum inter urinam pinguem, quæ est talis saltem ratione superficiei, & ratione consistentiæ. Quoad consistentiam: an sc. ita exactè tota urinæ materia excreta 🜔 quoddam repræsentet, vix credo, nisi forsan in diabete vera pinguia & oleosa assumpta sub forma propria demum excernantur, quod tamen unquam me legisse non memini. Aliàs etiam urina talis, perfectè sc. oleaginosa, fieri nequit, ob incompatibilem aquæ cum oleo miscelam, quæ nullo modo possunt conjungi, nisi sit ⊖ alcali fixum in urina, pinguedinem solvens, ut videmus in saponibus. Cum verò in urina tantùm sal salsum volatile, non verò purum alcali insit, ideò nec urinæ pinguis & oleaginosæ excretio quoad consistentiam concedi potest. Pinguis ergò sæpè excernitur urina, quando nempe in superficie ejus quasi crusta aut pellicula pinguis supernatat, quæ ipsa tamen crusta, probè distinguenda, an sit vera pinguedo? an verò sit saltem crusta salina, pinguedinem tantùm mentiens? uti in scorbuticis & hypochondriacis usu venire solet. Differentiæ ratio in eo consistit, quod talis crusta supernatans, si constet ex concrementis salinis in pelliculam inspissatis, quod tunc ad latus juxta lucem aspecta varios colores instar caudæ pavonum, vel instar iridis in sua superficie repræsentet; id quod infallibile signum est crustæ salinæ ex malo hypochondriaco aut scorbuto, in quibus salia heterogenea abundant. Testantur hoc omnes solutiones salium ad pelliculam inspissatæ, quæ pingues videntur. Ubi autem vera est pinguedo, quæ urinæ supernatat, sine ullo colore solet esse conspicua, & etiam subinde quasi guttulas repræsentat, pinguis autem fit talis urina ex colliquatione partis pinguioris massæ sanguineæ, in specie pinguedinis corporis, unde pinguedo talis frequenter apparet in urinis, febre ardente colliquativa aut etiam hectica, tabe, ulceribus renum, & similibus afflictorum. Et hæc ipsa colliquatio oriri videtur ex defectu acidi debiti in massa sanguinea, quod ipsum aliàs spissat & blandè coagulat pinguedinem nutritivam, cujus defectu ipsa denuò liquescit pinguedo, & ita cum urina denuò excernitur; quæ tamen cùm non possit intimè urinæ misceri, supernatat, & sub forma olei conspicitur.

CURA.

Quoad curam: curatur hæc crusta salina, pinguedinem in urina mentiens, facilè, curato morbo primario, ac in specie conducunt Martialia, acidum peccans absorbentia, & hinc volatilia, illud ad vias urinarias deducentia, ac per cutim emittentia. Urina verò, cui pinguedo vera supernatat, curatur spontè, modò primarius curatus fuerit morbus, in specie per acida blanda, pinguedinis liquefactionem impedientia, eamque coagulantia, ut spiritum ⊖is dulcem.

MEMBRUM II.

De

Mictu cruento.

POrrò urina cruenta seu sanguinolenta excernitur, quando ipsi permiscetur sanguis, nunc copiosus, nunc parcus quidem, unde interdum minus tincta loturæ carnium similis apparet urina, interdum verò intensiùs rubet, si magis tincta, spissa ac crassa apparet, vel potiùs ex opaco nigrescit, ita ut etiam linteum immersum suo rubore sanguineo inficiat, & interdum cum sanguine in fundo matulæ subsidente apparet. Sanguis iste, qui tingit urinam, utplurimum ex renibus effluit, seu in renibus ipsi permiscetur, interdum tamen etiam in ureteribus, interdum etiam in vesica, interdum ex læsis arteriolis in pene, quale exemplum vid. in Græfio *lib. de Organis Generat. viror. pagin.* 151. Rariùs verò ex aliis partibus ad loca urinaria eò defertur, ut cum urina simul excernatur, v. g. in casu ab alto, aut si grumi sanguinis in pectore, vel alio quodam loco hæreant, qui successivè ad vias urinarias deferuntur. Sicuti rarum est, quod propter inflammationem aut contusionem hepatis urina cruenta interdum

emittatur. Ex causis etiam antecedentibus facilè cognoscitur.

CAUSÆ.

Causæ urinæ cruentæ, non secus atque aliarum hæmorrhagiarum (est enim mictus cruentus species hæmorrhagiæ) in genere oriuntur interdum ex anastomosi vasorum sanguiferorum in viis urinariis; interdum, idque crebriùs, ex earum diæresi, vel diabrosi in locis urinariis. Quoad anastomosin, hæc frequenter fit nunc vitio contentorum, in specie impetu sanguinis, aperientis sua irruptione concitatiore oscula vasorum, nunc vitio ipsorum vasculorum renalium, quando poruli renum sunt nimis aperti cum eorum tubulis, unde sanguis per hiantes poros unà cum lotio variè transmittitur; vid. Willisius *Pharm. Rat. pag.* 166. quod vitium veteres vocant imbecillitatem renum, estque hujusmodi mictus ferè indolens, minusque intensa tinctura urinæ, minusque crassa. Quoad sanguinis impetum, inferentem vasorum anastomosin, sequitur interdum mictus cruentus post equitationem nimiam, item post nimium motum corporis, saltum nimium; & facilè in renibus, impetu in sanguine concitato, orificia aperiri, & ita mictus cruentus inferri potest: vid. Hildanus *Cent.* 6. *observ.* 46. In specie mictus cruentus per anastomosin nunc est spontaneus, nunc non spontaneus seu symptomaticus: Ille nunc criticus, nunc periodicus, nunc vagus, &c. est. Præcedere autem solet dolor gravativus & tensivus, uti & comitari solet hujusmodi cruentam mictionem perceptibilis in isto loco, in quo sanguis suo impetu anastomosin infert: sequitur enim interdum solennes excretiones sanguinis suppressas mictus cruentus; hinc etiam Forestus *lib.* 24. *observ.* 7. inquit: *Urinam cruentam ex alto delapsis statim emitti videmus, idque sæpius etiam ex nimia Venere in adolescente nobili, in mulieribus etiam mensibus suppressis, & in viris hæmorrhoidibus fluere consuetis & retentis.* Truncatâ etiam manu vel pede aut pleno corpore, ex abscessibus ulcereque cruento urinam cruentam emictam fuisse scio: id quod ulteriori observatione confirmat de mictu sanguinis, ex suppressis hæmorrhoidibus per intervalla oriundo, Hildanus *Cent.* 1. *observ.* 11. Quin & periodica quibusdam urinæ cruentæ mictio observatur; vid. præter Schenckium *in Observat.* Salmuth *c.* 3. *Histor.* 47. de mictu sanguineo periodico & quasi menstruo, qui cohibitus mortem intulit. Criticus observatur sanguinis mictus, dum morbi solvuntur urinæ sanguinolentæ excretione: sic Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Prax. admir. Observat.* 69. mictum cruentum criticum in febre ardente observavit; sicuti etiam pleuritides interdum per sanguinis mictum judicatæ observantur ab Hildano *Cent.* 2. *observ.* 31. & Schenckio *lib.* 2. *observ.* 20. ex Marcello Donato. Pertinet huc vini abusus ad mictum cruentum disponens, de quo vid. Zacutus Lusitanus *Medic. Princ. Histor.* 139. item diuretica fortiora aut acriora, v. g. post ∼ terebinthinæ nimiam dosin mictionem cruentam refert Hildanus *Cent.* 5. *observ.* 52. tandem abusus Veneris anastomosin vasorum, & ita etiam ⊡m cruentam infert, dum in actu Venereo nimio præcipuè circa vesicam & partes genitales vasa sanguifera nimis turgida hiscunt & aperiuntur, quæ aperta sanguinem fundunt: Inter alia refert Forestus *lib.* 14. *observ.* 10. & 13. mictum sanguineum ex nimia Venere, qui spongia aceto calido infusa, & lumbis ac partibus genitalibus circumposita, curatus est.

Quoad diæresin, & in specie diabrosin; hæ frequentior causa urinæ sanguinolentæ existunt vitio contentorum acrium, aut erodentium, aut alio modo lædentium vascula dictorum locorum, dum nempe à sero nimis acri vascula sanguifera circa vias urinarias eroduntur, vid. Forestus *lib.* 8. *observat.* 6. 11. 12. & 13. quò etiam pertinent exulcerationes & excoriationes renum & vesicæ, tali ex causa mictus nati cruenti scorbuticis, catarrhosis, & sero acido salsiori, aut aliàs plus minus corrosivo præditis, accidere solent: calculus itidem asperitate suâ lædens & lacerans renum, ureterum aut vesicæ membranulas, subinde talem mictum infert: faciunt etiam huc imprimis cantharides, de quibus notum est, quod aut ineptè assumptæ, aut etiam extrinsecus cum vesicatoriis sine judicio applicatæ, imprimis absque acidis, mictum cruentum subinde admodùm dolorosum, & vesicæ excoriationem inferant: vid. Forestus *lib.* 24. *observat.* 7. Mictum à vermibus cruentum habet Schenckius *Observ. lib.* 3. *observat.* 294. Pertinet huc curiosa ista observatio & historia, quam habet Horstius *lib.* 4. *observat.* 42. mictionis purulentæ & sanguineæ ex ulcere colli vesicæ, propter carunculam ibidem loci ex acidularum usu suppuratam. Sic etiam observatus fuit mictus cruentus ex abusu allii, teste Schenckio *in Observ.* Item ex nimio aloës usu urina cruenta enata refertur *in Act. Med. Hafn. Volum.* 2. *pag.* 167. Tandem in morbis malignis, ac speciatim in variolis, supervenit subinde mictus cruentus, qui, quando oritur erosione vasculorum aut vesicæ, est pessimus & admodum funestus, cùm ordinariò intereant ægri. Exempla in Schenckio, Hœchstedtero, Salmuth, aliisque inveniuntur; forsan & isti mictus cruenti,

enti, qui in aliis febribus malignis observantur, huc pertinent, ut quando hæmorrhagia penis nimia in febre maligna suppressa dat hæmorrhagiam narium lethalem, vid. Hœchstedterus *Decad.* 1. *Casu* 3. quin & in peste observata fuit urina sanguinolenta, quæ inter pessima tunc temporis recensetur signa. Tandem urethram vulneratam, exulceratam, &c. etiam mictum cruentum intulisse, Graffius *de Organis Viril. pag.* 150. *refert.*

Quoad casus externas: quilibet violentus motus ruptioni circa loca urinaria occasionem suggerens, mictum cruentum infert: talia sunt saltus nimius, casus ab alto in dorsum aut lumbos, thorax vulneratus; vid. Rhodius *Cent.* 2. *observat.* 19. item contusio vehemens circa loca inferiora facta.

DIAGNOSIS.

Sequuntur signa, quæ satis sunt clara, quoad diagnosin: nam urinam esse cruore tinctam, facilè per se patet, modò probè distinguatur rubor urinæ sanguineus à rubedine salina, quando nempe contentis copiosioribus salinis oleosis probè unitis cum liquore continente, idque ferè vi acidi, rubeus repræsentatur color; rubedo hæc ex contentis salibus ordinariò est perspicua, clara & quasi fulgida, ac non adeò crassa, aut quæ præcipitata sedimentum vel intensè croceum, vel instar cinnabaris, vel incarnati nonnihil coloris suggerit: econtrà quæ est à sanguine rubra, semper est opaca, turbida & crassiuscula plus minus, prout plus minus sanguinis est permistum. Unde & à salibus contentis orta rubedo splendet quasi; simili namque ratione ac lixivium lotricum, quò magis est alcalibus imprægnatum, eò magis ad rubedinem vergit; ita & urina, quò magis salibus turget, eò magis flavescit aut rubescit; quæ verò est à sanguine, absque splendore obscura minusque clara observatur. Illa interdum in febribus, interdum in scorbuto, malo hypochondriaco & similibus accidere solet; hæc etiam in aliis ægris deprehenditur.

Et urina cruenta, si ex sanguine constat, si aliquandiu steterit, uno alterovè die crassamentum seponere solet ex intensè rubro quasi nigrescens, & sanguinem grumosum exactè referens.

Verùm cognoscendum ulteriùs: ex quo loco affecto sanguis profluat? si enim est ex affectu renum aut vesicæ, semper dolor aut gravativus, aut acutus rodens percipitur circa locum affectum: quorum ille quoque dignoscitur, si sanguis copiosior fuerit, & urinæ intimius permisceatur; item liquidus, ac non grumosus subsideat: hic, si sanguis parcior urinæ non æqualiter perfundatur, cùm grumescentia subsideat, ac cum dolore urina prodeat.

Interdum tamen culpâ meatus urinarii tale quid contingit, cujus læsi signa præcesserunt, sanguis sine urina effluit, & mox concretus subsidet.

Si est ex alio loco sanguis, alius partis affectæ signa & symptomata concurrent.

Ex quibus verò causis oriatur urina cruenta, ostendunt antecedentia & adjuncta. Hinc de omnibus mictus cruenti differentiis Medicus sit curiosus, quoad indagandas causas, an nempe sit ex anastomosi? an ex diæresi? & si est à causa externa, saltu, cantharidibus, &c. patet ex ægri relatione; sin à causa interna, examinandus est æger, an sit scorbuticus? an ordinariò aliàs sanguinis evacuationis suppressione laboret? an percipiat dolores circa renes aut vesicam? nam si casus ab alto præcesserit, loca læsa, & circa quæ sanguis extravasatus hæret, non possunt esse incognita, in quibus suspicatur sanguinem devehi ex aliis locis ad renes.

Si aliàs adsunt symptomata calculi, semper de renibus, aut de vesica affectis, harumque laceratione, suspicio ingruit, vid. Forestus *lib.* 8. *observat.* 6. 11. 12. & 13. item ulcera vesicæ aut renum antecedentia aut concomitantia ex diæresi mictum cruentum ostendunt, simul adesse solet dolor acutus rodens, morsicans, in specie molestus circa pubem, aut vesicam; item si præcesserit stranguria, dysuria, &c. manifestum signum est, mictum cruentum oriri ex excoratione & erosione vasculorum.

Observandus simul motus naturæ, sive criticus, sive periodicus, qui ferè citra ullius partis urinariæ affectum contingit, ne impediatur, & pro morboso habeatur, qui tamen salutaris est.

Quodsi malum sit à causis externis, à cantharidibus, à radice rubiæ tinctorum, quæ colore rubro inficit urinas; item si ab esu fructus Indici majoris seu opuntiæ oriatur, quæ ipsa etiam tingit urinas, ex relatione ægri cognoscendum.

In specie si sit à cantharidibus, adesse simul solet intensus stimulus Veneris, ita, ut penis sit intensus & rigidus, & ægri ad Venerem insigniter stimulentur, & si quæ sunt aliæ similes circumstantiæ.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: omnis mictus cruentus, imprimis copiosus ac sæpiùs recurrens,

 peri-

periculosum malum est, invehens eadem variaque symptomata, quæ hæmorrhagias nimias insequi solent: nam v. g. ex mictu sanguinis diuturno hydropem observavit Schenckius *lib.* 3. *Observ.*

Minus periculosus est sanguinis mictus ex pudendis, & à calculo; magis periculosus, qui ab erosione ac exulceratione vesicæ, cum metuendum sit, ne in vesica subsistens periculosam urinæ suppressionem, aut sui corruptela varia symptomata inferat.

Omnium maximè periculosus est, si ex renibus, præsertim erosis, aut eorum, ut vocant, imbecillitate, malum ortum fuerit.

CURA.

1. Quod ergò attinet curam: in hac primariò multiplex causarum remotarum varietas attendenda,& hinc cura nonnihil varianda: unde causa removenda, adeòque anastomosis tàm venæsectione quàm remediis adstringentibus curanda, diæresis autem vel diabrosis vulnerariis consolidantibus & appropriatis corrigenda; hinc in specie acrimonia seri erodens aut exulcerans temperanda, & vas apertum vel erosum vulnerariis & adstringentibus consolidandum; adeòque maximam partem ad hæmoptysin dicata remedia conducunt. Imò cùm serum urinarium plus minus acre omnem mictum cruentum undecunque ortum exasperare soleat, semper unà attemperandi scopus probè attendendus venit, unde papaverina ac opiata, item quæ supra circa exulcerationem renum & vesicæ fuerunt monita, locum invenient.

2. Venæsectio interdum locum habet. Nempe pro scopo vel revulsorio vel derivatorio, quando nempe occasione solennis cujusdam sanguinis excretionis suppressæ mictus cruentus ortus fuerit, qua ratione per phlebotomiam mictum cruentum ex meri nimia potione in plethoricis curavit Zacutus Lusitanus *cit. loc.*

3. Purgantia, quâ talia, non conveniunt, cùm facilè acrimoniâ suâ exasperare malum queant. Saltim rhabarbarum est, quod convenit, & magis pro scopo alterativo, quàm laxativo, adeòque in serosiore corporis habitu, aut in acriori sanguinis crasi; item in renum imbecillitate rhabarbarum est optimum. Hinc pilulæ ex rhabarbaro cum succo plantaginis; item pulvis rhabarbari parùm torrefacti, & in specie pilulæ ex terebinthina cum rhabarbaro aliquandiu continuatæ, nobile sunt experimentum Hœferi *Herc. Med. pag.* 172.

His ita præmissis, remedia vel sponte patent.

In genere ergò quæcunque remedia suprà de hæmorrhagia in genere dicta, & inter has in specie mixtura ista polychresta Sylvii *in Idea Prax.* ubi de cruento vomitu, locum habet: Conf. Graff *de Organ. genit. viror. pag.* 154.

Cùm verò semper ad acrimoniam seri urinarii aciduli plus minus respectus sit habendus, præ cæteris convenit portulaca quovis modo usurpata; item plantago,& speciatim ejus succus ad ℥ij. vel iv. haustus,& omnia ex his parata remedia, quò simpliciùs, eò meliùs: Vid. Riverius. Syrupus item compositus ex succo radicis symphyti, & succo foliorum plantaginis, post hanc est equisetum, ejusque decoctum, quod & ipsum egregiè conducit. Hinc consolida major, millefolium flore albo, ejusque decoctum; convenit quoque bursa pastoris, hedera terrestris in cerevisia cocta. Decoctum auriculæ muris & pimpinellæ Italicæ in lacte caprino commendatur ab Horstio *lib.* 4. *observat.* 52. Hisce in specie addatur agrimonia, seu eupatorium vulgare, quod imprimis est remedium ab omnibus Practicis expertum, quocunque modo usurpetur, tàm internè quàm externè, adeò ut etiam in ipsa renum & vesicæ exulceratione probè conducat, sive agrimonia sola, sive eadem cum hyperico mista, usurpetur; unde Lindanus agrimoniam miscet cum quinquefolio & millefolio, hisce imprimis sociandum hypericon, tàm planta quam ejus semen; siquidem hoc etiam specificum est ad ulcera renum, ratione odoris sui & saporis terebinthinati, unde etiam cum hoc Timæus von Güldenklee parat electuarium elegans contra exulcerationem renum, *in Cas. pagin.* 421. Vel

℞. *HB. agrimon.*
millefol.
summ. hyper. flor.
musci prun. sylvestr. ā M. ß.
rad. symph. maj. ℥ij.
sem. hyper. ℥ß.

Incis. & contus. coqu. l. in vino (cui tempore usus addatur parum de *lap.* ♋ *r.*) l. in aqu. ferrar. l. in lacte, vel sero lactis chalybeato.

Colatura edulcoretur cum *syr. de symph. Fernel.*

D. S.

Anhaltender Tranck.

Egre-

Egregiè quoque conducit tàm præservativè quàm curativè hedera terrestris, sive in decocto cum aquæ & cerevisiæ ana, sive in extracto, ebulliendo nempe in aqu. vel in succum exprimendo, & colatum sacchoro condiendo.

A quibusdam etiam insigniter laudatur bellis minor ac tota ejusdem planta. Porrò chamæpitys commune est experimentum Poterii, cujus decoctum in jusculo carnis paratum in mictu cruento & ulceribus renum optimum, & specificum Sulzbergeri est. Item pertinet huc decoctum ad mictum cruentum Mynsichthii *in suo Armament.* In specie lac ovillum ad ℥iv. c.ʒj. boli Armenæ assumptum omni manè experimentum est, aliquoties comprobatum, uti hoc videre est in Foresto *lib.* 24 *observ.* 13. quod etiam expertum est cum successu Timæo von Güldenklee *in Cas. lib.* 3. *Cas.* 40. *pag.* 180. Imprimis conducit, si ab acrimonia seri & exulceratione partium sive etiam casu ab alto, cruentus mictus oriatur. Ad hoc succinum & omnia succinata, in specie ex hoc parati trochisci de carabe, cum fructu usurpari possunt, si cum vel sine terra sigillata sumatur in aqu. plantaginis, unà cum pauco aceto acidulatâ; conferatur Timæus von Güldenklee/ *Epist.* 23. *pag.* 248. ubi trochisci de carabe ad ʒj. cum boli Armenæ ʒß. in aqu. plantaginis, laudantur: quibus in malo contumaciori opiata addenda. Huc quoque trochisci Gordonii, & species dia-plantaginis Mynsichtii pertinent. Hinc & ℞æ istæ polychrestæ, ℞ ♀is ⊖-li, & ℞ antiphthisica in quolibet mictu cruento sunt proficuæ: ista quidem, ubi magis est adstringendum; hæc verò, ubi magis est temperandum. In specie ratione Martis hæmatites inter ea, quæ in genere ad hæmorrhagias nimias conducunt, & ex eo parata remedia conveniunt, ita ut assumptus cum copioso lacte etiam ad mictum cruentum à cantharidibus exortum prosit; loco hujus commodè etiam 🜃 sigillata & quæcunque pingues, item bolus Armena, in usum vocantur; acrimoniam enim insigniter temperant. Quò etiam pertinet hæmatites artificialis, emulsiones etiam ex seminibus lactiferis cum liquoribus adstringentibus parari possunt.

Opiata autem per se nota sunt, in specie electuarium Helidei Paduani ad sputum sanguinis ex conserva violarum & semine hyoscyami, commodè hîc applicari potest.

Ut pro scopo vulnerario hæc consolidantia eò meliùs operari possint, inter hæc eminent remedia ex cancris fluviatilibus, sive succus sive eorum in plenilunio exsiccatorum pulvis usurpetur: quibus dicta quædam vulneraria appropriata, in specie ex jam dictis simplicibus ad mictum cruentum laudatis superaddenda sunt. Præ cæteris expertus est continuatus terebinthinæ usus crudus, abstergendo & consolidando omnibus scopis satisfaciens, ac in specie, ubi mictus cruentus ex diæresi vasorum fuerit; unde Potio Plateri terebinthinata, *in Observation.* egregia est.

Vel pilulæ ex terebinthina cum rhabarbaro torrefacto paratæ, quas continuò usu ad mictum cruentum desperatum singulariter commendat Hœferus *l. a.* quibus rhabarbarum additur ob vim suam nephriticam renibus dicatam; sicuti ad acrimoniam sanguinis & seri, & inde ortum mictum cruentum, succus plantaginis cum rhabarbaro assumptus commendari solet ad exulcerationem renum & vesicæ; vel pilulæ Barbette *in Chirurgia lib.* 2. *cap.* 11. sunt optima remedia; oleum verò & ∽ terebinthinæ, & balsamus sulphuris terebinthinatus, sunt nimis acria. Unde potius terebinthina recens, vel cum vitello ovi soluta, vel cum ovo sorbili, aut cum vitello ovi, & aqua fragor. in formam emulsionis aut misturam lacteam redacta prodest.

Denique hisce externè subjungatur usus pulveris sympathetici, vel ♀ ⊖-li non adeò exactè calcinatum.

Quod si ex renum & vesicæ vitio erosæ aut exulceratæ mictus cruentus oriatur, præter ea interna, quæ hactenus suo loco fuerunt recensita, speciatim conducunt injectiones similes in vesicam, quales supra in vesicæ exulceratione laudavi.

Huc etiam referendi clysteres terebinthinati pro injectione in vesicam, imò solum lac, cui terebinthina cum vitello ovi soluta, permista cum pauco saccharo pro temperandi & leniendi scopo sufficit. Fortior est injectio ex emulsione papaveris albi cum lapide hæmatite præparata, vel succus plantaginis cum pulvere lapidis hæmatitis per syringam injectus. Si à calculis & arenulis fit sanguinis mictus, quomodò curandus, vid. Riverius *in Praxi.*

Quod si fiat, ut se dato mictu cruento, ac etiam purificato ulcere renum vel vesicæ, sanguis congrumatus adhuc hæreat in vesica, tunc, ne hic ipse suppressionem urinæ inferat, dissolvendus est per remedia appropriata; quæ tamen non nimis citò danda, ne aperiantur denuò vasa. In quo casu succinum, quod sanguinem coagulatum dissolvit, & cruentum cohibet, & omnia succinata, præ cæteris sunt egregia.

CAPUT

CAPUT II.

De
Urinæ per vesicam excretione læsa.

LÆditur urinæ per vesicam excretio juxta læsam urinæ in renibus secretionem tribus præterpropter modis:

1. Quando omnino urinæ excretio aboletur, & urina supprimitur: id quod fit in ischuria, vitio vesicæ contracta.
2. Quando eadem augetur in urinæ incontinentia.
3. Quando depravatur, ut in stranguria & dysuria & similibus affectibus.

ARTICULUS I.
De
Urinæ excretione abolita.

MEMBRUM I.
De
Ischuria vesicali.

CAUSÆ.

FIt ischuria vesicalis vel vitio vesicæ urinam non emittentis; vel urethræ, urinam non transmittentis. Vesica non emittit urinam, vel quia ipsa se non stringit pro illius excretione, vel quia sphincter ejus pertinaciùs se claudit. Non stringit se vesica, vel vitio quasi paralytico, vel vitio relaxati fibrarum toni, quando nempe est nimis distenta: urethra verò non emittit, quando est obstructa ab intra, aut quando est compressa ab extra.

Vesica fit quasi paralytica, quando sensus & motus ejus constrictivus est torpidus, ita, ut quamvis vesica plena ac urinæ copiâ distenta sit, non tamen sentiat stimulum urinæ, aut quando vesica se contrahere, & ita urinam expellere nequit. Nam notum est, quod media membrana sit fibrosa, & gaudeat motu peristaltico naturali. Quod si ergò fibræ fiant ineptæ contractioni, tunc vesica non potest exprimere urinam, utut aliàs se sphincter laxet. Id quod fit vel universaliter, v. g. in moribundis; vel particulariter, v. g. à medullæ oblongatæ parte inferiore, aut nervis læsis, ad vesicam qui derivantur: sic enim Amatus Lusitanus *Cent.* 4. *observ.* 10. observat suppressionem urinæ propter vesicæ resolutionem ex diuturna mora in ▽ frigida contractam: facit etiam huc læsio nervorum vesicæ constrictioni inservientium, sub inepta testis extractione, unde dolorosa mictio, & ferè urinæ suppressio inducta fuit, teste Hildano *Cent.* 5. *observ.* 61. *Sic pariter* Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Med. Princ. Histor. p.* 146. ex torpido vesicæ sensu urinæ suppressionem notat. Quò etiam pertinent vertebrarum luxationes, aut ictus, aut lapsus, aut spinalis medullæ vulnera isto in loco circa os sacrum. Unde nervi ad vesicam distributi maximam partem prodeunt, quibus compressis vel laceratis, non percipitur urina stimulans, & sic non emittitur urina; vid. Galenus *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 4. facit huc, quod aliquando observavi in viro, qui non aut saltim difficulter urinam poterat emittere, priusquam manu regionem ossis sacri probè fricaret, forsan usus flagrorum in re Venerea negotium hoc illustrat.

Quoad distensionem nimiam vesicæ: lædit hæc necessariò fibrarum ejus musculosarum tonum, propter quem eadem se ampliùs contrahere nequit, siquidem distentæ nimis, & quodammodo laceratæ fibræ musculosæ propter urinam copiosiorem diutius retentam, ita in suo tono læduntur, ut fibræ ampliùs vesicam contrahere nequeant, & quamvis tota repleatur vesica, nil tamen omninò excernere valeat; qualia exempla refert Schenckius *lib.* 3. *observat.* 5. *pag.* 484. & Forestus *lib.* 25. *observat.* 14. Quod malum, utut apparenter leve videatur, nihilominus tamen ordinariè ferè inflammatio vesicæ, & hinc gangræna lethalis supervenit. Videatur Forestus *l.* 4. *observ.* 2. *in Schol.* Galenus *l.* 4. Panarollus *Pentec.* 1. *observ.* 72. Hildanus *de Lithiasi cap.* 3. Paræus *lib.* 16. *cap.* 48. & Riolanus *Enchirid. Anat. Pathol. lib.* 2. *cap.* 3.

Huc quoque faciunt vermes in vesica stabulantes, lancinando & pungendo fibras vesicæ irritantes, hincque suppressionis urinæ autores: vid. Schenckius *lib.* 3. *observation.* 312.

Pertinent etiam huc vesicæ ulcera & vulnera, ejusque laceratio & erosio, item inflammatio: vid. Forestus *lib.* 25. *observat.* 27. & 28. quæ vim ejus constrictoriam turbant; tunicarum vesicam constituentium induratio seu soliditas præternaturalis, vid. in Bonnetti *Sepulchret. lib.* 3. *Sect.* 24. *observ.* 16. & paralysis seu laxitas involucri ejus carnosi, v. g. à coitu nimio, vid. Ballonius *Epidem. & Ephem. lib.* 2. *pag.* 156.

Musculos quoque abdominis, dum quacunq; de causa non sufficienter contrahuntur, & vesicam comprimunt, ischuriam excitare posse

poſſe non improbabile eſt; quod de tumoribus eorundem Hildanus *Epiſt.* 56. ſuſpicatur.

Quoad ſphincteris vitium; hujus debita relaxatio atque colli veſicæ apertura deficit, quando hic ſpaſmo quaſi affectus pertinacius ſe ſtringit: id quod interdum obſervare datur in doloribus abdominis ſpaſmodicis, uti hoc in colicis convulſivis ſubinde obſervavi, atque imprimis in dolore abdominis ſcorbutico; item in dolore nephritico, Dravvizius *Tract. de Scorbuto c.* 9. *p.* 354. & Williſius *de Anat. Brutorum lib.* 12. *c.* 15. Iſchuriam, qua cervix veſicæ obturatur à calculo, Bartholinus *Cent.* 2. *Epiſt.* 86. annotavit. Forſan huc cantharides pertinent, utpote de quibus refert D. Fehr *de Scorzonera pag.* 88. & 133. quod ex veſicatoriis, ſuris admotis, urinæ ſuppreſſio nata fuerit: nempe ſtimulo continuo & irritatione ſphincteris veſicæ, adeoque ſuperveniente convulſiva ejuſdem ſtrictura, vel ex nato irritationis vicinarum partium tumore, & hinc colli veſicæ & meatus urinarii compreſſione, iſchuria talis originem traxiſſe videtur.

Quoad vitia canalis ſeu meatus urinarii, urinam non transmittentis, ea ſunt varia: imprimis ſe offert ejus anguſtia variis ex cauſis enata. Eſt enim anguſtatus vel obſtructus ab intra, idque frequentius à calculo veſicæ eandem infarciente, quod frequentius: vid. Zacutus Luſitanus *Prax. Admir. lib.* 2. *Obſerv.* 75. 76. & 77. item caruncula ſeu verruca poſt exeſam in aliquo loco urethram, ex quo eroſionis loco caro parva, verrucæ inſtar, plus minus dura & ſenſilis, enaſcitur, urethram penitus occludens; quæ caruncula frequentiſſimè gonorrhœam diuturnam virulentam inſequitur, & per catheteris vel candelæ impreſſionem, ubi ſita ſit, optimè cognoſcitur: qualem ex veſicæ fundo ad urethram exſurgentem, hancque conſtipantem, in fœmina quadam Sylvius *Pr. lib.* 1. *cap.* 57. §. 7. annotavit: Iſchuriam quoque à carunculis urethræ cavitatem occupantibus refert Riverius *Cent.* 1. *Obſ.* 81. Referatur etiam huc ſcirrhus ovi gallinacei magnitudine collum veſicæ obturans, quem Hildanus *Cent.* 2. *Obſervat.* 65. deſcribit: vid. Bartholinus *Cent.* 2. *hiſt.* 52. Foreſtus *lib.* 25. *Obſ.* 10. Riolanus *Anthropogr. lib.* 2. *cap.* 28. aut alter ille, cujus *de Lithiaſi cap.* 3. meminit: Item pituita viſcida & glutinoſa, quod recens natis ſolenne; ſive colligatur in veſica ex renibus & ureteribus è calculo læſis, ſive cum urina eò deferatur vitio digeſtionis primæ, obſtruit meatum urinarium, & iſchuriam infert. Quò facit nimia craſſities lactis nutricis, iſchuriam in puero quodam inducens: vid. Amatus Luſitanus *Cent.* 6. *obſerv.* 12. Sic Zacutus Luſitanus *lib.* 2. *Pr. Admir. obſerv.* 64. urinæ ſuppreſſionem lethalem à filamentis craſſis inſtar calami ſcriptorii inductam refert. Et ſane, quicunque humor viſcidus in veſicam delapſus, anguſtans meatum, obſtructionem infert: Inter quos humores ſæpè etiam ſanguinis grumi in veſica urinaria reſtitantes; vid. Galenus *l.* 6. *cap.* 4. *de Loc. aff.* item pus craſſum ex veſicæ ulcere vel renum, vel aliarum partium eò delatum, & circa veſicæ collum collectum, obſtruendo urethram, inferunt iſchuriam periculoſam. Quin & quæcunque comeſta, quæ promptè cum urina potus ad loca urinaria moventur, aut validiora diuretica intempeſtivè aſſumpta, nempe vel mox poſt alimenta, vel antequam primas vias abſtergentia præmiſſa ſint, ſubindè iſchuriam inferunt, dum occaſione celerioris & copioſioris ſeri urinarii ſecretionis, tanquam vehiculi nutrimenti & excrementi, unà chyloſa cruda, aut etiam alia contenta viſcoſa ſeu pituitoſa, ad loca urinaria rapiuntur, ubique mediante obſtructione urinam ſupprimunt. Sic etiam ex potu vini recentis, nec ritè defecati, partim renes partim ureteres infarcientis, urinæ ſuppreſſionem obſervavit Hildanus *Cent.* 4. *obſ.* 52. qui etiam obſervat periculoſiſſimam urinæ ſuppreſſionem ex uſu terebinthinæ poſt cibos crudos & viſcidos aſſumptæ, *Cent.* 5. *obſ.* 59. Ab extra verò compreſſus eſt meatus urinarius propter tumores in ejuſdem radice obortos, quos inter eminent tumores proſtatarum. Fit nempe nonnunquam, ut poſt nimium exercitium Venereum ſupprimatur urina, quale exemplum habet Foreſtus, Platerus *in obſ. p.* 261. Hillerius *Cent.* 1. *c.* 17. & Riolanus *l.* 4. nec non Rhodius *Cent.* 3. *obſ.* 27. Sic, cùm eſſem Romæ, mortuus eſt Princeps Tuſcianus ex contumaciſſima urinæ in veſica ſuppreſſione, cum gravi dolore, quam neque catheter, neque candela cerea, neque res ulla alia prolicere poterat: poſt mortem cadavere apertô, nihil vitii in meatu urinario aut veſica inventum fuit, præterquam inflammatio, & tumor durus proſtatarum ad radicem penis ſitarum, obſervatus fuit, à quo tumore lethalis urinæ ſuppreſſio exorta fuit. A fecibus nimiùm induratis Schenckius iſchuriam obſervavit *lib.* 3. *Obſerv.* 8. *pag.* 485. Tandem inflammatio colli veſicæ, vel inflammatio etiam perinei, quatenus anguſtat meatum urinarium, etiam urinæ ſuppreſſionem infert. Exemplum tale legitur in Zacuto Luſitano *lib.* 7. *Med. Princ. hiſtor. pag.* 149. & 150. iſchuriam de tumoribus veſicæ cervici adnatis habet M. A. Severinus *de Abſceſſ. pag.* 276. Bartholinus *Cent.* 1. *Epiſt.* 23. & Riverius *Pr. lib.* 14. *cap.* 8. Item, dum urethræ canalis poſt vulnera aut ulcera coaleſcit, aut, quod Hildanus

danus *Cent.* 6. *Observ.* 49. addit, quando idem canalis in decrepitis concidit, ut anfractuositates & obstacula talia per catheterem se interdum deprehendisse testetur, ischuria fieri solet. Platerus *lib.* 3. *Observ. pag.* 564. refert, glandem penis a præputio ita fuisse occlusam in recens nato infante, ut ne quidem guttulam lotii reddere potuerit. Similes historias videb. in Bonetti *Sepulchreto p.*1237. Nec dubium est, simili urinæ suppressione urgeri fœminas, quas atretas vocant, si vel â nativitate vel alio errore vulva occludatur in totum.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa: Ischuria vesicalis â renali distinguitur, quod in hac vitio ureterum nulla gravitas, nulla tensio, nullus dolor circa pubem percipitur, adsuntque potiùs renum & ureterum afflictorum pathemata. Contrà, si vitium in vesica hæreat, atque ea urinâ repleta sit, tumor & protuberantia circa vesicam contingit; æger quoque, quamdiu vesicæ sensus salvus est, de tensione & dolore molestissimo, & insigni urinam emittendi nixu, frustraneo tamen, conqueritur; ac Medicus, si regionem vesicæ contrectet, tumidam eandem, sed non absque insigni dolore, percipit. Ischuriæ ex vitio vesicæ eveniens malum est per se facile cognitu, saltem causarum primarum perscrutatio necessaria est, ac imprimis causæ antecedentes, unà cum modo afficiendi, quomodo nempe talis causa prima ischuriam inferre queat.

Causas has dignoscimus partim ex vesicæ aut aliarum partium vicinarum affectuum signis, partim ex rebus prægressis & concomitantibus. Attentus ergò sit Medicus ad investigandam causam proximam ischuriæ, e.g. Vitium vesicæ paralyticæ latere nequit ex indolentia & insensibilitate vesicæ, vel regionis vesicæ, licet distentæ.

Vitium fibrarum distentarum latere nequit ex eo, quod urina anteà fuit nimis diu retenta, & quod admotâ licet syringâ nihil effluxit, postmodùm verò, compressâ regione pubis manu, urina profluxerit.

Causam veram verò esse in occluso plus minus meatu urinario seu urethra, ex eo patet, quod ingens tumor in pube, ubi sita est vesica, isque admodùm dolorificus, percipiatur, & quod ex levi loci tumentis compressione hic dolor insigniter exasperetur.

Si adest insensibilitas vesicæ, vel dolores circa os sacrum, signum est oriri ex vesica læsa; si præcesserit nimia vesicæ distensio â retentione urinæ, hærebit vitium in vesica ab atonia contractum. Unde verò fit angustatio meatus urinarii, ex adjunctis & antecedentibus conjecturare licet: nempe ex signis calculi vesicæ, ex mictu cruento antecedente, ex casu ab alto, vulnere, ruptura partium vicinarum, &c. quæ suspicionem de sanguine congrumato & extravasato inferre possunt. Materia viscida sæpius cum urina excreta, aut etiam pus, obstruere meatum ostenditur, si æger solitus sit cum urina subinde talem materiam rejicere, quod malum hoc subinde solet recurrere. Indicium hujusmodi suppressionum, præter tumorem & dolorem vesicæ ex repleta urina optimè suggerit catheter, qui intrusus per sphincterem vesicæ penetrat, & ita aperiendo meatum urinarium, & removendo impedimenta, urinæ fluxum promovet: Vid. Riverius *Pr. l.* 14 *c.* 8.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Suppressio omnis urinæ malum est periculosum, & quò diutius durat, eò est gravius, quia acutum dolorem, sæpè inflammationes, & interdum ex nimiis doloribus epilepticas convulsiones infert, ut plurimum die 11. necat.

Meliùs tamen est, si ægri ex urinæ suppressione percipiunt dolorem: Nam retentio urinæ totalis in morbo sine dolore instantis mortis solet esse signum; innuit enim jam deficientem vim sensibilitatis corporis.

Ista, quæ fit ex vesicæ paralysi *ischuria*, item, quæ ex nimia corporis ejus distensione oritur, contumacissima, & sæpiùs periculosissima esse solet: Vid. Panarollus, & Hildanus *l.* 4.

Pari ratione se habet, quæ â scirrho cervicis, aut partis cujusdam vicinæ tumore incurabili oritur, collum sc. & meatum urinarium constipante aut comprimente.

Breviùs morituros denotat tenesmus & singultus.

Contrà frequentiùs solvitur ea, quæ â grumo calculove minore inducitur.

CVRA.

Quod ergò attinet curam: in hac causarum imprimis habenda est ratio; Unde

1. Hæ ipsæ, impedientes transitum urinæ, imprimis removendæ.
2. Interna diuretica, præsertim salina, seu urinam acrimoniâ suâ promoventia propinanda.
3. Externis vesica subinde stimulanda.

Sin ergò malum est â vitio nervorum, vel vesicæ minùs sensilis, vel aliàs quasi paralyticæ, conveniunt nervina intrinsecè æquè propinanda, ac exteriùs admovenda: internè e.g. malvaticum juniperinum, & destillatum baccarum juniperi, succini aut terebinthinæ conveniunt, idque ad imitationem Thoneri *in Obs. pag.* 175 qui ischuriam & stranguriam gravissimam ab intemperie frigida & humida cum humoribus phlegmaticis, præmissis inter-

ternis curavit per 🜇 deſtillatum ſuccini ad gtt. vj. c. ▽ petroſelini: item conveniunt aſelli. Quò etiam ſpectat cerebrum picarum à Riverio *obſ. communic. pag.* 340. laudatum. Injiciendi ſunt clyſteres, primò quidem blandè emollientes, poſtmodum etiam acres ex centaurio minori, colocynthide & ſimilibus; aut adminiſtranda blanda purgantia, quæ alvum ſtimulare, & per conſenſum ſimul veſicam ad excretionem urinæ plus minus irritare valent: Vid. Langius *in Miſc. Med. Gymnaſm.* 6. *pag.* 14. ubi laudat Autor clyſma in caſu ſuppreſſæ urinæ vitio veſicæ: item comprimatur abdomen, detineatur anhelitus, ut ita vi quaſi urina proliciatur, quod niſi urina ſpontè ſequatur, catheter uſurpetur. Sed quoniam gravia & periculoſa ſubinde ſymptomata vel ineptè vel crebriùs uſurpatus catheter inferre poteſt, de quo vid. Lyſerus *in Obſ. pag.* 250. item Pararollus *Pent.* 2 *Obſ.* 20. tutior eſt candela cerea, melle aut oleo amygdalarum dulcium illita, ſi immittatur ad imitationem Sylvii *Tract. de cachexia* §. 275. vel uſurpetur fiſtula membranacea ſeu corriacea ad imitationem Helmontii *Tract. de lithiaſi cap.* 7. §. 34. mediante qua ſimul per ſyphonem appropriati liquores comodè poſſunt injici. Prolectâ ſic urinâ, injiciatur veſicæ liquor decoctionis ſalviæ, origani, pulegii, calaminthæ, rutæ, flores tiliæ, roſarum, caſtorei, ac ſimilium nervinarum, antiparalyticarum, ut ſenſus & motus veſicæ redeat: Item applicanda ſunt fomenta ex decocto ſimilium nervinorum cum anetho, chamomilla, abrotano, parietaria & ſimilibus in aqu. vel vino cocta; vel fiat fotus ex decocto:

℞. *ſem. aniſi.*
petroſel. ana ℥j.
HB. filipend. rubr. M. j.
zedoar. ʒij.
bacc. lauri ℥j.

Decoq. omnia in vino vel aqu. & vel inſtar fotus applicantur cum ſpongia aut linteolis multiplicatis, vel infunduntur in veſicam.

Proficuum eſt in quavis ferè iſchuria veſicali.

Vel etiam folia tiliæ in vino cocta, & ſuper pectinem impoſita ſubitò urinam proliciunt. Vel apponitur cataplaſma ex parietaria cum oleo ſcorpionum, quod ipſum aliàs eſt egregium in quacunque urinæ ſuppreſſione. Litus item ex oleo ſcorpionum, caſtorei, nardino, rutaceo, hyperico, 🜇 deſtillato juniperi, terebinthinæ, & ſimilibus regioni pubis & perinei commodè illiniri poteſt, etiam circa os ſacrum: Item unguentum dialtheæ cum oleo ſcorpionum miſtum pubi, vel lumbis illinatur, addito petroleo. Denique oleum maſtichis deſtill. umbilico inunctum remorantem urinam promovet; e. g.

℞. *ungu. dialth.* ℥ß.
🜇 *ſcorpion.* ʒij.
deſtill. bacc. junip. ʒß. M.

Quo illinatur regio pubis.

Item conveniens eſt emplaſtrum nervinum applicatum regioni oſſis ſacri & pubis, malaxatum priùs cum 🜇 deſtill. ſuccini.

Tandem, ubi in graviori vel pertinaciori malo nec hæc ſuffecerint, inſeſſus & ſemicupia ex emollientib⁹ & nervinis appropriatis, inſtituantur, quibus inſideat æger, exhibendo paulò ante inſeſſum blanda diuretica, v. g. aliquot guttas olei deſtillati ſuccini vel terebinthinæ, aut aliquot grana ⊖is vol. ſuccini in ▽ ſeu ∽u juniperi, vel alio liquore appropriato.

In ardentibus aut malignis febribus ſi ſuppreſſio ſit urinæ, vel ægri aliquandiu circumducendi ſunt deambulando, conf. Sydenham *in obſerv. de Morbis acutis pag.* 212. vel illinatur regio pubis cum unguento jam dicto; vel imponantur fomenta & cataplaſmata.

Si fiat ſuppreſſio urinæ ex extenſione veſicæ nimia, præter blandiorem compreſſionem cum manu in ſpecie conveniunt externi ſimiles fotus nervini ex parietaria, anetho, floribus chamomillæ, millefolio, origano, pulegio, meliloto, ſemine lini, fœnu Græci, & ſimilibus; item cataplaſma ex chærefolio, parietaria & petroſelino, in butyro frixis, quod expertum eſt à Simone Pauli *in Quadrip. Botan. pag.* 257. Vel cataplaſma ex parietaria, & cepa cum oleo ſcorpionum pectini impoſitum egregiè prodeſt; item cataplaſmata ex cepis, vel parietaria, de quibus infrà, applicari poſſunt, ſi priùs modis ſuprà dictis per catheterem, &c. urina fuerit evacuata. Fiat quoque litus oleis deſtill. aromaticis, cumini, terebinthinæ & juniperi; vel emplaſtrum de meliloto, malaxatum dicto oleo, applicetur regioni pubis.

Quod ſi vitio ſphincteris ſupprimatur urina, litus in perineo & pubis regione ex unguento nervino, dialtheæ cum oleo papaveris, caſtorei ac ſuccini confert, & applicetur fotus ex nervinis recenſitis. Internè verò ſimul propinantur volatilia antiſpaſmodica cum opiatis miſta, ſed modò primarius curatus fuerit morbus, ſecundarium hoc ſymptomata ſpontè evaneſcit. Sic v. g. ſi à cantharidibus ortum fuerit, lac, & emulſiones lacteæ, ſunt optimæ.

Si ab hæmorrhoidum intumeſcentia, aut prolapſu ſinus pudoris, hernia, inflammatione veſicæ, partiumque vicinarum ſimilibuſque tumoribus diſſolubilibus, fotibus appropriatis removeri debent.

Quod ſi obſtructa ſit urethra, tunc pro diverſitate cauſarum vel materiæ effluentis varianda remedia. Nam ſi ſit à grumo ſanguinis,

dentur internè hunc resolventia, ac in specie solutio lapillorum cancrorum in aceto, cum decocto radicis rubiæ tinctorum, aut Krapp/ item dandum decoctum artemisiæ cum decocto cherefolii, hyperici; vel mumia, myrrha, trochisci de carabe, sperma ceti, essentia cherefolii, essentia hyperici, essentiæ traumaticæ. Cum quibus jungatur insessus aut fotus ex decocto simplicium emollientium & resolventium sanguinis grumos, sicut propriâ experientiâ docet Timæus von Güldenklee *lib.* 3. *Cas.* 41. Externè expertum remedium est in grumis sanguinis stercus bovinum, quàm recentissimè adhuc excretum, pectini, pudendo, & perineo applicatum; hoc ipsum enim discutit & emollit sanguinem, si desit recens stercus, adhibeatur siccum, oleis appropriatis ad ignem permistum: Vid. Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Prax. Adm. Obs.* 65.

Quodsi malum sit ab urethræ obstructione à materia viscida & mucilaginosa, post purgans blandum conveniunt internè raphanacea ex armoracia, raphano communi, terebinthina cum pulvere liquiritiæ frequentiùs exhibita, decoctum aperiens & diureticum superbibendo; item succus Parietariæ & similia incidentia; item ∽ gummi ammoniaci compositus, aut etiam ∽ salis dulcis. Imprimis succus limonum vel citri ad ℥iij. vel jv. usurpatus appropriatissimum est remedium, vid. Amatus Lusitanus *Cent.* 5. *Cur.* 71. vel ad imitationem Riverii *in Obs.* 42. à Fomio *communicata*:

℞. *vini albi dulc.* ℥iij.
succ. limon. ℥j.
∽ *terebinth.* ʒj. M.

Mucilaginem dissolvit, & urinæ transitum parat.

Item succus parietariæ cum oxymelite experimentum est Helidæi Paduani, &c. Forestus ceu singulare experimentum commendat folia ribes nigræ, decoctis urinam cientibus addenda. Hæc enim folia adeò pellere urinam, ut etiam sanguinem proliciant, res est probabilis. Nam ipsa folia odorem urinæ fœtidissimum obtinent, ita, ut nulla matula sit adeò fœtida, quàm hæc folia.

Si malum sit ex tumoribus prostatarum circa radicem urethræ, præter cataplasmata cepacea & alliata, prodest beccabunga cum floribus chamomillæ, instar fomenti aut cataplasmatis, regioni perinei & vesicæ applicata.

Si pus tenacius obstiterit, succinum cum vino propinatum, item succinata, balsamus sulphuris succinatus, terebinthinatus, & oleum juniperinum, succini, & similia ferè, quæ modò circa grumos sanguinis fuerunt insinuata, sunt egregia; imò etiam vesicæ injicienda: cum quibus simul debitus catheterum usus non negligendus, qui tamen, ubi vesica simul, aut aliàs, inflammata, locum non habet.

Quod si supprimatur urina à caruncula intra meatum urinarium genita, hæc quantocyus removenda est; illius erosio & ablatio tentanda, methodô ab Amato Lusitano *Cent.* 4. *Obs.* 14. delineatâ.

Vel ℞. *Merc.* ∽*ti* ʒij.
ungu. de ceruss. ℥iß.
Misc. pro Linimento.
Pro magnitudine affectus aliquid *olei* ⊕*li* addi potest.

Supra ceream candelam ponitur, & hôc ipsô caruncula aliquoties, sed modestè, in die attingitur; vel Merc. præcipitatus dulcificatus seu turbith minerale cum emplastro triapharmaco candelæ cereæ apponitur, & dicto modo usurpatur: Vid. Velschius *Mictomim. Cent.* 1. *Obs.* 54. *annex. M. A. N.C. Ann.* 4.

In malo leviori cãdela ex cera alba, cui admiscetur ♁ crudum pulverisatum, vel, qui melior, crocus metallorum, leviter aufert carunculam. Quodsi gravius aut pertinacius fuerit, magma ex Mercurio sublimato & viridi æris cum cereo applicetur: Conf. *M. A. N.C. Ann.* 8. *Obs.* 92. *p.* 152.

Observandum autem, ne virgæ aut candelæ sint ex pura cera, quia facilè nimis franguntur, sed admiscenda est terebinthina.

℞. *cera alba* ℔j.
terebinth. Venet. ℥j.

Liquefiat cera, post addatur terebinthina: quibus liquatis tingantur ellychnia, fiantque candelæ.

Unguentum de calce viva, fuscum Felicis Wurzii, cum melle rosato etiam carunculam absumit: Conf. Barbette *in Chirurg.*

Quodsi exesa fuerit caruncula, pro consolidatione relicti ulcusculi unguentum album camphoratum immittatur.

Applicentur tamen candelæ corrosivis imbutæ cautè, ne ex nimia corrosione gangræna oboriatur, cujus exempla videb. in Lyseri *Observ. pag.* 250. Cætera pro hoc scopo usitata remedia videb. in Sennerto *lib.* 3. *Prax.* item Borello *Cent.* 1. *Obs.* 79.

Externè in quacunque ischuria convenientissimus est fotus suprà laudatus ex semine anisi, petroselini, & similibus in vino coctis, hinc remedia ex alliis & cepis cum oleis, coctis aut frixis, pubi aut pectini applicatis, Ischuriam vesicæ optimè tollunt. Cepæ albæ concisæ in vino decoctæ, instar fomenti applicentur, vel

℞. *Cepa sub ciner. coct.*
adde

pin-

pingued. anser. ℥ß.
Misc. sub forma Linimenti: S.
Harn beförderndes Sälblein.

Illinatur hoc ipsum umbilico & pubi: subitò enim promovet urinam. Conveniens etiam est perineo applicatum, si à Veneris abusu suppressa sit urina, prout in tali casu expertus est Hillerius *Cent.* 1. *Cur.* 17. Vel:

℞. *Cepar. alb. crud.* No. vj.
cap. allii No. ij. l. iv.
Contusis in mortario adde
pingu. anser. q. s.
♁ *scorpion.* parum.
Adspergantur aliquot guttulæ *olei destillati juniperi.*
Misc. pro Cataplasmate:
Applicetur regioni renum & pubis.

Post hæc egregium etiam est cataplasma ex parietaria contusa, cocta cum cepis & cum oleo scorpionum instar cataplasmatis pectini imposita, quod experimentum singulare est Helidæi Paduani. Me rarò fefellit, dicit Forestus *lib.* 25. *Obs.* 8. Vel decoquatur parietaria cum vino, & subigatur cum cepis in formam cataplasmatis; Vel

℞. *HB. Parietar.* M. ij.
cherefol. Mß.
fl. chamom. M. j.
Incisa coq. ad mollitiem, adde
butyri rec. ℥ij. l. ℥iv.
♁ *scorpion.* ℥ß. ad ℥iß.
M. f. Cataplasma.
D. S. ut *suprà.*

Applicetur calidè pubi, & desuper operculum calidum. Hoc ipso ischuriam puerperæ ex frigore subitaneo desperatam curavit Forestus: vid. l. a.

Tandem etiam in ischuria ex vitio vesicæ convenit litus externus cum oleo amygdalarum amararum; item cum oleo nucleorum persicorum; item fiat linimentum cum unguento dialtheæ, & oleo nucleorum persicorum, oleo scorpionum, acuato cum aliquot guttis olei destillati terebinthinæ, succini & similibus, regioni pubis, perineo & umbilico inungendum.

Vel
℞. *ol. petræ albæ* ℥iß.
destill. bacc. junip. ℨß.
Excip. c. s. q. *Unguent. dialth.* pro Litu externo:
D. S.
Harn beförderndes Sälblein.

Denique oleum mastichis destill. inunctum umbilico, remorantem urinam egregiè pellit. Tandem quorundam dicitur experimentum, ut ægro inscio immittantur pedes in aquam fervidam, seu benè calentem; sic enim perterrefactum ægrum subitò urinam reddere asserunt. Quod etiam prodesse dicunt in tussi.

MEMBRUM II.
De
Calculo Vesicæ.

Quod si calculus vesicæ meatum urinarium obturaverit, hic removendus venit. An unquam aliquis in vesica calculus producatur, dubitat Fernelius, omnemque, qui in ea reperitur, rudimentum suum in renibus traxisse, in vesica verò postmodum incrementum sumpsisse, putat, ideò, quod in contritis vesicæ calculis nuclei sæpius reperiantur, diversi à reliqua earum crusta coloris ac substantiæ, nullusque observetur calculo laborans, nisi qui nephriticis doloribus vexatus fuerit. Et quidem calculi vesicæ frequentissimè ex calculo renum primariam sui originem ducunt; conf. M. A. N. C. *Ann.* 6. *Observat.* 109. *pag.* 147. Læsâ enim ureterum tunicâ nervosa, ipsâ etiam vesicâ calculi motu nonnihil attrita, plorant hæ partes læsæ nutrimentum proprium sub forma mucilaginis crassæ & spissæ; quæ mucilago unà cum urina calculosorum excreta habetur vulgò pro pituita, ex qua per colorem arefacta generetur calculus, cum tamen reverà sit alimentum proprium ureterum ac vesicæ, in vesicæ cavum destillans, & ita concretum. Hæc ipsa tamen mucilago, ubi aliquantulum ejus subindè adhæret calculo renali eò delapso, in hujus augmentum cedit. Accrescentibus enim plurimis arenulis, aut advenientibus salibus coagulabilibus ex urina, simul in calculi consortium rapiuntur, & exindè calculi vesicæ augmentum oritur. Hinc vesicæ calculi majores lamellatim concreti reperiuntur, instar nempe ceparum cortice uno supra alterum concreto, facilè tamen à se invicem separabili; quod eleganter declarat Boyle *in Phil. Experiment. Confer.* & Borellus *Centur.* 2. *Observ.* 62. & Velschius *Hecat.* 2. *pag.* 32.

Nihilominus autem, utut frequentissimè rem ita se habere concedi debeat, i. e. plurimi calculi rudimenta sua prima renibus debeant, in vesica verò morbosum incrementum recipiant; contrarium tamen quoque, i. e. quamplurimos calculos ipsam etiam vesicam pro prima minera agnoscere diversa persuadent:

1. Quod multi pueri sine nephriticis symptomatis antecedaneis calculo laborent.
2. Plures etiam calculi è vesica protracti, quoad nucleum & corticem eundem substantiæ modum, quoad interiora & exteriora, habeant.
3. Calculus vesicæ non rarò adnascatur per tunicam quandam, vid. Riverius *lib.* 14. *cap.* 2.

DIAGNOSIS.

Signa diagnostica calculi vesicæ sunt ferè difficillima, potissimùm in principio morbi; grandior autem redditus signa ferè faciliora præ se fert, vid. Salmuth *Cent.* 1. *Obs.* 25. Riolanus *Anthropogr. lib.* 2 *cap.* 24. Hildanus *de Lithiasi vesicæ cap.* 3. & *Scholiographus* Hollerii *lib.* 1. *de Morb intemperiei cap* 50.

Conjecturari interim licet calculum in vesica ex sequ. Nam percipitur imprimis impedimentum quodcunque in vesica, ita ut sentiant ægri quasi aliquod obstaculum, quod se opponit meatui urinario sub urinæ excretione, & in medio sui cursu urina subitò supprimatur, unde assiduus ad urinam mittendam stimulus, & summa mejendi difficultas & urinæ stillicidium.

Item anus in consensum trahitur, & unà tenesmo affligitur, quod unum ex potissimis est signis: Imò tenesmus hic interdum est tantus, ut ex crebriori egerendi conatu sæpius procidentiam intestini recti comitari soleat.

Ulteriùs ægri calculo vesicæ correpti percipiunt obtusum dolorem perinei seu colli vesicæ, qui circa finem mictionis exasperatur, & si calculus majorem molem contraxerit, pondus in perineo & tota pectinis regione.

In penis glande est dolor & pruritus ex continuatione membranæ internæ vesicæ ad glandem penis, ita ut ægri interdum putent, calculum hærere ibidem; vid. Hildanus *Cent.* 6. *Observ* 47. hinc urinam redditurì glandem fricent, comprimant & protrahant.

Subindè continuam erectionem atque tensionem penis patiuntur, idque ex irritatione membranæ vesicæ internæ cum membrana meatus urinarii circa radicem penis.

Sanè Helidæus Paduanus ceu expertissima calculi signa vesicæ habet, præter urinæ difficultatem, si post mingendi desiderium etiam adsit desiderium excernendi feces intestinorum, & si ægri, dum aliquem palum, & simile quid humo attollere volunt, dum se inclinant, in parte vesicæ anteriori circa regionem pubis dolorem & quasi puncturam sentiunt.

Prætereà sub vehementiori corporis saltu vel motu motum calculi in vesica ægri percipiunt, modò non sit adnatus: Nam interdum per membranā post laceratam vesicam ita ei adnascitur, ut tanquam in capsula videatur contentus, quo in casu est difficillimus cognitu.

Porrò immisso in vesicam cathetere, aut immisso digito in podicem ab experto, facilè residens calculus in collo vesicæ fluctuet. Nam observarunt quidam, quod calculus quasi conglutinatus hæserit membranæ vesicæ, unde tunc cathetere opus est, quia gravior docimasia calculi.

Item si inter mingendum supprimatur urina, signum est satis certum, suppressam esse urinam à calculo vesicæ.

Corporis inquietudo varia adest, quâ ægri præprimis crura exagitant, & transversim complicant, coxas & pubem comprimunt, abdomen ad humum flectunt, imò si calculus major fuerit, vix recti stare, equitare, aut per salebrosa loca ambulare possunt.

Et denique in malo diuturno mucilago ista, cujus anteà mentio facta fuit, nec non lutosa ac argillosa, copiosè cum urina excerni solet, quæ aut non ut materia, sed productum quoque calculi erit agnoscenda: Vid. Lindanus *de Lithiasi vesicæ cap.* 3. & Riverius *Pr. lib.* 14 *cap.* 2.

PROGNOSIS.

In prognosi calculus vesicæ malum est difficillimum curatu.

Facilius tamen in fœminis propter brevitatem & simul amplitudinem colli vesicæ in matrice, difficiliùs & periculosiùs in viris, quorum urethra est longior & angustior.

Calculus vesicæ propriæ membranæ inclusus, & firmiùs adhærens, ferè incurabilis est, vid. Tulpius *lib.* 3. *Obs.* 5.

Calculus vesicæ subinde non, nisi sectione, tolli potest; quæ, nisi ritè tractetur, nec sic periculo caret, quia sectis aut extractis licet, sæpiùs tamen aut vesicæ inflamatio lethalis cū gangræna, aut certè fistula supervenire potest, & sic ægri tædiosam agunt vitam. Imò nec feliciter secti à recidiva planè immunes, vid. Hildanus *l.* 4 *cap.* 4. & 8.

CURA.

Hæc eosdem, quos renum calculus, scopos habet, sc. ut materia anteceden tempestivè evacuetur, calculique generatio inhibeatur, ipseque calculus maturè extra corpus ejiciatur. Quod si nequeat expelli ob magnitudinem, comminuatur, vel medicamentis assumptis, vel injectis, dolorque sedetur: si nec hoc procedat, exscindatur.

Quoad interna: præter laxativa, acidum absorbentia &, dolore urgente, diuretica validiora, & ea ipsa, quæ in calculo renum fuerunt laudata, etiam in vesicæ calculo promovendo sunt convenientia; diutiùs tamen continuanda, quia longiore mora vis eorum nonnihil infringitur; vid. Fortis *C.* 4. *Consult.* 3. Præ cæteris internè agrimonia commendatur à Foresto *l.* 5. *Obs. Chirurg. Obs.* 3. In specie ▽ & decoctum persicariæ in calculo renum & vesicæ ab Anglis laudatur, & succus betulæ, imprimis ex ramis mediocris crassitiei prolectus, aut ipsius betulæ frondes exiliores seu virgulæ conquassatæ, & cum semine dauci vel beccabunga cerevisiæ parandæ incoctæ, de quibus vid. Helmontius de

Lithiasi,

Lithiasi, c. 8 & 27. item Hartmannus *Praxi Chymiat.* p. 252. Item aqua ex cepis destillata, cujus efficaciam singularem Riverius *l. a.* & *l.* 4. *Obs.* 14. confirmat: item sanguis & urina hirci ac tauri utriusque embryonis, vel etiam urina hirci recenter mactati pota; vid. Helmontius *l. a.* & Hartmannus p. 252 & 270. herniaria & betonica in jusculo carnium cocta & quotidiè ebibita, expertum est in calculo à Poterio *Cent.* 3. c. 73. sicut vesperi lapilli cancr. ad ℈ß. cum succo limonum assumpti, vid. Poterius *Cent.* 3. c. 74. decoctum malvæ cum butyro & melle usurpatum fuit ab Horstio *in Obs.* p. 462. *A.* Turriano *in Jatr. lib.* 4. c. 6. commendatur crystallus & hujus liquor. Specialissimè aselli seu millepedes præparati, vel potius conquassati in vino Rhenano expressi, continuato usu mirabiles sunt ad comminuendum & quasi labefactandum vesicæ calculũ, secundùm Horstii, Augenii & Laurembergii experientiam; quorum usum & compositionem *vid in* Sennerto, *lib.* 3 *Prax. ubi de Calculo vesicæ p.* 848. Laurembergius, qui hujus medio se curavit, singularem de calculo vesicæ cum asellis curato edidit tractatum, & ante eum primus hujus experimenti mentionem fecit Horatius Augenius *T.* 2. *l.* 9. *Ep.* 8. v. g. Spectant huc pilulæ ex salibus baccarum hederæ & nasturtii aquatici, crystallis tartari ac nitri ā part. æqu. cum terebinth. paratæ, quarum Riverius *obs. alleg.* meminit; item calculus humanus ejusque ~ & ⊖ volatile, vid. Hartmannus *Prax.* p. 250. & Hœferus *herc. Med.* l. 3 c. 4. Item electuarium, quod Montagnana *Cons.* 182. describit; vel succi ex succo parietariæ ℥ij. vini ℥j. succi limonum, ◦◦i amygdal. dulcium ā ℥iß: vel succus ⚭ duorum cum vino expressorum, vel cum syrupo violarum & althea temperatus, à Mayerne laudatur. Interdum, ubi calculus est motus, & tamen non benè procedit, malumque desperatum, vomitus convenit, in specie in mulieribus, cujus egregium exemplum videb. in Poterio *cent.* 3. c. 74. ubi in casu desperato calculi vesicæ propinavit ⊖ ⊕-li depuratum in jusculo carnium, & ita excitato vomitu cum impetu calculus vesicæ prorupit. Sed certos nos esse convenit de illius mole, ne major aut acutus laceret.

Externa in vesicæ calculo tollendo primaria sunt ea, quæ in vesicam injiciuntur, ut alteretur ab iis, & consumatur calculus, quæ tamen admodum rara sunt, imò hactenus nulla cognita. Nam si fuerit acidus, eàm corrugabit; si urinosus, soluturus eum in mucaginem mutabit. Verum dico, liquorem illum debere esse temperatum: Nam quod non impossibile sit, ut per urethram solvatur calculus, confirmant M. A. N. C. *An.* 2. *obs.* 158. *in Schol* p. 250. quod Parisiis quidam empiricus talem liquorem habuerit, & beneficio talis aliquot calculos vesicæ comminuerit, & frustulatim ejici curaverit, & Zechius *Consult.* 31. sanguinem vulpis & hirci calidè injectum eundem in finem laudat; quod etiam Monconys Voyage *l.* 1 p. 3. testatur. Sunt, qui solutionem stercoris columbini calcinati, cum parietaria decocti, vel ejus aquam pro hoc scopo commendant. Aliàs etiam balnea ex emollientibus, item fomenta & cataplasmata ex anodynis, & moderatè pellentibus, similibusque in usu esse solent.

Item inunctiones fiant cum pinguedine hircina, cuniculi, petroleo, oleo scorpionum, amygdalarum amararum, succini, ceræ, & similibus, circa regionem pubis & perinei: nam petroleum etiam renibus externè inunctum, eorum calculum promovet; & ob id maximum remedium vocatur à Panarollo *Pent.* 2. *obs.* 2. Vel

℞. *Petrol. albi* ʒiij.
◦◦*expr papav.* ʒiß.
hyosc. ʒß.
M. D. S.
Linderend Oel.

Singularissimum est cataplasma factum ex alba cepa, cocta in vino decoctionis parietariæ, & oleo scorpionum, quod ipsum pubi & perineo admovendum, quàm calidè fieri potest. Cataplasmate hoc usus quidam fuit duabus vicibus, quibus se curavit à calculo vesicæ, quem sibi jam exscindendum decreverat: Vid. Hœferus *Herc. Med. pag.* 175. item Horstius *in obs. pag* 460. Injiciantur quoque clysteres. Tandem si hæc irrita fuerint, opera danda erit, ut sectione promoveatur calculus; cui addenda illa vesicæ cervicis perforatio, quam in desperatis Riolanus *Encheir. Anatomico pathol. lib.* 2. *cap.* 30. & Zechius *Consult.* 58. describunt & commendant.

ARTICULUS II.
De *Urina Excretione Aucta.*
MEMBRUM UNICUM DE URINÆ INCONTINENTIA.

Aucta seu frequens nimis urinæ excretio, seu quando urina ad voluntatis imperium & arbitrium diu satis retineri nequit, & præter voluntatem effluit, aliàs dicitur urinæ incontinentia, seu involuntarium urinæ profluvium.

Vitium hoc duplici modo affligit ægros: aut enim dormientes solùmmodò urinam continere nequeunt, ut in lectimingis; aut vitium hoc diurno pariter ac nocturno tempore infestum est, ita ut vigilantibus ac dormientibus æqualiter urina involuntariò effluat: Quò etiam spectat, si urina satis diu retineri nequeat, sed ad mictionem frequentiorem urgeat.

PARS AFFECTA & CAUSÆ.

Subjectum & causa hujus affectus proxima, quam veteres retentricem læsam ajebant, est deficiens constrictio sphincteris vesicæ.

Causa remota, per quam debita sphincteris hujus constrictio, modò symptomaticè, modò idiopathicè, deficit, est I. Paralysis vel resolutio vitio nervorum eveniens, sive universalis totius corporis, sive partialis, solam vesicam & sphincterem afficiens, dum nempe ex impedimento nervis injecto spirituum animalium irradiatio debita fieri nequit. Si ergò ex quacunque causa, vel interna vel externa, læduntur nervi ad sphincterem abeuntes, eumque stringentes, spiritibus resolutis fibræ relaxatæ se minùs stringunt, & incontinentia urinæ infertur. Similiter quoque contingit hæc sphincteris resolutio interdū à casu ab alto, si quis ad regionem lumborum, ossis pubis, aut ossis sacri impingat, ubi nempe nervi ex spinali medulla derivantur ad vesicam: sic luxatio etiam vertebrarum in locis istis subinde urinæ incontinentiam infert; qualia exempla videb. apud Schenckium *in Obs. lib.* 3. Zacutum Lusitanum *l.* 2. *Med. Princ. Histor.* 143. Amatum Lusitanum *Cent.* 2. *Cur.* 11. Imò diuturnior mora in aqua frigida & ipsa resolvere sphincterem vesicæ, & sic urinæ incontinentiam inferre valet. Pertinet huc, dum morbis acutis, ægrisque summè debilitatis, supervenit urinæ incontinentia ex defectu spirituum animalium, adeòque viribus penè exhaustis: id quod & apoplecticis ordinariò ferè accidere solet, in quibus involuntariò & feces alvi & vesicæ effluunt.

Deficit etiam II. sphincteris vesicæ constrictio ob fibrarum sphincteris nimiam relaxationem, sive tonum omninò læsum, idque sæpiùs propter nimiam distensionem. Causa hæc subindè affligit in specie mulieres primiparas in partu difficili, facto propter nimiam fœtus magnitudinem; hinc enim, dum fœtus eluctari nititur per istas angustias, vaginam uteri, & simul collum vesicæ, ejusque sphincterem vaginæ uteri implantatum nimis dilatando in causa est, ut sæpiùs postmodum urinam retinere nequeant. Exemplum tale recenset Platerus *in Observat. pag.* 256.

Tandem III. Quando fibræ sphincteris constrictoriæ omninò lacerantur, ac plùs minùs intensè læduntur, etiam cessat urinæ retentio. Fit hoc non tantùm in vulneribus istarum partium fortuitis, sed etiam imprimis in lithotomia, incautè instituta, exemplum videb. in Sculteti *Armament. Chirurg. Obs.* 63. Pertinet huc etiam obstetricum ineptitudo, quæ vesicæ collum aut carunculam myrtiformem majorem, orificio vesicæ præpositam, in parturientibus subinde digitis aut unguibus lacerant, & inde non rarò gravissimam incontinentiam ⊡æ inferunt: Ut taceam in difficiliori partu rumpi quasi vesicæ sphincterem; vid. Heinricus ab Heer *in Observat.* 14. item Salmuth *in Observat. C.* 1. *Histor.* 39. Fit hoc interdum etiam in mulieribus propter prolapsum sinus pudoris. Vid. Bartholinus *Cent.* 4. *Histor. Anat.* 2. *pag.* 213. ubi urinæ incontinentiam refert ex ulcere vesicæ cum prolapsu uteri.

Cæterùm pertinet huc suo modo vitium istud, quando urina satis diu retineri nequit, id quod ferè propter continuum ac sensiliorem in vesica stimulum contingit, ita ut & sæpè & parum excernatur, absque tamen dolore in excretione, aut absque ulla molestia; sin verò retineri debeat diutiùs urina, tunc vesica doleat, aut irritata excretionem stimulet. Contingit hæc interdum in calculo vesicæ, qui incumbens collo vesicæ clauso, suâ mole aut asperitate, aliavè ratione continuò irritando, mictionem urget: item contingit hoc etiam interdum gravidis ultimis gestationis mensibus, dum moles uterina premit vesicam, aut subsidendo distendit vaginam uteri, sicque per consequens orificium vesicæ simul dilatat, unde continuus percipitur stimulus, nec sufficienter urina retineri potest.

Facit huc etiam vitium, quando excoriata aut exulcerata est vesica, in specie ejus orificium; sic enim ab excoriatione ad excretionem stimulata vesica urinam mittit, ut proptereà frequentiùs & sæpiùs mingatur.

Denique etiam risus & tussis diuturnior & gravior ad hoc vitium disponit, dum ægri crebrius tussientes simul urinam emittunt, quod etiam observavit Salmuth *Cent.* 2. *Observat.* 30. item Platerus *lib.* 2. *Observat.* in specie in mulieribus corpore magis obeso aut habitiori præditis: nempe concutiuntur in tussi cum diaphragmate quælibet abdominis partes internæ, quibus concussis etiam vesica concutitur, & sphincter se laxat, idque eò magis, quò minus in obesiori corporis habitu partes externæ cedunt, ut ita quasi impetu protrudatur tanquam ex siphone urina. Fit denique hoc etiam malum in casu, quando vesica ob suam angustiam urinam multam, aut diu, retinere nequit, tàm nativam, sub prima generatione, quàm ascititiam propter tumorem vel proprium vel partium vicinarum, & ex earum compressione angustatur, ut urinam diu satis retinere nequeat, v. g. in inflammatione musculorum rectorum, abdominis in pubis regione vesicæ superjacentium: vid. Timæus von Güldenklee *lib.* 3. *Cas.* 45.

Hæc fuit vera & propriè dicta urinæ incontinentia, vigilantibus pariter ac dormientibus conveniens.

Verùm

Verùm, quoad impropriè dictam incontinentiam urinæ, seu quando interdum optimè retinetur urina, noctu verò dormientes saltem stragula permingunt, vitium istud aut est ex debilitate facultatis retentricis, ut vulgò loquuntur, rectiùs verò facultatis animalis, i. e. vel ex deficiente activitate, & ita torpore spirituum animalium, aut ex eorundem defectu, dum sc. hi aut deficientes aut torpidi non satis firmant tonum fibrarum sphincteris vesicæ constrictoriarum. Unde videmus, quod in specie infantibus aut tenellis propter spirituum torporem aut segnitiem vitium hoc frequens sit, dum nempe spiritus animales nequeunt validè per nervos ac fibras nocturno tempore irruere. Interdum etiam senibus in ultimo senio obvenit nocturna incontinentia urinæ, quin & interdum morbis acutis supervenit, ex prostratione nempe facultatis animalis, seu ex defectu spirituum animalium. Frequenter autem solet affligere senes propter musculum sphincteris semiparalyticum, & propter spirituum animalium vigorem deficientem. Imprimis & his valdè familiaris est urinæ incontinentia, qui sub consistente ætate nimis indulserunt potui, & qui obnoxii fuerunt calculo. Interdum etiam consuetudo hîc supervenit, ita ut pueri, interdum etiam adulti, ex prava consuetudine stragula largiter permingant. Facit etiam huc imaginationis vis, quatenus nonnulli à nimio potu, acriore urina, aut sensibilitate vesicæ majori stimulati lectum permingunt, somniantes se matulam tenere: Utrumque non tàm medicamentis, quàm flagris aliisque fraudibus cedens.

DIAGNOSIS.

Quoad signa diagnostica, affectus hic facillimus est cognitu; nam si ægri tacent, loquuntur stragula & vestimenta: saltim curarum diversitas partim ex relatione ægri, partim ex antecedentibus circumstantiis expiscanda venit; vid. Riverii *Praxis lib.* 14. *cap.* 7. & Timæus von Güldenklee / *l. a.*

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin verò, istud urinæ profluvium, quod dormientibus saltem obvenit, levius est, quàm quod vigilantibus contingit.

Quodsi adsit talis urinæ incontinentia ex vitio nervorum paralyticorum, in specie vitio cerebri, aut spinalis medullæ, difficilis curatu & periculosus est affectus, nempe ex vitio sphincteris exortus: Vid. Platerus *Observ. pag.* 805.

In senibus urinæ incontinentia est ut plurimùm immedicabilis, nisi quod interdum forsan thermæ iisdem succurrant.

In febribus acutis, aut aliis morbis acutis, sive à delirio sive spirituum resolutione proveniant, superveniens urinæ incontinentia, summum periculum innuit, & mortem ut plurimùm portendit: indicat enim deficientem penitus vim animalem, & deficientes spiritus animales, tonumque nervorum jam fatiscentem.

Puerperis ex læsione violenta superveniens urinæ profluvium rarò curatur.

In pueris interdum per incrementum annorum subinde spontè cessat, sc. intra annum vigesimum quintum: Nam ubi tunc non cessat, metus est, ne ex Hippocratis mente sit immedicabilis. Observat tale exemplum Timæus von Güldenklee / *in casibus lib.* 5. *Consf.* 22. *pag.* 258. de puero incontinentia urinæ laborante incompescibili, quæ ipsa tamen succedente ætate sponte natura curata fuit.

CURA.

Quod attinet curam incontinentiæ urinæ: in hac imprimis causæ remotæ corrigendæ; hinc frequentissimè in malo hoc musculus sphincter adstringentibus & nervinis aromaticis roborandus, sive internè propinentur, sive externè admoveantur. Pro quo scopo in genere conveniunt omnia adstringentia, nervina simplicia antiparalytica: Et quidem si malum adsit à paralysi seu resolutione, remedia externa non tantùm vesicæ, sed etiam lumbis, ossique sacro, ubi sc. nervorum vesicæ est exortus, imò ipsi cerebro, applicanda erunt. Purgantibus aliisque evacuantibus hoc in casu vix videtur opus, nisi humores pituitosos ac serosos abundare constet, ubi decocta sudorifera ex lignis singularis efficaciæ à Riverio *l. a.* proclamantur.

In genere ergò ad quamcunque ferè urinæ incontinentiam laudantur quædam euporista, per usum appropriata observata, ut calamintha, & mentha, & omnes his cognatæ simplicium species cum vino coctæ, & ante pastum haustæ. Deinde alchimillæ & agrimoniæ usus, calaminthæ additæ, specificè quocunque modo conveniunt ob vim adstringentem vulnerariam. Hisce accensetur castoreum, quod imprimis in affectu nervino paralytico egregium est remedium. Galanga, non secus atque lignum aloës resinosum, subtilissimè pulverisatum, ad ʒj. cum cyatho dimidio vini albi generosi, aut etiam in ovo sorbili assumptum, manè & tempore somni insigniter prodest; item plantago, radix consolidæ majoris, cyperi, nuces cupressi, equisetum, succinum, flores & semen hyperici, semen agrimoniæ, glandes & medulla glandium, mastix, &c. Certè pulvis mastichis ad ʒj. crebriùs in vini haustu admodùm etiam confert; uti etiam myrrha, si propi-

propinetur in vino decoctionis seu infusionis calaminthæ. Ulterius thus ejusque pulvis, item gummi Arabicum ad ʒj. in vino assumptum, laudantur, præsertim quando occasione stimuli præternaturalis non benè retinetur urina. Unde Joel sequentem commendat pulverem ad incontinentiam urinæ paralyticam, v. g.

℞. *calaminth.*
myrrhæ
castor. ā. ʒiij.
gland. ʒv.

Hæc pulverisata subtilissimè propinentur ad ʒj. cum vino enulato.

Specifica inter talia convenit guttur galli tostum, tritum, & cum vino propinatum, ad ʒj. tam in diurna quàm in nocturna urinæ incontinentia, quod mirè laudatur à Solenandro *Sect.* 4. *Conf.* 11. vid. Sennertus *l.* 3. *Prax.* ac Horstius *in Problem.* item Hartmannus *in Praxi Chim.* & Lindanus. Commendat etiam hoc puerperis, si à partu difficili malum ortum fuerit, Hœferus *in Herc. Med. pag.* 343. Porrò pulvis erinacei combusti inter alia etiam specificum optimum & certissimum est ad omnem incontinentiam urinæ, quod B. D. Michaelis frequenter, felici aliquoties cum successu adhibuit; qui retulit etiam, quendam Medicum, qui 20. annos hoc affectu laboraverat, postmodùm solo hoc medicamento feliciter curatum fuisse. Ipse etiam in puero 12. annorum, post morbum acutum urinæ incontinentiâ laborante; hunc pulverem cum medulla saxorum mistum, cum successu adhibui. Hinc Bartholetus *in Encyclop. cap.* 164. contra urinæ incontinentiam adhibet pulverem compositum ex interioris tunicæ ventriculi gallinarum part j. & cineris erinacei part. iij. quæ duo pulverisata insigniter commendantur ab eodem. Unde etiam erinaceus est basis pulveris experti Montagnanæ pro iis, qui lectum permingunt. Compositio est hæc:

℞. *Tunic. stomach. gallin. pulv.* ℥ß.
HB. agrimon. ℥j.
erinac. combust. ℥iij.
Misc. f. Pulvis.

Dosis ʒj. cum jure vel vino propinatur.

Porrò vesica suis vel apri tosta, item vesica capræ exsiccatæ ad ʒj. data valdopere commendatur ab Hartmanno *Praxi pag.* 269. Præ cæteris vesica capræ præ vesica suis & apri commendatur. Hisce addatur medulla lapidis, das Stein-Marck/ quæ apud Jenenses & Rochlicenses invenitur, est etiam expertum specificum contra incontinentiam urinæ dosi ℈j. ad ʒß. in vino generoso propinatum, quo Tacchenius Nobilem quendam urinæ incontinentiâ laborantem citra spem & expectationem curavit. Unde quidam admodum commendant hunc pulverem; vel:

℞. *pulv. medull lapid.* ʒiij.
gran. mast. ʒij.
ligni aloes resinosi exactè pulveris. ʒiß.
M. fiat pulvis pro aliquot dosibus.

Propinetur pro dosi ʒj. in quocunq; vehiculo.

Item huc spectat pulvis pro lectimingis, quam officinis suis usualem Hœchstedterus *Dec.* 2. *Hist.* 2. describit. Piscis in ventre lucii inventus & propinatus commendatur ab Hartmanno. Porrò pudendum suis seu vulva suilla quocunque modo præparata, tàm in pulvere propinata exsiccata, quàm ex eadem paratum farcimen ægro offerendum, non tantùm commendatur à Schenckio *in Thes. Med. cap.* 1. ceu remedium sæpiùs sibi observatum in praxi, sed etiam D. Michaelis aliis irritis in usu fuit. Hoc tamen observat Schenckius, quod farcimen ex pudendo masculi sit pro masculo remedium faciendum, & fæmellæ pro fœmina. Aliàs cinis pudendi suilli convenit, & loco farciminis substituitur, quo ipso puer 18. annorum ab incunte ætate hoc malo affectus curatus dicitur: conf. *M. A. N. C. Ann.* 2. *Obs.* 21. *pag.* 36. ac *Ann.* 9. *&* 10. *Obs.* 150. Alii loco vulvæ suillæ ungulas porci castrati siccatas & subtilissimè pulverisatas in haustu vini *vel* potu communi propinant; mures exsiccati & pulverisati, vel mures in butyro elixi & ita propinati, sæpiùs expertum sunt specificum contrà urinæ incontinentiam, tàm vigilantium quàm dormientium. Conf. *M. A. N. C. Ann.* 6. *Obs* 88. *pag.* 124. Forestus *lib.* 25. *Obs.* 22. item cineres eorum. A Galeno laudantur cerebrum & testiculi leporis exsiccati aut combusti, item cochleæ cum testis combustæ, alii stercus leporis propinant, item stercus capræ: In specie verò, si dormientibus saltem contingat hoc malum, tunc ex experientia Helidæi Paduani convenit pulvis cupularum glandium in ▽ vel vino chalybeatis; item ▽ sigillata cum pulvere castorei in junioribus ad ℈j. adultis ad ʒj. in haustu vini vel aquæ parietariæ sub introitum lecti propinetur: item pulvis pulmonis hœdi tosti, & ad ʒj. exhibiti, ceu specificum commendatur. Facit etiam huc pulvis Augustanorum pro lectimingis, quem etiam commendat Hœchstedterus *Decad.* 6. *Cas.* 2. *in Schol.* ubi habet mixturam contra incontinentiam urinæ nocturnam.

Denique cuidam singulare experimentum venditur rana viridis per medium scissa, & renibus applicata. Nutrices & mulieres interdum pueris penem constringunt cum quodam vinculo, ne lectulos permingant, sed fit hoc cum summo periculo. Exemplum videb. in Bartholino *Cent.* 3. *Hist. Anat.* 52. *pag.* 103. ubi ex penis constrictione periculosa secuta notat symptomata.

Lace-

Laceratio & distensio sphincteris vesicæ à partu difficili curatur per trochiscos de carabe, glandes quernas, bolum Armenam, guttur galli tostum, &c.

His occurrunt etiam externa, inter quæ imprimis balnea & fomenta laudantur, facta ex incoctis plantis nervinis atque adstringentibus, ut mentha, absinthio, floribus rosarum, balaustiorum, radice tormentillæ, bistortæ, foliis quercus, imprimis radice symphyti; quâ etiam defloratæ utuntur virgines; vid. Hœchstedterus; & similibus, ut ex Horstio *lib* 5. *Obs.* 20. constare potest. Balnea hæc fiunt cum aqua ferrariorum, quæ vitriolaceæ prosapiæ, adeoque adstrictoria est. Loco horum artificialium speciatim thermæ sunt proficuæ in malo contumaciori, idque primariò senibus. Harum enim insessione vir 72. annorum ab incontinentia urinæ fuit levatus. Novi sanè qui à potu, mox atque unicum potum hauriret, continuo eoque perquam doloroso vesicæ cruciatu, & ad continuum mictum stimulo, afficiebatur: aliis multis irritis profuerunt internè juscula decoctionis carnium & gallinarum calida, loco potus assumpta; externè verò thermæ. Juxta hos insessus convenit etiam inunctio lumborum & regionis pubis cum oleo absinthii, mastichis, menthæ, rutaceo, castorei, unguento nervino Augustanorum, item styrace liquido, balsamo Peruviano, oleis nervinis destillatis, oleo destillato macis, terebinthinæ, juniperi, succini, semine dauci vel carvi. Item emplastrum oxycroceum vel nervinum, vertebris lumborum applicatum, malaxatum cum balsamo Peruviano & oleo succini, commendari solet à *JOELE Pr. lib.* 6. *pag.* 134. item à *TIMAEO* von Güldenklee *in Cas. pag.* 258. Tandem singulare remedium est pulvis bufonis vivi in nova olla usti, & in sacculo collo appensi; quod est veterum experimentum; vid. Heinricus ab Heer *Observ.* 14. Confirmatur simile exemplum à Digby & Boyle *in Philos. Exper. pag.* 217. ubi refert: in Anglia fuisse reiteratum hoc experimentum, idque felici cum successu in incontinentia urinæ ex læsione vesicæ in partu difficili, cujus curationem videb. in *M. A. N. C. ann.* 3. *Observ.* 325. Sennerto *lib.* 4. *Prax. P.* 2. *cap.* 9. *pag.* 466. qui eandem curat balneo & unguento ex catellis. Quidam hoc unguentum ceu singulare commendant contra profluvium urinæ muliebre seu potius ⊡æ stillicidium, post partum difficilem:

℞. *lap. calaminar. in* ⋇ *&* ▽ *rosar. bis vel ter loti & subtiliss. pulverif.* ℥iv.
lithargyr argent. ℥ij.
ceruss. præp. ℥j.
℈o rosar.
chamomill. ā ℥v.

Agitentur simul per horas duas & cum axungiæ hirci ℥iij. f. l. a. Unguentum, benè agitando ad horæ quadrantem, donec consistentiam debitam acquirat.
Hoc ipso leniter inungenda est pars affecta, ac linteo cooperienda.

Puerperis post partum, à laceratione & distensione sphincteris conveniunt insessus & fotus ex radice consolidæ, foliis quercus, hederæ, gypso usto, bolo & vitriolo; suffimigia ex pice, thure & mastiche; vid. Platerus *l. a.* Unguenta ex catulis Sennerti; Item, ubi incontinentia urinæ ex vesicæ exulceratione.

℞. *Aquæ rosar.*
plantag. ā. ℥ij.
facch. cand. ℥ß.
ceruss.
litharg.
alum. crudi
plumosi ā. ℈ij.
camph. gr. v.
ungu. Ægypt. ʒß. M.

Quodsi dictis modis non cesset malum, pro cura palliativa vascula quædam arte applicanda veniunt in maribus, quibus urina continuò depluens colligatur, ut cum minore fastidio vivant: quale instrumentum videb. in Hildano *Cent* 6. *Obs.* 54. & 55. fœminis verò inserviet, quale ab Heer *l. a.* fuit explicatum.

ARTICULUS III.
De
Urinæ Excretione depravata.

Depravata urinæ est excretio, quando urina cum dolore, ardore, insigni difficultate, vel alio modo præternaturali excernitur.

MEMBRUM I.
De
Stranguria.

Stranguria dicitur ἀπὸ τῆς στράγγος, à gutta, Latinè urinæ stillicidium, quia in eadem urina guttatim excernitur, idque cum acerbo dolore colli vesicæ & urethræ, tàm in quàm post mictionem, remanente nihilominus continua ad mingendum stimulatione. Et quidem in suo genere simillimus stranguria est affectus cum tenesmo, ubi continuus est conatus excernendi excrementa, unà cum gravi dolore sub excretione. Nam sicuti se habet tenesmus in podice ejusque sphinctere, ita se habet stranguria in vesica, ejusque musculo constrictore, dum uterque continuò irritatur; & sicut in tenesmo peccat acidū in subjecto viscido, ita in stranguria peccat acidum in subjecto aqueo. Equidem communiter hoc malū oriri volunt ex refrigeratione abdomi-

abdominis & partium urinariarum, in specie vesicæ, vel à potu cuium frigido interno assumpto; unde Germanis vocatur die kalte Seiche oder Pisse.

CAUSÆ.

Potiùs causa proxima hujus stranguriæ est vitiosa urinæ aciditas, quæ acore suo, fibris nerveis inimico, stimulando vesicam, in specie circa collum, ubi admodum sensilis existit, & rodendo suo transitu meatum urinarium, continuum ferè mingendi conatum acerbumque dolorem diu permanentem infert. Urina verò guttatim prodit, quia, dum vesicæ sphincter se laxat, ut urina effluat, ab urinæ acrimonia acida vellicante subitò denuò se stringit, post denuò se laxat, & iterum stringit, & sic porrò, unde guttatim prodit. Dolor iste primariò percipitur tàm in urethra, quàm in vesicæ collo, idque post mictionem; iste tamen, qui urethram affligit, acerbior est illo, qui vesicam & ejus collum afficit: licèt enim urethra & interior vesicæ membrana sit continuata & una eademque substantia; tamen vesica interiùs est oblita muco crasso, nonnihil viscido, qui eam ab acrimonia urinæ plùs minùs rosivæ defendit, quo cum careat urethra, eò acerbiùs à transeunte cruriatur urina acida. Hunc urinæ acorem peccantem confirmat Helmontius *in Tract. Pleura furens*, qui demonstraturus in urina stranguriosorum peccare acidum, sumere jubet urinam naturalem, i.e. constantem ex ⊖e volatili ⊖ so, seu composito ex acido & alcali volatilibus, & huic addere tantillum vini acidi, & injicere in vesicam urinariam; sic enim subitò percipi dolorem stranguriæ simillimum: itè quod in nosocomio Lugdunensi taliter affectorum urina gustata manifestum acorem linguæ repræsentarit. Confirmatur hoc ulteriùs per curam, quæ per talia, quæ acidum corrigunt in primis viis, istudque destruunt, aut obtundendo demulcent, peragitur; hinc etiam urinæ opacæ & turbidæ, albicantes & plùs minùs lacteæ, & hoc in specie in senibus, excernuntur, qui vitio digestionis primæ laborant.

Acor hic in urina vitiosus, stranguriæ autor, natales habet suos in stomachi digestione, ejusque in duodeno perfectione vitiata, ex cruditate acida, eaque utplurimùm vitio assumptorum. Causa dispositiva est inertia fermenti bilis, non debitè perficientis in duodeno chylum: dum nempe assumpta, imprimis potulenta, non digesta ritè, sed acore aut stomachi aut proprio adhuc tincta & inquinata è stomacho elapsa rapiuntur ad intestina sine transmutatione in salsum, & ita rapiuntur cum urina potus ad vias urinarias; unde postmodùm in vesica collecta hanc suo acore stimulant, & stranguriam inferunt.

Confirmat hoc quotidiana experientia; dum unusquisque observare potest, quod potus non ritè fermentati, sed facilè adhuc fermentescibiles, indeque acescentes, ut vinum meracum, Landwein/ vel mustum, vel cerevisia nova non ritè defecata, aut copiosiùs aut intempestivè assumpta, & similia subindè inferant stranguriam: Vid. Hœferus *Herc. Med lib. 3. pag.* 155. item Guilielmus Faber *f.* 574.

Aliàs unuecunque natæ excoriationes, exulcerationes, item attritiones à calculo, ita vesicam disponunt, ejusque interiorem superficiem adeò irritabilem reddunt, ut nullius rei accedentis contactum, etiam urinæ naturaliter constitutæ, nisi cum summo dolore ac molestia, adeòque continua irritatione perferre queat, quin continua adsit stranguria, unde & ulcus vesicæ aut renum, occasione acrioris puris, stranguriam molestissimam infert: sed rarum est, quia talia potius ad dysuriam disponunt.

Præter hanc ordinariam stranguriam datur etiam virulenta stranguria, utut hæc magis ad dysuriam referenda sit, iis frequens, qui laborant lue Venerea, ac quæ difficillima est curatu, ac subinde in ulcus penis & prostatarum ejus terminatur; quin & hæc stranguria virulenta cum quibusdam consenescit ac commoritur, observante Schenckio *lib.* 3. *Obs.* Originem habet ex prostatis glandulosis circa radicem penis inquinamento Venereo infectis, & ita lympham acrem plus minus corrosivam plorantibus. Interim rarum est, quod oriatur stranguria admodum pertinax ac torminosa ex incantatione, quale exemplum singulare refert Helmontius *Tract. de Lithiasi*, quam per succum betulæ, seu cerevisiam betulinam curatam refert.

DIAGNOSIS.

Stranguria per se patet ex relatione ægrorum, quibus malum hoc insigniter est molestum: Causarum differentia ex circumstantiis antecedentibus est cognoscenda: ideò interrogandus est æger de usu externorum assumptorum, cum sæpissimè ex causis externis oriatur.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: stranguria, si ex vitio urinæ, periculosa non est, utut admodum molesta.

In senibus autem malum curatu perquam difficile propter deficientem digestionem primam, & inertiam fellis.

Cæterùm diuturniorem aut contumaciorem stranguriam ulcus vesicæ interdum pedetentim insequi solet.

Quæ

Quæ ex vitio vesicæ est, curatu difficillima, ac subindè periculosa existit.

C U R A.

Curam stranguriæ quod attinet: in hac imprimis

1. Acre acidum urinæ corrigendum ac temperandum.
2. Vesicæ qualiscunque læsio restituenda.

Quoad prius: ante omnia imprimis ventriculus est rectificandus, inter quæ in malo contumaciori primatum obtinent vomitoria, quorum utilitatem in stranguria & aliis urinariis affectibus multis commendat Riverius *in Praxi lib.* 14. *cap.* 9. & confirmat per experientiam Hildanus *Cent.* 6. *Obs.* 52. Porrò ad rectificandum stomachum etiam pro scopo aversorio purgantia blanda interdum propinantur: quæ inter sunt imprimis pilulæ de terebinthina cum rhabarbaro, præter vim laxativam simul acrimoniam urinæ temperantes, jalappa cum terebinthina; item spiritus dia-turbith cum rhabarbaro, ac denique extractum panchymagogum cum Mercurio dulci, idque imprimis in virulenta stranguria ex lue Venerea, vel quæ ad aliquam exulcerationem vult terminare. Sunt qui cassiam quoque hîc commendant; experientia tamen multorum practicorum docet, illam non rarò dolores augere; vid. Horstius *lib.* 4. *obs.* 4. Pigræus *Chirurg. lib.* 7. *cap.* 4. & Hildanus *l. a.*
Quoad posterius, ea, quæ in vesicæ exulceratione suprà fuerunt posita, locum obtinent.

Inter remedia pro corrigendo acri acido egregiè convenit radix glyzyrrhizæ; ejusque decoctum, ac radix malvæ cum nummularia in jure pulli: Vid. Gabelchoverus; portulaca, sonchus levis, glandes pulverisatæ, aut etiam in specie gallæ, flores violarum, nymphææ, chamomillæ: fructus etiam alkekengi, & trochisci de alkekengi, cum & sine opio, optimè conveniunt in stranguria. Præ cæteris quoque cortices aurantiorum pulverisati, aut etiam tinctura seu essentia corticum aurantiorum cum spiritu vini tartarisato parata, aut etiam, idque primariò, ℴℴ destillatum corticum aurantiorum ad aliquot guttas assumptum. Convenit præsertim, si à causa externa assumptorum malum ortum fuerit: Horum enim sal volatile oleosum acidum potenter destruit, & acuit bilem eadem ex ratione. Pulvis nucis moschatæ curat stranguriam ab usu cerevisiæ crudæ vel novellæ enatam, cerevisiæ immissus: Vid. de hoc successu Forestus *lib.* 25. *obs.* 2. Insuper ribes nigræ, quæ spirant urinæ odorem, in usu sunt, & tàm baccæ quàm folia, item gemmæ ribes nigræ ad ℥ß. cum semine dauci in vino rubro decoctæ singulariter commendantur à Foresto *lib.* 28. *obs.* 4. Porrò decoctum raparum domesticum fermè sine pari remedium est, atque specificum Gabelchoveri *Cent.* 3. *Cur.* 2. utpote qui hoc decoctum in affectu urinæ, præsertim in stranguria & dysuria, feliciter adhibet, & in quacunque acrimonia acido-salsa est optimum: Conf. Crato & Sylvius *in Praxi*. Conveniunt quoque semen cannabis, 4. semina frigida majora, ex iisque cum papavere albo paratæ emulsiones: Nam hujusmodi oleosa semina acrimoniam urinæ obtundunt. Quò pertinet ℴℴ amygdalarum dulcium cum syrupo de althea, additis lapillis cancror. ita assumptum; lac ipsum hujusque serum incoctis præprimis floribus cyani & calcatrippæ, malvæ radix & flores, unde horum conservam Riverius & Amatus Lusitanus *Cent* 6. *Hist* 58. & foliorum decoctum Forestl. 25. *obs.* 4. & Gabelchoverus *Cent.* 1. *obs.* 21. in stranguria mirè extollunt. Pariter pulvis radicis altheæ cum saccharo, aut hujus cum jujubis decoctum, item semina mucilaginosa, & exinde parata decocta & syrupus, vid. Hartmannus *Prax. pag.* 271. item hujus loci est albumen ovi cum aqua rosarum conquassatum, decoctum florum chamomillæ cum lacte, ac decoctum brassicæ rubræ, de quibus idem Forestus *l. a. observ.* 3. Decoctum item herbæ & baccarum alkekengi cum passulis non immeritò laudatur ab Amato Lusitano *Cent.* 6. *Cur.* 92. Balsamum Peruvianum sunt, qui exhibent à guttis x. xv. vel xx. ad summum ʒj. interiùs in vehiculo appropriato; cui tamen à Lindano meritò præfertur & specificè commendatur Balsamus ille Indicus de Capaibe dictus, ad guttas aliquot in decocto petroselini assumptus, utpote quod nobile etiam experimentum in stranguria contumaci, in specie, quæ comitatur gonorrhœam virulentam, vel luem Venereã; non secus ac balsamus sulphuris, ℴℴ ceræ, succini, macis, si ab erosione vesicæ malum, in aqua aut decocto appropriato, v. g. cicerum rubrorum, propinatum, locum invenit. Quodsi pertinacius fuerit malum, & vitio digestionis solo à cruditatibus ibidem detentis fit stranguria, id quod v. g. in senibus frequentiùs evenit, conveniunt aromatica, & horum olea stomacho grata hujusque digestioni faventia, v. g. galanga, zedoaria, nuce moschatæ, crocus, cortices aurantiorum species diacumini; item potus vini Hispanici aut Malvatici, aut Malvaticum juniperinum usurpentur; vel etiam convenit vinum, in quo silices candefacti aliquoties sunt extincti; fit enim sic vinum diureticum, omnis acidi absorptivum: propter quam rationem in stranguria etiam conveniunt subjecta alcalisata, v. g. lapilli cancrorum. Ac sane in cancris absoluta est stranguriæ cura, & alcalina diuretica pluribus scopis satisfacient

Hinc sunt, qui recipiunt duos cancros fluviatiles, quibus in mortario contusis affunduntur aquæ appropriatæ vel cerevisiæ q. s. succum exprimunt, & contra stranguriam propinant.

Quibusdam in usu est, ut propinent oleum amygdalarum dulc. cum syrupo altheæ Fernelii, quibus adduntur lapilli cancrorum. Lixivium ex testis ovorum calcinatis cum vino paratum; item ⊕ in vino datum, ⌒nitri dulcis, ⌒ ⊖is marini dulcis, qui ab Helmontio in stranguria senum laudatur, &c. Pariter hujus loci sunt fortiora absorbentia, sc. lapides percarum, testæ ovorum, cornu cervi ustum, creta, ⊖♀i, ⊖silicum, stipitum fabarum, R♀i, spiritus tartari, spiritus carminativus de tribus, ex ⊕o, ♀o & V, qui insigniter laudatur: item, ubi alia incassum sunt adhibita, borracis ℈j. exhibeatur; Item spiritus vini bibitus, dum cubitum itur, præservat à stranguria. Spectat huc quoque succinum & succinata, v. g. trochisci de carabe, item vesica capreoli seu capellæ præparata, hincque pulvis simplex vel compositus, quem Hœchstedterus *Decad.* 6. *Cas.* 2. describit. Faciunt huc etiam pilulæ Quercetani, quibus utitur in omni stranguria, dysuria & renum exulceratione.

Tandem cepæ non ultimum sunt stranguriæ remedium: Nempe cepa minutim incisa infundatur in aquam simplicem vel altheæ, per 24. horas, aqua infusionis hausta stranguriam sistit. Nam ⊖ volatile cepæ egregium est remedium diureticum, & simul absorbet acidum. Ratione calculi & ulceris vesicæ, quomodo hæc tollenda, petatur ex suis locis. Ratione diætæ breviter monendum cuncta acria, motusque corporis vehementiores, v. g. equitationes esse vitandas, vid. Gabelchoverum *l. a.* item frigus, hinc potulenta cuncta calidè assumantur. Hinc variæ fieri possunt formulæ, v. g. in principio:

℞. *terebinth. Cypr.* ℈ij.
mag. jalapp. gr. vj. M. f. Pilulæ.

℞. *& destillati cort. aurant.* ℈j.
Zedoar. scrup ß.
M. S.

Sonderlich Oehl gegen das Schneiden.

℞. *mithridat.* ʒj.
ol. destill. rutæ.
cort. aurant. à gtt. ij.
c. pauco sacharo F. bolus.
D. S.

Stillender Zucker.

Opiata tamen minus conveniunt in his malis.

℞. *Specier. diacum.* ʒiß.
pulv. N. M.
lap 69. *pp.* ana ʒj.
c. facch q. s. *in simpl.*
Sol. F. rotulæ, aspergendæ,
c. ℴℴ *Sit, cort. aur.*
dosis N. vj. viij.

℞. *Malvat. junip.* ℥iv.
⌒*carm. de Trib.* ʒj.
Syr. cort. aur. ʒj.
M. F. potio.

Externè sevum commune seu candelæ liquefactum, umbilico calidè largiter inunctum convenit, quatenus nempe ex vesica ad umbilicum usque urachus continuatur. Loco istius tamen sevum hircinum cum aliquot guttis ℴℴei destillati macis, ceræ, corticum aurantiorum, mastichis, &c. optimè confert, umbilico illita: v. g.

℞. *sevi hirc.* ʒij.
oleum destillat. ceræ,
cort. aurant. à gtt. v.
Misc. pro Litu.

Solum quoque oleum destillatum corticum aurantiorum umbilico illitum optimum præstat levamen. Item non inconveniens erit inter mingendum penem in aquam vel lac tepidum aut decoctum anodynum demergere. Non incongruum etiam est, si instituatur suffimigium ad imitationem Rulandi, quod habet in *Thesauro Pract.* seu *Curat. Empir. lib.* 3. *pag.* 291. ex raphano.

Aliàs usitatum est quasi sympatheticè & magneticè curare stranguriam: sc. adscendunt focum cineribus calidis adhuc repletum: Hinc absterguntistos cineres, & largiter permingunt adhuc focum calidum; sic enim exsuscitatur fumus, qui largiter excipiendus est circa locum vesicæ seu à partibus genitalibus.

Conveniunt clysteres, nunc acriores, si alvus fuerit contumacior; nunc emollientes & anodyni magis, in specie ex lacte, vel solo, vel cum serpillo, malva, althæa, ruta, parietaria, &c. cocti & injecti. Ex quibus etiam fieri possunt balnea, item cataplasmata ex parietaria & ruta, cum lacte & ℴℴ scorpionum cocta & applicata: vid. Amatus Lusitanus *Cent.* 2. *Cur.* 92. Quinimò & ipsa injectio lactis in vesicam, imprimis lactis chalybeati, est egregia in stranguria, vel loco hujus oleum amygdalarum dulcium recens expressum simili modo usurpatur, quod ipsum temperat acrimoniam acidam urinæ: item emulsiones seminum 4. frigidorum, albumina ovorum conquassata, & trochisci alkekengi syringa vesicæ immissa. Sanquez *in Observat. suis* lac cum quibusdam pediculis vivis per syringam vesicæ immissum efficax reperit. Venter verò totus inferior oleo rosarum, nymphææ, unguento refrigerante Galeni, rosacco & oleo scorpionum inungatur.

Senibus, & quibus tonus fibrarum vesicalium læsus, conveniunt thermæ, quarum Insessus vitia urinaria optimè corrigunt: id quod in syndico Dresdensi ante aliquot anños expertum audivi. Hic quoties fuit jejuno stomacho; toties

toties optimè se habuit; simul ac in prandio vel cœna tantillum bibit, intensum dolorem in cervice vesicæ sensit, cum stranguria continua & diuturna. Urina ejus erat non lactea, nec purulenta, sed in superficie blandè pinguis; tandem thermis curatus fuit, & per biennium se benè exinde habuit. Audivi tamen, malum recrudescere, quod propter inertiam bilis in senibus facilè fit, hinc in iis stranguria difficilis est curatu.

MEMBRUM II.

De

Dysuria.

In disuria seu urinæ difficultate cum magno mingendi conatu & labore ægri, accedente non levi dolore, urina effluit. Dolor iste concurrens, cum inter mingendum quasi ardoris sensum inferat seu exprimat, ob id exinde malum hoc alio nomine etiam ardor urinæ venire solet. Conqueruntur enim ægri in tali affectu: **Es brennet als wann heiß Wasser lieffe**/ Cognatus est hic affectus cum stranguria, differunt tamen ambo à se invicem in eo:

1. Quòd in dysuria urina non guttatim, sed sine interruptione, & sæpiùs in debita quantitate, utut cum conatu & labore, in stranguria verò guttatim, effluat.
2. Quòd etiam dysuriæ dolor tantùm inter mingendum percipiatur, non verò ante, aut raro etiam post mictionem, uti in stranguria, ubi post mictionem dolor adhuc urget, qui dolor quoque alterius planè generis est, quàm qui in dysuria afficit, cum hîc ardoris quidam sensus subsit.
3. Quòd rariùs propria urinæ acrimonia, sæpiùs verò partium urinosarum, vesicæ puta, aut vicinarum partium affectus, in specie quidem læsio vel erosio, plus minus excoriatio aut exulceratio orificii vesicæ seu principii meatus urinarii dysuriam inferant. Stranguria verò saltem à sola urinæ acrimonia nimia acida originem ducat.
4. Quod in stranguria urina cum continuo ad mingendum stimulo, tenesmo podicis non absimili, excernatur; dysuria nihil horum sentiat.

CAUSÆ.

Causa ergò talis urinæ difficultatis ac ardoris est aut in ipsa urina; quæ excernitur, in partibus ⊡riis, vesica nempe & partibus vicinis, per quas eadem excernitur. Hæ ipsæ enim præternaturaliter affectæ, etiam ab urina naturaliter constituta præterfluente læduntur, & hinc doloris sensum concipiunt.

Quod ergò attinet primò urinam: hæc quidem, licèt rariùs, dysuriam gravem aut habitualem infert, quando nempe acris nimisque salsa, acido salsa, aliâvè ratione mutata existit; sive hoc fiat à salibus copiosis imbibitis, ut fit in hypochondriacis & scorbuticis, qualem dysuriam lethalem ex acrimonia seri scorbutici cum mira penis retractione observarunt M. A. N. C. *Ann.* 4. *obs.* 155. *pag.* 197. sive eadem fiat à pure acriore nimisque salso permisto, qui pus aut exulcerationem renum aut vesicæ, aut aliarum partium exulcerationem insequi, solet. Pertinent huc cantharides vesicam ulcerantes, & corrosivo suo veneno urinam imprægnando, dysuriam inducentes, aut applicati externè, aut perperam propinati. Pertinent huc quoque Mercurialia, imprimis præcipitata non ritè præparata, quæ aliàs ad gonorrhœam virulentam adhiberi solent; nam & hæc ad dysuriam disponere observavit Forestus *lib.* 25. *obs.* 37. de quodam nauta, qui gonorrhœâ laborans & mingendi difficultate, cùm usurpasset pilulas ex ☿to paratas, exinde urinæ ardorem duplo majorem incurrit.

Contingit frequentiùs, ut aut ipsæ partes urinariæ aut vicinæ malè affectæ dysuriam inferant, sive per essentiam, sive per consensum fiat, utplurimùm vesica aut ejus collum, aut etiam meatus urinarius excoriata, aut exulcerata, ingentem & acerbum concipiunt dolorem, dum urina transit. Hinc etiam non raro vesicæ calculus eandem attritu suo successivo nonnihil excorians, aut alio modo circa collum, quo continuò incumbit, lædens, nunc stranguriam, nunc dysuriam pertinacem, inducere solet. Pertinent huc prostatæ, imprimis à contagio Venereo per congressum impurum affectæ. Quin & ita affectæ loco lymphæ blandioris elaborant succum acrem, & virulentiâ corrosivâ Venereâ infectum, qui dum urethram, per quam fluit, excoriat & lædit, hoc ipso dysuriam admodum crudelem inferre solet. Difficillima cura tunc est talis dysuriæ, aut interdum in ulcus penis terminatur, quando & hæc ipsa virulenta cum quibusdam consenescit & moritur, uti observat Johannes Schenckius *lib.* 3. *observat.* Verùm præter affectus per essentiam, etiam per consensum vicinarum partium affectarum dysuria interdum infertur: Sic enim affecto utero in mulieribus, aut affecto intestino recto in viris, nil frequentiùs est, quàm supervenire simul dysuriam. Hinc propter inflammationem intestini recti, & tenesmum & dysuriam molestam observavit Amatus Lusitanus *Curat.* 6. *Cur.* 84. item ex consensu cum hæmorrhoidibus dolentibus urinæ ardorem & stillicidium curatum postmodum per clysma ex oleo violarum, annotat Schenckius *lib.* 3. *Obs.*

Obser-

Observandum simul est, subinde in modò dictis affectibus, stranguria & dysuria, excerni materiam crassam, mucilaginosam & pituitosam, quæ ipsa nihil aliud est, quàm nutrimentum vesicæ aut partium illarum urinariarum proximum, quod ex partibus istis læsis & nonnihil excoriatis continuò exstillans, sub forma talis mucilaginis crassæ aut lacteæ unà cum urina excernitur; à qua mucilagine urinæ ardor magis augeri solet, quatenus meatum urinarium nonnihil obstruendo difficultatem affert in mejendo, ut non absque conatu & labore urinæ fiat excretio. Hinc est, quod refert Veslingius *in Obs. anat. à Bartholino editis p.* 146. quod in demortuis ex dysuria vesica mucosâ & lentâ albicânte materiâ plena observatur.

DIAGNOSIS.

Signa hujus dysuriæ diagnostica, per se & ex se facilè patent, cùm relatio ægri eadem insinuet.

Imprimis autem causæ antecedentes considerandæ, & speciatim ad excoriationem vel exulcerationem vesicæ respiciendum, quæ ex excretis cum urina & circumstantiis antecedentibus facilè patet.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Dysuria variam habet per se, pro varietate causarum.

In genere malum est perquàm molestum quidem dysuria, non tamen per se lethale, utut subinde contumax admodum & diuturnum sit, sub qua diuturnitate, ex quacunque sit causa, periculum est, ne exulceretur tandem vesica, aut facta jam ejus exulceratio insigniter exasperetur, aut etiam, si diutiùs affligat, urinæ incontinentia superveniat.

In senibus, cùm sequatur ordinariò aliquam vesicæ exulcerationem, difficilè & rarissimè curatur, nisi forsan potus vini Malvatici, aut frequentior usus jusculorum gallinaceorum eandem sublevet; sicuti idem vinum Malvaticum, uti etiam pulvis stomachalis Quercetani, optimè convenit, si conjuncta cum ista mucilagine materia crassa & alba, &c.

Quæ est cum excretione mucilaginis viscidæ, est periculosior eâ, quæ est sine tali mucagine.

Si à mucilagine crassa, quæ interdum in dysuria effluit, oriatur suppressio urinæ ex obstructione canalis, per quem fluit, malum est periculosum, aut saltem molestum.

CURA.

Quod attinet *Curam*, in hac attendatur ante omnia ad causas, adeòque

1. Acrimonia urinæ lædens temperetur; et hinc
2. Partes urinariæ quocunque modo læsæ, in specie vesica exulcerata aut excoriata consolidentur;

ac denique

3. Vicinarum partium affectus maturè removeantur.

Conveniunt ergò in dysuria temperantia acrimoniam urinæ, & hinc balsamica, vesicam excoriatam consolidantia; adeoque omnia, quæ in stranguria conveniunt, etiam mutatis mutandis, huc applicari possunt. Pluribus scopis in dysuria satisfacit 🜕 amygdalarum dulcium, sæpiùs usurpatum; item si cum syrupo de althæa lapillis percarum, & pulvere lapillorum cancrorum in forma potionis misceatur. Malva etiam, ejusque conserva florum, aliaque malvacea, specificè commendantur, quatenus egregiè urinæ aut puris acrimoniam obtundunt, sensum vesicæ irritatæ demulcent, & loca læsa quasi mucilagine temperante oblinunt. Hinc conservam florum malvæ per experientiam comprobatam mirè laudat Amatus Lusitanus *Cent.* 6. *Cur.* 58. ubi ardorem urinæ cum caruncularum mictione beneficio conservæ ex floribus malvæ curavit. Conferatur & Hoechstedterus *Dec. ad.* 6. *Cas.* 2. *Schol. item syrupus de Malva.* Exemplum videb. in Horstio Juniore. *Epist. & Obs. pag.* 50. Item mucilagines seminum cum decocto althææ paratæ, & cum hoc ipso propinatæ, sunt euporiston Hartmanni *in praxi chimiair.* Potiùs ex his decoctum fiat, quod vel ita, addendo *lap.* cancrorum, usurpetur; vel addatur ⊕, & potus erit gratus. Decoctum pariter Foresti suprà, ubi de calculo renum, laudatum confert. Decoctum herbæ & baccarum alkekengi, cum passulis itidem singulariter est laudatum: Vel decoctum florum nympheæ, petroselini, sonchi lævis cum saccharo & nitro adhibeantur. Similiter decoctum florum & herbæ malvæ cum passulis, jujubis & sebesten, pro usu interno admodum commendatur: Nam, si quid aliud, certè decoctum granorum sebesten cum 🜄 sempervivi omni manè ad ℥j. assumptum, à Gabelchovero ad dysuriam laudatur. Alii grana sebesten incisa decoquunt, vel in aq. sempervivi majoris, vel hordei; quod decoctum ad ℥v. omni manè usurpatū insigniter ardorem & dolorem urinæ lenire dicitur, idque imprimis, si tantillum de croco fuerit additum, uti hoc commendat Gabelchoverus *Cent.* 1. *Cur.* 21. Stoeckerus in praxi laudat decoctum hordei, sebesten & glycyrrhizæ, manè vesperique haustum, unà cum syrupo papaveris; commune euporiston est pulvis radicis altheæ cū saccharo mistus & usurpatus: emulsiones ex amygdalis dulcibus, semine melonū &, nucleis persicorū, additis lapillis percarum, sunt egregiæ.

Porrò

Porrò lac, ſerum lactis, & omnia lacticinia, uti in omni dyſuria ſingulariter conveniunt, ita in ſpecie pro ſunt in ea, quæ eſt à cantharidibus, quarum corroſivi veneni appropriata medela & alexipharmacum eſt in lacte: in quo caſu lac copioſum aſſumatur, vel decocti ſint in eo flores chamomillæ; nec inconveniens eſt, ſi cum lacte ebullierint flores cyani vel calcatrippæ; hauriantur autem lacticinia copioſè & calidè: id quod pariter de omnibus potulentis intelligendum, cùm certè potus frigidus aſſumptus aut aër frigidus extrà ſuſceptus inſigniter ſtranguriam & iſchuriam ſoleant exaſperare. Ulterius terebinthina & omnia terebinthinata, ut in aliis affectibus urinariis, ita & in dyſuria, vitio veſicæ enata, optimè conveniunt, quocunque modo uſurpentur; excoriationes enim & exulcerationes inchoatas ſiſtunt, & maturè tollunt. Cautè tamen ſpiritus ſeu ꝏ terebinthinæ adhibeatur, quia nimis acria ſunt. Potius pulveres convenientes, v. g. olibani, myrrhæ, maſtichis, ſuccini, boli Armenæ, ſanguinis draconis, & præ omnibus ♁ diaphoreticum excipiantur cum terebinthina, ſicque redigantur in pilulas, v. g. pilulæ Quercetani contra dyſuriam & ſtranguriam.

℞. *Thuris*
myrrh.
maſtich. ana ʒij.
Succin.
croc. ana ʒß.
Camph. ℈j.
♁ *diaphr.* ʒj.
c. *terebinth.* f. pilulæ, doſ. ℈j.

Faciunt huc ſequentes pilulæ ad ardorem urinæ expertæ Ellenbergeri, Medici olim Hallenſis. Compoſitio eſt hæc:

℞. *ſucci liquirit. depur.*
ſuccini.
thuris ā q. v.

Incorporentur cum terebinthina Cypria, f. pilulæ. Dentur mane & veſperi, jejuno ventriculo. Doſis ʒß. ad ℈ij.

Facit etiam huc pulvis Joelis ad dyſuriam admodum commendatus, compoſitus ex teſtis ovorum, ſemine urticæ & ſuccino; unde etiam trochiſci de carabe, item trochiſci de terra ſigillata, & de alkekengi, uſurpentur ad dyſuriam, idque in ſpecie, ubi exulceratio aut excoriatio locorum urinariorum ſubeſt. Remedia quoque ex myrrha & maſtiche ſunt optima. Veſica capræ præparata, item veſica apri ſylveſtris maſculi ſiccata & pulveriſata, ad ſtranguriam & dyſuriam præſtantiſſima dicuntur remedia, hiſce etiam addatur ꝏ deſtill. carvi, quo Thonerus *in Obſerv.* aliquot dyſurias graves ſubitò curavit, guttulas v. propinando. Pulegium quovis modo aſſumptum ad dyſuriam commendari ſolet. Pulvis nucleorum perſicorum cum calicibus, Stein und alles mit einander/ inſigniter conducit in dyſuria pertinaci, etiam ſenili, uti hoc per experientiam refert Gabelchoverus *Cent.* 1. *Cur. pag.* 39. Loco hujus dactyli ſunt ferè ſalubriores; ex his enim tale quorundam euporiſton paratur:

℞. *Dactyl.* qu. v.

Oſſa limâ redigantur in pulverem tenuiſſimum; caro verò ſcindatur in particulas, & in clibano exſiccetur, pulveriſetur in mortario, & miſc. cum pulvere oſſium, addendo

Sacchar. albiſſ. part. æqu.

Hujus pulveris manè & veſperi capiatur tantùm, quantum mucrone cultri ſemel aut bis accipi poteſt, continuetur aliquandiu, idque in miſtura ſequenti:

℞. *Syr. de alth. Fern.* ℥iij.
cichor. c. rhabar. ℥j.
▽ *nymph.*
lactuc.
chamom. ā ℥jv.
cinnam. lacteſc. ℥ß. M.

Item ℞. *lap. percar. prap.*
Oſſ. ſep.
ⴿr. calcin.
pulv. nuc. moſch. ā ʒß.
extr. opii ℈j.
M. f. Pulvis.

Externè ſerpillum calefactum, & partibus urinariis applicatum, dolorem ſedat, & urinam promovet, quod expertum ſe eſſe dicit Montagnana *Conſ.* 187. cataplaſma ex althæa, malva, meliloto, parietaria cum lacte aut oleo ſcorpionum pubi imponatur; aut ſaltim ruta & parietaria in oleo ſcorpionum cocta & appoſita præſentiſſimè juvant, dicit Amatus Luſitanus *Cent.* 6. *Cur.* 92. Vel

℞. *HB. parietar.* m. ij.
cherefol.
fl. chamom. ana m. j.
Inciſ. coqu. in lacte ad mollitiem.
Pulpæ per ſetaceum trajectæ adde
butyr. rec. ℥j.
ꝏ *ſcorpion.* ℥ß.
Miſc. pro cataplaſmate.

Imponatur calidè regioni pubis, & deſuper operculum calefactum.

Porrò clyſteres crebrò in uſum ſunt vocandi, nunc blandè ſtimulantes, nunc lenientes, ex lacte, aut ſimiles anodyni, qui dolorem & calorem mingendi admodùm levant; nam quò contumacior eſt alvus, eò intenſior eſt dyſuria.

Tandem injectiones ex lacte vel ſimplici, vel decoctionis anodynorum; item ex oleo amygdalarum dulcium conveniunt: loco quarum in exulceratione veſicæ injectiones primò mundificantes, hinc conſolidantes inſtituantur, v. g. injectio mundificans in exulceratione veſicæ.

℞. *rad. liquirit.* ℥j.
cort. fabar. ℥ß.
sem. cicer. rubr. ʒij.
fol. plantag. M.j.
F. Decoct. in ▽, addendo parum lixivii.
In Colat. ℔. j. dissolve.
tereb. lar. l. *vulgar. in mell. dissol.* ʒvj.
Unguent. Ægyptiac. tantum, quantum ferre potest.
Idque saltem quantum necessitas urget, misc. pro injectione.

D. S.

Reinigende Einsprützung.

Injectio consolidativa:

℞. *ramul. equiseti.*
fol. plantag.
sem. hyper. ā M. j.
rad. cherefol. maj.
rad. bistortæ.
tormentillæ ā ℥j.
cort. granat. ʒiij.
Coqu. in ℔. j. ▽æ *ferrarior.* vel *vitæ*.
In Colatura dissolve
trochisc. alb. rhasis sine opio ℥ß.
boli Armeni ʒj.
Misc. pro injectione.

Item præter injecta convenit hoc unguentum expertum ad urinæ difficultatem:

℞. *Unguenti Martiat.*
Agrippæ,
♂ *laurin.* ā ℥j.
Misceantur optimè:

Hoc blandè calidè ungatur regio pubis, & subitò fluet urina, idque absque dolore.

SECTIO XXI.

DE LYMPHÆ IN GLANDULIS SEPARATIONE ET MOTU LÆSO.

Itiatur & læditur lymphæ secretio, & debita ejus in partes distributio, tribus imprimis modis:

1. Dum ipsa vitiosè generatur. Degenerat nempe à naturali crasi & textura, tàm in quanto quàm in quali, quatenus generatur aut nimis copiosa aut nimis acida, aut nimis salsa, aut alio modo vitiata.
2. Dum eadem vel naturaliter vel præternaturaliter constituta vitiosè distribuitur, & ex glandulis conglomeratis in partes & cavitates infunditur.
3. Dum eadem tàm naturaliter quàm præternaturaliter constituta impeditur in suo motu ex glandulis conglobatis per vasa lymphatica.

A prioribus duobus vitiis lymphæ oriuntur catarrhi dicti, seu omnes catarrhales affectus. Et quidem priùs vitium hinc varia & distincta producit pathemata, pro glandularum & partium vicinarum varietate; alterum dat affectus catarrhales propriè sic dictos. Tertio verò lymphæ vitio, nempe in motu impeditæ, oriuntur omnes hydropes particulares & tumores serosi particulares.

CAPUT I.

De *Lymphæ vitiosa generatione.*

Vitiatur lymphæ generatio tàm in quanto, quàm in quali, vel objecti vel subjecti vitio. Objecti seu materiæ ex qua (quæ maximam partem est serum sanguinis) vitio viciata generatur lympha, quando hoc serum parcius vel copiosius, tenuius, vel à contento chyloso rore crassius dulcius, & vitiosè acrius fuerit; subjecti denique vel glandularum vitio vitiatur lymphæ generatio, quando earundem tonus & textura secretoria, & alia requisita ad lymphæ genesin necessaria non ritè se habent.

Frequentissimum vitium est, quando obstruuntur glandulæ, hincque plus minus intumescunt, utplurimum à materia lymphæ generandæ viscidiore, vel gelatina chylosa magis turgida, quæ undecunque coagulata aut inspissata, tàm à frigore aliavè causa externa, quàm interna, sicque in pituitam abiens, tumores glandularum majores aut minores, molliores aut duriores, benigniores, & cum sensu punctorio maligniores, constituit. Circa quorum affectuum theoriam & praxin consulendus venit Sylvius *lib.* 1. *Prax. cap.* 49. 50. 51. 52. 53. *&* 54. Ubi saltem hoc simul addidero pro his affectibus curandis, illis præsertim, qui ex obstructis glandulis originem ducunt, præter Mercurium dulcem pro purgatione, optima remedia esse sudorifera ex lignis, præsertim juniperino parata, v.g.

℞. *rasur. ligni juniperin.* ʒij.
sassafr. ℥iß.
cort. lign. Guajaci ℥j.
HB. ror. mar. M. iij.
bacc. junip. ℥iß.
Infund. in f. q. *Aqu. & vini* ana ℔ij.

Macc-

Macerata per 24. horis, coqu. in MB. in cucurb. cum suo alemb. juncto ad medias.
Colatum & destillatum misce, & adde
~~Ə*ci ℥iij.
syr. flor. calend. ℥iß. ad iij.
M. D. S.
Zertheilender Fluß-Tranck.

Hoc ipso præmissa purgatione Mercuriali, nuper fœminam cum mensium suppressione, tumores parotidum & glandularum in collo habentem, cum capitis gravedine, narium obstructione, oris siccitate & difficili anhelitu, & pectoris ac pulmonum quasi repletione, interdum suffocationem quandam minante, restitui, capiendo omni manè bonum haustum calidè, & expectando hinc in lecto sudorem.

CAPUT II.
De *Lymphæ vitiosa distributione.*
ARTICULUS De *Affectibus catarrhalibus.*

Catarrhi vocem quod attinet: in sensu Hippocratico quemcunque decubitum seu depositionem alicujus humoris, utplurimùm acrioris in quodam loco vel parte innuit, adeò ut ratione hujus sub generali catarrhorum nomine etiam diarrhœa, diabetes & alii similes morbi Hippocrati catarrhi audiant. Veruntamen in specie, & nunc usitato catarrhi seu defluxionis nomine, innuitur κατ' ἐξοχὴν decubitus seu effusio lymphæ aut ichoris tenuis, sive jam serum hoc sit mite & insipidum, sive acre, asperum, salinum, ad aliquam certam & determinatam partem. Et hoc est propriè catarrhus; nempe præternaturalis à sero plus minus vitiato in quacunque parte facta alteratio seu functionum læsio. Vocatur catarrhus à ῥέω, fluo.

Ulteriùs veterum de catarrhis hypothesis quod nempe ex intemperie stomachi frigida & jecoris calida exhalent copiosi vapores sursum, qui in capite, tanquam alembico à loci frigiditate denuò condensati in liquores seu aquas serosas cumulatæ, postmodum exinde per foramina ossis cribriformis, tanquam per rostrum alembici, successivè in partes inferiores, easque interiores, nares, fauces, oculos, aures, gulam, asperam arteriam, pulmones, &c. defluant, & ita catarrhos internos constituant: vel quod per loca intercutanea externa, inter membranas nempe cranii extimas derivetur in totam corporis peripheriam, etiam ultimos artus usque, à quibus destillationibus, seu, ut vocant, defluxionibus varia mala, in specie arthritici affectus & similia oriantur, satis nota est; nam stomachum ex intemperie frigida copiosum phlegma generare; jecur verò ex intemperie calida incumbens stomacho istud phlegma in vapores & fumos resolvere, qui copiosè ex ventriculo exhalantes, & evaporantes catarrhos externos constituant, dixerunt.

Sed hanc theoriam veterum sufficienter discussit tàm Helmontius *in eleganti Tract. Catarrhorū deliram.* vocato, quam etiam Schneiderus *in Operibus suis de catarrhis*: cujus prolixa volumina hunc nucleum continent, quod asserat & defendat, non à capite seu cerebro depluere serum pro catarrhis, sed istud ex arteriarum vasculis, à massa sanguinea facultate expultrice apertis, seponi, & per membranas transsudando excerni; unde pro varietate membranarum, per quas fiat ista transsudatio, & pro varietate seri, ex sanguine per arterias ita exclusi, & hinc inde sepositi, varii, etiam oriantur catarrhi. In qua doctrina glaciem priùs fregerunt Schneidero tàm Helmontius, quàm etiam Carolus Piso in erudito scripto *de Colluvie serosa.*

Sed, ut propiùs ad rem accedamus, equidem in hoc non culpandi sunt veteres, quod serum statuerint materiam catarrhorum, utut lymphæ vitiosæ moderni hoc adscribant: nam serum veterum collectum, quod Helmontio dicitur latex aquosus seu humor neglectus, propriè loquendo modernorum est lympha, & reverà in radice conveniunt, utut in explicanda causa & fiendi modo catarrhorum errarint, glandularum vasorumque lymphaticorum natura & usu nondum cognitis: vid. Sylvius *lib. 1. in Praxi* de læsa transcolatione lymphæ. Serum autem catarrhorum est materia, nunc mediatè ex arteriis cum sanguine excretum, & motu suo plùs minùs impeditum, & in spatiola partium mollium effusum; nunc verò, idque primariò, mediatè, mediante nempe sui in lympham mutatione, & hinc ex glandulis conglomeratis in certa loca effusione; materia ergò propriè dictorum catarrhorum est lympha glandularum conglomeratarum, tàm naturaliter, quàm præternaturaliter constituta, copiosè, in partes effusa. Fontes verò, unde scaturiat hæc, dictum, quod glandulæ circa lympham elaborandam & distribuendam sint occupatæ. Scaturigo prima catarrhorum denique est massa sanguinea. Cùm ergò frequentissima glandularum conglobatarum & conglomeratarum textura circa cerebrum cohæreat (nam totus ejus cortex minutissimarum glandularum est textura, demonstrante hoc Malpighio in scrutinio viscerum, cum itidem

itidem in cerebri medulla copiosæ glandulæ sint compositæ, vel etiam in locis cerebro vicinis, oculis, faucibus, larynge, auribus &c. copiosæ & insigniores sint glandulæ, ac denique collo & asperæ arteriæ copiosæ adhæreant glandulæ, & hinc caput & partes respirationi inservientes præ reliquis externi aëris injuriis & læsionibus sint expositæ, ob id non mirum erit, si propriè dicti catarrhales affectus frequentiùs capiti, ipsiusque partibus vicinis, hinc faucibus ac asperæ arteriæ, ac consequenter pulmonibus & pectori, sint molesti, i.e. ratione causæ efficientis externæ & materialis proximè ad catarrhos hæ partes sint dispositæ, idque eò magis, quò magis externis injuriis, in specie aëris, modò dictæ partes sunt expositæ.

Quod verò attinet membranas Schneideri, in specie binas pituitarias, anteriorem & posteriorem, ab eo *lib.* 3. *de catarrhis* accuratè delineatas, per quas materia catarrhorum ab eodem transsudare dicitur (utut in ultimo tomo de catarrhis addat his ipsis etiam glandulas, tanquam opercula vasorum) observandum est, quod rectiùs alii his glandulis, ceu cribris aut transcolatoriis, originem catarrhorum adscribant; imprimis cùm hæ ipsæ membranæ Schneideri à parte posteriore texturam copiosarum glandularum habeant adhærentem, ex quibus glandulis, ceu fontibus, per vasa minuta excretoria, membranas istas perforantia, omnes catarrhi excernuntur, sicuti naturaliter per hæc vasa lympha, fauces & nares aliasque partes oblinens, hoc modo excernitur: vid. Steno *in Observ. de glandulis & musculis.*

Per has igitur glandulas conglomeratas lympha aut nimis abundanter per loca exclusa, aut vitiosè simul præparata, & ita excreta catarrhos constituit, i.e. defluit lympha aut copiosa, aut vitiata ex glandulis, imprimis conglomeratis circa caput, fauces, collum, laryngem, asperam arteriam, aliàsque similes vicinas partes, & proximè constituit catarrhos. Unde huic lymphæ depositioni non tantummodò functionum istarum partium læsiones, sed pro vario lymphæ vitio varia etiam simul symptomata superveniunt. Et sanè hoc sensu nil obstat, quin gonorrhœæ virorum, fluor albus mulierum, salivationes quælibet, quin & interdum diarrhœæ ad catarrhos referri queant.

CAUSÆ.

Equidem lympha, ceu humor sui generis, spontaneo impetu non, nisi fluidi gravis ratione, deorsum movebitur, adeòque purè passivè se se habebit ad hoc, ut copiosior, aut plus minus vitiata, per glandulas conglomeratas moveatur, & ita spirituum influxum moventem, secundum organorum seu instrumentorum dispositionem catarrhalis influxio imitabitur. Ut igitur per glandulas quasvis conglomeratas catarrhalis lymphæ fiat excretio, causa proxima, propter quam lympha vel naturaliter vel præternaturaliter constituta effunditur, & ita vitiosè distribuitur, semper est irritatio & læsio quædam in parte quadam plus minùs sensili, in qua vel cujus vicinia sunt glandulæ copiosæ. Hujus enim irritationis seu læsionis occasione lympha ob fibrarum stricturam ex glandulis vicinis uberiùs exprimitur, & ita semper restaurata continuus quasi rivus eò derivatur; quæ ipsa, quo plus vel minus à statu naturali recesserit, eò magis vel minus gravem affectum catarrhalem constituit, v. g. sicut spina digito infixa causa est sanguinis effusionis & inflammationis in loco, ubi plura sunt vasa sanguifera, ita similis spina, v. g. acidum inspiratum, aut inspiratus fumus sulphuris ibidem lymphæ uberiorem effusionem, indeque raucedinem aut tussim subinde chronicam, & materiæ mucosæ copiosam ejectionem faciet; aut si cuidam pulvis incidit in oculum, mox ex irritatione dolorosa effunduntur copiosæ lachrymæ, qualis lachrymatio est quasi catarrhus à causa externa ortus. Quod si verò ab interna oritur talis copiosa lachrymatio, tunc rectè dicitur catarrhus. Læsio ista, prout nunc magis superficialis, adeòque irritatio quædam saltim partis fuerit, vel prout nunc gravior; quæque non sensum saltem partis afficiat, sed etiam texturam ejus & spiritum insitum simul alterare valeat, etiam catarrhum, nunc graviorem nunc leviorem, infert. In quo posteriore, loco laudabilis alimenti, vitio spiritus insiti ex propriæ digestionis & coctionis læsione vitiosum continuò excrescit excrementum, quod similiter novum alimentum corrumpendo, partem magis magisque lædet, unde catarrhus habitualis seu perennis catarrhi scaturigo; ut in phthisi manifestum est.

Causa ergò proxima est irritatio quædam molesta, ubi sunt glandulæ; sive irritatio ista fiat à fermento exotico, sive ab alia causa, perinde est: v. g. si fermentum aliquod exoticum in parte relictum eandem affligit; nam mox in glandulis vicinis copiosæ lymphæ effusio, & consequenter catarrhus, producitur.

Causa remota, & quidem materialis irritans, & nunc saltim sensum nunc spiritum insitum magis afficiens, utut sit varia, tàm externa quàm interna, speciatim tamen est acidum acre, vel salso-acidum acre, quod occasionem dictæ catarrhali defluxioni subministrat atque infert. Non est excluden-

da

da hîc causa efficiens formalis, quæ est spiritus impetum faciens, & occasione istius irritationis catarrhalem lymphæ excretionem efficiens.

Causæ externæ, quæ irritant partes & loca glandulosa, occasionemque subministrant catarrhis, sunt speciatim aëris injuriæ, ratione cujus evenit subinde, ut epidemici fiant catarrhi, iique nunc cum nunc absque malignitate; sicut ex eadem ratione febres malignæ catarrhales epidemicæ, die Fluß-Fieber/ observatæ frequentius fuerunt, hyberno tempore communissimæ. Epidemici hi catarrhi ab aëre inspirato originem ducunt duplici modo; quatenus externa inspirata partim lympham ac serum inquinant & præternaturali ejus alterationi occasionem præbent; partim quoque, quatenus irritant loca, per quæ transeunt, nares, fauces, &c. Sæpiùs tamen sine vitio aëris epidemico etiam ex alia ratione aër vitiosus catarrhis occasionem præbet. Quò ii pertinent, quando cum aëre fumi acres metallici & Mercuriales inspirantur in laboratoriis chymicorum & aurifabrorum; quorum acidum gas & particulæ acres acidæ membranas narium, faucium, laryngis, & sub his reconditas glandulas copiosas, continuâ irritatione ad fibrarum contracturam & copiosam lymphæ excretionem stimulant; quin & ipsam lympham non raro vitiant, ut acrimoniam acidam, spissiorem, aut alio modo vitiatam qualitatem, acquirat: Sic frigus pariter externum aëre mediante vehementius aut diutius haustum similiter has partes lædit, easque ad catarrhales defluxiones disponit: Similiter, quando nos ex inclementia aëris autumnalis & hyberni raucedo, tussis & coryza affligit, qua ab aëre extrinsecus inspirato dicta loca irritantur, unde sternutationes, tusses &c. non secus atque in sternutatione acrimonia inspiratorum irritantur narium membranæ & vasa lymphatica excretoria, ut exinde lympha copiosa, subindè muco crasso imprægnata, profluat: Imò si nares vel vicina loca ab alia præternaturali causa irritentur, idem omninò evenire solet; sive enim aer inspiratus, sive pulveres sternutatorii, vellicent nares, idem est: v. g. si solutionis vitrioli, in specie Veneris, aliquot guttæ inspirentur naribus, sic lympha copiosa destillabit, & habetur coryza artificialis, hemicrania istius lateris, &c. Jam læsio hæc & irritatio interdum eò usque procedit, ut etiam alimentum, seu nutrimentum partis læsæ proximum exinde vitiosè alteratum appositioni fiat ineptum, adeò ut sub forma muci crassi, spissi, varii coloris & consistentiæ, unà cum lympha non raro excernatur. Porrò non raro frigus externum etiam post corporis insignem æstum aut nimium motum nudo capite exceptum aut pleno ore haustum, promptissimè ad catarrhos disponit: Tunc enim ex improviso sistitur insensibilis transpiratio, quia subitò clausis poris transpiratio coërcetur, & id, quod insensibiliter aliàs exhalare deberet, in lympham quodammodo spissatur. Undè cum salibus acribus sit præditum omne id, quod transpirare debet (uti patet ex sudore) talis lympha asperior seu acrior & salsior redditur, quæ copiosius per glandulas, capitis imprimis, emulcta, aut hinc inde deposita, catarrhos hinc suggerit.

Causæ efficientes internæ, quæ loca glandulosa irritando, & partem quandam lædendo, & ita ad catarrhos disponunt, sunt duæ:

1. Est in ipsa parte.
2. Est in ipso sero seu lympha effusa.

Quoad priorem; in ipsa parte quadam causa catarrhorum hæret, quando aliquid præternaturale, utplurimum acre, ex digestione privata læsa in parte quadam enatum, & successivè congestum, pertinacius in eadem hæserit, & quasi fermentum, in specie acidum salsum, sensum molestum parti intulerit, unde occasione talis irritationis sub digestione particulari copiosior ex loco vicino lympha eò effunditur, & ita consequenter catarrhus excitatur. Hujus exemplum sit character phthiseos hæreditarius, successivè phthisin catarrhalem inferens; vel acidum istud fermentum circa dentium vitiatorum radices hærens, dolori, tumori, ac similibus pathematibus catarrhalibus occasionem præbens. Quod si verò lympha, naturaliter aliàs humectans laryngem, citra occasionem talem datam in se acrior, salsior & acidior fuerit, hoc ipso laryngem vellicando successivè tussim, raucedinem, sputum copiosum, & tandem phthisin catarrhalem sic dictam inferet. Par ratio est cum oculo: festuca oculo illapsa dolorem, calorem, tumorem, copiosæ lymphæ continuam effusionem infert. Quæ mala à causa externa nata quasi catarrhum oculi repræsentant. Quæ pathemata si ab interna oriantur causa, seu sponte superveniant, dicuntur catarrhi, si sc. talis quasi quædam festuca à variolis oculis infixa manserit, cujus occasione crebrior recidiva catarrhi excitabitur: v. g. si in scorbuticis acrior lympha oculum, utpote teneriorem, forsàn læserit, dicta superveniunt symptomata.

Ut pressius examinemus has causas, catarrhus, qui ex ipsius partis ejusque privatæ digestionis læsione oritur; supervenire solet, quando pars quædam vel à violentia externa, vel à quacunque causa interna læditur, ut ita spiritus insitus seu archæus debilitetur; ex tali enim occasione, digestione particulari deficiente, catarrhi crebrius recidivantes superveniunt: vid. hic præter Helmontium *Tractatu*

Catarrh. Deliramenta, imprimis Petrus Johannes Faber *in sua Patholog.* Inter causas alias lymphæ vitia disponentes imprimis considerända vitiata stomachi digestio, dum nempe ventriculus impotens non sufficiens est digerendis & coquendis ingestis; propterea senes imprimis obnoxii sunt catarrhis propter digestionem primam successivè deficientem, sive quod ejus fermentum sit nimis iners & debilitatum, sive quod ipsa assumpta, imprimis potulenta copiosè nimis assumpta, ejus vim infringant; unde locum invenit hîc vulgatum illud: **Güsse geben Flüsse**. Idque tunc imprimis, quando accedit pauca urinæ excretio, aut imminuitur sensibilis transpiratio, vel sensilis sudatio: hinc etiam propter frigus aeris ambientis, & imminuta sensibili transpiratione frequentiores in hyeme sunt catarrhi, quam aliis anni temporibus. Ventriculus ergò in isto casu colliquat potius: quàm reverà concoquit assumpta, chylum facit aquosum nimis & vitiosè acidum, aut etiam vitiosè salsum; unde sanguis aut ipse aquosior & acrior generatur, inde & necessariò etiam tandem lympha in quibusvis glandulis elaborata simul vitiatur. Unde & tabem ex acrimonia sanguinis ordinariò aut præcedunt aut concomitantur raucedines, tusses, coryzæ, similesque ex acrimonia lymphæ orti affectus; unde veteres erroneè tabes istas à destillationibus à capite oriri voluerunt ob salsum fundamentum. Sed quoad alia subjecta, in specie scorbutici, obnoxii sunt acribus & corrosivis catarrhis vitio stomachi, & inde inquinatione totius massæ sanguineæ & seri ortis, unde etiam lympha salivalis scorbuticorum adeò salsa, acris & acida est, ut gingivarum fibras erodere, eas flaccidas reddere, & hinc omninò excedere soleat. Unde & aliarum glandularum, tàm conglomeratarum quàm conglobatarum, lympha similiter malè affecta necessariò non rarò catarrhos ac febres dabit catarrhales, plus minus lentas, & plùs minùs intensas; quæ originem ducunt à lymphæ vitio, quæ sanguini infusa naturalem fermentationem turbat, & ad præternaturalem effervescentiam disponit.

Jam quoad differentias catarrhorum, catarrhus omnis ratione modi affligendi potest distingui in accidentalem & habitualem: ille est, qui ex improviso, & quasi fortuitò casu, vel ex incidentia, parti supervenit, & ejus spiritum insitum afficit, adeòque facilè delebilis existit, & ferè occasione externa propullulat, v.g. raucedo & tussis ex nimis diuturna concione; lympha enim, quæ naturaliter fauces irrorat, si fit acrior, acida & similis, & acrimonia sua fauces dolorosè irritat, tunc majoris lymphæ sequitur effluxus & major catarrhus. Hinc ex tali causa supervenit phthisis catarrhalis, quatenus sc. talis lympha fauces ad tussim, & ex hac phlogoses, &c. disponit, habitualis est, qui sæpiùs in eodem loco gravius recrudescit seu recidivat, & successivè spiritum insitum graviter labefactat, ac vel levi occasione data repetit, & nunc ex vitio hæreditario, nunc contentorum notabili dyscrasia supervenit, & ita firmiter in parte radicatam causam aut occasionem innuit. Causa crebrioris catarrhi recidivantis, seu habitualis est partim loci semel affecti læsus tonus, ex ~ insiti deficientia, unde fibræ ex læso tono laxantur, adeòque facilis lymphæ copiosioris quocunque modo restitutæ receptio; quibus accedit & glandularum læsus tonus, qui exinde spongiosiores & tumidiores factæ faciliùs lympham præternaturali modo effundi faciunt; partim verò est remanens fermentum præternaturale in glandulis & locis plùs minùs vicinis ex digestione privata læsâ enatum, quod plùs minùs commotum & exasperatum, irritando istas partes sensiles, catarrhum in eodem loco sæpiùs provocat, & recrudescere facit. Non secus enim ac simile tale fermentum in loco quodam exulcerato relictum crebriùs ulcus recidivare facit; ita simili ratione fermentum præternaturale acido-acre in quadam parte relictum, ob id topicum dictum, crebrius ulcus recidivare facit; unde & vulgus per experientiam edoctus dicit: **Wo einem die Flüsse einmahl hinziehen / da kommen sie gerne wieder**; idque, ut dixi, propter partis robur læsum aut inæquale, ut Helmontius scitè explicat, idque aut propter atoniam ejus, aut propter spiritus insiti aliqualem defectū, indeque digestionem læsam.

Porrò etiam catarrhus, qui cum sensibili materiæ cujusdam excretione est conjunctus, sub duplici substantia lymphæ extra corpus solet fieri excretio; nunc tenuis aquosa, plus minus acris; nunc crassiuscula viscida: Sub priori schemate incedens dicitur catarrhus tenuis, salsus, acris: sub posteriori catarrhus coctus & crassus. Hinc tempora paroxysmi catarrhalis probè distinguenda sunt, nempe in principio omnis catarrhus, qua talis, solet esse plus minus tenuis, seu crudus, salsus, acris, successivè tandem evadit crassus coctusque. Lympha nempe, quamdiu sincera fluxerit, eadem tenuem seu crudum pro lymphæ ratione constituit catarrhum. Dum verò diuturniore aut copiosiore lymphæ irritatione laxatur pars, & successivè exasperatur, adeòque superficietenus excoriatur, tunc nutrimentum partis læsæ proprium se associat, quæ lympham anteà tenuem, spissiorem, anteà acrem, temperatam, dulcem & quasi insipidam reddit, id quod fit in incremento & statu paroxysmi atque hoc ma-

teriam

teriam coctam & incrassatam appellare solent, cujus excretione, & partis læsæ spontanea restitutione declinatio paroxysmi absolvitur.

Tandem ratione qualitatis ipsius lymphæ effusæ & catarrhum inferentis hæc observatur; quod nunc sit mitior, seu insipida, dulcis, &c. idque rarius; interdum, idque frequentiùs, acris, in specie acida, nunc acido-salsa plus minus corrosiva, à qua acrimonia partes membranosæ catarrho affectæ lædi & nonnihil excoriari solent; unde mox dolent, insigniter rubent, & aliquid inflammationis plus minus tamen, patiuntur, ut v. g. in epiphora, oculorumque catarrhis subinde est manifestum; Imò partes affectæ perfectè exulcerantur, ut v. g. in coryza diuturna, aut in tussi diuturna observari solet; unde aut narium ozœnæ aut oris exulcerationes catarrhis aut diuturnioribus, aut frequentioribus succedunt.

Ab his ergò symptomatibus seu productis catarrhi morbosis, nempe à dolore, rubore, inflammatione &c. differentia inter catarrhum vulgò appellatum calidum vel frigidum petenda est. Nam in catarrhis à lympha insipida seu dulci, sæpius insimul præternaturaliter crassa, uberiùs effusa, aut cui mox copiosus mucus adjungitur, catarrhus frigidus appellari solet; à lympha verò acriori & corrosiva catarrhus si excitatus fuerit, propter excitatam partium affectarum phlogosin catarrhus calidus dicitur.

Hæc ipsa, tantum non omnia, mutatis paucis mutandis, applicari etiam possunt ad catarrhum minus propriè dictum, ex seri cum sanguine infusione per arterias, nunc immediatè, nunc mediatè, in lympham mutati, sed ob fibrarum aliqualem, ob irritationem undecunque factam, stricturam aliquali remorâ & in parte plus minus coacervatione enatam, hincque partis variam, tam ex læsione plus minus sensili, quàm seri plus minùs insipidi aut acris, parcioris vel copiosioris effusi alterationem & functionem læsam. Sic enim ex refrigeratione partis cujusdam nocturna post aliqualem sudationem manè in variis partibus musculosis, in scapulis, bracchiis, circa femora & similia, &c. dolor plus minus sensilis, catarrho adscriptus percipitur. Nempe subitò clausis poris, id quod insensibiliter aliàs exhalare deberet, in lympham acrem spissatur; unde interstitiis musculorum distentis talia pathemata ex partis irritatione varia superveniunt. Sic ex seri scorbutici in loco quodam, speciatim in pedibus, facta irritatione, & hinc dolorosa alteratione, dolores lancinantes, & lacerantes, præsertim nocturni, qui catarrhis tribuuntur, oriuntur: Sic pariter ex dentium irritatione & dolore & hinc fibrarum strictura natus tumor maxillæ serosus itidem catarrho tribuitur. Ex sero paulò acriori pleuram fortuito irritante natus dolor in pleuresi notha, catarrhis quoque tribuitur.

Causas hi catarrhi nothi agnoscunt easdem, quas illi suprà dicti catarrhi: Nam quoad materialem, serum vel immediatè ex arteriis cum sanguine elapsum, vel mediatè in lympham priùs commutatum, hanc constituit: Quoad causam efficientem occasionalem, insequuntur læsionem irritatam; vel ex occasione externa, præsertim refrigeratione partis, v. g. post sudorem; vel ex ipsius seri pro materia lymphæ distributæ acrioris, in specie acido-salsi, partes nervosas aut membranosas vellicantis; vel habituali in malo ex vitioso fermento ob læsam digestionem privatam, ∽ insiti vitio collabefactatam, nato, quod data occasione quavis excitatum, ex irritatione tanquam spina infixa catarrhales affectus infert. Per catarrhales tales defluxiones ipsæ glandulæ, per quas fit lymphæ vitiatæ transitus, non leviter læduntur, quia earum tonus interdum insigniter laxatur, ipsæque exinde promtiores fiunt, ut sæpiùs & copiosius lympham vitiatam transmittant. Unde ex robore glandularum læsarum ad alias glandulas inæquali faciliùs & sæpiùs ex interna causa nata catarrhi unam eandemque partem postmodum afficiunt, adeò ut sæpiùs recurrere, & unam eandemque partem afficere deprehendantur.

Tandem pro varietate partium affectarum, in quibus fit lymphæ effusio & inepta distributio, etiam catarrhus variis specialibus nominibus insigniri solet: Nam qui per nares erumpit, ipsisque vicinas partes infestat, dicitur coryza; qui infestat oculos, lippitudo aut epiphora; qui infestat laryngem, ipsique annexam asperam arteriam, eamque nimis humectat, bronchus seu raucedo. Tussis catarrhalis, utplurimum tempore vespertino affligens; qui verò alias partes, generali catarrhi seu rhevmatismi, à ῥέω fluo, vel defluxionis nomine venire solet; si artus infestat lympha vitiata, communiter dicitur ein falter Fluß/ catarrhus externus, &c. quo ipso citra sensibilem partis mutationem dolor acerbus eandem excruciat, aut etiam sensus ac motus partis hebescit, aut omninò tollitur, aut etiam sensus quidam formicationis percipitur. Quæ symptomata ex tali lympha acri nimis, sæpissimè nimis acido, originem ducunt.

Denique interdum conjuncta esse solet cum catarrhis febris plus minus acuta, catarrhalis ob id dicta, non tantũ in catarrhis epidemicè affligentibus, sed etiã in catarrhis cæteris, inter

inter unam alteramvè personam observabilis; & eadem febris nunc lenta plus minus, nunc magis vel minus intensa esse solet, prout magis vel minus vitium lymphæ, præsertim glandularum conglobatarum, sanguini in vena axillari sinistra infusæ, junctum fuerit; unde etiam ipsa febrilis effervescentia aut major aut minor excitatur, & vespertino tempore, aut nocturno præsertim, hæ ipsæ febricitantes exasperantur & incrementum capiunt, & præcedentibus levissimis horroribus & dorsi refrigerationibus momentaneis, subinde molestæ esse solent. In senibus propter spiritum insitum nimis deficientem difficillimè curantur.

Sed si omnia hæc rectè consideremus, manifestum evadit, omnem catarrhi hactenus traditam doctrinam non tam morbum ipsum, quàm productum morbosum respicere, adeòque à posteriori saltem rem declarare: siquidem tàm lymphæ ista ex glandulis conglomeratis effusio, quàm seri plùs minus vitiosi à sanguine refluo separati, aliqualis in parte retentio, non nisi effectus sunt ex consequentia læsionis ejusdem morbosæ in parte ista catarrho obsessa, ita ut & in theoria seu fiendi modo primariò ad læsionem istam & irritationem, ejusque causam, quam sequitur catarrhalis influxio, & *in Praxi* ad irritationis illius mitigationem & læsionis correctionem, harumque causarum remotionem, respiciendum sit potiùs, quàm ad catarrhi istius exsiccationem & discussionem. Istis enim deficientibus nunquam ruent catarrhi; sicut iisdem sublatis spontè hi ipsi languescent & evanescent.

DIAGNOSIS.

Symptomata, quæ insequuntur catarrhos, & instar signorum diagnosticorum inservire possunt, variant pro particulari catarrhorum varietate.

In genere tamen frequentiùs catarrhos præcedunt gravitas capitis, sensuum & actionum animalium torpor, artuum lassitudo, supervenit successivè refrigeratio quædam in superficie corporis, in specie & horripilatio dorsi levis, vaga tamen (Es ist ihnen/als wann kalt Wasser über ihren Leib gegossen wäre/und den Rücken hinunter lieffe) quin etiam observatum fuit in talibus, quod imminente catarrho urina spumosa, circulum faciens, soleat emitti, quæ pro signo imminentis catarrhi habetur ab Hœfero *in Herc. Med. pag.* 30.

Accedit à graviori catarrho febricula lenta plùs minus subinde, eaque imprimis vespertino ac nocturno tempore, quo exacerbatur, & ad diluculum perdurat, cum qua noctu affligente corpus insigniter incalescit, interdiu autem febre silente nunc coryza & lippitudo, tussis, raucedo, sputum copiosum, nunc dolores artuum lancinantes, aliaque symptomata pro speciali catarrhorum varietate varia, simul cum febricula incrementum capiunt.

Antecedentes causæ & ipsæ catarrhi præsentiam facilè persuadent, frigus nempe exteriùs susceptum, refrigeratio corporis post exercitia, tempus autumnale aut hyemale, & similes causæ antecedentes appropinquantem catarrhum Medico curioso persuadent.

Tandem ipse catarrhus facilè sensibus obvius est, idque imprimis, dum supervenientibus variis excretis per nares, os, fauces, & similia loca secretis se prodit; vel quando horum defectu dolor in quodam loco plùs minùs acerbus, utplurimùm interdiu intermittens, vesperi & noctu magis affligens, ægrum cruciat: quibus specialia, pro catarrhorum speciali differentia, signa accedunt.

Ante omnia autem consideretur: annempe catarrhus adsit ex lympha tenui & acri? an verò insipida & crassa? qui per excreta se ipsum prodit. Si enim peccaverit lympha tenuis acris acido-salsa, tempore vespertino & nocturno, dum pori corporis magis connivent, magis affligit cum gravibus symptomatibus; itemque parum vel nihil in catarrho tenui solet excerni per emunctoria. Catarrhus verò ex lympha crassa aut viscidiore, aut cui nutrimentum proximum in mucum degenerans simul permistum est, æqualiter fere omni tempore affligere, & varia pro varietate transitus lymphæ ejici solet.

Intensiora porrò omnia sunt symptomata in calido catarrho, contrà remissiora in eodem frigido dicto, rubor, ardor, tumor, dolor rodens plùs minùs, imprimis lancinans cum majori vel minori corporis phlogosi; quin & excoriatio, aut tandem etiam superveniens exulceratio catarrhum tenuem & corrosivum, seu ex lympha, acido-salsa oriundum innuunt; si verò talia symptomata deficiant, lympha est mitis, & simul excernuntur mucosa, viscida & crassa.

In specie, quæ dicta sunt, magis catarrhum ex lymphæ vitio oriundum respiciunt; si verò catarrhus est ex proprio partis vitio, ejusque vitiata plùs minùs digestione privata, hanc insinuat imprimis crebrior ejusdem in eodem loco eodem modo recidiva, levi etiam ex causa excitabilis. Item tales tempestatum mutationes persentire, & aliquâ molestiâ, quam in loco catarrhis obnoxio persentiscunt, manifestari solent: id quod fit ob partis debilitatæ propter spiritus insiti aliqualem defectum, qualis pars debilis longè promptiùs alteratur ab impressionibus externis, quàm pars alia robusta iisdem magis resistens.

Cogno-

Cognoscendum est ulterius: an ex interna sit causa catarrhus? an verò ab externa partis læsione originem malum duxerit? externa læsio facilè patet, & ab ipso ægro observari potest; sive enim versetur in aëre frigido, sive hauriat copiosa frigida, sive fumos metallicos in laboratoriis, sive ex alia sit causa? hæc enim non latent ægrum, nec postmodum Medicum.

Internè verò ventriculi cruditas præcedens, & hanc insequens sanguinis & lymphæ vitiū ferè ex eo cognoscitur, quod catarrhi sæpiùs recurrant: idque aut in eodem loco, ubi pars læsa ob vitiatum tonum seu robur inæquale faciliùs recipit, & receptam promptiùs transmittit lympham vitiatam; aut certè si non in eodem semper recurrunt loco, saltem ex uno remoti catarrhi promptè in vicino, aut loco priori connexo, denuò se manifestant, & ita subinde repetitim accedunt.

Tandem quod digestio stomachi vitiata catarrhos ex lymphæ & sanguinis vitio natos foveat, patet non tantùm ex urinis, quæ subinde pallidæ ac tenues conspici solent, sed etiam, quod ægri tales frequenter sint sputatores: id quod etiam observat Hœferus *in Herc. Med. pag.* 30. quod non raro multum & facilè sudare soleant, simulque de vitiis stomachi subinde sint queruli, & quæ sunt similia signa antecedentia, vid. Helmontius *Tract. Catarrh. Delir. & Tract. Tussis & Asthma.*

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin; catarrhus à causa & læsione externa proveniens adhuc recens minùs periculosus est, quàm qui internum habet fomitem, aut in quo propter læsionem à causa externa pars affecta ita est debilitata, ut particulari ejus vitio crebrò catarrhus recidivare soleat, ac imprimis contumacissimi facillimè recidivantes & pessimi ferè isti esse solent, qui à scorbuto.

Deinde catarrhus sæpiùs in eodem loco recidivans haud contemnendum malum est, & crebriori recidiva spiritus insitus debilitatus, hinc propter atoniam partis & robur inæquale facilè malum habituale contrahere queat; hinc enim facilè illa pars ad alios morbos dilabi poterit.

In specie si laryngem aut asperam affligat arteriam, ex eodem varii pectoris morbi, subinde etiam in pulmonibus phthises ex lympha acri in catarrhosis in pulmones derivata, oriri solent.

Si crebro tussis affligit à causa interna ægrorum, metus est, ne mala pulmoniaca, v. g. vomica, vel excoriatio pulmonum, ac tandem phthises pulmonales superveniant.

Ulteriùs quò magis ingravescunt catarrhi, accedente ætatis incremento, eò periculosiores solent affligere.

Catarrhi seu destillationes & raucedine peculiares magis sunt senibus, unde ab Hippocrate *Sect.* 3. *aphor.* 12. item *Sect.* 2. *aphor* 40. & Fontanus *lib.* 2. *cap.* 2. *Meth. cognoscend morbos pag.* 43. inter morbos senum recensentur, in iisque graviores ac difficulter curabiles sunt, undecunque orti fuerint; partim quod digestiones quæcunque, imprimi prima digestio in stomacho, non ritè perficiantur; partim verò etiam eorum glandulæ laxiores admodum dispositæ sint ad catarrhorum copiosas recidivas; partim propter partium solidarum deficiens robur ex languore spiritus insiti, partim propter serum & lympham in talibus acriorem & ferè acidiorem, ratione cujus acrimoniæ regionum quarundam incolis catarrhi præ aliis graviore observantur, tussesque v. g. catarrhales frequentiùs in erosionem pulmonum & phthisi degenerant, ut de Belgis Sylvius *Pr. l.* 1. *ca* 49. §. 3. & 4. annotavit.

Catarrhi ex lymphæ motu nonnihil impedito vel alia ratione cerebrum inundant periculosi sunt, & uti senibus sunt familiare: ita varia & funesta iis inferunt symptomata nempe lethargica, aut paralytica, aut alic systematis nervosi morbos. Nam glandula minutas cerebri, in specie plexum choroideum, circa lympham esse occupatas, & structura earum, & locus seu situs sufficienter demonstrat; quin & reliquæ cerebri glandulæ pinealis, pituitaria, &c. simile omnin officium obire videntur. Ab his ergò lympha non ritè secreta, tàm in quanto quàn in quali, & non ritè distributa, sed in cerebrum deposita, istud inundat, & ita periculosa capitis symptomata infert.

Porrò minus periculosus est catarrhus, qu fluit per nares, vel patulum os; magis suspectus verò, qui asperam arteriam aut laryngem infestat.

In catarrhis cum sensibili materiæ excretione conjunctis, quo citiùs in iis materia cocta rejicitur, eò tutiores sunt; quo tardius eò periculosiores, quia metus subest, ne substens acrimoniâ suâ partes corrodat, aut etiam exulceret, hinc prava inferat symptomata.

CURA.

His ita præmissis pergo ad curam catarrhorum, in qua semper tria capita primari sunt consideranda, nempe

1. Causa efficiens remota.
2. Ipsa materia catarrhalis, seu lymphæ effusæ conditio; &
3. Locus catarrhalis seu pars affecta, & major vel minor ipsi inducta læsio.

Quoad 1. ratione causæ efficientis plù minùs irritantis considerandum: an sit catarrhu

tarrhus à causa externa, an à causa interna? & hæc, an sit lymphæ, an verò topicum partis affectæ vitium.

Quoad II. materiam sc. catarrhalem, observandum; an ea plus vel minus acris aut mitis, insipida, tenuior aut crassior extiterit?

III. Ratione partis affectæ consideretur præservatio, ne recidivent catarrhi, in specie roborandæ eædem, & à recidiva præservandæ.

Catarrhus, qui à causa externa, & læsione, in specie aëris; curatur, si percipitur in suo principio, sensum irritationis tollendo, & ita lymphæ affluxum præcavendo. Ob id in principio commodè opiata, cum salibus volatilibus oleosis, imprimis succinatis, mista usurpentur, expectando, si fieri potest, sudorem. Instituantur etiam suffitus capitis & oris, aut verticis inunctiones cum oleis destillatis aromaticis. Nam opium sensum tollit, & hinc humorum motum sufflaminat, salia volatilia vitia lymphæ corrigunt, & per diaphoresin poros aperiunt, & vitium partis topicum quasi abluunt; si verò jam incrementum sumpsit affectus, opiata minus tuta sunt, nisi universalia præmissa fuerint. Usurpentur ergò salia volatilia oleosa, & ubi Indicatio aut præsentia materiæ peccantis adest, evacuetur, speciatim in tussi & stertore per os: quô facto, tutò opiata vel sola, vel appropriatis mista, denuò usurpari possunt. Si verò catarrhus oriatur ex vitio lymphæ peccantis, ipsiusque vitiosæ constitutionis, hæc ipsa vitiosa, acris, salsa & acida, partes nerveas vellicans & rodens, aromaticis & volatilibus, in specie salibus volatilibus oleosis temperatis corrigenda, & nunc per urinam, nunc, idq; optimè, per sudores eliminanda. Eadem verò lympha crassa vel nutrimento partis in mucilaginem degenerato imprægnata, attenuanda, incidenda & resolvenda; ubi tamen observetur, modò pars affecta sit restituta, sponte hæc rejicitur. Fontes verò ejus, imprimis digestionis primæ vitia, & hæc sequens totius massæ sanguineæ corruptela, in specie ab acrimonia salsa emendanda, hinc juniperina, sassafrata ac myrrhata, ferè primatum ducunt cum exercitio moderato, idque imprimis extra paroxysmum. In paroxysmo verò ⊖ia volatilia oleosa, opiatis mista, propinentur. Nimirum, uti rectè monet Schneiderus, materiæ, causæ, & loci ratio sedulò in cura catarrhorum habenda. Quodsi catarrhales affectus crebriùs recidivantes oriantur ex vitio partis & glandularum, aut obstructarum, aut alio modo læsarum, propter digestionis privatæ læsiones, & propter reliquias quasi fermentativas in parte affecta, hæc ipsa ex parte removeantur, & hinc pars firmetur. Tales catarrhos curant imprimis sudorifera, partium sordes eluentia & abstergentia; item vesicatoria, loco affecto aut huic vicino applicata; aut si fieri potest, leni suppuratione factâ per abscessum contumax vitium removendum: v.g. tumor catarrhosus malæ, crebriùs recurrens vitio dentis, ex privata digestione læsa cariosi, hujus evulsione radicitus curatur; sin minus, inustis fonticulis talis catarrhus palliativè curandus; sic v.g. tonsillarum tumores sæpiùs recurrunt catarrhali vitio, qui vix radicitus curantur, nisi factâ aliquando suppuratione perfecta, & inde nati abscessus legitima mundificatione, & ita vitii particularis correctione, hoc enim modo, quicquid heterogenei fermentativi partem obsederit, removetur.

Pro his scopis ritè obtinendis observandum est:

I. Remedia, quæ hîc conveniunt, in genere videntur esse evacuantia, quæ primum locum obtinent. Attendendum igitur est: an, & quando, & quibus in casibus, conveniant. Per alvum quidem talia minus in catarrhis sunt commoda, quin potiùs feliciori & promptiori successu per urinam, & hinc per sudorem, evacuando lymphæ augmentum, tollatur; unde diuretica, & imprimis sudorifera ex salibus volatilibus v. g. succini C.C. & imprimis salia volatilia aromatica ex succino, myrrha, &c. ac hinc ex lignis sudoriferis, in specie ex ligno sassafras, erunt optima; In catarrhis his enim si sudor moveatur, ipsorum insultus desinit. Ubi tamen catarrhus fuerit contumacior, si magis universaliter plures partes corporis affliguntur, aut idem ex stomachi vitio graviore dependeat, vel etiam corpus impurum offendat, subinde necesse est ad purgantia progredi; Imò interdum in recidivante & contumaciore malo, ex vitio stomachi & lymphæ orto, etiam ad vomitoria pergendum suadent Prosper Martianus *in l. 4. Acut. l. 202.* & Riverius *Cent. II. obs. 90.*

Inter purgantia primatum ducunt pilulæ de succino Cratonis v.g.

℞. *Mass. Pil. de Succ. Crat.* ℈j.
Extr. absinth. gr. v.
Ref. jalap. gr. iij.
Scam. ♁t. *gr.* j.
c. ♁o *Succin.* *F. Pilulæ.*

II. In catarrhis chronicis & sæpiùs recurrentibus, v.g. in senibus, aut similibus affectibus catarrhalibus scorbuticis recurrentibus, imprimis quando ex seri vitio accidat, ac partes nerveas magis afflixerit, semper ante novilunia, interdum & ante plenilunia, vel evacuantia blanda appropriata, vel à catarrhis aliàs præservantia, usurpanda sunt, cùm affectus à lympha oriundi, & partes nervosas affligentes subinde lunæ motibus auscultare soleant. Inter hæc remedia eminent succinata, myrrhata, sperma ceti, Juniperina, & simila

similia temperata oleosa quasi balsamica, lympham seu serum corrigentia, & partes læsas roborantia.

III. In catarrhis calidis dictis, aut à lymphæ acrimonia vitiosa, prætertim salsâ, vel acri, tenui, &c. à causa externa opiata optimè prosunt præservativè, & in principio morbi curativè, ac hinc veteribus in tali casu, nempe in catarrho, ut vocant, tenui pilulæ de cynoglossa fuerunt in usu, quas dixerunt inspissare catarrhum tenuem, edulcorare catarrhum acrem, ac refrigerare catarrhum calidum. Earum autem loco ferè opiatis ritè paratis, ut laudano opiato & hysterico, utimur, quibus catarrhus, nocturnus imprimis, optimè evertitur & curatur.

Sola tamen opiata vix usurpanda, sed, uti jam monui, succinatis & appropriatis catarrhalibus aromaticis semper mista, nempe succino, sulphureis, cephalicis, & similibus aliis, ut simul vitia lymphæ corrigantur, & præsertim diaphoresis auctior ab eorum usu expectetur. Decantat admodum horum opiatorum usum Helmontius *in affect. catarrhalibus Tract. Catarrhor. Deliram. Tussis & Asthma, Custos errans, & Jus duumvirat.* §.62.64.65. & inter alia felicem prædicat ægrum, cujus auxiliator Medicus sciat lethalia à papavere separare, retento auxilio excitatore potestatis in duumviratu. Salutarem præterea quoque horum usum confirmat experientia, cùm iisdem ex Modernorum consuetudine frequenter usus fuerit Riverius, *Cent.* 3. *Obs.* 15. 69. 74. Assumuntur talia opiata, cumprimis tempore vespertino sub introitum lecti, uti alias est consuetum; vel aliquot horis ante introitum lecti, aut etiam paulo ante, quando moveri solet catarrhus; vel duabus horis ante cœnam, quod meliùs est, cum cœna parca & moderata. Observandum tamen, ne abutamur his ipsis, suspendendo nempe & inhibendo catarrhalem motum, istis nempe in casibus, quando catarrhali influxione alius morbus solvitur, vel quando epidemius fuerit affectus, vel quando ad incrementum jam pervenerit malum. In talibus casibus non statim suspendenda materia catarrhi; plus enim nocumenti alias contingit, nisi divertentibus, sudoriferis, diureticis, & similibus mista fuerint opiata.

IV. Chirurgica in catarrhum cura ferè tacet, nisi in iis corporibus interdum locum habeat, ubi catarrhi à priori jam removendi, causæ nempe ferè sunt incorrigibiles; aut ubi sunt admodum contumaces, aut sæpiùs recidivantes, aut ubi sunt similes affectus vitio lymphæ exorti admodum contumaces. Tunc enim productum morbosum saltem removendo, deceptivum & palliativum fontanellorum remedium interdum est adhibendum, item vesicatoria. Ista enim voluntaria ulcera palliativè & à posteriori hi tantùm affectibus catarrhalibus medentur aquam nempe exhauriunt, non autem fontem ipsum, ne nimium seri aut lymphæ catarrhalis inundatio partem debilitet, aut tonum ejus nimium destruat. Productum morbosum eliminant, causas verò ipsas radicales relinquunt. Per se enim totus fonticulus eadem valet, quæ vesicatoria; horumque auxilia in cruoris & laticis seu seri minuta quidem, sed continua ex haustione consistunt; adeoque à posteriori & palliativè tantùm iis propriè conferunt affectibus, qui oriuntur à scorbuto, qui à sordibus quibusdam vitio primæ digestionis, aut vitio læsæ in sanguine fermentationis, aut vitio corrupti seri in massa sanguinea enascuntur, aut vitio specialis cujusdam partis sub digestione propria deficientis, enascuntur, ita ut labes illa à priori propter subjecti ineptitudinem radicitus, v. g. vel ob senium, vel in mulieribus propter mensium naturalem defectum, aut propter characterem hæreditarium sint incorrigibiles. In talibus ergò casibus conveniunt fonticuli in nucha & brachio: Sicut interdum fit, ut ipsa natura hinc inde in quibusdam subjectis cacochymicis spontanea facit in partibus ulcera, quæ clausa per artem varios morbos nec levia incommoda inferunt; denuò verò aperta ab aliis malis se liberet, & corpori sanitatem restituat: Vid. egregia hujus rei exempla in Sculteto *in Obs. Chirurg.* 55. & 57. Et sanè id, quod Scultetus hic observavit in ulceribus spontaneis, interdum etiam in fonticulis intempestivè occlusis observatum fuit. Præterea pertinent huc vesicatoria, quando v. g. in affectibus catarrhalibus, in specie oculorum, in nucha excitantur vesiculæ.

V. Quoad venæsectionem, negotium hoc per se locum non invenit: Sin verò subjectum sit plethoricum, aut consueta sanguinis evacuatio suppressa, &c. quibus & aliis similibus occasionibus intenderetur affectus catarrhalis, consultum est, venam secare observando revulsionum & aversionum regulas. Quin etiam, cum confertim nimis fit decubitus catarrhalis in quandam nobiliorem partem, ad impetum istum refrœnandum venæsectio in loco opposito, secundum revulsionem & aversionem instituta, subindè solet in praxi admodum esse proficua: vid. Hercules Saxonia *Prælect. Pract.* P. 1. *pag.* 58. & 60. & Julius Cæsar Claudinus *de Catarrhis*. Si tumor capitis ex odontalgia, opposito in brachio secatur vena; Per se autem & primariò non convenit, sed tantùm pro scopo ventilatorio.

Potius ex fonte Pharmaceutico (1.) primatum

matum obtinent opiata, causæ efficientis activitatem nonnihil tollentia; hinc (2.) remedia vel sudorifera, in specie aromatica & hinc volatilia, quæ partes eluunt, earundem sordes mediante sero commodè abstergunt, ac ipsum serum simul corrigunt ac minuunt; tandemque (3.) aromatica vel balsamica, quæ tàm fomitem ipsum lymphæ vitiosæ in stomacho emendant, quàm partes solidas læsas denuò restituunt & roborant, sunt utilissima in paroxysmis catarrhalibus. Hæc ipsa enim indicationibus suprà factis maximam partem satisfaciunt.

Observata ergò legitima medendi methodo, remedia simplicia in affectibus catarrhalibus usitatiora, magisque appropriata, & imprimis catarrhis à causa interna enatis succurrentia, sunt serpillum, quod ut dicit Lindanus simul corrigit stomachum, & ita antecedentes causas removet; porrò satureia, thymus, majorana, mentha, hyssopus, betonica, salvia, præsertim ros marinus, horum flores, & omnia ex eodem præparata remedia, flores lavendulæ, liliorum convallium, lignum sassafras, & omnia sassafrata, Guajacum, lignum lentiscinum, juniperinum, & similia, quæ communia decocta sudorifera ingrediuntur: Quin & baccæ juniperi, & omnia juniperina, ex earum baccis paratum rob, decoctum ligni, malvaticum juniperinum, &c. macis, acorus verus & adulterinus, zedoaria, cinnamomum, &c. & similia usitatissimè usurpantur: quibus succinum, quod instar omnium est, & quælibet succinata, myrrha quoque, extractum myrrhæ, tandem sulphur, & omnia sulphurea temperata, cinnabaris tàm nativa quàm antimonialis, salia volatilia, tàm simplicia quàm oleosa, opiata, &c. prosunt: Quoad sassafras lignum, imprimis egregium præ omnibus est ad catarrhos remedium, adeò, ut etiam propterea à Brunnero *in suis Consil.* proprium catarrhorum vocetur alexipharmacum; sal enim aromaticum habet nobile, odorem & saporem fœniculatum, ideò vocatur & lignum fœniculare. Corrigit optimè seri & lymphæ vitia, tàm acidam quàm salsam, prætereàque eam simul per urinam & sudores evacuat, abstergit vitia partium topica, & noxas eis inductas eludit, simulque digestioni primæ succurrit; nobile enim est stomachicum. Unde commune decoctum ligni sassafras, & essentia ligni sassafras, vel tinctura sassafras Mynsichtii, egregium est remedium ad sistendos & curandos catarrhos, cochleatim usurpata, expectato blando sudore: Pertinet huc etiam essent. catarrhalis D. Michaelis, quæ paratur ex ligno sassafras cum spiritu serpilli; siquidem serpillum & ipsum decantatum simplex est contra catarrhales affectus; unde etiam aquam suam benedictam serpilli tantopere commendat Mynsichtius *in Armament.*

Pertinet huc aqua ista contra catarrhos descripta ab Hoffmanno *in clave in annexa Thes pag.* 6. Cujus aquæ, nec non benedictæ, dosis coch. j. ad ij. nunc manè, nunc meridiè, nunc vesperi, vel quocunque alio tempore, propinari potest.

In catarrho scorbutico miscenda sunt remedia sassafrata cum summitatibus pini recentibus, ut unà decoquantur. In tali casu commodè miscetur hæc tinctura ligni sassafras cum remediis ex abiete alba, essentia pini balsamica, & erit egregium remedium contra catarrhum scorbuticum, imprimis si simul immineat paralysis notha seu scorbutica; aut decoctum utriusque simplicis fructuosè usurpatur. Essentia pini cum ∼u proprio paratur, quæ in affectibus catarrhalibus à lympha scorbutica oriundis instar omnium est, speciatim si cum catarrho scorbutico paralysis scorbutica vel notha velit imminere, vel conjuncta sit. Strobuli enim tenelli pinastri, von Kieffern / sunt singularissimum in catarrhis scorbuticis. Colligantur coni seu strobuli dicti pini, vel abietis juniores in fine Martii, & initio Aprilis, & coqu. in aqu. simpl. seu cerevisia; *Postmodum* ℥iij. l. jv. bibendæ ante pastum. Juxta remedia ex ligno sassafras subinde & aliorum lignorum decocta fructuosè usurpari possunt, uti videri potest *in Obs.* Lotichii *lib.* 2. *c.* 3. *Observ.* 2. *&* *l.* 3. *c.* 1. *Observ.* 1. *&* 6. sicut & admodum fructuosus decoctorum lignorum usus in affectibus catarrhalibus in Poterio *Cent.* 2. *Observ.* 71. & *Pharm. Spag. lib.* 1. *pag.* 331. *&* *pag.* 635. item Gabelchovero *in Observat.* qui etiam decoctum radicis Chinæ contra catarrhos fructuosè præscribit. Alii non sine ratione commendant decoctum ligni lentiscini, ex quo destillat mastix: cùm igitur mastix sit nobile contra catarrhos, nullum dubium est, *quin* ligni lentiscini decoctum æque sit egregium: Cui tamen ligno, ceu raro, potius decoctum ligni juniperi potest substitui. *Conf.* Hartman. *Prax. Chym. cap.* 21. §. 2. *&* Poterius *Cent.* 3. *cap.* 68. Sic v. g. sequens vinum medicatum admodum laudat Lindanus in cura catarrhorum, & ad affectus catarrhales chronicos, speciatim lymphæ & stomachi vitio genitos:

℞. *Ligni guajac.*
cort. tamarisc. ā ℥iij.
ligni Rhodii
sassafr. gumm. ā ℥ij.
HB. absinth. M. j.
scolopendr.
eupator.
menthæ.
hyssopi ā Mß.

rad.

rad. enul.
cent. maj.
Zedoar.
galang.
cinnam. ā ʒj.
affund. vini mensf. iv.

Stent in infuso, & de hoc semper sumatur bonus haustus horâ unâ vel alterâ ante pastum.

Ros marinus nobile est simplex in catarrhis curandis, unde egregium est sequens decoctum catarrhale modò laudati Lindani:

℞. *raf. ligni sassafr.* ℥ij.
rad. caryophyll. ℥j.
HB. rorismar. rec. M. j.
Vini generosi Mens. ij.

Coqu. leni △e vase bene clauso in MB. horis 6. 7. l. 8. Hinc removeantur ab igne, ut refrigescant, & colatura amara usurpetur eodem modo vel inter cibandum, vel in lecto calidè, expectando blandum sudorem.

Pertinet huc vinum Hadriani Papæ dictum, contra catarrhos aliàs admodùm decantatum: *Vid. lib.* 1. *Prax.* Sennerti, *p.* 712. Aliàs etiam sunt egregiæ essentiæ lignorum compositæ; item ℞ coralliorum sassafrata, item essentia florum anthos, essentia salviæ, essentia serpilli, præ cæteris essentia succini, ⌒ serpilli, liliorum convall. cerasor. nigror. & similium.

Præter dicta vegetabilia, ex iisque paratas essentias & tincturas, &c. ulterius conveniunt baccæ juniperi, malvaticum juniperinum, & electuarium Paracelsi, quod videb. in ejusdem consiliis.

Succinum, & omnia ex succino parata remedia, interna & externa, summa sunt specifica contrà catarrhos: Sic succinum solito modo præparatum, seu quod melius, succinum catarrhale ad modum D. Michaëlis cum aqua serpilli spirituosa, vel essentia serpilli, vel solitariò, vel hujus part. ij. cum part. j. cinnab. nativæ præparatum, & largiter imbutum: quinimò essentia succini parata cum spiritu vini rectificatissimo est appropriatum remedium ad quæcunque vitia lymphæ, quæ à guttis 20. vel 25. plus minus propinatur: Vel fiat cum spiritu serpilli essentia catarrhalis D. Michaëlis: Item 𝔒ea destill. v. gr. oleum majoranæ, succini, rorismarini, vel pura, vel ex iis cum saccharo parata elæosacchara, internè crebrò usurpantur: quin & balsamus sulphuris anisatus ad aliquot guttulas, vel ex hoc paratum elæosaccharum, admodùm conducit in catarrhis: Sal volatile succini à gr. xij. ad ℈j. & ⊖ volatile C. C. adeoque ex iis paratus liquor C. C. succinatus, maximè egregia sunt in catarrhis per sudorem curandis.

Item ⌒⊖✳ci succinatus ex ⊖✳co, calce viva, 🜄 & rasura succini, per retortam factus itidem est egregius: idque eò magis, si affundatur myrrhæ, & ità essentia catarrhalis elegans paretur. Ex succino & myrrha quoque cum spiritu salis Ammoniaci essentia fieri potest; loco quorum etiam & alia salia volatilia, ⌒⊖✳ci anisatus, balsamum nervinum D. D. Schefferi, ex ⊖e vol. C. C. ⊖e Ammoniaco, oleo macis & 🜄, &c. egregia sunt in his affectibus, tàm curativè sudorem movendo, quàm præservativè contenta corporis alterando. Post succinum est myrrha, tàm in substantia ad ℈ß. quàm ejusdem essentia cum 🜄♀isato, vel essentia salutis cum ℞♀i, aut etiam cum ⌒u ⊖is Amm. vinoso parata catarrhorum præservativum & curativum optimum est. Post hæc est sperma ceti, quod acres catarrhos egregiè temperat, modò habeatur recens, & non rancidum; hoc namque & corrigit acrimoniam lymphæ catarrhalis, & simul lympham crassam & viscidam incidit, resolvit, & ad expectorationem disponit: Addi possunt olibanum, mastix, benzoë & similia, quæ lymphæ acrimoniam temperant, & substantiâ pingui noxas tollunt. Faciunt huc pilulæ Montagnanæ ad catarrhos curandos & sistendos egregiæ.

Quin & ipsum sulphur, & ex eo parata quæcunque remedia, flores sulphuris ritè parati, optimè conveniunt in curandis catarrhis, si tàm simpliciter in forma sicca ad ℈j. usurpentur, vel cum aliis misceantur, imprimis cum succino: aut si ex his cum extracto enulæ campanæ fiant pilulæ catarrhales, quas insigniter commendat Rhumelius *in Jatrochimia*, quàm in forma liquida cum 𝔒o destillato terebinthinæ, aut succini aut anthos, aut baccarum juniperi, aut anisi, &c. in balsamum sulphuris redacti, affectibus catarrhalibus mirè resistit; vel fiat ex tempore elæosaccharum sulphuratum compositum non inelegans:

℞. *𝔒o destillati succini* ℈j.
anthos. ℈ß.
c. f. q. *sacchari* f. Elæosaccharum: adde *flor.* 🜍*is* ℈j.

M. S.

Fluß-Zucker.

De quo capiat æger manè & vesperi, & sub introitum lecti.

Item Benzoë, ℞🜍is cum 🜄 ♀isato elicita & similia sunt optima: Item tragea ex balsamo Peruviano, sulphure & saccharo.

Speciatim si febris catarrhalis affligat, nil meliùs est volatilibus sudoriferis, quibus subjungatur opium: ad opiata pertinet theriaca,

 à Ve-

à Veteribus imprimis ad præcavendum, item ad sistendam excretionem catarrhalem nimis ruentem usitata, tam vetus, quàm recens, in qua vis opii fermentando non est nimis infracta. Assumitur vel sola, vel additur ipsi aliquid de bolo Armena.

Quod attinet medicamenta externa in catarrhosis affectibus usurpanda: applicanda sunt hæc vel ipsis partibus affectis, vel locis glandulosis catarrhos fundentibus vicinis; partim noxam inductam tollendo, partim præcavendo. Hinc in affectibus capitis catarrhalibus remedia imprimis vertici, & hinc temporibus admoventur sub forma lituum & emplastrorum; in affectibus verò faucium & asperæ arteriæ suffituum formâ, ut meliùs penetrent, conveniunt. Suffitus hi constare possunt ex resinosis, v. g. ex succino, quod primatum obtinet, sandaraca, benzoë, olibano, mastiche & gummi animæ, &c. carbonibus injectis: exspiratus fumus excipitur capite mediantibus linteaminibus probè hujusmodi suffitu impraegnatis: e. g. secundùm Deckers *in Praxi Barbette lib.* 1. *cap.* 4.

℞. *succini* ℥j.
mastich. scrup. j.
M. f. Pulvis grossus.

Quo multos catarrhosos restitutos perhibet.

Inter illinenda primatum obtinet oleum destillatum succini, bregmati, vertici, locisque vicinis illitum. Hoc, ubi acrius & fortius visum fuerit, substituatur balsamus Peruvianus, vel eum simpliciter illinendo, vel in vitello ovi prius dissolutum, & cum spiritu juniperi mistum parti læsæ subinde affricando: vid. Timæus von Gülden-Klee/ e. g.

℞. *bals. Peruv.* ℨj.
dissolve cum
vitell. ov. No j.
adde
🜋 *bacc. junip.* ℨiij.

D. S.

Eusserlich Glieder-Wasser.

Ceu expertum commendatur in doloribus partium musculosarum, qui fiunt à defluxionibus seu catarrhis frigidis.

Juxta hæc est 🝆 mastichis, 🝆 destillatum majoranæ, menthæ, macis, &c. 🝆 destill. C. C. potentissimum est, vertici aut temporibus illitum, modo ejusdem fœtor non sit adeò gravis. Observandum tamen, ut si ejusmodi olea penetrantiora & membranas sensiles magis afficientia partibus extus admovenda sint, talia subjecta vim eorum penetrantem ferre queant, cùm, qui capitis sunt debilioris, ab hujusmodi fumosis lædantur, & vel solo odore sternutatio & incipiens coryza iisdem excitetur. Facit huc etiam unguentum Horstii ex gummi elemi, cum oleo succini malaxato, impraegnato; vel emplastrum de betonica, item emplastrum de bregmate usitatum, item de tacamahaca, si malaxata cum 🝆 succini vel appropriatis, emplastri formâ bregmati applicentur: v.g.

℞. *empl. de beton. usit.*
G. tacamah. ã q. s.

Malax. c. s. q. *ol. succini* l. *bals. Peruviani*; Inducatur super alutam, & obducatur syndone rubro, in forma orbis medii f. emplastrum pro capite.

D. S.

Haupt-Pflaster.

Vel applicetur ceratum ex ladano, gummi elemi, sandaraca, olibano, styrace liquida, &c. vel ex aloë, pulegio, calamintha, ladano, &c. utraque à Montagnana *Antidot. cap.* 3. descripta: item emplastrum ex mastiche, gummi juniperi, caryophyllorum, & ladano Cratonis *lib.* 6. *Cons.* 12. Pertinet etiam huc fumus tabaci seu nicotianæ haustus, cujus moderatus usus sanè egregium est remedium ad catarrhos capitis & pectoris, imprimis si ex lymphæ oriantur vitio, & omnibus hunc in finem debet esse commendatus. Sal enim ejus volatile acerrimum penetrat, abstergit & resolvit hostile illud irritans, corrigit acrimoniam lymphæ acidam, incidit eandem crassam & viscidam atque fluxilem facit, abundantemque per ductus salivales evacuat, vid. Mayovv. *lib.* 1. *cap.* 9. Ratione verò olei sui narcotici, quo opiatorum virus æmulatur, insigniter sistit efferos motus catarrhales, & irritationis sensum sopit & mitigat, ac vi salivatoriâ nimium lymphæ proventum imminuit. Concinnius est, si tali Nicotianæ, usitatæ aliàs in catarrho ad brachia & pulmones defluo, pro fumo simul permisceatur semen anisi, coriandri; vel pulvis succini, mastichis, sandaraca, styrax, vel pulvis cardamomi, aut cubebarum; vel si irroretur aliquot guttis olei succini aut anisi; sic enim fit remedium eò magis appropriatum.

Quoàd catarrhos nothos, curantur hi, si sunt graviores, per sudorifera, imprimis per salia volatilia, vel spiritus salino-volatiles, opiatis mista, qualia sunt 🜋 ⊖is ✱ci, 🜋 C. C. cranii humani, & similia. Hi enim spiritus urinosi acidum vitiosum absorbent & præcipitant; opiata verò acorē temperant, & simul dolorem imminuunt. Externè cavendum est ab omnibus oleosis unctuosis. Hæc enim inuncta crustam quasi inducunt cuti, porosque constringunt & implent. Emplastra itidem hic nocent. Optimum in hoc dolore & casu est emplastrum

plaſtrum ex gummi tacamahaca, ſoluto in vino, atque extenſo ſuper alutam vel linteum, & parti dolenti impoſitum: ſi non benè hæreat, addi debet tantillum terebinthinæ. Hoc ipſum emplaſtrum applicatum egregiè reſolvit iſtas humiditates: id quod patet ex eo, quod ſub illo utplurimum membra ſudent, & omnis dolor promptè evaneſcit. Convenit etiam interdum cum hoc ipſo conjungere *gummi caranna*, hujus part. j. ad illius part. ij. recipiendo, dum 2. iſta gummata ita impoſita optimè reſolvant lympham craſſam. Quod ſi eveniat, ut cutis non benè ferre queat gummatum applicationem, ſed attollatur in puſtulas, tunc potiùs cura inſtituenda eſt per tincturas, ſeu eſſentia ſpiritus vini extractas, & ita inunctas, nempe infunduntur ea aromatica, quæ potentem vim habent incidendi, attenuandi, penetrandi, reſolvendi, & ſimul calefaciendi, v. g. 4. ſemina calida majora, nigellæ, erucæ, allium, ſinapi, majorana, ſalvia, ſerpillum, origanum, piper longum, & ſimilia. Sufficit quoque ♈ à plantis cephalicis nervinis abſtractus, ſeu aqua articularis ad extra; nuncque ſolitariè, nunc miſta cum ∿u ſalis Ammoniaci cum ſpiritu vini parato, externè calidè illinendo, & locum doloroſum probè affricando, ita optimè dolores ſiſtuntur.

Huc quoque pertinet ſacculus ex ſuccino cum ♈ irroratus, aut ex chamæpitide cum ♋ ſuccini conſperſus: vid. Hartmannus *Pr. p.* 93.

ARTICULUS II.

De

Coryza.

Specialiter inter catarrhos frequentiſſimus eſt catarrhus narium, qui vulgo etiam coryza Græcis, aut quia caput gravat, Latinis Gravedo, & Germanis der Schnupffen/ dicitur. Eſt, quando copioſa lympha, tenuis & acris, in principio quidem per nares, defluit, donec ſucceſſivè adjungente ſe nutrimento corrupto, liquor craſſus, ſpiſſus, tenax, varieque ſubinde coloratus, inſequitur. Simul percipitur in principio titillatio quædam in naribus, superveniunt ſternutationes crebriores, poſt incipit caput dolere, & quidem dolore gravativo. Naturaliter equidem à lympha inſipida moderatè craſſa intus oblinuntur nares, cujus vaſa & fontes videb. in Stenone *de glandulis oculorum, narium, oris, &c.* quæ ipſa lympha blandè humectat non tantùm internam narium membranam, & defendit ab externis inſpiratis, ſed etiam ſuo modo facilitat odoratum. Ipſa tamen moderatè craſſa continuo aëris inſpiratu attenuata craſſiores partes relinquit, ſpiſſioris ſub muci forma emulgendas. Quodſi verò præternaturalis lymphæ fiat excretio, ita ut copioſa, tenuis, ſicque minus temperata, ſed acrior & ſæpè acida effluat, vocatur catarrhus narium ſeu coryza, dum lympha iſta acrior, rodendo & irritando membranam narium, primitus ſternutationes frequentes deinde ex narium læſione dolorem, hinc ruborem; interdum etiam eorundem excoriationem & exulcerationem infert, id quod jam ſuo tempore obſervavit Foreſtus *lib.* 13. *Obſerv.* 15.

CAUSA.

Cauſa hujus coryzæ præter cauſas generales, ſpeciatim internas, communes omnibus catarrhis, ſæpiſſimè ſolet oriri ex errore externo, ut dubitem: an præciſè oriri poſſit à cauſa interna, imprimis ex vitio aëris auſteri, vel inclementia hyberna aut autumnali? Aër enim hybernus effluviis acidis acutis videtur impregnatus, unde talis aër ſimul partes ſibi expoſitas, labia imprimis, faciem, manus, in ſpecie nares & laryngem, ſolet lædere; & ſicuti facies & manus exindè ſinduntur, & quaſi corroduntur in fiſſuras, ita à ſimili △e inclementiore, aut effluviis acrioribus acidiſque impragnato, inſpiratione hauſto læſa interiora narium, ſimulque fauces & larynx ex irritatione iſta mox copioſam fundunt lympham puram, tenuem, & ex læſione partium inſigniter acidam, à qua in naribus coryza, in faucibus aſperitas & dolor, in larynge raucedo & tuſſis ſuperveniunt: Hæc ipſa enim utplurimum in coryza tempore hyberno ſolent concurrere.

Subjectum patiens coryzæ eſt ſummitas interior narium, ubi eſt membrana, quæ aliàs ſolet eſſe ſubjectum olfactus, in qua etiam ex oſſe cribriformi inſeruntur multi tubuli nervei. Quando ergò à dicta acrimonia vellicatur hæc membrana, ſuperveniunt ſternutationes, quando tubuli aliquid convulſivi patiuntur, unde tubulis his vellicatis, corrugatis, & convulſivis criſpaturis affectis, ſimiliter membrana cerebri dura, hiſce tubulis continua, ſimili ſpaſmo criſpatur, unde dolor gravativus capitis, qui dolor ſimilis videtur, quaſi caput interius ſtringatur; eſtque nunc in toto capite, nunc in altero ſaltem hemiſphærio, pro nare dextra vel ſiniſtra affecta. Continuatur hic fluxus lymphæ, nunc blandioris, nunc acrioris: in principio morbi omnia ſaltem profluunt aquoſa & ſeroſa, ſucceſſivè magis magiſque acria, unde quamdiu durat, tamdiu odoratus magis obtunditur, donec ab aëris, ſimulque lymphæ vitio læſæ, & nonnihil excoriatæ, narium internæ

ternæ partes doleant, rubeant & plorent nutrimentum proprium, sub forma mucilaginis crassæ, quæ narium suprema obstruendo inspirationem tollit, usque dum hæc sponte effluat, & ita noxa inducta deleatur: In faucibus hærens copiosum screatum facit, & laryngem incrustans frequenti tussi rejicitur; Quin & non raro in saxeam duritiem in naribus concrescit, quale exemplum observat Henricus ab Heer *in Observ.* 28.

Præter aërem inclementem inspiratum subindè etiam alia externa possunt coryzam inferre. Nam sternutatoria acriora, nimisque frequenter usurpata, continuò stimulo membranam irritando copiosam lympham effluere faciunt, & tandem coryzam producunt pertinacem.

Quando est à causa externa, ut aëre externo, coryza, utplurimùm frequentem sputationem ac tussim supervenire videmus, partibus sc. ipsis, per quas aër rigidus transit, & quæ copiosis glandulis hinc inde sunt obsessæ, naribus tamen læsis & irritatis hinc lympham copiosam & vitiatam sub forma catarrhi plorantibus; imò ex partibus istis ita læsis continuâ aëris exspiratione exhalantia miasmata fermenti quasi obtinent naturam, unde & contagiosa percipitur coryza, ita ut ista effluvia aliorum naribus inspirando attracta, vel per halitum, vel per lintea, seu per pocula communia communicata, irritativâ suâ acrimoniâ instar pulveris sternutatorii membranam narium vellicando, & hinc narem lædendo, ac lympham alterando, similem etiam in altero subjecto coryzam inferant, ut adeò rarissimè & parcissimè coryza à causa interna notetur. Adeò sanè falsum est, quod coryza semper sit salubris, ut vulgò dicunt: per coryzam purificari massam sanguineam, quasi existat in massa sanguinea, **der Schnupffen sey gesund / und nehme viel Böses weg.** Nam utut hoc verum sit, si à causa interna oriatur, quæ tamen coryza rarissima est, non tamen semper procedit negotium, cùm utplurimùm occasiones externas agnoscat, & talia potius fiant in naribus & faucibus, quàm quòd aliò deferantur. Qui vult hæc magis dilucidata, conferat in specie Helmontium *Tract. Tussis & Asthma*; item *Catarrhor. Deliram.*

DIAGNOSIS.

Diagnosis coryzæ facilis, etiam aniculis nota est.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Coryza per se est malum insons, quod caret periculo: saltem observetur,

1. Quod crebrior repetens olfactum magis obtundat.
2. Quod lympha effluens nimis gravis adeò graviter exulceret interiora narium, & ita ozænas, vel narium ulcera periculosa producat. Imò observatum fuit, ex tubulis nerveis nonnihil erosis, supervenire excrescentiam carneo-fibrosam, seu polypum.

CURA.

Cura communis est cum aliis catarrhis: Duo autem tempora sunt observanda ad coryzæ curam:

I. Tempus coryzæ inchoatæ, quando incipiunt sternutare, & caput dolere, & lympha apparet tenuis.

II. Tempus coryzæ confirmatæ, quando mucus obsidet narium summitatem.

Unde opera danda est, ut ratione prioris irritatio membranæ narium, ejusque indè oriunda læsio, sistatur maturè & corrigatur; sic enim mox in principio supprimi potest coryza: ratione verò posterioris est attendendum, ut genitus mucus nares obsidens crassior & viscidior in progressu morbi maturè evacuetur. Quibus ipsis pro conditione subjecti patientis, & ipsius catarrhi, vel epidemici, vel non epidemici, copiosioris vel parcioris, nunc blandè laxantia, nunc in specie sudorifera, socianda veniunt. Conveniunt ergo pro primo scopo obtinendo & salia volatilia oleosa odorata, quacunque forma adhibita, in specie, si à causa interna oriatur: maximè tamen conveniunt externa vel naribus applicanda, vel vertici inungenda, vel in ore masticanda, vel inspiranda, hinc suffitus, inunctiones, varia odoramenta, &c. coryzam inchoatam curant, & in prima herba suffocant, quatenus læsionem inductam plus minus corrigunt, acidum vellicans temperant, & irritationem sistunt. Imprimis illinitio narium cum oleo destillato anisi, succini, aut alio simili oleo aromatico. In specie oleum destillatum anisi, mox in principio illitum ante excoriationem narium est egregium. Oleum succini hæc superat, in specie si illinatur vertici, mirum quantum levat coryzam, quia & naribus potest illini, idque eò præsentiori effectu, si aliquot guttæ olei destillati caryophyllorum ipsi addantur: sed quoniam est acriusculum hoc oleum, ob id tantillum bombacis ipsi intingatur, & indè subinde per olfactum naribus admoveatur; nam & sic coryza tollitur. Item balsamus apoplecticus naribus illitus præservat à coryza in inclementiore constitutione aëris, ut inde interius nares condiantur & loricentur, ut eædem per illius halitum quasi præmuniantur, quo minus ab aëre exteriori lædi possint, eandem etiam incipientem curat. Tandem solus odor ex cornibus & ungulis

gulis raspatis, v. g. cornubus bovinis, aut in præparatione pectinum perceptus, etiam coryzam recentem subitò sistit, sicut & proficuum est, si raspentur ejusmodi cornua limâ ferreâ, quo facto salibus volatilibus excitatis, & nares penetrantibus, aufertur coryza. Nec incommodum est, si fiant suffitus pro coryza narium: sicuti enim in catarrhis aër attractus inspirando infert asperitatem narium, faucium & laryngis; similiter inspirati suffitus alterationem ab aëre præ reliquis tollunt, & harum partium impressas læsiones denuò restituunt, & quasi abstergunt; sunt isti suffitus imprimis ex gummatibus, quorum accensorum salia volatilia oleosa interiora narium & faucium penetrando acrimoniam lymphæ & corruptelam nimiam tollunt. Hæc inter excellit suffitus, præsertim ex succino, mastiche, olibano, & similibus. Denique, suffitus ex gummi animæ experimentum est Hartmanni, insigniter commendatum à Lindano.

℞. *G. juniperin.* ℥ß.
animæ
succini ā. ʒij.
thuris
mastich. ā. ʒj.
benzoës ℈ij.
M. f. Pulvis: S.

Raucher-Pulver zu den Flüssen.

Pertinet & huc suffitus tabaci, aliquot guttis olei destill. anisi priùs imprægnati, si sc. ita præparatus tabacus per fistulam consuetè attrahatur, & fumus inspiretur. Convenit etiam, si recipiatur oleum amygdalarum dulcium, in quo q. s. solutum sit camphoræ, quod ipsum oleum extrinsecus ossi nasi, vel intrinsecus superficiei ejus illitum, eleganter coryzam sistit. Perhibetur esse secretum Tackii.

Quodsi verò eò usque processerit malum, ut sub incremento & statu ejus pathemata graviora capitis afflixerint, nec non copiosus, nimis crassus, nimisque viscidus mucus narium summitates occupaverit, & nares obstruxerit, tunc attenuantia, resolventia, & excrementa eliminantia locum habent; undè optimus est suffitus aceti super ferrum candens effusi, & ex gummi animæ & succino jam laudato: Sic etiam loco suffitus conveniens est spiritus salis Ammoniaci odoratus crebriùs; talia enim penetrant ac incidunt mucum, materiam resolutam fluxilem faciunt, & nares aperiunt, ac læsionem inductam corrigunt, sic sal volatile camphoræ optimè solvit mucum latitantem. Ulteriùs pro simili scopo optimè conducunt sternutatoria appropriata, lymphæ proritando fluxum, ejus beneficio membranas narium abstergentia, quin & dictum mucum crassum & viscidum eliminantia. Fiunt ordinariò ex pulvere tabaci, ex floribus & radice liliorum convallium, majorana, euphorbio, & similibus:

℞. *Pulv. Tabaci Ind.* ℥ß.
major.
fl. lil. convall. ā. ʒij.
olei destill. salv.
major. ā. gtt. vj.
Misc. pro pulvere sternutatorio subinde naribus hauriendo:
D. S.

Eröffnend Niese-Pulver.

Huic, si placet, pro ditioribus subinde addi possunt,
Ambræ gr. v.
moschi gr. ij.
Misc.

Ita hæc conjuncta dant pulverem sternutatorium gratum.

Vel etiam fit elegans pulvis sternutatorius ex pulvere radicis ireos Florentinæ, cui tantummodò aliquot grana euphorbii pulverisati adduntur; hoc enim potenter materiam suâ forti irritatione, rivuli instar, profluere facit.

Pertinet huc etiam pulvis sternutatorius Helmontii in hoc casu expertus, ex pulvere radicis hellebori nigri cum ana sacchari mistus, naribus attractus, quibus aliquot guttæ olei destillati caryophyllorum, vel cinnamomi addantur, quem etiam ceu egregium commendat Riverius *in suâ Praxi.* Vid. Helmontius *Tractat. Tuss. & Asthma.* His ipsis enim corrigitur mucus, & denuò liberantur nares: Item folia Nicotianæ irrorantur aliquot guttis olei destillati majoranæ, & ita odorantur; vel exsiccata pulverisantur, blanda, sed egregia sunt sternutatoria. Conveniens etiam est semen nigellæ cum majorana in forma pulveris, vel sola, vel cum camphora: semen basilici pulverisatum sternutatorium non incongruum est, in principio quoque coryzæ usurpandum. Optima denique sternutatoria fiunt ex vitriolo; mitiora, si tantummodò ad albedinem calcinetur; potentiora, si ad aliquam rubedinem uratur seu comburatur: quæ inspirata potenter penetrant, omnesque narium latebras emungunt. Cæterùm, ne nimis acre sit, solvatur tantillum vitrioli albi, seu ad albedinem calcinati, in aqua majoranæ seu aqua liliorum convallium, aut in aqua salviæ diluti, ita ut gr. v. l. vj. pro ℥j. aq. sufficiant. Liquor is filtratus & naribus attractus quasvis narium latebras emungit, & insigniter convenit coryzæ:

℞. *fl. lil. convall.*
HB. major. ā. M. ij.
Nicot. M. ß.

Coqu. in s. q. aq. & vini in vase clauso:
Colaturæ ℥vj. adde
Olei albi ℈j.
Colentur per pannum densum.

D. S.

Abziehend Wasser zur Nase.

Quæ optimè quoque mucum nares obstruentem resolvit in statu coryzæ.

Quidam usurpant olei nicotianæ & olei nigellæ ana partes æquales cum aliquot guttis olei destillati majoranæ; Vel

℞. *Oleum irini.*
Nicotian. ā. ʒj.
destillat. major. gtt. vj.

M. S.

Eröffnend Oel zur Nase.

Subinde intra nares attrahatur, vel cum turundula naribus immittatur, vel naribus extrinsecus illinatur, mucum narium insigniter solvit & elicit.

Melius est oleum anisi, si interiora narium eodem illinantur; reserit enim nares obstructas, & si sit ab effluviis inspiratis, lympham temperat, ne fauces & sanguinem feriat attenuata; vel sumatur oleum anisi, & ita naribus cum bombace in parva turunda immittatur; vel oleum succini, vel caryophyllorum, quæ propter acredinem cum oleo amygdalarum dulcium temperentur. Tachenius camphoram in duplo olei amygdalarum dulcium solvit. Sic conveniens est, ut naribus admoveatur nodulus cum stilo ex semine nigellæ contuso, qui nodulus subinde olfactus admodum corrigit & emendat coryzam, in specie nares obstruentem; est remedium Tabernæmontani, quod insigniter commendat. Possunt addi folia majoranæ, aut præparata ex majorana, in specie oleum majoranæ; v. g.

℞. *Fol. majoran. pug.* iij.
sem. nigell. contus. ʒij. l. ʒiij.
Olei destill. majoran. gtt. iij.
succini
anisi ā gtt. j.
M. f. Nodulus:
detur c. stilo: S.

Riech-Püschlein.

Quod si caput perturbatum sit grave & obnubilatum, convenit vel balsamum Peruvianum, vel, ubi fortius agendum, Oleum destillatum succini, aut ejusdem balsamus vertici illitus; unde dolor capitis tensivus ejusque perturbatio successivè remittunt. Loco horum adhiberi etiam possunt cucuphæ suprà laudatæ:

℞. *Flor. anthos,*
lavend.
stœch. Arab.
rosar. r.
lil. convall.
salv. ā. part. ij.
sem. nigellæ,
ras. succini ā. ʒij.
styrac. calam.
benz. ana ʒj.

Concis. & contus. irrorentur c. guttis aliquot Olei destillati succini: includ. sacculo quadrato ex syndone rubro interpassato.

D. S.

Säcklein auff den Wirbel zu legen.

Quodsi pro derivatione lymphæ catarrhalis prius pro præservatione partium oris aliquid agendum sit, pilulæ conveniunt vel trochisci parvi ex Mithridatio, mastiche & olibano facti, & in ore retenti. Catarrhum enim & læsionem partium sistunt, dolorem oculorum, dentium fœtorem, & gingivarum corruptelam, &c. tollunt, atque in principio imprimis conveniunt.

CAPUT III.

De *Lymphæ motu impedito, indeque orto hydrope in genere & in specie.*

Quodsi lympha vitiosè moveatur ex glandulis vel circa glandulas conglobatas, per vasa lymphatica, ita ut in suo motu stagnet, & hinc loca vicina occupet, tumoremque inferat ▽sum, hydropes particulares sequuntur; utut enim etiam in hydrope universali semper ad glandulas & vasa lymphatica plus minus respectus habendus sit, quatenus aquosas collectiones plus minus intendere, aut pertinaciores reddere valent, attamen cum vix in universo corpore lymphæ motum per vasa lymphatica impeditum suspicari liceat, propterea magis hydropes particulares hujusmodi lymphæ in motu impedimentum respicere videntur.

Sanè ubique per totum corpus & quælibet viscera dispersa sunt vasa lymphatica, tamque per partes internas, quàm per externas, quæ semper habent suam correspondentiam cum glandulis. In his ergo lympha contenta si impediatur moveri, sive sint vasa rupta, sive erosa, cum interim continuus ejus sit proventus, necessariò lymphæ

lymphæ collectio seu tumor aquosus seu hydrops particularis in ista parte, ubi sit lymphæ impeditus motus, excitatur; & tàm in partibus internis, v. g. ex lymphaticis capitis, hydrocephalus; ex lymphaticis pulmonum, aut glandularum pectoris, hydrops pectoris; ex lymphaticis hepatis vel lienis vel testium, &c. hydrops ascitis particularis, & hydrocele inducitur; non secus ac in partibus externis à lymphaticis artuum tumores serosi partium externarum superveniunt.

Causa verò generalis, propter quàm non movetur lympha, in ordinariis vasis est aut ruptio aut erosio vasorum lymphaticorum. Si enim in quodam loco glandulæ, & ex his derivata vasa lymphatica obstruantur; necesse est; cùm lymphæ fiat continuus proventus, ut exinde hujus fiat collectio in glandula, aut ejus cursus in vase ita impediatur, ut necessariò hinc lympha in parte colligatur. Et quidem si obstructum sit vas lymphaticum à materia crassa & viscida, seu, ut vocant, pituita, hoc ipsum vas obstructum à lympha per istud distribuenda insigniter distenditur, tandem rumpitur; & ita lympha successivè effunditur; aut etiam si ipsa lympha fuerit acidior, salsior, acriorque aut alius quicunque humor corrosivus vasa lymphatica tenella exeserit; necessariò etiam lymphæ motus naturalis in ista parte sic impeditur, ita ut lympha exinde in quendam locum præternaturaliter effusa & collecta tumores aquosos particulares, aut hydropem particularem, inducat.

Confirmat hanc hydropis particularis, per lymphaticorum vasorum vitia, originem hydatites viscerum, Wasserbläsigen / in specie hepatis & lienis, quæ subindè observatæ sunt, aut prodromi, aut comites hydropis particularis, ut in specie hoc rectè observat Schenckius *lib.* 3. *Observ. de Hydrope*, Platerus *in Observ. pag.* 596. & Sennertus *in Praxi*, ubi *de Hydrope.* De hydatidibus insignioribus pulmonum vid. Carolus Piso *in Tract. de Colluvie serosa pag.* 214. De hydatidibus insignioribus hepatis vid. Panarollus *Pentec.* 5. *Observat.* 16. quia horum viscerum vasa lymphatica magis exteriora ambiunt, unde humorum horum seu aquarum contentarum collectio magis fit conspicua. Sc. dictis in locis vesiculæ aquâ turgidæ, nunc minores ac copiosiores, nunc grandiores conspiciuntur; quæ ipsa sunt nihil aliud, quàm vasa lymphatica, in quibus motus lymphæ est impeditus. Hæc ergò lympha in iis hæret propter interjectas crebriores in vasis lymphaticis valvulas, eaque sensim distendit, & dum intercepta est lympha distendens intra valvulas, quibus plurima vasa lymphatica sunt instructa, spatiola ista intermedia distendendo tumefaciunt, & ita vesicularum aquosarum faciem repræsentant. Quod si rumpatur una alteravè valvularum, aut ipsorum vasorum lymphaticorum lympha sub membrana visceris tenui coërcita, & effusa, sensim majores vesicas & grandiores, ad nucis juglandis magnitudinem interdum observatas, exhibebit; donec tandem ruptis aut erosis hydatidibus lymphæ extravasatio, in cavo corporis quodam collectio, & ita hydrops postmodum particularis oritur.

Post hydatides illustrant hydropis ortum ex lymphæ motu impedito ascites seu hydropes abdominis, vesicales dicti, h. e. in quibus aqu. abdominis tumorem quidem faciens, non in cavo ejus fluctuaverit, sed potiùs viscera copiosis & innumeris vesiculis aqua turgidis observata fuerint, ita ut post abdominis apertionem nihil aquæ effluxerit. Exempla aliquot enarrat hujusmodi hydropis vesicalis Sennertus *c. l.* item Tulpius, qui observat hydropem asciten ex copiosis vesicis mesenterii *lib.* 2. *Observ.* 34. item vid. Hœferus *in Herc. Med. pag.* 143. Horstius *lib.* 10. *Observ. pag.* 513. & 579. similiter & Bartholinus *Cent.* 4. *Epist.* 58. *pag.* 370. observat asciten ex glandulis vel vesiculis in omento sero repletis, nec non in *Actis Med. Hafn. Vol.* 1. *pag.* 17. sicut & in Valeriola. Hæ ipsæ vesiculæ pariter nil aliud sunt, quàm vasa lymphatica; ex lympha in motu impedita, ut ratione interjectarum valvularum in lymphaticis vasis tales vesicas repræsentent; aut rumpantur licet vasa, si tamen lympha effluens in membranis ambientibus suprà dicto modo coërceatur, successivè in copiosas tales vesiculas coacervatur & colligitur.

ARTICULUS I.

De

Ascite particulari.

FRequentior autem præ cæteris hydropis particularis speciebus est hydrops abdominis seu ascites particularis, idque duplici ex ratione:

1. Quia copiosa & insignia continet viscera, eaque omnia plùs minùs copiosis vasis lymphaticis instructa quibus speciatim accedunt vasa lymphatica ab inferioribus locis ad receptaculum commune ascendentia.
2. Quia mesenterium etiam instructum est copiosis vasis lacteis, chylum in se tenuem & limpidum vehentibus quibus plus minùs ruptis aut exesis simili

similiter ascites & eadem pathemata in abdomine sequuntur, quæ aliàs ex lymphaticis vasis abdominis ruptis: nam quod his lacteis læsis, etiam sequitur ascites; vid. Sylvius *Lib. I. c.* 17. *Prax.*

CAUSA.

Quoad causas: equidem Lindanus asciten particularem semper à colliquatione oriri asserit, quod tamen vix universale videtur: quin plausibilis sit lymphæ chylosæ alteriusve humoris impeditus motus per vasa lactea, unde pariter omnia symptomata hîc obvia derivari possunt. Adeoque causa proxima investiganda est vel in vasis lymphaticis quacunque causa erosis; vel vasis lacteis obstructis, ruptis, & consequenter lymphæ destillationem patientibus; vel ex sanguine, quodam in loco coagulato, qui putrescendo transit in aquam, cujus occasione supervenit interdum talis hydrops ascites particularis.

Asciten particularem à sanguine quod attinet, hujus subitò facta suppressio, vel etiam extrinsecus facta in quodam loco contusio, & ita interna cujusdam partis læsio, ibique sanguinis effusi facta congrumescentia, interdum ad hunc hydropem disponit. Equidem notum est, quod asserit Helmontius, dùm derivat illum hydropem ex renibus, in quibus ac circa quos sanguis congrumatus fuerit collectus; sicuti etiam observavit hydropem ex congrumato sanguine. Interim hoc effatum non est universale, licèt interdum vitium sit in rene non ritè emulgente; prostantque alia exempla hoc confirmantia: v. g. ex suppressione lochiorum talem ascitem particularem hîc Lipsiæ observavi, quæ nullâ arte potuerunt revocari, copiosissimæ ▽æ in omento continebantur, quia tumor circumscriptus erat circa umbilicum, brevi post, intumescente abdomine in immensam molem, concepit secundâ vice, partumque edidit, denuò lochia supprimebantur, unde abdomen magis intumescebat, candelæ lumen admotum translucebat, & suffocatâ ægrâ abdomen sponte rumpebatur, & incredibilis aquæ copia evacuabatur. Prætereà hujus rei se aliud offert exemplum, ubi ex contusione extrinseca in hypochondrio dextro in viro paupere, aliàs sano & robusto, asciten cum tympanitide particularem observavi; brevi enim post contusionem, abdomine & scroto tumidis factis, tandem interiit. Forsan huc facit Lovveri experimentum *Tr. de corde c. 2. p.* 124. & 125. ubi similiter ex sanguinis motu, ex arteriis in venas impedito, hydrocephalum ortum recenset.

Cæterum præter dictas interdum extraordinariæ & planè singulares ascitis reperiuntur causæ: Sic refert Bartholinus *Cent. 2. Hist.* 74. de hydrope ascite subitaneo, ex gestatione diuturna oneris gravioris oborto: Item Borellus *Cent.* 2. *Obs.* 24. observat hydropem ex compressione nimiâ circa os stomachi. Non possum, quin quæ de ascite particulari habet Lindanus super Hartmannum, proferam: Quæritur hîc, quid sit hydrops siccus Hippocratis *in Sect. 4. aphor.* 11. Omnes autores dicunt, hîc intelligendum esse hydropem tympanitidem, & sequuntur præcessorem Galenum. Ego ex Hippocrate & aliis monstravi, esse intelligendum ascitem, qualis est, quando omnia marcescunt præter abdomen. Nam, inquit, quomodo? Sunt duæ ascitis species. Una est, in qua ab aquis collectis non tantum venter tumet, sed etiam scrotum & pedes, ubi interdum pustulæ aperiuntur, & effluit humor, & hæc ordinaria est species; sed præter hanc videbitis & speciem aliam, ubi nullus nempe in scroto tumor, neque etiam in pede, sed in abdomine omnis humor colligitur; pedes autem & reliqua membra contabescunt & marcescunt, ut squamas concipiant. Cætera vix ossibus hærent, facies est arida & squalida. Et hic est hydrops siccus Hippocratis. Dicitur igitur siccus ab illa ariditate, squalore & macie totius, & hydropica aquea sunt lutea, quæ expurgantur: In hydrope sicco urinæ sunt splendidæ, instar ▽ planè croceæ, instar ictericorum, sed non habent illam crassitiem, sunt paucissima, & vix 2. vel 3. cochlearia, in ignem effusæ ardent: In ascite verò humido urinæ sunt albæ, pallidæ & crudæ, interdum, ubi renes non sunt affecti, satis copiosæ. Hæc Lindanus. Exempla hujusmodi ascitis particularis videb. in specie in Hœchstedtero *Decad.* 10. *Cas.* 7.

DIAGNOSIS.

Ascites particularis facilè cognoscitur, saltim in eo Medicus sit cautus, ut artificiosa conjectura & consideratione omnium circumstantiarum possit cognoscere, an in cavo peritonei, an in omento, aut utero, aut aliis similibus locis aqua collecta contineatur?

Duobus ferè modis inchoat: Primam ejus invasionem præter signa generalia in hydrope universali recensita, prodit epigastricæ regionis tensio continua equidem, quam tamen alimenta assumpta intendunt: malo verò ingravescente aut abdomen successivè intumescit, hinc pedes & scrotum, quando vitium hæret in ruptis vasis lymphaticis vel lacteis abdominis: aut verò frequentissimè inchoat ascites, ita ut prius pedes intumescant, & hinc tumor successivè adscendat, & abdomen occupet, tandem-

que

que perfectam asciten inducat. Et quidem, quando pedes intumescunt, utplurimum non sola aqua, sed simul materia quædam crassior ac spissior concurrit, adeò ut non solùm tumor serosus & aquosus, sed simul sit tumor œdematosus: uti fit, quando in cachecticis vel diuturnis morbis sequitur hydrops: & ita ascendit sensim tumor talis œdematosus, donec abdomen occupet. Superiora econtrà, nisi anasarca adjuncta sit, contabescunt, quamvis extrema manuum ob pulsum debiliorem aliquantum inflentur, æger in latus conversus fluctuationem quandam aquæ instar, interdum etiam murmur percipit, intumescente magis latere, in quod incumbit; & quo magis intumescit abdomen in ascite, eò magis contabescunt partes superiores.

Ad hæc attentus sit Medicus, ne confundat ascitem particularem cum graviditate. Siquidem & mulieribus gravidis subinde copiosæ aquæ intra uterum colliguntur, in quibus natat fœtus; sicut etiam iisdem nunc ante, nunc post medium gestationis tempus crura non rarò tumefieri assolent, idque tamdiu, donec superveniente partu mediantibus lochiis successivè subsidant. Ne ergò fallamur, nec famæ & arti detrimentum conciliemus, probè observentur signa quædam distinctiva, quæ inter optima sunt, quæ præponit Lindanus, qui dicit; quod hydrops discernatur à graviditate.

1. Ex colore faciei vivido, qui est in specie in gravidis, & cæteris paribus sanis, magis floridus, vividus; hydropici verò malè se habeant, sint utplurimum pallidi colore livido.
2. Ex tumoris specie: siquidem in gravidis tumor abdominis magis ad præcordia & sursum versus prominet, die Seiten aber sind hohl / estque inæqualis, nisi, quod tamen rarò, gerant gemellos; tunc enim etiam lumbi sunt distenti, & in specie tumor magis ad umbilicum & supra umbilicum exsurgit primo gestationis tempore, sicuti ultimo versus inferiora: è contra in hydropicis totum abdomen, etiam latera & lumbi, tumidi sunt, & magis inferunt acuminatum tumorem post medium gestationis tempus.
3. Si motus percipitur aliquis, nempe fœtus, graviditatis præsumptio patet.
4. Ex fluctuatione; sic nempe interdum hydropici, quando se movent & jectigant, percipiunt aliquam fluctuationem in cavitate corporis, quæ deest in graviditate. Interim tamen fluctuatio non semper hydropem abdominis comitatur: quando enim membrana peritonei ex spasmo est distensa sine fluctuatione, solent ibidem aquæ contineri.
5. Oculi in gravidis, utut ipsæ malè se habeant, utplurimum tamen solent esse fulgidi & clari: In hydropicis verò nitor oculorum perit, ipsique oculi apparent quasi cornei, lividi, & sic porrò. Vel si hydrops est siccus, oculi interdum apparent ignei seu fulgidi.
6. Porrò urinæ in gravidis non sunt aquei coloris, ut in hydrope.
7. Hydrops admodum membrum genitale mulierum premit, quod non fit in gestatione fœtus.
8. In hydrope menses interdum aquosè fluunt; in gravidis non, aut rariùs.

Plura signa prognostica distinctiva suprà, ubi de ascite universali egimus, videri possunt. Quibus probè observatis, vix fallere potest Medicum hydrops.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: levior & minus periculosus est ascites particularis, quàm universalis, & facilius curatur, modò maturè cura instituatur, ne occasione retentæ colluviei aquosæ viscera interiora abdominis inficiantur, & ad sui corruptelam disponantur; tunc enim per accidens lethalis fieri potest ascites.

Ascites anasarcæ superveniens melioris spei habetur, quam si iste solitarius fuerit, i. e. propter tumores viscerum abdominis, v. g. hepatis aut lienis, aut propter vasa lactea & lymphatica rupta contigerit; cum prioris affectus causa continens & procatarctica sæpè tollatur aut imminuatur: posterioris verò utraque difficulter admodum aut utplurimum incurabilis existat, aut licet curatus semel, tamen subinde denuò renascitur, & talis hydrops curatus denuò renascens lethalis est, uti habet Hippocrates *in Observ. Coacis*, item Deodatus *in Valetudin. pag.* 160.

In hydrope post cachexiam & similes morbos diuturnos dejectionem nigram lethalem pronunciat Platerus *lib.* 13. *Obs. pag.* 670.

Hydrops ex perverso purgantium usu admodum periculosus est, quia hæc admodum inquinant massam sanguineam, uti hoc habet Poterius *Cent.* 2. *cap.* 29.

Hydrops post febrem leviorem ortus non est adeò periculosus, nec adeò curatu difficilis, quàm qui à se ipso invadit.

Hippocratis *aphor.* 43. *Sect.* 6. hanc habet observationem: qui lienosi dysenteriâ corripiuntur, iis dysenteriâ diutius durante hydrops aut lienteria supervenit, & moriuntur. Expositionem hujus aphorismi habet Sennertus *lib.* 3. *Prax. cap. de hydrope*, quæ satis est accurata.

Hydropi superveniens tussis, malum, inquit Hippocrates *Sect. 6. aphor.* 35. *Sect.* 7. *aphor.* 47. & M. A. N. C. *An.* 4. & 5. *Observat.* 148. *p.* 168.

Abscessus vel maculæ in cruribus erumpentes lethales sunt, observante etiam hoc Hippocrate *in Epidemicis*.

Hydrops, qui oritur à partium urinariarum, renum, ureterum, vesicæ, &c. ruptura aut exulceratione, utplurimum lethalis est, nisi partes hæ celeriùs coalescant, aut urina per ulcus abdominis effluat.

Si asciticorum aqua à propinatis medicamentis copiosè & cum euphoria evacuetur, ac venter detumescat, aliqua curationis spes est; sin verò medicamenta hæc nihil aut parum evacuent, sed viscera inde irritata cum abdomine magis intumescunt, omnino desperandum erit.

Iste ascites particularis, in quo aquæ intra corpus membranosum, omentum, peritoneum, uterum &c. collectæ, cum eo ægri plures annos, cæteris paribus, sani manere possunt.

Tumores serosi artuum particulares vix, nisi aliis supervenientibus morbis, lethalitatem inferunt, utut eorum unus altero difficilius, vel ratione causæ, vel aliarum circumstantiarum, sanetur.

Tandem viscerum internorum hydrops nunquam periculo vacat, sed utplurimum funestus existit.

C V R A.

In cura ascitis hujus particularis attendendum est:

1. Ut aquositates collectæ evacuentur.
2. In vasis lymphaticis & lacteis factæ obstructiones solvantur, vel erosiones illorum consolidentur, ut & sanguis grumosus, si adest, maturè dissolvatur.

Prius fit per purgantia, hinc, utut raro, sudorifera, & speciatim diuretica; omnium optimè per abdominis paracentesin, modernorum more cum acu argentea faciendam, de qua vid. Barbette *in Chirurg.* Posterius fit per salina diuretica, vel volatilia vel fixa, v. g. arcanum duplicatum Mynsichtii. Sudor vix in alio hydrope universali seu anasarca convenit, simul tamen etiam causarum antecedentium habenda est ratio, exque variæ, prout sc. eædem sunt diversæ; utplurimum tamen mucus viscidus vasa lymphatica obstruens, & lympham incrassans, incidendus, dissolvendus, & fluxilis reddendus. Ulteriùs promoveatur consolidatio, quæ spontè succedit, quia talia vasa cum rore spermatico chyloso nutriuntur, sunt glutinosa, & sponte coëunt. Sed in specie, quoad hanc medendi methodum, vid. Sylvius *l.* 1. *Prax. cap.* 17. cum quo conf. Sennertus. Quod si vitium sanguinis congrumati, aut alia ex causa collecti, morbum intulerit, per appropriata naturæ succurrendum, de quibus jam suprà.

Ex diureticis ⊖ genistæ, stipitum fabarum, ⌒♀i volatilis eminent, in specie in hydrope seu ascite particulari nitrum & omnia nitrata sunt optima, imprimis quando post febrem vel in febre ascites talis supervenit subitò.

Ex sudoriferis verò volatilia quæcunque in cuncta tympanitide; præ cæteris spiritus nitri dulcis, & hinc ⌒ carminativus de tribus, miræ sunt efficaciæ. Borellus *Cent.* 4. *Observ.* 16. sanguinis humani elixyre hydropicos bis curavit desperatos & conclamatos intra 3. dies ℥ß. qualibet vice propinando per tres vices.

Quoad externa: habuimus hæc supra in hydrope universali.

Quoad hydropem siccum pergit Lindanus: *Rarus est hic hydrops, & in eo curando observandum, quod nullæ purgationes conducant, sed uno & simplici remedio, nempe nitro probè depurato, tales hydropici curandi sunt, dando nempe quotidiè solum ⦶ in vino Rhenano, ita ut quotidie ⦶i ℥ß. absumatur, idque per* 24. *horas, nempe non simul & semel, sed partitis vicibus; & quoties aliquid bibunt, ⦶i depuratissimi* ℈i. *addi debet, & nil prætereà agendum. A purgatione abstinendum; quantò enim magis expurgabis, tantò magis mox intumescunt, & lotia eò magis indies splendescunt & inflammantur, sicuti in diabete. Temperandus est sanguis nitro; hoc enim sedat sitim, temperat æstum, & ciet urinam. Et quando hæ in tali hydrope post nitri usum non ampliùs splendent, signum est propemodum superati mali, & æger in declinatione morbi est constitutus, tuncque oportet dare bonum aliquod conditum corroborans & confortans.*

ARTICULUS II.

De

Hydrocephalo.

INter hydropes particulares eminet in specie post ascitem hydrocephalus seu hydrops capitis, quando nempe colligitur aqua in sphæra capitis. Interim hydrocephalus hic ratione subjecti immediati, in quo colligitur aqua, ordinariò solet esse triplex:

1. Prima

1. Prima species est, quando aqua colligitur intra partes cutaneas & cranium.

2. Quando aqua colligitur intra cranium & ipsum cerebrum, sive sit supra sive infra meninges, in specie matrem duram.

3. Tertia species est, quando aqua colligitur in ipso cerebro, speciatim in ventriculis cerebri, nimia copia cerebrum & ipsam calvariam distendens.

Priorum hydrocephalorum exempla sunt frequentiora: rariora autem ista quæ hydrocephalum internum talem demonstrant, ut ut hujus primus mentionem fecerit Vesalius *de structura Corp. Hum. lib.* 1. *cap.* 5. de puella, in qua cerebrum à collectis aquis omnimodò excavatum, & singulariter distentum fuit. Præter hunc simile exemplum refertur à Tulpio *lib.* 1. *Observ. cap.* 24. de puero quinquenni, hydrocephalo mortuo, in quo ℔. v. aquæ in capite inventæ sunt. Cerebrum autem amissa figura globosa, induit figuram convexi fornicis, & ab exuberante aqua adeò fuit distenta medulla ipsius cerebri, ut instar membranæ crassiusculæ adhæresceret cranio, manentibus tamen semper salvis operibus naturæ; id quod fit, sive in utroque ventriculo seu latere colligantur aquæ, sive in alterutra saltem medietate cerebri, cujus exemplum videb. in Tulpio *Cent.* 2. *Obs.* 25. Hydrocephali nempe dimidiati capitis, in cujus cerebri altero ventriculo ultra ℔. ij. aquarum tàm strictè inclusæ fuerunt, ut altera cerebri pars planè illæsa & integra persisteret. Illustrat verò hoc Nicolaus Sieno in *Anat. capitis vitulini hydrocephalici instituta*, vid. Bartholinum *Act. Med. Hafſn. Volum. I. pag.* 249. *& seq.* Cæterum infantes huic hydrocephalo imprimis sunt obnoxii, quia in illis ossa capitis teneriora, & quæ non sunt suturis firmiter juncta, faciliùs hiscunt, & ob mollitiem talem obsequentiora faciliùs distenduntur. Aliàs raró observatur hydrocephalus internus in adultis, in quibus propter ossium cranii firmiorem compagem suturæ discedere nequeunt, adeò ut potiùs alios morbos aquæ in cerebro collectæ inferant. Non tamen penitus desunt, vid. Hildanus *Cent.* 3. *Observ.* 48. Sic puellam hydrocephalam notat Panarollus *Pent.* 5. *Obs.* 47. septimo anno pereuntem, in qua aqua partim per quasdam suturas dilatatas, partim per cranium perforatum egressa erat: Sic Piso in eleganti scripto *de colluvie serosa* notat hydrocephalum in puella 22. annorum semel atque iterum periodicè recurrentem: Zacutus Lusitanus *lib.* 3. *Prax. Admirand. Observ.* 12. stupendum refert hydrocephalum curatum in viro, cujus caput bovis æquavit. In infantibus etiam interdum vitiatus in utero materno situs ad hydrocephalum disponit, quando nempe infantes cum capite diutius ossi pubis insident, in quo positu interdum ad aliquot septimanas observantur; quam causam urget Placentinus *in Observ.* sicut talia exempla duo observata fuerunt Uratislaviæ. Aliàs imaginatio materna quoque signando fœtum hydrocephalum infert, teste Hildano *Cent.* 5. *Observ.* 3. uti etiam Marcellus Donatus *Histor. Med. Mirabil.* refert *lib.* 2. *cap.* 1.

CAUSÆ.

Causam proximam quod attinet: solet esse lymphæ stagnatio in præfatis locis, propter ejusdem naturalem distributionem impeditam, ex obstructione vasorum lymphaticorum nunc extra, nunc intra cranium oriunda. Adeoque hîc ad lymphæ ductus respiciendum est, ut non tantùm vult Pauli *in Anat. Anatomiæ Bilsianæ pag.* 85. sed ve maximè confirmat Heertodt *in Crocolog pag.* 282. de puero, hydrocephalo mortuo in quo vasa lymphatica cerebri partim tur gida, partim rupta visa. Interdum prætei aquas etiam flatus simul colligi solent, qu cum aqua caput distendentes tumorem hydrocephali insigniter augent: sed raró oriuntur tales hydrocephali. Interdum pei artem agyrtæ inducunt hydrocephalum artificiosum per insufflationem aquæ juxta nu cham intra cranium & cutim capitis.

DIAGNOSIS.

Signa hydrocephali sunt satis manifesta quiâ conditiones & circumstantiæ tumo ris facilè rem innuunt, ac vel visui vel ta ctui malum patet.

Discernendum autem imprimis: ân fla tus, an verò humor solus tumorem hydro cephali inferant? si enim flatulentiæ sei flatus peccant, nunc solùm, nunc conjun ctæ cum aqua, solet adesse insignis cuti distensio, ut caput leviter pullatum insta tympani cujusdam resonet: Deinde si di gito prematur tumor, aut non recedit, au si recedat nonnihil, ad pristinum tamen sta tum illicò redit: si verò est ab humore so lo, & quidem extra cranium collecto, co gnosci potest ex cognitione tumoris; vi detur enim cutis mollior, caput qua splendescens à candelâ admotâ translucet percussum nullum edit sonum, & facilè di gito prementi cedit, nec statim ad statun pristinum revertitur.

Quod si verò intra cranium & cerebrun contineatur aqua, tumor non est ad ta ctun

ctum adeò mollis, niſi valida fiat compreſſio, obſtantibus nempe oſſibus; in ſpecie frons ipſis quaſi extrà protruſus eſt, palpebrarum tumor, oculi tumidi extra orbitas quaſi prominere videntur, ſeu vix intra orbitas retinentur; ſimul etiam frequenter lachrymantur, concurrit inſignis omnium ſenſuum hebetudo, & ad ſomnolentiam inclinatio, cum dolore capitis tenſivo.

Quibus ſucceſſu temporis tàm in infantibus, quàm interdum in adultis, accedit capitis intumeſcentia ac moles reliquo corpori minus proportionata, & ſæpè vix credibilis, quale exemplum Hildanus *Cent.* 1. *Obſervat.* 10. recenſet. His abſentibus circumſtantiis, tumente nihilominus inſigniter capite, ſuſpicio eſt, in cerebri ventriculis radices egiſſe hydrocephalum.

PROGNOSIS.

Quoad Prognoſin; difficile eſt malum & periculoſum, minus tamen periculoſus eſt hydrocephalus externus ſeu ſupra cranium, & facilè curatur. Internus verò, ſeu intra cerebrum, periculoſus eſt, & plerumque malum incurabile, quia ſuperveniente lethargo, aut apoplexia, aliisque graviſſimis affectibus, ægri moriuntur. Intra cranium & cerebrum collectæ aquæ ſubinde, utut rarò & difficulter, curari ſolent.

CURA.

In Curà
1. Ante omnia aquæ ſunt evacuandæ.
2. Caput ac cerebrum aromaticis volatilibus appropriatis roborandum.

Quoad evacuantia: hæc ſunt vel interna, ſenſibiliter id exhaurientia; vel externa, inſenſibiliter diſcutientia; vel media chirurgica, ſecta cute humori vias patefacientia.

Interna ergo, quæ evacuant, ſunt omnia hydragoga dicta, in hydrope quocunque uſitata, quæ pro robore ſubjecti patientis determinanda, & præſertim in infantibus, in quibus ſaltim mitiora & temperata uſurpantur: e. g. Mercur. dulcis gr. vj. cum ſyrupo roſarum ſolutivo aut ſyrupo de Rhabarbaro aut ſpina cervina, aut manna, cui tantillum ſucci & ſyrupi ireos noſtratis admiſtum eſt; item prodeſt blandum infuſum & ſyrupus ex mediano cortice ſambuci; ſicuti adultis generoſiora laxativa, & eadem, quæ in aſcite in uſu ſunt, conveniunt, v. g. elaterium, vel poſt hoc ſuccus radicis ireos recens, &c. Clyſteres etiam tàm infantibus quàm adultis mirè conducunt: ſed ii ſint acres & fortiter ſtimulantes, v. g. ex radice bryoniæ, ireos, ſoldanella, gratiola, cortice ſambuci, & ſimilibus. Sic D. Michaëlis aliquando famulum cujusdam mercatoris hujus loci hydrocephalo laborantem clyſmatibus factis ex fortiter ſtimulantibus, & aquas potenter evacuantibus, reſtituit. Laboraverat autem anteà hydrope in partibus inferioribus, quo ſoluto tumor quaſi ad caput raptus fuit, ita ut non tantum cutim valdè diſtenderit, ſed & oculos ex cavernulis foràs protruderet, quin & organa aliorum ſenſuum læderet, & idem bruti ad inſtar in lecto jaceret; ſed juſſu D. Michaëlis clyſma ſequens applicabatur:

℞. *HB. ſoldanell.*
gratiol.
fol. ebuli
aſari ā. Mß.
fol. ſambuc.
geniſt.
Perſicor. ā. p. ij.
cortic. inter. ſamb.
frangul. ā. ℥ß.
rad. ireos noſtrat.
bryon.
eſulæ ā. ʒiij.
pulp. colocynth. ʒj.

In urina pueri coquebatur; quo applicato, factis ſimul aliis faciendis, ſanitati reſtitutus fuit.

In infantibus Clyſteres blandiores injiciendi ſunt. Cum his ſimul internè vel R☿i ad guttas x. commodè propinatur pro ſtimulanda urina, aut ſpiritus ♆i volatilis, & quæcunque volatilia ex tartaro propter vim diureticam & penetrantem ad promovendum urinæ fluxum commodè miſceri poſſunt; ſicuti etiam ſpiritus Paracelſi ad Hydrocephalum ex tartaro, vitriolo & radice vincetoxici, tanquam univerſale remedium egregius eſt in Hydrocephalo, quem egregiè commendat Poterius *Cent.* 1. *Obſervat.* 2. *cap.* 13.

Cæterum cum his internis ſimul uſurpanda ſunt externa, eaque primariò diſcutientia, & tumorem inſenſibiliter reſolventia, vel ſenſibiliter evacuantia. Inter illa ſunt cataplaſmata & fomenta ex aromaticis diſcutientibus, ex chamomilla, meliloto, artemiſia, ſtæchade Arabica, calamintha montana, roremarino, abſinthio, origano, pulegio, cumino, ſerpillo & ſimilibus: quibus farina fabarum, lupinorum, ſtercus columbinum, caprillum, ſemen aniſi & cumini, ac ſimilia, commodè addi poſſunt.

Conveniunt etiam olea diſcutientia, ut ꝏ chamomillæ, anethinum, laurinum, & ſimilia. Hinc uſu expertum eſt præſtans ꝏ ſeu linimentum Foreſti *lib.* 3. *Chirurg. Obſervat.* 6.

℞. ꝏ *chamom. vulg.* ℥iv.
🜍*is pulveriſ.* ℥j.

Probè invicem mixtis, & digestione unitis, constituunt Linimentum.

Cui si addantur aliquot guttæ vel ℥j. ol. destillati cumini, vel succini; vel aliis ungentis addatur balsamus sulphuris terebinthinatus aut juniperinus, erit unguentum eò penetrantius. Imo nullum est dubium, quin ipsum balsamum sulphuris vulgare terebinthinatum, aut hoc nobilius, anisatum, blandâ manu illitum, potentius sit hydrocephali discussivum. Avicennæ & Roderici à Castro remedium sunt cochleæ recentes in decocto quodam cephalico, e.g. stæchados Arabicæ, calaminthæ montanæ, &c. contusæ, & in forma cataplasmatis capiti applicatæ; quod & ipsum remedium modernorum experientiâ compertum est, & in scroti tumore aliàs mirabile; item cataplasma ex cochleis contusis cum pulvere stercoris caprilli & seminis carvi. Conf. etiam M. A. N. C. *Ann.* 4. *Append. pag.* 46. Tandem quoque fotus ex lixivio calcis vivæ egregium admodum est in discutiendo hydrocephalo, quibuscunque tumoribus serosis in partibus externis, quo feliciter in puerorum hydrocephalo Aquapendens usus fuit. Quin & huic aquæ calcis vivæ quædam aromatica cephalica, ut rosmarinus, &c. infundantur, & fomentum magis appropriatum reddi potest. Denique essentia rorismarini, salviæ, hyperici, pro externo litu crebriùs repetendo; ad discutiendas aquas à quibusdam adhibentur. Forestus *in loco cit.* pueris recens natis hydrocephalo correptis sola olei hyperici continuâ inunctione, addito pulvere myrtillorum; auxilium attulit.

Hisce insensibiliter discutientibus, & similibus remediis irritis, ad sectionem chirurgicam, ut sensibiliter evacuentur aquæ, accedendum erit; idque in specie in hydrocephalo externo: id quod præstat imprimis sectio, quæ fit in loco tumoris maximè eminente, nunc per figuram crucis, nunc literæ V, nunc litteræ H, de qua variè hinc inde in chirurgis, in specie Hildano *Cent.* 3. *Observat.* 17. annotata leguntur. In interno verò, qui cerebri ventriculos occupat, & hinc extrorsum plùs minùs fertur, periculosissima est, teste Hildano ubi observat, & experimentis testatur, non semper sine periculo istam hydrocephali sectionem institui, quia metus gangrænæ, aut etiam mors superveniat. Qui verò est intra cranium & cerebrum, non nisi cautè, & perquam circumspectâ sectione, tractandus venit, observando cautelam, ne unicâ vice nimium exhauriatur. Conf. hic Marcus Aurelius Severinus *in lib. de Efficacia Medicinæ.*

ARTICULUS III.

De *Hydrope Pectoris.*

PRæter caput, interdum etiam, sed rarò, hydrops pectoris observatur, quando nempe in cavo pectoris fluctuat aqua, vel lympha plùs minùs copiosa, eaque hydropem infert. Hujus exempla egregia & curiosa observavit Piso *Tract. de colluvie serosa: Conferatur etiam* Willisius *Pharm. Ration. Volum.* 2. *Sect.* 1. *cap.* 13.

CAUSÆ.

Hydropis hujus pectoris particularis causæ sunt eædem cum aliis hydropis speciebus: Nempe nunc vitium est in vasis lymphaticis & lacteis, per quæ, impedito lymphæ motu, hujus ex vasis ruptis ac exesis effusio in thoracem, & hinc collectio, supervenit; unde ex hydatidibus in pulmone observatis hydrops pectoris natus fuit, Vid. Bartholinus *Cent.* 2. *Hist.* 66. Nam & hic lactea pariter & lymphatica pulmonum, subinde primariò consideranda esse, non saltim confirmaturà Bartholino *Cent.* 3. *Epist. pag.* 327. sed etiam imprimis à Willisio *Pharm. Ration. Volum.* 2. *pagin.* 261. Vel vitium est in massa sanguinea, quando v. g. simul cum hydrope universali, vel cum hydrope omnium partium inferiorum, simul etiam conjungitur superveniens hydrops pectoris; quin etiam ad majorem lymphæ copiam & hydropis incrementum multum conferat habitus corporis magis vel minus cachecticus, ut & vitium renum, & aliæ causæ in hydrope universali observabiles, nullum est dubium. Curiosa & singularis observatio hoc in puncto est Mearæ *in suis Historiis Medicis Rarioribus pag.* 153. Hydropis nempe pectoris ex discussa hydrocele oborti. Sanè jam olim Laurentius *in sua Anatome* observat singularem quendam consensum pulmonum & pectoris cum testibus, adeò ut ipse notaverit à tussi diuturna & vehementi ortam hydrocelen; unde hanc controversiam de consensu pulmonum & testium decidit *lib.* 7. *Quæst.* 5. *pag.* 532. Aqua hæc in hydrope pectoris nunc in utraque thoracis parte, nunc, utut rariùs, in altera ejus medietate hærere observatur.

DIAGNOSIS.

Quoad signa hydropis pectoris: percipitur in hoc utplurimum in cavo thoracis dolor gravans ob materiæ aquosæ abundantiam, & plerumque illud cum empyemate commune si-

ne signum, nempe aquæ fluctuantis sonitus obscurus in imo pectoris, dum æger corpus movet: Quæ tamen materia fluctuans in hoc à pure distinguitur: quod hoc inflammatio præcedat, illam verò non; hoc quoque brevius, illa diutius utplurimum, observatur. Cum empyemate hoc quoque commune hydrops pectoris habet, quod ob epithematum, aut cataplasmatum calidorum applicatione angustiæ pectoris intendantur, uti Willisius *Pharm Rat Part.* 2. *pag.* 335. confirmat; quæ tamen angustiæ hydropis ab empyematis per signa jam recensita distingui possunt.

Tussis est sicca, cùm nil excerni queat, respiratio difficilis & frequens; subinde urget orthopnœia (quod signum pathognomonicum cum Pisone *de morbis ex colluvie serosa lib.* 1. *Sect.* 3. *cap.* 7. Riverius *Praxi lib.* 7. *cap.* 5. refert) ita ut ægri non possint decumbendo respirare, & imprimis, vesperi ac noctu, ut & primo morbi tempore intendi, post mediam verò noctem denuò remitti observatur, vid. *Act. Med. Haffniens. Vol.* 2. *pag.* 298. quin etiam, dum in somnum inclinant, subitaneo quasi terrore correpti denuò evigilant.

Interim tumor pedum supervenit, & si tumor cessat, mors: Appetitus posternitur, palpitatio cordis supervenit, & imprimis, quando corpus anteriora versus movetur, angustias insignes præcordiorum percipiunt, subinde quoque febricula accedit.

Tandem his interdum jungitur unius vel alterius brachii dolor atque debilitas seu resolutio, cujus phænomeni causas idem Piso *l. a. pag.* 293. & 297. explicare conatur.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Hydrops pectoris & pulmonum, quia organa vitalia & respiratoria immediatè afficit, periculosior est ascite; imò breviùs suffocat, præprimis cum pulmones cordis agglutinet, & polypum cordis vel ut causam, vel ut productum morbosum, comitem habeat. Hinc grave & periculosum malum est, & rarò felicis & fausti ominis, quin sæpius ad mortem deducit ægros.

Et licet idem affectus, sive medicamentis quibusdam curatus fuerit, sive post apertionem thoracis æger levamen senserit, non tamen est adeo diuturna alleviatio, quin recidivante malo ægri suffocati intereant: vid. Tulpius *lib.* 2. *Observat.* 16. Riverius *Cent.* 1. *Observat.* 88. & Salmuth *Cent.* 2. *Observat.* 4. & 16. nisi saltem laceratis vasis lymphaticis minoribus, ac visceribus integris contingat, & materia peccans per ulcus thoracis sensim effluat, qualem observationem Willisius *Pharm. Ration. P.* 2. *Sect.* 1. *cap.* 13. perhibet.

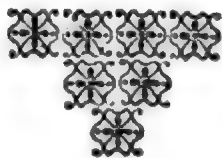
Ast magis lethalis est hydrops pectoris, qui anasarcæ aut asciti supervenit.

CURA.

In cura ante omnia evacuandæ & resolvendæ sunt aquæ, & firmandæ seu roborandæ partes interiores pectoris.

Pro evacuatione conveniunt eadem, quæ in ascite, tàm pharmaceutica quam chirurgica. Quoad pharmaceutica evacuatur aqua per purgantia, diuretica, & imprimis per sudorifera. Pro scopo purgante conveniunt ea, quæ in ascite universali & particulari fuerunt laudata; imprimis succus bryoniæ, & hinc succus ireos nostratis; vid. Hartmannus *in Prax. Chim.* Riverius *cum succo bryoniæ* curavit aliquot hydropes pectoris, nec non calomelano suo, vid. *Cent.* 4. *Observat.* 3. *Conf* & Willius *c. l. pag.* 269. Possunt etiam dictæ aquæ per sudorem aut urinam evacuari; sic enim beneficio decocti sudoriferi in sene hydropem pectoris curavit Riverius *Cent.* 4. *Obs.* 71.

Quoad media chirurgica: omnium optima est paracentesis thoracis, quæ maximè salutaris, simillima isti, quæ debet institui pro evacuatione empyematis: Et hæc quidem operatio est facilis, tuta, & sine ullo periculo, de qua vid. Willisii *Pharm. Ration. Volum.* 2. *pag.* 163.

SE-

SECTIO XXII.

De

SANGUINIS MOTU AD CORPORIS CIRCUMFERENTIAM, LÆSO.

IN praxi observatur sudor vel excedens, vel depravatus, raro deficiens.

CAPUT I.

De

Sudore Nimio.

EXcedens sudor frequens solet esse scorbuticis, qui copioso sudore tantùm non diffluunt, interdiu pariter ac noctu: Hinc etiã phthisici confirmati tempore nocturno sudores copiosissimos solent effundere. Rationem non incongruam suggerit Willis *in Pharm. Ration.* quod nempe tales sudores excessivi eveniant propter deficientem assimilationem nutrimenti assumpti & chyli cum massa sanguinea, ita ut tales sudores sint colliquativi, & per quos succus nutritivus, qui assimilari nequit, foras emittitur.

CURA.

Hinc in cura respiciendum imprimis ad corrigendam sanguinis crasin: Id quod fit in scorbuticis per usum Martialium, & salium volatilium oleosorum, nempe partitis vicibus, tandem per usum lactis & lacticiniorum. In phthisicis imprimis lac ad tales sudores compescendos conveniens est; sicut phthisicorum sudores & inde natas debilitates palliativè sistit antihecticum Poterii cum laudano opiato, vespertino tempore assumptum: Convenit etiam tinctura antiphthisica, tinctura solis. In scorbuticis:

℞. *sol. ♂is c. s. pom.* ℥iij.
  ~ cochlear. ʒj.

M. S.

Scorbutische Tinctur.

Post sudorem nimium in morbis acutis & malignis:

℞. *Aquæ ceras. nigr.* ℥iv.
  Phlegm. ⊕li ℥ß. vel *Clyss. ♁ii* ʒij. l. ℥ß.
  Syr. rubi Idæi ʒj. ad ʒiß.

M. D. S.

Stärck-Tränklein Löffelweise.

CAPUT II.

De

Sudore Depravato.

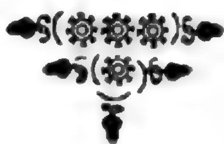
SUdor depravatus fit in specie ex ratione seri ejusque contentorum, quæ prout plus vel minus à statu naturali deficiunt, ita etiam plus vel minus sudores depravatos reddunt; hinc pro varietate depravationis sudoris varia etiam subinde cura instituenda venit.

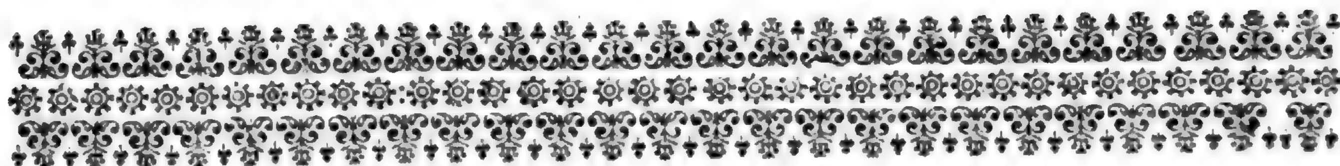
CAPUT III.

De

Sudore Deficiente.

DEficiens sudor contingere solet, vel vitio pororum, vel vitio sanguinis ejusque seri: vitio pororum, dum hi arctè plus minus clausi, infarcti aut obstructi sunt, unde lotiones corporis, frictiones rerum calidarum, laterum calidorum applicationes, &c. sudorem promovent. Vitio sanguinis verò deficit sudor, quando tam arctè substantia serosa cum massa sanguinea unita est, ut conveniens seri secretio per glandulas fieri nequeat: id quod interdum in febribus continuis, speciatim malignis, usu venire solet. In tali casu remediis sudores moventibus, tam positivè, ut alcalibus fixis vel volatilibus, quàm privativè talibus, ut sunt lapilli cancrorum, cornu cervi, &c. Simul acida blanda addenda erunt, in specie acetum; hujus enim medio deficiens sudor commodè potest excludi.

LIBRI SECUNDI SECTIO I.

De SPIRITUUM ANIMALIUM GENERATIONE AC DISTRIBUTIONE LÆSA in genere, indeque SENSUS & MOTUS LÆSIONIBUS.

Quod attinet spirituum animalium generationem vitiatam; tria sunt vitia, quæ in Praxi occurrunt:

1. Quando deficiunt, & nimis pauci sunt, unde hebetudo sensuum, imbecillitas corporis, defectus in motu, &c. apparent; uti videre est v. g. in senibus, aut in iis, qui gravi ex morbo sensim convalescunt.
2. Quando abundant.
3. Quando depravantur, & plus minus à debita crasi degenerant.

Deficiunt hi spiritus, vel propter sui consumptionem, labore, Venere, studiis: quibus omnibus nimis agitati in cerebro adeò subtilisantur, ut promptissimè dissipabiles existant; vel propter deficientem debitam sanguinis spirituascentiam, in constitutione præsertim ejus cacochymico-cachectica, ac primariò ex vitio digestionis primæ, dum non ritè chylus spirituascit in primis viis: quò faciunt inediæ, ac alimenta mali succi & minus spirituascentia & similia; vel vitio cerebri & ejusdem corticis, inepti ad separationem spirituum vitalium ex sanguine propter vitium conformationis & læsionem cerebri, contusionem aut concussionem in casu ab alto, meatuum obstructionem, & similia. In quibus casibus poruli ac insensiles meatus cerebri aut subsidentes, aut compressi, aut omninò aboliti, & sanguinis debitum circulum ac spirituum animalium ex eo separationem impediunt.

Interim defectus hic spirituum facilè & & optimè curatur per medicamenta spirituosa assumpta, ob id analeptica dicta, ut vinum generosum, spiritum liliorum convallium, cerasorum nigrorum, aquam apoplecticam, quintam essentiam Matthioli, essentiam ambræ cum spiritu rosarum paratam, spiritum liliorum convallium cum sale volatili cornu cervi circulatum, aut sale volatili succini mistum, spiritus volatiles, olea destillata, aut ex his paratos spiritus vel salia volatilia oleosa, aliasque aquas spirituosas aromaticas & similia, & quæ alias in lipothymiis adhiberi solent. Sicut si vitium est in conformatione cerebri & læsione externa, curatâ hac externa læsione, spontè defectus spirituum curatur.

Secundum vitium spirituum animalium est, quando abundant, & hinc impetum quendam extraordinarium actionibus animalibus, & ex nimia eorum agilitate insignem promptitudinem actionum, tam in sensibus quàm motibus, conciliant. Id quod videmus in iis, qui alimenta laudabiliora usurpant, potuique vini generosi moderatè indulgent, ut agiliores & hilariores fiant, accedente simul blando corporis motu, & vitâ curis vacuâ.

Abundantia hæc spirituum rarò curationi offertur, quia spontè vel per inediam, aut denique per motum vehementiorem corporis aut animæ in studiis severioribus cessat.

Denique tertiò vitiosè generantur spiritus animales, quando depravantur iidem plus minus in sua crasi, unde motus eorundem variæ exorbitantiæ & anomaliæ, unde craseos vitiatæ ratione iidem vel stupidi vel torpidi, vel fixi, imò quasi immobiles, vel è contrà nimis agiles vel confusè & inordinatè mobiles, minus subtiles, plus minus acres & intemperati, generantur, aut alio vix intelligibili modo vitiosi & depravati. Vitia hæc, pro specialium hinc dependentium affectuum ratione, diversimodè sunt curabilia, quorum cura in sequentibus patebit.

CA-

CAPUT I.
De
Facultatis Animalis Affectibus in genere.

ANtequam autem in specie affectus facultatis animalis consideremus, notandum,

I. Totum systema nervosum cerebri, cerebelli, spinalis medullæ, nervorum inde natorum, & quarumcunque partium nervosarum, membranarum, tandem & ligamentorum, non nisi ex fibris, nunc delicatissimis, nunc minus delicatis, sed paulò firmioribus, constare. Quæ fibræ in naturali statu tensæ quidem sunt, sed simul continuum quasi nixum, aut impetum aut vim quasi elasticam obtinent ad motum, quæ vis, modò impetu interno spirituum animalium roboretur, motum animalem quemvis, tàm spontaneum quàm naturalem, infert, sicuti tensæ hæ fibræ, si ab objecto quodam externo commoveantur, constituunt sensum externum, ita ut spirituum diversè constitutorum diversi motus, & fibrarum nervearum diversa textura & constitutio, basin constituat omnium phænomenorum, quæ aliàs facultatis animalis nomine veniunt, & totam sic dictam animam sensitivam absolvant.

II. Cerebrum & nervos singularem quasi consensum habere ad extra cum motu lunæ, cum observationibus constet, secundùm phases lunæ affectus cerebri, nervorum, & partium nervosarum, in sensu ac motu consistentes, plus minus exacerbari. Unde tales secundùm lunæ stationes mutabiles affectus non nisi partibus nerveis contingunt, & propriè ephemerides ægrorum dicuntur, ubi ex læsione partium fibrosarum remanet talis peculiaris sensus in parte, ut ægri percipiant mutationes temporum sanis non perceptibiles.

III. Mirabilem consensum habere cerebrum & partes eidem connexas cum visceribus abdominis, in specie cum ventriculo, ita ut quoque propter hanc continuam conspirationem sæpè contingat, ut origines morborum subinde invicem confundantur, cerebrique morbi causam proximam ac fomitem habeant in ventriculo & primis viis, sicut contra stomachi affectus in cerebro fomitem obtinent: v. g. ex læso cerebro superveniunt subinde vomitus, & ex imminente vomitu vertigo, &c. Hæc ipsa Helmontium admodum turbarunt, hinc observata ejus practica & res facti in *Tract. Duumviratus, Jus Duumviratus, Sedes animæ, Demens idea, Ignota actio regiminis,* &c. sunt optima; sed theoriæ & reflexiones speculativæ nil valent. Consensus interim notissimus est, ut monitum. Similiter ex imaginatione, v. gr. ex auditu rei horridæ supervenit nausea, subversio stomachi, appetitus dejectus, & quæ sunt alia symptomata, simpliciter ex cerebro, & spiritibus in cerebro, certo motu motis, enata. Imaginationis læsio in picantibus, in melancholicis hypochondriacis; item motus convulsivi partium externarum ex affecto abdomine, e. g. in hystericis, nota sunt. Unde etiam remedia adhuc quædam in stomacho facultatem animalem afficiunt, v. g. hyosciami semen, opium &c. vid. Helmont. *Tr. Jus Duumviratus* §. 22.

IV. Spiritus animales ceu materiam admodum subtilem conditiones etiam subire certo modo materiales: unde pro varietate suæ constitutionis, & inde natarum proprietatum, variant etiam eorum attributa, & consequenter nunc plus nunc minus appropriati, amici vel hostiles nervis totique eorum systemati in medulla cerebri & cerebelli, itemque reliquis fibris per totum corpus dispersis, existunt. Unde pro variis constitutionibus & texturis, materialiter ex textura sanguinis enatis, etiam varia pathemata secundum sensus internos & motus corporis, secundum vigilias & somnum erunt derivanda.

CAPUT II.
De
Facultatis Animalis Affectibus in specie,
seu
Morbis Capitis.

IN specie quod affectus facultatis animalis, attinet: de iis optimè agit Willisius *Tract. de anima Brutor. Part.* 2. Spiritus nempe vitales, dum per corticalem cerebri substantiam scaturiunt, ac transudant in cerebri medullam fibrosam, ulteriùs derivantur in nervos, & inde in universum corpus, ac ita motu suo extra cerebrum vim motivam distribuunt in organa sensuum, inde in naturali subtilitate ordinatè moti majorem vim conciliando fibris eas sic disponunt, ut fortiùs tensæ facilè mobiles reddantur, & ab objectis externis recipiant impressiones, per quas fit motus. Uti ergo, dum hoc modo continuò influunt animantibus spiritus animales organa sensuum, ut promptè excipiant objectorum externorum impressiones, & sic sensuum passiones sustinent, ita promptè varios motus excitant & obeunt, quo in statu animal vigilare dicitur; cujus privatio est somnus: quæ duo necessaria

cessaria vicissitudine se mutuo insequuntur naturaliter. Vicissitudo hæc mutua si tollatur, ita ut somnus vel penitus deficiat, vel saltim paucior sit, & continuæ sint vigiliæ, vitium hoc vulgo vocatur Agrypnia Græcis, Latinis pervigilium, seu vigiliæ nimiæ.

ARTICULUS I.

De
Vigiliis Nimiis.

CAUSÆ.

Nimiarum vigiliarum causa proxima est motus spirituum animalium aut nimius aut saltim continuatus in organa machinæ corporeæ, vel interna vel externa, cujus influxus, ut vocant, seu motus ratione promtè sensilium objectorum impressiones recipiunt, & postmodum pro ratione motionis in organo impressæ similiter ipsi in cerebro commoti varias animæ rationali discursuum occasiones subministrant. Ubi verò in sensibus externis nil percipitur, necessariò animal dormit, adeoque saltim ratione externorum sensuum, & hinc consequenter sensus communis, vigiliæ vel somnus oriuntur.

Causa verò perpetui aut nimii spirituum influxus seu remota est duplex:

1. Objectum sensile externum, fortiùs organon quoddam, tàm intra quàm extra corpus, afficiens; adeoque tunc per modum symptomatis saltem se habent vigiliæ.
2. Est ipsum vitium morbosum aut spirituum animalium aut cerebri, quo iidem mobiliores fiunt.

Spirituum animalium vitium est, quando quavis ex causa mobiliores & quasi magis elastici redduntur iidem. Cerebri vitium, cujus occasione isti in continuo motu conservantur, est, aut pororum ejus nimia apertio atque hiatus ex aliquali ejus ariditate seu siccitate, commodique nutrimenti defectu, unde etiam cerebri poris patulis spiritus in continuo sunt motu, unde tandem urgentur vigiliæ; aut irritatio quædam ipsarum fibrarum cerebri aut membranarum ejus propter nutrimentum acrius aut salsius, aut propter serum acrius, undecunque cerebro communicatum.

Primam causam quod attinet: quando objectum quoddam fortius organa sensuum afficit, necessariò spiritus agitantur & fortius moventur, quæ motiones secundum nervi ductum ad cerebrum usque continuatæ cæteros spiritus in cerebro similiter movent, unde necessariò vigilat animal. Hinc videmus, quod clamor fortior, dolor quicunque, tam externus, v.g. capitis, quàm internus, v.g. colicus, nephriticus aut iliacus, &c. in sensoriis externis spiritus in motus inordinatos cogant, somnum tollant, & vigilias continuas inducant: item tussis, quatenus concutitur subinde totum pectus & totum nervosum systema, necessario in vigilias deducit. Quin & dyspnœia, orthopnœia, &c. ordinariò vigilias infert, sed saltem symptomaticas, ob sensibilem illam molestiam, quam in pulmonibus & præcordiis excitat.

Prætereà objectum ∾ afficiens sæpiùs in primis viis investigandum. Sanè in omnibus agrypniis pertinacioribus vel vitium est in spiritibus animalibus & cerebro, vel per consensum est, ex vitio primarum viarum, digestionisq; plus minus vitiatæ ratione, & undecunq; præternaturalis, quæ oritur vel ex assumptis vitiosis, vel malè digestis, vel vitiosè alteratis, vel perversè distributis, quæ irritando partes sensiles in illis locis, etiam nobis non sentientibus agrypnias inferunt: v.g. qui largius cœnant, insomnes noctes ducunt; quibus alvus clausa est nimis, somnum interruptum habent. Agrypniæ infantum, item pavores in somno, ex primis viis, præsertim circa stomachum, radicem habent.

Quoad secundam causam; est ipsum vitium spirituum animalium varium, à quo iidem ad concitatiores & pertinaciores disponuntur motus: quod fit in junioribus & vegetioribus subjectis, laudabili & generoso victu & potu, moderatiùs tamen, utentibus, quibus spiritus nimis mobiles ac nimis agiles generantur, in his namque subinde vigiliæ solent urgere. Pertinet huc totius cerebri fervor & incalescentia in febribus ardentibus & similibus, cujus occasione velociùs spiritus moti necessariò inducunt pertinaces vigilias; unde etiam in æstate, item in juventute, & ætate virili, in genere in cholericis, promptiores sunt agrypniæ, somnique minus profundi. Hinc in æstate ab aëre æstivo & fervidiore, item sub climate æstuante sanguis, & ab hoc spiritus animales quasi commoventur, hinc vigiliæ excitantur. In specie miasmata peregrina & maligna, aut spiritus animales irritando & corrumpendo, & inordinatè agitando, aut cerebrum ejusvè membranas præternaturali sensu afficiendo, pertinaces vigilias inducunt in febribus malignis, quas deliria & variæ phreneses excipiunt; quia spiritibus animalibus vinosis quasi minus sociabilia sunt hæc miasmata; unde eosdem turbant. Similia miasmata spiritus exagitantia & in herbæ Thée ac Coffée potione quoque concipere convenit. Quò etiam facit esus carnium ferinarum, in quodam vigilias movens; vid. Rhodius *Cent.* . *Obs.* 35. Ad hunc causarum fontem pertinet etiam ipsa anima rationalis, curis intensis vel meditationibus & similibus occupata. Cùm enim hæc ipsa utatur, ceu instru-

instrumento, ministerio spirituum animalium, quorum motum graves curæ aut anxiæ meditationes intensiorem reddunt, necessariò vigilias nimias inferunt. Pertinent huc tandem animi affectus, ut amor, ira, insignis terror, pavor, metus in gradu intenso, &c. in quibus ob velociores & inordinatos motus nimis coacti spiritus haud facilè cessant, quin continuato motu agrypnias inducant.

Quod verò attinet cerebri vitia: hoc vigiliarum causa evadit, si meatus ejus patuli magis & laxiores existunt, adeòque spiritibus animalibus nulla repagula imponuntur. In quo casu hoc peculiare observatur, quod ejusmodi ægri nullum torporem, nullam ad somnum propensionem, nullamque aliam molestiam inde percipiant; cujus causa aliqualis cerebri & fibrarum medullæ ariditas, & squalor, ex defectu humoris nutritii (vel quatenus hic non generatur, vel quatenus absumitur) cerebrum humectantis, & sub nutritione poros angustantis, ratione cujus inane quoddam tractibus illis medullaribus contingit; hinc inedia diuturnior pervigilium inducit, de quo vid. Marcus Marci *Phil. Veterum Rest. p.* 392. Nempe alimentis, imprimis temperatis, roridis, humectatur cerebrum, & blandè irroratur, ipsique adeò spiritus quasi aquosiores facti placidiore motu somnum inferunt; sed sub inedia, cerebro minus humectato, sed magis arido & poroso facto, ipsique spiritus animales subtiliores redditi vigilias inducunt. Et hoc modo intelligenda est illa locutio plebeja, **der Patient isset nichts/ drum kan er nicht schlaffen.** Faciunt huc etiam alimenta acriora & spirituosa assumpta, & oleosa volatilia, tam aromata, ut piperata, cinnamomum, &c. quàm alia, ut alliata, cepæ, eruca, &c. à talibus enim spiritus animales fiunt insigniter volatiles, acuti & quasi aeres, unde ex velociori motu irritatum quodammodo cerebrum, & genus nervosum alteratum, vigilias inducit. Hinc Venus nimia, abusivè instituta, causat vigilias nimias, partim quatenus eâ spiritus animales insigniter commoventur, partim quatenus Venus exhaurit rorem nutritium cerebri ac partium spermaticarum nutritioni dicatarum. Quò etiam facit agrypnia à sudore nimio & lienteria, item ab intempestivo purgantis usu, dum quidam sub fervore caniculari ex haustu purgantis factus fuit agrypnus per tres septimanas, vid. *M. A. N. C. Ann.* 3. *Obs.* 185. *pag.* 346. & tabaci abusu; dum quidam ex nimio abusu tabaci inciderit in agrypniam septendecim dierum. Equidem tabacum per se est narcoticum, interim ex nimio usu prævalet sal ejus volatile acre, quod salivam excitat, & simul rorem corporis chylosum evacuat, cerebrumque ita porosius reddit; conf. *Miscell. Acad. Nat. Cur. loc. alleg.* In specie senibus imprimis frequens symptoma est agrypnia, idque non tàm ex spirituum vitio, quàm partim cerebri textura alterata, partim digestionis primæ vitio. Nempe cerebri pori, nutritione in senibus nonnihil naturaliter deficiente, nimis aperti ac nimis patuli liberrimum spiritibus commeatum undique continuo permittunt, quorum placidâ quidem, sed continuatâ motione, somnus deficit. Quoad digestionis primæ vitium verò, non saltim circa primas vias insensiles molestiæ spiritus turbant, dum minus commodè ea procedit, sed etiam deficientis chyli nutritivi causa, cerebrum partesque nerveæ aridiores ac ficciores ferè redduntur: quare etiam his calefacientia, v. g. vinum, aliaque spirituosa, somnum conciliant, ventriculi digestionem juvando; minimè verò humectantia & refrigerantia communiter dicta. Modò etiam agrypniam infert succi chylosi acrimonia, qualem scorbutus interdum inducere solet: quo etiam spectat, quæ de Thée & Coffée supra adducta. Accedit hic senum ad rem attentio; senum enim continua sedulitas, & continuæ curæ circa rem familiarem, quibus senilis ætas est exposita, calcar addunt spirituum animalium contumaci & magis continuo motui, unde vigiliæ.

Denique melancholici, maniaci & similes, præ aliis molestissima patiuntur pervigilia, ita ut quidam melancholicus per quatuordecim menses fuerit vigil & insomnis, & tales melancholici, utut etiam per aliquot dies, imò menses, in continuis sint vigiliis, continuato cursu hoc malum sine virium debilitate perferunt; ac quidem multiplici ex fonte: Nam præter phantasmatis melancholici continuatam speculationem supra insinuatam, eorum massa sanguinea acrior, & vitio digestionis primæ acidior esse videtur, unde spiritus animales & ipsi minùs volatiles degenerant à debita crasi, & acriores & asperiores, quodammodò acidiores & fixiores generantur, qui fibras cerebri medullares impetuosius vellicant, quæ commotæ motum novum & extraordinarium ipsis spiritibus denuò imprimunt. Unde ex pertinaci spirituum per eosdem poros motu, præter alia pathemata continuæ oriuntur vigiliæ, quæ & camphorâ curantur: in quo continuo motu spiritus animales ne fortissimis etiam opiatis auscultant, & somnum capiunt. Interim meticulositas & meditatio suum pensum huc conferunt.

DIAGNOSIS.

Signa diagnostica per se sunt nota; æger enim, si non dormit, satis manifestat se vigilare.

Præ ceteris tamen cognoscendæ causæ vigiliæ, quæ sunt faciles, quando æger fatetur se affligi curis, affectibus indulgere. In febri-

febribus ardentibus & malignis facilè patet, unde sint vigiliæ.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Vigiliæ nimiæ non sunt contemnendæ, cùm necessariò omnes vigiliæ notabilem virium debilitatem inferant, quæ in somno reficiuntur, ac præsertim non rarò in febribus acutis deliria ac motus convulsivos post se trahunt. Hinc Hippocrates *Sect.* 7. *Aphor.* 18. à vigiliis convulsio aut delirium malum pronunciat.

Deinde vigiliæ in ætate consistente aut in sexu muliebri plus nocent, quàm in ætate juvenili aut in sexu virili.

Interim vigiliæ in morbis acutis diu nequeunt durare, imprimis in febribus puerperarum, juxta canonem; quod caret alternâ requie, durabile non est, sed vel ad salutem vel ad mortem terminantur. In chronicis verò morbis, speciatim in affectibus melancholicis, interdum satis diu citra noxam continuantur vigiliæ, v. g. in puella illa, cujus modò ex Marco Marci mentio facta fuit. Sic enim observatæ sunt eædem quadraginta quinque dierum continuæ. Fernelius *Patholog. lib.* 5. *cap.* 2. & Schenckius *lib.* 1. *Observat.* refert vigilias quatuordecim mensium in mente capto.

Sed utut minus malæ sint in chronicis talibus vigiliæ, quàm in acutis; tamen quo diuturniores, eò pejora symptomata tandem post se trahunt, ac nonnunquam in delirium & fatuitatem terminantur & stupidos reddunt, ut experientia testatur: sic Panarolus *Pent.* 5. *Observat.* 40. refert puerum biennem sex menses insomnem, postea fatuum redditum: aliquibus tamen minus exitiosæ existunt; vid. *M. A.N.C. Ann.* 3. *Observat.* 185.

CURA.

In cura vigiliarum agrypniæ causarum remotarum seu antecedentium imprimis habenda est ratio, adeòque vel

1. Objectum externum, quocunque modo systema nervosum afficiens, partes sensiles plus minus irritans, & consequenter spiritus animales in vigilias symptomaticas commovens, removendum & sistendum; aut
2. Nimia spirituum animalium agilitas & impetus blandis anodynis aut benè correctis narcoticis moderatè sistenda, iique ad motum blandiorem & torpiorem quasi disponendi; aut
3. Blandis temperatis & nutritivis, & moderatis oleosis, cerebro ipsorumque spirituum animalium dyscrasiæ, prospiciendum, ut spirituum acrimonia temperetur, & cerebri siccitas, hujusque meatuum amplitudo, per alimenta boni succi & humectantia seu oleosa corrigatur; ventriculi autem digestio vitiosa, si in culpa fuerit, emendetur.

Lacessentia exteriora, quomodo removenda, ex hactenus dictis partim constat, partim in vulgus innotescit. Causæ internæ, quia sunt vel acrimonia, vel motus sanguinis impetuosior, vel miasmata heterogenea, patet, quod universalia vulgo dicta, nempe venæ sectiones, aut purgationes, etiam digestiva, &c. in vigiliis per se nil conferant, sed vel prioris indicati tantùm intuitu alicujus usus sunt, ut nempe per accidens causam occasionalem auferant: scilicet quamvis v. gr. venæ sectio interdum, ubi vigiliæ urgent, postulatur, fit tamen hoc propter morbum adjunctum, sive causa vigiliarum existat, sive secus: v. gr. ubi peccat acrimonia scorbutica, catharsis aut evacuatio per sudorem; ubi exæstuatio sanguinis, inflammatio dolorifica, &c. venæ sectio locum habet: vid. Forestus *libr.* 10. *Obs.* 36. Sic etiam refert Deodatus *in Valetud. pag.* 25. Vigilias pertinaces aliis irritis per *catharticum melanogogum* fuisse curatas, quod quo per accidens tantum, nempe ventriculi cruditatibus evacuandis, vigiliis aliquid contulisse, probabile videtur.

Pro secundo verò scopo satisfaciunt medicamenta hypnotica & narcotica dicta, quæ figere solent spiritus potenter, & promtè vigilias sistunt. Hæc ipsa narcotica sunt imprimis papaverina, usitatissima jam antiquis, exque papavere inspissatus succus; aut expressione elicitus, dictus meconium, quod est nostrum opium; nicotiana, radix, folia & semen hyoscyami, mandragora ejusq; radix, flores ligustri, item stramonium, ejusq; semen à Bartholeto commendatum, tanquam singulare narcoticum, & quod simul hilaritatem inducat; uti & species ejus nobilior, datura Indorum dicta. Hisce etiam crocus ejusque præparata; & suo modo absinthium addenda sunt; quæ duo cum papaverinis & opiatis frequentius usurpantur; reliquorum enim usus non adeò tutus est, quemadmodum ex radicis hyoscyami esu Borellus *Cent.* 4. *Observat.* 45. dementiam annotavit. Ex his ipsis hypnoticis varia sunt composita, & veterum & modernorum. Veteribus in usu sunt philonium Romanum, philonium Persicum, requies Nicolai, pilulæ de cynoglossa, &c. quæ tamen ipsa remedia, cum cruda narcotica recipiant, jam propemodum in desuetudinem abierunt. Loco eorundem à modernis theriaca, Mithridatium, syrupus de papavere simplex & compositus, diacodium, electuarium diascordii, ac laudana opiata infinita, & similia imprimis usurpari solent, inter quæ extractum opii cum tinctura tartari, aut per fermentationem Langelotti, aut per digestionem cum sale tartari aut aliis salibus lixivialibus; item fermentum

tum narcoticum Conerdingii, excellunt. Nam ratò opium adhibetur, quin appropriatis addatur. Quibus etiam accensemus aquam hypnoticam Dorncrellii, aquam somniferam Langii, extractum & pilulas de stramonio, quæ easdem habent virtutes cum opio.

Pariter convenit essentia seu pharmacum phantasticum Bartholetti, ac laudanum sine opio sive ex fructibus daturæ Turcarum sive Indorum ejusdem, quod Bartholetus *in suo Tract. de Respirat. lib.* 5. *cap.* 1. describit; commendat etiam Bartholetus essentiam opii cum spiritu vitrioli volatili paratam, & spiritum lolii, quem omnium præstantissimum proclamat. Spectat huc etiam primum ens Veneris ex vitriolo cum sale Ammoniaco parandum; item sulphur vitrioli anodynum, quamvis huic posteriori nihil ejusmodi virium concedat Bartholetus *l. a.*

Sed de opiatorum usu in agrypnia benè observandum, quod monet Winclerus *Tr. de opio pag.* 244. nempe quod *opiata licet in vigiliis singulariter utilia sint, tamen iis nec semper, nec in omnibus utendum sit. Est enim, quando vigilia sunt instantis criseos signum, ubi ferè sunt omittenda opiata, nec natura labor impediendus. Est etiam, ubi senes diuturnis vigiliis torquentur, ubi potius analeptica conducunt, ut spiritus dia-moschi dulcis, diambra, ambra, & similia. Est tandem etiam, ubi vigilia sunt ex angustia pectoris, ex dyspnœia, in hydrope, ubi opiata vix tuto usurpantur; metus enim est, ne somno fortiori provocato suffocentur ægri. Est etiam, ubi vires exhausta sunt, spiritusque deficiunt, ubi quoque minus opiata conveniunt.* Et si quando usurpanda sunt, usurpentur eadem in quantitate parva, partitis vicibus, ut rectè monet Septalius, adeòque repetito crebriùs in parva dosi eorum usu, quoniam eorum animam labefactant, & eos stupidi ingenii reddunt. In agrypniis melancholicis nihil faciunt, sed saltem temperata adhibenda sunt ex passulis, liquiritia, borragine, & similibus.

Pro tertio scopo, ut nempe temperatis nutritivis cerebro & discrasiæ spirituum animalium prospiciatur, ad vigilias prosunt vulgò sic dicta refrigerantia & humectantia, hinc temperata plus minus oleaginosa, & quasi lactescentia chylosa blandè nutrientia, ut lactuca, & totus lactucarum exercitus, ejusque esus: hæc ipsa enim jam à Galeni temporibus est in usu contra vigilias nimias. Videantur Zacutus-Lusitanus *libr.* 1. *Med. Princ. Hist.* 14. ubi refert, vigilias ex nimiis meditationibus, aliis frustra adhibitis, per esum lactucarum, & per oleum nymphææ naribus inunctum, curatas fuisse; Ubi etiam refert de Galeno, quod ipsi lactuca fuerit alexipharmacum vigiliarum, &c. Item nymphæa, ejus folia & flores, imprimis externo usu; Papaver rhæas & ipsum hîc convenit, item sonchi, chondrillæ, flores verbasci, & plura inde parata remedia; In specie fructus seu nuclei & semina lactescentia, scilicet semina quatuor frigida majora & minora, hordeum amygdalæ dulces, pineæ, pistaciæ, nuclei persicorum, ut & ex iisdem nunc solitariis nunc cum semine papaveris & portulacæ, factæ emulsiones sunt usitatæ, & in specie cum semine stramonii, cujus gr. j. vel ij. addita mira faciunt, de quo supra. Hæ emulsiones humectant, temperant acrimoniam turgescentium humorum, blandè nutriunt, & successivè somnum inferunt, vid. Sylvius *Pr. pag.* 222. §. 25. Vel

℞. *Sem.* 4. *frig. major.* ana ʒj.
Papav. alb. ʒij.
Amygd. dulc. ʒij. ad ℥ß.
c. s. q. *Aqua Nymph.* f. Emulsio: cui adde
▽ *Cinnam.* ℥ß.
Edulcor. c. *syr. Nymph.* l. *Papav.* vel cum *Rot. manus Christi perlat.*
M. D. S.

Stärckende Ruhe-Milch.

His emulsionibus postmodum pro affectuum ratione, imprimis in acutis morbis, & alia morbis appropriata ulteriùs addi possunt.

Decoctum hordei factum cum papavere & radice liquiritiæ commendatur à Lindano in agrypnia propter inediam vel defectum roris nutritii humectantis cerebrum; sicuti hordeaceorum temperatum usum proficuum expertus est Borellus *Centur.* 4. *Observ.* 89. in agrypnia, tussi & macie, summatim: quæcunque diæta nutritiva & quasi semilactea ad talem agrypniam est optima.

Quoad externa: ad agrypniam in genere usitata sunt vel anodyna narcotica opiata, vel blanda humectantia, nunc temporibus ac fronti, nunc manibus ac pedibus in forma pediluviorum applicanda, quamvis eorum usum Sanctorius *Meth. l.* 13. *cap.* 2. & Primerosius *de Error. vulgi lib.* 4. *cap.* 45. nullius efficaciæ judicent: scilicèt epithemata aut lotiones ex decoctis vegetabilium emollientium & anodynorum flor. ligustri, violarum, paralyseos, jaceæ, chamomillæ, nymphææ, herbæ lactucæ, foliorum nymphææ, solani, summitatum anethi, foliorum salicis, vitis, violariæ, corticis mandragoræ, capitum & seminis papaveris albi contusi, & similium. Emulsiones pariter ex nucleis persicorum, semine papaveris albi, 4. frigidis majoribus & minoribus, hyoscyami, lactucæ & stramonii (quibus Hartmannus semen anthos, fœniculi & anisi addit) cum ▽ nymphææ vel alia quadam specifica vel lacte muliebri paratæ, fronti ac tempori-

poribus cum linteis multiplicatis applicatæ; sicuti & linteola lacte tepido madida fronti imposita insigniter conveniunt. Hujus etiam loci sunt spongiæ cynosbati, die Schlaff-fungen/ & liquor vermiculorum in his repertorum, mense Augusto collectorum. Vermiculi hi conquassentur seu contundantur inter duos lapides, ut liquor exeat, qui colligatur in vitro & asservetur, quo liquore illinantur tempora; est enim suave & blandum hypnoticum sine omni periculo narcoseos. Item spongia somnifera ab Heurnio *Meth. lib. 2. cap. 7.* descripta, quæ humida facta vel imprægnata his succis, postmodum leni calore exsiccatur, & naribus admovetur pro conciliando somno. Hinc fiunt inunctiones ex medulla crurum vituli & cervi recenti, quæ temporibus aliquoties tempore somni illitæ blandum somnum inducunt; vel accipiatur axungia ex cruribus bovinis elixando in aqua simplici elicita, quæ separata asservetur in vitro, & radiis solaribus vel alii blando calori exponatur, ut depuretur, & post temporibus illinatur. Item suavem infert somnum pinguedo lucii piscis, vel leporis, oleum nymphææ, anethinum, papaveris albi, nucis moschatæ expressum, hyoscyami, nucleorum persicorum, & similia. Quò etiam pertinet unguentum populeum recens, de alabastro & hypnoticum usitatum; quibus aliquot guttæ olei hyoscyami, interdum aliquantulum croci, vel aliquot grana opii addi possunt, imprimis ubi cum vigiliis infestant dolores capitis. Denique pertinet huc balsamus hypnoticus Mynsichti, & cerumen ex auribus asini quantitate pisi temporibus illitæ in agrypnia febrium ardentium potens dicitur narcoticum. Sed observetur, ne augeatur dosis; aliàs nimis profundus & diuturnus somnus inducitur. Sunt qui odorem quoque ejusmodi sudoriferorum commendant, v.g. florum ligustri Sennertus *Prax. lib. 1. pag. 231.* item Zacutus Lusitanus *Prax. Hist. l. 1. pagin. 165.* odorem decocti ex radic. mandragoræ, hyoscyami, semine lactucæ, opio. Quo etiam odor croci spectat, cujus gratia sacculus, in quo hic asservatus fuit, à vulgo culcitro supponitur. In *M. A. N. C. Ann. 6. Observ. 171.* aliquot prostant euporista somnum conciliantia, qualia sunt: aures leporinæ abscissæ & pulvinari suppositæ; unguem illud seu crassamentum unctuosum, quod rotis molaribus agglutinatur, daß sich den Mühl-Rädern als eine graue Salbe ansetzet/ temporibus illitum; cranium humanum ægro inscio subditum; succus nasturtii aquatici cum aceto naribus illitus; pinguedo item lucii piscis eodem modo adhibita; pulvis ex foliis & semine hyoscyami albi sacculo capiti dormituri vel pulvinari suppositus, quod habet Langius *Epist. lib. 3. cap. 6.* qui etiam aliquando hirudines post aures applicuit, & remotis eis gr. j. opii vulneribus imponere solitus est; sicut etiam turundam ex grano uno & altero laudani opiati cum aliis misti naribus efficacissimè inditam videbitis in Timæi von Güldenklee *Casib. pag. 94.* Præterea specifice hîc prodest sanguis calidus animalium timidorum: v.g. recipiatur pullus gallinaceus trium vel quatuor septimanarum, subitòque disrumpatur, quò sanguis calidus in frontem patientis decidat.

Cæterùm apud practicos etiam clysmata & suppositoria magno cum fructu interdum ad somnum conciliandum injiciuntur, quibus gr. v. vel vj. opii adduntur, ubi tutò internè usurpari nequit opium; sed hæc vix adhibeantur, nisi vigiliæ oriantur ex intestinorum dolore aut fluxu alvi; secus violentum sunt remedium: Zacutus enim Lusitanus habet aliquot exempla mortuorum ex suppositoriis opiatis. Probatum clysterem habet Schmuck ex cort. radicis mandragoræ, & capitibus papaveris cum semine, in lacte coctis, & applicatis.

℞. *Fol. Vitis,*
salicis,
Nymph.
Herb. Chamomill. c. flor. aa. M. j. l. ij.
Rad. Rhod. ℨj.
Caryophyllat.
Ireos Florent. aa. ℨß.
Cap. Papav. albi c. sem. contus. No. iv.
Coqu. in s. q. 🜄æ *simpl.*

Quo decocto primò benè foveantur tempora, hinc laventur manus & pedes, ac linteis tandem involutæ spontè exsiccentur.

℞. *Ol. Papav. expr.* ℥j.
Nucist. expr. ℥ß.
M. S.
Schlaff-Sälblein.

℞. *Ungu. popul.* l. *hypnot. Off.* ℥ij.
Extr. opii c. spir. vini par. gr. iv. ad viij.
vel loco hujus 🝆 expr. sem. hyosc. ℥ß.
M. S.
Schlaff-Sälblein.

℞. 🜄*æ Rosar.* ℥viij.
Opii ℨj.
Croci scrup. ij. Misceantur.

Mixturâ hâc imbuta lintea tepidè applicentur temporibus, donec somnus accedat.

De senum vigiliis, aut etiam in vigiliis, quæ insequuntur diuturnas curas & meditationes, jam monitum fuit, non tàm anodyna quàm confortantia plus minus aromatica, ventriculi digestionem primam promoventia convenire, vixque locum habent humectantia illa aut opiata, & quæcunque narcotica, adeòque talia remedia sic dicta calida, potus vini Malvatici, aut alius dulcis, item aqua vitæ apoplectica & aromata, essentia absyn-

abſinthii, & ſimilia ſomnum inducentia potius in uſum trahenda. In ſpecie verò vinum dulce & ſpiritus vini à paſtu ſenibus convenit, in vigiliis ex vitio cerebri dependentibus. Conferatur hîc exemplum elegans Heinrici ab Heer, qui *Obſervat. 2. & 5.* aliquot granis piperis albi conditi, nuce moſchata, zingibere, acoro vero & ambra griſea vigilias ſedatas teſtatur; ſicut etiam Schenckius *lib. 1. Obſervat.* refert mulierem Patavinam quindecim diebus inſomnem, tandem uſu panis cum vino Malvatico macerati ſomnum recuperaſſe; pariter remedia ambrata, & moſchata laudantur in Wedelii *Opiolog. pag.* 38. Sic quoque agrypniæ in affectibus ſic dictis frigidis, v.g. in catarrhis per uſum piperis albi, item per electuaria ex aromatibus & calidis optimè ſopiuntur: Spectat huc etiam conſilium Rondeletii *Meth. curandi lib. 1. cap.* 17. ubi ventriculo refrigerato, pro vigiliis tollendis olea & unguenta calida, illis autem, qui ob mœrorem & curas vigilant, vinum meraciſſimum aut Hippocraticum commendat. Alii in vigiliis nimiis à cruditate ventriculi ſpiritus vini uſum poſt cœnam commendare ſolent; ſiquidem omnia hæc promovent digeſtionem, & ad ſomnum blandum diſponunt: Sic pariter in agrypniis cum virium exhauſtione, ſpirituumque abſumptione analeptica talia ex vino dulci ſunt optima: aut ſi propinanda papaverina aut opiata, eadem aromaticis, in exigua admodum doſi, ſocianda, & ſub analepticis ſemper vehiculis propinanda ſunt: quem morem Veteres in Philoniorum compoſitionibus obſervarunt. Jure-Conſultus quidam ex diuturno literarum ſtudio quatuor menſes ſine ſomno fuit, ita ut jam putaretur planè fatuus, nullis præſidiis proficientibus Philonii Perſici drachmâ unâ cum vino Malvatico exhibitâ bis vel ter, ad ſomnum rediit, autore Zacuto-Luſitano *libr. 1. Med. Princ. Hiſtor.* 13.

ARTICULUS II.

De
Somno nimio.

Vigiliis nimiis, contrarium vitium eſt ſomnus & ſopor nimius, dum ægri aut nimium in ſomnum ſunt propenſi, aut actu nimis dormiunt. Multi autem affectus ſub nomine affectuum ſoporoſorum ſolent circumferri, ſed cum inſigni confuſione & errore. Fit hoc, judicante ſic Lindanno, quod propter neglectos fontes Hippocraticos alios Autores promiſcuè ſcrutantur; indeque in confuſos errores promiſcuè lapſi fuerunt; quo non parum facit garrulitas Galeni, ejusque fallax autoritas, cujus veſtigiis alii inſiſtentes, confusè admodum de affectibus ſoporoſis egerunt. Interim optimè diſtinxit hos affectus Lindanus *in Melet. Med. & Chim. pag.* 282. cujus veſtigia nos terimus. Cæterum antequam ulteriùs in explicatione ſoporoſorum affectuum progrediamur, diſtinguendus ante omnia eſt ſomnus præternaturalis & nimius ab impotentia vigilandi, ægris quibusdam ex nimia virium poſtratione familiari. Nimius ſomnus eſt propenſio in ſomnum, ita ut ægri in ſomnum inclinantes revera dormiant. Impotentia vigilandi verò eſt, dum ſcilicet ægri ex nimia virium proſtratione & operationum animalium imbecillitate oculos apertos non amplius tenere, nec membra alia movere queunt, ſed inſtar dormientium quieti jacent, utut reverà oculis ſaltem clauſis & conniventibus vigilent, nec perfectum ſomnum capiant. Quod patet ex eo, quod acceſſu perſonæ cujusdam inconſuetæ, aut ad ejus auditam loquelam oculos nonnihil aperiant, geſtus faciant, & ſe nonnihil moveant, ſed mox collabi oculos ſinant, & quod interrogati præ imbecillitate reſpondere vix poſſint, omnia tamen audire indicant, & ſi oculos haberent apertos, omnia viderent, utut impotentes ſint ab obeundas actiones vigiliarum. Hic ſomnus non eſt præternaturalis, ſed ſaltem impotentia ad vigilandum, Germ. es iſt ein matter Schlaff; ubi nullo modo uſurpanda talia, quæ aliàs in affectibus ſoporoſis conveniunt, ſed potius reſtaurantia, confortantia ſpirituoſa, in ſpecie ambrata, ſunt optima.

Obſervandum porrò eſt; ſomnum nimium eſſe naturaliter alium præternaturalem, alium nonnaturalem: ſomnus nimius non-naturalis eſt, quando quis ex errore externo quodam ad nimium ſomnum quaſi diſponitur, v. g. ſi quis ex abuſu opii vel vini, vel poſt diuturnas vigilias, poſt exercitia, nimium motum, nimias laſſitudines aut labores graviores, qualis ſomnus trium dierum & noctium contingens ob prægreſſam laſſitudinem; vid. in Plateri *lib. 1. obſervat. pag.* 5. Conferatur etiam Salmuth, *Centur. 3. obſervat.* 66. de virgine quadam ſaltationibus defatigata, adeò ut per biduum ſine ſomno eſſet, poſtmodum quatuor dies & noctes integras ſomno conſumpſit. Sic refert alium ex itinere feſſum, qui octodecim horas profundiſſimè dormivit. Quò etiam facit, quando poſt ſanguinis excretiones, alvi profluvia, dolores magnos, animi pathemata graviora aliquamdiu continuata, adeòque in genere in omni ſpirituum, præſertim ſubito exhauſtorum defectu, ſomnus naturalis imminet. Obſervandum quoq;, quod iminentes lipothymiæ ſub ſpecie ſomnolentiæ ſeu propenſionis in ſomnum

somnum interdum imponant, ex spirituum animalium defectu oriunda: v.g. hystericæ in graviori paroxysmo & mulieres quædam post partum debiliores somnolentæ fiunt, sed revera lipothymiæ imminent. Post largiores venæ sectiones aliasque sanguinis effusiones somnolentia observatur, sed quæ reverà lipothymiam minatur.

Sed quoad somnum præternaturalem nimium, adeoque affectus soporosos, affectus multi huc pertinent, qui cadunt sub considerationem Medici, variis nominibus, iisque confusè admodum insigniti, utut parum referat. Genuinam affectuum soporosorum explicationem nominalem videb. in Lindani *Meletematibus Physicis & Medicis pag.* 282. *seqq.* Placet hic Sylvii terere vestigia, adeoque præternaturalis somnolentia & inde dependens somnus vel solitarium malum est, vel eadem somnolentia delirium ferè comitem habet.

Hos inter affectus soporosos in specie horum quinque primariæ species considerentur: nempe (1.) Carus, (2.) Coma, somnolentum & vigil. (3) Lethargus (4.) Noctambulones, & (5.) Catalepsis.

MEMBRUM I.
De
Caro.

CArus est somnus adeò profundus, ut æger vix aut nullâ ratione denuo excitari queat, quin stertendo profundè admodum dormiat, salva tamen manente & integra respiratione; & licet à fortiori subjecto, e.g. punctura aciculæ, fortiùs commotus excitatus, unum vel alterum membrum moveat & loquatur, perfectè tamen excitari non potest, sed jacet talis æger sensu & motu destitutus, salvâ saltem respiratione, quæsita enim non intelligit, multo minus ad hæc respondet. Uno nomine: Carus proximus ad apoplexiam gradus, proprieque est sopor gravis à vino, & hinc dicuntur carotici, qui post vini nimium abusum ita profundè dormiunt instar caroticorum. Propriè ergo carus non tam morbus est, sed ex illo symptomatum genere, quæ ex quocunque errore externo manifesto fiunt, v.g. ex nimia ebrietate; nam si ab interna causa repentè talis oriatur somnus, reverà ad apoplexias pertinebit, eritque primus apoplexiæ gradus, seu apoplexia levior. Hinc carus est, qui abusum vini & spiritus vini insequitur; præter tamen ebriositatem vinosam etiam abusus opii & narcoticorum carum pertinacem infert, quacunque ratione applicetur; exemplum videb. in Salmuth. *Cent.* 2. *Observat.* 97. ubi talis affectus fuit inductus à drachma una opii per clysterem injecti, & curatus per aliud clysma ex vino Malvatico injectum. Pertinent huc fumi & gas carbonum incensorum hausti; nam carbones sulphure narcotico sunt impraegnati, quod ipsum figendo spiritus carum infert: exemplum videb. in Foresto *lib.* 10. *Observat.* 39. Ita sulphura mineralia immatura inspirata disponunt ad carum. Facit huc gas & halitus potuum nimis fermentescentium, vinorum, cerevisiarum & similium exspirantes, qui ut suffocationis inferunt metum, ita etiam respiratione attracti somno profundo quasi obruunt ægros pariter & sanos. Facit huc etiam halitus calcis vivæ, parietibus recenter incrustatæ, unde in tali cubiculo dormientes ægri fiunt carotici. Item facit huc nimius odor croci, qui vi narcotica ad gravem carum disponit, ut observavit Borellus *in Observ.* in famulo aromatarii, qui dormiens super sacculum croci semimortuus repertus fuit. Pertinet huc abusus fumi nicotianæ, cujus oleum ut ipsum est admodum narcoticum, & vi narcotica sua caroticos reddit nimium haurientes; vid. Oswaldus Grembs *in Arbore integra & corrupta Hominis lib.* 3. *cap.* 1. §. 37. Item qui sub arbore juglandis diutiùs versantur aut dormiunt, caro corripiuntur, hinc etiam à Græcis veteribus nuces καρύα dicuntur, quod somnum caroticum sive capitis gravedinem inducant, vid. Hildesheim. *in Spicileg.* 4. *pag.* 394. *de Affect. capitis.* Denique hydrargyri seu Mercurii vapor intrò haustus, uti varia infert sympromata facultatis animalis, ita pariter interdum carum excitat, Autore Palmario *de Morb. Contagios.* dum vapore hydrargyri naribus excepto faber quidam aurarius statim gravi somno correptus concidit, & difficillimè postmodum curari potuit. Adeòque hi sunt propriè carotici, qui ex errore quodam externo in talem profundum somnum incidunt. Quo referendi etiam sunt ii, qui post graves purgationes, concussiones capitis, ejusqué contusiones, sive casu ab alto sive quacunque læsione externa, profundo somno sepulti, & quasi apoplectici, jacent.

MEMBRUM II.
De
Comate Somnolento, & Vigili seu Cataphora.

QUoad coma, illud est duplex; vel somnolentum, vel vigil. Si enim somnolentia jungatur cum delirio tali, in quo excitati

tati ægri ferè deliria loquuntur, ac denuò in somnum relabuntur, vocatur Coma somnolentum, & Cataphora; hæc enim duo Hippocrati sunt unum idemque. Coma hoc propriè non est morbus, sed symptoma tantùm morbi; est enim sopor præternaturalis, qui febrientibus interdum accidit, tàm in febribus continuis quàm intermittentibus. Si autem cum tali somno adsunt vigiliæ internæ seu insomnia, dicitur Coma Vigil, in quo ægri habitu corporis externo, & organis sensuum externis, i. e. clausis & in somnum propensis oculis atque torpore, in somnum propendent, ac etiam dormiunt, licèt quoad internas operationes animales reverà vigiliæ seu potius fortiora adsunt insomnia, dum tales somniando delirant, subinde faucibus apertis clamitant, interdum membra inordinatè movent, excitati verò facilè oculos aperiunt, ineptè respondent & delirant. Uno nomine: adest, quoad externa sensuum organa, somnolentia summa; quoad interna, perpetuæ vigiliæ cum delirio. Tale Coma Vigil, quòd aliàs etiam dicitur τυφομοεία seu τυφομανία, ita ut hoc & coma vigil pro uno habeantur, raro est affectus solitarius, sed utplurimum aliis, v. gr. phrenitidi, lethargo, speciatim in febribus malignis, obvius, in quibus tamen potissimum signum esse solet imminentium phrenitidum & convulsionum, uti rectè observat Forestus *libr.* 6. *Observat.* 38. *in schol.* adeò vix ab aliis peculiarem curam postulat, modò illorum remediis adjungantur cephalica resolventia, aut potiùs modò vigiliis, modò sopori, medela fiat, prout scilicet hunc aut illas prævalere observamus, i. e. aut perfectus somnus, aut perfectæ vigiliæ inducantur, in quo posteriore casu postmodum opiata totum negotium absolvunt. Comata hæc observantur interdum, sed raro, sine febri; observatum enim fuit coma ex crudis julis sambuci comestis absque febri in Bartholini *Act. Med. Hafn. Volum.* 1. *pag.* 164. Sanè, ut rectè dicit Wedelius *de Opio pag.* 46. rarissimos esse affectus soporosos, in quibus non simul calor præternaturalis percipiatur; ita comata utplurimum sunt symptomata febris, siquidem in intermittentibus, præsertim chronicis, non quidem in principio, sed sub incremento, quando mutatur frigus in æstum, statu & declinatione paroxysmi, ægrè profundè dormiunt; quin & in continuis subinde comata observata fuerunt, in quibus delirium vehementius subinde convulsiones imminentes præsagit. Non solùm observantur in principio & cursu morbi, sed superveniunt etiam in declinatione, quando per metastasin materiæ morbificæ factâ rupturâ defertur ad caput, & ibidem coma infertur.

MEMBRUM III.
De *Lethargo.*

PErtinet ad hos soporosos affectus tertiò Lethargus, seu Veternus Latinis, Veteribus Arabibus Subeth dictus, qui propriè est sopor profundus ejusdem generis cum comate somnolento, cum delirio & insigni oblivione omnium rerum conjunctus, in quo affectu ægri profundè dormiunt, & excitati licet, subitò tamen in somnum denuò relabuntur stupidi simul sunt, ita ut lethargici excitati, si interrogantur, respondeant quidem, aliquid autem postulantes, e. gr. matulam aut aliud quid petentes, dum illam adhuc in manu tenent, mictionis tamen aut actionis perficiendæ obliviscantur, ita ut nesciant, quid cum re petita facere velint, ac in somnum relabuntur: Adest præterea delirium, excitati enim lethargici respondent quidem, sed inconditè & inconvenienter, non secus ac ii, qui naturaliter ex somno profundo excitati non adeo subito vel appositè respondent, sed inordinatè & ridiculè loquuntur. Cum hoc lethargo febricula lenta est conjuncta, eaque continua, quæ tamen ferè vespertino ac matutino tempore exacerbatur; calor nec acris nec mordax est, pulsus sunt frequentes & magni, urina ut jumentorum redditur turbida. Primariam essentiam lethargi constituit sopor obliviosus.

MEMBRUM IV.
De *Noctambulis.*

PErtinet quartò ad hos affectus etiam, quando cum somno insomnia juncta sunt, ut in incubo & noctambulis, utut reverà propriè loquendo non sit affectus morbosus. Est enim revera res maximam partem naturalis, dum clausis organis sensuum externorum ægri tales dormiunt; valida verò animæ rationalis, cum imaginatione, actione per spiritus paulò fixiores agitatos vigilent, à quo posteriori etiam moveri quidam solent, nescientes tamen quorsum, adeoque est quasi somnus vigilans, & vigilia somnians. Uno nomine: est validum somnium, quod non secus atque nos ipsi interdum in somno ea loquimur, quæ somniamus, movendo linguam, laryngem & maxillam inferiorem, interdum quoque pedes aut brachia movemus; ita hi noctambulones moventur ad istas actiones, ad quas somnium dirigit, dum dormiendo surgunt, ambulant, & varia opera pro exercendis ipsis vigilantibus aliàs insueta & horribilia, vel formidantia, vel impossibilia exercent,

 cent,

cent, idque nunc clausis nunc apertis seu potius semi-conniventibus oculis. Clausis quidem oculis in iis locis, quos interdiù sæpiùs peragrare solent; in locis verò minus consuetis, in quibus etiam non sine nocumento versantur, oculis subinde conniventibus solent versari; idque interdum cum damno, dum cadunt ab alto, interdum sine nocumento. Symptoma hoc hypochondriacis est familiare, iisque, qui simul ad pathemata melancholica nonnihil inclinant, adeoque suo modo est quasi affectus mixtus ex affectibus melancholicis & soporosis, & quasi gradus quidam levior delirii aut melancholiæ hypochondriacæ ac simili etiam ratione curandus venit. Auscultat verò subinde lunæ phasibus, unde nunc plus nunc minus affligit, unde etiam à quibusdam tales vocantur Mond-Süchtige/ utut hoc nomine interdum etiam intelligatur epilepsia inveterata secundum lunæ phases plus minus affligens.

Hos inter affectus primariam considerationem meretur lethargus (nam cæteri aut sunt rari aut à causa oriuntur externa, aut alios comitantur morbos) qui revera est morbus primarius, nec adeò rarus, simulque periculosus, & subindè in praxi occurrit.

CAUSÆ LETHARGI,
Et reliquorum
AFFECTUUM SOPOROSORUM.

Quoad causas somni præternaturalis, ejusque variorum modorum; sicut somnus naturalis dependet ex imminuto spirituum in organa externa influxu, ex aliquali eorundem torpore, dum minus volatiles minusque subtiles, sed potiùs phlegmatici facti minus prompti sunt ad obeundas functiones animales per solitas expansiones & excursiones; ita pariter causa proxima & ratio formalis lethargi, & aliorum affectuum soporosorum in genere, est spirituum animalium nimius torpor seu elasticitas fracta, & plus minus impeditus motus intra cerebrum, quo inepti fiunt motionibus & expansionibus debitis ad obeundos sensus & functiones necessarias, unde consequenter somnus supervenit.

Causam remotam, propter quam torpidi redduntur & deficiunt in motu spiritus, suggerunt ea, quæ naturaliter somnolentiam & nimium somnum inferre valent: nempe causa est vel

1. Spirituum paucitas & hebetudo.
2. Nimia aquositas ac pituitositas massæ sanguineæ, & in specie hinc cerebri, indeque phlegmatica spirituum animalium constitutio, qua instar spiritus vini non ritè dephlegmati deficiunt in debita volatilitate & mobilitate.
3. Virulentia stupefactoria quædam, quæ speciali virtute spirituum animalium impetum sistere, adeoque narcosi seu stupore eos inquinare & afficere valet.
4. Quæ cerebrum mole sua comprimunt, v. g. sanguis tam intra vasa stagnans, quam extravasatus, cranium depressum, & cerebri tumores.

Quod verò causæ hæ modò coma, modò lethargum, modò carum producant, vehementiâ distinctos affectus, partim ex earum potentia majore, partim quod exteriores & corticalis magis, quam interiores & medullaris cerebri tractus horumque spiritus afficiant, dependet: vid. Riverius *Pr. lib.* 1. *cap.* 2. & Willisius *de Anim. Brut. P.* 2. *c.* 3. *&* 4.

I. Primò ergò spirituum paucitatem & hebetudinem somnolentiæ ejusmodi autorem existere posse colligitur; quod quæ spiritus enervant ac dissipant, scilicet hæmorrhagiæ, coitus nimius, vigiliæ, lassitudo, &c. talem non rarò producant; vid. Platerus *Observat. pag.* 6. *&* 7. quo etiam catalepsis ex amore pertinet, de qua vid. Tulpius *libr.* 1. *Observat.* 22.

II. De secunda causa remota, quod sæpè oriantur affectus soporosi à nimia humiditate & inundatione cerebri, facta à sero & lympha, & ita à spiritibus animalibus quasi phlegmaticis constitutis, res minus dubia est.

III. De tertia causa quæritur: an citra externa inspirata, assumta aut admota, etiam humores in nostro corpore ita præternaturaliter alterari queant, ut vim anodynam & plus minus narcoticam acquirere, & ejusmodi narcosis ex causis internis generari possit? Id quod affirmatur à Sennerto *Pr. lib.* 1. *Part.* 2. *cap.* 32. *&* 33. ac Willisio *de Anima Brutor. P.* 2. *cap.* 3. 8. *&* 9. Quia extra corpus res non narcoticæ per certam mutationem secundùm minima fiunt stupefactoriæ, quod videmus in musto, quod ante fermentationem nullam possidet vel vim inebriativam seu stupefactivam; quando verò mustum incipit fermentare, exhalat gas insigniter stupefactivum; Vinum fermentatum pariter fit narcoticum, propter spiritus fermentatione in eo genitos; Sicuti enim ex musto per fermentationem & secundùm minima alterationem: sicut quoque ex ligno & carbonibus incensis, emergit de novo virulentia talis narcotica, quæ antea formaliter in iis non præexistebat; ita simili ratione nostro in corpore humores diversimodè alterari, ac similem virulentiam stupefactivam induere ac acquirere possunt. Simili modo ac morsus hominis irati venenosus est, vid. Rhedi *de Vipera*, Archiater Florentinus, contra quem quidem scripsit Charas, natione Gallus: Hinc Hel-

Helmont. *Venenum inebriativum* soporosos affectus producere ait.

Quod ergò attinet aquositatem & inundationem, ac pituitositatem sanguinis & cerebri, indeque oriundum torporem spirituum animalium, notum est ex structura cerebri, quod in hujus substantia corticali separentur spiritus ex sanguine, ita ut depuratissimi ab omni phlegmate oleoso seu ab omni latice in cerebrum scaturiant, hinc non tantummodo substantia cerebri medullaris pinguis & quasi oleosa percipitur, nihil aut parum aquositatis admittens, sed etiam ob id receptacula in cerebro hinc inde pro recipiendo sero sunt excavata, nempe ventriculi. Præterea reperiuntur etiam hinc inde consitæ glandulæ copiosæ, quæ, quicquid superfluum est aquæ, absorbent, & sub lymphæ nomine aliorsum derivant, cùm & ipsa tota corticalis cerebri substantia, per quam imprimis fit spiritus animalis filtratio & quasi destillatio, glandulosa sit, lympham & laticem uberius absorbens, & volatiles exinde generans spiritus animales. Quodsi ergò fiat, ut nimis humectetur aut irrigetur præternaturaliter cerebrum à tali seroso latice aut lympha, sive in istud influente, sive in ventriculis ejus, & per consequentiam etiam substantia stagnante, vel etiam ex massa sanguinea, mediante colluvie serosa variis recrementis onusta, in cerebrum destillet, qua ratione loco criseos lethargum subnatum, per decubitum materiæ morbosæ in cerebro observat Willis. *cit. loco*; qui ipse tàm *in Anatom. Cerebri*, quàm *P. 2. de Anim. Brutorum cap.* 3. in lethargicis quoque alia loca sero inundata observ. A tali causa spiritus volatiles animales minus mobiles, turpidiores & quasi phlegmatici ac minus mobiles redduntur, & hinc in nervos radiatio admodum impeditur, unde pathemata soporosa lethargica, item obliviositas & ex perturbato spirituum motu delirium supervenit. Hinc est, quod subinde ex Hydrocephalo oriatur lethargus, teste Hildano *Centur. 1. observat.* 10. item *Cent.* 4. *obs.* 20. sicuti etiam Severinus observat infantem hydrocephalo laborantem, in eleganti *Tr. de Occulta Abscessuum natura*. Hinc isti, qui constitutionis sunt phlegmaticæ, naturaliter somnolenti esse magis solent, non secus ac naturaliter infantes propter eorum cerebrum fluidius, mollius & humidius, copioso sero rorido inundatum, & spiritus animales ob id torpidiores minusque subtiles admodum soleant esse somnolenti. Hinc à crebriori capitis lotione coma somnolentum enatum in nobili Polono refertur in *M. A. N. C. Ann. 3. Obs.* 327. *pag.* 541. Sic quando incipiunt affligere catarrhi, & similes affectus capitis serosi, lymphæ in cerebri partibus copiosius congesta ante sui excretionem nimis humectando cerebrum, ut plurimum ad gravitatem capitis & extraordinariam quandam in somnum propensionem solent disponere; hinc est, quod suppressio urinæ à calculo renum subinde insignem soporem soleat inferre. Sic coma vigil à sero enatum in sene refert Piso *Tr. de Colluvie serosa pag.* 78. & Sanchez *in Obs. pag.* 380. refert quendam, qui cum laborasset comate vigili cum febre continua, in capite ejus inventi sint cerebri ventriculi multa aqua pleni. Unde etiam petenda ratio, quare lethargicis facies sit pallida & tumida, oculique tumidi, ut ferè iis evenire solet, qui crapulam nondum edormiverunt, vel lethargici quoad faciei habitum quasi leuco - phlegmatici videntur. Facit huc observatio Deckeri *in Barbette pag.* 36. de lethargo gravi sternutatorio curato, copiosissimum pus per nares alliciente: Sic lethargum periodicè repetentem cum arthritide ex vitio seri observat Piso *cit. loco*: sicuti similem lethargum periodicum singulis annis eodem die recurrentem notat Borellus *Cent.* 4. *observat.* 67.

Quod attinet vim narcoticam succorum corporis ex eorundem præternaturali degeneratione enatam, spiritus animales figentem, hanc inexpugnabilis ista dormiendi necessitas & junctum delirium, effectus effectibus simillimi opiatorum, confirmat. Acre oleosum certo modo afficiens, ceu subjectum hujus virtutis, suspicatur Sylvius *lib. 2. Prax. ubi de soporosis affectibus*. Sed observandum hîc sedulo non necesse esse, ut præcise ad caput feratur ipsa virulentia narcotica; sufficit enim, si saltem in primis viis hæreat ad instar herbarum gas inspirati, aut opii assumpti, ad instar fumi carbonum vix inspirati vim narcoticam exercentium, & stuporem somnolentum inferentium; Nam & virus in hypochondriis existens & adhuc delitescens, caput tentare solet. Facere huc videtur, quod in peste quidam perquam somnolenti evadant. De tali vi narcotica in corpore genita facit huc exemplum Borelli *in obs.* 96. *Cent.* 1. *de quodam*, qui sæpiùs lethargo fuit correptus propter auram venenatam ex pollice emissam, per cauterium actuale pollici admotum, successivè curatum. Sic non rarò in affectibus hystericis supervenit talis somnolentia, & si relinquerentur dormientes, nunquam evigilarent. Facere huc videtur curiosa observatio Riverii *Centur.* 1. *observat.* 26. talis soporis gravis, cum passione hysterica conjuncti, cujus paroxysmum inhibuit propinando laudanum opiatum. Præter modò dictos affectus soporosos subinde observantur adhuc alii sopores præternaturales, qui ad comata in genere referri solent, sed confusè. Unde forsan pertinet huc lethargus, â lumbricis oriundus, de quo Hollerius *Centur.* 1. *Cur.* 35. qui notat soporem quendam certum, lethargo similem, cum præcedente dolore

circa

circa oppositionem lunæ recurrentem, à lumbricis natum: Idem Hollerius *Centur.* 1. *Observ.* 84. cataphoram notat ex lumbricis: Sic refert Piso *de Colluvie serosa pag.* 93. affectum lethargicum periodicè repetentem cum arthritide, idque probabiliter à sero.

Comprimentium exempla varia observamus: v. g. sanguinis extravasati in læsionibus capitis cum affectibus soporosis frequentius combinatis; tumoris glandulosi super corpus callosum stuporem inducentis, observante Platero *Obs. pag.* 13. & calculi in dextro cerebri ventriculo, observ. Kerckringio *Spicil. observat.* 37.

Quoad febrim lentam, quæ lethargo semper est juncta, videtur hæc esse ex genere earum, quas lymphaticas seu vitio lymphæ oriri, suprà dixi. In comate seu sopore febrili eædem ferè causæ cum lethargo obtinere solent. Verum in comate vigili præter dicta malignitatis narcoticæ imprimis habenda est ratio, dum nihil est, quod impediat, quò minùs etiam malignitas conjuncta delirium & somnum inferre valeat, non secus ac quælibet venena ac narcotica virulentiora præstare solent.

DIAGNOSIS.

Pergendum est ad signa affectus soporosi, quæ per se facilè patent, saltim signa distinctiva eorundem inter se invicem sunt attendenda.

Qui lethargo laborant, obliviscuntur omnium, delirant cum perpetua in somnum propensione, excitati rursum feruntur in somnum, interrogati vix respondent; Febricula lenta adest, eaque continua, habet tamen continuò vespertino & nocturno tempore suas exacerbationes, alvi excrementa plerumque sunt liquida, urina redditur ut jumentorum turbida, pulsus sunt varii ac inordinati, facies & oculi tumidi & pallidi apparent.

A caro distinguitur lethargus, quod non oriatur à causa externa, & quod non adsit febris lenta; aut si adest febris in caro, hæc solet præcedere aut saltim est febris vehementior, aut ex genere intermittentium, aut continuatum ardentium.

A catalepsi facile distinguitur lethargus, quod ægri non retineant membra quasi rigida in eodem situ, sed dormientium instar eadem collapsa habeant.

A typhomania seu comate vigili distinguitur, quod in hoc adsit quædam febris gravis, eaque ardens maligna, item quod quidam ægri in comate excitentur, nec tam facilè denuò obdormiscant, secus ac in lethargicis fieri solet.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: in genere rectè pronuntiat Hippocrates *Sect.* 2. *Aphorism.* 3. *somnus & vigilia, si modum excesserint, est malum.*

Porrò, in quo morbo somnus laborem facit, malum idem dicit *sect.* 2 *aphor.* 1. Ita tamen, ut quo intensior somnolentiæ gradus, eo periculum majus sit: vid. Galenus *libr.* 3. *aph.* 24. & *l.* 2. *de sympt. Different. cap.* 3.

Somnus, ubi in acutis intenditur, ut malus cum distinctione est animadvertendus, quando in hoc sua malitia latitudinem habeat essatu dignam; si quis enim præter naturam & consuetudinem dormit, malum deterius; si autem tertia diei parte ad reliqua dormiat, ut in Hippocratis *Progn. l.* 11. non nocebit.

In specie coma, quod oritur in febribus ardentibus acutis, periculosum esse solet, in statu semper lethale, cùm, uti superius monui, utplurimum subsit malignitas: minus tamen periculosum, si per consensum partium inferiorum & in febribus intermittentibus contingat; item cui evacuatio aliqua, v. g. fluxus alvi, hæmorrhagia narium, &c. accedit; periculosum autem in incremento.

Evigilandi impotentia, & somnus nimius, qui advenit vigiliis in delirantibus, pessimum signum est.

Lethargus præ reliquis malum est magis acutum, utplurimum lethale, septem diebus sæpiùs interficiens: quos si ægri effugiant, sanantur. Vid. Hippocrates *lib.* 2. *de Morb. Text.* 63. Sanantur autem hi affectus vel evacuata tàm sponte & criticè, quàm artificialiter materiâ vitiosâ per alvum, vel per copiosam per nares emunctionem aut sternutationem, vel per parotidum eruptionem, vel salivationem, vel puris ex auribus profluxum.

His si adjungatur febris & reliquorum symptomatum remissio, spes est, ægrum convaliturum: quod verò senibus minus quam juvenibus periculosus existat, rectè à Platero per experientiam & rationem negatur.

Lethargus superveniens aliis morbis gravioribus, in specie cephalicis, ut cephalalgiæ, vel melancholiæ, vel maniæ, vel epilepsiæ, plagis capitis vehementioribus, & in corpore cacochymico, valetudinario, aut senili, item nephriticis, puerperis & similibus, lethalis esse solet. Item quo gravior mox in principio fuerit, eò solet esse periculosior.

De cætero quo plura & atrociora sibi combinata gerit lethargus symptomata, scilicet torporem immanem, difficillimam & inæqualem respirationem, tremores, spasmos, &c. eo periculum majus; contrà, si leviora & pauciora, aut remittant.

Exigua autem salutis spes, si fluxus superveniat. Item accrescentibus lethargicis symptomatibus, si erumpat sudor frigidus, imprimis in capite, lethale est.

Tremor lethargo superveniens periculosus est; econtrà superveniens phrenitis salutare ceteris paribus est; superveniens verò phrenitidi lethargus lethalis.

Lethar-

Lethargus, qui occasione causæ externæ supervenit, in corpore aliàs sano, scilicet crapulæ & ictui non adeò vehementi, minus periculi fovet, quàm qui sub contrariis circumstantiis corripit: vid. Hippocrates *lib.* 3. *de morb. text.* 5. Qui sponte à causa interna, lethalis est.

Si per purgantia, vesicatoria & sternutatoria fiat copiosæ materiæ effluxus cum ægri levamine, spes affulget; utut adhuc cum timore conjuncta, quod etiam intelligendum est de aliis.

Cari prognosis semper est mala, præsertim si febribus continuis aliisque morbis cephalicis & plagis succedat: sive autem ad salutem sive mortem terminetur abit non rarò vel in apoplexiam, vel in paralysin & spasmum: Vid. Willisius *loc. all. cap.* 4.

CURA.

In cura lethargi respectus habendus est imprimis ad causas remotas supra deductas, adeòque vel

1. Nimium phlegma, massam sanguineam ac imprimis cerebrum inundans, est evacuandum; nunc per alvum, nunc per sudorem, nunc per vesicatoria, nunc per sternutatoria & similia.
2. Spiritus torpidi excitandi; nunc acidis, si virulentia narcotica peccaverit; nunc volatilibus acrioribus plus minus aromaticis, & ita virulentia narcotica corrigatur: ubi à nimia humiditate cerebri malum originem duxerit, internè acribus, sensuum organa vellicantibus, somnus nimius impediendus.
3. Cerebrum aromatibus, & spiritus animales in motu deficientes restituendi, & in statum naturalem redigendi sunt.
4. Læsiones externæ, si adfuerint, per chirurgiam curandæ.

Quoad primam indicationem: inter evacuantia venæ sectio in lethargo à sola narcosi interna vix convenit; ast ubi à colluvie recrementorum, mediante sanguine & sero cerebrum inundante, malum ortum fuerit, venæ sectio ferè semper necessaria est, pro scopo aversorio aut derivatorio, & quidem primò in brachio, vel secundùm quosdam recentiores in venis jugularibus: vid. Willisius *loc. cit. pag.* 319. Riverius *loco all.* & Riolanus *Enchirid. Anatom. Patholog. lib.* 3. *cap.* 93. postmodum, si opus fuerit, in crure; sive sanguis causæ principalis, sive adjuvantis rationem habeat, modò ætas & vires illam ferant, quod non tàm ex actionibus nunc deficientibus, quàm quales ante insultum fuerint, æstimandæ: Quem in finem, & quò sanguinis eductio repeti queat, non unâ vice tantum, quantum opus est, statim sanguinis emittatur, cùm per iteratam sanguinis missionem revulsio commodiùs fiat, viresque magis conserventur. Quibus non sufficientibus altero die cucurbitulæ scarificatæ intra scapulas, aut hirudines fronti, temporibus, & prope aures applicari possunt.

Simul verò mox in principio acria & fortiter stimulantia clysmata injecta & suppositoria optimo cum successu conveniunt, præprimis si purgantia non possint convenienter adhiberi: quibus imprimis addenda salia volatilia, v. g. fiunt tales clysteres ex centaurio minori, majorana, salvia, origano, absynthio, serpillo, ruta, pyrethro, felle tauri inspissato, pulpa colocynthidos in petia ligata, cum electuario de hiera picra cum agarico, cum electuario Indo, & similibus: v.g.

℞. *HB. Absynth.*
Centaur. min.
Fol. rutæ aa. M. j.
Rad. Pyrethr. ʒvj.
Pulp. Colocynth. in pet. lig. ʒj.
Coqu. in s. q. ▽*a commun.*
Colat. ℥ix. adde:
Elect. hier. c. Agar. ℥j.
Fellis tauri inspiss. ʒj.
⊖*is vol. succini* ʒß.
Vitell. ovi No. j.
M. f. Clysma: S.

Abführend-Clystier.

Item subinde applicentur suppositoria, eaque pariter acutiora; nunc scilicet suppositoria acuta usitata, illita cum felle tauri, aut cum oleo colocynthidos Quercetani; vel præparentur de novo ex melle inspissato cum sale gemmæ, aut ex felle tauri inspissato, cum speciebus hieræ picræ, & similibus, quæ cum melle conjunguntur in formam suppositoriorum applicanda:

℞. *Spec. hier. c. Agar.* ʒiß.
sterc. mur.
fell. tauri inspiss. aa. ʒj.
Cum s. q. *Mell. anthosat.* l. *rutac.* f. suppositorium,
cum *oleo dia-colocynth.* aut *myrrhæ* illinendum.

Quodsi nec sic resuscitari videtur æger, præmissis talibus vesicatoria largiora & paulo acriora, item sternutatoria summo cum successu usurpantur in lethargo, & tunc imprimis, quando oriuntur affectus comatosi in declinatione cujusdam morbi; tunc enim propter metastasin materiæ usurpantur: illa quidem pro scopo aversorio; hæc autem pro scopo excitatorio, ac simul evacuatorio, sed non nisi istis prius præmissis: v. g.

℞. *Pulv. Canthirid.* ℈j.
Euphorb. gr. xij.
Castor. gr. xv.
ferment. acerr. ʒß.
M. f. Cataplasma vesicatorium.
D. S.

Blasenziehend Pflaster.

Hæc applicari nunc possunt ordinario modo nuchæ, i.e. loco circa aures vel collum, nunc vertici, nunc ad imitationem, Willisii *syncipiti*, nunc occipiti, nunc brachiis, nunc scapulis, pro scopo derivatorio; nunc cruribus pro scopo revulsorio: vid. Willisius *de Anima Brutor. cap. de lethargo.* Imò etiam applicentur parotidibus, præprimis si has in tumorem attolli observatur, cùm interdum soporosi affectus per has resolvantur, & lethargum surditate solutum Zacutus Lusitanus *l.* 1. *Prax. Admir. Observ.* 18. *annotavit.* Quantæ autem efficaciæ in his casibus vesicatoria sint, Willisius *l. a.* duobus exemplis notabilibus testatur.

Quodsi ab his affluxum aliquantum sedatum esse dignoscas, maturè adhibeantur purgantia. Inter ea autem primatum obtinet vomitus, qui si commodè potest institui (statim enim in principio, nisi à causa externa, aut à virulentia narcotica interna fuerit, obesse potius quàm prodesse videntur, prout contra communem agendi modum testatur Willisius *loc. all.*) admodum proficuus est, ut vel virulentia narcotica, vel copiosi succi evacuentur: sic enim Riverius *Centur.* 4. *Observat.* 28. puerum quinque annorum veterno correptum acri clystere & vomitu curavit. Hæc inter, uti notum est, eminent emetica antimonialia seu vina emetica, item Tinctura Nicotianæ cum spiritu vini extracta, ad drachm. ij. propinata. Loco vomitoriorum, si non sufficiant illa, aut forte nequeant vomitus institui, purgatio per alvum instituatur citò, neglecta temporum electione; Neque enim timidus aut cunctabundus Medicus in purgandis lethargicis debet esse, & quidem forti medicamento fiat, aliàs enim eventu frustrabitur. Inter purgantia imprimis est purgans ex scammonio, cui semper castoreum, quod affectuum soporosorum appropriatum est alexipharmacum, commisceatur, & jam à Tralliani ætate fuit celebratum: v. g.

℞. *Castor.* scrup. ij.
scamm. præp. scrup. j.
M. pro 2. dosibus, & detur in vehiculo oxymel.

Quo curavit Borellus virum quinquaginta quinque annorum, uti videre est in *Centur.* 1. *Observat.* 52. Conf. Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *de Med. Princ. Hist.* 16. ac Forestus *lib.* 10. *Observat.* 33. qui curavit lethargum beneficio pilularum cochiarum, cum castoreo propinatarum. Aliàs extractum melanagogum Quercetani à scrup. j. ad drachm. ß item *Extract. esulæ aut trochiscor. alhandal* à gr. vj. ad xij. usurpatur, aut alii addita pro stimulo conveniunt. e. g.

℞. *Extr. phlegmag. Querc.* scrup. j.
Castor pulverif. scrup. ß.
troch. alhand. gr. ij.
Ref. Jalapp. gr. v.
Cum *ess. Castor.* f. Pilulæ.
D. S.
Purgier-Pillen.

Dictis pilulis commodè etiam Mercurius dulcis addi potest, cum hic in similibus affectibus aliàs sit egregius.

Præmissis hisce modo narratis universalibus, idque imprimis in casu, quod oriantur affectus soporosi à colluvie serosa (nam si virulentia narcotica hos affectus induxerit, vomitus sufficit) progressus faciendus est ad ea appropriata, quæ aut spiritus animales excitant, volatilisant, & agiles reddunt, eorum torporem excutiunt, & ita somnolentiam nimiam compescunt, acrimoniâ suâ subtili penetrando, & sensuum organa vellicando; aut eosdem plus minus restituunt & augent, aut virulentiæ narcoticæ resistunt.

In casu ergo colluviei serosæ peccantis alcalia acria volatilia plus minus aromatica, ex plantis acribus cephalicis desumpta, sunt optima; sicuti, quando virulentia narcotica peccat, acida, imprimis acetum, conveniunt. Utroque in casu primatum ducit castoreum, reliquis remediis semper sociandum, hinc quævis inde parata interna & externa, vel sola, vel cum acidis, vel alcalibus mixta, præsertim ejus essentia cum spiritu salis Ammoniaci urinoso parata, in largiori dosi propinata, est egregia. Conveniunt ergò in priori casu ruta, serpillum, pulegium, origanum, saturceja, salvia, calamus aromaticus, raphanus, cubebæ, semen sinapi, erucæ, nasturtii, &c. Scylla & similia acria volatilia, exque his parata remedia, spirituum animalium torporem corrigentia, hinc & salia volatilia quæcunque, tam acria quam oleosa facta, in lethargo, apoplexia & caro, salubriter usurpantur: nempe spiritus salis Ammoniaci, formicarum volatilis, seminis sinapi, sal volatile urinæ, succini, & quæcunque alia, quo acriora, eò meliora, cum vehiculo aquæ liliorum convallium spirituosæ propinata, quibus Wedelius plus præstitit in affectibus soporosis, quam spiritibus aromaticis sulphureis: Videatur *Opiologia ejus pag.* 46. 47. & 52. quibus spiritus, olea & essentiæ vegetabilium adjungenda, v. g. Essentia anthos, majoranæ, liliorum convallium, rutæ, croci, spiritus & elixyr citri, essentia ambræ cum spir. rosarum vel liliorum convallium, cerasorum nigrorum; oleum anthos, majoranæ, rutæ, caryophyllorum, salviæ, saturejæ, similiaque, tàm simplicia quàm composita, per se nota, adduntur. Decoctum herbæ Thée à modernis admodum decantatum optimè convenit, somnolen-

lentiam nimiam naturaliter discutiens citra virium dispendium; hinc commodè cum aliis appropriatis, in specie post crapulam, usurpari potest. De his acribus remediis torporem spirituum excutientibus, vid. Sylvius *lib.* 2. *Prax. cap.* 26. e. g.

℞. ▽ *Majoran.*
rutæ aa. ℥iß.
apopl. ℥vj.
ess. Castor. ʒiß.
∾ *fulig.* scrup. ij.
Syr. de Beton. ℥j.
M. S.

Erweichende Mixtur Löffelweise.

℞. ∾ *serpill.*
cort. Citri aa. ʒiß.
sangu. hum. ʒj.
M. D. S.

Erweichender Spiritus 30. Tropffen.

℞. *Conf. Salviæ.*
Anthos
Lavend. aa. ℥j.
Spec. di-anthos ʒiß.
Pulv. Cubebar. ʒj.
sem. sinapi
Castor. aa. scrup. ij.
Cum *syr. fl. pæon.* f. Electuarium:
D. S.

Erweichende Lattwerge.

Quodsi verò virulentia narcotica vel ab externa vel ab interna excitata causa affectus soporosos induxerit, conveniunt acida volatilia internè & externè: qualia sunt acetum vini, aceta medicata diversa, in specie acetum hystericum Mynsichti, acetum, cui castoreum infusum, acetum & oxymel squilliticum, spiritus sulphuris per camp. Veteres oxymelle squillitico fuerunt contenti; hodie spiritu imprimis vitrioli volatili utimur. Excellit hic etiam spiritus æris viridis volatilis; vel per se adjectâ arenâ; vel cum aceto præparatus, spiritus vitrioli regeneratus, seu ex capite mortuo, aëri exposito, denuò destillatus & ipse commendatur ad curam lethargi; vel adhibetur spiritus vitrioli cephalicus D. Michaëlis. Admodum convenit, & egregiè restituit ægros spiritus vitrioli epilepticus spiritus æris viridis jam dictus usurpatur. His præ cæteris addatur acetum vitriolatum benedictum, D. Langio in secretis positum, remedium quoddam singulare in affectibus catarrhosis, & etiam in affectibus soporosis. Modus præparendi est hic:

Vitriolum in crucibulo leniter calcinatur ad absumptionem phlegmatis: exhausto autem hoc crucibulum tegitur operculo, & hoc contegitur carbonibus vivis, ita ut per quadrantem horæ calcinatum exactè rubescat: hoc modo calcinatum pulverisatum, per setaceum subtiliter trajiciatur: postmodum

℞. *Carbon. faginor. duror. bene pulverisat. ac per setaceum traject.*
⊕li istius præp. ā ℥ij.

Benè mistæ indantur vasi pleno & satis patulo terreo, quodque igni tamen resistere valeat, imponatur carbonibus in furno venti, benè calcinentur, continuò agitando cum ratibulo ferreo, donec nulla ampliùs scintilla in mistura appareat: Hinc

℞. *h. m. vitriol. præparatum.*

Affundatur acetum destillatum acerrimum, ponatur in digestionem in loco calido, aut saltem vase benè contecto, exponantur radiis solaribus, idque per quatuordecim dies & noctes, hinc filtretur acetum per chartam, eritque sic paratum acetum vitriolatum benedictum.

Dosis est à gutt. x. ad xij. in aqua appropriata assumendum: In omnibus catarrhis frigidis, ut vocant, item in affectibus soporosis, admodum commendatum.

Post hæc & sternutatoria & apophlegmatismi applicentur. Illa, eaque acria, facienda sunt ex radicibus & floribus liliorum convallium, castoreo, turpetho minerali, & pauco radicis hellebori albi, & euphorbii; item ex pulvere nicotianæ cum euphorbio, utut cautè, quibus pro meliori penetrantia grana quædam salis volatilis urinæ, vel salis Ammoniaci volatilis, &c. addi possunt, in specie in apoplecticis; aut spiritus salis Ammoniaci cum calce viva paratus. Nam hæc salia volatilia commodè permiscentur cum talibus sternutatoriis acrioribus, cum fortiter penetrent ceteris addita, dum interea alia acria sternutatoria vellicant. Vitriolum ad albedinem calcinatum ad ʒj. solutum cum aquæ majoranæ ℥j. constituit liquorem, qui naribus attrahendus subinde, pro sternutatorio satis eleganti. Ad tertium autem diem, & post purgantis operationem differantur, ne materiam peccantem ad cerebrum magis commoveant apophlegmatismi ex sem. nigellæ, radic. pyrethri, confect. anacardina, theriaca, &c. v. g.

℞. *Elleb. alb.*
Castor.
Piper. alb. aa. ℈j.
⚯ destill. rutæ.
Majoran.
salv. aa. gtt. ij.
M. f. Pulvis.

Sternutatorium ex turbith cum pulvere glycyrrhizæ videb. in Barbette *Praxi cum comment. Deckeri, pag.* 76.

Cum his & externo usu simul usurpanda, quæ aut spiritus excitare, eorumq; torporem discutere valent, acria, penetrantia, & sensuū organa

organa plus minus vellicantia. Admoveatur igitur crebriùs naribus spiritus salis ammoniaci acris, sal urinæ, vel oleum tartari cum sale ammoniaco, &c. in vitro angusti sed longi colli. Post hunc aliàs non inelegans experimentum est Hartmanni ex aceto castoreo imprægnato, cum linteo vel spongia naribus admoto, & epithematis loco fronti & temporibus applicato. Hartmannus commendat spongiam cum succo apii, fœniculi, & aceto rosaceo vel rutaceo, cui adspergit pulverem castorei, & ita crebrò naribus admovendam; vel succus fœniculi, aut etiam succus rutæ recens expressus cum aceto & castoreo naribus admotus, vel cum linteis multiplicatis temporibus, fronti & plantis pedum applicatus, admodum laudatur. Quò etiam facit acetum radicatum Riverii, simili modo usurpatum. Hæc aceta potentiùs penetrabunt, si cum semine nigellæ, rutæ, castoreo, &c. cocta, laminæ ferreæ candenti affundantur, quò vapor nares ægri subeat, vid. Hoeferus *Herc. Med. Part.* 1. *lib.* 1. *pag.* 82. Interim & simul tempora, frons, nares ac facies aquis apoplecticis ac spirituosis, oleis destillatis, succini, majoranæ, anthos, rutæ, saturejæ, serpilli, nigellæ &c. horumque balsamis, aliisque cephalicis illinantur, quæ ipsa etiam linguæ affricentur. Curavit Wedelius *loc. all.* affectum soporosum in puella spiritu salis ammoniaci volatili, cum aqua liliorum convallium spirituosa propinato: externè inunxit tempora, nares & præcordia oleo succini, & camphoræ cum pinguedine castorei, & in sacculo appendit camphoram, nigellam & castoreum. Capiti quoque admoveantur fomenta nervina, v.g. decoctum saturejæ, cujus etiam aliquot guttæ auribus instillentur: vid. Schenckius *pag.* 60. Artus nihilominus frictionibus asperioribus tractentur. Sinapi etiam cum aceto subactum, si hoc ipso fricentur plantæ pedum, vel instar epithematis applicetur, excitat lethargicos &c. item epithema ex sem. sinapi, piperis, &c. cum spiritu vini & aceto; Vel fiat acetum aromaticum acre ex infuso & decocto baccarum lauri, juniperi, zedoariæ, herbæ roris marini, seminis sinapi & nasturtii, & simil. e.g.

℞. ℴℴ *destill. Salv.* ʒß.
Castor.
Succin. aa. scrup. j.
M. pro oleo, temporibus & faciei illinendo. S.

Ermunterend Oehl.

Vel

℞. ▽*æ hirund. c. castor.* ℥j.
carbunc. ʒß.
⁓ *Serpilli.*
virid. æris aa. ʒij. M.

Quodsi à sanguine extravasato, cranio depresso, similivè tale quid contigerit, hæc per remedia appropriata removeantur.

Comata febrilia quæcunque optimè curat acetum naribus applicatum, quò validius, eò melius; unde & spiritus vitrioli reliquis præfertur.

Comata vigilia, præter modò allegata, curat cataplasma ex raphano recenti cum ruta, aceto, fermenti s. q. & sale communi subacta, plantis pedum applicata, & subinde reiterata: vel ex ranunculo cum sapone nigro, sale marino, & fimo columbino, similibusque acribus invicem mistis pedibus applicatum.

Quod si carus ex narcoticorum externo insultu, aut vaporibus venenatis Mercurialibus, aut ex esu nucum jugland. contractus; item qui inspiratum gas liquorum fermentescentium sequitur &c. curatur, si vomitus maturè instituitur; hinc acetum, præsertim cum castoreo imprægnatum, naribus est applicandum, & internè cum castoreo propinandum, ac postmodum spirituosis internis spiritus animales denuò volatilisandi: v.g. ex fumo carbonum, vaporibus venenatis, &c. si oriantur talia mala, vomitus præmittatur, cum pars affecta soleat esse circa orificium stomachi, & tales ægri conquerantur de angustia circa præcordia: In talibus enim apparet suffocatio, unde mox instituatur vomitus per valida vomitoria, post propinentur internè acida cum castoreo probè subacta, eaque in larga dosi, e.g.

℞. ▽ *Menth.*
Rutæ
+*ti rutac.* aa. ℥j.
ess. Castor. ʒvj.
Syr. acetos. citri ℥ß.
M. D. S.

Ermunternde Lufft-Mixtur.

Capiatur crebrò cochleatim.

Naribus verò subinde admoveatur castorei frustum, aceto intinctum. Eadem valent, si malum sit à croco.

Quodsi quis ex abusu opii vel similium in carum aut soporosos inciderit affectus, præmisso vel omisso vomitu, accipiatur acetum vini vel rutaceum, acetum vitriolatum benedictum, vel scylliticum, in quo dissolvatur castoreum; Famulus cujusdam materialistæ cum aliquando ℈i crudi opii pro reconciliando somno recepisset, binas noctes & dies continuò dormivit: tertiâ die vocatus Medicus recipere jubet acetum squilliticum, in quo extractum castorei dissolutum fuit, quod infudit copiosè ori, hacque mixtura frontem ac tempora, pulsus etiam manuum ac plantas pedum, & imprimis genitalia, irroravit largiter, & sedulò fricanda jussit, sicque successivè denuò evigilavit, & ex mortis faucibus ereptus fuit. Si affectus sopo-

soporosus ex opio contractus his corrigi non potest, præscribuntur sinapi, eruca, &c. salia quippe volatilia languentia illa organa excitant. Clyster etiam ex vino Hispanico curat narcosin ex opio.

Quodsi ex ebrietate, abusu vini, spiritu vini ac simili potu generoso. Carus aut ejusmodi affectus soporosus oriatur, præmisso vomitorio, si non spontè sequatur, acetum fronti ac temporibus applicandum, vel solum vel cum succo apii mistum. Epithema verò ex succo sempervivi majoris, cum aceto & nitro scroto aut testibus admovendum, ac subinde removendum. Potenter enim ebrietatem discutit: Sic Wedelius affectum soporosum à spiritu vini inductum curavit, applicando testibus lintea oxycrato imbuta, ubi statim natura sponte se liberavit vomitu, ubi postea propinavit elixyr cephalicum, cum spiritu urinoso salis ammoniaci fortius acuatum: Vid. *Opiol. pag.* 37. Spiritus enim salis Ammoniaci volatilis aut fuliginis corrigunt & destruunt acidum volatile vini, & inde natam ebrietatem, si sudor expectetur; sicuti & ille ante vinum assumtus, facit, ut non inebriemur: si post potum assumitur, crapulam statim discutit.

MEMBRUM V.
De
Catalepsi.

PErtinet ultimo ad hos affectus etiam catoche seu catalepsis, affectus rarissimus & summè mirabilis, qui est, quando in ægro cessat omnis sensus internus & externus, unà cum cessante motu, ita ut ægrorum membra rigida & instar statuarum in sua positura, qua ægros corripit affectus, pertinaciter persistant, impulsa tamen moveantur, sed tamen denuò in ista per motum acquisita figura fixa perstent, oculis pertinaciter hiantibus, torvum vident, in eodem, quo ponuntur seu collocantur, membrorum positu permanent; Non dormiunt tales ægri, sed videntur dormire, dum nihil sentiunt, & tamen moventur, non ab intrinseco, sed saltim ab impulsu externo, instar machinæ cujusdam. Quamvis autem in gradu ejus remissiore interdum nonnihil audiant, videant, ac sublato paroxysmo referant, immoti tamen utplurimùm sine voce ac tactu manent; hinc vulgò pro ecstaticis habentur.

CAUSÆ.

In hoc affectu, quomodo verè constituti sint spiritus animales? vel quodnam speciale eorum vitium? adhuc inexplicabile est. Fixatos eorum spiritus esse, minusque mobiles, quam naturaliter esse debent, certum est. Simul tamen etiam eosdem continua sua præsentia membra actuare, & in tono debito conservare & animare, ex eo confirmatur, quod tales stent, sedeant, impulsi progrediantur, oculos apertos servent, adeoque, utut ipsi etiam hoc nesciant, semper figuram antiquam retineant. Unde ad convulsiones refert catalepsin Valentini *Disp. Inaugural. de convulsionibus*, ejusque causam dicit esse nimium spirituum motum, quatenus uno impetu cerebrum relinquentes, utrumque musculum antagonistam irruunt, nec inde statim retrocedere possunt, unde rigor ille notabilis. Hoc fusè confirmat ex antecedentibus, concomitantibus, juvantibus, & nocentibus: Hinc D. D. Dolæus catalepsin, apoplexiam inversam, haud inconcinnè vocat *in Encyclopæd. Med. Tract. tit. de Catalepsi.* Chimici derivant ex fumis quibusdam vitriolaceis acidis, spiritus animales coagulantibus: Sylvius *Pr. lib.* 2. *cap.* 24. spirituum animalium coagulationem quandam, à spiritu quodam quasi urinoso volatili acri, qui fit similis spiritui urinæ per fermentationem parato, coagulante spiritum vinosum rectificatum in quoddam colostrum candidum & spissum; Sed rem dubiam relinquit. Scriptores in hoc conveniunt, inesse certam quandam spirituum animalium coagulationem, tàm in toto quàm in partibus, i. e. ut in illa spiritus non tantùm in cerebro, sed intra nervos quoque & musculos quasi coagulentur: qualis verò sit coagulator ille? difficile dictu, cùm nec spiritum illum vitriolicum seu acidum, quem nonnulli in hoc morbo sibi concipiunt, nec spiritum illum urinosum atque volatilem, spiritus animales instar spiritus vini coagulantem, ut Sylvius suspicatur, concipere liceat. Rarissimus aliàs est affectus, & qui varias habet antecedentes causas: Vid. imprimis Heinricus ab Heer *Observat.* 3. ubi duo singularia catalepticorum exempla habet; Rondeletius *Meth. Med. lib.* 1. *cap.* 20. Fernelius *Pathol. lib.* 5. *cap.* 2. Sic Forestus *lib.* 10 *Observ.* 44. *in schol.* refert, puellam, cum nubere cogeretur, hoc affectu fuisse correptam: Item *l. c. Observ.* 41. *à frigore* quosdam rigidos instar catalepticorum fuisse redditos: Item Fonseca *lib.* 2. *Consultat.* 92. refert catalepsin singulis septimanis recurrentem, sex horas tantùm durantem, in muliere post mensium suppressionem obortam: Hildesheim *in Spicil. Affectuum capitis pag.* 224. meminit cujusdam hypochondriaci catalepsi correpti, idque, uti ipse affirmat, ex vaporibus ex liene adscendentibus. A vermibus quoque aliquoties catoche observata est, qualia exempla refert Marcellus Donatus *lib.* 2. *Hist. Arab. c.* 7. & Schenckius *in Observ.* In paroxysmis febris intermittentis catochen observavit Dodonæus *Observat.* 14. A fumo & vapore

carbonum accensorum simillimum catalepsi affectum refert Platerus *libr.* 1. *observat. p.* 19. Jucundum hujus catalepseos exemplum est, quod refert Tulpius *libr.* 1. *cap.* 22. Juvenis Britannus impensius amori indulgens, ex inopinato repudio matrimonii catalepticus factus est: cum verò illi acclamaretur, desideratam eum habiturum amicam, quasi excitatus ex profundiore somno actutum ad se rediit, & prosiliit.

PROGNOSIS.

Catalepsis morbus admodum periculosus est; periculosior tamen, si graviora ipsi combinentur symptomata, scilicet dyspnœa, excrementorum suppressio, viriumque imbecillitas.

CURA.

Remedia hactenus proficua sunt vomitoria antimonialia, spiritus vini rectificatus, sive internè sive externè usurpatus: Item cataplasmata acria. Sic Henricus ab Heer refert Capucinum catochicum factum, per acre suppositorium excitatum.

SECTIO II.

De SENSUUM EXTERNORUM LÆSIONIBUS.

CAPUT I.

De *Visus Læsionibus.*

Visus hic læditur quatuor modis:

I. Quando penitus aboletur, ut in cæcitate; aut

II. Quando saltem imminuitur, ut in visus hebetudine varia; quæ propriè est, quando objecta remota obscurè, aut objecta minuta, licet propinqua, difficulter, & non nisi magna etiam objecta in distantia, non adeò remota clarè & distinctè cernuntur.

Quò etiam pertinet nyctalopia, *i. e.* istud vitium, quando homines interdiu rectè, vesperi parum, noctu etiam accensis candelis nihil videre possunt.

III. Depravatur visus, idque variè vel

(1) Quando res vel dexterior, vel sinisterior, quam est; item res una apparet duplex: id quod fit ex diverso situ humoris crystallini, quando nempe vel uterquè ad latus plus minus vergit, vel non æqualiter oculi siti sunt.

(2) Quando res integræ perforatæ vel dimidiatæ apparent, ex re extranea medium vel dimidium pupillæ occupante.

(3) Quando res videntur apparere, quæ non sunt; v. gr. quando splendores, coruscationes & scintillationes Latinis; Hippocrati verò Marmarygæ dictæ, ante oculos vesperi videntur; item quando flocculi, muscæ, filamenta, festucæ, pulvisculi & similia ante oculos versantur.

(4) Quando objecta remota optimè, proxima verò vel omninò non, vel difficillimè videntur, & vocatur senum visio. Fit, quando crystallinus humor posteriora versus propiùs ad tunicam retinam recedit, quod interdum senibus quibusdam, item literatis accidit.

(5) Quando interdum propinqua seu propiùs admota, etiam minutissima, acutè & benè videmus, paulò remotiora verò difficulter aut planè non, qui affectus vocatur myopia. Fit, quando humor crystallinus magis anteriora versus tendit, & magis in anterioribus radiorum visivorum fit intersectio.

IV. Denique vitiatur visio, quando eadem quasi videtur augeri: quod fit, quando objecta etiam naturaliter constituta, vel nimis colorata, & nimis splendida ac lucida apparent, ita ut visus omnibus quasi majorem gradum tribuat, & objectum visus intensius reddatur; unde fieri solet, ut talis visio non absque molestia aut dolore & oculorum læsione percipiatur; verbi gratia, quando oculus inflammatione laborat, aut quando oculi ex percussione nonnihil tument; tunc enim levis candelæ splendor instar luminis solis intensus ac nimis lucidus apparet. Causa est, quando partes oculorum membranosæ sunt nonnihil laxæ, ex qua-

quacunque fiat causa, in specie tunica retina; unde facta irritatione fit admodum mobilis: hinc etiam ordinaria objecta impingentia in tunicam retinam, eandem nimis movent, & sic ex impressione tunc fortiore graduata, nimis colorata, aut quasi splendida apparent.

Pertinet huc ille affectus, quando quidam noctu cernunt, quorum quædam leguntur exempla, utut talis visio nocturna non sit continua, sed tantùm, quando evigilant, vident, quo tamen visus acumen pedetentim imminuitur & tollitur.

Hæc in genere de visus læsionibus: In specie jam considerabimus affectus oculorum frequentiores, & quidem eo ordine, quo radii visivi, à quibus primariò dependet visio, oculi membranas & humores trajicere solent.

ARTICULUS I.

De

Visu abolito.

MEMBRUM I.

De

Impedito Radiorum Visualium per Pupillam Ingressu.

PUNCTUM I.

De

Palpebrarum Paralysi.

UT ergo dictum ordinem observemus, necesse est prius, ut oculi palpebræ pateant, adeoque oculi aperti sint. Vitiatur hoc in paralysi palpebrarum undecunque nata, quæ, dum attolli nequeant, oculum obstinatè claudunt.

CURA.

In hoc casu convenit emplastrum ex tacamahaca & caranna in regione frontis infima applicatum; vel oleum destillatum tartari nigrum cum pauca cera in forma emplastri admoveatur: Conf. *M. A. N. C. Ann.* 4. *Observat.* 210. *pagin.* 296. Vel imitemur Zacutum Lusitanum *libr.* 1. *Prax. Admir. Observat.* 64. cui in paralysi palpebræ post multa frustra tentata ex usu fuit unguentum ex balsamo Peruviano, cum aqua vitæ commistum.

PUNCTUM II.

De

Ungue seu Panno Oculi.

INgressus radiorum per pupillam impeditur propter corneæ perspicuitatem ablatam, quod fit in specie ob tunicam quandam præternaturalem, ab uno oculi angulo, & utplurimum à cantho majore circa nasum, frequentius enatam; quæ ipsa successivè accrescendo tandem ad pupillam pervenit, & corneam obtegit, quâ obtectione oculi fenestra, foramen pupillæ, foras clauditur, & nullus radio visivo luminoso transitus conceditur. Græcis malum id dicitur πτερύγιον quasi dicere velint alam, quoniam instar alæ obtegit pupillam; Latinis verò ungula seu unguis aut pannus appellatur.

Tunica hæc non semper uniformis existit, sed habet suas differentias, nunc est plana, nunc tenuit, & albida circa solem & lunam apparere solet, & proprie tunica appellatur & unguicula: interdum verò est crassior & carnosior, vestigiis rubicundis venularum & arteriarum nonnihil conspersa, & tunc alio nomine dicitur Pannus, Germanis ein Fell über dem Auge.

CAUSÆ.

Causa hujus tunicæ est eadem cum reliquorum locorum nerveorum excrescentiis in corpore: nerveæ enim partes propriè saltem crescunt & excrescunt, quibus sanguineæ portiones demum accrescunt. Præcedit nempe semper aliqualis læsio carnis istius, hoc est, glandulæ in oculi angulo sitæ, unà cum aliquali læsione membranæ adnatæ illius loci, talis quidem, ut dissolvatur continuitas carnis in isto angulo, unde successivè membranæ dictæ accrescit. Quando in ophthalmia, v. gr. variolis seu aliis similibus nocumentis, lachrymæ salino-acidæ aut acres carnem in angulo majore sitam nonnihil arrodunt, hujusque simul membranam oculi adnatam lædunt, occasione subtilissimæ saltem talis erosionis nutrimentum glandulæ istius in angulo majore, & imprimis nutrimentum istud membranæ adnatæ proprium, utrumque chylosum, per porulos, ubi fit subtilissima corrosio, dum non ampliùs à tono fibrarum læsarum coërcetur, successivè transsudat & foras emanat, & secundum membranæ læsæ determinationem ab illius spiritu insito pariter in concretum ejusmodi membraneum coagulatur, & ita successivè augetur, & juxta oculi extensionem, ubicumque spatium invenerit, se applicat, & ita continuato augmento in tantum accrescit, donec integer oculus obtegatur.

Prout igitur ratione læsionis nutrimentum istarum partium læsarum, & in membranam coagu-

coagulatarum, nunc plus nunc minus degenerat à statu naturali, & acido præternaturali imprægnatum est, etiam tunicarum diversitas oritur, ut alia dicatur nunc simplex & benigna; alia verò maligna & plus minus cancrosa: Hæc quidem, quando pannus est nonnihil lividus, nigricans & dolorosus: quin imò, prout antecedens læsio membranæ & glandulæ in angulo majore fuerit major vel minor, ita ut etiam minutissima vascula sanguifera simul læserit, ut hinc & sanguis cum nutrimento transudans sese admisceat & suo motu vascula nova, antiquis una excrescentibus, continuò efformet, & vasis sanguiferis respersus pannus hic generari solet: Benigna verò est, si pannus est candidus, clarus, tenuis, nec adeò crassus & indolens; quando enim est nimis crassa, aspera, obscura & dolorosa, tunc talis pannus est cancrosus.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa: malum hoc per se oculis patet. Conditiones unguis vel tunicæ adnatæ ejus naturam repræsentant. Tunica enim alba, indolens & tensa, est naturalissima; sin verò sit crassa, dura, nigricans, & nonnihil dolorosa, unguis est cancrosus, prout nutrimentum fuerit magis vel minus corruptum.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Unguis hic aggravescens, pupillam obtegendo tandem, cæcitatem infert. Malum recens uti facilè medicamentis curatur, ita inveteratum difficulter, & vix sine chirurgo potest removeri: neque hoc fit facilè, quia nimis pertinaciter adhæret.

Si tunica est cancrosa, non attingenda, ne exasperetur, quia curato minore malo, majus succedit, & subinde in cancrum exulceratum degenerat.

Si cum panno incipiente observetur, quod simul adsit principium quoddam suffusionis in oculo, uti fit post variolas, tunica hæc non attingatur; sublato enim ungue suffusio citius perficitur.

CURA.

Ante curam specialem in genere, quæ in oculorum curationibus observanda sunt, præmittam.

I. Oculi cum partes sint perquam sensibiles, adeòque facilè irritabiles, ac texturæ admodum delicatæ, minimè fortia, sed levia, ac quantum possibile, temperata, minusque acria ferunt remedia. Conf. Forestus *lib. 2. Observ. 17. in schol.*

II. Inter interna ophthalmica in oculorum affectibus felicissimè exhibetur decoctum sassafras: *longa enim experientia didici, plurimum facere in oculorum malis à causa frigida & humida provenientibus*, dicit Ferdinandus *Hist.* 51. Hinc fœniculum, & omnia inde parata, item euphrasia, ac similia internè conducunt. Facit huc vinum ophthalmicum egregium, descriptum in M. A. N. C. *Ann. 6. App. pag.* 71.

III. Vinum aliàs in oculorum morbis non semper æquè convenit, præsertim si cum phlogosi aut lachrymarum acrium influxu juncti sint, aut ab acrimonia humorum ortum duxerint, interdum tamen, ubi opus est discussione, resolutione & attenuatione adhiberi potest. Conf. Borellus *Centur. 1. observat.* 77.

IV. Frigida nimis oculis admota iisdem perquam novica sunt, sicut etiam fervida & calida nimis admota, iidem ferre minus possunt. Temperata ergò & tepida utplurimum sint, quæ oculis admovenda veniunt.

V. Ex acidularum usu oculi primò lædi videntur, cum tamen solummodo repurgentur, & confestim clarescant. Scio equidem quosdam ex acidularum potu quasi occæcatos fuisse, qui tamen secundâ vel tertiâ die longè, quàm anteà habebant, clariorem lucidioremque visum sunt adepti: protruduntur nempe ex oculis feces & purulentiæ quædam per angulum lachrymalem. Conf. Mindererus *de Vitriolo cap.* 11.

VI. Alcalia ergò & his cognata sunt optima remedia, ac oculis imprimis proficua: hinc aquæ ex cancris tantillum putrescentibus destillatæ, item aquæ ophthalmicæ Mynsichti ex cancris & chelidonio majori. Facit huc polychrestus liquor, nempe ex flor. cyani aut cichorei, per deliquium in furno pistorio paratus: vid. Sennertus & Hartmannus; in quamplurimis oculorum affectibus convenit: item sperma ranarum, de quo & exinde paratis aquis ophthalmicis vid. M. A. N. C. *Ann. 6. Append pag.* 83. Hinc ablutio oculorum cum lotio proprio matutino multum iisdem conferre solet: Conf. Bartholini *Acta Med. Haffniens. Volum. 2. pag.* 252. item phlegmata ex urinæ & vitrioli destillatione in aqua epileptica Quercetani, item phlegma spiritus urinæ per putrefactionem parati, egregia sunt; Unde etiam aqua stercoris humani destillata ad oculorum affectus multum est commendata; Hinc Quercetanus magnificat sequentem aquam:

℞. ⊡*æ pueror.* ℔ß.
⊕*li albi*
Tutiæ aa. ℥iv.
Succ. Chelid. ℔ij.
Stent in digestione per aliquot dies & noctes, postea destillentur & asserventur.

Tutiæ tamen frustraneam additionem arbitror.

Alii

Alii
℞. *Rad. Chelidon. maj.*
Valerian. aa. ℔j.
Hb. Rutæ,
siler. mont.
Euphrag. aa. M. jv.
sem. Anisi,
fœnic.
levist. aa. ℥ij.
fl. calend.
rosar.
borrag.
consol. maj. aa. M. jv.
Sor. fluv. No. xv.
Omnia incide minutissimè & superfunde
phlegm. ♁li,
succ. Chelid. aa. q. s.
Digerantur per mensem: postea destillentur, & in alembico ponantur.
Camph. drachm. j.
Liquor prolatus dividatur in duas partes æquales: una pars per se asservetur, alteri parti infundantur
Croci metall. drachm. ij.
Stent ita per duos menses, posteà filtretur, & reservetur usui.

Aqua ocularis Hartmanno familiaris fuit talis:

℞. *Aquæ fœnic.*
Anisi aa. ℔. j.
In quibus solve
Vitrioli alb. purif. unc. ß.
Ac postea rad. enulæ campanæ pulverisatam cum iisdem digere: tandem colatura in vitro mundo servetur.

Valet ad unguem, albuginem, cicatricem, maculam, item ad rubedinem & caliginem & quamplurima oculorum vitia.

Denique remedium pro affectibus oculorum inæstimabile vocatur Lindano mistura ista, quam habet Hartmannus *Prax. Chymiatr. cap.* 43. §. 3. *pag.* 304. qua se in quamplurimis oculorum affectibus cum felicissimo successu usum fuisse, refert.

VII. Optimus ute di modus hujusmodi collyriis humidis est iste, ut æger vel in dorso decumbat, vel stans aut sedens caput probè retineat, ut uterque oculus perpendiculariter cœlum versus tendat, & ita guttatim liquor aliquoties in die instilletur in canthum oculi majorem; hinc oculus tegatur, ut ita liquor undique per oculi peripheriam externam diffundi queat; sic enim paucæ guttulæ plus commodi habebunt ex bina tali applicatione, quàm si decies drachma una corpore erecto oculi saltem abstergantur.

VIII. In quibusvis verò oculorum vitiis vesicatoria & fonticuli sunt optimi: vesicatoria quidem in nucha aut ponè aures in morbis recentibus adhuc increscentibus sunt optima: Fonticuli verò in collo, & hinc in brachio ad eosdem inveteratos, & jam in statu perfecto constitutos, admodum proficui observantur; sicut etiam moderatus errhinorum usus iisdem multum conferre solet. Conf. Bartholini *Acta Med. Haffn. Vol.* 2. *pag.* 64. & *Vol.* 3. *pag.* 21.

In specie autem in unguis oculi cura tunica hæc præternaturalis ante omnia est removenda, aut medicamentis abstergentibus & subtili acrimonia blandè erodentibus & resolventibus, aut opera manuum chirurgica successivè cum acu detrahatur, vel cum instrumento separetur. Hinc remota tunica blandè adstringentibus fibræ ac hinc poruli circa radicem partis læsæ claudendi & firmandi sunt, ne revertatur denuò malum.

Pro his ergo scopis obtinendis, pro removenda hac ungue conveniunt saccharum candum, mel, os sepiæ, cornu cervi ustum, testæ ovorum calcinatæ, aut testæ in aceto acerrimo solutæ, siccatæ, & in subtilissimum pulverem redactæ: quæ pulveres oculis inspergantur, & similia blandè abstergentia, subtiliter erodentia & detergentia unguenta, item collyria extrinsecus applicanda, quæ inter usitata est aqua ophthalmica Quercetani blandè detergens:

℞. *▽æ euphras.*
chelidon. maj.
fœnic. aa. ℥j.
croci metallor. l. *vitri* ℥ii (quorum loco etiam optimè butyrum ℥ii recipi potest) ℈j.
Stent per aliquot septimanas loco calido; filtretur & usurpetur.

℞. *⊖is gemm.* ʒj.
dissolve in
▽æ rosar.
fœnic. aa. ℥j.
M. pro collyrio;
quo attingatur pannus cum penna, vel gutta una vel altera immittatur in oculum super unguem. In specie conveniunt fella piscium, speciatim fel mustelæ & lucii piscis, hujusque aqua destillata, item hujus essentia. Præparandi modum videb. in Sennerto, *Pr. lib.* 1. *p.* 796. item in Hartmanni *Pr. Chym. cap.* 39. *p.* 99.

Vel in hujus defectu,
℞. *▽æ leucoji bulb.* vel *sperm. ran.* ℥iß. ad ℥ij.
fell. lucii pisc. ʒj.
Mista stent in loco calido per noctem; manè filtrentur, & ita instar collyrii applicentur.

Loco hujus fellis lucii secretum Burrhi in his casibus est fel humanum destillatum ex cucurbita vitrea humili per alembicum æneum seu cupreum, uti videre potestis in ejus Epist. ad Bartholinum *de Humoribus oculorum restituendis pag.* 55. Aliàs ex stercore anserum juniorum, mense Aprili collecto, etiam aqua per alembicum destillatur egregia, quæ olim dicitur fuisse usitata Maxi-

miliano Imperatori ad obscuritatem visus, tunicas oculorum detergendas & alia oculorum vitia, imprimis si superficies oculi post variolas læsa sit. Si pertinacior fuerit pannus, ad aquam sapphiream Chirurgorum progrediendum, quam videbitis descriptam in Schrœderi *Part. 2. Pharmac. cap. 29. no. 5. pag.* 153.

Vel ex tempore potest recipi ▽ fœniculi vel chelidonii majoris, & in ea solvi ⊖✱ci tantillum, ut moderatissimè linguam feriat, infundendo in pelvim æneam, donec coloretur; sic variè dilui, & ita ejus acrimonia pro lubitu infringi potest: filtretur, & sic oculis instilletur. Optimum est in detergendo ungue, albugine, maculis à variolis relictis & ulceribus oculorum. Conf. Tacchenius *Hippocr. Chym. Edit. 2. pag.* 11. item Riverius *Cent.* 3. *Obs.* 45. Ulteriùs de chelidonio majori nota est ejusdem egregia vis ophthalmica, unde ipse succus ejus expressus, dilutus cum rore fœniculo insidente, & matutino tempore collecto, vel cum aqua euphrasiæ aut alia appropriata, præstans est collyrium, quod absumit tunicas & pannos oculorum, illitum aut instillatum.

Præter dicta etiam pulveres quidam in forma sicca oculis insufflentur, aut diluti cum aquis, applicari possunt. Vitriolum album etiam est egregium, quod laudat Poterius. Imprimis observatu digna est ejus curatio ungulæ oculi post gravem ophthalmiam relictę, *lib.* 2. *cap.* 8. contra inflammationem & dolorem.

Tandem aliis irritis in malo pertinaciori ad Mercurium sublimatum tutò confugiendum est, imitando hoc in puncto Plempium *in Ophthalmogr.* qui ceu secretum mirabile & expertum in puella, quę per aliquot annos ex ungue oculorum fuerat cæca, laudat. Nempe

℞. ☿*ii* ♎*ti* gr. vj. ad ℈ß.
Dissolvantur in ℥iij. *ad* ℔ß. *aquarum Ophthalmicarum*, e. g.
Aquæ rosar.
euphras.
fœnic. aa. ℥j. ad ℥ij.
Misce & filtra,
D. S.
Clarificirend Augen-Wasser.

Et de tali solutione omni mane, item vesperi, gtt. j. vel ij. infundantur oculo in loco panni, donec removeatur, & sic sensim absumitur ungula.

De cætero, si aliquid est, quod confert ad delendas oculorum membranas & tunicas, est sanè succus formicarum rubrarum, in arboribus resiniferis habitantium, expressus, qui vel per pannum depuratus, & ita vel crudus, vel cum aqua appropriata dilutus, oculo instillatus, removet has tunicas. Quò pertinent etiam Rulandi duæ aquæ ophthalmicæ mirabiles, quarum una parata ex formicis artificialibus, & altera ex infusione vitri antimonii, quæ vid. *in ejus remed.*

Quodsi delicatius sit subjectum, aut sint pueri hoc malo correpti, qui non possunt ferre acriuscula, & qui lachrymantur, aut tunica sit recens, adeoque nondum inveterata aut tenax, in tali casu sufficit mel illitum pelvi æneæ, & suppositis carbonibus ignitis lentè calefiat pelvis, donec mel lenem viriditatem contraxerit, corroditur sic pelvis à melle.

Tunc isto melle calido in loco tunicæ blandè illinatur oculus, donec deleatur tunica. Fuit experimentum Foresti *lib. 1. Obs. 7. in scholiis.*

MEMBRUM II.
De
De Tunicæ Corneæ vitiis.

PUNCTUM I.
De
Nubecula, Albugine, & suggillatione.

CAUSÆ.

Vitium prius fit, quando in nutritione corneæ perspicuæ vitiata alimentum chylosum, seri subtilioris vehiculo distributum, successivè non nihil crassius & viscidius suggeritur; hinc tollitur politura & pororum æqualis situs in cornea, unde fit, ut obscuratà nonnihil cornea ægris omnia obscura & quasi per nubeculam appareant; imò si densior fuerit hæc cornea, planè visus pereat, unde vitium hoc Latinis communiter nubecula oculi appellatur.

Vitium 2. fit, quando cicatriculæ ab aliqua erosione vel læsione consolidata tunicæ corneæ, v. g. in variolis, aut in ejus ulcusculis, aut post ejus vulnus remanent. Talis enim cicatricula, cum crassior sit ac spissior, minusque polita, quàm reliqua corneæ pars, albedinem repræsentat, quæ non ritè permittit transitus radiorum visualium, tuncque albugo seu leucoma specialiter appellatur.

Vitium 3. fit, quando post ictum vel casum, item post plagas oculo illatas, vel similes injurias externas, læduntur vasa oculorum, ex quibus effunditur sanguis, qui congrumatus, si in albo oculi seu cornea hæret, & ita vitiosos colores, cœruleum, lividum & sanguineum inducit, visusque impedimentum infert: suggillatio oculi dicitur.

DIAGNOSIS.

Signa horum malorum oculis patent: Nam cicatrix instar parvæ cujusdam maculæ albæ apparere solet (unde etiam vocatur macula:) In nubecula verò cornea nonnihil albi-

albicans & spissa cernitur: Et in suggillatione color cœruleus, lividus, &c. etiam sponte patet.

Causæ antecedentes, nempe contusiones, plagæ, &c. ex relatione ægrorum patent.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Vitia priora corneæ, in specie cicatrix, difficillima sunt curatu, propter summam subtilitatem, simulque exquisitissimum sensum tunicæ: idque eò magis, quò crassior vel magis inveterata fuerit vel nubecula vel cicatricula.

Suggillatio verò, nisi sit nimia, facilè removeri potest. In pueris tenellis, modò tractabiles sint, facilius potest abstergi macula, & ipsa tenuis, quàm in ætate consistente, ubi spissior & contumacior esse solet.

Post variolas, oculos infestantes, imprimis observetur, ut insequens macula vel cicatricula citò amoveatur, antequam in perfectam abeat spissitudinem.

CURA.

In cura nubeculæ materia crassa, inquinans perspicuitatem tunicæ corneæ, attenuanda, & discutienda aut removenda: Leucomatis macula & cicatricula abstergenda & detergenda: In suggillatione sanguis congrumatus resolvendus & discutiendus. Propterea in duobus prioribus conveniunt subtilia nonnihil acria & fortiter penetrantia; mitiora quidem in nubecula, fortiora in cicatrice.

Pro nubecula ergò & cicatrice delenda conveniunt sequentia remedia: semen hormini Sylvestris tempore somni oculo impositum purificat oculum à sordibus, eumque abstergit, vid. Riverius *in Praxi*, & *in Observ.* Unde etiam ad fomenta oculorum hæc semina & folia adhiberi solent à Poterio, qui folia hormini sylvestris in oculorum fomentis præscribit. Effectus hujus ratio est, quod hoc semen oculis impositum à lympha, oculos continuò humectante, extrahatur in mucilaginem. Aqua fellis bubuli destillata cicatrices oculorum delet, aqua ophthalmica Imperatoris Maximiliani, & Quercetani *p.* 1476. nec non fel lucii piscis, perdicis, bovis, &c. cum aqua spermatis ranarum temperatum, vel eorum aquæ destillatæ, item essentiæ. Forestus *in lib.* 11. *Observ.* 29. habet exemplum pueri, qui ex variolis incidit in pustulas oculorum. Quæ pustulæ tandem fuerunt exulceratæ, & exinde oborta est nebula oculorum: huic profuit sequens collyrium:

℞. ▽æ *fœnicul.* ℥iij.
fell. Anguill. ʒj. ad ʒiß.
facch. candi pulverif. subt. ʒj.
M. stent in loco calido per noctem.
D. S.
Augen-Wasser.

Spiritus urinæ cum vitriolo destillatus egregius est. Convenit etiam succus euphrasiæ aut fœniculi recens extractus, cui tantillum balsami Peruviani admistum sit; vid. Riverius *Prax. lib.* 2. *cap.* 7. vel loco hujus magis penetrat & detergit liquor fœniculi saccharatus, qui colligitur ex saccharo, caulibus fœniculi excavatis indito & relicto, ut liquescat. Vel recipiatur succus fœniculi per residentiam nonnihil depuratus, & addatur saccharum Joviale.

Præ reliquis optimum specificum est liquor oleosus ex epate mustelæ piscis in malo leviori saltem palpebris illitus; acris enim admodum & penetrans existit: vid. Hartmannus *Prax. Chym. cap.* 27. *pag.* 98. & Sennertus *Pr. lib.* 1. *Part.* 3. *Sect.* 2. *cap.* 16.

In graviori verò malo, in specie cicatricula magis tensa, etiam cum penna subtilissimè potest illini, quod etiam unguibus, item suffusioni, conveniens admodum existit. Oleum papyri, aut panni seu linteorum combustorum, cum penna subtilissimè oculo illitum loco cicatriculæ est optimum remedium. Ubi validius agendum est, recipiatur aqua mellis vel simplex, & quidem prima, aut acuata cum secunda flava, vel composita Amati Lusitani. In incipiente macula prima est optima, in graviori sumatur secunda: vid. Schrœderi *Pharmac.* ubi *de Melle.* Hinc etiam convenit aqua mellis composita à Fonseca *Tom.* 2. *Consf.* 55. & Amato Lusitano *Cent.* 4. *Cur.* 53. ubi nubeculam graviorem discussit.

℞. *Mellis in fav.* ℔ij.
summit. fl. Sambuc.
Euphras.
fœnicul. aa. Mß.
facch. cand. ℥iv.
Destillentur in MB. △e fortiori nonnihil.

Liquor prodiens ad oculorum nubeculam & cicatricem ipsi Amato Lusitano per experientiam comprobatus est. Succus anagallidis flore cœruleo, imprimis florum ejus, expressus; item succus chelidonii majoris expressus, vel solus oculo instillatus, vel cum melle rosaceo mistus & applicatus, tollit maculas, unde & hîc commendari solet aqua anagallidis cœrulea destillata, non minus quàm aqua leucoji bulbosi destillata; sicut etiam integra herba est singularis ophthalmica, si discerpitur caulis, liquor intense flavescens transudat. Tali caule attingenda est moderatè nubecula vel cicatricula. Sic diluitur succus à lachrymis supervenientibus, & tandem deletur nubecula & cicatricula; vel fella animalium cum mellis modico subacta exactè litûs forma oculis applicantur: vid. Hartmannus *Pr. Chymiatr. cap.* 37. & *Misc. Acad.* Nat.

Nat. Cur. Ann. 2. *Observat.* 126. *pag.* 208. de felle serpentum. Loco succi chelidonii succus rutæ etiam capi potest, qui instillatus simili pollet efficaciâ. Tandem, gravia si fuerint mala, aqua sapphirea Chirurgorum supra laudata, vel cum aqua calcis vivæ in pelvi ænea, vel sine calce viva cum solo sale Ammoniaco & aqua simplici aut appropriata, ut lenissimè linguam feriat, in vase æneo vel orichalceo, donec cœruleum acquirat colorem, etiam egregia est: vid. Riverius *Centur.* 3. *Observ.* 45. Tandem egregium est experimentum Plateri, quo omnes albugines & cicatriculas feliciter curavit, *lib.* 1. *Observat. pag.* 112. & 382.

℞. *Pulp. pomor. odorat. acidul.* ℔ß.

Incidantur minutim, & in ▽ rosar. & fœnic. coquantur, donec in pultem redigantur: cui contusæ permisc.

Mucil. sem. fænugr. ℥ij. l. iij.
Album ov. No. ij. l. iij.
Lap. hamat. minutiss. trit. vel *praparat.* ʒß. ad ʒj.
Cort. Granat. pulveris. ʒij.
M. f. Cataplasma,
oculo clauso imponendum, continuò gestandum, & bis in die renovandum.

Convenit, si imprimis malum obveniat cum inflammatione & insigni lachrymarum acriuscularum fluxione, in albugine & cicatricula. Pariter & Horstius *lib.* 2. *Observ.* 39. Leucomata ex variolis nata simili cataplasmate resolvente feliciter curavit; applicatis simul in tali casu post aurem vesicatoriis:

℞. *Pulp. pom. dulc.* ℔ß.
Coqu. in s. q. ▽æ fœnic. & rosar.
ad consistentiam pultis:
adde
Mucil. sem. fænugr. ℥ij.
Misc.

Applicetur per dies aliquot, imprimis somni tempore.

Post hujus Cataplasmatis usum

℞. ▽*æ rosar.*
fænic. aa. ℥iij.
Margar. prap. ʒj.
Misc.

Conf. Platerus *lib.* 5. Timæus von Guldenklee/ *Cas. lib.* 1. *Cas.* 21. *pag.* 48.

Tandem liquores ex floribus cichorei cœruleis, aut flor. cyani, per deliquium seu colliquationem in furno pistorio parati specifici sunt singulariter ad nubeculas & albugines delendas. Tandem pulvis ex osse sepiæ, imprimis calcinato, vel solitario, vel cum saccharo albissimo, in pauca quantitate oculis inflatus prodest, uti etiam Cnœffelii pulvis compositus ex exuviis serpentum & lapillis cancrorum minutissimè tritis & invicem mistis ita usurpatus, vel cum melle illitus, vel cum aqua appropriata applicatus, cicatriculas egregie delet; qui pulvis etiam experimentum egregium est in vulneribus, in ulceribus, item in cancro oculorum. His etiam in casibus peculiariter convenit aqua ophthalmica ex chelidonio majori & cancris fluviatilibus destillata, secundùm methodum Mynsichti & Crollii *in Basil.*

Omnium fortissimum medicamentum est Mercurius sublimatus, quem solutum in aqua appropriata uti ad unguem laudavi, ita & ipsius usus casu ad nubeculam & cicatriculas inventus; sic enim in Platero *lib.* 1. prostat observatio de quodam Chirurgo, qui curaturus nubeculam, nescio quô errore seductus, loco sacchari pulverisati insufflavit oculo patientis Mercurium sublimatum, unde gravis quidem nata fuit oculi inflammatio, sed hac sublata mox nubecula simul omninò disparuit.

Cæterùm infantes tenellos sæpe etiam affligunt hæ nubeculæ & cicatriculæ, post variolas præsertim, vel etiam si ophthalmiam patiantur: quos ut curemus, non incommodum est, si mater vel nutrix masticet semen fœniculi aut ipsum fœniculum, & halitum oris mox immittat in oculum infantis, idque frequenter; ita enim sæpe nubeculam incipientem discussam observarunt. Fortius erit, si post masticationem etiam linguâ tangat albuginem, ut ipsa saliva fæniculo tincta blandè eam irriget.

Quodsi verò suggillati sint oculi, ad resolvendum & discutiendum sanguinem grumosum convenit fotus ex aquis cherefolii, florum cyani & hyssopi. In gravioribus malis semen cumini vel caryophylli terantur intra dentes, probeque masticentur, hinc halitus oris in oculum suggillatum frequenter immittatur, & mirè confert, & hinc est, quod Burrhus *in Epist. ad Bartholinum* laudet halitum oris simplicem. Vel in malo contumaciori sumatur coma hyssopi, eaque contusa ebulliat in vino vel aqua calida; decocto *isto* in forma fotus postmodum calide largiter foveatur oculus, idque crebrius, donec successivè sanguis extrafusus discutiatur, & resolvatur; confirmat hoc Riolanus *in Tr. de Affect. oculorum.* Tandem est quasi anchora sacra decoctum radicis symphiti majoris vel solæ, vel, quod melius, conjunctæ cum dimidio radicis sigilli Salomonis, pro fotu usurpatum, e. g.

℞. *Fl. chamomill.*
summ. hyssopi aa. p. ij.
rad. symph.
sigill. Salom. aa. ʒij.
M. f. Nodulus,
instar fotus humidi applicandus.

In gra-

In graviori contusione

℞. *Rad. Consol. maj.*
min. ana ℔ß.
fl. chamom.
melil. ana ℥ij.
far. fabar. ℥iv.
butyr. rec. ℥iij.
sem. fœnugr. ℥j.
Croci ʒß.

Coqu. bene pro Cataplasmate.

Tandem egregium est linimentum Mynfichti contra livorem faciei in *Arm. Chym. pag.* 503.

PUNCTUM II.
De
Hypopio.

LÆditur quoque tunicæ corneæ pelluciditas ab hypopio seu pure sub cornea, dum ab hoc nunc tota pupilla, nunc ejusdem limbus seu circuitus tantùm tegitur.

DIAGNOSIS.

Suppurationi huic quia ordinariè occasionem præbent ophthalmiæ enormiores & suggillationes, commodè ex morbis præcedentibus dignoscitur, & ad motum oculi movetur eadem materia, imò oculus suppuratus altero interdum prominentior apparet.

CURA.

In cura pus educendum, præmittendo huic, si reliquiæ inflammationis subsint, remedia de ophthalmia superius commendata. Eductio autem illa à discutientibus, quæ vulgò commendantur, nunquam speranda, sed ex chirurgia petenda erit.

PUNCTUM III.
De
Phlyctænis seu Oculorum Pustulis.

PErtinent ferè huc pustulæ in annata & cornea tunica subinde observabiles, grani milii magnitudinis, cum pruritu, ardore, &c. Græcis phlyctænæ dictæ; quæ, si juxta pupillam sint, post sui ruptionem cicatricem relinquunt, visum abolentem; sin verò tunicam corneam occupent, eamque exedant, humoris aquei profluvium facere possunt.

CAUSÆ.

Oriuntur ex retentis acribus humoribus ad transpirationem ineptis, hinc in pustulam collectis, quæ successivè rumpuntur, & nunc exilia corpuscula, nunc cicatrices post se relinquunt, suntque quasi particularis oculorum scabies.

CURA.

Unde in cura ad acrimoniam acido-salsam temperandam respiciendum, cætera satagente natura. Convenit ergò aqua vitriolata Hartmanni, quæ vid. in ejus *Praxi cap.* 25. §. 3. & *cap.* 28. Imò simplex vitrioli albi solutio cum addita tutia sufficit, saccharum Saturni, item cerussa cum appropriatis aquis instillata, conducit. Vel

℞. *Lap. calamin. præp.* ʒß.
Tutiæ præp. scrup. j.
Sacch. Saturni scrup. ß.
M. f. Sief.

Oculo pedetentim insufflandum.

D. S.
Linderend Augen-Pulver.

Aqua albuminis ovorum egregia est, si phlyctænæ aperiantur & exulcerentur, detergit & consolidat.

MEMBRUM III.
De
Humoris Aquei Vitiis, seu Cataracta & Glaucomate.

SI in humore aqueo, inter pupillam uveæ & humorem crystallinum impedimentum aliquod se offerat, quod radiis transitum neget, visio tollitur. Fit hoc, quando materia quædam, reliquo humore aqueo paulò crassior & spissior, sensim in eodem colligitur, quæ primo minutissimorum pulvisculorum forma sensim in filamenta tenuissima, texturæ aranearum simillima, concrescunt, donec hæc ipsa textura tandem in tantum augeatur, ita ut perfectè crassescat & spissescat, & in membranæ consistentiam conglutinetur & coalescat. Membrana hæc vulgò cataracta oculi dicitur: malum verò ipsum suffusio oculi, Græcis ὑπόχυμα vel ὑπόχυσις, Germanis der Staar / appellata.

Cataracta est nil aliud, quàm membrana quædam successivè intra humorem aqueum, vel in eo intra pupillam & crystallinum humorem, obducta, quam vocant den Staar.

Non autem confundenda sunt mala plura hoc nomine insignita: sic enim dicitur der schwartze Staar / quando anterior oculi pars fenestrata, serena & diaphana apparet, ita ut nihil vitii in oculo appareat in illo malo, quod vulgò gutta serena dicitur. Speciatim verò cataracta propriè dicta ingravescens, der grüne Staar appellatur, eò quod pupilla ob nubeculam subtus enatam colorem velut marinum & viridescentem exhibet. Perfecta verò cataracta, der weisse oder Milch-Staar / dicitur ob pupillam ab albescente viscidoque humore exactiùs obstructam; hinc increscens illa cataracta respectu depositionis cum acu faciendæ etiam dicitur der unreiffe Staar / cùm subtilissima ista & quasi

quasi araneacea filamenta nondum firmiter adeò cohæserint, ut acu mediante absque divulsione possint subtrahi. Cataracta verò perfecta, in qua filamenta ista in membranaceam tenacitatem coaluerunt, adeoque ab acu semoveri possunt, der reiffe Staar dicitur. Cataracta hæc nunc sita est post membranam uveam, inter hanc & humorem crystallinum, nunc sita est ante uveam inter hanc & corneam, utrobique in humore aqueo: quædam corneæ vel uveæ accrescit, quædam non: imò suspicor, omnem adhærere iisdem, atque reverà ex filamentis uveæ membranaceis, præternaturaliter oblongatis & excrescentibus, originem habere.

CAUSA.

Communiter causa hujus suffusionis vel cataractæ est materia ista quasi nutritiva, ex qua in suo esse conservatur ille humor aqueus; sive ex arteriis derivetur, sive ex quibusdam glandulis conglomeratis vicinis, earumque lympha subtilissima originem ducat; sive, quod alii putant, aqueus humor sit tantùm simpliciter spiritus animalis vel opticus, in aquam condensatus. Hæc ipsa materia reddita impura, & inquinata particulis crassioribus vel excrementosis, uti puritatem humoris aquei tollit, ita si tales particulæ vitiosæ plus minus glutinosæ successivè invicem connectantur, & magis magisque cohæreant, tandem talem substantiam membranaceam, cataractam, efformant; ita ut in principio saltem subtilissime filamenta instar telarum aranearum soleant hinc inde in oculo vagari, postmodum verò successivè videntur uniri, & varias figuras repræsentare, donec tandem magis magisque compacta obscuret oculum, & membranulam incipiat constituere. Sed, ut monui, probabilius omnino videtur membranarum, uveæ aut alterius cujusdam fibras præternaturaliter excrescentes suffusioni occasionem subministrare. Hinc si postmodum membrana talis successivè coagmentata totam pupillam obtegat, visus planè aboletur, plus minus, prout nempe densior vel rarior fuerit: si verò tantummodo dimidiam pupillam obvelet, omnia dimidiata saltem apparent, sin tandem parva saltem incipiens cataracta medium exactæ pupillæ occupet, omnia quasi perforata apparent, & hæc est suffusio vera.

Nam datur præterea etiam alia, quæ vocatur suffusio notha, sed minus propriè ita dicta, qualis interdum in quibusdam, imprimis hypochondriacis, & jejunis varia circa oculos filamenta versari videntur, accidit etiam iis, qui diutius crapula & stomachi vitio laborant, dum aut pulvisculi, aut flosculi, aut muscæ filamenta aut similia ante oculos versari videntur; aut quando oculi penitus occæcantur, quod in specie in statu febrium & morborum oculorum, in stante crisi per hæmorrhagiam narium, aut etiam in vitiis cerebri, & hinc ex vitiis stomachi, oritur. Curiosum hujus suffusionis nothæ exemplum refert Timæus von Güldenklee/ *in Cas. pag. 60.* in paroxysmo febris tertianæ tantum affligens, in quo æger omninò cæcus redditus, extra paroxysmum optimè videns cœlum.

Malum hoc subitò transit, iterum redit, & sic porro; & in aliàs sanis sæpissimè stomachum vitiosum pro fomite agnoscit, quocunque etiam modo exinde ad oculum fiat transitus, exceptis saltem febribus ardentibus, vel ex lympha etiam subtilissimè coagulata; hinc etiam notha hæc suffusio post crapulam in hypochondriacis assumpto jentaculo cessat: unde probabile est, eam per qualemcunque consensum ex stomacho dependere. Quæ aliis morbis supervenit, his curatis ferè cessat. In specie, qui ex vitio stomachi hac laborare solent, optimè aloëticis ventriculum purgantibus, item mastichinis & aloëphanginis, omni menstruali tempore purgentur, sicuti etiam per usum zingiberis, aut crudi aut in India conditi, manè jejuno stomacho masticati aut esitati curantur.

Distinguendum autem est inter suffusionem veram, & inter glaucoma; utut apud Borellum *Append. Centur. 3. Observ. pag. 279.* aliosque Practicos, sæpè confusio fiat. Glaucoma nil aliud est, quam tale humoris crystallini vitium, quando hic debitâ suâ perspicuitate, qua se habet instar vitri clarissimi, fit nonnihil opacus, & consequenter obscurè coloratus, adeoque albedine fusca seu obscura, h. e. glauco colore, suffunditur & inquinatur; unde & perspicuitas ejus læditur. Hinc enim in tali humoris crystallini constitutione evenit, ut neque radii visorii rectè possint transire, & color rerum pertransientium vitietur.

Vitium hoc senibus tandem naturaliter ferè supervenit, aliàs præternaturaliter, & quidem simpliciter ex mutata humoris crystallini consistentia, & majori ejus siccitate, densitate & impuritate originem ducit; sic enim minus perspicuus, sed opacus & nonnihil coloratus redditur. Confirmat hoc mechanica anatomica: si nempe humor crystallinus extra oculum sumatur, per eum instar lentis constitutum omnia objecta majora videntur; sin verò idem exsiccetur, vel in aqua fervida ebulliat, fit opacus, densior, & nonnihil albus.

Quodsi in junioribus oriatur ex nimio Veneris usu, sive crystallini sive aquei humoris vitio, convenit in specie, præmissis præmittendis, fomentatio oculi cum spiritu vini, mediante linteo duplicato oculis sub introitum lecti imposito, & per noctem ibidem con-

contento, qua ratione glaucoma etiam præservari potest. Melius est, si recipiantur flores borraginis vel buglossæ, infundantur cum spiritu vini, quæ tinctura applicata præservat aut curat in junioribus imminens glaucoma. Alii laudant tincturam buglossæ cum phlegmate aluminis, additâ aquâ albuminis ovorum destillata, paratam.

Causæ remotæ, quarum occasione humor aqueus particulis excrementitiis inquinatur, & cum iis quasi congelatur, sunt intempestivæ lachrymationes, ex qua Bartisch *Part.* 1. *cap.* 3. & Hildanus *Cent.* 4. *Obs.* 15. cataractam observarunt; oculorum inflammatio, & Venus, tam intermissa quam nimia; frigidæ potus, de quo vid. Bartisch *l. a.* & Panarollus *Pent.* 2. *Obs.* 6. ac *Pentec.* 3. *Obs.* 32. contusio item & vulnera, vid. Hildanus *Cent.* 5. *Obs.* 13. repellentium fortiorum, v. g. in ophthalmia, abusus, nec non externa corrosivorum applicatio, vid. Bartisch *Part.* 5. *cap.* 1. *pag.* 57. & 79.

His quoque accedit cataracta connata, qualem Boyle *de Util. Philosoph. Experim. Tom.* 2. *Part.* 1. *pag.* 72. sanatam refert.

DIAGNOSIS.

Signa in suffusione vera facilè se manifestant, & in incipiente rarò fallunt: Nam conqueruntur ægri in cataracta incipiente de variis punctis, filamentis, flosculis, fumis, aranearum telis, rete vel cribro, & similibus ante oculos obversantibus, muscis oculos circumvolitantibus, objectis sub alieno colore, aut duplicibus, multiplicibus, dimidiatis, fissis, &c. id quod utplurimum rudimenti primi pro cataracta est indicium, utut non æquè semper in perfectam suffusionem terminentur: Conf. Bartholini *Acta Hafniens. Volum.* 2. *pag.* 244. hinc visus sensim plus minus obscuratur, & color pupillæ nonnihil glaucus, quasi marinus, aut vitro nebuloso similis, apparet.

Quamvis interdum signa hæc plane desint, & ex improviso & subitò satis cataractæ oriantur, & quidem non tantùm occasione causarum externarum apud Hildanum *l. a.* sed internarum quoque, ita ut experientia testetur, aliquos oculis sanis obdormientes, cæcos evigilasse, & ad humum lynceos flexos itidem cæcos se erexisse, quemadmodum Fernelius *Pathol. lib.* 5. *cap.* 5. Hildanus *Cent.* 5. *Obs.* 14. & Bartisch Augendienst *Part.* 4. *cap.* 2. *pag.* 44. perhibent.

Quodsi cataracta sit perfecta, visus omninò tollitur, & pupilla oculum inspicienti nunc similis vitro contaminato, aut saltim obscuro aut minus perspicuo similis, nunc gypsi, nunc argenti vivi, nunc viridiusculus, nunc lividus, nunc alius color in eo apparet.

Tandem perfectus color albus, aut etiam alii post pupillam se exhibentes, jam perfectam suffusionem innuunt.

Cum verò hæc modò vera, modò notha sit, sciendum: in notha rerum circumvolitantium & obversantium phænomena crescere & decrescere; imò interdum planè evanescere, majora atque frequentiora observari ventriculo repleto, vel digestione prima peracta, item in plenilunio & aëre turbulento. Omnia tunc per fumum & nebulam videri videntur, interdum penitus cæcitas inducitur, & si attente inspiciatur oculus, insignis & profunda albedo circa pupillam apparere solet, Econtrà si vera fuerit, coruscationes & apparitiones illæ sunt continuæ, semper augentur, adeoque visus magis magisque obscuratur, utplurimum unum saltem oculum occupat, quemadmodum notha ob causam communem utrumque afficiat.

Ipse humor aqueus itidem crassescere, & ita visum plus minus impedire observatus fuit in affectu anonymo, utut ad suffusiones à quibusdam itidem referri soleat.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin horum pathematum: omnis suffusio malum est difficulter curabile.

Recens, & in qua ægri objecta omnia secundum magnitudinem, figuram, numerum, motum, &c. adhuc discernunt, medicamentis discuti potest; quæ verò magis confirmata est cataracta, ac densius concrevit, in qua æger lumen aut solis splendorem propiùs admotum etiam vix aut non videt, medicamentis nunquam, chirurgiâ difficulter curatur, licèt etiam oculo sano clauso pupilla ægra dilatetur; quamvis Schenckius *Obs. lib.* 1. *pag.* 159. & Boyle *de Util. Philos. Experim. Part.* 2. *Sect.* 1. *pag.* 72. hanc solis quoque medicamentis interdum curatam perhibeant.

Quibus altero oculo conniventibus & palpebrâ fricatâ, unà alterius pupillam dilatari contingat, si punctio admittatur, recipiendi visum spem esse, aut per medicamenta aut per chirurgiam; quando verò pupilla non dilatetur, nec constringatur, eam incurabilem esse; item quæ suffusio nigra est, & quæcunque splendoris nitorisque expers, nullo modo curari posse perhibent. Sed tamen hæc ipsa non adeò universalia sunt, quin revera subinde fallant.

In specie color albidus aut glaucus, & instar cœli, signum est, cataractam maturam & aptam esse, pro depositione chirurgica: quando verò color membranæ est albicans, ac etiam plane obscurus & lividus, signum est densissimæ cataractæ: Suffusio cœrulea & viridis instrumentorum vim eludunt; dum argentea, cinerea & flava per chirurgiam interdum

terdum sanantur: modò hæc posterior nondum valdè inveterata sit, utpote quæ uveæ tunicæ firmiùs adhærescit, & corneam atque osseam duritiem contrahit, unde vulgo **der Glaß-Staar oder Katzen-Staar** audit.

Sicut autem inveterata nimis cataracta nec chirurgiæ cedit, propter tenacitatem, quâ corneæ aut uveæ tunicæ arctius connectitur, ut sine harum laceratione vix detrahi queat, ita minus incrassata seu non sufficienter maturata instrumentis contingere haud licet, ne discontinuata totum humorem aqueum turbet, aut mox iterum concrescens magis callosa evadat, utraque autem ratione visum enormiter lædat.

Annatam esse tunicis dictis pelliculam dignoscitur: si (1.) acriorum & rodentium externorum usus præcesserit; (2.) si linteolæ albicantes, corneæ, flavæ, &c. iridem oculi, oblique spectati, transeant; vel & jam (3.) in ipsa cornea, si hæc rectè inspiciatur, punctula albicantia, i. e. ipsa suffusione splendidiora, appareant: imò uveæ etiam cohærere concluditur, si post oculi compressionem atque frictionem pupilla non dilatetur.

Maturationem verò convenientem ante sextum vel septimum annum olim vix exspectabant, hinc ad illud usque tempus operationem differebant, cùm tamen solâ temporis mensurâ cataractæ crassities ac maturitas sufficiens determinari nequeat, eò quod suffusionem alia citiùs alia tardius vel pro diversa materiæ quantitate, vel coagulatoris, v. g. caloris majore aut minore vi eam acquirat: ita alba vix ante sextum annum chirurgiam admittit, & si citiùs instrumento tractetur, ab hoc instar lactis dissolvitur. Pariter si operatio diutiùs differatur, per eandem in lamellas tenuiores instar glaciei frangitur. Cinerea verò citius maturescit, i. e. sæpius intra quinque vel sex menses.

Cœrulea minus frequens & curatu difficillima est, cùm tardius ad soliditatem decentem pertingat, spiritus interim valde debilitet, vel potiùs humorum pelluciditatem destruat, ita ut, pellicula licet separata, visus tamen obscuritas & imbecillitas remaneat.

Viridis & flava citiùs maturescunt; posterior tamen, prout superius dictum, nisi mox detrahatur, instar cornu durescit, hinc chirurgiam respuit.

Porrò cataracta in junioribus potest faciliùs deponi, & sine recidivæ periculo, in ætate autem senili sponte suborta suffusio unius oculi successivè, ubi confirmata fuerit, etiam alterum oculum infestat, & ita ægri perfectè cæcutiunt: non potest deponi, & si deponitur, recidivat, vel regeneratur, vel senes non adeò perspicuum visum recuperant.

Quæ cum dolore capitis præcedente vel præsente, difficilioris curationis est.

CURA.

In cura suffusionis, in primo & secundo gradu existentis, substantia ista heterogenea, in humore aqueo adhuc fluctuans, ante sui concretionem discutienda, & concreta jam, quantum possibile, attenuanda, resolvenda aut dissipanda, idque saltem in incipiente; sicuti firmiùs concreta mediante acu deorsum versus ex situ suo removenda est.

Remedia ergò quæ hìc conveniunt internè, sunt remedia ophthalmica, qualiacunque fuerint: quæ inter eminent millepedes, quorum usus internus mirabiliter extollitur à Boyle *in Philos. Experim. pag.* 55. Laudatur etiam euphrasia, cujus usu septuagenarios visum recuperasse testatur Hildanus *Epist.* 59. item decoctum viperarum cum aquis ophthalmicis paratum videb. in Claudino *Consult.* 56. A plurimis laudantur decocta lignorum sudorifera cum euphrasia, chelidonio, verbena, fœniculo, & betonica parata, vid. Claudinus & Zecchius.

Quoad remedia externa: necesse est subtilia, & quantum possibile, penetrantia sint, quæ oculis instillanda veniunt, frustra aliàs laborabitis. Ut igitur melius penetrare queant, conveniens est, ut priùs fomentetur oculus vel sacculo emolliente, vid. Hartmannus *cap.* 41. §. 3. vel usurpetur Fotus Plempii, descriptus à Timæo **von Güldenklee** *lib.* 1. *Epist.* 24. Quibus subjungantur ea, quæ oculis instillanda sunt subtilia: quæ inter præ ceteris eminent aquæ ophthalmicæ antimoniales, quæ nobilissimæ sunt in quamplurimis oculorum affectibus, & in specie suffusionibus.

Convenit ergò infusum vitri antimonii pulverisati; loco cujus vitri non immeritò alii caput mortuum butyri antimonii, *vel* crocum metallorum pulverisatum, pro infusione in aquis ophthalmicis suadent: quæ infusa in loco calido aliquandiu digesta, & hinc filtrata, additis aliquot granis camphoræ & croci, in forma collyriorum crebrius quotidie oculis instillata, & aliquandiu continuata, sunt optima. Riverius pro simili infusione commendat vinum album. Post hæc conveniunt etiam egregiè aquæ compositæ ex formicarum ovis cum felle mustelæ piscis præparatæ. Nempe

℞. *Ovor. formic.* ℥iv.
fell. must. pisc. No. xxx.

Mista omnia lento igne destillanda sunt; exit enim sic aqua turbida, quæ filtrata servetur ad usum, & tempore vespertino pro collyrio ad cataractam delendam oculis applicanda.

Ferdinandus verò *in Histor. Med. mirab.* 25. laudat pro collyrio aquam destillatam ex stercore humano, in qua dissolutum sit fel mustelæ

mustelæ piscis, aut etiam leporis cum tantillo sacchari candi, & margaritis subtilissimè præparatis; liquorem hunc oculis instillare crebrius jubent. Nec omittenda venit axungia viperarum, vel instillata vel inuncta saltem. Chelidonium majus semiputrefactum, item cancri fluviatiles, dum incipiunt putrescere, destillata suggerunt aquam alcali subtilissimo ebriam insigniter penetrantem, & contra suffusiones utilem. Quodsi non videntur sufficere hæc, confugiatur ad aquam istam ophthalmicam Quercetani, quæ sub destillatione spiritus seu aquæ epilepticæ ex vitriolo & urina pueri, aliquamdiu digestis, hinc destillatis, primò prodit, ubi duplex phlegma colligitur, utrumque penetrantissimum, salsum volatile, quod sine sensu oculum penetrat. Vid. Schrœderus *in Pharm. ubi de Vitriolo*, & Tachenius; vel loco hujus paratur ex tempore sequens ad modum Quercetani ex urina puerorum & vitriolo. Phlegma hinc elicitum est subtilissimum, & quod penetrando fortiter discutit suffusiones, v. g.

℞. ⊡æ *pueror.* ℔ß.
⊕li *alb.* ℥iv.

stent per aliquot dies in digestione, & postmodum destilletur exinde aqua ophthalmica volatilis fortissimæ penetrationis.

Potest etiam ipsis succi chelidonii majoris libra una admisceri, & ita invicem destillari.

Nec minus penetrans est ille liquor, quando vel albumen ovi induratum interiùs excavatum perforatur & repletur saccharo candi & vitriolo albo, & ita suspenditur in cellam; sic enim destillat per deliquium liquor, diluendus cum aqua euphrasiæ, qui egregiam dat aquam ophthalmicam.

Pertinet huc etiam aqua Hartmanni ex lapide scissili & sale *in Praxi sua Chymiatr. pag.* 206. descripta. Extractum chelidonii majoris, succus nempe inspissatus, magnitudine aciculæ capitis oculo impositum, multum laudatur in incipiente suffusione ab Hildano *Epist.* 59.

De anagallide flore purpureô, ejusque aqua, vid. Hollerius *lib.* 1. *de Morb. Intern. cap.* 21. Liquorem ex pane, cum sem. fœniculi & rutæ, cum modico mellis mixto, & recenter ex furno protracto, atque intra duas patinas stanneas concluso, prolectum commendant Mercurialis *Tom.* 1 *Consil.* 87. & Zecchius *Consult.* 27. spiritus vini cum linteis multiplicatis oculo impositus extollitur à Timæo von Güldenklee/ *Epist.* 26.

Denique Hartmannus *loc. all. cap.* 43. §. 3. habet aquam ophthalmicam zinziberatam, quam non potest sufficienter laudare Lindanus in affectibus oculorum ferè quibuscunque, in specie ad suffusiones; testatur enim Lindanus quod aliquoties dicta aqua suffusiones etiam factas curaverit, in specie quandam mulierem, quæ in utroque oculo suffusiones habuerit.

In præservandis & curandis suffusionibus his, observandum simul, quod subinde etiam cum fructu & felici successu in principio seu incipiente suffusione adhibeantur vesicatoria in nucha aut prope aures; teste Hildano *Epist.* 67. sicut in senibus fontanellæ feliciter inuruntur; sed in confirmata parum valent. Conveniunt quoque setacea & hujus farinæ alia; vid. Hildanus *Cent.* 1. *Observ.* 41. & 42. *Cent.* 4. *Obs.* 6. 7. 17. & 19. Glandorpius *cap.* 24. & Scultetus *lib.* 1. *Fab.* 3. *fig.* 2. 3. &c. Quodsi hæc nimis molesta videantur, loco horum egregium quoque & singulare remedium est secretum Schlegeri, nempe radix Thymeleæ arborescentis seu Mezerei in aqua solutionis nitri, vel lixivio ex cineribus vitium, macerata & siccata lobo auris priùs acu perforato immissa, instar fonticuli successivè phlegma copiosum eliciens. Hujus Thymeleæ radicis mentionem facit Riverius *Cent.* 4. *Obs.* 100. item Timæus von Güldenklee *in Epist. pag.* 52. de perforatione aurium. Conf. etiam Bartholinus *in oculorum affectibus*.

In subjectis habitioribus aut copiosiore sero turgentibus in principio mali fumus nicotianæ laudandus venit.

Denique si alia irrita, ipsa verò cataracta in perfectam firmamque nondum coaluerit membranam, dubium: annon salivatio Mercurialis simili modo, atque in Venerea lue instituta, penetrante intimè Mercurio, instituenda veniat? idque eò magis, si ex lue Venerea oriatur. Inclinat ad hanc affirmativam Fonseca *lib.* 1. *Cas.* 29. Per experientiam verò felicem hoc illustrat Boyle *Phil. Experim. pag.* 65. Conf. etiam Schenckius *Obs. ubi de Lue Venerea pag.* 159.

MEMBRUM IV.
De *Vitio nervi optici.*

PUNCTUM I.
De *Gutta serena.*

Vitiatur etiam visio, quando rectà radii visivi extrinsecus illapsi pertingunt per totum oculum usque ad tunicam retinam, eàmque feriunt, nulla verò sequitur visio, utut nulla aperta aut sensibilis in oculo appareat læsio aut alteratio, tunc vitium hoc dicitur Græcis amaurosis, Latinis gutta serena, Germanis der schwartze Staar/ & est omnimoda cæcitas.

C A U S Æ.

Cæcitatis hujus causa quærenda est ferè semper vel in nervo optico, vel ejus expansione, quæ tunicam retinam constituit. In nervo optico quidem contingit gutta serena, quando hic vel obstruitur, vel comprimitur, vel alio modo læditur, vid. Bartisch Augendienst *Part.* 6. *cap.* 1. Lossius *lib.* 1. *Obs.* 27. Platerus *Obs. pag.* 108. *&* 110. & Riverius *Pr. lib.* 2. *cap.* 1. quibus à Sculteto *Obs.* 26. etiam contabescentia dictorum nervorum accensetur. Sic guttam serenam à tumore globoso in cerebro, nervos opticos premente, provenientem notat Platerus *lib.* 1. *obs. pag.* 101. non minus ac Pavv *obs. Anat.* 2. notat cæcitatem ex improviso ortam in diabetica, ob vesicam ingentem aqua plenam circa conjunctionem nervorum opticorum inventam. Sternutatio nimia etiam cæcitatem induxit, autore Hildano *Centur.* 1. *obs.* 24. vid. etiam M. A. N. C. *Ann.* 1. *obs.* 71. *pag.* 174. A fortiori cerebri commotione, v. g. post casum, observavit Hildanus *Cent.* 5. *obs.* 8. ab alapa Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *Prax. Admir. obs.* 52. & Amatus Lusitanus *Cent.* 7. *Cur.* 44. Pariter interdum post alios morbos plus minus acutos curatos supervenit talis gutta serena, nunc per metastasin nunc alio modo commotâ causâ materiali occasionali, obstruente, vel vitiante nervum opticum: sic enim ex scabie scorbutica retropulsa cæcitatem observat Sennertus *lib.* 1. *Pr. pag.* 886. item ex sublata natta ex nucha Horstius *in obs. pag.* 547. item ex ulcere pedis intempestivè clauso Timæus von Güldenklee *lib.* 1. *Cas.* 28. *pag.* 60. ex usu decocti guajaci in lue Venerea, non purgato corpore, Henricus ab Heer *obs.* 4. non secus ac Rhodius ab intempestivo sudorifero *Cent.* 1. *obs.* 37. à venæsectione Fontanus *Exempl.* 10. *f.* 48. ex veneno Tulpius *lib.* 1. *cap.* 31. à purgatione fortiore Ammanus *Med. Crit. Cas.* 79. *pag.* 530. &c. Alias curiosum est, quod refert Bartholinus *Cent.* 3. *Epistol. pag.* 275. de monacho, qui quoties barbam raserit, visum amisit; quando verò ea iterum crevit, visum recuperavit.

Sed præter nervum hunc opticum vitiatum interdum etiam hujus nervi expansio membranacea in bulbum oculi, quæ tunicam retinam constituit, interdum causa primaria est guttæ serenæ, quando nempe hujus tonus, & legitima tensio, quæ fortiter expansa à quovis radiorum visualium illapsu movetur, remittat, relaxetur, ac ita flaccida ac molliuscula evadat, ita ut non nisi à forti aut etiam nullo radio visivo moveatur, unde exinde omnino perit visus.

Quò etiam facit, quando ex causis externis, forti percussione oculi, vel ex casu in occiput, vel ex forti sternutatione aut etiam ex nixu nimio epileptico, laceratur quasi, aut alia etiam ratione vitiatur membrana tunicæ retinæ. Porrò ad istas causas, quæ possunt inferre læsionem tunicæ retinæ, & inde guttam serenam accensendus venit objecti nimis splendentis, v. g. solis diutinus nimis aspectus, aut etiam diuturnior & continuata lunæ plenæ inspectio, cujus exemplum habet Heinricus ab Heer *loc. all.* item Salmuth *Cent.* 3. *Hist.* 83.

Quò etiam facit, quod ex bombardarum horribili coruscatione & impetu visus sine externa nota subitò amissus fuerit, teste Schenckio *in Obs.* item dolores colici: Platerus *lib.* 1. *Observat. pag.* 102. observat dolores colicos cum convulsione & cæcitate quotannis recurrentes; item *pag.* 100. *&* 102. alia exempla refert ejusmodi cæcitatum post convulsiones natarum; non secus ac Schenckius *in Observ.* ex colicis doloribus excæcatam mulierem perhibet: Sic Hildanus *Cent.* 5. *observat.* 5. cæcitatem ortam refert post curatam epilepsiam per vomitum. In genere observandum; nil magis nocere oculis, quàm nimium Veneris exercitium, adeò, ut hujus solius occasione quosdam gutta serena affectos meminerim.

Sunt porrò, quorum oculi ex idiosyncrasia à quibusdam assumptis notabiliter alterantur: Novi virum, qui ex variolis à pueritia oculos habet debiliores, qui, quoties cancros comedit fluviatiles, toties exasperantur pathemata oculorum; id quod & ex milio ipsi evenit: Sic alium novi ex cancris idem malum contraxisse; Aromatarium novi, qui ex volatilium acrium, armoraciæ, cochleariæ, sinapi, &c. abusu notabilem oculorum hebetudinem incurrit; hinc communiter sæpe oculis hostiles dicuntur: Novi virum jam senescentem vertiginosum, qui ex usu spiritus salis Ammoniaci notabilem visus hebetudinem percipit.

Singularem guttam serenam gravidis solennem, quæ statim ab imprægnatione invadit, & ad aliquot menses, imò per totum gestationis tempus, molesta est, & post partum spontè remittit, videbitis in Bartisch Augendienst; qualem etiam iisdem, quæ mensium suppressione laborant, evenire, neque, nisi his restitutis, evanescere testatur.

D I A G N O S I S.

Cæterùm guttam serenam in cæcitate adesse, non semper manifestum est; nam possunt etiam occulta oculi vitia cæcitatem inferre. Hinc ut vitii retinæ conjecturam probabilem hauriamus, attendatur: quando nullo vitio sensili aut notabili in oculo præsente homo nihilominus cæcus evadit; & qui-

& quidem cæcitas ista si fiat paulatim, suspicio est, quod ex vitio partium quarundam in oculo non apparente fiat cæcitas: quæ verò confestim fit, aut breviter sua incrementa capit, citra sensilem læsionem, ex vitio nervi optici quod fiat, probabilissimum est; si præcesserit læsio cerebri aut capitis, nervos plus minus afficiens. Aliàs quæ de amplitudine, dilatatione pupillæ &c. proferuntur indicia, ferè fallacia sunt, quibus solis non fidendum, prout dicit Platerus *in Praxi.* Dicunt enim, si fricando oculum unum, & alterum comprimendo, in pupilla ejus, qui fricatur, appareat dilatatio & constrictio, nervum opticum esse illæsum, spiritumque liberum habere commeatum, atque tunc cæteris paribus vitium hærere in tunica retina, vel in alio oculi loco. Si nulla planè sit dilatatio, vitiatos esse nervos opticos; nam amplitudinem pupillæ etiam in hominibus sanis, ad loca tenebriosiora se convertentibus, naturaliter dari; in casu verò allabentis luminis excellentioris pupillam arctius constringi, ne oculus nimia radiorum ubertate obruatur, certissimum est. Parilis subest error quoad dilatationem: nam dum æger luci obvertitur, ut pupilla tantò clarius videri possit, pupilla identidem ad luminis excessum connivet, quod etiam cuivis sano accidit.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Senes naturaliter quoad visum hebescunt, & interdum ex relaxata tunica retina omninò obcæcantur, unde gutta serena laborantes non restituuntur, sive dependeat eadem ex vitio nervi optici, vel retinæ.

In genere enim omnis gutta serena difficulter curatur, in specie quæ subitò fit; e. g. ob fortem capitis plagam, aut casum ab alto; quia ejusmodi affectus est talis, ut remedia, antequam ad oculos penetrent, suam vim amittant.

Difficilis etiam curationis est gutta serena, quæ fit à tumore, qualem Platerus *Obs. pag.* 108. describit; à nervorum laceratione; eorundem labe, quæ visum penitùs abolet, utut hanc, modò causa mobilis fuerit, interdum curatam Platerus *l. a. pag.* 110. testetur. In imperfecta verò gutta serena major salutis spes est, vid. Bartisch *l. a. præfat. & cap.* 3. Riverius *l. a.*

CURA.

Si adsit cæcitas ex gutta serena, curatur ea partim internis, partim externis. Internè quidem conveniunt evacuantia per sudorem & alvum, & alterantia, quæ per experientiam visum confortare, tàm internè quam externè, hactenus observata fuerunt. Imprimis diæta exquisita summoperè necessaria est. De cætero quoad remedia evacuantia, vomitoria cautè usurpentur, cum Hildanus *Cent.* 5. *observ.* 19. referat, exhibito vomitorio ægrum visum amisisse ejusdemque beneficio eandem recuperasse; sicuti idem *Cent.* 5. *observat.* 5. post curatam epilepsiam per vomitum cæcitatem ortam esse refert. Tutiùs ergò est, alvum stimulare per interiora, cùm alvi profluvio restituti interdum observati sint oculi. Quæ alvum evacuant, temperata sint, utut enim à veteribus pilulæ lucis, ut vocant, & quidem majores pro senibus, & minores pro juvenibus, præscribi soleant, minus tamen ipsis fidendum est, cum scammoniata & quæcunque purgantia acria in oculorum affectibus magis noceant, quam prosint, secundùm Panarolum *Pentec.* 4. *observat.* 9. Magis ergò temperata, & minùs resinosa, sed moderatè acria usurpentur. Pilulæ aloëphanginæ singulis noviluniis ad ℈ß. assumptæ, & deinde continuatæ, ad oculos nebulosos mirè commendantur. Aliàs etiam infusum sennæ & agarici cum sale tartari in aqua euphrasiæ & fœniculi pro purgatione in oculorum affectibus adhibetur; aut pilulæ ex extracto panchymagogo cum oleo destillato fœniculi subactæ conveniunt. Hermodactylorum genuinorum pulvis singulariter etiam ad oculorum affectus pro scopo purgante laudatur à Deodato *in Valetud. pag.* 153. Potest etiam fieri vinum medicatum alterativum & laxativum.

Inter sudorifera excellunt, quæ ex lignis parantur, & imprimis sassafrata. De cætero inter alterantia appropriata aromatica blanda oleosa, & nonnihil amara, oculis singulariter conveniunt: sed acria & volatilia manifesta, v. g. cepæ, & quæcunque alliata, armoracia, spiritus salis Ammoniaci etiam, internè oculis nocent: sic novi viros, qui quoties armoraciâ utuntur, semper in obscuritatem visus incidunt: hinc cùm aliquando cuidam seni adhuc Veneri & vino indulgenti, & aliis affectibus nervorum, & oculorum obnoxio, ordinassem cum aliis spiritum salis Ammoniaci, ex hoc maximum percepit cæcitatis periculum, utut aliàs hoc remedium sit insons. Cæterùm palmam ducit euphrasia, indeque parata conserva, vinum euphrasiatum, essentia euphrasiæ & similia, vid. Gabelchoverus *Cent.* 3. *Curat.* 100. Valeriana, ejusque radix, mirè laudatur à Tabernæmontano, ad visus restaurationem. Chelidonium majus singularissimum est ophthalmicum, item levisticum ac fœniculum, omniaque horum præparata, hinc etiam lignum sassafras, quod etiam ad nyctalopiam admodum commendat

mendat Ferdinandus *in Hist. Med. Mirab. pag.* 51. Porrò hisce addantur baccæ juniperi, carduus benedictus, ruta, semina 4. calida majora, helenium, rosmarinus, ex quibus spiritus, essentiæ, vina medicata, &c. parari possunt.

Hinc conveniunt noduli ex hujusmodi simplicibus vino infusis, in & ante pastum subinde hauriendo, quorum descriptiones videb. *in Cent.* 2. Kesleri *Processuum pag.* 69. & Hartmanni *Prax. Chymiatr. cap.* 25. §. 2. *pag.* 94. Simili ratione parantur etiam essentiæ ophthalmicæ ad intra, qualis fuit D. Michaëlis, similibus ex speciebus paratæ. Vinum enulatum & rorismarini etiam oculos confortare dicuntur.

Facit huc pulvis pro conservatione visus laudatus:

℞. *HB. Beton.*
Rutæ.
Chelid. maj.
Euphras.
levist.
sem. Anisi,
rad. levist.
Valerian.
Cinnam, aa. ʒj.
Cardam.
Zingib.
Galang.
sem. Fœnic.
Petrosel.
siler. mont.
herb. origani á ʒß.
sacch. ℥j. M.

Ex quibus f. pulvis, qui aliquandiu ante pastum & in pastu sumatur.

Churfürst Friedrich hat dieses Pulver hoch gehalten/welches einem/so sieben Jahr blind gewesen/ nachdem er es 14. Tage continuirlich gebraucht / sein Gesicht wieder gebracht.

Electuario ex seminibus ad visus imbecillitatem simplici, sed efficacissimo, usus olim Innocentius III. ex semine fœniculi, sileris montani, apii, anethi & petroselini, cum melle, quo viro centum annorum visus amissus restitutus fuisse dicitur; quod ex MSCto antiquo Serenissimi Principis Mantuani 1448. adnotatur: vid. Velschius *Mictom. Cent.* 2. *Obs.* 96. Solenander *Sect.* 2. *Cons.* 9. ad imbecillitatem visus mirè commendat hunc pulverem:

℞. *Sterc. falcon. sicc.* ʒij.
sem. fænic. ʒj.

Subtilissimè trita misceantur, & partim quotidie usurpetur internè, partim tantillum caligantibus oculis imponendum.

Excellunt etiam ex regno animali ex formicis quævis parata remedia, quæ ad roborandum visum internè mirificè conducunt, ut aqua magnanimitatis, item lumbricalia, & tandem ex millepedibus parata. Nam quantum valeant, millepedes vino infusi ad visum restituendum & suffusionem curandam de quo omni manè assumatur haustus: singularia exempla refert Boyle *in Util. Philosophiæ Experimentalis pag.* 154. & 155.

In gutta serena à solo spirituum opticorum defectu, propter evacuationes nimias, e. g. Venerem nimiam &c. dissipatorum, sola alimenta eupepta & aromatica analeptica conveniunt: conf. Panarollus *Pent.* 3. *Observ.* 46. Sicuti aliàs diæta tenuis observanda, vitando simul alimenta crassiora & flatulenta, quatenus Riverius *Observ.* 29. à Fomio *Communic.* testatur, guttam serenam casu per inediam solutam fuisse.

Hisce internis etiam addenda sunt externa: quæ inter ad oculos sanos confirmandos & præservandos, debiles verò restituendos, multum convenit ros majalis plantis ophthalmicis, & speciatim fœniculo, insidens, oculis bis de die instillatus & crebriùs usurpatus. Iis, qui lucubrationibus nocturnis oculis nocuère, convenit liquor fœniculi saccharatus Bartholeti. Sic etiam infusa antimonialia prostant, & aquæ ex fellibus piscium destillatæ, quarum jam supra facta mentio, in specie lucii, non sunt contemnenda, item aquæ ophthalmicæ exemplum non inelegans videbitis in Bartholini *Actis Med. Hafniens. Vol.* 2. *pag.* 304. quæ tàm solitariè usurpari, quàm pro infundendis antimonialibus egregiè adhiberi potest: item aqua stercoris anserculorum destillata. Inter alia etiam eminet suprà laudatum illud oleum sive liquor hepatis mustelæ piscis, de cujus efficacia mirabilem habet observationem Forestus *lib.* 2. *Observ.* 28. cum quo conf. Borellus *Cent.* 3. *Observ.* 91. Huc etiam facit pinguedo viperarum, quam tum in hoc tum in omnibus oculorum vitiis mirè deprædicat Ludovici *in Pharm.* & Wedelius *de Fac. Medic. p.* 182. His addatur succus seu liquor de formicis majoribus expressus, & per residentiam sponte depuratus, qui bis in die instillatus omnes cæcos curare laudatur. Quin etiam aqua ista, quæ verno tempore ex *pampinis* vitis incisis destillat, ad oculorum vitia similiter commendari solet.

Denique convenit etiam liquor iste, qui ex lumbricis, vitro & massæ panis fermentatæ inclusis, in clibano per deliquium solutis emergit: nempe si oleum istud per linteum densum transcoletur, & cum tantillo camphoræ acuetur, blandissimeque oculis illinatur. Quidam mirificè commendant contra oculorum hebetudinem & cæcitatem sequens unguentum expertum Brendelli *Cons.* 55. ubi refert, quod Uratislaviæ femina quædam per 14. annos altero oculo cæca visum recuperarit: nempe

℞. *Mel.*

℞. *Mell. anthosat.* & despumatum,
Zingib. pulverisat.
Caryophyll. minutiss. pulveris.
⊖is *comm.* aa. ℥ß.

Miscentur hæc omnia invicem cum melle in unguentum liquidum.

De quo particulam quantitate seminis sinapi indidit oculo; qui quidem exinde primò vellicatur, sed statim desinit & postmodum plurimum humiditatis ex oculo effluit, quod continuetur aliquamdiu, donec effectus succedat speratus.

Denique vesicatorium pone aures aut nucham applicetur, eoque exsiccato vel fonticulus vel setaceum in nucha excitatum multum valent ad guttam serenam: conf. Sculteti *Armam. Observ.* 34. Vel potiùs duplex excitetur fonticulus ad latera quartæ aut quintæ colli vertebræ; imò ipsi vertici inurendum esse fonticulum, & vesicatorium toti capiti admovendum, Riverius *loc. all.* monet.

Nec negligenda sunt masticatoria, quæ Plempius *Ophthalmogr. lib.* 5. *cap. ult.* & Spigelius *Disquis. Corp. Hum. lib.* 7. *cap.* 2. sternutatoriis præferunt, unde etiam usum fumi nicotianæ approbat Hildanus *Epist.* 67.

ARTICULUS II.
De *Visu imminuto*, & in specie De *Nyctalopia.*

CÆcitati suo modo cognatum malum est *nyctalopia*, quando æger de die mediocriter, vesperi parum, ad lucem candelæ ferè nihil cernit. Exempla hinc inde observantur; imprimis Heer *Obs.* 4. notat nyctalopiam, cui in serena tempestate apparent nebulæ; in turbido verò & obscuro loco minus. In specie Manardus *lib.* 6. *Epist.* 15. refert quendam interdiu imbecilliter, vesperi parum, noctu nihil cernentem, nisi lucerna geminata sit.

CAUSÆ.

Ex jam dicto exemplo ferè concludo: Causam nyctalopiæ videri paralyticam tunicæ retinæ laxationem, quæ non nisi fortiore & intensiore objecto ac lumine moveri potest.

Remotas inter causas diæta mala multum promovet nyctalopiam, teste Hœchstedtero *decad.* 9. *p.* 346. Ex usu loliacei panis notat Schenckius *Hist. gen. humor. cap.* 2.

CURA.

Nyctalopia hæc difficilis curatu est, ac præsertim inveterata non curatur. Remedia inter alia decoctum ligni sassafras multum commendat Ferdinandus *in Hist.* Item jecur anguillæ super carbones assatum aliquoties ante cibum assumptum specificum est Panarolli *Pent.* 3. *obs.* 49. cujus loco epar bovis coctum in tres partes discissum, & omni manè jejuno ventriculo pars cum successu usurpata fuit: vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 133. *pag.* 243.

Denique pulvere ex semine fœniculi, anisi, coriandri, &c. curata fuit nyctalopia à Gabelchovero *Cent.* 4. *Cur.* 49.

CAPUT II.
De *Auditus læsionibus.*

AUditus læditur duobus ferè modis:
1. Quando imminuitur obauditione, h. e. in difficili auditu, aut quando omninò aboletur in surditate: Ac
2. Quando depravatur aut vitiatur; ita ut soni, qui non sunt, audiri existimentur, in affectu tinnitus & sonitus aurium appellato.

ARTICULUS I.
De *Auditu imminuto, & abolito.* Seu de *Surditate.*

COntingunt hæ læsiones tanquam symptomata, vel in morbis malignis aut acutis, idque utplurimum fausto omine, dum interdum crisin portendit, interdum verò conatum saltem criticum ad parotides; vel extra hos, idque nunc vitio proprio undecunque contracto, nunc aliis chronicis affectibus superveniunt, v. g. lui Venereæ.

CAUSÆ.

Quod causas: hauriendæ sunt ex quatuor fontibus. Imminuitur enim aut aboletur auditus

I. Vitio auris externæ, si scilicet hæc sit abscissa, vel alio modo læsa; tunc enim tantùm obscurus & raucus minusque distinctus sonus percipitur: unde taliter affecti manibus cavis auribus admotis defectum istum resarcire coguntur. Quò pertinent etiam alia instrumenta otica pro surdastris, quæ vid. apud Schottum *in Mag. Nat. lib.* 3. *Art.* 2. *syntagm.* 4. *Pragm.* 1.

II. Vitio meatus auditorii, obstructi scilicet aut infarcti, quò minus aure externâ motâ possit æther interiùs ad aurem internam progredi: quod fit non tantummodò à rebus extrinsecus illapsis, pisis, nucleis cerasorum, &c. sed etiam ipsa cerumina, diutiùs in auribus retenta, & tandem indurata, subinde

idem præstant. De gryllo in aurem ingresso vid. M. A. N. C. *Ann.* 4. *Obs.* 50. Nec tantùm meatus auditorius externus, sed & internus in fauces hians, similiter angustatus, auditus difficultatem infert. Quò facit surditas ab incremento nimio glandularum, prope quas excurrit meatus auditorius in os, observata à Tulpio *lib.* 1. *Obs. cap.* 35.

III. Vitio membranæ tympani. Sanè dubium non est, quin vitiatâ hâc membranâ tympani lædatur plus minùs auditus; cùm certum sit, ipsam non frustrà esse conditam in meatu auditorio, saltem de usu ejus est dubium, qui probabiliter saltem statuitur præservatorius auris internæ, & nervi intrinsecus expansi auditorii ab externa vi frigoris, aëris, pulveris, similibusvè injuriis; nec magis pertinere ad auditum ipsum videtur, quàm vitrum in fenestris ad visum, i. e. sicut hoc intromittit lumen sine offensione eorum, qui sunt in conclavi, ita illud permittit sonum transire, & excludit, quæ aliàs læderent organum, quemadmodum apparet in experimento, quò fractâ membranâ tympani canis videtur nihilominus audire per aliquot septimanas, donec aliæ causæ, v. g. frigus externum, corrumpant organon: Sic Horstius *lib.* 7. *observ.* 8. *pag.* 444. notat tympanum per abscessum putredine absumptum, sine ulla tamen auditus læsione; Sicuti etiam Schneiderus *lib.* 3. *de Catarrh. pag.* 402. eandem membranam ruptam, aut totam ferè excretam, nullam tamen noxam auditus attulisse, observat.

Læditur auditus vitio hujus membranæ vel ruptæ, v. g. à causa externa, imprimis ex forti nimis sonitu, cujus impetu divelli & plus minus lacerari vel rumpi solet: vid. Hildanus *Cent.* 3. *observ.* 7. hinc fit interdum, ut ab explosione sclopeti surdastri fiant; vel exesæ & plus minus exulceratæ, ut observatum in abscessibus aurium internis, item in variolis & morbillis interiora auris obsidentibus; aut etiam secundùm Riverium vitio membranæ relaxatæ nimis, nimisque humectatæ, tàm propter causas internas in affectibus catarrhalibus, quam externas, nempe humidam aëris constitutionem: hinc quidam sub tempestate pluviali, vel constitutione aëris austrina vel humidiore, graviorem habent auditum, membranâ ista ab aëris humiditate plus minus relaxata; ex qua causa videtur orta surditas ex copioso oleo communi auri instillato, quam refert Timæus von Güldenklee *in Resp. pag.* 109. in serena verò & sicciori, admodum acutè: uno nomine paralyticæ factæ; aut denique vitio ejusdem convulsæ ac fortiter nimis expansæ. Requiritur namque ad debitum aëris moti seu soni transitum, ut membrana ista sit tensa, & firmiter dispansa; aliàs laxata membrana certò extingueret & supprimeret sonitum, pariter ac in tympano videmus: Conf. *Act. Anglic. Volum.* 1. *pag.* 553. Nam quoad paralyticam membranæ hujus constitutionem, pertinet huc illa surditatis species à Willisio *in Anim. Brutor. Part.* 1. *cap.* 14. observata, quando quidam sunt surdi & nihil audiunt; quando autem pulsatur tympanum, vel campana, vel inflatur buccina, sub tali fortiori sonitu impulsa redit in debitum tonum, & sic alios intelligunt. Novi mulierem aliquamdiu surditate laborantem, tandem audito sonitu in capite, ac si bombarda exploderetur, cessavit, dicebat: Sie hätte nicht gemeynet/ daß es in ihrem Kopffe wäre/ hat die andern Leute gefraget / ob sie es nicht auch gehöret/ oder geschossen hätten. Pertinet huc etiam stupefactio tympani; vel ab aëre frigidiore; vel narcoticorum abusu; vel incrassatione; vel exsiccatione, aut per ætatem, aut inepta calidorum applicatione, quale exemplum de pane calidiore annotavit Bartholinus *Cent.* 6. *Hist.* 77.

Quoad convulsionem hujus membranæ: arbitror, subinde convulsivi quid pati, quatenus ratione musculorum convellitur, & ita nimis tensa & expansa redditur; tunc enim propter talem tensionem & *spasmum* nequit commodè ab aëre externo percuti, sed ille sine fructu retrocedit. Fit hoc v. g. in hypochondriacis, quibus sæpe aliquid ante aures obtendi videtur, quod nihil aliud innuit, quàm quod ista membrana tympani convulsa tendatur; quando verò iterum relaxatur, iterum audiunt, unde dicunt: daß es ihnen so jähling vor die Ohren falle/ und auch jähling wieder vergehe/ ibi subitò tendi nimis, subito remittere, denuò videtur. Sanè etiam in auditus læsione ventriculus cum nervis consusus subindè attendendus, utut à priori non adeò benè explicabilis, cùm subinde, prout ventriculus vel vacuus vel plenus est, remitti aut intendi etiam malum observetur.

IV. Tandem vitio nervi auditorii seu acustici in cochleam expansi ut plurimum imminuitur vel aboletur auditus, si nempe hic sit (1) vitiosè conformatus, ita ut non ad aurem internam, sed ad alium locum derivetur; quod fit sub prima fœtus formatione, unde tales ægri subinde ab ortu solent esse surdi, & utplurimum simul muti. vid. Deusingius: aut etiam (2) si nervus præternaturaliter est affectus, nunc in exortu, nunc in progressu: In exortu, circa basin cerebri, quando illud est compressum & angustatum, unde intercipitur spirituum animalium motus per hunc nervum ad expansionem in cochleari & labyrintho; In progressu, quando ipse nervus est angustatus, sive sit obstructus,

ctus, sive sit compressus, sive alio modo huc faciente vitiatus, adeò ut spiritibus animalibus omnem transitum intercludat, à quacunque fiat causa, vel in casu ab alto, illisione temporum ex casu, aut eorum & cerebri gravi percussione & contusione, morbo Gallico, vel in affectibus catarrhalibus à lympha subtili se insinuante, & membranam ejus atque ipsas fibras nerveas plus minus humidas & flaccidas reddente, ut in debito tono cessent, vel etiam subinde in morbis acutis ad statum properantibus, & per hæmorrhagiam criticam finituris, arteriis & venis intra ἐγκέφαλον magis distentis, hincque nervum auditorium comprimentibus. (3) Quando hic nervus in membranam intra cochleam & labyrinthum se expandit, & membrana ista vitiatur, auditus læditur; idque duplici modo: quando vel quasi paralysi, vel quasi spasmo corripitur: Paralyticam constitutionem quod attinet, quando scilicet fibræ ejus sunt aut ruptæ aut divulsæ, aut relaxatæ plus minus, aut alio modo vitiatæ; adeoque à naturali tono remittunt: hinc etiam convulsis fibris rigidior quasi evadit membrana, & ab externo motu vix mobilis, illud frequentius, hoc rarius arbitror vitium. Nam in paralytica constitutione membrana ista propter atoniam suam inepta erit, ut moveatur ab impellente aëre, unde ita auditus necessario tollitur. Hinc fit sæpiùs, ut post nimis acutos sonos homines fiant surdastri, v.g. in insuetis ex explosione sclopetorum auditus ad tempus tollitur, aut plus minus debilitatur. Quidam reddunt rationem, quod interna expansio nervi acustici aut membrana auditoria in cochleam & labyrinthum ingressa, à sono gravi tam fortiter moveatur, ut aut fibris laceratis aut nonnullis fibrulis ruptis, distentis, vel alia ratione malè affectis, auditus plus minus lædatur; unde soni non percipiuntur, vid. Hildanus *Cent.* 3. *Obs.* 7. quod tamen non videtur probabile, quia membrana tympani extrinsecus obstat, quæ omnes fortes sonitus retundit, quo minus possint penetrare. Potiùs ergo tympanum læderetur, quàm membrana acustica in cochleari expansa, quod fit saltem à causis externis.

Nam quoad internas, si dicta membrana nimis laxetur & humectetur, unde & eadem paralytica facta in tono remittit, & minus fortiter à sono potest moveri & percuti, & ita auditum difficilem & obscurum infert: id quod etiam in catarrhali vitio à lympha in suo motu impedita, ibique plus minus excreta, fieri potest; item si saltem tantillum recrementi ex privata illius nervi aut membranæ nutritione relicti, aut aliunde cum sanguine transmissi, auditus læsionem inferre poterit, prout vel irritando ad convulsivas, vel nervum obstruendo ad paralyticas aut similes affectiones disponere valebit: quo & metastasis materiæ seu potiùs fermenti in morbis acutis aut etiam chronicis pertinent; item incongruus usus unguenti Mercurialis pro sordibus capitis detergendis, vid. Timæus *lib.* 1. *Epist.* 29. Spasmodicam affectionem membranæ quod attinet; eadem, quacunque occasione irritata, convulsis fibris rigida quasi evadit, adeoque ab externo movente vix mobilis. Facit huc observatio Bartholini *in Cent.* 4. *Epist. pag.* 235. de sene, qui ex surditate acutum visum recuperavit, sed curata surditate antiquum visus vitium rediit. Vitium videtur hæsisse in exortu nervorum, ut spasmo nervi acustici spiritus animales ad nervum opticum penetraverint, quo reserato, in tanta copia ad opticum non pervenerunt.

DIAGNOSIS.

Vitium obauditionis & surditatis per se patet, saltem scrutinium causarum incumbit Medico, quarum differentias à priori perscrutari perquàm difficile est, saltem ratio causarum antecedentium, & ita fiendi modus nunc repentinus nunc successivus, item adjuncta aliarum partium symptomata, vel capitis, vel sensuum reliquorum, item an surditas continua sit? an interrupta? an conjungatur cum morbis hypochondriacis & aliis pathematibus? easdem subinde plus minus manifestant. Ex his enim origo seu causa surditatis artificiosa conjectura eruitur.

Causam esse vel defectum auris, vel obstructionem meatus auditorii, vel tympani læsionem, vel etiam malam conformationem, facilè per se & levi ex circumstantia patet. Sin verò vitium nervi obstructi aut alio modo læsi adsit, id solâ conjectura difficulter admodum à Medico deprehenditur & percipitur.

Affectum esse catarrhalem ostendunt pathemata catarrhalia conjuncta; item progressus tinnitus aurium aut etiam sonitus: item si sensus fuerit ex aliquali obstructione; item difficultas successivè & inchoat & successivè incrementum capit.

In morbis acutis subito fit surditas, ex quacunque etiam oriatur causa.

Si sit à causa externa, à casu super aurem à sonitu gravi, &c. ex relatione ægri cognoscitur.

PROGNOSIS.

In Prognosi habenda est ratio differentiæ surditatis, quatenus observatur vel in morbi acuti statu, vel morbo chronico.

In acuto surditas subitò facta, si est à causa externa, nil habet in recessu.

Surditas

Surditas superveniens in Febribus acutis, urina existente crudâ, delirium grave portendit; sin verò surditas in acutis & malignis febribus cum signis coctionis, aliisque signis bonis conjungatur, utplurimum bonum signum esse solet, cui ipsi interdum aut hæmorrhagiæ narium, aut forsan dejectiones biliosæ plus minus, per diarrhæam criticam superveniunt, & sic finitur morbus; aut si nihil tale eveniat, saltem ex obauditione, febribus acutis superveniente, decubitus quidam & motus translatorius ad parotides ferè innuitur. Nam quod non semper sit malum signum, videbitis præter Zacutum Lusitanum *in lib.* 1. *Med. Princ. Histor. Dubio* 40. & Pauli *in Digress. de Febrib. Mal. pag.* 16. *&* 17.

Si in morbis acutis surditati superveniat delirium, vigiliæ & similia, pejus est, quàm si surditas superveniat delirio; & si tale delirium surditati superveniens cum anxietatibus, vigiliis, aut etiam cum vomitu conjungatur, periculosum morbum innuit.

Quibus surditas cum gravitate capitis & hypochondriorum tensione, & oculorum ad splendorem perturbatio adest, iis hæmorrhagia narium indicatur: quod eò magis confirmatur, si ægri vellicant nares.

Surdi ab ortu curantur raro; nihilominus tamen loco aurium iis inserviunt oculi, quoniam arte tales surdi possunt assuefieri, ut oculis, considerato motu labiorum & linguæ, omnem loquelam possint intelligere, & sic ipsi loquentes reddi possint: Sic D. Wallis, Mathematicus Oxoniensis, duos Nobiles Anglos ab ortu surdos arte, mediante solo labiorum & linguæ motu, ut loquentes intelligant & accuratè respondeant, edocuit: Simile exemplum habet Digby *in Tract. de Immort. Animæ Humanæ*, de Nobili quodam à nativitate muto, ita instructo, ut quoscunque loquentes perciperet ex solo adspectu, etiam linguam ignotam loquentes. De hoc Tractatum Anglicum scripsit D. Braun, dictum Philocophos, ubi prolixè disserit, quomodo surdi possint institui, ut voces audiant, & accuratè loquantur.

Interim tamen surditas, quæ per se morbum constituit, aut chronico morbo successivè supervenit, contumax & difficile curatu malum est: quod ubi semel radices egit, aut facilè redit, aut pertinaciter affligit.

CURA.

Cura pro varietate ipsius affectus ejusque causarum imprimis varianda. Et quidem si adsit surditas in morbis acutis, attendendus est criticus naturæ motus, & quorsum eadem vergat, & talis surditas raro curatur à Medico, quia sub morbi mutatione ferè spontè cessat, salutari cum effectu: aliàs cinnabarina interdum conveniunt. Si post morbum acutum superfit, vel aqua Anhaltina, cum bombace auribus immissa, prodest; vel cucurbitulæ propè aures affigendæ, & fumus tabaci subinde hauriendus: conf. M. A. N. C. *Ann.* 6. *Obs.* 110. Si verò sit à morbo non acuto, sed per se affectum primarium ferè constituat, varietas causarum observanda est. Quæ ex abscissione vel in defectu auris externæ oritur, curatur per instrumenta quædam concava, extrinsecus auribus admota: vid. Schottus *loc. all.* Si obturatæ sint aures, in specie à cerumine, idem emollientibus & liquefacientibus attenuetur, & educatur, quod fit v. g. per succum absinthii instillatum, vel per essentiam absinthii, vel per urinam pueri, aut spiritum urinæ non adeò rectificatum & acrem infusum. Sin ex aliis causis internis fuerit malum, ferè semper membranæ tympani, & hinc nervi acustici habenda est ratio, ut horum tonus, quantum possibile, aromaticis, & appropriatis nervinis, præmissis internis, aut conservetur aut restituatur.

Quoad interna; affectibus catarrhalibus internè conveniunt, volatilia, succinata, sassafrata, & similia, quæ ex suprà dictis cognoscantur, e. g.

℞. *Ess. flor. rorismar.*
hyperic.
ligni sassafr. ā ℥ij.
M. D. S.
Fluß-Essentz.

Inter remedia externa præ reliquis granum unum vel alterum moschi vel ambræ vel zibethi cum bombace involutum, optimum est remedium, quod auribus immittatur vesperi sub introitum lecti, sive solitariè usurpetur, sive post medicamenta quæcunque auribus instillata talis bombax moschatus applicetur; item bombax essentiâ ambræ imprægnatus ita intrudatur. Ac sanè in surditate senum vix melius remedium esse dicitur, quàm ambra, imprimis ubi simul adest spirituum animalium defectus. Datur internè vel per se, vel ejus essentia crebriùs, vel externè dictis modis. Hamburgi Medicus quidam ejus beneficio cuidam auditum restituit anteà à veneno læsum; sicut & Pastor quidam surdus zibetho cum bombace auribus indito feliciter restitutus fuit: Sic balsamum Peruvianum cum ♈ dilutum, & cum gossypio auribus applicatum, admodum confert: Vel aqua origani cum vino destillata, vel aqua cardui benedicti, per crebriorem à nova planta cohobationem parata, sæpiùs usurpata, fuit polychreston Cratonis; guttatim auribus instillata, vel cum linteolo hac humectato applicata; Item aqua fraxini, ista nempe spontè ex ligno recenti quoad unam extremitatem igni injecto, in altera extremitate exsudans & collecta, experimentum est Cratonis contra surditatem, cum nimia aurium caliditate conjunctam: aut si sur-

si surditas oriatur à causa calida, aqua picarum cum castoreo, aqua formicarum, aqua muscarum per alembicum destillata, &c. similiter insigniter conducit: Succus raphani, succus cepæ, cum oleo succini & amygdalarum amararum conjunctus auribus instillatus insigniter prodest.

In specie tamen aromatica penetrantia conducunt, ut aqua seu spiritus theriacalis, essentia absynthii, essentia cardui benedicti, castorei, thymi, essentia caryophyllorum, cardamomi, & essentiæ compositæ, spiritus quoque acusticus Mynsichti & Mindereri, item Barbettæ, vel aliæ similes compositæ aquæ spirituosæ, vel guttatim instillatæ, vel cum bombace crebrius admotæ auribus, sunt egregiæ. Essentiæ itidem ex fellibus animalium cum spiritu vini paratæ præ ceteris omnibus comendari solent; egregium enim sunt remedium ad auditũ amissum: sic fel humanũ cum spiritu vini mistum, aut etiam fel leporis, vel fel anguillæ, si affundatur spiritus vini, stent in digestione, & per filtrum separentur, horum essentiæ manè & vesperi ad gutt. ij. l. iij. auribus instillantur, & ut singulare specificum commendari solent. Alii

℞. *Fel. bovin.*
Vini Malvat. aa. part. æqu.

Destillant per alembicũ: liquor, qui prodit, vel ad paucas guttas auribus instillatur, vel cũ gossypio auribus imponitur, & sæpius repetitur, in aure sana postmodũ superdormiendo: Vid. Martini Schmucks *Thesauriol. Secretor. Part. 2. pag. 91.*

Facit huc essentia acustica, specificũ singulare ad auditũ, Practici cujusdã celebris Brunsvicensis, quâ cum successu crebriùs usus est:

℞. *Rad. belleb. nigr.* ℥ß.
Calam. arom. ℈ij.
Pulp. Colocynth. ℈j.
Bacc. lauri excort. sel. ʒj.
sem. Cumin. ℈ij. ad ʒiiß.
🜄 ℥iv.

Incisa & contusa stent in infuso per aliquot dies in vase vitreo obturato bene, postea colentur cum expressione & filtrentur: cujus essentiæ aliquot guttæ singulis octo horis auribus instillandæ, vel cum bombace meatui auditorio applicandæ sunt; sicque curavit surditatem inveteratam.

Potest acui cũ tantillo essentiæ ambræ, vel in ea dissolvatur parum moschi aut zibethi, & erit eò efficacior; vel applicetur cum bombace, in quo antea moschus vel zibethum jacuit.

Facit huc etiam oleum destillatum succini, anisi, lavendulæ, &c. itidẽ gossypio involutum, aurib⁹ admovendũ. Lindanus fel perdicis cum oleo succini sæpiùs rectificato destillat; sic enim potens remedium esse dicitur. Aut oleum destillatum anisi cum oleo amygdalarũ amararum, vel cum oleo nucleorum persicorum, permistum instillandum venit. Quo etiam pertinet oleum destillatum succini, majoranæ ac fœniculi, similibus modis applicatum. Liquor ex ovis formicarum expressus, si quid aliud, admodum confert, & mirè commendatur; aut etiam ova formicarum contrita cum succo ceparum permista & in aurem instillata, quàm vetustissimam surditatem sanant. Quidam

℞. *Ovor. formic.* ℥j.
fell. leporis No. vj.

cum duplo mellis in mortario benè trita & subacta auri instillant, & ita surditatem curant.

Vel etiam sola aqua ex ovis formicarum per MB. destillata in usu esse solet, & commendatur à Kunratho *in Medulla Destillatoria.* Item remedia ex formicis, in specie aquæ magnanimitatis dictæ. Spiritus item formicarum admodum laudatur in gravi auditu & surditate. Facit huc mistura Heertodii de *Croco pag.* 107. & oleum istud singulare ad quosvis aurium affectus, surditatem, tinnitum, & similia mala laudatum, à quamplurimis mirè commendatum, & à nonnullis pro secreto habitum, quod fit ex vermiculis albicantibus, qui in quercu inter corticem & lignum gignuntur. Modus est hic:

℞. horum *vermicul.* No. xx,
ebulliant in
🝆 *Olivar. immat.* ℥iiß,
deinde excavetur radix cyclaminis, eaque repleatur oleo dictorum vermiculorum, superaddendo
pulv. rad. Pyrethri
costi aromat. aa. ℈j.
🝆 *costin. & rutac.* quantum adhuc capere potest.

Occludatur denuò radix cyclaminis, & sub cineribus assetur, & postmodum contundatur in mortario marmoreo, & exprimatur succus fortiter.

De liquore expresso oleoso immittantur aliquot guttæ per octo, novem vel decem aut etiam plures dies in aurem, & est mirabile remedium, sicuti de Timæo à Güldenklee refertur, quod hoc modo surditatem ferè nativam curaverit. Vid. Theodatus Camerarius *in Memorabil. & Petræus in Diss. Harmon.* 11.

Hisce adnumeranda venit axungia serpentum, meatui auditorio illita, aut cum gossypio applicata, quæ pro magno arcano à quibusdam habetur: Vel serpentes coquantur in aqua, cui supernatans pinguedo separata, & cum spiritu rectificato juncta, ad consistentiam olei: sic pinguedo viperina cum guttis paucissimis olei succini auribus infusa, admoto postea pane recenti calido, commendatur in Velschii Mictomim. *Centur. 1. observat.* 39. *annexis Anno* 4. *M. A. N. C.* Huic vix cedit pinguedo anguillæ, collecta, dum anguilla pinguis assatur in veru: excipitur ista pinguedo

guedo exstillans foliis lauri hinc colligitur, & tepidè auri instillatur contra surditatem, vel solum, vel additis aliquot guttis olei destillati anisi, obturando postmodum.

Vulgò solet commendari ad surditatem panis recens furno extractus, spiritu vini impraegnatus, & auribus ita calidè admotus: sed non suadendum, juxta Bartholinum, qui maximam exinde noxam observavit. Quidam panem pistorium cum semine anisi, foeniculi & cumini praeparant, & recentem auribus applicant.

Vaporem ex spiritu salis Ammoniaci, sive simplici sive anisato; aut mixturae ex sale Ammoniaco, misto cum oleo tartari per deliquium, aut duplo calcis vivae cum aqua simplici, ex vitro parvo angusti orificii, sed longioris & curvi colli, probè calefacto auribus excipiendum commendat Ludovici *in Pharm. pag.* 311.

Caeterùm de remediis hisce auribus applicandis, observandum est in genere, nempe (1.) quoties talia medicamenta auribus sint instillanda, aurem semper obturandam esse facta instillatione cum bombace moschato aut ambrato, aut cui unum alterumvè moschi vel ambrae granum est impositum; cùm, ut suprà monitum fuit, solus talis bombax gratissimus sit auribus, & per se ad surditatem & gravem auditum sit egregius. Adhaec (2.) quod oleosa non sint immittenda, nisi prius benè auris sit absterfa & purificata, & hinc renovetur remedii applicatio. (3.) unâ vice tres vel quatuor guttas immisisse sufficit. (4.) quoque, quae sub forma liquorum subtilium, essentiarum, vel spirituum volatilium aut similium auribus instillantur, ferè solent esse mitiora, quàm oleosa ac plus minus viscida. (5.) ea, quae in aurem immittuntur, nunquam sint intensè calida aut frigida, sed tantùm tepida, calori aurium appropriata. Tandem (6.) post medicamenti applicationem dormiat aeger super aure sana, ut ita remedii vis aurem aegram eò meliùs ingrediatur & penetret.

Quando aurium affectus sunt vagi, adeòque in specie, quando habent fomitem in cerebro, & sic ad modum affectuum catarrhalium solent affligere, optimum est, si percipiatur imminens paroxysmus, ut vertici imponatur linteum spiritibus penetrantibus apoplecticis impraegnatum, vel illinatur vertici oleum destillatum succini, & similia; quod etiam simul observandum, quando suprà dicta aromatica & spirituosa auribus applicantur, in vitio imprimis nervi acustici; nam & talium usus obauditionem subinde notabiliter levat.

Inter alias causas surditatis fit interdum, ut à nimio sonitu externo, uti dixi, laedatur auditus: in tali casu saltem dictum remedium ex pane locum habet: Nempe recipiendae sunt baccae juniperi vel lauri probè contusae, subigendae cum massa panis fermentata, & ita, ut reliquus panis coquendus est vel pinsendus: postmodum panis hic medicatus calidissimè è furno est extrahendus, discindendus, & per medium apertus ita calidè singulo manè, jejuno ventriculo, auribus ita admovendus; sic enim denuo restituitur auditus.

Item

℞. *HB. majoran.*
salvia,
rorismar.
flor. rosar. r. ā M. ß.
bacc. junip. ℥j.
sem. cumin. ℥ß.

Incisa & contusa includantur sacculo interpassando, qui probè calefactus auri imponatur, vel per se, vel irroratus *c.* ▽ *vitae Saxonica,* ▽ *magnanimitatis, balsamo Anglico, &c.*

Hisce addatur spiritus seu aqua cephalica Anhaltina, cujus descriptionem videb. in Schroederi *Pharm.* quae auribus instillata experimentum fuit Thoneri, & cujus salutarem usum saepiùs feliciter expertus est in surditate pariter ac aurium tinnitu, & similibus affectibus.

Tandem axungia serpentum, quae, ceu suprà dictum, supernatat, dum in aqua coquuntur, separata, cum spiritu vini rectificato juncta dat liquorem seu oleum ad deperditum auditum excellentissimum.

Praeter dicta etiam suffitus interdum pro auribus instituitur, qui ex asaro, origano, absynthio, verbena, sabina, serpillo, colocynthide, baccis lauri & juniperi, & similibus fiunt, in vino vel aqua decoctis, & ita auribus exceptis. Quidam ceu singulare & perquam egregium commendant suffitum ex decocto limaturae Martis, cum aceto destillato parato, adjectis herbis cephalicis; quod decoctum instar suffitus in aures excipitur. Sunt etiam, qui suffitum florum sulphuris singulariter commendant ad surditatem: scilicet recipiunt infundibulum, & hoc immittunt carbonibus, quibus sulphur vivum fuit injectum, & per foramen fumum sulphuris facie benè obvelata excipiunt in aurem. Facit hujus mentionem Fonseca *lib.* 1. *Consil.* 15. *& lib.* 2. *Consil.* 58. Post suffitum oleum foeniculi destillatum cum gossypio applicandū.

In chronicis auditus laesionibus, imprimis si oriuntur vel in subjecto senili, vel in aegris, affectibus catarrhalibus obnoxiis, Thermae subinde proficuae observantur, in quibus non solùm aeger se lavet, sed etiam spongiam amplam capiti imponat, quae aquam thermarum per epistomium embrochae modo excipiat; sicuti etiam ex fonticulo, brachio in regione auris affectae inusto, surditatem diuturnam cum nervosarum partium morbis, ex lymphae praesertim scorbuticae affectionibus natam, insigniter levari observavi.

Denique fit interdum etiam surditas ex casu

casu ab alto, contusione, læsione capitis externa, & similibus. In tali casu aqua cyclaminis per alembicum destillata reliquis præfertur, vel ex tacamahaca & ceroto de betonica, ana q. v. paratum emplastrum capiti raso imponendum; Conf. Hœchstetterus *Decad.9.pag.*320. Sicut Lyserus *Obs.pag.*233. refert surditatem ex ictu curatam per iteratam injectionem urinæ calidæ ex lepore fugâ interempto: Et sanè Gabelchoverus *Cent.*1. *Curat.* 60. *in schol.* urinam leporis impositam auribus summum surditatis remedium asserit; hinc spiritus urinæ talis non adeò acris forsan proficuus erit.

Extremum remedium in auditus defectu, idque in casu desperato, est salivatio Mercurialis, sive in specie ex lue Venerea oriatur, sive à causa interna alia, in specie vitio nervi acustici: vid. Fonseca *lib.* 2. *Cas.* 58. Sanè undique penetrat Mercurius, & quosvis etiã angustissimos meatus perreptat; unde si ex obstructione vel simili causa oriatur malũ, proficuus ejus usus probabilis est, utut nemini autor esse velim, ut huic Mercuriali medicamento se facilè exponat. Aliis autem in casibus penitus inutilis erit.

Per transfusionem sanguinis ex agno in canem surditas in cane curata fuit, de quo *Journal des Sçavans Ann.* 1668. *Acta Societ. Reg. Vol.* 1. *pag.* 705.

ARTICULUS II.
De *Sonitu & Tinnitu Aurium.*

IN quibusdam depravatur auditus, ut sonitus quidam aut tinnitus, qui non est, audiatur. Sonitus est, quod vocant **das Sausen und Brausen der Ohren**; tinnitus verò est, **das Klingen der Ohren.**

Affectus hic nunc continuus est, adeòque subinde diuturnus & chronicus, nunc intermittens, subinde vagus, qui subinde accedit, & brevi post iterum remittit. Item nunc est per essentiam, nunc per consensum: si per essentiam, nunc per protopathiam, dum per se affectum constituit; nunc per deuteropathiã, dum morbis acutis aut chronicis supervenit.

CAUSÆ.

Causa omnis sonitus & tinnitus, item murmurationis aurium, quærenda est vel in aëre isto, qui continuò in cavo tympani seu concha auris continetur, & qui etiam reptat per labyrinthum & cochleã; partim verò in nervi acustici excursione membranacea in intimo cochleæ auditus organon constituente; quia in naturali auditu adest fibrarũ hujus membranę motus cum aëre interno moto. Quoad aëris istum motum: naturaliter quidem non, aut parum admodum movetur; quodsi verò fiat, quacunque ex causa, ut aëre extrinsecus moto & hinc aër internus moveatur, ut expansionem nervi membraneam in cochlea feriat, auditus fit naturalis. Quodsi verò citra auræ externæ motum à causa interna præternaturaliter moveatur, qui in concameratis labyrinthi & cochleæ locis crebriùs repercussus ad nervi expansionem continuò allidat, sonitus præternaturalis & ita vitiata auditio contingit. Quod si motus iste aëris interni, & quidem subtilioris & tenuioris sit velox, celer, & plus minus vehemens, qualis fit, v. g. quando à nervis vel chordis testudinis fortiter tensis excitatur sonus, tunc excitatur sonus acutus sive tinnitus; sin verò tardiùs, ob curius & confusè moveatur aura ista interna, ut fit in chordis laxioribus, & ipsa aura hæc sit crassior & minus pura, fit sonus gravis, obscurus & raucus, cum murmurationis sensu.

Causa ergò, quæ movet hanc auram internam, intra tympanum & concham contentam, quærenda vel in ipsa aura undecunque commota; vel in membrana tympani, dictam auram movente.

Auram ipsam commotam quod attinet: hujus motus causa communiter dicitur spiritus flatulentus, seu flatulentiæ quædam aut halitus admodum subtiles, ex massa sanguinea per arteriolas eò exhalantes, & dictæ auræ permisti, qui in locis istis concameratis inclusi motu suo præternaturaliter eandem agitando & extraordinariè movendo, istum præternaturalem sonitum & auditum excitent. Nam halitus peregrini in dictis locis vix quieti persistunt, sed hinc inde moti aërem ibi præsentem similiter movebunt.

Experimentum fieri potest cum charta, auribus applicata, **gerollet**; sonus enim in charta ab aëre in illa contento auditur, affectum tamen saltem vagum & brevi durantem inducere potest. Præter dictam causam & arteriolarum, interiora aurium subeuntium fortior pulsatio aërem movere, & ita sonum peregrinum repræsentare potest, de quo infrà.

Tympanum quod attinet seu membranam ejus; hæc à quacunque causa, vel interna vel externa, crebriùs & præternaturaliter irritata aut molestata, & hinc plus minus motu convulsivo agitata, auram istam in tympano & internis cavitatibus movere, & consequenter auditum depravare valet. Confirmat hoc exemplum Hildani *Cent.* 6. *Observat.* 10. qui observavit in rustico quodam tinnitum ultra annum molestum propter gryllum in aurem ingressum, qui sorde inviscatus tympano agglutinatus fuit, hoc extracto omnis tinnitus cessavit, cessante nempe irritatione præternaturali, & hinc membranæ tympani à musculis propriis motione; Gryllus enim hic juxta membranam hæsit, & eandem commovit, quâ

quâ motâ continuus tinnitus fuit perceptus. Pertinet huc, quando post graves quosdam sonos à valida aëris externi percussione tinnitus supervenit, cujus occasione etiam auditus depravari solet, quando membrana tympani laceratur quodammodo, ex qua læsione semper convulsiones quasdam patitur, propter quos motus convulsivos continuatus iste motus solet percipi. Unde quicquid membranam hanc irritare, & in convulsivos motus agitare valet, etiam tinnitum vel sonitum aurium inferre potest. Quin imò ipsa membrana forti impetu translocata nonnihil, ac officula translocata etiam inferunt continuum sonitum vel tinnitum, donec in debitum statum ac situm redeant.

Hæ duæ causæ videntur ordinariæ: nempe aër extrinsecus commotus, & hinc membrana tympani continuò commota ac vibrata. Sanè quilibet diuturnior & contumax aliquot annorum tinnitus & sonitus minimè ab auræ internæ primario affectæ vitio, sed potiùs à partis cujusdam ipsius organi malè affectæ ratione, oriri videtur: quas inter hæc tympani membrana, & hinc nervi acustici expansio membranacea, primatum obtinent.

Quod tandem attinet membranam auditoriam seu expansionem membranaceam nervi acustici in cochlea: hujus fibrillæ laceratæ, aut quodammodo translocatæ, postmodum continuâ suâ motione sonum ingentem & malè affectum repræsentabunt. Imò videtur etiam sonitus & tinnitus talis oriri posse ex ipsis filamentis membranæ hujus acusticæ motis, & convulsivo spasmo variè agitatis: v.g. sicut in imminente epilepsia & apoplexia non rarò varii colores & splendores ante oculos versari putantur, propter convulsionem fibrarum nervi optici in tunica retina expansi; ita etiam eodem in casu, item in vertigine; varii sonitus repræsentari videntur, ex spirituum nempe & hinc fibrillarum istarum simili excitato motu, atque aliàs ab objectis externis excitari solet. Nempe hinc videtur oriri, quod auris externæ, temporum aut capitis vehementiorem percussionem, item sonitus vehementiores in aurem violentius irrumpentes subinde tinnitus aut sonitus contumax soleat insequi, saltem ex affectione & læsione membranæ nervi acustici. Quodsi celeriores & fortiores sint fibrillarum motiones, tinnitus; sin verò rariores & remissiores sint, sonus gravis percipi videtur.

Ex hac causa febribus tinnitus aurium supervenire videtur ex motu humorum, ut vocant, ad superiora, hinc & ad parotides & loca vicina; unde membranularum in istis locis convulsiva plus minus affectio. Nempe non rarum est, quod ex sanguinis turgescentia, in specie febrili, cum dolore capitis subinde etiam aurium tinnitus adsit, ex motis nempe velociùs arteriolis. Hinc etiam oriri videtur, quod in talibus morbis acutis hæmorrhagiam narium interdum tinnitus seu sonitus aurium præcedere soleat, ex sanguine turgescente & effervescente, in istis & vicinis locis quasi stagnante, & ex forti arteriolarum pulsatione, adeòque membranæ acusticæ affectione, tinnitum inducente, unde tunc in talibus malis, superveniente hæmorrhagia narium, tinnitus aurium cessat, sanguine per alium locum evacuato. Facit huc observatio Tulpii 35. *lib.* 1. *ubi* observat tinnitum aurium ex incremento nimio glandularum, prope quas excurrit meatus auditorius: Sicut ex alia quacunque causa, aut ex sanguinis motu circa loca auribus vicina nonnihil impedito, sæpiùs continua & diuturna talis auditus fit depravatio.

Sed quid sibi vult motus & raptus humorum ac sanguinis ad caput & aures, & hinc excitatus aurium sonitus? Scilicet motus iste humorum, sursum & deorsum in morbis à natura factus, ritè explicandus venit: Moventur humores cum sanguine, & ab hoc mediante cordis pulsu indeterminatè tam sursum quam deorsum; quod verò magis unam partem præ alia occupare, ibidem congeri, & hinc per eandem tandem evacuari soleant, non humorum, sed partium solidarum ex causa evenit, dum harum membranæ & fibræ à causa quacunque interdum ipso humorum influentium vitio irritatæ, spasmo affectæ, plus minus stringuntur, sicque æquabilem & liberum contentorum circulum aliquo modo sufflaminant, & ita phænomena, quæ aliàs ab *ἀναῤῥοπία* humorum, seu raptu eorum ad caput, oriri dicuntur, excitant. Multa hîc quæ de surditate ex vitio nervi acustici supra monita fuerunt, etiam huc applicari possunt, dum non rarum fit, permutari invicem ob additionem cum tinnitu.

Catarrhalia huc pertinent vitia sic dicta, depositio seri, vitioso sapore inquinati, aut saltem nutrimenti chylosi illius vehiculo ad unum alterumvè nerveum aut membraneum locum distributi, nervosis partibus inimica, sive membranam tympani sive nervi acustici afficiat. Interim talis tinnitus non videtur posse esse chronicus, quia potiùs brevi tempore transit, aut non adeò diuturnus est.

DIAGNOSIS.

Causarum omnium harum varietas, præsertim remotarum, non nisi ex circumstantiis probè examinatis cognosci possunt.

Sonitus & ipse tinnitus aurium ab ægro refertur. Causæ si sint externæ, patent ægro; ubi verò sint internæ, in morbis acutis, febribus ardentibus & similibus, facilè possumus cognoscere, esse à sanguinis & spirituum anima-

malium inordinato motu; si sint ex alia quacunque causa, rarò à priori cognosci possunt, in locis nempe adeò profundè sitis.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin; Si in febre ardente sonitus aurium oculorum caligine contingat, cum narium tensiva gravitate, eadem innuit, quæ de surditate membro antecedente dicta sunt; nempe si est cum signis coctionis, hæmorrhagia narium expectanda venit, præsertim si pulsationes in capite simul percipiantur.

In febribus quibuscunque tinnitus aurium & sonitus ferè spontè curatur sine medicamentorum usu.

Si verò per se morbum constituat, ex se sine periculo est, nisi quod chronicus & molestus esse soleat. Interdum etiam ad omnimodam surditatem terminatur: sicut aurium tinnitus diuturnus chronicus extra febrem, & qui biennium & ultrà duravit, solet esse satis gravis & periculosus, & rarò perfectè curatur; & utut curetur, sæpè tamen recidivat. In specie ordinarius quasi est prodromus apoplexiæ.

Tinnitus aurium, qui ex frequenti percussione in caput, ac in regione temporum exoritur, propter internam membranæ acusticæ læsionem, non adeò facilè curatur, quin in surditatem degeneret.

C U R A.

In cura tinnitus & sonitus aurium consideranda est causarum efficientium ratio.

De cætero remedio & auxilia ea, quæ, præmissis universalibus, conveniunt in sonitu & tinnitu aurium, fere sunt similia iis, quæ membro anteced. commendata fuerunt in surditate. In specie tamen ad tinnitum aurium inchoantem suffitus seu vapor ex absinthio & verbena, in lacte vel aqua communi decoctis, auribus exceptus, admodum laudatur ab Hartmanno *in Praxi Chym. pag.* 106. Loco quorum quoque semina 4. calida minora, baccæ lauri & juniperi, & similia adhiberi possunt. Suffitus etiam ex succino, olibano, item ex gummate animæ, commodè auribus exhiberi potest. Singulare quid obtinet fumus seu vapor aceti bullientis, auribus exceptus, quem laudat Langius *in M. C. pag.* 6. in specie, si aceto incoquantur specifica nervina, & decocto infundatur limatura Martis, & dum maximè bullit, vapor excipiatur auribus. Item oleum vermiculorum quercinorum, oleum nucleorum persicorum cum castoreo mistum, conducunt. Præter hæc egregius est spiritus volatilis ⊟æ seu spiritus salis Ammoniaci cum bombace in aurem immissus, qui in diuturniori aurium sonitu etiam tanquam singulare laudatur à Lindano. Egregius esse solet vapor ex sale Ammoniaco, cum oleo tartari per deliquium permisto, exsurgens, spiritus succini auribus cum bombace aliquantulum inditus, in tinnitu & susurratione convenit. Præter dicta essentia florum anthos, ligni sassafras, castorei, in specie essentia seu tinctura sulphuris, ut & fellium animalium, hominis aut lucii piscis, perdicis, imprimis fellis bovis, cum bombace simili modo in usu esse solent, quod quotidie bis reiteretur, auribus priùs purgatis. Melius est, si recipiantur fella aliquot luciorum, & vitro inclusa pastâ farinaceâ occludantur, & coquantur in clibano, donec panis est coctus; de hoc liquore aliquot guttæ auribus instillentur, & bombax cum zibetho imponatur. Item liquor ex cortice tenello betulæ, spiritu formicarum aut aqua magnanimitatis cum bombace inditus. Aqua picarum cum castoreo instillata vel cum gossypio applicata, in frequentiori usu erat D. Michaelis; non secus atque granum unum aut alterum zibethi aut moschi bombace involutum. Sacculus ex milio tosto & sale tosto cum anetho & chamomilla mistis factus, probè calefactus & auri externè applicatus mirè convenit, imprimis si aliquot guttis olei destillati caryophyllorum prius fuerit irrigatus:

℞. *HB. & flor. chamom.* M.j.
anethi
salviæ.
majoran.
rorism. à M. ß.
milii tosti ℥j.
⊖*is torref.* ℥ß.

Incisa includantur sacculo interpassando, qui probè calefactus auri applicandus.

Frequentissimum auxilium solet esse vapor panis recenter ex furno extracti, parati ex massa fermentata cum semine cumini, fœniculi, anisi, origano, serpillo, baccis lauri mista, & sic in clibano excocta, calidè auribus admota. Convenit etiam hîc oleum illud mirabile ex vermiculis quercinis; item oleum destillatum caryophyllorum aut lavendulæ & cumini destillata invicem mista. Pertinet huc oleum oticum seu catholicum ad aurium affectus laudatum: Nempe oleum nucleorum Persicorum expressum cum floribus Persici subinde infusum & clarificatum, quod ad gutt. iij. vel iv. in dolore, tinnitu, strepitu aurium, & auditus difficultate, auribus instillatum egregium est; sicuti ad tinnitum aurium etiam inveteratum seu præstantissimum admodum laudatur sequens remedium:

℞. *Helleb. albi*
Castor. aa. ℥ij.
Costi Arom. veri ℥iß.
Rutæ ℈ij.
Euphorb. ℥ß.
⚬ *Amygd. amar.* vel *nucl. persic.* ℥j.

 Deco-

Decoquantur leniter & successivè in duplici vase in s. q. olei rutacei: quod oleum cum bombace auribus immittatur, vel guttæ quædam tepidè instillentur auri.

Rondeletii experimentum fuit:

℞. *Rad. helleb. albi* ℥iij.
fol. lauri.
rutæ aa. M. ß.
fraxini M. j.

F. Decoctio in oleo Amygd. amar. vel nucum cum vino albo aut malvatico ad consumptionem vini: Exprimantur, colentur & auri immittantur.

Convenientius tamen est, si loco decoctionis in oleis dictæ species potiùs infundantur in spiritum vini, & exinde fiat essentia, addendo castoreum, ambram aut moschum pro lubitu, cum bombace auribus applicanda. Vel præparetur essentia practici cujusdam Brunsuicensis membro anteced. data. Tandem decoctio sinapi pulverisati in vino sub forma suffitus auribus excepta, est euporiston Steckeri non contemnendum; hinc forsan spiritus sinapi ritè applicatus erit proficuus. In diuturnioribus malis, præsertim ubi suspicio est catarrhalis affectus, fonticuli in brachiis, item cucurbitulæ pone aures, subinde sunt proficuæ. In dyscrasia pituitosa convenit oleum Barbette, quod commendat *libr. 2. Anat. Pract. cap. 1.*

Quod si tinnitus aurium fiat ex casu ab alto aut percussione & contusione capitis, aliisque causis externis, imitemur Platerum *libr. 1. Observat. pag. 115.* qui præmissis præmittendis mulierem ex casu ab alto tam gravi aurium tinnitu correptam, ut nihil ferè audierit, præmissis universalibus restituit:

℞. V *Cochlear.* j.
Succ. Cepar. rec. cochl. ß.
🜖 *destill. spicæ* gtt. iv. l. v.
Misc.

Et auribus tantillum ejus instilletur, & ita fuit curata. Huc etiam pertinet cataplasma ex cepis *Faventini*, quod Forestus *libr. 12. observat. 1. & 4.* describit.

Præter dicta remedia subinde convenit in specie in junioribus aut plethoricis venam brachii è regione auris sonantis secare; sicuti etiam sternutatoria moderata in aurium affectibus diuturnis, præmissis universalibus subinde conducere solent. Fit non rarò, ut tinnitus & sonitus, etiam surditas, nunc remittant, nunc denuò accedant in affectibus quasi catarrhalibus: In tali casu, ubi percipit æger redire malum, optimum est applicare vertici cum linteis duplicatis aquam apoplecticam spirituosam, aut etiam spiritum urinæ, item oleum destillatum succini; hoc ipsum enim uti catarrhos, ita etiam hujusmodi pathemata, præcavere solet.

Ex remediis internis, aurium affectibus dicatis, præmissis universalibus duo præ ceteris eminent: nempe sassafras & succinum, & quæcunque ex istis parata; quæ eò melius conducere solent, si post eorum usum blandus sudor instituatur.

Hæc ferè in tinnitu aurium per essentiam observanda fuerunt.

Sed non rarum est, Hypochondriacos pati aurium sonitus, qui cum pathematis abdominis modo exacerbantur, modò remittunt. Speciatim ex hypochondriis malum esse, ex eo clarescit, quod pro vario statu stomachi in media aut à cibatione plus minus exasperari affectus aurium, aut remitti observetur. Præmissis præmittendis Martialia, carminativa & hinc salia volatilia urinosa conveniunt, speciatim liquor cornu cervi succinatus, cum leni sudore. Externè essentia castorei confert.

CAPUT III.

De *Læso Tactu.*

Vitiatur tactus diversimodè: Nam præter abolitionem & imminutionem suam apoplecticam & paralyticam privativam, item præter ejus abolitionem positivam in stupore, tactus interdum depravatur, seu potius augetur & exasperatur in affectu, dicto dolor.

ARTICULUS I.

De *Stupore.*

De stupore, qui & affectui tactus obveniens est, nihil addo, cum rarissimè ejus cura incumbat Medico.

PROGNOSIS.

Nam particularis stupor citra manifestam causam obveniens, subinde prodromus esse solet aut paralyseos scorbuticæ, aut si plura occupet membra, hemiplegiæ, aut etiam universalis apoplexiæ.

CURA.

Et stupor quidem, qui maximam corporis partem aut etiam universum corpus, quod tamen rarissimè evenit, invadere solet, optimè per lignum sassafras & medicamenta sassafrata, quocunque modo adhibita, curatur & propellitur.

ARTI

ARTICULUS II.

De

Dolore.

QUod dolorem attinet, omnibus sensibus externis communis is est affectus. Nam ut omnes sensus fiunt per certum tactum vel per contactum seu per impressionem quandam objecti sensilis in organum proximum, quam impressionem sequitur talis spirituum animalium motus in organis, qui vocatur sensus; ita si in organum tam vehemens fiat impressio, ut istud nimis moveatur & vibretur, & exinde nimis rapidè & vehementer in eo spiritus agitetur, sequitur sensim adjuncta molestia, ex præternaturali & nimis vehementi objecti, organum contingentis, impressione resultans, quæ ipsa molestia communi nomine dolor appellatur. Sic enim v. gr. datur visio dolorifica, ex subito aspectu rei nimis lucidæ seu lucis fulgidæ post tenebras, ob vehementem & præternaturalem motionem membranæ retinæ; datur auditus molestus seu dolorosus & tædiosus ex nimio sono, impetuosius tangente aurem internam, ac nimis fortiter movente membranam auditoriam in cochlea; quod ipsum etiam facit inæqualis motus membranæ in sono non harmonico & inæquali: Idem fit etiam similiter in gustu & odoratu. Speciatim si fibrillis nerveis objectum quoddam tactile in specie sic dictum occurrat, quod eas nimis fortiter & non absque quadam vehementia moveat, sequitur tactui conjuncta molestia.

In specie ergò consideratur dolor, quatenus & symptoma tactus ferè præcipuum, tàm internas quàm externas partes excrucians.

Pro cognoscendo ergò dolore præsuppono ex Physiologicis, quod fibræ in genere subjectum sint tactus & cujuscunque sensus; in statu quidem naturali tantummodò, & quæ extra cutim sub cuticula in papillas protuberant, sive in membranas subtilissimè contexentur, sive in corpora papillaria conglobentur, sive nudæ aut solitariæ distribuantur; præternaturali verò in statu etiam reliquum fibrarum systema & ipsum tangendo afficitur. Neminem ergò confundat, quod in vulneribus vel ulceribus &c. ubi vel nervi, vel nerveæ fibræ tanguntur, & ubi nullæ tales sunt papillæ & membranæ, sensus tamen percipiatur acutissimus & dolorificus insigniter; nam fibræ nerveæ sentiunt, i.e. promptè moventur. Hæc tamen intercedit differentia, quod in papillis naturalis & blandus fiat motus & sensus, tactus scilicet simpliciter sic dictus; in fibris verò nerveis ex violento & nimio earum motu, tactus dolorificus & quasi præternaturalis. In membrana autem vel puncta, vel distenta, vel rupta, eadem ratio militat atque in fibris nerveis solitariis. Unde hæ præternaturales affectiones naturali & ordinario tactus organo nil derogare valent.

Fibræ hæ, earumque subtilissimæ fibrillæ, ubi ex fortiori & vehementiori objecti actione & motione quacunque ratione à se invicem violenter separantur, divelluntur, & quasi lacerantur, sequitur in iis adeò vehemens & molesta motio & vibratio, adeò ut ex situ æquali & ordine naturali vitiatis, quædam ab aliis divulsæ quasi contractivâ vi abbrevientur, quæ & aliàs illæsas in naturali situ violenter quasi trahunt ac lacerant, ad eum modum, quo dolorem ex puncto nervo explicat Sylvius *libr.* 2. *cap.* 27. §. 165. hinc molestia illa accidit, quam dolorem nominamus: & huc videntur respexisse veteres, dum dolorem solutionem continui definiverunt.

Affectis fibris, vibrationis istius occasione, spiritus animales & ipsi ad certum motum determinantur, ad cerebrum nempe, ubi in sensu communi fit formalis doloris perceptio seu sensus doloris internus: Conf. Willisius *Pharm. Ration. Part.* 1. *Sect.* 7. *c.* 1. Hoc ipso simul convulsivi quid patiuntur, & in spasmos aguntur, ita ut motus fibrillarum velocissimus & convulsivus seu spasmodicus sit istud, in quo ratio formalis doloris consistat. Unde fit, quod non rarò dolores sequantur convulsiones ac motus convulsivi, si scilicet sint aut diuturniores, aut graviores, ex inordinata scilicet & veloci spirituum animalium, occasione doloris, in cerebro motione, ut v.gr. ex punctura nervi dolorifica convulsio membri, aut à nephritide vomitus superveniat: Imo in quovis dolore semper convulsio quædam, occulta licet, jungi solet; hinc enim tendi plus minus pars dolens, & sæpe pulsatoria molestia simul supervenire solet, adeòque hic circulus observandus, ut & à dolore convulsio, & a convulsivo impetu doloris incrementum. Hic est primus doloris actus. Quodsi jam fibrillis læsis & nonnihil laceratis, objecti, naturali licet impressione, agentis fiat contactus, tunc fibrillæ anteà nonnihil laceratæ aut divulsæ, vel tantillo objecti contactu nimis agitatæ & vibratæ novam doloris impressionem repræsentare faciunt: Unde vel levissimus specilli contactus in partibus vulneratis aut ulceratis intolerabilem dolorem concitat; magis tamen in partibus nervosis ob fibrillas copiosiores, minus in partibus sanguineis ob fibrillas rariores, vel etiam dispersiores.

Similis interim motus seu tactus ab objectis in extremitate fibrarum nervearum in fibris

partis

partis sanæ, post abscissionem membri sphacelo correpti, sæpiùs producitur, tum ignorantes ægri existimant, se in digito manus, ante aliquot dies licet absciso, dolorem percipere, qualia exempla habentur in Hildano, *Centur.* 3. *Observat.* 14. & 15. item in Sculteto *Armam. pag.* 67. & Binningero, idque ob continuatas tales nerveas fibras ex parte sana ad partem usque anteà abscissam, ob quam continuitatem naturalem dum similis fit motus fibræ circa ejus medietatem post abscissionem, qualis antea fiebat in fibræ extremitate, ante hujus cum parte separationem, hinc fit, ut ex identitate motus etiam in sensu interno & imaginatione idem feratur judicium, & æstimatur pars jam abscissa adhuc sentire, quasi toti adhuc cohæreat.

CAUSÆ.

Ex his causa doloris proxima, materialis nempe læsio, & violenta ac vehemens motio fibrarum nervearum organi ab objecto præternaturali; & formalis, spirituum hinc rapidior, singulariter tamen determinatus, & ad cerebrum usque continuatus motus, per se patent. Illa pro sensu doloris externo: Hic pro sensu doloris interno.

Remota est omne id, quod fibras lacessere valet, quod ipsum, prout est varium, & ipsæ quoque partes prout variant, etiam tàm variæ doloris species exsurgunt, indeque etiam postmodum varias appellationes acquirunt, quorum sane innumerabiles sunt species, cùm unum quodque objectum peculiari modo agat, & unaquæque pars alio & distincto ab aliis modo impressionem recipiat.

Causæ hæ remotæ sunt vel externæ vel internæ: Externæ sunt notissimæ, ut omnia ea, quæ contundunt, secant, vulnerant, lacerant, urunt, erodunt, & similia, quæ per se patent.

Causæ internæ dolorem efficienter inferentes, imprimis sub acore vitioso, militare solent, ita ut ferè in omni dolore acerbo, à causa interna enato, acidum aut acido-salsum peccans in recessu sit. In omni enim acido sunt particulæ admodum acutæ, simulque duræ, quæ & se insinuant in fibras, easque pungunt, lacerant, & quasi scindunt, quin & sæpius simul ardoris & ustulationis quendam sensum junctum habent, v. gr. siquis vel guttulam spiritus nitri cituti affundat, ab hujus acore excessivo intensus dolor, una cum sensu ignis quasi ardentis, infertur & talis dolor etiam in arthritide & dolore ischiatico, item in erysipelate, & pleuritide, & similibus doloribus ab acido ortis est obvius. Acidi hujus peccantis dolorosi origo utplurimum est ex stomacho primisque viis, verbi gratia, in artheticis, in scorbuticis, ischiaticis, rarius ex privato partis affectæ in digestione propria læsæ vitio: v. gr. in affectibus dolorosis chronicis aut sæpiùs recurrentibus ab acido natis, in odontalgia, quando dens ex læsione privatæ digestionis acidum colligit, quod dolorem infert: Sic in osse carioso sæpè recurrens dolor observatur à nutrimento privato vitiato.

Differentiæ dolorum sunt tantùm non innumeræ, ex varietate objecti lædentis, multiplicitate organi læsi, & mutua horum ad se invicem proportione oriunda: in specie tamen primariæ differentiæ sunt ratione diversi status causæ proximæ & deinde ratione diversimodi afficiendi partes.

Quod varietatem causæ attinet; Dolor, prout excitatur ab acido plus minus volatili seu spirituoso, & fixo, hæret in subjecto humoroso, seu vehiculo subtiliore & tenuiore, ut lympha; vel crassiore & viscidiore, ut chylo; item prout acidum dolorosum plus vel minus parti dolenti infixum fuerit, etiam vel pertinaces magis, vel facilius aut difficilius mobiles, adeoque nunc vagi nunc fixi esse solent; item exinde plus minus recidivantes, aut facilè curabiles, cum aut sine partis erosione juncti, observantur dolores, adeoque variis modis mutabiles & alterabiles: sic contumacissimi sunt dolores venerei, & utplurimum cum erosione partis juncti, propter acidum acre in muco glutinosissimo, pertinacissimè parti infixo.

Doloris vagi, adeoque ab acido magis volatili spirituoso, magis spiritui influo, in subjecto seu vehiculo tenuiori partibus communicato, exemplum habemus in arthritide vaga scorbutica: econtra doloris fixi, ab acido magis fixo vel austero in subjecto viscidiore vel tenaciore hærente, exemplum habemus in arthritide ordinaria in articulis hospitante; item in colica à mucilagine viscida acida in cellulis coli stagnante, & pertinacissimum dolorem inferente.

Frequenter recidivantes quod attinet dolores; iidem in uno eodemque loco utplurimum cum proprio & privato partis vitio conjuncti esse solent, vitio nempe ejusdem digestionis læsæ, indeque recrementorum acrium dolorosorum proventu oriuntur, & ferè tempestatum mutationibus auscultantes, ægrorumque ephemerides constituunt; id quod v. gr. in odontalgia est manifestum. Maximè post articulos graviter vulneratos dolores remanent pertinaces, quavis tempestatis mutatione recrudescentes, ex fermento vitioso, in parte ex spiritus insiti debilitate genito, ab externis commoto, & partes sensiles notabiliter vellicante.

Dolor nunc est continuus, nunc interruptus; & hic vel periodicus, vel non periodicus: Periodicus est, qui certa observat tempora, & frequenter nocturnus, v. g. scorbu-

ticorum vel Venereorum, esse solet, quando nocte gravis lacerans dolor subsequitur, de die verò nihil sentiunt: Continuus præsupponit acre intensiùs parti fortiter inhærens: Non continuus, acre remissius, saltem occasionibus quibusdam externis mobile & excitabile, & minus firmiter agglutinatum, & minus fortiter partem afficiens.

Porrò dolor omnis est nunc cum tumore conjunctus, nunc sine tumore; qui tumor est tam sanguineus, quàm serosus, scirrhosus &c. Tumor interdum est causa, interdum, idque frequentius, effectus seu productum doloris: v. g. inflammatorius tumor & suppurans causa est doloris ardentis, rodentis, pulsatorii: Econtra dolor est causa tumoris in arthritide, odontalgia, &c. ex fibrarum strictura convulsiva, æquabilem contentorum motum & circulum remorante. Ordinariò in doloribus arthriticis, quando adest tumor, vel in aliis partibus dolor, dicunt esse catarrhū; hinc dolor, hinc tumor; sed falsò: quia ex dolore supervenit tumor, unde cessante dolore, cessat tumor: v. g. homo spina pungitur intra digitum, vel vulneratur in quâdam parte, ubi nullum antea habet dolorem, sed post vulnus supervenit dolor, post dolorem tumor. Reverà ergò semper tumor sequitur dolorem, quia ex objecto dolente seu acido vellicante partes nerveas, & dolorem excitante, in istis partibus supervenit fibrarum nervearum spasmus ac convulsiones, unde angustantur pori partis, adeòque remoratur sanguinis circulus, unde tumor; Si verò discutitur dolor anodynis, & removetur spasmus, dolores cessant sponte. Sic qui in arthritide & similibus volunt curare tumores, curam à posteriori inchoant; sistantur in odontalgia dolores, & tumores evanescent.

In specie pro meliori methodo medendi, observetur differentia dolorum, imprimis ex causa interna ortorum, quæ ratione afficiendi modi, (vid. Sylvius *de Dolor. Intestin.*) est decuplex:

I. DOLOR GRAVATIVUS.

Dolor gravativus, **es drückt und liegt so schwer**/ quando sensus quasi ponderis cujusdam prementis & gravantis percipitur, v. g. in hepate tumido, aut scirrhoso, in calculo renum ingenti, sed quieto.

Oritur in parte sensu aut pauco aut obscuro præditâ, sentiente tamen nonnihil membranâ cinctâ, quæ ipsa pars infarcta & tumefacta imprimis à materia vel crassa, vel viscida, vel fluida, minus acri, sed ferè dulci & insipida, ponderis gravioris sensum repræsentat, uti est pituita, sanguis, serum, lympha, &c.

II. DOLOR PUNCTORIUS, seu ACUTUS.

Membranis proprius, **es sticht wie Stecknadeln**/ dum ex improviso repetitis vicibus quasi aciculis aut acutis instrumentis membranæ punguntur, & interruptim vellicantur, ipso punctionis sensu ad magnum spatium se diffundente: qualis dolor v. g. est in pleuritide, & similibus locis membranosis.

Oritur ab acido acri, firmius parti membranosæ infixo vel impacto, eandem pungente & rodente, quæ hinc convulsivo spasmo crispatur, unde doloris intensio.

III. DOLOR TEREBRANS.

Dolori punctorio cognatus, simul tamen terebrationis aut perforationis sensum conjunctum habens, **es liegt und sticht an einem Ort**/ fixus est, quasi terebra aut palo pars perforetur, qualis e. g. in arthritide, in erysipelate, & similibus affectibus est satis cognitus; item in dolore colico, cephalæa, &c.

Oritur à viscido plus minus acido, parti cuidam impacto.

IV. DOLOR RODENS seu MORDAX.

Es beisset und frisset/ quando percipitur sensus cujusdam rosionis & morsionis, quasi vermiculi continuò fodicarent, & roderent, qui membranosis locis proprius.

Oritur ab acri salso succo, nervosa & membranosa loca rodente & vellicante.

Huic vicinus est dolor pruriginosus, ut in purpura & scabie.

V. DOLOR PULSATORIUS.

Es klopffet und pochet/ als wañ ein Huhn pickete/ quia in eodem pulsatorius sensus aut arteriæ pulsatio exactè percipitur, ita ut quoties arteria pulset, toties etiam dolor exasperatur. Proprius est inflammationibus, & partibus inflammatis, v. g. in digiti à spina infixa inflammatione.

Provenit hic dolor, quando in parte quadam tumente & dolorosa tenduntur fibræ & membranæ, & cum membranis etiam simul tunicæ membranaceæ ipsarum arteriarum; tunc enim sanguinis per arteriam impeditur nonnihil motus legitimus, & propter fibrarum tensionem difficilis fit sanguinis ejaculatio in dictam partem, quin potius fibræ sanguine irrumpente irritantur; id quod observatur imprimis in stagnationibus humorum, adeòque ortis tumoribus, unde præ ceteris hæc doloris species observatur in digiti à spina infixa inflammatione, aut fortioribus membranarum tensionibus, item in cephalalgiis.

VI. DOLOR OSTOCOPOS, aliàs FRANGITIVUS.

In quo ossa in sui profundo quasi frangi & malleis contundi videntur, **als wañ einem die Beine mit Hämmern zerschmissen würden**; qualis v. g. in lue Venerea affectis, imprimis nocturno tempore, contingit; nec scorbuticis aut

aut hypochondriacis inveteratis & similibus est rarus. Afficitur proximè membrana investiens ossa seu periostium, quod ab acido vellicatum dolores istos repræsentat.

Oritur ab acido non adeò acri, interdum in materia plus minus viscida hærente pertinacius periostio affixa.

Huic dolori vicinus est dolor contundens, profundiora loca occupans, ac mitius urgens.

VII. DOLOR TENSIVUS & DISTENDENS.

Quando quasi disrupta pars distenta videtur, **es dehnet und spannet**; proprius hic dolor præprimis partibus membranosis, aut membrana quadā densa involutis, per se nullo aut admodum pauco & hebeti tactu præditis, quæ spasmo correptæ tensivum dolorem repræsentant: v.g. qui caput subinde affligit post crapulam, aut dum in odontalgia dimidium caput tendi videtur.

Oritur à spasmo partium membranearum, & fit in specie in malo hypochondriaco, ex irritatione membranosarum partium ab acido molesto.

Distinguendus est hic dolor à dolore distendente: Distendens est, quando à re replente, v. g. flatibus, membrana cingens distenditur, & dolorem tensivum repræsentat, ut in inflatione stomachi, hypochondriorum, colica flatulenta, tympanitide, ascite, & similibus.

IIX. DOLOR LANCINANS & LACERANS.

Das Reissen/das Wüten/das Toben in Gliedern/im Daumen/im Kopffe/ꝛc. quasi quis unguibus laceraretur, qualis sæpe in cruribus percipitur. Frequentissimus est in Praxi, Membranis est proprius.

Oritur ex acido acri plus minus salso subtili, ferè volatili & tenui, partes membraneas rodente, vellicante, & variè morsicante. Nunc autem acrius est, nunc salsius, unde nunc lancinans, nunc lacerans nunc tensivus, nunc similis sensus percipi solet. Scorbuticis est non rarus, qui, utut uno saltim in puncto subinde affligat, per consensum tamen membranarum aut nervorum sæpè integrum nervi ductum vel quoddam membrum afficit: v. g. malum ischiaticum, tantum prope os sacrum est, sed tamen in toto corpore per consensum dolor percipitur.

IX. DOLOR ARDENS.

Quasi ignis scintillulæ hinc inde urerent, ab acido subtili acri, ferè volatili, partes fibrosas & membranosas afficiente, v. g. in erysipelate, in quo pars membranosa solida afficitur, tanquam si spiritus nitri rectificati, aliquot guttæ fuerint inspersæ, subinde verò in partibus dolor ardens talis percipitur ab humoribus contentis effervescentibus & à dominante acido volatili producitur.

X. DOLOR ALGENS.

Es ist kalt/ ab acido minus acri, sed singulariter fibras alterante, & quasi stupore afficiente.

DIAGNOSIS.

De signis diagnosticis res clara est, quia dolores satis manifestantur ab ægris.

Differentiæ dolorum à modo afficiendi & circumstantiis cognoscuntur.

PROGNOSIS.

Prognosis dolorum variat pro circumstantiarum suprà allegatarum conditione.

Fit interdum, ut cum gravioribus doloribus conjungatur pulsus intermittens, qui tamen non debet terrere Medicum, cùm hoc frequentius eveniat, sedato enim dolore statim pulsus ad naturalem redit rhythmum; vid. Bartholinus *Observ. Anatomicis.*

In genere tamen nullus dolor in quocunque corporis parte negligatur; semper enim aliquid mali prænuntiat, cum certum sit, quod ubicunque ægri doleant, ibi laborent morbo: Conf. Hildanus *Cent.* 5. *Observat.* 7. Hinc & Hippocrates inquit: *Ubi dolor, ibi morbus.*

CURA.

In cura dolor omnis tollitur, aut quamcunque causam removendo, aut eam temperando, sicque dolorem demulcendo, aut sensum partis stupefaciendo.

Ea, quæ causam doloris removent, si est ab interna, in specie sunt ferè alcalia tàm fixa quàm volatilia, tàm macra quàm pinguia, sive oleosa sive aromatica, pro circumstantiarum ratione seligenda, quatenus penetrant, acidum corrigunt & tollunt, viscidum incidunt & attenuant, vi sudorifera acidū humorosum resolvunt & discutiunt, abstergunt & removent. Quæ secundò dolorem demulcent, sunt anodyna blanda, acrimoniam acidi temperantia, fibrarumque tensionem & irritationem demulcentia.

Temperant & demulcent pinguia, oleosa, mucilaginosa, quæ acre quodcunque obtundunt, mitigant, fibrarum spasmum & tensionem blandè emolliunt. Narcotica, ut opiata, hyoscyamus, & similia, stupefaciunt, quatenus fixiores minusque mobiles reddunt spiritus animales, eatenus etiam dolorosam objecti impressionem, partisvè irritationem percipi inhibent. Usurpantur hic ipsa tàm internè quàm externè. Interna in specie opiata, & hinc volatilia aromatica, quatenus hæc acida destruunt, & vel per sudorem vel per urinam evacuant, simulque nervis grata existunt.

Præ-

Præsertim sudores ad corrigendos dolores etiam contumacissimos subinde sunt summè proficui, dum eorum medio & viscidum, in contumacioribus doloribus simul peccans, plus minus emendetur.

Inter purgantia excellit imprimis Mercurius dulcis: Conf. Velschius *Hecat. lib.* 2. *pag.* 40. Quibus evacuantibus pro fomite morboso circa primas vias destruendo Martialia, Saturnina, solaria, ut aurum diaphoreticum, addi solent. Sicuti externè pro causæ peccantis remotione nunc venæ sectio, hirudines, vesicatoria, caustica, &c. magis inserviunt: v.g. Poterius *Cent.* 3. *Cur.* 84. dolorem refert tibiæ contumacissimum sudoriferis nullis curandum, aperta tibia caustico curatum. Inventa ibi materia dura, subalbida & sebacea, quâ sublata dolor evanuit. Schenckius *lib.* 5. *Observationum* dolorem omnium membrorum refert, excitatis per phænigmos copiosis pustulis, & evacuato sero, curatum.

Sanè dolores artuum graviores ex sero acri scorbutico nati, & in quibus nulla ferè partis alteratio sensilis observatur, per applicatum vesicatorium optimè curantur: Sic Zacutus Lusitanus *lib.2.Prax.Admir.Observ.*57. refert, lumborum sævum dolorem impositis supra lumbos hirudinibus curatum: *Idem c.l.observat.*72. immanem inguinum dolorem salvatellæ sectione curatum. Ubi dolor sæpe nullis remediis cedit, proficua observatur sectio venarum raninarum sub lingua, **von einem hitzigen und wütenden Geblüthe/** conf. Borellus *Cent.* 1. *observat.* 47. Horstius *lib.* 8. *observat.* 9. habet diuturnum & contumacem brachii dolorem, diæta sudorifera curatum.

De narcoticis observandum est, quod eadem dolorem quidem tollant, sed saltem palliativè & quasi à posteriori curent, doloris symptoma sistendo, sed causam materialem nec corrigendo, nec removendo; adeòque necesse est, cauti simus in eorum usu; de quib⁹ cautelis optimè disserit Johannes Chicotius *in dissert. & Epist.Med. in Dialogo de dolore*, dũ dicit: *si rodens humor excruciet te, narcotica tutò exhibeantur, utpote quæ minus hos affectus quam alios lædunt, quippe & tenues vel acres & calidi hujusmodi humores sunt. Hæc autem narcotica non solum salutaria sunt, quod sensui torporem inducant, sed etiam quod humorum tenuitatem cogant & quasi coquant. Ubi verò crassi & glutinosi humores cum acore conjuncti excruciant, in specie simul acor infestat ex irritatione, alienissima sint opiata, quæ torporem inducunt; nempe interdum quidem dolorem mitigant, sed deteriorem reddunt partium affectarum dispositionem, ut in colicis doloribus, in quibus v. g. ex opio, hyoscyamo, & similibus remedia membra ad patiendum reddunt idonea, & in pleuritide talia dolorem non sanant, sed doloris sensum tollunt, partem enecant, & ad grangrænam disponunt. In his ergo casibus talis cura deceptio est.* Cautè ergo narcoticorum usus adhibeatur, & non nisi urgente necessitate, & saltem appropriatis respectu causæ peccantis & partis affectæ mista, præmissis præmittendis, adhibeantur. Hinc etiam opiata minus conveniunt in dolore gravativo & pulsatorio, quoniam metus est, ne ad gangrænam perducant; ne in dolore ostocopo, in specie lue Venerea correptorum; magis tamen conveniunt in dolore ostocopo scorbuticorum, semper tamen addantur appropriata volatilia. Conveniunt verò in doloribus punctoriis, tensivis, etiam distendentibus, lancinantibus, & lacerantibus, in doloribus vagis, & quæ sunt aliæ circumstantiæ.

Præter has circa narcotica cautelas in quovis dolore curando ad tria semper respiciendum:

1. Ad partem affectam plus minus sensilem, adeòque ferè plus minus carnosam & nerveam.
2. Ad causam efficientem occasionalem plus minus acrem.
3. Ad subjectum seu quasi vehiculum causæ, vel viscidum, vel glutinosum, successivè attenuandum; vel tenue & subtile, facilè discutiendum.

V. g. in nodis & gummatibus Venereis nocentissimus est spiritus salis Ammoniaci applicatus, cum implacabiles dolores inferat, in acidum acre impetuosiùs agendo: Unde effervescentiæ quasi concitato motu, & resoluto nonnihil subjecto viscido, crudelissimè exacerbantur dolores. Nempe quò sensilior est pars, eò magis temperata conveniunt: Item quo acrior fuerit causa occasionalis; item quo viscidior est fomes, eò minus volatilia discutientia, sed successivè emollientia magis conveniunt.

Remedia igitur ad primam classem pertinentia alcalia plus minus aromatica, à priori dolores curantia, quatenus acidum destruunt, sunt sequentia: Absynthium, anethum, chamomilla, malva, althea, sambucus, in specie ejusdem flores, mentha, verbascum, ejus flores, & parietaria. Sanè contusum absynthium, & cum parietaria decoctum, & instar cataplasmatis applicatum, in plurimis doloribus resolvendis & discutiendis perquam convenit; sive à causa externa, contusionibus nempe, nati fuerint; sive etiam internè ex acri humore seroso ortum duxerint, tàm in capitis dolore, quam aliarum partium: Sic v. g. Amatus Lusitanus *Centur.* 1 *Curat.* 57. Dolorem spinæ ad os sacrũ intensum per tale cataplasma ex absynthio & parietaria in oleo frixa & applicata curavit. Porrò folia lauri, radices altheæ, liliorum convallium, crocus, baccæ lauri

lauri & juniperi, semina cumini, anethi, carvi, lini, fœnugræci, anisi, fœniculi, etiam hic conducunt. Ubi catarrhi vel abundans serum acre dolorem infert, fotus humidus, v. g. ex floribus salviæ, vel salvia, majorana, roremarino, non conveniunt, sed dolores ingentes causant. Proficuæ in hoc casu magis sunt fumigationes ex succino. Ex his paratæ aquæ vitæ seu spiritus volatiles, aqua articularis ad extra & intra, imprimis acuatæ cum spiritibus urinosis, ad dolores præsertim lacerantes & lancinantes, imprimis scorbuticos, nocturno tempore affligentes conferunt. Item urina humana, & omnia ex ea parata remedia, ut spiritus salis Ammoniaci, spiritus & sal volatile urinæ humanæ, insigniter conveniunt; nam talia absorbent omnem acorem. Non secus ad hujusmodi dolores ab acido volatili ortos, imprimis volatilia ex animalibus petita remedia, conducunt, in specie ex insectis, quæ inter sunt imprimis lumbrici, & ex his paratus spiritus lumbricorum terrestrium, formicæ, &c. unde & scarabæis cornutis & liquori ex his parato singularem vim tribuit Glauberus. Hinc v. g.

℞. *▽a artic. ad extr.* ℥ß. ad ℥ij.
∽ ⊖✱ci c. ♆ par. ʒvj.
lumbr. terr. per putr. c. ⊖e Vol. acuat. ʒij. ʒiij.

M. D. S.

Eusserlich Glieder-Wasser.

Pertinet huc etiam sapo Venetus in spiritu vini dissolutus, & ita in forma liquida illitus, hic enim ratione alcali oleosi dolores ex acido ortos rodentes, etiam arthriticos, subinde compescit. Quodsi ardoris sensus conjunctus sit, in spermate ranarum solvatur; sin minus, solvatur vel liquefiat in spiritu urinæ ac lumbricorum terrestrium, aut spiritu vini, addita camphora & croco & ita cum pluma subinde applicetur. Olea ex flor. verbasci, vel sambuci, per putrefactionem & in clibano digestionem, insignia sunt & egregia anodyna. Pertinet huc etiam camphora, potenter anodyna, cum tota sit sal volatile oleosum concentratum, simulque admodum penetrativa, dolores ab acido optimè compescit; hinc spiritus vini camphoratus ad sopiendos dolores inflammatorios, in specie erysipelaceos est optimus. Spiritus vini crocatus camphoratus in artubus dolorosis est optimus; unde etiam solutioni saponis Veneti nonnunquam camphora additur, idque egregio cum successu. Ranæ quoque huc pertinent, imprimis eorum sperma, alcali temperato singulariter anodyno turgidum, unde & arthriticos hisque cognatos dolores sopire valet: sicuti oleum ranarum ritè paratum egregium quoque est lenitivum plurium dolorum: sic ex succo ebuli singulare fit oleum per deliquium ad dolorem & contractionem nervorum: nempe succus ebuli reconditur in vase vitreo, & involvitur cum pasta panis fermentati, immittitur in furnum pistorium, donec succus bene sit coctus: dein excipe vas vitreum, & succus ita liquefactus à crassamento separatus, asservatur pro usu; adduntur interdum pro meliori efficacia olei ranarum part. jv. v. vel vj. Simili modo proceditur cum floribus verbasci & chamomillæ. Fit etiam oleum ex bufonibus catholicum anodynum in omnibus doloribus, dum scilicet bufones macerantur in aqua salsa seu aqua marina, postmodum decoquuntur, & aqua inspissatur ad remanentiam salis, quod sal dissolutum cum oleo amygdalarum dulcium dat oleum anodynum ad compescendos dolores quoscunque. Post oleum bufonum etiam sunt olea lumbricorum terrestrium, liliorum alborum, oleum septem florum seu anodynum Mynsichti, & oleum chamæmelinum, anethinum, oleum papaveris & hyoscyami expressum, olea destillata, tam aromatica, cumini, anisi, quam fœtida, ex animalium ossibus pinguedinibus, cera, &c. in specie fœtida, oleum destillatum tartari fœtidum; item oleum ossium humanorū destillatū, oleum pinguedinis humanæ, oleum ligni Guajaci fœtidum, oleum buxi per descensum. Fœtida quidem; nobilissima tamen sunt in doloribus nervorum, vel artuum ab acido ortis. Ulteriùs oleum ceræ cum spiritus vini ana circulatum & probè digestum ac inunctum in partium nervosarum doloribus ex contusione est egregium: Videatur Riverius *Cent.* 4. *Obs.* 51. *sic oleo destillato pinguedinis humanæ* dolorem brachii diuturnum curavit Borrichius *de Hermet. Sap. pag.* 371. Liberari possunt à fœtore cohobando super caput mortuum.

Facit huc Galbanetum Paracelsi seu oleum istud ex galbano cum terebinthinæ & spicæ oleo destillatum: Vid. Sennertus *in Praxi, ubi de Colica*, & Schrœderus *in Pharm.* quod speciatim in doloribus artuū & partium nervosarum chronicis & sæpius recurrentibus est admodū egregium remedium. Facit huc balsamus Peruvianus, qui anodynus, ad nervos contusos, combustos ac punctos egregius; Item in nervorum & articulorum doloribus nulli cedit remedio, imprimis cum spiritu vini dissolutus. Hinc Timæus von Güldenklee in doloribus partium musculosarum à defluctionibus seu catarrhis frigidis ut vocant, commendat sequentem mixturam: Nempe

℞. *Balf. Peruv.* ℥j.
dissolvatur c. *vitello ovi*: adde
∽ bacc. Junip. vel *flor. samb.* ℥iij.
Misc.

& utere externè illinendo.

Gumata denique, tam Amoniacum, quàm galbanum, sagapenum, &c. in doloribus fixioribus, à viscido acido natis, & in specie emplastrum ex tacamahaca, vel sola, vel cum caran-

caranna applicatum, sunt quasi catholicum anodynum in artuum & partium musculosarum doloribus, in specie ubi nerveæ partes, vel à causa interna, v. g. sero, vel lympha acida, adeòque catarrhis aliàs tributis, vel externa, sunt egregia. Potentiora sunt & penetrantiora, sed acriora & non ubivis obvia, ex dictis gummatibus, ut emplastrum de galbano crocatum, empl. de meliloto, ad dolores à contusione vel ex casu ab alto efficacissima, auctore Thonero; quæ exaltantur in suo vigore, si malaxentur cum oleo destillato succini vel cum oleo destillato tartari, vel balsamo Peruviano. Aliàs emplastrum de meliloto; item terebinthina teratur cum salibus volatilibus vel spiritu salis Ammoniaci sic dant misturam tenacem albidam instar cujusdam emplastri, non secus ac emplastrum Vigonis de ranis cum Mercurio est egregium in doloribus artuum Venereis nocturno tempore affligentibus; quod uti etiam in doloribus à materia viscida acida enatis, item in doloribus cum tumoribus duris plus minus scirrhosis & chronicis, & omnibus reliquis, meritò præfertur.

His addi possunt stercora animalium, egregiè anodyna, ex quibus optimum est humanum, seu vaccinum, vel recens applicatum, vel cum oleo rosarum mistum, sub forma cataplasmatis in graviori dolore brachiorum & pedum mirabiliter conducere solet, ut hoc expertus est sæpiùs ipse Thonerus. Linteum cruore menstruo tinctum, exsiccatum, & dolori applicatum, eum evanescere facit.

Quoad alteram remediorum classem; dolorem temperant & demulcent anodyna, suntque temperantia, blando sensu partes nerveas afficientia, imprimis lac & quælibet lacticinia, vel sola, vel cum aliis in forma fomenti aut cataplasmatis applicata; emulsiones internæ & externæ ex seminibus 4. frigidis majoribus, papavere, amygdalis dulcibus. Hinc althea, malva, melilotus, verbascum, ejus & sambuci flores, ac omnia emollientia, mucilagines istarum plantarum, & ex seminibus emollientibus, oleum lumbricorum, amygdalarum dulcium, liliorum alborum, septem florum Mynsichti, altheæ, malvæ, verbasci, sambuci, ovorum, laurinum, &c. quæ egregiè anodyna: Sic lac caprinum cum pauco melle ebullitum, & loco dolenti applicatum, calidè ad sedandos dolores à Rulando commendatur: Sic Rulandus etiam

℞. *Lactis* ℥v.
 ℴℴ *Rosar.* ℥ij.
  Nymph. ℥iij.

Quæ invicem calefacta cum linteis multiplicatis crebrò parti dolenti applicantur, quo dolor brachii totius ingens tanquam fomento brevi tempore curatus fuit.

Pertinet huc cataplasma istud chirurgorum ubique usitatum anodynum, ex mica panis albi in lacte cocta, addito croco, & cataplasmatis instar applicatum. Vel ad imitationem Rulandi in dolore lumborum ex defluxionibus aliquoties ab eo probatum:

℞. *Medull. panis albi,*
maceretur lacte vaccino, per cribrum æneum trajiciatur: adde vitella ovi, & cum butyro recenti & seqq. oleis q. s. misce, & hinc calido linteo applica.

℞. ℴℴ *Chamomill.*
 Anethi
 lilior. alb. ana ℥ij.
 lumbr. terrestr. ℥iß.
 Misc.

Item cataplasma ex plantis appropriatis narcoticis & anodynis, in lacte coctis, applicatum prodest.

Pertinet huc & liquor iste oleosus ex floribus verbasci & sambuci per deliquium in clibano paratus, potenter anodynus. Pertinent huc etiam pinguedines animalium anodynæ, ad oblinendam acrimoniam causæ dolorificæ, v. g. butyrum, pinguedo anatis, humana, gallinacea, suilla, taxi, anserina, cuniculi, vulpis, & similes, cum oleis subinde miscendæ. Vel ad dolorem brachii ex scarificatione in scapula expertum fuit hoc unguentum:

℞. ℴℴ *lumbr. terr.* ℥ß.
 Pingu. taxi
  vulpis aa. ℥ij. M.

Vel etiam cum aqua hirundinum cum castoreo eadem simul illinatur & foveatur.

Faciunt huc unguentum dialtheæ, alabastrinum, anodynum, hypnoticum usitatum, balsamum hypnoticum Mynsichti, & similia usitata.

Quæ tandem vi narcotica stupefactivâ dolores sistunt, sunt quælibet narcotica, ut omnia Papaverina, internè & externè, in specie omnia opiata, &c. Juxta hæc est hyoscyamus, & ejus semen, & quævis ex hyascyamo parata remedia, in specie oleum hyoscyami expressum, externè potissimum narcoticum. Item stramonium ejusque semen & exinde paratum extractum. Solanum furiosum & ipsum vi stupefactivâ insigni pollet, uti etiam mandragora, ejusque radix & radicis cortex. Sunt, qui ex semine hyoscyami parant oleum catholicum penetrans ad quoscunque dolores compescendos: recipiunt semen hyoscyami, ex eòque instar seminis lini oleum exprimunt, cui addunt camphoram, crocum & spiritum vini. Hæc omnia simul mista claudantur in vase vitreo, quod obducitur massâ farinaceâ fermentata, & ita simul coquuntur in furno pistorio tamdiu, quamdiu solet panis pinsi, quo facto liquor eximitur,

& ad longum tempus pro usu asservatur, qui decantatus optimus est in crurum graviori dolore.

Huc quoque pertinent oleum ligni buxi, unguentum anodynum Mynsichti & unguentum populeum, e.g.

℞. *Ungu. hypnot.* ℥ij.
℘ expr. nuc. mosch. unc. ij.
sem. hyoscyami unc. j.
M. S.

Linderend Sälblein.

Ex his facilè patet, quomodo speciales dolores curari debeant: Nempe

DOLOR GRAVATIVUS

Curatur materiæ remotione. Hinc venæ sectio, purgantia & sudorifera locum habent; item fonticuli, variatis his ipsis pro circumstantiarum varietate.

Externè olea destillata penetrantia inungenda, in specie si dolor gravior oriatur ex lympha inundante partes. Si à materia viscida & tenaci, usurpentur emplastra ex gummatibus & narcoticis, ut ex tacamahaca; item emplastrum diaphoreticum, de cicuta, nicotiana, de ranis cum Mercurio, & alia contra scirrhos & scrophulas usitata.

DOLOR PUNCTORIUS

curatur interne per salia volatilia sudorifera, subinde cum opiatis mista, v.g. spiritum salis Ammoniaci anisatum cum essentia opii.

Externè conducunt Fomenta emollientia & aromatica discutientia; item litus ex temperatis, ex oleis & pinguedinibus blandè volatilibus mistis, ut unguentum dialtheæ, oleum amygdalorum dulcium, addito pauco oleo destillato chamomillæ & camphoræ; item litus ex volatilibus penetrantibus, ut spiritus vini camphoratus, spiritus salis Ammoniaci, sperma ranarum, &c. Conducunt etiam ex sapone remedia, ut sapo in spiritu lumbricorum dissolutus, &c. qualia in pleuritide, & hinc arthritide usitata sunt.

DOLOR TEREBRANS

requirit internè incidentia & evacuantia, præsertim, ex gummatibus, item mercurio dulci.

Externè gummata; item emplastrum carminativum Sylvii, emplastrum de galbano crocatum Mynsichti, emplastrum de ranis cum Mercurio, &c. conducunt.

DOLOR PULSATORIUS

internè curatur per sudorifera acidum destruentia, subinde cum opiatis mista.

Externè sedatur per fomenta ex aromaticis vino incoctis, ut discutiant & resolvant. Item empl. de meliloto cum theriaca confert.

DOLOR OSTOCOPOS

tollitur præmissa purgatione, imprimis per sudorifera: sed cùm utplurimùm sit contumax, aliquamdiu continuanda, adeoque interdum per diætam sudoriferam, ex lignis institutam.

Externè confert emplastrum ex gummatibus, speciatim ammoniaco; item de ranis cum Mercurio, malaxatum cum oleis destillatis, imprimis fœtidis, nempe tartari, ligni guajaci, cornu cervi, succini, petroleo destillato, &c.

DOLOR TENSIVUS

internè volatilia temperata cum opiatis postulat.

Externè conveniunt fomenta demulcentia, anodyna, opiata, lacticinia, exque talibus parata cataplasmata.

DOLOR DISTENDENS

internè carminantia seu volatilia oleosa, v.gr. spiritum salis Ammoniaci anisatum; externè discutientia, & fomenta aromatica carminantia, &c. requirit.

DOLOR ARDENS

curatur, si in internis partibus observetur, per absorbentia, aliàs præcipitantia dicta. Externis in partibus removetur per *Saturnina*, item ranina, ut sperma ranarum; non per acria, malum magis exacerbantia; non per pinguia ardorem, oblinendo poros, magis intendentia,

DOLOR ALGENS

curatur per aromatica, vel oleosa, olea destillata, v.g. galbanetum, spiritum vini crocatum, aquam articularum, &c.

Post hos dolores considerandi sunt quidam dolores atrociores particulares, quos inter acerbissimi & satis frequentes esse solent dolores lacinantes & lacerantes artuum, & odontalgia. Sit ergò

ARTICULUS III.

De

Artuum Doloribus Lancinantibus & Lacerantibus.

Dolores hi frequentes sunt, imprimis in scorbuticis, tam vagi quàm fixi, speciatim fixi crudeles & pertinacissimi sunt.

CAUSÆ.

Oriuntur hi dolores fixi ex subtili acido, fibris tendinosis aut membranis quibusdam se insinuante, cum intenso dolore, unde universum partis fibrarum membranarumque systema compatitur, & compatiendo mediante

diante occulta fibrarum crispatura totum membrum dolere facit, utut utplurimum ne minima quidem partis dolentis percipiatur alteratio. Confirmat hoc, quod in malo ischiatico laborantibus, ubi malum hæret circa coxendicem, integra crura gravissimo corripi soleant dolore. Similiter insignis quidam nervus ab acido rosus & afflictus totum fibrarum nervosarum systema in consensum trahit. Tales dolores lacerantes scorbutici in partibus musculosis & nervosis fixi diurno tempore ferè acquiescunt, aut mitiùs affligunt, sed nocturno tantum tempore per duas vel tres horas ante & post mediam noctem exacerbari solent, & post hanc per horas binas vel ternas remittunt, in quo ipso simillimi sunt hi doloribus venereis & ipsis nocturnis. Dolores isti lacerantes fixi in quadam parte, utut sæpissimè, pro fomite agnoscunt scorbutum, interdum tamen etiam sine scorbuto saltim manifestò ægri patiuntur dolores tales contumacissimos, ubi à rheumatismo oriri dicuntur, in quibus etiam interna remedia subinde parum ferè operantur, externa verò applicata malum subinde potiùs exasperant, quam quod istud corrigant: narcotica verò applicata istud aliquomodo mitigant, sed postea malum contumacius & rebellius reddunt. Memini virginem adultam scorbuticam, crebriori hæmorrhagiæ narium obnoxiam, hâc per lignum sympatheticum fraxini suppressâ incidisse in hujusmodi dolores lancinantes nocturnos intolerabiles & implacabiles, ab hora decima vespertina ad secundam post mediam noctem constanter affligentes, hinc remittentes & somnum concedentes. Interdiu benè habebat, quavis nocte stato tempore dolores recrudescebant, idque per aliquot septimanas. Præ ceteris de his doloribus, & quid in recessu habeant, videri potest Horstius *libr.* 8. *Observat.* 13. 14. *seqq.*

C U R A.

Pro curandis his & similibus doloribus venæ-sectio subinde, præsertim in principio, proficua esse solet: vid. M. A. N. C. *Ann.* 9. *Observ.* 120. observatis tamen revulsionis & derivationis regulis. Hæc utut per se hæc mala non curet, per accidens tamen, quatenus liberior sanguinis & contentorum conciliatur motus, occasione doloris & fibrarum stricturæ plus minus deficiens, v. g. quando crus affligitur tali dolore, ibi vel in brachio opposito, vel crure opposito secatur vena, & ad aliquot uncias sanguis emittatur. Vesicatoria quoque in membro dolente convenienti loco applicata, sæpiùs sunt proficua. Interdum ad fonticulos accedendum est, imprimis, si pertinaciùs persistat malum, aut crebrius repetat, qui tamen sedato dolore iterum consolidari potest.

Internè, cùm acidum peccet, ante omnia observandum est, ut destruatur, vel per fixa absorbentia anodynis mista, istud in primis viis destruentia, partim & imprimis per sudorifera volatilia, singulas partes perreptantia: unde ratione prioris Martialia, & antimonialia sulphurea, ut antimonium diaphoreticum Martiale, cinnabaris antimonii, partes animalium duræ & osseæ, conveniunt: hisque præmissis ratione posterioris salia volatilia alcalia, omnia antiscorbutica & antiarthritica, conducunt, in specie ex lumbricis, tartaro ac urina parata remedia volatilia subindè subjungenda sunt. Item decocta lignorum sudorifera, præsertim ubi contumacior observatur dolor, ex radice chinæ, ligno sassafras, lignoque juniperino, de quibus videri potest in Horstio *cit. loc.* Quò etiam pertinere videtur insignis ille dolor costarum, aliis frustra tentatis, per decoctum curatus à Petro Poterio *Centur.* 1. *Cur.* 83.

Decocti aliàs formula, quàm in ejusmodi casibus observavi proficuam, est hæc:

℞. *Rasur. ligni juniperin.* ℥iij.
Sassafras ℥j.
Cym. pini junior. & rec. M. ij.
H. rorismar. M. j.
Incisa minutim macerentur in ▽æ simpl. ℔vj.
stent in MB. per noctem: manè coqu. ad tertiam:
Colatura detur pro haustu matutino sudoriferò, præmissis universalibus.

In specie hujusmodi formulam utilem notavi, ubi glandularum circa caput ac fauces obstructiones & tumores simul occurrerunt.

Præter interna ad externa subinde fiat accessus; verùm cauto opus est. Pinguia enim unctuosa, viscosa & similia, oblinendo poros magis exasperant malum quàm leniunt, adeòque saltem subtilia volatilia penetrantia, nunc urinosa acria, nunc spirituosa, conveniunt. Hinc spiritus vini camphoratus, item spiritus theriacalis camphoratus, in specie cum castoreo imprægnatus, spiritus liliorum convallium, cerasorum nigrorum. salis ammoniaci cum spiritu liliorum convallium subactus & illitus, spiritus urinæ, spiritus tartari volatilis, qui reliquis præfertur pro usu externo, aqua hirundinum cum castoreo, &c.

Convenit quoque sapo Venetus in spiritu vini dissolutus, cum spiritu cerasorum nigrorum & liliorum convallium mistus, & externè illitus. Imprimis spiritus tartari volatilis reliquis præfertur cum spiritu vini temperandus, ubi acrior fuerit. Galbanetum Paracelsi quocunque modo paratum etiam hoc in casu mirabiliter convenit; sed cum spiritu vini seu simili volatili temperatum, aliquamdiu circulatum, ut penetrantius fiat, & ne nimis crassum sit. Radix consolidæ majoris

recens

recens contusa, & cataplasmatis modô manè & vesperi loco dolenti imposita, singulare quid obtinet. Conferri hic potest Hartmannus, ubi *de Paralysi*. Proficuum etiam observavi lixivium coriariorum jam usitatum, **die gebrauchte Gerber-Lauge**/ mistum cum dimidio vel ana urinæ humanæ, ex quibus fiat suffitus seu fotus vaporosus. Hæc mixtura probè calida injectis lapidibus vel ferris ignitis in vaporem resolvitur, qui vapor parte dolente, desuper probè tecta, excipiendus, ut sudor hinc concitetur, & subinde repetendus.

Thermæ denique, earumque insessus, aut luta thermarum & lapides thermales in aqua probe bulliti, instar thermarum naturalium usurpati, etiam hujusmodi dolores crurum lancinantes insigniter placant. Similia balnea, thermis naturalibus succedanea, aut thermæ artificiales, parari possunt ex aqua, calce viva, & sulphure, ad imitationem Zwelferi *in sua Mantiss. Spargyr. pag.* 40. Integer formicarum acervus sacculo inclusus in aqua coquitur, cui æger insidet: Item balnea ex vinaceis.

ARTICULUS IV.

De

Odontalgia.

Dolor dentium seu odontalgia, quibusdam dentium podagra, nunc per essentiam, nunc per consensum ex affectis gingivis, enascitur.

CAUSÆ.

Si per essentiam fuerit, causa hujus sæpissimè est acor vitiosus; nunc ex vitiosa dentium nutritione seu alimenti eorum proximi corruptione proveniens, qui dum rodit substantiam dentis, rodit etiam radicem, membranâ nerveâ & sensilissimâ investitam, ex qua variæ fibræ in dentis cavum penetrant; nunc seri vehiculo, dum nutrimentum dentium chylosum, vitioso & acore occulto plus minus inquinatum, hujus medio ad eos derivatur, ad dentem quendam depositum, ut in scorbuto & lue Venerea subinde obvium. Subinde etiam lympha quædam acida per errorem distributionis ex vicinis glandulis eò derivata talem dolorem infert; est enim affectus catarrhalis. Forsan interdum & collecti humores acres in cavernula ossium maxillæ superioris infrà oculum multùm contribuunt. Vid. Mœbii *Fundam. Physiol. cap.* 9. *pag.* 414.

Corruptio ista alimenti proximi non assimilati in acorem vitiosum interdum eò usque procedit, ut etiam ex corruptela dentium ac gingivarum subinde vermiculi in alveolis dentium generentur, qui ipsi dolorem istum intensum dentium non leviter exasperant: Vid. Bartholini *Acta Hafniens. Centur.* 5. *Observat.* 108. Bonettus *libr.* 2. *Med. Sept. Sect.* 4. *cap.* 13. M. A. N. C. *Ann.* 9. *Observ.* 24. & 107. Imò ab acore isto sæpissimè rodente dentes dolorificè, & corrumpente ejusdem alimentum, interdum eorum compages ossea adeò corroditur, ut exinde dentes cariosi fiant & excaventur, ac eorum compages laxetur, ut frustulatim tandem excidant.

Ipsi quidem dentes non dolent, sed membrana dentium intima investiens, ex expansione nervi orta, & cujus fibræ hinc inde per dentium porulos & meatus in eorum substantiam penetrando se insinuant, doloris istius acerbi subjectum sunt. Dolorem hunc vicinarum partium & fibrarum nervearum crispationes, levesque contracturæ per consensum continuitatis insequuntur: unde quousque hæc fibrarum crispatio dolorifica continuatur, eo usque dolor hinc se extendere videtur, ita ut exinde perfecta hemicrania superveniat; & dum ab ista contractura fibrillarum nervearum angustantur poruli, & stringuntur meatus, per quos sanguis aut alii humores meando circulantur, hinc nunc sanguis nunc serum aut lympha in motu impedita stagnant, adeoque isti dentium dolori supervenit tandem utplurimum aut inflammatio maxillæ cum dolore tensivo & pulsatorio, totum capitis hemisphærium occupans, aut etiam tumor, vel sanguineus, vel serosus, vel œdematosus, saltim ab acido membranam nerveam dentis rodente & vellicante.

Causa ergò proxima formalis in dolore dentis est spiritus impetum faciens, cujus ratione membrana dicta, hujusque fibræ sentiunt, ac dolorem percipiunt: materialis verò est acidum in radice dentis hærens.

Causæ remotæ, quæ vel nutrimentum dentium privatum corrumpunt, vel acidum præternaturale eò distribuunt, nunc sunt externæ, nunc internæ. Ex internis, quæ nutrimentum vitiosum acore peregrino infestum seri vehiculo denti communicant, sunt imprimis ipsius alimenti proximi vitia, seu cacochymia sanguinis & humorum in lue Venerea aut scorbuto; mox enim ingentes tumores in scorbuticis & lue Venereâ laborantibus supervenire solent: Externæ sunt imprimis assumpta, quæ dum inter interstitia se insinuant, successivè acorem contrahunt, & partes denti vicinas rodunt, & nutrimentum privatum inquinare solent. Inter hæc excellunt saccharata, dulcia, fervida, nimis frigida, imprimis acida, spiritum insitum dentium labefactantia, & hinc hujus materialem texturam vitiantia: speciatim dentibus nocent saccharata & mellita, quæ facilè fermetando acorem, eumque satis subtilem, contrahunt.

DIA-

DIAGNOSIS.

In odontalgia ægri ſatis ſunt queruli, per quos malum manifeſtatur, ſaltim quoad cauſas remotas obſervetur; quod ſæpiùs in ſcorbuticis acutiſſimi dentium ſint dolores; ſicuti in lue Venerea hi ipſi ſunt crudeliſſimi, planè intolerabiles, iique nocturni, id quod à Medico cognoſcendum pro faciliori inſtituenda cura. Vitioſum enim, horum morborum cauſa, acidum, dum in talibus dentes anteà non benè ſe habent, facilè iis ſe inſinuat, nutrimentum privatum inquinat, & rodendo malum exaſperat: Vel dum alius dens per ſe dolere incipit, facilè ejus occaſione acidum præternaturale in corpore concurrere, ac dentis dolorem & vicinorum locorum pathemata crudeliora, efficere valet.

PROGNOSIS.

Quoad prognoſin: per ſe quidem odontalgia in adultis nullum periculum habet, utut per accidens contumacior vel diuturnior convulſiones, in ſpecie muſculi temporalis, vigilias pertinaces, aliaque ſimilia ſymptomata gravia inferre poteſt.

Adhæc doloribus his interdum ſuperveniunt tumores, iique inflammatorii, qui ad ſuppurationem tendunt, & aperti interdum in fiſtulas degenerant.

Ob id ergò maturè compeſcendus eſt dolor.

CURA.

In cura acidum in dentibus peccans eſt corrigendum, dens carioſus evellendus, & tandē vermiculi geniti enecandi; imprimis tamen, quantocyus fieri poteſt, dolor ſiſtendus, addendo remediis his ſemper ſimul, quæ morbo primario, e. gr. ſcorbuto aut lui Venereæ, à quo odontalgia etiam tanquam ſymptoma dependet, appropriatè conveniunt. Sic enim in dolore dentium ſcorbutico, quò etiā ille pertinet, qui ex malo hypochondriaco ſubinde excitatur, vulgaribus odontalgicis ſimul miſceantur ſubinde appropriata antiſcorbutica, v. g. lac & lacticinia, internè & externè; ſicuti etiam ſola ſufficit herba cochleariæ, aut in hujus penuria naſturtium aquaticum, aut etiam naſturtium Indicum, & ſimilia: ſi nempe dictæ plantæ cum ſalvia, roremarino, roſis, plantaginis & ſimilibus, pro oris collutione ſubinde miſceantur & decoquantur. Sic dolor iſte, qui in lue Venerea obvenit, appropriatius non habet remedium, quàm quod malignū iſtum acorem evincere poteſt, ex quo genere decoctum Guajaci cum aqua communi, aut ejus eſſentia, & oleum deſtillatum & ſimilia optima ſunt remedia. Sed de his & ſimilibus videbitis plura in Strobelbergeri *Tract.* eleganti de Podagra dentium.

Remedia ergò, quæ ad dolorem dentium compeſcendum uſurpantur, & acidum temperant, ſunt innumerabilia, & tot, quot ſunt ægri, qui patiuntur dolores. In uſu ſunt decocta plantarum quarundam in ore tenenda, aut gargariſmata ex origano Cretico, foliis nicotianæ, herba perſicariæ, radice pyrethri, raſura ligni ſancti, buxi, ſabina, chamomilla, ſerpillo, foliis & radice hyoſcyami, item teneris germinibus quercus, & ſimilibus, in vino decoctis; e. g.

℞. *HB. Perſicar.*
ſerpill. aa. M. j.
rad. lapath.
Urtic. aa. ℥j.
Pyrethri.
raſ. ligni buxi.
ſancti aa. ℥ß.
ſem. hyoſcyam. alb. ʒj.
coqu. in ſ. q. *aquæ.*
Cum Colatura gargariſetur os.

Vel ſola perſicaria cum corticibus hyoſcyami in vino cocta dolorem ſiſtit. Frequenter coquuntur in aceto, ubi dolor dentium eſt à cauſa calida, ut vocant, ubi ſimul eſt tumor ſanguineus; in vino, ubi dolor eſt à cauſa frigida, quando conjunctus eſt tumor ſeroſus & œdematoſus: utut hæc parum referant, cùm potius ſint producta morboſa. Sed decocta in aceto cautè applicentur, ſeu penitus intermittantur: nam acetum acore ſuo dentibus hoſtile eſt, & ejusmodi decocta plus nocent, quàm proſunt, dentium compagem ſolvendo aut friabilem reddendo, & ſtuporem inducendo: ſic mulier quædam doloribus dentiū correpta acetum fervidum in os ſumpſit, ubi ceſſavit quidem dolor, ſed dentes fruſtulatim exciderunt. Vel decoctum ſabinæ cum baccis juniperi in ore detentum cōmendatur à Brendelio. Decoctum itidem radicis & herbæ hyoſcyami in vino vel aqua & aceto paratum, in ore detentum, potenter dolorem dentium ſiſtit. Melius eſt, ſi ex manuductione Paracelſi recipiatur herba Perſicariæ cum cortice radicis hyoſcyami, decoquatur in vino, & in ore detineatur: quidam enim ſimpliciter radicem hyoſcyami ſeu ramenta hujus radicis, in ſpecie recentis, aut in vino maceratæ, loco dentium dolenti applicant; ſic enim acerbus dolor intra horæ ſpatiū fuit aliquando curat⁹. Oleum hyoſcyami ex ſemine expreſſum denti applicatum, vel interiùs, vel exteriùs in ſpecie quando vermiculi adſunt, convenit. Loco hyoſcyami uſurpatur commodè Nicotiana, cujus fumus, præmiſsâ, ubi opus eſt, purgatione egregius eſt; ſicuti ſola nicotiana denti dolenti attrita & maſticata (ne tamen ſaliva deglutiatur) ſolet vi narcoticâ dolorem dentium ſiſtere, teſte Riverio *in Obſerv.* unde decoctum nicotianæ cum floribus chamomillæ in ore detentum ac maſticatum reme-

remedium fuit Heurnii in dentium dolore: Decoquitur vel in cerevisia secundaria, vel in lactis sero.

Sic gummi Juniperinum seu sandaracha Arabum in omnibus doloribus dentium admodum laudatur, si scilicet ejus ℥j. in vini ℔j. decoquatur, quo ipso colluatur os; hoc enim multum conferre dicitur ad compescendum dolorem dentium, etiam à lue Venerea obortum: Conf. Amatus Lusitanus *Centur.* 5. *Cur.* 21. Aliàs experimentum hocce etiam laudatur:

℞. *Flor. spicæ nardi*,
coqu. *in Vino*.

Et colatura sæpius in ore detineatur.

Præ ceteris conveniunt opiata: nempe fiant pilulæ ex opio vel laudano opiato, quæ ipsa denti dolenti vel cavo immissæ subitò dolorem sistunt; vel ejus essentia aut extractum excipiatur cum bombace, & vel denti immittatur, aut extrinsecus dentibus ac gingivis affricetur.

Interim notabile est, quod refert Salmuth *Cent.* 3. *Obs.* 34. ex laudano opiato, dentibus dolentibus intempestivè adhibito, omnium sensuum stuporem, vertiginem & gravedinē capitis oborta fuisse: Et Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *Med. Princ. Hist.* 61. ex opio in dentis cavū sæpiùs pro ejus sistendo dolore immisso mortem observavit, adeò ut hìc subinde universalia præmittenda. Pertinet huc sotirella parva Augustanorum: Descriptio videatur *in Pharmacop. August.* ex qua pilula una vel altera aut denti cavo intrusa, aut extrinsecus admota dolorem sistit. Virtute opii etiam theriaca recens applicatur denti dolenti, vel ex theriaca recenti paratur emplastrum malæ dolenti imponendum, in specie quando tota series gingivarum cum malis & temporibus dolet. Cera Catholica Burrhi genis applicata quoque convenit, quem in finem & pilularum formâ denti inseri potest. Quodsi dolor & ardor erisypelaceus adfuerit, tali emplastro ex theriaca salis absynthii ℈j. addendus; internè lac tepidum simul crebrius in ore tenendum, præsertim quando suspicio est de latente scorbuto. Optimum & singulare est camphora, itidem denti dolenti imposita, aut integra, aut soluta in spiritu vini rectificatissimo, aut, qui mihi in usu est spiritus salis Ammoniaci paratus cum spiritu vini & calce viva, in quo camphora soluta sit, cum bombace denti cavo immittatur, aut gingivis in loco dolenti imponatur, præsentaneum levamen infert, utut maximè mordeat; vel oleum camphoræ per ejus in oleo amygdalarum dulcium dissolutionem factum, non incongruum est. Essentiæ quædam vegetabilium aromaticæ mirè etiam conferunt, ut essentia ligni sassafras vel Guajaci cum spiritu vini parata. Faber commendat essentiam thymi, saturejæ, serpilli, salviæ, calaminthæ, zingiberis, &c. si his ipsis gingivæ fricentur, aut etiam cum bombace denti dolenti immittantur. Quò etiam facit Tinctura odontalgica Mynsichti, & Wedelii ex ras. ligni sancti ℥j. caryophyllorum & radicis pyrethri aa. ʒß. cum spiritu vini rectificato extractis. Omnium optima est essentia Benzoina. Hoc habent commodi, ut convenienter cum essentia opii misceri, & ita eò præstantius remedium constituere queant. Ego vidi aliquando dolorem dentium curatum per essentiam catarrhalem sassafratam denti applicatam. Loco harum essentiarum etiam Elixyr Proprietatis sine acido, cum bombace vel alio modo denti dolenti applicatum, certò dentium dolorem sistit. In specie videatur Tinctura odontalgica M. A. N. C. *Ann.* 6. *Append. pag.* 76. Præcellunt adhuc his essentiis olea destillata, utpote salia volatilia concentrata, acidum vellicans destruentia, v. g. oleum destillatum caryophyllorum, & quod præstantius est, oleum destillatum origani Cretici: quibus tantillum camphoræ additum eadem reddit tantò præstantiora. Rulandi experimentum certissimum fuit oleum Heraclinum ex corylo paratum; locum cujus oleum destillatum buxi per descensum, & per vesicam rectificatum, convenienter potest recipi; vi enim narcoticâ nobile est ad odontalgiā: cui præfertur oleum sabinæ destillatum perquàm egregium, sicuti ipsum sabinæ decoctum in cerevisia secundaria vel vino paratum, in ore juxta locum dolentem detentum, excretum, & subinde ita repetitum, excellens est, expellens simul dentium vermes. Wedelius ex oleo destillato ligni Guajaci & caryophyllorum additâ camphora parat oleum odontalgicum, cujus guttas duas vel tres denti carioso cum bombace immittit. His oleis destillatis in acerbissimo dolore tantillum de oleo hyoscyami expresso convenienter addi potest. Claudini remedium fuit oleum terebinthinæ cum tantillo camphoræ, aut ipsemet balsamus sulphuris terebinthinatus cum bombace dentibus inditus etiam confert: Præter dicta etiam oleum destillatum rorismarini, salviæ, juniperi, succini, admodum commendatur. Videatur etiam balsamum odontalgicum in M. A. N. C. *cit. loc.* Plumbaginis radicem, ceu verum experimentum, laudat Panarollus *Pentec.* 4. *Observ.* 10. Radix hujus plumbaginis contusa, & carpo manus imposita, per noctem relicta, mane maculam plumbeam relinquit, & dentium dolorem evanescere facit: id quod à multis fuit probatum, ratione cujus effectus etiam à quibusdam denticaria vocatur. Sulphur auratum antimonii confert etiam, si ejus tan-

tantillum cum bombace in dentem cavum immittatur, aut denti dolenti applicetur; imbibitione enim acidi corrosivi dolorem citò sopit, quod ipse aliquoties observavi.

Præter hactenus recensita etiam curæ magneticę ac transplantatorię in usu sunt. Magneticas inter eminet Paracelsi *Cura quoad Persicariam*, dum eam recentem in aqua maceratam imponit loco dolenti malæ, donec probè incalescat: hinc sepeliatur in fimo, ut citò putrescat, sic enim dolor cessat: Vid. Helmontius, & Marcus Marci. Pertinet huc ossiculum brachii bufonis, quod experimentum Helmontii & secretum Heurnii fuit, qui recipit os dextri femoris bufonis ab omni carne nudum, hoc gingivas dentis dolentis subinde & fortiter fricat, & subitò cessat dolor. Helmontius *ossiculum brachii dextri bufonis* recipere jubet, quod loco dolenti applicatur. Quidam recipiunt frustulum ligni acutum, fricant eô dentem dolentem seu gingivas, post verò lardo infigunt; sic brevi post evanescit dolor. Lignum fraxini justo tempore cæsum, dentium cavitatibus intrusum, dolorem fugat, ubi & gingivis affricari poterit.

Quoad transplantationem, imprimis cum corylo hinc cum sambuco & salice, ea instituitur, si nempe ab his, separato nonnihil cortice, excindatur festuca, quâ ipsæ gingivæ & loca dentis affecti punguntur, usque dum sanguinem fundant, tum lignum cruentũ denuò im̃ittatur loco, unde excissum cortex denuò applicetur, & luto probe circumdetur: Vid. in Johanne Sophron. Kozak *Tract. de Sale pag.* 513. Alii ungues abscindunt à manibus & pedibus, dentesq; à sordibus mundant, hæcque omnia linteolo involvunt, atque die Veneris ante solis exortum sambuco prius discusso immittunt; quò citius foramen illud concrescit, eò citius dolor remittit. Conveniunt ejusmodi curæ in sæpius recidivantibus & quasi habitualibus odontalgiis. Quamvis videatur aliquid superstitionis illi actui subesse, ob ceremonias, quæ observantur in illo actu, tamen reverà superstitione caret, & ceremoniæ, quæ adhibentur, non sunt de essentia artificii; nam & eis absentibus feliciter procedit cura.

Subindè etiam à chirurgis externè temporibus emplastra applicari solent eum in finem, ut saltem consensum doloremque per consensum hemicranicum tollant. Fiunt ex gum̃i tacamahaca, vel galbano, quod est meliꝰ, vel carannæ, malaxatis cum oleo papaveris expresso, vel cum balsamo Peruviano; quæ super linteum in forma thaleri extensa, sanè in odontalgiis gravidarum non sunt contemnenda; & quidem, si in maxilla superiore doleant, temporibus; si in inferiore, prope aures sunt applicanda. Alii gummi elemi vel mastichen recipiunt, & eadem parant pro gravidarum doloribus. Alii mastichen & ceram; quidam etiam gummi Ammoniacum aceto dissolutum, instar emplastri applicant.

Fit subinde, ut cum odontalgia etiam ingens maxillæ tumor conjunctus sit, tunc Chirurgi imperiti applicant emplastrum de meliloto, quo ipso sine ratione abscessum inferunt; nam modò sistatur dolor, tumor & omnia symptomata sponte evanescunt. Potiùs ergò tales tumores fomentis discutientibꝰ & resolventibus, quàm emplastris suppurantibus, sunt curandi.

Fit etiam interdum, ut in gingivis circa radicem dentis dolentis superveniat aliqualis tumor parvus intensè dolens, qui pedetentim ad suppurationem tendit, qui tumor ut eò felicius suppuretur, ne præmaturè evanescens recidivam inferat, sed potius maturè suppuretur, convenit lac tepidum in ore tenendum, vel, quod melius, frustula ficuum, vel crudarum vel nonnihil assatarum, tuberculo imponenda, quæ insigniter suppurationem promovent. Abscessus postmodum apertus sedulo aqua mulsa, quâ eluatur os, vel melle illito mundificandum, ne nimis citò consolidetur, aut ne in fistulam abeat; Tantillum enim fermenti remanens crebriorem ejusmodi tumoris recidivam facit.

Subinde contumaces odontalgiæ adeò sunt, ut propter seri copiosioris retentionem circa partem dolentem periculosæ sint, imò crebrius adeò periodicæ, ut subinde quibusvis etiam generosissimis artis præsidiis, curari vix queant. Exempla singularia videb. in M. A. N. C. *Ann.* 8. *Observat.* 62. *pag.* 104. Borello *Centur.* 3. *observat.* 7. Hildano *Cent.* 4. *obs.* 21. In talibus, ubi purgatione opus est, aut saltem metu gravioris mali, eadem instituenda videtur. Jalappa est convenientissima, juxta quam & ad sanguinis missionem interdum accedendum venit. Hinc Thonerus *lib.* 1. *obs. pag.* 114. dolorem dentis per venæ sectionem ad animi usque deliquium curatum refert: Idem *cit. loc.* dolorem dentium à sanguine copioso fervido per cucurbitulas scapulis, cervici, cubito applicatas, aliis irritis curatum memorat; sic dolor dentium contumacissimus nullis cedens remediis per impositionem cucurbitulæ maxillæ sanatus observatur à Foresto *lib.* 14. *observat.* 6.

Pro revulsione Pareus *Chirurg. lib.* 16. *cap.* 25. allium tritum illâ manu, in quo latere dolor percipitur, gestatum conferre ex Mesue refert: vid. Platerus *lib.* 2. *observat. pag.* 371.

Quoad dentes cavos aut cariosos: pro his nulla adsunt remedia, quamvis dolor levetur, semper tamen recidivat, unde dens cavus & erosus evellendus aut extrahendus est; vicini enim dentes simul carie inficiuntur. Evulsio hæc non est quidem genuina odontalgiæ cura; nihilominus tamen, quia in dente corroso adhuc hæret fermentum aci-

dum rodens, quod subinde recidivare facit dolorem, optimum est eundem evellere; Etenim quando est evulsus, facta sic foveâ interdum liquor copiosus limpidus solet evacuari, à quo abluitur quasi caverna loci, ne malum possit recrudescere. Quamdiu verò vel nondum eò usque processerit malum, vel propter pericula, sub dentium evulsione interdum observata, hæc nimis metuatur, remediis res tentanda est, cariei scilicet progressum ulteriorum inhibendo.

Cariei verò ulterior progressus per artem & medicamenta inhibetur, efficacissimè imprimis per inustionem dentis cariosi cum cauterio actuali, sive ex ferro, sive ob subtilitatem commodiorem, ex argento vel auro facto, hinc auro foliato dens cavus repleatur; præservatur enim sic à majori putredine & corruptione: vel ex cera cum myrrha probe subacta, vel potiùs ex cera viridi propter admistam æruginem impleatur dentis cariosi excavatio. Ipsa myrrha, denti indita, egregia est in hoc casu. Confer, hic Riverius *in obs. Communic. pag.* 309 ubi refertur, quod dentes terebinthina impleantur & cauterio actuali dens inuratur in carie. Loco actualis cauterii, ubi necessum visum fuerit, potentiale adhibeatur; sic aqua fortis denti carioso admota, vel spiritus vitrioli gutta j. vel ij. bombace inditæ, ac denti adhibitæ, mirè corrosionem juvare & præservare dicitur. Item zinziber in oxymelite coctum, & in cavernam dentis immissum, præservat corruptionem. Coralliorum pulvis denti cavo inditus, vel os sepiæ, item camphora, cariei ulteriorem progressum inhibent: vel ex pulvere coralliorum alborum, cum melle rosato ad consistentiam linimenti crassioris redacto, dentibus illitum cariem inhibet.

Denique vermiculi in dentibus nidulantes sunt enecandi, quod optimè facit decoctum sabinæ cum vino paratum, in ore detentum, quod copiosos vermes elicit. Item suffitus ex semine hyoscyami & cera, in globulos redactis, specificus est per infundibulum dentibus cavis receptus, vermiculos enecat, & mirabiliter egredi facit: Conf. Bartholini *Act. Med. Hafniens. Vol.* 1. *pag.* 209 Melius est si loco hujus ex fructibus halicacabi contusis, cum cera mixtis fiat exinde pasta, & injiciatur in laminam ferream ignitam, quæ fumum suggerit, quo ore excepto, catervatim vermes cum sputo copioso rejecti, & crudelissimi, dolores sopiti, observati fuerunt. Spiritus sulphuris vel vitrioli quoque dentibus cum bombace inditus vermes optimè necat, & dolorem inde oriundum placat; vel pulvis gallarum cum succo radicis pyrethri imprægnatus, & cum fermento in pilulam redactus, optimè vermes expurgat, si denti, ubi sunt vermiculi, indatur. Decoctum radicis vel corticis fraxini etiam vermes in dentibus stabulantes enecat. Sevum cervinum ad ignem liquefactum, & gingivis impositum, quantum contra vermes dentium valeat, vid. Bartholinus *Cent.* 3. *Hist.* 96.

ARTICULUS V.
De *Dolore Oculorum.*

CAUSÆ.

DOlent etiam non rarò oculi variis in casibus, tam quando inflammantur, quàm etiam, si lachrymæ aut lympha eosdem humectans acrior & acido-salsior fuerit, unde rosio, morsicatio, dolor, & rubedo. Pertinent huc res externæ quæcunque in oculos incidentes, & oculorum dolorem infligentes.

Patiuntur etiam oculi dolorem ex rebus intrinsecus illapsis, & ex lachrymis acrioribus seu lympha salso-acida. Hi posteriores dolores parum habent in recessu.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Dolor in bulbis oculorum sine ophthalmia funestissimum signum est, si in principio morbi acuti ægri de tali conqueruntur; mox enim delirium & convulsiones adsunt, quod sæpiùs observavi.

CURA.

In cura sublatâ causâ tollitur effectus, curatâ ophthalmiâ cessat dolor. Adeòque si res externæ in oculos illapsæ fuerint, quantocyus eædem removendæ; in quem finem convenit imprimis hormini semen oculo immissum, quod ipsum à lympha oculari humectatum reddit mucilaginem, qua inviscantur ea, quæ in oculos inciderunt & ita extrahi possunt. Item Perla parva, vel parvus lapillus cancri, immittatur in oculum, & hinc inde facta agitatione ejici solent, quæ inciderant: vid. Wormius. *Magnes* admovetur oculo in scobe Martis aut scoria chalybis: conf. Hildanus *Cent.* 1. *obs.* 13. *& Cent.* 5. *obs.* 21. Quomodo aliàs instrumentis chirurgicis externa ista ex oculis eximenda sint, vid. Hildanus *Cent.* 2. *obs.* 13. *Cent.* 4. *obs.* 17.

In inflammatione à causa interna hæc ipsa appropriatis curanda venit, in specie propter oculorum dolorem, præter remedia superiùs notata in ophthalmia, decoctum pomorum dulcium applicetur, idque solum, si sit à causa interna, vel sociatum cum albumine ovi bene agitato, si sit à causa externa. Expertum quoque est sequens collyrium Hildani.

℞. *Mucil. sem. cydon. c. sperm. ran. extr.* ℥iij.
Camph.
Croci ā gr. v. l. vj.
Misc.

Impo-

Imponatur oculis cum linteis multiplicibus instar collyrii.

Aqua fœniculi cum saccharo Saturni ardores in oculorum dolore tollit: si addatur parum camphoræ, erit magis potens. Vel

℞. ▽ *Chelidon. maj.*
fl. Cyani
Calcatr. aa. ℥j.
⊖*li alb.* gr. xij.
soluta filtrentur per chartam:
adde
Tut. præp. ℈ß.
M. S.

Stillend Augen-Wasser.

Cum linteis imponitur oculis.

Singulare est experimentum radix morsus diaboli, si scilicet quinque tales radices lunâ decrescente coctæ appendantur in fine de collo patientis; tunc enim fit, ut tollatur mirabiliter nimius dolor, & omnes exacerbationes oculorum affectuum impedit & aufert. Experimentum hoc est quorundam in casibus, ubi alia in cassum sunt adhibita.

Sic & arteriotomia subinde administranda venit: Videantur Bartholini *Acta Hafniens. Volum.* 1. *pag.* 23. si adsit lympha corrosiva in oculo, vel lachrymæ acriores, adhibeatur in specie tutia præparata, aut flores cinci, ac loco hujus flores Jovis secundùm manuductionem Zwelferi parati. Hi cum collyriis applicati, absorbendo acrimoniam lymphæ, corrigunt & temperant, qua ratione etiam in epiphora dolorosa applicari potest. His omnibus præfertur cataplasma resolvens & discutiens ex pomis dulcibus, quod omnes Practici unanimi consensu mirè deprædicant & commendant, applicando oculo dolenti, verbi gratia:

℞. *Pom. dulc. coct. & express.* vel
sub ciner. assat. Nō. iij.
Album ovi conquass. Nō. j.
Sacch. albiss. ʒij.
Camph. gr. x. l. xij. ad xv.
Croci gr. v.
M. f. Cataplasma oculis imponendum.
D. S.

Linderender Brey.

Vid. *suprà de Albugine* & *Colleg. Jonston. D.* Michaëlis.

Si sit malum à causa externa, applicatur cum albumine ovi benè invicem mistis & agitatis; si sit à causa interna, albumen commodiùs omittitur. Convenit in quovis undecunque nato oculorum dolore etiam inflammatorio. Experimentum fuit Timæi **von Güldenklee** *in Cas. pag.* 48. *Chirurg.* Barbette *pag.* 150. 151. & 188. it. *Armam. Chirurgic.* Sculteti *observat.* 22. Horstius *observ. p.* 443. Pro optimo euporisto habet Borellus *Cent.* 1. *observat.* 31. *sequens*:

℞. *Album. ovi.*

Et cum aluminis frustulo tamdiu agitetur, donec pultis consistentiam acquirat: posteà linteo subtili involvantur, & scuto clauso palpebræ imponatur, sæpè renovando.

Specialis est dolor, qui oculos subinde affligit, estque sensus vehementissimæ compressionis, & quasi simul ejusdem lacerationis, **das Drücken in den Augen** / sine manifesta oculi læsione vel alteratione. Urget vesperi, & manè quando surgunt, saltim interdum lineolæ rubræ in & circa membranas oculi hærent. Subinde sine causa manifesta urget. Credo esse quasi affectum spasmodicum tunicarum oculi. Dolor hic compressivus & lacerativus curatur per aquas ophthalmicas antimoniales quascunque, ex infuso antimonii, vel vitri antimonii, vel capitis mortui butyri antimonii, vel croci metallorum; vid. *de Ophthalmia supra l. a.* cum aqua spermatis ranarum vel fragorum: quibus commodè addi possunt cerussæ vel sacchari Saturni ana ℈j ad ʒß. vel ʒj, subtilissimè pulverisati: Item fomenta Poterii *in centur.* 3. *cap.* 9. ex decoctis ophthalmicis extra adhibitis, decoctum radicis lapathi majoris quotidiè potum, oculisque illitum, tanquam singulare commendatur: Item verbena, fœniculum, euphrasia, rosæ, sumach, tutia in aqua & vino decocta applicata; vel ad imitationem Hildani,

℞. *Mucyl. sem. Plantag.* vel *fænugr.*
Cydonior.
hormini s. sclareæ, c. sperm. ran. extr. ā ʒj.
Croci gr. vj.
Camph. gr. iv.

quæ mista applicentur oculis contra dolorem.

Quibus quidam & lac muliebre addere solent, vid. Hildanus *libr.* 1. *observat.* 2. *pag.* 13. Folia item Nicotianæ recentia leviter contusa oculis imposita, vel si haberi non possint recentia, accipiantur sicca, macerata nonnihil in vino vel spiritu vini, applicentur; Sic enim ratione salis volatilis oleosi dictum dolorem solvunt. Ulterius saccharum Joviale cum aqua rosarum mistum & instillatum, est nobile ophthalmicum, quod mirè commendatur à Lindano in oculorum doloribus.

Huc pertinet dolor superciliaris periodicus, arthriticis imprimis familiaris cum vesicatorio retrò aurem curatus, qui vid. in M. A. N. C. *Ann.* 3. *observ.* 252.

ARTICULUS VI.
De
Aurium Dolore.

DOlent etiam subinde aures graviter in Otalgia, Ohrzwang/ idque imprimis ratione membranæ internæ, meatum auditorium investientis.

CAUSÆ.

Causa hujus doloris est vel frequentissimè inflammatio, de qua jam suprà suo loco dictum fuit, juncta cum sensu ardoris ac pulsationis, subinde lancinationis molestissimæ, cum sensu æstuationis in regione auris externa: & quidem, licet non videatur primitus dolor ab inflammatione; tamen superveniente puris fluxu & levamine, res ipsa se prodit. Conf. in specie, quæ notabiles aurium dolores cum curatione notant, M. A. N. C. *Ann.* 6. *observat.* 82. *pag.* 117. Vel est humor acris & salsus, membranam internam pungens & admodum corrodens; item lympha catarrhalis vitiosa, aut nimio acore imprægnata in catarrhalibus affectibus, per errorem distributionis ad aures delata, quæ ad otalgiam disponit, & lancinantem dolorem infert. Eundem dolorem etiam infert iste humor, ex quo naturaliter concrescunt cerumina, depravatus, qui si præternaturaliter reddatur acris & salsus, membranam internam pungit, & nonnihil arrodit, & sic aurium dolores infert. Dixi humor, ex quo naturaliter concrescunt cerumina; nam utut hæc ipsa cerumina sub consistentia spissiore flavescente, naturaliter in adultis dicantur amarescere (unde egregium adeò est vulnerarium & ulcerarium,) quæ in infantibus dulcescunt; prima tamen eorum genesis est ex quodam humore tenui seu lympha, quod ex eo patet: si quis cerumina aurium expurgans cum stylo altiùs intruso vellicaverit membranam meatus auditorii, tunc humor tenuis roridus fluere percipitur, quod etiam digito profundiùs immisso per se patet: Imò si copiosiùs forsan fluat in aures, apertè sensus fluxionis percipi potest. Hic ipse ad exteriora auris effusus resolvitur per aërem, & inspissatur tandem in sordes crassas, quas nos cerumina vocamus. Tandem sunt etiam vermes, nunc in aures irrepentes, nunc etiam interdum in ipsis auribus geniti, inde ex auribus etiam ad ipsum cerebrum penetrant, qui non rarò atroces dolores aurium, eosque varios, inferre solent, cum sensu rosionis, punctorio pruritus; item cum sensu reptionis seu progressu vermium in interiori auris meatu: Vid. Panarollus *Pentec.* 4. *Observat.* 27.

DIAGNOSIS.

Ex modo dictis facilia sunt signa: Nam uti videre est, Otalgiæ cognitio patet ex relatione ægri, saltim causarum distinctio probè attendenda.

Si dolor sit ab inflammatione, adest dolor pulsatorius, conjunctus est sensus ardoris in aure, subinde etiam auris externa rubet.

Si sit ex alia causa humorosa, dolor sine ullo insigni ardore, cum levi saltem pulsatione, percipitur, & dolor tantum acutus, pungens & quasi perforans, in auribus adesse solet.

Considerentur simul signa affectuum catarrhalium, capitis gravitas, &c. item dolor à tali causa nunc acerbior & gravior, nunc remissior esse solet; item per diuturnitatem se manifestat.

Vermes etiam facilè patent; percipitur sensus rosionis aut punctura; item percipitur subinde pruritus à vermibus, interdum etiam reptionis seu progressus sensus in auris internum meatum percipitur; observentur simul circumstantiæ antecedentes.

PROGNOSIS.

Aurium dolor, præsertim inflammatorius, admodum periculosum malum est; atrocior enim si fuerit, deliria, gravia cerebri pathemata, ipsam interdum etiam mortem infert; idque eò magis, si in profundo affectus hæserit, & magis magisque nervum acusticum afficiat.

Infantibus frequens malum esse solet, & quod facile supervenienti materiæ cujusdam plus minus purulentæ excretioni se jungit, seniores verò graviùs & periculosiùs laborant.

Reliqui aurium dolores levis momenti esse solent, utut graviter torqueant ægros.

CURA.

Quoad curam: varietas causarum observanda est; Imprimis distinguendus est dolor inflammatorius aurium ab aliis eorundem doloribus. In specie tamen, vel in genuino dolore, vel eo, qui supervenit otalgiæ, expertum est cataplasma ex cepis Faventini, quod Forestus *in libr.* 12. *Observat.* 1. & 4. describit.

Item ceparum assatarum succus cum oleo irino expressus laudatur *observat.* 2. *l. 4.* In genere etiam dolorem aurium sistunt fomenta ex anodynis & emollientibus in lacte coctis, ut radice althææ, semine fænugræci, floribus chamomillæ, meliloti, betonicæ, &c. applicata, præsertim si malum sit à causa externa: Vid. Hildanus *Centur.* 1. *observat.* 5. & 6. item Forestus *libr.* 12. *observat.* 3. Convenit etiam oleum chamomillæ, rosarum, rutaceum; item oleum, in quo cancri fluviatiles incocti; per alcali enim

olei

olei acidum destruitur: cui in dolore inflammatorio nonnihil camphoræ addi potest: Item fumus Nicotianæ cum fistula inversa auri immissus etiam confert ad dolorem aurium compescendum; vel folia nicotianæ, aut recentia, aut aquâ appropriatâ vel spiritu vini vel vino macerata, parum contusa auribus applicata, dolorem promptè sistunt. Præ ceteris utilia sunt olea auribus instillanda, ut oleum ovorum, insectorum, asellorum, scarabæorum, scorpionum.

℞. ℴ *scorpion.* ℥j.
Amygd. dulc. aut, si opus est aliquali detersione, *amar.* ʒß.
destill. Anisi.
Carvi aa. ℈ß.
M D.S.

Linderend Oehl.

De mistura hac blande calefacta auri dolenti instilletur, ægro in aure sana recumbente, aut etiam cum bombace paulo profundius immittatur; quibus non inferius est, oleum lumbricorum rectè paratum.

In dolore aurium, ubi aut adest inflammatio, aut metus est, ne inflammatio superveniat, optimè præscribitur hocce:

℞. *succ. semperv. maj.* ℥ij.
ℴ *scorpion.*
lumbr. terr.
Chamom. aa. ℥j.

Mista instillentur aut saltim cum bombace his oleis intincto auris obturetur.

Singulariter etiam non tantùm ad dolorem aurium, sed etiam simul ad surditatem, laudatur bulbus seu radix panis porcini aut cyclaminis, quam excavant in forma scutellæ, & oleo liliorum alborum aliovè appropriato replent, ad ignem relinquunt, usque dum probè cocta fuerint: post coctionem integram radicem benè exprimunt, & de liquore expresso auri dolenti vel immittitur, vel cum gossypio applicatur. Porrò, ubi nulla est inflammationis suspicio, præter dicta, imprimis olea destillata vegetabilia conveniunt, quæ inter sunt oleum destillatum origani. Convenit itidem oleum castorei, item decoctum caryophyllorum aromaticorum in vino auri instillatum, ipso caryophyllo desuper applicato: Etiam confert ad dolorem ex lympha crassa. Urina etiam pueri recens, aut potiùs ejus spiritus phlegmaticus non adeò acris, auri instillatus est egregius, item spiritus otalgicus Mynsichti, qui est egregius spiritus, & optima compositio, aut spiritus otalgicus Barbette *in Anat. Pract. libr. 2. cap. 1.*

Quibus si graviori in malo non cedat, aut ubi dolor est nimis acutus, in spiritu hujusmodi otalgico aut alio, aut tantum spiritu vini tartarisato, dissolvatur parum opii vel laudani opiati, vel addatur tantillum essentiæ opii, & ita hoc modo auribus instillentur; sed cautè hoc fiat, ne auditum lædamus. Conf. Forestus *libr. 20. observat. 1. 3. & 4.* Denique oleum è ligno coryli destillatum, item oleum ligni buxi, acerbissimos aurium dolores subitò sistit: sed olea scorpionum & asellorum instar omnium sufficere possunt.

Vor eine gewisse Cur wird ausgegeben/ so man eine Kugel nimmt/ die aus einem Hirsche geschnitten/ schläget dieselbe breit/ und drücket das Ohr damit zusammen.

Si dolor aurium a vermibus fuerit, ii quantocyus eliciendi sunt vivi, aut intus enecentur, & ita extrahantur. Lac tepidum auribus cum spongia aut linteo extrinsecus applicatum, dulcedine sua vermes allicit, ut ita prodeant, vel lac infundatur in aurem, vid. Panarollus *Pentec. 4. observat. 27.* Pomum etiam dulce assatum auri applicatum simili modo convenit, uti refert Panarollus *Pentec. 4. observat. 27.* His non sufficientibus interficiendi sunt. Interficit vel angit eosdem succus absinthii, aut centaurii minoris aut cucumeris asinini, aut foliorum persicorum, item oleum nucleorum persicorum recenter expressum amygdalarum amatarum, diacolocynthidis Quercetani; quibus aliquantulum Mercurii dulcis addi potest. Vel

℞. ℴ *Nucl. Persic. rec. expr.* ℥j.
diacolocynth. Quercet. ʒß.
☿ *ii dulc.* gr. vj. ad ℈ß.
M. probè. S.

Oehl gegen die Würmer im Ohr.

Guttatim instilletur, vel cum bombace immittatur auribus.

Vel aqua Hermetica, h. e. aqua hyperici vel graminis, in qua Mercurius vivus purificatus aliquantulum bullierit, vel cum qua probè agitatus fuerit; decantata auribus instillata aut injecta, non erit inconveniens. Elixyr proprietatis ratione myrrhæ & croci, si duæ vel tres guttæ instillentur auribus, etiam conducit ad evacuandos vermes. Vel injiciatur decoctum ex summitatibus absinthii aloë, vel aliis, mediante siphone pro eluendis auribus: e. g.

℞. *Aloës* ʒij.
Myrrh. ʒj. ad ʒij.
Colocynth. ʒß.
summ. Absinth. Mß.
Coq. in f. q. *vini* l. 🜄 *æ comm.*
Colatura detur pro injectione in aurem.

Vid. Barbette *Anat. Pract. libr. 3. cap. 1. pag. 110.*

Suffitus myrrhæ auribus receptus, & ipse vermes evocat, item infusum seminis nigellæ in

in aqua vitæ sive spiritu vini cum bombace auribus applicatum multos vermes eduxit, uti hoc observat Schenekius.

Aliàs etiam oleum destillatum corylinum omnes vermes aut enecat aut expellit.

Suffimigia amara cum antimonio juncta non auribus tantùm, sed etiam ore & naribus excepta eosdem vermes expellunt; est enim meatus ex auris concha in os, teste Salmuth. *Cent.* 2. *Observat.* 39. Quò facit etiam unguentum Hartmanni ex pinguedine capi, oleo corylino & Mercurio sublimato aut dulci; nam & hoc egregiè aut enecat aut expellit vermiculos. Vel etiam ex semine hyoscyami cum cera formentur parvæ candelæ; quæ accensæ, aut carbonibus injectæ, spirant fumum, qui auribus exceptus mox vermes expellit. Oleum destillatum juniperi, item balsamum sulphuris terebinthinatum, enecat animalia in aurem ingressa; sicuti etiam suffitus gummi Ammoniaci quædam ejecit: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 3. *observat.* 266. *pag.* 480. si gryllus in aurem irrepserit, oleo infusionis gryllorum denuè ejicitur, vid. M. A. N. C. *Ann.* 4. *observat.* 50. *pagin.* 44. In specie si musca ex improviso introrepserit, accipiatur terebinthina, eaque cum bombace & stylo immittatur in aurem, & inviscata musca extrahatur. Quodsi ex improviso hirudo in aurem irrepserit, tunc subito auris externa perfundatur sanguine recenti cujusdam animalis, sic enim ad sanguinem prorumpunt hirudines, & ita egrediuntur; qualem historiam habet Bartholinus *Cent.* 4. *Hist.* 74. Vel injiciatur aqua solutionis salis communis. Quodsi pulex in aurem se insinuaverit, laudatur à Riverio globulus ex pilis caninis compositus, extrinsecus auribus applicandus, vel cum stylo in aurem immittendus; pilis enim subitò pulices se insinuant & extrahuntur.

ARTICULUS VII.
De
Cephalalgia.

PRæ aliis multiplex & sæpissimè sævus est dolor, qui caput crebrius affligit, in genere cephalalgia dictus, non quod caput integrum doleat, sed tunc saltim ista capitis suprema pars, quæ ossibus cranii circumscribitur; nam reliquæ partes in capite dolentes peculiaribus ferè appellantur nominibus. Et quidem in dicta parte capitis, quæ circumscribitur ossibus cranii, membranæ sunt solummodo ex fibris nerveis multiplicibus, cruciatim sitis sensibiliter contextæ, & ex istis natæ nervorum tunicæ; uti & istæ membranæ, quæ varias cerebri cavitates & anfractus investiunt, quæ in dicto dolore primariò afficiuntur, eæque tàm externæ, cranium & caput, quàm internæ, cerebrum in ejusdem ambitu, cingentes. Unde dolor capitis alius est internus, qui saltem meninges in toto sui ambitu solet affligere, & externus, quando externæ saltem membranæ dolent, de quo optimè scripsit Willisius *libr. de An. Brutor. Part.* 2. *cap.* 1. & 2. *pag.* 180. cujus etiam vestigia sequemur.

Dura verò mater duplici constat tunica, per quam vasa sanguifera multis anfractibus, imprimis ex vena jugulari, transeunt, donec perveniant ad vasa capitis, & tunc ad cerebrum; hinc non potest fieri, quin pro vario sanguinis statu multa patiantur hæ membranæ. Si igitur dilatentur vasa à sanguine, necessariò dilatatur tunica, & divellitur ejus duplicatura; unde necessario sic insequitur dolor capitis. Utut autem caput omnis generis patiatur dolores, in specie tamen ordinariò pulsatorii & tensivi esse solent, qui hanc membranam affligunt, quæ ipsa etiam per consensum pericranium capitis afficere solet; interna enim tunica seu pia mater minus dolorosa videtur propter nimiam sui subtilitatem. Jam verò cum membrana ista dura comitetur nervum opticum usque ad oculum, & ibidem tunicam scleroticem constituat, ob id frequenter in graviori capitis dolore ipsi etiam oculi intensè dolere solent; hinc est dolor capitis internus.

Quoad capitis dolorem externum; sic hic, quando saltem membranæ cranii, speciatim pericranium, hinc pannicul' carnosus, musculi; ipsaque adeò cutis, vel per consensum duræ meningis, vel propter læsionem externam in contusionibus aut concussionibus, aut similibus ex causis externis, afficitur; item quando materia præternaturalis recrementosa ibidem colligitur, uti in lue Venerea fieri solet, acerbè dolent, qui dolor externus facilè tactu externo perceptibilis & sensibilis. Subjectum ergo, quod dolet in capite, non est cerebrum, neque cortex, neque medulla, sed saltem membranæ in & extra cranium existunt; unde frequens est dolor capitis tensivus & pulsatorius; extraordinariè autem solet esse lacerans & lancinans; sicuti etiam dolorem punctorium & ostocopum caput perferre solet.

Dolet autem caput nunc universum, totus nempe ab ossibus cranii tractus circumscriptus, atque tunc generaliter cephalalgia audit, qualis iste est dolor, qui subinde homines post crapulam, vel sub aëris mutationibus, vel in febribus ardentibus & intermittentibus, vel alia simili causa affligit, quique secundarius est, & nunc synciput, nunc occiput (quod tamen rarissimè contingit) magis affligit. Quod si verò dolor talis capitis univer-

universalis sit gravior, diuturnus & contumax, mutato nomine cephalea dicitur, & causam utplurimum agnoscit fixam, in ipso capite, aut certè eô loco radicatam. Quodsi dimidium saltim caput, imprimis ratione suturæ sagittalis, vehementer & pertinaciter tantum doleat, ita ut altera medietas sit indolens, est hemicrania, utplurimum diuturna & admodum contumax. Quodsi unica tantummodo pars capitis inter sagittalem & temporalem suturam afficiatur, dicitur ovum, à magnitudine nempe loci affecti, quæ ovum non excedit. Quodsi dolor porrò in uno parvo sit loco, contumax tamen & fixus, quasi clavus ibidem sit intrusus, dicitur clavus, sola magnitudine partis affectæ ab ovo differens. Dolor item in ovo est major, in clavo minor; ovum itidem per vices solet intendi & remittere, clavus verò non item; est enim ferè continuus eodem modo durans & affligens, nisi à causa externa forsan intendatur. Tandem, utut frequens percipiatur dolor in syncipite, interdum tamen solum occiput dolet, idque frequentius in mulieribus, qui ferè conjunctus est cum sensu frigoris istius loci, quasi glacies intra calvariam esset recondita. Talis dolor fit imprimis per consensum uteri: imo quoque senes, tam mares quàm vetulas, talis dolor occipitis solet affligere, qui tamen ex alio est fonte.

Ab adjuncto cephalalgia vel calida, vel frigida dicitur: calida, prout nempe sanguis vel ipse magis fervet, vel ex membranarum spasmo circa capitis partes, præsertim anteriores, magis detinetur; tunc enim caloris manifestus sensus, præsertim circa frontem, percipitur: Frigida econtrà dicitur, ubi nil tale occurrit, sed potiùs frigus sentitur, aut saltim gravedo capitis adest.

CAUSÆ.

Causa hujus, quemadmodum omnis doloris, est, quicquid fibras dictarum partium distendere ac rodere valet: quod quia à quamplurimis causis nunc immediatè magis, nunc mediatè fit, distinguenda est ante omnia cephalalgia in eam, quæ est per essentiam, ubi vitium & origo mali hæret in ipso capite, v. g. dum caput dolet ex vulnere, contusione capitis, &c. ab ea, quæ est per consensum, quando nempe vitio, aut massæ sanguineæ, aut partium quarundam inferiorum, caput dolet & compatitur, estque hæc cephalalgia omnium frequentissima in praxi, quæ verò fit per essentiam, contumax magis, & ferè cephalea esse solet.

Per consensum partium inferiorum fit cephalalgia absque ulla vaporis aut humoris transmissione atque ascensu, utpote à Willisio aliisque neotericis refutato; sed simpliciter per solam communicationem membranarum & nervorum cum partibus aliis membranosis ac nerveis spasmodicam, intercedente simul certo nervorum conjungio. Nam sicuti ex contusione capitis aut gravi cerebri ejusque membranarum vulnere concitatur vomitus vehemens solo consensu; & sicuti ex jejunio in hypochondriacis concitatur vertigo in cerebro, interdum etiam in quamplurimis cephalalgia, solo consensu cum stomacho; ita etiam ex solo consensu ventriculi cum cerebro ejusque membranis dolor intensus excitari potest, quod confirmat Forestus *lib. 9. observat.* 46. ubi juvenis biliosus, cùm jejunus ambularet, dolore capitis tentabatur; assumpto verò pauxillo cibo, subitò omne malum remittebat. Ac sanè fit non alio modo, quàm per spasmos alibi inceptos, & nervorum ac membranarum ductu in caput usque continuatos: sic enim per consensum dolores oriuntur, vid. Willisius *de Anim. Brut. Part. 2. cap. 1.* cephalalgia ex liene & ex hypochondriis nil frequentius; quia lien copiosis nervis est dotatus, ratione quorum & ejus constitutionis membranaceæ ejus spasmus cephalalgiam inferre solet. Par ratio est, quando per consensum uteri fit cephalalgia, vid. Forestus *lib. 9. obs.* 51. Riverius *Cent. 2. obs.* 56. & Riedelius *obs.* 20. Bartholinus *in Hist.* Pannonicam observat mulierem, quæ hemicraniâ semper affligebatur, cùm utero non gereret; quando verò conceperat, nihil sensit. Imprimis quando mulieres dolore in occipite laborant, Practici dicunt, laborare uterum: siquidem cum utero membranoso, ejusque partibus ipsi connexis, universum systema nervosum & membranosum consentit, id quod patet in nixu parturientium, in quo sæpe convulsio epileptica supervenit; ita etiam ex vitio uteri partiumque vicinarum quocunque sensiles cerebri membranæ graviter affici per consensum, & hinc dolere possunt. Sunt enim membranæ quæcunque totius corporis continuatæ & connexæ membranis, cerebrum involventibus, adeòque facilè pars una alteram per consensum ex spasmo afficere potest: vid. D. Croon, *de Motu musculorum, in* Willisii *Tr. de Nervis adjunctus.*

Ex omni cephalalgia per consensum frequentissima est ista, quæ fit ex stomacho, cujus hinc inde variæ prostant observationes: Vid. Forestus *lib. 9. obs.* 44. 45. & 46. Willisius *l. a. cap. 2. pag.* 303. & 305. & Lotichius *in observat.* Sic dolorem immanem capitis à phlegmate acido in stomacho cum vomitu conjunctum observat Thonerus *in observat. pag.* 141. In specie in iis, qui laborant βραδυπεψία stomachi, item in hypochondriacis & similibus, frequentissimi sunt capitis dolores & tensiones circa frontem per consensum

ſtomachi, imprimis mucilagine acida in farcti, & partium vicinarum membranacearum; percipiunt enim ſemper ſimul tenſionem circa hypochondria. Cephalalgiæ hujus exempla videb. apud Foreſtum *Obſerv.* 48. *&* 49. ac Riverium *Cent.* 1. *Obſervat.* 11. Interdum philtra inepta cephalalgias crudeles inferunt: Duo exempla hujus rei refert Lotichius *in Obſervat. pag.* 152. *&* 154. Porrò hemicraniæ per conſenſum cauſa ſubinde eſt dens carioſus. Conf. Thyrmayer *Conſil. lib.* 2. *pag.* 128. & Hildanus *Cent.* 2. *Obſervat.* 10. Eſtque omnino dolor per conſenſum ſaltim tenſivus, & hinc punctorius ac pulſatorius. Porrò renes affecti, imprimis calculo obſeſſi, per conſenſum cephalalgiam inferunt: Imprimis in Bartholini *Cent.* 4. *Epiſt.* 6. curioſa eſt obſervatio hemicraniæ iſtius lateris, cujus lateris ren calculo erat obſeſſus: ſic ex dolore nephritico ſimiles cephalalgias obſervavit Foreſtus *lib.* 9. *obſerv.* 51. *in ſchol.*

Cephalalgiam verò per eſſentiam quod attinet; fit, quando malum & radix doloris ipſum caput occupat, qualis eſt v. g. in clavo & ovo. Talis dolor eſt frequentiſſimus in hemicrania, non tamen ſemper, ubi ſæpiùs adeſt ſtagnatio ſanguinis, ejus impeditus motus in uno alterove vaſorum ramulo alterius medietatis.

Ratione cauſarum eſt vel accidentalis, vel habitualis: Accidentalis eſt, quando ſine procatarxi aut diſpoſitione prævia à cauſa evidente ſolitaria originem ducit, rerum ſcilicet non naturalium malo regimine, & fortuitarum incongrua invaſione, v. g. à crapula, inſolatione, exercitio vehementiore, contuſione, Mercurii intra cranii laminas, vel à medicamentis Mercurialibus ſalivantibus, vel à fumis Mercurialibus collectione: Habitualis verò, quando cauſa certa morbifica diſpoſita hæret in cerebro ejusq; partibus, propter quam vel continuò affligit, vel per vices, & à leviſſima occaſione redit ille dolor: v. g. caput vulnere vel contuſione graviori læſum per eſſentiam quidem, ſed tamen ſine cauſæ internæ fomite, dat dolorem ſeu hemicraniã accidentalem: Quodſi verò poſt vulnus curatum remaneat, vel atoniâ partis læſæ, vel ex nutritione deficiente, ſubindè recrementa quædam generentur, quibus occaſionibus, aut ſub omni mutatione tempeſtatis anni aut lunæ, ſæpiùs redeat cephalalgia gravis, talis per eſſentiam, & quidem habitualis, erit: Sic Foreſtus *lib.* 9. *obſerv.* 34. Obſervat cephalalgiam poſt curatum vulnus diuturnam, aperta cute cranii inventum fuit os corruptum, quô exempto, dolor curatus fuit.

Utraque hæc cephalalgia per eſſentiam oritur frequenter tàm à cauſa externa ſeu evidente, quàm interna & latente: Prioris generis res infinitæ poſſunt dici, ſcilicèt contuſiones & vulnera, aëris inclementia varia, crapula, motus corporis, curæ, ſtudia, eſus caſtanearum, glandes quercuum, lactis potus, coriandri aſſumptio: Poſterior verò ſeu interna cauſa habituali cephalalgiæ magis propria, triplicem fontem agnoſcit: Eſt (1.) vel à ſanguine ejusq; motu in vaſculis cerebri plus minus vitiato: vel (2.) à lympha glandulis cephalicis vitioſè ſecreta aut malè diſtributa: vel (3.) à digeſtionis privatæ in cerebro ejusque membranis internis & externis errore & vitio, unde generantur heterogenea recrementa, quæ cephalalgiam inferunt: Quò in ſpecie viſcidior mucus, vermes, lapilli, abſceſſus, calculi, &c. in cerebro geniti pertinent: vid. Williſ *Anim. Brutor. Part.* 2. *Cap.* 1. Ac ſanè in habitualibus hujusmodi cephalalgiis ſemper fere obſervatur ſimul partis affectæ debilis conſtitutio, & hinc facilior materiæ morbificæ occaſionalis vel receptio vel regeneratio.

Quoad I. à ſanguinis vitio, ejusque motu depravato, in ſpecie dolor capitis tenſivus pulſatorius cum inſigni capitis incaleſcentia & diſtenſionis ſenſu excitari ſolet. Fieri hic ſolet, dum ſanguis aut nimis abundans, vel verè vel apparenter in turgeſcentia quadam præternaturali, nempe febrili, quacunque occaſione agitatus, aut à ſuppreſſione ſolennis evacuationis coacervatus, vaſcula meningum harumque fibras præter modum diſtendit in ſuo motu remoratur, & ita cephalalgiam ex hac cauſa ſatis frequentem infert. Iſte dolor capitis ſpeciatim, qui ex turgeſcentia & aucta ſanguinis efferveſcentia oritur, ſemper conjunctus eſſe ſolet cum ſenſu pulſationis in capite tenſivo, plus minus gravativo; & prout aut intenſior aut remiſſior fuerit iſta ſanguinis turgeſcentia, etiam major vel minor percipitur cephalalgia. Hinc eſt, quod tempore æſtivo in nimiis æſtibus canicularibus, aut diuturniore ſub ſole mora, aut exercitio quovis corporis nimio, & ex motu ſanguinis rapidiore, ejusque efferveſcentia nimia, ſudoribus, &c. præprimis quando his frigus repentinum ſuperveniat, excitari ſoleant graviores cephalalgiæ: Hinc eſt, quod poſt crapulam ex nimio vini & cereviſiæ potu, præter cruditates relictas, turgidus ſanguis poſtero die cephalalgiam inferat, cum artuum ferè laſſitudine, niſi blando ſudore partim præveniatur, partim curetur: Hinc eſt, quod refrigeratio capitis, ſicque impedita ſanguinis tranſpiratio, cephalalgiam inferat, dum retenta effluvia tranſpirabilia vaſa diſtendendo & ſanguini certam turgeſcentiam plus minus inferendo, cephalalgiam excitet: ut taceam ipſa tranſpiranda ſalina, partibusque membranoſis infixa, dolores inferre. Pariter ſanguinis quælibet ſuppreſſæ conſuetæ evacuationes ad cephalalgiam diſponunt: Hinc hæmorrhagiæ narium ſuppreſſæ contumaciſ-

ſimas

ſimas habituales cephalalgias inferunt: Hinc eſt, quod hæmorrhoidibus, menſibus obſtructis, ſolenni quadam ſanguinis evacuatione intermiſſa, ſæpiùs contumaciſſimæ oriantur cephalalgiæ, obſervantibus hoc omnibus Practicis, in ſpecie Foreſto: aut quod quibusdam mulieribus non rarò uno alterovè die ante menſium eruptionem cephalalgiæ ſint frequentes propter ſanguinis turgeſcentiā tunc obvenientem. Speciatim febres quæcunque, tàm continuæ quàm intermittentes, benignæ pariter & malignæ, item febres caſtrenſes, ordinarium comitem cephalalgiam ducere ſolent, uti quotidiè experimur; ex turgeſcentia nempe & fermentatione ſanguinis aucta. Huc pertinet phrenitis ſeu ſphacelus cerebri, in quo ob factam inflamationem membranarum cerebri & corticis ejusdem intolerabilis eſt dolor. Facere huc videntur odores fortiores, cephalalgiam non rarò inferentes: Sic curioſum eſt exemplum, quod ex odore moſchi & ambræ in viro dolor capitis ortus fuerit; Pariter non rarum eſt, roſarum odore iis, qui tenuioris ſunt in ſyſtemate nervoſo texturæ, cephalalgiam inferri, quaſi particulæ hujusmodi odoriferæ acrimoniâ ſuâ vellicent membranam narium ſuperiorem, & ad hanc derivata à dura matre filamenta nervea, quibus unà vellicatis & dura mater ſimul tendi, hinc ſanguinis circulus quaſi remorari, & dolor hic pulſatorius & tenſivus capitis ſupervenire ſolet. Quò etiam gas carbonum incenſorum, item rerum fermenteſcentium, pertinet, ſuo inſpiratu pertinaces cephalalgias interdum inducens.

Quoad II. porrò ad procatarxin ejusmodi ſpectat, cauſaque conjuncta evadit ſerum, item lympha, quæ aut vitiata aut ſtagnans in quodam capitis loco, aut, quod ſæpiùs fit, ex lymphæ vitio genitus humor acidus plus minus viſcidus, & in quodam interno capitis loco coacervatus, aut ex nutritione membranarum vitioſa collectus, aut ex quacunque ratione in capite depoſit⁹, graves cephalalgias & hemicranias infert, cum dolore lacerante & lancinante, interdum etiam capitis gravativo, ſubinde tenſivo, vitio lymphæ circa glandulas collectæ excernendæ, adjuncto plus minus ſenſuū torpore. Curioſa eſt obſervatio hemicraniæ ex his cauſatæ, per ſtillicidium aquæ frigidiſſimæ per nares curatæ: vid. *M.A.N.C. Ann.* 3. *Obſ.* 184. *pag.* 455. Hinc in affectibus catarrhalibus frequentes ſunt cephalalgiæ, hinc ſenibus frequentes & diuturni exinde oriuntur dolores. Quin etiam contumaciſſimæ & vix tolerabiles cephalalgiæ ſcorbuticæ ſubinde periodicæ, ſpeciatim nocturnæ ex lymphæ vitio oriri videntur, quatenus à ſale acri ſcorbutico membranæ cerebri, tàm internæ quàm externæ, vellicatæ dolores lancinantes & lacerantes crudeliſſimi excitantur. Imò ſerum ſæpiùs cauſam conjunctam cephalalgiæ exiſtere, non ſaltē ex obſervationibus anatomicis, quas collegit Piſo & Riverius, aliique, confirmare licet, quibus cephaleas ſæpè pertinaces per excretionem ſeri diverſi generis è naribus ſolutas, ac lympham copioſam in cerebro poſt cephalalgiam repertam fuiſſe conſtat; ſed vel coryza incipiens, aut dolor ex ſero quidem & lymphæ ſucceſſiva collectione gravativus, ſed ſimul interdum quoque tenſivus, præcedens teſtatur: Sic cephalalgiam lethalem à copia humoris ſeroſi notat Riverius *Cent.* 1. *Obſerv.* 37. Nec, juxta Williſium, improbabile eſt, chylum, utut legitimè conſtitutum, in capite prædiſpoſito idē præſtare, fibrasq; ac membranas ſuo appulſu gravare, cùm non ſaltem hujus doloris paroxyſmi poſt totidem à paſtu horas repetant, ſed mutata quoque victus ratione quoad quantitatem, qualitatem & aſſumendi tempora, varient.

Tandem III. propriæ digeſtionis privatæ errore quocunque occaſione interna vel externa vitiatæ & circa membranoſa capitis loca congeſtæ, aut retentæ aut genitæ, ſubinde oriuntur capitis dolores, iique utplurimum diuturni, difficulter curabiles, unde in cephalæis, in hemicraniis, clavo etiam & ovo, ex hoc puncto cauſæ perſcrutandæ ſunt. Unde dolor nunc quaſi oſtocopos, utplurimum ſimul rodens & pungens, obſervari ſolet, dum materia quædam viſcida plus minus acris, vulgò dicta tartarea, aut ſanguis congrumatus, ſub cranio quovis in loco congeſtus, iſtos dolores inferunt. Hæc materia ſi in altera medietate in capite hæreat, ut ſanguinis motum aliquantiſper impediat, infert hemicraniam: Unde ſubinde ſenes decrepiti contumaciſſimis cephalæis ſunt obnoxii, & vulgò vocantur cephalalgiæ & cephaleæ à cauſa frigida, & in tali conjuncta eſt gravedo capitis ſeu dolor capitis gravativus: imò caput minus calet, quin potiùs friget, dolor eſt contumax, & qui ægros nocte dieque affligit. Hinc ſubinde graves cephalalgiæ ſunt è vermibus in cerebro ex vitiata ejus partium digeſtione genitis: qualis dolor graviſſimus & ferè intolerabilis ſubinde occurrit in febre Ungarica, quæ ipſa propter capitis dolorem iſtum quibusdam **der Hirn-Wurm** dicitur, cum obſervatum ſit, non rarò vermes rejectos per nares fuiſſe cum levamine: vid. Schenckius *in Obſerv. de Febre Ungarica*, & Rulandus *Tract. de Morbo Caſtrenſi*; item Hildesheim *in ſuo Spicil. p.* 41. Bartholinus *Cent.* 2. *Epiſt.* 74. *& Cent.* 1. *obſerv.* 64. ubi pariter poſt variolas vehementiſſimus capitis dolor à verme in cerebello fuit excitatus; item *Cent.* 6. *obſerv.* 3. Similia exempla contumaciſſimarum cepha-

cephalalgiarum reperietis in Schenckii *observ. de Cephalalgia*: Non secus ac Forestus *lib.* 7. *obs.* 9. *& lib.* 21. *observ.* 28. notat cephalalgiam admodum intensam, postmodum excreto verme per nares sublatam. Plura vermium post cephalalgias è naribus excretorum exempla habentur in Misc. A. N. C. *Ann.* 1. *observ.* 99. *pag.* 229. *& Ann.* 2. *observ.* 174. apud Schneiderum *de Ost. cribrif. pag.* 440. Fehr *in Hiera Picra pag.* 79. Blegny *Zodiaco Gall. Mens. April. observ.* 3. Kerkringium *obs. Anat.* 43. Tulpium *lib.* 4. *cap.* 11. *pag.* 251. Borellum *Cent* 3. *Hist.* 45. Hollerium *lib.* 1. *de Morb. Intern. cap.* 54. *in Schol.* Hildanum *Cent.* 1. *observ.* 8. *& Cent.* 5. *observ.* 1. Monardum *Hist. Med. simpl. cap.* 14. Marcellum Donatum *lib.* 4. *de Hist. Med. Mir. cap.* 26. Alsarium à Cruce *de Quæsit. per Epist. Cent.* 3. Ebusina *lib.* 3. *fen.* 1. *tr.* 2. *cap.* 3. ex Medicorum quorundam Indorum fide, cephalalgiam quandoque generari jam edocuit à vermibus in capite generatis, motu suo, tensione & læsione lædentibus, addens: *Nam vermes multoties nascuntur in anteriore capite & super locum, qui est in structura narium*, &c.

Post vermes subinde etiam calculi in cerebro geniti pertinaces dolores inferunt, qui per nares & alia loca postmodum excreti, cephalalgiæ levamen intulerunt; Exempla videb. in Schenckio *in observ.* & etiam Bartholino *Cent.* 1. *observ.* 33.

Fit interdum, ut humor quidam lentus & viscidus sæpiùs ex vitio digestionis propriæ genitus se insinuet intra suturas cranii, quas sensim à se invicem separare, & mutuo discedere facit, cum intensissimo dolore, ut sensim spatium inter commissuram suturæ possit percipi. Exempla de hac suturarum cranii discessione videb. in Bootii *Tract. de affectib. omiss. cap.* 4. Exempla etiam nonnulla refert Hildanus *in suis observ. Cent.* 2. *obs.* 8. Bartholinus *Cent.* 2. *Epist.* 74. Schenckius *in obs.* Minderenus *in Med. Militar. pag.* 327. Aliquando B. Doctor Michaëlis in Principissa vidua Isenacensi observavit talem acerbum capitis dolorem, in quo manifestè cranii suturæ à se invicem discesserant, idque manifesto cum sonitu, **Es hat geknackt**/ ut adstantes percipere potuerint, quem tamen feliciter curavit: & tales dolores sunt pertinacissimi & intēsissimi.

Porrò lues Venerea capitis dolores horrendos & implacabiles, in specie nocturno tempore affligentes, infert: Acor enim malignus luis Venereæ alimentum cranii proximū chylosum ita corrumpit, ut assimilari nequeat, sed in materiam viscidam & acidam corrosivam sensim degeneret, quæ coacervata super cranium, aut etiam sub cranio, tumores illos infert, qui etiam in aliis ossibus reperiuntur, & gummata Gallica vocantur: à quibus uti postmodum corroduntur ipsa ossa, & per consequens ipsum cranium, unde caries cranii, cujus exemplum funestū habet Meara *in Hist. Med. pag.* 136. ubi habet cephalalgiam cum totius cranii carie à lue Venerea, & Schenckius *in obs. pag.* 51. qui ex cranii carie interna similiter implacabilem capitis dolorem notat; ita ab iisdem vicinæ membranæ corrosæ pertinaces & implacabiles dolores inferunt. Sed tamen non tantùm in ipsa lue Venerea fit dolor, quin & subinde post curam luis Venereæ, post inunctiones Mercuriales minus ritè institutas, ex Mercurii virulentia pertinacissimi capitis dolores remanere solent, ex Mercurio scilicet, nervis membranosisq; partibus inimicissimo, hinc inde in capite collecto: de quo vid. Poterius *Cent.* 3. *Cur.* 6. Riverius *Cent.* 2. *observ.* 91. item *in obs. communic.* Zwinger. *in Theatro Vitæ Hum. Tom.* 1. *fol.* 520. ex Cardano *de subtilit.*

Interdum abscessus interiores capitis partes occupant, qui ipsi contumacissimas cephalalgias inferunt, & abscessus hypocranii dicuntur. De his non paucæ prostant observationes cephalalgiarum, per excretionem puris per os, nares, oculos, aures, &c. solutarum: vid. Borellus *Cent.* 1. *obs.* 73. & Willis. *de Anim. Brut. Part.* 2. *pag.* 203. Bootius *de Affect. omiss. cap.* 1. Bartholin *Cent. II. Epist.* 74. Sic Schneider. *obs.* 223. refert cephalalgiam crudelissimā à pure intra ossa cranii latente. Abscessus hi non semper ex causa externa, sed frequentissimè vitio digestionis vitiatæ oriuntur.

Juxta abscessum sub cranio locisque vicinis, subinde læsiones capitis externæ, contusiones, vulnera, casus, gestationes ponderis seu oneris gravioris in capite, & similes causæ, etiam curatæ, diuturnas cephaleas & hemicranias post se relinquunt, quatenus aut cranium ipsum insigniùs lædunt, aut pericranium, vel fibras suturarum duræ meningi continuatas, aut quatenus fissuram quandam in cranio inferunt, imprimis in interiori lamina. Unde humor seu succus nutritivus extra duplicem lamellam per istam fissurā pedetentim destillat in tunicas cerebri, ibique corruptus, hinc acrior factus, gravissimos capitis dolores infert; vel quando aliqualis sanguis grumosus circa membranas hæserit: Quò etiam pertinet notabilis observatio Schenckii *lib.* 1. *pag.* 51. ubi graviori pondere in caput suscepto & congestato, laminæ cranii internæ portiunculæ nonnihil diffractæ duodecennalem dolorem capitis crearunt, quibus per nares excretis dolor ille remisit.

Speciatim viscida, tenax & firmiter impacta est materia, quæ ovum & clavum primariò efficit, vel proprio partis dolentis vitio genita, vel cum sanguine eò delata, vel denique externæ læsionis occasione relicta. Eadem suspicio est, quoad hemicraniam, cum & ipsa sit satis contumax, & in qua subinde simul vitium

vitium in sanguinis motu, in uno alterovè vasorum ramulo alterius saltem cerebri medietatis conjunctum videtur: Nam dum mater ipsumque cerebrum in duas dirimuntur partes, hinc altera tantùm in Hemicrania affici solet. Unde senes decrepiti contumaci Cephalalgiæ sunt obnoxii propter successivam recrementorum vitiosorum intra cranium collectionem.

Observandum hîc est, non rarum esse, Cephalæas observare certas periodos, uti etiam Hemicranias, ita ut subinde lunæ periodos, subinde solis periodum diurnum, subinde similes motus, regulariter soleant observare: Conf. Schenckius *lib.* 1. *obs. pag.* 47. ubi prostat exemplum doloris capitis, qui cum sole oriente inchoabat, circa meridiem maximè intensus erat, quò magis verò sol inclinabat ad occasum, eò magis remittebat: In eodem Schenckio *pag.* 48. est Hemicrania, quæ certis lunæ periodis tantùm ægros infestat: Sic notabile exemplum est Plateri *lib.* 2. *obs. p.* 346. de Hemicrania periodica, singula hyeme certis noctis horis recurrente, & miserabiliter torquente. Sic idem Platerus *loc. citat.* de Hemicrania forti & continua quindecim annos durante à partu naturali, quæ postmodum post quindecim annos per fœtus masculi exclusionem statim sine ullo medicamento fuit curata. Huc pertinet exemplum Ballonii *supra citatum consil.* 40. *in schol.* de muliere, quæ cum Hemicrania conflictabatur, dum non esset gravida, quàm primùm autem concepit, omnis Hemicrania cessavit. Sic Fonseca *libr.* 7. *consil.* 87. observat Hemicraniam lateris dextri periodicam, quæ singulis octo diebus die Lunæ tantum in eadem hora repetiit, & per triginta horas acerbissimè afflixit, postmodum verò sine ullo symptomate æger erat sanus, usque octo dies fuissent præterlapsi: Conf. etiam M. A. N. C. *Ann.* 4. *Append. pag.* 32. item *Ann.* 6. *obs.* 173. *pag.* 236. Et talia exempla fere ubique plura observata præstant.

DIAGNOSIS.

Capitis dolor indicatur ab ægris, cum sint satis queruli de eo, saltem signa distinctiva, à Medico præprimis sunt observanda ratione causarum, quas omnes accuratè distinguere arduum est, subinde impossibile. Distinguitur autem: an sit per consensum? an per essentiam? Et quidem per consensum esse dolorem capitis, ferè ex eo cognoscitur, ubi nulla causa evidens, caput lædens, præcesserit, aut ubi nulla insignior & pertinacior functionum animalium læsio simul juncta fuerit, partes verò corporis inferiores aliquo modo laborent, ac pro hujus diversa ratione dolores capitis exacerbentur.

Dolor itidem subinde varius est, nunc intensior, nunc remissior: qui verò capite primariò affecto accidit, sæpissimè est continuus: signa adsunt massæ sanguineæ non legitimè constitutæ, aut etiam adsunt signa vitiatæ functionis in quadam parte inferiori læsa, simulque prout pars talis plus minus affici sentiatur, etiam dolor capitis aut intenditur, aut remittit, & quæ sunt alia signa ex circumstantiis haurienda, ex quibus prudens Medicus hariolari potest, an per consensum fuerit cephalalgia? In specie stomachi habeat rationem, quamvis non rarò dolorem capitis per consensum & essentiam conjungi experientia testetur.

Quod si verò dolor sit per essentiam, patet, si præcesserit capitis & cerebri læsio quædam notabilis: item si dolor secundùm siderum motus & phases, præprimis lunæ variet: vid. Fonseca, Platerus: Item si vitæ genus est tale, ut facilè noxam quandam cerebri possit inferre. Continuus magis dolor esse solet: aut si est interruptus, erit tamen periodicus, & stato tempore recurrens, qualis per consensum excitari nequit, præsertim si causæ antecedentes respondeant, adeoque radicem & diathesin altiùs fundatam hoc ipso insinuat.

Quæ verò præcisè sit causa hujus doloris per essentiam? difficilius cognoscitur: nam vermes calculi, &c. alicubi coacervati, ferè nulla sui præbent signa.

Abscessus quoque hypocranii & similes difficiles sunt cognitu, utut, quantum possibile, eorum indicia describat Bootius *loc. citat.* saltim ergò conjecturæ locum habent.

A sanguine si fuerit vitium, facilè cognoscitur, cum utplurimum sanguis, vel turgescens, vel in motu suo per vasa plus minus impeditus, affectum induxerit, dolor pulsatorius ardori capitis conjunctus est: vid: Forestus *libr.* 9. *observ.* 10. & 11. Item levamina ex sanguinis missione rem manifestant, vid. Rhodius *Cent.* 1. *obs.* 73. ac Riverius *observ. communic.* 37. *pag.* 273.

Si à chylo, id dignoscitur, quod certis post pastum horis paroxysmi repetant, post somnum evanescant, & pro assumptorum circumstantiis varient.

A lympha aut simili serosa materia, aut etiam à materia viscida aut acida collecta, fieri cephalalgiam, monstrat gravamen capitis, somnolentia, dolor gravativus magis ac tensivus, qui nocturno tempore solet affligere, cum glandularum interdum morbis circa caput, frigus, ætas senilis & similia, quæ persuadent à tali causa oriri Hemicraniam, imprimis ubi reliqua consenserint signa. Et si hæc acrimoniam foveat, v. gr. scorbuticam, scorbuti quoque, similiumque recre-

mentorum salinorum signa præstò sunt. Quæ ex lue Venerea malè curata, ex hujus signis, item quod nocturnus magis & in uno loco instar clavi affligat dolor; vid. Riverius *Centur. 2. observat. 91.* Si vitium fuerit ex vitiata digestione propria, unde coacervantur recrementa & humores viscidi intra calvariam, dolor fixus est & pertinax, crebrior, recidivans, nullisque remediis cedens, & si acrimoniæ materia hæc expers, gravativus magis, cum sensu frigoris in parte affecta.

PROGNOSIS.

Prognosis Cephalalgiæ curam promittit vel faciliorem, vel difficiliorem, vel nullam: quorum intuitu accidentalis faciliùs curatur, quàm habitualis.

Habitualis tamen quoque, prout cum procatarsi sua magis inveterata, ita ut ejus paroxysmi à multis annis aut sponte aut à levi quavis occasione repetant, eò minus spei curationis habet, præprimis si maximam partem dolor hic continuus fuerit, utpote quem à causa magis fixa, scilicet pituita viscidiore, tumore, abscessu, calculo, vermibus, &c. prodire, probabile fit, & quia à tali causa dolor immanis est, utplurimum alia symptomata cephalica graviora, scilicet vertiginem, convulsiones, &c. item vomitum sibi comites assumit, & cum his interficit, aut in apoplexiam, epilepsiam, paralysin, cœcitatem, surditatem, &c. degenerat; vid. Hippocrates *Sect. 1. Coac. Pranot. 6.* Riverius *Cent. 1. observat. 37.* Rhodius *Cent. 1. obs. 33.* Paw *obs. Anat. 8. M. A. N. C. Ann. 1. obs. 68.* Willisius *loc. all. pag. 296. 301. & 302.* Bonetus *Sepulchret. lib. 2. sect. 1. observ. 1. & 2.* & Boot. *de Affect. omiss. cap. 1.*

Nihilominus & qui per consensum oritur, nunc facilioris, v. gr. culpa ventriculi, nunc difficilioris, v. g. ex affectibus uterinis, hypochondriaco malo, item à lue Venerea, &c. curationis observatur.

Pariter in morbis aliis dolor capitis malus interdum propheta existit, quatenus in vehementi capitis dolore cum febre acuta, si urinæ conspiciantur crudæ, seu claræ & albæ, pessimum signum est, deliria, convulsiones, & tandem mortem portendens; item si aliquod lethalium signorum supervenerit; vid. Hippocrates *Prognost. Text. 22.* §. 22.

Item dolor capitis fortis, imprimis in febribus & morbis acutis, subitò desinens, non sequente aliqua evacuatione per crisin, est lethalis, quoniam subinde signum est gangrænæ cerebri, aut omnimodæ insensilitatis membranarum cerebri.

Simili ratione dolores capitis soporosi & gravativi, aut cum convulsione, gravidis ut plurimum periculosi existunt: vid. Hippocrates *l. 1. Prædict. Text. 14.* §. 2. & *Sect. 3. Coac. Pranot. 105.*

Ubi frigent extrema in vehementiori dolore capitis, pessimum est signum; periculum enim inflammationis internæ denotat.

Si dolor capitis circa frontem & tempora sit continuus & admodum vehemens, cum febre acuta, apparente die quarto, signo perniciosо, septimô fere die mors ingruit.

Si dolori capitis superveniat manifesta quædam excretio, aut aquæ, aut sanguinis, aut puris, sive sit per os, sive per nares, sive per aures, signum est solutionis morbi secundùm Hippocratem *aph. 11. sect. 6.*

Facit huc notabilis *aphorismus* Hippocratis *sect. 4. aphor. 32.* *Quibus nempe ex morbis partium inferiorum convalescentibus dolor capitis vehemens supervenerit, si non præcedat excretio manifesta, iis in cerebro futurus est abscessus, morbi materiâ ab inferioribus ad superiora conversâ.*

Quicunque in febre non lethali cum capitis dolore & obscuritate præ oculis conqueruntur de cardialgia seu de morsu & angustia præcordiorum, iis subinde vomitus biliosus salutaris supervenire solet, præsertim si rigor intra hypochondria supervenerit.

Quibus verò in ejusmodi febribus caput dolentibus visus hebetudo contingit, aut splendores circa oculos obversantur, aut præ cardiogmo aliquid tenditur in hypochondrio dextro, aut sinistro, neque cum dolore neque cum inflammatione, iis sanguis ex naribus fluet.

Dolores chronici extra morbos acutos minus sunt periculosi, nisi quatenus nimiâ molestiâ aut continuis vigiliis ad affectus melancholicos disponere solent.

In gravidis dolores capitis soporosi cum gravitate quadam obvenientes, sunt mali.

C U R A.

Propter insignem causarum cephalalgiæ varietatem, ipsa etiam cura varianda est, adeò ut non ita commodè determinatis regulis illa ipsa circumscribi queat, sed

Observ. I. ante omnia: an per essentiam, an per consensum sit cephalalgia? Hæc, præmissis universalibus, in specie vomitorio & laxativis convenientibus, & sublato affectu primario, facilè sistitur; Illa verò difficulter, adeoque ipsi capitis affectui appropriata remedia simul in usum adhibenda. Ad summum dolor idiopathicus accidentalis phlebotomia, quiete, sudore, & levis opiati usu, tollitur: vid. Forestus *libr. 9. observat. 1. 2. & 3.* In habituali verò per essentiam tam sanguinis & lymphæ, quàm capitis dispositio prava corrigatur. Posterius raro perficere licet.

licet. Nihilominus quia causam accuratè dignoscere haud conceditur, æger prognostico vix omnimodè linquatur, & si aliud Medicus hoc in passu præstare nequeat, morbi fomitem præscindendo ac intercipiendo, crebriores paroxysmorum accessiones inhibeat, cùm experientia testetur, hâc ratione cephalalgias contumacissimas non rarò curari, i. e. fibras indispositas spontè suâ ad pristinum tonum redire. Observetur tamen insimul hic cautela nonnullorum practicorum: In dolore capitis diuturno plus præstare caput frequentius roborare, quam evacuationibus pertinaciter insistere.

II. Opiatis & narcoticis in genere ut omnis dolor, ita & cephalalgia, compescitur; unde etiam subinde intermiscenda veniunt. In his autem ad capitis dolorem sistendum usurpandis simus cauti; metus enim est, ne post narcotica non possimus denuo expergiscere ægrum, uti rectè hoc monet Celsus: sæpè quippe accidit, ut in gravioribus doloribus parva & ordinaria dosis opii, aliquoties licèt repetita, nihil adjuvet, unde postmodum usurpata fortiori dosi, si dolorem aliquando sedat, subitò lethargicus ferè superveniat somnus, ita ut vix ac ne vix denuò possint excitari ægri: aut humorum motum sistendo cephalæas graviores tandem reddit: vid. Forestus *lib. 9. observ.* 14. *&* 57. Anodyna ergò, quin & narcotica, quando usurpanda, adhibeantur primùm in parva dosi & levi, & successivè fiat progressus ad fortiorem & majorem dosin, idque saltem appropriatis additis. Quodsi externis in locis applicanda sint narcotica, fronti saltem & temporibus, nullo modo suturis, eadem imponenda esse, monent Practici, metu soporosi affectus: Nec instante crisi adhibenda, quia periculum est, ne motus naturæ impediatur, & æger tandem ita interimatur. Sanè opiata utut sistant dolorem, quia tamen causam seu fomitem relinquunt, & eum magis fixum reddunt, morbum magis in deterius labi faciunt, & propterea magis in dolore per consensum, minus in eo, qui fuerit per essentiam, locum inveniunt.

III. Semper in omni cephalalgia, nisi forsan febri malignæ periculosiori conjuncta sit, ut alvus sit laxior & aperta; hæc enim quò magis obstructa, eò magis capitis dolorem exasperat; aperta verò, si non verum, certe palliativum maximeque lenitivum inter alia remedium erit.

IV. Ex omnibus doloribus dolor capitis scorbuticus est contumacissimus, simulque atrocissimus, lancinans admodum, rodens & lacerans, nocturno præsertim tempore gravissimè affligit, nec facilè nisi appropriatis scorbuticis tollitur. Hinc internè sal volatile succini, spiritus vitrioli volatilis cum spiritu liliorum convallium, tartari, & cochleariæ mixtus, cinnabaris antimonii, succinum, ambra, pilulæ ex ladano Hartmanni *in Pr. pagin.* 48. descriptæ, decocta sudorifera præsertim ex ligno juniperino, cui rasura ligni buxi addita remedium magis reddit appropriatum, sunt usitata. Hinc lac, quod sicut alias per consensum dolorem capitis inferre solet, ita idem in doloribus scorbuticis optimum est remedium, demulcendo acrimoniam salis scorbutici. Externè vesicatoria prope aures applicata; item epithema cancrorum; flores papaveris rhæados recentes contusi & applicati, item zedoaria & baccæ juniperi cum aqua vel decocto verbenæ, florum sambuci ac betonicæ conveniunt.

V. In genere in quocunque capitis dolore, præter ordinaria evacuantia, per vomitum imprimis, si per consensum ventriculi fuerit, vel per alvum, non omittendam esse diætam sudoriferam, quæ interdum, imprimis in malo contumaciore, valdè conducit. In specie in cephalæis antiquis, aut etiam in Hemicraniis inveteratis, necessum est interdum ad decocta sudorifera lignorum accedere, imprimis à colluvie serosa aut pituitosa, per essentiam si fuerit dolor excitatus; quæ ipsa decocta etiam talibus in casibus optimum solent habere successum. Attenuant enim, dissolvunt, & mediante sanguinis circulo removent ex capite causam materialem viscidiorem ac fixiorem, idque magis, quando ex seri aut lymphæ vitiis malum ortum fuerit: de quibus conf. Forestus *libr. 9. Observat.* 50. Amatus Lusitanus *Centur.* 4. *curat.* 95. sicuti Poterius *Centur.* 3. *cap.* 6. Dolorem capitis continuum ab hydrargyri usu concitatum decocto cephalico cum china & oleo sulphuris curavit. Modum præscribendi & usurpandi notum præsuppono ex materia Medica, vel Morello. Loco istorum vel essentia lignorum, vel ligni sassafras, interdum usurpari possunt in majori dosi.

VI. Chirurgica præsidia, præsertim circa humorum motum corrigendum occupata, multi usus sunt in Cephalalgiis, qualia sunt venæsectio, arteriotomiæ temporum, & incisiones venæ frontis, &c. quin & vesicantia, setacea, imò ipsum trepanum ad pertinaces & graviores cephalæas sunt optima: Illa, ubi in vasis sanguiferis vitium hæserit; hæc, ubi ex seri vitio malum oriatur. Sed necesse est, ut prius ritè præmissa sint universalia, alias metuendum esset, ne, parili ratione atque cucurbitulæ, non præmissis universalibus, in capitis dolore sint valdè noxiæ, (vid. Hildanus *Centur.* 5. *observat.* 69.) aut alia præsidia chirurgica malum augeant.

In

In specie venæ-sectionem quod spectat: in gravioribus cephalalgiis à sanguinis aut copia aut turgescentia, utplurimum malum levat, illam imminuendo, hanc compescendo, affluxum verò illius ad caput moderando. In paroxysmo vena cubiti dextri (ob rationem ab Highmoro *Corp. Human. Disquisit. Part.* 1. *libr.* 2. *cap.* 2. adductam) derivationis ac interceptionis gratiâ, extra eandem & revulsionis causa in partibus inferioribus, v. gr. in talo, aut hæmorrhoidales in assuetis.

De Arteriotomia temporum imprimis noto, quod eadem subinde nobile præsidium sit in contumacioribus malis, speciatim in cephalæa & hemicrania desperata, mirabilem habeat successum, uti refert Lindanus, cujus usum ipsa monstravit natura, vid. *Miscell.* A. N. C. *Ann.* 8. *observat.* 72. *pag.* 120. contradicente quamvis Willisio *l. a.* Conf. Pareus *libr.* 16. *cap.* 4. Zacutus Lusitanus *Pr. Admirand. libr.* 1. *observ.* 11. Riverius *Cent.* 2. *obs.* 56. Tulpius *lib.* 1. *observ.* 48. Schenckius *libr.* 1. *observat. pag.* 51. & Severinus *Chirurg. Efficac. Part.* 2. *pag.* 41. & 47. item Riverius *observat communic. à Jacoz. pag.* 318. & *observat.* 31. *à Fomio Comm. pag.* 339. Et jam olim Gesnerus *libr.* 3. *Epist.* 95. dolorem hemicranii quotannis redeuntem sectâ arteriâ in tempore affecto curavit. Refert namque Lindanus, sibi satis usitatam esse arteriotomiam celebrare in hemicraniis inveteratis desperatis, emittendo interdum in latere affecto largiter ℥v, x, etiam xij. ad ℥xx. vel xxx. sanguinis. Operatio non est difficilis, nec periculosa, modò peritus & artificiosus sit Chirurgus: nec est metuendum aneurisma, tumor nempe arteriæ, & intra biduum vel triduum hæmatite potest sisti; nam si tantùm terra vitrioli dulcis cum terra sigillata mista, vel solitaria, vel cum albumine ovi subacta, externè applicetur, superinjiciendo fortem ligaturam, intra triduum arteria coalescit: Vid. Jobus von Meckren.

Alias post arteriotomiam, seu loco arteriotomiæ, inciso venæ frontis in doloribus contumacibus capitis etiam commendatur: Exempla habet Forestus *libr.* 9. *observat.* 11. *in schol.* & *observat.* 54. ubi observat cephalæam antiquam & diuturnam per sectionem venæ in fronte aliis non juvantibus curatam: Sic *observat.* 20. dolorem capitis quotannis in autumno admodum affligentem notat curatum per sectam brachii venam, & detonsis capillis in fronte: Item *observat.* 22. *in scholio* vir quadraginta annorum, cùm in occipitio diuturnum capitis dolorem habuisset, neque medicamenta juvarent, in fronte venæ sectione curatus fuit: Vid. Riverius *Pr. libr.* 1. *cap.* 16 *ubi de cephalalgia*; item *Cent.* 2. *observ.* 21. & Borellus.

Loco hujusmodi arteriotomiæ interdum possunt adhiberi hirudines utrinque ad tempora, quarum admotionem commendat Zacutus Lusitanus *loc. alleg. observat.* 9. item ponè aures, item ad nucham: Confer. in specie M. A. N. C. *Ann.* 4. *Append. pag.* 51. ubi hemicrania hirudinibus fronti applicatis fuit curata: & *Ann.* 6. & 7. *observat.* 9. *pagin.* 20. idem effectus ab iisdem, arteriis temporalibus applicatis, fuit secutus.

Item hujus loco pro scopo aversorio cucurbitulas scarificatas post venæ sectionem in brachio, aut prope scapulas, applicant alii, v. gr. Forestus; imò ipsi capiti, ut parti affectæ, vid. Velschius *Episagm. observ.* 10.

Aliàs refert Rhodius *in Cent.* 1. *observ.* 76. quod incisio venæ inter indicem & pollicem manus præsentaneum observatum fuerit hemicraniæ remedium. Quod confirmare potest sententiam Riverii, qui ad cephalalgias contumaces fonticulum inter indicem & pollicem manus excitatum commendat in sua Praxi. Siquidem aliàs in diuturnioribus capitis doloribus aut sæpius recidivantibus fonticuli aut in brachio, aut in nucha, aut juxta scapulas, aut ipso loco dolenti ac vertici excitati non contemnendum sunt remedium quos quidem damnat Willisius *loc. all.* quasi humores magis ad partem affectam traherentur: commendant tamen alii, & quidem per experientiam, scilicet Zacutus Lusitanus *Pr. Admir. libr.* 1. *observat.* 12. Forestus *lib.* 9. *obs.* 12. *schol.* Petrus Salius Diversus *in Altomar. cap.* 11. Rodericus à Fonseca *Tom.* 1. *Consf.* 63. Tulpius *libr.* 1. *cap.* 32. Riverius *observ.* 31. à Fomio *commun. pag* 339. Poterius *Cent.* 3. *obs.* 8. & Velschius *obs.* 11. sic enim, evacuatâ acri lympha, tandem capiti levamen affertur. Quin imò interdū vesicatoria nuchæ, vel circa aures, vel toti cranio instar cucuphæ sunt applicanda pro cura pertinacium talium cephalalgiarum à sero natarum, lacerantium aut lancinantium, speciatim nocturnarum: vid. Meara *in observat. Med. pag.* 128. Simile exemplum reperietis in Riverio *Centur.* 1. *observ.* 37. Sic Tulpius *Cent.* 1. *observ.* 37. Dolorem capitis periodicum per vesicatoria occipiti admota curavit: Hildanus verò *Cent.* 4 *observ.* 6. dolorem capitis vagum extra cranium contumacem, & alteram tantum capitis partem occupantem, setaceo curavit. Cujus tædiosissimi auxilii loco fonticulus infra nucham excitandus venit: Vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *observ.* 156. Apud veteres subinde occurrit mentio Fonticuli in capite, in concursu suturæ coronalis & sagittalis facti, ad graviora capitis & nervosi generis pathemata usurpati, qui jam ferè in desuetudinem abiit, dum cauterio ad os cranii adacto facile hujus & membranarum cerebri inflammatio excitari possit: cujus tamen medio cephalalgia inveterata

inveterata scorbutica curata refertur in M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 81 *pag.* 138. Sic Poterius *c.* 3. *observ. & curat. cap.* 3. *p.* 210. Dolorem capitis periodicum in vertice præcisè, ad ciceris tantùm quantitatem se extendentem, sine ullo signo sensibus obvio, post paucam materiam purulentam loco affecto per potentiale causticum aperto curavit.

Trepanum tandem quod attinet: Dolorem capitis hujus medio curatum, videb. in Rhodio *Centur.* 1. *observ.* 69. & 70. In specie Amatus Lusitanus *Cent.* 1. *Curat.* 4. refert capitis dolorem intensissimum à lue Gallica jam curata ortum & incurabilem, sed trepano, aperto cranio, curatum. Vix tamen, nisi à læsione externa malum, aut suspicio de abscessu latente, admittendum, vid. Forestus *l.* 4. *observ.* 31. *in schol.* Severinus *de efficac. Chirurg. pag.* 137. Willisius *loc. alleg.*

Sunt denique, qui in casibus desperatis extra luis Venereæ suspicionem salivationem commendant, & quidem omnibus probè ponderatis circumstantiis, si non semper cum levamine, certè sine periculo, utut hoc Willisius *loc. alleg. pag.* 293. magnum admodum proclamet.

VII. Vomitoria in cephalalgia, quæ fit per consensum, esse tutiora; in ista verò, quæ est per essentiam, nonnisi cautissimè adhibeantur. Purgantia in hac conveniunt, quæ inter eminet colocynthis, radix jalappæ, scammonium, speciatim Mercurius dulcis ritè paratus: Conf. Velschius *Hecat.* 2. *pag.* 40. in cephalalgia per consensum stomachi aut uteri aliarumque partium abdominis pilulæ mastichinæ & de succino Cratonis sunt optimæ, v. g.

℞. *Pil. Mastichin.* ℈j.
Extr. Helleb. nigr.
Castor. aa. gr. v.
Trochisc. alband. gr. ij.
Cum s. q. *Elixyr. Propriet.* f. Pilulæ:

D. S.

Hauptreinigende Pillen.

Poterius eleganter usurpat pilulas suas catholicas ad ℈j. quibus addit gr. jv. laudani opiati; sic enim dolorem sedat & fomitem tollit: Id quod & nos facere possumus, præprimis si in alio doloris capitis pertinacioris casu Mercurius dulcis sit adhibendus: e. g.

℞. *Extr. panchym. Cr.* gr. xv.
☿*ii dulc.* ℈j.
Extr. troch. alband. gr. jß.
c. s. q. *Ess. Croci* f. Pilulæ.

VIII. Ex Alterantibus, præter decocta lignorum supra laudata, quibus semper rosmarinus addendus est, conveniunt succinum & succinata quælibet. In specie ejus sal volatile, & cum eo paratus liquor cornu cervi: permiscetur ⊖ hoc volatile comodè cũ ciñabari, tam nativa, quàm artificiali antimonii, & cum hac parato cephalico specifico, aut cum Bezoardico Joviali aut lunari; aut etiam his additur aliquantulum de laudano opiato; item diaphoretica antimonialia, & salia volatilia urinosa jungenda, & imprimis camphora subinde permisceri potest, & sic fit pulvis compositus ad cephalalgiam. Est enim camphora mirabile remedium in cephalalgia à causa calida, si unum alterumve ejus granum internè usurpetur, aut externè spiritus vini camphoratus crocatus aut theriacalis crocatus, aut oleum camphoræ in epithematibus aut unctionibus applicetur, quod à Paracelso admodum commendatur. His etiam tinctura vel essentia lunæ genuina meritò accenseri potest. Tandem spiritus vitrioli volatilis, vel per se, vel addito spiritu vini paratus, est egregius & in frequenti usu. Quibus simul annumeranda est herba Theé, ejusque decoctum, Mœbio, & Tulpio *lib* 4. *observ.* 60. ad dolores capitis quoscunque admodum commendatum.

IX. Quod aliàs attinet externa in genere contra cephalalgias usitata, celebris est insigniter verbena, sive interno usu ejusdem aqua aut essentia usurpetur, sive externè ipsa planta, tàm recens contusa & in forma cataplasmatis, quàm succus, ac linteis duplicatis, fronti & temporibus applicetur, sicuti etiam herba amuleti instar appensa pertinacissimum capitis dolorem sistit, de qua virtute contra cephalalgias amuletica singularissima vid. Forestus *lib.* 9. *observ.* 52. utut non æquè ubique succedat. Sunt tamen qui floribus papaveris rhæados non minorem, quàm modò laudatæ verbenæ, laudem contra cephalalgias tribuunt: Confer. M. A. N. C. *Ann.* 4. *Append. pag.* 33. & sanè aliquando cephalalgiam pertinacẽ nocturnã floribus papaveris rhæados leviter contusis fronti & temporibus applicacatis curavi. Juxta verbenam est Betonica, anodyna & egregia.

℞. *Betonicam.*
Coque in *Vino.*

Colatura apponatur capiti per noctem, in dolore capitis ex apostemate.

Vel ubi virtute anodyna, discussione & resolutione opus est:

℞. *Herb. beton.* M. ij.
Absynth. M. j.
Cubebar. ʒij.
Vini ℔ij. vel q. s.
Decoqu.

Colatura hauriatur, vel instar epithematis applicetur capiti.

Sedum majus, item Matricaria recens contusa, & fronti applicata, capitis dolorem sistit; radix Rhodia etiam non inelegans experimentum est Petri à Castro, qui pertinacissimo capitis

capitis dolore recipit radicē Rhodiam recentem, eamque cum lapideo pistillo contritam irrorat cum ▽*a verbena & fl. sambuc.* ana, & cataplasmatis instar fronti applicat. Integra etiam planta contusa sub forma cataplasmatis fronti circumponitur.

Alii pulverem radicis zedoariæ recipiunt, & cū aquis appropriatis capiti applicant: v.g.

℞. ▽*a Verben.*
fl. sambuc.
beton. aa. ℥j.
Pulv. zedoar. ℥ß.
M. D. S.

Lindernder Umschlag umbs Haupt.

Et ita applicetur capiti, tam fronti, quàm etiam nuchæ. Sed hoc saltem valet in cephalalgiis ex causa frigida.

Hisce addatur ejusdem Petri à Castro euporiston, nempe cortex medianus trunci arboris juglandis, qui contusus, & cum pauco sale mistus, utrinque temporibus applicatus ad quoscunque capitis dolores ab eo fuit usurpatus. Pertinent huc in specie & ea, quæ aliquali vi narcoticâ plus minus pollent: qualia sunt semina papaveris, anethi, nuclei Persicorum, semen hyoscyami & similia; ex quibus fiunt emulsiones, quæ nunc intrinsecus propinatæ, aut, quod ferè frequentiùs, extrinsecus sub forma epithematis applicatæ, admodum conveniunt:

℞. *Nucl. persic.* ℥ß.
sem. papav. alb. ʒij.
Cum s. q. ▽*a Verben. beton.* vel *flor. nymph.* & *solani* f. Emulsio.

Epithematis formâ tepidè cum linteis duplicatis fronti & temporibus applicanda.

Possunt etiam tales emulsiones fieri recipiendo loco liquoris in dictis emulsionibus decoctum rad. Rhodiæ, vel verbenæ, vel betonicæ, vel similia: quibus cum decoctis ex istis seminibus emulsiones efficaciores componuntur. Imprimis semen hyoscyami potens est remedium pro placando dolore capitis, uti quocunque, ita in specie scorbutico; unde quidam ceu certissimum hoc laudant:

℞. *Sem. hyoscyam.* ʒj.
Acet. rosac. ℥v.

M. in phiola bene obturata, & ponantur in digestionem MB. per 5. aut 6. horas, ita tamen, ut ne bulliat.

Postea accipe fasciam ex linteo subtilissimo, qua ligetur caput infirmi, atque cum spongia hoc aceto madida, humectetur fascia, sicque subitò dolorem capitis tolli asserunt.

Tandem & litus seu inunctiones conveniunt, ubi eminet unguentum alabastrinum, in specie in cephalalgia quarumcunque febrium, à quamplurimis, præsertim Foresto *in lib. 9. obs. 33.* cui pro circumstantiarum ratione nunc oleum papaveris expressum, nunc oleum hyoscyami expressum, nunc unguentum populeum, nunc camphora, nunc aliquid de laudano opiato, nunc aliud simile, addi potest: e.g.

℞. *Ol*i *expr. sem. papav.* ʒj.
nucl. persic. ʒiß. l. ʒij.
hyoscyami
destill. aneth. aa. ℈j.
(vel *Ol*i *destill. aneth. & chamom.* ā ℈ß.)
c. s. q. *olei nucistæ expr.*

f. Linimentum, temporibus applicandum: Item, quod in familiari usu habuit D. Michaëlis:

℞. *Extr. s. succ. inspiss. Verben.* ʒj.
*Ol*i *expr. hyoscyam.* ℈ß.
M. & f. Linimentum.

Inungetur caput & tempora in doloribus capitis, præprimis scorbuticis.

Sed hæc & similia narcotica externa, uti in genere dolores sistunt capitis, ita in specie non nisi urgente gravius dolore, locum habent, idque magis in accidentalibus quàm habitualibus, tutius verò in doloribus per consensum, item qui comitantur morbos acutos, conducunt; sicuti dolores Chronici, aut cephaleæ, aut clavi, minus hujusmodi curari, leviter saltem palliari solent. Potius in chronicis doloribus seu diuturnis egregia sunt emplastra appropriata, v.g. de tacamahaca cum balsamo Peruviano malaxata, & capiti *raso* in forma emplastri applicata, quod etiam convenit in doloribus scorbuticis. Loco *balsami* Peruviani substituatur oleum destillatum succini, imprimis, qui affectibus cerebri & nervorum sunt obnoxii.

X. Cum verò pro varietate causarum & circumstantiarū subinde varianda sint remedia, propterea ad cephalalgiam, quæ oritur ex sanguine, ejusque motu effervescente aucto & febrili, convenit sanguinis missio variis modis adornanda, de qua suprà Nota VI. dictum. Antequam tamen sanguis educatur, clystere alvus expurgetur, postmodum verò interna propinentur, quæ febriles paroxysmos aut sanguinis turgescentiam solvunt, nempe diaphoretica blanda, acidum temperantia, ex absorbentibus, modiceque condensantibus: v.g. lapidibus cancrorum, unicornu fossili, terra sigillata, &c. Quibus alterationis gratia decocta & Julepi cum blandis acidis, de quibus in curatione febrium dictum, jungere convenit. Externè verò conducit succus sempervivi majoris aut portulacæ cum pauco aceto rosaceo (si enim multum aceti sumitur, facit ægros agrypnos) fronti ac temporibus, item testiculis, instar epithematis applicatur, sed calidè. Convenit etiam emulsio seminis papaveris albi, cui aliquantulum camphoræ additum fuerit. Vel epithema cephalicum Hartmanni cum camphora, quod habet *in Prax. Chymiatr. lib. 2. cap. 1. §. 18.* vel quod describit §. 7. Imprimis epithemata ex gammaris fluviatilibus contusis & applicatis, aut ex succo cancrorum fluviatilium expresso instar epithematis

matis usurpato, egregia & singularia sunt in cephalalgia febrili: quibus ipsis etiam sub contusione acetum rosaceum, aut aqua papaveris rhœados, spermatis ranarum, phlegma vitrioli, aut aliæ quædam aquæ appropriatæ, addi possunt: sicuti etiam unguentum populeum vel alabastrinum cum oleo papaveris expresso, vel anethi, non sine fructu illinitur: Quibus in declinatione addenda magis appropriata, v.g. radix & herba verbenæ, radix Rhodia, zedoariæ, item opiata: v.g.

℞. *Ungu. alabastr.* ℥iij.
ℴ︎i papav. expr. ℨß.
hyosc. expr. ℈j. M. S.

Eusserlich Haupt-Sälblein.

℞. *Succ. ♋. fluv. rec. expr.* ℥iij.
▽*æ beton.*
fl. chamom.
sambuc. ana ℥j.
pulv. zedoar. ℨij. l. ℨß.
M. f. Epithem. D. S.

Eusserlicher Umschlag umbs Haupt.

Quodsi in febribus ob nimios dolores capitis metuantur deliria aut convulsiones, adeoque, ut alias dicunt, raptus materiæ ad caput fiat:

℞. *Fol. rutæ rec.* M. ij. l. iij.
rad. raph. incis. Num. ij. l. iij.
⊖*is comm.* M. j.
ferm. acerr. M. ij.
Acet. rutac. q. s.
M. f. Pulmentum.

Quod applicetur plantis pedum, item capiti & repetatur, si exsiccatum fuerit. Revulsorium est remedium ratione irritationis, unde in comate vigili febrium egregium est. Conf. Barbette *in Observ. de Peste.*

XI. A seri vel copia vel acrimonia peccante si dolor urgeat, pro illius affluxu sedando in subjectis plethoricis convenit ante omnia venæ-sectio, quatenus vasis exinanitis serum non adeò copiosè transsudat, quoque ejus exstillavit, à venis faciliùs resorbetur. Extra quem tamen casum post clysteris injectionem, aut laxantis blandioris usum, vesicatoria cervici aut pone aures, imò in dolore attrociori toti capiti applicentur: vid. Riverius *Cent.* 1. *observ.* 37. Tulpius *lib.* 1. *cap.* 13. & Meara *Hist. pag.* 128. simulque per opiatum dolor mitigetur, usque dum hôc aliquantum sedatô reliquias serosas per potentiora purgantia, diaphoretica & diuretica, educere liceat. Pro recidiva verò evitanda fonticulus in brachio aut crure excitetur, prout scilicet aliæ circumstantiæ hunc locum determinabunt. Purgationis scopo inserviunt hydragoga communiter dicta, in principio tamen mitiora, scilicet radix Jalappæ, scamonium, massa pilularum de succino Cratonis, luna hydragoga, &c. Pro diaphoresi verò atque diuresi lignorum decocta & essentiæ cum catarrhalibus & nervinis aromaticis & diureticis miscenda.

XII. Quod attinet dolorem capitis fixum & nimis contumacem, seu cephalalgiam, quam vocant à causa frigida, seu potiùs cephalæam à materia viscida aut glutinosa ac acri hinc inde impacta, in specie in cephalalgia senum], præter sudorifera lignorum decocta, aut similia medicamenta sudorifera, confert imprimis balsamum & oleum destillatum succini vertici illitū. Item prę cæteris præstantissimum est emplastrum de ranis Vigonis cum Mercurio, capiti raso impositum, quod ratione Mercurii penetrat, & causam viscidā acidam corrigit, quô ipso desperatas cephalæas curavit Platerus *in obs. pag.* 371. *& Praxi* usurpatur vel solitariè, vel malaxatū cum balsamo Peruviano, oleo irino, destillato succini, unguento alabastrino, &c. Item emplastri hujus p. 1. potest addi emplastri de betonica & unguenti de alabastro p. ß; & sic horrendam cephalæam Platerus *loc. cit.* mirabiliter curavit. Ipse aliquando in vetula octogenaria, quæ jam ab aliquot annis continua & gravissima occipitis laboraverat cephalæa, felici cum successu hoc emplastrum, malaxatum cum oleo succini, usurpavi. Convenit etiam in discessione suturarum cranii, unde Principissæ Isenacensi discessionem suturarum, aliis irritis, curavit D. Michaëlis mediante hoc emplastro, & clysmatibus domesticis, in quibus tamen præscripsit dissolvenda sequentia: Nempe

℞. *Elect. hier. picr. c. agar.* ℥iv.
de bacc. laur ℥ij.
pulv. rad. helleb. nigr. ℥iß.
fell. tauri insp. ℨiij. M.

Cujus uncias duas semper clysmati domestico addendas jussit; capiti verò ad imitationem Plateri hoc emplastrum applicari præcepit.

℞. *Empl. de ran. Vigon. c. ☿io*
Cerat. de beton. usit. ana ℥iß.
pro bregm. ℥ß. ad ℥vj.

Mista malaxanda c. Unguento alabastrino.

Quod ipsum modo dictum emplastrum, de ranis cum Mercurio, egregiè etiam convenit in doloribus capitis nocturnis contumacibus Gallicis seu Venereis, hujusque mali reliquiis: vid. Bartholin. *Cent.* 3. *Epist.* 55. Ita tamen, ut ex Sylvatici Consilio stillicidium quoq; aquæ calentis sulphureæ huic substitui queat: vid. Rhodius *Cent.* 1. *Observat.* 75. Non negligenda illa, quæ primario morbo appropriata deprehenduntur remedia, à qua etiam applicatione decente omnes cephalalgiæ per consensum exortæ tolluntur. Alias in hac suturarum discessione jubet Mindererus *in Medic. Milit. pag.* 327. præmissa forti capitis ligatura & postmodum derasis capillis, ceratum ex pelle arietina cum gummi elemi & pau-

& pauco cerato de betonica loco affecto applicare. Vid. quoque Bootius *loco citato*.

XIII. Aliàs, ubi opus est discussione, & hujus medio doloris sedatione, item resolutione in cephalalgia ex causa frigida, speciatim externo frigore, optimè conducunt sacculi ex milio & sale communi, qui mirè commendantur à Lindano: nempe

℞. *Milii leviter tosti p.* jv.
⊖*is communis tosti* part. j.

Ex quibus fiant sacculi, suffumigandi cum gummi animæ, & ita applicentur capiti.

Varia appropriata addi possunt pro varietate circumstantiarum, verb. gr. origanum, cum floribus chamomillæ, thymus, flores sambuci, verbena, betonica: vid. Forestus *l. 4. observ. 21. in schol.*

℞. *Milii tosti* M. ij.
⊖*is comm. tosti* M. j.
Herb. beton.
fl. Chamomill. ana Mß.
pulv. rad. Rhod. ℥ß.
M. f. Sacculi interpassat.
calidè capiti applicandi, & ita gestandi;
D. S.
Eusserliche Säcklein gegen den Schmertzt.

Conducunt potissimum senibus.

XIV. Quod si dolor capitis sit à causa externa, ex vulnere vel casu ab alto, aut ex contusione, hincque relicta debilitate, ibi optimè convenit Cerotum Alexandri Benedicti, mediante quo curavit senem, qui ex percussione trabis quindecim dies & noctes obmutuerat: Nempe

℞. *G. hederæ* ℥iij.
Resin. purgat. ℥ß.
Ceræ.
Terebinth. ana ℥iij.
Ol. rosac. ℥iiß.
G. ammon. aceto sol. ℥ij.
Succi corymb. heder. ℥iv.
farin. fabar. q. s.
ex quibus omnibus tritis f. Emplastrum.

Vid. de hoc etiam Henricus ab Heer *in Observ. obs. 21.* item Forestus *lib. 9. obs. 35. in schol.* & Valeriola *lib. 5. observ. 9.*

Aliàs ad dolores ex percussione etiam unguentum alabastrinum proficuum observatum fuit. Convenit etiam sacculus Hartmanni & succino pulverisato, cum essentia piperis irrorato; aut tacamahaca cum oleo succini in emplastrum redacta.

XV. Quod si cephalalgia sit à vermibus, horumque adsint suspiciones, sive in cerebro geniti fuerint, sive per loca externa ad cerebrũ usque transierint, in tali casu gravis labor & Medico & ægro subest. Nemo ejus curandi methodum melius præscripsit, quàm Hildesheim *in Spicil. 1. de affect. cap. p. 45.* qui pertinacissimam à vermibus ita curavit: Habuit curæ ægrum graviori cephalalgia correptum, in quo cùm, præmissis universalibus, & copiosis vermibus per alvum rejectis, nihilominus in gravis capitis dolore persisteret, ipse verò non vulgarem suspicionem haberet vermium in capite, propterea ante omnia syncipiti applicavit emplastrum:

℞. *Pulv. aloës*
lumbr. terr. ana ʒij.
fell. tauri ʒj.
Ol. absynth.
Ceræ ana q. s.
M. in forma Emplastri.

Extendatur super alutam, & syncipiti applicetur

Hinc pro faciendo fumo pulverem ordinavit:

℞. *Pulv. Centaur. min.*
Marrub.
beton. ana ʒij.
Zedoar. ʒß.
rad. angel. ʒij.
succini ʒj.
☿*ii crudi* ℥j.
Minii ʒiß.
Boli Arm. ʒj.
Aristol. rotund. ʒij.
Absynth. ʒiij.
M. f. pulv. grossus pro fumo.

Cùm hoc emplastro usus esset, & fumum ter quaterque naribus & ore excipiendum admisisset, tandem tredecim oblongi vermes villosi seu lanuginosi vivi instar erucarum per fauces, nares & aures prodierunt, quos ipse digito apprehensos extraxit. Continuavit modò dicta, unde tantos dolores & cruciatus posteà non sensit, quantos anteà; sed tamen omnes nondum semotos dicebat ipse, cùm adhuc in syncipite laterent aliqui: unde post aliquot menses prodierunt adhuc duo, non tamen ita magni ac priores, & ita ægrum restituit. Quò etiam facit Zacutus Lusitanus *Prax. Admirand. lib. 1. obs. 7.* ubi potentiore sternutatorio ex pipere & castoreo vermem, cephalææ diuturnæ causam, rejectum testatur. Item hujus loci est fumus myrrhæ & spiritus vini, in quo nigellæ semen infusum, auribus immissus, quorum Schenckius *observ. pag. 176.* meminit; item Salmuth *Cent. 2. obs. 39.* qui suffitu amarorum & antimonii vermes per nares eductos refert. Sin oriantur à calculis, malum à priori non est curabile, nisi natura vias inveniat, & calculos foras protrudat.

XVI. Cephalalgia ab ebrietate & crapula, aliisque ventriculi cruditatibus, præmisso vomitorio, vel purgante, stomachicis atque nervinis sedatur: ex. gr.

℞. Pulv.

℞. *Pulv. rad. asari*
crem. ♀i à ℈ß.
Gummi de Peru corr. gr. v.
Oo destill. macis gutt. ij.
M. S.

Haupt- und Magen-Pulver auff einmahl.

Inter stomachica convenit piper, vel integrum vel in partes divisum, deglutiendum, quia absumit cruditates in ventriculo; item mastix & hujus spiritus, essentia ligni aloës, spiritus vitrioli cephalicus, &c.

Hinc non adeò paradoxon videtur, quod Cardanus *Art. Parv.* refert, contumacem dolorem capitis cerato ventriculo imposito sedatum. Item quod Velschius *loc. all. observat.* 12. hemicraniam pane succo granatorum imbuto intra triduum solutam testatur: Vid. Forestus *libr.* 9. *observat.* 44. 45. & 46. Item caput leviter irrorandum, testes verò in aquam frigidam aceto mistem immergantur. Pari methodo tractandæ sunt cephalalgiæ ex liene, utero, scorbuto, &c. obortæ, morbi scilicet primarii, ante omnia semper rationem habendo.

XVII. Gravissima species cephalalgiæ est hemicrania, in qua præter arteriotomiam temporum, quam valdopere suadet Lindanus *in Colleg. Pract. super Hartmann. libr.* 2. *cap.* 1. §. 17. & aliis irritis aliquoties expertus est Pareus *libr.* 6. *cap.* 4. aut hirudinum applicationem ex Lindano & Riverio supra laudatam, aliaque universalia supra memorata, experimentum singulare est cataplasma factum ex radice cucumeris asinini seu sylvestris, aut bryoniæ cum verbena & absinthio, quod applicandum est lateri dolenti; vel ex eadem radice additis emollientibus fiat cataplasma, in specie pro solvenda hemicrania per abscessum ac suppurationem, de quo vid. *curiosa observatio* Horstii *libr.* 2. *observ.* 10. Vel etiam fieri potest tale decoctum.

℞. *Rad. cucum. asin. rec.* ℥j.
H. Absinth. M. ß.
fl. Violar. p. 1.
Coqu. in ana *Vini* & ▽æ.

& decoctum colatum subinde applicetur loco dolenti in hemicrania.

Nempe fit hoc ad imitationem Medici veteris Pauli, qui in hemicraniis recipiebat radicem cucumeris sylvestris viridem minutim concisam & absinthium: Hæc incoquebat Hydrolæo ad putrilaginem usque. Cum hydrolæo hoc calente mediocriter partem dolentem inungebat, hinc radicem & absinthium desuper applicabat. Loco hujus radicis cucumeris sylvestris convenienter etiam radix bryoniæ veræ recipi potest.

℞. *Rad. bryon.* ℥j.
fol. absinth. M. ij.
Coqu. in ▽.

In decocto spongia nova subinde immergatur, & calidè locus dolens foveatur, idque aliquoties, inungendo postmodum unguentum alabastrinum.

Sanè Forestus *l. a. observat.* 13. Gabelchoverus, Fonseca, & plures alii Practici, multum commendant radicem cucumeris asinini ad hemicraniam. His quoque irritis, præprimis ubi pituita viscida, hinc frigoris sensus observatur, adhibentur oleum euphorbii seu costinum, item sequens inimentum, quod Forestus *libr.* 9. *Observat.* 7. & 58. *in schol.* describit:

℞. *Euphorb.* ℥j.
ol. dulciss. ℔j.
Dissolv. & ebulliant invicem.
postmodum adde,
Ceræ ℥iij. F. unguentum.

Hoc ipso linimento dimidiæ frontis & temporis parti & musculis temporalibus commodè inungitur.

Aliàs euphorbium aceto dilutum applicant lateri dextro, dolente sinistro, aut contra; vid. etiam Binninger *in observationibus.*

XIIX. Denique in dolore capitis mulierum ex utero, seu dolore occipitis frigido, specificus est sacculus Hartmanni ex succino pulverisato, & spiritu vini, vel essentiâ piperis, cum spiritu vini extracta, irrorato, citato loco §. 19. Sicuti etiam emplastrum ex tacamahaca cum succino, & oleo succini malaxatum admodum convenit, rasis capillis loco dolenti applicatum; vid. Bartholinus *Centur.* 3. *Epist.* 14.

Hæc externa semper cum internis usurpentur, quia sola non sufficiunt.

ARTICULUS VIII.
De
Doloribus Articulorum,
Seu
Arthritide.

DOlent præterea frequenter articulationes quælibet in affectu, arthritis dicta in genere, quæ in specie, pro articulorum varietate, in pedibus podagra, in genubus gonagra, in manibus chiragra, in dentibus in Strobelbergero odontagra, in coxendicis articulis ischiadicus morbus seu dolor appellatur. Præter quas partes tamen & scapulas & vertebras colli, & interdum sternum occupat: imò observavi in sene admodum podagrico & alteram nasi quasi medietatem fuisse affectam, arthritis ferè per paroxysmos

affligere solet, extra quos, nisi in inveterato malo, satis commodè habent ægri. Quoties imminet paroxysmus, alvus ferè segnior evadit, ægri molestiam quandam haud benè explicabilem circa præcordia sentiunt, consuetum excrementum intra pedum digitos non reperitur, & circa articulos tensio percipitur: Hinc supervenit dolor circa articulos, qui in incipiente podagra ut plurimum pollicem pedis majorem unius, hinc & alterius pedis, successivè occupat, hinc repetente aut procedente crebriùs malo aliam etiam loca successivè, genua, hinc brachia, occupare solet: Dolor, quem percipiunt ægri, ferè triplex est, pungens, lacerans, & pulsans, plus minus tamen intensius: quibus interdum & ardens simul accedit, cum tumore simul erysipelaceo, in arthritide nempe sic dicta calida, quando acidum magis volatile & acre peccat, ruborque partis affectæ intensissimus & æstus accedunt: In qua etiam arthritide omnia symptomata sunt atrociora, sed simul paroxysmi sunt breviores, quàm in podagra dicta frigida, in qua acidum magis obtusum & viscidum, dolores remissiores, & tumor plus minus œdematosus, cum nullo vel levi saltem rubore, affligit, diutiùs tamen persistente paroxysmo, nec tam facilè evanescente tumore: Ægri utplurimum anxii sunt circa præcordia in paroxysmo, præsertim in incremento ejus, minus in statu: Conqueruntur ægri de ardore seu æstu circa regionem stomachi, hinc frigida appetunt; item de gravissima siti & anxietatibus præcordiorum, stomachi monstrando regionem, quæ fiunt eò graviores, quo minus potu se onerant: Appetitus penitus est prostratus, clysmata autem & blandè laxantia optimè anxietates has leniunt: Subinde accidit, ut cum crebriùs repetito, sed inani vomendi conatu, affligat, sicque anxietates insigniter exacerbet: Imò observavi, quod cum lipothymiis gravibus, subinde repetentibus, paroxysmus in principio & incremento ægros, præsertim inveterato malo laborantes, vexaverit, quæ pathemata tamen in ejus statu, dum dolores & tumores increverunt; & plures partes occupatæ fuerunt, penitus remiserunt: Accedit ferè semper febris symptomatica continua, non adeò quidem acuta, minus tamen in principio paroxysmi affligens, mitius in statu, quam ad febrium catarrhalium naturam accedere asserit Sylvius *libr.* 4.

Hæc ipsa symptomata etiam in dolore ischiadico ferè occurrunt, ubi dolor & in articulo, ubi femoris caput inseritur coxendici, imprimis percipitur, etiam clunes seu nates hinc intra ossis sacri & lumborum regionem plus minus occupat; quin nervorum & membranarum connexarum & deorsum protensarum ratione, inferiùs versus suram & pedem usque, & ad extremum malleolum tandem extenditur, nocteque ferè gravius affligit, & quia partes primariò dolentes in profundo, sub tegmine copiosorum musculorum, delitescunt, ferè nulla extrinsecus mutatio facta conspicitur.

Sæpiùs equidem dolores alii istam superiorem cruris & coxarum regionem occupant, & subindè pertinaciter affligunt, non tamen præcisè dolorem ischiadicum constituunt: Confer. Sennertus *Tractat. de Arthrit. cap.* 6. *pagin.* 45. Quodsi crebriùs redeant paroxysmi, ac pro more vehementiùs affligant, insigniter debilitantur articuli, ac motus eorum multum imminuitur, adeò ut tandem ad paralyticam quasi constitutionem redigantur, flaccescant simul, & in nutritione deficiant, subinde laxentur. Interdum circa articulos contrahuntur & rigida manent membra, aut saltim intra articulos contractura seu tophi & nodi colliguntur, qui motum articulorum impediunt.

Ischiadicus dolor speciatim ad claudicationem, nonnunquam coxæ luxationem, aliquando cruris atrophiam, disponit. Imò si inveteratum fuerit malum, præsertim si in paroxysmi declinatione sudores neglexerint ægri, pertinacia in articulis vestigia relinquit arthritis, adeò ut levi occasione & vel fortiore saltem articuli motu & agitatione mox nonnihil recrudescat, aut saltem punctionibus supervenientibus se manifestet.

PARS AFFECTA.

Pars affecta erit pars admodum sensilis circa articulos saltem situata, adeoque nil aliud, quàm membranea ligamenta, ipsos articulos vincentia & colligantia. Quinimò his affectis ipsum periostium in locis ossium articulationi proximis pati simul, probabile videtur ex acerbitate lacerante doloris, in profundo imprimis siti & apparenter ossium capita immediatè afficientis. Sed quod articulos in specie afficiat, videtur esse ex synovia seu aqua glareali, quæ est ros dulcis chylosus, seu acido temperato turgidus, qui ceu nutrimentum ligamentorum & membranarum, ipsorumque forsan ossium, abundans intra articulos collectus pro motu facilitando, & instar axungiæ oblinens ossium articulationes: Hoc ceu appropriatum specifici arthriticorum acidi objectum inquinari imprimis solet, quô factô mox varia circa articulos pathemata superveniunt, dum partes vicinæ membranaceæ necessariò rodi incipiunt, hinc successivè synovia ista ab acido peccante instar albuminis ovi spissari, & tandem in cretaceam seu gypseam substantiam coagulari solet, ut patet ex tophorum seu nodorum

nodorum intra articulos collectione, qui incisionis viâ exempti calcem & gypseum tophum omninò repræsentarunt, & effectum, non causam arthritidis, constituunt: quorum tophorum examen chymicum videb. in Kerkringii *Spicileg. observat.* 28. & M. A. N. C. *App. ad observ.* 65. *pag.* 395.

CAUSÆ.

Quoad causam efficientem: omnium optimè eadem in Tachenii *Morborum Principe* expressa & explicata videtur: Nempe acidum volatile spirituosum, sui tamen generis seu specifici saporis, spiritui influo maritatum, sinoviam imprimis & partes vicinas membranaceas inquinans & affligens, primarius tortor est. Prima hujus acidi spirituosi origo est ex primis viis, quam potius ex depravata digestione prima cum Tachenio, quàm ex pancreate aut glandulis cum Sylvio, derivare placet: adeoque non in pedum articulis ipsam podagram esse, rectè dicitur, sed ejus solum fructum, cujus radix habitat in stomachi fermento vitali, ita ut licèt dolens pes abscinderetur, podagra proinde non sanaretur. Quodsi maturè non occurratur malo, acidum illud spirituosum furtivè & successivè acido stomachi fermentativo se associat, donec fermenti more pedetentim hoc superet, ita ut imposterum, nec naturali nec artificiali separationi obediat, adeoque inveteratum incurabile sit, ut eleganter loquitur Tachenius *cit. l. p.* 438. Hinc nempe

1. Hæreditaria observatur podagra, cum spiritu influo genitali odore acido podagrico communicato fœtui. Nobilem curavi juvenem, qui ab ineunte octavo ætatis anno sæpiùs podagra correptus fuerat, quod parens ejus & ipse insigniter podagricus in ipso paroxysmo eum genuerat.

2. Hinc etiam animi pathematibus gravioribus aut diuturnioribus curata observatur podagra, ut subitanea consternatione, aut ira insigni, aut mœrore diuturno, ut in divitibus vel pauperioribus factum: Conf. Bartholinus *Centur.* 6. *Histor.* 28. Lotichius *observat. pagin.* 489. Salmuth *Centur.* 1. *observat.* 48. Tachenius *Morbor. Princip. pag.* 356 quò etiam pertinet tortura ex Hildano *Centur.* 1. *observat.* 79. Nempe perturbatio animi & spirituum peculiaris motus ac alteratio extinxit fermentum podagricum, aut saltem plus minus alteravit illud, principaliter quidem in stomacho primariò, qui cum reliquis præsideat digestionibus, & has exinde alterari necesse est: vid. Tachenius *cap* 1. *pag.* 357. & 360. quantum nempe animi pathemata fermenti digestivi & hinc digestionis primæ negotium alterent; quò etiam confidentiam ægri erga Medicum vel remedia pertinere per se notum est.

3. Hinc ut plurimum etiam arthritici nephritici esse solent, eodem acido spirituoso utrobique autore.

4. Hinc Lacticinia modernorum methodo, sed continuato usu, ut invertantur quasi humores corporis, spiritus & fermentum digestivum, curant arthritidem.

5. Vini abusus volatilis acidi ratione spiritus imprimis afficiens, plures in hoc malum præcipitat. Observanda tamen differentia inter vina; dum ea, quæ plus de tartaro vel acido facilè fermentante in nobis continent, nocentiora sunt. Quo alia vegetabilia plus minus tartarea pertinent, ut rectè asserit Glauberus. Ex spiritus vitrioli usu nimio Tachenius podagræ ortum notat, in *Hipp. Chim. Hinc*

6. Abstinentia vini contrà quosdam ab arthritide liberasse observata est: Videatur Sennertus *citat. loc. pagin.* 16. Sic Lotichius *in observat. pagin.* 488. refert, podagram ex abstinentia per integrum annum cessantem, sed hujus copiosâ ingurgitatione recidivantem.

Ex eo est, quod in arthritide producenda tria ista vulgò nota ceu causæ remotæ principaliores conspirare videntur, dum Bacchus, ceu pater vini, quo innuitur novicum acidum, ex nimio abusu à fermento stomachico minus debitè superabile ac corrigibile; Venus ceu mater, quatenus repetito congressu post copiosos spiritus influos, chylo temperato alcalino prædives sub genituræ forma succus nutritius excernitur, & hinc nervosum systema insigniter debilitatur; & ira, ceu obstetrix, commovendo contenta corporis & spiritus, & acidum volatile in nobis augendo, adeoque & spiritus influos asperiores reddendo, in producendo arthritidis fœtu occupata rectè dicuntur. Dictis ex causis & viri magis quàm fœminæ arthritidi obnoxii dicuntur, cum ex Hippocrate *Sect.* 6. *Aph.* 29. mulieres non laborent podagra, nisi menses deficiant: utut hodie contrarium experiri liceat, cùm secundùm Senecam non natura, sed vita mulierum mutata sit.

Par ratio est eunuchorum, quos nec podagra laborare, nec calvos fieri olim Hippocrates

tes pronunciavit; item puerorum, quos ante Veneris usum non laborare podagrâ asseruit. Quæ ita quidem sub prisci ævi innocentia & temperantia obtinuerunt; hodie verò ex parentum & avorum vitiis ipsa progenies adhuc vitiosior nata, & ulteriùs exorbitans, dictorum veritatem eludit: Non secus ac ciconia inter podagræ remedia relata, tamen & ipsa podagrica observata in Bartholini *Act. Hafn. Vol.* 4. *pag.* 154.

Scorbutici quoque admodum obnoxii sunt podagræ, quæ subinde eos atrociùs affligit. Curiosum est, quod contagiosa interdum observata fuerit à Bartholino *Hist. Med.* idque mediantibus vestibus in M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *observat.* 143. *pag.* 205. *& Anno* 9. *&* 10. *observat.* 44. *pag.* 118. *&* 119.

Acido igitur arthetico spirituoso cum spiritibus quasi occasione insignius commoto, quod v. gr. in motu corporis aut animi, aëre frigido, humido, pororum aperturam debitam prohibendo, post effervescentiam in sanguine febrilem imprimis se insinuat sinoviæ, & hujus medio articulorum loca affligit, & cum hac ipsa simul aliqualem probabiliter effervescentiam facit, donec acido spirituoso maximam partem ab eadem intra articulos suscepto ulteriùs illa spirituum & humorum cesset agitatio, sed in articulis adhuc malum hæreat, non citius cessans, quam acido spirituoso saturato ab alcali, & in salsum volatile mutato; hinc dolore cessante, fibrarum contractura cessat, & pori aperti magis liberiorem transpirationem permittunt, quo facto omnia reliqua symptomata absunt.

Sed observandum, crebrius vel recurrentes paroxysmos, vel diutius articulos affligentes, relinquere sui vestigia, hoc est, ultra partis dolentis debilitatem, ex spiritus insiti aliquali deficientia, obruti plus minus à spirituoso acido peregrino, & fibrarum nervearum relaxato tono, ipsis partibus membraneis solidis anteà dolentibus infixa permanere de acido peccante occulta spicula, quâvis & facili occasione ac motu in actum dolorosum excitabilia, & spirituum reliquorum hinc facta commotione paroxysmum novum provocantia. Nempe ex acido isto podagrico, imprimis in fermento digestivo stomachi commoto, & hinc totum corpus penetrante, anxia ista præcordiorum pathemata originem ducunt. Patet autem ex dictis, utut in quovis paroxysmo debilitentur plus minus articuli seu partes solidæ, fluidas tamen, tàm humorosas, quàm spirituosas, eo ipso quasi depurari: si quidem non tantum acidum illud spirituosum spiritibus satiatum, dum sinoviam inquinat, illorum spirituum consortium plus minus deserit, sed etiam subinde alia massæ sanguineæ heterogenea fermenta, febrili effervescentiâ secreta, nunc unà circa loca dolentia colliguntur ex fibrarum partium dolentium contractura, nunc per sudorem excernuntur in declinatione; sicut in incremento hi ipsi moderatè proliciti maturant articulorum ab acido podagrico invasionem, & hinc abbreviant insigniter paroxysmi tempora.

Hæc ipsa etiam patefaciunt, quare tàm varia & mirabilia pathemata subindè accidant, acido podagrico alias partes, ac frequentissimè nervosos plexus, occupante extra articulos, quæ omnia superveniente paroxysmo cessant, vid. Misc. A. N. C. *Ann.* 6. *observat.* 208. *pagin.* 307. sic arthritidem in colicam, & contrà, mutabilem refert à Castro, *Quæ ex quibus pag.* 211. epilepsiam gravem notat Lotichius: sicut paroxysmo non ritè procedente, nec acido volatili sufficienter excluso, vel ob internarum partium defectum spiritibus istis languentibus, & acido podagrico nimis in contentis corporis dominante, vel ob externorum ineptam applicationem, tam diuturna virium prostratio & languor & appetitus dejectus supersunt: Interdum palpitationes cordis, sæpissimè tusses siccæ, aut sæpius adhuc asthmata occulta convulsiva, subinde ipsa mors, superveniunt.

Quoties arthritici, quibus plures articuli alias occupari solent, paroxysmo corripiuntur, qui non more consueto successivè articulationes istas quoque occupat (nisi per curam præservatoriam malum plus minus in radice mitigatum fuerit) ii vel diutius languidi permanent, vel brevi post novo paroxysmo corripiuntur, vel alius gravioris morbi, aut etiam mortis ipsius periculum subeunt. Id quod notavit etiam Sennertus *de Arthrit. cap.* 4. §. 12. ut & Hœferus *Herc. Med. pag.* 222. Hinc in podagricorum vel leviter confirmatorum & aliis morbis correptorum cura ad acidum podagricum simul respiciendum venit, quod in omnibus aliis morbis symptomata intendere, & morbum vel graviorem aut contumaciorem reddere solet, idque tamdiu ferè, donec vel ipsum vi naturæ aut artis correctum fuerit, aut artus occuparit, quo facto omnia remissiora & leviora mox apparere solent.

PROGNOSIS.

Ex hactenus enarratis prognoseos maxima dependebit ratio. Nam arthritis morbus lethalis non est: sæpe enim arthritici diu vivunt, senesque fiunt, unde quibusdam **eine gesunde Kranckheit** dicitur, & potius ex podagra deficiente, quàm eâdem ordinariâ ratione superveniente, moriuntur.

Quoties alvus segnior est, & consuetum excrementum intra pedum digitos non reperi-

peritur, & crura intumescunt, paroxismum instantem significari dicit Tachenius *Morb. Princ. pag.* 172.

Curatio ejus perquam difficilis est, tam in, quàm extra paroxysmum, idque eo magis, quò magis inveterata fuerit: hinc quoniam sæpius in primis paroxysmis negligitur, facilè successivè incurabilis evadit.

Rhumelius eleganter distinguit inter podagram hæreditariam, nodosam & solutam: & hanc curabilem, illam incurabilem ait. Sed tamen etiam soluta, nisi recens, subinde inter incurabiles refertur.

Inter omnes arthritidis species ischiadicus dolor gravissimus est: nihilominus tamen in principio faciliùs quàm ceteri curari solet; sicut in progressu æquè rebellis esse solet.

In senibus arthritis incurabilis est.

Si articulos principio nervorum proximos afficit, & graviora symptomata conjuncta habet, difficilius curatur, & sæpè mortem portendit: vid. Sennertus *loc. al. p.* 25. & Dravizius *de Scorbuto, p.* 22.

Si in arthritide contingat luxatio, difficulter sanatur, aut prorsus insanabilis est, membranis & ligamentis nimis laxatis, repositum membrum membranis & ligamentis non firmantibus. Ut taceam intra articulos ex synovia coagulata collectam materiam curam impedire: Hinc Hippocrates *sect.* 6. *aph.* 59. *Quibus diuturno coxendicum dolore infestatis coxa excidit, rursumque incidit, iis mucores superveniunt.*

Si dolores sensim ingravescentes ad jugulum & superiores partes transeunt, perniciem minantur: Item quo plura & frequentiora conveniunt symptomata, eò difficiliùs curatur, ut fit, quando ab externis repellentibus aut stupefacientibus ægri in anxietates, asthma, colicam, epilepsiam, convulsiones, palpitationem cordis, lipothymias, aut alia mala incidunt.

Dolor ischiadicus quidem acerbissimus est; in principio tamen sui interdum reliquis arthriticis doloribus faciliùs sanatur: sicut temporis progressu femoris luxationem, claudicationem, & atrophiam inducit; quod similiter in arthritide vaga attendendum: vid. Drawitzius *de Scorb. p.* 23.

Solvitur arthritis ferè quatuor modis:

1. Ordinariò fere in totum finito paroxysmo discutitur morbus in articulo, ut nullum sui relinquat vestigium, nisi successu temporis superveniant tophi.
2. Rarum est, quando tumor podagricus in materiam ichorosam aut saniem purulentam mutatur, quæ partibus intercutaneis erosis foras exsudat.
3. Quando tophi post paroxysmos relinquuntur.
4. Quando incipiens paroxysmus sua tempora non absolvit, aut planè deficit, acido podagrico alias partes extra articulos occupante: id quod pessimum est, & mille mala post se trahit.

CURA.

Quoad curam, duo recipienda sunt tempora:

1. Tempus paroxysmi, ut curetur.
2. Tempus extra paroxysmum, ut præservetur.

Quoad paroxysmi tempus: cum in hoc imprimis motus naturæ vigeat, cujus impetu ille excitatur, unde ex deficiente naturæ robore deficientibus paroxysmis ægri in periculoso sunt statu, ob id non sistendus, sed promovendus, impedimenta removendo acidi specifici vim maturè infringendo, urgentia nimis symptomata mitigando, semper simul pro legitima remediorum administratione quatuor particularia morborum tempora attendendo: Adeòque

I. Ingruente podagra vomitus convenit, sed præmisso digestivo absorbente ex lapidibus cancrorum præparatis, osteocolla, & sale tartari. Nam acidum ejus oritur in stomacho; hinc imminente podagra appetitus, sine manifesta causa est prostratus, & sudores consueti aliàs spontè supprimuntur. De quo vomitus usu vid. Hildanus *Cent.* 6. *observ.* 84. Mercatus *de Morb. Intern. lib.* 4. *cap.* 18 Riverius *Prax. lib.* 16. *cap.* 1. *&* Sylvius *in Prax. Tract.* 8. §. 152. 154. *&* 156. Sin minus vomitus institui queat, purgantia blanda, sed mistis acidum temperantibus, v. g. ossibus humanis præparatis, vel calcinatis, &c. in primo principio instituta, conducunt; aut si, præter clysmata, in cursu paroxysmi aliquid peragendum, infusum sennæ passulatum, aut pilulæ aloeticæ saltem, vel solæ, vel cum appropriatis propinentur, ad imitationem Tachenii *l. a. p.* 439. Vel passulæ láxativæ, pruna laxativa: Vel

℞. *Crem.* ♀*i*
⊖*is absinth.*
Arcan. duplicat, aa. gr. viij.
Diagryd. gr. iij.
M. f. pulvis: S.

Laxierend Glieder-Pulver.

℞. *Conf. rorismar.*
salviæ aa. ℥vj.
Pulv. antipodagr. purg. Parac. ʒiß.
Mag. Ialapp. ℈ß.
C. *Syr. de spin. cerv.* f. Electuarium.

D. S.

Laxierende Glieder-Lattwerge auff etliche mahl.

Aliàs purgantia quælibet vitanda, utpote quæ in paroxysmo magis nocent, quàm prosunt; æger enim, ut monet Hartmannus *in Prax. Chimiatr. cap.* 32. §. 2. in paroxysmo medicamentis purgantibus non defatigetur, sed afflictione liberetur. Sanè in arthritide, id quod peccat, purgando minus aufertur, sed contenta turbantur, ∾ irritantur, & malum exasperatur: Conf. Tachenius *l. a. pag.* 149. & 151. & Sennertus *Tr. de arthrit. Quæst.* 11. *pag.* 104. In statu tamen paroxysmi, ubi malum contumacius in articulis hæret, ac febris & alia symptomata planè intermiserint, purgatio blanda institui potest ad imitationem Riverii per Mercurium dulcem & scammonium ♀atum; vel ☿ dulcis misceatur cum aloë; vid. Velschius *Mictomim.* 4. *Cent.* 1. *annex.* M. A. N. C. *Anno* 4. & 5. Vel

℞. *MP. de trib. Ruffi.*
Extr. helleb. nigr. ā ℈ß.
Turb. mineral. cum ∾ *u.*
♀*is par.* gr. j. ij. l. iij
M. f. pilulæ, S.

Purgierende Glieder-Pillen.

Laudatur etiam radix bryoniæ ad ℥ß. in infuso, vel ejus syrupus ad ℥ß.

II. Opiata sunt nunquam fere proficua, nec internè, nec externè; sic enim malum contumacius reddunt, utut dolores remittant, motumque naturæ impediant, ut vocant: **Sie behalten das Podagra im Leibe.** Imò abusus opiatorum ad paralysin arthriticos disponit, vid. M. A. N. C. *Anno* 4. & 5. *Append. pag.* 335. Adeoque cautè usurpentur, nec, nisi præmissis universalibus, nec nisi adjunctis purgantibus, aut sudoriferis, aut specificis: vid. Hildanus *Cent.* 6. *Hist.* 85. Platerus *Prax. Tom.* 2. *cap.* 17. & Riverius *Prax. lib.* 16. *cap.* 1. Suspicor tamen, commodè propinari posse eadem ingruente paroxysmo, præmisso vomitu cum specifico sudorifero. Quoad mistionem cum purgantibus: illustrant hoc pilulæ antipodagricæ Rhumelii, quas vocat: Veni Amice, surge & ambula.

℞. *MP. aloëphang.* ʒij.
Laud. opiat. ʒß.
M. f. Pilulæ.
div. in 4. part. æqu.

Quarum una pars in vino assumenda & tribus vel quatuor horis jejunium imperandum.

Conf. etiam quoad opiatorum usum Velschius *Hecat.* 2. *observ.* 25.

III. Venæ sectio in arthridite, qua tali, inutilis est; quin sine necessitate aut intempestivè adhibita potiùs multum nocet, vires debilitando, & naturæ motus ad articulos impediendo, ut observavit Beccherus *Phys. subterran. lib.* 1. *pag.* 393. Adeoque non nisi Plethoricis, aut quibus insigniter sanguis ebullit, idque saltem in principio, antequam plures articuli perfectè jam occupati sunt, eadem interdum locum habet: Vid. Crato *apud Scholtz. Consf.* 239. Mercatus *l. a.* Riverius *obs.* 9. à Marsino *communic. pag.* 195. Sydenham *de podagr. pag.* 35. & Willis. *de Anim. Brut. lib.* 2. *cap.* 14. Loco venæsectionis quidam in usu habent, ut sub incremento dolorū cucurbitulas scarificatas adhibeant, hinc loco scarificato sal commune probè tostum adspergunt, auxilio quidem doloroso, sed interdum proficuo. Probè tamen observandum, ubi affigantur cucurbitulæ, & incisiones fiant, ne tendines aut nerveæ membranæ sub cute delitescentes periculosè lædantur: ac sanè in profundiore vulneratione aut apertura nos abstrahere debent ea, quæ habet Hœferus *in Herc. Med. lib.* 4. *cap.* 1. *pag.* 220. In dolore autē ischiadico in principio paroxysmi venæ sectio utplurimum necessaria est, præsertim si dolor cum pulsatione est conjunctus: Vid. Poterius *Cent.* 3. *Cur.* 94. idque ferè in crure dolente, si fieri potest commodè ad derivandum, rarissimè in brachio ad revellendum, nec nisi in summè plethoricis, aut ubi aliæ circumstantiæ id urgeant. Et quidem si dolor in crure magis extrorsum vergat, secanda vena ad malleolum externum, ob usum insignem *ischiadica* dicta; si verò dolor magis introrsum vergat, vena saphæna aperienda. Quando autem venæ sectionem non instituere volumus, commodè ejus loco in lumbis potest scarificatio institui. Conferatur de venæ sectione & cucurbitularum & articulorum applicatione in malo ischiadico Sanctorius *in Meth. Vitandi Error. pag.* 189.

IV. Alvus utplurimum segnior in paroxysmo esse solet, & qui purgantibus vix auscultat, hinc dolorem, febrem & anxietatem præcordiorum ferè intendit: adeoque clysmata emollientia & abstergentia sunt optima; vel usurpentur pilulæ aloëticæ saltem, vel alia blanda laxantia.

V. His ita pro circumstantiarum circa ægrum ratione probè variè determinatis, in paroxysmo utramque faciunt paginam absorbentia, seu acidum invertentia, & blanda diuresi ac diaphoresi imprimis successivè ejicientia. Siquidem ex Cratone refert Sennertus: *quamprimum intus sudor detinetur aut inhibetur, maximè si consuetus foret, imminet paroxysmus podagricus*, adeoque ex opposito summe proficua erunt diaphoretica. Conveniunt autem tam fixa, si in primis viis adhuc persistat alteratio, in principio & incremento; quàm volatilia, si jam malum sit in articulis, præsertim in statu. Illa sunt partes animalium duræ, ossa microcosmi præparata, quæ commendat Tachenius *l. a.* salia fixa, antimonialia, antimonium diaphoreticum, bezoardicum solare, & cinnabarina,

barina, &c. imprimis si cum sale volatili cornu cervi aut viperarum aut sanguinis humani acuentur.

Hæc verò sunt salia & spiritus urinosi volatiles, quos inter spiritus cornu cervi, cranii humani, spiritus tartari volatilis, spiritus carminativus, item spiritus salis Ammoniaci, proliciendo sudorem, præ ceteris primatum ducunt. Quin decocta lignorum temperatiora, in specie ex radice sarsæ-parillæ, chinæ, bardanæ majoris, aut ligno juniperino parata & subinde propinata, commodissima sunt: Sic Salmuth *Cent.* 3. *observ.* 74. refert podagram hæreditariam universalem, decocto lignorum curatam; item Riverius *Cent.* 2. *Observ.* 50. Dolores arthriticos contumaces per decoctum lignorum curatos refert. Et quidem, cùm subinde apud nos radix podagræ sit à scorbuto, his commodè spiritus lumbricorum terrestrium per fermentationem paratus, item essentia contra arthritidem vagam, item spiritus cochleariæ, &c. istis diaphoreticis adduntur. Huc facit quoque trifolium aquaticum seu palustre, quod in cerevisia coctum & usurpatum mirè arthriticos juvat: M. A. N. C. *Ann.* 4. *observ.* 123. tam curandi quàm præservandi fine usurpatur: Sic Petrus Johannes Faber arthriticis antiscorbutica cum successu dedit, nempe succum cochleariæ & anagallidis aquaticæ cum spiritu vini tartarisato: Vid. Velschius *l. a. observ.* 46. De sudoriferorum usu conferatur Hildanus *Cent.* 5. *obs.* 83. & *Cent.* 6. *observ.* 32.

VI. Quoad topica seu externè applicanda, observandum:

1. Quod non debeant esse adstringentia austera, acida, aut cuti ejusque fibris molesta, quæ harum contracturâ & clausurâ malum potius exasperant, tumorem & igneum fervorem magis accendunt, repellentia ob id dicta; unde quælibet rejicienda.
2. Non nisi præmissis universalibus locum habent, adeoque non maturanda eorum admotio, cùm vix præterquam in fine incrementi aut statu paroxysmi, articulo sint applicanda.
3. Sint talia, quæ & acidum blandè (hoc est, sine effervescentia excitata) corrigere, illud in salsum mutare, & hinc transpirabile reddere, ac simul dolorem suaviter lenire possunt; unde hîc anodyna (narcotica enim quantum possibile fugienda, vid. Mercatus *l. a.* & Sydenham *pag.* 114. & 118.) ibi discutientia locum habent, utrobique alcalia temperata sunt optima.
4. Habeatur simul eorum delectus debitus, considerando & cætera dolori adjuncta symptomata, ardorem, tumorem, ruborem, &c. utut, quoad externa talia, certi quid pro quovis subjecto universaliter determinari nequeat, quia uniuscujusque ferè ægri specialis idiosyncrasia multùm variat, adeoque huic auxilium fertur à remedio, à quo alius detrimentum capit.

Ex innumeris pauca annotasse sufficiant: Nempe in podagra calida aqua spermatis ranarum legitimè destillata calida, vel sperma ranarum per transcolationem depuratum cum aliquot granis camphoræ, vel pauco spiritu salis Ammoniaci simplicis mistum, & in statu applicatum: vid. Tachenius *in Hipp. Chim. cap.* 19. *pag.* 148. *Ejusdem Clave pag.* 204. & *Princ. Morb. pag.* 193. ubi modus procedendi & cautelæ habentur; item Spiritus cancrorum fluviatilium non adeò exactè rectificatus, aqua articularis ad extra, magnanimitatis, spiritus lumbricorum terrestrium, formicarum, vel per se vel cum spiritu lumbricorum mistus, spiritus vini crocatus & camphoratus, præprimis à roremarino rectificatus, item spiritus vini camphoratus cum saccharo saturni, spiritus theriacalis camphoratus, urinæ, salis Ammoniaci cum spiritu vini mistus, aut mixturæ, ex calce viva & sale Ammoniaco affundatur spiritus vini, & huic destillato addatur camphora; sic optimum habebitur specificum in inflammationibus podagræ. Hæc acidum podagricum dolorosum & ardores potenter extinguunt, & sic arthritidem cum inflammatione junctam tollunt: e. g.

℞. *▽æ articul. ad extr.* ℥vj.
~⊖✱*ci* ʒij.
M. S.

Eusserlich Glieder-Wasser.

Applicetur, præmisso fotu **auß der Gerber-Lauge.** Vel

℞. *▽æ artic. ad extra* ℥ij.
~ *lumbric.* ℥j.
⊖✱*ci* ʒiij.
M. D. S.

Eusserlicher Spiritus.

Elegans existimo remedium, quod commendat Lindanus:

℞. *Fl. Sambuc. contus.* q. v.

Injice ollæ recenti, donec exactè plena sit: hanc benè clausam sub terra defode, donec flores in liquorem abierint: sed necesse est, stent per aliquot tempus, donec flores computruerint.

Hunc liquorem calidè cum linteo appli-

ca, egregiè compescit dolores. Egregium etiam in erysipelate dicitur remedium.

Alii recipiunt flores verbasci, iisque ampullam vitream replent, & orificio obturato soli exponunt; sic enim in liquorem diffluunt, qui cum linteo parti affectæ impositus, dolorem lenit. *Res est mirabilis & expertissima in omni dolore podagrico sistendo*, dicit Rayus; Et credo, quod liquor talis propter acidum temperatum, putredinis motu extraversum, multùm prosit pro usu externo. Idem dicitur de liquore ex radice vitis albæ rasæ seu bryoniæ, simili ratione, aut ex radice excavata, & proprio operculo tecta, parato, qui locis podagricis illitus egregiè confert; sicuti etiam cum floribus hyoscyami eodem modo liquor summè anodynus haberi potest. Vel flores sambuci in lacte cocti pro fotu subinde applicentur. Porrò folia Valerianæ majoris recentiùs imposita, & subinde renovata, aut folia bardanæ majoris ob sal nitrosum conquassata nonnihil durioribus nervis & parti molliori imposita egregium levamen afferre observavi. Lac & omnia lacticinia, alcali oleoso turgida, itidem mitigant dolorem & ardorem, præsertim quando cum hyoscyamo simul ebullierit; hinc usitatissimum est cataplasma, factum ex medulla seu mica panis albi in lacte decocta, additis aliquot ovorum vitellis cum croco; & cataplasma ex floribus chamomillæ & lenticula aquatica, in lacte decoctis, cum farina hordei applicatum: cui & inserviunt melilotus cum malva & althea, origanum, satureja, artemisia, betonica, lavendula, &c. e.g.

℞. *Medull. panis tritic.* ℥iij.
pulv. rad. alth. ℥j.
fl. Chamom.
far. fabar. ana ℥ß.
sem. lini
Fænugr. ana ʒiij.
Coqu. in s.q. *lactis* ad consistentiam pultis, adde
Ungu. anod. ℥j.
Bals. Sapon. ʒij.
Vitell. ovi Num. j.
M. f. Cataplasma.
D. S.

Schmertz-stillender Bey- oder Umbschlag.

Hinc caseus ovillus recens planè impositus egregium lenimen præstat. Item optimum malagma præbet vetus & vermiculosus caseus cum jure, in quo perna suilla ad tabem decoxerit, quod articulorum etiam tophis multùm prodesse dicitur. Caro bubula, alcali ditissima, lacti & prædictis ferè omnibus præfertur; hujus enim frustum crudum sine pinguedine partem dolentem super-ligatum, manè & vesperi mutatum, feliciter dolores compescit, locum nigredine conspurcatum relinquens. Insuper pulvis radicis consolidæ majoris cum aqua communi in pultem coctus, qui minimi digiti grossitie loco dolenti applicatus, podagram novellam invasionemque primam optimè mitigat: Vid. Tacchenius *Morbor. Princ. pag.* 198. *& seqq.* Hinc stercus bubulum, & quod præstantius, stercus humanum optimè dolores hos sistunt. Cataplasmate sequenti Hillerus feliciter usus fuit, quô unâ nocte dolorem & tumorem in genubus & pedibus maximum curavit:

℞. *Sterc. bovis* ℔j.
▽*æ rosar.*
veron. ana ℥ij.
Album. ovi, c. frusto alum. conquass. Num. j.
Croci ʒj.
Camph. ℈j.
Misc.

Facit huc etiam urina humana, præsertim nonnihil putrefacta, egregia anodyna, vel per se, vel cum adjecto cinere communi ex balneo destillata; vel aqua absorptiva ex salis Ammoniaci pulverisati & alcali tartari ana in aqua simplici soluta: *Vid.* Tacchenius *l. a. pagin.* 197. Hinc Cnœffelius in usu habuit extractum cassiæ fistulæ cum spiritu vini parti affectæ imponendo; sicut & stercus hircinum cum urina ægri subactum, & instar cataplasmatis applicatum, egregiè convenit. Vel recipi potest urina vaccæ mense Majo, & imponi pedes aliquamdiu: dein imponatur emplastrum Norimbergense, vel, quod melius, emplastrum de alcalibus Tacchenii, cum vel sine camphora pro circumstantiarum ratione, vel emplastrum de spermate ceti. Denique calx viva propter suum alcali hîc locum habet: nempe si aquæ calcis vivæ imponantur pedes, extrahit dolorem, & resolvit tumorem. Item *urina, in* qua calx viva extincta est, applicata benè convenit; loco cujus urina vetustior usurpari potest. Sunt, qui ceu singulare remedium podagricum laudant, recipiendo spiritum vini septies vel octies super sale tartari rectificatum, affundunt hunc calci vivæ, abstrahunt fortiter, hinc enim spiritus vini subtilissimam & penetrantissimam tartari articulorum resolutivam acquirit, &, ut per sudorem possit evacuari, hunc disponit. Quod si spiritus hic accensus deflagret in cochleari, relinquit pinguedinem butyrosam, & ipsam pro illitione contra podagram admodum accommodatam, meliorem, quam ipse ferè spiritus, qui citra metum applicari potest. Hauptmannus miscet tin-

tincturam tartari acerrimam cum saccharo Saturni, quô, tanquam arcano in podagra, affectum locum illinire jubet, & mirandos effectus promittit. Denique suffitus iste ex decocto scobis corticum ligni abietini & querni coriariorum, **der gebrauchten Gerber-Lohe** / cum urina humana, egregius ad quamcunque arthritidem est, ut partes affectæ eò foveantur; hoc ipso enim Comes quidam à podagra contractus factus restitutus dicitur: vid. M. A. N. C. *Ann. 6. & 7. observat.* 229. Forsan lotio cum ipso decocto non esset incongrua; Vel

℞. *Lixiv. Coriarior.* ℔ij.
⊡*a human.* ℔iij.
M. S.

Aeusserliche Behung.

Pertinent huc Saturnina, in specie saccharum saturni cum appropriatis applicatum: nempe solutio ejus in spiritu vini aut spermate ranarum, additâ paucâ camphorâ. Hinc quidam emplastrum de spermate ranarum ritè paratum copiosiore addito saccharo saturni, non sine effectu applicant. Curavi virum, qui habuit dolores arthriticos in genu cum aliquali rubore erysipelaceo, cui optimè conferebat emplastrum de spermate ranarum, cum copioso saccharo Saturni: cùm denuò posset ambulare, pro spina infixa evellenda ordinavi aquam artheticam ad extra cum spiritu salis Ammoniaci, optimè habebat per quinque vel sex dies: Sed abusu hujus spiritus recrudescebat paroxysmus, & intensior fiebat. Pertinent huc emplastrum ex alcalibus Tacchenii, & emplastra bina Barbette multum laudata ad podagram, tàm calidam quàm frigidam *libr.* 1. *cap.* 4.

Fugienda sunt nimis unctuosa pinguia, quæ poros oblinendo malum sæpiusculè potiùs exasperant, & insensibilem transpirationem inhibendo, tandem contumaces contracturas inferunt; unde loco unguentorum emplastra varia nervina & cataplasmata dicta calidè adhibenda sunt. Hæc ipsa tamen sæpiùs renovanda, ne actuali suo frigore postmodum stricturam pororum inferendo, malum exasperent.

Quoad podagram frigidam sic dictam: spiritus vini cum spiritu salis Ammoniaci, præsertim cum calce viva parato, convenit. Sapo Venetus uti in quavis podagra, ita in specie in frigida laudatur: Nempe volatilibus subindè sunt jungenda oleosa quasi ferventia, v. gr. destillata tacamahacæ, fuliginis, tartari, &c: rectificata. Recipiatur sapo Venetus, solvatur in spiritu vini & aqua sambuci, & ita illinatur cum pluma parti dolenti. Vel ad imitationem Doctoris Michaelis:

℞. *Sapon. Venet.* ℥iß.
Camph. ʒvj.
Croci ʒß.
∾ *lumbricor. terrestr.* q. s. pro solutione.
Misc.

quâ illinantur cum penna partes dolentes calidè.

Coincidunt hæc cum balsamo antipodagrico Rhumelii:

℞. *Coag.* ♀*is animalis & alcali,*
i. e. *Sapon. Venet.* ℥j.
Gumm. ☿*ial. &* ♀*ea natura,*
i. e. *Camph.* ʒß.
Quint. Essent. Vegetabilis,
i. e. *Spirit. Vini* q. s.

Digerantur, & separatis fecibus reliquæ ad usum reserventur, & cum linteis parti dolenti applicentur.

Siquidem in forma liquida quæ adhibentur, majorem sæpè & tutiorem effectum relinquunt. Loco spiritus vini meliùs recipitur spiritus lumbricorum terrestrium.

Alii saponem Venetum liquefaciunt cum spiritu vini super carbones, addito oleo juniperi & petroleo faciunt unguentum & applicant.

In specie oleum destillatum saponis Veneti est potens remedium, præsertim in arthritide frigida; hinc etiam in dolore ischiadico, vid. Horstius *libr. XI. observat.* 23. Sicuti præparationem ejus cum addita calce viva & camphora idem describit *lib.* 8. *observat.* 2. Oleum petroleum, in quo decocta est radix hellebori nigri, laudatur ab Hartmanno *in Prax. Chymiatr. ubi de Arthritide* §. 14. & confirmatur ceu expertum à Lindano, uti & balsamum Peruvianum cum vitello ovi & aqua articulari seu spiritu lumbricorum mistum. Aliàs convenienter usurpantur tacamahaca vel caranna malaxata cum oleo succini; emplastrum ex pice; ac Poterii ex pice navali & sulphure; vel emplastrum diaphoreticum Mynsichti, malaxatum cum oleo destillato tartari fœtido vel succini applicatum est egregium; Vel

℞. *Empl. diaphor. Myns.* ℥iß.
liquefacto adde
Theriac. ʒß.

Malax. c. *ol. philosophorum* vel ♀*i fœtido*:
Si inflammatio circa articulos adsit, optimè miscentur cum camphora. Convenit etiam ad discutiendos tumores in declinatione podagræ relictos.

Hisce etiam opii ejusque tincturæ tantillum subinde addendum venit: magis tamen in arthritide calida quàm frigida. Theriaca emplastri modo applicata etiam vi anodynâ egregiè convenit, cui subinde in calida de sale absinthii, in frigida de spiritu salis Ammoniaci plus minus addi potest. Alia remedia externa,

externa, & compositiones elegantes & multiformes, videbitis in M. A. N. C. *Ann.* 1. *observat.* 142. *pag.* 318. & *Anni* 6. *&* 7. *Append. pag.* 158. *seqq. Ann.* 9. *&* 10. *observ.* 80.

VII. Vesicatoria ex cantharidibus an conveniant? equidem doloris ratione dubium videtur: sed cùm balsamus iste ex sapone Veneto, item inunctio cũ oleo saponis, pustulas in loco dolente excitent, ex quibus ichor acris profluit cum tali ægri usu, & rariùs redeat paroxysmus, sicut etiam observavit Horstius *libr. XI. observat.* 23. & illa ipsa vesicatoria subinde optimè contulisse visa fuerint, conf. *Act. Societ. Reg. Vol.* 1. *pag.* 535. sanè haud dubito, quin interdum, idque, ut suspicor, in podagra frigida, ubi acidum intimè magis viscidiori aut copiosiore synovia sociatum, pertinaciter circa profunda articulorum & ossium loca hæret, proficua esse queant; cautè tamen, monente Sylvio *de Arthrit.* §. 183. in ischiade inveterata in loco affecto applicata proficua observata fuerunt: Vid. Borellus *Centur.* 4. *observat.* 53. siquidem in Schenckii *observation.* refertur ischiadici morbi fortuita, excitatis copiosis vesiculis, curatio. Ut sanè illud Moxæ, quæ haud ita pridem tanquam specificum ad hunc affectum innotuit, auxilium, cui tamen & nostratium vegetabilium lanugines substitui possunt, v. gr. artemisiæ, marrubii aut stœchados, haud aliâ ratione, quàm ratione escharæ aut pustulæ, ceu cauterium actuale, licèt leviùs, prodesse videatur. Ut taceam externi ignis acidum in interno evacuando fortè non parum conferre.

VIII. Tophos quod attinet arthritidis paroxysmis residuos, de cura eorum vid. Hartmanni *Praxis*: præstans imprimis est emplastrum ejus attractivum, §. 39. etiam Cnœffelio usitatum in M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *Append. pag.* 165. Præterea & casei veteris cum decocto carnis suillæ applicatio hîc proficua est; nam cute disruptâ successivè tophis exitum parat. Emplastrum de ranis cum Mercurio à quibusdam modò malagmate ex caseo putri & spiritu vini vidi obtemperare. Plumbea bractea subtilis imposita per mensem juvat, aut saltem uberius incrementum perhibet ex Zacuto Lusitano *lib.* 2. *Prax. Admir. observat.* 178. Egregius quoque est spiritus calcis vivæ, de quo suprà dixi, si illinatur.

IX. Quoad malum ischiadicum, cujus cura nonnihil variat à cæteris in hoc, præmissa venæ-sectione, ut suprà monitum, etiam prætereà hirudines subinde locum habent, sive hæmorrhoidibus applicentur, sive etiam ipsi loco affecto. Quoad prius; Forestus *lib.* 29. *observat.* 4. refert, arthritidem quamplurimorum articulorum tertianæ intermittenti succedentem, ex hæmorrhoidibus restrictis, quibus denuò fluentibus arthritides cessarunt. In tali ergo casu hirudines applicatæ hæmorrhoidibus sunt optimæ: Nam Schenkius refert *in observat.* coxæ dolorem hæmorrhoidum fluxu curatum: sic Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Prax. Admir. observ.* 162. Ischiadicum venæ sectione & aliis nil juvantibus, hirudinum usu ano affixorum, curavit. *Idem cit. l. observat.* 159. refert coxæ dolorem, hirudinum suctu supra partem affectam sanatum, quod idem in aliis arthritidis speciebus prodesse ait. His plus minus usurpatis, clysteres imprimis repetiti conveniunt, & quidem acres, necesse est, sint isti; unde hic clyster à quibusdam laudatur:

℞. *Pom. colocynth.* Num. j.
divid. in 4. partes æquales:
quarum prima in nodulo in *Vin.*
& 🜄æ puer. ana ℔j.
addendo
Herb. Matrisylv. M. j.
Coquantur, donec remaneat tertia pars,
quæ clysteris loco injicitur.

De cætero tutius, quàm in alia arthritidis specie, purgantia in principio adhiberi possunt, præsertim vomitoria: sicut in progressu morbi subinde contumaciori & pleno statu, etiam ad fortiora purgantia, præsertim ex Mercurio dulci & trochiscis alhandal, accedi potest, cùm in Sinovia glutinosiore aut copiosiore firmiùs concentratum malum eradicandum sit: Sicut his præmissis sudorifera ex lignorum decocto aliquandiu continuata, aut his similia conveniunt: vid. Poterius *Centur.* 2. *cap.* 85. ubi & aurum ejus diaphoreticum, & hinc cinnabarina, salia volatilia, &c. sedulò in usum vocanda sunt: Vid. Tacchenius *Princ. Morb. pag.* 204.

Externè omnibus encomiis dignum est emplastrum Poterii de pice sulphuratum: vide *Cent.* 2. *observ.* 10. 13. *&* 86. Quod applicatum perquàm proficuum est, ut expertus sum, ac præter dolorem ischiadicum etiam egregium est in dolore nephritico notho scorbutico, item in colica convulsiva lumbos lacerante, optimè iisdem applicatur; item in subluxatione vertebrarum lumborum supra os sacrum applicatum, etiam cum fructu adhibetur. Ob difficultatem detrahendi lapis calefactus ante remotionem applicetur.

Præterea etiam emplastra ex tacamahaca, galbano, gummi Ammoniaco & Opio, locis dolentibus applicantur, seu ex semine sinapi, erucæ, radice pyrethri, euphorbii, (quod cum oleo lini applicat Tacchenius *l. a. pagin.* 207.) cum pice navali, gummi elemi, & tacamahaca exceptis, & emplastri forma applicatis: uti & acria antiscor-

buti-

butica rubificantia externè imponuntur, qualia sunt cataplasma illud à plurimis commendatum ex piperitide, nasturtio, raphano rusticano, cum vino coctis, & hinc farina lupinorum, floribus chamomillæ & similibus misceantur, & applicentur, de quo confer. Sennertus *de Arthrit. cap.* 6. *pag.* 47. Radicem bryoniæ recentem cum oleo lini commistam & tepidè applicatam laudat Tacchenius *l. a.* Veteres externis & aliis irritis candentibus ferramentis tribus aut quatuor locis supra costam inustionem instituebant, loco cujus apud nos ferè vesicatoria usurpari possunt.

Denique universi cruris frictio cum spirituosis, oleosis, & urinosis liquoribus, ut sunt spiritus formicarum, lumbricorum, &c. aqua articularis ad extra, cum spiritu salis Ammoniaci, & similia adhiberi possunt. Quæ inter non negligendum balneum ex vinaceis, item ex acervo formicarum.

X. Quod si finito paroxysmo doloroso nihilominus adhuc tumor adsit, hîc optimè discutitur vapore de eruca, absinthio, & artemisia, in aqua & vino coctis, ac pedibus calidè suffumigatis; Vel emplastrum Norimbergense dictum cum oleo tartari malaxatum, aut etiam solitarium, applicetur. Ut verò roborentur articuli, finito paroxysmo convenientissima sunt vina balsamica ex vegetabilium aromaticorum decoctis parata, qualia sunt decocta Poterii *Centur.* 2. *cap.* 10. *&* 13. aut qualia prostant in M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *Append. pag.* 165. Quodsi ægri extra paroxysmum præ nimia membrorum imbecillitate progredi nesciant, cum tamen tophi nondum appareant, iis fonticulos in diversis corporis partibus excitatos prodesse, ait Horstius *libr.* 8. *observat.* 3. aut usurpari potest emplastrum de pice, quod firmat tendines, & resolvit nimias humiditates; aut usurpentur remedia Barbette *ex Anat. Practica cap.* 5. *&* 10.

XI. Extra paroxysmum, omnis eò directa sit cura, ut partim radix podagræ ex corpore evellatur, partim articuli antea affecti roborentur. Pro priori scopo inserviunt remedia tàm diætetica quàm pharmaceutica, ac chirurgica. Quoad diætam, exactissimè est observanda arthriticis: sicut enim hæc neglecta fœcunda mater podagræ est, ita observata eadem hunc suum fœtum abortivum rursus abolet. Verùm de hac cùm ubivis plura prosteat, eaque vel Sennertus *Tract. de Arthrit. c.* 7. & Tachenius *l. a.* recenseant, saltem adhuc sequentia observanda: Nempe nil melius est, quam omnia acida, & quæ in volatilem aciditatem citò transeunt, aut vim fermenti digestivi enervant, quantum possibile, vitare, convenienti diætæ regimine digestionis primæ negotium & ceteras functiones quasvis sartas tectasque servare, & hinc specifico antipodagrico saporem acidum volatilem, spiritibus sociabilem, ex prima stomachi culina oriundum, corrigere, & in prima herba extinguere, idque per remedium pharmacevticum, quale Cnœffelio fuisse dicitur, & hodie Tachenius jactitat. Sed, cum paucis liceat adire Corinthum, hactenus generalibus necesse est contenti vivamus: existimo tamen in Mercurio, & hinc solaribus ritè præparatis, vim absorbendi, & in radice corrigendi hoc acidum podagricum, delitescere. Lac & diæta lactea quoque hîc remedii vim obtinent contra podagram, tædiosâ quidem methodo, sed aliquoties jam felici eventu, cum funditus eadem podagra eradicata sit. Utendi modum delineatum videbitis in M. A. N. C. *Ann.* 1. *observat.* 141. *pag.* 310. & *Append. hujus anni, Anno* 2. *annexi, pag* 33. *Ann.* 6. *observat.* 58. Sennerto *de Febr. lib.* 3. *cap.* 3. *pag.* 351. Sicut de cura lactis in arthritide integrum Tractatum edidit Greiselius: Cui sociari poterit *disputatio lectu dignissima de cura lactis, podagricorum solatii*, à Dn. D. Waldschmidio Marpurgi nuper habita. Iis autem saltem convenit subjectis, qui benè & sine corruptione in ventriculo illud perferre possunt, item qui graciles ac macilenti sunt, de quo vid. Tacchenius *l. a. pag.* 416. Sub usu autem hujus æger ab omnibus reliquis alimentis abstineat: vid. Bonnetti *Mercur. Compital. pag.* 35.

XII. Quoad auxilia pharmaceutica: Vomitus primatum tenet, adeò, ut ab omnibus Practicis commendetur præservationis gratiâ. Crebriùs aut rariùs, ad minimum omni verno & autumnali tempore circa solstitia, instituetur. Hinc, quoad evacuantia, per inferiora, Mercurius dulcis, Turbith minerale cum spiritu sulphuris paratum, & alia Mercurialia ex regno minerali sunt optima; sicut ex vegetabili helleborus niger, & hinc colocynthis, præ aliis conveniunt. Hermodactylorum laus non ampliùs tanta est ac olim, cùm genuini apud nos vix habeantur, utut pulvis arthriticus Paracelsi, descriptus in Hartmanni *Prax. Chimiatr. de Arthritide* §. 17. & ex hoc natum electuarium caryocostinum, quod videb. in Sennerto *de Arthritid. pagin.* 55. pluribus sit commendatissimum; non secus ac electuarium catharcticum violatum Mynsichti mirè laudatur à Lindano. Quo remedio aliquando Studiosum Juris hîc felicissimè curavi, qui pessimè habuit & arthriticus fuit adeò, ut quasi contractus videretur; unde etiam in purgandis arthriticis extractum hellebori nigri & hermodactylorum Poterio usitatum fuit.

Ast præ fortioribus purgationibus convenientiores longè arbitror blandas purgationes

nes per pilulas usuales, nonnihil acuatas, qualium pilularum loco videntur optimæ pilulæ balsamicæ Cnœffelii *M. A N. C. Ann. 6. & 7. Append. pagin.* 19. ex helleboro nigro & massa pilularum de tribus Ruffi concinnatæ, imprimis Mercurio fixo acuatæ, *cit. loc. pag.* 147. Sanè in ventriculi vigore conservando multum his tribuerem: aloë autem, pilulas de tribus Ruffi ingrediens, ita præparata sit, ut pars ejus gummosa magis extravertatur, resinosa verò separetur. His omni novilunio reiterandis, tres vel quatuor dies ante usum adjungantur sudorifera, & alia appropiata, podagricum acidum & corrigentia, & correctum per sudorem eliminantia. Hinc quovis anni quadrante sudores per aliquot dies repetiti proliciantur, quocunque libuerit remedio, sæpiùs urinosa, tàm fixa quàm volatilia, hinc sulphurea antimonialia, item antimonium diaphoreticum & antihecticum Poterii, continuando. Sanè spontaneos sudores seu potiùs madores vel omni manè in habitioribus & succulentioribus, vel quavis septimana semel aut bis expectando, proficuos admodum notavi, temporibus extra paroxysmum, præsertim si sub introitum lecti conveniens dosis spiritus salis Ammoniaci præmittatur. Post sudorifera etiam diuretica extra paroxysmum in cura præservatoria sunt optima, quæ duo in plurimis conspirant, ita ut unum alterum sublevet. Imprimis verò diuretica, tàm in præservando quàm curando, præmisso vomitu, sunt optima; magis tamen in præservando, & speciatim nulla purgantia, nulla violenta sudorifera, tantum valent, quantum appropriata diuretica, imprimis volatilia: qualia sunt spiritus salis Ammoniaci, vel simplex vel lavendulatus, aut infusione aromatum cum spiritu vini oleosus factus, tartari volatilis, carminativus de tribus, (qui aliquoties multum præstitit in abusu vini ad præcautionem variorum malorum, quatenus urinam movit) spiritus cornu cervi, liquor cornu cervi succinatus, essentia lignorum, &c. Curavi aliquando podagricum, paroxysmo imminente subitò præscribebam spiritum salis Ammoniaci & spiritum cochleariæ, ut temperaretur acidum. consilium erat frustraneum: cogitabam de sudore excitando, & continuabam spiritum salis Ammoniaci; sed nil profeci, quia ad sudorem adigi non poterat, potiùs superveniebat ardor urinæ dolorosissimus ob salia vitiosa, quæ cum per sudorem non discuterentur, per urinam deducebantur, & evanescebat podagra. Sic egregia sunt Lumbricalia in podagra ad diuresin; item arcanum duplicatum Mynsichti, præmissis fixis; vel sal Ammoniacum depuratum, borrax, sal volatile succini, &c.

Hinc scarabæi, speciatim unctuosi, nobile suggerunt remedium ad podagram præservandam, & curandam per urinam, propter copiosissimum sal diureticum, quod habent, utut cum dolorosa stranguria operentur: Vid. Borellus *Cent.* 4. *observat.* 73.

Remedia alterantia quod concernit: eadem prorsus hîc conveniunt, quæ supra de doloribus in genere sunt laudata, varia nempe nervina, aromatica & volatilia, calefacientia vulgò dicta, quæ sale suo volatili acidum podagricum invertere, & per transpirationem insensibilem eliminare solent; quibus in specie semper adjungantur specifica & appropriata, chamædrys, chamæpitys, spiritus salis Ammoniaci, spiritus & sal volatile lumbricorum, carminativus, aliquoties in septimana bihorio ante prandium ad 40. vel 50. guttas, usurpati; item liquor betulæ, herba Thée, &c. Videatur Sennertus, Riverius, Willisius, alii, ubi & plures inde concinnatæ formulæ occurrunt.

De salivatione movetur dubium, annon & hæc aliquid usus conferre possit ad radicem podagræ extra paroxysmum exhauriendam? & videtur eam confirmare Kerkringius *Spicileg. observat.* 28. Conferatur in specie Sylvius *de Arthrit.* §. 170. *& seqq.* & Rolfinccius *Ord. & Method. special. Commentat. libr.* 6. *sect.* 3. *cap.* 1. & Wedelius *libr.* 2. *de Medic. Facultat. sect.* 2. *cap.* 12. qui successum salivationis adhibitæ exemplis confirmant. Tentari posset, sed malo nondum adeò confirmato; aliàs periculum esset, ne magis adhuc offensis articulis, & læsis partibus nerveis, paralysis ac contractura acceleretur.

XIV. Ex fonte chirurgico venæ sectio pro præservatione parum conferre videtur, nisi ordinariæ excretiones vel suppressæ vel imminutæ sint: sicuti suprà exemplum ex Foresto *libr.* 29. *observ.* 4. allegavi. Quidam tamen scarificationem pedum juxta pedis pollicem, unâ vel alterâ horâ ante novilunium adornata, se præservare nituntur, de quo vid. Salmuth, *Centur.* 3. *observ.* 46. Fonticuli, ut alias, & hîc remedium sunt: parum quidem ex se proficiunt, nisi per accidens in voracioribus aut habitioribus, aut vitam sedentariam agentibus, aut quibus ulcera aut similia emissaria consolidata sunt, interdum conferant: In serosioribus tamen non sine fructu in cruribus excitantur, in quibus paroxysmos arthriticos egregiè præservare solent. Præ ceteris in ischiadico malo conducunt, nunc in sura excitati, vid. Scultetus *in Armament. Tabul. ult. lit. k.* nunc juxta poplitem, secundum Hildanum *Cent.* 4. *obs.* 75. nunc super locum affectum excitati, nunc in inguine, quâ ratione Willisius *Pharm. Rational. Volum.* 2. *p.* 450. Ischia-

Iſchiaticam inveteratam per fonticulum in inguine curavit. Illuſtrat hunc in inguine fonticulum obſervatio, quam refert Fehr *de Scorzon. pag.* 114. de muliere, iſchiade pertinaci laborante ex impuro concubitu, bubone, quo ea affligebatur, quo per apertionem curato, malum ipſum curatum fuit.

XV. Articulos denique firmant lixivia pro balneatione pedum, dum poros ſervant apertos, & alcali ſuo acidum ſpiritum ferè evocant, de quo præter experientiam conf. Horſtius *lib.* 8. *obſ.* 5. præſertim ſi *baccæ Iuniperi fol. ſalviæ* aut *rorismarini in ∇a commun. & lixivii comm.* ana incocta ſint: Aut

℞. *Bacc. Iunip.* ℔ß.
Herb. rorismar. M. vj.
Serpilli, vel *thymi*
Majoranæ, vel *ſalviæ* ã M. ij.
Inciſ. & contuſ. D. S.

Species **zum Fußbad.**

Coquantur in lixivio pro pediluvio, tempore veſpertino ſub introitum lecti inſtituendo. Sufficiunt ſpecies pro tribus vel quatuor vicibus. Poſt balneationem pes adhuc humidus linteis involvitur tepidis, & æger lecto committitur.

Præ ceteris conveniunt vinacea, exque iis parata balnea & fomentationes pedum ſubinde repetitæ; vid. Duretus *in Holler. lib.* 1. *de Morb. Intern. cap.* 63. & Solenander *ſect.* 4. *conſil.* 21. quæ cùm non ſemper recentia haberi poſſint, quidam iis ſiccatis utuntur, in vino & aqua coquunt, ſalviam aliaque nervina addendo. Thermæ huc pertinent, quæ cum remedium externũ ſaltem ſint, productis morboſis levandis ſaltem conferre poterunt, ipsâ radice utplurimùm in corpore relicta, unde incipientes podagrici aliquale levamen exinde percipere poſſunt; confirmati nullum, quin potius contractura ac rigiditas articulorum ſic acceleratur: vid. Sennertus *de Arthrit. Quæſt.* 12. Adhæc ſi adjumenti quid adferunt, in frigida potius quàm calida conferre videntur: Videatur Timæus *lib.* 5. *Epiſt.* 7. & *Act. Societ. Reg. Volum.* 1. *pag.* 822.

De transplantatione quædam adhuc monenda forent, ſed ſufficiant hîc ea, quæ refert & per experientiam confirmat Timæus **von Güldenklee**/ *lib.* 7. *Epiſt.* 7. & 8. Catellus Melitenſis podagrâ afflictis appoſitus, anodynus eſt: vid. obſervat. Borelli & Bartholini, qui catellos hos podagricorum pedibus applicatos claudicaſſe referunt.

CAPUT IV.
De
Læſionibus Guſtus.

LÆditur Guſtus, dupliciter; vel

1. Quando imminuitur aut abolevur, ita ut parum vel nihil guſtare poſſimus.
2. Quando depravatur, ita ut res & objecta quædam alienum ſaporem, quàm naturaliter habere ſolent, continuò in ore repræſentent, eumque putridum & fœtidum.

ARTICULUS,
De
Guſtu Imminuto & Depravato.

CAUSÆ.

IMminuitur vel abolevur Guſtus:

I. Vitio ſpirituum animalium ad linguam diſtribuendorum, qui vel vitio conformationis nervorum penitus in lingua deficiunt; quale exemplum habet Columbus *in ſua Anatome* de quodam vitri & carbonum vorace; quia varia ſine guſtu ullo devoravit, in cujus anatome poſt mortem invenit nervos naturaliter ad extremitatem linguæ derivandos, juxta ſpinam dorſi poſteriora verſus reflexos: aut quando præter hoc in apoplecticis, paralyticis, &c. affectibus cum ſenſu tactus & guſtus etiam motus linguæ ſimul plus minus perit; quo ablato, cùm voces articulari nequeant, loquela amiſſa appellatur.

II. Læditur guſtus, quando lingua ejusque fibræ nerveæ, ſpecialiter harum extremitates papillares, à nimia eaque vitiata lympha irritatæ ita reſolvuntur, & ob atoniam ita relaxantur, ut flaccidæ ac molles, & quaſi paralyticæ, minus ab objectis ſapidis moveri, & horum impreſſio percipi poſſit, pariter atque odoratus; unde etiam in gravedine & coryza graviore, aliique affectibus catarrhalibus, dum os continuò copiosâ tenui ſalſaque lingua ſcatet, cum coryza præter olfactum deficientem ſimul etiam guſtus aut imminui plus minus aut aboleri ſolet.

Depravatum quod attinet guſtum, in quo objecta peregrino videntur affecta ſapore, fit hic imprimis vitio ſalivæ, vitioſis recrementis & humoribus variis vel ſale impregnatæ, quæ nunc per ſe, nunc rebus guſtabilibus ſub maſticatione permiſta, organum guſtus ſimul afficit, & inde talem ſaporem vitioſum lymphæ imprimit: Hinc in ictero, inquinatâ ſaliva, omnia aſſumpta obſcurè videntur amaricare: hinc ſimiliter in ſcorbuto & malo hypochondriaco omnia plus minus aceſcere aut ſalſeſcere, in catarrhis omnia aſſumpta plus minus ſalſa muriatica apparere ſolent. Quò fortè picantium guſtus referendus eſt. Interdum ſapore putido & ferè inexplicabili & quaſi cinereo, objecta infecta videntur; id quod fit imprimis, quando unum alterumvè viſcerum internorum ulcere aut apoſtemate incipiente laborat; uti ſubinde fit in phthi-

phthisi similibusque morbis, ac hinc est, quod observavit Meara *pagin.* 160. *in Histor. Med.* gustum depravatum, ortum ex auris ulcere, forsan purè successivè ad os delato, quem tamen ipse curavit per topica auri admota. Rarum est, quod refert Deodatus *in Valetud. p.* 272. de sapore amaro in apice linguæ perceptibili, idque ex affectu hypochondriaco.

DIAGNOSIS.

Affectus hi facilè patent ex ægri relatione; uti etiam causæ antecedentes per eundē & per adjunctas circumstantias aut pathemata manifestantur. Ubi enim adsunt simul aliæ operationum animalium labefactationes, de affectu paralytico non est dubium: sin adsit simul vitium catarrhale, v.g. coryza, vel raucedo, & similes defectus, res est facilis cognitu. Causa, quæ gustum depravat & salivam inquinat, & affectu adjuncto per se patet.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Gustus læsiones in catarrhis per se nullum periculum portendunt, quibus curatis sponte cessant. Idem de aliis enarratis hactenus gustus vitiis sentiendum. Sin verò inveteratæ sint, difficiles sunt curatu.

CURA.

In cura causæ sunt removendæ, & fibrarum linguæ debitus tonus nervinis restituendus & conservandus, aut acrioribus quasi stimulandus in imminutione ejus aut abolitione: Illic ad catarrhum respectus est habendus; Hic verò nervina varia & aromatica conveniunt. Pro posteriori scopo in specie raphanus, ante pastum usurpatus & masticatus gustum acuit, & eundem deficientem quasi sensilem reddit, teste Hœfero *in Herc. Med. p.* 75. Hartmannus *gargarismum* habet, & *linimentum in Prax. Chim. c.* 85. §. 3. *&* 4. Egregius quoque est succus acetosæ, vel solum, vel ex ana succi acetosæ & portulacæ, cum ana sachari paratus syrupus, teste Zacuto Lusitano *lib. ult. Prax. cap.* 2. *num.* 10. quo os & lingua subinde abluenda & abstergenda; quin &, si deglutiatur, nihil incommodi affert, sed ventriculum simul egregiè abstergit. Quodsi verò gustus sit depravatus, in specie tunc convenit vomitus: quo præmisso usurpetur serum lactis acidulatū cum succo citri, vel cum spiritibus quibusdam mineralibus, vel etiam quæcunque acida conveniunt in gustu nimis amaro, non secus ac radix cichorii condita, item zedoaria, vel radix gentianæ crebrius affricta, eundem juvant. Locum etiam habet Gargarismus, item Linimentum Hartmanni jam allegatum. Sed curantur hæc vitia optimè, curatô primariô morbô. Hinc postmodum nervinis appropriatis partium nervosarū linguæ tonus restituendus, & corrigendus.

Sed quæ in specie linguam roborant, ejusque sensum & motum restituunt, sunt nervina & ea, quæ aliàs etiam ordinario in Aphonia & loquela amissa, applicari solent, quas hac occasione jam tractabimus.

MEMBRUM I.
De
Aphonia.

Distinguendum autem est inter loquelam amissam, & aphoniam.

Aphonia est, dum vox nulla editur: id quod fit vitio laryngis, ejusque musculorum moventium, aut paralyticorum, aut convulsorum aut nimis humectatorum. Hac namque ratione in passione hysterica mulieres aphonæ jacent, uti etiam fit in apoplexia graviori, paralysi, & malo hypochondriaco; quam convulsionem percipientes quasi laqueo fauces constringerentur, molestiam se percipere asserunt.

Loquela verò amissa fit vitio linguæ, quando quidem sonus aut vox, sed incondita, à larynge formata ob motum linguæ, sive ex toto, sive ex altera saltem medietate paralyticæ, plus minus amissum aut non sufficientem, in verba articulari nequit, aut alia linguæ vitia suis signis se exhibent.

Aphonia dicitur aliàs Anaphtia, quæ Hippocrati sunt distincta, à modernis verò confunduntur: Aphoni enim Hippocrati idem ac apoplectici, cum aphonias nomine intelligat illos, qui ne motum quidem ullum voluntarium retinent: Anaphtos verò eos, quibus vitio laryngis vox deficit: Vid. Gorræus *in Definit. Med. pagin.* 57. *&* 81. Aphonia ista, prout communiter accipitur, fit ex vitio nervorum & musculorum, nunc paralytico, nunc spasmodico. Quoad vitium paralyticum, aphonia fit frequentissimè à paralysi musculorum laryngis, sive hæc vitio proprio, sive vitio nervorum recurrentium ad eos distributorum, accidat: Nam in canibus dissectis, vellicatis illis nervis, aphonia in promptu est: sic videmus non rarò aphonos fieri, qui magna raucedine laborant. Id quod fit probabiliter à nimia humiditate & consequenter resolutione musculorum laryngis, ut flaccidi fiant, & impotentes ad motum. Manifestum hujus rei exemplum est, quod refert Tulpius *lib.* 1. *cap.* 40. *pagin.* 78. Hinc etiam tardior loquela cujusdam ob abundans phlegma, qui anno duodecimo demum loqui cœpit, teste Amato Lusitano *Centur.* 6. *curat.* 5. Pertinet huc etiam crapula, subinde aphoniam inferens paralyticam: Vid. Hœchstetterus *decad.* 3. *cas.* 9.

Quò

Quò etiam facit aphonia ex casu ab alto, & inde contracto vitio nervorum paralytico, quam refert Poterius *Cent.* 2. *cap.* 11. & jam olim notata observatio Galeni, quam videb. in Sennerto *lib.* 2. *Prax. pag.* 354. Sic ex terrore nervorum vitio oborta aphona pro apoplectica restituta. Vid. in Bartholini *Act. Med Hafniens. Volum.* 1. *observ.* 101. *pag.* 193. Curiosa etiam est aphonia paralytica ex globulo plumbeo per vomitum moto, indeque recurrentes nervos deprimente, de quo vid. Deodatus *in Valetud. pag.* 97. Ut taceam nervos recurrentes, quovis infortunio abscissos vel resectos: Conf. Sennertus *lib.* 2. *Prax. Part.* 3. *cap.* 4. *pagin.* 355. Observavi aliam aphoniam in virgine, quæ cubans noctu in hypocausto, ac suaviter dormiens; ob extinctam verò lampadem ex oleo constructam, & hujus fumo successivè inspirato altero manè surgens, cetera sanissima, aphona erat. Videbatur subesse vitium quasi paralyticum laryngis ejusque musculorum ex isto fumo inspirato læsorum. Curabatur per electuarium ex scordio pulverisato cum melle excepto, crebrius assumpto, & deglutito. Atque hæ aphoniæ ad constitutionem nervorum & musculorum paralyticam pertinent, si in paroxysmo apoplectico accedant, & hoc cessante etiam aliquamdiu affligant, sive sine eo, aliis functionibus omnibus salvis, ægros subitò prehendant.

Quoad alterum aphoniæ fiendi modum: hunc ex convulsione musculorum & nervorum laryngis fieri insinuavi. Observatur tamen crebrò talis in graviori paroxysmo hysterico, in quo aphonæ jacent ægræ, pariter ac epilepticis convulsionibus sæpiùs aphoniæ superveniunt. Speciatim vid. hic epileptica aphona per venæsectionem curata apud Hœchstetterum *Decad.* 4. *cas.* 1. *& cas.* 2. *&* 40. Item ex vermibus in ventriculo & intestinis subinde obmutescentia observatur, teste Foresto *lib.* 21. *obs.* 28. *schol. & lib.* 14. *obs.* 33. *schol.* Pertinere etiam huc videtur curiosa observatio in Bartholini *Act. Med. Hafniens. Volum.* 1. *obs.* 86. *pag.* 170. Nam ex constrictionis sensu in loco affecto spasmum nervi recurrentis adfuisse probabiliter concludi potest. Forsan & huc pertinet aphonia ista mirabilis M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 121. *pag.* 193. sponte suâ ex improviso affligens, & sponte sua denuò cessans ac recidivans, &c. Nempe vix paralyticum, sed potiùs convulsivum quid subesse videtur. Forsan etiam huc pertinet aphonia suborta ex retenta gonorrhœa virulenta, fonticulis in inguine apertis curata, apud Zacutum Lusitanum *lib.* 1. *Prax. Admir. obs.* 97. Nempe acre luis venenum facilè nervos recurrentes vel musculos laryngis irritando, ex spasmo aphoniam inferre potuit. Quoad aphoniam in febribus interdum supervenientem: res dubia, an paralyticū potius an convulsivum vitium sit? Sanè quantum colligere valeo, ad convulsiva vitia potiùs referrem: nam & quæ in variolis non rarò observantur aphoniæ, vid. Hildanus *Cent.* 6. *obs.* 14. ex convulsione laryngis potius esse videntur. Sed præter paralysin ac convulsionem etiam subitanea spirituum perturbatio ad aphoniam disponere valet: sicuti videmus, quosdam nimio terrore perculsos planè obmutescere. Pertinet huc mirabile exemplum ἀφωνίας ex visis cancris in M. A. N. C. *Ann.* 2. *obs.* 45. *pag.* 229. *& Ann.* 3. *obs.* 187. *pag.* 348. Præ qua longè curiosior est subitanea ista aphonia cum perfecta in toto corpore ἀναισθησίᾳ, omnibus ceteris, tàm vitalibus, quàm animalibus, functionibus salvis in M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 251. *pag.* 454. quæ omnia tamen symptomata beneficio venarum raninarum sectionis breviter evanuerunt.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Apoplexiæ juncta aphonia difficiliùs curatur, ac interdum diuturna esse solet.

Quæ cum singultu sunt aphoniæ, pessimæ sunt autore Hippocrate.

Balbi profluvio alvi maximè corripiuntur, teste Hippocrate *sect.* 6. §. 32. & hoc ipso ferè sanantur.

Aphoniæ per se & solitariæ, modò ritè tractentur ægri, successivè curabiles sunt.

CURA.

In cura ad primarium morbum, cujus symptoma est aphonia, aut saltem ad ejus causam antecedentem, respiciendum, ut his remotis facilior prædicti symptomatis fiat curatio. Pro quo curando ad laryngem & ejus musculos ac nervos recurrentes imprimis respiciendum, tàm earundem paralysin undecunque natam, quàm spasmum ex nimia irritatione removendo, internè per volatilia aromatica & nervina, aliàs cephalica dicta, ex. gr. spiritum salis Amoniaci castoreatum, succinatum, liquorem cornu cervi succinatum, subinde sudorem simul provocando, & ptyalismum masticatoriis promovendo. Imò in contumaciori malo præsertim paralytico, diæta sudorifera ex lignorum decoctis instituenda venit.

Hinc externa remedia topica collo, & imprimis regioni, ubi situs est larynx, sunt applicanda, spirituosa nempe & nervina appropriata, quæ inter est infusum majoranæ, florum chamomillæ, lavendulæ, & salviæ cum spiritu vini paratum, quo sub forma fotus cum linteis multiplicatis calidè crebriùs, donec vox redierit, admoto, aliquoties aphonias curavi: aut sacculi ex nervinis aromaticis, spiritu vini irroratis, exteriùs collo applicandi: vel

vel aqua articularis ad extra, maritata cum essentia castorei, aut spiritus apoplectici cum spiritu lumbricorum vel formicarum eodem in loco calidè cum linteis multiplicatis applicandi; aut olea destillata nervina, succini, lavendulæ, rutæ, juniperi cum theriaca, permista, ac cum balsamo Peruviano subacta, ibidem frequentiùs illinenda; aut etiam essentia castorei, vel solitaria, vel istis sociata, sedulò admovenda:

Item

℞. *Herb. salv.*
rorismar. ana M. j.
sem. Eruc. ℈ij.
Coqu. in s. q. ▽æ *simpl.* in vase clauso:
Colatur. ℔j. adde
Ceras. nigr. ℥vj.
⊖✱*ci* ℈j.
Mell. anthosat. ℥j.
M. pro Gargarismate
D. S.

Sonderlich Gurgel-Wasser.

Convenit in aphonia, laryngis affectu, post paroxysmum apoplecticum.

Pro quorum omnium meliori successu, ubi circumstantiæ aliæ permiserint, & venæ sectio sub lingua interdum institui potest.

MEMBRUM II.
De
Loquela Amissa.

Loquelæ amissio est, quando sonus & vox formatur quidem à larynge, sed ob motum linguæ aut amissum, aut non sufficientem, vox formari & in loquelam articulari nequit. Vitium hoc paralyticis & apoplecticis imprimis familiare est, & subest paralysis linguæ major vel minor, ad quem pertinet suo modo balbuties ex deficiente itidem aut impedito linguæ motu oriunda.

CURA.

Hic affectus curatur in specie aromaticis oleosis aut spirituosis, linguæ extrinsecùs admotis. Convenit hîc decoctum gallitrichi, salviæ, hyssopi, pyrethri, zingiberis in aqua & vino, quo ipso lingua vel fauces eluendæ, vel etiam instar gargarismatis applicandum. Porrò decoctum salviæ & erucæ vel sinapi in vino paratum propter hujus sal volatile acre à quibusdam tanquam singulare arcanum commendatur; Item decoctum pulegii & nasturtii in vino: quæ possunt acui cum salibus volatilibus, ut in ore detenta melius penetrent.

Præ cæteris salviæ succus in linguæ paralysi & loquela amissa commendatur, si eô fricetur lingua frequenter: cui tamen pulvis castorei aut semen sinapi contusum commodè addi possunt; nam sic etiam frictio linguæ cum theriaca, addito pulvere seminis erucæ vel sinapi, quibusdam commendata esse solet. Pro gargarismate hoc commendat Stöckerus cum sequenti mistura:

℞. *Salv.*
Hyssopi.
Acori, ana M. j.
Coqu. in s. q. ▽æ.
Colaturæ adde
Oxym. Squillit. ℥j.
M. pro Gargarismate.

Porrò in affectibus paralyticis aut apoplecticis præ ceteris olea destillata spiritus aut aquæ spirituosæ, & essentiæ penetrantiores, sunt egregiæ, v. g. essentiæ florum anthos, salviæ, lavendulæ, castorei, cum penna sub lingua illitæ inferiùs juxta locum frenuli; aut ubi nervi sunt motrices. Castoreum ipsum sub lingua detentum, & omnia ex eo parata, uti in loquela amissa, ita etiam in aliis loquelæ vitiis, in specie in balbutie infantum aut puerorum corrigenda, & quando tardiùs loqui incipiunt, multum convenit, in quo affectu masticatio nucis moschatæ etiam confert. Fortius est, si essentia castorei fiat cum spiritu vini, sale volatili cornu cervi aut succini imprægnato, linguæ illita, vel sub lingua applicata. In specie spiritus cerasorum nigrorum, acuatus cum aliquot guttis olei destillati caryophyllorum, apici linguæ illitus, aut ori infusus, in malo ab apoplexia est admodum efficax. Aliàs etiam oleum destillatum anisi apici linguæ frequenter illitum tanquam singulare specificum ad linguæ paralysin & amissam loquelam ab Hartmanno laudatur. Conducit etiam spiritus vitrioli cephalicus, mistus cum ana vel duplo spiritus cerasorum nigrorum, orique infusus, ac probè linguæ applicatus. Quò pertinet spiritus theriacalis camphoratus, mistus cum spiritu baccarum juniperi aut liliorum convallium, & similia penetrantia; non secus ac oleum destillatum succini ad gutt. viij. cum ▽ majoranæ vel liliorum convallium, vel cum aqua lavendulæ & salviæ, ori infusum. Vel fricetur lingua cum theriaca aut extracto theriacali; Vel

℞. *Mithridat.* ℈iij.
Extr. Castor. ℈ß.
&i *destill. lavend.*
succini
anisi ana gutt. jv.
M. pro illinitione aut frictione linguæ.

Conf. M. A. N. C. *Ann.* 2. *observ.* 207. *Ann.* 4. & 5. *observat.* 128. *pag.* 137. & *Ann.* 6 & 7. *Observ.* 92. *pag.* 132.

Ulterius in usu etiam sunt electuaria sub forma lituum linguæ applicanda; v. g. singulare electuarium in paralysi linguæ, loquela amissa & cognatis affectibus à Stöckero admo-

admodum laudatur, cujus crebrior facta eſt experientia, nempe

℞. *Mithrid.* ℥iij.
rad. acori condit. & ſubtiliſſimè trit. ℥j.
Zingib.
Nuc. Moſchat. ana ʒij.
⊖*is comm.* vel potiùs
⊖*is vol. ſucc.* ʒj.
M. omnia in mortario; quibus adde
Succ. Salv. depur. ℥j.
Mell. deſpum. q. ſ. ad conſiſtentiam debitam Electuarii,

quod irroretur cum oleo deſtillato aniſi, Majoranæ, Salviæ, ſuccini, &c.

Sumatur quantitas avellanæ, teneatur ſub lingua, ſenſim ac ſenſim deglutiendo, fricetur ſimul lingua aliquoties, tàm in ſummitate quàm in parte inferiori juxta frenulum, donec loquela redeat.

Si verò in ſene adeſt difficilis loquela, optimum eſt euporiſton eſſentia florum lavendulæ, infuſa in ſpiritu vini, de quo infuſo propinetur omni manè & veſperi ſub introitum lecti ℥j. Sanè hoc ipſo remedio Rulandus aliquando curavit loquelam amiſſam ex paralyſi linguæ in ſene 86. annorum; ſicut etiam in tali caſu convenit nux moſchata, ſi particula hujus probè maſticetur, & in ore agitetur.

Tandem cum dictis internis ſubinde & externa in uſum vocanda. Cataplaſma factum ex fermento, addito ſimul pulvere ſuccini aliisvè appropriatis nervinis, vertici impoſitum, experimentum eſt Rulandi in loquela amiſſa: ſicuti etiam oleum deſtillatum ſuccini vertici aut nuchæ illitum, aut in aqua ſpirituoſa vel lavendulæ vel ſalviæ linguæ admotum, & crebro applicatum, inſigniter commendatur. Sic Foreſtus *lib.* 14. *cap.* 32. refert paralyſin linguæ ex catarrho, præmiſſis univerſalibus, per veſicatorium nuchæ applicatum curatam. Sic & apertio venarum ſub lingua ſubinde cum fructu inſtitui poteſt. Conf. curioſa obſervatio in M. A. N. C. *Ann.* 3. *obſerv.* 251.

CAPUT V.

De *Læſione Olfactus.*

LÆditur olfactus tripliciter:

1. Quando imminuitur, odoratusque eſt nimis hebes;
2. Quando omnino aboletur, ita ut parum aut nihil odorare queamus;
3. Quando depravatur, dum odores alieni, in ſpecie putridi & fœtidi, continuò à nobis odorari videntur: id quod fit in ulceribus narium, imprimis ex lue Venerea interiora naſi occupante; item ex vitio dentium ſcorbutico, eorumque putredine, & ſimilibus vitiis: de quo odore depravato, cùm, curatis iſtis exulcerationibus, ſponte ceſſare ſoleat, nihil amplius monendum eſt.

ARTICULUS I.

De *Olfactu Imminuto* aut *Abolito.*

CAUSÆ.

IMminuitur a[illegible]t aboletur odoratus, triplici ex cauſa: primò ex vitio cerebri ac nervorum non dimittentium ſpiritus animales in organa odoratus, v.gr. in affectibus apoplecticis, paralyticis, & quando econtrà ex ſpirituum impetu convulſivi quid patitur membrana narium, uti fit in epilepticis motibus & vertigine caduca, in quibus objectorum impreſſiones percipere nequeunt ægri propter ſpaſmum membranæ narium internæ, unde olfactus ad tempus aboletur. Item obſtructio ſummitatis narium, & hinc inducta filamentorum nerveorum ex matre per os cribriforme in nares protenſorum compreſſio.

2. Imminuitur odoratus plus minus ob membranam læſam, quæ narium ſummitatem ſuccingit, ſivè lædatur à cauſa interna, ſive externa. A cauſa interna quidem, quando eadem nimis humectatur & à copioſiore lympha irrorata ac nimis relaxatur. Uti enim naturaliter hæc membrana madet blandâ lymphâ pro facilitatione odoratus, ita hæc ipſa nimis humectata inepta fit, quæ impreſſiones odoriferas recipiat, cùm ex paralytica quaſi conſtitutione, qua fibræ ejus nimis relaxatæ & humectatæ ad impulſum vel attractum rerum odoriferarum immobiles ferè ſunt, & ipſi quoque animales ſpiritus eò delati à copioſo humore inquinantur, ſegnes ac plus minus torpidi redduntur. Hinc in coryza & gravedine ac ſimilibus affectibus narium & capitis catarrhalibus, odoratus omninò aboletur; hinc in conſtitutione aëris aquilonia, ſeu humidiori & frigida, odoratus inſigniter hebetatur; unde etiam canes venatorii tunc temporis minùs ſagaces eſſe ſolent.

Inter causas externas membranam lædentes est continuus nimis fortiter odoratorum olfactus, aut etiam sternutatoriorum abusus. Ab his enim fortiter odorantibus & narium membranam nimis stimulantibus ex forti impressione, & hinc spirituum animalium nimia motione fit, ut postmodum leniora objecta vel omninò non, vel saltim parum, sentiant, quatenus in tono suo vitiata est dicta membrana: ob id enim camphorata crebriùs odorata olfactum lædunt, quia vis ejus odorifera est penetrantissima, vid. Bartholinus *centur*. 4. *Histor*. 91. Universale nempe hoc est omnibus sensibus externis, ut ex fortiori impressione & motione ab objecto facta in organum hujus fiat læsio, & sic cesset ejus actio, unde non nisi à valido objecto postmodum moveri & sensualis impressio excitari possit. In specie dum ista fortiter odorantia, aut acriùs membranam ferientia, ita alterant membranam, ut postmodum leviora objecta vel omnino non, vel saltim parum sentiantur, imprimis in sternutationibus crispata, & quasi convulsivo motu affecta, narium tunica exinde in tono suo ita vitiatur, ut non nisi fortissimorum objectorum impressione fibras ejus moveat. Observatur hoc in Italis, qui ferè semper secum gestant pulverem sternutatorium ex nicotiana, & quotidie cum naribus insufflant; hinc in his continuato abusu horum pulverum cessat tandem ferè in totum odor, adeò ut dum nos Germani ex simplici sternutatorii odore, aut ejus tantillo, ad sternutationem movemur, Itali, copiosè licèt ingerant, nullam tamen sternutationem sentiant, & gravider odores percipiant: unde & iidem Itali interdum in junioribus annis cum imminuto olfactu hebetudinem visus patiuntur, cum sternutationes noceant oculis.

DIAGNOSIS.

Signa odoratus deficientis ex relatione ægri per se patent; sicut causarum diversitas ab eodem, simulque junctis circumstantiis aut pathematis aliis, facilè colligitur.

Nempe affectus apoplectici & paralytici per se noti sunt: membranam narium esse humectatam aut ex excretione, aut ex affectibus catarrhalibus patet, imprimis quando lympha destillans est copiosa, tenuis, &c. uti fit in catarrhis.

Denique abusus odoratorum & pulverum sternutatoriorum etiam ab ægro inquirendus est.

PROGNOSIS.

Pro varietate causarum majus vel minus periculum imminet ex olfactus læsione. Hinc quæ læsio odoratus fit ex vitio lymphæ catarrhalis, curatur facile; Nam curato catarrho, facilè cessat; sin verò odoratus læsio sit antiqua, præsertim ex causis externis nimis odoriferis, in membrana impressionem facientibus, inducta, talis rarò aut nunquam curari solet.

Porrò quando æger in morbis acutis odores non consuetos sentit, utut non adsint objecta talia odorifera, v. gr. quando percipit odorem piscium putridorum, luti, butyri rancidi, &c. mala signa, & ferè fatum portendunt.

CURA.

Cura pro varietate causarum variat, adeoque

1. Pathemata cerebri & nervosi generis tollenda.
2. Affectus catarrhalis curandus, & hinc membrana narium nervinis aromaticis in tonum naturalem restituenda.
3. Externa quælibet, præsertim objecta nimis odorata, maturè sunt removenda.

Præmissis ergò præmittendis, & pro causarum varietate variantibus, imprimis excellunt, majorana & nigella: Sic novi mulieres, quæ coryza laborantes, cum olfactu & gustu perdito, internè sumunt cochleare unum majoranæ arefactæ cum cerevisia vel alio vehiculo calido, idque summo cum levamine. Sic etiam extractum majoranæ ceu expertum remedium laudatur ab Hartmanno, si omni manè & vesperi usurpetur à gr. vj. vel viij. ad ℈ß. item essentia majoranæ cum essentia pulegii mista, vel extractum majoranæ cum saccharo mistum, addendo aliquot guttas olei destillati majoranæ, in forma eleosacchari vel rotularum accipiatur. Conveniunt etiam pulegium, rosmarinus, & ex his parata olea, essentiæ, &c. Hinc etiam balsamus majoranæ ex ejus oleo destillato factus, naribus illitus præ reliquis confert; vel usurpetur oleum sequens:

℞. *Ol. nigell.*
Ireos aa. ʒß.
Destill. major. ℈ß.
M. D. S.
Oehl zur Nase.

quo ipso illinantur interiora narium. Conveniens in specie est in odoratu deperdito, si simul ex affectibus catarrhalibus adsit obstructio summitatum narium. Quòd si volumus hanc reddere acriorem, addi etiam possunt aliquot guttulæ olei destillati anisi & succini: Vel fiant etiam noduli olfactorii ex majorana & semine nigellæ, v. g.

℞. *Herb. majoran.* Mß.
sem. nigell. contus. ʒij.
irrorentur aliquot guttulis
Ol. destill. major. l. *anisi,*
f. l. a. Nodulus c. stylo,
qui subinde naribus admoveatur.
D. S.
Riech-Püschel zur Nase.

Deni-

Denique in odoratu deperdito experimentum Petri à Castro sequens laudatur:

℞. *Sem. Nigell. in aceto fortiss. infus.* & postea *exsicc.*
Ruta.
Fumar.
Castor. aa. ʒj.

Subtilissimè trita, leniter subigendo misceantur cum urina pueri, ut fiant in forma mellis liquidioris seu syrupi tenuioris.

Hujus omni manè stomacho jejuno quinque vel sex guttas ægri attrahant per nares fortiter, & postea caput versus posteriora inclinent, & in ore aquam calidam detineant: continuentur ad 3. 4. 5. vel 6. dies, donec ægro odor redeat.

Plura qui vult de nigella, vid. Tabernæmontanum *de Nigella*.

Alias in abolitione olfactus etiam menthastrum foliis acutis & floribus albis sub forma extracti cum decoctæ rutæ, majoranæ, abrotani & nigellæ, interno usu laudatur: sicuti externè eodem decocto menthastri caput est lavandum.

Denique suffitus ex succino, item gummi animæ, vel ex his duobus mistis, dum catarrhos sistit, etiam deperditum odoratum nonnihil restituit. Forsan & suffitus ex spiritu salis Ammoniaci, & aliis volatilibus spirituosis, nervinisque penetrabilibus, non erit inconveniens.

ARTICULUS II.

De

Polypo Narium.

AD narium obstructionem pertinet etiam polypus, qui est sarcoma seu excrescentia carnosa in naribus, ex earum summitate pronascens, & nasum nunc replens, nunc in fauces usque descendens. Ad imitationem polypi piscis ita dicitur, dum nunc una, nunc pluribus radiculis & pediculis, in loco, ubi excrescit, naribus se affigit.

PARS AFFECTA.

Pars affecta seu locus, unde excrescat, sunt nunc, idque rarius, membrana glandulosa in summitate narium, nunc, idque frequentius, filamenta nervea os spongiosum opplentia, ex quibus nunc uno, nunc pluribus pediculis, hujusmodi polypus excrescit. Excrescentia hæc nunc alba, nunc rubra, nunc livida, &c. apparet, nunc solummodò narem implet, nunc adeò increscit, ut etiam in fauces descendat, ac strangulationem minitetur. Quod si livida, dolens, &c. appareat, ferè cancrosam naturam sapit.

CAUSÆ.

Causa efficiens hujus polypi, non secus ac aliarum excrescentiarum, est nutritio nimia naturalis, & idem dictarum partium nutrimentum plus minus alteratum, & acrimoniâ degeneri acidâ plus minùs inquinatum; unde differentia polypi plus minùs cancrosi. Omne punctum in efficiente occasionali situm est, quod est læsio unitatis in quodam loco dictarum partium, sive distensio, aut vellicatio, aut ruptio, aut exulceratio fuerit; unde in loco læso fibræ excrescentes copiosiore nutricatu in tale corpus successivè excrescunt: Sic catarrhos acriores narium interdum insecutus polypus observatus fuit; à frequenti narium fricatione polypum lethalem notavit Kerkringius *Spicileg. observat.* 14.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: quo magis mollis, albus ac indolens fuerit polypus, eò facilioris curationis; qui verò fuscus vel lividus est, præsertim acutè subindè dolens, vix curatur, quia cancrosam naturam sapit.

Quò profundiùs hærent ejus radices, adeoque, quò magis attingit filamenta ista nervea, eò periculosior: quia facilè sub radicum extirpatione occasione doloris inflammatio membranarum cerebri potest oriri; quod si verò radices penitus non extirpentur, semper de novo propullulat.

CURA.

Quoad curam: Excrescentia hæc removenda & eradicanda, idque auxiliis præsertim externis, nunc pharmaceuticis, nunc chirurgicis. Rarum enim est, quod polypos duos per sola medicamenta interna, diætam, pharmaciam & sudorem, curaverit, Horstius *libr.* 2. *observ.* 48. polypum fonticulo curatum videb. *in Misc. Acad. Natur. Curios. Ann.* 9 *&* 10. *observat.* 26.

Antequam autem externa adhibeantur, si corpus est impurum, & universalia evacuantia & alterantia præmittantur, ne ex doloris ratione contenta corporis quovis modo intensiùs commota malum exasperent, aut ob plura symptomata curam difficiliorem reddant. Si verò ex vulnere malè curato sit malum, vel simili læsione externa in corporibus præsertim puris, non adeò necessaria sunt ista, sed statim polypus aggrediendus & extirpandus.

Quoad remedia ergò externa: hæc imprimis decrescente luna usurpanda veniunt; tunc enim tumor minor esse solet. Medicamenta ergò, quæ absumunt, & successivè mortificant, ac ita eradicant hoc sarcoma, sunt nunc lenia, nunc acriora, plus minus causti-

caustica. Lenia sunt v. gr. succus granatorum acidorum, vel si ipsum pomum cum tota sua substantia pistetur, bulliat cum melle usque ad spissitudinem unguenti, ac imponatur polypo, carnem superfluam successivè erodit: Conferatur Forestus *libr.* 13. *observat.* 18. & M.A.N.C. *loc. all.* ubi pulvis ad polypum absumendum usualis extat: Vel sinapi pulverisatum, cum aceto mistum, ita immittatur & applicetur polypo. Succus onoposti (species est cardui) contusi specificus est, & sæpiùs admoveri debet. Sicut & ipsa herba contusa convenit etiam ad cancrum narium, mediante quo plures curavit rusticus, teste Borello *centur.* 2. *observat.* 51. Pulverem heliotropii specificè commendat Poterius ad polypum sine morsu absumendum, si cum gossypio naribus immittatur: vid. *centur.* 3. *observat.* 63. succus nasturtii aquatici crebriùs cum gossypio admotus remedium dicitur, mediante quo plures curati fuerunt: Loco hujus per experientiam commendat Lindanus succum radicis ari ex radice contusa expressus, cui intinctum gossypium naribus intrudatur, quod ter in die repetatur. Perinde autem esse dicit; an arum? an arisarum? an serpentaria pro hoc recipiantur?

Fortiores paulò sunt placentulæ ex Mercurio sublimato, ærugine, & fermento applicatæ, quas videb. in M.A.N.C. *Ann.* 8. *observat.* 91. *pag.* 151. spiritus minerales acidi quilibet successivè polypum absumunt: sic aqua forti tactus polypus statim flaccescit, cui tamen etiam aliquantulum auri pigmenti addi potest: Vel

℞. *Succ. Granat.* p.iij.
Ol. ⊕*li.* p.j.
Misc. S.

Verzehrende Mixtur.

Vel ℞. *Ol.* ⊕*li* ℈j.
Alum. usti ʒj.
▽ *a Plantag.* ℥j.
Misc. S. ut *antè.*

Irroretur hinc inde polypus.

Unguentum Ægyptiacum etiam eundem absumit: Sic Riolanus

℞. *Cerati myrtin.* ℥j.
Ungu. Ægypt. ʒij.
Misc. pro Linimento.

quô præterea feliciter uti solet in absumendis excrescentiis, callis, verrucis, condylomatibus. Hoc unguento attingendus sæpiùs polypus, aut turundæ extremum, quod attingit polypum, unguento eodem illinatur. Unguentum myrtinum, ubi non extat, ex tempore ita parari potest.

℞. *Ol. myrtin.* ℥j.
Pulv. myrtill. ʒj.
Cera rubra q. s.
M. pro Cerato.

Ubi unguentum Ægyptiacum non suffecerit, acuetur Mercurio præcipitato, qui benè edulcoratus pluribus lotionibus additur: sarcoma egregiè absumit sine ullo aut exiguo dolore. Hic vel cum melle rosacco miscendus, eòque intincta turunda in nares immittenda, vel hoc ipso imprægnetur unguentum ab Hartmanno, præsertim in *Praxi cap.* 55. §. 1. descriptum vel unguentum Ægyptiacum aut Apostolorum addatur: Vel ad imitationem Plateri:

℞. *Unguentum Ægypt.* ʒß.
Cort. granat.
Gallar. aa. ʒß.
Ol. ⊕*li* ℈j.
Misc.

Quod si hujusmodi acria aut caustica adhibenda sint, cauti simus, ne partes narium vicinæ attingantur, adeòque vel per fistulam argenteam immittantur, ita, ut fistulæ extremitas polypum ambiat, & ita medicamenta ad eum ferri possint, intactis naribus: Aut gossypium aut turunda, medicamentis imbuta, applicentur, ita ut sarcoma tantum attingant.

Quodsi cancrosus fuerit polypus, ne attingatur quidem metu majoris mali. Si exulceratus polypus sit, difficulter curatur, in eodem tamen aquæ & cineres ranarum & pulvis cancrorum, Saturnus calcinatus & dulcificatus, crocus Martis & similia adhibeantur: Vid. Hildanus *Epist.* 61.

Quoad remedia chirurgica: si à petiolo simplici hæreat polypus, ita ut commodè ferro possit rescindi, optimum est, ut abscindatur, aut saltem filo sericeo benè cerato circa radicem ligetur; sic enim intra aliquot dies nutrimento destitutus excidet; vel denique forcipe peculiari abscindatur, quem describit Sennertus *lib.* 1. *Prax. pag.* 935. Scultetus *Armamentar. pag.* 9. & 10. Abscissione facta adstringentibus hæmorrhagia sistatur. Ne verò redeat polypus, pulvis gentianæ cum succo scrophulariæ cum turunda naribus immittatur: de quo conf. Henricus ab Heer *observ.* 28.

ARTICULUS III.
De
Odoratu Depravato
Et
Ozæna.

Inter ea, quæ odoratum depravant, imprimis est ulcus vel abscessus in naribus latens, quod ubi vetustum est ac putridum, simulque fœtorem tàm ægro quàm adstantibus gravem continuò expirat, ozæna dicitur.

Ulcus

Ulcus hujusmodi nunc successivè serpit, & partes vicinas erodit, nunc occasionem suggerit, ut polypus superveniat, nunc copiosam saniem plus minus acrem, plus minus sordidam, affluere facit, nunc graviorem hæmorrhagiam narium infert.

PARS AFFECTA.

Pars affecta sunt nunc partes solùm molles membranosæ in naribus, nunc verò etiam interstitia cartilaginosa & ossea, nunc ipsum os cribrosum, plus minus simul affectum.

CAUSÆ.

Causæ sunt nunc externæ, nunc internæ: Illæ varia inspirata; Hæ in specie lues Venerea, quæ inquinando lympham, membranas narium oblinentem, frequentes ozænas junctas habere solet.

PROGNOSIS.

Sunt autem quælibet narium ulcera curatu difficilia.

Recentia ac munda faciliùs curantur, immunda, sordida, crustosa, &c. difficulter curantur, præsertim si simul os ethmoides infecerint.

Denique cautè tractanda sunt, ne cancrosa fiant.

CURA ODORATUS DEPRAVATI.

Cura odoratus depravati est facilis, modò curetur vel lues Venerea, vel ulcus. Interim tamen pro palliativo remedio optimum est, ut recipiatur Vinum, in quo decoctum fuerit centaurium minus & calamus aromaticus, quod omni manè & vesperi è vola manus attrahatur in nares tamdiu, donec in palato sentiatur, & ita ulcus mundificetur. Vel mel acuatur cum myrrha, saccharo candi & pauco cinnamomo: quod dilutum cum s. q. aquæ majoranæ intra nares attrahatur, ut ad palatum usque penetrare valeat.

CURA OZÆNÆ.

Quoad curam verò ozænæ, præmissis præmittendis, præsertim Mercurialibus internis, ulcus mundificandum, & hinc consolidandum. Si levius fuerit, curatur per folia nicotianæ recentia concisa naribus immissa, & cum per aliquot menses ibi sunt retenti, eximantur & illinantur:

℞. *Ungu. de nicot. vel albi camph.* ℥iij.
Balf. ♃is ad extra ʒj.
M. S.

Reinigende Salbe.

Continuato horum usu subinde cedit. Nam nicotiana & unguentum ex nicotiana, quod describit Weckerus *in Antitod.* perquam egregium est, hoc imprimis peculiare obtinens, quod ante mundificationem non consolidet: Hinc etiam unguentum nicotianæ laminæ Saturni inductum, ac ita applicatum, ceu expertum comendat Velschius *Hecat. 2. pag.* 24.

Quod si verò crusta adfuerit; vel oleo amygdalarum dulcium vel oleo rosarum vel butyro recent. non salito illita crusta prius removenda, & hinc mundificantibus pergendum. Vi excutienda crusta non venit, ne irritetur ulcus & fluxio exasperetur.

Inter mundificantia egregium est horminum sylvestre seu sclarea, decocta cum pauco melle rosato, & ita subindè applicata, & dein singulis mensibus repetatur, ne recrudescat malum: Aut recipiatur succus sclareæ, subigatur cum melle rosato, ut fiat unguentum bene mundificans: Quorum loco decoctum agrimoniæ & verbenæ cum melle, item urina pueri, subinde injici & applicari possunt; aut usurpetur unguentum mundificans Hildani expertum *Cent. 2. obs.* 22. Fumus quoque candelæ ex cera rubra naribus exceptus egregius est, & in ulcere inveterato à Rondeletio expertus: Nempe cinnabaris est, unde hæc efficacia dependet, unde aliis additis candelæ compositæ pro hoc usu fieri possunt. Formulas videbitis in Hartmanni *Praxi Chym. cap.* 52. §. 6. Aut etiam usurpentur alii fumi cinnabarini compositi ad imitationem Barbette *l. 3. Chirurg. c.* 7. Utilis quoque est aqua Sennerti *lib. 1. Prax. Part. 3. sect. 4. cap.* 1.

Quod si his ipsis contumacius malum cedere nolit, Mercurialia sunt optima: imprimis jam dictæ mixturæ Mercurii sublimati gr.vj. vel ℈ß. addi potest, aut Mercurius dulcis cum aqua plantaginis subinde applicetur: e. g.

℞. *▽æ Plantag.* ℥iv.
☿☌ti gr. xij. M.

solutio filtrata usurpetur pro mundificanda ozæna.

Poterius sanè mumiâ sua minerali, ex Mercurio dulci probe edulcorato cum unguento rosaceo plures, præmissis universalibus, maligno ulcere narium, herpete exedente, &c. curavit. *Cent. 3 Cur. cap.* 80, 86, 13. *&c.* In specie in ozænis Gallicis optimum est Mercurius præcipitatus cum unguento rosaceo subactus, & mediante turundâ locis affectis applicatus. Alias unguentum Ægyptiacum, item aqua viridis Hartmanni, cum penicillo contumaciores ozænas aut similes partium vicinarum exulcerationes curat: Videatur *Prax. Chim. cap.* 53. §. 5. Vel oleum vitrioli, in quo parum gossypii madefiat, eoque duabus vel tribus vicibus optimè tangatur, quo facto debitis unguentis curetur. Remedium est optimum ad interna narium ulcera, quantumcunque fuerint maligna: Vid. Ferrara *Obs. Chirurg.* 88.

SECTIO III.

De

SENSUUM INTERNORUM

ET

Functionum Animalium Læsione.

CAPUT I.

De

Vertigine.

VErtigo, ita à vertendo dicta, est iste affectus, quo omnia extrinsecus circumagi, & tàm ipsum caput & corpus ægri, quàm omnia nos ambientia & oculis apparentia corpora, quasi in circulum rotari & gyrari videntur, utut hæc omnia sint firmissima, nulloque pacto gyrentur. Per artem imitari possumus hunc affectum clausis oculis corpus celeriter circumgyrando; sic enim subitâ quiete apertis oculis tanquam vertiginosis omnia circumagi videntur: Nonnaturaliter hoc fit in ebriosis, quibus pariter omnia videntur in gyrum agi. Interim tamen non necesse est, ut semper fiat circumgyratio. Sufficit enim motus tremulus & undulatorius & similis: Nempe est similis affectus isti, qui nobis accidit, quando corpus in circulum agitamus, vel quando diutiùs aspicimus rotas circa axin circumactas.

Ratione graduum triplex esse solet Vertigo:

1. Vertigo simplex, utut promiscuè sic dicta, quæ Græcis Δῖνος & ἴλιγγος audit, quando saltim corpus ægri & omnia exteriora circumagi aut circumgyrari, & omnia nunc sursum, nunc deorsum, nunc alio modo moveri videntur, subitò tamen evanescente φαινομένῳ.
2. Gradus secundus est Σκότωμα & σκοτόδινος aut σκότωμα σκοτεινὸν, Vertigo tenebricosa seu scotomia, in qua oculi simul velut affusâ caligine obscurantur, ita ut visus tandē omninò pereat, aut etiam varii colores, obscuri, flavi, cœrulei, virides, nigricantes, &c. coram oculis versari videntur, qui insequente tali caligine evanescunt.
3. Tertius gradus est vertigo caduca, quando ista oculorum caligo vertiginosa in tantū invalescit, ut protinus æger concidat, nisi prehensus, aut proximis adminiculis prehensis, se fulciat.

Crebrò huic vertigini leves motus convulsivi, & deinde vera epileptica affectio, huic ultimo gradui superveniunt, unde proximus ad epilepsiam, interdum apoplexiam, gradus haberi solet, propterea parva epilepsia quibusdam vocatur; cum econtrà epilepsiæ levioribus comitatæ convulsionibus Vertigines graviores interdum Practicis dicantur. Vix enim est insultus epilepticus qualiscunque, quē non aut antecedat aut proximè comitetur vertigo gravior aut scotomia; Unde ingruente insultu epileptico ferè dicunt: **Es werde ihnē gantz wunderlich vor den Augen/schwartz/ grün und gelb**: sicut alias quæcunque spirituum animalium ecclipses & deliquia insigniora & in motu ataxias & antecedere & comitari solet vertigo, ut v.g. in lipothymiis, doloribus ingentibus, gravioribus paroxysmis hystericis, &c. manifestum est.

A gyratione ergò & rotatione, ceu nobiliore symptomate, vertiginis ratio imprimis desumitur: Nihilominus tamen, præter oculos, & alii sensus simul afficiuntur, imprimis in secundo & tertio vertigis gradu: Nam sibilus & tinnitus, quin & raucus interdum & obtusus sonus in auribus percipitur; subinde in tertio gradu perit motus membrorum, & licèt apprehendant ægri adminicula, quibus se fulciant, tamen sæpiùs eadem minus firmiter comprehendere valent, ita ut tandem concidant.

PARS AFFECTA.

Quoad vertiginis subjectum: vulgò rotationem spirituum animalium in cerebro esse causam istius apparentiæ existimant, quod tamen falsum est: in oculis enim simpliciter, non vitio cerebri, fit ista rotatio seu motus iste inordinatus; nam visui res gyrari & similia pathemata apparent. In organo ergo visionis seu oculo necessariò erit vitium, cum in cerebro non videamus. Nemo sanè concipere poterit, quomodo spiritus in cerebro agitatus apparere res faciat rotari extra oculum? Vertigo scilicet fit in medio videndi, non in vidente ipso, uti neque in objecto viso; Medium verò hoc est oculus. Par ratio est, quando oculis videntur obversari nubeculæ, flocculi, muscæ, &c. quæ res videntur esse in aëre, cùm tamen revera sint in oculo, in specie in humore ejus aqueo, unde etiam dum res externæ gyrari videntur, hoc fit in oculo, non extra oculum, vel in cerebro, vel objecto externo. Nemo est, cui non igniculi vel flammulæ noctu in tussi graviori vel percussione oculorū in aëre versa-

versari & extrinsecus moveri videantur, quæ omnia tamen revera sunt in oculo; hoc enim non saltem fit in tenebris, sed etiam in quibusdam interdiu: ita etiam dum externa objecta gyrari videntur, talis motus fit in oculo. Quod si quis vulgari scholasticæ Philosophiæ addictus dicere velit; revera visionem formaliter fieri in sensu comuni, non verò in oculo, cum oculus non videat, sed sensus comunis tantum, unde gyrati spiritus in medulla cerebri circa principium nervorum, ubi fit sensus comunis, vertiginem inferant; Respondeo ipsi ex illius hypothesibus, quas tamen nullo modo facio meas, distinguendo inter circumgyrationem ipsam, & ipsius motus apparentiam, ejusque à nobis perceptionem. Concedo ex eorum hypothesi, ipsam apparentiam quidem, seu repræsentationem ipsius circumgyrationis, fieri in sensu communi, adeoque in cerebro, non verò actualem circumgyrationem, quæ causa est talis vertiginis. Totum hoc negotium, apposito simili, desumpto à speculo, illustrat Petrus Johannes Faber *in Pathol. sua.* Nempe si habemus vitrum aquâ plenum, & per hoc videmus objecta externa, illa videntur quieta, quamvis liquor agitetur; si verò accipimus speculum, hocque movemus, pro motu speculi etiam objecta externa simul moveri videntur; & si in gyrum rotatur speculum, etiam ipsa objecta circumvoluta apparent: conf. Willisius *de Anim. Brutor. Part. 2. cap. 7. pag.* 204.

CAUSÆ.

Causa ergo vertiginis proxima & generalis, ad quasvis earum differentias se extendens, est inordinatus, confusus plus minus, ac interdum planè interruptus spirituum animalium in oculo motus: hic in secundo gradu; ille in priore; & in partes externas influxus, unde omnia cetera dependent symptomata; quæ pluribus videantur adducta in Willisio *l. a.*

Motus hic dum fit in oculo, & dum spiritus animales in oculo rotundo concamerato agitantur, hinc necessariò rotundo motu in gyrum agitantur & moventur. Quod si sub motu isto spirituum animalium, perturbato nimis, penitus deficiat spirituum dictorum radius in oculis, caligine & tenebris oculi obfuscari videntur. Verum non in solo oculo, sed in reliquis etiam sensuum organis, præsertim auribus, similis fit inordinata agitatio, unde & sonitus aurium; in partibus verò externis minus firma objectorum apprehensio & casus contingere solet: adeoque sicuti visus naturalis fit per contactum radiorum visualium ad tunicam retinam, & sicut contactus seu appulsus aeris interni, moti ad tunicam cochleæ nerveam, auditum excitat; ita etiam spiritus animales, qui in vertigine se habent instar aquæ communis in vitro, in oculo gyrati, dum sub motu illo illidunt in tunicam retinam, ejusdem fibrillas agitant, & ibidem impulsionem faciunt, talem objectorum visorum circumgyrationem apparere faciunt; sicuti appulsus ad tunicā cochleæ sonitus istos apparere facit. Sanè peculiarem & ipsius tunicæ retinæ simul concurrere motum, patet simul ex variis coloribus, imò & splendoribus, subinde in vertigine caduca, quando denuò ingruit paroxysmus, ante oculos apparentibus; item epilepticis, nec non mulieribus hystericis, ingruente paroxysmo; item ebriis, tales colores & splendores interdum ante oculos versari videntur, flavi, cœrulei, virides, & similes; quia in dictis affectibus ab inordinato motu spirituum in fibris tunicæ retinæ talis impulsus seu motus fit, qualis aliàs fit à radiis visualibus ab objectis luteis vel cœruleis, aut splendentibus in oculum illabescentibus, & tunicam retinam determinato motu ferientibus, ut alius motus fit, quando objectum apparet album, alius, quando nigrum, &c. sic si à causa interna talis motus in tunica retina excitatur, simile fit in sensu communi judicium, & similis apparitio, unde cogitamus, tales esse colores; vid. Boyle. *Imò si nimis* inordinatus & tantùm non interruptus fit motus, præsertim ad oculum, in tantum visus exinde perturbatur, ut etiam obscuratio oculi & caliginis apparentia superveniat.

Quod attinet caliginem; hujus alia ratio est, quod nempe videantur tenebræ. Caliginis talis sensus fit, non tam ex perverso spirituum motu, sed quando nihil videmus, noccipimus tenebras, quando claudimus oculos, caliginem percipimus in oculo. Fit igitur, dum in interrupto spirituum animalium motu abrumpitur eorundem ordinata & radiosa series, & in specie in oculis iidem deficere incipiunt, videntur adesse tenebræ, unde caligo quasi repræsentatur. Ulteriùs, si ex spirituum istorum animalium inordinato motu ad musculos usque fit continuatio, nunc ex eorum hinc inde quasi abruptorum defectu cessans objectorum apprehensio & casus, dum simul volunt cadere ægri, quia spiritus non sufficiunt pro apprehensione adminiculi; nunc ex inordinato influxu leves convulsiones, imo interdum graves epileptici insultus, superveniunt. Adeoque non solum spiritus visorius in oculis immediatè perturbari videtur in vertiginis affectu, quin totum spirituum animalium systema impetuosiùs in cerebro concitari in graviori vertigine videtur, ita ut & reliquorum sensuum organa simul afficiantur. Qui affectus verò, quia imprimis in oculo ste notabilis beneficio gyri, ob id à principaliori fit denominatio, & vertigo appellatur,

latur, cum posteriores duo gradus ad lipothymias vitio spirituum animalium propiùs accedant.

Quæstio jam est de causa remota; unde iste motus spirituum inordinatus in cerebro, & hinc in organis sensuum, dependeat, pro qua motus varietate variæ fiunt apparitiones in organis sensuum? Hujus ratione vertigo est vel per essentiam, quæ morbum constituit, v. g. ab affecto cerebro qualicunque immediatè orto; aut ratione vitii cujusdam in cerebro conturbantis spiritus animales, quando vertigo post plagas aut cerebri concussiones sequitur: vel per consensum, quæ est saltim symptoma morborum aliorum, quando v. g. vitio stomachi, aut partium quarundam inferiorum, uti à passione hysterica, &c. Vertigo oritur. Sed verum ut fatear, rarissima est vertigo per essentiam, quandoquidem quotidiana Praxis & Practicorum observationes monstrant, vertiginem fere omnem esse ex vitio partium inferiorum, utut diutiùs affligens & sæpè recurrens usque eò spiritus animales & cerebri texturam per motus spirituum præternaturales alterare & immutare valeat, ut tandem ex vitio cerebri proximo affligere videatur. Adeoque si est per essentiam vertigo, ferè occasione causæ antecedentis externæ caput ac cerebrum plus minus lædentis successivè oritur; vel quod crebriore affectione vertiginis cerebrum & spirituum animalium systema ita sit dispositum, ut cerebrum quasi per essentiam videatur affici, rarò à causa interna. Utraque est vel habitualis, seu ferè nullo non tempore affligens ac à causa interna ac radicata dependens; vel accidentalis, à causa tantum evidente oriunda, hinc non, nisi hac præsente affligens.

Partes istæ, quarum consensu fit vertigo, primariò est ventriculus, speciatim à sordibus vitiosis in aut circa eum commotis. Hujus varis peccata, imprimis vitiosus sui generis acor volatilis, orificium superius affligens, vertiginem infert, propter spirituum animalium versus cerebrum recursum inordinatum. Hinc enim frequenter juvenes diligenter literis incumbentes, in specie etiam senes, sæpiùs sunt vertiginosi; quamdiu jejunus est stomachus; subitò verò atque unam vel alteram tantùm panis buccellam aut similis esculenti comederint, malum cessat; unde etiam matutinis horis tantillum comedendo vertiginem talem sæpiùs præcavent. Hinc etiam qui laborant affectu hypochondriaco, ordinariò sunt vertiginosi, specialiter quando sunt jejuni. Pertinent huc hystericæ mulieres, quæ admodum sunt vertiginosæ, & utplurimum præcedentibus scotomiis suffocatio dicta uterina inchoat, aut etiam incipiente paroxysmo hysterico, & dum adhuc primos insultus sentiunt circa præcordia, vertigine gravi subinde corripiuntur, in qua tamen malè uterus accusatur, utpote qui est insons; est enim saltem modus quidam affectus hypochondriaci hæc suffocatio. Senes etiam, ut dictum, sæpissimè vertigini, ex stomacho sunt obnoxii, concurrentibus tamen simul proximè spiritibus animalibus debilioribus, cum vitiata simul plus minus cerebri textura; unde vel levi occasione, nempe capitis refrigeratione, attenta meditatione, aut levi corporis agitatione, paroxysmo vertiginis corripiuntur; imprimis pejus habent, dum sunt jejuni. Ebrietas quoque ad vertiginem disponit, unde ebriosi omnes vertiginosi sunt; **Sie sehen alle doppelt**; in paroxysmo quidem per essentiam vitio spirituum animalium ab alimento nondum ritè assimilato, ut & spiritu vinoso inordinatè vel confusè agitatorum; extra paroxysmum verò ebrietatis vertiginem saltem per consensum ventriculi patiuntur. Porrò nonnulla assumpta, v. gr. flatulenti cibi sic dicti, ut cepæ, allium, nasturtium, rapa, brassica, raphanus hortensis & rusticanus, & similia oleracea, etiamnum in ventriculo hærentia, in quibusdam etiam spiritus salis Ammoniaci vertiginem & scotomiam in nonnullis excitant. Imprimis sordes præternaturaliter, fortiùs impactæ orificio stomachi, commotæ vertiginem inferunt, unde si proprium fermentum stomachi jejunum has sordes aggrediatur, vertiginem infert. Vitia quoque intestinorum, v. g. vermes, subinde graves inferunt vertigines & scotomias; sicut etiam interdum epilepticas convulsiones. Præterea tamen ex liene, utero malè constituto, renibus, aliisque partibus nerveis insignioribus, per consensum itidem oriri potest vertigo. Sic etiam calculus renum, ex pelvi in ureteres promotus, in quibusdam graves inferre solet vertigines & scotomias. Quò etiam facit vertigo à dolore acuto, ulcere, aut sphacelo artuum, cujus Willisius *l. 4.* meminit.

Sed quomodo fiat talis vertigo per consensum? quæstio est. Vulgò ad vapores, exhalationes, & effumationes ex inferioribus partibus in cerebrum elevatis confugiunt: Sed impossibilis est horum vaporum transitus, viis omnibus sufficienter munitis, imprimis cum etiam Helmontius *in suis scriptis*, & hinc Schneiderus *decatarrh. libr. tribus*, sufficienter hos discusserint. Dicendum potius, subesse tunc utplurimum leviores partium internarum spasmos, quorum occasione spirituum versus cerebrum radiativorum inordinatus & quasi undulatori⁹ in eo supervenit motus, & quasi resilitionis impetus, qui reliquas eorum copias in cerebro impetuosiùs commovens, eosdem in motus inordinatos & confusos cogit, sicque vertiginem infert: Vid. imprimis Willi-

Willisius *de Morb. convulsiv.* Dum verò spirituum iste recursus & resilitio plus minus vehemens ab objecto inadæquato, præternaturaliter partem sensilem nerveam vehementiùs afficiente, nata contingit, & ad cerebrum usque defertur, formicatio talis, seu velut auræ frigidæ adscensus, persentiri videtur; utut hoc non in omnibus æquè contingat: e. gr. ex graviore in quodam loco dolore quidam vertiginosi redduntur objecti dolorifici occasione, spiritibus ad partem dolentem commotis, & aliquid spasmodici plus minus efficientibus: fortioris verò ab objecto doloroso impressionis ratione repulsi, iidem & quasi resilientes, vertiginis pathema inferunt. Exemplum dicta illustrans est, quod refert Fonseca *libr. 2. consult.* 30. ubi refertur mulier, quæ incepit pati per intervalla hebetudinem quandam repentinam circa oculos, cum quadam ventris perturbatione, quo tempore corpus regere non poterat, ni caderet: tempore accessionis dicit se sentire fumum quendam ex partibus ventris sursum ascendentem, parum tamen durare hoc symptoma: simul admodum prompta est ad vomitum, ita ut quotidiè ferè evomat biliosa ac pituitosa. Malum hoc est affectus ille, quem vertiginem per consensum uteri vocant, cùm tamen circa hypochondria minera, materia & occasio sensibilis, delitescat, quod vomitus persuadet: quâ commotâ, & partibus nerveis istorum locorum alteratis, suprà explicato modo fumi adscensum repræsentat, donec vertigo superveniat. Sic Bartholinus *Centur.* 5. *Histor.* 74. habet vertiginem quinque annorum vaporis instar ex pede sinistro in caput ascendentis, accedente simul vago capitis dolore; qui ascensus reverà nil aliud est, nisi spasmus nervorum ad pedes protensorum, qui antecedit occasione objecti irritantis: impetuosiùs autem inde resilientibus spiritibus, nervi successive spasmo correpti talem motum adscensionis apparere faciunt, unde vulgò vapores & fumi adscendentes accusantur. In praxi sæpius occurrit, quando ægri dicunt: **Es freucht gantz hinauff/ich kan es fühlen:** Pluribus deduxit Willisius *in Anat. Cerebri, Patholog. cerebri, & de Anima Brutor. lib 2. cap. de Vertigine.*

Quod attinet vertiginem per essentiam, fere triplici modo fieri solet:

1. A conformatione cerebri plus minus vitiosa occasione causarum externarum, quando per contusiones, plagas, concussiones cerebri, casus ab alto fortiores, vulnera capitis graviora, vel etiam sanata, & similes causas, quæ quoscunque poros cerebri, & canales ejusdem minutos, adeoque ipsam texturam, ita immutare valent, ut spirituum animalium cursibus & expansionibus naturalibus impeditis hi ipsi postmodum vitioso & inordinato moveantur motu: Sic Deodatus observavit vertiginem ex casu ab equo, ita ut tandem supervenerit apoplexia lethalis; interdum, sed rarò, sine talibus manifestis causis læsio cerebri interna, indeque collectio heterogenei, causa occasionalis vertiginis existit. Faciunt nempè huc fumi metallici, in specie Mercuriales, qui frequentiùs hausti per nares imprimis cerebrum affligunt, cujus exemplum recenset Frambesarius *lib. 2. consult.* 3. de vertigine tenebricosa, sine ulla intermissione in chirurgo, qui crebrò lue Gallica infectos curaverat beneficio inunctionis Mercurialis, unde à virulentia Mercuriali generi nervoso ac cerebro infesta, ipsi communicata, malum ortum traxisse probabile est.
2. Ab heterogeneitatibus cum sanguine ad cerebrum adductis: Heterogeneum istud in cerebro existens triplici modo vertiginem infert (1.) quando aliquid heterogenei sanguini & spiritibus animalibus est permistum, ut fit v.g. in paroxysmo ebrietatis, vitio nempe spirituum animalium per spiritus vini copiam inquinatorum; Idem etiam fit sub haustu fumi tabaci in non adsuetis: (2.) quando aliquid excrementitii præternaturalis cerebro immissum fuerit cum sanguine aut sero influentibus; hinc enim suppressiones sanguinis consuetæ extraordinariè subinde vertigines inferunt: (3.) quando ex læsione ipsius cerebri quacunque ex vitio digestionis privatæ recrementa varia in eodem generantur, à quibus retentis spiritus animales turbantur, sic v. gr. ex sero caput & cerebri interiora replente vertiginem observavit Platerus *observat. pag.* 102. & Scultetus *Armament. observat.* 19. Vertiginem in juvene ex vesiculis aqua limpida plenis in cerebri sinistra parte inventis, observavit Wepferus *Tract. de Apoplex. pag.* 69. & 70. & Rolfinckius *Dissertat. Anatom. lib.* 1. *cap.* 13. Item similia exempla ferè habet Scultetus *in Observat. Chirurg. observat.* 10. 11. & *observat.* 25. refert fæminam ex contusione syncipitis curatam, quam insecuta vertigo gravissima, quæ tandem in apoplexiam desiit: aperto cranio repertus fuit folliculus aquosus in cerebro, sic Zacutus Lusitanus

libr. 7. *Med. Princ. Histor. observat.* 12. observat paroxysmum vertiginis per abscessum materiæ purulentæ ex aure aliquoties curatum. Facit huc vertigo singularis Schenckii *in observat. ubi de Vertigine*, curata ingenti purulentæ materiæ per dentium alveolos & os excretione: à vermibus vid. Bonetti *sepulchr. lib.* 1. *sect.* 1. *obs.* 116. & spacelo cerebri, vid. Bartholini *Acta Hafniens. vol.* 1. *obs.* 33.

3. Ob sanguinis & spirituum defectum, v. g. in syncope, vigiliis diuturnis, longiore inedia, hæmorrhagiis, gonorrhæis, &c. Hinc ex nimia Venere vertiginem cum aphonia & intolerabili capitis dolore notat Ballonius *in suis Histor.*

DIAGNOSIS.

Signa vertiginis partim ex antedictis per se patent, partim ex relatione ægri cognoscuntur, saltem observanda sunt signa distinctiva vertiginis per essentiam & per consensum.

Per essentiam vertigines fieri suspicio tunc est, quando morbi capitis præcesserint graviores, vel vertiginem concomitantur, v. gr. insomnia graviora, dolor capitis, aurium tinnitus, &c. aut etiam si externæ quædam læsiones seu molestiæ, v. gr. vulnera, &c. anteà acciderint capiti.

Per consensum verò fieri vertiginem suspicio est; quando non propriè affligit cerebrum, sed si sine dictorum præsentia & cum debilitate & noxa partium aliarum inferiorum, ut affectu hypochondriaco aut hysterico, vertigo observatur: Ita v. gr. ventriculum, vertiginis autorem, existere, dignoscitur ex hujus symptomatis, quando per vomitum vertigo aut levatur, aut insigniter curatur; item si vertigo ante pastum potiùs, quam à pastu affligat, aut post assumptum alimentum quodcunque vertigo fiat levior, &c. vertigines stomachales enim raro affligunt à pastu.

Vertigines mulierum hystericarum, & hypochondriacorum per se patent.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: observandum est, quod vertigo symptomatica accidentalis levior ac recens parum habeat in recessu, & curatu facilis existat: habitualis verò: gravior præcipuè & diuturnior, imprimis scotomia, in specie citra manifestam causam externam inchoans, hypochondriaci mali ferè sit indicium & difficulter curetur: ut plurimum verò in senibus apoplexiam, in junioribus epilepsiam, certissimè prænunciat.

Sanè in senibus vertigo confirmata raro fallit, quin comitem secum ducat apoplexiam: Unde etiam vertigo in senibus longè periculosior ac difficiliùs curabilis, quam in junioribus.

Hinc pro varietate graduum etiam plus vel minus affligit: si quidem vertigo caduca omnium gravissima & periculosissima est; minus vertigo tenebricans, quando simul caput & corpus gyratur; minimè omnium vertigo simplex, in qua tantummodò externa circumagi videntur, non tamen caput aut totum corpus.

Quia autem modò anteriorem, modò posteriorem magis, capitis partem afficit, illa pariter magis tuta & curabilis est, dum nonnunquam vel hæmorrhagiâ narium, vel mensium & hæmorrhoidum fluxu solvitur: vid. Lossii *Observat. libr.* 1. *observat.* 9. ubi vertigo nullis cedens remediis tandem casu ab alto, superveniente hæmorrhagia narium, curata est: Quàm verisimile est, à sanguine provenisse, ex toto corpore per arterias in cerebri ventriculum anteriorem irrepsisse, qui in plexu choroide agitatus turbulentos sensus & motus reddiderit; quamvis interdum in cephaleam quoque commutetur: econtra hæc, quia spirituum ad nervos influxum magis turbat, longè periculosior observatur, quatenus frequentius in apoplexiam, paralysin & morbos convulsivos abit, vid. Willisius *l. a.*

CURA.

In cura hujus morbi duo tempora consideranda sunt:

1. Tempus extra paroxysmum, ut præservatio instituatur; &
2. Tempus in paroxysmo, in specie vertiginis caducæ, ut ritè sistatur, & curatio peragatur.

Quoad præservationem, seu curationem extra paroxysmum: ea respicit fomitem morbosum, ubi in specie causa antecedens vertiginis perscrutanda & removenda, adeoque præsertim viscerum abdominis ratio habenda, hinc spiritus animales appropriatis & roborandi, & impetuosus eorum motus sistendus: & cùm malum frequentissimum sit per consensum ex stomacho seu primis viis, ob id vomitoria juxta Hippocratem *libr.* 4. *Aphor.* 17. & hinc remedia stomachica & aromatica communiter dicta, primatum obtinent; quibus subjungantur specifica, vertigini dicata. Vomitoriis, si fomes extra ventriculum & vertigo diuturna fuerit, substitui solent purgantia, eaque blandiora; nam fortia omninò erunt vitanda (juxta Hippocratem *Prorrhet. l.* 1. *t.* 9.) utpote quæ vertiginosos motus etiam in non-vertiginosis cient; vid. à Cruce *de Quæs. per Epist. Cent* 4. *pag.* 427.

pag. 427. Cum verò in genere supra dictum sit, vertiginem graviorem esse parvam quasi epilepsiam, & hanc subinde illam insequi, hinc vertiginem in specie omnia ea appropriata sistunt, quæ epilepsiæ conveniunt; sicuti econtrà omnia antivertiginosa etiam epilepsiæ medentur.

Venæsectio per se vix convenit. Interdum tamen, ubi adest ordinaria sanguinis evacuatio suppressa, vel ubi est sanguis copiosus cum vita sedentaria, aut hic facile sit ebulliens ac turgescens, qui aliis flatuosus dicitur, aut quando à sanguine plus minus fovetur malum, tunc optimè conducunt venæ sectiones: de quo vid. imprimis Horstius *in suis Probl. dec*. 2. *Qu*. 3. item Sennertus *Prax. l*. 1. *Part*. 2. *cap*. 4. *pag*. 269. sicut etiam vertiginem diuturnam hæmorrhagiâ narium casuali solutam Lossius *lib*. 1. *observat*. 18. testatur: imò idem Horstius *l. a*. Platerus, & Sylvaticus *cent*. 1. *consf*. 40. arteriotomiam quoque interdum commendant.

Observandum: à Sternutatoriis omninò esse abstinendum, cum in vertigine per consensum nil conferant, in essentiali autem nihil evacuetur ex cerebro, sed saltem circa nares & partes vicinas: genus nervosum nimis commovent, indeque facilè spiritus animales in inordinatos motus cogunt: & quamvis nonnulla vitiosæ materiæ pars evacuari videatur, tamen symptoma exinde potius magis concitatur quia metus est, ne excitetur convulsio thoracis, & sic ad epilepsiam promptius disponatur æger. Ut taceam sternutationem oculis minus esse convenientem, sed potiùs nocivam.

Fonticuli, vesicatoria, & setacea, in senibus & subjectis cacochymico-serosis, in vertigine imprimis per essentiam inveterata, curativè, & ratione apoplexiæ præservativè, sunt optimi & singularis usus, brachio insiti, ubi affectus simplex: capiti verò aut nuchæ in vertigine caduca, aut apoplexiam aut epilepsiam minitante: vid. Zacutus Lusitanus *libr*. 1. *Prax. Admir. observat*. 78. Si verò ex suppressis hæmorrhoidibus, vitio uteri, ulcere aut fistula coalescente, cruribus inurendi.

Præmissis ergò præmittendis, factâ totius corporis purgatione, sedato paroxysmo, in præservatione opera danda, ne redeat malum, adeoque imprimis vel roboretur stomachus, & alteretur digestio vitiata, vel specificè vertigini resistatur.

Quoad stomachica: inter talia eminent aromatica volatilia & paulò acriora, ac vi aromaticâ prædita, quæ imprimis senibus conveniunt, v. g. galanga, zingiber, nux moschata, cubebæ, semen sinapi & similia. Idem etiam convenit senibus, quando sub vertigine metus est apoplexiæ, e. g.

℞. *Galang*. ℨß.
Cubebar. ℈ij.
Sacch. ℥iß.
M. f. Tragea.
D. S.
Haupt-stärckend Trisinet.

de qua assumantur ℨij. cum pane biscocto, vino generoso intincto, horâ unâ alterâve ante cœnam & prandium.

Vel ad imitationem Lindani usurpetur pulvis:

℞. *Gran. Pæon.*
Coriandr.
Nuc. moschat.
Visc. querc.
Cubebar.
Galang. aa. ℨij.
Piper. long.
Zingib.
Rad. tormentill.
fol. rorismar. aa. ℨj. M. F. pulvis.

de quo sumatur manè & vesperi ℨß. sive cum, sive sine sacchαro pro lubitu.

Imò vel sola galanga mista cum succino ab eodem commendatur ad curam vertiginis. Convenit itidem elixir proprietatis mistum cum spiritu mastichino, sicut in genere omnia mastichina, præsertim in vertigine à stomacho, sunt optima: item elixyr menthæ & similia cum spiritu mastichis mista, præservant à vertigine. In senibus ad præcavendam vertiginem simulque apoplexiam, convenit imprimis electuarium ex aromatibus stomachicis crebriùs usurpatum:

℞. *Conf. fl. anthos*
salviæ aa. ℥vj.
Majoran. ℥ß.
Zingib. in Ind. cond.
Nuc. Mosch. cond. aa. ℨiij. l. ℥ß.
sem. erucæ
sinapi aa. ℨiij.
Succini præpar. ℨij.
Cardam.
Cubebar.
Galang. aa. ℈j.
⊖*is vol. Succin*. ℨß.
∽ *Ceras. nigr*. ℨj
Cum s. q. *Syr. fl. tunicæ* f. electuarium:
D. S.
Haupt- und Magen-Latwerge auff etliche mahl.

Ditioribus addi potest aliquantulum confectionis alchermes, quæ ratione ambræ & moschi senibus imprimis conducit. Capiatur omni manè & sub introitu lecti quantitas nucis castaneæ; post pastum verò masticentur sem. sinapi pug. ij. l. iij.

His equidem vertigo accidentalis seu minus inveterata, præsertim per consensum, curari

curari solet: In habituali seu inveterato malo verò undecunque nato requiruntur præterea, istis tamen non neglectis, specifica vertigini appropriata: qualia ex regno vegetabili sunt radix doronici imprimis, cherefolium, calendula, salvia, rosmarinus, buxus, thea, cubebæ, semen sinapi, flores liliorum convallium, radix pœoniæ, de qua vid. Riverius *observat. communic.* & in genere quælibet cætera cephalica & epileptica. Doronicum quidem singulariter à quibusdam laudatur ad curam vertiginis: Sed vereor, ne ex præconcepta magis opinione, quàm rei veritate fiat. Putant enim rupicapras alpinas ejus usu reddi aptas, ut citra vertiginem montes adscendant; quod ipsum tamen naturæ proprium & consuetudinis videtur beneficium. Unde etiam lapis in eorum stomachis repertus, seu, ut alii vocant, Ægagropila, pulverisatus assumtus commendatur à Wormio contra Vertiginem. Quidam parant ex doronico essentiam, eamque singulariter ad vertiginem commendant. Funambuli quoque ejus usu contra vertiginem se munire dicuntur, saltando in funibus, quod ipsi sibi tanquam singulare secretum reservant. Salviæ decoctum in aqua vel vino, tàm interno usu quàm externo, si eo abluatur caput, ac applicetur fronti & temporibus, singulariter laudatur à Stœckero *in Praxi*. Essentia salviæ cum spiritu proprio parata non est inconveniens. Sanè aliquando essentiam compositam ex solo cherefolio & roremarino proficuam in vertigine per consensum expertus sum; item essentiam catarrhalem Michaëlis, vel essentiam ex ana salviæ, castorei, zedoariæ cum spiritu salis Ammoniaci paratam, ad 40. guttas exhibitam, vel aliud sal volatile aromaticum & oleosum à 30. ad 40. guttas. Rosmarinus ejusque essentia admodum commendatur à Ferdinando in contumacissima vertigine, in specie, si exasperetur malum in frigore hyberno, id quod senibus ferè familiare, tunc essentia modò ex roremarino admodum convenit.

℞. *Ess. cherefol.*
salviæ
Ocymi s. basil. aa. ʒj.
Castor. ʒiß.
Ambra ℈ß.
M. D. S.

Haupt-stärckende Essentz wider den Schwindel.

Dosis 40. biß 50. Tropffen bis in die per bihorium ante pastum.

Buxus, in specie ejus oleum destillatum, uti in epilepsia, ita in vertigine optimum judicatur remedium intus & extra, quod Fonseca *Consil.* 16. mirè laudat, singularem vim habet narcoticam, extra quidem iuungendo quotidie temporum arterias post aures, hinc pulsus in manibus ac pedibus; intus verò propinat,

℞. *Conf. fl. anthos* vel *calend.* ℥iij.
ol. destill. buxi
Nuc. mosch.
Mentha aa. ℈iß.
Cum s. q. *syr. cort. Citri* f. Electuarium.
Dosis est ʒß.

Imò si guttæ vj, viij, vel ad summum x, olei destillati buxi cum aliquot unciis aquæ pœoniæ exhibeantur, egregium esse remedium inquit; cujus defectu & oleum corylinum non inconveniens est.

Cubebæ masticatæ stomacho jejuno, aut etiam vino infusæ, sicque bibitæ, multum conveniunt; non secus ac semen sinapi crudum contusum, jejuno stomacho quotidie comestum, expertum est ad vertiginem, etiam senum, estque simul egregium antiepilepticum & apoplecticum. Expertum est etiam ad vertiginem cum caricis pinguibus & semine sinapi paratum electuarium. Lignum aloës, item santali, ab Hildesheimio *Spicil. pag.* 455. commendatur, & conserva florum calendulæ Riverio *Prax. libr.* 1. *cap.* 9. Ex compositis aliis in usu est quibusdam theriaca Hippocratis dicta:

Loco hujus usurpetur electuarium à Solenandro *sect.* 1. *consf.* 2.

Ex regno animali pavo ejusque stercus, mirè laudatur ab omnibus Practicis, cujus carnem comestam admodum laudat Bartholettus *in Encyclop.* Usurpari potest vel forma pulveris cum ana sacchari, ratione saporis, de quo pulvere æger crebriùs capiat. Lindanus dicit: se felici cum successu expertum esse stercus pavonis, præcipuè præmissis universalibus propinatum in forma sicca, exsiccando stercus, & hujus ʒj. propinat in ℥ij. aquæ appropriatæ: Sic in Quercetani *Diætet. Polyhist.* illustre est exemplum curatæ vertiginis beneficio stercoris pavonis, *sect.* 2. *cap.* 1. Willisius *in Anim. Brutor. Part.* 2. *cap.* 2. *de Vertig.* habet pulverem compositum, cujus basis est stercus pavonis.

Potest etiam hoc stercus in forma electuarii usurpari.

℞. *Sterc. pavon.* mense Majo collect. & in sartag. leniter *exsiccatum*, ut pulverisari possit.
Misc. c. *Conf. flor. Rorismar.* & *Major.* vel *Melissæ*, vel simil. q. s.

de quo quotidie bis capiatur; quô feliciter usus est Lindanus *in Praxi*.

Vel in forma liquida usurpatur, qua ratione quidam recipiunt M. j. fimi pavonis, subigunt

gunt cum f.q. vini, dividunt in tres partes: cujus duas partes post duos paroxysmos vertiginosis propinant, provocato sudore; & tertia dosis post bihorium post tertium paroxysmum propinatur, & sic certò, inquiunt, curari vertigines.

Petrus à Castro remedium admirandæ virtutis ad præservandam vertiginem esse dicit:

℞. *Sterc. fimi pavon.* masculi pro maribus, mense Majo collect. & exsicc. ℈j.

macerat per noctem in vino albo, manè trajicit per linteum, liquorem exhibet vertiginoso, continuando à novilunio ad plenilunium usque, manè expectando blandum sudorem.

Loco stercoris pavonis, cati masculi pro mare, fæmellæ pro fæmina; exsiccatum & pulverisatum commendatur.

A quibusdam laudatur cerebrum passerum, unde Bartholetti electuarium ex cerebris animalium in *Encyclop. pag.* 166. describit, quod vocat electuarium præsentaneum contra vertiginem.

Idem Bartholetus etiam cerebrum pavonis ad vertigem laudare solet.

Egregius etiam est liquor cornu cervi succinatus, castoreum & castoreata. Hepate rupicaprarum vertiginem curatam refert Velschius *Hecat.* 2. *pag.* 6. Dubium tamen, annon additum eleosaccharum citri paris cum hepate fuerit virtutis.

Denique ex regno minerali ad vertiginem remedia sunt succinata quæcunque, petroleum album, cinnabaris vel nativa depurata, vel antimonii cinnabaris, insigne remedium Cratonis, qui cinnabarin uti magnetem epilepsiæ, ita vertiginis, appellat. Unde super basin cinnabaris antimonii exstructi pulveres cephalici specifici erunt in omni vertigine convenientissimi.

℞. *Sterc. pavon. pulverif.* ʒß.
Cinnab. ♁*ii* vel *nativ.* ʒij.
Cubeb.
Galang. ana ʒß.
⊖*is vol. succ.* ℈j. M.F. pulvis. cui addatur
Eleo-sacch. anisi q. f. pro gratia saporis & odoris v. g. ℈j. ʒiß.
M. D. S.

Pulver gegen den Schwindel auff etlichemahl.

De quo capiatur subinde, quantum cuspis cultelli capit.

Vehiculum hujus pulveris:

℞. ▽*æ Charefol.* ℥iij.
Liqu. C.C. succin. ℈j. M.

Cum cinnabari in specie salia volatilia & olea nobilia sunt contra vertiginem, internè & externè. Hinc internè sal volatile succini, succinum, liquor cornu cervi succinatus, in specie junioribus.

Petroleum album, imprimis in senibus, usurpari potest in vertigine per consensum stomachi, præsertim in hypochondriacis.

Aliis nil juvantibus sacra anchora erit laudanum opiatum, imprimis appropriatis, præsertim succinatis, mistum; quod quoscunque spirituum animalium inordinatos motus compescit, eosque figendo promptè sedat.

Externè commendantur pinguedo sciuri, damæ, & serpentum, temporibus illita; item oleum buxi, & ab Hœfero pulvis bombycum capiti adspersus. *Herc. Med. Tom.* 1. *lib.* 1. *pag.* 31.

In ipso paroxysmo vertiginis graviori & crebriori, in specie caducæ, conveniunt præ ceteris mox infusa vomitoria, quæ eos optimè exsuscitant; loco quorum etiam clysteres acres applicantur, cum syrupo emetico vel infuso antimoniali infundendi, usitati aliàs in epilepsia, apoplexia, &c. Hinc præmissis vel omissis talibus, usurpetur mixtura ex spirituosis cephalicis, & aromaticis nervinis, qualia sunt spiritus vitrioli volatilis, aut cephalicus, spiritus cerasorum nigrorum & liliorum convallium, sal volatile succini, cornu cervi, & similia in aqua majoranæ, salviæ & cerasorum nigrorum. Castoreum etiam, ejusque essentia, commodè usurpatur simul, præsertim mulieribus. Item oleum succini ad aliquot guttas in aqua appropriata assumptum & propinatum imprimis convenit.

Externè vertici, temporibus, naribus, scrobiculo cordis & similibus, inungitur essentia castorei, spiritus salis Ammoniaci, oleum destillatum succini, aut etiam balsamus Peruvianus, vel apoplecticus, aut similia antapoplectica & antepileptica; aut objicitur naribus nigella Romana, sive ejus semen aceto irroratum, radix pœoniæ ritè collecta, & de collo suspensa, vertiginem desperatam aliquando curavit. Uno nomine: simili ferè modo curatur in paroxysmo, atque aliàs tractari solent insultus epileptici, & passiones graviores hystericæ & similes in paroxysmo: quibus volatilibus in malo pertinaci interdum addantur opiata, & misceantur volatilia: v. g.

℞. ▽*æ salv.* ℥ij.
Menth. ℥j.
∽ *Lil. convall.* ʒiij.
⊖*✱ci*, vel hujus loco *Liqu. C. C. succin.* ʒiß.
Laud. opiat. gr. ij. l. iij.
Syr. vel *fœnic.* ʒiij. ad ʒvj.
M. S.

Haupt-stärckend Träncklein gegen den Schwindel.

Huic in mulieribus essentia castorei commodè addi potest.

Si vertigo sit uterina, potest præscribi hæc mixtura in paroxysmo cochleatim assumenda:

℞. ▽æ *hirund. c. Castor.* ℥iß.
Meliss. c. Vino ℥j.
Lil. convall. ℥j.
Salviæ, vel *cerasor.* ℥j.
⊖*ci* ℨß.
⊖*is vol. succini* gr. xv.
Laudan. opiat. gr. ij.
Syr. cort. aurant. ℥ß.
M.S. ut *suprà.*

CAPUT II.

De

Spirituum animalium nimio & inordinato motu in partes externas.

QUodsi præter voluntatis imperium moveantur fibræ motrices, & ex iis constituti musculi, vel non absque insigni dolore, aut cum insigni violentia contrahantur & agitentur partes, sive internæ, sive externæ, convulsio appellatur Latinis, Græcis spasmus.

Convulsio autem hæc seu spasmus in genere est duplex: vel conductio, vel concussio: de quo vid. Lindanus *in Melitem. Physiologicis*, qui hæc ex Hippocratis sensu rectè deduxit. Per conductionem intelligunt convulsionem in specie sic dictam; per concussionem verò motum convulsivum. Conductio dicitur convulsio tonica; concussio verò est convulsio clonica, **wenn sie zittern:** Nam κλονὸς significat præcipuè inæqualem membri motum, unde etiam vocatur motus convulsivus ultrò citroque, seu quod idem est, invita membri contractio & extensio, unde σφυγμὸς κλονώδης seu pulsus vibrans, quando scilicet arteria quasi in motu retracta vibrando pulsum edit. Tonus verò est juxtà Celsum immobilitas & rigor membri, quod membrum contractum fit immobile, ita ut conductio seu convulsio tonica membri rigidi contractionem, & in uno situ sive figura permanentiam, indicet; Concussio verò seu convulsio clonica innuit variam agitationem & vibrationem, modò extensionem, modò contractionem.

Contractura cognata est convulsioni tonicæ affectio, quâ membrum semel convulsum semper postmodum rigidum manet.

Conductio seu convulsio vera varias sub se complectitur symptomatum species, nempe tetanum, emprosthotonon & opisthotonon: Quo & aliæ species pertinent; Nempe priapismus & satyriasis; item spasmus cynicus, cui adjunctum symptoma dicitur risus Sardonius: Pertinet huc etiam, quando contrahitur brachium & obrigescit ex inepta venæsectione, quando nervus pungitur; item quando tendines obrigescunt ex luxatione: Pertinet huc ille affectus innominatus, quando genua contrahuntur & rigida manent propter contractum nervum ac tendinem, quæ per cavum genu transeunt.

In specie famosi sunt isti tres capitis affectus: Ἐμπροσθότονος, qui est conductio musculorum collo instratorum seu mastoideorum, hinc est, quod his mentum pectori affigatur: Contrarium vitium est Ὀπισθότονος, conductio musculorum occipitis, quibus occiput versus dorsum & posteriora detrahitur: Τέτανος denique est conductio simultanea & anteriorum & posteriorum capitis musculorum; hinc enim caput ad nullum latus verti potest, sed caput & collum rigidum & immobile permanent. Sunt tamen qui non solum capitis versus truncum, sed totius trunci tales conductiones sub his nominibus intelligunt: Conf. Sylvius *lib. 2. Praxeos cap. 23. §. 19.*

Ad emprosthotonon pertinet Aphorismus 35. Hippocratis *sect. 4. Si febre detento repente collum intorqueatur, ac vix deglutire queat, nullo existente tumore, lethale est*: quem vulgò, sed malè, de angina & luxatione vertebrarum interpretantur. Comprehendit enim iste casus morbum, quem nos vocamus, **den Halß umbdrehen** / quando nimirum tunc musculus mastoideus convellitur & rigidus manet; sic enim caput circumducitur, aspera arteria comprimitur, & tales ægri tandem suffocantur.

ARTICULUS I.

De

Convulsione clonica Et *Epilepsia.*

QUoad concussionem seu convulsionem κλονικὴν, aut, uti vulgò appellatur, motus convulsivos, quando unum seu plura membra moventur inæqualiter, sunt varii, pro varietate partium convulsarum, quales sunt omnes species epilepsiarum, pertinentque huc cramba, seu, ut vocant, spasmus flatulentus, Germanicè, **der Krampff** / cui imprimis ebriosi, item qui ad arthritidem nonnihil inclinant, sunt obnoxii. Pertinet huc etiam experimento autorum ista concussio parva, quæ in emissione seminis Venerea accidit, unde quibusdam Philosophis & Medi-

& Medicis, in specie Democrito, coitus epilepsia parva vocari solet.

Dixi, quod ad concussiones etiam pertineat epilepsia. Epilepsias ergò quod attinet: hæ sunt revera tales concussiones seu motus convulsivi, in quibus universum corpus, aut plura ejus membra, diversimodè contrahuntur, vibrantur & agitantur, sensuum exercitio quocunque utplurimum abolito, cujus sub sua latitudine tres sunt modi seu gradus.

Primus gradus, isque abusivè seu impropriè epilepsiæ tributus est; quando ægri subitò concidunt & corruunt, aut saltim, sive stent, sive sedeant, omnium sensuum functionibus ac motus exercitio subitò privantur, & quasi somno arctissimo sepulti citra ullam animalem functionem ita persistunt, utut nullus spasmus sensatus seu externarum partium convulsio accedat; licèt, si per consensum fiat partium abdominis, v. g. in hystericis aut splenеticis & similibus, subinde spasmi partium internarum nervosarum concurrant, & sub lipothymiæ conceptu vulgò exprimantur. Hic epilepsiæ modus est potius tertius gradus ad vertiginem caducam pertinens.

Secundus gradus epilepsiæ est, quando variis motibus & agitationibus corpus universum percutitur & convellitur, sensibus quibusvis, tàm internis quàm externis, & ratione aut integrè perstantibus, aut in delirium abreptis, dum interim quoad externas partes convulsi, sub convulsionibus istis saltant & cantant, interdum rident, nunc lachrymas fundunt, hinc inde percurrunt, pectus percutiunt, interdum ridicula narrant, vociferantur, post paroxysmum verò omnium secum actorum, sive delirent, sive non delirent, in paroxysmo recordantur, eaque optimè, nunc nihil, sciunt. Exempla talia stupenda videb. in Willisii *Patholog. Cerebr. de Morb. convulsiv.* item in Riverii *Praxi*, qui refert talem epilepsiam in moniali, in qua sensus interni & externi viguerunt, tantummodo epilepticæ variæque partium convulsiones adfuerunt. Conf. Neucranzius *Tract. de Purp. cap.* 33. Timæus von Güldenklee *in Epist.* 9. *pag.* 22. Bartholinus *Cent.* 2. *Hist.* 90. *pag.* 301. Nam certe tam stupendæ & tam variæ eorum sunt gesticulationes, motus, actiones, gyrationes, ut vix absque stupore legi, nedum aspici possint. Talis epilepsia sæpe in melancholia hypochondriaca obvenire solet. Pertinet huc epilepsia cursiva Bootii *Tr. de Affect. Omiss. cap.* 6. qui refert exemplum pueri epileptici duodecim annorum, qui paroxysmo epileptico vexatus, continuo cursu semper rectà percurrebat per ignem & aquam, per montes, per omnia loca, idque tamdiu, donec obstaculum offendebat, ut longius currere non posset. Vocat ob id epilepsiam cursivam. Similem casum habet Valentinus *Tr. de Convuls.* qui & epilepsiam rotatoriam observavit: Vid. M. A. N. C. *Ann.* 8. *obs.* 71. Sic epilepsiam, in cujus paroxysmo diu & multum ægra ridet, videb. in M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 304. *pag.* 526. Item epilepsias mirandas, in quibus sensus omnes & intellectus fuerunt illæsi, videb. in Fehr *de Scorzoner. pag.* 96. Et sæpius in his epilepsiis tam mira sunt symptomata, ut vix commodè enarrari possint: Conf. Salmuth *Cent.* 2. *Hist.* 41. & 42.

Tertius gradus epilepsiæ, & quidem communior, est iste, qui ex utrisque modò dictis videtur conflatus, ita ut omnis tàm sensus quàm rationis usus pereat, simulque variis motibus corpus ejusque membra agitentur & concutiantur, ad humum prosternantur, dentibus strideant, brachia jactitent, pollices arctè claudant in manus, pedibus tremant, corpus insigniter attollant, & denuò deprimant, instar globi incurvent, spuma per os rejiciatur, labia & lingua morsu lædantur, &c. Quibus omnibus successivè remittentibus æger tanquam sopore oppressus jacet, gravi suspiratione ad se rediens, nihil omninò scit, tantum de torpore & gravitate quadam capitis, & omnium artuum gravi lassitudine, conqueritur, quod fit ex laceratione fibrarum ex impetu spirituum ad easdem derivatorum.

Ex his patet, quod convulsio, motus convulsivi & epilepsia, non differant in radice, sed saltem modo fiendi. Epilepsia ergò consistit in motu depravato, nempe in motu involuntario, inordinato, interrupto & nimis impetuoso; Convulsio verò seu concussio consistit in motu involuntario aucto & continuo, à spirituum nimio & inordinato ac rapido influxu. Unde istud, quod subjectum est motus naturalis, id ipsum necessariò etiam subjectum erit hujus motus præternaturalis; & id, quod afficitur in naturali brachii contractione, aut involuntaria fæcum alvi exclusione, id ipsum etiam afficietur in his motionibus præternaturalibus. Cum ergo fibræ nervosæ sint subjectum omnis motus naturalis in corpore humano, tàm voluntarii in musculis, quàm non voluntarii in partibus corporis internis membranosis, & ubicunque sunt membranæ, v. g. in intestinis, ob id etiam necessariò in convulsione & epilepsia fibræ istæ nerveæ contractionum morbosarum subjectum erunt: siquidem in omnibus corporis partibus, ubi est motus, ibi sunt fibræ, & ubicunque sunt fibræ, ibi necessariò fit quidam motus; ita ut fibræ hæ nerveæ sint subjectum commune, musculi verò & membranæ, ex istis fibris contextæ, sunt subjectum proprium seu speciale.

Fibræ nerveæ dico: Nam ipsi nervi nil aliud sunt, quam congeries talium fibrarum juxta se variato nexu situatarum, quæ tunicâ duplici à meningibus cerebri continuatâ investitæ corpus nervi constituunt.

Ex dictis fluit differentia, cùm epilepsiæ & spasmi dividuntur in internas & externas: Externæ sunt, quæ saltim membra externa cruciant & concutiunt, v.g. convulsiones brachiorum, capitis, oculorum, pedum, thoracis, &c. Internæ verò convulsiones sunt, quæ viscera interna membranosa variis convulsionibus mirè torquent, verbi gratia, in colicis scorbuticis convulsivis, item in passionibus hystericis, dum intestina, mesenterium, & annexæ partes convulsionibus spasmodicis mirè affliguntur, in paroxysmis nephriticis, singultu, vomitu, torminibus infantum, tussi & similibus; qui affectus appositè Germanis mulieribus dicuntur: Die schwere Noth im Leibe; item die innerliche schwere Noth bricht aus. Pertinent huc tensiones abdominis & hypochondriacæ, quando conqueruntur de tensione regionis hypogastricæ, quæ frequenter eveniunt in subjectis scorbuticis, hypochondriacis & similibus; item tensiones circa tempora, &c. Et ubicunque sunt membranosæ partes, si illæ spasmo aut convulsione afficiantur, indurari, obrigescere & instar membranæ tympani fortius tendi solent ex fibris, ex spirituum impetu ita afflictis.

Talis etiam affectus est, quando in nephritide convulsus stomachus vomitus, & convulsa itidem intestina tormina colica patiuntur: item quando cor palpitat & convellitur: quales convulsiones etiam in hypochondriacis, ac quod idem est, hystericis, plures observantur, cùm in his subjectis quamplurima vaga & subinde varia ac mira symptomata maximam partem ex talibus spasmis partium internarum oriantur, imprimis quando plexus nervei, quales plures sunt in abdomine, speciatim magnus iste in mesenterio, afficiuntur: Vid. Willisius *l. a.* Cùm enim ex his deriventur nervi in reliquas abdominis partes, facilè totum abdomen, affectis his plexibus, aut saltem plures illius partes convulsiones patiuntur: Et cùm hi plexus mesenterici ex pari nervorum vago, nempe octavo, oriundi conjuncti sint nervis intercostalibus, ob id sæpiùs affectis istis plexibus, & pectoris & capitis partium convulsiones tandem insequuntur, adeò, ut istarum partium internæ convulsiones sæpiùs ad radicem nervorum usque continuatæ, ibique systema spirituum in confusos motus agitantes, terminentur tandem in convulsiones partium externarum. Quâ ratione non rarò passionibus hystericis gravioribus associatur epilepsia universalis seu convulsio partium externarum: ut & partui difficili non rarò supervenit epilepsia, toties repetens, quoties ad conatum parturiendi gravida se accingit. Nam isti dolores parturientium, nempe dolores abdominis & dolores post partum, nil aliud sunt, quàm partium abdominis, in specie uteri, mesenterii, & subinde intestinorum spasmi seu convulsiones.

CAUSÆ.

Quoad causas: præsupposito spiritu animali, tanquam motore universali ex cerebro pro motibus voluntariis, ex cerebello pro motibus involuntariis seu naturalibus, per nervos distributo in omnes partes, qui, quacunque ratione fiat, fibras ad earum contractionem disponat, sive solitariè hoc faciat, sive adjutus simul copulâ elasticâ ex sanguine suppeditata, necessariò idem spiritus etiam movebit in contractione partium morbosa & præternaturali: verbi gratiâ uti spiritus per nervos brachii influens movet digitos & brachium ex meo arbitrio, ita si fiat punctura nervi, & inde convulsio brachii, sequitur necessariò, spiritum animalem, qui secundùm arbitrium movet brachium, etiam in convulso brachio ex rapidiore & impetuosiore ejus, propter irritationem & insequentem ejus continuum motum tremulum, influxu, istius convulsionis brachii esse autorem: Sic idem omnino est motus, sive sponte & per jocum rideam, sive epilepticus paroxysmus cum risu involuntario Sardonio eveniat: eadem nempe est musculorum in utroque risu actio & pars affecta, idem motus, ergò idem etiam efficiens seu movens, nempe spiritus animalis. Hæc tantùm interest differentia, quod, ut ordinatè & placidè moti spiritus, idque dictante prius sæpe anima rationali, dant motum naturalem partium & risum naturalem, ita iidem spiritus inordinatè, confusè & rapidè in stimulo morboso agitati, & quasi cum impetu per nervum in partem explosi, convulsiones & motus convulsivos, & v.g. risum convulsivum, inferant. In epilepsiis tamen habitualibus, h. e. inveteratis, & sæpius levi ex causa recurrentibus, item hæreditariis, ferè suspicor deviare tum ipsos spiritus animales è naturali sua crasi & constitutione, & magis elasticos, faciliùs inordinatè, idque cum impetu mobiles reddi, utut in quo alterata hæc constitutio præcisè consistat, determinari certò nondum queat.

Causa ergò proxima formalis convulsionis & epilepsiæ cujuscunque erit impetuosus, rapidus, & maximè violentus spirituum animalium motus in partes fibrosas motui inservientes, interruptus quidem diversimodè, inordinatus magis & confusus in concussionibus & epilepsiis; continuus verò & ordinatus

tus in conductionibus seu in specie sic dictis convulsionibus.

Causæ rapidi & inordinati istius motus spirituum animalium generaliter considerati ad duo capita causarum, remotarum, seu materialium aut occasionalium, referri potest. Prima causa est irritatio quædam in parte quadam sensili ac nervea, quâ occasione spiritus animales in partem irritatam copiosè & impetuosiùs moti, convulsionem nunc leviorem nunc graviorem, nunc continuam in convulsione tonica, nunc interruptam in clonica seu epilepticis motibus, inferunt: Sic punctus nervus ob irritationem in loco puncturæ, quæ consistit in subtili & celerrima fibrillarum ejus motione, vibratione & vellicatione, ad cerebrum usque continuatâ, commoventur simul spiritus per nervum eum blandè influentes, quorum motu tremulo & celerrimo, unà cum moto nervo concurrente, commoventur simul reliqui spiritus, ita ut hi ipsi aperto quasi tramite per nervum istum cum impetu ferantur, & ita convulsionem fibrarum istarum & musculorum, ad quos terminatur nervus, inducant: Hinc nervus per venæsectionem læsus aut punctus, brevi post brachio convulsionem insignem infert, vid. Sylvius *l.* 2. *Prax. cap.* 23. Sic ex irritatione stomachi à medicamento antimoniali, hujus fit convulsio seu vomitus: ex irritatione cordis fit hujus palpitatio: Sic notum est, quod, quando nares irritantur ab objecto acriori, superveniat sternutatio, hæc revera nil aliud est, quam motus epilepticus thoracis, consistens in convulsiva exspiratione, unde & Salmuth *in obs.* ex suppressa sternutatione gravem epilepsiam ortam refert, quæ sequitur simpliciter irritationem aut vellicationem membranæ narium; Et quidem convellitur thorax, dum vellicantur nares. Jam cogitate, sicut tantillum ácre, quod vellicat nares, tam insignem impetum, motum & convulsionem infert totius thoracis, ita & in aliis epilepsiis & motibus convulsivis tantillum irritans sæpe in loco remotiore existens, e. g. tantillum fermenti acidi circa membranas cerebri consiti, occasionem epilepsiæ suggerit: conf. hic notabilis locus in M. A. N. C. *Ann.* 6. *obs.* 77. *p.* 112. Sic tantillum acidi in plexu mesenterii tam insignes turbas inferre potest in abdomine: sic ex irritatione faucium, aut ex penna in gulam immissa, sequitur vomitus: Sic helleborina ac similia notoriè convulsiones inducunt, vid. Tulpius *obs.* 35.

Secunda causa remota generalis est ataxia ipsorum spirituum animalium convulsiva, quando aliquid præternaturale excrementitium vel vitiosum, aut in cerebro hærens, certis intervallis commotum, eorum motum turbat, aut iis ibidem permistum, eosdem vitiosè & cum impetu exagitat. Uterque modus, si spiritus in motus perturbatos, inordinatos, vagos & confusos, cogat, non tantùm sensuum omnium, tàm internorum, quàm externorum, hebetudines, sed etiam ex inordinato motu eorum in partes extra cerebrum, tàm internas quàm externas, varii motus convulsivi superveniunt. Nempe huc commodè vis elastica recrementorum præternaturalium potest applicari, dum sui generis recrementa spiritibus animalibus impermiscibilia, mutuô tamen concursu explosivum motum concipientia, epilepsias inferunt. Experimur hoc non tantùm in febribus à sanguinis exagitationibus nimiis, aut heterogeneitatibus ex hujus materia visceribus ac spirituum systemati suffusis; Sed eandem illustrant diversi animi affectus graviores, v. g. ira, terrores nimii, & similes, qui spiritus animales nimis exagitando, eorumque motum insigniter turbando, motus convulsivos aut epilepsias subitaneas non rarò inducunt: id quod præsertim in infantibus notum: conf. Hœchstetterus *Decad.* 4. *cap* 8. *in schol.* Schenckius *in lib.* 2. *Observ.* & Gabelchoverus *in Centur.* 4. *Curat.* 59. item *Curat.* 23. & 24.

Ex fomite morboso, ubi nempe vel vellicantur aut irritantur nervi, vel ubi sunt recrementa heterogenea spiritus turbantia, oritur divisio epilepsiæ in idiopathicam seu per essentiam, ut vocant, affectô primariò cerebrô aut cerebello circa principium spinalis medullæ, & spiritibus hujus incolis; & in sympathicam seu per consensum, quando ex alia parte affectâ superveniunt convulsiva pathemata. Per consensum est frequentissimè epilepsia, & sæpius irritationes nervorum sequitur. Quæ verò per essentiam est, existit rarior, nisi in membranis cerebri aut in ejusdem ventriculis fomes irritationis hæreat; tunc enim ferè per essentiam esse videtur: ut v. g. quando in contusione cranii occasione festucæ cerebri membrana graviùs læsa epilepticis motibus occasionem præbet. Quæ ex recrementis heterogeneis, spiritibus permistis, contingit epilepsia, frequentior est per essentiam, nisi mediante massa sanguinea ex alia parte fomes morbosus instilletur cerebro, ibique spiritus plus minus afficiendo epilepsiam inferat. Quod attinet istam irritationem, quam dixi frequentissimam epilepsiæ causam, fit hæc variis modis, & varias occupat regiones: nunc enim circa principium; nunc circa medium, præsertim circa plexus; nunc circa finem seu insertionem nervi cujusdam contingit. Ad principium nervi etiam cerebrum & cerebellum, itemque medulla spinalis pertinent; unde dum in loco irritationis ex aucto & simul nimis rapido & inordinato spirituum ad locum irri-

tationis in nervo motu, sensim inchoat convulsio, hæc est primò tantum fibrarum levior contractura, quæ ipsa tamen ob continuatum spirituum impetum sensim continuata successivè secundùm ductum nervi ipsique annexarum fibrarum sursum magis magisque pergit, indeque pars immobilis redditur, donec isto convulsionis motu, ad ipsum principium nervorum continuato, spiritus animales in cerebro violentiùs agitati, facto quasi agmine & impetu per eundem etiam & per vicinos nervos explodi quasi & expandi incipiant. Unde ex inordinato isto motu intra cerebrum non tantùm omnium sensuum perturbatio, sed etiam ex simili depravato motu in partes externas convulsiones, tam partis istius primariò affectæ, quàm etiam partium aliarum non affectarum, sequuntur. Dum verò successivè inchoatus spasmus seu motus convulsivus secundùm nervi ductum, ex spiritibus propter irritationem impetuosius irruentibus, sed ex parte simul nonnihil resilientibus, sursum pergit, & urget istam fibrarum contracturam, unde membrum fit immobile, percipiunt aut imaginantur sibi ægri, præsertim cùm formicationis quidam sensus interdum superveniat, quod materia subtilis seu aura quædam, ut vocant, aut spiritus quasi volatilis, ex uno vel altero membro ita sursum repat, & ubi ad cerebrum pervenerit, ibidem convulsiones epilepticas inferat. Confirmat hanc eorum mentem, quod ligatura strictior supra partem primariò dolentem, ubi aura ista residere creditur, injecta paroxysmum incipientem præcaveat, quasi auræ adscensus inhibeatur. Modum habebimus, v. g. quando ex pollice percipitur quasi adscensus auræ & hinc epilepsia, ligaturâ circa pollicem epilepsiam præcavet. Ipsa verò ligatura non convenit impediendo adscendentem auram volatilem, sed potiùs, quatenus eadem firmâ ligaturâ pars inferior quasi stupida, indeque minus sensilis & minus irritabilis redditur; unde & irritationis sensus, & rapidus spirituum animalium impetus, & sic etiam fibrarum contractura & convulsio, aut omninò tolluntur, aut saltim, quò minus vehementes sint, impediuntur & suspenduntur. Par ratio est, quando in hysterica passione ligaturâ forti hypochondriorum nimium incrementum præcavetur. Exempla talium epilepticorum non sunt pauca: unum tamen atque alterum curiosum referam: Tulpius *Centur.* 4. *obs.* 2. *&* 3. talem refert epilepsiam ex pollice pedis: Pariter Borellus refert epilepsiam ex pollice ortam, per cauterium ibidem applicatum curatam, *Cent.* 2. *observ.* 95. Sic Heinricus ab Heer *in obs.* 24. refert epilepsiam ex subita animi consternatione & terrore ob solicitudinem stupri, in cujus paroxysmo ægra continuò fricabat pollicem pedis, in quo facto cauterio cum butyro antimonii, fuit sanata: Salmuth *Cent.* 1. *obs.* 90. habet epilepsiam concitatam per auram ab extremis adscendentem, per ligaturas partibus istis injectas præservatam: Refert Lindanus de quadam muliere, quæ quoties paroxysmus epilepticus in procinctu erat, dicebat, intra pubem à regione pubis sentire se levem quandam morsiunculam, post morsiunculam sentiebat sibi aliquid surgere, & designabat accuratè locum: inde à medio corpore infra & supra umbilicum ad superiora, & ista aura, ut vocabat, non surgebat celeriter, sed paulatim, & cùm approquinquaret circa cor, incipiebat illi cor palpitare, & tunc post unum vel alterum pulsum animi deliquio afficiebatur; postmodum, cùm pulsus denuò inciperet, tota citò convellebatur, & superatâ illâ convulsione ad se redibat, donec novus succederet paroxysmus. Porro dicit idem Lindanus: *Curavi puellam octodecim annorum, quæ laborabat epilepticâ obstructione lienis scorbutica. Hæc à me examinata, retulit se sentire tempus invasionis paroxysmi, se enim sentire ex sinistro hypochondrio transversum quid, & cùm ad medium pervenerit corpus, retrogredi, & deinde sursum tendere, & quo ad cor pervenerit, animi deliquio corripi, & hinc epilepsiam subitò supervenire. Fui præsens aliquando, & exactè designavit locum, quomodo moveretur ista aura.* Tertiò refert Lindanùs de juvene Franeckeræ, *qui habuit cariem ossis in pollice pedis, ex quo subinde sensit surgere auram instar aquæ fervidæ, quæ, ubi supra regionem hypochondriorum pervenit, epilepsiam intulit. Poterat præsagire paroxysmum, & quamprimùm ille in pede sentiebat morsiunculas istas, statim fasciis cruralibus, quas ex fune confecerat, supra genu arctissimè constringebat, & si hoc faceret, impediebat paroxysmum; si verò non faceret, statim epilepsiâ corripiebatur. Semper*, dicit Lindanus, *quæsivi ex eo, an sentiat aliquid in capite? qui respondebat, se nil in capite, nisi vertiginem quandam sentire.* Ex contusione pollicis pedis vid. M. A. N. C. *Ann.* 2. *obs.* 95. *pag.* 169. & *Annus* 6. *&* 7. *obs.* 77. à genu intumescente, Rhodius *obs.* 58. Sic refert Helidæus *in suis Cons. pag.* 29. de epileptico, qui ante paroxysmum frigiditatem & dolorem pungentem in manu sinistra percipiebat, cujus annularis digitus anteà ex vulnere sensum motumque amiserat: Bartholinus *Cent.* 1. *obs.* 82. refert epilepsiam singulis noviluniis cum tumore digiti pedum minimi recurrentem, cauterio isti inflicto curatam: Tandem notabilis est *Observatio* 25. *Cent.* 6. Hildani de muliere epileptica, ex aura quadam è sinistræ manus medio digito adscendente reddita. Paroxysmus quoties redibat, de summo digiti dolore queritabatur:

tur: tum manus contrahitur, brachium convellitur, & tandem motu convulsivo totum corpus percutitur: Cùm nullis uti vellet medicamentis, factâ circa carpum & brachii partem musculosam ligaturâ forti ex corio humano, evanuere omnes insultus, nec ab eo tempore quicquam eorum percepit. Parile exemplum videbitis in M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 336. Vid. etiam Deckers *in Barbette Prax. pag.* 2. ex dextræ manus pollice Rhodius *Cent.* 1. *obs.* 57. Aura hæc assurgens, non nisi sensus fallacia est: Nec enim movens adest, quod auram istam propellere, nec spatium, per quod moveri aura ista queat, sed potiùs, dum in loco irritationis ex aucto & simul inordinato spirituum ad locum irritationis motu, in isto loco sensim inchoat convulsio aut convulsivus motus. Quòd verò percipiatur utplurimum frigida, fit (1) quod spiritus animales aliquo modo conferant ad calorem partium, hinc in paraplecticis partes ordinariò sunt frigidæ. (2) Per spasmum partium spirituum motus & influxus liber plus minus sufflaminatur, & (3) ordinarium est pathema, membrum dum incipit spasmo convelli, quod refrigerationem videant percipere: Sic imminente vomitu percipimus quandam refrigerationem, & similia.

Partes, per quarum consensum epilepsiæ oriuntur, sunt variæ, pro varietate nervorum affectorum in toto corpore: vid. hic imprimis Sennertus, *ubi de Epilepsia pag.* 625. Præterea ex retentis corruptis, v. g. suppressione mensium aut hæmorrhoidum, item ex defectu exercitii Venerei in mulieribus, non raræ sunt epilepsiæ per consensum, quam suppressa excretio liquoris seminalis, & inde nata acrimonia non rarò in mulieribus epilepsiam per consensum infert, irritando partes nervosas circa genitalia: Sic Forestus *lib.* 10. *obs.* 115. observavit convulsionem ex utero totius corporis, ob liquoris genitalis corruptionem: nil proficientibus remediis aliis, factâ titillatione per mulierem in genitalibus cum oleo liliaceo, cui zibethum immixtum erat, illicò sanata est. Sic idem Forestus recenset exemplum suffocatæ ex uteri affectu, quam tonsor crinibus pudendorum apprehendit, unde revaluit: sic Hildanus *Cent.* 6. *obs.* 25. refert, mulierem epilepticam ex utero cum convulsionibus ad eum modum, quo cum viro coire consueverat, à viro longè anteà absente per coitum mox curatam, neque amplius, cum Medico illo conjugali viventem, convulsionibus correptam: Ex vitio stomachi frequens est epilepsia: Item lumbrici creberrimè tam in infantibus quàm in adultis efficiunt epilepsiam, qualem refert Bartholinus *Cent.* 6. *Hist.* 20. Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Med. Princ. Hist. cap.* 17. Piso *lib.* 2. *de Morb. Cognosc. & Cur. c.* 19. Forestus *lib.* 10. *obs.* 65. Gruelingius *Cent.* 3. *obs.* 74. Mœbius *Instit. l.* 2. *part.* 2. *c.* 12. & Rhodius *Cent.* 1. *obs.* 59. à prægnatione *obs.* 60. mulieres gravidæ, item mulieres parturientes, aut etiam quibus suppressa sunt lochia, sæpe incurrunt epilepsiam, quam ex utero cum insequente partu refert Tulpius *lib.* 1. *obs.* 10. Ex ulcere in crure sanato epilepsiam, quô rursus apertô ea cessavit, vid. in Amato Lusitano *Cent.* 2. *Hist.* 6. Item ab occluso ulcere in crure, ex quo adscendens aura epilepsiam infert, vid. in Bartholino *Cent.* 3. *Hist.* 20. Horstio *lib.* 2. *obs.* 10. Hildano *Cent.* 3. *obs.* 10. ab hepate in Rhodio *Cent.* 1. *obs.* 62. ex liene, idem *lib.* 1. *obs.* 9. Schenckius *in Observ.* Horstius *in Obs. &c.* Ex renibus & vesica calculosa, Bartholinus *Cent.* 5. *Hist.* 61. Ex abscessu abdominis interno, Lossius *lib.* 1. *obs.* 11. ex mesenterio, Rhodius *Cent.* 1. *obs.* 61. Variolæ & morbilli ante sui eruptionem, vel etiam post non sufficientem excretionem, familiarissimè epilepsiam inferunt: Sic melancholia subinde in epilepsiam abit, vid. Salmuth. *Cent.* 2. *obs.* 42. sicuti econtrà epilepsia subinde in melancholiam transit. Ante triennium sub cura habui puerum decem annorum epilepsiâ habituali correptum, noctu suaviter dormiebat, manè evigilans dolorem in sinistro hypochondrio percipiebat, & decem vel duodecim in die paroxysmos patiebatur: Curavi eum cum pulvere epileptico antimoniali, sed eô ipso punctô, quô epilepsia non redibat, aderat melancholia, & quidem ridiculosa; recidivante autem post aliquot septimanas epilepsiâ, melancholia evanuit. Colica non rara est, nempe convulsiva ista, quæ epilepsiam infert, non secus ac purgantia acriora. Arthritis desinens in epilepsiam terminabatur, quæ cessavit revertente arthritide, authore Riverio *Cent.* 3. *Obs.* 85.

In specie, quod causas remotas attinet, sive per essentiam, sive per consensum epilepsiam inferant, causa irritans nunc externa quæcunque lædens, nunc interna est.

Ex internis frequentissima solet esse acidum vitiosum nervis inimicissimum; id quod in hypochondriacis, scorbuticis, hystericis, &c. manifestum est, quibus epilepsiæ habituales & chronicæ familiares sunt; Ita quidem, ut Hogelandus *Oecon. pag.* 186. & 187. epilepsiæ primariam radicem in lienis perverso fermento concipiat: qualis etiam aciditas causa videtur illius morbi convulsivi à lue Gallica, cujus Bartholinus *Cent.* 6. *Hist.* 23. mentionem facit. Uno nomine: est acidum vitiosum ex primis viis oriundum, sed volatile magis, minus fixum, hinc inde penetrans, quod vellicando nervos aut partes cognatas, hujusmodi mala infert.

Alteram quod attinet causam remotam, recrementa nempe vitiosa plus minus explosiva seu elastica nitro-sulphurea, ut dicuntur Willisi, quæ per spiritum acidum volatilem explicat Sylvius, hæc in cerebro locisque vicinis congesta, aut spiritibus animalibus permista, eorum crasin vitiant, quæ quibusvis occasionibus, sive immediatè, sive mediante spirituum agmine vehementius commoto, v. g. in animi affectibus excitata, motus spirituum inordinatè turbando, & impetuosiùs agitando, graves epilepticos paroxysmos exsuscitat. Quicquid horum sit, sedulò habenda est ratio hujus epilepsiæ, etiam non adeò raræ. Pertinet huc epilepsia hæreditaria: Nam utut hæc ipsa etiam radicem possit habere in quodam abdominis viscere; nihilominus tamen certò spirituum vitiosè constitutorum, & in crasi sua deficientium, simul videtur subesse erratum. Crebrius observata fuit epilepsia, post cerebrum vulneratum & non ritè sanatum, propter fermentum quoddam acre malignum in & circa basin ejus collectum & relictum; item post casum ab alio in caput sanum, ubi sanguis hæret sub cranio, qui putredine corruptus & plus minus acescens, epilepsiam infert. Hæ enim causæ, quibus cerebrum lædi contingit, etiam spirituum ordinatum motum in consensum permutare valet, aut eos inficiendo, aut iis se permiscendo. Superiori anno cum quidam gravi vulnere læderetur in latere capitis dextro, quod os bregmatis penetraverat cum meningibus & cerebro, observavi pauci pòst diebus supervenisse convulsionem, sed levem, lateris læsi seu vulnerati; econtrà perfectam paralysin ac resolutionem totius lateris sani: sed cum paroxysmi epileptici subinde supervenerint, utrumque latus, ejusque partes promiscuè convellebantur: Sed extra talem paroxysmum paralysi pars sana, spasmo pars ægra laborabat. Potiùs huc pertinent febres malignæ, aut etiam benignæ continuæ malæ judicatæ, quæ occupando cerebrum, ibique spiritus animales turbando, præter deliria, convulsiones epilepticas ordinariò inferunt, quas tractio & subsultus, aut quædam vibratio tendinum circa carpum iminentes innuunt. Pertinet huc epilepsia lethalis post aurium dolorem discussâ, sed non suppuratâ, materiâ, quam refert Horstius *in Obs. lib.* 2. *obs.* 21. Item quando ex suppressa hæmorrhagia narium paralysis lateris dextri, & ab hac sanata, epilepsia nata fuit, autore Bartholino *Cent.* 4. *Hist.* 69. Ex suppressa quoque urina, renum vitio supervenire epilepsiam, urinario sero cerebrum inundante, non rarum est. Suppressi consueti sanguinis effluxus, v. g. hæmorrhoidum, mensium &c. subinde epilepsiam inferunt, cerebri ac spirituum alteratorum vitio. Quò etiam facit incipiens gravidatio, cujus occasione quædam epilepsiæ fiunt. Præ cæteris sanguinis recrementa vitiosa & acria sub lymphæ vehiculo cerebro juxta ejus glandulas communicata, irritando hujus membranas, creberrimè epilepsiam hancce per essentiam inferunt, quocunque etiam in loco collecta fuerit peccans ista lympha, de qua vid. Schneiderus *in suo Tr. de Catarrh. lib.* 2. *pag.* 103. qui aliquot habet exempla epilepticorum post mortem dissectorum, in quibus serositates vitiosæ in ventriculis cerebri fuerunt repertæ: Similia exempla refert Schenckius *in suis Observat. pag.* 144. & Bontius *Med. Indor. Observ.* 1. item Borellus *Cent.* 2. *Obs.* 78. habet exemplum epileptici mortui, cujus in cranio aperto inter cerebri ventriculos magnam materiæ adipis æmulæ copiam reperit: Pus in cerebro observavit Tulpius *Cent.* 1. *cap.* 32. & quæ sunt similes causæ, quæ inferunt epilepsiam per essentiam. Denique apoplexia interdum in epilepsiam transit, & contra, vid. M. A. N. C. *Ann.* 6. & 7. *Observ.* 212. *pag.* 311.

Præ ceteris considerandus Mercurius & omnia Mercurialia, cujus etiam miasmata minima generi nervoso sunt infensa; Si enim tantillum ejus circa cerebri confinia hæserit, quocunque modo illi communicata, ad epilepsiam disponunt, propter irritationem, ab acrimonia Mercurialium particularum natam. Hinc enim unguenta Mercurialia capiti contra tineam infantibus illita epilepsiam non rarò inferunt, quale exemplum videri potest in Timæo von Güldenklee *in Resp. pag.* 106. Pertinent huc fumi Joviales, è quibus per nares attractis, ob Mercuriales halitus adhuc latitantes, convulsionem & epilepsiam obortas notat Salmuth *Cent.* 3. *Hist.* 39. Ex coturnicum esu epilepsiarum & convulsionum exempla notat Schenckius *lib.* 1. *pag.* 124. Vini etiam usus nimius convulsiones excitat ob aciditatem.

Inter pathemata, quæ epilepticos vexant, non ultimum est stridor dentium, maxillarum vehementissima constrictio, idque ex convulsivo impetu. Sed dentium constrictio, quod probè notandum, extra epilepsiam interdum observabilis, ex paralysi aliquando musculorum, maxillam inferiorem deorsum trahentium, non semper ex convulsione est: Conf. Thyrmayer *Conf. lib.* 2. *pag.* 174. Item spuma, quæ ante os epilepticorum interdum conspicitur. Hæc saliva est rarefacta ab aëre, dum constrictis & coangustatis spasmo plus minus faucibus, saliva plus minus copiosè expressa ab aëre per illas angustias vi exploso agitata, in talem spumosam texturam abit; hinc etiam ex naribus interdum materia talis excerni solet. Conf. Pechlinus *in Tr. de Aëris & Alimenti defectu.*

DIFFE-

DIFFERENTIÆ.

Quoad differentias epilepsiæ: hæc est vel universalis; vel particularis, quando unum alterumve membrum, aut aliquot saltem partes corporis epilepticis convulsionibus vexantur: Vid. Sennertus *Institution lib.* 2. *Part.* 3. *sect.* 1. *cap.* 9. ubi curiosa epilepsiæ particularis recensentur exempla.

DIAGNOSIS.

Quoad Diagnosin: Signis diagnosticis pro convulsionibus & epilepsia præsentibus determinandis vix est opus, cùm per se sit aperta, & facillimè cognoscatur.

Convulsivus motus tremori equidem in pluribus est cognatus; in hoc tamen facillimè discernuntur: quod tremor semper conjungatur cum motu voluntario, v. g. manus nunquam tremet, pes nunquam tremet, nisi ad cursum adigatur, ita ut semper motui voluntario conjungatur tremoris symptoma: in motu convulsivo, ipso ægro inscio, aut præter voluntatem ejus, fiunt motus convulsivi: Denique tam in paralysi quam spasmo motus membri voluntarius observatur; hæc tamen est differentia, quod in paralysi membrum resolutum sine omni difficultate trahi, flecti & tractari possit; contrarium fit in convulsione, in qua membrum est rigidum, & quod non sine acerbo dolore extendi potest.

Gradus epilepsiæ primus à lipothymia & caro distinguitur, quatenus in lipothymia pulsus parvus & rarus, in epilepsia robustus & frequens, carus verò similesque affectus soporosi periodico recursui haud obnoxii sunt, nec facilè cedunt; sicuti epilepsia per paroxysmos recurrens facilè solvitur.

Præterea in febribus ardentibus & morbis acutis malignis consultum est, prænoscere imminentem convulsionem & epilepsiam, quod ex eo patet; quod ægri ex improviso aurium tinnitu, sensuum hebetudine, capitis gravitate, & cordis palpitatione corripiantur, splendores ac coruscationes, & variorum colorum apparitiones, ante oculos versari soleant, ac objecta peregrino colore vestita appareant; istiusmodi enim ignitos splendores celerrimè succedere solent funestæ epilepsiæ: vid. Bartholinus *Cent.* 3. *Hist.* 45. & M. A. N. C. *Ann.* 2. *Obs.* 97. *pag.* 170.

Si in principio morbi de dolore in bulbis oculorum sine ophthalmia conqueruntur, mox delirium & convulsiones adsunt, quod tanquam funestissimum signum sæpiùs observavi.

Quando muscas capiunt, & floccos colligunt, mala sunt signa: Illa delirium, & simul motum in oculis convulsivum, & convulsiones supervenientes innuit; Hæc jam instantem convulsionem denunciat. Item quando dicunt, se percipere motum quendam membrorum tractorium, aut ex iis aliquid sub auræ frigidioris specie versus caput ferri: vid. Riverius *Prax. lib.* 1. *cap.* 7.

Spectat huc destillationis à capite ad pectus & ventriculum ruentis species, quâ quidam apud Tulpium *lib.* 1. *Obs.* 15. Convulsionem periodicam per abusum euphorbii contractam ante octiduum sibi præsagire poterat.

Observatur etiam duplex status: ægri enim nunc delirant, nunc non; si delirant, nihil percipiunt, & nihil dicunt. Quando igitur æger delirans talia phænomena aut non percipiat, aut indicare nequeat, v. g. in febribus continuis, & acutis, Medicus de imminentibus convulsionibus, iisque lethalibus certus sit, si scilicet quasdam tractiones ac tensiones, aut quosdam subsultus, aut quasdam vibrationes tendinum, qui frequenter supra carpum repunt, in his deprehendat, es zupffet.

Vertigo citra causam manifestam juniores, præsertim non hypochondriacos, aut frequentiùs aut fortiùs affligens, epilepsiæ est prodromus.

Denique crebrior ephialtis seu incubi sub somnum invasio signum est imminentis epilepsiæ.

Speciatim quoque consideret Medicus; an convulsiones oriantur ex viscerum internorum vel partium externarum spasmis? Convulsiones & epilepsia partium externarum ex motu convulsivo membrorum facilè patent: Internæ verò cognoscuntur ex motu convulsivo, murmurationibus & borborygmis abdominis, ex subitanea abdominis aut contractione aut intumescentia, tensione & duritie, interdum cum sensatione superiora versus repentis, unde infantibus epilepticis imminente epilepsia solet indurari abdomen; interdum ex umbilici interiora versus retractione, ex acerbis doloribus contorquentibus in abdomine, in specie intestinorum & mesenterii, quos ægri, præprimis hypochondriaci, exprimere nesciunt; item ex præcordiorum tensione & constrictione, ex dolore lacerante circa lumbos, ubi annexum est mesenterium: superveniunt subitanea respiratio difficilis, interdum sensus suffocationis, aut quasi laqueus collo injiceretur. Subinde externarum partium epilepsia supervenit. Unde patet: quanta sit connexio hujus epilepsiæ internæ cum passione hysterica sic dicta, quæ cum epilepsia in radice conspirat, ut sit unus idemque effectus, & tantùm circumstantiis quibusdam varient: hinc etiam omnia antepileptica hystericam passionem; quælibet econtrà hysterica epilepticos curant.

Pro investigando fomite morbi à Medico cognoscendum est ulterius: an per essentiam? an verò per consensum sit epilepsia? si per essentiam sit epilepsia, ferè nulla paroxysmi futuri seu invasuri præcognitio præcedit, nec jungitur sensatio quædam molesta in quodam loco, sed dictum factum ex improviso eodem corripiuntur ægri; jungitur quædam sensatio, quando nimis est rapidus spirituum motus, aut post paroxysmum pars dolore lancinante & lassitudine solet affici. Ubi verò est per consensum, ibi utplurimum alteratio quædam, v. g. aut dolor, aut motus vermiculationis, aut simile quid, in parte quadam extra caput præcedit, ex quo postmodum epilepsia quasi surgere percipitur, modò dictus dolor aut motus comitatur, modò cessante demum paroxysmo observatur. Imprimis fit hoc, quando focus epilepticus est in partibus remotioribus. Quò etiam faciunt signa lumbricorum, calculi, &c. quæ spasmos ex improviso & sine causa manifesta contingentes exinde exsurgere, probabile est.

Præprimis in epilepsia per essentiam capitis affecti signa adsunt torpor quidam in actionibus animalibus internis; aut saltim depravatio quædam, hebetudo sensuum, capitis gravitas, vertigo, &c. vid. Riverius *l. a.* Interdum graviori in malo fatuitas sequitur, & præcesserunt ferè causæ externæ, quæ cerebrum aut capitis partes lædere potuerunt. Imprimis lunæ motibus auscultat epilepsia quævis, magis tamen ea, quæ est per essentiam, & nonnunquam ad lunæ varias periodos diversimodè afficit: id quod non æquè observari potest, quando epilepsia est per consensum, in qua utplurimum adsunt signa visceris cujusdam vitiati & ejusdem operationis labefactatæ, aut privatæ partis affectæ; utut interdum inveterata & gravior per consensum epilepsia etiam ad lunæ motus, alterato plus minus cerebro, variare soleat.

PROGNOSIS.

Prognosis convulsionis & motuum convulsivorum pro varietate virium & circumstantiarum variat.

Convulsio, quæ fit per consensum, minùs periculosa est, & faciliùs cæteris paribus, curabilis, quàm ea, quæ ex cerebro per essentiam originem ducit.

In febribus acutis, præsertim malignis, supervenientes convulsiones sunt periculosæ & sæpius mortem portendunt, nisi per crisin solvantur: vid. Hippocrates *sect.* 4. *Aphor.* 10.

Epilepsia habitualis & per se morbum constituens sine periculo vitæ subinde ad plures annos durat, utut sæpius recurrens ægros plus minus paralyticos, delirantes aut stupidos reddat; quamvis interdum suâ in subjectis junioribus circa pubertatem terminetur: vid. Forestus *lib.* 16. *obs.* 57. *in schol.*

Si toto corpore à convulsionibus immuni aut labium convellatur, aut palpebræ, aut lingua, pravum symptoma & periculosum putandum est; nam aut mors imminens, aut gravis epilepsia, innuitur.

Quò motus in convulsione est vehementior & diuturnior; aut plures, vel cerebro vicinas, v. g. labia, palpebras aut linguam, vel nobiles magis partes, v. g. præcordium afficit, eò periculosior convulsio est; hinc epilepsia reliquis speciebus semper periculosior.

Epilepsia hæreditaria, vel omninò nunquam vel rarissimè curatur.

Epilepsia ante pubertatem eveniens curabilis est; post annum verò vigesimum quintum superveniens ferè usque ad mortem durat, teste Hippocrate *sect.* 5. *Aphor.* 7. Willisio *de Morb. Convulsiv. cap.* 3. *pag.* 37. quod tamen non semper procedit, quin prostent exempla aliquot in *Observat.* Rhodii etiam epilepsiarum post vigesimum quintum annum curatarum: Vid. etiam Riverius *l. a.*

Si quid magis universale, est aphorismus Hippocratis 45. *sect.* 2. *Epilepsia laborantes juniores cùm ætatis mutatio, tùm locorum & victus liberat:* Nempe quandoque in pueris pubertatis mutatio ac Venus; in puellis verò menstruorum initium, morbum hujusmodi tollere solet. Conf. Forestus *lib.* 10. *Obs.* 35. *in schol.*

Paroxysmi quò sæpius repetunt, eò graviores evadunt, & tandem totam functionem animalem evertunt.

Observatum etiam fuit, quod in paroxysmo epileptico, si æger ad usum sternutatoriorum non sternutet, malum sit indicium, atque argumentum, naturam succumbere & prostratam esse.

Si mulierem utero gerentem fortis epilepsia invadat; magnum periculum minatur, saltim periculum abortus imminet: id quod tamen non semper absolutè verum deprehenditur, siquidem Rhodius, *Cent.* 1. *Observ.* 60. refert matronam prægnantem, quæ dum utero gereret, post sex septemvè menses epilepticis insultibus affligebatur, partum verò enixa optimè convaluit: Sic etiam Schenckius *in observat.* non omnes prægnantes epilepticas abortum pati annotavit.

A copioso sanguinis fluxu singultus aut convulsio malum; vid. Hippocrates *sect.* 5. *Aphor.* 3. *ac* 36. & *sect.* 7. *aphor.* 9. *A sanguinis profluvio desipientia & convulsio malum.*

Pariter ab hypercatharsi convulsio aut singultus malum, *Sect.* 5. *Aphor.* 4. & *Sect.* 7. *Aphor.* 25.

Convulsio

Convulsio ab helleboro lethalis sect. 5. *Aphor.* 1. Raro enim ægri à convulsionibus post purgantia talia fortiora obortis evadunt, utut non desperandum sit, quin opiatis & theriacalibus alexipharmacis denuò convalescant: sicuti nonnulla exempla eorum, qui evaserunt, adducunt Sennertus *Prax. lib.* 1. *pag.* 565. & Petræus Nosolog. *Harmon. lib.* 1. *Diss.* 8.

Ab ileo vomitus, singultus, convulsio, aut delirium malum, sect. 7. §. 10.

Huc facit ulteriùs *aphor.* 66. *sect.* 4. *In acutis febribus convulsio, & circa viscera dolores vehementes, malum.*

Item *aphor.* 13. *sect.* 7. *In ardoribus vehementibus convulsio aut tetanos, malum*; uti convulsiones, quæ graves phrenitides sequuntur, lethales sunt.

A vigiliis convulsio aut desipientia, malum: sect. 7. §. 18.

Febrim convulsioni supervenire, melius est, quam febri convulsionem, vid. Hippocrates *sect.* 2. *aphor.* 26. Galenus *super aphor.* 54. *sect.* 4. modo febris non sit maligna: & spasmo aut tetano si febris accesserit, morbum solvit, Hippocrates *sect.* 4. *aphor.* 57. Conf. Sennerti *Prax. lib.* 1. *Part.* 2. *cap.* 28. *p.* 566. & Tulpius *l.* 3. *obs.* 42. Distinguendi autem sunt casus in horum explicatione: nempe intelligitur convulsio & motus convulsivus chronicus, circa quos observatum fuit, quod superveniens febris eosdem curaverit.

Quartanâ correpti non admodum convulsionem patiuntur: Si verò prius tentati sint, superveniente quartana liberantur, *sect.* 5. *aphor.* 70. Exemplum quartanæ solventis epilepsiam videb. in Salmuth *Cent.* 2. *Hist.* 84.

CURA.

Hisce præmissis pergo ad ipsam curam epilepsiæ adultorum: nam epilepsia infantum & mulierum ad morbos infantum & mulierum pertinent: Illa autem instituenda venit tàm extra paroxysmum præservatoria, quàm in paroxysmo curatoria.

Quoad præservatoriam: ante omnia attendendum est, ut causa remota materialis, nempe ea, unde oritur inordinatus spirituum motus, removeatur, corrigatur, & ejus crebrior recidiva maturè præcaveatur, sive per essentiam, sive per consensum fuerit orta epilepsia & convulsiones. Hinc cerebri seu nervorum ac spirituum animalium diathesis aromaticis ac volatilibus conservanda, perversus verò motus anodynis corrigendus. Pro varietate autem hujus causæ cum specificorum usu varianda subinde nonnihil curatio, semper attendendo: an sit ex irritatione quadam partis nerveæ? an inquinati spiritus animales? In specie considerandum, an convulsiones & epilepsiæ sint affectus primarius, & per se morbum constituant, adeoque plus minùs habituales sint? an verò saltem affectus sint secundarius, & symptomatis rationem habeant, adeoque accidentales? Hinc considerandum, an per consensum saltim? an verò per essentiam ortum traxerint? an causa remota externa vel interna fuerit? an sedes fomitis sit intra corpus? an verò extra corpus in membro quodam particulari?

Observandum igitur I. Cùm epilepsia & convulsiones, quæ in specie, ut morbi curantur, adeoque chronici sunt, & in genere ferè ex hypochondriaco aut scorbutico malo fluant, utut ab hoc minus affligi videantur ægri, utplurimum originem ducant ab acido vitioso, eoque plus minus volatili, & hujus incunabula ferè semper in aut circa primas vias lateant, ob id in genere acidi destruendi & primarum viarum evacuandarum habenda est ratio. Pertinent nempe huc varia tentamina & experimenta curandarum epilepsiarum, v. g. per lac vaccinum cum sapone Hispanico decoctum, & medicamentum quoddam ex vitriolo Martis, quibus epilepsia hypochondriaca per annum durans curata: vid. Barbette *Prax.* Item M. A. N. C. *Ann.* 1. *obs.* 95. *pag.* 203. vel acidulas, conf. Riverius *Prax. cap.* 7. aliaque Martialia: Sic Henricus ab Heer *Observ.* 1. Epilepsiam cum opisthotono gravissimo, cujus paroxysmos præcedebant oscitationes & pandiculationes cum cordis angustia, quarta vel quinta die recurrentes, per fontes spadanos curatam refert. Et quando marina, testacea, ossea, ut ungula alcis, unicornu verum, crystallus, smaragdus, lapis ceraunius, & similia pro cura epilepsiæ laudantur, hæc nonnisi absorbendo acidum operari possunt: Sic Borellus *Cent.* 3. *obs.* 34. refert epilepsiam, in cujus paroxysmo corpus instar dolii intumescebat, per sal absinthii, coralliorum & perlarum curatam.

II. In genere semper observandum, ut appropriata seu specifica antiepileptica, quæ per experientiam observata sunt, cum istorum membrorum appropriatis, ex quibus epilepsia oritur, misceantur, & simul continuentur. Hæc sunt varia. In hoc tamen conveniunt, quod vel virtute alcalinâ destruente acidum, vel virtute sulphureâ temperante acidum & figente spiritus operentur. Et quidem appropriata talia antepileptica conducunt nonnisi præmissis universalibus, speciatim ubi epilepsia est per essentiam, aut si per consensum sit, fomes ejus non præcisè in membro quodam externo, sed in partibus internis hæreat. Hinc

III. In his epilepsiis per consensum partium internarum vomitus antimonialibus pro-

vocatus primatum obtinet, si malum potissimum fuerit recens: vid. Riverius *Prax. l. a. pag.* 61. aut fomes mali hæreat in primis viis, singulis mensibus quatriduo ante plenilunium repetendus, vid. Zacutus Lusitanus *Prax. Admir. lib.* 1. *Observ.* 24. & 31.

IV. Purgantia sint mitiora; secus ac Riverius *Prax. pag.* 60. suadet, cùm frequentiora & potentiora sæpiùs plus noceant quàm prosint. Inter purgantia cum aliis permistus Mercurius dulcis primatum obtinet. Purgantia hujusmodi vel propriè talia, vel etiam saltem laxantia, convenientissimè quatriduo ante novi vel plenilunia usurpari solent: Sicuti etiam aliàs appropriata epilepsiæ remedia ante lunæ imprimis mutationes, præsertim ante novilunia & plenilunia, aut ejusdem quadraturas, seu tempore harum mutationum, optimè usurpantur.

V. Observandum; quod si ex fomite in humoribus à nativa crasi degenerantibus, non adeò exactè à priori cognito, oriantur convulsiones, pro istis emendandis diætæ sudoriferæ ex decoctis lignorum, si reliquorum remediorum vis minus proportionata fuerit, observantur proficuæ: Vid. Sennertus *lib.* 1. *Prax.* Hœferus *Hercul. Med. pag.* 10. Fonseca *lib.* 2. *obs.* 8. & Thonerus *lib.* 2. *obs.* 94. Commodè his decoctis lignorum viscus corylinum, quercinum, tiliaceum, radix pœoniæ, stercus pavonis, ac similia, tanquam appropriata, addi possunt, vid. Horstius *Decad.* 2. *Probl.* 9. Sic de ligni guajaci usu in epilepsia conf. Scholzius *Consil.* 40. & 41. Jachinus *in lib.* 9. *Rhasis c. de epilepsia,* & Alphonsus Ferrarius: Thonerus epilepsiam à colica per decoctum lignorum curavit *lib.* 2. *Observat. pag.* 92. Non secus ac Schenckius *in Observat.* Vertiginem difficilem per decoctum lignorum cum appropriatis curatam refert. Sed benè prius præmissa debent esse universalia ac primas vias evacuantia.

VI. Interdum & in casibus desperatis salivatio Mercurialis convenit; vid. Willisius *loc. all. pag.* 46.

VII. Sternutatoria singulis matutinis horis attrahenda, vid. Willisius *loc. all. pag.* 44. ex. gr.

℞. *Fol. Majoran.*
Rutæ ana ʒij.
fl. Lil. convall. ʒj.
helleb. alb.
Castor. ana ʒß.
M. F. pulvis: S.

Reinigend Hirn- und Niese-Pulver.

VIII. Præter ligaturas fortes, fonticulos & cauteria, similia auxilia chirurgica, setacea, vesicatoria, & cranii apertiones, juvare observantur, ad naturæ nempe imitationem, quæ non saltem digito quasi monstrat, illam per sponte erumpentia ulcera sanando: qualia exempla Tulpius *lib.* 1. *cap.* 8. suppeditat de duobus infantibus, per ulcera capitis spontanea ab epilepsia curatis, & refert epilepsiam sponte à natura per lenem in fauces influxionem curatam, in Hildano *Cent.* 1. *obs.* 41. Sed accidentaliter & per infortunium excitata idem præstant, quale quid v. g. Willisius *l. a.* de puella quadam, per motus convulsivos super carbones accensos devoluta, hinc caput diversis in locis concremante refert. Quo etiam facit Rhodius *Cent.* 1. *obs.* 62. qui cuidam ab humore calido herpete sanato epilepsiam contigisse refert, brachii setaceo solutam. Sicuti ex scabie retropulsa aut similibus occasionibus nata epilepsia per vesicatoria curanda venit, teste Hildano *Cent.* 3. *obs.* 10. Sic Lugdunensibus familiare est vesicatorio suo epilepsias curare, ulcere ad annum aperto servato, quod videb. in Velschii *Mictomim.* 32. Conf. M. A. N. C. *Ann.* 9. *obs.* 14. Imò cranii apertio interdum proficua observatur, nempe, ut refert Schenckius *in Observat.* quidam vulneribus capiti inflictis ab antiqua epilepsia fuerunt curati: Item Rhodius *Cent.* 1. *obs.* 66. refert, juvenem quendam nobilem Patavinum sæpius epilepsiâ afflictum ob gravem lapsum à scalis, à Fabricio ab Aquapendente apertione cranii per terebram curatum: Vid. etiam Riverius *loc. all.* Sic quando ex calvaria, ex lue Venerea cariosa facta, oriatur epilepsia, præsertim mediante ustione eradicanda venit, vid. Schenckius *lib.* 6. *observat.* Panarolus *Pentec.* 4. *obs.* 30. narrat, puerum epilepticum, aphonum, stolidum, vesicatorio in sutura coronali sanatum. Si à nervo læso in quacunque, remota quoque, corporis parte oriatur, uti suprà ex citatis M. A. N. C. patet, cauterio potentiali loco affecto applicato, curatur.

IX. Observandum, quod si cum epilepsia juncta sit sanguinis consueti suppressio, vel hujus occasione excitetur plus minus epilepsia, venæsectio aut alia quævis sanguinis missio erit proficua locis in variis, pro circumstantiarum varietate: sic enim epilepsiam apertis hæmorrhoidibus curatam refert Rhodius *Cent.* 1. *obs.* 65. Idem *observ.* 64. epilepsiam in puero octenni ob sanguinis abundantiam venæ sectione curatam refert: Item Zacutus Lusitanus *l.* 1. *Prax. Admir. obs.* 26. refert, epilepsiam sævam post partum hirudinibus internæ uteri parti applicatis curatam: Idem *obs.* 27. gravidam septimo mense epilepticam venæsectione in talo tutò curatam memorat: Item gravida nonimestris ex suppressione hæmorrhoidum epileptica, sectis in talo venis, & hirudinibus ano applicatis, curata fuit *obs.* 25. De venæsectionis in talo usu in epilepsia videb. in M. A. N. C. *An.* 4. & 5. *obs.* 81. Imprimis notabile

bile videtur, quod idem Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *Med. Princip. Histor.* 26. notat, gravidas epilepsiâ ab utero correptas, sectâ in brachio vena periisse, in talo verò non.

X. An opiata & narcotica in paroxysmo conveniant? disputant autores. *Illorum usus utilis & noxius est, benè distinguere experti est Doctoris*, inquit Barbette *Prax. pag.* 5. Imo Deckers *loc. all.* eadem planè rejicit: Econtra tamen Platerus *in Praxi*, & Schmizius *in Enchirid. Pract.* leniora in gravioribus insultibus comendant. Opiata magna sunt remedia epilepsiæ, inquit rectè Fonseca *l.* 2. *Cons.* 80. Nam ferociores spirituum motus compescunt, indeque sensuum perturbationes & motus inordinatos tollunt. Hinc ad præcavendum paroxysmum epilepsiæ, tam internæ quàm externæ, mirè conveniunt opiata, & nunquam omittenda, appropriatis & specificis epilepticis mista, imprimis cum camphora, vid. Wedelius *Opiolog. pag.* 107. Hac ratione pilulæ ex laudano opiato cum oleo camphoræ paratæ ad imitationem Hartmanni *in Prax. Chimiatr.* sunt egregiæ; unde etiam hic laudanum hystericum suum usum obtinet egregium, & externè Fonseca *loc. cit.* inunctionem cum oleo buxi tanquam insigni narcotico in temporibus, naribus & pulsibus, propter vim anodynam imminente paroxysmo (cui alia anodyna vel narcotica substitui possunt) optimè convenire dicit. Sed abstineamus ab his narcoticis, ante præmissa universalia. Deinde non tam ad curationem crebriùs, sed saltim ad præservationem aut atrocioris paroxysmi mitigationem, adeoque rariùs usurpentur, quia epilepsias diuturnas subinde fatuitas supervenire solet, & periculum, ne opiatorum abusu hæc ipsa magis promoveatur.

Universalia ergò remedia præter vomitum sunt, v. g. helleborina ex colocynthide, & Mercurialia: Helleborus nempe niger ritè præparatus, ejusque extractum cum Mercurio dulci: Semper autem in epilepsia per essentiam fortiora purgantia requiruntur.

℞. *Extr. helleb. nigr.* gr. xv. ad ℈j.
☿ii *dulc.* gr. xv.
Extr. troch. allhand. gr. j. ii. vel iij.
Ol. destillat. succini gutt. ij.
Cum s. q. Ess. Myrrhæ, vel Castor.
f. pilulæ.

Vel ad imitationem Riverii præscribatur:

℞. ☿ii *dulc.* ℈j.
Scamm. ſ'pat. gr. iv. vel v.
Misc. sub forma pulveris pro dosi una.

In vulgari usu sunt pilulæ Cochiæ, Arabicæ, fœtidæ, imprimis in convulsionibus partium internarum, suffocatione uterina, & similibus; Optimè conducunt ad gr. xv. præscribuntur cum stimulo appropriato, addito Mercurio dulci; aut quod convenientius est, pulvis panchymagogus mineralis Hartmanni ex Mercurio dulci cum Mercurio vitæ, forti ac largâ trituratione probè unitæ evadunt egregium laxativum per inferiora; amittit enim sic Mercurius vitæ vim vomitoriam, quatenus hæc corrigitur ab acido salis in Mercurio dulci, & fit pulvis purgans antimonialis Mercurialis optimus, qui subinde cum aliis miscetur: Vid. Hartmannus *in Praxi Chymiatr. ubi de Purgantibus Mineralibus.*

Quod ergò attinet specifica antiepileptica, ex toto acervo & cumulo omnium antepilepticorum tantùm pauca & magis probata referam. Eminent ex regno vegetabili imprimis ruta, dentaria, anagallis, hyssopus, cujus infusum cum spiritu vini Rulandus *Cent.* 10. *Curat.* 95. commendat: Pœonia jam à Galeni temporibus laudata, eaque mas, cujus radix, sole in leone existente, tempore meridiei, mense Martio vel Aprili in ariete, vel luna & sole in ariete existentibus, ante solis ortum lunâ decrescente collecta mirabilis est ad curam epilepsiæ, tàm pulverisata ad ʒj. interiùs usurpata, ejusque aqua & syrupus, quàm eadem appensa & instar amuleti gestata; aut grana seu semina nigra pœoniæ interno usu laudata in forma emulsionis. Ratio, quod in desuetudinem abiit, fuit deficiens selectus. Expertus est ejus vim amuleticam jam suo tempore Galenus, cujus experientiam confirmat Forestus *l.* 10. *obs.* 59. Bartholinus *Cent.* 4. *Hist.* 69. Riverius *Obs.* à D. des Grands Prez communicata: Vid. item Simon Berger *de Pæonia*, qui quinque tempora habet colligendi, ut & Hartmannus *pag.* 71. Amicus retulit, se aliquoties radice maris *pæoniæ*, effossâ die Julii 12. intra horam undecimam & duodecimam, amuleti instar appensâ aliquoties curasse epilepsiam; tunc nempe temporis ordinario sol leonem ingreditur: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 6. & 7. *Append. pag.* 63. Post pœoniam est imprimis lilium convallium, cujus aqua & spiritus legitimè paratus, non tamen sulphureus per fermentationem, sed ad imitationem Lindani paratus, & essentia sunt optima. Ut autem legitimè destilletur lilium convallium, jubet Lindanus recipere flores liliorum convallium benè maturos, adhuc rore matutino madidos ante solis ortum; hinc protinus, atque collecti fuerint, abscindendi à suis petiolis, & immittendi in lagenam, iisque affundatur vinum Hispanicum, lagena benè claudatur, deinde ita per cucurbitam destilletur aqua egregiè spirituosa, quæ recentibus floribus, similiter rore madentibus affundatur, & in balneo iterum abstrahatur, idque aliquoties ita repetatur, donec acquiratur spiritus liliorum convallium egregius & anti-

epilepticus: qui postmodum castoreo affusus, suggerit vel destillando spiritum, vel extrahendo essentiam castorei, quæ à ʒß. vel ʒj. potest dari adulto. In usu etiam sunt flores lavendulæ, pœoniæ, hyperici, anethi, radix angelicæ, Valerianæ sylvestris, annotante Panarollo *Pentec.* 1. *obs.* 33. antequam caulem contrahant, vincetoxici, acori, de quo vid. Heurnius *in Sect.* 2. *Aphor.* 44. bryoniæ, cujus succum Reusnerus *obs.* 158. commendat; semen saponariæ ante paroxysmum assumptum, semelque in mense per tria novilunia ad ʒj. paroxysmos valde imminuere dicitur; & rutæ M. j. in vini amphora infusæ, & per tres dies sumptæ, idem præstare observavit Borellus *Cent.* 1. *obs.* 18. Quin & si appendatur viscus corylinus, amuleti instar contra epilepsiam laudatur. Lignum sanctum, sassafras, item viscus quercinus, inter 15. Augusti & 8. Septembris collectus, hinc tiliaceus, & qui omnium optimus est corylinus, contra epilepsiam contumacem, seu habitualem inveteratam, præmissis præsertim vomitoriis, multum conferunt, pulverisati à ʒß. ad ʒj. in aqua appropriata assumptus viscus quercinus nobilissimum est ad convulsivos spasmos specificum Boylei *pag.* 185. *in Philosophia Experimentali*: quæ ipsa tamen potiori jure intelligenda de visco corylino, qui quercino adhuc potentior est, mense Martio decrescente luna collecto: vid. Hartmannus *loc. alleg.* Sed observandum, hujusmodi viscos repetito usu figere & concentrare fermentum epilepticum in sua quasi minera, unde facilè fieri potest, ut alii morbi, præsertim febres acutæ, exinde superveniant; quippe post eorum usum subjungenda sunt subinde purgantia, ne quid remaneat, quod alios morbos inferre queat. Quin & instar amuleti appensus idem viscus quercinus, similiter est admodum laudatus. Viscus tiliaceus in memoriam revocat curam epilepsiæ per acidulas vegetabiles ex tilia, de quo vid. Misc. A. N. C. *Ann.* 6. & 7. *Append. pag.* 52. Vix cedit his lignum buxi, ita ut etiam oleum buxi destillatum habeatur succedaneum olei ligni Heraclini, si à gutt. 4. 7. 8. 9. ad 10. in aqua florum tiliæ ad aliquot dies propinetur, vi anodynâ & nonnihil narcoticâ celebre: vid. Fonseca, qui internè propinat aliquot guttas, & imminente paroxysmo externè illitum commendatur etiam; loco quorum autem oleum destillatum succini non incongruè substituitur. Pertinet huc fungus quercinus, de quo vid. Borellus *Cent.* 2. *obs.* 95. cerasa nigra, acetum, spiritus cerasorum nigrorum, de quo vid. Riverius *Cent.* 4. *obs.* 10. asa fœtida, camphora, spiritus fuliginis, extractum & essentia agallochi. Post hæc singulare quid obtinet sulphur vegetabile, quod colligitur ex lycopodio seu musco terrestri clavato. Colligatur mense Augusto. Nobilius tamen est sulphur simile tempore verno ex julis coryli collectum. Sulphura hæc dosi ℈j. ad ʒj. singulari vi pollent acidum destruendi, quod excitat epilepsiam per consensum: Imprimis in juntoribus sunt elegantia: Vid. M. A. N. C. *Ann.* 1. *obs.* 97. *pag.* 225. *seqq.* & *Ann.* 3. *obs.* 15. Carbo artemisiæ rubræ circa festum Johannis, ipso potius Johannis die ante solis ortum, circa meridiem, sub ejus radice effosus, etiam nobile est specificum ad epilepsiam, uti per experientiam in illustri persona factam allegat Petræus *in Diss. Harmonic. lib.* 1. *Dissert.* 6. §. 53. *pag.* 112. uti etiam Joel *in Praxi de Epilepsi. pag.* 85. Quid sint? vid. Deckers *in Comment. in Praxin Barbettianam, ubi de Epilepsia pag.* 7. qui fraudem detexit, quod sint radices annosæ artemisiæ, quas vulgus pro carbonibus peculiaribus habet. De floribus tiliæ res nota est, unde liquor radicis tiliæ, de quo vid Tilemannus *de Mat. Medica*, & aqua & spiritus florum tiliæ sunt in vulgatissimo usu. Florum aramanthi conservâ cum oleo succini feliciter est usus Petrus Asselinæus, vid. Velschius *l. a. N.* 19. Syrupus nicotianæ mirificè commendatur à Zacuto Lusitano *lib.* 1. *Prax. Admir. obs.* 23. & 24. paratus nempe ex succo foliorum viridium cum melle: Hôc syrupo, aliis omnibus irritis remediis, pertinacissimam epilepsiam, quotidie quadraginta dierum spatio assumpto, curavit. Primaria ferè hæc sunt ex regno vegetabili, quibus tamen subinde etiam alia remedia cephalica quæcunque in specie & aromatica ex eodem regno addi possunt; Ex hisce enim emergunt compositiones aquarum epilepticarum admodum multiplicium, ut aqua epileptica Langii, Kolreuteri, Dorncrellii, & similes aliæ. Exempli gratia sit sequens aqua cephalica, epileptica & apoplectica:

℞. *Herb. & fl. salviæ* ℥vj.
fl. lil. convall. ℥iij.
lavend. odorat. ℥ij.
rad. Pœon. mar. ℥iij.
fol. & fl. Majoran. ℥j.
cinnam. elect. ʒvj.
cubebar. ℥ß.
caryophyll. ʒiij.
Macis ʒij.
Infund. c. Vin. Malvat. aut Rhenan. opt. ℔ xiv.
Macerentur per dies 14. hinc destillentur in MB.

Potest parari cum & sine castoreo: item post rectificationem potest addi q. s. de spiritu salis Ammoniaci, vel simili volatili, ut fiat remedium eò generosius.

Ex regno animali ad epilepsiam commendantur imprimis remedia humana seu ab homine

mine desumpta; quæ inter eminet sanguis humanus, & remedia ex hoc parata, spiritus nempe, sal volatile & oleum, imprimis spiritus sanguinis humani cum sale volatili acuatus, tanquam nobilissimum remedium in epilepsia hæreditaria, si quid aliud, conferre dicitur ab Helmontio. Sed observandum secundùm Lindanum, eligendum esse sanguinem humanum ab homine recenter decollato collectum, cum alius sanguis vix talem efficaciam habeat, qui vel per se destillandus, vel in vase vitreo priùs cum pauco spiritu vini circulandus. Ipse reddit rationem hanc, quod scilicet in homine decollato præ metu mortis spiritus ejus quasi coaguletur & concentretur. Doctor Michaëlis sanguinem dicto modo collectum & congrumatum decantatq; sero deponebat, donec situm contraheret: Sic enim copiosiorem spiritum ac sal volatile eliciebat, quô sæpius utebatur in epilepsia, nunc solo, nunc cum spiritu vitrioli cephalico, evadit exinde mistura subviridis & subcœrulea elegans, quâ ipsâ etiam hæreditarios epilepticos se curasse idem testabatur. Secundina humana putrefacta dat spiritum volatilem, qui præter effectus singularissimos in affectibus mulierum, præsertim puerperarum lochiis, epilepsiam potenter curat: Secretum fuit Cnœffelii, quô aliquando Rex Poloniæ fuit curatus: Datur dosi à guttis XV. ad XXX. XL. vel ℈ß. sub insignibus lunæ mutationibus. Vel ipsa secundina in clibano blandè torrefacta, pulverisata dosi ℈ß. ad ℈j. lunâ imprimis decrescente in aqua spirituosa florum tiliæ aut liliorum convallium propinanda venit. Cranium humanum ex homine violenter interempto desumptum, in specie quidem os triangulare vel triquetrum ex concursu suturæ sagittalis & lambdoideæ, quod juxta Paracelsum in epilepticis reperitur, tàm rasura ejus simpliciter pulverisata, quàm quocunque modo præparatum, vel Philosophicè aut cum igne calcinatum, vel, quod omnium optimum, ejusdem sal volatile ac spiritus urinosus, sale volatili concentrato turgidus, egregiè conducunt ad curandam epilepsiam. Primus hæc manifestavit Paracelsus, qui præter gelatinam, spiritum & sal volatile, oleum cranii humani, quod simul prodit per destillationem, rectificatum à capite mortuo, & vertici inunctum, præsentissimum dicitur remedium ad arcendum paroxysmum epilepticum. Quin & oleum succini, aut succinum permistum cum cranio humano pulverisato, denuo destillatum forti igne gradatim, dat oleum antepilepticum penetrans & excellens. Si fœtor est inimicus, circuletur oleum prius ante usum aliquamdiu cum spiritu vini rectificato vel tartarisato, & ita cum eodem leni igne à calcinatis destillentur, dat oleum suavius, & egregiè penetrans. Cerebrum humanum est egregium antepilepticum, cujus spiritus & oleum ad imitationem Hartmanni præparata sunt egregia antepileptica. Hæc ipsa pariter & multò magis de usnea cranii humani, ex patibulo seu capite rotâ fracti collectâ, intelligenda sunt. Quin & ossa hominis reliqua, ex homine violenter occiso desumpta, destillata aut præparata, ad affectus convulsivos sunt egregia; uti & aliorum animalium partes osseæ & corneæ, imprimis unicornu marinum, dens hippopotami, spina mustelæ piscis, dens lupi, lapilli carpionum, rasura cornu cervi, unicornu fossile, & ex his quæcunque præparata, salia etiam volatilia, spiritus cornu cervi, item liquor cornu cervi succinatus, sunt egregia antepileptica. Dens hippopotami (vid. Wormius *in Museo*) est durissimus, & singulare specificum in convulsione quacunque per consensum abdominis, qui præparatus sine igne, aut ex eo destillatum sal volatile, mirè confert ad convulsivos affectus, internos & externos. Externè quoque ex hoc dente à quibusdam fiunt annuli, vid. Wernerus, qui membro seu digito convulso inserti, aut etiam digitis pedum, in spasmo flatulento sive cramba applicati, imprimis gravidarum, sunt perquam proficui. Laudantur etiam epata ranarum viridium, de quorum præparatione vid. Hartmanni *Prax. pag.* 67. & Finckii *Encheir. Pract. pag.* 29. coagulum leporis, coturnicum ova, pulvis millepedum, epar lupi, cujus usu quendam epilepticum perfectè sanatum fuisse, qui postmodum multos similiter hoc remedio curavit, vid. apud Borellum *Cent.* 2. *obs.* 95. testiculi apri, vid. Augenius *Tom.* 2. *l.* 8. *Epist.* 2. fel catuli nigri, vid. Unzerus *de Epilepsia pag.* 245. corpus thuri simile, quod in acervis formicarum reperitur, vid. Reusnerus *obs.* 15. picæ, corvus combustus, & mus calcinatus, vid. *Idem obs.* 13. & 152. materia, quam pullus equinus vomitu rejicit, vid. Hieronymus Donzerinus *l.* 6. *Consil.* 35. à Schulzio editus; spiritus urinæ, sanguis leporis in venatione probè agitati, hinc pavore capti & jugulati, collectus & exsiccatus, ad ℈j. assumptus, singulare Helmontii est remedium; aut sumatur linteum eo tinctum, infundatur in haustum vini, donec omnis color extractus, postmodum hauriatur, & remedium erit planè singulare. Pertinet huc castoreum, nobile & singulare antiepilepticum, & ad affectus quoscunque nervorum, imprimis quidem, si ad imitationem Barbette *cap.* 1. *Prax.* junctum salibus volatilibus infundatur in spiritu vini, vel liquore alio spirituoso salino-volatili urinoso.

Vel

Vel spiritus salis Ammoniaci vinosus cum calce viva & spiritu vini paratus, castoreo affusus, egregiam quoque essentiam & tincturam extrahit. Imprimis autem convenit castoreum ejusque essentia, uti & ex castoreo & asa fœtida cum tinctura aut spiritu tartari parata, in epilepsia & convulsionibus internis seu spasmis partium internarum, per consensum abdominis & viscerum inferiorum enatis: quales sunt colica convulsiva, suffocatio hypochondriaca, hysterica, & similes: Sicut etiam in quacunque partium convulsione tonica; quin & applicatum cum clysteribus in epilepsiis interdum admodum conducit. Quæ suprà de vertigine dicta fuerunt de stercore pavonis, & ipsa similiter valent in epilepsia. Videbitis egregiè de hoc disserentem Scholzium *Consf.* 42. Borellum *Cent.* 3. *Observ.* 15. qui habet experientiam de cura epilepsiæ per stercus pavonis, quacunque ratione applicetur; sive in substantia sub forma pulveris cum appropriatis; sive infundatur in vino, maceretur & propinetur. De alce, ejusque ungula, horumque salibus volatilibus & spiritibus, de hirundinibus, & earum aqua cum & sine castoreo, nil dico, cùm hæc per se notissima sint, quod conveniant singulariter in epilepsia. Adhuc ova coturnicis huc pertinent, quæ exsiccata, & pulverisata ad ʒß. propinata, sunt expertum specificum Hœferi *in Herc. Med. pag.* 12. De his & similibus ex animali regno antepilepticis remediis judicium videbitis in Ludovici *Pharm. pag.* 639.

Pergo ad regnum minerale, in quo primatum ducunt ad curam morborum convulsivorum sulphura antimonii plus minus fixa, de natura solis participantia; partim quod generalem habeant vim temperandi quodcunque acre excessivum, partim anodynam, adeoque spirituum animalium feroces motus sedent, ubi sulphur antimonii fixum multum in recessu habeat; partim etiam, quod vi emeticâ tollant fomitem morbi, si est in primis viis. Observatum enim est, si fomes fuerit in primis viis, excitasse vomitus, hinc fomite sublato, vomitus non ampliùs movisse. Hæc inter eminet primò cinnabaris antimonii, aliàs magnes epilepsiæ appellata; sed necesse est, legitimè sit præparata, aliquoties sublimando ab omni volatili sulphure purgata & separata, ac cum aqua spirituosa quacunque in aëre libero super porphyritidem lævigata. Optimum est, in specie si supervenit epilepsia aut motus convulsivus morbis acutis, ubi nunc solitariè usurpatur, nunc cum salibus volatilibus, cum quibus ejus color augetur. Qui norunt ex hac cinnabari antimonii parare cum spiritu quodam vegetabili tincturam, habebunt egregiè antepilepticam. Huc facit remedium, quod vocatur quibusdam astrum Mercurii secretum, factum ex cinnabari antimonii beneficio menstrui ex nitro & ♉æ parati, quod tandem præcipitatur in crystallos auratas instar croci, quæ mirificè conveniunt in epilepsia. Verùm præter cinnabarin hanc antimonialem adhuc est subtilissimum & fixius sulphur antimonii, ex scoriis reguli antimonii; dum nempe more solito per secundam præcipitationem ex his separatum fuit sulphur antimonii, auratum dictum, adhuc semel ex liquore isto filtrato simultanea injectione aceti destillati & spiritus urinæ aut salis Ammoniaci præcipitatur sulphur subtilissimum & admodum elegans, coloris aurantiorum, quod in minima dosi, ad unum alterumve granum, mirabiles effectus anodyno-epilepticos exserit in curanda epilepsia infantum & adultorum, & cinnabarin antimonii longè superat. Interdum ratione circumstantiarum prius facit vomitus, interdum prius somnum, interdum sudorem. Dosis infanti unius anni ad usque duos gr. ß. ad gr. j. adulto 9. vel 10. annorum, gr. iij. præter propter. Juxta antimonii cinnabarin etiam cinnabaris nativa selectior, & ex eadem parata remedia varia, non infimæ notæ erunt. Cinnabaris hæc nativa Ungarica multùm de sole habet, & optimè cinnabari antimonii substituitur, vel coctione vel lotione purgata, meritò dicitur à Cratone Magnes epilepsiæ. Commendatur etiam minera argentea instar rubini transparens, Germanicè roth gülden Ertz. Vitriolum optimum est remedium, mirè commendatum à Paracelso: Sed hæc intelligenda sunt de ejus substantia sulphurea, sulphure vitrioli anodyno fixo, de quo tantæ laudes Helmontii hinc inde prostant; & deinde etiam de spiritu vitrioli volatili egregiè sulphureo anodyno, qui per nonum alembicum est prolectus, uti loquitur Paracelsus. Hic spiritus vitrioli est genuinum ingrediens mixturæ simplicis, quam Paracelsus sub nomine specifici in peracutis, primitus commendavit ad affectus epilepticos. Quoad urinam humanam notus est spiritus vitrioli volatilis antepilepticus, è vitriolo Veneris cum urina humana præparatus, juxta Quercetani descriptionem in *Tetr.* quæ etiam reperitur in Hartmanno. Hic spiritus est maximè sulphureus volatilis salsus, non acidus, de quo retulit D. Michaëlis, se etiam hujus usu epilepsiam hæreditariam curasse.

Succinum, ejusque essentia cum spiritu vini extracta, sal volatile ac oleum, egregia & potentia ad integrum systema nervorum, & epilepsiam, & convulsiva pathemata remedia, imprimis si febribus malignis & affectibus hystericis superveniant. Hinc liquor cornu cervi succinatus, tàm solitarius, quàm

quàm idem liquor aut sal volatile succini eadem methodo cum spiritu sanguinis humani mistum. Quibus ipsis interdum camphora additur, quæ figit quodammodo spiritus animales & ad motum naturalem reducit eosdem; Unde & camphora vim somniferam obtinet: Sicut & Hartmanni secretum in epilepsia & suffocatione uteri, seu molestia quavis uteri ex laudano opiato & camphora, ante paroxysmum præservationis gratiâ porrigi potest. Crystallus denique montana præparata in epilepsia per consensum abdominis multum præstat.

Ex modò dictis simplicibus & similibus plures & innumerabiles ferè possunt fieri compositiones & formulæ antepilepticæ, verbi gratia:

℞. ▽æ *fl. tiliæ,*
salviæ
Meliss. ā ℥ij.
Liqu. C. C. succin. ʒiij.
∾ *theriacal. camph.* ʒiß.
Ess. Opii ℈j.
Syrup. fl. Pæon. ℥j.
M. S.

Tränklein gegen die schwere Noth.

De quo ter vel quater de die, duo, tria vel quatuor dentur cochlearia pro dosi.

℞. ▽æ *flor. Pæon.* ℥iij.
cerebr. hum. c. vin. ʒvj.
∾ *sangu. hum. essent.* ʒiß.
Unicorn. ver. præp. ʒj.
Cinnab. ♁*ii* ʒß.
Laud. opiat. gr. iß.
Syr. stœchad. Arab. ʒiß. M.

℞. *Cran. human. f.* △e vel
Unic. marin. ʒj.
Cinn. ♁*ii* ʒß.
⊖*is vol. Succini*
C. C. ana gr. jx.
Camph. gr. iij.
M. f. pulv. pro quatuor dosibus. D.

℞. ▽ *Lil. convall.*
Ceras. nigr.
fl. tun. ana ℥j.
Ess. Castor. ʒij.
Syr. fl. tunic. ʒvj.
M. pro vehiculo pulverum.

Inter externa ad epilepsiam commendata eminent amuleta: quæ inter primatum obtinet sambucus super salicem crescens, cujus applicandi rationem & usum videb. in Hartmanni *Praxi Chim.* Simonis Pauli *Quadrip. Botan. class. 2. pag.* 140. Experimentum verò egregium ejus videb. in Bartholino *Cent.* 4. *obs.* 69. Radix ostruttii recens dissecta & pollicibus manuum ac pedum alligata commendatur in M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. *Obs.* 42. *pag.* 38. Bootius *de Lap. & Gemmis lib. 2. cap.* 53. & Zecchius *consf.* 44. Smaragdum commendant: Alii radicem & semen Pœoniæ, vid. Forestus *lib.* 10. *obs.* 59. & Boyle *loc. alleg.* alii ungulam alcis, alii viscum quercinum, alii dentem hippopotami & exinde paratos annulos. Crines canis nigerrimi cum aliis in amuleto appensos laudat Forestus *lib.* 10. *obs.* 60. *pag.* 391. De amuleto ex electro majori Paracelsi notum est. Cinnabarin nativam externè collo appensam, vel carpis manuum annexam in paroxysmis epilepticis convenisse observatum est. Ulteriùs vertici, spinæ & partibus convulsivis applicari possunt cucuphæ, emplastra, olea & inunctiones cum oleis recensitorum cunctis: v. g. oleo destillato succini, si epilepsia est per consensum, ubi cum oleo spicæ illinatur abdomini; cum oleo lavendulæ, anthos, rutæ, serpilli, majoranæ, castorei, coryli, & similibus; item cum balsamo Peruviano egregiè conducunt. Misceri possunt dicta olea destillata cum oleis infusis & coctis, lumbricorum terrestrium, rutaceo, mastichino, castorei & unguentis nervinis; item emplastro Cratonis, quod *lib* 4. *epist. ad Jordanum pag.* 282. describit; item emplastrum, ex emplastri diacalcith. ℥ij. diachyl. ircat. ℥iß. & de betonica ℥j. compositum. Speciatim pinguedo cati sylvestris in paroxysmo, aut eodem imminente, umbilico illita singulare est remedium ad epilepsiam, & quæcunque convulsiva pathemata, secundùm Schmuckium; habito tamen respectu sexus, &c. In epilepsia ab affecto splene, cum vel sine tumore scirrhoso, optimum est emplastrum de ranis cum Mercurio, in subjectis robustis cum dupla dosi Mercurii. De cingulo ex corio humano res nota est, si lumbis spasmo correptis seu convulsis circumligetur, aut etiam hypochondriorum regioni circumducatur. Hoc ipso efficacior dicitur nervus crurum insignior parti convulsæ circumligatus. An verò corium humanum habeat vim specialem ab aliis cingulis fortiter ligantibus distinctam? dubitatur.

Quod curam attinet in ipso paroxysmo: Si sit gravior, ad excitandum epilepticum mirè conducunt omnia ea, tàm interna quàm externa, quæ quosvis sensus seu eorum organa fortiter vellicare, & ita spirituum inordinatas commotiones seu fortiora objecta in ordinem revocare possunt. In graviori malo mirè conveniunt vomitus, qui aliis irritis sunt nobilissimi. Cæterùm duo urgent incommoda, quæ hujus excitationem præprimis inhibent: Scilicet quando arctè clausa labia sunt, & propter convulsos temporales musculos maxillæ arctius servantur; & secundò, quod in graviori paroxysmo, propter musculorum œsophagi & pharyngis con-

convulsionem, non possunt deglutire. Propterea cum non potest aperiri os, ad modum Borelli *in Observat.* os ac dentes aperiendi, admovendo nempe pollicem cum minimo digito, vel spatulam aut cochleare, ad oris latera & intra dentes inserendo, fortiterque comprimendo; sic enim licet cum dolore facile os aperietur, quod beneficio cochlearis potest servari apertum: quo facto instillandum est ori vel medicamentum forte vomitorium. In posteriore verò casu, si non possunt deglutire, penna oleo irino aut alio acriori intincta, granis aliquot, tribus aut quatuor, Mercurii vitæ vel florum antimonii, aut syrupo emetico cum grano Mercurii vitæ acuato, imbuta faucibus immittenda, & in specie pharynx illinatur, & ita vomitus stimulandus: vid. Fonseca *Consil.* 15. *lib.* 1.

Aut fumus nicotianæ faucibus infletur, vid. Riverius *Cent.* 2. *obs.* 60. Præprimis tamen vomitoria locum habent, si ex ventriculo & hypochondriis, item ab assumptis malum fuerit, vid. Sennertus *Prax. lib.* 1. *pag.* 596. & Wepferus *de Cicut. aquat. pag.* 319. & 324. Hinc pueris quoque ex cruditatibus aut lactis coagulo tale quid contrahentibus proficua observantur, vid. Riverius *Cent.* 4. *obs.* 59. Loco vomitorii, præsertim si nequeat adhiberi, & tamen novus instet paroxysmus, clysteres acres frequentiùs injiciantur, imprimis si morbi convulsivi sint per consensum: quibus semper stercus pavonum, castoreum, aut ejus essentia socianda, & pro stimulo aqua benedicta, syrupus emeticus, aliaque infusa similia antimonialia addenda: sicuti commodè olea destillata fortiter penetrantia, aut salia volatilia à ℈j. ad ʒß. verb. gr. spiritus seu sal volatile sanguinis humani vel cornu cervi vel sal succini addi potest. Ulteriùs sternutatoria ex radice pyrethri, hellebori albi, castoreo, vitriolo calcinato, & sale vitrioli & similibus naribus insufflata, interdum potentioribus, v. g. succo aquilegiæ, cum succo lumbricorum terrestrium, quibusdam in usu sunt. Cautè tamen hæc fiant, (nisi in primo epilepsiæ gradu, & ubi convulsionum manifestarum nulla adhuc comparent indicia, eaque moderatissima, & in declinatione demum paroxysmi adhibenda: vid. Wedelius *de Facult. Medic. pag.* 215.) ne per sternutationis convulsivum motum epilepsia aut suscitetur, aut exasperetur: Nam aliud est in apoplexia vel comate aliisque affectibus soporosis, ubi excitandi sunt spiritus: aliud in epilepsia, in qua spirituum exagitatio & orgasmus nimius potiùs sedari, quam per sternutationem excitari debet. Est enim sternutatio per se motus convulsivus, & quasi particularis thoracis convulsio & epilepsia. Propterea loco talium potiùs salia acria volatilia macra, fortiter penetrantia, eorumvè spiritus, in vitro longi colli naribus admovenda erunt, v. g. spiritus salis Ammoniaci cum calce viva, sal volatile & spiritus urinæ, & similia; aut urgente necessitate naribus ac linguæ instillanda, ut excitentur epileptici.

Suffitus succini admodum convenit etiam in suscitandis epilepticis; aut etiam olei destillati succini, guttæ tres, quatuor vel quinque, in aqua appropriata intus propinatæ, in paroxysmo optimè conducunt, quæ tamen extra paroxysmum lædere dicuntur. Quin & similia spirituosa antispasmodica volatilia & discutientia, v. g. ex spiritu theriacali simplici & camphorato, cerasorum nigrorum, sanguinis humani, salis Ammoniaci simplici, succinato, lavendulato, urinæ, sale volatili succini, castorei, essentia castorei, liquore cornu cervi succinato, &c. per os injicienda in paroxysmo, ut faciliùs & citiùs ad se redeant ægri.

De cætero revellendo & avocando quasi in paroxysmo quoque agunt frictiones extremorum, & partium convulsarum extensiones; quas tamen moderatas jubent Sennertus *loc. all. p.* 595. Decker & Willisius *loco all.* partim ne duobus laboribus fatigetur æger, partim ne materia peccans motu externo cohibito intra cerebrum retineatur, partim ne ossa luxentur aut frangantur. Hujus etiam loci sunt ligaturæ, communicationem spasmodicam inhibentes, si scilicet ab extremitatibus convulsiones inchoëntur: vid. Bartholinus *Cent.* 6. *Hist.* 78. Decker *in Praxi Barbett. pag.* 2. & Salmuth *Cent.* 1. *obs.* 90. Item huc spectant spinæ dorsi & extremorum per nervina inunctiones, imò rubificantium usus; vid. Hollerius *lib.* 1. *de Morb. internis cap.* 15. & Henricus ab Heer *observ.* 24.

Lingua, in paroxysmo vehementiùs sauciata à dentibus, curatur inspersione pulveris lapidum cancrorum, & illinitione extracti cujusdam vulnerarii saccharati: Vid. Misc. A.N.C. *Ann.* 4. & 5. *obs.* 209. *pag.* 295.

ARTICULUS II.

De *Convulsione Tonica.*

MOdò dicta in genere omni convulsioni, & in specie convulsioni clonicæ seu epilepsiæ, conveniunt: eadem tamen etiam convulsionibus tonicis accommodari possunt.

CAUSÆ.

Causa hujus convulsionis in specie sic dictæ est irritatio partis nerveæ, admodum sensilis, conti-

continua, in eodem loco, & eodem ferè modo. Cujus occasione continuato nec interrupto radio copiosè influunt spiritus animales, & ita in continuata contractura fibras, & consequenter partem ipsam retinent. Irritatio hæc nunc est manifesta, seu ab agente, quod sensibus patet, inducta, nunc est occulta, seu ab agente minus sensibili nata. Ex manifesta irritatione fit convulsio in venæsectione, si nervus lædatur punctim; vid. Schenck. *obs.* item in purgationibus nimiis, quâ ratione ex assumptione vitrioli albi vel gillæ vomitivæ Theophrasti convulsionem triginta horarum lethalem refert Heer *observ.* 26. Pariter Antimonialia & Mercurialia non ritè præparata, & intempestivè adhibita, eandem dant calamitatem: De euphorbio simile exemplum habet Tulpius *l.* 1. *obs.* 15. Item læsiones partium externæ, ut cum ex fractura tibiæ, ex ictu sclopeti, spasmum opistotonum, tandem tetanum, & sic mortem notavit Hœchstetterus *Dec.* 5. *cas.* 6. Sic ex clavo pedis digito infixo opistotonum refert Schenckius *in observat.* Ex læsionibus nervorum in cruribus spasmum cynicum notat Schenckius *l. c.* Et in genere, quævis læsiones nervorum, membranarum, tendinum, præcipuè in articulis, convulsiones inferre solent. Vulnera capitis quoque huc pertinent: Siquidem ex cutis vulnere in latere sinistro capitis spasmum ingentem cynicum, & universi corporis tetanum, observavit Hildanus *Cent.* 5. *obs.* 9. Mercurialia unguenta huc pertinent, ex quorum usu convulsionem capitis ad latus sinistrum, ut nasus & humerus recta linea copularentur, refert Bartholinus *Cent.* 4. *Hist.* 48. Conf. Heurnius *de Affect. Capitis cap.* 23. Denique ex epota aqua forti membrorum insignem contractionem videb. in *Act. Med. Hafniens. Volum.* 1. *pag.* 210.

Quoad irritationem occultam: non rarum est, febres quasvis, præsertim acutas & malignas malè judicatas, terminari in convulsiones: sic convulsionem à tertiana per metastasin febrim solvisse, testatur Bartholinus *Cent.* 1. *Hist.* 93. Ex erysipelate & febre spasmum opisthotonum refert Schenckius *in Observ.* Hinc podagrâ laborantibus supervenit interdum convulsio, contra Galeni assertum: de quo vid. Hœferus *Hercul. Med. pag.* 14. Nec rarum est, in arthriticis, item hypochondriacis, & similibus, si acidum illud volatile peccans se insinuet profundiùs in partes musculorum fibrosas & tendinosas, easdemque rigidas, duras & intractabiles reddat, ibidem nutrimentum earum spermaticum chylosum coagulari, & in materiam tartaream quasi gypseam transire; Unde omni penitus motu sublato, pars ista postmodum contracta & immobilis manet. Pertinent huc varia recrementa intra cerebrum deposita, spasmos inferentia: sic Rhodius *Cent.* 1. *obs.* 49. refert de muliere convulsa, in qua omnes cerebri ventriculi sero limpido bilioso referti fuerunt, ex quibus etiam in spinalem medullam profluxit: Et Schenckius in opisthotono mortui capite duo cochlearia aquæ acris intra membranam duram & cerebellum invenit. Facit huc observatio Tulpii *Cent.* 1. *cap.* 32. ubi convulsiones corporis cum dolore capitis, expulso pure ex naribus, curatæ. Huc quoque referendi vermes, brachiorum pedùmque contracturas excitantes: quo in casu tamen utplurimùm tumor ventris simul adest; vid. Forestus *lib.* 10. *obs.* 117. Schenckius *l.* 1. *obs.* 217. Drawizius *de Scorb. Tit.* 2. *pag.* 127. M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 63. & *Ann.* 6. & 7. *obs.* 136. Denique in India Orientali *epidemicum malum* est varii generis convulsio, de quo eleganter scribit Bontius *de Medic. Indorum, cap* 2. Pertinet huc spasmus flatulentus, vulgò dictus der Krampff/ non crura saltem, sed etiam alia musculosa loca subinde affligens, ex subtili acri humore seroso, musculos subinde affligente, oriundus.

Ex dictis patet, quodnam sit subjectum convulsionis? ita quidem, ut nunc in ipso subjecto inhæsionis seu parte contracta simul sit fomes seu radix mali seu subjectum radicationis, nunc verò differant; unde Convulsio partis, nunc per essentiam, nunc per consensum esse dicitur.

CURA.

Quoad curam: In hac imprimis causa removenda, partes nerveæ leniendæ, ac irritatio earum sopienda; hinc eædem roborandæ, adeoque semper universalia præmittenda sunt: quæ inter clysmatum injectio perquam proficua observatur, sicuti urgente interdum graviore dolore simul ad opiata, sed appropriatis mista, accedendum.

Remedia interna sunt quælibet carminativa, cephalica, & antepileptica, in specie castoreum, & omnia ex hoc ipso præparata, salvia, lavendula, succinum, rosmarinus, ejusque decoctum, spiritus vini theriacalis, spiritus vini camphoratus, item pertinaciori in malo decoctum lignorum, præsertim guajaci & juniperi, hinc cinnabaris & quælibet alia epileptica, præsertim volatilia, conducunt.

Quoad externa: conveniunt ea, quæ sub forma inunctionis oleosæ & spirituosæ applicantur: quæ ipsa tamen in genere, quò minus sunt unctuosa & viscida, minusque oblinunt aut infarciunt poros, magisque sunt penetrantiora, & spirituosiora, eò meliùs conferunt. Præ cæteris lumbrici vivi applicati & lum-

lumbricalia prosunt. Nempe, liquor oleosus per deliquium in clibano ex lumbricis terrestribus, item oleum decoctionis lumbricorum terrestrium, spiritus lumbricorum terrestrium: quæ ipsa quoque de formicis intelligenda sunt. Aut sequens linimentum, quod expertus est Forestus *lib.* 10. *obs.* 110. in convulsione à cholera, cum intensissimo dolore juncta:

℞. *Ol. irin.*
Verm. terrestr. aa. ℥ij.
Castor. pulverisat. ℈iv.
M. continuò agitando:

Ubi ab inunctione abstinebatur, statim redibant convulsiones, continuatâ verò unctione cessarunt.

Præterea spiritus vini crocatus, spiritus aut aqua theriacalis camphorata, essentia ex infusione nervinorum, &c. Oleosa & pinguia quæ usurpantur, sunt oleum vulpinum, de castoreo, ex catellis, imprimis oleum vel axungia anseris assando destillans ex ansere, simplicibus aromaticis cephalicis & nervinis priùs repleto, optimè confert in convulsionibus partium externarum. Pinguedo hæc per assationem ita prolecta unguentum dicitur, quô unicô saltim convulsio curata fuit in *Praxi* Riverii, & *observat.* 8. à Pachequo communicata.

Sunt, qui convulsos & membrorum contracturâ laborantes sic sanant:

℞ ⊡m *veterem:*

Coquunt cum mica panis siliginei, addendo parum asæ fœtidæ, & ita inungunt parti affectæ.

Porrò oleum laurinum, oleum lini, cujus inunctione duos tetano affectos curavit Rulandus *in Curat. Empiric. pag.* 51. Pinguedo humana & canina, vid. Forestus *l.* 10. *obs.* 122. castorei, medullæ animalium. Olea acriora ac penetrantiora contra convulsiones sunt: oleum succini, quod cum petroleo mistum, illitum in contracturâ rigida, à causa frigida occasionali ortâ, admodum commendatur; oleum Philosophorum, olea item destillata juniperi, succini, spicæ, terebinthinæ, galbani, hinc galbanetum Paracelsi, quibus etiam subinde oleum de euphorbio additur, quod quia nimis forte, cautè adhibendum. Hinc

℞. *Ol. Terebinth.*
lumbric. terr. aa. ℥iß.
Pingu. human. ℥j.
canis ℥ß. M. f. Littus.

Penotus sequens linimentum mirè prædicat ad convulsionem brevi tempore dissolvendam:

℞. *Ol. terebinth.* ℥ß.
dest. Caryophyll. gutt. vj.
Mucil. bryon. q. s. pro consist.
Misc. & inunge locum affectum.

Denique unguentum spasmodicum Mynsichti, nervinum, dialthææ, &c. commodè applicari possunt, imponendo desuper emplastrum nervinum usitatum.

Speciatim si est convulsio ex læso nervo per puncturam in inepta venæ sectione, vulnus dilatetur, & olei destillati terebinthinæ calidi pauxillum instilletur; vel oleum laterinum, vel oleum ceræ, applicetur. Sed conferatur in specie hîc Sylvius *l.* 2. *Prax. ubi de Convulsion. cap.* 23. §. 84. Vel si vulnus fuerit grandius, ut imponi possit emplastrum, imitemur Scultetum *in Armam. Chir. obs.* 64.

Quodsi verò fiat, ut post scarificationem & venæsectionem ineptam pars quædam dolens aut tumida fiat,

℞. *Pingu. Vulpu.*
taxi aa. ℥iij.
ol. dest. spicæ ℥ß.
mastichin. ʒij.
Vini ʒiij. M. ad ignem.

Illinatur crebrò calidè totum membrum.

Pertinet huc balsamus spasmodicus Mynsichti, & pinguedo anserina suprà laudata, sicut in dolore, tumore ac livore partis cataplasma sequens egregium est:

℞. *Herb. agrimon.*
Cherefol.
fl. Chamomill. aa. M. j.
rad. Consolid. maj. ℥iij.
Sigill. Salom. ℥iß.
sem. lini
fœnugræc. aa. ℥ j.
Coqu. in s. q. ▽æ simpl. ad consistentiam cataplasmatis: per setaceum trajiciatur, & subinde applicetur.

D. S.

Brey wider die Geschwulst.

Sin ex luxatione articulorum aut ejus restitutione superveniat convulsio, quomodo curari debeat? vid. Scultetus *in Armament. Chirurg. Tab.* 8. *obs.* 28.

Quodsi ex vulnere partis fiat convulsio, illinatur pars oleo seu potiùs liquore oleoso lumbricorum terrestrium, oleo destillato terebinthinæ, vel vulneri instilletur balsamum sulphuris terebinthinatum.

Quodsi fiat convulsio ex ictu venenati animalis, vel in leviore malo oleum scorpionum illitum convenit; vel in graviore cucurbitulæ scarificatæ, vel cauterium actuale supra partem læsam imponatur, aut etiam emplastrum magneticum arsenicale, malaxatum cum oleo bufonum aut scorpionum, imponatur. Internè theriaca cum gentiana mista propinetur, imperando subinde sudorem.

Si ex hypercatharsi oriatur convulsio, internè opiata & theriacalia sufficiunt.

In spasmo flatulento seu cramba frictio levis partis aut panno aspero & calido, aut manu

manu calidâ, intinctâ spiritu baccarum juniperi aut spiritu theriacali, vel spiritu vini rectificato, vel inunctio pauxillæ theriacæ, cum aqua juniperi, statim cessare facit malum. Vel si malum sit gravius; fiat refugium ad expertum unguentum Cratonis:

℞. *Axung. anser. rec.* ℥iv.
Ol. dest. Caryophyll. ℈ß.
Cinnam. gutt. v. M.

Nervi ungulæ alcis à quibusdam circumligantur membris spasmo obnoxiis.

In spasmo gravidarum, præsertim flatulento, euporiston est matricaria: Herba contundatur, imponatur cervici, nunc sola, nunc verbenæ mista.

In contractura à causâ interna volatilia acidum corrigentia, & hinc temperata, illud obtundentia; & succum nutritium laudabilem suggerentia, sunt optima. Sic contracturam totalem ex arthritide relictam, continuato lactis usu curavit Tackius *in Phas. Soph. 2. pag.* 148.

ARTICULUS III.
De
Tremore.

MOtibus convulsivis affine malum est tremor, in quo cum motu naturali & voluntario simul aliquid convulsivi concurrit, dum in motu membri, v. g. sursum erecti, membrum subinde remittit, & in contrariam nonnihil partem abducitur, prævalente tamen motu intento primario. Unde prout ratione graduum tremor est vel major vel minor, sic etiam vel simplex est, vel convulsivus: Simplex est minor & vulgaris tremor, qualis v. g. post crapulam, aut post affectus animi graviores, in specie iracundiam, subinde apparet: Tremor verò convulsivus est major, & qui interdum in remissione paroxysmorum epilepticorum accidit, donec omninò cesset cum ipso paroxysmo. Et dicitur hîc tremor convulsivus, σπασμὸς τρομώδης, adeò ut tremor ad motus corporis depravatos omninò revocandus sit; Quia in tremore ægri membra liberè movere; & protensa ac suspensa sufficienter continere nequeunt, quin vibratione potiùs, & modò subsultatione, modò declinatione variâ, depravetur motus, sive totum corpus omnesque artus quacunque ratione, sive unum tantum alterumvè membrum particulare ita sit affectum. Tremor ipse nunc est universalis, nunc particularis.

C A U S Æ.

Vulgò causa tremoris rejicitur in facultatem motricem debiliorem & gravitatem membri, ita ut illa sufficienter movere membrum nequeat, quia hujus gravitas ob facultatis motricis imbecillitatem præponderat. Sed quacunque ratione explicetur hæc sententia, & quicquid etiam intelligatur per facultatem motricem, tamen insufficiens est. Ratio, quia in tremore omninò sufficienter movetur membrum, extenditur pes, arripitur aliquid brachio & manu; & etiam retinetur, sed depravatè. Vitium nempe cujusdam inquietudinis, & præterea inordinati membri motus, adjunctum est, adeoque non imminutè, sed depravatè, membrum movetur. Facultas enim motrix debilitata præsupponit motum imminutum; non depravatum.

Causa igitur genuina tremoris est actio duorum pluriumvè musculorum simultanea, seu eodem tempore instituta, sive sint antagonistæ musculi, sive non, sed tantùm tales, qui aliquomodo ad membri motum concurrere solent, vel eum adjuvant. Inter tales musculorum actiones, alia est principalis & intenta, alia minus principalis & præternaturaliter adjuncta; ita & dum unus musculus brachium extendit, alter simul agens eundem nonnihil torquet & flectit, vel alio modo vitiosè movet. Unde prior actio dat motum voluntarium intentum; posterior verò dat motum præternaturalem & convulsivum quasi supervenientem.

Causa duplicatæ hujus musculorum præternaturalis actionis sunt spiritus animales, qui uti naturali motu influentes movent membra naturaliter, ita etiam præternaturali motu depravatè eadem agitant: Et quidem vitium spirituum animalium in tremore est talis motus inordinatus, ut cum in unum musculum agilius & copiosiùs influere debeant, motu ferè uniformi in geminos seu binos pluresvè distinctos distribuantur; & ita difformem motum inducant; idque vel ex proprio vitio, licèt rariùs, vel ex vitio ipsius partis recipientis, idque frequentiùs.

Proprium vitium est, cum iidem spiritus confusè admodum & inordinatè moventur in affectibus animi gravioribus, ita ut pro voluntatis arbitrio minus ordinatum motum instituere queant, v. g. in ira, metu, terrore, & similibus. Aut cùm iidem facultate narcotica sunt nonnihil fixiores, depravatè & inordinatè per nervos feruntur: Quâ ratione post potum vini generosi nimium ex vi ejus narcotica membra subinde trement; non secus ac post inconcinnum narcoticorum usum: sic Fonseca *lib.* 1. *Consil.* 38. tremorem ex largo vini ejusque semicorrupti potu refert: Conf. Bartholinus *Cent.* 5. *Hist.* 38. Sed hujusmodi tremores magis transitorii & accidentales videntur, & qui facilè denuò cessant.

Partis recipientis vitio fit tremor, quando vel nervus, per quem influere, vel musculus, in quem evibrari debent spiritus animales, ita sunt vitiati, ut ob poros aut meatus in situ mutatos & malè conformatos, aut propter fibras non legitimè sitas aut dispositas, aut etiam propter quosdam meatulos, ob lapsum vel ariduram, aut causam aliam variam, omninò interceptos vel obstructos, legitimus motus spirituum animalium nonnihil pervertatur, ita ut & in musculum primario motui intento destinatum, & simul quasi quadam deviatione in vicinum ferantur. Sæpiùs enim in tremore aliquid irritativi circa nervi principium, progressum, aut insertionem occurit, cujus occasione sub motu voluntario spiritus influi non præcisè ad determinatum musculum, sed simul ad alios vicinos feruntur. Hinc Castro *Tract. Quæ ex quibus pag.* 102. Tremores, qui febribus superveniunt, revera motus convulsivos esse asserit, & Hœchstetterus *Decad.* 4. *cas.* 7. *pag.* 415. Tremores ad convulsivos motus non absurdè refert; Adeoque in omnibus tremoribus gravioribus plus minus inveteratis aut habitualibus aliisque, ad partem ipsam spirituum motum recipientem respiciendum est.

His ipsis causis ac fiendi modis facilè causæ remotiores occasionales accommodari possunt: quas inter eminent imprimis fumi Mercuriales, auri & argenti; hinc enim operarii, qui talia tractant, v. g. aurifabri, subinde tremunt. Item qui incautè cingulo sapientiæ contra scabiem utuntur, subinde tremore corripiuntur. Ad tremorem etiam sæpè disponit Venus nimia, & partis refrigeratio: Sic Borellus *Cent.* 1. *obs.* 84. Tremorem à nimio frigore venæ sectione curatum refert. Hinc etiam potus nimis frigidorum, v. g. copiosæ aquæ frigidæ in febribus, aut potus nive vel glacie immoderatè refrigeratus, autore Sennerto, interdum tremores partium inferunt. Excretiones sanguinis salutares suppressæ & ipsæ suo modo tremorem inducunt; aut saltim mala tremori vicina; quæ inter sunt primariò mensium & lochiorum suppressiones, item secundinæ fœtusque mortui retentio: vid. Langius *lib.* 3. *Epist.* 2. quo refert tremorem brachiorum & cordis ob defectum evacuationis lochiorum in puerpera. Facit huc etiam observatio curiosa Foresti *in lib.* 10. *Obs.* 100. mulieri ob obstructos menses vitio uteri singulis diebus vapor quidam seu spiritus adscendebat, potissimum sub noctem ex imo ventre, qui tandem repens per venas & arterias, etiam colli, ita ut ipsamet interiùs sentiret, qui ad musculos maxillarum adscendens, ad tempus hærebat, palpitationem quandam & jectigationem manifestam inducens, mox in genis ruborem inferens & dolorem, sine tamen epileptica procidentia, per uterina aperientia autem curatus fuit. Idem Forestus *obs.* 101. mulieri fluentibus mensibus mense Majo venam secavit, unde menses statim retracti ad superiora & restricti fuerunt: post singulis mensibus minus profluebant, & semper eodem tempore simul experiebatur palpitationem tremulam in brachio, eodem speciatim in loco, in quo venæ sectio prius fuerat instituta, non sine molestia ac magno dolore, atque hæc singulis mensibus patiebatur: tandem ad ciendos menses sectâ vena saphæna curata fuit.

Denique notum est, quod in febribus malignis etiam interdum tremor, sicut convulsio non rarò supervenit; Sic etiam Epiphanius Ferdinandus *Histor.* 41. observat tremorem criticum tertianam continuam solventem. Salmuth *lib.* 3. de tremore periodico exemplum habet.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica: Tremor seipsum oculis prodit. Et ab aliis affectibus, in specie paralysi, & motibus convulsivis propiè sic dictis, ex eo distinguitur, quod semper conjunctus esse soleat cum motu voluntario. In motu verò convulsivo, ipso ægro nescio, ac præter voluntatem ejus, motus convulsivi accidunt.

Diagnosis causarum ex antecedentibus & adjunctis circumstantiis facillimè cognosci possunt: Si enim vitium sit spirituum animalium, & alia signa facultatis animalis læsæ simul notantur: Si verò in ipsis membris resideat vitium, ferè particulare est symptoma, præcesserunt causæ speciales, membrum plus minus lædentes.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Per se nihil periculi portendit.

Si superveniat aut succedat paralysi, non est malum, indicium enim est paralyseos remittentis, & motus naturalis nonnihil redeuntis.

Tremor à causis internis pendens, utut in se non sit periculosus, quoniam tamen facilè degenerat in alios graviores affectus nervinos, v. g. in paralysin, apoplexiam, lethargum, spasmum, &c. ob id ratione horum consequentium, non est negligendus.

Tremor senum vix curari potest, quia utplurimum hos ad mortem comitatur.

Tremor hæreditarius, item qui ex vitiosa diæta successivè genitus, sed jam confirmatus est, rarò etiam perfectè curatur.

Tremor si permutetur in convulsionem, periculosum est.

Item, si in febre ardente tremoribus succedat delirium ex metastasi materiæ morbificæ, periculosum est.

Item

Item Hippocratis est prænotio: *Qui tremores ad manus resiliunt, mali sunt.* Interdum enim, si ægri manus attentè consideratur aut attingatur, contremiscentem illam quasi subitò revelli animadvertimus. Est spasmus tromodes, seu motus ex convulsivo & tremore compositus, & periculum non leve portendit, imminentem scilicet convulsionem, similiaque pathemata, idque in specie in morbis ardentibus.

Tremor, qui supervenit mulieribus post partum, ex retentis quibuscunque in utero, periculosus est affectus, subinde enim epilepsias lethales infert.

Et denique tremor in apoplexia aut lethargo accidens, malum signum est, prostratæ scilicet ferè penitus facultatis animalis, ejusque functionum.

Si tremor est in labio inferiore, notum est sequi vomitum; qui tamen tremor in labio est potiùs motus convulsivus, quàm reverà tremor.

CURA.

Quod attinet curam: in hac removendæ imprimis sunt causæ quæcunque remotæ; hinc appropriatis nervinis & cephalicis, tàm internis quam externis, tremori succurrendum; quæ inter sunt omnia ea, quæ in paralyticis, apoplecticis & convulsivis morbis conveniunt. Adeoque pro varietate causarum determinanda nonnihil cura, in malignis nempe usurpantur alexipharmaca: in retentis vitiosis uterinis usurpantur expellentia, c. gr. secundina: si ex fumis metallicis & Mercurialibus, imprimis mineralia conducunt: Quodsi evacuandi sit scopus in tremore, pilulæ arthericæ officinales, aut extracta catholica, aliaque laxativa cum Mercurio dulci in usu esse solent.

Aliàs remedia appropriata ad tremorem sunt, nervina imprimis, tàm interna quàm externa. Hæc inter sunt primariò salvia, & quæcunque ex hac parata. Inter plura autem essentia salviæ, spiritus salviæ, &c. quâ ratione Forestus *l.* 10. *obs.* 99. cerevisiam salviatam pro potu ordinario mirè commendat. Unde etiam essentia salviæ cum spiritu liliorum convallium parata, & cum essentia castorei mista, internè sunt usitatissimæ; sicuti etiam pro usu externo infusum salviæ cum vino aut aqua, & similia laudantur, si nempe quotidie his laventur manus aliquoties, & per se siccari permittantur. Aut etiam spiritus salviæ infusione castorei impræganatus, vel etiam essentia salviæ, mista cum castoreo aut ejus essentia, fricando aut inungendo partem affectam, usu externo adhiberi solet: Conf. Bartholinus *Hist. Anat. Cent.* 5. *Hist.* 58. Juxta salviam eminet stœchas Arabica, primula veris, rosmarinus, melissa, & ex eadem remedia spirituosa parata, radix acori veri, uti etiam acorus conditus, radix pœoniæ & helenii, semenque pœoniæ. Baccis juniperi uti egregia inest vis nervina, ita speciatim essentia baccarum juniperi per spiritum vini tantùm parata, spiritus ac oleum, malvaticum juniperinum, continuato aliquamdiu usu interno & externo, item rob juniperi, imperando simul sudorem, sunt convenientissima; aut ipsæ baccæ spiritui vini infusæ, ita ut quotidie tantillum hujus infusi bibatur, simulque quotidie decem grana baccarum infusarum devorentur; sic enim & nervi roborantur, & tremor tollitur: Item decoctum ligni juniperini per modum diætæ sudoriferæ propinatum. Substantia nempe aromatica dicti decocti mediante sudore penetrat undique per universi corporis poros ac meatus, dissolvit mucositates, abstergit sordes, purificat sanguinem & corporis habitum, & ita in paralyticis convulsivis, tremoribus, apoplecticis, & similibus morbis æquè polychrestus eorum est usus, ac in catarrhalibus affectibus. Quidam decoctum aliaque medicamenta ex fraxino, ob signaturam tremuli seminis laudant.

Aromata, ceu egregia ad affectus nervinos per se sunt nota, in specie nux moschata, caryophylli, & cinnamomum. Castoreum & omnia ex castoreo parata, interno & externo usu singulariter laudantur: quò etiam facit essentia florum anthos, chamædryos, summitatum hyperici, ambræ, aqua theriacalis Stapediana, pulvis analepticus Mindereri, confectio alchermes, &c.

Cerebrum leporis assatum & comestum ab antiquis admodum laudatur. De hoc ipso refert Forestus *lib.* 10. *obs.* 99. sibi esse relatum à pharmacopœo fide digno, artificem Bruxellensem esu continuo cerebri leporis assati solùm à tremore liberatum fuisse. Aliàs notum est, quod usus ciconiarum, usus palumborum in cibis, item solum cerebrum palumborum assatum & devoratum, conducant contra tremores.

In tremoribus senum nimiis laudatur præ ceteris fimus pavonis, cum s. q. spiritus vini vel aquæ vitæ subactus, & in potu usurpatus temporibus matutinis, pro una vice ℨj. sufficit: Vid. Borellus *in Observ. Cent.* 3. *obs.* 98. Quæ supra de oleo buxi, corylino, &c. contra convulsiones fuerunt insinuata, pariter etiam tremori applicanda sunt. Aliàs etiam cinnabaris antimonii, specificum cephalicum, antimonium diaphoreticum, & similia sulphurea antimonialia, cum ossibus humanis præparatis mista & propinata, blandum sudorem expectando adhiberi solent. Præsertim quidem, si à mineralibus, imprimis Mercurialibus, excitatus fuerit tremor, insigniter conducunt talia mineralia, ad hoc nempe, ut bene-

beneficio eorum eliciatur foras Mercurius, quò sublatâ causâ tollatur effectus. Aliàs decoctum helenii & fœniculi experimentum est Hœchstetteri *in Observ. Decad.* 3. *cas.* 4. *pag.* 231.

Aliàs in tali casu remedia solaria, ac ipsum adeò aurum foliatum assumptum, non omittenda sunt; Zacutus Lusitanus inungit unguentum ex auro.

Inter externa contra tremorem quemcunque, à quacunque causa excitatum, ceu singulare & indubitatum experimentum commendat Forestus *lib.* 8. *obs.* 5. frictionem & lotionem membri cum urina propria recens excreta: Loco cujus spiritus formicarum, item lumbricorum terrestrium, & cum his paratæ aquæ articulares ad extra, item spiritus salis Ammoniaci conducunt.

℞. ▽*a articul. ad extr.* ℥iij.
 ∽ *lumbr. terr.* ℥iß.
 formicar. ℥j.
 Ess. Castor. ʒiij.
M. D. S.
Eusserlich Glieder-Wasser.

Aliàs partibus trementibus utiliter Petrus à Castro illinit aquam destillatam ex urticis minoribus, mense Majo collectis & destillatis. Fraxinus, cùm ejusdem semen sit in continuo tremulo motu, ob id commendatur à quibusdam lixivium impraegnatum seu superfusum foliis fraxini, quo lixivio partes trementes lavandæ, & spontè exsiccandæ. In malo diuturno conveniunt thermæ, item insessus seu balneum ex cubili formicarum subinde repetitus.

Præter dicta conveniunt oleum nardinum & costinum, castorei, lumbricorum terrestrium, laurinum, oleum destillatum juniperi, salviæ, majoranæ, & ex his parata balsama pro inunctione membrorum trementium.

CAPUT III.

De *Spirituum animalium influxu abolito.*

ARTICULUS I.

De *Apoplexia.*

DUm omnes functiones animales in sensu & motu subitò cessant, ita ut taliter affectus non secus ac ex improviso quasi fulmine in terram percussus & attonitus jaceat, simulque vox auferatur, respiratione ipsâ plus minus imminutâ, cum aut sine stertore, dicitur apoplexia der Schlag: Nempe utplurimum saltem functiones & actus spontanei seu voluntarii læduntur, minus verò motus naturalis, utut interdum & hi afficiantur: color faciei & oculorum utplurimum rubet, facies tumida est, & corpus simul calet, utut interdum & in paroxysmo diuturniore facies pallere observetur: Membra omnia sunt laxa, & si brachium vel pes levetur, pondere suo statim dilabitur: Æger fortiter tactus, irritatus vel acclamatus, nec sentit nec loquitur, ore hiante, & interdum stertente, profundum dormit: Resolvitur subinde simul vesicæ & ani sphincter, unde feces alvi, aut injecta enemata, & urina sponte sua & involuntariò effluunt. Verbo: Apoplectici non differunt à mortuis, nisi quod supersint vestigia respirationis, pulsus & aliquis color in facie. Supervenit tandem & spuma circa os, unde respiratio cessat. Hæc dum ita fiunt, est apoplexia universalis seu fortis. Dividitur enim communiter ratione pulsus & respirationis superstitis in levem, vehementem, fortem, & fortissimam; ita ut in priore pulsus & respiratio sint adhuc satis naturales, in reliquis speciebus magis magisque deficiant cum sudore frigido; & quidem in forti cum stertore & spuma, in fortissima respiratio ad sensum omnis aboleatur, pulsus verò languidus, parvus ac celer evadat. Deinde ratione subjecti dividitur apoplexia in universalem & particularem; quatenus illa cum capite totum corpus; Hæc modo dimidium caput & trunci mediam partem affligit, diciturque hemiplegia seu hemiplexia; nunc hoc vel illud tantum membrum motu ac sensu subitò privat; sub paraplexiæ & paraplegiæ nomine. Hemiplexia est affectus talis dimidii corporis, quando homo quoad omnes, vel dextras vel sinistras tantùm, partes ita afficitur, inde à sagittali sutura per mediam lineam exactè usque ad perinæum; ita ut mirum sit, quod una saltem medietas privetur sensu & motu, altera verò & sentiat & moveatur. Denique addit his Lindanus quandam speciem apoplexiæ, hactenus innominatam, quando nempe toti corpori perit sensus & motus, excepto tantum capite. Quoad ultimam apoplexiæ speciem, paraplexiam seu paraplegiam, ea tantùm in uno alterove membro, majore vel minore, contingit, ut ejus sensus & motus subitò in totum pereat. Hanc ipsam speciem, qui modus apoplexiæ particularis, autores passim solent referre ad paralysin; sed malè, ut rectè demonstrat & asserit etiam Lindanus, Hippocrates, Aretæus, & alii autores, imo omnes antiqui, qui distinguebant accuratè paralysin ab apoplexia: Et quos affectus ex interna

interna causa natos hodiè ad paralysin referimus vulgò, illi ad apoplexiam retulerunt; quo sensu etiam Hippocratis *sect.2. aphor.42. Apoplexia levis facilè solvitur, apoplexia vehemens nunquam sine febre*, interpretandus venit. Commendatores super hunc aphorismum variè se torquent, Galenus obiter transcurrit, & ipse Cardanus tantummodo Grammaticum agit, non Medicum: Sed ex dictis explicatio facilis est, dum per vehementem apoplexiam intelligit Lindanus illam totius corporis universalem, & de illa nemo curatur, nisi superveniat febris; per apoplexiam verò levem intelligit hemiplegiam vel innominatam, vel aliam. Levis est dicta respectu nempe totalis & universalis, & videmus, quod tales hemiplectici diu supervivant, cum omnes affectus apoplectici & paralytici sint difficulter curabiles.

C A U S Æ.

Circa causas apoplexiæ considerandæ sunt & causæ generationis & causæ permutationis: Causa proxima generationis formalis est deficiens spirituum animalium motus in cerebro, interdum simul etiam cerebello, & hinc eorundem cessans influxus in membra reliqua. Et quidem si cerebelli culpa fiat, non tàm apoplexia erit (in qua, nisi fortissima fuerit, saltem motus spontanei plus minus abolentur, non verò naturales in pulsu & respiratione:) quam syncope cardiaca, in qua cordis motu penitùs sublato circulationis sanguinis cessatio, ejusdem in cerebrum distributio, & spirituum animalium & vitalium necessaria annexio, omninò tollitur, & mox pulsu & respiratione plus minus interdum ad sensum penitus sublatis sine sensu & motu mortuorum instar jacent; sive sanguinis vitio, quod rarius; sive nervorum cardiacorum culpa, v. g. convulsorum, ut in affectibus hystericis & similibus; sive spirituum in suo ex cerebello influxu inhibitorum causâ eveniat. Conf. Willisius *de Anim. Brutor. Part. 2. cap.* 8.

Causa remota materialis seu occasionalis est vel interna vel externa: Utriusque, præcipuè internæ, ratione fit apoplexia vel accidentalis, vel habitualis: Habitualis est, quæ post certas prægressas in corpore occasiones & dispositiones interdum supervenit; Accidentalis verò, quæ subitò, interdum fortuitò, sine præcedente certa in corpore alteratione, ægros prehendit: quod frequentissimè à causis externis oritur.

Utraque est vel privativa, vel positiva, secundùm Helmontii doctrinam *Tract. de Lithiasi cap. 9.* ita distinguendo: Privativa est, quæ citra directam activitatem in spiritus animales, aut citra peculiarem iis inductam alterationem, saltem impedimenta quædam infert, propter quæ legitimè iidem aut generari aut distribui nequeunt; adeoque talis causa à posteriori & indirectè saltem, vel spiritibus animalibus producendis materiam subtrahendo, vel eorum motum atque emanationem inhibendo, apoplexiam infert, v. g. qui ex suspendio aut casu ab alto, aut sanguinis intra cranium effusione, aut meatuum cerebri obstructione qualicunque, apoplexiam patiuntur: Positiva verò apoplexia est, quæ à tali fit causa, quæ spirituum animalium crasin & constitutionem vitiare, eosdem ad motum & inde dependentes functiones planè ineptos reddere, narcosi & stupore quodam afficere, aut instar liquorum fermentescentium gas eosdem quasi extinguere & suffocare valet: qualis vis in opiatis, carbonum fumo, fulmine, & similibus notissima est.

Quod attinet apoplexiam privativam: ea fit vel ob sanguinis deficientem naturalem circulum ad & per cerebrum, & inde cessantem spirituum animalium generationem; idque vel viarum vel sanguinis ipsius culpa; vel ob spirituum denegatum motum in cerebro, & consequenter effluxum, ob pororum cerebri & meatuum ejus vitium, vel obstructorum vel compressorum, sive in ejus centro medullari, adeoque in ipso corpore calloso fiat, sive in ejusdem progressibus, scilicet corporibus striatis & caudicis medullaris initio; idque nunc in universo cerebro, nunc in altera saltem ejus medietate.

Sanguinis motus & influxus ad cerebrum deficit vitio vasorum, arteriarum nempe carotidum & vertebralium obstructione, aut compressione, aut penitus laceratione. Sanguinis hunc motum circularem deficientem, & inde natam apoplexiam, illustrat ligatura fortis collo injecta: hanc enim, si fortiùs stringas tanquam hominem suspensurus, eo ipso momento, quô arteriæ carotides & venæ jugulares in collo constrictæ sanguinis motum ad cerebrum tollunt, eo ipso quoque momento omnis motus sensusque perit in talibus, utut adhuc ad tempus & aliquot horas supervivant. Patet hoc etiam in canibus, si factâ cutis colli apertione ligentur fortiter arteriæ carotides, ita tamen, ut parvæ arteriæ cervicales adhuc liberæ relinquantur, canis exinde somnolentus, torpidus & stupidus jacet, & tamen ad biduum ferè supervivit, actionibus tamen animalibus maximè imminutis, de quibus quicquid superest, id obtinet beneficio arteriolarum cervicalium adhuc liberarum, tandem tamen moritur.

Causa ergò hujus apoplexiæ, ut loquitur Hippocrates, est obstructio venæ. Per venam verò hoc loco tam vena propriè dicta, quàm arteria intellecta fuit apud veteres.

Verùm hîc loci non existimandum est, deficientem influxum sanguinis per unum alterumvé arteriarum carotidum ramum inferre apoplexiam, sed potiùs ex impedito sanguinis per venas refluxu, & hinc ejusdem in cerebri cerebellique confiniis, aut stagnatione aut extravasatione immodica potius, aut externorum comprimentium violentia, v. g. luxatione vertebrarum colli enormi, apoplexiam oriri, Wepfero concedimus. Contra hanc enim hypothesin arteriarum nempe carotidum ac vertebralium à causa interna angustiam, & hinc sanguinis denegatum affluxum ad cerebrum, rectè & eleganter disputat Willis. *de Anima Brut. S. II. c.* 8. *p.* 265. & majus periculum ex sanguinis abundantia, quàm defectu apoplecticis imminere asserit, cùm arteriæ carotides vel vertebrales mutuis anastomosibus coëant, adeoque quamvis forsan in uno latere arteria sit compressa aut obstructa, alterius tamen lateris arteria sanguinis transcolationem peragere, & totum cerebrum irrigare possit. Unde & Sylvius *lib.* 2. *Prax. cap.* 21. §. 36. minus hoc concedere vult, dum vasa arteriosa obstrui aut comprimi posse, indeque apoplexiam oriri non putat: ita ut non nisi raram, & saltem propter externæ causæ violentiam talem apoplexiam, ex denegato sanguinis per arterias influxu dependentem, oriri æstimem, quin potius propter impeditum circulum ex denegato refluxu, & hinc cerebri aut repletione, aut compressione, aut à sero extravasato repletione, sicque spirituum impedito motu in cerebro, & impedito influxu ad partes reliquas, apoplexias hujusmodi privativas, vitio sanguinis circuli contingentes, oriri arbitrer.

In sanguine verò hæret vitium seu causa ejus stagnationis, quando hic crassus, grumosus, aut nonnihil coagulatus existit, & ita in vasis stagnat aut hæret; sive in vasculis meningum: sive in sinubus cerebri: sive in ramis carotidum aut jugularium, sive denique in ramis pulmonalibus: Nam & in his si coagulatus existat, syncopen cardiacam aliis dictam, vitio sanguinis natam, aliis vero catarrhum suffocativum dictum, infert. Nam hic affectus est finitimus & simillimus apoplexiæ, adeò ut catarrhus talis suffocativus ex sanguinis stasi in pulmonibus, & apoplexia ex sanguinis stasi in cerebro aut ejus vasis, loco tantummodo differant. Qua ratione etiam syncope ab hermeticis dicitur lunaris eclipsis: apoplexia verò solaris eclipsis. Nec ullum est dubium, tales ægros sive à sanguine stagnante suffocatos, sive apoplecticos, eodem modo interfici: Unde etiam teste Fracassato *in Epist. de cerebro ad Malpigh.* apoplecticorum vasa sanguifera in pulmonibus interdum admodum turgida aut penitus disrupta, inventa fuerunt. Facit huc etiam exemplum Panarolli de quodam morbo, apoplectico insultui simillimo, orto ex sanguinis copia & unà stagnatione. Sed de his & similibus pluribus & apoplexia ex hac causa nata, vid. imprimis Wepferus *de Apoplex. & de loco affecto in apoplex.* Schneiderus *Tract. de Catarrhis*, in specie *ubi de Catarrho suffocativo, & de Catarrho sanguinis.*

Communis veterum sententia est, in apoplexia cerebri ventriculos repleri, & exinde spirituum animalium motum tolli: Sed experientia testatur, sæpiùs aliis morbis mortuos exhibuisse ventriculos cerebri repletos & obstructos, cum tamen nulla secuta sit apoplexia: Sic refert Lindanus, Amstelodami dissectum fuisse caput viri, qui per tres annos dolore capitis acerbissimo laboraverat, cujus ventriculi ita repleti fuêre humore seroso aut limpido, simili lymphæ vasorum lymphaticorum, ut integra pinta Hollandica exinde potuerit eximi, nunquam tamen fuerat apoplecticus: Sic Fernelius exemplum recenset inter alia aperti cujusdam capitis apoplectici, in cujus cerebro nihil noxæ inventum fuit, sed tantummodo in vena jugulari sanguinis grumi: id quod convenit cum Nymmanni sententia *de Apoplex.* qui sedem apoplexiæ statuit in torculari herophili seu loco concursus quatuor sinuum duræ meningis, & dicit, sanguinem abire in grumos, & grumositates ibi stagnantes impediendo motum humorum apoplexiam inferre: quo etiam videbitis accedere Hofmannum *in Instit.* Ignoravit autem Nymmannus circulationem sanguinis, unde spirituum influxum cum sanguine denegatum causam asserit, cùm potiùs ex impedito refluxu, hinc sanguinis stagnatione, & cessante in cerebro circulo, apoplexia inde oriatur. Rarissimæ sunt ergò apoplexiæ ex impedimento sanguinis versus cerebrum, nisi fiant à maxima violentia externa: Sic aliàs notum est ex concussio aut depresso cranio secutam apoplexiam: ex porulis ac meatibus cerebri nimium depressis, & invicem conniventibus; unde & sanguinis & spirituum animalium motus omninò fuit interceptus.

Ex dictis patet, quod apoplexiæ causæ proximæ sint vel impeditus spirituum animalium motus in cerebro, vel impeditus sanguinis circulus per cerebrum. His causis proximis adjungendæ causæ remotiores, quæ quacunque ratione proximas inferunt, & per consequens apoplexiam causant. Hæ verò omnes eò conducunt, quatenus sanguinis ut & spirituum animalium influxum & motum & sanguinis circulum tollunt.

Remotio-

Remotiores causæ, quæ ad apoplexiam hanc, ex sanguinis deficiente motu oriundam, disponunt, sunt variæ: nempe frigus repentinum aut nimium congelando quasi sanguinem, & ita inspissando ejus motum impedit, aut quocunque modo alterando sanguinem aut spiritus, ad apoplexiam disponit. Facit huc, quod juxta Hippocratem *Aphor.* 16. & 23. *l.* 3. aër frigidus & humidus, hyems, autumnus; item aër aquilonius continuis imbribus irrigatus, ad apoplexiam disponat: quæ ipsa & confirmantur à Foresto *lib.* 10. *obs.* 70. Econtra verò æstus nimius aut calor ambiens nimius, aliquando nimis massam sanguineam, disponere potest ad apoplexiam, teste Schenckio *lib.* 1. *de Apoplex. observ.* 1. vid. Piso *de Colluv. serosa.* Forsan & huc pertinet suo modo lauta nimis & larga diæta cum vita sedentaria conjuncta; hinc enim rectè dicit Henricus ab Heer *obs.* 18. quod nos septentrionales imprimis ex ingluvie & comessationibus corripiamur apoplexia. Quò facit lotio capitis illegitima cum aqua tepida, si scilicet subitò caput exponatur aëri frigido: Exemplum tale observavit Amatus Lusitanus *Cent* 1. *Curat.* 36. Ex tumore cranii externo sanato apoplexiam natam refert Bartholinus *Cent.* 4. *observ.* 86. Morbi melancholici in apoplexiam quoque abeunt, quod præter Mœbium *in Instit.* etiam observavit Forestus *lib.* 10. *observ.* 78. Post nimia purgantia sanguis draconis pro adstrictione alvi adhibitus apoplexiam intulit, teste Bartholino *Cent.* 2. *Epistol. pag.* 680. Speciatim suppressæ quædam solennes sanguinis evacuationes per hæmorrhoides aut uterum, aut hæmorrhagiam narium, &c. frequenter admodum ad apoplexiam disponunt: sic ex suppressa narium hæmorrhagia consueta apoplexiam observat Hildanus *Cent.* 3. *observ.* 11. Conf. Zacut. Lusitan. *lib.* 7. *Hist. Med. Princ. c.* 7. & Fontanus *l.* 1. *Curat. & Respons. pag.* 25. Et hinc est propter talem sanguinem extravasatum, aut ex anastomosi effusum, quod tam sæpè in apoplexiâ mortuis sanguis congrumatus & coagulatus in cerebro ejusque ventriculis fuerit repertus: sic Bartholinus *Cent.* 2. *Hist.* 60. & Rhodius *Cent.* 1. *Observ.* 67. ex sanguine congrumato & extravasato, ventriculos cerebri replente, ex plexibus choroideis eò effuso apoplexiam lethalem observant; sicut etiam in occipitio sanguis congrumatus sæpe repertus fuit: Sic Hildanus *Cent.* 3. *obs.* 12. observat mulierem, quæ menstrua suppressa sæpius per os & nares excrevit, quæ tandem & hâc suppressâ excretione apoplexiâ lethali correpta fuit, & post mortem post triginta sex horas sanguinem adhuc per dicta loca excrevit: sicuti etiam in *Observat.* 11. *citata Cent.* idem Hildanus tale refert: Vid. Borellus *Cent.* 2. *Hist.* 34. Venus è contrà nimia potissimum in senibus ad apoplexiam multùm disponit: Vid. Henricus ab Heer *observat.* 18. & Platerus *in observat.* Pertinent huc imprimis affectus animi graviores quicunque, quos inter imprimis est ira, quæ cum inducat sanguinis ebullitionem ejusque insignem fervorem, in prædisposito cerebro facilè stagnationem sanguinis & apoplexiam infert. Et cumprimis homines εὐσαρκοι subinde apoplexiâ correpti observantur ex iracundia, monente Foresto *lib.* 10. *obs.* 70.

Spirituum animalium quod attinet deficientem motum: cessat hic ferè ex pororum ac meatuum conniventia & subsidentia quasi, cujus plures possunt esse occasiones, contusione, v. g. à cerebri & valida commotione; item à materia tenui, subtili & quasi lymphatica, successivè circa cerebri corticem glandulosum congesta, subitò & impetuosè interiora versus irruente, & ita poros & meatus obstruente: quam causam in habituali apoplexia imprimis accusat Willis. *cit. loc.* Item à sanguine grumoso, v. g. post capitis contusiones extravasato; item ab abscessu in meningibus rupto, aut alia vitiosa materia extrinsecus cerebro instillata, aut intrinsecus in cerebro collecta, aut circa ejus basin congesta, ibiqu compressionem cerebri & in specie radicis medullaris & nervorum principii inferente.

An etiam mucus viscidus & pituita præternaturaliter extrinsecus circa medullam spinalem colligi, eandem comprimere & ita apoplexiam aut cognatos affectus inferre valeat, prout asserit Sylvius *l.* 2. *Prax. cap.* 21. § 49. *pag.* 162. ceu dubium & minus probabile in medio relinquo, ob lentum pituitæ motum, nisi vehiculo seri aut lymphæ, à motu naturali quacunque causa oberrantis, ad ista loca delata & collecta fuerit: vid. Helmontius *Tr. de Lithiasi.*

Disponunt ad hanc apoplexiam contusiones, & concussiones capitis, tàm cum quàm sine manifesta ejus læsione factæ; sive collabantur & angustentur saltem pori, sive sanguinis simul vitietur circuitus intra cranium, v. g. ex nimio sonitu: commotum enim & concussum cerebrum subsidet quasi, ita ut poris ejus sic collabantibus & angustatis, aut distortis, aut vitiosè difformatis, spirituum meatus & viæ deleantur: Sic ob casum ab alto, ex gravi cerebri concussione, apoplexiam lethalem observavit Horstius *lib.* 2. *obs.* 13. sicut etiam Deodatus *in Valetud. pag.* 121. ex casu ab equo vertiginem, quæ tandem in apoplexiam lethalem desiit, observavit: sic notum est ex alapa inflicta, apoplexiam fuisse obortam, qualia exempla habet Schenckius ex Benivenio *in observ.* uti etiam Hildanus *Cent.* 5. *obs.* 85. & *Cent.* 6. *obs.* 11.

Item ex ictu oculi nimio, indeque valida capitis & cerebri concussione, apoplexiam in puero observavit Fernelius *l. 2. de Abdit. Rer. Causis cap.* 15. Non secus atque idem Fernelius *eod. loc.* refert, virum quendam ex vulnerato oculo apoplecticum, in quo dissecto sanguis grumosus copiosus circa cerebri basin decubuerit: sic ex percussione oculi cum raphano apoplexiam vidit obortam Scultetus *in Armament. Chirurg. observ.* 21. Apoplexiam à cranio depresso & sanguine extravasato, præter quotidianam experientiam, etiam testantur Duretus *in Hipp. Coac. Prænot. pag.* 366. Borellus *Cent.* 2. *obs.* 34. Henricus ab Heer *obs.* 12. Wepferus *de apoplex. observ.* 1. & 2. Bartholinus *Cent.* 2. *Hist.* 60. & Bonettus *Sepulchret. lib.* 1. *sect.* 2. *observ.* 7. 8. 12. *ac* 13.

Præter sanguinis collectiones intra cerebrum, pertinent huc etiam vitia seri & lymphæ, quatenus, ut suprà monitum, inundando cerebrum, & omnes ejusdem poros replendo, apoplexiam non rarò periculosam inducere possunt, autore Marcello *Donato. lib.* 2. *Hist. Med. Mirab. cap.* 6. qui refert de quodam forti apoplexia peremto, in cujus aperto cranio tota cerebri substantia aquoso humore perfusa & oppleta fuit reperta, qui ipse humor etiam in cerebri ventriculis redundavit: dissectis carotidibus ingens sanguinis crassi melancholici emanavit copia: sic affirmat Columbus *in sua Anat. cap.* 15. quod apoplecticorum capita dissecta exhibuerint sæpissimè cerebrum magna aquæ glutinosæ copia distentum. Facit huc observatio Johannis Danielis Horstii *in Obs. Anatom.* 3. de Principe apoplectico mortuo, in quo præter alia observatum fuit cerebrum magnum & grande, sero & pituita plus quam refertum, maximè in ventriculis; arteria autem venosa ac aorta nigro humore, atramento simili, fuit repleta & perfusa, qualem Princeps ante apoplexiam ad aliquod tempus in lingua & faucibus habuerat. Plura exempla vid. apud Wepferum *obs.* 4. & 15. Willisium *Anat. Cerebri c.* 12. Facit huc suo modo potus vini nimius & crebriùs repetita ebrietas, quæ multos, & quidem ætatis consistentis, & alias optimi habitus, ad apoplexiam disponit; Nam ex his ortam apoplexiam refert Fonseca *l.* 2. *cons.* 89 uti etiam Forestus *l.* 10. *cons.* 69. Non enim solùm vis narcotica spiritus vini spiritus animales alterare & apoplexiam inferre potest, sed & copiosa lymphæ generatio & cerebri inundatio à potu vini copiosi huc pertinet, dum post nimium ejus potum apoplexiam & inde paralysin linguæ & lateris dextri observat Piso *Tr. de Colluv. serosa. pag.* 88. Apoplexiam à tumore, v. g. steatematico, vid. apud Bonetum *loc. all. Observ.* 53. *seroso*, Panarolum *Pentec.* 1. *observ.* 17. Pertinet huc etiam scabies retropulsa; ex qua apoplexiam in viro ætatis consistentis observavit Mœbius *in Instit. pag.* 265. Variolæ etiam huc videntur facere nonnihil repulsæ apoplexiam inferentes, teste Foresto *lib.* 10. *observ.* 70. Ita ut privativa apoplexia, quatenus ex causa saltim externa oritur, pro faciliori praxi nunc sanguinea, vitio nempe sanguinis in cerebro extravasati, & grumis suis cerebri structuram & spirituum motum lædentis, nunc serosa seu lymphatica dicenda sit: Vid. *Observ. Anat. in* Bonetti *Sepulchreto*: quorum ista hominibus mediæ seu consistentis ætatis, iracundis, corpulentis, obesis, ebriosis, & aliàs apparenter sanissimis; posterior verò senibus decrepitis, catarrhosis, & similibus, obvenire solet.

Vapores Mercuriales pariter apoplexiam inducunt, vid. Langius *Epist. l.* 1. *Epist.* 43. hinc qui Venetiis specula Mercurio illinunt, ad apoplexiam declinant: Vid. *Acta Societ. Reg. Vol.* 1. *pag.* 18. Præterea vapores thermarum sulphurearum apoplexiam inferre notat Schenckius *l.* 1. *obs.* 2. Sicuti ex nimio fœtore ex vaporibus puteorum cænosorum apoplexiam refert Marcell. *l.* 2. *c.* 6. Fumi narcotici metallici, carbonum, cerevisiarum & vinorum effervescentium, etiam referuntur à quamplurimis ad causas apoplexiæ privativæ remotas, quatenus spiritibus animalibus vincula injiciunt, ut ipsa experientia loquitur.

Cui etiam causarum generi adscribendus venit terror ac gaudium immodicum: de quorum priore vid. Hildanus *Cent.* 6. *obs.* 12. & Lossius *l.* 1. *obs.* 14. qui refert, terrorem ex sclopeto exploso apoplexiam intulisse, quatenus spirituum motum & agilitatem sistendo, horum influxum ad inferiora inhibent: Sicut ex nimio sonitu apoplexiam obortam etiam notat Fontanus *in Curat. & Respons. l.* 1. *pag.* 49. & Amatus Lusitanus *Cent.* 3. *obs.* 26. à tonitru Benivenius *c.* 23. Quò etiam pertinent apoplexiæ ex fulmine, quæ notæ sunt ex Marcello Donato, & Schenckio.

Sed ultra hanc privativam apoplexiam, etiam alteram dari positivam, confirmant tàm opiata in majori dosi usurpata, quam gas carbonum, aut liquorum fermentescentium, quando in cellis vinariis subitò apoplexiâ instar suffocatorum intereunt; uti & spiritus vini vel vini generosioris abusus, quæ positivâ efficaciâ narcoticâ, & stupefactivâ qualitate apoplexiam inferunt, spiritus animales alterando & stupefaciendo, unde in motu cessant. Sed cùm hæc fiant saltim à causa externa; attamen talem etiam à causa interna oriri, primus docet & accuratè defendit Helmontius, & probabile fit ex eo, quod alii affectus soporosi, speciatim comata, lethargi & catalepses, ex causa interna oriantur: quidni ergò

ergò & apoplexia? quæ vix essentialiter ab istis differre videtur: Scilicet Helmontius *Tr. de Lithiasi cap.* 9. à §.41. *ad* §. 90. in eo est totus, ut propriè sic dictam apoplexiam à causa interna enasci asserat, eâque positivâ, nempe à certo quodam veneno anodyno & glaciali in stomacho hærente, ex digestionis propriæ errore enato, occasione cujus archæus horrescat, fugiat, & ideas cadaverosas illius recrementi pariat, quô ipsô cerebrum cum pedissequis potentiis, horum nempe spiritum insitum, in sui obsequium trahat, per actionem regiminis stomachi aut duumviratus. Unde talis terror in spiritibus dictorum locorum incolis excitatur, propter quem terrorem nunc utrumque, nunc debilius medullæ latus, contrahitur, unde paralysis apoplexiæ supervenire dicitur. Quia Helmontius est obscurus, conferatur Grembs *Tr. Arbor Ruinosa & Integra Hom. l.* 2. *c.* 1. §.43. *& seqq. pag.* 268.

In hac hypothesi duo consideranda:

1. Res ipsa, an sit talis apoplexia positiva?
2. Modus rei, quo se habeat, ut ex tali fomite morboso in præcordiis hærente inferatur apoplexia?

Quoad prius: excitari apoplexias à causis internis, spiritus animales vitiantibus, & stupidos ac torpidos reddentibus, & ita positivè operantibus, iisque circa stomachum seu ventriculi superius orificium consitis seu hærentibus, h.e. dari apoplexiam positivam ex præcordiis excitatam, verissimè arbitror: idque (1.) à juvantibus: Observatum enim frequenter, quod vomitus optimum sit in quamplurimis apoplexiis etiam fortissimis remedium, quò citius provocatur, eò melius. Præter Helmontii effata vid. Langius *in Misc. pag.* 11. *&* 12. Henricus ab Heer *obs.* 18. ex observationibus præfert vomitus venæ sectioni in apoplexia: quod etiam observavit Barbette *in Praxi.* Item subtilia aromatica, odorifera & omnia stomachalia, brevi recreant tales apoplecticos. (2.) A nocentibus: Nempe gas seu halitus carbonum oretenus inspiratus interdum apoplexiam, utut ad cerebrum non perveniat, sed dum affligunt orificium stomachi, graves vertigines, item caroticos affectus infert, ex affecto imprimis stomacho. Dicunt: afficiendo sanguinem etiam successivè afficit cerebrum: Sed posito, rem ita se habere; certum tamen est, quod hoc gas imprimis simul afficiat orificium stomachi; unde ex stomacho affecto vertigo & apoplexia superveniunt: qua ratione imprimis ex stomacho affecto apoplexiam deducere conatur Helmontius, utut non possit dici modus aut ratio fiendi; Nam ob id vomitus juvat: Hinc cupediarum artifex ex carbonum gas inebriatus, mortui instar in carbones incidit candentes, sine sensu totum femur comburens. Par ratio est in iis, qui vaporibus vini ac cerevisiæ fermentantis subitò suffocati intereunt; Nam vel vomitus superveniens, vel mox institutus, est salubris. Facit huc vini generosioris abusus, item nicotianæ fumus, qui manifesto apoplexiam talem positivam ex præcordiis oriundam infert: Vid. Grembs *l.* 3. *c.* 1. §.37. *pag.* 465. *cit. Tract.* Sic ex esu fungorum excitatam apoplexiam, vomitu imprimis curatam, videb. in Bartholini *Act. Hafn. Volum.* 2. *p.* 295. (3) Ab adjunctis, quæ in talibus observata sunt: Curavi ante biennium mulierem quadraginta annorum, ex causa interna apoplexiâ forti ex improviso enatâ correptam, quæ brevi in hemiplexiam totius lateris sinistri desinebat: Hæc in insultu & pòst conquerebatur in paroxysmo de gravissima angustia & anxietate præcordiorum, simul cum insigni in somnum propensione; Aliud enim est defectus virium ex spirituum animalium defectu præcisè, aliud somnolentia ex eorum torpore. Summè debiles ex spirituum animalium defectu ad ultimum vitæ articulum sunt insomnes: isti verò aliàs validi ex improviso somnolenti fiunt. Et quidem recrudescente subinde paroxysmo, præcedebat præcordiorum angustia, cui superveniebat somnolentia: illâ cessante & hæc cessabat. Unde & alio tempore, sex vel octo septimanis à primo insultu, propinatum ex alia causa vomitorium antimoniale, cum anxietate præcordiorum virium imbecillitatem & insignem ad somnum propensionem inferebat. (4) Ab antecedentibus: Sic vertigo diuturna, per consensum stomachi enata, est prodromus apoplexiæ in senibus. Plura hujus novi exempla: Parenti meo certò imminet apoplexia: Plures sunt anni, quod vertigine per consensum stomachi laborat, & hæreditario vitio ad apoplexiam inclinat: unde certus sum, quod hæc vertigo ex stomacho certò prædicat apoplexiam. Omnes ejus ex materna linea parentes apoplexiâ tacti fuerunt: Avia materna hoc affectu interiit, & mater jam semel apoplexiâ correpta fuit: Unde hæreditarius character à parentibus apoplecticis in liberos delatus patet. Conf. Forest. *L. X. o.* 75. Sed talis character hæreditarius apoplecticus, qui à parentibus transfertur in liberos, antequam ipsi apoplexiâ correpti fuerint, revera positivi quid in apoplexia subesse innuit, à quo vertigo etiam ex stomachi consensu, & tandem apoplexia, supervenit. (5) A remediis quibusdam appropriatis, v. g. cinnabaris antimonii, ☉ diaphor. non nisi intra primas vias positivè operantia, ad apoplexias & paralyses sunt egregia. (6) Modus fiendi subitaneus & frequenter momentaneus rem per humorum defluxum, aut viarum oppilationem, quæ per successionem saltem fit, vix

sufficienter explicat, adeoque aliud quid subsit necesse est, quod tam subitò malum inferat. Sed hoc gas rerum fermentescentium suâ penetrante narcosi & momentaneâ operatione optimè illustrat. Ob id etiam Willisius non acquiescit in solo humorum serosorum aliorumvé in cerebri meditullium præternaturali translatione, sed simul vim virulentam, spiritus animales fugantem & extinguentem, unà accusat. Equidem sæpissimè signa quædam circa caput & animalem facultatem præcedunt, quæ imminentis apoplexiæ metum incutiunt: vid. Sylvius *l. 2. cap. 21. §. 22. & seqq.* Sed hæc ipsa medio se habent modo, ita ut capitis affectum per essentiam, ut & per consensum insequi possint; sicut vertigo ex stomacho in senibus tale existit prodromum symptoma in habituali apoplexia. Unde sedulò semper investigandum: an aliæ concurrentes circumstantiæ generales plus minus affectum capitis per πρωτοπάθειαν, an verò per δευτεροπάθειαν designent? Sicut non rarum est, epilepsias universales per abdominis consensum excitari, & remedia, quæ abdominis aut hypochondriorum spatia non excedunt, & deliriis & spasmis & cephalalgiis optimè subvenire, v. g. Martialia, cinnabarina, vomitoria, clysmata, &c.

Quoad posterius: Ad veterum vapores & halitus, aut chimistarum effluvia vitriolica stupefactiva adscendentia, effugere est ridiculum: Ignotam actionem regiminis Helmontii profiteri, est palliare propriam ignorantiam: Consensus, qui per nervos saltem explicabilis est, & hîc vix locum mereri videtur, cùm hîc semper sensum, & hujus demum ratione consensum præsupponat; qui in apoplecticis penitus torpet; nisi dicere velimus, per consensum irritatorum nervorum circa præcordia stringi cerebri fibras nervorumque principium, cujus contracturæ occasione spirituum in partibus externis deficiat motus, qui in cerebri meditullio perturbatus sensum & rationem tollat: Per sanguinis & spirituum animalium circularem motum negotium quodammodo illustrari posset, sed & hic quamplurima obstant. Res ergò difficillima est. Narcosi quidem percuti & stupefieri spiritus animales, seu figi & quasi plus minus coagulari, plausibile est: quomodo verò hoc ex præcordiis fiat, res hæret & à priori latet. Nempe sicuti opiata vel semen hyoscyami, fungi vel gas carbonum in stomacho adhuc hærentia, inferunt affectus soporosos & caroticos, & hac ratione spiritus animales inficiunt & torpidos reddunt; ita etiam similis virulentia narcotica ex causis internis in corpore nata, & circa præcordia existens in regione stomachi, spiritus animales afficiendo apoplexiam positivam inferre solet. Sufficiat pro meliori doctrina, & ad praxin manuductione, differentiam apoplexiæ in privativam & positivam insinuasse; observando simul, ex causis externis frequentiorem esse accidentalem; sicut ex internis habitualem, & has inter, quæ ex causis internis oriuntur, ferè frequentiores esse positivas quàm privativas.

Causas remotas recensitas quod attinet, si has ipsas, prout à Scriptoribus consignatæ deprehenduntur, consideremus, eædem ferè ad privativas, minùs ad positivas apoplexias pertinent, utut notabilis & curiosa sit observatio Willisii *de Anima Brutor. Part. 2. cap. 8.* Deinde magis accidentales ferè, quàm habituales sunt. Adhæc remotæ istæ causæ exceptis iis, quæ manifestâ læsione caput afficiunt, potiùs προηγούμεναι sunt seu antecedentes, quæ causam continentem movent; aut saltem sunt subinde causæ procatarcticæ, quæ dispositionem morbosam internam commovent, ut ex proximas constituant. Ut taceam in observationum anatomicarum consideratione ex inspectis cadaveribus facillimam, modò non frequentem esse fallaciam à non-causa ut causa; ita ut vel præternaturale quid forsan repertum, pro causa morbi mortisque habeatur; vel etiam productum quoddam morbosum pro genuina illius habeatur origine.

Quoad causas permutationis apoplexiæ: tribus fit modis permutatio hæc; vel terminatur ad salutem ægri integram, remotâ & correctâ plus minus causa proxima; vel terminatur ad mortem, cessante tandem cordis motu pulsatorio, unde suffocati intereunt ægri; vel denique ex universali in particularem transit apoplexia, nunc pauciora, nunc plura occupantem membra.

Quoad (1.) fit, quando post successivam evacuationem, sive sanguinis, sive per vomitoria, sive per alvum, in specie per sudorem solvitur pedetentim apoplexia ad perfectam ægri salutem. Quò pertinet, quando mediante salivatione uberiore, vel spontanea, vel remediis Mercurialibus instituta, successivè curatur apoplexia, quod observavit Sennertus *in Praxi lib. 1. Part. 2. c. 33. p. 664. ubi de Apoplexia,* & Deckers *in Barbet. Prax. p. 21. & 29.*

Si verò (2) terminatur ad mortem, fit, quando successivè ægri suffocati intereunt. Fit, quatenus cessat plus minus spirituum animalium motus, etiam ex cerebello ad cor & organa respiratoria, deficit pedetentim pulsus & respiratio, quibus cessantibus ægri suffocati intereunt: cujus rei prodromus est stertor profundus, cum spuma per asperam arteriam elevata, & pedetentim circa os apparente.

(3) In paralysin seu in apoplexiam particularem paroxysmus mutatur, quamvis nec hoc modo æger semper servetur, sed sæpe aut prior morbus redeat, aut sopor lethalis superveniat. De modo, quomodo aut hemiplexia aut paraplegia seu apoplexia particularis quædam apoplexiæ universali succedat; v. g. ut brachium

brachium post universalem apoplexiam maneat tantum paraplecticum, reliquis partibus omnibus sensum & motum recuperantibus? res difficilis est. Equidem cùm apoplexia sanguinea in paraplegiam transeat, quodcunque etiam sanguinis, vel motu deficientis, vel extravasati, fuerit vitium, ferè hæreo: quin potius talem apoplexiam utplurimùm lethalem, rariùs curabilem perfectè, existimo, nisi forsan venæsectio largior opem ferat: vid. Tulpius *lib.* 1. *cap.* 7. & Zacutus Lusitanus *Med. Princ. Hist. cap.* 7. Aut si paraplegia supervenerit, probabile est, ex sanguine congrumato aut plus minus subsistente laticem aquosum fecisse secessum; & vel interiùs profundiùs penetrans, scilicet per cerebrum in caudicem medullarem; vel exteriùs defluxisse secundùm situationem spinalis medullæ, & ita unius alteriusvé nervi læsione vel op pressione paraplegiam intulisse. Privativa verò lymphatica apoplexia successivâ lymphæ materiævé peccantis ulteriori progressione, & in caudicem medullarem interiora versus insinuatione, adeoque certis in locis vel obstructione vel compressione paraplegiam inferre posse, satis plausibile videtur, in qua nunc motus solùm deficiat in leviori malo, nunc sensus tantùm in graviori, & in quo omnis spirituum animalium transitus penitus intercludatur. Positivam etiam excipere paraplegiam res nota est. Paraplegiam esse contracturam partium nervosarum; quâ impediatur spirituum pro motu transitus, non improbabilis est Helmontii assertio: sed quomodo fiat? & quibus differentiis à propriè sic dicta contractura seu spasmo partium differat? difficile est determinatu, nisi forsan dicere velimus, nervos eorumque fibras circa radicem aut prope exortum ex caudice medullari contractos, inducere paraplegiam; sicut ipsi nervi in progressu sui ipsius cum toto nervorum & fibrarum nervosarum, cum quibus connectuntur, systemate contracti, dare convulsionem.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa: Apoplexiâ tactum esse hominem facilè patet, si subitò omnis sensus ac motus pereat & simul vox repentè auferatur, solâ respiratione nunc liberâ, nunc satis difficili remanente, prout in historia morbi dictum.

Ut autem ritè distinguatur apoplexia, qualis sit? an positiva? an privativa? ab antecedentibus, & hinc ab adjunctis cognosci debet: Illam causæ externæ, vitæ genus, habitus ægri, diæta, &c. suggerunt; facilè tamen positivæ privativa supervenire, & invicem complicari possunt: illius occasione sanguinis motu sufflaminato, & ita circa cerebrum eodem stagnante.

Dixi, quod vicinissimus affectus sit apoplexia cum syncope cardiaca seu catarrho suffocativo, & differant tantùm loco affecto, adeò ut quidam etiam apoplexiam ad affectus cordis referant, & eodem modo curent. Signa ergò, quæ pro distinctione apoplexiæ & catarrhi suffocativi observentur, sunt hæc: quod in syncope cardiaca, ex sanguinis stasi in pulmonibus, æger difficillimè respiret, & signa adsint gravissimæ in pectore angustiæ, ipse æger omni etiam conatu membra & artus movere conetur, utut mortuorum instar jaceant. Qui autem apoplexia graviore corripitur, is vix manifesta vitæ habet signa, neque tamen tanta spirandi difficultate vexari solet. Pulsus quoque, qui in syncope cardiaca ferè deficit, in affectibus apoplecticis ferè durus observatur, ita ut aliqui pulsum servent, alii pusillum habeant, raro, nisi in fortissima apoplexia, nullum, prout nempe plus vel minus præcordiorum sanguis stagnat, aut nervus cordis afficitur. Præterea in syncope cardiaca externa frigent, facies pallescit, sudor frigidus erumpit, pulsu evanescente, & respiratione penitus ablatâ. In apoplexia, abolitis functionibus animalibus, nihilominus respirant, arteriæ pulsant, extrema calida utplurimum deprehenduntur, & facies rubicunda observatur: Vid. Wepferus *de loc. affect. in Apoplex.* Præterea in apoplexia quavis fortis stertor est, quia spiritus animales, qui à cerebro accedunt musculis thoracis ad complementum respirationis, solùm sunt ablati, durante adhuc per cor & pulmones sanguinis circulo; unde in syncope cardiaca nullus est stertor, quia cor ipsum subitò occupatur.

In gravi passione hysterica etiam ægræ instar apoplecticarum jacent, unde confunditur cum apoplexia interdum. Distinguuntur tamen facilè, quod in suffocatione uterina dicta præcesserint symptomata affecti abdominis; item quod in suffocatione uterina interdum vis sentiendi persistat, nec respiratio tam facilè impediatur; & quod in suffocatione hac pulsus fiat obscurus, debilis aut parvus, aut ferè nullus, qui sæpe in apoplexia admodum sensilis est. Et in specie cum subinde in apoplexia faciei color ferè persistat, imò rubicundi ac tumidi subinde in facie appareant, hic in suffocatione uterina omninò color perit, quin potiùs facies palleat.

A caro facilè distinguitur apoplexia in eo, quod sensim invadat, non adeò subitò ac apoplexia: item carô etiam laborantibus est respiratio facilis sine omni stertore; aut si adsit stertor, adest cum somno, eoque satis profundo.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: notum est, quod apoplexia sit acutissimus & periculosissimus affectus, qui ægrum utplurimum trucidet; & licèt,

licèt non semper exin moriantur ægri, paralytici tamen evadant. De hoc dicit Hippocrates *sect.* 5. *Aphor.* 5. item *sect.* 6. *Aphor.* 51. quod quicunque sani repentè doloribus capitis tententur, statim obmutescant & stertent, in septem diebus pereant, nisi febris eosdem prehendat, quæ apoplexiæ superveniens conducit.

Febris tamen non sit à stagnatione sanguinis circa cerebrum aut phlegmonode hujus constitutione, nec lenta: Imò & hoc addere convenit, nisi à comprimente extrinseco fuerit malum, illudque tempestivè tollatur.

Dicit etiam *sect.* 2. *Aphor.* 42. quod apoplexiam fortem solvere impossibile sit, debilem verò non adeò facilè. Interim vitæ periculum variat pro diverso morbi gradu, huicque magis aut minus difficili combinatâ respiratione. Vehementia autem hæc & periculum apoplexiæ ex noxa, quam respiratio affert, inprimis cognoscitur; nam qui apoplexiâ moriuntur, omnes suffocati intereunt.

Imprimis quidem, ubi apoplexia in tantum lædit respirationem, ut præter stertorem etiam spuma circa os apparere incipiat, ferè lethale apoplexiæ signum est, ut rectè hoc affirmat Forestus *lib.* 10. *obs.* 74. *in schol.* ubi dicit, quod spuma circa os apparens sit unum è præcipuis signis lethalibus, cùm sit extremum signum, à quo raro evadunt: Item Tulpius *lib.* 1. *Obs. cap.* 51. refert, quod in iis, qui apoplexiâ moriuntur, aspera arteria reperiri soleat post obitum spumoso sanguine repleta.

Spuma ista, ut jam supra *Sect.* 14. *cap.* 3. *art.* 4. de catarrho suffocativo monui, certum & infallibile signum est sanguinis motus omninò per pulmones impediti: ex quo sanguine in pulmonibus, & tandem in ipso corde, stagnante per aëris validam & reciprocam, sed frustraneam, respirationem elevantur spumæ, unde hæ ipsæ etiam non nisi in ultimo ferè articulo apparere solent. Unde dicit etiam Hippocrates *sect.* 2. *aph.* 43. quod strangulati & suffocati, nondum tamen mortui, ad se non redeant, quorum circa os spuma collecta appareat. Nempè spuma non præcisè mortis, sed supremus viventium conatus est in talibus ægris; hinc non semper & necessariò mortem portendit, quemadmodum Tulpius *lib.* 1. *obs.* 7. testatur, cùm materia spumæ hujus modò serum ex pulmonibus transsudans, modò salivalis humiditas ad os deposita, & per difficiliorem & crebriorem respirationem in spumam redacta sit: quorum illud suffocationis instantis signum, apoplexiam semper lethalem; hæc non semper, indicat, vid. Sennertus *Prax. lib.* 1. *Part.* 2. *cap.* 33. & Tulpius *lib.* 1. *obs.* 6. Observandum ergò est hîc, ne confundatur spuma vera cum viscoso quodam liquore vel saliva viscida effluente. Non ergò levis ista spuma adeò periculosum signum est, quæ ex saliva intra fauces agitata oritur, & qualis in paroxysmis epilepticorum ordinariò observatur; sed illa ferè fatalis est, quæ ex imo pectore seu ipsis pulmonibus ex sanguine plus minus stagnante, per aëris reciprocum motum attenuato, & ita in spumam rarefacto, oritur, & ita in fauces foras ebullit: adeò ut observati sint apoplectici in Schenckii *Observationibus*, quibus etiamnum post mortem talis copiosa fervida spuma, per nares, os & prominentes oculos fuerit excreta.

Deinde de stertore equidem certum est, & illum utplurimùm, quò vehementiorem, eò difficiliorem morbum ostendere; nihilominus etsi hic remittat, reliquis symptomatis tamen non simul remittentibus, non salutis, sed mortis certissimæ signum evadit; & contra, ubi mox cum sensu & motu respiratio aboletur, quamvis nec stertor nec spuma appareat, fortissima & lethalis apoplexia erit dicenda.

Denique apoplecticis, si in difficillima respiratione supervenit sudor, lethale est; est enim sudor symptomaticus, & quasi syncopticus, non verò naturalis sudatio, & signum est deficientis planè facultatis vitalis.

Apoplectici curati facilè recidivant, & hi ipsi melius habentes post universalia, bonum est; aut aliquomodo excitati, si denuo somnolenti aut plus minus torpidi fiant, iisdem periculum recidivæ imminet, siquidem apoplectici, perfectè licet curati, facilè tamen recidivant.

De cetero si erecto corpore locatus æger, aut post sanguinis missionem, aliquantum ad ad se redeat, aliqua spes affulget: sin verò post hæc & alia remedia affectus ultra 24. horas in eodem statu permaneat, aut cum somnolentia, vertigine, ac torpore recrudescat, de ægro actum erit.

In apoplexia correptis imprimis habenda distinctio ætatis, & hinc dependentis corporis status; cum apoplexia juvenum, aut mediæ ætatis sanguinem corripiens, vix sit ejusdem rationis cum apoplexia, quæ senem, aut debilem, aut emaciatum, aut similem affligit.

Solvitur apoplexia, quando evacuationibus per inferiora aut per sudorem tota discutitur; aut si eadem in paraplegiam quandam aut etiam hemiplexiam desinit. Observatum fuit, terminari interdum apoplexiam fluxu auris lymphatico, qualis lue Venereâ laborantibus post inunctionem Mercurialem accidit. Unde etiam Barbette in curanda apoplexia talem inunctionem commendat. Aut etiam ipsa apoplexia facie somni admodum profundi, ægrum interimit. Cetera videb. in Schenckii *Observationibus*.

CURA.

C U R A.

Quod ergò attinet curam, hæc duplex est: curatoria, seu quæ instituenda est in ipso paroxysmo, in quo exsuscitandus quasi est æger, ut spirituum animalium motus redeat; ac præservatoria seu extra paroxysmum, quæ causarum antecedentium tantùm rationem habet, quo tempore observatis debitis evacuationibus, simulque usurpatis caput ac ventriculum roborantibus aromaticis, reditus paroxysmi est præcavendus. Neque enim cum æger apertè reconvaluit, scopi curationis sunt negligendi; nam tales sæpius diu stupidi manent, variaque accidentia eos vexant.

In ipso paroxysmo duo imprimis præsidia generosiora sunt, quæ aut liberant ægros rectè administrata, aut eos trucidant, malè applicata: & hæc sunt vomitus & venæsectio, quorum unum utplurimum necessariò adhibendum est, interdum utrumque simul. Nam de clysteribus eorumque usu, item de suppositoriis, quæ acriora & fortiora semper sunt applicanda, etiam omnes concordant Medici Practici; quod in omni paroxysmo apoplectico, & post eundem etiam, tutissimè & etiam necessariò usurpentur. Clysteres tales acres in minore copia subindè injiciuntur, nempè à ℔ß ad summum ℥viij: quia sic diutiùs retinentur & meliùs operari solent. Quodsi non retineantur, aut saltim non satis diu persistant in corpore propter sphincterem ani resolutum, repetendus est eorum usus, idque eò frequentius, quò magis urget morbus: Si verò nullo modo in actum deduci possit clyster, tunc remanentia clysmatis, seu materia decocti remanens, instar pultis est coquenda, super pannum extendenda, & toti abdomini instar cataplasmatis imponenda. Hoc enim remedio feliciter usus fuit D. Mœbius in curando Slevogtio apoplectico.

Sed ut redeam ad vomitum & venæ sectionem, metus admodum est in vomitu, ne suffocationis imminentis acceleretur periculum, cum deficiat motus corporis, & etiam partium internarum: Et sanè posito, quod ex impedito sanguinis motu fiat apoplexia privativa, vix tamen videtur conveniens vomitus & necessarius, sed nocuus dicitur, imò periculum est, ne sub vomendi conatu sanguis ac serum circa collum & caput retineatur, & hinc istæ partes magis obruantur, cùm naturaliter sub vomendi conatu facies rubescere, oculi tumescere, & collum inflari soleat. Econtrà venæsectionis medio sanguinis circularis motus in quavis apoplexia plus minus impeditus promoveri potest. Interim de venæ sectione ipsius Celsi est pronunciatum, quod sanguinis detractio in apoplexiæ paroxysmo adornata aut occidat aut liberet ægrum, i. e. prout tempestivè vel intempestivè magis applicatur. Unde etiam venæ sectionem rejicit Barbette, per experientiam confirmatus, *in sua Praxi cap.* 2. tanquam frustraneam, sæpiusque nocivam: uti etiam observandum est imprimis illud, quod habet Henricus ab Heer *in Obs.* 18. quod nempe nostrates, qui ingluvie & comessationibus ferè apoplexiam incurrant, phlebotomiâ vix unquam curentur, ob id etiam vocat dubium remedium venæsectionem in apoplexia, adeò ut centesimus ægrè educto sanguine, evadat. Et in tali casu reverâ vomitus præ venæsectione longè magis necessarius videtur. Res ut aliquantisper fiat clarior, pro decisione observanda est differentia apoplexiæ, quàm suprà insinuavi. Si enim signa adsint, vel suspicio quædam saltim probabilior, sanguinem imprimis peccare, & sui stagnatione aut in cerebro aut in pulmonibus inducere apoplexiam, tam positivam quàm privativam, ut in iis, imprimis junioribus, qui sunt corpore εὐσάρκῳ & succi pleno, qui vitam agunt sedentariam, in quibus facies insigniter rubet sub paroxysmo apoplexiæ, quibus consueta sanguinis per uterum, nares, &c. evacuatio fuit suppressa, in talibus pro imminuendo sanguinis quanto & ejus circulo promovendo venæ sectio instituenda est, quam pluribus commendat Sylvius *lib.* 2. *cap.* 21. §. 96. Corthnummius *de Morbo Attonito cap.* 60. Nymmannus *de Apoplex. cap.* 39. idque quo citiùs, eò meliùs, ut sub liberiore circulo fiat melior respiratio: Hinc Zacutus Lusitanus *Prax. Admir. lib.* 2. *obs.* 104. fœminam suppressione mensium laborantem & venæ sectionem negligentem, apoplexiâ mortuam; in alia vero apoplectica, ritè quamvis fluentibus mensibus, eandem cum euphoria administratam, *lib.* 1. *de Medic. Princip. Hist.* 38. testatur. Ubi verò à sero malum, præservativè tantùm V. S. agit, i. e. vasa deplendo ab affluxu sanguinis præservat, & ut serum faciliùs intra lymphatica & venas resorbeatur, præstat. Ast in positiva à narcosi, sive interna, sive externa, per se nihil, sed per accidens tantum aliquid levaminis præstat, stagnationem sanguinis circa præcordia declinando & solvendo: qua ratione in omnibus quoq; reliquis apoplexiæ speciebus, item in illa, quæ à terrore, similive affectu animi, non inutilis videtur: vid. Prosper Martianus *In lib.* 4. *de vict. Acutorum* §. 43. Hildanus *Cent.* 3. *Observat.* 11. *&* 12. Nymmannus *de Apopl. pag.* 216. *&* 217. ac Sylvius *Prax. l. a.* §. 114. Cautè nihilominus illa est adhibenda, aut de quorum virium debilitate (ante paroxysmum) constat, ne simile contingat, quod mulieri Hebrææ apud Amatum

tum Lusitanum *Cent.* 4. *Hist.* 23. vid. Henricus ab Heer: Adeoque pariter vix locum habet, ubi sanguinem viscidiorem & mucosum hariolamur; vid. Wepferus *de Apopl. pag.* 218. Sed in senibus aut in debilibus ante paroxysmum, aut in ebriosis, & qui ex ingluvie præcedente corripiuntur apoplexiâ, ubi cruditates ventriculi, ubi narcosis, sive interna sive externa, aut quibus jam vertigo & alia signa quædam capitis affecti præcesserint, ubi potius videtur subesse lymphæ vitium, aut saltem in quibus nullum sanguinis primarium deprehenditur vitium, his convenit potius vomitus, & nociva est venæsectio. Uno nomine: In apoplexia privativa magis venæsectio, aut loco ejus in senibus cucurbitulæ, scarificationes, &c. in positiva magis vomitus, & loco hujus, præsertim in senibus, clysmata acria conveniunt. Hinc illis præmissis in privativa sudorifera volatilia, vesicatoria, fonticuli, cucurbitulæ, &c. in positiva verò aromatica, metallica sulphurea, & sublimiora arcana, & stomachica conducunt. Quæ omnia ex circumstantiis secundum res naturales, nonnaturales & præternaturales, in cujusvis ægri cura semper observandis, diversimodè adhuc limitantur.

De vena incidenda eadem observanda, quæ circa affectus soporosos monita, imprimis verò jugularium venarum incisio maximè commendatur: vid. Bayle *de Apopl. cap.* 11. aut in plethoricis utriusque brachii venæ; vid. Tulpius *lib.* 5. *obs.* 7.

In genere verò & utplurimum tutius & simul potentius remedium in paroxysmo est vomitus quàm venæsectio, quem etiam suadet imprimis Lindanus; adeò ut vomitoria fortiora ☿alia, in specie ex Mercurio vitæ, admodum commendet, ubi non opus venæ sectione; quam ipsam tamen rarissimè adhibendam suadet. Et quidem vomitus optimè suscitat ægros, & quod aliàs irritando clysmate intendunt Practici, hoc efficacissimè obtinemus vomitu. Quantum enim in apoplecticis valeat vomitus, duo egregia habebitis exempla in *Misc. Curiosis* Langii *pag.* 1. *&* 12. & Petrus à Castro *in Meth. Med.* se vomitoriis ultra spem plurimos desperatos excitasse affirmat, & antimonialia valdopere commendat. Conf. ulteriùs Julius Cæsar Claudinus *in Empyr. pag.* 349. & Poterius, qui croci metallorum vulgaris granis tribus vehementissimum apoplecticum excitavit, inuncto simul ori oleo cinamomi; item Riverius, & alii plures. Infundenda ergò semper vomitoria in forma liquida, ut spontè quasi per gulam defluere queant miscendo eadem unà cum vehiculis spirituosis, cum aqua cinnamomi spirituosa, sicut facit Faber, cum aqua & spiritu salviæ, spiritu cerasorum nigrorum, & similibus, quæ valent excitare apoplecticos, ut horum medio simul spirituum vigor nonnihil promoveatur. Et quidem augenda nonnihil in paroxysmo vomitorii dosis, ut & aliorum remediorum, quæ excitare debeant ægrum, cùm torpor ægri aliàs efficaciam ejus eludat: imò, monente Hartmanno *in Praxi Chim.* dupla dosi dentur, prout scilicet torpor major minorvé est. Hinc syrupus emeticus ad ʒvj. & ℥j. præscribendus, item ▽ benedicta Rulandi. Essentiam quoque nicotianæ ad ʒij. cum melle exceptam, & in os infusam, potenter educere, laudant Riverius *Pr. lib.* 1. *cap.* 2. & Hartmannus *l. a. p.* 74. *&* 81.

In paroxysmo igitur ante omnia opera danda, ut excitetur æger, & ut servetur respirationis actio & usus integra. Hinc prioris ratione sensuum organa quæcunque & partes quævis sensiles fortiùs affricandæ: posterioris ratione in loco non nimis clauso, aut vapido, sed temperato, & aëre libero perflato, sive extra lectum, si viribus potens, sive intra hunc, ita situandus est æger, ut corpore erecto quasi sedeat, partim pro liberiore respiratione, partim pro humorum affluxu moderando, partim pro somnolentia arcenda, ac sanguinis ebullitione vitanda; quin & ventus artificialis subinde circa eum faciendus. Mox igitur venæsectio instituenda in brachio dextro: quâ peractâ vel vomitorium ordinandum, vel clysma acre, quod juxta Walæum sanguinem etiam proliciat, injiciendum. Non differenda vomitoria, ut monet Lindanus cum in forti apoplexia occasio præceps. Horum ergò uno alterové administrato, aut etiam leviori in malo his penitus omissis, clysterium acrium & fortiter stimulantium usus semper est commendatus. Perinde enim est, sive stimuletur anus, sive vomitus excitetur; quia intestina sunt ventriculus continuatus.

Parantur autem ejusmodi clysteres ex salvia, lavendula, majorana, origano, calamintha, centaurio minori, ruta, serpillo, foliis nicotianæ, asari, radice cyclaminis, pyrethri, ireos nostratis, cortice radicis ebuli, cortice mediana sambuci, semine urticæ, &c. Quibus incoquatur pulpa colocynthidis in petia ligata, aut addatur infusum aut decoctum croci metallorum ab ℥j. vel ℥ij. usque ad ℥iv. quod Riverio in usu fuit: item adduntur commodè ⊖ gemmæ aut ⊖✱. Oleosa omittenda sunt, quoniam temperando & oblinendo acrimoniam stimulum tollunt, non secus quàm mellita. His ipsis clysteribus commodè etiam addi possunt ⊖ia volatilia, ut penetrent, & exsuscitent ægros. De horum usu revulsorio vid. Corthnummius *de Morbo Alton. c.* 66. §. 23. *p.* 347.

℞. HB.

℞. HB. *serpilli*
fol. nicotian.
summ. centaur. min. ā M. j.
flor. lavend. Mß.
Rad. pyrethri
ireos nostrat. ā ℥iij.
sem. urticæ ʒj.
pulpæ Colocynth. in pet. lig. ʒiß.
Coqu. in f. q. 🜄æ humanæ:
In Colaturæ ℥viij. dissolve
Elect. hier. c. agar. ℥j.
Ext. troch. alhand. ℈ß.
Ess. castor. ʒj.
M. pro Enemate.

Cautelas circa horum compositionem videbitis in Corthnummio *l. 4. p.* 311.

Quinimò urgente necessitate clysma ex jusculo quodam communi, addito lixivio, vel c. M. j. aut ij. 🜔is communis acuato, addito infuso vel syrupo ☿ali in dupla vel tripla dosi, imò interdum quadrupla dosi, ex tempore infundi potest.

Adeoque hæc enemata frequentiùs erunt repetenda, præprimis si non adeò diu subsistant, aut ipsis substituantur suppositoria pariter acerrima, e. g.

℞. *Rad. helleb. albi pulveris.*
scamm. ♁*at.*
troch. alhand. ā ℈ß.
castor. pulver. gr. viij.
🜔✳*ci* ℈j.
Cum f. q. *Mellis* f. Suppositorium.
D. S.
Geschärffte Stul-Zäpfflein.

Cum his ipsis & aquæ vitæ spirituosæ, apoplecticæ, ut vocant, &c. instillantur ori & faucibus, acuandæ præsertim salibus & spiritibus urinosis & oleosis: v. g. Mixtura in paroxysmo usurpanda præmissis præmittendis sit talis:

℞. ▽*æ apoplect. opt.* ℥j.
lil. convall. ℥ß.
Q. E. Matthiol. ʒij.
Liqu. C. C. succin. ʒj.
Syr. fl. tunic. ℥ß.
M. S.
Erweckende Haupt-Mixtur Löffelweise einzugiessen.

Vel;

℞. ▽*æ lil. convall.* vel *Cerasor. nigr.*
Menthæ aa. ℥iß.
⁓ *Ceras. nigr.* ʒvj.
Liq. C. C. succin. vel ⁓🜔✳*ci.* ʒiß.
ol. dest. succini gutt. vj.
Syr. fl. tunic. ℥ß.
M. S. ut antè.

Cochleatim usurpetur crebriùs in paroxysmo apoplectico.

Facit huc electuarium arcanum Timæi **von Güldenklee**/ contra apoplexiam & epilepsiam, præsertim si juncta aphonia, quæ inter symptomata apoplexiæ maximè terribilis est; imò contra omnes soporosos affectus, uti & contra suffocationem hystericam:

℞. 🜔*is vol. succin.* ʒß.
Theriac. Androm. ʒiß.
Pulv. castor. ℈ij.
🝆 *destillat. rutæ*
succin.
rorismar. ā gutt. iij.
M. f. Opiata:

De qua, quantum cuspis cultelli capit, dissolvatur in ▽ quadam apoplectica, vel epileptica Langii, vel in ▽ hirundinum cum castoreo, vel in ▽ spirituosa lavendulæ, & ægro in os infundatur, ut deglutiat, simulque lingua, palatus & partes vicinæ hoc ipso electuario fortiter fricentur.

Porrò Theriaca & extractum theriacale cum extracto salviæ, rutæ, castorei, &c. & cui aliquid 🜔is volatilis succini, olei destillati succini, rutæ, &c. & camphoræ additum fuit, pro fricanda lingua, palato, & partibus vicinis admodum laudantur. Dictæ etiam partes fricari possunt cum spiritu theriacali, vel simplici vel probè camphorato; item cum spiritu liliorum convallium, melissæ, cerasorum nigrorum rectificato, vel solitario, vel cum paucis guttis olei destillati cinnamomi aut caryophyllorum acuato; item essentia castorei & similibus.

Si his præmissis post horæ quadrantem non redeat ad se æger, repetatur, & naribus sequens sternutatorium forte & acre inflетur:

℞. *Rad. helleb. albi*
pyrethri
fol. major.
flor. lil. convall.
Castor. ā ℈j.
M. f. pulvis sternutatorius, naribus insufflandus:
D. S.
Erweckend Niese-Pulver.

Naribus etiam, pro suscitandis apoplecticis, subinde objiciuntur odores acres, præsertim ex 🜔ib. volatilibus & spiritibus urinosis penetrantioribus, in liquore aqueo dissolutis: imprimis ⁓🜄æ, liquor C. C. succinatus, & ⁓🜔✳ci: item balsama apoplectica, & cephalica, e. g. rutæ, Scherzeri, &c. Vel pro temporibus & naso.

℞. ▽ *meliss.*
lil. conv. c. V. ℥ij.
apopl. ℥j.
acet. rutæ ʒij.
M. D. S.
Anstreich-Wasser.

Convenit etiam suffitus castorei, & succinatus, naribus admotus;

Hinc succinum & omnia succinata, uti in hystericis aliisque spasmodicis affectibus nulli cedunt. Imprimis in apoplexia curanda 🝆

& ⊖ volatile præcellit, in præservanda verò succinum præparatum, vel etiam succinata quæcunque. Guttæ 3. vel 4. olei destillati succini, cum ▽ appropriata in paroxysmo infusi, mirificè commendantur: hinc Rhumelius *in suo antidot. P.* 1. *pag.* 167. parat & peculiare ex succino, quod vocat apoplecticum, dum & succini non rectificatum miscet cum dimidio oleo rorismarini, superaffundit ▽m fontanam, & ita per vesicam destillat: sicque & rectificat. Dosis sunt guttulæ 6. ad 12. vel 15. pro usu interno in ▽ appropriata. Externè eodem inunguntur vertex, tempora, nucha, & spina dorsi: additâ camphorâ paucâ efficacius medicamentum fit. Similiter digerendo succinum cum oleo fuliginis insigne aliquod apoplecticum fieri potest: hinc sola essentia succini, præsertim cum spiritu cerasorum nigrorum, vel liliorum convallium mediante V Malvatici abstracto, parata à guttulis 30. vel 40. ori indita, loquelam restituit apoplecticis. Item à quibusdam instillantur auribus ▽æ apoplecticæ: nam Petrus Johannes Faber apoplecticis propinat vomitorium internè, & auribus atque naso instillat essentiam caryophyllorum, essentiam thymi cum tantillo oleo cinnamomi: vid. *in Curat.* 40. Camphora pariter & &, & omnia camphorata, his ipsis instillandis & affricandis commodissimè adduntur.

Cum dictis subinde simul fiant externæ inunctiones verticis, nuchæ & temporum, cum oleis destillatis, & ex iis paratis balsamis apoplecticis, aut cephalicis. Sufficiunt & destillatum succini, majoranæ, lavendulæ, spicæ, rorismarini, salviæ, cinnamomi, caryophyllorum, & similia: item emplastrum nervinum, malaxatum cum oleo destillato lavendulæ & succini, vertici imponitur, vel unguentum, quod describit Deckers *in Praxin Barbette p.* 21.

℞. & *expr. nucist.* ℥iß.
destillat. rutæ ℈j.
spicæ
succini ā ℈ß.
M. D. S.
Haupt-Balsam.

Ejusmodi inunctiones etiam commodè regioni stomachali possunt inungi, superimponendo laterem calefactum.

Sed observandum, ut hujusmodi odorata oleosa non nimis largiter aut copiosè dictis locis illinantur; nam non omnes eadem ferre possunt, & redeuntes ad se ægri de insigni capitis perturbatione & gravitate ex oleorum hujusmodi fumosorum illinitione conqueruntur.

Si non redeat ad se æger, unum alterumve repetendum venit, v. g. vomitoria subinde reiteranda, injectis desuper clysteribus, extremorum vellicationem, puncturam, & similia, quæ externos sensus afficiunt, continuando. Horum quidem effectum Sylvius *Pr. l. a.* §. 99. 100. *&c.* in dubium vocat: Verùm quantum frictio plantarum pedum cum muria acri, aut hujus loco cum aceto & sale, cum setaceo prosit ad excitandos tales, videbitis in M. A. N. C. *Ann.* 8. *observ.* 96. *p.* 160. Puncturarum verò efficaciam videbitis in Henrico ab Heer *obs.* 21. Quin etiam rubefacientia & vesicatoria ampla juxta Willisium pone aures, cervici, brachiis, præsertim in carpi parte interna, & cruribus prope inguina, suras, &c. applicanda. Si redierit æger ad se nonnihil, sed non sufficienter, interna spirituosa continuanda, vesicatoria applicanda, quin & cucurbitulæ, nunc cum nunc sine scarificatione, scapulis & brachiis admovendæ: qualia Henricus ab Heer *Obs.* 21. commendat, aliaque administranda, prout æger ad se rediens de uno alterové symptomate magis vel minus quærulus fiat.

Cura præservatoria instituenda est tam in iis, qui jam semel apoplexiâ tacti fuerunt, ut præcaveatur crebra recidiva, quàm in iis, qui futuram aliquando apoplexiam metuunt: Cujus prodromi sunt: (in habituali tunc dicta) dolor capitis, vertigo, tumor carotidum, memoriæ debilitas, spontaneæ oculorum illachrymationes, scotomiæ, incubus, vocis tarditas & hæsitantia, oris distorsiones; dentiumque stridores in somno, stupor frequens brachii aut pedis, aut etiam refrigeratio extremarum partium. In his pro præservatione, præmissis digestivis purgatio conveniens instituenda, & postmodum sudori præ cæteris opera danda. Simul quoque stomacho prospiciendum, ut digestio prima, quantum possibile, conservetur in naturali statu, idque respectu apoplexiæ positivæ aromatibus.

Inter remedia salvia hîc est in usu, cujus continuatus usus, & quælibet ex hac parata, item vinum salviatum, &c. mirè commendantur à Kypero *in Colleg. Pract.* In cubebis, cardamomo, semine sinapi & erucæ, singularia latent in hoc casu, si omni manè vesperi aliquantulum & crebriùs sumatur, vid. Tabernæmontanus & Scheunerus *de Catarrhis*; Stræckerus *in Praxi* expertum remedium contra apoplexiam sequentem pulverem dicit esse:

℞. *Cardamom.* ʒß.
Sem. Coriandr. ʒij.
Erucæ vel *sinapi albi* ℥ß.
Misc. f. pulvis pro aliquot dosibus.
De hoc sumatur circa introitum lecti. Vel
℞. *Caric. pingu.* Num. vj.
Incis. & contus. adde
sem. sinapi alb. s. *erucæ* ʒvj.
Cardamom. ʒj.
Misc. exactè; adde simul

&c laven-

🜄 *lavendul.* Cochl. j.
vel c. *Syr. flor. tunicæ* vel *borrag.* f. Electuar.
D. S.
Haupt-stärckende Latwerge.

De quo omni manè dosis juglandis magnitudine capiendum; à meridie 🜄 carminativus de tribus, vel ⊖*ci anisatus.*

Notum aliàs etiam est, quantum valeant omnia remedia ex cerasis nigris dulcibus parata: imprimis spiritus cerasorum nigrorum mirificè à Keslero extollitur, *Process. pag.* 370. Ad hæc volatilia, tam in paroxysmo quàm extra paroxysmum pertinet spiritus vitrioli volatilis quicunque.

Ex dictis & similibus fiunt simul ordinariò aquæ apoplecticæ spirituosæ, quæ sunt spiritus volatiles inflammabiles ab aromatibus largiter imprægnatæ. Ordinariò parantur ex aromatibus, in specie salinis volatilibus oleosis, v. g. ex salvia, roremarino, ruta, floribus liliorum convallium, origano, fœniculo, floribus lavendulæ, stœchados Arabicæ, anthos, & similibus.

Cum autem has non omnes æquè bene ferre possint, hinc magis laudantur salia volatilia oleosa, i. e. salia volatilia oleis destillatis juncta, vel hujusmodi spiritibus sociata, ita ut aromatum efficacia à spiritibus urinosis intendatur, & noxa à spiritibus sulphuratis metuenda præcaveatur. Plethorici tamen ad apoplexiam proni salia volatilia oleosa internè non ferunt, utut optimè externè, sed potiùs macra. Spiritus ergò urinosi volatiles, & salia volatilia urinosa macra, ad sudorem maximè disponentia, magis conducunt.

Porrò castorei essentia, & omnia ex castoreo parata remedia, spirituosis mista, specificè commendantur & insigniter conducunt: quibus addantur spiritus vegetabiles liliorum convallium, baccarum juniperi & cerasorum nigrorum, serpilli, lavendulæ, theriacalis camphoratus, spiritus vini camphoratus alii admistus, vel etiam ori infusus: aqua magnanimitatis, aqua & spiritus apoplecticus Mynsichti, aqua apoplectica Kolreuteri, Langii, & Hartmanni, aqua & elixir vitæ Matthioli, aqua Anhaltina, hirundinum cùm castoreo: aqua angelicæ, serpilli, cinnamomi, liliorum convallium, salviæ, &c. cum vino paratæ. De essentiis vegetabilium nihil addo. Spiritus & sal volatile secundinæ humanæ specificum fuit Cnœffelii in curanda epilepsia & apoplexia. Præ ceteris spiritus sanguinis humani est commendatum remedium Grasecii, & quem etiam, ceu singulare specificum, admodum laudat Hartmannus *in Praxi Chimiatr.* & Helmontius *Tr. Spiritus Vitæ*; uti etiam spiritus cranii humani & post hunc sal volatile, spiritus & aqua spirituosa cerebri humani, etiam sunt egregia remedia in apoplexiis: quibus ab aliis simul additur spiritus fuliginis; item spiritus salis Ammoniaci, tam simplex quàm cum camphora junctus & legitimè unitus, fit spiritus volatilis penetrantissimus; item spiritus salis Ammoniaci succinatus ac lavendulatus.

℞. *Q. E. Rorismar.* ʒiiß.
Lavend. ʒiß.
M. S.
Haupt-stärckende Essentz.

Dosis 20. gutt. omni manè: Vesperi usurpari potest spiritus salis Ammoniaci ad 30. gutt. vel liquor cornu cervi succinatus.

℞. *Ess. Castor* ʒiij.
Q. E. Rorismar. ʒj.
M. S. ut suprà.

Dos. ad 30. vel 40. guttas.

Quò etiam pertinet essentia composita ex ana salviæ, zedoariæ & castorei cum spiritu salis Ammoniaci extracta. Vel

℞. *Essent. succini* vel *cast. vinos.* ʒiß.
🜄 ⊖*ci anis.*
succin. ana ʒj.
M. S. ut suprà.

Dosis 30. ad 40. gutt. bis in die.

Hisce tandem meritò annumerandum est aurum diaphoreticum Poterii, quod ritè paratum, cum conserva florum tunicæ assumptum, est perquàm egregium; item cinnabaris antimonii, & cinnabarina.

℞. *Corall. rubr. præp.* ʒj.
Cinnab. ♁*ii* ʒß.
⊖*is vol. succini* ℈j.
Cubebar. ʒß.
M. f. pulv.
D. S.
Haupt-stärckend Pulver.

Ad præservationem aliàs usurpantur Electuaria: v. g.

℞. *Conf. fl. salviæ*
rorismar.
tunic. ana ℥ß.
Conf. alkerm.
sem. sinapi ana ʒiij.
Cardamom.
Cubebar.
Macis ana ʒß.
Cum s. q. *syr. flor. tunic.* f. Electuarium:
D. S.
Haupt-Latwerge.

Inter evacuantia, extra paroxysmum usurpanda, primatum obtinent vomitoria, & quidem ♁alia.

Præter vomitorium conducunt etiam purgantia, e. g. helleborus niger, pilulæ fœtidæ, cochiæ, pilulæ proprietatis Mynsichti, pilulæ polychrestæ ejusdem, extractum hellebori nigri, agaric. Mercurius dulcis: quibus pro stimulo semper extractum alhandal addendum est: vid. Corthnummius *l. c. cap.* 70.

Sudorifera ex lignis declinante paroxysmo aliquamdiu cōtinuata, sunt maximè proficua.

Si his remediis non satisfacimus scopo, etiam cucurbitulæ, setacea, fonticuli & similia adhibeantur.

Aliàs fonticuli in apoplexia, tàm præservativè quàm curativè, præsertim in senibus vel decrepitis, ubi affectus catarrhales sunt frequentes, familiari sunt in usu, & multùm conferunt, & quidem veteres setaceum in nucha usurparunt, cujus usum videbitis in Horstio *lib.* I. *observ.* 14 sed est remedium admodum molestum; potius fonticulus in nucha inustus, vel homoplatis, aut etiam fonticulus unus in brachio, alter in crure paratus, est egregius. Veteres etiam fonticulum inusserunt in vertice, sed est ridiculum remedium, & propter inflammationem plerumque periculosum. Interim cum distinctione agendum. Saltem ergò in apoplexia privativa fonticuli & cucurbitulæ in regione dorsi intra scapulas commodè adhiberi possunt; in positiva enim præcavenda parum auxilii afferre solent.

Denique salivatio in declinante apoplexia pro eradicando morbo non ineptè à Barbette *in Praxi* proponitur, & à Deckero *in Comment.* commendatur *pag.* 23.

ARTICULUS II.
De
Paraplegia.

QUoad paraplegiam: hæc nunc apoplexiam sequitur, sicque morbus secundarius est, nunc verò per se inchoat, utut plus minus alios morbos sequatur, estque apoplexia particularis. Notabilis est permutatio ista, cujus meminit Forestus *lib. X. observ.* 80. ubi apoplexia mutata in paralysin (rectiùs in paraplegiam) deinde in epilepsiam, & ex ea denuò in apoplexiam lethalem. Sanè apoplexiæ & hinc natæ paraplegiæ ac epilepsiæ singularem habent & mutuam convenientiam, & quasi in radice identitatem. In modo fiendi saltem aut affligendi differunt, hinc & permutatio mutua eorum & quoque in cura remediorum identitas. Hinc certè Gorræus *in Defin. Medicis* inquit; paraplegiam signare Hippocrati paralysin, quæ apoplexiæ vel epilepsiæ succedit. Epilepsiam, quæ in paralysin totius ferè corporis, excepto brachio dextro, abiit, in qua sensus, ablato motu, perstiterunt, notat Hildesheim *in Specileg. de Affect. Capitis cap.* 7. Item Schenckius *in observ.* refert, epilepsiam ex terrore contractam post biennium in paraplegiam alterius lateris transiisse, nihilominus singulis mensibus circa novilunium affligens: item Fontanus *Respons. & Curat. lib.* I. *pag.* 32. Paraplegiam oculi sinistri post epilepsiam in gravida observat, quæ post partum gemellorum mortuorum apoplectica interiit: Horstius *lib.* 2. *obs.* 41. notat ex epilepsia paraplegiam lateris dextri, & hinc denuo insultus epilepticos. Pertinet huc notabilis observatio *Ann.* 6. *&* 7. M. A. N. C. *obs.* 212. ubi mutuò paralysis & epilepsia se exceperunt: Item confirmat hæc Bartholinus *Cent.* 4. *observ.* 3. dum paraplegiam lateris sinistri & convulsionem lateris dextri in febre petechiali annotat. Sanè non secus in apoplexia & paraplegia, quàm epilepsia, simul aliquid convulsivi subesse videtur: Notabilis hîc est Hildani *observatio* 4. *Cent.* I. ubi ex sola nervuli in aure irritatione, ob immissum globulum, stupores quasi paralytici, dolores & atrophia brachii istius lateris, ac tandem epilepticæ convulsiones excitabantur. Ex irritatione ista, quid aliud quàm spasmus fieri potuit? Similem observationem de dolore & stupore cum ejusdem atrophia ex corallina sphærula in aurem illapsa refert Schenckius *in observat.* Hujusmodi paraplegiæ, quæ apoplexiam, epilepsiam, aliosque morbos immediatè sequuntur, vulgò paralyses vocantur, & hoc nomine tractant theoriam earum ac praxin Practici, præsertim veteres. Omnium loco sufficiat Willisius *de Anima Brutor. Part.* 2. *cap.* 9. cùm tamen propriè loquendo paralysis longè alius affectus sit ab apoplexiis particularibus sive paraplegiis, ut infrà monebitur. Probè hoc observetur in autorum lectione, qui ordinariè paralyses & paraplegiam confundunt, unâque methodo theoriam & praxin tractant.

In hemiplexia, & multò magis paraplegia sive apoplexiam, sive alium similem sequatur affectum, tres gradus observandi sunt:

1. Enim motus solum deficit superstite sensu.
2. Sensus & motus planè deficiunt in parte, restitante tamen adhuc partis calore naturali.
3. Istis deficientibus etiam calor partis evanescit, eaque simul ferè continuò frigida percipitur, quam constitutionem partis insequi solet ejus flacciditas notabilis ac mollities, & hinc marasmus.

C A U S Æ.

Quoad causas paraplegiæ: communiter obstructionem nervorum accusant, quæ tamen nec cum modo fiendi, nec cum cura benè convenit. Saltim non universalis causa hæc esse videtur; siquidem & per consensum aliarum partium remotarum paraplegiam fieri observatum fuit: Nempe sicut notum est, quod graviores passiones hystericas subinde epilepticæ convulsiones superveniant; ita iisdem paralyses & hemiplexias supervenisse observatum fuit, in specie à Quercetano

in

in Tetr. gravissimor. affect. Item lumbrici uti convulsiones & epilepsias excitant, ita etiam ad paralyses terminantur, teste Salmuth *Cent.* 2. *obs.*45. hinc etiam apoplexiam paraplegia lateris sinistri & convulsio dextræ insecutæ fuerunt: vid. Schenckius *in observ.* Ut taceam paraplecticos desperatos quosdam subinde ex graviori animi pathemate, ira vel terrore, ex improviso curatos fuisse, autore Horstio *lib.* 11. *observ.* 15.

Adeoque paraplegiæ istæ pro fiendi ratione nunc privativæ, nunc positivæ esse videntur; & in his positivis aliquid convulsivi omninò intercedere, dicta modò ratio, & cum affectibus convulsivis faciles permutationes, omninò persuadent. Sed cum in specie apoplexias non lethales ferè ordinariò insequantur paraplegiæ, hujus permutationis ratio est inquirenda. Equidem apoplexiam sanguineam universalem, quæ ex sanguinis extravasatione evenit, utplurimum lethalem esse existimo. Aliàs sanguinea privativa, quæ tantum ex motu sanguinis intercepto in vasis cerebri oritur, si universalis sit, quomodo in paraplegiam transeat, sanè obscurissimum, nisi forsan venæ sectio largior, sanguinis motum promovendo, saltim alterius cerebri lateris affectum particularem reddat, qui antè universalis erat, ita ut saltem in altera cerebri medietate, aut saltim circa nervorum exortum, & sanguinis consistentis & turgescentium inde vasorum vitio, paraplegiæ oriantur. Imò si apoplexiæ privativæ sanguineæ paraplegia supervenerit, probabile est ex sanguine congrumato & subsistente plus minus laticem aquosum fecisse secessum, & vel interius profundiùs penetrasse in cerebrum per caudicem medullarem, vel exteriùs defluxisse secundum ductum spinalis medullæ, & ita unius alteriusvé nervi læsione vel oppressione paraplegiam intulisse. In privativa verò lymphatica, aut huic cognata, si unquam observetur, pituitosa apoplexia, lymphæ materiævé peccantis in caudicem medullarem interiora versus progressus, adeoque obstructiones, vel ejus secundùm radicem spinalis medullæ defluxus, & certis in locis compressio, paraplegiam inferre potest. Imò forsan aliqualis irritatio contractioni fibrarum & membranarum circa principium nervorum originem subministrare & hinc sufficientem spirituum influxum impedire poterit.

Positivam apoplexiam etiam excipere paraplegiam, res nota est, sed modus est admodum obscurus. Esse tunc paraplegiam contracturam partium nervosarum circà radicem spinalis medullæ, quâ impediatur spirituum pro motu transitus, ut Helmont. asserit, non improbabile est: sed quomodo fiat? revera intricatum. Interim tamen sicut calculus in rene subinde crus istius lateris stupidum & semiparalyticum reddit, aut quando colicam intestinorum convulsivam ex improviso vel crurum paralysis, aut hemiplegia insequuntur, si causa materialis communicetur ex simplici partium nervosarum concursu, ita similiter probabile est, per consensum nervorum, eorumque fibras circa sui radicem in caudice medullari, aut in hujus progressu contractas, spirituum sufficientem pro motu impediri influxum, sicque partes, ad quas isti nervi distribuuntur, sensu & motu plus minus privari. Ex hoc enim permutationis ratio effectuum paralyticorum & convulsivorum; & earum identitas, optimè explicari possunt.

PROGNOSIS.

Paraplegia quævis malum difficile est curatu.

Primus gradus levissimus est, & qui cæteris paribus faciliùs curatur: ultimus gradus difficillimus curatu, & etiam periculosissimus est.

Si parti paraplexiâ correptæ vel tremor superveniat, aut formicationis sensus; aut doloris molestia, bonum signum est pro restitutione.

Quò magis calor membri paraplectici deficit, eò minor spes superest.

CURA.

Quoad curam harum apoplexiarum particularium: In hac eadem ferè, quæ in apoplexia universali curanda, observanda sunt. Remedia verò ipsa appropriata sunt eadem, quæ epilepsiæ aut apoplexiæ medentur.

Vomitus in quavis paraplegia est optimus, idque quando eadem supervenit apoplexiæ positivæ, & quidem forte necesse est vomitorium, quem in finem Mercurius vitæ cum scammonio sulphurato ab Hartmanno *in Prax. Chimiat.* laudatur.

Sin vomitoria non velimus usurpare, instituantur fortes purgationes: quibus addendus est semper stimulus acris est colocynthide.

Item subinde necesse est, ut venæ sectio instituatur, sed in latere opposito, non tamen semper æquè necessaria est. Lindani verba sunt: *Venæ sectionem instituere, nisi plethora adsit, magis jugulat, & puto ideò multas curationes malè succedere, quod in principio sanguinem mittimus; statim vomitorium propinandum, idque ab initio.* Adeoque vomitoria imprimis in paraplegia, quæ sequitur apoplexiam positivam, conveniunt. Sicuti venæsectio magis locum habet in ea, quæ sequitur post apoplexiam privativam, ubi etiam fonticuli, item vesicatoria nuchæ admota, & cucurbitulæ scarificatæ intra scapulas conveniunt. Utrobique verò venæsectio adhibenda in plethoricis, aut in quibus solennis quædam sanguinis excretio suppressa fuerit.

His

His & similibus præmissis, inter remedia interna præ cæteris sudorifera laudatissima sunt, nunc communia, nunc specifica. Communia seu generalia ista in apoplexia commendata sunt speciatim salia volatilia in paulò majori dosi, & spiritus sanguinis humani, cranii humani, & similia, in paulò majori dosi: nempe spiritus ad integras drachmas, salia à ℈j. ad ʒß. Liquor cornu cervi succinatus est egregius. Loco horum veteres etiam usurparunt decocta sudorifera lignorum, quæ interpositis appropriatis sunt optima. Speciatim decoctum ligni sassafras egregiè confert, ex quo & baccis juniperi vel lauri paratum decoctum efficaciter paralyticum restituit, teste Poterio *Cent. 2. observ. 26.* Item decoctum sassafras cum roremarino imprimis convenit. Item helenium ejusque radix dictis decoctis additum, benè convenit: verbi gratiâ ad imitationem Poterii præscripsi:

℞. *Rasur. ligni sassafr.* ℥ij.
Herb. rorismar. rec. M. j.
bacc. Junip. rec. succul. vel *lauri* ℥ij.
Coqu. in Vin. & 🜄æ aa. ℔iß. per MB. in cucurbita, cum suo alembico munita:
Colaturam & destillatum misce, adde
🝬 *bacc. Junip.* ℥iv.
⊖✳*ci* ʒiij.
Syr. fl. tunic. ℥iij.
M. S.

Glieder-stärckender Tranck.

De qua potione ter quotidie, manè, à meridie & ingruente nocte bonum haustum capiat æger aliquamdiu, blandum sudorem expectando.

Specifica verò sudorifera sunt aurum diaphoreticum Poterii, cinnabaris antimonii, coralliata, cranium humanum, aurum diaphoreticum certè in frequentissimo usu habuit Poterius. Aliquando viro adulto affectu quasi paralytico correpto dedi duas doses auri diaphoretici cum conserva florum tunicæ: Prima dosis cum blando sudore tormina abdominis & mirabilia excreta excitavit, alterâ vice verò copiosum sudorem emanare fecit cum euphoria.

℞. *Conf. fl. tunic.* ʒj.
☉*i diaph.* gr. xv. ad ℈j.
M. f. Polus:
div. in 2. part. æqu. S.

Schweiß-treibender Haupt- und Glieder-Zucker.

Assumptâ unâ dosi hauriatur desuper spiritus theriacalis cochleare j. vel ij. & ita per sudorem repetitum præmissis præmittendis, malum curabitur.

Cum his internis optimè simul externa regioni spinæ dorsi, item vertici, aut saltim loco, unde exoritur nervus partis affectæ, illinenda conveniunt: Unde in manuum apoplexia admoveantur nuchæ, in apoplexia crurum ossi sacro, regioni lumborum, & simil. ipsa membra apoplectica illinire superfluum videtur, cùm malum in illis non hæreat, sed ipsa saltim passivè se habeant. Hæc inter conveniunt olea destillata vel spirituosa vel emplastra. Olea destillata sunt succini, lavendulæ, spicæ, galbanetum Paracelsi, quibus petroleum album nativum, aut etiam petroleum cum cineribus destillatum, potest addi. Juxta hæc in usu sunt spirituosa, ut essentiæ ex infusis nervinorum, & aqua articularis ad extra.

Item essentia castorei, extracta cum aqua spirituosa liliorum convallium cum vino, pro frictione spinæ dorsi vel alius loci commodi calidè, est egregia, in specie post sudores, ut poris apertis meliùs possint penetrari: Item spiritus vini camphoratus ter quotidie in loco calido benè affricando parti paraplecticæ. His ipsis spirituosis aquis & salia volatilia, in specie spiritus & sal volatile lumbricorum terrestrium ac formicarum, addi possent; Vel

℞. *Spir. vini camphor.* vel *formicar.* vel
🜄 *artic. ad extra* ℥iij.
🝬 *lumbr. terr.* ʒiß.
Ess. Castor. ʒvj.
🝬⊖✳*ci c.* ♆ ʒiij.
M. D. S.

Eusserlicher Spiritus.

Quodsi spina dorsi probè his ipsis perfricata fuerit, applicandum desuper linteum cum gummi animæ probè suffumigatum atque calidum; vel præmissis cum aquis spirituosis frictionibus istis olea supra laudata desuper illinenda sunt, ut apertis poris, penetrantioris efficaciæ sint hæc ipsa; quibus etiam imprimis oleum destillatum tartari, & olea ex pinguedinibus aut partibus animalium durioribus destillata addi possunt, utut horridè fœteant; tamen aliquoties cohobando super caput mortuum, aut ossa calcinata, à nimio fœtore liberantur. Illinuntur hæc olea nunc ita simpliciter, nunc ubi nimis acria fuerint, parvasque pustulas excitent, subigenda sunt cum oleo lumbricorum terrestrium per decoctionem. Possunt etiam fortibus frictionibus & litibus asperis, calidis ac penetrantioribus illiniri totæ partes paraplecticæ, ut irritentur partes sensiles, & hujus medio provocetur plus minus spirituum impetus: propterea & ipsas partes ita resolutas his modis tractare consuetum est & propter hunc finem dictis litibus alumen plumeum, tàm crudum, quàm, quod præstat, ex hoc pararum arcanum aluminis Wurzii, simul addendum est, in specie quando ad atrophiam seu marasmum membrum paraplegiâ affectum inclinare velit: e. g.

℞. Liqu.

℞. *Liqu. lumbr. terrestr. in clibano parat.* ℥iij.
Ol. destill. Spicæ
Iuniperi an. ʒiß.
lavend.
Majoran. aa. ʒß.
succini ℈ij.
Alum. plum. ℈j.
M. S.

Glieder-Sälblein wider das Abnehmen:

Partibus affricetur.

Qui autem acria ferre non possunt, ut scorbutici, & in quib⁹ atrophia membri metuitur.

℞. *Pingu. hum.* vel *anser.* vel *Butyr. Majal.* ℥iij. jv. ad vj.
Ol. dest. tereb. ʒiij.
bacc. Iunip. ʒij.
spicæ ʒß.
M. S. ut *suprà.*

Quibus & desuper subinde circa locum affectum, in specie spinæ dorsi, emplastra ex nervinis & aromaticis imponi possunt, imprimis ex gummatibus penetrantibus:

℞. *Gum. Galb.* p. ij.
Carannæ p. j.
Malax. ☉ *Petrol.* in consistentiam Emplastri.
D. S.

Glieder-stärckend Pflaster.

Quod in regione spinæ dorsi agglutinandum erit.

Pertinet huc unguentum & emplastrum paralyticum Mynsichti, & similia.

Alia plura remedia contra paraplegiam videb. in M. A. N. C. *Ann. 6. & 7. Append. pag.* 44.

Balnea denique ex formicis, revera singulare quid obtinent in paraplegiis curandis: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. *Observ.* 128. *pag.* 137.

ARTICULUS III. De *Paralysi.*

COgnata pathemata sunt paralysis & stupor, unde etiam propter summam, quam habent, affinitatem vulgò & non absque errore confundi & promiscuè tractari solent. Nam quod attinet paralysin, **die Lähmung:** ad illam vulgò etiam referunt hemiplexiam, item speciem innominatam & paraplexiam; cùm tamen hæ species reverà sint species apoplexiæ, nempe particularis, & oriuntur ex affectis nervis. Paralyses verò sunt resolutiones membrorum tales, in quibus primariò motus deficit, superstite plus minus sensu, ob spirituum animalium motum & activitatem denegatam. Stupor econtrà est affectus, in quo, deficiente in partibus sensu, superest motus, Græcis ἀναισθησία dictus, symptoma tactus est, quod ad paralyticos affectus nullo modo referri debet.

Hæc tria mirum invicem confunduntur, quia explicantur ex Arabum & Galeni scriptis. Genuino verò sensu apud Veteres paralysis, propriè significabat laxationē & resolutionem nervorum; à παρὰ & λύω, penitus resolvo, idq; imprimis interprete Celsô. Nervus autē, Græcis dictus νεῦρον, ab ipso dicitur vel tendo musculorum, vel ipsum ligamentum, quò nectuntur artus: Et id, quod nos hodie vocamus nervum, prisci generali nomine venarum complexi fuere: vid. Lindanus *in Colleg. Pract. ad Hartm.* & Celsus.

Paralysis ergò ex genuino sensu erit resolutio & relaxatio istius adstrictionis, quem debet habere nervus seu tendo & ligamentum, quibus mediantibus connectuntur & proximè moventur artus; quæ ipsa instrumenta, tendines, fibræ & ligamenta, quando sunt laxiora, vel humidiora & flaccida, sunt inepta pro movendis istis partibus, & tunc dicitur paralysis. Talis affectus est, quem describit Bontius *in sua Med. Indorum cap.* 1. tanquam malum Indis familiare, sub nomine Indico Beriberi: Conf. etiam Tulpius *observat. lib.* 4. *cap.* 5. Item Bartholini *Act. Med. Hafniens. Volum.* 4. *pag.* 145.

Ex dictis patet, quod paralysis propriè sit atonia fibrarum nervearum & musculorum, præcipuè autem in tendinibus & ligamentis; quæ partes propter atoniam resolutæ, flaccidæ, molles & relaxatæ, ineptæ fiunt, ut trahere aut convenienti robore firmare possint membrum, qui levior affectus dicitur paresis, fortior paralysis.

Malè ergò & ex falsa hypothesi paresin paralysin notham vulgo indigitant. Putant nempe, paralysin oriri ex obstructione nervorum, & insequi apoplexiam (id quod tamen dat paraplegiam) qualis obstructio cum non sit obvia in paresi, propterea eam paralysin notham indigitant; cum tamen revera paresis paralyseos sit species, sed levior, in qua nervi non primariò, sed tantum consecutivè, affectis fibris & tendinibus laxatis, & ipsi afficiuntur.

Facilis aliàs est distinctio inter paraplegiam supervenientem apoplexiæ, & paralysin. Differunt enim (1.) Origine; Nam paraplegia sequitur imprimis cerebri & spinæ morbos, & frequentissimè comitatur apoplexiam, epilepsiam, convulsiones, &c. cum dicti affectus subinde sint mutuo permutabiles, & desinant in paraplexiam; paralysis verò sequitur alios corporis affectus, in specie post scorbutum, malum hypochondriacum, & colicam convulsivam: frequentior est regionibus, ubi copiosum hauriunt vinum, aut oritur etiam subinde à causis externis.

(2.) Subjecto; Nam in paraplexia primariò afficiuntur nervi, quoad exortum; in paralysi verò iidem in progressu & insertione imprimis musculi, & in specie tendines & artus. Hinc medicamentorum topicorum diversa in utroque affectu applicandi ratio, quæ in paraplegia magis origini nervorum partis affectæ, in paralysi ipsi parti affectæ applicanda.

(3.) Symptomatis: Nam in legitima paraplegia sensus tactus utplurimum cum motu voluntario simul perit & tollitur; in paralysi verò subinde sensus tactus superest, quandoque etiam, ut in scorbuticis, cum sensu doloroso, formicante, lacerante, & simili, tantummodo motus tollitur, & labescit.

(4.) Genuina nervorum resolutio seu paraplexia à principio ad finem eodem ferè habitu est constans, aut quodamodo perpetua; econtra paralyses & pareses sæpius per intervalla ægros magis & minus vexant, labefactant, cessant & redeunt, quandoque cum arthriticis quasi doloribus complicantur, ut quotidiè evenit in paresi scorbutica, donec habitum in membro contraxerit. Quin & interdum in convulsiones abeunt, & in malo confirmato pertinacem contracturam post se trahunt, nec tamen adeò rebelles sunt exercitatis Medicis, ut paraplegiæ, quin nondum confirmatæ facile tolli possint: Vid. Drawitzii schmertz-machender Schaarbock.

CAUSÆ.

Causas paralyseos quod attinet; hæc, prout à paraplegia distinguitur, ratione causæ est vel privativa impropriè sic dicta, vel positiva; quarum illa nervos afficit, & spirituum emanationem inhibet; hæc narcosin seu simile quid, quod spirituum animalium activitatem turbat, præsupponit.

Causæ ergò paralyseos revocari possunt ad duplicem classem; nempe spirituum torporem, & viarum angustiam seu interceptionem. Siquidem privativa in viarum seu nervorum, medullæ oblongatæ, ac tendinum dissectione in vulneribus, distorsione aut compressione, aliovè vitio consistit, quæ nunc hunc, nunc istum nervum sine præcedente affectu apoplectico solent affligere: quo etiam pertinet, quando nervorum quorundam particularium per μετάςασιν causæ morbosæ sit obstructio, aut compressio, vel superficietenus, vel intra membranas, aut alia nondum satis cognita affectio, quo minus possit sensus & motus communicari partibus, v. g. post variolas retropulsas aut malè curatas, uti habet Lotichius *lib. 2. observat. cap. 1. observat.* 15. aut post erysipelas capitis malè curatum, vid. Salmuth. *Centur. 2. observat.* 43. item à variis faciei retropulsis, notante Salmuth. *l. a. observat.* 35. quæ tamen omnes à causa privativa excitatæ paralyses reverà potius paraplegiæ sunt, hodie consueta confusione invicem confusæ. Facit huc etiam, quando per vulnera cerebri & medullæ spinalis aliarumq; partium, dissecantur nervi; aut quando nervi in medullæ spinalis compressione, ex luxatione ac fractura vertebrarum inferiorum partium dorsi, aut casibus ab alto, sunt distorti aut compressi, quod observavit Hœfferus *in Herc. Med. p. 9.* & Amatus Lusitanus *lib. 1. Curat.* 19. Sic percussiones capitis excitant paralysin vel potius paraplegiam in opposito latere: hinc quidam ex arbore decidens in os sacrum, ex hujus contusione in paralysin dictam pedum inciderat, ut hoc observat Bartholinus *Cent. 5. observat.* 8. similiter paralysin sinistri lateris, convulsionem & mortem, ex contusione musculi temporalis à lapsu notavit Glandorius *Specul. Chirurg. observat.* 10. Quo pertinet gibbus paralysin lentum inducens, cujus curam videb. in M. A. N. C. *Ann. 2. observat.* 230. *pag.* 333. Sed hæc ipsa modo allegata potius paraplegiam, quàm paralysin inducunt.

Positiva verò paralysis est, quæ propriè paralysin constituit, & nunc ab externa, nunc ab interna oritur causa.

Externas inter nimia humectatio ac nimia refrigeratio, e. g. aër frigidior ac pluviosus indeque nata resolutio & flacciditas fibrarum ac tendinum infert paralysin: Sic enim non solum Galenus jam suo tempore ex mora diuturna in aqua frigida, & ex balneo aquæ frigidæ; sed etiam Zacutus Lusitanus *lib. 1. Prax. Admir. observat.* 34. & 37. ex diuturniore mora in aqua frigida pluviosa, item ex frequenti natatione in aqua frigida, paralyses observarunt. Hinc etiam senes, item infantes, sunt quasi semi-paralytici; quia in infantibus fibræ & tendines copioso rore nutritio irroratæ, laxæ & flaccidæ sunt, & propter deficiens robur, vix valent membris movendis; in senibus verò deficiente rore nutritio succedit sæpiùs aquositas serosa, aut alia, quæ laxando fibras & tendines tales semi-paralyticos reddit. Unde etiam ii, qui diutius in pluvia versantur, & vestimenta madida in corpore exsiccare permittunt, in uno alterove membro fiunt paralytici teste Horstio *in observat.*

Imprimis autem & sæpissimè à causa interna fit paralysis positiva ex lympha acida seu ex materia quadam vitiosè acida, lymphæ cognata, quæ lymphæ aut seri vehiculo ad quoddam membrum delata, nervo-

nervosas partes istius loci irrorans earum tonum successivè corrumpit, aut ineptæ fiant istæ partes nervosæ movendis ossibus & membris, unde consequenter motus defectus cum sensu plus minus deficiente, aut saltim aliquali stupore juncto. Exempla talis paralyseos positivæ à causa interna, v.g. à sero ad spinam descendente, videb. in Platero *Praxeos Tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 2. Volchero Coiter *observat. miscel. pagin.* 114. & Bonetti *Sepulchreto lib.* 1. *Section.* 15. *observat.* 3. item ab abscessu cerebri, vid. Scultetus *observat. Chirurg.* 19. à tumore scirrhoso vid. Willisius *de Anima Brutor. lib.* 2. *cap.* 9. Hac ratione potatores vini in quibusdam regionibus subinde fiunt paralytici, & quidem cum tali paralysi ex acore contracta etiam subinde sensus quidam molestus, si non dolorosus, saltem nunc formicans, aut tantummomodo titillans, aut lancinans, nunc cum stupore, conjunctus est, qui in principio nunc est gravior, nunc remissior, donec successivè superveniat partis magis magisque immobilitas, & tandem planè deficiens motus. Sensus formicans oritur ex acido primitivo vellicante, & præternaturaliter rodente fibras, nervos verò non tangente, unde tactus est salvus. Et tales paralyses frequentes sunt in Austria, Moravia, & similibus locis, ubi copiosum potatur vinum, acore insigni tartareo satis volatili turgidum; Nempe ab occulto acido volatili plus minus austero irroratæ fibræ, tendines, &c. rigidiores quodammodò & minus mobiles fiunt, hinc enim & contractura interdum supervenit: acida enim corrugant quodammodo partes nerveas, adeoque in his casibus primò sequitur paresis, hinc tonus fibrarum naturalis solvitur & perfecta paralysis, & tandem earum corrugatio præternaturalis, omnimoda membri immobilitas & contractura inducitur: quæ illustrat Bartholinus *in Act. Med. Hafniens. Volum* 1. *pag.* 210. Conf. Tackius *in tripl. Phasi Soph. p.* 148. & M. A. N. C. *Ann.* 2. *observat.* 39. *pag.* 70. Quodsi magis volatilisatum, adeoque & spirituosius vinum fuerit, ac synoviam articulorum infecerit, podagram infert, aut inficiendo spiritum insitum: aut fermentum renum, lithiasin. Unde præmissis præmittendis paralyses tales, & hinc natæ contracturæ, lacticiniorum usu inter alia optimè curantur.

Scorbutici etiam ex vitiato acido, simili ratione paralysin & paresin incurrunt. Sensim inchoat & procedit, & primò saltem vagus stupor aut insensilitas cum formicationis sensu partem prehendit, unde successivè labefactari tonus membri, & magis magisque paralyticus reddi incipit. Est autem vaga vel minus constans, nisi nimis inveterata fuerit, ita ut æger uno die melius, in altero pejus habeat, uno die ferè incedere, altero die decumbere cogatur: hinc nunc digiti, aut manuum aut pedum, intumescere, nunc detumescere observantur; nunc unus alterve digitus stupet, qui brevi meliùs se habet: Sensus manet utplurimum, aut saltim aliqualis stupor inducitur; subinde cum dolore gravi utplurimum vago, raro fixo, juncta est: Jacentes verò commodè membra movere possunt, sed stantes vix denuò pergere, nec absque dolore aut stuporis sensu incedere possunt; sicuti hunc ipsum affectum omnium optimè delineat Drawizius *de Scorbut. Sect.* 3. Sanè acidum volatile austerum est, quod hic peccat, quod nerveas fibras diversimodè afficiendo, nunc aliquid convulsivi, nunc paralytici infert, ita ut hujusmodi paralysis quasi medium quid sit inter morbos paralyticos & convulsivos in specie sic dictos. Unde non rarum est, ut in talibus ægris scorbuticis membrum nunc spasmo contractum rigidum reddatur, nunc paralysi affectum idem flaccescat, & plus minus stupeat, prout nervi aut fibræ tendinum vel acido irritantur, vel eodem austero intorquentur. Hucquoque pertinet lues Venerea, paralysin producens, vid. Rhodius *Cent.* 2. *observ.* 34.

Par est ratio istius paralyseos, quæ insequitur colicam, & quidem istam, quæ est magis habitualis, & quæ vulgò à tenui acri humore oriri dicitur, & aliàs à Practicis colica biliosa vocatur. Alvus est pertinaciter clausa, tormina atrociora & contumacissima vexant, purgantibus quibusvis per os assumptis maximè exasperatur malum, umbilicus interiora versus retrahitur. Quodsi vel malè tractetur, quod imprimis fit, si irritetur acrioribus aut purgantibus aut plus minus desævire videtur, successivè unius alteriusve aut plurium membrorum stupor, hinc subita motus impotentia, tandem perfecta paralysis, supervenit. Si negotium hoc rectè consideretur, revera est colica ratione modi convulsiva; ratione causæ occasionalis materialis scorbutica, nidus verò & fomes in plexibus mesenterii nerveis est; nam in ista colica non tàm intestina affliguntur, quàm mesenterium. Acidum austerum, imprimis scorbuticum, est, quod has turbas, nempe convulsiones partium internarum & colicam dat in abdomine. Dubium saltim est, quomodo colicam talem paralysis artuum insequatur, cum interdum tam subitò, atque cessat dolor, membra observentur paralytica? Nempe in principio mali paralytici saltem convulsivi quid subest, unde spirituum interrupto fluxu stupor & aliqualis insultus paralyticus supervenit. Hinc colica

colica talis in paralysin, subinde in convulsionem, subinde in arthriticos dolores, in principio mutationis suæ terminatur, donec ipsum acidum volatile circa mesenterii plexus resolutum, materialiter partes istas ita male affectas attingens, perfectam para'ysin, & tandem ex fibrarum tendinosarum congregatione contracturam, efficiat. Nempe sicut renum calculum stupor crurum non rarò comitatur, ita & hoc malum nonnihil remittens, & simplici consensu unius alteriusve membri ex nervi spasmo & spirituum interrupto motu paralytica dispositio insequitur, donec malo inveterato ipsum quasi per πρωτοπάθειαν fiat, quod quoad originem, saltem per δευτεροπάθειαν erat. De cætero par ferè hujus cum paralysi scorbutica videtur esse ratio, partim ergò ex mutuo membrorum consensu, partim ex metastasi materiæ vitiosæ in membra externa, fibras corrugantis, fiunt pareses: hinc enim etiam suffocationi matricis paralysin supervenire notat Quercetanus, sicuti epilepsia & ipsa interdum paralysin post se relinquit: uti etiam ex vermibus intestinorum interdum paralysin oriri, observat Salmuth, *Cent.* 1. *obs.* 44. *&* *Cent.* 2. *obs.* 45.

Hisce addenda sunt porrò corpora quædam specialia, quæ singulari virtute membris & nervis torporem paralyticum inferunt. Quò pertinet torpedo piscis non tantùm; (de quo notum est, quod piscatoribus & aliis sub attactu inferat stuporem & torpedinem, unde etiam nomen accepit, vid. Redi *in observat.* & Stephanus Florenzin., qui de hoc pisce acuratam anatomen edidit, ubi observat, in certo quodam corporis ejus loco saltim residere vim istam, unde emissa effluvia torporem inducant) sed etiam in India Occidentali noviter reperta est certa species quædam conchyliorum, quæ ipsa similiter solo sui contactu manibus & brachiis ceterisq; membris stuporem paralyticum infert: Vid. Kircherus *in Regno Naturæ Magnet. Sect.* 4. *cap.* 4. *pag.* 182. Ulteriùs Mercurius & omnia Mercurialia, uti fibris & nervosis partibus sunt inimicissima, ita etiam ii, qui tractant Mercurialia, ut aurifabri, item qui specula inargentant, subinde partium paralysin incurrunt, uti, præter Sennertum *in Prax.* Forestus *lib.* 8. *obs.* 5. observat; hinc etiam ii, qui in fodinis Mercurii in Foro Julii laborant: Vid. *Acta Societ. Reg. Angl. Vol.* 1. *pag.* 18. Huc etiam pertinent antimonii, similiumque mineralium exhalationes & fumi, omniaque narcotica, spiritus animales, prosternentia.

Interdum fit, ut solennes sanguinis evacuationes suppressæ paralysin inferant: sic mulier propter suppressa post partum lochia paralysi crurum cum febre ardente fuit correpta, quæ sectâ venâ in talo fuit curata: Vid. Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *Prax. Admir. obs.* 37. item Deodatus *in Valetud. pag.* 212. Sic ex suppressa hæmorrhagia narium notat paralysin lateris dextri Bartholinus *Cent.* 4. *obs.* 69. & Zacutus Lusitanus *l.* 4. *observat.* 39. Nempe non rarum est, venæ sectioni adsuetos, si eam intermittant, torporem quendam & lassitudinem quasi paralyticam in uno alterovè membro percipere, non nisi sanguinis missione solvendam.

Porrò affectus animi graviores, terrores, mœrores, pavores, iracundiæ, &c. inducunt paralysin. Exempla habet Cornarius *in observat.*, Item Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *Med. Princ. Histor.* 46. ex nimio mœrore & inedia paralysin natam refert: Sic ex subita consternatione natam paralysin videb. in M. A. N. C. *Ann.* 4. *obs.* 9. *pag.* 14. Interim tamen & è contrario pertinaces etiam paralyses, & à Medicis pro desperatis habitæ, curatæ observatæ sunt ex subitaneis animi affectibus, ex ira, excandescentia, & similibus: qualia exempla Horstius *lib.* 10. *observ.* 15. Item Schenckius *in observat.*

DIAGNOSIS.

Quod attinet paralyseos signa, ea ipsa per se satis patent; cessante enim sensu aut motu, aut percunte utroque, unicuique notum erit, membrum affici paralysi, quam subinde atrophia membri, ejusque contabescentia, das Gliederschwinden/ insequi solet.

Cum verò à tam variis causis oriatur paralysis, in his cognoscendis imprimis sedulus sit Medicus; hinc in loco affecto, an musculi? (quod paralysis positiva propriè dicitur) an tendines? an ligamenta? an ipsi nervi primariò afficiantur? pro meliori Praxi probè observandum est. Ubi enim vitium est in nervo, medicamenta ejus principio applicantur: ubi est in parte tota, pars ipsa externis est medicanda.

Quoad causas remotas: semper Medici judicio relinquitur pro expiscandis iis, non secus ac proximis. Imprimis antecedentia hîc probè consulenda sunt.

Quod attinet locum affectum: Si oriatur paralysis seu paraplegia post apoplexiam, res clara est, medicamenta primario principio nervorum applicanda esse.

Si à læsione externa, à casu, vulneratione, &c. oriatur malum, utplurimum nervus est affectus, adeoque ad hujus ortum & progressum respiciendum in cura.

Si nullæ tales præcesserint causæ, sensus est perscrutandus; quò enim plus restitat tactus, eò minus afficitur sensus; quò verò plus de tactu periit, eò magis sensus seu nervus affectus.

Interdum ubi cessat motus, restitante tactu, ferè insons solet esse nervus, & ligamenta ac tendines magis sunt in culpa.

In spe-

In specie, quoad paralysin faciei, benè est distinguenda convulsio faciei canina seu spasmus cynicus ab ejusdem paralysi, sive enim medietas faciei sit paralytica, sive sit convulsa, semper contractio canina oris sequitur, quæ tamen facilè hoc modo distinguuntur. Nam si distorsio oris oritur ex paralysi pars ista, quæ trahitur & paralytica est, mollis & flaccida percipitur, & ad partem sanam trahitur, & hæc ipsa pars facilè potest in naturalem situm per manuum operam deduci, quia mollis & flaccida est. Contrarium fit in convulsione: Nam in hac pars convulsa dura & firmiter contracta percipitur, & denique si volumus partem convulsam retrahere, dolor oritur, quod non fit in Paralysi.

PROGNOSIS.

Pergo ad prognosin: Præter eam suprà artic. anteced. de paraplegia notatam, paralysis seu paresis omnis; cæteris paribus, faciliùs curatur, quàm paraplegia, quæ omnem Medici operam eludit, nisi fortioribus & generosis instructus sit remediis.

Quælibet tamen paralysis positiva curatu est difficilis, eò magis, quò magis inveterata est, & partes contractæ. Quò magis vagum est malum, eò major curationis spes.

Paralysis, in qua saltem motus læditur, superstite sensu, secura est, & facilè curabilis; & vice versa, quò magis in paralysi læditur sensus, eò gravior est affectus, & difficilioris curationis.

Paralysis privativa, quæ fit à causa evidente solitaria scilicet ex ictu, vulnere, luxatione valida, & subitanea vertebrarum aut dorsi, aut in specie cervicis, utplurimum est lethalis.

Quæ apoplexiæ aliisque cerebri & nervosi generis affectibus supervenit, si non brevi in melius mutetur, plerumque incurabilis evadit, potissimum si sensus & motus simul aboliti fuerint: imò quæ apoplexiæ succedanea, plerumque incurabilis evadit. Nihilominus, qui à paralysi, cujus causa evidens solitaria semel curatur, rariùs recidivant, quàm ubi morbus à causa interna dependerit.

Facilior est cura à causa positiva, potissimùm si fuerit recens, membrum adhuc calidum, ac nondum contracturam minetur: è contra quo magis calor membrorum resolvitur, ac atrophiâ corripitur, eo minus spei pro salute recuperandâ affulget; item si resoluti lateris oculus imminuatur.

Quò magis pars paralysi saltem laborat, & minùs inclinat ad contracturam; eò facilior est cura: si verò superveniat successivè contractura & immobilitas, difficilior & gravior solet esse curandi ratio.

Si paralysi superveniat tremor partis, bonum signum est recuperandi motum; resuscitari siquidem, aut influxum novum moliri spiritus animales, indicat.

In senibus cacochymicis & cachecticis, & si levior sit paralysis, raro tamen aut difficillimè curatur, quin ad mortem eos comitetur.

Diarrhœa paralysin debilem solvit; apoplexiæ verò, seu paralysi, seu paraplegiæ forti, superveniens febris acuta, uti similibus affectibus nervosis, ita hic admodum conducit, & bonum est, quia sæpiùs morbum tollit.

CURA.

Quod attinet curam; in ea observanda est distinctio affectuum, eorumque origines, quæ generali paralyseos nomine appellantur. Alia enim est cura in paralysi privativa, alia in positiva: Privativa enim paralysis plus minus paraplegiis cognata, si ex causis internis præsertim ex metastasi materiæ morbificæ oriatur, eodem ferè modo curatur, atque paraplegia: In quem finem sudorifera & nervina moderato usu sunt optima; quin & in malo contumaciori nil obstat, quo minus salivatio instituatur, de qua vid. imprimis Willisius *de Anim. Brutor. Part. 2. cap. 9.* Sin verò à vitio externo, contusione, luxatione, laceratione nervorum, &c. malum ortum fuerit, causæ hæ removeantur, adeoque v. gr. vertebra luxata, si fieri possit, reponatur. Contusioni verò medela fiat, per externa, fomenta, linimenta, aut balsama fortia cephalica & nervina, partibus applicata, scilicèt fomenta ex herba rorismarini, salviæ, menthæ, floribus lavendulæ, chamomillæ, & similibus cum vino cocta. Post hæc conveniunt ex linimentis aromaticis aqua Reginæ Hungariæ oleum chamomillæ, hyperici, lumbricorum terrestrium acuata cum oleis aromaticis destillatis, succini, lavendulæ, salviæ, chamomillæ, rorismarini, & similibus. Litus quoque cum petroleo, vel solo, vel oleo juniperino nonnihil acuato, hîc est egregius; item spiritus vini cum oleo salviæ vel lavendulæ imprægnatus. In specie balsamum Peruvianum præ cæteris est nobile externè illitum calidè; item balsamum paralyticum Mynsichti, emplastrum nervinum cum tacamahaca mistum. Internè vix præstantius datur remedium oleo destillato lavendulæ, quod ad aliquot guttas, jv. vel vj. assumptum, expectato sudore in lecto, egregium est; quò etiam spectat oleum destillatum succini, simili modo ad plures guttulas usurpatum.

In paralysi verò propriè sic dicta & positiva attendendum,

1. ut causa materialis seu materia peccans, & nervos aut tendines fibrasque infestans, corrigatur & removeatur; id quod speciatim præstant diaphoretica, præsertim volatilia, & aromatica resolventia & discutientia.

2. ut partium nervosarum affectarum tonus debitus restituatur & roboretur appropriatis, & in specie nervinis aromaticis ac volatilibus, vulgo calefacientibus & siccantibus dictis, idque fere imprimis applicatis remediis externis, sed non nimis unctuosis:

Pro his scopis obtinendis observetur:

I. Cùm tàm paraplegia, quàm paralysis à causa interna nata, fomitem altiùs, tàm in massa sanguinea & lympha, quàm etiam in officina digestionis & primis viis, præsupponat radicatum, v.g. in scorbuto, colica convulsiva, malo hypochondriaco, arthritide, ischiadico affectu, passione hysterica, &c. tunc præter specialem paralyseos curam simul, præmissis debitis alterantibus & appropriatis, fomes iste evacuandus & corrigendus, semperque ad acidum austerum plus minus volatile respiciendum. Ob id fomes morbi, digestivis salinis resolutus & abstersus, convenientibus evacuantibus est expurgandus: quæ inter præter clysmata acriora, & purgantia blanda per inferiora, in specie vomitoria sunt, quæ præ aliis evacuantibus à Riverio commendantur & à Lindano mox in principio instituenda præscribuntur. Fortiora autem per inferiora purgantia sedulò hîc fugienda: nam multi in uno latere resoluti seu paraplectici, si in principio fortiora præscribantur purgantia, etiam in altero latere paralysi tentati & tandem extincti fuerunt, uti hoc observavit Solenander & ex eo Thonerus *in Observationibus*.

II. Diæta temperata & probè nutritiva lactea, acidum quodcunque corrigens, & copiosum chylum subministrans (pro quo scopo lac præmissis præmittendis est optimum) instituatur, ne copioso sudore loca nervea succo nutritivo defraudentur.

III. Ubi à colica fuerit paresis, cautus vel maximè sit Medicus in purgantibus fortioribus, cùm ejusmodi colicæ exinde exasperentur, & metus sit, ne sequantur convulsiones & similia mala. Hinc Poterius in hujusmodi affectibus utitur decoctis melanagogis blandis, & ex basi hellebori nigri paratis: saltem ergò helleborinis mitioribus iisque partitis vicibus, purgatio blanda instituenda venit: id quod etiam in scorbuticis probè observandum est, qui ipsi etiam fortiores purgationes vix aut rarò ferunt; Imo si scorbuticis membrorum affectibus correptis, imprimis paralyticis fortiora propinentur purgantia, facillimè morbi convulsivi iisdem excitari possunt. Nervus totius curæ ad abdomen dirigendus est, adeòque potius frequentes conveniunt clysteres: quibus olea carminativa & nervina adduntur, v.g. oleum angelicæ, salviæ, succini, cumini & carvi, sintque in principio saltim emollientes & lubricantes; item ex lacte & terebinthina. In progressu verò, imprimis si fomes morbi hæret circa viscera abdominis, & patiens nullum exinde sentiat levamen, tunc acriores nonnihil clysteres interdum adhiberi possunt. Quò frequentius injiciuntur, eò magis prosunt, & eo magis paralysin præservant.

IV. Externa remedia usurpanda sunt ad restituendum tonum partis, imprimis post provocatos sudores eorumque abstersionem; pori enim tunc aperti facilius remedii externi admittunt ingressum. Observandum tamen hic, si scorbutus subsit, non semper calida acria convenire, quoniam interdum magis videntur exasperare malum; potius igitur temperata priùs tentanda, antequam ad acriora illa fiat accessus. Observandum quoque, non semper convenire unguenta pinguia, viscida aut glutinantia, poros cutis plus minus obstruentia, quæ non penetrant, adeòque præstat interdum uti suffitibus, fomentis, lotionibus. In specie tamen observanda cautela Quercetani, qui monet in administratione topicorum remediorum, quæ utplurimum calefaciunt & attenuant, quod accuratè debeat expendere Medicus, ut si paralysis sit ab humore aquoso aut pituitoso, i.e. à lympha vitiata plus minus acida, & æger sit similis ferè constitutionis, parsque paralytica intumuerit, quod medicamenta tunc adhibenda sint subtilia & penetrantia, nunc volatilia, nunc spirituosa, nunc salina. Sin verò pars affecta jam marcescat, & plus minus in atrophiam labatur, & æger ipse quodammodo constitutionis sit biliosioris, ab iis abstinere debet Medicus.

V. Si paralysis sequitur solennem sanguinis suppressionem, idque in corpore evsarco & juvenili, solet eam curare venæ-sectio subinde repetita: Exemplum videb. in Valeriola *libr.* 4. *observat.* 4. Post venæsectionem sudor convenit.

Quoad sudorifera à Platero *Prax. p.* 1. *l.* 2. *cap.* 1. commendantur v. gr. Decoctum guajaci & chinæ, rob ebuli aut hujus decoctum à Riverio laudatum, item bardanæ & volatilium atque aromaticorum plurium, e.gr. decoctum rorismarini, helenii, &c. Quamvis Willisius *de An. Brutor. Part.* 2. *cap.* 9. de sudoribus annotavit, illos sæpiùs quidem multum juvare, nonnunquam tamen valde etiam obesse; adeòque non convenire subjectis illis, quorum sanguis sale fixiori minusque difflabili gaudet, sed tantùm his, quibus à sero magis insipido & aqueo hic diluitur.

Inter appropriata remedia sunt apoplectica & epileptica. In genere ergò conveniunt, salvia, chamædrys chamæpitys, & rosmarinus, cujus decoctum factum lento igne in Mariæ balneo, propinetur ægro jejuno ventriculo liberaliter; movet enim sic blandum sudorem, & egregiè destruit paralysin; cui additum sit extracti seu essentiæ castorei, quantum placet, cum

cum successu magis felici. Primula veris vocecatur herba paralysis, propter insignem vim, quam obtinet in paralyticis curandis, quocunque usu adhibeatur. Stœchas Arabica & ipsa interno usu singularis; item omnia aromata, uti & ex his & similibus parata, essentiæ, extracta, olea destillata, v. g. infusum salviæ cum vino, essentia salviæ, oleum florum anthos, oleum destillatum succini, quod commendat Fonseca *lib.* 1, *cap.* 17. oleum destillatum florum lavendulæ & similia ad aliquot guttas interno usu in aqua betonicæ propinata admodum laudantur; ut & nervina cuncta suprà *in Apoplexia* allegata, item *castoreum, theriaca, & extracta theriacalia* & similia. Aliàs helenium quoque admodum laudari solet, imprimis in paresi ex colica, aut abusu vinorum, & quælibet ex helenio parata remedia, vinum, decoctum, essentia & extractum helenii. In specie decoctum radicis enulæ & fœniculi Hœchstedteri *decad.* 3. *observat.* 1. Decocta lignorum cum roremarino laudat Lindanus, qualia etiam Bontius *in Beriberi Indorum* commendat. Hæc inter sassafras primatum obtinet: Post hoc optimum est lignum guajacum; vid. Hartmannus *Prax. Chimiatr. pag.* 85, §. 3. Quibus decoctis speciatim rosmarinus, baccæ juniperi, vel baccæ lauri sunt addendæ Poterius *Cent.* 2. *Curat.* 26. hoc habet decoctum, quo paralysin cum gravissimis symptomatis stipatam curavit ex

rasur. ligni sassafr. ℥j.
bacc. lauri ℥ß.

quæ in ℔vj. vini ad medias decoxit.

Horum loco & essentia lignorum cum spiritu sambuci parata, vel essentia ligni sassafras cum spiritu serpilli, vel essentia catarrhalis ex ligno sassafras cum succino misto conducunt. Hinc spiritus lignorum, cum spiritibus simplicium nervinorum misti & conjuncti, erunt egregii. Modernis quibusdam Belgis, imprimis Lindano, in usu est lignum ex Indiis noviter allatum dictum Pavana.

Milium imprimis ex colica, per copiosum admodum sudorem sæpiùs repetitum hunc morbum curans, vid. Schenckius *in observ. de Paresi ex colica.* Juxta hæc tartarus admodum se commendat in affectibus paralyticis, & imprimis volatilia ex tartaro, spiritus, & sal volatile tartari, & hinc tinctura bezoardica ritè parata.

Quæcunque etiam alia salia volatilia, eorumque spiritus, præprimis aromatisati, suam merentur laudem, ut spiritus & sal volatile urinæ, per putrefactionem parata, spiritus salis Ammoniaci simplex, lavendulatus, succinatus, & sassafratus, sal volatile oleosum D. Sylvii. Porrò laudari solent insigniter medicamenta viperarum quæcunque, exteriùs oleum, internè verò spiritus & sal volatile viperarum; sicut & paralysis ab omnibus, ceu desperata relicta, curata dicitur decocto viperarum. Nec minùs laudatur liquor cornu cervi succinatus, sal volatile succini, si conjungatur cum pulvere paralytico Hartmanni ex cinnabari Antimonii, & magisterio perlarum: vid. *Prax. Chimiatr.* Quibus præferuntur volatilia ex lumbricis & formicis parata; unde etiam aqua magnanimitatis & similes non tantùm externè, sed etiam in specie internè, hîc suam merentur laudem, in specie, si spiritus quidam vegetabilis affundatur formicis, digerantur ad tempus & postmodum aliquoties cohobentur.

Verùm in usu horum volatilium observetur, quod non semper ac promiscuè conducant, in specie sub primo morbi insultu, quia videntur affectus exasperari propter effervescentiam, quæ cum acido excitatur, ratione cujus varia pathemata inferuntur. Quodsi hoc observatur, prius fixiora & acidum primarum viarum absorbentia præmittantur. Inter fixa eminent antimonialia & Martialia sudorifera, ut antimonium diaphoreticum Martiale, bezoardicum Martiale, unicornu verum, præsertim cinnabaris antimonii, quam Hartmannus & B. D. Michaëlis semper combinavit cum osse humano præparato.

℞. *Oss. microcosm. præp.* ℈j.
Cinnab. ♁*ii gr.* xij.
⊖*is. vol. succini* ℈ß.
M. f. pulvis:
div. in 2. part. æqual. S.

Stärckende Haupt- und Glieder-Pulver.

tempore vespertino assumendo in aqua spirituosa lavendulæ.

Quodsi oriatur paralysis positiva ex nimia refrigeratione, humectatione & relaxatione fibrarum, tendinum ac ligamentorum, sive à causa interna sive externa oriatur, cuncta ea locum habent, quæ suprà in paralysi privativa dicta sunt, non tantum membrum affectum, sed spinam quoque dorsi cum his aut unguento Zacuti Lusitani, *quod libr.* 1. *Prax. Admir. Observat.* 37. describit, fricando. In specie convenit oleum terræ cum axungia humana & anserina mistum & parti affectæ illitum.

Item tacamahaca cum balsamo Peruviano commista, vel emplastrum nervinum ex tacamahaca & galbano, cum oleo destillato succini & Philosophorum malaxatum, & circa articulos applicatum. Item si eò usque procedat malum, ut ligamenta ita quoque resoluta paralysin aut relaxationem ferè membri inferant, confert emplastrum sticticum Crollii cum oleo Philosophorum & terræ malaxatum: internè cum theriaca sudor crebrius provocetur. Sed de his affectibus vid. imprimis Barbette *in Anatom. Pract. cap.* 5. & 10.

Sin

Sin à Mercuriali veneno malum ortum fuerit, convenit imprimis decoctum fœniculi & helenii, vid. Hœchstetterus *l. a.* sicuti ubi per sudores venena Mercurialia sufficienter exclusa fuerint, lac & serum lactis commodè propinari possunt: Sic enim Hœferus *in Hercul. Med. pag. 9.* Paralysin ex fumis metallicis, Mercurii & Antimonii, in auritabro, omnibus aliis frustraneis, per serum lactis à Foresto curatam refert.

In Paresi scorbutica volatilia urinosa & lacticinia locum habent. Observandum autem in specie, quod juxta volatilia ista urinosa primatum obtineant remedia ex bino & abiete, ex ejus in specie strobilis molliusculis:

℞. *Turion abiet.* ℥iß.
rad. Chinæ ℥j.

Incisa & contusa coqu. in ▽ & cerevisia ad medietatis consumptionem:

Colatura D. S.

Scorbutischer Glieder-Tranck.

Decoctum bibatur bis quotidie, expectando præsertim manè sudorem blandum. In lacte quoque alterationis gratiâ coqui possunt.

Egregium quoque est decoctum Deckers *in Notis ad Praxin Barbett.* Decoctum betonicæ cum baccis juniperi quoque laudatur, vid. Drawizius *de scorbuto pag.* 167. Præter decoctum strobilorum etiam essentia ex eorum Rob cum spiritu antiscorbutico, vel proprio, parata, item essentia contra arthritidem vagam ex simplicibus artheticis cum spiritu lumbricorum terrestrium per fermentationem & cum spiritu cornu cervi parata, in his paralyticis affectibus est optima, cum his semper jungendum est castoreum.

Istis debitè præmissis serum lactis cum antiscorbuticis mistum, & ipsum quoque lac egregium est, curamque absolvit: sed, necesse est, præmissa sint universalia, non tàm laxantia, quàm primò fixa absorbentia, hinc volatilia.

Spectant huc fonticuli & setacea, de quibus vid. Sylvius *Prax. lib. 2. cap. 22. §. 54. & 71.*

Quodsi denique colicam insequatur paralysis, cautus vel maximè sit Medicus in purgantibus fortioribus, cùm ejusmodi colicæ exinde exasperentur, & provocentur magis paralyses & convulsiones. Nervus totius curæ ad abdomen dirigendus, adeoque clysmata lenientia & abstergentia, item ex lacte & therebinthina optima sunt. Hinc internè semina quatuor calida majora, eorumque in fine decoctum, aut alia ex iisdem parata remedia, teste Helmontio, sunt appropriata, quibus & adjungatur helenii decoctum, ejusvè essentia pro blando sudore propinata. Decoctum milii mirabiliter laudatur, per sudorem hanc ipsam removens: Quibus si lignum sassafras addatur, foret eò melius. Serum lactis cum antiscorbuticis & similibus medicamentum nobile est. Hinc ceu summum appropriatum accensetur Galbanetum Paracelsi, tàm simpliciter secundùm modum Hartmanni paratum *Prax. Chimiatr. cap. 12. §. 8.* quàm præstantius illud Drawizii *pag.* 193. Hoc ipsum non solummodò umbilico inungitur frequenter, sed etiam ipso membro paralytico, si prius spiritu tartari, aut spiritu salis Ammoniaci vinoso fuerit probè perfrictum, quod galbaneto hoc quotidiè ter ungatur ad imitationem Hartmanni *l. a. cap. 13. §. 4.*

Quoad externa, quæ tonum fibrarum & motum partium restituunt, sunt nunc spirituosa & aromatica, nunc salina oleosa, nunquam viscida & glutinosa, nisi forsan tabes, atrophia & contractura imminens, aut superveniens, volatilium ejusmodi usum inhibeat, & blandiora, v. gr. pinguedines oleaque infusa commendet. Tempora igitur sunt distinguenda; morbus enim est vel inveteratus vel non; si est inveteratus, ad atrophiam & ariduram partes inclinant, si non, saltem motus deficit, superstite plus minus sensu. Quoad ergò posteriùs; eminent omnes aquæ apoplecticæ dictæ, spiritus vini rectificatus, & aquæ articulares ad extra. A Cratone frictio spinæ cum radice iridis nostratis & bulbo lilii, ab aliis cum radice bryoniæ aut hujus decocto præscribitur.

℞. *Fol. Nicotian. rec.*
Origan.
fl. sambuc. aa. M. j.
rad. Angel.
Pyrethr.
Aron. rec. aa. ℥j.
Euphorb.
Castor.
Myrrh. aa. ʒvj.
Piperis utriusque aa. ʒiij.
fl. Stœchad. Arab.
lavend.
lil. convall. aa. ℥ß.
sem. erucæ
Siler. mont. aa. ʒvj.
concisis & contusis affundantur
spir. vini rectif. part. ij.
lumbr. terrestr. pars j.

Digerantur in MB. & vel filtrando separentur, vel destillatione ∾ abstrahatur.

Liquore hoc fricetur aut inungatur pars paralytica post abstersionem sudoris, & aliqualem ægri requiem, dum pori adhuc sunt aperti, linteis thure & succino suffumigatis: aut spiritus vini à speciebus aliquoties cohobando abstractus, tanquam aqua articularis ad extra applicandus.

Cum his aquis articularibus ad extra optimè etiam quarta vel quinta pars spiritus lumbricorum terrestrium per putrefactionem aut spiritus formicarum permiscetur. Quò etiam facit spiritus primulæ veris. Hisce comodè, in specie si dolores scorbutici adsint, addantur quæ-

quædam salia volatilia, quæ inter excellit spiritus salis Ammoniaci cum calce viva.

℞. ▽æ *articul. ad extr.* ℥ij.
Spiritus ⊖*ci c.* ♆ ℥j.
lumbr. terr. per putr. ℥ß.
M. S.

Glieder-stärckender Spiritus.

Fricentur membra ter in die cum spiritu vini camphorato in loco calido, ut incalescant, & pori hient.

Loco talium spiritus tartari rectificatus, mistus cum ana vel duplo spiritus vini tartarisati, & cohobatus, perquàm egregius est, præsertim in paralysi ex colica. Porrò tinctura seu essentia succini cum spiritu vini rectificato parata, membris paralyticis contractis, aut quomodocunque refrigeratis, cum successu affricatur, vid. Kunrath. *in Medull. destillator.* Quin & his aquis externis balsamus Peruvianus commodè admodum addi potest. Scilicet subigatur balsamus Peruvianus in parva quantitate cum vitello ovi, unde aquis articularibus vel spiritui lumbricorum terrestrium aut formicarum potest misceri: Applicatur etiam externè, quando nervi sunt læsi, contorti, &c. & ita in paralysi privativa. Hinc etiam notus est spiritus seu essentia foliorum tabaci cum vino malvatico parata, de quibus vid. Hartmannus *in Praxi Chimiatr.* §. 4. *cap.* 11. Pertinet huc urina humana, quæ ratione salis volatilis itidem pro membris laudatur paralyticis, & hinc lotiones & frictiones membrorum cum urina propria vel pueri calida vulgariter comendari solent. Melius est, si urtica major coquatur in urina, & cum hac pars paralytica subinde lavetur, bene fricando: Sic spiritus urinæ phlegmaticus etiam non est inelegans; vel ad imitationem Stöckeri *in Praxi*:

℞. *Urtic. major.* M. iij.
Chamomill. M. j.
sem. Cumin. ℥j.
⊖*is* ℥iij.

Pistentur omnia probè in mortario; & decoquantur in urinæ humanæ pinthis duabus seu s. q. ad consumptionem quartæ partis.

Quo ipso decocto balneetur mane & vesperi pars affecta. Quin etiam postea pannis ex decocto madefactis involvatur pars de nocte & die, & ita per tres vel quatuor dies, aut ampliùs, continuetur, hincque postea membrum oleo vulpino inungatur.

Quò etiam facit unguentum catulinum Faventini *in Pr. cap.* 7. *pag.* 36. vel oleum catellorum, vid. Riverius *Cent.* 1. *obs.* 52. unguentum Hildani *Tract. de Gangr. cap.* 24. & nephriticum ad imitationem Prottenii.

Membrum post apoplexiam paralyticum seu paraplecticum factum fricandum est ter in die cum spiritu vini camphorato in loco calido; Urticæ quoque & urticationes vetus jam sunt remedium, conveniens tamen imprimis in paraplegiis, quod Epiphanius Ferdinandus multoties expertus est, qui *Histor.* 46. dicit, quod præmissis universalibus optimum sit pungere corpus urticis: Et testor Deum, me hoc genere remedii pluries esse usum, & semper maximâ cum utilitate & felicitate, & nunquam votis sum deceptus.

Pariter hujus loci sunt balnea seu insessus ac fomenta, v. g. ex decoctis nervinis, vinaceis fermentescentibus, & formicis: Vid. Julius Cæsar Claudinus *de Ingress. ad Infirm. sect.* 16. *pag.* 503. *&* 512. M. A. N. C. *Ann.* 4. *observat.* 128. Balnea ex vinaceis, **auß den Weindrüsen** / mirabilem habent effectum in paralysi scorbutica, paralysi ex colica, aliisque ex acido vitioso natis, præsertim in malo pertinaciori, si iisdem sibi mutuò impositis, vel sponte fermentationis motu calefactis, vel, si sponte suâ non incalescant, inspersione pulveris calcis vivæ incalescentibus, immergatur membrum affectum fortiter sudando, ut tartarus volatilis in membra se insinuet. Hoc ipso enim desperati ischiadici, & ex ischiade facti paralytici à Petro à Castro curati fuerunt. Conf. Borellus *Cent.* 2. *observat.* 42. & Zvvelfferus *in Apol. contra* Tacchen. Nec minoris usus sunt balnea ex formicis parata, in paraplegiis, item in paralysi ex resolutione & relaxatione tendinum ac ligamentorum, si integer eorum acervus, vel solus, vel cum speciebus appropriatis antiparalyticis, sacculo inclusus injiciatur aquæ ferventi, cujus vapori excipiendo insideat æger in vanno probè tecto: Postmodum ac sequentibus diebus etiam insideat isti decocto semper cum sacculo denuò calefacto, idque aliquot vicibus, donec melioratio percipiatur.

Tandem aliis ferè nil juvantibus, ultimum asylum sunt thermæ artificiales, sed cautela opus est. In paraplegiis magis, quam paralyticis, convenire videntur, & in illis magis post privativas apoplexias, quam positivas. In paralysi quæ est ex colica, vino & similibus, non conveniunt, quia arthriticis affectibus sunt noxiæ, & podagrici ex thermis subinde redduntur contracti. Metus ergò, ne nimis maturè promoveatur contractura. Cum discretione quoque instituantur, nec omnibus sine discrimine adhibendæ, dum meliùs conducunt iis, qui constitutionis sunt sanguineæ & phlegmaticæ, minus qui constitutionis biliosæ seu cholericæ.

Quoad fomenta; convenit fotus seu inunctio per spiritum vini appropriatum, vid. Horstius *obs. pag.* 108. 109. *&* 111.

Suffitus fiat beneficio silicum vel laterum candefactorum, pro membro stupore affecto vel paralytico.

Præ ceteris galbaneta, & balsama seu olea destillata ex galbano parata, pro externa inunctione mirè conveniunt: imprimis in usu est galbanetum Paracelsi & omnia cum eodem parata.

Juxta hæc petroleum, & oleum terræ dictum potenter penetrant & paralyticos restituit, sicut etiam alia olea destillata conducunt, v.gr. baccarum juniperi, succini, spicæ, lavendulæ; salviæ, menthæ, terebinthinæ, item olea destillata rectificata ex tartaro, lignis, in specie de ligno fraxini, galbano, &c. Hæc olea, oleo nucistæ, vel laurino excepta, illinuntur & affricantur partibus affectis, & regioni spinæ dorsi, idq; aliquoties interdiu.

℞. *Ol. Petræ alb.* ℨij.
destill. succin. ℨß.
lavend.
major.
spicæ aa. ℈j.
M. pro Inunctione membrorum.
D. S.
Eusserlich Glieder-Oehl.

Ad emplastra quod attinet: ex tacamahaca imprimis sunt paranda, quæ applicari solent in paralysi ex humectatione nervorum nimia externa. De his vid. Barbette *in Anat. Pract. pag.* 51. ubi loco olei terræ in ejus defectu oleum petræ substitui potest.

Quibus verò acria ejusmodi non æquè conferunt, ut fit quibusdam scorbuticis, temperata magis conducunt, atque tunc imprimis conveniunt animalium pinguedines resolutæ, ut axungia humana, viperina, serpentis, ciconiæ, castorina, felina, vulpina, muris montani, canina, in specie pinguedo anserina, de qua vid. Crato *lib. 6. consil.* 50. Hæc ipsa nunc solitariè, nunc cum petroleo aut oleo terræ, & pauco oleo quodam destillato, nonnihil acuata & benè calida, præmissâ debitâ frictione, applicari possunt, idque imprimis, ubi jam imminet rigiditas & contractura, aut metuitur atrophia membri, e. g.

℞. *Pingu. anserin.* vel *human.* ℥iij. jv. ad ℥vj.
Ol. dest. terebinth. ℨiij.
bacc. Iunip. ℨj.
Spicæ ℨß.
M. S.
Eusserliche Glieder-Salbe.

Vel, quæ hoc in passu reliquis præfertur, pinguedo anseris aromatica assando destillans, dum impletur simplicibus balsamicis vel nervinis.

℞. *Anserem masculum deplumatum & exenteratum, vino lavatum: tum*
℞. *Thuris alb.*
Myrrh.
Mastich. aa. ℥ij.
Vngu. Martiat. ℥vj.
Repleatur iis mixtis venter anseris, assetur in veru, phlegma, quod prodit, abjicitur, pinguedo verò stillans asservatur pro usu.

Hujus liquoris cuilibet unciæ adde pulveris vermium terrestrium ℨj. quò illinuntur membra.

Quidam canem ruffum cum herbis appropriatis, item myrrha, mastiche, galbano, &c. assant. Parili ratione venter ciconiæ impleri & hujusmodi linimentum elici potest.

Hic accedunt olea cocta quædam, v. gr. vulpinum, lumbricorum terrestrium, euphorbii, de piperibus, & seminis trifolii asphaltitis à Sylvio *Prax. lib. 2. cap.* 22. commendata. His addenda unguenta, de bdellio, de quo vid. Amatus Lusitanus *Cent.* 4. *Curat.* 22. Agrippæ, Martiatum, nervinum, paralyticum Mynsichti, balsamus Guidonis. Quibus alumen plumosum admiscere jubet Sylvius *loc. all.* si aridura subsit; Item cataplasma ex radice Symphyti majoris, cujus usum videbitis in Hartmanno; & similia remedia.

CAPUT IV.
De *Operationum Rationalium Læsionibus.*

VItiatur ratiocinatio duobus modis: nempe

1. Imminuitur, ut in stupiditate seu tarditate ingenii; aut aboletur, v. g. in stultitia, amentia, & fatuitate; vel etiam in senibus ex naturali causarum ordine;
2. Depravatur; id quod fit in omnibus deliriis, tam in genere, quàm vario modo in diversis deliriorum speciebus.

ARTICULUS I.
De *Ratiocinatione Imminuta & Abolita,* & inde natâ *Memoriæ Læsione* & *Stupiditate.*

QUo ad imminutam aut abolitam ratiocinationem, notandum: Ratiocinationem ex se nunquam imminui aut aboleri, nisi etiam in memoria simile adsit; hinc enim senes fiunt stolidi, quia eorum memoria deficit: & qui nullam habent memoriam, semper manent pueri, dum nihil addiscunt; & licèt

licèt sapientissimi, si ex morbo quodam vel causa quadam externa memoriam lædant & amittant, stupidissimi & stolidi fiunt. Tantum nempe saltem scimus, quantum memoriâ comprehendimus, & cum judicio ponderamus & applicamus.

Hujus ergo memoriæ læsiones hic imprimis sunt considerandæ, quibus ipsa aut imminuitur, aut prorsus aboletur; depravari enim aut morbosè augeri nequit: Nam memoria non rectè aut vitiosè retinens, est memoria deficiens seu imminuta.

CAUSÆ.

Hujus ergò seu imminutæ aut abolitæ causam proximam & universalem certò determinare impossibile est partim quoniam nondum à priori cognitum, quomodo naturaliter fiant memorationis actus? aut in quo consistat? & in quantum etiam in hoc negotio explicando Guilhelmus Gratarolus *Tract. de Memoria conservanda* inscripto, conatus est, saltim tamen sunt verbalia, adeoque in modo memorandi genuino omnes impingunt, utut præ ceteris Cartesius rem nonnihil clarius aggressus fuerit; partim verò quoniam tam multæ, eæque tam variæ remotæ causæ memoriam lædere valent. Hoc saltim observandum: (1.) memoriam nobis communem cum brutis esse, prout nempe reminiscentiæ opponitur, quæ nobis est propria, & fit per ratiocinationis discursum, (2.) læsiones memoriæ sequi læsiones capitis certò modô.

In capite quoad hoc negotium saltim spiritus animales & cerebrum consideranda, in quorum altero, tanquam radice, fundata erit memoria: Spiritibus autem, ceu substantiæ continuo mutabili, non erit impressa memoria, quia memoria fixam habet sedem. Certum ergò est, quod cerebrum subjectum radicale sit memoriæ; Jam verò & omnes causæ remotæ, quæ lædunt memoriam, triplicis sunt generis, & ferè eò collimant, ut aut

1. Cerebri conformationem & texturam mechanicam, & hinc natam temperaturam, imprimis in humiditate aut siccitate; aut
2. Universum sanguinem & spiritus vitales certô modô vitient aut corrumpant, hinc aptam spiritibus animalibus materiam subtrahant;
3. Denique spiritus animales præter modum consumant, dissipent, aut quocunque modo torpidos reddant.

Quarum causarum variarum omnium ad unam proximam restrictio vix possibilis est.

In consideratione ergò læsionis memoriæ probè semper attendantur causæ ejus remotæ, ut iisdem quasi manuducantur ad feliciorem praxin:

I. Prioris classis causæ remotæ sunt: (1.) Res fortuitæ & casuales, v. gr. casus ab alto, vulnera, & contusiones capitis enormes, & cranii violentæ depressiones, ac ictus in caput, & similes externæ læsiones, memoriam destruentes: qualia exempla Plinius *Nat. Hist. lib.* 7. *cap.* 34. Rondeletius *Meth. Med. pag.* 314. Horstius *L. II. o.* 7. Platerus *observat. pag.* 13. Borellus *Cent.* 2. *observat.* 37. & Tulpius *lib.* 4. *observat.* 15. Hildanus *Cent.* 3. *observat.* 1. allegant. Item nimia & frequens capitis lotio memoriam lædit. (2.) Conformatio capitis & cerebri à primo ortu vitiosa, ita ut qui pravam cerebri figuram habent, utplurimum stolidi, obliviosi, &c. observentur; vid. Bartholinus *Cent.* 2. *Hist.* 20. Willisius *Anat. Cerebri lib.* 1. *cap.* 3. *fig* 4.

II. Secundæ classis sunt causæ naturales, aut ex classe rerum vel nonnaturalium vel assumpta diversa, vel excreta & retenta, vel animi pathemata. Quoad (1.) assumpta; v. g. vini generosi immoderatior usus seu potiùs abusus, ut & crebrior ebrietas, memoriam labefactare solet. (2.) Inedia gravior & diuturnior: Sic observatum fuit in virgine post diuturnam & tantùm non miraculosam inediam, cùm denuò comedere inceperit, oblivionem & mentis stuporem successisse, teste Horstio *lib.* 2. *observat.* 29. (3.) excreta. Suppressa sanguinis evacuatio consueta & similis memoriam hebetare potest: Exemplum suppressionis mensium obstinatæ, oblivionem inducentis, per cauterium in occipite curatæ, videb. in *Act. Hafniens. Volum.* 2. *pag.* 196. Item curiosam observationem habet Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *Prax. Admir. observat.* 47. de insania, orta ex suppressis hæmorrhoidibus, postmodum tamen sponte curata ex diuturna hæmorrhagia, facta in interfæmineo per porum quendam insensilem: Sic ex suppressis lochiis puerperæ oblivionem cum melancholia natam observat Salmuth. *Cent.* 1. *observat.* 72. item (4.) hæmorrhagiæ nimiæ, præter stuporem mentis oblivionem quoque inducunt.

III. Tertii denique generis sunt (1) assumpta vitiosa, spiritibus animalibus minus congrua; vid. Riverius de quodam, qui post longum usum aquæ papaveris rhæados memoriâ fuit destitutus & fatuus factus, in cujus ventriculis cerebri post mortem niger seu atramentarius humor inventus fuerit. Opii abusus mentis stuporem & oblivionem subinde inducit: Sic Willisius *Pharm. Ration. Part.* 1. *pag.* 306. ab opii abusu mirabilem & particularé memoriæ amissionem refert. Philtra multùm etiam in recessu habent, quæ uti non rarò varias mentis læsiones, in specie manias,

manias, ita etiam fatuitatem & gravem memoriæ læsionem inducunt, teste Schenckio exemplum notabile refert Henricus ab Heer *in observat.* 13. de juvene quatuordecim annorum, stupendi aliàs ingenii, qui quatuor condiscipulis diversa dictitabat carmina, ipse verò quintum scribebat, & nihilominus tamen postmodum per philtrum omnium rerum, imò etiam proprii nominis oblitus fuit, & alphabetum rursus addidicit: De philtris, felis cerebro, aliisque narcoticis internè & externè applicatis, oblivionem inductam Sennertus *Prax. lib.* 1. *pagin.* 241. 242. & 296. testatur: Sic etiam venena nonulla assumpta omnem memoriam perdere solent; vid. Schenckius. (2.) Venus nimia; quæ quò largiùs exercetur, eò magis memoriam debilitat, aut ad fatuitatem disponit, vid. Schenckius *in observat.* ac curiosum est, quod Salmuth. *Cent.* 1. *observ.* 61. refert de viro docto, qui, ut conjugi placeret, usus fuerit stimulantibus Venerem, unde sine memoria redditus fuerit fatuus: Eodem loco refert de quodam, qui ex nimio Veneris abusu adeò exsiccatum habuit cerebrum, ut illud intra cranium hinc inde moveri perciperetur. (3.) Affectus animi diversi, diuturnæ curæ cum vigiliis conjunctæ, & studia immodica, præprimis circa diversa objecta; nam ex terrore memoriam sæpiùs lædi, notissimum est; item ex terrore repentino quosdam memoriâ subitò privatos refert Schenckius. (4.) Morbi varii cerebro & spiritibus animalibus infesti, in specie affectus soporosi, item diuturniores epilepsiæ. Vid. Platerus *observ.* 7. & Hildesheim. *Spicil.* 3. *pag.* 315. Apoplexiam subinde oblivionem lectionis salvâ scriptione excitare, videb. in M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. *observ.* 154. *pag.* 196. sicuti etiam interdum ex febre ardente vel acuta resurgentes omnino obliviosi redditi observati fuerunt in Schenckii *observat.* & Christophorus *à Vega lib.* 3. *Artic. Med. cap.* 30. refert de quodam Franciscano, à febre acuta memoriam amittente; hinc etiam post pestem memoriam abolitam observat Schenckius. Ex mania omnium rerum oblivionem habet Timæus von Güldenklee / *in casib. pag.* 19. Ut taceam, quæ de peste illa Attica famosa referunt, quod in hac homines tanta omnium rerum ceperit oblivio, ut nec familiares nec se ipsos agnoverint: Tandem Heinricus ab Heer *in observat.* 3. refert exemplum de viro quodam quadraginta annorum fatuo & obliviosofacto, qui mortuus, cùm cranium fuisset apertum, cerebrum siccissimum & durum, adeòque in summa sui parte digitis friabile repertum fuit, unà cum flavedine citri æmula, undiquaque ad digiti altitudinem imbutum, circa ventriculos tantum & basin mollius tamen inventum fuit: quo non abludit Salmuth. *Cent.* 1. *observ.* 61. (5.) Senectus, dum v. g. Bassianus Landus *de Humana Historia Franciscum Barbarum Græcarum literarum*, quarum erat doctissimus, in extrema senectute planè oblitum fuisse refert.

In quibusdam à natura memoria & ratiocinatio est deficiens; in aliis verò per naturam percipitur admodum subtilis memoria, & acriter ratiocinatur. Naturalem autem ad memoriam inhabilitatem, adeoque naturalem stupiditatem, ceu difficulter aut planè non curabilem, prætermitto.

Interim in memoriæ læsione pro meliori medendi ratione in genere observetur diversitas subjectorum (si est à causa interna) an sit in corpore senili? an verò in corpore juvenili? &, si in corpore senili memoriæ læsio, in his pro medendi methodo ante actæ vitæ ratio consideranda est, an vita præcedens fuerit sedentaria & quieta magis ab animi & sensuum internorum motibus? an verò semper actuosa: v. g. in studiis, curis, &c. Nam juvenes, imprimis malo hypochondriaco gravius obnoxii, item qui interdum epilepsiâ corripiuntur, debilem habent memoriam, qualia ego hic jam habeo exempla; quodsi ista memoriæ læsio est in corpore senili, utplurimum etiam reliquarum actionum animalium torpor quidam conjunctus esse solet propter spirituum similem torporem, idque ferè ob cerebrum lymphâ copiosiore nimis inundatum, præprimis quando rejiciunt copiosa phlegmata per os & aures: id quod fit imprimis in senibus, quorum ante acta vita multis curis aut studiis sublimioribus non fuit agitata, & judicium adhuc aliquomodo valet; Nam in senibus doctis, quorum nempe vita occupata fuit in studiis, meditationibus, curis ac negotiis urgentibus, in his adhuc est sæpè judicium, & in talibus, quod probè observetur, cerebrum aridum, siccum, ac quasi porosum nimis existit, uti etiam in his habitus corporis aridior, somnus paucus, & rarò excretio per nares & os adest, & licèt dormiant, facilè tamen evigilant.

In junioribus, cùm memoria nonnihil læsa, judicium tamen & similes rationales operationes, sint utplurimum vegetæ & firmæ: id fit ob spiritus animales subtiliores, agiliores, fervidiores ac ferè igneos, unde cerebrum similiter aridum & exsuccum, minusque nutritio succo irroratum: Hinc judicium quidem ad tempus habile, sed memoria nonnihil debilis, & tales in senili ætate omninò judicium & memoriam amittunt, imprimis si sint studiis dediti, & sic sponte tandem fatuantur. Sin verò simul judicium cum memoria firma adsit in juvene, præcox est ingenium, sed rarò durabile, quin solito citiùs judicium

dicium & memoriam amittunt. Quodsi juvenis sit, qui conqueritur de aliquali memoriæ debilitate, ita ut accedat torpor sensuum internorum, in tali actiones istæ, nempe ratiocinatio & phantasia, sunt obtusæ ac minus acutæ, quæ præter naturam statum cerebri humidiorem & spirituum animalium defectum innuunt, & cæteris paribus facilè corriguntur.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa memoriæ & ratiocinationis vitiatæ, ex relatione ægri patent: imò & hujus causæ remotæ ex vitæ genere, actionibus animalibus & similibus antecedentibus ac concomitantibus, partim à Medico dignoscuntur, partim ab ægro confirmantur.

PROGNOSIS.

Quod attinet prognosin: hæc variat pro causarum remotarum varietate. Hinc memoriæ læsio in iis, qui nimis studiis sunt dediti, idque ex fervore & activitate spirituum animalium, & siccitate cerebri, difficillimè curantur; & tales, si volatilibus analepticis & aromatibus spirituosis utuntur, planè fatui tandem redduntur; sicut olim ex frequentiore usu confectionis anacardinæ cuidam contigisse ex relatione D. D. Michaelis recordor; & ambrata pro confortanda memoria ab his, quibus phantasia potentior est, assumpta, stuporem tandem mentis inducere, notissimum est.

Econtra faciliùs & etiam meliùs est in iis, quibus cerebrum lympha copiosiore madidum, & spirituum aliqualis torpor est.

Prætereà memoriæ subitanea magis læsio absque causa externa orta imminentis apoplexiæ & paralyseos, quin & interdum epilepsiæ, indicium est: sin verò ægro viribus jam dum fracto hoc contingat, mortis imminentis signum existit.

Naturalis stupiditas, & à capitis conformatione vitiosa, est incurabilis.

In specie, quæ est ex philtris, rarissimè & difficillimè curabilis est, quia, uti suprà dictum est, cerebrum tam acriter afficitur ab iis, & facilè in maniam degenerat.

Quæ ab inveterata epilepsia, similibusque capitis affectibus, morbis malignis & acutis, item venenis oritur memoriæ læsio, exindeque stupiditas ferè incurabilis est.

CURA.

Quod attinet curam: in hac ipsa

1. Ante omnia causarum remotarum antecedentium activitas & conditio benè est pensitanda, & quomodo noceant, maturè considerandum, & iis obviam eundum, & inducta labes emendanda & sistenda; unde e. g. hæmorrhagia sistenda, evacuationes consuetæ suppressæ promovendæ, humoris genitalis dispendia immoderata, ac inedia diuturnior evitanda.

2. Constitutio cerebri an illud aridum nimis? an humidum? & spirituum animalium ratio probè consideranda est; & ubi illi sunt nimis ignei & fervidiores, & cerebrum aridius, hæc sunt attemperanda, & ad statum naturalem reducenda, solâ nempe diætâ lautâ & eupepta, & alimentis succulentis & benè nutrientibus, v. g. lacte & lacticiniis, chocolata in lacte vel vino assumpta, &c. spirituum volatilitatem blandè temperantibus, & chyloso rore imprægnatis, irrorantibus, quiete, &c. Ubi vero cerebri nimia humiditas præpollet, & spiritus sunt torpidi, minus agiles, volatilibus quasi sunt excitandi, & subtilisandi, aromaticis cephalicis acribus spirituosis & similibus crebrò adhibitis.

Remedia ergò quod attinet: in genere omnia cephalica dicta, salia volatilia, spirituosa odorata & aromatica ad roborandam memoriam & acuendum ingenium multùm laudantur, non tamen semper acriora; v. gr. prosunt rosmarinus, melissa, ocymum, flores liliorum convallium, stœchados Arabicæ, tunicæ, primulæ veris, spicæ, serpillum, cubebæ, caryophylli, cardamomum, cinnamomum, &c. Et imprimis cubebæ, numero tres manè jejuno stomacho comestæ, acuunt insigniter ingenium & memoriam: siquidem ipse adhuc puer, cùm ab informatoribus coactus fuerim ad ediscendas lectiones, si voluerim aliquid retinere, assumpsi cubebas tres vel quatuor jejuno stomacho, & percepi operationes mentis insigniter acuatas. Quod etiam faciunt grana cardamomi: sed in juvene studioso cautè applicentur, propter nimiam volatilitatem & acrimoniam aromaticam, in senibus verò tutiora sunt: præterea thus, castoreum, succinum, thus album pulverisatum, circa plenilunium & novilunium assumptum, laudatur. Ex præparatis & compositis conservæ recensitorum vegetabilium, horumque olea destillata, imprimis cinnamomi, sunt præscribenda. Sic quoque pulvis Trithemii admodum laudatur, cujus descriptionem videb. *in Praxi Chimiatr. Hartmann. cap.* 14. & Schrœdero *in Pharmac. Medico-Chim. Part.* 2. *pag.* 272. Item pulvis analepticus Mindereri, species aromaticæ rosatæ, species dianthos, diambræ, diamoschi dulcis & similes, sunt admodum convenientes. De Ambra noto, quod sit omnium optima, & quod non habeatur par remedium in firmandis viribus animalibus; & roboranda memoria, omnibusque mentis actionibus; sive sub forma pulveris cum ana sacchari, sive sub forma essentiæ vel tincturæ, parandæ cum spiritu rosarum

rum aut cerasorum nigrorum, vel cum spiritu melissæ præparandæ, propinetur. Item elegantissima etiam fit tinctura cephalica ex granis chermes & ambra, cum spiritu liliorum convallium, vel aliis dictis spiritibus extractis.

Sed observetur de his ambratis, quod cautè admodum internè sint usurpanda, speciatim in juvenibus calidioribus, aut ubi ex aridura cerebri memoriæ læsio metuitur; tutiùs autem senibus. Nam sicut verum est, quod ad tempus quidem fulciat memoriam, & reddat mirabilem; ita crebriori usu data postmodum plus nocet, quàm prodest, cùm præmaturam stupiditatem post se relinquat; vim enim aliqualem inebriativo-narcoticam ambra habet conjunctam.

Porrò ambræ ratione confectio al-chermes memoriæ firmandæ, imprimis senibus, conducit; sicut etiam ab aliis commendari solet confectio anacardina; sed cautè admodum usurpetur propter ingredientia vegetabilia nimis acria, nimisque volatilia; unde ejus abusu quidam insani, alii acutè febricitantes facti fuerunt, adeò ut rarissimè vel nunquam sit usurpanda.

Insuper spectant huc omnia spirituosa ex formicis parata, quæ omnibus functionibus animalibus robur addunt, ac speciatim aqua magnanimitatis Laurembergii ad memoriæ robur & ingenii acumen laudatur; vid. Laurembergius *in libello suo rarissimo Mnemonica dicto in Ann.* 3. *M. A. N. C. in Append. pagin.* 599.

Cum dicta aqua magnanimitatis Laurembergii quidam faciunt essentiam ex confectione anacardina, & sic tutiùs ferè usurpantur remedia anacardina: Conf. Hartmannus *Prax. cap.* 14. §. 2. Porrò nota est aqua sophorum Dorncrellii, item aqua cephalica Mynsichti, quinta essentia Matthioli, aqua & spiritus cerebri humani: quæ omnes commendatæ sunt pro robore memoriæ à Bartholeto. Myrobalani conditæ, in specie chebulæ laudantur insigniter à Montagnana ad conciliandam memoriam firmam, si subinde æger unam alteramvè comedat, Idem Montagnana *consil.* 71. commendat sequentes pilulas, quas bonum secretum vocat ad memoriam, quibus virum antea doctum, sed memoriâ privatum, restituit:

℞. *Cubebar.*
Calaminth.
Mastich.
Nuc. moschat.
Caryophyll. aa. ʒj.
Ambr. Orient. ʒß.
Moschi gr. v.

Misc. &c. *succ. majoran.* f. pilulæ.

De quibus omni vespere, dum vadit ad lectum, deglutiat aliquot, manè verò capiat duplum, hinc jejunet duas vel quatuor horas.

His adnumeranda est herba thée, egregiè facultates animales & operationes mentis internas confortans; & quidem decoctum ejus mirabile est, dum judicium & memoriam maximè auget, magis tamen senum quam juvenum, ita ut sine somno & torpore aliquamdiu persistant, nempe in vino bullita, cujus haustulus omni manè assumatur.

Hæc sunt interna, quibus addi possunt spiritus & essentia salviæ, rorismarini, melissæ, ligni aloës, liliorum convallium, cinnamomi, castorei, ambræ, & similes.

Remedia lunaria pariter & hic locum inveniunt. Notum est de lunæ rasura memoriæ robur conciliante, quare resolutio lunæ cum spiritu salis Ammoniaci vinoso ad imitationem Kunckelii parata hîc proficua foret.

Externè pauca sunt, quæ locum inveniunt, oleum myrrhæ per deliquium factum solet insigniter commendari, vid. Schrœderus *in Pharm.* quod divinum remedium vocat Hildesheim *in Spicil.* ad memoriam. Oleum hoc myrrhæ per deliquium si temporibus & occipiti inungatur, mirificè memoriam restituere asserit: Sic Zapatha curavit memoriam imminutam ob abundantiam succorum frigidorum in capite per spiritum vini, cui piperis parum infusum fuerat, inungendo hoc ipso subinde suturam coronalem & sagittalem, vid. Zapatha *cap.* 4. *in Cl. Medic.* Simile quid est, quod commendat Hildesheim *in Spicileg.* 3. *pagin.* 319. ubi laudat sequentem essentiam ad memoriam conciliandam: nempe

℞. *Fol. betonic.*
salviæ
lavend.
rorismar.
fl. Ros. rubr. aa. M. i.
Nuc. moschat.
Piperis long.
Galang.
Cyperi rotundi aa. ℈jv.
Castor. ʒij.
Nuc. Indic ʒß.
Myrrhæ
Thuris aa. ʒiij.
Croci ʒß.

Infundantur in vino vel spiritu vini, aut spiritu appropriato, digerantur in Mariæ balneo & filtrentur.

Hoc ipso liquore seu, ut vocant, oleo nares & tempora & vertex largiter illinantur pro ingenii robore firmando.

Con-

Conveniunt quoque balsamum memoriæ Mynsichti, & lixivium sapientiæ Mynsichti. Aliàs etiam pinguedo ursina temporibus & fronti illita ad roborandam memoriam commendatur; item unguentum Caroli, Ducis Burgundiæ. Præparationem videbitis in Sennerti *Praxi.*

ARTICULUS II.

De

Deliriis in genere.

QUando depravatur ratiocinatio occasione læsæ imaginationis seu phantasiæ & memoriæ, ita ut à consueta lege & ordine aberret, dicitur delirium.

Aberratio hæc observatur nunc conjunctim, nunc seorsim secundùm omnes tres mentis operationes: Nam

1. in simplicium objectorum indeque formatorum conceptuum apprehensione: v. g. cùm delirans quid pro quo, vel aliud pro alio, concipit, ut dum quendam vulgarem hominem Regem Hispaniæ appellat.

2. & 3. in ipsorum conceptuum apprehensorum compositione & divisione, indeque facta conclusione & ratiocinatione; v.g. dum aliquis putat, se conflatum esse ex butyro; unde ignem horret, ne liquescat: vid. Schenckii *Observationes.*

Omnes hæ aberrationes à recta ratione uno nomine delirium appellantur, Græcis παραφροσύνη, nempe depravatio rationis, & aberratio ejusdem ab ordinaria cogitationis lege, qua deliria varia, nunc ridicula & jocosa cum ægri gaudio & voluptate conjuncta, quando nempe rident, cantant, jocosa narrant; nunc etiam morosa seu seria, ubi cum quodam impetu, furore, &c. delirant, sed absque nexu & ordine, & sine fundamento, confusè utplurimum producuntur.

CAUSÆ.

Causa horum deliriorum in genere consistit in spiritu animali, in substantia nempe & motu plus minus alterato & vitiato, ita ut spiritus à debita crasi degenerent; unde prout variat crasis spirituum & eorum motus præter naturam, variant etiam deliria. Mens enim, id est, anima rationalis, utpote immaterialis & immutabilis, eadem semper manet, & à nulla alia causa materiali lædi & inquinari potest.

In spiritu ergò hæret vitium, idque varium & diversum, prout ipsius alterationis inductæ & causarum occasionalium multiplex est varietas, unde etiam varia deliria variæque eorundem species. Quemadmodum in ebriis idem vinum sub ebrietatis exorbitantia diversa parit deliria in diversis subjectis, dum unus sub delirio vinoso fit iracundus aut furiosus, alter amorosus, tertius canorus seu cantans, quartus jocosus & ridiculus, quintus somnolentus, sextus se æstimat maximè divitem, septimus omnium evadit sapientissimus, octavus alio phantasmate afficitur, &c. in his affectibus, utut unum sit vinum, quod omnes inebriat, indeque omnes etiam delirantes reddit; nihilominus tamen pro diversa constitutione subjectorum, eorumque alia habitudine diversa, ex massæ sanguineæ crasi materiali & seminali distincta, & inde pro varia spirituum animalium constitutione varia tamen & distincta fiunt deliria.

Quoad differentias deliriorum; in genere omnia vel ex interna oriuntur causa, seu quæ habent fomitem quendam internum in corpore stabulantem, vel ab externa. Ab externa quæ proveniunt causa deliria, originem ducunt vel ab assumptis intra corpus, vel extrinsecus admotis, utraque sive ex vegetabili sive animali ex regno oriantur. Ex regno vegetabili sunt liquores spirituosi & temulentiam inducentes, item omnia narcotica stupefactiva, quæ simul cum virtute fixativa & quasi ligativa spirituum animalium, certam vim simuletiam obtinent determinandi certo modo spirituum animalium motum, cujus immutati occasione diversi & extraordinarii conceptus in mente formentur, indeque varia deliria oriantur: v.gr. refert Kircherus, *Tract. Scrutinium Pestis*, exemplum de duobus Monachis, qui ex esu radicum cicutæ prope aquas crescentis loco petroselini in tale inciderunt delirium, ut se in anseres & anates transformatos putarint, indeque isti Monachi piscinis, stagnis & paludibus se immerserint, & anatum instar natare voluerint. Conf. etiam Wepferus *de Cicuta Aquatica.* Pertinent huc, ferè universus solanorum exercitus, quos inter in specie eminet nicotiana, hyoscyamus, datura, stramonium, solanum maniacum, &c. Item pharmacum phantasticum Bartholetti ex stramonii semine paratum, quo ipso determinare vult deliria pro lubitu ad certum conceptum & certam imaginationis speciem, pro additorum aliorum varietate: de quo prolixè agit *in Tractatu de Respirationis Vitiis libr. 5. cap. 1. & 3. pagin. 405. & seqq.* Sic opium & opiata, copiosiùs & frequentius propinata, (uti mos est in provinciis orientalibus, in India, Persia, & similibus) similia narcotica, nobis occidentalibus & septentrionalibus somnum cum insomniis horrendis & admodum terriculosis, de dæmonibus aut spectris inferunt, quasi vexaremur à dæmone, quasi vulneremur & versemur in jurgiis; orientalibus autem, sub somno insomnia suavia, quasi in viridariis versentur, in para-

paradiso, ibique hilariter & jucundissimè vivant, excitat. Conf. M. A. N. C. *Ann. 2. observat.* 69. sic hyoscyamus assumptus quibusdam ridiculum infert delirium cum jurgiis & contumeliis, vid. Borellus *centur.* 4. *observat.* 45. Pertinet huc vis narcotica nucis metellæ Arabum, quæ idem est atque datura Turcarum, à cujus semine, ad certum pondus dato, risum effici; aut stultitiam cum risu & jucunda animi hilaritate, & cum insigni liberalitate, ita ut qui sumpserit istud semen liberali manu omnia suadet & offerat, omnia delicta profiteatur, & omnibus jussis obsecundet: ac reverà hyoscyami est species, vid. Bartholetus *loc. allegat.* Econtrà semen & cortex hyoscyami Peruviani, eodem autore referente, delirium facit ecstaticum, quo delirantes putant se versare in viridariis in conversatione Angelorum: de hujus narcosi vid. Mandels-Lo in der Ost-Indianischen Reise-Beschreibung/ *pag.* 133. cujus narcoticæ virtutis medela est acetum; v. Hœchstetterus *decad.* 7. *pag.* 156. sicut semen hyoscyami nigri infert delirium cum jurgiis & contumeliis; & semen solani majoris dat delirium, quo se à dæmonibus vexari & à serpentibus ac satellibus malè tractari existimant. Plura similia, eaque non ineleganria & admodum curiosa, de ejusmodi artificiali quasi dementia per externa excitata, vid. in Dœringio *Tractat. de Opio cap.* 7. *pag.* 72. & 79. An verò semper in diversis subjectis deliria determinata inferant, aut arte per addita ita specificari queant, ut saltem determinatum efficiant delirium, de hoc admodum dubitare quis potest, cùm & hyoscyamus pro subjectorum varietate amentias diversas inferat; parili ferè modo, atque suprà de vino monui: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. *observ.* 124. *pag.* 134. Huc pertinet crocus, de quo vid. Kircherus *loc. allegat.* Sulphura enim vegetabilium minus tuta sunt, quia stupefactiva & narcotica sunt; sulphura verò ex regno minerali sunt tantùm anodyna, non verò stupefactiva.

Sed præter vegetabilia etiam animalia certa & determinata inferunt deliria, in specie animalia nobis dicta venenata, & hinc etiam rabida, canis seu felis, &c. Vid. Bauhinus. Sic in rabie notum est, quod à cane rabido demorsi simile delirium rabiosum contrahant, sub quo in canes se mutatos existiment, unde in mores caninos ferè transformantur: sicuti iidem semper hydrophobia seu insigni omnium liquidorum & aquarum metu corripiuntur. Notus quoque prætereà est tarantismus, quando à tarantulis demorsi earundem gestus, telarum texturam, & ad determinatam musicam amorem, & similia exactè acquirunt. Nota etiam est rabies felina, dum tres Helvetii juvenes à fele rabida interfecta comedentes deliri exinde & rabidi fuerint, ut felium instar unguibus & dentibus se laceraverint, & morsicando invicem congressi fuerint: Vid. Kircherus *in Scrutin. Pestis pagin.* 207. & Weinrichius *Tractat. de Monstris.* ubi habet exemplum morum felinorum, ex sanguine felis assumpto inductorum. Quò similiter lupina & suilla rabies pertinet, quorum esu similiter homines in talia deliria feruntur: Exempla prostant hinc inde, imprimis apud Bauhinum. Pertinent huc quoque philtra, tàm vera quàm falsa: Falsa sæpiùs maniam inferunt & furorem; vera per mumiæ animalis confermentationem cum certo subjecto habent simul vim determinandi spiritus animales, ita ut exinde ferantur in determinatam personam suâ inclinatione, unde consequenter amor; in Suecia septentrionali est hulo, animal sic dictum voracissimum, cujus pellis pretiosissima, si dormientibus obtegatur, facit insomnia animali congrua, nempe voracissimi hominis. De Marte, quod quod faciat delirium ridiculum, vid. Bartholetus *loc. alleg.* Ab his ergò & similibus externis certo modo determinantur spiritus animales, quatenus horum crasin certo modo alterant, & motum in cerebro variant, ut hujus motus occasione anima rationalis exinde tàm miros ac deliros formet conceptus, ut anteà dixi. Quod quomodo fiat, ut externè admota determinatum ac specificatum delirium inducant, certò nondum constat, & adhuc perscrutandum est.

Præ cæteris operosus hîc fuit Helmontius *in suis scriptis,* & hinc Marcus Marci *Tractat. de Ideis operatricibus*; item *Tract. de Philosoph. veterum restituta*, qui per ideas naturam determinantes negotium explicare nituntur, quæ hypothesis, si rem exactè consideremus, plausibilis primò videtur, & maximâ probabilitate conceptibili nobis imponere solet. Sed tamen si exactius paulò ad rectæ rationis trutinam examinetur, & ad prima usque fundamenta vera fiat inquisitio, si etiam paulatim in nosmet ipsos faciamus reflexionem, ut possimus concipere, quid & quale sit, & quomodo operari possit talis entitas idealis seu intentionalis & immaterialis sub compage materiæ? aut quomodo hæc ipsa aut involvi aut evolvi possit? certus sum, quod tunc omnis ista idealis imaginatio instar fumi seu vanæ cujusdam ideæ subito sit transparitura & evanitura.

Et quidem fundamentum istius opinionis, ex quo subinde probant existentiam talium idearum Helmontio seminalium, Marco Marci operatricium dictarum, desumptum est à formatione fœtus in utero, ejusque per ideam ab imaginatione materna conceptam transformatione. Hoc ipso tamen obscurum

per

per æque obscurum declarare nituntur, æque enim obscurum est formationis fœtus & transformationis ejus per maternam imaginationem negotium, quam tota superstructa eidem φαινομένων modò allegatorum explicatio.

Ea deliria verò, quæ fiunt à causa & occasione interna, adeoque sponte fomitem intra corpus continent, & ipsa pro fomitis interni varietate, & prout diversimodè spiritus afficiuntur, sunt varia & diversa, nunc quidem vaga seu indeterminata, ut in febribus ardentibus & malignis; nunc verò sunt fixa, ut in pluribus melancholicis, & quasi ad certum objectum determinata. Quod autem à talibus causis internis possint determinari spiritus in suo motu, ut hujus occasione depravetur ratiocinatio ad certum objectum, ac certum superveniat delirium, per manifestum exemplum declarabo: consideremus v. g. picantes; sanè pica est appetitus carbonum, cretæ, halecis, &c. delirus, qui tamen excitatur occasione positiva in stomacho fundata: sic etiam ponamus v. g. quendam, qui tempore nocturno in somno patitur distensionem vesicæ ex collecta inibi urina, vel quando genitura turgescens in vasculis & vesiculis seminalibus titillationem suavem excitat, in talibus certe exinde ita determinantur spiritus animales, ut superveniat somnium, & quidem in priori, quasi emitteret urinam, adeoque stragula permingit; in posteriori vero causa patitur somnium Venereum, quo somniando imaginamur, nos exercere Venerea negotia cum formosis puellis, indeque etiam seminis excretio seu pollutio nocturna ordinariò succedit. Par ratio est cum pica, in qua determinatum est delirium. Rectè enim in dormientibus insomnia dicuntur dormientium deliria; sicuti contra deliria vera sunt vigilantium insomnia, cum sanè tale quid patiantur delirantes vigilantes, quod patiuntur somniantes. Unde etiam delirantes vigilantes interdum recordantur eorum, quæ sub delirio fecerunt, interdum verò non, non secus atque fit interdum cum somniis paulo profundioribus; interdum verò obliviscuntur; adeò, ut qui rectè noverit declarare naturam & fiendi modum insomniorum, hic ipse quoque manifestam habebit theoriam deliriorum, quatenus nempe ea ex fomite interno originem habent, cùm aliàs notum sit, quod somnia naturali ordine soleant insequi temperaturam, ut vocant, seu naturalem humorum ac spirituum crasin. Quò etiam pertinet delirium, dictum furor uterinus, ubi manifestum est delirium, ex liquoris seminalis circa genitalia turgescentis, simili ferè ex causa, atque in maribus pollutio nocturna, mulieribus superveniens.

ARTICULUS III.

De *Deliriis à Causis internis.*

UT verò singulas & frequentiores eorum species sigillatim absolvamus, initium faciamus ab iis, quæ à causa interna oriuntur.

Deliria, quæ ab interna oriuntur causa, rursus sunt varia: Et primo quidem sunt vel cum febre, vel sine febre. Delirium cum febre aut levius est aut gravius: Illud communiter delirium simplex appellatur: Hoc verò, quod gravius & ferocius, hodiè ordinaria appellatione phrenitis audit, quod mitius paraphrenitis. Delirium sine febre est mania.

MEMBRUM I.

De *Phrenitide.*

PHrenitidem ex inflammatione membranarum cerebri, ejusque substantiæ cineritiæ, oriri vulgo æstimant. De hac phrenitide ita explicata jam suprà monui, quod secundum primos Medicinæ Autores propriè diaphragmatis inflammationem innuat, secundum quos inflammatio cerebri ejusque membranarum vocata fuerit sphacelus, malum, ut rarum, ita utplurimum funestum ac lethale. Verùm cum loquendum sit cum vulgo, sentiendum autem cum paucis, ob id etiam nos hac vice phrenitidis nomen in vulgari sensu retinebimus, idque imprimis, quia ratione methodi medendi & in diaphragmatis inflammatione, & in sphacelo cerebri, eadem sit curandi ratio, quæ in vulgò sic dicta phrenitide.

CAUSÆ.

Causa ergò proxima tam levioris quàm gravioris delirii febrilis est in genere spirituum animalium varius, velocissimus & confusus in cerebro, præsertim ejus corpore calloso, motus, cujus occasione fit, ut ratiocinatio & imaginatio pervertantur; unde & post tàm varia & minus cohærentia phantasmata ab anima efformantur, quorum index & nuntius sunt inconditi sermones, risus aut fletus, flocculorum collectiones, vigiliæ, muscarum insolitæ venationes, & variæ artuum motiones, &c. donec aucto & nimis impetuoso, penitusque inordinato facto spirituum jam deficientium motu, convulsiones sæpè lethales superveniant, aut tandem spiritibus tantùm non absumptis per inconditum narcoticorum usum penitus fixatis, phrenitis in lethargum, aut in affectum soporosum potius, mutetur, aut successivè supera-

to malo æquabilis ordo ac circuitus spiritibus redeat.

Causa verò remota inconditi istius spirituum animalium motus in cerebro est nimia eorum & cerebri æstuatio & incalescentia, nunc minor, nunc major, idque vel simpliciter ob sanguinis nimiam incalescentiam, & pulsum in cerebro frequentiorem, ex ejus effervescentia natum in paraphrenitide, vel ob stagnationem, & exinde membranarum aut corticalis cerebri substantiæ inflammationem in phrenitide propriè dicta. Cogitemus saltem æstum febrium talium acutarum, & vasa insignia & numerosa ad cerebrum distributa, & tunc hujus fervor facilè & sponte patebit: quod multo magis fiet, si cerebrum ipsum patiatur inflammationem, in quo casu dum cerebrum adeò fervore & ardore æstuat, necessariò spiritus animales fervidi movebuntur, & imaginatio ratiocinatioque læduntur. Unde primò in principio febrium talium acutarum vigiliæ pertinaces tanquam delirii prodromus seu primus gradus ex spirituum continuo motu, secundò in incremento & statu deliria ipsa ex eorundem motu perverso, ac tandem tertio convulsiones, ex spirituum quasi ultimo nixu in membra se mutuò subsequuntur; & hi termini mortis prodromi ferè esse solent.

Unde etiam in incremento febrium talium ardentium continuarum superveniunt, ubi nempe maxima est sanguinis effervescentia. Ubi enim in principio morbi aut incremento, absque tamen insigniori febrili sanguinis effervescentia, vigiliæ pertinaces cum leviori delirio imminente se manifestare incipiunt, gravioris malignitatis anguis latet sub herba, & virus malignum perturbati spirituum animalium motus est origo, uti fit in peste & similibus morbis malignioribus. Subesse autem, præter simplicem cerebri exæstuationem, subinde etiam membranarum aut corticis ejus inflammationem, confirmarunt exempla phreniticorum post mortem dissectorum: Sic enim refert Rhodius *Cent.* 1. *observat.* 39. phreneticum biduo extinctum, in cujus capite aperto cerebrum & membranæ ejus cum intenso rubore adeo tumebant, ut facilè venæ ab ipsius substantia potuerint separari; & *observat.* 40. Phrenitidem sic dictam à piæ matris inflammatione: Sic Nicolaus Fontanus *in Analect. cap.* 2. in juvene febre continua perniciosa laborante, symptomatis horrendis stipata, ingentem cephalalgiam observavit, accedente vigilia & paraphrenitide, ex qua paulatim phrenitis subnata nullis auxiliis levari potuit, sed furiosus, amens & inquietus, ac insomnis decimo octavo die occubuit: resecto cranio cerebrum sine læsione fuit, sed maculis sanguineis undique conspersum, & meninges, in specie pia mater, tumida admodum & sanguine nigriusculo turgens visa fuit, & omnes ejusdem rami per cerebrum dispersi, sanguine congrumato tumidi reperti fuerunt: Sic Paw *observ. Anat.* 8. in cujusdam phrenitide & convulsione mortui cadavere abscessum in cerebello & exesionem duræ matris observavit. Tunc quoque inflammationem membranarum cerebri ejusque corticis adesse suspicio est, quando per metastasin aliarum inflammationum oriuntur phrenitides, v. g. quando post erysipelas externum, aut post pleuritidem, aut peripneumoniam, aut post anginam subitò evanescentes insequitur phrenitis, inflammatione partes assuetas saltem mutante: in talibus non dubium est, sanguinem in aliis locis coagulatum, solutum verò denuò, stagnare in membranis cerebri, aut ipso cerebro, & ibidem novam inducere inflammationem.

Causas quod attinet remotiores procatarcticas, à quibus corpus disponitur ad febres acutas, & consequenter harum pedissequas, deliria, vel simplicia, vel phrenetica: ex variæ quidem sunt, omnes tamen coincidunt cum iis, quæ inferunt sanguini motum impetuosiorem & febres ardentes: sic v. g. notum est, quod ætas juvenilis, aër æstivus, crebrior ebriositas, & abusus potuum generosorum, in specie vini & spiritus vini, nos reddant admodum promptos, uti ad febres ardentes, ita etiam ad deliria & perfectas phrenitides, uti hoc ferè videmus in ebriosis: Sic enim Horstius *lib.* 2. *observat.* 25. phrenitidem post nimiam vini ingurgitationem refert, Suppressæ quoque sanguinis evacuationes solennes, uti febres, ita etiam stagnationem sanguinis in cerebro, & phrenitides subinde inferunt; quâ ratione ex lochiis puerperæ non ritè expurgatis phrenitidem, obortam refert Horstius *lib.* 2. *observat.* 25. & *observ.* 26. idem malum ex retentione hæmorrhoidum in viro annotat. Tandem etiam huc affectus animi graviores pertinent: quos inter in specie primatum obtinet ira, quæ admodum nos disponit ad febres acutas, ipsisque conjuncta deliria: Sic phrenitidem ex ira sub mensium fluxu hunc coërcente referunt Bartholini *Acta Hafn. Volum.* 2. *pag.* 138. Febres malignæ quoque, uti monui, sæpissimè conjuncta habent deliria & phrenitides tàm in principio, quam in incremento. Et quidem hæ phrenitides in febribus malignis supervenire solent interdum citra insignem corporis incalescentiam, aut massæ sanguineæ effervescentiam; unde talia deliria in principio cautum reddant Medicum in instituenda cura, ne perditos reddat ægros. Omnia illa, quæ febres magis acutas excitant, deliria & phrenitides inferunt; ita tamen ut phrenitis, quamvis semper cum febre, non tamen semper à febre sit. Notabile est, quod refert Pla-

Platerus *lib.* 1. *observat. pag.* 87. ubi delirans in febre continua uxorem per vim comprimit, mox exspirat, uxor verò mox eodem morbo correpta, licet fuerit sanata, mens tamen nunquam se rectè habuit. Denique gonorrhoea virulenta suppressa phrenitidem quoque intulit, curatam post universalia per ℥j. Philonii Romani à Fontano *Curat. & Resp. lib.* 1. *pag.* 21.

DIFFERENTIÆ.

Differentias quod attinet; præter has, ut suprà fuit insinuatum, quod deliria febrilia, phrenitis & paraphrenitis, sint nunc graviora, nunc leviora, eadem porrò, in phrenitide præprimis, sunt nunc ridicula, nunc sunt seria. Illa sunt, quando ægri varia absurda, incondita, & minus cohærentia, cum quadam plus minus hilaritate, interdum & cum risu & aliquali facilitate, proferunt. Serium verò delirium est, quando ægri, quicquid faciunt, quasi aliquantisper irati cum impetu, quodam furore & morositate proferunt varia & incondita, idque non tam inscii, ut videri volunt, quàm quod quasi præmeditato & summo studio facto (μετὰ σπουδῆς) hoc faciant.

DIAGNOSIS.

Quoad signa duorum horum deliriorum, phrenitidis nempe & paraphrenitidis: primò quidem in febribus necesse est, ut delirium imminens præcognoscatur, ut possimus ejus ferociam præcavere.

Iminens autem delirium ferè patet ex quadam garrulitate insolita, & nimia loquendi promptitudine plus minus audaci, & cum ferocia; sicut & imminente delirio insignis mutatio morum adesse solet, ita ut, si is, qui aliàs fuit mitis & facilis in respondendo, fiat nonnihil ferox & temerarius, aut facile proclivis ad iram; & qui antea fuit compositis moribus, & quietus in lecto, jam fiat inquietus; item si is, qui aliàs est taciturnus, evadat loquax, si corpus indecorè moveat (quod signũ mortis certum) si etiam corpus aut membra quædam denudet, si eorum, quæ legerit vel locutus fuerit, subitò obliviscatur, si eundem sermonem sæpiùs citra rationem repetat; item, si vigiliæ aut cephalalgiæ pertinaces adsint, aut saltim somnus admodum interruptus & turbulentus præcesserit, jactitant membra variè, & mille inconcinnitates solent exercere actionibus & sermonibus.

Quod si verò jam dicta deliria adsint, ægri solent esse morosi, varia incondita loquuntur, fiunt furiosi, ex lectis prosiliunt; accedunt his simul urina primò crassa, mox tenuis, imò diaphana, capitis tactus calidior, item oculi; qui enim, si fiant aliquantisper mobiliores, solito splendidiores & quasi fulgidi & ignei, si fiant quasi rigentes, & aspectus sit nonnihil ferox, er sichet einen so scharff an / facile delirium non leve, sed furiosum infallibile cognoscitur.

Si in principio morbi acuti de dolore in bulbis oculorum seu ophthalmia conqueruntur ægri, funestissimum signum est; mox enim delirium & convulsiones adsunt, quod sæpiùs observavi.

Colores varii ante oculos apparentes, & objecta peregrino colore vestita, convulsiones, deliria, &c. innuunt. Visitavi aliquando ægrum maligna febre correptum, licet aliàs benè se haberet, dicebat: me indutum esse pallio & veste cœrulea; imò omnis niger color cœlureus illi videbatur: signum hoc aderat manè, à meridie subsequebantur delirium & convulsiones, & tandem interibat.

Alvi dejectiones & urinæ interdum sine sensu effluunt.

Quod si verò porrò in delirio febrili adsit inflammatio cerebri, vel potiùs membranarum ejus, aut verò tantummodò incalescentia nimia, & fervor ejus ac spirituum, adeòque vera modernorum phrenitis, hisce ferè modis distingui potest: quod nempe tunc, præter delirium summè ferox, immanis capitis dolor, præprimis circa occiput, adsit in phrenitide, in qua est inflammatio cerebri, unde hoc sæpiùs fricant, cum respiratione difficili, magna & tarda, quia non percipiunt ægri, cum febre continua & siti nullâ, ut-ut hujus causæ adsint. Nam ex natura partis facilè patet, quod dolor sit vehementissimus, cum dura mater cerebri simul sit affecta, quæ est sensibilissima.

Dum autem membrana cerebri, aut corticalis ejus substantia, inflammationem patiuntur, non potest non fieri ardoris sensus: unde est, quod veri phrenetici soleant avellere capillos, inscii tamen, propter immanem & acutissimum dolorem, quem percipiunt: Item manus perpetuò capiti admovent, & vario ac quasi furioso motu caput agitant hinc inde, propter quos acerbissimos dolores etiam adeò brevis est affectus, cùm non possint superesse spiritus cum immani adeo dolore. Accedunt præterea interdum convulsiones, idque, quando inflammatio cerebri incipit abire in gangrænam; nam omnis inflammationis finis est gangræna, ubi ferocia remittit, & qui antea ex lecto prosiliebant, subitò fiunt mites, taciturni, oculis clausis prostrati decumbunt, & lethargici evadunt ægri. Adhæc in vera phrenitide pulsatio adest vehementissima in & circa caput, de qua etiam ante delirium conqueruntur ægri, quæ, quanta sit? percipitur, si attentè conspiciatur collum; ibi enim arteriæ carotides quàm impetuosissimè pulsant propter sanguinem influentem, & ob inflam-

flammationem in cerebro: Unde etiam Hippocrates pulsationes seu arteriam pulsantem in temporibus prænuntium æstimat phrenitidis imminentis.

PROGNOSIS.

Quod attinet prognosin; Phrenitidis omnis malum periculosum est & acutum, imò utplurimum lethale, cùm intra quatuor aut septem dies frequentiùs terminetur ad mortē, raròque ad salutem, nisi in ætate juvenili & temperamento sanguineo per sudorē aut hæmorrhagiam narium criticam solvatur. Magis tamen est periculosum, in qua simpliciter inflammatæ sunt membranæ vel ipsum cerebrum; nisi vires optimè constent, utplurimum moriuntur ægri; minus periculosum, ubi saltem adest spirituum tantum fervor & sanguinis incalescentia, ut in paraphrenitide & delirio febrili, utpote quæ ex se & per se absque aliis pravis symptomatis & cum signis criticis parum in recessu habent, cum ordinarium febrium ardentium acutarum & malignarum graviorum symptoma sit.

De cætero, si interdum quædam intervalla habet, melior, quàm in continua, observatur: si autem post somnum delirium contingat aut exacerbetur, pessimum est, præprimis si non cum risu, sed cum ferocia, hoc fiat; jocosa verò deliliria minus funesta sunt, è quibus ægri facilè evadunt.

Si vires mox sint languidæ in vera phrenitide, si difficilis respiratio, si facies cadaverosa, si oblivio rerum adsit, rigor, si floccos legant ægri, stillicidium narium, signum est lethale.

Quodsi caput sudet particulariter sine alio corporis sudore, in specie, si sudor sit glutinosus & subfrigidus, semper lethale signum est.

Si accedant phrenitidi convulsiones, vel diuturnæ vigiliæ, aut cephalalgiæ, à quibus jam vires attritæ, aphonia, aut singultus, aut dentium stridor, (quod ex convulsione musculi temporalis provenit) aut vox, lingua & manus tremulæ, aut urinæ minus tinctæ, aut fecum & urinæ inscia dejectio, hæc semper phrenitidem lethalem innuunt.

Si febre mitescente delirium non cesset, utplurimum in lethargum, (qui etiam utplurimum lethalis est) maniam aut melancholiam mutatur.

Phrenitis si mutetur in lethargum, aut affectum comatosum, rarò curatur, & utplurimum lethalis est; extinctionem enim spirituum animalium ferè innuit: hinc notatu digna est observatio Zacuti Lusitani *lib.* 1. *Prax. Admir. observ.* 15. quamvis in illo subjecto somnus non adeò profundus extiterit.

Observandum autem quoad deliria febribus acutis supervenientia: eadem nunc esse symptomatica, speciatim curanda; alia verò esse critica, in quibus naturæ saltem motum observet Medicus aut utplurimum hæmorrhagia narium critica insequi soleat.

Signa ergo delirii critici, quod utplurimum hæmorrhagia narium sequitur, sunt sequentia: Si coctionis signa appareant in urina, & pulsus sit inæqualis, nonnihil magnus & nonnihil validus; item si tranquillitas quædam in symptomatibus sit in ægro; si ex oculis splendores videantur elici; si delirium superveniat à subitò nata cephalalgia; item si adsint circa aures murmura, aut strepitus vel sonitus; si nares pruriant; si facies rubeat, & adsit tensio mollis hypochondriorum, ætas sit juvenilis, & forsan aliàs æger consuetus sit sanguinem per nares excernere: Vid. Senertus *in Instit. ubi de sign. criseos.*

Reliqua verò, quæ apparent cum signis cruditatis, diuturnis vigiliis & pulsu malo, sunt symptomatica.

CURA.

In cura deliriorum, tàm simplicium quàm phreneticorum, ante omnia

1. Sanguinis turgescentia febrilis compescenda, imprimis sanguinem evacuando, & ejus stagnationem, & inde natam cerebri membranarum inflammationem in phrenitide vera resolvendo ac maturè discutiendo.

2. Inde natus spirituum fervor, & impetuosus ac perversus motus, figentibus nonnihil, tàm internis quàm externis, compescendus est & sistendus. Adeòque cum delirium saltem sit symptoma in his febribus, unde principali morbo curato, nempe febre, ipsum delirium evanescit sponte, & hujus ratione saltem anodyna interna, & hinc varia externa saltem conveniunt.

Aliàs eadem fere febrium cum deliriis conjunctarum, ipsarumque phrenitidum, curandi est ratio, quæ esse solet in aliis febribus acutis, in specie cum inflammatione conjunctis. Delirium autem si criticum fuerit, vix peculiarem indicationem habet.

Pro ritè instituenda cura observandum:

I. Ut sibi caveat Medicus, ne ad ebrium vocatus ejus ceu morbo delirioso correpti aut phrenetici curationem instituat, ut aliquando factum fuisse ab incautis Medicis observatum fuit: vid. Bartholetus, & Henricus ab Heer.

II. Quod cum phrenitide & deliriis, effe-rus sit spirituum motus, hinc somnus deficiat, & cephalalgia adsit, quæ delirium admodum exasperant, subinde blandis anodynis & hypnoticis plus minus narcoticis utendum erit, idque tàm in medicamentis internis, quàm externis. Cautè autem usurpentur talia internè, in specie opiata: Nam si opiata nōn sistant spiritus, eorumque motum compescant, potiùs delirium gravius reddunt, cùm ipsum opium

opium somnia turbulenta & truculenta inducat. Sin verò narcoticis nimis continuatis spiritus nimis figantur, metus est, ne, ægrum sopiendo, idem non possit amplius exsuscitari, aut metus est, ne per opiata phrenitis in lethargum transmutetur. Cùm enim spiritus in phrenitide sint admodum volatiles & subtiles, & simul propter motum continuum auctum pauci, ob id facilè ex narcoticorum dosi aucta permutari in lethargum seu carum potest, quæ mutatio est periculosissima.

In eorum ergò usu observetur:

1. Quod pro usu febrili legitimè præparanda sint, in morbis quidem hujusmodi ardentibus & acutis cum acidis, nempe aceto.
2. Ratione temporis adhibeantur opiata non nimis tardè, sed maturè, nempe in incremento morbi, dum æger pertinaciùs vigilat, & delirium imminet; meliùs enim est, tempore vigiliarum, quàm delirii, adhibere narcotica. Non adhibeantur statim in principio, neque statu morbi; quia in principio morbi turbant naturæ motum; in statu verò eorum usus frustraneus & magis adhuc nocivus est, dum somnum non inducunt, delirium ingravescit.
3. Nec viribus jamdum fractis, ne veternum similesque affectus comatosos excitent: vid. Riverius *Prax. libr.* 1. *cap.*11. & Willisius *de Anima Brutor. libr.* 2. *cap.* 10. quamvis etiam septimo delirii die Zacutus Lusitanus Philonium Romanum cum successu se dedisse *libr.* 1. *Prax. Admir. observat.* 16. perhibeat.
4. Ut his opiatis semper addantur appropriata, diaphoretica, & bezoardica, v.gr. antimonialia fixa, cinnabaris Antimonii, Antimonium diaphoreticum bezoardicum Joviale, cranium humanum, &c. non tantùm, quod in talibus febribus dolorosis, ipsaque phrenitide, sæpiùs subsit malignitas, sed etiam, quia blandâ diaphoresi concitata effervescentia sanguinis febrilis insigniter placatur & mitigatur. Unde etiam per consequens talibus ipsa phrenitis non rarò tollitur.

III. Observandum, quod in delirio phrenitico ante omnia larga venæsectio sit instituenda, quò citius, eò melius, nisi tempus & conditio febris, v.g. malignitas juncta, illam inhibeat; cum econtrà, si febris symptomatica, semper locum habeat. Si ergò fuerit febris ardens phrenetica absque insigniore malignitate, optimè convenit hæc ipsa; aut licèt adsit malignitas, illa etiam in principio, imò sine tanto periculo, commodè potest secari. Larga autem sit venæ sectio, cùm morbus sit peracutus, vid. Zacutus Lusitanus *libr.* 1. *de Medic. Princ. Histor.* 10. ut hoc medio acquiramus occasionem melius adhibendi remedium, ne in pejus malum cedat. In specie in inflammatoria plus minus constitutione membranarum cerebri larga sit venæsectio, autore Lindano, qui refert: suum parentem cum D. Tulpio viro cuidam phrenetico primâ die uncias triginta sex sanguinis emisisse, tertiâ die totidem, & quarto die uncias viginti quinque; sic enim, inquit, Medicus, si adest furor, Medicum se præstare debet.

Verum in ipsa venæ-sectione est notandum:

1. Quod si forsan præcesserit suppressa quædam sanguinis evacuatio, ut in puerperis, in partibus inferioribus, nempe in talo, & postmodum in brachio secanda sit vena; sicuti in genere in phrenitide, si repetenda fuerit, in quocunque casu primò vena poplitea pro revulsione, hinc in brachio pro aversione, imò tandem in fronte pro derivatione, commodè celebretur: quamvis si necessitas urgeat, & ubi in extremis commodè venam secare non licet, statim ad venæ frontis similiumque vicinarum aperturam transire liceat: vid. Zacutus Lusitanus *libr.* 1. *de Med. Princ. Histor.* 10. *observat.* 12. & *libr.* 1. *Prax. Admir. Observat.* 13. ac Riverius *loco alleg.* De arteriotomiæ temporum usu in phreniticis multùm laudato vid. Panarollus *Pent.* 1. *Observat.* 30. Loco venæ frontis forsan cucurbitulæ scarificatæ locum habent, quâ syncipiti admota phrenitidem confirmatam curavit Zacutus Lusitanus *libr.* 1. *Prax. Admir. observat.* 11.
2. Quod tempore venæsectionis Medicus ponat manum super caput ægri, ut ex pulsu cognoscat, quando forsan sit sufficiens sanguinis evacuatio; item an æger sit animo defecturus? & magis vel minus ferat sanguinis evacuationem?
3. In ipsa sanguinis evacuatione subindè digito foramen obturandum est, denuò aperiendum ac denuò obturandum, bis vel ter repetendo; donec sufficiens sanguinis quantitas sit extravasata; sic enim cum meliori euphoria & minori ægri debilitate sanguis evacuatur.

IV. Observandum; In topicis seu externis, utut aliquantisper aceti addere quibusdam placeat; tamen non nimium ejus addendum,

dum, quoniam odoratu suo acri somnum impedit, & vigilias & agrypnias auget, cum somnus ad deliria sistenda optimus sit. Unde etiam nimis gravia odorata in externis sunt vitanda, ne talibus volatilibus augeatur phrenitis propter continuam spirituum incitationem, utut camphora videatur excipienda, quæ in deliriis quibusvis, præsertim febrilibus, tàm interno quàm externo usu, singulare quid obtinet.

Medicamenta ergò, quæ conveniunt in cura deliriorum febrilium, ac ipsa adeò phrenitide, non sunt adeò prægnantia, quia deliratio est symptoma superveniens morbis: Unde patet, quod morbo primario curato, delirium sponte cesset, & quod saltem delirium, qua tale, opiata internè & externè, ut & refrigerantia, imminuat; ipse verò morbus primarius, nempe febris ardens, aut benigna aut maligna, aut inflammatio cerebri, methodo ordinaria curandus sit.

Externè epithematibus & frontalibus commodè etiam additur saccharum Saturni cum spiritu nitri factum, & medicamenta similia Saturnina mixtura ulterius simplex, tinctura bezoardica, uti etiam nitrum antimoniatum largiter in potu ordinario dissolutum, frequenti in usu esse solent. Hisce addatur tanquam singulare specificum herba & flores anagallidis flore phœniceo, usu interno & externo ad deliria febrium admodum commendata, de qua vid. Gabelchoverus *Centur. 6. Curat.* 13.

℞. *Herb. Anagall. c. flore* M. ij.
Coron. cap. papav. albi No. xx.

Hæc contusa invicem coqu. in ℥xvj. vini Malvatici & Rhenani ad casum ℥vj. colaturam fortissima expressione trajice, & pro duabus vicibus hauriendam vid. Hildesheim *in Spicileg. 2. pag.* 190.

Existimarem tamen, generosum hunc nimis esse potum: propterea aquam simplicem cum pauco vino Rhenano acuatam potius seligerem.

Post anagallidem etiam est lactuca, nymphea, sedum majus; item semina quatuor frigida majora, & papaveris, & exinde paratæ emulsiones.

Sed juxta hæc primatum obtinent opiata legitimè applicata. Bartholetus non immerito commendat essentiam opii cum spiritu vitrioli volatili paratam. Veteres in usu habuerunt Philonium Romanum, syrupos diacodion, requiem Nicolai, & similia; loco quorum nos hodie laudanis opiatis utimur. Horstius aliquando curavit phrenitidem post vini generosioris abusum per potionem narcoticam ex unciis duabus syrupi papaveris, aliis additis, idque jam die sexto, uti refert *libr. 2. observat.* 12. Pariter atque Fontanus *in Cur. & Respons. libr.* 1. *pagin.* 20. refert juvenem viginti duorum annorum ex gonorrhœa virulenta phrenitide correptum, qui post universalia remedia per drachmam unam Phylonii Romani fuit curatus. Præscribi ergo potest in phrenitide speciatim maligna sequens pulvis:

℞. *Cinnab.* ♀ii ℈ß.
Bezoard. Lunar. gr. xv.
Laud. opiat.
Camph. aa. gr. j. l. gr. iß.
M. f. pulvis:
dentur 2. doses: S.

Bezoardisch Haupt-Pulver.

Propinetur in decocto anagallidis rubræ, vel in qua anagallidis, aut in emulsione tenui seminis papaveris albi, parata cum aqua anagallidis, nymphеæ, hyperici, & similibus.

Juxta hæc simul pro scopo alterativo & julebi aciduli, in specie spiritus nitri dulcis, propinentur, dum effervescentiam sanguinis compescunt; quibus pro alvo reseranda, si adsit obstructa, commodè tamarindi incoqui possunt, quia laxant blandè, & simul sanguinis effervescentiam plus minus compescunt. Revulsionis scopo etiam cæteris paribus satisfacerent clysteres, modò eosdem applicare commodè liceret.

Inter externa pro revulsionis scopo commendantur admodum cataplasmata plantis pedum admovenda ex ruta, chamomilla, verbena, radice bryoniæ, & sapone; vel cataplasma ex raphano, sale & fermento cum aceto acerrimo; item sedum majus contusum & instar cataplasmatis cum aceto spinæ dorsi, plantis pedum & testibus applicatum.

Item commendantur pedum lotiones à Mercato, aut vesicatoria brachiis aut cruribus admota. Discutiendo operantur cataplasmata ex portulaca ac sempervivo recentibus & rosis, similibusque refrigerantibus, capiti raso fronti & temporibus largiter imposita; quibus etiam nonnulli addunt nympheam, chamomillam, & melilotum. Bartholetus *Tractat. de Dyspn.* in graviori delirio quasi phrenitico commendat carnem cucurbitæ contusam, & abraso capiti impositam, quà præter omnem spem desperatus phreniticus fuit curatus: Facit etiam huc observatio Borelli *Centur. 4. Observat* 94. de rustico, qui alterum phreneticum per taleolas cucurbitæ capiti impositas curavit: Confirmant etiam hæc, quæ habet Gabelchoverus *centur. 3. Curat.* 23. *in schol.* quod scilicèt, si excavetur cucurbita per medium dissecta, & in utramque cavitatem æger immittat pedem ad tempus, idque cum cucurbita recenti tribus vicibus repetatur, tollat insigniter & fervorem febrilem, & etiam ipsum delirium phreneticum.

neticum. Commodè etiam plantis pedum & syncipiti admoveri potest cataplasma & epithema ex sedo majori & aceto superiùs laudatum, quia fervorem cerebri, & spirituum motum, adeòque delirium blandè demulcet; sed detrahatur, quando æger incipit dormire: Epithema fronti admovendum conducit ex mastiche & myrrha cum tinctura santali, vid. descriptionem in Riverio *loc. alleg. pagin.* 117. Decoctum radicis mandragoræ & hyoscyami, cum similibus externè applicatum tepidè fronti, commendatur à Zacuto Lusitano. Egregius quoque est succus cancrorum fluviatilium vivorum recenter expressus, ad imitationem Rulandi sub epithematis forma largiter fronti applicatus: Sicuti idem Rulandus sequens epithema cum linteis duplicatis temporibus admovet:

℞. ▽ *Rosar.* ℥x.
Opii ʒj.
Croci ℈ß.
Misc, pro epithemate.

Vel fiat epithema ad imitationem Hartmanni *Prax. cap.* 8. §. 4. ubi & alia externa opiata præscribuntur. Bartholetus commendat usum aquæ spermatis ranarum extrinsecus applicatum; potentius est, si misceatur cum succo cancrorum fluviatilium, addendo opium & camphoram, ut fiat epithema cephalicum compositum, ad imitationem Rulandi:

℞. *Sperm. ranar. per transcolat.* vel ▽ *sperm. ranar.* ℥viij.
Succ. ♋*r. fluv. rec. expr.* ℥ij.
Opii aceto solut. ʒß. ad ℈ij.
Camph.
Croci aa. gr. vj.
M. pro epithemate.

Tepidè vel subfrigidè syncipiti, fronti, ac temporibus admoveatur.

Veteribus in usu fuit, animalcula viva, v. g. anseres, anates, catellos, gallinas, columbas aut palumbes, per medium dissecta, & ita cruenta ac calida syncipiti aut toti capiti raso applicare: cont. Hartmannus *cit. loc.* §. 7. nihilominus tamen jam apud nos ferè in desuetudinem abiit. Lindanus interim dicit: hoc remedium esse inæstimabile ad curandam phrenitidem, qui curat phreniticos sanginem mittendo primum, hinc propinando sub noctem opium præparatum, vel uncias duas syrupi papaveris: Tum adhibet columbam viventem, vel gallum viventem, vel catellum vivum; hæc animalia secat per pectus, & statim cum omnibus interraneis ita applicat capiti, si fieri potest, raso. Et applicato ita animalculo imponuntur lintea, vel culcitra, ne subitò cesset omnis calor, mirum, dicit, quantum juvent hæc animalcula. Remoto uno, post hoc subitò applicetur aliud, idque aliquoties repetatur, donec dolor cesset, & ipsum delirium imminuatur. Dicit, si per horam relinquatur, & postmodum removeatur, horrendum emergere fœtorem ex animali applicato, ut necesse sit, subitò immergere in aquas propter fœtorem intensissimum. Animalia verò illa non statim in principio admoveantur, ubi affluxum potius augerent. Præter hæc & similia observanda sunt ea, quæ alias conveniunt in febribus ardentibus.

Fit interdum, ut phrenitici non percipientes urinæ stimulum, continuò eandem retineant non absque nocumento. In tali casu impositæ perinæo cepæ coctæ cum pinguedine anserina, urinam provocant; aut

℞. *Fol. Parietar.* M. ij.
Herb. Petrosel. c. rad. M. j.
f. decoctio cum ▽:
Pulpæ contusæ
adde
Ol. scorp. ℥ij.
& ita f. cataplasma pro pube.
D. S.
Harn-treibender Umschlag.

Post fotum:

℞. *Pingu. cunic.* vel *ungu. dialth.* ℥j.
Ol. scorpion. ʒß.
M. S.
Harn-treibend Sälblein.

Illinatur, quod solum etiam sine cataplasmate adhibetur.

MEMBRUM II.
De
Deliriis Melancholicis.

PRæter deliria febrilia etiam alia adhuc ab interno fomite proveniunt, quæ vulgò generali nomine deliria melancholica appellantur; eàque vel simpliciter talia & mitiora; vel in summo gradu maniaca seu graviora; & per se absque febre affligere solent, aut saltem in paroxysmo graviore aliquid febrile subesse videtur, dum pulsum celeriorem & frequentiorem habent, æstuationibus corporis vagis & capitis in specie incalescentia, vexantur, sitis tamen nulla adest, nec propriè febris dici potest, quanquam Forestus *Observat. libr.* 10. *observat.* 7. *in schol.* melancholicorum febricitantium exempla describat.

De his ante omnia observetur; aliud esse melancholicum affectum seu melancholicam, & aliud esse melancholicum: Rectè enim hæc duo distinguit Stephanus *in Oper. Med. Comment. de Morbis Virg. pagin.* 41. Nam affectus melancholicus seu melancholia est, quando homo fit nonnihil mœstus & morosus,

ſus, cum omnium ferè rerum aliàs gratarum abominatione, quin ſubinde facilè iraſcatur, & quidem ſine manifeſta cauſa, ſi ipſi nihil arridet, ſi triſtis & cogitabundus eſt, ſine occaſione externa; item quando interdum facilè terretur, quando citra manifeſtam cauſam anguſtias & anxietates quaſdam circa præcordia percipit, & quaſi rei graviſſimæ perpetratæ ſibi conſcius eſſet, & ſimiles cogitationes oriuntur, dicunt: **Es ſey ihnen Himmel und Erde zu enge/ das Hertz ſey ihnen ſo ſchwehr/ und wiſſen nicht/ was es iſt.** Poſtmodum verò, ubi talibus ſubjectis ſupervenit tandem phantaſma, conſtituit delirium melancholicum, & dat delirantem ex melancholia. Scilicet aliud eſt ipſe affectus, & aliud eſt ipſi adjunctum ſeu ſuperveniens delirium. Videmus hoc in nobis ipſis, quando nempe hyberno tempore ex tempeſtate obſcura nubiloſa humida & ingrata reddimur melancholici, anxii & triſtes ſumus, ſentimus gravamen quoddam non bene explicabile, facilè iraſcimur, eſt ſanè hic affectus à cauſa externa, ex mutatione tempeſtatum oriundus, & quaſi affectus melancholicus naturalis; ad cujus imitationem quidam à cauſa interna fiunt morbosè melancholici, quibus delirium melancholicum ſupervenit, pro varietate objectorum, phantaſmatum ac ſymptomatum varium: Nempe aliud eſt amoroſum ſeu eroticum, aliud ridiculum, aliud rabioſum, aliud melancholico-maniacum deſperabundum, meticuloſum, &c.

Melancholia hæc ſine delirio ſimpliciter ſolet vocari apud Practicos perturbatio mentis, quæ ſatis ſunt frequentes, ita ut adhuc recta ratio ſine delirio conſtet: ſic Platerus obſervat talem animi perturbationem in muliere, quæ ſubinde ſtimulabatur, ut interficeret infantem; erat tamen adhuc compos rectæ rationis, & reſiſtebat iſtis cogitationibus.

Dicitur melancholia & delirium melancholicum, non quod ſemper cum mœrore & triſtitia conjunctum ſit, ut vulgò equidem volunt, & falsò, ſed propterea dicitur melancholicum, quod oriri dicatur ab humore melancholico ſecundùm veteres, i. e. vitioſo acido fixo.

Verùm varia melancholicorum delirantium ſunt exempla, admodum inter ſe diverſa, omnia tamen quoad theoriam in certis quibusdam punctis fundamentalibus, in quibus radix conſiſtit, conveniunt. Et

I. Quod in omnibus delirantibus & melancholicis talibus obſervetur cogitatio & meditatio intenſa & aſſiduâ, defixa in uno ſaltem objecto; utut interdum aliquot objecta ordine ſibi invicem ſuccedant, à quibus unum delirium diverſimodè variatur, circa eadem tamen objecta occupata continuò videbitur.

II. Omnes tales ægri timidi, anxioſi nonnihil, & quaſi in anguſtiis conſtituti videntur, adeòque quæcunque vident vel audiunt, ſibi pejora & periculoſiora perſuadent: & licèt interdum videantur eſſe ridentes, hilares & læti, v. g. quando quis putat, ſe eſſe divitem; nihilominus tamen non eſt reverà hilaritas, non verum gaudium, ſed potiùs eſt apparens, & aliquid conjunctum cum riſu Sardonico; eſtque hæc hilaritas tantùm tranſitoria, & facilè ſuccedit novus mœror & præcordiorum anxietas, ſine cauſa iterum torvum vident, & parum aut nihil omninò dormiunt, imò licèt etiam Principes & Monarchas magnos ſe concipiant, adeòque faſtuoſi potiùs videantur, anguntur nihilominus à cultu & veneratione ipſis denegata. Rectè itaque Aretæus *lib.* 1. *de Cauſ. & Sign. Morb. diuturn. cap.* 5. deſcribit melancholiam, quod ſit animi angor in una cogitatione defixus atque inhærens, absque febre & furore, à phantaſmate melancholico ortus.

III. Omnes ſomnum admodum paucum & turbulentum ſatis patiuntur, & cum inſomniis gravioribus, ita ut experientia teſtetur, quoſdam in malo inveterato plures non ſaltem noctes, ſed ſeptimanas & annos quoque, inſomnes transegiſſe; aut ſi capiant ſomnum, turbulentus is eſt, cum turbulentis inſomniis, adeòque cum terrore evigilant.

IV. Deliria ſubinde remittunt, ita ut recta ratio reſtituta denuò videatur; ſubindè tamen vel pro diverſitate cauſarum internarum, v. g. fluxus menſtrui imminentis, vel externarum, ſcilicèt ſub mutationibus tempeſtatum inſignioribus, vel ex lunæ motibus, vel mutatione temporum anni, vel etiam, idque ſæpiſſimè ex gravioribus animi pathematis, ſubinde recurrunt & recidivant.

V. Quoad Praxin; quod malum ſit contumaciſſimum, & nulli ferè cedat arti, quin interdum citra adjumentum Medici, & quidem in ejusdem dedecus, ſponte non rarò remittat, idque imprimis per inſignem quandam in diæta mutationem, v. gr. aëris, victûs, motûs corporis, &c.

VI. Quod in iis non tàm ad caput, quàm maſſam ſanguineam, & imprimis ad viſcera abdominis in hypochondriis ſita, ſit reſpiciendum, quoad curationis fundamentum. In hypochondriis enim ſemper nidus & fomes morbi melancholici eſt, ſupervenientibus tandem deliriis; unde à vomitoriis imprimis curatio & inchoanda & perſequenda: Imò non dari puto delirium melancholicum absque melancholia hypochondriaca, quæ non habeat fomitem in hypochondriis. Sicut enim pica, quæ eſt delirium mulierum picantium, idcirco objectum aliquod fomitem in ſtomacho

cho

cho habens; ita etiam deliria melancholica habent utplurimum interdum sedem in hypochondriis & primis viis.

VII. Agrypnia omni studio profliganda, cùm, quò magis vigilant, eò pertinacius malum reddi soleat, quò minus, eò facilius curbile sit.

IIX. Observandum, quod in genere præmissis præmittendis omnia deliria stulta stultis quoque interdum curentur remediis, adeo ut ridiculo modo ridicula deliria fuerint curata, ut scilicet semel impressum phantasma per aliud contrarium quasi deleatur & extinguatur: vid. Thonerus *lib. 2. observat.* 1. Platerus *lib.* 1. *observat. pag.* 40. Bartholinus *Cent.* 2. *Histor.* 26. Sic enim v. g. refert Forestus *lib.* 10. *observ.* 13. de quodam melancholico delirio, putante se habere in abdomine serpentes, unde præmissis præmittendis excrementis alvi redditis serpentes addendos jussit, quos cum vidisset æger, restitutus est: Quidam putans, se habere in capite passeres, curatus fuit per Medicum, qui passeres vivos applicavit naribus, quorum morsiunculas persentiscens æger, putans eos esse extractos per nares, ad sanam mentem rediit: Alius nasum sibi instar pedis bubuli constare putabat, qui curatus est intestino alicujus animalis appenso, quod Medicus abscindebat, & ita se nasum abscidisse dicebat, & curatus est, referente Foresto *lib.* 10. *observat.* 13. *in Schol.* Alius putavit, se gestare cornua, qui fuit curatus cornuum cervinorum alligatione, & postmodum per terram abscissione: Alius putavit se carere capite, quale exemplum habet Forestus *lib.* 1. *observat.* 12. unde ille fuit curatus per impositum pileum plumbeum, cujus gravitate fuit persuasus se habere caput: Aliud ridiculum delirium, parilemque ejus curationem videbitis in M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 49.

CAUSÆ.

Quoad causas & fiendi modum, unde & quomodo in melancholicis oriantur deliria? res à priori & adeo perspicuè determinari priùs nequit, quàm quomodo iste sensus internus, quem imaginationem vocamus, fiat, declaretur; nescimus enim, quomodo imaginatio peragi soleat. Interim certum est, animam rationalem esse insontem, ac proin totum negotium erit in facultate animali situm, non in sensu communi, non in memoria: ergo in imaginatione seu phantasia, quæ consistit in unione variorum objectorum cum spiritibus animalibus per sensus externos perceptorum & spiritibus impressorum; adeoque probabilissima eorum est opinio, quod certus motus spirituum animalium in cerebri meditullio, nunc ab externo objecto, nunc ab anima rationali excitatus, eandem peragi asserunt, occasione cujus varii motus spirituum animalium, à natura volatili temperata lucida deflectentium, anima rationalis varias concipit ideas. Motus autem hi spirituum animalium dependent nunc ab objectis, sensus externos afficientibus, nunc ab anima rationali diriguntur; unde etiam perturbato ac læso spirituum animalium motu & perturbari imaginationem, & hinc deliro modo lædi ratiocinationem sequitur.

His præmissis, considerabimus adhuc aliquot exempla eorum, qui his deliriis melancholicis fuerunt correpti. Nonnulli, in specie pauperes, vel servili conditioni addicti, putant se esse monarchas totius mundi, quale exemplum habet Sennertus *lib.* 1. *Prax. Part.* 2. *cap.* 8. *pag.* 339. item Thonerus *lib.* 2. *observat.* 1. Alii fastuosi multa magna sibi imaginantur: confer. M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 84. *pag.* 284. Sic mulier quædam se in speculo vidisse ore aperto frustum aliquod carnis supernè ad fauces dependere, quod suffocationem sibi minari valdè intenderet, sibi imaginabatur, vid. M. A. N. C. *Ann.* 9. & 10. *observat.* 41. Alius pistores, panem intoxicando, vitæ suæ insidiari querebatur, *loc. alleg. observat.* 46. Quidam butyrum comedens se ex butyro totum constare arbitrabatur, indeque ignem accedere nolebat, ne liquesceret: sicut strenuus potator mingere nolebat, metuens, ne, quando mingeret, mundus diluvio interiret, qualia exempla refert Langius *in Comm. in Fabrum.* Quidam se ranam vivam in corpore gestare putabat, referente Foresto & Platero *lib.* 1. *observ. pag.* 40. Alius putavit se biblia in capite gestare; Exemplum hoc refert Forestus *lib.* 1. *observat.* 13. Sic puer lapide in caput ictus, & postmodum melancholicè delirus semper syllogismos optimos in lingua Germanica confecit, quos ipse postmodum componere nesciebat, postquam curatus fuit: Sic Lindanus *in Colleg. Practico* habet exemplum mulieris, indoctæ alias, quæ in delirio versus concinnos elaboravit: Rusticus quidam semper sub novilunio carmina conficiebat, sed post novilunium ne verbum quidem Latinè proferre poterat. Alius fuit melancholicus, qui putavit se semper frigere, seu sese summo frigore esse affectum: hic fuit arte curatus postmodum, dum ipsi applicata fuit vestis ex pelle agnina spiritu vini seu aqua vitæ imbuta, qua accensa æger non amplius se frigere dixit, & ita curatus fuit, uti habet Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *Prax. Admir. observ.* 41. Rulandus refert exemplum piscatoris, qui cantabat, ridebat, concionabatur, disputabat cum adstantibus, uno nomine se omnium doctissimum putabat. Rarum est exemplum, quod habet Heinricus ab Heer *observat.* 27. de quodam melancholico, qui singulos menses in tres dividebat partes; in

prima parte erat solus & meditabundus, in secunda venationi operam dabat, in tertia cantationibus musicis se delectabat, & mirè hilaris erat. Tulpius *lib.* 1. *observat. cap.* 20. refert, alium melancholicum putasse, se carere suris, qui fuit curatus postmodum percussione forti surarum. Bartholinus *Cent.* 2. *Hist. Anatom.* 26. refert melancholicum Medicum Venetum quotannis sub diebus canicularibus sub lecto sedentem, qui se testam esse putabat, finito verò tempore caniculari & mense isto sanus evasit, & per totum annum ita mansit, donec redirent altero anno dies caniculares. Refert Salmuth. *Cent.* 1. *observat.* 63. delirium melancholicum singulis septem annis recurrens periodicè, semper durans integrum annum in chirurgo, finito anno iterum cessavit, & post exactum septennium rediit. Mulier quædam se Regi cuidam esse desponsatam imaginabatur; unde vitra perforata quasi gemmas à sponso datas diligenter asservabat, ut refert Sennertus *de Melanchol. pag.* 339. Alia Venerem se esse ajebat, & ut eò faciliùs crederent, vestes omnes exuebat. Alius se granum milii esse cogitabat. Brendelius *in Consil.* 24. refert, concionatorem quendam sibi imaginatum fuisse, se audire vocem Dei & Angelorum. Quidam se anserem credebat, añotante Salmuth. *Cent.* 3. *obs.* 92. Alius juxta Tulpium *lib.* 1. *obs.* 18. cuncta ossa sibi mollia contigisse. Fœmina *loc. alleg. observ.* 19. se molam gerere, postmodum se fato functam, & in mundo sine corde remissam esse, somniabat. Ut taceam illorum, qui mortuos se concipiebant, qualium Marcus Marci *Philos. vet. restit. pagin.* 396. meminit. Lossius *lib.* 1. *observ.* 21. refert quendam cibum & potum eò detrectasse, quod ad gulam usque fecibus & urina se repletum esse crederet. Et quæ sunt similia varia melancholicorum phantasmata, quorum multa egregia exempla videbitis in Caspari à Reyes *Camp. Elys. Iucund. Quæst. Quæstione* 73. *pag.* 966.

Ex his modo allatis exemplis hoc perspicuum est, utut varia sint delirantium phantasmata in diversis subjectis, nihilominus tamen unum saltem sit, circa quod occupantur ordinariò, & quod utplurimum pro determinatione phantasmatis habeant causas externas vel objectum quoddam, quod aut fortius placet aut displicet; unde ibi desiderium, hic fuga, adeòque affectus insignes excitet; aut quod sæpiùs recurrit, aut super quod certam reflexionem faciunt melancholici. Quod objectum per sensus externos spiritibus animalibus vitiosè constitutis fortius impressum, eos subinde iisdem motibus in cerebro sæpè reiteratis cieri vel rotari facit, cujus continuati motus occasione anima rationalis idem phantasma seu eundem conceptum vel ideam seu speciem intelligibilem & intentionalem continuò format & elicit.

Ulteriùs in his deliriis determinatis solet fieri, ut in ægris jam melancholicis, nondum tamen delirantibus, ab objecto quodam externo fortiùs affectis ejusque vel ratione complacentiæ vel displicentiæ, impressione forti oriantur affectus animi graviores, ratione quorum certum & determinatum delirium patiuntur melancholicum super unum objectum; ita enim evenit, ut spiritus animales fortius moti sibi novos quasi & aptos meatus exsculpant, & sic motibus agitati in alios tramites redire nesciant. Quod ipsum ita declarabo: scilicet idem in talibus contingit ac in iis, qui graviori quodam negotio aut intensiore cura pressi, aut qui graviori affectu, ira, terrore, mœrore, &c. perculsi, eidem sedulo & obstinatiùs incumbentes, tempore nocturno ob negotium, continuò mentem occupans, dormire nequeunt; aut licet dormiant, propter actionem tamen & tractationem diurnam spiritus animales motionibus iisdem & tractibus, quos sæpius percurrerant, adsueti in cerebro, licèt parcius in organa externa influant, eodem tamen modo in somno moventur, adeòque eadem objecta, circa quæ versata fuit de die mens, eidem repræsentant, & ita somniis variis somnum turbatum efficiunt, ubi sane id, quod hic fit in dormiente, parili ratione in delirantibus melancholicis, licet vigilantibus, evenit. Unde etiam est, ut subinde ex talibus curis & negotiis, cum summa intentione tractatis, interdum tales fiant delirantes melancholici; v.g. si studiosus impensius dat operam studiis Theologicis aut concionibus, atque studium hoc concionatorium sibi continuò inculcat, ut evadat egregius Theologus aut concionator, adeòque semper divina tractet, non tantùm fit, ut alteretur successivè corporis habitus & sanguis, & in constitutionem melancholicam abeat, sed alteratione hac spiritus continuò occupati tandem eum reddunt delirum, ut putet se summum esse concionatorem, & cum Deo, Angelis aut Dæmone confabulari.

Imprimis verò notanda est differentia delirii melancholici, quando aliud est fixum aliud vagum: Hic in plerisque ferè actionibus aberrant à recta ratione, & vana atque delira loquuntur: Illic verò circa unum & determinatum versantur objectum, circa quod varia sibi phantasmata fingunt, aut concupiscendo, aut aversando. Vagum delirium fit, quando spiritus animales planè deficiunt ab ordinato suo motu, ac novos poros in cerebro quasi exsculpunt. Fit tamen sæpe, ut melancholia & delirium melancholicum, quod primò & in se vagũ erat & indeterminatũ, paulò post,

post, quando objectum aliquod excellentius aut gravius in sensus occurrit, & mentem potentius afficit, quod fortius moveat, & validiori impressione afficiat spiritus animales, qui unum eundemque motum continuò tenent, & exinde motuum suorum manifesta relinquunt vestigia intra fibras cerebri medullares, quæ continuò peragrantur ab iisdé, unde certò modo delirium determinatū redditur, & circa tale objectum quasi fixum, quando quasi delirans se esse monachum putat, & in hac ratione continuò occupatus est: V. g. sit melancholicus nondum quidem delirans, sed tantùm solitudinarius, mœstus, meditabundus & morosus, hic transiens casu per locum, ubi vidit peponem putridum, facilè incidet in cogitationem: quid dum tu ita debes putrescere, & si jam putresceres? unde perterritus, sicut tales semper sunt anxii & mœsti, adeò afficientur inde spiritus, per terrorem nempe, ut superveniat delirium melancholicum, quò putet se esse putridum, vel se etiam esse putridum peponem: nempe hac impressione facta, quasi vivus putresceret, fit ut moti spiritus animales continuò easdem orbitas repetant, adeoque obvenit delirium: Vel si talis melancholicus, qui audiens frangi vitra, statim ei potest venire in mentem: quid si tu etiam tali ratione frangaris? unde delirium determinatur, ut putet se esse vitrū, & metuat, ne frangatur: Sic fit hypochondriacus ad melancholiam inclinans, qui percipit ructus, sonitum & murmurâ, & quasi coaxationes in abdomine: his sonitibus perterritus melancholicus, & circa eosdem fixis cogitationibus inhærens, facilè exinde potest incidere in istud delirium, ut putet, se habere ranas viventes in ventre; & ututaliàs benè ratiocinetur, tamen continuò meditetur de suis ranis, ratione quarum anxius est; unde dum ab objecto fortiori sibi incutit metum, spiritus animales continuo moti delirium excitabunt: Sic ponamus juvenem amatorem, qui licèt per se sit sanissimus, hic primo sibi admodum placet circa præsentiam amasiæ, postmodum absens meditatur subinde de ejusdem pulchritudine, cogitat, quomodo denuo possit acquirere ejusdem præsentiam; hinc meditatur confabulationes, &c. porrò cùm semper mens & spiritus animales occupati eodem modo moventur, fit, ut subinde in somno postmodum species amasiæ & actiones cum eadem occurrant: tandem ita determinantur spiritus, ut non nisi amasiam repræsentent, hinc tale sequitur delirium eroticum sive amatoriū, ut æger continuo putet, se habere præsenté amasiam, unde incipit cum eadem confabulari, adulari, &c. talesque facit ceremonias, quasi ipsa amasia esset præsens, utut neminem præsentem habeat. Hæc & similia tali modo se insequuntur. Multùm hic faciunt pro determinandis deliriis terrores, tristitia, mœror, vel similes animi insigniores affectiones, idque in specie in iis, qui jam habitu melancholico præter naturam sunt prædici; qua ratione v. g. mulier perterrita ex viso suspenso gravissima melancholia correpta fuit, teste Platero *observat. lib.* 1. & Schenckio *observ. lib.* 2.

Nam observandum quoad causam remotam ad melancholiam, & hinc delitia melancholica disponentem, eam ferè esse duplicem: nempe quod vel à causa externa vel graviore animi affectu primò oriatur, vel à causa interna, constitutione nempe massæ sanguineæ successivè alterata, originem ducat, quibus constitutionibus melancholicis inde natis demum delitia superveniunt.

Delitia ergo quælibet, undecunque aut quocunque ab objecto oriantur, quare non æque in omnibus oriuntur, seu v. g. quare non in omnibus ex animi affectibus gravioribus oriuntur deliria melancholica? Hic considerandа est certa subjecti conditio; nam certum est, quod unum magis promptum sit ad delirium, alterum minus, prout constitutio melancholica in uno plus, in altero minus fuerit confirmata. Causa ergo hujus promptitudinis ad deliria remota est in massa sanguinea: proxima vero hæret in spiritu animali. Nempe ex superioribus innotescit, in deliriis melancholicis duo probè distinguenda esse.

1. Habitum seu constitutionem massæ sanguineæ & spirituum melancholicam plus minus naturalem vel præternaturalem seu morbosam.
2. Superadditum huic ipsum delirium melancholicum dictum idque vel vagum sive indeterminatum, circa quæcunque objecta oberrans, vel determinatum circa unum saltem objectum.

Deliriorum constitutioni melancholicæ supervenientium rationem hactenus consideravimus, constitutio ipsa melancholica jam pensitanda venit, quæ oritur nunc à causa externa, nunc ab interna: Externa est objectum quodvis, insigniorem animi affectum concitans; tunc enim v. gr. ex mœrore diuturno, tristitia protracta, terroribus frequentioribus, curis intentis, &c. afficiuntur spiritus animales; unde alteratur successivè ab iisdem tam sanguinis motus, quam digestio prima, sicque supervenit constitutio melancholica: causa interna est ipsa alteratio contentorum successiva, vitio diætæ, &c. nata, sanguinem & spiritus successivè afficiens, sicque ad constitutionem melancholicam perducens. Quæ duæ remotiores causæ semper probè distinguendæ & attendendæ sunt.

Constitutionem ergò sanguinis & spirituum melancholicam quod attinet: notum est, quod, prout variat massæ sanguineæ crasis naturalis ex semine oriunda, ita etiam hominum mores subinde variare, & hoc est, quod jam olim suo idiotismo optimè dixit Galenus, quod mores animi sequantur temperamentum corporis. Nempe nonnullis affectus hic merè est naturalis, & totâ die experimur, quosdam naturâ esse lætos, quosdam iracundos, quosdam tristes & meditabundos, idque pro varietate sanguineæ craseos, & inde dependentis variæ spirituum animalium constitutionis, unde etiam morum ista & ingeniorum diversitas. Ob eandem etiam crasin hic affectus in posteros, ut alii morbi hæreditarii, transfertur, in specie in mulieres frequenter propagatur, ita ut eædem, licèt antea sanæ videantur, tamen gravidæ factæ ad minimum deliriis melancholicis vexentur. In his verò qui dispositi sunt ad melancholiam ac deliria melancholica, illi utplurimum sunt hypochondriaci, unde etiam malum hyponchondriacum confirmatum sæpissimè delirium melancholicum post se trahit, quod melancholia hypochondriaca audit; aut, si non sunt apertè hypochondriaci, simile tamen vitium in stomacho ac primis viis ferè patiuntur, unde subinde acida eructant, egregium appetitum habent, alvô obstructâ plus minus laborant.

Sanè non arbitror, dari perfectam constitutionem melancholicam, quæ disposita sit ad deliria talia, quæ non fomitem aut radicem habeat in primis viis ac circa hypochondria, in specie ventriculo, ejusque digestione & fermentatione plus minus læsa, sive occasione graviorum animi affectuum, & ita quasi ab extra orta fuerit, sive ex causis internis nunc per se inchoaverit, nunc alios morbos, subinde febres acutas, insecuta fuerit: Nam utut, quoad remotam causam, affectus melancholici à causa externa, pathemate scilicet quodã graviore animi, amore, terrore, &c. nonnunquam oriantur, in perfectum tamen delirium non degenerant, nisi hypochondriis eorumque visceribus character vitiosus imprimatur; uti etiam ea, quæ sunt ab animi pathemate, graviora sunt, quàm quæ sponte enascuntur. Et talis melancholia, quæ manifestò fomitem in primis viis latentem exhibet, per consensum hypochondriorum oriri dicitur: sicuti, ubi nulla manifesta talis consensus signa adsunt, per essentiam cerebri oriri putant, quæ tamen ceu non-ens rejicienda: sicuti, quæ insequitur post suppressas hæmorrhoides aut restrictos menses, melancholia ex utero vocari solet. Equidem nota mihi est differentia illorum, quam communiter Practici inculcant, dum melancholiam ratione fomitis dividunt per essentiam, dum fomes materialis in ipso capite & cerebro hæret, & eam, quæ est per consensum: Sed hæc differentia nil valet. Nulla enim datur per essentiam capitis, quin reverà omnis, si à causa interna, sub hoc sensu per consensum dicenda venit; unde etiam Hoffmannus *in Institut.* melancholiam cordis affectum, non cerebri, esse ostendit. Sed potiùs fundamentum melancholicum semper circa hypochondria consistit, utut remotior causa interna subinde aliunde oriatur, in quo puncto frequentissimè lien & uterus incusari solent.

Communiter melancholiam ex splene oriri volunt, & omnes spleneticos obnoxios esse dicunt melancholiæ: Sed non video, quare splen affectus præcisè melancholias inferre soleat, nisi ad humorem melancholicum, cujus receptaculum veteres lienem dixerunt, respicere velimus: unde splenis viscus, si non semper, utplurimũ saltem in his casibus insons arbitror, etsi in insigniter melancholicis simul varia splenis pathemata, splen scilicet infarctus & tumidus reperiatur, unde fortes in hypochondrio sinistro pulsationes succedunt, ob sanguinis in arteriis stagnationem. Exinde patet, quod verum dicit Hippocrates, dum affirmat: quibus vena fortiter in hypochondriis (arteriam intelligit) pulsaverit, iis mens ægrotat; siquidem tumidus aut infarctus splen aut vasa ejus propter fibrarum nervearum implicationes harumque spasmos plus minus constricta reverà sanguinis motum per arterias remorant, & inde pulsationis manifestum sensum in hypochondrio sinistro inferre possunt. Verum est, subinde in hypochondrio sinistro graves alterationes & passiones ab ægris melancholicis percipiuntur; sed cùm hypochondriaci spasmis partiũ membranosarum sint obnoxii, & cùm splen habeat copiosos nervos, ob varios nexus cum pari vago & intercostali consentientes, quid mirum est, ex iis spasmo continuato affectis, quod superveniant pulsationes hypochondrii & cordis, & hinc abdominis pathemata & difficiles respirationes seu convulsiva symptomata? ut adeò, si splen simul affectum deprehendatur, id fiat saltem per deuteropathiam. Quodsi digestioni primæ vitiatæ viscerum aliorum pathemata superveniant, speciatim hypochondriacis lienis mala, ab his primarius affectus eò magis nunc confirmatur, nunc deterioratur. In his ergò subjectis melancholicis seu melancholia hypochondriaca imprimis acidum vitiosum in primis viis abundare, indeque digestionem primam in stomacho vitiare, quin etiam ipsam massam sanguineam exinde firmiorem seu spissiorem, minusque fermentativam ac minus spirituascibilem esse, multa adjuncta symptomata persuadent, non minus quàm cura etiam. Quoad symptomata: omnes melancholici sunt egregiè voraces, & alvi naturaliter utplurimum adstri-

adſtrictioris, ſimulque obſervantur ructus acidi, quæ pathemata omnia acidi peccantis in primis viis ſigna ſunt; quoad curam verò, ea fundamentalis conſiſtit in eo, ut per acidum vitioſum abſorbentia & deſtruentia, Martialia quippe & tartarea, inſtituatur.

In taliter conſtituta maſſa ſanguinea non tantùm fermentatio ejus vitalis in præcordiis lentè nec rectè procedit, unde anxietates iſtæ, imò non rarò graves cordis palpitationes ſine cauſa manifeſta ſuperveniunt; ſed etiam ex deficiente fermentatione ſpirituaſcentia maſſæ ſanguineæ, ejusque in ſpiritus ſubtiles volatiliſatio, minus convenienter perficitur, idque eò magis, ſi in aëre craſſo aut cœnoſo aut paludoſo habitet talis æger: nam aër multa tribuit ad volatiliſationem ſpirituum, hinc etiam ex ſola aëris mutatione in clarum, tenuem & ſubtilem, accedente corporis motu, melancholia curata obſervata fuit. Ex maſſa ergò ſanguinea minus ſpirituaſcente ſpiritus vitales, & conſequenter quoque animales, minus volatiles minusque ſubtiles, minus puri aut minus mobiles generantur, ſed quodammodò texturæ fixioris, & quaſi ſubacidæ & craſſioris, adeòque, ut probabiliter multi affirmant, minus lucidæ, ſed tenebricoſæ: vid. Bartholinus *de Luce animal.* unde iidem animales facti minus apti ſunt ad varias motiones & expanſiones pro multitudine objectorum ſenſilium variâ, in cerebro perficiendas, ſed potius quaſi fixiores, & à naturali craſi volatili temperata plus minus in acriorem, aſperiorem & quaſi acidulam degenerantes, ab uno objecto ſuprà dictis modis fortiùs affecti, non poſſunt non iidem quoad motum ſuum in cerebri meditullio vitiari, hinc vel inordinatè & vagè movebuntur, vel pertinaciter iisdem motionum orbitis inſiſtent. Si prius contingat, oriuntur deliria melancholica vaga, circa quæcunque objecta directa: ſin ab objecto externo quodam fortiùs affecti, unam eandemque in cerebro motionis orbitam ſervent, i.e. in ſemel inchoato tramite inter fibras nerveas cerebri eodem curſu & recurſu continuò pergunt, unde ſubminiſtratur occaſio animæ rationali immutabile & unum tantum phantaſma formandi & ſubinde repetendi. Nam anima non afficitur rationalis, ſed læditur in talibus ſaltem imaginatio ſeu phantaſia, circa objectorum ſenſibilium per certos ſpirituum motus in cerebri meditullio repræſentationem occupata. Dum ergò hæc læditur, ita ut continuò circa unum objectum verſetur, ex identitate motus vitioſorum ſpirituum circa idem objectum delirium poſtmodum supervenit. Sed ex eo, quod anima rationalis ſit ſana, evenit, ut hujusmodi melancholici, determinata deliria patientes, circa illud objectum, circa quod delirant, ſubinde in reliquis ſatis prudentes ſint: Sic enim legimus in Amato Luſitano exemplum pueri, qui ſe putabat eſſe regem ingentem, ſub quo delirio loquebatur de ratione ſtatus & arcanis politicis, & tam ſubtilia & acuta rempublicam gubernandi promebat conſilia, ut omnes in ſui admirationem raperet: poſtmodum curato delirio, puer de talibus politicis parum vel nihil ſciebat. Satis ergò prudentes ſunt melancholici circa objectum delirii: Id quod non minus eſt mirum, quàm quod obſervationes Practicorum docent, ſomnambulones noctu ſurrexiſſe, & verſus admodum concinnos ſcripſiſſe, manè tamen eorum, quæ noctu egerint, nihil ſciviſſe. Nam circa idem objectum ſemper occupata eſt anima rationalis, quia tota ejus eſſentia, prout equidem à nobis cognoſcibilis eſt, conſiſtit in eo, quod ſit ſubſtantia immaterialis, quæ ſemper ratiocinatur, & aliquid cogitat. Hinc anima rationalis indefeſsè ſemper ratiocinando circa idem objectum ſubinde occupata, neceſſariò de eodem elegantes & rationales formabit diſcurſus, quoniam à nullo alio objecto interturbatur & impeditur, & utut in uno erret, tamen in reliquis ſuas potentias exercere poteſt.

Cum verò à rebus non-naturalibus factæ mutationes in alteranda maſſa ſanguinea & afficiendis ſpiritibus animalibus magnæ ſint potentiæ, ut quotidie in brutis videmus, non mirum eſt pro varietate v. gr. tempeſtatum, ſecundum menſium decurſum, etiam mutari melancholicos, ita ut nunc melius nunc pejus habeant; unde temporibus ſucceſſivè correctis, corriguntur etiam conſtitutiones: ac hinc eſt, quod ſub iſto delirio per mutatum victum, per continuas vigilias, & ſubinde alias res non-naturales, mutetur inſigniter maſſæ ſanguineæ craſis, & conſequenter ſpiritus animales (videmus enim, quod tales melancholici fiant ſubinde admodum pingues) hinc fit ſubinde, ut interdum ſponte nonnihil ceſſent deliria, quæ tamen nova alteratione, per graviora objecta inducta, denuò recurrant; quin & ex tali mutatione craſeos maſſæ ſanguineæ & ſpirituum fit nonnunquam, ut delirantes melancholici ex uno objecto in aliud ſucceſſivè dilabantur, parili ratione, atque videmus quosdam ſub ebrietate ex vini potu fieri primò hilares, hinc admodum loquaces, tandem rixoſos, & quaſi maniacos & furioſos, denique ſomnolentos & torpidos, qui altero verò die ſubinde ſunt mœſti, triſtes, plus minus turbulenti, & quaſi melancholici. Unde, ſicut hoc facit vinum mutando craſin maſſæ ſanguineæ & ſpirituum, cum ſit cauſa externa, ita ſimili ratione ſucceſſivè à cauſis internis facta alteratio deliria ſubinde & melancholias mutat.

Ratione fundamenti hujus melancholiæ, in massa sanguinea & spiritibus inveteratus semel affectus melancholicus non saltem contumax est, & per paroxysmos sæpius recurrit, sed etiam subinde hæreditarius, ita ut à parentibus melancholicis sæpè in liberos transplantetur, & hi tandem ad melancholiam deducantur, in specie in mulieribus (quamvis hæ à matribus melancholicis editæ semper alias videantur sanæ mentis) præsertim gravidationis vel puerperii tempore character hæreditarius evigilare solet.

Quod verò tales stulti stultis & ridiculis interdum curentur remediis, & quod talia ridicula remedia curent subinde ridiculos ægros, ex eo ferè est, quod anima rationalis, circa unum tantummodò objectum occupata, ex firma tali persuasione ab objecto novo, & dum objectum morbosum remotum videt æger, & exinde lætitiâ vel alio affectu alteratur, spiritibus animalibus novum conciliet motum; vel si ex superveniente contrario aut fortiori objecto etiam alio modo moveantur spiritus, fit, ut tale fortius objectum, & quidem aliud ac novum, ex immutato spirituum motu animæ rationali præbeat occasionem variandi conceptus & speculationem, & ita omnes priores ridiculi conceptus à supervenientibus novis quasi omnino in momento cum manu delentur & expunguntur: quâ ratione v. gr. immersio subitanea in fluvium curat delirium maniacum, hac ratione stratagemata per assensum, delendo quasi conceptus deliros, & removendo objecta, quasi talia deliria auferunt; quæ etiam cura eo magis vel minus erit diuturna vel constans, quò magis vel minus restituta simul fuerit massæ sanguineæ depravata crasis: sic melancholia observata est, quæ curata fuit per gaudium nimium & profusum, ex improviso concitatum, quoniam fortius objectum delevit prius.

Plura quoad hanc theoriam videb. in Willisio *de Anima Brutor. Part. 2. cap. 11.*

DIAGNOSIS.

Necessum est autem imprimis, ut nimius progressus melancholiæ maturè præcaveatur, in quem finem imminens ea præcognoscenda venit.

Signa autem, quendam esse habitus melancholici, vel naturalis, vel præternaturalis, tunc colliguntur, quando talis æger gravioribus subinde insomniis terretur, quando somnum habet turbulentum & insomniis intermistum, quando evadit solitudinarius, quando præter solitum fit morosus vel tristior, etiam invitus, quando funesta cogitat & tristia, quando meticulosus est sine manifesta causa, quando vel levissimo objecto subinde terretur, item si in una cogitatione subinde fixior hæret, si meditabundus & cogitabundus fuerit, **sichet immer vor sich hinweg**/ &c.

Quodsi æger postmodùm incipiat fabulari ridiculè de uno alterovè objecto, quando putat seesse sapientissimum, & sic porrò, tunc delirans melancholicè seu delirium melancholicum facilè manifestum evadit.

Verùm ipsa melancholia eiusque delirium per se patet facilè: Speciatim fomes & causæ remotæ melancholiæ diligenter sunt considerandæ pro felici instituenda cura; adeoque cognoscendum est: an causa occasionalis externa seu animi affectus quidam gravior, terror, ira, timor, primam dederit occasionem melancholiæ, ratione cujus inferunt spiritus animales delirium? an verò ex interno vitio & depravatione ipsius massæ sanguineæ melancholica seu hypochondriaca affectione successivè primam originem duxerit melancholia sine causa externa signa hæc observanda esse inculcat Lindanus, dum dicit: Quando incíditis in melancholicos, hoc agite, ut noscatis originem mali, an v. gr. sit ex tristitia? nisi enim hoc agitis, laterem lavatis. Multæ enim res sunt, quæ homines tristiores, & sic longo tempore perseverantes, in melancholiam deducere possunt: Vid. Hippocrates *libr. 6. aphorism. 26.* Et hæc est ratio, quare tam rarò restituantur in integrum melancholici. Didici ex pulsu cognoscere, an sit melancholia ex animi affectibus? an sit ex sanguine melancholico? Nam si est ab animi gravioribus affectibus, pulsus in illis est valdè obscurus, quasi contractus & inconstans, quandoque æqualior, sæpiùs verò inæqualis, & deinde qui habet plerumque speciem deficientis. Vermicularis est interdum, interdum non. Frequenter enim hæc inæqualitas & inconstantia pulsus certum signum est melancholiæ ex animi affectibus: quoties enim animus parum relaxatur, statim etiam mutatur pulsus, unde facilè animi affectus exinde patescunt. Hactenus Lindanus.

Hoc observavi nupera æstate in muliere 75. annorum, aliàs devota, dicente, se rem Veneream per viginti annos cum dæmone habuisse: hoc confirmabat, dum fassa esset, aurigæ equum se fascinasse, & parere infantes dæmonicos per vulvam, adeo ut ferè ad rogum damnaretur. Advocatus tunc Medicus inquiebat rem veram esse. At aliter se res habuit: nam interrogata à me, ubi doleret? monstrabat superiorem regionem hypochondriorum, pulsusque octavâ vel nonâ vice deficiebat, ac uno nomine, perfecta erat melancholico-hypochondriaca; alvus enim aderat obstructa, scybala erant dura, sibi invicem im-

imposita conglobataque, eademque sub primo somno patiebatur incubum cum insultibus epilepticis, unde custodes excubantes baculo tetigerant alvum ejusque abdomen, putantes quasi, sic se posse dæmonem superincumbentem fugare, aliquot septimanas insomnes ducebat. Huic autem delirio melancholico ansam dedit, quod audivisset de fascinatione, adeòque cogitasset, quid si tu hoc fecisses.

Facies quoque in melancholicis nunc rubore nunc pallore suffunditur, angustiis ejusmodi homines variè corripiuntur, prout objecti simulachra variant; sicuti testantur historiæ melancholiæ ex amore detectæ, quas Galenus *libr. de Præcogn. ad Posthum. cap.* 6. Aretæus *libr.* 1. *de Caus. & sign. diuturnor. morbor. cap.* 5. & Zacutus Lusitanus *libr.* 1. *de Med. Princip. Histor.* 40. adducunt.

Si causa remota sint suppressiones hæmorrhoidum vel mensium, ex ægro cognoscitur.

Quodsi verò pedetentim & citra objectum externum fiat melancholia, tunc tales ægri habent deliria vaga, quorum causa remota est affectus hypochondriacus. Hujus affectus signa propria erunt præsentiora, vel majora vel minora: In specie ægri tales conqueruntur de palpitatione cordis, de anxietate cordis & ructibus acidis; item conqueruntur de pathematis abdominis, de borborygmis & murmuribus intestinorum, de alvo obstructa, flatibus, de sensu molesto plus minus obscuro in hypochondrio sinistro cum sensu pulsationis in dorso aut dicto hypochondrio, mala quæ ex splene videntur oriri, somniaque habent turbulenta (ex quibus mox suspicio venit, adesse melancholiam hypochondriacam) phlogosi vaga crebriùs afficiuntur, & circa frontem in facie calent, &c.

Ipse affectus melancholicus, specialius ex vitiata tantum massa sanguinea, suas habet exacerbationes & remissiones, item ægri admodum sunt anxiosi & queruli, palpitatio cordis subinde est frequens, item præ aliis sunt tristes & mœrentes, & quæ sunt similia signa affectæ massæ sanguineæ.

Metus tamen & tristitia præ cæteris etiam sunt pensitanda in melancholicis; quidam enim interdum singulares, pusillanimes, & plus minus desperati fiunt. Non quidem rarum, inquit Petræus *in Dissertat. Harmon.* est, quod gaudere & ridere videantur: minime tamen gaudium est verum & verus risus, sed quasi cynicus, & sarcasticus, quin paulò post mœsti & tristes evadunt, unde etiam solitudines amant, & conversationes hominum pertimescunt.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin melancholia ut talis, licèt nunquam lethalis existat affectus, ratione tamen eventus, temporis & modi, valdè incerta est ejus prognosis, quatenus ex illa nonnulli brevi reconvalescunt, alii non nisi tardiùs, alii nunquam.

Utplurimum tamen melancholia, quæ ab occasione evidente & ab affectu animi est, longè felicius curatur, quàm quæ post diuturnam demum procatarxin seu prædispositionem melancholicam intrinsecam sensim invadit. vid. Lossius *libr.* 1. *Observat.* 22. Ita enim sublatâ dictâ causâ evidente sæpe spontè cessat delirium; hinc plures ex crumena quàm ex pharmacopolio levamen suspiciunt, cùm in posteriori casu, quo sanguis & spiritus ab ordinaria & debita crasi recesserunt, imò ipsa cerebri tandem conformatio temporis successu incorrigibiliter mutatur, res difficilior fit.

Pariter malum recens & quod nondum diu duravit, & cui nondum supervenit delirium, semper faciliùs curatur, subinde etiam à sola ferè conveniente victus ratione, & familiari conversatione cum jocosis, & mutatione aëris, sic laudibilis, tenuis & spirituosus generatur sanguis: Inveterata verò melancholia, & orta ab animi pathemate externo, aut studiis immodicis in noctem protractis, in specie cui pertinax delirium accessit, aut quæ hæreditaria est, aut quæ subinde repetit, raro aut difficillimè curatur, quin ægros utplurimum ad mortem comitetur.

Delirium ascititium facilius cedit præ hæreditario.

Melancholia quæ post morbos alios, ut post febres diuturnas aut acutas, aut post phrenitidem supervenit, facilius aliis, mutato scilicet corporis habitu, & sæpe per solam diætam curatur.

Porrò in viris familiarior & frequentior ferè est melancholia, sed minus difficilis curatu: in fœminis quidem rarior, sed diuturnior & pertinacior, speciatim si mensium jam deficiat excretio aut gravidæ existant, tum etiam harum nonnullæ, quæ è parentibus melancholicis natæ, etsi aliàs semper sanæ mentis observentur, prægnantes tamen hujus quasdam hallucinationes ostendunt.

Præterea melancholia, quæ est cum visu, joco, seu gaudio, & hilaritate quadam intermixta, mitior, tutior, & ceteris paribus tractabilior est, quàm quæ est cum studio aut cum quodam furore aut tristitia continua ac cum summo mœrore.

Melancholia, quæ à charactere seminali per parentes in liberos fuit transplantata, raro potest curari.

Si

Si melancholicus præter solitum in risum, aut fletum, aut lachrymas solvatur, metuendum est, ne in morosin, imò maniam transeat, nonnunquam in paralysin, & quamvis rariùs, in morbos convulsivos, item in apoplexiam.

Ad salutem monstratur via, si successivè mitiora deliria fiant, si superveniat hæmorrhoidum, aut etiam uteri fluxus, si superveniant varices, quos ipsos commendat Hippocrates *Sect.* 6. *Aphor.* 11. *&* 21. & Riverius *Prax. libr.* 1. *cap.* 13. Item si in scabiem & similia cutanea vitia fiat transmutatio; item si urina hactenus tenuis, crassa, turbida, opaca & nigra evadat. His enim modis interdum ferè aut remittit aut planè cessat melancholia.

Ad interitum verò declinant ægri, si omnem cibum & potum pertinaciter aversentur, quin etiam quando nihil dormiunt, aut tandem vires successivè fatiscunt; nam observatum fuit, melancholicos interdum ad aliquot menses ne momentum quidem dormivisse, & ita tandem collapsis viribus intereunt.

Denique rarius fit, quod deliriis melancholicis superveniant convulsiones aut epilepsiæ, quæ cerebrum afficiunt.

C V R A.

Quod attinet methodum medendi ad curandam melancholiam & deliria melancholica, est hæc vel præservatoria, & quæ causam antecedentem respicit, vel curatoria, scilicet ipsius delirii hujusque causæ proximæ. Ad duo igitur, ut jam supra monitum, respiciendum est:

1. ad constitutionem massæ sanguineæ & spirituum melancholicam.
2. ad superinductum delirium.

Unde ratione prioris curandi tales ægri, ut malo hypochondriaco affecti, hinc vomitoria & Martialia sunt proficua. Tota cura consistit in rectificatione massæ sanguineæ, in correctione ejusdem vitiorum, & regeneratione massæ sanguineæ spirituosa & volatili: sed hoc etiam non caret difficultate, partim quod malum per se sit contumax, partim etiam quod melancholici statim omnium remediorum sint pertæsi, & aliàs etiam per se satis immorigeri.

Ratione posterioris humores educantur & alterentur, atque spiritibus animalibus aliqualis tranquillitas concilianda, illique à perverso & inordinato motu sunt avocandi, & in circulos pristrinos redigendi: idque vel medicamentis vel rationibus, h. e. auxiliis vel Medicis vel Ethicis: Medicis, h. e. medicamentis anodynis, tàm mineralibus, quàm opiatis & camphoratis: Ethicis, vel eorum conceptibus assentiendo per stratagemata & fraudes; vid. Forestus *libr.* 10. *observat.* 13. & Tulpius *libr.* 1. *observat.* 18. *&* 19. vel dissentiendo & corrigendo per persuationes rationales, variis confabulationibus, recreationibus, negotiorum commissionibus.

Propterea pro meliori cura observetur:

1. Ut causa remota removeatur; quæ si sit affectus animi gravior, removenda est non tàm per Medicum quàm per Ethicum seu Moralistam, nempe per rationes; sin verò causæ sint internæ, menses suppressi, malum hypochondriacum, &c. tunc hæ primitus curandæ. In genere habito causæ remotæ respectu per omnia ea remedia, quæ in affectu hypochondriaco usurpantur, tractandæ sunt melancholiæ & omnes ejusdem species, tàm per digestiva quàm laxativa: quibus addenda postmodum appropriata confortantia dicta, quæ spiritus animales volatiliores, subtiliores & agiliores reddere, & fermentationem sanguinis naturalem restituere, ejusque crasin attemperare valent. Inter priora ista ad massam sanguineam corrigendam & spirituascentiam instituendam primatum obtinent tartarea & Martialia, vel laxativa, vomitoria, &c. Inter posteriora verò confortantia sunt imprimis vinum, crocus, melissa, ambrata, & omnia cephalica spirituosa.

II. Observandum rectè monent Autores, omnia in cassum circa melancholicorum & maniacorum curam tentari, nisi quàm studiosissimè emeticorum usus observetur. Nam in vomitoriis revera consistit radix curæ omnis melancholiæ, deliriorum & maniæ, quæ in majori malo, & pro ratione circumstantiarum, etiam subinde repetenda, & non una vice ipsis insistendum.

III. Caveat sibi diligenter Medicus, ne solus melancholicos aut maniacos adeat, aut iisdem propius accedat. Nam hi ipsi admodum infensi sunt Medicis, & simulantes licèt pacem, eos subinde malè tractant, verberibusque onerant, in specie maniaci. Exempla talia videb. in Hildano *Centur.* 4. *observ.* 9. & Foresto *lib.* 10. *observat.* 22. *in schol.* Quin etiam, curati licèt, ferè odio suum habent Medicum, ut rectè observatum fuit à Borrichio *in* Bartholini *Act. Hafniens. Vol.* 4. *pagin.* 148.

IV. Observandum, quod in malo pertinaciori, & ubi ægri tales delirantes firmius conceptæ hypothesi insistant, præmissis jam præmittendis nil melius fit, quàm cauto quodam stratagemate eos decipiamus, & à semel concepta opinione etiam ridiculis remediis nonnunquam deducamus: Vid. Forestus *loc. all. observat.* 13.

V. Observ. Alvus contumacior semper & quotidie mollis & lubrica servanda. Nihil enim est, quod magis hypochondriacos infestar,

infestat, quàm alvus obstructa; Quò magis enim obstructio affligit alvina, eò magis iidem sunt morosi & insomnes, omniaque exasperantur symptomata. Unde alvus quotidie respondere debet, aut arte aut natura, cui scopo omnium optimè satisfaciunt passulæ & passulata, quæ pro scopo tàm alterandi contenta quàm emolliendi sunt optima; hinc tartarea item gummata: NB. Clysmatum quoque humectantium, item ex & cum lacte paratorum usus hic admodum est proficuus.

VI. Cum melancholici, qui semel delirantes fuerunt, subinde recidivent circa anni cardines, solstitia & æquinoctia, ob id opportunè & tempestivè vere & autumno nonnunquam cura prophylactica per laxativa & alterantia appropriata spirituosa instituenda.

VII. Quidam venæ-sectionem adhibent, sed nescio, ob quam causam. Utut enim venæ sectio in mania conveniat, non tamen video, quomodo melancholiæ conferat, cum melancholici debeant curari per alimenta eupepta. Quàm injuriosum ergò est, si sanguinem eorum exhauriamus, quin potiùs alteretur sanguis ope medicamentorum infra dicendorum, non verò protervè evacuetur. Platerus quidem reiteratam venæ sectionem commendat, cujus rei hanc rationem reddit Willisius, quod nimirum sanguine effœto toties educto novus facilius generetur; sed errant, cum nihil sanguinem generet, nisi ipse sanguis; & observatur, quosdam ex melancholia per venæ sectionem, intempestivè & crebrò nimis administratam, in morosin & stupiditatem conjici. Habenda siquidem ratio est causarum antecedentium & virium, quorum intuitu in plethoricis, ac non adeò torpidis, venæ sectio locum habet, sicuti etiam, quando vel suppressio evacuationis consuetæ præcesserit, vel nimiæ phlogoses, aut æstuationes subinde observentur, vel caput circa frontem intensius subinde incalescat, metu majoris periculi, aut ne in maniam degeneret, vena brachii aperienda, item frontis in declinatione, aut saphæna in feminis, incidenda. Quò etiam spectant varicum, & hæmorrhoidum per hirudines in maribus aperturæ. Imò melancholia aliis irritis per hirudines temporibus admotas curata refertur à Fontano *in Consil. & Respons. pag.* 112. Evacuationibus quoque accenenda est trepanatio, & fonticulorum suprà suturam coronalem inustio profundior, à Rondeletio *Prax. lib.* 1. *cap.* 41. *&* 43. commendatæ, ideò quod nonnulli fractò fortuitò cranio curati fuerint; Huic adstipulatur Rhodius *Cent.* 1. *Observ.* 43. per experientiam Casserii. Nuperrime mulieri melancholicæ crebrioribus æstuationibus corporis vagis afflictæ, & præsertim intenso frontis æstu subinde correptæ, vesicatoria utrique brachio admovere jussi, ut doloris ratione impetum spirituum & humorum à capite averterem, ne mania supervenire queat.

VIII. Observandum, quod præter Vomitoria in principio mali purgantia per inferiora conducant. In principio dico: Purgantia enim propriè dicta in morbi cursu minus commoda sunt, parum aut nihil operantur, potiùs nocent. In principio ergò melancholicos semel & iterum purgare licebit, monente Lindano; in progressu verò morbi plus nocebitis, quam proficietis per purgantia: quin potiùs loco illorum malum optimè per urinas, & hinc per leves & repetitos sudores tollitur, uti disserit Lindanus. Nam (1.) melancholici ordinariò plus mingunt quam alii; & quoniam (2.) rarò sudant ob habitum corporis densiorem, & constipationem pororum cutis, materia urinæ subinde augeri solet.

IX. Diuretica sunt optima. Et in genere hîc monendum, quod omnes ii affectus, qui dicuntur splenetici, aut qui dicuntur oriri ab humore melancholico præmissis præmittendis, h. e. purgantibus, præsertim vomitoriis, & hinc alterantibus Martialibus, optimè per diuretica & salsa curantur. Et observatum fuit, quod in talibus urina turbida & crassa, opaca, interdum etiam nigra reddita, & copiosis contentis saturata, signum sit declinantis in talibus morbi & imminentis sanitatis: adeoque hîc diuretica, & tanquam alterantia & tanquam evacuantia, optimè hîc conducunt, v. gr. arcanum duplicatum Mynsichti, nitrum antimoniatum in potu solutum, & hinc remedia tartarea, in specie tinctura tartari, tinctura nephritica Amelungii, spiritus tartari volatilis.

X. Rectè monet Riverius, semper ad hypochondria præcipuam dirigendam esse curam, undecunque etiam malum primitus traxerit originem; unde curatio pro malo hypochondriaco ad reliquarum melancholiarum curationem sufficit. Unde etiam Bartholettus *Tract. de Respirat.* inquit, quod melancholia, quæ ex consensu totius cum corde derivatur, respondeat quartanæ exquisitæ, adeòque etiam esse tranctandos melancholicos ut quartanarios.

XI. Quantum fieri potest, opera danda, ut Agrypnia coërceatur, & somnus aut conservetur, aut restituatur, vid. Horstius *lib.* 2. *observat.* 18. Id quod interdum post vomitorium facilè evenit, ut tunc plus minus lassati ægri vel sponte in somnum inclinent, & ut faciliùs ad somnum disponantur. In specie ad somnum promovendum alimenta, quæ sunt humida, ac bono nutrimento rorido turgida, qualia sunt juscula, ova, carnes facilis digestio-

nis, serum lactis, lacticinia, Reiß / Hirse / ꝛc. ipsis primariò conveniunt; ita enim temperatur massa sanguinea, & humectatur cerebrum, adeòque multum diæta habet in recessu. Certè quamdiu adhuc dormiunt, minus grave malum esse solet, aut si post agrypnias somnus redeat, faustissimum signum esse solet.

XII. Opiata sola, & nisi præmissis universalibus, nunquam danda sunt. Nam in talibus opiata parum vel nil operantur, præsertim in principio, & subinde duplicata aut triplicata dosi nihil faciunt, ob acidum in primis viis stabulans, eorumque vim destruens; idque eò magis, quò diutius somnum non viderit æger, eò minus narcotica & opiata operantur; sed potius, dum non faciunt somnum, gravant malum, & reddunt ægros quasi delirantes, cùm talia narcotica per se sæpiùs aut in majori dosi usurpata somnia nonnihil turbulenta & quasi delira inferant. Internè ergò semper appropriatis specificis miscenda opiata, in specie humectantibus, & etiam occurrendum simul externis epithematibus capiti & fronti applicandis; item pediluvia ac similia pro scopo hypnotico melancholicis optimè conferunt.

XIII. In tota cura studiosè semper diæta observanda est, ut sit lauta & nutritiva, unde dentur alimenta & potulenta, quæ blando humore temperato & nutritivo probè sint turgida & imprægnata, ut lacticinia, passulæ, & similia humectantia communiter dicta; siquidem notante Lossio *lib.* 1. *observat.* 21. melancholici non diutius curantur, quàm humectantur; unde & passulata, item poma dulcia, mirè conveniunt melancholicis. Nec negligendus haustus vini generosi, quod vinum optimè exhilarat melancholicos; sicuti etiam motus corporis & excernendorum excretio, quantum possibile, promovenda. Vid. Gabelchov. *Cent. III. Curat.* 80. & Thonerus *Lib. II. Observ.* 3.

Quod ergò attinet ipsam materiam medicam hisce scopis inservientem, radix exstirpandæ melancholiæ rectè à Paracelso dicitur consistere in antimonio, cujus præparata sunt varia, imprimis vomitoria antimonialia, & hinc remedia quædam ejus per inferiora purgantia. In specie hîc observandum est, eadem in paulo majori & sæpè dupla vel tripla dosi esse usurpanda, si aliquid agere debent, ut rectè observatum in Bartholini *Act. Med. Hafniens. Volum.* 4. *pagin.* 148. quia melancholici ordinaria dosi non moventur, sed saltem per inferiora, minus per superiora, dum per inadvertentiam animi & objecta fortiora spiritus animales in cerebro & reliquis locis non solent percipere alterationem. Certè nonnunquam observavi, quod tartarus emeticus Mynsichti, in hypochondriacis & melancholicis à gran. vj. ad viij. imò ad xvij. aut in forma liquida syrupus emeticus Salæ à drachm. vj. ad unc. j. propinatus fuerit. Et sanè tales ægri longè commodius etiam ac facilius perferunt vomitoria paulò fortiora, quam alii. Præstat tamen prima vice ordinariam dosin propinare, ut ex hujus operatione pauca vel nulla concludere possit Medicus, in quantum augmentanda dosis. In specie flores antimonii commendat Paracelsus. Aliàs pro vomitorio sit aurum vitæ seu præcipitatum Mercurii cùm auro (imprimis Kegleri) item infusum Mercurii vitæ repetitum interdum confert. Sapa vomitoria Sylvii ex musto & Mercurio vitæ est etiam egregia; item syrupus emeticus ad unc. j. & ultra. Aliquando cuidam melancholico propinare coactus fui:

℞. ▽ *Fumar.* ℥j.
G. Amm. in vino solut. ℈j. ad ʒß.
Syr. emet. concentr. ʒjß.
Scamm. 🜍*at.*
Extr. troch. alband. aa. gr. j.
Syr. rosar. simpl. ʒij.
Misc. pro Potione.

Cujus una vice sumpti usu æger ter vel quater viscida commodè per vomitum evacuavit, & bis per alvum laxavit cum euphoria.

Par ratio est purgantium, quæ sine addito stimulo salino, præsertim tartareo, in ordinaria dosi non operantur, quin hæc potiùs ordinario augmentanda venit.

Inter purgantia Mineralia eminent antimonialia: Nam antimonium peculiare alexipharmacum debellans melancholiæ videtur; unde ex antimonialibus per inferiora purgantib⁹ eminet Mercurius vitæ per sal tartari cicuratus, aut multis aliis modis parabilis. Inter vegetabilia vero imprimis sunt helleborus & helleborata, quæ non tam propter laxationem simpliciter, quam propter vim alterativam specificam in affectibus melancholicis, & in deliriis melancholicis conducunt. D. Michaëlis refert exemplum delirantis, ex quo Dæmon locutus, purgati per elleborata; unde nidus fuerit destructus, & cedere oportuerit. In malo verò contumaciori & mania helleborus albus; in melancholiis verò reliquis helleborus niger palmam obtinet; vid. Velschius *Hecatost.* 2. *pag.* 11. Unde extractum cum phlegmate vitrioli spirituoso paratum, & exinde paratæ pilulæ cum antimonio per inferiora purgante hoc modo conveniunt:

℞. *Extr. belleb. nigr.* ℈j.
troch. alband. gr. ij.
☿*ii vitæ per infer. purg.* gr. v.
Cum *Ess. Martis*, vel *Tinctur.* ♀*is* f. Pilulæ.
D. S.
Purgierende Pillen.

Vel

Vel, quod melius, c. ▽ *Anagallidis & flor. hyperici* f. Potiuncula, edulcoranda c. syrupo de pomis laxativo.

Extractum trochiscorum alhandal hic adhibetur partim pro stimulo, partim ut corrigat simul viscidum præternaturale, quod, ut in omnibus chronicis morbis, ita & melancholicis pathematis ceu subjectum causæ materialis simul peccare observatur. De usu extracti colocynthidos & trochiscorum alhandal, vid. M.A.N.C. *Ann.* 3. *observ.* 202.

Item possunt fieri noduli vino infundendi ex appropriatis ad imitationem Hartmanni *cap.* 5. §. 7.

℞. *Passul. min. cont.* ℥iij.
fol. Senn. s. st. ʒvj.
Cinnam. el. ʒiij.
Caryophyll. ʒiß.
Crem. tartari ʒiij.

Contusa includantur nodulo, & infundantur in aquæ simplicis ℔iij. stent per noctem in digestione.

Loco horum conveniunt etiam pro scopo laxativo massa pilularum de Ammoniaco Quercetani, massa pilularum tartarearum Quercetani, massa pilularum de fumaria, item, de lapide lazuli, & extractum melanagogum Quercetani.

Quoad remedia alterantia; ea vel respiciunt acidum corrigendum, vel crasin sanguinis emendandam, & per urinam purificandam, & quasi curandum malum hypochondriacum. Unde ex simplicibus specificè conveniunt omnia ea, quæ in malo hypochondriaco & melancholia hypochondriaca usurpantur: quibus addenda simul splenetica antiscorbutica. Et quidem acidum corrigunt Martialia, Saturnina, coralliata, aliaque quibus addenda est tinctura lunæ vera. Sanguinem alterant & per urinam mundificant tartarea, tam fixa, quàm volatilia urinosa, aliàs contra malum hypochondriacum usitata. Quibus tamen in specie vegetabilia temperata, aliàs cordialia dicta, à Veteribus ceu specifica contra affectus melancholicos laudata; item splenetica quælibet sedulò addenda sunt. Talia revera temperando specificum acidum in melancholicis saporem operantur, suntque fumaria, anagallis, hypericum, borrago, buglossa, poma dulcia, præsertim Borsdorffiana, flores tunicæ, &c. in specie crocus & camphoræ, quæ immediatè agunt in spiritus & eorundem dyscrasiam alterant.

Martialia quod attinet; convenit horum usus pro scopo alterandi in cursu curæ, imprimis infusum Martis cum succo pomorum Borsdorffianorum, item fiat extractum Martis cum succo pomorum, (pomorum succus cum Marte se saturat, & non fermentat, sed liquor nigrescit, & perquam diu perstat.) Porrò omnes croci Martis aperitivi, non saturati, item tinctura Martis Mynsichti, essentia Martis liquida, tinctura vitrioli Martis Zwelfferi, liquor Martis solaris gutt. xx. ad xxx. manè pulvis cachecticus Hartmanni, & similia, inter alterantia primatum ducunt. Faciunt etiam huc acidulæ: Sic Gabelchoverus *Centur.* 2. *Curat.* 69. refert mulierem melancholiâ hypochondriacâ gravissimè laborantem, per potum acidularum curatam, sed quæ ex balneo eorum pessimè habuit: Sicuti etiam thermæ melancholicis maximè nocent, Conf. Brunnemannus *Consf.* 5. *de Melanchol. Hypochondr.*

Post hæc quoque excellit Saturnus, & ejus imprimis saccharum, & ex hoc ipso parata tinctura cum vitriolo Martis, aliàs tinctura antiphthisica dicta. Loco hujus etiam crystalli mineræ Saturni cum spiritu nitri aceto acuato paratæ specificæ sunt. Sanè juvenem philiatrum novi, per solum & frequentiorem Saturni sacchari usum à melancholia gravi hypochondriaca curatum.

Cognata sunt Martialibus corallia rubra, vel cruda, vel quæcunque ex iis parata, non saltem quod acidum simpliciter destruant, sed & quod sulphur eorum contra tristitiam, anxietatem, melancholias & deliria, appropriatum sit; unde tàm in substantia propinari possunt, quàm in specie eorundem tincturæ veræ, quæ præmissis universalibus singulare quid obtinent in deliriis melancholicis, imprimis si reducantur ad statum volatilitatis. Sed quia ejusmodi tincturæ sunt raræ, usurpetur loco harum tinctura coralliorum cum spiritu ligni sassafras parata, item cum spiritu cordis cervi, additâ essentiâ ambræ.

Huc spectat ℞ lunæ vera, vel hujus loco magisterium lunæ, ob id à quibusdam **das Narren-Pulver** dictum; videatur Rolfinckii *Chim. sub. tit. Luna*; Fatui enim restituuntur beneficio hujus medicamenti. Potest cum aliis absorbentibus misceri, v.g. coralliis rubris præparatis; aliàs ingratum habet saporem, vomitus & nauseam concitat. Item aqua cephalica, in qua extinguitur luna cum sulphure calcinata, extinguendo eandem ab omni calcinatione, in affectibus melancholicis præstans est.

Maxime quoque à quibusdam laudatur lapis lazuli, tam in forma pulveris ad imitationem Hartmanni propinatus, quàm sub forma tincturæ smaragdinæ cum spiritu vini & spiritu urinæ. Verùm lapis hic sanè est concretum hermaphroditicum, participat itidem de luna & Venere, unde in quibusdam non ritè præparatus facit vomitus. Ratione ergò lunæ affectui melancholico succurrit, unde paretur ita, ut eliciatur saltem vis

vis lunaris, relicta substantia Venerea, & pro usu servetur; Dosis à guttis xij. ad xx. Miscetur commodè cum essentia anagallidis composita.

Ratione hujus lapidis confectionem alchermes optimè convenire ad melancholiam, præmissis medicamentis hypochondriacis, dicunt; maxima tamen vis dependet ab ambra, quæ confortat melancholicos, hinc etiam usurpari potest essentia ambræ.

Juxta hæc inter alterantia appropriata eminet speciatim arcanum duplicatum Mynsichti, quod est egregium in omnibus deliriis melancholicis, & mihi frequentis usus medicamentum, hinc quoque nitrum antimoniatum, in specie cum camphora.

Insuper ex regno vegetabili quædam temperata afferuntur. Præ ceteris tartarus & tartarea quælibet sunt optima, sive pro scopo digestivo humorum in primis viis usurpentur, sive pro scopo alterativo & diuretico: hinc cremor tartari, tartarus vitriolatus, cremor tartari mistus cum salibus aliis lixivialibus, in specie cum sale absynthii, fraxini; item cum ana salis tartari. Imprimis conveniunt volatilia, quæ vi diureticâ & acidi destructiva melancholicos juvant: Talia sunt imprimis spiritus & sal tartari volatile, tinctura tartari, aut etiam spiritus vini tartarisatus. His præfero spiritum carminativum, ex nitro, tartaro, spiritu vini, &c. dum in paroxysmo hypochondriaco & melancholia gravior mœstitia, angustiæ & anxietates cordis, palpitationes ejus, &c. gravius urgent: in tali casu, præter coralliata, spiritus hic carminativus est optimus à ʒß. ad ʒj. propinatus, nunc solitarius, nunc spiritui salis Ammoniaci sociatus; in cujus locum tinctura nephritica composita seu clyssus urinosus substitui potest. Pertinet huc etiam liquor tartari diaphoreticus cum succis Dn. D. Rhefeldii.

℞. *Succ. express. Piperit.* ℥iv.
Cochlear.
Raphani mar.
Nasturt. aquat.
hortens. aa. ℥j.
🜄🜍*i probè rectif.* ℔j.

mista hæc omnia & digesta aliquandiu, destillat aliquoties lento igne in Mariæ balneo dosis ʒij. ad ʒß.

Remedia ex borragine, buglossa, fumaria, & similibus, quæcunque eorum alterantia appropriata per se nota sunt, & speciatim in largiori dosi pro vehiculo reliquorum inserviunt. In specie tamen fumaria præ cæteris est utilis, & omnia ex fumaria parata remedia; Unde essentia fumariæ composita nostra pro scopo alterandi optimè convenit, si misceatur cum essentia seu tinctura Martis liquida.

Post fumariam succus pomorum Borsdorfianorum depuratus, vel etiam omnia ex pomis parata remedia, v. g. syrupus de pomis, extractum Martis cum succo pomorum diutiùs continuandum, vel solitarium vel camphoratum, interponendo interdum usum spiritus salis Ammoniaci; extractum granorum chermes cum succo pomorum ex Hartmanno & similia; item extractum & syrupus de succo borraginis, item buglossæ, à veteribus laudantur in majori dosi, essentia splenetica, medicamenta quæcunque ex lupulo, & similia. Apud Rhodium *Cent.* 1. *observat.* 44. Jusculis cichoreaceis in prima mensa haustis melancholia hypochondriacâ profligata fuit. Eminent quoque anagallis flore Phœniceo, quæ communiter dicitur **Vernunffts-Kraut** / & hinc hypericon: Hæc enim duo mirè conferunt contra phantasmata melancholica, sive tantùm coquantur in aqua appropriata, & propinentur, sive fiat essentia & tinctura composita: quò pertinet tinctura hyperici Mynsichti, quotidiè bis vel ter usurpata; item essentia anagallidis composita D. Michaëlis, quæ ad 50. vel 60. guttas bis in die sumatur: Satyrium, ejusque conserva, item essentia satyrii, magnam vim habet mœrores & tristitias pellendi, sed observetur, ne sit melancholia erotica, utpote quam potius aggravat. Helenium mitam vim ad spiritus excitandos habere Rondeletius *Prax. l.* 1. *cap.* 9. *dicit.* Crocus præ reliquis singulare quid obtinet, nam insigniter convenit ad volatilisandos & subtilisandos spiritus, utut occultâ narcoticâ vi eos figat; hinc Hartmannus *in Praxi Chimiatr.* meritò commendat essentiam croci cum aqua vitis destillata paratam; cui tamen meritò præfert Lindanus croci essentiam cum aqua betulæ, mense Martio ex surculis profluente paratam, utpote cum dicta aqua betulæ per se sit egregia pro scopo alterativo humorum & diuretico in melancholiis, sive sit aqua destillata betulæ, sive per fermentationem purificata, & ita propinata. Essentia croci summa cordis lætitia à Paracelso vocatur, cùm simul habeat vim sudoriferam, & pro scopo afficiendi spiritus mirè convenit; unde etiam Lindanus meritò syrupum ex succo borraginis, cui crocus additus sit, singulariter commendat. Siquidem & externè crocus in nodulo circa scrobiculum cordis appensus egregiè convenit, uti Borellus *Cent.* 2. *observat.* 99. de muliere melancholica continuò mœstante, gestatione croci super cor curatâ, refert. Melius tamen est, quod soleo facere, ut croco huic addatur camphora, & appendatur dicto loco, Stöckerus *in Praxi* insigniter commendat in affectibus melancholicis hanc aquam destillatam;

℞. *Fl.*

℞. *Fl. Anthos,*
borrag.
bugloss. aa. ℥iv.
Croci ʒj.
Mal. Coton. ℥iv.
Vini albi gener. lb. ij.

Mista digerantur per 15. dies, & destillentur.

Aqua propinetur ad ℥j. quam jubet asservandam tanquam pupillam oculi. Sed an tantæ sit efficaciæ, dubito.

Croco non cedit camphora, & ejus essentia, quæ uti singularissima est in mania, & omnium optimè conducit; ita etiam in reliquis deliriorum melancholicorum speciebus, tàm internè cum saccharo Saturni, vel arcano duplicato permista, quàm cum croci ʒj. noduli forma suspensa & aliquamdiu gestata. Exemplum novi in quodam amico, qui terroribus subinde affligitur, & hoc ipso amuleto egregiè levatur. In forma quoque epithematis externè capiti applicari potest, quando deliri conqueruntur de perturbatione capitis, v. g. hoc modo:

℞. ▽ *fl. sambuc.*
hyperic. aa. ℥iß.
adde
Camph. gr. vj. l. ix.
M. f. epithema: S.
Aeusserlicher Umschlag.

Vel

℞. ▽*æ anagall.*
fl. hyperic.
Cordial. H. S. frig. aa. ℥j.
Ess. fumar. compos. ʒiij.
Croci ʒj.
Tinct. corall. c. spir. cord. cervi ʒiß.
Ess. ambræ gtt. xv. ad ℈j.
▽. *camphor.* ʒiß.
Syr. flor. tunicæ, vel *borrag.* ℥j.
M. S.
Stärck-Träncklein auff etliche mahl.

Ubi flogoses frequentiores adsunt, ac æstuationes vagæ, item ubi humorum alteratione & per urinam evacuatione magis indigemus, arcanum duplicatum, nunc solitarium, nunc aliis sociatum, est optimum.

Denique pro scopo analeptico, unà cum laudabili diæta, convenit essentia melissæ, corticum citri vel aurantiorum, elixyr citri, tinctura solis cum oleo cinnamomi Mynsichti, tinctura coralliorum, essentia helenii, & similes.

Externè, præter epithema camphoratum, & nodulum ex camphora & croco, emplastrum ex tacamahaca capiti raso applicatum commendatur ab Hœchstettero *Dec.* 9. *pag.* 316. Vel

℞. *Tacamahac.*
G. Carann.
Animæ aa. p. æqu.

Ex his liquefactis faciunt emplastrum simili modo applicandum.

Quodsi junctum sit splenis vitium, præter interna Saturnina emplastrum de nicotiana splenis regioni applicatum convenit.

Quodsi phlogoses frequentiores adsint, aut caput nimis æstuet, ita ut mania metuatur, observavi limum recentem cum aceto subactum, plantis pedum & cervici applicatum, nonnihil prodesse, renovando subinde; nam fortiter adhæret, ita ut vi avellendus sit.

MEMBRUM III.
De
Mania.

Superest adhuc summus deliriorum melancholicorum gradus, & magis crudelis species, ex eo, quia homines omnino quasi in bruta transmutantur; estque ista melancholia, quæ aliàs *μανία* dicitur Græcis; Latinis, insania; Germanis **die Raserey / oder die Unsinnigkeit /** quæ tale est absque febre delirium (utut maniacum quoque febris corripere possit) quô correpti ægri melancholici cum insigni furore & audacia, deposito omni pudore, & exutâ quasi omni ratione, planè feroces redduntur, ita ut, quæcunque objecta aggrediuntur, eadem diffringant & lacerent, multa absurda loquantur & faciant, cum insigni furore sæviant in alios, etiam in se ipsos, adeò ut quoscunque homines obviam venientes verberibus malè mulctent, & impediti gravioribus contumeliis & conviciis eosdem lacessant, ita ut ob furorem & quæcunque perpetrandi audaciam catenis subinde devinciendi & arctè incarcerandi sint ægri, & si sui juris sunt, interdum aufugiunt, quin & sese, nisi defendantur, nonnunquàm jugulant aut suspendunt, & horrenda peragunt. Pertinacissimè vigilant, ita ut Fernelius referat, quendam maniacum per quatuordecim menses insomnem fuisse.

In his deliriis maniacis verò observandæ sunt tres circumstantiæ: nempe furor, robur, & frigoris tolerantia mirabilis. Imprimis considerabilis est furor iste, quô tales ægri quæcunque perpetrare audent, qui tamen furor insignis, & hæc apparens audacia non est plane absque aliquali meticulositate & absque timore interno, imprimis erga custodes suos. Nam si furiosi aut maniaci aliquem metuentem vel pavidum vident, in eum audaces promptè irruunt; sed si audacem & constantem quem vident, eundem formidant; quin &, si ab aliquo aliquando verberibus

beribus excepti fuerint maniaci, eundem admodum metuunt, &, quacunque ratione possunt, fugiunt. Audaciæ huic, vel potius temeritati, conjunctum est insigne, & tantum non stupendum in maniacis robur, cùm validissima ferramenta diffringant & disjiciant, & quæcunque obvia subitò conterant & devastent: Sic Benivenius observat nutricem maniacam, quæ dentibus quæcunque obvia comminuit, & etiam validissima diffregit. Conf. Bartholinus *Cent.* 2. *Histor.* 69. Quod ipsum tamen non adeò proprium est solis maniacis, quin & interdum in graviori febrili quasi phrenitico delirio observetur; quale exemplum refert Panarollus *Pent.* 4. *Observat.* 49. ubi quidam phreniticus in vigore febris cancellos ferreos, ac si cerei essent, tractavit, & pondera ingentia facillimè elevavit, qui tamen transacto morbo vigore adeò imbecillis fuit, ut vix surgere potuisset. A phrenitide hinc maniaci distinguuntur, quod nulla iis adsit febris prægressa, nullum signum graviter affecti capitis aut cerebri. Cum dæmoniacis quidem subinde confunduntur: sed in hoc ferè differre observantur, quod hi sæpiùs per vomitum ferramenta, crines, aliaque inconsueta soleant rejicere. Accedit his tertium notatu & consideratione dignum in maniacis, insignis nempe frigoris, etiam intensissimi, tolerantia. Utplurimum enim maniaci omnes vestes lacerant, & inde etiam in gelu hyberno ita jacent, aut per vias ambulant, idque sæpè membris nudis, aut solo indusio amictis, sine ulla corporis exinde contracta læsione: Sic Lindanus refert, vidisse se Amstelodami Gallum quendam maniacum in ergastulo, qui nudus in intensissimo frigore hyberno solo indusio amictus incedebat, quamdiu nempe furor perduravit, quique accedente paroxysmo caput antliæ submittens, aquam frigidissimam capite excipiens, levamen sentiebat. Quo etiam facit exemplum Foresti *libr.* 10. *observat.* 20. de muliere maniaca, quæ in hyeme nuda in lecto jacens, corpus tamen habuit admodum calidum, ubique rorido sudore perfusum; hoc ipsum fit partim ex statu massæ sanguineæ, quæ intus vitiosè exæstuat, partim verò ex eo, quod maniaci in furore constituti vim frigoris minus sentiunt atque percipiunt. Hoc ipsum tamen, nempe tolerantia frigoris, utplurimum equidem adest in maniacis, non tamen semper, nec in omnibus observatur, sed tantum utplurimum: Interdum enim observati fuerunt maniaci vestibus contecti, aut vestes sub gelu hiberno postulantes & de frigore conquerentes, quale exemplum Riverius *in observat.* habet. Quò etiam facit observatio rarissima Plateri *libr. observat. pag.* 82. de quodam maniaco, qui hyeme, frigore intensissimo, periit, & manè congelatus inventus est. Interdum quidem, sed rarò, conqueruntur de frigore, quod, si accidit, bonum signum est.

CAUSÆ.

Arbitror deliria maniaca non differre radicaliter à reliquis melancholiis, & deliriorum melancholicorum speciebus, sed saltem circumstantiis quibusdam observabilibus, ob crasin spirituum animalium plus minus læsam. Nam quod non differant in radice, patet, quod nonnunquam ambo hæc inter se transmutentur, cùm videamus, quod mania confabulationes & cantus, similiaque hilaritatis phænomena, nonnunquam interjecta habeat, & melancholicos fieri maniacos, & melancholicos subinde manere, qui ante fuerant maniaci; quo imprimis pertinet observatu dignissima observatio Riverio à Fomio *communicata* 32. de mania gravissima, post quælibet extrema remedia, nempe arteriotomiam, persistente in juvene, quæ tandem castratione fuerit curata, ita tamen, ut per castrationem cessarit ista mania, & remanserit delirium melancholicum. Conf. etiam Loslius *libr.* 1. *Observat.* 23. Sicuti econtrà non raro melancholici mœsti & tristes, aut aliàs deliri, interdum in maniacos planè exacerbantur & transeunt: imò maniæ paroxysmi cum melancholico delirio alternare solent, hocque illius gradus tantum remissior videtur; unde etiam mania, non secus ac aliæ melancholiæ species, iisdem omninò remediis, eademque medendi methodo, curari solent, saltem quod in mania remedia in majori dosi adhibeantur. Nempe, ut loquitur Lindanus, in melancholia sanguis frigidus & siccus, in mania calidus & siccus, h. e. textura talis est sanguinis asperior, minusque succulenta nutritiva, ut utrobique dominetur acidum, sed mitius & fixius in melancholicis, acrius & subtilius in maniacis. Est nempe mania talis melancholiæ species, quæ cum summa morositate & omnium objectorum tædio, adeòque facili iracundia, eâque subinde intensa, conjuncta est: uti enim observantur melancholiæ cum tristitia, uti dantur melancholiæ cum risu, cum cantilenis, cum amore; ita simili ratione datur melancholia cum intensa iracundia seu furore, quæ est mania. Hoc ut fiat clarius, consideremus saltem hominem aliàs sanum & rectâ ratione utentem, summè tamen & admodum iracundum; aut saltem consideremus ebrium ad iram provocatum, in quibus sanguinis status & motus turgescentiam febrilem, spirituum verò alteratio & impetus eorum sub mania constitutionem ferè repræsentat. In tali casu, præsertim ebrii, considerate actiones, & videbitis in his ipsis quandam maniam naturalem. Quæ enim non aggrediuntur, & quæ

& quæ non perpetrant tales ebrii? Mirandum, quantâ audaciâ instructi sint, & omnia tentent, & quantum caleat subinde eorum corpus. Similiter, si in melancholia ex quacunque causa, subinde ex irritatione externa, aut ex positu astrorum, aut ex interna massæ sanguineæ aucta nonnihil fermentatione, & tunc acido melancholico volatilisato magis assurgunt affectus iracundiæ, perfectum habebitis maniacum. Nam omnis iracundus solet esse robustior, quàm quando est animo pacato, & ratio inepta est regimini spirituum animalium in ebrietate admodum ferocientium. Ipsi melancholici ordinariò sunt morosi, facilèque ad iram provocari possunt; unde etiam melancholici facile ad verbera prorumpunt, quo facile fit, ut auctâ in iis morositate, & inde nata iracundia, in maniam degenerent. Cum ergò in radice & essentia conveniant melancholia & mania, dum hæc, sedato spirituum impetu & fervore, v. gr. per castrationem in melancholiam degeneret, illa verò concitato spirituum jam malè constitutorum impetu in maniam assurgat, sequitur, differentiam harum proximè in spiritibus animalibus eorumque constitutione & motu consistere, qui in constitutione melancholica quidem alterati, obscuriores & fixiores existunt, & quasi ad acetosam naturam accedunt, acerrimi, & aquæ forti seu stygiæ analogi quodammodo fiunt in maniacis, ut pluribus hoc deducit Willisius *de Anima Brutor. Part. 2. cap.* 12. qua aeri volatili aciditate illorum extraordinaria ista caloris in toto corpore impressio, & hinc frigoris tolerantia. Verùm sicut in omni irato & iracundo est quædam exæstuatio & agitatio extraordinaria massæ sanguineæ, unde etiam totum eorum corpus calore plus minus excessivo percipitur perfusum; ita in maniacis & ipsa massa sanguinea, unde generantur tales spiritus, crassa quidem & spissa, plus tamen solito agitata, sub rapido circulo movetur, & à spirituum consortio vehementiorem concipit æstum, quàm naturaliter: id quod manifestatur partim per pulsum, partim per respirationem: Nam pulsus in maniacis est plenus, frequens & satis magnus; respiratio ipsa est frequens, alta & satis magna. Ipse verò sanguis venæ sectione emissus observatus fuit à Lindano crassus, spissus, & intensè calidus, ita tamen ater, ut atramenti speciem retulerit. Et ita in maniacis massa sanguinea acido quidem vitioso abundante turget, volatiliori tamen & facilius mobili, unde intestino motu fermentativo intensiùs agitata simul plus solito vehementiorem concipit calorem, indequè corpus calidum & frigoris tolerabile redditur; quin etiam iisdem, ut iracundis, audacia ex spiritibus nonnihil velocius motis intensa conciliatur.

Vulgò juxta Galenum à temperie cerebri calida & sicca seu atra bile, hoc est, melancholia adusta, derivant maniam, quam Riverius *libr.* 1. *Prax. cap.* 13. rejicit: Hanc autem atram bilem ex pathologicis præsuppono nil aliud esse, quàm vitiosum acidum effervescendo exasperatum, ac ita quodammodo volatilisatum & acrius redditum. Ab hoc enim vitioso, sed admodum acuto acore humor atrabiliarius aquæ & terræ injectus effervescere & ebullire, vel fermentare veteribus dicitur: Unde etiam facilè in melancholicis ac maniacis vitiosus acor inductâ effervescentiâ exasperari & volatilisari potest, ut ita majorem & intensiorem acquirat gradum, quam etiam atram bilem appellant: Vid. Willisius *de Anima Brutorum loc. alleg.*

Causæ igitur remotiores sunt ferè eædem, quæ reliquarum melancholiarum, ita ut, quoad causas internas remotas, ad primas vias & viscera hypochondriaca, eorumque functiones, nunc immediatè nunc mediatè vitiatas, semper respectus habendus sit; v.g. excretio sanguinis solennis suppressa, in specie hæmorrhoidum, menstruorum, lochiorum, &c. in iis, qui inclinant ad habitum melancholicum, uti melancholiam, ita interdum etiam maniam inducit, quod Forestus *libr.* 10. *observat.* 24. testatur: sic ex hæmorrhoidibus suppressis maniam notat Zacutus Lusitanus *libr.* 1. *Prax. Admir. Observat.* 51. Sic etiam ex ulcere intempestivè clauso orta mania observata fuit: sed aperto rursus ulcere æger convaluit. In specie ulcerum antiquorum & varicum curationem & occlusionem insequitur mania; sicut varices & ulcera sponte exorta maniam non rarò solvunt: nam hoc jam satis de Marco, antiquo Romano, constat, quod ex occlusione varicum in cruribus fuerit redditus maniacus; sicuti econtrà Hippocrates *sect.* 6. *Aphorism.* 21. inquit: si insanis varices & hæmorrhoides superveniant, solutionem fieri maniæ. Facit huc, quod refert Forestus *libr.* 10. *Observat.* 24. de puella, quæ post ulcus in crure inveteratum nimis cito curatum & propter menstruam purgationem longè suppressam, in maniam incidit, quæ postmodum curata fuit & restituta sectâ saphænâ menstruis fluentibus. Item Henricus ab Heer *observat.* 14. recenset furorem in puerpera ob malè tractatas mammas, in quibus apertis pustulis & evacuato pure, omnis mania omninò cessavit. Subinde etiam febres ardentes acutæ, pleuritides & epilepsiæ diuturnæ in maniam degenerant: Sic enim Henricus ab Heer *observat.* 3. observat insaniam post febrem acutam ex melancholia contractam, & post quartanas diuturnas singularis quædam maniæ species singu-

ſingulariter quoque tractanda; vid. in Sydenhamo *obſervat. de Morb. Acut. pag.* 112. Sic poſt variolas maniam natam videbitis in M. A. N. C. *Ann.* 6. *& 7. obſervat.* 93. *pag.* 133. Pariter melancholico & maniaco delirio communes exiſtunt graves animi affectus. Seminis retentiones diuturnas maniam inducere, probat furor uterinus. De hæreditario charactere res aliàs nota eſt.

Quoad cauſas externas: in ſpecie venena nonnulla narcotica aſſumpta vim habent ſpecialiter inducendi maniam, ſeu potiùs affectum quendam maniæ ſimilem: Sic Bartholetus *de Reſpir. libr.* 5. *cap.* 3. *pag.* 405. refert: *Radicem ſolani furioſi infuſam vino amico ſemel propinari vidi, qui poſt ejus hauſtum ita extra rationis lyram emotus eſt, ut delirans extra feneſtram magnâ vi ſe dejicere tentaverit quem ilicò vomitus citri ſucco & frigido potu excitatus in rectam rationem reduxit*: *Idem* etiam vidit hyoſcyami nigri ſem[illegible] certâ doſi datum jurgioſam & contumelioſam effeciſſe ſtultitiam: Ex eſu napelli maniam lethalem notat Williſius *loc. citat.* Sed differentias maniæ à medicamento extrinſecus aſſumpto ab ea, quæ ab interna oritur cauſa, idem Bartholetus *citat. loco* refert. Nempe in illa ſomnolenti ſomnia concepta firmiter impreſſa effutiunt & ajunt, cùm in vera mania valde vigilent, & quaſi cum ratione inſaniant: Sic cerebrum felis comeſtum maniacam inſaniam inducere dicitur, vid. Salmuth *Centur.* 3. *obſervat.* 100. In ſpecie philtra ſubinde juvenibus manias vel dementias potenter inducunt, ſpeciatim ſi parata ſunt cum menſtruo muliebri, præſertim primo, ut refert Petræus *in Diſſ. Harmon.* 3. *libr.* 1. §. 16. & confirmat Borellus *Centur.* 1. *obſervat.* 65. ubi dicit, Theologum prope urbem Caſtrenſem à philtro menſtruorum muliebrium, cum leporis ſanguine in condimento ſumpto, in maniam tantam incidiſſe, ut patrem proprium occiderit. Veneni illius remedium ſunt margaritæ præparatæ. Sic Rulandus refert à propinato per veneficam veneno quendam per ſexennium quotannis bis epilepticum & maniacum factum, tandem evacuatione forti particulari per ſternutationem, & univerſali per infuſionem croci metallorum, curatum fuiſſe. Jucundum eſt, quod ruſticus maniacus ſternutamento forti excitatus excretâ erucâ curatus fuit; vid. M. A. N. C. *Ann.* 4. *&* 5. *Obſervat.* 37. *pagin.* 35. utut minus propriè dicta mania videatur.

DIAGNOSIS.

Quod attinet ſigna maniarum: Mania levi admodum negotio cognoſci poteſt, cum illa ſatis pateat.

Imminentis verò duo ſignorum genera obſervantur; quorum alia remotiora ſunt, & diſpoſitionem tantùm ad hunc morbum denotant; alia affectum proximè imminentem indicant: Illa ſunt; (1) ægri temperatura atrabilaria vulgò dicta; (2) ſexus, ratione cujus viri ad maniam magis proclives ſunt feminis, niſi ex utero & partibus ſpermaticis tale quid contrahant; (3) ætas juvenilis præ ſenili: Propinquiora verò denuò obſervantur vel communiſſima, vel communia, vel propria. Communiſſima delirium in genere portendunt, ſcilicèt dolor & gravitas capitis aſſidua, vigiliæ contumaces, aut ſomni interrupti, inſomnia turbulenta, & aurium ſonitus. Communia maniæ cum moroſi & melancholia obſervantur curæ & ſolicitudines moleſtæ, ac terrores ex levi cauſa. Propria denique maniæ ſigna ſunt, quando ægri continuò & multa abſurda loquuntur & faciunt, hisque interjicitur taciturnitas meditabunda, ſæviunt cum quodam furore & temeritate in obvios, & etiam in ſeipſos, adeò ut quoscunque obvios unguibus & morſu inſtar beſtiarum aggrediantur; quin & interdum, niſi prohibeantur, ſe ipſos interdum interimant, aut ſuſpendant, aut jugulum abſcindant. Præterea & pertinaciſſimè vigilant maniaci, accedit robur inſigne, tolerantia frigoris, &c. Oculi nonnullis ſanguinolenti, item torvi & truculenti conſpiciuntur, præceps & frequens iracundia, ex minima vel nulla juſta occaſione, ſplendores oculis obverſantes, proclivitas ad Venerem inconſueta, pollutio nocturna frequentior, riſus præter conſuetudinem & rationem, &c.

Porrò cognoſcendum, quomodo diſtinguatur mania ab aliis affectibus cognatis? Et quidem à phrenitide differt in eo, quod nulla adſit febris, nullumque ſignum graviter affecti ipſius cerebri. A dæmoniacis verò quod hi perpetrant talia quæ ſuperant humanam potentiam, in natura non ſunt perpetrabilia, quando ſæpiùs per medicamenta vomitoria, ferramenta, fruſta lignorum, animalcula viva, aliaque in corpore aliàs non reperibilia, aut non ingeſta antea, ſolent rejicere, quod ſemper dæmonis ope à veneficis & incantatoribus oriri ſolet.

PROGNOSIS.

Quod attinet prognoſin, Mania à cauſis internis excitata in genere eſt malum admodum diuturnum & curatu difficillimum, quod, etſi interdum per menſes & annos quosdam remittat, ſubindè tamen melancholiam poſt ſe relinquit; quæ facili ratione exaſperata, poſtmodum novâ atrociâ recurrit, & ſæpe ad mortem usque comitatur ægros, imprimis ſi melancholia & mania fuerit hæreditaria; quæ ſemper eſt incurabilis, niſi palliativè, certis anni temporibus reiterans.

Quæ

Quæ tamen mania est cum risu & actionibus ridiculis, mitior est & tutior, quam ista, quæ est cum temeritate & quâdam sævitia, nimio furore & audacia.

Porrò in maniacis, si alvus sit ritè aperta, & in specie, si menses & hæmorrhoides ordinario naturæ cursu fluant, bonum est signum, si verò maniæ superveniat hujusmodi fluxus suppressio, vel si sub mania supprimatur, pejor est; mania enim degenerat interdum in alios morbos.

Maniæ per metastasin superveniens sudor, aut alvi fluxus, aut hæmorrhagia narium, hæmorrhoides uteri, dysenteria, aut hydrops, aut tertiana, aut quartana, aut varices aut scabies, item alius quidam morbus, præsertim abdominis, maniam terminat. Sola dysenteria sæpius est funesta, propter acerrimam acrimoniam humoris corrodentis intestina, quæ ad gangrænam terminat; subinde tamen etiam in hydropem terminasse observatum fuit, sed periculosum.

Dum intereunt maniaci, virium satiscentiam ex vigiliis, inediis & continuo motu ferè vitæ terminum patiuntur.

CURA.

In cura ante omnia opera danda est, ut furor mitigetur, & eò facilius tractabiles fiant insani, pro medicamentis melius adhibendis. Id quod optimè fit per venæsectiones iteratas, & valida vomitoria; quibus subjungenda sunt appropriata alterantia, dyscrasiam spirituum & sanguinis emendantia. Spiritus imprimis reficiunt camphorata & moschata, sanguinem verò ceterosque humores Martialia & Saturnina, somniferis maritata; de cætero, si paroxysmus furoris est sedatus, simul observanda sunt etiam ea, quæ supra monui in melancholicis.

Radix ergò curationis consistit in vomitoriis validis & generosissimis; sie haben starcke Roß-Natur / quæ omnibus maniacis (si ab animalibus venenatis demorsi & icti, excipiantur) non tantum in principio, sed morbi etiam progressu, maximè proficua sunt; non tantùm, quod radicem mali, sive ab assumptis sive dispositione intrinseca illud fuerit, præscindant, sed quod mites & tractabiles admodum ægros reddant, adeoque non tantùm indicationi præservatoriæ, sed curatoriæ quoque satisfaciant, spirituum efferationes aliquantum supprimendo; hinc ad venæ sectionem aliorumque remediorum admissionem disponant. Veteres in hoc casu, & primus autor Hippocrates, helleboro albo usi fuerunt cum felici successu & optato cum eventu, vel quia ex climatis ratione mitior his ipsis fuit, vel quia concinniùs ac nos præparare & propinare eundem noverunt. Facilè quidem nos posset terrere Geigerus *in Tract. de Microcosm. Hypochondr. cap.* 23. qui refert, quendam maniacum ex usu decocti hellebori albi convulsum interiisse: id quod etiam Hippocrates *in Aphor.* observat, dum inquit: Convulsio ab helleboro lethalis. Simile exemplum recenset Helmontius *Dispens. Modern.* § 50. Felicem ejus usum suadet Lindanus *super Hartman. Prax. Chimiatr.* per propriam experientiam confirmatus; hic enim refert curam melancholici per helleborum album per se institutam: Dicit nempe quod pro ablatione maniæ non cognoscat generosius remedium, quam helleborum album & oxymel helleboratum. Cum impetu sursum & deorsum evacuat, & maniacos insigniter curat.

Aliàs loco hujus helleborismi ad maniam & reliquas melancholias in usu etiam sunt infusa vomitoria antimonialia, & dicit Lindanus, quod aqua benedicta antimonialis ipsi sit successoria: sed vix semper sufficiunt, quia sunt nimis debilia, nisi Mercurium vitæ excipere velimus. Ejusdem generis est aurum vitæ Kegleri, à Poterio & Fabro valdè commendatum; item folia asari: cuncta tamen in majore, quàm aliàs, dosi propinanda, prout de delirio melancholico dictum.

Si in principio morbi interdum per inferiora fieri debeat purgatio, usurpentur superius in melancholia allegata, imprimis helleborus niger, qui secundùm Freitagium optimum in hoc affectu purgans est, ejusque extractum & extractum melanagogum Quercetani, item syrupus de helleboro nigro, & oxymel helleboratum Gesneri. Quibus semper addendus est stimulus validior ex antimonio per inferiora purgante, aut ex Mercurio vitæ laxativo, &c. cum, secundùm Paracelsum, appropriatum purgans melancholicorum sit antimonium.

Post purgationem validam venæ sectio instituatur, eaque copiosa, & quidem sæpius reiteranda. Nam interdum empirici per solam venæ-sectionem curant maniacos. Primò instituenda in malleolo, postmodum in brachio & fronte: vid. Sylvius & Riverius. Platerus *Tom.* 1. *cap.* 3. & Bartholetus *de Respir. lib.* 5. *cap.* 3. Sed non prius potest institui, quam post vomitoria, paroxysmo cicurato & furore mitigato, propter intractabilitatem, tunc larga instituenda, quia optimè ferunt. Confirmat hoc Platerus *lib.* 1. *Observat. pag.* 80. Arteriotomiâ quoque nonnullos maniacos sanatos Marcus Aurelius Severinus *Angiolog. pag.* 45. & Panarollus *Pentec.* 1. *observat.* 29. testantur. Spectant huc cauteria & trepanationes calvariæ, ut remedium tutissimum ac uti-

utilissimum, à Sylvatico *l. a. Observat.* 59. & Hartmanno *Prax. pag.* 57. *&* 64. deprædicatum. Quarum tamen hæ secundùm Sylvaticum ad alteram tantùm laminam sunt adigendæ, confirmatque præter experientiam Severini *de Efficac. Chirurg. pag.* 54. Mercurialis *lib.* 1. *cap.* 16. & Glandorpius *Gazophylac. pag.* 110. cauteriorum & terebrationum vim Gordonius per historiam maniaci, qui quamdiu vulnus & fractura cranii, quæ passus, aperta, benè se habuit; clauso verò vulnere rediit, ad pristinam insaniam: Ut taceam eorum, quæ superiùs de ulceribus clausis & apertis monita. Imò non tantùm vertici & nuchæ, sed brachiis & cruribus quoque, cauteria inusta magnæ efficaciæ observantur, vid. Epiphanius Ferdinandus *Hist.* 91. Rolfinckius *Meth. pag.* 413. & Glandorpius *l. a.* Salivationem quoque per Mercurium commendat Rolfinckius *lib.* 2. *Consil.* 8. eaque leviore quendam restitutum *Meth. special. pag.* 590. testatur: quamvis circa applicationis rationem non levia existant dubia.

Quæ omnia interim dum fiunt & vomitoria etiam repetita sunt, ejusmodi exhibeantur alterantia, quæ sanguinis & spirituum ferocem magis turgescentiam & efferum motum refrænant, varii generis à Practicis annotata, eaque vel interna vel externa. In principio hujus morbi mox excedendus est modus solitus in exhibendis remediis generosis, quia spiritus animales, quando occupati sunt in alio, vix adjuvant in actum deducere medicamenta. Mox ergò in principio insaniæ pro effero spirituum motu & effervescentia sanguinis aucta compescenda, una cum alterantibus opiata & sulphura mineralia, fixa anodyna propinentur. Nam quò diuturnior fuerit affectus, eò minùs opiata juvant. Propinanda imprimis sunt in dosi satis valida, aliàs nihil operantur. Et si hoc obtinemus, ut obdormiscant, statim post ad validum vomitorium properandum; sic enim feliciter operatur. Nam dicit Lindanus: *Quoties potui somnum conciliare, feliciter curavi, alias enim propter morositatem parum vel nihil admittunt.* De cætero, quod attinet reliqua remedia alterantia & appropriata: conveniunt etiam hîc omnia ea, quæ aliàs in melancholia *supra loc. all.* fuerunt laudata, in specie tartarea, Martialia & Saturnina. Præterea etiam huc facit nitrum crudum & omnia nitrata, quæ studiosissimè usurpentur: singularem enim vim sanguinis æstus & orgasmos domandi habent; in specie quidem nitrum antimoniatum & vitriolatum, aut etiam nitrum saltem purificatum, copiosius cerevisiæ aut potui ordinario, in mensura nempe una potûs unc. ß. ad unc. j. injiciendum, & ita una propinandum.

De nitri efficacia res curiosa videtur: Nam notum est ex casibus Timæi von Güldenklee/quod aliquando curaverit musicum salacissimum (qui propter intolerabilem salacitatem castrationem postulavit) per continuum usum nitri crudi. Porrò juvenis maniacus ex Riverio per castrationem fuit curatus. Cum ergò nitrum artificialiter castret, hoc effectu maniacos feroces curare videtur.

Præmissis ita universalibus & generosis, tandem & appropriata specifica sunt subjungenda, quæ inter tamen ex appropriatissimis remediis est sanguis asininus arteriosus, prope aures decrescente verno tempore vel linteo mundato excipiendo collectus, & ita exsiccatus, vel per se collectus, quando grumescit, qui in fumo exsiccari patitur: Linteum tale longitudinis & latitudinis digitorum duorum cerevisiæ vel vino vel aquæ fontanæ aut anagallidis rubræ vel hyperici vel fumariæ infusum, maceratur tamdiu, donec liquor contrahat colorem: qui cum forti expressione propinatus, & aliquoties repetitus, largo sudore, præmissis reliquis, maniacos curat. Quandoque etiam pulvis istius sanguinis exsiccati ad drachm. j. usurpatus in aqua anagallidis simili sudoris effectu maniacos curat. Hartmannus *in Prax. Chimiatr. cap.* 3. *pag.* 55. Prævotius & alii meritò hunc sanguinem commendant. Torpor nempe asini sistit furorem maniacum, sie werden Esel-faul.

Post asini sanguinem vix melius est remedium quam anagallis flore Phœniceo. Hujus decocto scilicet Quercetanus & Hartmannus gloriantur se mira præstitisse in maniacis, quod etiam frequentiùs in usu fuit D. Michaëlis, qui aliquando sutoris filium catenis alligatum, præmissis præmittendis, beneficio essentiæ suæ anagallidis compositæ restituit. Hinc est, quod anagallis hæc quibusdam dicatur salus fatuorum, Germanis Vernunfft-Kraut/quia contra maniam & maleficia est adeò commendata, è qua Dn. D. Michaëlis etiam præparavit essentiam compositam cum spiritu proprio: cui autem merito præfertur decoctum. Juxta anagallidem porrò imprimis non minimam laudem meretur hypericon, quacunque ratione usurpatum, unde etiam tinctura hyperici composita Mynsichti laudata est in mania. Porrò fumaria, nymphea, borrago, melissa, ceterach & similia, cum alimentis crebriùs usurpata, aut alio modo adhibita, pro maniacis in usu sunt. Hinc solanum tetraphyllon seu herba Paris, quæ 20. diebus continuis ad dimidii cochlearis quantitatē sumpta, laudatur,

datur, cujus etiam baccas, folia, ſemen & radicem pulveriſatam Velſchius *Obſerv.* 15. exhibet. Succus polypodii quercini expreſſus in Mariæ balneo digeſtus & clarificatus ad unc. jv. vel v. propinatus, nonnullis in uſu eſt, maximè laudatur à Bartholeto *de Reſpirat. læſa pag.* 412. ejus decoctum compoſitum.

Hiſce aſſocianda ſimul ſtudioſè remedia lunaria ſuperius inſinuata. De foliis buxi, eorumque ad maniam uſu, vid. in Hartmanni *Prax. Chimiatr. cap.* 4. item Sennerto, ubi *de Mania.* Aliquando enim cum ordinaria diæta hæcce folia minutim inciſa continuo ordinata fuerunt egregia, licèt de his propriam experientiam adhuc etiam neget prior; forſan tamen eorum vis eſt à blanda narcoſi, quâ vegetabile hoc gaudet. De opiatis res clara eſt, quod etiam ſubinde in uſum vocanda, & ſemper cum aliis miſcenda, in ſpecie quidem cum medicamentis ex anagallide & ex hyperico; item pilulæ ex laudano opiato & camphora, vel cum oleo camphoræ quacunque ratione paratæ, crebrius veſpertino tempore, præmiſſis validis vomitoriis, exhibitæ. Ordinaria tamen doſis parum præſtat, quin dupla aut tripla ferè conveniat. Quodſi eorum uſu ſequatur ſomnus, res bona eſt, ſi vero non, deterius ferè habent ægri, cum turbulenti magis ac moroſi exinde fieri ſoleant. Propterea benè, præſertim per alcalia, correctum ſaltem uſurpetur opium, præſertim pilulæ ex laudano opiato cum oleo camphoræ ſingulariſſimæ ſunt. Serum lactis denique pro potu frequentiori largiter concedi poteſt ceu optimum alterativum, nunc ſimplex, nunc medicatum. Eſſentia anagallidis, eſſentia fumariæ, ſeu fumaria ſero lactis infuſa, eſſentia croci, hyperici, & ex his parata varia compoſita, ſpiritus ſecundinæ humanæ, tinctura coralliorum cum ſpiritu cordis cervi, & aliæ coralliorum tincturæ, hic admodum commendantur. Riverius ceu ſpecificum in illuſtri quadam familia ſecretum hoc dicit eſſe *in ſua Praxi:*

℞. *Fol. Meliſſæ* M. j.
quæ minutim inciſa infundit
∽ *vini* ℥iv.
& addit
Margarit. præp. ʒß.

Doſis ſunt cochlearia ij. quotidie repetendo.

Arcanum ſanguinis humani commendat Faber *Curat.* 1. Nec ſaccharum Saturni, item cryſtalli mineræ Saturni, & balſamus Saturni, inefficacia planè hoc in paſſu obſervantur.

His omnibus ſemper camphora eſt addenda. Ex Paracelſo ab Hartmanno & Jonſtonio admodum laudatur hujusmodi miſtura.

℞. *Ol. Camphor.* ℥j.
Moſchi ʒß. ad ʒj.

Miſce, & adminiſtra qualibet vice ʒß.

Quid autem per hoc oleum muſci intelligat, omnes ignorant; unde vel camphora in ſubſtantia à ſcrup. ß. vel ſcrup. ij. & hujus oleum ad guttas viij. vel xij. propinatum ſufficit, præprimis ſi opio connubant. Confirmat hoc Prævotius, qui dicit: oleum camphoræ cum bolo deſtillatum ad ſcrup. ß. ſi propinetur, mirabiliter furorem maniacum intra aliquot horas ſiſtere. Quò etiam facit miſtura Fabri *in ſua Pathologia.*

℞. *Ol Camph. per diſſolut.* ʒß.
Eſſ. ♄*ni* gt. x.
♂*is* gtt. vj.
Miſc.

& cum aqua appropriata, vel, ut vult Langius, cum aqua ſpermatis ranarum, internè propinetur.

Sic quoque cum ſaccharo Saturni vel arcano duplicato Mynſichti propinari poteſt. Sanè camphora immediatè videtur agere in ſpiritus, eorumque dyſcraſiam ac motum efficaciter corrigere.

Nec tantum internè, ſed etiam externè camphora utiliſſima eſt maniacis, capiti applicata, uti hoc conſtat ex epithemate ex ſale prunellæ & camphora Riverii *Prax. lib.* 1. *cap.* 13. Hinc enim ad capitis perturbationem ſiſtendam,

℞. ▽*æ fl. ſamb.*
hyperic. aa. ℥iß.
Camph. gr. vj. ad ix.
Miſc. pro epithemate, crebro capiti applicando.

D. S.

Euſſerlicher Umbſchlag umbs Haupt.

Vel ad imitationem Hillerii *in ſuis Obſervat.* qui ad maniam commendat ablutionem temporum tali liquore:

℞. ∽ *Vini* ℥iiß.
in quo diſſolve
Camph. ʒß.
Miſc.
Huic *ſpir. vini* imponit nodulum ex
Opii ℈ij. & *Moſchi* gr. jv.

Hoc ipſo liquore tempora frequenter illinenda, nodulus verò ſubindè odorandus eſt ad extinguendum furorem maniacum, & blandum ſomnum conciliandum.

Pertinet huc experimentum Penotti, cui etiam adſtipulatur Cluſius, quibus mirè ſiſti phreneticos & maniacos aſſerunt, applicando præmiſſis univerſalibus:

℞. *Moſchi* gr. xij.
Camph. ℈j.
▽*æ Roſar. rubr. c. Tinct. ſantali rubri impragn.* ℥xv.

Mista probè & capiti deraso cum linteis multiplicatis, temporibus & per omnes suturas applicetur, ubi linteum iterum siccatum fuerit de novo humectetur, & applicetur, & ita per 24. horas continuetur. Conf. Riverus *loc. all. cap.* 11.

Capiti & temporibus etiam sacculus ex baccis lauri, hellebori nigri cum decocto herbarum cephalicarum admovendus, modo illo, quem Hartmannus *Prax. pag.* 56. describit.

Aliàs etiam in mania commendatum est externè epithema Rulandi quod *Curat. lib.* 1. *pag.* 14. describit, & Thonerus *in Observat. pag.* 260. commendat tanquam à se maximè expertum:

℞. ▽*æ Rosar.* ℥x.
Opii drachm. ß.
Croci scrup. ß.
M. pro epithemate, fronti & temporibus admovendo.

Aqua spermatis ranarum erit melior loco aquæ rosarum. Excellens est epithema hoc, cujus usu non semel ad se redierunt maniaci, dicit Thonerus *lib.* 5. *Consil.* 10. *pag.* 260. Camphora addenda foret. Nam in capitis perturbationibus melancholicis & quasi maniacis simplex hoc epithema aliquoties cum fructu applicavi:

℞. *Sem. Papav. alb.* ʒiij.
▽ *fl. Nymph.* vel *samb.*
Verben. vel *flor. hyper.* ā ℥iß.
f. Emulsio. adde
Camph. gr. ix. scrup. ß. ad gr. xij.
M. pro epithemate aliquoties applicando.

Quin & solus succus cancrorum fluviatilium expressus instar epithematis applicatur.

Aut ipsi cancri viventes contusi instar cataplasmatis appositi fronti ac temporibus expertum esse remedium, una cum aliis in mania & phrenitide dicitur, modò perferant ægri. Sanè retulit mihi quidam, se per hoc ipsum servum suum maniacum solum ferè curasse. Non minus quàm decoctum musci tectorum fronti applicatum admodum commendatur ad curam maniæ, sed observetur, quod cautè applicandum sit & non nisi urgente summa necessitate. Omnia epithemata, præmissis præmittendis, dum nempe furor maniacus fuerit mitigatus, applicentur.

Porrò cerebrum canum, imprimis juniorum commendatur à quibusdam insigniter. Exemplum videbitis in Sennerto *lib.* 1. *Prax. cap. de Mania pag.* 421.

Tandem etiam nonnunquam observatum est, immersione subitanea in aquam frigidam vel fluvium maniacos restitutos esse præmissis præmittendis. quod non ita absurdum videtur. Alii aquam tepidam, alii frigidam volunt, sive dulcis sive salsa fuerit, vid. Benedictus Sylvaticus *Cent.* 1. *obs.* 54. & Faber *Myrothec. Spagyric. Curat.* 1. *&* 8. Verùm non tam balneatio simplex, quàm improvisa in aquam demissio, & hinc orta formido seu terror, effectum desideratum præstat, simili ferè ratione atque rabidi curari solent; id quod experientia crebriori confirmatus suadet Helmontius *Tr. Demens Idea* §. 49. Conferri etiam potest Borrichius *de Hermet. Medic. pag.* 168. In pavore mortis enim fiunt placidi & tremuli, & phantasma mortis in aliud mutatur. Nempe furorem maniacum subita alteratio ex inducto gravissimo terrore extinguit, sed tamen melancholia adhuc remanet.

ARTICULUS IV.
De
Deliriis à causa externa.

SEquuntur jam deliria à causa externa, quæ ipsæ causæ externæ singulari virtute spiritus animales determinant, adeò ut ex iis lædatur imaginatio, ac subinde stupenda & miranda inducantur deliria. Hæc sunt duplicia: vel

1. à morsu animalium iratorum, & in specie rabidorum; vel
2. ab absumptis malignis narcoticis.

Illic rabies & hydrophobia, hîc philtræ sunt consideranda.

MEMBRUM I.
De
Rabie.

HÆc inter præ ceteris eminet, præter vegetabilia narcotica, morsus animalium rabidorum ac venenatorum, in specie morsus canis, seu frequentissimus, unde delirium rabiosum seu rabies oritur, in specie mirabile adjunctum symptoma, hydrophobia. Rabies autem est talis affectus, in quo ipso simul homo planè rabiosus redditur, & omninò in mores brutales transmutari videtur, ut nihil ferè humani apud se retineat, quin homo rabiosus exactè illius bruti mores, gestus, &c. referat, à quo rabido demorsus fuerit.

Frequens imprimis est canina rabies, excitata à morsu canum rabidorum, cum præ reliquis brutis canes frequenter rabidi fiant. Præter canes tamen etiam feles, galli gallinacei, lupi, equi, muli, & similia animalia, fiunt rabida, quorum non raræ prostant observationes: Sic enim de mulo rabido refert Schenckius *lib.* 7. *Observ.* quod mulus rabidus flumen tranans ac affatim potans fuerit curatus: Sic etiam boves interdum fiunt rabidi, idque imprimis à cane rabido demorsi, teste Bartholino *Cent.* 2. *Hist.* 89. qui etiam *Cent.* 5. *Hist.* 52. varia habet exempla variorum

rum animalium rabidorum, in specie rabiei humanæ ex morsu galli gallinacei; & conferatur simul *Cent.* 3. *Epist. pag.* 199. ubi habetur rabies equorum, qui natando in mari curati sunt. Nec solum per morsum ab animalibus rabidis reddimur nos homines rabidi; sed etiam ipse homo, aut jam rabiosus factus, aut sine rabie, modò graviori ira sit percitus, morsicando alios similiter potest reddere ferè rabiosos, aut si non rabiem, revera læsiones malignas ac admodum periculosas infert: Nam, uti rectè refert Hildanus *Cent.* 1. *Observ.* 84. morsus ab homine rabido malignus est summè, & noxius, & non secus ac morsus à cane rabido curandus; item Beccherus *in Microcosm. Med. lib.* 1. *cap.* 3. *pag.* 10. observat hydrophobiam ex morsu humano obortam. Et notabile exemplum habet Bartholinus *Cent* 2. *Hist.* 89. de muliere hydrophobica in Belgio, in Rheno abluta, quæ cum in curru in civitatem reversura vomeret, animam simul evomuit; socia verò venenato vomitu adspersa quinto abhinc die exspiravit: vid. etiam Zacutus Lusitanus *lib.* 3. *Prax. Admir. Observ.* 88. qui observat mortem ex morsu hominis irati. Nam omnium animalium iratorum morsus, & adeò etiam hominis, est venenatus & malignus, ut rectè hoc suo tempore observat Celsus. Id quod pluribus confirmat Hildanus *Cent.* 1. *Observ.* 86. ubi præter morsum feræ, etiam hominum iratorum morsum lethalem, vel saltem venenatum, pronunciat. Vid. etiam *Disp. nostra de morsu Viperæ*, & Hildesheim *in Spicil.* Ex hoc ipso tamen non sequitur, venenum animalium solùm consistere in idea furoris, morsu in archeo nostro sigillata, quâ post mortem cessante etiam venenum animalibus deficiat, quæ est sententia Helmontii in suis scriptis, cujus vestigiis etiam insistit Zwelferus. Contrarium, nempe revera in subjecto materiali hærere venenum animalium, ostendit Rhedi *de Vipera*: cui licet se opponat Charas *Tr. Experiment. de Viperis*, qui Helmontii hypothesin defendit mordicus, nihilominus tamen & huic satisfactum est à jam laudato Rhedi *in Epist. Respons.* 1. Vid. *in Ann.* 2. M. A. N. C. *Append.*

In his rabidis notatu digna quædam occurrunt: (1) quod etiam levissimus morsus, levissima læsio, vel etiam tantillus salivæ contactus, receptus in homine ab animali rabido, nihilominus suo tempore rabiem inferat, ut refert Hildanus *loc. all.* ubi quidam à fele rabido sola sculptura per unguem in dextro pollice, vix epidermide læsa seu affecta, nihilominus tamen rabiosus in summo gradu factus est, & omnia symptomata morsum canis insequentia perpessus fuit: *loco citato* idem refert Hildanus de muliere, cujus vestis à cane rabido fuit lacerata, unde mulier consuendo vestem laceratam filum dentibus amputavit, & sic post tres menses hydrophoba facta periit: Par ferè est exemplum, quod ex alio auctore refert Hildesheim *in Spicil. pag.* 193. cujusdam sartricis, quæ cum chlamydem rabidis morsibus scissam sarciendam sumeret, atque ore stamina componeret, & linguâ pannorum suturas lamberet, tertiâ die rabiosam factam esse. Imò levis tantùm respersio aut aliqualis saltem contactus idem malum infert: Quin & infusio silicis à cane rabido demorsi potest hominem furiosum & rabidum reddere, teste Borello *Cent.* 4. *Observ.* 22. Mirabilius est, quod *c. l. Observat.* 83. refert, quendam cum gladio vulneratum, quo ante octo annos canis rabidus occisus erat, post triennium rabidum interiisse. Matthiolus asserit, se duos vidisse, qui spumâ tantum perfusi, nullo accepto ex morsu vulnere, rabiem contraxerint: Facit huc exemplum Codronchii & Palmarii, *de Morb. Contag.* qui inquit: *Vidi ex straminis, in quo rabie perciti sues decubuerant, esu, equos, boves, oves, & reliqua animalia, quæ stramina degustassent, rabiem contraxisse, tandemque periisse.* Rusticus quidam rabie percussus, cum brevi sibi è vivis emigrandum intelligeret, assidentes rogavit, ut sibi liberos exosculari liceret, quod cum fuerit concessum, liberisque oscula vibrasset, extinctus est: intra septem verò dies & noctes liberi eadem rabie perculsi, iisdemque cruciatibus torti, brevi interierunt. Cardanus testatur, Venetum Patricium exosculatione canis rabidi, quem amabat, antequam mitteret ad occidendum, rabidum fuisse factum: item Zacutus Lusitanus *lib.* 3. *Prax. Admir. Observ.* 82. exosculatione demortui canis rabidi rabiem contractam refert. Adeò penetrans, & adeò malignum est istud seminium, quod rabiem infert.

Præter hoc, (2) notabile est in rabie sive morsu rabiosorum symptoma, hydrophobia, sive liquidorum omnium fuga & metus, qui omni rabiei, à quocunque malo ortæ, solet esse conjunctus. Nempe tales ægri non possunt ferre liquida, sed aspectu eorum contremiscunt toti, anxietatibus affliguntur, & miserabiles torturas perferunt; imò potiùs siti intereunt, quàm tantillum humidi gustent. Proprium ergo videtur rabidis, ut aquam metuant. Nihilominus tamen, an solùm animalium rabidorum morsum sequatur hydrophobia? res adhuc dubia ex eo videtur, quoniam prostare videntur auctorum observationes, citra animalium morsus eas esse ortas. Exemplum recenset Marcellus Donatus *Med. Hist. Mir. lib.* 6. *cap.* 1. item Platerus *lib.* 1. *Observat.* de femina quadam, quæ noctu extra urbem relicta, ac solitudine territa, domum reversa nihil liquidi deglutire potuit, quin illis oblatis suffocationis periculum

culum incurrit, & octavâ die extincta est: Conf. Borellus *Cent.* 3. *observat.* 38. Sic hydrophobiam in febre maligna citra morsum animalis rabidi obortam refert Salmuth *Cent.* 2. *observ.* 52. de quo etiam videndus Codronchius *in Tract. de Hydrophobia cap.* 10. Duo exempla admodum notabilia hydrophobiæ gravioris in febribus malignis enatæ quartâ, item quintâ, die citra morsum alicujus animalis seu canis rabidi, habet Sanchez *in suis Operibus Med. in observat. pag.* 378. Et in mulieribus vitio uteri hydrophobiam sine morsu canis rabidi annotavit Sennertus *Prax. lib.* 4. *pag.* 277. vid. etiam *lib.* 6. *part.* 2. *cap.* 5. *pag.* 81. Verùm in his ipsis hydrophobiis, sine faucium aut gulæ ulla affectione, etiam citra morsum animalis rabidi enatis, adhuc hæreo dubius, annon aliquando morsus quidam à cane rabido, aut contagium seu inquinamentum ab animali rabido præcesserit? Nam notum est, quod tantillus ex saliva animalis rabidi contactus inferat hydrophobiam, utut sæpiùs per decem vel plures annos contagium hoc lateat in corpore, antequam virtutem suam exserat, quod ipsum ulterius adhuc investigandum venit.

(3) In rabie notabile est, quod contagium rabiei istud malignum, ab animalibus rabidis communicatum, subinde ad biennium & triennium, item ad plures annos, absconditum lateat in corpore, donec evigilet, & in actum secundum erumpat: vid. Sennertus *Prax. lib.* 6. *part.* 8. *cap.* 30. *pag.* 353. Sic Lindanus *super Hartman.* refert exemplum hydrophobiæ lethalis in agyrta decimo tertio anno post morsum canis rabidi evenientis: & Borellus *Cent.* 1. *obs.* 74. refert, quendam septem annis demum à morsu hydrophobum factum esse: Alius in crure morsus & curatus, longo post tempore tamen eodem die, & in eodem loco, in quo morsus fuerat, dolore magno in parte demorsa correptus fuit, veneno quasi per integrum annum in eodem loco sopitò jacente: Imò per viginti annos hydrophobiam occultatam videb. in M. A. N. C. *Ann.* 9. *&* 10. *obs.* 43.

(4) Notabile est, quod subinde animalcula generentur vel conspiciantur in saliva vel lotio animalium rabidorum, similia iis quodammodò animalibus, à quibus rabies fuit inducta; unde v. g. vermes catelliformes, aut capitulis catulorum similes in urina taliter ægrotantium observarunt. Notarunt hoc jam suo tempore veteres Arabes, in specie Avicenna & Avenzoar, quod tamen rarum est. Fidem facere aliqualem videtur exemplum illud notabile Salmuth *Cent.* 2. *obs.* 83. de muliere, quæ fuit in fimbria vestis morsa seu lacerata à cane rabido, & ista fimbria saliva adspersa; Unde mulier suspendit vestem laceratam aëri libero, ut exsiccaret, & post unum vel alterum diem in loco, ubi fuit saliva, percepit parva animalcula, quorum capita simillima fuerunt capiti canino: Mulier verò à canis morsu rabida octodecim frusta catellis similia per alvum ejiciens, refertur in M. A. N. C. *Ann.* 8. *obs.* 58. *pag.* 98.

Denique (5) notabile est, animalia rabida, quæ fiunt rabida ab alio animali rabido; v. gr. homo rabidus, qui ab alio animali, per morsum nempe canis, vel felis, fit rabidus, exactè imitari istorum animalium rabidorum anteà lædentium mores & actiones, latrando & ringendo instar canis, vel morsicando & lacerando instar felis: Sic Colle *in Cosmitore Medico pag.* 319. refert rabiem à morsu felis in indice digito, post duas horas lethalem, in quâ æger volebat mordere: Quò facit curiosa Borelli *Observatio Cent.* 3. *observat.* 68. de quodam à cane rabido demorso, qui non tantummodò subito factus est rabidus, sed simul etiam instar canum adeò sagax, ut accedentes amicos, etiam adhuc aliquatenus è longinquo, quamvis non videret, tamen odorari & nominare potuerit: vid. quoque *Cent.* 1. *observat.* 74. & Rhodius *Cent.* 1. *observ.* 46. Sic qui à fele rabida redduntur rabidi, mores felinos sono oris, unguibus & digitis mutuò in alios invadendo imitantur, vid. Kircherus *in Scrutin. Pestis, loco supra citato.* De quo ipso, ut & aliis subinde apud Practicos observabilibus sit fides penes autores.

C A U S Æ.

Quod attinet causas hujus rabiei, & factæ inde transplantationis motum animalis lædentis in animal læsum sub tantillo contagio, istud à nemine hactenus perspicuè explicatum fuit. Præ reliquis tamen curiosè & acutè rem attigisse videntur idearum assertores, nempe Helmontius *Tr. Demens Idea, de Morbis Idealibus,* & simil. & præsertim Marcus Marci *in Philosophia Veterum Restituta*; item David von der Becke / & qui talem sequuntur doctrinam, quod nempe ideæ seminales transplantentur ab animali rabido in animal quod lædunt, mediante contagio spirituoso, à quibus ideis archeus animalis læsi determinetur ita postmodùm, ut pro illorum directione, & non aliter, operari queat: Nec adeò abludere videtur Borellus *Cent.* 1. *observ.* 74. dum vim seminalem veneni accusat. Hi ipsi quidem præ ceteris omnibus nonnihil plausibiliter rem explicant; sed idealis hæc hypothesis, utut subtilis admodum & prima facie plausibilis videatur, illis tamen, qui intelligibilem, seu, ut vocant, sensatam amant Philosophiam, nullo modo satisfaciunt. Nam si ad ipsum fundamentum perveniamus, est hæc hypothesis simpliciter idealis. Unde & hic profitendum est, aquam in hisce no-

bis

bis hærere, & rem à priori non esse explicabilem.

Doctrinæ gratia fermentum hîc peculiare accusamus ab animali rabido per morsum communicatum: nam, quod alii de veneno peculiari habent, id omne ad fermentum est applicandum. Hoc fermentum ideas, ab animali furente impressas, homini communicat, primariò spiritus animales, quod etiam confirmant pathemata convulsiva; secundariò massam sanguineam afficit, ita ut ferè similes evadant spiritibus & sanguini animalis furentis: hinc fieri non potest, quin easdem quoque actiones edat, quas canis v. g. aut aliud animal rabidum edit. Notandum autem, animalia in se venenata non esse, hinc neque omnis morsus rabiem parit, sed animalis, aut irati aut rabidi; ita enim & furor nocent, & ita maximam partem ideale est; tamen & his adjuncto fluido aliquid acrimoniæ malignæ subesse, confirmat cura per cancrina, terram sigillatam, radicem gentianæ, &c.

Causa occasionalis & propinquior est saliva fermentescens & effervescens, per morsum insimul vulneri infusa, systemati nervoso, & hinc spiritibus ac massæ sanguineæ communicata; hinc nisi vulnus sit factum, ita ut spiritus animales afficere possit, furor non fit.

DIAGNOSIS.

Hisce relictis pergo propiùs ad ea, quæ potiùs praxin spectant, ubi ante omnia observandum: an animal, v. g. canis, fuerit rabidus, qui momorderit, vel à quo quis demorsus, rabiosus fuerit, an non? ut nempe præcaveatur imminens tandem rabies. Quod ut cognoscatur, nonnulli accuratiores in hoc puncto præcipiunt, ut nuces jugulandes recentes contritæ imponantur vulneri facto, & ad aliquot horas super vulnere relinquantur, quæ postmodum devorandæ objiciuntur gallo gallinaceo vel gallinæ: Quodsi animal non fuerit rabidum, gallina non moritur; si verò fuerit rabidum, altero die interit.

Idem applicandi & judicandi processus est de sanguine: quando alii sanguinem, vel per se, vel per scarificationem, ex vulnere eliciunt, ex eoque cum farina pastam formant, & gallinæ objiciunt, quæ si moriatur, signum est, animal fuisse rabidum.

Simili ratione Avicenna præcipit medullam panis vulneri facto affricare & applicare, & sanie vulneris imprægnatam postmodum cani objicere devorandam; nam si illam medullam non comedere neque olfacere voluerit, aut si moriatur, signum est, fuisse rabidum.

Ipsum canem esse rabidum facillimè ex eò cognoscitur: quod tales canes rabidi omnem cibum & potum aversentur, multam materiam viscidam sputumque circa dentes, linguam & fauces habeant, interdum ex ore & naribus emittant, torvum videant, oculos habeant rubentes & igneos, quoscunque obvios invadunt, notum pariter & ignotum similiter lædunt.

Ulteriùs canes rabidi sunt macilenti, caudam demissam sub ventre reflectunt, linguam exserunt, eamque rubram, sæpiùs croceam, interdum nigram, velociter currunt, & sub isto cursu in obvia quæque impingunt, omnes alios canes adoriuntur, & omnes alios fugant.

De cane rabido vulgo affirmatur, sub lingua ejus latere vermem quendam oblongum, quem alii à se ipsis visum testantur, quo maturè dempto nullus canis rabidus fiat; eodem verò increscente, rabiem necessario supervenire; unde quidam ad præcautionem solent extrahere hunc vermiculum; quidam existimant, non esse vermiculum, sed pro sanguinis congrumati particula in venis raninis sub lingua collecti & stagnantis habent. Rem hanc ceu nondum sufficienter exploratam in medio relinquo.

Interim rabiei & impotentiæ lumbaris causa in lupis, vermes copiosi, in eorum renibus & aliis locis geniti, observati fuerunt: vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *Obs.* 193. *pag.* 365.

Ubi contagio inquinatus fuerit homo, in specie morsu, sive mox sive post plures annos etiam afficiantur rabie & hydrophobia, rabiei incipientis & etiam jam factæ signa sunt; si se offerat anxietas præcordiorum, iracundia citra causam manifestam, si conqueratur æger de molestia aëris ambientis, de corporis gravitate & ineptitudine in actionibus & variis impedimentis, aut de inquietudine, ægri sunt solitarii & morosi, mœsti, tristes, uno nomine melancholici, semper murmurent; subinde lucem fugiant, & abstineant à potu.

In parte olim vulnerata solet adesse aut sentiri morsicatio & titillatio, aut etiam quidam dolor.

Quodsi jam perfecta rabies inchoët, adest membrorum distensio & quasi convulsiva explicatio corporis, facies rubet, ægri sunt anxii, spumant circa os, oculos horridos habent, quidam latrant instar canum, si à cane rabido morsi sunt; collum & fauces ringunt, &, si à cane sit, obviam factos invadunt, & dentibus impetunt; sin à fele, unguibus lacerare tentant, & denique omnibus commune est, ut liquida & aquea horreant, quorum præsentia etiam admodum anxiosi, interdum etiam convulsi fiunt, deliquium quasi animi patiuntur; quin imò nunc vociferant, nunc ferè sonos edunt, lædentibus eorum bestiis similes, nunc sibi propiores lædunt & infestant, facie sunt horribili, sine ullo somno, inquieti, loca tenebrosa amant, &c.

Febris rabiosis interdum adest, interdum abest; utut Palmarius existimet, rabiei perpetuam esse comitem febrem.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Imminens rabies, aut jam incipiens, appropriatis remediis curari potest.

Si verò jam perfecta rabies adsit, præsertim cum hydrophobia, est affectus satis acutus, qui rarò perfectè curatur, & spes in angusto hæret; quin sæpissimè, si diutiùs lateat in corpore seminium rabiosum, homines jugulet, sæpiùs nempe secundo vel tertio, ad summum quarto die ab eo tempore, quô hydrophobia eos corripuerit, moriuntur.

Antequam verò rabies post læsionem insequatur, observandum est, quod quando in principio, ubi sanguis copiosè è loco vulneris evacuatus & extractus fuerit; item si largiter fluxerit sanies, aut ipsum vulnus recens ritè tractatum sit, spontè vel sudor multus, vel urina, præcipuè nigra, evacuetur, præservari potest rabies & hydrophobia. Nam quò diutius vulnus factum apertum fuerit servatum, eò minor metus adest: Econtrà post factam ejus consolidationem ineptam, citiorem justo scilicet, & quò magis fermentum rabiosum intraverit partes nerveas, eò certiùs hydrophobia metuenda est. Unde præservativè possumus aliquamdiu ægros detinere.

CURA.

Hanc quod attinet; in hac duo tempora observanda; (1) ipsum tempus primæ læsionis seu vulnerationis & inquinamenti, facti ab animali rabido: (2) tempus ipsius rabiei supervenientis, ubi, licèt diu consolidatum sit vulnus, nihilominus tamen venenum jam tum in actum secundum deducitur, & delirium inducitur; ipsiusque adeò hydrophobiæ, ejusque vel imminentis, vel jam præsentis.

1. Ergo quoad prius tempus, ex vulnere facto, quantocyùs fieri potest, malignum virus per morsum, extrahendum aut delendum, & ob id hujus sanatio non adeò citò perficienda. Quod ipsum vulnus à rabido animali inflictum attinet, quantum fieri potest, apertum servandum, ac præsertim id, quod de saliva adhæret, magno studio removendum: Quem in finem vulnus est ampliandum, ut cum sanguine saliva potiùs effluat, quam retrocedat.
2. Quoad posterius tempus: observandum est, ut venenum rabiosum, quacunque ratione communicatum, sive jam adhuc recens, sive jam inveteratum fuerit; sive ipsam jam rabiem inducere incipiat, per appropriata, vel sudorifera, vel diuretica, aliisve mediis per experientiam cognitis, extinguatur.

Pro his scopis obtinendis, in posteriori, scilicet rabie, id unicè agendum, ut fermentum massam sanguineam jam occupans ex corpore expellatur. Ea autem, quæ huic fermento contraria sunt, & venenum expellunt, sunt interna alexipharmaca, tàm communia, quam specifica per experientiam cognita, quæ conveniunt tàm præservativè, quàm curativè. Nam propter rationem rabiei adhuc incognitam non possumus invenire remedia à priori. Appropriata talia sunt in specie radix gentianæ, vincetoxici, alysson Galeni, ruta, hypericon, pimpinella, carduus benedictus, & in specie carduus fullonum, salvia, betonica, myrrha, & similia. Ex his ferè primatum obtinet alyssum verum Galeni, quô jam suo tempore Galenus curavit suos ægros; quamvis, quid hoc propriè sit? dubium inter autores existat: cujus tamen descriptionem restauratam videb. in ultima editione Tabernæmontani *pag.* 928. sub nomine alyssum primum Hispanicum Galeni. Ex his & similibus conflatus est pulvis Palmarii *cap.* 3.

Præter Palmarium felicem hujus pulveris usum expertus est Sennertus *lib.* 1. *Prax. Part.* 2. *cap.* 16. *de Hydrophobia*, item Timæus von Güldenklee *in Epist. lib.* 5. *Epist.* 17. *pag.* 376. Ex similibus ferè etiam concinnatum est euporiston illud infallibile contra morsum canis rabidi in Bartholini *Act. Med. Hafn. Vol.* 2. *observ.* 110. *pag.* 275.

Aliàs semen cardui benedicti, & lactei seu cardui Mariæ, & quod præstantiùs habetur, cardui fullonum seu dipsaci, ad ℈j. pro dosi aliquoties manè assumptum expectato sudore, tanquam egregium specificum experimentum commendatur à Lindano *super Hartman.* Item contra morsum à cane rabido radix vincetoxici ad ℈iß. vel ℈ij. cum aqua cardui benedicti ad 40. dies omni manè propinata laudatur à quibusdam specificè contra morsum canis rabidi, expectando sudorem, vehicula, in quibus assumuntur hujusmodi pulveres, optima sunt aqua scordii, aqua cardui benedicti, uti aqua tormentillæ, theriacalis, rutæ caprariæ, cancrorum fluviatilium, & similes cum spiritu theriacali.

Porro terra sigillata, item terra Lemnia, & imprimis terra S. Pauli seu terra Melitæa itidem internè ad morsum canis rabidi conducunt. Theriaca etiam & theriacalia, Mithridatium, electuarium de ovo, &c. præcipuum obtinent locum, & sunt in frequenti usu, à ℈j. ad ℈ij. assumta. Sed præ his magistralibus compositionibus præ ceteris theriaca diatessaron est præferenda, quoniam ejus quatuor

tuor ingredientia, nempe gentiana, myrrha, &c. ferè sunt specifica contra morsum canis rabidi. Hoc ergò, modò cum opio acuatur, erit remedium maximè appropriatum ad rabiem. Aliàs mistura simplex laudatur ab Hartmanno, propinandum cum copiosa aqua cancrorum fluviatilium, aqua Poterii; prout B. D. Michaëlis tincturam bezoardicam, vel misturam simplicem non absque successu, propinare consuetus fuit; item essentia theriacalis, cum essentia absinthii; sed omnia in dupla dosi exhibenda.

Ab his autem alexipharmacis per integrum anni quadrantem non est desistendum: Nam sæpe post 40. dies, aut aliquot menses interdum & post integrum annum, iterum se prodidit hydrophobia.

Quodsi verò sudoriferorum usus intermittatur, tamen specifica adhuc aliquamdiu continuanda. Lapilli cancrorum unum ex optimis specificis sunt, unde & bezoar rabidorum audiunt.

Nam si quid aliud, in cancris fluviatilibus est vis certa & specifica contra morsum canis rabidi, jam à Galeni tempore laudata. Recipiuntur nempe cancri, non isti, qui dicuntur gammari seu astaci, seu qui caudis sunt longis; sed eligendi sunt speciatim cancri non caudati seu rotundi, Taschen-Krebse / quales reperiuntur ad loca maritima, tam in Italia quàm Belgio. Hi enim sunt genuini cancri ad morsum canis rabidi à veteribus commendati; conf. Bartholinus *Cent.* 2. *Hist.* 89. quorum tamen defectu etiam nostrates cancri fluviatiles non penitus privandi sunt virtute contra morsum canis rabidi. Nam loco cancrorum fluviatilium etiam testæ ostrearum superiores calcinatæ, simili modo applicatæ & usurpatæ, proficuæ sunt. Colliguntur cancri post ortum canis seu tempore canicularium, quando sol leonem transit, v.g. 18. Julii capti, & calcinantur vivi; quorum cineris dantur ʒj. vel ʒij. & pulveris gentianæ ʒj. & in cyatho vini boni propinatur ægro, expectando bonum sudorem, idque repetierunt tàm in metu imminentis quàm præsentis rabiei. De hac præparatione, & præparationis ratione, vid. Palmarius *loc. all.* & Schenckius *Obs. pag.* 856. Ne autem sub calcinatione oleum & sal volatile pereat, melius est, ut tales cancri, iique vivi probe contusi, destillentur per alembium in Mariæ balneo, ut ita accipiatur aqua cancrorum, adeò à Poterio decantata *in Pharm. Spagyr. pag.* 47. Id quod remanet, seu pulvis cancrorum, postmodum pro usu interno etiam usurpari potest à ℈. ad ʒj. cum aqua destillata propria jam dicta, vel succo cancrorum fluviatilium, in specie addito pulvere radicis gentianæ, vel pimpinellæ.

Juxta quem pulverem etiam modò dicta aqua destillata, item decoctum cancrorum, ut & succus, commodè usurpari potest, quæ optima sunt vehicula remediorum contra hydrophobiam. Pertinet huc pulvis Heurnii expertus contra rabiem:

℞. *Rad. Gentian.* drachm. ij.
♋r. *fluv. calc.* drachm. iij.
🜃a *Sigill.* ʒß.
M. f. Pulvis.

Hujus pulveris compositi drachm. j. præbet in decocto cancrorum fluviatilium imperando sudorem, subinde repetendo.

Vel secundùm Henricum ab Heer,

℞. *Pulv. Gentian.*
Myrrh. aa. ʒj.
♋r. *fluv. d. m. præpar.* ʒij.
M. cum vino, vel decocto vel aqua cancrorum fluviatil. imperando semper sudorem, dosis est ʒß. ad ʒj.

Conf. Bartholini *Act. Med. Hafniens. Vol.* 2. *Observ.* 110. *pag.* 276. & Sachsii *Gammarol. lib.* 2. *Sect.* 3. *pag.* 638. *sequ.*

Præter dicta radix rosæ sylvestris seu cynorrhodi jam ab antiquissimis temporibus est commendata. Sunt tamen, qui præferunt huc radici spiritum seu essentiam vermiculorum cynosbati. Aliàs experimentum Stœckeri, quod nunquam eum decepit, uti asserit, est sequens, idque contra quoscunque animalium, tàm venenatorum quàm rabidorum morsus:

℞. *Gentian. pulveris.*
cum Theriac. ana ʒj. miscuit.

Tribus diebus continuis, omni manè propinavit, jejunando desuper vel quinque vel sex horas, simul expectando sudorem. Super morsus verò locum allium, rutam & sal, eaque contusa & mista in forma cataplasmatis, apponit.

Ulterius medicamenta, quæ ipse canis rabidus suggerit, præ cæteris sunt laudata, qua ratione sanguis canis rabidi pulverisatus, & per triduum dosi drachm. j. usurpatus, certò juvare rabiem & hydrophobias dicitur à Palmario *loc. all.* Item crines vel pili canis rabidi, quos præter Palmarium commendat Schmuckius, vel cor & hepar animalis mordentis decoquantur & patienti propinentur; vel in pulverem redacta dentur ad ʒj.

Præ cæteris optima cura est immersio ægri in aquam frigidam, quod remedium ceu expertum ubique commendat Helmontius *in Tract. Demens Idea pag.* 278. §. 47. 48. *&* 49. Confirmatur etiam per experientiam Foresti *lib.* 10. *Obs.* 27. *&* 28. item Tulpii *lib.* 1. *Obs.* 20. Schenckii *lib.* 7. *Observat.* vid. etiam Pareus *lib.* 20. *cap.* 14. Remedii hujus prima vestigia reperiuntur in Celso, qui tales ægros in piscinas injiciendos suadet. Et quidem circa hanc submersionem notandæ sunt duæ circumstantiæ:

1. Ex improviso immergendi; &
2. Aliquamdiu ita relinquendi sunt tales ægri sub aquis, ut post terrorem injectum ex suffocatione imminente eò efficacior pavor mortis ipsis imprimatur, sicque felicius idea deletur, & delirium curatur.

Immersio ista fiat bis vel ter pro ratione circumstantiarum, si multi fuerunt curati.

Controversia est aliàs inter autores, an conveniant purgantia in & circa curam hydrophobiæ & rabiei? Et notandum, quod per se nihil conferant, quia humores exagitant, & ab habitu ad interiora venenum derivant; econtrà sola appropriata alexipharmaca, imprimis sudorifera, sufficiunt, & utramque absolvunt paginam. Nihilominus tamen si sit jam longum tempus, ex quo æger fuerit commorsus, & tamen nondum perfectè sit rabiosus, utut signa imminentis rabiei se manifestent, ægerque talis non evacuatus fuerit, in his & similibus casibus pro metu subsequentis rabiei felicius tollendo utilem commendant catharsin per superiora aut inferiora, scilicet helleborum album & nigrum, item agaricum, utpote quæ vim simul alexipharmacam habent; vid. Sennertus *Prax. lib.* 1. *Part.* 2. *cap.* 16. *Quæst.* 3. Nam testatus est jam suo tempore Dioscorides catharsin his tantum opem ferre, qui jam hydrophobiam seu aquæ metum incipientem tantummodò sentirent: Et sumpto helleboro simul ac primum morbi impetum experirentur, cum impetu expurgati, multi certa experientia fuerunt servati: Sic quidam referunt, multos canes rabiosos helleboro cum polento accepto vomuisse, & statim à rabie liberatos ad se rediisse. Hinc post helleborum etiam Hiera, quæ colocynthidem recipit, non parum commendatur. Palmarius affirmat, se multos nosse rusticos, qui propinato pharmaco vehementi, quo una eademque operà suprà & infrà supervacanea omnis generis è corpore excluderentur, ab hydrophobia evaserint.

Post purgantia faciunt huc simul fortiora diuretica, per urinam, præsertim cruentam, virus alterantia & eliminantia: quæ inter Valeriana, imo cantharides vim specificam obtinent. Hos Avicenna commendat contra rabiem & hydrophobiam, ut etiam asserat, si rabidus exinde sanguinem minxerit, securum esse ab hydrophobia. Quibus vulgo nostrates scarabæos Majales, & vermes Majales substituunt: vid. Sennertus *in Praxi Part.* 2. *lib.* 2. *ubi de rabie pag.* 440. & 441. Remedium Avicennæ hactenus apud Practicos sepultum est, cujus tamen mentio fit in M. A. N. C. *Ann.* 1. *Observat.* 133. & *in Append. pag.* 32. ubi cantharides ab Ungaris in aceto fortissimo asservantur, & postmodum N. 4. 5. vel 6. in haustu spiritus vini contra venena rabiosorum animalium sine dysuria aut mictu sanguineo propinantur; unde saltem per fortem diuresin liberati sunt. Sicuti etiam in dictis M. A. N. C. *Ann.* 3. *Observ.* 302. *pag.* 524. prostant exempla rabiei beneficio scarabæorum aut vermium Majalium curatæ. Alii recipiunt cantharides vel scarabæos pulverisatos, cum melle miscent & asservant, & propinant ad unc. j. Vid. Sennertus *l. a.*

Quod vulnus à rabido animali inflictum attinet: hoc ipsum, dum recens est, non statim claudendum aut sanandum, sed aliquamdiu apertum servandum, vel ampliandum, quantum fieri potest, ut cum sanguine saliva potius effluat, quàm retrocedat; aut id, quod de saliva adhæret corpori, licet non vulnerato, diligentissimè & magna cura est removendum, ut omnis virulentia beneficio tumoris, inflammationis & suppurationis ex ipso loco eliciatur. Et quidem in specie maturanda sunt auxilia chirurgica; nam nisi primis statim horis ac diebus fuerint adhibita, ut virus malignum citò contrahatur, alio tempore in cassum ferè adhibentur, quando scilicet virus jam ad interiora penetravit. Ob id statim est properandum, & imponendi sunt primo pili canis ipsius rabidi, qui tanquam singulare experimentum vulneri, à cane rabido inflicto, apponuntur ex Pareo, ut venenum magneticà vi extrahatur; id quod etiam confirmat Schmuck *in Curationibus Magico Magneticis pag.* 38. vel theriaca cum succo rutæ & alio subacta, morsui imponitur, conf. Wedelius *de Med. Facult.* Præ cæteris cepæ sub cineribus assatæ, & cepacea vulneri imposita, multùm conducunt, præmissa in loco affecto scarificatione: sic enim Amatus Lusitanus *Cent.* 5. *Curat.* 45. puerum duodecim annorum in crure à rabido animali demorsum ita restituit, dum accersito chirurgo locum læsum profundioribus incisuris scarificare, & calido vino vel aqua salina lavare jussit: hinc loco optimè absterso hoc cataplasma admovit:

℞. *Cepam acrem* No. j.
Alliorum capit. 5. radicem mediam.
Theriaces opt. ʒvj.
Fermenti ℥ß.

Omnia pistentur, & loco affecto forma cataplasmatis supponantur: quibus puer brevi sanatus est.

Helidæus Paduanus, præmissa loci scarificatione cepam cum melle contusam simpliciter imponit; vel loco mellis cepam cum theriaca subactam, & ita morsui applicat, aliquot dies continuando. Horstius *lib.* 7. *Observat.* 23. commendat emplastrum ex allio, sale & terebinthina. Sunt, qui cataplasmatis his scordium & semen sinapi addunt.

Conf.

Conf. Hildanus *Cent.* 1. *obs.* 87. & Lotichius *Cent.* 6. *Obs.* 1. *cap.* 5.

Scarificatio profundè satis fiat, nisi loci conditio, v. g. ratione vasorum subjacentium, hoc impediat. Alii hepar animalis imponunt, vel partem carnis. Quo & columbarum vivarum & dilaceratarum applicatio pertinet. Quidam ligaturas magni æstimant. Præ cæteris insigniter etiam conducit emplastrum magneticum Angeli Salæ ex magnete arsenicali paratum, scilicet post scarificationem vulneris, sanguinisque per cucurbitulam extractionem, loco demorsus applicatum & impositum; vel locus scarificatus eluendus est cum spiritu vini theriacali aut camphorato, aut muria, aut vino, aut aqua salina, aut decocto scordii & radicis gentianæ cum vino aut aqua parato, cui salis, vel spiritus salis parum admistum sit, & hinc emplastrum magneticum applicari, vel solitarium, vel etiam ℥j. vel ℥ij. pulveris cancrorum fluviatilium siccatorum aut calcinatorum potest admisceri, continuetur quotidie repetendo bis: vid. Agricola *in Chirurg. Parva pag.* 448. Quodsi velit hoc emplastrum magneticum dolorem vel inflammationem, vel excoriationem excitare, tunc optimum est, ut saltem oleum scorpionum vel hyperici cum sacharo Saturni mistum, vel unguentum nutritum, aut simile Saturninum, circa vulnus illinatur; vel recipiatur oleum ceræ, addatur parum sacchari Saturni, & ita illinatur, istudque emplastrum repetatur: vel imponatur tale emplastrum:

℞. *Ceræ* ℥vj.
Ol. Olivar.
Sevi hircin. aa. ℥iij.
liquefactis adde
Thuris elect. ℥ß.
M. f. Emplastrum: S.

Sonderlich Pflaster.

Alii imponunt emplastrum de ranis cum Mercurio, vel ceratum dia-dictamni, quod sacrum Galeni aliàs appellatur.

Verum promptissimum remedium externum est ustio loci affecti cum ferro candente seu cauterio actuali, cùm ustio omnem virulentiam penitùs destruat; hoc enim securissimum & tutissimum remedium est curandi morsus animalium rabidorum, de quo præter alios, vid. Hildanus *Cent.* 1. *Observat.* 84. 85. 86. 87. & *Cent.* 2. *Observat.* 97. Simili modo admotione ferramenti igniti citra ustionem curat Boyle *in Philosophia Experimentali* morsus viperarum. Quodsi verò tardiùs talia externa administrentur, aut, si consolidato jam vulnere rabies postea superveniat, optimum est denuò scarificando aperire locum, cucurbitam cum magna flamma applicare, & præter dictam elotionem morsum cauterio actuali profundè satis, imò diversis in locis, adurere; ustionis verò loco spiritus vini theriacalis, aut in quo aliquid theriacæ solutum, cum gossypio imponatur, ac vulneri cataplasmata modo descripta insternanrur: sequenti die incidenda est eschara, undique eadem topica continuando, usque dum illa secedat: quo facto mediante piso ulcus per aliquot menses apertum servetur, singulis septimanis bis vel ter Mercurium sublimatum simplicem, vel compositum Hildani *Cent.* 1. *Observat.* 87. descriptum, inspergendo, & sudorifera interdum propinando. Imò placet consilium Sennerti *lib.* 1. *Prax. ubi de rabie*, ut quocunque tempore fonticulus in aut proximè loco affecto excitetur, ut continua illa evacuatione quasi revulsoria veneni naturæ opem feramus.

MEMBRUM II.
De
Tarantismo.

Vicinum ferè malum est tarantismus seu rabies eorum, qui à tarantulis sunt morsi. De hoc tarantulæ veneno, indeque orto delirio musico, jam quædam monenda forent; sed cum morbus hic in Europa, præter Apuliam, nullibi cognitus & jam ab aliis sufficienter explicatus sit, qui de tarantismo scripserunt, in specie à Kirchero *in Musurg. Magna & in ejus Arte Magnet.* à *Schotto in Magia Naturali Part.* 2. *ubi de Auditu* à *Ferdinando in Hist. Med.* nec non à Senguerdo *de Tarantula.*

Primariò spiritus animales affecti sunt, & ita maximam partem affectus idealis est: tamen & his hoc modo affectis in juncto fluido aliquid acrimoniæ malignæ subesse, præter convulsiva pathemata, imprimis cura, quæ per lac in Persia instituitur, confirmat.

CURA.

Cura ejus aliàs est Musica, cujus rationem Willisius *de Morb. Convulsf. cap.* 7. *pag.* 65. ita deducit: Venenum hoc mitius esse, quàm ut spiritus animales penitus extinguere valeat, aut distractos prorsus dissipare; sed eos tantum in fugam conjicere, fugatosque in spasmos leviores incitare: at vero musicam spiritus facilè congregare ac mutuò associare, hinc serie quadam nervorum corpora subeuntes certis velut in cancellis ferri, donec veneno dissipato paroxysmus cesset.

MEMBRUM III.
De
Amore insano.

AD deliria, quæ extrinsecus adveniunt, pertinet etiam amor insanus, qui à philtris probè distinguendus. Nam amor insanus est species quædam melancholiæ, quam ex nimio, sed vero amore nonnulli contrahunt: non secus ac alii ex nimia mœstitia, molestia & curis melancholici fiunt, & ad deliria melancholica disponuntur: ita etiam tales amantes ex nimio amore in graviori malo nonnunquam in maniam dilabuntur, & amantes fiunt.

DIAGNOSIS.

Quoad signa cognoscendi amorem insanum: ex primariis signis est pulsus, quod affectus animi ex pulsu cognoscantur.

Controversia alias est: An detur pulsus amatorius, qui proprius sit intensè amantibus? seu an ex pulsu certo cognosci possit, quendam amore nimio laborare? Negatur: Non datur pulsus amatorius ab aliis pulsibus specie distinctus, utut ex nimia pulsus perturbatione inæqualitate, concurrentibus simul aliis symptomatis, probabilis conjectura haberi possit. De hac controversia vid. Horstius *in Oper. Med. Tom.* 1. circa finem, cui annexa est dissertatio quædam de pulsu amatorio, an detur specialis? ubi idem negatur. Saltem hoc obtinet, ut in talibus soleat esse admodum varius, & insigniter inæqualis, turbulentus & inordinatus: sed simul atque fiat mentio personæ amatæ, subitò alteretur & mutetur pulsus in majorem, celeriorem & vehementiorem: Postmodùm verò, ubi mentio istius personæ amatæ cessat, pulsus obscurus, turbulentus & inordinatus denuo fiat; & ita tandem subindè repetenda mentione istius personæ amatæ, ex pulsus tali mutatione facilè pervenire possimus in cognitionem hujus affectus. Exempla videb. in Foresto *lib.* 10. *Observat.* 30. Sicuti etiam jam Galenus tale exemplum annotavit. Sed hoc nil est peculiare, commune enim hoc habet cum omnibus melancholicorum pulsibus.

CURA.

Amor insanus removendus est, partim remediis ethicis, partim remediis Medicis: Illis, persuasionibus rationalibus, ut amor iste insanus & nimius removeatur, & impetus iste cœcus amorosus corrigatur & emendetur: His, similibus ferè, quæ aliàs in melancholia & affectibus melancholicis solent commendari & præscribi. Mitiora tamen utplurimum usurpanda, aut pro circumstantiarum diversitate diversimodè immutanda, cùm affectus animi hic prævaleant, qui persuasionibus imprimis curandi sunt.

MEMBRUM IV.
De
Philtris.

PHiltra sunt media, quibus amor & affectio quædam unius personæ singularis erga aliam personam determinatam conciliatur; ita quidem, ut ex præsentia talium subjectorum facultas animalis, in specie quoad affectus animi, se optimè habeat; sicuti talium personarum absentia est plus minus molesta, aut gravioribus animi anxietatibus & quasi deliquiis obnoxia. Unde philtra possunt usurpari inter mares & mares, inter fœminas & fæminas, inter mares & fœminas, inter homines & bruta, inter bruta & bruta, ut sic mutuus amor concilietur. Hæc ipsa philtra sunt vel vera vel falsa. Philtra falsa seu notha sunt, quæ à plebeculis, vetulis, & mulieribus, aut etiam prostibulis & similibus, subinde propinantur. Sed hæc ipsa sunt vel vana, vel frustranea, vel alio passu nocent; aut sunt præternaturalia, aut magica, aut si non sunt magica, saltem virtute verorum philtrorum carent. Vana & frustranea ex variis subjectis parari solent, & ordinario ferè & frequentissimè ex eorum menstruo sanguine nunc solitario nunc adjecto sanguine leporino, tanquam animalis fœcundi & salacis, componuntur. Alii ex parte umbilici infantum decidui singularem amorem conciliare volunt; alii secundinas adhibent; sunt, qui beneficio seminis humani philtra magnetica seu amorem conciliare volunt. Alii testiculis animalium salacium, sudore certi hominis probè irrigatis, homines in amorem cogere volunt. Sed hæc omnia & similia sunt ludicra & falsa, ut & magica & præternaturalia, quibus nil obtinetur: Nam loco cupiti amoris talibus, qui postulantur, ut ament, subinde gravia & periculosa symptomata, subinde maniam, dementiam & stupiditatem inferunt. In specie exemplum hujus rei stupendum videb. in Henrico ab Heer *Obs.* 13.

Vera quod attinet philtra; ea sunt talia, quibus verus amor & naturalis quædam inclinatio unius personæ in aliam excitari potest, idque medio quodam naturali, tanquam magnete transplantatorio perficitur, ut exinde sequatur mutuus affectus. Vid. D. Clauderi *Disputatio de Philtris*. Quæritur hic: an dentur talia philtra, & quæ sine metu maniæ in determinata persona inclinationem & amorem excitare & conciliare valeant? Communiter propter ignorantiam modi, quô fiat, etiam res ipsa negatur: sed malè & contra experientiam. Veritatem confirmat experientia; nam (1) res certa est, quod legitimè instituta

instituta & usurpata philtra omnino hanc vim obtineant, tàm in hominibus, quam etiam in brutis: sic quidam Studiosus in ædibus meis paternis à lotrice sua in balneo intritum (kalte Schaale) benignum, ast satis potens amorificum accepit, per cujus esum tanto amore erga eandem deflagrabat, ut planè anxius redderetur, nisi quotidie eam visitaret. De cane notum est, quod si quis recipiat frustum panis, & sub axillis detineat, ut insensibili transpiratione & sudore proprio benè imprægnetur & madescat, & ei postmodum propinetur, tunc canis talem hominem vix unquam deserit, & ad heri sui amorem singularem allicietur. Notum exemplum Helmontii, quod refert *in suo Tract. de Magnetica Vulnerum Curatione* §. 27. quod nempe receperit herbam, quam ad tempus detinuerit in manu, & postmodum pedem cujusdam catuli itidem ad tempus detinuit in manu ista, unde factum fuit, ut postmodum catulus eum amicè secutus fuerit, relicto antiquo hero. Præterea & Dn.D.Hauptmannus habuit passerem, cui similiter tale philtrum, eorum vim & virtutem probaturus, propinavit medio vegetabili, ita ut exinde passer eum nunquam deserere potuerit, sed in museo illi semper adstiterit:. visitans ægros cum eodem hinc inde circumvolavit, & nunquam eum deseruit, referente D. Michaëlis. Conferantur hic ea, quæ habet Helmontius *loc. cit. pag.* 599. de cura vulnerum transplantatoria, quæ fit cum pulvere sympromatico, persicaria, & similibus, quæ si in manu detineantur, ut benè intepescant, & hinc manus abjectâ herbâ porrigatur virgini, ita ut illius manus probè detineatur, ut similiter incalescat, hinc amor mutuus conciliatur, certus, non tamen diu durans, sed tantùm per quatuor aut quinque dies. (2) Confirmant philtrorum possibilitatem exempla analoga sympathiarum mutuarum, in natura obviarum, inter quædam animalia, ad quas pertinent curæ magneticæ, in morbis, ut nempe certo medio morbus possit transferri ex uno animali in alterum, ita tamen, ut morbus curetur affecto altero. Sic, ut nihil dicam de pulvere sympathetico, in ictero ex urina ægri & farina fiunt placentulæ, quæ pro transplantatione morbi propinantur cani, vel feli, & icterus exinde sanabitur: vid. Bartholinus *Cent.* 3. *Histor.* 66. Marcus Marci *in Philos. Vet. Restit.* & Helmontius. De atrophia per sanguinem ægri ovo inclusum curanda, vid. Hartmannus *in Praxi Chimiatr.* & Burggravius *de Biolychnio*, cujus experientia certa facta est in Anglia, referente hoc Boyle *in Philos. Experiment.* quali sympathia & mariti per incantationem fascinati curantur. Nihil dico de podagræ curatione per transplantationem in quercum, &c. Hæc & similia omnia innuunt correspondentiam totius cum partibus à toto secretis. Conf. Borellus *Cent. II. obs.* 47. Bartholinus *Cent. V. obs.* 79. Misc. Nat. Cur. *Ann. II. obs.* 215. (3) Ex opposito notum est, quoad certas idiosyncrasias, secundum quam certa objecta abhorrentur, ubi quidam, v. g. felem etiam invisam maximè horrent & anguntur; ita quid obstat, quò minus fieri possit, ut certa objecta amentur? Conf. Borellus *Cent.* 1. *obs.* 91. de odio singulari arte inter conjuges concitato. (4) Nemo negabit, quod dentur philtra magica, h. e. quando inito cum dæmone pacto hujus ope alterius conciliatur amore. Adeoque necesse est, ut dentur etiam naturalia philtra, cum dæmon nec supra naturam, nec contra naturam, nisi Deo specialissimè concedente, agere queat; hinc non, nisi per media naturalia, necessario, quicquid agit, perficiat.

C A U S Æ.

Causa proxima, scilicet qua mediante operentur talia philtra determinata ad certam aliquam personam, optimè declarari videtur ab Helmontio *loc. supra cit.* dum dicit; quod philtra requirant mumialem confermentationem, mediante qua ad certum objectum trahatur alterius delectio. Reddit ita rationem, quare contactu herbæ prævio, ejusque benè tepescentis auxilio, in brutum vel hominem fiat amoris transplantatio: *Quia*, dicit, *calor prius herbam calefaciens, isque non solitarius, sed effluvio quodam spirituum animalium impragnatus, herbam ad se determinat, individuatque sibi, & assumpto hoc fermento per magnetismum alterius subjecti contacti spiritum trahit, ut superveniat mutuus amor.* In his nempe nervus est omnis actionis transplantatoriæ & curationis magneticæ, & etiam in his consistit fundamentum ipsorum philtrorum genuinum. Per mumiam autem stylo Helmontiano intelligitur primariò spiritus insitus, idque imprimis in cadaveribus, in quibus influi evanuere spiritus, relicto saltem insito; secundariò tamen & in viventibus spiritus influus mumiæ spiritualis nomine subindè venit, & hic ipse sufficiens est pro tali transplantatione instituenda, modò mediô quodam tertio, quod Helmontio vocatur Magnes, v. g. planta quadam; ita ut spiritus iste mumialis mediante magnetismo ex uno subjecto haustus, & certo modo alteratus & determinatus, conferatur in alterum subjectum, cujus spiritui mumiali, tàm insito quàm influo, arctè nubat, eique se jungat, ex qua conjunctione & unione postmodum inter hæc duo subjecta mutua combinatio & inclinatio concitetur, magnetismo mumiali in distans mutuò agente.

Hæc philtra vera, cum tantùm honestatis & amoris gratiâ instituantur, &, quâ talia, nullum nocumentum inferant, non etiam est occupatus circa eadem Medicus, nec ullo modo sunt impedienda & curanda. Verùm cum sæpissimè fiat, ut loco philtri veri propinetur philtrum falsum, aut per magiam illicitam & incantationem concilietur amor, ob id necesse est, ut pessimis inde oriundis symptomatis, non raro maniacis, sedula cura à Medico adhibeatur.

DIAGNOSIS.

Cæterum quæritur: an possit cognosci philtrum tale nothum propinatum? Neg. signa enim, quibus philtra falsa à veris dignoscenda, certa sunt nulla; nulla enim nocumenta inferunt, nisi quod subinde à falsis gravium mox symptomatum superventus fraudem latentem manifestet. Ob id omnes circumstantiæ morbum, qui à philtro falso oriri putatur, antecedentes probè perpendendæ, & saltem artificiosis conjecturis, partim ab ægro, partim à Medico, cognoscendæ. Primatum obtinet, quod subinde ægri tales mox post assumptionem cujusdam rei, vel esculentæ, vel potulentæ, se malè habeant circa stomachum; quando & ipsi interdum subinde suspicionem habent, à tali vel tali persona propinatum fuisse philtrum. In specie tamen, & tantùm non semper, post philtra falsa de anxietatibus præcordiorum, imprimis de pessimo stomachi habitu, & hinc de sensuum internorum læsione tales ægri post propinata philtra falsa conqueruntur. Stomachi vitium nonnunquam solet esse pertinacissimum, etiam aliquot annos à propinato philtro interdum duram, & semper eò pejus malum, quò diutius durat malum à philtris inductum. Hisce superveniunt mentis perturbationes, & deliria patiuntur, vel insaniam. Mirum est, quod interdum periodicè impetus talis amatorius & morbosus ex philtro causatus, repetat: Sic namque refert Agricola *Comment. in Popp. ubi de Antimonio,* de amore per philtrum inducto, cujus paroxysmus singulis pleniluniis repetebat, & per sex dies continuos durabat, intermedio tempore ægro satis benè se habente: Sic B. D. Langius curavit aliquando hîc quendam juvenem, qui postquam à levioris notæ fœmina philtrum quoddam sub dimidio pomo citrio hora quarta pomeridianâ comesto accepisset, quotidie postmodum per horæ spatium, idque sub eadem hora, tanto desiderio & anxio amore in istam fœminam flagravit, ut planè anxius hinc inde cursitaret, & inquieto animo ejus præsentiam flagitaret, eamque amplecti desideraret. Cum verò aliquando voti sui compos reddi requiret propter absentem tunc mulierem, malum indies succrevit eadem horâ in tantum, ut exinde in pessimum habitum degenerarit, donec curatus fuit.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: In hac prout variant subjecta, quæ pro mediis amatoriis in philtris falsis assumuntur, etiam variant nocumenta ab iisdem inducta.

In specie tamen post philtra falsa, præter ventriculi insignes noxas & inde derivata pathemata plurima, frequentissimè supervenit melancholia & delirium melancholicum, sæpiùs mania, interdum amentia, tandem lenta mors infertur.

CURA.

Quoad curam: in hac exhibenda sunt:

1. Universalia, imprimis vomitoria;
2. Specifica.

Illa inter eminent vomitoria, sine quibus vix aliquid laude digni potest perfici; quod si illa ferre nequeat æger, purgantia usurpentur, & his præmissis sudorifera, quibus commodè etiam admisceri possunt specifica.

Deinde ante omnia, quantum fieri potest, laborandum est Medico, ut æstimatis omnibus circumstantiis, & perpensis minimis conjecturis, possit invenire materialem causam, quæ applicata vel usurpata fuit in philtro falso. Inquiratur igitur, an scilicet solùm inductus sit amor per media magica illicita, seu signum magicum & superstitiosum? an verò naturalia, nempe per sanguinem menstruum, aut semen, aut urinam, aut alvi excrementa, aut similia? Nam si suspicio sit, quod mediis magicis philtrum fuerit inductum, præmisso vomitu antimoniali, etiam interdum repetito, adhibeantur remedia contra incantationes directa, aut contra morbos à veneficio natos vulgò alias usitata: quæ inter præcipuè excellit viscus corylinus, legitimo tempore collectus, tam solus internè assumptus; quàm externè: vid. Henricus ab Heer *loc. suprà cit.* uti habet unguentum seu linimentum ex visco corylino, cum axungia cati, ursina & caponum paratum: vid. Carrichterus *in Herbar. edit. in* 8. Item juxta hunc viscum valet Valeriana minor seu phu Ponticum Dioscoridis, vid. Matthiolus; carduus benedictus, flores hyperici, flores & folia aquilegiæ & corallia quoque usurpari solent internè, & externè in forma amuleti. Facit huc emplastrum fœtidum Mynsichti, item electrum artificiosum è septem metallis compositum, & certo tempore confectum amuleti forma applicatum, vid. Helmontius *Tr. Injaculatorum Modos Extrahendi.* Convenit etiam electrum immaturum Paracelsi, etiam ab Helmontio commendatum, sed incertum adhuc est, quid sit: Alii zincum, sed male; alii gülden Ertz; alii folia auri Hungarici sub-

substituunt,&c. Sin verò de philtris, quæ per media naturalia, utut frustranea, v. g. menstruum sanguinem, inducuntur, sit suspicio, tunc optimum est, ut præmissis universalibus remedia philtris aliàs appropriata, mista simul cum specificis istius rei, à qua inductum philtrum, usurpentur. Propinatis etiam universalibus, sudoris provocatio per appropriata imprimis est conducibilis, & subinde necessaria. Ante omnia autem vigilet Medicus, præsertim in melancholia aut mania amatoria, ut dormire possint ægri, quò placidiores reddantur, ac ferociam deponant.

Universalia sunt imprimis vomitoria, quæ sæpiùs totam curam absolvunt, cujuscunque etiam generis ista fuerint, vid. Rulandus *Cent.* 3. *Curat.* 9. & Faber *Curat.* 94. in specie infusa antimonialia, eaque valida & magna dosi usurpanda, ut infusum vitri antimonii ad ℥iß, aqua benedicta, aurum vitæ Kegleri, Mercurius vitæ in substantia, & similia, præ reliquis conveniunt: sic enim D. Langius supra dictum juvenem curavit propinando vomitorium ex butyro antimonii cum sole & luna destillato secundum methodum Fabri *in suis scriptis*, è quo præcipitatus est Mercurius vitæ cum sole & luna compositus; Unde ex propinata prima dosi multum quidem, sed absque levamine, evomuit; hinc tertio pòst die illud idem vomitorium antimoniale mox ante ingruentis paroxysmi tempus iteratum ipsi dedit, & ità suprà ac infrà materiæ fœtidissimæ & nigerrimæ ejecit saburram, quibus duobus vomitoriis convaluit: Sic Halæ Saxonum fuit juvenis, qui certis horarum intervallis irâ adeò sæviret, ut ex ædibus aufugeret, ac si maniacus esset: Unde cùm in hoc esset suspicio philtri propinati, propinatus ipsi fuit Mercurius vitæ ad gr. v. quibus suprà & infrà multum evacuatus est; sed nondum tamen ritè restitutus, data fuit alterâ die theriaca cum drachm. j. pulveris serpentum cum aqua theriacali vel cardui benedicti; unde secutus est sudor copiosus, quô omninò curatus fuit: Rulandus *lib.* 1. *Curat. Empir. pag.* 32. refert insanum ex philtro, à malefica in placentis accepto, datâ aquâ benedictâ feliciter evomuisse placentas quæ in terram projectæ effervescebant & ebulliebant, non secus ac cibus super ignem. Aliàs oleum sambuci ex arillis à drachm. j. ad drachm. iß. laudatur. Ad talia remedia generaliora etiam videtur pertinere urina equina recens emicta hausta, quæ subinde per superiora & inferiora philtra evacuat. Historiam elegantem recenset Salmuth. *Cent.* 1. *Observat.* 70. Datum pomum in quo reconditum philtrum, repositum intrà nigricans apparet, & rursus intra triduum ranæ plurimæ ex eo progenitæ fuerunt; lacte calido affuso valdopere increverunt; sed urina equina recenter emicta interfectæ fuerunt: Serva quædam accepto philtro & cruciatibus afflicta, evomuit pòst sumptam urinam equinam duas lacertas & duas ranas. Nempe non novum est; pòst propinata talia philtra varia insecta intra corpus fuisse generata: Sic D. Michaëlis observavit aliquando ab assumpto philtro vermes tres oblongos nigros excretos fuisse. Conf. etiam Schenckius *lib.* 7. *Observat.* de quodam, qui philtrum accepit, ac postmodum varia animalia viva observavit vomitu excreta. Unde in talibus casibus urina equina propinata non erit inconveniens remedium.

Præmissis ergo vomitoriis & sudoriferis, appropriata magis remedia sunt usurpanda: quæ inter eminet imprimis nasturtium aquaticum, succus, & quæcunque ex eo parata; quod etiam convenit, ubi ex philtris ad maniam jam inclinant ægri, de quo vid. Monavius *apud Cratonem lib.* 7. *Epist.* 23. uti etiam aqua nasturtii aquatici ceu conveniens vehiculum usurpatur. Mirabiles effectus, si non ficto exemplo, nasturtii hujus usu contra philtra confirmat Schenckius *in Obs. lib.* 7. *pag.* 839. ex quo desumpsit Bonettus *in Sepulchreto pag.* 620. Præterea misturam simplicem ceu appropriatum sudoriferum contra philtra commendat Hartmannus hinc & tinctura bezoardica parari potest. Singulare specificum est secundina humana, ejusque spiritus urinosus volatilis per putrefactionem paratus, item pulvis per phlegmatis abstractionem in Mariæ balneo paratus.

Et quidem datur pulvis secundinæ à ℈j. ad ℈iß. vel ℈ij. Spiritus secundinæ à ℈ß. ad drachm. j. vel drachm. ij eaque cum vehiculo aquæ nasturtii; nunc solitariè; nunc cum tincturæ bezoardicæ nonnihil, nunc spiritu theriacali camphorato mistis, expectando sudorem, non absque felici successu propinari solent: e. g.

℞. 🜄 *theriacal. camph.* ℈j.
secundinæ hum. scrup. j.
M. pro sudorifero:
D. S.
Schweiß-treibender Spiritus auff einmal.

Et speciatim quælibet remedia ex secundina parata conveniunt, ubi ex sanguine menstruo paratum fuit philtrum.

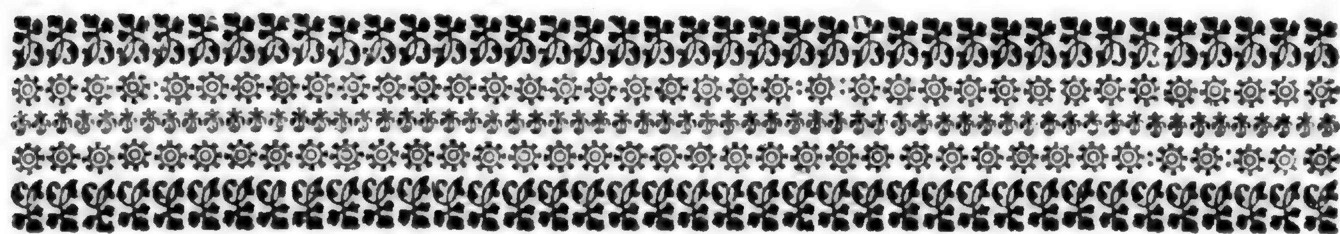
His succedit spiritus theriacalis camphoratus, & omnia ex theriaca parata, spiritus cancrorum, extractum theriacale, item hypericon, anagallis, & omnia ex hac parata, absinthium, hinc vinum absinthites Rulandus *loc. all.* propinavit, baccæ herbæ paridis & ipsæ pulverisatæ ad ℈j. expectando sudorem. Corallia, & ex his paratæ tincturæ elegantiores, terra sigillata Lignicensis vel Strigensis, vel etiam, uti vocant, axungia solis,

lis, tàm ad absorbendum, quàm per sudorem discutiendum philtrum adhibetur: nempe in principio ad ʒj. cum extracto theriacali mixta: ubi verò se diffudit philtrum, per sudorem dispellendum. Decoctum corticis mediani sambuci in sero caprillo manè & vesperi aliquoties datum, etiam ante triennium propinatam materiam noxiam pro philtro expellit. Autore Blochwizio *in Anat. Sambuci.* Essentia mumiæ humanæ, & essentia serpentum, pulvis serpentum, imò & reliqua quæcunque, tàm ex homine quàm serpentibus, vel viperis, item ex mumia humana parata remedia, præmissis universalibus, sunt maximè appropriata. Nam etiam calculus humanus pulverisatus, à ℈j. ad ʒj. in aqua nasturtii aquatici assumptus, contra philtra & melancholiam eroticam plurimum confert, expellendo simul urinam plurimam, imprimis si à sanguine menstruo, teste Henrico ab Heer *in observat.* 13. & *in observat. Spadanis:* vid. Schrœderus *Dilucid. Part.* 1. *sect.* 1. *pag.* 23. Tandem Hartmannus *in Praxi Chimiatr.* habet electuarium ex lapide magnete *cap.* 7. §. 13. descriptum contra philtra, quod præmissis universalibus experimentum planè singulare & verissimum est, & cujus felicem usum B. D. Michaëlis in Studiosis graviter afflictis aliquoties observavit. Prævotius commendat corymbos hederæ albicantes per octo dies ex vino vel decocto cicerum exhibitos ad ʒj.

Quodsi jam philtrum ad maniam procedat, tunc optimum experimentum habetur nasturtium aquaticum. Sunt, qui dicunt, e. gr. Schmuckius *in Cur. Magico-magnet. pag.* 72. quod contra maniam ex philtro sit admodum certum, si quis accipiat calceos novos, in illis probè currat, donec incalescant, & sudore pedum madescant, hinc potum infundat & hauriat: fides tamen sit penes experientiam. Tandem margaritæ præparatæ contra philtrum in specie ex menstruo mulierum, item cum sanguine leporino, laudantur à Borello *Cent.* 1. *observat.* 65. Quibus & alia alexipharma theriacalia & sudorifera aliàs etiam usitata commodè addi & subjungi possunt. Unum adhuc referam, mihi à quodam fide digno narratum: Vir quidam loco philtri ab uxore aliquid de ejus sanguine menstruo accepit insciús, unde fit, ut tridui spatio mirum quantum totum corpus intumuerit, omnesque partes mirabiliter inflammatæ fuerint. Pro cura propinatum fuit illi pulveris cardui benedicti & theriacæ ana in aqua cardui benedicti; umbilico verò appositum dimidium panis recentis ex furno extracti, parum excavati, & similiter theriaca & pulvere cardui benedicti impleti. Sicque provocatus sudor: unde tumor cessavit, & remoto pane dimidio, livido & subcœruleo, secuta levis diarrhœa, à qua ipsa tandem æger fuit perfectè curatus.

LIBER III.

LIBER III.

De MORBIS SEXUI VIRILI PROPRIIS.

SECTIO I.

De SEMINIS VIRILIS LÆSA GENERATIONE.

Æditur generatio seminis seu genituræ tribus modis:

1. Quando deficit, aut imminuitur.
2. Quando abundat.
3. Quando depravatur, aut vitiosa redditur, dum nempe non tale semen, quale generatione aptum, sc. aut acre nimis, aut aquosius, aut purulentius producitur, aut alio peregrino colore est insignitum.

CAPUT I.

ARTICULUS I.

De *Seminis Defectu aut Insufficientia.*

CUm autem posteriores modi rarò occurrant, in hac sectione primariam considerationem meretur deficiens & insufficiens seminis generatio.

CAUSA.

Causa duplex est: aut fit

1. Ex vitio & defectu materiæ, ex qua genitura elaboranda est; aut
2. Vitio testium, qui istam elaborare debent.

In priori causa, quibus genitura planè deficit, præter hoc, quod careant stimulo Venereo, sunt etiam effœminati, torpidi, languidi, minus alacres, & eunuchos omnibus moribus imitantur.

Quod attinet materiam seminalem, seu ex qua genitura elaboranda venit, est hæc pars sanguinis chylosa, subdulcis & pinguior, adeoque plus minùs viscosa seu mucilaginosa. Jam ergò, quicquid hanc materiam sanguinis chylosam absumere potest, illud etiam omne genituræ defectum inducit, uti fit in vita nimis laboriosa, inedia, pravo victu, læsa chylificatione, & aliis vehementioribus animi affectibus, evacuationibus immodicis, vigiliis, &c. quò etiam fonticulorum abusus spectat. In specie vita laboriosa, exercitia, & alii graviores animi affectus, quæ acuendo quasi sanguinis fermentationem, & consequenter sanguinem nimis rarefaciendo, attenuando & acrem reddendo, eo ipso citam chyli assimilationem producunt, & sic materiam seminalem exhauriunt. Unde etiam est, quod pingues & corpulenti non semper genitura abundent, sed sæpè defectum illius patiantur, utut lacte chyloso sanguis eorum scateat. Ratio est, quia iste chylus subdulcis nondum sanguini assimilatus in pinguedinem facessit: Facit hùc apposite tritum istud proverbium: Sine Cerere & Libero friget Venus.

Pergo ad alteram causam, dum testium vitio deficit seminis generatio, quod multiplex est, & vel in defectu fermenti seminalis, vel in conformatione, in specie testium tumoribus, consistit.

Quoad I. Geniturae elaboratio impeditur, si fermentum ejus spermatis effectivum sit nimis torpidum, enervatum aut minùs activum. Spirituosum enim hoc fermentum ubi torpet, minusque est volatile, est caussa deficientis seminis. Spirituosum dixi, adeoque acidum oleosum volatile. Confirmatur hoc, quod omnia, quae spiritus animales figunt, geniturae elaborationi obicem ponunt v. g. acida nimis fixa, vitriolata, nitrata, &c. Hinc est, quod econtrà acria volatilia, imprimis aromatica & spirituosa, spiritus excitando acuant hoc, & stimulent Venerem: hinc acida, in specie spiritus vitrioli aut nitri crebriùs usurpatus, notabiliter geniturae elaborationem in testibus enervat, quod confirmat historia notabilis, quam refert B. noster Langius *in Discurs. super Fabrum*, dum refert, quendam ex nimio abusu spiritus vitrioli adeò immutatos acquisivisse testiculos, ut tandem ad pisorum quantitatem redacti fuerint: Postmodùm intermisso ♁ vitrioli abusu sensim sensimque eosdem recuperaverit. Item quod nitrum crudem, copioso acido turgidum, copiosiùs assumptum, Veneris impetus cohibeat; hujus rei imprimis habet notabilem casum Timaeus von Güldenklee/ *lib.* 3. *Casib.* 52. de quodam Musico ad Venerem hiante, adeò, ut nullo modô saturari posset, idque ex acriore Veneris stimulo; qui tamen fuit curatus continuo usu nitri crudi, seu nitri tantummodò depurati, in quo semen ita extinctum est, fermento testium destructo, ut vix propriae uxori postmodum satisfecerit. De ruta & mentha dicunt quidam, quod Venerem extinguant, ut & de lactuca, sed sine ratione. Ad hujusmodi torporem testibus inducendum, vel fermentum testium extinguendum, multum etiam facit refrigeratio, aut nimium frigus externum; hinc enim & testes languent, generatio sanguinis imminuitur, & ipsum corpus denique totum insigniter alteratur. Facit nempe huc, quod observavit Salmuth, *Cent.* 3. *observ.* 91. quod milites, dum fluvia transeunt, si iisdem nimis refrigerentur & humectentur testes, quod exinde admodum effoeminentur, & animositas in iis immutetur. Id quod illustratur ex eo, quod ebrietas, haemorrhagia narium, &c. applicatis externè testibus frigidis & humidis, sedentur; hinc enim acetum testibus applicatum ebrietatem subitò discutit; item simili ratione succus sempervivi cum aceto & nitro mistus & applicatus scroto sedat haemorrhagiam narium, à nimia sanguinis effervescentia & turgescentia, ex causa interna obortam. Faciunt huc etiam suo modo Mercurialia seu Mercurius vivus, imprimis externè circa genitalia illitus; nam & hic ipse, uti nervis inimicus, ita etiam testibus hostilis est: Refert enim Schenckius *in observat. lib.* 4. de virilitate & stimulo Venereo inunctione per unguentum Mercuriale ad fugandos pediculos pubis omninò ademptis, litu tamen olei destillati spicae tanquam aromatici, omisso hoc linimento Mercuriali, restitutis, quo & pediculi enecati sunt. Facit huc etiam Venus nimia, quae vim genitalem insigniter enervat, partim, quatenus testium fermentum successivè hebetat, partim quatenus digestionem primam, subtrahendo nimis spiritus, notoriè turbat & imminuit, & ita, dum chylus non subit rectam spirituascentiam, cruditatibus occasionem suggerit. Imprimis ad vim testium genitalem conservandam multùm haeret in negotio digestionis; Omnes enim, in quibus deficit naturaliter vigor genitalis & appetitus Venereus, ii etiam simul laborant defectų digestionis primae, cruditatibus & anorexia: In his nullus vel exiguus Veneris appetitus, pulsus parvus, corporis gravitas ac pigrities, ipsiusque ac praecipuarum partium intemperies frigida observatur, genitura cruda, aquosa & liquida est, sub cujus emissione etiam exiguam vel nullam voluptatem percipiunt. Hinc ebriosi, qui nimio potu corpus obruunt, hinc hydropici & cachectici, sterilescunt. Facit huc etiam abusus Veneris, imprimis, si nimis citò & in prima juventute & nimis crebrò, instituatur; Nam in nimio Veneris abusu & in manustuprationibus, continuatâ geniturae elaboratione necessariò vis fermenti genitalis testiculorum deficit tandem, & continuo usu quasi attritum torpescit, & minùs volatile evadit; unde genitura priùs aquosa, postmodum defectuosa, reddi solet; In tantum enim exhauritur fermentum, ut non possit iterum restitui. In quo casu & laxior & flaccidior testium accedit structura, eorumque tonus omninò destruitur, cùm à copiosiore & frequentiore materiae transitu tandem viae ita laxantur, & patulae fiunt, ut postmodum nihil ampliùs legitimè secernatur & elaboretur, quin ex hoc tono testium laesio, apertis sanguinis vasculis, loco geniturae sanguis tandem purus in coitu effundatur, cujus non pauca prostant exempla; videb. Zacutus Lusitanus *lib.* 3. *Histor.* 18. & *Prax. Admir. lib.* 2. *observat.* 102. imprimis quandò praecesserit illegitimus cantharidum usus, qui acrius stimulando, san-

sanguinem loco genituræ effundere facit. Huic malo etiam non rarò diuturnior à Venere abstinentia ansam suggerit, quemadmodum de monacho quodam Vidus Vidius *lib.* 11. *Curat. Membr. cap.* 2. refert, cujus testes licet in adolescentia justā magnitudinem adepti fuerint, progressu nihilominus temporis, ob votum castitatis inviolabiliter ab ipso observatum, cum vasis spermaticis ferè penitùs exaruerint, ut hæc post mortem instar duorum ligamentorum fuerint visa.

Deficit II. Genituræ generatio ex testium defectu, aut naturali, aut morboso; imprimis si ambo deficiant, uti fit in castratis, quia etiam cum unico teste satis fœcundi observati fuerunt: Sic in M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. *obs.* 13. mentio fit monorchidis, plurium liberorum patris. Hîc tamen non confundendus est defectus testium cum eorundem situ mutato, scil. retractione seu occultatione intra abdomen, cùm sæpiùs observatum fuerit, nunc testes in abdomine latuisse, nunc in osse pubis subsedisse & ibidem tumorem instar herniæ induxisse. Nec tamen proinde tales pro impotentibus habendi sunt: Sic Brechfeld Bartholini *in Act. Haffniens. Volum.* 1. *pag.* 197. refert, testiculum alterum circa annos pubertatis primùm erumpentem; unde etiam monorchides an reverà sint tales? non sine ratione dubitat Borrichius *in Act. Haffniens. Volum.* 4. *pag.* 169. Exempla talium non sunt pauca: Sic Schenckius *lib.* 4. *observ.* quendam equitatione vehementi testiculorū alterum in ephippio contorquendo ita præssisse refert, ut ad abdominis musculos ad inguen retrocederet: Sic Salmuth. *Cent.* 1. *obs.* 91. observat testiculum per 13. annos in abdomine latentem, qui decimo quarto postmodùm spontè in scrotum prorupit. Imò interdum fit etiam, ut unus, alterve testiculus ex scroto sursùm in abdomen retrahatur: Sic scil. idem Salmuth *observat.* 91. *Cent.* 1. observat retractionem testiculi in paroxysmo epileptico, ex convulsione sc. musculi cremasteris: item *Cent.* 3. *observ.* 63. observat testiculum sinistrum intra peritonæum retractum ex nimio Veneris usu, & testiculum alterum in abdomine latentem: Vid. in Bartholino *Cent.* 1. *obs.* 36. Conf. hic Laurentius *Cons.* 11. de juvene 30. annorum, qui testibus vacuum omninò habuit scrotum, in quo tamen signa virilitatis apparebant, ut vox gravis, hirsuties, barba, &c.

Deficit III. Genituræ generatio vitio testium malè affectorum, quando nempe læditur plùs minus testium conformatio; quo pertinent imprimis eorum tumores varii, cùm in tumidis & infarctis testibus nulla, aut materiæ seminalis collectio, aut collecti elaboratio fieri possit, quin necessariò genitura deficiat: De quibus tumoribus paulo post.

DIAGNOSIS.

Deficere vim genitalem, indeque productam genituram, patent ex relatione ægri, & in talibus vel nullus, vel exiguus Veneris appetitus adesse solet, corpus ipsum similiter grave, pigrum, minusque agile existit, ipseque æger minus activus, & præsertim in actionibus animalibus deficiens observatur.

Causas quod attinet differentes; hæ ipsæ ex antecedentibus, & ex adjunctis imprimis, expiscandæ erunt: Nam si nullum vitium in ipsis testibus deprehendatur, vel materiæ defectum, vel fermenti testium inertiam, in culpa esse, patet. Utrum horum sit? antecedentes circumstantiæ ostendunt: Nam si ex defectu materiæ chylosæ sit, ex vitæ genere, diæta, exercitiis, &c. patescit. Si vitio testium, vel ex defectu fermenti testium contingat, præter appetitus Venerei defectum, corporis gravitatem & pigritiem, patet, quando in coitu geniture aliquantulum emittitur, hæcque tenuis & aquosa, minusque calida seu fervida, emitti percipitur. Quod si præcesserit causa, quæ testes labefactare potuerit, suspiciones hæ sunt eò clariores.

Defectus denique testium per se spontè patet.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: facilè patet, quod læsa geniture generatio non sit periculosus affectus: admodùm tamen est molestus, quia impedit opus generationis, & unde speciei quidem, non autem individuo nocet; utut interdum per accidens vel ex animi mœrore, vel ex deficiente sanguinis alteratione à testibus inductâ, languor universalis & quasi tabes superveniat; unde &, quatenus virili mente præditos effœminatos facit, & actionibus obeundis minus agiles reddit eosdem, omninò curandus est.

Senibus est incurabilis ferè, uti etiam is, qui in juventute ex nimio Veneris usu fermentum testium labefactarunt, est difficillimæ curationis; Cùm semel destructum fermentum testium non possit restitui.

CURA.

Variat hæc pro varietate causarum remotarum:

1. Per alimenta temperata, succo chyloso pingui & dulci turgida, materia seminis copiosa subministranda.

Quibus

2. Simul intermiscenda sunt spirituosa & volatilia, imprimis acriora & aromatica, quæ fermentum testium transmutativum acuunt, ipsique stimulum quasi addunt, & robustius reddunt.

3. Tumores testium autem sunt maturè discutiendi, aut resolvendi & emolliendi, aut ad abscessum perducendi & aperiendi, aut quacunque ratione aliis irritis, ubi majus imminet periculum, Chirurgicâ methodo, sectione sc. sunt tollendi.

His scopis ut satisfaciamus, inter ea, quæ defectui materiæ, & enervato fermento testium, dicata sunt, eminent alimenta temperata, quæ vel copiosum succum chylosum & subdulcem suppeditant, vel quæ acria aromatica existunt, adeoque Venerem plùs minus stimulant; ubi observandum est.

I. Ut semper simul cura stomachi habeatur, & digestio prima promoveatur, & in debitis functionibus conservetur; quâ deficiente, deficit etiam vis genitalis: Conf. Ludovici *Pharm. pag.* 719. & 720.

II. Remedia istis inservientia sunt vel talia, quæ materiam genituræ suggerunt, vel quæ saltem Veneris impetum stimulant. Nam semel pro semper moneo: ubi Venus est stimulanda, ibi non tantum aromaticis, stimulum augentibus, sed etiam temperatis, quantitatem seminis majorem suppeditantibus, esse studendum; vix enim citra damnum ægri sola stimulantia usurpantur: Ita v. g. sunt imprimis semina succo lacteo turgida, ut amygdalæ dulces, pineæ, pistacia, castaneæ, &c. ex quibus parantur emulsiones, hinc oleum pistaciorum & nucleorum pini recens expressum; item dactyli, ostreæ & conchæ, chocolata Indica, lac, & omnia ex lacte parata, imprimis tamen muliebre ex mammis suctum, item vinum dulce & generosum, imprimis Hispanicum & Malvaticum, sub introitu lecti haustum convenit. Hinc piper, eruca, formicæ, &c. neutra horum solitariò usurpanda, sed ferè semper Venerem stimulantibus copiosum semen generantia jungenda: Non aromatica nimis acria sola, quia imbecilles reddunt: non lactea sola, quia materiam seminalem minùs spirituosam reddunt; ambo ergò combinanda: Vid. Velschius *Hecat.* 2. *p.* 10. Ista ergò, quæ materiam genituræ suggerunt, ova recentia, aut etiam sorbilia, hinc vitellum ovi recens unum alterumvè haustũ, seu totum conquassatum, & cum vino Hispanico mistum & ita bibitum est optimum, teste Lindano. Huic misturæ si addantur aliquot grana ambræ, aut quædam aromatica, ut sunt cubebæ, nux moschata, aut etiam species diapipereon, erit mistura, quæ mirè armat in Venerem, & semen augendo, & simul membrum genitale stimulando. Hinc optimum est ad imitationem Solenandri *Sect.* 4. *Conf.* 17. ut lac dulce recipiamus cum pipere, quod in specie tempore æstivo ad augmentandum semen tanquam optimum commendat pro usu quotidiano:

℞. *Lactis* ℥iij.
sacch. ʒiij. ʒß. l. ℥j.
piperis ʒß.
Mista hauriantur pro una vice.

Hisce accensendi sunt testiculi gallorum exsiccati quorum efficacia nota est ex Amato Lusitano *Cent.* 2. *Cur.* 18. & Schenckio *in observ. l.* 4. Unde Itali farcimina ex cristis & testiculis gallorum cum sanguine galli irroratis parata, mirè commendant. His & similibus simul acria stimulantia, & specificè Venerem excitantia adduntur.

Quæ spirituositate & acrimoniâ aromaticâ volatili fermentum testium acuunt, sunt radix zingiberis, tàm pulverisata, quàm in India condita, ejusque syrupus conservativus, cubebæ, caryophylli, galanga, cinnamomum, macis, crocus, cardamomum. Præter hæc aromata verò sunt semen fraxini seu lingua avis, semen sinapi, anisi, fœniculi, nasturtii, erucæ. Pertinet huc etiam castoreum, baccæ sabinæ pulverisatæ, & borrax Veneta, de qua vid. Amatus Lusitanus. Ex dictis aromatibus fiunt variæ species officinarum, species diatrion pipereõ, diambræ, diamoschi, Venereæ Mynsichtii, dia-galangæ, &c. rotulæ stimulantes Mynsichtii cum ambræ & opii gr. j. l. ij. item ▽ magnanimitatis Laurembergii cum cephalicis & vino Malvatico, & spiritus formicarum. Præter testiculos & cristam galli habetur singularissimus ∽ sanguinis galli ex sanguine aliquantulum putrefacto destillatus; vel exsiccatus hujus pulvis cum pauco ambræ. De Satyrio condito res nota est, sc. ista species, quæ cynosorchis vocatur, Knaben-Kraut/Hundes-Häuptlein/rc. Hæc duos habet bulbos, unum turgidum, alterum flaccidum, quorum is, qui hoc anno fuit turgidus, altero fit flaccidus, & qui fuit flaccidus, turgidus: Jam bulbus iste cynosorchidos turgidus insigniter commendatur ad Venerem stimulandam, & augendam genituram; sicut contrà alter bulbus flaccidus Venerem imminuit, unde ex hac radice satyrii paratur electuarium diasatyrii Augustanũ, & essentia Satyrii Crollii: imprimis si misceatur cum aqua magnanimitatis, simulque addatur spiritus sanguinis galli. Etiam radix eryngii condita laudatur, ut & Electuarium magnanimitatis Mynsichtii. De ambra res nota est, quod in forma essentiæ, imprimis si cum certa quantitate opii fiat, aut quacunq; ratione usurpata mirè spiritus reficiat, & insigniter Venerem stimulet. Ex opio & ambra etiam parantur pilulæ ad diuturniorem Venerem reddendam. ℞ auri cum oleo cinnamomi, cantharides aliis permisti, multùm valent ad intensiùs stimulandam Venerem: exemplum videb. in Platero *obs. pagin.* 139. pro quo scopo etiam paratur essentia cantharidum ad imitationem Bartholini cum infusione vini.

Cau-

Cautè verò adhibendi sunt cantharides. Sanguis & cerebrum cervi aut tauri Veneri inhiantis, ex eoque parata remedia, insigniter Venerem stimulare solent. Sanguis & cerebella passerum, præcipuè in actu Venereo transfossorum, fuit secretum pro stimulo Venereo Comitis à Pappenheim, in re Venerea & Martiali excellentissimi. Sanguis & testiculi cervi in actu Venereo transfossi fuit singulare arcanum Venereum cujusdam Principis. Alii commendant potius priapum cervinum exscissum ex cervo interfecto, dum in amore est; Nam ℨj pulveris talis priapi cervini cum ovo sorbili misti, & pauco vino generoso superlito, egregiè profuit: vid. Solenander *Consf.* 19. *Sect.* 4. Tauri priapus laudatur apud Bartholinum *Cent.* 6. *Hist.* 60. Notabile est & hoc, quod rasura cornu tauri in ipso coitu abrasa mirè conducat Venerem conciliando & excitando: Et hæc fuit secretum *Comitis Solmensis.* Hisce addantur, quæ *κατ᾽ ἐξοχὴν* Venerem amare dicuntur, ut ambra, moschus, zibethum, cum oleis destillatis aromatum subacta & impraegnata.

Ex quibus varia in usu sunt simplicia & composita, v. gr. borrax in ovo sorbili assumptus, item cum saccharo mixtus, & cum pomo assato assumptus, quo utitur Dux Saxo-Lauenburgicus, &c. Nonnullis tale remedium in usu est: Recipiunt vinum generosum malvaticum, addunt vitella ovorum recentia, acuata cum aliquot granis ambræ, vel aliis aromatibus, vel speciebus aromaticis, & exhibent pro potu, qui unâ vice stimulat Venerem. Principis cujusdam secretum fuit sequens:

℞. ℴ *pistac. rec. express.* cochl. j.
vitell. ovi, No. j.
ambræ, quantum capit cultelli cuspis.
sacchari Candi, quantum capiunt 3. cultelli cusp.

In cineribus calidis mista egregiè Veneri prodesse dicunt.

Faciunt huc mixturæ, essentiæ, electuaria, morsuli, rotulæ stimulantes Mynsichti, tabulæ viriles Paracelsi, Hartmann. *Prax. cap.* 204. Mixtura virilis Hartmanni *cap.* 204. §. 4. *& similia.*

Trochisci viperini etiam hic locum inveniunt: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *p.* 130. item Hœferus *Herc. Med. pag.* 209. unde pulli viperis nutriti, & cum testiculis gallorum pro alimento assumpti, Principibus inserviunt: Imprimis electuariorum formâ remedia hîc propinari solent, e. g.

℞. *Spec. dia-satyr.* ℥ij.
galang. ʒij.
ambræ.
moschi dulc. â ℈ij.
rasur. priap. cervi. cùm hiat in Venere interfect. ʒiß.
pinear.
pistac.
amygd. dulc. â ℥ß.
sem. erucæ
nasturt.
urtic. l. *sinapi* â ℈j. ad ℈j.

Terantur, & cum *melle F. Conditum* l. *Electuarium.*

Conveniens est, si tale conditum sæpius irroretur c. ▽ cinnamomi, aut magnanimitatis, vel spiritu sanguinis galli, aut formicarum. Loco mellis simpl. convenienter conf. alchermes recipi potest:

℞. *Conf. rad. eryng.*
satyr. â ℥iij.
cortic. citri condit.
zingib. in Ind. cond. â ℥ß.
amygd. dulc.
nuc. pinear.
pistac.
carn. dactyl.
pulp. nucis myrist. â ℥j.
priap. tauri
sem. erucæ
pastinacæ
sinapi â ʒij.
cinnam. l. *cubebar.*
galang.
piperis albi â ʒj.
ℴ *destillat caryoph.* ʒß.

Cum *brod. zingib.* f. *electuarium*: S. **Stärck-Latwerge.**

Quidam addunt pulverem cantharidum, sed non convenit: conveniunt saltem cantharides, ubi deficit erectio penis. Platerus *Observat. libr.* 1. *pag.* 256. pulverem hunc tanquam efficacissimum commendat. Pertinet huc electuarium ad coitum Comitis à Wallenstein, quod sequenti modo componitur:

℞. *Sem. erucæ*
satureja,
urticæ aa. ʒj.
priapi cervi in coitu transfoss.
ras. cornu tauri in coitu abr. aa. ʒij.
ambr. gris. ʒj.
moschi ℈j.
conf. alcherm. ℥x.
mell. despum. q. s.
M. f. electuarium.

Dosis magnitud. juglandis manè & vesperi.

Cum hisce socientur externa nonnulla, quæ & ipsa glandi, perinæo, scroto & testibus, item circa inguina, illinantur: quæ inter est imprimis balsamus apoplecticus, aut balsamus Venereus Mynsichtii, ℴ destillatum piperis, nucis moschatæ. Loco horum ℴ destil-

destillatum macis dictis locis blandè illitum est egregium: possunt addi, si placet, aliquot guttæ olei destillati caryophyllorum & spicæ: vel ex dictis oleis cum axungia castorei vel corpore pro balsamis fiat balsamus. Glans moscho aut zibetho vel balsamo apoplectico inuncta, Venerem stimulat, voluptatem auget, & facilitatur in mulieribus conceptio: item spiritus formicarum externè etiam potest inungi. Tandem fiat linimentum seu balsamum Venereum ex oleo nucis moschatæ expresso, quod misceatur cum aliquot guttis olei destillati caryophyllorum, sic mollescit, hinc adde aliquot grana zibethi & moschi q. pl. quo scrotum, testes & regio pubis inungantur: vel succo ex ovis formicarum expresso parum zibethi admisceatur. Verùm observandum, ubi talia svaveolentia inungantur testibus pro excitanda eorum vi, aut inungantur peni pro augenda voluptate in actu Venereo, ne odor nimis feriat nares, nec simul inungantur talibus nares, aliàs plus nocent, quàm prosunt; nimis enim tunc spiritus afficiuntur, ut minùs possint sufficere actui ipsi seu exercitio Venereo.

Quod attinet defectum testium, si scil. lateant in abdomine, tunc ad restituendos testes in naturalem locum, ut scil. in scrotum descendant, optimus est motus corporis, saltatio ac similia exercitia. Rulandus *in Thes. Pract. pagin.* 282. curavit 2. adolescentes, quorum scrotum testibus erat vacuum, & qui super os pubis jam à nativitate usque retracti fuerant, beneficio balnei emollientis: post quem insessum inunxit locum, ubi erant testiculi cum balsamo sulphuris, hinc successivè detrusit testes in scrotum infra, & hinc sub virga laxiore, injectâ ligaturâ eorum retractionem impedivit.

ARTICULUS II.

De

Testium Inflammatione.

INter testium tumores primatum ducit inflammatio testium & scroti, quæ fit ob sanguinis circulum per testium canales impeditum, indeque obortam sanguinis stagnationem, quæ, cùm continuo affluxus sanguinis augeatur, in tumorem inflammatorium convertitur.

Causa inflammationis testium, uti rarò est interna, ita sæpissimè externa, ut concussio scroti & testium, v. gr. sub equitatione compressio violenta, wenn man sich an den Sattel-Knopff stösset/ vid. M. A. N. C. *ann.* 6. 7. *observat.* 47. *pag.* 81. *&* 82. *& ann.* 9. *&* 10. *observat.* 158. *pagin.* 349. contusio, plagæ & crebra verberum inflictio, ligaturæ violentæ, & quæ sunt aliæ. Interdum gonorrhœæ, in specie virulentæ seu malignæ, suppressio etiam causa solet esse periculosæ testium inflammationis.

DIAGNOSIS.

Inflammatio testium facillimè cognoscitur ex tumore tàm testium, quàm interdum simul scroti à latere testis affecti, conjuncto cum dolore gravi, partim lancinante, partim vehementer pulsante, orto ex sanguinis impedito motu & circulo, cum calore ardente, & denique ex partium vicinarum, sæpissimè scroti, rubore & incalescentia: sicut febris plus minus lenta pro inflammationis ratione observatur. Tactu imprimis dolor exasperatur, & sensus doloris sursum usque ad lumbos ferè porrigitur ratione membranarum, vasa spermatica & testes involventium, membranis circa lumbos continuarum.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Inflammatio testium non contemnenda est, propter gravem dolorem interdum convulsiones inferentem, & metum gangrænæ, in quam, nisi citò discutiatur, transit.

Ubi est inveterata, & ad statum perducta, periculosa est sæpissimè propter abscessum, cui pariter facilè gangræna supervenire solet, faciliùs tamen in scroto inflammato (ut aliquoties vidi in Italia, imprimis ubi causa remota est venenum Venereum) quàm in testibus inflammatis: cui tamen per gangrænam absumpto natura provida substantiam carnosam substituit, quâ muniuntur testes: Vid. Panarollus *Pent.* 1. *cap.* 25. Bartholinus *Centur.* 6. *Histor.* 69. Timæus von Güldenklee/ *in Casibus pagin.* 296. Sennertus *libr.* 3. *Prax. ubi de scroti morbis pag.* 911.

CURA.

Quoad curam testium & scroti inflammationis: hæc ipsa vel

1. Discutienda; idque diversimodè pro causarum ratione, quod ut meliùs fiat, dolor imprimis sistendus est; vel
2. Suppurandus; hinc
3. Abscessus aperiendus, & ulcus mundificandum.

Præmissis ergò universalibus internis, & venæsectione, ubi opus est, curatur per diaphoretica, inflammationem discutientia, imprimis per ea, quæ blando sudore sanguinis circuitum promovent, & quæ aliàs in omnibus inflammationibus in usu sunt.

Externè pro discutiendo tumore & resolvendo præ cæteris expertissimum est cataplasma ex farina fabarum, cum aceto vini, vel solo, vel cum oxycrato, cocta & applicata: cujus aliquot experientias videbitis in Riverii Obser-

Observ. Centur. 2. *observat.* 39. *Cent.* 3. *obs.* 1. *Cent.* 4. *obs.* 74. uti & *in Observationibus communicatis.* Addi etiam commodè potest semen cumini, item flores chamomillæ & meliloti, & magis discutit. Quod si acrius fuerit cataplasma propter acetum, & scrotum excoriari velit, sub decoctione lithargyrii vel cerussæ parum commodè addi potest.

Sic tumor scroti ex percussione curatus fuit per cataplasma ex farina fabarum, hordei, semine cumini, floribus chamomillæ, meliloti, rosarum cum oxymelle, vid. Riverius *observat. commun.*

Posthæc convenit cataplasma ex herba Paridis contusa. Aliàs fieri possunt similia cataplasmata & fotus ex cicuta, solano, agrimonia, vel radice cucumeris asinini, verbena, foliis rutæ, chamomillæ, & similibus, in vino vel posca coctis, & partim tanquam fomentum, partim tanquam cataplasma applicentur: vid. Forestus *lib.* 27 *observ.* 1. *in schol. & observ.* 4. Cataplasma Hartmanni ex *foliis nymphea* & *nasturtii aquatici*, si ana coqu. in aceto rosaceo & vino, & permisceantur cum pauxillo olei rosarum, applicari potest. Quod si testes & scrotum inflammantur ex contagio Venereo post coitum cum meretrice, aut inflammatio dictarum partium conjuncta sit cum gonorrhœa, vel benigna vel maligna, cataplasma ex foliis rutæ & ebuli cum posca coctis applicatum, laudatur ab Hartmanno. Melius adhuc est fomentum Lindani ex decocto radicis chinæ & florum sambuci in cerevisia generosa, aut loco hujus in vino; quo sæpiùs fomententur partes. Fit interdum, ut ex applicatis acrioribus externis oriatur inflammatio dictarum partium, in qua optimus est fotus ex lacte, cui incocti sunt flores chamomillæ & sambuci. Subindè fit, ut acerbus dolor conjungatur cum inflammatis testibus, hic ut sedetur, modò dictis externis optimè adduntur folia hyoscyami.

Aut adduntur his ipsis mucilagines seminis psyllii cum ▽ spermatis ranarum extractæ. Tandem balsamus sulphuris Rulandi ad extra cum oleo nucum paratus, reliquias tumoris absumit.

Quod si modò dictis remediis nequeat discuti inflammatio, sed ad suppurationem tendat, necesse est, ut adjuvemus naturam in suppuratione, & suppuratæ inflammationis apertione. Pro maturanda ergò suppuratione conveniunt maturantia & emollientia in lacte cocta. Præ aliis expertum est emplastrum filii Zachariæ, malaxatum cum balsamo ♃is terebinthinato: item ubi dolor simul urget in suppuratione, qui semper est præsens, tunc recipiantur folia hyoscyami sub cineribus cocta & contusa, excipiantur cum axungia porcina, & reducantur ad formam cataplasmatis, quod dolorem sedat, & simul inflammationem maturat. Quò etiam pertinet unguentum dialthææ, populeum, unguentum dia-chylon, & similia, quæ alias solent maturare tales inflammationes. Maturatus tandem debitè abscessus aperiendus est manu chirurgi, lancettâ, & hinc suppurantibus & exsiccantibus curetur. Vid. Barbette *Anatom. Pract. Part.* 2. *cap.* 2. item M. A. N. C. *Ann.* 2. *observat.* 235. *pag.* 337. *Ann.* 6. & 7. *observat.* 47. *pag.* 87. & *ann.* 9. & 10. *observat.* 158.

ARTICULUS III.
De
Pnevmatocele.

Pnevmatocele est tumor, qui oritur à flatibus, imprimis intra membranas testes involventes collectis; estque saltem inflatio testium, nunc unius solum, nunc utriusque, nunc testis solius, nunc etiam scroti. Pnevmatocele hæc nunc est solitaria, nunc, idque utplurimum, cum hydrocele juncta.

CAUSÆ.

Flatus hi nunc, idque rarius, in scrotum aut vicina loca ex abdomine transmittuntur, nunc, idque frequentissimè, in ipsa parte affecta oriuntur ex nutrimento spermatico membranarum testes obvolventium, quod vitiosè alteratum & corruptum, plus minus, ab acido vitioso per fermentationem inducto transmutatur in flatus; quod malum pueris ferè est familiare.

DIAGNOSIS.

Pnevmatocele cognoscitur, quando testes successivè fiunt tumidi insigniter, sine pondere tamen & gravitate, cum dolore tensivo, simulque scrotum in se est adhuc rugosum & flaccidum. Si verò flatus ipsum scrotum occupant, hoc, si manibus premitur, facilè de loco in locum movetur.

PROGNOSIS.

Pnevmatocele est sine periculo, nisi propter dolorem & tumorem sit molesta.

CURA.

Pnevmatocele, seu hernia flatulenta est omniũ levissima & curatu facillima, discutientib⁹ & carminãtib⁹ saltẽ tractãda. Unde interna, quæ

quæ de flatibus & de colica flatulenta dicta sunt, adhibeantur; in specie remedia ex seminibus 4. calidis majoribus, ex corticibus aurantiorum, floribus chamomillæ, baccis lauri, &c.

Externè ex similibus parentur cataplasmata cum oleo rutæ, chamæmelino, costino, &c. addito V, ut eò meliùs penetrent: Agrimonia in specie valet ad inflammationem testium, vid. Hildanus *centur.* 3. *observat.* 87. His accedunt fotus discutientes, inter quos usitatus est iste ex duplo fabarum farinæ, & parte j. seminis cumini: in quorum defectu commodè usurpari possunt baccæ lauri, imprimis subacti cum fimo vaccino recenti, quod cataplasma mirè discutit; laudatum à Foresto *libr.* 27. *observat.* 25. Optimè convenit fotus, quo Solenander *cons.* 15. tumorem scroti & testium ab humore influente & flatu enatum curavit, cum pannis ibidem intinctis crebriùs applicandis:

℞. *sem. coriandri* ℥ß.
cumini,
anisi ā. ℥ij.
alum. ℥ß.
vini
▽*æ commun.* ā ℔j.

Coqu. invicem leviter, & dicto modo applicetur loco hernioso ex flatibus.

ARTICULUS IV.

De

Hydrocele.

HYdrocele, seu tumor testium aquosus, qui tumori scroti & testium hydropico contradistinguitur, ita dicitur ab aqua, intra testium membranas contentâ. Aliàs tumores testium dicuntur herniæ, propterea saltem, quia cum scroti tumore conjuncti sunt, sed impropriissimè; quia tamen aliquam similitudinem habent cum hernia vera, quæ fit ex descensu intestinorum in scrotum, sic appellari possunt.

CAUSÆ.

Hydrocele oritur à lymphæ recursu ex testibus impedito, dum nempe vasa lymphatica in quodam loco obstructa, & lympham effundunt intra membranas testes involventes. Quod si hæ rumpantur tunicæ, ipsum scrotum in medietate testis affecti etiam impleri solet: sed ferè membrana, in qua colligitur aqua, quò diutiùs stagnat hæc, eò solet fieri spissior, crassior & densior, unde malum redditur contumacius, adeò, ut nec facilè rumpatur, sed potius tumorem plus minùs duriusculum repræsentat.

DIAGNOSIS.

Hydrocele non facilè cognoscitur, in specie quando malum est confirmatum, & membranæ, in quibus collecta aqua, admodum spissæ ac crassiores fiunt; tunc enim subindè tumorem duriusculum, renitentem tactui, repræsentant, adeoque hydrocele similis est herniis carnosis. Interim testi, si herniâ aquosâ laborat, utut sit durus, potest induci fovea, quod in carnosa hernia non fit.

Patet aliàs hydrocele ex sensu fluctuationis cujusdam in scroto seu locis vicinis, dum scil. testes premuntur intra membranas internas, tumor nunc molliusculus, aut facilè tactui cedens percipitur: item scrotum, vel ex toto, vel ex dimidio quasi lucidum ac minùs rugosum apparet, præcipuè si ex opposito candela ponatur, ægerque de pondere & gravitate conqueratur, nec tumor per compressionem aut decubitum resupinatum facile in abdomen recedat, ut in enterocele fit, sed semper ferè ejusdem magnitudinis, rotundus, paulò longior, instar ovi, apparet, neque habet suas vicissitudines, & potiùs incrementum, quàm decrementum sumit, testiculus econtrà tactui ferè occultatur.

Quod si testes soli intumescant, scrotum adhuc rugosum aliquomodò apparet; quod non evenit, ubi præter testes intra scrotum jam aqua collecta fuerit, quod ipsum tunc expansum, & sine rugis conspicitur.

Si verò collectus est humor intra tunicas intimas non potest percipi; nam hic ipse testem relaxare solet.

Prout autem humor lymphaticus aut intra scrotum, aut intra tunicas testium, nunc in superiori, nunc in inferiori loco includitur, etiam diversam tactui formam cum teste plus minùs manifesto aut occultato repræsentat.

PROGNOSIS.

Hydrocele periculo caret, & tantùm dolore & tumore molesta est. Si verò sit inveterata, ita, ut membranæ istam investientes jam tenaciores & firmiores redditæ fuerint, vix sine chirurgia curatur, recens verò adhuc medicamentis discuti potest.

CURA.

In hydrocelis cura imprimis in principio discutientia & resolventia valida applicata conducunt, præmissis & annexis internè essentiâ & extracto elaterii, radice gialappæ, gummi de Peru, & similibus serum superfluum evacuantibus: quin & præmissis diureticis, specialiter succinatis & arcano duplicato, quod feliciter adhibuit Ludovici *in M. A. N. C. ann.* 9. *&* 10. *obs.* 158.

Externè

Externè conveniunt, discutientia & resolventia: quæ inter convenit emplastrum hydropicum Augustanorum, item emplastrum ad hernias Schrœderi cum exuviis serpentum, loco anguillarum, paratum: Vel illinatur balsamum sulphuris Rulandi, vel solum, vel cum unguento althææ mistum.

Si est debilius, convenit hoc emplastrum:

℞. *emplastr. de bacc. lauri*
stercor. caprill. ana ℥iß.
sem. cumini
fl. ♁*is*, aut ♁*is pulverisat.* ana ʒij.
Misc. & malax. c. ℴℴ *ruta & chamomillæ* ana q. s. f. Emplastrum.

Parti tumenti, tàm in hernia aquosa quàm in tumore scroti hydropico, admoveatur.

Loco hujus emplastrum carminativum Mynsichtii scroto applicari potest. Primatum obtinent cochleæ cùm suis testis contusæ, & cataplasmatis modo applicentur, vel solæ, vel cum stercoribus animalium, in specie caprino & vaccino & semine carvi. Vel, quod mirè commendat D. Michaëlis in tumore hydropico conveniens.

℞. *flor. chamom.*
HB. *Parid.* ana M. ij.
farin. fabar. ℥ß. l. ℥j.
sterc. caprill. ℥iij.
pulv. testar. cochlear. ℥ij.
Coque in
▽ *chamom.* part. jv.
+*i destill.* part. j. l. ana part. æqual.
ad consistentiam cataplasmatis scroto applicandi:
D. S.

Zertheilender Umbschlag.

Decocto prius fomentetur scrotum, & demum desuper applicetur cataplasma.

Quod si forsan ex ascite immineat hydrocele, aut tumor scroti hydropicus, tunc petroselinum viride contusum; & scroto impositum, domesticum quidem, sed laudandum est remedium.

Item

℞. *nasturt. aquat.*
nymph. ana part. æqual.

Ex quibus cum aceto rosaceo contusis, addito ℴℴ*eo rosaceo*, paratur cataplasma, quo tumorem testium magnum dolorificum in hydrope, aliis irritis, curavit Rulandus in suis curationibus.

Cataplasma ex farina fabarum cum vino & oxymelite suprà laudatum etiam in hydrocele confert. Conf. Riverius *Centur.* 2. *Observ.* 4.

Sed nihil nobis negotii est cum tumore scroti hydropico, potiùs ad hydrocelen pergimus, quæ si confirmata, medicamentis non potest resolvi aut discuti, quin pertinaciùs resistat, aut si simul substantia corrosa adesse observetur, quæ facilè in cancrum degenerat, ad Chirurgiam accedendum est, quæ duplici modo instituitur: vel in puncturâ, vel castratione. Quoad puncturam: perforatur scrotum; quo perforato simul pertunditur membrana testium extima, in qua solet esse conclusus humor seu lympha. Hæc apertio in hydrocele simplici nullum habet conjunctum periculum, & tutissimè instituitur, utut apertio scroti & testium in tumore ejus aquoso hydropico sit periculosissima: Nam in tumore testium scrotique hydropico aperto utplurimùm supervenire solet gangræna, sive per cauterium potentiale, quod minùs tutum, sive cum ferro, apertio instituatur: Conferatur Bartholinus *Cent.* 3. *Histor.* 69. Confer. Hildanus *Cent.* 4. *observ.* 68. Verùm, utut aperiatur & extrahatur seu evacuetur liquor, nihilominus tamen non semper radicaliter malum curatur, quin periculum est, ne crebriùs recurrat, unde sæpe necesse est, ad tollendam hydrocelen amputatio integri testis hydrocele affecti ut instituatur, præprimis si durior ac spissior fuerit membrana, aut testis gangrænâ affectus sit, ne partes vicinæ corruptæ ex superventu gangrænæ vitæ periculum inferant. Operatio est tuta & extra periculum, modò cum dexteritate obeatur: sc. in latere, ubi est tumor testium aquosus, instituitur apertio scroti inferiùs, & super tumorem vasa præparantia filo interjecto fortiter constringuntur & ligantur, quod celeri manu fiat, quia dolorosum est, postmodum infra ligaturam abscinditur testis unà cum tumore. Vulnus scroti lentè curatur, ut filum, quod extra scrotum propendet, spontè separetur, & tunc citra periculum vulnus scroti coit. De cura hydroceles per sectionem vid. Amatus Lusitanus *Cent.* 4. *Cent.* 2. *Cur.* 84. *& Cent.* 5. *Cur.* 69. ubi singulis 6. mensibus humor sectione evacuandus venit. Sunt etiam, qui ad hydrocelen laudant punctum aureum, quo ipso & solent curare herniam intestinalem, sed minùs tutum, minusque certum est hoc auxilii genus.

ARTICULUS V.
De
Testium Scirrho.

SEquitur tumor testium durus, qui in specie ex inflammatione eorum malè curata oboritur, sine calore, sine febri,

CAUSÆ.

Oriuntur imprimis & sæpissimè ex vitiosa inflammationis curatione, aut insufficiente discussione, quatenus acidum in omni inflammatione præsens & concentratum per modum coagulationis materiam inspissat & indurat; tales scirrhi involvunt interdum nonnihil maligni, quasi cancrosi, præsertim, si punctiones subindè acutæ in iis observentur. Interdum etiam durities seu scirrhus in teste à calculis observatus fuit, post mortem inventis, teste Platero *observ. pag.* 664.

DIAGNOSIS.

Scirrhos testium facillimè cognoscimus tactu: Imprimis tumor durus renitens tactui & indolens, sine calore vel inflammatione, eamque minùs concinnè tractatam sequens, vel alio modo supeverniens, scirrhum innuit.

Quod si subinde punctionis percipiatur sensus, aut cujusdam lancinationis, latentis tumoris cancrosi seu scirrhi nothi oritur suspicio.

PROGNOSIS.

Tumores testium scirrhosi per se parum periculi habent conjunctum, nisi interdum dolor punctorius accesserit; tunc enim ad cancrum inclinant, & ita periculum latentis cancri incutiunt.

CURA.

Quodsi testes inflammati ex perversa cura in tumores & scirrhum degenerent, fiatque tumor durus ac scirrhosus, hic emolliatur ac discutiatur materia collecta: id quod tamen difficulter fit.

Pro quo scopo conveniunt præ cæteris gummata in aceto soluta, & sunt primariò Ammoniacum, hinc galbanum, bdellium & similia; item emplastra officinalia de cicuta, de Ammoniaco; (Nam hoc ipso Forestus curavit testem insigniter scirrhosum post inflammationem, idque omnibus remediis aliis irritis in *lib.* 27. *observ.* 5.) Balsamum sulphuris & emplastrum diasulphuris Rulandi. Convenienter etiam cum emplastro Ammoniaco miscetur emplastrum de cicuta, si ambo malaxentur cum oleo chamomillæ, ac ita applicentur; resolvunt namque testium scirrhos, e. g.

℞. *Gum. Amm. c.* + *solut.*
empl. de cicut. ana q. s.
Dissol. malax. c. s. q. ☍ *destillati* ♀i l. *ligni Guajaci*, & inducantur super linteum.

Imponitur loco affecto, alternis diebus novum imponendo.

Quibus etiam semen & folia hyoscyami addere licet; nam tali cerato apostema frigidum & durum scroti ac testium curatum fuit à Foresto *l. a. observ.* 7. Efficacissimum quoque est hoc:

℞. *Rad. alth.*
fr. halicacabi ana M. j.
rad. mandrag. rec. ℥vj.
Coqu. in s. q. *sapæ*, & contundantur, & per cribrum trajiciantur: adde
opopan.
bdellii
g. amm. in vino sol. ana ʒvj.
styrac. ʒiij.
c. s. q. ▽ *chamom.* f. Cataplasma, vel cum *cera* f. Emplastrum.

Aliud Emplastrum expertum videb. in Timæo von Güldenklee/ *in Cas. lib.* 6. *Cons.* 12. *pag.* 271. quod præmisso fotu emolliente, & suffitu vaporis aceti ex lapide lateritio seu silice candente excitati applicavit, & quo ipso discussit scirrhum.

Observandum tamen in scirrho testium, si simul is sit dolorosus, cautè esse procedendum, ne in cancrum degenerare faciamus eundem; unde oleosa mucilaginosa, & quæ aliàs propriè emollientia dicuntur, sunt omittenda, & in solis Gummatis & similibus persistendum.

Forsan vinacea hîc non sunt inutilia: Sic enim Borellus *Cent.* 2. *observ.* 42. refert dolorem & tumorem cum inflammatione sæpiùs recurrentes, demersione femorum in vinacea calida curatos.

Quod si à suppressa gonorrhœa, præsertim Gallica, supersit tumor durus, applicari potest emplastrum de ranis cum Mercurio, vid. M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. *Append. pag.* 62.

Quod si in pus abeat substantia tumoris, maturè apertio fiat, ne integra testis substantia corrumpatur, aut gangræna superveniat, quin & subindè necessum est, testem tùm exscindere.

ARTICULUS VI.

De

Sarcocele.

PRæter dictum tumorem scirrhosum & alius tumor durus supervenit testibus, qui affectus vocatur sarcocele seu hernia carnosa: nempe caro quædam superflua his interdum adnascitur, nunc tantùm alteri, nunc utrique, quando occasione quadam externâ læduntur partim fibræ nerveæ, partim carneæ, ubi circa dictas fibras læsas coagulatur & exoritur excrescentia quædam carnea, medii generis intra fibras carneas & nerveas, eaque duplex: nunc dolens, maligna, cancrosa, cum punctionibus variis mole-

molesta; nunc indolens. Hæc ipsa sarcocele communis est ambobus testibus; Siquidem tàm in dextro, quàm in sinistro & hydrocele & sarcocele observata fuit, quod observandum contra Hildanum *in observ. Chirurgicis Centur.* 4. *observat.* 64. qui refert, dextrum testiculum imprimis sarcocele, sinistrum verò testiculum hydrocele laborare. Nam Riolanus *Anthropologiæ lib.* 2. *cap.* 31. in dextro testiculo ter hydrocelen vidit; sicuti etiam aliquando in sinistro teste herniam carnosam, quin & talis caro non solùm testibus, sed etiam membranæ dartos seu scroti internæ non raro adhæret, citra testium contactum. Tumor observatur in scroto durus, successivè auctus, ferè indolens, interdum, si malignus, punctorius dolor adest.

CAUSÆ.

Oriuntur hi tumores carnosi utplurimum à læsione testium externa, contusione, ictu, lapsu, laceratione, &c. Nam uti hæ, & similes causæ aliæ, inflammationem interdum inducunt; ita etiam interdum, laceratis fibris atque membranis, & vasculis testium ruptis & laceratis, alimentum proximum & sanguis in motu nonnihil sistuntur, & in poris hinc inde uberiùs coacervantur & alterantur, & tandem successivè in substantiam talem carnosam, plùs minùs notham assimilantur ac transmutantur, simili modo, ac si, ut rectè loquitur Sennertus, in arboribus cortex externus lædatur, ex affluente alimento nodi fieri solent. Probè tamen hîc quoque observandum est, ne, ut suprà monitum, lympha intra crassefactam membranam densiùs constricta ramicis carnosi seu sarcoceles faciem imponat. Neque confundenda est hæc cum tumore epididymidum, quæ seminali materiâ tumidæ speciem sarcoceles incautis inferre solent, vid. Barbette *in Chirurg.* Siquidem subindè præ seminalis succi copia epididymides ita tument, ut non rarò testium molem repræsentent; aut superent; idque propter sui extensionem non absque duritie; aut quando testiculi sunt scirrhosi, unde in epididymides copiosius sanguis influit; aut etiam quando copia talis adest succi seminalis, ut copiosiùs collectus in epididymidibus, & ibi suppressus. Epididymides tumere faciat, adeò ut ex tali causa observatum fuerit, epididymides mole interdum ipsos testes, æquasse. Inveterata etiam hydrocele propter densitatem membranarum sarcocelen interdum mentitur.

DIAGNOSIS.

Sarcocele ex tumore duro indolente, & ferè scirrhoso, vel teste incumbente aut adnato, vel ipso scroto adhærente, patet, immutabilis est, constans potiùs, subindè accrescens quasi ponderis testi adhærentis sensum percipiunt ægri: Sin verò simul dolet, periculum est, ne sit caro cancrosa.

Successivè ad molem talem succrescit caro hæc, & ex insensibili principio sensim augetur, secus ac in aliis testium tumoribus.

Interim tamen non confundenda est sarcocele cum tumore prostatarum, quorum signa distinctiva jam explicui.

PROGNOSIS.

Tumores testium carnosi non admodùm periculosi sunt, nisi quod propter accedentem dolorem punctorium cancer metuendus sit. Sarcocele ergò si est dolens & maligna cancrosa, non est tangenda.

CURA.

Sarcocele incipiens curatur internè per medicamenta, imò si tantillum inveterata, non nisi vel ipsius carnis, abscissione, vel testis ipsius ex sectione: Vid. Barbette *in chirurg. p.* 1. *cap.* 25. Hieronymus ab Aquapendente, & Scultetus *in Armament. Chirurg.* In cura ergò, præmissis universalibus, attenuantibus & exsiccantibus, aut tumoris incrementum præcavendum, aut ipse tumor successivè absumendus: Pro hoc scopo inter remedia interna conveniunt terrea calcinata & alcalisata, quæ in strumarum cura solent esse in usu, v. g. pulvis contra strumas usitatus Arnoldi Villanovani: Lotichii *in obs. pag.* 514. ex spongiis combustis, cynosbati, lapide spongiæ, ex radice consolidæ majoris, herniaria perfoliata, terra sigillata, &c. conflatus. Item pulvis radicis ononidis meretur laudem, qui ad ℨj. per plures menses usurpatus non tantùmodò à Matthiolo, sed etiam ab Hornio *in Cista Medica*, Sculteto *in Armam. Chirurg. obs.* 74. Bartholini, *Act. Med. Hafn. Vol.* 1. *pag.* 189. & in *Ep. Cent.* 4. *Epist.* 13. *&* 14. *pag.* 52. *&* 57. admodùm commendatur; item ejus decoctum & essentia, ut & spiritus ⊖is dulcis, tàm internè assumptus, quàm tumori externè illitus, ab Agricola commendatur *Comm. in Poppium.* Verùm interna parùm præstant, cùm & exterrna non semper satisfaciant scopo. Antequam tamen ad excissionem testis sarcocele affecti perveniamus, applicanda sunt externa potenter emollientia & resolventia: quæ inter imprimis sunt fotus ex cineribus sarmentorum vitis cum nitro & aceto mistus & applicatus, emplastrum diasulphuris Rulandi, item cataplasma ex 🜔e, & testis cochlearum cum aceto; Item luta thermarum in ipsis thermis applicata scroto, usurpantur. Primatum ducunt gummata penetrantia & resolventia, & hujusmodi tumores nunc emollientia, nunc suppurationem eorum

rum promoventia; unde gummi Ammoniacum, & ex eodem paratum cerotum & emplastrum, hic suam meretur commendationem: Sic in Sculteti *Armam. Chirurg. obs.* 47. habetur emplastrum ex Ammoniaco expertum contra sarcocelen vel usurpetur emplastrum, quod præscribit Lotichius *in observat. pag.* 514. & ipsi tanquam secretum communicatum fuit â quodam Lithotomo, tàm contra aquosam, quàm carnosam herniam.

Emplastrum aliud ad hernias carnosas commendatum videb. in Scriptis Paracelsi, *Tom.* 5. *Cons.* 3.

Si suppuratur, loco convenienti aperiatur, aut facta apertura spontanea, apostemati aperto imponendum est emplastrum ex gummis & colophonia, donec materia resoluta evacuetur, quod emplastro stiptico debito modo ulteriùs tractandum & consolidandum venit. Si non metuat æger de impotentia Venerea, optimum est applicare emplastrum de ranis Vigonis cum Mercurio, sed propter Mercurium periculosum est, ne destruatur vis testium. Thermarum usus sarcocelen si non planè discutit, earundem tamen incrementum avertere solet. Ubi talia & similia non juvant, sectio instituenda, & cum tumore testiculus amputandus: Apertio facienda, ubi tumor fuerit minor, in scroto à latere: Ubi verò altius in vasa præparantia adscenderit tumor, apertio facienda in sanguine supra os pubis ubi vasa spermatica descendunt ad scrotum, & ibi vel substantia carnosa solitaria sectione tollenda, vel unà cum teste excrescentia exscindenda, & ligatio, uti artis est, facienda.

ARTICULUS VII.
De
Hernia Varicosa.

PArs affecta tumoris testium varicosi, dicti hernia varicosa seu κιρσοκήλη, sunt vasa spermatica, præsertim venosa, ad testes protensa, quæ subinde dilatantur, & tumorem circa testem in scroto efficiunt: Nam vasa hæc super testes in varios anfractus, in varias inter se anastomoses, invicem intexuntur & contorquentur, ut inde vasa pampiniformia dicantur. Quod si fiat, ut sanguis refluens crassior ob aliquod impedimentum in ejusdem motu circulari, in his anfractibus seu amplexibus circa valvulas hærens, ibidem stagnet, fit, ut venæ circa valvulas laxatæ in uno loco plus, in altero minus & inæqualiter distentæ hinc indè circa testem tumeant, & tandem talem tumorem interruptum seu inæqualem & varicosum, nunc eminentem, nunc depressum constituant, ubi contactus testium inæqualis est, tuncque hinc inde crispaturæ quasi se offerunt. Tumor rarò est adeò ingens, & cùm testis tumidus tangitur, quasi funiculi tensi hinc indè obliquè distributi, & nodi inæqualiter uvæ in modum conglomerati observantur cum testiculi plus minus relaxatione. Indolens ferè est malum, interdum tamen, dum intestina flatibus sunt distenta, aut pedes refrigerantur, aut vasa ista quavis ex causa dilatantur, dolor aliqualis percipitur. Fit utplurimùm à causa externa, saltu nimio, casu, interdum etiam refrigeratione & humectatione scroti nimia.

DIAGNOSIS.

Κιρσοκήλη, seu hernia varicosa tactu patet; dum vasa testium tumida hinc inde percipiuntur instar funiculorum hinc inde complicatorum; teste ipso laxiùs utplurimùm propendente, nisi cum flatus intestina distendunt, aut pedes refrigerantur, aut graviore conatu feces alvinæ excernuntur. Dolor subindè hunc tumorem comitari solet.

PROGNOSIS.

Cirsocele difficile malum est, & quod etiam interdum cancrosi aliquid occultum habet.

CURA.

Quoad curam: Tumor varicosus medicamentis internis curatu difficilis est: attenuantibus tamen & dissolventibus curatio tentanda, in quem finem laudatur imprimis unguentum basilicum, pinguedinibus emollientibus & medullis animalium si imprimis conjungatur & applicetur, donec emolliatur tumor varicosus, Autore Ferrara *obs. Chirurg. lib.* 1. *pag.* 58. Item applicari potest emplastrũ de mucilaginibus, mixtum cum ana gummi Ammoniaci in vino soluti, & emplastri de Ammoniaco; vel solum ♂ Philosophorum probè rectificatum illitum loco hernioso discutit eosdem tumores. Thermarum etiam externus usus observatus fuit admodum proficuus, si non planè discutit, earundem tamen incrementum inhibet. Hernia autem varicosa inveterata non curari potest citra chirurgiam.

CAPUT II.
De
Læsa Genituræ Virilis Retentione & Excretione.

LÆditur naturalis genituræ retentio & excretio 4. modis:

1. Quando genitura citra coitum effluit.
2. Quando in coitu nimis citò ejaculatur.
3. Quando in coitu nimis tardè emittitur; &
4. Quando nulla genitura neque in neque extra coitum excerni potest.

ARTI-

ARTICULUS I.
De
Genituræ citra Coitum Excretione.

QUoad 1. quando citra coitum genitura effluit, vel hoc interdum tantùm nocturno tempore moderatè cum insomniis, & juncta voluptate Venerea effunditur, diciturque tunc pollutio nocturna, quæ res est omninò naturalis, & quæ, quà talis, Medico Practico non subjicitur.

Vel semen effluit noctu sæpiùs, idque imprimis citra sensum Venereum, imò etiam subindè interdiu, frequentiùs, aut rariùs, citra voluptatem, interdum cum dolore, ac sine seu citra membri tensionem, &c. tunc talis fluxus genituræ gonorrhœa appellatur, à ῥέω fluo, & γονὴ.

Hanc gonorrhœam melioris methodi ergò distinguam in veram & notham: Gonorrhœa vera est, quando vera materia seminalis, aut ipsi saltem proximè similis, in testibus tamen elaborata, crebrò nimis & copiosiùs effluit, tàm noctu, citra tentiginem, quàm interdiu, flaccido etiam pene: Notha gonorrhœa verò est, quando alia materia vitiosa, vel liquamen serosum plus minus acre, aut decolor aut fœtidum, loco seminis ex pene continuò effunditur, eaque ex prostatis.

MEMBRUM I.
De
Gonorrhœa Vera.

IN gonorrhœa vera ægri fiunt graciles circa lumbos, & impotentes in motu: Conqueruntur de lassitudine & debilitate crurum capitisque: Supervenit huic ipsi atrophia corporis, & imprimis debiles & pallidi fiunt, oculorumque orbitæ excavatæ apparent: Visus & oculorum fulgor perit, quin potiùs oculi quasi opaci aut cornei, & minus lucidi solent perspici: Tandem fiunt tremuli, appetitus perit, functiones animales sensim deficiunt, cùm semper cum genitura aliquid spiritus genitalis simul effluere soleat, & ad tabem dorsalem pergunt, eamque duplicem: de qua vid. Willisius *Pharm. Ration.*

PARS AFFECTA.

Pars primariò affecta sunt vesiculæ seminales, in quas ex vasis deferentibus defertur genitura, & in quibus solet retineri, donec vel spontaneo impetu, vel in coitu debeat effundi.

CAUSÆ.

Gonorrhœa vera triplici fit ex causa: nempe 1. à nimia copia aut abundantia genituræ, unà cum laudabili ejusdem consistentia, aut nimia ejus excitata turgescentia; unde non tantùm uberior & continuus Veneris stimulus adest, sed etiam, ubi genitura paulatim turgescere incipit, levi occasione, impetu facto, ex vesiculis seminalibus mox erumpit, & cum voluptate ejaculatur.

Causæ remotæ sunt victus largior & lautior, potus vini dulcis generosi, vitæ genus laboribus, tàm corporis quàm animi, vacuum, meditationes & conversationes circa objecta Venerea, Veneris consuetæ abstinentia, &c. quò etiam facit situs corporis, quando dormientes nocturno tempore imprimis dorso diutiùs supini incumbunt; tunc enim sanguis in regionibus abdominis posterioribus & exterioribus uberiùs coacervatus, indeque magis incalescens, etiam per vasa spermatica aliaque ad pudenda derivata, intensè calefaciendo genituram abundantem, hinc turgere, hinc stimulare, & tandem, spirituum animalium superveniente impetu, erumpere facit: id quod fit non tantùm juvenibus, sed etiam in viduis, quæ à Venere solita abstinere coguntur. Par quoad effectum est ratio flagrorum ad rem Veneream interdum utilium: de quo vid. Meibomius *Tract. de usu flagrorum in Re Venerea.* Gonorrhœa talis nocturno imprimis tempore accidit.

Sin verò cum dicta genituræ abundantia seminales vesiculæ simul nonnihil laxæ & flaccidæ, aut etiam meatus in urethram, ex iisdem nempe vesiculis, patentiores solito sint, in talibus levi datâ occasione & turgescentia etiam interdiu genitura subindè elabi solet, accedente membri tensione, & aliquali Venereo pruritu, idque, quod excernitur, est copiosum, crassiusculum, candidum, glutinosum, & naturaliter constitutum, uno nomine: genitura naturaliter constituta, idque imprimis cum stimulo aut pruritu Venereo. Unde mulieres frequenter vel intensius cogitantes de re Venerea, ut noctu facilè genituram ejaculantur, ita etiam interdiu quandoque.

2. Fit etiam gonorrhœa vera à nimia acrimonia genituræ, specifico sapore acido, aut salso, seu aromatico imprægnatæ; unde & irritantur partes genitales, in specie vesiculæ seminales, continuo pruritu Venereo, & prætereà ista irritatione fibræ vesicularum seminalium & vicinorum musculorum, in specie elevatorum, ad sui contractionem coguntur, adeoque ita genitura effunditur: hæcque una ex frequentibus gonorrhœæ est causis. Genitura in principio apparet laudabilis, attamen nunc est magis tenuis, &c. Acrimonia tunc peccans solet esse acida utplurimum, quæ cum sero ad dictas partes delata, solet irritare has partes.

Causæ remotæ, quæ vel genituram acriorem generare & alterare, vel vesiculas seminales & vicinas partes magis stimulare valent,

sunt imprimis copiosius assumpta acriora, aromatica, sinapi, eruca & in specie piperata. Item in iis, qui jam hoc vitio laborant, acida volatilia plus minus vinosa, ut sunt præter vinum, cerevisiæ triticeæ, &c. Sic enim Schenckius *l.* 4. *observ. pag.* 536. ex Bruyerino *l.* 8. *cap.* 43. *de recibaria*, refert, quendam gonorrhœam sisymbrio seu nasturtio aquatico comesto semper pro lubitu, quoties voluit, provocasset: Hinc etiam purgantia assumpta acrimoniâ volatili nimiâ quosdam sæpius partes genitales stimulando, ad Venerem & gonorrhœam stimulant. Exempla videbitis in Timæo von Güldenklee/ & Platero. Cantharides quoque perversè usurpatæ gonorrhœam, acrimoniâ suâ acuendo semen, & vellicando vesiculas seminales, inferunt. Facit & huc constitutio massæ sanguineæ paulò acrior, aut sero salsiore prædita, quod imminuens chylosam materiam, genituram reddit acriorem & stimulantem: hinc in scorbuticis, & iis, qui laborant malo hypochondriaco confirmato propter serum massæ sanguineæ, salsius & acrius, genituræ simul plus minus commistum, adeoq; acriorem ferè genituram reddens, stimulando hoc malum subinde infertur. In tali casu genitura nocturno pariter ac diurno tempore, nocturno tamen frequentiùs, cùm voluptate Venerea effluit, prout plus minùs spirituosa fuerit genitura, aut prout plus minùs à naturali statu recesserit, licet non absque pruritu fortiori, continuo stimulo Venereo ac tentigine sæpiùs urgente; unde & priapismus interdum conjungitur, vel dolor. In specie observanda est materia excreta, quæ nunc tenuior & liquidior, nunc spissior; illa acrior, hæc minus acris.

3. Fit gonorrhœa vera ex nimia tenuitate genituræ, concurrente tunc simul nimiâ seminalium vesicularum laxitate & flacciditate, non secùs ac prostatarum glandularum, nimiâque aperturâ seu hiscentiâ meatuum ex dictis vesiculis in urethram patentium. Unde & aquosa genitura, dum non ritè continetur, facilè effluit: quia laxatis ac atonia seu nimiâ relaxatione affectis vesiculis, ista contineri aut retineri nequit: quæ laxitas vix sponte à causa interna induci potest, sed ferè semper agnoscit causam antecedentem, & fit vel propter nimium, præsertim junioribus annis, Veneris abusum, vel utplurimum propter nefariam manustuprationem, quâ sæpius reiteratâ & testes laxantur & fermentum eorum debilitatur: Exemplum hujus rei habet Timæus von Güldenklee/ *Cas.* 49. *libr.* 3. de Studioso Juris, qui tali damnato modo gonorrhœam sibi contraxit. Patent etiam glandulæ prostatæ poris quibusdam in urethram, quod evidenter apparet in iis, qui gonorrhœa obiere, cujus gonorrhœæ non rarò hi pori dilatati propria sedes sunt: Vid. Bartholinus *Anat. pag.* 144. Genitura quæ tunc effluit, est vel crassa & laudabilis, vel tandem tenuis admodùm, aquosa & serosa plus solito: Illud evenit, si nullum in testibus junctum est vitium, eorum vis est adhuc laudabilis: Hoc vero, si testes simul laborent. Hinc etiam vesiculis seminalibus nimis laxatis, sine insignioris voluptatis aut sine vehementioris tentiginis sensu, interdum non advertentibus, elabitur talis genitura, vel statim ad levem imaginationem Veneream, vel ad levem fœminæ contactum hoc ipsum sponte exilit, effluit, interdiu pariter ac noctu, aut ad alvi exonerationem paulò laboriosiorem exprimitur. Adeoque pars affecta in gonorrhœa vera primariò sunt vesiculæ seminales.

DIAGNOSIS.

Species gonorrhœæ veræ sunt variæ, cujus diagnosis & causarum distinctio partim ex ægro, partim ex recensitis est manifesta. Hoc tantùm addo: quoniam genitura semel excreta novo subindè supplemento ex massa sanguinea resarcitur, fit exindè, ut defraudato corpori succo suo rorido & chylo nutritio, tales ægri gracilescant, & tabe dorsali corripiantur.

PROGNOSIS.

Quod attinet prognosin gonorrhœæ: Recens facilis curatu, minusque periculosa est: inveterata verò grave est malum, & difficiliùs curatur. Dum enim diutiùs continuatur, hominem tandem contabescere, & succumbere lethaliter cogit: vel eosdem in operationibus animalibus hebetat: supervenit imprimis febris hecticæ similis, cum tali atrophiæ specie, qualis est tabes dorsalis noviter nuptorum: qualis hectica tunc difficillimæ est curationis.

Ulteriùs gonorrhœa diuturna non subitò nimis supprimenda est, imprimis ubi inclinat nonnihil ad virulentiam Veneream: Metus enim est, ne materia anteà copiosiùs affluens suppressa, & interdum à naturali statu deficiens, inflammationem, aut supervenientem durum tumorem plus minus scirrhosum, ac varia symptomata testium inducat, ex stagnatione & regurgitatione materiæ excerni consuetæ.

Gonorrhœæ deploratæ indicium habetur, quæ digito in anum immisso renitentiam habet ad sensum, aut si catheter argenteus intrusus sublividus extrahatur: Tumoris nempe aut abscessus ulcerati illud: hoc verò ichoris gangrænosi, indicium est: quod tamen potius de gonorrhœa notha maligna, quàm de gonorrhœa vera, intelligendum videtur. Conf. M. A N. C. *Ann.* 4. & 5. *App. p.* 59.

CURA.

Quod attinet curam: In hac causæ imprimis removendæ sunt, adeoque aut genitura

tura imminuenda, aut ejus fervor & acrimonia temperanda, aut denique testium fermento roborato partes laxæ constringentibus firmandæ.

Pro quibus scopis obtinendis semper observandum simul:

1. Ut habeatur ratio acidi aut acris in quavis ferè gonorrhœa, plùs minùs peccantis.
2. Habenda est ratio testium, an ritè constituti sint, ac genituram vel naturaliter, vel defectuosè conficiant: id quod præter eorum flacciditatem & mollitiem, & pendulum nimis situm, & ipsa genitura excreta plus minus à naturali statu degenerans, ostendit: adeoque cavendum, ne remediis quibusdam præposterè abhibitis destruatur vis generativa.

Remedia ergò, quæ in genituræ copia conveniunt, sunt ea, quæ materiam seminalem imminuunt: aut genituram turgescentem compescunt, & fermentum testium plus minus enervant. Instituatur ergò diæta parcior ex alimentis parum acidioribus, minùs chylosum succum suggerentibus, unà cum vigiliis & exercitiis corporis, quæ partim chyli cum sanguine assimulationem faciunt, & partim per transspirationem eandem imminuunt. Quæ fermentum testium enervant, sunt imprimis acida, vitriolata & nitrata, quæ vim genitalem admodum infringunt: Præ reliquis ∼ ⊕li, & ⦶ crudum dosi ℈j. bis vel ter assumpta, sunt egregia. Loco horum temperata sunt succus citri, granatorum, succus limonum; unde experimentum Sylvatici *Cent.* 4. *Consf.* 1. non est inefficax.

Petrus Johannes Faber ad curandam gonorrhœam propinat succum limonum, cui instillavit spiritum terebinthinæ, unà cum tantillo camphoræ. Solutiones coralliorum cum succo citri etiam laudantur. Portò radix & flores nymphææ albæ, nec non absinthium, commendantur; item millefolium album, myrtha, sperniola Crollii, semen agni casti seu viticis: uti etiam semina cannabis, papaveris albi, lactucæ, plantaginis, &c. quacunque ratione usurpata. In specie semen cannabis ad inveteratas etiam, & tantum non desperatas gonorrhœas commendatur, si ex eodem, non secus ac ex reliquis seminibus, cum aqua castitatis fiant emulsiones; quæ tamen emulsiones cum cautela usurpandæ, cùm semen cannabis propter vim narcoticam sit hostile spiritibus animalibus.

Convenit præthereà urtica mortua seu galeopsis flore albo, quæ ex signatura commendatur à Carrichtero, si decoctum propinetur cum vino: Præthereà res nota est de mentha, item de ruta, de portulaca & similibus; unde sunt, qui insigniter commendant sequentem pulverem: scil.

℞. *fol. menthæ*
rutæ
sem. agni casti
gall. pulverif. a. q. v.

Cujus pulveris ʒij. propinarit in vino chalybeato, quotidie repetendo. Conf. Helidæus Paduanus *in observ. pag.* 170. *&* 171.

Succus item millefolii ad ʒij. cum lacte dulci exhibitus gonorrhœam totaliter curare referunt, imprimis ubi succus simul lactucæ cum camphora externè testibus applicetur. Alii succum malvæ expressum, & in dicto vehiculo adhibitum laudant. Pertinet huc quævis essentia castitatis, quam videb. in Mynsichto & Riverio. Præ cæteris efficax est, idque propter admistam terebinthinam, ▽ ad gonorrhœam Riverii, *Centur.* 1. *Observat.* 25. *& in Cent.* 2. *Observat.* 30. Prostat etiam in officinis nostris ▽ castitatis Mynsichti, sed compositio ejus est admodum inepta; multa enim continet, quæ nihil per alembicum transmittunt; vid. Zwelfferus *in Pharm. Reg.* Potiùs loco ejusdem è seminibus ingredientibus fiat emulsio cum aquis destillatis illarum plantarum: cui postmodum addi possunt ♄eres reliqui appropriati, 🜨 sigillata, camphora, sacharum ♄i, &c. Terebinthina imprimis conducit, in specie ∼ terebinthinæ, si ipsi addatur saccharum Saturni; hinc enim evadit mistura elegantissimè rubicunda, quæ crebriùs usurpata mirè compescit gonorrhœas.

Quoad secundum scopum: quando gonorrhœa est à causa interna, genituræ nempe acrimonia nimia, conveniunt, quæ acrimoniam istam temperant & corrigunt, & simul aliquali vi stypticâ prædita sunt. Conveniunt ergò corallia rubra, imprimis earundem solutio & ℞ cum spiritu lignorum, aut etiam ℞ coralliorum sassafrata: Deinde Martialia, ut crocus ♂is adstringens, ℞ ♂is adstringens, ♀is ⊕li, & Saturnina, & imprimis succinata, ac quævis ex succino præparata, quæ simul vi diureticâ & abstergendi partes genitales vim habent: scil. succinum album præparatum, quotidiè propinatum in jusculo calido, jejuno stomacho, mirè ad gonorrhœam valet, quo Dn. Ellenbergerus in gonorrhœa usus est: quin & ☍ succini aliis additum in tali casu usurpari potest; per se enim est paulò acriùs, ita, ut tutius solus pulvis usurpetur; Ulteriùs crystallus montana præparata acrimoniam genituræ temperat, & gonorrhœas nimias compescit. Trochisci etiam de carabe possunt usurpari, item mandibulæ lucii piscis. Pertinet huc electuarium seu conditum Lindani; ad cujus imitationem

℞. *Conserv. rof. rubr.*
menth. crisp. ana ℥iß.
oss. sepiæ prap. ʒij.

borrac.

borrac. instar alum. calc. ʒj.
nuc. mosch. ʒß.
syrup. de rosis sicc. q. s.
M. f. exinde electuarium;
D. S.
Temperirende und anhaltende Latwerge.

De hoc quotidiè bis vel ter usurpetur.

Facit huc succus millefolii, vel succus lactucæ mixtus cum camphora; item pulvis Hartmanni. Item emulsiones ex seminibus 4. frigidis cum temperantibus, plantago, decoctum radicis nympheæ albæ, &c.

Ulteriùs terebinthina & quælibet terebinthinata, vi diureticâ genituram vitiosam corrigentia, sunt optima; hinc B. D. Michaëlis militem quendam diu gonorrhœâ afflictum curavit pilulis de terebinthina Cypria cum croco ♂is subactâ nullis aliis adhibitis remediis; vel fiant pilulæ ex terebinthina cum rhabarbaro.

Sicuti os sepiæ præparatum singulare specificum contra has gonorrhœas fuit Hartmanni, & jam laudati Domini D. Michaëlis, qui ipse ordinariò & feliciter utebatur pulvere ex osse sepiæ & ♁io diaphoretico, seu cerussa antimoniali, quæ mista à ʒß. ad ʒj. per aliquot dies propinavit, nullis aliis adhibitis remediis, nisi quod interdum succinum præparatum, aut trochiscos de carabe simul adhiberet: nam & ♁ diaphoreticum simplex & Martiale cum aqua plantaginis haustum gonorrhœas sistit; sicuti etiam bezoardicum Martiale, item Venereum, usurpari solet.

Modernorum experimentum est balsamus de Capaiwe ex Indiis allatum, cujus 10. aut 15. guttæ propinantur cum vino Hispanico, vel alio liquore appropriato. Saccharum ♄ni, & cum eodem parata R antiphthisica est admodùm egregia, propter ⊕ ♂is & sacch ♄ni, præsertim quando in gonorrhœa, in specie in lumbis circa regionem renum, ardoris sensus percipitur, unde etiam balsamus ♄ni terebinthinatus, quem describit Hoffmannus *in Clave pag.* 251. multùm contra gonorrhœas laudatur.

Ubi ab acrimonia genituræ penis exulceratio,

℞. *lact. muliebr.* l. *bubul.* ℥jv.
tutiæ prap. ʒij.
aloës epat. ʒj.
sacch. cand. l. *albiss.* ʒß.
M. D. S.
Temperirende Einsprützung.

Cum syringa injiciatur pro una vice ℥ß. ad ʒvj. & aliquandiu retineatur.

Quod si verò præter dictas causas genitura aquosa ac vesicularum seminalium laxitas inducat gonorrhœam veram, in tali casu internè medicamenta ex mentha & absinthio, succino, thure, mastiche, & similibus conferunt. In specie corallia alba, essentia item lignorum, & essentia ligni sassafras, R coralliorum cum spiritu lignorum, item R ♂is adstringens admodum laudantur: succus menthæ cum melle coctus, & ad consistentiam syrupi inspissatus, si ad ℥jß. usurpetur, commendatur à Foresto: Item thus pulverisatum, & cum ▽ plantaginis ad 3. vel 4. dies propinatum, feliciter has gonorrhœas sistit, quod Burseri est secretum. Sed non est adeò sæpè hoc ipsum repetendum, quoniam aliàs etiam urinæ fluxum cohibet. In genere omnia adstringentia blanda conveniunt, quæ inspissant, & fluxilia coagulant, præsertim Martialia & terrea; hinc crocus ♂is quilibet, R ♀is vitrioli, R ♂is adstringens, terræ sigillatæ, bolus Armena cum aceto vel acidis usurpata sunt optima: hinc corallia cum acidis, saccharum Saturni, trochisci de carabe, trochisci de terra sigillata, radix tormentillæ, ejusque extractum, &c. cum saccharo Saturni, & similia sunt optimi usus. Quidam ergò præscribunt pilulas contra gonorrhœam hoc modo:

℞. *Extr. torment.* ʒj.
sacch. Saturni ʒß.
camph. ℈ij.
M. f. pilulæ, quæ subindè usurpentur.

Vel usurpetur decoctum adstringens & electuarium cum simili regimine, quibus Timæus von Güldenklee gonorrhœam ex frequenti manustupratione natam curavit *in Casibus pag.* 191.

Non rarum est, ut post curatas gonorrhœas saltem subtilis liquor aquosus adhuc guttatim interdum prodeat, pro qua gonorrhœa declinante penitus exstirpanda conveniunt imprimis pilulæ Riverii *Cent.* 2. *Obs.* 74. ad cujus imitationem aliquando præscripsi:

℞. *g. Arab.*
tragac.
succini albi prap.
Mumiæ prap.
boli Arm. ana ℈j.
Laud. op. ℈ß.
C. s. q. R. catechu f. pilulæ, pondere gr. j.
Dentur pro 5. dosibus.

Sic & thermæ ac balnea aluminosa naturalia in malo vel graviore, vel contumaciore, conveniunt.

Externè etiam fiant fomenta adstringentia cum vino austeriore, in quo decoquuntur cortices granatorum, balaustia & rosæ; item radix consolidæ majoris, plantago, & similia: aut fiat inunctio perinei ac radicis penis cum oleo myrtillorum, scil.

℞. ♂o *myrtill.* ʒiij.
destillat. mastich. ʒj.
caryoph.
express. nuc. mosch. ana ʒß.
c. pauca cera f. linimentum.
D. S.
Anhaltend Sälblein.

quod

quod vesiculas seminales nimis laxas nonnihil roborabit atque adstringet.

Externa plura vid. in Wedelii *Tract. de Med. Facultat. pag.* 223.

Quod si aquosior, serosior & tenuior simul genitura fuerit, quæ in gonorrhœa prodit, idque ferè testium vitio, victus nutritivus temperatus ex lacte, oryza, ovis, &c. quæ genituram semper lacteam reddunt, & ejus acrimoniam temperant, imprimis adhibenda sunt: Conveniunt etiam ova cum aromatibus.

Quod si necessum fuerit, ut etiam interdum sub cursu vel sub principio morbi purgatio instituatur, præ cæteris in usu erit terebinthina cum purgantibus, v. g. Pilulæ de terebinthina Mynsichtii, ℥ß. ad ℈ij. vel etiam pilulæ factæ ex sola terebinthina cum rhabarbaro pulverisato; item pilulæ factæ ex massa pilulari de fumaria & terebinthina cum Mercurio dulci, ubi suspicio subest luis Venereæ.

MEMBRUM II.

De

Gonorrhœa Notha.

QUod attinet gonorrhœas nothas: in his loco genituræ genuinæ alia materia vitiosa, vel liquamen serosum, plus minus acre aut decolor, aut fœtidum, nunc cum nunc sine dolore, nunc cum aliis symptomatis, ex pene continuò effunditur: Sic seminis calidissimi & fœtidissimi excretionem videb. in M. A. N. C. *Ann.* 4. *&* 5. *Append. pagin.* 67. Hæc ipsa denuò est duplex: vel benigna, vel maligna, seu ut aliàs vocatur, virulenta. De maligna seu Venerea jam suprà *l.* 1. *suo loco* actum. Benigna est, quando citra causam manifestam, v. g. citra prægressum actum Venereum suspectum, effluit continuò ex pene materia seu liquamen aquosum & copiosum, idque citra pruritum Venereum, aut citra membri tentiginem, fluxus talis aquosus die nocteque diutiùs subindè continuatur, ita, ut citra omnem intermissionem etiam ad aliquot annos protrahatur citra insignem noxam. Respondet hic fluxus gonorrhœæ nothæ virorum, fluori uterino albo mulierum. Aliàs à quibusdam etiam, utut pauci fuerint Autores, qui ejusdem fecerunt mentionem, gonorrhœa catarrhalis vocari solet.

PARS AFFECTA.

Si pressiùs examinemus hanc gonorrhœam notham, inveniemus, quod pars affecta sint glandulæ prostatæ, vel laxiores factæ, vel leniter excoriatæ, vel penitùs exulceratæ, id quod sufficientissimè probat Graaffius *de Organis virorum & Generat. inservientibus, pagin.* 119. Naturaliter enim substantia hæc glandulosa & spongiosa præparet & secernat lympham quandam sui generis, tenuem & lubricantem, pro vehiculo genituræ ex vesiculis seminalibus in urethram expressæ. Quod si ergò fiat, ut laxatis his ipsis substantiis glandulosis nimiùm, copiosius & frequentius ex massa sanguinea talis lympha excernatur in urethram, quid miri; si talis humor copiosus & frequenter excernatur? qui tunc simul in naturali statu ad quandam viscositatem inclinat, & sic continuò citra Veneris exercitium effluit ad purgamentum totius massæ sanguineæ.

CAUSÆ.

Causa ergò materialis hujus gonorrhœæ erit dyscrasia sanguinis seroso-cachectica, seu in qua sanguis crudior copiosiore latice aquoso seu sero chyloso, ex deficiente tàm chylosi quàm hæmatosi, est impregnatus, qui per hanc substantiam prostatarum glandulosam, tanquam per colatorium, copiosiùs excernitur & separatur.

Causæ remotæ ad hanc gonorrhœam disponentes erunt omnia, quæ quacunque ratione serum sanguinis coacervare solent, stomachi nempe labes non ritè dirigentis alimenta, sed hæc in cremorem aquosum & salsum pervertentis; unde etiam subjecta talia exinde vitiosum sanguinem generare, & ad cachexiam nonnihil inclinare solent: aut si non mox in principio resolvatur talis gonorrhœa, postmodum cachexia supervenit.

Causa efficiens formalis hujus excretionis, seu quare in specie per hanc partem fiat ista transcolatio & secretio? est laxitas nimia, adeoque insignis porositas ipsarum prostatarum glandulosarum, unà cum crebrioris excretionis provocatione, tàm per manustuprationem, quàm per crebriùs repetitum actum Venereum, unde promptè per eos serum sanguinis nimium cribrari, & quasi filtrari potest. Ubi ergò hæc ipsa corpuscula aut ex equitatione nimia, aut ex lapsu, aut ex alia quacunque ratione, erunt relaxata, aut distenta, aut alio modo vitiata, tunc talis latex massæ sanguineæ superfluus per has ipsas prostatas glandulosas, tanquam colatorium, excernitur, & ita gonorrhœam talem notham constituit, ut etiam sanguis subindè loco genituræ excretus observatus fuerit.

DIAGNOSIS.

Signa hujus gonorrhœæ ex ejus historia sunt manifesta.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Expurgatur equidem sub forma talis gonorrhœæ universa massa san-

ſanguinea, ſed tamen ſimul plus minùs depauperatur; adeoque caveant ſibi ægri, ne tandem in cachexiam cum tabe dilabantur.

C U R A.

Cura ad gonorrhœam ſeu ſuperveniens quoddam ſymptoma, minùs dirigenda venit, ſed potiùs radix morbi & primus fons eſt corrigendus: nempe

1. Stomachus eſt roborandus, ejusque digeſtio rectificanda.
2. Maſſæ ſanguineæ cruditas emendanda & corrigenda, ejusque ſerum ſuperfluum per ſudores & vias urinarias amandandum; Denique
3. Partes genitales abſtergendæ ſeu mundificandæ, & externis blandè adſtringentibus proſtatæ glanduloſæ firmandæ, & in tonum naturalem reſtituendæ.

Ex quibus Indicationibus vel ſpontè methodus medendi & materia medica patent. Præ cæteris remedia, quæ his ſatisfaciunt ſcopis, ex illis, quæ ſuperiùs de cachexia, & affectibus catarrhalibus dixi petenda; unde ratione cachexiæ & digeſtionis primæ amaricantia aromatica, ut abſinthium, mentha, roſmarinus, & ex his parata remedia, quæ & ſtomacho & gonorrhœæ ſatisfaciunt; ratione autem ſeri ſuperflui juniperina, & ex ligno ſaſſafras parata remedia ejusque eſſentia cum ſpiritu ſerpilli, crebriùs & in majori doſi aſſumpta, conducunt; item decocta & eſſentia lignorum cum tormentilla paratæ. Obſervatum quoque fuit, acidularum potum uti in aliis morbis chronicis, ita in hac gonorrhœa diurna conducere, item ſuccinata, in ſpecie ⊖ volatile, quod cachexiam imminentem ſubinde pervertit, diureticâ vi, cujus ratione etiam terebinthinata, & pilulæ ex terebinthina, pilulæ Riverii ſuprà laudatæ, apprimè conveniunt. Pulvere thuris, ad ℨj. ex ovo ſorbili ſæpiùs dato, plures curavit Petrus Aſſelinæus, vid. Velſchius *Micrtomim. Cent.* 2. *obſervat.* 50. quod etiam facit maſtix & gummi animæ: quin &, ſi forſan ſcorbutus ſubſit, à quo foveatur malum, & hujus ratio ſimul habenda. Conf. in ſpecie M. A. N. C. *Ann.* 4. *&* 5. *obſerv.* 20.

Thermarum tandem uſus externus, imprimis poſt bibitas acidulas, præ reſtaurando tono proſtatarum læſarum eſt convenientiſſimus, & gonorrhœæ hujus curam abſolvit: Conf. Sennertus *lib.* 3. *Prax. pag.* 963. aut etiam balnea aluminoſa artificialia aut ſimili adſtringentia erunt commodè in uſum vocanda. In ſpecie non nimis citò ſupprimenda eſt hæc gonorrhœa, niſi univerſalia præmiſſa ſint, quoniam natura abutitur his viis ad evacuandam maſſam ſanguineam: emendetur ſaltem priùs imminens cachexia, & vitium ſtomachi, & ferè ſemper ſpontè ceſſabit gonorrhœa.

Quod ſi verò vel ſuppreſſa ſit intempeſtivè, vel ſupprimenda ſit, fonticulus in inguine aut altero crure aperiendus, ut quaſi derivando alia mala præcaveamus, ad imitationem Zacuti Luſitani *lib.* 1. *Prax. Admir. obſervat.* 97.

ARTICULUS II.

De *Nimis cita Genituræ Ejaculatione.*

C A U S Æ.

Cauſa ejus eſt duplex: Aut enim

1. Nimis laxæ ſunt veſiculæ ſeminales, earumque meatus nimis aperti, unde vel ſub levi partium attritu, & prima genituræ turgeſcentia, hanc elabi potius ſinunt, quam ejaculantur: aut
2. Nimis ſpirituoſa ac fervida, indeque nimis turgida eſt genitura, ut fit in adoleſcentibus, Veneri rariùs, ſed tamen acrius operam dantibus, ita ut primo impetu turgefacta à ſpirituum animalium uberiore agilitate, & ſanguinis fervore prorumpat foras, ut fit in Italis.

C U R A.

Prius vitium commodè adſtringentibus blandis imprimis curatur, tàm internis, talibus nempe, quæ modò in gonorrhœa ex laxitate veſicularum ſeminalium fuerunt propoſita, partim externis, inſeſſibus nempe, balneis, thermis, & ſimilibus, quæ in gonorrhœa notha benigna externè uſurpanda dixi.

Poſterius verò vitium, ubi nimius ſpirituum impetus genituram ejicit, opio & opiatis imprimis eſt ſiſtendum; hoc ipſum enim nimium ſpirituum animalium impetum figit, & hinc ſubitam genituræ turgeſcentiam cohibet. Nam, utut verum ſit, quod opium tàm ab Indis Orientalibus, quàm à Turcis uſurpetur, ut ſc. hanc voluptuoſiorem reddant, fit tamen hoc, quatenus opium, refrænando ſpirituum animalium impetum, remoratur nonnihil genituræ citam ejaculationem, & ita per conſequens ipſum coitus actum longiorem reddit. Mulieres ſanè Indæ ſunt admodum voluptuoſæ, teſtibus rerum Indicarum Scriptoribus, quæ non tam ſæpiùs repetitum, quàm unâ vice longiùs continuatum exoptant actum Venereum. Verùm ne opium ſpiritus figendo nimis noceat, & cùm in actu ipſo ſpiritus copioſè excernantur, reliqui autem reſtitantes torpidiores ab opio, men-

mentis tandem stuporem inducant; item cùm spiritus genitales conjugum in actu coitus fœcundo transplantentur in fœtum, ne exinde fatui generentur fœtus, stupor, aliudque facultatis animalis ipsi inducatur vitium, ob id consultum est cum opio præparato in his casibus miscere ambram, ex quibus mistis potens fit confortativum spirituum, & egregium remedium Venereum, idque innocuum adhibetur, quod & Veneris actum ratione opii protrahendo voluptuosiorem, & ratione ambræ spiritus confortando minùs nocivum redditur. Hinc tali in casu essentia ambræ, cui in præparatione simul opium certâ quantitate additum, cum spiritu rosarum parata, & essentia ambræ anodyna vocata, in ▽ cinnamomi vel haustu vini Malvatici propinata, egregium erit remedium Venereum. Aliàs in tali casu ceu singularis commendatur globulus, factus ex sanguine cervino cum Venerem stimulantibus misto, ac coitus tempore in manu detentus.

Pertinet ad hos affectus singularis illa observatio notatu dignissima Heinrici ab Heer *observat.* 10. de cita nimis, & ex primo quoque penis contactu, excretione genituræ, ob ulcus, in intestino recto latens, à quo ipso vesiculæ seminales (sie stossen an das Intestinum rectum) per consensum affectæ & irritatæ, genituram retinere nequeunt, sed illam præmaturè ejiciunt.

ARTICULUS III.

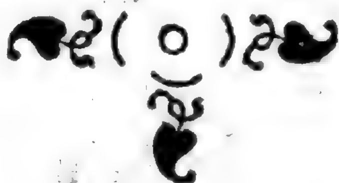
De

Genituræ Excretione nimis Tarda.

Oritur hæc à defectu spirituum animalium & turgescentiæ genituræ ipsius hinc oriundæ debitæ. Quin & vesicularum seminalium laxitas seu flacciditas, earumque & musculorum penis vicinorum aliqualis languor, & hinc ad expressionem genituræ minus turgentis ineptitudo, multùm huc facit. Huc pertinet etiam vitium istud, quod in coitu, erecto licet & agitato membro, nulla tamen genitura effluit, quæ tamen posteà flaccido membro in somno, invito etiam effluit: qualia exempla videb. in Zacuto Lusitano *lib.* 3. *Medicor. Princip. Histor.* 29 Sic Veslingius *in Observ. & Epistolis*, à Bartholino *editis*, *Epist.* 38. *pag.* 150. similem refert historiam de viro, qui pene licèt erecto genituram in coitu effundere non potuit; pene autem jam flaccido illam spontè, & ad levissimum contactum genitalium muliebrium, effluxit. Ratio hujus affectus ex modò dictis patet, & etiam à Veslingio concinnè *c. l.* traditur: Nempe consistit in defectu spirituum animalium genituram ad debitam consistentiam non impRægnantium, & postmodùm in laxitate & flacciditate tàm vesicularum seminalium, quàm in specie musculorum penis: his enim turgidis factis in coitu, non potest genitura per porulos & meatus augustos in pene erecto ac turgido quodammodo occlusos cum impetu ac robore solito excerni & exprimi; siquidem & prostatæ intumescentes ita superent impetum excretorium ex vesiculis, ut arctatis osculis earum non absque impetu ejaculatorio genitura exprimatur, quo robore vesicularum deficiente, erecto membro, & turgescentibus vicinis partibus, minùs genitura excerni poterit; quin potiùs remittente penis rigore, & hinc hiantibus & apertis quasi magis meatibus genitura, adhuc aliquantisper turgida, spontè postmodum elabitur; unde etiam in tali casu tensio penis solita circa radicem ejus à musculis non percipitur, propter earum flacciditatem.

CURA.

Unde etiam rectè calida nervina acria & aromatica, quæ spiritus animales augent, & genituram ad excretionem promptiorem reddunt, tàm internè quàm externè adhibita, ad curam commendat Veslingius; sicuti similibus, speciatim castoreo, præfatum ægrum suum curavit Zacutus Lusitanus. Fiat ergò præmissis internis & stimulantibus inunctio radicis penis & perinæi ex oleo nucis moschatæ expresso cum oleo macis destillato, caryophyllorum & similibus: quibus vel zibetum, vel moschus, item oleum formicarum, item ∿ formicarum volatilis, addi potest.

SECTIO II.

De

LÆSA PENIS ERECTIONE.

Penis deficiens erectio, vulgo impotentia virilis dicitur, utut & deficiens genituræ excretio ita dicatur: Impotens enim est is, qui non potest id, quod maritum decet. In duobus enim consistit impotentia propriè sic dicta virilis: nempe in deficiente membri erectione, deficiente per istud seminis ejaculatione: Nam prius deficiens erectio impotentem ad coëundum: posterius ad generandum reddit. Læditur autem hæc erectio penis ad coitum necessaria, & hinc copula maritalis debita, tribus modis:

1. Quando deficit, seu est imminuta.
2. Quando excedit, estque nimia.
3. Quando depravatur, dumque penis non conveniente modo & figura turgescit & erigitur.

CAPUT I.

De

Penis Erectione Deficiente,

& hinc oriunda

Impotentia Virili.

CAUSÆ.

Deficit erectio vel distensio penis triplici imprimis ex causa:

1. Vitio instrumenti erigentis, musculorum nempe & spirituum animalium.
2. Vitio stimuli in genitalibus, spiritus animales ad determinatum motum excitantis.
3. Fascino seu maleficio.

Quod ergò attinet musculos: laborant hi, quando ita sunt affecti, ut se proprio motu contrahere nequeant: id quod fit in paralysi & resolutione ipsarum fibrarum. Resoluti sunt musculi penis erectores ex affectione ipsorum nervorum, spiritus ad animandas eorum fibras devehentium; quâ ratione è causis remotioribus, interdũ equitatio nimia, comprimendo, & in se cogendo hos musculos, & quasi contundendo, erectioni penis ineptos reddit: Tale exemplum recenset Jacobus Fontanus *Conf.* 2. Dico; equitatione nimiâ; Nam moderata potiùs prodest ad erectionem: Sic enim Ferdinandus *Hist.* 26. post gonorrhœam benignam ex equitatione priapismum ingentem observavit. Casus item aut percussio super os sacrum, vicinas partes, ubi nervi horum musculorum originem ducunt; item in dorsum, ut paralysin aliorum locum, ita etiam penis, propter affectos nervos infert: vid. Jacobus Fontanus *l. 4.* & Hildanus *Cent. 6. observ.* 59. Conf. etiam M. A. N. C. *Ann. 2. observ.* 104. *pag.* 177. Pertinent huc Mercurialia, siquidem virilitas inunctione per unguentum Mercuriale adempta, per ☿ spicæ verò fuit restituta, observante Schenckio *lib. 4. obs.* 1. cui analoga est observatio Panarolli *in Pent.* 5. *obs.* 39. Facit huc etiam frigus, cujus occasione etiam non pauci impotentes fiunt, resolutis quasi musculis.

Spiritus animales quod attinet, musculos hos moventes, & ita ad penis erectionem facientes: horum defectus imprimis erectionem deficienté facit, dum musculos non contrahunt, quibus non contractis venula laxata est, ut penis flaccescat. Deficiunt hi in musculis istis vel in genere ex eorum defectu universali, ut fit in senibus debilibus & languidis ex morbo, unde in morborum acutorum statu & declinatione erectio membri naturalis rediens, faustum signum esse solet spirituum animalium regeneratorum, & in debitas motiones concitatorum: Vel in specie deficiunt spiritus animales in pene, & specialiter in ejus musculis, quando in motu suo perturbati sunt & plus minus languent in perturbatione mentis, quando animus aut imaginatio circa illud objectũ occupata eos in cerebro ac aliis partibus detinet, & minùs ad penẽ influunt spiritus. Hac ratione & pudor, terror, pavor & similia interdum, imò sæpiùs, penis erectionem prohibent, aut eam factam denuò tollunt, quatenus aliò vocant spiritus per imaginationem pudibundam, &c. sicut econtrà meditatio rerum Venerearum, aut titillatio membri, spirituum motum ad illud ejusque musculos dirigit, sicque penis erectionem promovet. Ex hac causa, nempe pudore nimio & intempestivo, interdum evenit, ut noviter nupti se maleficiatos putent (es sey ihnen ein Possen geschehen) cùm tamen potiùs ex nimio pudore impediatur debita membri erectio, quo tandem discusso, res alacriùs succedit. Pertinent huc ii, qui melancholia hypochondriaca laborant, qui ut variis subindè conflictantur phantasmatibus, ita & tales subindè imaginatione propriâ decepti se impotentes æstimant, & reverâ tunc minùs comodè rem peragunt, qui, curato malo hypochondriaco, sponte

sua ad rem familiarem posteà redierunt, qualia exempla habentur in Salmuth *Cent.* 2. *Observ.* 78. Simile exemplum est, quod habet Sylvaticus *in Cent.* 4. *Cons.* 4.

Secunda causa est deficiens stimulus Venereus à genitura minùs copiosa, minusque turgescente: sicut enim ab hujus turgescentia aut copia, indeque facta partium istarum irritatione, & hinc dependente determinato spirituum animalium motu ad istas partes ♀ stimulatur, & pollutiones, tàm nocturnæ, quàm interdum etiam diurnæ, oriuntur: ita à deficiente irritatione & erectiones & pollutiones consuetæ sistuntur, membraque flaccida & pendula fiunt.

Pertinent huc imprimis quælibet vitia testium, & vesicularum seminalium, geniturææ præparationem & retentionem vitiantium. Tales aliàs dicuntur frigidi, cùm nullo stimulo in Venerem ferantur, nullâque aut paucâ libidine tententur; unde etiam, si quid emittant genituræ, aquea ferè, minùsque spumosa existit, quin & spontè sine voluptatis sensu exit: Tales naturaliter sunt senes, qui in hoc negotio naturaliter tandem deficiunt. Sic Hildanus *Cent.* 5. *Obs.* 40. refert impotentiam ad coitum ex defectu testiculi sinistri, & depravatione vasorum spermaticorum. Pertinent huc huc camphorata, vigorem genitalem supprimentia: Sic Lossius *observat. pag.* 314. observat virilitatem amissam ex solo continuato odore camphoræ. De nitri usu frequentiore Venerem extinguente constat ex Timæo von Güldenklee.

Huc faciunt flagra natibus infligenda quorum flagrorum ad rem Veneream magnus est usus: de quo vid. elegans *Tractatus* Meibomii *de usu flagrorum ad rem Veneream*, quem nuperrimè notis illustratum edidit Bartholinus, ubi refertur exemplum cujusdam, qui nunquam potuit amasiæ satisfacere, nisi priùs virgis cæderetur ab hac: unde postmodum ita cæsus egregiè officio præstando functus est. Causis hisce simul tertia causa, nempe extraordinaria & magica addenda venit, quæ est fascinum seu maleficium, aut incantatio noviter nuptorum, dum sc. sub ipso puncto copulationis matrimonialis sacerdotalis per maleficia, v.g. per seram clausam, per ligulam constrictam, aut cultrum parieti infixum, aut aliis ultra 50. modis, quos taceo, ita ligatur sponsus, ut postmodum stimulante licèt natura, & erigente se membro, sponsæ zonam solvere, coitum celebrare, & cum sponsa gaudia optata peragere nequeat: quinetiam, ubi armatus propiùs accedit, subitò membrum jam erectum iterum flaccescat, & tamen cum alia quacunque, exceptâ sponsâ, facilè & optimè, nisi ex aliis causis simul sit impotens, coire potest. Existimant equidem multi, quos inter est Wierus *de Præstigiis Dæmon.* Salmuth *Cent.* 2. *obs.* 78. & Borellus *Cent.* 4. *observ.* 65. hæc vana esse, falsaque & provenire solummodò ex animi affectibus, à nimio gaudio, aut pudore, aut motu, aut aliâ quacunque causa, vel etiam ex imaginatione falsa, & in specie melancholia hypochondriaca, spirituumque animalium hinc avocatione: Contrarium tamen loquitur experientia, & cum eadem Bartholinus *Cent.* 3. *Hist. Anat.* 71.

Causa maleficii formalis, seu quomodo fiat? si non omninò imperscrutabilis, nec præcisè à Diaboli est præstigiis, forsan à sola dependet imaginatione ligantis: Quorsum non tantum inclinat Verulamius *in Sylva Sylvarum*, sed præterea etiam Helmontius *de Magnet. Vulner. Curatione* & Marcus Marci *in Philos. Vet. Restituta*, aliisque scriptis.

DIAGNOSIS.

Quoad signa de erectione membri læsa: res per se patet, & ab ægro querulo, seu potiùs uxore ejus, facilè manifestatur, saltim causæ perscrutandæ sunt proximæ, & omnes remotæ probè pensitandæ à Medico.

Si ergò vitium adsit quasi paralyticum, membrum flaccidum est, nec ullo unquam objecto, etiamsi Veneris desiderium adsit, moveri aut erigi potest.

Spirituum animalium defectus ex universali corporis languore ac imbecillitate, & actionibus reliquis animalibus, manifestus est.

Sin ex animi affectu aliò vocentur, præprimis in hypochondriacis, ab ægro cognoscitur: quia variæ cogitationes, varia phantasmata, & similia subjecta actu se repræsentabunt.

Quod si verò nullus adsit stimulùs Venereus, ab ægro etiam hoc ipsum facilè cognoscitur, quod ipse patiens nullum appetitum habeat ad tales actiones.

Denique ab incantatione seu maleficio affectum ortum habere, manifestatur, si homo aliàs ad Venerem satis aptus fuerit, nec ulla causa manifesta præcesserit, quæ id ipsi, & præcipuè subitò, inducere potuerit; aut etiam: quando cum alia quacunque coire potest, exceptâ solâ sponsâ.

PROGNOSIS.

Prognosis est, quod tales sint infœcundi, tamdiu sc. quamdiu debitè adire nequeunt.

Per se nihil mali inde imminet ægris; per accidens verò, propter oriundum inde mœrorem, tristitiam, & alia animi pathemata, alia mala supervenire possunt.

Malum ab incantatione naturalibus pariter remediis depelli potest, cùm ipse Satan operetur secundùm naturam, modò adsit v.g. suspicio de ligatura.

CURA.

Cura varia est, in qua observandum est, ut

1. Volatilibus spirituosis spirituum animalium impetus & influxus promoveatur,
2. Ut aromaticis volatilibus acrioribus aphrodi-

phrodisiacis seminis impetus & acrimonia intendatur.

3. Fascinum, si quod fuerit, quantum possibile, empiricis removendum.

Pro duobus ergo prioribus scopis conveniunt omnia ea, quæ suprà in deficiente genituræ elaboratione fuerunt allegata, interna & externa, imprimis aromata & omnia aromatica, ut cinamomum, cubebæ, caryophylli, grana paradisi cibis permista, sinapi, eruca, macis, piper, semen coriandri, aut vinum cinnamomo maceratum,& quælibet ibidem laudata, egregiè conducunt. Sic ovum sorbile, in quo veretrum cervi vel tauri, in Veneris actu interfecti exsiccatum & pulverisatum, cum cinnamomo convenit, cujus usus internus qualiscunque ante coitum, validam erectionem facere dicitur. Item ex formicis, ex ambra, ex sanguine galli, &c. parata remedia sunt proficua: Sic radix satyrii condita & essentia satyrii cum spiritu formicarum parata, in haustu vini malvatici sub introitum lecti assumenda; borrax in ovo sorbili ana gr. xv. ℈j. ad ʒß. vid. Amatus Lusitanus *Cent.2. Cur.*18. & Mercurialis *Cas.* 48. Pineæ, amygdalæ dulces, pistaciæ, lac, &c. materiam seminalem augent, unde quidam lac muliebre in ipso actu hauriunt; item oleum ex pinis expressum. Angli pro Venere roboranda usurpant electuarium ex ambra & laudano opiato in parva dosi, excipiunt cum syrupo quodam. Spiritus genitales seu animales augmentat spiritus sanguinis galli cum spiritu formicarum, & electuaria suprà præscripta.

In specie cantharides acrimoniâ suâ potentissimè irritando vesicæ collum, & hinc stimulando musculos penis ibidem situatos potentiorem erectionem solent inducere, sicut Platerus *obs.pag.*239. refert impotentiam ex imbecillitate vasorum seminalium seu genitalium ob Veneris nimium usum, refrigeratis iis & relaxatis, contractam, aliis irritis per usum cantharidum cum speciebus aliis aromaticis curatam.

Externè huc facientia sunt v.g. calor, dum e.g. membrum virile igni admoveatur & titilletur pro membri erectione, vid. M. A. N. C. *Ann.6. & 7. observ.*179. Balnea nervina, insessus, fotus nervini vel inunctiones contra paralysin penis secundùm Zacutum Lusitanum *l.*7. *Prax. Histor.c.* 10. aliàs usitata, sunt instituenda. Cubebæ bulliant in vino generoso vel liquore appropriato, & decoctum ita applicetur testibus & locis vicinis: item balsamum Venereum Mynsichti *in Armament. Chym.* nunc solitarium, nunc cum oleo formicarum mistum, simul ad erectionem & ad voluptatem prodest perinæo & radici penis, item scroto & testibus, inunctum.

℞. *succi pastin.*
ol. sinapi ā ʒij.
Ovor. formic. magnor. ʒj.

Pistentur ova, & exponantur soli per diem 1. aut 2. deinde permisceantur in formam linimenti, quo glans ante coitum est illinenda. Si membrum post coitum adhuc rigeat, abluatur ▽ calidâ.

Junctio pectinis vel glandinis cum felle apri magnam erectionem & delectationem facere ab Hartmanno *in Crollium pag.* 357. & Montagnana, asseritur, radix hellebori nigri pulverisata, vel pulvis radicis pyrethri cum pinguedine coturnicis commista, & hoc ipso linimento radix penis vel glans illita, singularissimum est: Hoc enim non tantummodò validam facit erectionem: sed & hoc præstare dicitur, ut & mulier virgo, & ipse maritus magis hastatus, appareant: Item ▽ & ∼ formicarum, ▽ destillata & succus ovorum formicarum expressus, cui parum zibethi additum sit, vel cum oleo de piperibus & costino, vel de castoreo mistus, aut testibus aut perinæo inunctus, cui & in specie oleum caryophyllorum permisceri potest. Aliàs ℴℴ costinum, ℴℴ nucis moschatæ, macis, ℴℴ euphorbii, ac similia in usu sunt: aluminis plumosi aliquid addi potest ad imitationem consilii eruditi in M. A. N.C. *Ann.*6. & 7. *App.p.*143. unde decoctum pyrethri & euphorbii cum vino parat Forestus *lib.*10.*obs.*92. pro abluendis genitalibus.

Balsamus apoplecticus Venereus Mynsichti aut similis, cum zibetho, moscho, aut aliis paratus, radici penis vel perinæo, ubi musculi siti sunt, ad firmam erectionem illitus, sufficit: sicuti glans eodem illita utrique sexui voluptatem auget. Unde etiam præcipitur, ut in passione hysterica, & ejus paroxysmo desperato ferè, vir glande ita inunctâ uxorem comprimat, pro solvendo paroxysmo.

Pertinent huc poma ambræ in manu tenenda pro promovenda erectione & continuando congressu, senibus & iis conducibilia, in quibus calor naturalis imminuitur, & qui in morbo chronico, vel arte quadam veneficâ, in virilitate debiles facti, quæ vid. in M.A.N.C. *Ann.* 2. *observ.*41. *p.* 77. Quibusdam sequens pro singulari habetur secreto:

℞. *sang. ex cervo, dum Veneri inhiat, sclopeto interfecto rec. collectum*:
cui adhuc calido adde:
pulv. tragac. ℥ij.
nuc. mosch.
caryoph.
cinnam. ā ℥ß.
camph.
moschi
ambr. ā ʒj.

F. c. s. q. *sanguinis* illius massa in formam globi, exsiccetur & asservetur.

Ii, qui nimis citò genituram in coitu emittunt, dum coëunt, hoc pomum in manu detineant, quamdiu continuerint, tamdiu continuare poterunt Venerem, citra spiritus aut geni-

genituræ emissionem. Quando autem pomum deposuerunt, genituram mittunt. Sit tamen fides penes experientiam.

Ab incantatione si fuerit malum, aliis opus est remediis: Conducunt vomitoria ♁alia, ut ♀ emeticus Mynsichtii, & ex helleboro albo. Post hæc convenit imprimis betula; mictus nempe per scopas betulinas recentes à Carrichtero laudatus, qui, si quis alius, in morbis ab incantatione oriundis exercitatissimus est: Potus cerevisiæ betulinæ, seu in qua decocti sunt surculi betulæ recentiores, experimentum est Helmontii, *Tract. de Lithiasi cap.* 8. §. 25. cujus loco substitui potest succus betulinus ex ramo ejus sauciato fluens. Gansius *Tract. de Coralliis* commendat pulverem sequentem:

℞. *Corall. rubr.*
dent. hom. mort. maris ana ʒj.
sem. & herbæ antirrh. ana ʒß.
M. f. pulvis pro suffitu.

Hypericon, ejusque essentia Mynsichti, tinctura coralliorum, quæ laudatur maximè ab Helmontio contra veneficos morbos; Valeriana, in specie pratensis, & phu vulgare, quod à Carrichtero *in l.* von der Heyeren laudatur; abrotanum, momordica, artemisia rubra, plantago ▽tica, HB. Paris, quæ pulverisata, & ad ʒj. assumpta, uti & sorbus, vel decoctus, vel pulverisatus in syrupo, singulariter à quibusdam comendatur, haustus etiam bonus lactis muliebris laudatur. Porrò valent origanum, aquilegia cum toto, antirrhinum, adiantum album & nigrum, ricinus Americanus, radix contrajervæ, aristolochiæ rotundæ, quæ multis præfertur. Aliàs tanquam secretum habetur pulvis factus ex rasura campanæ ex eo loco derasa, ubi pistillũ eam ferit, rasura hæc etiam miscetur cum pulvere priapi tauri & croci modico, & sponso propinatur. Mercurius vivus in nuce avellana, vel in calamo scriptorio, collo appensus præservativum est certum sponsorum, ne ligentur in copula sacerdotali. Quibusdam placet una cum hoc Mercurio, calamo scriptorio incluso, plantas quasdam appropriatas, e. g. hyperici, capillorum Veneris, sem. antirrhini, herbam & baccas paridis & similia nodulo includere, & ex collo suspendere. Fuit experimentum D. Michaëlis, & ab aliis hîc aliquoties expertum: e. gr.

℞. *☿ii viv. calamo incl.* ʒij.
capill. Veneris
flor. aquileg.
hyperic.
sem. hyperici
grana parad. ana ʒj.
Misc.

In linteo gestentur contra omnes incantationes, veneficia & ligationes conjugii.

Helmontius laudat electrum immaturum Paracelsi, quod Zwelferus *in Mantiss. spagyr. cap. de auro* aurum embryonatum, nondum satis fixatum, esse putat. Observatum aliàs fuit, quod primatum ducat viscus ex corylo, quod cum adipe canis, caponis vel ursi redigitur in unguentum contra veneficia: vid. Carrichterus, & Henricus ab Heer *in Obs.* Valent item viscus quercinum & tiliaceum. Laudatur quoque fel corvi, & canis nigri illitum. Mynsichtius habet emplastrum fœtidum, quod etiam D. Michaëlis expertus est in veneficiis. Burrhus emplastrum antidiabolicum ex cera benedicta & asa fœtida parat. Hartmanni experimentum certum, & aliquoties probatum, quod ipse recenset *in Praxi Chimiatr. pag.* 265. fuit lotio pudendorum utriusque sexus cum decocto herbæ, florum ac seminis aquilegiæ post lotionem fecit suffitum dictis partibus excipiendum ex dentibus hominis mortui pulverisatis super carbones projectis. Modus suffitus est hic: Recipiantur tres dentes ex capite mortui viri, qui minutè pulverisentur: hinc recipiantur 2. lateres novi, qui candefacti per crucem disponantur in terram, huic affundatur ▽ Rhenani optimi, & superimponatur pulvis dentium istorum contusorum, fumo imponatur membrum incantatum, & ita excipiatur fumus, donec membrum incipiat sudare: hinc hic sudor cum linteo mundo deorsum versus abstergatur. Quo facto inungatur membrum cum assa fœtida, hinc linteis involvatur, & ita incantatus cubitum se conferat.

Item expertum fuit aliquando, si quis emat Lucium piscem sexus masculini, huic per vim aperiatur os, & in os ejus mittatur urina maleficiati: hinc Lucius ita vivus immittatur in fluvium, idque contra ejusdem cursum, & ita sanatur. Si malum non sit nimis inveteratum, seu in maleficio novo, singulare etiam habetur secretum mictio per annulum sponsalitium, ante & post copulationem, eaque reciproca, aut per asseris ex reliquo trunco extrusum nodum: vid. Wedelius *de Medic. Facult. pag.* 225. Ubi hoc non sufficit, accipiatur simul rasura annuli sponsalitii, quæ interiùs in potu vini assumpta singulare est experimentum in tali casu. Venefica docuit juvenem urinam mittere per columnæ patibuli foramen terebrâ factum, & liberatus fuit. Fuit aliquando curatus quidam similiter incantatus consilio ipsi à vetula suppeditato, dum sc. in cœmiterio quodam misit urinam per ansam, seu annulum cujusdam epitaphii vel lapidis sepulchro incumbentis. Denique siquid aliud, singulare est, si quis accipiat ovum recens, hoc coquat cum urina propria ad absumptionem medietatis: quo facto urina superstes projiciatur in flumen secundum ejusdem cursum, ovum verò ita coctum leviter apertum immitatur in acervum for-

formicarum; unde, quando formicæ abstumpserunt ovum, solutum erit fascinum: v. Hartmannus *in Praxi Chimiatr. ubi de Atrophia.* Quidam stercus proprium post duas horas excretum vesicæ includunt, & fumo exponunt: quo facto dolores aliaque mala à veneficio inducta cessare, & veneficam eundem gustum percipere dicunt.

Interim observetur, quòd, prout variant media, quibus instituitur ligatio, ita etiam necesse sit variare remedia; unde cum dubii sumus, quomodo facta sit ligatura? etiam varia remedia tentanda sunt.

CAPUT II.

De *Penis Erectione aucta.*

ARTICULUS I.

De *Nimia Salacitate.*

SEcundum in erectione membri vitium est, quando nimium, aut sæpiùs, aut diutiùs, quàm naturaliter fieri solet, imò ferè continuò, distentum & erectum est membrum, adeòque consequenter erectio & rigiditas nimis aucta est.

Affectus est duplex, qui occurrit in nimia membri erectione, secundum duplicem modum, quo fit; ita tamen, ut pars affecta semper sint musculi circa radicem penis; qui contractione suâ comprimendo venam, impediunt sanguinis refluxum, & penem erigunt; quod tamen cùm duobus modis fieri soleat, est etiam duplex affectus: Primus est modus, quando ægri ex stimulo Veneris huic acriter inhiant, & hinc sæpiùs & diutiùs membri tensionem cum prurigine in Venerem patiuntur, & tunc dicitur Salacitas, seu nimia in Venerem propensio, in qua per integram noctem tensionem penis insignem percipiunt, quod malum interdum eò usque excedit, ut etiam quandoq; delirium aut furorem quendam Venereum inducat; idque ex nimia genituræ turgescentia & orgasmo, qui ipse furor vix, nisi genituræ uberiore excretione sedari potest: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *Obs.* 54. *&* 55. *p.* 87 *&* 88. tuncq; affectus est simillimus brutorum œstro Venereo, dum certis anni temporibus ex liquoris genitalis turgescentia, hinque juncta sanguinis aucta fermentatione, cum spirituum insigniore fervore in Venerem impetuosius ruunt. Hic affectus in maribus est summus salacitatis gradus, & ferè idem, qui in mulieribus furor uterinus dici solet.

CAUSÆ.

Causa hujus salacitatis facilè patet: Est nempe genituræ naturaliter constitutæ & uberiùs collectæ, simulque spirituosæ ac acrioris, nimius fervor ac turgescentia, & inde natus stimulus ad Venerem, quem sequitur determinatus spirituum animalium motus & penis erectio.

Causæ remotæ sunt variæ: omnia nempe, quæ genituram augent, vel spirituum animalium impetum excitant, aut acrimoniâ loca genitalia stimulant: hinc vita sedentaria, diæta lauta cum aromatibus condita, assumpta & propinata purgantia, aliáve Venerem stimulantia, meditationes Venereæ, aliævé occasiones externæ, ad hoc malum disponunt. Præsupponit laudabilem genitalium constitutionem, qualis deprehenditur in iis, qui sunt triorchides; item quando Salmuth *Cent.* 1. *Obs.* 23. refert Venereos insignes, in quorum altero magni renes, in altero tres venæ seminales dextræ visæ fuerunt. De Medicamentis purgantibus, Venerem stimulantibus, præter Platerum vid. Timæus von Güldenklee *in Cas. pag.* 193. item M. A. N. C. *Ann.* 2. *observ.* 71. *pag.* 131. Sin ulteriùs excedat hæc salacitas, ut coitu vix satiari possit, quin etiam post coitum Venereum adhuc membrum rigidum & tensum continuâ prurigine in Venerem stimulet, usitato vocabulo Satyriasis, summus nempe salacitatis gradus, dicitur à Satyris, qui membro erecto, & ad libidinem deplendam semper prono, finguntur & pinguntur. Exemplum talis Satyriaseos, si quod aliud, insigne vid. in Timæo von Güldenklee *lib.* 3. *Casu* 52.

DIAGNOSIS.

Diagnosis salacitatis & satyriasis, ex relatione ægrorum, & suprà dictis per se patet.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Ex salacitate & satyriasi nullum incommodum, nisi quod nimiam Venerem insequitur, metuendum est: nempe debilitas corporis, ejusque tabes, in specie actionum animalium insignis læsio, viriumque labefactatio, oriri solet; quin etiam vitam abbreviat.

CURA.

Quoad curam: In salacitate ac satyriasi genitura ita imminuenda, ac spiritus animales fervidiores ac alacriores sunt absumendi & sistendi, & si aliqualis adsit genituræ acrimonia, appropriatis temperanda. Unde præter animum curis occupatum, vigilias nimias, victum tenuem, jejunium, labores, & motum corporis validum, aut vitæ genus exercitiis occupatum, ita, ut fortis sudor indè erumpat, &c. hîc conducunt venæsectio, eaque subindè repetita; item omnia ea, quæ suprà de gonorrhœa ex turgescentia & abundantia genituræ fuerunt proposita. In specie acida fixa ⊖lata, citrata, nitrata & Saturnina, hîc conducunt, hinc opium & camphora. Opium & camphora spiri-

ſpirituum animaliū impetum ſiſtunt & refrœnant. Quoad acida: ſuccus citri ac limonum, item acetum rutaceum ſæpiùs uſurpatum Salacitati nimiæ frœnū injicit: quibus & ſuccus menthæ eſt permiſcendus, quibus opium & camphora maritanda ſunt. Hinc nitrata ſunt optima, ut nitrum crebriùs & copioſiùs uſurpatum notabiliter ſalacitatis œſtrum temperat; aliis namque omnibus irritis, per ⏀ purum in ▽ nymphææ bis in die, manè & veſperi uſurpatū, & crebriùs continuatum, Timæus von Güldenklee/ *lib.* 3. *Caſ.* 52. *pag.* 173. curavit ſuprà dictum ſalaciſſimum hominem; Unde etiam ∽⏀i, & omnia ex nitro, acido ſpiritu adhuc turgida, ſunt uſurpanda. Quoad Saturnina: convenit ℞ antiphthiſica, ſaccharum Saturni, &c. vid. Wedelius *de Med. Fac. pag.* 237. De vitriolo & ejus ſpiritu D. Langius *ſuper Fabrum* refert, quod crebrior aut diuturnior ejus uſus notabiliter imminuere ſoleat vim teſtium genitalem, ut etiam hujus abuſu ſtructura teſtium penitus fuerit immutata, item ℞ florum papaveris rhœados ac florum cyani & tunicæ cum phlegmate vitrioli acidulo crebriùs hauſta. Nec minùs conveniunt alia per experientiam cognita, quæ inter eſt nymphæa, præſertim flore albo, ejusque radix, quæ ſpecificè commendatur, item lactuca, ejusque ſuccus, portulaca: quibus addatur millefolium flore albo, ruta, & quæ ex citatis internè uſurpari poſſunt remedia; item cicuta, quæ apud nos inſons deprehenditur: Imprimis mentha his addita laudari ſolet. De vitice ſeu agno caſto, cujus folia, flores & ſemen ſunt uſitatiſſima, res ſatis eſt notha. Poſt viticis ſemen, cannabis eſt etiam inſignis laudis; item ſemen lactucæ, portulacæ & ſimilia. De ſalice res nota eſt; nempe ſunt ramuli tenelli ſalicis, ex quibus inciſis liquor albus emanat, qui impetum Venereum ſolet extinguere: folia ſalicis cocta; item cum his folia verbenæ miſta, cocta diutiùs continuata mirè ſtimulum Venereum interimunt. His optimo conſilio nitrata adduntur. Camphora eſt hîc non negligenda, non quod abſumat, ut volunt, ſemen, aut vim genitalem imminuat, ſed quod certâ quadam virtute ſpirituum fixativâ ſit prædita; quâ ratione & deliriis febrium malignarum adeò potenter reſiſtit. Quò facit, quod Zacutus Luſitanus *lib.* 3. *Medic. Princ. Hiſt.* 20. refert, coitum aſſiduum camphoræ uſu curatum; Item Electuarium ejus camphoratum, quod habet *l.* 2. *Prax. Admir. obſ.* 108. Conf. Tachenius *Hipp. Chim.* Ratione cujus virtutis ſpirituum fixativæ & opiata conveniunt, quæ per ſe uſurpata ſpirituum ferociam & agilitatem compeſcendo, impetum Venereum retundunt, ſpiritus figendo, & eorum impetum cohibendo. De opio dubium videri poteſt, cùm in regionibus Orientalibus opium tanquam Venereum optimum uſurpetur. Ad hæc opium habet ſummam acrimoniam, quæ etiam in quibuſdam ſudorem pruriginoſum infert; nil tamen impedit, quò minùs & ſpirituum impetum figat, cùm & hac ratione ſtimulantibus ſociatum, actum Venereum diutiùs continuandum ſpirituum impetum impediat.

℞. *ſem. cannab.*
melon. ana ℥ij.
4. *frig. maj.* ana ℥j.
▽ *lactuc.*
acetoſ.
fl. nymph. ana ℥iij.
F. Emulſio, edulcoranda cum *ſyr. pap. albi.*
D. S.

Dämpffende Milch.

℞. ▽ *fol. vitis*
ſalicis ā ℥iß.
∽ ⏀*i dulc.* l. ⊕*li dulc.* ʒß.
Edulcor. c. ſ. q *manus Chriſti ſimpl.* D.

℞. *pulv. ſem. agni caſti*
⏀*i depur.* ā ʒij.
camph. ℈ß.
laud. opiat. gr. vj.
M. pro 6. doſibus.

℞. ▽ *acetoſ.*
fl. nymph. ā ℥ij.
liqu. ſalicis ℥iß.
ſyr. nymph. q. ſ.
M. S.

Waſſer zum Pulver.

Cum his externè cōmodè applicantur partibus genitalibus, in ſpecie ſcroto & pectini, ſuccus plantaginis, ſolani, cicutæ, hyoſciami, ſempervivi, cum aceto vel ſimplici, vel deſtillato, & ſaccharo ♄ni miſti, & in forma epithematis applicandi ad compeſcendam nimiam ſalacitatem, & impediendam genituræ turgeſcentiam: aut fiant ex his plantis cataplaſmata aceto imprægnanda: Vel partes genitales ſimiliter foveantur ſucco ſempervivi aut lactucæ, in quo ⏀ crudum vel purgatum q. ſ. ſolutum ſit. Teſtibus hoc in forma epithematis applicatum, mirè ſpirituum impetus refrænat, quin & poſteà regio lumbaris, ſeu renes, ipſumque ſcrotum ſubinde humectari poteſt; item partes genitales, pecten, ſcrotum, &c. foveantur aquâ nymphææ, in qua diſſolutum ſit opium: ſin ob penetrationem ad aliqualem opii correctionē acetum admiſceatur, eò meliùs erit. Suadent quidam laminam Saturni lumbis applicare circa regionem renum, ſed malè; quia quandoque ſic inſecuta eſt gravior urinæ ſuppreſſio.

ARTICULUS II.
De
Priapiſmo.

SEcundus modus nimiæ penis erectionis eſt, dum penis ita rigidus & ita diſtentus eſt in

in omnem dimensionem, ut exindè graviter doleat, in qua ipsa distensione nullum Veneris adest desiderium, unde & coëundo nullum aut paucissimum semen emittunt; coitu nullo levantur, quin potiùs malum insigniter exasperatur, adeò, ut si tales sæpiùs coitum tentare velint, incidant subindè in convulsionem totius corporis. Morbus hîc dicitur à Priapo, scortorum apud Gentiles patrono, qui tali membro semper erecto & rigido fingitur.

CAUSÆ.

Causa proxima hujus Priapismi est convulsio musculorum penis, quorum spasmo & continuâ spasmodicâ contracturâ, & vena penis penitùs occlusa, sanguis penem distendens, omninò impeditur & sistitur in refluxu, & simul dolorifica tensio in radice penis percipitur. Undè, dum sanguis copiosiùs in penis corporibus nervosis hæret coacervatus, tandem dolorifico tali distensionis sensu membrum cruciatur, & cum spasmo dictorum musculorum convulsivi quid patitur. A tali nempe musculorum penis convulsione est, quod epilepticis quibusdam insciis & invitis in paroxysmo subindè membrum tendatur, imò & iisdem in paroxysmo epileptico genitura interdum elabatur, à tali scil. musculorum penis, vicinarumque partium membranosarum convulsione: Item videtur hinc oriri, quod interdum quibusdam suspensis erigatur membrum, vid. Schenckius *in observat. ubi de Spasmo*: Confer simul Salmuth. *Centur.* 3. *observat.* 21. *&* 40. ubi tale exemplum recenset, similis sc. membri convulsionis in Turca interfecto propter copiosum Maslah assumptum. Verùm nè fiat confusio, dum superiùs dixi, inflammationem scroti, penis, ac testium fieri ex impedito sanguinis refluxu & motu; observandum moneo: quod sanguis in corporibus penis membranosis excavatis coërcitus, & in refluxu impeditus, det membri pertinacem erectionem & tensionem: Ubi verò sanguis in ipsa substantia penis, quam irrigat, stagnet, tunc in procinctu esse solet periculosa ejus inflammatio.

Convulsionis hujus musculorum penis, & inde oriundi Priapismi, causa est irritatio quæcunque, aut musculos penis aut horum nervos afficiens; unde spirituum animalium continuato influxu hi contracti & convulsi manent, & tandem Priapismum inferunt: non secus scil. atque punctura nervi cujusdam per irritationem partis, ad quas nervus tendit, convulsionem infert, unde hujus membri fit contractio & rigiditas. Irritatio hæc à causa tam in- quam externa excitatur, rariùs autem à causa interna, frequenter ex externa. Inter has externas primatum obtinent cantharides, intempestivè & incautè usurpatæ: quæ sicut tàm externa applicatione, quàm interna assumptione, urinam cruentam aut ulcus vesicæ inducunt: Ita quibusdam, Italis præsertim, loco stimuli Venerei inserviunt, sed quorum acre & salinum virus ad musculos penis delatum, continua irritatione, pertinacis priapismi subindè causa est. Imò etiam alia aphrodisiaca acriora, magisque aromatica, & copiosiùs assumpta, interdum Priapismum inferunt: Hinc enim curiosum est, quod observat Salmuth. *Centur.* 3. *observat.* 29. de sene defuncto, qui tertiâ die nuptiarum mortuus, pertinaci penis erectione repertus est, ex nimio abusu medicamentorum Venereorum, quibus usus fuerat, ut in nuptiis secundis noviter nuptæ juvenculæ satisfaceret, & meliùs placeret. Dubio procul convulsivus mortuus est; nam dum ante, & in ipsa morte, musculi penis convulsi, rigidi sunt, facilè fibræ post mortem in eodem tono, ex contentis humoribus successivè condensatis, perstare, & ita ex sanguine successivè in pene coagulato etiam post mortem hujus tentigo continuari potest: Vid. Garmannus *de Mirac. Mortuor.* & M. A. N. C. *Ann.* 9. *&* 10. *observat.* 34. *pag.* 98. Sed malum hoc satis est rarum, ut plura addere vetear. Borellus tamen *Centur.* 2. *observat.* 31. notat quendam in coitu instar canum junctum remansisse, quod à nimio ardore partium genitalium tumefactorum provenire existimat; vel quod è zibetho, quo consilio amici cujusdam, voluptatis augendæ gratiâ balanum inunxerat, partes hæ calefactæ & irritatæ fuerint.

DIAGNOSIS.

Diagnosis hujus affectus ex relatione ægrorum & suprà dictis addiscenda.

PROGNOSIS.

Priapismus, cum sit interdum satis dolorificus, ac dolorem inferre soleat similem tetano, metum infert, ne & aliarum partium superveniant convulsiones, ægerque sic moriatur; aut nunc tumorem, nunc inflammationem, nunc periculosum apostema membri post se trahat.

CURA.

Curatur Priapismus, convulsionem musculorum imprimis removendo, causam irritantem sistendo; nam sic sponte flaccescet penis. Ubi simul causa occasionalis excrementi-

tia

tia latet in corpore, ad revulsionem comendatur vomitus, qui præ aliis purgandi modis confert, utut purgantia per inferiora eandem removere videantur; eorum tamen vis minùs est valida; prætereaque notum, quod purgantia interdum tentiginem inducant, & Venerem stimulent; Exemplum habet de viduo Platerus, qui ex usu pilularum aromaticarum & mastichinarum tale quid percepit, unde purgantia rectè omittuntur. Potiùs ergò vomitoria laudantur in priapismo ad revulsionem, uti dicunt, causæ irritantis, vid. Forestus *lib. 26. observ. 6.* idem habet Epiphanius Ferdinandus *Hist. Med.* 26. Post vomitoria conveniunt acida, mentha, ruta, vitex, ejusque semen: nempe decoctum lentium cum semine agni casti aliquandiu usurpatum, experimentum est Lindani, qui etiam refert, se aliquando curasse senem septuagenarium priapismo laborantem, in quo externè & internè ☍ destillatum rutæ, aliàs ab Hartmanno insigniter commendatum, frustrà adhibuerit, postmodùm verò eundem restituerit decocto lactucæ & semine agni casti crebriùs ac diutiùs usurpato. Opium, item camphora, & similia, cum succo citri copiosiùs usurpata etiam huc conferunt. Poterius, *C.* 1. *cap.* 54. refert, quendam 30. annorum diu pravâ tentigine tentatum, tandem per usum auri diaphoretici fuisse curatum. Hinc lac prodest, ubi ex cantharidibus malum ortum fuerit.

Externè epithema ex vino, in quo coctum sit cuminum & ruta, adhiberi debet, quod Joël *in sua Praxi* in usu habet; uti etiam ☍ ruthæ, menthæ, &c. genitalibus & perinæo illinendum. Cataplasmata quoque ex ruta, mentha, cumino, floribus nymphéæ cum aceto & ▽ parata; vel ex ruta contusa & semine cumini cum aceto conveniunt. Conducunt quoque cataplasmata camphorata: Vel illinatur ☍ amygdalarum dulcium, in quo soluta sit camphora, radici penis; vel applicetur camphora in aceto vini soluta, cum aqua nymphéæ superfusa rutæ contusæ. Sedulò interim monent omnes Practici, ut in priapismi cura unà cum genituram extinguentibus usurpentur medicamenta carminantia, ut est v. g. aqua carminativa communis, mista cum ▽ castitatis Quercetani; aut ▽ castitatis Riverii, mista cum ∼u ⊕i dulci. Dico, comendant Practici, quibus tamen minimè possum consentire; hypothesis enim eorum est, quod oriatur priapismus ex flatibus penem distendentibus, hinc etiam Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Prax. Admir. observ.* 105. aquam ex caryophyllis viridibus destillatam laudat. Potiùs acida vitriolacea comendo, & juxta hæc nitrata, quæ & ipsa priapismum curare valent. Deniq; clysteres carminantes laudantur à Zacuto Lusitano *lib.* 3. *Med. Princ. Hist.* 21. Imprimis si addantur urinæ pueri ℥iij. fermenti acris ʒj.

CAPUT III.

De
Penis Erectione Depravata.

Tertium vitium in erectione denique erat depravata penis erectio seu contorsio. Nam depravatè erigitur membrum, dum non debita in figura & modo debito contingit, cùm naturaliter penis tensus in figura recta absque dolore soleat extendi. Quando ergò contortus est penis, seu quando curvam aut aliam vitiatam figuram acquirit, dum erigi debet, læditur ejus actio, de cujus causa interna nihil est, quod addam, nisi quod consulendus sit Heinricus ab Heer *observ.* 7. ubi habet aliquot rara exempla contorsionum penis, & ex Aurantio refert modum, depravationem hujus erectionis & contorsionem penis corrigendi: item Sennertus *l.* 3. *Prax. p.* 923. Pertinet huc retractio penis omnimoda in imum ventrem per cucurbitularum appositionem curanda, secundùm Heinricum ab Heer *obs.* 7. item carminantibus applicandis restituenda. Vid. M. A. N. C. *Ann.* 2. *obs.* 50. *pag.* 89. Item penis tumor p. n. ut quando tumorem penis subitaneum tympaniticum, fotu carminativo curandum, observarunt in M. A. N. C. *Ann.* 3. *observ.* 99. *p.* 160.

Depravatur etiam penis erectio subinde frœni, vel præputii vitio, quando non ritè potest erigi, vel extendi membrum. Frœnulum quod attinet, si nimis breve est, & tenditur membrum, glans retrahitur, & membrum incurvatur, & sic non tantùm generatio impeditur, sed etiam dolor oritur. Hoc ergò curatur Chirurgiâ, ubi frœnum simplici incisione secatur, uti videbitis ex Hildano *Centur.* 6. *Histor.* 6. Observandum tamen, ut aliquid potius detrahatur de membrana præputii, quàm de glande, si res est curta; facto hoc, applicetur stuppa cannabis cum albumine ovi & bolo imprægnata, quæ immergatur in locum, ubi facta est incisio.

Præputii verò ratione fit, quando hoc ita est angustum & strictum, ut glans commodè detegi nequeat; sic enim coërcitus penis re ipsâ se explanare nequit. Vitium hoc aliàs phimosis dicitur.

ARTICULUS I.

De
Phimosi.

CAUSÆ.

Phimosis verò triplici ratione fit; nunc est malum nativum: nunc fit interdum à coitu

coitu cum fœmina infecta, & inflammationem concipit: nunc præputium incipit corrugari, ut non possit detrahi, nisi concipiat fissuram.

C U R A.

Phimosis hæc, quæ est à nativitate, sectione Chirurgicâ facilè curatur, & removetur: Scilicet cum incisura in præputium inciditur: interdum etiam per crucem fieri solet, observando saltem hoc, ut vitetur vena pudendi, seu istud vas, quod circa latus præputii se manifestat.

Si verò ex congressu impuro facta est inflammatio præputii, quæ solet habere conjunctum insignem pruritum, optimum est sequens fotus:

℞. *mucilag. sem. psyllii*
cydon.
fœnugr. c. ▽ *plantag.*
extr. ā ℥j.
vitell. ovi. No. j.
lact. vaccini ℥iij.
M. sub forma Fomenti: S.
Linderender Schleim.

Applicetur crebrò loco affecto.

℞. *flor. chamom.*
samb. ā M. j.
hyosc.
sem. anisi
fœnic. ā M. ß.
bacc. lauri ℥ß.
Incis. & contusa coque in ▽♃æ. ℔j.
Colatura D. S.
Linderender Umschlag.

Applicetur calidè. Convenit etiam in paraphimosi.

Vel fiat cataplasma ex farina fabarum cum dicta ▽♃æ, invicem miscendo quod præputio affecto applicatum tumorem discutit, & malum curat.

In phimosi, in qua præputium corrugatum est, ut citra fissuram non possit detrahi, præter jam dictum cataplasma, in specie convenit cremor ♃æ, qui subigitur cum butyro non salito.

ARTICULUS II.
De
Paraphimosi.

Contrarium vitium est paraphimosis, tanta post glandem præputii retractio, ut nequeat denuè retrahi, supra glandem duci, ut etiam glandis periculosam inflammationem inducat.

C A U S A.

Vocatur paraphimosis, & imprimis ex violentiori oritur coitu, eoque sæpissimè primo, dum ex relaxatione frœni in tantum ex impetuoso coitu præputium retrahitur, ut tumefactum non nihil infra glandem subsistat.

C U R A.

Cura hujus vitii fit præprimis per emollientia, & cùm præputii utplurimùm accidat tumor, per discutientia. Convenit e. g. fotus ex lacte, in quo flores sambuci ebulliant. Convenit etiam cataplasma ex floribus chamomillæ, parietariæ, rosis rubris, cum lacte coctis & calidè loco affecto applicatis. Forestus applicat fotum ex decocto malvæ, violariæ, & hyoscyami propter dolorem: Aut etiam applicat decoctum rosarum aut meliloti cum farina fabarum & foliis hyoscyami. Quidam commendant ad talem præputii dolorem, si recipiatur cortex sambuci medius, qui coquatur in lacte, quo calidè suffumigetur priapus, & postmodum panno linteo, in isto decocto intincto, fomentetur: v. g.

℞. *HB. malv.*
parietar.
alth. ā M. j.
rad. alth.
lil. alb. ā ℥j.
flor. ros. rubr.
chamom. ā p. ij.
Coqu. in lacte ad consistentiam pultis, & applica.
D. S.
Erweichender und linderender Brey.

Vel applicetur fotus ex flor. chamom. sambuci, hyoscyami, &c. cum ▽♃æ, suprà in phimosi laudatus: cui, si membrum insigniter simul doleat, addi potest croci momentum. Multum quoque præstat commune chirurgorum cataplasma, ex pane triticeo cum lacte.

℞. *Medull. panis similag. in lacte infus.* ℔ß.
vitell. ovor. No. iij.
ol. rosac. ℥ij.
croci ℈j.
M. f. Cataplasma.

ARTICULUS III.
De
Penis Inflammatione.

Pertinet huc etiam inflammatio penis, utplurimùm à causa externa, in qua confert cataplasma jam dictum ex floribus chamomillæ, parietar. &c. & ▽ calcis vivæ cum appro-

appropriatis additis. Iis fermè curatur remediis quæ retuli de inflammatione testium. Unum tantùm recensebo exemplum: Fuit aliquando puer, qui ad hoc, ut membrum acquireret paulò generosius & majus, inunxit non tantùm membrum, sed etiam scrotum, cum lacte esulæ seu tithymalli, unde facta fuit insignis harum partium inflammatio cum non levi dolore conjuncta: facilè tamen fuit discussa & curata per fomenta ex lacte, tepidè sæpiùs iterata: cui, si flores sambuci incocti fuissent, effectus eò præstantior fuisset.

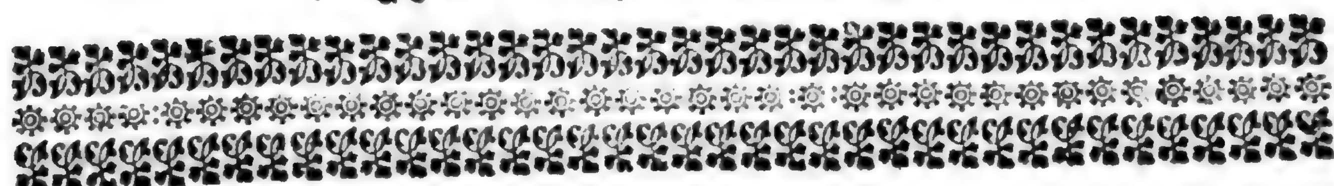
ARTICULUS IV.
De
Penis Dolore.

ULtimò denique impeditur, seu depravatur debita membri erectio ex dolore, dum scil. impensiùs dolet membrum: Sic ex forti labore in coitu subindè fit, ut doleat, ut etiam intumescat glans, quod vitium insigniter leniunt cicutæ folia trita, & per patentem præputii hiatum immissa. Commendat hoc remedium etiam Heinricus ab Heer *in observat.* 7. contra inflammationem glandis crystallinam, in qua glans tumida & quasi perspicua instar crystalli erat cum gravi dolore, dum scil. sumptâ cicutâ, eâque immissâ per patentem præputii hiatum, sedatus dolor, & tumor discussus fuit. Quod si verò anguis sub herba latitet, & gonorrhœæ virulentæ conjunctus sit penis dolor ac reliqua hactenus dicta glandis vitia, quod tantùm non semper evenire solet, & huic quoque per interna prospiciendum erit. Purgantia nimirum, & balsamica terebinthinata, quæ supra, ubi de gonorrhœa virulenta, videantur. Optimum aliàs est balsamum Peruvianum, dum scil. hoc ipsum excipiatur filo crasso, albumine ovi durato, & hoc ipso balsamum Peruvianum infigatur & applicetur; sic enim dolor in virgæ initio à gonorrhœa facilè sedatur.

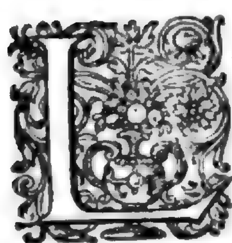
Denique dolet penis non rarò ex calculo vesicæ, in quo nihil præstantius est, quàm ▽ albuminis ovorum, cum lacte muliebri & camphoræ modico, quæ omnia calice excepta frigida actu vel tepida admoveantur peni, ita, ut membrum huic immittatur; sic namque statim omnem dolorem sedari, autor est Zechius *in Consiliis.*

 LIBER IV.

LIBER IV.
DE MORBIS MULIERUM.
SECTIO I.
De
FLUORIS MENSTRUI VITIIS.

LÆditur Mensium excretio tribus modis:

1. Quando imminuta est, ita, ut aut parcius fluant, aut nullo modo appareant.
2. Quando eadem aucta est, ut uberiori rivo scateat, tàm unâ vice, quàm partitis vicibus, i. e. quando quovis mense aliquoties evacuantur.
3. Quando eadem depravata est, & nonnaturali modo cum variis symptomatis, doloribus abdominis, &c. comitata se manifestat: vel per aliena loca, vel inordinato tempore fluit, vel sanguis adjunctas habet præternaturales alterationes, ut, quando menses decolores, atri, aut fœtidi excernuntur, & quæ sunt præternaturales errores circa menstruationem evenientes.

CAPUT I.
De
Mensium Emansione.

QUod attinet primum vitium: sivè imminuta, sive planè absit menstruatio hæc, vulgo mensium suppressio, potiùs tamen cum Lindano *in Meletematibus Emansio mensium* dici debet; sicut, quando actu fluentes cohibentur, tunc optimè mensium suppressionem vocare possumus. Emansio ergò hæc mensium est vel naturalis, vel præternaturalis. Naturalis est talis, aut ratione ætatis, dum post 49. vel 50. annum naturaliter deficiunt, aut ratione ipsius mulieris status seu conditionis, dum non observatur in gravidis; utut quibusdam habitioribus primis gestationis mensibus ad medium tempus fluat, item in quamplurimis lactantibus naturaliter emanet sanguinis fluxus menstruus: In convalescentibus denique seu talibus, quæ à gravi morbo resurgunt, etiam naturaliter deficiunt; in his enim depauperata massa sanguinea, partim in quanto, partim in quali, & exhausti plus minùs torpidique spiritus minus apti sunt ad fermentationem menstruam. Item naturaliter deficiunt menses in iis, in quibus alia quædam insignior evacuatio, aut sanguinis immediatè in gravioribus vulneribus, aut mediatè sub transmutationis forma, v. gr. saniei aut ichoris in ulceribus inveteratis, fit, aut facta est absumptio. Sic refert Bartholinus *Centur.* 2. *Hist.* 87. de fluxu mensium suppresso, qui postmodum apertis & consolidatis quibusdam abscessibus, denuò fuerat revocatus. Hæ & similes mulieres relinquendæ sunt naturæ, nec fatigandæ præposterè medicamentis, nisi ut lautâ diætâ sanguinis copia reconcilietur: id quod taxat Forestus *lib.* 28. *observ* 5. in quodam Medico imperito, qui nitebatur evocare menses in puella planè extenuata. Hoc interim est notabile in iis, quæ ulcera vel vulnera habent graviora, & quibus ob id fluxus ordinarius plus minus est suppressus, quod hæ isto tempore, quo alias ordinariò fluere deberent, singularem quandam in vulnere aut ulcere alterationem in pejus semper sentiant: sc. percipiunt aut dolorem, aut tumorem & incipientem inflammationem, aut copiosiorem & abundantiorem fœtidæ saniei effluxum, qui, ubi aliquot dies ita duraverit, sponte cessat, donec post menstruam periodum ferè redeat usque ad mali curationem.

CAUSÆ.

Quod ergò attinet causas, propter quas menses præter naturam supprimuntur aut emanent: sunt hæ ipsæ vel ex vitio sanguinis ipsius excernendi, vel ex vitio uteri & vasorum, per quæ debet effluere sanguis. Ex sanguinis vero vitio est ejusdem crassities, visciditas, & quicquid hunc ad fermentationem uberiorem ac turgescentiam ineptum reddere valet. Utriusque ratione defectus mensium est vel accidentalis, qui ex causa fortuita & improvisa evenit; vel habitualis, qui altiùs radicatas in corpore habet causas antecedentes. In specie

specie defectus mensium habitualis vitio sanguinis fit imprimis ex cachexia seu sanguinis cruditate, ex chylo non sufficienter digesto, & hinc plus minus acido, nec ritè volatilisato, in sanguinem ingesto, unde & hujus spissitudo & viarum hypogastricarum infarctus & sanguinis fixitas, indeque ineptitudo ad turgescentiam fermentativam; quæ cum à particulis volatilibus spirituosis imprimis dependeat, hæ ipsæ, à cruditate ejus viscida obrutæ & oppressæ, vim suam exerere nequeunt.

Alii invertunt potiùs hoc, dicentes, quod vitium uteri sequatur ex cachexia. Uno nomine: est cruditas acida cum inertia bilis, adeoque defectus acidi volatilis oleosi seu spirituosi: econtrà excessus acidi fixioris in subjecto viscido sunt causæ, sanguinis fermentationem, & hinc evacuationem menstruam, impedientes, h. e. ut loquitur Sylvius, defectus bilis, & pituitæ excessus.

Origo autem hujus acidi est ex stomacho: oritur nempe ex chylo non ritè digesto, unde nil magis disponit mulieres ad defectum mensium, quàm cruditas acida stomachi, ratione cujus bilis hebetatur, & turgescentia sanguinis fermentativa supprimitur, impeditur, & consequenter mensium fluxus cessat: quin & scorbutus hîc non rarò suam ludit tragœdiam, dum fœminæ scorbuticæ sæpissimè, si non totali mensium suppressione torquentur, parcè tamen admodum non sine difficultate expurgari solent, quin & his ipsis citra debitum ordinem inordinatè menses fluere solent.

Quoad causas remotas vitio sanguinis mensium suppressionem, tàm habitualem, quàm accidentalem, inferentes: inter sex res non-naturales sunt primò aëris frigidi susceptio, tàm in uterum sub tempore mensium, unde subita sanguinis coagulatio & grumescentia, qui in vasis constrictis hæret: uti ex casu vel immersione in aquam frigidam sub menstruatione, mensium obstructionem, & hinc pleuritidem natam refert Timæus von Güldenklee/ *in Casibus lib. 2. Cas.* 7. Hinc rectè Lindanus dicit: Nil magis posse sistere fermentationem sanguinis menstruam, quam frigus. *Duæ sc. potissimum causæ sunt, quæ illud præstant: (1) refrigeratio pedum, & quidem subita; (2) refrigeratio vehemens ventriculi. Sin gelidam aquam vel cerevisiam tempore fervoris bibant, refrigerando ventriculum percellunt sanguinem, vel potiùs spiritum, & sistitur fluxus: sic nonnullis bibito lacte acido sistitur, vel pomis acidis.* Sic namque observat Forestus *libr.* 18. *observat.* 2. & 3. menses ex terrore & saltu in aqua frigida subitò restrictos, unde summus angor circa præcordia secutus fuit, quæ ipsa tamen fuit curata per sudorifera, ita, ut spontè postmodum redierint menses. His enim sanguinis fermentatio & turgescentia per modum coagulationis sistitur, undè cessante ejusdem fermentativâ turgescentiâ, & menstruus cessat fluxus; idque in specie solet nocere, quando vel instat excretio menstrua, vel quando excerni solet: Sic namque subita refrigeratio pedum eo tempore, quo menses fluunt, multùm huc facit: Sic si mulieres sub fluxu mensium lotionibus in ▽ frigida indulgent, vel pedes in aqua frigida lavant, solet mensium flux⁹ cessare, & vel imminens, vel fluens supprimi: Facit huc etiam subitanea, ceu suprà dictum, refrigeratio ventriculi: Sic namque Timæus von Güldenklee *in Casu* 202. observat menses fluentes suppressos ex haustu frigidæ post incalescentiam corporis, cum atrocissimo uteri dolore. Simile exemplum recenset Forestus *cent.* 1. *observ.* 3. *Schol.* Item menses frigore suppressos vomitum sanguinis inferentes videb. in M. A. N. C. *Ann.* 1. *observ.* 95. *p.* 224. Sic ex frigida nive hausta mensium suppressionem Schenckius, item Zacutus Lusitanus *lib.* 3. *Hist.* 4. *Med. Princ.* annotarunt. Præter frigus ad suppressionem mensium multum conferunt assumpta; inter quæ sunt omnia difficulter digestibilia, in specie omnia acida, imprimis mineralia fixa, vitrioli, salis, nitri, &c. quæ admodum impediunt mensium fluxum, quatenus sanguinem inspissant, ejusdem fermentationem à volatilibus oriundam omninò tollunt, & coagulationem inferunt; quod etiam faciunt omnia cruda aut viscida, sanguinis fermentationem impedientia, obtundendo sal fermentativum, ut caseus: hinc & panis recens furno extractus aut calens admodum nocivus est puellis & mulieribus, cùm viscido suo lentore promoveat cruditatem stomachi acidam, & sanguinis fermentationem insigniter impediat: Hinc etiam à lacte & omnibus lacticiniis tempore menstruationis vel imminentis vel præsentis, abstineant mulierculæ: quo etiam faciunt carnes fumo induratæ. Nam cùm ex assumptis digestio stomachi vitietur, ita, ut exinde fiat cacochylia, hinc cacochymia, & hinc denique cachexia, ordinariò etiam ex sanguinis cruditate fermentatio menstrua impeditur, & hinc cachexia, quam specialiter virgineam vocant, seu febris alba, oritur; hinc ex hac causa Barbette *in sua Praxi pag.* 83. vitium mensium suppressorum à causis externis in stomacho radicari non ineptè asserit. Confirmatur hoc malum ulteriùs, dum ex mensium suppressione picâ laborare incipiant, & variâ, imprimis insolita aut inconsueta, promiscuè ingerant: Sic namque Schenckius *lib.* 4. *Observ.* narrat mulierculam, quæ devorata magnâ copiâ prunorum mensium suppressionem & tumorem ventris incurrit, qui tumor tandem incredibili copiâ ossiculorum post annum excreta subsedit, & menses repetierunt: Sic Zacutus Lusitanus *libr.* 2. *Prax. admir. observat.* 99. refert quandam carbonum voracem ex pica, tandem,

cùm

cùm per 10. annos menses fuissent suppressi, curatam per conservam artemisiæ & menthæ. Denique & animi affectus multùm valent ad sanguinis fermentationem, hinc & crasin alterandam: hinc uti gaudium, uti moderata ira, quibusdam per auctam sanguinis exagitationem menstruum fluxum crebriùs provocant; ita contrà terror subitaneus, tristitia, mœror, pavor ac metus insigniores, periculosè menses imminentes sistunt, vel subitò supprimere valent fluentes: Sicuti notum etiam est, quod hæmorrhagia narium subitò incusso terrore subinde soleat compesci. Observandum tamen, contrarios effectus subinde ab iisdem animi pathematis sub menstruatione observari, ita, ut ab iisdem nunc intendatur, nunc cohibeatur fluxus: Conf. Sylvius *lib.* 3. *Prax. p.* 84. 85. *seq. cap.* 3. §. 263. *seq.* Fumi carbonum multum nocent, si foveant se mulieres per inferiora, vid. Rodericus à Castro *pag.* 76. Vitio uteri fit mensium suppressio, vel vasorum, vel uteri orificiorum culpâ: Vasa quidem obstruuntur à mucosa pituita inspissata, & sub menstruationis declinatione sensim condensata, vasa infarciente. Orificium autem internum, idque frequentiùs, rariùs autem externum, uteri occlusum est causa suppressionis mensium: Observatum nempe fuit subindè, clausum fuisse orificium externum uteri per membranam, nunc integram, ubi simul urinæ excretio læditur, nunc in medio sic perforatam; estque talis membrana nihil aliud, quàm hymen adeò decantatum p. n. auctum seu coalitum.

Denique vulnerati, aut excoriati, aut exulcerati plus minus vaginæ parietes sub consolidatione subindè coalescunt, & ita vias consuetas occludunt; sicut à pinguedine, cicatrice, vel tumoribus comprimentibus mensium suppressio observata fuit. Conf. Timæus von Güldenklee *lib.* 4. *Cas.* 7. Quò etiam pertinent læsiones genitalium post partum violentum subinde præternaturalem eorundem coalitum inferentes: Vid. Severinus *de Efficaci Medicina p.* 285. Platerus *lib.* 1. *Obs.* Bartholinus *Cent.* 2. *p.* 221. Hildanus *Cent.* 6. *Obs.* 67. Sed de hujusmodi atretis seu clausis & velatis plures & varias observationes vid. in Sennerti *Praxi lib.* 4. *Part.* 1 *Sect.* 1. *cap.* 3. *pag.* 11.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica menses suppressos, nec ritè fluere, manifestatur imprimis ex relatione ægrorum, & ex symptomatis concomitantibus. In virginibus enim sanguis suppressus per venas hinc inde vagans per insueta nonnunquam & aliena loca expurgari solet; imò non rarò febres infert: item color corporis in talibus insigniter solet esse mutabilis, dum pallidæ fiunt, subtumidæ, & colore ad livorem inclinante, supervenit tandem febris, quam vocant albam seu febrem virgineam.

Probè autem cognoscendum est: an menses sint suppressi naturaliter ex gravidatione? an verò p. n. suppressi?

Quibus emanent p. n. vel morbosè, præter observationes proprias conqueruntur de difficili anhelitu; quando nempe quodammodò moventur, præsertim adscendendo, mox suffocatio imminet: Ulteriùs patiuntur lassitudinem in omnibus artubus hinc inde, in specie circa lumbos, dolores tensivos graves percipiunt, hinc præcordiorum anxietates, pedetentim color corporis floridus perit, labia pallida superveniunt, fiunt apparenter cachecticæ, oculi tument: supervenire solent stomachi affectus, cibi fastidium, nausea, vomitus, pica, & tandem perfectè cachecticæ evadunt.

Sed hæc per se facilè patet.

Magis cognoscenda est differentia causarum, an vitio sanguinis, non debitè turgescentis? an vero vitio uteri & obstructorum vasorum supprimantur menses? Si sanguinis non debitè turgescentis vitio menses emaneant, nulla symptomata abdominis aut lumborum, quæ menstruationem antecedere solent, observantur: alia tamen symptomata, quæ sanguinis labem ostendunt, adesse solent, in specie urinæ crudæ, alvi segnities, ac symptomata hypochondriaca, & procedente tempore nullam penitùs statâ periodo alterationem in corpore ampliùs percipiunt. Sin verò saltem uteri ejusque vasorum infarctorum vitio deficiant menses, præfata symptomata consueto tempore vigebût, quæ ostendunt adhuc sanguinis impetum & modum excretorium, dum sanguis turgescens, quatenus consuetis viis effundi nequit alibi impetu facto per anastomosin effluit, unde nunc vomitus cruentus, nunc hæmoptysis superveniunt: Exempla vid. in M. A. N. C. *Ann.* 1. *Obs.* 95. *Ann.* 6. & 7. *Obs.* 49. item varia pathemata in his statis temporibus, quibus aliàs fluere menses debent, percipiunt fœminæ, frequentes sunt dolores lumborum circa vasa lumborum, & quæ ex ramis iliacis oriuntur.

Conqueruntur ulteriùs de sensu cujusdam tensionis circa regionem pubis: item percipiunt pulsationes hinc inde in variis corporis locis, nec non circa hypochondria, nunc in artubus, adsunt murmura, borborygmi, dolores lancinantes in lumbis: qui ostendunt sanguinis tunc urgentem fermentationem & turgescentiam menstruam, quæ propter impedimenta in vasis non potest emitti, unde quandoque in talibus sanguis per loca alia effluere solet, interdum etiam per excretionem cutaneam, quæ semper augentur, quoties tempus menstruationis instat; vel quando fluere debent menses, & siquid fortè effluat, mucosum albidum excernitur.

Sed

Sed quia nusquam tuta fides apud mulieres, & ipsæ interdum incertæ sunt, an sint gravidæ? an reverà p.n. menses deficiant? subindè solent interrogare Medicos de hac re. Quæritur ergò: an dentur signa, quibus possit demonstrari, an talis mensium emansio sit ab ingravidatione? vel an ab alia causa oriatur? Signa certa distinctiva non habemus, quia sunt admodum similia. Dicit Lindanus: *Soleo jubere, ut expectent medium gestationis tempus, quò certa possint esse propter motum infantis: quod si se non prodat, nihilominus difficile est judicare, quia sunt, qui motum fœtus non percipiunt, etiam ultimo mense, & nihilominus pariunt. Summa: res est periculi plena, facilè credere mulieribus. Itaque semper cauti estote. Habet tamen suppressio naturalis illustria etiam signa, sed non absolutè vera; possunt enim etiam cum conceptu esse: itaque oportet Medicum valdè circumspectum esse &c.* Nam pathemata, quæ insequuntur gravidationem: nempe appetitus prostratus, nausea, vomitus matutini, picæ, item lac in mammis, &c. hæc omnia etiam observata fuerunt insecuta suppressionem mensium, etiam in virginibus sine graviditate: vid. Theodericus *in Valetudinario pag.* 128. Hippocrates equidem *Sect.* 5. *Aph.* 39. hanc suggerit cautelam: quod nempe mulier, si nec gravida sit, neque puerpera, habeat verò lac, quod eidem deficiant menses. Nihilominus tamen hoc ipsum τεκμήριον est fallax; Prostant enim multa exempla virginum, quibus, ut dixi, illibatis, mensibus etiam fluentibus, lac tamen genitum fuit: Imò Bartholinus *in sua Anatome* refert exemplum cujusdam familiæ, cui hoc fuit hæreditarium, ut omnes virgines, simul ac puberes fiunt, lac generent: Huic etiam Galenus assentit *in Comment. in Hippocratem*, qui licet id rarò evenire scribit, tamen aliquando fieri posse concedit: Scribit etiam Alexander Benedictus *lib.* 3. *Anat. cap.* 4. se vidisse mulierem, cui, cum virgo esset, quoniam infœcunda erat, menses substiterant, lacte mammæ semper diffluxerint: Et Christophorus à Vega *Comm. ad Aphor. Hippocratis* refert, se vidisse puellam Burgensem, cui mensibus suppressis lac in mammis inerat.

Certum est, quod cibi fastidium, aut etiam pica, sit admodum suspectum signum gravidationis, ita, ut ubi concurrit cum mensium suppressione, virgo quæ fuit, tanquam fœmina tractanda sit, juxta Hippocratem *Sect.* 5. *Aphor.* 61. *si mulieri purgationes non prodeant, neque errore, neque febre superveniente ubique fastidium accidat, tum prægnantem esse putato.*

Aliàs ordinaria signa, quæ naturalem suppressionem mensium sequuntur, sunt ferè ejusdem conditionis, quàm quæ sequuntur graviditatem. Hæc tantùm est differentia in paucis quibusdam, quod nempe

1. In gravidis successivè symptomata circa primas vias mitescant, venter attollatur, mammæ turgidæ fiant; quibus verò morbosè suppressi sint menses, semper magis, magisque in deteriùs labantur, cachecticæ evadant, pedes intumescant.
2. Quibus præternaturaliter suppressi, sunt menses, iis pallor non tantummodò in facie, sed etiam in toto corpore, cum tumore quasi inflativo supervenit.
3. Quod appetitus in gravidis ultra tertium mensem non soleat esse prostratus; sin verò fastidium sit perpetuum, magna est suspicio suppressionis præternaturalis.
4. Capitis continui dolores, & ipsi suppressionem præternaturalem arguunt.
5. Perpetuæ in lumbis gravitates & pulsationes, aut etiam in aliis corporis partibus insoliti arteriarum motus, similiter præternaturalem suppressionem arguunt.
6. Crebriores vicissitudines seu mutationes caloris & frigoris per totum corpus etiam præternaturalem suppressionem mensium innuunt, imprimis quibus deficiunt menses propter impedimentũ venarum uterinarum, superest tamen adhuc motus & turgescentia sanguinis ad excretionem apti; tales phlogosi vagâ solent simul torqueri, hincque iisdem minùs dari convenit volatilia oleosa, olea destillata, nam sic magis intenduntur phlogoses.
7. Respiratio anhela & admodum difficilis ad levem etiam corporis motum, similiter non ex postremis est signis, quæ præternaturalem innuunt suppressionem.
8. Pulsus ibidem frequens, inæqualis, obscurus, interdum quodammodò deficiens, etiam præternaturalem innuit suppressionem.
9. Si in tempore non succrescat abdomen, insontes esse puellas certum est.
10. De hoc imprimis solent esse sollicitæ mulieres, an per urinas etiam possit cognosci gravidatio? Veteres imprimis, secundum Avicennam, affirmant, ex urinis hoc posse videri. Avicennæ dogma est, quod certum imprægnationis signum sit, si ineunte imprægnatione excernantur urinæ subalbidæ, tenues, & cui grana innatent quædam instar cottæ carminatæ (wie geschlossene Baumwolle) quod tamen ab omnibus Medicis, etiam expertissimis,

formicarum; unde, quando formicæ abrumpserunt ovum, solutum erit fascinum: v. Hartmannus *in Praxi Chimiatr. ubi de Atrophia.* Quidam stercus proprium post duas horas excretum vesicæ includunt, & fumo exponunt: quo facto dolores aliaque mala à veneficio inducta cessare, & veneficam eundem gustum percipere dicunt.

Interim observetur, quòd, prout variant media, quibus instituitur ligatio, ita etiam necesse sit variare remedia; unde cum dubii sumus, quomodo facta sit ligatura? etiam varia remedia tentanda sunt.

CAPUT II.
De
Penis Erectione aucta.

ARTICULUS I.
De
Nimia Salacitate.

Secundum in erectione membri vitium est, quando nimium, aut sæpiùs, aut diutiùs, quàm naturaliter fieri solet, imò ferè continuò, distentum & erectum est membrum, adeòque consequenter erectio & rigiditas nimis aucta est.

Affectus est duplex, qui occurrit in nimia membri erectione, secundum duplicem modum, quo fit; ita tamen, ut pars affecta semper sint musculi circa radicem penis; qui contractione suâ comprimendo venam, impediunt sanguinis refluxum, & penem erigunt; quod tamen cùm duobus modis fieri soleat, est etiam duplex affectus: Primus est modus, quando ægri ex stimulo Veneris huic acriter inhiant, & hinc sæpiùs & diutiùs membri tensionem cum prurigine in Venerem patiuntur, & tunc dicitur Salacitas, seu nimia in Venerem propensio, in qua per integram noctem tensionem penis insignem percipiunt, quod malum interdum eò usque excedit, ut etiam quandoq; delirium aut furorem quendam Venereum inducat; idque ex nimia genituræ turgescentia & orgasmo, qui ipse furor vix, nisi genituræ uberiore excretione sedari potest: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *Obs.* 54. *&* 55. *p.* 87 *&* 88. tuncq; affectus est simillimus brutorum œstro Venereo, dum certis anni temporibus ex liquoris genitalis turgescentia, hinque juncta sanguinis aucta fermentatione, cum spirituum insigniore fervore in Venerem impetuosiùs ruunt. Hic affectus in maribus est summus salacitatis gradus, & ferè idem, qui in mulieribus furor uterinus dici solet.

CAUSÆ.

Causa hujus salacitatis facilè patet: Est nempe genituræ naturaliter constitutæ & uberiùs collectæ, simulque spirituosæ ac acrioris, nimius fervor ac turgescentia, & inde natus stimulus ad Venerem, quem sequitur determinatus spirituum animalium motus & penis erectio.

Causæ remotæ sunt variæ: omnia nempe, quæ genituram augent, vel spirituum animalium impetum excitant, aut acrimoniâ loca genitalia stimulant: hinc vita sedentaria, diæta lauta cum aromatibus condita, assumpta & propinata purgantia, aliáve Venerem stimulantia, meditationes Venereæ, aliævé occasiones externæ, ad hoc malum disponunt. Præsupponit laudabilem genitalium constitutionem, qualis deprehenditur in iis, qui sunt triorchides; item quando Salmuth *Cent.* 1. *Obs.* 23. refert Venereos insignes, in quorum altero magni renes, in altero tres venæ seminales dextræ visæ fuerunt. De Medicamentis purgantibus, Venerem stimulantibus, præter Platerum vid. Timæus von Güldenklee *in Cas. pag.* 193. item M. A. N. C. *Ann.* 2. *observ.* 71. *pag.* 131. Sin ulteriùs excedat hæc salacitas, ut coitu vix satiari possit, quin etiam post coitum Venereum adhuc membrum rigidum & tensum continuâ prurigine in Venerem stimulet, usitato vocabulo Satyriasis, summus nempe salacitatis gradus, dicitur à Satyris, qui membro erecto, & ad libidinem deplendam semper prono, finguntur & pinguntur. Exemplum talis Satyriaseos, si quod aliud, insigne vid. in Timæo von Güldenklee *lib.* 3. *Casu* 52.

DIAGNOSIS.

Diagnosis salacitatis & satyriasis, ex relatione ægrorum, & suprà dictis per se patet.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Ex salacitate & satyriasi nullum incommodum, nisi quod nimiam Venerem insequitur, metuendum est: nempe debilitas corporis, ejusque tabes, in specie actionum animalium insignis læsio, viriumque labefactatio, oriri solet; quin etiam vitam abbreviat.

CURA.

Quoad curam: In salacitate ac satyriasi genitura ita imminuenda, ac spiritus animales fervidiores ac alacriores sunt absumendi & sistendi, & si aliqualis adsit genituræ acrimonia, appropriatis temperanda. Unde præter animum curis occupatum, vigilias nimias, victum tenuem, jejunium, labores, & motum corporis validum, aut vitæ genus exercitiis occupatum, ita, ut fortis sudor indè erumpat, &c. hîc conducunt venæsectio, eaque subindè repetita; item omnia ea, quæ suprà de gonorrhœa ex turgescentia & abundantia genituræ fuerunt proposita. In specie acida fixa ⊖lata, citrata, nitrata & Saturnina, hic conducunt, hinc opium & camphora. Opium & camphora spiri-

ſpirituum animaliũ impetum ſiſtunt & refrœnant. Quoad acida: ſuccus citri ac limonum, item acetum rutaceum ſæpiùs uſurpatum Salacitati nimiæ frœnũ injicit: quibus & ſuccus menthæ eſt permiſcendus, quibus opium & camphora maritanda ſunt. Hinc nitrata ſunt optima, ut nitrum crebriùs & copioſiùs uſurpatum notabiliter ſalacitatis œſtrum temperat; aliis namque omnibus irritis, per ⦶ purum in ▽ nymphææ bis in die, manè & veſperi uſurpatũ, & crebriùs continuatum, Timæus **von Güldenklee/** *lib.* 3. *Caſ.* 52. *pag.* 173. curavit ſuprà dictum ſalaciſſimum hominem; Unde etiam ∽⦶i, & omnia ex nitro, acido ſpiritu adhuc turgida, ſunt uſurpanda. Quoad Saturnina: convenit ℞ antiphthiſica, ſaccharum Saturni, &c. vid. Wedelius *de Med. Fac. pag.* 237. De vitriolo & ejus ſpiritu D. Langius *ſuper Fabrum* refert, quod crebrior aut diuturnior ejus uſus notabiliter imminuere ſoleat vim teſtium genitalem, ut etiam hujus abuſu ſtructura teſtium penitus fuerit immutata, item ℞ florum papaveris rhœados ac florum cyani & tunicæ cum phlegmate vitrioli acidulo crebriùs hauſta. Nec minùs conveniunt alia per experientiam cognita, quæ inter eſt nymphæa, præſertim flore albo, ejusque radix, quæ ſpecificè commendatur, item lactuca, ejusque ſuccus, portulaca: quibus addatur millefolium flore albo, ruta, & quæ ex citatis internè uſurpari poſſunt remedia; item cicuta, quæ apud nos inſons deprehenditur: Imprimis mentha his addita laudari ſolet. De vitice ſeu agno caſto, cujus folia, flores & ſemen ſunt uſitatiſſima, res ſatis eſt notha. Poſt viticis ſemen, cannabis eſt etiam inſignis laudis; item ſemen lactucæ, portulacæ & ſimilia. De ſalice res nota eſt; nempe ſunt ramuli tenelli ſalicis, ex quibus inciſis liquor albus emanat, qui impetum Venereum ſolet extinguere: folia ſalicis cocta; item cum his folia verbenæ miſta, cocta diutiùs continuata mirè ſtimulum Venereum interimunt. His optimo conſilio nitrata adduntur. Camphora eſt hîc non negligenda, non quod abſumat, ut volunt, ſemen, aut vim genitalem imminuat, ſed quod certâ quadam virtute ſpirituum fixativâ ſit prædita; quâ ratione & deliriis febrium malignarum adeò potenter reſiſtit. Quò facit, quod Zacutus Luſitanus *lib.* 3. *Medic. Princ. Hiſt.* 20. refert, coitum aſſiduum camphoræ uſu curatum; Item Electuarium ejus camphoratum, quod habet *l.* 2. *Prax. Admir. obſ.* 108. Conf. Tachenius *Hipp. Chim.* Ratione cujus virtutis ſpirituum fixativæ & opiata conveniunt, quæ per ſe uſurpata ſpirituum ferociam & agilitatem compeſcendo, impetum Venereum retundunt, ſpiritus figendo, & eorum impetum cohibendo. De opio dubium videri poteſt, cùm in regionibus Orientalibus opium tanquam Venereum optimum uſurpetur. Ad hæc opium habet ſummam acrimoniam, quæ etiam in quibuſdam ſudorem pruriginoſum infert; nil tamen impedit, quò minùs & ſpirituum impetum figat, cùm & hac ratione ſtimulantibus ſociatum, actum Venereum diutiùs continuandum ſpirituum impetum impediat.

℞. *ſem. cannab.*
melon. ana ʒij.
4. *frig. maj.* ana ʒj.
▽ *lactuc.*
acetoſ.
fl. nymph. ana ℥iij.
F. Emulſio, edulcoranda cum *ſyr. pap. albi.*
D. S.
Dämpffende Milch.

℞. ▽ *fol. vitis*
ſalicis ã ℥iß.
∽ ⦶i *dulc.* l. ⊖*li dulc.* ʒß.
Edulcor. c. ſ. q *manus Chriſti ſimpl.* D.

℞. *pulv. ſem. agni caſti*
⦶i *depur.* ã ʒij.
camph. ℈ß.
laud. opiat. gr. vj.
M. pro 6. doſibus.

℞. ▽ *acetoſ.*
fl. nymph. ã ℥ij.
liqu. ſalicis ℥iß.
ſyr. nymph. q. ſ.
M. S.
Waſſer zum Pulver.

Cum his externè cōmodè applicantur partibus genitalibus, in ſpecie ſcroto & pectini, ſuccus plantaginis, ſolani, cicutæ, hyoſciami, ſempervivi, cum aceto vel ſimplici, vel deſtillato, & ſaccharo ♄ni miſti, & in forma epithematis applicandi ad compeſcendam nimiam ſalacitatem, & impediendam genituræ turgeſcentiam: aut fiant ex his plantis cataplaſmata aceto imprægnanda: Vel partes genitales ſimiliter foveantur ſucco ſempervivi aut lactucæ, in quo ⦶ crudum vel purgatum q. ſ. ſolutum ſit. Teſtibus hoc in forma epithematis applicatum, mirè ſpirituum impetus refrænat, quin & poſteà regio lumbaris, ſeu renes, ipſumque ſcrotum ſubinde humectari poteſt; item partes genitales, pecten, ſcrotum, &c. foveantur aquâ nymphææ, in qua diſſolutum ſit opium: ſin ob penetrationem ad aliqualem opii correctionẽ acetum admiſceatur, eò meliùs erit. Suadent quidam laminam Saturni lumbis applicare circa regionem renum, ſed malè; quia quandoque ſic inſecuta eſt gravior urinæ ſuppreſſio.

ARTICULUS II.
De
Priapiſmo.

SEcundus modus nimiæ penis erectionis eſt, dum penis ita rigidus & ita diſtentus eſt in

in omnem dimensionem, ut exindè graviter doleat, in qua ipsa distensione nullum Veneris adest desiderium, unde & coëundo nullum aut paucissimum semen emittunt; coitu nullo levantur, quin potiùs malum insigniter exasperatur, adeò, ut si tales sæpiùs coitum tentare velint, incidant subindè in convulsionem totius corporis. Morbus hîc dicitur à Priapo, scortorum apud Gentiles patrono, qui tali membro semper erecto & rigido fingitur.

CAUSÆ.

Causa proxima hujus Priapismi est convulsio musculorum penis, quorum spasmo & continuâ spasmodicâ contracturâ, & vena penis penitùs occlusa, sanguis penem distendens, omninò impeditur & sistitur in refluxu, & simul dolorifica tensio in radice penis percipitur. Undè, dum sanguis copiosiùs in penis corporibus nervosis hæret coacervatus, tandem dolorifico tali distensionis sensu membrum cruciatur, & cum spasmo dictorum musculorum convulsivi quid patitur. A tali nempe musculorum penis convulsione est, quod epilepticis quibusdam insciis & invitis in paroxysmo subindè membrum tendatur, imò & iisdem in paroxysmo epileptico genitura interdum elabatur, à tali scil. musculorum penis, vicinarumque partium membranosarum convulsione: Item videtur hinc oriri, quod interdum quibusdam suspensis erigatur membrum, vid. Schenckius *in observat. ubi de Spasmo*: Confer simul Salmuth. *Centur.* 3. *observat.* 21. *&* 40. ubi tale exemplum recenset, similis sc. membri convulsionis in Turca interfecto propter copiosum Maslah assumptum. Verùm nè fiat confusio, dum superiùs dixi, inflammationem scroti, penis, ac testium fieri ex impedito sanguinis refluxu & motu; observandum moneo: quod sanguis in corporibus penis membranosis excavatis coërcitus, & in refluxu impeditus, det membri pertinacem erectionem & tensionem: Ubi verò sanguis in ipsa substantia penis, quam irrigat, stagnet, tunc in procinctu esse solet periculosa ejus inflammatio.

Convulsionis hujus musculorum penis, & inde oriundi Priapismi, causa est irritatio quæcunque, aut musculos penis aut horum nervos afficiens; unde spirituum animalium continuato influxu hi contracti & convulsi manent, & tandem Priapismum inferunt: non secus scil. atque punctura nervi cujusdam per irritationem partis, ad quas nervus tendit, convulsionem infert, unde hujus membri fit contractio & rigiditas. Irritatio hæc à causa tam in- quam externa excitatur, rariùs autem à causa interna, frequenter ex externa. Inter has externas primatum obtinent cantharides, intempestivè & incautè usurpatæ: quæ sicut tàm externa applicatione, quàm interna assumptione, urinam cruentam aut ulcus vesicæ inducunt; Ita quibusdam, Italis præsertim, loco stimuli Venerei inserviunt, sed quorum acre & salinum virus ad musculos penis delatum, continua irritatione, pertinacis priapismi subindè causa est. Imò etiam alia aphrodisiaca acriora, magisque aromatica, & copiosiùs assumpta, interdum Priapismum inferunt: Hinc enim curiosum est, quod observat Salmuth. *Centur.* 3. *observat.* 29. de sene defuncto, qui tertiâ die nuptiarum mortuus, pertinaci penis erectione repertus est, ex nimio abusu medicamentorum Venereorum, quibus usus fuerat, ut in nuptiis secundis noviter nuptæ juvenculæ satisfaceret, & meliùs placeret. Dubio procul convulsivus mortuus est; nam dum ante, & in ipsa morte, musculi penis convulsi, rigidi sunt, facilè fibræ post mortem in eodem tono, ex contentis humoribus successivè condensatis, perstare, & ita ex sanguine successivè in pene coagulato etiam post mortem hujus tentigo continuari potest: Vid. Garmannus *de Mirac. Mortuor.* & M. A. N. C. *Ann.* 9. *&* 10. *observat.* 34. *pag.* 98. Sed malum hoc satis est rarum, ut plura addere vetear. Borellus tamen *Centur.* 2. *observat.* 31. notat quendam in coitu instar canum junctum remansisse, quod à nimio ardore partium genitalium tumefactorum provenire existimat; vel quod è zibetho, quo consilio amici cujusdam, voluptatis augendæ gratiâ balanum inunxerat, partes hæ calefactæ & irritatæ fuerint.

DIAGNOSIS.

Diagnosis hujus affectus ex relatione ægrorum & suprà dictis addiscenda.

PROGNOSIS.

Priapismus, cum sit interdum satis dolorificus, ac dolorem inferre soleat similem tetano, metum infert, ne & aliarum partium superveniant convulsiones, ægerque sic moriatur; aut nunc tumorem, nunc inflammationem, nunc periculosum apostema membri post se trahat.

CURA.

Curatur Priapismus, convulsionem musculorum imprimis removendo, causam irritantem sistendo; nam sic sponte flaccescet penis. Ubi simul causa occasionalis excrementitia

tia latet in corpore, ad revulsionem comendatur vomitus, qui præ aliis purgandi modis confert, utut purgantia per inferiora eandem removere videantur; eorum tamen vis minùs est valida; prætereaque notum, quod purgantia interdum tentiginem inducant, & Venerem stimulent: Exemplum habet de viduo Platerus, qui ex usu pilularum aromaticarum & mastichinarum tale quid percepit, unde purgantia rectè omittuntur. Potiùs ergò vomitoria laudantur in priapismo ad revulsionem, uti dicunt, causæ irritantis, vid. Forestus *lib.* 26. *observ.* 6. idem habet Epiphanius Ferdinandus *Hist. Med.* 26. Post vomitoria conveniunt acida, mentha, ruta, vitex, ejusque semen: nempe decoctum lentium cum semine agni casti aliquandiu usurpatum, experimentum est Lindani, qui etiam refert, se aliquando curasse senem septuagenarium priapismo laborantem, in quo externè & internè ♂ destillatum rutæ, aliàs ab Hartmanno insigniter commendatum, frustrà adhibuerit, postmodùm verò eundem restituerit decocto lactucæ & semine agni casti crebriùs ac diutiùs usurpato. Opium, item camphora, & similia, cum succo citri copiosiùs usurpata etiam huc conferunt. Poterius, *C.* 1. *cap.* 54. refert, quendam 30. annorum diu pravâ tentigine tentatum, tandem per usum auri diaphoretici fuisse curatum. Hinc lac prodest, ubi ex cantharidibus malum ortum fuerit.

Externè epithema ex vino, in quo coctum sit cuminum & ruta, adhiberi debet, quod Joël *in sua Praxi* in usu habet; uti etiam ♂ ruthæ, menthæ, &c. genitalibus & perinæo illinendum. Cataplasmata quoque ex ruta, mentha, cumino, floribus nymphæe cum aceto & ▽ parata; vel ex ruta contusa & semine cumini cum aceto conveniunt. Conducunt quoque cataplasmata camphorata: Vel illinatur ♂ amygdalarum dulcium, in quo soluta sit camphora, radici penis; vel applicetur camphora in aceto vini soluta, cum aqua nymphææ superfusa rutæ contusæ. Sedulò interim monent omnes Practici, ut in priapismi cura unà cum genituram extinguentibus usurpentur medicamenta carminantia, ut est v. g. aqua carminativa communis, mista cum ▽ castitatis Quercetani; aut ▽ castitatis Riverii, mista cum ∽u ⊕i dulci. Dico, comendant Practici, quibus tamen minimè possum consentire; hypothesis enim eorum est, quod oriatur priapismus ex flatibus penem distendentibus, hinc etiam Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Prax. Admir. observ.* 105. aquam ex caryophyllis viridibus destillatam laudat. Potiùs acida vitriolacea comendo, & juxta hæc nitrata, quæ & ipsa priapismum curare valent. Deniq; clysteres carminantes laudantur à Zacuto Lusitano *lib.* 3. *Med. Princ. Hist.* 21. Imprimis si addantur urinæ pueri ℥iij. fermenti acris ʒj.

CAPUT III.

De

Penis Erectione Depravata.

TErtium vitium in erectione denique erat depravata penis erectio seu contorsio. Nam depravatè erigitur membrum, dum non debita in figura & modo debito contingit, cùm naturaliter penis tensus in figura recta absque dolore soleat extendi. Quando ergò contortus est penis, seu quando curvam aut aliam vitiatam figuram acquirit, dum erigi debet, læditur ejus actio, de cujus causa interna nihil est, quod addam, nisi quod consulendus sit Heinricus ab Heer *observ.* 7. ubi habet aliquot rara exempla contorsionum penis, & ex Aurantio refert modum, depravationem hujus erectionis & contorsionem penis corrigendi: item Sennertus *l.* 3. *Prax. p.* 923. Pertinet huc retractio penis omnimoda in imum ventrem per cucurbitularum appositionem curanda, secundùm Heinricum ab Heer *obs.* 7. item carminantibus applicandis restituenda. Vid. M.A.N.C. *Ann.* 2. *obs.* 50. *pag.* 89. Item penis tumor p. n. ut quando tumorem penis subitaneum tympaniticum, fotu carminativo curandum, observarunt in M.A.N.C. *Ann.* 3. *observ.* 99. *p.* 160.

Depravatur etiam penis erectio subinde frœni, vel præputii vitio, quando non ritè potest erigi, vel extendi membrum. Frœnulum quod attinet, si nimis breve est, & tenditur membrum, glans retrahitur, & membrum incurvatur, & sic non tantùm generatio impeditur, sed etiam dolor oritur. Hoc ergò curatur Chirurgiâ, ubi frœnum simplici incisione secatur, uti videbitis ex Hildano *Centur.* 6. *Histor.* 6. Observandum tamen, ut aliquid potius detrahatur de membrana præputii, quàm de glande, si res est curta; facto hoc, applicetur stuppa cannabis cum albumine ovi & bolo imprægnata, quæ immergatur in locum, ubi facta est incisio.

Præputii verò ratione fit, quando hoc ita est angustum & strictum, ut glans commodè detegi nequeat; sic enim coërcitus penis re ipsâ se explanare nequit. Vitium hoc aliàs phimosis dicitur.

ARTICULUS I.

De

Phimosi.

CAUSÆ.

PHimosis verò triplici ratione fit; nunc est malum nativum: nunc fit interdum à coitu

coitu cum fœmina infecta, & inflammationem concipit: nunc præputium incipit corrugari, ut non possit detrahi, nisi concipiat fissuram.

C U R A.

Phimosis hæc, quæ est à nativitate, sectione Chirurgicâ facilè curatur, & removetur: Scilicet cum incisura in præputium inciditur: interdum etiam per crucem fieri solet, observando saltem hoc, ut vitetur vena pudendi, seu istud vas, quod circa latus præputii se manifestat.

Si verò ex congressu impuro facta est inflammatio præputii, quæ solet habere conjunctum insignem pruritum, optimum est sequens fotus:

℞. *mucilag. sem. psyllii*
cydon.
fænugr. c. ▽ *plantag.*
extr. ā ℥j.
vitell. ovi. No. j.
lact. vaccini ℥iij.
M. sub forma Fomenti: S.

Linderender Schleim.

Applicetur crebrò loco affecto.

℞. *flor. chamom.*
samb. ā M. j.
hyosc.
sem. anisi
fænic. ā M. ß.
bacc. lauri ℥ß.
Incis. & contusa coque in ▽♃æ. ℔j.
Colatura D. S.

Linderender Umschlag.

Applicetur calidè. Convenit etiam in paraphimosi.

Vel fiat cataplasma ex farina fabarum cum dicta ▽♃æ, invicem miscendo quod præputio affecto applicatum tumorem discutit, & malum curat.

In phimosi, in qua præputium corrugatum est, ut citra fissuram non possit detrahi, præter jam dictum cataplasma, in specie convenit cremor ♃æ, qui subigitur cum butyro non salito.

ARTICULUS II.
De
Paraphimosi.

Contrarium vitium est paraphimosis, tanta post glandem præputii retractio, ut nequeat denuè retrahi, supra glandem duci, ut etiam glandis periculosam inflammationem inducat.

C A U S A.

Vocatur paraphimosis, & imprimis ex violentiori oritur coitu, eoque sæpissimè primo, dum ex relaxatione frœni in tantum ex impetuoso coitu præputium retrahitur, ut tumefactum non nihil infra glandem subsistat.

C U R A.

Cura hujus vitii fit præprimis per emollientia, & cùm præputii utplurimùm accidat tumor, per discutientia. Convenit e. g. fotus ex lacte, in quo flores sambuci ebulliant. Convenit etiam cataplasma ex floribus chamomillæ, parietariæ, rosis rubris, cum lacte coctis & calidè loco affecto applicatis. Forestus applicat fotum ex decocto malvæ, violariæ, & hyoscyami propter dolorem: Aut etiam applicat decoctum rosarum aut meliloti cum farina fabarum & foliis hyoscyami. Quidam commendant ad talem præputii dolorem, si recipiatur cortex sambuci medius, qui coquatur in lacte, quo calidè suffumigetur priapus, & postmodum panno linteo, in isto decocto intincto, fomentetur: v. g.

℞. *HB. malv.*
parietar.
alth. ā M. j.
rad. alth.
lil. alb. ā ℥j.
flor. ros. rubr.
chamom. ā p. ij.
Coqu. in lacte ad consistentiam pultis, & applica.
D. S.

Erweichender und linderender Brey.

Vel applicetur fotus ex flor. chamom. sambuci, hyoscyami, &c. cum ▽♃æ, suprà in phimosi laudatus: cui, si membrum insigniter simul doleat, addi potest croci momentum. Multum quoque præstat commune chirurgorum cataplasma, ex pane triticeo cum lacte.

℞. *Medull. panis similag. in lacte infus.* ℔ß.
vitell. ovor. No. iij.
ol. rosac. ℥ij.
croci ℈j.
M. f. Cataplasma.

ARTICULUS III.
De
Penis Inflammatione.

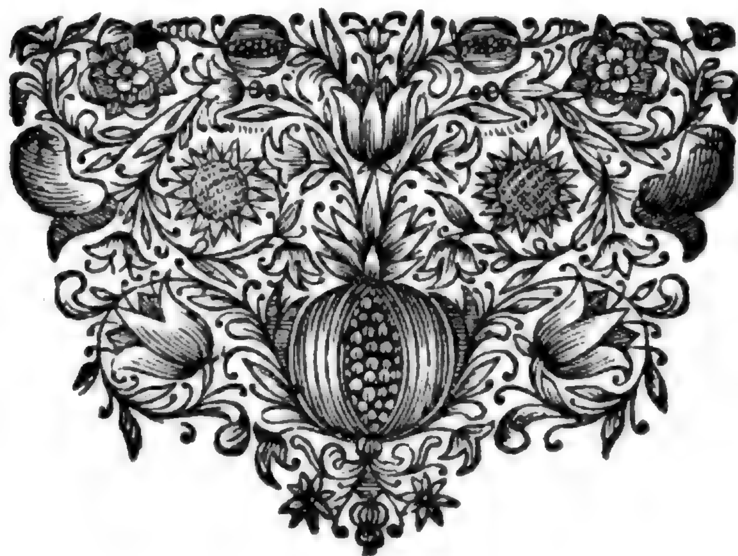
Pertinet huc etiam inflammatio penis, utplurimùm à causa externa, in qua confert cataplasma jam dictum ex floribus chamomillæ, parietar. &c. & ▽ calcis vivæ cum appro-

appropriatis additis. Iis fermè curatur remediis quæ retuli de inflammatione testium. Unum tantùm recensebo exemplum: Fuit aliquando puer, qui ad hoc, ut membrum acquireret paulò generosius & majus, inunxit non tantùm membrum, sed etiam scrotum, cum lacte esulæ seu tithymalli, unde facta fuit insignis harum partium inflammatio cum non levi dolore conjuncta: facilè tamen fuit discussa & curata per fomenta ex lacte, tepidè sæpiùs iterata: cui, si flores sambuci incocti fuissent, effectus eò præstantior fuisset.

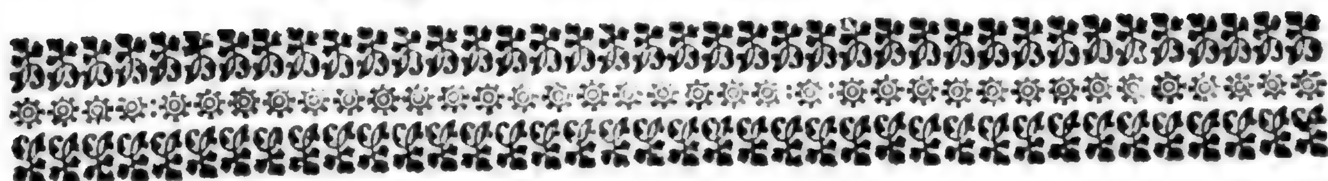
ARTICULUS IV.
De
Penis Dolore.

ULtimò denique impeditur, seu depravatur debita membri erectio ex dolore, dum scil. impensiùs dolet membrum: Sic ex forti labore in coitu subindè fit, ut doleat, ut etiam intumescat glans, quod vitium insigniter leniunt cicutæ folia trita, & per patentem præputii hiatum immissa. Commendat hoc remedium etiam Heinricus ab Heer *in observat.* 7. contra inflammationem glandis crystallinam, in qua glans tumida & quasi perspicua instar crystalli erat cum gravi dolore, dum scil. sumptâ cicutâ, eâque immissâ per patentem præputii hiatum, sedatus dolor, & tumor discussus fuit. Quod si verò anguis sub herba latitet, & gonorrhœæ virulentæ conjunctus sit penis dolor ac reliqua hactenus dicta glandis vitia, quod tantùm non semper evenire solet, & huic quoque per interna prospiciendum erit. Purgantia nimirum, & balsamica terebinthinata, quæ supra, ubi de gonorrhœa virulenta, videantur. Optimum aliàs est balsamum Peruvianum, dum scil. hoc ipsum excipiatur filo crasso, albumine ovi durato, & hoc ipso balsamum Peruvianum infigatur & applicetur; sic enim dolor in virgæ initio à gonorrhœa facilè sedatur.

Denique dolet penis non rarò ex calculo vesicæ, in quo nihil præstantius est, quàm ▽ albuminis ovorum, cum lacte muliebri & camphoræ modico, quæ omnia calice excepta frigida actu vel tepida admoveantur peni, ita, ut membrum huic immittatur; sic namque statim omnem dolorem sedari, autor est Zechius *in Consiliis.*

 LIBER IV.

LIBER IV.
DE MORBIS MULIERUM.
SECTIO I.
De
FLUORIS MENSTRUI VITIIS.

LÆditur Menſium excretio tribus modis:

1. Quando imminuta eſt, ita, ut aut parcius fluant, aut nullo modo appareant.
2. Quando eadem aucta eſt, ut uberiori rivo ſcateat, tàm unâ vice, quàm partitis vicibus, i. e. quando quovis menſe aliquoties evacuantur.
3. Quando eadem depravata eſt, & non-naturali modo cum variis ſymptomatis, doloribus abdominis, &c. comitata ſe manifeſtat: vel per aliena loca, vel inordinato tempore fluit, vel ſanguis adjunctas habet præternaturales alterationes, ut, quando menſes decolores, atri, aut fœtidi excernuntur, & quæ ſunt præternaturales errores circa menſtruationem evenientes.

CAPUT I.
De
Menſium Emanſione.

QUod attinet primum vitium: ſive imminuta, ſive planè abſit menſtruatio hæc, vulgo menſium ſuppreſſio, potiùs tamen cum Lindano *in Meletematibus Emanſio menſium* dici debet; ſicut, quando actu fluentes cohibentur, tunc optimè menſium ſuppreſſionem vocare poſſumus. Emanſio ergò hæc menſium eſt vel naturalis, vel præternaturalis. Naturalis eſt talis, aut ratione ætatis, dum poſt 49. vel 50. annum naturaliter deficiunt, aut ratione ipſius mulieris ſtatus ſeu conditionis, dum non obſervatur in gravidis; utut quibusdam habitioribus primis geſtationis menſibus ad medium tempus fluat, item in quampluri-mis lactantibus naturaliter emanet ſanguinis fluxus menſtruus: In convaleſcentibus denique ſeu talibus, quæ à gravi morbo reſurgunt, etiam naturaliter deficiunt; in his enim depauperata maſſa ſanguinea, partim in quanto, partim in quali, & exhauſti plus minùs torpidique ſpiritus minus apti ſunt ad fermentationem menſtruam. Item naturaliter deficiunt menſes in iis, in quibus alia quædam inſignior evacuatio, aut ſanguinis immediatè in gravioribus vulneribus, aut mediatè ſub transmutationis forma, v. gr. ſaniei aut ichoris in ulceribus inveteratis, fit, aut facta eſt abſumptio. Sic refert Bartholinus *Centur.* 2. *Hiſt.* 87. de fluxu menſium ſuppreſſo, qui poſtmodum apertis & conſolidatis quibusdam abſceſſibus, denuò fuerat revocatus. Hæ & ſimiles mulieres relinquendæ ſunt naturæ, nec fatigandæ præpoſterè medicamentis, niſi ut lautâ diætâ ſanguinis copia reconcilietur: id quod taxat Foreſtus *lib.* 28. *obſerv* 5. in quodam Medico imperito, qui nitebatur evocare menſes in puella planè extenuata. Hoc interim eſt notabile in iis, quæ ulcera vel vulnera habent graviora, & quibus ob id fluxus ordinarius plus minus eſt ſuppreſſus, quod hæ iſto tempore, quo alias ordinariò fluere deberent, ſingularem quandam in vulnere aut ulcere alterationem in pejus ſemper ſentiant: ſc. percipiunt aut dolorem, aut tumorem & incipientem inflammationem, aut copioſiorem & abundantiorem fœtidæ ſaniei effluxum, qui, ubi aliquot dies ita duraverit, ſponte ceſſat, donec poſt menſtruam periodum ferè redeat usque ad mali curationem.

CAUSÆ.

Quod ergò attinet cauſas, propter quas menſes præter naturam ſupprimuntur aut emanent: ſunt hæ ipſæ vel ex vitio ſanguinis ipſius excernendi, vel ex vitio uteri & vaſorum, per quæ debet effluere ſanguis. Ex ſanguinis vero vitio eſt ejusdem craſſities, viſciditas, & quicquid hunc ad fermentationem uberiorem ac turgeſcentiam ineptum reddere valet. Utriusque ratione defectus menſium eſt vel accidentalis, qui ex cauſa fortuita & improviſa evenit; vel habitualis, qui altiùs radicatas in corpore habet cauſas antecedentes. In

ſpecie

ſpecie defectus menſium habitualis vitio ſanguinis fit imprimis ex cachexia ſeu ſanguinis cruditate, ex chylo non ſufficienter digeſto, & hinc plus minus acido, nec ritè volatiliſato, in ſanguinem ingeſto, unde & hujus ſpiſſitudo & viarum hypogaſtricarum infarctus & ſanguinis fixitas, indeque ineptitudo ad turgeſcentiam fermentativam; quæ cum à particulis volatilibus ſpirituoſis imprimis dependeat, hæ ipſæ, à cruditate ejus viſcida obrutæ & oppreſſæ, vim ſuam exerere nequeunt.

Alii invertunt potiùs hoc, dicentes, quod vitium uteri ſequatur ex cachexia. Uno nomine: eſt cruditas acida cum inertia bilis, adeoque defectus acidi volatilis oleoſi ſeu ſpirituoſi: econtrà exceſſus acidi fixioris in ſubjecto viſcido ſunt cauſæ, ſanguinis fermentationem, & hinc evacuationem menſtruam, impedientes, h. e. ut loquitur Sylvius, defectus bilis, & pituitæ exceſſus.

Origo autem hujus acidi eſt ex ſtomacho: oritur nempe ex chylo non ritè digeſto, unde nil magis diſponit mulieres ad defectum menſium, quàm cruditas acida ſtomachi, ratione cujus bilis hebetatur, & turgeſcentia ſanguinis fermentativa ſupprimitur, impeditur, & conſequenter menſium fluxus ceſſat: quin & ſcorbutus hìc non raro ſuam ludit tragœdiam, dum fœminæ ſcorbuticæ ſæpiſſimè, ſi non totali menſium ſuppreſſione torquentur, parcè tamen admodum non ſine difficultate expurgari ſolent, quin & his ipſis citra debitum ordinem inordinatè menſes fluere ſolent.

Quoad cauſas remotas vitio ſanguinis menſium ſuppreſſionem, tàm habitualem, quàm accidentalem, inferentes: inter ſex res nonnaturales ſunt primò aëris frigidi ſuſceptio, tàm in uterum ſub tempore menſium, unde ſubita ſanguinis coagulatio & grumeſcentia, qui in vaſis conſtrictis hæret: uti ex caſu vel immerſione in aquam frigidam ſub menſtruatione, menſium obſtructionem, & hinc pleuritidem natam refert Timæus von Güldenklee/ *in Caſibus lib.* 2. *Caſ.* 7. Hinc rectè Lindanus dicit: Nil magis poſſe ſiſtere fermentationem ſanguinis menſtruam, quam frigus. *Duæ ſc. potiſſimum cauſæ ſunt, quæ illud præſtant:* (1) *refrigeratio pedum, & quidem ſubita;* (2) *refrigeratio vehemens ventriculi. Sin gelidam aquam vel cereviſiam tempore fervoris bibant, refrigerando ventriculum percellunt ſanguinem, vel potiùs ſpiritum, & ſiſtitur fluxus: ſic nonnullis bibito lacte acido ſiſtitur, vel pomis acidis.* Sic namque obſervat Foreſtus *libr.* 18. *obſervat.* 2. & 3. menſes ex terrore & ſaltu in aqua frigida ſubitò reſtrictos, unde ſummus angor circa præcordia ſecutus fuit, quæ ipſa tamen fuit curata per ſudorifera, ita, ut ſpontè poſtmodum redierint menſes. His enim ſanguinis fermentatio & turgeſcentia per modum coagulationis ſiſtitur, undè ceſſante ejuſdem fermentativâ turgeſcentiâ, & menſtruus ceſſat fluxus; idque in ſpecie ſolet nocere, quando vel inſtat excretio menſtrua, vel quando excerni ſolet: Sic namque ſubita refrigeratio pedum eo tempore, quo menſes fluunt, multùm huc facit: Sic ſi mulieres ſub fluxu menſium lotionibus in ▽ frigida indulgent, vel pedes in aqua frigida lavant, ſolet menſium flux* ceſſare, & vel imminens, vel fluens ſupprimi: Facit huc etiam ſubitanea, ceu ſuprà dictum, refrigeratio ventriculi: Sic namque Timæus von Güldenklee *in Caſu* 202. obſervat menſes fluentes ſuppreſſos ex hauſtu frigidæ poſt incaleſcentiam corporis, cum atrociſſimo uteri dolore. Simile exemplum recenſet Foreſtus *cent.* 1. *obſerv.* 3. *Schol.* Item menſes frigore ſuppreſſos vomitum ſanguinis inferentes videb. in M. A. N. C. *Ann.* 1. *obſerv.* 95. *p.* 224. Sic ex frigida nive hauſta menſium ſuppreſſionem Schenckius, item Zacutus Luſitanus *lib.* 3. *Hiſt.* 4. *Med. Princ.* annotarunt. Præter frigus ad ſuppreſſionem menſium multum conferunt aſſumpta; inter quæ ſunt omnia difficulter digeſtibilia, in ſpecie omnia acida, imprimis mineralia fixa, vitrioli, ſalis, nitri, &c. quæ admodum impediunt menſium fluxum, quatenus ſanguinem inſpiſſant, ejuſdem fermentationem à volatilibus oriundam omninò tollunt, & coagulationem inferunt; quod etiam faciunt omnia cruda aut viſcida, ſanguinis fermentationem impedientia, obtundendo ſal fermentativum, ut caſeus: hinc & panis recens furno extractus aut calens admodum nocivus eſt puellis & mulieribus, cùm viſcido ſuo lentore promoveat cruditatem ſtomachi acidam, & ſanguinis fermentationem inſigniter impediat: Hinc etiam à lacte & omnibus lacticiniis tempore menſtruationis vel imminentis vel præſentis, abſtineant mulierculæ: quo etiam faciunt carnes fumo induratæ. Nam cùm ex aſſumptis digeſtio ſtomachi vitietur, ita, ut exinde fiat cacochylia, hinc cacochymia, & hinc denique cachexia, ordinariò etiam ex ſanguinis cruditate fermentatio menſtrua impeditur, & hinc cachexia, quam ſpecialiter virgineam vocant, ſeu febris alba, oritur; hinc ex hac cauſa Barbette *in ſua Praxi pag.* 83. vitium menſium ſuppreſſorum à cauſis externis in ſtomacho radicari non ineptè aſſerit. Confirmatur hoc malum ulteriùs, dum ex menſium ſuppreſſione picâ laborare incipiant, & variâ, imprimis inſolita aut inconſueta, promiſcuè ingerant: Sic namque Schenckius *lib.* 4. *Obſerv.* narrat mulierculam, quæ devoratâ magnâ copiâ prunorum menſium ſuppreſſionem & tumorem ventris incurrit, qui tumor tandem incredibili copiâ oſſiculorum poſt annum excreta ſubſedit, & menſes repetierunt: Sic Zacutus Luſitanus *libr.* 2. *Prax. admir. obſervat.* 99. refert quandam carbonum voracem ex pica, tandem,

cùm

cùm per 10. annos menses fuissent suppressi, curatam per conservam artemisiæ & menthæ. Denique & animi affectus multùm valent ad sanguinis fermentationem, hinc & crasin alterandam: hinc uti gaudium, uti moderata ira, quibusdam per auctam sanguinis exagitationem menstruum fluxum crebriùs provocant; ita contrà terror subitaneus, tristitia, mœror, pavor ac metus insigniores, periculosè menses imminentes sistunt, vel subitò supprimere valent fluentes: Sicuti notum etiam est, quod hæmorrhagia narium subitò incusso terrore subinde soleat compesci. Observandum tamen, contrarios effectus subinde ab iisdem animi pathematis sub menstruatione observari, ita, ut ab iisdem nunc intendatur, nunc cohibeatur fluxus: Conf. Sylvius *lib.3.Prax.p.*84,85.*seq.cap.*3.§.263. *seq.* Fumi carbonum multum nocent, si foveant se mulieres per inferiora, vid. Rodericus à Castro *pag.* 76. Vitio uteri fit mensium suppressio, vel vasorum, vel uteri orificiorum culpâ: Vasa quidem obstruuntur à mucosa pituita inspissata, & sub menstruationis declinatione sensim condensata, vasa infarciente. Orificium autem internum, idque frequentiùs, rariùs autem externum, uteri occlusum est causa suppressionis mensium: Observatum nempe fuit subindè, clausum fuisse orificium externum uteri per membranam, nunc integram, ubi simul urinæ excretio læditur, nunc in medio sic perforatam; estque talis membrana nihil aliud, quàm hymen adeò decantatum p.n. auctum seu coalitum.

Denique vulnerati, aut excoriati, aut exulcerati plus minus vaginæ parietes sub consolidatione subindè coalescunt, & ita vias consuetas occludunt; sicut à pinguedine, cicatrice, vel tumoribus comprimentibus mensium suppressio observata fuit. Conf. Timæus von Güldenklee *lib.* 4. *Cas.* 7. Quò etiam pertinent læsiones genitalium post partum violentum subinde præternaturalem eorundem coalitum inferentes: Vid. Severinus *de Efficaci Medicina p.*285. Platerus *lib.*1.*Obs.* Bartholinus *Cent.* 2. *p.*221. Hildanus *Cent.* 6. *Obs.* 67. Sed de hujusmodi atretis seu clausis & velatis plures & varias observationes vid. in Sennerti *Praxi lib.*4.*Part.*1 *Sect.*1.*cap.*3.*pag.*11.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa diagnostica menses suppressos, nec ritè fluere, manifestatur imprimis ex relatione ægrorum, & ex symptomatis concomitantibus. In virginibus enim sanguis suppressus per venas hinc inde vagans per insueta nonnunquam & aliena loca expurgari solet; imò non rarò febres infert: item color corporis in talibus insigniter solet esse mutabilis, dum pallidæ fiunt, subtumidæ, & colore ad livorem inclinante, supervenit tandem febris, quam vocant albam seu febrem virgineam.

Probè autem cognoscendum est: an menses sint suppressi naturaliter ex gravidatione? an verò p. n. suppressi?

Quibus emanent p. n. vel morbosè, præter observationes proprias conqueruntur de difficili anhelitu; quando nempe quodammodò moventur, præsertim adscendendo, mox suffocatio imminet: Ulteriùs patiuntur lassitudinem in omnibus artubus hinc inde, in specie circa lumbos, dolores tensivos graves percipiunt, hinc præcordiorum anxietates, pedetentim color corporis floridus perit, labia pallida superveniunt, fiunt apparenter cachecticæ, oculi tument: supervenire solent stomachi affectus, cibi fastidium, nausea, vomitus, pica, & tandem perfectè cachecticæ evadunt.

Sed hæc per se facilè patet.

Magis cognoscenda est differentia causarum, an vitio sanguinis, non debitè turgescentis? an vero vitio uteri & obstructorum vasorum supprimantur menses? Si sanguinis non debitè turgescentis vitio menses emaneant, nulla symptomata abdominis aut lumborum, quæ menstruationem antecedere solent, observantur: alia tamen symptomata, quæ sanguinis labem ostendunt, adesse solent, in specie urinæ crudæ, alvi segnities, ac symptomata hypochondriaca, & procedente tempore nullam penitùs statâ periodo alterationem in corpore ampliùs percipiunt. Sin verò saltem uteri ejusque vasorum infarctorum vitio deficiant menses, præfata symptomata consueto tempore vigebũt, quæ ostendunt adhuc sanguinis impetum & modum excretorium, dum sanguis turgescens, quatenus consuetis viis effundi nequit alibi impetu facto per anastomosin effluit, unde nunc vomitus cruentus, nunc hæmoptysis superveniunt: Exempla vid. in M.A.N.C. *Ann.*1.*Obs.*95.*Ann.*6.*&*7.*Obs* 49. item varia pathemata in his statis temporibus, quibus aliàs fluere menses debent, percipiunt fœminæ, frequentes sunt dolores lumborum circa vasa lumborum, & quæ ex ramis iliacis oriuntur.

Conqueruntur ulteriùs de sensu cujusdam tensionis circa regionem pubis: item percipiunt pulsationes hinc inde in variis corporis locis, nec non circa hypochondria, nunc in artubus, adsunt murmura, borborygmi, dolores lancinantes in lumbis: qui ostendunt sanguinis tunc urgentem fermentationem & turgescentiam menstruam, quæ propter impedimenta in vasis non potest emitti, unde quandoque in talibus sanguis per loca alia effluere solet, interdum etiam per excretionem cutaneam, quæ semper augentur, quoties tempus menstruationis instat; vel quando fluere debent menses, & siquid fortè effluat, mucosum albidum excernitur.

Sed

Sed quia nusquam tuta fides apud mulieres, & ipsæ interdum incertæ sunt, an sint gravidæ? an reverà p. n. menses deficiant? subindè solent interrogare Medicos de hac re. Quæritur ergò: an dentur signa, quibus possit demonstrari, an talis mensium emansio sit ab ingravidatione? vel an ab alia causa oriatur? Signa certa distinctiva non habemus, quia sunt admodum similia. Dicit Lindanus: *Soleo jubere, ut expectent medium gestationis tempus, quò certa possint esse propter motum infantis: quod si se non prodat, nihilominus difficile est judicare, quia sunt, qui motum fœtus non percipiunt, etiam ultimo mense, & nihilominus pariunt. Summa: res est periculi plena, facilè credere mulieribus. Itaque semper cauti estote. Habet tamen suppressio naturalis illustria etiam signa, sed non absolutè vera; possunt enim etiam cum conceptu esse: itaque oportet Medicum valdè circumspectum esse &c.* Nam pathemata, quæ insequuntur gravidationem: nempe appetitus prostratus, nausea, vomitus matutini, picæ, item lac in mammis, &c. hæc omnia etiam observata fuerunt insecuta suppressionem mensium, etiam in virginibus sine graviditate: vid. Theodericus *in Valetudinario pag.* 128. Hippocrates equidem *Sect.* 5. *Aph.* 39. hanc suggerit cautelam: quod nempe mulier, si nec gravida sit, neque puerpera, habeat verò lac, quod eidem deficiant menses. Nihilominus tamen hoc ipsum τεκμήριον est fallax; Prostant enim multa exempla virginum, quibus, ut dixi, illibatis, mensibus etiam fluentibus, lac tamen genitum fuit: Imò Bartholinus *in sua Anatome* refert exemplum cujusdam familiæ, cui hoc fuit hæreditarium, ut omnes virgines, simul ac puberes fiunt, lac generent: Huic etiam Galenus assentit *in Comment. in Hippocratem*, qui licet id rarò evenire scribit, tamen aliquando fieri posse concedit: Scribit etiam Alexander Benedictus *lib.* 3. *Anat. cap.* 4. se vidisse mulierem, cui, cum virgo esset, quoniam infœcunda erat, menses substiterant, lacte mammæ semper diffluxerint: Et Christophorus à Vega *Comm. ad Aphor. Hippocratis* refert, se vidisse puellam Burgensem, cui mensibus suppressis lac in mammis inerat.

Certum est, quod cibi fastidium, aut etiam pica, sit admodum suspectum signum gravidationis, ita, ut ubi concurrit cum mensium suppressione, virgo quæ fuit, tanquam fœmina tractanda sit, juxta Hippocratem *Sect.* 5. *Aphor.* 61. *si mulieri purgationes non prodeant, neque errore, neque febre superveniente ubique fastidium accidat, tum prægnantem esse putato.*

Aliàs ordinaria signa, quæ naturalem suppressionem mensium sequuntur, sunt ferè ejusdem conditionis, quàm quæ sequuntur graviditatem. Hæc tantùm est differentia in paucis quibusdam, quod nempe

1. In gravidis successivè symptomata circa primas vias mitescant, venter attollatur, mammæ turgidæ fiant; quibus verò morbosè suppressi sint menses, semper magis, magisque in deteriùs labantur, cachecticæ evadant, pedes intumescant.
2. Quibus præternaturaliter suppressi, sunt menses, iis pallor non tantummodò in facie, sed etiam in toto corpore, cum tumore quasi inflativo supervenit.
3. Quod appetitus in gravidis ultra tertium mensem non soleat esse prostratus; sin verò fastidium sit perpetuum, magna est suspicio suppressionis præternaturalis.
4. Capitis continui dolores, & ipsi suppressionem præternaturalem arguunt.
5. Perpetuæ in lumbis gravitates & pulsationes, aut etiam in aliis corporis partibus insoliti arteriarum motus, similiter præternaturalem suppressionem arguunt.
6. Crebriores vicissitudines seu mutationes caloris & frigoris per totum corpus etiam præternaturalem suppressionem mensium innuunt, imprimis quibus deficiunt menses propter impedimentũ venarum uterinarum, superest tamen adhuc motus & turgescentia sanguinis ad excretionem apti; tales phlogosi vagâ solent simul torqueri, hincque iisdem minùs dari convenit volatilia oleosa, olea destillata, nam sic magis intenduntur phlogoses.
7. Respiratio anhela & admodum difficilis ad levem etiam corporis motum, similiter non ex postremis est signis, quæ præternaturalem innuunt suppressionem.
8. Pulsus ibidem frequens, inæqualis, obscurus, interdum quodammodò deficiens, etiam præternaturalem innuit suppressionem.
9. Si in tempore non succrescat abdomen, insontes esse puellas certum est.
10. De hoc imprimis solent esse sollicitæ mulieres, an per urinas etiam possit cognosci gravidatio? Veteres imprimis, secundum Avicennam, affirmant, ex urinis hoc posse videri. Avicennæ dogma est, quod certum imprægnationis signum sit, si ineunte imprægnatione excernantur urinæ subalbidæ, tenues, & cui grana innatent quædam instar cottæ carminatæ (wie geschlossene Baumwolle) quod tamen ab omnibus Medicis, etiam expertissimis,

ſimis, tanquam vanum rejicitur. Probabilius procedit in hoc puncto Gabelchoverus *Cent.* 1. *Cur.* 55. *in Annot.* ubi dicit: ſi urinæ in iis, quibus ſuppreſſi fuerunt menſes, omni ferè labe vacarunt, & ferè ex toto naturales fuerunt, tunc conceptus ſpem has ipſas urinas feciſſe; ſin verò p. n. ſuppreſſi fuerint menſes, hoc ipſo vix fieri poſſe, quin mutentur, ac præter modum ſubindè aut tenuiores, aut pallidiores, ac flammeæ, interdum ſimul craſſæ ac turbidæ, fiant urinæ.

11. Denique abſentia tumoris uterini, qui gravidis paulatim magis magisque contingit: Conf. Lindanus.

PROGNOSIS.

Quoad prognoſin: menſes ſiſtuntur vel in fluxu aut accidentaliter, vel ſupprimuntur ante fluxum: ſuppreſſio menſium accidentalis facilè curabilis eſt, modò maturè occurratur; habitualis verò tardè, & ſubindè difficulter curatur: ſuppreſſio in ipſo fluxu aut accidentalis gravia & periculoſa ſubindè ſymptomata poſt ſe trahit, vid. Hippocrates *lib.* 5. *Aph.* 57. *& l.* 1. *de M.M. T.* 34. difficilem nempe anhelitum, laſſitudinem tenſivam totius corporis, ſanguinis ſputum, graviſſimas cephalalgias, dolores abdominis, lumborum; imò etiam periculoſa uteri mala, tumores inflammatorios aut ſcirrhoſos, inflammationes, abſceſſus, ulcera, &c. vid. Hildanus *Cent.* 2 *obſ.* 46. 62. 63. *&* 64. convulſiones manuum, vid. Salmuth. *Hiſt.* 3. *obſerv.* 28. quæ omnia maturam urgent curam.

In habituali menſium ſuppreſſione quò diutiùs ſuppreſſi ſunt, eò difficiliùs, ſæpe etiam nunquam, malum curatur, & tales mulieres ſucceſſivè cachecticæ, hinc leucophlegmaticæ, evadunt: non quod cachexia ſit effectus deficientium menſium, ſed quod cachexia incipiens inferat menſes deficientes. Quibus ergò deficiunt cachexia incipiente, his redditur confirmata.

Morbi, quibus ſupervenit menſium emanſio, redduntur deteriores, in ſpecie chronici: non ſolent rectè curari, niſi ſimul promoveatur menſium fluxus; eſt enim lerna malorum, adeò, ut indè tantùm non omnes muliebres affectus excitentur & oriantur.

Unde quilibet Medicus, ſimul ac vocatus fuerit ad mulierem, quærere debet de ſtatu menſium, eorumque fluxu: nam ex ſuppreſſis menſibus cachexiæ, hydropes, ulcera partium varia, aſthmata, & anhelationis difficultas, ventriculi & hypochondriorum pathemata, melancholia, &c. imò tandem ipſa mors, ingruit.

Rectè monet Primeroſius *lib.* 1. *cap.* 2. quod certum de menſium ſuppreſſione judicium ferri non poſſit, cùm pro varia ætatis, craſeos, & reliquarum circumſtantiarum ratione quædam mulieres facilè, quædam nunquam curentur; faciliùs enim v. g. curantur, quibus menſes à plethora & hæmorrhagia ſuppreſſi, quàm à cruditate maſſæ ſanguineæ; ſicut & hæc faciliùs curatur, quàm quæ à ſcirrho uteri.

Qui aliàs anginâ laborarunt, his propter menſes ſuppreſſos facilè redire ſolet.

Quædam & hirſutæ fiunt toto corpore; imò quibuſdam barbam erupiſſe, & viris eas ſimiles factas, obſervatum.

Et quidem magis læduntur mulieres, ſi penitus ſuppreſſi ſint menſes; ſi tamen per aliam convenientem viam ſanguis, v. g. per alvum, nares, &c. evacuetur, minùs læduntur; hinc Hippocrates *Sect.* 5. *Aphor.* 33. *Mulieri menſtruis deficientibus ſanguis è naribus profluens, benè eſt.*

Denique urina nigra in menſibus ſuppreſſis bonum ſignum eſt, vid Joël *in Praxi T.* 5. *de Febr. Sect.* 2. *pag.* 64.

CURA.

Quod attinet curam menſium ſuppreſſionis: in hac ante omnia

1. Ventriculi chyloſis imprimis eſt rectificanda.
2. Sanguinis cruditas volatilibus ſalinis aromaticis eſt corrigenda.
3. Humorum vaſa uterina obſtruentium viſciditas iisdem incidenda; &
4. His ſimul adjunctis appropriatis fermentatio menſtrua ſtimulanda.

Quod ſi à cauſa externa deſubitò reſtringantur menſes, tunc labes inducta emendanda, in ſpecie ſanguinem reſolventibus & attenuantibus, fluxusque debitus appropriatis revocandus.

Pro ſcopo primo, nempe chyloſi rectificanda conveniunt vomitoria, hinc aromatica volatilia: Pro ſecundo ſcopo conveniunt Martialia, & volatilia oleoſa aromatica, quæ ſal volatile oleoſum ſanguinis & bilis intendunt: Pro ſcopo tertio conveniunt imprimis gummata, gummi Ammoniacum in ſpecie, & hinc Mercurialia, imprimis ☿ dulcis: Pro ſcopo quarto conveniunt appropriata, & quæ per experientiam ſunt cognita, quæ menſes ſtimulant; quæ tamen utplurimùm vi acidâ deſtructivâ ſanguinem diſſolutum ſolent pellere.

Pro his ſcopis imprimis, ubi diutiùs ſuppreſſi fuerint menſes, obtinendis, ulteriùs obſervandum:

I. Nunquam danda eſſe ſpecifica menſes moventia in confirmato malo, niſi præmiſſis univerſalibus, adeoque non ſunt ciendi menſes, niſi priùs mutatæ primæ viæ, & correcta ſit maſſa ſanguinea.

II. Antequam menſes moveantur, priùs conſideretur: an fluere debeant; ratione nempe con-

pe constitutionis subjecti; nam emaciatis, aut à morbo resurgentibus, aut quæ nunquam viderunt menses, non, nisi cautè iidem stimulandi sunt, aut potiùs penitus relinquendi. Confer. Hartmannus *Prax. cap.* 219. §. 2. & 3. ubi imprimis monet, curari non debere, quæ menstruationem nunquam habuerunt. Nam sæpè fit, ut virgo 18. vel 20. annorum nondum menstruata sit, consulitur Medicus, si quoad cætera in omnibus sit sana, non debet curare, quamvis menses hactenùs non processerint. Menstruatio enim est opus naturæ, hâc cessante, quid agat Medicus? Nisi igitur gravia adsint symptomata, curam omittat. ***Sæpe fit ut virgines vel ter expertæ menses sint, & emaneant per vices plurimas; quæ, si sanæ sint, nec incommodum grave sentiant, relinquendæ, & siquid agendum, solis aromaticis & roborantibus procedendum, nempe cinnamomo & similibus***, ut dicit Lindanus.

III. Tunc demùm menses stimulandi sunt & provocandi, quando statutum & naturale fluxionis aliàs consuetæ est tempus. Adeoque probè facienda est computatio, quando iidem naturaliter redire debeant, ut tunc propinentur remedia. Sed quando hoc punctum seu tempus latet, ob nimiam diuturnitatem suppressionis, interrogandæ sunt, annon singularem interdum in corpore percipiant sanguinis motionem & agitationem? v. g. annon percipiant certo tempore insolitos tensivos dolores lumborum, aut etiam pulsationes in locis vicinis? aut annon interdum extraordinarias phlogoses, aut febriles effervescentias, aut corporis incalescentias aut effervescentias percipiant? Quando enim certis quibusdam temporibus talia eveniunt, certum est eadem provenire à turgescentia sanguinis menstrua, quæ urget quidem excretionem, sed non sufficiens est, adeoque tunc temporis imprimis stimulantia sunt propinanda. Quòd si verò ob confirmatum malum nec talia percipiantur, monent Practici, quod convenientissimè dentur specifica tempore novilunii, mox sc. post peractam conjunctionem luminarium, præmissis præmittendis; hoc enim ipsum observavit optimo cum successu Rulandus *in sua Praxi & Obs. pag.* 285. & tunc simul temporis sub lunæ incremento turgescentes, & quasi spumefacti humores faciliùs obsecundant.

IV. Inter universalia eminent imprimis evacuantia, & hinc venæsectio. Evacuantia sunt tàm per superiora, quàm per inferiora. Nam vomitus, præmissis quibusdam digestivis, mirè convenit, sub principio curæ provocatus, aut etiam interdum repetitus ad evacuandam ventriculi & primarum viarum saburram, sive instituatur per antimonialia, sive per asarina. Uno nomine: cura talis affectus eadem est cum cura cachexiæ, cui tandem adjungantur appropriata menses pellentia.

Hinc subministrantur purgantia: Nam purgationes, præsertim acriores, & in specie colocynthis & helleborus niger, simul quoque menses stimulare, ac uterum solicitare solent, quia, dum dejectiones promovent, etiam vicini uteri ejusque vasorum vim expultricem solicitant, ut menses revocentur. Propterea etiam purgantia iis, quibus nimium fluunt menses, aut etiam in mulieribus gravidis, non nisi cum summa cautela, sunt administranda, ne sc. in his per hæc menses nimis moveantur; & in illis, quibus substiterunt, plus sæpè catharcticis, præsertim si ea, quæ menses movent, simul commisceantur, quàm aliis, quæ tantùm menses vi propriâ movent, efficitur. Purgatio talis rarò fiat confestim, potiùs successivè & per epicrasin: in quem finē conducunt præsertim noduli in vino, aut etiam pilulæ, tàm usuales quàm etiā his similes magistrales præsertim cum gummatibus concinnatæ.

Hæc inter purgantia eminet in specie aloë & aloëtica, hellebor⁹ niger, qui non sine successu, in nodulis in specie, usurpatur; unde etiam in specie ejus extractum cum vino paratum confert, permistum cum Mercurio dulci; item colocynthis, & omnia ex colocynthide parata. Helidæus Paduanus *p.* 176. mirè cōmendat turpethū, & ex hoc parata remedia purgantia; unde species diaturbith cū rha-barbaro à ℈ß. ad ℈j. cōmendantur in decocto pulegii. Præterea pilulæ de tribus Ruffi; conf. Wedelius *de Medic. Facult. pag.* 191. item pilulæ de hiera cum agarico, pilulæ fœtidæ, & de asa fœtida, de sagapeno, mastichinæ, pilulæ aloëphanginæ cum extracto alhandal acuatæ, pilulæ expertæ Bartholini ex hiera simplici cum extractis agarici, castorei, aristolochiæ longæ, sabinæ, myrrha rubra, & oleo destillato succini ac cinnamomi; quarum salutarem effectum sæpe se expertum fuisse asserit *Cent. 5. Hist. Anat.* 00 *pag.* 186. Præter quæ purgantia etiam diuretica vel fortiora, vel aliquandiu continuata, menses promovere solent, Conf. M. A. N. C. *Ann.* 6. & 7. *obs.* 5. *pag.* 16. in quem finem, præmissis præmittendis, præsertim Martialibus, frequentem usum quibusdam rob baccarum juniperi suasi cum successu; gūmi enim hoc resinâ volatili acri aromaticâ imprægnatū multùm confert. His purgantibus cōmodè præmittuntur pulveres digestivi salini.

℞. *arcan. dupl. Mynf.* ʒß.
croci ♂is cachect. ℈ij.
⊖♃*i* ℈ß.
M. f. Pulvis.
Div. in 2. part. æqu.
D. S.
Digestiv-Pulver.

His subnectuntur purgantia:

℞. *extr. panchym. Crollii, l. Cathol.* ℈j.
g. Amm. in +*o sol.* ʒß.
extr. croci
castor. ā gr. v.
troch. alb. ā gr. jv.
c. s. q. ℰ *succini* f. Pilulæ pro aliquot dosibus.
D. S.

Laxirende Pillen auff etliche mahl.

Lindanus commendat oxymel helleboratum à ʒj. ad ℥ij. in potionibus convenientibus ac decoctis usurpatum. Barbette *in sua Praxi*, habet elegantes pilulas, ex gummi Ammoniaco paratas cum aliis.

De his & similibus capiat ægra dosin omnibus 4. vel 5. diebus: tempore verò intermedio in usu sint noduli vino infundendi ex alterantibus aromaticis, v. g.

℞. *rad. angelic.*
levist. ā ℥j.
galang. ℥ß.
fol. rorismar.
matricar.
sabin. ā M. j.
bacc. lauri, l. *juniperi rec.* ℥iß.
cinnam. acuti. ʒiij.
macis ʒj.
croci ʒß.
⊖♀*i* ʒiij.
Incisa & contusa includantur nodulo:
D. S.

Eröffnender Mutter-Püschel.

Qui pro scopo alterativo simpliciter infundatur in vinum, & de quo quotidie, manè jejuno stomacho, & à meridie per bihorium ante cœnam, hauriatur bonus haustus.

Convenientius est, si omisso sale ♀i, nodulus infundatur in vinum chalybeatum, seu in quo limatura chalybis candefacta aliquoties fuit extincta; sic namque Mars ipsorum vegetabilium activitatem egregiè adjuvat.

Si nodulos hos volumus reddere laxativos, addi potest senna, radix hellebori nigri, radix rha-barbari, bryoniæ, &c. v. g.

℞. *rad. helleb. nigri. crudi* ℥ß. ad ℥iß.
fol. senn. s. st. ℥ß. ad ʒvj.
sem. cartham. contus. l. *rad. bryon.* ℥ß.

Quæ superioribus addita cum ⊖♀i corrigenda extrahendaque purgantia, infundantur, ut dixi, in vinum: Vel

℞. *fol. senn. s. st.* ℥iß.
rad. helleb. nigri. ʒvj.
rha-barb. el. ʒiij.
Incis. & contus. misc.

V. Factâ hâc corporis præparatione & purgatione venæsectio est salutaris. Verùm disquisitio est, quando, & ubi, conveniat venæsectio? quæ lites facilè decidendæ. Res ut pateat, 1. aut expectantur menses, qui nunquam aliàs fluxerunt; pro talibus inutilis venæsectio. Sufficiunt talibus balnea & insessus vel particularia pediluvia, seu magis universalia semicupia, junctis simul appropriatis.

Vel 2. Revocandi sunt menses, quando subsistunt, & diutiùs à fluxu cessarunt, sanguis coacervatur, & coacervatus tardiùs circulatur, adeoque in talibus, in quibus quasi plethora præsupponitur, & dolor gravativus artuum, difficilis respiratio, &c. adest necessarium est, instituere evacuationem per venæsectionem. Utplurimum in hoc conveniunt Practici, secandam esse imprimis venam saphænam, quā ob eam etiam uterinam vocare solent: Sed præ ceteris omnibus hac in parte accurata est doctrina Lindani, qui 2. distinguit tempora in fluxu mensium deficiente, in quibus vena secanda; nempe vel instat mensium fluxus; vel actu fluunt menses, & quacunque occasione imminuuntur aut sistuntur. Jam ergo optimo consilio vena est secanda in bracchio ad provocanda menstrua fluenda, seu dum imminet fluxus; sic enim auspicatò brevi post menses superveniunt, vid. M.A.N.C. *Ann. 1. obs.* 6. *pag.* 24. Nam si secetur in pede, periculum est, ne sanguis concitatiore fluxu ad inferiora tractus, stagnet circa vasa uteri, & menses supprimantur.

Aut 3. Revocandi sunt menses jam actu, sed non sufficienter, fluentes (nisi sit impedimentum in conformatione vasorum) aut casu, v. g. refrigerio, terrore, &c. in fluxu suppressi, aut jamjam fluere volentes, ad ea revocanda commodè saphænæ aut alius apparentis fit sectio in pede vel crure; quia in eam regionem, in qua vena aperitur, sanguis rapidiori motu solet ferri propter vasa liberiora, & majus requirit spatium, &c. Merentur considerari, quæ docet Lindanus: *Si fæminis accidat, ut menstrui tempore laborent simul febre, unde tunc venam brachii secandam monui, & brevi pòst secuta menstruatio; in pede verò nunquam secandam esse venam, nisi aut menstruum actu fluat, aut ipse fluxus suppressus fuerit, & tunc non fallit; nam via eo tempore laxæ sunt. Ratio autem venæsectionis in brachio est, quod instantibus mensibus, dum turgescit & rarescit sanguis, tunc in eo est omnis naturæ conatus, ut deorsum versus deducat sanguinem: itaque viæ cùm sint exiles, non statim etiam aperiri possunt, sed potiùs distentæ quodammodò sanguinis fluxum sistunt. Quando itaque per saphænam apertam inferiùs sanguinis promovetur impetus, plus ad uterum ducitur, & ita malum augetur; sin verò apertâ brachii venâ sursum nonnihil revellitur, liberantur viæ ab oppressione, & sanguis faciliùs fluet. Nunquam certè experiemini saphenæ sectionem menses provocasse, nisi aut actu fluentes, vel ex frigore, vel ex pavore fuerint restricti. Eædē leges observandæ sunt circa puerperas: interdum*

dum instante labore part⁹, aut in ipso partu, secanda est vena in brachio post partum verò, quando sunt suppressa lochia, tunc venæ saphanæ sectio aliquid valet ad revocandum illud, quod fluebat. In tàm subitanea suppressione, licèt non fluant menses, naturæ tamen conatus non perit, neque sanguinis rarefactio, sola causa externa impedit. Quantò major est dolor lumborum & rigor, tantò major est conatus deorsum, & tantò liberiùs potestis venæsectionem in bracchio instituere. Hactenus Lindanus. Vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *Observ.* 53. Hæc, quæ dicit Lindanus, confirmata videbitis exemplo notabili à Riverio *Cent.* 2. *Observ.* 2. item Amato Lusitano *Centur.* 2. *Observ.* 28. Wallæo *in M.M. pag.* 98. Hœtero *in Herc. Med. pag.* 304. Deodato *in Valetud. pag.* 129. Hoffmannus tamen habet exemplum mulieris, quæ sub mensium fluxu in nimia ira perterrita, passa fuit suppressionem, Medicus secavit venam in pede, curata fuit: Inclinat etiam huc Fehr *Tract. de Absinth. pag.* 138. qui dicit: *Ubi magna est difficultas respirandi cum cephalalgia & cordis palpitatione, audacter medianam, vel cephalicam brachii tundendam suadet.* Cum his etiam consentit Sanctorius *in Methodo vit. Errores in Med. pag.* 811. Sylvius *lib.* 3. *Prax.* 3. §. 95. sed quam periculosæ etiam sint fluentibus mensibus in brachio venæsectiones, vid. Bartholini *Act. Med. Haffniens. Vol.* 2. *p.* 194. Velthusius *de Generat. p.* 148. & Forestus *l.* 28. *obs.* 3. Imò mensibus actu fluentibus cucurbitularum dorso applicatarum quanta sit noxa, docet Gabelchoverus *Cent.* 4. *Cur.* 92. *p.* 215.

Aut 4. revocandi sunt menses, quando metus, quod circa ordinarium terminum non sint redituri: ubi venæsectio in talo pro concitando sanguinis motu deorsum, non inconcinna videtur.

Quodsi adsint inflammationes auctæ cum mensium suppressione, aut etiam cum mensibus actu fluentibus, ubi secanda sit vena, prolixè ventilat Zacutus Lusitanus *libr.* 1. *Med. Princ. Hist.* 77.

5. His vicariæ sunt cucurbitulæ, præsertim scarificatæ, quæ in debilioribus venæsectionis loco sunt. Conveniunt autem hæ tàm cum quàm sine scarificatione, præsertim iis in casibus, quando sanguis ad alia loca feratur, ut hic ad uterum revocetur, & commodè imponuntur primò locis remotioribus nempe cruribus, in specie femoris regioni internæ, & supra genu, vel hirudines labiis vulvæ, hinc propioribus, nempè coxis, & sic consequenter.

VI. His universalibus præmissis, progressus fiat pro corrigenda sanguinis crasi ad Martialia. Et quidem inveteratam emansionem mensium citra Martialia curare impossibile est, adeò ut de his referat Lindanus, quod in Marte sit, quicquid ad ciendos menses desideratur. Operatur non quidem positivè, sed ferè privativè, removendo nempe impedimenta, quatenus absorbent sc. acidum illud, cujus causa fermentatio menstrua supprimitur. Unde etiam aperientia sic dicta Martialia, quivis pulveres cachectici, ℞æ Martiales, infusa & extracta Martialia, &c. aptè locum inveniunt. Convenit ergò limatura Martis cruda, vel sola pulverisata, vel cum pauco cinnamomo mista in vino Malvatico aut Rhenano pota; sic namque natura ipsa in stomacho extractum Martis egregium facit. Et certum est, in iis, quibus stomachus robustus potentiori abundat acido, aut etiam, in quibus validum acidum intestina occupet, his meliùs propinatur limatura ♂is cruda præparata & pulverisata, quàm salibus vel acidis extra stomachum subacta, & in crocum corrosa. Zacutus Lusitanus laudat terram Martialem in ferrifodinis inventam. Post hæc eximia est essentia Martis, cum succo pomorum Borsdorffianorum parata, aut ℞ Θli Martis Zwelferi. Vina etiam medicata extinctionis vel infusionis Martis non sunt contemnenda; it. claretum chalybeatum Mynsichtii, vinum Malvaticum Martiale Hartmanni.

Item convenit pulvis cachecticus Hartmanni cum stercore anseris junioris, vid. Hartmanni *Prax. Chim. p.* 266. & pulvis ad pallidos virginum colores Heinrici ab Heer *obs.* 6. item ⊖ ♂is compositum, liquor ♂is solaris. Potus acidularum quoque egregiè promovet mensium fluxum. Hinc electuarium Martiale Horstii, Hartmanni, plura Martialia, huc facientia: vid. *in ejus Praxi cap.* 219. Optimè autem propinantur Martialia cum laxantibus, mutatis invicem vicibus.

Hisce denique socientur subinde volatilia aromatica amaricantia, in morbis cachecticis & chronicis usitata, ex quib⁹ tamen speciatim eligantur, subjungantur aut permisceantur, quæ simul sunt appropriata menses stimulantia, tàm interna quàm externa, v.g. rosmarinus, calamintha, cherefolium, levisticum, matricaria, centaurium minus, spica Celtica, marrubium, de quo vid. Borellus *Cent.* 4. *Observ.* 14. flores cheiri, flores item calendulæ, de quibus vid. Riverius *in obs. à* Pachequo *communicatis obs.* 30. flores item lavendulæ, semina sale volatili vel acri aromatico prædita, v. gr. erucæ, nasturtii, fœniculi, anisi, dauci, cumini, baccæ itidem lauri & juniperi, semen millii ⊙lis, semen ammeos violarum, quod Corbæus laudat cum granis aliquot piperis & myrrhæ, sabina, radix angelicæ, de qua vid. Petræi *Nosolog. Disp.* 93. §. 28. radix item fœniculi, eryngii, bryoniæ, rubiæ tinctorum, de qua v. Fonseca *Tom.* 2. *cons.* 23. & Riverius *Pr. l.* 15. *c.* 2. aristolochiæ rotundæ, gentianæ, enulæ, curcumæ ac pyrethri, artemisia, melissa, gentiana, cinnamomum, cassia lignea, costus, galanga, nux moschata, caryophylli, cardamomum, piperata, myrrha, essentiæ myrrhæ, elixyr proprietatis, ℞ ♀i composita,

posita, & omnia ex & cum myrrha parata, gummata, colocynthis, castoreum, splen bovis, borrax, salia alcalia, primariò volatilia, secondariò fixa; item arcanum duplicatum Minsichtii, &c. Hæc nempe sunt primaria præmissis præmittendis menses stimulantia. Radicis angelicæ aromatica vis singularis est uterina, & mensibus ciendis dicata, radix asari in aqua communi bullita; sic namque mitescit ejusd. vis vomitiva, ac fit aromatica diuretica; marrubium album vino infusum specificum est Borelli *Cent.* 4. *Observ.* 14. Decoctum artemisiæ rubræ cum oleo fœniculi destillato vel succini propinatum, mirè à Crollio commendatur; aut conserva artemisiæ à Zacuto Lusitano pro corpore aliorum ingredientium. Pulegium admodùm elegans est pro muliercalis remedium: Rosmarinus singulariter affectibus internis & mulieribus convenit; baccæ lauri pulverisatæ saltem in communi sunt usu ad promovendos menses. Hinc decoctum roris marini cum croco, aut cum floribus cheiri in vino chalybeato, laudatur insigniter à Practicis, aliquandiu continuatum: Vulgo

℞. *HB. roris mar.* M. iij.
rad. armor. rec. ℥iij.
bacc. junip. rec. ℥iß.
sem. carv. ʒj.

Incis. & contus. misc. affundunt 🜅, & digerunt in ☉e.

Sabina est fortissimum remedium, præsertim 🜆 ejus destillatum: quam ob causam adhibetur etiam ad pellendum fœtum, sed tamen frustraneo sæpè cum successu, reluctante scil. ipsâ naturâ: hinc etiam pilulæ de sabina Mynsichtii in usu sunt: item extractum sabinæ, cui etiam 🜆 destillatum succini commodè potest surrogari. Viscus quercinum singulare quid obtinet in hoc casu. De Malicorio vid. Augenius, & Bartholinus *in Epistol.* Conducunt ulteriùs flores cheiri, lavendulæ: Nam decoctum radicis angelicæ cum floribus lavendulæ in vino eximiæ est commendationis: crocus mirè menses promovet, & optimum est remedium, quæ patiuntur difficultatem mensium actu fluentium: unde communiter cerevisiæ calidæ incoquitur crocus & cinnamomum, pro remedio menses remorantes fortiter ciente, in tantùm, ut ex eo etiam lethalis mensium fluxus supervenerit: vid. Riverius. Præter crocum, cinnamomum cum suprà dictis aromaticis est laudatissimum, quorum salia volatilia oleosa ad stomachi robur & sanguinis vitiatam emendandam crasin, & acuendam fermentationem menstruam, mirè conducunt. Certum quorundam empiricum est hoc, nempe

℞. *nuc. moschat.* ℥jv.
sacchari fini ℥xij.

Hæc probè miscent, exhibent quantitate nucis avellanæ manè & vesperi, præmissis universalibus.

De semine ciceris rubri notum est, quod hujus diuretica vis insigniter menses stimulet & lochia: vid. Sebizius. Sunt ergo, qui

℞. *cicer. rubr.* M. iij.

Macerant eos per 2. vel 3 ☍ in ▽ *pluviali tepefacta*, addunt deinde nonnihil *croci*, ut & parum *fermenti*, quo panis aliàs fermentari solet, miscent, transcolant, & colaturam ægræ subindè bibendam propinant.

Præter talia, & alia similia modò dicta, imprimis efficacissimum est castoreum, sive in substantia assumptum, sive ex eodem parata essentia & extractum cum 🜅 ☿isato. Facit huc infusum & mixtura Barbette *in sua Praxi*, ubi castoreum extrahit per salia volatilia cum spiritu vini diluta, adque imitationem ejus potest fieri hoc modo:

℞. *castor.* ʒij.
⊖ *volat. succini.*
C. C. ā ʒj.

His affundatur q. s. 🜅 *non adeò rectif.* & diluatur *c.* ▽ *cinnam.*

Stent in infuso in vase clauso in loco tepido, donec extrahatur ℞, quæ postmodum, prout plus vel minus menstrui assumptum fuerit, ad ʒj. vel cochl. j. poterit propinari.

Propius fit, si liquor cornu cervi succinatus affundatur castoreo; extrahit enim potenter ejus sal volatile oleosum, sibique unit, & sic aderit essentia ad menses admodùm potens, ad guttas 30. l. 40. tempore solitæ vel debitæ saltim menstruationis assumenda.

Quidam etiam tutò castoreum usurpant in gravidis, aut in talibus, in quibus suspecta est graviditas cum mensium suppressione: Sic namque Corbæus *in Gynæcéo* suo, si cum suppressione mensium suspecta sit conceptio, sequentem laudat pulverem:

℞. *castor.*
sem. anisi
apii ā ʒj.

Trita cum vino dissoluta exhibuit.

Castoreo non cedit myrrha, egregium balsamicum uterinum, quæ cum aliis mista mirè menses stimulat: Hinc omnia ex & cum myrrha parata conveniunt, unde ℞ myrrhæ cum ∾ ⊖✱ci vinoso, item essentia salutis D. Langii, parata ex myrrha cum 🜅 ☿isato vel cum ℞ ☿i, est egregia medicina. Aliàs in officinis prostant trochisci de myrrha, qui ad ʒj. ad summum propinati potentis sunt efficaciæ ad menses movendos, item essentia composita ex castoreo, myrrha & similibus, cum salib⁹ volatilibus in 🜅 dissolutis ad imitationem Barbette. Succinum & ipsum egregium est in hoc casu, imprimis, si cum cinnamomo aut croco propinetur:

pinetur: ⊖ ejus volatile insigniter conducit, & ad multa prodest symptomata, ex mensium suppressione pronata. De aloë res nota est: Undè facilè patet, quod elixyr proprietatis, ut vulgò vocant, insigniter conducat ad stimulandos menses; unde pro usu muliebri sunt, qui parant elixyr proprietatis sine acido, loco spirituum acidorum addendo Vni sal ♀i fixum, quod egregiè extrahit aloën, crocum & myrrham: Alii parant cum spiritu ⊖is ✱ci pro usu muliebri, tàm menstruatarum, quàm etiam pro usu puerperarum: aut ejusdem species in forma sicca seu massa pilularum pestilentialium Ruffi usurpantur. Quæ suprà dicta fuerunt de castoreo, intelligi quoque similiter possunt de asa fœtida, non minus efficaci in morbis muliercularum: hinc pertinet huc essentia anonyma D. Langii, parata ex castoreo & asa fœtida cum ℞ ♀i. Colocynthis, uti pro scopo laxativo deficientibus mensibus succurrit, evacuando visciditatem; ita correcta per sal tartari amaritudine suâ specificè menses ciere potest: vid. Timæus **von Güldenklee** *in Cas. p.* 207. Splen bovis specificè laudatur à Paracelso in suis scriptis ad menses remoratos, hinc fit decoctum splenis bovis, essentia splenis bovis composita cum V myrrhato parata, & extractum, indeque essentia ad menses composita frequenti fuerunt in usu D. Michaëlis ad mensium vitia: vid. Crollius & Hartmannus *in Praxi Chimiatr. pag.* 240. item decoctum splenis bovis Quercetani in Riverii *Praxi pag. m.* 188. Elixyr uterinum Crollii ad guttas XXX. l. XL. hinc essentia artemisiæ, sabinæ, croci, castorei, in usu est: quibus & essentia ambræ in virginibus, quibus minùs nocent odorata, commodè admisceri potest. Propinantur talia commodè in vehiculo aquæ cinnamomi, aqua pulegii, sabinæ, & similibus. Olea etiam destillata cinnamomi, aut caryophyllorum, aut succini, similiter pellunt egregiè menses.

Sanguis menstruus primus juvenculæ excipiatur linteo, linteum probè tinctum exsiccetur, & sub usu cum aceto scillitico extrahatur è linteo ℞; quod acetum internè commodè ad promovendum menstruum fluxum propinari potest, vid. Helvetius. Helmontius *Tract. Tribut. Lunare* dicit, mulierem ex menstruo hausto esse suffocatam.

Tandem borrax potentissimè menses stilat, & aliis irritis optimè datur in decocto pulegii, addito croco, vel pulvere cinnamomi: vel additâ aquâ cinnamomi spirituosâ egregium est emmenagogum secundū Lindanum; sine cinnamomo enim nullum tale remedium dandum, quia hoc spiritus vitales egregiè roborat & excitat: Hinc trochisci de borrace commendantur in M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *App. pag.* 140. item pilulæ aperientes & alterantes sequentes:

℞. *G. sagap. c.* ✝o *solut. & inspiss.*
succin. alb. præp.
borrac. Ven. ā ℈j.
myrrh. r.
castor. ā gr. xv.
croci ℈ß.
☍ *caryoph.* gutt. vj.
F. pilulæ subindè capiendæ.

Item conveniunt pilulæ Cnœfelii *in M. A. N. C. loco allegato*; item Poterii *Centur.* 3. *cap.* 32. ubi optima medicamenta ad promovendos menses enarrantur; item conf. *Centur.* 3. *Curat.* 42. Cùm borrace etiam salia vegetabilium fixa, ⊖ melissæ, sabinæ, & sal uterinum Mynsichti, item sal succini volatile, commodè combinari potest. His omnibus palmam præripit arcanum duplicatum Mynsichti. Pertinet huc pulvis ex stercore columbino & croco, alibi explicatus. Cæterùm ⏜ & ⊖ia volatilia cornu cervi, salis Ammoniaci, secundinæ humanæ, præsertim ⏜ carminativus, sunt egregia. Omnia hæc usurpentur eo tempore, quo menses fluere debent: in specie horum operatio eò est præstantior, si cum hujusmodi appropriatis jungantur, & post hæc imperetur corporis motus; vel expectetur post eorum usum blandus in lecto mador matutinus pro meliore alteratione & circulatione sanguinis, & feliciùs excitatur mensium recursus.

℞. ⊖*li* ♂*is Zwelf.* l. *solut.* ♂ *c. s. p.* ʒij.
essent. castor.
croci ā ʒj.
M. S.

Eröffnende Essentz.

Dosis 50. ad 60. guttæ bis vel ter in die in vehiculo calido, mulier nonnihil exerceat corpus blando motu.

℞. ⏜ ⊖ ✱*ci*
secundin. human.
liqu. C. C. succin. ā ʒj. M.
Dentur guttæ 30. vel 40.

℞. *Borrac.* ʒß.
myrrh. gr. xv.
cinnam. ℈ß.
M. pro 2. dosibus.

Pro vehiculo horum pulverum inserviat:

℞. ▽ *artemis.* ℥ij.
cinnam. ʒj.
essent. splen. bovis ʒiij.
castor. ʒj.
syr. de canella ʒvj.
M. S.

Tränklein zum Pulver.

Hisce annumerandum est simul balsamum sulphuris terebinthinatum & succinatum, & ipsum menses promovens.

Hæc ferè sunt ista, quæ ad mensium conducunt stimulum internè.

Cura suppressionis mensium, quæ fit uteri vitio, requirit, ut vasa obstructa aperiantur inciden-

cidentibus volatilibus, præsertim cum aliquali sudore usurpatis: membranæ remediis Chirurgicis incidantur; coalitus verò mutuus etiam separetur. Modum operandi videb. in Severino *de Efficaci Medicina lib. 2. cap.* 88. in Foresto *lib.* 28. *Obs.* 55. Schenckio *lib.* 4. *Obs.* Hildano *Centur.* 3. *Obs* 60. Bartholino *Cent.* 5. *Hist.* 42. & 43. Viardel **in denen Anmerckungen** *pag.* 47.

Casus, propter quos contingit mensium suppressio accidentalis, sunt duo:

1. nimia refrigeratio extremorum.
2. gravior animi affectus.

Curantur autem, causam, quæ menses suppressit, corrigendo & removendo: v. g. si fiat, ut actu fluentes menses à subito frigore, vel alio tali casu restringantur, præmissâ vel omissâ venæ saphænæ apertione, propinanda sunt volatilia oleosa aromatica, quæ sanguinem grumosum dissolvunt, &, accedente blando sudore, eundem denuò fluere faciunt, & in naturalem motum reducunt; hinc ♌ ⊖is ✱ci & ⊖ia volatilia oleosa non satis laudanda, cum castoreo vel myrrha propinentur, quorum usu, & blando subsequente sudore sanguis ad fluorem iterum disponitur: item sperma ceti ad ʒj. cum castoreo in cerevisia calida optimo jure exhibetur, & ægra ad blandum sudorem se componat; experimentum namque hoc est Timæi **von Güldenklee** *in Casibus libr.* 2. *Cas.* 7. *pag.* 91. vel commodè potest usurpari ⊖ quoddam fixum, ⊖ artemisiæ aut sabinæ, &c. In specie addantur remedia ex croco & cinnamomo. In tali casu interdum supervenit gravissimus uteri dolor, ex sangnine coagulato ibidem hærente, ubi inter alia convenit decoctum chamæmeli: externè imponere jubeo regioni pubis magma decocti in forma cataplasmatis, quàm calidè fieri potest ad imitationem Timæi **von Güldenklee** *in Cas. pag.* 202. Cum his necesse est, ut in graviore malo secetur vena in pede, quia actu fluentes menses fuerunt restricti.

Quod si ex graviore animi affectu, v. g. terrore subitaneo, iracundia, vel simili menses actu fluentes restinguantur, revocantur secando venam in pede, hinc propinando internè spiritum salis Ammoniaci bis vel ter in die. Forestus *libr.* 28. *Obs.* 2. in tali casu non inconsultò usurpat decoctum florum chamomillæ ad ℥iij. cui addit oxymel. simpl. ℥j. l. ij. & propinat. His exhaustis, sudor secutus; unde menses à terrore restricti denuò fluxerunt. Loco hujus similiter myrrha & castoreum cum salibus quibusdam volatilibus oleosis, aliisque quibusdam appropriatis aromaticis, quietem & blandum sudorem simul imperando, in ▽ cinnamomi usurpari possunt.

Hæc remedia interdum conveniunt itidem in paucitate mensium, Hœferus *Herc. Med.* in animi affectibus gravioribus extractis menses cientibus laudanum opiatum jungit, unde sopiuntur adjuncta symptomata, ut menses denuò fluant.

Hisce internis etiam adjungenda sunt simul externa, mensium fluxum promoventia, qualia sunt imprimis totus, balnea, insessus & semicupia, item, pediluvia crebriùs instituta, quæ præmissâ in brachio venæsectione, quando menses erumpere debent, instituantur parata vel ex simplici aqua, vel ex emollientibus vulgaribus, & appropriatis aromaticis, v. gr. sabina, matricaria, artemisia, calamintha, pulegio, lauro, & similibus parata, vid. Gabelchoverus *Cent.* 4. *p.* 214. *item* Horstius *Observat. pag.* 264 & 265.

Post insessum inungantur partes circa lumbos, inguina & regionem hypogastricam unguento appropriato:

Pertinent huc thermæ, quarum insessus diuturnus menses solet levare & curare. Helvetius ad menses pellendos commendat, si immittantur pedes in secundinam calidam recenter extractam. Conveniunt quoque inunctiones externæ, circa regionem iliacam & pubis illinendæ, quæ fiunt ex oleo cheirino, laurino, irino; diacolocynthidos; &c. quæ acuuntur cum 🜔 destillato sabinæ, spicæ, lavendulæ, baccarum lauri, petroleo & similibus. Odorem fermenti quidam hîc commendant. Odorem moschi menses promovere probabiliter admodùm refert Bartholinus *Centur.* 2. *Histor.* 87. Suffitus etiam per siphonem & infundibulum excepti ad imitationem Timæi **von Güldenklee**/ *in Casibus* ex colocynthide solâ per medium dissectâ, eâque in aqua simplici decoctâ, insigniter conducunt: subinde hoc decocto silices candefacti injiciuntur. Item fiant trochisci pro fumo appropriati, v. g. ex zinzibere, sabina, colocynthide, myrrha, & similibus, vel seq. egregii:

℞. *fol. sabinæ* Mß.
myrrh. ʒiß. l. ʒij.
ligni aloës ʒj.
troch. alband. ℈ij. ad ʒj.
M. f. pulvis grossus: S.

Eröffnend Räucher-Pulver.

Injiciatur carbonibus ignitis, ut ita excitetur suffitus utero excipiendus.

Vel ex his pulverisatis c. balsamo ♀is terebinthinato & ✝o fiant trochisci, qui injiciantur carbonibus, & excitetur fumus.

Facit huc suffitus de sabina Mynsichti, &c. Omnium optimus fumus fit ex decocto scoriarum reguli ♁ii: nempe

℞. *scor. reguli* ♁*ii* q. s.
solvantur in
▽ *simpl.* l. secundùm alios in *lixivio acri*:

℞. *solutionis* hujus p. jv.
vini malvat part. j.

Hujus

Hujus mixturæ unum, 2. vel 3. cochlearia injiciuntur silicibus candentibus, & inde elevatus fumus nudo corpore excipitur, præsertim in mulieribus, quibus infundibulum pro suscipiendo hoc fotu submittere possumus. Mirabiliter ciet menses, & pro certissimo remedio habuit B. D. Michaëlis, & ab Hartmanno, Petræo, Agricola, Corbæo, multisque aliis laudatur Practicis. Si verò metuatur, ne præ nimio motu excitato sanguis non inveniat viam, venæsectio excitanda. Nec minus efficax est suffitus similis paratus ex scoriis ♂is ignitis; vel limaturâ Martis candefacta, cum urina, imprimis antiqua & fœtida, irroratis; vid. Glauberus *de Furnis Philosoph. cap.* 88. Veteres ulteriùs exhibuerunt pessos, quos inter non inutilis est pessus factus est felle tauri, mixto cum succo Mercurialis, in quo cocta sit colocynthis: Hæc invicem mista dant pessum satis potentem, qui quatenus irritat parietes vaginæ uterinæ; hoc ipso stimulat, ut eò meliùs excernantur menses.

Item allium, ejusque capita cum oleo spicæ trita, in sacculum indita, tanquam pessus commodè applicantur. Extractum hellebori nigri cum melle exceptum sub forma pessi, qui syndone obducitur, & ita applicatur. Item hellebori pulvis à ℈ß. ad ℈j. nodulo inclusus, & vaginæ uteri intrusus: Laudatur imprimis ab Angelo Sala *in ejus Scriptis*.

Aut denique pessus ex ʒß. croci post balneum applicatus est egregius. Sed horum usus solet esse rarus, & quia virginibus non æquè conveniunt, propterea loco horum applausum meretur instrumentum Glauberi ligneum, omnibus satis notum, quod est instar pollicis longum & crassum, in superiore parte est capitulum foraminibus pertusum, mediante quo spiritus urinæ concentratus, aut ⊖ ✱ci bombace exceptus, vel ⊖ volatile ⊖is Ammoniaci, aut mixtura ex calce viva cum sale Ammoniaco, irroratis cum spiritu vini, vel alia salia volatilia, derivantur in genitalia mulierum; sic enim particulæ exhalantes, irritando parietes vaginæ uterinæ, menses provocant: Potentiùs operatur, si phiola vitrea dictæ mixturæ q. s. repleta, carbonibus candentibus applicetur, sicque utero excipiatur. Interdum in malo magis obstinato ad cantharides internè & externè accedendum; vid. Velschius *Hecat.* 2. *pag.* 13.

CAPUT II.

De *Mensium Fluxu Nimio.*

Contrarium mensium suppressioni vitium est, si nimis superfluè fluant: ad quod pertinet, quando frequenter fluunt, id est quando non expectant tempus menstruum, sed omnibus duabus vel tribus septimanis redeunt: Hic tunc venit curandus, quando debilitat mulieres.

CAUSÆ.

Antequam ad causarum fluxus nimii evolutionem accedamus, tria imprimis observanda sunt circa mulieres nimio fluxui obnoxias:

1. In omnibus nimio ac diuturno fluxu laborantibus stomachi robur enervatũ, cum appetitu dejecto, carnisque plus minùs nausea, observatur: ac rarum est, appetitum sibi constare in ejusmodi mulieribus.
2. Observatur in talibus utplurimùm dolor in dorso circa lumbos tensivus & lancinans, continuò vexans, adeò, ut non rarò putent, se nephritico obnoxias esse affectui. Nempe acidùm est vitiosum, qui & nerveas circa lumbos vexat partes, & irritando simul uterum, excretionem per hæc loca stimulat, hujusque vasculorum ora plùs minùs aperit.
3. Scorbuticæ volatili acido imprægnatæ, aut his cognatæ, ferè obnoxiæ sunt huic fluxui, unde & fluidiore faciei colore in juventute, & ætate consistente præditæ, tactu molles, & habitu quasi aquoso tali affectui magis obnoxiæ.

His præmissis, causæ nimii fluxus sunt eædem, quæ reliquarum hæmorrhagiarum. Speciatim investigandæ sunt vel in utero, vel primariò & frequentiùs in ipso sanguine: In utero hæret vitium, vel ex atonia uteri ejusque fibrarum, vasa eorumque orificia non debitè firmantium; vel ex irritatione ipsarum partium in & circa uterum, unde spasmodica vasorum contractura supervenit, ut, refluxu per venas impedito, sanguis per arterias impulsus, quâ data porta, ruat; vel si uterus violentiâ quadam externâ fuerit læsus, aut vasa sint rupta; aut etiam in abortu, ubi p. n. separatur secundina, vasis multùm dilatatis cum non levi uteri dolore, unde copiosus fluxus; aut à partu laborioso; aut refrigeratione manuum & pedum à partu aut abortu; item apertura nimia osculorum vasorum ex distensione & quasi dilatatione; aut applicatione acriũ eadem sint erosa, qualia sunt pessi acriores, in specie ex helleboro nigro: aut deniq; si ex motu inordinato corporis, in specie ex sternutatione nimia, ex nimio vomitu, aut laboribus, similibusq; aliis causis, quæ mensium fluxu laborantibus & actu fluentibus accidunt, à sanguinis impetu quasi disrupta aut aperta nimis fuerint vasa, & propterea sequatur nimia sanguinis hæmorrhagia; Sic namque refert Forestus *in lib.* 28. *obs.* 16. Mensium profluvium nimium ex uteri venis perruptis ex gravi pon-

dere sublato: Sic Hildanus *Cent.3.obs.*58. observat profluvium mensium gravissimum & periculosissimum, provocatum ex violenta & immoderata sternutatione. Speciatim aliquid præternaturale in utero hærens, vel sanguis grumosus, vel mola, aut fœtus abortivus, vel pars secundinæ retenta, vel simile quid, &c. uteri hæmorrhagiam excitat; de quibus & similibus causis Forestus *lib.*28. *observat.* 11. *& sequ.* videatur.

Frequentissima ergò causa hujus fluxus est in sanguine, qui tribus modis peccare solet:

Prima est, quia abundat, sed hoc rarissimè; nam cum ordinario fluxu vix plethora sanguinis conjuncta esse potest: ut taceam sanguinem abundantem per menses excretū potiùs levare vires suppressas, quàm easdem debilitare, unde non nimius, sed potiùs saltem sufficiens, hac occasione oritur fluxus: potiùs ergò peccat orgasmo Venereo, aliâve fermentatione auctâ & turgescentia nimiâ, ratione cujus tenuior fluxiliorque evadit, nimis cietur: unde immodicè turgescens uberiùs etiam per uteri vasa perrumpit. Hoc vulgò dicitur de sanguine bilioso; sicut & nimium coëundi desiderium in juvenili ætate in quibusdam, quæ à Venere abstinent, subindè sanguinem impetuosiùs effervescentem & erumpentem, hinc fluxum uteri nimium, infert. Pertinet huc aër calidior, exercitatio corporis insignior, gaudium, ira, potus generosi, aromaticorum, in specie crocatorum abusus, & omnia, quæ sanguinem nimis movere, & fermentationem ejus augere valent, &c.

Secunda eaque creberrima causa est sanguis serosus nimis, aquosus & tenuis, ac fluxilis. Nã imprimis mulieres habitus succulentioris, simul tamen serosi, obnoxiæ sunt huic uterino profluvio, unde etiam sanguis, quem excernunt tunc, utplurimum est tenuior, fluidior, & qui minùs in grumos concrescere solet, nisi forsan intra vaginam diutiùs hæreat, qui facillimè vasorum ora aperit, & sic effluens subindè instar loturæ carnium similis esse solet. Fundamentum ferè est in stomacho, qui copioso potu, simulq; variâ & ineptâ diætâ onustus, minùs commodè alimenta digerit, sed nimis colliquescere cogit, & in chylum nimis serosum transmutat, unde sanguis etiam serosus redditur: Hinc etiam Barbette *in sua Praxi pag.* 91. in nimio mensium fluxu primariò stomachum, & hinc renes affici, ceu radices & fomites mali asserit: Ille, non ritè chylum elaborando, sed aquosiorem gignendo: Hi, postmodum minus evacuando laticem aquosum superfluum.

Tertia denique causa est serum massæ sanguineæ acrius, aut acido-salsius, undè quædam scorbuticæ per uterum solent purgari. Uno nomine: utplurimum junctum est acidum sui generis, quod irritando partes membranaceas ac sensibiles circa lumbos & uterum, hujus fluoris causa existit. Id quod manifestum est ex eo, quod præter dolores circa lumbos lancinantes, in talibus interdum ante aut post menstruationem sanies serosa adeò acris paulatim effluit, ut etiam hinc erodantur plus minus genitalia. Disponunt ad hoc edulia acria copiosè assumpta: ut nihil dicam de acrimonia succorum in primis viis.

DIAGNOSIS.

Malum ipsum manifestatur ab ægris: supervenit virium debilitas & membrorum languor. Nimium enim est illud, quod excedit, vel quantitatem, vel qualitatem, vel durationem solitam: Quantitas verò, ut ante à monui, in fœminis non est incerta, nec semper adeò determinata.

Saltim causarum signa probè attendenda, quæ partim antecedentia, partim ipse sanguis, qui effluit suggerunt. Uteri læsiones, cùm manifestis dependeant ex causis, per se patent. Considerandus ergò sanguis est, qui excernitur: nam sanguinem ex nimia apertione vasorum, vel nimio orgasmo & turgescentia fermentativa effluere, constat ex phlogosibus, genis rubentibus, venis turgidis, pulsu magno, celeri & frequenti, & quæ sunt similia signa sanguinis orgasmi: Qui effluit sanguis, solet esse floridus, naturaliter constitutus, facilè grumescit, obscurioris nonnihil est coloris, &c. Uno nomine: signa adsunt sanguinis boni. Si sanguis aquosus sit fomes mali, tunc ipsa excretio & excreti conditio hoc monstrat; Qui enim effluit, est tenuis, nec adeo intensè coloratus: dilutus nempe color est, lintea, quibus capiuntur hæc catamenia, multùm tingens, sed non adeò concrescens.

Interdum etiam loturæ carnium similis effluit, vel etiam, si sanguis linteo exceptus ita appareat, ut linteum habeat circulū pallidum, monstrat sanguinis serositatem. Accedunt alia signa, talem sanguinis statum confirmantia, ut pedum aliqualis tumor, facies subtumida, habitus corporis mollior & crassior, &c.

Quod si acrimonia seri aut sanguinis malum induxerint, dolor plus minùs rodens, morsicans, pruriginosus & genitalia vellicans, cum conatu quodam ejiciendi, simul percipi solet.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: molestum non saltem mulieribus, sed etiam periculosum malum est nimia menstruatio; Eadem enim mala, quæ aliàs insequuntur hæmorrhagias nimias, etiam nimium mensium fluorem insequuntur, cùm præter virium debilitatem, digestionis primæ defectus, cachexia, pedum tumor œdematosus, ipse hydrops, item fluor albus, utplurimùm supervenit.

Quò autem diuturnior est fluxus, eò difficiliùs curatur; Observatū enim fuit à Lindano, quod

quod interdum ad triennium continuò duraverit.

In senescente muliere superveniens nimia menstruatio plerumque incurabilis est, & ad mortem eam comitatur.

CURA.

His ita præmissis consideranda est cura, in qua fluxus sistendus est, observando tamen, ne fiat hoc subitò nimis, aut uno quasi impetu, præprimis si aliquandiu suppressus fuerit, aut parcè prodierit; potissimùm in plethoricis, & si crisis subfuerit. Nam plethoricæ habitiores, quando sine debilitate fluxum hunc perferunt, relinquendæ sunt, quia aliàs mille & gravia nocumenta infert subitò restrictus fluxus, vid. M. A. N. C. *Ann. 2. obs. 26. p. 47.* nempe uteri inflammationem; vel si in alium locum sanguis derivatur, ut in pulmones, dyspnœam, choleram, dolores abdominis, &c. quin potiùs, si debilitas, syncope, aut convulsiones superveniant, demum curandus venit, ubi causarum remotarum vis infringenda, & ita fluxus sistendus: vid. Mercatus *de Ind. Med. c. 3.* & Sylvius *Pr. l. 3. c. 3.* Adeoque in cura causarum imprimis habeatur respectus, hinc

1. Opera danda est, ut sanguis vel imminuatur inediâ, laboribus, sanguinis, detractione; vel alteretur absinthio, rha-barbaro; vel fervor & turgescentia ejus nimia compescatur, & plantagine, portulacâ, & blandis acidis coërceatur.
2. Ejus fluiditas inspissanda incrassantibus, & serositates acres Martialibus & absorbentibus dictis corrigendæ & temperandæ.
3. Atonia & vasa ejus nimis laxa coarctanda, l. læsa consolidanda, & adstringentibus, imprimis Martialib⁹, firmanda.

Ad hos scopos assequendos observandum:

I. Ne subitò nimis, qui aliquandiu jam duravit, supprimatur fluxus, sed potiùs successivè; adeò omnis subita suppressio periculosa esse solet: Conf. M. A. N. C. *Ann. 2. loco allegato.*

II. Diæta probè observanda, & ordinanda, quæ consistit in potu calido, quiete corporis & animi perquam necessaria, extremorum fotu calido, vitando ♎em frigidum, & vinum; hujus enim usu ordinariò exasperatur insigniter fluxus.

III. Quoad purgantia: laudantur ab his, culpantur ab illis. Lindanus sanè ab his abstinendum esse ait. Interim tamen cùm distinctione hoc accipiendum: Conveniunt nempe purgantia in subjectis serosioribus, ut ita serum nimium evacuetur, & ita subtracto sanguinem diluente latice, hic spissior redditus minùs effluat: deinde commodiùs ad præcavendum, antequam ille fluor superveniat, non in ipso fluxu, adhibentur, cùm, si in ipso fluxu propinentur, purgantia quæcunq; mensium fluxũ potius stimulent & promoveant. Aut ergò penitùs omittenda, aut, ubi iisdem utendum est, lenia sunt usurpanda, & quæ adstrictionem aliquam post se relinquunt; quæ inter eminet rha-barbarum, etiam à Barbette laudatum; quod in talibus casibus vi alterativâ plus juvat, quàm laxativa noceret, & myrobalani: vid. Sennertus *Prax. l. 4. P. 2. S. 2. c. 6.* Et quidem rha-barbarum propinatur ad ℈j. c. conserva rosarum mixtum, vel cum syrupo cydoniorum aromatisato, seu simplici.

In ipso fluxu etiam nimio singulis septimanis bis rha-barbarum usurpari potest à ℥ß. ad ℈ij. vel solum vel cum nuce moschata, manè in vehiculo calido.

IV. Venæsectionem in bracchio sunt, qui suadent, ut repellatur sanguis ad loca superiora, sed quocunque in loco instituatur, pessimo adhibetur consilio. Quid enim opus est sanguinem ex nimio fluxu deficientem ulteriùs imminuere? potiùs removeantur causæ fluxum stimulantes, & ipse cessabit fluxus. Stultum remedium venæsectionem vocat Lindanus, quod potiùs plus promoveat fluxum, quàm prohibeat. *Ego*, dicit, *plures tales absque venæsectione curavi; doctus enim, à venæsectione fluxum fieri vehementiorem. Neque etiam laudo cucurbitulas; licet enim aliquid agant applicatæ, tamen, quando attrahere cessant, rursus procedit fluxus.* Solent enim aliàs Practici cucurbitulas nunc dorso, nunc etiam mammis applicare, secundùm Hippocratem, *S. 5. Aphor. 50.* Has tamen novicas esse, etiam putat Barbette *in Praxi.*

V. Quin præstat, si in statu sanguinis serosi evacuatio quædam instituenda, loco purgantium aut venæsectionis per sudores & diuresin eandem instituere, ut ita textura sanguinis alteretur, & etiam serosum vehiculum unà cum acrioribus salibus nonnihil subtrahatur, unde reliqua massa sanguinea necessariò crassior ac spissior fieri debet. Et utut sub ipsa sudatione fluidior reddita massa sanguinea uberiùs per uterũ excerni videatur, post peractam tamen sudationem, dum serum fuit evacuatum, & sanguis spissior factus, fluxus uterin⁹ postmodùm cessat. Idé est cũ diureticis.

VI. Opiata in paroxysmo præcavendo & curando multùm prosunt, cùm & spirituum impetum sistendo, & irritationem circa partes uterinas sufflaminando, notabiliter fluxũ impediant. Habeatur tamen ratio in eorum usu virium, ne viribus nimis exhaustis copiosiùs usurpentur opiata.

Remedia ergò, quæ contra fluxum mensium nimium sunt in usu, sunt maximam partem vel absorbentia aut temperantia ratione sanguinis; vel adstringentia ratione uteri.

Sanè vix reperitur hic fluxus nimius, nisi ut plurimum simul subsit acidum sui generis eundem stimulans. In genere ergò, quæ aliàs ad hæmorrhagias sunt commendata remedia, etiam hîc habent suum locum: Et quidem, ubi æstus ac orgasmus sanguinis est nimius; ☍ seu spiritus ⊖li in ▽ plantaginis propinatus; & subindè libatus sanguinem sistit, idque imprimis, ubi calor & ardor simul affuerint. Quando minor adest æstus, solum ⊕ præparatum, aut ex ipso paratus lapis prunellæ, sufficere possunt: quin & tunc alia blanda acida adstringentia Corallinis, cydoniatis, ac similibus mista, utiliter usurpantur, v. g. succus & syrupus granatorum, succus berberum cum coralliis præparatis, cum syrupo coralliorum Quercetani, ac similibus. In specie tamen appropriata sanguinem incrassantia & adstringentia, & fluiditatem corrigentia, sunt plantago, succus plantaginis: Sic experimento Solenandri ex succo plantag. ℥iv. colophon. ʒj. exhibito, nimium menstruorum fluxum curatum, observavit Schlegelius: vid. Velschius *Miscellan. Cent.* 1. *obs.* 43. *annexis Ann.* 4. & 5. M. A. N. C. sicut etiam idem succus extrinsecus in vaginam uteri injectus, vasa adstringit; vid. Forestus: aut etiam mixtura ex pauco aceto & bolo Armena, simul etiam vulgari, externè imposita lumbis, & regioni hypogastricæ, aut genitalibus, aut utero, injecta, insigniter sistit fluxum. Post plantaginem est portulaca, item bursa pastoris, urtica major, millefolium flore albo, & imprimis horũ succi, item muscus prunorum sylvestrium, & muscus quercinus ad ʒj. in ovo sorbili mixtus, si non primâ vice, certè secundâ vel tertiâ vice, juvat. Porro singularis est Lysimachia flore purpureo: item symphytum majus, ejusque radix, radix bistortæ, imprimis acori palustris, & ex eodem paratus syrupus adstringens Langii: sic etiã nux moschata, cortices aurantiorum acidorum, eorumq; decoctum, item cortices radicis mori, cortices granatorum. De floribus balaustiorum res nota est. Semen papaveris & hyoscyami modò dictis convenienter additur, unde pulvis ex semine hyoscyami Plateri, ac huic valdè similis Heurnii, conveniunt. Pyra, sorba, cydonia, mespila, & similia adstringentia, sunt nota. De semine argentinæ, vid. Burgois Hebammen-Buch *T.* 4. *c.* 7. Lignum lentiscinum, & ex eodem paratum decoctum, experimentum est Fonsecæ. Ex hoc ligno lentiscino desumpta mastiche etiam egregiæ est virtutis, undè pro potu ordinario decoctum mastichis in vino austero usurpandum venit. Alii viscum quercinum ad ʒj. in ovo sorbili propinant.

Ut plurimùm tamen ad serum sanguinis, vel copiosius vel aquosius respiciendum erit: pro quo scopo remedia inter eminet Mars & Martialia quæcunque, sive sint aperientia, sive sint adstringentia, imprimis ubi cachexia imminet; hinc excellit hîc liquor Martis solaris. Unde juxta hæc ℞ ♂*is adstringens*, vel ℞ ♀*is* ⊖*li*, vel ℞ antiphthisica, sunt optima: Pertinent huc alia subjecta Martialia, ut lapis hæmatites præparatus, in succo granatorum vel cydoniorum sumptus, ℞ lapidis hæmatitis, item liquor stypticus ex ♆ ♂iali, quæ in fodinis Martis reperitur, cum spiritu vitrioli paratus, & similia alia Martialia adstringentia. Præter dicta inter simplicia sunt adhuc corallia pulverisata vel præparata, ℞ eorũ cum ∾u lignorũ parata, & alia ex coralliis parari possunt: Nam Poterius *in Cent.* 3. *cap.* 43. & 95. curavit immodicum, & inordinatũ mensium fluorem, aliis irritis, essentiâ Martis adstringente ac ℞ coralliorum. Bolus item Armena, terra sigillata cum spiritu vitrioli irrorata, uti etiam medulla saxorum, egregia sunt remedia; Præter Martialia aliaque conveniunt in specie talia, quæ adhuc serositatem absorbent, acrimoniam temperant, & partes laxatas vi stypticâ firmant: qualia sunt succinum album, trochisci de carabe à ʒß. ad ʒj. de terra sigillata, os sepiæ præparatum, sanguis draconis. Pro vehiculo talium inservit aqua ad hæmorrhagiam uteri Mynsichti, tenellorum C C. spermatis ranarum; ▽, succus & syrupus plantaginis, portulacæ, millefolii, urticæ majoris; item syrupus granatorum, coralliorum Quercetani, papaveris, & similia.

Juxta hæc ex regno animali, sicuti alias hæmorrhagias, ita in specie uterinas, sistunt stercora: quæ inter primatũ obtinet asininum, & hinc suillum, sive pulvis, sive ex iisdem exprimatur succus, qui cum tantundem syrupi myrtillorum miscetur & diluitur cum aqua plantaginis.

Vel ex hoc stercore asinino vino infuso, addito saccharo, fiat syrupus. Imò stercus caninum album pulverisatum, vel per se, vel cum aliis propinatum, nobile est remedium. Novi mulierem jam vetulam, quæ adhuc in media ætate seu flore ætatis aliquando desperatâ uteri hæmorrhagiâ laborabat, quæ aliis omnibus irritis, arrepto stercore canino ex platea, pulverisato, & vino acidulo propinato, sublevata & sic curata fuit: Sic jam dimidius annus est, cùm experimenti gratiâ mulieri rusticæ, graviter hoc malo afflictæ, svasi stercus caninũ, quô assumptô, subitò convaluit. Aderant verò adhuc tormina, forsan ex grumis sanguinis adhuc restitantibus, quæ propinatâ ℞ bezoardicâ mediante blando sudore sponte sedabantur. Aliàs etiã usnea cranii humani ad ʒj. intensiùs usurpata, aliis nihil juvantibus, multoties à D. Michaëlis experta fuit; vitellum ovi in vino rubro dissolutum, ac sæpius repetitum, experimentum est Hartmanni, quod dicit ex Amato Lusitano *Centur.* 4. *Cur.* 12. Conveniunt ulteriùs ossa & cornua animalium calcinata,

nata, C. C. ustum, cortices ovorum usti, item rasura cranii humani pulverisata, &c. quæ ad ʒj. subindè assumpta, etiam egregiè conducunt. Rasura dentis hippopotami in ▽ sanguisorbæ assumpta ab Hœchstedtero *Decad.* 4. *Cas.* 2. insigniter laudatur. Quidam similiter usurpant sperniolam Crollii, quæ tamen propter myrrham & crocum minùs commodè applicari potest. Pulvis turturis certo modo præparatus est experimentum Foresti, *libr.* 28. *Observ.* 10. & quod postmodum in usu comprobavit Lindanus: Quin & essentia mumiæ, aut ipsa mumia quantitate avellanæ in vino rubro, aut in ▽ plantaginis vitriolata assumpta, cuidam in secretis fuit.

Cum his ex opio parata anodina nunquam omittenda sunt ad sanguinis excretionem sistendam: quæ inter excellit laudanum opiatum, theriaca, trochisci de carabe, electuarium diascordii Fracastorii, cum vehiculo acido assumpta: Nam si oritur fluxus ex nimia turgescentia, eundem simpliciter sistit ∼ ⊕li in ▽ plantaginis: Sic pilulæ Poterii ex laudano opiato paratæ insigniter prosunt: Refert namque Poterius *Cent.* 3. *c.* 49. se aliquando continuum sanguinis ex utero fluxum duobus annis perdurantem curasse per ⊕ Martis & pilulas laudinas, cùm jam cachexia & leucophlegmatia immineret. ♀ ☿ii Tacchenii vi anodina hæmorrhagias uteri sistit.

Denique alumen & aluminis usus etiam sunt experta remedia: alumen enim crudum à ℈ß ad ℈j vel ʒß quotidiè assumptum, vel per se, vel cum aliis, remedium summum est Zwelferi. Undè etiam à quibusdam balneum aquæ, in qua alumen pulverisatum decoctum, ceu infallibile experimentum commendatur.

Ex his multæ fieri possunt formulæ: e. gr. Lindanus sequenti pulvere composito quamplures restituit, speciatim dum ex nimia serositate sanguinis malum ortum traxerit:

℞. *Corall. r. præp.*
succini flav.
bol. Armen.
sangu. dracon. ā ʒij.
sem. plantag.
borrac. calcin. ā ʒj.
laud. opiati gr. jv. l. vj.
extr. croci Hartmanni ℈j.
M. sub forma pulveris.

Pulvere hoc ipse innumeras mulieres, mensium nimio fluxu laborantes, restituisse dicit. Usus est ter in die, manè, ante prandium, & ante cœnam ad ʒj. Vel c. s. q. syrupi de rosis siccis f. electuarium, cujus dosis nucis castaneæ magnitudo. Sic ego ad imitationem hujus pulveris aliquando mulieri corpulentæ, sed sanguine serosiore turgidæ & scorbuticæ, post abortum aliquo temporis spatio interjecto subinde in enormem uteri hæmorrhagiam relabenti, aliis ferè frustraneis cum successu præscripsi hoc electuarium:

℞. *Conf. rof. antiqu.* ʒvj.
diacydon. s. spec. ʒiij.
corall. rubr. præp.
off. hum. calc. præp.
trochisc. de carabe ā ʒj.
alum. crudi
sem. plantag. ā ℈ij.
laud. op. gr. iij. l. iv. l. vj.
Cum *syrupo corall*, vel *de rosis siccis* q. s. f. electuarium.

Quod ipsum in principio propter alumen aliqualiter turgescit, tanquam fermentans, sed mox sponte desinit. Hoc ter in die magnitudine juglandis capiendum, & haustulus vini superbibendus.

Juxta quæ subindè tamen etiam quædam externa, fluxum mensium nimium compescentia, & collo appendenda, & circa uterum applicanda sunt. Jaspidem collo appendendum, sunt, qui laudant. Ego verò commendo bufonem violenter interemptum, exsiccatum, vel ossa ejus collo aut sub axillis appensa, & sic gestata: Alii bufones vivos contusos, aut etiam exsiccatos circa os sacrum applicant, non absque successu. Mindererus *in Medicina militari* producit nodulum appendendum, in quo rana viridis lentè exsiccata fuit. Pessi ex stercore asinino & suillò cum succo plantaginis, & mucilagine seminis cydoniorum formati, syndone excepti & applicati potenter sistunt hos fluores: vel ex fimo porcino fiat pessus ad imitationem Cnœfelii *M. A. N. C. Ann.* 6. *&* 7. *App. pag.* 143. loco quorum clysteres uterini ex simplicium adstringentium decocto, vel ex eorum succis, addito alumine, vel ex succo ac decocto stercoris asinini c. ▽ appropriata, vel injectiones ex succo plantaginis, vel solo, vel dicto stercore impraegnatæ sunt egregiæ: e. gr.

℞. *fol. querc.* M. j.
rad. torment. ʒvj.
gall. contus. ʒß.
stercor. asinini ℥iß. l. hujus & *sterc. suill.* ā ʒvj.
Coqu. in s. q. ▽ *simpl.* ad ℥viij. l. ix. Colatura D. S.

Anhaltende Einsprützung.

Pro dosi ℥ij. iij. ad ℥jv.
Injiciantur per Metrenchiten.

Si simul dolor vehemens adsit, & ardor in vagina uterina, commodè etiam folia hyoscyami & papaveris semen adstringentibus decoquendis possunt addi.

Cingulum ex helleborastro, seu ex helleboro albo, cujus folia sunt instar plantaginis, sed majora, experimentum est Hartmanni *in Praxi cap.* 220. §. 12. quô etiam felici cum successu usus fuit Lindanus in puerpera, cui fluitarunt

tarunt nimis lochia: sed æstate tantùm possunt haberi hæc folia recentia; unde in horum defectu potest substitui cingulum ex bursa pastoris & millefolio, quod lumbis circumdari potest: Hisce ferè præferrem polygonum seu centumnodium, quod intra duos lapides contritum, sub axillis, circa lumbos, item in regione pubis, commodè applicari potest. Panarollus *in Fascic. Arcanorum pag.* 414. pro cura magnetica ad fluorem sistendum commendat linteum sanguine fluente imbutum, & sub cineribus calidis positum, cujus fumus utero inspiretur & excipiatur: Hoc succedit, ubi est ab æstu & turgescentia sanguinis: sed ubi est à nimia sanguinis fluiditate, frustrà adhibetur. De pulvere sympathetico res nota est, quod etiam hunc fluxum soleat sistere. Affirmavit mihi hujus efficaciam quidam amicus, scilicet recepit hujus pulveris pug. j. quem dissolvit in ▽ tepida: solutioni immisit linteum, sanguine fluente recente tinctum. Et hoc ipsum prodest non tantùm in vulgari hæmorrhagia uteri nimia, sed etiam, si eadem post abortum sequatur. Aliud experimentum refert Helvetius *in Diribitorio Med. pag.* 117. quod nempe menses sistat, si mulier tali fluxu laborans induat indusium per octiduum à viro gestatum: *sed metuendum,* dicit, *ne exinde in tantum supprimantur menses, ut nunquam amplius imposterum fluant.*

Cataplasma ex gypso, vel terra cimelia, cum aceto irrorata, spinæ dorsi prope lumbos applicandum: vid. Timæus **von Güldenklee**/ *lib.* 4. *Cas.* 29. & M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *app. pag.* 142. Spongia marina in ✝o simpl. aut rosaceo, vel solo, vel cum vino rubro permisto, bulliat, imprægnetur, & supra pubem aut genitalia applicetur: Conf. Riverius *Centur.* 4. *Observ.* 86. Vel sperniola Crollii in ▽ spermatis ranarum dissoluta, cum spongiis vel linteis duplicatis admoveatur vulvæ. Item

℞. *rubr. fabril.*
hæmatit.
⊽ ⊕li dulc.
boli rubri ā part. æqu.

Pulverisata misc. c. s. q. *album. ovor.* & ✝i in consistentiam cataplasmatis, abdomini, in specie regioni pubis applicandi.

D. S.

Anhaltender Umschlag.

Succus plantaginis etiam, vel ipsa plantago contusa, & cum aceto irrorata, mammis applicari debet. Id quod etiam fit, ubi aqua spermatis ranarum cum aceto permista cum linteis aut spongia applicatur mammis: optimum est sperma ranarum recens collectum, non destillatum, sed methodo Zwelfferiana per saccum transcolatum, & cum alumine conservatum, cum linteo duplicato vel spongia frigidè, aut saltem tepidè, regioni pubis & uteri aut lumbis, aut regioni ossis sacri, vel cum spongia vulvæ, applicetur, sæpiùs repetendo: cui parum aceti rosacei potest addi, e. gr.

℞. *sperm. ran: meth.* Zwelff *asserv.* ℥iv.
✝*i rosac.* ℥ß.

M. & in forma epithematis dicto modo applica. Si hoc non sufficeret:

℞. ⊕*li ad albed. blandè calcin.* q. v.
sperm. ranar. non destillat. q. s. pro incorporatione ad pultis mollioris formam.

Quæ mixtura cum panno crasso vel linteo triplicato aut quadruplicato dorso & lumbis versus & ad umbilicum usque applicanda.

De succo sempervivi, cum ⊕o & aceto, mammis applicato, vid. suprà, ubi de phrenitide. Sacculus itidem ex stercore asinino in aceto calido immersus vel decoctus regioni pubis vel vulvæ applicatus est egregius. Chelidonium majus, aut plantago cum aceto contusa, pubi imponantur, item mammis. Unguenta sunt v. gr. Comitissæ, quæ applicantur ossi sacro vel spinæ dorsi. Sed verum ut fatear, hæc ipsa parum aut nihil juvant. Salviæ succus cum farina triticea extra pubi tanquam cataplasma applicatus etiam compescit adstringendo hunc fluxum. Præterea suffitus ex thure, mastiche, ladano, vel vapor aceti, super scorias Martis ignitas effusi, exceptus genitalibus compescit nimium mensium fluxum. Nihil æquè etiam menses sistere dicitur, quam fumus seminis sinapi, vel salviæ herbæ, per infundibulum exceptus. Denique in malo chronico præmissis præmittendis usus externus thermarum naturalium est egregius. Fotus ex decocto aluminis pulverisati, vel solitario, vel addito centumnodio, radice bistortæ, aut similibus, cum linteis multiplicatis aut spongia applicatis, regioni pubis quibusdam convenit.

CAPUT III.
De
Mensium Fluxu Depravato.

TErtium in menstruo fluxu occurrens vitium est, quando hic vitiosè seu depravatè, & variis comitatus symptomatibus procedit, ad quod ipsum caput quamplurima accidentia & vitia pertinent.

ARTICULUS I.
De
Mensium Difficultate.

UTut quidem citra ullum gravius symptoma seu accidens menses naturaliter fluant,

ant, fit tamen in quibusdam, imprimis corporis impurioris & cacochymici, ut eædem circa mensium tempus uno alterové die ante mensium proventum, aut etiam dum actu erumpere incipiunt, capitis dolores, ventriculi morsus ac dolores admodū gravativos, pulsatorios & tensivos in lumbis percipiant, qui subindè ad pubem usque se extendunt. Prætereà non rarò dolores atrocissimi, tanquam colici, abdomen excruciant, & variè fœmellas torquent; qui dolores ab umbilico, abdomen vagè percurrentes ad genitalia continuantur, & hinc ad posteriora, ad lumbos, reflectuntur, & similes sunt doloribus parturientium. Ulteriùs imminentes quasi suffocationes, aut saltem insignes angustias in præcordiis, item cordis palpitationes, respirationes anhelas, ac similia pathemata persentiunt, imprimis uno alterove die, dum menses instant, donec eorum fiat fluxus; quibus fluentibus, symptomata hæc aut remittunt, aut saltim continuant, licèt non adeò atrociter, donec cessante mensium fluxu omnia denique pacata fiant. Affectus est satis frequens in mulieribus, quæ vitam agunt sedentariam, aut iis, qui nunquam pepererunt.

CAUSÆ.

Causæ difficiliorum horum menstruorum eædem sunt, quæ mensium suppressorum, nempe orgasmus & fermentatio sanguinis menstrui ordinaria quidem, qualis extra menstruationem solet observari, sed quæ ob vasa vaginæ uteri nimis constricta, aut à prægressa menstruatione infarcta, facile impediunt sanguinis egressum, unde isti lumborum, & circa regionem pubis dolores tensivi, istæque pulsationes. Imò ex sanguine in præcordiis turgescente plus minùs quasi & stagnante istæ anxietates, palpitationes cordis & respirandi difficultas superveniunt. Quod si in cacochymicis vitiata bilis, vitiosusque succus pancreaticus sub ista sanguinis fermentatione copiosiùs in intestina effundantur, hi vitiosa ex effervescentia, cùm acidum pancreaticum vitiosum in talibus imprimis præpolleat, copiosos generant flatus. Præterea acor iste vitiosus per intestina delatus, indeque etiam ad mesenterium penetrans, membranas & nervos, horumque plexus afficiens, illorum spasmos & convulsivas contracturas, colicas convulsivas, ac indè lancinantes vagos ac mirè contorquentes dolores excitant, donec factâ sanguinis evacuatione, & cessante ejus fermentatione menstruâ, omnia fiant pacatiora, in statum naturalem redeant. Uno nomine: tales mulieres patiuntur symptomata, simillima iis, quæ patiuntur passionem hystericam.

DIAGNOSIS.

Hæc mensium difficultas ex ægra facillimè patet.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: non contemnendum malum est, partim, quia subindè, nisi maturè succurratur, omninò menses supprimuntur, partim interdum gravia pathemata hysterica dicta, aliaque symptomata superveniunt. Imò ubi virgines tales difficiles patiuntur menses, eæ mulieres factæ, graves pati solent uteri suffocationes.

CURA.

Quod attinet curam: in hac tempus paroxysmi, & extra eundem observandum est: In paroxysmo

1. Fermentatio sanguinis menstrualis promovenda, ut menses promptiùs erumpant, quod faciunt aromatica volatilia.
2. Vitiati succi, præsertim primarum viarum, qualis bilis & succus pancreaticus, effervescentes corrigendi: quod præstant Martialia, hinc acida fixa &c. Et
3. denique nati exinde spasmi & spasmodicæ convulsiones abdominis supprimendæ.

Extra paroxysmum verò vitiata crasis sanguinis remediis anticachecticis, hoc est, Martialibus, & aromaticis volatilibus, additis vel interpositis blandè laxantibus, emendanda est.

Quoad tempus paroxysmi: imitandus hac in parte est Horstius, qui in *libr.* 5. *Observ.* 27. habet exemplum fœminæ juvenculæ, quæ singulis mensibus paulò ante fluxum vehementissimos dolores quasi colicos patiebatur, cum subsequente diarrhœa, sæpiùs etiam vomitu laborioso, maximaque tensione versus pubem: Hanc ipsam curavit præmisso per octiduum ante fluxum nodulo alterante & laxativo in vino, propinando in ipso mensium fluxu pilulas suas hystericas ex menses blandè stimulantibus compositas.

Conveniunt ergò in paroxysmo clysteres carminantes & blandè laxantes, imprimis terebinthinati. Item essentia ad menses composita, ex splene bovis parata, nunc sola, nunc cum essentia liquida Martis, vel solutione Martis cum succo pomorum permista, cui & addi potest essentia croci. Ipsum elixyr proprietatis vulgare, vel quod melius est, fine acido, & antiscorbuticum, R ♀i composita, insigniter conducit, ℴ℘ destillatū anisi ad aliquot guttas propinatum convenientissimum est in doloribus abdominis quasi colicis, cum menstruorum eruptione conjunctis: id quod didici ex Riverio *Cent.* 4. *obs.* 85. præstantius tamen est ℴ℘ destillatum succini: loco quorum ⌒ ⊖ ✱ci succinatus & anisatus usurpari possunt. Parili ratione ℴ℘ destillatum cumini convenit. In genere Martialia & aromatica volatilia, speciatim appro-

appropriata, primatum ducunt, quin etiam omnia remedia aromatica volatilia, quæ in suffocatione uterina sunt proficua, in paroxysmo commodè præscribi possunt, inspecie tamen pulveres cachectici ♂iales, castoreum & myrrha, & ex hac parata essentia myrrhæ c. ℞♀i compos. v. gr.

℞. R. ⊕li ♂is Zvvelf. ʒij.
ess. absinth. l. *cent. min.* ʒiß. M.

Dulcia vitanda sunt in tali casu, quia malum exasperant fermentando.

Ubi graviora adsunt symptomata, in specie dolores, ubi metus est, ne menses supprimantur, sicut per dolores in partu lochiorum fluxus subinde impeditur, hinc ad ipsum laudanum opiatum potest fieri accessus: hâc tamen observatâ cautelâ, ut misceatur idem cum menses cientibus; notum enim est, quod laudanum opiatum sistat omnes omnino fluxus, in specie verò hæmorrhagias. Conf. Hœferus *in Herc. Med. l. 7. pagin.* 306. qui in his casibus commendat pilulas factas ex extractis aromaticis, calami aromatici, helenii, zedoariæ, radicis gentianæ, cardui benedicti, & aloës, cui laudanum opiatum admiscendum sit, uti granum unum alterumvé extracti trochiscorum alhandal commodissimè talibus pilulis admisceri potest.

Quoad venæsectionem: Dum jamjam instant, aut etiam fluere incipiunt in graviore malo, eadem in pede secanda est; sin verò adhuc aliquot dies noctesque restent, antequam fluere debeant, vena in bracchio nonnihil evacuanda.

Externè omnia ea, quæ in colica convulsiva & passione sic dicta hysterica præscribuntur, conveniunt, item sequens fotus:

℞. *fol. lauri*
HB. *artemis.* ā M. ij.
puleg. M. j.
fl. chamom. Rom.
samb. ā M. ß.
rad. angel.
levist. ā ℥ij.
bacc. lauri ℥j.
junip. ℥ß.
sem. 4. cal. maj. ā ℥ij.

Concis. & contus. coqu. in s. q. *vini* vase clauso.
Colatura D. S.
Aeusserliche Behung.

ARTICULUS II.
De
Mensium Paucitate.

SEcundum vitium in depravato mensium fluxu est mensium paucitas, dum fluunt equidem menses, sed parciùs quàm fieri debet, & non sufficienter.

CAUSÆ.

Causæ ferè sunt eædem, quæ menses nimium inducunt suppressos, præprimis in his culpanda est viscidítas & lentor sanguinis ex chylosi læsa ortum ducens; qui exinde fermentationi debitæ ciendæ ineptus est; unde in tali casu observantur simul cum sanguine prodire cruda, viscida & mucilaginosa excrementa.

PROGNOSIS.

Cauti tamen simus in hoc passu, ubi curandæ sunt maritatæ, quæ conqueruntur de mensium paucitate. Utut enim post conceptum ordinariò menses subsistant, nihilominùs tamen in quibusdam usque ad medium gestationis tempus seu mensem quartum ordinariam periodum observant, aut saltim primis mensibus pauciore quantitate effluere videntur. Ubi ergo est suspicio gravidationis, cautus sit Medicus, nè intempestivè menses proritet.

CURA.

In cura addendus est stimulus mensibus apparentibus, sed non satis fluentibus, propinando in ▽ pulegii aut cinnamomi borraginata borracem Venetam à ℈ß. ad ʒß. cum aliquot guttis essentiæ croci: aut etiam ex sabina paratum decoctum, ejusque extractum, aut aliquot guttæ ejus olei sunt egregiæ. Myrrha cum castoreo, cui ⊖ volatile succini addatur, similiter potenter hîc succurrit; non minùs, quam ∾⊖✱ci, aut alius quicunque ∾ volatilis urinosus. Omnia ergò, quæ aliàs tanquam appropriata ad mensium fluxum promovendum dicta sunt, etiam hîc conveniunt: & quidem, si magis urgeat malum, conjungenda venæsectio in pede. Quandoquidem etiam loco venæsectionis in tali casu cucurbitulæ sine scarificatione possunt applicari cruribus vel femori in regione superiore interna: perineo etiam aut inguinibus applicatæ, promovent sanguinis fluxum. Zacutus Lusitanus applicavit hirudines orificio uteri externo.

Sic etiam Castro in hoc casu pessos ex aloë mirè ad sanguinem proliciendum deficientem commendat. Quodsi forsan contingat, ut vasa vaginæ uteri citò nimis conniveant ac angustentur, externæ fomentationes ex emollientibus & stimulantibus, ex althæa, malva, meliloto, sabina, pulegio, majorana, & similibus applicatæ conducunt: Vel excipiatur vapor ex horum decocto, & hinc cum oleo cheirino illinantur inguina.

ARTICULUS III.
De
Mensium Stillicidio.

PAucitati huic mensium tertio loco oppositum est vitium, mensiū s. uteri stillicidium,

affectus mensium fluxui nimio cognatus, nec nisi minoris ratione ab hoc differens. Est sc. continuus quidem, aut saltem unaquaque periodo diutiùs durans fluxus; sed qui non confestim more naturali, verùm tantummodò successivè atque guttatim potiùs utero exstillet, quàm effluat.

C A U S Æ.

Causa hujus mensium stillicidii est acrimonia sanguinis, conjuncta cum ejus lentore & crassitie, quod tamen rarius est, frequentiùs concurrit simul viarum vasorumque angustia; unde irritatione quidem continuâ vasorum uteri sui excretionem continuò urget, sed ipse transire, aut sufficienter per angustiora loca transmitti nequit, hinc etiam continuata quidem, sed guttatim saltem fit mensium excretio. Unde etiam Forestus *lib.* 28. *Obs.* 37. observat stillicidium mensium diuturnum, quod tandem in exulcerationem uteri desiit in muliere insigniter cachectica.

DIAGNOSIS.

Affectus ex relatione ægræ patet.

PROGNOSIS.

Si accedit lentor & sanguinis crassities, malum est magis contumax.

C U R A.

Simili ratione curatur, atq; fluxus nimius.

Præter universalia anticachectica, Martem & Martialia, præsertim adstringentia dicta, imprimis primatum ducunt internè, quæ huic medentur vitio, & cachexiam corrigendo, & acrimoniam acidam absorbendo, & simul partium tonum constringendo firmant; Unde pulvis cachecticus, item crocus Martis aperitivus, & Ræ ♂is blandè adstringentes conducunt. Quarum ventriculo adhuc suus constat tonus, hæ capiant limaturam Martis, infundant vino cum cinnamomo; Vel recipiant vinum infusionis baccarum juniperi cum croco Martis, aut Marte crudo, & hauriant; fit enim blanda tunc Martis solutio, cuivis Martis tincturæ artificiali præferenda. Hinc noduli laxantes & alterantes cum uterinis additis ex fumaria, melissa, zedoaria, Rhabarbaro, & similibus conducunt. Forestus *c. l.* castorei usum insigniter commendat.

Externè cum frequenter adsit excoriatio in utero, conveniunt injectiones vulnerariæ.

ARTICULUS IV.
De
Mensium decoloratione.

Juxta hoc stillicidium observandum, quod menses interdum variis qualitatibus imbuti prodire soleant, quo pertinet mensium decoloratio, illud nempe mensium vitium, quando non debito colore, sed serosior est instar loturæ carnium, albidus, lividus, flavescens, atrior, aut simul acris quasi rodens, & variis fœdis coloribus tinctus, sanguis se manifestat. In specie quidem copiosus mucus viscidus & albicans simul prodire solet, ita tamen, ut adhuc sanguis abundet; alias enim ad fluores potiùs muliebres pertinerent.

C A U S A.

Omnia hæc cachexiæ filiæ & cacochyliæ nepotes existunt. Unde ad statum sanguinis cachecticum prospiciendum est, utut quandoque conjunctus sit fluor albus. Differentia horum est hæc, quod non semper continuet fluxus albus, interdum se societ cum mensium fluxu, & extra hunc etiam dispareat.

C U R A.

Colores fœdos curamus, curato vel fluore albo, vel curato sanguinis vitio cacochymico, ubi præmisso vomitorio eminent Martialia, aloë, myrrha & crocus, sive in forma solida, sive liquida elixyris aut Ræ ♀i compos. propinentur. Præter nodulos alterantes & purgantes hîc præmittendos, in hoc casu autores laudant scordium: Item hisce addantur elixyr uterinum Crollii, uti etiam elixyr proprietatis, mistum cum essentia croci, ut fiat validius. Instituatur etiam purgatio, quibus pilulæ aloëticæ cum Mercurio dulci sunt conjungendæ. Denique bezoardicum Martiale, aut bezoardicum Joviale, item antihecticum Poterii, etiam hîc insigniter conducunt.

ARTICULUS V.
De
Mensium fœtore.

Naturaliter equidem sanguis, qui profluit, nullo odore est impprægnatus, nisi ipsi calendulæ odorem tribuere velis, uti superiùs monui ex Riverii *Observat.* Interdum tamen ex sanguinis stagnatione & mora in vasis uterinis, fœtor contrahitur, & menses fœtidi seu cum fœtore conjuncti, excernuntur. Odor iste fœtidus interdum est hircinus, seu hircum olet certo tempore, interdum etiam alius quidam, vel ipsis mulieribus detestabilis.

C A U S Æ.

Fit ex inchoata putredine sanguinis in vasis uteri, dum alcali massæ sanguineæ dissolvit ejus sulphur, superveniente verò acido destruitur hæc actio alcali in pingue, unde oritur iste fœtor. In specie solet fieri, dum menses pedetentim solent effluere.

CURA.

Cura est facilis. Opera danda est, ut per aromatica promovendo fluxum omnis sanguinis remora tollatur. Aloë, myrrha & crocus, quin & elixyr proprietatis, ℞ compositæ, essentia myrrhæ, uti etiam succinum, essentia succini, & qualibet succinata, balsamum ♁is terebinthinatum, aloë, & omnia aloëtica cum Mercurio dulci, ad absumendam putredinem, in specie volatilia, huic scopo egregiè satisfaciunt.

ARTICULUS VI.
De
Erratico & inordinato mensium fluxu.

SExtò fit sæpiùs, ut non certam suam periodum observent menses, sed inordinato fluxu recurrant, nunc postponendo quidem, nunc anticipando, interdum vagè comparendo: quod vitium inordinatus mensium fluxus vocatur.

CAUSÆ.

Sequitur hoc ipsum vitium utplurimum vitiatam sanguinis crasin, quatenus ineptus est ad turgescentiam, quæ sub tempore menstruationis observanda est, cum genitalium partium debilitate; unde vitiato sanguine inordinata, interrupta sc. & impedita, adeoque nunc maturè resurgens, nunc iterum deficiens oritur menstruatio aut fermentatio, ipso fermento menstruo à genitalibus inspirato, minùs volatili spirituoso existente. Rariùs vitium est in utero. Semper ergo ad sanguinem respiciendum est, quod confirmat cura.

PROGNOSIS.

Menses, quando fluunt inordinatè, semper sunt prodromi cachexiæ, malum, quod tandem in omnimodam suppressionem, aut leucophlegmatiam, terminatur.

CURA.

Faciunt pro cura mensium inordinatorum utramque paginam Martialia & corallia, & quæ ex his duobus subjectis parantur remedia. Verùm necesse est, usus eorum sit continuatus, admiscenda subinde, quæ aut promovent nonnihil, aut sistunt fluxum: speciatim Martialia maritentur cum aromaticis, quod præstant vina Martialia ex infuso Martiali, addito cinnamomo, aut aliis menses pellentibus, nunc sistentia opiata, item temperantia socianda: nempe, si semper anticipare observetur fluxus, id quod ferè acrimoniam sanguinis stimulantem innuit, prosunt imprimis præter Martialia ea, quæ sanguinem purificare dicuntur, ex fumaria, scordio, rha-barbaro monachorum, centaurio minori, helleboro nigro, &c. & hinc, quæ ejusdem acrimoniam temperare solent, lac præsertim cum succo fumariæ. Ex Marte, præter crocos & essentias, etiam acidulæ artificiales conducunt, item ♁ ♂is artificiale purum; item pilulæ Poterii, quæ fiunt ex croco Martis cum gummatibus, vid. ejus *Cent.* 3. *cap.* 42. Ex coralliis corallia cum ⊖✱co sublimata, & ab eodem præcipitata conveniunt: Item insigniter prosunt ℞æ coralliorum cum spiritu cordis cervi, nec non ℞ coralliór. cum ⏜ lignorum, aut in specie sassafrata, quæ hoc in casu tàm in defectu, quàm in excessu est egregia; reverà enim aliquid Martis in coralliis rubris inesse videtur. His nunc stimulantia aromatica, præsertim ex myrrha, croco, &c. nunc sistentia opiata, item temperantia, socianda: Nempe si semper anticipare observetur fluxus, id quod ferè acrimoniam sanguinis stimulantem innuit, prosunt imprimis, præter Martialia, ea, quæ sanguinem purificare dicuntur, ex fumaria, scordio, rhabarbaro monachorum, centaurio minori, helleboro nigro, &c. & hinc, quæ ejusdem acrimoniam temperare solent, lac præsertim cum succo fumariæ.

ARTICULUS VII.
De
Mensium per loca aliena effluxu.

DEnique depravatur mensium fluxus, quando hi per alia loca excernuntur, idque nunc ordinatè, nunc inordinatè. Loca sunt varia: Observatæ sc. fuerunt mulieres, quibus per gingivas, umbilicum, uterum aut vaginæ labia, pollicem sinistri pedis emanarunt menses: sicut ex modò dictis exempla refert Zacutus Lusitanus *in Prax. Admir.* & Bartholinus *Hist.* 16. *cap.* 1. menses ex pedibus fluentes observavit, quòd propter vasorum uterinorum obstructionem à consueta via fuerint exclusi; aliis per mammas fluxerunt; imò utplurimùm per os, aut vomitu, aut, quod periculosius, sanguinis sputo, menses ejiciuntur. Præter Benivenium refert Panarollus *Pent.* 1. *Observ.* 6. de vetula septuagenaria, in qua ab adolescentia semper menses per os citra ullam jacturam seu noxam fuerunt excreti: Imò *in lib.* 4. *Observ.* Schenckii prostant notata exempla mensium per vulnera, mulieribus inflicta erumpentium: Aliis quoque effluxerunt per anum, aliis intra ungues, aliis ex oculorum canthis, quod Sala observavit, & per salvatellæ sectionem curavit.

CAUSÆ.

CAUSÆ.

Causa hujus perversæ mensium excretionis ferè quærenda est simpliciter in vasis hypogastricis ad vaginam uteri terminantibus, (non enim fluit per uterum sanguis, nisi post partum) sanguini exitum quærenti, viam intercludentibus, idque ex horum conformatione nativa vitiatis, vel ex horum angustia & obstructione impeditis, unde sanguis tali orgasmo hinc inde circulatus tandem aliis locis exitum quærit, & eundem invenit.

CURA.

Cura ergò, habitâ simul ratione corporis aut sani, aut cachectici, eò est dirigenda, non ut supprimatur fluxus ex metu graviorum symptomatum, vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *Obs.* 24. *p.* 42. sed ut revertatur saltem & ad locum naturalem, nempe uterum, ut ibidem possit effluere: quod facilius fit, ubi aliàs per uterum jam fluxerunt menses; difficilius autem, ubi nunquam vestigia ista elegerunt.

Internè in paroxysmo pauca sunt in usu, quia ad uterum specificè non perveniunt, & tandem sanguinem plus excitant: Externè autem usurpentur, quæ sanguinis impetum vel ad inferiora trahunt, vel quæ uteri vasa hiscere faciunt.

Extra paroxysmum ergo saltem usurpentur infernè aromatica volatilia, vasa obstructa reserentia.

Inter priora eminet imprimis saphænæ sectio, iminente fluxu instituta: item cucurbitulæ inguinibus aut pedum suris & femoribus in regione interna applicatæ, nunc cum, nunc sine scarificatione, uti hoc salubriter monet Tulpius *l.* 3. *obs. cap.* 23. qui suadet, ut quando sanguis menstruus per os rejicitur, cucurbitulæ inguinibus applicentur: Sic Amatus Lusitanus *Cent.* 2. *Cur.* 21. refert, mulierem per mammas sanguinem menstruum emittentem, curatam tamen per saphænam sectam: Idem Amatus Lusitanus *Cent.* 2. *Cur.* 17. refert mulierem enixam, quæ sanguinem menstruum per nares & os excernebat, sed saphænæ sectione, & cucurbitulis fœmoribus admotis, curatam: Notabile est, quod Sanchez refert *in Obs. pag.* 366. menses per aurem excretos sectione venarum utriusque brachii sanatos. Pediluvia etiam possunt institui. Inter posteriora sunt fotus externi utero admoti, aut suffumigia ex colocynthide, aut pessi ex helleborinis, aloëticis & similibus in mensium suppressione usitati; sicut clysmata acriora per consensum contiguitatis uterum vellicantia, tempore, quo menses redire debent, non omittenda: vid. Forestus *l.* 26. *Obs.* 25. Cum his instituantur injectiones uterinæ ex decocto pulegii, chamomillæ, sabinæ, unà cum colocynthide, quæ in uteri vaginam injectæ penetrant, & aperiunt faciliùs vasa uterina. Omnia etiam, quæ in mensium suppressione pro usu externo fuerunt allegata, huc possunt applicari, habitâ simul ratione corporis ægri, an sani? an cachectici? ut intermedio tempore vitiis ejus maturè occurratur.

Sed quid de gravidis? Gravidis interdum primis mensibus gestationis per loca insueta erumpit sanguis, menstruo succedaneus: Sic namque Salmuth *Cent.* 3. *Hist.* 36. refert mulierem quandam gravidam, cui statis temporibus & quantitate sufficiente per urinas fuerunt excreti menses. Imò interdum gravidis per mammas sanguis erumpere solet, signum ab Hippocrate habitum pessimum, insignioris sc. fœtus debilitatis, quod tamen non est universale. In talibus ergo, ne periculum subsequatur, corrigatur perversus fluxus, aut ubi in benè habitis ex redundante sanguinis quantitate oriatur; tunc in specie ex superioribus locis, v. g. mammis, effluat, venæsectione in brachiis institutâ commodè iste sanguinis motus & effluxus corrigi potest.

CAPUT IV.
De
Fluore Albo.

Fluor albus mulierum frequens malum est, in quo præter sanguinem, quem nunc naturaliter, nunc præternaturaliter, genitalia muliebria plorant, etiam interdum liquor alius serosus, item plus minùs pituitosus, ut vocant, excerni solet: à quibusdam appellatur gonorrhœa muliebris: à quibusdam tamen hi duo, tanquam affectus distincti, à se invicem separantur. Consideranda ergò historia hujus fluxus: nempe fluxus uterinus est excretio colluviei variæ per genitalia muliebria, dum sc. nunc humor pituitosus seu crassus & mucosus, nunc aquosus & serosus effluit, isque interdum paucior, interdum copiosior, interdum plus minus acris & salinus & mordax, interdum verò benignus, mitis & blandus. Utplurimùm hic fluor initio morbi solet esse mitis, pedetentim magis magisque accrescit, ut etiam subindè excoriationem genitalium inferat: Albus quidem est ut plurimum, progressu tamen temporis varius color confluit, rarius lividus est aut flavescens, interdum, sed rariùs, nigrescit, in maligno statu viridescit, interdum alio, sed vitioso, colore est tinctus; Inodorus est utplurimum, rarius solet esse graveolens, aut fœtidus, nisi simul quædam exulceratio conjuncta sit, ex qua purulentia fœtor tunc simul oritur. Occupat hic fluxus omnis ætatis & omnis status fœmellas, tàm virgines, quàm maritatas: testantur namque observationes, præter vetulas etiam puellas triennales, septennales, vid. M. A. N. C. *Ann.* 9. *Observat.* 28. noven-

novennes; item puellas 13 annorum, quæ nunquam nec menstruum fluxum, nec virum passæ fuerunt, huic ipsi fluori albo fuisse obnoxias. Item mulieres, quas affligit, non solùm extra graviditatis tempus, sed etiam dum gravidæ fuerint, solet affligere: Sic mulieres, dum gerunt gemellos, fluore hoc continuò corripiuntur: ipse memini mulierem gemellos gestantem toto ferè gestationis tempore hoc fluxu admodum affectam fuisse; quod observandum contra eos, qui dicunt, ex utero effluere, quod in gravidis impossibile est. Unde etiam hic fluor albus longè aliud vitium est à mensium decoloratione, cum æqualiter menstruatas & non menstruatas affligat, tàm quæ nunquam adhuc menstrua viderunt, quàm etiam, quibus ratione ætatis & lege naturæ menstrua non ampliùs fluunt. Et quidem maritatas familiarissimè affligit hic fluxus, rariùs verò virgines aut puellas. Typum aut periodum certam hic fluxus observat nullam, sed nunc continuis, nunc interruptis quidem, sed inordinatis, vicibus recurrit, nunc copiosiùs, nunc parciùs; nunc menses comitatur, nunc iisdem cessantibus aliquandiu perstat; circa menstruationis legitimum tempus tamen copiosius ferè & ulterius antè aut post scaturit.

Dico ergò, hunc fluxum album mulierum nihil esse aliud, quàm gonorrhœam muliebrem; nunc veram, quando liquor seminalis ex prostatis glandulosis effluit; nunc notham, quando alius ichor seu liquamen serosum variis quandoque coloribus effluit, ubi necesse est, adesse transcolationem quandam. Analoga autem est hæc muliebris gonorrhœa virili. Hoc negotium per se pateret, si ex veterum hypothesi mulieres in testibus semen elaborare, illudque in uterum, & tandem in vaginam effundere, statuere velim; sic enim, qualis esset gonorrhœa, per se pateret. Sed quia huic sententiæ minorem fidem habeo quàm vulgò fieri solet, cùm testes muliebres potiùs ovarium muliebre dicam, ob id hic fluor albus, seu gonorrhœa alio modo explicanda venit.

Liquor igitur iste excernitur partim ex binis lacunis, juxta pudendi muliebris labia sitis, adeoque ex prostatis glandosis circa meatum urinarium consitis, partim verò ex ipsa vagina uterina, quæ à modernis membranoso-glandulosa dicitur. Ex quibus glandulis in coitu mediante attritu membri virilis etiam genitalem hujusmodi lympham turgescentem mulieres unà excernunt, adeoque tam gonorrhœa muliebris, quàm fluor earum albus, etiam partim ex prostatis glandosis, partim ex textura vaginæ glandulo-membranea, explicanda venit: Nam immediatè tales fluxus procedere ex massâ sanguinea asseri nequit, cùm in œconomia humana nunquam liquoris à sanguine distinctio, vel generatio, vel separatio, aut transcolatio sine certo cribro vel filtro, fiat. Ergo & tale organum hìc pariter necessarium erit, nisi exulceratas semper has partes dicere velimus, & materiam profluentem purulentam saniem esse.

DIFFERENTIÆ.

Pro meliore ergo distinctione observanda est differentia quædam in hoc fluore muliebri, dum alius est levior, in quo lympha genitalis pauca albicans, idque non adeò frequenter, sed interruptis vicibus, & nonnihil, parum tamen, spissa, glutinosa, mitis, sine sensu ardoris aut rosionis excernitur, & sine graviori corporis vitio ac labe est adjuncta; estque gonorrhœa vera, in qua materia hæc est lympha genitalis, quæ solummodò ex dictis prostatis glandosis circa vesicæ collum effluit: Id quod probatur ex Graafio *l.c.* qui in muliere gonorrhœâ laborante has prostatas exulceratas observavit. Econtrà observetur alius fluxus copiosus & continuus, ubi multa serosa subindè, variè colorata, interdum admodum acria & similia, uberiore rivo excernuntur, concurritque tunc simul procedente malo Leucophlegmatia, cachexia totius corporis plus minus confirmata, interdum accedit tumor pedum œdematosus, torpor actionum, flacciditas membrorum, febres lentæ, & quæ sunt hujusmodi alia concurrentia symptomata: Estque hic posterior fluor gonorrhœa notha, seu propriè dictus fluor albus, & hic iterum vel benignus, vel malignus. Benigna gonorrhœa notha est, modò enarratus lymphæ vitiatæ fluxus ex glandulosa textura vaginæ uterinæ, forsan & prostratis illis glandosis simul, vitio massæ sanguineæ totius cachectico, ex vitio stomachi circa chylificationem imprimis enata: Nam quod ex his prostatis solis effluere nequeat, copia subindè ejus insignis manifestè persuadet. Præ cæteris accuratè hos duos fluores, gonorrhœam hanc notham à vera distinguit Heurnius, vocans priorem profluvium uterinum, tanquam quod solummodò ex uteri orificii vitio accidat: Posteriorem verò profluvium muliebre, ceu id, quod ex tota muliere effluat. Denique est & gonorrhœa notha maligna seu virulenta, h.e. fluor muliebris Gallicus, à contagio Gallico oriundus, nec nisi congressum cum infecto insequens, in quo acria saniosa plus minùs purulenta ac livida subindè excerni solent. Plura, quæ ad cognitionem harum gonorrhœarum seu fluorum muliebrium, qui cupit, is videat Hœchstedterum *in Decad.* 4. *obs.* 1. *in Scholio pag.* 287. imprimis *pag.* 296. & ex hoc etiam Schneiderum *lib.* 3. *de Catarrhis*, *ubi pag.* 282. *& sequ.* fusè & prolixè historiam hujus affectus cumprimis ex aliis autoribus

toribus declarat in integro *cap.* 8. item Sylvium *lib.* 3. *Pr. cap. de Fluore mulier. pag.* 147.

C A V S Æ.

Causam ergo quod attinet fluoris primi, seu gonorrhϾ veræ: est materiæ istius genitalis copia & ubertas, aut ejus spirituosior turgescentia, vel ejusdem acrimonia, conjuncta tamen cum aliquali orificiorum binarum glandulosarum prostatarum laxitate seu flacciditate, quæ sola etiam hanc gonorrhœam inducere solet; unde hæ facilius dilabi ex se permittunt dictam materiam, &c. Frequentissima causa ex his videtur acrimonia istius lymphæ irritans, & ita sui excretionem provocans. Accedit & imprimis coitus ad aliquod tempus intermissus, aut ingens coëundi tàm in maritatis quàm in virginibus desiderium: Virginibus enim salacibus, & quæ propter humiditatem vasa spermatica habent laxa, & semen aquosius emittunt, hi fluores solent esse familiares, imprimis, ubi adest simul laudabilis victus ratio, vita sedentaria, & curis ac meditationibus vacua, & quæ minùs gravibus turbata est affectibus.

Causæ remotæ eædem ferè sunt cum istis, quæ gonorrhœam in viris inferunt.

Posterioris verò fluoris seu gonorrhϾ nothæ benignæ causa proxima investiganda est in lymphæ, in dictis locis collectæ & alteratæ, nimia acrimonia, eaque quidem nunc salsa muriatica simpliciter, nunc acido-salsa, unde subinde excoriationem, dolores, & interdum dictarum partium exulcerationem infert: Accedit simul successivè à crebriore fluxu texturæ illius glanduloso-membranosæ laxitas & flacciditas, seu tonus earum ita læsus & laxatus, in specie orificii, quâcunque ex causa contractus, unde eò contumacior emergit fluxus. Scilicet vitiatæ & acrioris hujus lymphæ ratio partim est in ipsis glandulis nimis flaccidis, mollioribus & laxioribus, earumque jam vitiato acido fermenti instar lympham transcolendam in tale liquamen alterante, partim est in ipsa massa sanguinea & chylo vitiatis, ex quibus fit lymphæ istius secretio: vid. Sylvius *lib.* 3. *Prax. c.* 4. *p.* 167. Nam observatur in talibus vitium sanguinis plus minus cacheticum ex vitio ventriculi circa chylificationem imprimis enatum, vid. Zechius *Conf.* 37. *&* 97. unde partem primariò affectam stomachum esse Barbette asserit *in sua Praxi.* Hinc per dictas partes glandulosas, tanquam per emunctorium quoddam universale massæ sanguineæ cruditates cachecticæ, copiosiore sero acriore dilutæ, evacuantur & transcolantur, ac ita tædiosè & continuò istæ nymphæ, aliàs in sicco ludentes, humectantur & maculantur. Cùm verò simul de spiritibus ac nutritivo rore plus minùs evacuetur, habitus corporis perfectè fit cachecticus, ac tandem perfecta quædam leucophlegmatia; hinc tumores pedum œdematosi, febres lentæ, appetitus Venereus extinctus, & similia concurrentia symptomata manifestè se exhibent. Quòd verò in specie per has partes glandulosas genitalium ista effluant sanguinis liquamina, in causa est junctum proprium glandularum vitium, harum sc. vel nimis laxatarum, flaccidarum, erosarum, & quasi resolutarum. Unde præter alias causas remotas etiam partus difficilis (vid. Blasius P. 5. *Obs. Anat.* 3.) aut abortus interdum in causa est, ut oriatur talis fluxus ex laceratione, aut alia læsione harum prostatarum, vel earundem sensibiliùs irritatarum, hinc liquorem uberiùs transmittentium, vel quavis alia occasione interna aut externa, unde semel facta excretione continuata postmodùm transcolatio succedit.

Scrupulum movere videtur huic asserto abundantia seu excessiva subindè copia materiæ excretæ, quæ cum parvo colatorio vix consistere potest: Sed quando modò consideremus, quantum materiæ subindè unicâ die & nocte, dum coryzâ laboramus, per nares excernatur, quantum materiæ in cacochymicis subindè ulcusculum quoddam plorare soleat, quantum materiæ continuò stillent lippientes oculi, &c. facilè possumus concipere, quod & per has prostatas vitiatas ex massa sanguinea cacochymica copiosiùs tale liquamen continuò effluere possit in malo inveterato. Nempe quod est in naribus coryza, in oculis nimia lachrymatio, in faucibus copiosior tussis & screatus, hoc est talis, tàm in maribus quàm in fœminis, gonorrhœa notha, adeoque tam ad materiæ & cæterorum contentorum vitium, quàm ad partis solidæ affectæ morbosam constitutionem, simul respiciendum. Speciatim acidum sui generis seu specificum est, quod alterando materiam lymphæ, quàm afficiendo istas glandulas circa genitalia, hunc fluorem album mulierum infert, cujus primus faber in ventriculo residere videtur, utut semel factâ per ista loca excretione ulteriori postmodùm quælibet vitiatæ sordes unà evacuentur. Scorbuticæ præsertim & graviùs & pertinaciùs fluore ejusmodi albo laborare observantur. Simul tandem observandum est pro ulteriore scrutinio, quod habet Hornius *l. a.* nempe orificium uterinum internum esse glandulosum, ex quo etiam succus seminalis soleat emitti: videatur David von der Becke *in Meditat. circa principia rerum natur. pag.* 193. ubi refert, vaginam uteri esse porosam, & continuò quandam lympham solere transsudare, & humectare genitalia viri in congressu: Interim Sylvius asserit, totam substantiam uteri & vaginæ esse membranoso-glandulosam, quæ

quæ hypothesis & fermento menstruo & huic fluori albo, præterea nutrimenti fœtus transcolationi, & quamplurimis similibus problematis solvendis, aptissima esse solet.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa: Morbus hic patescit Medico ex relatione ipsarum ægrarum: Et quidem imprimis distinguendus fluor hic, qualis sit gonorrhœa? an vera? an vera notha? quæ differentia ex adjunctis & ex effectu patet. Prior enim fluor paucus est in moderata quantitate, crassiusculus, glutinosus, serosus, citra ullam materiæ acrimoniam, nunc statis, nunc vagis temporibus evacuatur, & talis gonorrhœa vera subinde diu sine insigni incommodo perdurare potest: Sin verò copiosiora acria, serosiora, viridescentia, fœtida, tenuia, aut similia plus minus alterata affluant, accedente comite cachexia, prostrato appetitu, tumore pedum, ructibus, virium prostratione, omnium actionum torpore, nausea à coitu, cùm spiritus deficiant in genitura, dolore in lumbis, & circa os sacrum, &c. talia fluxum gonorrhœæ nothæ ostendunt: cui, ubi & acrior simul concurrat lympha, febris nocturna seu vespertina, quasi catarrhalis, seu febricula quædam lenta, imprimis vespertino tempore exacerbans, solet simul supervenire.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Gonorrhœa vera nihil habet in recessu; notha verò præter alia mala hoc habet incommodi, quod subindè fœminas reddat infœcundas & steriles.

Quodsi fluores hi diutiùs duraverint, graves morbos, diabeten, languorem totius corporis, cachexiam, hydropem, tabem, atrophiam, item prolapsum sinus pudoris, infert.

Rarum interim est, quod refert Ballonius *consil.* 59. de fluore muliebri continuò suppresso, quod exinde mutatus fuerit in diabeten lethalem.

Quò diutiùs duraverit gonorrhœa hæc notha, eò difficiliùs curatur, & imprimis sedulâ medicamentorum continuatione opus habet; hinc fœminas nonnihil seniles malum hoc plerumque ad mortem usque comitatur. In juvenculis autem faciliùs curationem admittit hic fluxus.

Si acrior sit materia proflua, pruritus, ardores, exulcerationes genitalium, gangrænam, & tandem mortem infert.

CURA.

Ubi fluxus hic est de natura gonorrhœæ veræ, tunc observandum est monitum Helidæi Paduani, qui *in Observat. pag.* 179. dicit: *Si singulis mensibus biduo vel triduo durat, & postmodum cessat, hinc suo tempore redit, non est cohibenda; si verò perpetuò durat, maturè sistenda est.* In cura ergò gonorrhœæ veræ eodem modo procedendum est, atque in gonorrhœa vera virili, aut absumendo lympham genitalem, aut temperando eandem, aut adstringendo partes laxiores. Optima medendi ratio est copula cum viro, quâ in viduis & virginibus deficiente usurpentur ea, quæ aliàs in gonorrhœa virili ex tumescentia aut acrimonia nimia genituræ sunt in usu. In specie mala citria & limonia, eorumque succus ad ℥ij. vel iij. singulo manè ad temperandam caliditatem genituræ, h. e. acrimoniam, & inde dependentem fervorem lymphæ genitalis, usurpantur, imprimis ubi cum ipso fluxu titillatio quædam aut pruritus ad Venerem fuerit conjunctus: sed continuanda sunt hæc. Item terebinthina in ovo sorbili, vel mediante ovi vitello cum ▽ florum salicis mista omni manè assumpta, & aliquandiu continuata, conducit. Folia & flores seu cimæ salicis decocta in vino & potata, crebriùs etiam hîc conducunt; item succus exstillans ex surculis salicum verno tempore incisis, aliquandiu propinetur. Decoctum & extractum florum urticæ mortuæ seu galeopsidos flore albo in hac gonorrhœa specificè laudatur; vel mentha & urtica hæc mortua, item sclarea, injicienda cerevisiæ, & ita potus hauriendus. Tanquam efficax & expertum commendatur sequens decoctum:

℞. *Rasur. rad. liquirit.*
sem. myrtill.
coriandri,
plantag.
viticis ā ʒj.
papav. albi ℈ij.
hyoscyami ℈ß.
hord. mundat. M. j.
acaciæ,
sem. sumach. ā ℈j.
Contusa coq. in s. q. ▽ chalybeatæ:
Colaturæ ℔iß. addendo postmodùm *trochisc. de alkekeng.* ℈j. M.

Præter dicta pulvis mandibularum lucii piscis à ʒß. ad ʒj. usurpatus & continuatus, itidem conducere solet. Trochisci etiam de ⊖ sigillata, de carabe, itidem in usu esse solent. Ipsum succinum etiam præparatum, & similia etiam sunt usus laudati; item balsamus sulphuris terebinthinatus.

Externè balnea & fomenta blandè adstringentia, facta ex cortice radicis pruni sylvestris, cortice ligni guajaci, &c. cum alumine in ▽ chalybeata, adjecto pauco aceto, decoctis, vel applicatis, vel injectis, vel cum parva spongia instar pessi applicatis, flacciditatem prostatarum coërcere, & hos fluxus sistere valent.

In gonorrhœa verò notha benigna, seu fluore

fluore mulierum albo posteriore & deteriore, curanda

1. Stomachi chylificatio procuranda & emendanda per vomitum, & stomachica: vid. Jul. Cæsar Claudinus *Resp. pag.* 220. & Rechius *Conf.* 97.
2. Sanguinis cruditas cachectica corrigenda, partim per appropriata cachectica, aut remedia Martialia, partim salia volatilia & aromatica, præsertim ex lignis.
3. Ipsi fluori, & partibus à fluore læsis adstringentibus & nervinis est succurrendum.
4. In specie appropriatis seu specificis malo occurrendum: quæ ferè sunt talia, quæ acidum salsum specificum temperant, serositates superfluas quasi imbibunt, & hinc adstrictionem quandam post se relinquunt, qualia ferè in gonorrhœa virorum notha, aut quæ ex genitura acriore oritur, in usu esse solet.

In specie observandum:

I. Non statim est supprimenda hæc gonorrhœa notha, præsertim, si diutiùs duraverit, cùm aliàs gravia pathemata inducat, uti videri potest in M. A. N. C. *Ann.* 3. *pag.* 344. item in Ballonio *lib.* 1. *Conf.* 56. Quin potiùs præmissis præmittendis demùm per specifica & appropriata fluxus sistendus. Conf. Helidæus Paduanus *loco allegato.*

II. Sanguinis detractiones quævis nihil adjumenti afferunt; interdum tamen fonticuli in crure pro scopo aversorio aliquid efficere possunt.

III. Quoad evacuantia: Vomitoria commendavi, quæ præmissis digestivis imprimis sunt egregia; hæc inter specificè convenit pulvis radicis asari ad ℈ij.

Repetenda sunt etiam, ubi necessitas postularit. Nam reliqua purgantia propriè dicta circumspectè & rarissimè usurpanda sunt, quia parum vel nihil juvant; quin potiùs fluorem album magis augent: autore enim Platero observatum fuit, quod purgantibus fluxus talis interdum fuerit excitatus in iis, quæ aliàs eundem nunquam passæ fuerunt. Ubi verò necessitas postulat eadem, maritanda sunt imprimis jalappa & rhabarbaro, quod etiam vi alterativâ in specie convenit, & cujus adstrictione relictâ emendetur à purgante inducta noxa; unde species dia-turbith cum rhabarbaro insigniter commendantur ab Helidæo Paduano. Juxta pulverem jalappæ ejusque resinam, Mercurius dulcis aliis additus proficuus videtur, quatenus cachexiam sanguinis emendat: Sic laxativa ex helleboro nigro, ejusque extracto, MP. de hierâ cum agarico,&c. cum Mercurio dulci conveniunt: item bryonia appropriatum est purgans. Quæ omnia laxativa colocynthide, vel potiùs extracto trochiscorum alhandal sunt acuenda. Loco purgantium verò sola sufficiunt sudorifera: uti & diuretica cum appropriatis, præsertim in subjectis humidioribus, serosioribus aut scorbuticis,&c.

Ratione ergò sudoriferorum in usu sunt ligna, lignum sassafras, speciatim decoctum lignorum, juniperi, guajaci & sassafras, cum agrimonia, fragrária, essentia lignorum composita, ℞ ligni sassafras, item ℞ corall. cum ∽u lignorum, expectando sudorem: Sic Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Prax. Admir. Obs.* 89. refert uteri profluvium, unde tabes secuta, decocto lignorum curatum: Et ℞æ coralliorum cum ∽u lignorum egregium usum præmissis præmittendis videbitis in M. A. N. C. *Ann.* 8. *Observat.* 25. *pag.* 46. Pro scopo diuretico conveniunt in specie terebinthina & terebinthinata, terebinthina in vitello ovi soluta, balsamum sulphuris terebinthinatum.

Unde etiam Riverius *Cent.* 1. *Obs.* 40. tanquam utiles commendat pilulas ex terebinthina cum Rhabarbaro efformatas.

Quoad II. conveniunt stomachica, salia volatilia oleosa atomática, chyli & sanguinis alterativa & anticachectica, quæ secundùm Sylvium *lib.* 3. *Prax. cap.* 3. *pag.* 80. præservant à fluore albo, unde etiam eundem jam præsentem corrigunt, sanguinis vitium, radicem fluoris albi eradicando, & corrigendo. In specie verò ad corrigendam cachexiam, simulque inde oriundum fluorem album, si quid aliud, expertum specificum est rosmarinus, ejusque decoctum. Hoc namque solo decocto rosmarini diutiùs continuato quosvis fluores mulierum albos semper felicissimè curari asserit Lindanus *in suis Practicis*, nec opus esse alio remedio. Huc essentia & ∽ torismarini, essentia lignorum, elixyr proprietatis sine acido; elixyr proprietatis cachecticum, elixyr cachectium alterativum & laxativum, etiam conferunt: ut de balsamo 🜍is terebinthinato; juniperino & succinato nihil dicam. Sunt, qui rorismarino adjungunt folia menthæ & melissæ: ex quo ternario medicamenta quæcunque continuato usu administranda moneo. Conveniunt etiam alia ad cachexiam appropriata, ut sunt v. g. radix galangæ, cyperi, caryophyllatæ, majorana, antophylli, caryophylli, & 🝕 horum destillatum; etiam vulneraria, ut alchimilla, agrimonia, veronica, baccæ lauri,&c.

Inter Martialia eminent liquor Martis scalaris, ℞ ♂is 🜍ata Ludovici, solutio ♂is cum succo cydoniorum, Borsdorffianorum,&c.

Specifica verò interna, quæ in hoc fluore conveniunt, sunt ea, quæ acre salsum acidum temperant, serositates imbibunt, & hinc aliqualem adstrictionem relinquunt, & talia imprimis

primis in gonorrhœa virorum ex semine seroso acriori usurpari debent. Talia sunt imprimis viscus quercinum, tàm in substantia, quàm in decocto: hinc Panarollus *in Pent.* 2. *obs.* 48. laudat decoctum nucis pineæ cum ligno visci quercini. Hinc radix filipendulæ, tormentillæ, sigilli Salomonis, angelicæ, & similes conducunt. Sclarea, tàm propriè dicta quàm horminum sylvestre, singulare est specificum interno externoque usu, quacunque ratione usurpata, in specie si infundatur vino, & crebriùs hauriatur, præprimis decoctum sclareæ cum rore marino in vase clauso, vel essentia; unde etiam essentia contra fluxum album D. Michaëlis ex sclarea, tanquam basi, est constructa. Post sclaream galeopsis flore albo, est nobile, cujus ▽ conserva, & decoctum in vino, mirè conferunt. Post hanc etiam cortices avellanarum, millefolium album, radix filicis, melilotus flore albo, item plantago, cymæ rubi idæi, equisetum, hyssopus & similia laudantur. Horum simplicium flores, & in specie nymphææ albæ, item bellis flore albo, diutiùs continuata specificè album fluxum sistere à quibusdam laudatur. Lignum lentiscinum, guajacum, in specie sassafras, commodè, ubi placet simul movere sudores, usurpatur. Modus utendi sub forma decocti & essentiæ est satis cognitus. De aromaticis nihil dico, quoniam ratione cachexiæ per se commendantur. Porrò vinum, in quo extinctum est aurum, tanquam experimentum laudatur tam à Foresto, quàm Corbejo. Lac etiam suum usum habet, siquidem lac chalybeatum cum bolo Armena mistum, crebriùs usurpatum, in biliosioribus & melancholicis in usu esse solet, id est, ubi acrius acidum est, quod affectum hunc pertinaciorem reddit. Essentia castitatis Michaëlis magno est in pretio. Hisce porrò etiam adjungenda sunt putamina ovorum post exclusos pullos, tàm crudè pulverisata, quam calcinata, dosi ʒß. assumpta, os sepiæ præparatum, maxilla lucii piscis cruda & calcinata, cancri fluviatiles calcinati, cranium seu caput caponis exsiccatum & pulverisatum, item suber ustum, quod ad ʒj. propinatum, fuit experimentum Helidæi Paduani. Præ cæteris ebur sine △e præparatum, aut, quod melius, raspatum & pulverisatum, succinum album cum ovo sorbili, vid. Forestus *lib.* 28. *obs.* 23. & omnia succinata, trochisci de carabe, crystallus præparata, osteocolla præparata, item pumex, vel pulverisatus vel calcinatus, ♉ diaphoreticum, alumen plumosum, item lapis amianthus pulverisatus ℈j. in haustu vini vel V, priapus cervi & ceti à ʒß. ad ʒj. præmissis præmittendis est egregius. Horum omnium vis eò collimat, ut destruatur acidum aut salsum, quæ in gonorrhœa primariò peccare solent. Osteocollæ lapis est unum ex primariis specificis ad curandum fluorem album mulierum in specie usitatum.

℞. *Magister. osteocoll.* ℥ß.
carneol. præp. ʒiij.
corall. alb. ʒij.
smaragdi ʒj.
M. f. Pulvis.

Lapidis amianthi pulverem Boëtius miscet cum aqua vitæ & saccharo, vid. *Tract. de Gemmis.* Amatus Lusitanus commendat albumen ovi cum ▽ rosarum conquassatum, & ita repetitis vicibus usurpatum: vid. *Cent.* 4. *Cur.* 12. Efficacius erit, si aliquot mastichis grana ad ℈j. huic adjungantur. Emulsione seminis lactucæ cum ▽ chalybeata præparata, addito ebore, plurimas restituit Meynoldus, vid. Velschius *Mictomim. C.* 5. *Obs.* 95. in M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. Riverius & Corbæus coagulum leporis in decocto *fol.* quercus commendant, quo Mercurialis fluorem album se curasse testatur.

Medicus quidam egregius ceu experimentum contra fluorem album cortices seu putamina dura avellanarum cum semine anisi multùm commendat. Ad ejus imitationem præscripsi sequentem pulverem:

℞. *Cort. avellan.* ʒij.
sem. anisi ʒj.
M. f. Pulvis pro 4. vel 5. dosibus. Sed necesse est, aliquandiu continuetur.

Externa quod attinet remedia: decantatum est hoc unguentum evporiston ex sclarea, de quo Corbejus *de Morbis Mulierum,* item Stœckerus *in sua Praxi.*

℞. *Sclaream,*

Quæ contusa cum butyro subigatur, in quo aliquandiu putrefiat: postmodum coquatur aliquantulum, coletur.

Hoc ipso mulieri ab umbilico inferiora versus ad regionem pubis usque sedulò inunge, immittendo simul parum de hoc ipso unguento per pessos vulvæ. Comedat quoque herbam ipsam. Hoc unguentum etiam commendatur ad omnes graviores post partum dolores compescendos. Thermæ itidem præmissis præmittendis, sunt perquam proficuæ, primariò naturales, imprimis Töplicenses, ut & Wolckensteinenses, quarum loco fiant artificiales ex sulphure, calce viva, alumine, adjunctis vegetabilibus, nunc nervinis, nunc uterinis, nunc adstringentibus, & parum aluminis parandæ, v. g. cum plantagine, cum salvia, sclarea, matricaria, artemisia, & similibus. Horum loco balnea & fotus adstringentes, vel injectiones uterinæ, adhiberi possunt, in specie sessio in decocto radicis ebuli laudari solet. Inter Fomenta pro ventre inferiore & pube excellit decoctum vincæ pervincæ cum alumine, quod commendatur à Foresto. In specie

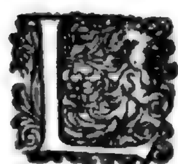
cinis

cinis nucleorum juglandium cum vino mistus, in uterum injectus, mirificè hunc fluxum sistere asseritur.

Aliàs suffitus ex thure & mastiche, item ex ladano, gummi juniperino, mastiche, nuce moschata, succino, bdellio, & similibus est egregius: vid. Lotichius *lib.* 5. *c.* 1. *Obs.* 12. Suffitus salviæ per infundibulum exceptus est secretum Corbeji. Adstringentibus simul abstergentia combinanda sunt cum essentia succini, essentia travmatica, &c. Nec inutiles sunt fonticuli, femori, tibiis ac humero, pro scopo evacuatorio & aversorio inurendi: vid. Vincentius Alsarius à Cruce *de Quæsit. C.* 14. *pag.* 287. Riverius *lib.* 15. *c.* 4. & Zecchius *Consult.* 35.

SECTIO II.

De
APPETITUS VENEREI VITIIS.

LÆditur appetitus Venereus,

1. Quando est imminutus, aut in totum deficit.
2. Quando excedit, quod frequentius observatur.

ARTICULUS I.

De
Appetitus Venerei Defectu.

DEficientis appetitus Venerei rara sunt exempla; adsunt tamen: Nempe, ubi quædam mulieres Venerem non desiderant, nec ex congressu voluptatem percipiunt, quod symptoma Platerus impotentiam fœminarum appellat. Ejusque exempla videbitis in Platero *Pr. T.* 1. *pag.* 554. & Riverio *Obs.* 19. à Pachequo communic. Voluptas tamen non est necessaria, quia etiam quandoque sine voluptate possunt concipere: qualia exempla singularia per totum aboliti appetitus Venerei, ac deficientis omnis in coitu voluptatis, recensentur à Platero *lib.* 1. *Obs. pag.* 243.

CAUSÆ.

Causæ deficientis appetitus Venerei variæ equidem esse possunt: In genere tamen omnes ferè referendæ eò,

1. Quod vel omnimodum defectum, vel paucitatem saltem, liquoris istius genitalis minusque spirituosi insequantur; unde & tales fœminæ steriles ferè permanent: Hinc scorbuticæ quædam confirmatæ minus ad Venerem inclinant, quia iste liquor seminalis minùs spirituosus generatur: Hinc in gonorrhœa notha benigna inveterata, seu fluore albo mulierum etiam pauca, & nulla in Venerem est propensio.
2. Ubi nullus in Venerem est stimulus, cujus rarissima sunt exempla, ibi malum ex vitio conformationis oriri arbitror, in specie in iis, qui nunquam habuerunt appetitum Venereum: quò etiam pertinet castratio, cùm certum sit, fæminas brutorum, factâ in latere incisione castrari, extractis testibus in extremitate cornuum uterinorum sitis. Hanc in fœminis etiam possibilem esse, arbitratur Platerus *in loco suprà cit.* Reverà autem factam eandem esse in fœminis, ex aliis refert Sennertus *lib.* 3. *Pr. P.* 2. *S.* 2. *cap.* 1. *de appetitu Veneris læso*, dum ovaria seu testes eximunt, faciendo incisuram in regione inguinum superiore. Sed castratio, utut steriles reddat castratas, appetitum tamen Venereum ex toto an possit delere? ferè dubito. Nam & eunuchi viriles, infœcundi licet, salacitate tamen & voluptate Venereâ aut stimulo non carent, dum liquor prostatarum loco virilis seminis ipsis quodammodo satisfacere possit: cui analogum puto liquorem istum genitalem fæmellarum, ex labiorum pudendi lacunis emanantem.

DIAGNOSIS.

Signa diagnostica recensentur ab ipsis fœmellis.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: malum est extra periculum, nisi quod ferè steriles esse soleant fœminæ, quæ nullam persentiunt in coitu voluptatem, aut appetitum Venereum.

CURA.

Cura, nisi vitium sit à conformatione nativa,

1. Instituenda per aromatica volatilia, quæ volatilitate suâ & acrimoniâ turgescentiam & vellicationem quandam in liquore genitali excitare valent.

2. Suppeditando simul uberiore copiâ alimenta euchyma, illius & spirituum copiam præbentia.
3. Si adsit morbus quidam primarius, scorbutus, fluor albus, &c. à quo dependeat, hic ipse ante omnia erit removendus.

Inter remedia omnia sunt eadem, quæ conveniunt in geniture generatione deficiente, & penis erectione læsa, imprimis ambrata, moschata, zibethina, &c. Inter alia vid. Riverius *Obs.* 19. communicata à Pachequo, cujus experientiam ipse fecit ad stimulandam in fœminis Venerem.

Externa remedia imprimis ex formicis sunt petenda: scilicet fiat insessus aut balneum ex formicis cum earum cubili collectis, cui balneo insideat fœmina, & sacculo isto formicarum cubili repletum, pudendis admoveat. Item fiat inunctio pubis & pudendorum regionisq; uteri cum ℴℴ formicarum volantium id quod commendatur à Riverio *loco suprà cit.* Item olea aromatica zibetho & moscho mista, aut balsamum apoplecticum cum zibetho & moscho inungantur genitalibus, in specie clitoridi.

ARTICULUS II.
De
Appetitu Venereo aucto.

CONtrarium abstinentiæ Venereæ in appetitu læso vitium est nimia appetentia Veneris, seu appetitus Venereus auctus, qui aliàs, salacitas, item satyriasis, appellari solet: non secus enim ac in viris penis, ita in talibus fœminis ad Venerem proclivibus clitoris tensus, turgidus, & plus minùs prominulus esse solet. Affectus est talis, in quo mulieres continuò Veneri inhiant, & instar Messalinæ lassari potiùs, quàm satiari volunt & solent: cujus extremus gradus furor uterinus appellatur.

Ad appetitum hunc Venereum auctum non parum facit pruritus & pustulæ pudendorum & uteri: quæ duo imprimis vitia, si non subindè simul ad Venerem exercendam, saltem tamen ad genitalia scalpenda, continuò impellunt.

MEMBRUM I.
De
Uteri & genitalium muliebrium pruritu.

PRuritus pudendorum seu sinus pudoris, est titillatio in labiis pudendorum & vagina uteri, quæ continuum scalpendi & vellicandi desiderium excitat. Hoc præterquam quod à fœminis sponte manifestetur, ipsæ vix possunt celare, cùm continuò aut saltem sæpissimè manus genitalibus admovere, aut pedes saltem successivè mutuò attollere, & similes motiones exercere soleant: vid. M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. *Obs.* 47.

CAUSA.

Causam hujus pruritus credo esse humorem illum genitalem, qui naturaliter vaginam & pudenda blandè humectare, in congressu verò copiosiùs excerni solet, utrobique ex glandulosa harum partium textura scaturiens, qui ipse vel retentus diutius, vel in specie acrior aut salsior, aut nonnihil acidior factus, talem pruritum inducere solet. Unde & interdum est, ut adsit pruritus uteri cum superveniente liquoris genitalis ejectione, quale exemplum refert Manardes *lib.* 13. *Epist.* 5. hinc & vetulis frequentior contingit, quàm junioribus. Adest interdum simul coeundi libido. Refert Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Prax. Admir. Observ.* 83. talem pruritum uterinum diuturnum & ferè incurabilem factum, tandem causticis seu fontanellis duabus in femoribus excitatis fuisse curatum.

PROGNOSIS.

Malum hoc interdum est adeò molestum, ut continuo pruritu somnum etiam impediat.

CURA.

Quod attinet curam: præmissis, ubi opus fuerit, blandis laxativis, aut blandis sudoriferis, item temperatâ nonnihil, ubi opus fuerit, lymphæ acrimoniâ, externis, quod superest, absolvendum.

Conveniunt ergò infusa & decocta ex fumaria, cichorio, scabiosa, melissa, pulegio, radice bryoniæ, hellebori nigri, polypodii, & similibus. Imprimis Mercurius dulcis est appropriatus, item extractum trochiscorum alhandal. Medicamenta nunc vino, nunc, idque sæpius, sero lactis infundi possunt in biliosis, h. e. in quibus acidus sapor, nunc magis nunc minùs volatilis, imprimis dominatur. Hinc essentia rob sambuci, essentia lignorum, ℞ coralliorum cum spiritu lignorum pro scopo alterativo, & diaphoretico imprimis, conducunt.

Externa inter excellunt Saturnina, hinc Mercurialia: imprimis linimentum ex lithargyrio auri, quod per diem & noctem in aceto acerrimo maceratum fuit, si hujus recipiatur ℥j. & misceatur c. ℴℴ violar. ℥ß. vel ℥j. Exinde enim, imprimis si ducantur in mortario plumbeo, fit linimentum molle, secretum expertum Helidæi, quo ipso illinantur partes affectæ. In tali uterino pruritu etiam acetum, in quo solutum sit plumbum calcinatum; pro lotione

lotione pudendorum applicatum, insigniter conducit. Alii usurpant acetum per alembicum plumbeum destillatum. Sin contumacius fuerit malum, tunc fiat unguentum ex p. j. unguenti de tutia, & parte dimidia olei hyoscyami: Hæc duo subacta in mortario plumbeo illinuntur labiis pudendi ad sedandum pruritum. Vel

℞. *Ungu. de ceruss.* ℥ß.
lithargyr. ʒj.
☍ *rosac.* parum.
Ducantur in mortario plumbeo, f. unguentum. D. S.

Linderndt Sälblein.

Quo imbutus pannus applicatur locis pruritu affectis, & plus minùs excoriatis.

Usurpari etiam potest hîc in pertinaciori malo unguentum Foresti *lib.* 27. *Obs.* 8. Item ubi contumacius adhuc fuerit malum,

℞. *Ungu. pomati* ℥iv.
☿*ii dulc.* ʒij.
M. in mortario marmoreo pistillo lapideo f. Linimentum.

Potest etiam addi cerussæ aut sacchari Saturni ʒj.

Pertinaciori in malo vesicatoria in femore, vel fonticulus in crure, possunt excitari ad imitationem Wedelii *in Opiol. pag.* 137.

Rarum est, quod pruritus uteri fiat ab ascaridibus, injectionibus amaris & abstergentibus evacuandis: vid. Sennertus *lib.* 4. *Prax. P.* 2. *Sect.* 2. *c.* 14. *p.* 204. in specie M. A. N. C. *Ann.* 8. *Obs.* 75. *p.* 224.

MEMBRUM II.

De

Genitalium pustulis & scabie.

Ex simili forsan vitiosa ac nimis acida lympha retenta corrosio in labio pudendi ac sinu pudoris, hinc furfures, pustulæ, ac denique pudendorum scabricies, interdum oriri solent, adest simul intensus pruritus, interdum simul coëundi desiderium.

Pustulæ hæ nunc sunt saltem mitiores & insigniter prurientes, ac reverà scabiem saltem pudendorum specialem constituunt; quædam verò earum sunt maligniores, & in specie epinyctides vocantur, quarum dolor insigniter intensus est, & qui longè excedit proportionem magnitudinis pustulæ; nunquam enim fabâ majores visuntur, sæpè sunt minores, scabræ, pruriginosæ ac furfuraceæ, squamas de se projicientes, interdum insignem ardoris sensum excitantes.

CAUSÆ.

Ex causis internis retentis excernendis pustulæ tales benignæ generantur. Præter has enim etiam aliæ malignæ oriri solent, à contagio acido Venereo natæ ex congressu cum infectis, rodentes & dolentes insigniter, & successivè in exulcerationes abeuntes.

DIAGNOSIS.

Malum hoc seu pustulæ tàm tactu ægrarum, quàm adspectu Chirurgi, facillimè per se cognoscuntur.

PROGNOSIS.

Omnes hæ pustulæ, præter molestiam, quam excitant, ac præter contumaciam, dum difficulter curantur, simul contagiosæ sunt, & viros, qui talium fœminarum consuetudine utuntur, simul inficiunt.

CURA.

In cura universalia ista, quæ vel in genere in scabiosis usurpantur, præmittenda, vel in specie eadem, quæ jam de pruritu uteri fuerunt insinuata, adhibenda, imprimis noduli laxantes, cum radice bryoniæ & esulæ parati. Quod si Venereæ sint pustulæ, ad luem Gallicam cura est dirigenda, aut huic saltem similis instituenda; unde Mercurialia, & quæ ex lignis ad impugnandam luem Veneream usurpantur remedia.

Præter talia imprimis conducunt externa applicanda, quæ aliàs ad scabiem usurpari solent, in specie ☍ rosarum, mistum cum vitellis ovorum, agitetur in mortario plumbeo tamdiu, donec colorem mutet; item decoctum calcis vivæ, cui additum sit saccharum Saturni.

Aut, ubi contagium est suspectum, loco sacchari Saturni addatur Mercurius dulcis ad ʒj. vel præscribatur Mixtura composita, quam Sennertus tanquam expertam describit *l.* 4. *Prax. P.* 1. *Sect.* 1. *c.* 4.

Remedium hoc insigniter commendat Castro *in suo Tract. de Morb. mulierum*, utpote quod ipsum etiam sine omni nocumento præter pustulas omnia ulcera pudendorum sanet & emendet, si per siphonem injiciatur.

Sequitur post hanc *l. a.* alia injectio, quæ fortior est, ubi malum est à lue Venerea.

Aliàs ad furfures & pustulas conducit etiam unguentum, factum ex melle cum myrrha, cui alumen sit additum. Ulteriùs unguentum album camphoratum, aut de lithargyrio, mistum cum ☍ aut ⊖e ♀i per deliquium in benignis, aut cum Mercurio dulci in malignis, imprimis conducit, si post istas lotiones inungatur. Denique si contumaciores sæpiùs verè pullulantes fuerunt hæ pustulæ, observandum id, quod dicit Castro: *Aperiatur fonticulus in crure, ac diu apertus servetur*; quod, utut sit palliativum, forsan etiam impostorium, nihilominus tamen interdum contulisse observatum fuit.

MEMBRUM III.
De
Furore uterino.

SUmmus salacitatis gradus vocatur furor uterinus, dum appetitus Venereus nimirum augetur, & eò usque exsurgit, ut delirium libidinosum tandem inferat, ad maniam blandiorem, & mitiorem accedens. Nempe affectus hic est complicatus ex nimio Veneris desiderio & delirio, tam virginibus, quàm maritatis accidit; quarum sc. mariti aut ægrotant, aut peregrè absunt, hinc illæ diutiùs à congressu abstinent, item viduis: magis tamen iis, quæ jam gustarunt aliquoties Veneris delicias, quàm virginibus. In hoc affectu jam ad delirium propiùs accedente fœminæ fiunt garrulæ, loquaces, interdum vociferantur & jubilos edunt, inquietæ sunt, & vix intra domos coërceri possunt, quin foràs se proripiant, & interdum per plateas vagentur, iracundæ sunt simul, & non rarò obviam venientes, & in specie viros, aggrediuntur, quos ad Venerem interdum solicitant, renuentes verò verbis interdum, interdum verberibus, malè puniunt: in specie inconditis sermonibus suis multa & varia de rebus Venereis interserunt, & cuicunque argumento aliquid de concubitu semper intermiscere solent: interdum frequenter detrectant genitalia: Imò lasciviùs interdum in præsentia virorum se denudant, & quæ sunt alia, modò majora, modò minora symptomata. Congressus validus & nervosus, sæpiùs repetitus, citra ullum aliud remedium, tales fœminas optimè curat. Inter alia Schenckius *in obs. pag.* 142. *ubi de Mania*, refert, quandam virginem furore uterino percitam hinc inde per plateas oberrasse, & mares ad concubitum solicitasse, idque diutius, donec tandem in taberna moratoria unâ nocte à 15. viris fuerit compressa, undè optimè sanata, manè domum redit: Simile exemplum habet Bartholinus *Cent.* 2. *Histor.* 69. Panarollus *Pent.* 3. *Obs.* 9.

CAUSÆ.

In perscrutanda autem hujus furoris uterini natura duo sunt consideranda:

I. Quidem liquoris seminalis fermentatio & turgescentia, & hinc derivanda ipsa Veneris exercendæ appetentia seu salacitas.

II. Adjunctum insigne delirium, quod mitior quædam maniæ species esse videtur.

In genere effectus hic simillimus est œstro illi Venereo, quo bruta certis anni temporibus percita, v. g. cervi & damæ, simili furore in Venerem ruunt. Jam verò sicut hic brutorum furor est ex turgescentia & effervescentia quadam genituræ in maribus, ita etiam ex lymphæ genitalis turgescentia in fœminis contingit, quâ partes genitales irritatæ, & fervidiores redditæ, suavem ac voluptuosam Veneream titillationem concipiunt: unde etiam quædam bruta, v. g. canes Venere luxuriantes, (die Bätzen/) materiam albidam aquosam & nonnihil mucilaginosam sponte & continuò per genitalia effundunt, quod alio tempore non fit; & talibus simul per sanguinem & lympham turgescentem, à partibus genitalibus refluam, simili fermentatione massa sanguinea reliqua inquinatur, turgescit & effervescit uberius. Unde successivè spiritus animales & volatiliores & concitatiores fiunt, à quibus velocius simul in cerebro fervefacto agitatis, accedente isto pruritu Venereo genitalium, tàm insignis in Venerem impetus consequitur: similiter etiam se res habet in mulieribus, quæ lympha propria genitali quasi turgidæ aut gravidæ, ista sc. quæ in prostatis circa urethram generatur aut coacervatur, hujus excitato orgasmo & fermentativa turgescentia, accedente simul forsan acrimonia ejus volatili ex quodam blando in genitalibus vellicationis aut titillationis sensu, prius in Veneris desiderium auctum incidunt, idque imprimis, si anteà consuetæ fuerint aut congressui, aut aliàs habuerint suas pollutiones nocturnas, quæ utraque ubi cessant aut deficiunt, tunc clitoris simul in isto orgasmo tenditur, & turgidus Veneris desiderium magis magisque incendit: Nam hunc clitoridem manifestè tumere, & in furore uterino phlogosin quasi quandam & ruborem concipere, asseritur in Epist. Bartholinianis *Cent.* 3. *Ep.* 94. *pag.* 407. Jam verò occasione hujus Venereæ titillationis in genitalibus talis spirituum animalium in cerebro excitatur motus, cujus occasione anima concipit actum Venereum: Quo motu spirituum animalium diutius & vehementius continuato, tandem inordinatio quædam supervenit, unde delirium, sed Venereum, excitatur.

Effectum hunc obscurum nonnihil declarant sufficienter pollutiones nocturnæ virorum: In his enim turgescente ex quacunque causa geniturâ in vesiculis seminalibus, inchoata sua titillatione excitatur talis spirituum animalium motus, unde exinde oritur somnium exercitii Venerei, vel aliud simile, indeque genituræ tandem fit excretio in somnio.

Quoad causas externas seu remotas, disponentes ad hoc malum, sunt omnia ea, quæ istum liquorem genitalem vel augere, vel acriorem reddere, & in turgescentiam insolitam concitare possunt: Qualia, præter assumpta varia aromatibus condita & potum generosiorem, sunt vita sedentaria, curisque vacua, lauta diæta, abstinentia à Venere, habitus succi plenus, &c. Sic Sennertus *lib.* 4. *Prax.*

*Prax pag.*255. refert, observatam fuisse quandam fœminam ex haustu vini Hippocratici, in quo aliquantulum borracis dissolutum fuit, hoc malum incurrisse; Aliis idem accidisse post congressum cum viris, qui ad Venerem augendam, & voluptatem fœminis conciliandam, virile membrum moscho & oleis calidioribus inunxerunt. Nempe effluvia talia odorifera & lympham genitalem & totam massam sanguineam imprægnarunt. Præter causas istas nonnunquam evenit interdum, ut moniales subindè obnoxiæ sint huic passioni, cum ordinaria remedia iis non admittantur. Et sanè, si quid aliud, mirabilis uterini furoris in moniali cum copiosissimis pollutionibus nocturnis exemplum Bartholinus *Cent.* 3. *Epist.* 39. ex literis Horstii refert: Quò referenda etiam similis ferè historia Amati Lusitani *Cent.*6. *Cur.*97. Furoris uterini in moniali; sic ex imminente primitus mensium fluxu furorem uterinum notant Bartholini *Acta Hafniensia Vol.*1. *pag.*164. in quem desierat pleuritis spuria, vid. *Acta Hafniens. Vol.*4. *pag.* 167.

DIAGNOSIS.

Signa diagnostica ex modò dictis suprà de habitu mulierum mutato facilè patent.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Recens facilè curatur; si verò negligatur, periculum est, ne malum diutius durans (nam per paroxysmos interdum recurrere solet) nisi maturè supprimatur, in perfectam tandem maniam degeneret.

CURA.

Quoad curam: Ista, quæ fit per nervosum, validum, & crebrius repetitum congressum, est optima; quæ ipsa tamen, cum interdum denegetur, 4. scopi observandi sunt: Opera ergò danda est,

1. Ut materia peccans in primis viis evacuetur.
2. Genituræ ubertas inhibeatur: quod præter diætam tenacem ea omnia faciunt, quæ peculiari vi genituram absumere, aut saltem alterare, per experientiam cognita sunt, & qualia suprà in gonorrhœa tàm mulierum, quàm virorum, fuerunt recensita.
3. Effervescentia sanguinis, & hinc nata turgescentia liquoris seminalis, dometur per venæsectionem, per absorbentia, & lenia diaphoretica.
4. Spiritus animales corrigendi, eorumque impetuosus motus ad Venerem plus minus impellens sistendus ac coërcendus: quod faciunt imprimis opiata & camphorata.

Priori scopo satisfaciunt imprimis vomitoria in paulò majore dosi, partim, quæ ægram mitigando, partim lymphæ genitalis materiam revellendo, item ægras debilitando & delassando, optimè conducunt.

Pro secundo scopo ad genituræ ubertatem omnia ferè remedia conveniunt, quæ suprà circa gonorrhœam, salacitatem, ac satyriasin virorum dicta sunt, ut radix nymphææ albæ, & quælibet ex ea parata; item vitex, in specie ejus semen, & ex agno casto parata remedia, lactuca, ruta, portulaca, cicuta; in specie ejus semen, folia salicis: dum tempore verno amputantur rami salicis tenuiores, effluere solet ex iis liquor limpidus & aquosus, qui propinatus, ac cum farina in pastillos redactus, mulieribus furore uterino laborantibus omnem ad Venerem propensionem extinguit. Quod etiam facit decoctum foliorum salicis, in specie junioris, aliquoties epotum jejuno stomacho; nam & hoc omnem appetitum Venereum in fœminis cohibet, quin & tandem mulieres steriles facit; item extractum foliorum salicis, de quo vid. Ludovici *Pharm. pag.* 716. Hine semen cannabis, viticis, papaveris & similia laudantur. A quibusdam propterea hæc commendatur emulsio:

℞. *Sem. cannab.* ℥ij.
lactuc.
portulac. ā ʒij.
c. s. q. ▽ *nymph.* l. *portulacæ* f. emulsio: edulcoranda cum syrupo de nymphæa, pro aliquot dosibus.

Si addatur aliquid de camphora vel opiato quodam, remedium erit eò efficacius: cautè tamen usurpetur propter cannabim. Vel ex semine viticis possunt fieri emulsiones.

Pro tertio scopo ad massæ sanguineæ turgescentiā convenit venæsectio repetita; hinc usurpentur acida sæpius laudata, in specie succus citri & limonum, granatorum, nitrum, & omnia nitrata, aliquandiu continuata: quibus addantur sudorifera, item serum caprillum copiosè haustum. Alia, ut saccharum Saturni, corallia, & similia, quæ sanguinis effervescentiam etiam compescunt, non sunt omittenda. Quin & bolum ex terebinthina ad evacuandam materiam seminalem commendat Riverius.

Pro quarto scopo optima sunt papaverina, & quælibet opiata, & hinc camphorata. Confirmat hoc Horstius *Epist. ad Bartholinum*, ubi dicit: Se sæpius expertum fuisse in virginibus hoc malo correptis, quod ferè nihil melius contulerit, quàm camphora incensa, & sæpius in potu ordinario extincta, & ita pro potu ordinario ægræ propinata; vid. Bartholinus *Cent.* 3. *Epist.*39. *pag.*147. Unde camphora tum his omnibus remediis miscenda, imò præferenda, cum simul habeat vim narcoticam

coticam & spirituum fixativam. De opio & ejus laudano itidem constat, quod conducat in geniturae compescenda turgescentia, & spirituum cohibendo motu impetuoso. Exemplum hujus rei clarum refert Bartholinus *Cent.* 5. *Histor. Anat.* 85.

Externè conveniunt cataplasmata, balnea & fomenta, tàm regioni uteri externae, quàm mammis, ex mandragora, solano, portulaca, ruta, papavere & similibus applicata. Cicuta quacunque ratione usurpata genitalibus, vel folia recentia, vel succus, imprimis commendatur. Alii laudant Mercurialem cum lenticula palustri, sub forma cataplasmatis pectini & lumbis impositum. Denique succus agni casti, salicis, lactucae, hyoscyami, sempervivi majoris, cum aceto saccharo Saturni, camphorâ, & similibus, frigidè dictis locis utiliter applicantur.

SECTIO III.

De AFFECTIBUS TOTIUS CORPORIS, QUI SEQUIORI SEXUI EX VITIO UTERI VULGO CONTINGERE DICUNTUR.

PAthemata ista, quae vulgò tribuuntur utero, dictum est originem ducere ex liquoris genitalis plus minus turgescentia & menstruorum suppressione. Quod attinet lympham genitalem: si retenta ista materia & coacervata turgescendo, & stimulando dat Satyriasin, adeoque ipsum & furorem uterinum, non dubium est, si haec ipsa materia diutiùs retineatur & supprimatur, quò minus aut consuetis pollutionibus, aut congressibus excernatur, & ex retentione diuturniore insigniter alteretur, eam omnino tandem depravari, ita, ut postmodum haec ipsa insignes in toto corpore mutationes inferre possit. Saltem considerentur alterationes, quae mulieribus tempore pubertatis accidunt, simillimae iis, quae viris obveniunt ex causa eadem: multò magis ergo ex inquinata massa sanguinea, quae inquinata est ab hoc liquore seminali, varia eveniunt symptomata.

CAPUT I.
De *Chlorosi.*

HAs inter corporis mutationes primo loco considerandus est color pallidus virginum seu chlorosis, quae alio nomine etiam febris alba virginea, item icteritia alba, appellari solet, & malè ab omnibus ferè autoribus cum cachexia muliebri, quae vel mensium secum trahit suppressionem, vel ex mensium suppressione sequitur, & in qua mulieres non secus ac viri cachectici pallidae etiam & decolores fiunt, confunditur. Nam posterior haec cachexia in genere ita dicta ex aequo omnibus mulieribus, quocunque in statu sint, contingere solet, tàm virginibus quàm maritatis, tàm junioribus quàm vetulis; Et hanc cachexiam, quam mulieres cum viris habent communem, semper aut antecedit aut insequitur mensium suppressio. Nam & nominis ratio sufficienter monstrat, esse hunc affectum proprium aut virginibus aut viduis, aut similibus extra viri consortium viventibus, aut quibus mariti non satisfaciunt. Tales enim pallent, aut sublivido potius aut foedo nonnihil colore tinctae apparent, imprimis sub oculis coronam quandam quasi subcoeruleam & subrubescentem habere solent, anxiae sunt, & non rarò tristes citra manifestam causam, menses non semper suppressi sunt, sed fluunt saepius ferè statis temporibus, donec malo ulterius procedente tandem & illi emaneant. Febricula saepius adest lenta, & quasi erratica, obscura tamen & aegris ipsis vix sensibilis, pulsus sunt inaequales & varii, vomitus etiam interdiu infestat, ac praecordiorum anxietas, &c.

CAUSAE.

Tales vulgò putantur laborare vitio uteri tali, quod contrahatur ex mensibus suppressis; quod non semper verum est, sed mensium suppressio supervenit quandoque tanquam effectus: & posito, quod mensium suppressio sit causa hujus affectus, sicut nec haec suppressio ex causarum numero omninò excludi potest, cum hanc in maritatis aequè ac non maritatis similia symptomata sequantur: vid. Horstius *lib.* 5. *Obs.* 5. & 6. ac Timaeus von Güldenklee *lib.* 4. *Cons.* 16. quaeritur; quare tales juvet, & felicissimè restituat congressus cum viro? idque eò melius, quo frequentius

quentius hic ipse reiteratur, habita simul circumstantiarum ratione, quod non fit in suppressione mensium laborantibus. Sanè congressus, qua talis, ad cachexiam sanguinis in genere, & hinc mensium suppressionem curandam, parum aut nihil facit. Scilicet vitium est in liquore genitali suppresso, indeque alterato, & tandem nonnihil corrupto, cujus corrupti vitium massæ sanguineæ communicatum instar fermenti & hanc corrumpit, unde & reliqui hinc secernendi corporis succi, ut & lympha, similiter corrumpuntur; hinc successivè talis color, febris lenta, & majores calamitates, & citra ullum diætæ vitium talis pallor & malus habitus, cui tandem necessariò quoque supervenit mensium suppressio, virgines tales affligit. Nam uti genitalis liquor naturaliter constitutus sub pubertatis tempore tàm notabiliter corpus fœmineum alterat, & alacritatem, robur, venustatem, & similia cum menstrua fermentatione & mammarum sororatione inducit: item sicut idem liquor genitalis luxurians copiosius impetum quendam plus quàm humanum, furiosum & quasi brutalem, in furore uterino infert, idque per auctas sanguinis spirituascentias; ita retentus econtra & corruptus ac alteratus simili fermentativa virtute & totum sanguinem, hinc & spiritus inquinat, & tandem alterat & vitiat, & consequenter corporis habitum pessundat. Per Venerem ergò excreto isto liquore, & à spiritu genitali maris novo quasi fermento genitalibus muliebribus inspirato, denuò spirituascit, & impetuosius fermentare incipit massa sanguinea, & spiritus alacriores ac volatiliores, motuique elastico aptiores, totam corporis machinam pererrant, & omnes corporis partes animant; unde totum corpus denuò restituitur in statum sanum, & sic redditur ejus color floridus. Hinc postmodum tales fœminæ per conjugium tandem tam elegantes & formosæ fieri solent, quæ anteà erant pallidæ & decolores, ut tantum non omnibus sint admirationi. Quæ dixi, confirmari possunt observationibus & historiis affectuum plurium ex simili causa natorum: in specie Panarollus *Pent.* 3. *Obs.* 14. rectè talem febrim albam ex amore puellarum nubilium deducit.

A liquore ergò spermatico coacervato & retento, hinc morâ diuturniore corrupto & inquinato, etiam vitiari dixi massam sanguineam & lympham, donec successivè ipsi adeò spiritus & reliqui corporis succi inquinentur. Hinc ex liquore isto genitali retento horrendos hystericos cruciatus cum tetano convulsivo totius corporis mirabili, ac oris tortura in vetula enatos, recenset Panarollus *Pent.* 4. *Observ.* 1. quæ tamen pristinam consecuta est sanitatem; superveniente uberiore liquoris genitalis ad aliquot ♂ ♀ profluvio: Id quod etiam Lemnius *de occult. Nat. Mir.* confirmat *cap.* 6. *lib.* 1. Deodatus *Valetud. p.* 177. Conf. Hœferus *in Herc. Med. pag.* 137. & Hildanus *Cent.* 4. *Obs.* 32. item C. 6. *Obs.* 25. qui etiam hac ex causa in monialibus graves vomitus oriri asserit. Facit huc etiam, quod in superioribus monui de virgine, sensu tactus in toto corpore destituta, salvo tamen motu in omnibus partibus, idque ex vitio simili, unde & per exercitium Venereum repetitum postmodum fuit curata, teste Boyleo *in Philos. Experiment. P.* 2. *pag.* 75. Nec rarum est, convulsiones graviores varias & epilepticos membrorum cruciatus supervenire virginibus nubilibus, aut viduis salacibus, quatenus propter liquorem seminalem retentum nervis uterinis, hinc reliquis abdominis plexibus, graviter irritatis, si ulterius spasmos convulsivos continuant, & ita ad superiora loca quoque retorquent: Conf. hîc Hœchstetterus *Dec.* 4. *Cas.* 2. *pag.* 110. Sed rari sunt tales ex vitio liquoris seminalis muliebris affectus, imprimis apud nos, quia aut conjugio præveniuntur, aut ipsa natura pollutionibus spontaneis, vel nocturno tempore, vel cum ipsa menstruatione evenientibus, se liberat.

DIAGNOSIS.

Cognitio affectuum horum, & qui ex vitio liquoris genitalis retenti, corrupti & alterati oriantur, difficillima est, ac sagacem, prudentem & solertem præsupponit Medicum.

Febris alba quidem virginea, ex eo ferè cognoscitur, quod citra ullum errorem diætæ successivè inchoaverit, & citra manifestam causam, etiam citra mensium obstructionem, ita processerit, donec negotio ulteriùs progresso ita curata fuerit. Quin & confirmatur tunc conjectura simul ex eo, si aut virgo nubilis, & jamdiu talis fuerit, quæ aliàs per se procax & nonnihil petulantior fuerit, quæ postmodum ita successivè tristis, anxia, & in alium statum permutata apparuit: Item si vidua sit, quæ viro juncta cum fuisset, optimè semper se gessit, sed post hujus obitum ita successivè affecta fuerit, imprimis, ubi aliæ causæ, diæta lauta, vita sedentaria, curis vacua, conversatio cum juvenibus, potus generosus & similia alia, liquorem seminalem augentia, accesserint. Reliqua & alia vitia, præter febrim albam virgineam, occasione lymphæ genitalis oriri, præter dictas rationes ex eo ferè conjecturatur, si alia ferè nulla adsit, vel manifesta, vel saltem probabilis causa, vel nulla alia effingi possit occulta, si menses ritè fluant, aut haud ita pridem adhuc fluxerint, sique subjecto modo enarratæ conditiones & circumstantiæ simul respondeant.

PRO-

PROGNOSIS.

Prognosis pro ipsorum affectuum varietate & ipsa etiam variat: Nam quò diutiùs durant, eò deteriora insequuntur symptomata.

CURA.

Curam quod attinet: in ea nil faciliùs aut meliùs est; quàm jucundo congressu levare tàm molesta hæc mala: vid. Boyle *Phil. Experim. P.* 2. *pag.* 73. Hippocrates *de Morb. Virgin. T.* 3. Langius *Ep.* 2. & Panarollus *l. a.* Quod si hoc ipsum non liceat, ad remedia alia accedendum. Verùm pauca admodum, ut ita explicatorum affectuum, ita & remediorum, apud Practicos prostant vestigia, aut si horum remediorum fit mentio, sunt anticachectica. Eò ergò imprimis, quoad indicationes, est collimandum: ut liquoris genitalis vitium corrigatur; & massæ sanguineæ hinc derivata crasis vitiata emendetur; ac denique variis indè ortis symptomatis debitis appropriatis obviam eatur.

Ut à posteriore incipiam, symptomata ipsa quæcunque obvia, eorumque truculentiam, optimè suspendunt & mitigant opiata, specificis mista. Sed hæc ipsa in talibus non curant radicaliter morbum, sed saltem ferocitatem ejus palliando occultant. Quæ ergò liquoris genitalis corruptelam & virulentiam corrigere valent, imprimis erunt camphora & camphorata, quæ non tàm absumunt quantitatem, quàm corrigunt liquoris dicti virulentiam, hinc & massæ sanguineæ dyscrasiam, & spirituum animalium vitia mirè emendant. His adjungatur succinum & succinata. Nam præter vim corrigendi malignitatem liquoris genitalis, ⊖ ejus volatile oleosum acidulum ad hystericas & alias convulsiones mirum est auxilium. Myrrham etiam non contemnendi usus putarem, cujus balsamica vis corruptionem liquoris seminalis efficaciter emendat, in specie essentia myrrhæ cum spiritu ⊖is dulci aut spiritu nitri dulci parata. Convenit etiam castoreum, & omnia castorina, liquor c. c. succinatus, ∽ ⊖✱ci, quo febris virginea ferè desperata in Belgio curabatur, præmisso vomitu. Denique ex Saturno parata remedia, tam ejus ⊖ seu saccharum, quàm cum ∽u ⏀i, aut solo, aut ✳ acuato, paratæ ex minio, aut ex minera Saturni pura, crystalli: nam & hæ egregiæ sunt in hujusmodi affectibus primariò, quando occasione talium delirium imminet; siquidem vitiosos sapores succorum corporis corrigere, & præternaturales sanguinis alterationes potenter emendare valent. His addantur moderata acida, ex citro imprimis petita, item ex granatis ac cydonio erunt proficua, non secus ac ⏀, omniaque nitrata omnibus addantur, utpote quæ mala ex corruptione liquoris seminalis & ejus turgescentia solent sistere: e. g.

℞. *Conf. meliss.* ℥iß.
pulp. citri
cydon. condit. ā ʒvj.
ess myrrh. ℥ß.
succini præp. ʒij.
cryst. miner. ♄ni
castor. pulveris. ā ʒj.
caryophyll.
macis
zedoar. ā ℈j.
camph. ℈ß.

c. s. q. *syr. granat.* f. Electuarium. D. S. Alterirende Latwerge.

His intermiscenda semen extinguentia dicta, ut ex vitice, salice, cannabe, ac similibus parata remedia. Forsan & balsamica vis terebinthinæ, genitalibus locis præsertim dicata, quatenus urinam promovet, & loca urinaria emundat, erit proficua.

Venæsectio denique cum prudentia institui, interdum etiam pro circumstantiarum ratione repeti potest: vid. Hippocrates *l. a.* quia liquoris genitalis elaborationi obicem ponit, & per consensum ejus turgescentiam refrænat. Verùm, cum raro occurrant tales affectus, eorum medelam primariam innuisse sufficiat.

CAPUT II.
De
Cachexia muliebri.

Altera species affectuum utero vulgò adscriptorum oritur ex mensium impedita excretione: Inter quos primariò refertur cachexia muliebris in genere sic dicta, eadem omninò cum ista cachexia, de qua alio loco & tempore jam locutus sum, nisi quod in muliebri sexu semper simul mensium adsit suppressio, quæ ipsa mensium vulgò quidem, nunc istius cachexiæ causa, nunc potiùs, idque utplurimum, effectus esse solet. Habitus enim sanguinis cachecticus & cacochymicus, à naturali salina volatili aut spirituosa crasi deficiens, & in massam crudam ex cacochylia degenerans, imminutam sanguinis fermentationem menstruam, indeque subsequentem deficientem excretionem, infert.

Certum interim est, quod menses ex quacunque ratione demum suppressi mala cachectica exacerbent, & mille malis mulctent fœminas, speciatim si actu fluentes ex terrore, vel ex alia quadam causa subitanea, supprimantur. Sic enim non tantum inflammationes partium erysipelaceas, ex acido sanguinem coagulante natas, ut pleuritides, anginas, uteri inflammationes, epilepsias, & similia mala inducent; sed & in specie omni menstruâ periodo, dum turgescere solet sanguis,

guis, & tamen per loca consueta erumpere nequit, miras ludit tragœdias, superveniunt picæ & insolitæ appetentiæ, disponuntur mulieres ad periculosas passiones sic dictas hystericas, superveniunt epilepsiæ, ac stupendæ interdum convulsiones, tandem melancholiæ ex utero dictæ, similes ex asse melancholiæ hypochondriacæ; superveniunt etiam interdum tumores & scirrhi viscerum, in specie *lienis*, unde postmodum mala omnia ex splene, tanquam radice esse vulgò dicuntur, cùm potiùs ex morbo primario alio tanquam productum dependeat lien affectus, & consequens sit mensium suppressionis. Ulterius cephalalgiæ insanæ & contumacissimæ talibus mulieribus sunt frequentes, item palpitationes & pulsationes, tàm in corde, quàm in variis corporis partibus, se manifestant, in specie quidem in dorso & lumbis, & hinc in hypochondriis, & quæ alia quamplurima sunt symptomata, donec tandem ex successivè magis magisque corrupto ventriculi fermento digestivo, vitiatoque bilis balsamo, & denique succi pancreatici corrupta natura, variæ cachexiæ, icteri, leucophlegmatiæ, hydropes, atrophiæ, utplurimùm chronici affectus difficilè curabiles, ac nescio quæ non mala exindè scaturiant: v. g. epilepsiam ex retentis mensibus Venere & puerperio curatam videb. in M. A. N. C. *Ann.* 1. *obs.* 86. *pag.* 204. Melancholiam uterinam cum pertinacibus vigiliis in Horstio *lib.* 2. *obs.* 18. convulsiones virginis cum risu ex utero in M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 304. *p.* 526. Sic Schenckius *lib.* 1. *Obs. de Epileps.* observat uteri vitio suscitatam epilepsiam in puella, erumpentibus primùm menstruis curatam.

C A U S Æ.

Causam ergò horum symptomatum omnium in cachexia muliebri occurrentium dixi esse interdum suppressionem menstruam.

Utut autem ex omni suppressione sanguinis menstrui omnia hæc mala sequantur; in specie tamen hæc oriuntur, si ex improviso repentè iidem fluentes supprimantur, idque ex duplici ratione:

1. Ex sanguinis excernendi retenti quantitate.
2. Ex sanguinis retenti vitiosa qualitate.

I. Quod attinet quantitatem sanguinis excernendi: certè dum nimius est sanguis, ineptus est æquabili per vasa circulationi & debitæ in præcordiis fermentationi: Unde hic ipse sanguis à debita turgescentia & fermentatione cohibitus, instar musti vasis arctè & strictè obseratis inclusi, minùs spirituosus, minusque volatilis, sed potius crassus, plus minùs viscidus, glutinosus, & à debita crasi omninò degener, vappidus & iners evadit; unde angustiæ præcordiorum, pulsationes & palpitationes variæ, cephalalgiæ, aliarumque partium dolores, inflammationes partium, quin & viscerum, in specie splenis infarctus, & similia mala.

II. Quoad secundum: præmonendum, quod licet sanguis excernendus singulis mensibus, ejusdem sit conditionis & naturæ cum eo, qui post excretionem retinetur citra nocumentum in corpore, tamen eo ipso, quo tanquam excernendus separatur per fermentationem menstruam à reliqua massa sanguinea, alterationem quandam singularem circa uteri vasa, ubi effunditur, induit, & proprietatem quandam acrem, erosioni aptam, seu ℞m aluminosam, acquirit, ut scitè loquitur Helmontius, & demonstrat in *Tract. Lunare tributum*, & supprimitur. Unde sanguis tali vitioso charactere insignitus, & peregrino acore inquinatus, reliquæ massæ sanguineæ permistus, insigniter ejus crasin alterare, & à naturali statu deturbare solet; quin & inquinando simul & alterando reliquos corporis succos, vitiosum appetitum, digestionem pravam, & picam, abdominis cruciatus & tormina, tàm à mucilagine acida, quàm hinc oriundis flatibus nata, passiones & tensiones hypochondriorum, melancholica deliria, & similia mala inducit. Nam in fœminis, quibus ex mensibus suppressis oriuntur morbi, in iis imprimis acidum vitiosum austerum, idque primariò in prima abdominis regione abundare & tragœdiam ludere deprehenditur: id quod & affectus postmodum in nervoso genere & aliis locis indè nati, & methodus medendi per acidum destruentia sufficienter declarat.

D I A G N O S I S.

Cognito horum affectuum fit aperta per relationem ægræ, quæ referunt, sibi menses esse obstructos.

P R O G N O S I S.

Prognosis plus minus est periculosa, prout vel minus invaluerint dicta vitia, aut prout eadem vel mitiora vel graviora fuerint: Restituto enim fluxu, omnia cessant, quò verò diutius suppressi sunt, tandem post varias calamitates intereunt.

C U R A.

In cura ergo talium passionum duo sunt attendenda:

1. Est corrigenda sanguinis & reliquorum succorum indè dependentium vitiata crasis; speciatim corrigendum est acidum austerum.
2. Stimulanda est fermentatio sanguinis menstrua, ut redeant menses in debitum fluxum.

Conjunctim utplurimum, & quidem præmissis debitis evacuantibus, remedia utrique scopo satisfacientia erunt usurpanda; nam frustrà

frustrà menses cientur, nisi crasis & fermentatio sanguinis debita restituatur; & denique hæc ipsa vix restituetur plenariè, nisi menses denuò apparere incipiant. Conducunt ergo pro primario scopo Martialia ac similia, vitiosos sapores absorbentia & corrigentia, hinc aromatica, naturalem fermentationem ac volatilitatem sanguinis restituentia. Pro secundo scopo ea conducunt, quæ alias menses suppressos revocare solent, qualia sunt aromatica volatilia, seu salia volatilia plus minùs oleosa & aromatica. In genere omnes hi affectus curantur istâ methodo, qua alias cachexia vulgaris, & postmodùm mensium suppressio, ab autoribus curari solet, habitâ tamen simul ratione symptomatum urgentium, quæ subindè simul mitiganda veniunt.

Radicem curæ constituit vomitus, qui interdum sæpius repetitus mirè confert, sive per antimonialia, sive per asarina, sive denique in robustioribus per helleborismum, instituatur. Sic v. g. oxymel helleboratum Gesneri ad ʒij. propinatum promptè vomitum ciet. Ex purgantibus pilulæ tartareæ & de Ammoniaco Quercetani hîc mirè conducunt; similiter etiam pilulæ de hiera, item de agarico: Nodulis diligenter admiscendæ sunt radices bryoniæ ac hellebori nigri, quibus omnia pro stimulo ratione mensium inserviunt ex colocynthide parata medicamenta. Hinc Martialia & alterantia, quæ vulgò vocantur aperientia, sunt usurpanda. Ex his Martialibus nota est ℞ ⊕ ♂is Zwelferi. Potest etiam fieri aptissima Martis ℞ beneficio ∽ ⊖is ⚹ci, juncti cum ∽ vini: Alii croci ♂is aperitivi ⊖ini, cum ⊖ibus fixis parati, item aliæ ℞æ ♂is jam notæ sunt. Item vina Martialia, infusionis nempe Martis, v. g. vinum Malvaticum cum limatura ♂is & cinnamomo infusa; item vinum Rhenanum extinctione chalybis impregnatum, & similia, sunt proficua. Pertinet huc vinum medicatum Cnœfelii ad cachexiam virginum.

Pulverem cachecticum Quercetani, item pulverem ad pallidos virginum colores Henrici ab Heer *in Obs.* 6. lubens prætereo, cum alias sit notus. Remedia hæc Martialia, ubi non habent pro vehiculo vinum, optimè assumantur in decocto vel infuso rorismarini.

Post Martialia sunt aromatica dicta, quæ inter sunt vulgaria omnia aperientia, imprimis lignum sassafras, galanga, semina calida majora, baccæ lauri & juniperi (quæ simul sunt diureticæ.) Hæc autem aromatica, ut superius dixi, cum Martialibus juncta, usurpanda sunt: e. g.

℞. *Conf. fl. anthos,*
meliss.
fl. salv. ā ʒiij.
cortic. citri l. aurant. cond.
zing. in Ind. condit. ā ʒiij.
solut. ♂is c. f. p. ℥ß.
pulv. cach. ♂ial. ʒij.
borrac. Venet.
spec. diasabinæ Mynf. ā ʒj.
zedoar.
galang.
cinnam. ā ℈j.
∞ *destillat. sabinæ* ℈ß.
c. f. q. *syr. de artemis.* f. Electuarium.

Item convenit ∽ ♀i volatilis, elixyr proprietatis sine acido paratum.

SYMPTOMATA.

I. EPILEPSIA.

Symptomatis cum his morbis conjunctis simul nonnihil est resistendum, pro quorum autem varietate etiam specifica ordinanda sunt: v. g. si supervenit epilepsia, vel motus convulsivi, præter cinnabarina, remedia ex castoreo & succino sunt optima.

II. CEPHALALGIA.

Si cephalalgia sit uterina, ut vocant, seu cum mensium suppressione conjuncta, tunc habita ratione primarii morbi ordinariis remediis ⊖ia volatilia & antiscorbutica, ut liquor C. C. succinatus, addenda *veniunt*, quin & ipsum ⊖ volatile succini usurpatum est conveniens.

Externè ad tollendam cephalalgiam convenit sacculus ex succino pulverisato cum essentia piperis irroratus, capitis vertici impositus: Loco hujus ipsum ∞ succini destillatum etiam convenit cum balsamo Peruviano mistum, paucis guttis vertici illitum.

III. PALPITATIO CORDIS.

Ubi palpitationes cordis, & similes apparenter periculosi affectus, conjunguntur, remedia ex coralliis sunt miscenda, imprimis ℞ corall. cum spiritu cordis cervi, item ipse ∽ CC. maritatus cum camphora, aut liquor C. C. succinatus. In pauperculis convenit pulvis zedoariæ, cum coralliis rubris præparatis mistus, & propinatus.

IV. MELANCHOLIA.

Quod si melancholica deliria mensibus superveniant suppressis, antimonialia vomitoria sæpius repetenda: hinc appropriatis miscendi spiritus, item pulvis secundinæ humanæ.

CAPUT III.

De *Passione Hysterica.*

SUffocatio uterina seu passio hysterica appellatur, à primario symptomate, & quod maximè urgere solet, utut non semper, nempe

pe ab angustia præcordiorum, & adjuncta summa in respiratione difficultate, ita appellatur. Nam hæc ipsa respirationis difficultas subindè tanta est, ut mulieres se suffocari singulis momentis putent, imò interdum suffocatæ quasi sine ullo sensu & motu sine pulsu aut respiratione sensibili ad aliquod tempus mortuorum instar jacent: Observavit namque Lindanus aliquando mulierem per sex horas sine ullo sensu ac motu ac respiratione & pulsu sensili instar mortuæ jacentem: Imò interdum ad aliquot dies sic jacent, ita ut jamjam sepeliendæ interdum denuò ad se redierint. Exempla præter Schenckium de tali casu videb. in Salmuth *Centur.* 2. *Hist.* 86. & 87. Aliàs etiam hic morbus strangulatus uteri, item ascensio uteri, ab Helmontio verò uteri asthma muliebre, à Paracelso, qui ad epilepsiæ speciem refert, caducus uteri seu matricis, appellari solet, *Tract. de Caduco Matricis* §. 2. Communiter passio ceu affectus hystericus, ab ὑστέρα, uterus; à modernis quibusdam suffocatio hypochondriaca dicitur. Ratio tàm diversæ appellationis ex dicendis patebit. Ante omnia ejus historia observanda est: nempe tales mulieres, quibus imminet paroxysmus seu jam adest, in ventre infimo seu abdomine subinde rugitus & borborygmos percipiunt, hinc sentiunt motum quasi undulatorium (es wallet im Leibe/) in eodem interdum velut globi cujusdam hinc indè impetuosè moti & agitati, & ab imo loco ad superiora pedetentim adscendentis; adest ferè semper hypochondriorum nunc tensio, nunc distensio: Et quidem tensio, quando conqueruntur de dolore tensivo; distensio autem, quando conqueruntur de inflatione regionis hypochondriorum: item murmur, unà cum flatuum copiosa imprimis per os eructatione, quandoque per anum exspiratione, à quorum emissione notabile levamen percipiunt: copiosissimorum ructuum notatu dignum exemplum habet Bartholinus *Cent.* 2. *Hist. Anat.* 21. Cum his flatibus subindè oscitationes & pandiculationes crebræ ac similia symptomata junguntur, & imprimis paroxysmum imminentem antecedunt, aut inchoantem comitantur: speciatim dolores crebri & admodum atroces in abdomine nunc lancinantes, nunc distendentes, nunc utplurimum contorquentes, nunc fixi, nunc hinc inde vagi sunt conjuncti: rarum est, quod nulli penitus percipiantur: appetitus, imprimis in paroxysmo, utplurimum est prostratus, & omnia, quæ assumunt, vitiosa & quasi corrupto quodam sapore impregnata videntur: Rarum est, quod observata sit intensa fames post paroxysmum: alvus utplurimum est constipata, & mulieres tales ordinario alvi durioris esse solent; quâ verò apertâ, sive sponte, sive per clysteres, levamen egregium exinde percipiunt, præsertim si flatus simul copiosi erumpant: quinimò mirandi interdum sonitus, & quasi voces horrendæ quædam, ex intimis visceribus exaudiri solent, ut etiam à dæmone credantur obsessæ tales mulieres: Exempla talia videb. in Schenckio: Subindè vomitus ac aliæ dejectiones superveniunt in quibusdam materiæ viridis, flavæ, sæpius acidæ, interdum alieni ac peregrini saporis: quasdam in paroxysmo sæpè inanis vomendi conatus admodum affligit, sed rariùs, semper tamen cum levamine: accedunt his insignes anxietates & angustiæ circa præcordia, Hertzens-Angst und Bangigkeit/ conqueruntur: Es sey ihnen nicht anders / als wolte es ihnen das Hertz abdrücken: item dicunt: Es sey ihnen/ als wann es das Hertze mit 2. Fäusten feste zusammen drückte/ oder/ als wenn es in einer Presse läge; Unde mox accedit palpitatio cordis tremula, cum pulsu raro, parvo & debili, subinde intermittente, aliquando superveniente periculosa lipothymia & syncope, & sæpius recurrente, ad sensum omninò abolito: Respiratio imprimis difficillima est, inæqualis, impedita, ita ut suffocatio immineat: Imò in malo graviore respiratio ad sensum est abolita, percipiuntq; mulieres tales simul angustiam in collo & faucibus, simulq; constrictionis quendam sensum, non secus ac si laqueo injecto fauces præcluderentur: vertigo capitis & visus obscuratio imminentem paroxysmum ordinariò innuunt, in iis sc. quæ sæpius solent eodem malo affligi, & mulieres tales, si easdem incipiat corripere vertigo, certæ sunt de imminente paroxysmo, & hanc esse per consensum stomachi aut abdominis: in ipso paroxysmo quandoque perfecta adest scotomia cum oculorum rotatione, inversione & obtenebratione, & tandem corruunt: Interdum in copiosum risum, ægris licet invitum & inscium, terminatur, qui etiam aliquandiu continuatur; quin & subinde delirium varii generis adest, & in paroxysmo varia non rarò ridicula loquuntur, & disserunt delirando: Subindè in paroxysmis gravioribus convulsiones artuum & gravissimi epileptici totius corporis superveniunt insultus, & tàm atroces, ut stuporem injiciant adstantibus, quale robur habent in membris ab epilepsia correptæ, & tunc mutato nomine epilepsia uterina vocatur, & superveniunt miræ non rarò artuum, brachiorum aut pedum, ac corporis gesticulationes: adest interdum ferè sensuum omnium, tàm inquàm externorum, uti & motus abolitio: Interdum sensibus omninò integris talia fiunt, ut ut ægræ aphoniâ correptæ in paroxysmo nil dicere aut significare possint, donec redeunte paroxysmo omnia secum acta memorentur, eademque etiam enarrent: rarius tamen in epilepticas perfectas terminatur convulsiones, sæpius abdominis & thoracis tantum-

tantummodò adsunt hujusmodi symptomata. Interdum in graviore paroxysmo, & quidem in principio & incremento, ad tactum frigent: supervenit utplurimum in statu calor præternaturalis, ac si adesset febris, in largum tandem sudorem finiens, qui calor etiam post paroxysmum aliquandiu perdurare solet, & non sunt securæ, nisi largus sudor superveniat.

Quod attinet subjectum; infestant hæc symptomata omnis ætatis omnisque conditionis fœmellas, juniores ac vetulas, etiam virgines, imò interdum etiam ante mensium fluxum; sicuti etiam non raro vetulæ, quibus jam naturaliter defecerunt menses, hoc ipso interdum frequentius conflictantur. Symptomata autem talia non sunt in omnibus simul, nec in omnibus eadem, sed in quibusdam pauciora, in quibusdam plura, atrociora & mitiora, sie schlagen offt nach den paroxysmis an dem Mund/Lippen und Gesichte aus: Ordinariò motiones & plus minùs dolores, murmurationes, distensiones, & alia symptomata abdominis, cum præcordiorum angustia & respirationis difficultate, flatibus & scotomiis vel vertiginosa affectione, adesse solent, quæ passionis hystericæ rationem formalem constituunt. Est affectus, si quis alius, complicatissimus; unde tres ferè gradus hujus paroxysmi statuunt:

1. Dum respiratio est libera.
2. Quando hæc impedita, & pulsus ferè cessat.
3. Quando etiam convulsiones superveniunt.

CAUSÆ.

Inter causas remotas, quæ tales paroxysmos hystericos in consuetis aut dispositis excitare, aut insuetas ad easdem disponere solent, imprimis sunt (1.) passiones animi graves, in specie ira, in quibusdam etiam terror. Sicut rectè Primerosius ab ira, mœrore, item malo nuncio, affectum uterinum excitatum fuisse memorat. Deinde (2.) odores fortes naribus admoti, aut fortiter nares ferientes, hîc admodum potentes, & mirabilium ac stupendorum sunt effectuum, tàm in excitando hoc affectu in iis, quæ sæpiùs jam conflictatæ fuerunt, quam etiam in eodem compescendo. Utplurimum equidem suaveolentia, moschus, ambra, zibethum, & interdum rosarum odor, naribus admota eum suscitant: Hœferus certè in *Hercule Medico p.* 311. refert suffocationem hystericam lethalem in muliere puerpera ex odore rosarum; sicuti in virgine ex eadem causa, odore rosarum sc. similem passionem annotavit Langius *in Miscell. Curios. pag.* 46. & ex eadem causa periculosam uteri suffocationem etiam annotavit Timæus von Güldenklee *in suis Cas. p.* 216. quem verò graveolentia subtilia, castoreum, asa fœtida, cornua raspata & accensa, camphora, &c. odorata compescunt; sicut contrà suaveolentia genitali antro applicata paroxysmum leniunt. Imò eæ, quibus maximè infesta sunt suaveolentia odoretenus hausta, iis eadem in paroxysmo ad eum curandum, aut extra paroxysmum ad eum præservandum, intrò propinata optimè conducunt, modò nares non feriant, seu modò talia mulieres non olfaciant. Prostant tamen contraria exempla mulierum, quibus suaveolentia optimè prosunt in paroxysmo passionis hystericæ naribus admota, graveolentia verò potiùs nocent; adeò, ut hac in parte in specie idiosyncrasiæ muliebris insignis habenda sit ratio. Conferatur hîc imprimis Horstius *lib.* 5. *Obs.* 26. *pag.* 582. & *lib.* 10. *Obs.* 3. *pag.* 482. Similiter Bartholinus *Cent.* 3. *Hist. Anat.* 28. Hœchstedterus *Decad.* 4. *Cas.* 2. *Schol.* item *Decad.* 9. & Horatius Augenius *lib.* 12. *Epist.* 7. Conf. Sachsii *Gamarol. pag.* 584. Præterea quoque, quibus prosunt fœtida, nocent verò suaveolentia, earum omnium non est par ratio, dum quibusdam hæc fœtida magis prosint, aliis alia. Mira hæc res est, quoad odores in paroxysmo hoc hysterico: quædam levantur pice incensa, sulphure incenso, castoreo, balsamo apoplectico, &c. Nam si est odor contrarius, paroxysmos incurrunt. Observavi etiam quasdam, quæ maximum solamen à graveolentibus, v.g. castoreo, habent in paroxysmo, hoc discusso, & affectu percurato, dum denuò restitutæ sunt, non sine motione animi & alteratione insigni odorem castorei postmodum perferre potuisse. Ad causas remotas (3.) mutatio status virginitatis, seu virginalis in uxoratum, subinde etiam multum huc facit, in specie si mox fiant gravidæ, & supprimantur menses. Hinc enim observare licet totâ die virgines, quæ optimè odoratissima quæcunque perferre possunt; factæ postmodùm mulieres tales, & hinc gravidæ, talia postmodùm non ampliùs citra præsentaneum periculum talis passionis perferre potuerunt: aut etiam si tanquam uxores, nondum tamen gravidæ, eadem perferunt, gravidæ tamen factę ab iis omninò abhorrent, idque ita toto gestationis & puerperii tempore ferè continuatur, imprimis, si sint nonnihil cacochymicæ: quo transacto, dum denuò ventre sunt vacuo, quædam minùs adhuc citra paroxysmi metum dicta odorata ferunt; quædam econtra eadem iterum optimè perferunt, donec denuò gravidæ fiant. Denique (4.) inter causas remotas, inter assumpta dulcia imprimis sunt, quæ odinariò exacerbant paroxysmos, aut eosdem excitant: v.g. omnia saccharata, omnia syrupisata, mellita, & similia dulcia facilè fermentescibilia, adeoque partim promptè acescentia flatusque generantia, partim fermentativo impetu contenta

ta primarum viarum alterantia, nociva sunt his mulieribus. Sic novi vetulam quandam ferè 60. jam annorum, quæ à solo passulæ unius usu graves passiones hystericas persensit. Interim tamen & hic idiosyncrasiæ habenda est ratio, cum in Bartholini *Act. Med. Hafn. Vol.* 2. *pag.* 207. referatur hysterica ab omnibus abhorrens, dulcia tamen seu saccharum ferens: Sic aliam novi juvenculam, quæ spiritum cochleariæ non absque passione hysterica assumpsit. Imprimis dulcia si excitârint paroxysmum, optimè tunc curatur per amara, in specie absinthium; amarorum enim ⊖ Φosum dulcem saporem, & inde ortam acescentiam, fermentando optimè corrigit & transmutat: Docet hoc Forestus *lib.* 28. *obs.* 28. dum refert, quod talibus mulieribus, quæ ex dulcibus paroxysmos incurrunt, decoctum absinthii optimè conferat: Refert idem mulierem, quæ ex ira frequenter suffocationem uterinam passa fuerat, in specie, si aliquid dulcium simul assumeret; cui consuluit, ut extra paroxysmum biberet cerevisiam absinthitem, qua ipsa postmodum à paroxysmo præservata fuit: Plura de syrupo absinthii vid. *in Obs.* 30. *cit. lib.* 28.

His ita præmissis, in specie pergendum est ad complicati hujus affectus causam proximam, & subjectum patiens: de quibus notum est, quod in hujusmodi pathematis vulgò incusetur uterus (vel juxta Riolanum testes & tubæ) qui nempe sanguine menstruo & genitura, aliisvè humoribus vitiatis & corruptis, turgidus, esse soleat subjectum horum affectuum, quatenus partim ipse commoveatur sursum, unde ex commotione camarinæ, in eodem retentæ, tàm tetra & maligna miasmata & halitus seu effluvia exspirent, quæ superiora versus per corpus nostrum ubiq; perspirabile, effumando, nervosum genus & cor afficiant, indeque omnia hæc symptomata tragica excitent, dum uterus ipse sursum delatus sub forma globi alicujus in abdomine variè & violenter moti versus cor & diaphragma, tactui se offerat, donec tandem diaphragma comprimendo, & sic respirationem impediendo, anxietatem & suffocationis periculum inferat, unde anxietates. Hæc est vulgaris theoria, quam sufficienter refellunt,

1. Uteri situs, firmissimaque ejus, & quidem immediatè cum intestino recto, & mediatè per ligamenta teretia cum osse pubis connexio atque agglutinatio, ita ut non, nisi summâ vi ex hoc situ sursum divelli possit.

2. Anatome ipsa, quæ fraudem similiter detexit. Sæpissimè in tali passione mortuis mulieribus uterus parvus in naturali situ & constitutione citra excrementorum humorosorum præsentiam repertus fuit: vid. Sylvius Highmorus *de Pass. hyst.* & Willisius *Tract. de affect. hypochondr. & hyster.* nec non *de Morb. convulf. cap.* 10. uti & *c.* 6. *p.* 92. Hanc quoque sententiam probat Sylvius aliique modernorum. Ruit ergò Helmontii monarchatus uteri, & ignota actio regiminis. Quod autem vel clitoridis contrectatio, vel odorum ad uterum applicatio, paroxysmum levet, ratio est; quod titillatione istius sensibilissimæ partis voluptuosa spiritus fortiter afficiantur, & ad determinatum motum redigantur, unde motus inordinatus, convulsiones nempe, cæteraque symptomata, remittunt.

Denique 3. quod viri interdum, qui tamen omnium consensu utero carent, simili omninò passione, atque est in mulieribus, dictâ hystericâ afficiantur, unde etiam in paroxysmo à forti ligatura hypochondriorum levamen sentiunt: & tales mares semper graviter malo hypochondriaco laborare solent; & non tantum simillima abdominis, quæ tales mulieres patiuntur, percipiunt pathemata, & eundem globi ascendentis motum uterum esse, multi muliercularum instar ridiculè asserunt, sed etiam suffocationis præsentissimæ, & faucium constrictionis sensu, apertè & manifestè afficiuntur: item sunt viri, qui odores suaveolentes non possunt ferre. Exemplum apprimè huc faciens viri passione hystericâ correpti, unà cum globo isto in abdomine violenter moto, videb. in Willisio *de Morb. convulf. cap.* 5. *obs.* 6. *pag.* 77. Facit huc etiam historia Bartholini *Cent.* 1. *Hist. Anat.* 45: cujus aurigæ affectus, si mulierem corripuisset, hysterica passio lethalis citra dubium ab omnibus vocata fuisset: Pertinet huc etiam contractiva gulæ affectio cum variis symptomatis hypochondriacis, simillimis hystericis; quam annotat Hœchstetter. *Dec.* 5. *Cas.* 2.

His ergo ita consideratis, moderni alio modo affectum hunc, tot symptomatibus complicatum, explicant, quorum hypothesis est duplex: I. Sylvius, & qui eum sequuntur, ex acido pancreatis nimis austero, vitiosè in intestinis effervescente, hinc copiosos flatus & vapores generante, & dolores abdominis & præcordiorum aliaq; symptomata inferente; hinc ad massam sanguineam delato, eam nonnihil coagulante, &c. originem hujus passionis deducunt; adeoque ad affectus hypochondriacos graviores passionem hanc vulgò hystericam referunt, & per salia volatilia oleosa optimo consilio eam curandam suscipiunt.

II. Alii econtrà, ut imprimis Willisius, & ejus sectatores, ad convulsivos morbos ac spasmodicos affectus passionem hanc hystericam referunt, quales spasmi imprimis in scorbuticis & hypochondriacis affectibus frequentes esse solent, quorum symptomatum syndrome vocatur *passio hysterica*. Dicit enim Willisius *de Morb. convulf. c.* 10. *p.* 165. se mulierem illustrissimam passione hystericâ demortuam aperuisse, &, utero insonte, invenisse in occi-

pite principium nervorum sero acri madidum, ac ferè immersum; Deducit ergo passionem hystericam à spiritibus animalibus, principia nervorum intra cerebrum occupantibus, malè affectis, quatenus in confusionem acti, vel humoribus vitiosis perfusi, copulam explosivam sibi adsciscant, quam unà secum in canales nerveos deducant: quod etiam ante Willisium insinuavit Hœchstetterus *Dec.* 4. *Cas.* 3. *p.* 385. qui apertè asserit, sibi videri ad spasmodicam affectionem accedere uteri errorem, quæ, si reliquis cognatis partibus nervosis communicetur, in hostem assurgant, maximè si vellicatio major accesserit.

Mihi mediâ placet incedere viâ, & utramque certo modo combinare opinionem: Nam quod materialiter seu occasionaliter acidum peccet primariò in hoc affectu, idque vitiosum, tàm in quanto quàm in quali, à naturali statu degenerans, multa in hoc affectu occurrentia demonstrant:

1. Quod scorbutica & hypochondriaca subjecta cujuscunque sexus imprimis obnoxia sint huic affectui; unde & scorbuticæ & hypochondriacæ mulieres, licet lenia etiam ipsis propinentur purgantia, ex moto tamen ad intestina copiosius peccante acido acri succo, vel pancreatis, vel quod probabilius, in plexibus nerveis mesenterii, præter tormina acerba, facillimè in hystericos incidunt insignes paroxysmos.

2. Quod sanguis in talibus quodammodò coagulatus esse soleat, à cujus stagnatione in præcordiis anxietates, ἀσφυξία & syncopes non leviter exacerbantur, de quo vid. Willisius *c. l. cap.* 5. *p.* 78. Unde

3. Et per vomitus, à natura sponte aut arte provocatos, bilem æruginosam, porraceam, in quibus peccat primariò acidum, præcipitans bilem in istum viridem colorem, acerbam ac similia in talibus rejicere solent. Unde &

4. Dulcia, quæ facilè fermentatione acescunt, & hinc copiosos generant flatus, hypochondriacis sunt molesta, & paroxysmos hystericos insigniter excitant, & copia quæ adest flatuum in paroxysmo insignis, ab acido est oriunda, à quacunque oriatur causa externa. In specie acidum pancreatis vitiosum in paroxysmo semper præsens multùm huc facit; unde

5. Martialia extra paroxysmum præservativè, ⊖ia verò volatilia spirituosa & oleosa in paroxysmo curativè, præ cæteris succurrunt, quatenus acidum vitiosum absorbendo destruunt & corrigunt, teste experientia: Hinc Barbette *in sua Praxi pag.* 81. medicamenta antiscorbutica applicanda ad passionem hystericam suadet. Et Langius *Commentar. super Fabri Pathol. p.* 10. omnia nobiliora anticolica, & ea, quæ ardorem stomachi, nec non stranguriam compescunt, in hysterica passione quàm maximè appropriata remedia esse affirmat. Qui affectus modò recensiti omnes ab acido vitioso primarum viarum dependent.

Quod verò præter tale acidum in primis viis etiam spasmi & convulsiones, tàm partium abdominis membranosarum, quàm partium thoracis & colli musculosarum, simul concurrant, tantùm non manu palpari potest. Ut enim

1. Convulsiones istas epilepticas, quæ in fine paroxysmi, interdum & in medio, variis ridiculis subinde & horrendis, ab ignaro vulgo pro dæmoniacis habitis, gesticulationibus superveniunt, taceam; certè

2. Spasmos & convulsiones testatur globus iste in abdomine commotus, & sursum versus cum impetu retractus, qui dependet à plexibus mesenterii nervinis, iisque inferioribus uno aut pluribus convulsivis, à quibus simul imæ hypogastrii partes & convelli, & quasi attolli solent, & ita molis cujusdam agitatæ aut adscendentis speciem tactui repræsentant. Hinc

3. Sub fine paroxysmi hysterici risus observatur interdum, & quidem hystericis invitis supervenit, qui est reverà risus quidam Sardonius ex convulsione clonica seu motu convulsivo diaphragmatis primariò dependens; sicut diaphragma tonicè convulsum difficillimam istam respirationem & dolorem circa regionem cinguli infert: Quod & fœminæ post paroxysmum haud obscurè indicant, dum post graviorem paroxysmum sibi zonam, (die Gürtelstätte/) i. e. regionem istam, ubi diaphragma costis annectitur, dolere conqueruntur. Convulso autem plus minus diaphragmate, & reliqui thoracis motui dicati musculi simul convelluntur, dum hos inter musculos cum diaphragmate ex communitate nervorum intercostalium, ex quibus musculi habent suos surculos, perpetua motus sit proportio.

4. Spasmos etiam testantur dolores illi in abdomine lancinantes, contorquentes, vagi, & hinc inde oberrantes, qui oriuntur à violentis contorsionibus & spasmodicis convulsionibus intestinorum: quales dolores etiam intestinorum in scorbuto, item sexui fœminino in & post partum, solent esse frequentissimi: Nam & hinc est, quod fœminis nephriticis cum dolore calculi simul cum vomitibus passiones hystericæ satis dolorosæ contingant; unde tunc dicunt communiter: Der Stein macht die Mutter rege. Sicut enim in viris colicæ nephriticæ dictæ tunc oriuntur, dum sc. nervis renum convulsis continuata crispatione ad horum usque principium, plexus sc. mesaraicos, vergit, hi convulsi intestina & stomachum spasmo,

simo, ratione suorum nervorum ex istis plexibus oriundorum, corripere solent; eadem ratione hæc in nephritide contingunt per consensum, atque alias per se histerico dicto affectu contingere solet. Talem dolorem abdominis lacerantem & contorquentem, frequentem in infantibus, item in viris, mulieres apposite vocant: **Die schwere Noth im Leibe** / convulsiones sc. quasi epilepticas partium abdominis internarum.

5. Quod si tandem post tormina & manifestæ artuum externorum superveniant convulsiones epilepticæ, hinc dicunt: **Die innerliche Noth bricht aus.** Dum verò ita intestina convelluntur, flatus ab acido vitioso effervescente in iis enati, conclusi, & variè agitati, ac tumultuosè oberrantes, istos borborygmos, murmura, ac similes sonitus varios, quales in passione hypochondriaca & hysterica sentiunt, repræsentant.

Quod ergò modum fiendi passionis hystericæ attinet: ex hactenus dictis innotuit, complicatissimum sanè affectum esse, qui passio hysterica dicitur: compositus nempe, (1.) & quasi materialiter ex vitiosa in intestinis ab acido præternaturali, vel stomachi, vel pancreatico, aliarumque glandularum intestinalium, cum succo bilioso effervescentia; unde copiosi admodum flatus & eructationes proveniunt: & irritationis talis occasione simul acidum in plexibus nerveis mesentericis commovetur, à quibus consequenter isti sonitus & borborygmi, aliaque tàm varia & multiplicia abdominis symptomata, quo vitioso acido ulteriùs promoto, etiam sanguinis coagulationes, & in præcordiis stagnationes, oriuntur. His simul conjungitur (2.) quasi formaliter depravatus & perturbatus spirituum animalium motus, primariò quidem in nervo intercostali & vago, hinc consequenter interdum etiam in reliquis nervis, in quibus inordinatus ac explosus iste motus spirituum animalium percipitur: unde sub hujus inchoamento in cerebro vertigines & scotomiæ, variaque deliria, & sub progressu spasmi insignes in partibus abdominis membranosis, intestinis, mesenterio, & similibus, item simul in partibus thoracis musculosis, ipsoque adeò cordis musculo quodammodò convulso; unde hujus palpitatio, aut ex ejus continuata ferè systole iste compressionis in corde sensus.

Quoad fiendi ordinem: talis est inter symptomata, ex effervescentia ab acido vitioso in intestinis nata; unde ex irritatione ab isto acido partium nervosarum & surculorum nervorum spasmi interni, hinc consequenter capitis perturbatio, & denique membrorum externorum periculosæ convulsiones superveniunt, ut v. g. in ira, in esu dulcium, in nephritide, in doloribus abdominis scorbuticis. Interdum verò præcedunt, præsertim in malo habituali, spirituum animalium impetus & explosiones inordinatæ ex cerebro, eorumque agitationes vitiosæ per nervos; unde scotomiæ, varii colores ante oculos apparentes, sensus & motus deficiens, & similia inchoante paroxysmo primitus corripiunt ægras, & dum ab his inordinatè motis constringuntur & quasi concutiuntur abdominis viscera & ductus, effusa tandem uberiùs pancreaticâ lymphâ, adeoque commoto sic acido, & abdominis superveniunt symptomata. Et hoc evenit, quoties ab ira, aut terrore; aut ab odoratis nimium, aut simili causa externa, organa sensuum afficiente primariò malum procedit; odores enim fortiter afficiendo commovent sensuum organa, & percellunt spiritus, eosque ad motus inordinatos cogunt, quâ occasione pancreas & porus biliarius conquassata effundunt suos succos. Et prout plures vel pauciores afficiuntur nervorum surculi, rami aut plexus, etiam plurium partium symptomata & actiones læsæ conjunctæ sunt: Sic v. g. interdum tantummodò plexus nervei lienares, interdum saltem stomachici, primariò afficiuntur, & tunc paroxysmi à sinistro hypochondrio incipientes, non uteri, sed lienis vitio, oriri dicuntur, utut sit unum pathema. Sed hæc imprimis, quoad adjuncta convulsiva symptomata, & uberiùs & elegantius etiam explicata, videb. in Willisio *de Morb. convulf. cap.* 10.

Ex his ergo patet, quod reverà passio hysterica sic dicta uterina sit saltem paroxysmus gravior mali hypochondriaci & scorbuti admodum exacerbati, oriundi imprimis ex irritante acido vitioso, sive vitio stomachi, quod sæpiùs adjunctum est, sive in specie vitio succi pancreatici genito, & in intestina effuso, à quo primariò oriuntur dicta pathemata, quatenus nervi afficiuntur, affligens potissimum mulieres & fœminas, quàm mares: idque ex debiliore, imbecilliore, teneriore, & magis sensili systematis nervosi textura, & spirituum eorum animalium subtiliorum majore raritate, & faciliore promptitudine in varias motuum exorbitantias & ataxias: vid. Willisius *l. a.* vel saltem, quibus non placet affectio hypochondriaca, est certa species colicæ convulsivæ gravioris: Nam hæc, dum intestinorum spasmi, ex irritante acido in plexus mesenterii continuati, ad alias superiores partes ex connexione & crebriore concursu nervi vagi & intercostalis evibrantur, etiam angustiæ, difficilis respiratio, & similia urgent: id quod ex anatome nervorum, quæ hic exactè debet esse cognita, perspiciendum, hinc **der Männer rechte Colica/ und der Weiber rechte Mutter-Beschwerung** / à quibusdam ex vulgo pro iisdem habentur.

Odorum

Odorum vis spiritus animales promptè afficit, eosque ad varios distinctos & enormes motus subinde disponit: Et prout variè constituti sunt ipsi spiritus animales, variatque intrinseca eorum specialis differentia, hinc idiosyncrasiæ, eatenus etiam distincti odores in distinctas motuum anomalias eos adigunt: Unde etiam literati, quorum spiritus animales magis sunt volatiles, rarò possunt ferre odores fortes, quin patiantur aut cephalalgiam, aut angustiam quandam circa præcordia; unde mulieres etiam ab odoriferis istis tàm facilè alterantur, & in iisdem suffocatio hysterica resuscitatur. Observandum tamen, quod odorifera seu effluvia ista volatilia subtilia non tantùm afficiant spiritus animales in naribus, sed etiam circa ipsas partes genitales, dum nempe effluvia odorata promptè spiritus istius loci afficiunt, & hos ita alterando eosdem ad determinatum, minusque erroneum seu convulsivum motum disponunt: Id quod ex eo patet, quod augeatur utrique sexui Venerea voluptas, si zibetho, balsamo apoplectico, vel similibus odoratis volatilibus inungatur membrum: conf. Willisius *l. 4.* Præterea tamen & odores tàm naribus applicati vel hausti, quàm cum aëre attracti, prout variè alterant massam sanguineam in pulmonibus fermentando æstuantem & spiritus animales, similiter non parùm contribuunt ad levanda aut exasperanda hysterica symptomata, quæ ex massæ sanguineæ motu, & ejusdem impedito trajectu per pulmones, oriuntur: Nam hinc fumus cornuum aut pennarum accensarum, item castorei olfactus, & similia, angustias præcordiorum lenire, & amplius quasi in thorace spatium efficere asserunt ægræ, quatenùs sal volatile istorum subjectorum incensione sui juris factum, cùm aëre inspirato interiùs attractum sanguinem dissolvit, acidumque ejus absorbet, sicque diuturniorem in pulmonibus moram & stagnationem tollit, & liberiorem circulum ipsi ferè reddit.

Ex dictis hactenus patet: paroxysmatim ingruere passionem hystericam, unde sub hoc respectu nunc accidentale, nunc habituale malum esse, observatur: Habituali in malo uti plures possunt esse causæ, à quibus excitatur paroxysmus; ita etiam variis in partibus internis potest delitescere fomes seu causa occasionalis quæcunque, cujus commotæ occasione propter irritationem hinc inde factam paroxysmus hystericus provocari potest: ut v. g. quando Tackius *in Chrysogon. pag.* 93. notat uteri suffocationem ferè lethalem ex deglutitione frusti integri pellis lardi cocti: Sic in tali respectu non semper eximendæ sunt partes genitales in mulieribus, quia interdum habent rationem fomitis morbosi, non quidem, quasi uterus aut testes soli cum vulgo accusandi sint, aut quod uteri perversus motus talia symptomata inferat; sed vel quatenus menses suppressi, & inde coacervatum fermentum vitiosum, occasionem præbent, uti variis aliis affectibus totius corporis, ita & huic complicato Protheo, uti superiùs monitum, vel eveniendo, vel postmodum exasperando: aut quatenus liquor genitalis retentus & corruptus, & specificè acrior factus, uti partes nerveas irritando, ita & succos corporis quoscunque inquinando, in specie spiritus animales vitiando & pervertendo, hos ad varias motuum anomalias disponit, & varia symptomata infert, & ita sicut epilepticos paroxysmos, ita & hystericos affectus inducit: v. g. quoad prius, Poterius *Cent.* 3. *Cur.* 50. habet rarum exemplum uterinorum affectuum ex suppressione mensium curatorum his apertis. Quod verò ex liquore genitali retento superveniant talia symptomata, patet ex observationibus: Refert namque Forestus *lib.* 8. *Observ.* 25. *&* 26. se observasse suffocationem uterinam in vidua ex retentione excernendorum per coitum, & ex vellicatione pudendorum curatum: item *cap.* 1. *Obs.* 29. lethalem uteri suffocationem annotavit in muliere ex semine, ut inquit, retento ortam: in specie Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Prax. Admir. Obs.* 85. quorsum etiam facit exemplum Fonsecæ *lib.* 2. *Cons.* 33. qui observavit suffocationem hystericam in virgine, quæ semper, antequam paroxysmus incederet, inexplicabili coëundi libidine tenebatur: præ cæteris elegans est historiola, quam recenset Gabelchoverus *Cent.* 4. *Curat.* 95. *in Schol.* ubi mulier hysterica fuit exsuscitata fricatione forti partium genitalium cum oleo spicæ, unde copiosus liquor seminalis fuit excretus. Confirmat denique hoc, quod nempe modò dictæ alterationes circa partes genitales aliquid conferant interdum, quod videamus mulieres quasdam, dum virgines sunt, nihil perpeti de hoc malo aut odoribus, uxoratæ vel maritatæ postquam fuerint, aut gravidæ redditæ, huic malo insigniter obnoxiæ deprehendi, quatenus in maritatis per spiritum genitalem virilem, & in gravidis per retenta menstrua, succorum varietates & alterationes, & consequenter diversæ spirituum animalium immutationes oriri solent. Sed hæc saltem interdum observantur, adeoque respectu passionis hystericæ saltem causæ cujusdam specialis remotæ, non verò proximæ, locum habent.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa hujus mali diagnostica: suffocatio uterina ceu affectus complicatissimus pathognomonicum signum vix habet; cognosci tamen facilè potest, ex iis symptomatis.

ptomatis, quæ in historia hujus affectus suprà proposita fuerunt recensita.

Suffocatio tamen uterina ab epilepsia vera differt parte affectâ, quod nempe in epilepsia affectæ sint partes externæ; in suffocatione uterina internæ. In epilepsia vera solet deprehendi spuma circa os, id quod non æquè, aut non nisi in desperata ferè suffocatione uterina contingit.

Præterea in epilepticis pulsus cum valido nisi ferit manum tangentis, cujus contrarium evenit in suffocatione uterina.

Et epilepticæ veræ (nempe in 2. vel 3. classe) post paroxysmum vix reminiscuntur eorum, quæ circa ipsas dicta gestavè fuerunt; hystericæ verò non rarò istarum rerum firmam habent memoriam.

A syncope differt: quod hæc ex improviso magis invadat; passio verò hysterica per dicta similiaque ingruentia signa se prodat: in syncope pallor faciei est major; in hysterica verò passione minor, imò utplurimùm rubedo: vid. Riverius *lib.* 15. *cap.* 6. Sudores in syncope sunt frigidi; nunquam autem in affectibus hystericis: Syncope brevior fit, sive ad salutem, sive ad mortem terminetur; hysterica verò passio ad horas & dies durat; utut interdum syncope cum passione hysterica sit conjuncta, aut illa huic superveniat, quando nempe ab hujus pertinacia vires nimis enervantur: in syncope pulsus cessat; in passione autem hysterica semper percipitur, utut debilis sit: imò ab odoribus gratis syncope sedatur; hysterica verò passio utplurimùm exasperatur.

Ab apoplexia differt, quod antecedentia fuerint alia, ac in apoplexia, nisi suffocatio uterina confirmata sit, non semper pulsus & respiratio abolentur, sed satis vegeta sunt: interdum, ubi gravior est paroxysmus, mortuæ apparent.

Signa, quibus à verè mortuis discerni possunt, sunt vulgo specula & plumæ: optimum est sternutatorium, si nempe fortè in nares insufflatum nihil operari velit: item si vomitorium generosum infusum citra effectus deprehendatur, tunc est suspicio, esse mortuam. Aliàs & D. Prævotius Patavinus nullum remedium efficacius observavit, quàm vesicantia coxis applicata: ubi vesicas excitant, spes est clara de vita, si frustra applicentur, res est desperata.

A colica, malo hypochondriaco, scorbuto &c. non differt realiter, sed saltem variatione symptomatum.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: malum hoc rarò est lethale, nisi superveniat gravior syncope, aut graviores convulsiones, utut subindè redeat, & graviores paroxysmos mulieribus inferat, quò gravior est paroxysmus, eò periculosior est.

Interdum si non maturè occurratur, potest mulierem, in specie gravidam, necare.

Interim, quò plures partes in consensum trahuntur, adeoque graviora symptomata excitantur, & quò respiratio & pulsus magis aboletur, & lipothymia accedit, eò malum est periculosius: vid. Forestus *lib.* 28. *obs.* 29. & Platerus *Obs. pag.* 187.

Periculosior interim est, si ex liquoris genitalis retentione & corruptione, quàm aliundè oriatur: vid. Gabelchoverus *Cent.* 4. *obs.* 95. *in Scholio*, & Forestus *l. a. in Schol.*

Mulieri graviore suffocatione uterinâ laboranti si superveniat sternutatio, res salva est, juxta Hippocratem *lib.* 5. *aph.* 35. signum enim est, ut sic dicam, naturæ se ipsam resuscitantis.

In juvenibus utplurimùm cessat hoc malum in partu, aut saltem tempore puerperii cum lochiorum fluxu; in senibus verò, quibus catamenia fiunt suppressa, in iisdem rarò perfectè curatur, quin sæpiùs recurrat.

Præ cæteris prægnantes, & hinc puerperæ, periculosius laborant hoc affectu: Prægnantes quidem propter metum abortus; puerperæ verò propter metum suppressionis lochiorum, ac propter insignem debilitatem vitium, aliaque gravia, quæ jungi ferè solent, symptomata.

Interim tamen, utut pulsus, respiratio, omnesque actiones animales quoad sensum cessent, non statim desperandum est, quin potiùs generosis remediis succurrendum. Sic de hystericis pro mortuis habitis jam sepeliendis, vid. Salmuth *Cent.* 2. *Hist.* 86. *& Hist.* 87. Quò etiam pertinet inchoata anatome mulieris, ex uteri strangulatu mortuæ putatæ, quam refert Paræus *lib.* 23. *cap.* 46. & ex eo Sennertus *lib.* 4. *Prax. ubi de suffocat. uteri pag.* 239. Vide etiam Forestus *l. a. obs.* 27. *&* 29. & Lossius *lib.* 4. *obs.* 13.

C U R A.

Quoad curam: cum per paroxysmos utplurimum sæviat malum, hi ipsi verò subitaneam postulent opem, ob id duplex tempus in passione hysterica distinguendum: nempe tempus paroxysmi, & extra paroxysmum. In paroxysmo eò est attendendum, ut

1. Acidum vitiosum corrigatur & alteretur, indeque flatuum proventus nimius inhibeatur.
2. Ut convulsiones & spasmi, sistendo efferos spirituum motus, sopiantur & placentur.

Adeoque in paroxysmo utrique scopo, speciatim priori, optimè satisfaciunt salia volatilia spirituosa, nunc macria, nunc oleosa: pro posteriore scopo opiatis & camphora-

tis in quibusdam mista; Nam omnes non ferunt camphoram.

Extra paroxysmum verò successivè alterantibus, inter quæ primatum obtinent Martialia, evacuantibus & similibus, radix mali tollenda, & quantum possibile, evellenda.

Quod attinet curam in paroxysmo, usurpantur tàm interna, quàm externa.

Inter externa eminent.

1. Odorata, tàm naribus applicanda, utplurimum graveolentia, aut saltem fortiter penetrantia, quàm sinui muliebri intrudenda, utplurimùm suaveolentia, eaque nunc sub forma spirituum, aut salium volatilium urinosorum, nunc sub forma suffitus, nunc oleorum: vid. Tachenius *Clave Hipp. Med. pag.* 224. *& seq.* Pertinent huc sternutatoria in graviore paroxysmo usitata:
2. Umbilico inungenda, aut abdomini applicanda.
3. Clysmata appropriata injicienda ad reserandam alvum.

I. Quod attinet: mulieribus hystericis mox odores fortes & graveolentes, pro ratione ægræ, admovendi sunt naribus. Omnibus præfero salia volatilia fortiter penetrantia, naribus admota, v. g. ∽⊖is ✱ci acriorem naribus admotum, in vitro angusti, sed longiusculi, colli contentum. Loco hujus etiam ∽ C. C. vel alius ∽ urinosus volatilis naribus applicari potest. Hic spiritus si sit maritatus ac impprægnatus cum castoreo, eò magis præsentaneam affert opem. In usu aliàs communi est castoreum, item asa fœtida, naribus admota. Ubi gravior syncope urget, castoreum immittitur in vinum generosum & spirituosum, & ita naribus applicatur; nam sic refectivum, magisque penetrativum evadit remedium. Radix levistici in vino macerata applicatur naribus: Vel

℞. ▽ *hyster. Lud.* ℥ij.
essent. castor. vol. ℨij.
♀i *rutac.* ℨj. vel ℨiß.

M. S. Weiber Schlag-Wasser.

Naribus etiam commodè admoventur suffitus: Quos inter primatum obtinet suffitus succini; item suffitus nucis moschatæ carbonibus injectæ: hinc plumæ & pennæ avium, imprimis perdicum combustæ, vid. Forestus *lib.* 26. *obs.* 32. *in Schol.* pili item & cornua animalium combusta, quorum ⊖ volatile acre oleosum nares potenter ferit. Lignum agallochum incensum etiam dat egregium fumum naribus admovendum in hystericis.

Riverius dicit, quod fumus tabaci citissimè excitet hystericas, quod tamen mihi adhuc videtur paradoxon; non minùs, quàm qui fumum sulphuris accensi naribus admovent; nam hoc ipsum omninò rejicio, quia rarissimè conducere solet, & periculum est, ne acidum sulphuris stagma, quod aliàs in sanis angustias præcordiorum, & difficultatem anhelitus infert, in ægris malum exasperet. Verùm habeatur ratio idiosyncrasiæ; quibusdam enim magis placent suaveolentia, vid. Horstius, & Hœchstetterus *l.* 4. Interim observandum, quod mulieres, quas lædunt suaveolentia naribus admota non lædant interiùs assumpta, ut moschus, item zibethum cum castoreo, modo mulieres non percipiant odorem: vid. Horstius *lib.* 5. *obs.* 26. Solenander *Sect.* 5. *Cons.* 15. & Horatius Augenius *lib.* 1. *Epist.* qui utitur pulvere ex moscho, cinnamomo, caryophyllis, & nuce moschata.

Juxta dictos suffitus naribus admotos etiam interdum utero, imprimis genitalibus, quædam admoventur: quæ sunt balsamum apoplecticum, vid. Simon Pauli *Q. B. p.* 201. allium dissectum orificio vulvæ admotum: vel fiat suffitus, per tubum aut infundibulum ad uterum mittendus, quos inter eminet experimentum Paracelsi, quod est suffitus paratus ex verrucis equorum, de quo etiam affirmat Fonseca, nullam esse ab utero suffocationem, quæ ab hoc fumo non sistatur.

℞. *Verruc. equor.* ℥j.
asæ fœtid. ℨj.
ung. capræ ℨij.

M. f. Pulvis: cujus ℈j. vel ℨj. carbonibus injecta pro suffitu, per tubum vel infundibulum in uterum suscipiendo, inserviat.

Oleum etiam, ut ✱ succini destill. ♂ gagatis, ♂ ♃i fœtidum, ♂ cornu cervi destill. & similia naribus admota, valdè conducunt: observandum tamen, quod hujusmodi oleosa nimis fortia cautiùs sint usurpanda, ubi in apertas convulsiones epilepticas malum desinit.

Quæ si non sufficiant, sed ægræ mortuæ ferè jaceant, ad excitandos & refocillandos ægros inspiretur naribus sternutatorium, ex nicotiana aut radice hellebori nigri, aut per radicem & flores liliorum convallium & majoranæ folia: v. g.

℞. *Castor.* ℈j.
piperis longi ℈ß. vel gr. xv.
rad. helleb. albi ℈ß.
pyrethri gr. v. vel vj.

M. f. Pulvis sternutatorius. D. S.

Erweckend Niese-Pulver.

Cujus tantillum subindè per calamum ægræ naribus insuffletur; sed cautè.

Cum his II. simul consultum est, abdominis regioni, nempe umbilicali, & scrobiculo cordis, aromatica illinere, aut imponere, quæ spasmum intestinorum cohibent. Ratione inunctionis inungitur ♂ rutaceum, anethinum, laurinum, castorei, succini, ♂ ♃i fœtidum, oleum ligni guajaci, spicæ, &c. unguen-

unguentum factum ex sclarea, in butyro cocta, mistum cum tacamahaca abdomini illinitur: quod penetrantius erit, si imprægnetur simul camphorâ in oleo amygdalarum dulcium soluta. Mirè enim per se à quibusdam laudatur camphora, itidem cum oleo amygdalarum dulcium soluta, umbilico admota. Inter alia eminet galbanetum Paracelsi.

Mihi saltem in usu est ol. destillatum succini, mixtum cum ana vel dimidio olei destillati spicæ, illinendo spinæ dorsi, regioni umbilicali & scrobiculo cordis; vel quando sunt acriora, excipiantur cum oleo castorei, irino, vel corpore pro balsamo; vel

℞. *Ol. destillat. succini*
spicæ ā ʒß.
cumini ℈ß.
macis gtt. ix.

M. S. Eusserlich Mutter-Oel.

Consultum est, ut his linimentis desuper imponantur emplastra, idque in specie ex galbano. Usitatissimè galbanum solutum corio rotundo inductum, instar emplastri applicatur regioni umbilicali. Addunt alii tacamahacam, alii castoreum, picem, &c. In medio hujus emplastri recondunt aliquot grana zibethi, ita ut zibethum exactè umbilico imponatur, & hinc forti ligaturâ supra umbilicum firmetur; zibethum enim umbilico illitum suffocationes hystericas insigniter alleviat, modò non nares nimium feriat, v. g. emplastrum, matricale de galbano usitatum, q. s. vel solum, vel cum part. j. galbani in +o soluti, malaxetur q. ℘ ♀i fœtid. l. cum ℘ succini, vel castorei, vel spicæ inducatur super linteum in forma rotunda.

Vel ad imitationem Hertodtii *in Crocol.* *p.* 222. fiat emplastrum magistrale:

℞. *Galbani in* +o *l. vino solut.* & ad pultis consistent. inspissati, vel quod meliùs, simpliciter lento △e in terebinth. liquat. ℥iij.
Extract. castor. l. castor. pulveris.
croci ā ʒij. vel ℥ß.
℘ *destillat. succini*
coriandri,
spicæ ā ʒiß. vel ʒij.
M. pro emplastro efficacissimo ad usum, asservando in vasculo clauso. D. S.

Mutter-Pflaster.

De hoc s. q. induc super alutam in forma rotunda, & ita imponatur abdomini & regioni umbilicali, ut firmiter conglutinetur, facto priùs debito litu, imponendo desuper laterem calefactum, ut eò meliùs operetur remedium. Quibus displicet agglutinatio, in iis mediante syndone rubra, emplastro obducta, applicari potest.

Prodest etiam allium contusum & umbilico impositum. Juxta hæc fortis ligatura circa hypochondria cum quocunque cingulo utplurimum multùm conducit ad levandos paroxysmos & symptomata abdominis: Nam simulatque laxant, mox præcordiorum angustias, imminentem quasi syncopen, aut imminentem suffocationem, sentiunt. In specie laudatur cingulum factum ex corio humano fœminino, de cujus usu vid. Bartholinus *Cent.* 3. *Hist. Anat. pag.* 177. Sunt, qui commendant cingulum ex corio cervi in coitu transfossi. Neque inconsulta est vellicatio pilorum pubis à multis ceu expertum remedium laudata, quâ facilè ad se redeunt; aut suaveolentium genitalibus circa clitoridem applicatio, imprimis si adsit turgescentia liquoris genitalis: Scilicet immittitur pessus inunctus cum balsamo Peruviano, aut cum oleo nucis moschatæ, in quo solutum est parum zibethi, aut illinantur vulvæ in loco clitoridis balsamum apoplecticum, zibethum, moschus: vel

℞. *Styrac. liquid.* ℈ß.
bals. apopl. gr. vj.
zibethi gr. iij.

Ex quibus facta mixtura illinatur lanæ bombicinæ, & ita indatur pudendis.

Vel celebretur coitus, si licitus, vid. Forestus *Obs.* 25. & 29. *in Schol.*

Unà cum his externis ita administratis III. perquàm necessaria sunt clysmata, quæ optimo cum successu sedulò injiciuntur, ex carminantibus imprimis, aromaticis, & nonnihil penetrantibus parata: quibus interdum salia volatilia addi possunt. Hæc tempore certo applicata & retenta, evacuando intestina, & promovendo flatuum expulsionem, mirè levant paroxysmos.

Alii tanquam singulare laudant clysmata, parata ex decocto hederæ ▽stris ad ℔j. & ℥j. Mithridat. Egregiè etiam conferunt clysmata terebinthinata. Vid. Horstius *Cent.* 8. *Observat.* 17. item Velschius *Hecatost.* 2. *pag.* 42. Willisius *de Anima Brut. ubi de Colica pag.* 293.

Injiciuntur hæc clysmata vel semel, vel partitis vicibus, præsertim quando flatuum impetus remoratur debitam clysmatis applicationem, vel retentionem. In casu fortiori Willisius *de Morbis Convuls.* commendat enemata acriora, v. g. ex radice bryon. & carminat. &c.

Clysteres ex fumo tabaci, ut in colica, ita in passione hysterica, perquàm sunt egregii.

Denique interdum usu venit, ut in ipso paroxysmo vel lipothymia, imprimis in plethoricis, vena aperienda sit, cautè tamen & circumspectè. Præ cæteris observationem notabilem de hoc habet Panarollus

Pent. 3. *Obs.* 32. dum hystericam virginem ex nimia sanguinis copia, & circa cor stagnatione, ad mortem usque deductam in ipsa lipothymia per institutam phlebotomiam liberavit. Willisius *l. a.* in casu fortiori commendat frictiones crurum & pedum, & si ad fortiora procedendum est, cucurbitulas abdomini aut inguinibus applicandas. His ipsis externis adjungenda simul interna, suprà insinuata in paroxysmo, omniaque ea penetrantia, nempe ⊖ia volatilia oleosa & spirituosa; quia promptè sudorem movent, hi autem paroxysmi per sudorem finiri solent: Quibus addantur subindè opiata ad impetum spasmi coërcendum. In usu ergo vulgari sunt amara, zedoaria, abrotanum, absinthium, levisticum, angelica, radix gentianæ, mentha, galanga, pulegium, matricaria, sclarea, hujus decoctum & spiritus, chamomilla Romana & vulgaris, cortex malorum aurantiorum, semen dauci, baccæ juniperi, allium haustum cum vino, electuarium de allio, crocus, rosmarinus, & similia: quæ omnia eò collimant, ut ⊖e volatili plus minùs oleoso acidum destruant. De castoreo & asa fœtida res est notissima, quod singulariter conducant in hoc affectu, quatenus sua oleositate salinâ acidum vitiosum, ejusque effervescentiam, promptissimè compescunt. Johannes Angelicus commendat semen pastinacæ vel aquilegiæ in vino, vid. Willisius *de Morb. convulsf. pag.* 20. *& pag.* 84. Sed modernis eminent ipsa ⊖ia volatilia; quæ immediatè agunt; unde mixturæ ex ⊖ibus volat. cum castoreo & opiatis paroxysmum hystericum sedant optimè. Et quidem inter ⊖ia volatilia, quæ autores ab experientia commendant, primatum obtinent ∿ ⊖is ✱ci ritè præparatus, cornu cervi, ⊖ volatile succini, & omnia succinata; ⊖ sc. volatile à gr. v. ad vj. vel viij. usque ad xij. in ▽ hirundinum cum castoreo per os propinatum seu infusum. Essentia etiam succini cum 🜅 rectificatissimo parata, à ʒß. ad ʒj. in adulta muliere insigniter prodest. Aliàs aliquot saltem guttæ olei succini destill. utut propter nimios ructus, quos solet ciere, ingrati, insigniter tamen conferunt in paroxysmo, vid. Borellus *Cent.* 2. *Obs.* 66. ∿ & ⊖ volatile fuliginis, & quæcunque ⊖ia volatilia, interno usu quocunq; modo usurpata, sunt perquàm convenientia, hinc etiam ℞ ♀i, ℞ scoriarum reguli ♁ii, propter alcali nempe, item liquor C.C. succinatus, sunt egregia remedia à gtt. xv. ad xxx. seu ʒß. cum appropriato vehiculo infusa. Pertinet huc etiam essentia castorei, quæ cum 🜅 paratur. Meliori ratione paratur cum 🜅, maritato cum ⊖e volatili seu spir. ⊖ino volatili oleoso, ad imitationem Barbette, qui promptè penetrat castoreum, illudque dissolvit & elegantem & penetrantissimam suggerit essentiam. Quin & ℞ ♀i, ∿ ⊖ ✱ci vinosus, liquor C. C. succinatus, ∿ carminativus de tribus, &c. castoreo affusi, elegantem tincturam eliciunt. Item ℞ anonyma D. Langii est essentia specifica hysterica ex castoreo, asa fœtida, myrrha & pauco croco, per 🜅 ♀isatum parata: quibus speciebus comodissimè baccæ sambuci exsiccatæ, item zedoaria & galanga, addi potuissent. Baccæ enim sambuci benè maturæ cautè exsiccatæ, item baccæ chamæactes seu ebuli similiter exsiccatæ & contusæ, cum 🜅 dant tincturam, cujus cochl. j. vel ij. propinata in paroxysmo, eundem mirè levant, provocando brevi post sudorem. Tinct. hæc tanquam expertissima commendatur à Lindano. Loco horum baccæ hederæ arboreæ, seu potiùs extractum baccarum hederæ mixtum cum tryphera magna est experimentum Prævotii. Loco horum ex granis kermes, aut juxta alios ex baccis juniperi, eodem successu essentia præparatur in hysterica passione conveniens. Sclarea, ejusque decoctum, ac cum spiritu vini parata essentia, nobilissima sunt, si propinentur in paroxysmo hysterico, imprimis essentia cum camphora mista, non secus ac gentianæ pulvis. Trochisci de myrrha vulgò à ℈j. ʒß. ad ℈ij. propinati, egregiè paroxysmum sedant. Potentior est essentia myrrhæ absque acido, cum alcali, tàm fixo quàm volatili, cum spiritu vini maritato parata, v. g. cum ℞ ♀i vel spiritu ⊖is Ammoniaci vinoso; Sic enim dat essentiam admodum elegantem. Pertinet huc etiam elixyr proprietatis muliebre sine acido per alcalia paratum, item essentia asæ fœtidæ, vel cum ℞ ♀i, vel cum ∿ ⊖is ✱ci vinoso parata. Multum etiam conducunt 🝆 destill. & rectificata fuliginis, ♀i fœtidum, ligni guajaci, sassafras, &c. His addendum elixyr uterinum Crollii, dosi ℈j. ad ʒß. in paroxysmo propinatum, sudorem expectando: hoc enim, præterquam quod paroxysmum levet, si singulis mensibus appropinquante menstruo fluxu propinetur, præservare hunc morbum dicitur, ut nunquã revertatur. Huc etiam pertinet tinctura uterina Mynsichti. Camphora singulariter conducit, in specie si sublimetur cum ⊖e volatili spiritus ⊖is ✱ci, aut si paretur ∿ ⊖is ✱ci camphoratus; sic enim efficacissimum acquiritur remedium multis affectibus, in specie suffocationi uterinæ, dicatum: quin & camphora accensa in potu ordinario extincta non est frustranea: sicuti camphoram cum oleo amygdalarum dulcium in desperata suffocatione adhibuit cum successu Johannes Pistorius, vid. Velschius *Mictomim. annexus Ann.* 4. *&* 5. M. A. N. C. *no.* 7. Spiritus secundinæ, imprimis primiparæ, putredinem paratus; item pulvis secundinæ à ʒß. ad ʒj. usurpatus insigniter conveniunt. Hisce ultimum, sed nulli cedens remedium, annumerandum est,

stercus

stercus equinum maris non castrati, in quo, vulgari licet subjecto, singulare est experimentum contra suffocationem uterinam: vid. Joël *Prax. l.* 8. *Sect.* 1. Loco succi sunt, qui extractum stercoris equini, vel extractum lichenum equi Schrœderi vel Hartmanni commendant. Cum quibus etiam fixa, ut bezoardicum Martiale, cinnabaris ☿ii nativa, à ℈ß. ad gr. xv. ⊖ card. benedicti & similia usurpari possunt. Vulgò notum est, quod Jovialia remedia usurpentur: sunt namque, qui rasuram stanni in ▽ appropriata propinatam admodum laudant: loco hujus magisterium Jovis Mynsichtii, item antihecticum Poterii, item bezoardicum Joviale, aut sudoriferum magnum Fabri, sunt usurpanda. Panacea Hollatica & ipsum est egregium. Remedium domesticum, sed satis proficuum, est fuligo furni splendens, der Spiegel-Ruß/ ut vocant, à ʒß. ad ʒj. usurpata. Partes animalium osseæ seu duræ, & flores sulphuris, in eadem dosi imperando sudorem, propinantur. Item flores ♃is aut ♃is crudi part. ij. mistæ cum parte j. nucis moschatæ, à ℈j. ad ℈ij. subindè usurpata, singulare experimentum est ad curandam & præservandam uterinam suffocationem: Quibus simul auxiliares manus fert opium, adeoque laudanum hystericum, laudanum opiatum, mithridatium, theriaca, aliaque theriacalia simul proficua sunt in passione hysterica; theriacæ enim parum in vino dissolutum si propinetur, hystericum paroxysmum mirè levat. Potentiùs hoc facit, si addatur ℈ß. castorei, vel ∽ theriacalis camphoratus, in quo extractum vel pulvis castorei dissolutus cochleatim propinetur in paroxysmo; sicut & essentia theriacalis ratione opii & virtutis diaphoreticæ, egregiè conferunt, & 600. alia his similia composita locum inveniunt: vid. Thonerus *l.* 7. *de morb. uteri Obs.* 7. vel possunt ex tempore præscribi misturæ, quæ in hoc conspirent, ut sint salinæ volatiles oleosæ: observando semper, attendendum esse, ut paroxysmus largo finiatur sudore; quia sic tuti magis esse possumus à metu recidivæ, siquidem simul atque excitatur sudor, levamen atque declinatio paroxysmi ferè sequitur:

℞. ▽ *menth.*
fl. sambuci
matricar. ā ℥j.
essent. castor. ʒiß.
⊖ *volat. C. C.* gr. xij.
succini gr. vj.
laud. hyster. gr. ix.
syr. cort. aurant. ʒiij.

Potest etiam addi ∽ ⊖ ✻ci ʒj.

In suffocatione uterina ex nephritide cuidam sequentem præscripsi formulam cum successu:

℞. ▽ *cerasor. nigr.*
menthæ ā ʒiß.
liqu. C. C. succin. ʒij.
∽ ⊖ ✻*ci anis.* ʒj.
laud. hyster. gr. vj.
syr. cort. aurant. ʒvj.
M. pro Potione.

Adhuc notandum, quod castoreata, & hujusmodi ⊖ia volatilia oleosa fortiter nares ferientia, non omnibus hystericis, quæ spiritus animales & systema nervosum nimis sensile habent, conducant. Talibus ergo ⊖ia volatilia macra, præscribenda. Si vero ab his ⊖ibus volatilibus oleosis paroxysmus exasperatus fuerit, ad sistendum eum ∽ ⊕i dulcis usurpetur, qui hunc impetum in corpore excitatum figit & sistit.

Quando occasione dulcium excitatur paroxysmus, talibus in specie amara, v. g. decoctum absinthii, cerevisia, & vinum absinthites, in & extra paroxysmum conveniunt: item pilulæ ex castoreo & asa fœtida: conferatur Forestus *lib.* 28. *obs.* 28.

His & similibus depellitur paroxysmus. Quod si semel sedato paroxysmo metus sit, ne ex acido austero acriori facilius redeat, Martialibus ferè hoc præcaveri potest.

Extra paroxysmum autem passio hysterica, ceu alius aliquis morbus chronicus, curandus est. Opera ergo detur, ut præcaveatur ejusdem recursus, & fomes mali corrigatur & eradicetur. Præmissis digestivis usurpentur vomitoria, & remedia antihypochondriaca & antiscorbutica.

Juxta hæc conveniunt imprimis aromatica, blandis laxativis temperata. Ea ipsa ferè, quæ in paroxysmo ceu appropriata internè assumuntur, itidem post paroxysmum ad curam ipsius mali commodè usurpari possunt, imprimis eadem ferè medendi methodus atque in malo hypochondriaco pro eradicando malo extra paroxysmum instituitur. Unde communiter nodulorum alterantium vino infundendorum usus admodum proficuus est, qui præscribuntur ex carminativis & nervinis uterinis. Huc tamen omnia collimant, quod vel de alcali volatili, vel de ⊖e volatili oleoso aromatico plus minus amaro participent, vel acidum absorbeant, vel vi anodynâ plus minus conducant: hinc præter modò allegata sunt radix angelicæ, petasitidis, zedoariæ, levistici, gentianæ & similes, item cortices aurantiorum, omnia aromata. In specie sclarea est experimentum singulare paucis notum in suffocatione uterina, sive decoctum ejus sive alia ex eadem parata remedia usurpentur. Hinc melissa, rosmarinus, artemisia, salvia, matricaria, & tanacetum: hinc semina carminativa, quæ vocantur calida, cum omnibus aromatis: quibus addantur blanda laxantia, speciatim helle-

helleborus niger, & bryonia, v. g. fit nodulus alterans & laxans:

℞. *HB. meliss.*
matricar.
puleg. ã M. j.
fol. senn.
rad. gentian.
helleb. nigri ã ℥j.
esulæ præp.
costi aromat. veri ã ʒiij.
zedoar.
⊖ ♀i ã ℥ß.
Incis. & contus. includ. *nodulo.*
D. S.
Eröffnender Mutter-Püschel.

Juxta quæ etiam Martialia admodum solent esse proficua pro more aliorum affectuum chronicorum & hypochondriacorum, sine Martialibus vix curabilium, utut ⏦ ⊖ ✱ci succinatus, similiaque volatilia ad gtt. 30. simul vesperi tempore somni, assumi possint. Quæ ipsa Martialia etiam curativè in ipso paroxysmo, præsertim in iis, quæ volatilia non æque ferre possunt, etiam sunt egregia, quæ inter eminet ⊖ ♂is compositum mulieribus hystericis admodum conveniens, qualia ex supra dictis de cachexia, de malo hypochondriaco jam nota sunt; uti etiam alia appropriata plus minùs absorbentia.

Cum his usurpanda sunt blanda laxativa: pro quo scopo Helvetius *in Dir. Med. pag.* 116. laudat infusum sennæ & rhabarbari, cui addenda sit ʒß. pulveris secundinæ humanæ. Aliàs pilulæ hieræ cum agarico, cum myrrha & castoreo acuatæ, item pilulæ fœtidæ communes ad ℈j. (vid. Riverius *l. a.*) addito ☿io dulci, pro expurgandis talibus mulieribus conducunt. Verùm in talibus hystericis laxandis duo consideranda:

1. Quod in earum malo confirmato, ubi nempe crebrius recurrunt paroxysmi hysterici, aut difficiliùs sopiuntur, adsit simul pituita vitrea acida, h. e. mucus viscidus, specifico acido austero sapore inquinatus, primas vias occupans.
2. Ut blandis tractentur laxantibus, quia alias paroxysmus redit, & in talibus facilis est dysenteria, si acrioribus stimulantur purgantibus. Ergò saltem blandè stimulantia cum salinis acuata usurpentur, aut purgantia blanda beneficio gummatum propinanda sunt.

Ad præcavendum paroxysmum & dysenteriam purgantibus quoque opiata admisceri possunt.

Præter hæc dicta tàm in quam extra paroxysmum ulterius conducunt ℞ uterina Mynsichti, item ejusdem extractum *specificum uterinum.* Riverii pilulæ præservativæ à paroxysmo similiter conveniunt, factæ ex castoreo, asa fœtida & laudano opiato.

SECTIO IV.
De
VIRI ADMISSIONE LÆSA.

FOemina quæcunque, quæ cum mensium fluxu ad generationem quasi se habilitat, & cui pruritu Venereo titillant genitalia, à viro præstanti satisfactionem desiderii recipit per debitum congressum, seu potiùs per debitam in congressu admissionem. Læditur hæc viri admissio vario orificii uteri externi, & vaginæ uterinæ vitio, vel nimis clausæ, aut nimis strictæ, aut angustæ, vel nimis patulæ; seu denique impedita est admissio hæc in affectu, qui vocatur vulgò procidentia uteri, & in inflammatione atque exulceratione uteri.

CAPUT I.
De
Vaginæ Uterinæ Angustia.

QUoad nimiam angustiam seu clausuram uteri, hæc est vel naturalis, vel præternaturalis: Naturalis, de qua suprà dictum: Præternaturalis verò, quæ est hujus loci.

CAUSA.

Fit à coalitu vulneris, rupturæ, erosionis &c. inconcinno, per quem aut vaginæ uterinæ parietes justo arctius conglutinantur, aut excrescentia carnea meatum hunc occludit, cujus exemplum videbit. in Wieri *Obs. pag.* 114. Plures causas, utut infrequentiores videb. in Roonhuysio *pag.* 114. *&* 118. nec non Wiero *pag.* 99.

CURA.

Nimia angustia subinde repetito coitu solet curari. Optimum aliàs remedium est, ut recipiatur rapa exsiccata debitæ magnitudinis, quæ immittatur sinui pudoris, & ita per diem relinquatur; intumescendo enim clausuram laxiorem facit: sin minùs id fiat, per speculum uterinum dilatanda venit. Si verò clausa sit vagina nimis, methodo chirurgicâ

gicâ curâtur. Ast si vagina uterina forsan coalescat post excoriationem aut exulcerationem, malum difficile est, & citra sectionem non potest curari; quæ tamen etiam maximè dubia est.

CAPUT II.
De
Procidentia Uteri.

UTeri procidentia vocatur ita, quia communiter putant, quod uterus extra situm suum naturalem fermè progrediatur, exeat, & ita per pudenda propendeat, ita, ut procidere observetur corpus quoddam rotundum colore carneo, in medio perforatum, nunc magis nunc minus. Verum illi sanè errant, quamvis illam communem opinionem defendere conetur Graafius *de Part. mulier. Generationi inservient. cap.* 11. argumentis tamen maximè imbecillibus. Nam si jam consideramus firmam istam uteri connexionem circa os sacrum cum intestino recto ac partibus vicinis, item per membranas (quibus ligamenta ejusdem lata laxè connectuntur per firmam cum lumbis connexionem) sanè per se patet, uterum planè esse immobilem, & omninò impossibile, ut talis fiat uteri prolapsus, à causa sc. interna, sed necesse est, ut semper concurrat insignis violentia externa, atque ita sit potius uterus protractus, quàm uterus prolapsus. Evenit hæc protractio interdum in partu difficili, dum obstetrices sæpè malè tractant mulieres parturientes & puerperas: fit itidem hoc à nimis valida & violenta secundinarum, utero interdum adnatarum, extractione, cum quibus simul & uterus tandem necessario foras extrahitur, & violenter à situ naturali divellitur. Id quod tamen fieri nequit citra ingens vitæ periculum, ita ut tales mulieres propter vasorum ruptionem & lacerationem partium, ut & inflammationem gangrænescentem, vix ac ne vix quidem salvari possint. Exemplum tale recenset Bartholinus *Cent.* 2. *Hist. Anatom.* 91. ubi habet uteri extractionem cum secundina lethalem: videatur itidem Hildanus *Cent.* 4. *obs.* 60. ubi etiam habetur uteri extractio propter violentam secundinæ tractionem. Plura videb. in Berengario, Diemerbroeccio *Anat. lib.* 1. *cap.* 24. Carpo *Isagog. Anat. pag.* 25. Mauriceau *de M. M. lib.* 9. *cap.* 6. *Obs* 76. & Primerosio *de M. M. lib.* 2. *c.* 15. Affectus autem iste, qui vulgò nomine procidentiæ seu prolapsus uterini venit, minimè utero propriè sic dicto competit, sed tantùm vaginam uterinam afficit, utero semper in situ ac constitutione sua naturali permanente: ac ob id à modernis genuino nomine prolapsus sinus pudoris rectè vocatur, fitque duobus modis:

1. Quando vagina uteri tota nimis relaxata aut extensa propendet foras, quod interdum fit in partu difficiliori, aut improvida obstetricis manu; vid. Roonhuysius *Obs. Chir. lib.* 2. *pag.* 91. in quo nimis laxatur, extenditur & distenditur vagina uteri, ejusque imprimis membrana interna rugosa: post talem enim difficilem partum facilè evenit, ut non rarò duos digitos latos globosè extra genitalia propendeat, ac in medio sui foramen exhibeat, quod falso pro uteri orificio interno veteres habuerunt. Quod si etiam ab alia quacunque causa, vel interna vel externa, relaxata, aut nimis extensa, & in naturali tono vitiata fuerit ista vaginæ interna membrana, facilè citra uteri affectionem, vel in situ mutationem foras propendere, vel in labiis pudendi hærere, vel ulteriùs plus minus procidere potest.
2. Etiam fit prolapsus uteri, quando rugæ vaginæ uterinæ in quadam sui parte laxatæ, aut excesæ, aut erosæ nonnihil, sanguine vel aliis humoribus repletæ, successivè in tantum à naturali tono relaxantur, ut pedetentim extra vulvæ labia propendere incipiant, ita, ut tandem repræsentent corpus amplum, rotundum, angusto collo annexum; quod collum ulterius intra sinum pudoris se abscondit. Corpus propendens istud interdum in tantum augetur, ut tandem ad capitis infantis magnitudinem quoq; accedat, & interdum ad genua usq; propendeat; imò interdum alteratum ab aëre externo, vel humoribus, tandem ulceratur, & graveolentem fœtorem exspirat, & pondere suo ac situ dolorem molestum, pariter & impedimentum in progressu, mulieribus affert.

CAUSÆ.

Causæ hujusmodi protuberantiarum, quas uteri procidentiam dicunt, sunt sæpius internæ, ut plurimum post hæmorrhagias uteri nimias, à sanguine serosiore, aut post diutius continuatum fluxum album, oritur, dum laxatis fibris aut membranis, rugas vaginæ constituentibus, hæ successivè sanguinem aliosque humores colligunt, coacervant, tandemque in tale corpus successivè augentur. Humores isti conclusi successivè corrupti putredinalem tandem acorem contrahunt, sicque in ulcera fœtida corpus proprium exedunt. Quod si tandem superveniente gangrænâ propendens moles abscindatur, tùm uterum prolapsum, vel integrum ulceratum, citra vitæ periculum abscissum esse & abscindi posse,

posse, veteres jactitarunt: & cum tactu intus inæqualitatem quandam repræsentet propendens tumor, testiculos vel similia corpora in utero inverso latere putarunt: quæ tamen omnia veterum asserta de utero propendente sufficienter refellit modernorum experientia Anatomico-Chirurgica, in specie Roonhuysen *Obs. P. 1. pag. 91.* & Job van Meeckern, qui in *Observat. Medico-Chirurg.* 51. §. 2. *pag.* 310. *sequ.* & *in Append. c.* 14. *pag.* 491. elegantibus observationibus docet, post mortem mulierum, quæ cum aliis affectibus variis complicatis lethalibus, & procidentiâ sic dictâ uterinâ insigni laborarunt, post factam corporis apertionem in talibus uterum verum naturali suo loco & situ constitutum fuisse, & id quod propenderit, solum in vagina uterina relaxata, aut ejus aliquot rugis nimis protensis fuisse, adeò, ut aliquando ingentem talem procidentiam post convenientem in parte sui angustiore, seu collo ligaturam Chirurgi absciderint & relicto filo in loco abscissionis intus reposuerint, post mortem mulieris aliquot dies postmodum evenientem, repererunt filum parti cuidam laterali in collo seu vagina uteri, ubi relaxatæ quædam rugæ collum istius tumoris constituunt, fuisse annexum, utero in situ naturali laudabiliter constituto. Occasio excrescentiæ talis ferè esse solet læsio quædam in interiore vaginæ superficie, excoriatio aut exulceratio in locis hujusmodi membranosis. Conf. hîc Meeckern *l. a.* item Roonhuysen Heil-Cur *lib.* 2. *cap.* 49. Bartholinus *Cent.* 2. *Hist.* 58. Salmuth *Cent.* 1. *Observ.* 44. Kerkringius *in Spicileg. Anat. Observ.* 53. qui refert exempla sarcomatum, nunc in orificio uteri interno natorum, nunc propendentium ex vagina uteri, quæ pro utero prolapso habita sunt. Sic in M. A. N. C. *Ann.* 2. *Obs.* 121. *pag* 199. prostant exempla excrescentiæ fungosæ vaginæ, uteri prolapsum mentientis.

DIAGNOSIS.

Quod ergo attinet diagnosin hujus procidentiæ sic dictæ uterinæ, duplex solet esse gradus: nempe vel saltem ejus descensus, vel ejusdem prolapsus: moles enim foràs propendens vel adhuc est in labiis, vel circa labia pudendi, & hoc saltem descensus uteri appellatur, tuncque apparet exiguus tumor labia pudendorum occupans, quasi extensa pellis, & simul pondus quoddam instar cujusdam ovi majoris circa labia pudendi hærentis: quod si ulterius tumor pergat, ut etiam foras propendeat, propriè prolapsus seu procidentia dicitur, atque tunc apparet tumor ovi anseris instar, modò minor, modò major: interdum habet in medio sui foramen, & tunc est vagina tota relaxata, quæ foras prominet: interdum citra tale foramen tumor est rotundus, globosus, & tunc aliquot vaginæ uteri rugæ affectæ esse solent: adest in principio imprimis insignis dolor quidam tensivus partium, quibus annectitur uterus, lumborum, hypogastrii, pudendi, & circa os sacrum, aut partibus vicinis annexis, tumore propendente violenter protractis & tensis: interdum supervenit febris, interdum etiam convulsiones, & substantia propendens corrupta ulceratur non rarò, imò gangrænescit: postquàm aliquandiu duravit malum ob consuetudinem dolor mitigatur, & solùm ponderis molestia quædam sentitur.

PROGNOSIS.

Quoad Prognosin: Prolapsus seu protractus uteri veri, affectum pronunciat incurabilem Lindanus, utut curâ palliativâ, si non sit lethalis, intus retineri possit. Fit enim talis protractio uteri violenta non, nisi & avulsis & ruptis ligamentis latis, quorum consolidatio, aut repetita connexio, vix per artem potest perfici.

Quod verò attinet reliquas prolapsus putati differentias: descensus facilius potest curari, idque imprimis in junioribus, quàm procidentia.

Quod si dolor, febris, convulsio, aliavè gravia symptomata accedant, mortis causa esse possunt.

Quo magis id, quod prolapsum est, ab ambiente aëre alteratum, inflammatum, & gangrænâ plus minus corruptum fuerit, eò periculosius est, nec nisi manuali Chirurgi excisione curabile.

Quod si diutius malum fuerit (nam interdum per plures annos sine vitæ nocumento durant, uti observavit Morisonius *de Morbis mulierum p.* 386.) eò difficilius ad scopum optatum cura pervenire potest.

Alias sinus pudoris prolapsus per se rarò est lethalis, valdè tamen molestus, & periculosus admodum, supervenientibus ulceribus tædiosissimis propter fœtorem.

Si fit à causa interna per successivam relaxationem, facilius curari potest eò, qui fit per violentiam externam: qui verò fit per impetum obstetricis incurabilis est.

CURA.

Quod ergo attinet curam: Prolapsum sinus pudoris ex vaginæ vitio quocunque curare qui vult, sequentes tres attendat scopos:

1. Partem prolapsam convenienter in situm naturalem reponere.
2. Repositum adstringentibus commodis vel verè, vel aliis mediis palliativè, in debito situ firmare.

3. Quod

3. Quod si vel reponi nequeat, aut alterata, aut jam corrupta & ulcerosa, aut etiam jam gangrænosa substantia propendens fuerit, abscissione totaliter extirpari debet. Excrescentia verò quælibet eradicanda venit, idque omnium optimè ferro.

Repositio fieri debet citò, partim ne alteretur ab aëre vel urina, partim quia sic faciliùs curari potest. Mulier debitè corpore situetur, nempe in dorso jaceat elevatis cruribus, & constrictis natibus, ut ita commodius intrudi possit: Quo facto, manuum ope linteum fotui ex aromaticis blandè discutientibus intinctum circumvolvatur digitis, & interiora versus blandè substantia eminens intrudatur, atque in situm naturalem reponatur: postmodum ægræ quies injungenda est. Ante repositionem autem, imprimis si alteratus & relaxatus nimis fuerit tumor propendens ab aëre, commodè fotus aromatici confortantes & appropriati usurpandi sunt, quorum ope denuò restituitur uterus: v. g. fiat fotus ex rore marino, salvia, absinthio, &c. decoctis in vino, aut vini & aquæ partibus æqualibus, aut ▽ ferrariorum: Item fotus ex decocto allii in lacte, quod Joël commendat: aut coquantur folia & baccæ lauri, menthæ, flores sambuci, ac summitates artemisiæ, in vino adstringente: quo fomento humido, tepidè cum linteis applicato, aliquandiu fomentetur sinus pudoris prolapsus, ut partim tumor propendens, partim labes contracta corrigatur. Hinc pro scopo repositionis & firmationis conveniunt omnia alia remedia, quæ in ano prolapso, item quæ in hernia intestinali, dicta sunt. Communiter suaveolentia naribus, fœtida tumori propendenti, applicant, persuasi de antiquata opinione, uterum, ut talem, delectari suaveolentibus, quibus ut vicinior sit, sursum repat. Aliàs ubi repositio est difficilior, singulare experimentum est Helidæi suffitus institutus ex stercore bubulo siccato, cui adhuc præstantior, & ab omnibus decantatum experimentum, est suffitus pellis anguillæ salitæ, in fumo exsiccatæ & pulverisatæ, ex qua, carbonibus imposita, fumus vulvæ per tritorium excipiatur; suffitum enim præbet excellentissimum ad repositionem uteri. In defectu hujus quibusdam experimentum est ovum gallinæ putridum, quod, rupto cortice ipsius, panno subtili vel lanâ exceptum immediatè tumori propendenti applicatur, & mirè confert ad reponendum prolapsum sinus pudoris. Est experimentum Foresti, Stœckeri, & aliorum. Quidam laudant pro hoc scopo inunctionem regionis ossis sacri & circa os coxendicis pinguedine ursinâ, aut erinacei, item applicationem emplastri magnetici contra herniam: Sed an hæc tantum valere possint? dubito. Jubent quidam pro utero reponendo, ut mulier terreatur; quia sic ferè spontè retrahatur sinus: nempe ut Chirurgus, vel Medicus, ferrum candens ipsi tunc manu ostendat, ac stimulet, quasi vellet uterum eo tangere; sic enim, muliere terrefactâ, introcedere, uti ex Castro refert Sennertus *lib. 4. Prax. pag. 95.* Zacutus Lusitanus, & ex eo Riverius *in Praxi*, terrorem per mures vivo filo alligatos per mulieris crus sinistrum discurrere permittunt. Quidam cucurbitulas majores cum flamma inguini, umbilico & sub mammis apponunt.

Repositus sic sinus prolapsus firmandus & retinendus est, vel verè, vel palliativè: verè remediis convenientibus adstringentibus, tam in- quam externis: Nam & internè vulneraria adstringentia, & ex iis parata decocta à quibusdam usurpantur, quæ fiunt ex herniaria, pilosella, polygono, radice symphyti, nuce cupressi, betonica, tormentillâ, & similibus.

Cum etiam flatus intestinorum, turgescentiâ suâ stimulantes alvum, malum exasperare, & ad recidivam disponere possint; propterea crebriorem usum seminis anisi & fœniculi convenienter suadet Poterius. Addantur etiam semina 4. calida majora decoctis vulnerariis, ut præcaveatur flatuum nimius proventus, ne quodammodò denuò protrudatur substantia modò reposita.

Prolapsui sinus pudoris per externa fomenta adstringentia, nunc sub forma injectionum, nunc fomentorum vulvæ extrinsecus applicandorum, nunc suffituum modò laudatorum, nunc pessi ex lana carminatâ hujusmodi decoctis adstringentibus intincti applicantur. Parantur talia fomenta ex adstringentibus alias cognitis, v. g. ex gallis, foliis quercus, myrti, prunorum sylvestrium, ex equiseto, alchimilla & millefolio, corticibus granatorum, sumach, & similibus, quæ decoquuntur in ▽ ferrariorum: quibus etiam potest addi parum aluminis, eo nempe in casu, quando partes non sunt excoriatæ aut exulceratæ, & quando sunt indolentes; alias talia acria intermittenda sunt: e. g.

℞. *Rad. symph. maj.* ℥j.
gland. no. vij.
malicor. ℥ß.
alum. ℥j.

Coqu. in vino rubro ad medias.

D. S.

Anhaltende Behung.

Hoc ipso decocto fomentetur sinus pudoris, & etiam pessus ex lana vel spongia hoc ipso ebria immittatur, ut eò melius firmetur.

Præterea decoctum aluminis aut musci quercini pro fotu, aut etiam pro injectione in vaginam uterinam, commodè usurpatur. Decoctum etiam gallarum in ▽ ferrata, utero injectum, ceu admodum proficuum laudatur: Si in forma pessorum & globulorum usurpentur, cauti simus, ne pessi tales nimis magni sint & irritent vaginam uterinam; metus enim est, ne excitetur fluxus albus, qui tunc solet malum subinde exasperare. Radix & folia urticæ contusa, & instar cataplasmatis imposita conferunt. Præterea non incongruum est, ut continuentur suffitus ex stercore vaccino aut equino. Item ex pelle anguillæ aliisque similiter fœtentibus. Loco horum ex aceto, succino, thure, mastiche, gummi juniperi, & similibus forsan magis sunt proficui. Hinc pinguedine ursi inungatur regio ossis sacri, item regio pubis. Quidam ceu singulare laudant, si sumatur chrysanthemum Peruvianum, quod vulgò vocatur flos solis, qui coquatur, & decocto pars benè fomentetur, quo facto regio dorsi lumbaris cum axungia seu pinguedine ursi inungenda, ut firmetur tumor uteri prolabens.

Quibus placent, possunt applicare emplastrum regioni umbilicali & hypogastricæ, ita ut pubem versus pertingat, aut ossis sacri, ex opoponace, galbano, tacamahaca, & similibus, aut etiam ceratum ex solo galbano. Alii præscribunt tale emplastrum:

℞. *Olibani,*
mastich.
opoponac.
galbani
serapini
terebinth.
styrac. liquid.
pic. sicc. ā p. æqu.
ceræ parum.
Fiat Emplastrum.

Hoc posterius circa lumbos, & anterius circa pubem imponendum pro firmando prolapsu.

In malo graviore, aut inveterato, aut sæpius recidivante, thermarum usus est optimus. Conf. M. A. N. C. *Ann.*6. *p.*89. *&* 7. *obs.*57.

His si nequeat denuò firmari propendens tumor, palliativè firmetur, & intrudatur in vaginam uterinam globulus cereus, & gestetur; vel factus ex subere, cerâ candidâ; aut massa emplastri, facta ex cera, colophonia, gummi elemi & similibus obducto: qualium globorum, aut rotundorum, aut oblongorum, aut pyriformium, optimam descriptionem & delineationem videbitis apud Rhumelium, & imprimis in Morisonio *de Morb. mulier. lib.*3. *c.*5. *Part. l.*23. *cap.*41. Sculteto *lib.*22. in Hildano *Cent.* 4. *Obs.* 61. Hi globi immittendi exactè respondeant amplitudini vaginæ, ne nimis parvi procidentiam non impediant, nimis verò magni vaginam non irritent, aut nimis dilatent, & ad fluxum album stimulent; unde commodius erit, subligaculis idoneis pessum firmare. Consultum autem est, ut in medio sint perforati, & instructi filo, ut partim mensibus concedatur transitus, partim verò, ut pro lubitu possint extrahi, quando libuerit, in specie, si forsan maritus ingressum moliatur; sic diu supervivunt sine molestia, quin imò concipiunt & pariunt: extra tempus aut congressus semper debent gestari hi globuli.

Putant vulgò, hos globulos intrudi in uterum, quod impossibile, sed hærent tantùm in vaginæ summitate; nam replendo exactè laxitatem, & simul hinc propendentem tumorem impediunt & fulciunt: Cavitas enim uteri tàm parva est, ut impossibiliter possit capere, aut si capiat, non possent tàm facilè extrahi & reponi hi globuli. Loco globulorum Sennertus facit mentionem annulorum sinui pudoris intrudendorum, quibus similiter prolabens tumor superius retinetur. Hi similiter nullo modo ad uterum pertingunt, sed rugas saltem vaginæ distentas & laxatas, inde egressum molientes, firmant & fulciunt, & ita malum palliativè curant.

Quod si verò excrescentiæ sint, aut saltem tumor ex relaxata una alterave vaginæ ruga, aut sinus pudoris prolapsus sit, alteratus ab aëre, & vel corruptus vel ulceratus, in tali casu optimum est, ut radicitus abscindatur: quod fit sine periculo, injectâ prius ligaturâ cum filo; hinc instar ulceris curetur, vid. Paræus *lib.* 23. *cap.*41. & Roussetus *de Partu Cæs. cap.* 4.

CAPUT III.

De *Inflammatione Uteri.*

CAUSÆ.

UTeri inflammationis causa proxima, sicut omnium inflammationum, est sanguis intra poros uteri stagnans.

Causæ remotæ & occasionales frequentius sunt coitus nimius, aër frigidior post menses, aut mox à partu admissus, partus difficilis, contusiones & lacerationes uteri à partu difficili, & vulnera, vid. Forestus *lib.* 28. *obs.*42. nec non menses & lochia intempestivè suppressa.

DIAGNOSIS.

Cognoscitur, & à vicinarum partium inflammatione distinguitur per tumorem, æstum, dolorem tensivum & gravativum genitalium, inguinum, hypogastrii & umbilici, qui post immissum digitum in genitalia auge-

augetur, & interdum ad coxas, spinam dorsi & scapulas usque extenditur; unde propter diaphragmatis compressionem & pleuræ consensum, suffocatio imminet: percipitur simul fervor, unà cum orificii interni duritie & retractione: vagina uteri fit rubicundior cum venulis turgidioribus, menses & lochia supprimuntur, mammæ quasi inflantur & dolent, adestque simul nunc alvi, nunc urinæ suppressio: conjuncta est febris ardens continua, interdum lipyria cum siti, linguæ ariditate, cephalalgia & delirio, convulsionibus: de quibus vid. Hippocrates *lib.* 2. *de Morb. mulier. t.* 20. 54.

PROGNOSIS.

Inflammatio uteri malum satis periculosum est, quæ, imprimis ejus fundus, facilè in gangrænam abit: vid. Hippocrates *Aphor.* 43. & Hercules *de Saxonia Prælect. P.* 3. *p.* 208.

De cætero tutius est, quando inflammatio hæc discutitur, quam suppuratur; quia suppuratione abscessus, si ad cavitatem abdominis pertingat, novum periculum excitat; quia pus per inguina rarius evacuatur, uti hoc Benedictus *de Curat. Morbor. cap.* 5. annotavit; aut per alvum expurgatur, quod observavit Rhodius *Cent.* 2. *Hist.* 89.

Denique uteri inflammatio interdum in scirrhum degenerat, qui affectus difficilis satis est, & urplurimum hydropem conjunctum habet: quo præsente, doloris & ardoris & reliquorum symptomatum remissione tumor, renitentia & gravitas hypogastrii, atque crurum remanet.

CURA.

Quoad curam: In primo inflammationis principio revulsionis causa venæsectio instituatur in brachio, & altero die interjecto clystere in malleolo: vid. Sennertus *lib.* 4. *P.* 1. *S.* 2. *cap.* 13. & Hercules *de Saxonia l. a. p.* 208. Post clysteres applicentur temperati, emollientes & resolventes, ex lactuca, malva, violaria, floribus chamomillæ, sambuci, verbasci, in ▽ ♃æ decocti, & cum electuario lenitivo, syrupo rosarum solutivo atque ⊕o injecti. Ratione alvi evacuandæ usurpetur decoctum tamarindorum vel passularum minorum, cui infusa folia sennæ cum cremore ♀i ad imitationem Timæi.

Externè fotus aut cataplasmata resolventia & anodyna, qualia parantur ex malva, althæa, pulegio, artemisia, meliloto, floribus verbasci, chamomillæ, in ▽, vel simplici, vel ♃æ, aut cum vino coctis, pectini applicentur in incremento, & statu morbi continuanda: sicut etiam emplastrum de galbano crocatum & reliqua resolventia usurpari possunt.

CAPUT IV.

De *Uteri ejusque vaginæ ulceribus.*

Interdum uterus ejusque vagina exulceratur.

CAUSÆ.

Causæ horum ulcerum sunt vel internæ, ut lochia retenta, & inflammationes suppuratæ, sordes intra rugas retentæ, fœtus & mola corrupta, gonorrhœa maligna, fluor albus nimis acris, aliorumque humorum acrium diuturnior affluxus; vel externæ, ut frequens & violentior coitus, vaginæ attritio, partus difficilis, &c.

DIAGNOSIS.

Ulcera hæc cognoscuntur nunc solis oculis, nunc vagina uteri per speculum uterinum distenta; vel si profundiora & in ipso utero fuerint, ex dolore & mordicationis sensu, & quidem molestiore, si partes hæ contrectentur, v. g. in coitu, vel acrioribus injectis.

Signa hæc confirmant fluor albus, retentio lochiorum, & acriorum applicatio, excretio purulenta, ulcus vesicæ propinquius, mictio frequens, ardor urinæ, & si posterior pars vaginæ affecta, tenesmus: quibus tandem febris symptomatica lenta supervenit, cum crebris horroribus & lipothymiis: vid. Hippocrates *lib.* 1. *de M. M. t.* 88.

PROGNOSIS.

Uteri ejusque vaginæ exulceratio semper est periculosa; ulcera enim horum difficilius consolidantur, & in fistulas plerumque degenerant, tandemque hydropem excitant, imprimis si ulcera fuerint majora.

In vetulis, & quibus major humorum affluxus, difficilius curantur.

Ulcera ipsius uteri, etiam post inductam cicatricem, mulieres reddunt steriles, vid. Hippocrates *l. a.* utut Primerosius *l.* 2. *c.* 12. & Roussetus *de Partu Cæsar. cap.* 4. testentur, quasdam post enormiora ulcera concepisse.

CURA.

In cura habenda est ratio causarum & symptomatum: unde ulcera à causa externa, v. g. coitu violentiore, solis conglutinantibus tractanda: ubi humorum acrimonia peccat, hæc corrigenda & vacuanda. Ante omnia dolor mitigandus, pus & reliquæ sordes acriores detergantur.

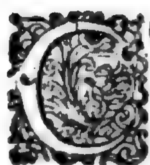
Internè conveniunt vulneraria mundificantia, e. g. Decoctum summitatum hyperici in cerevisia vel sero lactis, quocunque tempore bibitum; vel

℞. HB. *heder. terr.* m. j.
plantag.
sanic.
summ. hyperic. ā m. ß.
ras. C. C. ʒiij.
Coq. in s. q. ▽ simpl.
Colat. ℥viij. adde
syr. corallior.
de symph. Fern. ā ℥j.
M. D. S.
Mutter-reinigender Wund-Tranck.
De quo quater in die bonus haustus cum gutt. 3. vel 4. balſ. ſulph. hauriendus.

Convenit quoque elixyr proprietatis, manè 30. ad 35. gutt. à meridie liqu. ♂is ⊖ar. ad 25. gutt. Externè conveniunt injectiones uterinæ ex decoct. summitat. hyperici & florum verbasc. c. ▽ ♃æ: Item

℞. *Lact. chalyb.* ℔j.
tereb. c. vitello ovi sol. ℥ß. ad ʒvj.
mellis rosat. ℥j.
Misc. S.
Reinigende Einsprützung.
Sæpius vaginæ uterinæ injiciatur pro ulcere mundificando & consolidando.

SECTIO V.
De CONCEPTIONE LÆSA.

Conceptio læditur quatuor modis:

1. Quando est falsa, ita ut mulier quidem se æstimet gravidam, cum tamen non sit: quod fieri solet in inflatione uteri; item in hydrope uteri.
2. Imminuta, ita, ut sit vel nulla, vel admodum rara in sterilitate.
3. Quando est aucta, & copiosi fœtus concipiuntur, gestantur, & excluduntur una vice.
4. Quando est depravata, ut est in mola.

CAPUT I.
De *Conceptione falsa.*

ARTICULUS I.
De *Uteri Inflatione.*

HAs inter conceptiones falsas, quæ sæpissimè mulieres fallunt, est uteri inflatio, seu insignis ejusdem intumescentia à flatibus, in cavitate uteri collectis. Dubitant autem Practici quidam: an possint contineri flatus in uteri cavo? sed utique verum est, quia quædam post remedia copiosos flatus ex utero emiserunt. Uterus ergò inflatus intumescit, & non tantùm tumor abdominis, non secus ac in gravidis, sensim sensimque augetur; sed menses etiam simul supprimuntur, aut parcius saltem nonnihil fluere solent; quin & lac in talium mammis genitum observatum fuit; unde tandem tales mulierculæ se gradidas firmiter credunt. Interim tamen nihilominus interdum fit, ut ultra solitum partus tempus ad annum integrum, imò ad biennium, se utero concepisse ita sibi videantur, & postmodum vel medicamentis, vel supervenientibus doloribus parturientium, aut etiam interdum sine his, excludant ex utero solummodò aliquos bombos & flatulentias, subsideatque denuò venter. Unde hic affectus etiam à quibusdam mola ventosa seu flatuosa appellari solet. Interdum verò sine manifesta talium flatuum eruptione impetuosa sensim & insensibiliter omninò flatus exhalant, venter subsidet. Vid. exempla in Gabelchovero *Cent.* 1. *Cur.* 25. Hœchstettero *Decad.* 6. *observ.* 4. **Welsch im Hebammen-Buche** *pag.* 580. Sennerto *de Morb. Mulier. lib.* 4. *Part.* 1. *cap.* 10. M. A. N. C. *Ann.* 6. *Obs.* 45. & Hartmanno.

C a u s a.

Inter causas hujus inflationis, quâ mulieres sæpius decipiuntur, primaria & frequentissima est susceptio aëris frigidi externi in uterum, idque imprimis post partum aut abortum, intra aut post menses, post usum balnei, &c. quales historias videbitis in Foresto *lib.* 28. *observ.* 38. & 39. atque Salmuth *Cent.* 2. *obs.* 57. Dum enim citò nimis aëri externo se exponunt mulieres, non benè circa genitalia munitæ, subinde in tantum inflatur uterus, ut quasi denuò fœtum gerere videantur: quod si fiat, ut simul supprimantur lochia, dolores acerbi & crudelissimi totum abdomen cruciantes sunt conjuncti: imò etiam interdum, si post peractum debitum lochiorum fluxum in secunda post partum septimana mulier audacius paulo aëri libero se exponat, ventus in utero nondum perfectè clauso, sed adhuc connivente, susceptus, in loco isto calido uberiore dilatatione turgescit, & tandem talem uteri & abdominis tumorem & distensionem successivè infert.

infert. Rarius enim à causa interna citra talem causam manifestam externam accidit talis uteri inflatio, & ferè sequitur conceptionem falsam, videturque fieri occasione geniturae maris, sine conceptione in utero contentae, seu vix solet observari, nisi forsan parvus quidam uteri hydrops conjunctus, aut ejus principium flatuum copiam simul inducat; cum alias pura talis inflatio citra ullum materiae concursum aut collectionem rarius reperiatur; attendendum tunc simul ad primas vias, & digestionem ibidem peractam, circa quam ferè flatuum proventus copiosior observari solet.

DIAGNOSIS.

Quod ergo attinet signa hujus inflationis uterinae, tunc intumescit quidem successivè uterus. Verùm non praecisè prominet in medio abdominis, sed potius in omnes dimensiones abdominis se expandit; & cum contentà flatulentia nunc augeatur, nunc imminuatur, nunc magis sese expandat, nunc minus, etiam uterus nunc plus nunc minus turgidus & extensus apparet. Adest praetereà simul vitium quoddam in hypochondriis & stomachi digestione, dum circa ista loca flatus & borborygmi copiosiores non raro persentiuntur. Praetereà insignis tensio dolorque tensivus uterum occupat, adeò, ut dum tumor premitur, exinde doleant mulierculae propter nimiam distensionem: quin & nullus motus foetus, aut similis in talibus percipitur subjectis, & quando foemina se volvit in hoc vel istud latus, uterus eò non volvitur, sed manet in loco.

In hac inflatione uteri considerandum est, ut probè distinguatur à conceptione vera: ob id probè observanda sunt omnia indicia & signa, in specie causae antecedentes, ex quibus aliàs concludere potest mulier, se esse gravidam, quorum uno alterove absentibus, inflationis saltem suspicio oboritur. Et quidem distinguitur in eo, quod

1. Flatus, cum nunc minui, nunc augeri, nunc magis dilatari, nunc magis condensari, nunc plus minus distendere partem inflatam soleant, uterus etiam vi eorum elastica nunc plus minus intumescere, aut detumescere videbitur: secus ac fit in vera ingravidatione, ubi tumor aequalis est, successivè excrescens.
2. Quando observat mulier medio gestationis tempore motum aliquem, sedulò attendendum: an motus sit genuinus ex foetu, nec ne? Nam utut palpitationis aliquis sensus, si abdomen fortius manu comprimatur, percipitur, isque ex flatuum saltem impetu oritur, praeterea quoque distensus ac instar tympani, vel vesicae protuberans magis videtur uterus, quàm revera à foetu contento fieri assolet: vid. M. A. N. C. *Ann.* 1. *Obs.* 1. *p.* 14. Ad haec
3. In uteri inflatione distensio abdominis est multò major, quam in legitima gravidatione: econtra pondus est minus, quam in legitima conceptione, & vulva minus gravata, minusque pressa sentitur. Interdum, sed rarius, manu percussus venter instar tympani, & sonitum edere videtur, verum in conceptione moles est minor, & in specie pondus est majus: uterus & abdomen compressa primò cedunt, sed successivè attolluntur iterum.

PROGNOSIS.

Quod attinet Prognosin: Inflatio uteri per se rarò aliquid periculi infert, cum interdum vel sponte cesset: sin verò mox à puerperio contingat, & impediat mensium vel lochiorum fluxum, per accidens solet gravissimos in utero dolores & alia mala excitare, & tunc res est satis periculosa, quicquid Sennertus aliique contradixerint. Vid. Forestus *lib.* 28. *Observ.* 28.

CURA.

Quod ergo attinet curam: Flatus uterum distendentes ejiciendi sunt aperto uteri orificio interno, & discutiendi. Cum verò frequenter simul adsint signa vitiatae in stomacho digestionis, & oborientium hinc copiosiorum flatuum, propterea haec debitis alterantibus & laxantibus stomachum & primas vias est corrigenda. Modum hujus curae videb. in Foresto *l. a. observ.* 39. & Timaeo von Güldenklee *in Cas. pag.* 203. Pro his scopis, si malum oriatur ex purgatione post partum vel menstruis actu suppressis, vena saphaena ferè incidi potest. Hinc inter remedia, quae huc conducunt, ordinariò sunt & carminativa aromatica dicta. Primatum obtinet castoreum & omnia castorina. Flores chamomillae, tàm vulgaris, quàm etiam Romanae, quacunque ratione usurpati internè & externè mirè conducunt in hoc affectu; decoctum scilicet, aut essentia, & ℴ︎ destill. sapphirinum ex his parata: Nam conducit haec chamomilla etiam egregiè in inflatione uteri mox partum, & ubi lochia suppressa crudeles minantur dolores. Addi huic chamomillae, in specie Romanae, potest pro varietate circumstantiarum etiam rosmarinus, matricaria, pulegium, salvia, &c. Decoctum calendulae florum, chamomillae, sencionis, &c. item radix helenii, zedoariae, & gentianae; semina itidem 4. calida majora seu carminativa, cum galanga & zingibere, ex quibus

bus conveniens vinum medicatum ad imitationem Timæi von Güldenklee / confici potest, macis in vino cocta, decoctum nucis moschatæ cum matricaria in vino, &c. ♂ destillatum macis, ∽ carminativus vel aromaticus Sylvii, vel de tribus D. Michaëlis, ∽ aut essentia zedoariæ, item ∽ & essentia rob juniperi cum essentia castorei crebrius usurpata, sunt egregia.

Ratione stomachi præ cæteris conveniunt remedia sassafrata, decoctum nempe ligni sassafras cum carminativis haustum, & ab omni pastu assumptum tragema, v. g. ex zedoaria & cardamomo, quibus additur elæosaccharum caryophyllorum, macis, cumini, carvi, &c. Timæus von Güldenklee *lib.* 4. *Cas.* 5. cum fructu usurpat decoctum ligni sassafras & ligni sancti cum seminibus anisi, fœniculi, & similibus carminativis, per integrum mensem, exhibendo sub introitum lecti essentiam zedoariæ.

Sed hæc & similia carminativa interna per se patent.

Hisce pro scopo blandè abstergendi purgantia amara, species hierarum, MP. de hiera cum agarico, extractum elaterii subjungenda.

Externè conducunt imprimis fotus & sacculi abdomini instrati ex chamomilla parati: in specie si fiat ex milio, & sale tosto, cui addantur postmodum chamomilla & semina carminativa: coquantur hæc in vino & aqua, & sic sacculus admoveatur regioni pubis, seu uteri extensi. Item litus cum oleo chamomillæ, castorei, lauri, &c. addi possunt. In specie præmisso insessu seu semicupio in decocto chamomillæ hujusmodi litus applicatus convenit, in lectum benè calidum immittendo postmodum ægrum, &c. Sunt qui cataplasma ex stercore caprino cum seminibus carminantibus in vino coctis paratum ceu singulare laudant. Item emplastrum de baccis lauri & gummi carannæ, malaxatum cum s. q. balsami Peruviani aut ♂ destillat. baccarum juniperi, insternatur abdomini: emplastrum quoque ex galbano & tacamahaca, malaxatum cum oleo destillato chamomillæ, vel cum oleo fœniculi, cumini, macis & carvi, expertissimum est, & quod tam à Solenandro *Sect.* 5. *Cons.* 15. & Hartmanno *Praxi p.* 27. quàm Lindano, & aliis commendatur, suffitus nucis moschatæ per infundibulum utero exceptus. Modus utendi vid. in Hartmanni *Praxi Chimiatr. pag.* 279. Convenit etiam vapor ⊖✱ci genitalibus exceptus, de quo vid. Sylvius *M. M. lib.* 2. *cap.* 21. §. 18. Aliis irritis imprimis thermæ conducunt.

ARTICULUS II.

De

Uteri Hydrope.

POst inflationem uteri non rarò etiam hydrops uteri seu tumor ejus aquosus fœminas decipit, ut se gravidas æstiment: vid. Sennertus *de Morb. mul. cap.* 11. Verùm quia de hoc hydrope uteri confusè admodum loquantur autores Practici, propterea doctrinæ melioris gratiâ distinguo hydropem uteri propriè sic dictum à mola uteri aquosa. In illo copiosæ limpidæ aquæ, rarius croceæ, in utero collectæ eum tumentem reddunt: Hîc verò liquor utplurimum nonnihil viscidus & subindè aquosus, membrana inclusus, propria, & quidem nunc unâ, nunc pluribus distinctis, coacervatus. ita ut tot vesiculas, modò majores, modò minores, repræsentet, foras excluditur; unde etiam à quibusdam hydrops uteri vesicalis appellatur. Talis molæ illustre exemplum habet Tulpius *lib.* 3. *Obs. cap.* 32. item Schenckius *lib.* 4. *Obs. de mola.*

CAUSÆ.

Verum & propriè dictum hydropem uterinum quod attinet, seu copiosam aquarum in utero collectionem & stagnationem: causa hujus sunt variæ. Antecedentes proximæ sunt in triplici differentia: nempe 1. interdum conjunctus est hydrops uteri cum conceptione & gravidatione vera, adeoque cum fœtu vero, quale exemplum videbitis in Dodonæo *Obs.* 49. *in Schol.* Primerosio *lib.* 2. *cap.* 7. Schenckio *Obs. pag.* 620. & in Hildano *Cent.* 2. *Obs.* 56. Vid. etiam Salmuth *Cent.* 1. *Obs.* 59. Talis hydropis cum gravidatione conjuncti origo est abundantia liquoris istius limpidi & albicantis seu chylosi nutritivi, sed copioso vehiculo aquoso diluti, qui pro nutrimento & augmento fœtus affluens ad uterum secernitur, qui non totus in alimentum fœtus cedens, tandem uberius congestus talem molem constituit. Unde, uti non rarò causa est, quò minus motum fœtus mater persentiat; ita, ubi copiosior congestus fuerit, ruptâ membranâ extimâ fœtum cingente, aut aliquot menses ante partum, aut in partu ipso ante fœtum, copiosius erumpit, salvâ matre & fœtu. Forsan etiam est vitium in vasis lymphaticis, quibus obstructis lympha uberius congesta, molam hanc constituit. Pro usu ergo Practico observetur, si ante partum erumpat, cautus sit Medicus, ne abortum instare, aut, ut mulierculæ clamant, molam aquosam adesse, statim existimet, quin omnia prius benè perpendat, ut analepticis matremque robo-

roborantibus potius insistat, quàm temerè quippiam inchoet. In habitioribus enim fit, ut aquæ in chorio inclusæ effluant, reliquis in corpore restantibus, quod fit sine nocumento; si verò ex amnio, abortum infert.

2. Deinde hydropem uterinum etiam interdum inferunt menses & lochia suppressa, eaque vel planè non, vel parcè admodum fluentia, vid. Tulpius *lib.*4. *obs.*45. ita ut sanguis licet primò effluxerit, materia tamen ista serosa & quasi lactea, quæ hinc succedit, remaneat, cum coërcetur; successivè congesta uterum in tumorem attollit, & hydropem constituit: cum quali hydrope subinde simul ex fermentatione retenti liquoris flatus conjuncti esse solent. In talibus hydropicis ordinariò postmodum fluunt menses, & tamen uteri tumor & abdominis remanet imò observatum fuit, quod tales denuò conceperint & pepererint, & secundò demum partu copiosè effluxerint lochia cum ventre & utero detumescente: Imò non raro fit, ut suppressa talis evacuanda materia aliò ruat, & in aliam quandam partem per metastasin congeratur, & ibi liquefiat in materiam serosam.

3. Denique observatur subinde hydrops uteri sine graviditate, rariùs licet detur, quando nempe in utero colliguntur spontè quasi & subinde à causa interna, cumque perquam tumentem & inflatum reddunt; qui tamen utplurimum ob mensium suppressionem contumacem, aut impeditum lymphæ ex utero refluxum aut simile vitium internum quoddam interdum præsupponit. Facit huc imprimis hydrops abdominis observatus ex mensibus suppressis, in quo collecta fuit materia in duplicatura peritonæi: item facit huc hydrops cornuum seu tubarum uterinarum, qualem singularissimum observat Tulpius *lib.*4. *Obs. cap.*34. Forsan intelligit hydropem collectum in alis vespertilionum.

DIAGNOSIS.

Signa hydropis uteri accuratè percenset Hippocrates *de morbis mulierum*, dum inquit: *Si hydrops uteri adnascatur, menses pauciores & parvi fiunt, & ante tempus deficiunt, imus venter intumescit, mammæ solidæ alias molliores fiunt, lac nullum habet, utut putet, se in ventre habere.* Scilicet cognoscitur imprimis hydrops uteri;

1. Ex tumore, qui primariò hypogastrium occupat.
2. Ex fluctuatione, quando tumor tangitur, aut se movet mulier.
3. Ex indolentia loci pressi, quod nullus adsit dolor seu tensio.
4. Ex insigni gravitate vulvæ seu sinus pudoris à pondere materiæ incumbentis.
5. A delapso in latus secundum motum mulieris decumbentis.

Ante omnia necesse est, ut probè cognoscat Medicus distinctionem hydropis uteri, qualiscunque fuerit, à vera conceptione; nempe ex eo ferè suspicio est, esse hydropem uteri, quando

1. Tumor aliqualiter distenditur juxta uteri & ventris amplitudinem, nec sit acuminatus, ut in vera conceptione.
2. Si mulier adultior sit, & quæ amplius non concepit, & simul sit bono faciei colore, ferè hydropem uteri innuit.
3. Si alia signa mulieris gravidæ absint, & uterus tamen intumescat, suspicio est de hydrope uteri.
4. Si decimus gestationis putatitiæ mensis sit præterlapsus, tunc etiam suspicio adest, abesse veram conceptionem.
5. Si nullus motus fœtus conveniens unquam perceptus fuerit.
6. Si mulier sub primo gestationis putatæ tempore commodè se habeat, nec alia indicia, præsertim primis mensibus familiaria gravidarum symptomata non observata fuerint. Vel
7. Si patiatur symptomata, & hæc post medium gestationis tempus non cessent, signum est, esse vel hydropem, vel inflationem uteri.

Ab abdominis verò hydrops uteri discernitur, si color faciei est bonus, sitis nulla, tumor incipit à parte inferiore, & adscendit in medio sui versus superiora, &c.

PROGNOSIS.

Si è sola contenta lympha oritur, diuturnus quidem, sed absque periculo, esse solet: Si verò liquor contentus sit pravus seu vitiosè corruptus, periculosum malum propter varia hinc inde symptomata esse solet, quod tandem ad mortem usque deducit mulieres.

Si mulier post conceptionem hydrope uteri corripiatur, fœtus intra aliquot menses ab illuvie humorum ferè enecatur, adeoque abortu rejicitur; raro enim ad legitimum partus tempus servatur.

Observandum quoque est, quod post fluxum ▽æ tandem intereant mulieres.

CURA.

Quoad curam: ubi constiterit per conjecturam, esse collectionem copiosarum aquarum in utero, considerandum est, an sint cum fœtu, aut absque eo? Si cum fœtu, parum aut nihil omninò tentandum est, sed relinquatur mulier, aut saltem blandis hydragogis sic dictis, & quasi per epicrisin evacuandum est nonnihil serum copiosum. Diuretica non sunt tuta, quia stimulant menses, & metus est abortus. Sin verò nulla suspicio sit de fœtu, sed vel molam, vel pura liquamina

mina adesse, conjecturæ sint, tunc maturè & audacter fortioribus purgantibus stimuletur uterus & partes vicinæ, ut aqua evacuetur, & sudoriferis, diureticis, & in specie remediis fortioribus fœtum pellentibus, urgeatur uterus ad excludendas aquas. Ubi verò constiterit, esse aquas, aut hydropem vesicalem in utero, necesse est, ejiciatur.

In genere eadem remedia, & eadem methodus medendi adhibenda, quæ aliàs in hydrope ascite sunt laudata: hinc imprimis purgantia conveniunt, inter quæ eminet extractum elaterii, quod cum Mercurio dulci aliquoties potest propinari. Convenit etiam radix esulæ, ejusque infusum & extractum, item radix bryoniæ ad ℥ß. in infuso, vel ejus syrupo ad ℥ß. Radix ireos nostratis in lacte coquatur, succus expressus propinetur. Item resina jalappæ, & resina gummi de Peru conducunt.

Vomitoria propter nisum, quem exserunt, ferè ab omnibus commendantur: in quorum locum acres saltem clysteres, uterum simul stimulantes, etiam injiciuntur commodè; quin & clysteres uterini purgantes.

Juxta hæc evacuantia etiam sunt usurpanda interna uterum irritantia, & excretionem contentorum sensilem promoventia, aut insensibiliter discutientia: qualia sunt decoctum nepethæ, pulegii, & cepæ albæ cum saccharo, teste Zacuto Lusitano *lib.2. Prax. Admir. Obs.* 144. Item borrax cum croco & extracto sabinæ succoso redigatur in bolum, quem commendat Riverius: Castoreum, myrrha, crocus, aromata quælibet, elixir proprietatis, rosmarinus, calamintha, salvia, &c. & ex his parata remedia plura. In fine decoctum lignorum usurpari potest; sicut ad præservationem species diacurcumæ cum vino Malvatico pro corroborando utero commendat Zacutus Lusitanus *lib. 2. Prax. Admir. Obs.* 143.

Inter externa conveniunt imprimis pessi purgantes & stimulantes.

Item injectiones seu clysteres uterini, parati ex decocto foliorum pulegii, sabinæ, calaminthæ, &c. in ▽ & ☐ humana coctis, electuario hieræ simplicis impraegnatis, injiciantur.

Præstat etiam ante horum applicationem prius balneis & insessibus ex blandè emollientibus & leniter stimulantibus fomentare uterum & genitalia ad meliorem excretionem: quibus subjunguntur litus ex oleo irino, cheirino, laurino, destillato anisi, carvi, sabinæ; vel cataplasma imponendum tumori ex foliis & radice bryoniæ, angelicæ, ireos nostratis, cum calamintha, rore marino, satureja, additis floribus calendulæ & croco; vel ex stercore caprillo, fermento & sapone, quod suadet Joël *in sua Praxi*: item emplastrum de baccis lauri, & hydropicum Augustanorum, vel de stercore caprillo cum castoreo imponi potest. Thermæ etiam ♃eæ hîc locum suum inveniunt.

Rarum est, quod refertur in Bartholini *Act. Med. Hafniens. Volum.* 1. *pag.* 194. de hydrope dextræ tubæ uteri, paracentesi curato.

Sed hæc & similia ex cura hydropis antea sunt cognita.

ARTICULUS III.
De
Hydrope Pudendorum.

PRopter argumenti affinitatem observandum est, gravidas subinde circa labia pudendorum intumescere, adeoque hydropem particularem labiorum pudendorum, nunc utrorumque nunc alterius, pati. In tali casu fotus discutiens ex ▽ calcis vivæ est egregius, teste Lysero *in Obs. Cultr. Anatom. p.* 279.

CAPUT II.
De
Conceptione imminuta & abolita.

ARTICULUS UNICUS.
De
Sterilitate.

Conceptio læsa, ita ut rara aut etiam nulla sequatur, repetito licet coitu, vocatur vulgò sterilitas.

C A U S Æ.

Hujus sterilitatis causæ tantum non innumeræ, & subindè imperscrutabiles sunt: nam ex parte viri potest esse vitium circa seminis generationem & excretionem: ex parte fœminæ vel vitium in ejusdem vel ovario non ritè generante ova; vel tubis uterinis angustis, tumore obsessis, obstructis &c. vid. Veslingius *Anat. lib.* 7. Tulpius *lib.* 4. *Obs.* 43. in utero scirrhoso, aut calloso & cartilagineo, vid. Boneti *sepulchretum lib.* 3. *S.* 34. *obs.* 4. §. 2. & Riolanus *Anthropol. lib.* 2. *c.* 32. non ritè fovente ova fœcundata, ipsique annexa vagina, in conceptus retentione aut excretione, &c. hinc est, quod sæpius, post abortum laboriosiorem fœminæ postmodum fiant steriles: quò pertinet vitium ex sanguine ad uterum non ritè distributo: item ex parte utriusque simul potest esse vitium absolutè, uti & respectivè, (respectiva est certa & requisita proportio spiritus genitalis maris ad

ad ova fœminea fœcundanda,) h. e. ut mas cum hac fœmina, generare non possit, qui tamen cum alia optimè generat, & contra potest esse, ut fœmina cum hoc mare sit infœcunda, quæ postmodum alii nupta satis fœcunda fit.

In specie tamen magis in sexu fœmineo, quam masculino causam sterilitatis propriè latere, ex eo confirmatur: quod major apparatus partium sit in fœminis, quibus variè læsis frustratur conceptus; econtrà vitium in viro sit primario unicum, & imprimis in semine lateat, ex quo vitiato generationi est ineptus: Nam membri vitia aut parum obsunt, aut facilè corrigi, aut emendari possunt. Unicum ergo vitium est in genitura maris, si aut deficiat, aut nimis aquosa ac tenuis, atq; minus spirituosa sit, id quod facilè ex congressu patet: qui si languidior sit, aut diutius cum tædio protrahatur, minus spirituosam, & ob id ferè defectuosam geniturã innuit. Hinc frequentissima causa sterilitatis in maribus est, si nimis citò Veneri indulgere incipiunt, & sub primis pubertatis annis crebrius eandẽ exercere solent; enervantur enim ferè sic testes & cæteræ partes genitales, unde postmodum minus fœcundi tales fiunt. Fœmina econtra, quæ & concipere, conceptum fovere, & tandem excludere debet, variis ac multiformibus, & ovarii & tubarum seu oviductuum, & uteri, & vaginæ, omniumq; harum diversarum partium imò totius corporis vitiis, laborare potest: Itẽ sub gestatione variis infortuniis & rerum non naturalium insultibus est obnoxia, ratione cujus conceptum potest minus commodè fovere, ac retinere. Et quidem præ cæteris internis ferè & latentibus causis in fœminis accusatur defectus geniture, qui ex modernorum hypothesi in ovulorum vel defectu, vel deficiente in uterum injectione, vel eorum ad fœcunditatem concipiendam ineptitudine, consistit. Hinc accusari solet in fœminis defectus materiæ chylosæ, ex qua albumen, ut sic dicam, seu incrementum ovi uterini, & tandem nutrimentum fœtui in utero, suppeditetur: hinc enim nutrices, aut mulieres, quæ lactant, rarius concipere solent, aut conceptum fovere. Par ratio est in nimis pinguibus, cum materia albuminis istius in supplementum pinguedinis suppeditetur, & ipsæ etiam minus fœcundæ observentur; cum nutrimentũ chylosum pro humectatione uteri ac fœtus nutrimento, in talibus ob corporis uberiorem nutritionem ferè deficiat: hinc ulcera manantia inveterata, aut fistulæ & fontanellæ uberius fluentes, massam sanguineam exhauriendo, ad sterilitatem disponere dicuntur: conf. Sennertus *l.* 3. *Prax. pag.* 946. & Hœfferus *Herc. Med.* Imò macriores etiam & aridiores fœminæ rubicundæ, &, ut vocantur, cholericæ, die gar zu hitzig seyn/ interdum minus fœcundæ esse solent, ex ovulorum partim ineptitudine ad fœcundationem, partim ex defectu albuminis ad ovum fœcundandum necessarii: Ut taceam, uterum in talibus, partesque genitales externas, minus aptè ad congressum fœcundum esse dispositas; hinc enim virgines adultiores non tàm facilè fœcundæ esse solent, utero aridiore & quasi exsucco existente, adeoque ad fomentationem ovuli minus apto. Ulterius & ipsa uteri membranosa structura vitiata, nimis laxa sc. & flaccida, & cujus imprimis orificium internum aptius minus connivet, etiam insigniter ad sterilitatem disponit, quia ovula non continere, aut sinu suo fovere solet. Et hoc observare datur in mulieribus cachecticis, fluxu albo laborantibus, hæmorrhagiâ uteri nimia ex sanguine serosiore afflictis, & similibus. Vocant hoc vulgò intemperiem uteri frigidam & humidam, aut inundationem ejus ab excrementis serosis aut piruitosis. Pertinet huc conformatio vitiosa: Sic tumores orificium uteri internum obsidentes, scirrhi orificii interni, item hujus laceratio, quæ fit in difficili partu vel abortu, mulieres reddunt steriles, quatenus impediunt retentionem ovi uterini & fœtus.

Deniq; externa quædam à quibusdam, ceu conceptionem impedientia, aut eandem jam factam tollentia, allegantur, quorum tamen fides sit penes Autores: qualia sunt, v. g. abusus borracis ante vel post conceptum assumptæ. Decoctum salicis junioris, aut aqua seu liquor limpidus ex salicibus tenellis incisis emanans, vel succus expressus, jejuno ventriculo aliquoties epotus, appetitum Venereum extinguere, conceptionem impedire affirmant: Item lapidis specularis seu glaciei Mariæ ℥j. in decocto salicis vel vino statim à coitu hausta ceu singulare experimentũ contra conceptionem commendatur: Item mox post congressum pessus ex helleboro albo cũ castoreo intrusus etiam conceptionem tollere ajunt.

DIAGNOSIS.

Signa conjugii infœcundi cognoscere res est difficillima, cujus sit vitium? maris an fœminæ? ut exindè impediatur conceptio, adeò, ut tantum non penitus sit impossibile. Equidem vitia viri, item vitia uteri externa, v. g. scirrhus uteri, ulcus, &c. facilè cognosci possunt: sed vera interna causa in muliere latens, & ista utriusque sexus ad se invicem proportio, in specie, an fœmina absolutè? an verò respectivè solum cum hoc vel isto viro sit sterilis? ut à priori cognoscatur, omninò impossibile æstimo. Probationem per suffitum, de qua vid. Sennertus *Prax. lib.* 4. *ubi de sterilitate*, cum sine fundamento sit, meritò rejicio; licet primam originem habuisse videantur ex Hippocrate *Sect.* 5. *Aphor.* 59. Item quod quidam de pesso ex melanterio utero intrudendo proponunt, hoc ceu minus certũ, aut omninò fabu-

fabulosum, arbitror. Hippocrates etiam jubet allii caput derasum in utero subdi, & si postridiè odor ad os pervenerit, mulierem ad conceptionem aptam; sin minus, ineptam fore affirmat. Amatus Lusitanus etiam recipit coaguli leporini ℥j. quod dissolutum in aqua calida mulieri in balneo existenti propinat: Quod si sentiat dolores & ventris tormina, fœcundam esse; sin minus, contra asserit. Alii pessarium ex galbano intrudunt, capite benè fumigato & circumvoluto; Si manè odor galbani ex vertice exierit, mulierem fœcundam dicunt; sin minus, contra. Borellus *Cent.* 1. *obs.* 11. observavit pilos albos in adolescentis pene repertos sterilitatem denotasse. Alii ad probandam sterilitatem recipiunt urinam mulieris, & affundunt malo sylvestri, quæ si exsiccetur triduo, signum esse sterilitatis dicunt. Nonnulli hordeum in urina maceratum sepeliunt, si eò die germinet, fœcunditatem; si minus, sterilitatem arguere putant. Alii aliis probationibus utuntur.

Equidē, quando mas emittit genituram largiter, & quando nullū adest vitium conformationis, mas absolvitur, & vitium est in fœmina, quæ mille modis potest impediri, præprimis quando adsunt conformationis vitia.

PROGNOSIS.

Prognosis, an sterilitas possit corrigi & emendari? si non impossibilis, tamen difficilis est. Certè si dependet malum à vitiis & causis manifestis, facilis est; Si verò vitia sint latentia, aut incognita harmonia & proportio in utroque sexu, cautus sit Medicus in prognosi, quia nihil potest determinari, cum in negotio adeò obscuro & dubio quoad diagnosin, etiam quoad prognosin, pariter difficultates urgeant.

In specie sterilitas, ubi uterus exulceratus, incurabilis est: Vid. Hippocrates *lib.* 2. *Prædict.* 24. *&* 34. *& l.* 1. *de M. M.* 7. *&* 11.

Alias est sine periculo, quia si non alterantur vires, ad longævitatem perducit. Habitiores verò lautâ diætâ utentes, successivè disponuntur ad morbos chronicos, quibus fœcundatio est salutaris.

CURA.

Cura, ut mulier fiat gravida, pro varietate causarū varianda est; sed quia hæ sunt partim manifestæ, partim verò valdè abstrusæ, neque huc usq; satis determinatæ, specialiter tractari non potest. In genere tamen præmissis, ubi opus fuerit, universalibus, danda sunt ante omnia aromatica blanda, quæ utero sunt amica, ut conservetur ejusdem & ovarii tonus: hinc ad promovendam conceptionem danda sunt alia, quæ ceu Venerem stimulantia alias commendantur, & quæ etiam viris propinari solent: hinc subjicienda & ea, quæ per experientiam ut cognita ad sterilitatem muliebrem remedia comēndantur; habitâ tamen semper simul ratione constitutionis, & craseos subjecti propriæ, imprimis, an macra? an pinguis? an sana? an cachexia serosa affecta fuerit mulier? ubi præsupponitur constitutio uteri laxa, & minus firma præ cæteris circa tempus mensium & post illos instituenda cura, & ad tempus continuanda; quia sic melius operantur: v. g. ante menses præmittantur universalia, totum corpus respicientia, post menses verò demum continuentur specifica utero appropriata, quæ eum in specie roborant, firmant, & ad conceptum disponunt, tàm interna, quā in specie externa: Videatur hîc in specie Platerus *in Praxi, & lib.* 1. *obs. circa finem.*

Quoad remedia ergo, observandum est effatum Lindani super Hartmannum, qui dicit: *Sterilitas si à nimia caliditate & siccitate sanguinis fuerit, optimè prodest lac; sin à nimiâ frigiditate & humiditate sanguinis, optimum est rosmarinus, & sassafras.* Et quidem posterior causa frequentissima videtur; unde etiā volatilia & aromatica imprimis talibus conducunt, quæ uterum, & ejus tonum nerveum cum ovario legitimè constitutum asservant, & virtute salina volatili roborant, hinc præter rorem marinū, qui in mulierum sterilitate corrigenda egregius est, & ejus decoctum ad methodum Zwelferi paratum usurpatur; de effectu rorismarini vid. etiam Pauli *in Quadrip. Bot. p.* 133. Confert propterea salvia, lavendula, majorana, melissa, pulegium, radix pimpinellæ, zedoariæ, galangæ, cassia lignea, macis, anthophylli, costus aromaticus, cardamomum, nux moschata, myrrha, & similia. Lignum Guajacum, præsertim sassafras, est unū, quod præ cæteris ad sterilitatem muliebrem emendandam & corrigendam commendatur, in specie, si aut ad cachexiam serosam nonnihil inclinent, aut sanguine nimis seroso turgeant. Talibus aquosioribus aut scorbuticis ad massæ sanguineæ crasin immutandam diæta sudorifera ex decocto lignorum, præsertim sassafras, cum aliis appropriatis instituenda, & sudores in conopeo eliciendi veniunt; aut secundum Hœferum *in Herc. Med.* vina medicata, præsertim infusionis ligni sassafras, item essentia lignorum in specie sassafras cum spiritu serpilli parata, copiosius & crebrius usurpata egregiè conferunt. Unde etiam ℞ coralliorum sassafrata admodum laudari solet. Nam esse ita remedia contra sterilitatem pro varietate temperamentorum immutanda, videb. in Velthuysio *de Generat. pag.* 119.

Præter dicta, quæ alterationem subjecti totius respiciunt, conveniunt etiam appropriata & specifica, tam interna quàm externa, quæ Venerem blandè stimulant, & mulieres aptas reddunt ad coitum fœcundum. Quò enim voluptuosior est congressus, eò magis fœcundantur; quod tamen non universale est, cum sine

fine sensu voluptatis quandoque etiam concipiant. Hinc scopo satisfaciunt nux moschata, anthophylli, melissa, satyrion & eryngion, item aromata, semina acria, eruca, sinapi & similia Venerem stimulantia. Inter reliqua excellunt quoque ambra & quælibet ambrata, ac moschus, etiam externè post mensium fluxum cum pessis vaginæ uteri intrusa, hinc ex frequenti ambræ usu fœminam, quatuor annos sterilem, fœcundam redditam fuisse testatur Rolfinckius *in Ord. & Meth. Sect.6.c.1.* Imprimis paranda essentia ambræ pro usu muliebri cum ∽u melissæ, hinc propinanda cum essentia rorismarini, vel essentia satyrii, vel cum ∽u formicarum. Confectio alchermes, species diambræ, &c. alias notæ, transeant. Hartmannus tanquam experimentũ comendat sal satyrii, si à ℈ß. ad ℈j. in ▽ vitæ mulierũ alba, vel vino Hispanico assumatur. Ulterius etiam in viperis singulare quid latet ad conciliandam fœcunditatem; unde viperarũ usus, earundem remedia, essentia viperina, aut in specie ⊖ volatile viperinum, non erunt frustranea, cum notum sit, quod viperarum esus mares reddat fœcundos, aut carnes pullorum aliorumque viperis nutritorum, usurpentur à Principibus ad fœcundationem, quo remedio fœcundũ se reddidit defunctus Dux Bavariæ: Brodium item, in quo carnes viperinæ decoctæ, conducit: Præ cæteris observationem curiosam & notatu dignam habet Helidæus Paduanus *in obs. p.294.* ubi in priori seculo brodio, in quo carnes viperinæ decoctæ fuerunt, una cum columba juveni, myrobalanis, floribus cordialibus, epithymo, polypodio, anetho & similibus, curavit non tantumodò mulierem leprosam à lepra, sed prætereà quoque jam quadragenariã, cum anteà semper sterilis fuisset, hoc ipso decocto tantum & sanata à lepra, & simul fœcunda facta est. Pulvis cancrorum fluviatilium blando calore balnei exsiccatorum, uti abortum præcavet, ita etiam contra sterilitatem laudatur.

Juxta hæc ulterius specificè comendantur testiculi cervæ & apri, qui fuerunt secretum Corbeji & Hartmanni, ex quibus hic parat suam essentiam contra sterilitatem, quæ cum essentia Satyrii Crollii, aut cum essentia florũ anthos, laudari solet in vino generoso vel aqua spirituosa post fluxum menstruum usurpata: Vid. *Prax. ejus Chym. c.227.* in Schenckio *obs. lib.4.* porci testes laudantur. Aliàs notum est, quod matrix suilla, vel leporina, vel cervina exsiccata & pulverisata, mulieribus sterilibus commendetur. Porrò formicæ egregium subministrant remedium. Spiritus formicarum, & ex his parata essentia uterina, additis aliis specificis appropriatis uterinis, insigniter confert, unde ▽ magnanimitatis & spiritus formicarum, vel cum hoc, aut cum spiritu rorismarini parata essentia testiculorum cervæ; vel essentia horum testiculorum propinata una cum essentia ambræ post mensium fluxum, & continuata, est remedium non contemnendum: Quò etiam pertinet essentia satyrii cum spiritu formicarum parata, & flores anthos, melissæ, radix satyrii condita, cortex aurantiorum conditus, tasura eboris cum vino rubro. Quidam commendant Electuarium, factum ex priapo cervi & tauri cum floribus stæchadis Arabicæ & melle: cui ipsi electuario convenientissimè ex formicis parata remedia addi, aut his hoc electuarium largiter irrorari potest. Alias sunt etiam, qui pulverem secundinæ humanæ ad ʒj. usurpatæ laudant.

Externè præter thermas naturales, conveniunt, præmissa debita corporis præparatione, præsertim balnea, finitâ menstruâ purgatione aliquot diebus continuanda, parata vel ex decocto aromaticorum uterinorum, vel, quod præstat, balnea, quibus incoctum cubile formicarum cum ipsis formicis, in constitutione præprimis succulenta: vid. Balneum Mynsichti contra sterilitatẽ, & Cunradi, medulla destill. Balnea ex cicuta aliqui comendant: vid. Platerus *loc. sup. cit.* sic etiam oleum formicarum volantium externè utero illitum ad conceptionem disponit. Item convenit ulterius suffitus ex appropriatis uterinis, resinis suaveolentibus & aromaticis, v.g. gummi junipeino, baccis juniperi, succino, thure, styrace, mastiche, benzoë, castoreo, gummi carannæ, animæ, & similibus, post mensium fluxum frequenter institutus. Post quem applicantur pessi uterum nonnihil expurgantes ex allio cum oleo spicæ ad imitationem Riverii parati, item pessi ex foliis matricariæ & Mercurialis contusis, & pauco oleo spicæ irroratis, qui pessi post suffitum vespertinum applicati per noctem postmodũ retineantur. Borellus *Cent. 1. obs.29.* pro secreto communicat, si mulieres steriles, modò à vitio conformationis non dependeat sterilitas, antequam virum accedant, placentulam menthastri vulvæ imponant, coronæ instar effigiatum, idque sub fine menstruarum purgationum fieri debere; uti sequenti Observatione herbæ clandestinæ potentiam ad sterilitatem arcendã mirè deprædicat. Inunctio etiam glandis membri virilis cum balsamo apoplectico, vel cum zibetho, vel moscho, ante congressum; qua uti utrique coitus redditur voluptuosus, ita mulieribus sub voluptuoso congressu ad promovendum conceptũ non parum confert. Ulterius sunt, qui inungunt regionem uterinã seu pubis cum oleo cheirino irino, nucistæ expresso, & ⁂eis ♎atis, ut nucis moschatæ ♎ato, majoranæ, spicæ, caryophyllorum, macis, melissæ & similibus, styrace liquida exceptis, & pro balsamo usurpatis: sicuti etiam emplastrum ex mastiche, tacamahaca, carannæ, cum balsa-

mo Peruviano subactum, alutæ superinductum, & regioni uterinæ supra juncturam impositum, pro utero confortando sterilibus non inutiliter suadetur.

CAPUT III.

De *Conceptione Aucta.*

HAbuimus in superioribus de conceptione deficiente, ex qua etiam facilè possumus judicare, quando rarius contingit conceptio. De aucta non opus est, ut multa addam, quia ordinariò aut gemelli aut trimelli, rarius plures unâ vice excluduntur fœtus.

CAPUT IV.

De *Formatione Fœtus Læsa.*

NOtum est, quod, postquam concepit mulier, successivè in ovo uterino fœcundato formetur fœtus, qui corpore aut est similis speciei humanæ, aut est dissimilis: similis est, quando ab hominibus generatur homo perfectus, & est formatio naturalis: Verum si dissimilis, est formatio præternaturalis, quæ ad 2. capita referri debet, nempe

1. Ita dissimilis est speciei parentum, ut ad certam aliam quandam viventium speciem, sed vitiosè formatam, accedat, à qua etiam primario denominationem habet, & tunc vocatur monstrum: Vel
2. Ita vitiosè conformatum est id, quod loco fœtus ex utero prodit, ut ad nullam certam speciem viventium corporum propriè referri possit, & tunc Mola appellatur.

ARTICULUS I.

De *Partu Monstroso.*

PArtus monstrosi sunt, quando animalia perfecta à mulieribus ex utero excluduntur, dum nempe imaginatione seductæ alia animalia, e.g. mures & ranas, in utero formant & pariunt: qualia exempla observat Borellus *Cent.* 3. *obs.* 73. sicut Salmuth. *Cent.* 1. *obs.* 65. refert, mulierem mures admodum horrentem, molas exclusisse, mures repræsentantes: sic molas instar ranarum ejectas notat Amatus Lusitanus *Cent.* 1. *Curat.* 27. quod in quibusdam Regni Neapolitani locis familiare esse, ex Antonio Torquemata Delrio *Disqu. Mag. lib.* 2. *Quæst.* 7. item avem mordentem vivum cum fœtu editum, qui fœtus partem absumpserat, in Comitissa Mansfeldia observat Salmuth. *Cent.* 1. *obs.* 66. In Schenckio *lib.* 4. *obs.* sunt exempla mulierum, porcos, leones, canes, serpentes, astacorum copiam, &c. edentium: gliris à puerpera editi exemplum habet Bartholinus *Cent.* 1. *Hist.* 10. molam volatilem vivam, aliaque animalia excreta ex utero, videb. in M.A.N.C. *Ann.* 1. *obs.* 1. *Schol. p.* 12. nec non *Ann.* 2. *obs.* 160. *p.* 255.

CAUSÆ.

Monstrorum horum causæ consistunt simpliciter in imaginatione materna, si enim ex imaginatione materna fœtus capite canino aut felino, aut pede equino, generari possunt, quidni etiam totius corporis formatio ita transformari, & in alia animalia monstrosè compingi possunt. Verum cum partus hi monstrosi, qua tales sub Praxin medicam non cadant, sed ad Physiologiam potius pertineant, pauca de his dixisse sufficiat.

ARTICULUS II.

De *Mola.*

MOla dicitur à pondere, dum quasi moles quædam incondita fœminæ uterum premit, maleque afficit: quas quidam adhuc pluribus inter se distinguunt, sed citra necessitatem. Est nempe mola massa quædam informis in utero, ex conceptu loco fœtus ordinarii genita, & ita malè formata, ut ad nullam certam animalium speciem referri possit.

Excludo ergò hic virgines & viduas, quæ, qua tales, sine viri societate molas parere non possunt. Reperimus quidem multos Autores, qui asserunt, virgines, & viduas, castas licet, molas ferre ex sanguine menstruo & semine proprio, instar gallinarum, ova hyponemia seu subventanea citra galli contactum parientium: vid. Hœchstetterus *in obs. p.* 293. & Kerckringius *in Spicil. obs.* 81. nihilominus tamen hoc in nullo viviparorũ genere vel specie observatur, ut sc. aliquid tale in se generent, citra prægressum maris congressum & contactum: Unde nec homini hoc solum tribuendũ est citra necessitatem: Et ob id etiam raræ sunt adeò molæ inter virgines & viduas, licet multas & annosas, observatæ: quæ (2.) si naturaliter citra viri adjumentum generentur, quidni, quæso, essent frequentiores saltem in brutis alias ordinariò multiparis, uti in canib⁹, felibus, ovibus, & similibus? Deinde (3.) etiam est differentia inter molas, dum quædam ejiciuntur animatæ seu potius vitales, & motu vitalitatem & animalitatem testantur, cum edant motum exercitum, & actu secundo & vitali animali gaudeant; quædam verò sunt non

non vitales: Sic Salmuth *Cent.* 3. *Observ.* 98. refert molam viventem, se moventem: sic pariter Zacutus Lusitanus *lib.* 2. *Prax. Admir. Observat.* 144. refert molam carneam mirabilem viventem tribus oculis ejectam. Jam ergo, si citra viri consortium generaretur mola, unde quæso vitalitas? Nam ova subventanea, & quæ citra fœcundantis galli contactum excluduntur, nunquam vel tantillum vitalitatis exhibent, quin potius sub incubatu putrescunt brevi, & corrumpuntur. Ergò solæ saltim erunt vitales molæ, quæ à mulieribus maritatis excluduntur. Virgines verò suppositæ saltem non vitales excluderent molas. Jam verò (4) falsum est, esse molam ullam non vitalem, i. e. quæ nec in utero vitam habuisset, licet vel ante exclusionem, vel sub exclusione ex utero, vitalitatem amiserit, cum etiam sæpè diutius informes molæ in utero gestentur, quæ postmodum citra ullum vitalitatis signum excluduntur: Sanè talis substantia omni vitalitate orbata citra sui corruptionem & putrefactionem tamdiu in utero persistere nequiret (nisi in scirrhosam duritiem, vel simile concrementum durius & siccius abeant; tales enim molas esse, quas per plures annos subindè mulieres in utero gestant, probabile est, & confirmatur ex Paræo, *libr.* 2. *cap.* 34. cum etiam infans verus, quamdiu vivit, citra corruptionem in utero hæreat: simul atque verò moritur, ad corruptionem & putredinem breviter tendit. Par ratio etiam est cum secundina uterinaque placenta, quamdiu est fœtui viventi in utero juncta, ejus vitâ communi fruitur, tamdiu sana & salva perstat; simul verò atque separato fœtu illa in utero remanet, vitalitate spoliata corrumpitur & putrescit. Ut taceam molas omnes à parvo principio per veram nutritionem & augmentationem successivè accrescere, item conformari plus minus, licet vitiosè, molas, quæ operatio vitalis citra vitæ possessionem exequi nequit: Sic Horstius *in Observat.* refert molam muris formam referentem, à virgine in lucem editam: Sic mola bufonem referens refertur ab Hœfero *in Herc. Med. pag.* 344. Ex quibus dictis concludo: non dari molas non vitales, alias putrescerent, & dum sunt vitales, non esse ova hypenemia, sed vera: Molas ergò quascunque nullo modo neque à virginibus neque à viduis citra viri consortium excludi aut generari posse. Plura quoad hanc controversiam videb. in Sennerto *de Morb. Mulier. cap. de Mola*, ubi viduis castis molas citra viri contactum concedit, non verò virginibus, cum tamen viduæ cum virginibus pari passu ambulent. Rigorosè satis pro nostra parte stat Paulus Zacchias *in Quæst. Medico-Legal. lib.* 1.

Molæ hæ Germanis vocantur **ein Sonnen-Kind / ein Mutter-Kalb /** item quibusdam **Mond-Kinder:** Dicunt namque obstetrices, si mas post coitum emittat urinam, ut radii lunares tangant membrum virile, generari molam. Ordinariò verò vocantur **ein Gewächse /** utut quidam rigorosè inter has tres molas, tanquam 3. species distinctas, distinguere velint, quod tamen superfluum. Observandum autem, non confundendas molas propriè sic dictas cum excretis aliis ex utero: siquidem subindè quædam fœminæ, declinante mensium fluxu, aut etiam alio tempore, excludere solent ex genitalibus massam apparenter carnosam, quæ etiam reverà nihil aliud sunt, quam majores grumi sanguinis firmius coagulati, utut sine textura carnosa aut membranosa, qualis in molis observatur: Sic pariter observantur fœminæ, quæ quavis menstruatione excludunt parva corpora quasi membranosa, quæ quidem pro pituita viscida condensata habentur, quæ forsan ovula sunt ex ovario matura, sponte suâ in uterum per tubas decidua. Conf. huc Mauriceau *de Mulier. Morb. libr.* 1. *cap.* 10. & hujusmodi rejectanea, quæ non sunt molæ, tàm virginibus quàm maritatis sunt communes.

Conjunguntur molæ propriè sic dictæ utplurimum cum fœtu vivo & vero: imò refert Kerckringius *Spicil. Anat. Observat.* 65. infantem molæ inclusum repertum; & interdum unà cum fœtu, aut brevi post, interdum etiam aliquot menses vel septimanas ante fœtum, excluduntur, ipso fœtu adhuc in utero subsistente, & suo tempore in lucem emergente: Id quod fit imprimis, si ex quocunque accidente mola moriatur; tunc enim ceu excrementitium à consortio vitalitatis, proscriptum ex utero ejicitur, vivo subsistente fœtu; interdum post fœtum & secundinas prodeunt, fœtu legitimè constituto; frequenter tamen occasione molæ fœtus abortu rejicitur: interdum mola fœtui juncta huic nutrimentum subtrahit, unde sanguisuga dicitur, vid. Bartholinus *Act. Haffniens. Tr.* 1. *Observ.* 26. & Lemnius *de occult. Nat. Mirac. c.* 8. Quæ verò sunt absque fœtu molæ, interdum diutius in utero subsistunt, & ipsi firmiter accrescunt aut saltem in scirrhosam similemvé duritiem degenerant, ac cum mulieribus consenescunt, quas tandem trucidare solent.

CAUSÆ.

Quod ergò causam proximam attinet, & generationis modum in mola, res perquam intricata est. Qui veterum vestigia, imprimis Hippocratis *l.* 1. *de M. M. & de sterilitate*, legunt de generatione fœtus ex seminibus utriusque sexus mistis, & sanguine menstruo, indeque molam ex sanguine fœminæ copioso, & semine utriusque sexus, in specie virili, pauco vel debili, generari asserunt, illos suo

ſenſu abundare permitto. Qui verò ex Harveanis aut Hornianis & Graafianis principiis de ovo uterino generationem molæ explicare vult; is videat Claudium de la Courvee, *de Nutrit. Fœtus in utero P. 3. cap. 4.* Nempe quoad rationem conceptus nulla eſt differentia inter verum conceptum, qui dat fœtum, & inter conceptum, qui dat molam, ſive in principio, ſive in progreſſu formationis hoc ipſum fiat: ſcil. inter duplicem membranam, amnium & chorium, fœtus tàm perfectus, quàm ejus rudimenta, continentur: Amnion quidem tenuior eſt membrana, quæ tanquam munimentum eſt, in quo & fœtus formatur & etiam cuſtoditur, ne humor albugineus nutritius affatim ex chorio irruat in colliquamentum ovi, & inchoatam tenelli embryonis delineationẽ & formationẽ omninò interturbet. Si igitur fiat, ut lædatur iſta interna amnii membrana, indeque fiat liquorum amborum inordinata confuſio, exinde impeditur formatio, & ex confuſione iſtorum humorum, nempe nutrimenti, & ex quo & in quo formatur fœtus, loco fœtus perfecti emergit hinc tandem moles talis incondita & inconcinna; quæ tamen nunc proprio motu ſecundum agentia & patientia naturalia oriri, nunc à ſuperveniente imaginatione materna, ejusque forti impreſſione ſub iſta incondita forma, figuratione plus minus quadam certa, & charactero ſæpius rudi, inſigniri tandem ſolet: Sic enim refert Foreſtus *in lib. 28. Obſervat. 67.* de muliere, quæ molam carneam cum capite & quaſi roſtro cujusdam aquilæ conformatam ejecit, cujus rictus cartilagineus utrinque diduci potuit, natam ex imaginatione matris, cum antea monſtroſas figuras ſimilibus capitibus depictas adſpexisſet: Platerus *lib. 3. Prax. pag.* 898. molam vidit ſtellam arboream marinam perfectè repræſentantem. Molam figuram capitis ovilli æmulantem, habet Bartholinus *Cent. 4. Hiſt.* 48. molam, quæ muris figuram repræſentavit, videb. in Horſtio *lib. 5. Obſerv.* 39. & Salmuth *Cent. 1. Obſ.* 65. refertque Diverſus *in Annot. in Altom. cap.* 112. ſe noviſſe mulierem, quæ 3. molas ad ſimilitudinem pudendi virilis formatas peperit: Matthæus de Gradibus *in cap. 9. Rhaſis* vidit bis vel ter fruſtum aliqualiter figuratum: Conf. Garmannus *in Diſſert. de Gemellis & Partu numeroſo c. 1. §. 1.* Exemplum quoque Kerckringius *in Obſerv. Anat. Obſ. 95. pag.* 184. adducit, cui mola inſtar cyprini exhibita fuit, in bifurcatam caudam deſinens, capite & ore perforato & in medio molæ ventre infans perfectè efformatus, quantus ſolet unius menſis fœtus eſſe: Simile exemplum etiam Alexander Benedictus *lib. 25. cap. 29. de Cur. morbor. refert.* Quod ſi ergo liquores hi confundantur, & formatio fœtus interturbetur ſub primis geſtationis menſibus, in principio nempe conformationis, tunc humores iſti albuginei confuſi, & vel unâ chorii membrana communi, vel ex rupto amnio, quaſi pluribus membranaceis particularibus capſulis muniti, dant molam iſtam aquoſam veſicularem, de qua vid. Loſſius *libr. 4. Obſervat.* 167. & Tulpius *libr. 3. Obſervat.* 32. Sin vero talis humorum confuſio & formationis interturbatio tardius fiat, cum ſtamina ſanguinea ſint efformata, & ſanguis copioſus genitus, tunc utplurimum mola ſanguinea & carnea, quaſi parenchymata viſcerum repræſentans, apparet. Si denique adhuc longius protrahatur talis humorum confuſio, & ubi jam in fœtu ſtamina fibroſa nervorum fuerunt deducta, & ſpiritus animales geniti ac diſtributi, tunc motum ſimul quendam, interdum ordinatum, interdum palpitantem tantum, mola obtinere ſolet. Imò in tali mola interdum etiam unum alterumve membrum, v. g. os, naſus, oculi, aut cerebrum, aut parenchyma quoddam, exactè ſatis jam elaboratum deprehenditur. Nempe ſunt ſanè membra & viſcera fœtus tenella juxta ſe quidem poſita, ſed minus firmiter connexa, & quæ non, niſi ultimo geſtationis tempore, cute ac tegumentis membranaceis firmiter inveſtiuntur: unde confuſo humore chorii craſſiore cum liquore amnii tenuiore facillimè formatarum partium ſolidarum tenellarum translocatio, confuſio, & tandem extenſis jam firmiter vaſorum ſanguifluorum canalibus tenuibus aliqualis ſanguinis circulatio, & ſic molæ inconditæ nutritio, & informis plus minus augmentatio, contingere poteſt, donec mola inſignis & variformis emergat.

Negotium hoc ulterius declarant ova fœcunda gallinarum, quæ ipſa vel ante incubatum, vel dum jam aliquandiu fuerint incubatu fota, ſi fortiter concutiantur vel agitentur, impeditur fœtus formatio, & nullus exindè excluditur pullus, confuſis & permiſtis invicem vitelli & albuminis liquoribus, aut translocatis ex toto ſub vitio conformationis partibus tenellis jam nonnihil formatis, pullus imperfectus in teſta reperitur. Hinc etiam eſt, quod tonitru forte, dum gallinæ incubant ovis, debitam conformationem impediat, aut pulli moriantur: Unde etiam ſub fervido æſtatis tempore minus ſolent feliciter excludi pulli, propterea, quia ab aëre ſubtili & calore ambiente humores, facilè colliqueſcunt & confunduntur. Simile ſi fiat in ovo humano, facilè hinc fruſtratur formatio, & hinc molæ, vel aquoſæ vel carnoſæ, vel ſanguineæ, vel deniqueruditer, plus minus licet, in varias figuras formatæ, generatio ſequitur: Vid. Harvæus *de Gener. animal. cap.* 16. Quod verò ſubindè cum fœtu deprehendantur molæ, fieri videtur, quatenus vel gemellorum, pluriumque fœtuum conceptio ſimultanea, aut ſaltim ſuper-

superfœtatio facta fuerit, aut alia ratione plurium ovulorum sub congressu fœcundo, aut uno aut pluribus, exclusio contigerit, inde ovum unum in fœtum perfectum successivè adolevit, cæteris impeditis, & sub formatione inchoata quacunque occasione vitiatis, in molam degenerantibus.

Causæ remotæ, quod generetur mola, sæpissimè sunt in matre, & subindè externæ: sic interdum ex inconcinno motu matris, aut ventris nimia percussione, aut saltu, vel casu, aut ira, aut aliis gravioribus animi pathematibus, formatio conceptus impeditur, membrana amnii dissolvitur, humores confunduntur, & ita molæ oriuntur. Item iis, quæ sunt salaciores, aut quæ subindè pariunt gemellos, non rarum est, quod cum fœtu prodeant molæ, ubi sub congressu plura ova fœcundata, unde alter magis, alter minùs fœcundatur. Allegantur etiam hîc à quibusdam mulieres fervidiore sanguine præditæ, unde aut colliquescunt humores, & extra debitam consistentiam abeunt, & ad conformationē inepti fiunt, membrana amnii adhuc tenera rumpitur, ac ita humores ovi uterini distincti inordinatè confunduntur, sicque formationis negotium interrumpitur, ut fiant molæ.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa: molam ritè cognoscere, & à vera gravidatione discernere, difficile est, & res accurato scrutinio digna: vid. Forestus *lib.* 28. *obs.* 62. Equidem mola sine fœtu facilius cognoscitur, quam quæ cum fœtu: In specie primis mensibus, aut ante quartum mensem, aut medium gestationis tempus, vix minima ejus præbetur suspicio.

Signa autem, quæ molam produnt, mense quarto, vel instante proximo, magis innotescunt, quæ inter imprimis sunt:

(1.) Motus, qui latentem molam nonnihil manifestat; nam fœtus tunc moveri successivè incipit, primò motu pulsatorio, qui magis fit validior successivè, quod non fit in mola. Hæ enim si adsunt, vel nullum motum sensibilem edunt, vel si aliquem habeant, ipsæ mulieres illum facilè à motu genuino fœtus discernere valent: Nempe ante tertium mensem tremulus, saltem minus validus & palpitatorius est, vel constrictorius & dilatatorius saltem: vid. Riverius *Cent.* 2. *obs.* 100. Non verò in omnem situs differentiam, ut in fœtu perfecto accidit, qui interdum calcitrando firmius se movet, & tumorem quasi facit. Interdum etiam insignes motus observantur sub præsentia molæ, qui tantum sunt uteri, non verò molæ contentæ: sunt nempe species motuum convulsivorum matricis irritatæ à mola, non vero ipsius molæ, cum interdum observentur fœminæ cum motibus adeò violentis, quasi plura animalia in eodem essent ventre: Vid. hîc Mauriceau *suprà citatus.*

(2.) Si jam fœmina de latere in latus se vertit, mola parili etiam ratione, instar lapidis, & insignis ponderis dorsum prementis, impetuosè volvitur; quod longè majus sentiunt, quam dum in utero fœtum perfectum gestarunt, cum in legitima gravidatione fœtus citra talem ponderis motum in utero firmiter expanso, quocunque se moveat mulier, ferè eundem situm obtineat: Hinc etiam ponderis major sensus percipitur, & quasi incumbit utero, dum gestatur mola, quàm quando gestatur fœtus verus, & istud pondus deorsum versus vulvam premit in gestatione molæ, quod non æquè fit in fœtu vero, qui potius in ventre sine molestia gestatur, nisi ultimo mense, circa tempus partus, ubi magis ad inferiora declinat &c.

(3.) Si tempus motus fœtus, mensis nempe quartus vel quintus gestationis, præterierit, & nihilominus nullus motus in utero percipiatur, interim verò venter intumescat, nec tamen vel hydropis ascitis, vel hydropis uterini signa adsint, molæ latentis indicium est.

(4.) Fœtus verus à mola ventris figurâ discernitur; nam in fœtu vero venter præsertim ad umbilicum versus attollitur & protuberat, versus latera nonnihil coarctatur: In mola verò venter non antrorsum versus apparet turgidus, sed potius ubique tàm ad latera, quàm anteriora, circa hypogastrii imprimis regionem intumescit, & in omnem dimensionem æqualiter attollitur, & quasi globulus seu massa in utero & lumborum regione posita tactu percipitur.

(5.) In ritè gravidis quamplurimis, in specie habitioribus, lac verum circa quartum mensem aut medium gestationis tempus subindè generari incipit; in mola verò mammæ rarò intumescunt, aut utut intumescant, tamen verum lac non generatur, sed cruda saltem quædam massa & liquamen seroso-excrementitium ad mammas derivatur, & ex iisdem effluere solet, quædam successivè denuò evanescit.

(6.) Molam dolor quidam in utero, punctionis sensum inferens, subsequitur, teste Foresto *lib.* 28. *observ.* 61. & punctiones has dolorificas subinde molestas peculiares molæ carneæ esse notas, quibus eam à vero conceptu distinguere queamus, asserit Scholzius *in Consf.* 355.

(7.) Graviora molas, quàm uterum verum gestantes, mulieres habent symptomata, præsertim minus coloratæ & pallidiores quasi cachecticæ apparent, viresque magis prosternuntur, ac cachexiæ similia, circa universi languorem, difficilem respirationem, decolorationem, &c. patiuntur; in verè autem gravidis medio gestationis tempore symptomata gravia remittere solent.

(8.) Si post decimum mensem, adeoque præterlapso tempore partus legitimo, venter adhuc

adhuc tumeat, nec hydropis & inflationis signa adsint, de mola suspicio adest, quæ postmodum successivè magis, magisque se prodit, quo diutius in utero ita retinetur. Et dum

(9) Gravidis menstrua purgatio omninò cessat, plerumque molam gestantibus ex intervallis, tertio quovis mense, vel etiam longioris temporis intercapedine effrænes uterini fluores sanguinei fœminis superveniunt, sed colore vitioso: id quod minus convenit in vera fœtus gestatione, si est sanus vel vitalis. Interdum quoque per aliquot dies mictio laboriosa & dolorifica est, ægreque procedit. Item tempore mensium consueto gravidæ neque dolores neque tensiones percipiunt, sed potius tantùm fortiorem motum fœtus; contrarium verò fieri solet in mola. Quibusdam menses fluunt, utplurimum vero hi ipsi, non secus ac in legitimè gravidis, suppressi sunt.

Hæc signa facilius apparent, ubi mola est sola, & citra adjunctum fœtum verum, ex quibus probabilia eruantur, ut præsens mola cognoscatur. Mulieres gravidæ semper solent optimè de se sperare; unde etiam, nisi varia adsint symptomata, difficulter iisdem potest persuaderi, quod gestent molam. Quod si fœtus verus & vivus sit conjunctus, hoc difficilius omnino cognoscitur, nisi forsan ex quantitatis pondere, ventris mole majore, ac symptomatibus gravioribus, quoad motum ab uno latere in alterum, & similia alia supervenientia signa, suspicio oritur.

In genere cognoscitur rectissimè mola ex pondere & gravitatis sensu, in utero, & ex motu ejus, quem ægra, dum se erigit, vel ambulat, vel de latere in latus movetur, percipit. Si ergo hæc conjectura adest, relinquatur mulier usque ad tempus partus.

Qua ratione autem mola & fœtus simul probabili conjecturâ possint cognosci, conf. Sennertus *libr.* 4. *Prax.*

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Mola semper periculosus affectus est, matrem lædens, & multa symptomata, tàm cum retinetur, quàm cum excluditur, inferens, cujus occasione dum retinentur menses, tàm uterus quàm universum corpus exindè insigniter læduntur.

Quo citiùs ejicitur mola, eò melius.

Quo major eadem, vel diutius retinetur, eò majus periculum imminet, & interdum in asciten lethalem degenerat, vid. Forestus *l. a. Observat.* 62. Hildanus *Centur.* 2. *Observat.* 55.

Interdum tamen etiam celeri satis morte enecat, vid. Zacutus Lusitanus *libr.* 3. *Princ. Histor. cap.* 16. *Observat.* 2. aut si prodeat, dolores acerbissimos, hæmorrhagias, aliaque symptomata periculosa excitat, & egrediendo enecat.

Si verò in plures partes divisa fuerit, minus periculi affert, cùm successivè frustula aliquot diebus aut mensibus interjectis ejici soleant.

Si fœtui mola jungatur, eum vel enecat, vel insigniter lædit, sæpiusque causa est, ut mulier abortiat; aut si cum fœtu excluditur, partum laboriosum facit.

Si est citra fœtum, quando corrumpitur, antequam ejiciatur, putrescendo uterum inquinat, ac ad similem putredinem disponit: quod quidem perquam rarum est, observatum tamen à Schenckio *libr.* 4. *Observat.*

Molæ si hydrops uteri junctus sit, ferè lethalis est, cùm duos gravissimos morbos vix superare possit mulier, quin jugulent.

Molæ solæ, si non corrumpantur, & inalteratæ persistant, subindè pluribus mensibus, quin & 2. 3. imò etiam decem annos in utero hærent citra gravidationis læsionem, & cum eadem consenescunt, imò matrem usque ad mortem comitari solent, utut non sine insigni mulieris nocumento, & successivè viribus languescentibus matrem propriam jugulent.

Si excludatur tandem sponte, quod rarius est, vel medicamentorum vi per artem, cruciatus insignes, & imprimis periculosæ hæmorrhagiæ uteri, supervenire solent.

CURA.

In ea observandum est, ante omnia, antequam ad indicationes procedatur, an mola sit conjuncta cum fœtu? an verò sine eo? Si mola est cum fœtu perfecto, nihil temerè agendum est, sed saltem abortus præservandus, & hujus exclusio expectanda; tunc enim utplurimum simul ejicitur mola. Ubi verò observandum, subindè placentas uteri insignes grandævas, aut varieformes, haberi subindè pro molis, quod tamen non est: aut si præter spem retineatur, tunc demum vel manu chirurgica, vel ope pharmaceutica extrahenda aut expellenda erit. Sin verò nulla fœtus suspicio adsit, id quod imprimis fit, si ultra 10. menses, aut ultra annum integrum in utero persistat, tunc opera danda est, ut quantocyus ejiciatur, ne diuturnâ morâ vel fiat grandis, vel matrem gestantem lædat. Ob id ergò omnia fortiora menses pellentia, & partum difficilem promoventia, & denique omnia fœtum mortuum ejicientia, usurpanda sunt. Conveniunt ob id eadem M. M., eademque remedia, quæ in partu difficili, fœtu mortuo, secundinis retentis, mensibusque suppressis, usurpantur.

Ut

Ut ergo hoc fiat, præmittantur quædam præparantia, hinc pellentia. Inter præparantia insessus, balnea, fomenta, inunctiones & clysteres alvini & uterini, & similia ex emollientibus & laxantibus parata, sc. Insessus in decoctis plantarum emollientium, laudantur: Clysteres uterini ex oleo; alvi ex lacte, solent laudari: Fomenta uteri ex oleo & lacte applicanda, & quæ sunt alias satis cognita, & de partu alibi recensebuntur, quæ vias laxant, uterum ejusque fibras, ac ambientes membranas, molliores, flaccidiores, & tractabiliores & distensioni aptiores reddunt. Præparatis sic viis, convenit venæsectio, primò in brachio, postmodum in pede. Post hanc in usu sunt vomitoria valida, sive sint ♉lia seu vitriolata, inter quæ est ⊖ ⊕i vomitivum. Juxta hæc præscribantur purgantia fortiora: qualia sunt pilulæ fœtidæ, pilulæ de hiera cum colocynthide, aut ejus extractum, species diaturbith cum rhabarbaro; Item decoctum sennæ, pulegii, sabinæ ana mß. in sero lactis, ad aliquot ♂ haustum, ad imitationem Rulandi *in Thesaur. pag.* 300. Item extractum & remedia ex helleboro nigro & colocynthide, & similia drasticotera. His subindè addantur pellentia menses, fœtum & similia, imprimis ex ruta, artemisia, pulegio, sabina, bryonia, gentiana, asaro, anetho, & similibus: Ex baccis item juniperi, semine nigellæ, ciceribus & similibus, quibus commodè ▽ spirituosæ in magna copia, & similia ex cinnamomo & canella remedia adduntur; Decoctum anethi & rutæ in vino secundum Forestum *lib.* 28. *obs.* 61. Essentia & ⁂ caryophyllorum, & pilulæ de sabina Mynsichti, hîc etiam locum habent: item decoctum ac ♌ ♌tum sabinæ cum aliquot guttulis olei destillati caryophyllorum cum saccharo in elæosaccharum redacta, diutius continuata, stimulum potentem inferunt: Vel fiat pulvis ex borracis, myrrhæ, castorei ana part. æqu. addito ⊖e vol. succini; de quo pulvere ʒß. in ▽ cinnamomi quotidiè semel aut bis repetitis vicibus assumatur. Pertinet huc asa fœtida; aut fiant pilulæ ex trochiscorum de myrrha ʒß. ad ʒj. cum gran. iij. euphorbii, cum essentia myrrhæ, quæ pro 3. dosibus per 3. dies successivè hauriantur. Præ reliquis experimentum est pulvis secundinæ blando igne exsiccatæ ad ʒj. in ▽ cinnamomi aut alia appropriata propinatus, specificum est Hartmanni *in Prax. Chim.* commendatum insigniter à Lindano, & adhuc usitatum Sylvio. Est singularis hæc secundina ad præternaturalia ex utero pellenda. Spiritus secundinæ per putrefactionem est optimus. Zacutus Lusitanus *lib. 2. Prax. Admir. obs.* 145. ceu experimentum commendat pilulas ex euphorbii ʒj. cum syrupo artemisiæ paratas; Nam & hæ potenter expellunt. Hæc & alia aliquandiu internè continuanda sunt, donec provocetur successivè uterus ad molæ exclusionem.

Hisce simul addantur externa: præter clysteres fortiter stimulantes & menses provocantes acriores, aliaque vaginam uteri & orificium uteri internum irritantia, & spasmum promoventia, usurpanda sunt. Hinc fiant clysteres alvini, imprimis ex pulegio, matricaria, sabina, pulpa colocynthidos in nodulo ligata ac similibus injiciendi: Vel fiat clyster uterinus sequens:

℞. HB. *artemis.*
sabinæ ā M. j.
⊖♀ ʒß.
Coqu. in s. q. ▽ *simpl.*
colat. ℥iv. l. ℔ß. adde
Ess. myrrhæ
asæ fœtid. ā ʒj.
castor. ʒß.
⁂ *laurin.*
irin.
lil. albor. ā ʒvj. ad ℥j.
vitell. ovi No. j.
syr. de artemis. ℥j.
Mista sub forma clysteris uterini per metrenchiten in vaginam uterinam injiciantur, & repetantur:
D. S.

Außtreibend Mutter-Clystier.

Courvée laudat pessos acutos ex galbani ℥ij cum ʒij. hellebori albi, qui satis acres sunt & violenter stimulant. Accedunt etiam suffitus ex sabina, colocynthide & cinnamomo, galanga, myrrha, mace, galbano, & similibus, & per infundibulum excipiantur: Suffitus ex anetho & cumino, cum rasura ungulæ asini, commendatur à Corbejo: item suffitus ex scoriis reguli ♁ii ♂ialis, vel cum vino, vel cum ▽, vel ⊡ fœtida institutus: item ⊖ia volatilia fœtida, aut saltim ♒ ⊖✱ci cum calce viva paratus, & cum hoc parata essentia castorei, mediante Instrumento Glauberi, aut mediante phiolâ carbonibus imposita, pudendis excipiatur, præmissis inunctionibus emollientibus, cum oleo dia-colocynthidos vel cheirino & anethino, additis paucis guttis olei ♌ti succini, sabinæ, &c. & ex his cum fimo bovillo subactis fiat cataplasma pectini imponendum, quod commendatur à Foresto *lib.* 28. *obs.* 61. His ipsis opera danda, ut stimulatâ naturâ ejiciatur mola. De cætero eò melius operantur hæc remedia quælibet, si simul mulier fortiore motu, in specie saltu, similive exercitio crebrius se exercuerit, quin etiam si sanguine turgeat mulier, venæsectio largiter instituenda est.

Quod si his & similibus superveniat nixus excretorius, quavis operâ hic ipse promovendus est, ut ejiciatur mola.

Quodsi difficilius succedat negotium, ad manualem Chirurgi operam confugiendum erit.

erit. Speculum uterinum applicandum vaginæ uteri, & orificium uteri internum dilatandum, & vel manu immissa à Chirurgo, vel instrumentis, mola extrahenda, eaque tota, ne frustula relicta turbas inferant. Encheireses pro tali operatione videbitis in Hildano *Cent.* 2. *observ.* 52. item in ejusdem Epistolis. In specie Chirurgica operatio hîc necessaria est eo in casu, quando cum nisu excretorio uteri magna hæmorrhagia adest, quæ cum remediis internis & ejicientibus multò magis exasperari solet. Revera tali in casu Chirurgica auxilia præferenda sunt pharmaceuticis, vid. Mauriceau *lib.* 2. *cap.* 23. Nec desistendum est, si operatio Chirurgica in principio non statim succedat, quia post aliquot dies eadem reiteranda venit, ut rectè hoc monet Hildanus *Cent.* 1. *Epist.* 39.

Ejectâ molâ quacunque ratione, subinde non leve periculum imminet à nimio sanguinis fluxu, & hinc graves dolores uterini insequi solent, quæ symptomata eodem modo curanda sunt, atque si eadem post partum naturalem accidant: v.g. ad nimium ac desperatum sanguinis post molam fluxum, remedia nimium mensium aut lochiorum fluxum sedantia conducunt: Expertum est electuarium Foresti *lib.* 28. *obs.* 62.

SECTIO VI.

De

REGIMINE GRAVIDARUM.

DUm nempe concepit mulier, in eaque generatur & formatur fœtus, gravida dicitur, quasi à fœtu in ventre gravata: unde in his, tàm ratione hygienes quam therapeuseos semper ad 2. primaria in toto earum statu, vel naturali vel præternaturali respiciendum est:

1. Ad fœtum simul, ne huic noxa, sed potius robur inferatur, neque ad præmaturam sui exclusionem disponatur.
2. Quod naturaliter suppressi sint menses, ratione quorum ut varia oriuntur symptomata, ita etiam ratione causarum & curæ symptomatum, semper ad menses respiciendum est.

CAPUT I.

De

Diæta Gravidarum.

COnsuetudinis, uti in aliis, ita etiam in gravidis præsertim habenda est ratio, idque jam olim nos docuit Hippocrates *lib.* 2. *Aph.* 50. & 52. Speciatim ergo quoad res non naturales: ad conservandam gravidarum sanitatem, imprimis ratione aëris, odores nimis fortes, croci & aliorum, sive sint suaveolentes ob hystericas passiones, sive graveolentes ob metum abortus, vitandi sunt. Tales enim simul exagitant massam sanguineam, proptereà, eosdem fugiant, imprimis, si mulier proclivis est ad passionem hystericã: Notum namque est, quod odor carbonum incensorum, & fœtor candelarum extinctarum, maximè nocivus sit fœtui, ut in quibusdam abortum provocare soleant.

Deinde quoad assumpta utplurimum appetitus audiatur, & assueta assumantur, modò sub moderata dosi appetitus desiderio satisfiat: In specie tamen fructus horæi non nimis capiantur propter vim fermentativam; partim quia fermentatione ista subindè diarrhœas aut dysenterias, gravidis imprimis funestas, inducere solent; partim quia præter flatus inde natos subinde passionem hystericam solent excitare; partim etiam, quia facilè acescunt, qui acor inimicissimus est fœtui tenello. Aromata quod attinet: & ipsa etiam moderatè sunt usurpanda, speciatim acriora, quia sunt spirituosa ac volatilia, indeque facillimè massam sanguineam commovere, hincque partum, lochia, secundinas, menses, aliasq; uteri hæmorrhagias, vel similes periculosas excretiones excitare possunt. Notum enim est de cinnamomo, caryophyllis, galanga, croco, pipere, zedoaria, zingibere, quod, præter mensium vim pulsivam, lochia, &c. promoveant; Metus enim est, ne fœtum ad abortum disponant: Moderatè ergò usurpentur, saltem ut flatus discutiant. Acida etiam imprimis nocent, & toto gestationis tempore, cujuscunque sint generis, vitentur: præter hoc enim, quod sexui sequiori minus conveniant, speciatim fœtui, cujus systema nervosum debile & facillimè irritabile est, hostilia sunt, unde uterum, ceu membranosum & nervosum, insigniter irritando ad abortus disponunt: Sic mulieres, quæ crebro utuntur aceto, aliisque acidis, pariunt infantes dispositos ad epilepsiam, & sine epidermide natos: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 2. *observ.* 43. *pagin.* 233. Butyri esum prægnantibus & suffocationi uterinæ crebriori detentis noxium asserit Borellus *Cent.* 3. *observ.* 26. quod tamen falsum existumo.

Hinc

Hinc vinum non semper conducit gravidis, imprimis vegetis; disponit enim fœtum ad epilepsiam, & in specie si mulier fuerit paulò spirituosior & vegeta; Vinum etiam ad abortum disponit. Parcè ergò & moderatè bibatur. Dulcia magis conveniunt utero membranoso, ipsique fœtui gratiora. Præterea etiam facilè fermentescibilia quæcunque esculenta & potulenta, indeque flatulenta, sedulò aut studiosè sunt à gravidis vitanda, cum abdomen uberius distendatur, & difficilem respirationem matri, & angustiam fœtui, tormina, passiones hystericas, choleras aut diarrhœas, inferre soleant.

Omnis motus violentus caveatur, ac manuum extensio sursum, cum facilè abortum patiantur mulieres propter uteri compressionem, & abdominis attractionem: Contracto ita sic abdomine, valdè comprimitur & coarctatur uterus, subindè concitantur dolores uterini, & distentâ & extentâ vaginâ dilatatur nimis orificiũ uteri, & sæpius membranæ fœtum ambientes rumpuntur, & præmaturus aquarum excitatur effluxus: Item omnis gestatio aut sublatio oneris gravioris cum nisu tali, ut inspirent propter retentionem halitus, ac depressionem diaphragmatis inferiora versus, est novica, quia sic premitur uterus, & deorsum movetur: Saltus item pedum quilibet deorsum, in specie primis gestationis mensibus, mulieribus gravidis ob metum abortus propter placentæ avulsionẽ nocet; Movetur enim sic ovum uterinum inferiora versus, ut exinde ejusdem fiat effluxus, uti quidem abortus primis mensibus vocatur. Motus autem moderatus ultimis imprimis gestationis mensib⁹, ut saltatio blanda, satis conveniens est, quia tali motione uterus nonnihil subsidet, fœtus magis deorsum inclinat; hinc successivè distenduntur & dehiscunt viæ angustiores orificii uterini & vaginæ, & ista subsidentia ac motu deorsum nonnihil incipit laxari os pubis: unde post moderatum motum ultimis mensibus facilior sequitur partus, & facilius secundina separari potest: sed cautè admodum, ne hujus occasione fœtus situm præternaturalem in partu acquirat, ut rectè contra communem opinionem hoc urget Mauriceau *de Morb. Mulier. lib.* 1. *cap.* 11. *& lib.* 2. *cap.* 6.

Vigiliæ nimiæ autem diutius protractæ gravidis multum periculosæ, Autore Bartholino *Cent. 4. Hist.* 70.

Veneris exercitium vitandum, utut rarò soleant abstinere ab eodem; quia metus est, ne in fœcundioribus primis mensibus ex repetita Venere fiat superfœtatio, aut etiam periculosæ molæ generatio: ultimis mensibus penitus omittenda, ne venter tumidus nimis compressus noxam fœtui inferat.

Animi pathemata graviora etiam suas merentur cautelas; imprimis terror, hinc ira, fugienda sunt: Ira enim, cum insigniter moveat massam sanguineam, & excitet lochia, & hæmorrhagias uteri graviores, ad abortum disponere solet: Terror verò maximè signat fœtum, cui adeò est nocivus, ut interdum exindè interimatur fœtus, aut exinde ad epilepsiam lethalem jam in utero materno disponatur; sicut mulieres primo gestationis tempore terrefactæ interficiunt fœtum, ultimo verò reddunt epilepticum: Sic mulier ultimo momento gravidationis vesperi gravi terrore afficiebatur, post mediam noctem pariebat, fœtus erat mortuus. Gaudium moderatum, lætitia & similia sunt saluberrima, in specie gaudium sæpius feliciorem solet præcedere partum.

Inter excreta & retenta in gravidis studendum est, ut alvus quotidiè sit laxa seu aperta, cum retenta scybala & suppressi flatus graves alias dent turbas, in specie ultimis mensibus: Quod si sit clausa, fluida servanda est omni studio. Pro hoc tamen scopo sedulò vitanda sunt suppositoria, in specie acriora, tam primis quàm ultimis mensibus, idque ob metum abortus ex irritatione vaginæ uteri cum intestino recto arctè connexi, ne uterus disponatur ad spasmum. Item vitentur clysteres quicunque in gravidis, nisi interdum ad horum usum cogatur Medicus, iique cautè in minore præscribantur dosi, & non, nisi ex blandè emollientibus & carminantibus, lacticiniis, jusculis avenaceis, non verò ex aromaticis acribus præparandi. Adstricta ergò si fuerit alvus, potus uberior assumendus est, qui hîc solet emollire, & ulterius derivare fæces: aut juscula pinguiora, aut copiosiora, aut similia fluida aut liquidiora, crebrius deglutiantur: aut cremor ♀i, vel solus ad ℥ß. l. ℈ij. vel quod melius, cum dimidio ⊖♀i mistus, cum jusculo carnis fervido subindè usurpatus, est optimus; sic enim alvum retinet laxam. Aloëtica vitentur omnia, etiam pilulæ, quas vocant Francofurtenses; Nam menses stimulant, & vellicativa vi ad abortum disponunt: præstereà aloë nimiam post se adstrictionem relinquit, & ita, quantum juvat, tantum nocet: Vitetur etiam Senna, quia tormina admodũ gravia excitat, quæ mulieribus gravidis sunt novica, propter metum abortus: Si tamen adduntur ♀ea, sine torminibus operatur. Postmodũ purgantia quæcunque vitentur studiosè, quia omnia sunt venenosa, virulenta, & vim habent enecandi fœtum, & corrumpendi ejusdem nutrimentũ proximum. Vix ex veris purgantibus aliud, quàm rhabarbarum tutò potest concedi gravidis, idq; non solum propter adstrictionem, sed semper vel sociatum ♀o, vel cum passulato vehiculo usurpatum. Cassia, quæ à quibusdam

propinatur prægnantibus, est novica, ob tormina & flatus, quæ ab illa excitari solent: item propter vim fermentativam passiones hystericas in quibusdam causatur; Item Manna nocet, quia propter dulcedinem fermentativam, adeoque propter flatulentiam, hystericam passionem inducit. Oleum denique amygdalarum dulcium recens expressum, ad ℥j. l. ℥iß. in jusculo calido jejuno stomacho haustum, optimè conducit ad emolliendam alvum, in specie, si à scybalis induratis fuerit adstricta. Ova etiam tremula seu liquida sorbilia, cum pauco saccharo, optimè prosunt. Conducunt ergò passulæ minores laxativæ, tamarindum & tartarea, aut ex passulis & tamarindis lavativa leniora, vel sola, vel cum tartareis mista, quæ imprimis convenientia sunt mulieribus pro lavanda alvo.

℞. *pass. min* ℥j.
Contundantur in mortario, f. exindè pasta: quæ coquatur in ℔iß. ▽ *communis.*
Colaturæ ferventi infundantur.
fol. senn. s. st. ʒij.
crem. ♀*i* ʒj.
sem. anisi ʒiß.
fl. violar. p. ij.
Stent in loco calido per ♎: Manè coletur:
D. S.

Laxier-Tranck.

Elegans admodum & proficua est potio, suavis saporis, cujus haustulus, quoties opus est, assumptus facillimè alvum laxat.

Quod si forsan dulcia ex passulis nonnihil sint adversa, ad acidula ex tamarindo commodè potest fieri accessus; pulpa enim extracta à ʒij. ad ℥ß. vel etiam, si cum tali pulpa misceatur tantillum rha-barbari, etiam commendatur.

℞. *pulp. tamarind.* ʒij. ad ℥ß.
crem. tartari gr. xv.
⊖♀*i* gr. vj. l. viij.
syr. de cichor. c. rhabarb. q. s.
F. Bolus: S.

Laxierende Lattwerge auff einmahl.

Item tamarindum contusum, nodulo inclusum, & vino vel cerevisiæ infusum, hauriatur pro potu: Vel coquatur, aut ebulliat leniter in vino, vel in ▽, & hinc colatura vel simplex, vel tantillo rubi idæi, vel rosarum solutivi edulcorata, datur pro laxativo gravidarum blando, subinde haustum capiendo. Hinc Horstii electuarium de tamarindis pro laxandis gravidis describit in *observat. lib.* II. *pagin.* 560. In hujusmodi laxativis flatuum proventus vitandus: Ob id semen anisi aut fœniculi contusum hujusmodi decoctis, aut olea horum destillata pulveribus & electuariis, commodissimè adduntur, cum hæc ipsa flatus egregiè discutiant, & proventum flatulentiarum insigniter impediant. Fœtus ratione etiam de caryophyllis aut cinnamomo, aut parum de nuce moschata, intermisceri potest. Elæosaccharum anisi & fœniculi etiam amicum est fœtui.

CAPUT II.
De
Fœtu Debili Roborando.

MAter etiam respiciat ad fœtum, ejusque robur spirituosum conservet. Pro fœtu ergo custodiendo & roborando gravidis conducit interdum ▽ cinnamomi borraginata, aut cydoniata ritè parata: ut blandâ istâ volatilitate oleosa recreentur ♒ animales exerciti in fœtu: item convenit succus, syrupus & miva cydoniorum, attemperata cum pauco pulveris caryophyllorum, & macis aut nucis moschatæ; Aromata enim gravidis prosunt pro conservando fœtu: Panarolus præ cæteris laudat ova sorbilia recentia, jejuno ventriculo assumpta: Item amygdalatum, factum more consueto ex amygdalis ambrosinis, cum semine fœniculi & pauco syrupo cydoniorum subactis. Haustulus vini interdum post pastum in adsvetis & in debilibus non est novicus; in robustioribus verò aut spirituosis, non semper est tutum vinum; haustulus tamen vini dulcis à pastus in adsuetis potest usurpari. Vel fiat vinum aromaticum infusionis plantarum aromaticarum, ut radice galangæ, levistici cum cinnamomo, aut temperantibus aromaticis, de qua interdum, sed rarò, capiatur haustus.

Externè pro hoc scopo commodè frustum panis ▽ vitæ mulierum, aut balsamo embryonum sic dicto, vino generoso Malvatico, & similibus, irroratus applicetur umbilico, aut supra regionem pubis: item quando adsunt tormina abdominis aut dorsi, & metus est abortus. Panis piperatus irroratus vino Malvatico, & adspersus pulvere caryophyllorum & nucis moschatæ, similiter pro fœtu roborando optimè conducit. Vel sacculus interpassatus fiat ex mentha, melissa, zingibere, galanga, caryophyllis, anthophyllis, semine anisi, fœniculi, coriandri, & similibus oleis ♎atis aromaticis, citri, cort. aurantiorum caryophyllorum, cinnamomi, &c. adspergendis, qui sub introitum lecti applicatur ventri calidus circa regionem umbilicalem vel siccus, vel vino generoso irroratus.

CAPUT

CAPUT III.
De
Gravidarum Regimine in Morbis.

QUoad therapiam seu regimen gravidarum in morbis, tàm acutis quàm chronicis, eadem sanè in his curandi est ratio, quæ in aliis subjectis, nisi quod accuratè semper uno oculo ad menses, altero ad fœtum, sit respiciendum, ne aut aliquid noxæ, aut quoad ejus corpus, aut quoad ejus in utero retentionem superveniat.

ARTICULUS I.
De
Venæ Sectione in Gravidis.

QUod ergo attinet sic dicta remedia universalia: de venæsectione imprimis quæritur, an conveniat gravidis? Notum est ex aphorismis, quod mulieribus venæsectio si administretur, abortum inducat. Verùm Hippocrates vixit in climate fervidiore, & ubi mediâ diætâ utebantur mulieres. Apud nos, ubi luxuriantes sunt mulieres, administrare venæsectionem subindè consultum est, nempe junioribus, habitioribus & plethoricis. In iis sanè, qui sunt habitus laudabilioris, quæ corpore sunt succulento, & denique lauto utuntur victu & vino, in iis interdum necessaria est venæsectio medio gestationis tempore, scilic. quarto, quinto, vel septimo mense instituta, quia præservat eas ab abortu: Refert Panarolus *Pent.* 1. *Observat.* 10. se novisse mulierem quinto mense semper abortientem, quæ tamen instituta phlebotomia fuit præservata; unde *in Pentec.* 2. *Obs.* 23. tanquam optimum præservativum gravidarum plethoricarum, laudatur, ubi audacter primis mensibus venæsectionem instituere suadet. Interdum etiam binâ, interdum tertiâ vice, secatur vena medio gestationis tempore, interdum etiam ultrâ: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 2. *Obs.* 47. *Ann.* 6. *&* 7. *Observ.* 204. *pag.* 301. *&* *Ann.* 9. *&* 10. *obs.* 48. *pag.* 123. Petrus Salius Diversus *de Affect. Part. cap.* 22. Zacutus Lusitanus *libr.* 2. *Pr. Admir. observ.* 144. *&* Riverius *Prax. libr.* 15. *cap.* 16. Non verò administranda est venæsectio ex intentione Hippocratis, qui dicit: si secetur vena, medio gestationis tempore, tunc esse talem inoxiam à purpura; quod falsum est. Et quidem instituatur venæsectio imprimis in brachio quocunque, non verò in pede, quicquid etiam dicat Zacutus Lusitanus. Interim tamen non simus nimis profusi in sanguine exhauriendo in gravidis, sed sanguinis thesaurum conservemus sartum tectumque, ne partum reddamus difficiliorem debilibus gravidis. Instituatur potius venæsectio, si opus est, repetita vice, quam ut semel nimis de sanguine detrahatur: Nam & in talibus etiam in partu interdum, ad facilitandum hunc ipsum laboriosiorem, necessarium est, venæsectionem administrare, ut melius negotium succedat: Id quod pariter tamen in morbis acutis observandum, in quibus, urgentibus indicationibus venæsectio convenit; tutius tamen medio gestationis tempore, minus verò primis aut ultimis mensibus, præsertim in his nostris regionibus temperatis, non semper adeò necessaria est venæsectio; aut, si instituitur, parcius institui potest, quam in climatibus calidioribus, & ubi diæta magis lauta & spirituosa in usu est, uti in Gallia & Italia. Unde etiam apud nos non imitanda consuetudo istorum in venæsectione nimis excedentium, nec nisi observatis superioribus conditionibus, ad eam accedendum; nec ad exemplum illius gravidæ, cui 48. vicibus secta fuit vena sine periculo matris & fœtus, quod refertur à Mauriceau *libr.* 1. *cap.* 11.

ARTICULUS II.
De
Purgatione Gravidarum.

PUrgationem quod attinet: in iis, quæ facilè vomunt, quæ continuo nauseâ, aut picâ, aut stomachi dolore & similibus symptomatis laborant, leviora & blanda vomitoria primis mensibus propinare sæpè proficuum est. Nam ipsa natura hac in parte subinde nostra est magistra, quæ nobis viam præmonstrat, & in primis mensibus crebros, interdum continuos provocat vomitus, in specie, ubi adsunt symptomata stomachi, citra matris aut fœtus noxam. Hanc ipsam ergo & cautè imitari, cui erit prohibitum? Sic gravidam melancholicam vomitorio sine fœtus noxa curatam videb. in M. A. N. C. *Ann.* 9. *&* 10. *observat.* 73. Imo hoc tempore vomitoria tutiora longè sunt purgantibus fortioribus per inferiora.

Quod verò purgantia per inferiora attinet: præter ista emollientia, laxantia & blandè abstergentia superius proposita, omnia ea, præsertim acriora, omninò damno; utut exempla testentur non pauca, gravidis citra ullam noxam etiam frequentiora & vehementiora propinata & usurpata fuisse solutiva: vid. Scholzius *libr.* 4. *observat.* 2. item Zacutus Lusitanus *l.* 3. *Med. Princ. Hist.* 14. Cum sanè alias difficillimum sit, arte provocare abortum; nihilominus tamen in talibus nullus cordatus Medicus exempla talia suspecta saltim, & dubia alia, quæ accidentariò saltem con-

contingunt, studiò & temerè imitari debet. Nam purgantia propriè sic dicta

1. Ob malignitatem suam, quâ succum nutritium corrumpunt & alterant, fœtui sunt nocentissima.
2. Ex torminibus & spasmis intestinorum, si non hystericam in gravidis passionem excitare, tamen per consensum uterum ad sui contracturam & abortum periculosè stimulare possunt.

Quod si ergò purgans aliquod interdum, propinandum sit, cautissimè, ac saltem 4to vel 5to mense id fiat, idq; medio tempore gestationis, & probè circumspecta ejus quantitate, omnibusque ritè simul pensitatis circumstantiis, vitando omnem irritationem ac tormina: conf. Hippocrates *libr.* 4. *Aphor.* 1. *&* *l.* 5. *Aphor.* 29. Riverius *Prax. libr.* 15. *cap.* 16. Sennertus *Prax. libr.* 4. P. 2. *Quæst.* 3. & Zacutus Lusitanus *libr.* 3. *de Medic. Princ. Histor.* 14.

ARTICULUS III.

De

Opiatorum Usu in Gravidis.

SYmptomatis: utut omnibus ferè facilè succurrat opium, ejusque laudanum, vix tamen tutò hoc usurpare licet in gravidis, saltim tremula manu, & in succincta admodum dosi: Observatum namque fuit, sæpissimè quævis opiata incautè administrata imprimis utero & gravidis maximè esse nociva, & omni gestationis mense, etiam circa ultima tempora, utplurimum abortus & fœtus immaturi ejectionem sæpius induxisse. Nocentissima sunt fœtui tenello, cum spirituum animalium exercitum destruere, & fœtum enecare possint: Item in causa sunt, ut torpentibus, ab adhibitis opiatis spiritibus motus æquabilis & blanda fibrarum nervosarum inflatio cesset, unde & fibris uteri quasi resolutis & relaxatis, elabi ferè fœtum patiantur sub forma abortus, tono uteri sic resoluto. Interdum tamen, ubi metus est nimiæ uteri irritationis, aut nimiæ spirituum animalium commotionis in gravidis, ne commotione tali vel noxa inducatur utero, vel provocetur fœtus ad abortum, consideratis prius benè omnibus circumstantiis, tantillum laudani opiati una cum aliis adhiberi potest. Item aliis irritis in affectibus matris catarrhalibus nocturnis contumacioribus, v. gr. tussi ferina, virgiliis nimiis, &c. necessitate urgente interdum ad laudanum opiatum, cautè tamen & appropriatis mistum confugere licet: vid. Horstius *libr.* 10. *Observat.* 111. In genere quoad purgantia & opiata: in gravidis observandum, an magis vel minus ferat mulier eadem? namque, quæ debili sunt stomacho, & facilè moventur à purgantibus, iis cautè propinanda laxantia; sicuti quæ debiliore sunt systemate nervoso, & quorum spirituum animalium rarior textura est, talibus non, nisi cautè, opiata propinanda.

CAPUT IV.

De

Gravidarum Symptomatibus.

QUod in specie graviora attinet Symptomata, quæ gravidas subindè vexant; horum quadruplex ferè causa observanda venit:

1. Activitas auræ genitalis matris, cujus occasione mox post conceptionem varia pathemata gravidas affligunt.
2. Motus sanguinis fermentativus menstruus humoribus adhuc impressus, cujus occasione ex denegata excretione varia pathemata ex commotis humoribus superveniunt, idque ferè primis gestationis mensibus.
3. Menses retenti, hinc sanguis uberius congestus, & ex retentis aliis excernendis multiplices actionum alterationes.
4. Consensus uteri alterati, & successivè distenti cum aliis partibus abdominis, præsertim cum ventriculo.

ARTICULUS I.

De

Vomitu Gravidarum.

VOmitus nunc saltim primis gestationis mensibus molestus est, & partim ex vi auræ genitalis, partim ex motu humorum fermentativo menstruo refluente, oritur; sicut vomitus quotidianus cruentus in gravida innoxius observatus fuit in M. A. N. C. *Ann.* 9. *&* 10. *Obs.* 6. Nunc mediis gestationis mensibus gravius affligit, & ferè ob mensium suppressionem in plus minus cacochymicis oritur: nunc etiam ad ultimos usque gestationis menses perdurat, & modò dictas pariter agnoscit causas: nunc verò ultimis gestationis mensibus saltim supervenit, qui antea non adfuerat, & partim ex consensu ventriculi cum utero nimis distento, partim ex irritatione ventriculi ab utero sursum nimis elato, originem ducit, pro varia hujus in fiendi modo ratione diversimoda instituenda est

CURA.

Vomitus, qui primo, secundo, aut tertio gestationis mense accidit, non facilè sistendus, sed

ſed naturæ negotium committendum, cum plerumque poſt unum alterumvé menſem ſpontè ceſſare ſoleat; quo crebrius enim vomunt, eò facilius habent puerperium. Quod ſi diutius continuetur circa medium geſtationis tempus, potius venæſectione quàm remediis compeſcendus. Quod ſi ex cacochymia, adeoque retentis acrioribus, forſan vomitus contingat, præſertim ultra medium geſtationis tempus blandè abſorbentia & abſtergentia ac temperantia conducunt, non negligendo, quæ ſtomachum confortant. De vomitu autem obſervetur, quod diverſimodè affligat mulieres: Quædam, ſimulatque gravidæ factæ fuerint, etiam mox primis diebus vomitu affliguntur, rejiciendo per os varia aquoſa & limpida, qualia ſubitò non ſunt ſiſtenda; aliæ in fine primi, & principio ſecundi menſis vomunt, usque ad medium geſtationis tempus; quædam etiam usque ad partum, & nauſeâ laborant. Sed ultimis geſtationis menſibus admodum periculoſus eſſe ſolet, adeoque tunc maturè eſt compeſcendus. Pro ſiſtendo ergò gravidarum vomitu, imprimis ſi pertinaciter hæreat, tàm ſecundo, tertio, quàm ultimis menſibus; tunc præmiſſis aut interpoſitis blandè laxantibus appropriata ſtomachica ſunt uſurpanda: quæ inter conveniunt remedia quæcunque ex cydoniis, ſuccus, miva cydoniorum, item ſyrupus ribium, agreſtæ, de citro, & acetoſitatis citri. Grana maſtichis manè aſſumpta & comeſta, item ▽ menthæ, cinnamomi cydoniata, ∼ maſtichis acidus cum ▽ cinnamomi propinatus: item liquor ♃æ fol. ♀i, in ſpecie quando adeſt nauſea propter mucum ſalſum vel pituitam ſalſam, vellicantem orificium ſtomachi: in talibus hic liquor eſt egregius, doſi ʒß. Ex his poſſunt fieri miſturæ, quarum deſcriptiones ſeu compoſitiones ſunt facillimæ.

Tinctura etiam ⊕li ♂is Zwelferi in mulieribus gravidis nimis vomentibus ad 30. vel 40 guttas non eſt inconcinna. Alia Martialia Marte magis impraegnata minus tuta ſunt, cum eorum uſu tormina parturientium ſimilia excitata obſervaverim: ∼ maſtichis, ∼ ⊕li ♂is, hinc conſerva roſarum, aut conſerva menthæ parumper cum ∼u ⊕i ♂is acidulata, &c. in uſu ſunt. Quod ſi acriores ſucci ſunt, præſertim ultimis menſibus, à quibus omni mane vomitus ſtimuletur:

℞. corall. rubr. præp. ℥j.
lap. ♋ *præp.* ʒß.
pulv. caryoph. gr. xv.
M. f. Pulvis. S.

Magen-Pulver.

Externè regioni ſtomachi in vomitu nimio imponendum eſt emplaſtrum ſtomachale Cratonis, miſtum cum tacamahaca: Emplaſtrum ex theriaca, impraegnata cum aliquot guttulis ℘ei ℞ati menthæ & macis: aut imponatur cataplaſma ex fermento cum ſpeciebus ſtomachicis, in ſpecie aromaticis. Item fiat inunctio ſtomachi cum oleo maſtichino: oleo abſinthii, cum oleo ℞ato maſtichis, menthæ, & nucis moſchatæ, tam expreſſo quàm deſtillato. Præterea cruſta panis in vino generoſo intincta, & aromatibus adſperſa, ventriculo applicata conducit. Vel balſamum Peruvianum inducatur linteo denſo, cui inſpergatur pulvis gallarum contuſarum, & aliquantum macis, & ita ſubindè applicetur ſtomacho. In vomitu contumaciore, ac gravi nimis vomendi conatu, ubi mulieribus excitantur pathemata hyſterica, vel ſi primis geſtationis menſibus urgeant paſſiones hyſtericæ cum vomitu, in tali caſu, præter ℞am ⊕li ♂is Zwelferi, emplaſtra hyſterica, v. gr. emplaſtrum matricale de galbano & tacamahaca, malaxatis invicem cum balſamo Peruviano, regioni umbilicali applicata conducunt. Iſti enim vomitus ſunt ſimpliciter convulſivi.

ARTICULUS II.

De

Pica.

EST ea appetitus inſignior rerum inſolitarum, ſuperveniens ferè circa ſecundum menſem, dum menſtruus ſanguis in ſuo motu fuit impeditus, unde ſtomachi fermentum alteratur, quod à ſapore naturali in acidum degenerat, & ⊖ volatile ℘ſum obtundit. Appetuntur in pica vel conſueta, vel alias eſui inſolita: Si appetuntur eſui inſolita, vix tutò concedi poteſt; nam, utut talia comeſta non ſemper noceant, ſi non nimia quantitate aſſumantur, tamen vix tutò ſemper, imprimis ſi ſint res abſurdiores, concedi poſſunt: Sin verò appetantur res eſui alias aptæ, tunc ſanè concedendæ ſunt: Nam res appetitæ facilius digeruntur & concoquuntur, & ſæpè tales gravidæ citra noxam hujusmodi cibos aſſumunt, quæ non-gravidis ipſis vix eſſent abſque noxa.

PROGNOSIS.

Malum hoc nihil habet in receſſu, niſi mulier fiat languida & debilis, cum ſi comedat nimis intensè, periculum eſt, ne varia ſymptomata ſuperveniant, & fœtus ad abortum diſponatur.

CURA.

Quoad curam: utiliter ea uſurpari poſſunt, quæ de vomitu dicta ſunt. Quod ſi verò talia appetunt, quæ haberi nequeunt, ne exinde fœtui accidat nocumentum, exhibendum eſt gravidæ aliquid de nuce moſchata

cum

cum pauco melle. Alias in pica succus citri & aurantiorum, aqua corticum aurantiorum, syrupus de corticibus aurantiorum & citri, syrupus de absinthio, item pulvis nucis moschatæ, cortex aurantiorum & citri laudantur. Tenella etiam folia vitis, exque iis expressus succus purificatus, vel solus, vel cum succo, syrupo, aut miva cydoniorum haustus: item ▽ vitis, quæ Majo mense spontè ex pampinis incisis exstillat; aut ▽ acidula tenellorum vitis foliorum destillata, oleum ♌atum corticum aurantiorum, & eorum essentia, etiam utiliter propinantur. Hinc granata, eorumque succus acidus, cydoniorum &c. & panis in his ipsis maceratus comestus etiam picam tollere solet. Quodsi appetantur res insolitæ, quæ apparenter sunt difficilis digestionis, ut creta, calx, carbones, &c. tunc fixa acidum absorbentia conveniunt, ut sunt corallia præparata, mater perlarum, lapilli cancrorum, cornu cervi, item ebur, tam sine igne, quàm ustum, quæ vel cruda, vel cum tantillo aceti irrorata, aut cum vino pauco assumantur interiùs.

ARTICULUS III.

De *Nausea & Fastidio Ciborum.*

DUo hi affectus non raro ad tertium usque protrahuntur mensem, quo transacto, spontè cessare solet omne hujusmodi fastidium. Hoc fastidium, tanquam gravidationis signum, proponit Hippocrates *Sect. 5. Aphor.* 45. dum inquit: ***Si mulieri cessent purgationes, neque horror, neque febris superveniat,*** & cibi fastidia accedant, judica, ipsam in utero habere.

CAUSÆ.

Origo horum est ex alteratione contentorum corporis, ac fermenti stomachalis, partim ab aura genitali maris, partim à retentis menstruis.

PROGNOSIS.

Mala hæc nihil in recessu habent, nisi mulier languida & debilis fiat, &c.

CURA.

Ne ergo ex fastidio graviore corpus contabescat, aut etiam generatio ovi uterini, & albumini vestimentum, ut sic dicam, seu albumini generando materia deficiat, propterea ad tollendum fastidium quædam à Medico sunt ordinanda. Primò lene vomitorium propinatum, imprimis in nonnihil cacochymicis, sæpius utile est: Quod si non tollatur, potest propinari fortius vomitorium. Præter hæc pilulæ aloëphanginæ sine purgantibus paratæ convenienter propinantur; aromaticæ enim cum sint, stomachum detergent, eumque roborant. Juxta hæc subindè sunt acida assumenda, ad corrigendum succum stomachalem inquinatum. Hinc syrupus conservativus radicis zingiberis, aut ipsum zingiber in India conditum, vel etiam nux moschata in India condita, vino acidulo irrorata, & parum ejusdem tempore matutino haustum, fastidium ciborum delet. Vinum generosum malvaticum cum buccella panis assumptum, mala cydonia condita, miva, succus, & omnia ex cydoniis parata, & quæ de vomitu commendata, conducunt. Fœniculum aceto conditum, item cappares aceto conditi, elixyr item stomachale ac similia commodè usurpantur. Præ cæteris ∼ mastichis acidus, item ∼ salis dulcis, convenientissimè fastidium gravidarum tollit, si assumatur in vino malvatico, vel pauco vini generosi.

℞. ▽ *menth.* ℥iß.
cinnam. ℥vj.
∼ *mastich.* ʒiij.
theriac. camph. ʒj.
⊖*is dulc.* gtt. xij.
syr. de succ. cydon. ℥ß.
M. f. Mixtura.
D. S.
Magen-stärckend Träncklein.

De qua interdum cochleare exhauriat gravida primis mensibus, quæ ipsa in stomachi affectibus earundem insigniter conducit.

Externè commodè oleum mastichinum, menthæ, cydoniorum, cum pauco oleo stomach. Cratonis regioni stomachi inungitur, & later calidus desuper applicari potest: aut etiam ceratum seu emplastrum de crusta panis, malaxatum cum oleo mastichino, item ceratum de tacamahaca, commodè imponitur regioni stomachi.

ARTICULUS IV.

De *Torminibus Ventris Gravidarum.*

ULterius sæpè tormina ventris dolorosa molesta sunt gravidis; nunc quidem in fine gestationis, quo tempore dolores nothos parturientium constituunt, de quibus infrà; nunc verò etiam prioribus mensibus iisdem gravia sunt; nunc ex flatibus, ab acido vitioso in intestinis per fermentationem suscitatis, sicut in passione hysterica; nunc à mucilagine viscida pontica intestinis adhærente, & ea vellicante ortum habet, & colligitur, quando non vomunt & voraces sunt.

CURA.

CURA.

Utrobique absorbentia cum aromatibus temperatis sociata, carminantibus imprimis, sunt in usum vocanda. Non tantummodò semina 4. calida majora & carminativa notissima, in vino bullita; sed præterea etiam cortices citri & aurantiorum cum maxillis lucii piscis; item vina aromatica, seu clareta Hippocratica; ▽ etiam & ⁓ zedoariæ, ubi à flatibus est malum, corticum citri & aurantiorum Ræ seu essentiæ, & ℴℴea ℞ata: anisum etiam & fœniculum, horumque olea, in vehiculis appropriatis cum coralliis & similibus propinata, ℞ tartari cum ℴℴ ℞ato anisi imprægnata, egregia sunt. Præ reliquis convenit ▽ vitæ mulierum cum ℴℴ fœniculi aut corticum aurantiorum. Potest hinc fieri talis mistura:

℞. ▽ *fœnic.* ℥ij.
cinnam. ℥ß.
carminat. ℥j.
⁓ *zedoar.* ʒiij.
⊕*i dulc.* ʒß.
syrup. de cort. aurant. ℥ß.
M. f. Potio:

Convenit etiam gummi ✱cum in forma potionis liquidæ assumptum, pro abstersione mucaginis acidæ. Externè inungantur superiores abdominis regiones oleo rutæ, laurino, chamomillæ, acuato cum oleo destillato chamomillæ. Item fomenta seu sacculi ex carminantibus, v. g. ex ⊖e & milio tosto cum seminibus istis calidis majoribus, qui sacculi interpassati ▽ aut vino irrorati abdomini applicati conducunt ad sistendos dolores: Aut, quod est experimentum à Castro: fiat placenta mollis ex vitellis ovorum num. 17. quibus fortiter agitatis addatur pulveris anisi, cumini, fœniculi, à ʒj. & cum s. q. ℴℴ laurini misc. pro placenta insternenda abdomini. Vel fiat cataplasma molle ex seminibus 4. calidis contusis, cum vitello ovi exceptis, linteo superinductum, & abdomini instratum.

ARTICULUS V.
De
Diarrhœa Gravidarum.

Ulterius tam primis, quam etiam subindè ultimis mensibus, alvi fluxus seu diarrhœa, nunc simpliciter talis, nunc cruenta, est molesta gravidis, periculum abortus inducens.

PROGNOSIS.

In principio gestationis periculosior ac mali ominis esse solet, adeoque sistenda: Circa ultimos verò menses sine causa manifesta obveniens, nisi sit nimia, relinquenda; siquidem prægnantes nonnunquam hujusmodi diarrhœas, interdum & leves dysenterias, cum euphoria ferunt usque ad partum citra noxam, quo tempore sponte cessant per lochiorum fluxum: vid. Scholtzius *Cons.* 340.

Nimia autem est affectus periculosus, uti jam suo tempore monuit Hippocrates *Sect.* 5. *Aphor.* 34.

CURA.

Sin ergo fiat quocunque gestationis tempore sine virium prostratione, nec sit adeò copiosus, nec interturbet somnum, & quæ sunt similes circumstantiæ, non adeò facilè sistatur, sed aliquandiu relinquatur diarrhœa, & potius stomacho prospiciatur; quoniam naturâ ductrice sanguinis excernitur excrementum, & sic purgatur. Sin verò sit diarrhœa nimia medio gestationis tempore, aut vires dejiciat, ut metus sit abortus, speciatim si dysenteria maligna apprehendat mulieres gravidas, ferè semper abortiunt. Si ergò sistenda sit diarrhœa, tunc purgantia omninò exulent, aut saltim rhabarbarum usurpandum est. Potius conferunt blanda, adstringentia acidula, qualia imprimis sunt: Cydonia cocta condita, succus cydoniorum fumo sulphuris asservatus, rob. cydoniorum, item syrupus & omnia remedia cydoniata, corallia soluta, etiam syrupi & Ræ coralliorum, C. C. ustum, &c. decoctum radicis tormentillæ aliis permistum. Item gelatina, C. C. ad ℥ß. in potu ordinario dissoluta quotidiè bibita. Denique theriaca, vel electuarium diascordii Fracastorii, aliis irritis in vehiculo appropriato, admisto quodam acido, usurpatum est efficax. Cautus tamen sit ejus usus propter opium simul ingrediens: unde cum tantillo aceti vel aliis temperandum est.

℞. ▽ *menth.* ℥iß.
succ. cydon. ʒvj.
⁓ *mastich.* ʒiij.
elect. diascord. Frac. ʒj.
extr. torment. ʒß.
syr. corall. ℥ß.
M. f. Potio subindè haurienda.

Quibus accedat subinde blandus sudor:

Spiritus mastichis etiam confert; item conserva rosarum vitriolata, cum coralliis rubris præparatis, & syrupo aut succo cydoniorum instar electuarii, repetitim comesta conducit:

℞. *cons. rosar.* ⊖*lat.* ℥ij.
elect. diascord. Frac. ℥iij.
corall. r. præp. ʒj.
nuc. moschat. ʒß.
c. s. q. *syr. cydon.* f. Electuarium.
D. S.
Anhaltende Stärck-Lattwerge.
Dosis quantitas nucis moschatæ.

Externè commendatur emplastrum ex mastiche, subacta cum oleo rosarum, & sufficiente quantitate ceræ umbilici regioni appli-

plicandum. Vel fiat cataplasma ex cydoniis coctis, cum cujus pulpa misc. pulvis macis, caryophyllorum, nucis moschatæ, mastichis & similium, quod ipsum imprimis stomacho est applicandum.

ARTICULUS VI.
De
Dolore Lumborum, Coxendicum & Pubis.

DOlores lumborum, coxendicum ac pubis, subindè multum affligunt gravidas, & ferè oriuntur ex distensione uteri, ejusque ligamentorum & membranarum ipsi connexarum: vel à pondere uteri magis subsidentis, aut anteriora versus prominentis: idque in dolore pubis. Ligamenta ista & partes vicinæ interdum adeò distenduntur, ut etiam ruptio in uno alterove loco fiat, unde vomitus, dolores, febres, &c. superveniunt; vid. Mauriceau *de Morb. Mul. l.* 1. *cap.* 13. Observandum autem hîc, varium esse fœtus situm in abdomine: Nam quædam fœminæ portant fœtum altè, unde nullas sentiunt infra molestias; aliæ admodum infra, id quod dolores inguinum & coxarum infert; aliæ gestant fœtus, ut insigniter promineant; aliæ, ut iidem intus sint quasi reconditi, unde dolores dorsi & renum inducuntur.

C U R A.

Pro doloribus his leniendis litus blandè emollientes & laxantes ex 🜔 lumbricorum terrestrium, amygdalarum dulcium recenti, chamomillæ, &c. acuatis cum pauco 🜔ei 🜍ti juniperini: item pro coxarum doloribus subindè graviter lancinantibus ▽ articularis ad extra cum spiritu lumbricorum terrestrium benè affricetur.

ARTICULUS VII.
De
Odontalgia Gravidarum.

COmmunis etiam querela est gravidarum, ut molestias dolorosas percipiant ex dentium dolore: quem, primis mensibus molestum, optimè sistunt decocta appropriata in ore detenta, v. g. ex absinthio, quinquefolio, oxylapatho, urtica majore & ligno sancto: quorum in ▽, pauco addito aceto, detineatur decoctum in ore, & subindè exspuatur. Quod si dolores dentium forsitan sint ex scorbuto, loco ▽æ & aceti fiat, decoctum in lacte vel sero lactis. Alias etiam decoctum nicotianæ in ore detentum, etiam potenter dolorem dentium sistit. Vel 🜔 camphoræ, aut 🜔 origani Cretici, aut 🜔 🜍tum caryophyllorum, bombace exceptum immittatur, aut imponatur interius denti. Item essentia ligni Guajaci aut sassafras cum 🜄 parata est admodum efficax: Si in hac solvantur aliquot grana laudani opiati, dant ℞m odontalgicam, cum bombace salubriter applicandam: Nam veteres Philonium Romanum non sine successu denti dolenti imposuerunt ratione papaveris: Externè temporibus applicetur emplastrum in forma thaleri ex mastiche & tacamahaca.

ARTICULUS IIX.
De
Cordis Palpitatione & Syncope Gravidarum.

JUxta hæc procedente successivè gestationis tempore, supervenit gravidis etiam molesta palpitatio cordis, cui interdum syncope supervenit: & quidem

1. Paulò habitioribus juvenculis, & imprimis, si ambulando se movere incipiunt: Talis palpitatio est ex abundantia sanguinis.
2. Affliguntur gravidæ hypochondriacæ, in quibus supervenit vitio sanguinis, & affectu nervorum spasmodico, à vitioso acido ad congrumescentiam dispositi & apti, ut in ventriculis cordis stagnet.

C U R A.

Priori in casu, si palpitatio sit vehementior, si superveniat circa medium gestationis tempus, si sit in constitutione corporis laudabiliore aut succulenta, optimè tollitur per venæsectionem: quæ si non possit admitti, vel non prosit, ad alia appropriata est accedendum. Posteriore in casu acidum destruatur: quæ inter eminent Marina, & hinc quædam ⊖ia volatilia in parva dosi. Hinc conveniunt corallia, & omnia ex coralliis ritè parata, in specie ℞ coralliorum antiscorbutica, ℞ coralliorum cum ⏜u cordis cervi: aut saltem loco hujus in pauperculis solutio coralliorum cum succo citri sacchara edulcorata propinanda est. Conveniunt etiā mater perlarum præparata, testæ concharum & ostrearum. His addi potest parum de ⊖e volatili macro, v. g. ⊖e volatili ⊡æ probè rectificato, vel ⊖is ✱ci; hinc spiritus rosarum & melissæ, & cum his parata essentia ambræ; Elixyr etiam citri cum modico proprii succi in paroxysmo egregiè convenit. Interdum etiam theriaca in haustu vini propinari potest. De cætero ▽ cordis cervi composita, ▽ cordialis Herculis Saxoniæ, Confectio alchermes cum succo citri soluta, & similia, per se sunt nota. Externè melissa cum vino irrorata regioni cordis; vel linteamina spiritu cordiali calida madida imponantur: Vel fiat inunctio pulsuum & regionis cordis cum oleo 🜍to melissæ citri, ciñamomi, quæ

quæ cum corpore pro balsamo inungantur contra lipothymiam & cordis palpitationem.

ARTICULUS IX.
De
Tussi Gravidarum.

SUbinde graviter & periculosè vexat tussis gravidas, quæ, quò major & grandior est fœtus, eò periculosior, propter concussionem abdominis, & hinc abortus metum. Circa hanc tamen ejus differentiæ observandæ; cum nunc sit nocturna, adeoque imprimis catarrhalis, ex lympha acri imprimis oriunda laryngem vellicante, in qua pauca & modica ejiciuntur; nunc verò diurna, quæ est continua, & utplurimum ex vitio stomachi oritur, & in qua rejecta viscida & mucilaginosa malum leniunt; nunc sicca, seu à materia tenui, sive à causa externa, sive à lympha acriore; nunc humida seu à materia crassa.

Quod si tussis sit nocturna, & à materia tenui, curatur optimè mox in principio, mediantibus remediis temperantibus anodynis, seu incrassantibus: Hæc inter conducunt species diaireos temperatæ, dia-tragacanthi, frigidæ, conspersæ aliquot guttulis olei Ωati fœniculi vel anisi, &c. semen fœniculi sacchara obductum, quod roborare simul fœtum, & oculos ejus elegantes reddere dicitur; Decocta avenacea cum syrupo violarum, pulpa passularum, syrupo diacodion Montani, qui cum baculo de glycyrrhiza capi potest. Juxta hæc in usu sunt passulæ, à quibus V deflagravit, & passulata, loh de passulis, pulpa passularum, imprimis cum spiritu vel elæosaccharo anisi impragnata. Elæosaccharum anisi, fœniculi, ac similia temperantia olea Ωata, ac grata carminantia. Rotulæ paratæ ex speciebus dià-ireos cum ꝏ Ωt. fœniculi & anisi; quæ sub introitum lecti in ore detineantur. Quod melius adhuc faciunt pilulæ de styrace moderata dosi, propter ingrediens opium; quæ ipsæ post moderatam cœnam sub introitum lecti deglutiantur. Propinantur imprimis cum pulvere pectorali ex benzoë, anti-hectico Poterii, radice ireos Florentinæ, &c. Aliàs syrupus de jujubis, de hyssopo, & tussilagine, ac similes etiam prosunt.

In tussi verò humida & diurna optimum est usurpare alterantia & incidentia, in specie stomachica; Adeoque optimè leniunt fœniculata, anisata, ∇ asthmatica Rudolphi, mista cum dimidio ∽ ⊕is aut g. ✱ci cum viridi æris, quæ ad 40. vel 50. guttulas usurpatur. Item syrupus & remedia ex hyssopo, syrupus & decoctum de marrubio, helenio, mixtura ex oxymelle scyllitico, cum ∇ hyssopi & cinnamomi, cui parum ∽ ⊖is dulcis sit additum, Item species dia-ireos, passulæ sæpius deglutitæ, vel etiam decoctum helenii cum passulis in vino subindè delibatum, electuarium ex pulvere helenii cum melle, &c. Succus raphani est egregius, modò ut præcaveatur ejus flatulentia, addendo de elæosaccharo, ex oleis seminum carminativorum parato.

ARTICULUS X.
De
Hæmorrhagiis Gravidarum.

HÆmorrhagiæ variæ non raro terribiles & periculosæ mediis & ultimis mensibus gravidis sunt molestæ; quæ nunc sunt per uterum; nunc verò sunt per alia loca: Uterinæ nunc sunt periodicæ, nunc vagæ. In his cautus sit Medicus, ne utiles supprimat, superfluas verò relinquat. Quæ fiunt per uterum, utplurimum funestæ sunt, utpote quæ præsentaneum abortus inferunt periculum. Cum verò etiam plures prostent observationes mulierum gravidarum, quibus mensium fluxus innoxius fuerit, v. g. in Horstio *lib.* 5. *observ.* 38. item in M.A.N.C. *Ann.* 1. *pag.* 224. *obs.* 96. & *Ann.* 9 & 10. *observ.* 29. propterea non confundenda est hæmorrhagia uteri præternaturalis, & quæ abortum minatur, cum hæmorrhagia vaginæ uterinæ. Nempe sanguis, qui effluit in gravidis, aut prodit ex ipso utero per orificium ejus internum, aut prodit saltem ex vagina uterina: prius si fiat, periculum abortus imminet; posterius vero sine periculo est, & instar fluxus menstrui se habet. Fluxus hic menstruus ex eo ferè cognoscitur, quod periodicè & tempore consueto eveniat, idque sine dolore, & quod successivè ac pedetentim ex collo matricis effluat, internum verò orificium uteri exactè clausum observetur: Si verò ex ipso utero fluat, dolores adsunt hypogastrii, lumborum lancinantes, parturientium similes, subitò accidit, & sanguis in magna abundantia effluit, continuò quoque prodit, nisi à grumo sanguinis aliquandiu sistatur, sed brevi post majori impetu adhuc redit.

CURA.

Hæmorrhagiæ hæ uterinæ sequuntur occasione mensium suppressorum: si tamen sunt periodicæ, singulis duabus aut 4. septimanis repetentes, sive sint ex utero, sive ex aliis locis, & fiant cum euphoria gravidæ, & mensium excretioni vicariæ sint, relinquendæ sunt, nisi sint nimiæ; tunc enim moderatâ venæsectione, & remediis appropriatis adstringentibus, nonnihil sufflaminari possunt. Item observatum est in aliis, cum menses non fluant per ordinaria loca, toto gestationis tempore subinde per alia erumpere: nunc quidem per nares; vid. *Observ. in lib.* 4. *observ.*

Schenckii *pag.* 573. Sic Salmuth *Cent.* 2. *Hist.* 54. & Solenander *Sect.* 5. *Consf.* 15. §. 36. observant vomitum sanguinis, imò quibusdam hæmorrhoidum supervenit fluxus admodum salubris, vid. M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. *p.* 299. & *Ann.* 6. *obs.* 63. si supprimatur forsan, per hirudines revocandus. Singularem hujus rei habet observationem Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *Med. Princ. obs.* 27. Si verò hæmorrhagiæ sunt vagæ & extra uterum, signum est, quod subsit vitium sanguinis acrioris, aut inclinantis ad scorbutum, quæ uti minus sunt periculosæ, ita pro circumstantiarũ ratione nunc relinquendæ, nunc per venæsectionem avertendæ, nunc curandæ, per Martialia. Verum hæmorrhagiæ gravidarum vagæ, quæ ex utero immediatè proveniunt, plus habent in recessu: si primis gestationis mensibus mulieribus effluat sanguis ex utero, nunc florescens, nunc aquosus, sive fiat cum torminibus, sive sine his, semper pessimum est: Nam innuit molam, nunc simplicem, nunc fœtui conjunctam, quibus occasionibus irritatus uterus ad contenti præternaturalis exclusionem se accingit. Si verò, quod pejus, in mediis aut ultimis gestationis mensibus graviores hæmorrhagiæ uteri vagæ, & interruptæ accidant, periculum adest vel abortus, vel fœtus jam mortui, vel debilis, vel molæ: fiunt nempe ex imbecillitate uteri, qui irritatur ex re præternaturali, unde ex irritatione ferè avulsio & separatio placentæ ab utero sequitur.

His & similibus consideratis benè, perpendat Medicus, an sit opus naturæ talis hæmorrhagia, an verò sit quoddam symptoma? Nam ex Hippocrate jam scimus, quod sanguis ex utero aut ex mammis effluens, fœtus debilitatem & imminentem abortum innuat: Si mulieri consuetus sit sanguinis fluxus, si citra virium debilitatem contingat, si cum euphorio hoc fiat, si alias abortum fecerit ex sanguine abundantiore, & quæ sunt similes circumstantiæ: In talibus casibus sinendus est fluxus, & saltem ejus copia est moderanda, non verò citra necessitatem ex toto supprimendus est, in specie, si simul certam quandam periodum observare videatur.

Quod si non fiat, sed gravior hæmorrhagia uteri superveniat, & mater percipiat debiliorem fœtus motum, ipsa fiat lassa & debilis, sentiat gravius solito pondus in utero, appetitus ipsi dejiciatur, superveniant dolores vagi lancinantes in dorso & regione lumbari, eò pejora sunt: In talibus casibus vix aliis remediis est locus, quàm promptè liberare fœminam, vel per molæ ejectionem, vel ut abortum promoveat; minus quidem auxiliis pharmaceuticis, utpote, quæ hæmorrhagiam magis intendunt, sed potius auxiliis Chirurgicis manuum opera, tam orificium uteri internum diducendo, magis magisque aperiendo, & ita molam aut abortum extrahendo: conf. Mauriceau *lib.* 1. *c.* 20. & *lib.* 2. *c.* 273. item Velschius *Mictom. Cent.* 3. *obs.* 89. Non enim sisti solet & potest sanguinis profluvium, sed si aliquandiu perstiterit, tam matrem quam infantem è medio tollit: si verò fœtus statim ejiciatur, matris viribus constantibus, illa servari potest. Notatu digna est observatio Riverii *in Cent.* 3. *obs.* 24. circa fluxum sanguinis in gravida immodicum, evenientem ex fœtu mortuo, qui alio modo nec potuit nec debuit curari, quàm fœtus mortui expulsione. Quod si ante hujusmodi auxilia manualia aliquid tentare locus superest, semper respiciendum est ad fœtum, ut robur partim externis analepticis, partim internis probè nutrientibus & nonnihil spirituosis concilietur. Juxta hæc blandè adstringentibus firmetur uterus, & simul nonnihil coërceatur sanguinis impetus, ne abortus tandem superveniat: Quod si verò hæmorrhagia fiat per alium locum, minus periculosa esse solet, & consideratis circumstantiis, imprimis habitâ ratione gravidæ, nunc sistenda, nunc, si moderata fuerit, relinquenda. Pro hæmorrhagia compescenda usurpetur v. g. mistura polychresta Sylvii *cap.* 9. *l.* 1. *Prax.* §. 20. item corallia rubra præparata cum lapide hæmatite, terra sigillata in succo granatorum vel cydoniorum &c. remedia ex tormentilla, syrupus plantaginis, syrupus paratus ex succo symphyti & portulacæ, cui necessitate urgente patum syrupi papaveris albi admisceatur. Propinetur in ▽ tormentillæ, portulacæ, &c. Syrupus item coralliorum, ribium, myrtillorum, cydoniorum & similes usurpentur. Tinctura coralliorum cum spiritu lignorum, bis vel ter quotidiè usurpata, optimè convenit: Aut fiat electuarium ex conserva rosarum antiqua vitriolata, cui corallia rubra & ⊕ sigillata intermisceantur, cum syrupo cydoniorum, irrorandum cum R ♀is vitrioli, vel liquore styptico: de quo electuario bis vel ter quotidiè quantitate nucis juglandis vel castaneæ accipiatur.

℞. *Rad. tormentill.*
bistort. ā ℥ß.
h. consol. maj.
sanic.
pyrol.
summit. hyper. ā M. j.
Coqu. *in* ▽ *chalybeata* q. s.
Colaturæ ℞. ℥xv. ad ℔iß.
adde
▽ *cinnam.* ℥ß.
syr. de symph. Fernel. ℥iij.
D. S.
Anhaltender Tranck.

Item in statu sanguinis serosi bolus Armena, C. C. ustum, &c. usurpanda sunt. Interdum etiam

etiam ad syrupum dia-codion, vel ad mitiora opiata fugiendum, nempe si dolores lancinantes crebrius repetant. Conveniunt præter alia, quæ in nimia narium, mensium & uteri hæmorrhagiis, fuerunt commendata, una cum corporis quiete, & externorum à frigore munitione. Observavi aliquando gravidæ scorbuticæ, & facilè hæmorrhagiis nimiis uteri obnoxiæ, ex propinata R♀i composita hæmorrhoidum fluxum esse curatum, cum in non-gravidis subindè menses stimulet.

ARTICULUS XI.

De

Suppressione Urinæ in Gravidis.

SUbindè, speciatim ultimis gestationis mensibus, supprimitur gravidis urina, ex utero distento, & propter pondus inferius subsidente, ac vesicam comprimente. Fit hoc pro vario situ fœtus & uteri, quod rectè observavit Guillimeau *de felici Puerperio*; & hinc imprimis urina est suppressa, quando fœmina stat erecta, eadem verò jacente, facilius prodit.

CURA.

In tali casu monet Guillimeau, ut mulieres suis manibus attollant ventrem prominus superiora versus, blandè tamen, ne corpus matricis prematur; quod fit eò facilius, si simul adjungant fotus emollientes, ut relaxentur vasa uteri. Internè à diureticis abstinendum, aut leniora saltem eadem sunt propinanda. Externè potius regio vesicæ in pube illinenda est oleo scorpionum; vel balnea & fomenta instituantur ex althæa, malva, meliloto, parietaria & similibus; optimum est cataplasma, factum ex parietaria cum pinguedine anserina & oleo scorpionum, pubis regioni impositum:

℞. *HB. parietar.* m. ij.
cherefol. l. *flor. chamom.* m. j. ad miß.

Coquantur ad mollitiem:
Pulpæ per setaceum trajectæ
adde
butyr. rec. ℥j. l. ℥ij.
°o scorpion. ℥ß. l. ℥iß.
M. f. Cataplasma. S.
Harn-treibender Umschlag.

Applicetur calidè regioni pubis, imponendo operculum calidum.

ARTICULUS XII.

De

Stranguria in Gravidis.

DE hac optimè dicit Gesnerus *lib.* 3. *Epist. pag.* 84. desperatam stranguriam mitigari posse in gravidis, si per intervalla iis alvus solvatur cum syrupo de floribus Persicorum; sic enim partim evacuantur, partim revelluntur humores, & interdum, si biberit decoctum radicis altheæ recentis cum passulis & saccharo, aut cum simili decocto emulsio ex amygdalis præparetur. Item convenit decoctum jujubarum cum lapillis percarum, &c.

ARTICULUS XIII.

De

Spasmis Gravidarum.

SPasmus interdum gravidas torquet, præsertim crurum, item surarum ac pedum. Convenit dens equi marini præparatus, & externè annulus ex dente equi marini, pollici pedis applicatus: item °o & ∽ lumbricorum terrestrium pro litu: item °o scorpionum, amygdalarum dulcium cum pinguedine viperina; vid. Velschius *Hecat.* 2. *pag.* 57. Euporiston etiam est matricaria recens contusa, & cervici imposita, nunc sola, nunc cum verbena mista.

℞. ▽ *hirund. c. castor.* ℥j.
theriacal.
cephal.
∽ *lil. convall.* ā ℥ij.
Misc.

Qua mistura pedes calide fuêre inuncti.

Simile exemplum habet Horstius doloris pedum periodici acerbissimi & diuturni, in quo externè insigniter profuit ▽ hysterica camphorata, cum spiritu liliorum convallium & cerasorum nigrorum mista. Alias ▽ articularis ad extra, mista cum spiritu lumbricorum terrestrium in talibus doloribus insigniter confert externè.

ARTICULUS XIV.

De

Dolore Tensivo, Fissuris & Rimis Abdominis in Gravidis.

FIt interdum, ut mulierculæ ultimis mensibus, quando nempe prima vice utero gerunt, ex distensione pellis abdominis gravem dolorem tensivum & lacerantem percipiant: imò distensio hæc interdum est tanta, ut si forte cutis sit tenerior, interdum fissuras agat, ac rimas malas dolentes & molestas. Huic malo ut succurratur, optima sunt unguenta & linimenta laxantia & emollientia, quæ fiunt v. gr. ex mucilagine seminis lini, semine fœni Græci, radicis althææ cum medulla crurum vituli, addito simul oleo amygdalarum dulcium ac liliorum alborum, item

pinguedine gallinacea & anserina ac similibus: vel linimentum ad præmaturum aquarum effluxum mox dicendum, quibus ipsis manè & vesperi illinatur abdomen; laxat enim cutim abdominis, eamque flaccidam ac mollem reddit, in specie, dum eo illinitur regio pubis: Vel solum unguentum pomatum calidè abdomini dolenti illitum convenit.

ARTICULUS XV.

De *Aquarum ex utero Effluxu immaturo in Gravidis.*

ULterius interdum per mensem, interdum per aliquot septimanas, ante partum fit aquarum ex utero effluxus immaturus, qui est symptoma grave ac periculosum.

1. Quia metus est, ne fœtus moriatur.
2. Quia hæ ▽æ nonnihil viscidæ & glutinosæ in partu sunt necessariæ ad laxandas & lubricandas vias, pro facilitando partus labore.

Distinguendus ergò semper est à fluore albo mulierum. In quibusdam enim nunc toto gestationis tempore, nunc certis mensibus, humiditates rubicundæ, item fluores albi, non tàm ex matrice quàm potius collo ejus, prodeunt, & nihil commercii habent cum immaturo aquarum effluxu: Hi linquendi sunt, nisi forsan interdum nimiâ quantitate excedant, & periculum sit, ne abortum provocent, aut insignis impuritas vel etiam fœtores adsint; tunc enim infusum rhabarbari, aut etiam pulvis ejus optimo cum successu datur. Verùm observantur subinde fœminæ, quas Hippocrates vocat aquosas propter abundantiam ▽rum, quas evacuant: quæ loco purgamentorum post partum cruentorum & benè coloratorum emittunt saltem ▽s, & pauco tempore multa linteamina his ipsis replent: Conf. de his Guillemeau *de Felici Partu l.* 3. ubi observavit quasdam, quæ uno die in pelvi supposita plusquam ℔iß. ▽arum talium evacuaverint, per tres & amplius septimanas continuando, sine hoc, ut guttam sanguinis evacuarint. Tales mulieres conqueruntur de facili lipothymia ac virium imbecillitate, ac necesse habent, quando tales ▽æ impetu quodam prodeunt, aliquantulum vini bibere. Simile quid evenit honestæ mulieri, quæ 8. diebus absque doloribus per diversos dies plus quam quatuor pintas aquarum limpidarum evacuavit: ▽ talis non fluebat ex matrice ejus, quoniam interius orificium exactè clausum, sed saltim ex venulis vaginæ uterinæ: post octiduum feliciter peperit, paucis cum cruentis evacuationibus, & per 3. septimanas puerperii nil aliud, quàm aquas limpidas evacuavit. Notabile est, quod ipsa in aliis gravidationibus labia pudendorum inflata habebat, & aquis plena, uti etiam coxas & latera abdominis. Confer. etiam de hujusmodi aquis Harvæus *de Generat. Animalium Exercitat.* 56. Talibus, quæ sunt magis serosæ, interdum aliquot septimanis vel diebus ante partum aquæ fluunt citra noxam, molestiam, & sine dolore. Noxa imminet fœtui periculosa, quando tàm ex amnio, quàm chorio, ex copiosa aqua distentis, ruptis & læsis, effluit humor seu liquor; deficit enim sic fœtui nutrimentum per os hauriendum, quia fœtus adhuc intra amnion contentus probè nutritur per placentam uterinam: Sin verò ex solo chorio læso aut rupto effluit, minus periculi subest. An verò ex ambobus? an ex una tantum effluat? perfectè cognosci nequit, nisi ex effectu: si enim fiat effluxus harum aquarum etiam ex amnio, speciatim generantur dolores lancinantes in regione lumbari, & periculum est, ne insequatur abortus, vel ne fœtus reddatur debilis, vel viæ, per quas fit partus, fiant aridæ & siccæ, & laboriosus postmodum sequatur partus. Notandum est, quod recenset Guillemeau, in effluxu aquarum attendendum esse, an dolores veri ad partum adsint? aut an effluentes aquæ reverà sint istæ, in quibus natat infans? in quibusdam enim longè ante partum effluunt. Ordinariè quidem aquas effusas dolores partus intra trium horarum spatium sequuntur; nihilominus tamen sæpissimè partus, aquis jam effluxis, retardatur ad 6, 10, interdum etiam ad 20. horas, imò Amstelodami ad trium septimanarum & trium dierum spatium observatum fuit: vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *Observat.* 132. Notabile est, quod Comitissa de Starenberg semper 15. diebus ante partum aquam puerperii rejecerit sine gravi nocumento, ubi masculum peperit; non item, ubi fœmellam: vid. M. A. N. C. *Ann.* 2. *Observ.* 13. Ergò sub tali aquarum effluxu non statim partus instans concludendus venit: Sic Guillemeau *cap.* 2. *libr.* 7. refert de fœmina septem mensium gravida, gravi colicâ afflictâ, quotidiè ferè per 2. menses certis horis eam affligente; quæ postquam evasit, copiosam simul aquam evacuavit, & colica etiam cessavit, ita ut putaret, se non amplius esse gravidam: nihilominus tamen post 5. dies peperit filiam citra insignes dolores, cum pauco admodum aquarum effluxu. Aliis plus 10. diebus ante partum copiosæ ▽æ effluunt, aliis longius. Id quod probè observandum, ne nimis accelceretur partus: si enim sunt saltem aquæ ex chorio, nihil periculi subest: alias si dolores debiti & legitimi non superveniant, tales mu-

mulieres quasi hydrope uterinâ simul laborare videntur, ut loquitur Mauriceau *libr.* 1. *cap.* 23. In tali ergo casu, quietam se contineat mulier, ne vehementiore motu fluxum augmentet. Quod si, cessante fluxu, sed superveniente partu, hic laboriosior fiat, loco aquarum tunc effluxarum substituantur oleorum mucilagines, linimenta, & unguenta blanda emollientia (de quibus, ubi de fissuris & rimis abdominis, dictum,) quibus inungenda vagina uteri ac loca vicina, unde & instar aquæ sub partu effluendæ continuò laxentur, emolliantur, ac lubrica reddantur, & ita partus facilitetur:

℞. *mucilag. sem. lini*
fænu gr.
rad. alth. ā *c.* ▽ *lil. alb.* extr. ℥j.
axung. anserin.
♁ *lil. albor.*
amygd. dulc. ā ʒvj.
ceræ albæ q. s.
M. S.
Erweichend Sälblein.

Item injiciendum est oleum amygdalarum dulcium, aut liliorum alborum, chamomillæ &c. in vaginam uterinam, ac similia.

ARTICULUS XVI.
De
Tumore & Inflatione Crurum in Gravidis.

INterdum circa ultimos gestationis menses gravidis crura tumore seroso insigniter insigniter inflantur & intumescunt. Talis autem tumor & inflatio pedum frequenter & ordinariò illis accidit, quæ ante conceptionem fluore albo laborarunt; non secus ac quæ sunt constitutionis humidæ ac serosæ, seu quæ sanguinem habent serosum, in talibus crura inflari & tumescere solent. Fit hoc saltem duobus ultimis mensibus, in quibusdam etiam secundo gestationis mense, & tamen sine periculo, saltem est molestum, & ferè usque ad subsequentem partum relinquitur; tunc enim per lochiorum fluxum evacuatur, & spontè evanescit. Sin verò fit nimius tumor & excessivus, inungantur crura tumida vespertino tempore cum oleo anethino, chamomelino, hyperici & similibus: aut, quod optimum est, applicentur fotus, vel cataplasma ex chamomilla, ejusque floribus, quod dissipat tumorem: vel involvantur crura sacculo sale & cineribus pleno, item aqua calcis vivæ fotus instar applicata: Vel fiat etiam fotus cum lixivio sarmentorum vitis cum vino paratus, in quo simul incoqui possunt origanum, chamomilla, pulegium, calamintha, & similia: e. gr. sit sequens fotus ac cataplasma:

℞. *fol. salviæ*
majoran.
ebuli,
rorismar. ā m. j.
fl. chamom.
meliloti,
hyperici
lavendulæ,
rosar. ā p. j.
balaust.
bacc. lauri
juniperi ā ℥ß. ad ℥j.
Coqu. in *lixivio sarment. vitis.*
adde
alum. crudi ℥j.
+i ℥ij.
F. fotus cum spongiis applicandus.
D. S.
Zertheilende Behung.

Post hunc applicetur tale cataplasma:

℞. *farin. fabar.*
hordei,
orobi ā ℥iij.
Coqu. in *decocto superiori:*
adde
fæc. vini rubri ℥iij.
terebinth. ℥iß.
unguenti rosat. Mes.
ol. chamom.
rutæ ā ʒij.
pulv. rad. ireos
rosar. ā ʒiß.
M. f. cataplasma: S.
Zertheilender Umschlag.

Admoveatur parti calidè, præmissô fotu.

In leviori malo sufficit fotus ex lixivio sarmentorum vitis, in quo parum chamomillæ bullierit; post hunc cataplasma sequens:

℞. *farin. fabar.*
lupinor. ā ℥ij.
⊖*is* ℥j.
sterc. columb. ℥ß.
c. ▽ *chalybeata* l. *decocto chamomillæ & calaminthæ*, bulliendo redigantur in consistent. cataplasmatis.

Vid. Sennertus *Pr. lib.* 4. *P.* 2. *S.* 5. & 6.

Sed mediocres crurum hujusmodi tumores ferè relinquuntur naturæ, cum ferè ultimis gestationis mensibus accidant, post partum verò penitus cessent.

Post partum in puerperio frequenter sudent.

ARTI-

ARTICULUS XVII.

De

Hydrope Pudendorum in Gravidis.

GRavidis quibusdam supervenit hydrops pudendorum, in quo labia pudendi nunc utraque, nunc alterutrum, ita tument, ut viderit Guillemeau accedere hunc tumorem ad capitis infantis magnitudinem, unde femora ad se invicem movere nequeunt.

Tumor hic observatur clarus & pellucidus instar hydroceles, cum solam aquam contineat.

CURA.

Necesse est autem, ut curetur ante partum. In tali casu convenit imprimis ▽ calcis vivæ sub forma fomenti crebrius applicata; vid. *Observat. in Cultro Anat.* Lyseri *pagin.* 223. Sufficit etiam simpliciter cataplasma carminativum impositum. His non sufficientibus, putat Guillemeau, loca tumida scarificanda longitudine & profunditate, & aqua clara per aperturas cum lancetta factas removenda: Vid. M. A. N. C. *Annotat.* 3. *Observat.* 256. & Mauriceau *de Morbis Mulier. l.* 1. *c.* 24. Item optimum quoque est, applicare hirudines.

ARTICULUS XVIII.

De

Varicibus Gravidarum.

FRequens etiam est, ut circa ultimos gestationis menses varices seu venarum intumescentiæ crura gravidarum occupent, quæ ferè naturæ ad partum usque relinquuntur. Verum cum interdum adeò sint magnæ & tumidæ varices, ut periculosam ruptionem venarum inferant, tunc optimum consilium est, inungere venas tumidas cum oleo laurino & unguento de baccis lauri, aut cum oleo de ranis, aut lumbricorum terrestrium, & tunc cum fascia non nihil latiori vino intincta, aut decocto quodam nonnihil adstringente madefacta, constringantur.

ARTICULUS XIX.

De

Hæmorrhoidum Tumore in Gravidis.

DEnique tædiosum symptoma, quod ultimo gestationis tempore supervenit gravidis, est hæmorrhoidum tumor, nunc dolorosus, nunc indolens: pro quo resolvendo applicanda est spongia, decocto adstringente mitiore in vino imbuta: vel inungatur tumor hæmorrhoidum cum oleo ovorum, cum oleo mastichino. In specie oleum momordicæ per infusionem est experimentum optimum: unguentum linariæ applicatum etiam confert. Ac denique, si gravius videatur malum, applicanda est pulpa pomorum coctorum, cui intermisti sint millepedes, aut saltim additum oleum millepedum.

SECTIO VII.

De

PARTU, ET PARTURIENTIUM REGIMINE.

PArtus nil aliud est, quàm fœtus maturi & perfectè formati debito tempore legitima facta exclusio.

Uterus scilicet membranosus & fibrosus, mole & motu fœtus inclusi distentus, successivè subsidere incipit, **er sencket sich nach dem Schoose**/ uti dicunt, & magis ad os pubis deorsum vergit; hinc tandem fœtus, se validè movet, & agitat artus, ac invertendo sese, qui anteà erat convolutus, capite deorsum versus proruit, ita ut tandem caput aut ossi pubis aut orificio uteri interno perfectè insistat & immineat: Si ossi pubis, **sagen sie/ es stehet auff dem Bogen.** Hinc uterus membranosus & fibrosus isto fœtus conatu irritatus, se validè spasmodico & convulsivo quodam motu successivè & partitis vicibus contrahere nititur; unde nunc graves isti dolores lancinantes & contorquentes mulieres prehendunt. Vocantur hi dolores **die Wehen**: Qui si sunt legitimi ad partum, **die rechten Wehen**/ sint frequentes, subinde repetant. Si inchoant, prope umbilicalem regionem, & in dorso

dorso circa regionem renum, hinc successivè deorsum versus pubem, & ex sinu pudoris denuò posterius sursum versus ad lumbos & dorsum retorquentur, ibique ingentem lancinationis sensum inferunt, minusque inferiora versus vergunt, non sunt dolores partus veri, sed vocantur nothi, die wilden Wehen / & nunc vomitus, nunc tremorem brachiorum, nunc alia inferunt symptomata. Ast melius sunt dolores, qui continuò ex lumbis incipientes secundum abdomen deorsum protenduntur ad regionem pubis usque, hinc clunes & coxas occupant, & ita tremorem genuum inferunt; qui sunt spasmi dolorosi musculorum, quando convelluntur. Fiunt ergo hi dolores ex spasmo uteri & partium membranosarum connexarum, unde tales spasmi sunt conjuncti ex his partibus simul affectis. Sub his doloribus orificium uteri internum se pandere & aperire incipit: Nam in hujusmodi cavitatum contractionibus & constrictionibus semper orificii accedit amplitudo; unde etiam tunc, quando uterus se contrahit, orificium uteri internum se aperit, quod etiam obstetrices facilè immisso in sinum pudoris digito studiosè explorare solent & debent. Percipiunt enim tunc foraminulum, & supra foraminulum membranam quandam adhuc integram, collectis etiam & inclusis aquis distentam per dictum orificium ampliatum prominens, in forma ferè ovi mollis, cui exterior dura testa deficit, quod vocant, das Wasser zeucht sich. Nec prius mulieres ad labores partus facilè admoneant, aut reluctantes cogant, nisi digitis orificium hians uteri, & jam vel fœtum, vel membranas densas fœtum cingentes, & à conatu fœtus fortiter distensas deprehenderint, doloresque isti parturientium veri simul accesserint: Continuato ergo fœtus motu, & repetitis uteri spasmis, rumpuntur tandem membranæ fœtum cingentes, effluuntque liquores in iis contenti, unde dicunt vulgo: Das Wasser springt; qui liquores rarò sunt sinceri, sed subindè nonnihil sanguine tincti, quod fit ex orificio uteri interno aperto: Quoties enim hoc aperitur, solet sanguinem plorare qui nunc solus, nunc cum his liquoribus solet effluere. Liquor hic seu aquarum effluxus laxat, emollit, ac lubricat vias, ut facilius hæ distendi, fœtusque per easdem, alias satis angustas, promoveri possit. Patienter autem, necesse est, expectet obstetrix spontaneam membranarum rupturam, aquarumque effluxum, nec unguibus suis membranas rumpere debet, id quod fieret cum insigni fœtus & matricis nocumento, semperque partus impedimento; Conf. Mauriceau *lib.* 2. *cap.* 7. aut in tali casu quando membranæ tenuiores unà cum fœtu prodeant, & multum admodum promineant; tunc enim aquas rumpere licet, vid. Idem *lib.* 2. *cap.* 11. uti etiam, si in præternaturali partu placenta prius se offerat; tunc enim etiam membranas pro facilitando partu aperire licet: vid. Idem *lib.* 2. *cap.* 28. Hæc dum fiunt, mulier mater sellæ appropriatæ imposita (cujus figura prostat in Dn. Doct. Welschii Hebammen-Buche / *lib.* 1. *cap.* 23.) aut alias commodè situata, nempe per transversum lecti cruribus inflexis, vid. Viardel im Ammen-Buche *pagin.* 33. item Mauriceau *lib.* 2. *cap.* 8. comprimendo abdomen expulsioni fœtus multum adjumenti affert. Sub hoc conatu imprimis, dum trement genua, ex utroque latere adsideat fœmina robusta, quæ dicta genua fortiter teneat & firmet, alias gravia symptomata in coxis post partum percipiunt. Imò si negligenter firmantur, tàm debilitantur pedes, ut difficulter incedere queant, mulier autem gravida adjuvet motum fœtus. Quod si ergò debilior in labore fiat, pauco vino generoso, aut ▽ cinnamomi spirituosa, aqua vitæ mulierum, aut pauca aqua hirundinum cum castoreo, si forsan hystericæ passiones immineant refocilletur, ut strenuò pergat in incepto labore, dum obstetrix interea temporis ante & intra genua parturientis posita & situata expectet, manus & digitos oleo liliorum alborum, aut amygdalarum dulcium, aut oleo cheirino aut similibus illitas in vaginam uteri immittat, fœtum approximantem digitis blandè arripiat, ordinet, locet, & tandem capite prius ita nonnihil protrahat, arreptoque hinc umbilicali fune simul placentam uterinam cum conjunctis membranis seu secundinis unà extrahat, studiosè observando, ne tantillum aëris externi aut frigidiusculi in uterũ parturientis ante aut post partum irrumpere possit, Hinc omnia linteis, stragulis & similibus benè munita esse solent circa partum, ut aëris impediatur accessus, quia alias metus est, ne lochiorum suppressio, hinque uteri inflammatio, aut uteri inflatio, aut similia sexcenta mala, exinde superveniant.

CAPUT I.

De *Partus Læsionibus.*

LÆditur partus. (1.) Quando tempore minus legitimo prodit. (2.) Quando fœtus debitum situm non occupat. (3.) Quando graviora symptomata eundem stipant.

ARTICULUS I.

De
Partu immaturo,
Seu
De Abortu.

PRimum ergo est vitium nempe fœtus nondum perfectus immaturè ejectus, qui ob id non, nisi rarissimè, vitalis, lato sensu abortus dicitur: **Es gehet ihnen unrichtig/nicht wohl/** dicunt de hominibus; de brutis verò: **Sie habē verworffen.** Græci rectius & accuratius rem distinguunt pro varietate temporis, dum scilicet ejectionem ovi ab abortu propriè sic dicto & fœtu mortuo accuratè distinguunt; Nam Græci habent ἐκπολὴν & ἔκτρωμα: ἐκπολὴ propriè est ovi exclusio seu rejectio conceptus seu fœtus non formati sub forma ovi, quale exemplum in Hippocratis scriptis reperitur: ἔκτρωμα verò est abortus seu ejectio fœtus jam constituti, ἐκπολὴ fit intra sex primas à conceptione septimanas: postmodum conceptus à formatione ad decimam sextam septimanam, vel ad tempus motus, vocatur ἔκτρωμα: Nam post quartum mensem, ubi fœtus moveri incipit, à medio gestationis tempore ad verum partus tempus, dicitur fœtus mortuus. Quæ ipsa tamen à Latinis sub generali abortus nomine comprehendi solent.

CAUSÆ.

Causa autem proxima, propter quam fœtus & conceptus non retineatur ad absolutum gestationis & partus tempus, est in utero, cujus vel præternaturalis coarctatio ex irritatione, contractatum fibrarum occasionem præbente, conceptum fœtum excludit: id quod frequentissimè, vel ejus præternaturalis relaxatio, e. g. à fluore albo aut cachexia serosa, vid. Hippocrates *lib.* 5. *Aphor.* 45. & Amatus Lusitanus *Cent.* 6. *Curat.* 50. item ab opiatis, eundem ad tempus debitum retinere nequit, hocque rarius; membranosus enim uterus & hinc fibrosus est, ex quarum tono naturali dependet, ut retineatur fœtus.

Sed ut hæc legitimè & decenter expediam, ad contractionem quidem nimiam, & præmaturum spasmum, hinc præmaturam fœtus exclusionem ex utero, irritatur vel stimulatur uterus, vel à fœtu ipso, vel sui ipsius vitio, vel matris, pro varietate sex rerum non-naturalium.

Primò quoad fœtum uterum irritantem & ad sui exclusionem stimulantem, fit abortus, quando fœtus est admodum debilis, ut quasi sarcina iners in utero retineatur, aut ægrotat, aut etiam moritur, vel quando non ritè utero cohæret: hinc enim ex præternaturali contento irritatus uterus, affluentibus spiritibus animalibus, se contrahit, & exinde excluditur fœtus; Afficitur etiam fœtus, si ex erroribus diætæ fœtui debitum deficiat nutrimentum, debitam cohæsionem cum utero impediens. Sic etiam matris morbi in fœtum derivati, hunc ad abortum disponunt, quod de variolis Bartholinus *Cent.* 2. *Epist.* 85. & Platerus *Prax. Tom.* 3. *pagin.* 250. & ictero, Kerckringius *Spicil. Observ.* 57. & Panarolus *Pentec.* 4. *obs.* 44. testatur.

Secundum in utero vitium, quo irritatus & contractus fœtum excludit, est vel per essentiam, vel per consensum aut partium vicinarum læsiones & irritationes. Per essentiam, quando est vitiosè constitutus, nimis angustus & exulceratus, aut quando tumoribus dolorosis est affectus, v. g. scirrho, qualem observavit Hildanus, aut quando laborat abscessu occulto. Ex tali enim occasione uterus, dum debet extendi, ex dolore irritatus convellitur, hincque fœtus conceptus ejicitur. Hujusmodi affectus à priori semper sunt imperscrutabiles. Facilius patent per consensum, v. g. si dysenteriâ corripiantur intestina, aut anus tenesmo, aut etiam, si acriora clysmata & *suppositoria* acria inconsideratè admoveantur, quæ ratione contiguitatis vaginam uteri & uterum ipsum stimulant ad contractionem & expulsionem: quò etiam pertinent hæmorrhagiæ graves: Hinc etiam est, quod mulieres nephriticæ, aut gravidæ nephritico dolore, præsertim primis gestationis temporibus, correptæ sæpius abortiant: Vid. Mauriceau *lib.* 1. *capit.* 13. per consensum enim uterus irritatur, se stringit & fœtum excludit: & hinc etiam Panarolus *Pentec.* 3. *observat.* 20. refert, se frequentissimè observasse, abortus causam in femellis quibusdam fuisse nimiam renum debilitatem. Faciunt huc tormina colica, ex fructibus horræis fermentantibus interdum in gravidis oborta; item quæ conjunguntur cum passione hysterica; nam & hæc similiter interdum abortum provocant.

Tertio ipsa mater pro rerum sex non-naturalium varietate diversimodè affecta solet irritare uterum, & abortum provocare. Eminent hic assumpta, in specie acida, quæ nimis aut frequentius usurpata, & ad uterum delata, hunc irritant, fœtui nocent, eundem ad epilepsiam disponunt, & ad abortum cogunt; Vid. David van der Becke *de Princ. Rer. Natural. pagin.* 214. Porrò ex alimento generosiore & potu spirituosiore assumpto, quæ sanguinem nimis spirituascere & turgescere faciunt, v. g. ex aromatibus acrioribus, ex usu vini generosi, &c. subinde sequitur abortus; Vinum enim pellit fœtum

fœtum in iis, quæ sunt saniores, vegetiores & spirituosiores, seu, ut vulgò dicuntur, calidioris naturæ. Id quod imprimis ab initio conceptionis primis mensibus, & medio gestationis tempore observandum est: Nam tribus ultimis mensibus haustulus vini generosi sub introitum lecti est optimus & proficuus interdum: vitetur tamen vinum Hispanicum aut Malvaticum, quod nimis est spirituosum ac fermentativum. Faciunt huc odores fortes, imprimis fœtor candelarum extinctarum, hinc fumus carbonum extinctorum, de quo Mauriceau *lib.* 1. *cap.* 1. Irritant nempe hi ipsi membranosum uteri nimis extensi, adeoque admodum irritabilis, systema, unde contractio & fœtus exclusio. Notabile est, quod Borellus *Cent.* 2. *observ.* 98. abortum, cum fœmina sæpe pyxidi camphoræ insedisset, referat. Pertinent huc excreta & retenta, ubi consideretur sanguinis in gravidis suppressio; unde etiam in quibusdam sanguinis abundantia, fermentatio, & hinc uberior spirituum proventus, obruendo fœtum, hinc irritando uterum, adeoque communiter sic dicta plethora, dum imprimis sanguis in gravidis, ex suppressis mensibus circa uterum coacervatus, hujus contractione occasionem præbet non rarò abortui, imprimis in juvenculis alacrioribus, spirituosioribus, & similibus; qui abortus præcavendus est sectâ venâ vel cucurbitulis medio gestationis tempore, aut etiam repetitur bis vel ter hæc ipsa phlebotomia, in regionibus imprimis calidioribus: Vid. Sylvius *lib.* 1. *Prax. cap.* 6. §. 6. *&c.* Imò Zacutus Lusitanus refert de venæsectione singulis mensibus instituenda ad præcavendum abortum. Deinde affectus animi nonnulli graviores, qui massam sanguineam insigniter commovent, & spiritus animales in vagos & inordinatos motus cogere solent, sæpissimè ad abortum inducendum multum in recessu habent; his enim facilè quoque uterus commovetur, sicque fœtus expellitur. Excellunt inter hos terror, tristitia, gaudium nimium, iracundia, & similia: Et quidem frequentissimè mulieres nimis iracundæ abortus patiuntur; commotis enim sic spiritibus & tota massa sanguinea exinde non tantum humores in fœtu, & quibus fœtus includitur, conturbantur, sed etiam spirituum animalium impetus pervertitur, systema nervosum convellitur, & uterus hinc commotus contrahitur, sicque fœtum expellit. Motus quoque nimius & exercitatio corporis incondita, imprimis mediis gestationis mensibus, si sit nimia, noxia est, & maximè facit ad abortum: Hinc corporis equitando agitatio, saltatio nimia, cursus & casus vel ab alto, vel pronus in abdomen, & rerum ponderosarum sublatio, item fortis extensio brachiorum & manuum supra caput, & omnia ejusmodi, quæ corpus graviter moveant, fœtum commovent, & placentam avellunt à cohæsione cum utero: Vid. Sinibaldus *Geneanthr. lib.* 8. *Tr.* 2. *cap.* 3. *pag.* 701. Burnetus *Thes. Pract. lib.* 1. *sect.* 5. *pag.* 6. A sublatione enim ponderis gravioris propter retentionem halitus, & depressionem diaphragmatis, inferiora versus premitur uterus, & deorsum movetur: Ab extensione autem manus supra caput uteri orificium ampliatur, uterus dislocatur, & interdum membranæ fœtus rumpuntur. Facit huc etiam sternutatio, tussis item ferina, imprimis vomitus, qui si sint contumaciores, aut graviores, omnia hæc commovendo nimis, & plus minus irritando uterum, facilè abortum fœminæ provocant: Conf. Sylvius *loco cit.*

Præterea dantur causæ adhuc aliæ, eæque rariores, nempe quæ uterum nimis laxant eumque laxatum ita disponunt, quo minus commodè fœtum retinere possit. Talis causa adest in fœminis, graviori & diuturno fluore albo correptis, ante vel etiam post conceptionem: item in iisdem, quæ cachexiâ serosâ sunt afflictæ; in his enim fibræ & membranæ uteri nimis laxatæ, flaccidæ & debiles, & uteri orificium internum nimis patulum, convenienter detinere nequit fœtum. Spectat huc *Aphorismus* Hippocratis 45. *sect.* 5. Vid. Amatus Lusitanus *Cent.* 6. *Curat.* 56. Præterea facit huc imprimis etiam defectus sanguinis & spirituum, unde & debitus tonus uteri deficit: hinc nempe hæmorrhagiæ insignes, aut etiam venæsectiones intempestivæ, ac similes causæ, sanguinem & spiritus animales malè afficientes, aut depauperantes, ad abortum etiam ex parte disponunt.

Tandem terror & pavor subitaneus uti fœtui non rarò necem, ita & utero relaxationem nimiam inducunt. Notum enim est, quod in terrore & pavore omnes partes exteriores subito spirituum sentiant defectum: hinc uti in terrore subitaneo firmiter apprehendere, aut res apprehensas retinere non possumus, sed gravi terrore perculsi rem aliquam continentes dilabi sinimus; ita simili ratione à terrore & pavore disponitur uterus, ut brevi post elabatur fœtus tanquam moles iners, unde & syncopes & similes aliæ contingentes causæ, lipothymiæ, &c. subitò abortum provocare possunt: quâ ratione etiam timor ac mœstitiæ diuturnæ sæpius abortum inducunt.

Denique, opiata sæpius abortus sunt causa, quatenus spiritus animales figendo, eorum volatilitatem ac debitam in motu agilitatem nonnihil sistunt, unde etiam membranarum ac fibrarum uteri tonus relaxatus ab-

ortum infert, utut etiam opiata ipsi fœtui existant nocentissima.

DIAGNOSIS.

Quod jam attinet signa, abortus præsentis, nempe exclusionis fœtus immaturi, per se patent. Potius ergò prænoscendus est abortus instans, ut commodè præservari possit à Medico.

Imminentem ergò abortum innuunt in specie gravitas quædam insolita circa lumbos & coxas, cum qua concurrit segnities quædam ad motum: adhæc conqueruntur tales gravidæ, de sensu quodam insolito ponderis incumbentis sinui pudoris, ac prementis vulvam. Nam alias fortes mulieres gravidæ per gestationem salubres, sunt satis agiles, & nunquam tale percipiunt pondus, nisi ultimis septimanis, quando imminet partus, & quando uterus subsidet.

Quodsi præterea accedant vagi dolores lancinantes crebrius recurrentes in abdomine & circa umbilicum, & ad sinum pudoris usque deorsum sese extendentes, periculosum admodum est signum, ne subsequatur abortus; imprimis si simul adsit quidam involuntarius conatus quasi egerendi ex utero.

Certè hæc duo sola signa, nempe gravitas insolita à regione lumbari deorsum tendens, & supervenientes vagi dolores deorsum ad sinum pudoris protensi, sæpe soli sunt certum signum imminentis abortus.

Item tenesmus in gravida abortum portendit:

Insolita admodum segnities, inappetentia in gravida, situs uteri vel abdominis mutatus, qui anteà sursum supra regionem pubis in medio ventre blandè eminebat & protuberabat, jam conglobatus deorsum versus pudenda inclinet, & omnis tumor ossi pubis nimis quasi approperet, varia etiam vaga symptomata, rigores quidam & horrores, quos subinde comitantur subitaneæ phlogoses, idque reciprocè, item tremores, cordis palpitationes, &c. imminentis abortus sunt prodromi, qui magis urget, si jam circa ventrem & lumbos dolores percipiuntur, qui versus pubem & os sacrum desinunt cum quodam egerendi conatu. Quod si post aut cum hujusmodi doloribus simul sanguinis, vel puri vel serosi, ex utero per orificium ejus internum observetur aliqualis effluxus, jamjam minitantis partus indicium est. Item si mulieribus gravidis ex quacunque causa, quæ ad abortum disponere potest, serum cruentum, vel etiam sanguis ex utero effluere incipiat, etiamsi non statim sequatur abortus, si etiam stillicidium tale perduret, aut subinde repetatur, ante septimum vel nonum diem à prima apparentia, securi ab abortu esse non possumus, quin hic duobus diebus utplurimum subsequatur. Liquoris seu aquarum eruptio, qualis ferè oriri solet in partu, innuit jam factam esse membranarum ruptionem, & hiare insigniter orificium uteri internum, adeoque instare proximè abortum.

Ex antiqua Hippocratis doctrina etiam ex mammis solet desumi signum futuri abortus: Vid. *Sect.* 5. *Aphor.* 35. dum ex flacciditate & extenuatione mammarum aut etiam ex fluxu lactis, aut sanguinis ex iisdem, metum futuri abortus præsagit; innuit enim hoc ipsum corruptionem ac depravationem nutrimenti fœtus in utero; cum quo eadem est materia, quæ mammas reddit turgidas, & consequenter mammarum lac constituit: Vitiatâ ergò ista materia, ita ut aut omninò deficiat, aut in mammis corrumpatur, forsan motum fœtus deorsum, & per consequens futurum abortum, innuit.

Hæc inter signa diagnostica etiam hoc observandum simul probè: fieri *scilicet interdum*, ut ex fœtu adhuc in sua matre mortuo, & ad aliquot dies gestato, matre scilicet inscia, etiam irritetur uterus ad exclusionem; unde signa & symptomata abortientium superveniunt. Apparentibus ergò signis excretionis & abortus, cavendum est, ne fœtum mortuum excernendum, tanquam fœtum vivum abortientem retinere studeamus. Cognoscitur fœtus mortuus ex signis infra declarandis: in genere, quantum ad præsens negotium, sufficiant hoc loco signa ab Hippocrate *in lib. de superfœtat.* recensita, dum dicit: *Cum mortuus fœtus fuerit, dilabitur in utero, quocunque se vertat mulier, tanquam saxum aut aliud quippiam simile, & pectinem frigidum ordinario habet mulier.*

PROGNOSIS.

Notum est, quod in abortu omni mulieres longè periculosius laborent, & quidem gravius, quam in partu genuino & naturali, quia violentia subest, & post eundem vel mox vel post aliquot septimanas gravi hæmorrhagia uteri corripiuntur: hinc metus est, ne secundina retineatur, & dolores, hæmorrhagias graviores, ac alia graviora patiantur symptomata, quæ si superent, subinde multis adhuc symptomatibus, iisque variis, per plures interdum annos infestantur.

Ex abortu graviori etiam interdum steriles redduntur ex læsione uteri ac vaginæ, speciatim si primus conceptus fuerit abortu rejectus.

Quò grandior etiam fœtus est, eò quoque periculosior solet esse abortus: & quò minor & imbecillior est idem, eò minus periclitantur.

Ex

Ex casu ab alto ovi uterini primæ conceptionis rejectionem novi in juvencula. Sine ominoso aut abortus ulterioris aut omnimodæ sterilitatis periculo: quin jam 35. annos nata, 12. liberorum fœcunda mater superest; semel tamen post sextum partum, ex terrore ferè circa medium gestationis tempus idem se passam esse, mihi retulit.

CURA.

Quoad curam: Ea in abortu est nulla, dum nempe jam fit, seu quando jam fœtus à connexione cum utero est separatus; sed potius adjuvetur à Medico, ut eò citius & cum minoribus symptomatis eveniat. Nam si præsente abortu adstringentibus aliisvé similibus remediis jam imminentem indubitatò, aut incipientem, aut jam quodammodo factum abortum, & in quo sanguis jam incipit erumpere, aut fœtus jam extinctus est, retinere velimus, periculosum est, & verendum, ne fœtus mortui retentionem, & hinc ejus & secundinæ putredinem, aut tandem ex sanguinis impedita excretione hujus coagulati congestionem, aut periculosissimam uteri inflammationem inferamus: ut taceam alia mille hinc metuenda symptomata. *Alias religio summa sit Medico, quocunque in casu vel tantillum dare mulieri, quod ad abortum facere possit*; sicuti ad hoc tenetur juxta juramentum Hippocratis. Nam ut taceam, non tam facilè esse, in sanis provocare abortum, quin non simul subinde ipsius matris vita periclitetur; sanè in ægris, si abortum provocare velimus, tamen incertum est, an hoc ipso gravida per abortum salvari possit. Rarus interim & notabilis casus est, quem refert Castro *Tract. Quæ ex quibus*: Hoc ergò opus incumbat Medico,

(1.) ut abortus præcaveatur,
(2.) ut post abortum factum mulier ritè tractetur, & mala imminentia maturè præcaveantur.

Quoad præservationem: imprimis instituenda hæc est, dum adhuc in suo situ naturali fœtus est constitutus in utero, eaque pro causarum remotarum, quæ aut irritatione, uterique præmatura constrictione, aut nimia ejus relaxatione, & membranarum tonum lædendo, abortum inducere valent, varietate varia instituatur. Nam prima causa est frequentissima, etiam in primis gestationis temporibus; posterior verò rarior, & fœminis saltem circa secundum, tertium, ac principium quarti mensis, obvenit. Ubi in genere observandum, in plethoricis venæsectionem interdum ab abortu præservare, vid. Amatus Lusitanus *Centur.* 2. *Curat.* 95. item M. A. N. C. *Ann* 2. *Observat.* 47. *pag.* 86. & *Ann.* 6. & 7. *Obs.* 204. *pag.* 301. *Ann.* 9. & 10. *Observat.* 40 Imò ad præcautionem abortus singulis mensibus gestationis sectam venam refert Riverius *Cent.* 1. *Observ.* 53. item Binninger *in Observat.* Conferatur etiam Heinricus ab Heer *Observ.* 14. Aperitur vena ferè in brachio; nec nisi cautè, & certis solum in casibus venæ saphænæ sectio instituenda, de quo vid. Zacutus Lusitanus *libr.* 2. *Prax. Admir. Observat.* 150. Interdum in impetuosiore spirituum motu, aut graviore uteri irritatione aut spasmo, subinde consideratis probè quibusvis circumstantiis, ad opiata confugiendum erit: Ubi verò laxitas in causa est, vitanda sunt, quin potius in hoc casu cura præservatoria instituatur cum aromaticis nervinis utero gratis, laxitatem & tonum corrigentibus; quin etiam cura similis pro cachecticis per remedia ex lignis cum aromatibus instituenda est. In genere tamen contra quemcunque abortum præservandum commendatur ex vegetabilibus quocunque in casu primariò verbena, cujus usus sive sit internus in decocto, vel etiam aqua ejus destillata frequentius cohobata, essentia, extractum aut succus; sive etiam externus, est præsentissimum euporiston muliercularum: quibus admisceri potest parum aquæ cinamomi, quia confortat fœtum & uterum. Granorum chermes pulvis, vel elicita tinctura Zwelferi, item confectio alchermes sine ambra & moscho, si gravida perferre possit dulcia, optima sunt. De adstringentibus, millefolio, ejusque decocto, bistorta, tormentilla, plantagine, ejusque succo, de remediis mastichinis, & ex cydoniis, & similibus adstringentibns, nihil addere volo. Semen plantaginis ad ʒß. cum granis coccineis ex ovo sorbili toto gestationis tempore adhibitum, abortum præcavet: Vid. Velschius *Mictom. Cent.* 3. *Obs.* 66.

Inprimis ex regno animali contra abortum conducit ebur sine igne, gelatina eboris in potu dissoluta, ac similia, ac tandem cancri fluviatiles: Sic eorum pulvis in fumo lentè exsiccatorum specificum est Poterii, non secus atque succus cancrorum fluviatilium contusorum, cum bono vino expressus, & omni mense repetatis vicibus à gravida haustus, experimentum est singulare Hartmanni *p.* 228. ab aliis etiam succus astacorum, aut etiam cancrorum fluviatilium, cum jusculis pullorum contusorum & expressorum laudatur, conf. etiam Sachsii *Gammarolog.* Loco horum pulverem cancrorum fluviatilium calcinatorum etiam cum successu usurpare possumus.

Denique ad omnem abortum ex regno minerali, optimè conveniunt corallia præparata, eorumque tincturæ & quæcunque coralliata, in specie tinctura coralliorum cum spiritu cordis cervi, si in fœminis aliquoties per septimanam in liquore conveniente hauriatur: item hypochondriacis & scorbuticis tinctura coralliorum sassafrata & antiscorbutica

est egregia: quo etiam syrupus coralliorum Quercetani referri potest. Ex his varia parantur composita, ut pulvis contra abortum Augustanorum, pulvis Marchionis, Margaritæ præparatæ, &c. propinanda in aqua verbenæ cum succo & syrupo cydoniorum, coralliorum Quercetani, de corticibus citri, & similibus:

℞. *Pulv. contr. abort. Aug.* ℥ij.
Matr. perlar. præpar.
Ebor. s. △*e* ana ℈ij.
M. D. S.

Anhaltend Stärck-Pulver/ auff etliche mahl.

℞. ▽ *ceras. nigr.*
fl. til.
epil. Lang. ana ℥j.
Corall. rub. præp.
Ebor. s. △*e* ana ʒß.
Syr. corall. Querc. ʒvj.
M. D. S.

Anhaltend Stärck-Tränckleín.

Externè in genere optimè conducit panis piperatus, in forma rotunda, melle illitus, & pulvere caryophyllorum, macis, cumini, & similibus benè aspersus, & utrinque, tam lumbis quàm abdomini, regioni pubis, calidè applicatus, dum nimis subsidet uterus; hinc enim fit interdum, ut denuò sursum versus in naturalem situm se disponat ac redeat. Nec inconveniens est, ut fermentum cum pauco cinamomi & caryophyllorum, & aliis aromatis, mediante vino subactum, in forma cataplasmatis applicetur infra regionem umbilicalem & ad lumbos; vel dum jam dolores incipiunt corripere mulieres, optimum est applicatus sacculus ex herbis menthæ, absinthii, rorismarini, melissæ, & similibus, in vino generoso bullitis, calidè applicatus: præsertim quando fœtus est debilior, aqua vitæ mulierum, vel balsamus puerorum, vel vinum Malvaticum cum pane tosto abdominis regioni umbilicali convenienter imponitur. Optimum est cataplasma ex melle cum melissa, chamomilla, pipere, nuce moschata, zedoaria & similibus, quod nunc umbilico, nunc lumbis, ubi ad ilia descendere incipiunt, applicetur. Thermæ à quibusdam usurpantur: Sed hoc intelligitur eo in casu, quando mulieres ex nimia laxitate abortiunt, tunc quando nondum sunt gravidæ, sunt saluberrimæ. Alias, ubi imminet abortus ex relaxatione uteri, conducunt bdellium & mastix aceto dissoluta, linteis inducta, & instar cataplasmatis seu emplastri regioni abdominis hypogastricæ applicata.

℞. *Empl. de galb.*
Tacamahac. ana q. s.
malax. c. s. q. *bals. Peruv.*
D. S.

Anhaltend Pflaster.

Et applicetur lumborum regioni.

Heurnius in tali casu commendat balnea aluminosa, quæ tamen in ultimis gestationis mensibus minus sunt tuta, quoniam notum, quod vaginam alias reddant angustam, unde sequitur partus laboriosus.

Juxta hæc in specie, pro varietate causarum remotarum, imprimis ex sex rebus non-naturalibus, & variarum indicationum, varianda etiam est cura, cum sæpissimè causæ sint graviores animi affectus, primariò iracundia, terror & pavor. Et quidem si ex medicamentis acribus irritantibus, imò acido vel assumpto vel intus genito uterum irritante, & iracundia, appropriata quædam absorbentia, præcipitantia dicta, quæ acidum corrigunt, & sanguinis imminentem coagulationem & stagnationem impediunt, in usu esse solent. Convenit ebur sine igne & medicamenta ex ebore, (& quidem sin ab ira immineat abortus, ebur sine igne propinetur in vino acidulo, vel in aceto rosaceo: convenit etiam gelatina eboris acida reddita, in vehiculo appropriato hausta, vel in potu ordinario dissoluta:) cancri fluviatiles, & omnia cancrina pulvis contra abortum Augustanorum, cinnabaris antimonii, pulvis Marchionis, specificum cephalicum, pellicula cartilaginosa ex ventriculo gallinarum sumpta, tali leporis, præparata ex dente hippopotami, castoris, & similibus; quibus addantur blanda aromatica, nux moschata, caryophylli, tantillum cinamomi, item coralliorum tinctura, in specie sassafrata, quæ à terrore imminentem abortum præservant.

In specie si iracundia fuerit gravior, consultum est, ad orgasmum succorum & perturbatum spirituum animalium motum sistendum, ut nonnihil de laudano opiato, usurpetur, ut sistatur facilis uteri irritatio & contractio. Quodsi uterus aut fœtus roborandus sint, tormentilla, decoctum millefolii, grana chermes, mastix, thus, & similia adhibenda veniunt. Sin à nimio frigore externo, immineat abortus, ita ut fœtus quasi torpidus & nonnihil stupefactus hæreat, convenit aqua vitæ mulierum, balsamus embryonum, sive internè sive externè, aqua caryophyllorum composita; vid. Velschii *Mictom. Cent.* 1. *Observat.* 10. *annexa* M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. & similes aquæ spirituosæ. Externè conveniunt inunctiones cum oleo mastichino, cui additum sit oleum destillatum macis, caryophyllorum, aliquot guttæ olei destillati cinnamomi cum balsamo Peruviano.

Sin à lipothymiis metuendus abortus, aqua cinnamomi borraginata, tinctura coralliorum cum spiritu cordis cervi, confectio de hyacintho,

cintho, syrupus florum tunicæ, &c. conducunt.

Quodsi à cachexia serosa sit malum, lignorum decoctum ad præcautionem abortus sunt optima; sic enim Platerus *libr.* 3. *Observat.* abortum frequentem alias per crebriorem decocti guajaci usum curavit. In quo casu, uti etiam in albo fluore nimio fontanellæ in crure apertæ, non sunt inutiles: conf. Zacutus Lusitanus *Prax. Admir. Observ.* 150.

Ubi ex torminibus seu doloribus abdominis nothis imminet periculum abortus, convenit panis iste piperatus cum melle abdomini applicatus ac superimpositus: internè verò pulvis zedoariæ, vel per se, vel cum pane, cui illitum sit butyrum, assumptus.

Facto jam abortu, Medicus præcaveat symptomata. Ad duo ergò respiciat:

(1.) Ut secundina & placenta post fœtum simul excernantur integra: Nam post abortum pertinaciter adhæret utero, unde periculum est, ne lacerata secundina, quando ab obstetrice paulò fortius tractatur, ex parte prodeat, & ex parte remaneat: Conf. M. A. N. C. *Ann* 1. *Observ.* 128. *pag.* 287. Si non excernatur, manu imprimis cautè extrahenda: Conf. Mauriceau *libr.* 2. *cap.* 10. cum interna medicamenta secundinam pellentia propter hæmorrhagiæ metum ferè suspecta sint. In specie verò mulier mox post abortum in lectum benè calefactum se componat, extensis probè simulque invicem superimpositis cruribus quieta jaceat, & ab omni frigore, quantum possibile, imprimis etiam extremorum, manuum & pedum, se muniat, nec manus etiam, si tempus sit frigidiusculum, extra lectum exserat. Nam

(2.) frigefactis externis vel modicè, vehementissima ac periculosa utplurimum uteri imminet hæmorrhagia, nunc immediatè post abortum, nunc post quartam demum septimanam, ut ferè periculum mortis incurrat mulier: in qua propinanda tandem ea, quæ infra circa lochiorum nimium fluxum proponentur.

Externè verò spongiæ aceto ac vino rubro madefactæ applicentur secundum Riverium *Cent.* 4. *Observ.* 46. Aut fiant sacculi ex rosis, balaustiis, malicorio, & similibus, qui in vino rubro bulliti calidè applicentur.

ARTICULUS II.
De
Partus Situ Vitioso.

QUod attinet II. partum præternaturalem, ratione situs infantis vitiosi, cujus modi quindecim enarrantur, hujus correctio imprimis obstetrici expertæ incumbit, quæ manibus, oleis appropriatis inunctis, fœtum in naturalem situm, reponere debet, sive sit vivus, sive mortuus, ut repositum commodè extrahat. Cum verò hoc rarissimè fieri possit in omni situ fœtus vitioso, optimus succurrendi modus est, ut pedibus arreptus fœtus extrahatur, de quo consulenda venit experientia Viardel in seinem Ammen-Buch / & hinc Mauriceau *de Morb. Mulier.* Quodsi hoc fieri nequeat, qua data faciliori occasione ac situ fœtus extrahendus, & hac ratione matris vita salvanda. Modi videantur in iis, qui scripserunt, ex professo de hac materia, imprimis Ludovica Bourgeois, item Scipionis Mercurii *Tractatus.* Si enim fœtus non est vitalis, non semper necesse est, ut in debitum situm reponatur, sed in malo graviori imprimis etiam quocunqne modo eum extrahere nitatur obstetrix. Præ cæteris casus est periculosissimus, quando pedibus primò prodit infans, ita ut etiam manus deorsum versus inclinent; nam sic fit, ut egresso tempore orificium uteri internum circa collum iterum se stringat, ita ut fœtus extra uterum, caput autem ejus adhuc in utero hæreat, & reddat partum difficilem. Tales fœtus dicuntur Agrippæ. Ubi non potest emendari talis positura infantis, obstetrix saltem alterutrum infantis brachium eo dirigat, ut sursum versus ad caput vergat; sic enim fit, ut propter brachii extensionem sursum factam uterus non possit se contrahere circa collum: quo brachio retracto se vel ultrò fœtus ad sui exitum accingit, eumque insigniter adjuvat, utut non sine gravissimis cruciatibus matris. Si fœtus ita est mortuus, ut nequeat arripi, chirurgicis instrumentis frustulatim discissus extrahatur.

ARTICULUS III.
De
Symptomatis in & circa Partum.

MEMBRUM I.
De
Doloribus Parturientium Nothis.

FIt subinde, ut graves dolores abdominis circa umbilicum, regionem lumbarem & totum ventrem, ad pubem protensi, interdum per mensem, interdum per aliquot septimanas aut aliquot dies, antequam partus instet, semper fœminas mirè torqueant, qui non tantummodò totum abdomen instar torminum

num colicorum & iliacorum occupant, sed interdum etiam subinde inferiora versus ad pubem usque descendunt, & incautis tanquam veri partus dolores imponunt. Quod si tunc mulieres cogantur ad laborem partus, id cum summa difficultate, labore & anxietate contingit: imo fit interdum, ut, dum maxime eniti in talibus doloribus volunt fœminæ, denuò remittant dolores & evanescant, & interdum adhuc per tres, vel quatuor, vel octo, interdum per 14. dies, & interdum ultra integrum mensem, fœtum denuò retineant. Tales ergò dolores vocantur vulgò Dolores nothi, **die falschen Wehen**.

CAUSÆ.

Nempe oriuntur hi à convulsionibus intestinorum & mesenterii, adeoque ad colicas convulsivas reverà pertinent; unde etiam vicinæ utero partes simul nonnihil convulsæ similem dolorem, instar parturientium, repræsentant. Uno verbo: Sunt nihil aliud, quàm dolores intestinorum colici & iliaci graviores, qui fiunt ab eorum dolorificis spasmis & convulsionibus, aut, qui interdum hystericam passionem aut antecedunt, aut comitantur, & non tantùm ab assumptis flatulentis, aut ab ingestis acidis, similibusque, sed etiam interdum ex effervescentia vitiosa succi pancreatici, & bilis, in primis viis corruptorum, oriuntur, prædominante etiam acido plus minus austero, unde & imprimis suffocationes hystericæ talibus doloribus in prædispositis subinde superveniunt, vel lipothymiæ. Fiunt item interdum tales dolores nothi à mucilagine pontica acida, tenaciùs intestinis affixa, quavis occasione commota aut resoluta; unde dum eam crispationibus dolorosis excutere nituntur intestina, facilè tales falsi parturientium dolores succedunt: Sic mulier quædam aliquamdiu ex esu raphani incidebat sequenti nocte in graves dolores abdominis, ita ut accesserit obstetrix, & aliæ mulieres; volebat eniti, nihil procedebat, instabat laboribus per integram noctem, manè dolores cessabant, & expectabat adhuc 14. dies. Sæpissimè in partu veris partus doloribus nothi, uti subinde antecedunt, ita quandoque conjunguntur, & non rarò post partum etiam ad tempus durant, dum nempe uterus in partu spasmo correptus & contractus pro excludendo fœtu, motus istos convulsivos ratione suorum nervorum, ex mesenterii plexibus derivatorum ad hos plexus nempe, continuat; unde & reliqui nervi ex his oriundi similes spasmos & contracturas concipiunt, sibique annexas partes membranosas, intestina & mesenterium, dolorificè convellunt: adeo ut tali in casu subinde epileptici insultus, in partu imprimis laboriosiore, superveniant, iisque eò atrociores, quo propior fœtus instat, & qui excluso fœtu sponte ferè suâ denuò cessant. vid. M. A. N. C. *A.* 2. *Observat.* 67. *pag.* 124. Non ergò apparentibus quibusvis abdominis doloribus statim ab obstetricibus ad enixum cogendæ sunt mulierculæ. Nempe nunquam prius ad partum excitandæ sunt gravidæ, nisi (1) tumor abdominis benè ad inferiora, ad regionem pubis, descenderit. (2) Dolores ex lumbis deorsum versus supervenientes fortes & sæpè recurrentes urgeant, (3) orificium uteri internum apertum sit; & (4) in protuberantibus membranis ritè ∇æ formatæ sint. Conf. hic Mauriceau *l.* 2. *c.* 2. Hœferus *in Herc. Med. p.* 326. Facit huc observatio Hildeni *de lithotom. vesicæ p.* 741. ne quæ calculo vesicæ affliguntur gravidæ, & exinde summum quasi enitendi conatum patiuntur, pro parturientibus habeantur. Sic refert Viardel *pag.* 60. dolores colicos pro doloribus partus vulgo habitos.

DIAGNOSIS.

Dolores isti nothi à doloribus veris parturientium non adeò facilè distinguuntur, nisi à mulieribus, quæ jam sæpiùs pepererunt, aut ab expertis obstetricibus: Cognoscuntur tamen

1. Si nimis intempestivè mulierem prehendant, antequam nempe ex ejus calculo verum partus tempus instet.
2. Quando alia signa ad partum naturalem requisita non adsunt.
3. Si in his doloribus nothis mulier lectis calidis & stragulis, item linteaminibus calefactis ac fomentationibus siccis probè calefactis, abdomen foveat, pedesque blandè incurvet, & ad corpus attrahat, & dolores cessent; cùm econtrà dolores partus veri talibus calidis fomentationibus, & pedum attractione, protinus exasperantur & promoveantur, observante hoc Ludovica Bourgeois **im Hebammen-Buch**.
4. Si internè cerevisiam calidam decoctionis seminis cumini bibat, cessant ferè dolores nothi; cùm econtrà dolores partus veri talibus calidis, potiùs exasperentur & promoveantur.
5. Si conjuncti sint dolores partus veri cum doloribus nothis, cognoscitur ex eo, quod non solùm ad regionem pubis & uteri graviùs & acerbiùs torqueantur, sed etiam quod superiores abdominis partes, nempe circa umbilicum & regionem coli, simul crucient, & vagis, modò simul distinctis vicibus mulierem prehendant, ut etiam vomitus superveniant.

PRO-

PROGNOSIS.

Dolores hujusmodi nothi hoc incommodi habent, quod interdum primariæ sint causæ, quod abortivus excernatur fœtus, vel mulieres ultimo mense nimis citò abortiant: item quod conjuncti cum doloribus partus veris, hos impediant & imminuant, seu contractionem uteri, & ex hoc fœtus exclusionem tollant, adeòque parturientem debilitent, partum diutiùs protrahant, & laboriosiorem reddant.

CURA.

Non opus est semper, ut curentur hujusmodi dolores nothi, nam subinde quiete & opertione stragulorum spontè disparent denuò: sin verò nimis diuturni sint, internè ea, quæ superiùs de torminibus gravidarum dicta sunt, applicari possunt, imprimis aqua & ~ zedoariæ, item spiritus nitri dulcis in parva dosi, detur.

Externè fomenta calida, tam sicca quàm humida, ex plantis anodynis carminantibus, chamomilla, imprimis Romana, conveniunt. Item cataplasma, ex melle cum zingibere, nuce moschata, cinnamomo, caryophyllis, & similibus lumbis & abdomini insternatur. Vel recipiantur mentha, absinthium, caryophylli, &c. subigantur & leviter bulliant cum vino Malvatico, ut fiat cataplasma, applicandum regionibus prædictis. Vel recipiatur panis piperatus, illinatur melle largiter, quod adspergendum cum dictis aromatibus, & tepidè applicandum lumbis & umbillico: Dolores autem veri potiùs his stimulantur. Interdum clysteres, imprimis abstergentes, ex lacte, vel quæ sine stimulo intestina abstergunt, aut carminantes blandiores, possunt injici.

MEMBRUM II.
De
Partu Difficili.

PRæternaturalis quoque est partus, quando tempore & situ naturalis, laboriosior tamen & gravioribus comitatus symptomatis, accidit partui, qui dum in conatu partus, vel tardè nimis procedit, ita ut diutiùs, quàm par est. & gravioribus doloribus laboret fœmina, aut si dolores non benè continuent, aut si anxietates summæ adsint, quæ non rarò insigniter augentur à flatibus in intestinis parturientis retentis, atque non tantùm totum abdomen expandentibus, sed etiam musculorum ejus & diaphragmatis, & ita exclusionem fœtus insigniter imminuentibus, aut à superveniente passione hysterica, anxietates intendentibus. Utplurimum tamen sub nomine partus difficilis naturalis partus tardior, & qui difficulter ac lentè succedit, intelligitur.

CAUSÆ.

Causæ, sunt vel in fœtu, vel in matre, vel in viis, per quas transire debet fœtus.

In specie mater est causa partus difficilis, quando debilis est, & viribus plus minus exhausta, ut minus sufficiat pro labore partus; si sit

1. Morbosa, aut conflictata morbis gravioribus variis gestationis tempore. Vires requisitæ ad partum sunt fundatæ in spiritibus animalibus, quorum impetu spasmi isti perficiuntur, mediantibus quibus fœtus excluditur.

2. Ex parte matris redditur partus difficilis, si graviores dolores nothi vel præcesserint, vel etiam conjuncti sint veris. Huc

3. Pertinet parturientium sudor nimius, nam quo plus sudant in partu, in specie circa caput, eò magis ex spirituum nimiâ dissipatione decrescunt vires.

4. Si interruptus, & nunc irritus, nunc denuo urgens sit pariendi conatus, i. e. **Wann die Wehen nicht anhalten/wenn es kommet und bald wieder auffhört/ꝛc.** quia ex inordinatis spirituum motibus ferè enervantur vires: Item quando dolores non rectè ferunt uterum & partes & genitales, sed in locis inferioribus ad loca superiora, caput, stomachum, brachia, &c. retorquentur.

5. Insigniter etiam huc faciunt animi pathemata matris graviora, quæ per accidens matris pariendi conatum impediunt, spirituum animalium maximè necessarium motum ad uterum ab eo avertendo, v. g. in parturientibus nimis verecundis, imprimis primiparis, in nimis timidis, aut etiam delicatulis dolores fugientibus, &c. Sint ergo hilares, recreentur à jocosis mulieribus adstantibus spe futuri partus, precibus atque cantu animentur ad constantiam laborum, subinde haustulus vini generosi concedatur, ut reddantur animosæ; sic melius succedit labor, & etiam promptiùs expurgantur lochia; externè aquæ hystericæ, &c. admoveantur naribus.

Fœtus est causa difficilioris partus.

1. Si morbosus aut aliàs per se debilis sit, ita ut ipse in suo conatu deficiat; & sola mater necessitet labores.

2. Si gemelli fuerint, & ambo æquali enixu egredi tentent.

3. Sin membranæ, secundinam constituentes & fœtum cingentes, non rumpantur, sed tenaciores & firmiores hæreant, unde fœtus iis obvolutus progredi tentet, & orificio uteri interno immineat: id quod fit interdum, ut integris membranis obvolutus fœtus prodeat, partu etiam maximè difficili, ita ut interdum necesse sit, ut obstetrix unguibus digitorum aut singulari quodam scalpello, superius obtuso, rumpat & separet membranas, (quod dicunt **das Wasser kneipen**) quo aquarum effluxus promoveatur, & fœtus egressus adjuvetur.

tur. Rarum enim est, nisi in fœtibus admodum parvis, & quorum matres habent loca patentiora paulo, ut una cum secundinis prodeat fœtus: Vid. Harvæus *de Partu.* Non tamen semper consultum est membranas discindere, & non faciendum, nisi indicia imminentis partus sufficientia adsint, & fœtus legitimum habeat situm. Fiant ergo fotus & fomenta ex plantis emollientibus, lacte & similibus, ut sic emollitæ membranæ à fœtu perrumpi possint.

4. Si funiculus umbilicalis, qui cingit comuniter frontem fœtus, aliquot gyris sit circa collum aliamve partem circumvolutus, ita ut quasi laqueo suffocandus prodeat fœtus.

5. Si fœtus fuerit mortuus.

Ratione viarum est partus laboriosus, si nimis

1. Angustæ aut impeditæ sint; hinc in primiparis, in specie paulo senioribus, partes sunt altiores, firmæ, densæ, & magis robustæ: Vid. Bartholinus *de Insol. Partus viis cap.* 3.

2. Si viæ sint minus lubricæ, ut in defectu aquarum harum, nempe retentione ob membranas nondum ruptas, vel propter harum citam nimis aliquot septimanas ante partum profluxionem, vel quando planè nullæ in partu effluant; Vid. Bartholini *Acta Med. Hafn. Volum.* 3. *pag.* 257. Item M. A. N. C. *Ann.* 3. *observ.* 132. *pagin.* 241. Adeoque rarum est, quod præmaturè, innocuo tamen partu effluxerint aquæ, Vid. M. A. N. C. *Ann.* 2. *observ.* 13. *pagin.* 31. Ubi tamen distinctio aquarum effluentium supra insinuata probe observanda venit.

3. Si os pubis nimis firmum & fortiùs junctum sit, indeque hujus cartilago minus relaxari queat. Utut enim hujus aliqualis apertio aut dehiscentia ad partum non requiratur à Mauriceau *l.* 2. *cap.* 1. tamen in fœtu grandiori, & ubi major conatus adest pariendi, quin sæpissimè nonnihil laxetur, & ita plus minus hiscant ossa pubis, haud adeo absonum videtur, cum præter experientiam, quam allegat Guillemeau *lib.* 2. *cap.* 1. dislocationem ossium pubis in partu referant M. A. N. C. *Ann.* 3. *observ.* 255. *pag.* 458.

4. Facit huc etiam, si ipse infans capite prono super os pubis immineat, quod vocant, **Wann das Kind über den Bogen steht.** Tunc enim maximo conatu & omnibus fœtum pellentibus nihil juvatur, quin potiùs datis stimulantibus malum deterioratur; nil præstabitur tunc quibuscunque remediis, nisi à manu obstetricis fœtus caput blandè sursum adigatur, ut ita postmodum ab osse pubis remotus, in naturalem vaginæ transitum seu orificium uteri internum redeat, & istud orificium ingrediatur.

5. Pertinet huc etiam, si os coccygis durius sit & fortius, & minus reflectatur ad posteriora; Nam hoc os coccygis incurvatum in partu extrorsum versus flectitur, unde prope anum intensos admodum dolores percipiunt mulieres: Vid. Bartholettus *Encyclop. pagin.* 49. & Bartholinus *de Insol. partus viis, cap.* 3. Econtra interdum fit, ut luxetur os coccygis. Ut autem redeat denuo in locum & situm naturalem, obstetrices habent egregiam encheirisin. **Sie binden eine Quehle um den Leib / und ziehen sie durch die Beine / und bringen also das** os coccygis in situm naturalem.

6. Causæ etiam, sunt vesica urinâ repleta, vel alvus excrementis nimiis onerata. Nam excrementa alvi retenta, & juxta intestinum rectum collecta, ob viarum angustiam insigniter impediunt partum, & reddunt difficilem; Hinc frequentiùs in laborioso partu & mingunt & cacant. Notabile exemplum de intestinis plenis, partum impedientibus videb. *in Tract.* Guillemeau *lib.* 2. *cap.* 11.

7. Pertinent huc etiam tumores, scirrhi, excrescentiæ aut similes, aut in vagina uteri vel pudendis, vel orificio uteri multiplices: Exemplum habet Hildanus *Cent* 3. *observ.* 57. Sic Horstius *lib.* 2. *observ.* 5. *pag.* 163. partum impeditum observat ex scirrho orificii uteri, de quo conf. *observat.* 64. *Centur.* 1. *& observ.* 57. *Centur.* 4. item partus impeditus ob abscessum uteri observatur in M. A. N. C. *Ann.* 2. *observ.* 180. *pagin.* 277. Quo etiam hæmorrhoides cæcæ, aliaque ani pathemata spectant.

8. Si ipse fœtus interdum hydrocephalo laboret in utero; nam tunc caput aqua inflatum ineptum est, ut transeat per ista loca; & in tali casu desperato interdum necesse est, scalpello aperire tumorem, ut evacuentur aquæ, & fœtus eximatur, ne unà cum fœtu mater intereat.

9. Pertinet huc nimia laxitas rugarum vaginæ uteri in iis, quæ vel crebrius pepererunt, vel quæ diutius fluore albo laborarunt, ubi hæ rugæ nimis laxæ aut flaccidæ, ut minus se contrahere valeant, partum laboriosiorem reddunt, quem obstetrices interdum manu juvare necessum habent. Aliàs rugæ hæ, contrahendo sese, multum faciunt ad exclusionem fœtus.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa: Partus difficilis & laboriosus per se patet.

Causarum signa imprimis cognoscenda, quod facilè fieri potest, modò omnes circumstantiæ partus pensitentur à Medico.

Matris vitia ac debilitates, eamque minus esse promptam ad partum, ex ejus relatione & causis antecedentibus facilè cognoscuntur,

ſcuntur, ſi dolores partus ſint remiſſiores, ſi ſint interrupti.

Meatuum vitia, ex obſtetricis relatione imprimis cognoſcantur, ſi & ſtrenuè laborante matre, & ſtrenuè ſe movente fœtu, & continuantibus partus doloribus, nihilominus tamen viæ anguſtæ maneant, aut orificium uteri pertinacius clauſum fuerit: in quo caſu emollientia & laxantia injicienda.

Fœtus vitia ex circumſtantiis, præſertim ex deficiente ejus motu ac debito conatu, cognoſcuntur, ſi partus, licèt doloribus continuantibus, hic tamen tardius aut imbecillius moveatur, imò interdum omnino in motu ceſſat, ut quibuſdam fœtus putetur mortuus: Scilicet obſtetrix inungat manum aquâ vitæ mulierum vel alia ſpirituoſa, & ita, eâdem in uterum immiſſâ, fœtum tangat; qui vivus ſubitò ſe movere incipit; ſin minus, mortuus eſt.

In ſpecie tres ſunt circumſtantiæ, quæ, monente Guillemeau *Tract. de Felici Partu Mulier.* Partum difficilem & periculoſum reddunt, & ſpecialem evolutionem merentur:

1. Quando fœtus mortuus eſt.
2. Quando nimia hæmorrhagia uteri partum præcedit.
3. Quando partu imminente adſunt vel ſuperveniunt convulſiones.

Quod attinet hæmorrhagiam uteri: ſæpius evenit, ut nonnullæ uterum gerentes obnoxiæ ſint fluxui ſanguinis per uterum; ſi igitur imminente partu accedat, obſervet Medicus, ex quo loco ſanguis prodeat? an nempe ſaltem ex vagina uteri? an ex matrice? ex qua non prodit, ſi mulieres nullos patiantur partus dolores; item, ſi orificium uteri internum clauſum & non apertum ſit; ſed ſanguis prodit ſaltem ex vagina uteri.

Interim ſimul obſervetur, quando orificio uteri aperto ſanguis prodit, ut tunc attendat Medicus, quid iſtud ſit, quod orificio uteri immineat? an ſit ſecundina? an fœtus? ſi ſit ſecundina, ſignum eſt, eam eſſe diſruptam à connexione cum utero, & imminere mortem fœtus, adeoque accelerandam eſſe fœtus excluſionem.

Quod verò attinet convulſiones parturientibus ſupervenientes, plures ſunt mulieres, quæ ſine convulſionibus pariunt, niſi aliàs affectibus convulſivis affecta ſit mulier. Hinc quibuſdam fœtibus epilepſia ſub partu eſt ſalubris, quibuſdam lethalis: Vid. M. A. N. C. *Ann.* 2. *obſerv.* 67. *pagin.* 124. & *Ann.* 3. *obſerv.* 317. *pagin.* 534. Interim ſi adſunt, oriuntur utplurimum ex impetu fœtus in utero, dum ſummo conatu exire nititur.

His ſignis diagnoſticis adjungatur notatu digna obſervatio Horſtii *lib.* 5. *obſerv.* 37. ubi fœtus ante medium geſtationis tempus, & adeo ante motum, inſcia matre ejus mortuus relictus fuit, qui poſtmodum ex ſupervenientibus variis ſymptomatis cachecticis gravioribus lypothymiis, poſteriori ceu mortuus cognitus, ac feliciter expulſus fuit.

PROGNOSIS.

In primiparis partus non rarò ſolet eſſe paulò laborioſior: nec tamen id perpetuæ obſervantiæ putandum eſt, cùm crebriores proſtent obſervationes, quod fæminæ, quæ primum partum facilius abſolvunt, ſequentibus temporibus de partu in partum ferè difficilius habeant, & tales ſæpius in partu, aut etiã ſæpius in puerperio moriantur: Econtra partus primus quo difficilior, eo faciliores ſecundi & inſequentes eſſe ſolent.

Virginibus etiam ſeriùs maritatis imprimis periculoſior & difficillimus imminet partus, imprimis quando circa trigeſimum vel trigeſimum quintum annum nubent: Nam quo propius tales virgines appropinquant ad quadrageſimum annum, eò periculoſius in partu ſe habent, ſæpè & hæ ſolent mori, vel in partu, vel in puerperio; idque propter fortem juncturam & firmitatem partium uteri membranacearum.

In valdè juvenculis verò difficilis eſt partus, quia membra omnia teneriora ſunt, & exitus non adeo apertus; infantes enim primipari valdè magni eſſe ſolent utplurimum.

Interim tamen partus difficilis omnis periculoſum malum eſt, cum exhauſtis ſucceſſivè viribus, vel matri vel fœtui, vel utriſque vitæ ſubinde immineat periculum, quia matri gravia ſuperveniunt ſymptomata, ut hæmorrhagiæ uteri, febres, &c.

Porrò partui difficili ſuperveniunt non rarò convulſiones & paroxyſmi epileptici funeſti & lethales, niſi brevi poſt ſequatur fœtus; nam ubi ſequitur fœtus tunc ceſſant vel ſponte.

Quod ſi v. fœtus non ritè fuerit ſituatus, vel inverſus, tam ingentem uteri diſtenſionem facit, ut metus ſit, ne utero lacerato mater gravius malum, aut periculum vitæ, incurrat.

Interdum in partu laborioſo rumpitur vagina uteri in pudendo, ita ut ſinus pudoris cum podice in unum abeant foramen.

Si mulier quatuor diebus partu difficili laboret, vix poteſt fieri, fœtum permanere vivum quin, tandem moriatur, matris ſcilicet & fœtus viribus collabeſcentibus.

Partus difficilis, qui fit ex anguſtia viarum, ſpeciatim oſſis ſtructura validiore, periculoſus

sus est, & subinde cum periculo fœtus est conjunctus, & Chirurgi accedat opera, necesse est.

C U R A.

Ut plurimum duplex instituitur, partim præservatoria, partim curatoria.

Aliquot ergo diebus ante partum, qui metuitur difficilis, ad hunc facilitandum, utatur mulier balneis & insessibus emollientibus, laxantibus & nervinis, ex althæa, malva, meliloto, chamomilla, pulegio, artemisia, serpillo, matricaria, & similibus: e.g.

℞. *Herb. Malv.*
Arthemis.
Matricar.
Mercurial.
Puleg.
Meliss.
Alth.
Violar.
Branc. ursin.
Parietar.
Flor. Chamom.
Sambuc.
Malv.
Melilot.
Lin. aa. M. j.
Radic. alth. ℥j.
Malv.
Lil. alb.
aa. ℥j. ß.
Sem. lin.
Fœnu Gr.
Aneth. aa. ℥ij.
Incisa & contusa S.
Species zum Baden.

Cui & lactis mensur. una vel duæ infundi possunt.

His poma momordicæ quidam addenda suadent, propter signaturam: nam si hæc contineantur in manu, crepitu edito per medium disrumpuntur, & sua semina ita effundunt; unde per similem signaturam, clysteribus incocta, etiam in partu facilitando in M. A. N. C. *Ann.* 6. *observ.* 72. laudantur; loco balneorum usurpant quædam fomenta, ex dictis simplicibus, sacculo insutis, in aqua vel lacte probè coctis, & subinde hypogastrio tumenti admotis, concinnata. Post balneum aut talem fotum, vel sine eo, illinatur regio abdominis inferior, item pudenda & regio lumbaris, cum mucilaginibus, oleis & pinguedinibus.

℞. *Mucil. sem. Lin.*
Fœnugr.
Radic. Alth.
Malv.
aa. ℥j.
Ol. lil. alb.
Cheirin.
Ol. Chamom.
Momord.
Amygd. d. aa. ℥ß.
Bals. Peruvian. ℈ij. M.

Conveniens etiam est, quando aquæ præmaturè effluxerint, & genitalia nimis arida existant. Vel oleum amygdalarum dulcium & oleum liliorum alborum sola conveniunt.

Dum verò jam partus instat, & dolores mulierem prehendunt, optimum est, alvo existente vel clausa, vel intestinis flatu turgidis, applicare enema carminativo-emolliens: imò ubi dolores partus nothi, aut etiam colici, aut pathemata hysterica, gravius parturientes simul affligunt, talia clysmata ad facilitandum partum optimè conducunt; & in ipso partu difficili, aliis ferè frustraneis, se aliquoties felicem successum ex tali enemate observasse, scribit Timæus von Güldenklee / *in Epist.* 16. *lib.* 6. *pag.* 432.

His etiam factis, dum partus instat, obstetrix ante mulierem collocata manibus inunctis oleo liliorum alborum, amygdalarum dulcium, cheirino, aut pinguedine gallinacea, aut anserina, aut ursina & similibus, blandè vaginam dilatet, abdomen mulieris tumidum, & lateralem regionem lumbarum similiter inungat, subinde etiam abdomen mulieris blandè deorsum versus premat. Sie streichen sie auff allen beyden Seiten ober herunter werts.

Quodsi in longum partus protrahatur, & dolores non sint continui, sed per longa intervalla interrupti, mulier non statim cogatur in sellam, & ad puerperii conatus ac labores instigetur, quin potius, cùm anxia sit mulier, & subinde stare, subinde sedere, subinde decumbere aut ambulare velit, tamdiu parturienti libertas & blandus motus, in specie blanda ambulatio & inclinatio ad parietem concedatur, ut fœtus situs deorsum versus eò melius promoveatur, quamdiu post effluxam aquam uterus nondum perfectè apertus, nec fœtus capite uteri orificio immineat, & ad partum jam dispositus sit: tunc enim sellæ impositam in eodem situ obstetrix constanter retineat & firmiter ad partus labores urgeat, nec prius dimittat, nisi fœtus subsequutus sit:. Nam tunc, quando ita imminet partus, neque sedere, neque ambulare debent; quin potiùs periculum est, ne vitietur positura situs infantis, & qui erat naturalis, nunc semotus vel ventre vel brachio vel aliâ parte orificio uteri incumbat, & ita partus præternaturalis reddatur. Interea dum longius labor protrahitur, obstetrix oleo cheirino, pinguedine anserina, oleo succini, liliorum alborum, & similibus suprà dictis linimentis abdomen gravidæ & vaginam uteri inungat, ut uterus & abdominis musculi relaxentur, & blandâ manu puerperam tractet, & eam auda-

audacter ad partum stimulet. Borellus *Cent.* 2. *Observat.* 25. habet, à potu olei olivarum ante partum mirè eundem facilitari, ita ut nec tormina ulla patiantur puerperæ, cùm oleum hoc vias molles & lubricas reddat, præsertim si etiam extra admoveatur.

De obstetricum officio vid. Ludovica Bourgois, Joannes Veslingius *in Observat. Anatom. posthumis*, à Casparo Bartholino editis, *pag.* 159. *& pag.* 168. Bartholinus *in Actis Haffniens. Volum.* 1. *Observat.* 139. *pagin.* 286. *ad pag.* 292. *& Volum.* 2. *Observat.* 22. *pagin.* 53. *sequ.* & Murald. *Clav. Med. pag.* 429. *De Qualitatibus & Requisitis earum* Viardol. in Anmerckungen vom weiblichen Geblüthe/ *pag.* 159. *seq. de earum examine* Pechlinus *l.* 1. *observat.* 33.

Interea temporis, si fœtus in ipsis oris inhæreat, & metus sit, ne vel fœtus, vel mater debilitetur, ad roborandam matrem & fœtum, Medicus vocatus interne tàm analeptica varia propinet, quàm externè admovenda ordinet: Internè propinet ea, quæ per experimenta partum promovere cognita sunt, miscendo simul cum spirituosis urinosis volatilibus, & acribus aromaticis, spiritus animales roborantibus, & ita ad enixum meliùs disponentibus; & neque his sufficientibus ad specifica, fortiter pellentia, per experientiam confirmata, progressus fiat, in specie cum cinamomo, sine quo nulla remedia pro facilitando partu propinanda veniunt. Utut autem spirituosa analeptica, matrem & fœtum roborantia, semper conveniant, posteriora tamen aromatica acria volatilia, & specifica fœtum pellentia, non priùs danda sunt, nisi aliis irritis, omnibusque ad partum ratione matris & ratione fœtus jam prædispositis, atque hic saltem tardiùs procedat, i.e. nisi aquæ effluxerint, orificium uteri hiet, dolores parturientis rectè se habeant, & ipse fœtus in convenienti situ positus, aliàs enim, fœtu malè situato, aut tempore ad partum nondum requisito, ab internis partum pellentibus, omninò est abstinendum, quia subinde frustrà & cum periculo propinantur.

Remedia ergo, quæ parturientibus conveniunt, sunt; vel spirituosa analeptica, adeoque nervina, motum partium beneficio spirituum promoventia, atque matrem & fœtum refocillantia; vel aromatica volatilia acria fœtum stimulantia; vel specifica per experientiam cognita, uterum speciatim irritantia, & spasmos concitantia.

Quoad 1. spirituosa : sunt cinnamomum, vinum generosum, spiritus vini, aqua vitæ mulierum, aquæ hystericæ spirituosæ, aqua cinnamomi spirituosa, aqua pulegii & melissæ cum vino destillata, cum syrupo de canella, de artemisia, de cortice aurantiorum: imò hæc spirituosa insuper id commodi habent, ut, dum commovent massæ sanguineæ circulum, postmodum lochia melius fluant.

II. Aromatica fœtum stimulantia sunt dictamnus Creticus verus, salvia, artemisia, aromata omnia, in specie cinnamomum, costus Arabicus, anthophylli, cassia lignea & crocus. Vid. Amatus Lusitanus *Cent.* 5. *Curat.* 34. *&* 157. *Centur.* 6. *Curat.* 87. *Centur.* 7. *Curat.* 86. Horstius *in Observat. Anat.* 31. Henricus ab Heer *Observat.* 14. Quibus addantur omnia salia alcalia fixa & volatilia, speciatim volatilia oleosa, & olea aromatica, essentia croci, &c.

III. Succedunt specifica, inter quæ flores cyani & calcatrippæ in vino cocti, essentia ad partum D. Michaelis, antheræ liliorum alborum, flores calendulæ, semen lavendulæ, milii ☉is, &c. Pauperculis in usu est haustus urinæ mariti, ut dicit Hartmannus. Porro castoreum, & omnia ex eo, succinum album; nam succinum præparatum solum ad ℈ij. vel ʒj. propinatum, promptè promovet partum; & essentia succini, seu potiùs oleum succini destillatum, quod sub nomine quintæ essentiæ succini laudat Borellus *Centur.* 3. *Observat.* 52. sicut Rulandus *in Thesaur. Curat. pag.* 320. *&* 321. oleum succini egregio cum successu expertus, quod a guttis xiii. ad xxx. in aqua melissæ cum vino, vel aqua pulegii spirituosa intus propinatum, est singularissimum remedium, in casu difficili simul externè umbilico inungendum: si acuatur aliquot guttis olei destillati cinnamomi, erit eò magis præsentaneum remedium. Locò hujus efficacius longè experimentum est Rulando *l. a.* in usu positum oleum Heraclinum, quod tam internè assumptum ad guttas xv. usque ad xxv. & externè umbilico illitum, mirè partum promovet. Essentiam succini tartarisatam cum essentia castorei mistam, & ad guttas xxiv. aliquoties exhibitam, Ludovici commendat in M.A.N.C. *Ann.* 9. *&* 10. *Obs.* 35. cui essentia Croci etiam associari potest. His non cedit sal volatile succini, dosi ℈ß. vel gr. xv. in aqua liliorum alborum, quod fuit secretum Sultzbergeri; unde liquor cornu cervi succinatus à ʒß. ad ʒj. est remedium egregium.

Porrò myrrha, asa fœtida ac similia sunt expertissima: Hinc pilulæ fœtidæ, ad ʒj. cum decocto sabinæ propinatæ, mirè stimulant partum. Myrrha imprimis & trochisci de myrrha usitati sunt propinati à ʒß. ad ʒj. Quò pertinet etiam sabina, it. decoctum; imprimis 🜕atum sabinæ vid. Velschius *Hecat. p.* 32. Præ ceteris eminet secundina humana, cujus spiritum per putrefactionem paratum, & rectificatum, ceu summum specificum, primariò primiparæ, instar omnium vobis commendo.

Hinc quoque cum hoc ipso spiritu secundinæ humanæ parantur essentiæ ad partum, imprimis D. Michaelis. Qui non habent spiritum secundinæ, assumunt secundinam, eamque blandè exsiccant in clibano, aut phlegmatis in Mariæ balneo abstractione; cujus pulveris ʒß. ad ʒj. propinant æquali ferè effectu. De fuligine res nota est, quod in substantia ad ʒj. propinata insigniter conducat. Hinc loco spiritus secundinæ etiam spiritus fuliginis benè rectificatus est egregius ad pellendum fœtum: in specie ubi vires deficiunt mulieri, doloresque parturientium desinunt. Secundinæ humanæ & fuligini succedit jecur anguillarum, una cum suo folliculo fellis exsiccatum & pulverisatum, quod specificum singulare Helmontii est, *Tractat. Jus Duumvirat.* §. 47. Conf. Panarollus *in Observationibus Pentec.* 3. *Observat.* 21. Binninger *in Observat. du* Hamel *de Affect. Corp. pag.* 309. Zwelfferus *Apol. pag.* 103. & Boyle *in Philosophia experimentali pag.* 478. Loco hepatis anguillæ etiam potest usurpari hepar serpentis, aut viperarum, similiter cum suo folliculo fellis exsiccatum & pulverisatum. Testes equini, exsiccati & pulverisati, sunt specificum. Singularem horum & mirabilem efficaciam à ʒß. ad ʒj. vel si soli propinantur, vel si cum tantillo borracis in aqua liliorum alborum hauriantur, mirè commendat Claudinus *Consil.* 107. & Henricus ab Heer *in Observat.* 14. & basis sunt pulveris ad partum difficilem Helidæi Paduani; stercus equinum, ejusque succus cum vino expressus, loco urinæ mariti haustus egregium est remedium. Borrax Veneta unum ex optimis & potentissimis est. Si à ℈j. ad ʒß. & ʒj. propinetur in decocto vel syrupo appropriato. Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Prax. Admir. Observat.* 41. 49. & 158. Porrò Mercurius vivus propinatus expertum est remedium à Bartholino *Cent.* 4. *Epistolar. pag* 492. Sicuti ab aliis mirè commendatur aurum fulminans. Langius *in Misc. Cur. pag.* 101. mirè extollit tanquam expertissimum in hoc casu specificum cephalicum D. Michaëlis, præprimis si epilepticis insultibus stipatus partus difficilis.

Jam ex his paucis & selectis mille possunt fieri formulæ: v. gr.

℞. ▽. *Matricar.* ℥ij.
Cinnam. ℥ß.
Borrac. Venet. ʒß.
Myrrha ℈j.
⊖*is volat. succini* ℈ß.
Syr. de canella ʒiij.
m. f. Potio pro duabus dosibus.

Pertinet huc mixtura experta Timæi von Güldenklee / ex myrrha, croco & succino, *in Casibus libr.* 4. *cas.* 25. *pag.* 223. & 28.

Pertinent huc species dia- borracis Mynsichtii, cum decocto matricariæ vel sabinæ propinatæ: & *in Curationibus* Hillerus curavit fœminam triduano partu laborantem, propinando tandem borracis ℈j. cum unicorn. animal. ℈ij. Pulveres aliquot compositos expertos videb. in Hertodtii *Crocol. pag.* 224. item convenit pulvis ad partum Augustanorum, & pulvis ad difficilem partum Helidæi Paduani.

℞. *Borrac. Venet.* ʒß.
Myrrh. el. ℈j.
Croci opt. ℈ß.
Cinnam. acut. gr. viij.
M. f. pulvis pro duabus dosib.

quæ ex mixtura spirituosa propinentur.

Hæc equidem sunt talia, quæ partum promovent, & dolores imprimis reiterare faciunt: quod si tamen nimii sint dolores, ita ut ab his ipsis fatigetur nimis ac debilitetur fœmina, tunc Sylvius hisce fœtum pellentibus aliquot grana laudani opiati tutò addenda suadet, si propinetur imprimis in aqua appropriata cum tinctura castorei.

Cum his internis sæpè necesse est, ut usurpentur quædam externa: inter quæ præ cæteris convenit cingulum ex exuviis serpentum, circa hypochondria vel lumbis circumligatum, vel unguentum ex exuviis serpentum, quas sponte deponunt, axungia vulpis, leporis, lumbricis terrestribus, & succo cancrorum fluviatilium, abdomini illinendum; vid. *Gammarol.* Sachsii *pag.* 782. Sed mox abstergendum propter nimiam pellendi virtutem. Item convenit suffitus ex benzoë, ladano, succino, thure & mastiche; vel fiat suffitus Stœckeri, item unguentum ex oleo cheirino, liliorum alborum, unguento althææ, &c. quæ acuuntur cum oleo destillato succini & spicæ q. s. pro litu externo abdominis.

℞. *ungu. nervin.*
Ol. laurin. aa ℥ß.
Dest. succin. ʒß. ad ʒj.
M. pro linimento.

Item subigatur succus sabinæ pinguedine anserina, & moderato igne redigantur in formam linimenti. Alii commendant zibethum humanum seu pinguedinem circa testiculos virorum quam vulvæ & umbilico illitam fœtum pellere affirmant. Præ cæteris specificè laudatur axungia viperina & serpentum; sed post partum mox abstergatur: item oleum destillatum succini, mistum cum axungia serpentum, umbilico illitum.

℞. *Pingu. Viperin.* ʒvj.
Ol. cheirin. vel *momord.* ʒiij.
Destill. spicæ ʒj. M.

Vel fiat fotus abdomini applicandus ex plantis aromaticis pellentibus, Mercuriali, dictamno Cretico, radice ireos, cucumeris agre-

agrestis, floribus chamomillæ, pulegio, artemisia, postmodum verò illinatur abdomini unguentum de arranita. Vel fiat cataplasma ex decocto colocynthidos, succino, ruta & cum farina hordei. Pessi intruduntur ex sabina viridi contusa cum croco; vel ex galbano in aceto dissoluto, cui myrrha & crocus addita sint: e. g.

℞. *Galban. in acet. dissol.* ℥j.
Myrrh. ʒij.
Croci ʒß.
Cum *Ol. Irino* f. Pessus.

Alia externa, nempe cingulum ex corio humano, lapis ætites coxæ alligatus, per se sunt nota. Frustum cutis tigris fœmori sinistro alligatum partum facilitare, vid. *in* M.A.N.C. *Ann.* 6. *Obs.* 59. Oculos leporis exsiccatos, vertici aut umbilico applicatos, laudat Hartmannus, Macasius *in Promptuar. Med.* item Major, *in Tr. de Inunct. Vert.*

His verò & similibus adhibitis, ubi separatus non succedit effectus, & fœtus adhuc in partus hæreat angustiis, aliquantisper fortiora adhibenda sunt. Necesse ergo est, ut subjungantur simul sternutatoria quædam, dum sternutationis nisu per vices quasi irritantur fœminæ, & ita forti diaphragmatis & abdominis concussione concutitur uterus, & partus simul promovetur. Vid. Heer *Observat.* 14. Harvæus *libr. de Partu.* Hildanus *Centur.* 3. *Observat.* 53. Fiant autem ista ex nicotiana, helleboro albo & nigro, majorana, radice & floribus liliorum convallium, pipere, castoreo, caryophyllis & similibus.

Quibus frustra adhibitis, tandem in causa nonnihil difficiliori & desperata videtur necessarium, ut ad vomitoria fiat accessus. Hæc inter eminet Mercurius vitæ, quem mirificis extollit laudibus Langius *Misc. cur. pag.* 101. Hoffmannus *Meth. Med. lib.* 1. *cap.* 9. & Billichius *in suis Paradox. & Observ. Chimicis.* Sunt qui succum nicotianæ inspissatum pro vomitorio hic laudant, sed est nimis violentus, nimisque malignus: Potiùs ergò Mercurius vitæ in substantia, vel infusum antimoniale ex Mercurio vitæ est usurpandum. Quinimo modernorum audacia pro facilitando partu venæ sectioni locum interdum concessit, & aliquot novi exempla mulierum, quæ cum aliàs laborarent ordinariò partu difficili, sibi, dum inciperent dolores partus venam aperire in brachio, curarunt, unde facilè postmodum fuerunt liberatæ: & ipse Patinus Parisiis mihi retulit, se plus quàm ter in partu difficili secasse venam in cubito, unde brevi post liberatæ fuerunt fœminæ à fœtu. Nec res est impossibilis aut absurda, in paulò scilicet habitioribus juvenculis, & in magis plethoricis, quæ sanguine spirituosiore & magis turgescente abundant. Id quod etiam docuit de la Courvee *in Parad. de Nutrit. Fœtus in utero, qui cap. ultimo circa finem pag.* 357. cujus felicem usum etiam Bauhinus observavit. Imò jam vestigia prostant in Hippocrate *l.* 1. *de Morb. Mulierum,* ubi V. Sectionem in talo instituendam hic commendat. vid. Zacutus Lusitanus *l.* 2. *Prax. Admir. Observat.* 64. Borellus *Cent.* 4. *Observat.* 24. & Riverius *Prax. l.* 15. *c.* 16. Apud nos non videtur necessaria hæc V.S. In climatibus calidioribus, & in habitu fœmellarum succulentiore paulò, aut quæ utuntur pro potu ordinario vino, in his venæ-sectio in ipso partus labore instituta admodum necessaria & proficua est.

Quodsi hæmorrhagia uteri accedat, huic alio modo succurrere non possumus, nisi ut quantocius à fœtu liberetur mater, aliàs impossibile est, ut sistatur sanguis: vid. Mauriceau *de Morb. Mulier. cap.* 21. idque præprimis, si dolores parturientium præcesserint, aut adsint: Item si simul ▽æ vel effluunt, vel effluere incipiunt, etiamsi fœtus vel sex vel septem vel octo fuerit mensium; item si orificio uteri aperto secundina immineat. Si verò orificio interno clauso sanguis ex vagina uteri saltem prodeat, tunc mulieres non sunt urgendæ ad partum, sed curandæ sunt ad modum curationis aliarum hæmorrhagiarum.

Si adsunt in partu convulsiones, quæ ut plurimum ex impetu fœtus in utero, ejusque summo egrediendi conatu, oriuntur, in hoc casu egregiè se gerit specificum cephalicum D. Michaelis ad ℈j. in ▽ quadam spirituosa exhibitum: vid. Langius *Miscell. Cur. pag.* 92. Hoc non sufficiente, & metu uteri lacerationis aut alius gravioris mali, subitò mater à fœtu liberetur, in specie manuali operatione secundum modos, quos docet tàm Guillemeau, quàm Mauriceau *l.* 8.

Sæpè etiam evenit, ut in partu difficili fœtu vivo existente mater intereat, ubi vix aliud salvandi fœtus est medium, quàm Sectio Cæsarea, seu abdominis in regione laterali hypogastrica, ibique facta apertio, & ex eo fœtus vivus extrahendus: quæ sectio abdominis pro partu Cæsareo non, nisi in hoc casu, toleranda. Vid. Mauriceau *l.* 2. *cap.* 33. Hujus feliciter administratæ exempla, præter Rousseum *de Partu Cæsareo,* & Sennertum, vid. Valeriola *l.* 2. *Observat.* 22. Marcellus, Donatus *Histor. Medic. l.* 7. *c.* 12. Bartholinus *C.* 2. *Histor.* 8. *in Epist. Medicin. Cent.* 4. *Epist.* 41. *pag.* 237.

MEMBRUM III.
De
Fœtu Mortuo.

PEriculosè difficilem partum præ cæteris casibus fœtus ipse mortuus reddit, quia omnis

omnis ejus conatus tunc cessat, sæpeque etiam perversum habet situm, & totum negotium matri, sæpissimè tunc debili, unicè incumbit; unde vel postmodum mater debilitata tandem & ipsa in labore fatiscit & moritur, vel non sine labore fœtum tardè enititur: Imò in tali casu evenit interdum, ut mortuo fœtu in matre debilitata, cessante fœtus motu & conamine, omninò dolores partus cessent & evanescant, nec unquam redeant, quicquid etiam ad promovendos eos adhibeatur; aut si redeant, non tamen sufficiant pro excludendo fœtu, imprimis si vitiosè simul situatus fuerit infans in utero materno, adeoque omnia medicamenta sunt frustranea.

CAUSÆ.

Moritur fœtus aut in partu, aut aliquot diebus vel mensibus ante partum: In partu moritur ex iisdem ferè causis, ex quibus aliàs difficilis fit partus, v.g. aut ex propria fœtus; aut matris debilitate, aut ex viarum angustia, ex quibus eniti nequit, quin suffocatus quasi hæreat, & quandoque capite vehementer compresso intereat. Imò perversus ejus situs multum etiam simul tribuere potest ad ejusdem internecionem, si scilicet accedat simul fortior matris conatus, quatenus subinde aut collum ejus invertendo, aut laxando, mors hinc fœtui in utero acceleratur. Ante debitum verò part⁹ temp⁹ sæpissimè externis ex causis moritur fœtus, v.g. ex nimia matris ira, terrore aut ejus pavore, à quo etiam in utero adhuc constitutus tenellus loco mortis epilepticis convulsionibus corripi solet. Item etiam perit fœtus ex prolapsu matris in abdomen ex percussione gravi abdominis, & similibus. Ex causis internis febres acutæ, alii morbi acuti matrem graviter affligentes, sæpiùs fœtum adhuc in utero interimunt.

DIAGNOSIS.

Quod attinet diagnosin fœtus mortui: circa hanc imprimis arduum negotium incumbit Medico, ut cognoscat, an revera fœtus sit mortuus? aut saltem, an sit debilitatus quidem, & adhuc vivus? Et quidem si hoc evenit, vel suspicio sit de fœtu mortuo, observetur; an tempore legitimo partus hoc eveniat? ut exinde sciat, an chirurgica applicanda sint instrumenta? sin verò ante tempus partus moritur, necesse est cognoscat, an fœtus sit mortuus? ut eundem mortuum maturè ejiciat, ne eundem tanquam vivum retinere studeat.

Signa, fœtum esse mortuum, infallibilia & certò demonstrantia non dantur, potiùs aliquot vel plura simul sumpta accuratiùs inter se collata & bene pensitata, rem tandem certiorem reddere valent. Nam fit subinde, ut à doloribus nothis irritatus & uterus & fœtus, egressum moliatur mense septimo & octavo, sub quo molimine adeo interdum debilitatur fœtus, ut non ampliùs se moveat, adeoque interdum tanquam mortuus in utero hæreat. In tali casu, ne fiat deceptio omnes omninò circumstantiæ probè sunt pensitandæ.

Horum ergo signorum, quæ manifestant fœtum vel in partu, vel alias esse mortuum, sunt sequentia:

1. Quando mater & obstetrix, si est in partu, motum fœtus amplius non percipiunt, etiamsi roborantia, aut aliàs confortativa spirituosa exhibeantur, sive interna, sive externa.

2. Quando gravida de latere in latus se vertendo ac volvendo fœtum simul ex una parte in alteram lapidis aut molis cujusdam inconditæ instar, dilabi & moveri sentit. Sed sæpè fallit hoc.

3. Facies & imprimis labia puerperæ admodum pallent.

4. Partes extremæ interdum sublividæ, & ad tactum frigidæ apparent.

5. Uteri regio extima, & pecten ejusque cervix, frigida tactu deprehenduntur.

6. Mammæ, quæ anteà blandè turgebant, & surgebant, flaccescere ac emolliri incipiunt, & lac emulgetur, instar seri candidi.

7. Temporis progressu anhelitus gravidæ fit fœtidus.

8. Aqua & sanies tandem fœtida ex utero effluit.

9. Superveniunt hinc subinde febres admodum graves, periculosis lipothymiis, cordis palpitatione & deliriis conjunctæ: Et

10. Subitò horror febrilis sine manifesta causa accidit tali matri: & curiosum est, quod extincto fœtu mox sequatur horripilatio ingens, vid. Salmuth. *Cent.2.Observ.69.* Sunt, qui hoc signum tanquam infallibile putant; non tamen est universale: semper quidem, quando fœtus moritur, matres corripiuntur horrore, sed non vice versa, cùm nihilominus ab experto quodam Practico mihi relatum fuit, se observasse frigus cum tali horripilatione, fœtum tamen adhuc superstitem fuisse vivum, sæpe enim parturientes horrore percutiuntur, utut vivus sit fœtus.

11. Subinde graviora animi deliquia superveniunt.

12. Stomachi & capitis dolores interdum, si fœtus mortuus aliquamdiu retineatur, superveniunt.

13. Interdum & convulsiones horrendæ, accedunt.

14. Si ante fœtum secundinæ excludantur, vel vasa umbilicalia flaccida, item si obstetrix funiculum umbilicalem contingens, non percipiat arteriarum pulsum, fœtus in utero extincti & mortui signum admodum certum, & Riverio signum certissimum est. Cessante enim debito sanguinis circulo inter fœtum & pla-

placentam, item inter placentam & uterum, necesse est mori fœtum. Exemplum contrarium, nempe in partu difficili secundinam ante fœtum prodiisse, matre & fœtu salvis, observavit Loſſius *in observ. pag.* 380.

15. Si prægnans, quæ suspicatur de fœtu mortuo, manum in calentem aquam imponat, in eaque aliquamdiu teneat, nec fœtum moveri sentiat, signum etiam est, eum mortuum esse.

16. Dolores parturientium, si subitò penitus ex toto intermittant noxam fœtui illatam testantur; id quod adhuc validius est signum, si succedat adhuc horror & pandiculatio.

17. Manus aquâ frigidâ madida cujusdam adstantis ventri matris imposita manifestat ex subsequente motu fœtum vivum; si enim hinc non moveatur; fœtum mortuum esse, signum est; vid. Bartholinus *Cent.* 5. *Hist.* 78.

18. Majorana viridis digitis trita umbilico imponenda est; fœtus enim se movebit, si adhuc in vivis sit.

19. Panis vino Malvatico intinctus applicetur ventri, in pede verò fiat parva venæsectio, & fœtus, si est vivus, movebitur: Vid. Barbette *in Chirurg.*

20. Caput infantis in partus loco situatum, si fontanella ejus in interstitiis ossium cranii est flaccida, nec fortiter tensa, tunc ex tali flacciditate ejus arguitur, fœtum esse mortuum.

21. Ultimò denique unum ex primariis & certissimis fœtus mortui in partu signum est, si in partu meconium ante fœtum prodierint. Nihilominus tamen Rulandus hujus rei habet contrariam experientiam *in Thes. pag.* 300.

Plura signa videbitis in Mauriceau *lib.* 2. *de Morb. Gravida. cr.* 12. Ex hactenus dictis signis primatum obtinet deficiens motus fœtus, horripilatio matris, secundinarum aut meconii prægressus, & denique membrana fœtus flaccida.

PROGNOSIS.

Quoad mortui fœtus prognosin: Hic retentus, præter hoc, quod difficilem reddat partum, ad putredinem ruit, & gravissimum periculum vitæ matri variis modis afferre solet: his enim, præter anhelitum difficilem, superveniunt appetitus dejectus, cachexiæ, febres erraticæ, lipothymiæ, pathemata convulsiva, ac varia symptomata, tandem & ipsa mors.

Rarissimum est, fœtum mortuũ ad tempus citra corruptionem putredinalem, aut citra sensibile matris incommodum, fuisse in utero retentum, nisi exsiccatus fuerit: de quo Vid. Bartholinus *Cent.* 1. *Hist.* 12. & M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *observ.* 13. *p.* 23.

Interdum autem, utut fœtus mortuus sui putredine matri mortem intendat, putrefactus tamen frustulatim per uterum ejusque vaginam excernitur: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 2. *observat.* 256. *pag.* 382. Interdum partes molles in liquamen corruptæ profluunt, durioribus ossibus relictis, ita ut mater sceleton in utero gestet: Interdum ex putredine fœtus uterus corruptus, & ipse putrescit, unde vicinæ partes simili putredine correptæ putrilaginem fœtus aut per umbilicum, aut per alvum, aut per inguina, aut per alia similia loca erosa ac corrupta, ejiciuntur. Miræ hujusmodi historiæ fœtuum mortuorum, in utero matris putrefactorum, per varia loca illæsâ matre frustulatim ejectorum, videbitis in Sennerto *l.* 4. *Prax.* & in Schenckii *Observationibus*, in specie Bartholino, *Tract. de Insolit. Partus Hum. Vis.*

CURA.

Si ergo mortuus sit fœtus, opera danda est, ut quantocyus, quocunque tempore mortuus fuerit, excludatur. Omnia igitur validiora, partum difficilem promoventia, fœtumque pellentia, hic locum habent, modò præmissa sint prius, quæ primas vias emollire, laxare, & lubricas reddere valent, idque imprimis, si fœtus mortuus ante legitimum partus tempus sit excludendus.

Et quidem, si in ipso partu extinctus fuerit fœtus, quantocyus promovendus venit, tam internè fœtum pellentibus, quàm externis, manuum opera, vel speculi, vel instrumentis armata admotis.

Quoad interna: præ cæteris remedia ex secundina, myrrha & borrace, hic conveniunt: v. g.

℞. *Trochisc. de Myrrh.* ʒß.
Borrac. gr. xv.
M. F. pulvis.

In aqua artemisiæ vel alia appropriata propinandus.

Vel ʒj. pulveris secundinæ, cum unicornu vero in vino Malvatico vel aqua cinnamomi exhibeatur; aut loco hujus Lindanus sequentem substituit pulverem:

℞. *Troch. de Myrrh.*
Borrac. Ven. aa. ʒß.
Cinnam. ℈j.
c. *decocto rad. lil. alb.* f. Potio.

Aut in forma pulveris pro una dosi in haustu vini vel aquæ cinnamomi assumatur.

Quin & succinata, in specie oleum succini ad guttas xx. usque ad xxx. in haustu vini internè propinatum, & externè simul umbilico ac musculis abdominis illitum, mirè conducunt. Reliqua interna ex superioribus jam sunt cognita. Vomitoria itidem ex aquis benedictis infusionis antimonii, aut etiam gr. jv. Mercurii vitæ internè propinati, vomitu forti fœtum pellunt.

Externè balnea & fomenta, imo emollientia, laxantia & lubricantia, similiaque ejectionem

nem præliminariter faciliorem reddentia, ex malva, althæa, Mercuriali, floribus genistæ, chamomillæ, artemisia, pulegio, oleo liliorum alborum, amygdalarum dulcium, chamomillæ, adipe anseris, &c. sed post horum usum fortiter pellentia usurpentur. Inter balnea convenit, quod præscribit Joël *in sua Praxi*.

Post balneum & fomenta usurpantur unguenta pellentia, inter quæ conveniunt etiam unguentum de artanita cum oleo succini subactum, & largiter regionibus umbilicalibus & hypogastricis inunctum, præmisso fotu expellentibus seu irritantibus, aut cataplasmata expellentia, in specie ex decocto colocynthidos: post quæ inunctio cum oleo succini instituitur, aut unguento jam dicto.

His etiam sociandi sunt pessi stimulantes, qualem, ceu validissimum, sequentem commendant:

℞. *G. Ammon.*
Opoponac.
Asphalti aa. ℨj.
Ellebori nigri.
Sem. staphisagr.
Rad. Aristol. long.
Pulp. Colocynth. aa. ℨiß.
Scammon. ℨj.

Ex quibus cum s. q. fellis tauri conformetur massa, quæ lanæ involuta, & syndone obducta, instar pessi applicetur.

Quin & suffitus instituantur orificio pudendorum per infundibulum excipiendi.

℞. *Uvar. putridar.* ℥iv.

Projice in ▽m ferventem per horæ dimidium; hinc supra ardentes prunas impone, & suffumigium excipiat fœmina septies in die per vulvam quadrantis spatio.

Vid. Sculteti *Observ. Chirurg. Observ.* 77. uti etiam in Zacuto Lusitano *Praxi Historiar.*

Aliàs etiam suffitus ex ungula asini vel asinæ cum galbano ac myrrha institutus, ad promovendum fœtum insigniter commendatur.

Denique ubi res est admodum periculosa, imitandum est experimentum Bartholini, quod recenset *in Cent. 6. Histor. Anatom. Hist.* 83. Nempe imponitur orbis ligneus seu stanneus abdomini tumido matris, in casu *scilicet*, quando fœtus est in situ, ad partum naturali, sed tamen mortuus: & validâ manu à Medico percutitur; hac enim forti percussione quasi cum impetu ejicitur fœtus.

In contumaci uteri clausura, mediante instrumento Glauberi volatilia utero veniunt applicanda, conf. Bartholinus *Cent.* 3. *Epist. pag.* 67.

Quod si hæc pro fœtu ejiciendo non sufficiant, ad chirurgiam progrediendum, vel instrumentis, in specie uncis aut hamulis aut sub mento aut circa claviculas infixis extrahatur fœtus totus, sive, quando vitiosè nimis est situatus, novaculis & scalpellis artificiosè adhibitis, in frusta discissus extrahatur, vid. Sennertus *in lib. 4. Praxeos ubi de Fætu mortuo*, Scultetus, Parcus, & Barbette.

SECTIO VIII.
De
REGIMINE PUERPERARUM.

Ubi ergo jam peperit mulier, studiosè sibi caveat ab omni aëris externi frigidi insultu, ne uterū lædat, quia metus est, ne ex talis aëris susceptione inflatio uteri superveniat, aut ne coagulatus sanguis inde stagnet in utero, & inde periculosam inflammationem, lochiorumque defectum inferat, imò dolores gravissimi partum insequantur. Unde obstetrix mox post egressum infantis cum funiculo umbilicali secundinam extrahat, quo facto puerpera circa costas (unter Rippen im Weichen) cingulo vel linteo probè cincta (in specie cum cingulo ex corio humano,) mox in lectum transferatur, & pedibus probè extensis vel blandè incurvatis, quietis, labiisque vulvæ spongiis aut linteis probè munitis, pro excipiendo sanguine effluente: Posthinc quieta jaceat, & ab omni corporis jectitatione, aut etiam extremorum frigido aëri expositione, studiosè caveat; aliàs enim supprimuntur lochia. Jam verò, dum lectum petunt, utplurimum insigniter ex labore partus incalescunt, subinde etiam non parum debilitantur, & speciatim ordinariò siti gravi ex æstu, sudore, & lochiorum fluxu premuntur, hinc vulgò receptum est, propinari post partum juscula gallinacea, eaque calida recentia pro refocillandis viribus, ratione gelatinæ blandæ, quam continent, & fallenda siti: loco quorum etiam haustulus cerevisiæ calidæ imprimis, cui cuminum pulverisatum incoctum sit, commodè propinari potest; sic enim nonnihil recreantur, quin etiam promoventur lochia, & sistuntur post partum, dolores supervenientes. Interim ditioribus propinari queunt juscula gallinarum calida, sed cautè: nempe ea sint non nimis pinguia, neque nimis diu gallinæ coquantur, ne juscula ista carnium nimis substantiâ carnis imprægnata, sed diluta, & quibus

quibus pinguedo detracta, nec adeò nimis sint nutritiva, sed talia, qualia pro viribus sufficiunt: nam quando nimis diu fuere cocta, non sunt puerperis convenientia, cùm talia juscula nutrientia postulent prius stomachum, qui eadem digerat & concoquat. Jam verò periculum est, ne loco digestionis laudabilis talia juscula aut alimenta nimis nutritiva cadaverisentur & corrumpantur in stomacho mulieris, noviter à partu liberatæ, non secus atque alias fieri solet in febrientibus, cùm semper puerperæ recentes plus solitò caleant, & quasi febrile quid patiantur. Nam earum pulsus est frequens, celer, mollis, magnus, aut saltem in magnitudine & vehementia moderatus & quasi febrilis, prout plus vel minus debilitata fuerit puerpera. Est scilicet tunc aucta insigniter sanguinis turgescentia & fermentatio, & rapidior fit ejus circulus, similis isti, qui aliàs sub quavis menstruatione contingit, mediante quâ & lochiorum promovetur fluxus, & simul quicquid heterogenei est in ejus massa, simul expellitur & separatur. Unde non tantùm suffocationes hystericæ ratione inordinati motus spirituum animalium, & copiosiùs effussorum succorum, biliosi & pancreatici ad intestina, sed etiam febres ardentes, aut malignæ & petechiales, item purpuratæ, subinde talibus superveniunt. Nullo autem modo impedienda est talis in partu sanguinis ebullitio, cùm multum salutis hinc fœminis emergat: quæ etiam observanda sunt circa alimenta, ne scilicet mulier post partum lautè nimis nutriatur; putrescunt enim, cadaverisantur, & exinde mulieres ad febres continuas malignas, petechiales purpuratas, & similes disponuntur. Quibus verò minus arrident alia juscula nutritiva, ut in specie debilitatis, iis haustulus parvus vini generosi non nimis frigidi est concedendus, ac stultè mulieres nostrates horrent vinum, dicentes: **er seye ihnen zu hitzig**: aut mica panis similaginei mollior vino intincta propinanda; hinc enim mirè denuò refocillantur tales mulieres debiliores: nec ex ficta ista vini caliditate, aut aciditate, febris vel caloris intensio superstitiosè inde metuenda est; nam potiùs restaurat, & lochiorum simul promovet fluxum, quibus fluentibus vix febris intensio supervenire potest, modò hoc observetur, ne frigidum præbeatur: quod etiam de omni potu cerevisiæ & aëre ambiente intelligendum, si enim hoc fiat, ut frigida assumantur, subitò supprimuntur lochia, & dolores abdominis graves excitantur. Quædam etiam non inconsultò præbent buccellam panis butyro illitam, adspergendo eidem pulverem zedoariæ, vel etiam hunc solitariè cum cerevisia exhauriendũ suadent; his enim mox à partu appropriatis dolores sistuntur, & promoventur lochia. Refocillatæ ita post aliquot horas possunt assumere ovum sorbile cum pauco cinnamomi, ac tantillo nucis moschatæ, vel vitellum ovi cum jusculo gallinæ & tantillo cinnamomi. Pro medicamento verò analeptico excellit tinctura coralliorum cum spiritu cordis cervi.

Porrò mox à partu puerpera somno non indulgeat, sed aliquot horas ad minimum vigilet; interdum enim quibusdam post partum hystericæ suffocationes aut lipothymiæ sub forma soporis gravioris, aut nimiæ in somnum propensionis, imminent. Insuper odorifera omnia & nimis spirituosa à puerpera studiosè fugienda sunt, & in specie, dum fluunt lochia, cùm non tantum promptissimè hystericam passionem, sed etiam affectus capitis, in specie graves cephalalgias, & contumaces agrypnias, facilè excitare possint, nisi in imminente hysterica passione interdum odor castorei, aut similis olfactus appropriatus, præter voluntatem sit concedendus.

Præ cæteris ex omnibus animi pathematis etiam ira ac terror maximè nocent puerperis, cũ mille gravissima post se trahant symptomata. Nam ex ira periculosæ febres, incoërcibiles ferè uteri hæmorrhagiæ & lipothymiæ; ex terrore vero lochiorum suppressio, & multa alia mala supervenire solent: Vid. Tulpius *obs. cap.* 20. *lib.* 2. & Salmuth. *Cent.* 3. *hist.* 49.

Remedia inter, puerperis primis à partu diebus propinanda, imprimis laudo misturam aliàs polychrestam, quæ pluribus scopis, tam præservatione quàm curatione, recentissimis puerperis confert:

℞. ▽ *Cerasor.*
Matricar. aa. ℥iß.
Acet. vini ℥ß.
Lap. Cancr. præp. ʒj.
♁*ii diaphor.* ℈j.
Syr. Artemis. ℥ß. ad ʒvj. M.

Mixtura hæc est quasi vulneraria, genitalium in partu plus minus læsiones, inde metuenda symptomata, maturè restituit, lochiorũ grumescentiam dissolvit, & hinc eorum fluxus promovet, corpus in diaphoresi & blando madore conservat, æstum plus minus febrilem, moderatè coërcet, cephalalgiam earum tollit, sitim earum minuit, &c. Ubi animus est promovere lochia, myrrhæ ℈ß. ad gr. xv. ad ℈j. addi possunt. Si dolores abdominis aut uteri adsint, lochiorum fluxum plus minus impedientes, commodè Laudani opiati gr. jß. addi potest.

Interdum ordinariò post partum alvus contumaciter est clausa, quam validioribus remediis movere, aut acrioribus clysmatis stimulare, religio est, nisi forsan lochia parciùs fluant; potiùs illa tertio aut quarto die à partu, nisi sponte soluta, aperiatur, antequam nempe superveniat febris lactea, unde aut blandis clysmatis vel suppositoriis, aut, quod optimum, glo-

globulis zibethinis proritetur, aut observatis circumstantiis, assumptione pilularum pestilentialium Ruffi ad gr. xii. xv. & ℈j. alvus segnior denuo aperiatur, vel mediante elixyr proprietatis cum rhabarbaro, ad guttas 30. 40. 50. propinatum, refertur, cujus ingredientia simul lochia pellunt; vel, quod satis commodum est:

℞. *Crem.* ♀. ℈ß. ad gr. xv.
♁ *Ialappa* gr. iij.
M. F. pulvis.

capiatur in vehiculo jusculi calidi.

Quod si autem simul non ritè fluant lochia, imprimis locum habent clysmata fortiter stimulantia, ut ita cum alvo etiam lochiorum fluxus provocetur; habitâ tamen semper ratione, an adsit febris maligna ex genere petechialium, an purpuratarum? nam in his alvum vel suppositoria stimulare, non caret periculo, imprimis si fuerit febris purpurata alba, in qua vel minimus error est lethalis.

De venæ sectione notandum, quod hæc in principio puerperii, lochiis ritè fluentibus, magis noceat quàm prosit, licet indicatio ejus adfuerit; cùm sanguinis evacuationem natura tunc temporis rectè agens dirigat; sin verò lochia suppressa vel imminuta fuerint, venæ sectio maximè necessaria erit, tanta nempe, quæ lochiorum fluxui tum temporis naturali proportionata sit. Quodsi verò progressu demum temporis ejusmodi affectus venæ sectionem postulantes eveniant, intra terminos nihilominus adhuc lochiorum, ac mulier non perfectè purgata sit, venæ sectio omninò locum habet: imò licet puerpera commodè evacuata fuerit, propter morbum tamen ingravescentem, ejusque symptomata, parca venæ sectio administranda: sin autem post lochiorum fluxum, & in puerperii declinatione, morbus venæ sectionem urgens evenerit, ab hac indicata neutiquam erit metuendum: vid. Riverius *Prax. lib.* 15. *cap.* 24. & Tulpius *lib.* 2. *observ.* 2.

CAPUT I.
De
Secundinæ Retentione.

Secundinæ relictæ in naturali partu utplurimum tertiâ die sponte sua sequuntur & citra vim facillimè ex utero per funiculum umbilicalem extrahuntur. Fit tamen subinde, ut secundinæ post partum restitent, quando eædem aut cum difficultate separantur, aut quando omninò non prodeunt, sed rupto umbilicali fune intra uterum subsistunt, adeoque quando nunc integræ, nunc frustulum earum in utero remaneat; tota enim secundina ejici debet, quia vel tantillum relictum frustulum non vulgares dare solet turbas.

CAUSÆ.

Causæ, quare secundina nunc tota, nunc verò quædam frustula, in utero matris retinentur, nec debitè excernantur, sunt:

(1.) Quando eadem suis vasis pertinaciter uteri poris inosculata & agglutinata quasi fuerit, & sic firmius adhærescit: siquidem Platerus *obs. pag.* 231. Secundinas utero connatas refert, qui coalitus fit imprimis, quando prematurè excluditur fœtus, ut in abortibus fieri solet: Firmiori coalescentiæ occasionem suggerunt, præter partum ante debitum exactè tempus supervenientem, interdum causæ externæ ex contusione vel simili modo lædentes placentas aut uterum, & ita sub alterutrius sanatione firmiorem coalitum inducentes. Huc facit, quando mulieres, præprimis ultimis gestationis mensibus, vitam nimis sedentariam agunt; nam & in his firmius adhærent.

(2.) Quando funiculus umbilicalis tenerior in labore partus rumpitur, & à secundina avellitur, vel propter vim infantis, vel propter ipsius funiculi corruptelam, vel propter intempestivam funiculi umbilicalis in fœtu rescissionem vel similem læsionem; aut ineptè ab obstetrice tractatur, tunc enim fit, ut instar chordæ contortæ funiculus umbilicalis separatus in se invicem retrocedat, ac subito uterum introëat: unde defectu hujus funiculi non potest trahendo separari secundina. Non enim semper necesse est, ut obstetrix immissa in naturalia manu secundinam arripiat, præprimis si manu non prius prehenderit funiculum; sed potius blanda contorsione saltem funiculi umbilicalis secundinarum avulsionem procurare debet.

Caveat ergo obstetrix separare funiculum umbilicalem à fœtu, antequam post eum etiam prodierit secundina: aut si forsan diutiùs retineatur in utero, ita ut fœtus periculum immineat, tunc resecandus quidem venit funiculus umbilicalis, sed separatus forti filo alligandus est femori, ne denuò intra uterum repere, & secundinæ exclusionem impedire possit; permittendo tamen, ut sanguis è funiculo probè exstillet, ut ita placenta in magnitudine imminuta faciliùs extrahi possit.

De obstetricum aliàs malitia circa neglectionem secundinæ extrahendæ videri potest Kerkringius *observ. Anatom.* 36.

(3.) Quando cervix uteri seu orificium uteri internum tumet, adeoque angustum, aut citò nimis clausum est.

(4.) Denique si puerpera non benè muniatur in partu, sed aër frigidiusculus in uterum irrepat, facile hinc uteri contractura, sanguinis coagulatio, secundinarum retentio, &c. accidere possunt.

Aliæ causæ minus frequentes, ut refrigeratio extremorum subitanea, &c. transeant.

DIA-

DIAGNOSIS.

Secundinam retineri, vel integram, vel ex parte, ipsis oculis patet.

Sæpiùs, licèt rariùs, supprimuntur simul nonnihil lochia, semper venter turget, magnus fit; sicuti econtrà, sin frustulatim prodeat secundina, retentum frustulum continuò irritando uterum subinde crudelem uteri hæmorrhagiam excitat: superveniunt difficultas anhelitus, halitus fœtens intolerabilis, lipothymiæ, & tandem convulsiones.

Quæ per genitalia excernuntur post aliquot dies, sunt saniosa, fœtida, ac horrendè olentia, unde etiam lochia fœtorem cadaverosum referentia secundinarum partem in utero relictam indicant, quæ successivè sub putrilaginis formâ, seu liquaminis putridi specie, ex utero effluit, de quo vid. Riverius *Centur.* 1. *Observat.* 61. Conf. Horstius *in Observat. pag.* 293. Kerkringius *Spicil. Anat. Observat.* 36. & Primerosius *de Morb. Mul. lib.* 4. *cap.* 9. sic Velschius *Hecat.* 2. *pag.* 4. M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *Observat.* 322. *pag.* 2.

Rarum est, quod retenta secundina in utero exsiccata fuerit secundum Riverium *Cent.* 2. *Observat.* 3. Rarius adhuc, quod observavit Kerkringius *in Spicil. Anat. Observat.* 36. de secundinæ portione quarto demum mense à partu incorrupta & innoxia edita: sicut & in M. A. N. C. *Ann.* 3. *Observat.* 117. *pag.* 107. de secundina, ultra mensem incorrupta in utero reperta: aut quando post quatuordecim septimanas integra excernitur, Conf. Bartholinus *in Act. Med. Hafn. Vol.* 2. *Observ.* 22. Kerkringius *Observat. Anat.* 30. Scilicet evenit subinde ut pertinaciter secundina vel tota, vel saltim pars ejus non tàm adhæreat, quàm firmiter utero connectatur, ipsique quasi adnascatur, unde fit, ut secundina non vivat fœtus vitâ, sed matris, & ceu pars uteri se habeat, atque hoc in casu, citra sui corruptionem in utero hæret, utpote sanguine & spiritu vitali matris ad uterum delato adhuc perfusa; secus fit, si eadem vitâ fœtus vivat, uti ordinariò contingit, unde detracto fœtu, & sic impeditâ sanguinis & spirituum animalium in secundinam distributione, in cadaver degenerat & putrescit.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Gravissima pericula, & omnia eadem mala, quæ fœtum sequuntur mortuum, comitari etiam solent secundinam retentam, tandem quoque mors: Nam aut retenta putrescit, indeque febrem malignam periculosam, uteri corruptelam, aut saltem deterrima & gangrænosa ulcera, ac tandem mortem infert: aut putrefacta tandem, sub forma saniei putridæ foras excluditur, quod tamen rarò fit citra notabile damnum.

C U R A.

Quoad curam: Pro ea optimum est, secundinam maturè, quantum fieri potest, totam, non discissam, extrahere. Quodsi gemelli adfuerint, hi ipsi interdum unam, interdum duplicem habent secundinam: ubi secundina fuerit duplex, post fœtum propria secundina prodit: sin verò gemelli unicam habent secundinam, aut saltem unam placentam cum duplicibus membranis, tunc, cum primus infans in lucem prodiit, prudentiores obstetrices ejusdem fœniculum umbilicalem rescindunt, & ipsius residuum, cujus superior pars secundinis intra uterum adhæret, parturientis femori alligant, quoad alterius infantis intus manentis umbilicus ab utero, unà cum placenta, divellatur, & ita cum secundo fœtu amborum secundina integra excernatur; sicut hoc facillimè succedens negotium rectè urget Rodericus *à Castro Part.* 1. *libr.* 3. *de Morb. Mul.* Quodsi post fœtum egressum vel moras agat secundina intra uterum, vel particula ejus remaneat, jubeatur, ut dum ægra vel puerpera adhuc sellæ insidet, tussiat subinde, & tussiendo aut quasi sternutando, concusso utero & abdomine, ea separetur; quæ tussis si non sufficiat, infletur naribus sternutatorium, ut sic concussione totius corporis promoveatur separatio secundinæ: vid. Bartholinus *Centur.* 5. *Histor.* 39. unde non nisi in graviori casu, & ubi circumstantiæ aliæ id urgent, vomitoria conveniunt. Quibus irritis, ne frigus puerperam corripiat, imponatur ea lecto firmiter ligata, obstetrice intereà continuò abdomen ægræ comprimente deorsum versus, ut ita secundina discedat, & faciliùs excernatur. Et his medelis mulieres ordinariò utuntur, quibus nonnunquam opera Medici est addenda; adeòque in retentione secundinæ usurpanda sunt remedia secundinas expellentia, & eadem ferè omnia, quæ in partu difficili, aut mola & fœtu mortuo promovendo, usurpantur. Præ cæteris expertus pulvis & decoctum prostat in Tulpio *lib.* 4. *Observat.* 41. quæ ceu experta sæpiùs multumque proficua in secundina retenta commendat:

Alia, quæ vulgo exhibentur ad pellendam hujusmodi secundinam retentam, satis nota sunt; in specie cherefolium, & jusculum ex decocto cherefolii, vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *loc. alleg.* item decoctum Artemisiæ rubræ cum antheris liliorum alborum, quibus & sabina adjici potest, laudatur à Corbejo: sicut fimus equinus, vino infusus & expressus propinetur. Omnibus palmam præferunt pulvis & spiritus ex secundina, primario quidem ex humana, secundario etiam ex secundina ovis vel capræ, nam & hanc commendat Corbejus. Pulveris item Sabinæ ʒß cum Croci ℈ß in aliquot unciis aquæ liliorum alborum secundinas pellit.

De oleo Heraclino ex Rulando res nota est; loco ejus olei ligni juniperini guttæ 30. aut olei succini destillati guttæ 18. propinatæ, non vulgares possident vires. His adnumeretur myrrha, & trochisci de myrrha, in aqua cinnamomi, vel vino generoso propinati; item borrax, castoreum, succinum, sal volatile succini, & similia, nec non oleum destillatum succini.

Ex his sub forma pulveris vel decocti usurpantur remedia ad pellendam secundinam: Conf. Tulpius *libr.* 4. *Observat. cap.* 48. Conveniunt etiam mixtura Timæi von Güldenklee *in Casib. l.* 4. *Cas.* 25. *pagin.* 223. & *Casu* 28. *pag.* 227.

Quodsi incipiat putrescere secundina retenta, vel tota vel frustulatim, & in saniem colliquescere, commodè elixyr proprietatis propinari potest, ut scilicet præter hoc, quod pellat secundinam, simul putredinis noxa cohibeatur, nec aliæ vicinæ partes sanæ simili contagio inquinentur, unde illud tam simplex, vulgari modo acidulatum, aut quod melius cum alcali fixo paratum, egregie progressum putredinis præcavet, idque imprimis, cum spiritu theriacali camphorato extractum.

Insuper cum his internis conveniunt quædam externa abdomini imposita, uti vulgo in usu habent, ut recipiant semen lini contusum, illudque coctum in oleo lini in formam cataplasmatis calide abdomini insternunt.

Alias quoque conveniunt suffitus per vulvam excipiendi: quos inter suffitum expertum ad extrahendam secundinam, fœtum, molam ipsumque sanguinem in matrice coagulatum, commendat Stœckerus *in sua Praxi.*

Quodsi secundina non exierit, non amplius quid tentandum, sed injiciendum est unguentum Basilicon putrefactionem promovens.

Convenit etiam suffitus ex scoriis reguli antimonii.

Alii usurpant exuvias serpentum ad coxam alligatas, mox tamen removendæ sunt, ubi prodierint. Juxta hæc clysteres uterini ex decoctis simplicium stimulantium, & acriorum aromaticorum, imprimis artemisiæ, salviæ, calaminthæ, sabinæ, pulegii, colocynthidos, conveniunt, partim ut stimuletur uterus ad secundinas pellendas, partim ut sanies ex putrefactis secundinis exhauriatur; modo maturè fiat, antequam orificium uteri internum denuo se stringat; sicut etiam eadem ingredientia commodè sub forma fotus vel cataplasmatis calidè insterni possunt. Item applicentur pessi ex sabina, salvia, colocynthide, helleboro cum oleo cheirino, felle bubulo, aut melle, &c. Imo etiam inunctiones cum oleo cheirino, & oleo colocynthidos, quibus aliquot guttæ olei destillati sabinæ vel succini additæ sint, crebrius repetitæ conveniunt. Vel usurpetur mixtura ⊖ ✱ci & ⊖♀ in instrumento Glauberi vel vitro longioris colli, vaginæ uteri intruso, ut ∽ subtilis sensim in uterum se insinuet, & secundinæ aut frustulorum relictorum excretionem stimulet, simul etiam sternutatoria consilio Hippocratis *libr.* 5. *Aphorism.* 49. Vehementius quoque puerpera sub specie tussis exspiret.

Sed optimum est, vel mox, vel saltem primis diebus à partu, manuum operâ admotâ arripere, blandè intorquere, & ita ex utero extrahere secundinam; vid. in Borello *Centur.* 5. *Histor.* 39. Mauriceau *lib.* 2. *cap.* 9. Siquidem non adeo citò apertus uterus se contrahere solet, quin per octiduum à partu amplus & spissus esse solet, antequam se contrahat, ut loquitur Platerus *in Observat. pag.* 231. His tamen non sufficientibus, si, suspicio sit secundinam penitus retentam tandem putrescere, injiciantur in uterum decocta emollientia, secundinæ putrefactionem blandè promoventia;

℞. *HB. Malv.*
Alth.
Parietar.
Matricar.
Chamom. aa. Mß.
coqu. in ▽ *simpl.* ℔iß.
Colat. ℔ß. adde
Myrrhæ
Aloës
rad. Aristol. rot. aa ʒß.
ol rosat. ℥iß.
Acet. vini ℥j.
M. pro injectione: S.

Befördernde Einsprützung.

Quibus subinde addantur vel subjiciantur etiam injectiones cum unguento basilico, vel pauco unguento Ægyptiaco, ut ita putrefacta separetur, & uterus à putredine præservetur. Forsan aqua calcis vivæ hisce liquoribus addita, aut etiam cum aqua calcis vivæ parata decocta, proficuo cum usu applicari poterit. Par omnino ratio est de mola retenta. Ast si tales casus superveniunt, rarò solent supervivere puerperæ.

Sin fiat, ut uterus denuo conniveat, ac se claudat, præter interna stimulantia externæ injectiones emollientes & lubricitantes denuo sunt injiciendæ in vaginam uteri, & inungendus uterus laxantibus & emollientibus.

CAPUT II.

De
Lochiorum Vitiis.

LOchiorum excretio, vitiatur triplici modo:

1. Quando deficit omnino, aut saltem imminuta est.
2. Quando est nimis copiosa ac abundans.
3. Quando per aliena loca ejiciuntur.

ARTICULUS I.
De
Lochiis Retentis.

CAUSÆ.

HUjus causæ non solùm in sanguine aut humoribus circa uterum coacervatis, sed simul etiam tum in vasis ipsius uteri, per quæ fieri debet excretio, tum imprimis in spiritu movente, quærendæ sunt. Quoad vasa uteri; eadem constricta & obstructa suppressionis lochiorum sunt causa, quando adstringuntur in subita uteri refrigeratione, si in partu, aut brevi post eundem, frigus aeris externum subitò irruat in uterum, vid. Timæus von Güldenklee *in Cas. pag.* 626. vel etiam linteamina frigida, tàm sicca quàm humida, admoveantur, quæ subitò sanguinem plus minus coagulant. Par ratio est, si frigidum potum hauriat, aut etiam mammæ & extrema, manus pedesque refrigerentur; item in dolore uteri undecunque nato, cujus occasione etiam stringuntur fibræ, & angustantur vasa. In movente spiritu est causa suppressionis lochiorum, quando per graviora animi pathemata, iram, terrorem, pavorem, tristitiam, metum & similia, subinde diversimodè determinatur ejusdem motus, sicq; simul sanguinis motus & spirituum animalium impetus, hinc consequenter etiam lochiorum fluxus modificatur, & naturalis cohibetur; ex stagnatione verò & coacervatione sanguinis retenti per alia loca evacuatio instituitur; ipseque observavi in muliere fœtum mortuum pariente, quod ob dolorem & inde natam tristitiam nil lochiorum evacuaverit, nisi arte postmodum succurreretur: ipsæmet etiam mulierculæ nimis verecundæ exhibent occasionem, quod sistantur lochia: item si in succulentioribus primo post partum impetu uberiùs proruant excrementa uterina; à quibusdam insulse per internè propinata, aut externè applicata adstringentia, perniciosè sistuntur lochia.

DIAGNOSIS.

Quoad signa: Deficere aut imminui lochia præter ipsum visum aut relationem ægræ, confirmant, dum abdomen ordinariò tumidum manet, tenditur & induratur, nec debitè subsidere potest, dolor gravativus, distendens & lancinans, item pulsationis & ardoris, ventrem imum, lumbos & inguina occupat, uterus interdum inflammatur: hinc rigor & febres periculosæ, præcordiorum angustiæ & anxietates, respirationes difficiles, plus minus anhelosæ, dicunt: Es will ihnen das Hertz abdrücken; animi deliquia sudores frigidi, pulsatio temporum, cephalalgia crudelis, & similia symptomata, à sanguinis motu per inferiora impedito enata, deliria, & interdum ipsa mors, superveniunt.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Ex dictis sponte manifestum est, quot pericula mulieri ex lochiorum suppressione imminere possint; idque eò periculosius, quò magis sanguis supprimitur, ut neque arte possint per uterum evacuari, neque per alia loca, mammas, alvum, nares, & similia exitum quærant. Vid. Bartholinus *loc. all. & M. A. N. C. Ann.* 2. *Observat.* 184. *pag.* 282.

Quod si uterus inflammatur, perquam periculosum est, si alia superveniant pathemata, melancholia, sanguinis sputum, pleuritis, hydrops, &c. Hæc omnia difficillima curatu sunt. Si tamen copiosiùs sudor in puerpera erumpat, aut successivè livida, nigra, fœtida, &c. copiosè tamen ex utero fluere incipiant, hæc ipsa lochiorum vices supplere possunt.

CURA.

Cura pro causarum varietate & suppressionis ratione plus minus varianda. Primarius scopus esto, ut, quantum potest, restituatur lochiorum fluxus: Obtinebitur hoc partim per remedia chirurgica, partim per pharmaciam.

Inter remedia chirurgica eminet venæ sectio, aut hirudinum applicatio, imprimis ubi metuitur sine hac vel non suffectura, vel non citò satis operatura interna remedia: in specie, ubi aut sanguinis abundantia absolutè, aut hujus turgescentia fermentativa, febris nimia, &c. magis subitaneum postulant auxilium, ad apertionem venæ est accedendum. Malè enim communiter à saphænæ sectione initium promovendorum lochiorum faciunt, quin potius internis stimulantibus præmissis, & non sufficientibus, aut his adjunctis, vena aperienda est: sin lochia non sufficienter fluant, & sanguinis minor adsit abundantia, sufficit saphænæ sectio, & ibidem pro circumstantiarum varietate plus vel minus evacuetur de sanguine pro revulsione particulari, & ut sanguini eò major impetus concilietur ad uterum, & hanc solam ferè

fere autores adhibent, vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *Observat.* 53. istam, quæ in brachio fit, omninò rejicientes, contra quos tamen rectè disputat Mauriceau *de Morb. Infant. libr.* 3. *cap.* 11. In Gallia & Italia loco hujus, vel etiam præmissâ eadem, pro derivatione applicant hirudines interiori vulvæ parti: vid. Theodatus *in Valetud. pag.* 191. Sic Zacutus Lusitanus *libr.* 1. *Med. Princ. Histor.* 4. *in annexa observatione* refert, & puerperio recento febrim continuam cum pleuritide, hirudinibus internæ uteri parti applicatis curatam; item Theodatus *Valetud. pagin.* 171. Ast verò hoc remedium nostrates mulierculæ horrent. Loco venæ sectionis cucurbitulæ, vel cum vel sine scarificatione, suris vel interiori femoris parti commodè applicari possunt. Quodsi in juvencula aut succulento corpore, cui suppressa sunt lochia, major sanguinis abundantis sit turgescentia, & hinc superveniat inflammatio uteri cum febre acuta, difficili respiratione &c. in tali casu, ne nimio impetu deorsum provocetur sanguis, præmittenda est in brachio moderata, & hinc subjungenda sufficiens saphænæ evacuatio. Nempe supprimuntur lochia, uti superiùs jam dictum, vel ex causa, quæ in ipso sanguine ejusdemque motu hæret, vel etiam supprimuntur saltem ex vitio in ipso utero ejusque vasis latente. Prius accidit v. gr. à terrore, quale exemplum prostat apud Nicolaum Tulpium *lib.* 2. *Observat.* 2. à mœrore, quale exemplum vidit Sylvius *in Praxi:* Posterius fit, quando ex grumo sanguinis in utero, ex ejus præternaturali contractura, &c. idem accidit. Si prius; venæ sectio in pede omninò convenit, ut ejus medio modificetur quasi & determinetur illius motus ad uterum, aut saltem in plethoricis præmissâ illâ in brachio in pede demum instituenda venit: sin verò in utero sit vitium, venæ sectio in pede inutilis erit. Mulier partu octavo abortiebat, hinc lochia supprimebantur, superveniebant anxietates præcordiorum, æstus, sitis, &c. cui ex venæ sectione in pede statim lochia redibant, unde sub fluxu myrrham internè exhibui. Ubi verò alia superiorum partium ex lochiis suppressis urgeant pathemata, ut cephalalgia, dyspnœa; vomitus aut sputum cruentum, &c. venæ sectio saltem in brachio instituenda venit, pro urgentibus istis mitigandis symptomatis.

Quoad remedia pharmaceutica: ea sunt interna & externa.

Inter interna, conducunt remedia appropriata, menses aliàs aut fœtum, tàm vivum quàm mortuum, pellentia, blandis aromaticis diaphoreticis mista; ut ab his aut à frigore coagulatus sanguis resolvatur, aut cessans sanguinis turgescentia post partum restituatur & corrigatur, sanguis fluxilis magisque fermentativus redditus, & ejus circulus concitatior procuretur, dum illa uterum imprimis irritant, ut per hunc evacuetur sanguis. Inter appropriata in specie conducunt, myrrha, tàm in substantia, quàm essentia myrrhæ cum tinctura tartari, vel spiritu vini probè tartarisato parata; unde & trochisci de myrrha, hinc crocus, borrax veneta, zedoaria, essentia zedoariæ, dictamnus Creticus, castoreum, succinum, cuminum cum cerevisia coctum. Nostratium mulierculatum ordinarium ἐμπόριστον sunt ciceres rubri, quorum decoctum vel per se; vel cum radice petroselini in jure carnis paratum, addito croco exhibitum, non inconveniens est; eleganter lochia ciet, & uterum purgat. Aliàs syrupus vel decoctum absinthii, si à frigore supprimantur lochia, est optimum; item decoctum pulegii, decoctum & aqua florum cheiri, matricariæ cum artemisia & chamomilla; vel decoctum betonicæ vel chamomillæ usurpatum cum elixyr proprietatis.

℞. *fl. chamomill. nostr.* M. j. ß.
Cort. aurant. sicc. ℥j.
coqu. in s. q. *cerevisiæ.*

Potest aliquid addi de myrrha, vel propinetur in eodem elixyr proprietatis, præsertim sine acido.

Hinc essentia sabinæ, essentia ad menses, & castorei conveniunt.

℞. ♁ii *diaphoret.* ℈j.
Zedoar. ℈ß.
Myrrh. elect. gr. viij.
Cinnam. gr. vj.
Croci gr. v.
M. f. pulvis pro una vel duabus dosibus:

Exhibentur in modo dicto decocto, vel cerevisia calida.

Externè simul flores chamomillæ decocti regioni pubis, adhuc tumenti, imponi possunt.

Faciunt huc mixturæ Timæi von Gülden-Klee expertæ in partu difficili, secundinis & lochiis retentis; ex myrrha, castoreo, succino & croco.

℞. *Myrrh. elect.* gr. xv.
Borrac. ℈j.
Croci gr. vj. M. pro 2. dos.

Pulvis radicis zedoariæ à ℈ß. ad ℨj. multis symptomatis puerperarum medetur, in specie, si sit conjuncta lochiorum retentio cum dolore post partum vel pulveris zedoariæ ℨj. pro duabus dosibus propinetur, acuendo cum aliquot guttis olei destillati rorismarini: Vid. Bartholinus *Act. Med. Hafniens. Volum.* 2. *pagin.* 209.

Pellentibus his etiam possunt annumerari elixyr proprietatis absque acido, pilulæ pestilentiales Ruffi, Avicennæ, vel de sagapeno.

Quodsi

Quodsi à frigore sanguinis grumosi aut plus minus coagulati subsit suspicio, his ipsis appropriatis sperma ceti addi potest, quod cum pauco castoreo multum conducit ad solvendos sanguinis grumos; vel etiam mixtura, quam ingrediuntur lapilli cum aceto.

Quodsi cum lochiis suppressis gravia urgeant symptomata, aut insignis perturbatio in corpore juncta sit aut dolores uterini, in specie ubi aut adest crudelis cephalalgia, aut periculosum imminet delirium, commodè tali misturæ & dictis stimulantibus ac lochia pellentibus laudani opiati gr. j. vel gr. iß. addi potest, monente hoc Willisio *Tract. de Febr. pag.* 284.

Externè fomenta & sacculi ex chamomilla cum sabina & serpillo; quin & litus emollientes, sanguinis grumos resolventes & blandè stimulantes sunt optimi; fomentando & ungendo partes abdominis inferiores cum oleis penetrantibus laxantibus & aromaticis, oleo cheiri, cui additum sit oleum destillatum succini, baccarum juniperi; item parum olei destillati spicæ: v. gr.

℞. *Ol. Cheirin.* ℥ß.
destill. Cumin.
bacc. juniper. aa. ʒj.
succini ʒß. M.

Hôc calidè inungatur largiter abdomen ab umbilico usque ad genitalia, litui superimponatur later calefactus, vel sacculus emolliens, resolvens, plusminus ciens, probè calidus, ex artemisia, absinthio, matricaria; mentha, pulegio, serpillo, melissa, floribus chamomillæ, radice angelicæ, seminibus quatuor carminativis majoribus, nunc in forma sicca, nunc in vino coctis. Conf. Hildanus *Cent.* 5. *obs.* 42.

Ubi simul adest urinæ suppressio, convenit cataplasma ex parietaria, cherefolio, & oleo scorpionum.

℞. *H. Parietar.* M. ij.
Cherefol.
fl. Chamomill. aa. M. j.
coqu. ad mollitiem:
pulpæ per setaceum trajectæ adde
Ol. scorpion. ℥ß.
Butyr. rec. ℥j. M.

Imponatur calidè regioni pubis, applicato desuper operculo calido.

Insuper cum his, quando puerpera sub mutatione stragulorum, aut lectum petens, metuit de periculo imminente, consultum est, ut in sella perforata fiat suffitus ex sagapeno, myrrha, succino, gallia moschata, trochiscis de myrrha, bdellio, scoriis reguli antimonii. Præ cæteris optimi sunt suffitus, parati ex colocynthide; vid. *in Cas.* Timæi von Güldenklee/ *pag.* 226. Lateres quoque igniti in lixivium scoriarum reguli antimonii injiciantur, & per infundibulum fumus attrahatur. Item si forsan adsit inflatio uteri dolorifica, optimè convenit suffitus ex nuce moschata, de quo vid. Hartmanni *Praxis Chymiatr.*

Quibus tandem accedant clysteres alvini, ex emollientibus blandioribus, aromaticis, carminantibus & uterum stimulantibus, ano injecti, imprimis ubi mulieres simul laborant suppressione alvi, qui tanquam fomentum sanguinem circa uterum stagnantem incidunt, fluxilem & excretioni aptum reddunt, vid. in Bartholino *Cent.* 3. *Hist.* 19. & Timæo von Güldenklee/ *in Cas. lib.* 4. *cas.* 28. *pag.* 227.

Instrumentum Glauberianum hîc locum suum invenit; sicut hellebori nigri pulvis inclusus nodulo, & vaginæ uteri intrusus, mirificè prolicit lochia.

Lotio denique pedum in auxilium quasi revulsorium institui potest.

ARTICULUS II.

De

Lochiorum Fluxu Nimio.

Contrarium vitium est nimius lochiorum in partu seu mox post partum fluxus. Sæpius etiam usu venit imprimis post abortum, item post rejectam molam, aut post exclusionem fœtus mortui, item, post legitimum partum, ut graves subsequantur sanguinis fluxus obscuri nigricantis grumosi, vel sanguinis floridi, tenuis, coccinei; prius ex venoso genere; posterius ex arterioso, fluere solet.

CAUSÆ.

Causæ nimii lochiorum fluxus sunt:

1. Sanguis uberior aut serosior & aquosior, adeoque fluxilior.
2. Idem concitatior, aut etiam magis turgescens.
3. A læsione uteri, imprimis ex placenta avulsa.
4. Irritatio uteri, vel à sanguine grumoso, vel à frustulis placentæ, vel à mola in utero relictis.

Primum quod attinet: aut effluit interdum quidem naturaliter sanguis copiosior in juvenculis succi plenis, calidioribus, coacervatus gestationis tempore: aut evenit, ubi sanguis sua natura est serosior, aquosior, ac paulò acrior, adeoque fluxilior, ut patet in scorbuto & similibus.

Secundum quod attinet: in specie in puerperis, dum insigniter incalescit corpus & sanguis fermentescit, ordinario quoque adest pulsus celer, frequens, magnus, ubi sub turgescentia in partu uberiora effluunt lochia.

Item evenit non raro, ut in ipso pariendi conatu, ubi paulo fuerit difficilior, propinata copiosius spirituosa, nempe vinum, aqua vitæ, mulierum, &c. nec non salina, fœtum pellentia, &c. massa sanguinea postmodum exagitetur, rarescat, turgescat, & uberius ejus profluvium per uterum inducatur: sanè muliercularum plebejarum mos est, aut vino generoso tantum non inebriare feminas parturientes, aut loco hujus aquas apoplecticas spirituosas, seu spiritum baccarum juniperi, aut similia, copiosiùs ad vomitum usque interdum propinare, à quibus volatilisata partim, partimque fluxilior & magis fermentativa reddita massa sanguinea, uberius post partum evacuatur.

Quoad tertium, fit hoc imprimis in abortivis aut intempestivis partubus; aut etiam, quando alio quocunque tempore firmius secundina cum utero adhærescit, tunc hâc abruptâ vasa uterina læduntur. Quo etiam pertinet vaginæ uteri plus minus excoriatio, aut ejusdem in parte quadam ruptio: vid. Veslingius *in observat. pag.* 162. *Bartholinianæ Editionis.*

Quartus denique periculosus uteri fluxus fit ab irritatione uteri ob res molestas. Rectè enim hîc loquitur Amatus Lusitanus *Cent.* 7. *Cur.* 54. *Enixo fætu & secundinis sæpiùs nimium sanguinis sequitur profluvium, quod nullis restringi potest remediis, idque ob molam quandam in utero adhuc latentem, quâ excretâ, vel sponte sistitur istud sanguinis profluvium.* Quò etiam facit observatio elegans Riverii *in Cent.* 3. *observ.* 24. ubi gravis uteri fuit exorta hæmorrhagia, cum fœtus mortuus in eodem contineretur. Omnia hæc præternaturali sua præsentia continuò irritando uterum graves hæmorrhagias inferunt, ita quidem, ut vel impossibile sit has sistere, vel easdem sine recidivæ metu compescere, nisi dictæ illæ res molestæ in utero existentes prius fuerint remotæ, quæ quamdiu durant, tamdiu etiam fluxus lochiorum non cessat. Quin & retenta intestinorum præternaturalia, aut excrementa viscidiora aut duriora, abdominis dolores ac tormina inferentia, per accidens etiam ex consensu nimiam lochiorum excretionem inferre possunt. Notabilis in hunc finem est observatio, quam habet Mauriceau *lib.* 3. *de Morb. Mulier. cap.* 5.

DIAGNOSIS.

Quod attinet signa: fluxus & quantitas sanguinis excreti nimia facilè & sponte per se patent & cognoscuntur, idque eo magis, si in ipso partu non pauca hujus effluxerit copia.

Num arteriosus, an venosus sanguis effluat? testantur conditiones in fluxu, nempe materia excreta.

Causæ per antecedentia fiunt manifestæ: primariò tamen vires puerperæ innuunt, an nimium sit, quod effluxerit? an secus? ubi enim dejiciuntur vires, ac pulsus debilis ac frequens supervenit, ubi fastidium, visus obtenebratio, aurium tinnitus, & quodammodo animi deliquium tandem imminere videtur, tunc satis patet, nimium esse id, quod effluit.

PROGNOSIS.

Quemadmodum omnes hæmorrhagiæ uteri sunt nimis periculosæ, ita mulieribus periculosus est nimius lochiorum fluxus; quia in laboribus partus vires debilitatæ, & massa sanguinea nimis agitata & exhausta, easdem plurimum solet labefactare: quin imò mœstitia, melancholia, & alia gravia superveniunt symptomata, imprimis deliria & syncope, quibus si convulsiones superveniant, eo pejus est, vid. Hippocrates *Sect.* 5. *Aphor.* 56. dum etiam interdum mors ipsa supervenire solet.

Cæterum distinctionem hic faciunt mulieres inter sanguinem, ut sic, seu venosum, &, ut dicunt, inter Hertz-Geblüth; id est sanguinem arteriosum; Nam qui effluit post partum, is est ex venis, quod monstrat color obscurus & ex rubro nigricans. Si ergo sanguis intensè floridus seu magis coccineus, & ex rubro ad flavum colorem inclinans, emanat, revera indicium est, quod immediatè ex arteriis evacuetur. Periculosius ergo est, si arteriosus effluat sanguis.

Porrò lochiorum hæc hæmorrhagia nimia frequentius accidit post arbortum, quam post partum legitimum; Illa, quæ sequitur vel violentam secundinæ separationem, vel abortum, solet esse longè periculosior & gravior, quam quæ sequitur partum naturaliter constitutum: Aut si post abortum parum videtur excerni sanguinis, tamen sub menstrua periodo & graviorem & periculosiorem hæmorrhagiam supervenisse observavi.

Ex ingenere: Quæcunque vitia alias hæmorrhagias insequi solent, ista in specie sequuntur lochiorum nimium fluxum.

CVRA.

Quoad curam: In hac optimum est, ut habeatur ratio causarum remotarum. Opera ergo danda est, ut sanguinis nimius fluxus sistatur; idque pro causarum varietate vel sanguinem incrassantibus, demendo simul ipsi superfluum serum, vel ejusdem motum fermentativum, à spirituosis excitatum, compescentibus; vel læsiones uteri ab avulsa placenta consolidantibus, adstringentibus; vel denique istud, quod uterum irritat, frusta nempe secundinæ, seu molas retentas, removentibus.

Ex quibus patet, venæ sectionem in brachio esse auxilium minus conveniens in lochio-

chio-

chiorum fluxu, utut hanc admodum ceu probabilissimum remedium approbet Guillemeau *lib.* 3. *cap.* 10. nisi vel in habitioribus, vel in casu adeo gravi, ut ex necessitate pro aliquali saltem revulsione venæ sectionem in cubito instituere cogatur Medicus, qualem refert Sylvius *lib.* 3. *cap.* 8. §. 55.

Quod ergo attinet remedia: ea sunt pro varietate causarum varia: hinc, dum sanguis est serosior & aquosior, mediantibus sudoriferis serum derivetur per loca aliena. Sudorifera certè ex omnibus evacuandi rationibus, sola conducunt: nam utut in ipsa sudatione ex fluidiore massa sanguinea, & rapidiori ejusdem circulo, incrementum contingat ipsius fluxus, tamen hic, ubi sufficienter sudavit corpus, sponte imminuitur, ut postea sanguis inspissatus parcius effluat per uterum. Etiam in ipsa sudatione spongia aceto rosaceo imbuta genitalibus ac regioni pubis applicanda est. Ratione sanguinis turgescentis conveniunt blanda acida, sanguinis ferociam compescentia, & eundem mediocriter ad coagulationem disponentia, qualia sunt ex tormentilla, portulaca, plantagine, Lysimachia flore purpureo.

Ratione causæ tertiæ, adstringentia blanda & vulneraria conveniunt: quæ inter eminet cherefolium, quibus addatur plantago, cydoniata quæcunque, &c.

In quarta causa necesse est, ut expellatur secundina retenta. Cum verò omnia pellentia simul soleant promovere lochiorum fluxum, & stimulent uteri excretionem, ideò cauti simus in utendis his ipsis, quin potiùs, cùm ista retenta sint causa profluvii, pellentia aromatica ratione retenti frusti, & simul incrassantia seu blanda adstringentia ratione uberioris fluxus, sunt conjungenda; applicando externè pessos, aut irritando uterum; internè verò, quæ possunt nonnihil adstringere, simul tamen secundinam aut molam promovere: v. g. Sylvius *in Prax. lib.* 3. *de Morb. Mulier. cap.* 8. §. 2. habet mixturam ex radice bistortæ, herba majoranæ, pulegii.

Succinata imprimis conveniunt in hoc casu, ut succinum præparatum, trochisci de carabe, quæ & sanguinis fluxum cohibent, & simul pellunt contenta uterina. Quod si debilius promoveant, acuenda sunt aut sale volatili succini, aut aliquot guttulis ejus olei destillati, aut granis sufficientibus borracis Venetæ.

Plurimis satisfaciunt scopis cydonia & omnia cydoniata, succus nempe cydoniorum, vel vinum seu succus granatorum. Conducunt itidem corallia & coralliata, in specie tinctura coralliorum sassafrata, corallia rubra mixta cum succo granatorum acidorum recenter expresso, quibus etiam possunt addi succus aut syrupus portulacæ, imprimis in acrimonia sanguinis aut utero læso. Pulvis dentis hippopotami, vel unicornu verum, à ℈ß. ad ℈j. ceu specificum experimentum laudatur à Minderero *in Medic. Militari*, & Velschio *Hecat.* 2. *pag.* 26. In genere autem in quibuscunque lochiorum fluxibus nimiis conveniunt imprimis Martialia, & hinc terrea, adeoque eminet lapis hæmatites præparatus, bolus Armena, terra sigillata, cornu cervi ustum, crocus Martis adstringens, tinctura Martis adstrictiva, tinctura sulphuris vitrioli, liquor Martis solaris.

Sunt, qui laudant sperniolam Crollii: sed hæc propter myrrham & additum crocum minus conveniens videtur: potius convenient trochisci de carabe, item de terra sigillata, vel per se in vehiculo quocunque, vel in vino austero acidulo, vel etiam cum cochleari aceti: in specie conducunt, ubi vel læsio inducta est utero ex avulsa secundina, vel ubi subest sanguis serosior & aquosior; uti etiam antihecticum Poterii, imprimis Bezoardicum Joviale.

Conveniunt aliàs hic omnia ea, quæ superius de hæmorrhagiis in genere, aut nimio mensium fluxu comendavi, imprimis Laudanum opiatum, & ex eo parata remedia, desperatam enim uteri hæmorrhagiam post partum hoc ipso Laudano opiato curavit Timæus von Güldenklee/ *in Casibus.* Vehiculum horum assumendorũ constituunt aqua tormentillæ, fragorum, plantaginis, item vinum granatorum, aqua ferrata; imprimis aquam tenellorum cornuum cervi, cochleatim propinata. Nam hæc aqua arcanum fuit Cratonis, cum qua propinavit pulverem de osse cordis cervi: in specie, si sanguis arteriosus fluere percipiatur.

Observandum tamen adhuc est, non subitò esse supprimendum sanguinem, in specie mox à partu, quia subinde, ubi primus impetus cessaverit, sponte denuo soleat sisti: quod si non fiat, tunc demum ad appropriata accedendum erit.

In graviori autem malo, aliis desperatis, ultimum refugium sit Bolus ex conserva appropriata, nempe rosarum rubrarum vel radicis symphyti majoris, in quo parum aluminis propinetur, scilicet à ℈ß. ad gr. xv. aut ℈j. & ʒß. ad ℈ij. pro una vel duabus vicibus exhibendum.

Cum his internis externa blanda, vel sanguinem sistentia, vel vasa circa uterum nonnihil adstringentia, adjungenda sunt. Quibusdam in usu sunt injectiones in uterum ex decoctis adstringentibus. Commendat Valeriola *lib.* 4. *obs.* 6. injectionem ex decocto aut succo plantaginis aut portulacæ, ex decocto stercoris suilli, in aqua ferrariorum decoctis, injiciantur cum syphone in uterum, imprimis ubi suspicio est læsi aut excoriati uteri; quibus necessi-

necessitate urgente unguentum Comitissæ adstringens addendum monet. Vel fiant decocta adstringentia cum aqua ferrariorum, in quibus succus acaciæ nostratis, item sanguis draconis aut bolus Armena dissoluta sint: itē fiat cataplasma ex fuligine cum aceto rosaceo & albumine ovi, quod regioni lumbari prope os sacrum applicandum & subinde repetendum suadet Riverius. Vel argilla calcinata simili modo cum aceto subacta, circa regionem renum lumbarem applicari potest. Item pubi ac genitalibus applicetur. Epithema ex aqua spermatis ranarum ritè destillata, aut spermate ranarum cum aceto rosaceo pauco mista, cum spongia, vel tepidè vel frigidè, admovenda. Nec incongruū est, ut applicentur mam̄is quædam, & quidē si fluunt nimium lochia ex sanguinis turgescentia & nimio orgasmo: nempe epithemata ex aceto, succo sempervivi, nitro & aqua spermatis ranarum, frigidè applicata & sæpe reiterata, imprimis in iis, quæ nolunt lactare; Vel applicentur cucurbitulæ cum magna flamma sub mammis, ut ita motu sanguinis quasi contrario sursum concitato impediatur ejus nimius raptus ad vasa uteri.

Tandem cingulum, factum ex foliis hellebori albi est experimentum Hartmanni.

ARTICULUS III.
De *Lochiorum per Loca Aliena Excretione.*

NEmpe ubi impeditur lochiorum excretio, non mirum est, ut regurgitantes in massam sanguineam fermentativâ turgescentiâ per alium quendam locū moliantur egressum. Pro partium natura, in quas fit metastasis, multiplicia symptomata superveniunt, qua ratione Bartholinus refert *Cent.3. Histor. Anatom.19.* se observasse aliquoties lochia salutariter non rarò per alvum expurgata: sic Salmuth refert *Cent.4. obs.89.* quod à retentis lochiis febris acutissima doloresque abdominis in puerpera fuerint oborti, donec lochiis per nares erumpentibus hæc omnia cessarint: Vid. M. A. N. C. *Ann.2. obs.184. pagin.282.* Quin & observatum fuit aliquando, per mammas suppressa lochia salutariter fuisse evacuata: gravissimum morbum ex lochiis retentis videbitis apud Hildanum *Cent. 5. observ. 42.* scabiem fœdissimam & ferè leprosam *c. l. obs. 43.* Salmuth *Centur.1. observ. 82.* observavit melancholiam & oblivionem; Forestus *in Resp. Medicis pag.25.* Apoplexiam: phthisin & pulmonum corruptelam Cattier *observ.11.* paralysis etiam supervenit, imprimis in partibus inferioribus; quale exemplum habet Theodatus *in Valetud. pag.112.* sicuti etiam epilepsiam observavit Timæus von Gülden-klee / *in Epist. pag. 26.*

CURA.

In tali casu cautus sit Medicus, ne turbet motum naturæ, quem faciliùs est impedire quàm corrigere, & nisi notabile damnum adferat excretio lochiorum per aliena loca, semel cœpta vestigia ne turbet, sed naturæ motum permittat: sin verò malum aliquod immineat, v. g. si tussi aut hæmoptysi rejiciatur, tunc per externa lochia suppressa revocanda ad uterum, & perversè excretorum lochiorum corrigat fluxum.

CAPUT III.
De *Doloribus post Partum.*

MIrè cruciant frequenter puerperas post partum dolores, iique varii, qui ipsi nunc similes sunt doloribus partus, nunc verò sunt dissimiles; Non tamen confundendi sunt varii hi dolores, qui possunt mulieribus à partu supervenire: propterea, qui forsan superveniunt orificio interno læso, vel vaginæ uteri laceratæ, illi huc non pertinent propriè, sed iidem dolores, qui affligunt puerperas post partum in ipso abdomine, adeoque dividuntur in dolores veros propriè dictos, & nothos seu impropriè dictos, falsche Wehen. Nothi sunt, qui affligunt intestina, mesenterium, partesque his connexas.

Dolores veri sunt nihil aliud, quàm continuatus pariendi conatus, dum ex quacunque causa adhuc post partum uterus vel irritatus, vel insigniter læsus, continuato spasmo violento & convulsione se contrahere, & rem irritantem excutere nititur: propterea etiam sunt vagi, non continui, sed nunc insurgunt, nunc remittunt. Imò & hi ipsi dolores post partum, interdum atrociores & crudeliores sunt, quàm ipsi dolores in partu, ita ut patientes dicant: se libentiùs partum ipsum, quàm dolores hos perferre velle.

CAUSÆ.

Causa horum dolorum in genere est saltem irritatio uteri, & hinc laboriosus & ferè frustraneus egerendi conatus, seu, ut sic dicam tenesmus uterinus.

Causa autem, quæ uterum irritare, & eundem in spasmum concitare valet, est duplex: nempe, vel frigus extrinsecus admissum; vel grumi sanguinis in utero retenti, aut secundinæ frustula, vel etiam mola, vel simile quid post partum adhuc in utero restans, quod aliàs excernendū fuisset; Quibus occasionibus uterus irritatus, continuatis sic spasmis dolores superveniunt. Hoc observavi in quadam muliere, quæ vesperi ante partū convivio præsens vescebatur nimio pulmento, hinc nocte insequente, urgente tunc frigore, corripiebatur dur-

diarrhœâ cum copiosis flatibus, unde ter aut quater lecto surgens alvum exonerabat: hinc frigus contrahebat, post horam pariebat, peractoque partu integris 24. horis gravibus doloribus cruciabatur. Id quoque similiter fit, quando extrema, v. g. manus vel pedes, nonnihil refrigerati sunt. Par ferè ratio est potus frigidi mox post partũ aut saltim in puerperio crebriùs hausti; nam & hinc uterus læditur, ferè tumidus & quasi inflatus redditur, & plus minus dolet. Vel (2) infert tales dolores post partum interdum plus minus violenta secundinarum, utero firmiùs connexarum, avulsio, indeque nata uteri læsio & quasi excoriatio; unde læsus uterus à partu dolet, qui dolores continui, nec lancinantes, sed angentes esse solent, & hoc habent conjunctum sibi, quod abdomen, non verò corpus angant, ut dicant: Sie dürffen den Leib nicht anrühren/ er sey/ als wenn er unterköthig wäre/ quod ipsum signum est læsi uteri, & vel a placenta impetuosè avulsa, vel ab excretis ibidem acrioribus, sanguine nempe acriori, salsiori, &c. uterum in suo transitu plus minus irritante, & ad dolores stimulante. Quod si autem dictæ causæ concurrant, dolores sunt eò graviores, utut rariores sint, qui ab utero læso, frequentiores ratione frigoris suscepti, vel sanguinis grumosi. Cæterùm his causis simul adde flatus, quibus si inflatus uterus, dolores post partum oriuntur cum gravissima regionis hypogastricæ distensione, dicuntque ejusmodi ægræ: Es sey/ als wenn ihnen der Leib zerspringen wolte.

Dolores vero nothos & colicis similes, die falschen Wehen/ quod attinet: simillimi sunt iis doloribus, qui sub mensium difficultate subinde mulieres affligunt, & eandem rationem fiendi & curandi habent: Nempe circa umbilicum tensiones percipiunt, dolores ad cor properant, uno nomine; sunt saltem tormina ventris seu dolores colici & iliaci, aut hypochondriaci, &c. oriundi à dictis locorum spasmis quasi hystericis, qui ipsi graviter interdum excruciant mulieres, & excitantur ab excrementis retentis ante partum, vel succis in intestina effusis, qui ubi effervescunt, flatus & tormina inferunt, vel similibus causis, quibus intestina irritantur, atque ita post partum dolores non tàm uteri, quàm abdominis partium contentarum inferunt, unde injectis clysmatis facilè, levantur.

DIAGNOSIS.

Puerperæ ipsæ hos dolores & indicant, & nothos à veris facilè discernere possunt: partim à loco; in doloribus enim veris loca abdominis inferiora affliguntur, quia sunt similes genuinis partus laboribus & doloribus; reliqui verò hypochondria, specialiter sinistrum, magis occupare solent, vagi sunt, & modò atrociùs, modò remissiùs cruciant; quin & ad superiora magis recurrunt, cùm veri dolores post partum descendant deorsum ad pubem, & hinc reflectantur ad lumbos, partim à dolore; in doloribus enim veris est irritatio in utero, ubi dicunt: Es ziehe ihnen nach dem Schooß/ und sey/ als solten sie noch einmal gebähren. si verò uterus sit læsus, dicunt: Es thue ihnen so schrecklich wehe im Schoosse; si flatus distendunt uterum, tunc in specie lochia simul suppressa sunt.

Causæ, an sanguis congrumatus? an aër susceptus? ab antecedentibus, item ab excretis lochiis, aliisque circumstantiis & relatione ægræ, facilè cognosci possunt.

Vana interim est muliercularum persuasio, quasi salubres & admodum proficui sint hi dolores post partum, quatenus lochiorum promoveant fluxum, quod tamen falsissimum est, quin potius interdum impediunt eundem: quando enim uterus est irritatus, inflatus, aut excoriatus, ulteriùs ejus orificium interius se stringit, lochiaque supprimuntur, & sic dolores fiunt longè acerbiores, subindeque magis excruciant puerperas, quàm veri dolores.

Interdum occasione lochiorum suppressorum exsuscitatur febris cum delirio, adeoque virium defectum & inde varia mala inferunt, utut in ipso partu mulier non adeo debilitata fuerit; unde potiùs dolores præcavendi sunt.

PROGNOSIS.

Molestissimi puerperis sunt hi dolores à partu, reddunt illas inquietas, & præter lochiorum suppressionem graviores si fuerint, ad convulsiones ac deliria disponunt: imò ex istis doloribus universo corpore commoto interdum occasionem suggerunt, ut febrim contrahat mulier periculosam, in specie summam virium prostrationem post se trahant, unde symptomatis aliis ferendis post impares sunt. Conf. in specie Sylvius *libr. 3. Prax, cap. 9.*

CURA.

In hac ergo opera danda est, ut dolores maturè removeantur & sistantur, tàm per interna aromatica carminantia, & sanguinis fluxum nonnihil promoventia, quàm per externa fomenta uterina aromatica, uterum, ut vocant, roborantia, succurrendo tamen in specie causis variis. Hinc si malum fuerit ex frigore suscepto, tunc præter remedia ex chamomilla optimè conveniunt fomenta & litus, in specie suffitus ex nuce moschata. Si sint ex retentione sanguinis grumosi vel lochiorum, præter misturam polychrestam supra laudatam nil melius est cherefolio, cujus aqua & decoctum, ac quoque esus, multiplici usu prodest puerperis: consolidat simul, si quid læsum est in utero, & sanguinis grumos optimè dissolvit, aliaque retenta ejicit: addi

addi potest crocus & macis, sic enim magis stimulat. In specie convenit spema ceti à ʒß. ad ʒj. in aqua cardui benedicti vel decocto florum chamomillæ exhibitum; nam & hôc talem dolorem ex sanguine congrumato curavit Timæus **von Gülden-Klee** *in Casibus pag.* 34.

℞. *Rad. gramin.* ℥ß.
HB. Cherefol. M. j.
coqu. in ▽ *font.*
addendo in fine *crocum & macin:*
Colatura pro libitu *edulcorata* S.

Zertheil-und linderender Tranck auff etliche mahl.

Hujus potu sanguis grumosus in utero optimè dissolvitur.

Quod si lochia minus benè fluxerint, usurpari potest:

℞. R☿i ʒij.
Ess. myrrh. ʒj.
M. S.

Zertheil- und lindrende Essentz.

dosis guttæ 40.

Si acrior sanguis hos dolores concitaverit, cornu cervi ustum convenit, item oleum amygdalarum dulcium recens expressum ad aliquot uncias subinde repetitis vicibus à partu assumptum: Vel

℞. *Ol. amygd. dulc. rec.* ℥ij.
Syr. violar. ℥j.
▽ *Borrag.* ℥ß.
M. D. S.

Linderende Mixtur/ Löffel-weise.

Quodsi verò dolores illi sint ab excoriatione vel læsione uteri, tunc præter misturam polychrestam, vulneraria supra allegatis anodynis addita, conveniunt, ut & corallia & coralliata, blanda Martialia & hæmatites, in vehiculo specifico. In genere omnium optimè conducunt, præter semina calida ista carminantia, cumini, fœniculi, anisi, carvi, & remedia ex iis specifica. Juxta hæc nobile est simplex ad sopiendos post partum dolores uteri chamomilla, tàm communis, quàm Romana, cujus decoctum commendat Forestus *libr.* 28. *Observat.* 75. *&* 81. Amatus Lusitanus, item Rosencreuzerus *in Astronom. inferiorum*: unde etiam aqua & essentia florum chamomillæ, tàm vulgaris quàm Romanæ, cum spiritu proprio parata; non minus quàm oleum chamomillæ utriusque destillatum sapphirinum mirè conducit. Sic potest etiam in decocto chamomillæ assumi elixyr proprietatis, vel essentia myrrhæ, imprimis dum non rectè fluunt lochia. Addi potest interdum artemisia rubra, ut fiat remedium eò magis appropriatum. Convenit etiam lavendulæ decoctum, in vino vel cerevisia. De remediis ex secundina res nota est, quod in his doloribus ex conatu ejiciendi oriundis sit singulare & infallibile experimentum, si vel pulvis secundinæ à ʒß. ad ʒj. vel spiritus secundinæ in simili dosi, calidè exhibeatur in jusculo gallinæ. Quibus addatur castoreum cum myrrha sociatum, & omnia ex iisdem parata, essentia castorei, essentia myrrhæ cum tinctura tartari parata, item tinctura hysterica seu anoryma D. Langii ex castoreo & asa fœtida cum spiritu vini confecta, item spiritus salis Ammoniaci anisatus. Juxta hæc est zedoaria, item galanga, quarum pulvis ana à ʒß. ad ʒj. in haustu vini calidi assumatur. Obstetrices nostræ laudabili consilio ad præcavendos nimios tales dolores propinant post partum panem butyratum, cui pulvis zedoariæ largiter adspersus, aut saltem in vino calido propinant, subinde etiam repetunt. Ad præcavendos æquè atque sopiendos post partum dolores, εὐπόριστον muliercularum plebejarum est aqua seu lotura butyri, **Butter-Wasser**/ quantitate trium cochlearium hausta, admoto naribus pane tosto, ne excitetur vomitus: nec ignotum est vinum, post partum tepidè haustum, mirè refocillare.

Præter dicta etiam conveniunt ex artemisia, item ex matricaria parata remedia, uti etiam angelica, essentia zedoariæ, succini, &c. cum aqua cinnamomi propinata, cinnamomum, zingiber, cardamomum, oleum destillatum baccarum lauri, &c.

His ipsis non sufficientibus in graviori malo ad opiata, necessitate coacti confugimus, addendo tamen simul, quæ nonnihil stimulant, ne lochiorum impediatur fluxus: e. g.

℞. ▽ *Puleg.*
Chamomill. aa ℥j.
Carmin. ℥ß.
Ess castor. ʒj.
Ol. chamom. sapphir. gtt. ij.
Laud. opiat. gr. ij.
Syr. artemis. ʒvj.
M. f. potiuncula.

Quodsi febricula simul adsit aut superveniat, his commodè parum de spiritu nitri dulci addi potest.

Sin dolores post partum sint nothi, tormina nempe abdominis & hypochondriaca, optimo cum consilio applicantur clysmata ex carminantibus & aromaticis conflata, quæ istiusmodi dolorem brevi sopiunt. Internè propinetur zedoaria, spiritus carminativus ex tartaro & nitro, ut & spiritus salis ammoniaci.

Juxta hæc externè in genere conveniunt fomenta abdomini applicata, paranda imprimis ex artemisia, matricaria, pulegio, absinthio, floribus chamomillæ, roremarino, foliis & baccis lauri & juniperi, & similibus aromaticis carminantibus, in vino vel aqua decoctis: quæ vel intinctis linteis vel sacculis inclusa, quàm calidè fieri potest, abdomini applicantur. Primatum obtinet fomentum ex decocto artemisiæ.

℞. HB. Rutæ.
Fol. lauri aa. M. ij.
Summ. Aneth.
Fl. Chamom. Rom.
Samb. aa Mß.
Rad. Angel.
Levist. aa ℥ij.
Bacc. lauri ℥j.
Juniperi ℥ß.
Sem. 4. cal. maj. aa ʒij.
coqu. in f. q. Vini, vase clauso:
Huic linteamina immersa tepidè applicentur, imponendo desuper laterem calefactum.

Item litus ex oleo cheirino, liliorum alborum, chamæmelino, anethino, lumbricorum; item ex axungia castorei cum oleo destillato spicæ, succini, cumini, angelicæ, & baccarum lauri, nisi fortè unum horum ægra ob odorem non possit ferre.

Si potest mulier ferre odorata, zibethum illinatur calidè abdomini, & reiteretur, vel linimentum mollius ex axungia gallinarum, mixta cum oleo destillato chamomillæ, illinendo abdomini; præsertim quando puerperas jam aliquot post partum diebus dolores lancinantes & pulsantes in hypogastrio vexant.

Vel applicetur emplastrum matricale de galbano, malaxetur cum oleo destillato chamomillæ, & insternatur abdomini. Vel applicari potest sequens cataplasma.

℞. Bacc. lauri ℥iß. ℥iß.
Rad. Alth. ℥j.
Calam. arom. ʒij.
coqu. ad spissitudinem pulticulæ in ▽. fontana:
adde
Pingu. Capon.
Anserin.
Gallinæ aa ℥iß.
subigantur deinde blando △e ad consistentiam cataplasmatis spissioris; ubi refrixerit, subinde repetatur.

Nec inconveniens est cataplasma ad imitationem Courvei de Morb. Mulierum.

℞. Cepas in ▽ coctas. No. iij. vel jv.
his comminutis adde
℥ Sem. cumini
Lini
Fl. chamomill. aa. M. j.
Farin. hord. q. s.
c. s. q. ▽æ, in qua coctæ cepæ f. cataplasma. quod applicetur calidè abdomini infra umbilicum.

Sclarea cum butyro frixa, & umbilicali regioni & infra eam inuncta, quosvis à partu dolores etiam sistit.

Quodsi ex inflatione uteri dolores ortum trahant, clysteres carminantes ex herba matricariæ, calamintha, pulegio, artemisia, radice altheæ, liliorum alborum, &c. Vid. Timæus l. all. Cas. 30. injecti per anum; & suffitus, imprimis si à refrigerio malum fuerit, ex nuce moschata institutus optime conveniunt: Vid. Hartmannus Prax. pag. 279. & Solenander Sect. 5. Cons. 15.

CAPUT IV.

De Lipothymiis Puerperarum Et Uteri Suffocatione.

SUffocatio seu strangulatio uteri gravior, ut vocant, sæpe mox à partu, interdum aliquot post partum diebus, affligit puerperas, eaque duplici modo: Interdum enim mox à partu lipothymiæ imminent, ac tunc dormire volunt, quod ipsum revera est passio hysterica: vel passiones tales hystericæ superveniunt postmodum in cursu puerperii, atque sunt vel solitariæ, vel conjunctæ aliis morbis.

Prius si fit, optimum est, ut utamur saltem sale quodam volatili: v. gr. solus spiritus salis Ammoniaci cum liquore cornu cervi succinato in vehiculo calido dissipat imminentes lipothymias hystericas, repetendo aliquoties, donec mulier evadat immunis. Verùm si posterius fit, est malum difficilius, partim quia non potest facile cognosci ob alios morbos, partim quia in cura respectus habendus est ad ipsum partum: Nempe si aliquot dies à partu tales superveniunt suffocationes uteri, hæ ipsæ imprimis se manifestant maximis cordis anxietatibus, & insigni compressione præcordiorum, cum difficili respiratione, adjuncta symptomata abdominis vel pauca sunt vel nulla, nisi postmodum tandem superveniant; adeoque ut interdum quibusdam pro alio affectu imponat, & ipsæ interdum puerperæ nesciant, se laborare hysterica passione.

CAUSÆ.

Imprimis excitatur hoc symptoma, si pro cura alius affectus propinantur remedia aut dulcia, aut aliàs ingrata & fastidiosa. In specie verò apud nostrates mulierculas cum purpura imminente & erumpente se solet frequenter conjungere, adeo ut nesciamus sæpe, an febris & purpura? an hysterica passio magis excruciet puerperam?

DIAGNOSIS.

Interim tamen in passione hysterica anxietates præcordiorum affligunt circa regionem stomachi & hypochondriorum; quibus verò imminet

imminet purpura, conqueruntur ſimul de difficili anhelitu, non quod thoracis motus impediatur, ſed quod pectus repletum ſit: Dicunt, **die Bruſt ſey ihnen gantz voll**; quod ipſum fit ex aliquali ſanguinis ſtaſi, propter vitiatam fermentationem circa præcordia.

CURA.

In tali ergo caſu, utut præter abſorbentia & remedia ex caſtoreo ac myrrha, optima eſſent clyſmata, tamen ubi purpura incipit erumpere, cavendum ſtudioſè ab omni evacuante, aut alvum ſtimulante, idque eò magis, ſi purpura fuerit alba. Ubi ergo ſuſpicamur, eſſe complicatam paſſionem hyſtericam cum imminente purpura aut alio morbo acuto, aut adjunctus æſtus aut intenſus calor cruciet puerperam, ſimus cauti in remediorum volatilium exhibitione; quia non ſemper eadem ferunt morbi acuti. Potiùs ergo, cum ſemper ſimul habenda ſit reflexio ad lochiorum fluxum, temperata, e.gr. caſtoreata, hinc myrrhata, ac denique ex ſuccino, quibus ſemper ſimul fixa temperata ex matre perlarum, antihectico Poterii, antimonio diaphoretico, cinnabari antimonii & ſimilibus, item ſalia fixa, cardui benedicti, &c. cum myrrha, ſalibus volatilibus, cornu cervi & ſuccini, ſociata, uſurpari debent, ut ita utrique affectui urgenti, nempe paſſioni hyſtericæ, & morbo acuto, ſimul occurramus.

℞. *Ebor. ſ.* △*e.*
♁*ii diaphor.*
Specif. cephal. vel cin. ♁*ii* aa ℈j.
Myrrh. ℈ß.
Caſtor. gr. vj.
⊖ *vol. C. C.*
Succini aa gr. ix.
M. f. pulvis pro tribus doſibus.

Propinatur in aqua hirundinum cum caſtoreo, acuata cum tantillo de eſſentia caſtorei. Eſt pulvis nauſeoſus, ſed bonus.

Aliàs, ubi nullus metus eſt purpuræ, volatilia oleoſa caſtoreata vel ſola ſufficiunt, modo obſervetur, quod vel ſolæ anxietates præcordiorum citra ſenſibile abdominis ſymptoma, ſufficiant pro paſſione hyſterica. Item vitentur omnia dulcia in puerperis.

CAPUT V.

De

Inſultibus Epilepticis Puerperarum.

INterdum mox poſt partum, aut ſuppreſſis lochiis, aut interdum etiam ritè fluentibus lochiis, ſed cum ſuffocatione quaſi hyſterica ſuperveniunt epileptici inſultus; qui ubi adſunt, niſi ſubſit ſingularis malignitas, ſæpius vitium lochiorum ſubitò ſuppreſſorum, aut hyſtericæ paſſionis plus minus manifeſtæ præſupponere ſolent, vel hanc ſibi comitem adſciſcunt: ſicut etiam Timæus **von Güldenklee** *in Epiſt. pag.* 26. Epilepſiam ex retentione lochiorum obſervavit.

CURA.

Conveniunt ergo in hoc caſu, præmiſsâ tamen vel omiſſa venæ in talo ſectione, imprimis liquor cornu cervi ſuccinatus, qui utrique ſcopo ſatisfacit, cum caſtoreatis propinatus. Conducit etiam eſſentia hyſterica D. Langii, aut ex myrrha & caſtoreo parata eſſentia cum ſpiritu ſalis ammoniaci oleoſo, aliaque caſtoreata & myrrhata cum volatilibus miſta; aut ſaltem uſurpentur antimonialia fixa, præſertim cinnabaris antimonii cum ſuccinatis volatilibus miſta.

CAPUT VI.

De

Gravidarum Cephalalgia, Vigiliis & Deliriis.

PAr ratio eſt, ſi vigiliæ, deliria, ac ſimilia pathemata capitis ac nervoſi generis, superveniunt puerperis, in his enim primariò ad lochiorum fluxum reſpiciendum venit; ſic Salmuth *Cent.* 1. *Obſervat.* 82. refert melancholiam & oblivionem puerperæ ex lochiis retentis: Foreſtus *in Reſp. Med. pag.* 25. obſervat puerperam ex non ritè fluentibus lochiis apoplexiam incurrentem, clyſteribus & venæ cephalicæ ſectione curatam.

Quod ſi vigiliæ comitentur febres acutas, levantur optimè per medullam crurum vituli temporibus bis vel ter illitam. Opiata non facilè uſurpantur.

CAPUT VII.

De

Pudendorum Excoriatione.

FIt interdum, ut in partu, idque imprimis difficili & violento, contundantur, excorientur aut lædantur pudenda; in quali caſu in ſpecie prodeſt, ſi oleum hyperici & roſarum miſceantur cum ovis integris probè contuſis, & ſub forma linimenti mollioris applicentur.

CAPUT VIII.

De

Tumore Pudendorum.

EVenit interdum, ut in partu, vel primo vel difficili, ex dilatatione nimia & quasi fibrillarum & membranarum laceratione oriatur tumor inguinum & pudendorum, & aliqualis eorum inflammatio, aut saltem tumor œdematosus post partum, quod vocant, **die Mutter sey geschwollen.**

CURA.

In tali casu convenit oleum verbasci & chamomillæ: Imprimis fotus ex floribus chamomillæ & sambuci in vino & aqua coctis, qui cum linteis calidè & crebrò applicatus discutit tumorem. Vel recipiatur beccabunga viridis contusa cum floribus chamomillæ, quæ calidè instar cataplasmatis imponantur pudendis tumidis; Item herba Meliloti cum semine fœnu Græci in fotus forma usurpata laudatur à Pauli *in Quadrip. Botan.*

CAPUT IX.

De

Fissuris Labiorum Pudendi.

IN fissuris & laceratione labiorum vulvæ ac orificii uteri exterioris à partu difficiliori usurpant nostrates decoctum raparum exsiccatarum in Torgaviensi cerevisia, cum butyro pauco non salito: Hoc decocto eluunt, mundificant & purgant partes læsas, quod etiam convenit in pudendorum excoriatione. Optimè etiam convenit emplastrum sequens:

℞. *Ceræ alb.* ℥ß.
Ol. Amygd. dulc. ℥j.
Liquefactis adde
Bals. Peruv. ʒiij.
Misc. pro Linimento.

Agitando, donec refrigescat, & cum plumaceolis applicetur in loco affecto;

In majoribus verò fissuris:

℞. *Ol. hyperic.* ℥ß. vel *Bals. Peruviani* ʒiij.
Axung. porcin. ℥ij.
Ol. vitell. ovor. ʒiij.
Terebinth. Venet. ʒj.
M. f. Balsamus.

Applicetur cum plumaceolis intinctis.

CAPUT X.

De

Ruptura Vulvæ seu Perinei.

INterdum in primiparis, vel ex angustiis viarum, vel ex partu difficiliore, vel à grandiore fœtu, contingit ruptura perinei.

PROGNOSIS.

Affectus, si quis alius, est molestus & dolorosus, qui non ritè tractatus, facilè in inflammationem, hinc gangrænam degenerat, & ita mortem infert.

CURA.

Malum hoc nunc est recens, nunc inveteratum, ita ut loca disrupta jam cicatrices contraxerint. Recens si fuerit, ante omnia vulnus recens eluatur cum decocto calido pruni sylvestris, in quo dissolutum sit rob acaciæ: hinc sutura conjungenda, sive cum filo consuantur, sive mediante sutura per gluten adstringens, linteo inducendum, & utrinque labiis ruptis imponendum; quæ ubi probè cohæserint, per ansulas mutuò colligantur: Factâ conjunctione imprimis convenit radix consolidæ majoris, si scilicet pulverisata saltem inspergatur, aut misceatur cum albumine ovi, & ita rimæ in spatio illo factæ blandè illinatur, aut cum filamentis carptis imponatur; sic enim breviter fit consolidatio foraminis. Alii faciunt cataplasma ex decocto radicis consolidæ majoris cum herba verbasci, situando ita puerperam, ut clunibus elevatis, cruribus & pedibus probe angustatis, supina continuò jaceat ad octo vel novem dies, vitando omnem motum tussis, sternutationis, & similem. Vel cum plumaceolis subinde immittatur balsamum quoddam vulnerarium, v.g. balsamus sulphuris ad extra, nunc solitarius, nunc cum balsamo Peruviano imponatur; aut solus balsamus Peruvianus, qui si fuerit acrior, diluatur cum vitello ovi: aut imponatur balsamus sulphuris terebinthinatus, promptè consolidans, aut alius expertus balsamus in vulneribus recentibus, cum oleo hyperici aut momordicæ, donec perfectè fuerit consolidatum, ægrâ intereà ab omni motu corporis abstinente, & quieto in loco jacente. Optima methodus medendi est, quam docet in *Cas. Medic.* Timæus **von Güldenklee**/ *l.* 4. *Cas.* 31. *p.* 230. ubi solo glutine, utrinque labiis rimæ ruptæ applicato, curavit talem rupturam.

Quod si accidat, ut ex urina effluente, & neglecta ruptura immineat gangræna, quale exemplum refert Rulandus *in Thesaur.* tunc abscissâ parte gangrænosâ applicetur crebrò aqua calcis vivæ cum linteolis dupli-

catis; quô factô, illinatur balsamus sulphuris terebinthinatus, ut pars gangrænosa consolidetur.

Sin verò jam inveterata fuerit ruptura, ita ut utrinque cicatrices jam sint adnatæ, cura ad eum modum, quo labiorum leporinorum cura instituenda venit, vulnerando aut leviter exulcerando labia cicatrisata, hinc consuendo eadem, & cum balsamo vulnerario consolidanda. Conferatur hic Viardel in seinem Ammen-Buch/ *cap. ult. pag.* 210. Aliàs curiosum casum & singulare exemplum rupturæ vulvæ ad anum habet Guillemeau *in lib.* 3. *cap.* 7. *de felici Puerperio*, quæ rupturâ neglectâ cicatrices induxit, ita ut unum foramen remanserit: interim mulier denuò concepit, & postmodum sequente partu ab eo fuit curata, eodem modo, quo labia leporina curari solent, scilicet abscindendo primò pellem cicatrisatum, post per filum circa anum transfixum denuo ductum labia uniendo, & postmodum in extremitatibus levibus suturis conjungendo, & pro consolidatione balsamum Elemi compositum, applicando.

CAPUT XI.

De *Inflammatione Uteri cum Gangræna.*

PORrò in difficiliori partu ex contusione & laceratione uteri subinde hujus inflammationem cum gangræna & sphacelo supervenire, supra dictum. Quodsi hoc fiat in ipso utero, conveniunt injectiones, qualem describit Viardel im Ammen-Buche/ *cap.* 24. Vel

℞. *H. Lactuc.*
Nymph.
Plantag.
Scord. aa. M. j.
coqu. in s. q. *seri lact.* vel in *lacte ipso*:
Colatura D.

Sed si mala hæc ipsum uterum afficiunt, rarò curari eundem arbitror, quin potius intereant puerperæ: sin verò partes exteriores affligantur, imitari possumus Rulandum, qui gangrænâ vulvæ curavit præscindendo quotidie partes, utpote carnes emortuas: Post præscissionem affecta loca mundificavit intus & extus aqua calcis vivæ, ungebat oleo sulphuris suo, postea desuper applicabat emplastrum diasulphuris, quibus dolor mitius agebat, & partes corruptæ indies consanescebant: vel fortes è profundo faciendæ sunt incisiones, hinc instituenda ablutio cum vino, melle, sale & aceto, hinc linimenta mundificantia usurpanda. Vid. Riverius *observ.* 22. & 23. communicata à Fomio.

CAPUT XII.

De *Hæmorrhoidibus Cæcis.*

IN quibusdam hæmorrhoides cæcæ, à partu prorumpere incipiunt, & doloribus acerbis puerperas affligunt, tam internè, quàm externè. Non statim applicandæ sunt hirudines, ne per derivationem lochiorum impediatur fluxus, sed potius dolor sistatur hoc fotu:

℞. *Fl. Chamomill.*
Verbasc.
Sambuc.
HB. linar. aa. Miß.
Mista & concisa ebulliant in lacte:
Colatura D.

Partim sub forma fomenti usurpetur, partim spongia decocto imprægnata ano applicetur.

Item radix fabariæ vel scorphulariæ recens in dorso suspensa convenit; Vel

℞. *Ol. Verbasci* ℥ij.
expr. sem. Papav. ℥j.
Ceruss. ʒß.
Camph. gr. iij.
Mista probè ducantur in mortario plumbeo pro Linimento.

CAPUT XIII.

De *Diarrhœa Puerperarum.*

PEriculosum vitium est, quando puerperis supervenit diarrhœa, utplurimum, nisi fuerit à causa externa funesta & lethalis; nam interdum puerperæ sunt nimis siticulosæ, & bibunt frigidum potum, parum quidem una vice, sed crebrius, unde supervenit tandem diarrhœa, quæ à tali manifesta causa non est adeò periculosa, nisi forsan in adjuncta purpura & petechiali febre similive casu retrocessum excernendorum inducat; nam in hoc casu esset admodum periculosa.

CURA.

Hæc diarrhœa à potu copioso, in specie si frigidiusculus hauriatur, sistitur inungendo umbilico & regioni stomachi oleum destillatum macis, cum oleo destillato succini: Item propinantur ova ad duritiem cocta, quibus parum pulveris nucis moschatæ recentis inditur. Nam hæc denuo diarrhœam supprimunt.

Imprimis in diarrhœa puerperarum duæ circumstantiæ sunt considerandæ:

1. An ritè fluant vel fluxerint lochia.
2. An adjunctus sit morbus acut⁹ malignus.

Si su-

Si superveniat diarrhœa lochiis rectè fluentibus, sistenda venit, in specie blandis sudoriferis, & simul stypticis, si verò vel non manant, vel non sufficienter fluxerunt, relinquenda. Interdum enim fit, ut diarrhœa superveniat lochiis suppressis, naturæ conatu admodum salubri; quale exemplum vid. in Bartholino *Cent.* 3. *Histor.* 19. Sin verò febri malignæ à causa interna, efflorescentiis cutaneis,&c. superveniat diarrhœa, res est periculo plenissima, & quia impeditur eâdem naturæ motus, propterea venit curanda, atque tunc externè aromaticis, internè præcipitantibus sudoriferis fixis, nonnihil stypticis malo obviam eundum est. Conveniunt ergo cornu cervi ustum, terra sigillata, magisterium coralliorum cum succo citri, quibus pro circumstantiarum ratione addendū est nonnihil de Laudano opiato, imprimis ubi lochia sufficienter fluxerunt; sic enim prohibetur causa motus, & causa ipsa per sudorifera evacuatur; styptica verò fluxum sistunt, & diarrhœam compescunt. Subinde intermiscenda sunt cydoniata blanda, stomachum & intestina modicè adstringentia.

CAPUT XIV.

De *Incontinentia Urinæ Puerperarum.*

PORrò fit interdum in laborioso partu, ut fœtus grandior, nimis distendendo vaginam uterinam, adeo distentet collum vesicæ urinariæ, vaginæ uterinæ insertum, ut puerperæ continere nequeant urinam: id quod accidit etiam interdum vitio obstetricum ignararum vel incautarum, malè digitis genitalia tractantium, in specie caruncula istam myrtiformem majorem, isti vesicæ orificio in vulva instar pessuli oppositam, & simul sphincterem vesicæ, lacerantium, vel alio modo lædentium: vid. Hildanus *Cent.* 6. *obs.* 39. Salmuth. *Cent.* 1. *obs.* 39.

PROGNOSIS.

Sævissimum hoc symptoma ratione molestiæ est; exindè enim excoriantur & exulcerantur pudenda, malum est difficulter, aut si inveteratum, non curabile; vid. Heinricus ab Heer *Cent.* 1. *obs.* 14.

CURA.

Talis urinæ incontinentia ex fibrillarum laceratione aut nimia distensione orta, & recens curatur imprimis per fotus aromaticos nervinos, fibras læsas in naturalem tonum restituentes. Fiunt scilicet decocta aut sacculi decoquendi ex foliis lauri, rorismarini, pulegii, origani & similibus, quæ in vino cocta instar fotuum vel sacculorum applicantur pubi, item lintea humectata intruduntur vaginæ instar parvorum pessorum, ut ita fibris nerveis læsis in vagina & orificio vesicæ, redeat suus tonus. Alii Autores insessus & balnea ex nervinis, additis adstringentibus, instituunt: item conveniunt injectiones adstringentes vulnerariæ, linimenta & similia, imprimis unguentum de catellis, quod habet Sennertus *Prax. lib.* 4. *P.* 2. *sect.* 7. *cap.* 9. aut oleum ab Horstio *lib.* 5. *observ.* 20. laudatum. Bufones legitimo tempore occisi, vel vivi, in olla nova calcinati & appensi, ut immineant regioni stomachi, hanc urinæ incontinentiam sistant & compescant, teste non tantum experientia Heinrici ab Heer. *observ.* 14. sed præterea etiam Boyle *in sua Philosophia Experimentali* similem in Anglia factam experientiam notat *pag.* 216.

CAPUT XV.

De *Suppressione Urinæ Puerperarum.*

COntrarium vitium urinæ retentio est, quando interdum supprimitur urina in puerperis, quando, quod rarius est, tumet nonnihil vagina uteri aut collum vesicæ post partum laboriosum: aut, fit talis suppressio aliquot à partu diebus, dum sanguis quidam grumi circa vesicam in vagina uteri hærent, aut etiam in vicinis locis in vasis sanguis stagnat & grumescit, à quibus grumis impeditur urinæ excretio, ut non fiat aut fieri possit, nisi cum summo excernendi conatu, postmodum verò, si resoluti sint tandem grumi isti, sponte denuo urina fluit.

CURA.

In tali suppressione urinæ à partu externò inunctio cum oleo scorpionum, pubi & vesicæ regioni illito, convenit, aut applicentur fomenta ex simplicibus sanguinis grumos resolventibus & urinam stimulantibus, v.g. ex parietaria, cherefolio, floribus chamomillæ, cum radice rubiæ tinctorum: quibus si addantur lumbrici contusi, aut oleum lumbricorum, erit eò melius: Hinc

℞. *HB. Parietar.* M. ij.
Cherefol. M. j. vel iß.
fl. Chamomill. M. j.
Incisa coquantur ad consistentiam pultis: adde
Butyr. rec. non ⊖*it.* ℥j. vel ℥ij.
Ol. Scorpion. ʒß.
Terebinth. vel *Junip.* ʒjß. M.

Imponantur calidè regioni pubis, & desuper adhuc operculum calidum.

Internè quando sanguinis grumus urinæ impedit excretionem, post usum sanguinem grumosum dissolventium, imprimis decocti cherefolii cum spermate ceti, denuo urina fluit. Reliqua ad sanguinis grumos dissolvendos nota sunt ex supra dictis de lochiorum fluxu imminuto post partum ex sanguinis grumis. Convenit item emulsio seminis violarum cum aliis usurpata.

Ceterum præter interna conveniunt etiam clysmata acriora & similia injecta, alvum laxantia & fortiter stimulantia; nam ab his stimulantur etiam sanguis stagnans, non minus quàm urina restitans.

CAPUT XVI.

De *Ventris Rugis.*

CONqueruntur etiam sæpe puerperæ imprimis delicatiores, de rugis ventris post partum: quæ cum perquàm tædiosæ sint illis, fiat unguentum ex spermate ceti cum oleo nucistæ expresso, cera & pauco croco, mixtis in consistentiam unguenti vel emplastri, calidè abdomini applicandi, vel adhibeatur emplastrum de spermate ceti Mynsichti;

Vel

℞. *Cera nov.* ℥iij.
sperm. Ceti ℥iß.
Terebinth. ℥ij.
Ol. Amygd. dulc.
Hyperici aa. ℥j.
Myrtin.
Mastich. aa. ℥ß.
Sev. cervin. vel *medul. crur. bubul.* ℥ij.
M. f. Ungu.

CAPUT XVII.

De *Febribus Puerperarum.*

REstant adhuc duo primaria symptomata Puerperarum, nempe febres & morbi acuti, ut plurimum febres continuæ, & acutæ raro absque malignitate, & præ aliis affectibus specialiter periculosæ vel infestæ; vel communes sunt omnibus puerperis; vel saltem quibusdam particulares.

ARTICULUS I.

De *Febre Lactea.*

COmmunis omnibus est febris lactea, ita dicta: Nempe à partu successivè mammæ turgent, colligitur in iisdem colostrum seu serum lacteum, donec, dum perfectum lac in iisdem generari incipiat, ordinariò sub primo lactis propriè sic dicti in mammas impetu circa tertium aut quartum diem à partu præter propter supervenit simul febris, quam vocant lacteam, das Milch-Fieber; tunc enim, à proventu hujus subitaneo levi horrore concutiuntur, postmodum insequitur æstus continuus moderatus, biduum vel triduum durans, & circa nonum, interdum septimum à partu diem, blando sudore & madore faustò finitur. Nihilominus tamen observatum etiam est, quod hæc febris lactea subinde pro subjecti & circumstantiarum varietate variare soleat, & demum septimo, imò nono die à partu superveniat, utut jam ante mammæ lacte turgidæ conspiciantur.

CAUSÆ.

Oritur ex materia lactis, quæ alias per uterum ad fœtum pro nutrimento derivata fuit, quæ sub uteri contractura vasorumque clausura regurgitat ad massam sanguineam, in eaque motus hujusmodi inordinati febrilis occasionem præbet, donec depositâ eâdem in mammas, hinc successivè extretâ, & ita continuò promotâ, febricula cesset, id quod sub turgescentiæ motu simul ex massa sanguinea secretum fuit, per sudorem tandem excernitur: Conf. Willisius *de Febr. cap.* 16. Per fermentationem enim & per præcipitationem aliquam lac disponi, ut faciliùs à sanguine secedat, præter febrem ipsam lacteam inde constat, quod feminæ lactantes mox, antequam ad mammas deferatur, sitim quandam & phlogosin percipiant; quam sitim, licet nonnulli à seri seu succi nutritivi detractione & ad mammas depositione deducant, quia tamen illa sitis, antequam mammæ turgescant, tales affligit, tunc scilicet, quando intra vasa adhuc hæret secernendum lac; imò postquam hæc secretio factæ denuo cessat, ab agitatione fermentativa potius, hancque excipiente præcipitatione seu secretione sola, hæc sitis derivanda erit.

Plura de hac febre non addo, cum rarò aut nunquam cadat sub praxin Medicam, & quæ de eadem notatu sunt digna, eadem in specie à Willisio *loc. all.* sufficienter declarata sunt: Hoc saltem moneo, observandum esse, non tantum febrem hanc lacteam ordinario oriri sub primo lactis in mammas impetu tertia & quarta à partu die, sed si casu fiat, ut lac in mammis vel non exsugatur, vel alia ratione in corpus ex mammis regurgiter, tunc simili quoque ratione & rigorem & subsequentem æstum non levem inferre, itidem per sudores discutiendum, aut lactis continuata exsuctione curandum.

Ex hoc saltem colligitur, quam proficuus sit sudor puerperis, ita ut, quando à partu mox madere incipiunt, & mador talis plus minus

minus copiosus postmodum continuet per aliquot dies, in specie usque ad septimum vel nonum, hoc ita conducere puerperis, ut per reliquum puerperii tempus incolumes sint, aut licet interdum febres aliæ etiam superveniant, tàm malignæ quàm purpuratæ aliæve, tamen modo corpus continuo madeat, has ipsas faciliores fore: ècontra dum sine madore sunt puerperæ primis à partu diebus, vix sine febribus aut aliis gravioribus symptomatis puerperium transigunt.

CURA.

In febre ergo lactea curanda natura sibi ipsa fere prospicit, per sudorem quasi criticum malum levans. Pro levando tamen malo, si quid agendum, optimum est, ut sudor blandè promoveatur, & lochia nonnihil stimulentur. Observandum autem; an lactare velit mater? an secus? si prius, lochia non stimulanda sunt; sin verò posterius, pro imminuendo lactis quanto lochia eò copiosius movenda. Ut ergo compescatur æstus & concurrens cephalalgia, quin & diaphoresi blanda magis ventiletur massa sanguinea, hunc pulverem ordinare soleo:

℞. ♁ii diaphor. gr. xv. ad ℈j. vel ʒß.
Myrrh. el. gr. jv. v. vel vj.
M. F. pulvis.

Propinetur ægræ pro dosi, subinde repetendus, blando sudore & lochiorum fluxum promovendo hanc febrem finiens, nisi puerpera in laboribus partus vel post partum largiter sudarit, aut lochia sufficienter fluant.

Vel

℞. *Lapill. ♋r. præp.* vel ♁ii diaph. ℈j. ad ʒß.
⊖is *Absinth.* vel *card. bened.* ℈ß. ad gr. xij.
Myrrh. el. gr. v. vj. vel viij.
M. div. in 2. part. æqual.

Item mixtura polychresta supra laudata optimè quoque convenit.

Quodsi verò fiat, ut ingruente hac febre die quarto simul angustia præcordiorum & difficilis respiratio oboriatur, ex eo, quod tunc uberius lac turgescat in sanguine: tunc præter dicta utilis est emulsio ex seminibus expellentibus cum antimonio diaphoretico, v. g. ex semine cardui benedicti, napi, aquilegiæ, &c. cum pauco myrrhæ, addita antimonii diaphoretici sufficiente quantitate.

ARTICULUS II.
De
Morbis Acutis Puerperarum.

QUod verò attinet cæteros puerperarum morbos acutos febresque, rarò hæ sunt benignæ, sed ut plurimum malignæ, unde etiam in pluribus, quoad principaliora capita, imprimis quoad excretiones cutaneas, cum reliquis conveniunt febribus malignis, tàm in theoria, quàm praxi, de quibus alio tempore pluribus actum. Ea saltem monebo, quæ circa puerperarum febres, tanquam ipsis peculiaria & propria, imprimis sunt consideranda. Superveniunt hæ febres puerperis, aut dum fluunt rectè lochia, aut dum hæc p. n. sunt imminuta aut suppressa, aut dum hæc naturaliter non amplius fluunt, ritè tamen fluxerunt; nam lochiorum excernendorum in his febribus summa habenda est ratio.

Cum enim ex lochiis suppressis alterentur hi succi insigniter toto gestationis tempore, prout plus minus cacochymicum fuerit corpus, indeque tam varia pathemata circa primas vias oriri soleant, ob id succi circa partum commoti, adeòque plus minus effervescentes, observandi sunt probè, qualia symptomata in primis viis post partum inferant? speciatim an simul pathemata hysterica, aut alia pathemata, excitent? ut partim præcaveri, partim etiam maturè coërceri queant.

DIAGNOSIS.

Febres puerperarum acutæ primò invadunt cum rigore, quem mox insequitur æstus continuus, ac vehemens cum siti inextinguibili, pulsu celeri, inæquali & debili, virium prostratione, vigiliis, inquietudine, urina crassa & rubicunda lochiorum suppressione: quibus tandem superveniunt passiones hystericæ, deliria stupor, convulsiones, similiaque generis nervosi symptomata.

PROGNOSIS.

Febres hæ puerperarum satis periculosæ sunt, nisi statim in principio diarrhœa, lochiorum fluxu, aut simili evacuatione solvantur.

In specie tinnitus aurium, & gravitas capitis, tertio aut quarto die supervenientes, generis nervosi symptomata graviora innuunt: quibus si accedant summa præcordiorum anxietas, respiratio difficilis, cum pulsu debili & inæquali, res desperata est.

CURA.

Febres ergo superveniunt puerperis, vel dum fluunt ritè lochia, vel dum hæc præter-naturaliter sunt suppressa, vel dum hæc non amplius fluunt. Et quidem, si supprimantur lochia, immediatè febrilia pathemata, & ipsa, denique febris, superveniunt. Unde primum quod attinet: agendum est, ut revocetur lochiorum fluxus, si verò lochia non amplius fluant, antea autem ritè fluxerint, febres supervenientes ut aliæ febres curandæ ferè sunt. Si verò lochia adhuc fluant, horum motus ita guber-

gubernandus erit, ne alia symptomata ab iisdem augeantur, vel motus naturæ in sanguine turgescente, aut nimio eorum fluxu impediatur, aut imminuto eorum fluxu perturbetur aut impediatur.

Verum cum hæ puerperarum febres utplurimum sint malignæ, imprimis quæ superveniunt ritè factæ expurgationi per uterum, tunc cautus sit Medicus, ne nimis sudorem provocando lochiorum sistat fluxum: aut etiam caveat sibi, ne, dum lochia fluant copiosius malignitati hac ratione pandatur accessus ad interiora; cum notum sit alias, quam periculosæ sint quæcunque in febribus malignis evacuationes, tàm sanguinis quàm aliorum humorum, nisi ea, quæ est per sudorem. Et inprimis cum tales febres interdum per excretiones cutaneas, sive petechiales, sive pustulares, sive miliares, salubri naturæ conatu mitigentur. Ob id inter ea remedia, has febres curantia, primatum obtinent ea alexipharmaca, quæ & blanda diaphoresi maligna fermenta removent, naturæque conatum excretorium adjuvant, & simul nonnihil stimulando æquabilem lochiorum fluxum conservant, ne cum diaphoresi & leni subinde madore lochia imminuantur. Si tamen fluant nimio, addantur talia, quæ blanda vi adstrictoria lochiorum fluxum nimium sistant, ut terra sigillata & cornu cervi ustum, ut adeo cum moderatis alexipharmacis nunc stimulantia, ut myrrha, nunc adstringentia, combinanda sint. Fortiora tamen pellentia addenda, ubi supprimi incipiunt, aut cum omnino jam suppressa sunt. Quæ si revocari nulla arte possint, fortius moti & profusius emissi sudores eorum defectui & inde ortis malis mederi ferè possunt. In genere ergo in febribus puerperarum malignis remedia ex cornu cervi parata, item ex antimonio diaphoretico, bezoardico minerali, item myrrha & succino, & hinc salibus volatibus, fuliginis, cornu cervi, viperarum & hinc fixis concinnata remedia, in his febribus primatum obtinent, ac quidem cornu cervi, tàm sine igne præparatum, quàm solare, quod imprimis in febribus purpuratis egregium est. His addi possunt, præter antimonia alia, etiam alia diaphoretica nota, imprimis cinnabaris antimonii ritè præparata. De sale volatili succini & cornu cervi, ana mixtis, & additis fixioribus in pauca quantitate res nota est.

Quoad purgationes vero: eæ in febribus his malignis cautissimè instituendæ sunt, quin potius omnino omittendæ, cum certo observatum sit, etiam clysteres applicatos in his febribus cum excretione cutanea junctis subinde fuisse periculosissimos: imo purpuram albam, vel suppositorium applicatum, retrocedere facit. Unde cautus hac in parte sit Medicus, & mox in principio puerperii secundo vel tertio die, ubi suspicio est, imminere morbum malignum, primas vias eluat, v. g. pilulis pestilentialibus Ruffi, & similibus, vel clysmate aliquo temperato præveniat. Sicut venæsectio, ubi ritè fluunt aut fluxerint lochia, locum nullum habet, imo nociva est: idque præsertim in nostro climate; nam alibi quod fit apud Hispanos, Gallos, &c. in corporibus ex sex rerum non naturalium varietate diversimodè dispositis, apud nos æque non imitari potest. Suppressis vero mox *in* principio lochiis, ubi urget malignitas, nemo cogitet de aperienda vena; sin in minus periculosis malignis, aut etiam in simplici febre, institui necesse sit, consideret Medicus habitum ægræ, an juvencula sit? In plethoricis enim seu sanguineis juvenculis, ubi ebullit sanguis, applicatis prius utero emollientibus ac nonnihil stimulantibus convenientibus, sanguinem ibidem hærentem resolventibus, meatus laxantibus & ad fluxum disponentibus, secetur saphæna in talo, ut ita concilietur sanguini impetus inferiora versus. Sin verò graviter affligat malum, & corpus sit succulentum, & sanguinis insignior copia adsit, quod tamen vix apud nos locum habet, interdum præmittenda est brachii venæ apertio, & hinc subjungenda istius est postmodum incisio, quæ est in cruribus.

Diæta in quibusvis puerperarum febribus, non secus ac in primis puerperii diebus, sit tenuior, aut saltim pro consuetudinis ratione mediocris, quæ sustentet saltem corpus, & vires hinc non augeantur. Notabile est effatum Fonsecæ *Consult.* 45. *Tom.* 1. ubi refert, quod febres acutæ puerperarum ex retentis lochiis ob pleniorem plus debito victum sæpius recurrant, sed semper sequentibus sudoribus salubriter solvantur: Ubi observatur, quod in tantum noceat liberalior victus, in quantum prosunt diaphoresis aucta atque sudores.

Quodsi lochia suppressa dent febres benignas ardentes, sive solitarias, sive inflammatorias, v. g. comitatas cum pleuritide, angina, uteri inflammatione, tunc tutior res est, ac præmissa, aut etiam omissa venæ *sectione in* pede, sudoriferis, aut salinis volatilibus potentioribus, aut antimonialibus fixis, similibusque acidum absorbentibus, adjunctis myrrhatis, sanguinis coagulatio & stagnatio, & hinc lochiorum suppressio est corrigenda. Mox ergo usurpentur talia, quæ sanguinis grumos ab acido natos promptè dissolvunt, & effuso sudore sanguinem stagnantem in debitum circuitum revocare possunt; unde, præter remedia ad inflammationes laudata, item myrrhata & castorina, sæpius sperma ceti usurpetur.

De cetero ad sitim fallendam, & temperandum sanguinis effervescentis æstum, acida nimis

nimis non bene conveniunt in his ardentibus acutis, ut & in reliquis malignis puerperarum febribus, ex eo, quia periculum hic est, ne alterando ſanguinem, fluxum lochiorum ſiſtant propter coagulationem, cum & acida utero membranoſo, & à partu plus minus læſo & facile adhuc irritabili, indeque doloroſo, ſint inimica. Potius ergo temperata, aut ſubacida temperatis miſta, in caſu majoris ſitis & æſtus ſunt convenientia, v. gr. tincturæ florum aquilegiæ aut cyani, gelatina cornu cervi acida, citri, granatorum, berberum, cydoniorum, cum decocto cornu cervi infuſa blanda acida, quibus in moderata doſi, aut etiam, ubi nimis urget æſtus, ſpiritus ſalis aut nitri dulcis parum poteſt addi.

Qualis cura & qualia remedia his febribus imprimis conveniant, ex ſupra dictis per ſe patet; nempe præcipitantia dicta & diaphoretica, ſimulque lochiorum fluxum conſervantia primatum ducunt: Hinc variæ ſolent fieri formulæ variis in caſibus. Res ut pateat, ad febres puerperarum malignas hæc formula eſt admodum conveniens imprimis in principio.

℞. ▽ *Puleg.*
fl. ſambuci. an. ℥iß.
Acet. vini ʒvj.
Lapill. ♋ ℈ij.
Bezoard. mineral. ℈j.
Myrrh. el. ℈ß.
Syr. artemiſ. ℥ß. M. f. Potio.

In pleuritide à partu superveniente, & quidem imprimis cum lochiis ſuppreſſis:

℞. ▽ *Puleg.*
Papav. errat. aa ℥j.
☿ *ii diaphor.* ℈j.
⊖ *is vol. Fulig.* gr. jv. vel vj.
ſuccini gr. iij. vel vj.
Myrrh. el. gr. jv.
Caſtor. gr. ij.
Syr. card. bened. ʒiij. vel ℥ß. M.

Hæc potio & pellit per ſudorem, & lochia ſimul ſtimulat & promovet.

Bezoardicum Joviale, ſolare, antihecticum Poterii, &c. commodè etiam propinari poſſunt: item tinctura coralliorum antiſcorbutica in noſtratibus purpura afflictis: item tinctura coralliorum cum ſpiritu cordis cervi in hisce febribus, in quibus vires una debilitantur, eſt egregia. Laudano opiato in his cautè & parcè utendum eſt, ne ſufflaminando ſymptomata, motus naturæ inhibeatur, lochiorum fluxus imminuatur, & ad deliria ac convulſiones diſponatur ægra; interdum tamen laudanum opiatum cum croco aut aliis appropriatis miſtum uſurpari poteſt, etiamſi lochia ſuppreſſa ſint, ſi inſignior ſanguinis & humorum agitatio in corpore adſit. conf. Williſius *de Febr. Puerperarum pag.* 285. & 293.

Vinum generoſum puerperis malignè febrientibus cautè exhibetur, imprimis mox poſt partum, ut rectè monet Hœferus *in Herc. Med.*

ARTICULUS III.
De
Purpura ſeu Febre Miliari Puerperarum.

Speciatim ex omnibus malignis ferè imprimis apud nos, peſſimæ notæ eſt febris purpurata mulierum, **der Frieſel**/ ſeu febris miliaris; ſive rubra fuerit, quod puſtulæ ſaltem rubræ ſint, eaque ferè ſalutaris; ſive alba fuerit, dum milii inſtar candida grana copioſiſſima, ceu tot puſtulæ, corpus incruſtant, eaque periculoſior. Purpura hæc eſt maligna, quæ tamen, ut mihi videtur, radicem quodammodo ac fomitem ſuum acquirit ex ſcorbuto, idque ideò, quod obſervaverim, unà cum reliquis remediis in febribus malignis uſitatis etiam remedia antiſcorbutica uſurpata promovere inſigniter purpuræ eruptionem.

DIAGNOSIS.

Imminere febrim miliarem, aut ſaltem aliam excretionem cutaneam, ferè ex hoc cognoſcitur: ſi puerperæ graviter febrientes, cum aliquali tamen madore, percipiant ſubinde vagos ac leves horrores, dorſum aut peripheriam corporis occupantes, aut ſi pungi dorſum hinc inde, tanquam ſi ab aciculis fiat, ſentiant.

PROGNOSIS.

Salutis ſpes affulget, ſi tempore critico per univerſum corpus cum ſymptomatum levamine confertim purpura erumpat, hinc prurire incipiat, donec puſtulæ exſiccatæ ſub minutarum ſquamularum forma erumpat: Alterutrum iſtorum ſi deficiat, ſemper periculum ſubeſſe innuitur, ſpeciatim in purpura alba, quæ præ ceteris admodum periculoſa.

C U R A.

Scilicet ad inſtar variolarum duplex tempus obſervandum eſt in purpura:

1. Tempus ebullitionis.
2. Tempus excretionis.

In tempore ebullitionis, ratione effervescentiæ ſuccorum compeſcendæ, conveniunt ſimpliciter remedia effervescentes humores compeſcentia, & blanda diaphoretica: quibus ſemper vel parum de myrrha, ceu appropriatum malignitati purpuræ in ſpecie reſiſtens, vel parum de ſale volatili, addendum.

Poſt-

Postmodum, ubi imminet tempus excretionis, & vestigia purpuræ incipiunt apparere, simpliciter expulsiva conveniunt: adeoque v. gr. in principio morbi excellunt partes animalium duræ & antimoniata, cornu cervi ustum, & solare ad ℈j. bolus Armena, terra sigillata, bezoardica mineralia quæcunque, cinnabaris antimonii, Jupiter diaphoreticus. Si quod aliud, in his febribus miliaribus periculosum est symptoma diarrhœa, quâ uti impeditur excretio cutanea, ita huic supervenienti absorbentia modo dicta optime resistunt; item sal volatile cornu cervi, & succini ana mista, & in parva dosi cum dictis pulveribus sociata; quin & conveniunt salia fixa vegetabilium, ut cardui benedicti.

In progressu purpuræ, ubi vestigia se ostendunt, egregia est tinctura coralliorum cum spiritu cordis cervi, & tinctura coralliorum antiscorbutica. Loco hujus prodest sequens mixtura nobilis:

℞. ▽ *scord.*
scorzoner. vel *tenell. C.C.* vel *liqu. vitis* aa ℥iß.
∽ *cochlear.* ʒiß.
Mag. corall. c. succ. citri
♁*ii diaphoret.* aa ʒß.
syr. de scord. vel *de Calend.* ℥vj. M.

Capiatur pro una vel bina dosi, vel usurpetur subinde cochleatim.

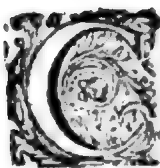
Vel etiam, ubi incipit apparere purpura, optimè conveniunt emulsiones ex seminibus expellentibus, cardui benedicti, napi, aquilegiæ, citri cum vel sine myrrha: aut essentia myrrhæ pro ratione lochiorum, additisque simul cornu cervi sine igne, antimonio diaphoretico, bezoardico minerali, pulvere bezoardico Sennerti.

In specie tamen observetur:

1. Quod acida, nisi admodum temperata puerperis purpurâ laborantibus minus conveniant, propter uterum à partu læsum, propter lac in mammis, & etiam propter lochiorum fluxum.
2. Ut etiam calidissimè tractentur, ex eo, quia tantillus halitus frigidus facit retrocedere omnem purpuram: Unde subitò difficultas respirationis, anxietates præcordiorum, jectigationes corporis, subindeque diarrhœa lethalis, & similia superveniunt; speciatim hoc advertatur in purpura alba, præ reliquis puerperis periculosa.

Quod si purpura prurire incipiat, & sub forma squamarum decidat, continuentur remedia antiscorbutica; sic enim reliquiæ ejus radicitus evelluntur.

SECTIO IX.
De
LACTIS ET LACTANTIUM VITIIS.

Circa lac & ejus generationem vitiatam tria vitia consideranda sunt:

1. Quando deficit.
2. Quando nimis abundat.
3. Quando depravatum est in mammis & corruptum.

CAPUT I.
De
Lactis Defectu.

CAUSÆ.

Deficit lac vel vitio seu defectu materiæ, ex qua lac generandum est; vel vitio mammarum, materiam alterantium. Materia deficit, dum vel non generatur, vel genita licèt, absumitur, vel aliorsum transfertur: hinc nimis macræ, juvenculæ, teneriores, febrientes, nimis sudantes, &c. parum vel planè nihil comedentes & bibentes, ac illæ, quibus immensius fluxerunt lochia, quibus uberiùs evacuatur materia candida serosa, &c. minus lacte abundant; item quæ gravidationis tempore vel ex nausea alimentorum parum comederint, vel ex ratione picæ vitiosa alimenta assumserint, rarò à partu lacte abundare solent: item mulieres sicciores lacte minus abundant, cùm chylus promptè in sanguinem assimiletur. In morbis acutis lac quoque imminuitur, puerperæ etiam nimis sudantes, nunc vitium, nunc totalem lactis defectum patiuntur: unde quæ lactare nolunt, præter copiosiorem lochiorum fluxum, copiosiùs imprimis sudant. Tempore quoque gestationis lactantibus lac partim imminuitur, partim notabiliter alteratur, dum econtrà majori quantitate ad uterum defertur. Vinum, item acida & austera quælibet, lactis copiam imminuunt, in specie vinum acidulum, v. gr. Rhenanum. Denique mœror, tristitia, item interdum terror

terror subitaneus, lac imminuunt. Communiter post animi pathemata dicunt, die Milch ist zurück geblieben/ dum spirituum perturbato motu etiam contentorum corporis motus alterari, ac plus minus perturbari solet.

Mammarum vitio deficit lac, quando nempe harum glandulæ transcolatoriæ sunt vitiosæ, quarum primum vitium est, quando vel scirrhosæ, vel induratæ, vel obstructæ, vel vi nimis adstrictæ, minus porosæ & poris arctis constantes, aut quando viæ ad mam̃as aut tubuli glandularum excretorii nimis angustati fuerint; id quod fit in specie arte, quando mulieres adhuc virgines nimis constringunt vestimentis thoracem: Et hæc est causa, quare nostrates puerperæ tàm rarò possint lactare proprios fœtus. Præterea huc etiam faciunt, quando externis variis admotis mammarum augmentum aut turgescentia & glandularum debita structura, sub pubertatis annis impeditur, aut etiam, quando mediis gestationis mensibus, dum mammæ itidem augeri incipiunt, similibus earundem augmentum coërcent. Accedit huc, infans debilis, non sufficienter sugens ac quasi attrahens lac ex mammis: quò magis enim hoc allicitur, eo magis illabitur, eoque magis ampliantur vasa; hinc tales puerperæ interdum prius catellos aut alios infantes robustiores admovent mammis, ut horum suctu promoveatur lactis affluxus. Notabile exemplum lactis, solius fœtus ope in mammas attracti, vid. M. A. N. C. *Ann.* 2. *Observ.* 135. *in Schol. pag.* 219. & in vetula *Ann.* 3. *Observ.* 10. *pagin.* 14. item Salmuth *Cent.*1.*Hist.*62. Si ipsæ mammæ in culpa sunt, subtile istud acidum volatile, quod chylum in mammis præcipitando coagulat, si vitiosum sit, causa est supervenientis lactis defectus.

Cæterùm præter hactenus enarratas causas lactis defectus, simul in specie consideranda venit certa quædam conspiratio aut quasi sympathia uteri, & mammarum, dum imprimis post conceptum, item post partum, lac ad mammas moveri incipit; item quod uterus & mammæ iisdem ferè morbis, in specie scyrrho & cancris, affligi soleant, ita quidem gravidatione lac alterari & imminui soleat; sicut in aliis, quamdiu lactare solent, ferè conceptio impediri solet, &c.

DIAGNOSIS.

Deficere lac per se patet, idque imprimis, si simul accesserint mammæ flaccidæ ac pendulæ minusque turgentes, ex quibus parum vel nihil lactis effluere possit.

Causarum signa ex circumstantiis & antecedentibus sunt pensitanda.

PROGNOSIS.

Puerperis equidem per se parum aut nihil mali infert lactis defectus, modò ritè fluant lochia, utut infanti subinde novicum sit, quia non potest ritè nutriri, hinc viribus deficere, ex ploratu verò continuo varia mala accelerari solent; Zuweilen wann die Kinder nur an einer Brust trincken / bleibt die Milch in der andern stecken / macht die Brust hart / und will nicht herauß.

CURA.

In hac aut externis emollientibus, mam̃as irritantibus, admotis viæ ampliandæ, laxandæ, & mammæ quasi spongiosiores & molliores reddendæ, aut internis appropriatis lactis proventus accelerandus, subministrando simul victum εὔχυμον & laudabilem, imprimis lacticinia, ova sorbilia, pultes ex ovis cum lacte, butyro, item ex amygdalis, oryzam aut hordeum excorticatum contusum, in lacte coquendo, & instar pultis capiendo, quæ plus condienda est cum cinnamomo, galanga, caryophyllis ac similibus. Nostrates secale contusum in aqua coquunt, & ita jusculi forma assumunt: carnes mammillarum vaccæ juvenculæ, quæ etiam cocta, indurata & pulverisata, cum aliis miscentur. Inter remedia appropriata eminent flores sambuci in lacte moderatè cocti: Vid. Langius *in Miscell. pag.* 46.

Juxta hos in specie eminet fœniculum totum, cujus summitates recentes comestæ egregiè conducunt ad lactis proventum augmentandum; unde aliæ decoquunt summitates fœniculi utplurimum, vel cum potu ordinario, vel in lacte, & ita hauriunt: adeoque ipsum semen fœniculi copiosius assumptum, item radix fœniculi, & decoctum summitatum fœniculi, sunt experimentum Amati Lusitani *Cent.*6.*Curat.*86. unde etiam oleum destillatum fœniculi, in usu esse solet. Decoctum lumbricorum terrestrium cum fœniculo est experimentum Helidæi Paduani in brodio fœniculi, item pulvis lumbricorum terrestrium ad ʒj. aliquamdiu propinatus. Sic semen anisi, sive in substantia assumatur, sive ejus oleum destillatum subinde gustetur, sive in lacte coquatur. Post hæc semen carvi, cardui Mariæ, dauci, nigellæ, &c. optimè conducunt. Semen anethi, vel solum, vel cum semine cardui Mariæ, nutricibus lac auget. Item hic in usu sunt lac lunæ, à ʒß. ad ʒj. crystallus præparata ad ℈j. assumta, species diacrystalli Mynsichti, & marga saxorum, privativè scilicet operantur removendo vitiosum acidum, lactis profluxum impediens, nunc solum in cerevisia calida, nunc addito semine fœniculi. Olea destillata præfatorum seminum, præsertim anisi, juxta hoc, quod lac generent, simul etiam lac medicamentosum reddunt.

℞. *Lact.* De ℈ij.
Cryſtall præp. ʒj.
Ol. deſtill. aniſi
Fœnic. aa. gtt. ix.
M. f. Pulvis pro tribus doſibus:
Capiatur vel in brodio gallinæ, vel in brodio decoctionis fœniculi.

Quoad externa; uſurpentur partim emollientia mammas, partim irritantia & lac promoventia; unde confert fotus ex decoctis ſimplicium appropriatorum, cum emollientibus miſtorum, crebriùs mammis applicatus: v. g. ex herba & radice fœniculi, ex malva, mentha, floribus ſambuci, meliloti, ſemine fœniculi, aniſi, nigellæ: quæ vel in lacte vaccino, vel in aqua ſimplici coquantur. Item ſunt, qui commendant cataplaſma ex farina hordei, herba malvæ, & fermento, mammis applicatum. Item inunctio mammarum cum oleo lumbricorum terreſtrium laudatur, vid. Hildanus *Cent.* 4. *obſerv.* 27. quod imprægnandum venit cum aliquot guttis olei deſtillati aniſi. Item herba pimpinellæ mammis appoſita, aut vinca pervinca contuſa, mammis circumdata lac augmentat, quin & poſt paſtum & abſolutam digeſtionem frictio mammarum moderata cum pannis aſperis, ut incaleſcant nonnihil, Mercurius in nuce avellana excavata intra mammas alligatus commendatur: Vid. Wedelius *de Fac. Med. pag.* 196.

CAPUT II.
De *Lactis Abundantia.*

Fit interdum, ut lac nimis redundet, ita ut plus debito luxuriet lac, dum non tantummodò ſufficit nutriendo fœtui, ſed præterea etiam ſponte effluit: idque fit vel abſolutè, vel reſpectivè; reſpectivè in iis, quæ lactare nolunt, & ita lac in mammis colligitur; abſolutè lac abundat, quando mulieres, etiam lactantes, plus lactis congerunt, quàm fœtus exſugere poteſt.

C A U S Æ.

Origo ejus inveſtiganda eſt vel in materiæ copia ſeu uberiori alimento aſſumpto in ſubjectis ſanis & ſalubribus, hinc in laudabili digeſtione ſtomachi; vel mammarum laxitate mollitieque, hinc ſpongioſitate glandularum copioſarum & melioris conſiſtentiæ, & in ſpecie volatili acido, præcipitante lac ex maſſa ſanguinea: quò & ipſe fœtus robuſtior & famelicus, fortiùs exſugens lac, ac proinde majorem ejus influxum per accidens excitans, pertinet.

D I A G N O S I S.

Sequentia obſervanda ſunt:

(1.) Evenit interdum, ut mulieres lactantes, dum lac promptè vel uberiùs affluit ad mammas, vel quibus jam lac copioſum in mammis eſt, in iis percipiant inſignem turgeſcentiam à lacte retento, & dolorem quaſi prementem & contundentem in regione ſpinæ dorſi, quod ipſis perquàm moleſtum eſt. Et hoc ſæpiſſimè evenit ex abundandia lactis, vel quando ſimpliciter redundat, vel quando non ſufficienter emulgetur ex mammis; quod ipſe obſervavi non ſolùm in mulieribus lactantibus, ſed etiam habitioribus & ſucculentioribus, quibus mediis geſtationis menſibus, dum ſcilicet lac in mammis ſuboriri in quibusdam ſolet, qui tamen dolores evanuerunt, ubi lacti patuit exitus per mammas.

(2.) Quod lac, quando vel uberius ad ubera movetur, & copioſius in iis retinetur, interdum ſimul tumorem glandularum mulieribus, ubi ſub axillis, muſculus pectoralis, qui brachium attrahit, inferat, quod ineptè Chirurgi pro abſceſſu radicali interdum habent: unde puerperæ lactantes brachium movere ſine dolore non poſſunt.

(3.) Lactis abundantia patet ex copioſiore excretione ejus, quæ imprimis tunc eſt curanda, quando ſponte effluit, ut exinde emacietur fœmina, aut etiam nonnihil debilitetur.

P R O G N O S I S.

Malum per ſe innocuum eſt, & benignum naturæ beneficium.

Moderata ergo abundantia minus mala eſt, cum fœtus ſucceſſivè grandior ac robuſtior, plus ejus in ſui nutrimentum abſumat.

Non tamen adeo contemnendum eſt, ſi enim nimis abundet, ut atrophia ſequatur, aut virium debilitas, curationem omnino poſtulat. Metus quoque eſt, ne lac in mammis redundans ex tumore nimio dolorem, inflammationem, hinc lactis corruptionem inferat: Imò ipſum lac in mammis uberius congeſtum, quam vel fœtus exſugit, vel in mulieribus, quæ lactare non volunt, proprio motu ad ſui corruptionem & aceſcentiam vergere, coagulari, & ita mammarum doloroſa irritatione ſcirrhos, ſcrophulas & abſceſſus, aliaque mala, inferre poteſt: minus tamen adeſt periculum, quando uberius fluunt lochia.

C U R A.

In hac duo ſcopi obſervandi ſunt:

1. Nimius lactis proventus tam internis appropriatis, quàm externis, præcàvendus.
2. Genitum verò copioſum, vel mediante ſudore, vel mediante per papillas effluxu, removendum.

Effluxus per papillas promovetur vel emulctione ſpontanea; vel ſuctione per canem, qui dentes non habet; vel mediantibus ſacculis

culis orizâ, aut milio aut hordeo contuso plenis, quam fervidè ferri potest, mammis impositis, idque in specie, si prius impositum fuerit emplastrum de spermate ceti Mynsichti, ut integras mammas tegat; sic præcavetur lac à sui coagulatione: fiant nempe sacculi pollicis crassitie, iique interpassati probè calefacti imponantur dicto emplastro crebrius repetendo.

Post moderatam ergo diætam interna quædam appropriata, in specie autem externa, vel adstringentia, vel resolventia, vel appropriata, quæ ad lactis redundantiam usurpanda veniunt.

Quoad remedia interna: Mentha, ejusque aqua & decoctum, est unum ex optimis lac absumentibus: item cicuta, apium, ejusque aqua vel decoctum radicis bibitum, item vitex, ejusque semen, rosmarinus & cherefolium. Nicotianæ usus lac potenter absumit, autore Sanchez *in Observationibus*. Ex anetho etiam, cherefolio, item cumino, coriandro & myrrha lac imminuunt. Semen lactucæ lac imminuere solet, quando nimirum in nimia copia affluit, temperando illud; quod quidem non solum, sed cum vitice facit. In genere omnia ea lac muliebre iminuunt, quæ aliàs ad genituram extinguendam & imminuendam in gonorrhœa in usu sunt; sed parciùs ea usurpari solent, ne vis genitalis imminuatur, quibus accedat uberior lochiorum fluxus, aut revocentur in ordinarium cursum menses, qui utplurimum sunt suppressi lactantibus; aut instituatur venæ sectio in brachio.

Potiùs tamen externis hic insistendum est, quæ sunt imprimis aqua apii & menthæ applicata, quæ epithematum instar lac imminuunt; sicut ipsa mentha contusa, instar cataplasmatis mammis circumposita, lac discutit & dissolvit in iis, quæ lactare nolunt, uti & calamintha. Quædam ideò mulierculæ aquam menthæ rejiciunt, quod postea nunquam lactare possint. Fotus ex semine cumini contuso in aceto & aqua decocto applicatus, vel decoctũ cumini cum aceto, cum vel sine pauco alumine, fotus instar calidè subinde mam̃is applicatur; aut paratum cataplasma ex semine cumini contuso cum aceto simplici, & ita calidè applicatum, convenit. Cataplasma ex farina fabarum & lentium in oxycrato decoctum est expertissimum mam̃is impositum: Vid. M. A. N. C. *Ann. 6. & 7. pag. Append. 36.* Vel

℞. *Rad. Apii* ℥j.
Sem. Cumini
Coriandr. aa. ʒß.

Coqu. in s. q. ✝ & ▽ *Menthæ*, vel in ▽ & *vino*, addendo parum ⋇.

Colatura D. pro epithemate.

cum linteis multiplicatis calidè applicando mammis, cui interdum etiam aliquid aluminis addi potest.

Expertus est hic fotus sæpissimè à D. Michaëlis. Cautè tamen applicandum, ne lac coaguletur.

Folia & radix petroselini nonnihil siccata, vel in nodulis infusa & externè applicata, lactis abundantiam impediunt. Eminent cicuta & mentha, vel recenter contusa & mam̃is applicata; vel ex his paratum fomentum cum semine cumini & coriandri in aqua vel vino; linteis multiplicatis applicatum mammis calidè; vel ex decoctis fiat cataplasma addita farina fabarum cum oxycrato; vel cicuta cum aqua cherefolii, vel succus cicutæ aceti tantillo temperatus, item folia cucurbitæ & plantaginis cum aceto contusa, applicata, item emplastrum de cicuta mam̃is impositum, simul lactis coagulationem, & glandularum indurationem præcavet, uti etiam succus plantaginis mammis illitus; quod etiam facit vinca pervinca in forma cataplasmatis dorso applicata. Papyrus griseus, das graue Lösch-Papier / melle virgineo illitus, mammis impositus ac denique cancri fluviatiles calcinati, sacculo lineo inclusi & mammis applicati.

Quod si mulier lactare nolit, ut evanescat lac denuò, convenit imprimis cataplasma ex mica panis, pulvere menthæ, aceto & sale, quô usus subinde Timæus von Güldenklee. Vid. Wedelius *de Med. Fac. p. 197.* Nec inconveniens est emplastrum Hœferi *in Herc. Med. p. 340.*

Wedelius *l. a. & pag. 199.* mammis applicat emplastrum diachylon simplex, exceptis papillis, quæ liberæ sint; dorso verò emplastrum de spermate ranarum cum ana albi cocti, ut influxurum lac in via etiam impediatur, nec in mammas perveniat. Euporiston mulierum nostratium est, ut mox post partum, aut quando lac se manifestat, aut etiam dum jam effluere incipit, herba alsine viridis, leviter contusa nonnihil calidè applicetur mammis, & subinde renovetur. Vel folia brassicæ capitatæ albæ, leniter conquassatæ, imponi solent, aut solitaria, aut petroselino viridi nonnihil contuso repleta, calidè applicant. Quidam recipiunt folia brassicæ capitatæ, & huic imponunt alsinem contusam, & calidè admovent mammis, crebrius repetendo. De cætero etiam optimum est experimentum sympatheticum, quando mulier vel recusat lactare, vel infantem ablactavit, pro lactis ubertate tollenda, si de suo lacte emulgeat aliquid in carbones vel in ferrum candens; Omne enim lac, quod reliquum est in mammis, exsiccatur, & successivè breviter absumitur. Notat hoc Helmontius *in suis Scriptis.* Expertum etiam fuit à Petro à Castro. Si post infantis ablactationem lac adhuc restitans mammis dolorem conciliet, prodest tunc, si succinum & crystallus appendantur in regione dorsi mammis opposita in nodulo; sic enim lac successivè ex mammis moveri, & per alvum egredi, asserunt.

CAPUT III.
De
Lacte in Mammis Depravato, & Variis inde Natis Affectibus.

ARTICULUS I.
De
Coagulatione Lactis.

CAUSÆ.

LAc depravatur ac vitiosum fit: variis modis in sapore, colore & consistentia, pro vario usu sex rerum non-naturalium, & hinc digestionum varietate: qua ratione Meara contra Willisium observavit lac cœruleum ex mammis excretum. Præ cæteris tamen familiarissimum & nocentissimum vitium est in lacte, si in mammis concrescat & coaguletur in grumos, ac in caseationem secedat; quod fit, quoties acidum, tam lacti proprium quam aliunde superveniens, excessivum, lac condensaverit, sive coagulatio hæc in mamarum substantia fiat, sive in ductibus & glandulis ad papillas derivatis. Jam verò promptissimè acescit & coagulatur lac, partim quod in se ipso occultum gerat acidum, hinc enim acorem, & per consequens coagulationem, lacti inducunt omnia ea, quæ ejus alterationi vel aliquali corruptioni occasionem præbent: hinc namque subitò acescit, unde ejusmodi congrumescentia partim quod in glandulis mammarum à lympha acidula, tanquam peculiari fermento, probabiliter specifico acido, corrumpatur: quibus si accedit spirituum animalium defectus, ex motu nempe eorum sub animi pathematis gravioribus perturbato, necessariò acidum antea blandum & occultum fit manifestum, indeque lactis proprii coagulativum. Coagulatur nunc ergo lac sua sponte, nunc à rebus non-naturalibus: Suâ sponte, quando quocunque modo in mammis alteratur, aut etiam diutius in iisdem retinetur; sic enim retentum, nec excretum, tepore loci occultâ fermentatione alteratur, alteratum facillimè acescit & grumescit, & hinc mammarum supervenit tandem inflammatio, sicut subito id accidit in rebus non-naturalibus, v. g. animi pathematis, mœrore, terrore subitaneo gravi, ira ac similibus. Facit huc etiam si post sudorem mammæ subitò exponantur aëri frigido; sic enim subitò induci solet, sicuti sanguini, ita etiam lacti, ab acore suborto coagulatio. Porrò acida quælibet assumpta, in specie austera, nisi corrigantur maturè in primis viis, vel extra inconsultò & intempestivè mammis applicata, lac quoque coagulare valeat; qua ratione fomenta nimis acida, & quæ recipiunt acetum ab aliis admistis non ritè temperatum facilè lacti coagulationem inducere possunt. Rigor febrilis in intermittentibus lac pariter in mammis coagulat, ut observat Schneiderus *in Observ. pag.* 228.

Causæ hæ si fuerint graviores, lac totum coagulant, mammasque induratas reddunt: leviores si fuerint, lac tantummodo in una alteravè glandula grumefaciunt, aut exindè saltem aliquot loborum infarctum inducunt, unde tunc fit, ut permaneat adhuc lactis per papillas effluxus, utut grumosum & caseosum in mammis deprehendatur tactu.

DIAGNOSIS.

Lac in mammis in grumos abiisse, subitò percipiunt fœminæ; sed aliud est durities mamarum à lacte nimio mammas distendente, aliud lac coagulatum in mammis. Ordinariò in puerperio, quando tertio vel quarto die lac defertur ad mammas, mammæ durissimæ apparent, sed tunc sunt æqualiter duræ; Verum quando lac coagulatum est in mammis, mamæ inæqualiter tument: nempe hinc inde tumores duri, tactui renitentes, nunc simplices, nunc multiplices, subitò deprehenduntur, modò majores, modò minores, modò continui, modò interrupti, prout plus vel minus continuæ, vel secretæ aut discretæ, fuerint affectæ gladulæ; basis enim semper est glandula lacte circumfessa.

Tumor hic in principio est sine dolore; successivè autem mulier dolorem obtusum, gravativum & quasi contundentem percipit, nisi maturè dissolvatur grumus coagulatus.

Malo occasione grumi caseosi procedente supervenit calor, rubor, & insignis æstus mammæ in loco lactis caseati, cum pulsu & pathematis totius corporis febrilibus, hinc dolor punctorius, intensissimus ardor, &c. mammam prehendunt, magis magisque phlogosi seu inflammatione intumescit, ac ex fibrarum spasmo propter irritationem doloris indurescit, hinc insigniter augentur dolores ardentes, pungentes, pulsantes, non secus ac si spina digito infixa est: hinc sub his tormentis inflammatio successivè suppuratur, ac simul lac caseatum in pus mutatur; factâ suppuratione aperitur abscessus. Hæc ordinaria sunt phænomena, quæ insequuntur lac coagulatum: quibus semper suppurationis negotio febricula plus minus intensa jungitur, nisi lac jam grumosum factum maturè dissolvatur. Nam ubi perfectè semel induraverit coagulum lacteum, non nisi suppurationis negotio solvi, & ex mamma ejici potest. Nempe ex lactis coagulatione tres sunt modi evadendi; aut successivè emollitum disparet; aut superveniente inflammatione beneficio abscessus, nunc spontanea aperturâ, nunc chirurgicâ per lancettam, vel cauterium potentiale apertione evacuatur; aut promptè induratur & in scirrhum abit.

Quodsi

Quodſi ab animi pathematis, ſpeciatim à terrore, fiat lactis coagulatio, ordinariò mox inflammatio eryſipelacea primitus occupat mammam, cum intenſo rubore, ardore, dolore pungente, in ſuperficie mam̄a ſimul induratur, & in profundo grumi lactis caſeati apparent; qui diſcuſsâ inflammatione eryſipelacea adhuc contumaces perſtant, & ita ſuprà dicto modo, ſuperventu genuinæ inflammationis & ſuppurationis, diſſolvuntur.

PROGNOSIS.

Patet ex his prognoſis facilè: ſcilicet non leve malum eſſe lactis aceſcentiam, cum doloroſiſſima mammarum ſint apoſtemata, febris etiam adjuncta, plus minus intenſa eſſe ſoleat, & ex his occaſionibus ulcera mammarum diuturna & cacoëthea, cùm ſint partes glanduloſæ, facilè oriri poſſunt.

Tota ergò hujus ratio conſiſtit in grumo lactis, qui ſi diſſolvatur maturè, res in vado: ſi verò hæreat pertinax, non niſi mediante abſceſſu poteſt curari, qui nunc ritè mundificatur, nunc in ulcus ſinuoſum & fiſtuloſum abit, nunc ipſe tumor in ſcirrhum induratur, nunc facilè etiam in cancrum degenerat.

CURA.

In cura ergo, ubi adeſt ſuſpicio vel præſentia lactis coagulati in mammis, lac nondum concretum quantocyus removendum, coagulatum maturè reſolvendum, & lac reſolutum vel inſenſibiliter diſcutiendum, per ſudores nempe, vel ſenſibiliter emulgendum; grumus verò ſi reſolvi nequeat, ſaltem ſuppuratio promovenda, & abſceſſus maturandus, ut citiùs & jucundiùs, h.e. minori doloris tormento, liberetur.

Unde pro his ſcopis obtinendis ſubitò, quantocyus mulier coagulum lactis, vel exinde ſibi naſci tumorem in mamma percipit, mammam emulgeat, quantum poteſt; vel ſi non poſſit lac emulgere, mammam exſugendam cani præbeat, aut exſuctio per vitra inſtituatur, ut id, quod nondum concretum eſt, maturè removeatur, ne & hoc concreſcere incipiat. Quo facto, ut grumi citò diſſolvantur, uſurpentur internè ſudorifera abſorbentia ſeu acidum coagulans infringentia, atque hinc ſanguinem & lac grumoſum reſolventia, qualia ſunt ſperma ceti. Hinc etiam emplaſtrum de ſpermate ceti Mynſichti, externè mammis mulierum lactare nolentium ſtatim impoſitum, ad præcavendos lactis grumos non habet æquale remedium, præcavet ſimul, ne reliquum lac tam facilè in mammis concreſcere poſſit. Propinentur ergò lapilli cancrorum, qui vulnerarii, & acido abſorpto lac reſolvunt, imprimis ſi myrrhæ paululum iis addatur, cornu cervi ſine igne, antimonium diaphoreticum cum ſalibus fixis, cardui benedicti nempe, abſinthii; nunc in forma pulveris, nunc cum rob ſambuci in forma boli, & mediante ſudore acidum infringatur, & lactis grumus diſſolvatur. Pulvis mille pedum ſeu aſellorum crebrius hauriatur, idque experientiâ Riverii *Centur.* 4. *Obſervat.* 89. ulceraque mammarum cavernoſa mirabiliter curat. Porrò ſemen fœniculi, cumini, aniſi, crocus, ſalvia, mentha, chærefolium internè uſurpata etiam lactis præcavent & reſolvunt grumos. Præ cæteris ſalia volatilia, primariò ſpiritus ſalis ammoniaci probè rectificatus, liquor cornu cervi ſuccinatus, conveniunt doſi à ℈j. ad ʒj. & blandum ſudorem, iſtis propinatis, mulier exſpectet. Et ſi rectè ſudant, mox ſenſibile levamen in mammis percipiunt, tàm in lactis coagulatione, quàm etiam, ſi ſupervenit inflammatio. Si ſpiritus ſalis Ammoniaci uſus ſit nauſeoſus, commodè diſſolvitur & aſſumitur cum lacte; ſic enim ſapor & odor ejus fit inſenſilis.

Quoad externa: ubi ſudaverunt, mox in principio ad diſſolvendos lactis grumos maturè imponatur emplaſtrum de ſpermate ceti Mynſichti, imponendo deſuper ſuprà laudatos ſacculos ex oryza, milio vel hordeo contuſo. Sin jam grumi quidam appareant, aut coagulum lactis durius & pertinacius fuerit, ita ut dicto emplaſtro cedere nolit, vel coagulum hoc modo reſolutum iri vix ſuſpicio ſit, tunc optimum eſt emplaſtrum de galbano crocatum Mynſichti probè calidum integræ mammæ inſtratum, admotis ſimul modò dictis ſacculis, & continuatis internis, imprimis cum ſudore.

℞. *Empl. de Galb. crocat. Mynſ.*
G. ✱*ci* ✛ *ſolut.* vel *lento* △ *liquat.*
aa q. ſ.
Liquefacta malax. & ſign.
Reſolvirend Pflaſter.

Inducatur ſuper alutam ſeu linteum craſſum, ita ut integram mammam obtegat transſcindendo foramen pro papilla; poſt imponatur mammæ probè calidè, & imponantur ſacculi fervidi jam dicti, & mulier diſponatur ad ſudorem. Sed neceſſe eſt, ut fiat in principio, ſi enim per biduum aut triduum lac coagulatum in mammis hæſerit, fruſtrà eſt, ut diſſolvantur grumi, & inſenſibiliter diſpareant. Convenit etiam hujus emplaſtri uſus iis, qui infantes ablactant, & quibus ex lacte retento & coacervato dolor & grumeſcentia imminet. Sanè ſi ex terrore vel alia ſubitanea occaſione lac in grumos abeat, etiam emplaſtra dicta impoſita cum ſacculis iſtis ſæpiùs renovatis, & internè ſudoriferis propinatis, in principio adminiſtrata multum proſunt. Externè quotidiè bis ſequentem ſpiritum illinire jubeo:

℞. ⏜⊖ ✱ci c. ♆, vel ▽♆ *saltem.* ℥iß.
Ess. Croci iij.
Diluantur cum *sp. Vini, non adeò rectificato* plus minus: D.

Misturâ hac calida illinantur loca grumosa, & sic imponatur dictum emplastrum, quotidiè bis renovando illinitionem, & idem emplastrum denuò, & desuper sacculum oryzâ & avenâ repletum calefactumque imponendo. Vel

℞. *Empl. de Galb. crocat.* ℥iß.
diachylon simpl. ʒiij.
Liquefacta malax. c. s. q. *sevi cervini.*

Inducatur super linteum amplum.

Novi mulieres, quæ ubi ex quodam affectu animi, vel alia quavis occasione duritiem mammæ cum rubore & phlogosi erysipelacea observant, & hinc lactis coagulationem metuunt, mox emplastrum Norimbergense dictum applicant, & hinc potentem sudorem eliciunt.

Juxta hæc etiam hic in usu est, ut ad lactis coagulati grumos dissolvendos ruta & mentha contusa, & tanquam cataplasma mammis imponatur per octiduum, quotidie novam recipiendo: imprimis si simul propinetur internè omni manè ʒj. seminis anethi. Hinc cicuta contusa & imposita etiam lac grumosum resolvit. Quidam etiam fotus suadent ex decocto chelidonii majoris applicato, vel ex decoctis fœniculi, anethi, abrotani, chamomillæ, cherefolii, cicutæ, menthæ, quo etiam pertinet fotus Pauli *in Quadr. Botan. pag.* 396. ex herba menthæ, & rutæ cum tantillo seminis carvi in aceto cerevisiæ coctis, & instar cataplasmatis applicatis.

Sed quoniam hujusmodi humida admota facilè refrigerantur, unde & tenera & sensilis mammarum cutis occasione frigidi & humidi ambientis poros contrahit, indeque ex insensili transpiratione impedita dolor, irritatio & hinc inflammatio exasperatur, propterea fotuum loco majoris facio emplastra. His etiam adnumerentur folia & radix petroselini imposita, quæ lactis grumescentiam impediunt: verum hæc saltim juvant in principio. Quodsi nihilominus in duriores grumos abierit lac, ita ut dictis modis discuti nequeant, tunc supervenit vel inflammatio mammarum, vel gangræna, vel indurantur in scirrhum.

ARTICULUS II.
De
Abscessu Lactantium.

SI ergo hactenus dicta sint irrita, ita ut ex lactis coagulo jam immineat mammæ inflammatio, suppuratio & futurus abscessus, ut maturetur inflammatio, & promoveatur suppuratio, internè propinetur pulvis ex lapillo cancrorum, sale carduі benedicti, myrrha & similibus, quæ nimium acorem in primis viis absorbent & destruunt. Si mulier sudet, interdum est curatio magis prospera.

Externè egregium est pro maturando abscessu, ut mamma tumida illinatur spiritu salis Ammoniaci cum calce viva & spiritu vini parato; melius est, si addantur crocus & caryophylli, & destilletur; e. g.

℞. ⏜⊖ ✱ci c. ♆ ʒvj.
Ess. Croci ʒiij. M.

Vel

℞. ▽ *artic. ad extra* ℥j.
⏜⊖ ✱ci c. ♆ ʒvj. M.

Illinatur, quàm calidè ferre possunt, cum linteolo mammæ tumidæ, quousque rubet, tumet & dolet, ter quotidie, imponendo desuper calidè emplastrum diachylon cum gummis, vel modò laudatum emplastrum de galbano crocatum Mynsichti, malaxatum cum sufficiente quantitate olei tartari fœtidi, superimponendo calide sacculum oriza vel milio turgidum. Reiteretur hoc quotidie bis vel ter; his enim mediis facilitatur in tantum suppuratio abscessus, ut ne dimidios dolores percipiant, quos alias sentirent, si cataplasmata Chirurgis usitata applicentur: Vel illinatur mamma isto spiritu, & imponatur desuper emplastrum diachylon cum gummatibus, vel solum, vel cum aliis mixtum.

℞. *Empl. de galb. croc. Myns.* ℥ij.
diachyl. simpl.
G. ✱*ic.* ♁ *dissol.* aa ʒij.
malax. c. s. q. *Ol. Philos.*

Hoc post factum istum litum semper denuò probè calefactum imponatur, idque quotidiè ter repetatur; sic pedetentim suppuratur abscessus. Nam successivè in quodam loco levius emergit tuberculum, quod si appareat, digito contingendum est, an sub eo omnia sint molliora? nam si durum est, continuentur remedia; sin verò molle, aperiendum est cultello. Aliàs pro promovenda suppuratione in usu est, ut imponatur emplastrum ex mica panis cum lacte, vel medulla panis cum succo apii imprægnata; sed faciunt dolores: sin verò suspicio supervenientis inflammationis absit, sed futuræ apostematis apertionis, commendatur Hildani *Cent.* 1. *Obs.* 58. cataplasma, quod vel solum impositum mammæ interdum dissolvit coagulum, & cessare facit inflammationem; vel si hoc non fit, facilè ad abscessum ducit inflammationem. Accipitur etiam ad maturandam suppurationem succus fimi ovilli, qui mistus cum aqua agrimoniæ imponitur, aut ipsa herba agrimoniæ vel cherefolii cum radice contusa, addito butyro & melle, suppurat, & maturatæ suppurationis abscessum adjuvat.

℞. *Rad.*

℞. *Rad. Ireos nostr. vel Florent.*
Cepar. sub 🜃 *cal. coct.* aa ℥iij.
Fermenti ℥ij.
Vitell. ovor. Nō. iij.
Axung. porcin. rec. non salut. ℥ß.
Ol. rosar.
Farin. fœnugr. vel *fabar.*
sem. lini aa ℥j. ad ℥ij.

Omnia contund. & misc. pro cataplasmate mammis imponendo:

D. S.

Erweichender Brey.

Quodsi maturatus sit abscessus, convenientissimum est, ut lancettá aperiatur; dolorum enim atrocitas non permittit, ut expectetur spontanea apertura. Aperto abscessu evacuandum est pus, postmodum mundificandus est, partim ut grumi foras eliciantur, partim ne in ulcus sordidum degeneret. Pro purificando & consolidando abscessu optimum est applicare cum turundis balsamum Peruvianum, balsamum sulphuris terebinthinatum, oleum hyperici, aut saltem digestivum quoddam commune ex vitello ovi, melle terebinthina. Egregiè etiam mundificat abscessus mammarum oleum nucis juglandis cum turundis applicatum. Loco hujus præstantius longe est oleum stercoris humani. Præterea commendatur oleum momordicæ per infusionem, vel infundantur poma momordicæ rubicunda & spinosa in oleo olivarum vel lini. Hoc cum turundis applicatum, vel blanda manu instillatum in abscessum, est admirabile in mammarum abscessibus & ulceribus. In defectu hujus sumitur balsamus sulphuris vel communis Rulandi cum oleo papaveris, vel oleo nucum, vel amygdalarum dulcium expresso, vel nobilior cum oleis destillatis, terebinthinæ, &c. & vel solus, vel si acrior fuerit, mixtus cum vitello ovi applicatur, applicato desuper emplastro dia-sulphuris Rulandi, vel emplastro diachylon composito. Solis etiam foliis tussilaginis ulcera mammarum curata sunt. Abscessus servatur tamdiu apertus, donec parum vel nullum tumoris duri supersit indicium.

ARTICULUS III.

De

Mammarum Fistulis.

QUodsi fiat, ut abscessus apertus degeneret in fistum (quæ in hujusmodi locis glandulosis admodum sunt contumaces) sinuosaque ulcera, sanè oleum modò laudatum momordicæ est præstantissimum, aut usurpanda sunt medicamenta Foresti *libr.* 1. *Observat.* 24.

Alia remedia fistulis dicata pro mammis videbitis in Sculteti *Armamentar. Chirurgico Observat.* 75.

ARTICULUS IV.

De

Inflammatione Mammarum.

IN genere in omnibus mammarum affectibus observandum est, quod mammilla affecta rarò ad sanitatem perducatur, nisi altera sana lacte exsiccetur, ut rectè hoc observat Amatus Lusitanus *in Centur.* 1. *Curat.* 47. quia, dum lac influit ad unam mammam, etiam fluit ad alteram, & sic malum exasperatur.

CAUSÆ.

Sæpe ergò ex lactis coagulo in mammis, aut quod alias stagnat, acescentiâ vitiosâ, aut quacunque ex causa, inflammatio vel simplex, vel erysipelacea, mammam mulieris, præsertim puerperæ, prehendit: id quod præter intensum ruborem & dolorem gravativum ac nonnihil lancinantem simul rigor febrilis cum insequenti æstu, & in medio sui vehemens pulsatio ostendit. Rarius oriuntur inflammationes mammarum ex contusione externa, aut etiam ex angusta nimis mammarum constrictione.

DIAGNOSIS.

Signa ex dictis patent: Nempe ex tumore, dolore, ardore & pulsationis sensu, ratione arteriarum in sanguinis distributione impeditarum: quæ si percipiuntur, certum signum est, properare tumorem mammæ ad inflammationem & suppurationem.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Inflammationes omnes mammarum sunt periculosæ, quia utplurimum abeunt in abscessus, & hinc in ulcera sinuosa, interdum etiam in fistulas: si non abeunt in abscessus, indurantur in scirrhos, qui levi errore abeunt in cancros. Rarissimè enim inflammationes mammarum, in specie ex lactis coagulo, discuti possunt.

CURA.

Quoad curam: mox opera danda est, ut lac sedulò emulgeatur, inflammatio verò resolvasolvatur ac discutiatur quantocyus: aut, si hoc fieri nequeat, sanguinis aut lactis grumi ex acido coagulati & stagnantes, per suppurantia maturentur, & in abscessum transmutentur. Internè sudoriferum fixum ex pulveribus diaphoreticis cum salibus fixis, lapillis cancrorum, myrrha, sale absinthii, cardui benedicti, propinandum, ut largiter sudent. Conveniunt etiam

etiam remedia ex mentha & cherefolio; vel sola aqua ex mentha & cherefolio destillata mirificè in inflammatione mammarum conducit. Hinc ex carduo benedicto blandè & moderatè usurpata sudorifera sanguinis stagnationem egregiè tollunt. Hisce sperma ceti primario est addendum, si parum ejus misceatur cum myrrha.

Præ cæteris tamen externis imprimis insistendum, quæ inter ad inflammationem mammarum discutiendam imponatur papyrus griseus, vel cœruleus propter colorem, qui est ex cobalto, bene confricatus, melle virgineo illitus. Si verò fuerit inflammatio gravior, est optimum phlegma vitrioli, purum sine acido, aliquoties à proprio capite mortuo cohobatum; quia singulares habet vires à sulphure vitrioli: Item aqua cicutæ, plantaginis, in specie spermatis ranarum. Convenit itidem decoctum thuris & myrrhæ in aceto & vino tepidè applicatum. Aqua calcis vivæ, si quæ alia, inflammationem omnem avertit, resolvit & discutit; vid. Wedelius *de Med. Facult. pag.* 199. Ulterius unum ex expertissimis remediis est cataplasma, factum ex farinis, v.g. ex farina fabarum, lupinorum & lentium in oxycrato, coctis & subactis, & cum albuminis ovi pauco mistis, imponatur mammæ: vid. Riverius *in Cent.* 2. *Observ.* 39. *Cent.* 3. *Observ.* 1. *& Cent.* 4. *Observ.* 74. & Amati Lusitani *Cent.* 2. *Cur.* 34. idque calidè sæpius repetendo; sicuti loco hujus alii usurpant linimentum ex farina seminis lini cum melle subacta. Porrò etiam cancri fluviatiles triti crudi, tumentibus mammillis illiti, mirè prosunt. Tandem emplastrum de spermate ceti Mynsichti, emplastrum de cicuta Hildani, & similia, inflammationes similiter resolvunt. Præ ceteris observatu dignum est, quod manus, in qua talpa viva tamdiu fuit detenta, donec moriatur, si imponatur mammæ, in principio statim inflammationes egregiè sistant; quæ ipsa manus etiam cancrum mammæ occultum, singulariter curat: Vid. Schmuck *in Curat. Magico-Magnet.* & Horstius. Denique pinguedo serpentum in tumore mammarum ex lacte abundante cum metu inflammationis mirificè confert; uti etiam in jam dicto casu singulariter utile est, si recipiatur medulla panis, imbibatur cum succo apii, & imponatur mammæ.

ARTICULUS V.
De
Erysipelate Mammarum.

CAUSÆ.

DIstinctio facienda est ab inflammatione mammarum, quæ ab alia causa supervenit, & etiam ab erysipelate. Interdum enim terrori puerperarum supervenit similis erysipelacea inflammatio in mammis, una cum lactis coagulo; exinde enim horrore corripiuntur; postmodum gravem æstum incurrunt & vehementem pulsationem in mammis percipiunt.

DIAGNOSIS.

Erysipelas mammæ mox apparet, mamma rubet, calet, coccineo colore tincta est, & dolores lancinantes & pungentes in ejus superficie percipiuntur.

CURA.

In cura lac emulgeatur. Internè verò, dum calor durat, propinentur remedia diaphoretica fixa, in specie alcalia, acidum absorbentia, v. g. bezoardica antimonialia, cornu cervi, lapilli cancrorum, &c. cum sale absinthii, cardui benedicti, &c.

Expectetur sudor, sub quo mammæ linteis calidis probè obtegantur.

Hoc facto, si levius fuerit erysipelas, pro discussione applicentur sacculi ex floribus sambuci, qui interpassati cum spiritu vini probè rectificato largiter irrorentur, suffumigando pulvere succini & thuris, & quam calidè fieri potest, admoveantur, aliquoties repetendo. Vel, si gravius fuerit malum, optimum est, ut fiat emplastrum ex theriaca & sale absinthii.

Loco horum est optimum rob sambuci, quod inducatur linteo, & postmodum probe calefactum tàm calidè, quàm mulier perferre potest, imponatur, & hoc omni horâ repetatur calidè. Vel pulvis erysipelatodes Mynsichti cum spiritu vini tartarisato ebrius, calidè mammis applicandus, & imponatur vel linteum vel sacculus ex floribus sambuci & chamomillæ, mulierque blandè sudet, aut semper madeat. Convenit itidem decoctum thuris & myrrhæ in aceto & vino tepidè applicatum. Ubi dolor intensior, aut folia hyoscyami, aut laudani opiati tantillum, aut similia, commodè addi possunt.

ARTICULUS VI.
De
Scirrho Mammarum.

CAUSÆ.

VErum hi ipsi tumores, sive sint ex sanguinis sive lactis coagulo, non semper resolvuntur, neque etiam suppurantur, sed sæpissimè non ritè tractati ab acido proprio, contracto in materia coagulata, indurantur in tumores duros & indolentes: Et quidem si sint ex sanguinis grumis, ex inflammatione indurata & coagulata, oriuntur imprimis scirrhi; sin

ſin verò ſint ex lacte, in glandulis mam̃æ coagulato & indurato, oriuntur ſcrophulæ, utut hoc rarius fiat, quin utplurimum per ſuppurationem grumorum lactis, tanquam ſpina exotica à natura ejicitur. Alias cauſas vix habent ſcirrhi & ſcrophulæ, niſi interdum in mulieribus ex menſium emanſione naturali aut ſuppreſſione præternaturali.

DIAGNOSIS.

Tumor tali tactui renitens, indolens, & inſtar lapidis in parte infixus ponderoſus hæret.

Scirrhi mam̃arum ſunt varii; oriuntur enim vel à cauſa manifeſta, & ſunt indolentes; vel pedetentim ab interna cauſa, qui ſubinde ſunt nonnihil dolentes. Scirrhi hi, ſi duri, indolentes, ſine inſigni caloris naturalis mutati veſtigio fuerint, ſcirrhi legitimi dicuntur, & ſpecialiter ex acido fixiori, lac aut ſanguinem fortius condenſante & coagulante, oriuntur. Sin verò pulſare & hinc dolere incipiunt, & punctiones acutæ in eodem obſervantur, calor etiam, obſcurus licet, non nihil in eodem obſervatur, & color ad aliqualem livorem degenerat, ſignum eſt ſcirrhi illegitimi ſeu cancroſi: aut ſaltim ad cancri naturam declinantis, & ab acido volatili corroſivo facillimè efferveſcibili originem ducit: unde relinquendi ſunt, ne exaſperentur, & crabrones irritentur; reliqui verò ſcirrhi curandi ſunt.

PROGNOSIS.

Cautè & circumſpectè admodum curari debent; nam facili errore in cancros degenerant; idque imprimis in mulieribus, quibus jam naturaliter deficiunt menſtrua.

Imò qui ex menſium vitiis ſuperveniunt ſcirrhi aut ſcrophulæ, ſcirrhi imprimis, non niſi cautè attingi debent, quia utplurimum, ſi non ſemper aliquid cancroſi ſubeſt.

CURA.

Quando ergo tumorem durum ſcirrhoſum, utplurimum inveteratum, patiuntur mam̃æ, hic ſi indolens fuerit, durum coagulum, ſive ſanguinis ſit in ſcirrho, ſive lactis in ſcrophula, nunc relinquendum, nunc verò ſucceſſivè emolliendum, diſcutiendum & reſolvendum eſt. Nam ut ſuppurantia applicentur, niſi ipſa natura eò tendat, nemini autor ero; periculum enim eſt, ne ſuppurantia & emollientia propriè ſic dicta acidum ſcirrhi attenuent & volatiliſent, & ita promptiſſimè hos tumores in cancroſam naturam degenerare faciant. Acria ergo reſolventia, penetrantia, & potenter emollientia, ſunt applicanda. Internè ex fumaria & vulnerariis parata remedia, & ſimilia, ſunt uſitata.

Externè primatum obtinet ad ſcirrhum legitimum & ſcrophulas mammarum emolliendum gummata, ſpeciatim gummi ammoniacum in aceto ſolutum, & inſtar emplaſtri mammis inductum. Eaſdem vires cum Ammoniaco obtinet etiam galbanum, & in genere quælibet emplaſtra ex gum̃atibus compoſita. Semper autem, antequam applicentur, præmittendus ſuffitus ex vino & aceto, ſilici ſeu lateri candenti affuſo. Convenit itidem unguentum de cicuta Hildani, miſtum cum ana gummi Ammoniaci, vel ſuccus cicutæ cum gummi Ammoniaco in forma emplaſtri. Item emplaſtrum de ranis Vigonis cum Mercurio duplicato, emplaſtrum de cicuta, de Ammoniaco Foreſti, diachylon magnum. Vel fiat linimentum tenuè ex ſucco ſolani, ſubacto cum lithargyrio in mortario plumbeo. Si non ſuffecerint, mammarum ſcirrhoſus tumor emolliri & diſcuti poteſt emplaſtro Thoneri *in Obſerv.* quo tumorem dextræ mammæ ſcirrhoſum chronicum aliis irritis facili cum ſucceſſu curavit:

℞. *Empl. diachyl. magn.*
de Melil.
Ceron. vel *de Peto* aa. ℥j.
G. ✱ci in ✝o diſſol. ℥ß. ad ʒvj.
Miſc. inſtar emplaſtri.

Sin verò ſcirrhus ſit illegitimus, adeoque ad cancri naturam degeneret, cautiſſimè abſtinendum eſt ab omnibus emollientibus, ac vel minimum ſcirrhum irritantibus; periculũ enim eſt, ne in cancrum exulceratum abeat. Quod ne fiat, optimum eſt unguentum contra tumores ſcirrhoſos ad cancrum degenerantes Hildani *in Cent.* 6. *Obſerv.* 75. Habetur etiam cataplaſma excellens in tumoribus mammarum duris, in cancrum degenerantibus, curandis in *Methodo Medendi* Hoffmanni *pag.* 417. factam ex pulpa pomorum Borsdorffianorum cum aliis.

Hoc cataplaſma poteſt adhuc meliorari, ſi lumbrici contuſi aut horum ſuccus ſimul applicetur. Sin verò dictus ſcirrhoſus tumor ſubinde punctionibus moleſtus fuerit, non attingendus eſt, quia talis facilimè in cancrum degenerare poteſt.

ARTICULUS VII.

De
Scrophulis ſeu Strumis Mammarum.

SEd præter modò dictos ſcirrhos in ſpecie glandulæ mammarum tumores contrahunt, duros, plus minus magnos, propriè ſcrophula ſeu ſtrumæ mammarum dictos ex lympha in iiſdem coagulata, & condenſata ab acido ſui generis; unde etiam nunc legitimæ, nunc illegitimæ, plus minus cancroſæ eſſe ſolent. Tumor eſt circumſcriptus & qui ſpecia-

ſpecialem ſuam habet figuram ad glandulæ modum, non adeo indeterminatus, ut ſcirrhus.

CURA.

Curatur autem iisdem ferè, quæ modò de ſcirrho monita fuerunt.

ARTICULUS VIII.
De
Cancro Mammarum.

DEnique quoad cancrum mammarum: hic aut per ſe incipit, aut alios mammarum affectus, inflamationes, ulcera, ſcirrhos, &c. inſequitur. Verum hoc ipſum acidum in ſcirrhis mammarum, aut etiam earundem cancris, interdum vel ſponte adeo eſt exceſſivum, vel remediis nonnullis fermentando exaſperatur, ut corroſivitatem arſenicalem acquirat, ac in cancrum degeneret. Et quidem ſi per ſe oriatur cancer, tunc primitus ſe ſaltem manifeſtat ſub forma tuberculi parvi, quod in profundo ſitum vix ciceris aut fabæ, primum rubicundi, hinc liveſcentis, & nonnihil nigritantis, magnitudinem ſervat. Tuberculum hoc ſucceſſivè augmentum capit, donec pulſatione & punctionibus quibusdam acutis in eodem ſe manifeſtet, & tumor evadat paulatim magnus, & cum venis circumcirca tumentibus & liventibus inſtar pedum cancrinorum, unde etiam nomen habet, ſe prodat. Scirrho vel ſcrophulæ ſi ſupervenit, tunc hi tumores duri, aut alias indolentes, continuis puncturis acerbum dolorem, ardorem & æſtum concipiunt, citra hoc, ut inflammatio quædam ſuppuratoria superveniat: Huic accedit partis tumor, color tumoris liveſcens, venæ tumidæ, &c. Hujusmodi cancer eſt vel occultus vel manifeſtus: Occultus eſt, cujus acidum nondum fermentando eo uſque exaltatum eſt, ut poſſit mammarum corroſionem conſtituere, ſed quod adhuc à propria materia concentratur & ſaturatur: Quod ſi verò acidum hoc per fermentationes exaſperetur, & partes vicinas etiā aggrediatur, & exeſa cute exulceretur, & acorem putrefactivum corripiat, ulcus emergat fœtidum & ſordidum, labra habeat inverſa, loco puris ſanies acris, & ſucceſſivè latius ſe diffundat, tunc cancer manifeſtus ſeu exulceratus appellatur.

CAUSÆ.

Proxima cauſa eſt acidum volatile fermentativum.

Cauſæ remotæ ſunt ferè occaſiones externæ, compreſſio, contuſio, percuſſio aut contrectatio inclementior mammæ in quodam loco. Menſtruatio multum ad cancrum confert, eundem plus exaſperando, prout plus minus menſes fluxerint: Quantum enim ad cancrum mammæ producendum conferant menſium ſuppreſſiones, vid. in Bartholini *Act. Med. Hafn. Vol.* 2. *pag.* 195.

PROGNOSIS.

Obſervandum eſt Autore Hippocrate *ſect.* 3. *Aphor.* 38. quod nempe cancri occulti non ſint attingendi, quia ſic diutius ſupervivunt: econtra ſi attingantur, facillimè abeant in cancros incurabiles.

CURA.

In cura occultus cancer, quamdiu talis eſt, ita relinquendus; adeoque ſaltim palliativè eſt curandus, ita ut univerſum corpus expurgetur, fonticuli in loca vicina inurantur, acredo ejusdem, quantum poſſibile, temperetur, & hac temperatâ tumor ſucceſſivè inſenſibiliter reſolvatur.

Faciunt huc ex regno minerali imprimis remedia Saturnina, quæ abſorbendo ſucceſſivè acidum illud in dulcedinem adſtrictivam aluminoſam transmutant, hinc ejus effervescentiam ac ſuppurationem, adeoque in cancrum manifeſtum exaſperationē impediunt.

Ex regno vegetabili huc faciunt vulneraria, alcali temperato & quodammodo occulto prædita, quæ alias frigida appellantur.

Ex regno animali imprimis conducunt cancri, & ex his quæcunque parata remedia, ſimiliter alcali occulto, ſed copioſo, prædita; loco quorum etiam ranæ in aquis puris viventes commodè uſurpari poſſunt.

Externè ex geranio Rupertiano, Agrimonia & Perſicaria, & ſimilibus uſurpata, ſunt optima. Imprimis Saturnina conveniunt; unde ad cancrum occultum omnia linimenta & unguenta, omniaque emplaſtra, diu multumq; ſubigenda ſunt in mortario plumbeo, ut ramenta Saturni ſucceſſivè commiſceantur cum iisdem. Præter ceruſſam & ſaccharum Saturni in cancro imprimis emplaſtrum Saturninum Mynſichti eſt uſitatum pro extirpando cancro occulto, dum impedit, ne fiat manifeſtus: vid. Timæus von Güldenklee/ *in Caſ. pag.* 240. Hinc ceratum Prævotii, vid. Scultetus *in Armament. pagin.* 155. Unguentum de ceruſſa album, diapompholygos, lamina plumbea impoſita, & ſimilia, cum fructu conducunt; vid. M. A. N. C. *Ann.* 4. *&* 5. *Obſerv.* 161. Ex vegetabilibus herba & ſuccus onopordi contuſi ſæpe admoveri debet; vid. Borelli *Obſervat. pag.* 151. Item plantago eidem ſubſtitui poteſt; aut ſuccus plantaginis extra impoſitus, ſubigendo plantas has recentes aut ſuccos in mortario plumbeo, ut ſic fiat magis appropriatus. Præter dictum hoc geranium Robertianum, ſonchus, ſcabioſa, agrimonia, perſicaria, & ex his

his parata externa, sunt optima, non minus quam succus aut aqua pomorum putridorum, imprimis Borsdorffianorum: Quoad vulneraria alia, quomodo cancer occultus sit conservandus, ne fiat manifestus, vid. Timæus von Güldenklee/ *in lib.* 4. *Consil.* 39. & 40. ubi habet egregia remedia.

Quod si verò fiat, ut nihilominus cancer occultus fiat manifestus & exulceratus, talem, incurabilem judicant Hippocrates & Galenus, nisi ferro & igne eradicetur, nisi, præmissis præmittendis ferro cancer exscindatur, & hinc ferro ignito hæmorrhagia sistatur, & sic ipsa mamma cancrosa radicitus extirpetur. Sententia hæc stetit hactenus inconcussa in scholis Medicorum, donec ante sex, & quod excurrit, annos D. Allioth, Lotharingicus, Archiater Ducis Lotharingici, novum modum invenit curandi cancrum exulceratum citra ferrum & ignem, cujus curationis aliquot singularia & illustria exempla fecit Parisiis. Arcanum curæ fundatum est super hypotheses has dictas de acido cancri arsenicali, quod curandum præcipit per alcalia, tanquam acidis omnibus contraria: alcalia verò jubet sumenda non pura; quoniam alcalia illa pura concurrentia cum acidis, effervescentiam inducunt periculosam, unde postmodum tumor & dolor mammæ major conciliatur. Propterea temperare jubet alcalia per sulphur, ut sulphuribus temperata alcalia promptè postmodum acidum cancri corrosivum jugulent citra supervenientia periculosa symptomata. Verum cum non omnibus liceat adire Corinthum, ubi exulceratus est cancer, neque torturam ferri aut ignis velit subire fæmina, saltim applicatis externis malignitas corrosiva cancri est mitiganda, & sic uberior ejus progressus per palliativam curam, ne uberius serpere possit, inhibendus.

Præ cæteris singulare quid obtinet cancer vivus, cui colligatæ sunt chelæ cancro exulcerato impositus: dum enim ad tempus geritur, moritur; hinc renovanda est impositio cum novo cancro, idque toties, quoties moritur, donec in vita permaneat; tunc enim signum est, virulentiam fermenti cancrosi esse jam temperatam. Hinc conveniunt pro temperando acido fere suprà dicta, quæ cancrum occultum sistunt: v.g. imponenda est cancro lamina plumbea, aut etiam pulveres, parati ex bufonibus, ranis & cancris, unguentis & emplastris Saturninis aliisque appropriatis permiscendi. Aqua item pomorum putridorum, aqua calcis vivæ, sunt egregia. Notus etiam est pulvis benedictus hinc inde prostans apud Autores. Fuligo furni etiam singulare est remedium in cancro exulcerato, sive ipsa fuligo inspergatur, sive liquor ex sale fuliginis per deliquium paratus inungatur, sive cremor calcis vivæ, de natura temperatorum alcalium, illinatur. Alias nota sunt emplastra & unguenta parata ex succis scrophulariæ, urticæ, geranii Robertiani, virgæ aureæ, solani & similibus, cum pompholyge mistis, & in mortario plumbeo subactis: qua ratione linimentum ad cancros mammarum Spigelii impedit ejus nimium progressum.

Huic, sic addatur (quod non habet Spigelius,) sal calcis vivæ, aut ejus cremor, est remedium satis potens.

Plura de mammarum tumoribus uberius explicata videb. in specie in Barbette *Chirurg. de Affect. Mammillar.* & Sennerto *lib.* 4. *Prax. ubi de Cancro Mammarum.*

CAPUT IV.

De

Lactatione Læsa.

PRæter hæc lactis vitia etiam vitiatur lactatio, vitio nempe papillarum: v.g. quando papillæ aut sunt nimis parvæ, aut omnino deficiunt, aut quando papillæ agunt fissuras seu rimas, propter quarum dolorem non possunt admovere nutrices infantes: aut denique, quando ulcusculis corripiuntur papillæ.

ARTICULUS I.

De

Papillarum Defectu.

PApillæ aut parvæ nimis, aut minus prominentes, facilè extrahuntur beneficio cucurbitulæ superimpositæ: vel habetur vulgo instrumentum quoddam vitreum, quo applicato, oris suctu facilè extrahitur papilla latens. Verum licet papillæ pateant, non tamen satis sint perforatæ, tunc foraminula eorum fiant ampliora imprimis per suctum, institutum aut per catellos admotos, aut si mulier quædam fortius sugat; sic enim aperitur meatus in papilla.

ARTICULUS II.

De

Fissuris Papillarum.

CAUSÆ.

POrrò frequenter rimas agit & fissuras papilla, quæ acerbissimum lactantibus dolorem pariunt, adeo ut lactationi haud sufficiant. Interdum eousque procedunt fissuræ hæ mammillarum, ut per ipsas papillas penetrent, adeò, ut frustulatim earum particulæ decidant; Interdum ipsius papillæ integræ jacturam faciunt lactantes, quod fit interdum, si serum lactis acrius sit paulo, quod corro-

corrodendo nonnihil valet exulcerare ipsas papillas: Fit etiam quando infantes lactentes papillas lacte humidas relinquunt: unde ab aëre ambiente alteratum lac acescens teneriorem papillarum substantiam subtiliter erodit, ut rimas & fissuras agant.

CURA.

Pro hoc malo præservando optimum est, ut mulieres ante partum aliquamdiu recipiant nucem moschatam, eamque excavatam, adeo ut exactè papillæ respondeat, huic imponant, & ritè aliquamdiu gestent. Vel fiat linimentum ex bolo communi exactè pulverisato, cum pinguedine porcina subacto, quo ipso aliquamdiu ante partum manè & vesperi illinantur papillæ, quæ exinde majorem firmitudinem acquirunt, quo minus tam facilè scindi queant.

Quodsi jam factæ sint rimæ seu fissuræ papillarum, curantur facilè cum balsamo Peruviano. Expertum etiam quoque est oleum momordicæ, potentius fit hoc, si misceatur oleum ovorum; nam & hoc est egregium remedium ad papillarum fissuras, si illinantur crebro, papilla prius salivâ madefacta: quod etiam facit oleum ceræ, florum hyperici, pinguedo crurum vituli crebrius illita. Oleum seu liquor sacchari etiam est egregium remedium; item oleum nucum cum saccharo: vid. Riverius *observ.* 14. à Pachequo *communicata.* Deckers *in Praxi* flores zinci commendat. Pinguedo cochlearum est experimentum Hartmanni. Geranium Robertianum viride contusum & impositum, vel gossypium hujus succo impregnatum & applicatum, est præstantissimum: vid. Velschius *Mictomim. Cent.* 2. *observ.* 38. Mucilago tragacanthæ cum aqua appropriata parata fissuris illita easdem consolidat; aut etiam pulvis tragacanthæ inspergatur iisdem: vid. Velschius *l. a. Cent.* 3. *observ.* 95. sicut etiam Joël vernicem & mucilaginem tragacanthæ, item mucilaginem cydoniorum cum aqua rosarum aut succo plantaginis paratam: quæ omnia tamen antecellit succus millepedum cum vino expressus & applicatus. Item unguentum de Saturno, de tutia, aut tutia præparata cum oleo liliorum alborum continuata agitatione in mortario plumbeo in linimenti formam redacta, & applicata sunt egregia. His applicatis sæpius quotidie vel folium hederæ recens desuper imponatur, vel folium lilii albi recens, vel calcei corium desuper admoveatur, vel passulæ magnæ exacinatæ superimponantur papillis:

In fissuris grandioribus:

℞. ▽ *Plantaginis.*
In qua dissolv. parum de *Saccharo* ♄ni.
D. S.
Heilende Mixtur.

Illinatur, & imponatur desuper folium hederæ vel plantaginis, &c. bene abluendo papillam cum aqua calida, ne relictum intra fissuras lac acescendo malum intendat.

Sic in fissuris hisce remedium incomparabile dicitur coagulum albuminis masculum, Italis dicitur Gallatura, cum aqua rosarum & saccharo applicatum: Vid. Velschius *Mictom.* 26. *Cent.* 1. Idem præstat quoque oleum albuminis ovorum.

Quodsi verò altius serpat malum, ita ut potentiora requirantur remedia, tunc faciendum est unguentum:

℞. *Lithargyr.* ℥ß.
Myrrhæ ʒij.
Alum. ʒj.

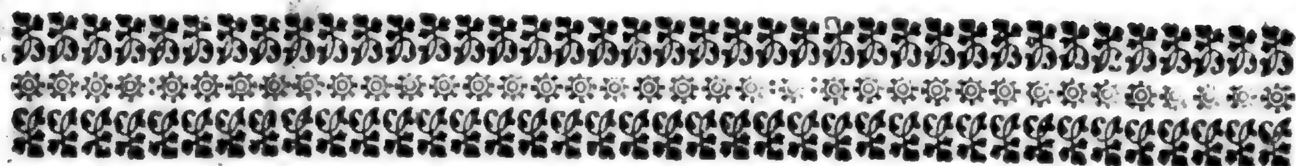
quæ cum oleo rosaceo subacta in formam linimenti.

Quodsi ulcera contrahant papillæ, quæ utplurimum gravem simul habent dolorem, tunc præter remedium ultimo loco positum convenientissima est aqua seu decoctum calcis vivæ, si eâdem laventur papillæ.

Graviora si fuerint ulcera papillarum, huic aquæ calcis vivæ parum Mercurii dulcis additum, est optimum remedium.

LIBER

LIBER V.

De MORBIS INFANTUM.

CAPUT I.

De *Infantum Regimine.*

Cilicet infans, simul atque utero materno relicto in lucem egreditur, excipitur cum sequente & simul annexa secundina ab obstetrice, balneo aquæ dulcis tepidæ abluitur, & probè mundificatur, & sordes istæ mucilaginosæ, quæ in naribus, auribus, ano & similibus locis reperiuntur, probè eluuntur, ut ita infans purificetur. Antequam autem in balneum eum imponat obstetrix, umbilicalem placentæ funem probe ligatum ab umbilico resecat per tres vel quatuor transversos digitos supra umbilicum, linteaque tepidiuscula superimponit, & ita linteolis involutum in lectulum reponit, ut collectis in utero materno recrementis excretis aptior fiat pro nutrimento lactis ex mammis, vel maternis vel ad id conductæ nutricis, emulgendo. Studiosè quoque incumbendum, ut copiosæ impuritates gestationis tempore collectæ ejiciantur. In hunc finem subindè post balneum recens natis parum sacchari albissimi vel penidii, aut oleum amygdalarum dulcium recens expressum ingeritur; aut conjunctim, e. gr.

℞. *Ol. amygd. dulc. rec. expr.* ℥v.
Sacch. albiss. vel *penidii* ʒii.
M. S.

Abführende Mixtur.

horum enim ope lubricantur & absterguntur stomachus & intestina, & copiosæ sordes, gestationis tempore collectæ eliminantur: aut, quod optimum, parum de syrupo cichorii cum rhabarbaro, vel de syrupo rosarum solutivo, aut de melle rosato solutivo feliciori sanè cum successu in os imponitur, ut lentè deglutiatur. Soli enim huic oleo non fidendum est; cum vel rarescendo facillimè, non leve incommodum in primis viis inferat; vel non rancidum licet, vix tamen omnia ex iis tam exactè eliminet, quin subinde aliquid sordium remaneat. Mihi convenientissimum semper & in usu est præscribere pulpam passularum minorum cum ana syrupi de cichorio cum rhabarbaro mistam, addito pauxillo coralliorum rubrorum præparatorum & lapillorum cancrorum præparatorum ana, horum ℈j. vel ʒß. ad illorum ℥ß. addendo: Vel

℞. *Syr. rosat. sol.* ʒij.
de Cich. c. Rhab. ʒj.
emet. A. S. ʒß.
M. S.

Ausführend Säfftlein.

quæ cum parvulo cochleari subindè & successivè propinantur infanti recens nato, idque toties & tam diu, donec copiosè partim per vomitum auspicatum à copioso sero mucilaginoso ventriculum occupante, partim per secessus à meconio, seu nigricante illo & spisso excremento, in intestinis stabulante, evacuetur, & in specie vitiosa ejus & succorum aliorum acescentia absorbeatur & tollatur: nam hæc excrementa, præsertim meconium, retenta vitiosa sui acescentia lac ingestum inquinant, & mille malis, præsertim epilepsia mulctant infantes: vid. M. A. N. C. *Ann.* 6. & 7. *Observ.* 201. Denique syrupus de spina cervina seu domesticus est optimum & convenientissimum abstergens omnium sordium, & laxans infantum, speciatim si loco sacchari cum melle per se depurato sub insolatione confectus fuerit, vix unquam fallens, & sine ullo incommodo evacuans, imprimis cum pulvere lapillorum cancrorum præparatorum & coralliorum præparatorum si subactus fuerit. Nec infans facilè prius mammæ admovendus, quam aliquoties supra aut infra purgatus fuerit. A partu infantes ante decem vel duodecim, quatuordecim vel quindecim horas non admovendi sunt mammis, sed quò longiùs post partum esuriunt, eò melius est, donec interea in mammis matris se colligat colostron seu lactis primum rudimentum, serum nempe lacteum: Hoc ipsum equidem tanquam nocivum, sunt qui præbere infantibus prohibent:

bent: sed pessimo consilio, cum blandum sit infantum laxativum, abstergens optimè sordes ejus, & purificans intestina, & cum minus negotii facessat stomacho pro digestione, hoc ipso facilius transit, minusque lacte ipso corrumpitur in eodem, dum interea lacti perfecto, tertio vel quarto die supervenienti, concoquendo adsuescat melius infans, & hujus nutrimento magis largo sustentetur. Colostrum namque & alimentum medicamentosum, quod natura eum in finem generavit, ut modicè nutriendo, leviter pro infantis imbecillitate purget per aliquot dies, ut rectè asserit Spigelius *Tractat. de Form. Fœt. cap.* 13. *pagin.* 17. Ab ipsa matre lactetur infans, si est sana, & lac habet, quod huic negotio sufficiens; aliàs eligenda est nutrix. Vulgo examinant hujus lac per colorem, odorem, saporem, &c. an scilicet crassum, tenue, dulce, pingue, &c. sit? sed ridiculo planè consilio: Non enim hæ & similes proprietates lac vel bonum vel malum reddunt, cum occulti sæpius defectus maximi momenti hoc ipso cognosci & videri nequeant, qui tamen sæpius longè majoris sunt conditionis, & insensilia utplurimum vitia, quæ lactis corrumpunt miscelam, ut non tantum in seminibus morbosis cum lacte transplantatis, sed in specie vitiis moralibus per lac insensibiliter communicatis, est manifestum. Sed, ut rectè loquitur Helmontius *Tractat. Sextupl. Digest.* §. 74. æstimanda est lactis conditio ex sanitate nutricis & bestiæ, vita & cibis. Modò ergo sana sit nutrix, bonis utatur alimentis, aut talibus saltim, quibus alias consueta sit, & quæ facilè ferat, & denique ab affectibus animi gravioribus se temperet, laudabile erit lac, sive crassum, sive tenue, sive plus minus album, sive flavescens nonnihil fuerit. Nam conditiones lactis etiam sani sunt variæ: cum, uti digestio prima in unaquaque specie & individuo certa ratione variat, ita etiam variant conditiones inde oriundorum corporis succorum, & per consequens lactis. Potest nutrix lue Venerea inquinata lac apparenter optimum habere, & alia sana non. Lac enim in mammis pro nutrimento fœtus extra uterum ejusdem ferè naturæ & rationis est, cum alimento fœtus chyloso intra uterum, ut ob id minus audiendus sit supra laudatus Helmont. interdicens ipsum lac tenellis. Nam, quod obiter moneo, omnia ea mala, quæ infantibus incumbunt, ex hausto lacte è mammis, & recensentur ab Helmontio, eadem ipsa mala impendent & adhærent iisdem in utero ab eorundem alimento chyloso simul deglutito. Uti autem nihilominus providissimo consilio natura infantes nutrit in utero materia lactea; ita simili ratione extra uterum eodem nutrimento naturalissimè sustentandus est. Lactet autem mater infantem utrâque mammâ; quia infantes alias fiunt lusciosi, seu Strabismo laborant, si uni tantummodò admoveantur mammæ, continuò oculos ad hanc conferunt, & ita tandem ex consuetudine lusciosi fiunt. Id quod aliàs in situ infantum in cunis observandum, ne ex altera tantummodò parte candelas lucentes & fenestras adspiciant; sed ita situati sint, ut vel promiscuè modò dextrum modò sinistrum latus illuminetur, & etiam candelæ utrique parti admoveantur & situentur, propter vitandum Strabismum infantum.

Jam verò tàm sub tempore lactationis, quàm post eandem, infantes variis corripiuntur morbis, qui dum exactè considerantur, ad duos ferè principaliores causarum fontes referri possunt remotè, excluso tamen semper vel vitio parentum hæreditario, vel aliunde hausto fermento contagioso. Nempe est primus fons obstinata retentio excernendorum, & secundus perversa ingestio nutriendorum. Hæc facilè inferunt cruditatem acidam & viscidam, ex qua, tanquam causa proxima, omnes eorum morbi oriuntur. Ibi quidem eminet (1) fecum primarum viarum, & meconii in specie, suppressio; & hinc (2) insensibilis transpirationis occlusio: Hic verò offerunt primariò se vitia lactis & errata pultis. Hæc quatuor suppetunt capita generalia affectuum infantilium.

CAPUT II.

De *Morborum Infantilium Origine.*

Non absque præmeditata ratione miratur Harveus *de Generation. Animalium Exercitat. de Partu pag. m.* 501. qui fiat, quod fœtus non tantum ultimis gestationis mensibus in utero, sed etiam tandem extra uterum, dum membranis adhuc integris est opertus, & etiamnum in aqua sua manens, per aliquot horas citra suffocationis periculum superstes sit? idem tamen secundinis exutus, si semel aërem intra pulmones attraxerit, postea ne momentum quidem temporis absque eo durare possit, sed confestim moriatur? Ast æque, si non magis mirabile videre possit, quod fœtus ex tàm subitanea, adeoque apparenter periculosa mutatione, quam subit, simul atque ex claustris vapidis uteri materni in liberum apertumque irrumpit aërem, non statim graviter & fere lethaliter ægrotet? quidni enim loci calidi cum frigido, humidi anxiosique æstuarii cum aura sicca patulaque permutatio, & ab aëre in pul-

pulmones primo irrumpente, & inde succedente reciproco respirationis negotio maxima in sanguine facta mutatio, totius corporis sensibilem inducat alterationem? Tantam sanè, quantam post primam hanc inspirationem usque ad ultimam exspirationem per totum vitæ cursum vix perferre videtur animal. Hæc ipsa, quam tunc suscipiunt corporis mutationem infantes, non ad ejus destructionem, sed perfectionem potius tendit.

Solutu facile est problema: quî fiat non rarò, quod matres quædam cacochymicæ, & in specie nostrates scorbuticæ, quos in utero feliciter gestarunt, & optimè lacteo nutrimento aluerunt fœtus, postmodum facta exclusione citra periculum lactare ipsæ nequeant, quin potius, si eosdem sanos conservare velint, conductæ ad id nutrici committere necesse habeant, qui alias sub proprio matris lacte, eo nempe, ex quo ipsæ partes corporis primo coaluerunt, adeoque iisdem appropriatissimum sit, continuo ploratu, torminibus, non rarò quoque supervenientibus epilepticis insultibus, aliisque variis pathematis, non leves ægritudines sustentur, subinde ad mortem terminantes: quæ omnia alieno lactis superveniente suctu, successivè evanescant, & non rarò cum optimo infantis habitu permutentur? Solutionem hujus dubii subministrat sanguinis & totius corporis per inspiratum aërem alteratio, sub qua ipsa sanguis citatiori fermentatione turgescit, & ab inspirato aëre resolvitur, unde simul morbosa semina, sub nutrimento lacteo in utero matris communicata, excitantur, & ceu fermenta exotica partim sanguinis crasin vitiant, partim alios à sanguine dependentes succos, in specie lympham & bilem alterant, aut ipsum stomachi fermentum protopepticum inquinant, unde successivè largæ morbosorum affectuum segetes progerminant: Idque eò magis, quò amplius simili, inquinato nempe à morbosæ matris lacte, nutritur infans, & ita seminibus morbosis, nempe igni oleum, aptissimum se multiplicandi subjectum subministratur. Simile ferè hic evenit atque id, quod tempore verno sub renovati quasi aëris inspiratione adultis etiam crebrius accidit, ut scilicet eodem tempore latentia & antea sopita morborum semina quasi evigilent, & varios affectus, & corporis passiones, ceu tot flores, protrudant. Maturè ergò à mammis propriis abigant necesse est matres tales suos fœtus, & alienis in tali casu tradant, pauperculis licet, mulieribus, modò sub moderata diæta, & laborum continuato exercitio, sanæ magis & vividæ existant, ut temperato & salubri tali lacte opprimantur morbosa fermenta, imprimis salina scorbutica, & corrigantur sanguinis dyscrasiæ, quo constans & firma magis exindè conservetur sanitas. Ex hoc ipso etiam ratio indaganda, quare infantes, speciatim nostrates, recens nati, subinde tertio aut quarto à partu die efflorescentiâ cutis miliari, purpurâ, Germanis **der Friesel** dicta, affligantur, quatenus scilicet ex respiratione facta massa sanguinea intensiori fermentationis gradu agitata, salia heterogenea præcipitando separat, & ceu feculentias non ritè miscibiles ex suo misto extrudit, quæ ipsa seroso latice, ceu communi nutrimenti & excrementi vehiculo imbibita, occasione balnei in recens nato instituti, & promotæ hac ratione liberioris perspirationis, ad corporis peripheriam, in specie glandulas intercutaneas miliares, deponuntur, ubi cum rubedine, pruritu, & aliquali subsequente excoriatione seu cuticulæ desquammatione pedetentim exhalant. Revera purpuræ nostratis origo, ex scorbutica affectione matrum, originem ducere videtur.

Monitum fuit suprà ex spirituascentia majori ab inspirato aëre promota, indeque spirituum vitalium concitatiori impetu, in organis quibusvis insignem ad motus nisum excitari. Exinde namque originem ducit, quod fœtus recens editus non tantùm artus validè moveat & vibret, adeoque digitos variè inflectat, sed quod in specie urinam brevi post per urethram emittat, crebriori vomitu cruditates stomachi ejiciat, & alvi recrementa varia protrudat: Quæ ipsa in utero nunquam naturaliter excernuntur, adeò, ut certum signum fœtus in partu ex labore & nimio conatu mortui referatur Velschio *de Ægagrop. Dissertat. 2. pagin. 61. Curat. 61.* si meconium seu alvi excrementum, antequam fœtus prodierit, emittatur; utut contrarium huic asserto exemplum reperiatur apud Rulandum, *Thes. Curation. Empiricar. Centur. 3. c. 66. pag. 300.* Sternutare etiam interdum fœtus recens exclusus observatur, dum ex membrana narium irritata, nervis inter-costalibus per consensum connexionis affectis etiam convulsiva partium, cui inseruntur, sequatur commotio & concussio. Hæc ipsa tamen omnia cum opera potius sint naturæ, quàm morbosa symptomata, ob id propiùs ad affectus præternaturales accedamus.

CA-

CAPUT III.

De

Retentione Excrementorum in Fœtu, & Assumtorum Vitiis.

ARTICULUS I.

De

Retentione Meconii.

PRæter ventriculum albicante plus minus lentaque materia refertum, pituitosa, flava, & variegata recrementa interdum intestina tenuia occupant, in crassioribus verò excrementa dura, crassiora & quasi picea, ex nigro viridescentia, papaverculum seu meconium quibusdam appellata (utut meconii vox generaliter Hippocrati *de Vict. Acutorum Sect.* 69. *Nom.* 9. quo primum natis exit excrementum, denotet) hospitantur, & omnia hæc ex nutrimento, per os sub formatione & nutritione fœtus in utero hausto, genita sunt. Hæc ipsa verò maturè ex corpore infantis expurganda sunt, ne diutius retenta aut pertinacem alvi obstructionem inferant, aut lactis nutritivi distributionem impediant, aut sub distributione per intestinorum gyros idem corrumpant, & æruginoso virore tinctum ad corruptionem & cadaverisationem disponant; aut intestinis pertinaciter adhærendo, & aciditate rodendo, tormina crudelia inferant. Quemadmodum & meconium retentum sæpissimè est causa, quare recens natis interdum tertio aut quarto die à partu efflorescat Icterus, imò ipsis interdum connascatur? item meconium retentum sæpissimè causa est, quod infantes afficiantur aphthis seu ulcusculis oris, quatenus hoc meconium lac haustum coagulat, spissat, & acescere facit: Unde si meconium tempestivè vel per assumpta vel per colostrum evacuetur, ab omnibus his malis possunt præservari. Hinc ipsa natura provida ordinaria lege mox à partu est occupata, ut partim vomitu, partim secessu, infantes expurget, etiam antequam aliud quid moliatur, præmonstrans his ipsis viam ministro Medico, quid sub tardiori ejus conatu ipsi agendum sit? Præ ceteris meconium malè audire solet, idque suo merito; nam acidum præternaturale est, quod in ejus recessu peccat. Cùm enim oriatur ex nutrimento fœtus quasi lacteo in utero, nil aliud esse videtur, quam crudior caseus, à reliqua substantia nutritiva separatus & quasi præcipitatus: qui ipse acorem in stomacho semel conceptum plus minùs retinere solet, indeque occurrente in intestinis bile obscurum, ex nigro viridescentem colorem contrahit, & pedetentim in intestinorum cellulis sub mora diuturniori coagulatur firmiùs, & eò magis nocens evadit: quæ ipsa mutatis mutandis & reliquis recrementis accommodari possunt.

Pro meconio ergò purgando nil æquè convenit, atque colostrum, quod est aquosius, salsius, & vi abstersiva præditum: & ceu alimentum medicamentosum infantes blandè purgat. Hoc si fieri nequit, studiosè incumbendum est in id, ut pharmacis nihilominus evacuentur dictæ sordes ex primis viis, tàm per vomitum quàm per secessum.

ARTICULUS II.

De

Transspirationis Occlusione.

INfantes cum copioso sustententur nutrimento, ob id necesse est, ut copiosè quoque transpirent, partim ut nutrimenti, tàm universalis seu remoti in massa sanguinea, quàm particularis seu proximi hinc inde distributi puritas, ab omni vel heterogenea vel effœta feculentia, partibus non *assimilabili*, sarta tectaque conservetur, partim etiam, si quid feculenti sub nutritione enatum ipsis commistum sit, ex partibus solidis eliminetur. Jam verò notum est, infantum corpora ordinariò crusta quasi aut mucilagine viscida & glutinosa obducta esse, quæ lanugo oritur ex liquore nutritivo, in quo innatat, à quo muco successivè cuti extrinsecus adhærente insensibilis halitus effluxus insigniter impediri solet. Retenta igitur talia transpirabilia in massa sanguinea si coacerventur, hujus æquabilem turbant fermentationem, & ad febres ordinariò disponunt; sin verò sub poris cutis deposita hæreant, & variam corruptionem subeant, & cùm simul sint naturæ salinæ, & sapore salso, adeoque composito prædita, plus minus licèt: Vid. Tachenius *Hipp Chim. pagin.* 78. exinde facilè sub cute hærendo suâ corruptione intensam acrimoniam contrahunt, nunc salsam simpliciter, nunc acido-salsam, nunc urinoso-salsam, utplurimum acido-salsam, unde digestiones particulares seu privatæ partium subcutanearum turbantur, & cutanei affectus efflorescunt, alterato & corrupto ab illis retentis nutrimento dictarum partium proximo, simulque destructo plus minus fermento dictarum partium digestivo; qui affectus eò promptius eveniunt, quò magis excrementa transpirabilia ex mucilagine minùs temperata, sed magis acriore, vel salsiore, vel facilè acescibili, vel alio modo vitiata, originem ducunt; sive fiat vitio nutricis perversè lac infanti præbentis; sive vitio digestionis primæ in infantibus, vel non corri-

corrigentis nutrimentum minus adæquatum, vel ipsum acore præternaturali inquinantis. Quodsi verò dicta transpirabilia retenta fuerint magis temperata, & nonnihil pinguia, adeò ut minus ad acrimoniam salso-acidam degenerare queant, fit, ut cohibeantur partim sua sponte, partim tepore loci humido, in infantibus semilacteis ad putredinem ruant, & emergente tunc alcali destruente acidum larga seges animalculorum variorum pedetentim emergere soleat.

Ut verò insensibilis promoveatur transpiratio, auspicatò solent mulierculæ recens natos infantulos immergere balneo aquæ dulcis tepido seu subcalido (non, qui asperrimus & sanæ rationi pariter ac constitutioni sanæ reluctans erat veterum Germanorum mos, de quo vid. Sennertus *lib. de Morb. Infantum Part. 1. cap. 4.* aquæ frigidæ aut flumini) ut illius medio abluantur sordes viscosæ, lanuginis instar tegentes tenerrimam cutim, & accedente blandâ frictione aperiantur & magis patuli reddantur conniventes aliàs cutis pori. Non ineptum est, ut simul saponis adjumento fiat sordium ablutio, & hujus alcalinâ lixiviali acrimoniâ promptiùs detergantur ista caseosa quasi concrementa extracutanea, quia satis sunt viscosa, & difficiliùs removeri possunt: postmodum si reiterantur crebriùs hæc balnea, ipsi aquæ, quâ abluuntur, parum lixivii communis addendum erit, ut eò melius tam resolvantur & detergantur dictæ sordes, quàm etiam hujus alcalini salis beneficio præcaveantur maturè affectus infantum cutanei; sicuti hos affectus jam inductos dicta alcalia fixa optimè tollunt. In communi recipiunt farinam pisorum, & hujus medio abstergunt infantes toties, quoties balneantur: Nempe reiteranda est sæpius hæc balneatio, quoties sanitas infantis & vires permittunt, idque in specie primis septimanis, in quibus quotidie balneandi sunt infantes, reliquis alternis aut tertiis diebus, donec exactè purificatus, glaber, mollis, rubicundus atque nitidus appareat fœtus; aliàs enim suggerunt occasionem vel febrium, vel affectuum cutaneorum. Unde non rarum est, quod flavedine quodammodo croceâ, adeoque icteritio colore tincti in lucem prodeant infantes, aut tertio vel quarto die post partum dictus color superveniat; qui extraordinarius color vix melius dictis balneis detergi penitus & deteri poterit; quibus convenit etiam, si gr. j. croci optimè triti in lacte nutricis vel alio conveniente liquore exhibeatur fœtui, & aliquoties in die propinetur, quo ipso dicta cutis defœdatio extingui potest.

ARTICULUS III.
De
Vitiis Lactis.

Lactis vitia sunt varia: quorum primum est, quando fuerit alienum, h. e. dum non à propria matre tenellis porrigitur mamma, sed nutricibus hoc negotium committitur. Quod ut pateat clarius, præsuppono:

1. Fœtum in utero materno nutriri non solùm per umbilicum, sed simul etiam per os.
2. Nutrimentum utrobique non esse sanguinem, sed lac sive chylum lacteum, cum sanguine per arterias ad uterum delatum: Vid. præter *l. c.* Needham *or. Tr. de Form. Fœtus cap. 1.*
3. Lac mammarum & ipsum revera esse chylum, in mammarum glandulis secretum, & ductibus particularibus exinde ad papillam delatum: Vid. Deusingius *de Lacte*, & Charleton *Exerc. de Galaxia.*

Jam verò unicuique mulieri suum proprium est lac, seu specialis lactis proprietas ac idiosyncrasia (ut taceam lac diversum in una mamma observatum fuisse ab eo, quod erat in altera, à Lysero *Observ. XI. annexa Cultro suo Anatomico*) eaque oriunda ex speciali fermenti digestivi stomachalis differentia. Diversum ergo lac mammarum nutricis, à lacte uterino matris necessariò in stomacho infantuli tali lacti aliàs non adsueti, (cum consueta longo tempore, licèt deteriora, insuetis minus molesta esse soleant, juxta Hippocratem *sect. 2. Aph. 50.* idque ob intimam symbolizationem assumendorum cum fermento) alterationem insignem infert, & plus minus ad corruptionem pergit, aut digestionem primam necessariò insigniter turbat; quin imò lac istud alienum distributum ulterius in massa sanguinea heterogeneitate sua turbat hujus crasin, & fermentationem vitalem, antequã successivè stomachi fermento alterato, & sanguinis crasi immutata, conveniens magisque homogeneum fiat nutrimentum, cum generalis stomachi digestio præsit quibusq; singularum digestionum culinis. Speciatim cum matres subinde vivant opiparè, & ita cæteris paribus lac nutritivũ generent, nutrices verò adscititiæ sint utplurimum pauperculæ, & quibuscunque eduliis subinde latranti satisfaciant stomacho, vix fieri potest, quin & cacochymia in iis superveniat: Vid. Sennertus *de Cura Infant. Part. 1. cap. 1.* & sic lac maximè est diversum & contrarium lacti matris, ex quo coaluit fœtus: unde per dictum lac tam vitia naturalia, quàm moralia à nutricibus traducuntur

tur in infantes, de quo meritò conqueritur Helmontius *Tractatu Infant. Nutrit. pag. m.* 623. cum legitimo sensu verissimum sit illud Galeni, quod mores sequantur temperamentum corporis: sic puella v. g. observata fuit admodum siticulosa ex nutrice bibacula à Deodato *Valetud. pag. vigesima sexta.* Cùm & brutales proprietates & mores cum lacte in infantem penetrent ac in vitam perseverent, ut in pueris à cervæ, item à capræ lacte nutricis observatum fuit; Reyes *Camp. Elys. quæst.* 41. *pagin.* 586. Hic Lipsiæ aliquando infans ob defectum nutricis lacte caprino nutritus fuit, qui adhuc vocem capræ imitari potest. Sed hæc cum minus faciant ad scopum nostrum, ob id vel summis labris ea delibasse sufficiat. Quæ ipsa de lacte ex chylo elaborato explicata hactenus, fortius adhuc eos stringunt, qui ex sanguine lactis fontes derivant. Proprium igitur matris lac, si fieri possit, infanti est propinandum, quod est omnium optimum; quia ex hoc primò concrevit infans, nec sine insigni alteratione alterius lacti adsuescit, imprimis si mater sana sit, vel non admodum morbosa, & habeat lac negotio sufficiens, alias in ejus locum, utut deteriorem, eligenda est nutrix, quæ mammas infanti præbeat: Vid. Sennertus *Tr. de Morb. Infant. Part.* 1. *cap.* 1. *quæst.*

Hæc ipsa simul ostendunt, quàm aliena sit à vero eorum opinio, qui consideratione facilis corruptionis lactis in infantulis, indeq; natorum variorum malorum, alio potius nutrimento, quàm lacte, tenellos cibare & educare malunt; Adeoque vel hordeata juscula, vel ex crepatura hordei addito vitello ovorum emulsioni similem misturam, vel juscula avenacea, vel amygdalorum emulctum lacteum succum, aliudvè simile substituunt: quo etiam nutrimentum Helmontii pro pueris, *Tr. Infant. Nutrit.* pertinet, ex pane tantisper cum tenui cerevisia bullito cum melle. Siquidem nec frustra, nec sine prægnanti ratione, aut ornatus saltim gratiâ, mammæ mulieribus, & in iis mox post partum lac, non secus ac reliquis brutis terrestribus, uti & quibusdam aquatilibus, concessum fuit à natura; quin hæc ipsa potius digito quasi intento hanc fœtuum nutritionem monstraverit. Hinc aves mammis carentes earum defectu grana deglutita, & in ingluvie aliquali mora macerata, ac ita ad fundendum citius lacteum suum nutrimentum prædisposita evomunt denuò, pro melliori pullorum sustentatione. Tenerior siquidem infantum est stomachus, minusque exaltatum fermentum eorum digestivum, unde quæcunq; ferè ingesta laboriosam saltem, si non & defectuosam penitus redderent digestionem; quæ facillima & summè nutritiva erit, dum lac ceu chylus jam ante in nutrice elaboratus ipsis suggeritur: Talis scilicet succus, ex quo & primitus machina eorum corporea constructa fuit, & ipse fœtus jam in utero sustentatus, & quem ceu jam consuetum facillimè digerere & concoquere potest. Quod si quædam ex lactis alteratione in infantibus metuenda erunt pericula, ea sanè in se sunt facilè corrigibilia, modò maturè & legitimè iisdem occuratur. Unde & rarissima eorum observata fuerunt exempla, qui defectu nutricum feliciter adoleverint.

2. Secundum lactis vitium est, si fuerit morbosum: sive ergo nutriatur à matre, sive à nutrice sitiens puerulus, nisi vegeta & sanâ gaudeat corporis œconomiâ, indubitatum est, varia morborum semina radicesque firmissimas tanquam per medium fomitem transplantari in fœtum: Si Lithiasin ex nutrice calculosa derivatam in puerum, cujus fratres priores à calculo liberi fuerunt, not. Helmontius *Tr. Nutritio Infant. ad Vitam long. & de Lithiasi*: Sic lues Venerea, scorbutus, &c. quorũ contagiosa indoles per se notissima, per lac communicata sunt fœtibus, ita ut quæcunque contagia morbosa ex nutrice vel matre facilè deriventur in infantem, si non sint sanæ: Lue Venerea per matres infectas puellas inquinatas binas observavi in nosocomio Patavino: Nutrices habitus serosioris ad affectus catarrhales proclives reddere, quos nutriunt infantes, compertum est. Sed res ipsa cum loquatur, quid opus ulteriori diductione? quin etiã sana licèt in proprio corpore deprehendatur nutrix, si tamen propriæ constitutionis causâ, idque ex ratione peculiaris in stomacho digestionis, vel serosioris & salsioris sanguinis constitutionis, vel certæ in glandulis mammarum texturæ, serosius, acrius aut salsius, aliovè modo minus conducens infanti lac colligat, etiam citra sugentis noxam id propinari nequit, quin nutrimentum tale, ipsi minus appropriatum, hostile & inimicum evadat.

3. Tertium lactis vitium est, si fuerit nimis nutritivum. Scilicet utut sanissima etiam sit mater vel nutrix, tamen tenello infantulo ipsum lac probè excoctum, crassius, spissius, adeoque magis butyrosum & nutritivum, non æquè primò statim haustu convenire videtur, quia in utero materno adhuc conclusus fœtus nutrimento lacteo tenui & limpido fuerit sustentatus; unde mox à partu si tale lac hauriatur, ab eodem oneratur ejusdem stomachus, & exinde varia recrementa coacervantur. Ob id nempe provida mater natura post partum matribus in salutem editi fœtus in mam̃as derivat colostrum, h. e. serosiorem tenuioremq; chylum, quod præmittitur lacti perfecto, pinguiori & spissiori, 3. vel quarto die demum supervenienti. Matres ergo quàm pessimè infantes statim nutricibus robustis, obesis aut pinguibus, aut quæ jam aliquamdiu lactarunt, exponunt, quia ab harum lacte butyroso & caseoso

caseoso nimis oneratur stomachus tenellus, & digestionis opus inde insigniter retardatur, ac cruditati acidæ, lactisque coagulo, promptissima occasio subministratur. Illustrat hæc epilepsiæ exemplum aliquot filiabus lethale, ex nimia lactis, materni licèt, butyrositate & pinguedine, quod recenset Hoffmannus *Tr. de Usu & Abusu Medic. Chym. pag.* 49. de quo etiam imprimis contra Medicum quendam sufficienter egregiè disserit Veslingius *in Epist. & Obs.* 28. *pag.* 123. & antè eum Spigelius *in erudito scripto de Format. Fœtu, cap.* 13. *pag.* 16.

Sed tolerabile adhuc, quia facilè corrigibile, esset hoc erratum, nisi IV. gravius, longe familiarissimum licèt, se offerret vitium, nempe superflua & inordinata lactatio & tantum non per vim lactis infusum in os & stomachum infantis, ut subinde mater aut nutrix pueros suos nimis alendo sæpius nocet, aut lactando mactet, ut rectè observat Kerckringius *in Spicileg. Anat. Obs.* 40. Familiare enim est, ut infantibus ad quemvis ex quacunque causa excitatum ejulatum, ipsis renuentibus licèt, sæpius præbeant mammam, & una die decies imò vigesies lactent, antequam prius lac haustum ex toto digestum; unde crudum adhuc & subacidum in stomacho hærens, à superventu novi lactis grumescit, caseatur, & abit in mucilaginem acidam, viscidam & tenacem, atque sic unum corrumpit alterum: unde ab hac inordinata ingestione & corruptione pylorus indignatur, ut vel, salutari licèt effectu, omnia ista vitiata vomitu rejiciat, vel eadem corrupta, & caseata se pertinaciter stringendo transmittere nolit, hinc infantibus mille impendent mala. Secundum Kerckringium enim *l. a.* pylorus in infantibus se firmiter claudit, unde ea ulteriori mora in stomacho retenta, in loco isto tepido in deterius, ac ex cruditate acida in corruptionem putredinalem delabuntur, & in liquamen putridum, flavescens, nidorosum, viridescens, &c. tandem degenerant: Vid. Helmontius *Tract. Infant. Nutrit.* qui tragœdiam hanc graphicè & eleganter delineavit.

Lactet ergo nutrix fœtum, quantum sufficit, cavendo imprimis, ne crebrius seu sæpius ac copiosius fiat: nam alias aut acori seu cruditati acidæ, aut nidori seu corruptioni nidorosæ lactis occasio datur. Præstat sanè peccare hic in defectu, quam in excessu, cùm repletiones ad extremum productæ graves esse soleant, teste Hippocrate *Sect.* 1. *Aphor.* 14. & sicut in adultis omnis repletio, in specie panis, est pessima: ita sanè lactis in infantibus nocet; hinc enim consequenter impura corpora, quo magis nutriveris, eò magis læseris, Vid. Hippocrates *Sect.* 2. *Aphor.* 10.

Unde V. periculosius jam urget fatum misellos lactentes, si lac per perversam & sæpissimè inordinatam diætam matris vel nutricis fuerit depravatum. Diætæ peccata sunt.

1. Varia alimentorum ingluvies.
2. Affectuum neglecta refrænatio; &
3. Excernendorum pariter ac retinendorum neglectus.

1. Quod attinet assumpta; Equidem sanis omnia sunt sana, modò per internam appetentiam assumantur, & sobriè ingerantur; quod enim sapit, nutrit. Adeò ut in sanis scrupulosus alimentorum delectus revera sit frustraneus, quin potius, si appetitus circa aliquid objectum feratur intensius, imprimis consuetum (nam in insuetis appetitus subinde medicamentum quærit) vix denegandum sit, quia fermentum digestivum potenter quælibet in sui ditionem trahit & coërcet, utut talia cum moderamine mediocritatis propinanda sint, cùm sobrietas rectè cardo totius dicatur diætæ. Res nota est de purgantibus, quæ à nutrice assumpta subinde graviter infantem laxant, & omnia imprimis propriè dicta infantibus sunt inimicissima. Notum est de aniso, quod pro augmentando & corrigendo lacteo chylo propinatum nutrici, sui in eo vestigia odore repræsentet. Tacebo peculiares idiosyncrasias infantum quoad certa assumpta, à parentibus transplantatas, quæ à nutricibus neglecta graviter tenellos lædunt, quorum exempla recenset Digby *de Nat. Corpor. Tr.* 1. *cap.* 38. *p. m.* 424. & 436. Imprimis autem urgentur quæcunque acida aut acescentia, sive sint condimenta sive potulenta, mox sui vestigia in dulci lacte, utut sensibus abscondita, relinquunt, quæ ordinariò ejus coagulatio & congrumescentia, & corruptio in excreta viridia & acria, manifestè acorem spirantia, &c. sequuntur; unde tunc temporis tormina infantibus molestissima, ab acido intestina torquente, convulsiones & epilepsiæ, ardores & insultus febriles, ab acore peregrino sanguini infuso, aphthæ, achores, favi, tineæ, abdominis inflationes, & similia. Caseo itidem non immeritò interdicitur nutricibus, ne hoc, tanquam præmaturo coagulo, ad grumescentiam præternaturalem jam in mamis lac disponatur. Cerevisia non ritè fermentata, aut à fecibus depurata, utut nutrici sine torminibus aliaque noxa propinetur, à fermento stomachi ferè subacta, tamen lac corruptũ ab ea pueris diarrhœas torminosas excitare solet. Quod etiam de fructibus horæis succulentis, uvis, musto, prunis, & similibus facilè fermentescibilibus, verum est, quorum esu infantes solent disponi ad diarrhœam torminosam: sicut aridiores econtra alvum pertinacius sistunt, dum refert Timæus von Güldenklee / *in Cas. lib.* 5. *Casib.* 15. *pagin.* 252. ex eo, quod nutrix castaneas copiosius assumpserat, alvum infantis pertinaciter obstructam; sicuti ex florum

florum sambuci lacti incoctorũ uberiori haustu & nutricem & fœtum copiosè purgatas esse observavi : Conf. Bartholinus *Cent.* 2. *Hist.* 93. *pag.* 338. utut aliàs insons soleat esse potus, imò admodum proficuus pro lactis augmento.

Affectuum exorbitantiæ jam attingendæ sunt, quorum inordinatus insultus, ut generaliter spiritus animales, totumque genus nervosum, & his mediantibus massam sanguineam & reliqua corporis contenta liquida commovendo, insigniter alterat; ita specialiter nutrientium corrumpit lac. Imprimis dum nutrix affectuum agitata fluctibus nunc irâ, nunc libidine æstuat, nunc terrore perculsa; ex his enim lac inspissatur, & ad coagulationem & corruptionem disponitur: unde lac ita alteratur, ut exinde epileptici insultus frequentes, in specie ab ira, superveniant infantibus. Turbant sanè affectus omnes concoctionis primæ negotium, adeo ut ex tristi nuntio esurienti inopinatò allato, adeoq; incusso sic terrore, statim pereat omnis appetitus, unde digestionis consequenter impedimenta, & cruditatum acidarum occasiones: qui effectus itidem ex iræ furore exspectandi sunt, sub cujus fervore vel maximè sanguinis ebullitio & quasi febrilis effervescentia cum bilis orgasmo consideranda veniunt. Ex alterato ergo ac depravato chylo simile generabitur lac, aut hoc genitum licèt in statu pacato, sub intestina tamen affectuum rebellione, & inde nata omnium corporis contentorum à spirituum vario ac præternaturali impetu, non potest non insigniter alterari, & variè commotum & quasi secundùm minima concussum, in partes secedere, & butyri ac casei ex seroso vehiculo quasi separatione præternaturalem pati: Sic terror non minus, quàm iracundia mediante lactis coagulo, ac in mammis grumescentia, inflammationes, dolorosissimosque abscessus, & in specie erysipelas mammarum sæpissimè inferunt; Nihil magis autem infantes ad epilepsiam ordinariò disponit, quàm terror & iracundia nutricis: sic quædam puerpera voluit nutrire proprium fœtum, sed simul lactare catellum, ut lac uberius alliceretur: aliquo die casu patella porcellanea ex hypocausto decidit & frangitur, unde graviter perterresit, unde repentè ad se cùm rediisset animus, mox catellum mammis, ut lac terrore alteratum exsugat, applicat, ne isto fœtui noceret: quo facto intra dimidiam horam gravi epilepsiâ catellus corripitur; propinat eidem theriacam, unde oborto gravi somno fuit curatus. Sed præter has sensiles coagulationis & grumescentiæ qualitates novicas, & alias multifarias difformitates induit lac, ex tam variis affectuum fluctibus, quibus sanè non tam matres, quàm specialiter nutrices, obnoxiæ succumbunt, quarum singulæ infantis nutrimentum lacteum morbosè disponunt; hinc in varia liquamina cadaverisatur, unde excrementa nunc intensè flava dulcia, nunc fœculenta fœtida, instar fecum cerevisiæ: nunc ex nigro putrida, aut alio modo corrupta, imprimis in diarrhœa infantum, rejiciuntur: quin & vomitus, febres, atrophia tandem, aut saltim varii cutanei affectus superveniunt, quæ ita fœtus sanitatem graviter labefactant.

Præter dictas lactis materni depravationes, ab affectuum exorbitantiis oriundas, matres etiam gravidæ occasione subitanei terroris, & inde ortæ fortioris impressionis; suos in utero materno adhuc conclusos fœtus notabiliter signare, aut horum cutim variis maculis defœdare solent, unde

Denique tertiò superest consideranda ratio excernendorum ac retinendorum in nutricibus. Excreta quod attinet: hæc inter primatum obtinent menstrua muliebria; nam sicut gravidis, ita etiam in lactantibus naturaliter supprimuntur menses, probabiliter in salutem fœtus. In habitioribus tamen, sanguinè turgescentiore præditis, viraginibus dictis, vel plethoricis, subinde primis gestationis mensibus, etiam adhuc sub ipso lactationis tempore iisdem ordinariâ periodo *crebrius fluunt*, qualia collegit exempla Schenckius *in obs. p.* 754. & 630. Jam verò observandum, quoties nutrici fluunt menses, quod tunc fœtus minus commodè se habeat, & sensilis in eo observetur alteratio, languidus, lachrymosus ac imbecillis sit toto menstruationis tempore; quô cessante cessat etiam dictus languor fœtus: Id quod itidem observatũ à Paulo Zacchia *quæst. Medico-legal. lib.* 7. *Tit.* 3. *quæst.* 3. *pag.* 599. Nempe certa fermentatione massa sanguinea sub menstruatione agitatur, & turgescit, unde & menstruam febrim, sive omni mense, cum sanguis per genitalia evacuaretur, recurrentẽ, ex acriori scilicet sanguinis effervescentia observavit Lindanus *in Coll. Manuscr. super Hartm. Prax. Chymiatricam*, sub qua commovetur camarina cacochymiæ; unde tunc menses partim curant, partim præservant multos morbos chronicos. Si ergo commovetur camarina sub lactatione, exinde lac tunc temporis alteratum, & similem fermentativum concipit motum, qui & turbat infantis primam digestionem, & vitalem sanguinis fermentationem vitiat, fœtum lædit, & eundem ægrotum reddit; forsan simili quodamodo ratione, atq; quando adulti cerevisiæ potui vel vini adsueti, ex potu talis liquoris adhuc nonnihil fermentantis, ceu extraordinariè affecti subinde non leviter læduntur. Imprimis insigniter alteratur lac, si furtivâ nutrix utatur Venere, aut clanculũ denuò fuerit imprægnata; corrumpitur hinc lac, & horridam quodamodo acquirit impressionem, fœtui novicam; unde istud nauseat infantis stomachus, ut subinde spontè se abla-

se ablactent infantes: id quod & in brutis obobservabile est, ut curioso exemplo obserservatum à Græfio *de Organ. Virorum Genital. pag.* 126. de cane felem lactante. Lac ita depravatum, ne dicam corruptum, ab infante haustum, tanquam hostile, aut in ejus stomacho in peregrinum casei coagulum abit, tenello infantis stomacho mirè infestum; adeo ut eidem exinde stigma, casei aversatio multis familiaris, & per totam vitam durabilis imprimatur; aut lac aliâ ratione in liquamen dulce putridum, flavescens, &c. alteratum, diarrhœas, maciem, ac modo dicta mala infert. Ob id & Medicorum est præceptum, ut toto lactationis tempore nutrices à coitu abstineant; unde etiam lactantes matres à redditione debiti excusat, propter insignia fœtus nocumenta, Paulus Zacutus *loco supra citato*. Quod verò ex alteratione lactis post imprægnationem, & inde in stomacho ejus facta caseatione, oriatur aversatio casei, postmodum per totam vitam durabilis, præ cæteris eleganter deducit Martinus Schoockius *Tract. de Aversatione Casei*, & Digby *Tr. Immortal. Animæ hum.* uti & *de Nat. Corpor. cap.* 38. *pag.* 437. & denique Schottus *in Phys. Curios. pag.* 534.

C U R A.

Lactis hæc & lactationis vitia aut errata ex iis, quæ hactenus dicta sunt, facillimè quivis corrigere valet; nempe semper habeatur respectus, ut omnis ejus sub digestione prima oriunda vitiosa acescentia, hincq; grumosa coagulatio, ceu familiarissima vitia, præcaveantur. Unde in infantum curis vel maximè nutricum habenda est ratio, cum peccatorum earum pœnas sæpissimè luant infantes insontes. Propterea mulieribus vel nutricibus commendatissimus sit usus anisi, & hinc fœniculi, sive semina eorum post singulos pastus comedantur, sive radix saltem & herba fœniculi quacunque ratione usurpetur, & ex his parata medicamenta; nam præter lactis ubertatem, etiam saluberrimam vim, & corruptioni minus obnoxiam, ipsi simul conciliant, aromaticâ volatili oleosa naturâ vitiosam & præmaturam lactis acescentiam & coagulationem prohibent & corrigunt; quin & tormina & flatus infantis feliciter tollunt, blandeque intestina abstergendo infantes laxant. Caveat nutrix simul sedulo, ne aquæ frigidæ diutius aut crebrius manus immergat, vel ne crebrius pedibus nudis in loco frigido ambulet, & statim lac infanti infundat; sic enim statim lac in mammis alteratur, nec infantes tantum, sed & ipsa nutrix, ventris tormina solent pati.

Quodsi inopinato terrore percussa, vel ira commota fuerit mulier vel nutrix, lactisque graviorem alterationem metuat, primò omne lac ex mammis prius emulgeat, posteà assumat spermatis ceti ʒß. ad ʒj. cum lapillorum cancrorum, vel antimonii diaphoretici, vel coralliorum gr. xv. ad ℈j. in haustu cerevisiæ calidæ, & ad blandum sudorem se componat, quo omnis lactis corruptela sic emendetur; Vel

℞. *C. C. s.* △*e* ʒß.
⊖*is card. bened.* xv. M.

capiat in aqua florum sambuci, & blandum sudorem expectet.

Vel in tumore, dolore, & duritie superveniente, & ita inflammationis metu:

℞. *C. C. s.* △*e* ℈j.
♁*ii diaphor.* ℈ß.
⊖ *vol. C. C.* aut *viper.* gr. viij. M.

Vel horum loco spiritum salis Ammoniaci à ʒß. ad ʒj. in aqua cardui benedicti hauriat, & sudorem plus minus largum expectet, imponendo simul mammæ, in leviori quidem affectu, emplastrum de spermate ceti Mynsichti; in graviori verò inducendo mammæ emplastrum de galbano crocatum Mynsichti, cum ana gummi Ammoniaci, in aceto destillato soluti, invicem liquefactis, & linteo denso inductis, confectum, quàm calidè perferre potest: utroque in casu desuper sacculum interpassatum ex oryza confectum probè calefactum imponat, ut per sudorifera ista alcalina dissolutum lac horum adjumento promoveatur in motum, & stagnatio ejus ac grumescentia ita corrigantur maturè. Aliud emplastrum, lactis coagulationem à terrore præcavens, habet Sylvius *in Praxi pag.* 387. §. 45.

Uti autem in infantibus adhuc lactentibus imprimis habenda est ratio corruptelæ lactis, & inde natorum liquaminum multiplicium, in specie cruditatis acidæ, ita in infantibus ablactandis habenda quoque est ratio digestionis primæ, propter voracitatem seu adiphagiam cumulatorum excrementorum acidorum viscidorum, unde morbi infantum ablactatorum maximam partem oriuntur.

Quoad ablactationis tempus: lactet infantem mater præter propter annuo spatio; ablactandus postmodum venit commodissimè verno & autumnali tempore post æquinoctia, idque potius crescente luna, quam decrescente. Sub alteratione hac maximè læduntur infantes à potu nocturno cerevisiæ, vel aliorum liquidorum; hinc enim stomachi atonia, inflatio totius abdominis, diarrhœa, & mille mala superveniunt. Propterea potui nocturno semper aliquantulum essentiæ absinthii addendum, partim ut amarore hujus deterreantur ab ulteriore potu, partim ut hoc modo medicatus ipse potus ventriculo & primis viis medicamentosus evadat, nec ampliùs noceat. Sin verò supradicta mala ex potu nocturno jam orta sint, corriguntur optimè, pauxillum vini malvatici propinando: externè verò sac-

culum ex mentha, roremarino, angelica, caryophyllis, mace, & similibus aromaticis, confertim abdomini applicando.

ARTICULUS IV.
De
Vitiis Pultis.

SUnt hæc potissimùm

1. Præparatio.
2. Propinatio.

Quoad 1. detestor in pulte imprimis farinæ crudæ usum, quæ vel cum aqua simplici, vel cum lacte subacta & cocta, ac in pulmentum viscidum, crassum & glutinosum, &c. **ein Buchbinder-Kleister**/ redacta, quid aliud dabit, quàm pastam tenacem, crudam & viscidam, utiliorem bibliopegis pro glutinandis chartis, quam infantibus pro nutritione? Jam verò notum est, quod farina quæcunque cum aqua sufficienti subacta, & in loco tepido asservata, sponte sua & facilè incipiat insigniter acescere, & hinc fermentare, atque spumosè turgescere, etiam citra fermenti additionem: quid jam fiet in stomacho infantis, quem talis puls ingreditur, & postmodum lac butyrosum superfunditur? Ex hoc nempe præternaturali & stomacho peregrino pultis acore emergit materia acida & viscida, cui superingestum lac mox corrumpitur, & in grumos caseosos coagulatur, adéoque digestio prima exinde depravatur. Siquidem ob fermentationis farinæ in panificio pro adultis etiam summè necessariæ defectum difficillimæ eadem pasta existit digestionis, quia laboriosæ in ventriculo fermentationis. Perspexerunt hoc, & rejecerunt ob id tales pultes jam olim plures insigniores Medici, uti de hoc videri potest Velschius *de Vena Med. seu Dracunculis, Veter. Exercitat. de Verm. capill. infantum. pag.* 291. Conf. simul Hildanus *Cent.* 6. *Observat.* 34. qui periculosissimam pylori obstructionem, à tali spissa pulte natam, observat.

Quoad 2. culpo etiam ejus usurpationem, dum consuetæ sunt nutrices, ut pultem priùs ingerant in proprium os, & cum saliva ad debitam fluiditatem subactam postea in os infantis intrudant. Consideremus ergò salivam, & ejusdem singularem fermentativam vim, (ratione cujus proficua sanè esset ejus cum pulte miscela, si exactè sana nutrix eam institueret) quam promptè sub ejus vehiculo ratione hujus virtutis fermentativæ etiam morbi contagiosi promptissimè soleant communicari; ob id minus istam nutricis delibationem permittere possum, cum exinde facillimè ad morbosam corruptelam puls disponatur, imprimis si tantillum scorbutici fermenti gingivas & salivam inquinaverit. Si ergo saliva talis nutricis vel tantillo cacochymiæ vel scorbuti est inquinata, eo etiam inquinat infantem, cum tamen per se plus sit satis nocens.

Superest pultis correctio, quæ consistit in eo, ut loco farinæ sumatur panis triticeus, vel, ut vocant, similagineus, **Semmel**/ qui nonnihil exsiccatus vel induratus, probè tritus, cum lacte vel cum aqua, adjecto vitello ovi, in pultis consistentiam mollem coquatur, tantillum seminis anisi pulverisati superaddendo. Experientia me hactenus docuit, talem optimè conducere tenellis, & ubertim eos nutrire, variaque mala præcavere. Pauciores enim sic elevabuntur flatus, & mucus erit longè liquidior post ejus usum, & minus viscidus, qui etiam facilius potest abstergi, quàm è communi pulte fieri solet. Sed etiam non nimia quantitate propinetur puls, verum tantum saltem, quantum citra coactionem absumit infans.

CAPUT IV.
De
Morbis Infantum præcipuis.

SEd quàm facilè hæc imperantur, quæ tantùm non impossibilia sunt, ut observentur, idque tàm à matre, quàm à nutrice, non poterit tamen tam rigorosum regimen institui, quin propter multiplices circumstantiarum varietates colligatur tandem succus acidus, copiosior vel parcior, acidior vel temperatior, viscidior & pituitosior vel serosior; unde morbi infantiles plerique successivè propullulant. Sub hoc enim nutritionis cursu frequentissimis tenelli obnoxii sunt ægritudinibus, quæ & ipsæ post ablactationem non statim desinunt, quin interdum facta ablactatione demum se prodant, ob errores circa nutritionem commissos. Primitus intestinorum tormina frequentissimè cruciant illos, cum quibus excreta alvi à consueta flavedine subinde deflectunt, & obscuriori colore subinde viridi omninò, porraceam vocant Practici bilem, tincta apparent: quin & cum hoc peregrino colore, eadem ipsa non in debita fluida æqualiter permixta consistentia cernuntur, sed in parvos quasi grumulos discerpta: **Es gehet von ihnen wie Gehacktes**/ procedunt: præter quas vitiosas excretiones & copiosior alvi fluxus seu diarrhœa non raro eos delassat. Juxta has passiones, & vigiliæ pertinaces maximè necessariam junioribus somnolentam quietem tollunt, aut interrupti pavores eandem turbant,

turbant, prodomi scilicet gravioris mali epileptici, cui vel maximè ista ætas est obnoxia, sive interiores abdominis tantum convellantur partes & thoracis (quod nostrates vocant **die schwere Noth im Leibe**) sive externa concutiantur membra, hypochondriorum præterea flatulenta intumescentia, tumorq; præcordiorum angustat eosdem, non minùs quàm difficilis respiratio, tussisq; perquàm vel ex eo molesta, quod aut nesciant aut nequeant rejicere ea, quæ ad tussim proritant, nisi repetitus vomitus sponte natura vitiosa auspicatò eliminet. Utut autem viscerum & membrorum mollis extensilitas aptissima si pro uberiori augmentante nutritione; crebrò tamen exarescunt potiùs, aut deficiente nutrimento atrophia laborant, aut nutriantur licet, vitiò tamen hujus nutritii succi prava non rarò deflorescunt tubercula, in ulcera saniosa & cutaneas partes instar favorum in mellificio excedentia, aut tineæ instar cranii tegmina erodentia: quibus malis nec linguæ artificiosus musculus, nec palati concamerata structura carent, quin ulcusculis, aphthis appellatis, infestentur. Ut nihil dicam de febribus variis, in specie lentis, item de variolarum, & morbillorum contagioso insultu, musteum tenellorum sanguinem, non minùs quàm paulò adultorum magis, febrili turgescentia & tantum non effervescentia turbante. Supervenit tandem & dentitio, dolorosa eadem, & pessimorum symptomatum concitatrix: non secus ac intertrigo, sive cuticulæ tenerrimæ hinc inde facta excoriatio. Ac ne malorum aliquid desit, lumbricorum incondita turba quibus non malis mulctat infantes? in intestinis qui hospitantur, dum crinones seu capillares vermiculi intercutanea loca catervatim inhabitant.

CAUSA PROXIMA.

Detectis hactenus remotioribus causarum morbificarum fontibus, dum exactiùs consideramus omnia hæc vitia, & nocendi rationem proximam seu rationem causandi, perspicuum evadit, succum vitiosè acidum, nunc viscidum, nunc aqueo-serosum, defectu primæ digestionis in ventriculo, ejusque in intestino duodeno perfectionis, adeoque ex cruditate acida coacervatum, esse causam proximam & radicem omnium ferè affectuum infantilium. Hunc, sive Galenicorum pituitam acidam, sive Paracelsistarum sal acidum, sive tartarum fecalem appellare velitis, mihi perinde est. Nempe omnia vitia lactis in stomacho concurrunt, inque eò magis alterantur, & in coagulum acidum abeunt. Confirmat etiam hoc medendi ratio, quæ ordinariò & optimè instituitur per alcalia, tàm fixa quàm volatilia, in specie per salia volatilia, aromatica oleosa, infantibus optima remedia, quæ acidum destruunt, & serosum evacuant.

Hæc tamen non ita intelligenda sunt, ac si hæc quasi solitaria sint causa proxima horum affectuum, sed quod etiam subinde alia errata in corpore tenello observentur; ubique enim excipiendi sunt morbi hæreditarii, utut occasione tali subinde maturius expergiscantur, uti & à lactantibus transplantata morborum seminaria, aut aliorsum hausta contagia. Præterea lac in sui corruptione mille larvas induit, mille inde nocendi artes, non tantum, dum adhuc in mammis turget, sed in specie, dum nunc in stomacho, nunc in intestinis â bile & succo pancreatico diversimodè alteratur, subinde à restitante meconio similibusque excernendis inquinatur, quin & propriâ sponte de facili corrumpitur, unde diversimodè dulcescit, amarescit, colliquescit, viridescit, livescit, putrescit, verminescit, aliasque quam plurimas peregrinas adsciscit sibi qualitates: nam & jam in tenellis sexcenta seu potius infinita Hippocratea, de quibus Autor *libri de Prisca Medicina*, locum inveniunt.

Verùm hoc quibusdam paradoxum videtur, infantibus tenellis semilacteis, adeoque dulci rore chyloso ubique perfusis, ex lacte dulci primitus concretis, & eodem cum pulte insipido dulci enutritis, peccare posse acidum adeò novicum, & subinde excessivum. Sed clarius redditur facilè totum negotium, modò consideremus assumpta tàm matris utero gestantis, quàm nutricis lactantis, & postmodùm ipsam naturam lactis, tum facilè patebit, quod subinde acidum, etiam satis excessivum, in fœtu tenello possit congeri. Frequens est, ut mater & nutrix ex dictamine appetitus ingerant manifestè acida; sed posito, non vesci talibus, certum tamen est, matrem & nutricem vesci saltem pane, & bibere cerevisias: Jam verò in pane omni, in specie secalino, semper adest spiritus acidus, volatilis tamen, saluberrimus quidem in se, sed adeò potens, ut etiam duriora corpora, v. gr. corallia, vitrum antimonii, Martem, Saturnum, aliaque rodere & dissolvere queat. Jam verò panis cum aliis assumptis etiam materiam lacti suggerit, unde hic ipse acor, quamvis in stomacho sub digestione, & in jejunio ab alcali bilis alteretur plus minus in salsum volatile; nihilominus adhuc in lacte occultus hæret, qui per se quidem est innocuus, datâ tamen occasione facilè denuo se exserit & operatur, & dicta mala infantibus infert, hinc enim tam facilis lactis acescentia, & assumpta acida matri ac nutrici innocua, tamen infantibus per lac, revera ad gustum dulce, sunt torminosa, & vel maximè hostilia. Cerevisiæ quoque facillimè acescunt, cum modica lupuli pinguis aromatica conditura non semper sufficiat, quin tandem acescat. Si ergò cerevisia novella, vel à fecibus nondum sufficienter depurata, fermentando in stomacho facilli-

facillimè acescens, aut cerevisia inveterata jam nonnihil acidula à nutricibus subindè ingeratur, facilè in his suo acore lac inquinat, ut consequenter in fœtu quoque evigilando lac dictum acorem possit inferre. De fructibus horæis, effervescibilibus facillimè, acetariis & similibus, gravidis pariter ac lactantibus, citra reflexionem in fœtum familiarissimis, res nota est. Adeò ut acidum sit, quod morborum infantilium frequentissimus est autor; sicut subjectum ejus viscidum eos contumaces subindè reddit aut crebriùs recidivantes; vehiculum vero aquosum etiam in remotioribus locis, & extrema corporis peripheria eosdem propullulare facit.

CURA IN GENERE.

Pro horum correctione, & inde natorum morborum cura, in genere, remedia talia conveniunt, quæ acidum absorbent vel destruunt, viscidum incidunt, seu attenuant, & utrumque pro ratione occasionis, tàm per urinam, tàm insensibilem transpirationem, quàm per alvum evacuare, primasque vias seu fomitem morbosum abstergere valent. Adeoque mox à nativitate propinanda sunt, & subindè repetenda remedia temperata, his indicationibus satisfacientia: inter quæ optima sunt ex animalium partibus parata salia volatilia, in specie oleosa, quæ optimè acidum corrigunt, & in salsum alcalinum blandum transmutant, diureticum pariter & diaphoreticum; quin etiam penetrando potentissimè attenuant & resolvunt quascunque obvias cruditates viscidas, & sic lac salubre & à corruptione præservant; unde spiritus salis Ammoniaci vel simplex, vel cum aromatibus destillatus, sicque factus oleosus, item spiritus salis Ammoniaci anisatus & caryophyllatus convenit. Optimè etiam valent aliquot guttæ spiritus cornu cervi, & quem mille encomiis extollo pro curandis infantibus, liquor cornu cervi succinatus, à B. Doctore Michaëlis primitus in usum vocatus, &, hactenus mille experimentis multis in casibus adultorum pariter ac juniorum utriusque sexus comprobatus. Hæc enim salia volatilia hostiles acores altiùs in corpus tenellum penetrantes, & inde ortas convulsiones & epilepticas passiones corrigunt & sedant, eorumque declinantem sanitatem firmant, hinc etiam spiritus cornu cervi succinatus, pusillo ad duas vel tres, infanti unius anni ad septem vel octo guttulas, est expertum remedium in epilepsia infantum. Nec est, quod generosa nimis nimisque graduata pro infantibus putemus salia volatilia; nam circumspectus usus in lacte nutricis, vel in aqua aut syrupo menthæ, fœniculi, &c. & limitata ad guttulas saltem dosis, optimè potest accommodari tenellis pariter ac paulò robustioribus infantibus, & licèt, dum propinantur infantibus, mirè mutentur, nemo tamen interit; mox enim ad se redeunt, & aliquot dosibus repetitis, iisdem quatenus consuetis minus solent angi. Volatilibus hisce alcalibus & fixa per spiritum vini temperata in solutiones tinctas etiam subjungenda erunt; imprimis tinctura tartari, & tinctura scoriarum reguli antimonii.

Præter salia hæc volatilia acriora & aromatica, conveniunt etiam infantibus ægris subjecta alia aromatica & oleosa, suo volatili sale non destituta. Inter hæc eminet anisum, ejusque semen pulverisatum recens, dosi ℈j. ad ʒß. aromatica vi vitiosas acescentias corrigit, & inde productionem flatuum impedit, blandeque intestina abstergendo tenellos laxat; sicuti commendatur ab Heurnio *in Meth. ad Prax. libr. 2. cap. 26.* Juxta hæc castoreum benedicta est medicina, mirè temperans acidum austerum, & quascunque convulsiones & tormina leniens. Myrrha quoque omnem corruptionem & acorem tollit, & balsamicâ vi quamcunque corruptionem putredinalem inhibet, indeque ad vitam longam ab Helmontio commendatur *Tract. Arcan. Paracels. pag. 626.* Unde Paracelsus ipse *in Consil. antipestil. Sterzingens.* Myrrham junioribus & infantibus, ceu optimum pestis præservativum, commendat: Propterea tinctura salutis B. Doctoris Langii ex myrrha cum spiritu vini tartarisato vel tinctura tartari parata, salutare est pueris remedium, corrigens acidum, & resolvens viscidum; loco cujus etiam spiritus salis Ammoniaci cum spiritu vini paratus pro menstruo pro elicienda essentia myrrhæ capi potest. Facit huc etiam elixyr proprietatis sine acido, per alcalia nempe; vel fixa, ut sal tartari, & hinc dissoluta cum spiritu vini; vel volatilia, cum spiritu salis Ammoniaci: hoc ipsum enim iis, qui adhuc lactis gaudent nutrimento, mirificè conducit; sicut post ablactationem id, quod cum acido consueto modo vulgò conficitur, tutò concedi potest.

Hisce acidum corrigentibus volatilibus, partim salinis, partim oleosis, adjungenda simul erunt denique concreta quasi terrea & paulò fixiora, acidum, quod talia rodit, in se absorbentia: qualia sunt imprimis marina seu aquarilia, ut lapilli cancrorum, & cum his vix nobilioris usus, margaritæ præparatæ, maxilla lucii piscis, unicornu verum præparatum, dens hippopotami præparatus, corallia rubra, &c. in genere etiam quævis animalium partes duræ, ut cornu cervi, tàm communi modo, quàm sine igne aut philosophicè, ut vocant, ustum, ut & ebur simili modo tractatum, &c. ex quibus decantatus pulvis Marchionis ferè est compositus, qui ad tormina & epilepticos insultus infantum est usitatissimus: item mineralia absorbentia, in specie crystallus, terra

sigillata,

sigillata, antimonium diaphoreticum, lapis bezoar. His denique pro scopo anodyno aut theriacæ aut Mithridatii, anniculis gr. j. vel grana ij. pro una vel duabus dosibus, aut cinnabaris antimonii, aut pulvis epilepticus antimonialis, addi possunt. Nec est, ut theriacæ aut Mithridatii vel caliditatem vel narcosin opiaticam metuamus, modò à grano dimidio ad gr. j. vel ij. pro ratione ætatis propinetur; quin & acida vitiosa temperent, & inde illatas noxas dolorosas blando sapore fallant. Opiata nimis generosa nocent infantibus, tam ante quàm post ablactationem: Conf. Panarollus *Pentec. 2. observ. 27.* v. g. loco pulveris epileptici Marchionis etiam feliciter usurpari solet pulvis pro pueris polychrestus sequens:

℞. *Lapill.* ♋ *r prap.* ʒß.
C. C. s. △*e* ℈j. ad ʒß.
Corall. r prap. ℈ß.
Myrrh. el. gr. vj. vel ix.
Ther. Androm. gr. iij. vel jv.
Ol. destill. anisi gtt. iij. ad vj.
M. f. Pulvis: S.

Kinder-Pulver.

De hoc, quantum sufficit, in lacte matris vel nutricis, vel in pulte, vel alio vehiculo, infanti propinetur, & loco salis cardui Benedicti vel absinthii grana quædam salis volatilis cornu cervi, vel salis volatilis cranii humani, vel viperarum, permisceri possunt.

Temperatus partim, partim resolutus mucus acidus viscidus, necesse interdum est, ut foras eliminetur, idque per alvum imprimis, obstetricante naturæ defectibus arte. Optatam hic ferunt opem clysmata, imprimis cum sale tartari aut simili lixiviali acuata, quæ mucum in crassioribus intestinis resolvunt, optimèque deducunt, & stimulo reliquis intestinulis ita injecto, cætero muco descendenti vias patentiores reddunt. Optimè parantur ex decocto florum chamomillæ, v. g.

℞. *Decoct. fl. Chamomill.* ℥j. ad ℥ij. pro ratione ætatis,
Mell. rutac. ʒß.
⊖☿*i* ℈ß. ad ℈j.
Ol. destill. anisi gtt. iij. vel jv.
M. pro Enemate.

Vel loco talium enematum injiciantur ex lacte dulci, sed cum terebinthina mediante vitello ovi dissoluta permixto, idque in specie, ubi dolorosi abdominis affectus simul urgent; e. gr.

℞. *Lactis* ℥ij. vel iij.
Therebinth. c. vitello ovi dissol. ʒij.
M. pro Enemate: S.

Linderend Clystier vors Reissen.

Quin si & fortius agendum per clysmata, ubi stimulanda alvus, & detergendus mucus, non rarò vitreus, etiam talibus ex simplici vegetabili decocto paratis, pro fortiori acumine addendus est syrupus emeticus à ʒj. ad ʒij. aut etiam infusum quoddam antimoniale, nomine aquæ benedictæ alias cognitum: qualia pertinacioribus in malis, epilepsiam jam minitantibus, quæ ferè semper in infantibus fomitem obtinet in abdomine, convenientissima sunt: e. gr.

℞. *Decoct. carmin. c.* ℈ß. vel ℈j. ⊖☿*i* par. ℥ij. l. iij.
Syr. emet. ʒß. ʒj. ad ʒij.
Mell. rosac. ʒij.
M. S.

Abführend Clystier.

Quoad laxantia; sanè infantes benè possunt ferre purgantia, ut rectè observavit Wedelius *in Opiol. pag.* 38. Quod si opus sit ex lacte farinaque in pulte congestum mucum per vomitum evacuare, in specie in asthmatis aut gravioris suffocationis metu, sufficit pulvis radicis Jreos Forentinæ ad grana aliquot propinatus. Instar omnium sit syrupus emeticus seu oxysaccharum emeticum Angeli Salæ. De hoc, ut apud nos paratur, infanti unius anni ℈ß. trium annorum ʒß. sex annorum ʒj. propinatur: Quod si viscidior mucus occupet præcordia, parum de syrupo nicotianæ potest addi: v. g. Infanti unius anni adhuc lactanti:

℞. ▽ *Hyss.* ʒiij.
Syr. Nicot. ʒß.
emet. ℈j.
M. D. S.

Brech-Tråncklein.

Propinatur pro dosi.

Quando infantes teneriores, propter sordes in primis viis copiosas, vomitu sunt evacuandi, tutissima est methodus, ut recipiatur quantitas syrupi emetici, quoad dosin pluribus guttis ætatem infantis superans, diluatur cum aquæ menthæ vel fœniculi vel alias appropriatæ, ℥ß. vel ℥j. & de mistura hac aliquoties, successivè tamen, idque tutius, quam semel pro una dosi, cochleare parvum unum vel duo ad tria propinetur, tamdiu continuando, donec sufficiens evacuatio successerit, suadente hoc itidem experto Ludovici *c. l. pagin.* 197.

Sedulo nempe hoc observandum in omnibus remediis, quæ infantibus propinantur, ea nunc plus nunc minus se exserere in operando posse, quatenus vel copiosior mucus, grumusque caseosus, vel parcior, aut prout tenacior vel minus tenax in stomacho & primis viis hæserit. Faucium irritatio cum penna oleo intincta molestissimum est remedium interdū enim frustra infantes ad vomitum stimulat.

Si per inferiora purgandi sunt infantes, præter ea, quæ supra pro meconio removendo laudavi, omnibus palmam præripit syrupus de spina cervina vel domesticus, vel solùm, vel cum syrupo de fumaria mixtus & subinde exhibitus: item syrupus de cichorio cum rhabarbaro: v. g.

℞. *Syr. de Fumar.* ℥iij.
domest. ℥j.
M. S.

Eröffnend Säfftlein.

Singulare alias pro reseranda alvo infantum quid obtinet muscerda, non nisi superfluè delicatis horrida, cujus minutæ pilulæ No. j. vel ij. aut iij. pulverisatæ, & cum lacte, vel pulte potiùs, exhibitæ ad imitationem Rulandi *Thes. lib.* 3. *pag.* 220. optimè solent purgare infantes; vel tales pilulæ vj. vel viij. aut x. dissolvantur in lacte, per linteum exprimantur, & exhibeantur.

Jalappa quoque absorbentibus in parca dosi addi potest, ad imitationem Ludovici *in Pharm. dissert.* 1. *pag.* 190.

℞. *C. C. s. △e* gr. xij.
♃ *Jalapp.* gr. iij. vel jv.
Ol. destill. anis. gtt. jv.
M. pro 3. dos. S.

Eröffnende Pulver.

Ablactatis infantibus eadem jalappa cum tartari cremore commodè potest propinari, semper grano uno alterovè excedendo annorum numerum; v. g. pro purgando infante quadrienni:

℞. *Crem.* ♀*i.*
♃ *Jalapp.* aa. gr. v.
M. f. pulvis.

His ipsis quoque nodulus ex rhabarbaro pulverisato in cerevisia suspendi potest, cui addenda subinde interdum radix Helenii, quæ duo pulverisata potui ordinario in nodulo suspensa, interdum expressa, commodè satis infantes laxant; non minus quàm dimidia vel unica pilula aloëtica ab eodem Ludovici *c. l.* præscripta. Habitioribus paulò eadem mutatâ saltem dosi conveniunt. Manna quoque calabrina purior in pulte & infantibus propinata quantitate plus minus auctâ, ℥ij. ad ℥ß. pro scopi vel ætatis ratione, suaviter & blandè eosdem laxare solet, sed est simul fermentativa, & flatuum torminumque in infantibus autor. Præ aliis specifice infantes evacuat Mercurius dulcis & aurum fulminans. Nam cum gravissimi infantum morbi in lactantibus oriantur ex acido in fomite plus minus viscido, & in ablactatis ex simili cruditate acida, convenientissimus est Mercurii dulcis usus, & corrigens acidum dissolvens viscidum. Infanti, dum adhuc lactatur, gr. j. l. ij. in lacte, vel potius in aqua quadam destillata, cerasorum, menthæ, &c. propinatur. Mirum quantum viscida & horrida evacuat. Datur tutò etiam febricitantibus: Item quando suspicio est de nutrice mali moris, necesse est Mercurius dulcis sedulò infantibus detur. In ablactatis verò datur ad plura grana ferè pro ætatis ratione, tot scilicet ferè grana, quot sunt annorum, in paulò robustioribus & vegetioribus stimulum grani unius alteriusvè Jalappæ addendo; v. g. infanti trium annorum:

℞. ☿*ii dulc.* gr. iij. vel jv.
Sacch. gr. ij. vel vj.
M. S.

Purgier-Pulver.

℞. *Pulp. passul.* ℥ß.
☿*ii dulc.* gr. iß.
♃ *Jalapp.* gr. iij.
M. S.

Purgier-Latwerge auff einmahl.

Hic, ubi non videtur sufficere, ad aurum fulminans me accingo, cujus operationes ordinariè in infantibus sunt, quod horridas dejectiones efficiat, interdum etiam vomitus moveat, ordinariò, ante vel post evacuationem, quiete insequente: nempe acrimoniam corrosivam, in infantibus absorbet, & simul viscidissimas, sordes notabiliter abstergit. Infantibus adhuc lactentibus gr. j. pro dosi, *aut in* delicatioribus gr. iß. pro duabus ferè dosibus sufficit, idque quamdiu lacte utuntur; robustiores si fuerint, aut tenaciores sordes primas vias occupaverint, ad gr. ij. etiam adscendere possumus; v. g. aliquando infanti septem dierum cum corallіis præparatis auri fulminantis gr. ij. pro duabus dosibus dedi in torminibus gravioribus, in quibus epilesiæ metuebatur proventus.

Quodsi ablactati fuerint, cautior hujus auri fulminantis sit usus: quia enim in his deficit lac, aut hujus in stomacho coagulū, à quo notabiliter aliàs temperatur aurū fulminans, propterea potentiùs operatur, adeoque secundùm annorum rationem grana etiam ordinanda pro dosi, & hinc est, quod ablactato subinde vomitus moveat, minùs lactentibus; item quod infanti lactenti unius alteriusvè septimanæ tantum propinare queam, quantum ejusdem lactenti octo vel novem mensium; quia nempe, quò juniores sunt infantes, eò copiosiori utuntur lacte, adeoque eo magis temperatur aurum fulminans; item quò juniores sunt infantes, eo temperatius & acidum fermentum vitale in ventriculo, quod in ablactatis potentius magis valet dissolvendo, vel acuendo auro fulminante, unde in talibus etiam potentiùs operatur. De cætero, quando infantibus, tàm lactentibus, quàm ablactatis, copiosæ sordes occupant primas vias, præsertim acido plus minus corrosivo imprægnatæ, unde hypochondriorum inflationes, epilepsia partium internarum & externarum, asthmata con-

convulsiva, tormina, æstuationes universi corporis, convulsiones, &c. in talibus casibus sacra anchora est aurum fulminans, repetito in usu adhibendum. Sunt qui scammonii usum reliquis præferunt, & ejus aliquot granula in forma emulsionis propinant, vel si ejus gr. j. aut ij. syrupo de cichorio addantur. Sed acrius est, & infantibus perniciosius simplex, & vix, præterquam in ablactatis & robustioribus, locum habet. Horreo esulinam vel tithymalinam scammonii virulentiam, adultis & robustis gravem, & subinde nocivam, tantò minus infantibus tolerabilem. Quidam etiam mediante nutrice purgare volunt infantes; sed consilium est inconstans seu incertum, prout scilicet plus vel minus alterari potest remedium purgans in stomacho nutricis; item prout citiùs vel tardiùs purgabitur infans. Huc pertinet aliquomodo, quando papillis pulvis quidam laxativus inspergitur, de quo Panarollus *Pent.* 5. *Observ.* 10. sed propter summam incertitudinem doseos, quæ in tali casu ad fœtum certò determinari nequit, adeòque ob metum, ne plus debito purgentur tenelli, minus tutum negotium existimo: Vid. Bartholinus *Cent.* 2. *Histor. Anatom.* 93.

CAPUT V.

De

Morbis Infantũ Specialibus.

Jactis hisce fundamentis facilis est via ulteriùs indagandi suprà enarratorum morborum generationes.

ARTICULUS I.

De

Torminibus Ventris.

Familiarissimè affligunt infantes, præsertim recens natos, tormina abdominis, **das Reissen im Leibe**/ quæ ipsis ferè sunt inevitabilia, unde infantes sunt inquieti, continuò plorant, pedibus calcitrant, mirè se torquent, & hinc inde jactant, mammas recusant; præterea subinde simul venter inflatur, aut crepitus copiosi emittuntur, alvus plus minus adstricta esse solet; & quæ excernunt, sunt aut viridia plus minus, & æruginosa, quæ ordinariò acidum odorem spirant; aut flava, sed quæ brevi post in aëre viridescunt, aut sunt grumosa. Tormina hæc formaliter sunt motus convulsivi intestinorum; unde non rarum est, quod gravioribus his torminibus, cum convulsivis spasmis junctis, non raro superveniant epilepsiæ. Materialiter seu occasionaliter oriuntur à corruptela lactis, quia lac acescendo, aut in stomacho aut postmodum in intestinis præternaturali hostili ac viscido acore intestina afficiendo, rodendo, lancinando &c. tormina talia inducit, eaque eò crudeliora, quò acidum viscidius & glutinosius se affixerit parietibus intestinorum: quin & ex acido per vitiosam cum bile fermentationem excitantur flatus, à quibus simul & hypochondria infantum, uti vocant, & præterea totum abdomen, mirè distenditur. Vidi ego aliquando tantam à flatibus abdominis distensionem, ut etiam hernia scrotalis sequeretur.

Tales infantes, qui torminibus ab acido excessivo & vitioso infestantur, habent excrementa utplurimum viridia, sive, ut vocant porracea, sive æruginosa cum grumis lactis excreti, cum bile salina oleosa volatili permista, ex quorum miscela viriditas ista exsurgit. Comprobat hoc experientia quotidiana, dum acida, imprimis acria, bilem solent in viridem colorem transmutare; unde simile acidum in intestinis concurrens & effervescens cum bile, istum virorem inducere potest.

Equidem viridis color revera sub concursu plurium ex miscela flavi & cœrulei emergit: flavedo in bile clara est & conspicua: cœruleus color in nullo succorum corporis unquã nec naturaliter nec præternaturaliter, observatus fuit; unde rarissimum & ferè unicum est exemplum, quod recenset Meara de lacte nutricis, sapphirinum colorem exactè referente *in Exam. Diatrib. de Febribus VVillisii pag.* 75. Cùm tamen cœruleus color ad nigrum accedat propriùs, adeoque in certa luminis maximam partem introsusceptione in porulos, & cum umbralis mistione consistat, loco hujus in corpore absentis acidum, perspicuum licèt, constringendo tamen & angustando aliquali subjecti coagulatione poros flavi corporis, sufficiet, imprimis si dictum acidum & ipsum in subjecto nonnihil densiore & crassiore hæreat, ut exinde viridis ceu medius inter cœruleum & flavum color emergat. Comprobat dicta experimentum Grafii *de Succo Pancreatico Thes.* 145. & 147. ubi bilis flava ex miscela cum spiritu vitrioli atro-virescentem induit colorem. Nec est, quod quoad experimenti fidem objici possit, id quod alio mihi obtigit tempore, in spiritu vitrioli adhuc contentas esse, & sub rigoroso ignis examine cum acido simul elevatas metallicas cupreas & Martiales particulas, quæ attactu alcali bilis præcipitatæ virorem repræsentent; sic ut eædem attactu gallarum in vitriolo atrum colorem induant: nam idem experimentum tentavi & cum spiritu salis purissimo, non secus ac cum spiritu nitri, & ubique idem fuit successus & eventus, id quod simili ratione de lactis vitioso acore, virorem cum bile producente, verum erit. Hinc talia sub infantum torminibus excreta, licèt

licèt non ſemper ſimul viridia, ſubinde ſunt tamen grumoſa; qui grumi ſunt lac à præternaturali acido condenſatum & coagulatū, quod iſtam larvam induit. Talia grumoſa etiam nunc ſunt viridia, nunc flava, quorum excrementorum diſcoloratio oritur à bile per acidum mutata & corrupta; in inteſtinis mox virorem contrahunt; ſæpe tamen evenit, ut feces excernantur flavæ, quæ pauco tempore poſtmodum colorem viridem acquirunt. Cauſa hujus phænomeni eſt: (1.) Quod acidum in corpore in bilem, quamdiu in corpore fuit, non ſufficienter egerit, propter impedimentum à lacte, continuò vel brevibus intervallis tantum aſſumpto, quippe quod ejus vim temperando infringat: (2.) quia non niſi finitâ effervescentia & factâ præcipitatione mutationem rerum accuratam obſervare licet, unde poſt factam præcipitationem, dum aër externus accedit, finitâ mutua actione & reactione permiſtorum, color tandem tertius emergit. (3.) quia & ipſa commiſta excreta facilius forſan in aëre libero novum coloris ſchema arripiunt, quam dum in inteſtinis adhuc ſunt coërcita. Obſervandum quoque hoc loco, atrociſſima non rarò adeſſe tormina, excretis alvi aquæ inſtar leviter flaveſcentis fluidis, quæ nimis fluida, ſubinde adeo acria obſervantur, ut & podex excoriari exinde ſoleat.

Corrumpitur lac nunc à meconio retento, nunc ex proprio ſuo motu alterativo in ventriculo. Meconium quidem peſſimè corrumpit lac, unde ſedulo à partu hoc evacuandum, cum hoc retentum ex lactis inducta vitioſa corruptela epilepſiæ ſæpius recurrentis fomes exiſtit. Proprio motu aceſcit lac, vel quia, nutrices acidis vinoſis utuntur, vel quia copioſius nimis infanti ingeritur, unde recens priori nondum digeſto ſupergreſſum promptè acorem contrahit. Vulgo refrigeratio corporis non immeritò hic accuſatur; nam frigidum facilè lædit tenellum infantis ſtomachum, ut exinde non ritè digeratur lac, ſed acore corruptivo inquinatum ad inteſtina deſcendat.

PROGNOSIS.

Dolores hi infantum vires proſternunt, crebrò convulſiones & epilepſias excitant.

CURA.

In cura imprimis opera danda, ut alvus ſit aperta, cum alvo obſtructâ pathemata hæc inſigniter exaſperari ſoleant: hinc ea, quæ acidum temperant, viſcidum incidunt & abſtergunt, ſunt convenientiſſima; adjungendo ſubinde blanda anodyna, dolorem ſedantia.

Pro his ſcopis conveniunt injecti clyſteres ſuprà laudati, reiterandi: attendendo ſedulò, an magis acrimonia acida, an viſciditas cauſæ peccantis urgeat? ut ita delectus aliquis inſtituatur in clyſmatibus injiciendis, ſpeciatim ſi tenuia & liquida, laticis cujusdam inſtar, plus minus flavedine tincta, utut acerrima, rejiciantur per alvum, ut etiam, præter gravia infantum tormina, excorietur podex, ſufficiunt clyſmata ſimplicia ex lacte bubulo, vel cum vel ſine terebinthina, aut cum pauco ſaccharo imprægnata, injecta, quibus dicta acrimonia temperari, & quæ imminet inteſtinorum craſſorum gravis læſio ac excoriatio, tutò præcaveri poteſt: ſi verò viſcida ſint, conveniunt clyſmata ex decocto ſimplici, chamomillæ imprimis, parietariæ, foliorum & baccarum lauri atque juniperi, imprimis piſorum, cum ſale tartari vel ſimili ſale lixiviali. In quo decocto olei deſtillati rutæ aliquot guttæ poſſunt diſſolvi, vel aliquot guttæ olei deſtillati aniſi commodè diſſolvantur; Electuarium etiam de baccis lauri commodè diſſolvitur in his clyſteribus. v. g.

℞. *Spec. carmin.* M. j.
⊖♃i ℈j. ad ʒß.
coqu. in ſ. q. ▽æ *ſimpl.*
Colat. ℞. ℥iß. ad ℥iij. (prout pro uno vel duplici clyſtere præſcribitur.)
adde
Mell. roſat. ʒß. ad ℥j.
Ol. deſt. aniſi.
Bacc. juniper. aa. gtt. iij.
M. pro Clyſmate. S.
Linderend Clystier.

℞. *Decoct. Piſor.* ℥ij.
El. de bacc. lauri ʒß.
⊖♃i ℈.
Ol. deſt. ſuccini gtt. jv. ad vj.
M. f. Enema.

Præter iſta clyſmata internè conducunt *lenia abſtergentiæ*, quæ ſunt ſyrupus roſarum ſolutivus, item pulvis ſeminis aniſi ad ℈j. propinatus, qui maximè conducit tenellis, dum non tantummodò corruptionem lactis acidam corrigit, ſed etiam aromaticâ vi flatuum generationem impedit, & ut ſuprà monui, blandè infantes laxat; vel, præter laxativa ſuperius allegata, pulvis Comitis de Warwick ad ℈ß. propinatus, à Riverio *Cent. 2. Obſerv. 27.* commendatur. In ſpecie, ubi tormina cum flatibus aut excretis viridiuſculis & porraceis aliisvè dejectionibus præternaturalibus conjuncta ſunt, in tali caſu non crebrò nimis præbenda eſt mamma, ſed interea

℞. ▽ *Fænic.* ℥j.
∽⊖ ✱*ci aniſ.* ʒß.
Lap. ♋*r. præp.* ℈j.
Syr. de Spin. cerv. ℥ß. M.

Detur cochleatim crebriùs.

Aqua etiam carminativa Dorncrellii, in qua cum ſyrupo de chamomilla, aliquot guttæ olei deſtillati aniſi ſint permiſtæ, & ſyrupus de cor-

de corticibus aurantiorum non inconvenienter præbetur tenellis.

Conveniunt porrò cum lacte corallia præparata, & lapilli cancrorum, additâ semper anatica portione pulveris seminis anisi; item crystallus præparata, quæ in horridis torminibus ventris à bile æruginosa optimum remedium est; aut loco talium pulvis Marchionis, aut qui præsentanei magis est auxilii, pulvis suprà dictus puerilis propinetur, augmentando dosin olei destillati anisi; vel istis acidum torminosum absorbentibus castorei parum addendum, & quacunque ratione fieri potest, propinandum. Sin pertinacius malum fuerit, nec talibus crebriùs repetitis quiescat, ita ut jam vel epilepsia metuenda, salia volatilia, v. gr. sal cornu cervi, & suprà dicti spiritus & liquores salini volatiles, imprimis blandè aromatisati oleosi, liquor cornu cervi succinatus, spiritus salis Ammoniaci anisatus, &c. theriaca aut Mithridatium pili vel minoris vel majoris magnitudine, vel quantum cultelli parvi cuspide capi potest, sub vesperam exhibitum plus minus pro ætatis ratione, blandam quietem inducit: item Laudanum opiatum ad gr. j. in misturæ ℥iij. ℥jv. usurpari potest. Castoreum quoque mirè convenit: hinc aliis irritis aurum fulminans, idque imprimis, ubi simul contumacior ac obstructa alvus fuerit, magnæ hoc in casu observatur efficaciæ. Datur infanti aliquot dierum, aut etiam unius septimanæ, gr. j. cum gr. iij. nitri depurati vel antimoniati: datur etiam solum vel absque addito in iis, qui jam fuerint aliquot septimanarum, gr. ij. vel iij. pro ratione circumstantiarum: propinatur in lacte, vel quod meliùs, in aqua florum tiliæ aut cerasorum nigrorum, vel alia aqua destillata idonea.

Quodsi cum torminibus adsint simul alvi dejectiones crebræ, fluidæ, acres, podicem excoriantes:

℞. *C. C. usti* ʒß.
Corall. r. præp.
♁æ Sigill. aa gr. xij.
Ol. dest. anisi gtt. jv. M.

Econtra, ubi cum torminibus alvus simul laxanda venit, in infante v. g. trium mensium:

℞. *Lap. ♋r. præp.* ℈j.
Crystall. præp. ℈ß.
⊖is vol. CC. gr. jv. ad vj.
☿ Jalapp. gr. iij. ad v.
Ol. dest. anisi gtt. iij.
M. f. pulvis pro 4. vel 5. dosibus.

Externè abdomini & umbilico infantis inungendum venit oleum septem florum Mynsichti, acuatum cum oleo destillato fœniculi, anisi, caryophyllorum, rutæ, &c. Item scrobiculo cordis & umbilico utiliter inungi potest oleum anethi, chamomillæ, rutæ, per infusionem ceu corpus, aut oleum nucistæ expressum, aut oleum stomachale Cratonis, acuata cum oleo destillato angelicæ, carvi, cumini, chamomillæ, corticum aurantiorum, & similibus, ne hæc destillatorum acrimonia dolorem ex excoriatione inferat: e. g.

℞. *Ol. destill. cumini.*
Chamomill. aa ℈ß.
Succin. gtt. vj.
Corp pro bals. q. s.
M. S.

Lindernder Balsam.

Quibusdam commendatur linimentum, factum ex spolio vel exuviis serpentum coctis in pinguedine propria cum oleo anethi. Item pulvis caryophyllorum cum aqua menthæ, applicetur calide abdomini secundùm Velschium *in Hecatost. 2 pag. 22.* Fotus parati ex aniso & chamomilla cum summitatibus anethi & foliis lauri, etiam commodè imponuntur abdomini.

Quod si tormina oriantur à mucilagine acida viscida, pertinaciter intestinis adhærente, & quæ per clysmata convenienter abstergi nequeat, convenienter paratur unguentum ex gummi Ammoniaco & hujusmodi liquefactis vel in vino, vel in aceto destillato, e. gr.

℞. *G. ✱ci in ✝o sol.* ʒij.
Terebinth. ʒj.
Aloes hepat. ʒj. vel ℈ij.
Sevi hircin. vel *cervin.*
Butyri non ⊖iti aa q. s. pro consistentia debita.
M. f. Unguentum.

Huic ulterius semper, quoties illinitur, olei destillati anisi vel cumini ℈ß. convenienter additur, & ita abdomini, vel umbilicalibus dictis locis, imponitur, ac quoties opus fuerit, aliquali portione fellis tauri acuatur.

ARTICULUS II.

De *Inflatione & Tensione Hypochondriorum.*

Dixi hactenus, quod lac acidum, aut aciditate corruptum, in intestinis cum bile concurrendo per fermentationem generet flatus, qui collecti in intestino colo sub hypochondriis juxta tormina recens natis sæpiùs inferunt inflationem & tensionem hypochondriorum, quam vulgò vocant, **das Hertz-Gespann**/ seu affectionem cardiacam, dum nempe hypochondria utrinque tumida, inflata, & insigniter distenta sunt, unde difficilem respirationem cum inquietudine & agrypniis ferè patiuntur.

CAUSÆ.

Oritur malum ex nimia lactis aut pultis ingestione, dum plus assumunt, quam digerere valent, unde ex cruditate acida fermentando emergunt flatulentiæ, speciatim hypochondria distendentes. Oritur etiam, quando infantes aëre ventoso nimis exponantur, hinc enim quoque hoc malum supervenit.

DIAGNOSIS.

Solo visu facilè patet; **Wenn man nicht unter die Rippen kommen kan.**

CURA.

In cura imprimis radicis angelicæ pulvis convenit cum pulticula propinatus, vel gutta una aut altera olei destillati simul cum lacte infantibus porrecta, & omnia hactenus recensita ad inflationem hypochondriorum, aut tympaniticam quoque abdominis distensionem, optima sunt: præ reliquis convenit semen cumini & anisi, ejusdem oleum, & spiritus salis Ammoniaci anisatus, species diacumini, item emulsio seminis violarum & cardui Mariæ, secundùm Velschium *Hecat. 2. pagin.* 53.

℞. *Sem. anisi* ℥is. ʒß.
Corallor. prap. gr. xv. M.

Detur in pulte infantibus tenellis.

Item oleo-saccharum anisi propinetur cum lapillis cancrinis, &c. item theriacæ parum propinari potest. Herba botryos, à quibusdam tanquam experimentum singulare laudatur, si aqua ejus destillata sæpiùs propinetur infantibus, imprimis sæpius cohobata à nova planta; cui commodè syrupus corticum aurantiorum addi poterit.

Externè quoque conducit oleum rutaceum & laurinum, cui aliquot guttæ olei destillati angelicæ sunt additæ:

℞. *Ol. Chamom.* ʒj.
dest. Cumin. vel *anisi* ℈j.
Misc.

Illinantur calidè hypochondria.

Item extractum angelicæ illinatur umbilico, item butyrum rubrum, acuetur aliquot guttis olei destillati angelicæ, & loco tumenti illinatur. Sunt qui semen botryos contusum in oleo communi infusum & digestum, si externè inungatur hypochondriis inflatis: Item cataplasma ex cherefolio cum butyro contuso commendatum à Pauli *in Quadrip. pagin.* 257.

ARTICULUS III.
De
Anorexia & Vomitu.

Juxta hæc observetur; quod si copiosior tenaciorque grumus ex lacte & pulte stomacho incumbat, cui per pylorum transitus denegetur, appetitus hinc dejiciatur, & aciditate fermenti digestivi à lacte, vel copiosiore vel coagulato, obrutâ horror mammæ oriatur cum absoluta apepsia; cùm quotidie observemus, istud quod semel stomachum læserit, ceu hostile postmodum diu ab eodem aversari.

Quod si graviùs adhuc oneretur stomachus, & irritetur pylorus, infantes continuò vomunt, eaque varia, nunc albicantia viscida, nunc tenuia flavescentia, nunc viridia acria, quæ vulgò vocantur æruginosa, nunc similia.

CAUSÆ.

Causa vomitus quærenda est in lacte imprimis, quod vel per se vitiatum, vel in stomacho infantis corruptum, irritando pylorum vomitum infert: imprimis equidem copia lactis sola sæpè est causa vomitus, imprimis si ingeratur lac novum, priore nondum concocto. Hinc enim fit, ut lac recens super infusum congrumescat aut coaguletur, aut saltim transeat in liquamen viscidum aut mucilaginosum, quod obstruendo pylorum, eumque oppilando (de quo vid. Hœferus *Herc. Med. pag.* 149. item Hildanus *Cent. 6. Observat.* 34.) vel irritando quoque, causa est hujus convulsivæ contractionis, quam vomitus violenti sequuntur, in quibus cum lacte assumpto copiosa viscida rejiciuntur: qui vomitus tenellos infantes insigniter quidem lædunt & debilitant, salutares tamen sunt, quatenus excrementa ista rejiciuntur, & gravida mala jamjam imminentia præcaventur. Fingite enim, hærere talia diutius in ventriculi bursa, facilè ex acore fermentativo pastæ instar farinaceæ intumescent, & impetuoso flatuum proventu intumescentiam præcordiorum, hinc diaphragmatis impedito motu, difficilem respirationem & ex horum flatuum in orificium sinistrum impetu, hujusque pertinaci strictura, præcordiorum anxietates, inde inquietudines, somni impedimenta, vigilias, &c. inferent; & quamdiu tales grumi, aut talia liquamina viscida, pylorum infarciunt, tamdiu vomitus etiam continuat, ac præterea inquieti sunt infantes, & interruptis clamoribus in somno perturbantur. Nec tantummodò lactis copia, & inde orti grumi ac viscida, in pyloro hærentia, sed etiam quæcunque ejusdem corruptiones in ventriculo vomitum inducunt. Unde si nidore corripiatur lac, flavescentia fœtida excernuntur: Sin vitiosis succis ex intestinis in stomachum regurgitantibus, in specie acore peregrino, in stomacho inficitur lac, hoc viridescens & æruginosum per vomitum rejicitur.

DIAGNOSIS.

Affectus per se patet: cognitio saltem circa causas versatur.

Copiam lactis adesse, vomitus materiæ albicantis & viscidæ testantur.

Nidore corrumpi lac, fœtida flavescentia rejecta loquuntur.

Viridia & similia per se patent.

PROGNOSIS.

Quoad prognosin: Utilis est vomitus in infantibus, ex quacunque causa oriatur, si non sit nimius; innuit enim robustum stomachum (vulgò dicitur stomachus flaccidus, quod tamen falsum est) id est, satis sensilem & validè se contrahentem, molesta rejicientem, quin & interdum promovendus est vomitus, si signum adsit ventriculi malè digerentis ingurgitatum lac.

Et quidem minimum periculum habet vomitus, si sit à copia lactis; suspectus autem est nonnihil, quando vario colore, crocea, viridiuscula ac nigricantia, rejiciuntur.

Pravus est, & non absque cautela considerandus, qui est fœtidus, cum putredinem lactis insignem subesse connotet.

CURA.

Quoad curam, si vomitus turbet infantes, isque per essentiam, ut vocant fuerit, sinendus est, donec mucus vitiosus aut acris latex evacuati fuerint; postea cum moderato lactis usu pulvis ex nuce moschata, coralliis & caryophyllis paucis propinetur, & subinde repetatur: e. g.

℞. *Corall. r. prap.* ʒß.
Nuc. mosch. gr. vj.
Caryophyll. gr. iij. vel iv.
M. f. pulvis: S.

Anhaltendes Magen-Pulver.

Vel temperatior aqua cinnam. spirit. iis infundatur. Theriacæ etiam externus pariter ac internus usus in justa dosi non negligatur, idque etiamsi per consensum fuerit; quod si ablactati fuerint infantes, & sufficienter evacuatus stomachus, pro quo scopo syrupus de cichorio cum rhabarbaro interdum conducit, tunc ad quemcunque infantum vomitum non immerito commendat Joel *in Pr. libr. 9. Sect. 4. membr. 3. pag.* 344. Decoctum, quod fit ex caryophyll. ʒiß. & gran. mastich. ℈ij: quæ simul concisa in ℥vj. vini rubri bulliant; cujus colaturæ subindè cochleare unum vel alterum infanti propinandum est.

Imò commendat hic ipse etiam in absentia febris, gutt. ij. olei destillati caryophyllorum in pauxillo vini. Sunt, qui oleum menthæ destillatum, item zedoariæ, imprimis ubi simul sunt tormina, commendant; hinc talem potiunculam præscribere possumus:

℞. ▽ *Mentha* ℥iß.
Corall. rub. prap. gr. xv.
Ol. dest. zedoar. gtt. iv.
Mentha gtt. ij.
Syr. Cydonior. ʒvj.

subacta invicem misceantur, & in absentia febris propinetur cochlear unum vel alterum contra vomitum infantum.

Ex cydoniis alias quæcunque parata & aromatica condita, ut acor temperetur, conducunt, & talia subacida tutius usurpari possunt, quando ablactati sunt infantes, quoniam tunc lactis coagulatio non æquè metuenda est. Conveniunt itidem grana mastichis cum pulvere galangæ & caryophyllorum infanti propinata; item nux moschata pulverisata; pulticulæ instrata acescentiam lactis prohibet, concoctionem adjuvat, & in specie vomitum sistit.

Quod si variegata seu diversicolora & multiformia vomitu rejiciantur recrementa, & suspicio est, non ritè fieri separationem chyli à fecibus in intestinis, cum talia non absque perverso regurgitationis motu ex superioribus intestinis in ventriculum eveniant, imprimis clysmata suprà laudata conducunt, quæ stimulando inferiora perversum superiorum peristalticum motum inferiora versus corrigunt, materiam ex superioribus deorsum versus proliciunt, & ita vomitus violentiam cohibent. Clysmata hæc componenda sunt ex carminantibus imprimis aromaticis, quibus pro stimulo parum salis gemmæ addatur.

Aliàs externè inungatur stomachi regio cum oleo mastichis & cydoniorum, quibus aliquot guttæ olei destillati caryophyllorum & menthæ simul adduntur, vel aliquot guttæ olei destillati macis cum oleo nucis moschatæ expresso exceptæ commendantur.

℞. *Ol. stomach. Crat.* ʒiß.
dest. bacc. junip. ʒß.
Mentha gtt. v. M.

Aut recipiatur frustulum panis madefactum vino malvatico, imponatur regioni stomachi; aut irroratum aceto destillato, cui inspergatur pulvis caryophyllorum & nucis moschatæ; & hoc epithema imponatur externè regioni stomachi & hypochondriorum. Vel recipiatur parum fermenti, & misceatur cum pulvere menthæ, nucis moschatæ & caryophyllorum, quæ invicem subacta, calefacta apponantur stomacho.

Cerotum stomachale ex Lindano & ipsum convenit infantibus non minus quàm adultis.

ARTI-

ARTICULUS IV.

De

Singultu.

SI tenacior aut acidior mucus in superiori ventriculi orificio firmiùs adhæserit, per consensum firmissimæ connexionis diaphragma simul irritatur; unde hujus sub inspiratione facta convulsiva contractio, indeque singultus subinde etiam infantibus contumax & pertinax obvenit.

CURA.

Vomitus imprimis conducit, evellendo acres acidas sordes, stomacho & orificio superiori adhærentes. Propinetur postmodum pulvis Joëlis in omni singultu ab eo æstimatus, ex cornu cervi usto & coralliis præparatis ana mistis, cui interdum consulto gutta una vel altera olei destillat. anisi aut cinnamomi aut caryophyllorum addi potest. Nec omittendus theriaces usus, & anisum, singultui etiam adultorum appropriatum, externo pariter ac interno usu, non minus quàm polychrestum castoreum.

ARTICULUS V.

De

Alvi Adstrictione.

POrrò frequenter infantes affligit alvi adstrictio, ita quidem, ut infantes, qui naturaliter bis quotidiè ad minimum egerunt, interdum ad biduum & ultra nil excernant; unde abdomen intumescit, inflatur, indurescit, difficulter respirant, inquieti sunt, immoderatiùs æstuant, &c.

CAUSÆ.

Causa sæpissimè est mucilago viscida, crassa & tenax, ex vitio lactis crassioris, spissioris, minus debitè digesti, magisque caseosi, quæ cum sit tenax & viscida, difficulter mobilis, hinc inde obstructioni alvi occasionem præbet: nunc oritur ex vitio assumptorum à nutrice, si nempe nutrices vescantur alimentis adstringentibus, unde lac crassum, aut adstrictorium redditur, & hinc interdum infantibus alvus obstruitur: Sic Timæus von Güldenklee *in Cas. pag.* 252. refert pertinacem alvi obstructionem in infante ex nimio esu castanearum à nutrice: Nunc causa hujus morbi sunt grumi lactei, ex lactis benè constituti corruptela in intestinis nati, hinc inde cellulas intestinorum occupantes, sicque secessus remorantes.

Denique accedit his simul bilis defectus in intestinis, cujus vis salina attenuat & liquefacit feces alvinas, easque mobiles reddit ac fluidas. Unde si vel mox post partum infarctus sit ductus cholodochus à meconio, aut si mucilago similis tenax eundem ductum oppleverit, utplurimum infans solet esse obstructæ & adstrictæ alvi.

DIAGNOSIS.

Ipsum vitium per se est manifestum.

Causæ ipsæ latere non possunt, imprimis si est à matre vel nutrice.

Sin viscida & tenax mucilago sit causa, excreta sunt crassa & tenaciora.

Bilis denique defectus in intestinis si fuerit, ea quæ rejiciuntur, alba sunt, cineritia, minusque ordinariè tincta.

PROGNOSIS.

Periculosum quidem malum hoc non est, nisi nimis diuturnum.

CURA.

In cura ergò alvi obstructæ conveniunt blandè emollientia & laxantia, nempe syrupus florum Persicorum recentium decerptorum, non sponte decidentium, syrupus de cichorio cum rhabarbaro, syrupus rosatus solutivus, syrupus de pomis Regis Saboris: item passulæ laxativæ officinales propinatæ; aut saltem brodium passularum laxativum subinde infusum cochleatim. Manna pro ratione ætatis à ʒß. ad ʒj. vel ʒij. in lacte dissoluta, vel unà cum pulte propinata, egregiè laxat infantes; nam dulcedine sua blandiente non rejicitur ab infantibus; item cum ℥j. olei amygdalarum dulcium mettina commodè propinari potest. Aliàs oleum raparum saccharatum movet felicissimè alvum: Conf. M. A. N. C. *Ann.* 4. & 5. *pag.* 74. Præ omnibus præstantissimum est remedium muscerda. Vel propinatur tenello spermatis ceti tantum, quantum cuspis cultelli potest capere in cerevisia calida: sicut in paulò robustioribus pulvis mechoacannæ insipidus, & tamen qui pituitam viscidam suaviter detergit, optimè confert, à ʒj. ad ʒß. cum pulte vel cum pane Martio propinatus. Denique, ubi magis adultus fuerit infans:

℞. *Crem.* ♀i ℈j.
Diagryd. gr. v. M.

Datur à ℈ß. ad ℈j. pro conditione nempe ætatis.

In malo graviori ad Mercurium dulcem aut aurum fulminans confugere licet.

Externè imprimis conducunt balnea. Quibus præmissis suppositoria ex ʒß. stercoris muris cum melle ad duritiem cocto, aut saltem domestica ex sapone, vel simplici vel Veneto confecta applicetur, &, ubi fortius stimulandum, oleo diacolocynthidos Quercetani illinan-

illinantur. Vel omnium optimè conducunt clysteres emollientes ad ℥iij. vel jv. pro ratione ætatis: quibus, ubi opus est abstersione, simul mel addi potest, item clysteres ex brodio pisorum cum sacchàro Thomæo. Sin meconium seu excrementa indurata sint in colo ejusque cellulis, clysma solum ex oleo lini & raporum paratum commodè eadem educit. Quod si opus sit fortiori stimulo, decocto emollienti addi potest extractum hellebori nigri. Præterea etiam opomphalica seu unguenta laxativa umbilico imponantur pro solvenda alvo: nempe specierum hieræ picræ ʒj. cum scammonii gr.v. misceantur, cum nuce juglande applicentur umbilico. Item pomum Borsdorffianum putridum cum pinguedine anserina subactum applicetur abdomini. Item oleum diacolocynthidos Quercetani, item oleum chamomillæ, cui incocta sit pulpa colocynthidis, similiter illinatur. butyrum vel adipes gallinarum cum felle bubulo, & scammonio subactum, etiam illinatur.

℞. *Ungu. de Artan.* ʒij.
Fell. taur. insp. ʒj.
Cum s. q. Ol. Colocynth. f. Linimentum.

Item

℞. *Aloës* ʒij.
Fell. tauri ʒj.
Scammon ℈j.
Butyr. rec. q. s.
M. f. Linimentum.

Illinatur umbilico.

Vel fiat linimentum ex succo cyclaminis, subacto cum adipe gallinæ, quæ blando calore decoquantur ad consistentiam linimenti, umbilico illinendi.

ARTICULUS VI.

De *Intertrigine.*

INtertriginis frequenter acerbo dolore excruciantur infantes tenelli, Germani vocant **das Fratt seyn der Kinder**/ & nil aliud est, quam excoriatio circa genitalia & clunes, item sub axillis, in rimis colli, & similibus locis: quæ oritur partim ex urina, qua continuo humectatæ partes ab hujus salina acrimonia tenerrimam epidermidem amittunt, & ita pedetentim penitus excoriantur, aut quando lintea humectata minus sedulò permutantur & exsiccantur; partim verò à sudore, vel insensibili transpiratione in articulorum flexuris, & sub axillis aliisvè locis retenta, acrimonia simili cuticulam erodente: quâ ita abrasa nuda cutis admodum dolet, interdum plus minus exulceratur, unde agrypniæ, & continuati infantum vagitus aliaque pathemata subsequuntur, quæ exulceratio etiam ad mortificationem partis subinde tendit. In multis nempe sudor & urina convenit, adeoque affectuum identitatem comitem secum trahere solent.

CURA.

In cura ergo ea, quæ acre temperare, humidum imbibere, & blanda exsiccatione & adstrictione poros cutis firmare possunt, adhibenda.

Inspergatur ergo nihil album, cornu cervi ustum, creta, cerussa, tutia, lapis calaminaris, lac lunæ, & similia. In specie vix citius aut jucundius removetur intertrigo, quàm croco Martis ex vitriolo Martis præcipitato, qui sine ullo vel minimo sensu excoriata loca restituit; cujus defectu & terra vitrioli dulcis consultò substitui potest, nisi macularum in linteis exinde nata flavedo sit obstaculo. Nempe abluantur prius partes intertrigine affectæ aqua calida, hinc pulveres isti, nodulo inclusi raro, ita inspergantur, verbi gratia:

℞. *Lap. calam.* ʒiß.
Tut. prap. ʒß.
Ceruss. lota ℈j.
🜄 ⊕li dulc. gr. xv. M.

℞. *C. C. usti prap.* ʒij.
Creta alba prap. ʒiß.
Ceruss. ʒß.
Rosar. rubr. q. s. pro gratia coloris: M.

Gravius si malum fuerit, & ad aliqualem exulcerationem jam devenerit, aut ubi rubor saltem & color adjunctus sit intensus, saccharum Saturni commodè additur; vel loco hujus cerussa, vel unguentum de lithargyrio, aut unguentum album seu de cerussa camphoratum, aut unguentum diapompholygos, &c. hisce locis commodè inungitur.

ARTICULUS VII.

De *Umbilici Prominentia.*

POrrò infantibus recens natis subinde umbilicus laxior insigniter protuberat ac prominet, & in formam parvi & angusti farciminis inversi protenditur. Nullus adest ardor, nullus mutatur color, nec tumor, specialiter umbilicus ita protuberat, & in medio sui prope peritonæum foraminulum quasi exhibet. Accidit hoc malum, cum funiculus umbilicalis à partu non debitè ligatur, parsque ejus major quam debebat, relicta est, quæ ita in altum attollitur & protuberat, vel cum peritonæo nonnihil relaxatur, unde vel omentum, vel intestinulum quoddam relaxatum, se insinuat, id quod frequentius à fletu infantum nimio, item à tussi vehementiori accipiunt.

PROGNOSIS.

Malum non contemnendum est, quia temporis successu successivè increscere, & ita in omphalocelen seu perfectam umbilici herniam degenerare potest.

CURA.

In cura probè observandum est, ut præcaveantur sedulò flatus in infante, in quem finem semen anisi exque eo parata remedia, sedulò usurpentur.

Externè verò, imprimis si ruptura adest peritonæi, convenit herba perfoliata contusa, cocta, umbilico imposita; item rob acaciæ nostratis, dissolutum in liquore appropriato ad consistentiam linimenti, illinatur umbilico relaxato, donec denuò coëat: Vel, pulvis mastiches, pauxillo therebintinæ in mortario calido subactus, & cum linteo imimpositus, vid. Velschius *Hecad.* 2. *pag.* 22. Item plantago & muscus pruni sylvestris in vino rubro probè cocta, & cataplasmatis formâ imposita, & aliquamdiu continuata. Semen perfoliatæ cum adipe ursino probè subactum etiam confert. Optimum est, si formentur globuli ex corio, magnitudine rotundi grossi præter propter seu quanta est prominentia umbilici, qui linteo obvoluti obducendi sunt emplastro oxycroceo aut mastiche, & ita imponendi cum firma ligatura umbilico prominenti. Conducit etiam, si oleo ovorum illinatur umbilicus prominens toties, quoties ligatur infans novis fasciis, & post inunctionem hanc imponitur globulus latus, factus ex cera flava cum mastiche permista, convenienti fasciâ firmandus. Nostrates ex cera flava faciunt pileolum parvum, quem inverso situ umbilico imponunt, & ita ligaturâ firmant, aliquamdiu ita relinquunt, donec denuò spontè sua coalescat peritonæum, atque curetur malum.

ARTICULUS VIII.
De
Umbilici Inflammatione.

Recens decisus umbilicus interdum inflammatur, unde ejusdem tumor, rubor, & ad tactum insignis calor percipitur, durus est, nec tactui facilè cedit, & si attingantur infantes, ejulatu dolorem produnt.

CURA.

Oritur ferè, cum ligatura ante abscissionem non firma satis facta fuerit; hinc enim ex abscissione propter dolorem, aliamve similem occasionem facilè inflammatio excitari potest, quo rupto intestina procidunt. Imò interdum simul ipsa intestina afficiuntur, ita ut excretio fæcum alvi, per umbilicum suppuratum observata & curata fuerit in M. A. N. C. *Ann.* 3. *Observat.* 64. *pagin.* 110. Fit etiam ex alteratione ejus ab aëre externo, vel etiam interdum ex nimio clamore & tensione abdominis.

PROGNOSIS.

Facilè curari potest, si maturè fiat; sin verò cura tardius instituatur, & factus sit abscessus, periculum est prolapsus intestinorum infantis per umbilicum.

CURA.

In cura ergo inflammatio subitò, & quantocyus fieri potest, discutienda & resolvenda est; in quem finem optimè convenit, ut maturè illinatur locus inflammatus oleo rosarum, aut oleo lumbricorum terrestrium, cum cerussa vel saccharo Saturni probè subactum: item saccharum Saturni in decocto Malvæ solutum, addito oleo rosaceo, cum linteis multiplicatis imponatur: item emplastrum de spermate ceti Mynsichti, emplastrum album seu de cerussa camphoratum, aut emplastrum de spermate ranarum, imponendum.

Sedatâ denique inflammatione oleum chamomillæ vel anethi *tepidiuscula illinenda* sunt ad reliquias omninò discutiendas.

ARTICULUS IX.
De
Ani Procidentia & Tenesmo.

Cognatus his intestinalibus affectibus est frequens in pueris observabilis ani procidentia, eoque frequentior, quo laxior magis, magisque flaccida existit substantia intestini recti & musculorum ejus.

CAUSÆ.

Causa ergò quare interdum foras promineat anus, est sæpius tenesmus, seu continuus, frustraneus tamen, egerendi infantum conatus; qui tenesmus oritur ex mucilagine acida & viscida, intestinum rectum obsidente, à qua continuò irritatum continuò egerere nititur, unde tandem foras protruditur intestinum rectum. Præter talem tenesmum etiam nimia laxitas ac nimia flacciditas musculorum intestini recti subinde causa est hujus procidentiæ, in specie quando nimis frequenter suppositoriis molestantur tenelli.

PROGNOSIS.

Facilis est restitutionis, si tempestivè fiat: aliàs periculum est, ne ab aëre ambiente alteratum intestinum in gangrænam dilabatur.

CURA.

CURA.

Ut ergò denuò reſtituatur anus prolapſus, ſi eſt ex laxitate, ſufficit ſola cum linteo calido repoſitio, aptaque infantis faſciatio, ut pedibus extenſis ita permaneat.

Sin verò cauſa prolapſus ſit teneſmus: tunc ad corrigendum & tollendum teneſmum conducit imprimis ſacculus, aut etiam inſeſſus, balneum.

℞. *Fl. Verbaſc.* M. iij.
Furfur. tritic. M. ij.
Sem. Cumin. ℥j.
Bacc. laur. ℥ß. M.

Sacculo inſuta coquantur in ſufficiente quantitate aquæ; ſacculus expreſſus calidus ſupponatur, ita ut eidem inſideat infans; nam hic tollit teneſmum.

Utilis etiam eſt ad teneſmum ſuffitus ex terebinthina prunis injecta:

℞. *Colophon.* ℥ß.
Sarcocoll. ʒij.
Bacc. lauri.
Sem. fœnic. aa. ʒj.

quæ pulveriſata prunis injiciantur, & inde exiens fumus excipiatur ano.

Curato teneſmo facilè poſtmodum reſtitui poteſt anus prolapſus.

Quod ſi citra teneſmum anus ſit prolapſus, ſi ab aëre alteratus nonnihil intumuerit, ante repoſitionem fovendus eſt decocto malvæ & ſeminis cumini in aqua & vino.

Fotus ita anus denuò blandè reponendus, qui repoſitus in ſuo loco maneat. Optimum eſt, ſi infans inſideat aſſeri plano calido, cui maſtix ſit illita; aut etiam loco maſtichis, ſevum hircinum aut cervinum ſufficit, ſi aſſeri dicto calido illinentur; Vel etiam fovendus eſt anus hoc ipſo ſævo hircino aut cervino liquefacto, & ita reponendus.

Conducit etiam inſeſſus ad umbilicum uſque in decocto adſtringentium, gallarum nempe, glandium, corticum granatorum; foliis myrti & ſimilibus, adjecto, ſi opus ſit, pauco alumine: Aut etiam intrudatur vel applicetur ano parum bombacis imprægnatæ pulvere ſanguinis draconis, maſtichis pulveriſatæ, balauſtiorum, thuris & ſimilium: Nam his facilè anus repoſitus in loco ſuo firmabitur.

ARTICULUS X.

De *Urinæ Suppreſſione.*

NOn rarum eſt, quod infantes tenelli, præſertim pueri, retentionem aut difficultatem urinæ patiantur, ita ut vel planè non, vel cum inſigni difficultate aut dolore eandem excernant, idque interdum mox à partu obſervatur; in talibus materia inſtar ſabuli ſubtilis ruffeſcentis, meatum urinarium obſidet, & cum urina interdum excernitur. Putant mulierculæ eſſe calculi rudimentum, quod tamen non eſt, cùm ſucceſſivè ſubtili hoc ſabulo excreto, ordinariè & ritè profluat urina.

CAUSÆ.

Frequentior cauſa eſt pituitoſus humor viſcidus & craſſus, quacunque ratione ad meatum urinarium delatus, qui in cervice veſicæ denuò quaſi inſpiſſatus aut concretus, meatum urinarium plus minus obſtruit, unde talium urina craſſa & feculenta quaſi excernitur.

Origo hujus mucilaginis eſt ab aſſumptis, imprimis pultaceis viſcidioribus, dum propinantur pultes ex farina, aut pane ſimilagineo non ritè fermentato, quo viſcidum in ſtomacho difficulter digeritur, & viſcida copioſa inde in primis viis generantur.

Denique pueri interdum revera calculo obſervantur obſeſſi.

DIAGNOSIS.

Malum per ſe patet, dum nihil vel parum ab infantibus excerni conſpicitur.

Item ejulatus & aliqualis tumor circa regionem veſicæ ſufficienter malum declarant.

Calculus præſens vix alia ratione, quam per catheterem in infante jam nonnihil robuſtiore cognoſci poteſt.

PROGNOSIS.

Quoad prognoſin: Malum in pueris non contemnendum eſt hæc urinæ ſuppreſſio, cùm nulla excretio præternaturaliter ſine periculo in infantibus ſupprimatur, quin plura alia ſymptomata, nempe dolor, ejulatus, vigiliæ & ſimilia exinde oriri queant.

Imò ſi diutiùs protrahatur malum, periculum eſt, ne exinde mors immineat infantibus.

CURA.

Ergò primò quidem mucilago tenax & viſcida eſt evacuanda: quod præſtat imprimis mechoacanna propinata cum ſyrupo roſarum ſolutivo.

Evacuato corpore promovenda eſt blandè urina. Conveniunt imprimis flores cyani & calcatrippæ; ſive propinetur horum aqua deſtillata, minoris tamen efficaciæ, ſive decoquantur in aqua ſimplici vel potu ordinario cereviſiæ, & propinetur decoctum infanti: aut in iis, qui jam ſunt ablactati, fiat infuſio horum florum cyani & calcatrippæ in aqua polygoni & ononidis cum ſpiritu ſalis dulci acidulatis; ſic enim extrahitur elegans tinctura, cui gratia ſaporis concilianda cum ſyrupo capillorum Veneris, aut cum ſyrupo artemiſiæ. Convenit imprimis deco-

decoctum cicerum & radicis & summitatum fœniculi. Therebintinata omnia, in specie spiritus therebintinæ, egregius est. Expertus est succus pastinacæ luteæ recens expressus, & infantibus ita propinatus. Semen violarum, & ex hoc parata emulsio cum dictis aquis appropriatis, in specie ononidis, etiam egregium est medicamentum.

℞. *Sem. violar.*
Amygd. dulc. aa. ʒj.
c. s. q. ▽ *Petrosel.* f. emulsio: cui adde
Lapill. ♋ *præp.*
Corall. r. præp. aa. ℈ß.
edulcoretur parum.

Farina ex lycopodio seu sulphur vegetabile nobile specificum est, etiamsi jam exinde epilepsia immineat: vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *Observ.* 15. *in Schol. pag.* 20. Datur ℈ß. infanti trium annorum.

Externè illinatur regio pubis & perinei cum oleo scorpionum simplici; Vel

℞. *Ol. lil. alb.*
Chamom.
Scorpion aa. ℥j.
☿ *Scorpion.* ʒj. ad ʒiß.

quod linimentum post balneum aut fotum inungatur.

Aut etiam unguentum dialtheæ cum oleo scorpionum permistum, iisdem in locis illinendum est. Si fortiùs agendum, oleum scorpionum cum pauco oleo ceræ illinatur regioni vesicæ, item cataplasmata ex parietaria cum oleis aut pinguedine anserina applicata: item cataplasmata ex chamomilla vulgari applicata regioni vesicæ sunt optima. Possunt etiam simul addi modò dicto cataplasmati ex parietaria cepæ sub cineribus coctæ.

℞. *Herb. Parietar.* M. j.
Cherefol.
Fl. Chamomill. aa. M. j.
coqu. ad mollitiem;
pulpæ per setaceum trajectæ adde
Ol. scorp. ℥ß.
Butyr. rec. ℥j. M.

Applicetur calidè regioni pubis.

Balnea denique sunt usitata, quæ emolliunt & resolvunt nonnihil sordes istas mucilaginosas.

ARTICULUS XI.
De
Incontinentia Urinæ.

CONtrarium vitium est, quando infantes retinere nequeunt urinam, malum quod in ætate tenella vix potest judicari, quoniam imprimis infantes in somno excernunt nescientes & nolentes; postmodum verò ubi talia intelligere incipiunt, si urinam retinere nequeant, vitiosum est, sive fiat ex consuetudine, sive fiat interdum ex vitio partium vesicæ, in specie ex resolutione ejusdem sphincteris, aut ex læsione ejusdem à calculo, aut quacunque alia læsione.

An sit ex consuetudine, vel non? non potest cognosci, nisi in infantibus non nihil robustioribus.

Talis urinæ incontinentia ex consuetudine nihil mali sub se habet; sin verò vitium sit in sphinctere hoc ipsum maturè corrigendū est, imprimis per balnea ex nervinis & adstringentibus parata, uti sunt in specie ex foliis quercus, salvia, satureja, fœniculo & similibus. Inungi etiam potest oleum mastichinum, quod valdè adstringit, uti etiam unguentum Comitissæ cum oleo irino, & oleo costino.

Internè pulverem ex castoreo & myrrha cum oxymelite propinandum commendat Joël, si subsit affectus quodammodo paralyticus.

Commodè etiam propinatur internè pulvis ex erinaceo usto, herba & semine agrimoniæ, mastiche, medulla saxorum, & similibus.

ARTICULUS XII.
De
Herniis Infantum.

MUltùm etiam infantes teneriores obnoxii sunt herniis, tam umbilici quàm scroti, ex peritonei frequentiùs relaxatione, rariùs ex ejusdem ruptione.

Occasionem peritonæo relaxando suggerit clamor nimius aut continuus ejulatus, tussis crebrior ac vehementior, ac denique intensior feces egerendi per alvum conatus; quæ ipsa eò magis ad hoc malum disponunt, quò magis infantum abdomen, vel naturaliter vel præternaturaliter tumet, aut prout magis vel minus flatibus fuerit turgidum.

DIAGNOSIS.

Signa herniarum, scroti & umbilicalis per se patent, dum imprimis violenta talis causa præcesserit, v. g. ejulatus, clamor, tussis, vehemens egerendi conatus, &c. sicut etiam, quod altera tantummodò scroti medietas ordinariò ferè sit affecta & tumida.

Ab hydrocele seu tumore ex aquositatibus ex abdomine in scrotum descendentibus nato hernia distinguitur, quod ille utrumque scroti latus occupet, scrotum quoque tumidum magis, quàm in herniis, observetur, nec tam facilè recedat tumor, atque recedit iste, qui est ab intestinis; atque denique admotâ can-

candelâ quasi limpidus & perspicuus iste tumor apparere solet, si est hydrocele; in herniis verò intestina prolapsa tactu ferè possunt deprehendi, secus ac in alio scroti tumore.

Herniæ umbilicales etiam per se manifestæ sunt, dum foras prominet & tumet citra dolorem, & citra omnem ad tactum dolorem.

Causæ antecedentes facilè patent per se.

PROGNOSIS.

Propriè dictæ herniæ in infantibus facilè curantur, modò debitum regimen accedat, peritonæo adhuc molliori existente, & quidem naturali augmento facilè firmatur denuò ac consolidatur.

CURA.

In cura ergò herniarum internè pulveres, decocta, aut syrupi ex vulnerariis præparati imprimis conveniunt, v. gr. decoctum herniariæ edulcoratum cum syrupo symphyti, aut decoctum perfoliatæ cum sanicula; aut detur pulvis seminis perfoliatæ, herniariæ, consolidæ majoris, &c. &c. item harum, uti & saniculæ, plantaginis, &c. aquæ destillatæ; observando simul, ut, quantum possibile, flatus arceantur ab intestinis.

Externè singulare experimentum est, si admoveatur frustum pellis anguillæ solummodo obtinctæ cum albumine ovi; internè simul propinandum est semen nasturtii vino infusum. Quod si ipsa cutis anguillæ hoc modo applicata non sit sufficiens, pellis anguillæ salitæ, coquatur in lixivio forti ad consistentiam emplastri, alutæ inducendi, quod loco rupturæ applicatur. Vel fiat emplastrum ex gummi carannæ p. ij. & seminis nasturtii p. j. subactis cum pauxillo terebinthinæ coctæ quod inducatur super linteum crassum, & applicetur loco hernioso, ut probè adhæreat. Item emplastrum diasulphuris Rulandi, aut cerotum ex pice imponatur, relinquendo tàm diu, quàm diu firmiter adhæret, simul subligaculis aut fasciis muniendo loca herniosa, ut intestina & omentum in loco naturali retineantur.

Ubi reposita fuerint intestina, superimponant fomenta adstringentia ex vulnerariis, perfoliata, herniaria, plantagine, myrtillo, rob acaciæ & alumine, in aqua & aceto nonnihil coctis, superimponendum quoque est loco rupto aut laxato emplastrum ex gummi elemi, in aceto macerato, denuò inspissato, cum oleo ovorum in formam emplastri subacto. Vel fiat emplastrum adstringens & quasi corrugans ex mastiche, ichthyocolla, tacamahaca, & gummi Arabico ana ℥ij. thuris, picis Græcæ ac picis nigræ aa ℥iß. quæ subacta alutæ vel linteo inducta imponantur loco rupturæ. Aut illinatur frequenter locus rupturæ cum oleo hyperici & oleo ovorum, & superimponatur postmodum emplastrum de pelle arietina.

Communiter lapis ceraunius ad curandas hernias infantum laudatur. Novi infantem ejus beneficio curatum, qui ex nimiis clamoribus enterocelen scroti contraxerat: nempe mater omni manè & vesperi, quoties infantem lecto imponeret, cum lapide fulminari saliva probè humectato, aliquoties compressit sursum versus lapidem ducendo, & ita continuato usu herniam curatam vidi. Porrò radix consolidæ majoris conteratur, & cataplasmatis instar loco affecto imponatur, omnibus duodecim horis renovando.

Quodsi copiosi flatus adsint, litibus, aut fotibus ex foliis lauri, floribus chamomillæ & sambuci, cum quatuor seminibus calidis majoribus, aliisque carminantibus, vino incoctis, & instar fomenti applicatis, sedulò hi sunt discutiendi.

ARTICULUS XIII.
De
Scroti Tumore Aquoso.

OBservandum præter hujusmodi hernias umbilici ac scroti, etiam infantes subinde alio adhuc Scroti tumore, nempe aquoso, laborare, in quo, peritonæo salvo, scrotum à collectis aquositatibus serosis intumescit, & insciis pro hernioso affectu imponit.

DIAGNOSIS.

Signa Hydroceles ex *Artic. antecedente patent.*

PROGNOSIS.

Tumores hi sine periculo sunt, cùm nisi sint nimii, sponte suâ evanescant, vel solius arcani duplicati usui cedant.

CURA.

Tumor scroti aquosus & hydrocele curatur litu olei laurini & chamomillæ, vel cataplasmate ex farina fabarum, pulvere seminis cumini ac similibus in aqua coctis, impositis. Cataplasma ex stercore caprillo, aut solus fotus ex succo stercoris caprilli admotus est optimus.

ARTICULUS XIV.
De
Aphthis.

FAmiliare perquam malum est interdum paucis à partu diebus affligens, quod aphthas vocant, German. Schwämme/ oder Blasen auff der Zunge der Kinder. Sunt

ſcilicet tubercula parva, ſeu puſtulæ quaſi veſicales, quæ hinc inde in lingua, carne gingivarum, faucibus, palato, œſophago &c. elevantur, in medio ſui albicantes: in circumferentia intensè rubent, infantibus verò inſigni ardore & dolore non levi impedimento ſunt, quò minùs lac ſugere poſſint. Hæ ipſæ veſiculæ ſucceſſivè, niſi curentur, interdum in perfecta abeunt ulcuſcula, exesâ ſcilicet ſuperiori tunicâ ſeu pelliculâ, quæ tamen poſtmodum facilè curantur: non rarò in ulcera ſerpentia abeunt, & aliqualem imprimis gingivarum putredinem inducunt: interdum acriori dum conſtant materiâ, fœtere ſolent. Affligunt imprimis fauces, linguam, hinc gingivas & palatum, interdum tamen etiam œſophagum & ventriculum, imò & ipſa inteſtina occupant: id quod tunc temporis imprimis patet, quando in excrementis rejectis parvæ ſquamulæ hinc inde conſpiciuntur.

CAUSÆ.

Cauſa eſt acre acidum, excorians & exulcerans plus minùs dictarum partium ſuperficiem. Fons peccantis acidi ſæpiſſimè eſt corruptela & aceſcentia nimia pultis & lactis tenuis aquoſi in ventriculo. Utut enim aut lactis nutricis aut ſalivæ ipſius infantis à quibusdam nimia accuſetur acrimonia, vix tamen in infantibus aliam originem agnoſcunt, quàm acres halitus, qui ſucceſſivè ex ſtomacho asſurgunt & os quodammodo inflammant. Nam & in adultis frequenter contingere ſolet, ut correpti febribus, cruditatibus recrementoſis, in ſpecie porraceis in ſtomacho exiſtentibus, aphthis moleſtè laborent, niſi maturè fomes removeatur à Medico ex ventriculo.

PROGNOSIS.

Per ſe nihil periculi habent aphthæ, niſi ſint nigricantes aut ſublividæ; tales enim ſæpè abeunt in ulcera depaſcentia & periculoſa: ſicuti etiam aphthæ reliquæ, ſi perfectè exulcerentur, & in ulcuſcula abeant ſerpentia, non ſunt adeò contemnendæ.

CURA.

Maturè removendæ ſunt, partim quod utplurimum ſuctionem lactis impediant, partim quod periculum ulterioris exulcerationis inferant. Conducunt ergò collutio aphtharum cum urina propria, eaque repetita, vel aqua ferrariorum, in qua ſalvia & parum mellis bullierint, pro abluendo ore: item ſuccus ſempervivi & portulacæ cum aqua roſarum permiſtus uſurpatur.

℞. ▽ *Roſar.* ℥ij.

Miſc. cum vitello ovi probè conquaſſato, & ſacchari albi vel candi parum: quâ miſturâ abluantur aphthæ.

Ubi nimis æſtuaverint, tunc loco aquæ roſarum commodè aqua ſpermatis ranarum, aut aqua fragorum; cum tantillo aluminis poteſt adhiberi. Mucilago etiam ſeminis cydoniorum cum aqua ſpermatis ranarum extracta, etiam cum ſucco ſempervivi majoris ſubacta, linimentum præbet non inconveniens. Plures in uſu habent fungos ſambuci, auriculæ Judæ dictæ, quos infundunt aut coquunt in aqua ſalviæ vel lacte, & abluunt aphthas. Præ cæteris rapæ egregiè conveniunt, ſive recipiatur ſuccus raparum in aqua coctarum expreſſus, cui aliquid ſacchari vel mellis addatur, ſive decoctum raparum, ſive rapæ ſupra ignem tecto vaſe ſine aqua aſſatæ, ex quibus expreſſus ſuccus, etiam ſine ſaccharo, eſt optimus. Item oleum raparum ſaccharatum eſt præſtantiſſimum. Vid. Sylvius *libr.* 3. *Prax.* Item *Miſc. Acad. Nat. Curioſ. Ann.* 4. *&* 5. *pag.* 73. Bartholini *Act. Med. Hafn. Volum.* 4. *pag.* 49. Si deteriores ſint aphthæ, pro lotione oris decoctum Veronicæ in aqua ſimplici factum cum melle miſtum; aut loco Veronicæ poteſt ſumi ſatureja. Decoctum ſalviæ in vino vel hydromelite fricando aphthas & bene os abluendo: aut etiam decoctum foliorum & florum liguſtri in aqua communi, addito pauco melle, pro aphthis perfectè exulceratis ſanandis compertiſſimum eſt.

Gingivarum putredo curanda per ſequens decoctum:

℞. *HB. Cherefol.* M. j.
Salv. Mß.

quæ in aqua ſimplici decocta, cui parum aceti, & in fine paululum mellis additum ſit, dat gargariſma.

Vel ubi adhuc plus ulcerantur, convenit linimentum ex myrrha, thure, gallis, & melle; quæ invicem miſta exulceratis locis illinuntur.

In aphthis exulceratis periculoſioribus adeoque ſerpentibus, idque in ablactatis imprimis.

℞. ▽ *Plantag.*

quæ imprægnetur ſpiritu vitrioli ad ſuavem ſaporem, addito vel omiſſo melle aut ſyrupo violarum.

Hoc ipſo tangantur aphthæ.

Porrò ubi alia non juvant, linimenta ex melle roſato, vel ſimplici, cui tantillum ſpiritus ſulphuris vel vitrioli, vel ſalis fuerit admiſtum, illinantur aphthæ exulceratæ. Aut denique ulcera oris ſerpentia curat linimentum ex melle deſpumato, cui album græcum eſt immiſtum. Colluatur poſtmodum os cum aqua vincæ pervincæ cum aqua ſalviæ plantaginis, & ſimilibus.

Sed

Sed etiam interna, partim absorbentia, partim blandè laxantia, interdum anodyna usurpanda sunt: Conf. Riverius *Centur.* 2. *Observat.* 43. & *Centur.* 3. *Observat.* 35.

ARTICULUS XV.

De *Vigiliis Nimiis.*

VIgiliæ nimiæ, subindè graviter vexant infantes, unde non solùm nutritio eorum impeditur, sed etiam aliis malis occasio simul suggeritur. Utplurimum alios sequuntur affectus, & adsunt non per πρωτοπάθειαν, sed per δευτεροπάθειαν.

CAUSÆ.

Causa omnium frequentissima est (1) abundantia lactis & pultis, quo infarcti infantes ex digestione laboriosiore minus dormire possunt. (2) Lac acriùs plus minùs, irritans præcordia aliasque partes nervosas, cum quotidiè in Praxi observemus, lac unius nutricis longè magis quietos reddere infantes, quàm alteriùs; quo minùs nempe temperatum, sed magis butyrosum fuerit, eò minùs dormire valent. (3) Cruditates & acria contenta præternaturalia in stomacho & primis viis, lac plus minùs vitiantia, & partes nerveas circa hypochondria irritantia, in specie, ubi cruditates vitiosæ fermentando simul inflationes hypochondriorum effecerint. (4) Dentitio difficilis. (5) Lumbrici subindè pertinaces: Vid. M. A. N. C. *Ann.* 8. *Observ.* 36. *pag.* 66.

PROGNOSIS.

Affectus per se est manifestus, & periculosus, quoniam vires infantum notabiliter dejicit, atque occasionem dat epilepticis insultibus.

CURA.

In cura ergo præmissis præmittendis, in specie blandè laxantibus ac primas vias abstergentibus, papaverina, nempe syrupus de papavere, emulsio ex semine papaperis & similia, nec nisi præmissis aliis, idque cautè, admovenda, vel in imminuta dosi propinentur, quia stuporem & torporem insignem inducunt spiritibus animalibus, ut postmodum talia semper habere soleant ingenia stupida. Aut quod tolerabilius est, sufficit pulmentum ex lacte, in quo cortices capitis papaveris cocti fuere. Nostrates propterea Mithridatii vel theriaces tantillum propinant, vel fiant emulsiones:

℞. *Amygd. dulc.* ℥j.
Sem. papav. alb. ℨß.
c. ▽ *Fænic.* f. Emulf.

adde
C. C. s. △e gr. xv.
⊖ *vol. C. C.* gr. iv. vel v.
edulcoretur parum.

Item syrupus papaveris albi, aut diacodium cum aliis, in parca dosi exhibetur; vel etiam lac syrupi papaveris simplicis, syrupus papaveris rhœados, tanquam minus malignus, est usurpandus; interdum unum alterumve parvum cochlear cum aqua hypnotica Dorncreilii propinari potest. Cinnabaris antimonii cum cervinis similibusque absorbentibus propinetur.

℞. ▽ *Fænic.* ℥j.
Farin. licopod. ℈j.
Gran. hum. præp. gr. xij.
Syr. fl. Tunic. ʒj. M.

Propinetur crebriùs.
Externè,
℞. *Ol. expr. nuc. mosch.* ʒj.
dest. rutæ ℈j.
Succini ℈ß. M.

Hoc ipso illinantur præcordia & nucha.

Etiam oleum anethi destillatum ad aliquot guttas commodissimè misceri cum oleo nucis moschatæ expresso, & temporibus blandè illini potest: quibus etiam commodè applicatur lac muliebre cum pauco croco temporibus; vel fiat emulsio ex nucleis persicorum cum lacte muliebri, quæ instar epithematis tepidè fronti admovenda est. Item pinguedo lucii piscis, plantis pedum applicetur. Item medulla cervina vel medulla crurum vituli liquefacta temporibus illinatur, aut, quod tutiùs est, plantis pedum inuncta commodè usurpatur.

ARTICULUS XVI.

De *Pavoribus in Somno.*

ORiuntur ex explosivo ferè impetu spirituum animalium in nervos, qui cùm sub somni requie blando tardoque gressu influere debeant, impetuosius irruentes inopinato totius infantis corpusculum ex fibrillarum nervearum momentaneo nisu contractivo inferunt ejusmodi concussionem. Fomitem imprimis cruditatem acidam semper agnoscunt, in primis viis circa ventriculum & intestina, iisdem ferè ex causis, ex quibus agrypnias induci modò insinuatum fuit. In specie ad acre acidum volatile hic imprimis respiciendum, quod vellicando præcordia, os ventriculi, &c. somnum ita interrumpit, & pavidos infantes reddit; unde subinde etiam plorant. Sæpius etiam torminibus infestantur infantes pavore nocturno corrupti.

PRO-

PROGNOSIS.

Pavor hic est periculosus, non per se, sed quod prodromus utplurimum sit epilepsiæ.

CURA.

Propterea in cura ea, quæ hoc acidum temperare possunt, primatum ducunt, semper simul respiciendo ad epilepsiam, propterea etiam subinde antepileptica cum successu usurpari possunt. Conveniunt ergò crystallus præparata, cranium humanum præparatum, cornu cervi sine igne, smaragdus præparatus, pulvis Marchionis, cinnabaris antimonii, pulvis epilepticus antimonialis, corallia rubra præparata, dens hippopotami, &c. in aqua pœoniæ, menthæ, fœniculi, &c. cum quibus etiam semen pœoniæ non inconcinnam præbet emulsionem. Hinc pulvis ex semine anisi, aquilegiæ, & succino præparato, commodissimè propinatur infanti cum pulte; sicut & specificum cephalicum cum semine anisi permistum commodè propinatur. Item mechoacannæ pulvis pro abstergendo lacte corrupto ex primis viis subinde propinatur.

Externè clysmata acria pro scopo revulsionis injiciuntur. Hinc oleum stomachale Cratonis, cum oleo destillato anisi acuatum, ventriculo, umbilico & hypochondriis illinatur; vel oleum nucis moschatæ expressum cum oleo destillato anisi impragnatum tàm ventriculo quàm temporibus illinatur, sed in parva dosi. Vel sacculus ex aniso contuso vertici capitis impositus, una cum reliquis commodè usurpari potest.

ARTICULUS XVII.

De *Epilepsia.*

MAter puerorum, seu potiùs eorum noverca, quibusdam dicitur epilepsia, nata ex inordinato & perverso spirituum animalium motu, in cerebro & violenta explosione in nervos. Frequentissimè autem paris vagi & intercostalis ramificationibus annexæ partes abdominis & thoracis præ ceteris partibus convulsionibus hujusmodi epilepticis tentari solent, iisque subinde gravia tormina in abdomine superveniunt, quia dictæ partes internæ priùs affliguntur, quæ tormina mulierculæ convenienter admodum **die schwere Noth im Leibe** appellare solent. Post repetita autem talia pathemata superveniunt etiam convulsiones epilepticæ in partibus externis, quia continuus & nunquam interruptus spirituum animalium in hos nervos est motus & influxus, pro continuando motu cordis, diaphragmatis, & respirationi inservientium musculorum primariorum, ut & ventriculi & intestinorum motu peristaltico perficiendo; unde consueto quasi tramite longè promptius irruunt in dictarum partium nervos spiritus animales, quàm in membra externa in infantibus magis quieta, adeoque dictos spasmos internos frequentius concitant. Quod si verò crebriùs repetant, tandem totum spirituum animalium exercitum, integrumque systema nervosum per consensum & continuitatem motus similiter afficiunt, unde universalis tandem supervenit epilepsia, de qua dicunt, **die schwere Noth bricht aus.**

CAUSÆ.

Malum hoc ferè semper per consensum partium nervosarum cum partibus nervosis & membranis oriri solet, insequitur nervorum & horum fibrarum quocunque in loco irritationem, quæ tamen effectivè excitatur occasione vitiosi volatilis & corrosivi acidi, per se nervis inimicissimi, multò magis nervis tenellorum, quorum fibrarum nervearum textura mollior, tenerior & subtilior, facillimè mobilis, & ita in convulsivos motus crispabilis, ut sic *dicam*, *existit*. *Hinc* quò propinquiores sunt partes fonti vitiosi acidi, stomacho nempe & intestinis, aut mediantibus nervis connectuntur iisdem, etiam frequentius patiuntur convulsivos spasmos, qui continuati ulteriùs in tantum, donec totum nervorum systema in cerebri cerebellique confiniis concutiant, universalem tandem epilepsiam, superveniente spirituum impetu, inferant. Uti in adultis subinde in membro quodam externo focus latet epilepticus, qui per continuatos spasmos sub apparente auræ frigidæ sensu sursum delatus ad cerebrum, tandem universum microcosmum concutit; ita pari ratione ex acido, quod imprimis viscidum in intestinis aut glandulis mesenterii hospitatur, tàm spasmi leviores interni, quàm epilepticus totius corpusculi insultus, oriuntur: propterea absorbentia rariora, & hinc liquor cornu cervi succinatus, aliaque salia volatilia acria, quæ acidum destruunt, & viscidum incidunt, experientiâ teste infantibus epilepticis solent esse convenientissima. Adeò ut rarissimam infantum existimem epilepsiam, cujus focus acidus non in abdomine lateat, aut ex abdomine non derivetur, ita tamen, ut citra halituum aut fumorum impossibilem adscensum malum dicto modo explicari queat. Fomitem epilepsiæ infantilis existere ferè in abdomine, ex eo concludi potest, quod imminente malo ferè semper soleat tendi abdomen, &, ut arbitror, peritonei membrana spasmo afficiatur; hinc infantes solent difficulter & quasi cum suspiriis respirare.

Vid.

Vid. M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *Obs.* 201. qualis difficilis respiratio in iisdem ferè semper originem ex hypochondriis ac stomacho, harumque partium vel repletione, vel tensione habere solet. Oboriri autem nocturnos pavores & epilepsiam infantum primariò ex acido peccante, etiamsi nulla hujus indicia vel adsint, vel præcesserint, nisi ex dentitionis dolore epilepsia superveniat, ex eo fit manifestum:

1. Quod frequenter tormina infantes cum excretis æruginosis aut nigricantibus simul affligant, & si diutius continuentur, tandem in infantibus epilepsiam inferant, teste præter Quercetanum *in Tetr. Graviss. Cap. Aff. cap.* 11. *pag. m.* 116. Lindano *super Hartm. in Prax. Chimiatricam*, qui vix virorem æruginis instar intensam in infantum excretis observati asserit citra epilepsiam. Quod si dicta materia ita sit acris, ut febris eam accedat, plerumque interimit infantes. Epilepsiam ab hac causa ortam prægredi solent ejulatus infantum ferè continui, tormina, & dolores abdominis, & jectigationes infantum, tormina verò talia excreta ex acido lactis corrupto superius derivavi.

(2) Juxta Hippocratem *lib. de morbo sacro* post curatam epilepsiam undecunque natam pustulæ & achores, aut scabies, nunc in universo corpore, nunc in capite, nunc circa aures, nunc in facie, nunc in nucha & dorso, efflorescere solent, quæ cum pruritu suppurantur, hinc decidunt, idque cum euphoria: Vid. Sennertus *de Morb. Infant. Part.* 2. *cap.* 3. *pag.* 28. quas exulcerationes etiam ex acido lymphæ deduxi.

(3) Accedit cura epilepsiæ infantilis per alcalia volatilia, item per terrea acidum absorbentia.

Aliàs frequentissimæ epilepsiæ occasiones solent esse

(1) Meconium à partu non sufficienter expurgatum, vid. M. A. N. C. *loco allegato.*

(2) Lactis in stomacho corruptela, & inde natus vitiosus acor, atque tunc excreta infantum solent esse viridia aut nigricantia.

(3) Dentitio difficilis propter dolorem, & propter fibras nervosas in gingivis à dentibus erumpentibus punctas, concitando inordinatum spirituum animalium motum, & commovendo in corpore acidum vitiosum.

(4) Vehementiores ac subitanei animi affectus, tam nutricis quàm infantis, præsertim illius ira, hujus verò terror.

(5) Excreta retenta aut cohibita, v. g. achores, variolæ.

(6) Lumbrici. Vid. M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *Obs.* 107. *&* 236.

DIAGNOSIS.

Signa epilepsiæ per se patent.

Causæ etiam latere non possunt, partim ratione ipsius infantis, ex retento meconio, difficili dentitione; partim relatione nutricis, partim ex acescentia lactis.

PROGNOSIS.

Funestum malum est infantibus, licèt familiare, ex quo sæpius periclitantur, mortemque obeunt, præsertim si in tenuiore constitutione crebrius malum repetat.

In principio variolarum minus periculi habet; nam ubi erumpunt variolæ, spontè cessat epilepsia.

CURA.

Pro cura causarum habenda est ratio: cùm verò utplurimum ex stomacho & acido acri ibi genito malum oriatur, absorbentia & acidum destruentia, tàm fixa quàm volatilia, & hinc anodyna mineralia, sunt optima. Specificè conveniunt radix pœoniæ, & internè & externè justo tempore collecta, emulsio ex semine pœoniæ, vid. Strobelbergerus *Tr. de morb. Infant.* & omnia ex pœonia parata. Majoris pretii tamen est viscus corylinus, & post hunc viscus quercinus, succinum & farina lycopodii. Multò magis tamen convenit similis farina ista seu pulvis flavus primo vere ex julis coryli collectus. Deinde non rejicienda communia euporista, unicornu marinum præparatum; dens hippopotami, crystallus præparata, imprimis si excernantur per alvum viridia, acidum enim interimit, cum appropriatis imprimis si permisceatur; spina mustelæ piscis, cranium humanum, lapis bezoar animalis, pulvis Marchionis &c. Quæ si non suffecerint, sit pulvis secundinæ humanæ primiparæ, quilibet spiritus urinosi, ac salia volatilia, in specie spiritus & sal volatile cornu cervi, cranii humani, secundinæ humanæ, sal volatile succini, & liquor C. C. succinatus; sicuti gr. j. camphoræ in aqua florum cheiri post paroxysmum assumptum præservat, ne tam facile recurrere possit. Porrò cinnabaris antimonii, cinnabaris nativa præparata, depurata, & super ejus basin compositum specificum cephalicum. Sulphur antimonii, ex scoriis reguli ultimâ vice certo modo præcipitatum. Infantibus datur ad gr. j. & in robustioribus paulò ad gr. iß. ad summum gr. ij. Aurum quoque fulminans mirabilis est efficaciæ in corrigendo & eradicando fomite epileptico, cum arcano duplicato vel nitro depurato propinatum. Si à terrore sit malum, smaragdus laudatur.

℞. *Ebor. f.* △*e* ℈ß.
☉*i fulmin.* gr. j. M.

℞. *Unic. veri præp.*
Cran. hum. f. △*e* aa. ℈ß.
☉*i fulmin.* gr. ij. M. pro 2. dos.

℞. ▽ *Fl. Pæon.* ℥iß.
Cinnam. c. vino ℥j.
Syr. fl. Tunic. ʒiß. M. S.

Wässerlein zum Pulver.

Pro infante aliquot dierum:

℞. *Unic. mar. præp.* gr. viij.
☿ *epilept. Ƶial.* gr. ß. M.

Infanti duorum annorum:

℞. ☿ *epil. Ƶial.*
☉*i fulmin.* aa. gr. iij. M.

℞. *Farin. lycop.* ℈ß.
Cinn. nativ. gr. iv. M.

Farina lycopodii etiam commodè cum pulte propinari, & ita variis infantum affectibus succurri potest.

Quoad externa; optimè confert & præservat cinnabaris nativa, de collo tantum suspensa, vel, ut aliis placet, carpis applicata. Usneam cranii humani externè prodesse scribit Kircherus *in Regn. Naturæ sympath.* Ossiculum bufonis pulsui infantis applicatum, ob ideam pavoris, epilepsiam ex ira vel terrore nutricis, & infantem paulò post lactantis, natam sistit. Vertici, si paulò robustior fuerit infans, oleum succini commodè illinitur. Aliàs litus pro vertice, præcordiis & abdomine ex oleis & balsamis rutæ, rorismarini, fœniculi, imprimis balsamum succini, sedulo in usum vocandi; quibus & paucum castorei vel extractum ejus subinde addi potest; quin & oleum castorei pedum plantis utiliter admovetur. Quò etiam pertinet oleum seminis ricini majoris seu granorum tilli expressum, cujus p. j. cum p. iv. pinguedinis erinacei in linimentum rediguntur, quod umbilico illinitur.

℞. *Cerot. pro bregm. usitat.* q. s.

Malaxetur c. oleo succini aut rutæ, aut, si penetrantiora hæc videantur, cum balsamo Peruviano, & imponatur capiti: qualia potentius in infantibus operantur, quàm in adultis, quoniã fontanella in iisdem est adhuc aperta.

ARTICULUS XIIX.
De
Dentitione infantum difficili.

ORitur dentitio infantis difficilis, partim, dum intra alveolos incrementum capiunt, partim, dum extra gingivas jam robustiores dentes prorumpunt. Nam dentium pulpa radicalis in formatione fœtus inseritur gingivis in forma mucilaginis mollis: postmodum dum quinque vel sex mensium sunt infantes, successivè indurata & augmentata penetrare incipit per gingivarum carnem spongiosam. Si ergo facilè penetrat, & hanc carnem perforat, est dentitio facilis; quod si propter tenacitatem aut duritiem gingivarum difficilius erumpat, propter concurrentia gravia symptomata, est dentitio difficilis. Unde sub dentitione hac, dum non possunt satis penetrare, insignem pruritum, hinc intensum dolorem, ardorem febrilem, &c. percipiunt gingivæ, dum ab aculeatis talibus ossibus increscentibus perforantur, eædem insigniter intumescunt, simul plus minus inflammantur, inde inquietudines, ploratus, agrypniæ, &c. superveniunt. Dolor qui primariò urget, similis quodammodo est illi, dum acido morboso gingivæ in dentium radicibus punguntur, & quasi perforantur. Sed cum sensilis gingivarum ex interspersis variis nervulis substantia cum partibus vicinis insignem consensum habere soleat, quod ex odontalgia adultorum, subinde dimidiam capitis sphæram per consensum afficiente, interdum musculi temporalis aliquem spasmum inferente, notissimum est, de facili evenit, ut atrocioribus sub doloribus tandem universum ferè nervorum systema simul velliceтur, & inde convulsiones, epilepsiæ superveniant: idque eo promptius, quò vel per se & in se ipso nervorum systema infantum tenerius & mobilius extiterit, vel ipsum ex perversa diæta matris vel nutricis, acidis abutentibus, in primis suis staminibus *debilius* & *facilius* irritabile redditum, vel ex lympha vitiosa commota hinc inde irritatum fuerit: item cum doloris gingivarum occasione vicina glandularum, præprimis salivarum, vasa, & illas integentes membranæ, vellicari soleant simul, hoc ipso copiosior saliva in os effundatur, ordinariè copiosè admodum salivant infantes; quâ salivâ copiosius etiam deglutitâ læditur appetitus, nunc turbatur digestio prima, relaxatur ventriculus & intestina, interdum supervenit vomitus cum tussi ferina, aut certè copiosa diarrhœa plus minus serosa, quæ hoc tamen habet commodi, quod quò copiosius fuerit, eò minus epilepsiâ tentari soleant infantes. Item cum copiosiori ex saliva, regionisque vicinæ dolore, simul irritantur fauces, etiam copiosior lymphæ ad fauces & asperam arteriam affluxus supervenire solet: quæ lympha, si & ipsa minus temperata, sed salso acida plus minus fuerit, ejus occasione, præter rosionem faucium & laryngis, tussis creberrima sicca seu inanis cum respiratione stertoria quibusdam accidit: Imò cùm in infantibus minus sanis doloris & agrypniæ ratione, commotis nimis spiritibus, quælibet in corpore turbari soleant, facilè vitiosum acidum comoveri, hinc epilepsia tam frequenter dentitioni supervenire solet, donec erumpentibus tandem dentibus ista symptomata successivè cessent. Observatus fuit interdum in infantibus, sub dentitionis tempore genarum tumor, qui linquendus est; nam superveniens diarrhœa interdum eundem

solvere

solvere solet. Contingunt hæc ferè, dum sex septemve mensium fuerit infans: idq; omnium maximè in dentibus caninis erumpentibus, hinc in molaribus, omnium minimè in incisoribus, symptomata talia observari solent.

DIAGNOSIS.

Signa diagnostica patent ex jam dictis, ex dolore, saliva, tumore, caloris sensu, &c. imprimis facile sentiunt nutrices imminentes dentes, quando nempe infantes, dum sugunt, papillas gingivis acrius & fortius apprehendunt, ac adstringunt: item calor insuetus in ore infantis percipitur, ipsique infantes manibus ori ingestis doloris locum ferè ostendunt.

PROGNOSIS.

Dentitio ipsa per se malum est minus periculosum, saltem propter supervenientia symptomata, nempe convulsiones epilepticas, aut diarrhœas excessivas, periculum incurrunt, quæ tamen & leviores sunt & minus periculosæ, si adjuncta sit diarrhœa moderata, aliàs sæpius sunt funestæ. In specie autem ex caninis dentibus graviter laborare solent infantes, propter eorum duritiem & majorem acutiem.

CURA.

In cura omnis intentio eò dirigatur, ut emolliantur gingivæ, ardor & dolor earum sopiatur, symptomata supervenientia mitigentur, atque erumpentes dentes facilius transmittantur: in quem finem recipiatur mucilago seminis cydoniorum & psyllii cum ▽ spermat. ran. extr. quæ dentibus subinde illinenda. Vel

℞. *Mucil. sem. Psyll.*
Rad. alth. c. ▽ semperv. par. aa. ʒß.
Ol. amygd. dulc.
Papav. aa. ʒij.
M. D. S.

Lindernder Schleim.

Mel etiam vel solum, vel cum medulla crurum vituli subactum, & gingivis illitum, dolorem sistit. Frustulum radicis altheæ recens, vel aridum in aqua malvæ maceratum, sæpius detur infantibus, ut istud probè masticent, & masticando mucilago radicis extracta successivè emolliat gingivas; cujus loco non ineptè alii frustulum corii lardi recentis substituunt. Non enim approbo communem sententiam, quâ dens lupinus aut crystalli frustum infantibus pro masticatione porrigitur, quoniam durities horum facit, ut gingivæ fortiori attritu magis potius indurentur, quam ut emolliantur. Item medulla crurum vituli, aut unguentum dialtheæ, gingivis illinendum venit, succus cancrorum fluviatilium, cum aqua florum cyani contusorum illitus gingivis: vel fiat balsamum puerorum dentientium, quò illinantur gingivæ, quale elegans describit Johann. Daniel Horstius *in Dispens. pag.* 567. vel M.A.N.C. *Ann.* 6. *&* 7. *pag. Append.* 576. Præ aliis sanguis ex crista galli parum incisa exstillans gingivis illitus, ad dentium eruptionem promovendam quibusdam laudatur. Vel ipsa crista à gallo nigro rupta vel decisa pro masticatione quasi, vel gingivis conterenda porrigitur infanti. Potentissimum remedium dicitur cerebrum leporinum gingivis illitum, quod potenter dentium quasi extractionem promovet, coctum tamen & cum melle in forma linimenti mixtum, tutiùs esse dicitur, quam crudum; ejusdem enim vis nimia sic mitigatur. Huic cerebrum agni aut hirci alii substituunt. Aliis irritis, si protuberantia gingivarum, & superior ejus candidior reddita pars, dentis jam proximè absconditi signum exhibeant, scalpello eas incidit Paræus *lib.* 23. *cap.* 67. quod ceu tutum sibique compertum & summè proficuum commendat Borellus *Cent.* 1. *Observ.* 97.

Extra fiunt fotus maxillarum, item inunctiones ex emollientibus, discutientibus & lenientibus; hinc butyrum recens insulsum, medulla crurum vituli, oleum amygdalarum dulcium, liliorum alborum, chamomillæ, unguentum dialthææ, mucilago radicis altheæ aut seminis psyllii, theriaca, &c. maxillis & regioni temporum loci dolentis illinatur pro leniendo spasmo doloroso, & intensiore dolore. Quidam linimentum ex axungia leporis cum melle despumato, ana, post aures vel ante aures illinunt, ut faciliteur & dentiũ eruptio, & præcaveatur vicinarum partium tumor.

Intra os supra dicta emollientia ex mucilaginibus & axungiis non adeo nimis copiosè aut frequenter usurpanda sunt, quando nempe adest diarrhœa, quia periculum est, ne talibus laxantibus & lubricitantibus successivè deglutitis exasperetur potius quam leniatur diarrhœa, utut dentibus conducat.

Ut verò reliqua interea mitigentur supervenientia symptomata, qualia primariò sunt febres & convulsiones, optimum fuerit, si alvus, quantum possibile, servetur probè fluida: nam quibus, cum dentes erumpunt, alvus crebro laxatur, minus convulsione tentantur, inquit Hippocrates *de Dentit. lib.* Hinc vel sponte alvus fluidior servetur talis, vel eadem clysmatis, similibusque remediis laxior reddatur; conf. Hœferus *Herc. Med. pag.* 355. Idque speciatim in iis, qui ex nutricis cacochymia minus laudabilem sanguinis, reliquorumque contentorum crasin obtinent: nam & tales ordinariò gravius sub dentitione laborare assolent. Internè gelatina cornu cervi recens, crebriùs quocunque vehiculo propinata, & hinc liquor cornu cervi succinatus, ob convulsionum imprimis metum medicamenta sunt tutissima & utilissima.

ARTICULUS XIX.
De
Dentitione Notha.

REperitur præterea etiam dentitio notha, quod vocant Beul-Zähne/ quando scilicet erumpunt tubercula in gingivis, eaque insigniter dolentia, ex quibus tamen nulli dentes erumpunt, quin potius lactationem impediunt, & lactando infantes suctum sonorum edunt, sie schmatzen dabey.

DIAGNOSIS.

Imprimis hujusmodi dentitio notha cognoscitur, si infantes juxta aures digitis premantur, tunc enim incipiunt ejulare.

PROGNOSIS.

Malum hoc propter dolorem aut subsequentem inflammationem est satis periculosum.

CURA.

Cura consistit in eo, ut inungantur infantes circa & penes aures auxungiâ leporinâ: ipsi vero tumores illinendi sunt & fovendi oleo amygdalarum dulcium recenti, sic enim successivè evanescunt.

ARTICULUS XX.
De
Diarrhœa.

ALvi fluxus sæpissimè est dentitionis difficilioris comes, cum quo conjuncta esse solet eorundem imbecillitas: sæpiùs adest dejectus appetitus, & tandem nonnihil atrophiâ corripi incipiunt infantes.

CAUSÆ.

Quoad causas; ordinariò, dentitionis tempore supervenit diarrhœa, dum continuò os madet saliva, quæ copiosius deglutita lactis digestionem prohibet, & intestina nimis laxat, cum simul propter dolorem & inquietudinem lac minus commodè concoqui possit, quod sponte ex pyloro denuò egeratur. Præterea tamen etiam nutricum lac nimis aquosum, tenue, acrius, salsius, serosius, &c. sæpissimè diarrhϾ est causa, irritando intestina ac ventriculum. Id quod fit imprimis, quando nutrices crebriùs usurpant potum frigidum, aut etiam quando mammas libero aëri nimis exponunt; tunc enim lac crudius & serosius generari solet. Aut denique ipsa infantis digestio læsa, indeque nata liquamina acria, salsa aut æruginosa, alvi fluxum inducere valent.

PROGNOSIS.

Per se quidem proficua observatur alvus laxior infantibus, præprimis in dentitione, in qua, potiùs conducit, quàm nociva est: sin verò crebrius affligat, imprimis si ad septimum usq; porrigatur diem, funesta esse solet.

Mitior tamen est alvi fluxus, ubi albicantia aut flavescentia rejiciuntur; deterior, ubi acria, viridia, in specie fœtida plus minus nigra excernuntur.

Si appetitus adhuc constat, res benè habet; hoc nimis dejecto, res non caret periculo.

In febre ardente, aut acuta, si nigra rejiciantur, infantibus ferè periculum mortis imminet.

CURA.

Ordinatâ ergò debitâ nutricibus diætâ, prælertim ex oryza, milio & similibus, potuque calido, ut ita lac ejus nonnihil alteretur, conveniunt internè cornu cervi ustum, terra sigillata, maxilla lucii piscis, crystallus, corallia, pulvis tormentillæ, nux moschata, theriaca, & similia. Ulterius mumia cum spermate ceti permista, ad ℈j. optimè sistit alvum infantum, etiam ubi laborant dysenteria. Gummi Arabicum ad ʒj. jusculo gallinæ aut carnis exhibitum insigniter conducit. Item pilulæ ex extracto tormentillæ, cui granulum semis, aut *etiam adhuc minus*, laudani opiati sit additum, offerri etiam possunt infantibus, in lacte dissolutæ, v. g.

℞. *C. C. usti prap.*
🜃 sigill. aa. gr. viij.
Extr. rad. Torment. gr. xij.
Theriac. gr. ij.
M. pro 2. dos.

℞. ▽ *Menth.*
scord. aa. ʒvj.
C. C. usti prap. gr. xv.
🜃 sigill. gr. xij.
Theriac. gr. ij. vel iij.
Syr. Plantag. ʒij. M.

Grana mastiches cum pauco nucis moschatæ permista etiam stomachum roborant, & alvi fluxum sistunt: vel subigatur mastiche cum pauco syrupo de rosis siccis & cydoniorum, aut etiam cum syrupo mastichino, & subinde lambenda offeratur infanti. Tincturæ coralliorum imprimis commendantur à modernis, si nimio acore non sint inquinatæ; unde tinctura coralliorum cum spiritu cordis cervi in parva dosi propinari potest infanti, in specie si cum febre maligna vel torminibus conjunctus sit alvi fluxus.

Item in diarrhœa infantis cum excretis viridibus & acribus, æstu corporis, &c. ex acrimonia contentorum aut lactis nata.

℞. ▽ *Plantag.* ℥j.
Menthæ ʒij.
Gel. C. C. rec. ℥ß.
Lap. ♋. prap. gr. vj. M.

Usurpando simul clysma ex lacte, & illinendo

nendo regioni ventriculi & umbilici, vel balsamum nucis moschatæ vel theriacam.

Clysmata lenientia imprimis, quando acres succi peccant, egregiè conveniunt.

Hisce, si dysentericus superveniat fluxus, bolus Armena, crystallus præparata, maxilla lucii piscis, ac similia acidum absorbentia, addi possunt.

In infantibus ablactatis:

℞. ▽ *fl. sambuc.*
Fœnic. aa. ℥j.
Succ. Cydon. ℥vj.
Corallor. præp. ℈j.
🜨 *Sigill.* ℈ß.
Syr. Papav. alb. ℥iij. M.

Externè infantibus convenit pro litu umbilici theriaca, aut oleum destillatum menthæ, macis, absinthii, spicæ, excepta cum theriaca aut balsamo Peruviano aut similibus; aut etiam oleum mastichinum & nardinum, cum aliquot guttis olei spicæ umbilico illitum: vel cataplasma ex cydoniis coctis, per setaceum trajectis. Item fotus ex decocto rosarum rubrarum, radicis tormentillæ, menthæ, plantaginis, &c. in vino rubro coctis, cui simul nux moschata & caryophylli sunt addita, & ita cum pannis multiplicatis applicatur calidè abdomini, ut nimius impediatur fluxus.

ARTICULUS XXI.
De
Lumbricis.

PRæcæteris mille malorum autores infantibus existunt lumbrici, iique saltem longi, die Spulwürmer; rarò enim lumbricus latus seu tinea aut cucurbitinus in infantibus observatur, exemplum tamen videatur in Bartholini *Act. Med. Hafn. Vol.* 3. *pag.* 116. Non rarò etiam ascaridibus torquentur, quæ scilicet incolunt intestinum rectum. Nullum ferè est symptoma, quod non excitatur à lumbricis, in intestinis infantum stabulantibus, adeo ut etiam horrendas epilepticas convulsiones in iisdem excitent. Ob id accuratiores Practici studiosè monent, in omnibus affectibus infantum curandis, imprimis abstrusioribus, semper ad lumbricos esse attendendum, utut certa eorundem indicia vix dentur & sæpissime in obscuro lateant. In specie tamen infantibus talibus os copiosâ salivâ, & quidem semper jejuno stomacho, continuò abundat, item crebrò nares fricant, admodum turbulenti & pavidi in somno sunt, strident præter solitum dentibus in somno. His accedunt, quod tussis sæpius adsit sicca, sitis plerumque infantes, præsertim mane evigilantes, graviter infestat, appetitus etiam subinde nimius est, cum quo nihilominus marcescunt, & minus nutriuntur, interdum planè dejicitur venter, interdum simul inflatur & intumescit, alvus utplurimum lubrica est & laxa, tormina ventris rosiva crebro adsunt, præsertim ventre vacuo existente; quæ tormina ferè cessare solent, ubi aliquid alimenti assumpserint; color faciei est inconstans, interdum phlogosi quadam rubere videtur, interdum subitò denuò pallet. Superveniunt tandem febres, eæque sæpius malignæ, aut saltim varii typi inconstantis, quæ mirè infantes excruciant: interdum periculosæ epilepsiæ & convulsiones capitis, manuum ac crurum: vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *Obs.* 63. & *Ann.* 6. & 7. *Obs.* 137. & 187. Thonerus *lib.* 2. *Obs. pag.* 94. Bonettus *lib.* 1. *Med. Sept. sect.* 15. *cap.* 5. *pag.* 133. & *lib.* 3. *sect.* 16. *cap.* 4. Avicenna *fen.* 16. 3. *Tr.* lipothymiæ, aliaque lethalia interdum symptomata superveniunt, quæ omnia, sive plura sive pauciora horum adsint, suspicionem de vermibus eò magis confirmant, si interdum unus alterve mortuus per alvum excretus observatus fuerit, aut ex plurium jam dictorum symptomatum syndrome de vermibus conjectura fieri potest: ex quibus potiora sunt copiosior saliva, stridor dentium in somno, narium crebrior scalptura, sitis matutina, ventris tumor, &c.

CAUSÆ.

Generantur lumbrici in intestinis, imprimis tenuibus, & sæpius oriuntur ex ἀδηφαγία, lactis aut pultis, aliorumque alimentorum; hæc enim copiosius ingurgitata, dum non ritè digeri possunt, in mucum degenerant. Mucus hic blandus tamen & dulcis, ex alimentorum, vel non digestorum, vel ritè licet digestorum, reliquiis, si in intestinis diutius hæserit, mediante calore levi, & consequenter inchoata successivè putrefactione, semina lumbricorum recondita gerit. Nempe semina vegetabilium, imprimis cerealia, speciatim secalina & triticea, vel immediate in pulte infantum farinacea, vel mediate in lacte nutricis, ex pane ingesto nata, & seminali insectorum variorum contagio quasi impraegnata, data occasione & quasi evigilando in infantibus dictos lumbricos excludunt. Accedit, ut monui, tepor loci blandus, simulque in infantibus vis digestiva ventriculi debilitata, quando digerendo non subiguntur exactè omnia dictorum animalculorum seminalia principia, sed vivos fœtus emittunt. Præterea etiam dulcia imprimis saccharata, quibus infantes delectantur, facillimè animalia subministrantia, eaque varia, faciunt, ut eo promptius in infantibus lumbrici generentur. Et hinc est, quod etiam lumbrici per dulcia ex lacte, saccharo, melle, &c. parata, imprimis alliciantur & inescentur.

Accedit denique temperata bilis acrimonia, minusque amara in infantibus, aliàs succos, quos attingit, à tam prompta putredine & verminatione defendens; quæ cum deficiat in infantibus, ubi vis digestiva stomachi est mitior, & bilis temperata, minus corruptelam humorum animatam temperare ac præcavere potest, atque in adultis. Uti namque sal volatile oleosum bilis instar balsami condit chylum, eumque præservat ab omni corruptione, idque eò magis, quò acrior magisque salina volatilis fuerit, uti est in juvenibus adultis; ita cum in infantibus sit magis temperata & minus salina, ob id minus condire potest chylum, minusque defendere eundem à putredine & verminatione; unde tandem mucus lacteus subdulcis in intestinis putrefactus lumbricos excludit: hinc & ubi bilis deficit balsamus, lumbricorum est patria, rectè dicit Helmontius *Tract. sextupl. Dig.* §. 82. hinc etiam tinearum in adultis causam refert Hartmannus potissimum in obstructionem folliculi fellis, in *Prax. Chim. cap.* 156. §. 11. unde etiam talia, quæ amaricantia sunt, & bilis balsamo cognata, uti sunt myrrhata, absinthiaca, aloëtica, colocynthiaca, & denique ipsum fel bubulum, promptè lumbricos fugant & pellunt.

Denique in ablactatis fructuum horæorum esus vi fermentativa uti corrumpit lacticinia & pultacea, ita promptissimè infantes ad lumbricos disponit. Talibus ergo occasionibus facile viva ista putredo excitari poterit. Diutius equidem lumbricis subinde affliguntur infantes sine notabili detrimento, utplurimum tamen pessima symptomata inducunt, ex quibus non rarò periclitari contingit infantes. Quodsi suspicio sit de eorum præsentia, maturè ejiciendi & excludendi sunt.

CURA.

In cura eorundem conveniunt omnia amara, quæ eos aut enecant, aut ceu ipsis adversa fugant. Si propinentur enecantia, simul vel brevi post subjungenda sunt purgantia, eos expellentia. Nam licet semel enecati sint, si tamen adhuc hospitentur in corpore, ex eorum corruptione novi exsurgunt lumbrici.

Conveniunt ergo internè mechoacanna, item paululum de jalappa: syrupus florum persicorum, si paulò robustior fuerit fœtus, species diaturbith cum rhabarbaro à gr. viij. usque ad xv. propinatæ, vel ☿ dulcis.

Commodissimè autem cum conserva florum Persicorum in forma boli, vel cum saccharo in rotulas redactus, usurpatur:

℞. *Conf. rosar.* vel *Conf. flor. Persic.* ℈ß. ʒß. ad ʒj.
☿ii *dulc.* gr. iij. iv. ℈ß. vel gr. xv. ad xviij.
c. s. q. *Syr. fl. Pers.* f. Bolus. S.

Larier-Zucker gegen die Würmer.

Ubi infans fuerit jam aliquot annorum, commodè etiam pro stimulo aliquot grana jalappæ addi possunt.

℞. *Conf. fl. Persic.* ℈ij.
☿ii *dulc.* gr. xij.
℥ *Jalapp.* gr. v.
Cum *Syr. fl. Persic.* f. Bolus pro duabus vicibus infanti 3. annorum.

Juratus enim lumbricorum hostis est Mercurius, si cum saccharo, quod succum singularem vocat Schrœderus *in Pharm. lib.* 3. *cap.* 15. *pag.* 398. subigatur probè tamdiu in mortario vitreo, donec pulvis gryseus emergat, qui pulvis aliàs notus est sub nomine pulveris ad vermes D. Michaëlis, à ℈j. ad ʒß.

Etiam aqua Mercurialis hermetica, quam vocant, vel anthelmintica Helmontii, seu quæ fit ex infusione Mercurii vivi, ejusque agitatione aut ebullitione, certum est experimentum. Nempe recipiatur ℥j. ☿ii vivi bene purgati, aut revivificati infund. in ℔j. ▽æ simpl. vel radicis graminis, vel hyperici & probè agitantur invicem in lagena vitrea, vel decoquuntur: Reponitur hæc mixtura, ut ☿ omnis fundum petat, & ▽ superstans contagio ☿ii infecta clarefiat.

Præter dicta ulterius lumbricos enecant & pellunt omnia ex cornu cervi parata, quælibet ex Marte; hinc absinthium, hypericon, corallina, ejusque pulvis, zedoaria, scordium, pulvis item summitatum & seminis tanaceti, gentianæ pulvis cum cornu cervi sine igne & tantillo myrrhæ, tinctura salutis, aloë & similia amaricantia, sal volatile & spiritus cornu cervi probè essentificatus, vel sale volatili proprio acuatus, adeoque & polychrestus liquor cornu cervi succinatus; hic enim promptè lumbricos pellit, & commodè usurpatur, ubi simul imminent epilepticæ convulsiones cum lumbricis.

Ex his aut similibus parantur essentia composita contra vermes, qualem habet Scharffius *in Descript. Juniperi.* Aqua destillata raphani rusticani, de qua vid. M. A. N. C. *Ann.* 6. *&* 7. *Obs.* 187. Aliàs decoctum radicis filicis in lacte commendatur. Crocus Martis ex vitriolo præcipitatus huc quoque pertinet: e. g.

℞. *Croc. ♂is per ▽tat.* ʒij.
sem. tanaceti ʒj.
℥ *Zedoar.* ℈ij.
c. s. q. *Sacchari* f. Rotulæ.

Certissimum experimentum etiam pro adultis est præcipitatum Veneris, quod & Timæus von Güldenklee tanquam arcanum, & Zwelfferus commendat: Nempe vitriolo Veneris affundit phlegma vitrioli Veneris acuatum cum pauco spiritu proprio, solutio filtrata

filtrata præcipitatur cum oleo tartari per deliquium; sic acquiritur pulvis, vel cœruleus, vel exactè viridis, qui optimè edulcoratus ad gr. v. vel vj. pro ratione ætatis in vehiculo convenienti propinatur.

Ubi non amplius lactantur infantes, optima sunt remedia spiritus sulphuris, seu vitrioli; si nempe quicunque potus & aqua appropriata, aut etiam saltem aqua communis acidulata præscriptis spiritibus modicè imbuatur, de qua interdum pro lubitu hauriat infans.

Cum his internè assumptis vermes pellentibus simul per clysteres semper injiciantur dulcia, quæ lumbricis sunt amica, & deorsum versus ad se alliciunt; qualia sunt ex lacte vaccino vel muliebri ad ℥ij. vel iij. cum sufficiente quantitate sacchari, aut ex decocto passularum cum saccharo, aut ex decocto caricarum aut similibus.

Externè simul umbilico applicetur linimentum sequens:

℞. *Aloës* ʒij.
Myrrhæ ʒß.
Cum *felle Tauri* f. linimentum.
D. S.
Salbe gegen die Würmer.

Cum oleo colocynthidos acuatum indetur frusto vesicæ bubulæ vel suillæ, & ita applicetur umbilico, &, quamdiu adhæret, retineatur; quodsi adsint lumbrici, fortiter adhæret, nec prius cadere solet, nisi enecati & fugati fuerint lumbrici, quo tempore sponte cadit: Quodsi vero applicatum non adhæreat, est signum non improbabile, non adesse lumbricos.

Præterea etiam oleum absinthii, diacolocynthidos, nucleorum persicorum expressum, unguentum contra vermes Augustanorum, de artanita, & similia, umbilici regioni illinantur.

℞. *Ungu. de Artan.* ʒij.
fellis tauri inspiss. ʒj.
Ol. diacoloc. Querc. q. s.
destill. Absinth. gtt. vj.
M. f. l. a. linimentum.

Quibusdam in usu est, applicare etiam theriacam cum succo vel oleo absinthii aut rutæ. Vel

℞. ▽ *Absinth.* ℔j.
in qua dissolv.
Aloës ℥ij. M.
probè terendo & subigendo.

Valet contra vermes, corpora puerorum in balneo fricando.

ARTICULUS XXII.
De
Verme Umbilicali.

SEd præter hos lumbricos in intestinis infantum stabulantibus, notabilis est vermis umbilici, quem vocant den Nabel-Wurm/ den Zehr-Wurm / den Geitz-Wurm: de quo vid. pauca in specie Sennertus *lib.* 3. *Prax. P.* 10. *de Morb. Abdominis cap.* 4. *p.* 984.

DIAGNOSIS.

In tali casu infantes cum nutrice optima, optimè sugentes licet, successivè emaciantur, labia pallent, & deficiunt à nativo calore, inquieti sunt, & quasi tormina ventris patiuntur, interdum se jactitant.

CURA.

Ubi adest suspicio talis vermis, applicetur fundulus umbilico sub introitu lecti, quem depascit vermis, idque bis vel ter repetitur, imponendo novum fundulum, ut simus certi de præsentia hujus vermis umbilicalis, postmodum applicetur putamen nucis juglandis internum, die harte Schale / excavatum, pulvere vitri Veneti & sabinæ cum sufficienti quantitate mellis repletum; hoc modo dulcedine mellis allectus vermis cum sabina & pulvere vitri postmodum enecatur, ut extrahi queat. Dum ergo apparet, nil absumi ex mistura nuci juglandi insita, tunc appropriata purgantia usurpentur, ut vermis enecatus quacunque via evacuetur.

ARTICULUS XXIII.
De
Tussi.

INfantes ulterius subinde tussi & affectibus catarrhalibus laborare solent, circa quam ante omnia observanda venit differentia tussis, vel humidæ vel siccæ; item vel stomachalis, vel pectoralis.

Tussis sicca pectoralis est à lympha nimis acida, vellicante fauces & membranam eam subcingentem, in specie istam, quæ cingit interius laryngem asperamque arteriam. Alias omnis tussis infantum est humida. Par ratio est circa tussim istam, quæ sub dentitionis tempore frequenter oritur, cui successivè propter copiosioris salivæ subindè salso-acrioris defluxum in stomachum, & imprimis membranas pituitarias copiosam lympham plorantes, & per gulam in ventriculum dimittentes, & inde defectuosam redditam digestionem primam & coacervatas cruditates, etiam tussis stomachalis humida supervenire solet tandem. Item aëris inclementioris afflatus liberiorque inspiratus suo modo infantes subinde ad tussim siccam pectoralem disponit, ex lymphæ nempe ab aëre copiosius effusione, quæ tandem evadit humida ex successiva muci generatione cum stertore affligens. Pertinet huc tussis puerorum convulsiva, de qua Willis. *in Pharm. Rat. Part.* 2. *sect.* 1. *cap.* 6. *pag.* 101.

Sed

Sed frequentior est tussis infantum ferina, seu quibusdam furibunda dicta, in qua infantes multum ac diu tussiunt, & quæ subinde tanta violentia repetens vix sisti potest, nisi spontaneus tandem supervenerit vomitus copiosique muci rejectio, post quem vomitum cessat tussis ad tempus, donec revertatur post dimidium diem præter propter similis fere tussiendi paroxysmus, simili vomitu claudendus. Talis ordinariò ex ventriculo esse solet. Oritur ordinariò vel ex adiphagia infantum, vel lactis acrioris & serosioris crebriore haustu, vel ejusdem in stomacho corruptione, & acrimonia singulari ventriculum vellicante: quæ duo nimia copia cum imparia fiant fermento stomachi digestivo ex defectu concoctionis, degenerant in liquamina viscida, crassa & mucilaginosa, quæ ipsa nunc flatuum subministrant materiam, unde difficilis respiratio, quandiu supini jacent infantes, aut etiam hæc pituitosa acida aut salso-acida in stomachi cavo magis fluctuantia, successivè irritando orificium stomachi sinistrum, & cum hoc arctè connexum diaphragma, tussim pertinacem, & primo quidem inanem, hinc cum rejectione mucilaginis viscidæ conjunctam inferunt; sicut in ablactatis frequentior hæc tussis ex muco viscido, utut pauco, orificium inferius obsidente, oriri solet; vel infensâ & molestâ sui præsentiâ, vel saltem halitibus acrioribus, excitant sub exspiratione per consensum vellicati diaphragmatis, & ipsi compatientium musculorum thoracis exspirationi inservientium horum convulsivos motus, unde tusses sæpius repetentes tenella pectora concutiunt.

Idem sentiendum est de asthmate infantum, quod utplurimum etiam ex stomacho onerato oritur, propter cruditates acidas mucilaginosas coacervatas, quæ si turgescant, & in flatus abeant, fermentando in tantum diaphragmatis deorsum versus impeditur contractio, ut molestus talis asthmaticus paroxysmus immineat; hinc enim etiam provocato vomitu statim liberantur, autore Primerosio *de Pueror. Morb. pag.* 73.

DIAGNOSIS.

Affectus per se patet.

In specie quando est sicca tussis, conjuncta solet esse sternutatio, involuntaria oculorum illachrymatio, & qui sunt similes affectus ex lympha paulò acidiori oriundi.

Tussis humida ex eo luculenta est, quod cum stertore quodam respirare soleant infantes, item quod tussiendo materiam rejiciant, aut resolutam denuo deglutiant.

Subinde etiam inflatio quædam in præcordiis, & quædam ibidem locorum intumescentia adesse solet.

PROGNOSIS.

Non negligenda est tussis in infantibus, quia præter vigilias & vomitus, etiam hernias, suffocationes &c. inducere solet.

CURA.

Si prodromus est variolarum tussis, vix curari solet, cum sponte postmodum cesset, imprimis autem tussis humida sub curam Medici cadit. In tussis enim cura, uti etiam asthmatis infantilis semper suprà insinuata observanda venit differentia. In genere tamen tussis infantum inveterata, humida quælibet, & hinc ista, quæ est ex stomacho, præ coteris tussis speciebus furibunda, vix curari poterit absque vomitu; quo uno, aut, si opus fuerit, repetito, plus præstare possumus, quam pluribus aliis remediis, diu licet continuatis; hinc nisi sponte superveniat vomitus, arte provocandus est.

Provocatur facilè in infantibus, si digito oleo illito irritentur fauces, aut etiam si penna similiter oleo tincta faucibus intrudatur.

Ubi per inferiora volumus evacuare, mechoacannæ pulvis adhibetur utilissimè.

In tussi ergo contumaci sicca pectorali sæpius nocturna, aut larynge potius affecta, & à lympha acriore, vel *aëre inclementiore* irritata, convenit imprimis loch ex passulis cum mucilagine seminis lini aut cydoniorum permistum. In tali etiam tussi euporiston est Cratonis, jusculum raparum, in specie siccarum cum saccharo, item succus raparum, &c. Adultioribus paulò decoctum radicis helenii cum uvis Corinthiacis in vino Malvatico, pauco addito saccharo, ut fiat quasi syrupus, ad levandam tussim mirè conducit. Syrupus diacodium egregius est, uti & succinum & succinata, succinum catarrhale, species diatragacanthi, pulvis contra tussim infantum Mynsichti, item flores sulphuris cum saccharo pauco misti. Sperma ceti ad ℈ß. in cerevisia calida, vel in jusculo aut cum lacte probè calido propinatum, aliove simili calido vehiculo; item syrupus de jujubis, de scabiosa, de glycyrrhiza, &c. quibus & spiritus salis Ammoniaci anisatus pro lubitu addi potest: etiam ubi difficilior *dentitio* talem tussim, infantibus excitaverit, quo in casu vomitorium interdum præmittendum erit. Præ ceteris tamen liquor cornu cervi succinatus, nunquam omittendus est. In affectibus catarrhalibus quibuscunque, infantum præcipuè, & inde in tussi sicca primum meretur locum. Pinguedo itidem caponis in jure pisorum liquefacta & propinata, mirè commendatur.

Et hæc incrassantia dicta in quavis tussi infantum sicca, tam pectorali quam stomachali, locum inveniunt. Nostrates mulieres in tali tussi infantibus ablactatis non absque

que successu propinant caricas pingues, in minutas particulas concisas in spiritu vini maceratas, deflagrando; caricas relictas propinant vesperi felici cum successu.

Forestus asserit, infantem tussi laborantem curari per mures coctos, elixatos, manducatos prius à nutrice, & in os infantis inditos.

Quoad externa; præ ceteris in tali tussi sicca in usu est lotio pedum in cerevisia calida; quâ peractâ pinguedo lucii piscis recens, vel loco hujus sevum hircinum, aut medulla cervina, liquefacta in cochleari, &. plantis pedum inuncta, prodest, in specie si misceantur cum oleo laurino. Linimentum ex pinguedine caponis cum capitibus alliorum factum, ceu notum, hîc præsuppono. Item si ex catarrhali fuerit vitio, suffitus ex succino, thure, gummi juniperino, &c. bombace exceptus, capiti imponitur; vel cerotum pro bregmate usitatum, cum tacamahaca mistum, oleo destillato majoranæ irroratum, capiti imponitur.

In tussi convulsiva convenit liquor C.C. succinatus essentia castorei, & remedia à Willisio *l. a.* commendata. Vel

℞. ▽ *fœnic.*
hyssopi ā ℥vj.
♁ ⊖ *✱ci Lavendul.*
succin. ā gutt. xx.
syr. papav. simpl. ℥ß. M.

Quodsi tussis fuerit humida, atque juncta copioso muco acido viscido, præter vomitum incidentia & attenuantia conveniunt: quæ inter primatum ducit spiritus salis Ammoniaci anisatus: item syrupus de nicotiana incidendo & attenuando mucum & liberando infante à suffocatione; hinc syrupus de hyssopo, item de scabiosa, vel syrupus de erysimo &c. qui propinari possunt in aqua hyssopi, scabiosæ, vel menthæ, ac similibus. Vel

℞. *Syr. Nicotian.*
Hyssopi aa. ℥iij.
emet. ℈j. M.

Resolvit mucum, & vomitum blandè movet.

Succus item raphani recens cum saccharo depurato temperatus, vel, qui mitior & temperatior, qui ex raphano excavato & saccharo repleto in frigido per deliquium, aut ex raphano in taleolos in iso, saccharoque largiter insperso, defluit, aut intra duos orbiculos stanneos exprimitur. Item succus fœniculi, mistus cum lacte & propinatus, non parum levat infantum tussim. Convenit etiam ad mucilagines stomachi resolvendas sperma ceti, si in pauca quantitate pro ratione ætatis in lacte calido propinetur infanti. Elæosacchara fœniculi & anisi optimè conducunt, si lambenda præbeantur, infantibus: Hinc pulvis radicis ireos, aronis, liquor cornu cervi succinatus, pulvis contra tussim infantum Mynsichti, &c.

In asthmate infantum, vinum infusionis millepedum est optimum, auctore Hertodt *in Crocol. pag.* 129.

Externè oleum chamomillæ & amygdalarum dulcium pectori illitum convenit.

ARTICULUS XXIV.

De
Obstructione narium in infantibus.

Nares infantum in summitate narium dum sunt obstructæ ac infarctæ muco crasso, optimum est auxilium sequens:

℞. ⊕*li albi* gr. iv. ad v.
▽ *Major.*
Ceras. nigr. aa. ℥ß.
Misce & filtra.

Filtratura detur, de qua cum linteolis naribus intrudatur.

Extra nares supremæ inungantur butyro sine sale, vel oleo amygdalarum dulcium, cum aliquot guttis olei majoranæ destillati misto: hoc enim aut externè illitum summitati narium, aut labris narium externè applicatum, resolvit sordes, & denuo respirationem per nares liberam reddit; vel naribus butyrum non salitum pisi magnitudine indatur.

ARTICULUS XXV.

De
Crusta lactea, seu achoribus, favis & tineis.

Porro lactationis tempore frequenter infantes affligunt exanthemata faciei & capitis seu pustulæ & ulcuscula, quæ cutim faciei, hinc superficiem capitis pilosam, interdum etiam quodammodo universam cutim, incrustant. Vocantur aliàs hæc ipsa ulcuscula & pustulæ crusta lactea seu lactumina, Germanis der Ansprung / Græcis ἀχῶρες, qui si profundius eroserint cutim, favi appellantur. Post ablactationem autem simile vitium capitis partem pilosam affligit, quæ tinea dicitur, Germanis der böse Grind. Lactumina sunt pustulæ prurientes rubræ, quæ successivè suppurantur, hinc exulcerantur, & nunc exsiccando in crustas abeunt, quibus deciduis subindè de novo propullulant, nunc post exulcerationem ulcera manantia, plus minus sordida, supermanent. Occupat malum hoc ordinariò faciem, hinc ad caput etiam subinde se extendit; interdum et am brachia, crura, ipsumque corpus hinc inde plus minus affligit. Tinea verò caput saltim occupat, pruritu imprimis incipit, hinc furfures copiosi decidunt, donec pustulæ hinc inde erumpant, quæ suppurantur & exulce-

ulcerantur, & nunc saltim in crustas vel squamas siccas abeunt, nunc verò ulcera manantia & copiosas sordes plorantia inferunt. Uno nomine: sunt hæc mala nil aliud, quam scabiei quædam species, infantibus magis propria. Crusta lactea quidem, sive infantes lactentes infestet, sive post lactationem denuo se manifestet, ferè ex acido vitioso lactis non difflabili & resolubili per poros corporis oritur; à quo acido nutrimentum partium cutanearum inficitur, unde pustulæ, pruritus, exulcerationes, non secus ac in variolis aut scabie humida vel sicca oriri solet. Tinea verò, quæ interdum plures annos post ablactationem demum infantes affligit, oritur ex simili vitio acido, intra corporis cutim coercito, ex massa sanguinea tamen & lympha secreto, & ad partes intercutaneas beneficio sanguinis circuli deposito; unde semper ferè tumores glandularum in collo ponè aures & ponè cervicem comitari solent tineam. Si enim cum sanguine & lympha plus minus acida, acri & viscida, nutrimentum exinde pro augmento & sustentatione partium confectum has ipsas subintret, nullo modo iis perfectè assimilari potest, sed potius volatili acore, antea quidem apparenter occultato, & aliquali simul viscida ipsis inimica, hinc inde in pustulas extollitur, in quibus acor denuo successivè manifestatus, cũ vicinis partium succis acrius effervescit: hinc altior tumor, intensior rubor & ardor supervenit, donec mutua temperatura nunc in pus nunc in saniem, nunc aliud simile liquamen abeat, & per pruritum in pustulas vel alio modo exeat, relicto adhuc post se fermento subtili acido viscido, quod etiam aliud inculpatæ notæ alimentum inquinat, istudque in similes sordes transmutat, & consequenter dicta mala magis magisque propagat; hinc etiam adjacentes partes è dictis pustulis pruritu & ardore inquinantur, unde favi, tinea, crusta lactea, uti etiam furunculi infantum, primitus enascuntur. Quæ eò facilius eveniunt, eòque pertinaciores radices figunt, quò minus transpirabiles sunt partes ita affectæ, & quò magis poris earum clausis dicta excernenda successivè congeruntur.

Differentia autem has inter capitis defœdationes observatur, quod materia peccans, prout est nunc acrior, aut acidior & tenuior, soleat inferre ulcuscula manantia, & copiosam acrem saniem fundentia: Sed quatenus eadem est minus acris, sed ferè magis temperata & viscida extiterit, tunc crustæ crassiores & densè subinde compactæ, & sibi invicem superstratæ, induci solent, successivè decidentes: imò etiam pro lymphæ ita peccantis ratione varia glandularum quoque observatur constitutio, de quo uberior experientia adhuc consulenda venit. Et sanè non levis est cognatio horum lactuminum cum adultorum scabie: nam & subinde contagiosa sunt, & mediantibus linteaminibus in alios etiam infantes propagantur: unde iisdem ferè remediis, in specie nicotiana, sulphure, Mercurio, &c. quibus adultorum pertinax & ferina scabies curatur, etiam curari possunt; & retropulsa, ut vocant, paria planè infert symptomata, ita ut quasi particularis capitis sit scabies.

Quæ hactenus sunt exposita, videtur confirmare, dum observavi in puerulo novem mensium præterpropter, vitio nutricis cacochymico-scorbuticæ insigniter crusta lactea super cranii hæmisphærium & faciem fere integram mirè deformato; quæ cum sponte evanuisset, successit gravissima tussis, tenellum pectus insigniter & continuò quatiens, cum copiosi muci in stomacho & œsophagi præsentia, una cum diarrhœa serosa adeo acri, ut etiam extrema podicis & vicina loca excoriarentur: totum corpusculum insigni æstu fervebat, & insultus quidam epileptici subinde istud convellebant. Factam hic fuisse arbitror lymphæ peccantis metastasin, præter alia loca in specie ad glandulas salivales, & quæ laryngem irrorant, ut & ad pancreaticas, per quas lympha *ista acida acris*, non adeo viscida, uberius effusa speciatim *dictam* tussim & diarrhœam, alia ut transeam symptomata, induxerunt. Dicta modò etiam rationem aurium humiditatis fluentis, excoriationis & exulcerationis, item labiorum, manifestam reddunt.

PROGNOSIS.

Omnes hi affectus bonum equidem sunt signum malæ causæ: Bonum signum, quod non tam inquinent massam sanguineam, sed potius in partibus intercutaneis defixa hæreant; malæ causæ, innuunt enim acidum vitiosum, quod massam sanguineam inquinavit, & hinc expulsione sua ista ulcuscula interdum periculosa excitat. Subinde tamen horum affectuum medio ab aliis gravioribus malis, in specie epilepticis, præservantur & liberantur; sicuti retropulsis his ipsis pustulis, aut exsiccatis subitò ulcusculis (id quod sæpius fit occasione supervenientium dolorum dentitionis) multa mala, in specie febris lymphatica plus minus lenta, convulsiones, diarrhœæ, tusses pectorales diuturnæ, & similia superveniunt.

Sponte naturæ subinde sanantur: interim tamen si diuturniora seu contumaciora fuerint hæc ulcera saniosa, interdum in ulcera maligna & depascentia degenerant.

CURA.

In cura ergo dyscrasia contentorum corporis corrigenda & evacuanda, acidum intercu-

intercu-

tercutaneum fermentativum corrigendum, blanda diaphoresi ad partes ambientes beneficio sudoris est promovendum & hinc nata mala admotis externis removenda.

Internè ergo conveniunt medicamenta ex fumaria, syrupus ex fumaria simplex & compositus, essentia de fumaria simplex & composita, essentia cardui benedicti, essentia helenii, essentia lignorum composita, tinctura coralliorum sassafrata, item remedia ex sambuco, rob sambuci, aqua, spiritus & essentia ex floribus & rob sambuci parata, item aqua betulæ, liquor cornu cervi succinatus, cornu cervi sine igne, omnia ex cornu cervi parata diaphoretica, quælibet viperina. In adultioribus infantibus, una altera gutta olei destillati viperarum fœtidi miram vim sudorem pellendi, & hujus medio hos affectus curandi, obtinet: e. g.

℞. *C. C. s. △e* gr. xxiv.
♁ii diaph. gr. xvj.
⊖ *vol. C. C.* gr. iv.
Theriac. gr. iij. M.

Decoctum florum acaciæ cum radice helenii est elegantissimum laxativum & alterativum; specificari potest cum fumaria. Quælibet alcalia, vel salia volatilia sæpe laudata, essentia myrrhæ, vel lapilli cancrorum, aut cornu cervi sine igne, aut antimonium diaphoreticum cum pulvere myrrhæ propinata & sæpius repetita, curationem horum ulcusculorum mirè facilitant. Convenit etiam cinnabris antimonii, & tinctura antimonii ex scoriis supra laudata, crebrius guttatim exhibendo, ut destruatur acidum primarum viarum, quod subindè nutrimentum solet inquinare. v. g.

℞. R ♁ii.
🜿i aa. ʒiß. M.

De purgantibus præmittendis studio taceo. Præ omnibus Mercurius dulcis ceu appropriatissimus convenit.

Quodsi gravis affectus aut symptomatis alicujus occasione introcedat crusta lactea, pro expellenda eadem convenit emulsio seminis napi, nasturtii, aquilegiæ cum myrrha, cornu cervi, &c.

Externè in his malis pro lotionibus specificum est oxylapathum acutum, nicotiana, helenium, malva, pisa; item linimenta, vel sulphurea, vel quælibet Saturnina, acidum absorbentia aut temperantia blandè inungantur; hinc pro ratione circumstantiarum tutia præparata, pulvis lapidis calaminaris, unguentum diapompholygos, unguentum enulatum: quibus si addatur parum salis tartari, habebitur effectus magis tutus. Unde unguentum de cerussa camphoratum, vel diapompholygos, vel unguentum enulatum, mistum cum floribus sulphuris & sufficiente quantitate olei nicotianæ vulgaris, addendo salis tartari plus minus, prout acrius vel mitius postulamus linimentum, egregiè convenit. Unguenta & linimenta vulgaria meritò fugimus, ubi simplicia cerâ, oleis, terebinthinâ, pinguedinibus, resinis, similibusve permixta, & partim saturata, partim obruta & subacta, nullam operandi vim exserere valent, nisi quod poros cutis densè incrustando malum longè deterius reddant.

Meritò autem duplex harum in cute efflorescentiarum status duplicem medendi rationem insinuat; unde in specie observanda est differentia ulcerum, an sint crustosa? an manantia? quando interdum pustulæ ex acriori acido in ulcuscula manantia jam degeneraverint, acrem plus minus tenuemque saniem jugiter plorantia; præmissis præmittendis internis imprimis laudo inter externa in ulceribus manantibus inspersionem pulverum, acida absorbentium, viscida modicè resolventium & abstergentium, & ita, ut vocant, exsiccantium & detergentium: quales componuntur ex creta, lacte lunæ, succino, cornu cervi usto, cerussa, tutia, myrrha, floribus sulphuris, & similibus, quibus tantillum salis tartari, quantum nempe sine doloris sensu perferre potest, imprimis si contumaciores fuerint, aut subinde repullularint defœdationes dictæ, consultò addendum: v. gr.

℞. *Lap. calam. præp.* ʒiß.
C. C. *usti præp.* vel *ceruss.* ʒß.
fl. 🜍*is* ℈j. l. ℈ij.
⊖ 🜿*i* gr. xij.
M. 1. Pulvis subtilissimus.

Ulcusculis cum linteolo vel spongiola, aqua spermatis ranarum imprægnata, abstersis blandè inspergatur.

℞. *Cretæ ♄i sat.*
Tutiæ præpar. ℈j.
fl. 🜍*is* ʒß.
⊖ 🜿*i*
Myrrh. aa. gr. xij. M.

Quibus omnibus præfero & propterea addendum suadeo pulverem seu crocum ex vitriolo Martis per oleum aut lixivium salis tartari præcipitato factum, & probè ablutum, qui solùm ex nodulo inspersus mirè absumit acida, & prædicta ulcera ad sanitatem perducit, cui pariter tantillum salis tartari admisceri potest; e. g.

℞. *Croc. ♂is per ▽at.* ʒj.
Lap. calam. præp. ʒß.
Cretæ præp.
Ceruss. aa. ℈j. M.

Quodsi sicca fuerit crusta crassa, sufficiant simpliciter alcalia fixa, tales crustas blandè emollientia, & acidum vitiosum in radice penitus destruentia, ita ut sponte decidant: quem in finem optimum est, ut blandè hume-

ctentur subinde dictæ pustulæ, vel cum lixivio vulgari, vel blandè quasi illinantur cum oleo tartari per deliquium, vel illinantur oleo amygdalarum dulcium recenti, aut butyro recenti non salito, addita tamen pauca camphora, sic emollitur crusta, ut ita blandè auferatur, relinquendo vel naturæ, quod superest, conficiendum, vel si supersint ulcera manantia, blande istos pulveres inspergendo. Commodè etiam oleo amygdalarum dulcium expresso; aut dicto butyro parum olei tartari per deliquium addi potest pro linimento blando & tenui, eum in finem, ut eò melius corrigat fermentum acidum: moderatè tamen hoc fiat, ne acriori litu doloris ratione exasperetur malum. Quin & ulterius conducunt balsamus sulphuris temperatus cum axungia porcina & illitus; quæ cum sola camphora subacta in mortario plumbeo, dat unguentum admodum conveniens.

Par curandi ratio est tineæ capitis infantum, nempe præmissis & continuatis internis, quoad externorum usum, tinea est vel sicca crustosa, vel est humida manans. In tinea crustosa sicca saltem litu emolliente suprà insinuato crustæ semel factæ emolliantur (non tamen cito nimis, ne remotis crustis cutis eadem exulcerata appareat) & hinc lotione facta ex decocto radicis oxylapathi, chelidonii majoris, betonicæ, saponariæ, herbæ malvæ cum pisis in cerevisia secundaria, quibus commodè furfures addi solent, abluatur, idque non adeo crebro, sed intra tres, quatuor ad sex septimanas semel, prout necessitas requisiverit, lotio talis instituatur, istud, quod de crustis internè subnatum fuerit, & interdum à litu emollitum, pectine sive scopa blandè removendo. Convenit etiam decoctum radicis altheæ cum urinâ infantis, pro lotione capitis usurpatum. Generosissima Comes à Fleckenstein tineâ & alopeciâ correpta, purgata est pilulis Mercurii dulcis & pulvere viperarum sæpius ex vino sumpto, caput lixivio cynoglossæ abluendo, & pinguedine natricum Germ. illinendo, convaluit: Vid. Velschius *Mictomim. Cent.* 1. *Observ.* 23. annex. *Ann.* 4. *&* 5. M. A. N. C. Sic porrò tinea in puello Nobili, pileolo ex carne suilla salita imposito brevi percuratus est Patavii, vid. *loc. all. Cent.* 2. *Obs.* 68. Si verò tinea manans & ulcerosa fuerit, ante omnia crines abluendi sunt: Si enim hi ipsi à sordibus manantibus inviscantur, crustam tam densam inducunt, sub qua non solùm cuniculos profundos agit sanies, sed etiam generantur copiosi pediculi, quorum morsicationibus stimulati infantes scalpendo caput, eò magis malum exasperant, ac deterius reddunt; remotis crinibus filamenta carpta locis exulceratis imponantur, item abstersis sordibus pulveres suprà insinuati leniter inspergantur, & hinc dictis filamentis muniantur, donec successivè crusta sicca supernascatur, sub qua, ne nimiæ colligantur sordes, illa ipsa subinde exprimenda est, ut saniei pateat exitus, deinde ubi sicca apparuerit, litu emolliente attenuanda, & hinc pedetentim separanda.

Tumores grandiores glandularum in collo & capite, si qui supersint, emplastro de Ammoniaco, de cicuta, de galbano matricali, &c. applicatis attenuandi & discutiendi. Vel emplastrum de meliloto malaxetur cum oleo Philosophorum: vel fiat compositum ex eodem cum emplastro de galbano crocato Mynsichti, & ita imponantur, aliquamdiu relinquendo.

Hisce quidem modis mitiori malo commodè succurri potest; si verò gravius fuerit, non secus atque scabies curandæ veniunt. In specie in capitis tinea graviori vulgi experimentum est lotio capitis ex decocto nicotianæ pulverisvè ejus inspersio: sed pessimo cum consilio, cùm ebrietatem turbulentam, anxietates præcordiorum, lipothymias, vomitus, copiosos secessus, & alia gravia symptomata inferre soleat: Conferatur Boyle *in sua Philosophia Experimentali*, & Heer *Tract. de Absinth. pag.* 90. qui similem ebrietatem observavit ex pulvere nicotianæ ulceribus capitis manantibus insperso: Sic novi exemplum de puero aliquot annorum pediculis affecto, cui inunctum fuit caput unguento ex pulvere nicotianæ parato, additis aliis, quo ipso brevi post infans percipit angustias præcordiorum, superveniunt purgationes crebriores supra & infrâ, unà cum lipothymiis repetitis. Causa omnes latebat. Tandem deveniebant in suspicionem unguenti, quod abluunt & cum linteolo detergunt; & omnia cessarunt supra dicta symptomata.

Præter nicotianam contra tineam capitis etiam utuntur Mercurialibus litibus, nunc ex Mercurio crudo, nunc vario modo præparato constantibus: Sed hoc non semper absq; periculo, quia imprimis in tenerioribus gravissima inducere solet symptomata Mercurius capiti applicatus: e. g. infans achoribus laborans ex inunctione capitis Mercuriali epilepsiam lethalem contraxit; referente Timæo von Güldenklee *in Resp.* 43. *pag.* 106. In robustioribus etiam infantibus Mercurialia cautè sunt usurpanda propter metum salivationis, quæ superveniens tam spontè & facilè sisti nequit: ob id Mercurius vivus necessitate cogente in pauca quantitate est permiscendus remediis. Tutius adhuc usurpatur Mercurius præparatus, imprimis cum spiritu nitri præcipitatus, qui communiter appellatur arcanum corallinum: Item conducit etiam Mercurius dulcis, qui non inconvenienter unguentis & linimentis permisceri potest.

potest. Aliàs cingulum Mercuriale seu, ut vocant, cingulum sapientiæ, lumbis saltem circumdatum achores & tineas, uti etiam phthiriasin, optimè curat: Paratur ex cingulo panneo benè insuccato, ut sic dicam, cum Mercurio vivo, vel subigatur Mercurius vivus cum axungia porcina, & benè illinatur in cingulum ex panno paratum. Tutò usurpatur in adultis tale cingulum, si præmissa fuerint universalia, si continuò simul usurpentur corpus in blanda diaphoresi conservantia, illudque non nimis exponatur frigori, quin calidum & probè munitum continuò conservetur: Sic Fontanus *in Annal. cap. 9. Exempl.* 6. refert, rusticum achoribus & phthiriasi laborantem, præmissis universalibus zona Mercurio vivo tincta lumbis circumdatâ curatum.

℞. *Ungu. rof.* ℥ij.
☿ii vivi
♁ *sem. staphysagr.* aa. ʒij. M.

Tutius est, quod describit Joël *in sua Praxi* ad tineam capitis contumacem, post lotionem capitis cum decocto Malvæ, aut aliam appropriatam illinendum:

℞. *Lithargyr.*
Cerusſ. aa. ʒij.
Fl. 🜍ii.
☿ii vivi aa. ʒj.

Cum s. q. *ol. rosar.* commisc. in mortario plumbeo diutissimè, & f. unguentum.

℞. *Ungu. pedicul.* ℥ij.
Ol. Nicot. ʒvj.
⊖ 🜿i ʒiß. M.
℞. *Ol. 🜿i p. d.* ʒiij.
Amygd. dulc. rec. expr. q. s. pro consistentia linimenti:
adde
Ol. destill. spica ʒß. M.

Sed non, nisi extremo in casu, Mercurialibus, iisque cautè, utendum erit. Tutius est, quod unguentum commendat Panarolus *in Pentec.* 5. *Obs.* 31. quod paratur ex sulphure, axungia porcina & succo limonum. Item linimentum de amiantho paratum miraculosum dicitur ad tineam puerorum à Bootio *lib.* 2. *de Gemmis & Lapid. pag.* 204. quo etiam non sine successu usus fuit Scultetus *in Armam. Chirurg. Observ.* 96. Oleum non contemnendum contra capitis tineam est & hoc:

℞. *Vitell. ov. ad durit. elix.* No. xvj.
Myrrha ℥ß.
Rad. ari
Serpentar. aa. ʒß.
Helleb. nigr. gr. iv.

Misc. probè, & coquantur super carbonibus ignitis absque flamma, donec spumescere incipiant, tuncque exprimatur oleum usui reservandum.

In specie decrescente luna commodè instituitur cura tineæ; nam achores & favi sponte naturæ cessant. Ubi pertinaciora aut periculosiora fuerint ulcera, lapis medicamentosus Crollii dissolvatur in aqua nicotianæ, & ita levi manu inungatur.

Quodsi verò ex malo increscente cranium fuerit læsum, præmissa ablutione ulcerum inungendum est mel rosaceum cum spiritu vini, hinc applicetur pulvis aristolochiæ subactus cum balsamo Peruviano.

ARTICULUS XXVI.

De

Affectu Pediculari seu Phthiriasi.

Tineæ capitis conjunctus & familiaris est affectus pedicularis seu phthiriasis, infantes sæpissimè mirè torquens, etiam interdum adultos.

CAUSÆ.

Causa hujus est in singulari seminio, ex quo generantur pediculi, quod imprimis in corpore infantili se exserit, & fœtus suos excludit.

Ex internis causis ficus sunt, qui inferre dicuntur phthiriasin, uti hoc observavit Henricus ab Heer *in Observationibus* oppidò raris.

CURA.

In cura conveniunt lotiones capitis cum semine staphisagriæ, item cum scordio, absinthio, colocynthide, centaurio minori, radice hellebori nigri, & similibus in aqua appropriata coctis. Vulgò commendatur lotio capitis cum decocto nicotianæ, sed pessimo cum consilio, ex rationibus supra dictis. Sanè tutius est usurpare aquam lavendulæ aut spicæ nardi, si his abluantur loca pediculis infestata, aut oleo spicæ, vesperi sub introitu lecti caput leviter illinatur, operiendo post inunctionem istud vittâ. Quodsi acrius fuerit oleum, subigi potest cum pauco butyro non salito, aut oleo amygdalarum dulcium, aut unguento nicotianæ; abluendo subsequente manè caput cum lixivio decoctionis spicæ. Etiam si inquinant loca pudenda pediculi, oleum spicæ est tutissimum. Vel succus absinthii depuratus, in quo probè agitatus fuerit Mercurius vivus, & hic denuò subsederit, optimus est, si illinantur loca pediculis infestata. Semen staphisagriæ coquitur in lixivio, vel cum butyro recenti fit unguentum; item cocculi de Levante pulverisati, & cum butyro non salito subacti, suo litu in margine primò, deinceps vertici & toti capiti, potenter enecant quosvis pediculos. Vel

℞. ♁ *Coccul. de Lev.* vel *rad. Gent.* ʒiß.
Rad. Helleb. albi ʒß.

Cum f. q. *Ol. Nicot.* vel *Laurin.* f. Linimentum,
irrorandum sub mistione cum aliquot gutt. *Ol. dest. spicæ.*

Aloë etiam, & cum hac parata aqua aloëtica Tinæi von Güldenklee *in Cas. pag.* 444. imprimis etiam confert ad affectus pediculares, si hâc aquâ abluantur loca pediculis inquinata: Præ omnibus equidem juratus pediculorum hostis est Mercurius, minus pulicibus infensus, conf. Bartholini *Acta Med. Hafn. Vol.* 4. *pag.* 156. Sed non semper tuto uti licet Mercurio in phthiriasi, quia graviora infert symptomata. Interim præsentissimum remedium, quò omnes fugantur & interimuntur pediculi, ratione Mercurii est, si pediculi hæreant in locis secretis, in superciliis, &c. si abstergantur hi loci linteolis istis, quibus aurifabri pocula sua post deaurationem detergere solent; sic pediculi adhærent vitâ privati. Aliàs certum est, quod Mercurius vivus, aut dulcis, aut cum spiritu nitri præcipitatus, quibusvis unguentis additus subitò quosvis enecet pediculos. In specie ex pinguedine porcina, succo absinthii, farinâ lupinorum, & pulvere seminis staphisagriæ paratur linimentum Mercuriale, sed pauco addito Mercurio acuendum. Denique vel solum cingulum Mercuriale seu sapientiæ, etiam certò pediculos fugat, saltim si lumbis circumgestetur; vel Mercurius vivus in bursula secum gestatus in vestimentis pediculos fugat, eosque interficit.

ARTICULUS XXVII.

De

Variolis & Morbillis.

HActenus dicta occasionem suggerunt in morbillorum, & in specie variolarum, originem & abstrusam aliàs naturam meditandi & inquirendi, quæ, quà tales, cum dicta crusta lactea, &c. quoad faciem externam, fiendi modum & effectum, in quamplurimis conveniunt, cùm etiam tinea capitis non raro post variolas superesse, aut etiam easdem insequi soleat. De quibus vid. supra inter Febres.

ARTICULUS XXVIII.

De

Subluxatione Infantum.

INfantes paulò adultiores vehementiori sub motu frequenter subluxationem incurrunt (sie thun sich wehe) unde hypochondriorum tumor, difficilis respiratio, totius corporis æstus, appetitus dejectus, vigiliæ, &c. superveniunt.

CURA.

Curatur optimè si infantes imponantur ventri, & manus & pedes per crucem sibi invicem admoventur.

ARTICULUS XXIX.

De

Macie & Atrophia Infantum.

FRequens & sæpè difficillimum curatu, simulque periculosum malum est, quando sub nutritione subindè deficiunt infantes, ita ut eorum corpus succo nutritivo priventur, & ejus partes musculosæ flaccidæ & molles fiant; uno verbo: quando non nutriuntur & augentur, sed successivè, utut alimenta capiant, macilenti fiant, adeoque plus minus macie & atrophiâ corripiantur.

Macies hæc in genere est vel symptomatica, vel morbosa. Symptomatica est, quando alium morbum, febrim, diarrhœam, vel similem affectum sequitur: Morbosa est, quando citra prægressum alium morbum, ex se ipso radices egerit, vel ex se ipso inceperit.

Talis maciei causæ sunt plurimæ, quas ordine pertractabo.

CAUSA I.

De

Nutrimenti Defectu.

PRima quidem causa est defectus nutrimenti laudabilis, quando lac nutricis minus proportionatum est ad crasin fœtus seu infantis nutriendi, quin potiùs acrius & salsius existit. Id quod fit imprimis in nutricibus cholericis, ut sic dicam, seu habitus minus succulenti, & quæ quodammodo ad phthisin aut hecticam inclinant, in specie, si jam diutius lactaverint alios infantes: nam talium lac asperum nonnihil est, & minus aptum ad nutriendum infantem; vel vitiatum, ubi illinc atrophia, hinc cachexia supervenit.

DIAGNOSIS.

Cognoscitur hoc ipsum vitium, si ipsa nutrix talis sit, & infantes citra manifestam aliam quamcunque causam successivè emacientur, & parum vel nihil proficiant.

PROGNOSIS.

Affectus non est contemnendus; semper enim periculum infantis viribus intendet.

CURA.

Propterea in cura lac & nutrimentum laudabile suggerendum; pro quo scopo imprimis mutanda est nutrix, aut etiam si infans quodammodo sponte minus aptus sit nutritioni, aut si contabescat & minus nutriatur

propter

propter vitium nutricis, commodè balneatur infans in lacte bovino vel caprino: quo ipso subinde blandè fricanda sunt ejusdem membra, & postmodum capiatur hedera arborea, crescens in quercu, ex qua destillatur aqua: sicuti etiam ipsa folia hujus hederæ pulverisata ad ℈j. cum pauco syrupo violarum sunt propinanda.

Præter hæc etiam aqua filicis destillata mirè laudatur, ex qua etiam culcitras sub dorsum ponendas suadent. Sunt etiam, qui in tali casu post balneum lactis commendant unguentum ex butyro non salito, quo subinde membra tenella fricanda sunt.

CAUSA II.
De
Lumbricis.

CÆterum præter lactis vitium secunda causa maciei infantum est, quando nutrimentum, licèt laudabile, absumitur à lumbricis, item crinonibus, qui ubi sunt copiosiores, aut etiam diutiùs retenti fuerint in infantibus, tandem maciem inducunt. De lumbricis, cum eorum signis & cura, suprà dixi.

CAUSA III.
De
Crinonibus seu Comedonibus.

SEquitur causa tertia maciei & atrophiæ, dracunculi sive vermiculi subcutanei capillares infantum, quatenus hi ipsi atrophiam simul junctam semper habere solent. Incognitus & indictus antiquioribus fuit morbus, cujus passim superiori ac hodierno seculo à Medicis non minus, quàm medicastris mulierculis, fit mentio, & ab istis quidem morbus pilaris infantum communiter appellatur, proprio autem nomine comedones ab adjuncta infantis tabe, quasi vermes qui nutrimentum infantum comedendo largius absumant, item crinones à figura, quod, si in balneo rite tractentur, crinium seu pilorum curtorum nigrorum forma foras interdum prominere per poros cutis soleant, appellantur, Germanis die Mit-Esser / die Zehr-Würme / quæ pro animalculis intercutanea loca inhabitantibus ab aliis habita fuerunt. Differunt à sironibus seu cironibus, vermiculis minutis, quasi pedicularibus, in pustulis serosis prurientibus sub cuticula manuum imprimis & pedum enatis, de quibus vid. Sennertus *lib.* 5. *Prax. P.* 1. *cap.* 24. *pag.* 118. Langius *lib.* 2. *Epist.* 42. Gœdartius *Metamorphos. Part.* 1. *pag.* 126. sicuti & sironum & crinonum formæ, per microscopium consideratæ, differentes planè deprehenduntur. Dicti crinones vermiculi capillorum spissorum seu setarum curtarum formâ nudo oculo aspicienti se exhibent, qui mellis dulcedine per frictionem allecti in loco calido foras prorumpere nonnihil, frigoris verò ipsis inimici sensu denuò introrepere, observantur; sic enim apparent vermiculi forma singulari, oculis rotundis grandiusculis, coloris subcineritii & plus minus nigricantis, cornubus seu potius antennis binis longe prominentibus instructi, cum caudis oblongis in fine villosis, uno nomine: aspectu satis horridi; prout nuperrimè ab amico curioso & artificioso, Dn. Christiano Schæffero, Serenissimi Ducis Saxoniæ Mauritii Apelle aulico dexterrimè hacce sub forma accuratè per microscopium observati & delineati fuerunt: quorum iconismus videri potest in *Valetud. Infant. cap.* 2. §. 33. Occupare magis loca musculosa, imprimis dorsi, sive totius interscapilii tantum, maxime tamen scapularum, humeri, item surarum & crurum, sub cuticula assolent. Infantes imprimis teneriores, minus robustiores, affligere solent.

CAUSÆ.

Originem iis subministrat suppressa insensibilis transpiratio, ut rectè id suspicatur Horstius *lib.* 4. *Obs.* 53. *pag.* 254. quæ temperata si fuerit, minusque acris, dulcis & pinguis, retenta diutiùs ad putredinem ruit, unde occultata antea & oppressa penitus principia seminalia, quæ in minimo, seu, ut vocant, in atomo sensibus imperceptibili latere possunt, sui juris facta, destinationes naturales exequuntur, & in viva animalcula prorumpunt. Nempe in lacte, ratione alimentorum, ex quibus generatur, non secus ac in pulte millefórmia insectulorum & vermiculorum latent semina, quæ in tenello infantis stomacho non adeo exactè alterata, facilè data occasione evigilare, & in actum secundum erumpere valent: hinc & quidam crinones hos illis vermiculis seu ascaridibus similes asserere volunt, qui in antiquis caseis innasci observantur. Hi ipsi crinones animati molestiam admodum prurientem & continuo lacessentem, plus minus tamen, sub cuticula admodum sensili excitant, indeque inquietos, ejulantes & vigiles reddunt infantes, quibus ut ut sæpius porrigant mammas nutrices, quas etiam exhauriunt, tamen inquietudine, vigiliis & plotatu confecti, minus dictum alimentum digerere aut ritè assimilare possunt, donec emacientur tandem, & ita successivè in tabem proruant: ut ob id existimem, non tam ratione nutrimenti à vermibus exhausti, quàm ratione symptomatum ab istis introductorum, maciem & tabem consecutivè supervenire. Ubi ergo adsunt talia symptomata,

mata, mulieres ſtatim dicunt, aut ſubeſſe faſcinationem, aut adeſſe crinones.

C U R A.

Quoad curam: Crinones ſunt eliciendi. Hi cognoſcuntur & removentur ſimul, ſi infans deducatur in balneum aquæ dulcis, in quo benè fricetur cum melle fariná ſubacto; ſic enim ſub lotione hujus dulcedine allecti cum ſudore per poros erumpunt ſub forma pilorum nigrorum craſſiorum, wie kleine ſchwartze Härchen/ qui tamen poſtmodum, dum ita emittunt capita, commodè vel cum unguibus acutioribus, vel novacula exigua, vel cum cruſta panis acuta, ſubtiliter abraduntur, & ita tolluntur; id quod aliquoties reiterandum erit, unde melius habere infantes obſervantur. Aliis in more poſitum eſt, ut ablutos in balneo infantes manu melli intinctâ blandè perfricent: & hinc prolectos vermiculos vel cruſtâ panis duriore in formam aciei cultri reſciſſâ, idque tutiùs; vel ſcalpello, idque minus ſecurè, abradant & removeant. Petrus à Caſtro *Tr. de Coloſtro* mulierum Luſitanarum experimento fuliginem caminariam cum melle & lacte mixtam, dorſo illitam laudat. Quidam loco talis unguenti ex melle imponunt infantes in lixivium, in quo ſtercus pullorum gallinarum bullivit: Huic ipſi lixivio ad collum uſque immergunt infantes, & ita nonnihil ad ſudorem diſponunt, poſtmodum levi manu melle illita crinones proritant, quos poſtmodum dicto modo vel novacula vel cruſta panis acuta abradunt: repetitur toties (ad biduum, triduum) quamdiu præſentia talium hoſpitum ſe manifeſtat.

Quodſi copioſiores ſint, aut ſubinde regenerentur, radicitus evellendi ſunt ſecundum modum Timæi von Güldenklee/ quem habet *in ſuis Caſib. lib. 5. de morb. infantum cap. 23.* nempe ut propinentur internè tincturæ antimoniales; loco quarum tamen eſſentia myrrhæ & remedia viperina non erunt minoris pretii. Externè verò in balneis talibus & poſt talem frictionem quotidie abſtergendi ſunt infantes cum aquæ abſinthii ℔ij. in qua diſſolutæ ſint aloës hepaticæ ℥ij. Quin imò putarim, aquam hermeticam ſeu decoctionis Mercurii vivi, uti lumbricis & ſcabiei optimè conferre ſolet, etiam eandem in balneo cutim abluendo uſurpatam, citra ullum periculum dictos crinones necare & tollere poſſe. Plura de his videb. in Velſchio *ſupra citatis locis.* Unguentum contra ſirones vid. in Sennerto *Pr. lib. 5. pag.* 118.

CAUSA IV.

De *Vaſorum lacteorum & glandularum meſenterii obſtructione.*

POrro cauſa atrophiæ & maciei infantum, hactenus ferè incognita, eſt, quando commodè nutrimentum diſtribui nequit, ex infarctu & obſtructione viarum ac ductuum abdominis, vaſorum lacteorum & conſequenter glandularum meſenterii. Vocant hunc affectum mulieres, Das Unterwachſen der Kinder/ quando ſcilicet intumeſcit abdomen infra coſtas: conf. M. A. N. C. *Ann. 2. Obſ.* 152. *pag.* 237. Sylvius *Prax. lib. 1. cap.* 14. §. 56. *pag.* 168. Barbette *in Prax. lib. 3. cap. 2. obſ. 3.* & *Anat. Pract. lib. 1. cap.* 14. Hœferus *Herc. Med. lib. 7. pag.* 349. & Sydenham. *de Feb. pag.* 89.

C A U S Æ.

Cauſæ ſæpiſſimè ſunt pulmenta viſcidiora & tenaciora uberius ingeſta; Nutrices enim interdum vix deſiſtunt, quin infarciant talia pulmenta, ut tantum non digitis attingere ferè poſſint. Hinc fit, ut talia pulmenta loco nutritivi ſucci *diſtribuendi ſæpiſſimè* degenerent in mucilaginem craſſam, plus minus acidam viſcidam, quæ ſucceſſivè inteſtina aut admodum incruſtando, aut orificia & ductus lacteorum obſtruendo, etiam ipſas glandulas meſenterii conſequenter infarciendo, debitum nutrimentum corpori deficere facit.

D I A G N O S I S.

Signa ex modo dictis facilè patent, imprimis ex cauſa prægreſſa, ex tumore abdominis, item ex aliquali ejus ad tactum duritie; quæ excernuntur, ſolent eſſe viſcida, albicantia.

P R O G N O S I S.

Periculoſum eſt hoc malum; nam atrophia lethalis tandem neceſſariò ſequitur.

C U R A.

Si ergò ex denegato nutrimenti *tranſitu*, & debitâ diſtributione ceſſante, atrophia infantes corripiat, pro cura hujus mali internè conveniunt alimenti depravationem corrigentia, & hujusmodi mucilaginoſas ſordes, vaſa obſtruentes, alterantia & reſolventia. Conveniunt ergo laudata ſæpius ſalia volatilia, quæ forti penetratione obſtructos antea meatus reſerant, præmiſſo & interdum iterato ſubindè blando laxativo, ob id lactationis tempore ſubindè iteranda: ſicuti poſt ablactationem convenit tartarus vitriolatus Tacchenii, ut & arcanum duplicatum

carum Mynsichti, in brodio seu decocto passularum propinata, quotidie reiteranda. Pariter liquor terræ foliatæ tartari seu sal essentiale tartari resolutum in liquorem, infanti subindè guttulatim propinatum, à Barbette laudatur *in Praxi lib.* 3. *cap.* 2. *pag.* 3. Item tinctura tartari. Commodè etiam usurpantur Martialia, liquor seu tinctura vitrioli Martis tartarisatæ; vid. M. A. N. C. *Ann.* 3. *obs.* 250. *pag.* 454. & crocus Martis aperitivus cum tartareis permistus. Hinc ceu præsentissimum sæpeque expertum remedium in tali casu commendat Hœferus *in Herc. Med. pag.* 349. Pulmentum illud, quod vertex ferreus rotæ molaris inter movendum colligit, extra illitum, quod nihil aliud est, nisi subtilissimus quidam crocus Martis ista agitatione è ferreo vertice abrasus: unde Horstius propinat in tali casu aquam istam, quæ in acuandis instrumentis ferreis sub cote colligitur. Commodius est, ut usurpentur tincturæ Martiales, imprimis permistæ cum remediis tartareis.

Externè commodè fiunt unguenta & linimenta abdomini illinenda pro resolvenda & attenuanda ista mucilagine spissiore & meatibus reserandis, quæ attenuata postmodum in intestinis blandè per laxantia est evacuanda. Imprimis convenit linimentum ex gummi Ammoniaco; vel unguentum Martiatum, unguentum altheæ compositum & oleum Philosophorum, mixta; felle tauri acuata, & abdomini illita. Unguentum Barbette, quod habet *in Anatomia Practica lib.* 1. *cap.* 14. est egregium.

Conveniens etiam est, si fiat unguentum Sylvii *Prax. lib.* 1. *cap.* 14. §. 56. *pag.* 167.

CAUSA V.
De
Fascinatione Puerorum.

QUinta denique causa maciei puerorum sæpius est aut saltem dicitur fascinatio seu fascinum, quod vocant, **wenn die Kinder beschryen sind.** Vim talis fascini cum Paracelso multi moderni ex impressione imaginativa deducunt, quæ per solum visum potest nocere. Alii hoc ipsum negant, & totum negotium veneficio attribuunt. Sufficiat subsumptionem esse fascini & veneficii, vel in tali statu, ubi nulla adest sufficiens causa, quæ monstret affectum alium: item quando cum macie simul præter spem nimis imbecilles & debiles fiunt infantes: Item quando subsumptio est aut suspicio de vetula quadam, quæ familiarius aliquando cum infante fuit conversata. Prolixum tractatum de Fascinatione edidit D. Frommannus. Sed ad hoc, ut cognoscatur, an fascinatus fuerit infans? **so setzet man unter die Wiegen ein Faß voll fliessend Wasser / in dasselbe wirfft man ein Ey / schwimmet dasselbe in die Höhe / so ist das Kind beschryen; fällt es aber zu Boden / so ist nichts daran:** Ratio, **die gebundenen** spiritus **wollen** liber**ret seyn / ziehen also das Ey nach sich in die Höhe.**

CURA.

An tollendum hunc fascinum & veneficium partim superstitiosa quàm plurima, partim naturalia revocantur remedia.

Internè suadentur alias contra fascina corallia, viscus coryli pulverisatus, aut etiam pulvis baccarum uvæ inversæ: Item pulvis Gansii de coralliis ex semine antirrhini, coralliis rubris & albis, & dente hominis mortui. Unde tincturæ coralliorum quacunque ratione paratæ, in specie in vehiculo ex hyperico propinatæ, insigniter laudantur. Essentia hyperici, spiritus secundinæ primiparæ, pulvis secundinæ primiparæ, quæ uti alias ad quæcunque veneficia, ita in specie ad fascinum seu maciem ex fascino insigniter commendantur, si remedia ex secundina parata interius propinentur infanti.

Externè conducit sacculus appensus ex floribus seu summitatibus hyperici, & baccis uvæ inversæ cum semine & herba antirrhini: item suffimigium ex herbis contra fascinum & veneficia decantatis, v. g. ex conyza flore cœruleo, hyperico, antirrhino, dentibus hominis emortui, visco corylino & quercino ac similibus. Quibus adjungenda etiam sunt balnea, quæ inter præservat à macie balneum, cui cortices & folia salicis sunt incocta, commendatum ab Hartmanno & Gabelchovero. In ipsa macie cum foliis & corticibus salicum possunt simul incoqui flores aquilegiæ, adianthum, antirrhinum, hypericon, conyza, folia & baccæ inversæ. Sideritide cum filagine, vel solitario, vel cum hyperico & tanaceto, mulieres utuntur pro balneo, fricantes eosdem una cum herbis, & tunc comparent copiosæ sordes extrinsecus incantationis indices habitæ: conf. Hœferus *Herc. Med. pag.* 207. Convenit etiam inunctio ex unguento corylino ad veneficia Henrici ab Heer; aut imponatur regioni stomachi emplastrum Mynsichti contra veneficia, malaxatum cum hoc ipso unguento seu oleo corylino Henrici ab Heer. Ex sola asa fœtida etiam potest fieri emplastrum contra maciem ex veneficio seu fascino oriundam, ventriculo imponendum.

Solent etiam Hispanicæ mulieres suffumigare partes fascinatas gummi Ammoniaco; cui commodè asa fœtida potest addi. Sæpe etiam observavit à Castro sufficere suffitus ferrei calcei equini nigri, candentis, aceto ter exitatus, quo suffumigandus est puer.

ARTICULUS XXX.

De *Febribus.*

DEnique quoad febres infantum: hæ sunt variæ, quæ eos infestant, rariùs tamen intermittentes, nisi in infantibus paulò adultioribus, aliquot nempe annorum, ordinariò plus minus acutæ & continuò ardentes, hæque ipsæ sæpius cum pustulis & exanthematis conjunctæ, quæ vulgò vocantur variolæ & morbilli.

Omnes autem febres, nisi malignæ ex contagio natæ fuerint, originem habent ex cruditatibus viscidis acidis primarum viarum, sive lactentur adhuc, sive ablactati fuerint.

Febres lentæ.

In specie, si succus nutritivus minùs viscidus, crudus tamen, & vitioso acore inquinatus, vel saltim acri-salso sapore infectus, distribuatur ad massam sanguineam, pro hujus augmento & corporis nutrimento necessariò ex tali alimento inepto depravatur massæ sanguineæ crasis, vitiaturque insigniter sanguificatio, & inde oritur præternaturalis ejus effervescentia, unde febres variæ, imprimis tamen lentæ, sub vesperam præcipuè exacerbantes, supervenire solent. Hinc etiam consequenter vitiatur lympha, & redditur nimis acida, acris & simul subindè nimis viscida, unde & circa glandulas tumores, & varii affectus catarrhales infantibus superveniunt, in specie tusses siccæ nocturnæ. Obtunditur econtra bilis sal volatile oleosum, unde perfectio digestionis primæ in intestinis deficit ultima; & ita magis magisque propullulantes jam confirmantur ægritudines.

Febres ardentes.

Cæterùm præter has & aliæ febres variæ, plus minus acutæ & continuò ardentes, aut periodicæ continuæ, aut catarrhales, similesve frequentes sunt inter tenellos, quarum ratio omnis ex corruptione lactis interna, aut ex obstructione pororum cutis externa, optimè explicatur. Nam præter cruditatem acidam lactis & pultis in stomacho infantili, unde ejus febres frequentissimè nunc lentæ nunc acutæ scaturiunt, & jam variæ aliæ omnino sunt lactis corruptiones, jam supra insinuatæ, sive in stomacho sub digestione prima, sive in intestinis sub hujus digestionis perfectione & fecum separatione superveniant; in specie cruditas nidorosa appellatur, dum flava, copiosa aut fœtida, ab infantibus ejiciuntur. Excreta talia flava non sunt beneficio bilis tingentis; talis enim copia bilis in fœtu juniore non adest, nisi infantulos ferè omnes primo sui initio biliosiores viris ipsis dicere velimus; neque amarescunt semper hæc ipsa, sed dulcescunt potius subinde, & avidè à canibus amari omnis osoribus comeduntur. Sed ista excreta nidorosa & flava sunt frequentissimè ex lactis vitiata digestione, & ejus multiplici corruptione; Lac enim, vitiatâ quacunque ratione digestione ventriculi, sponte de facili citrinescere, sufficienter declarat Helmontius *Tr. Schol. Pass. Decept. cap.* 3. Adeo ut hujus digestionis primæ multiplicia errata ex alimentis, & hinc affectibus nutricis primariò oriunda, cum non corrigi possint in secunda digestione, necessariò sanguineam crasin in tantum alterent, & diversas vitiosas in sanguine effervescentias febriles inevitabiliter inferant: id quod pariter in quibuslibet infantum, etiam ablactatorum febribus, tam lentis quàm acutis, observandum venit, quæ omnes ferè pro causa interna errata digestionis primæ in ventriculo & intestinis, propter ordinariam eorum addiphagiam, agnoscunt. Et quidem si cruditate nidorosa, ex oleosa parte lactis corrupta, fuerit inquinatum lac, tunc febrem ardentem gravem infert cum insigni virium imbecillitate conjunctam: idque eo magis, si vel vigiliæ præcesserint, vel nutrix iracunda fuerit, *vel alio* quoque latente vitio correpta; nam quæ dentitionem infantum superveniunt febres, cum ferè tantum non sint symptomaticæ, huc non pertinent. Eò citius autem ex enarratis occasionibus fiunt febres, quanto minus transpirant infantes per cutim, vel ob defectum caloris ambientis, vel crebriorem linteorum non sufficienter calefactorum mutationem. Ad hæc pertinet neglectus balneorum.

DIAGNOSIS.

Patent facilè febres infantum, dum inquieti sunt, facies rubet, artus infantis insigniter æstuant, infantes siticulosi sunt, &c.

PROGNOSIS.

Vacant autem utplurimum periculo hæ febres, utut, nisi in tempore occurratur corruptioni lactis, etiam lethales tandem fieri possint.

Si superveniat diarrhœa non nimis violenta, optimè curantur sponte quasi per motum criticum.

C U R A.

Febres intermittentes, quæ rariores sunt in infantibus ablactatis, curantur ut febres adultorum præmisso vomitorio, & interdum repetito, cum syrupo emetico, v. g. pro infante duorum annorum ad ℥j. bihorio ante paroxysmum; vel purgatione repetitâ cum Mercurio dulci, qui promptius confert, si simul vomitum moverit. Vel

℞. Pulp.

℞. *Pulp. Tamarind.* ʒj.
♀ *Mechoacann.* gr. xv.
⊖is ☿i gr. v.
Syr. de Stæchad. f. Bolus.

quem aliquando præscripsi infanti sex annorum in febre quotidiana intermittente, cum elixir proprietatis sine acido, aut febrili cum essentia absinthii, & similibus, die intermittente crebrò usurpatis, ante paroxysmum propinando lapillos cancrorum cum sale absinthii fixo, vel sale Holsatico, oleo destillato caryophyllorum; aut loco horum spiritu salis Ammoniaci, liquore cornu cervi succinato, spiritu carminativo de tribus, &c.

Si verò infans adhuc lactens febre intermittente corripitur, qualiscunque fuerit, curatur præmisso vomitorio, aut purgatione Mercuriali, imprimis per aurum fulminans ante paroxysmum propinatum. Sic infans decem mensium quartana duplicata affectus præmisso vomitorio antimoniali curabatur, propinando ante paroxysmum sequentem pulverem:

℞. *☉i fulmin.* gr. j.
Ebur. s. △e gr. viij. M.

Detur aliquoties, donec cesset paroxysmus, observando, ut aliquot horis ante paroxysmum jejunus servetur infans, ne lacte in ventriculo nondum digesto paroxysmus superveniat; quin etiam non prius mamma porrigenda venit, nisi in statu paroxysmi, ubi æstus jam invaluit.

Lactis loco pro siti fallenda commodè propinetur:

℞. ▽ *fl. samb.*
Card. bened. aa. ʒvj.
⁓ ⊖ ✱ci gtt. xv.
Lap. ♋r. prap. gr. xv.
Syr. fænic. ʒij. M.

Externè verò cepa, contusa applicetur carpis, & aliquandiu relinquatur.

Continuæ verò lentæ, ex acido viscido, ut & cognatæ febres catarrhales ex lympha nimis acida, curantur, præmissis laxativis & clysmatis optimè spiritu salis Ammoniaci, vel simplici vel anisato, aut liquore cornu cervi succinato, in specie posteriores. Non curemus æstum, qui tempore vespertino adest; nam quia est ab acido, sistitur à talibus volatilibus. Item tinctura myrrhæ salutariter convenit. Quodsi verò ablactati fuerint, optimè liquor tartari, item sal Ammoniacum cum dimidio lapillorum cancrorum sæpius reiteratum eas profligabit. Item

℞. ▽ *fl. samb.* ℥j.
Menthæ ℥ß.
Acet. vini ʒij.
Lap. ♋r. prap. ʒß.
♁ii diaphor. gr. xij.
Syr. fl. Tunic. ʒiij. M.

Quoad febres verò continuas ardentes & benignas, aut his similes, utut rarius affligant tenellos, nihil ferè peculiare habent, quam quod has, præmisso imprimis vomitorio, vel aliis primas vias evacuativis, præ cæteris curent abstergentia, cornu cervi sine igne præparatum, & cum eodem compositus pulvis febrilis Ludovici *in Pharm. pag.* 280. & 282. quam etiam salia volatilia:

℞. ▽ *fl. samb.* ℥ij.
⁓ ⊖ ✱ci gtt. xv.
C. C. s. △e
Maxill. Lucii piscis aa. gr. xv.
Syr. Papav. albi ʒij. ad ʒiij.

Vel propinetur pulvis ex cornu cervi sine igne, myrrha, &c. item cinnabarina, antimonium diaphoreticum fixum & similia, non secus atque gelatina cornu cervi recens parata, tam infanti, quam in specie etiam nutrici, in potu ordinario frequenter dissoluta, temperando acre, & sale volatili corrigendo acidum, simulque conservando corpus in debita diaphoresi, multum infantibus prodest. Stercus equinum recens potui ordinario, quem præter lac avidè appetunt, infusum in nodulo & subinde expressum, multum prodest in mitigando æstu harum febrium. Aliàs, si robustiores paulò extiterint, nitrum antimoniatum; uti & arcanum duplicatum Mynsichti modò laudatum cum jam dictis exhibita, sunt egregiè proficua.

Quin & nitrum præparatum in jusculis, aut cum pulticula commodè permiscetur & propinatur.

Sin ablactati infantes fuerint, etiam blanda acida addi possunt, tinctura nempe rosarum cum spiritu nitri parata, item syrupus granatorum acidorum, syrupus de citro, & ex similibus paratæ misturæ blandè acidulæ.

℞. ▽ *scorzon.*
Rubi idæi aa. ℥j.
Succ. Rubi id. ʒvj.
Tᵡ fl. Papav. err. ʒj.
C. C. s. △e ℈j.
♁ii diaphor. gr. xv.
Syr. rubi idæi vel *Papav. alb.* ℥ß. M.

Sicut & seri lactis cum succo citri acidulati potus non est ingratus.

Externè convenit imprimis oleum rosarum, cui camphora sit permista, spinæ dorsi illitum. Item ruta viridis contusa, ac aceto mista, plantis pedum alligatur. Lutum etiam fornacum cum succo rutæ mistum, & aceto irroratum, applicatur plantis pedum. Optimum est, si recipiantur herbæ anserinæ M. v. quæ planta contusa & probè concisa miscetur cum pauco sale: additur his succus ex radice armoraciæ minutim rasa expressus, pulticula vel cataplasma ex his confectum excipitur lintei & applicatur plantis pedum.

Quodsi etiam, quod interdum evenit, simul cum febribus infantum conjuncti sint pedum tumores, hi ipsi hoc ipso remedio promptè discutiuntur & resolvuntur.

Quodsi malignitas adfuerit, eôdem modô curandæ veniunt atque variolæ aut morbilli. Unde, præter modò enarrata, etiam emulsiones in variolis cum cornu cervi sine igne, antimonio diaphoretico, terra sigillata & similibus conveniunt. Pulveres quoque ex cornu cervi sine igne cum myrrha &c. interdum etiam theriaca & mithridatium, uti & mixturæ cum electuario diascordii Fracastorii, aut moderata theriacæ dosi imprægnatæ, in paulo robustioribus tutò in usum revocari possunt.

EPILOGUS.

Hæc & similia, quæ hactenus tractata fuerunt, uti primariò de tenerioribus, & qui nutricis adhuc sustentantur lacte, intelligenda veniunt infantibus; ita etiam eadem mutatis mutandis de facili applicari possunt ablactatis, & vegetiore robore jamjam adolescentibus, & usque ad duodecimum annum provectis; saltem observando, quod quicunque infantes, & speciatim qui lautiori gaudent diæta, & à teneris unguiculis luxuriosè magis, quam salubriter, educari solent, propter communem iis addiphagiam, & quasi nimiam voracitatem, coacervent succos crudos acidos, & pituitam viscidam, quæ se habent simili modo ac lac coagulatum, vel ex pulte congestus mucus, ex quibus, ceu uberrima scaturigine, similia iis, quibus sub lactatione, ex lactis præternaturali acescentia & corruptione, &c. conflictari solent, mala in eosdem largiter redundare solent, unde eadem ferè aut similia medicamentorum genera ablactatis, quæ infantibus lactentibus conveniunt, usurpari possunt.

FINIS COLLEGII PRACTICI.

